CODEX
THEODOSIANVS
IACOBI
GOTHOFREDI
TOMVS QVARTVS.

CODEX THEODOSIANVS

CVM

PERPETVIS COMMENTARIIS

IACOBI GOTHOFREDI

VIRI SENATORII ET IVRIS CONSVLTI SVPERIORIS SECVLI EXIMII.

PRAEMITTVNTVR

CHRONOLOGIA ACCVRATIOR

CHRONICON HISTORICVM ET PROLEGOMENA

SVBIICIVNTVR

NOTITIA DIGNITATVM, PROSOPOGRAPHIA, TOPOGRAPHIA

INDEX RERVM ET GLOSSARIVM NOMICVM.

OPVS POSTHVMVM

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM

RECOGNITVM ET ORDINATVM AD VSVM

CODICIS IVSTINIANEI

OPERA ET STVDIO

ANTONII MARVILLII

ANTECESSORIS PRIMICERII IN VNIVERSITATE VALENTINA

EDITIO NOVA

IN VI. TOMOS DIGESTA

COLLATA CVM

CODICIBVS MSS. ANTIQVISSIMO WVRCEBVRGENSI

GOTHANO ET LIBRIS EDITIS

ITERVM RECOGNITA EMENDATA

VARIORVMQVE OBSERVATIONIBVS

AVCTA

QVIBVS ADIECIT SVAS

IOAN. DAN. RITTER, P. P.

TOMVS QVARTVS.

LIPSIÆ

SVMPTIBVS MAVR. GEORGII WEIDMANNI.

MDCCXL.

IN HOC TOMO

LIBRI DVO CONTINENTVR

LIBRO VNDECIMO agitur de Re Tributaria, de Relationibus & Appellationibus, de Testibus & Instrumentis.

LIBRO DVODECIMO agitur de Decurionibus seu de Muneribus & Honoribus municipalibus.

LECTORI BENEVOLO

SALVTEM

IO. DAN. RITTER

IN ACADEM. LIPSIENS. PP.

Maxima hujus Tomi parte enarrantur, quæ ad intelligendas res municipales faciunt; & ſunt lectu digniſſimæ Gothofredi obſervationes, cum longiſſime ſuperaverit Panciroli induſtriam. Singularem etiam vindicant ſibi attentionem municipia, & ut latiſſimum Digeſtorum opus elucidari accuratius, & Principum conſtitutiones dijudicari poſſint. Verum hæc jam paucis placent; verendumque adeo, ne neglecta ſtudia, quæ ab humanitate nomen capiunt, germanorum haut paucos, qui juris ſcientia imbutos ſe vulgo jactitant, reddant ſimillimos barbaris majoribus, quibus præter inſignem loquacitatem, & formularum rite cantandarum peritiam, inerat nihil. Sed quorſum hæc! dum ob oculos quaſi verſantur romana municipia. Animus enim eſt de antiquitate municipali exponere, quam leviter tetigit Gothofredus *ad leg.* 48. *de decurionib.* Berterium ſequens ἐν πιθανῶν *diatrib. I. cap.* 10. *Album* decurionum innuo, quod τῶν πόλεων λεύκωμα, item *Laterculum* ex Cedreno, τοῦ βουλευτηρίου κατάλογον ex Juliano Noſter ibidem *nota d.* vocat, & expreſſum ſcribit in marmore apud Gruterum, quod mox produco. Eſt adhuc lis ſub judice, quid album fuerit, & variæ variorum ſunt ſententiæ, quas non commemorabo. Antiquos ſolum videamus. Plauti locum *in Perſa* nil moror, ſive enim ibi *albo pariete*, ſive *albo rete* legatur, erit tamen utraque dictio translate appoſita, de iis, qui dolos ornant quodam prætextu. *Album Pontificum* romanorum jam Anco regnante memoravit Livius *lib. I. c.* 32. *Longeque antiquiſſimum ratus* (Ancus) *Sacra publica, ut ab Numa erant inſtituta, facere: omnia ea ex commentariis regis* (Numæ) *in* ALBVM *relata, proponere in publico jubet.* Dionyſius Halicarnaſſenſ. idem narrans Antiquit. *lib.* 3. *pag.* 178. *Edit. Sylburg.* illa Livii, *in album relata*, ita exponit, ἀνέγραψεν εἰς δέλτους, καὶ προὔθηκεν ἐν ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. Has tabulas tandem vetuſtate abolitas ſcribit, addita cauſa: Χάλκεαι γὰρ στῆλαι οὔπω τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυίναις ἐχαράττοντο σανίσιν οἵ τε νόμοι καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν διαγραφαί: *Nondum enim in uſu erant columnæ æreæ, ſed in* quernis tabulis *incidebantur tam leges, quam ſacrorum ritus.* Fuit ergo *album* antiquiſſimis temporibus *querna tabula*, cui inſculptæ aut inciſæ literæ, quod eſt proprie χαράττειν, eodemque traho Dionis

illa

illa *lib. 36. histor. pag. 19. Edit. Leunclav.* de Edicto Prætorum, οἱ στρατηγοὶ πάντες τὰ δίκαια καθ' ἃ δικάσειν ἔμελλον αὐτοὶ, συγγράφοντες ἐξετίθεσαν, *Prætores omnes ea, secundum quæ jus ipsi dicturi essent, albo inscripta, proponebant*, γράφειν enim est scribere insculpendo. In ea ego sum opinione, nigras olim in albo comparuisse literas, & *quernas tabulas* antiquitatem *albas* & *album* dixisse aptissime, cum cineritio sunt colore. Fovet eandem sententiam Cl. Fabrotus ad Theophilum: *tabulas* autem *dealbatas* fuisse statuit; quod, tempora recentiora respiciens, & ego non negavero, uti paulo post dicam. Rudem antiquitatem nudis asseribus albis, politisque, atras inscripsisse literas puto, sicut pugillares eburnei postea, ne cera oculis debilitatis officeret, atramento picti sunt, ut est apud Martialem *Epigram. 5. lib. 14.*

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Albis literis edictum conscriptum olim, legitur apud Theophilum *Instit. de action. §. 12.* ἄλβον δὲ λέγεται τὸ ἔδικτον διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι, quem ideo Janus a Costa nugatorem appellat. Mitius vero sentiendum est. Tribuuntur enim Theophilo vulgo, quæ a sciolis semidoctoribus medio ævo, exulante fere omni jurisprudentia vetere, & rituum antiquorum notitia, institutionibus ejus allita sunt. Glossam puto ex glossis Βασιλικῶν desumptam, & a rudi librario, qui ad oram libri scriptam viderat, textui adjectam. Eadem enim ibi occurrunt verba: ἄλβον λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ γεγράφθαι λευκοῖς Γράμμασιν: additis præterea; ἐπὶ γὰρ κονιάματος τὰ διατάγματα καὶ τὰς παραγραφὰς ἐξετίθεσαν, quæ majorem ignorantiam produnt. Mos certe diu in orbe tenuit romano leges insculpendi tabulis ligneis, quod probat Edictum Justiniani, ad Archiepiscopos & Patriarchas *Novell. 8. in fin. præfat.* ποιήσετε δὲ ἂν κάλλιον καὶ τοῖς αὐτόθι πᾶσιν ἀνθρώποις συμφορώτερον, εἴπερ αὐτὸν ἐγκολάψαντες ἢ σανίσιν ἢ λίθοις, ἐν ταῖς στοαῖς τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀναγράψητε, *facietis autem melius, & illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculpentes aut tabulis, aut lapidibus, in porticibus sanctissimæ ecclesiæ describatis.* Λεύκωμα græci appellant *album* unanimi consensu: ratio tamen denominationis obscura est. *Album*, (si græce tantum efferre in animo habebant latinam vocem) λευκὸν proprie vocandum erat. Λεύκωμα innuit dealbatum quid. Videntur ergo romani ævo recentiori, quo nil, nisi quod elegans erat & splendidum, placebat, nudas olim tabulas, jam albo quodam induxisse colore, & splendoris gratia quod dixi, & ut oculos legentium melius feriret color ater. Memini me vidisse in basilica vicinæ regionis tabulam ligneam creta obductam, cui monumentum affabre incisum, literæque atro colore tinctæ erant. Ita & Romæ & in provinciis fuisse persuadent græci, qui *album* oculis usurparunt, dum λεύκωμα appellant. Albus certe color ab ultima memoria romanis mirifice placuit, quod vel unica lex Pinaria docere potest. Etiam græcos olim dealbatas habuisse tabulas, invenio apud Demosthenem *orat. 2. in Stephan. pag. 983. Edit. Wolff.* hic enim Γραμματεῖον falsum esse arguens, λελευκωμένον τε γάρ ἐστι inquit. Tabulam dealbatam etiam fuisse album Senatorum statuo, quod publice primus Augustus edidit, teste Dione *lib. 55. pag. 550.* Τά, τε ὀνόματα συμπάντων τῶν βουλευτῶν ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε. Καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος ἔτω ποιεῖται, *omnia nomina Senatorum in albo conscripta publice edidit, quod ab eo tempore nunc etiam quotannis fit:* & *Album citharœdorum* apud Suetonium, & *album Judicum* apud eundem nil aliud; & literæ iis insculptæ, quod historicus innuit, dum *erasa* nomina ex albis tradit. Romam imitabantur potentissima in orbe romano municipia. Metropolin proconsularis provinciæ Carthaginem intueamur, inveniemus *Leges XII*, æri incisas publiceque propositas, (testante Cypriano tractat. ad Donatum de gratia Dei *pag. 7. Edit. Bremens*) *theatra, balnea, fora*, imo *Capitolium*, cujus mentio *titulo de decurionibus*: & *Festos* tabulis marmoreis incisos in publico municipia statuisse, testatur insigne fragmentum apud Gruterum *CCIC. 1.* ex quo nonnulla adscribo:

CN. DOMITIVS. C. SOSIVS
K. IVL. L. CORNELIVS
K. NOV. N. VALERIVS
EX. K. IVL. AD. K. IVL.
PRAEFECTI
T. LICINIVS. L. CORNELIVS
EX. K. IVL. AD. K. FEBR
C. PLOTIVS. C. ANNAEVS. II VIR
EX. K. IVL. AD. K. FEBR
SEX. TITIVS. L. GEMINIVS II VIR
P. SEXTILIVS
EX. K. IVL. AD. K. IAN
L. SCVTARIVS. T. SEPTIMIVS. II VIR
T. ANTONIVS. M. VALERIVS. Q.
IMP. CAESAR. III. M. VALERIVS
K. MAII. M. TITIVS
K. OCT. CN. POMPEIVS
EX. K. FEBR. AD. K. IVL.
M. METILIVS. L. ANNAEVS. AED
HOC. ANNO. QVAESTORES. CREATI
EX. K. IVL. AD. K. IVL.
C. SVLPITIVS
C. SALVIVS BVBVLCVS. Q.

Atque hanc ipſam tabulam, quam Apianus primus publicavit, non addito loco unde ſit, ego in Carthaginienſi etiam civitate propoſitam ſentio, motus nomine *Bubulci*. Familia enim *Bubulcorum* in Africa proconſulari fuit ſplendidiſſima ad usque tempora Valentiniani III. Placidiæ filii, ad quem *Bubulcus* ſpectabilis vir & comes, in cauſa curialium proconſularis provinciæ miſſus eſt, docente *lege* 186. *de decurion.* & 34. *de annon. & tribut.* & in decretis faciendis & nominationibus, ordinem ſenatum romanum imitatum eſſe, docet me *lex* 142. *de decur.*, conjuncta cum egregio de ſenatu romano loco, apud Dionem *lib.* 55. *pag.* 549. 550. Uti ergo Senatorum romæ nomina tabulæ dealbatæ inſcripta ſunt, ita & Decurionum in provinciis: hinc illud *album curiæ*, aut *album decurionum* paſſim obvium in jure, & apud auctores, quod ſine dubio, aut in æde publica, aut in aliqua fori parte, ad quam omnium hominum erat concurſus, & ubi negotia publica tractabantur, ſecundum *leg.* 13. *de legatis h. cod.* fuit propoſitum. Hoc autem albo non alii continebantur, quam Decuriones ἔμπρακτοι, qui in actu erant; & cum munera municipalia annua eſſent, ut in urbium omnium matre, & album quotannis renovandum erat. Id *album* innuit *lex* 48. & 142. *de Decurion.* & eo ſpectat titulus Digeſtorum *de albo ſcribendo.* Eſt locus apud Suidam, quem vulgo de albo intelligunt, & mirantur verba Lexicographi, quæ ſingulare quid præferunt, dum λεύκωμα ſcribit eſſe τοῖχον γύψῳ ἀληλιμμένον, *parietem gypſo illitum*, uti inconcinne verſum eſt. Verba hæc ſunt: λεύκωμα τοῖχος γύψῳ ἀληλιμμένος, πρὸς γραφὴν πολιτικῶν πραγμάτων ἐπιτήδειος, quod ita interpretantur: *Λεύκωμα paries gypſo illitus, cui res civiles apte inſcribi poſſunt. Album.* Multum gaudeo, facultatem mihi dari demonſtrandi, paucos eſſe, qui antiquis Lexicis recte uti ſciunt, & noſtra vocabularia cum Lexicis male confundi. Neſciunt boni viri, antiquos tantum collegiſſe ſingulares, raras, & a communi ratione dicendi abeuntes formulas, dictionesque, quas adhibitas ab antiquis Græcis in ſcriptis obſervarant, ne legentibus aqua hæreret. Et ex hoc genere eſt Suidæ locus: Quem cum de *albo* interpres intellexit, graviter hallucinatus eſt, & hallucinantur, qui eo abutuntur. Fingas enim album intelligi veteris aut novæ Romæ Senatorum, ſcribere tum non poterat Suidas, eſſe πρὸς γραφὴν πολιτικῶν πραγμάτων; cum nuda Senatorum in eo nomina inciderentur. Finge *decurionum album*, & idem ſtatuendum eſt. *Album Prætorum* in urbe, aut in provinciis non continebat πράγματα πολιτικὰ, ſed ſcribendum fuerat, Λεύκωμα εἶναι τοῖχον γύψῳ ἀληλιμμένον πρὸς γραφὴν πάντων τῶν δικαίων, ex mente Dionis, ubi de edicto Prætoris exponit. Hoc autem volunt verba. Decuriones, quod notum eſt, opera curabant publica, ſacras ædes, theatra, balnea reficiebant, muros civitatum ruentes inſtaurabant,

bant, ut abunde testatur titulus codicis *de operibus publicis.* Perfecto opere, quædam muri pars gypso illinebatur, ad inscriptionem nominum eorum, qui tunc ad gubernacula Reipubl. residebant, & quorum inprimis cura & industria, negotium hoc confectum fuerat. Hoc λεύκωμα dici Suidas *d. l.* notat, qui ita vertendus, *murus gypso illitus ad aptam inscriptionem rerum civitatis.* Idem enim fiebat olim, quod hodie fieri videmus. Aliquando tamen ad perpetuandam rei memoriam nomina magistratuum marmori incisa sunt, quod muro includebatur, & tale marmor est, quod vidit Lipsius, & quod Philippus Berterius πιθανῶν *diatriba I. cap.* 10. *pag.* 847. *Tom. IV. Thes. Jur.* & post eum Gothofredus meus *ad legem* 48. *de decurion.* album decurionum esse credidit. Adponere volui, uti apparet apud Gruterum CCCII. 2. cum ad intelligentiam variorum locorum in jure mirifice faciat.

Romæ, ad templum D. Ludovici, in ædibus privatis

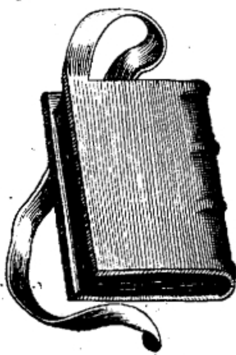
AB AELIO AP		
RANTIBVS AVRELIIS RV		
ELICITER. ORDO. SACER		
DOMVS. AVG PALAT		.ITEM. X. PRIMI
M. AVRELIVS RVFINVS		.M. AVREL. RVFINVS
M. AVRELIVS. PALLADIVS		.M. AVREL. PALLADIVS
M. AVRELIVS. ANVBIÓN. VE		.M. GRANIVS. VITALIO. EQ
		.M. AVR. MAXIMVS. AVGG
		.A. AEGR. EVNV
		.D. FOL. L. CHRYSOGONV
ITEM. CLARISS. VIRI		.C. TREB. AVGVSTALIS. V. E. D
		.M. IVN. SELEVCVS. V. E. D. F
		.M. AVR. PRAEPELAVS. V.
		.M. AVR. THEODORVS. V
C. IVLIVS. DOMITIVS. HONORATVS		
C. VETTIVS. AQVILINV	S.	
ATTIVS. RVFINV	S.	ITEM ORDO
PONTIVS. RABELLIANV	S.	.TI. CL. ABASCANTV
VITRASIVS. POLI	O.	.T. AEL. AGATOPV
AMINN. SABINIANV	S.	.AVR. TVL. EVPREPE
SEPTIM. ANTIPATE	R.	.AVR. PETR. SOSTRATVS
PONTIVS. VERV	S.	.A. CAEDIC. PRISCIANVS. E
ANNEIVS. RAV	S.	.IVL. MARCIVS. CELERINVS
PETRONIVS. SEVERV	S.	.MINDIVS. COMMODIANVS.
VETTIVS. SCIPIO. ORFITV	S	.M. AVR. ANTONIVS. E
CORNELIVS. ARCHELAVS		.AVR. NVM. ELEVTHER. E
ANTISTIVS. ZOILLVS		.M. AVR. BRAHITO. AVG
AELIVS. SAOTERVS		.AVR. CYRILL. EPAFRODIT
AEMILIVS. FRONTINIANVS		.AVR. CALL. MARO
		.L. RVCCON MAXIMIANV
		.Q. OSTOR. VALERIV
		.CALPVRN. EVNVS. E
		.M. AVR. VICTORIV
		.P. NON. SABINIANVS. AVG
		.FL. VALENTINIANVS. S

vidit Lipsius

Vides

Vides primo loco ſcriptos *ſacerdotes* domus Auguſtæ, ſequuntur *viri clariſſimi* & a principe codicillis honorariis donati, tertium locum occupant *Decemprimi*, ſive principales, *ordo* reliquus agmen claudit. Et ita oportuit ſcribi in albo etiam decurionum, uti monet Ulpianus lib. 3. de Off. Procoſ. *leg.* 1. *D. de albo ſcribend. Decuriones in albo ita ſcriptos oportet, ut lege municipali præcipitur: ſed ſi lex ceſſat, tunc dignitates erunt ſpectandæ, ut ſcribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus eſt: puta; qui Duumviratum geſſerunt, ſi hic honor præcellat: & inter Duumvirales antiquiſſimus quisque prior is: deinde hi, qui ſecundo poſt Duumviratum honore in Republica functi ſunt: poſt eos, qui tertio, & deinceps: mox hi, qui nullo honore functi ſunt, prout quisque eorum in ordinem venit.* Item *leg.* 2. *In albo Decurionum in municipio nomina ante ſcribi oportet eorum, qui dignitates principis judicio conſecuti ſunt: poſtea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi ſunt.* Ad *Laterculum* venio, quo nomine putavit Gothofredus inſigniri Decurionum album a Cedreno *hiſt. compend. pag.* 135. *Edit. Venet. inter S. R. B.* verba hæc ſunt: ἡ παρ' Ἕλλησιν ὀπτὴ πλίνθος, λατέρκουλον παρὰ Ῥωμαίοις. ἦν δὲ πλίνθος δημοσία, ἐφ' ἧ τάτε τῶν βουλευτῶν, καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων ὀνόματα ἀπεγράφετο, καὶ ἐγράφετο ἐπὶ τείχους εἰς τετράγωνον σχῆμα τύπος τις καὶ γραμμὴ πλίνθος. τίτλον δὲ αὐτὴν τινὲς ὀνομάζουσιν, οὐκ εἰδότες ὡς τίτλος κυρίως ἡ προσγραφὴ τῶν ἀξιωμάτων λέγεται, οὐ μὴν ἡ τετράγωνος γραμμή: hæc male verſa: *Plinthon Græci vocant laterem coctum. Erat autem Plinthus quædam publica, in qua ſenatorum ac legionum nomina inſcribebantur, quadrata figura in muro Plinthus erat, quidam titulum appellant: cum titulus non ſit quadrangula figura, ſed dignitatum præſcriptio.* Videntur autem mendoſa illa, ἐπὶ τείχους εἰς τετράγωνον σχῆμα τύπος τις καὶ γραμμὴ πλίνθος, & ſenſu fere carent, quæ levi mutatione ita reſtituo, ἐπὶ τείχους εἰς τετράγωνον σχῆμα τύπος τις καὶ γραμμὴ πλίνθου: nimirum *ſcribi quadratum in muro in figuram lateris*; Locus enim hic idem vult, ac ſuperior Suidæ. In muro ſcilicet vult Cedrenus quadrangularem figuram fieri, cui inſcribi poſſit, quorum cura, quove tempore opera perfecta ſint, πράγματα πολιτικὰ ait Svidas. Et addit hanc inſcriptionem titulum a nonnullis vocari, forte quia nuda plerumque apparebant magiſtratuum nomina. Verba ita interpretanda: *quod Græci plinthon dicunt, Romanis eſt laterculum: erat vero laterculum publicum, cui inſcribebantur ſenatorum* (*decurionum*) *& legionum nomina: etiam inſcribebatur muro in quadrangulari figura forma quædam lateris, quem titulum quidam appellant, qui ignorant, titulum eſſe dignitatis præſcriptionem, minimeque quadratam figuram.* Eſt itaque Laterculum codex, nomen habens a quadrata figura. Mathematici enim quadratam figuram ad aliquam latitudinem modo lateris ſurgentem, πλίνθιον vocant. In imperii notitia & majus & minus laterculum pictum apparet, in *notitia primicerii notar. & Magiſtri Scrinior.* Minoris facies hæc eſt,

quod vel ideo oculis omnium repræsentandum erat, quia credere nonnullos scio, album Decurionum nil aliud, nisi Codicem talem fuisse. Sed aliter sentiendum est. Laterculum enim quod notitia exhibet, & majus & minus continebat dignitatum & administrationum civilium vel militarium, mandatorum principalium & promotionum, & consuetudinum notitiam. Hinc vides in dicta notitia codicem hunc omnibus dignitatibus tribui, quo nimirum ad administrandam rectius provinciam, aut curandam rem militarem instructi accederent. Et qui edebant Codicem scriptum e scrinio principis, a magistratibus & civilibus & militaribus, pecuniæ summam, navatæ diligentiæ ergo, petebant: hinc lucem accipiunt illa in Novella *Justinian.* 8. *in Edicti cap.* 1. §. 1. ἀπὸ τȣ̃ περιβλέπτȣ κόμητος τῆς ἀνατολῆς ἔτως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κȣβȣκλίῳ νομίσματα ξγ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβȣ́νων νοταρίων μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινιαρ. τȣ̃ θείȣ λατερκȣ́λȣ ν. ν'. τῷ αὐτȣ̃ βοηθῷ ν. ν'. *a spectabili comite orientis sic. in sacro cubiculo sol. LXIII. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, cum quatuor scriniariis sacri laterculi sol. num. L. ejus adjutorii sol. III.* Quod vero Cedrenus scribit *de Laterculo senatorum aut decurionum* ita intelligendum. Habebant Decuriones librum, in quo omnia eorum perscribebant nomina, qui Curiales erant, sed ἄπρακτοι, sive qui nexu quodam curiæ tenebantur, uti decurionum filii omnes, & alii, qui ab ordine nominati erant, & qui in municipiis etiam sacrorum munus obire tenebantur. Hunc librum Synesius *Epist.* 92. *in fin.* vocat ideo, notanter πονηρὸν βιβλίον. Ὅτι, inquit, ἐν τοῖς βȣλευταῖς καὶ τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν ἀξιοῖς ἀριθμεῖν, ἀλλ' ἐκ ἀπαλείφεις τὴν οἰκίαν ἀπὸ τȣ̃ πονηρȣ̃ βιβλίȣ, ubi male versum, *eximis infelicibus tabulis.* Laterculum enim intelligit, in quo ἄπρακτοι omnes, & curiæ fere omnia mancipia; ἔμπρακτοι sunt in tabula, quæ publice proponebatur, uti Romæ Senatorum, cum laterculum in curia servaretur, ex quo probari debebat, hos vel illos nexu quodam curiali teneri. Imo minores huic laterculo inscripti sunt. En *legem* 19. *de Decurion. Quoniam nonnulli diversarum civitatum curiales intemperanter minores, quibus publica tutela debetur, ad curiæ consortium devocarunt, ut septem vel octo annorum constitutos nonnullos nominasse firmentur &c.* hos nemo putabit albo κατ' ἐξοχὴν sic dicto additos, quod catalogum continebat ἐμπράκτων. hinc Julianus in *Misopogone p.* 367. *Edit. Spanhem.* τȣ̃ βȣλευτηρίȣ κατάλογον vocat. Neque ei tabulæ adscripti sunt sacerdotes, sed munera tantum civilia obeuntes, hinc & marmor superius adductum, in quo primo loco sacerdotes domus Augustæ apparent, puto ad ædem sacram pertinere, quæ sumptibus municipii instaurata est, & cui ideo nomina eorum, qui sacra Dei aut Deæ procurabant, erant addenda. Existimo liquere, quid *Album Decurionum* sit, & quomodo differat a *Laterculo.* Nolo plura cumulare, & quamvis sciam & Antonium Pagium, & Cl. VV. Bestium & Wielingium, nonnulla monuisse, quæ ad leges hoc Tomo contentas pertinent, servare tamen hæc & alia, peculiari observationum libro Tomo ultimo addendo, quam lectores addendis multis fatigare malui, inprimis cum spes sit, recusum iri Tomum etiam primum, qui bibliopolæ non meum opus est, & in quo quod vehementer doleo quædam etiam alienis sunt apposita locis. Hæc te ignorare nolui, Lector humanissime. Vale & fave. Dabam Lipsiæ e Museo cIↃ Iↄ cc xxxix. d. 3. Octobr.

CODICIS THEODOSIANI

LIBER VNDECIMVS.

QVO AGITVR DE TRIBVS:

Nempe

1. *De* Re Tributaria, *titulis* 28. *prioribus.*
2. *De* Relationibus, *&* Appellationibus, *decem titulis sequentibus, puta tit.* 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38.
3. *De* Testibus, *&* Instrumentis, *tit. vlt.* 39.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De Annona & tributis.*
II. *Tributa in ipsis speciebus inferri.*
III. *Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.*
IV. *Ne conlatio per logographos celebretur.*
V. *De Indictionibus.*
VI. *De superindicto.*
VII. *De exactionibus.*
VIII. *De superexactionibus.*
IX. *De distrahendis pignoribus quæ tributorum causa tenentur.*
X. *Ne opera a conlatoribus exigantur.*
XI. *Ne damna prouincialibus infligantur.*
XII *De immunitate concessa.*
XIII. *Si per obreptionem fuerint impetrata.*
XIV. *De conditis in publicis horreis.*
XV. *De publica comparatione.*
XVI. *De extraordinariis siue sordidis muneribus.*
XVII. *De equorum conlatione.*
XVIII. *Qui a præbitione tironum & equorum excusentur.*
XIX. *De conlatione fundorum patrimonialium vel emphyteuticorum & rei priuatæ.*
XX. *De conlatione donatarum vel releuatarum possessionum.*
XXI. *De conlatione æris.*
XXII. *Ne conlationis translatio postuletur.*
XXIII. *De protostasia.*
XXIV. *De patrociniis vicorum.*
XXV. *De quadrimenstruis breuibus.* P. 2.
XXVI. *De discussoribus.*
XXVII. *De alimentis quæ inopes parentes de publico petere debent.*
XXVIII. *De indulgentiis debitorum.*
XXIX. *De relationibus.*
XXX. *De appellationibus & pœnis earum & consultationibus.*
XXXI. *De reparationibus appellationum.*
XXXII. *De secundo lapsu.*
XXXIII. *De dilationibus ex consensu.*
XXXIV. *De his qui per metum iudicis non appellauerunt.*
XXXV. *Si pendente appellatione mors interuenerit.*
XXXVI. *Quorum appellationes non recipiantur.*
XXXVII. *Si de momento fuerit appellatum.*
XXXVIII. *De possessione ab eo qui bis prouocauerit transferenda.*
XXXIX. *De fide testium & instrumentorum.*

DE ANNONA ET TRIBVTIS

TITVLVS I.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XVI.

DE ANNONIS ET TRIBVTIS.

Tres Constitutiones *hoc tit.* continentur ad ECCLESIASTICAM Historiam spectantes; puta Constantini M. *lex* 1. Theodosii Iun. *lex* 33. & *lex vlt.*

PARATITLON.

RES ANNONARIA, *l.* 7. *de diuers. rescript. l.* 20. 29. *h. tit.* huius libri Titulis 28. prioribus comprehenditur, seu TRIBVTORVM & Annonarum ratio: quam omnem & nos hoc Paratitlo adumbrauimus; ordinariam scil. & canonicam: nam de extraordinariis *suo tit.*

. ANNONÆ igitur, *Rubr.* & *l.* 11. & *l.* 15 *inf. de Susceptor.* (vnde annonariæ functiones, *l.* 14. *h. t.* Annonariæ species, *l.* 3. 15. *h. tit. l.* 15. *sup. de erogat. mil. ann.* & *l. vn. sup. de lusor. Danub.*) & TRIBVTA, *Rubr.* & *l.* 2. 12. 16. 28. 31. 33. 35. *h. t.* consistebant seu præstabantur, partim in prodigis, *l.* 1 *sup. de fide & iur. hastæ:* & *l.* 16. *sup de iure fisci.* seu in *speciebus*, *l.* 2. 3. 15. 24. 29. *hoc tit. l. vn. inf. ne per logograph.* unde annonariæ species, de quibus *sup.* iisque diuersis, *l.* 29. (veluti vino, *l.* 6. *hoc tit.* & *l* 2. 3. *inf. tit. prox. l.* 25. *de erog. mil. ann. l.* 15. 21. *de Susceptorib.* frumento, *l* 21. *l.* 29. *de Susceptorib.* hordeo, *d. l.* 21. aridis proinde fructibus, *l.* 15. *de Suscept.* pabulis, *l.* 9. *h. tit.* Oleo, sale, *l.* 17. *de cohortal.* larido, porcina, *l.* 15. 21. *de Susceptor.* vid. &. *tit de Suariis:* partim in pecunia, *l.* 5. *h. tit.* seu pretio, *d. l. vn. inf. ne conlatio per logograph.* auro, *l.* 32. *h. t.* & *d. l. vn.* & *toto tit infr. de ponderatorib.* & *tit. de auri publ. prosequutor.* (vnde præstatio auraria, *l.* 19. *h. tit.*) argento, *d. l.* 32. (quæ aliquando pro speciebus data, *l.* 29. & 37. *seu vlt h. t.*) ære, vid. *inf. tit.* 21. *de conlat. æris:* ferro, *l. vlt. de conlat. donat. l.* 2. *de Fabricensibus:* vestibus; equorum item & Tyronum præstatio erat, vid. *inf. suis tit.* Et hæc omnia
P. 3. de prouincialibus, *l.* 5. 16. 23. 35. *h. tit.* possessoribus, (qui pro possessoribus hic habendi: vid. inf. mox) *l.* 2. 4. 6. 18. 21. 26. 29. 31. 32. 34. 35. 36. *h. tit. l.* 15. *inf. de suscept.* in prouincia possidentibus, *l.* 7. & 13. *h. tit.* per vniuersum orbem Romanum, per Occidentem, (in Italia puta, *l.* 6. 9. 12. *h. tit.* & in ea a Cæsinatibus *l.* 6. *h. tit.* per suburbicarias item prouincias, *l.* 9. *h. tit.* per Africam diœcesim, *l.* 10. 11. 13. 16. 17. 30. 31. *h. tit.* per Africam prouinciam, *l.* 2. 24. 28. 29. 32. 34. *h. tit.* per Galliarum Præfecturam *l.* 26. *h. tit.*) per Orientem, *l.* 1. 14. 19. 21. 22. 23. & *vlt.*) per Illyricum, *l.* 33. *h. tit.* fisco (vnde fiscalia, *l.* 7. *h. t.* fiscale onus, *l.* 17. *h. tit.* pensitatio fiscalis, *l.* 12. *h. tit.* pro tributo) præstabantur, (vnde præstatio auraria, *l.* 19. *h. tit* æraria, *l.* 6. *su. vltim. de conlat. don.* ferraria, *d. l. vlt.*) conferebantur (vnde conlatio, *l.* 2. 15. *h. tit.* conlatores, *d. l.* 2. *h. tit.*) soluebantur, *l.* 18. 28. 35. *h. tit.* exsolvebantur; *l.* 7. *h. tit.* pendebantur, *l.* 3. *h. t.* dependebantur *l.* 29. 31. *h. tit.* expendebantur, *l.* 15. *h. tit.* agnoscebantur, *l.* 17. 36. *h. tit.* cognoscebantur *l.* 14. *in fin.* pensitabantur, *l.* 17. 35. *h. tit.* vnde pensitatio, *l.* 12. 18. *h. t.* & *l.* 12. *quorum appellat.*) ministrabantur, *l.* 6. *h. tit.* offerebantur (vnde oblatio, *l.* 5. *h. tit.* vid. *sup. tit. de oblatione equorum:* item *de oblatione votorum.*)

Et hæc quidem præstatio, *Functio* dicta, *l.* 36. *h. tit.* vnde functiones annonariæ *l.* 14 *h. tit.* functio publica, *l.* 36. *h. t.* munia functionis, *l.* 14. *h. t.* publica necessitas, *l.* 10. *h. t.* publica conlatio, *l.* 2. *h. tit.* publica deuotio, *l.* 20. *h. tit.* deuotio, *d. l.* 20. 22. 29. 32. 34. 35. *h. tit.* vnde collator ipse, Deuotus vel Deuotissimus, *l.* 5. *h. tit.* necessitas, *l.* 15. *h. t.* rei annonariæ necessitas, *l.* 29 *h. tit.* statuta necessitas, *l.* 25 *h. tit.* debita pensio, *l.* 27. *h. tit.* obsequium, *l.* 18. *h. t.* debita simpliciter *l.* 15. 19. 31. 34. *h. tit.* & *l.* 1. 3. 7. *inf. de exactionib. l.* 1. *inf. de distrah. pign.* & aliis *locis* quamplurimis, quos congessimus ad *l.* 6. *sup. de diuers. rescript.* Capitatio, *l.* 15. 33. *hoc tit.* & *l. vlt. inf. sine censu vel reliq. l.* 2. *de immun. concessa. l. vlt. inf. de censu. l.* 11. *inf. de exact. l.* 7. *de Tironib.*

Conferebantur porro vel ad vsum Vrbis Romæ, *l.* 8. 9. 13. 18. 30. *hoc tit.* (de quo vid. *inf. tit. de Canone frum. V. R.* ad Cellarii (Principis) vsus, *l.* 6. *h. tit.* ad militum vsum, seu militarem, *l.* 1. *inf. de indiction.* (de quo vid. *sup. tit. de erogat. mil. ann.*) & limitaneorum, nominatim: vnde Limitaneorum annona, *l.* 21. *h. t.* de qua & accipienda *lex.* 11. *h. tit.* Titulus, *l.* 3. *inf.*

inf. de ponderatoribus, l. vnic. de superindicto: & *l.* 19. *h. tit.* pariter vt *debitores*, pro Tributorum debitoribus.

Eaque præstatio ordinaria erat: vnde & *Canon* dictus, *l.* 30. 31. *h. tit.* & *l.* 2. *inf. de indictione: l.* 8. 13. *inf. de extraord.* (v. & *d. tit. de Can. frum. V. R.*) Canonici Tituli, *l.* 36. *h. tit.* Canonica, *l.* 2. *inf. de Extraord.* præbitiones Canonicæ, vel debitæ, *l.* 4. *inf. tit. prox.* Canonicæ indictiones Tributorum, *l.* 14. *de proxim.* Item solemnis pensitatio, *l.* 31. *h. tit.* solemne munus tributariæ functionis, *l.* 19. *quorum appellat.* solemnis expressio, *l.* 3. *inf. tit. prox.* solemnis titulus, *l. vn. inf. de superindicto*: (Solemnia, Hermogeniano, *l.* 1. *D. de munerib.* Ammiano *lib.* 17. *cap.* 3.) solemnis ratio, *l.* 64. *sup. de cursu publ.* vnde & solemnes species, *l.* 6. *de exactionibus*: rursus soliti Tituli, *l.* 19. *h. t.* solitæ species, *l.* 24. *h. tit.* (solita, Ammiano *lib.* 17. *cap.* 3.) denique statutæ necessitates, *l.* 25. *h. t.* Quibus opponuntur superindictum, V. *t. inf. de superindicto*, superindictitii Tituli, Extraordinaria, *l.* 5. *h. tit.* quæque extra ordinem indicuntur, *l.* 29. *h. t.*

Annua erat omnis præstatio hæc, *l.* 18. 27. 35. *h. tit.* vid. *l.* 3. *inf. de conlat. fundor. patrim.* de quo mox pluribus.

Itaque ad hanc conlationem faciendam, *Indictio*, (de qua suo *tit. inf. tit.* 5.) *l.* 3. *h. tit.* a Principe fiebat singulis annis, (vnde Annus, & Indictio, pro eodem: *l.* 18. 35. *h. tit.* anniuersaria consuetudine, *l.* 7. *inf. de extraordin.* cuius hæc forma erat; Delegatio, *l.* 1. *hoc tit.* & *l.* 8. *inf. de extraord. l.* 1. *inf. ne conlat. per logogr. l.* 2. 3. 4. *inf. de indictionib.* seu Delegatoria, *l.* 16. *inf. de exactionib.* seu Edictum *l.* 34 *h. tit* Præceptio *l.* 27. *h. tit.* Præceptum, *l. vlt. sup de constit. Princip. l. vn. inf. de superindicto: l.* 7. *inf. de extraord.* solemnis expressio *l.* 3. *inf. Tribut. in ipsis speciebus.* Epistulæ, *l.* 8. *inf. de extraord.* Dispositio, *l.* 10. *eod. tit. de extraord.* emittebatur, *d. l.* 8. certo tempore, *d. leg.* 8. anniuersariis vicibus, *d. l.* 8. cui modus erat adscriptus manu Principis, *l.* 1. *h. tit.* Huius Indictionis seu Delegationis particulares delegationes a scriniariis Præfecti Pr. fiebant, quæ per singulas prouincias transmittebantur, *l.* 3. 4. *de Indictionib.* locisque celeberrimis publicabantur, *d. l.* 3. & 4. certo tempore, ante Indictionis (seu illationis) exordium, *d. l.* 3. & 4. Et quidem quatuor mensibus antequam collatio fieri deberet, *l.* 34. *h. tit.* In Ægypto tantum celeberrimis in locis per bis menstruum tempus proponebatur, *l.* 3. *inf. de Indict.* exinde quatuor menses dabantur ad collationem faciendam.

Post publicatam Indictionem fiebat Partitio, *l.* 26. *h. tit.* seu Adscriptio, *l.* 3. & *d. l.* 26. *h. tit. l.* 40. *de operib. publ.* de ea est *titulus* 10. *lib.* 13. *l.* 117. *inf. de Decurion. l.* 3. *inf. de extraordin.* (vnde Adscribere, & Adscriptus plebis numerus, *d. l.* 26. *h. t.*) distributio, *l.* 36. *h. tit. l.* 5. *sup. de his quæ administ. l.* 4. *inf. de extraord.* de qua distributione plenius *Paratitlo inf. de Decurionib.* vbi de Principalibus, quibus id imminebat. Inter eos videlicet penes quos fundorum dominia essent, *l.* 14. *h. tit.* (neque enim Coloni tenebantur, *d. l.* 14.) designatione distributa, *l.* 36. *h. tit.* Idque pro modo possessionum seu familiaris substantiæ, *l.* 1. & *leg.* 4. *h. tit.* (vnde & possessionum onera, *d. l.* 4.) pro modo capitationis & sortium, *l.* 15. 33. *h. tit.* ad modum centuriarum, *l.* 10. *h. tit.* glebæ professionis, *l.* 12. *h. tit.* pro modo professionis, *l.* 10. *h. tit.* pro portione suæ possessionis & iugatione, *l.* 49. *de operib. publ.* pro viribus singulorum, *l.* 49. *d. tit.* pro iugorum numero vel capitum, *leg.* 5. *de itin. muniend.* prout quisque terras censibus insertas seu obligatas teneret, *leg* 28. *h. tit.* prout quisque proprio nomine libris censualibus teneretur, *leg.* 14. *h. tit.* vt quisque prædii emolumenta consequeretur, *leg.* 25. *h. tit.* Etsi Romæ constitutus & Senator, *l.* 7. 13. *h. tit.* pro defectis etiam, si alios opimos haberent, *l.* 4. 10. 17. *h. tit.* item si seruos ex alienis agris possiderent, *l.* 12. *hoc tit.* non si coloni fugitiui terras destituissent, *l.* 7. *h. tit.* non pro destitutis ab alio possessionibus, etsi opimas is habuerit, *l.* 31. *h. tit.* Eaque Adscriptio fiebat a Principalibus, *l* 117. *inf. de Decurion. l.* 5. *sup. de his quæ admin.* non a Logographis ciuitatum, *l. vn. ne conlat. per Logograph.* Idque Rectoris prouinciæ cura, consiliis, (vt & extraordinaria, *l.* 3. 4. *inf. de extraordinariis.*) quem ideo, facta adscriptione definitas quantitates & comprehensos modos adscriptione propria manu designare oportebat, *l.* 3. *h. tit.* & *dict. l.* 3. 4. *inf. de extraordin.* Aliquando in id Censitores & Inspectores missi, *l.* 31. 33. *h. tit. l. vlt inf. de conlat. donat.* seu Peræquatores, *d. l. vlt.* & *tit.* 11. *lib.* 13. Illud certe diligenter obseruatum, vt non plebs sola, *leg.* 26. *h. tit.* verum omnes omnino possessores, *l.* 1. 5. 6. 10. 25. 26. 36. *h. tit.* maximæ dignitatis aut infimæ, *leg.* 18. *h. tit.* cuiuscunque dignitatis, *leg.* 25. *h. tit.* indifferenter, *leg.* 36. *h. tit.* etiam Veterani, *leg.* 18. *h. tit.* Senatores V. R. in prouinciis possidentes, *leg.* 6. *h. tit.* hac collatione adstringerentur, pari omnes sorte tenerentur, *lex* 26. *h. tit.* circa omnes par & æqualis inlationis forma teneretur, *l.* 20. *h. tit.*

Itaque nullus ab ea Immvnis erat, *l.* 1. *h. tit.* nulli ea remitti poterat: Non à Vicario vel Rectore prouinciæ (ipso alioquin conueniendo, *d. l.* 1. *h. tit.*) nullius dignitatis priuilegio,

l. 25. *h. tit.* omni beneficiorum priuilegio amoto, *l.* 26. *h tit.* absque vllius beneficii exceptione, *lex* 36. *h. tit.* ne ex rescripto quidem Principis, *l.* 1. 20. *h. tit.* & *l.* 7. *sup. de rescript.* Paucis admodum exceptis, de quibus vid. *l.* 1. 33. 36. *h. tit.* & de quibus Immunitatibus sunt duo *Tituli* hoc *libro*, nempe *tit.* 12. *de Immunitate concessa*: & *tit.* 13. *super obrept.* vid. & *tit. de Episcopis & Clericis.*

Et hæc quidem de Canonicis & ordinariis Tributis, seu Titulis generalibus, vt loquitur, *l.* 9 *de Indulg. debit.* eorumque Indictione, quæ scil. omnibus & more solemni imminebant, vniformes in cunctos, *lex vlt. inf. de ponderatorib.* quod argumentum hîc suscepimus. Antequam vero ad eorum Exactionem, Illationem, Transmissionem pergimus; Notandum, quandoque pro rerum necessitate SVPERINDICTA quædam, de quibus est, *tit.* 6, *hoc lib.* vbi Paratitlon consulendum. Fuerunt & EXTRAORDINARIA quædam onera & SORDIDA, de quibus est *Titulus* 16. *huius lib.* Quandoque etiam DONATIS & RELEVATIS possessionibus quædam indicebantur: de qua collatione est *titul.* 20. *huius libr.* Omitto etiam hic, quæ certis personarum generibus imminebant, vel vt loquitur *lex vltima inf. de ponderatorib.* Titulos, quos peculiaris in singulis, aut certa per paucos cogit Indictio: vt Senatoribus glebalis collatio, de qua est *libr.* 6. *titul.* 2. ac multo magis Prætorum & Quæstorum editiones, *tit.* 4. *eod lib.* 6. Negotiatoribus lustralis collatio, de qua est *lib.* 13. *titul.* 1. Iis qui ex lucratiua causa aliquid de Curialium bonis possidebant, de quo est *titulus* 4. *lib.* 12. Omitto Vectigalia, Portoria, id genus alia.

Ad Canonica, solemnia, & generalia Tributa redeamus, seu ad largitionales titulos. Nam & istud hic monendum, de Annonis & Tributis nos hic agere, non quæ fiscali Arcæ, sed quæ Largitionibus inferebantur: nempe, quæ in prouinciis colligebantur, vel ad fiscalem Arcam, vel ad Largitionales titulos pertinebant: Fiscalis Arca, *l.* 12. *de Numer.* Arca simpliciter, *l.* 29. 30. *de Susceptor.* erant Reditus domui Principis debiti, *l.* 14. *de Susceptoribus*, *l.* 11. *de iur. fisci*: quorum cura ad Com. R. P. pertinebat, *d. l.* 14. & *d. l.* 11. Itaque istud est Arcæ ratiocinium, *d. l.* 12. & *d. l.* 30. Arcæ ratio, *d. l.* 29. qui hæc suscipiebant, *Arcarii* dicti, *Rubr.* & *l.* 14. 32. *de Suscept. l.* 11. *de iur. fisc. l.* 1. *de his qui cum dispens. contrax.* Largitionales vero tituli, *d. l.* 12. *de Numerar.* (vnde & aurum largitionale, *d. l.* 30. *de Susceptor.*) erant Annonæ & Tributa, quæ *Canonis* nomine significantur, quorum cura ad Comitem S. L. pertinebat. Hæc duo ratiocinia distincta erant, & esse debebant, *l.* 30. *de Susceptor. l.* 12. *de Numerar.* Illa colligebantur ex proscriptionibus & condonationibus, *lex vltim. de ponderatorib.* ex fundis rei priuatæ &c. vnde Rei priuatæ debita, *l.* 6. *de Indulgent. debitor.* Arca & Largitiones, vel sacræ Largitiones separantur, *d. l.* 6. & *l. vlt de Conlat. donat.* quod referrur in conditis, & in Arca continetur, *l.* 2. *de his quæ ex publ. conlat.* quæ Ærario Principis debebant, *l.* 9. *de indulg. debitor.* denique sacræ Largitiones, & Res priuatæ, distinctæ, *tit. de Palatin. sacr. largit. & rer. priu.*

ADSCRIPTIONE facta, fiebat EXACTIO, de qua Exactione mox suo *tit. inf.* 7. *huius lib.* & quomodo cautum aduersus Exactorum deprædationes, a quibus ea facta, P. 5. vide interim *l.* 3. *h. tit.* Hæc autem res omnis ad Præfecti Pr. curam pertinuit, *l.* 3. 6. 9. 14. 15. 20. 21. 23. 26. 31. 33. 35. *h. tit. lex* 4. *de pascuis*, ad Vicariorum, *leg.* 1. 10. 11. 12. 13. 16. 17. 25. 30. *hoc tit.* & *l. vn. de off. Vicar.* Rectorum prouinciæ, *leg.* 1. 2. 3. 9. 24. 28. 32. 34. 35. *hoc tit.*

INLATIO tandem *l.* 2. 22. 29. 32. 34 *h. tit.* seu solutio, *l.* 35. 36. 37. *b. tit.* celebrabatur, *l.* 13. *h. t.* conlatio celebrabatur, *Rubr. l. vn. inf. ne conlat. per logograph. celebr.* & SVSCEPTIO a Susceptoribus, de quibus *inf. suo tit.* specierum annonariarum, *l.* 15. *h. tit.* fiscalium Tributorum, *l.* 16. *h. tit.* annui tributi, *l.* 35. *h. t.* annonæ, *l.* 15. *inf. de Susceptor.* Idqve tripertita Satisfactione *d. l.* 16. *h. t.* vbi plene dico, tripertita Inlatione, *l.* 11. *inf. de exactionibus.* per tres vices, *dict. leg.* 15. *inf. de Susceptoribus.* Sic vt per quaternos menses anni curriculo distributo, tribus vicibus summam collationis [omnem] Tributarius impleat, *d. l.* 15. *h. tit. l.* 3. *inf. de conlat. fundorum patrimonial.* Sic tamen vt vno tempore, si vellent, omnem summam soluerent, *dict. l.* 15. *h. tit.* In ipsis autem speciebus tributa inferri oportebat, *l.* 8. *h. tit.* neque mutari canon poterat, *l.* 30. *h. tit.* excipe *leg. vltim.* de quo *suo* proxime *tit. Tributa in ipsis speciebus inferri.* At Aurum nonnisi præsentibus Defensoribus præstari oportebat, *leg.* 19. *h. tit.* in Africa nominatim aurum vel argentum Karthagine *eiusque Capitolio* inferri oportebat, in qua collatione esset Proconsulis Africæ adeundi copia, *leg.* 32. 34. *h. tit.* idque intra annum, *l.* 2. *inf. de Susceptoribus*, *l.* 35. *hoc tit.* quando voluerint, *dict. l.* 2. *dict. l.* 35. & *l.* 3. *inf. de conlat. fundorum patrimonial.* Non soluentis intra annum Annonas (vrbicario canoni, aut rei priuatæ, omnesue alias,) pœnas, vide *lege* 18. 27. 34.

h. t.

h. tit. Eaque susceptoribus tradebatur, de quibus *suo titulo inf.* Interueniebant huic illationi, susceptioni, exigendo ponderi, PONDERATORES, de quibus *suo tit.* 7. *lib.* 12.

IBI autem collatio facienda erat, vbi possessiones censitæ, seu censibus insertæ essent: quare translatio eius vetita; *tit.* 22. *inf. ne conlat. translat.*

Cum satisfecissent possessores, accipiebant a Susceptoribus APOCHAS, *l.* 2. 19. 32. *b. tit.* & *l.* 27. *de susceptoribus*; seu securitates, *l.* 19. *b. tit.* & *l.* 173. & 185. *inf. de Decurionibus*, *l.* 2. 27. 32. *de Susceptorib. l.* 2. *b. t. de discussorib.* Cautiones, *l.* 2. *b. t.* Quarum formam vide *l.* 19. *hoc tit.* & *inf. l.* 2. 19. 27. 32 *de Susceptoribus.* Acceptas deinde ad Tabularios seu Sexagenarios deferebant, *leg.* 2. *b. t.* Mox gestis inserebantur, *l.* 32. *de Susceptorib.* Quæ semel publicatæ gestisque lectæ susceptoribus imputabantur, *l.* 26. *de Susceptoribus*, neque refricari eas licebat, *l.* 185. *de Decurion.*

PERFERRI postremum oportebat susceptas species, *l.* 2. *b. tit.* conuehi, *l.* 9. *h. tit.* deuehi, *d. l.* 9. *b. t.* transuehi, *l.* 11. *b. tit.* (vnde Translatio, *l.* 22. *b. tit.* & apud Ammianum *lib.* 14. *cap.* 7. conferri *l.* 21. *h. tit.* proferri *l.* 13. *de erogat. milit. annon.* a possessoribus, Tabulariorum cura, *l.* 9. 11. 13. *b. tit.* alias, ad ciuitates singulas per menses singulos, *l.* 2. *h. tit.* alias, ad mutationes mansionesque singulas, *l.* 9. *b. tit.* ad instruendas mansiones, vel conferendas species, *l.* 21. *b. t.* ad horrea, *l vnic. inf. ne conlat. per Logograph.* certo ac denunciato tempore, *l.* 9. *b. tit.* alias denique ad *limitem* pro loco ac proximitate possessionum, *l.* 11. *h. tit.* non longius *l.* 21. 22. *b. tit.* omni itineris ac necessitatis habita ratione, *l.* 21. *b. tit.* At si longius transmittendæ essent, & quidem mari, vel flumine, per Nauicularios perferebantur, vnde transmissio ac peruectio, *l.* 13. *b. tit.* veluti canon Vrbicarius V. R. ex Africa: quo pertinet *d. l.* 13. *b. tit.* vid. *leg.* 6. 10. 12 14. 21. 24. 25. 30. 36. 37. 38. *inf. de Nauicul.* & *l.* 3. 4. 6. 7. *vlt. inf. de præd. nauicular. l.* 2. 3. & *vlt. inf. de naufrag. l* 8. *inf. de indulg. debitor.* Sed opportunus hic locus est, vt omnia quæ de hac Translatione & Prosecutione occurrunt, hic cumulemus.

Memorantur igitur in genere PROSECVTIO, *l.* 147. *de Decurion.* prosecutionis onus, *l.* 2. *de Iudæis:* a quo Immunes erant Equites Romani, *l. vnic. de Equestri dignitate.* prosecutiones rerum fisci, *l.* 161. *de Decurionibus.* De prosecutoribus specierum largitionalium, vid. *l.* 18. *de Cursu*: De Translatione specierum largitionalium, vide *legem* 13. 18. 20. 33. 40. 61. *de cursu publ.* veluti vestium, auri, argenti, *dictis elgibus*, de annonarum Translatione, *lib* 7. *titul.* 5. *de excoct. & translatione annonarum*, *l.* 15. 23. *de erogat. mil. ann. l.* 2. 9. 11. 21. 22. *de annonis & tributis*, de animalium prosecutoribus, *titulus ne operæ à conlator. l.* 2. *de Tractoriis: l.* 2. *de venat. ferar.* de prosecutionibus Equorum, *leg. vltim. de excusat. artif.* à quibus immunes erant pictores, *dict. leg. vltim.* de auri publici prosecutoribus *titul.* 8. *lib.* 12. Translationi necessarias Euectiones Vicarius fouebat, eo absente Rector prouinciæ, *l.* 13. 18. 20. 33. 40. 61. *de cursu:* Vicarium totius conlationis ac transmissionis cura constringebat: *l. vnic. de offic. Vicar.* Naues quoque ad Translationem specierum annonariarum destinatæ vsurpatæ, *l. vnic de lusoriis Danub.* de frumenti prosecutoribus, id est, Naucleris, ad *legem* 4. *de Naufrag.* & ad *legem* 31. *de Nauicul.* De Bastagariis, vide *libr.* 10. *titul.* 20. *supr.* & quidem *l.* 4. 11. *eo tit.* & *l.* 11. *de Cohortalibus.*

Quod ASSERVATIONEM eorum attinet; Asseruandis speciebus annonariis erant horrea, in quibus ea condita erant: de quibus horreis & conditis, *tit. de cond. in publ. horr.* & compluribus aliis *legib.* Hisque horreis Præpositi quidam erant: de quibus *tit.* 6. *lib.* 12. aliique Custodes & Mensores, de quibus *l.* 2. *de condit. l.* 1. *de Can. frum. l.* 9. *de Suar.* Item Patroni horreorum, de quibus *tit.* 23. *lib.* 14. Ne quid vero VSVRPARETVR, prouide cautum *lib.* 12. *t.* 9. RELIQVORVM exactioni, discussores subinde missi, de quibus *lib.* 11. *t.* 26. INDVLGENTIA contra debitores quandoque data, de qua *inf. tit.* 28. de EROGATIONE, seu in quos vsus ea erogata, vid. *tit. de erog. mil. ann. tit. de cond. in publ. hor. tit. de alim. quæ inop. tit. de Med. & Profess. tit. de mil. vest. tit. de Can. Frum. V. R. de frum. V. C. de annonis ciuicis.* P. 6.

De IMMVNITATE *a Tributis nulli tribuenda, exceptis tantum quatuor tum rebus, tum personis; Constantini M. Constitutio.*

1. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Proclianum. (b)

PRÆTER Priuatas res nostras, & Ecclesias Catholicas (c), & domum Clarissimæ memoriæ Eusebij ex Consule & ex Magistro equitum & peditum, & Arsacis Regis Armeniorum, nemo ex nostra iussione præcipuis (d) emolumentis (e) familiaris iuuetur substantiæ: Datianus enim V. C. Patricius, qui hanc olim gratiam (f) fuerat consecutus, auferri sibi id cum tanta instantia depoposcit, cum quanta alii poscere consueront. Ideoque omnes (*) pensitare debebunt, quæ manu (g) nostra delegationibus (h) adscribuntur, nihil amplius exigendi. (i) Nam si qui Vicarius, (k) aut Rector Prouinciæ, aliquid iam cuiquam crediderit remittendum, quod aliis remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat. xv. Kalend. Iul. Constantinop. (l) Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest *huius legis* principium vsque ad *vers. Ideoque omnes* à *Cod. Iustin.* Omisit *Baronius* eam in annum suum referre. *GOTHOFRED.*

(b) *Proculianum*. Cod. Iust. An *Probianum*? Non puto. Præfectum Prætorio fuisse colligo, ex *fine legis*: vbi de Vicario & Rectore prouinciæ agitur: qui vtique sub dispositione Præfecti Prætorio fuere: tum etiam ex eo, quod ad Præfectorum Prætorio curam res tributaria spectauit: vt probat vel *lex* 3. 6. 9. 14. 15. 20. 21. 22. 26. 31. 33. 35. *inf. hoc titulo*: Zosimus *lib* 2. *cap.* 33. quoque de Præfectis Prætorio, eorum muneris fuisse ait, τὰς ἁπανταχῦ φόρυς διὰ τῶν ὑπηρετυμένων αὐτοῖς ἐισπράττειν, *vbique terrarum tributa per apparitores suos exigere.* V. & Ennodium *in V. Epiphanii*, *pag.* 1010. *Tom. I. Oper. Sirmond.* Tandem Præfectum Prætorio Orientis fuisse, colligo ex Arsacis Regis Armeniorum mentione *ID.*

(c) De hoc dicam mox *ID.*

(d) *Pracipuis*, id est, excipuis, immunibus: quodam præcipui præ aliis iure, ἐξαιρέτοις. *ID.*

(e) *Emolumenta* rei annonariæ *l.* 1. *inf. sine censu. ID.*

(f) *Gratiam*, id est, immunitatem, indulgentiam: vt *l.* 26. *inf. ID.*

(*) *Lex* 4. *Cod. Iust. eod. tit* hinc desumpta est, *ID.*

(g) Hoc recte habet: pro quo in Cod. Iust. *manus nostræ. ID.*

(h) *Delegationes. h. l.* & *l* 8. *inf. de extraordinar. l. vn. inf. ne conlatio per Logographos l.* 2. 3. 4. *inf. de Indictionibus: l.* 22. *in f. de erog. mil. ann l.* 54. *de Decurionib.* (quæ Delegatoriæ, *l.* 16. *inf. de exactionibus, l.* 22. *de erog. mil. ann* Edictum, *l.* 34. *inf h. t.* καθ' ἕκαστον ἔτος γράμματα, *edicta*, *quæ quotannis emittebantur*, Libanio *Orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *num.* 3. *pag.* 33. *edit. primæ Gothofred.* & *pag.* 383. *Oper. minor. Gothofred. Edit. Cl. Trotz.* sunt descriptiones, commissiones, quibus exigendarum annonarum & tributorum modus continebatur: Suidas recte *voc.* δηληγατίων. Δηληγατίων. κατὰ Ῥωμαίυς ἡ ἐκλογὴ τῦ σιτοπομπείυ, καὶ ἡ ἀννονῶν μετακομιδή. *Delegatio. Sic apud Romanos vocatur procuratio rei frumentariæ, & annonæ transportatio.* Inde autem dictæ, non quod eæ ablegari mittique in prouincias solerent, quod etiam Accursius, Cuiacius, Brissonius, aliique credidere: verum quod his delegaretur, id est, mandaretur exigendorum tributorum munus. Ita *delegata* Iurisdictio, pro demandata. Plura ad *l.* 54. *inf. de decurionib.* & in *Glossario. ID.*

(i) *Exigendi*, omnes (possessores scil.) Quare etiam ineptum est, quod in *vulgatis Codicib. Iustin.* hic infartum, *vel remittendi potestatem esse*: quæ a *veteribus libris* recte absunt: quod & Cuiacius & Contius iam monuit. De quo mox plura. *ID.*

(k) *Vicarios* respexit res tributaria: quod præter *leg. vn. de offic. Vicar.* insuper docet *l.* 10. 11. 12. 13. 16. 17. 25. 30. *inf. h. tit.* Vicarios, inquam, Præfectorum Prætorio, de quibus vt alibi plena manu, ita & ex *h. l.* eos sub initium Imperii Constantini M. iam fuisse liquet: de quo in Ἀπολύτικῳ dixi plene aduersus communem errorem, quo à Constantino M. primum constituti creduntur: Quibus vel *lex* 2 *C. Just. de pedaneis Iudicib.* eam in rem singularis, refutandis sufficit. *ID.*

(l) Ireptitia vox, ex sequentis vocis occasione, vt hic, ita aliis pluribus *huius Codicis* constitutionibus. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres Constitutiones (si modo prima hæc quoque Constantini est) primo loco occurrunt: ex quibus patet, hinc, quam enixo studio Princeps hic *rei tributariæ*, ne fraus ei fieret, prouiderit, quo pertinet *lex* 1. & 2. inde, ne tributariæ rei obtentu miseri prouinciales vexarentur, quo spectat *lex* 3. Hac prima vetatur regulariter IMMVNIS quisquam ab annona & tributis haberi vel fieri a quoquam Magistratu. Quam in sententiam est pariter *lex* 20. 25. 26. 33. 36. *hoc ipso tit. l.* 6. 7. *sup. de diuers. rescriptis*, & Titulus integer *infr.* 12. *de Immunitate concessa*: Idque, ne beneficio quidem aut rescripto Principis: *h. l.* & *d. l.* 10. *infr.* & *d. l.* 7. *de diu. rescript.* & *d. tit. de Immunitate*: Ac multo minus Iudicum, quibus profligandorum seu exigendorum tributorum sollicitudo imminebat, cuiusmodi erant Vicarii Præfectorum Prætorio, & Rectores prouinciarum: quod præter *hanc l.* docent aliæ complures *huius tit.* leges: docebit & *tit. inf. de Exactionibus*, & *l. vn. sup. de off. Vicarii*: proposita alioquin his pœna, tributa ipsa de suo soluendi.

Excipiuntur tantum *hac l.* quatuor: quorum duo priora priuilegium reale continent: posteriora duo, personalia sunt. Primum igitur excipiuntur, *Res priuatæ Principis*: quæ a tributis immunes sunt, & esse debent; *h. l.* & *l.* 36. *inf. hoc tit.* Secundo excipit Imperator *hac l. Ecclesias Catholicas*: Quod quidem religiosum huius Principis institutum fuit. Postea enim quum satis diuitiarum in Ecclesiam congestum secuti Principes credidere, Ecclesiæ quoque tributis obnoxiæ factæ sunt: Constantii eam in rem *lex* 15. *inf. de Episcopis.* Honorii *lex* 40. *inf. d. t. de Episcopis.* De quo est & solemnis Ambrosii locus *in oratione de Basilicis non tradendis*, *pag.* 104. *Tom. V. Oper. Edit. Paris. Cardinal. Felicis de Mont. Alto. Si tributum*, inquit, *petit*, (Princeps) *non negamus.* AGRI *Ecclesiæ soluunt tributum.* Quod etiam Vrbanus Papa agnoscit 23. *q.* 8. *Canone, Tributum.* Vnde apparet, immunitatem hanc omnem in veteri Ecclesia Christiana iuris positiui fuisse. Et hæc quidem ita de ipsis Ecclesiis: nam & Clerici, quamuis a muneribus ciuilibus immunes essent, attamen tributis ferme obnoxii fuere:

de

de quo dico *inf. tit. de Episcopis, Eccl. & Clericis:* ac nominatim ad *l. 40. eius tit.* Cæterum *Catholicæ* nominatim Ecclesiæ ῥητῶς hæc immunitas tributa ab Imp. *h. l.* pariter vt priuilegium, quod continetur *l. 4. inf. de Episcopis, Eccl. & Cler.* Similiter vt Ecclesiasticorum priuilegia *l. 1. inf. de hæreticis:* de quo ad *eas leges*: Non igitur hæreticorum Ecclesiis & Ecclesiasticis. Et hæc de duabus Immunitatibus realibus.

Personales duæ sequuntur. Primum Imperator Immunitatem a tributis *hac l.* tribuit *Eusebii* Clarissimæ memoriæ (qui proinde hoc tempore iam mortuus erat) Familiæ seu Domui: de quo Eusebio id tantum memoratur *hac leg.* eum Ex-Consule & ex Magistro Equitum Peditumque fuisse. Huius Eusebii Consulis, cum nulla in aliis Fastis Consularibus mentio fiat, vnus Auctor peruetustus Consularium, & Notitiæ Præfectorum vrbis, meminit Anno Domini 311. his verbis: *Consulibus, quos iusserint* DD. NN. *Aug. ex mense Septembri factus est Rufino &* EVSEBIO *V. Kal. Nouemb. Viuius Flauianus Præfectus vrbi.* Quinimo mens ea mihi hunc illum ipsum Eusebium, esse patrem Eusebii & Hypatii postea Consulum, & Eusebiæ Constantii Imperatoris coniugis, de quibus videndus Ammianus Marcellinus, *lib. 21. cap. 6.* Similis porro huic est immunitas illa, quæ teste Capitolino, Gordiani Familiæ a Senatu decreta, vt a Tutelis atque Legationibus, & a publicis necessitatibus, nisi si vellent, posteri eius semper vacarent. Et vtrumque hoc immunitatis priuilegium, Eusebii & Gordiani domui tributum, reuocat mihi in mentem geminum, quod in Gallia memorant de *Odone le Maire, Euione Maiore,* cognomento *De Challo S. Mars*: cui, posterisque eius tributa a Philippo I. vel Henrico I. Rege omnium tributorum immunitas, eo quod Regii voti Vicarius & ~~[illegible]~~, ac velut ἀντίψυχος, sacram peregrinationem, quam Rex vouerat, obiisset: de quo præter alios v. vel Chopinum *lib. 3. de sacra Politia, tit. 2. n. 21. 22.* & Orationem *Brettii.* Quæ tamen ipsa immunitas, primo quidem Anno 1559. redacta fuit ad ea duntaxat, quæ terra mariue aut fluuiis vsus sui causa vexissent: & Anno 1578. ad eas tantummodo vectigalis species, quæ in Gallia pensitabantur eo tempore, quo immunitas concessa fuerat. Tandem parum profuit quingentorum annorum possessio: nam quia ingens eorum numerus compertus est, qui per prouincias falso sese familiæ isti adscriberent, non minimo tributorum detrimento, abrogata penitus ea Immunitas est, æternoque silentio damnata, constitutione Regis Henrici M. A. D. 1601.

Altera *hâc l.* immunitas personalis est, *Arsacis Armeniorum Regis* Domus. Nempe vt ab antiquo Romani inter instrumenta seruitutis Reges etiam habuere; ita *Armeniorum* Reges iam ab antiquo Romanorum fœderati & amici, etiam in obsequio Imperatorum hac Constantini M. & Constantii tempestate, & deinceps Iuliani quoque fuere. Sane Zosimus (quod ad hanc *leg.* nostram proxime facit) *lib. 2. cap. 27.* post Licinianum bellum, octennio ferme post æram *huic legi* subscriptam, aperte indicat, Regem Armeniorum Constantino fœderatum & amicum fuisse, vbi historiam illam iucundam narrat de Hormisda Persarum Regali opera Armeniorum R. ad Constantinum euadente. Iulianus quoque *oratione 1. in Constantium, pag. 58. edit. Petau.* & *pag. 18. in fin. edit. Lips. Spanhem.* Ἀρμενίους παλαιοὺς συμμάχους, *Armenios veteres socios* Romanorum vocat: Vide eundem *pagg. aliquot seqq.* Ammianus Marcellinus *ibidem* in rebus Constantii *lib. 20. cap. 11. in Gestis Anni 360. Constantius*, inquit, *accitum Arsacem Armeniæ Regem, summaque liberalitate susceptum præmonebat & hortabatur, vt nobis Amicus esse perseueraret & fidus. Audiebat enim sæpius eum tentatum a Rege Persarum fallaciis, & minis & dolis, vt Romanorum societate posthabita, suis rationibus iungeretur. Qui crebro adiurans, animam prius posse amittere, quam sententiam, muneratus cum Comitibus quos duxerat, rediit ad regnum nihil ausus temerare postea promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas illud potius excellebat, quod Olympiada Ablabii filiam Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.* [Hoc Constantio exprobat Athanasius, *ad solit. vit. ag. p. 856. Tom. I. Oper. Edit. Lips. apud Weidm.*] *Quo dimisso a Cappadocia, ipse per Melitinam, minoris Armeniæ oppidum, & Lacotena, & Samosata, transito Euphrate Aedessam venit.* Idem Ammianus in rebus Iuliani Anno 363. *lib. 23. cap. 2.* vbi de procinctu Parthico loquitur; *Inter hæc*, inquit, *legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter susceptæ remittebantur &c. solum Arsacen monuerat Armeniæ Regem, vt collectis copiis validis iubenda opperiretur, quo tendere, quid deberet vrgere, propere cogniturus.* vid. eundem *lib. 21. cap. 6.* Idem *lib. 25. cap. 7.* in eiusdem Anni gestis; *Ne*, inquit, *Arsaci poscenti contra Persas ferretur auxilium Amico nobis semper & fido:* Et cætera quæ *ibi* narrat de hoc Arsace viuo capto a Persis. Sane & huc illud facit, quod de Scholaribus notamus ad *l. 8. inf. de annonis ciuicis.* Ex *hac* interim *l.* apparet, Armeniorum hunc Regem in Romania seu orbe Romano, bona quædam possedisse: quæ *hac leg.* immunitate ab annonis & tributis donantur.

Atque hæc quidem quatuor immunitates solæ *hâc l.* excipiuntur, reuocatis cæteris omnibus, & in his etiam ea, quæ iam olim *Datiano V. CL. Patricio concessa fuerat.*

Quis autem hic Datianus fuit? qui & Patricius *hac l.* vocatur. In libello sane *de munificentia Constantini*, & apud Anastasium *in Syluestro*, fit mentio domus *Datiani Antiochiæ*, quam Constantinus B. Petro donauerit: Sed & Datiani mentio in *hymno 5. v. 130. seu passione Vincentii* apud Prudentium: & Præsidis Datiani in *Martyrologio, 22 Ianuarii.* Et hæc de Datiano sub Constantino M. vel circa eius tempora. Sub Constantio quippe memoratur quoque *Datianus* Comes, magnæ apud illum authoritatis, quique inter alios per Epistolam Athanasium hortatus dicitur, vt ad Constantium vocatus veniret, teste Athanasio *ad solit. vit. ag. pag. 823. T. I. Oper. edit. Lips. apud Weidm.* v. & Epiphanium *hæresi 71. num. 1. pag. 829. Tom. I. Oper. edit. Colon. apud Ierem. Schrey.* Hic idem & sub eodem Constantio cum Cereali consul fuit A. D. 358. De priore illo, cuius domus Antiochiæ, hæc

hæc *lex* accipienda videatur, vtpote cui hic quoque iungatur *Rex Armeniorum*. *Patricius* vero hic idem vocatur, quæ antiquissima alioquin Patriciorum mentio mihi occurrit: de quo alibi *plene*. Posterior vero hic Datianus Patricius inter Valentiniani quoque initia memoratur a Philostorgio *lib. 8. c. 8.* vbi ait, inter alios, eius ope, consilio, Valentinianum Imperatorem factum, quod etiam Nicephorus ex eo habet *lib. 11. c. 1.* Idemque Philostorgius ait, hunc Datianum Patricium per literas consilium præbuisse ex Galatia, vbi ob senium hyememque (a Iouiano scil.) relictus fuerat: vbi & apud Ancyram Valentinianum ipsum relictum scribit Am. Marcellinus *lib. 26. cap. 1.* Libanius tandem, *Orat. inedita, ὑπὲρ Θαλασσίου* multos alios memorat, qui (sub Constantio) a sordidis pene natalibus ad summum fastigium peruenerunt, Philippum, *Datianum*, Taurum, Helpidium, Domitianum, Dulcitium. Et vero de hoc Datiano hanc *leg.* accipio.

Memorabile cum maxime de eo, quod hic narrat Imperator, eum immunitatem sibi olim tributam tanta instantia auferri depoposcisse, cum quanta alii poscere consuerunt. Vtilem vero Reipub. virum, inuidiæ tantum non euitandæ. Non absimilis alioquin apud Iustinum antithesis de Scythis *lib. 2. c. 2.* *Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt.* Et Sidonius, *lib. 2. Epist. 13.* de Damocle; *Illa refugit celeritate diuitias delitiasque regales, qua solent appeti.*

Atque hæc quidem hactenus, quorum multa suadere videntur, vti credamus subscriptionem & Consules *huic l.* subnotatos emendandos videri, Constantioque Imperatori eam adscribendam, in cuius tempora trium virorum *Eusebii* inquam & *Arsacis* & *Datiani* Patricii nomina incidunt. Verum nil temere nunc mutem: Maxime cum videam, Ecclesias *Catholicas* hic memorari, & immunitate donari, quod Constantio non conuenit, verum Constantini studio: de quo iam *supra*. Itaque dicendum fuerit, *Arsacem* Armeniorum Regem etiam in ea Imperii Romani parte, quæ Constantino parebat, quædam possedisse: & Constantino quoque amicum fuisse.

Nunc ad sententiam *legis* redeamus. Cum hæc *lex* sit de *Immunitate* seu remissione nemini concedenda *a quocunque Magistratu*, imperite omnino faciunt, & in his Amaya nuper, qui de indicendorum tributorum potestate, ad quem ea pertineat, hic ἀπεροσδιονύσως, & prolixe, neque aliud ferme tractant. Vt & illud imperite, quod post illa *huius l.* verba, *in fine*, *nihil amplius exigendi*, hæc quæ in nonnullis *Codicibus* Iustinianeis infarta sunt, *vel remittendi potestatem esse*, quæ a veteribus & melioribus *libris* absunt, idem Amaya tuetur, aduersus Cuiacii, Contii, & parentis mei mentem, spretaque *huius Codicis* & *Legis* auctoritate. Et quidem inepta ratione, quæ inscitiam eius arguit. Nempe quod si hæc verba deessent, minime congrueret versus sequens: *nam si qui &c.* totusque eius contextus. Imo enim optime congruit. Nempe cum præcipuam sibi hanc curam Constantinus *hac l.* indixisset, vt omnes ad tributa tenerentur, neque quidquam eorum a Iudicibus remitti posset, obiter tantum & velut per parenthesin id pro solatio addidit & inseruit, scil. quod retro etiam nihil amplius quam quod delegatione sua contineretur, exigi ab his posset: *nihil amplius*, inquit, *exigendi*; Quibus non ideo minus recte subiicitur versiculus, *Nam si qui* &c. qui omnino cohæret cum illis, *omnes pensitare debebunt, quæ manu nostra delegationibus adscribuntur.* Sed quid cum hoc homine congredior, qui aperte pronunciat, *Libri veteris & Codicis Theodosiani auctoritatem tanti apud se non esse, vt a fide Pandectarum Florentinorum recedat, & cogatur iurare in librum a muribus semicomesum.* *Absint tales sententiæ.* Vbi etiam quod de *fide Pandectarum Florentinorum* hic addit, imperitissime facit: Quid enim *Pandectis* & quidem *Florentinis*, cum Codicibus *Constitutionum*?

De APOCHIS *tributorum solutorum, aduersus falsas & imaginarias.*

II. (a) Idem A. ad Ælianum Proc. Afric. (b)

POSSESSORES, cum satisfecerint publicæ conlationi, cautiones (c) suas ad Tabularios publicos deferant: vt eas Tabularii, siue Sexagenarii, (d) periculi sui memores, suscipiant a conlatoribus (ipsas species, quæ debentur, ex horreis suis ad ciuitates singulas, per menses singulos perlaturis) ne inlatio tributorum ex solis apochis (e) falsis (f) vel imaginariis cognoscatur: *& cetera.* Dat. Kal. Nou. Treu. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda illi est *lex* 1. *inf. de exactionibus.* GOTHOFRED.

(b) *Ælianus* Proc. Africæ sub Constantino M. Eidem hoc Anno inscribitur, *lex* 1. *sup. de concuss. adu.* & *l.* 1. *sup. de adu. fisci.* Eius meminit Constantinus M. ipse, apud Augustinum in *Epistola* 68. (siv. 88. edit. Benedictin.) ad Probianum Proconsulem Africæ huius successorem, & *lib.* 3. *contra Cresconium cap.* 70. *pag.* 476, *Tom. IX. Oper. edit. Benedictin.* Denique hic est qui Anno 314. causam Felicis Aptungitani iudicauit. Vide Optatum Mileuitanum *de Schismat. Donatist. cap.* 27. *ID.*

(c) *Cautiones.* i. apochas, vt mox, *fine legis*, & *l.* 19. 32. *inf.* Alias *Securitates* vocantur. *d. l.* 19. & *l.* 173. 185. *inf de decurionib. ID.*

(d) De iisdem agitur. *d. l.* 1. *ID.*

(e) Sup. *cautiones* vocantur, verum ita quoque vocantur, *l.* 19. 32. *ID.*

(f) Falsis forte. *ID.*

COMMENTARIVS.

APOCHÆ illationis tributorum, id est, cautiones, securitates, professiones, chirographa, *quittantiæ* tributorum solutorum, ne falsæ aut imaginariæ forte emittantur, & sic illationi tributorum fraus fieri possit, accurata forma hac Constantini M. constitutione inducitur: vt vice versa, idem sedulo cauit, ne Prouinciales seu Collatores concuterentur, *l.1.inf. de exaction.* quæ huic est conjungenda; quo etiam pertinet eiusdem *lex 1. inf.* Eiusdem scilicet prouidentiæ est, cauere, ne quo commento tributis fraus fiat, ne quo tributariis.

Falsis igitur Apochis hac ratione occurrit, scilicet solutione facta susceptori tributorum, Apochas a Susceptore acceptas ad Tabularios vel Sexagenarios deferri iubet. Nempe *Tabularii* erant ii, qui publicas chartas tractabant, qui Breues & λογαρικὰ, polyptica conficiebant tributorum, vt docet vel *d. lex 1. inf. de exact.* (de quibus alioquin pecularis fuit *titulus 2. lib.* VIII. *sup.* & de iisdem agitur *leg. 11. 13. inf. h. tit.* & *l. 30. inf. de suscept.*) Quare Tabularii hi chartas istas seu Breues sub tempus exactionis faciendæ dabant exactoribus, quorum vt varia nomina fuerant, vt ostendit *d. lex 1. inf. de exaction.* ita de eorum numero fuerunt qui dicebantur *Sexagenarii*, (quorum fit etiam mentio *d. l. 1.* vbi de his dicam plenissime.) Igitur, solutione tributorum facta susceptoribus, ne qua fraus inter Tributarios & Susceptores interueniret, falsis forte vel imaginariis Apochis emissis, voluit Constantinus M. has Apochas deferri ad Tabularios vel Sexagenarios, penes quos erant *Breues* illationis faciendæ, quod & postea deinceps obtinuisse docet *lex 27. inf. de susceptorib.* v. item *l. 2. inf. de discussorib.* vt ita Apochæ, cum Breuibus collatæ, de rei veritate fidem facere possent, & inspectis, secundum Apochas & Breues, ipsis speciebus illatis. Solæ Apochæ fidem facere non possunt, quia fictæ esse possunt: vnde & εἰκονικὴ ἀποχὴ. Lucilio, *lib. 2.* Ανθολογ. *cap. 36.* εἰς Νομικὸς. *Epigrammat. 1. v. ult. fol. 93. verso edit. Aldin.* Qua ipsa causa etiam inter priuatos sola Apocha debitorem non liberat, vt apparet ex *l. 46. §. 5. D. de administr. tut.* & *l. 19. D. de acceptilat. l. 13. C. Just. de solutionib.* Quid igitur? quæ sola fidem facere non potest, fidem faciet ipsi Breuibus admotis, & secundum vtrumque αὐτοψία. Quod de perlatione specierum ad ciuitates singulis mensibus, additur, id alibi explicabitur.

ADSCRIPTIONIS *modum (ad superexactionem euitandam) Rectores Prouinciarum propria manu designare debere.*

III. (a) Idem A. Gregorio PF. P. (b)

MANV propria Iudices (c) vniuersi, periculo (d) suo, annonarias species & cetera quæ indictione (e) penduntur, definitis quantitatibus, & conprehensis modis, facta adscribtione, designent: Cuius obseruantiæ illa erit commoditas, vt, post successionem (f) quoque eorum, facile requiratur (g), an Exactores, vltra quam oportuit, de fortunis Prouincialium aliquid exculpere voluerunt. Dat. VII. Id. Octob. Nepotiano & Facundo coss. (336)

NOTAE.

(a) Abest hæc *Lex* a *Cod. Iustin.* GOTHOFRED.

(b) Eidem *Gregorio* inscripta hoc ipso Anno Constantini M. constitutio *de naturalibus liberis & matribus eorum*, quæ prima est *Cod. Iust.* Cujus etiam meminit Iustinianus *Nouell.* 89. *cap.* 15. Meminit & Valentin. *l. 1. sup. de natural. filiis.* Eidem inscribitur Anno proximo *lex 2. sup de contrahen. empt.* Denique hic est ille Gregorius Præfectus, de quo, & conuiciis in eum Donati, Optatus Mileuitanus *lib. 3. cap. 10.* Et vt omnino censeo, PP. Italiæ, sub quo Africa erat. *ID.*

(c) *Iudices*, id est, Rectores Prouinciarum. *ID.*

(d) Sic & in *leg. 2. sup. periculi sui memores. ID.*

(e) Facta, seu ex indictione. *ID.*

(f) Id est, posteaquam successum eis in Prouinciæ administratione fuerit: Neque enim mutem cum verbo, *secessionem. ID.*

(g) *Resciatur*, & constare possit. *ID.*

COMMENTARIVS.

VT ADSCRIPTIO, seu modus annonarum & tributorum (de qua plena manu *in paratitlo*) Rectorum Prouinciæ dispositione fiebat, *l. 3. 4. inf. de extraordin.* ita factum propria manu designare iidem Rectores hac Constantini M. constitutione iubentur, pariter vt altera eiusdem constitutione *l. 4. inf. de extraord. siue sord. mun.* Nec absimile quod *fine d. legis 4.* cauetur, vt videlicet idem Rector prouinciæ subscribat encautis, id est, libris censualibus ciuitatum & Prouinciarum, quæ & *Encautaria* dicuntur *l vlt. inf. de censu*: sine adscriptione, quæ a Tabulariis ciuitatum conficiebantur, vt docet *lex 1.* & *d. lex vlt. inf. de censu.* Idque, quod Constantinus ipse *hac l.* profitetur, vt Magistratu seu administratione decedentibus Rectoribus, adhuc explorari & resciri possit, num exactores Prouinciales superexegerint. P. 10. Hac igitur quoque inter cæteras ratione superexactionibus occursum voluit Constantinus M.

De ΕΠΙΒΟΛΗ, *seu* ADIECTIONE *sterilium fundorum ad fertiles, ex eodem iure manantes.*

IV. (a) Imp. Constantius A.

SI quis ab Emphyteuticariis, (b) seu patrimoniali possessore, priuati iuris quippiam comparauerit, cuius substantia (c) alias possessiones sustentare consueuerat, & succisis quasi quarundam virium neruis reliqua (d) lababuntur, (e) earum possessionum onera subiturus est, quæ penes distractores (f) inutiles permanebunt. Dat. VIII. (g) Id Decemb. Thessal. Feliciano & Titiano coss (337.)

NOTAE.

(a) *Lex 2. C. Iust. de omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur.* forte huic iungenda *lex 7. de exact.* GOTHOFRED.

(b) *Emphyteuticario*, Cod. Iust. *ID.*

(c) Υπόστασις, fertilitas, opimitas, fœcunditas, dotes. *ID.*

(d) In Tiliana & Cujaciana editione perperam, *reliquam. ID.*

(e) *Labuntur*, Cod. Iust. male. *ID.*

(f) *Distractorem inopem*, Cod. Iust. *ID.*

(g) Al. III. *ID.*

COMMENTARIVS.

ΕΠΙΒΟΛΗ quædam STERILIVM fundorum ad fertiles hac constitutione a Constantio Imp. inducitur: de quo ἐπιβολῆς iure moreque tres aliæ extant *hoc Codice* constitutiones: puta *l. vn. de Saturianis, lex 31. inf.* & *l. 4. sup. de locat. fund. emphyt.* quæ duæ postremæ vna cum hac nostra, *Codice Iustinianeo* in singularem *Titulum* coniectæ sunt, puta *Titulum de omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponantur:* sub quo ipso *titulo* hæc quoque *lex* posita est. De eadem ἐπιβολῇ exstant & Iustiniani *Nouellæ* quædam: puta *Nouella 128. c. 8.* duæque aliæ a Cuiacio restitutæ περὶ ἐπιβολῶν 166. & περὶ ὁμοδούλων 168. Videndus & Suidas, *in voce*, ἐπιβολὴ, & Constantinus Harmenopulus. Ἐπιβολὴ est *Adiectio*, vt vocatur *l. vlt. Cod. Iust. de omni agro deserto*, quoties opimos & fœcundos seu fertiles fundos ex eodem iure manantes, ex iisdem bonis, ex eadem substantia, ὁμοδούλους, ὁμοκήνσους, *de la mesme baillée* manantes, possidenti, deserti, inutiles, defecti, minus idonei, destituti, afantici, fœnei, steriles, infertiles, ἄπορoι adiunguntur: & sic hac ratione, bonorum malorumque mixtura quædam, seu bonorum consolidatio fit, hisque ita consolidatis, is cui adiectio hæc facta est omnium ex æquo bonorum nomine tributa soluere cogitur: Ne alioquin, vt hæc *lex* eleganter loquitur, *possessionibus, quarum substantia alias consueuit sustentare, ad alium translatis, & inutilibus penes alium permanentibus; succisis quasi quarundam virium neruis, reliqua labantur:* i. inutiles oneribus & tributis resideant. Quod vtique sæpe eueniebat, Reipubl. damno, hac videl. ratione seu fraude quod locupletes fœcundos pauperiorum agros per impotentiam, vt loquitur *lex 8. inf. de censitoribus*, vel momentariis eorum necessitatibus captatis, ad se traherent; vt docet quoque *lex 1. inf. sine censu:* & elegantissime *d. lex 8.* & compararent, inutilibus solis, & fœneis, qui tributis agnoscendis impares erant, penes eosdem inopes dominos relictis. Quare cum ea re res tributaria haud parum concideret, ad ἐπιβολῆς seu Adiectionis istius æquitatem & æqualitatem vt expresse dicitur *d. l. 8.* subinde decursum. Atque vt cæteroquin id factum (quod etiam probatur *l. 31. inf.* ibi, *quæ ex eisdem bonis quæ retinent esse monstrantur*) ita in *Emphyteuticariis* nominatim, & patrimonialibus possessionibus, priuatæ denique rei fundis factum: vt patet ex hac nominatim Constantii constitutione: idque quod coniicere licet, per Sardiniam: v. quæ dico ad *l. 7. inf. de exactionibus:* vt ita eadem lege & conditione, & vt proprio verbo vtar, sub eodem *canone*, in nouos dominos infertiles migrent, quo primum in priuatos translati fuerant: canone videl. non huic aut illi possessionis regioni vel loco imposito; verum, vt Tertullianus loqueretur, vniuersitati & *massaliter*, i. ieiunorum compensatione facta: Nempe, cum Emphyteuticarii & patrimoniales *fundi*, in priuatos transferebantur, sub canone certo elocabantur: de quo suo *tit. sup. lib. 10. de locat. fundorum iuris emphyteut.* ita quidem vt toti possessioni canon in singula iugera imponeretur: & æqualiter quidem, in ipsa impositione compensatione quadam & æstimatione facta fertilium & ieiunorum. Exinde possessores nonnulli fertiles solos in ditiores & potentiores transferebant, iisque vendebant; neque ideo maiorem tributi modum soluebant, sed canonem tantum impositum in singula iugera: sterilium vero fundorum Domini nihi soluebant. Ideo ad hanc ἐπιβολὴν, & Adiectionis æquitatem & æquabilitatem deuentum. Et hæc quidem est huiusce *legis* Sententia, quam Cuiacius non cepit: qui in sp. *huius l.* non emphyteuticum vel patrimonialem fundum venditum putauit, sed ab emphyteuticario vel patrimoniali possessore, priuatum fundum tacito tantum hypothecæ iure nexum: quem vt lectio *Codicis Iustinianei* facilius in errorem induxit, ita potissimum *priuati iuris* in *hac l.* appellatio, qua sane patrimonialis & emphyteuticaria possessio significatur, *priuati* scil. *iuris*, id est, patrimonii Principis. Idem vero in eo errat, quod vocem *reliqua* in *hac l.* interpretatus est de tributorum reliquis: cum reliqua *hac l.* sint reliquæ possessiones. Proinde tertio peccat, cum hac ratione *hanc leg.* titulo,

tulo, *sine censu vel reliquis fundum comparari non posse*, aptat. Igitur Accursianæ Interpretationes omnino retinendæ sunt. Hanc vero ἐπιβολὴν e Græcis quoque multi minus proprie intellexere, cum eam factam vel impositam scripsere, vel πλησιοχώροις ἢ γείτοσι, vicinis prædiorum defectorum, vt Simeon Metaphrastes apud Alemannum in Procopii ἀνεκδότοις *c. 23. pag. 376. Edit. Venet. inter Script. R. B.* vel συντελεσταῖς κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἑκάστου δυνάμεως, vt Cyrillus Scythopolitanus *apud eundem p. 376. edit. cit.* vel τοῖς τὰ χωρία κεκτημένοις, p. 11. vt Procopius ἀνεκδότοις *cap. 23.* & ex eo Suidas *in v.* ἐπιβολὴ, qui & Iustinianum primum ἐπιβολῆς auctorem facit: ἐπιβολὴ enim tantum fiebat & erat fundorum ex eodem iure manantium: De qua ἐπιβολῇ ad praxin Gallicam multa egregie V.C.L. Loiseau *du Desguerpissement lib. 5. c. 2. de l' adiection ou surcharge & accroissement des Terres desguerpies.*

EXTRAORDINARIÆ *cuidam pecuniarum indictioni, ne quis se ab ea immunem putaret,* Ordinariæ *seu* Canonicæ *nomen inditur a Constantio.*

V. (a) Idem A. ad Vranium (b).

OMNES omnino ad oblationem (c) pecuniarum (d) oportet vrgueri: Lege enim nostra signatum (e) est, nec esse *Extraordinaria*, nec vocari, quæ specialiter (f) a Prouincialibus deuotissimis (g) conferenda sunt. Dat. III. Non. Feb. Constantio A. II. & Constante coss. [339.]

NOTAE.

(a) *Lex 5. C. Iust. eod. tit.* Concordat prorsus huic l. *lex 2. inf. de indictionibus.* GOTHOFRED.

(b) *Vranius* hic quis? *ID.*

(c) *Oblationis* vox propria, quæ non extat. *ID.*

(d) *Functionum publicarum*, ita Tribonianus immutauit in *Cod. Iust. ID.*

(e) Id est, nominatim & signanter expressum, seu aperta definitione, vt loquitur *lex 2. inf. de indictionib. v.* Gl. in *voc. signare. ID.*

(f) *Solenniter*, ita Tribonianus. Plane, contra *huius l.* sententiam. Specialiter autem, id est, speciali affectu & deuotione, & ineuitabili necessitate: *v. Gloss. Theod. ID.*

(g) Vox hæc hac in re propria. Vide *Glossarium Theodos. ID.*

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIIS ab indictionibus cum regulariter quædam personæ immunes sint, saltem ab extraordinariis siue sordidis muneribus, quandoque tamen ea Reipub tempora incidunt, vt tum pecuniarum, tum & aliarum specierum superindictum seu Extraordinaria collatio & oblatio ita desideretur, vt ab his quoque nemo immunis esse debeat. Quod in *huius l.* specie statuitur. Eum vero in finem quia euenire sæpe solebat, ab huiusmodi *superindicto* excusatos se nonnulli vellent, tanquam ab extraordinario munere, & appellatione *Extraordinarii*, velut Gorgonis capite obiecto, vel panno rubro efferati, collationem illam defugerent, & priuilegia sua obtenderent, ea re visum Principibus quandoque rei atrocitatem & inuidiam verbi lenitate mollire: ac nominatim cauere, ne *Extraordinaria* aut dicerentur aut crederentur, etsi *superindicti* nomine exigerentur, quin potius ordinaria seu Canonica censerentur, vt ita omnes huic necessitati parerent, amoto omni priuilegio quæ ordinariorum munerum *lex* est: *v. tit. D. de vacat. & excus. mun.* Id vero præstat *hac l.* Constantius, quod & ipsum præstitit quoque postea Honorius geminà germana *lege 2. inf. de indictionibus*, pari occasione & necessitate.

Hanc sane pertinere existimo ad apparatum belli Persici hoc anno, quo pecuniarum superindicto opus fuit. Sic enim Iulianus *orat. 1. pag. 67. & 68. edit. Petau. siu. pag. 21. edit. Lips. Spanhem.* de eo ad Constantium loquitur: τοῦ πολέμου, inquit, ΧΡΗΜΑ΄ΤΩΝ, καὶ σιτηρεσίου, καὶ χορηγίας λαμπρᾶς δεομένου, ὑπάρχοντος δὲ οὐδενὸς σχεδὸν τῶν τοιούτων, αὐτὸς ἐξεῦρες καὶ κατέστησας. Et mox: ΧΡΗΜΑ΄ΤΩΝ δὲ ἐπινόεις πόρους οὐκ ΑΥΞΩΝ τοὺς φόρους. οὐδὲ τὰς συντάξεις, καθάπερ Ἀθηναῖοι πρόσθεν, εἰς τὸ διπλάσιον, ἢ καὶ ἐπὶ πλέον κατέστησας. ἐμμένων τοῖς ἈΡΧΑΙ΄ΟΙΣ, πλὴν εἴπου πρὸς βραχὺ, καὶ πρὸς εὔκαιρον, ἐχρῆν αἰσθέσθαι δαπανηροτέρων τῶν λειτουργημάτων. Id est, *cum bellum* PECVNIAS *& annonam, & expensas in gentes exigeret, nec eorum quicquam ferme suppeteret, ipse adinuenisti & constituisti. Pecuniarum sinus excogitasti, non quidem euectis Tributis, & pensitationibus, prout Athenienses olim, in duplum, vel etiam vltra constitutis, verum antiquis inhærens, nisi sicubi ad breue tempus, & necessitatem, functiones grauiores subeundæ essent.*

Ex his iam liquet, Tribonianum interpolatione sua *huius leg.* sensum penitus immutasse, relata ea ad *functiones publicas, & solemnes*, quas ideo etiam voces hic substitutit. Qua causa quæ ad *eam l.* a *Cod. Iustin.* Interpretibus notantur, huc nequicquam faciunt. Quia & Cuiacius ipse haud satis caute *hanc leg.* interpretatus videtur. Quare hinc simul liquet, non tantum de *huius Codicis* vtilitate, verum etiam de Historicarum causarum vsu & necessitate, in his Constitutionibus probe intelligendis: quæ nisi ad *hanc leg.* adhiberentur, falsa omnino ea videri posset: Ecquis enim alioquin dubita-

dubitare posset: *Extraordinaria* ea omnino esse quæ extra ordinem imponuntur, quod tamen hic deserte negatur? Nempe Constantius Politico scemmate, vrgente necessitate, extraordinariam illam & specialem collationem ad apparatum belli Persici, cæterarum extraordinariarum collationum nomine exemptam iuit: quandoquidem ea summa Reipubl. necessitate vrgente exigeretur: & vt ipse ait, * SPECIALITER *a Prouincialibus* DEVOTISSIMIS *conferenda esset*, id est, quam pro Imperii defensione, atque adeo *deuotione*, quæ Imperio debebatur *specialiter*, id est, speciali affectu & ineuitabili necessitate conferri oportet. Eo scil. pertinet vox *specialiter*, & altera *deuotissimorum* prouincialium, seu *a deuotissimis prouincialibus conferendi*: de quibus in *Glossario Theodosiano*. Quibus respondent illa Iuliani, πρὸς βραχὺ καὶ πρὸς εὐκαιρον ἐχρῆν αἰσθέσθαι, δαπανηροτέρων τῶν λειτουργημάτων. Tandem ad vsum & praxin, scemma Politicum *hac l.* continetur, quod sæpenumero Principes sequuntur & vsurpant. Imo & eo non subditi tantum, sed & populi exteri sæpe deluduntur: de quo egregius locus est *Saluiani*.

De VINI *ad* CELLARII *vsus & collatione ab Italis.*

VI. (a) Impp. CONSTANTIVS & CONSTANS (b) AA. Ordini Cæsinatium. (c)

VINVM, quod ad Cellarii (d) vsus ministrari solet, cuncti Italiæ possessores, iuxta statutum † Constantii, (e) fratris mei, CONPARENT (f). Quod, vt fieri facilius possit, ab omnibus Italis nostris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini, (g) Viri Clarissimi (h) & Inlustris Præfecti Prætorio, Parentis Amicique nostri, moderatio dandam esse censuerat. (i) Dat. XI. Kalend. Iun. Med. Constantio VII. & Constante III. AA. Coss. [354.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* est *lex* 42. *inf. de Decurionib. GOTHOFRED.*

(b) Inducendum hoc *Constantis* nomen: nisi pro *Gallo Cæs.* id accipiamus: quanquam & hic iam occiderat ante mensem Decembrem, quo *hanc l.* datam mox probabo. *ID.*

(c) *Cæsenatium*, *d. l.* 42. De qua ciuitate mox. *ID.*

(d) Nostri. *ID.*

(†) Quodnam statutum illud? *ID.*

(e) γρ. *Constantis*, vt mox ostendam. *ID.*

(f) A vobis Cæsenatibus: ita hoc accipio. *ID.*

(g) De hoc Rufino mox dicam. *ID.*

(h) *Vir Clarissimus & Inlustris*, Præfecti Prætorio titulus, *h. l* & *l.* 19. *sup. de petitionibus*: Viri *Clarissimi* Præfecti Prætorio *l.* 1. *sup. de pascuis*: & *l.* 15. *sup. de prætoribus. ID.*

(i) Ante aliquot annos, cum Præfecturam prætorianam gereret: de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE VINI CELLARIENSIS annona, eiusque coemptione & collatione ad Cellarii Principis vsus, ab Italis facienda, est hæc singularis Constantii constitutio data A. D. 354. ad ordinem Cæsenatium (cui iungenda & *lex* 42. *inf. de Decurion.*) Quam, nobilem iam fecit Scriptorum in argumento *Suburbicariarum* disquisitio: ex quo semel eam, vna cum Sex. Aurelii Victoris loco, quem mox subiiciam, ad ANNONARIAS Regiones pertinere indicauimus: Rem quantum potero, compendii nunc faciam.

Primo, *Cellarium* quid esset, prolixe ostensum est ad *l. vlt. sup. de officio Iudic. omn.* ostensum inquam, hac appellatione significari omnia βρώσιμα καὶ πόσιμα, id est species omnes ad esum & potum pertinentes. Et sane de vino id ex *hac l.* etiam liquet. Hinc & Cellarienses species dicuntur *l.* 32. *supr. de erogat. mil. ann.* & *l.* 16. *inf. de indulg. debitor.* *Annona* vero proprie erant, quæ in cæteris speciebus conferebantur, veluti capito, ligno, aliis: vnde annonæ & cellaria coniunguntur *d. l. vlt.* & apud Sulpitium Seuerum *lib.* 2. *sacræ hist. c.* 41. annonæ & cellarienses species *d. l.* 32. Quanquam & latiore seu laxiore appellatione *Annonæ* vtrumque significabatur.

Cæterum, cum huiusmodi species annonarias & cellarienses, varios ad vsus collatas liqueat, atque in his, ad vsum militarem, expeditionalem, quin imo & Comitum Rectorumque prouinciarum vsus, sane hæc Constantii *lex* est de collatione ad *Cellarii Principis*, *vsus*, vt ex sequentibus mox apparebit.

De hac igitur cellariensium specierum collatione hæc obseruentur. Primo a quibus ea collatio facta fuerit: Nempe ait lex: *a cunctis Italiæ possessoribus*: mox, *ab omnibus Italis nostris*: Hic iam dubium: Num tota, quanta est, *Italia*, his verbis intelligenda sit, an vero pars quædam Italiæ tantum, quæ tamen hoc seculo specialis *Italiæ* appellationem meruerit? Et si id ita est, quænam illa specialis Italia fuerit, & quibus finibus coarctata? Quod prius igitur attinet, iamdiu est, cum hunc Sex. Aurelii Victoris, coætanei Scriptoris, locum insignem trahebam. Is igitur cum dixisset *c.* 39. bellorum mole acrius vrgente, partitoque inter Diocletianum, Maximianum, Constantium, Galerium imperio,

imperio, Africam & Italiam Maximiano cessisse, subiicit: *Hinc denique* PARTI ITALIÆ *inuectum Tributorum ingens malum: Nam cum omnis* (Italia) *eadem functione* (tributaria) *moderataque ageret: quo exercitus atque Imperator, qui semper aut maxima parte* ADERANT (in ea Italiæ parte) ALI *possent*, PENSIONIBVS INDVCTA LEX NOVA: *Quæ* (lex) *sane, illorum* (Maximiani) *temporum modestia tolerabilis, in perniciem processit* (post Maximiani tempora.) Vides, *hoc* Victoris *loco*, duo functionum seu tributorum & pensionum genera: vnum vetus, quod ante Maximianum omni Italiæ incumbebat: alterum recens a Maximiano institutum, idque parti tantum Italiæ impositum, sed tamen vtrumque in speciebus annonariis: & recens quidem nominatim: quod vel ex eo patescit, quod ALENDO imperatori & exercitui, impositam id fuerit: vt mirer scribentem toti quidem Italiæ olim annonariarum specierum collationem impositam, at nunc parti Italiæ a Maximiano non species annonarias, verum tributum, auri, argenti, æris, vestium, equorum imperatum.

A Maximiano igitur parti Italiæ nouus annonariæ functionis & pensionis modus impositus, alendo exercitui & imperatori (& sic Cellarienses species) qui semper aut maxima parte, in ea Italiæ scil. parte, hærebant. Vt proinde hæc *lex* omnino eodem pertineat, quo Victoris locus ille: nam & de Italia vterque locus est, & de annona alendo Principi, seu cellariensi annona. Quare hac l. *Italiæ* appellatione nonnisi pars Italiæ generaliter acceptæ exaudienda fuerit, quæ tamen ipsa specialiter *Italiæ* nomen hoc æuo meruerit.

At, quod posterius, nunc porro inquirendum, quænam illa Italiæ pars esse possit. Primum igitur, cum Sex. Aurelius Victor diserte dicat, annonam illam *parti Italiæ* impositam a Maximiano, quo ipse & exercitus, qui semper aut maxima parte ADERANT, id est, in ea Italiæ parte hærebant, ali possent, dispiciendum modo (quod a nemine factum hactenus) in quanam Italiæ parte, maxime *Maximianus* Imp. hæserit. Id vero non aliunde temere melius, quam ex subscriptionibus legum Diocletiani & Maximiani colligi potest: nempe eum substitisse maxima parte, RAVENNÆ, quod docet *l. 1. C. I. de iure aur. ann.* VERONÆ. *l. 3. C. eod. ad l. Iul. de vi: l. 2. C. eod. commun. de successión. l. 1. C. eod. diuort. facto apud quem liber.* MEDIOLANI, *l. 9. C. eod. de pignor. act. l. 8. C. eod. ne de statu def. l. 2. C. Hermog. de calumniator.* & apud *veteris Consultation. Auctorem 8. 5. in fin. pag 818. edit. Schulting.* (quam etiam vrbem sub Maximiano mirum in modum nouis cultisque mœnibus ornatam Sex. Aurel. Victor tradit, ibique etiam tandem purpuram deposuit.) AQVILEIÆ: quod colligi potest ex incerto *Panegyrici* Auctore *ad Maximianum & Constantinum, c. 6. & 7.* cuius initium est *Dixerint.* Sed & post Maximianum Seuerus Cæsar in eo tractu stetit cum exercitu, vt docet Zosimus *lib. 2. cap. 10.* Quinimo & in eam sese rursum a Maxentiana expeditione recepit. Et secuti deinceps Principes, Constantinus M. Constantius, Valentinianus &c. si quando in Italia constitere, maxima parte *Aquileiæ*, *Mediolani*, *Rauennæ* hæsere: vt harum proinde ciuitatum primam dignitatem ab hoc tempore repetere ferme soleam. Et notandum est summopere, quod idem Zosimus *loc. cit.* de *Rauenna* scribit, in quam se Seuerus Cæsar receprat: τὴν Ῥάβενναν, inquit, πόλιν ὀχυρὰν τε καὶ πολυάνθρωπον, καὶ τροφῶν ἔχουσαν πλῆθος αὐτῷ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ στρατιώταις ἀρκοῦν: : id est, *Rauenam tum fuisse ciuitatem, non tantum munitam & populosam, verum &* ANNONARVM COPIA *abundasse, tum ipsi Cæsari, tum exercitui sufficiente:* & mox in eandem sententiam, cum de Maximiani aduersus Seuerum Rauennam motione agit, ait, Seuerum hac inuitum eiici non potuisse, ἀσφαλοῦς τε οὔσης καὶ τροφὰς ἐχούσης ἀρκούσας, *quod munita esset & commeatu abundaret.* Quod omnino respondet Victoris *loco*: Atque exinde illud etiam colligitur, Annonæ istius cellariensis partem tum Rauennam comportatam. Quod & ipsum *huius l.* inscriptioni rursum optime conuenit: *ordini* quippe *Cæsenatium* hæc *lex* inscripta est, qui Rauennæ proximi, & in eadem Flaminia erant, vnde & Cæsenatis Episcopus Rauennatis Archiepiscopi Suffraganeus fuit. vid. *veterem Episcopatuum Notitiam*, & in Concilio Romano sub Papa *Martino* Cæsenas Episc. Rauennatis Archiepisc. locum tenuit. Et vero vetus *Notitia prouinciarum* Græca, ἐπαρχίαν ἀννωναρίας describens, *Rauenam* nominatim in ea collocat: Ἐπαρχία ἀννωναρίας, Ῥάβεννα, Φανοῦς, ἐλκοῦσα, πόλους, πικίλους, πίναυρον, κάστρον Φερεντῖνον, Κάστρον Σαλέριον &c. Iam igitur ex his sequitur, in illa Italiæ parte (annonaria) quam quærimus, fuisse, *Flaminiam, Aemiliam, & Liguriam, & Venetiarum prouinciam.*

Secundo procedat Trebellius Pollio, qui calente hoc Maximiani instituto, & sub hoc ipso Maximiano, scribebat, imo sub hac ipsa Tetrarchia, Diocletiani, Maximiani, Constantii & Galerii (vt ipsemet disertis verbis profitetur *in vita Claudii cap. 3.*) Is igitur Italiæ prouinciarum recensum agens, *in Tetrico Seniore, cap. 23.* & his prouinciis Annonariarum nomen iam ante Constantinum M. inditum arguit, & Italiæ totius partem fuisse ostendit: & quænam illæ fuerint, haud obscure indicat: Nam cum dixisset, *Tetricum Senatorem P. R. qui iure Præsidiali omnes Gallias antea rexerat, Imperiumque sibi vindicauerat, ab Aureliano Imp. victum, & per triumphum ductum*, subiicit: *Pudore tamen victus vir nimium seuerus* (Aurelianus) *eum quem triumphauerat, Correctorem totius Italiæ fecit, id est, Campaniæ, Samnii, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Calabriæ, Hetruriæ atque Vmbriæ, Piceni & Flaminiæ, omnisque* ANNONARIÆ REGIONIS. Trebellius Pollio scilicet, totius Italiæ prouinciarum recensum instituens, vbi eas nominasset, singulas, quæ ad dextram Vrbis Romæ iacebant (quæque cum Annonariis nil commune habebant) reliquas deinceps, quæ ad læuam iacebant, recensurus, vbi nonnullas nominasset, (puta Hetruriam, Vmbriam, Picenum & Flaminiam) breuitatis deinceps studio, loco singularum quæ recensendæ supererant, hæc subiicit περιληπτικά, *Omnisque Annonariæ regionis*, ac si dixisset, *&, vt compendio dicam*, *Annonariarum omnium Regionum.* Atquin quænam recensendæ supererant? *Aemilia* vtique,

vtique, *Liguria*, *Venetiarum* prouincia, *Histria*. Non & Alpes: hoc enim seculo Alpes ab Italia seiunctas fuisse docet apertissime *lex 1. sup de desertorib.* saltem Graias, Pœninas, maritimas ex Ammiano Marcellino, Sex. Rufo, Festo, aliis. Iam tenemus itaque duobus argumentis, inter annonarias regiones, *Flaminiam*, *Æmiliam*, *Liguriam*, *Venetias*, *Histriam*, & sic quonam vsque procurrerint Annonariæ. At vnde earum initium? Nempe a Tuscia & Piceno: Præterquam enim Hetruriam, Vmbriam, Picenum, (saltem partem earum) inter eas regiones referendas ex filo ipso verborum Pollionis colligi haud obscure potest, ita aliunde sane id compertissimum de Tuscia, & Piceno. Tusciæ enim annonariæ meminit Ammian. Marcellinus *lib. 27. cap. 3.* Gaius & Theodosius *inter Auctores limitum pag. 260 edit. Rigalt.* & *pag. 253. edit. Goes.* & Pelagius Episc. Rom. *ep. anno 556.* & Iornandes *de regnorum success. sub f.* Sed & Ammianus Marcellinus *l. c.* Pistoriense oppidum nominatim in ea memorat. Piceni annonarii quoque mentio *in Notitia Imperii fol. 116.* Et hæc quidem adeo annonariæ fuere, vt ad discrimen cognominum prouinciarum Suburbicariarum Tusciæ & Piceni, hoc cognomento *annonarii* distingui solitæ sint, & ad errorem tollendum ab his qui accurate loqui vellent, distingui oportuerit. Quare confecta nunc res est, *Annonarias* videl. regiones partem Italiæ fuisse, in qua *Tuscia, Picenum, Flaminia, Aemilia, Liguria, Venetia, Histria.* Et sane quis non aperte videt, Pollionem *Annonarias regiones*, ceu partem toti Italiæ opponere? Non enim exerte totius Italiæ prouincias seu regiones recensens, inter eas memorat *Omnem annonariam regionem.* Haud aliter atque Sex. Aurel. Victor, Duplicem tributo-
P. 14. rum functionem in Italia faciens, vnam antiquam totique olim Italiæ communem; alteram, Italiæ tantum parti propriam, apertissime *omnem Italiam*, & *partem Italiæ* distinguit? vt qui id negare ausint, medio die cæcutiant. Hæc illa igitur est Pars Italiæ, quæ alendo exercitui & Imperatori in ea parte, maxima temporis parte hærenti, a Maximiano destinata fuit, quod Sex. Aurel. Victor prodit. Hæ illæ Annonariæ Regiones: hæc illa tandem Italia: hi Itali, huius Italiæ possessores, quos vinum ad *Cellarii* (Principis scil.) vsus ministrare solitos, hæc Constantii *lex* testatur. Qua causa non temere forte Constantius *Italos suos* vocauerit *h. l.* Ab *omnibus Italis nostris*, inquit: Sed & Constantinus M. pariter *l. 2. inf. de Extraordin. siue sord. mun.* (quam Consulari Æmiliæ & Liguriæ inscribi notandum est, pariter vt hanc obseruandum est inscribi ordini Cæsenatium) *Ab extraordinariis omnibus fundi patrimoniales atque emphyteuticarii per* Italiam Nostram *constituti habeantur immunes: vt canonica tantum & consueta dependant, ad similitudinem per Africam possessorum.* Nempe *hac l.* Constantinus M. fundos illos per Italiam Annonariam ab extraordinariis oneribus omnibus immunes esse voluerit, vtpote qui iam satis onerati essent Canonica consuelta functione annonaria, vt qui annonam ad Celarii vsus & Principis ministrarent: haud aliter atque Africani, eo quod annonam vrbi seu vrbicam subministrarent, ea iam immunitate fruebantur. Quod rursum probat *lex 1. inf. de extraordinariis.* Quod si ita est, iam altera hæc *huius Codicis* lex fuerit ad Italiam annonariam pertinens, & sic tertium argumentum, quo Liguria & Aemilia Annonaria comprobatur. Alioquin cum Italia constitutionibus Imperatorum simpliciter nominatur, totum illud Italiæ spatium intelligitur: quo vrbicariæ tantum Regiones excluduntur: vt *l. 9. inf. de extraordin. mun.* Quanquam scio illud, *suis*, vel *Nostri*, affectus Principalis testimonium esse posse: quomodo forte eiusdem Constantini M. *lex 1. sup. de his qui sanguin.* inscribitur: Italis Suis: & idem in constitutionibus suis & epistolis, Romam Suam vocauit.

Superest igitur illud hac parte, & ex *hac leg.* obseruandum, speciali *Italia* appellatione hanc Annonariam Italiam *huius l. initio* designari: *Cuncti*, inquit, *Italia possessores.* Nempe quadruplici significatu *Italia* iam olim accepta. Primo pro tota, quanta est Italia, in qua Roma etiam cum Vrbicariis regionibus erat. Secundo imo etiam quandoque Sicilia, Sardinia, Corsica, Italiæ appellatione venere. Tertio pro Italia, quæ extra Vrbem Romam, suburbicarias regiones seu centesimum miliarium & tres insulas est (quod postremum euidentissime ostendit *lex 9, inf. h. t. lex vn. inf. si per obreption. l. 9. inf. de extraordin. mun.* & *lex 2. sup. de integ. restit.* & *Notitia Imperii.* Quod negare sanus & siccus nemo potest. Quarto *Italia* specialius adhuc pro Italia Annonaria accepta: & vero hoc sensu *hac l.* exaudienda est, & sic relatiue ex rei, qua de agitur, qualitate. Neque dubito, quin eodem sensu in Synodi Sardicensis *ep. ad Alexandrinos* apud Athanasium *Apol. 2. p. 756. edit. Lips. apud Weidm.* dicatur, ἡ ἁγία σύνοδος συναχθεῖσα ἀπὸ Ῥώμης ϗ Ἰταλίας, Καμπανίας, Καλαβρίας, Ἀπουλίας. Et Athanasius ipse prouincias recensens, ex quibus Episcopi ad Synodum Sardicensem conuenerunt, Ἰταλίας, Πικηνοῦ, Τουσκίας, Καμπανίας, Καλαβρίας, Ἀπουλίας, Βρεττίας, Σικελίας. Idem Athanasius rursum *ep. ad solitar. pag. 827 ed. cit.* de Episcopis, qui secum communicabant: ἀπό τε τῆς μεγάλης Ῥώμης, ϗ τῆς Ἰταλίας πάσης: Καλαβρίας τε ϗ Καμπανίας, Βρεττίας τε. Neque alio sensu vetus chorographia facta, & ex Græco Latina reddita, post *Calabriam*, *Brittium*, *Lucaniam*, *Campaniam*, statim subiicit; *Et postea*, inquit, Italiam: mox in ea vrbem *Romam* ponit, & *Tusciam quæ proxime adiacet Campaniæ*: Tandem *Aquileiam & Mediolanum* in ea ponit. Mihi illud liquet, eos qui cautius post Annonarias institutas locuti sunt, *totam Italiam, omnem Italiam*, ἅπασαν Ἰταλίαν, ideo ferme dixisse, ne de hac speciali Italia Annonaria sensisse viderentur, etsi hoc posteriore Athanasii loco aliter factum. Neque alio sensu in *Synodi Sardicensis* subscriptionibus *Tom. I. Concil. pag. 651. 652. 653. 654. Ed. Harduin.* dicitur: *Lucius ab Italia de Verona; Furtunatus ab Italia de Aquileia. Seuerus ab Italia de Rauennensi, Vrsacius ab Italia de Brixia, Protasius ab Italia de Mediolano.* Deinde, *Maximus a Tuscia de Luca, Vincentius a Campania de Capua, Ianuarius a Capua de Beneuento, Calepodius a Campania de Neapoli, Stercorius ab Apulia de Canusio.* Neque alio, *Arelatensis Synodi* subscriptiones

ones

ones *Tom. I. Concil. ed. cit. pag. 266. 267. Ex prouincia Italiæ ciuitate Mediolanensi Merocles Episcopus: ex prouincia Campania de ciuitate Capuensium Proterius Episcopus; Ex prouincia Apulia de ciuitate Arpiensium Episcopus Pardus.* Neque alio sensu Ambrosius *ep. ad Episcopos Italiæ* de S. Vitale & Agricola: *passi sunt in ciuitate Bononiæ, prouincia Italiæ.* Neque alio sensu accipio *in l. 4. inf. de indulg. debit.* vbi dicam adhuc. Ex Synodi Sardicensis interim subscriptionibus colligi quoque posse videatur, Italiam, & sic annonariam Tusciam, *Lucam* non procurisse: sed citerius hac parte constitisse.

Nunc de ipsa *huius legis* sententia, in qua tria spectanda veniunt. Primum est, quod de Constantii fratris sui statuto imperator *hac l.* memorat: vbi sane legendum *Constantis*, non *Constantii:* Est enim ipse Constantius *huius leg.* auctor, cum iam frater ipsius Constans e medio sublatus fuisset ante biennium; cui Italia parebat. Neque huic reclamaret *huius l.* inscriptio: nam qui *Constans* Constantio in ea iungitur, non Constantii frater, sed fratruelis, id est Gallus Cæsar accipiendus videatur, cui *Constantis* nomen inditum; de quo consule *Consularia Theodos.* Verum Constantis nomen forte penitus *hic* inducendum. Quodnam igitur Constantis statutum illud fuit, id est, quidnam eo comprehensum? quod contextus *legis* non docet: generaliter enim ait, *Vinum, quod ad Cellarii vsus ministrari solet, cuncti Italiæ possessores, iuxta statutum Constantii, fratris mei, comparent?* In subsidium itaque aduocanda est Inscriptio, *Ordini Cæsenatium.* Nam quo Ordini Cæsenatium tantum *hæc lex* inscriberetur, quæ est de vino ab omnibus Italis comparando, nisi statutum Constantis Cæsenates nominatim spectaret? Quare mens ea mihi, hoc voluisse Constantem, vt videl. vinum istud Cellariense Itali compararent a Cæsenatibus, quorum ager vrbi proximus generosissimo vino nobilis fuit: Qua causa Plinius *lib. 14. cap. 6.* Cæsenatia vina inter generosa Italiæ mediteraneæ memorat. Sed & Strabo quoque *lib. 5. p. 334. edit. Almeloueen.* hoc ipso tractu maximam vini copiam fuisse scribit, eique rei argumento quoque esse ait vasa vinaria lignea, adeo magna, vt domibus maiora essent. Proinde vt copia, ita nobilitate illustria fuere vina Cæsenatia: vnde nil mirum, si ad Cellarii sui vsus Constans Imp. pri-
P. 15. mum, mox & Constantius ea comparari voluerint.

Secundo, comparationis istius modus obseruandus; Nempe quia nimis onerosum & operosum graueque futurum omnibus Italis fuisset, si ipsimet hæc vina comparare cogerentur: Ideo, id vt fieri facilius posset, pecuniæ quantitatem in id conferre iussi Itali; cuius collationis quantitatem seu modum a Rufino P. Po. definitam obseruari Constantius *hac l.* iubet.

Porro, quod postremum, hic ille est Rufinus PP. & quidem Italiæ, vt ex *hac l.* colligitur, sub quo & Illyricum erat, cui inscribitur A. D. 349. id est ante quinquennium *lex 3. Cod. Iust. de hæredit. decurionum*, idque temporibus Constantis. Eidemque inscribitur sub Constantio ante biennium A. D. 352. *lex 5. Cod. Iust. qui testam. fac. poss.* Eiusdemque bienno post in gestis A. D. 356. meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 16. cap. 8.* Itemque Epiphanius *hæresi 51. siu. 71. cap 1. pag. 829. edit. Coloniens. apud Jerem. Schrey.* vbi Callicratem Exceptorem huius Rufini PP. memorat, qui A. D. 351. vel 357. collationi inter Basilium Ancyranum, & Photinum inter alios ταχυγράφους interfuit. Tandem hic est Rufinus PP. quem A. D. 350. a Magnentio & Veteranione Tyrannis vna cum Marcellino, Nunechio, Maximo, ad Constantium Legatum missum, scribit Petrus Patricius in *excerptis legationum p. 20. Tom. I. Script. Rer. Byzant. edit. Venet.* quoque vno excepto cæteri in carcerem coniecti fuere. Alius vero ab hoc Aradius Rufinus, de quo Symmachi Patris carmen quis accipiat, *in Auctuar. Symmachian. ep. 1.* vbi inter alia *v. 5. 6.*

Principibus, quorum viguisti tempore, doctus
Aut calcaria ferre bonis, aut fræna Tyrannis;

Hic scil. Aradius Rufinus est Præfectus vrbi sub Maxentio & Constantino M. teste Auctore *Notitiæ Præfectorum vrbi.* Sed nobis sub vnum obtutum colligere iuuat, quæ mihi de hoc Rufino nostro occurrunt, seruata annorum serie.

Sub CONSTANTE
AN. D. 347.

Consul fuit cum Eusebio.

AN. DOM. 349.

PP. Italiæ fuit, vt docet hæc *lex 6.* Ei inscribitur *lex 3. Cod. Iust. de hæredit. Decurionum.*

Sub MAGNENTIO
AN. D. 350.

Legatus a Magnentio & Veteranione missus ad Constantium, atque ab eo humaniter habitus. Petrus Patricius, *in Excerptis Legat. pag. 20. Tom. I. Script. R. B. ed Venet.*

Sub CONSTANTIO
AN. D. 352.

Ei inscribitur *lex 5. Cod. Iust. qui test. fac. poss.* qua Eunuchis testandi facultas datur, exemplo omnium, id est, eadem ætate, qua cæteris.

AN. DOM. 354.

Eius meminit Constantius Imper. cum affectus singularis testimonio: cuius & factum quoddam seu moderationem comprobat, *hac l. 6.*

De eo v. & Amm. Marcellinum in huius Anni Gestis *lib. 14. cap. 10.*

AN. DOM. 356.

Ammianus Marcellinus eius meminit *lib. 16. cap. 8.* quem diuitiarum cupiditatis arguit.

Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex 1. sup. si quis pecuniam consl.* quæ dicitur *Acc. Constantina.*

AN. DOM. 357.

Vide Epiphanium *hæresi 51. siu. 71. cap. 1.*

Ex superioribus interim liquet, quænam causa Annonariarum regionum instituendarum fuerit, seu vnde earum institutum repetendum sit, quæ denique huius nominis causa sit. Nempe ob Annonariarum specierum pensionem in vsum Principum in Italia cum exercitu ferme commorantium, vt proinde inane hic commentum sit, de Annonis in vsus Præsidum & Magistratuum, iam inde ab Augusti æuo,

Pro

Pro COLONIS PROFVGIS *Senatores nil de eorum terris possidentes non teneri.*

VII. (a) Idem AA. ad Senatum.

COnpertvm est, (b) pro Colonis profugis ad exsoluenda vos fiscalia (c) conueniri: Iubemus igitur, si nihil ex eorundem (d) terris Senatorum quemquam possidere constiterit, vt nulla cuiquam pensitandi pro his, qui aufugerint necessitas inponatur. Dat. v. Non. Maii Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ ei sunt *leges octo*, puta *lex* 12. 13. *sup. de prætorib. lex* 1. *sup de metatis. lex* 1. *inf. de public. comparat. l.* 84. *inf. de decur. l.* 3. *inf. de lustrali conlat. l.* 1. *inf. de protostasia. l.* 7. *inf. de oper. publ.* quæ omnes vnius Orationis Constantianeæ ad Senatum partes sunt. *GOTHOFRED.*

(b) Mihi scil. *ID.*

(c) *Fiscalia*, id est, annonas & tributa seu pensitationes Colonorum *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 16. PRo Colonis (Originalibus scil. vt *l.* 14. *inf.*) Fvgitivis seu profugis, eorumque terris Senatores Domini tributa seu annonas præstare necquicquam cogendi sunt. Hæc Constantianeæ huius constitutionis sententia est, quæ maioris ad Senatum Constantinopolitanum *Orationis* ἀπόμοιρον est, iisque legibus omnibus, quas in *Notis* congessi coassanda venit. Quæ in vniuersum oratio tota est de *Senatoribus*, & eorum priuilegiis & immunitatibus.

Vt ad *huius leg.* sententiam redeamus: videri possit isthæc *huic l.* aptanda: hoc præcognito Senatores vt latissime fines eorum & agri per prouincias tendebant, ita per colonos eos exercuisse, eorumque nomine tributa soluisse, nihilo secius atque alii Prouinciales, de quo dicetur rursum aliquid *ad l.* 13. *inf.* Hoc præmisso videatur id *h. l.* statui, Senatores hoc casu non teneri tributa soluere, si colonis aufugientibus seu profugis, possessiones ipsæ iacerent: quasi æquum non sit ab his tributa pensitari, qui prædiorum emolumenta nulla sua culpa non consequerentur. Quo sane ferme spectat, quod Symmachus, *lib.* 9. *epist.* 37. scribit. *Agri sororis meæ Italicæ Illustris fæminæ*, Cvltore *vacuati & fessi onere munerum publicorum iudicaria auctoritate refouendi sunt. Hanc opem de tui animi æquitate promisi.* Et proinde fuerit istud singulare Senatorum priuilegium, quod in aliis per prouincias possidentibus, & in iis commorantibus non æque competere docet *lex vlt.* §. 4. *inf. de patrocin. vicor.*

Verum non hæc *huius leg.* sententia est: sed isthæc; non cogi Senatores pro colonis alioquin suis, qui & capitationi subiacebant, & terrulas sæpe quasdam & peculia sua habebant: de quo plene dixi *ad leg.* 1. *sup. de fugitiu. colon.* profugis tributa soluere. Nam vt maxime terrulæ quodammodo sint dominorum Senatorum, attamen peculiaris eorum ratio est, & extra censum dominicum posita, cuius reditus ad Senatores dominos non spectabant. Quia neque capitationem pro his soluere tenentur. Et sic idem sensus *huius leg.* fuerit, qui *legis* 14. *vers. sane infr.*

ADÆRARI *species vrbis Romæ, non debere.*

VIII. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Symmachum P. V. (b)

NEmini (c) aurum, pro speciebus Vrbis Romæ, liceat exigere de (d) futuro. Dat. Id. Iun. (e) Naisso, Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *C. Iust.* De cuius rei ratione dicam *tit. prox.* Iungendæ huic omnino videntur *lex.* 4. 5. 6. *inf. de pistorib. lex* 2. *inf. de calcis coctor. lex vn. inf. de saccariis. lex* 12. *inf. de operib. publ. lex* 1. *inf. de canone frument. V. R. lex* 5. *sup. de pœnis. GOTHOFRED.*

(b) *Symmachus* P. V. Romæ sub Valentiniano Sen. Epistolographi pater: v. *Prosopogr.* & Ammianum Marcellinum *lib.* 27. *cap.* 3. *ID.*

(c) Exactori. *ID.*

(d) In futurum. *ID.*

(e) *vg. VI. Id. Iun.* vt plerisque *dictarum legum. ID.*

COMMENTARIVS.

MVtari seu Adærari pretio canonem vrbicarium, vsibus vrbis Romæ destinatum vetat *hac l.* Valentinianus Sen. pariter vt idem vetat sequente Anno, constitutione emissa ad eundem Symmachum P. V. *l.* 1. 2. *inf. tributa in ipsis specieb.* Pariter vt Theodosius M. *l.* 4. 5. *eod. tit.* (a quo diuersus est aliquo modo Theodosius Iun. *l. vlt. h. tit.*) & Honorius *l.* 30. *inf. hoc tit.* & *l.* 5. *inf. de canone frum.*

frum. V. R. qua de re etiam erit *infr.* specialis *titulus. Tributa in ipsis specieb.* Id inquam vetatur a Valentiniano Sen. *hac constitutione*, quæ prolixæ, ad Symmachum P. V. vtilitati Vrbis Romæ ac potissimum annonæ Vrbicæ consulentis constitutionis portio est, quod docent *leges* illæ, quas *huic* coniungendas dixi. Nempe, neque hæc postrema annonæ vrbicæ consulendi ratio remedium & consilium est, si ipsæmet species annonariæ inferantur, non etiam, si aurum earum loco quod facilius interuertitur, quoque facilius etiam species ipsæ inferuntur: De quo ad *d. tit. Tributa in ipsis speciebus*; vbi & de Simmachi studio hanc ad rem, annonæ, inquam, vrbicæ cura, plura.

Atque ita quidem hæc *lex* intelligenda est, de annonariis speciebus, quæ in Vrbis Romæ vsum conferebantur. Grauis enim error est nuperi Scriptoris Doct. *3. Miscell. 23. p 204.* qui ex *hac l.* colligebat, vrbem Romam ipsam annonariam functionem agnouisse. Quod ridiculum est. Agitur enim *hac l.* de speciebus vrbis Romæ, id est vrbis Romæ vsibus destinatis, quæ ipsi conferebantur, non quæ ab ipsa.

P. 17. De TRANSVECTIONE *annonæ ad mutationes & mansiones a quo loco, quoque tempore fieri debeat: & de* SVBVRBICARIIS *Regionibus.*

IX. (a) Idem AA. ad Mamertinum. PF. P. (b)

TABVLARIORVM (c) fraudes se resecasse, per Suburbicarias Regiones, Vir Clarissimus Anatolius Consularis, missa Relatione, (d) testatus est: quod pabula, quæ hactenus, ex eorum (e) voluntate atque arbitrio, ad Mutationes (f) Mansionesque singulas, animalibus cursui publico deputatis, repente atque inprouise solebant conuehi, nunc in consilio, (g) ratione tractata, pro longinquitate vel molestia itineris, ab vnoquoque oppido, certo ac denunciato tempore, deuehi ordinauit. Quod iubemus, vt etiam per omnes Italiæ Regiones pari ratione seruetur. Dat. Prid. Non. Mar. Treu. (h) Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust. GOTHOFRED.*
(b) *Mamertinus* PP. sub Valentiniano scil. & quidem Italiæ. v. *Prosopogr. ID.*
(c) De *Tabulariis* fuit *sup. titulus 2. lib. 8. ID.*
(d) De his *Relationibus* erit *inf. titulus* peculiaris *hoc libro. ID.*
(e) Tabulariorum scil. *ID.*
(f) De his *Mutationibus* & *Mansionibus* iam actum quoque fuit *sup. lib. 8. tit. 5. de curs. publ. ID.*
(g) *Consilium* Rectoris Prouinciæ obserua: Neque enim hic reponendum, *Concilio*, quod quidam malebat. *ID.*
(h) Error in hac voce. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE CONVECTIONE seu *Transuectione* Annonæ seu pabulorum, & vt hoc seculum loquebatur, *capiti*, ad mutationes & mansiones, & quidem deputatorum animalibus cursus publici, (de quo ipso pabuli genere est quoque *lex 60.* & *64. sup. de cursu publ.*) est hæc Valentiniani Sen. constitutio A. D. 365. Quis videl. hac in re modus obseruandus sit, ac nominatim per Italiam totam: deriuato exemplo a parte eius, id est, a Suburbicariis regionibus, ad omnes Italiæ regiones, & quidem resecandis Tabulariorum fraudibus, & subleuandis ipsis collatoribus. Quam constitutionem nobilem etiam fecit Virorum Doctorum controuersia, in negotio *de suburbicariis regionibus*; ex quo semel ostensum est, quo sensu Italiæ regiones a Suburbicariis secerni soleant; de quo vt non prodige, ita aliquid etiamnum dicendum est.

Prius tamen ipsa *legis* sententia expendenda venit: Nempe duobus *hac leg.* collatorum vtilitati consulitur, tum ratione *loci*, tum & *temporis*: videlicet transuectioni huic faciendæ habendam rationem longinquitatis & molestiæ itineris, id est, ab eo oppido transuectionem faciendam, quod neque dissitum nimis, aut cuius iter non nimis confragosum: Deinde nec repente aut improuise hanc transuectionem Prouincialibus imperandam (vt ferme incerta & inopinata Prouinciales turbare solent, *l. 4. §. 4. D. de offic. Procons.*) Verum certo ac denunciato prius tempore. Ad prius pertinet, pariter *lex u. 21.* & *22. inf* quæ hanc in rem sunt admodum singulares: Itemque *lex 1. Cod. Iust. de fundis limitrophis. lex 15. sup. de erogat. mil. ann. l. 4. inf. de Suariis.* Atque hæc etiam deprædandi materies fuit.

Eodem spectat hic Taciti locus, *in vita Agricolæ c. 19. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur &c. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates a proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat paucis lucrosum fieret.* Huc spectat Ciceronis locus in *Verrem lib. 3. c. 82. cum in eum locum quo imperabatur, frumentum portare nollet, instituerunt semper ad vltima ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, vt vecturæ difficultate* ad

ad quam vellent æstimationem peruenirent. Valeriani inde Imp. mandatum *apud Trebellium Pollion. in Balista c. 17.* Ne Præses prouincialem, aut possessorem, cogat frumenta illic, vbi non habet dare, equum vbi non potest pascere: *Quia*, inquit, *non est vlla prouisio melior, quam vt in locis suis erogentur quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus Rempubl. grauent:* Eodem spectat hic locus Eumenii, *in gratiarum actione Flauiensium nomine cap. 7. Vidisti, vt militaris* VIA *sit* CONFRAGOSA, *& alternis montibus ardua atque præceps, vt vix semiplena carpenta, interdum vacua transmittat: ex quo sæpe accidit, vt obsequia nostra tarda sint, cum paucarum frugum nobis* DIFFICILIOR SIT EVECTIO, *quam cæteris plurimarum. Quo magis Imp. pietati tuæ gratias agimus, qui cum scires,* ITINERVM *regionum nostrarum aditum atque aspectum tam fœdum, tamque asperum, tamen illo deflectere dignatus es.* Quæ omnia concinunt ei, quod *hac l.* dicitur, pro longinquitate vel molestia itineris. Item ei quod dicitur *leg. 22. inf. vt plus haberet dispendii translatio, quam deuotionis inlatio.* Et *l. 21. omnis itineris ac necessitatis habita ratione.* Secundo Tabulariorum fraudibus nominatim *hac leg.* occurritur hac in re, quod & ipsum *dict. l. 11. infr.* exprimitur: Vnde interim liquet, quodnam tabulario-
P. 18. rum in re tributaria munus fuerit: Nempe collationis & transuectionis annonariæ sollicitudinem ad eos spectasse, quod docuit etiam *lex 2. sup.* docebit & *lex 11. inf.* quorum fraudibus sæpe occursum, *vt hac l. & l. 11. inf. & l. 27. inf. de suscept. & l. 1. inf. de censu.*

Secundo, de *Mansionib. & Mutationibus*, quarum *hoc Codice* multa mentio, heic semel & plane dicendum est: de Mansionibus sane agitur, præter hanc leg *l. 4. sup. de off. Rectoris prouinc. l. 9. 12. sup. de re militari: l. 1 sup. ne quis in Palat. man. l. 1. 23. 35. sup. de cursu publ. l. 2. sup. de concuss. Aduocat. h. l & l. 21. inf. h. t. l. 21. & 119. inf. de decurion. l. 21. inf. de susceptoribus.* De Mutationibus, *h. l. & l. 34 36 53. 58. sup. de cursu publico.*

MANSIONES igitur primum separantur appellatione a Ciuitatibus, *l. 1. sup. ne quis in palat. man. l. 35. sup. de cursu pub. l. 2. sup de concussion. Aduoc. l. 21. inf. de susceptor.* seu ab oppidis, *d. l. 35. & d. l. 119.* & vicis *d. l. 35 sup. de cursu publ.* separantur & a mutationibus *hac l.* Et vero hæc omnia ferme videre est quoque in Itinerario Burdigalensi, seu Hierosolymitano, quod sub Constantino M. conscriptum Petrus Pithœus extulit: vbi clare distinguuntur itinera per Mutationes, Mansiones, & Ciuitates: Mansiones certe Mutationibus præstabant. Hinc adeo pauciores Mansiones quam Mutationes, in eodem itinere erant. Hinc & in Mansionibus Palatia quoque Principum fuere, *l. 1. sup. ne quis in Palatiis man.* Curiæ quoque & Curiales in nonnullis, vt in oppidis fuere, *l. 119. inf. de decurionib.* Fuere & in nonnullis Mansionibus Episcopi: sic enim *act. 3. Concilii Chalcedonensis pag. 374 Tom. II. Concil. Ed. Harduin.* memoratur *Helpidius mansionis Thermanorum Episcopus.* Et vero quid mirum, cum & alias ciuitates eundem vsum præstarent quem mansiones, quem mox aperio: Hoc tantum discrimine, quod mansiones nonnisi geminum vsum præstarent: vt vice versa mutationes eundem vsum præstabant, quem mansiones, saltem quoad cursum publicum: Denique in ciuitatibus mansiones erant & mutationes; in mansionibus, mutationes: At mutationes nudæ animalium mutationes erant. Atque vt mansionum vsum, quidque adeo fuerint, aperiam: *Mansiones* erant, in quibus, qui publica in causa commeabant, præter Principes ipsos, consistebant & manebant; veluti Iudices transeuntes, *l. 4 sup de offic. Rector. prou.* Tribuni & milites, *l. 12. sup. de re milit.* legati etiam exterarum Gentium, *l. 9. eod tit.* Qua causa solitæ ac publicæ mansiones dicuntur, *d. l. 12.* & in aggere publico constitutæ erant *l. 1. sup. ne quis in palat. man. collata l. 2. eiusdem tit.* Manebant, inquam, tum alimoniæ causa atque annonarum, & cellariensium specierum consequendarum gratia, simul & cursus publici vsurpandi. Geminum hunc videl. vsum præstiterunt mansiones. De cursu publico, ac proinde animalibus ibi cursui publ. destinatis fidem facit *lex 1. 23. 35. sup. de cursu publ.* Imo hæc ipsa *lex 9.* ad quam scribimus. De speciebus annonariis & pabulo fidem facit præter hanc ipsam leg. *lex 21. inf. h. t. lex 2. sup. de concuss. Aduocat.* Lampridii locus in *Alexandro Seuero cap. 45.* & Ambrosii *Serm. 5. in Psal. 118. pag. 906. Tom. II. Oper. edit. Paris. Cardinal. Felicis de Monte Alto.* Quare horrea in his fuere, vt ostendit *lex 2. C. Iust. de condit. in pub. horreis.* Ibidemque modii & sextarii habiti *l. 21. inf. de suscept.* His mansionibus præponebantur *Præpositi mansionum* ex corpore Curialium ciuitatis, in cuius territorio mansiones erant, *l. 21. sup. de decurion.* Harum denique instruendarum, annonis scil. & instaurandarum cura, ad Rectores Prouinciarum pertinebat, *l. 4. sup. de offic. Rector. prou.* Et hæc de Mansionibus, quarum mentio apud Historiæ Augustæ Scriptores, Ammianum Marcellinum, Ambrosium, Hilarium, Hieronymum, Iornandem.

At *Mutationes*, seu ἀλλαγαὶ nudum vsum cursus publ. præstabant: Quare & Ammianus *lib. 21. c. 9. Vectus*, inquit, *mutatione celeri cursus publ.* Quare eodem itinere plures mutationes quam mansiones emetiendæ erant; quod etiam videre est diserte in *Itinerario Burdigalensi*, non *vno loco*, mutationum & mansionum numero subinde collecto; his inter cætera locis, *pag. 553. edit. Wesseling. Fit a Burdigala Arellate vsque millia CCCLXXI. Mutationes XXX. Mansiones XI.* Item *pag. 558. ed. cit. Fit ab Arellato Mediolanum. vsque Mil. CCCLXXV. Mutationes LXIII. Mansiones XXII.* Solemnem locum geminum de mansionibus neque hic omittere possum. Prior est Lampridii in *v. Alexandri Seueri cap. 45. Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primum tamen eius consuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publice proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset: Illa die, illa hora, ab vrbe sum exiturus, & si Dii voluerint in prima Mansione mansurus: deinde per ordinem Mansiones, deinde Statiuæ, deinde vbi Annona esset accipienda: & id quidem eo vsque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur: iam enim inde tacebatur & omnes ambulabant, ita ne dispositionem Romanam barbari scirent.* Alter est Ambrosii, *Sermone 5. in Psalm. 118. p. 906. edit. Paris. Cardinal. Felicis de Mont. Alto, Miles* &c.

Itine-

Itinerarium ab Imperatore accipit. Et mox: *Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit: Mansionem paratam non inuenit: quia Imperator ita iubet hæc præparari omnia, quæ sequuntur:* &c.

Tertio iam succedit tractatus *de Suburbicariis Regionibus*, de quibus & *l. 12. inf. de indulg. debitor.* quæ & suburbicariæ partes vocantur, *l. 12. inf de extraordin. mun.* suburbicariæ prouinciæ, *Nouella Valentin.* inter Theodosianas 41 *de tiron. l. 2.* dicuntur & suburbanæ, *l. 13. sup. de accusat.* & a Symmacho *lib. 1. ep. 84.* & *lib. 2. ep. 74.* item Vrbicariæ, *l. 9. inf. de extraord. mun. l. 3. sup. quib. equor. vsus: l. 3. inf. tribut. in ipsis spec. l. vn inf. si per obrept. l. 14. inf. de indulg debitor.* & in *Notitia Comitis R. P.* & apud Gaium & Theodosium *in corpore de limitibus p. 253. edit. Goës.* Hæc enim promiscue pro eodem accipienda iam liquere debet. Et vero de eo iam liquet inter vtriusque partis Antesignanos.

At maior controuersia, quot numero fuerint, quique adeo earum fines, de quo dicendi materies erit *inf. l. 1. de calcis coctor.* vbi quatuor regiones indicantur. Illud saltem ex *hac l.* constat Italiæ regiones a Valentiniano Suburbicariis regionibus opponi, pariter ut a Valentiniano Iun. *l. vn. si per obrept. fuer. impetr.* quæ Probo PP. inscribitur: *Igitur Sinceritas tua id ipsum per omnem Italiam, tum etiam per vrbicarias Africanasque regiones ac per omne Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmabit:* & a Constantio iam antea *l. 9. inf. de extraord. mun.* ad Taurum PP. *Exemplo Africæ debent fundi patrimoniales & emphyteutici per Italiam constituti ab extraordinariis omnibus excusari. Non enim per Italiam tantum, sed etiam per Vrbicarias regiones, & Siciliam, patrimonialium & emphyteuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus.* Et sic *tres* iam hac de re *leges* tenemus iam inde a Constantii, cuius est *d. lex 9.* temporibus, Valentiniani Sen. cuius hæc est; Valentiniani Iun. quem auctorem habet *d lex vn.* Quartum sub Theodosio Iun. est in *Notitia imperii Occidentalis*, sub dispositi-
P. 19 one *Comitis R. P.* vbi Procuratores per diœceses ita distinguit: *Rationalis rei priuatæ per Italiam, Rationalis rei priuatæ per vrbem Romam, & Suburbicarias Regiones cum parte Faustinæ, Rationalis rei priuatæ per Siciliam, Rationalis rei priuatæ per Africam.*

At quibus *Italia* sic dicta limitibus coercebatur? quod sane sciri interest: hac enim iam ratione sciri poterit, quos intra fines Suburbicariæ constiterint. Procedat igitur Principibus illis, quos dixi, omnibus prior Constantinus *M. l. 2. sup. de integr. restit.* ad Bassum PP. *Placuit post completum XX. & V. annum, ex eo quo vicesimi & sexti anni dies illuxerit, ad interponendam contestationem in Vrbe Roma vsque ad anni tricesimi extremum diem spatia prorogari, & intra centesimum vrbis Romæ miliarium, si tamen ab his Iudicibus, qui Romæ sunt, fuerit iudicandum. Per omnem vero Italiam vsque ad finem anni vicesimi & noni. In cæteris omnibus Prouinciis vsque ad completum annum vicesimum & octauum.* Nempe vides, vt Constantino M. Iuniores Principes Suburbicarias seu Vrbicarias regiones Italiæ opponunt, exorto iam Suburbicariarum nomine; ita ante exortum huius nominis a Constantino M. centesimum ab vrbe Roma & Italiam opponi. Quare oportet Suburbicarias regiones & centesimum idem esse. Sane & Constantinum M. vt altius adhuc assurgamus, non aliter Dio *lib. 52. p. 548. edit. Henr. Stephani 1592.* τήν τε Ἰταλίαν, inquit, πᾶσαν ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ ἑπτακοσίους ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους οὖσαν. Nam eo loco 750. stadia præcise efficiunt 100. miliaria, quod alibi a me ostensum est. Imo, non aliter in epistola D. Seueri ad Fabium Chilonem P. V. vt refert Vlpianus *l. 1. in pr. D. de off. P. V. Omnia omnino crimina*, inquit, *Præfectura vrbis sibi vindicauit: nec tantum ea quæ intra vrbem admittuntur, verum ea quoque quæ extra vrbem intra Italiam Epistola D. Seueri ad Fabium Chilonem Præfectum vrbi missa declaratur.* Quo loco vox *Intra*, exclusiue accipienda, vt alibi pluribus ostendo: quod hactenus non perspectum, fecit vt hic locus cum altero eiusdem Vlpiani pugnare vulgo crederetur, quo nonnisi centesimum Præfecti vrbis administrationi tribuit: cum tamen eadem sit sententia: Centesimum enim ab vrbe ad Italiam decurrit, seu inter vrbem & Italiam iacet. Quare verissimum, Regiones Suburbicarias & centesimum idem esse: contra *Italiæ* appellatione cum his Suburbicariæ opponuntur, venisse Prouincias omnes vltra centesimum submotas. Eapropter vt Piceni & Tusciæ pars intra Centesimum de Suburbicariarum numero fuit: ita submotior Piceni & Tusciæ pars Annonaria & sic Italiæ fuit. Eapropter rursum Felix Campania vltra Centesimum submota, a Piceno & Tusciæ Suburbicariis regionibus separatur *l. 12. inf. de indulg. debitor.* Neque his reclamare potest, quod de angustiore adhuc *Italiæ* appellatione dictum est ad *l. vinum 6. sup. h. t.* Nam relatiue id accipiendum est pro subiecti argumenti ratione: Nam cum in *ea leg.* agatur de Annona cellariensi ab Italiæ possessoribus ministrari solita; Cæterum eam annonam non nisi modica Italiæ pars ministrauerit, quæ & ideo *Annonaria* dicta; sane *Italiæ* appellationem angustiore ibi significatu accipi oportet, pro *Italia Annonaria.* Quod & postea alio propagatum. Verum hic subsisto, cum peculiaribus libellis hoc negotium exactum sit. Forte erit & tempus, cum superioribus & alia adstruentur argumenta: vbi non postremo loco futurum esset, si aliunde specialius eruere liceret, quarum Prouinciarum Consularis fuerit Anatolius, quem *Consularem Regionum Suburbicariarum* hæc *lex* designat: quod apud Zosimum & Amm. Marcellinum frustra requiro.

Illud saltem ex *hac l.* discere licet, Consularis istius potestatem non intra vnam regionem Suburbicariam constitisse, verum plures Suburbicarias ei commissas, & forte omnes: sic vt iuncta earum administratio fuerit, sub Valentiniano Sen. saltem A. D. 365. antea quippe suburbicariæ cum cognominibus ab eodem regebantur: sic enim Tusciæ Rector & Annonariæ & Suburbicariæ Tusciæ præerat: quod ostendimus ad *l. vrbis Vulsiniensium, inf. de decurion.* quas tamen postea administratione seiunctas docet *Notitia imperii*, vbi *Consularem Piceni Suburbicarii* memorat. Sed & Nouella Maioriani de adulteriis, inscribitur *Rogatiano Consulari Tusciæ Suburbicariæ*: Vbi etiam obseruandum est, rursum totam Italiam opponi Suburbicariæ Tusciæ.

Illud interea quoque hic monendum, hanc Subur-

Suburbicariarum Regionum & prouinciarum appellationem enatam videri sub Constantio, & quidem A. D. 357. quarum etiam prima mentio occurrit biennio post, A. 359. quo ipso Anno etiam *Quatuor Regiones* memorantur. De quo alibi prolixius.

COMPENSATIO *opulentarum & desertarum possessionum, ad eundem pertinentium, in re annonaria.*

X. (a) Idem AA. ad Dracontium (b) Vic. Afric.

OMNES qui per Africam opulentas desertasve (c) centurias (d) possident, ad integrum professionis (e) modum necessitati (f) publicæ satisfaciant. Dat. XVI. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda porro ei videtur *lex prox.* 11. *inf.* quæ eidem etiam inscribitur. *GOTHOFRED.*

(b) *Dracontius* Vicarius Africæ sub Valentiniano Sen. A. D. 364. 365. 367. v. *Prosopogr.* Eidem *tres* præterea *leges* hoc ipso *titulo* inscribuntur, *lex* 11. *prox. lex* 13. & 16. *ID.*

(c) De *Desertis* centuriis mox. *Ve* autem hic pro *&*, quomodo & alias passim *vel* pro *&*. v. *Gloss. Theod. ID.*

(d) De *Centuriis* his mox. *ID.*

(e) *Professio.* De hac voce mox. *ID.*

(f) *Necessitas* publica est res tributaria, passim *hoc tit.* & alibi vid. *Glossar. Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 20. STERILIVM agrorum eiusdem domini separatam ab opulentis rationem in inspectione reque tributaria haberi vetat *h. l.* Valentinianus Sen. id est, desertarum quoque seu fœnearum nihilominus possessionum nomine possessores censeri, tributaque inferre cogi iubet: si iidem Domini sint opulentarum. Denique vult Valentinianus compensationem & contributionem vtrarumque fieri, in re Annonaria. Quod vt intelligatur, sciendum est, Imperatores, ad prouincialium querelas, sæpe *Inspectores* in prouincias misisse, quo deserta & squallida loca censibus & tributis eximerentur: quod factum quoque ab Honorio *l. 2. in f. de indulg. debitorum*, per Campaniam, per Africam proconsularem & Byzacenam *l. 13. inf. de indulg. debitorum:* vbi illustre exemplum habemus: de quo plene suo *titulo infra de Censitoribus.* Id inquam factum sæpe. Verum non promiscue; super desertorum enim nomine querelas eorum, qui alios præterea opulentos agros haberent non admiserunt, neque admitti voluerunt: vt Valentinianus Sen. *hac l.* & *l. 17.* & similiter Theodosius M. *l. 3. inf. de Censitoribus:* Honorius, *l. 31. inf. h. t. l. 12. inf. inf. de indulg. debitor.* & *l. 14. inf. de censitoribus.* Et quidem per Africam nominatim *h. l.* & *d. l. 17. inf.* Etiam in hæredibus *d. l. 17.* Scilicet nisi quid aliud interueniat, vel suadeat, æquabile id & secundum naturam est, vt opulentarum possessionum substantia alias, & desertas sustentet, quibus sunt quasi quarundam virium nerui. Atque hanc eandem æqualitatem, seu æquabilitatem vrget Arcadius *l. 8 inf. de Censitoribus.* Atque hæc est *huius leg.* sententia. Quæ quidem ipsa æquitas & æquabilitas militat in ἐπιβολῇ, & vero inculcatur *l. 4 sup.* Quæ tamen ab hac re diuersa est, & perperam cum *hac l.* commisceretur.

In *hac* vero *leg.* tria obiter adhuc notamus. Primum est de *Centuriis*, quarum *h. l.* mentio fit: vt & *l. 13. inf. de indulg. debitor.* In Centurias scil. diuisi agri olim fuere: de quibus Varro, Festus, & limitum Scriptores, indeque & agri diuisi, assignati, constituti per Centurias &c. Meminit & Iustinianus *Nouella 128.* περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἀπαιτήσεως, *de exactione publicorum tributorum*, in eadem re. Quis vero modus Centuriæ fuerit, ostendunt Scriptores *finium regundorum*, seu de *limitibus:* nempe ducentorum ferme iugerum. Est tamen vbi minore modo constabat centuria, est vbi maiore, sic vt etiam ducenta decem, vel ducenta quadraginta contineret. De quo Varro, Festus, Siculus Flaccus, *p. 18. 23.* & *24. ed. Rigalt.* siv. *pag. 15. & 20. edit. Goes.* Fragmentum agrarium *de limitibus*, *p. 298. p. 337. ed. Rigalt.* & *pag. 216. & 292. Ed. Goes.* & vetus Agrimensor Aggenus Vrbicus in Iulii Frontini de limit. agror. commentar. *ab init. pag. 59. edit. Rigalt.* & *pag. 44. 45. edit. Goes.* & Frontinus *in libello de Coloniis*, *p. 90. edit. Rigalt.* & *pag. 109. edit. Goes.* Hyginus *de limitibus*, *p. 213. ed. Rigalt.* & *pag. 154. 216. ed. Goes.* Sane etiam ex *d. l. 13. inf. de indulg. debitorum*, apparet in vna centuria fuisse vt minimum *141.* vel 144. 180. iugera. *Centuriæ* porro non omnes opulentæ prorsus erant, sed pro parte desertæ: atque ita militibus & veteranis assignabantur pro æstimio vbertatis, neque eadem bonitate, de quo Siculus Flaccus, Frontinus & Geodetæ Græci, in queis Heron & Pediasimus: Ad quas centurias per Africam hanc *leg.* pertinere omnino puto, pariter vt *d. legem 13.*

Desertæ porro (quod hic secundo loco notandum,) centuriæ dicuntur pariter deserti agri *l. 12. inf.* deserta simpliciter, *l. 12. inf. de indulg. deb.* deserta & squalida loca, *l. 2. inf. de indulg. debitor.* minus idonei fundi, *l. 17. inf.* inutiles, *l. 4. sup.* fœnei, defective, *l. 3. inf. de exactionib.* vnde & prædiorum defectio, *l. 31. inf.* destitutæ possessiones, *d. l. 31.* vetus quoque Interpres *Nouellæ 7.* ἄπορον κτῆσιν vertit *fœneam possessionem:* Afantica prædia *l. 3. inf. de Censitoribus.* Tot scil. nominibus desertæ possessiones designantur: quibus similia v. & apud Geodetas Latinos, Græcos.

Tandem obseruandum, censualibus tabulis seu polyp-

polypticis *l. 13. inf. de indulg. debit.* inditas & professas huiusmodi centurias siue opulentas, siue desertas, *h. l. & d. l. 13.* hisque pro æstimio vbertatis tributi modum impositum: qui *Professionis modus* dicitur *h. l. & d. l. 13.* de qua *Professionis* voce *inf. tit. de Censu:* v. & Auctores *finium regundorum* Siculum *p. 21. 25. edit. Rigalt. & pag. 18. 21. edit. Goes.* Hygenum, *p. 171. 206. ed. Rigalt. & pag. 160. 198. ed. Goes.* Frontinum, *p. 98. ed. Rigalt. & pag 116. ed. Goes.* Vlp. *l. 3. §. 15. D. de censibus.* Vetus fragm. *legis Agrariæ,* CCV. *1. in eo numero agrei professus erit.* Quare *professio* iam pro ipsa pensione tributaria *hoc Codice* passim *h. l. & l. 12. inf.* vid. *Gloss. Theod.*

De TRANSVECTIONE *annonæ ad limitem, ex quo loco fieri debeat.*

XI. (a) Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric.

PRo loco (b) ac proximitate possessionum annona (c) ad limitem (d) transuehatur: Quæ (*) iussio haut difficile capit (e) effectum, si (f) Tabularii (g) metu præsentium tormentorum, a consuetis fraudibus arceantur. Dat. xv. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente Coss. [365.]

NOTAE.

(a) *Lex 6. C. Iust. eod tit.* Et coniungenda *huic,* vt videtur *lex. prox. praced.* 10. GOTHOFRED.

(b) *Locis,* Cod. Iust. *ID.*

(c) *Annonam ad limites transuehi præcipimus:* ita immutatum hoc, *Cod. Iust. ID.*

(d) Africæ videlicet, oppositum barbaris gentibus. At Tribonianus generalius, *limites. ID.*

(*) Sequentia omnia a *Cod. Iust.* resecata sunt. *ID.*

(e) *γρ. Capiet. ID.*

(f) Male hic nonnulli substituunt, *nisi. ID.*

P. 21. (g) De his *Tabulariis,* iam dixi ad *leg. 9. sup. ID.*

COMMENTARIVS.

DE TRANSVECTIONE, seu CONVECTIONE, Comportatione militaris Annonæ limitaneæ a prouincialibus facienda, est hæc Valentiniani Sen. constitutio; cui concordant in summam quatuor præterea *leges,* puta eiusdem Valentiniani *lex 9. sup.* Valentis *lex 15. sup. de erogat. milit. ann.* Theodosii M. *lex 21. & 22. inf hoc tit.* Nempe vt cæteroquin subleuandis collatoribus & prouincialibus constitutum, vt in annonæ transuectione longinquitatis itinerisque ratio haberetur, id est, vt non remoti, sed in vicinia positi possessores annonam ad mutationes, mansiones, castra, limites subueherent, ne alioquin haberet plus dispendii translatio, quam ipsæ deuotionis seu tributorum illatio, vt diserte ait *d lex. 22.* vnde & longæ subuectionis damna vocantur *l. 4. inf. de Suariis.* Ita nominatim id *hac l.* statuitur, de annona ad limitem & militem transuehenda. Eadem proinde hac parte etiam limitaneorum annonæ ratio fuit, quæ cæterarum; quod Valenti fratri pariter placuit *d. l. 15. sup. de erog. milit. ann.* Atenim alia mens postea hac parte sedit Theodosio M. *d. l 21. inf. h. t.* limitaneorum quippe annonam is ab hac Regula excepit: Quod tamen Triboniano displicuisse apparet ex *ea l.* in *C. Iust* hac parte interpolata, vbi hæc verba resecata sunt, *excepta limitaneorum annona.* Ingens nempe ac frequens istud in Imperio Romano subinde malum, quo Prouinciales afflicti. De Britannia iam olim testis Tacitus *in vita Agricolæ c. 19. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur: namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltro frumenta, ac vendere pretio cogebantur: deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates a proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuria vel tolerantia priorum, haut minus quam bellum timebatur.* Omitto sub Constantino Eumenii querelam, cuius verba iam ante consignaui ad *l. 9. sup.* Omitto & Valeriani Imp. verba apud Pollionem in *vita Ballistæ.* Quare ingenti malo, quod per Tabulariorum nominatim (quorum muneris erat transuectio annonæ, vt ostensum *l. 9. sup.*) fraudes inoleuerat, vt præter *hanc l.* docet *d. lex 9 sup.* subinde quoque obuiam itum, & *hac* quidem *lege,* accerrima pœna proposita; metu, inquam, *præsentium tormentorum,* id est, certissima, quamque euitare non possent, pœna, vltimoque supplicio, *leg. mediterraneæ 22. inf. h. t.*

Pertinet autem *hæc l.* speciatim ad limitem Africæ, quam hoc tempore Austoriani Mauricæque aliæ gentes solito acrius incursabant, vt scribit Amm. Marcellinus, *lib. 26. c. 4.* V. eundem & *lib. eod. cap. 5. & lib. 28. cap. 6.* De translatione alioquin annonæ militaris, seu σιτοπομπία, ex Aquitania ad limitem Gallicanum, vide eundem Ammianum *lib. 14. cap. 10. & lib. 17. cap. 8.* vt & ex Britannia in Gallias, vide Eunapium *in Excerptis legationum ab init. pag. 11. ed. Venet. inter Scriptor. R. B. & Zosimum lib. 4. c. 10.*

Et hactenus quidem de *huius l.* sententia. Falsum enim est, quod Amaya scribit, duo *hac l.* considerari citra alimoniam militum, nempe ampliores fundos & viciniores, ita vt plus soluant qui maiores fundos habeant, quam qui minores: & viciniores, quam longinqui, vt sic qui habent viciniora

ora prædia limitibus ad quos annona deferenda est, plus grauentur ex eo, quod releuantur in expensis itineris, &c. Duplici errore: nam neque de maioribus fundis hic agitur, sed de vicinioribus tantum; *pro loco* (inquit lex) *ac proximitate*, id est, pro loci proximitate & vicinia: neque de Collationis modo hic quidquam definitur, sed de transuectionis tantum onere.

Pro PROFVGIS *&* TRANSFVGIS *seruis possessores teneri.*

XII. (a) Idem AA. ad Fauentium. (b) Vic. Ital.

QVISQVIS, (c) ex desertis agris, veluti (d) vagos, seruos liberalitate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensitationibus ad integram glebæ (e) professionem, (f) ex qua videlicet serui videantur (g) manere, (h) habeatur obnoxius. Id etiam circa eos obseruari volumus, qui ex huiusmodi fundis seruos ad possessiones suas transire (i) permiserint; Etiam, (*) si Militares viri aliquos ex his penes se retentant, (k) conueniendi primitus sunt, vt aut restituant, quos perperam petiuerunt, aut sciant pro tributis obnoxios se futuros. Dat. Prid. Kalend. August. Med. Valent. & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) *Lex 3. Cod. Iust. de Agricolis & Censitis. GOTHOFRED.*

(b) *Fauentius* Vicarius Italiæ sub Valentiniano Sen. cuius nulla præterea mentio mihi occurrit. *ID.*

(c) Etiam militaris, *vers. etiam, inf. ID.*

(d) Ceu. *ID.*

(e) Id est, ad integram totius tributi præstationem totius terræ nomine, quomodo Tribonianus hic vocem *terra* pro *glebæ*, substituit. *ID.*

(f) De hac *Professionis* voce dixi ad *l. 10. sup.* Tribonianus hic substituit *possessionem. ID.*

(g) *Videantur* manare, pro manant. v. *Gloss. ID.*

(h) Malim reponere, *manare*, quomodo etiam nonnulli *Iustinianei* habent. *ID.*

(i) Vltro scil. non etiam Principis liberalitate. *ID.*

(*) Reliqua recisa absunt a *Cod. Iust. ID.*

P. 22. (k) De hac *Retentandi* voce vide *Glossarium. ID.*

COMMENTARIVS.

SERVOS ex desertis agris ceu VAGOS, id est, domino penitus vacantes, qui possidet, quocunq; modo eos possideat, & quisquis ille sit qui possidet, totius agri deserti tributum soluere tenetur, ex hac Valentiniani Sen. constitutione: Quocunque, inquam, modo possideat, siue Principis liberalitate & a Principe petitos: siue vltro in possessiones suas transeuntes. Perperam scil. serui ex desertis agris petuntur, quod *fine legis* etiam diserte exprimitur, cum alias seruos reuera vagos eiusdem Valentiniani constitutionibus recte petere liceat, puta *l. 1. 2. sup. si vagum pet. mancip.* & Theodosii M. *l. 20. sup. de petit.* Nempe vt iniectio manus in hæc mancipia, fisco competebat, quod docet *d. lex 2.* ita recte ab eodem petebantur. Quod non idem dicendum est de seruis agrorum desertorum, scilicet hi non recte petuntur; nisi sub hac conditione, vt videlicet indemnitatem tributorum faciant petitores, vt loquitur *d. lex 2.* vel retentatores. Scilicet re ipsa compertum est, hac arte, hoc colore destitutos cultoribus agros deseri, remque tributariam concidere, ac maxime, vbi in militares viros huiusmodi nequam serui incurrerent. Reliqua fuse *ad d. tit. sup. si vagum petatur mancipium.*

XIII. (a) Idem AA. ad Dracontium (b) Vic. Afric.

PLACVIT, per singulos quosque annos reliqua (c) eorum, qui Romæ (d) consistentes (e) in Africa possident, missis breuibus (f) indicari: eosdemque compelli, vt Procuratores instructos (g) ad Officium (h) Tuæ Sinceritatis, pro celebranda (i) solutione, transmittant. Vt autem nihil de transmissione (k) ac peruectione (l) obscuritatis oriatur, Tabularios (m) Præfecti Annonæ Afric. sed (n) & Vrb. Romæ ad Officium quod Sollertiæ Tuæ paret, deduci præcipimus, conlaturos aput acta, quid transmissum, quid peruectum sit; cuius rei indicia (o) manere, & perferri ad Scrinia Nostra debebunt; Eo nihilominus curando, vt plena instructio ad Officium Inlustris Præfecturæ Prætorianæ deferatur. Dat. xv. Kal. Nou. PARISIS. (p) A. D. 365. Acc. xv. Kalend. Feb. Karthag. (q) Post Cons. Valentiniani & Valentis AA. A. D. [366.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Sane fugitiua etsi non prorsus sit, attamen *titulo de Canone frum. V. R.* melius reddita fuisset. GOTHOFRED.

(b) Eidem *Dracontio* Vicario Africæ inscribitur *lex* 10. & 11. *sup. h. t.* ID.

(c) *Reliqua* λοιπάδες. V. *Gloss.* ID.

(d) Et in his maxime Senatorum, de quo dixi *ad l. 7. sup.* ID.

(e) Id est, positi. ID.

(f) De hac *Breuium* appellatione, consule *Glossarium.* ID.

(g) *Instructos*, ab annonis scil. ID.

(h) Officium Vicarii Africæ obserua; de quo vide *Notitiam dignitatum e Cod. Theod.* ID.

(i) *Celebrandi* vox hac in re propria; Consule *Glossarium Theod.* ID.

(k) Ex Africa. ID.

(l) Romam. ID.

(m) Tabularios Præfecti Annonæ Africæ obserua, de quo in *ead. Notitia dignitatum.* ID.

(n) Tabularios Præfecti Vrbis Romæ obserua, de quo in *eadem* Notitia. ID.

(o) *Indicia* hic, quod supra *Breues*. Ammianus *lib* 21. *in f. Ei vehiculo insidenti, vt principibus solet, Annonæ militaris offerebantur Indicia, vt ipsi nominant, proba; & animalia publica monstrabantur.* Quanquam ibi *Indicia* sunt specimen Annonæ. *Digmata* vocantur *l.* 9. *inf. de Suariis.* Simili significatu Indicium, *l. vlt. inf. de superexact.* ID.

(p) PARISIIS data hæc *lex*: de quo mox. ID.

(q) *Karthagine* sedebat Vicarius Africæ. ID.

COMMENTARIVS.

ANNONÆ VRBICÆ, seu annonæ, Vrbis Romæ, (quæ solenniter ex Africa Romam transmittebatur) ne fraus aliqua fieret, hac constitutione occurrit Valentinianus Sen. Qui cæteroquin hac tempestate Annonæ Vrbicæ serio prospexit, quo & incorrupta & integra Romam transmitteretur, quod docet etiam *lex 2. inf. de canone frument. Vrb. R.* quæ Præfecto annonæ inscribitur, hoc ipso Anno 366. Igitur & eo pertinent duo *huius l.* capita. Primo capite, solutioni ipsi cauendum credidit: ne forte per absentiam eorum, qui annonam præstare debebant, ea minus solueretur. Plurimi nempe, & in his maxime Senatores, Romæ consistentes, per Prouincias possidebant, ac nominatim in Africa, quod præter *hanc l.* docet quoque Symmachus *lib. 7. ep. 66.* Quare cum absentibus iis non tam facile annonæ vrbicæ exigi possent, plurimaque *in Reliquis* residerent, colonis & actoribus non satisfacientibus, sequentia duo Valentinianus Sen. constituit. *Primo*, per singulos annos hæc reliqua missis Breuibus a Vicario Africæ indicari oportere. *Secundo*, possessores Romæ consistentes, Procuratores instructos (ab annonis scil.) ad solutionem faciendam ad officium Vicarii Africæ transmittere oportere: Procuratores, vel Actores, ut *l. 4. inf.* Et hæc ipsam solutionem spectant. Secundo capite, ne *Transmissioni & peruectioni* annonæ vrbicæ quoque fraus aliqua fieret, hæc constituenda putauit: *Primo*, collationem apud Acta Vicarii Africæ faciendam a Tabulariis; collationem, inquam, transmissionis, id est, quantum annonæ ex Africa transmissum fuerit; *Rursum* collationem peruectionis, id est, quantum reuera Romam fuerit peruectum, vt ita liquere possit penes quem fraus resideat Annonæ interuersæ: Modum autem collationis hunc præscribit, nempe ad id faciendum vtriusque Præfecti annonæ, tam Præfecti annonæ Africæ, quam Præfecti annonæ Vrbis Romæ (quorum ille transmittendæ Romam, hic peruectæ suscipiendæ & administrandæ solicitudinem gerebat) Tabularios, per quos scil. rationes huius annonæ conficiebantur, ad Vicarium Africæ perduci oportere, ibi collaturos, quid transmissum, quid peruectum sit, atque id omne in scripturam redigendum, seu vt loquitur lex, *Indicia* conficienda, de qua voce iam in *Notis* dixi. Hoc ita facto ad scrinia Principis hæc Indicia perferri oportere: *Tandem* & Præfectum Prætorio (quem totius Annonæ cura spectabat) plene super hoc instruendum. Quæ omnia vt exactam vrbicæ Annonæ consulendi rationem continent; ita quam variæ Dignitates & Officia circa hanc annonam vrbis Romæ occupata fuerint, edocent. Nempe summo loco Præfectus P. post hunc præfecti duo Annonæ, quorum vnus in Africa, alter Romæ; ille transmittendæ, hic transmissæ suscipiendæ destinatus. Vtrique suos & varios Officiales habentes, & in his Tabularios, qui annonæ transmissæ & peruectæ tabulas seu Indicia conficiebant; de quibus specialius *inf. de canone frumentario vrbis Romæ*, vbi *hæc l.* melius quadraret. De Præfecto Annonæ Africæ illud interim moneri operæ pretium, cuius prima mentio occurrit *in l. 8. inf. de exactionibus: l. 12. de Nauicular. l. 2. de naufragio*, posteaquam Africana annona vrbi Romæ destinata, Alexandrina vero Constantinopoli, exinde iam peculiares & nouos Præfectos annonæ duos institutos, quorum vnus Karthagine Præfectus annonæ Africæ, de quo *h. l. & dictis legibus*: alter Præfectus annonæ Alexandriæ, de quo *l. 3. inf. de susceptorib.*

P. 23 Neque huius *legis* subscriptionem omittere possum, caræ mihi ciuitatis contemplatu, vnde mihi origo. *Dat.* PARISIS.

PARISIIS scil. Valentinianus Sen. fine A. D. 365. constitit: vnde data hæc *lex* fine huius Anni, & duæ præterea *hoc Cod.* constitutiones, puta *lex 3. sup. de metallis: lex 11. sup. de Numerar.* Et vero huc pertinet Ammiani locus *lib. 26. cap. 5. in gestis huius Anni 365. Circa id tempus, aut non multo posterius, in Oriente Procopius in res surrexerat nouas: quæ* PROPE KAL. NOVEMBRIS *venturo Valentiniano* PARISIOS, *eodemque nuntiata sunt die.* Qui Ammiani

miani locus suadere videatur, non *XV. Kal. Nouembr.* hanc *leg.* datam, sed citeriore aliquo Kalendarum Nouemb. die. Idem sane Ammianus *initio lib. 27.* Anni seq. 366. initio, eundem Valentinianum Parisiis hæsisse testatur *cap. 2.* Neque dubito, ad hanc ipsam ciuitatem, imo & ad hoc ipsum tempus referri oportere fidem illam, quæ inter *fragmenta* Hilarii, ex V. C. Petri Pithœi bibliotheca apud PARISIAM Ciuitatem, (ita enim rescribendum,) exposita ab Episcopis Gallicanis ad Orientales Episcopos missa dicitur. Nempe Parisiis congregati Episcopi Gallicani, occasione præsentis Valentiniani Imp. & quidem agente id & promouente Hilario Ep. Pictauiensi: quod vt ex ea ipsa fide satis colligere licet, ita & hanc inter cœteras Parisiensem Synodum respexit Sulpitius Seuerus *lib. 2. cap. 45.* cum ait, Hilarium post reditum ab exilio cunctos ad emendationem & pœnitentiam reuocasse, *frequentibus*, inquit, *intra Gallias conciliis, atque omnibus fere Episcopis de errore profitentibus apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant.* Itidemque de Saturnino Arelatensi Ep. Ecclesia eiecto subiicit: quod & ipsum in Parisiensi illa Synodo memoratur. Iuuat nunc breue Chronicon horum temporum oculis subiicere, de vrbe Parisiensi, cuius etiam fit mentio in *Itinerario Peutingeriano Tabula 2. pag. 730. Operum M. Velseri edit. Norimbergens.*

CHRONICI PARISIENSIS PARS.

Sub CONSTANTIO Imp. & IVLIANO C.

AN. DOM. 358.

IVLIANVS C. cum anno superiore apud SENONAS hyemem exegisset, inde aduersus Germanos moturus, REMOS primum progressus, mox post Argentoratensem pugnam, FRANCORVMQVE conatus circa Mosam fluuium, Decembri mense superioris anni, & Ianuario huius anni, repressos, acturus hyemem PARISIOS reuertit: Ammianus *lib. 16. cap. 12. lib. 17. c. 2.*

Iulianus apud PARISIOS hyemen agens, ante mensem Iulium in Alemannos & FRANCOS SALIOS, Chamauos rursum mouet. Ammianus, *lib. 17. cap. 8.*

AN. DOM. 359.

Militis cuiusdam, Equestri turma militantis, apud PARISIOS nati, vindictæ ob commissum facinus metu ad Persas profugi, meminit Ammianus lib. 18. *cap.* 6.

AN. DOM. 360.

Iulianus C. hyemem agit apud PARISIOS, vnde Britannis subsidio ire noluit, ne Rectore vacuas relinqueret Gallias, Alemannis tum ad sæuitiam incitatis & bella. Ammianus, *lib. 20. initio.*

Cum Constantius milites ex Galliis in Orientem euocasset, placuit eos per PARISIOS transire, vbi morabatur adhuc Cæsar nusquam motus; (contra consilium & monita Juliani, qui id maxime suaserat, veritus, ne id quod accidit, miles viso Cæsare res nouas agitaret, vt scribit Libanius in *Orat funebri pag. 284. edit. Morell.* & Iulianus ipse in *ep. ad Athenienses. pag. 284. edit. Lips. Spanhem.* Iisdemque aduentantibus in Suburbanis [*Parisiorum*] occurrit Iulianus, eosdemque beneuolentia magna affatus, sibi conciliauit.

Mox PALATIVM [Parisiense Iuliani] petiuere, vbi Iulianum Augustum appellauere, & impositum scuto pedestri, & sublatius eminentem, populo silente Augustum renuntiauere, torque draconarii capiti eius imposito. His auditis P. 24 etiam illi, qui antegressi iam fuerant duce Sintala, cum eo iam secuti PARISIOS reuersi: Iulianus tribunali ascenso, oratione ad eos habita se commendauit, hoc inter alia statuto, dignitatum gradus & processus non alieno suffragio, verum meritis suffragantibus, a se deinceps conferendos. V. Ammianum *lib. 20. cap. 4.* & *5.* Zosimum *lib. 3. cap. 9.*

Iulianus apud PARISIOS hybernis locatis, de Augusta dignitate sibi collata ad Constantium literas dedit. Ammianus *lib. 20. cap. 8.* Zosimus, *d. l. 3. cap. 9.*

Constantius de his certior factus Leonam Quæstorem suum in Gallias misit: qui PARISIOS ingressus. Ammianus, *lib. 20. cap. 9.*

Inde mox Iulianus in limitem Germaniæ secundæ aduersus FRANCOS Atthuarios egressus est, Marcellinus *lib. 20. c. 10.*

Memorat Ammianus *lib. 21. c. 2.* & Iulianum apud PARISIOS exercuisse se in campo: simul & memorat, quid ei euenerit scutum quatienti.

Iulianus ipse *in Misopogone* suæ ipsius moræ PARISIIS meminit: eamque simul describit, & aërem commendat, quidque ibi occasione camini calefacti sibi contigerit, *pag. 340. 341. edit. Lips. Spanhem.*

Sane vocat eam *pag. 340. charam Lutetiam* φίλην Λευκετίαν: Lutetiam appellat PARISIORVM πολίχνην oppidum: vocat νῆσον *Insulam* οὐ μεγάλην.

Ammianus quoque *lib. 15. c. 11.* (qui sub Theodosio M. scripsit.) uocat *Lutetiam Parisiorum castellum*, circum clausum ambitu insulari.

Pontes vtrimque ad eam sublicios fuisse, idem Iulianus scribit. *pag. 340.* Zosimus *lib. 3. c. 9.* vocat Γερμανίας πολίχνην: cum debuerit dicere Λουγδουνησίας.

Sub VALENTINIANO SENIORE.

AN. DOM. 365.

Valentinianus prope Kal. Nouembris PARISIOS venit, Ammianus *lib. 26. cap. 5.*

Constitutiones itaque aliquot PARISIIS a Valentiniano datæ hoc Anno; xv. Kal. Nouemb. *lex hac 13.*

Cod.

Cod. Theod. de Annona & Trib. ad Dracontium Vic. Africæ IV. Id Decemb. *lex 3. Cod. Th. de metallis:* ad Crefconium Com. Metallorum Prid. Id. Decemb. *lex 11. C. Th. de Numerariis* ad Rufinum PP.

SYNODVS apud PARISIAM ciuitatem habita ab Epifcopis Gallicanis: promouente Hilario Ep. Pictauienfi: vbi fides expofita & ad Orientales Epp. emiffa, condemnata Synodo Ariminenfi. Quæ extat inter Hilarii *fragm.* Quam proculdubio, & Seuerus Sulpitius intellexit *lib. 2. cap. 45.* Neque dubito, quin ea Synodo Saturninus Arelatenfis Ep. Ecclefia eiectus fuerit: vt indicium facit ea fides *in fin.*

AN. D. 366.

Valentinianum initio huius Anni PARISIIS adhuc egiffe duobus locis oftendit Ammianus *lib. 27. cap. 2.* vbi Alemannorum ftatim poft Kal. Ianuarias in Germaniam tranfitum, Charietonis Ducis per Germaniam interitum, & vexilla quædam direpta, ait, hac clade cum vltimo mœrore [a Valentiniano] comperta, correcturum huiufmodi gefta Dagalaiphum a PARISIIS miffum. Addit accitum paulo poft, vt cum Gratiano fufciperet infignia Confulatus, Iouinumque Equitum Magiftrum accinctum &c.

Mox fubiicit Iouino redeunti PARISIOS poft claritudinem recte geftorum Imperatorem (Valentinianum) lætum occurriffe, eumque poftea Confulem defignaffe.

Inde Remos progreffus Valentinianus; v. Ammianum, & *Chron. Theod.*

Sub GRATIANO.

AN. D. 383.

Gratianus Imp. Parifiis Merobaudis Magiftri militum proditione fuperatus fugienfque apud Lugdunum occifus eft, VIII. Kal. Septembr. vid. *Chronicon Theodof.*

Sub VALENTIN. IVN. ET THEODOSIO M.

AN. D. 390.

Ammianus Marcellinus *lib. 15. cap. 11.* In illa infigni de Gallis ἐκβάσει, eiufque defcriptione, eius quoque meminit, PARISIORVM caftellum, Lutetiam nomine appellat. Addit, circumcludi ambitu infulari: inde Sequanam & Matronam confociatim meare, meantefque protinus prope caftra Conftantia fundi in mare.

Sub VALENTINIANO III.

AN. D. 427.

Fit eius mentio duobus locis in *Notitia Imperii.* Ibi quipppe memoratur, *In prouincia Lugdunenfi Senonia, fol. 179. Præfectus claffis Anderetianorum* PARISIIS.

Item *ibid. Præfectus Sarmatarum Gentilium a Chora* PARISIOS *vfque.*

Erat fcil. hæc claffis, vt & Sarmatæ Gentiles, illis locis, aduerfus FRANCOS & BVRGVNDIONES, qui vicina iam tum loca tenebant: *Chora* fluuius eft, qui hodie *Chœur*, non procul ab Auguftoduno, Aualonem & Antifidorum inter.

P. 25. XIV. (a) Idem AA. ad Modeftum PF. P. (b)

PENES (c) quos fundorum dominia funt, pro his Colonis (d) originalibus, quos in locis hifdem (e) cenfos (f) effe conftabit, vel per fe, vel per Actores (g) proprios, recepta Compulfionis (h) folicitudine, implenda munia functionis (i) agnofcant. (k) Sane quibus (l) terrarum erit quantulacumque poffeffio, qui in fuis (m) confcripti (n) locis proprio nomine libris cenfualibus detinetur, ab huius (o) præcepti commonitione (p) difcernimus: eos enim conuenit propriæ commiffos mediocritati annonarias functiones fub folito Exactore cognofcere. (q) Dat. Kal. Maii. Conftantinop. Gratiano (r) A. & Dagalaifo Coss.

NOTAE.

(a) *Lex 4. Cod Iuft. de Agricolis cenfitis & colonis.* Concordat *lex 2. inf. fine cenfu vel reliquis*, & *lex 3. inf. de cenfu.* GOTHOFRED.

(b) *Modeftus* PP. Orientis fub Valente Imp. v. *Profopogr.* vbi plene de eo dico ex Libanio, Am. Marcellino, Bafilio, Gregorio *in Monodia Bafilii*, Zofimo, Socrate, Idacio. *ID.*

(c) *Hi penes quos* C. Iuft. addita voce *hi. ID.*

(d) De Colonis his confule *Paratitlon de fugitiuis colon. ID.*

(e) *Eifdem.* C. Iuft. *ID.*

(f) *Cenfitos* C. Iuft. quod idem eft. Sic Tertullianus Apolog. *cap. 13. Hominum capita ftipendio CENSA ignobiliora. ID.*

(g) *Exactores* C. Iuft. male. *ID.*

(h) De *Compulforibus* dico ad *l. 34. inf. h. t. ID.*

(i) *Functio*, plenius *fine l* functio annonaria. ID.

(k) *Cognofcant* in *fine leg. Agnofcendi* vox in hac re propria. v. *Gloff.* & *l. 17. inf. ID.*

(l) Colonis fcil. *ID.*

(m) Propriis, ad fe pertinentibus. *ID*

(n) *Confcripti* vox hac in re propria, vt apud Græcos ἀπογράφεσθαι, qua voce vtitur Bafilius *ep. 278.* (*liu. 281. edit. Benedictin.*) ad eundem PP. Modeftum, qua eum rogat, vti Presbyterorum & Diaconorum immunitas a cenfu his feruetur. *ID.*

(o) *Huiusmodi* Cod. I. *RITTER.*

(p) *Communione* C. Iust. Neque tamen istud mutem: nempe *Commonitionem* vocat Imperator superius præceptum. *GOTHOFRED.*

(q) *Agnoscere.* C. Iust. vt sup. *initio l. & l. 17. inf. ID.*

(r) Male Consulatus hic ita notatur *hac l. & l. 10. sup.* *de pœnis: & l. 1. sup. de postliminio:* Nondum enim Gratianus Augustus erat. Rectius *Nob P.* vt in aliis *legib.* & in *Consularibus.* Imo in totum male hic Consulatus *huic l.* adscriptus: subscribendus enim *Gratiano A. II. & Probo COSS.* id est, *A. D.* 371. Modestus enim ab Anno demum 370. Præfectus Prætorio Orientis fuit, vt alibi ostendo. *ID.* Vide *Chronologiam*, ad annum 366. & ibi *Petri Relandi* observationem. *RITTER.*

COMMENTARIVS.

PRO COLONIS an & quando fundorum domini tributa soluere cogantur, definit *hac l.* Valens Imp. Pro colonis, inquam, originalibus: Coloni scil. originales: ipsa originis ratione, seu nascendi sorte fundos dominorum colebant, iisque adscripti & adstricti erant: de quibus dixi semel plene ad *l. 1. de fugitiuis colonis.* Igitur in hoc argumento ita distinguit Valens Imp. Vel coloni isti originales in Dominorum locis tantum censi vel censiti sunt, id est nullas habent ipsi proprias terras vel possessiones: vel iis est terrarum quantulacunque possessio, atque ideo in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur. Priore casu, domini fundorum, penes quos fundorum dominia sunt, functiones pro colonis his implere seu tributa annonasque soluere teneantur: & quidem vel perse, si videl. præsentes sint; si absentes, per Actores suos: male enim *Cod. Iust.* per *Exactores*, : vel Procuratores, vt *l. 13. sup.* Nempe qui in dissitis & diuersis prouinciis locisque fundos habebant, in his Actores habebant, qui eorum curam haberent, pensiones exigerent, de quibus passim *hoc Codice*, & apud Symmachum. Vid. vel *lib. 5. ep. 87.* (vbi inter alia, quod *huic l.* conuenit: *Graue est enim nos quidem pro agris nostris Functionibus publicis esse munificos, Actores autem locorum, ne id quidem velle redhibere,* [*soluere*] *quod sciunt per annos singulos esse soluendum.*) Et *lib. 9. ep. 6. 15.* Ergo Domini ipsi hoc casu tributa pro colonis soluere tenentur, *recepta*, inquit, *compulsionis sollicitudine*, id est, quæ interpretatio huc adferri potest, compellendorum colonorum ad solutionem onere in se recepto. Nempe fiscus remitti a dominis ad colonos non potest: verum etsi coloni pensiones non soluerint, ipsi domini fisco tenentur; saluo (vt hodie loquitur) regressu aduersus colonos: qui regressus, *Compulsionis sollicitudo* vocatur. Nisi potius putemus, id his verbis indicari, dominos *a Compulsoribus* exigi posse: de quibus Compulsoribus, *ad l. 34. inf. h. t.* Posteriore vero casu, domini pro colonis non tenentur, earum videl. possessionum nomine quas coloni proprio iure possident: nam & hi libris censualibus proprio nomine retinebantur: seu censualibus libris adscripti erant, sua scil. quemque onera ferre æquum est. Quæ & ipsa sententia est *legis 7. sup.*

Hinc interim colligimus colonos etsi originales, etsi dominos agnoscerent, fundisque alienis nascendi sorte adstricti essent, attamen proprios quosdam aliquando fundos habuisse: & quidem modicos. Vnde ὑποχορευτική illa: *quibus erit* QVANTVLACVNQVE *possessio:* & mox: *eos enim conuenit propriæ commissos* MEDIOCRITATI *annonarias functiones sub solito Exactore cognoscere.* Denique peculia sua quædam habebant, vt docet *lex vn. sup. de Inquilinis colonis, l. vn. ne colonus inscio domino suum alienet peculium: l. 2. Cod. Iust. in quib. causis coloni dom. accus. pos. l. vn. C. eod. de colonis Thrac.*

---

p. 26.

XV. (a) Idem AA. ad Probum PF. P. (b)

VNVSQVISQVE annonarias species, pro modo capitationis (c) & sortium, (d) præbiturus, (e) per quaternos menses anni curriculo (f) distributo, tribus vicibus summam conlationis implebit. (g) Si vero quisque (h) vno tempore omnia sua debita (i) optat expendere (k) proprio in adcelerandis necessitatibus suo (l) vtatur arbitrio. Dat. XIV. (m) Kal. Iun. Remis, (n) Gratiano & Dagalaifo Coss. [366.]

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc præcipit, vt in inferendo publicis horreis tritico, quod debet possessor pro rata canonis sui tribus illationibus, id est, quaternis mensibus singulas debitorum partes acceleret, vt per annum summa debiti canonis impleatur. Erit autem in ipsius arbitrio, si celerius potuerit, debita frumenta conuehere.*

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* concordat huic *lex prox.* 16. & *lex* 15. *inf. de susceptoribus: lex* 11. *inf. de Exactionibus. GOTHOFRED.*

(b) *Probus* PP. sub Valentiniano Sen. cuius vero Præfecturæ hoc Anno 366? Non Italiæ: Anno quippe demum 368. PP. Italiæ factus est post Rufinum, qui eam administrauerat A. D. 366. 367. vt docet *Chronologia*, & Amm. Marcellinus *lib. 27. cap. 7.* Quare PP. Galliarum hic accipiam: cuius Probi Præfecturæ Prætorianæ mentio in *l. 1. Cod Iust. ne rei domin. vel templor.* & in tribus veteribus Inscriptionibus, quarum duæ Romæ: tertia Calderii prope Veronam. vide Gruterum CCCCL. 1. 2. 3. & *Prosopograph. ID.*

(c) De hac *Capitationis* voce mox. *ID.*

(d) De hac *sortium* voce mox. *ID.*

(e) Abest *præbiturus* a Cod. W. *RITTER.*

(f) *Cir-*

(f) *Circulo*, MS. G. & Sichard. *ID.*

(g) Eumenius in Panegyrico Flauiensium nomine *cap.* 11. *Desperatio perferendi debiti, etiam id quod dari poterat, inhibebat, nec erat ratio conandi, cum non esset spes vlla complendi.* GOTHOFRED. In MS. W. legitur, *impleuit.* RITTER.

(h) *Quisque*, pro quisquam, v. *Gloss. Theod.* GOTHOFRED.

(i) *Debita* sunt tributa: dixi iam plene ad *l. 6. sup. de diuers. rescr.* ID.

(k) *Expendere*, est soluere, præstare, & quidem festinata solutione. ID.

(l) *Suis*, MSS. W. & G. Sichard. prior Cuiac. & illa in Quarto. RITTER.

(m) *XVI. Kal. Ianuar.* ita Anianus Rhemensis. GOTHOFRED. *XVII. Kal. Iun.* MS. W. & Sichard. RITTER.

(n) *Remis* in Gallia hoc Anno 366. & sequente 367. constitit Valentinianus Sen. v. *Consular. Theod.* & Am. Marcellinum *lib.* 26. *cap.* 5. Quare ibi plures ab eo *leges* datæ sunt. GOTHOFRED.

COMMENTARIVS.

De Tempore Solvtionis specierum Annonariarum est hæc Valentiniani Sen. constitutio, data in Gallia *Remis*, & vt existimo ad Præfectum Prætorio Galliarum: de quo iam *in Notis*. Definit igitur *hac leg.* Valentinianus, tributa, ac nominatim *annonarias species* (quod Interpres ad *triticum* male coarctat,) per quaternos menses tribus vicibus in anno solui & impleri debere: quod & ipsum ab eodem statuitur *l. 3. inf. de conlat. fundor. patrimon. l. 11. inf. de exactionibus*: *l. 15. inf. de susceptoribus*: & a Valente fratre eius, si Valentis ea est, quod non puto: *l. 16. inf. prox.* Atque ita deinceps obtinuit sub Theodosio M. quoque; vt docet eius *lex vn. inf. de quadrimenstruis breuibus*. Sed & Libanii locus ad eum ipsum Imp. Theodosium *Orat. contra Tisamenum, p. 448. edit. Morelli*, vbi Tisamenum eo nomine reprehendit, quod annuum tributum non per quaternos menses, verum annua vnicaque solutione inferri cogeret. Καὶ τοῦτο τὸ δίκαιον, ἔν τε τοῖς ἄλλοις καὶ τῷ φόρῳ. μὴν μὲν γὰρ οὑτοσὶ τῷ ἔτει τέταρτος, τὸ τρίτον τοῦ ἐνιαυτοῦ μέρος. ἠδικῆσθαι δὲ τὸν βασιλέα φησὶν, οὐ τοῦ παντὸς εἰσενηνεγμένου. πῶς, ὦ καταγέλαστε; καὶ γὰρ ἐν ἀγροῖς κείμενον, ἔκειτ' ἂν ὁμοίως τῷ βασιλεῖ: καὶ οὐκ ἂν ἦν ἔλαττον. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα κείμενον πλέον. τῷ φέροντι δὲ, οὐκ ἴσον ἢ τήμερον ἅπαν, ἢ μεμερισμένον εἰς μῆνας εἰσενεγκεῖν. οὐδὲ κέρδος ἐκείνῳ, ζημίαν δὲ ἡμῖν προξενῶν τὸ τάχυ τοῦτο ζητεῖ, &c. *Atque hac eius iustitia tum in aliis, tum in Tributis est. Mensis equidem hic quartus anni est, tertiaque anni pars, verum is iniuria affici Imperatorem ait, nisi totius anni tributum inferatur. Quomodo enim, vir ridicule, siquidem quod in agris conditum est, conditum id quoque similiter est Imperatori: neque ibi conditum aut minus aut maius efficitur. Inferenti vero non idem est, hodiene totum an vero in menses diuisum inferat: neque* (Imperatori scil.) *festinata solutio lucrum est, damnum vero nobis id conciliat.* Id ipsum obtinuit & sub Honorio & Theodosio Iun. vt ostendit *lex 173. inf. de decurionibus*: *lex 27. inf. de susceptoribus*. Eoque pertinent Quadrimenstrui breues, de quibus erit *infr.* peculiaris *titulus hoc ipso libro*: vbi *lex vnica* est Theodosii M. deque iisdem agitur *dict. leg. 173. inf. de decurionibus*, & *dict. leg. 27. inf. de susceptoribus*; videnda & Maioriani *Nouella de indulgent. reliquorum* 4. vbi & rationem huius tripartitæ solutionis addit, *Et quia totum pro remedio possessoris Serenitas nostra constituit, quem tributorum soluendorum gratia fruges suas sub opportunitatibus vendentem volumus per temporis interualla refoueri, trina per annum vice singulari indictionum quantitas speranda soluatur, & quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio.* Tandem frequens eius mentio apud Cassiodorum.

Tripartita igitur solutione per quaternos menses, seu quadrimenstrua totius anni tributa soluebantur: & fisci & priuatorum commodo. Quare neque inuiti prouinciales vna solutione eo adigi poterant; & viceuersa constitutis temporibus ea inferri oportebat: neque exactioni insistentes dilationem tribuere poterat, quod facere sæpe soliti subleuandis in speciem tributariis, reuera tamen & spoliandis seu concutiendis illis, & in fisci præiudicium: De quo extat egregius Cassiodori locus *lib.* XI. *Var.* 7. ad Iudicem prouinciæ. p. 27. *Possessorem te officiumque tuum præcipimus admonere, vt* Trina Illatione *deuotus* [possessor scil.] *constitutis temporibus suam compleat functionem: ita vt cesset venalis illa* Dilatio, *quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitum cognoscitur exquisita: nam qui se huiusmodi onera subleuare dicunt, alius maius pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit a nostris temporibus detestabilis & fugienda versutia: possessor nihil aliud nisi quod publico debetur exoluat: nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggrauari, ita* Constitvtis Temporibvs *præfinitas illationes præcipimus, Deo iuuante, compleri: quatenus & possessorum deuotio gratissima dominis innotescat, & tarditatis inuoluta confusio nostris rationibus auferatur. Vnde singulis quibusque temporibus solemni more factos Breues ad scrinia nostra transmitte, sicut te & prisca Legum, & nostræ iussionis præsens commonere videtur auctoritas: ne si aliquid horum æstimaueris negligendum, tu tibi absolute facias esse periculum.*

Alter in eandem sententiam Cassiodori locus est *lib. XII. Var.* 2. *Te officiumque tuum, possessores præcipimus admonere, vt tributa deuota mente persoluant: quatenus trinæ illationis moderamine custodito, debitam Reipubl. inferant functionem. Tempora exactionum statuta seruentur: ita tamen, vt nullus sub immaturæ Compulsionis iniuria se ingemiscat exactum: nec iterum sub turpi venalitate induciarum, largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi maior fit causa dispendii: quando irrite suspenditur, quod nullis protractionibus euitatur. Expensarum quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus comprehensam, consuetudine custodita ad scrinia nostra dirigere maturabis &c.* Vide eun-

de eundem & *lib. XII. Var. 10.* Tertius *XII. Var. 16. Possessorem te pracipimus admonere, vt trina illatione seruata assem tributarium deuotus exsoluat: quatenus nec alioqui se sub immatura compulsione ingemiscat exactum, nec iterum remissione lætata* [tentati] *quisquam se dicat esse præteritum.*

Cœterum huius instituti auctor mihi omnino videtur hic idem Valentinianus Sen. prouinciarum æquissimus tutor, in prouinciales admodum parcus, & tributorum vbique molliens sarcinas, quod Amm. Marcellinus de eo scribit *lib. 30. cap. 9.* quod ex *hac l.* & *d. l. 3. inf. de conlat. fundor.* quæ omnium prima est, & *l. 11. inf. de Exactionib.* & *d. l. 15. inf. de susceptoribus*, haud obscure colligere licet: Et omnium expressissime ex *d. l. 11. Illud etiam*, inquit, *moderationi* ADIECIMVS, *vt tripertita esset inlatio Fiscalium pensionum:* vbi vide etiam quæ de huius iuris processu ibi notamus.

Quanquam vero hæc ita constituantur, in arbitrio tamen cuiusque collocatur, vt vel vno tempore vnicaque solutione si velit, integrum annuum, seu anniuersarium canonem expendere, id est, soluere festinata solutione, præstareque possit: id quod ipsum indicatur & *l. 35. inf. hoc tit.* & *l. 4. Cod. Iust. de collat. fundor. patrimon.* Ante Valentinianum, vna solutione circa finem anni eas inferri oportebat, quod indicat *lex* Valentiniani nostri *3. inf. de conlat. fundor. patrim.*

Et hæc quidem de Annonariis speciebus. Alia vero auri, seu aurariæ præstationis ratio est: nempe idem Valentinianus aurum, quod circa finem anni inferri oportebat: intra quadraginta videlicet postremos anni dies, ex die X. Kal. Decembribus, in pridie Kalendas Ianuarias, quandocunque intra annum solui permisit, non tripertita solutione, verum vel vna, vel pluribus etiam: *l. 3. inf. de conlat. fundor. patrim.* quod etiam Constantinus M. constituerat *d. lege 2. inf. de susceptoribus.* Ad quod ius postea Honorii constitutione reditum videtur, *l. 32. inf. de susceptoribus:* De cuius discriminis vel exæquationis ratione ad eas *leges* dicetur.

Atque hæc quidem de *huius l.* sententia: vbi duo adhuc notanda vel illustranda veniunt. Primum est de *Capitatione:* Capitatio vel de prædiis ipsis dicitur seu de modo quodam possessionis, qui censitus erat; vel de ipso census modo adscripto & imposito per *capita* seu iuga; quo sensu & *l. 33. inf.* & *l. vlt. inf. sine censu:* vbi quoque dixi, & *l. 2. inf. de immunit. concess. l. 11. de exactionibus: l. 2. 4.* & *vlt. inf. de censu: l. 2. sup. de excoctione: l. 36. inf. de decurion. l. vlt. de patrociniis vicorum: l. 1. sup. ne quid pub. lætitiæ.* Hinc *Capitatio & sortes* hic iunguntur: *capitatio prædii* dicitur, *l. 9. C. Iust. de act. empti:* Vox hæc deducta a *Capitibus*, id est a iugis: Hinc & Capita siue iuga, *l. vlt. inf. de collat. donatar. l. 5. inf. de itinere mun. l. 6. inf. de extraordinar.* Iugatio vel capitatio, *l. vlt. inf. de censu. l. 11. inf. de exaction.* iugorum capitatio, *l. 1. inf. de immunit. concessa.*

Hoc sensu Eumenius *Gratiarum actione* Flauiensium nomine ad Constantinum M. *Septem millia* CAPITVM *remisisti, quartam amplius partem nostrorum* CENSVVM. Et mox: *remissione ista septem millium capitum, viginti quinque millibus dedisti vires.* Eodem sensu Ammianus Marcellinus *lib. 16. cap. 5.* de Iuliano. *Primitus partes eas* (de Gallis loquitur) *ingressus, pro* CAPITIBVS *singulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, discedens vero septenos tantum, munera vniuersa complentes.* Quo loco errant, qui vocem illam accipiunt pro capitis personæ tributo, seu censu. Idem Ammianus Marcellinus *lib. 17. cap. 3. Dum ærumnosis*, inquit, POSSESSIONVM *damnis mederi posse credebat*, TRIBVTI *Ratiocinia dispensauit: cumque Florentius PP. cuncta permensus, vt contendebat, quicquid in* CAPITATIONE *deesset, ex conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quam hoc sinere fieri memorabat.* Mox: *Iulianus scrupulose computando & vere, docuit, non sufficere solum, verum etiam exuberare* CAPITATIONIS *calculum, ad commeatuum necessarios apparatus.*

Eodem sensu Saluianus *lib. 5. de Gubernat. cap. 8. Exterminati agellis suis, cum rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cum possessio ab his recesserit,* CAPITATIO *non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Sidonius Apollinaris etiam *Carmine 13. v. 19. 20.* ab Imp. Maioriano, trium capitum remedium, seu releuationem postulauit, capta per deditionem Lugduno:

Geryones nos esse puta, monstrumque tributum:
Hic capita, vt viuam, tu mihi tolle tria.

In Isidori Glossis, *Capite census, Taxatio possessionum:* Quare falluntur Iurisconsulti nonnulli, sed & Sidonii Interpretes, qui aliter vocem *Capitationis* interpretati sunt. Et hæc de *Capitatione.*

Sortes (quod secundo loco notandum) *hic* & *l. vlt. sup. de locat. fund. iur. emphyt.* non dicuntur quasi sorti commissæ, vel quæ per sortem contigerunt in vrna forte ductam; verum sunt possessiones & moduli agrorum certa mensura comprehensi. Fragmentum Agrarium *de limitib. p. 216. edit. Wil. Goesii. Duo iugera iuncta in vnum quadratum, agrum efficiunt, quod sint in omnes partes actus bini in hunc modum. Quidam primum appellatum dicunt* SORTEM, *& centies ductum, Centuriam.* Quomodo & Iulianus *in Misopogone in fine, pag. 370. Oper. edit. Lips. Spanhem.* γῆς κλήρους, τρισμυρίους ἔφατε ἀφόρους εἶναι, *agri iugerum tria millia infructuosa esse dixistis.* Hinc & *sortem suam claudere*, Visigoth. *lib. 8. tit. 5. l. 5.* Hinc & Capitationis modus & sortium pro eodem, *hac l.* de quo ad *leg. 2. inf. de censu:* Hinc & sors pro hæreditate, indeque *Consortes*, qui alias Cohæredes, *l. 31. §. 4. D. de excusat.* in veteri *Inscript.* apud Gruterum DXVI. 5. apud Festum *voce erctum*, & *disertiones*, & Sidonium *lib. 4. ep. 24.* Imo integræ etiam gentis regnique sors: hinc limes Gothicæ sortis apud eundem Sidon. *lib. 7. ep. 6.* promotæ sortis limes, Eidem *lib. 8. ep. 3.* Sortes Vandalorum apud Victorem Vticensem *lib. 3.* Κλῆροι Βανδίλων, Procop. *Vandal. lib. 1. cap. 5.* Sortes Gothicæ, *leg. Visigoth. 10. tit. 2. l. 1.* Gregorius Turonens. *lib. 4. c. 50. Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluuium transire, cum omni exercitu meo super te pergam.* P. 29.

XVI. Idem

XVI. (a) Idem AA. ad Dracontium. (b)

PROVINCIALES nostri tributa fiscalia per anni curriculum tripertita satisfactione restituant. (c) Dat. VIII. Kal. Nou. Nicomediæ, (d) Post Consulatum Gratiani A. & Dagalaifi. [367.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* *GOTHOFRED.*

(b) Vicarium Africæ, cui inscribuntur quoque *lex* 10. 11. 13. *sup. hoc tit.* imo & hoc ipso anno, mense Aprili extremo *lex* 4. *inf. de præd. nauicul. ID.*

(c) *Restituant* hic pro simplici præstant, pariter vt *l.* 18. *inf.* vide plura exempla in *Gloss. Theod. ID.*

(d) Non videtur hæc vox hic stare posse: de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE SOLVTIONIS tributorum tripertita satisfactione per quaternos menses, eadem est *huiusce legis* sententia quæ *superioris* 15. *sup.* ad quam plene dixi. Illud hic tantum videndum est, cuinam Imperatori ea accepto ferenda sit. Sane enim, si subscriptioni stamus: vbi hæc *lex* data dicitur *Nicomediæ*, tum Valenti adscribenda videatur: vtpote ad cuius Imperium Bithynia, & in ea Nicomedia pertineret: non vero Valentiniano, qui hoc tempore in Galliis agebat, vt videre est in *Chronologia Legum huius Anni*, & quidem vel Treuiris, vel Remis, vel Nemasiæ, vel Ambianis, vbi & Gratianus a patre Augustus creatus fuit. Viceuersa argumento inscriptionis tribuenda videatur hæc *lex* Valentiniano: dicitur enim data *ad Dracontium:* qui sane Vicarius Africæ fuit: ad quem datæ plures *leges* A. D. 364. 365. & in his *hoc ipso titulo* tres *leges*, puta *lex* 10. 11. 13. *sup.* Imo & hoc ipso Anno 367. ad eundem data, dignitate expressa, Remis *lex* 4. *inf. de præd. nauicular.* & ad eundem, dignitate pariter vt hic omissa, data Nemasia *lex* 3. *inf. de ponderatoribus*, vbi & Consulatus pariter vt hic designatur, *Post Consulatum Gratiani & Dagalaiphi.* Quare Valentiniano adscribenda videtur, non vero Valenti: qui etiam hoc Anno, Gothico bello illigatus non in Bithynia Nicomediæ egit, verum in Thracia & Mysia Marcianopoli, vel Dorostori: vt docet *Chronologia legum.* Proinde *Nicomedia* alia a Bithynia hic quærenda fuerit, vel certe alterius loci nomen substituendum: putet quis *Icoregiam* hic quadrare, quæ inter Remos & Treueros est. Ego *Nicomediæ* nomen non temere mutem: non magis quam *Nemasiæ*, *d. l.* 3. *inf. de ponderatoribus*, & vtramque in Gallia Belgica vel prope collocem. Si mutare hic licet, pro *Nicomedia*, forte reponendum *Nimetaco:* transpositis duabus syllabis, vel *Nicromedio:* Certe, hoc tempore, vt & proximis annis cum Alemanni Gallias vastarent, inter alia memorat Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *cap.* 2. Valentinianum a primis fundasse auspiciis, munimentum celsum & tutum præterlabente *Nicro* fluuio: quod & validum fuit, meatu fluminis aliorsum quoque verso, labore militis.

XVII. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Crescentem (b) Vic. Afric.

HEREDES scribti, etiam pro minus idoneis (c) fundis, fiscale onus cogantur agnoscere: (d) vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex hisdem bonis quocumque titulo & iure perceperint. Dat. IV. Id Iul. Contionaci, (e) Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

INTERPRETATIO. *Hii qui heredes testamento scripti sunt, hereditariorum agrorum onus, id est, tributum cogantur agnoscere. Quod si hereditatem sibi damnosam credunt, cedant hiis omnibus rebus, quæ eis de hac ipsa hereditate poterunt prouenire.*

NOTAE.

P. 29. (a) *L.* 4. *Cod. Iust. de omni agro deserto. GOTHOFRED.*

(b) *Crescentium*, Cod. Iust. male. Eidem Crescenti Vicario Africæ inscribitur *lex* 9. *sup. de actorib. & procuratoribus* sed quæ perperam ad A. D. 365. refertur: retrahenda enim ad A. D. 373. v. *Consul. Theod.* Eiusdem meminit, Amm. Marcellinus *lib.* 28. *extremo*, in gestis huius ipsius Anni 371. *ID.*

(c) *Minus idonei fundi*, v. dicta ad *l.* 10. *sup. ID.*

(d) *Agnoscendi* verbum proprium in hac re tributaria: dixi ad *l.* 14. *sup. ID.*

(e) *Contionaci*, (*Contionati* alibi expressum) tres aliæ constitutiones hoc mense ipso Iulio, & superiore Iunio datæ occurrunt: puta *lex* 5 *sup. de custod. reorum: lex* 3. *sup. de denuntiat. lex* 1. *sup. de naturalib. filiis. Contionacum* porro istud fuerit necesse est inter Treueros & Mogontiacum, vel circumcirca, quibus locis hoc Anno constitit Valentinianus: V. *Chronolog nostram*, & Am. Marcellinum *lib.* 29. in huius anni gestis *cap.* 4. Forte *Contionacum*, quæ hodie *Cruceniacum*, *Kreutzenach*, vel *Gentzingen* ad Nauam. *ID.*

COMMENTARIVS.

STERILIVM, seu minus idoneorum, simul & fœcundorum fundorum compensatio ad integra tributa soluenda, vt circa dominos obtinere debet, de quo *l. 10. sup.* ita hac eiusdem Valentiniani Sen. constitutione, per eandem Africæ diœcesim, circa HÆREDES scriptos firmatur: Nempe omnium ex æquo hæreditariorum fundorum nomine sibi delatorum hæredes tributa agnoscere tenentur, nisi malint ex æquo omnibus rebus hæreditariis renunciare. Nam, vt cæteroquin commodi & incommodi connexi, circa idem videl. connexa quoque ratio est, & hæres pro parte hæreditaria scindendo adire non potest, quasdam partes repudiando, quasdam agnoscendo; *l. 1. 2. 36. D. de adquir. hæred. l. 20. inf. Cod. Iust. de iure deliber. l. 6. Cod. eod. de impub. & aliis substit. l. 38. D. de legatis 1.* Paulus *3. sentent. 6. §. 12.* quæ etiam est vulgatæ *regulæ 7. D. de regulis iuris* sententia: Ita & hæredes vnius fundi nomine onus defugere non possunt; tributum, inquam, deferendo seu repudiando: vel eius nomine immunitatem postulare. Quomodo in sp. *huius l.* factum fuisse videtur, cum videl. hæredes quidam scripti immunitatem non idoneorum fundorum nomine petiissent apud Crescentem Vicarium Africæ, aduersus vel Inspectores forte in id missos. Porro additur *fine legis*, id obtinere debere *quocunque titulo & iure* hæredes scripti res ex bonis defuncti perceperint: id est, etsi legati aut fideicommissi vel quocumque alio titulo consecuti sint: vt proinde, quod singulare, *hæredum scriptorum* appellatione *initio huius legis* etiam legatarii & fideicommissarii intelligendi sint, compendio videl. orationis. Quod sane in *l. 17. inf. de hæreticis*, videre est. Ibi; *Non* (habeant) *etiam* (licentiam) *relinquendi heredem nomine principali, non fideicommissario, non legatario, non tacito fideicommisso, vel quamcunque in huiuscemodi negotiis nuncupationem iuris ordo constituit.*

Et hæc quidem est genuina *huius l.* sententia. Vnde de duobus iam apparet. *Primo*, non esse *hanc leg.* de ἐπιβολῇ, seu de Adiectione, non magis quam *d. legem 10. sup.* quotiens videl. distracti fundi steriles, ab opimis ex eodem iure manantes rursum consolidantur ad integram tributorum functionem: de qua ἐπιβολῇ, Adiectione fundi, fuit *lex 4. sup.* erit & *lex 31. inf.* verum eo tendere, pariter vt *d. l. 10.* ne steriles a fœcundis & opimis distrahantur. Eadem tamen semper æquitatis & æqualitatis ratione. *Secundo*, ex superioribus quoque apparet, non esse admittendam eam *huius l.* sententiam, quam putabat Doctissimus Loisæus *tractatu du desguerpissement lib. 5. c. 2. n. 11.* Nempe putabat is, in specie *huius l.* fraudulentum possessorem præsumptis hæredibus suis inter viuos opimos fundos mancipasse, donasse, sterilibus ex eodem iure manantibus ὁμοκήνσοις in hæreditate sua relictis: quos cum fraudis participes hæredes, retentis opimis repudiarent, Valentinianum, huic fraudi *hac l.* occurrisse. Quod sane non admitto, nihil enim tale in *hac l.* occurrit: etsi non dubitem, hoc casu idem quoque dici oportere, atque adeo *huius legis*, vel etiam ἐπιβολῆς & adiectionis æquitatem, ad hanc quoque speciem trahendam.

XVIII. (a). Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theod. AAA. ad Populum. (b)

QVISQVIS possessor, aut maximæ (c) dignitatis, aut infimæ, annonæ Vrbis Æternæ (d) annuam pensitationem soluendo moram dilationis adtulerit, eius anni atque Indictionis (e) exordio, quæ nouum denuo annonæ commeatibus (f) poscit obsequium, (g) duplum protinus, etiam graui coactus incommodo, restituere (h) cogatur: aut si forte non profecerit (i) etiam geminati debiti in adceleranda solutione, correctio quadrupli (k) deinceps etiam, proprii dilapidatione patrimonii, vestræ liberorumque vestrorum alimoniæ (l) profuturis, (m) ingratus & degener *Ciuis* exsoluat. Dat. VII. Kal. Ianuar. Aquil. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a C. Iust.* Et tamen ad hanc *legem* traho, quod nesciunt Interpretes, *legem 4. C. Iust. Commiuationes, Epistolas, Program. Subscript. Auctoritatem rei indicatæ non habere.* GOTHOFRED.

(b) Vrbis Romæ scil. de cuius annona est hæc *lex*, quæque mox, *Vrbs æterna* dicitur. *ID.*

(c) Puta Illustris, veluti Præfectorius, &c. *ID.*

(d) *Æterna vrbs*, pro vrbe Roma, V. *Glossarium Theodos. ID.*

P. 30. (e) *Indictio & annus* pro eodem *hac l. & l. 35. inf.* De Indictionibus proprio capite agam in *Consularibus Theodos. ID.*

(f) Vid. *leg. vn. inf. de patronis horreorum portuensium*; Ibi, *nouis commeatibus* (nam ita rescribendum, non, *nobis commeantibus*,) *inseratur*, & *leg. 10. inf. de susceptorib. Commeatus* vox hac in re propria; de qua vide *Glossarium Theod.* & Symmachum passim, itemque Ammianum Marcellinum. *ID.*

(g) *Obsequii* vox hac in re propria. V. *Glossar.* & *d. l. 4. ID.*

(h) *Restituere* pro simplici *præstare*, hic & *l. 16. sup. ID.*

(i) *Non profecerit correctio*: ita hæc iungenda. *ID.*

(k) Sustineri posse scio, sed malim, *quadruplum profuturum. ID.*

(l) De hac *Alimoniæ* voce, vide *Glossarium. ID.*

(m) γρ. *Profuturi*, vel *profuturum*: nisi malis *profuturis iis*, puta duplo & quadruplo. *ID.*

COMMENTARIVS.

MORATOR Vrbicarii canonis, seu annuæ pensitationis annonæ V.R. si intra annum quod debet, non intulerit, dupli pœna: si & tum moratus fuerit; seu vt loquitur *lex 27. inf. restiterit*, & post secundam moram, Quadrupli hac Valentiniani Iun. Constitutione fine anni 381. multari iubetur; quo pertinet & *lex 27.* & *lex 35 inf. hoc tit.* Eodem spectat, saltem huiusce Iuris originem commonstrat, Gordiani constitutio, puta *lex 4. C. Iust. Comminat. Epistolas, &c. Interlocutio*, inquit, *Præsidis apud acta signata, vt nisi solutioni debiti is, qui conuenitur, obsequium præstitisset, duplum seu quadruplum inferat: voluntas potius comminantis, quam sententia iudicantis est: cum placitum huiusmodi, nec rei iudicatæ auctoritatem obtineat, iuris ratio declaret.* Spectat scil. hæc lex ad publicos debitores, quo pertinent *debiti* & *obsequii* vocabula, quæ in re tributaria propria, quod iam *alibi* ostensum est. Quare & Græcorum & Accursianorum interpretationes ad eam nequicquam faciunt.

Enixam interim annonæ Vrbicæ, seu vrbis Romæ consulendi, Valentiniani Iun. curam hac tempestate, ex hac tota *leg.* videre est: Nempe quod frequentes admodum tum de annonæ Vrbicæ defectu querelæ ad Valentinianum perlatæ fuissent, cuiusmodi querelæ frequentes apud *Symmachum* occurrunt. Etiam illa, quæ *huic l.* apprime conuenit, *lib. 10. ep. 50.* vbi queritur, *iam diu solitorum vectigalium decretas prouincias nihil contulisse*; Vectigalium inquam, *quorum ratio Hispanienses atque Alexandrinos inuehere debent* COMMEATVS: (hæc ipsa vox *hac leg.* occurrit:) *Illationem* proinde *solemnis impendii*; Quare orat Theodosium vel potius Valentinianum nostrum, vt *Aeternæ vrbis expensas a defectu sumptuum vindicet*, imploratque *opem eius largam populi Romani ærario, ne cessantibus subsidiis necessaria deserantur, quæ hactenus personæ tenues alieno ære tolerarunt:* denique, *vt auxilium ferat, priscaque Populo Romano beneficia seruet, qui noua etiam deferret, & urbi annueret, quod prætermissio præterita suspendit, & quod futurus vsus exposceret.* Qui Symmachi locus eo quoque insignis est, quod ostendit, certas quasdam prouincias fuisse affectatas vrbicario Canoni, quæ vectigal quoddam annuum Vrbis Romæ ærario conferebant, quorum sumtu, subsidioque, seu ratione, annona ex Hispania & Ægypto coemebatur. Quæ illa proculdubio est annua pensitatio annonæ, seu ad annonam vrbis æternæ, de qua *hac l.* agitur: & in qua soluenda multi possessores moram dilationis attulerant.

XIX. (a) Idem AAA. (b) Post alia. (c)

ID quod in titulis (d) debitis sub præstatione confertur *Auraria*, non aliter nisi scientibus Defensoribus (e) detur, quo sub eorum conscientia (f) (sicut & ante (†) præceptum est) soluantur debita, securitatesque (g) reddantur: (h) Custodita sanctione emissæ primitus (i) legis (*), quo Apocharum vel securitatum, quæ restituentur, digesta signatio cum a Susceptoribus dabitur, & formam indictionis teneat, & manifestationem eius, quæ fuerit exacta, præstationis ostendat. Dat. (k) Prid. Kal. Feb. Byritho, Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex 4. inf. tributa in ipsis specieb.* & *lex 2. inf. de publica comparat.* Melius porro hæc *lex* sub *tit. de Susceptoribus*, collocata fuisset. GOTHOFRED.

(b) Perperam *huic l.* & prædictis *duab.* inscribuntur, *Iidem AAA.* Tribuendæ enim sunt *Valentiniano, Theodosio, & Arcadio.* Vide *Consularia Theodos. ID.*

(c) Nomen eius, cui hæc *lex* inscripta fuit, vbique intercidit, & *hac l.* & duab. illis *legibus*, quæ *huic* iungendæ sunt: Nisi putemus Edictum fuisse emissum ad prouinciales: quod ego puto. *ID.*

(d) *Quæ* continentur *d. l. 4.* & *d. l. 2. Titulorum* appellatione passim intelligendæ sunt species seu genera functionum, seu tributorum. v. *Glossarium. ID.*

(e) De his *Defensoribus* fuit *sup. tit. 11. lib. 1. ID.*

(f) Id est, præsentia. *ID.*

(†) Intelligit *legem* suam superiore anno 383. latam, puta *legem 18. inf. de susceptorib. ID.*

(g) *Securitates* hic & mox, sunt *Apochæ*: quod vel illa ostendunt, *Apocharum vel Securitatum. ID.*

(h) *Reddantur* hic pro simplici, dentur; vel pro inuicem dentur, vt mox, pariter vt *l. 16.* & *18. sup. restituentur*, pro præstabuntur. *ID.*

(i) *Primitus*, pro prius, *hic* & alibi. v. *Gloss. ID.*

(*) Intelligenda, quod omnino existimo, *lex 18. inf. de Susceptor.* quæ Proconsuli Asiæ inscripta est, quæque Anno superiore data est. *ID.*

(k) Ita quoque *d. l. 4. Tributa in ipsis speciebus.* Sed vtrobique reponendum, vt habet *d. lex 2. de publica compar. PP. Byritho.* Nempe Theodosius M. hoc tempore Constantinopoli consistebat, vt docent *Consularia Theodos.* verum de *Berytho* mox.

COM-

COMMENTARIVS.

P. 31. AVRI collationi seu susceptioni Theodosius M. hac constitutione sua certam formam præstituit, tum ad prouincialium securitatem, tum ad euitandas susceptorum fraudes. Est scil. hæc constitutio pars prolixioris Edicti Theodosiani, quo non vna ratione prouincialium securitati & indemnitati annonas soluentium consultum iuit, vt docet *lex 4. inf. trib. in ipsis speciebus*, & *lex 2. inf. de publica compar.* quæ huic nostræ coniungendæ sunt. Et quidem edicto proposito Beryti, cuiusmodi complures aliæ *leges* ibidem propositæ *hoc Codice* occurrunt, *vt lex 2 sup. de agentibus in rebus. lex 11. sup. de Tironib. lex 41. sup. de cursu publ. lex 7. sup. de filiis militar. apparit lex 3. de his qui cum dispensat. lex 54. & 63. inf. de decurion. lex 9. inf. de lustr. conlat. lex 1. inf de naufrag. lex 1. inf. de gladiator.* Nempe, etsi totius Phœnices hac tempestate Metropolis foret Tyrus, attamen non Tyri, sed Beryti ferme *leges* proponi solitæ: vtpote quæ frequentissima esset totius prouinciæ ciuitas: Quod ante biennium ostendit singularis subscriptio *legis 11. sup. de tironibus*, quam ex urbe Constantinopolitana Theodosius M. miserat: hæc scil. *Dat. Tyro Metropoli: PP. Byrito.* Cuius subscriptionis hic sensus est, prius missam Tyrum *hanc l.* vt quæ Metropolis esset prouinciæ, & in qua Consularis Phœnices hæreret: attamen exinde Beryti propositam. Quæ insignis est obseruatio: Nempe si frequentior esset in prouincia aliqua ciuitas, quam Metropolis, in ea *leges* propositas; sed ita tamen, vt suus Metropoli seruaretur honos, id est, vt prius ad Metropolim dirigerentur; exinde demum ad eam, in qua proponendæ essent. Igitur & hoc Theodosii M. Edictum Beryti propositum, quod ad Syriam Phœnicem emissum.

Et quia iam de Beryto agere cœpimus, alia insuper addenda, quæ istius vrbis magnitudinem & gloriam hac tempestate arguunt, obtrita etiam aliquantum Tyro metropoli. Primum iam olim liberalibus studiis, ac maxime iuris professione, Berytum nobilem fuisse, testis Gregorius Thaumaturgus *Orat. Panegyr. ad Origenem p. 186. 187. 188.* Diocletiani item *Codice Iustinianeo* ostendit *lex 1. qui ætate vel professione se excusant*: quæ inscripta Seuerino & aliis Scholaribus Arabiæ: *Cum*, inquit, *vos adfirmetis, liberalibus studiis operam dare, maxime circa iuris professionem, consistendo in ciuitate Berytiorum prouinciæ Phœniciæ, prouidendo vtilitati publicæ & spei vestræ decernimus, vt singuli vsque ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non auocentur.* Eunapius quoque in *vita Proæresii, p. 150. edit. Commelin.* sub Constantio testis, vbi de Anatolio Berytio Phœniciæ vrbe oriundo agit: Καὶ τῆς τε, inquit, νομικῆς τελουμένης παιδείας εἰς ἄκρον ἀφικόμενος, ὡς ἂν πατρίδα ἔχων τὴν Βηρυτὸν, ἣ τοῖς τοιούτοις μήτηρ ἠκοκάθηται παιδεύμασι: *Et iuris ciuilis scientia exacta clarissimus: nec mirum, quippe cui patria Berytos fuerit eiusmodi studiorum mater & alumna.* Peruetustus Auctor descriptionis Gentium & totius mundi, de Græco Latinus factus *pag. 12. ed. Gothofr. & pag 256. edit. Gronou. Beritus ciuitas valde delitiosa, & Auditoria legum habens, per quam omnia iudicia Romanorum consistunt: Inde enim viri Docti in omnem orbem terrarum adsident Iudicibus, & scientes leges, custo diunt prouincias quibus mittuntur legum ordinationes.* Libanii quoque locus insignis, *Orat. 26. Apolog. p. 595. edit. Morell.* sub Valente, & *Ep. 329.* ad eundem Anatolium, & *Ep. 550.* Tandem & Iustinianus quoque hanc ciuitatem *Vrbem Legum* appellat, τὴν τῶν νόμων πόλιν, *in constit.* δέδωκεν ἡμῖν. *§. 9. de veter. iur. enucleand.* & in constit. ad Antecessores §. 7. vbi *Nutricem Legum* vocat, vt Eunapius, & Libanius *ep. 550.* μητέρα, *matrem.* De eadem schola v. Agathiam *lib. 2. p. 37. edit. Venet. inter Scriptor. R. B.* Ex ea Dorotheus & Anatolius Iuris Professores exciti, Digesta cum aliis concinnarunt: e quibus postremum hunc ait Iustinianus *in d. constit.* δέδωκεν *§. 9.* ἄνδρα ἐκ τριγονίας σεμνῆς τοὺς παρὰ Φοίνιξιν τῶν νόμων διδασκάλους καταβαίνοντα; *virum ex tertia stirpe laudabili iuris apud Phœnices interpretum descendentem.* Agathias *lib. 2. pag. 37. edit. cit.* Βηρυτὸς ἡ καλλίστη, τό Φοινίκων τέως ἐγκαλλώπισμα, *Berytus pulcherrimus ille tum temporis Phœniciæ ocellus*: & mox, cum urbem terræ motu corruisse, & magnam incolarum multitudinem mole ruinæ oppressam scripsisset, addit: πολλοὶ δὲ νέοι ἐπήλυδες, εὐπατρίδαι τε καὶ παιδείας ἄριστα ἔχοντες, οἱ δὴ παρῆσαν τοὺς Ῥωμαίων αὐτοῦ ἀναλεξόμενοι νόμους τοῦτο γὰρ πάτριον τῇ πόλει καὶ ὥσπερ γέρας τι μέγιστον τὰ τοιάδε αὐτῇ ἀνεῖται διδασκαλεῖα; *multi etiam iuuenes aduenæ nobiles & eruditi, qui addiscendarum legum Romanarum causa eo commearant. Erat enim hoc vrbi patrium & veluti maxima honoris prærogativa, quod eiusmodi scholæ ei essent dicatæ.* Nonnus *Dionys. lib. 41. v. 396* Βηρυὸς βιότοιο γαληναίοιο τιθήνη, *Berytus vitæ tranquillæ nutrix*, & antea, *v. 145.* Δίκης πέδον, ἄστυ θεμίστων, *iuris solum, urbs legum.* Zacharias Scholasticus, postea Episcopus Mitylenes, *in Dialogo de Opificio mundi contra Philosophos, ab initio, pagin. 164. edit. Lips. Casp. Barthii 1655. in 4.* Νόμων με, ὦ φίλος, ἔρως ἄγει παρὰ τὴν μητέρα τῶν νόμων, *Legum me, o carum caput, amor ad matrem legum compulit.* (a) Secundo Comitem Orientis in ea sedem suam habuisse colligo ex *l. 54. 63. inf. de decurionib. l. 41. sup. de cursu.* Sed & non raro consularem Phœnices ex *l. 9. de lustrali collat.* Tertio, Negotiatorum frequentia celebrem colligo ex *d. l. 9. de lustrali collat.* Quarto, Conchyliolegulos, & sic purpuræ fucandæ baphium & muricem eo delatum, ex *d. l. 9.* quo pertineat forte & *lex 11. de tironibus.* Quinto, mercium exoticarum cataplum eo delatam, colligo ex *leg. 1. inf. de naufragiis.* Sexto, gladiatoriis ludis frequentatam maxime statuo ex *l. 1. inf. de gladiatorib. tollendis.* Octauo, & cursum publicum tanquam in celeberrimam ciuitatem successisse ex *leg. 43. sup. de cursu publico.* Hæc ex *hoc Codice* de Beryto semel dixisse volui.

Nunc ad *leg.* redeamus. Duæ eius sunt sententiæ. Prior, *Aurum* sciente & præsente *Defensore* ciuitatis

(a) Consule *STRAVCHIVM in libello de Beryto, CASPAR. BARTHIVM in not. ad Zachar. Scholast pag. 244. 245.* & *EZECH. SPANHEM. in Obseruat. ad Juliani Imp. Orat. 1. pag. 36. 37. it. pag. 120. 121.*

ciuitatis solui oportere: atque inuicem apochas, soluenti dari: confirmata anteriore quadam *lege*, qua hoc ipsum cautum iam fuerat: quam anteriorem censeo esse *legem 18 inf. de Susceptorib.* Nempe, aurariæ seu auri solutionis peculiaris quædam ratio habita, ne qua arte a susceptoribus interuerteretur, aut miseri prouinciales denuo exigerentur. Ideo Defensoribus præsentibus eam solutionem fieri Theodosius M. voluit. Defensores enim ciuitatum, vt cœteroquin constituti possessoribus & collatoribus ab iniuria vindicandis (de quo docuit plene *Paratitlon de defensorib. ciuit.*; & quotidianis actibus præerant, *l. 3. dicto tit. de defensor. ciuit.* ita nominatim a susceptorum fraudibus: quod etiam ostendit eiusdem Theodosii M. constitutio *hac* posterior, puta *lex 23. inf. de susceptoribus*, & quidem in eandem pene sententiam: *Susceptores*, inquit, *præsentibus Defensoribus, & modum iugationis possessorum, & species singulas, vel earum numerum quantitatemque praescribant:* Quæ lex & ipsa est *10. Cod. Iust. de susceptoribus.* Verum, vt dixi, peculiaris auri & Aurariæ solutionis ratio, hoc tempore habita. Adeo quidem, eodemque fine, vt Honorius postea voluerit omne aurum & argentum per Africam Proconsularem a possessoribus in Karthaginiensi vrbe, sub oculis iam Proconsulis Africæ posci soluique, & Capitolio Vrbis inferri: *l. 32. 34. inf. h. t.* ratione ibi nominatim adsignata: *in qua* (vrbe, inquit) *opportunitas est, si deprædator fraudium pareat, Iudicis adeundi: ne cui sit facultas apochas abnegari, cum deuotio Cognitori potuerit aperiri: scilicet remotis omnibus, qui ad exactionem prouincialium exquisita lucra captare festinant.* Circa aurariam sane collationem singularis quoque est Honorii *lex 14. sup. de iure fisci.*

Secunda *huius leg.* sententia est, de *Apocharum* auri illati forma & tenore: quidnam videl. apochis auri susceptores inserere debeant, confirmata, nominatim super hoc anteriore quadam sua constitutione: puta *dict. leg. 18. inf. de susceptoribus*, vbi dicendi locus erit: cui respondet & *lex 16. & 32. eod. tit.* & *lex 173. inf. de Decurionibus.* Et sic quinque de hac re *hoc Codice* constitutiones occurrunt. P. 32.

XX. (a) Idem AAA. (b) ad Principium PF. P.

IN fraudem annonariæ rei, ac deuotionis (c) publicæ, elicitum damnabili obreptione Rescriptum, manifestum est (d) vires non posse fortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis inlationis forma teneatur. Dat. VIII. Kal. Octobr. Aquil. (e) Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) *L. 7. Cod. Iust. eod. tit.* Repetita hæc *lex* totidem verb. *titulo de diuersis rescriptis:* vbi *septimum* hodie locum occupat. Iungenda huic *lex 1. Cod. Iust. de fundis limitrophis.* GOTHOFRED.

(b) Iam ad *leg. superiorem* notaui, & *hanc leg.* tribui oportere VALENTINIANO, *Theodosio & Arcadio.* ID.

(c) De hac voce vide dicta ad leg. 7. supr. de diuers. rescript. RITTER.

(d) *Iure non posse vires*, ita *d. l. 7.* ID.

(e) In hac vrbe Valentinianus Iun. hoc tempore constitit. Vid. *Chronolog.* ID.

COMMENTARIVS.

RESCRIPTA, de vnius forte immunitate, in fraudem Tributorum, inualida esse iubet Valentinianus Iun. *hac constitutione*, Anno Domini 375. quæ repetita *sup. titul. de diuinis Rescript.* vbi dicta huc arcessi possunt.

CONVEHI *Annona Mansionatica, a proximis possessoribus: Limitanea vero etiam a longius positis potest, ex hac Theodosii M. const. A. D. 385.*

XXI. (a) Imppp. Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio PF. F. (b)

NEMO possessorum ad instruendas (c) Mansiones, (d) vel conferendas (e) species, excepta (f) Limitaneorum annona, longius delegetur: sed omnis, (g) itineris ac necessitatis habita ratione. Dat. X. Kalend. Ianuar. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) *L. 8. Cod. Iust. eod. tit* Concordant huic legi, *lex 9. 11. sup.* & *l. 22. inf. prox.* & *l. 1. C. Iust. de fundis limitrophis:* *lex 15. sup. de erogat. mil. ann.* GOTHOFRED.

(b) *Cynegius* PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis, vid. Zosimum *lib. 4. cap. 37. 45.* & Indicem *Personarum.* ID.

(c) *Instruendi* vox hac in re propria: quod etiam docet *lex 4. sup. de offic. Rector. prou. l. 28. inf. de Susceptorib.* de quo dixi *l. vlt. sup. de off. Iud. ciu.* ID.

(d) De *Mansionibus* his dixi ad *d. l. 9. sup. ID.*
(e) Comportandas. *ID.*
(f) Resecata hæc exceptio a Tribon. de quo *mox. ID.*
(g) Possessor scil. vel, *omnis itineris:* quanquam Tribonianus ita hunc locum immutauit, *sed omnes*, &c. *delegentur.* Et forte etiam ita hic legendum *omnis*, pro *omnes. ID.*

COMMENTARIVS.

CONVEHI annonam, *Mansionaticam* ad *Mansiones* (de quibus dixi plenissime ad *l. 9. sup. h. t.*) a proximis possessoribus, non a longius positis, iubet hac constitutione Theodosius Magn. A. D. 385. pariter, vt Valentinianus Sen. *l. 9. sup.* & rursum idem Theodosius M. *l. 22. prox.*

At ad *Limitaneorum* annonam conuehendam Theodosius M. etiam longius positos delegari posse statuit: quod limitis tuendi aduersus Barbaras gentes peculiaris quædam ratio esset: & nonnisi bene satur miles limitaneus, limitem recte tueretur: facile alioquin, ventre famelico, Barbaris limitem prodituro: hac præsertim tempestate, Barbaris limitem persultantibus, & si credimus Zosimo *lib. 4. cap. 32.* prouincialibus, tributorum onere attritis, Barbaros iam inuitantibus. Et tamen hoc ipsum Iustiniano displicuit: in cuius *Codice* ideo hæc *huius leg.* verba absunt, *excepta limitaneorum annona.* Et sane id Valenti etiam antea displicuerat, *l. 15. sup. de erog. mil. ann.* & Valentiniano Seniori *l. 11. supr.* quibus visum, limitaneam quoque annonam nonnisi a proximis possessoribus conuehi debere. De quo iam dixi ad eam *l. 11.*

P. 33.

De CONVECTIONE *annonarum: quibus ex locis ad quæ loca.*

XXII. (a) Idem AAA. Cynegio P F. P. (b)

MEDITERRANEÆ ciuitates antea maritimis, & maritimæ mediterraneis onerabantur expensis, (c) vt (d) plus haberet dispendii translatio, quam deuotionis (e) inlatio: Hoc non solum in præsens, verum etiam in posterum prohibemus: ea lege, vt se vltimo nouerint supplicio puniendos, qui ista commiserint. Dat. III. Non. Septemb. Valentiæ, (f) Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) *L. 9. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic legi, *lex 113. inf. de decurionib.* non quidem paritate inscriptionis, aut argumenti, sed paritate subscriptionis: eodem quippe die data ex eadem vrbe, iisdem Coss. GOTHOFRED.
(b) Cynegius P. P. sub Theodosio M: & quidem Orientis, cui ipsi inscribitur in eodem argumento *lex prox. sup. 21. ID.*
(c) *Expensarum* vox hic proprie de militari annona. *ID.*
(d) *Expensis, sic vt* &c. *ID.*
(e) De hac *Deuotionis* voce dixi ad *l. 7. sup. de diu. rescript.* quæ eadem est cum *l. 20. supr. h. t. ID.*
(f) Ita quoque *d. l. 113. inf. de decurionibus.* Sed reponam ego MELANTIÆ: causas reddidi in *Chronico Theodosiano* ad hanc ipsam *leg.* & mox reddam. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONVEHI seu transferri annonam, vt a proximis possessoribus iam antea sæpe constitutum est *l. 9. 11. 21.* quæ & ipsa Theodosii est, *sup. h. t. l. 15. sup. de erogat. mil. annonæ:* & quidem ab ipsomet Theodosio M. *d. l. 21. sup.* ita *hac l.* idem Theodosius nominatim huiusmodi e longinquo conuectionem damnat; & quidem sub capitali pœna, qua mediterraneæ ciuitates ad maritima, & vicissim maritimæ ad mediterranea, annonas conuehere sæpe cogebantur: ratione addita: quam pluribus expendi iam & illustraui ad *d. l. 9. sup.* ac nominatim loco ex *Eumenio* laudato.

Cæterum emissa hæc *lex* a Theodosio M. eo tempore, quo is Thraciam ab hostibus Grothingis inuasam his ipsis Coss. & hoc tempore vindicauit, vnde victor Constantinopolim postea regressus est IV. Iduum Octobris: de quo alioquin videndus Marcellinus *in Consularibus*, & Consularia *Idacio subdita:* Historiam ipsam vid. apud Zosimum, *lib. 4. cap. 38. 39.* Quare tuto iam reponendum existimo in subscriptione *huius leg.* & *leg. 113. inf. de decurionib.* quæ eodem die data est, MELANTIÆ: qui locus sane in Thracia solemnis fuit, XVIII. lapide a Constantinopoli: cuius mentio fit in vtroque *Itinerario pag. 138. 230. 323. 332. edit. Wesseling.* & *Tabul. Peutinger. pag. 755. edit. Norimberg. Oper. M. Velseri*, & *Melantiada* vel *Melantiana* & *Melanthiada* vocant, de qua & Am. Marcellinus *lib. 31. c. 11.* Agathias, *lib. 5. pag. 158. edit. Paris.* & *pag. 110. edit. Venet. inter Script. R. B.* Chronicon *Alexandrinum pag. 896. edit. Raderi*, & ex *Agathia* Suidas voc. μελανθιάς. Quare pertinet omnino hæc *lex* ad annonam militarem Thraciæ limitis potissimum, Scythicique: ac proinde ciuitates maritimas, & mediterraneas eius tractus: Scythici, inquam, limitis, qui in latius diffusiusque porrigebatur, *l. vn. sup. de Lusoriis Danubii.* Sane de annona militari Thraciæ & transuectione specierum annonariarum eo; præter hanc leg. est. *d. l. vnica, in f.* & Zosimi locus, *lib. 4. c. 10.*

XXIII. (a) Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius, AAA. Rufino PF.P. (b)

ÆRARIÆ præstationis adiectio, quam citra priscam consuetudinem, (c) Prouincialium humeris Tatianus inposuit, a cunctis penitus, salubri moderatione, remouenda est. Dat. prid. Id Iun. (d) Constantinop. Theodosio A. IV. (e) & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Iungendæ huic legi sunt *lex* 12. & 13 *sup. de bonis proscriptorum. GOTHOFRED.*

(b) *Rufinus* PP. sub Theodosio Orientis: Tatiani in in ea Præfectura successor. v. quæ notaui in *Consular. Theod. anno* superiore 392. *ID.*

(c) *Consuetudo*, in tributis seruanda: v. quæ noto ad *l.* 1. *sup. de longa consuetud.* & ad *l.* 15. *inf. de exactionib. ID.*

(d) Ita quoque *d. l.* 12 *sup. de bonis proscriptorum.* Sed enim restituendum ex *d. l.* 13. *eod. tit.* IAN. vbi & integre expressum *Ianuar. ID.*

(e) *γρ.* III. ut *dictis legib.* recte. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 34.

ÆRARIÆ præstationis ADIECTIO quædam a Tatiano, prouincialium humeris superimposita: a Theodosio M. hac constitutione A. D. 393. tollitur: pariter, vt alia nonnulla eiusdem Tatiani acta irritantur, *l.* 12. & 13. *sup. de bonis proscript.* quæ *huic l.* coniungendæ sunt: Irritantur & alia paulo post hoc ipso Anno, mense prox. sequente, *l.* 131. *inf. de decurion.* Irritantur & filii huius Tatiani, Proculi, inquam, Præfecti Vrbis Constantinopolitanæ, fine huius anni *l.* 12. *inf. de annonis ciuic.*

Tatiani huius PP. Orientis historiam iam exsecutus sum ad *l.* 9. *sup. de indulg. crimin.* qua *leg.* vicissim triennio, & quod excurrit, post *hanc l.* data ab Arcadio Theodosii filio, fama restituitur huic Tatiano. Nempe (vt *lex* illa quoque ostendit, iuxta Ambrosium *Epist.* 53.) quemadmodum cum Tatianus offensionem incurrisset Rufini, acta eo satagente infirmata fuerant; ita viceuersa postea Rufino iam occiso, eidem Tatiano fama restituta est. Quare & hæc lex *Rufino* inscribitur, vt & *d. lex.* 12. *sup. de bon. proscriptor.*

Inter cætera igitur Tatiani Acta, *hac l.* nominatim infirmatur *Ærariæ* præstationis adiectio, quam is de nouo inuexerat citra priscam consuetudinem: Nempe cum Præfecti P. dispositioni & solicitudini cura rei annonariæ incumberet, de quo iam *sæpe* dictum est: attamen superindictum seu indictionale augmentum Præfectus P. instituere non potuit, vt docebit *lex vn. inf. de superindicto:* de quo alioquin indictionali augmento solemnis locus est apud Ammianum *lib.* 17. *cap.* 3. Similisque adiectio aduersus veterem pariter præstationis consuetudinem ab eodem Tatiano factam Antiochiæ infirmatur *d. l.* 131. *inf. de decurion.*

Ærariæ porro præstationis adiectionem *hanc* Cypriorum nominatim humeris impositam a Tatiano haud absurde quis suspicetur, (de quo dicetur *inf. tit. de conlat. æris*) sed nihilominus & aliis imponi potuit. Similiter porro Basilius *ep.* 277. siv. 110. *edit. Benedictin.* Modestum PP. rogat, vt tolerabilem ferri præstationem seu collationem montem Taurum incolentibus indici iubeat. Ἐλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξαι γενέσθαι τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν, ὡς μὴ εἰς ἅπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις. *Miseris Rusticis salutem præstare velis, Taurumque ferriferum incolentibus tolerabilem ferri collationem indici iubeas, quo videl. non simul & semel illi opprimantur, verum sufficiens eorum functio ad vsus publicos esse possit.*

XXIV. (a) Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Ennoio (b) suo Sal.

TEXTRINIS vel Gynecæis, ex more, a Corporatis Karthaginis species solitas (c) præstari cognouimus, sed inmodica (d) pro hisdem reddi (e) pretia, quod in dispendium nolumus fieri Corporatorum: atque ideo sublimitas (f) Tua pretiorum modum statuat. Dat. XII. (g) Kal. Ian. Mediol. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *C. Iust.* Iungenda huic est *lex* 149. *inf. de decurion.* & *lex* 25. *inf. de nauicul.* Imo vt existimo & *lex* 141. 142. 143. 144. 145. *eod. tit. de decurionib. lex* 53. *inf. de appellat* GOTHOFRED.

(b) Ita quoque reliquæ omnes constitutiones: nisi quod *d. lex* 25. *de nauicul.* habet *Ennodio.* Cæterum hic fuit Proconsul Africæ, quod præferunt nominatim quinque illæ *leges tit. de decurion.* & *d. lex* 53. *de appellat. ID.*

(c) *Solita* species, id est canonicæ, solemnes, quæ de more præstantur: Ita soliti Tituli, *l.* 19. *sup.* & absolute, *solita* Ammiano *lib.* 17. *cap.* 3. *ID.*

(d) Putem scribendum *modica*, vel, *iis modica. ID.*

(e) *Reddi*, id est, invicem præstari. V. *Glossar. Theodos. ID*

(f) *Sublimitatis* appellationem Proconsuli Africæ tribui ab Honorio obserua: pariter *vt d. l.* 149. *de decurionib.* quæ *huic* iungenda est. *ID.*

(g) Aliæ *leges* habent *XVII. Kal.* Ian, aliæ *VII. Kal. Ian. ID.*

COMMENTARIVS.

GYNECIARIARVM specierum, id est, specierum, quæ a Corporatis Carthaginensibus conferebantur ad textrina Principis, quæ proprio vocabulo *Gyneceia* vocabantur, (de quibus suo peculiari *tit. sup. lib. 10. de Murilegulis & Gynecciariis*, & Notitia *Imperii:* Sed & Ammianus Marcell. *lib. 14. cap. 7. & 9. vbi* de Tyrio Textrino agit) pretium, hac Honorii constitutione a Proconsule Africæ statui iubetur: Hac, inquam, Honorii constitutione A. D. 395. quæ prolixæ Honorianæ constitutionis portio est, vt ex illis *legibus* omnibus liquet, quæ *huic* sunt coniungendæ. Ea vero constitutione Honorius in vniuersum commodis Curiarum, Ciuium & *Corporatorum* per Africam, neque vna ratione consultum iuit, ac nominatim Ciuium ac Corporatorum vrbis Carthaginiensis, (quæ totius Africæ caput erat) vt præter *hanc l.* docet *d. lex 145. inf. de decurion. Africani*, inquit, *sacerdotales Karthagini restitui, ibique arbitratu suo agere cum fauorabili editione placuit. Quod facientes Divi Patris nostri beneficium renouamus.* Quare, hoc primum argumento, censeo non Corporatorum cupiditati *hac l.* fibulam seu modum imponi, quasi immodica pretia exigerent, quod tamen præfert *huius l.* lectio: verum imo his consuli aduersus Præpositos Gyneceis, quod modica nimis pretia his pro speciebus præstitis soluerent: atque adeo legendum *hic* videri, *sed iis modica.* Et sane, quod secundum argumentum habeo, Honorius diserte indicat, id quod *hac l.* emendari iubetur, in Corporatorum dispendium factum. Tertio, ipso statim *legis* initio Corporatos mori solitæque præstationi satisfecisse ait Honorius: Quare non his modus imponi iubetur. Quid igitur? Iustum pretium Corporatis reddi vult *hac l.* Honorius pro speciebus & solitis, quas Gyneceis ex more præstabant, ne vt hactenus fiebat, id in dispendium eorum vergeret. Eum vero in finem pretiorum modum statui iubet ab Ennoio seu Ennodio Proconsule Africæ. P. 35.

Ex *hac* interim *leg.* discere licet; Primum Karthagine fuisse Gynæceum Principis, siue textrinum, de quo est pariter *sup. l. 9. de murileg. & gynæc. Imppp Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Eucherium* [Proconſ. Africæ] *Qui textrini nostri mancipia occultatione celauerit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectatur. PP. Karthag. III. Kal. Mar. post consulatum Auxoni & Olybri.* Meminit eius & Notitia Imperii sub dispositione Comitis S.L. *fol. 141. Procurator* inquit, *Gynecii Karthaginiensis Africæ.* Secundo, de Corporatis Karthaginiensibus dicetur ad *l. 2. infr. de collegiatis.*

ACTORIBVS *morantibus in tributis soluendis, ipsi prædiorum Domini tenentur.*

XXV. (a) Idem AA. Mineruio (b) Com. R. P.

OBSISTERE commodis (c) publicis, & statutis (d) necessitatibus, non possunt priuilegia dignitatum: Vnde, vt quisque prædii (e) emolumenta consequitur, si non, (f) euoluto anni spatio, intra sex menses omnem cui esse constrictus dicitur, reliquorum (g) intulerit cumulum, (h) ad ipsos qui sunt Domini prædii, exactionem volumus pertinere. PP. (i) *in programmate*, (k) *Vari* (l) *Viri Clarissimi Vicarii Vrb. Rom.* Honorio A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTAE.

(a) *Lex 10. vulgo 9. C. Inst. eod. t.* GOTHOFRED.

(b) Mineruius Comes R. P. sub Honorio: Eidem inscribitur Anno superiore *lex 14. sup. de Tyronibus;* & *lex 1. C. Iust. de off. Com. S. P.* Hic idem Comes *Palatii* est, ad quem extant complures Symmachi Epistolæ, *lib. 4.* Et sane, eum Comitem etiam rerum priuatarum fuisse, indicat Symmachi *Epistola* 37. 42. & 43. Plura in *Prosopogr. ID.*

(c) *Commodorum* vox propria de re annonaria: *v. Glossarium.* Quinimo & speciatim, de annona vrbis Romæ, quo sensu accipitur *l. 1. 3. inf. tit. prox. tributa in ipsis spec. l. 8. inf. de Medic. & Professor. l. 3. inf. de canon. frum. V R. l. 6. inf. de suariis. ID.*

(d) Id est publice constitutis, solitis, solemnibus & canonicis: neque enim fero hic mutantes illud in *statis. ID.*

(e) *De prædiis emolumentum*, ita *C. Iust.* Istud nostrum elegantius & Latinius. *ID.*

(f) *Si non is*, ita *Cod. Iust.* quo nil opus. *ID.*

(g) *Reliqua*, sunt λοιπάδες, passim: vid. *Gloss. ID.*

(h) *Cumulus* est ἄθροισμα. Vid. *Philoxeni Gloss. ID.*

(i) De hac subscriptione & propositione iam dictum quoque *sup. ad leg. 3. de offic. Rect. prou. ID.*

(k) Absunt hæc, *in programmate Vari Viri Clarissimi Vicarii Vrb.* a nonnullis Codicis Iustinian. Editionib. De hac subscriptione ad *leg. 37. inf. de hæret.* & *l. vn. inf. si per obrept.* vid. & *Paratit. de constit. Princip. ID.*

(l) *Varus* Vicarius V. R. Ad hunc omnino pertinet Symmachi *ep. 16. Auctuar. Paris. Edit.* 1604. vbi clare indicatur, eum Vicarium Vrbis Romæ fuisse, vt in *Prosopogr.* ostendo. *ID.*

COMMENTARIVS.

DOMINOS PRÆDIORVM ipsos tributa soluere iubet Honorius *hac constitutione*, si ii qui emolumentum prædii consequuntur, id est fructus colligunt, euoluto anno, qui tributis soluendis præstitutus, intra sex proximos menses tributa præteriti temporis & anni non soluerint, quacunque tandem, domini prædiorum, dignitate potiantur. Quo pertinet quoque *lex 14. sup.* & *lex 4. infr. sine censu.*

Hæc

Hæc quidem *huiusce leg.* est sententia. Sed vt melius ea intelligatur, sciendum est, Primo, per eos qui emolumenta prædii consequi *hac l.* dicuntur, intelligi, non tantum Colonos originales, de quibus fuit *d. lex 14. sup. h. tit.* erit & *lex prox.* de quibus plene *Paratit. de fugitiuis colonis sup.* verum omnes omnino quocunque titulo & iure aliena prædia versantes, fructus colligentes, veluti Actores, nam & hi prædii emolumenta consequuntur, id est colligunt, percipiunt ipsi, non sibi, sed dominis: cuiusmodi Actores habuere per prouincias in dignitatibus positi, quod etiam ostendit *d. lex 14.* ostendit & Symmachus passim: deque his infinita mentio *hoc Codice*; item *Emphyteuticarii*, de quibus *hanc l.* veteres ferme Interpretes accepere: vt & de *Fructuariis* fundi: Hi inquam omnes vt emolumentum prædii consequuntur, ita canonem & tributum prædii præstare tenebantur: *l. 2. C. Iust. de iure emphyteut. l. 7. §. 2. l. 27. § 3. D. de vsufructu & quemadmodum quis utat. l. 28. D. de usu & vsufruct. & reditu.*

Hi, inquam, omnes emolumentum prædii consequuntur: & tamen de *Actoribus* nominatim, vel potissimum, *& emphyteuticariis*, Honorium cogitasse censeo: De *Actoribus*, inquam, potissimum, quibus *Domini* prædiorum etiam apud Symmachum opponuntur *lib. 9. ep. 6.* Nempe, quod secundo obseruandum, *Actores prædiorum* ferme, quibus longinqua prædia committebantur, contumacia & duritia in soluendis tributis, & pensionibus censebantur, quod Symmachus testatur, *libro 5, ep. 87. lib. 9. ep. 6.* & *15.* sic vt, quod idem Symmachus scribit, *d. ep. 6.* tanquam soluti legibus viuerent, quoniam procul positis nullus Dominorum terror incurreret. Quare ne horum contumacia partim, partim Dominorum securitate, nequam Actores constituentium tributariæ rei fraus fieret, & sollicitandorum Actorum Dominis sollicitudo *hac leg.* imposita: & pensioni seu canoni non satisfacientibus Actoribus, ab ipsis Dominis tributum exigi constitutum: cuius sollicitudinis & periculi testes sunt illæ Symmachi epistolæ: ac maxime *ep. 87. lib. 5. Nostrorum duritiam ferre non possumus, qui cum* RELIQVA *superiora nec dum soluerint, etiam pensionem proximi anni ferre detrectant. Idcirco, quæso vt cum homine meo, quem ad exactionem titulorum misi, curam communicare* p. 36. *digneris, & religiosam operam libenter adripias: Graue est enim, Nos quidem* PRO AGRIS NOSTRIS FVNCTIONIBVS PVBLICIS ESSE MVNIFICOS, *Actores autem locorum, ne id quidem velle redhibere, quod sciunt per annos singulos esse soluendum.*

Tandem obseruandum, sex mensium spatium *h. l.* post annum elapsum, id est, post tempus tributi soluendi elapsum, definiri, post quod Dominos exigi ipsos iubet Honorius. Sufficiens nempe hoc spatium visum, intra quod Domini prædiorum, quantumuis longe positorum, Actoribus suis imminerent, eosque ad solutionem vrgerent. Quare non satisfacientibus iam Actoribus, in Dominos periculum recidere vult, quasi penes eos culpa residente: qui Nequam Actores vltro præfecisse videntur; quibus non soluentibus, ipsi Dignitate sua sese tutos putabant. Nempe in Dignitatibus positi viri Romæ, suos Actores per prouincias habuere, non minus ipsis Actoribus contumaces, veluti Illustres Viri. Quare nullo Dignitatis priuilegio ab *huius l.* seueritate dominos immunes esse iubet Honorius, elegantissima sententia *initio l.* præmissa. Dixi Romæ: ideo enim hæc *lex proposita in programmate Vari viri clarissimi Vicarii vrbis Romæ:* de qua subscriptione in *Prolegomenis.* Cui Varo inter alias prouincias Campania & Apuliæ suberant, vt testatur Symmachus, ea quam dixi ad eum epistola.

Ad praxin igitur quomodo hæc *lex* deduci possit, seu ad quod argumentum ea *lex* trahi possit, hinc constat. Perperam enim a nonnullis ea aptatur quæstioni illi, quod tempus cessationis in soluenda pensitatione requiratur, vt bona cessantis subhastari possint: vt recte notauit Menochius *de arbitr. lib. 2. c. 55. n. 6.*

XXVI. (a) Idem AA. Vincentio PF. P. Gall. (b)

OMNI amoto priuilegio beneficiorum, (c) possessores Sublimitas Tua præcipiet vniuersos muneribus (d) adstringi, earum scilicet prouinciarum, (e) ex quibus orta querimonia est, aut in quibus hæc (f) retinendæ (g) plebis ratio adscribtioque seruatur: Nullum gratia (h) releuet: nullum iniquæ partitionis vexet incommodum, sed pari omnes sorte teneantur: Ita tamen, vt si ad alterius personam transferatur (i) prædium, cui certus plebis numerus fuerit adscriptus, venditi (k) onera nouellus possessor conpellatur agnoscere: cum plebem constet, non tam (l) in omnibus prædiis adscribendam, neque auferendam ab eo, (m) cui semel posthac deputata fuerit, &c. Dat. XIII. Kal. Iul. Med. Theodoro v. c. CONS. [399.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin. GOTHOFRED.*

(b) *Vincentius* hic PP. Galliarum fuit iam inde ab Anno superiore 398. & per totum triennium fuit in ea dignitate A. 398. 399. 400. v. *Consular. Theod. ID.*

(c) *Beneficiorum*, id est immunitatum specialium: v. quæ noto ad *l. vlt. sup. de constit. Princip. ID.*

(d) *Muneribus*, id est annonis & tributis. Saluianus *lib. 5. c. 8. Iuris sui agellos non habent, & agrorum munere necantur. ID.*

(e) Gallicanarum. *ID.*

(f) Quam indicasti. *ID.*

 (g) *Reti-*

(g) **Retinere**, an hic est obnoxium facere, subiicere, obligare, ac proinde & vexare? Non: mox vt dicam. *ID.*

(h) Vid. *l. 1. sup. ID.*

(i) Venditione. *ID.*

(k) Sibi. *ID.*

(l) An reponendum, ***non tam hominibus, quam prædiis***? *ID.*

(m) Prædio scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

AEQVABILITATI tributariæ functionis seu tributorum soluendorum, aduersus Potentiorum iniurias, tenuioribus & miseris prouincialibus per Gallias subleuandis hac constitutione data ad Vincentium PP. Galliarum, Honorius Imp. A. D. 399 consultum it.

Duplex scil. ex Gallicanis prouinciis querimonia hac tempestate perlata fuerat: Prior, quod infirmiores ferrent sarcinas tributorum, imo sarcinas fortiorum: *iniquæ* denique *partitionis incommodo* (vt hæc lex loquitur) *vexarentur*, dum alios & potentiores gratia releuaret. Quare Honorius huic malo obuiam iturus, & Gallicanas prouincias hac parte vexatas subleuaturus constituit, vt omni amoto priuilegio beneficiorum seu immunitatum, possessores vniuersi muneribus adstringantur: nullum gratia releuet: pari tandem omnes sorte teneantur. Quod ius vt tralatitium, ita Gallicanis prouinciis hac tempestate necessarium, sed iniquitate Potentiorum identidem perfractum, mox vt ostendam pluribus.

Secunda querimonia ex Gallicanis prouinciis ad Honorium perlata, fuit de iniqua *plebis retinendæ ratione, adscriptioneque*. Quod quid sit, inuestigandum nobis venit. Et vero ex *hac ipsa leg.* Primum liquet, Prædiis seu possessionibus singulis certum plebis numerum fuisse adscriptum seu deputatum, seu in his prædiis censos illos, vt ait *lex 14. sup* Plebis, id est colonorum originalium, vt eos vocat *d. lex 14. sup.* colonorum simpliciter, *l. 3. inf. de censu*: mancipia vocat adscripta censibus *lex 2. inf. sine censu*: de quibus plene semel dixi *sup. Paratitl. de fugitiuis Colonis.* Quare possessores prædiorum, onera istius plebis seu colonorum agnoscere compellebantur, & pro his tributa soluere: *h. l.* & *d. l. 14.* & *d. l. 2.* Possessores, inquam, non alii: *Cum plebem constet*, inquit lex, *non tam hominibus quam prædiis* (ita enim hunc locum restituo) *adscribendam, neque auferendam ab eo cui semel posthac deputata fuerit.* Quod & ipsum tralatitium est, in tributis non personas sed ipsa prædia conueniri: de quo omni ad titulum *inf. sine censu vel reliquis*: cuius *lex prima* & ipsa ad Galliam pertinet. Quicquid tandem in venditione prædii conuenerit: quo pertinet & *dicta lex 2. inf. sine censu*: *dicta lex 3. inf. de censu*: & *hæc lex.* Et quidem in sp. *huius leg.* quicquid tandem conuenerit inter emptorem & venditorem, *vt* videl. *venditor plebem retineret*, id est certam colonorum originalium partem, quorum nomine *adscriptiones* seu tributariam functionem agnosceret. Atque hæc est illa *retinendæ plebis ratio adscriptioque*, quæ per Gallicanas prouincias damnatur. *Retineri* plebs *h. l.* dicitur, cum venditor agri in se recipit, & penes se retinet onus & censum colonorum nomine. Ita pariter *l. 3. inf. sine censu: omnes pro his agris, quos possident, publicas pensitationes agnoscant, nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor aut donator apud se conlationis sarcinam pactione inlicita voluerit* RETINERE. Ita in eodem argumento, *l. 3. inf. de censu: si quis prædium vendere voluerit, vel donare,* RETINERE *sibi transferendos ad alia loca colonos priuata pactione non possit.* Denique hoc duplici malo inter cætera vt Gallicanæ prouinciæ laborauere, ita cohærente & crescente factum, vt Barbaris gentibus mox patuerint, atque in eorum iura magis magisque Dei iudicio, transgressæ sint. Quod argumentum cum ex professo exequatur quadraginta annis post *hanc leg.* Saluianus Massiliensis Presbyter *libro 5. de Gubernat. Dei cap. 7.* hæc ipsa duo mala, quæ *h. l.* memorantur, inter cætera plura perstringit. *Et quidem hoc ipsum, quamuis durum & inhumanum, minus tamen graue atque acerbum erat, si omnes* ÆQVALITER *atque in commune tolerarent. Illud indignius ac pœnalius, quod omnium onus non omnes sustinent, imo quod pauperculos homines tributa diuitum premunt, & infirmiores ferunt sarcinas fortiorum. Nec alia causa est, quod sustinere non possunt, nisi quia maior est miserorum sarcina quam facultas. Res diuersissimas dissimillimasque patiuntur, inuidiam & egestatem. Inuidia est enim in solutione, egestas in facultate. Si respicias quod dependunt, abundare arbitreris: si respicias quod habent, egere reperies. Quis æstimare rem huius iniquitatis potest? Solutionem sustinent diuitum, & indigentiam mendicorum.* Et hæc quidem Saluianus ad priorem *huius l.* querimoniam spectantia: Ad posteriorem hæc eiusdem pertinent *libro eodem cap. 8. Et quod dixi* VENDVNT, *vtinam venderet vsitato more, atque communi. Aliquid forsitan remaneret emptoribus. Nouum quippe hoc genus venditionis & emptionis est. Venditor nihil tradit, & totum accipit. Emptor nihil accipit, & totum penitus amittit.* Et mox: *Nam illud quale, quam non ferendum, atque monstrigerum, & quod non dicam pati humanæ mentes, sed quod audire vix possunt, quod plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cum rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur, cum possessio ab his recesserit, capitatio non recedit? Proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur: Quis æstimare hoc malum possit? Rebus eorum incubant peruasores, & tributa miseri pro peruasoribus soluunt. Post mortem patris, nati obsequiis iuris sui agellos non habent, & agrorum munere enecantur.* Et ista quoque Saluianus ad posteriorem *huius leg.* querimoniam pertinentia, quod scil. venditores agrorum venditorum onera agnoscerent. Rationem, quomodo istud fieret, non explicat Saluianus, id explicant *hæc lex*, & *d. lex 1. inf. sine censu vel reliquis*: imo omnes *illius tituli leges*: *lex 4. sup. h. t.* Nempe vel censum sese agnituros spondendo: vel opimos fundos, seruatis & retentis inutilibus, ven-

vendendo: vel retento plebis onere: Et hæc omnia, captatis momentaneis miserorum venditorum necessitatibus. Qua causa fortiter defendo, pactum istiusmodi non tantum fisci ratione, seu respectu, verum & ipsorum paciscentium penitus inualidum fuisse: de quo ad *legem 1. inf. sine censu.*

XXVII. (a) Idem AA. Saluino (b) Com. R.P.

OPVLENTOS, quos annua solutione debitas inferre conuenerat pensiones, cum eo quod resedit indebitum, (c) quadruplum iubemus inferre. Hii vero, quos forte mediocritas (d) a contumaciæ huius excusat inuidia, simplam debiti summam omni maturitate redhibere (e) cogantur: quos tamen oportuerat pro media saltem præceptionis (f) condemnatione (g) retineri, (h) qui ad soluenda rei nostræ debita restiterunt. (i) Dat. Id. Nou. Rau. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* GOTHOFRED.

(b) *Saluinus* Comes R. P. sub Honorio: Hic proculdubio est, ad quem extat Symmachi *epistola* 29. *lib.* 8. *ID.*

(c) γρ. Diuisim, *in debitum. ID.*

(d) *Mediocritas*, id est, paupertas. v. *Gloss. ID.*

(e) *Redhibere*, pro simplici præstare, soluere. *ID.*

(f) *Præceptio*, hic eodem sensu, quo Generale præceptum, *l. vlt. sup. de constit. Princip.* Imperiale præceptum, *l. vn. inf. de superindicto*, id est, quod alias Edictum dicitur, *l.* 34. *inf. h. t.* id est, Indictio, delegatio, delegatoria, quæ de tributis soluendis emittebatur. *ID.*

(g) *Condemnatio*, pro multa: v. *Glossar ID.*

(h) *Retineri*, est puniri, obnoxium reddi. *ID.*

(i) Id est, *morati sunt. ID.* Cuiac. prim. & illa in 4. *exstiterunt.* RITTER.

COMMENTARIVS.

MORATORI, qui intra annum tributa rei priuatæ non soluit, si opulentus sit, præter id quod tributi nomine debet, quadrupli pœna mere pœnalis imponitur *hac* Honorii *constitut.* A. D. 400. Cui similis Valentiniani Iun. constitutio est, *lege 18. sup.* circa moratores Vrbicarii Canonis: P. 38. Quanquam ea non illico ad quadrupli pœnam peruenitur; sed post iteratam seu secundam moram & contumaciam. Et hæc de moratore opulento. Atenim mediocri seu pauperi hæc pæna remittitur, cum quadam Clementiæ ostentatione: nempe quod dimidia saltem plus multari debuissent ἠμιολίῳ: nam etsi *eos mediocritas a contumaciæ excuset inuidia*, vt *h. l.* dici obseruandum est; attamen eo ipso quod *restiterunt*; id est, intra annum non soluerunt, multandi videbantur.

XXVIII. (a) Idem AA. Pompeiano (b) Proconf. Afric.

VETERANI terras censibus obligatas, vt cognouimus, vindicarunt, pro quibus tributum soluere dedignantur. Quoscunque igitur insertas censibus terras tenere fuerit deprehensum, ilico ad soluenda tributa conpelli præcipimus. Dat. prid. Kal. Ian. (c) Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei sunt *lex* 27. *inf. de susceptorib.* & *lex* 3. *sup. de concuss. Aduoc.* Imo & *lex* 1. *sup. ad l. Iul. de ambitu: lex* 166. *inf. de decurionib. l.* 18. *inf. de lustrali conlatione:* Tandem & *lex* 60. *inf. de appellationib.* GOTHOFRED.

(b) *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio: de eo v. *Prosopogr. ID.*

(c) Ita quoque *d. l.* 27. & *l.* 3. At, Prid. Kal. Iun. d. *l.* 1. Prid. Kal. Iul. *d. l.* 166. & *d. l.* 18. Dat. Kal. Iun. *d. l.* 60. *ID.*

COMMENTARIVS.

VETERANI quoque terras censibus obligatas, insertas, tenentes, tributa soluere iubentur ab Honorio *hac l.* Cui iungendæ non tantum *lex 27. inf. de susceptoribus:* & *lex 3. sup. de concuss. Aduocat.* verum etiam cæteræ omnes illæ, quas in *Notis* congessi, quæque omnes vnius prolixæ Honorianæ constitutionis partes sunt: quæ emissa fuit ad Africanorum querelam & legationem, Meciliano Legato misso, vt ostendit *lex 166. inf. de decurionib.* Inter cœteras autem querelas, aliquam multæ rem *Tributariam* respexere, qua Africani non vna ratione atterebantur, partim susceptorum & Tabulariorum fraudibus: quo pertinet *d. lex 27. de susceptoribus*, partim compulsorum deprædationibus, quo spectat *d. l. 3. sup. de concuss. aduoc.* partim immunitate Potentiorum, quo pertinet *hac lex*, & *d. lex 18. inf. de lustrali conlat.* Atque ita etiam argumenti in commune paritate hæ quatuor *leges* inter se optime concordant. Igitur vt *h. l.* ita & *l. 18. inf. de lustrali conlat.* immunitati, quam Potentior quisque

quisque sibi vindicabat, Honorius occurrit: & *hac* quidem, veteranorum immunitati iniustæ. Nempe *Veterani* a censibus tum demum immunes sunt, si non censibus obnoxias terras vindicare cœperint: de quo suo *titulo sup. de veteranis.* Denique neq; veteranorum obtentu tributorum modum infringi oportet.

XXIX. (a) Idem AA. Prouincialibus prouinciæ Proconsularis. (b)

PERPENSA (c) cura statuimus, Vt non amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur, (d) quam rei annonariæ necessitas, ac deuotio (e) postularit. (*) Si quid vero de eodem modo (f) diuersarum (g) specierum potuerit redundare, futuræ iussimus inlationi (h) proficere, scilicet (i) vt in locis propriis conlata frumenta possessor dependat. Vt (*) vicenis solidis, qui in præteritum pro equis Curatoriciis (k) petebantur, duo solidi detrahantur: ita vt Proconsularis (l) Numidiæ cognoscat, octonos & denos solidos pro singulis equis debere persoluere: Byzaceni etiam Tripolitanique cognoscant, quinos denos pro singulis equis se debere præstare. (*) Sportularum autem nomine, quæ Comiti Sacri Stabuli præstabantur, nihil penitus inferendum. Dat. prid. Kalend. April. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda autem ei est *lex* 26. *sup. de erogat. mil. ann.* & *l.* 63. *sup. de cursu publ.* Imo iungenda ei & *lex* 1. *inf. de indictionib.* & forte *lex* 28. *infr. de susceptor.* GOTHOFRED.

(b) *Proconsularis prouincia* est Africa, quæ sub Proconsule erat; de quo v. Orbis Romani descriptionem e *Cod. Th.* vid. & *l. vlt. inf. de susceptoribus*: & quæ dixi iam ad *d. l.* 28. *sup. de erog. mil. ann.* Illud itaque mirum, cum hæc *lex* ad Africam Proconsularem spectet: nihilominus de Numidia, Byzacenis & Tripolitanis quoque caueri. Quare oportet, integram constitutionem, vnde *hæc* & *duæ illæ priores*, quas *huic* coniungendas dixi, desumpta est, *Prouincialibus prouinciæ Proconsularis & cæterarum Africæ prouinciarum*, inscriptam fuisse: Etsi *lex* 1. *inf. de indictionib.* quæ & *huic* iungenda est, speciatim *Pompeiano Proconsuli Africæ* inscribatur. *ID.*

(c) *Perpensa*: v. quæ dixi ad *l.* 2. *sup. de constit. Principum. ID.*

(d) Reponendum *indiceretur*: vel *indicatur*, quod præfero. *ID.*

(e) *Deuotio* hic pro annona, & militari speciatim: vt docet collatio *d. legis* 1. *inf. de indiction.* cum *hac l.* de hac alioquin Deuotionis significatione dixi plura ad *l.* 7. *sup. de diu. resc. ID.*

(*) *Secunda* sententia *huius leg. ID.*

(f) Id est quantitate & ratione collationis extraordinariæ. *ID.*

(g) In speciebus diuersis *d. l.* 1. *inf. de indictionib. ID.*

(h) Indictioni conlationique *d. l.* 1. *ID.*

P. 39. (i) *Sed &, vt* &c. ita hunc locum restituo. *ID.*

(*) *Tertia* sententia *huius l.* de *Equorum curatoriciorum* æstimatione. *ID.*

(k) Curatoricio nomine flagitari dicuntur, *l.* 2. *inf. de equorum collat.* de quo mox. *ID.*

(l) Malim *Prouincialis*: Neque enim Numidia Proconsularis fuit, sed Consulari paruit, vt docet *Notitia Imperii fol.* 154. Sed & *Proconsularis* Numida, pro prouinciali eius prouinciæ, vix recte dicatur: quomodo *prouinciæ Proconsularis prouincialis* recte dicitur, vel *hac l.* Et quid si legamus: *Proconsularis & Numida*, id est, tam Proconsularis Africæ scil. quam Numidiæ? *ID.*

(*) *Quarta* sententia *huius leg.* de *sportulis Comitis S. Stabuli. ID.*

COMMENTARIVS.

DE EXTRAORDINARIA MILITARIS Annonæ, & EQVORVM collatione est hæc Honorii Imp. *lex*, data A. D. 401. Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, qua is Africæ proconsulari potissimum prolixe consultum iuit, ne videl. extraordinaria militaris annonæ, equorumque, imo paraueredorum parangariarumque exactione, plus nimio grauaretur: Quod præter *hanc l.* docent *lex* 26. *sup. de erogat. mil. ann. l.* 63. *sup. de cursu publ.* imo & *lex* 1. *inf. de Indictionibus*, emendato die, quæ omnes ex eadem constitutione desumptæ, *huic* nostræ coassandæ veniunt. Ad quem eundem finem datæ ab eo hoc ipso anno, superiore partim mense, partim hoc ipso, *lex* 2. & 3. *inf. de Equorum conlat. l.* 28. *de susceptorib.* Et hanc quidem ideo constitutionem *perpensa cura* a se emissam ait, vt enixi studii sui, maturoque consilio susceptæ solicitudinis indicium faceret: hæc enim est vocis *Perpensi* secretior significatio: de qua dixi plene semel ad *l.* 2. *sup. de constitut. Principum.* Antequam vero de ipsius *legis* sententia agimus, historica *huius leg.* occasio retexenda nobis est. Igitur sciendum est, tuendæ Africæ vt iam antea, ita & hac tempestate militem in ea locatum fuisse: tum aduersus Barbaros, tum ne ea pars orbis Romani rebellaret. Quod paulo ante certe euenerat per Gildonis Tyrannidem, qui in ea aduersus Honorium rebellauerat, iam inde ab A. D. 396. imo & Arcadii Imperio eam adiectam voluerat. Et quanquam is iam Anno 398. debellatus fuisset, tamen Gildonianæ factionis reliquiæ adhuc supererant. Sed & Marcharidus in ea quidam hostis publicus profligatus, de quo est hoc ipso anno 401. *lex* 18. *supr. de bonis proscriptorum.* Inde

vero

vero Mauri eam lacessebant, teste Claudiano *de bello Gildonico v. 283. seqq.* & *lib. 1. in Eutropium v. 400.* Zosimo, *lib. 5. cap. 11.* donec Stiliconis consiliis & prouisione liberaretur. His igitur malis motibusque afflictæ, inter alia extraordinaria, annona militari, equisque militaribus opus fuit. Quo obtentu, ne prouinciales nimio plus attererentur, hac constitutione prouidendum credidit Honorius: His quatuor *hac l.* constitutis: nam & totidem *huius l.* sunt capita.

Prima sententia est de *Modo* extraordinariæ istius militaris annonæ: Nempe id demum, seu id tantum Afris eo nomine indicendum statuit, quantum annonæ militaris necessitas reuera deposcere videretur: Nempe enim, sicut nonnisi summa necessitate vrgente hæc indictio fit, ita nonnisi quatenus necessitas postulat, facienda est. Id quod pariter continetur *d. l. 1. inf. de Indictionibus*, quæ *huic* inter alias coniungenda est: hoc tantum ferme discrimine, quod *illa* Proconsuli Africæ inscribitur, *hæc* & *cæteræ* Prouincialibus ipsis prouinciæ proconsularis: Quomodo de eadem re ad diuersos eodem tempore scribi moris fuisse complures aliæ hoc Codice *leges* ostendunt: de quo peculiari capite *in Prolegomenis*. Verba igitur *legis* illius hæc sunt: *Id tantum, quod est necessarium intra Africam militibus consistentibus, prouincialibus iubemus indici, ac iuxta matricularum fidem, quod exigit ratio, postulari.* Ex his interim apparet quod initio dixi, hac tempestate milites intra Africam constitisse, tuendo eius limiti: subinde qua Barbaris, qua Tyrannis in ea exorientibus repellendis.

Secunda sententia est: *Redundantem* etiam ex hac extraordinaria militaris annonæ collatione, quantitatem, id est, si quid post factam erogationem in milites superfuerit, futuræ indictioni seu illationi proficere & imputari debere. Quod ipsum rursum *d. l. 1.* continetur: *Ita vt*, inquit, *si quid erogationibus redundarit in speciebus diuersis, vel præbitione, vecturisque, id futuræ Indictioni conlationique proficiat.* Non absimiliter, pretia specierum vrgente necessitate fisco venditarum in collationem fisco inferendam imputantur, *l. 2. Cod. Iust. vt nemini liceat inempt. specierum.* Similiter & sumptus facti in transitu militum, *Nouella 130. c. 3.* Quæ tres imputationum species notandæ veniunt, vel eo magis, quod vix quidquam de præterito in futurum sibi fiscus imputari patitur.

Tertia sententia Equorum Curatoriciorum adæratio fit, & quidem moderatior, id est, eorum pretium constituitur, pro prouinciarum Africæ diœceseos diuersitate. Quod quid sit paucis videndum est. *Curatoricii* igitur Equi, qui *h. l.* vocantur, dicuntur Curatoricio nomine flagitari in *l. 2. inf. de Equorum conlat.* quæ & ipsa *lex* ad Africam spectat, imo & eidem Pompeiano Proconsuli Africæ hoc ipso anno inscribitur ante sex septimanas, cui & *d. lex 1. inf. de indictionib.* inscribitur, quæ *huic* nostræ coniungenda est. Sane ex *eadem l.* apparet, eos in vsum militarem exactos. Lex ita habet: *Impp. Arcadius & Honor. AA. Pompeiano Proc. Afric.*

Sicut dudum præceptum est, quamprimum Equorum, qui Curatoricio nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio: ita vt viceni quidem solidi pro singulis equis a prouincialibus exigantur: septeni vero Contubernalibus ministrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitta COSS. Eosdem *lex 3. d. t. de equorum conlatione*, vocare videri possit, *Equos canonicos militares Diœceseos Africanæ:* quæ *lex* decem tantum diebus hac antiquior est. Quod non probo: de quo etiam ad *d. l. 2.* Curatoricios igitur equos dictos quis existimet, eo quod ab iis primum exacti seu collati, quibus per Africam cura aliqua demandata erat, quique ad agendas curas destinabantur, a quibus proinde pro huiusmodi actu Equi solemnes collati fuerint; quod certe testatur Constantini M. singularis *lex 2. sup. de priuil. eorum qui in sacro Palatio*: Quibus & deinceps alii Honorati accessere, a quibus iidem equi ad militare subsidium, seu ad vsum armorum exacti: quod ostendit *lex 2. sup. de decur. & silent. lex 3. sup. de proximis Comit. dispositionum*: *d. l. 2. sup. de priuil. eorum qui in sacro Palatio*: *l. vn. sup. de oblat. equorum*: *l. vn. inf. qui a præbitione tironum excus.* Ac nominatim Nauicularii codicillis ornati, *l. 15. inf. de Nauiculariis*: Nihilominus tamen Curatoricii semper a prima sui origine dicti fuerint. Verum de eo plenius & certius ad *d. l. 2. inf. de Equorum collat.* & ad *l. 3. eod. tit.* P. 40.

Nunc de pretio istorum Equorum Curatoriciorum. Igitur, cum antea viceni pro singulis equis exigerentur, *d. l. 2. inf. de Equorum conlat.* cuius verba antea retuli, octodecim solidis nunc Numidæ taxantur, Byzaceni & Tripolitani quindenis. Nempe, quod notandum, Numidæ equi maiore pretio taxati seu adærati: hi quippe præstantissimi fuere: Quod præter *hanc l.* docet *lex 15. inf. de nauicul.* & Auctor *veteris Orbis descriptionis* sub Constantio *cap. 52.* Numidarum Equorum inter præcipuos quoque meminit Vegetius *de re Veterinar. lib. 4. c. 7.* Imo & eodem respicit aliquatenus *lex 2. de cohortalib.* Verum de *Equorum adæratione* seu taxatione ad *leg. 1. inf. de Equor. collat.*

Sequitur postrema *huius leg.* sententia, qua vetat Honorius Imp. quidquam *sportularum* nomine pro his Equis Curatoriciis tribui Comiti S. Stabuli: de quo commodius ad *d. l. 3. inf. de Equorum collat.*

MVTARI *canonem Africanum frumentarium, vrbis Romæ vsibus destinatum, sub pœna dupli, vetat Honorius Imp.*

XXX. (a) Impp. Arcadius, HONORIVS & Theod. AAA. Sapidiano Vic. Afric. (b)

SVPER mutando canone (c) a quolibet inpetrata Rescribta vacuentur (d): & si quid (e) deinceps ausus fuerit quæ prohibemus, postulare, in duplum teneatur obnoxius: Nam cum in priuatis causis, quæ contra leges fuerint elicita cassentur, rectius (f) in publicis negotiis quæ aduersum vetera (g) decreta extorta fuerint submouemus. Dat. prid. Non. Septemb. Altino, Arcadio (h) A. VI. & Probo Coss.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iustin.* Iungendaque *huic*, meo quidem iudicio, mox vt ostendam, *lex* 5. *inf. de can. frum. V. R.* concordat etiam huic *lex* 4. *sup.* & *lex* 1. 2. 4. 5. *inf. tributa in ipsis speciebus. GOTHOFRED.*

(b) *Sapidianus* Vicarius Africæ sub Honorio. Huic inscribitur & anno 399. *lex* 34. *inf. de Episcopis*, & anno 409. *lex* 9. *sup. de metatis*, omissa tamen ibi dignitate. Proculdubio hic idem est, ad quem extat Symmachi *ep.* 16. *lib.* 9. vbi & *publica eum tractasse* indicat: & Animalia ludorum apparatui præparari sibi ab eo deposcit: *animalia*, in quibus sane erant Lybica, seu Africana, quod idem Symmachus testatur, *lib.* 2. *ep.* 46. 76. *lib.* 7. *ep.* 122. v. & Cassiodorum *Chronico. ID.*

(c) Frumentario vrbis Romæ, *d. l.* 5. *ID.*

(d) *Vacuentur*, id est, pro nullis & inanibus habeantur. vid. *Glossar.* mox, *cassentur*: item *submouemus. ID.*

(e) *γρ. qui*: expuncta litera *d.* quæ ex sequ. vocis occasione hic infarta. *ID.*

(f) *Rectius*, id est, multo magis, potiori ratione. v. *Gloss. ID.*

(g) *Veterem dispositionem, d. l.* 5. ID.

(h) Emendandi hi Consules, mox vt ostendam. ID.

COMMENTARIVS.

MVTARI canonem vt cæteroquin non oportet (de quo erit etiam *lex vlt. inf. h. t.*) ita canonem nominatim *vrbicarium*, destinatum vsibus vrbis Romæ, etiam Rescripto Principis mutari, vetat *h. l.* Honorius: pariter vt *l. 5. inf. de canone frum. V. R.* (quam *huic* coniungendam videri mox ostendam:) pariter vt vetuit Valentinianus Senior *l. 8. sup.* & *l. 1. 2. inf.* mox peculiari *titulo, Tributa in ipsis speciebus*: Imo & Theodosius M. per Orientem quoque pariter canonem mutari vetuit, *l. 4. & 5. seu vlt. inf. Trib. in ipsis specieb.* contrarius hac parte fuit Theodosius Iun. *l. vlt. hoc tit. Mutari*, inquam, id est vel alia specie commutari, vel adæràri, seu pretio taxari, vt *l. 8. sup. Canonem* inquam, vrbis Romæ frumentarium, qui ex Africa Romam subuehendus erat: Quare hæc *lex* inscripta Vicario Africæ: de quo dicetur *l. 3. inf. de canone frum. V. Rom.*

Adeo autem mutationi huic intercedit Honorius, vt si in posterum huiusmodi Rescriptum quis impetrauerit, in duplum eum teneri velit. Quod ipsum omne continetur *d. l. 5. inf. de canone frum. V. R.* cuius subscriptio talis est, *Dat. prid. Non. Septemb. Altino, Theodoro V. C.* CONS. Vides Diem, mensem, & Locum in hac subscriptione, conuenire cum iis, quæ habet subscriptio *huius l.* Quare mihi mens ea omnino, *hanc l.* cum *illa l. 5.* coniungendam esse, atque adeo Coss. in hac emendandos. Præter argumenti paritatem, & subscriptionis similitudinem, & hoc insuper argumentum habeo: quod Honorius *Arcadio VI. & Probo* Coss. id est A. D. 406. toto, *Rauennæ* constiterit: At enim *Theodoro.* CONS. id est A. D. 399. indubie Patauio digressus mense Septembri *Altini* constitit: quod docet præterea *lex 6. inf. de Canone frum. V. R. l. 15. inf. de exactionibus*: imo & *lex 16. sup. de bonis proscriptor.*: Etsi fateor nil impedire, quominus Honorius & Altini A. D. 406. aliquando consistere potuerit: quomodo etiam A. 400. Mediolano digressum Altini substitisse, docet *lex vn. inf. de patronis horr. Portuens.* itemque fine Anni 401. *l. vn. sup de off. Vicarii.*

Ratio tandem & argumentatio *huius l.* a minori ad maius elegans notetur: a priuatis videl. causis ad publica negotia.

P. 41. XXXI. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Seleucho PF. P. (b)

POSSESSOR (*) Africanus pro destitutis (c) possessionibus cogetur (d) tributa dependere: Quod ne accidat, hac (**) definitione sancimus, Nullum possessorem, neque munificum (e) prædium, pro alienis debitis, (f) vel destitutione (g) esse detinendum: Neque eorum prædiorum depectione (h) prægrauari, quæ ex hisdem bonis quæ retinent, (i) nequaquam esse monstrantur: ne (k) vllis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Electos (***) igitur Inspectores (l) iam nunc (m) censuimus esse mittendos, vt eorum relatione integro canoni (n) & inlibatæ pensitatione (o) solemni, (p) quatenus prouideri debeat, æstimetur. Dat. Prid. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. (q) & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) *L.* 12. *Cod. Iust. de omni agro deserto. GOTHOFRED.*

(b) Seleucus PP. sub Honorio, & quidem Italiæ, quod docet Africæ mentio *h. l.* & *l.* 52. *inf. de hæreticis.* v. *Prosopogr. ID.*

(*) Prima

(*) *Prima* hæc sententia historica recisa a Triboniano. *ID.*

(c) Alienis. *ID.*

(d) *γϱ. Cogitur*: sunt enim hæc verba Honorii malum memorantis, mox remedium propositurі. *ID.*

(**) Hinc iam desumpta est *d. lex* 12. *ID.*

(e) *Munificum* prædium, quod munus publicum seu tributa agnoscit. v. *Gloss.* Inanis coniectura est Gutherii *de off. domus Aug. l* 3. c. 14. *pag.* 637. *edit. Lips.* qui interpretatur obnoxia munificib. cursus publici. *ID.*

(f) *Debitum*, de tributario. v. *Glossar. ID.*

(g) *Destitutionem* vocat prædium, seu possessionem destitutam, *sup.* Cod. Iust. hic legit, *destitutionibus esse retinendum. ID.*

(h) *γϱ. Defectione*, vt etiam hodie habetur in accuratis Editionib. *Cod. Iust.* antea editum fuerat, *defunctione.* Hinc & defecta prædia. v. *Glossar. ID.*

(i) Possessor scil. & prædium munificum: at *Cod. Iust. retinentur. ID.*

(k) *Nec*, C. Iust. Editiones quædam. *ID.*

(***) Et hæc postrema sententia Historica a Triboniano recisa est. Non male forte. *ID.*

(l) De *Inspectoribus* his agitur rursum *l.* 33. *inf.* & suo tit. *inf. de Censitorib. peræquatorib. & Inspectorib.* plene. *ID.*

(m) *Iam nunc*, id est, ex die præsenti, continuo, illico *h. l.* & *l.* 2. *sup. de Palatinis S. L. l.* 1. *sup. de off. Rector. prou. l* 2. *sup. de Veteranis. l.* 9. *inf. de lustrali collat. l.* 17. *sup. de Tyronibus.* vid. *Gloss. Theod. ID.*

(n) *Canon*, pro tributo. v. *Glossar. ID.*

(o) *γϱ. Pensitationi*, ut habet Editio in 4. *ID.*

(p) *Solemnis* pensitatio. v. *Paratitlon. ID.*

(q) *γϱ. IX. ID.*

COMMENTARIVS.

Sicut Ἐπιβολὴ seu Adiectio, Compensatio Sterilium seu destitutorum, afanticorum fundorum, ex iisdem bonis manantium, propriorumque cum opimis æquissimo iure ad tributorum solutionem, & *hac leg.* vt *l.* 4. *supr.* vbi de ἐπιβολῇ plene, comprobatur (sic vt omnium ex æquo nomine idem integrum tributum soluere cogatur) ita contra alienorum sterilium fundorum ex diuerso iure manantium ἐπιβολὴν, per Africam nominatim velut iniquissimam, abolet Honorius Imp. A. D. 412. Ἐπιβολὴ non fit, seu sterilia fertilibus non imponuntur, nisi ex eisdem bonis *h. l.* & *d. l.* 4. 17. *sup.* & *l* 10. *Cod. Iust. de omni agro deserto.* Non ex alienis: neque alius pro alio conueniri debet, *l.* 2. *inf. de exactionib. l.* 186. *inf. de decurionib. l. vlt. sup. de exsecutionib. & exactionib.*

Cœterum ne præstigiis aut commentis aliquibus, fraus tributis fiat, quorum exactio hoc tempore maxime vrgebatur, Inspectores in Africam mitti Honorius iubet: vt ita eorum relatione integro Canoni prouideri possit. *Inspectores* scil. extra ordinem in prouincias missi, qui tributariæ rei statum, fundorum ingenium & dotes inspicerent, & referrent: vt ita tributaria res ad eorum relationem, constitueretur, possessionibus tributa indicerentur: quod præter *hanc leg.* docet *lex* 33. *inf. h. t.* De his vt erit infra quoque *lex* 33. ita peculiaris *titulus* 11. *lib.* 13. *de Censitoribus, Peræquatoribus & Inspectoribus*: vbi de his dicam plene.

XXXII. (a) Idem AA. Euchario (b) Proconf. Afric.

Inlationem omnem Auri vel Argenti a possessoribus in Karthaginiensi Vrbe poscendam esse decernimus, in qua oportunitas est, si deprædator fraudium pareat, (c) Iudicis (d) adeundi, ne cui (e) sit facultas apochas abnegari, (f) cum deuotio (g) Cognitori (h) potuerit aperiri: Scilicet remotis omnibus, qui ad (i) Exactionem Prouincialium exquisita lucra captare festinant. Dat. Prid. Kalend. Mart. Rau. Honorio IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust* Iungenda porro illi sunt *lex* 19. 20. 21. *inf. de exactionibus*: *lex* 31. *inf. de Susceptoribus*: *lex* 23. *sup. de cohortalib. lex* 9. *sup. de curiosis.* Imo & *lex* 22. 24. *sup. de cohortalibus.* Concordat ex parte *lex* 34. *inf.* GOTHOFRED.

(b) *Eucharius* Proconsul Africæ sub Honorio: v. *Prosopogr. ID.*

(c) *γϱ. Fraudium quid paret*: vel *fraudem paret*, vel *fraudi iam pareat. ID.*

(d) *Iudicis*, id est, Proconsulis Africæ, de quo mox. *ID.*

(e) Possessori. *ID.*

(f) A Susceptore. *ID.*

(g) *Deuotio*, id est, illatio tributorum, v. *Gloss. ID.*

(h) *Cognitori*, id est, Proconsuli Africæ. *ID.*

(i) Id est, supra, præter exactionem, & cum exigunt. *ID.*

COMMENTARIVS.

AVRI, ARGENTI illationi, aduersus Susceptorum fraudes succurrit, EXACTORVMQVE deprædationi, concussioni occurrit, (& quidem per Africam Proconsularem) Honorius Imp. A. D. 412. *hac leg.* quæ prolixæ Honorianæ constitutionis pars est: qua in vniuersum, de Susceptorum, Exactorum, Mancipum cursus publici officio prolixe egit (vt ex illis omnib. *legib.* quas *huic* coniungendas esse docui, liquet:) ita nominatim Susceptorum & Exactorum fraudibus, prædiis, spoliis, p. 42. concussionibus, occurrendum credidit: quod arguunt, præter hanc *l. d. lex* 19 & 20. *inf. de exactionib.* & hæc quidem postrema elegantissima.

Huius igitur *legis* hæc sententia est; *Aurum & argentum* possessores inferre non alibi cogendos, quam in totius diœceseos Africæ Metropoli, quæ in orbe Africano quasi Roma erat, puta *Karthagine*, seu Capitolio Karthaginiensi, vt cauetur pariter *l.* 34. *inf. h.t.* Auri scil. & argenti, ac maxime aurariæ illationis, peculiaris quædam ratio habita, ne qua Susceptorum fraude interuerteretur, neue ad iteratam solutionem possessores adigerentur. Hoc fine igitur Theodosius M. constituerat *l.* 19. *sup. h. t.* vt præsente Defensore ciuitatis aurum solueretur & apochæ collatoribus darentur: Eodem fine nunc Honorius sub oculis, non nudi Defensoris, qui quotidianis actibus præerat, *l.* 3 *sup. de Defensorib.* sed supremi Iudicis & Cognitoris Africæ, quem quotidianum Iudicem Saluianus vocat, in vrbe Karthaginiensi aurum, argentum inferri iubet: & rursum per eandem Africam Valentinianus III. *d. l.* 34. *inf. h. t.* Idque de aliis Metropolibus pariter indicat *lex* 2. *inf. de Susceptoribus.* Et tamen displicuit Valentiniano Iuniori *l.* 17. *d. t. de Susceptorib.*

Rationem aperte hic adsignat Honorius: *In Karthaginiensi vrbe*, inquit, *in qua opportunitas est, si deprædator fraudium quid paret* (ita enim restituo) *Iudicis adeundi, ne cui sit facultas apochas abnegari, cum deuotio Cognitori potuerit aperiri.* Scilicet, quod præter *hanc l.* innumeræ *hoc Codice* leges arguunt, quas *in Notitia Dignitatum* Theodosiana, congeram, Proconsul Africæ Karthagine sedem habebat. Saluianus quoque *lib.* 7. *cap.* 15. de Karthagine agens. *Illic Honor Proconsularis: illic* QVOTIDIANVS IVDEX, *&* *Rector: quantum ad nomen quidem Proconsul, sed quantum ad potentiam Consul.*

Non omittere possum, quod *d. l.* 20. *inf. de exactionibus*, quæ *huic* inter alias coniungenda est, cauetur, non absimili fine, aduersus Exactorum inquam fraudes, prædas, simili ratione: Nempe, in eadem vrbe Karthaginiensi in Secretario (Proconsulis Africæ) admisso populo Exactores idoneos, strenuosque *ea l.* ordinari oportere: & populari accusatione admissa, concussores grauiter puniri, multarique.

XXXIII. (a) Imp. THEOD. (b) A. Isidoro (c) PF. P. Illyrici.

ID ab vnaquaque prouincia censuimus (d) expetendum, quod ab hisdem nuper esse promissum Tua Sublimitas indicauit. Vt (e) vero nullus de cetero ad possessiones eorum (quod maxime reformidant) (f) Inspector (g) accedat, Macedonum reliqui (h) exemplum secuti, mediæ quantitatis, vt obtulisse noscuntur, tributa suscipiant. (i) Sed Achiui, (k) qui protestati sunt, nihil a se vltra tertiam partem posse conferre, (l) illud exsoluant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum obseruanda (m), initio Indictionis (n) octauæ congruum sumere debebit exordium: Sacrosancta (*) Thessalonicensis Ecclesia (o) ciuitatis excepta: ita tamen, vt aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio mei (p) Numinis subleuandum: *nec externorum* (q) *grauamine tributorum Rempublicam Ecclesiastici nominis abusione lædendam.* Dat. VI. Id. Octob. Constantinop. Victore v. c. CONS. [424]

NOTAE.

(a) *L.* 12. *C. Iust. eod. tit.* & *L.* 8. *Cod. eod. de Sacros. Eccles.* GOTHOFRED.

(b) In *Cod. Iust. d. l.* 8. perperam *Imp. Carus.* Item male Haloander in *d. l.* 12. *Valentinianum* (Tertium scil.) contra fidem antiquorum librorum adsociat. *ID.*

(c) *Isidorus* PP. Illyrici, sub Theodosio Iun. vid. *Prosopogr.* Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 4. *inf. de spectacul.* Hinc emendanda Inscriptio *d. l.* 8. *ID.*

(d) *Censemus*, Cod. Iust. *ID.*

(e) *Nullus vero:* ita *C. Iust.* Male. *ID.*

(f) *Formidant.* Cod. Iust. *ID.*

(g) De *Inspectore* iam dictum *ad l.* 31. *sup.* dicetur plene *suo tit. inf. de Censitorib. &c.* *ID.*

(h) Id est, Macedones omnes, seu Macedoniæ diœceseos prouinciæ omnes, Achaia sola excepta. Quanquam inuoluta hic constructio (pariter vt mox infra *Sacrosancta Thessalonicensis Ecclesia ciuitatis*) ita euoluenda: *Macedonum exemplum, reliqui secuti.* ID.

(i) *Suscipiant*, id est, agnoscant, v. *Glossar.* ID.

(k) Ita quoque veteres *Cod. Iustin.* & *Paratitla Græca*, quomodo & Accursius legit: Male in vulgatis Edition. *Sed & hi. ID.*

(l) Vel legendum hic, vt Cod. Iust. *conferri*, vel præpositio, *a*, quæ *supra*, inducenda est. *ID.*

(m) *Obser-*

(m) *Obseruabitur*: ita *C. Iust.* resecatis sequentibus, vsque ad *Sacrosancta*. Nempe quia Historica sunt: qua ratione & superiora Tribonianus immutare debuerat. *ID.*

(n) *Indictio octaua* hæc congruit Anno proxime sequenti 425. vt præter *hanc l.* docet Chronicon *Marcellini*, & alterum *Alexandrinum*. De *Indictionibus* omnia, quæ *hoc Codice* occurrunt collegi peculiari capite sub finem *Consularium Theodosianorum*, & dicam ad *tit. inf. de indulg. debitorum. ID.*

(*) *L. 8. Cod. Iust. de Sacros. Eccl.* hinc desumpta est. Cæterum & *hac l.* augeri Annales Ecclesiastici Anni D. 424. possunt, quam Baronius omisit in annum suum referre. Retulit sub Cari Imperio A. D. 284. errorem *Cod. Iustinianei* secutus. *ID.*

(o) Inuoluta hic constructio, vt nonnullis aliis *huius l.* locis. Recte euoluit *Cod. Iustin.* in *d. l. 8.* at non & in *d. l. 12. ID.*

(p) Ita quoque *d. l. 12.* at in *d. l. 8. Nostri. ID.*

(q) Ita quoque *d. l. 12.* at *d. l. 8. Extraneorum*: male. *ID.*

COMMENTARIVS.

MACEDONICÆ Diœceseos prouinciarum tributi MODVS, iuxta spontaneam earumdem oblationem, promissionem, pollicitationem, Inspectoris gratia facta, a Theodosio Iuniore A. D. 424. sancitur: simul & quod alterum *huius l.* caput est, THESSALONICENSIS Ecclesiæ immunitas firmatur *hac l.* quæ & localis est, quod Accursius, Platea, Pyrrhus & alii post hos recte notarunt: imo & Temporaria, quam proinde mirum a Triboniano retentam.

De vtroque separatim agendum est: Quanquam ante omnia sciendum, e duabus diœcesibus, quibus Illyricum Orientale, seu Præfectura Prætoriana Illyrici constabat, fuisse Macedonicam diœcesim: cuius speciales prouinciæ fuerunt *Achaia*, *Macedonia*, *Creta*, *Thessalia*, *Epyrus vetus*, *Epyrus noua*, & *pars Macedoniæ salutaris*: vt docet Sex. Rufus Festus *in Breuiario ad Valentem cap. 7.* circa A. D. 370. & *Notitia Imperii* circa A. D. 427. *fol 15.*

Macedonicæ igitur Diœceseos prouinciæ solitis tributis impares, & ab Inspectoribus sibi maxime metuentes, qui extra ordinem in prouincias subinde mittebantur, sed graues ipsis prouincialibus plurimum erant (de quibus iam *l. 31. sup.* & *suo titulo inf. de Censitorib. Peræquatoribus, & Inspectoribus*) ad Isidorum PP. Illyrici (sub quo Diœcesis Macedonica erat) spontanea oblatione perferri curauerant, quantam tributi partem soluere parati essent. Primi *Macedones* prouinciales mediæ tantum quantitati sese sufficere dixerant. Horum exemplum secuti & reliqui, (Cretenses, Thessali, Epyri) soli Achiui protestati fuerant, se vltra tertiam partem soluere non posse. Id per Isidorum PP. ad Theodosium Imp. perlatum *h. l.* confirmatur, acceptata vltronea Macedonum Oblatione, & Inspectoris, (de quo alibi) insuper gratia iis facta. Idque in perpetuum obseruari iubet, illam inquam dispositionem & oblationem vltroneam. Qua occasione Interpretes nugatorie hic agunt de Principe, quod teneatur ad conuentionem cum subditis celebratam obseruandam, & quod non possit reuocare priuilegia indulta ratione contractus. Et hæc de primo *huius leg.* capite.

P. 43

Secundo capite THESSALONICENSI Ecclesiæ immunitatem, a tributis *hac l.* firmat Theodosius Iun. Nempe Thessalonica ipsa, vt in secularibus pari passu cum maximis orbis Rom. & nobilissimis vrbibus ambulauit, ac Macedonicæ diœceseos metropolis fuit, *μήτηρ πάσης Μακεδονίης*, *mater omnis Macedoniæ*, vt est in Antipatri *Epigrammate lib. 1. ἀνθολογ. cap. 26. Epigr. 5. v. 2.* imo totius Illyrici Orientalis (quod Theodoretus testatur *lib. 5. c. 17. initio.*) Θεσσαλονίκη, inquit, *πόλις ἐστὶ μεγίστη καὶ πολυάνθρωπος, εἰς μὲν τὸ Μακεδόνων ἔθνος τελοῦσα, ἡγουμένη δὲ καὶ Θετταλίας καὶ Ἀχαΐας, καὶ μέντοι καὶ ἄλλων παμπόλλων ἐθνῶν, ὅσα τῶν Ἰλλυριῶν τὸν ὕπαρχον ἡγούμενον ἔχει*: *Thessalonica vrbs est maxima & populosa, Macedonum quidem in gente posita, sed quæ caput est, tum Thessaliæ & Achaiæ, tum aliarum complurium prouinciarum, quæ reguntur a Præfecto Prætorio Illyrici.* Ita Thessalonicensis Ecclesia & Episcopus iam olim Illyrici totius Primas, præcipuoque honore fuit: de quo Acta *Synodi Primæ Nicænæ* apud Gelasium *cap. 27. pag. 423. T. I. Concil. Edit. Harduin.* & *canon. 20. (siu. 16. græc.)* Concil. Sardicens. Tom. eod. Concil. *pag. 651.* Ἰλλυριῶν ἀρχιερεὺς, de quo Procopius *orat. 4.* cuius verba excitat Philippus Berterius *Pithanon Diatrib. 2. cap. 2. pag. 866. Tom. IV. Thesaur. Iur.* Vid. & quæ dixi ad *l. 45. inf. de Episcopis.* Sane, quod omisit ille, omittunt & Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores suo Anno memorare, & hæc *lex* argumentum illustre præbet. Ei nempe Thessalonicensi Ecclesiæ, vni in tota Macedonica diœcesi, imo in tota Præfectura Prætoriana Illyrici, singulari priuilegio immunitas a tributis a *Theodosio Iun.* tribuitur: idque non sine elogio: *Sacrosancta*, inquit, *Thessalonicensis Ecclesia ciuitatis excepta.* Sane vt Apostolica Ecclesia hæc fuit, in Metropoli vrbe fundata, ita præcipuo honore eius Antistites fuere; quorum Catalogum aliquem nectit a Constantini M. temporibus Baronius A. D. 378. n. 42. 43. Eum vlterius pertexam, vt ita ad eum deueniamus, qui *huius l.* tempore fuit;

ALEXANDER. *Constantini M.* temporibus fuit: Nicæno Concilio interfuit: eius literæ extant ad Athanasium.

AETIVS. Tempore Concilii Sardicensis, sub *Constantio.*

IRENIVS, vel IREMINVS, post Concilium Ariminense sub *Constantio*: De eo Athanasius *Apolog. ad Constantium pag. 692. Tom. I. Oper. edit. Lips. apud Weidm.*

ACHOLIVS. Sub *Valente*, & *Theodosio M.* & tempore Concilii Constantinopolitani. v. Ambrosium *ep. 59.* siu. *lib. 3. epist. 22. Tom. V. Oper. edit. Paris. Cardinal. Felicis de Mont. Alto.* Epistolam Synodalem Concilii Constantinopolitani apud Theodoretum, *lib. 5. c. 9.* Hic Theodosium baptizauit. v. Sozom. *lib. 7. c. 4.* & Socratem, *lib. 5. c. 6.*

ANYSIVS, Acholio subrogatus (sub *Theodosio M.*) teste Ambrosio *ep. 59. 60.* siu. *ep. 22. 23. edit cit.* Superstes fuit post Concilium Capuanum, id est, A. D. 389. testis idem Ambrosius *ep. 79.*

RVFVS, vel RVFIVS. Sub *Theodosio Iuniore*, tempore Concilii Ephesini, & eo tempore, quo primum Nestorius motus suos exeruit: Celestini Ep. Rom. epistolam ad eum memorat Liberatus *in Breuiario cap. 5*

ANASTASIVS. Sub *Theodosio Iun.* tempore Concilii Chalcedon. *Rufium* igitur *huius l.* tempore fuisse apparet.

Sed ad rem. Singulari priuilegio immunitas a tributis vni Thessalonicensi Ecclesiæ per Illyricum tributa: de quo etiam dicam aliquid ad *l. 21. inf. de extraord.* ita vt exinde etiam duo obseruanda veniant. Primo, Ecclesias hac tempestate in commune a tributis immunes non fuisse: quod vt prolixius ostendi ad *l. 1. sup. h. t.* ita id *h. l.* egregie firmatur. Firmatur & *l. 15. inf. de Episcopis.* Etsi ab initio Constantinus M. omnes Ecclesias Catholicas a tributis immunes fecisset, *l. 1. sup. h. t.* Nempe, inter initia respirantis a persecutionib. Eccles. & adhuc paupertinæ. Secundo, modus quoque quem huic singulari immunitati præstituit Theodosius Iun. obseruandus est: Nempe ita Thessalonicensi Ecclesiæ hoc priuilegium tribuit, vt ne obtentu Ecclesiæ & Ecclesiastici nominis *externi*, seu alii siue priuati, siue Clerici, aut Ecclesiæ per fraudem & collusionem hac immunitate potiantur; vnde suspicio mihi, Episcopum Thessalonicensem, qui hac tempestate fuit, hisce fraudibus implicitum fuisse, suoque & Ecclesiæ suæ nomine aliorum quoque possessiones quasi suas defendisse: Itaque & Theodosio Iun. huic fraudi occurrere visum. Ita tamen, inquit, vt aperte sciat, propriæ tantummodo Capitationis modum beneficio mei numinis subleuandum: *nec exterorum grauamine tributorum Rempublicam Ecclesiastici nominis abusione lædendam.* Quomodo idem fraudi simili iam occurrit ante decennium circa Ecclesiam Constantinopolitanam & Alexandrinam *l. vlt. inf. de patrocin. vicorum.* Sane ex *l. 45. inf. de Episcopis*, quæ data A. 421. triennio ante *hanc leg.* pariter colligere mihi videor, nouatorem & turbulentum huius temporis Episcopum Thessalonicensem extitisse: vbi v. quæ dico plura. Neque hic omittere possum, quod Malchus tradit, *in excerptis legationum pag. 53. Tom. I. Script. R. B. ed. Venet.* Episcopo eius vrbis claues traditas, τὰς κλεῖς, inquit, τῶν πυλῶν ἐκ τοῦ ὑπάρχου λαβόντες, τῷ ἀρχιερεῖ ἔδοσαν, *claues ciuitatis a Præfecto acceperunt, & Archiepiscopo tradiderunt.*

Ex his iam apparet, in hisce posterioribus verbis nihil hærere vitii, neque in *hoc Codice*, neque in *Iustinianeo*, quod Leonclauius credidit *in paratitla p. 221.* Sensus enim apertissimus, Ecclesiam Thessalonicensem satis habere oportere, si ipsa immunis sit a tributis: at non ideo hoc obtentu extranea & aliena tributa sub nomine suo subleuare debere: vt Græci etiam habent *in dict. Paratitl.* siu. *Theodori Balsamonis Diaconi collectione Ecclesiasticar. constitution. tit. 2. pag. 1252. Tom. II. Bibliothec. Iur. Can. Hen. Iustelli.* οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὕτη συγκεχώρηται, διὰ τοῦτο ὀφείλει ἀλλότρια τελέσματα τῷ οἰκείῳ κουφίζειν ὀνόματι: *& quamvis hæc remissionem tributorum est consecuta, propterea tamen aliena tributa sub nomine suo subleuare non debet.* Ait lex *exterorum grauamine tributorum*, quibus scil. grauaretur Respublica, si fraudulentæ immunitati locus fieret Ecclesiastici nominis obtentu. Certe si quid mutandum foret, tum pro *grauamine* reponendum esset *leuamine*. *Extranea tributa* hic opponuntur Ecclesiæ tributis. Neque enim admittenda Heraldi interpretatio, qui id refert ad *modum* seu formam: vt extranea tributa sint, quæ insolito & inusitato modo percipiuntur: vnde Respublica, quæ *certam* formam, & vtilem exigendis tributis constituit, damnum pati potest.

Interim, *hac l.* aperte docemur, quid per *Capitationem* hic intelligendum sit, vt de eo ambigere desinant deinceps Interpretes, vt iam olim ab his factum, qui ioculariter lapsi adeo. Nempe ex *tota h. l.* liquet *Capitationem* esse, tributum soli & possessionum. De qua voce plura ad *l. 15. sup.* & plene in *Paratitlo huius tituli:* & ad *l. 2. inf. de Censu.*

XXXIV. (a) Impp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. Celeri (b) suo Sal.

P. 44.

NVMQVAM, pro dissimulatione Iudicum Compulsore (c) aut Opinatore Africanus possessor mittatur in prædam: sed quatuor mensium ab Edicti publicati die induttiis datis, aurum à possessore Capitolio, (d) studio spontaneæ (e) deuotionis, (f) sancimus inferri: Vltra id tempus, si tarditas adferatur, tunc militi (g) debiti postulati delegandam esse rationem. Quæ pietatem nostram Viri Spectabilis Bubuli (h) Comitis & Legati decernere coëgit eloquium. (i) Dat. v. Kalend. Mart. (k) Post conf. Felicis & Tauri. [429.]

NOTÆ.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda huic *lex vlt. inf. de appellationib.* & *lex* 185. 186. *inf. de Decurionibus.* GOTHOFRED.

(b) *Celer* hic sub Valentiniano Tertio Proconsul Africæ fuit: vt nominatim additur *d. l.* 185. 186. Meminit eius & D. Augustinus *ep.* 210. & 237. siu. ep. 56. & 57. edit. Benedictin. *ID.*

(c) *Compulsori aut Opinatori:* vel, *de Compulsore aut Opinatore*, vel denique addenda vox, *misso*. De quibus agitur etiam *d. l.* 186. quæ *huic* iungenda est. *ID.*

(d) *Capitolium* vrbis Karthaginensis scil. de quo mox. *ID.*

(e) 'Αυτο-

(e) Ἀυτοπραγίας. *ID.*
(f) *Deuotionis* vocabulum hac in re proprium, vt iam sæpe dixi. *ID.*
(g) Compulsori, aut opinatori. *ID.*
(h) γρ. *Bubulci*, vt *d. l.* 186. quæ *huic* coniungenda est. *ID.*
(i) *Eloquium* Legati, est id, quod Legatus apud Principem eloquitur, & exponit. *ID.*
(k) Ita quoque *d. l. vlt. de appellation.* at *d. l.* 185. & 186. Maii. *ID.*

COMMENTARIVS.

COMPVLSOR aut OPINATOR tributis & quidem AVRI exigendis per Africam quando mitti debeat, definit *hac constitut.* Valentinianus III. A. D.429 Quæ vt prolixæ constitutionis de re tributaria, & pensi mibus prin tæ rei portio est (quod ostendit *lex 68. inf. de appellat.* & *lex 185. 186 inf de decurion.* quæ *huic* iungendæ sunt;) Eaque constitutio tota emissa ad querelam & legationem expressam prouinciæ Proconsularis Africæ, misso in legato viro Spectabili Bubulco Comite, vt præter *hanc l.* pariter testatur *d. lex 186. inf. de decurion. Legatio*, inquit, *Proconsularis prouinciæ, per Bubulcum Spectabilem Virum Comitem*: De cuiusmodi legationibus & querelis, est *inf.* peculiaris *titulus*, *de legatis & decretis legationum.* Atque vt de variis hominum generibus querelæ subinde ad Principes perlatæ: ita nominatim de Compulsoribus & Opinatoribus cœterisque exactoribus.

Compulsores (quorum *hac l.* mentio fit, & *d. l. 186.* & *l. 5. sup. de off. Rectoris prouinciæ*, & *l. 7. sup. de executor. l. 15. inf. de exaction. l. 3.* & *4. sup. de concussionib. Aduocat. l. 4. inf. ne conlationis translatio postul. l. 16. sup. de iure fisc.*) erant Exactores, qui tempore elapso, quo tributorum solutionem factam oportebat, ad compellendos prouinciales, eosque exigendos mittebantur: Hinc *Instantia* Compulsorum proprie, *d. l. 4. inf. ne conlat. translat. postul.* Compulsorum horum meminit quoque Am. Marcellinus *lib. 22. cap. 6.* vbi & munus eorum satis indicat: *Si compulsori qui aquam dederit, vt leuari debito possit, vel certe commodius per dilationem inferre quæ flagitantur* &c. Κατεπείγοντας vocat Libanius *orat. contra Florentium pag 428 edit Morelli*, Glossæ, *Compulsionem* ἤπραξιν, ἀπαίτησιν. Fit & mentio in *Noueills*, & apud *Cassiodorum*, de quo mox. Græci ἐξπελευςὰς dixerunt; de quibus vide præterea *l. vlt. C. Iust. de exactor. tribut.* & *Nouellam Iustin. 128. cap. 6.* Fit eius quoque mentio apud Ennodium *Epistolarum lib. 7. Epist. 10.* & apud Cassiodorum frequens *VII. Variar. 45.* & *IX. Var. 4.* & *XII. Var. 8.* Porro vel Curialib. vel Apparitoribus Rectorum prouinciæ hoc munus imponebatur. *l. 4. inf. ne conlat. transl.* De his & eorum deprædationibus, per Africam nominatim, cum variæ querelæ exortæ fuissent, vt apparet ex *hac l.* & *d. l. 186.* & *l. 3. sup. de concussion. Aduocat.* vid. & *d. l. 5. sup. de off. Rect. prouinc.* & *d. l. 16. sup. de iure fisci* subinde etiam repressi; tandem ex Africanis prouinciis penitus pulsi, *d. l. 4. de concus. Aduocat.* Mox & vniuersa Præfectura Prætoriana Italiæ, *Nou. Maioriani 4.* At Anastasii Imper. constitutione inductum postea fuit, vt compulsores non prouincialibus ipsis, verum Iudicibus eorumque Officiis & Canonicariis imminerent, *d. l. vlt. Cod. Iust. de exact. trib.* Iustiniani tandem constitutione nouissima sublati sunt penitus Compulsores, *Nou. 128.* Et hæc de Compulsoribus.

Opinatores, de quibus plenissime dixi ad *l. 26. sup. de erogat. milit. ann.* erant Exactores annonæ militaris nominatim, modo sic, vt non prouincialibus, verum Iudicibus & eorum officiis imminerent, modo Prouincialibus ipsis, vt ex *hac l.* & *d. l. 186.* & *l. 26. sup. de erog. milit. ann. l. 1. de excoct. & translat. ann. l. 16. de exactionib. l. 6. sup. de exsecutoribus*, liquet.

Igitur compulsores & Opinatores hos non illico exigendis prouincialibus mitti iubet Valentinianus Tertius, *hac l.* ne alioquin possessor in prædam mittatur, id est, prædæ obnoxius fiat, quod dissimulatione Iudicum sæpe fiebat. Quid igitur? Ἀυτοπραγίας, id est, vt *hac l.* vocatur, spontaneæ deuotionis & illationis ius prouincialibus *hac l.* tribuitur: ἀυτοπραγίας inquam, vel vt vocatur *l. 4. inf. ne conlation. translat. post. Autopractorum.* Spontaneæ scil. illationis ius, vti sibi Collatores tribui ambitiose subinde expetierunt; ita deprehendere licet, sæpe pro singulari priuilegio id nonnullis concessum, ne a solitis Compulsoribus exigerentur, vt docet *lex 15. inf. de exact.* & *d. lex 4. inf. ne conlat. translat.* Sed enim & in commune omnibus possessoribus nonnunquam tributum hæc lex ostendit, vbi videlicet de his compulsoribus & eorum deprædationibus querelæ exoriuntur. Hac itaque constitutione Africanis nunc conceduntur induciæ quatuor mensium ab Edicto publicato, id est, ab Indictione publice proposita. Nam vt cœtera Principum Edicta publice solemnibus locis proponi mos fuit; ita & Edicta Indictionum, *l. 3. inf. de indiction.* Induciæ, inquam, quatuor mensium tribuuntur, intra quos tributum auri sponte inferant, & quidem Capitolio vrbis Carthaginiensis. Nempe, vt iam Honorius aurum & argentum a possessoribus in vrbe Carthaginiensi posci, præstari iussit *l. 32. supr. h. t.* ita *hac l.* ostendit, id Capitolio eius vrbis illatum. Notum scil. iam, in præcipuis vrbibus Capitolia fuisse, non Romæ, vel Constantinopoli modo (de Constantinopolitano vid. *l. vlt. inf. de studiis liberal. V. R.* & *l. vn. sup. de professorib. qui in V. Constantinop.*) sed & ad horum instar alibi quoque: *Capitolia*, inquam, id est arces, vt Isidorus recte interpretatur: veluti Karthagine, *hac l.* cuius meminit & Cyprianus *Ep. 55. edit. Pamel.* siu. *epist. 59. edit. Ioan. Felli Episcop. Oxon. ad Cornelium, pag. 134. Compelluntur adhuc insuper lapsi, vt linguis atque ore, quo in Capitolio ante deliquerant, Sacerdotibus conuitium faciant.* Vide & eundem *tractat. de lapsis pag. 125. edit. cit.* De aliis Capitoliis alibi dictum.

Tandem quatuor his mensibus elapsis, si tributum solutum non fuerit, Compulsores & Opinato-

natores tributo exigendo mitti iubentur, qui *Militis* appellatione hic designantur. *Apparitores* scilicet hac voce designantur, vt docet *d. lex 4. inf. ne conlat. translat. postuletur.*

XXXV. (a) Idem AA. Volusiano PF. P. (b) Post alia.

NE Prouinciales, (ad quorum vtilitates spectat omnis hæc nostra prouisio,) *a deuotione* (c) *reuocet nimia securitas, & soluendi voluntas cessent* (d) *necessitates, submota* ea quæ nostro ærario pensitantur, hac ratione dissoluent, vt omni modo antequam elabatur Indictio (e), annua tributa gratus beneficiis nostris possessor exsoluat. Si quis vero solutionem voluerit in tempora longiora differre, hunc prouinciæ Rector omni exactionis aceruitate (f) conpellat: *& cetera.* Dat. XVI. (g) Kalend. Mar. Rau. post cons. Felicis & Tauri. [429.]

NOTÆ.

(a) Abest & hæc *lex* a *C. Iust.* Et iungenda *huic* est proculdubio *lex 32. inf. de susceptor.* GOTHOFR.

(b) *Volusianus* sub Valentiniano Tertio P.P. & quidem Italiæ: Cui eidem superiore Anno inscribitur *lex vlt. sup. de Tyron.* vbi mentio fit *Proconsularis Prouinciæ* seu Africæ. Eidem inscribitur hoc ipso Anno famosa *lex 4. C. Iust. de legib. ID.*

(c) *Deuotionis* appellatio quo sensu hic accipienda, iam sæpe dictum, ac nominatim ad *l. 7. sup. de diuers. rescript.* v. plenissime *Gloss. Theod. ID.*

(d) *γρ.* et interpunge sic: *& soluendi voluntas cesset necessitate submota, ea quæ nostro,* &c. *ID.*

(e) *Indictio,* id est, annus. *ID.*

(f) *Acerbitate. ID.*

(g) III. in *d. l. 32. inf. de susceptor. ID.*

COMMENTARIVS.

AVTOPRAGIAS ius *hac l.* pariter vt *superiore,* quemadmodum possessoribus tribuitur ab eodem Valentiniano III. ita & eidem modus quidam adhibetur; *ne* inquit, quod eleganter & vere dictum, *prouinciales, ad quorum vtilitates spectat omnis hæc nostra prouisio, a deuotione reuocet nimia securitas, & soluendi voluntas cesset necessitate submota:* (Nam ita hic locus constituendus est.) Nempe suo quisque arbitrio vt relinquitur; ita ferme nimia securitate a deuotione & debito officio reuocatur. De ipso primum Autopragias iure videamus: dein de modo ei apposito. Autopragiam igitur Valentinianus III. prouincialibus *hac l.* concedit, & quidem non iam quatuor mensibus post annum elapsum tributis, vt *prox. l. 34. sup.* verum plenissimam integri anni, haud aliter atque *l. 3. inf. de conlat. fund. patrimon.* & *l. 2. inf. de susceptor.* Quod quidem de *Auri* conlatione proprie accipiendum est, vt *hæc l.* loquitur, *de iis quæ ærario pensitantur:* Annonariæ enim species per quaternos menses soluebantur, vt docet *d. lex 3. inf. de conlat. fundor. patrim.* & *lex 15. sup. h. t.* vbi plures alias *leges* cumulaui. Nunc de *modo:* Igitur anno elapso, omni acerbitate moratorem compelli iubet. Scilicet vt intra annum compelli a Palatino Compulsore nemo prouincialium debet; ita post id tempus omnem acerbitatem adhiberi oportet.

P. 46.

XXXVI. (a) Idem AA. Flauiano (b) PF. P.

EXCEPTO patrimonio Pietatis Nostræ (cuius quidem reditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus) vniuersos possessores functionis (c) in canonicis (d), & superindictitiis (e) titulis absque vllius beneficii (f) exceptione, agnoscere (g) oportere censemus. Igitur Tua Sublimitas, pragmatici (h) nostri statuta custodiens, indifferenter (i) cunctum (k) possessorem, obnoxium videlicet publicæ functioni, ad subeunda designatione (l) distributa conpellet. Dat. III. Kalend. Maji, Rau. Basso & Antiocho Coss. [431.]

NOTÆ.

(a) *Lex vlt. C. Iust. de priuilegiis domus Augustæ, vel rei priuatæ,* hinc interpolata est. GOTHOFR.

(b) *Flauianus* sub Valentiniano Tertio PP. Cui Anno quoque proximo 432. inscribitur *lex 3. sup. de decurion. & silentiariis. ID.*

(c) Pro *functiones,* vt habet Cod. Iust. *ID.*

(d) In *Canonicis,* hæc Tribonianus resecauit. *ID.*

(e) De *Superindicto* v. *inf. tit. peculiarem 6. ID.*

(f) Id est, Rescripti singularis super immunitate: Quo sensu *beneficii* vocem accipi plerumque oportet, de quo iam dixi plene ad *l. vlt. sup. de constitut. Principum. ID.*

(g) *Agnoscendi* vox hic propria. Dixi iam *sup. ad l. 14. h. t. ID.*

(h) Prag-

(h) *Pragmaticum* Principis, Edictum scil. v. *Parat. de constit. Princ. ID.*

(i) Pari atque æquali inlatione, *l. 7. sup. de diuersis Rescriptis. ID.*

(k) *Cunctum* possessorem: vide *Glossarium*: id est, omnem possessorem. *ID.*

(l) *Designatio* hic non est Indictio seu Delegatio; Vide *Paratitlon huius tit.* Verum partitio, seu adscriptio, & distributio. *ID.*

COMMENTARIVS.

IMMVNEM a tributariis functionibus siue ordinariis & canonicis, siue superindictitiis, de quibus *tit. 6. inf.* quenquam esse vetat hac constit. Valentinianus III. A. D. 431. quodcumque tandem beneficium Principis prætendat. Quam in sententiam est pariter *lex 1. 20. 25. 26. 33. sup. h. t. lex 6. & 7. sup. de diuers. rescript. lex vlt. sup. de constit. Princip. & tit. 12. inf. de immunit. concessa*: solum Principis patrimonium excipitur *hac l. & l. 1. sup.* & rationem addit Valentinianus Tertius, *quod patrimonii sui reditus publicis necessitatibus frequentissime deputet*: Quod de Valentiniani animo metiendum est, quem singularis clementiæ famam captasse & necessitatibus publicis subueniendi gloriam ostentasse, neque tam ipsum quam Placidiam matrem, cuius nutu regebantur omnia (cum reuera tamen publicæ tum necessitates destituerentur, renuente magis magisque imperio) compertissimum est; ita vt vix vllius Principis constitutiones plus ciuilitatis in speciem spirent, quam huius ipsius Principis. Videnda saltem *lex 4. Cod. Iust. de legibus.*

XXXVII. (a) Idem AA. Dario (b) PF. P.

PRAETERITIS, vtcumque impetrata sunt, in suo statu manentibus, quoniam *munificentiam principalem nefas est reuocari*, in posterum, excepto Cyro Reuerendissimo Afrodisiensium ciuitatis Episcopo (cuius tanta sunt merita, vt etiam contra generalem huiusmodi sanctionem speciali beneficio (c) perfrui non vetetur) quicumque per Adnotationem nostram in auro voluerit tributa dependere, communicata æstimatione quinquennii sterilitatis ac fecunditatis, pro foro rerum venalium habita ratione, ex eadem summa, quæ eiusdem quinquennii perpensis frugibus colligitur, partem quintam pro annis singulis soluere conpellantur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameæ, (d) Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *C. Iust.* velut temporaria & historica: Iungenda *huic* est *lex vlt. inf. de indictionib.* quæ alioquin est *lex 2. C. Iust. eod. tit.* Cæterum hæc *lex* non minus recte staret sub *tit. prox. inf.* Eam Baronius ad annum suum 436. non retulit, etsi eius meminerit *A. D. 431. n. 37. GOTHOFR.*

(b) *Darius* sub Theodosio Iun. PP. & quidem Orientis: vt expresse vocatur *l. vlt. sup. de decurion. & silent.* quæ ei anno prox. 437. pariter inscribitur. *ID.*

(c) *Beneficium* speciale, id est priuilegium circa rem tributariam, v. *Gloss. ID.*

(d) Bithyniæ, v. *Chronol. ID.*

P. 47.

COMMENTARIVS.

MVTARI canon, etsi ordinarie non possit, id est, etsi SPECIERVM loco aurum regulariter inferri non possit: contra, tributa in ipsis speciebus inferri oporteat (qua de re fuit, iam *lex 8. & 30. sup. h. t.* erit *lex 5. inf. de canone frum. V. R.* Imo erit *Titulus peculiaris prox. inf.* cui *hæc l.* non minus recte aptari potuisset) attamen *hac l.* Theodosius Iun. An. Dom. 436. tres exceptiones admittit.

Primo, beneficia super hoc vtcunque iam a nonnullis impetrata in suo statu manere concedit: *Quoniam*, inquit, *Munificentiam principalem nefas est reuocari.* In quo, vt in commune Principibus aliis alia subinde sententia stetit, quibus ea omnia rescripta, quæ in fraudem tributorum concessa fuerant, infirmare visum; ac nominatim Theodosio M. *l. vlt. sup. de constitut. Princip. leg. 6. sup. de diuers. rescript.* & Valentiniano Iun. *l. 7. eod. tit.* Ita diserte rescripta super mutando Canone vacuari iussa, *d. l. 30. sup. h. tit. & d. l. 5. inf. de Canone frument. V. R.*

Secundo. Cyrum Episcopum Afrodisiensium speciali beneficio & priuilegio excipit; cum insignis elogii prærogatiua; *cuius*, inquit, *tanta sunt merita, vt etiam contra generalem huiusmodi sanctionem speciali beneficio perfrui non vetetur.* Nempe hic Cyrus Afrodisiensium in *Caria* metropoleos Episcopus fuit, qui Ephesinæ Synodo Oecumenicæ quæ aduersus Nestorium, quinquennio ante *hanc leg.* latam celebrata fuit, præcipuus Nestorianæ hæresi conficiendæ, interfuit, vt docent eius Concilii acta; Et, si coniicere licet, forte ipsius Nestorii in exilium mittendi auctor extitit: Quandoquidem hoc ipso Anno Nestorium in Oasim deportatum docet Theodosii Edictum seu mandatum super eo ad Isidorum PP. huius Darii, cui hæc *lex* inscribitur, in Præfectura Præt. decessorem. Ob quæ similiaque, ingentia Cyri istius *merita* hic a Theodosio Iun. deprædicantur. Cæterum *Afrodisiadis* huius meminit quoque Plinius *Hist. Nat. lib. 5. c. 29.* & Pomponius Mela *lib. 1. c. 16.* qui & vrbem Cariæ nominatim facit, & *Aphrodisium* vocat:

vocat: sed & Tacitus *lib. 3. Annal cap. 62.* vbi & Asyli apud eos meminit. Eadem & Liuii Aphrodisias Crene *lib. 37. cap. 21.* eademque cuius mentio in oraculo apud Appianum *in Mithridaticis.* Fit certe quoque Aphrodisiensium ciuitatis mentio *Nou.* 160. Cum hac misceri non oportet alteram Afrodisiadem, quæ in Thracia fuit, cuius mentio fit, cum alibi, tum in *vtroque Itinerario:* Cuius etiam nomen restituendum in *Nouella Theodosii 30.* subscriptione, vbi perperam hactenus editum *Frodosiadæ.* Atque vt duas has ciuitates misceri non oportet; ita neque Cyrum Smyrneorum Episcopum, cum isto Afrodisiensium confundi.

Postremo, Theodosius Iun. canonem deinceps mutari Adnotatione Principis promiscue permittit sub hac conditione, vt videlicet quinquennalis prouentus ex possessionibus percipiendi æstimatione facta, & quidem sterilitate & fœcunditate communicata, idque omne pro foro & æstimatione rerum venalium, æstimationis ita factæ quintam partem singulis annis possessor in auro soluat: vbi Tria singularia occurrunt. Primo, lustralis conlationis species notanda, per singulos annos distributæ: Secundo, proportionis, æstimationisque ineundæ ratio, compensatione quinquennii facta sterilium & fœcundorum annorum, *bon an. mal an.* Quod singulare admodum est: puta, vt lustro seu quinquennio colligatur frugum æstimatio, seu vt hæc *lex* loquitur, *communicetur æstimatio.* Quod in praxin vtiliter traduci potest, vbi de æstimatione frugum agetur, sterilitatis & fœcunditatis habita ratione. Tandem pretii ratio pro foro & æstimatione rerum venalium, quæ communis & alias æstimatio est *hic*, & *l. 2. tit. prox. l. 2. inf. de publ. compar.* vide & Symmachum & Cassiodorum.

p. 48. # TRIBVTA IN IPSIS SPECIEBVS INFERRI.

TITVLVS II.

Nullus talis *Titulus* exstat in *Cod. Iust.* omissæque ibi omnes Constitutiones *huius Tituli*, cœteræque quæ in eandem sunt sententiam: vnde colligimus, Iustiniano contrarium visum, vna *leg. 5. de Can. Frum. V.R.* excepta.

Ad Annonam Vrbicam seu Ciuicam Vrbis Romæ pertinet *lex* 1. 2. 3. *h. t.*

Ad Orientem *lex* 4. 5. *h. t.*

Ad hunc *Titulum* pertinent *lex* 8. 30. & *vlt. sup. tit. prox.* & *l. 5. inf. de can. Frum. V. R. lex vlt. inf. de conlat. æris.*

PARATITLON.

TRIBVTA, *Rubr.* & *l. vlt. inf. de conlat. æris*, id est species annonariæ, *l.* 4. 5. *h. t.* (veluti vinum, *l.* 2. 3. *h. t.* item species ad fabricas, *l. 2. sup. de fabricens.* (veluti ferrum, *d. l. 2.* & *l. vlt. inf. de collat. donat.* æs, *l. vlt. inf. de conlat. æris:* & *d. l. vlt. de collat. donat.* & *tit. inf. de collat. æris:* aliæque ad reparationem operis publici, *l. 17. de operib. publ.*) Vrbis æternæ nominatim, popularibus commodis, seu populi vsibus destinatæ, *l.* 1. 2. 3. & *l.* 8. 30. *sup. de annona:* item militares, quo pertinent *lex* 10. 14. 18. 20. 21. 22. 30. 31. 32. *sup. de erog. mil. ann.* aliæque præbitiones canonicæ vel debitæ, *l.* 4. 5. *h. t.* ipsæ, *Rubr.* & *l.* 4. *h. t.* & *l. 2. sup. de fabricens.* & *d. l. vlt. inf. de conlat. æris.* a Prouincialibus inferri, *Rubr. l.* 4. 5. *h. t.* & *d. l. 2. sup. de fabricens.* comportari, *l. 2. h. t.* solui, *l. 4. h. t.* persolui, *l. vlt. inf. de conlat. æris:* conferri, *l. 3. h. t.* exsolui, *d. l. vlt. h. t.* postulari, *l.* 1. 4. *h. t.* debent: non autem apochari, *l.* 1. 2. *h. t.* id est nummus pro his aut postulari, *d. l. 1. h. t.* aut a prouincialibus volentibus inferri, *l. 5. h. t.* pretia eorum inferri, *l. 4. h. t.* pretio taxari, *d. l. 4. h. t.* aurum exigi, *d. l. 8. de annona & trib.* pecunias inferri, *d. l. 2. sup. de fabricens.* Alioquin securitates hoc modo editæ nullius sunt momenti, *l. 5. h. t.* dantem prouincialem & accipientem susceptorem reatus inuoluit, *l. 4. h. t.*

Breuiter; *Mutari* vt cœterarum annonarum præstatio, ita Canon Vrbis Romæ non potest, *l.* 1. 3. 5. *h. t.* & *d. l.* 8. & *l. 30. sup. de annona & trib.* & *l. 5. inf. de canone frum. V. R.* ne quidem ex Rescripto Principis, *d. l.* 5. & *d. l.* 30. vt nec aliæ species, *d. l. vlt. inf. de conlat. æris:* nec Comitis S. L. præcepto, nec Principis rescripto, *d. l. vlt.* Alioquin dupli pœna quis tenetur, *d. l. 5. inf. de canone frum. V. R.* & *d. l. 30. sup. de annona & trib.*

1 (a) Impp.

I. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Symmachum P.V. (b)

SCIAS, inhibitam esse apochandi (c) licentiam, ita vt, ne ex præsenti, aut futuro, vel præterito, sub hoc titulo (d) nummus a prouincialibus postuletur. PP. pridie Idus Aug. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* pariter vt reliquæ omnes *huius tituli* Constitutiones. *GOTHOFR.*

(b) *Symmachus* Præfectus Vrbis, sub Valentiniano Sen. Romæ scil. Epistolographi autem hic pater est: qui & ipse sub Valentiniano Iun. viginti annis post, A. D. 384. P. V. fuit. *ID.*

(c) *Apochandi* voce hac, eodem sensu vtitur rursum idem Valentinianus ad eundem Symmachum hoc ipso Anno *l. 2. inf. ID.*

(d) *Tituli* vox hac in re propria: v. *Gloss. Theod. ID.*

II. (a) Idem AA. ad Symmachum P. V. (b)

P. 49. COMMODA (c) cogitantes Vrbis Æternæ, *Vini* speciem ita Prouinciales statuimus conportare, vt apochandi (d) præsumptione damnata, vina Romam portentur. In (*) tantumque, populi (e) vsibus profutura, prouisionis nostræ emolumenta porreximus, vt etiam pretio laxamenta tribuantur: Sanximus quippe, vt per vini singulas qualitates detracta quarta pretiorum, quæ habetur in foro (f) rerum venalium, eadem species a mercantibus conparetur. Dat. x. Kal. Nou. (g) Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin. GOTHOFR.*

(b) Romæ, dixi ad *leg. super. ID.*

(c) *Commoda* popularia eodem sensu *l. 3. prox.* v. *Gloss. Theod. ID.*

(d) *Apochandi* voce hoc eodem sensu vtitur *l. 1. sup. ID.*

(*) Fugitiua hæc *huiusce legis* pars est ab hoc *titulo. ID.*

(e) *Popularia* commoda *l. 3. infra. ID.*

(f) De Foro rerum venalium, & pretio rerum secundum id, alias dixi: v. & *l. vlt. sup. tit. prox. ID.*

(g) *γρ. Septemb.* vel *Octob.* nam hoc tempore iam Valentinianus ex Italia in Galliis, Præfectus Parisiis agebat v. *Consul. Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris duæ constitutiones primum *hoc titulo* locum occupant: quibus ad eundem Symmachum P. V. eodem Anno datis, VRBICÆ Annonæ consulit duplici ratione: cuius animus annonæ vrbicæ enixe consulendi, ex quamplurimis aliis eius constitutionibus ad eundem Symmachum P. V. datis, elucet: Atque in his ex *l. 3. 4. 5. 6. 8. 11. inf. de pistorib. l. 5. & 8. sup. de pœnis: l. 1. inf. de canone frum. V. R. l. 1. infr. de nautis Tiber. l. 11. inf. de nauicular. l. 2. inf. de prædiis nauicul.* tandem & *l. 8. sup. de annona & trib.* cuius eadem est sententia, quæ harum duarum. Ex quibus etiam coniectura fieri potest de Symmachi P. V. ingenio, studioque in procuranda Romæ annona.

Primum igitur APOCHARI, (de qua voce mox) seu MVTARI, adærari canonem Vrbis R. vetat, id est, aurum pro ipsis speciebus inferri, quod pariter ab eodem constitutum *d. l. 8.* anno superiore proximo, item ab Honorio *l. 30. sup. eod. tit. de annona & trib.* & *l. 5. de can. frum. V. R.* Nempe neque hæc postrema visa annonæ vrbicæ consulendi ratio: *Commoda*, inquit, *cogitantes Vrbis æternæ;* de quo iam dicere anteuerti ad *d. l. 8.* Atque vt in commune de aliis speciebus annonæ vrbicæ seruientibus id constituit; ita speciatim de VINI specie, Populi Romani vsibus destinata; de quo Vino alioquin erit mox quoque *lex 3. h. t.* & *lex 1. 3. inf. de calcis coctor. V. R.* Eiusque peculiaris Rationalis extitit sub dispositione P. V. vt testatur *Notitia Imperii fol. 118.* Tituli quoque vinarii huius Vrbis Romæ & arcæ vinariæ iuxta *d. l. 3.* meminit Symmachus *lib. 7. ep. 95.* & *lib. 10. ep. 47.* Ex quibus etiam apparet, vinarii huius Tituli seu arcæ vinariæ debita sæpe admodum in reliquis hæsisse, eiusque discussionem a Principibus subinde demandatam, & diligenter agitatam: etiam ab hoc ipso Valentiniano Sen. Sic enim Symmachus ad Valentinianum Iun. scribens *d. Epist. 47.* ait: *Contemplami mihi rescriptum Numinis Vestri, quo arcæ vinariæ debita a Præfecto eius temporis, quo contracta dicuntur, erui censuistis, silere fas non fuit, quid temporum vestrorum congruat æquitati:* Et mox: *Diuo etiam Parente Numinis Tui Romana iura & fata moderante Præfectis ac discussoribus mandata prouincia est, & per vices amministrantium publici debiti occurrit exactio.* Sane Symmachus Pater (cui *hæc l.* inscribitur) vt cæteroquin Vrbicæ annonæ consuluisse,

luisse, ita propter vinum cum Populo Rom. colluctatus, ab Amm. Marcellino memoratur *lib. 27. cap. 3.* SYMMACHVS, inquit, *Aproniano successit, quo instante* VRBS *sacratissima otio* COPIISQVE *abundantius solito fruebatur: & ambitioso ponte exultat atque firmissimo, quem condidit ipse, & magna ciuium lætitia dedicauit, ingratorum, vt res docuit apertissima. Qui consumptis aliquot annis domum eius in Transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius infixerat, illum dixisse, sine Indice vllo vel teste, libenter se* VINO *proprio calcarias extincturum, quam id* VENDITVRVM PRETIIS, QVIBVS SPERABATVR. Quæ postrema Ammiani Marcellini verba ad posteriorem *legis 2.* partem pertinere videntur.

Vt ad priorem redeamus; *Apochandi* verbo *vtraque l.* vtitur Valentinianus: quod alias *adærandi* verbo exprimi solet, quod est pretio & pecunia taxare; vnde taxationes pretiorum, *l. 4. h. t.* Et sane hoc ipsum & *Apochare* est, vt non tantum titulus, sub quo *hæ leges* positæ sunt, ostendit, verum & illa in *leg 1. Ne, sub hoc titulo* NVMMVS *a Prouincialibus postuletur*; Item *lex 2.* ibi; *vt apochandi præsumptione damnata, vina Romam portentur.* Tandem vtraque *lex* id ostendit collata cum *d. l. 8. sup. de annona & trib.* Nempe proprium hoc moris istius vocabulum, inuidiæ scil. leuandæ, hoc sæculo adinuentum est: Scilicet a re ordinaria & legitima, id est ab *Apochis*, seu *securitatibus*, quas illata specie & tributo susceptores collatoribus dabant: quo pertinet *lex vlt. h. t. Ne quis*, inquit, *pro speciebus annonariis pecunias existimet inferendas, scientibus cunctis &c.* SECVRITATIBVS *hoc modo editis eos esse carituros.* Et eo quoque ex parte pertinet diligens illa *Apocharum conficiendarum* ratio, quæ præscribitur *l. 18. 32. infr. de susceptoribus. l. 19. sup. de ann. l. 173. inf. de decur.*

Altera ratio, qua Valentinianus Vrbicæ annonæ consultum it, *l. 2.* est *Vini taxatio*; nempe per singulas vini qualitates quartam partem pretii p. 50. vt tum habebatur in foro rerum venalium, vini pretio detrahit. De eius pretio sæpe laboratum Romæ, ciuesque conquesti. Quæ caussa postea fuit, cur huius ipsius Symmachi P. V. domus Romæ incensa fuerit, vt ostendit Ammiani Marcellini locus ille *supra* consignatus: de quo plenius dicetur *inf. ad l. 3. de calcis coctorib.* Est enim hæc *huius l.* pars ab hoc *titulo* fugitiua, pariter vt *lex 3. prox.* fugitiua est.

Cœterum, quisnam vini huius ad vrbem Romam comportati, tributorum nomine, vsus fuerit, videamus. Calcis equidem coctoribus & vecturariis vinum exinde præbitum docet *lex 1. & 3. inf. de calcis coctoribus.* Sed enim vlterior adhuc & vberior seu amplior vsus eius fuit. Valentinianus id indicat *initio legis 2. Commoda*, inquit, *cogitantes Vrbis æternæ, vini speciem ita prouinciales statuimus comportare, vt &c.* Mox: *In tantumque populi vsibus profutura, prouisionis nostræ emolumenta porreximus.* Et Gratianus *l. 3. prox. Vinum, quod sollemnis expressio popularibus commodis ex Prouincialium collectione desiderat.* Ergo vinum istud populi commodis vsibusque proficiebat seu proderat: imo populi vsibus erogabatur, vt dicitur *dict. leg. 3.* Sed an gratuito id populo erogabatur? Aurelianus Imperator equidem olim gratuitum Romæ vinum populo dare cogitauerat, teste Vopisco in *V. Aureliani cap. 48.* Imo & Constantinopol. authore Constantino M. vinum quoque gratuitum datum, si fides Suidæ, *in v.* Παλάτινοι, & Codino, *in originib. Constantinopol. num. 15.* verum istud quo de nunc agitur Romæ non gratuitum populo datum, verum venditum publice, vt docet expresse hæc *lex 2. Vt*, inquit, *eadem species a mercantibus comparetur.*

III. (a) Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Probianum P. V. (b)

VINVM, quod sollemnis (c) expressio (d) popularibus commodis (e) ex Prouincialium collectione (f) desiderat, illico suscipiatur aduectum, vt erogationis pro tempore cura præstetur, vt (g) ea vina populi vsibus erogentur, quæ natura sua processu (h) temporis ferre non possunt. Quod peræque in omni vino, quod ex Vrbicaria Regione (i) confertur, obseruandum esse censemus. Dat. xv. Kalend. Octob. Treu. (k) Gratiano A. iv. & Merobaude Coss. [377.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* quæ ab & hoc *titulo* fugitiua est. *GOTHOFRED.*

(b) *Probianus* P. V. Romæ sub Gratiano & Valentiniano Iun. *ID.*

(c) Ita, solemnis pensitatio, *l. 31. sup. tit. prox. de annona & trib. ID.*

(d) *Expressionem solemnem* vocat Indictionem, præceptionem, præceptum, delegationem, denique Edictum, quo manu Principis modus collationis adscriptus erat. v. Paratitlon *tit. super.* Quare non mutanda hæc vox in *expensio. Scriptio* simili sensu *l. 1. sup. de erog. mil. ann.* digesta signatio. *l. 19. sup. de annona. ID.*

(e) *Commoda Popularia* vocat, pariter vt populi commoda *l. 8. inf. de Medicis*, & *l. 3. inf. de Canone frum. V. R.* & absolute, commoda, *l. 2. sup. h. t.* & *l. 25. sup. de annona & trib.* absolute, popularia, *l. 2. sup. de studiis lib. V. R. & Const.* annonam seu rem annonariam; vide *Glossarium, ID.*

(f) Ferri potest hæc vox: etsi alius malit *collatione. ID.*

(g) *vt, Et. ID.*

(h) vt.

(h) *yp. processum. ID.*

(i) Quacunque scil. Error enim est nonnullorum, qui *Regionis* appellatione totam dioecesim Præfecti Vrbis hic accipiunt. *ID.*

(k) Hinc apparet, *banc l.* tribuendam esse Gratiano: qui per hæc tempora etsi Valentinianum fratrem haberet consortem, Italiam quoque & vrbem Romam temperabat; de quo vide *Consularia Theodos. ID.*

COMMENTARIVS.

VINVM Vrbicarii Canonis, quod scil. a prouincialibus in vsus Populi Rom. conferebatur (de quo fuit iam nominatim *lex 2. sup.* est & *lex 1.3.inf. de calcis coctorib.*) vt statim aduectum illico suscipi iubet *hac l.* Gratianus. Ita & ea vina statim erogari populi vsibus quæ natura sua processum temporis, seu vt Plinius loquitur, *malam ætatem*, ferre non possunt: *Erogari*, inquam, populi vsibus, quod etiam docuit iam *lex 2. sup.* quo pertinet arca vinaria, de quo *l.3. inf. de calcis coctor.* Italica scil. ferme vina processum temporis non ferunt, contra quam Syra, de quibus *l.25. sup. de erogat. milit. annonæ.*

Eademque ratio obseruari *hac l.* iubetur in omni vino, quod ex Vrbicaria regione confertur. *Ex Vrbicaria Regione*, id est ex quacunque tandem ex Vrbicariis Regionibus, de quibus vt in commune specialibus libellis actum fuit, ita nonnulla etiam congesta sunt ad *l.9. sup. tit. prox. de annona & trib.* Error enim est quorundam qui *Regionis* appellatione hic omnem præfecti vrbis dioecesim accipiendam volunt: vt & eorum, qui breuiore gyro contra Vrbicariam regionem accipiunt solum vrbis territorium, hoc est agrum Romanum solum ad exemplum coloniarum municipiorumque omnium, quorum *regiones* dictæ, quæ illarum finibus claudebantur.

Illud sane ex *hac l.* collata cum *l.1. inf. de calcis coctor. V. R.* liquere potest, *Quatuor regiones*, quæ *illa l.1.* nominantur, non alias esse, quam Vrbicarias istas: atque adeo viceuersa Vrbicarias, nonnisi quatuor fuisse. Collectionis istius hæc ratio est, quod vt *hac l.* ita & *illa* de *vini* quoque collatione agitur.

Ex *hac* sane etiam liquet, prouincias seu prouinciales Vrbicariis regionibus opponi, pariter vt ab Italia Africanis regionibus & Illyrico separantur, *l. vn. inf. super obreption.* P. 51.

Tandem obseruandum, *hanc l.* ab hoc *titulo* fugitiuam esse.

IV. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. (b) AAA. ... (c) ... .

EARVM rerum, quæ in præbitionibus canonicis, (d) vel debitis, (e) ex more poscuntur, non sunt pretia specierum, sed ipsæ quæ postulantur species inferendæ: scilicet, vt (quod maximum est, & vnde omnis solet querela (f) procedere) in annonario (g) quoque (h) titulo species annonarias soluant: neque sub (i) taxationibus pretiorum dispendiosis occasionibus adquiescant: Nam & accipientem & dantem inlicitæ transactionis reatus inuoluet; *& cetera.* (k) Dat. Prid. Kal. Feb. Biritho, (l) Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc lex a *Cod. Iustin.* Iungenda autem illi *lex 19. sup. tit. prox. de annona & trib.* & *lex 2. inf. de publica comparat. GOTHOFRED.*

(b) Perperam *hæc l.* pariter vt *d. lex 2.* & *d. lex 19.* Gratiano, Valentiniano & Theodosio tribuuntur: Tribuendæ enim sunt *Valentiniano, Theodosio & Arcadio*; Vide *Consularia Theodos. ID.*

(c) Puto *hanc l.* & *duas illas ll.* huic coniungendas, partes esse *Edicti* cuiusdam Theodosiani. *ID.*

(d) Id est, Ordinariis & annonariis. *ID.*

(e) *Debitis*, id est Tributariis, annonariisque; & sic vocabulum *vel* hic est exegeticum. Cœterum ita quoque *d. l. 19.* in *titulis debitis. ID.*

(f) Prouincialium videlicet. *ID.*

(g) Ita quoque *l. prox. h. t.* pro *speciebus annonariis. ID.*

(h) An *quoquo?* Non adeo necesse est. *Quoque*, pro quocumque: vel *quoque*, pro *etiam. ID.*

(i) Ita diuisis vocibus hic legendum: male enim superioris Indicis auctor vocem *subtaxationis* hinc exsculpebat. *ID.*

(k) Quæ continentur *d. l. 19.* & *d. l. 2. ID.*

(l) De *Berytho* & de hac subscriptione dixi plene ad *d. l. 19. ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutiones duæ sequuntur: quibus SPECIES ipsas annonarias, non vero pretia earum, inferri iubet. Hæc prior prolixioris Edicti Theodosiani pars est; quo prouincialibus enixe consultum iuit circa rem tributariam: ad prouincialium super eo querelas, quod *hæc l.* diserte testatur, cui vt dixi iungendæ sunt *lex 19. sup. de annona & trib.* & *lex 2. inf. de public. compar.* Ac nominatim circa specierum taxationem grauissimæ querelæ exortæ, quæ prouincialibus dispendiosæ erant, dum maximo pretio species istæ taxarentur: *Scilicet*, inquit, *vt, quod maximum est,*

est, & vnde omnis solet querela procedere, in annonario quoque Titulo species annonarias soluant, neque sub taxationibus pretiorum dispendiosis occasionibus acquiescant. Ait, *in annonario quoque titulo*; quæ vox, *quoque*, si recte habet, neque in *quoquo* mutanda, tum exinde colligi videatur, facilius aliquando & alicubi specierum annonariarum adærationem admissam: quæ alibi non tam facile, vt ex *leg. sequent.* & *leg.* 1. 2. 3. *sup.* puta vbi de annona vrbica, vrbis inquam Romæ, vel Constantinopoleos ageretur, vel Antiochena.

Quare hinc colligas, aliam & contrariam huiusce prohibitionis Rationem hic verti, quam in specie *legis* 1. & 2. *sup.* & *leg. prox. inf.* Nam quod hic statuitur, id ad prouincialium indemnitatem spectat: Illud, ad eius, cui confertur, id est, publici vtilitatem: Vtraque tamen, *Transactio illicita*, vt *hac leg.* vocatur. Viceuersa licita transactio, etsi spontanea, ea de qua *l.* 2. *inf. de publica compar.* quam & huic coniungendam ostendi. Sed tamen crediderim, reuera quoque ad alterum illum finem hanc quoque *legem* pertinere: de quo vid. quæ dico ad *d. l.* 2.

P. 52. V. (a) Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS, & Arcadius AAA. Cynegio (b) PF. P.

Ne quis pro speciebus annonariis pecunias existimet inferendas: scientibus cunctis, quod si quis contra hanc Serenitatis Nostræ legem captiosum (c) aliquid putauerit perpetrandum, Securitatibus (d) hoc modo editis eos esse carituros. Dat. xv. Kal. Ian. Constantinop. (e) Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Codice Iustin.* GOTHOFRED.

(b) Atqui Tatianus hoc tempore iam Præfectus Prætorio erat, de quo vide *Consularia Theodos.* *Cynegius* porro hic PP. fuit per Orientem, vt diserte hoc ipso Anno vocatur *l.* 17. *de cohortalib.* De eo plene in *Prosopogr.* ID.

(c) *Captiosum*, est damnosum, v. *Gloss.* ID.

(d) *Securitatibus*, id est Apochis, v. *Glossarium.* Vnde Apochatio in hac re *l.* 1. & 2 *sup.* ID.

(e) Atqui hoc tempore Theodosius M. Mediolani erat: Vide *Consularia Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

Theodosianæ iteratæ huius constitutionis eadem est sententia quæ superioris: nisi quod *huius legis* eadem iam ratio est, quæ *legis* 1. & 2. *sup.* proinde ad annonam ciuicam Vrbis Constantinopolitanæ pertineat. Deinde & hoc amplius habet, quod *Apochas* eo nomine nequicquam prodesse definit: Atque adeo prouincialem iterata exactione conueniendum; Quo pertinent etiam ea quæ de *apochandi* licentia dicuntur *l.* 1. & 2. *sup. hoc tit.*

SINE CENSV VEL RELIQVIS (*) FVNDVM COMPARARI (**) NON POSSE.

TITVLVS III.

Titulum hunc loco mouit Tribonianus, & in tractatum de *emptione, venditione* transtulit. Quare est hic *Titulus* positus *lib. IV.* COD. IVST. *Tit. XLVII.* Huic *Titulo* quoque conuenit Constantini M. *lex* 2. *sup. de contrah. empt.* Honorii *lex* 26. *sup. de Annona & Trib.* De hac ipsa materia, v. Ioann. Philippi *és Arrests de la Cour des Aides, art.* 14.

(*) De *Reliquorum* voce v. *Gloss.*

(**) De quo *l.* 1. 2. 3. *h. t.* Item, donari. *d. l.* 3. *h. t.* vel quoquomodo dominium quisquam consequi, *l.* 5. *seu vlt. h. t.*

I. (a) Imp.

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Antonium Marcellinum, Præsidem Prouinciæ Lugdunensis primæ. (b)

REI annonariæ emolumenta (c) tractantes, vt (d) cognosceremus, quanta (e) reliqua, (f) per singulas quasque prouincias, & per quæ nomina, ex huiusmodi (g) pensitationibus resedissent, (h) cognouimus, hanc esse causam maxime reliquorum, Quod nonnulli, captati (i) aliquorum momentarias necessitates, sub hac condicione fundos opimos (k) conparent, & electos, *Vt nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ideoque placuit, vt si quem constiterit huiusmodi habuisse contractum, atque hoc (l) genere possessionem esse mercatum, tam pro solidis (m) censi-
P. 53. bus fundi comparati, quam pro reliquis vniuersis eiusdem possessionis obnoxius teneatur. (n) Dat. Kalend. Iul. Agrippinæ, (o) Constantino A. V. (p) & Licinio C. Coss.

NOTAE.

(a) *L. 2. C. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) De hoc dicam mox in ***Interpretatione. ID.*** Absunt hæc a Cod. Iust. in quo tantum legitur, ***Imp. Constantinus A. ad Marcellum. RITTER.***

(c) ***Emolumentorum*** vox hac in re propria: Ita ***l. 1. sup. de annona*** & ***trib.*** præcipua emolumenta. *GOTHOFR.*

(d) Sententia hæc Historica vsque ad, ***cognouimus*** Cod. Iust. recisa est. ***ID.***

(e) ***Quanta***, id est, quot. Vid. *Gloss.* ***ID.***

(f) ***Reliqua*** λοιπάδες. Vid. *Glossar. Theod.* ***ID.***

(g) Rei annonariæ. ***ID.***

(h) ***Residere*** in reliquis dicitur, quod solutum non est. ***ID.***

(i) ***Captantes***, Cod. Iust. Neque tamen istud mutandum. ***Captati***, id est, posteaquam captauerunt, cum captassent. Lucretius quoque dixit ***penetratum semen Lib. IV. v.*** 1240. pro postquam, seu cum penetrauit,

- - - - - *aut penetratum*

Ægre admiscetur muliebri semine semen.

Hanc loquendi formam multis firmat Salmasius ***in Solinum pag.*** 39. ***edit. Traiectin. ID.***

(k) ***Opimos & electos:*** hæc absunt a *Cod. Iust.* quod omissum non oportuit. ***Opimi*** fundi, ***h. l.*** quæ opulentæ centuriæ, ***l.*** 10. ***sup. de annona:*** munifica prædia, ***l.*** 31. ***d. t.*** ita rursum diserte in eodem argumento ***l.*** 8. ***inf. de censitor. Qui per impotentiam fundos opimos ac fertiles occuparunt, cum quæstuosis vberibusque pro rata portione suscipiant infœcundos.*** Quare in ***optimos*** id Fornerius Pater mutare non debuit. Symmachus quoque ***lib. 9. ep. 27. prædia opima*** dixit. ***ID.***

(l) ***Hac lege*** C. Iust. ***Hoc genere***, id est, hac ratione. ***ID.***

(m) ***Solitis***, C. Iust. Quid si legamus ***soluendis***, deinceps scil. quibus mox ***reliqua*** opponuntur? Ego hic nil muto. ***ID.***

(n) Hic in ***C. Iust.*** subiicitur a Triboniano prima sententia ***legis 2. sup. de contrahend. emptione. ID.***

(o) ***Agrippinæ*** in Gallia Belgica data hæc ***lex***, de quo mox plura. ***ID.***

(p) γρ. II. mox vt ostendam. ***ID.***

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc *lex* est, pariter, vt *lex 2. prox. inf.* ac tertia præterea in eodem argumento eiusdem, puta *lex. 2. sup. de contrahend. empt.* de fundis sine censu vel reliquis non comparandis; quarum hæc postrema ad Præfecturam Italiæ, secunda ad Macedoniam, hæc vero ad Gallias pertinet: Ad Gallias, inquam, & censum Gallicanum, de quo alioquin Gallicano censu, sub Constantino M. locus est elegans apud Iulianum *Orat. 1. pag. 116.* siu. *pag. 34. edit. Lips. Spanhem.* Ac nominatim ad Prouinciam Lugdunensem & Primam quidem hæc *lex* spectat, cuius Præsidi Antonio Marcellino ea inscribitur: Vnde interea liquet, Galliam Lugdunensem hoc Constantini M. tempore iam diuulsam diuisamque fuisse. Sane & Sextus Rufus Festus, *in breuiario*, qui sub Valentiniano & Valente scribebat, & Ammianus Marcellinus *lib. 15. cap. 11.* qui sub Theodosio M. *duas* tantum *Lugdunenses* memorant; ita quidem, vt in Lugdunensi Prima fuerint *Lugdunum*, *Cabillones*, *Senones*, *Bituriges*, & *Augustodunum*: in Secunda Lugdunensi *Rotomagi*, & *Turones*, & *Tricassini*. At enim postea in quatuor prouincias Lugdunensis diuisa, vt docet *Notitia* prouinciarum Sconhouiana sub eodem Theodosio M. *pag. 77. edit. Cellar.* quarum quarta *Senonia* vocata fuit, quod patet ex *Notitia* Imperii, seu *Breuiario* Theodosii Iun. *fol. 117. verso:* de qua Prouinciarum Gallicanarum diuisione *separato libello* actum fuit. In Prima Lugdunensi igitur fuerunt *Augustodunenses*, quibus ab hoc Constantino nostro *Flauiensium* nomen inditum fuit: Flauia enim gens, & Flauium nomen Constantini, sic vt Augustodunum Æduorum ciuitas *Flauia* dicta fuerit, de Constantini M. in eam beneficiis. Et vero hæc Constantini M. *lex* eo prorsus pertinere videtur, cuius nomine Eumenius ei pro ipsis Flauiensibus solenni Panegyrico gratias egit, qui incipit *Si Flauia Æduorum,*

vbi nominatim gratias agit, ob septem millia capitum in CENSV, & RELIQVA quinque annorum, Flauiensium ciuitati remissa: vbi ad principium *huiusce legis* hæc quoque verba faciunt *cap. 10. Releuaturus*, inquit, CENSVM, *definiisti numerum*: RELIQVA *remissurus, quantum deberemus* INTERROGASTI, *quæ interrogatio manifesta promissio fuit*, &c. Constantinus M. itaque Gallicanum censum retractans hac tempestate & indulgentias Lugdunensibus Primis reliquorum concessit, & censum imminuit, & ne de cætero in Reliquis aliquid porro resideret, causis repetitis in futurum *hac l.* cauit.

Et ita quidem *huic l.* aptandus omnino videtur ille Eumenii Panegyricus, qui Anno D. 312. habitus fuit, Quinquennalibus Constantini iam peractis, quod ipse nominatim indicat *cap. 13.* Quæ cum ita sint, ad eum ipsum Annum D. 312. hæc *lex* referenda videtur, id est, ad *Constantinum Augustum II. & Licinium Cæsarem Consules.* Quod præter superiora euincit quoque subscriptio *legis*: *Data* quippe *hæc l.* dicitur *Agrippinæ.* Atquin Constantinus M. *Constantino Augusto V. Cos.* id est, A. D. 319. non in Gallia, verum in Pannonia hæsit: contra circa hæc tempora Anni 312. antequam in Maxentium mouisset, hæsisse Constantinum in Gallia inferiore, & quidem *Agrippinæ* nominatim, compertissimum est, ex altero eiusdem Eumenii Panegyrico, qui incipit, *Facerem*: vbi & pontem *Agrippinensem* in *Francos* extruxisse eum memorat. Atque exinde tandem aduersus Maxentium mouit.

Quod ipsam *huius l.* sententiam attinet, Primum huc arcessenda sunt ea, quæ ex Saluiano quoque notaui ad *l. 26. sup. de annona & trib.* quæ & ipsa ad prouincias Gallicanas pertinet. Deinde & de ratione *huius leg.* videndum erit.

Cuius occasione Quæstionem eam pertractare iuuat; vtrum videlicet conuentio ista inter emptorem & venditorem, donatorem & donatarium, vt pristinus dominus, id est venditor, vel donator, tributum prædii deinceps nihilominus soluat, respectu saltem ipsorummet contrahentium, valeat? sic vt etsi fisci ratione non valeat, eo tamen nomine aduersus pristinum dominum nouo domino seu emptori competat, quanti eius interfuit fisco nihil pendere? Id quod in sp. *huius leg.* negandum est, ac proinde hanc pactionem penitus inualidam esse. Quod vt Cuiacius recte scripsit ad *leg. 42. D. de pactis*: & *recitat. in hunc tit.* (& eo nomine Leonini *1. emend. 8.* censuram perperam incurrit,) ita vera ratione id nondum euicit, quæ tamen apertissi-
P. 54. mis verbis continetur *hac leg. 1.* & ex horum temporum ratione seu historia repetenda est. Ratio inquam est, tenuiorum oppressio per potentiorum emptorum iniuriam: Nempe hoc illud sæculum est, quo pauperiores parte vna, necessitate & penuria adacti; parte altera, peruasoribus potentioribus obnoxii, rerum suarum dominium nulla non conditione transcribere adigebantur. Ecce verba aperta *huius leg. 1. Nonnulli*, inquit, *captati aliquorum momentarias necessitates sub hac conditione fundos opimos comparant & electos, vt nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ecce diserta Saluiani verba *lib. 5. de gubern. Dei cap. 8. Nam illud quale, quam non ferendum, atque monstrigerum, & quod non dicam pati humanæ mentes, sed quod audire vix possunt, quod plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cum rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur, cum possessio ab his recesserit, capitatio non recedit? Proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur. Quis æstimare hoc malum possit? Rebus eorum incumbunt inuasores, & tributa miseri pro peruasoribus soluunt. Post mortem patris nati obsequiis iuris sui agellos non habent, & agrorum munere enecantur.* Vides, qua conditione huiusmodi venditiones, donationesve fieri solerent; ac proinde quænam prohibitionis istius ratio fuerit; non fisci inquam tantum vtilitas, verum tenuiorum & pauperiorum defensio, & potentiorum Emptorum odium.

Vt ita hac ratione omnino conficiatur illa quæstio; Quare vice versa, vbi nulla oppressionis iniquæ subest ratio, ibi licet quantum ad fisci rationem, talis conuentio seruanda non sit, tamen paciscentium ratione pactum iustum sit & seruandum: vt in specie *leg. 42. leg. 52. §. pen. D. de pactis.* Sane vbi fraudis consilium venditores iam participarent, ita iniustum hoc pactum esse aliquando voluit Constantinus M. vt etiam venditor particeps fraudis possessionem suam amitteret: emptor, pretium: *d. l. 2. sup. de contrah. empt.* Nempe non iam miseri, sed fraudulenti possessores & venditores in fraudem fisci huiusmodi pacta inibant, inopia, sua inutilem fisci actionem reddentes: quam etiam non vltimam reliquorum, id est tributorum non solutorum causam Constantinus M. rei annonariæ emolumenta tractans cognouit. Et ita quidem accipienda est *d. lex 2.* quæ alioquin & irrationabilis videri posset, aut sententiæ nostræ refragari. Quanquam & nihil adeo absurdum foret, si diceremus Constantinum post *hanc leg.* crescente malo seueritatem intendisse.

II. (a) Idem A. Acacio (b) Com. Macedoniæ.

MANCIPIA adscripta censibus intra prouinciæ terminos (c) distrahantur, & qui emptione dominium (d) nacti fuerint, inspiciendum (e) sibi esse cognoscant. Id quod in possessione quoque seruari rationis est: (f) sublatis pactionibus eorundem, (g) onera, ac pensitationes publicæ, ad eorum sollicitudinem spectent, ad quorum dominium possessiones eædem migrauerunt. Dat. (h) III. Kal. Mart. Thessal. Constantio & Maximo Coss. [327.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eique concordat *lex* 26. *sup. de ann. & tribut.* & *lex* 3. *inf. de censu;* & *lex vlt. de patrocin. vicor.* GOTHOFR.

(b) An hic idem Acacius Comes videatur, cuius meminit Constantinus *epistola sua ad Macarium & cæteros Palæstinæ Episcopos* apud Scriptorem *vitæ Constantini, lib.* 3. *c.* 53. quam inseruit Baronius *An.* 326. *n.* 67. *ID.*

(c) *Termini* prouinciarum: vid. quæ dixi ad *leg.* 10. *sup. de accusat. ID.*

(d) Horum scil. mancipiorum. *ID.*

(e) *Inspiciendum*, id est agnoscendum, vt *l.* 3. *inf. de immun. concessa.* V. in *Glossar.* plura. Et supplenda vox, *censum*, quæ hic intercidit occasione vltimarum syllabarum pene geminarum superioris vocis. *ID.*

(f) γρ. *Est: vt* (vel, *&*) *sublatis. ID.*

(g) *Emptorum:* vel rescribendum, *earundem* (possessionum) *onera. ID.*

(h) *Data*, hic accipiendum est pro *Reddita:* nempe Macedoniæ Metropolis fuit *Thessalonica*, cuius Comiti hæc *lex* inscribitur. *ID.*

COMMENTARIVS.

MANCIPIA, seu seruos censibus adscriptos, & POSSESSIONES, cum suo censu & onere ad nouum dominum & emptorem transire, non obstante contraria pactione, a Constantino M. iubentur. Mancipia, inquam adscripta censibus, id est, serui adscripti censibus: de quibus etiam agitur *l.* 3. *sup. de re milit.* & *l.* 7. *Cod. Iust. de agricolis:* & *Rubr. de fugitiuis colonis, inquilinis, & seruis.* Alii enim sunt adscripti censibus, *l. vn. sup. de bonis Clericor. l.* 2. *Cod. Iust. in quib. caus. coloni:* Coloni scil. originales in iisdem locis censi, vt vocantur *l.* 14. *sup. de ann & tribut.* Coloni absolute, *l.* 3. *inf. de censu:* seu plebs, *l.* 26. *sup. de ann. & tribut.* Homologi Coloni, *l. vlt. inf. de patrocin. vicor. vers. Hii sane.* Adscriptii coloni: de quibus *Paratitl. de fugit. colon.* in quibus tamen idem ius obtinet; nempe quod emptor onera fundi venditi colonorumque agnoscere iubeatur, non obstante contraria pactione.

Porro ne huic rei fraus fieri possit, mancipia intra eandem prouinciam, intra quam censibus adscripta sunt, vendi iubet Constantinus M. nempe, vt ita cuique prouinciæ suus census modus seruetur.

P. 55. III. (a) Idem (b) IVLIANVS A. ad Secundum (c) PF. P.

OMNES pro his agris quos possident, publicas pensitationes agnoscant: nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor aut donator apud se conlationis sarcinam pactione inlicita voluerit retinere, (d) & si (e) necdum translata sit professio censualis, (f) sed apud priorem fundi dominium (g) forte permaneat, dissimulantibus ipsis, vt non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. XII. (h) Kal. Mar. Antiochiæ, Iuliano A. IV & Sallustio Coss. [363.]

INTERPRETATIO. *Fundum nullus audeat comparare*, (i) *sed omnes pro hiis agris qui ad eos quoquo modo peruenerint, publici canonis impleant functiones, nec de solutione tributi cuicunque liberum sit pacisci, sed siue donetur ager, siue vendatur, factus dominus integra rei tributa suscipiat.*

NOTAE.

(a) *Lex* 3. seu *vlt. Cod. Iust. hoc tit.* Iungenda vero huic *lex. prox.* GOTHOFR.

(b) γρ. *Imp.* vt habet Sichard. *ID.*

(c) *Secundus* PP. Orientis sub Iuliano. v. *Prosopogr. ID.*

(d) *Retinendi* vox hic propria: dixi ad *l.* 26. *sup. de annona & trib.* quæ huic concordat. *ID.*

(e) *Et sic*, in Edit. Cuiac. *ID.*

(f) *Professio* censualis, dixi ad *l.* 10. *supr. de annon. & tribut.* v. & *l. vlt. inf. ID.*

(g) *Dominum* C. Iust. & Edit. Sichard. quanquam & istud sustineri potest. *ID.*

(h) Al. XIV In *d. l. prox. III. ID.*

(i) Sine censu scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

IVLIANI hæc constitutio est, in eundem sensum quo reliquæ *huius tituli*; imo quo vel ipsa *Rubrica*, quæ plenam sententiam continet: Pariter, vt altera eiusdem Iuliani *lex prox.* 4. quæ huic coniungenda est: etsi Inscriptio variet: pro eo scil. more, quo ad diuersos super eadem re constitutiones & Edicta emitti solita: de quo in *Prolegomenis:* Nempe hæc ad Præfectum Prætorio emissa est, vtpote ad quem summa rei tributariæ pertinebat: proxima vero *lex* 4. ad prouinciales sub *Edicti* nomine: vtpote ad quorum commodum ea spectaret; quaque collatorum ipsorum vtilitati consulitur.

Haud adeo vero ab hoc abludit, quod Iulianus ipse

ipse in *Misopogone pag. 143.* siu. *pag. 370. edit. Lips. Spanhem.* scribit: γῆς κλήρους, οἶμαι, τρισχιλίους ἔφατε ἀπόρους εἶναι, καὶ ᾐτήσασθαι λαβεῖν, λαβόντες δὲ ἐνείμασθε πάντες οἱ μὴ δεόμενοι. Τοῦτο ἐξεταθὲν ἀνεφάνη σαφῶς. ἀφελόμενος δ' αὐτοὺς ἐγὼ τῶν ἐχόντων οὐ δικαίως, καὶ πολυπραγμονήσας οὐδὲν ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν, ὧν εἶχον ἀτελεῖς, οὓς μάλιστα ἐχρῆν ὑποτελεῖς εἶναι, ταῖς βαρυτάταις ἔνειμα λειτουργίαις αὐτοὺς τῆς πόλεως: id est, *Agri iugerum tria millia infructuosa esse dixistis, vobisque concedi postulastis: cum vero id obtinuistis, diuites soli cæteris fraudatis ea vsurpastis. Hoc a me inquisitum, plane compertum est. Ego autem illos agros iniustis possessoribus ereptos, nihilque de iis quos immunes prius habuerant inquirens, quos maxime esse oportebat, grauissimis ciuitatis muneribus eos adscripsi.*

Peculiare id habet hæc Iuliani *lex*, quod in eius specie emptor nondum apud acta & paginis censualibus nomen suum professus erat. Quare dicendum videbatur, tamdiu saltem venditorem venditi fundi censum præstare debere, quamdiu eius nomen non fuisset expunctum tabulis censualibus. Verum contra, *hac l.* definitur: Nempe, illico vt emptus fundus fuit, vel donatione acceptus, statim eius onera in nouum Dominum transire; *etsi necdum translata sit professio censualis, sed apud priorem fundi dominum adhuc permaneat.* Denique non *professionis*, sed *possessionis* rationem haberi vult.

Et *rationem* addit, quod dissimulatione contrahentium id sæpe fieret, vt non possidentes reuera, sed tamen censibus inserti, quasi possidentes exigerentur. Quare & tandem postea *l. vlt. inf. h. t.* constitutum, vt nouus dominus rei alienæ dominium consecutus, *statim* censualibus paginis postularet nomen suum adnotari, ac se sponderet soluturum: vt ita ablata molestia de *Authore*, id est, priore domino, vt recte *ibi* Interpres, in *succedentem*, id est, præsentem dominum capitato transferretur.

IV. (a) Idem A. Edictum. Post alia.

DOMINVM qui fructus capit, tributa exigi iustum est. Dat. III. (b) Kal. Mart. Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex* 3. *supra. GOTHOFR.*

(b) XIII. *d. l.* 3. *sup. ID.*

P. 56.

COMMENTARIVS.

IVLIANEI Edicti hæc portio est, quam putaret quis melius reddendam fuisse *tit. de annona & tributis:* quasi in ea non venditor seu pristinus dominus a nouo domino separetur, neque iubeatur, non obstante contraria pactione censum agnoscere; Quin potius pertinere videatur ad eum casum qui tractatur *l. 25. sup. de annona & trib.* Atque adeo opponi videatur potius dominus qui fundi fructus capit, & dominus qui fructus non capit; de qua ad *eam l. 25.* plura dixi ex *l. 2. C. Iust. de iure emphyteut. l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. D. de vsufructu & quemadmodum. l. 28. D. de vsu & vsufruct. & reditu.* Denique *huic l.* magis videatur respondere, quod ex ipsomet Iuliano ad *l. superiorem* notauimus. Verum, cum *hanc l.* eodem tempore datam video, quo *superiorem*; cum inscriptiones vtriusque inter se committo, super eadem re datas censeo: ad diuersos tantum; nempe *superiorem* ad Præfectum P. *hanc* ad Populum: ad illum, vtpote ad quem summa rei tributariæ spectabat: ad hunc, vtpote tributa soluentem: Et sic vtriusque *legis* eandem sententiam facio.

V. (a) Imppp. THEOD. (b) Arcad. & Honor. AAA. Tatiano PF. P.

QVISQVIS alienæ rei quoquomodo (c) dominium consequitur, statim pro ea parte qua possessor fuerit effectus, censualibus paginis *nomen suum* postulet *adnotari*, *ac se* (d) spondeat *soluturum*, ablataque molestia de auctore (e) in succedentem capitatio (f) transferatur. Dat. XV. Kalend. Octob. Constantinop. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

INTERPRETATIO. *Quicunque cuiuslibet rei dominium* quolibet ordine *acquisierit*, *continuo ea parte qua possessor effectus est, publicis libris nomen suum petat asscribi, ac se promittat tributum agri cuius possessor est, soluturum, vt remota de auctore, id est de priore domino, inquietudine, in præsentem dominum solutio transferatur.*

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iustin.* quæ sane hoc *titulo* fugitiua est. *GOTHOFR.*

(b) Perperam tribuitur hæc *lex* Theodosio Arcadio & Honorio. Tribuenda enim est *Valentiniano, Theodosio & Arcadio. ID.*

(c) Id est, etsi non in totum, sed pro parte tantum. *Quolibet ordine*, Anianus. *ID.*

(d) *Ac se respondeat*, Edit. Sichard. *ac respondeat*, prim. Cuiac. & illa in 4. *RITTER.*

(e) Id est, veteri domino: & vt Interpres recte ait, *priori domino. GOTHOFR.*

(f) Capi-

(f) *Capitatio*, pro tributo soli *h. l.* de quo v. *Paratitlon de censu*: Saluianus *lib.* 5. *cap.* 8. *Possessio recedit, capitatio non recedit. ID.* MS. W. & Edit. Sichard. *in succedentem vt capitatio transf. RITTER.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est: qua VETERVM dominorum securitati a molestia tributorum consulitur, translato in nouum dominum censu: & vt diserte *hac l.* dicitur, id agitur, *vt ablata molestia de auctore in succedentem capitatio transferatur*: *de auctore*, id est, a priore domino, vt recte Interpres, *in succedentem*, id est, in præsentem dominum, vt recte rursum Interpretatio *huic l.* subdita. Eum in finem igitur Theodosius M. *hac l.* translato alienæ rei cuiuscunque dominio hunc ordinem præscribit: puta, vt nouus dominus statim vt dominus factus fuerit, nomen suum in libros censuales, *aux Terriers* referri curet, atque ibi se censum soluturum spondeat. Idque est quod dicitur, *l. 3. sup.* translata professio censualis. Idque obseruari iubet, *Quoquomodo* quis dominium rei alienæ consecutus fuerit, *quolibet ordine*, ait Interpretatio, id est, quocunque titulo. Item, quod sequentia ostendunt, etsi non totum prædium, verum etiam pro parte tantum possessor fuerit effectus: vt ita expuncto prioris domini nomine, noui domini nomen substituatur. Vnde iam apparet, *hanc leg.* hoc *titulo* fugitiuam esse: neque enim id agitur *hac leg.* vt prohibeatur venditio sine censu, expressa pactione fieri, de quo ne verbum quidem in ea exstat: verum, vt ne venditione cum censu facta, pristinus seu vetus adhuc dominus censualium & exactorum molestiam patiatur: qui ab eo censum exigere volebant, eo obtentu quod eius nomen libris censualibus seu polypticis adhuc contineretur: Regulare enim est, vt ab his census exigatur, quorum nomina polypticis, seu encautariis publicis continentur, & vt alicubi hodie loquuntur, *catastris*: Forte etiam eo obtentu, quod noui possessores inopes essent, veteres locupletes: arg. *Nouellæ 17. cap. 8. §. 1.* Et hæc quidem est sententia *huius l.* argumento horum verborum, *ablata molestia*: Quæ doctissimus Loisæus *tractatu du Desguerpissement, lib.* 4. *c. 6. n. 5.* alio trahebat, quasi in specie *huius l.* venditor se censu onerasset, vel quod Censuales nollent emptoris seu noui domini nomen in libros censuales referre.

Illud nihilominus *hac* quoque *leg.* secundo notandum, & NOVORVM Dominorum securitati prospici in eo, quod *pro ea tantum parte*, qua possessores facti sunt, censum illi præstare teneantur, non in solidum, pro rata scil. portione diuiso onere, pariter vt *leg. 3. Cod. Iust. de collat. fundor. patrim. leg. 2. Cod. eod. de debitorib. ciuitat. C. constitutus, X. de relig. domib.* de quo vid. Loiseau *du desguerpissement, lib. 2. cap. 11.*

p. 57.

NE CONLATIO (*) PER LOGOGRAFOS CELEBRETVR.

TITVLVS IV.

Abest hic *Titulus* a *Codice Iustin.*

(*) Recte *Conlatio*: male in nonnullis *editionib. conlocatio.*

I. (a) Imppp. Valentinianus, VALENS, & Gratianus AAA. ad Modestum PF. P. (b)

SI quis conlator iugationem (c) suam Logografo commiserit, (d) eam fisco nouerit vindicandam. Quidquid (e) etiam, vel in pretiis, vel in speciebus, aut aurum (f) ordinem delegationis (g) oblitus, prætermissis Susceptoribus aut horreis, (h) ad Logografos detulerit, omne hoc amissurum se esse cognoscat, & actionem a se debito ordine deposcendam. Officiales autem, qui ex huiusmodi commerciis aliquid fuerint accepisse detecti, quæ auaritia præcipitante captarant, exerta dupli animaduersione redhibebunt: (i) ipsis dumtaxat Logografis, in pristinæ condicionis discrimine permansuris: si quidem his pro omnibus pœnis sufficiat adsiduo tormentorum periculo subiacere. Dat. Prid. Non. April. Seleucia, (k) Modesto & Arintheo Coss. [372.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Modestus* PP. Orientis sub Valente, de quo multa mentio apud Ammianum, Libanium, Zosimum, Basilium, Gregorium: v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Iugationem* hic vocat possessionem, cuius modo pro modo iugerum census adscribendus est. Ita quoque *l.* 49. *inf. de operib. publ. l. vlt. inf. de equor. conlat. l.* 1. *sup. ne quid publicæ lætitiæ*: Denique *Iugatio* est possessio per iuga & modulos terræ censenda. Hinc *capitatio aut iugatio* dicitur, *d. l.* 1. item *l. vlt. de censu*: Iugatio, vel Capitatio v. quæ dixi ad *l.* 15. *sup. de annona & tributis. ID.*

(d) Censendam videlicet, æstimandam, adscribendam. *ID.*

(e) *γρ. Qui quid,* quanquam & hoc ferri potest. *ID.*

(f) Ferri potest; quanquam alius forte malit, *auro.* Interim obserua triplicem collationem, pretiorum, specierum, auri, & sic aurum a pretiis distingui. Nempe *pretia* erant, quæ quandoque loco specierum exigebantur, & in ære, argento, soluebantur. Atenim aurum, quod solenni collatione præstabatur. De qua auri collatione, seu auraria præstatione, vide *l.* 19. 32. 34. 35. *sup de annona & trib. ID.*

(g) *Delegatio* hic & *l.* 1. *sup. de annona & trib. l.* 8. *inf. de extraord. l.* 2. 3. 4. *inf. de Indictionib.* quæ & *Delegatoria* dicitur, est solemnis expressio, præceptum, Edictum, cui modus collationis adscriptus erat: V. Paratitlon *tituli de annona & tribut. ID.*

(h) Id est, Præpositis horreorum, qui acceptam a Susceptoribus annonam adseruabant. *ID.*

(i) Id est, *Restituent.* V. *Glossarium. ID.*

(k) *Seleucia* hic accipienda est Seleucia Syriæ, quæ prope Antiochiam, cuius mentio apud Ammianum *lib.* 14. *cap.* 8. & *lib.* 29. *cap.* 1. vbi in Gestis anni 370. id est ante biennium, notat, hunc ipsum Valentem in nemoroso quodam inter Antiochiam & Seleuciam loco constitisse. Eam quoque designatam videre licet in *Itinerario Peutingeriano.* Vide & Stephanum in Σελεύκεια: dixi *tit. de Classicis. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 58.

Logografis iugatio committi, id est possessiones inspiciendæ & describendæ, denique census modum eis adscribendi causa committi *hac* Valentis *Constitut.* prohibentur: Item ipsa collatio per eos celebrari vetatur: id est eis inferri tributi modus interdicitur. Illud scil. per Censuales, hoc apud Susceptores fieri debet. Illi Censualibus libris tractandis Præpositi; hi suscipiendis annonis & in horrea condendis. Officiorum itaque confusioni *hac l.* occurritur; ne aliis in aliorum officium transeuntibus aliqua fisco fraus fieri possit.

Logografi, quorum tribus præterea legibus *hoc Cod.* mentio fit, puta *l. 6. sup. de diuers. offic. l. 8. sup. de cohortalib. l. 3. sup. de tabulariis, Logografis, & censualibus:* & *Nouella Iustin. 128.* qui & plenius *Logografi Ciuitatum* dicuntur *d. l. 3. de tabul.* finitimum quoddam officium erat Tabulariis, Censualibus, Scribis, Subscribendariis, Diurnariis; Quare & his iunguntur tum *ipso titulo de Tabulariis, Logografis & Censualibus;* tum *d. l. 3.* & *d. l. 8.* Fuisse eos, vt ante hæc tempora, ita & huius constitutionis tempore de *Officialium* seu Cohortalium numero, docet *d. lex 8. de cohortal. lex 6. de diuers. officiis.* Verum postea ex Curialium numero esse cœpisse, docet *d. lex 3. sup. de Tabulariis*: & obnoxia valde hæc Officia fuisse iuxta *hanc l.* ostendit *d. lex 8. sup. de cohortalib.* Quandoquidem adsiduo tormentorum seu suppliciorum periculo subiacebant. Denique non aliud fuerunt Logographi, vt ex *hac leg.* colligi potest, simul & finitimis illis quæ dixi, Officiis, quam ii qui rationes conficiebant tributorum. Alii & finitimi his fuere per Ægyptum & Nili tractum, *Logographi Chomatum, de quibus leg. vlt. inf. de conlat. vicorum.*

Illud obscurum est, quod *vers. Officiales* continetur. Nempe Officiales ex huiusmodi commerciis aliquid per auaritiam accepisse & captasse, cuius hunc sensum puto: Officiales Iudicum, qui id agere debebant, ut ne officiorum confusio fieret, lucellum aliquod exinde iam captasse, vt Logographi in aliorum Officia inuolarent. Quare *commerciorum* appellatione id *hac leg.* designatur: pari sensu quo *l. 15. in f. sup. de Numerariis.*

DE IN-

DE INDICTIONIBVS. TITVLVS V.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XVII.

De INDICTIONIBVS, annorum Indicibus, dicam *inf. tit. de Indulgentiis debitorum.*

PARATITLON.

INDICTIONVM, *Rubr.* & *l.* 1. 4. *h. t.* & *l.* 3. 18. *sup. de annona & trib.* & *l.* 14. *sup. de proximis Comitib. dispos. l.* 7. 8. 11. *inf. de extraordin. muner.* quæ & Indicta Symmacho, *lib.* 10. *Ep.* 41. forma hæc erat; Delegatio scil. *l.* 2. 3 *inf. h. t.* & *l.* 1. *sup. de annona & trib.* & *l.* 8. *inf. de extraordin. mun. l. vn sup. ne conlatio per Logograph.* mittebatur certo tempore, *d. l.* 8. *inf. de extraord. muner.* anniuersariis vicibus, *d. l.* 8. emittebatur, *d. l.* 8. *inf. de extraord. mun.* promebatur, *d. l.* 8 cui manu Principis modus Indictionis adscriptus erat, *d. l.* 1. *de annon. & trib.* ad Præfectum Prætorio, *d. l.* 8. *inf. de extraord. mun.* Huius delegationis, a Scriniariis Præfecti Prætorio, *l.* 3. *h. t.* fiebant particulares delegationes, quæ per singulas prouincias transmittebantur, *l.* 4. *h. t.* locis celeberrimis publicabantur, *d. l.* 3. & 4. certo tempore ante Indictionis exordium, *dd. ll.* 3. & 4.

I. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Pompeiano (b) Proconf. Afric.

ID tantum, quod est necessarium, intra Africam militibus consistentibus, prouincialibus iubemus indici, (c) ac, iuxta matricularum (d) fidem, quod exigit ratio, (e) postulari: ita vt, si quid erogationibus redundarit in speciebus diuersis, vel præbitione, vecturisque, (f) id futuræ Indictioni conlationique (g) proficiat. Dat. v. Kalend. (h) April. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem *ei*, est lex 29. *sup. de erogatione militaris annonæ*; & *lex* 63. *sup. de cursu publico*, & *lex* 29. *sup. de annona & trib.* Cuius eadem prorsus est sententia. Et forte *lex* 28. *infr. de Susceptoribus. GOTHOFR.*

(b) Reliquæ *leges*, quas *huic* coniungendas dixi, inscribuntur *Prouincialibus prouinciæ Proconsularis. Pompeianum* interim *hic* obserua Proconsularem Africæ sub Honorio, de quo v. *Prosopogr. ID.*

(c) Extraordinaria Indictione, vt diserte docet *d. lex* 29. Quare fugitiua est hæc *lex*: nisi de omni Indictionum genere ordinariarum & extraordinariarum hunc *tit.* esse putemus. *ID.*

(d) *Matriculæ. ID.*

(e) Id est, necessitatis militaris & annonariæ descriptio. *ID.*

(f) *Vecturæ.* Forte reponat quis hic, *Iuncturisque*, vt ita Curatoricios equos designet, de quibus *d. l.* 29, verum de hoc mox. *ID.*

(g) Id est, ordinariæ. *ID.*

(h) *Prid. Kal.* Ita tribus illis *legibus*, quomodo & hic reponendum. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 59. AFRICÆ Prouinciæ proconsulari, ne extraordinaria hoc tempore Militaris annonæ collatione, sed & indebita cursus publici vsurpatione, attereretur, prolixa constitutione, cuius hæc nostra ἀπόμοιρον est, vt & reliquæ illæ, quas in *Notis* memoraui, consultum voluit Honorius Imp. Anno D. 401.

Huius duæ sunt sententiæ. Prima, de *Modo* extraordinariæ annonæ militaris: Nempe id demum annonæ, militaris nomine extra ordinem Afris indici iubet Honorius, quod necessitas annonæ militaris reuera deposcere videtur. Nempe, vt extra ordinem necessitate vrgente hæc Indictio fit, ita nonnisi quatenus necessitas postulat ea facienda est. Id quod pariter continetur *lege* 29. *sup. de annona & tribut.* quæ & ipsa *huic* inter alias coniungenda est: hoc tantum ferme discrimine, quod hæc *Proconsuli Africæ* inscribitur, illa & cæteræ *Prouincialibus ipsis prouinciæ Proconsularis*: Quomodo de eadem re ad diuersos eodem tempore scribi moris fuisse, complures aliæ *hoc Codice* leges ostendunt: de quo peculiari capite *in Prolegomenis*. Verba *legis* illius hæc sunt: *Perpensa cura statuimus, vt non amplius*

amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur, quam rei annonariæ necessitas ac deuotio postularit.

Ex quo interim apparet, hac tempestate sub Honorio Imp. *Militem* intra Africam constitisse, tuendo videlicet limiti aduersus Barbaros potissimum, vel etiam ne ea Imperii pars rebellaret: Quod sane paulo ante quoque factum sub Gildone, qui & ipse in ea aduersus Honorium rebellauit, Anno Dom. 396. imo & Arcadii Imperio eam adiectam voluerat. Mauri denique Africam lacessebant: teste Claudiano *de bello Gildon. v. 283. seqq.* & *lib. 1. in Eutrop. v. 400.* Zosimo *lib. 5. cap. 11.* Verum Africa Stiliconis consiliis & prouisione mox liberata: quod etiam *Vetus Inscriptio* apud Gruterum CCCCXII. 3. Stiliconi posita testatur. De quo ad *dict. legem 29.*

Altera *huius leg.* sententia est: *Redundantem* etiam ex hac extraordinaria militaris annonæ collatione, quantitatem, id est, si quid post factam erogationem in milites, superfuerit, futuræ indictioni seu illationi proficere & imputari debere. Quod ipsum rursum *d. l. 29.* continetur: *Si quid vero*, inquit, *de eodem modo diuersarum specierum potuerit redundare, futuræ iussimus inlationi proficere, scilicet vt in locis propriis conlata frumenta possessor dependat.* Non absimiliter pretia specierum vrgente necessitate fisco venditarum in collationem fisco inferendam imputantur, *l. 2. C. Iust. vt nemini liceat in empt. specierum.* Similiter & sumptus facti in transitu militum: *Nouella 129.* Quæ tres imputationum species notandæ sunt, vel eo magis, quod vix quidquam de præterito in futurum sibi fiscus imputari patitur.

Reliquis interea speciebus, quæ extra ordinem hoc tempore per Africam indictæ, præbitæque, connumerantur *hac leg.* Vecturæ: Vbi per *Vecturas* intelligo, iuncturas (quomodo etiam hic legendum quis putet, *iuncturisque* vel *veterinisque*) seu equos vecturis aptos, & sic equos Curatoricios: de quibus nominatim agitur, *dict. leg. 29. sup. de annona & trib.* quæ *huic*, vt dixi, inter alias, conferenda est. Sic certe & *l. 6. de Scænicis*, eadem *iunctura* vox restituenda, vbi de ea voce plene. Quicquid sit, voce hac *vecturis*, intelligendus est, non actus aliquis vehendi forte, verum species quædam, quæ extra ordinem velut necessaria postulata, erogata, collata, præbita: *Ita vt, si quid* EROGATIONIBVS *redundarit, in* SPECIEBVS *diuersis, vel præbitione*, VECTVRISQVE, *id futuræ indictioni* COLLATIONIQVE *proficiat.* Vbi *præbitionis* quoque vox propria collationi specierum, tironum, equorumque: vid. *inf. tit. 18. qui a præbitione tironum vel equorum excus.* Hinc & præbitiones canonicæ, *l. 4. sup. tributa in ipsis specieb.*

Postremum sub finem *huius l.* aliquid monendum, quod ad totum *titulum* pertinet; nempe *Indictionis* vocem pertinere & complecti omne Indictionis genus, siue canonis ordinarii, siue quid præter canonem indicatur. Est enim Viri alioquin doctissimi Valesii error in *Marcellini lib. 17. cap. 3.* qui indictionem esse ait, *quidquid præter canonem indicitur*: Nam imo *huius Codicis legibus*, huiusque æui vsu, *Indictio* proprie loquendo de *Canonicis* dicta, & a superindictione distincta passim: vid. saltem *l. 3. sup. de annonis & tributis.* Vnde & Indictio pro Anno *l. 18.* & *35. eod. tit.* & distincti hic tituli *de Indictionibus*, & *de superindicto.* Vnde & cum superindictum indicatur, non *Indictio* simpliciter dicitur, verum *nouæ Indictiones*, vt apud Plinium, *in Panegyr. c. 36.* & Saluianum *lib. 5. cap. 7.* & *8.* indictionale augmentum Ammiano Marcellino *lib. 17. cap. 3.* Tandem id ostendunt *huius tituli leges*: quæ pertinent omnes ad *formam* Indictionum siue eæ ordinariæ sint, siue extraordinariæ.

P. 60 EXTRAORDINARIÆ *cuidam pecuniarum indictioni, ne quis se ab ea immunem putaret*, Ordinariæ, *seu* Canonicæ *nomen inditur ab Honorio, A. D.* 416.

II. (a) Impp. HONORIVS, & Theod. AA. Palladio (b) PF. P.

OMNES omnino, quocunque ex (c) titulo possidentes, quod delegatio (d) superindicti (e) nomine videtur amplexa, velut (f) canonem cogantur inferre: Et, (g) ne qua sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius *Canonis* vocabulo postuletur. Nulla igitur domus, vel sacri (h) patrimonii, vel Emphyteutici iuris, vel hominum priuatorum, etiamsi priuilegium aliquod habere doceantur, (i) ab hac necessitate seiuncta sint: (k) quæ iam non extraordinarium, vt hactenus, sed ipsis (l) facientibus, *canonicum* nomen accepit. Dat. VII. Id. Ian. Rau. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTAE.

(a) *Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.* Et concordat omnino huic l. *lex 5. sup. de annona & trib.* GOTHOFR.

(b) *Palladius* sub Honorio. PP. Italiæ. v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Quocunque titulo*, Cod. Iust. *RITTER.*

(d) De hac *Delegationis* voce consule *Paratitlon* & *Glossar.* GOTHOFR.

(e) Ita quoque restituerunt in *Cod. Iust.* etsi antea haberet, *superindictione*: quæ sane vox etiam proba est, vt docet *lex 5. inf. de extraordinar. ID*

(f) *Canones*

(f) *Canones*, in C. Iust. *ID.*

(g) *Et vt ne qua*, Cod. Iust. *RITTER.*

(h) Domos trium generum obserua: *sacri patrimonii, emphyteutici iuris, & hominum priuatorum.* GOTHOFR.

(i) *Doceatur*, Cod. Iust. *ID.*

(k) *Sit*, Cod. Iust. *ID.*

(l) Ipsis, nobis scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIIS ab Indictionibus cum regulariter quædam personæ immunes sint, saltem ab extraordinariis siue sordidis muneribus, de quib. *suo titulo de extraordin. siue sord. mun.* plenissime: quandoque tamen ea Reipub. tempora incidunt, vt tum pecuniarum, tum & aliarum specierum superindictum seu extraordinaria collatio & oblatio desideretur. Quod quia euenire sæpe solebat, simul & ab huiusmodi superindicto excusatos sese nonnulli vellent, tanquam ab extraordinario munere, & appellatione extraordinarii velut Gorgonis capite obiecto, vel panno rubro efferati, collationem illam defugerent, & priuilegia sua obtenderent; e re visum Principibus, rei atrocitatem & inuidiam verborum lenitate emollire, ac nominatim cauere, ne *extraordinaria* aut dicerentur aut crederentur, etsi *superindicti* nomine exigerentur, quin potius ordinaria seu canonica censerentur, vt ita omnes huic necessitati parerent, amoto omni priuilegio. Id vero præstat *hac lege* Honorius; id præstitit antea Constantius gemina germana *lege 5. sup. de annona & trib.* pari occasione & necessitate: vbi plura hanc ad rem. Hanc sane pertinere existimo ad eam rerum necessitatem, qua bellis vndique ingruentibus a Barbaris & Tyrannis passim imperium appetebatur, in quibus & Attalus Tyrannus: videnda hoc ipso Anno *lex vlt. inf. de infirm. his quæ sub Tyrann.* Vbi de Barbarica depopulatione & clade agitur.

III. (a) Impp. THEODOSIVS, & Valentinianus AA. Isidoro PF. P. (b)

CVM omnis hoc Ægyptiaci tractus (c) possessoribus conducibile videatur, vt ante Kal. MaI prædelegatio (d) manifestetur in locis, (e) ne per ignorantiam conlatores, ad anni (f) prioris exemplum, ante delegationem missam ea cogantur exsoluere, quæ postmodum indebita, missa delegatione, forsitan prouocauit (g) euentus: Scriniariis (h) videlicet Sedis (i) Excelsæ modis omnibus ordinata salubriter impleturis: ita vt Augustaliani (k) Officii, & Cohortalis, & Defensoris discrimine, in locis celeberrimis, per dismenstruum (l) tempus, ad omnium perueniat notionem. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda autem *illi* est *lex* 189. 190. 191. imo & 192. *inf. de decurion.* Item *lex* 2. *inf. de frumento Alexandrino*: & *lex* 2. *inf. de Alexandrinæ plebis primatib.* Concordat huic quoque *lex prox. inf.* GOTHOFRED.

(b) *Isidorus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. A. D. 435. 436. Ad hunc ipsum Isidorum P. P. extat quoque Isidori Pelusiotæ *Epistola* 299. *lib.* 1. quam ad *titulum de naufragiis*, exhibebo. Meminit eius & Theodoretus *ep.* 47. *ad Proclum Constantinopol.* quæ est de Censitore & Peræquatore, v. & *Prosopogr. ID.*

P. 61.

(c) *Tractus Ægyptiacus* pro diœcesi Ægyptiaca: de quo vide Orbis Romani descriptionem ex *hoc Codice. ID.*

(d) *Prædelegatio*, id est delegatio ante emittenda. Pari modo *præcommodari* dixit in *d. l. 2. inf. de Alexandr. plebis primat.* quæ huic inter cæteras iungenda est: Ita & prædamnati, *l. 2. inf. de hæreticis*: & in Glossis Philoxeni, *Prædamnatos*, Προκαταγνωσθέντας. Reliqua vide in *Glossario. ID.*

(e) Celeberrimis scil. vt *infra* & publicis. *ID.*

(f) Id est anni 435. sub Gigantio, de quo mox. *ID.*

(g) γρ. *Prouocabit*; quod eleganter dictum, neque muto in *reuocabit. ID.*

(h) *Scriniarios* nota Præfecti prætorio Orientis. *ID.*

(i) Id est, Præfecti Prætorio. *ID.*

(k) Id est, Præfecti Augustalis, de quo agitur & *d. l.* 190. & 192. *inf. de decurion.* Interim hæc Tria obserua; Officium Augustalianum, nempe totius diœceseos, Cohortalem prouinciæ; Defensorem ciuitatis. *ID.*

(l) *Dismenstruum* tempus, pro bimestri; nisi malit quis *bismenstruum. ID.*

COMMENTARIVS.

PVBLICANDÆ seu publicæ proponendæ Indictionis ratio seu modus, ac nominatim per omnem Ægypti tractum, *hac* Theodosii Iun. *constitutione* præstituitur An. D. 436. Quæ prolixæ Theodosianæ constitutionis pars est, qua vt Alexandrinis, ita & Ægyptiis in commune, aduersus iniustas quorundam molitiones, consultum iuit. Modum igitur inter cætera publicandæ Indictio-

nis

nis eo fine præſcribit (*Cum,* inquit, *omnis Ægyptiaci tractus poſſeſſoribus hoc conducibile videatur*) hunc videlicet. *Primum,* vt in locis publicis & celeberrimis proponatur, ne per ignorantiam collatores exſoluere cogantur, atque ita ad omnium notitiam peruenire poſſit: quod in omnibus alioquin Edictis tralatitium eſt; de quo conſule *Patitlon de conſtitutionibus Principum, & Edictis.*

Secundo, *Ante Kalendas Maii* proponi & publicari id iubet; An quia id Indictionis per Ægyptum exordium erat: quod alioquin etiam cauetur *l. prox. inf.* Sane, cum alibi Indictionis exordium a Kalendis Septemb. initium ſumeret, vel etiam a Kalend. Ianuariis, Antiochena Indictio a Kalendis Maii ducebatur: quod teſtatur Auctor *Chronici Alexandrini in Iulio Cæſare pag. 439. edit Raderi.* ἔτος Γαΐου Ἰουλίου ὁ δικτάτωρ ὅ ἐστιν μονάρχης, ἀπάντων ἐκράτησεν ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ τυραννίᾳ ἐπὶ ἔτη δ', καὶ μῆνας ζ', πρὸ δ'. εἰδῶν Μαΐων τῆς πρώτης ἐπινεμήσεως, καὶ προετέθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ, ἐλευθερία αὐτῆς ὅτε καὶ Ῥωμαίοις ἐγένετο, τῇ κ' τοῦ Ἀρτεμισίου μηνὸς πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ ἐκλήθη ὁ αὐτὸς Καῖσαρ Ἰούλιος δικτάτωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ γ' καὶ κ' τοῦ Ἀρτεμισίου μηνός. Χρηματίζει οὖν τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας εἰς τιμὴν αὐτῆς ἔτος α'. Καὶ πρῶτον ἔτος τῆς ε' καὶ δεκαετηρίδος τῶν Ἰνδικτιῶν, ἀπὸ πρώτου ἔτους Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος. *Item Iulius Cæſar, Dictator, hoc eſt monarcha, ſuperbum & crudele in omnes imperium exercuit annos quatuor, menſes ſeptem, IIII. Idus Maias Indictione prima. Et donata eſt Antiochia magna libertate, quando ſe Romanis ſubiecit, a Iulio Cæſare XX. Maii illi denunciata. Et renunciatus eſt Iulius Cæſar Antiochiæ magna vrbe dictator, tertia & viceſima Maii. Incipit ergo Antiochiæ, ad eius ciuitatis illuſtrem memoriam, annus primus (Caii Iulii Cæſaris Dictatoris) & annus primus Indictionis, quæ annos continet quindecim a primo anno C. Iulii Cæſaris.* Nempe ait, Indictionem primam Antiochenam a menſe Maio ſuæ αὐτονομίας initium ducere. In Ægypto ſane hæc ratio certiſſima eſt, neque alia quærenda: quia tum meſſis peragebatur. Plinius, *lib. 18. c. 18. Inarari certum eſt abiecta prius ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt, Nouembri menſe incipiente: poſtea pauci runcant, quod botaniſmon vocant: reliqua pars nonniſi cum falce arua viſit, paulo ante Kal. Aprilis: peragitur autem meſſis, Maio.* Et *eodem lib. c. 7. In Ægypto hordeum ſexto a ſatu menſe* (qui *Abib* Exodi 13. *v. 4.*) *frumenta ſeptimo metuntur.* Leo Afer, teſtis αὐτόπτης *deſcript. Africæ lib. 8. c. 4.* ſub *Aprilis initium ſegetes ſuccidunt* (Ægyptii) *ſucciſas confeſtim triturant, neque ſpicam ad vigeſimam Maii ſecundam relinquunt.* Huc etiam ſpectat, quod memoratur *Exodi 9. v. 32.* In Palæſtina vero vno menſe vel amplius ſerius meſſis peragebatur, a feſto Paſchatis ad feſtum Pentecoſtes vſque: quod ideo feſtum meſſis vocatur, peractæ ſcil. *Exodi 23. v. 15. & 16.* Ioſephus *lib. 3. Antiquit. Iudaic. c. 10.* Hieronymus *comment. in Amos, c. 4. v. 7. pag. 70. Tom. VI. Oper. edit. Francf. apud Chriſt. Genſch.* Tandem & per bimeſtre tempus hoc Edictum proponi publice iubet *h. l.* Theodoſius Iun. a Kalendis videl. Martii ad Kal. Maii vſque, ea ratione, quam nominatim addit: cui plane gemina eſt, quæ redditur *l. 4. prox. inf.* A menſe igitur Martio Indictionis edictum in Ægypto proponi oportuit: ſimiliter prorſus Iuſtinianus *Nouella 128. cap. 1.* voluit *per Iulii & Auguſti bimeſtre tempus,* particulares diſpoſitiones collationum futuræ indictionis in foro vniuſcuiuſque diœceſis proponi: Quod caput cum *hac l.* componi velim. Peragendæ porro eius rei curam Scriniariis Præfecti Prætorio imponit: Ab his ſcil. Scriniariis hæ Indictionum delegationes per prouincias & ciuitates emittebantur, de quibus Scriniariis *ſuo titulo lib. 8. de Numerariis, Actuariis, Scriniariis:* vt cæteroquin ad Præfecti Prætorio, eiuſque officii curam res tributaria pertinebat, de quo ſæpe. Tandem & propoſitionis periculum ac ſolicitudinem per Ægyptum Officialibus Præfecti Auguſtalis, Cohortalibus etiam ſingularum prouinciarum, & Defenſoribus ſingularum ciuitatum imponit. Quare iam hinc colligimus, Scriniarios Præfecti Prætorio delegationes ſeu Indictionum edicta emiſiſſe: hos vero proponendorum ſimilitudinem geſſiſſe per vniuerſam diœceſim, eiuſque prouincias & ciuitates.

Cauſam porro huiuſce *legis* ferendæ hiſtoricam indicat *hac leg. ipſa* Theodoſius Imp. Nempe quod ſuperiore Anno 435. collatores per ignorantiam coacti fuiſſent exoluere, quæ poſtmodum indebita fuiſſe euentus prouocauit, comprobauit. Quod cum attendo, pertinere id omnino exiſtimo ad Gigantium Cappadocem Correctorem *Auguſtamnicæ* (quæ Ægypti prouincia erat,) qui hanc prouinciam plurimis calamitatibus affecit: inter cætera miſeris poſſeſſoribus νέᾳ ἀπογραφῇ coactis exſoluere indebitum tributorum modum: multis etiam eam ob rem fugere coactis, qua cauſa etiam in vincula coniectus is, multatuſque ab Imp. Theodoſio: de quo Iſidorus Peluſiota (quæ vrbs Peluſium Auguſtamnicæ primæ metropolis erat) *lib. 1. ep. 281. 351. 352. 430. 483. 484. 485. 486. 487. 489. 490.* e quibus etiam *epiſtola 485.* data eſt ad eundem *Iſidorum PP.* cui hæc *lex* inſcribitur: *ep.* vero *486. ad Florentium* Iſidori ſucceſſorem. De hac vero νέᾳ ἀπογραφῇ Gigantii eſt *d. ep. 487.* & 490. ac potiſſima inter omnes 487.

P. 62. IV. (a) Idem AA. Dario (b) PF. P.

PARTICVLARI (c) delegationum notitia, ante Indictionis exordium ſingulis tranſmiſſa prouinciis, conlationis modum, a poſſeſſoribus multo ante proſpectum, deuotionis (d) ſolitæ, non ſubitis calumniis, Tua Sublimitas faciat imputari, (e) vt & Prouincialibus ſubeundi diſpendia (f) neceſſitas auferatur, & Officiis ingerendi (g) damna licentia denegetur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameæ, (h) Iſidoro & Senatore Coſs. [436.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *Lex* 2. seu *vlt. C. Iust. h. t.* Et iungenda ei *lex vlt. sup. de annona & trib.* GOTHOFR.

(b) *Darius* PP. sub Theodosio Iun. & quidem Orientis, vt expresse vocatur, *l. vlt. sup. de decur. & silent.* quae ei pariter inscribitur Anno prox. 437. *ID.*

(c) Ita μερικῇ διατυπώσει τῶν συλλογῶν, *particularis dispositio collationum*, *Nou.* 128. *in pr. ID.*

(d) Reponit Cuiacius, *deuotioni*: Si quid immutandum est, malim legere, *deuotione solita*, de quo mox plura. *ID.*

(e) Malim, *importari*: mox vt ostendam. *ID.*

(f) *Dispendii*, C. Iust. *quod* non necesse: Nam & mox *ingerendi damna. ID.*

(g) *Inferendi* Cod. Iust. male: pari mutatione, qua in *l.* 1. *Cod. Iust. de oblat. votor.* cum *ingerendi* vox exstet in *l. vn. sup. hoc Cod. eod tit.* vnde ea desumpta est: vid. Iuretum *in Symmachum lib.* 4. *ep.* 29. *ID.*

(h) *Bithyniae.* vid. *Chronicon Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

PVBLICARI delegationis seu Indictionis formam *hac leg.* pariter vt *superiore* per prouincias, dispositione Praefecti Praetorio, ante Indictionis exordium iubet hac constitutione Theodosius Iun. quae prolixioris constitutionis Theodosianae pars est, qua rei tributariae simul & prouincialium securitati consultum voluit, vt ostendit *lex vlt. sup. de annona & tribut.* quae *huic* iungenda est. Rationem, cui & similis occurrit *leg. superiori*, addit, vt ita *modum conlationis a possessoribus multo ante prospectum*, *deuotione solita non subitis calumniis importari* contingat: nam ita *hic* legendum est, *deuotione solita importari*: manifestissimo hoc sensu, non subita & improuisa exactione, quae vtique calumniae species est, tributa inferri oportere: verum *solita deuotione*, atque animi in vtilitatem publicam propensione, & spontanea ac diligenti illatione. Nempe *deuotio & deuotio solita*, vt in commune de tributorum illatione dici solet, quod *Glossarium* prolixe ostendit, ita nominatim de spontanea diligentia, nulla vi aut calumnia, aut exactione praecipiti extorta, vt contra *indeuota desidia* dicitur de mora facta in illatione tributorum, *l. vn. sup. de offic. Vicarii.* Quare hic omnino opponuntur, *deuotio solita* & *subitae calumniae*: Calumniae, inquam, quibus, vt fine *huius l.* indicatur, neque minus *leg.* 3. *sup.* prouinciales non ante praemoniti indebita saepe exsoluere coguntur ab Officialibus: contra, si modum multo ante prospexerint, & prouincialibus necessitas subeundi dispendia aufertur, & Officiis ingerendi damna licentia denegatur.

P. 63.

DE SVPERINDICTO.

TITVLVS VI.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XVIII.

DES CREVËS.

Cum hoc *Titulo* committendus *Titulus inf. de extraordinariis muneribus*: cuius Tituli *leges* vt complures huc spectant, ita & nonnullae melius sub *hoc Titulo* collocatae fuissent.

PARATITLON.

SVPERINDICTVM, *Rubr.* & *l. vn. h. t. l.* 4. *de decur. & silent.* & *l.* 14. *sup. de prox. Com. dispos.* & *l.* 2. *sup. de indiction. l.* 16. 20. *inf. de extraordin. mun.* superindictio, *l.* 5. *inf. de extraord. siue sord. mun. l.* 33. *de operib. publicis.* superindicti oneris pondus, *l.* 3. *inf. de conlat. donat.* superindicti grauamen, *d. l.* 4. *sup. de decurion. & silentiar.* superindictitii tituli pensio, *l.* 36. *sup. de annona*: *l.* 3. *sup. de decur. & silentiar.* Anianus ad *l.* 11. *inf. de extraord. siue sord. mun.* & *Nouella Maioriani de indulg. debitor.* 4. superindicti tituli, Cassiodoro I. *Var.* 26. [augmentum &] superindictitium, *l.* 4. *seu vlt. inf. de conlat. fundor. patrim.* exquisiti tituli, Ammiano Marcellino *lib.* 19. *cap.* 11. indicta extra ordinem, *l.* 29. *de annona.* superindictitia onera, Cassiodoro *V. Var.* 14. adiectio, *l.* 23. *sup. de annona.* augmentum *l.* 4. *inf. de collat. fundor. patrimon.* Cassiodoro *lib. IX. Var.* 10. extraordinarium nomen, *d. l.* 2. *supr. de indictionib.* extraordinaria indictio, *l.* 11. *inf. de extraordin.* vbi vide plura: indictionale augmentum Ammiano Marcellino *lib.* 17. *cap.* 3. incrementa, *ibid.* conquisita, *ibid.* prouisiones, *ibid.* prouisi tituli, *lib.* 30. *cap.* 5. indictiones tributariae Saluiano *lib.* 5. *cap.* 6. nouae indictiones, *eidem lib. cit. cap.* 7. & 8.

tributi cumulus, *dict. cap.* 8. Ab hoc immunes erant quidam, de quibus vide *l.* 36. *sup. de annona*, & *l.* 14. *sup. de prox. Comit. dispos. l.* 2. 3. 4. *sup. de decurion. & silentiar. l.* 1. 2. 4. 5. 6. 9. 13. 17. 20. 21. 22. & *l. vlt. inf. de extraordin. munerib.* & *d. l. vlt. inf. de collat. fundor. patrimon.* Notandum quod Honorius profitetur, *l.* 33. *de operib. publ.* præcipuam sibi curam esse, ne prouinciales nostri superindictionibus prægrauentur.

I. (a) Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA. ad Proconsules, (b) Vicarios, (c) omnesque Rectores.

NIHIL superindictorum nomine ad solas Præfecturæ (d) litteras quisquam Prouincialis exsoluat: Neque vllius omnino indictionis titulus, (e) etiam solemnis, (f) immineat, nisi eum (g) Nostro confirmata iudicio, & Imperialibus nexa (h) præceptis, (i) Sedis (k) Amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. Dat. VII. (l) Kal. Iun. Med. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

INTERPRETATIO. *Ista lex præcipit, vt nullum per* (m) *Rectores prouinciæ superindictum Prouincialibus imponatur, nisi forte ex hac re processisse præceptio Dominica* (n) *comprobetur: tunc enim id quod superindictum est aut peti aut exigi poterit, quando a rerum Domino cognoscitur constitutum.*

NOTAE.

(a) *Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Atqui non nisi vnicus Proconsul sub imperio Valentiniani Iunioris fuit, puta Proconsul Africæ; Imo fuit & Proconsul Hispaniæ: de quo dixi ad *l.* 14. *sup. de accusation.* ID.

(c) V. *leg. vn. sup. de Officio Vicarii:* vbi dixi. ID.

(d) Id est Præfecti Prætorio: Nam hac parte Aniani interpretatio falsa est. ID.

(e) *Tituli*, & mox, *etiam solemnes immineant*, MSS. W. G. & Edit. Sichard. RITTER.

P. 64. (f) *Solemnis* titulus, id est, Canonicus & ordinarius: sic solemnis pensitatio, *l.* 31. *sup. de annona & trib.* solemnis ratio *l.* 64. *sup. de cursu publ.* solemnis expressio, *l.* 3. *sup. trib. in ipsi. specieb.* Solemnes species, *l.* 6. *de exactionib.* Solemnia absolute *l.* 1. §. 1. *D. de munerib.* & apud Amm. Marcellinum, *lib.* 17. *cap.* 3. GOTHOFR.

(g) *Nisi eam nostro confirmatam iudicio, & imperialibus nixam præceptis, sedis amplissimæ deposcat indictio*, ita Sichardus edidit. RITTER.

(h) *Nixa* Cod. Iust. & Sichard. ID.

(i) *Præcepta* hic sunt Edicta super Indictione; quo ipso sensu *præceptum* accipitur *l. vlt. sup. de constitutionibus Principum.* Eodem sensu præceptio, *l.* 27. *sup. de annona & trib.* GOTHOFR.

(k) Id est, Præfecti Prætorio. ID.

(l) Alias *VIII.* vt præfert Edit. in 4. ID. Cod. Iust. *XVIII.* MS. W. & Sichard. *XVII.* MS. G. *XV.* RITTER.

(m) Male. GOTHOFR.

(n) *Dominica*, id est Regia. v. *Gloss.* ID.

COMMENTARIVS.

PRÆFECTI PRÆTORIO soli literis suis neque superindicere neque indicere quicquam possunt, ex hac Valentiniani Iun. constitutione: quod & ipsum iam antea cautum *l.* 7. 8. 10. 11. *inf. de extraordin.* Vt maxime scil. rei tributariæ solicitudo ad Præfectum Prætorio pertinuerit, quod ex infinitis *huius Cod.* legibus liquet, idque etiam Zosimus *lib.* 2. *cap.* 23. diserte tradit, muneris eorum fuisse, curare τὰς ἁπανταχοῦ φορὰς *vbique terrarum vectigalia*: ipse tamen solus neque indicere, neque superindicere quicquam potuit; Quanquam & aliter quadamtenus obseruatum sub Constantio, docet *lex* 7. & 8. *inf. de extraordin.* Solius itaque reuera Principis istud est: Quare & Sidonius *lib.* 2. *epist.* 1. de Seronato Aruerniæ euerriculo, *Indicit*, inquit, *vt* DOMINVS, *exigit vt Tyrannus:* & post; *Noua tributa perquirit:* vbi *Dominus* pro Rege & Principe accipiendus: Nam & ita Interpres *præceptionem dominicam* dixit: & mox; *Quando a rerum Domino cognoscitur institutum.* De qua *Domini* appellatione pro Imperante plura ad Sidonium Doctiss. Sauaro. Quid igitur? Vt solius Præfecti Prætorio literas solas sequi hac parte vetantur Rectores Prouinciarum, puta Proconsules, Vicarii, Rectores (Nam hæc tria administrationum prouincialium genera, tres hi gradus, fuerunt; quæ ratio est inscriptionis *huius l.*) Ita Indictionum & superindictorum forma hæc præscribitur, puta, vt non ante exactionis vllius curam in se recipiant Administratores seu Iudices Spectabiles, Clarissimi, quam iudicium Principis præcesserit seu Imperiale præceptum, & Præfecti literæ his nexæ fuerint. Atque huc facit iam Ammiani Marcellini locus, *lib.* 17. *cap.* 3. sub Constantio in gestis anni 358. *Cum Florentius Præfectus Prætorio, quicquid in capitatione deesset ex Conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus animam prius amittere, quam hoc sinere fieri memorabat:* Mox, *Indictionale augmentum oblatum sibi, nec recitare,*

nec SVBNOTARE *perpessus*, *humi proiecit*. Qui locus committtendus cum *l.* 7. & 8. *inf. de extraord. siue sord. munerib.* ni fallor. Conqueritur & Saluianus suo æuo *lib.* 5. *cap.* 7. *Veniunt plerumque noui nuntii, noui Epistularii a summis Sublimitatibus* (id est a Præfectis Prætorio) *missi*, *decernuntur nouæ Indictiones*, &c.

Cœterum pertinet hæc quoque *lex* ad eum Valentiniani Iun. animum: quem Ambrosius in *oratione super eius obitu*, *pag.* 108. *Tom. V. Oper. edit. Paris. Cardinal. Felicis de Mont. Alto* deprædicat; *Quid de amore prouincialium loquar*, *vel quo eos ipse complectebatur*, *vel qui ab iis consultori suo rependebatur*, *quibus nihil vnquam* INDICI *passus est? Præterita*, *inquit*, *non queunt soluere*, NOVA *poterunt sustinere? Ex hoc laudant prouinciæ Iulianum. Et ille quidem in robusta ætate; iste in processu adolescentiæ. Ille plurima repperit*, *& exhausit omnia; Iste nihil inuenit*, *& omnibus abundauit.*

Sub finem *huius legis de superindicto*, ex Scriptoribus nonnullis exteris nonnulla *hic* adnotanda sunt: Ex Ammiano Marcellino primum, apud quem multa eius mentio: vocat is Exquisitos titulos *lib.* 19. *c.* 11. indictionale augmentum, *lib.* 17. *c.* 3. incrementum, *ibid.* conquisita, *ibid.* prouisiones, *ibid.* prouisos titulos, *lib.* 30. *c.* 5. Omitto Sidonium, Saluianum, Cassiodorum. Hæc illa sunt *αὐξαναῖα*, quæ restitui iam olim apud Synesium *ep.* 79. vbi hactenus *αὐλαναῖα* editum, quo loco is de Andronico agit; *δεινὸς γὰρ ἀνὴρ ὑποθέσεις ἐξευρίσκειν, τῇ τε ἑαυτοῦ καὶ τῇ Θόαντος φύσει πρέπουσας· ὃν ἐπὶ τῶν δεσμωτῶν ὄντα ταῖς ἀπαιτήσεσιν ἔταξε τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου τυρωνικοῦ, καὶ συνῆψε τὰ αὐξαναῖα· καὶ ἀεί τι καινὸν ἐπὶ παλαιῷ κακὸν, ἐφ' ᾧ κατὰ φῦλα καὶ δήμους αἰκίζεσθαι*: *est enim ad inuestigandas rationes suo & Thoantis ingenio dignas solertissimus*, *quem carceri præpositum exactorem militaris pecuniæ fecit*, *quam tyronicam vocant*, *& Auxanæa adiunxit; ac semper nouum aliquod ex vetere malum: propter quod per gentes*, *ac conuentus excrucientur*. Nempe ait Synesius, Andronicum ad inuestigandos & commiscendos titulos collatoribus vel debitoribus publicis graues, & suo & Thoantis cuiusdam ingenio solertissimum fuisse: quem etiam ex Commentariensi exactionibus militaris auri, quod *Tironicum* vocant, præfecisse, & incrementa noua seu superindicta adiecisse, ac semper nouum aliquod malum ad vetera, quo regiones populique crucientur. Quis vero nisi hebes plane, aut maligno animo, videat quam *εὐστόχως* hic *αὐξαναῖων* nomen conueniat; non enim tota series orationis id ostendit? non quæ statim subiiciuntur, *ἀεί τι* ΚΑΙΝΟΝ *ἐπὶ παλαιῷ κακόν*? non vox ipsa *συνῆψε*: Quibus nouæ indictiones, superindicta, augmenta, incrementa indicantur. Et tamen multis modis vana est, ac temeraria ista castigatio Dionysio Petauio, solum quia scil. ei nil tale in mentem venit: cum interea quid *αὐλαναῖα* sint, fateatur se non habere, quod certo dicat. Sed Grammaticæ leges Orbilius noster vrget, ab eo, inquit, quod est *αὐξάνω* deriuari *τὰ αὐξαναῖα* nemo Græce vel mediocriter eruditus non dixerit. Ego vero non tam Græce peritus sum, quam ipse videri vult: & tamen dicat mihi quæso Orbilius, an Grammaticæ leges ferant dici Ergasiatorios *l.* 1. *inf. de Alexandr. pleb. primatib.* Ospraturam, *l. vlt.* §. 19. *D. de muneribus.* id genus alia, quæ plebs Ægyptia & Alexandrina passim commenta est. Nam quod in MSS. *αὐλαναῖα* dici constanter contendit, id nihili est: Nam si manuscriptorum fide standum est, valeant omnes emendationes, omnes coniecturæ, quantalibet *εὐστοχία*.

P. 65.

DE EXACTIONIBVS.

TITVLVS VII.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XIX.

De exactionibus Tributorum.

Concordat *huic* omnino *Titulus* 8. *libri* 8. *supr. de Exsecutoribus & Exactionibus*; quo etiam Titulo *duæ leges huius tit.* repetuntur, quod inter errores *huius Cod.* Conditorum quoque deputo. Cœterum duæ Constitutiones ad ECCLESIASTICAM Historiam spectantes *hoc titulo* continentur: puta Valentiniani Sen. *lex* 10. Valentiniani Iun. *lex* 13.

PARATITLON.

EXACTIO, *Rubr. l.* 1. 8. 9. 15. 17. 18. 19. *h. t. l. omnis* 5. *supr. de iis quæ administr.* fiscalium debitorum, *l.* 4. 17. *h. t.* debitorum publicorum, *l.* 13. *h. t.* quæ & simpliciter *Debita* vocantur, *l.* 1. 7. *h. t.* & *l.* 1. *infr. de distrah. pign.* indeque debitores, *d. l.* 1. *h. t.* præstationum fiscalium, *l.* 4. *h. t.* fiscalium pensionum, *l.* 11. *h. t.* fiscalium pensitationum, *l.* 12. *h. t.* specierum solemnium, *l.* 6. *h. t.* auri, *l.* 14. *h. t.* largitionalium titulorum, *l.* 18. *h. t.* a prouincialibus, *l.* 7. 8. 9. *h. t.* possessoribus, *l.* 16. 20. *h. t.* decurionibus,

rionibus, *l.* 2. *h. t.* actoribus cœterisque rei priuatæ Principis, *l.* 6. *h. t.* omnibusque obnoxiis, *l.* 16. *h. t.* debitoribus, *l.* 1. *h. t.* debitoribus fisci, *l.* 5. *h. t.* conuictis debitoribus, *l.* 16. *h. t.* celebrabatur, *l.* 15. *h. t.* ab his qui *Exactores* hac de causa dicti *l.* 1. 10. 16. 20. 21. *h. t. l.* 1. *supr. de exsecut.* Qui quidem in Africa Karthagine in Secretario Proconsulis Africæ creabantur populo admisso, *l.* 20. *h. t.* in celeberrimo cœtu Curiæ, consensu & iudicio pariter omnium per Orientem *l.* 20. *infr. de Susceptor.* pro varietate prouincialium conueniendorum ex officio Rectoris prouinciæ, qui solos potentiores: ex decurionibus, qui solos Curiales: At defensores, qui solos minores exigerent, *l.* 12. 16. *h. t.* Hi vero plerumque sumpti ex Curialibus seu Municipibus, *leg.* 12. 16. *hoc tit. l. vn. supr. de priu. dom. Aug. l.* 12. *supr. de appell. l.* 3. *de bonor. Codicil. l.* 8. 14. 117. *infr. de decur. l. omnis* 5. *supr. de iis quæ admin. Nouella* Maioriani 4. *de indulgent. reliquor.*

Exactorum nomina varia memorantur. Ducenarii, *l.* 1. 9. *h. t. l.* 1. *supr. de concuss. Aduoc.* Centenarii *d. l.* 1. *h. t.* & *d. l.* 1. *supr. de conc. Aduoc.* & Sexagenarii, *d. l.* 1. *h. t.* Illis Exactoribus imminebant pro tributorum varietate Iudices seu Rectores prouinciarum eorumque Officia, *l.* 3. 8. 11. 16. 17. *h. t.* Per Rectorem prouinciæ igitur celebrabatur exactio, *l.* 5. *sup. de exsecutor.* nempe in fiscalibus tributis, imo, & in largitionibus, *l.* 18. *h. t.* non in priuatis, *l.* 11. *h. t.* quod postea abrogatum, *l.* 5. *supr. de exsec.* item præfecti annonæ per Africam & Rationales [summarum] *l.* 8. *h. t.* (non etiam Maiores Iudices, puta Vicarii *d. l.* 8.) & Rationales [rei priuatæ] & procuratores, *l.* 11. *h. t.* At mittebantur quandoque extra ordinem milites, Opinatores dicti, *l.* 16. *h. t.* item Agentes in rebus, & Palatini (id est, Officiales Comitis S. L. & Priu.) *l.* 17. *h. t. l.* 5. *supr. de exsecutor.* qui vicissim Iudicibus & eorum Officiis imminerent, non etiam ipsos prouinciales exigerent, *d. l.* 16. 17. *h. t. d. l.* 5. & 6. *supr. de exsecutorib.* quod, reducto iure antiquo de Palatinis, antiquatum, *l.* 18. *h. t.* Item Compulsores missi, *l.* 15. *hoc tit.* de quibus *l.* 34. *supr. de annona & trib.*

Cæterum, antequam exigerent, breues prius debitorum a Tabulario accipere eos oportebat, *l.* 1. *h. t.*

Sed neque Solis die exigere poterant Christianum quemquam, *leg.* 10. 13. *hoc tit. leg.* 1. 3. *supr. de exsecutoribus;* neque alium pro alio, *leg.* 2. *h. t.* & *l. vltim. supr. de executoribus.* Neque indebite quem exigere, vel aliquam inquietudinem inferre, *d. l.* 1. *h. t.* sed sine concussione omni exactionem facere, *d. l.* 1. *h. t.* alioquin pœnis seuerissimis subiiciuntur, de quibus vide *l.* 1. & 20. *h. t.*

Perpetui exactores esse prohibebantur, *l.* 22. *infr. de susceptor.* annui tantum esse poterant, *l.* 9. *supr. de exsecutorib. d. l.* 22. *infr. de susceptor. l.* 16. *h. tit.* Modum, quo obuiam itum eorum superexactionibus, vide *l.* 3. *supr. de annona & trib.* At prouinciales ipsi, contumaces, *l.* 16. *h. t.* per contumaciam satisfacere differentes, *l.* 4. *h. t.* debiti vigoris auctoritate cogebantur ad solutionem, *l.* 6. 16. *in fin. h. t.* puta custodia militari aperta, libera, *l.* 3. *h. t.* & pignorum capione, id est bonorum distractione, *l.* 3. 4. 7. 16. *h. t.* (v. *infr. tit.* 9.) non etiam carceris pœna, *l.* 3. 7. *h. t.* aut suppliciis, veluti plumbatarum aut plumbi verberibus, aut ponderibus, aliisque *d. l.* 3. & 7. *h. t.*

P. 66.

Reliqua petenda sunt ex *titulo de executoribus lib.* 8. De Exactionibus & Exactoribus, vid. & *l.* 8. 117. *infr. de Decurionib. l.* 1. *de off. iud. ciuil. l.* 1. *de pignorib. l.* 5. *de Nauicular. l. omnis* 5. *de iis quæ administr. l.* 3. *de bonor. codicill. l.* 1. *de his qui cum dispens. l.* 2. *de protostasia, l.* 6. *de quæstion. l.* 3. *de priuileg. eor. qui in S. P. l.* 12. *de appellat. l.* 3. *ne conlat. translat. l.* 14. *in fin. de ann. & tribut. l. vlt. de fisci debitor. l.* 2. 3. 4. *de præd. Senator.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Ælianum (b) Proconſ. Afric. Post alia.

DVCENARII, & Centenarii, siue Sexagenarii, non prius debent aliquem ex debitoribus (c) conuenire, quam a Tabulario (d) ciuitatis nominatim breues (e) accipiant debitorum. Quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet: ita (*) vt, si quis in iudicio questus, quod indebite exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc ipsum probare potuerit, seuera in Exactores sententia proferatur. Dat. Kalend. Nou. Treu. Constantino A. IIII. (f) & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. eod. tit.* Et iungenda *huic* est *lex 2. supr. de annona & trib.* Forte etiam *lex 1. supr. de concuss. aduoc.* & *lex 1. supr. de aduoc. fisci.* GOTHOFR.

(b) *Æliano* huic Proconsuli Africæ hoc anno inscribuntur etiam *d. lex 1. supr. de concuss. Aduocat. lex 1. supr. de Aduocatis fisci.* Eius ipsemet Constantinus meminit in *Epistola ad Probianum,* eius in Proconsulatu Africæ successorem, apud Augustinum *Epist.* 68 (siu. 88. Edit. Benedictin.) & *lib.* 3. *contra Cresconium cap.* 70. *pag.* 476. *Tom. IX. Oper. edit. Benedictin.* plura dixi ad *dict. leg.* 1. *supr. de Aduoc. fisci.* vid. *Prosopograph. ID.*

(c) *Debitores* absolute, pro tributorum debitoribus, v. *Gloss. ID.*

(d) De *Tabulariis* suo *tit. supr. lib.* 8. v. & quæ scribo ad *l.* 1. *infr. de Censu. ID.*

(e) De *Breuibus* vide quoque *Glossarium ID.*

(*) Sequentia omnia resecauit Tribonianus. *ID.*

(f) γρ. Hic & mox *III.* vid. *Prosopogr. ID.*

COMMENTARIVS.

CONCVSSIONI Exactorum, quam φορολόγων ἀπανθρωπίαν vocat Gregor. Nazianz. *Orat.* 16. *pag.* 242. *edit. Lips. apud Weidm.* (de qua *tit. de superexact.*) per Africam nominatim, occurrit *hac constitutione* Constantinus M. vt viceuersa, ne illationi tributorum fraus fiat, *l. 2. supr. de annona & trib.* quæ *huic* iungenda est. Nempe eiusdem Constantini prouidentiæ fuit, eadem constitutione prouidere.

Duo hæc igitur *hac leg.* constituit; Primum, vt non nisi Breuibus debitorum, id est, designatione inferendi tributi a Tabulario ciuitatis acceptis Exactores quenquam exigant. *Tabularii* scilic. ciuitatum erant qui Exactionis, Translationis tempestiuæ curam gerebant. Scilicet publicas chartas tractabant, & Breues seu designationes tributorum & λογαρικὰ conficiebant, vt vel hæc *lex* ostendit, & *lex 13. supr. de annon. & trib.* & *lex 16. infr. hoc tit.* & *lex 3. infr. de indulgent. deb.* & *lex 1.* & *vlt. infr. de censu.* de quibus alioquin peculiaris titulus fuit, *supr. lib. 8.* Denique nomina dominorum (debitorum) prodebant *l. 16. infr. hoc tit.* Ab his igitur Exactores Breues debitorum accipiebant, vt ita iuxta eorum modum exigerent: de iisdem Tabulariis vide *l. 27.* & *30. infr. de susceptor.* e quibus *l. 27.* hæc verba continentur: *Item Tabulariis quadrimenstruos Breues publicari iubemus, vt si hisdem relatæ securitates fideliter continent debitum, duplex non teneat exactio.* Igitur ab his Breues tributorum conficiebantur. Quare & translationis tempestiuæ cura ad eos pertinebat, vt docet *lex 9. 11. supr. de annona & trib.* Viceuersa & cautiones siue Apochæ solutorum debitorum ad hos deferebantur, vt præter *l. 1. supr. de annona & trib.* (quæ *huic* coniungenda est) docet *d. lex 27. infr. de Susceptoribus.* Alterum est de concussione exactorum & iis grauissime puniendis: de quo *suo tit. infr. de superexactionib.* & *tit. de concuss. Aduoc.*

Et hæc quidem *huius leg.* sententia est: ubi Nomina Exactorum varia expendenda veniunt, quæ *hac leg.* memorantur. Nominantur scilicet Ducenarii, Centenarii & Sexagenarii. Sane *Sexagenariorum* fit quoque mentio *d. l. 2. supr. de annona & trib.* Ducenariorum, & Centenariorum, *l. 1. supr. de concussionib. Aduocator. siue apparitor.* quæ forte & ipsa, vt dixi, *huic* coniungenda est vna cum *l. 1. supr. de Aduocato fisci.* Nam & his duabus *legibus* ad eundem *Ælianum Proconsulem* Africæ hoc ipso Anno horum *Exactorum* concussionibus, simul & *Aduocatorum fisci* occurrit Constantinus M. Neque dies etiam abludit.

De *Ducenariis* his (ac proinde de Centenariis & Sexagenariis) ardua inquisitio est: quandoquidem Ducenarii multi memorantur, qui cum his num iidem sint, dubitatur. Nos de eo primum æuo videamus quod Constantinum præcessit. Primo, memorantur apud Suetonium in *Claudio, cap. 24. Ducenarii Procuratores,* quibus etiam Claudius ornatum consular. indulsit: Hos ita dictos a numero stipendiorum seu pecuniarum, quas stipendii nomine accipiebant, tradit Dio, *lib. 53. pag. 580. Edit. Henr. Stephani,* ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδομένων αὐτοῖς χρημάτων, *a numero pecuniæ, quam eius nomine acciperent.* De iisdem & veteres Inscriptiones accipiunt: vbi *Procuratores ad Sestertium Sexagies,* item ad *sestertium centies* memorantur: ita in inscriptione Romæ ante hortos Carpenses in via, apud Gruterum CCCCXL. 3. P. 67.

AEGIPPI.

L. MVSSIO. AEMILIANO
LAVRENTI. LAVINATIVM
IIII. MILIT. V. E. PRAEF. VE... VL...
TRIVM. PROV. GALL. LVGDVNENS
NARBONENS. ET. AQVITANENS.
AD SS. LX. PROC. ALEX. PELVSI.. PV...
AD SS. C. PROC. PORTVS VTRIVSQ. A...
VIRO. INNOCENTISSIMO
CODICARII. NAVICVLARII. ET
QVINQ. CORP. NAVIGANTES. OB
INSIGNEM. EIVS. ERGA. SE
BENIVOLENTIAM. AC SINGV
LAREM. ABSTINENTIAM

item lapis, qui Antiquariæ in Hispania, apud Gruterum CCCCXXXIV. 3.

P. MAGNIO. Q. F. QVIR. RVFO. MAGONIANO
TRIB. MIL. III. PROC. AVG. XX. ET. TR. PER
HISP. BAET. ET. LVSITAN. ITEM. PROC. AVG
PER. BAETIC. AD. KAL. VEGET. ITEM. PROC
AVG. PROV. BAETI. AD. DVCEN. ACIE
PIEC. AMICO. OPTIMO. ET. BENE. DE
PROVINCIA. SEMPER. MERITO. D. D.

Apuleius *lib. 7. Metamorphos. pag. 123. init. edit. Lugd. B. 1623. apud Ioan. Maire. Nam Procuratorem*

torem Principis Ducenaria perfunctum, prætereuntem fueram aggressus. Secundo, apud Capitolinum *in Vita Pertinacis cap. 2.* Pertinax post Præfecturam cohortis, post Alæ item regimen, post procurationem alimentis diuidendis, post Classem Germaniæ rectam dicitur, *ad ducenum H-S. stipendium translatus in Daciam, posteaque vexillis regendis ascitus*: inde *Prætorius* factus, primæ legioni regendæ impositus. Tertio, memorantur Ducenarii *Iudices*, quorum scil. quarta decuria erat ex inferiori censu, quique iudicabant de leuioribus causis, instituti ab Augusto, teste Suetonio *c. 32.* Quarto, Memorantur item Constantiniano seculo Ducenarii inter Agentes in rebus: quorum mentio fit *l. 8. 20 21. supr. de Agentibus in rebus*, & *l. vlt. supr. de Senatoribus*: *l. 3. 4. Cod. Iust. de Agentibus l. 1. Cod. eod. de off. Magistri Officior.* qui 48. numero erant *d. l. 3.* ex his Principes officiorum sumebantur, seu Ducenarii hi ad Principatum officiorum sumebantur, *d. l. 8. 20. 21.* & passim quoque testatur Notitia Imperii, inter cætera sub Proconsule Africæ, ad quem hæc lex scripta est: vnde Ducenæ Principatus *d. l. 20. 21.* & *l. vlt. supr. de Senatoribus.* Qui quidem Principes Officiorum ex Ducenariis facti, variis dignitatibus & priuilegiis decorabantur, de quibus *d. l. vlt. de Senatoribus*, & *d. l. 20. 21.* Vnde Ducenæ dignitas *d. l. 20. 21. l. 3. supr de cohortalibus*: *l. 1. supr. de Cæsarianis*: *l. 1. supra de murilegulis. leg. 5. infr. de decurionibus.* Quinto, sæculo etiam Constantini proximo *Procuratoris Ducenarii* quoque mentio fit, apud Cyprianum *ep. 68. n. 7. siu. ep. 67. pag. 174. Edit. Ioannis Episcop. Oxoniens. apud quem*, ait, Martialem quendam, *actis publice habitis obtemperasse se idololatriæ, & Christum negasse contestatum.* Quomodo pariter, Ducenariorum mentio fit, qui executionibus seruiebant apud Photium *num. 182. pag 414. edit. Schotti.* ὅτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ Περέννιος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς περὶξ ἐπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο: *imperantibus Romæ Decio & Valeriano Perennium Ducenarium, accepto ab ipsis mandato, omnes romanæ vrbis, & circum circa ditionis Christianos, exquisitis cruciatibus pœnisque acerbis ad idolorum cultum per vim compulisse*: v. & epistolam Synodi Antiochenæ apud Eusebium *lib. 7. cap. 30.* & alteram Synodi Mareoticæ sub Constantio A. D. 335. ad Ducenarium Palladium apud Athanasium, Apol. 2. *pag. 794. edit. Lipf. apud Weidm.* Παλλαδίῳ Δουκηναρίῳ. Sexto fit Ducenariorum mentio *in actis collat. Carthaginiensis* sub Honorio Imp. ann. 411. *Tom. I. Concil. Harduin. pag. 1049. & 115.* vbi Vrsus, Petronius & Libosus Ducenarii, seu Ducennarii, Illustrium potestatum memorantur, dicunturque adstitisse inter alios, post Protectores Domesticos, ante Apparitores Illustrium potestatum in Secretario, Marcellino Cognitori: Iidemque Episcopis partium pro velo seu foribus constitutis rogabant Præsidem, num partes intromitti deberent: atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Septimo, in militia quoque armata fuere Ducenarii de quibus Vegetius *lib. 2. cap. 8.* qui scil. duas centurias seu ducentos homines ducebant in acie. Est & de iis Hieronymi locus *aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium pag. 115. Tom. II. Opp. edit. Francf. apud Christ. Gensch.* quem adduxi ad *l. 3. supr. de Agentibus in rebus.* Octauo, Ducenarii in scriniis largitionum Comitatensium varii erant, qui memorantur *l. 7. 8. 9. supr. de palatinis S. L.* Nono, erant & Ducenarii inter Scholares sub Magistro Officiorum Nouella Theodosii *de scholaribus 29.*

De Ducenariis nostris, qui *hac l.* memorantur & *l. 9. infr.* & *l. 1. supr. de concuss. aduocatorum* hæc comperio. Primo, Centenariis & Sexagenariis illi iunguntur *h. l.* & *d. l. 1. de concuss. aduoc.* Secundo, ex hoc titulo discimus, & expressis *huius l.* & *d. l. 9. verbis*, eos *Exactoribus* tributorum incubuisse seu Exactores fuisse, vt diserte vocantur fine *huius l.* Tertio, de his discimus, eos commissionis infamia sæpe laborasse *h. l.* & *d. l. 9.* & *d. l. 1. supr. de concuss. aduoc.* vnde & tandem ab exactione prouincialium arceri iussi *d. l. 9.* Et hæc quidem hactenus de his discimus: Ex quibus iam sunt diuersi a *Iudicib. & Procuratorib.* Ducenariis; fuisse diuersos item ab iis de quibus Capitolinus. Maior adfinitas cum his, de quibus Cyprianus & Photius, item cum his, qui inter Agentes in rebus erant, quique Principes officiorum fiebant, pariterue cum his de quibus in collatione Carthaginiensi: hi omnes quippe *executionibus* imo & exactionibus quandoque incumbebant. Omnium maxime vero his respondere videntur ii Ducenarii, qui in scriniis Largitionum Comitatensium erant, vel Magistri officiorum, & potissimum illi: Palatini quippe sacrarum largitionum exactionibus incumbebant, de quo suo *titulo.* Illud etiam deprehendo, hos nostros nonnisi sub Constantino M. & Valentiniano Sen. memorari, qui eos ab exactionibus submouit. Quod nominis rationem attinet, *Ducenariorum* horum cum Centenariis & Sexagenariis coniunctio, satis ostendit a *numero* ita dictos. Sed an a numero stipendiorum, seu salarii quod colligerent, vt de ducenariis Procuratoribus ait Dio? An a numero hominum quib. stipati exibant, exigebant, vt de Ducenariis in militia Vegetius? An a numero modoque tributorum, quæ ad horum exactionem pertinebant? Erant etiam inter exactores tributorum Minuscularii quidam, vt vocantur *l. 3. infr. de indulg. debit.* quomodo & Augustinus *lib. 7. de Ciuitate Dei c. 4. Minuscularios vectigalium conductores* memorat. Neque ab his recedunt δεκάπρωτοι & εἰκοσάπρωτοι; quorum meminit Hermogenianus, & Arcadius Charisius, qui sub Constantino fuere, id est, *l. 1. §. 1. l. 3. §. 10. l. vlt. §. 26. D. de munerib. & honorib.*

II. (a) Idem A. ad Pacatianum (b) Vic. Britanniarum. (c)

VNVSQVISQVE Decurio pro ea portione (d) conueniatur, in qua vel ipse, vel colonus, vel (e) tributarius eius conuenitur, & colligit, (f) neque omnino pro alio decurione, vel territorio (g) conueniatur: Id enim prohibitum esse manifestum est, & obseruandum deinceps; quo, iuxta hanc nostram prouisionem, nullus pro alio patiatur iniuriam. Dat. XII. Kalend. Decemb. Constantino A. (h) & Licinio C. CONS. [319.]

P. 68.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFRED.

(b) *Pacatianus* Vicarius Britanniarum sub Constantino M. Forte hic idem qui postea P. V. Consul. & Pr. *ID.*

(c) De Vicariis Britanniarum (vide *Chronicon Britannicum* ex *hoc Codice.*) *ID.*

(d) Id est, territorio, vt mox. Neque audio Heraldum, qui *lib.* 1. *quæst. quotid. c.* 9. *n.* 4. reponebat hic, *possessione. ID.*

(e) Παραλληλισμός. Idem enim Colonus & Tributarius: de quo plene *supr. de fugitiuis colonis. ID.*

(f) Fructus scil. v. *l.* 4. *supr. sine censu. ID.*

(g) *Territorium* hic est possessio cuiusque Decurionis: eodem sensu *l.* 34. *infr. de operib. publ.* & *l.* 186. *infr. de decurion.* cuius eadem est cum *hac l.* sententia. Denique *Territorium* idem est, quod Gleba, & portio, vt vocatur *initio huius leg. ID.*

(h) *Augusto V.* scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

ALIVM pro alio Decurionem, (ac per Britannias nominatim) *hac l.* tributorum nomine conueniri seu pignorari quemquam vetat Constantinus M. Quæ eadem est sententia *legis vlt. supr. de Exsecutor. & exact.* & legis *31. supr. de annona & trib.* & *legis 186. inf. de Decurion.* Et hæc postrema quidem in eadem specie de Decurionib. Et tamen olim aliquando tributorum causa præcipuum hoc habuit, vt quemadmodum vnus ex *Vicariis* pro omnibus conueniri poterat, expediendi negotii causa, vt Papinianus scribit, in *l.* 5. *D. de censib.* ne scil. fiscus in plures distringeretur, (arg. *l.* 3. *§.* 6. *D. de administr. tut.*) denique tributorum iure (vt idem Papinianus ait:) id est, priuilegio fisci: Quod tamen sublatum postea, de quo expressus *Titulus*, *Cod. Iust. vt nullus ex Vicanis pro aliis vicanorum debitis conueniatur.* Idemque in Decurionibus aliquando obtinuit, quod *hac l.* & *d. l.* 186. aboleri oportuit. Quid igitur? Pro se tantum, vel pro Colonis suis conueniri Decurio potest: de quibus Colonis vid. *Parat. de fugitiuis colonis.*

III. (a) Idem A. ad Populum.

NEMO carcerem, plumbatarumque (b) verbera, aut pondera, (c) aliaque ab insolentia Iudicum repperta supplicia, in debitorum (d) solutionibus, vel a peruersis, vel ab iratis Iudicibus expauescat: Carcer pœnalium, (e) carcer hominum noxiorum (f) est, Officialium, (g) & cum denotatione eorum Iudicum quorum de officio coherciti citatiores esse debebunt qui contra hanc Legem admiserint: Securi iuxta eam (h) transeant solutores. (i) Vel certe, si quis tam alienus ab humano sensu est, vt hac indulgentia (k) ad contumaciam abutatur, contineatur aperta & libera & in vsus (l) hominum constituta (m) custodia militaris: (n) Si in obdurata nequitia permanebit, ad res eius omnemque substantiam ciues (o) eius accedant, solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto: Qua facultate (p) præbita, omnes fore credimus proniores (q) ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus Exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Kalend. (r) Febr. Constantino A. VI. & Constantino Cæsare Coss. [320.]

NOTAE.

(a) *L.* 2. *Cod. Iust. eod. tit.* Et iungenda huic proculdubio *lex vn. supr. de Commissoria rescind.* & *lex vn. infr. de infirmandis pœnis cœlibatus*, quinimo & *lex* 3. *supr. ad SC. Claudianum.* GOTHOFR.

(b) De *Plumbatis* dictum plene ad *l.* 2. *supr. de quæstion.* & ad *l. vn. supr. de his qui potentiorum nomina. ID.*

(c) De *Ponderibus* his est quoque Ammiani Marcellini locus *lib.* 29. *cap.* 1. *Intenduntur*, inquit, *eculei*, *expediuntur pondera plumbea*, *cum fidiculis & verberibus. ID.*

(d) Id est, *Tributorum*, de quo iam sæpe. *ID.*

(e) *Pœnales* hic dicuntur pœna digni, Cyprianus de vanitate idolorum *pag.* 14. *Edit. Ioannis Episcop. Oxoniens. de* Diabolis; *cum sint ipsi pœnales*, *quærere sibi ad pœnam comites* &c. Saluianus quoque lib. 5. *cap.* 7. *pœnalius* dixit. *pœnales* gladios, & *pœnalia* claustra Ammianus; & Augustinus *pœnalia* loca dixit, vide in *Glossario* plura. *ID.*

(f) Noxii

(f) *Noxii* sunt Rei criminum. *ID.*

(g) Locus hic valde deprauatus de quo mox. *ID.*

(h) *γρ. Eum*, scil. carcerem, & satis inepte in C. Iust. *Iuxta Præsidem. ID.*

(i) *Solutores*, id est, Collatores prouinciales, possessores. *ID.*

(k) Qua videlicet carceris, verberum aut ponderum molestia liberatur. *ID.*

(l) *Vsum* Cod. Iust. *ID.*

(m) *Instituta* Cod. Iust. *ID.*

(n) *γρ. Militari*, vt etiam est in *Cod. Iust. ID.*

(o) Concines. In *Cod. Iustin* perperam *exactor accedat*, vt sequentia ostendunt: & ineptius adhuc *infr.* in nonnullis *qua facultate præbita Exactori. ID.*

(p) Et indulgentia. *ID.*

(q) Vt supr. *Citatiores. ID.*

(r) Restitue ex superioribus legibus *Prid. Kal. Febr. Sardicæ PP. Kal. April. Romæ. ID.*

P. 69. COMMENTARIVS.

CARCERIS aut TORMENTORVM iniuria & vexatione *debitores*, id est, tributarii & prouinciales pro tributorum solutione *pour le payement de leurs taxes*, affici a Iudicibus vel Officialibus a Constantino M. vetantur hac constitutione; quæ Constantinianei prolixioris *Edicti* pars est, quo in vniuersum humanitatis & indulgentiarum plenissimo, quamplurima & iniquissima iuga a Ciuium & prouincialium ceruicibus depulsum iuit; vt docent præterea *lex vn. supr. de commissoria rescind. lex vn. supr. de infirm. pœnis cœlib.* quæque adeo huic nostræ coniungendæ sunt, forte etiam *l. 3. supr. ad S. C. Claudianum.* Iuga, inquam, partim Legum, quo pertinet *d. lex vn. supr. de infirm pœnis cœl. l. 3. supr. ad SC. Claudianum:* partim Creditorum, *l. vn. supr. de commissoria rescind.* partim Exactorum fiscique, *hac l.* Eaque rursum, vel ratione status personæ, *d. l. 3. sup. ad SC. Claud.* vel ratione corporis, *hac l.* vel ratione bonorum, *d. l. vn supr. de infirm. pœn. cœlib. l. 3. supr. de commissoria rescind.* Est itaque hoc quoque Constantini Edictum, cuius hæc *lex* pars est, de earum Legum numero, de quibus Publius Optatianus Porphyrius, inter cœtera Constantini elogia, hoc ipso tempore, *cap. 6. v. 21. Edit. Velser.*

——permulcens aspera Legum
Iustitia æterna.

Sane id ipsum quod *hac l.* continetur, cum postea in vsum rursum venisset, visum quoque filio eius Constanti prohibere *leg. 7. infr. hoc tit.* eadem ratione addita; *Cum*, inquit, *hos cruciatus non insontibus sed noxiis constitutos esse noscatur.* Quæ quidem singularis est *indulgentia* Constantini M. & Constantis: (Nam & ita hic vocatur, cum alias ob priuata debita carcer propositus sit; de quo *supr. tit. qui bon. ex leg. Iulia cedere possunt*) Id ipsum & in Gallia haud ita pridem constitutum: v. Loiseum *desguerp. l. 2. c. 1. n. 9.* Verum id ita a Constantino constitutum, vt ita Iudicibus immodice fæuientibus freni attemperiem quandam adhiberet, vt in simili idem Constantinus loquitur *l. 2. supr. de custod. reor.* quam causam & hic indicat; *aliaque*, inquit, *ab insolentia Iudicum reperta supplicia vel a peruersis vel ab iratis Iudicibus expauescat.* Quare & aduersus *hanc l.* admittentibus Iudicibus & Officialibus pœnam comminatur, & Iudicibus quidem *denotationem*, id est, vt paulo post prolixius ostendam, siue seueram ex animi sui motu censuram & indignationem, siue existimationis notam.

Illa quoque humanissima Clementissimi Principis cogitatio fuit, futuros nempe hac iam indulgentia proniores tributarios. Nempe ita euenire solet, vt exasperet nimia coërcitio; contra, proposita indulgentia, promptior quisque existat. Et ita quidem *legem* hanc intelligi oportet, cuius verba deprauatissima sunt, quæ nihilo saniora exhibet *C. Iust.* ita; *& Officialium & cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio certiores esse debebunt, qui &c.* quem Cuiacius restituere se frustra sæpius tentasse scribit Gutherius *de off. domus Augustæ lib. 3. c. 17. p. 670. edit. Lips.* qui ita hunc locum interpretatur, intactis omnibus: quod scil. Iudicibus existimationis macula seu nota imponetur, de quorum officio refrænati Exactores citatiores esse debuerunt, hoc est velocius ad Tribunal citari, vt meritas luerent pœnas: reos enim voce præconis ad Tribunal Iudicum vocatos, vnde citatus reus, Papiniano *l. 10. D. de pub. iud.* Quo nihil absonum magis fingi potuit. Ego ita restituam & interpungam; *& Officialium (cum denotatione eorum Iudicum quorum de officio coërcere citatores esse debebat) qui* (Officiales sc.) *contra hanc legem admiserint.* Nempe Tria *hoc loco* Constantinus indicit; Primum Officiales Iudicum esse de earum personarum numero, qui carceris pœna sint coërcendi, si contra *hanc leg.* admiserint, Secundo, Iudices eorum, id est, istorum Officialium, si ipsos prouinciales ob tributorum solutiones carcere vel verberibus contra *h. l.* affecerint, *denotari* oportere, id est, Principis notam & indignationem incurrere; id enim est *denotatio:* nempe *denotare* est arguere & criminari; passim apud Tertullianum *lib. ad Nationes 1. c. 4. Cur nos soli contra Instituta naturæ pessimi de bono denotamur?* & c. 14. *Quid itaque nostrum vnicum denotatis?* ita & initio libri de Pallio; *Gaudeo vos*, inquit, *tam prosperos temporum, cum ita vacat ac iuuat, habitus denotare pacis:* denotare, id est carpere, censoria nota notare; & sexcentis aliis locis. Hinc idem dixit, *denotatior*, pro magis criminoso & incusabiliore *lib. 1. ad Nationes, c. 10.* Eodem sensu dixit *lib. de pallio cap. 4.* denotatum: *Enimuero*, inquit, *iam dudum censoriæ intentionis Episcynio disperso quantum denotatui, passiuitas offert libertinos.* denique *denotatio* hic pro existimationis nota, macula ignom-

ignominia: quo ipso sensu Firmicus horum temporum Scriptor lib. 3. *denotationis* verbum accepit; *Periuros, inquit, faciet, perfidos, & crebris ob hoc denotationibus miseros ganeones &c.* Tertio loco adiicitur ratio cur Iudices hoc casu notari oporteat, hac constructione; & Officialium cum denotatione eorum iudicum (de quorum officio esse debebat coërcere citatiores) id est, quod eorum officii esse debebat coërcere citatiores, seu *incitatiores* Officiales suos, id est, cohibere, refrænare, imo & punire vim, impetum, & iniuriam hanc Officialium, qui ad id proni suopte ingenio nimis essent; *Incitatior*, vehemens, vehementior: Sic Thucydides *incitatior fertur*, vt est apud Ciceronem *in Oratore cap. 12.* & apud eundem, *mundi incitatissima conuersio*, in *somn. Scip. cap. 5.* ita & *concitatior cursus* apud Liuium *lib. 35. cap. 29.* vel etiam simpliciter, *citatior*; citatum enim, velox, vehemens, apud *Apuleium:* & vt *citior* apud *Festum*, ita & *citatior*.

Hinc iam patet, quam minus recte Tribonianus hunc locum interpolarit, sic vt ex eo nullum rectum sensum efficiat. Contra, quam *huius Cod.* ope facilius ad veram peruenire lectionem, & sic sensum liceat. Quam temerarium proinde sit *hic* Amayæ iudicium, *n.* 13. qui hunc locum in *hoc C.* magis corruptum esse arbitratur: addito, *ferre se non posse Criticos illos, qui pluris faciunt Theodosiani Codicis lectionem quam Iustinianei: & apud quos plerumque alicuius libri puluere extracti authoritas plus valet, quam qui quotidie in manibus versantur.* Quare & quod de certiorandis Officialibus a Iudicibus, ne carceribus vtantur, Idem scribit *hic*, & interpretatur, dilutum nimis est.

Et hæc quidem hactenus in debitorum fauorem; vbi nota, neminem ob tributa in carcerem mitti posse: cui similis est eiusdem Constantini *lex 2. supr. de Cohortalibus*, neque verberibus affici. Quod tamen subinde factum: testis quoque Palladius *in Vitis Patrum cap. 63.* Ammianus quoque Marcellinus *fine lib. 22.* de Ægyptiis agens: *Erubescit apud eos si quis non inficiando tributa, in corpore vibices ostendat.* Exemplum apud Dionysium Lycurgi Oratoris, qui publicanum ducentem in carcerem quendam tributi debitorem Atheniensem, grauiter multauit.

Atenim parte altera, quia & illud euenire solet, vt nonnulli *tam alieni ab humano sensu sint, vt indulgentia ad contumaciam abutantur*, (quod & hic eleganter a Constantino dictum) duo iam remedia proponit, quibus horum contumacia perfringatur, simul & fisco consulatur: Nempe contumacem, aperta, libera, & in vsus hominum constituta custodia militari eos contineri iubet, de qua ἀδέσμῳ φυλακῇ, seu militari præter Iurisconsultos nostros, præter Veteres, extat digressio Viri docti I. Lipsii *ad Taciti Annal. lib. 3. lit. B.* Tandem si in obdurata nequitia Tributarius permaneat, contumacem pignorum capione multari iubet, atque ita res eius cum censu distrahi. Quod & ipsum eidem rursum placuit, *l. 4. prox.* & Constantio filio eius, *d. l. 7. inf. hoc tit.* sic & *l. 16. inf.* seu *l. 7. Cod. Iust. eod.* Iudicibus & eorum Officialibus id iniungitur vt si imprudenter solutio differatur, contumacium debitorum prædia persequantur. Verum de hac pignorum capione & distractione tributorum causa, adhuc ad *d. leg. 4. prox. & l. 16. inf. h. tit.* & peculiarem *titulum 9. inf. de distrahend. pignorib. quæ tributor. caus. ten.* P. 70.

VIR AMPLISS. CORNEL. van BYNKERSHOEK
Obseruat. lib. I. cap. 2.

(*) Ad hanc L. videamus, nunquid notari possit, quod aliorum fugit industriam. Constat hanc declamationem Constantinum ad populum edixisse ad coërcendam sæuitiam tributa exigentium, sæpe enim in hanc partem peccatum est, hodieque inter leges prolixe peccatur. Illustre eius rei exemplum olim annotauit Philo Iudæus in Libr. *de Legibus specialibus ad* 3. 4. *&* 5. *Præc. p. m.* 673. de eo quippe longum narrat, qui tributorum debitores, totasque eo nomine cognationes & vicos insigni crudelitate afflixit. Neque adeo contumax malum hac Constitutione repressit Constantinus, quin continuo eius filii opus habuerint noua in hanc rem Constitutione, quæ exstat in *l. 7. C. Th de Exaction.* Et vel sic vicit nequitia sæculi & improbitas; nam ipse Iustinianus Rhinotmetus pecuniæ publicæ præficiebat viros crudelissimos, qui fœde sæuiebant in obuium quemque, etiam Imperatoris matrem, ut Suidas scribit in Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινότμητος. Sed reuertamur *ad l. 2.* nam locos communes contra Publicanos ubique videas collectos & exscriptos.

Ait, *plumbatarumque verbera. De plumbatis* nihil dicam, cum satis dixerint Cujacius & Amaya *hic*, Iac. Gothofredus ad *l. 2. C. Th. de Quæst.* Ioseph. Scaliger *Epist L. II. Epist.* 146. G. Pancirollus *Var. Lect. L. I. C.* 41. *p.* 68. Vidi & hodie huiusmodi plumbatas, & tusa illis corpora.

Ait, *Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est.* Recta est hæc scriptura, quamuis in aliis libris variet. *Pœnalium*, id est, eorum, qui pœnam meruerunt. Ita fere & alii loquuti sunt, *pœnale est occulte auferre* dixit Augustinus in *C.* 13. *C XIV. Q. V. Pœnalis ferri* meminit Ammianus Marcell. *L. XXXVIII. p. m.* 644. *Noxium* quoque pro *nocente* dici in Codice obtinuit, idque simpliciter, sed hic est *hominum noxiorum*, vt apud Senecam *de Breuit. Vitæ C. XIII.*

Ait, *& Officialium, & cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio certiores esse debebunt, qui contra hanc legem admiserint.* Verba sunt implicita & contorta, imo &, si Cuiacium audis, *deprauata:* dicit se sæpius frustra tentasse, si qua ratione posset restituere. „*Alia est* lectio in *Codice Theod.* ita enim ibi scribitur hic versiculus „ in l. 3. de Exact. *quorum de officio coërciti citatiores esse debebunt, qui &c.* Contra Amayam, qui Codicem Iustinianeum in eo præfert, morose hanc scripturam defendit *Iac. Gothofredus in* Comm. *ad d. l.* 3. sed pace eius dixisse

liceat, etiam minus eam intelligo in Theodosiano, quam Iustinianeo. Nec multum profeceris, si pro *cohercīti*, vt ipse, legas *coërcere*, mala emendatione & peiori interpretatione. Sed non placet his immorari, aliasue aliorum lectiones, vel de Vulgata sententias refutare; satis sincere mihi se habere videtur hic locus. Vult carcerem potius esse Officialium, & cum pœna seu infamia huiusmodi Iudicum, qui officio suo non functi contra hanc L. admiserint: perinde hic est, *officio non fungi*, & *de officio debere certiorem esse.* Igitur nihil deest, quam loquendi accuratio, & quis eam in Legibus Constantini quæsierit? *Theodosii lectio multis nominibus peior est, quum tamen & Gutherius* de Offic. dom. Aug. L. III. C. 17. *eam probasset, Amaye, quas debuit, pœnas dedit.* Estque ipsius Amayæ hic elegans & iusta indignatio: *nec ferre*, inquit, *possum istos Criticos, qui pluris faciunt Theodosiani Codicis lectionem, quam Iustinianei, & plerumque alicuius libri, & in eis ex puluere extracti, auctoritas plus valet apud eos, quam qui quotidie in manibus versatur.* Atque ita fere, vt altius videantur sapere. sed pergo. De Officialibus autem hic edicit Constantinus, quia, si in his, quæ specialiter vetita sunt, Præsidum imperio obsequantur, recte puniri constat §. 9 *Inst. de Publ. iud. l.* 33. *C. de Decur. l. vn. C. de Crim. pecul. Auth. Sed hodie C. de Offic. diu. iud. Auth. Hodie C. de Cust. reor.* Quoniam vero ipsi Iudices grauius delinquunt, iubet eos esse carceris inquilinos *cum denotatione;* alii, vt notat Accursius, *cum condemnatione*, quod tamen forte expositionis duntaxat loco adpositum est. *Denotare* sequiori æuo usitatum pro *damnare*, *punire*, *reprehendere*, *corripere*, & eo sensu quamplurimis apud Tertullianum locis, vt Beatus Rhenanus *ad Pallium in princ.* & plenius adnotauit Cl. Salmasius *C. I. p.* 93. & *C. II. p.* 173. Postremis quoque sæculis in eandem sententiam ea vox accepta fuit, ita enim vsus videtur Imp. Fredericus in *Auth. Statuimus*, post *l.* 19. *C. de Episc. aud.* quamquam *denotati* ibi simpliciter esse possint *notati cum infamia;* ita sane est *denotare* apud Pomponium in *l.* 54. *ff. de Leg.* I. Quare probo, quod Iac. Gothofredus ait, *denotationem* hic esse pro *ignominia*, pro *nota existimationis;* locus Firmici, quem ipse attulit & etiam Salmasius indicauit, apprime est in eam rem. Alioquin generaliter dicendum, *denotare* esse pro *valde notare*, cum *de* augeat significationem, quemadmodum in verbo *deprecandi* aliisque obseruaui *C.* II. *Libr. sing. ad l.* 9. *ff. de L. Rhod. de iactu.*

Ait, *iuxta Præsidem.* In Codicibus Theodos. ante Gothofredum legitur, *iuxta eam*, puta *legem*, idque præfert Cuiacius. Gothofredus edidit, *iuxta eum*, puta *carcerem*, & ineptiæ arguit lectionem Cod. Iust. Mihi tamen placet illud, *iuxta Præsidem*, nec ineptiam video; Præsidum enim est tributorum exactioni incumbere, vt ipse Cuiacius docuit ad *l.* 11. *C. de Ann. & trib.* antea hic dixit, *Iudices*, nam Præsides per eminentiam simpliciter appellantur *Iudices:* ad eum modum D. Hieronymum intelligo in *C.* 41. *C. VII. Q. I.* cum ait: *In apibus Princeps unus est, grues unam sequuntur ordine literario, Imperator unus*, IVDEX VNVS PROVINCIAE. Et Theophilus *Inst. L. I. T.* VIII. §. 2. nunc ἐπαρχίας ἄρχοντα dixit, nunc δικαστήν. Præsides quoque intelligendum est in §. 9. *Inst. de Pub. iud.* nomine *Iudicum*, quos Theophilus ibidem transtulit ἄρχοντας: etenim mirari satis nequeo, esse Interpretes magni nominis, quibus monstri simile videtur, Iudices in *d.* §. 9. circa pecuniam publicam versari, quum, vt dixi, Præsides frequentissime ita appellentur, & ad eos omnis in Prouincia pecuniæ publicæ potestas pertineat.

Ait, *hac indulgentia.* Eaque Cuiacio videtur *summa*, Iac. Gothofredo *singularis*, quia, inquiunt, ob debita priuata carcerem patimur; sed magis est, ut nihil sit præter magnifice inflatam verborum imposturam, Constantino perquam oppido familiarem: nam carcerem non patimur, nisi bonis distractis *l.* 15. §. 2. *& seqq. ff. de Re iud.* & patet bonis cedendi facultas. Quin si ante distractionem bonorum tributarii coërceantur custodia militari, & non soluentium bona, vt ait Cuiacius, secundum hanc Legem cum onere tributi aliis addicantur, non est sane, cur de ea sibi magnopere gratulentur. Quod ad mores equidem vtilis esse potuit hæc Lex, contra plumbatas nempe, & pondera, aliasque illius temporis sæuitias, sed quod ad ius attinet, nihil hic in debitoribus Fisci video præcipuum, nihil benignum.

Ait, *aperta & libera & in vsum hominum instituta custodia militari.* Sunt hic nonnullæ tricæ lectionum, at quæ notentur, indignæ. De custodia militari, & qui a carcere differat, dixit Lipsius in *Excurs. ad Tacit. L.* III. *Annal. l. B.* Exemplis militaris custodiæ, quæ ipse ibidem recensuit, velim addi ex eodem Tacito *L.* IV. *Hist. C.* II. & ex *actis Apost. C. XXVIII.* §. 16. & porro ex *h. l.* disci contra Lipsium, custodiam illam fuisse aliquando *& apertam & liberam*, nec, vt ille putabat, captiuos semper catenis ligatos.

Ait, *ad res eius omnemque substantiam exactor accedat.* In Theodosiano est, *ciues eius accedant*, quod Cuiacius & Gothofredus præferunt; ego tamen *exactoris* potius, quam *ciuium* esse existimem pignora capere & mox distrahere, hoc enim agitur. Accursius ita hæc verba accipit, ac si toto patrimonio excideret, qui tributum non soluit, quod valde crudele, nouum, ac iniustum esse, videtur: conuenit tamen ei, quod Cuiacius, hæc interpretaturus, ait: *& bona eius addicuntur cum onere illationum debitarum.* Sed *omnem* non intellgimus aliter ac *quamcunque*, & vniuersam non aliter, quam si tributorum, quæ debentur, quantitas eo excurrat.

Ait, *solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto.* Hoc fauet addictioni, qua de Cuiacius, sed ea quem vsum habuisset, non animaduerto. Tributorum causa pignus capi, & inde Fisco satisfieri, tralatitium est; qui ignorat, id docent *Tit.* & *l.* 1. & 2. *C. de Capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa.* Sed nihil ibi de Cuiacii addictione, eaque non nisi mera fabula est. Quis extraneus alterius patrimonium, vt tributis satisfiat, suscipiet, quod neque dominus ea conditione velit retinere? nihil huc facit *l.* 8. *C. h. T.* nam etiamsi hoc diceret, diceret de tributo reali, quo non soluto potest res, qua de agitur, in commissum cadere videri. Sed neque id probatum est, nam *l.* 5. §. 2. *ff. de Cens.* non agit de prædio, quod in commissum cecidit, sed de eo iure pignoris distrahendo *pro pecunia tributi, quod sua die non est redditum*, neque etiam negat fundi distractionem impediri oblatione debiti tributi, sed cautionis moratoriæ. Aliud dicemus, si denunciatum fuerit, fundum,

dum, ni soluatur, commissum iri, quod raro equidem, sed tamen factum fuit, & fieri potuit. At nihil penitus hæc omnia de patrimonii addictione, nihil de ciuibus, quibus ea fieret. His igitur missis, non aliam hic intelligimus tributi exactionem, quam vulgarem illam, quæ fit per pignorum capionem distractionemque; & ***proprietatem susceptam*** non aliter accipimus, quam ad vsque tributi debitum, siue ea proprietas fuerit suscepta a Fisco, siue, quod magis est, distracta eo vsque patrimonii pars, vel, si res ita tulerit, totum. Accurata verborum proprietas si nonnihil obstet, memento Legem hanc Constantini esse, neque adeo quicquam muto. Cæteroquin mallem, scriptum esset, ***solutionis obsequio cum substantia pro portione suscepto***, hoc est, curandum, vt tributis satisfiat, capta eam in rem, pignoris iure, bonorum parte, vnde satisfieri possit.

Græci ***Lib. LVI. T. VIII. C. 6.*** Βασιλικ. particulam finalem ***b. l.*** sic habent: ***Ἐὰν ἐπιμένῃ ἀγνωμονῶν, τότε καὶ εἰς νομὴν τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεμπέσθω τὸ δημόσιον. Si contumax esse perseuerauerit, tunc in possessionem bonorum ipsius Fiscus mittitor.*** Quæ translatio ad lectionem Codicis Iustiniani & nostram de ea sententiam notanda est, nihil enim ibi de ciuibus, quibus bona essent addicenda; neque etiam de publicanda eorum proprietate, sed de capienda a publico possessione bonorum, quæ pignori futura essent pro exsequendis tributis.

P. 70.

IV. (a) Idem A. ad Afros. (b)

QVONIAM subclamatione (c) vestra merito postulastis, (d) *Ne qua his qui præstationes fiscales differunt, reliquorum* (e) *laxitas* (f) *proueniret*, (g) specialiter (h) præcipimus obseruari, vt res (*) eorum, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur; comparatoribus data firmitate perpetua possidendi, &c. Dat. xv. Kal. Iun. Serdicæ, Constantino (i) & Maximo Coss. [327.]

INTERPRETATIO. ***Quicunque agrorum suorum tributa implere contemnent, agri eius qui tributa sua contemnent exsoluere, ab exactore vendantur, & qui comparauerint, firmo iure hoc ordine empta possideant.***

NOTAE.

(a) ***Lex 1. Cod. Iust. de capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa:*** hinc desumpta est: Prima eius sententia recisa, velut Historica. *GOTHOFR.*

(b) ***Prouinciales***; hoc amplius additum in ***C. Inst. ID.***

(c) ***Subclamatio*** hic pro supplicatione & deploratione & comploratione: vt ***l. 6. inf. de nauicular.*** & ***l. 3. infr. de superexact.*** & ***l. 2. de naufrag ID.***

(d) ***Postulatis***, MS. W. & Ed. Sich. *RITTER.*

(e) ***Reliqua ἐλλείμματα, λοιπάδες***: v. *Gloss. Theod. GOTHOFR.*

(f) Vt ***laxamentum*** in eadem re Ammiano Marcellino. ***ID.***

(g) Id est, ***concederetur. ID.***

(h) Id est, enixe. ***ID.***

(*) Hinc desumpta est ***d. lex 1. ID.***

(i) ***Constantino C.V. & Maximo,*** Cod. Iust. accurate. Male ***Constantio,*** in Edit. prior. Cuiac. illa in 4. & Sichard. ***RITTER.***

COMMENTARIVS.

DILATIONEM debitoribus fisci cuiquam concedi vetat *hac l.* Constantinus M. & quidem ad Afros emissa, quam dilationem, ***reliquorum laxitatem***, vocat; haud aliter atque Theodosius M. postea *l. 6. sup. de diuers. rescript.* quam alioquin *legem* neque Tribonianus neque Anianus intellexerunt.

Hanc sane Constantinus emisit ad Afrorum *subclamationem*, id est querelam & deplorationem, ad quorum in commune, damnum & præiudicium huiusmodi, dilationes non magis quam indulgentiæ, procedebant: quia scil. paucis data hæc indulgentia plebis iniuria est, inque eam recidere solet, de quo suo *tit. inf. de immunitate concessa*: Eodem pertinet, quod Ammianus Marcellinus scribit de Iuliano, *lib. 16. cap. 5. Denique id eum ad vsque Imperii finem & vitæ scimus vtiliter obseruasse, ne per Indulgentias, quas appellant, tributariæ rei concederet* RELIQVA. *Norat enim hoc facto se aliquid locupletibus additurum, cum constet vbique pauperes inter ipsa dictorum exordia soluere vniuersa sine laxamento compelli.* Neque hæc postrema Prouincialium querelarum causa fuit.

Quid igitur? Contumacium res distrahi specialiter iubet, de quo iam ad *l. superiorem.*: data emptoribus firmitate perpetua, si quid de his rebus bonisue comparauerint possidendi; de quo vide peculiarem *titulum inf. de distrah. pignor. quæ tribut. caus. tenentur.*

V. (a) Imp. CONSTANTIVS (b) A. Nemesiano (c) V. P. (d) Com. larg. (e)

QVOTIENS quis & priuati debitor inuenitur & fisci, arreptus (f) ab vno Officio teneatur: ad (g) vniuersi debiti solutionem, qui eum abstulit, coartetur: (h) ac

totius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem auellendum abstrahendumque (i) crediderit. Dat. IV. Id. Mai, Nizibi, (k) Amantio & Albino Coss. [345.]

NOTAE.

(a) *Lex* 3. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Reponendi Imperatores, CONSTANTIUS & *Constans*. *ID.*

P. 74. (c) *Nemesiano* huic Comiti inscribitur quoque A. D. 340. *lex* 30. *inf. de Decurionib. ID.*

(d) Ita quoque *C. Iust.* id est, *Viro perfectissimo*: (vid. *tit. de Perfectissimatus dignit.*) Male apud Baronium, *Præfecto Vrbi*: Male etiam qui tentant, *V. I.* id est *Viro Inlustri*, vt sequens *Nota* docebit. *ID.*

(e) Ita quoque in *Cod. Iust.* At Cujacius male *Sacr. Lar.* Neque enim hic Illustris Comes Sacrarum Largitionum fuit, sed Comes tantum Largitionalium, & Perfectissimus: de quo Comite dixi ad *leg. vn. sup. de Consular. & Præsid. ID.*

(f) *Et abreptus &c. tenetur*, ita *Cod. Iustin.* nonnullæ Editiones. *ID.*

(g) *Et ad*, C. Iust. nonnullæ Edit. *ID.*

(h) *Coërceatur*, C. Iust. verum hic omnino legendum, *coartetur*: nisi malis, *cohortetur*: quod ipse non admitto. Pessime qui emendant, vt in *Cod. Iust. qui eum abstulit, coërceatur*: quem maioris authoritatis esse contendunt. O vacuum cerebro caput! *ID.*

(i) *Subtrahendumque*, C. Iust. *ID.*

(k) *Nizibi* hoc tempore constitit Constantius Imp. bello videl. Persico illigatus. Et vero hoc Anno prælium ab eo gestum haud procul Nizibi apud Singaram, nocturnum, parumque prosperum: de quo in *Chronico nostro. ID.*

COMMENTARIUS.

DIVERSI generis & stationis vel potius rationis debita quando ab eodem, qui regulariter non nisi vnis exigendis præstitutus est, exigi possint, imo debeant, in singulari quadam specie, *hac l.* definit Constantius.

Finge eundem esse debitorem & fisci, & priuati: *Priuati* inquam, id est priuatæ rei Principis. *Priuatum* enim absolute, vel etiam *Priuata*, pro re priuata Principis accipiendum. Hinc priuatarum Comes, seu Comitiua *l. vlt. supr. de locat. fundor. iur. emphyt. l. 49. inf. de appellat.* & *l. 9. de exsecutor.* & *l. 30. inf. de decurion.* Hinc Magistri priuatæ, *l. 14. inf. de decurion.* Hinc officium priuatarum, *l. 18 sup. de Palatinis Sacrar. Largit.* & *l. 17 inf. h. t.* & in antiqua inscriptione apud Gruterum CCCCLVIII. *1.* ΕΠΙΤΡΟΠΩ ΠΡΕΙΟΥΑΤΗΣ, & Capitolinus *in Macrino cap. 2.* dixit; *Priuatas curare*, pro res priuatas. Quod cum Accursius non intelligeret, de debitore priuati hominis hæc accepit.

Finge; inquam, eundem priuatæ rei Principis & fisci debitorem? sane regulariter *Largitionales*, id est Officiales Comitis Largitionum (cui *hæc lex* inscribitur,) non nisi fisci debitores exigere possunt; pariter vt *Priuatiani*, id est Officiales Comitis rerum priuatarum, nonnisi rei priuatæ debitores exigere possunt, neque alteri in alterorum, sic vt dicam, stationem inuolare possunt. Quod etiam de susceptoribus & de Tabulariis pariter cautum, *l. 12. sup. de Numerar. l. 30. inf. de susceptorib.* ne promiscuis rerum actibus turbentur officia, *l. 23. Cod. Iust. de Testam.* Quo pertinet etiam *lex 1. Cod. eod. de Compensat.* & *lex 3. Cod. eod. de canone largit. tit.*

Sed finge nunc Largitionales Fisci debitorem in solutione cessantem corripuisse, auulsisse, abstraxisse, id est comprehendisse, & custodia officii continere cœpisse, & sic libera & aperta custodia; quod vtique permissum aduersus tributorum moratores, *l. 3. sup.* Sane iidem Largitionales, si idem debitor sit quoque rei priuatæ, tam diu eum *tenere*, id est custodia sua continere debent, vsque quo vtrumque debitum soluerit: & sic vtriusque debiti & summæ exactionem in se suscipere debent. Præuentionis & capturæ hic singularis effectus est, vt quod ex se quis facere non potest, id iam facere possit, imo debeat; Et quidem in specie *huius l.* ideo, ne vno tantum debito exacto, & exinde debitore custodia dimisso, secundæ capturæ vel grauis, vel nullus amplius, subducente iam se debitore, locus esse possit.

Iam igitur facessant illæ Accursianorum interpretationes, qui cum non intelligerent quid sibi vellent illa, *abripi ab officio*, *auellere*, *abstrahere*, portentosam speciem posuerunt in priuato abstrahente debitorem publicum custodibus. Imo facessat ineptissima interpretatio eorum 1. qui quod de priuato *hac l.* dicitur, de priuata persona & creditore accipiunt. 2. item *vnum* officium, pro vno ex Officialibus. 3. Interpretum qui *legem* hanc de *abripiente* pariter seu eximente aliquem cum in carcerem ducitur: hoc sensu, eum, qui cum alius ab Officiali, detineretur, cum in carcerem duceretur eum vi exemit, ad vniuersi debiti solutionem compelli. Φεῦ ἀμαθείας Amayæ, cuius vt & similium scripta ad *hanc leg.* spongiæ incumbant.

VI. (a) Idem A. (b) ad Eustathium PF. P. Post alia. (c)

ACTORES, (d) ceterique rei priuatæ nostræ, ad solutionem specierum (e) solemnium, (f) debiti vigoris auctoritate (g) cogantur: ne Prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immunitas. (h) Dat. VIII. Id. Mar. PP. Rom. Limenio & Catullino Coss. [349.]

NOTÆ.

NOTAE.

(a) *Lex* 4. *Cod. Iust. eod. tit.* Et iungenda huic est *lex* 1. *sup. de Iurisdict.* GOTHOFR.

(b) Adscribendi sunt *Constantius & Constans*, quod testantur. Coss. subscripti. Vid. *Chronolog.* & *d. leg.* 1. ibique Nostrum. *RITTER.*

(c) Quæ continentur *d. l.* 1. *GOTHOFR.*

(d) Ita quoque *d. l.* 1. *Actores cæterosque rei priuatæ nostræ. ID.*

(e) *Specierum solemnium*, id est annonarum & tributorum. *ID.*

(f) *Solemnes* species, vt solitæ species, solemnis pensitatio, solemnis expensio, solemnis ratio, solemnis titulus v. *Parat. de annona & trib. ID.*

(g) Ita quoque *d. l.* 1. *vim debitæ auctoritatis. ID.*

(h) *Immanitas* in *C. Iust.* immani errore, quanquam & Accursius ipse notauit, alias legi *immunitas. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 72. ACTORES, quorum multa mentio *hoc Codice*, vt *hac l.* ita & *d. l.* 1. & 11. *sup. de Iurisd. toto tit. de actorib. procurator.* &c. quique cum rationalibus perperam miscentur, *cæterosque rei priuatæ* (retinenda enim hæc lectio, vt pariter ostendit *lex* 1. *sup. de iurisdict.* quæ *huic* iungenda est,) id est, Procuratores, Conductores, Colonos &c. rem priuatam Principis exercentes, eadem vigoris auctoritate qua priuatos exigi iubet *hac l.* Constans Imp. pariter vt criminum reos eadem auctoritate a Iudicibus coërceri iubet *d. l.* 1. *sup. de Iurisdict.* quæ huic coniungenda est ceu vnius & eiusdem constitutionis pars. Denique integra constitutione sua Constans rei priuatæ suæ Actores cæterosque cohercere in animum induxit, qui cæteroquin Principalis nominis obtentu, priuati iuris frenos ferme excutiebant, atque ad Prouincialium & priuatorum instar se redigi non patiebantur: Quo pertinent extrema illa *huius l. Ne prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immunitas:* Item illa *d. legis* 1. *Eo enim modo licentia inueteratæ desperationis inhibetur, si intelligant vno sibi ac pari studio viuendum esse cum cæteris:* De quo etiam aliquid dixi ad *l.* 16. *sup. de bonis proscript.* Adeo etiam, vt iam ipsi Iudices prouinciarum his contra ire verentur. Atque eo pertinent illa *huiusce legis*; *debiti vigoris auctoritate cogantur:* Item illa *d. legis* 1. *Iudices prouinciarum volumus vim debitæ auctoritatis assumere.* Atque ita vtrumque hoc accipiendum est; neque aut sollicitanda lectio, *austeritatis* voce, loco *auctoritatis* vtrubique subiecta: neque ad manum militarem, quod Cuiacius fecit, istud referendum: Ita quoque Honorius *l.* 16. *inf. Iudicibus quoque eorumque officiis catenus subuenimus, vt in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis, auctoritatem suam exerant;* & Constantinus *l.* 1. *sup. vnde vi: Iudices auctoritatis suæ formidabile ministerium obiiciant.* Nempe Constantem Iudices offici sui commonere, languentes eorum animos excitare, hac constitutione voluisse omnino apparet; Et quidem hac eius parte, ad exactionem specierum fiscalium seu annonarum & tributorum, aduersus Actores rei priuatæ, qui hanc in partem contumaces sese præbebant, quique pro sui terrore perurgeri non poterant: pariter vt Potentum actores: Qua causa etiam vtrique Rectori prouinciæ per prouinciam discurrenti sui copiam facere & exhibere præsentiam iussi, & tamdiu publicis inhærere conspectibus, quamdiu in eodem oppido moraretur Rector. Maioriani *Nouella* 4. *cap. habenda.*

VII. (a) Impp. Constantius, & Constans AA. Bibulenio Restituto Præsidi Sardiniæ.

PROVINCIALES, pro debitis, (b) plumbi verbera, vel custodiam carceris, minime sustinere oportet: cum hos (c) cruciatus non insontibus, sed noxiis constitutos esse noscatur: Satis (*) vero sit, debitorem (d) ad soluendi necessitatem capione (e) pignorum conueniri. Dat. VIII. Idus Decemb. Thessal. Constantio VI. (f) & Constante III. AA. Coss.

NOTAE.

(a) *Lex* 2. *C. Iust. de capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa*, hinc desumpta est; recisa priore eius sententia, posteriore tantum retenta. Concordat huic *lex* Constantini 3. *sup. b. t. GOTHOFR.*

(b) *Debitis*, id est tributis & annonis: vt mox, *debitorem*, id est, *debitorem annonarum*, quod a Triboniano nominatim adiectum est *d. l.* 2. Vide *Glossarium. ID.*

(c) Ita quoque *d. l.* 3. *sup. Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est. ID.*

(*) Hinc iam desumpta est *d. lex* 2. *ID.*

(d) *Debitorem annonarum*, ita *Cod. Iust.* de quo iam antea. *ID.*

(e) *Captione*, C. Iust. *ID.*

(f) Videtur hæc *lex* potius referenda ad Annum 346. *ID.*

COMMENTARIVS.

CARCERIS & TORMENTORVM iniuria & vexatione *prouinciales debitores* tributorum scil. ad eorum solutionem adigi a Constante Imp. hac constitutione vetantur, pariter vt a Constantino M. *l. 3. sup.* eadem hic ratione proposita, quod *hos cruciatus non insontibus, sed noxiis constitutos esse noscatur.* Eodem etiam remedio proposito: nempe quod pignorum capione Tributis consuli possit. A Constante, inquam; nam hic omnino huius constitutionis Auctor videtur, cui in Imperii diuisione, *Sardinia* & Macedonia, in qua *Thessalonica*, cesserat; de quo vid. Victorem *cap. 41.* Zosimum *lib. 2. cap. 39.* vid etiam Eunapium *in vita Ædesii, pag. 45. edit. Commelin.* Zonaram *in Annal. pag. 9. Tom. II. Opp. edit. Venet.* quæque notamus præterea *in Chronico.*

Neque illud omittendum, mendum hærere videri in subscriptis Consulibus, atque adeo *huic l.* iungendam videri *legem 4. sup. de annona & trib.* nam & ea pariter *Data est VIII. Id Decemb. Thessal.* & in eodem rei tributariæ argumento versatur: quin & de emphyteuticariis fundis *ea l.* agitur: cuiusmodi sane fundi in Sardinia memorantur, *l. vn. sup. de communi diuidundo.*

Ex *hac* interim *leg.* & *d. l. 3. sup.* colligimus in vsum sæpe venisse & vsurpata hæc tormenta aduersus tributorum inficiatores. Quæ & postea vsurpata. Testis Amm. Marcellinus sub Valentiniano Iun. & Theodosio M. scribens, *lib. 22. in f.* vbi de Ægyptiis. *Erubescit apud eos, si quis non inficiando tributa plurimas in corpore vibices ostendat.* Et quæ sequuntur de Ægyptiorum duritie *aduersus Tormentorum vim.*

P. 73.

VIII. (a) Idem AA. (b) ad Taurum PF. P. (c)

EXACTIONES prouinciarum, (d) quas Rectores, aut Præfecti annonæ, (e) aut Rationales, (f) per Africam sustinent, a Maioribus Iudicibus vsurpari non debent, sed ab his solis impleri, quibus cura exactionis imminet. Dat. IV. Non. Septemb. Dinummæ: (g) Acc. Prid. Id. Nou. Karthag. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) Solius CONSTANTII nomen inscribendum: Vide *Consularia Theod. ID.*

(c) *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio & quidem Italiæ scil. quod præter alia ostendit & *Africæ* mentio in *ipsa lege*, & subscriptio *Acc. Karthag.* vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Vel prouincialium. *ID.*

(e) Id est, Præfecti annonæ Africæ, de quo in *Notitia dignitatum* e *Cod. Theod. ID.*

(f) De *Rationalibus* Africæ vide *Notitiam Imperii*, & *Theodosianam nostram. ID.*

(g) De subscriptione hac, mox in *Comment. ID.*

COMMENTARIVS.

QVIBVSNAM IVDICIBVS exactionis cura, ac nominatim per Africam, imminere debeat, definit hac constitutione Constantius. Res eo redit; *Minoribus* tantum Iudicibus exactionis curam imminere, non etiam Maioribus Iudicibus: Minoribus, id est, tribus his qui memorantur, Rectoribus prouinciarum, Præfectis annonæ, & Rationalibus. & sic clarissimis & Perfectissimis: Maiores Iudices *hac l.* non alii sunt, quam Spectabiles, id est, Proconsules, & Vicarii. Maiores Iudices, vt alibi alio atque alio sensu dicuntur; de quo dixi plenissime *in Apolytico:* ita hoc Codice Maiores Iudices sunt omnino Spectabiles, qui alioquin & mediæ ætatis Iudices dicuntur *l. omnis. 5. sup. de iis quæ administr.* de quo omni plenius in *Notitia dignitatum Theodos.* Et tamen etsi ipsa exactionis cura Maioribus Iudicibus non imminuerit: attamen totius collationis & transmissionis cura eos constringebat; eoque fine ipsi Iudicibus imminebant, quod de Vicariis prolixe ostensum est *l. vn. sup. de offic. Vicarii.* De Proconsule fidem faciunt tot leges, hisce de re tributaria titulis, Proconsulibus inscriptæ. Quare ipsa exactio a collationis & transmissionis cura distinguenda est.

Obseruanda interim tria Iudicum genera, quibus per Africam exactionis cura imminebat. Nempe *Rectores* canonem tributarium exigebant: *Præfecti annonæ Africæ* exigebant annonam Vrbicam; de quo Præfecto annonæ Africæ vide *l. 13. sup. de annona. l. 4. inf. de appellat. l. 2. 3. 12. 36. 38. inf. de nauiculariis. l. 2. inf. de naufragiis.* Denique Rationales, Titulos Largitionales & rei priuatæ exigi curabant; de quibus Africæ Rationalibus vide *legem 33. & vlt. inf. de appellat. l. 2. sup. de alimentis quæ inopes parent. l. 2. sup. de iure fisci. l. 1. sup. de metallis.* denique & Notitiam Imperii.

In Subscriptione, notanda *Dinumma*, vbi hæc *lex* data dicitur. *Dinummæ* huius nulla alibi mentio occurrit; Sed necesse est eam fuisse in Lepontiis, vel in Rhætia, campisue Caninis, qui Liguriæ proximi: Auctor enim est Ammianus Marcellinus *lib. 15. cap. 4.* Constantium hoc tempore Mediolano egressum in Rhætias Camposque Caninos ad procinctum contra Alemannos Lentienses, vnde militem ad Brigantium lacum misit. In iisdem sane campis Caninis Gregorius Turonensis *lib. 10. cap. 3.* Bilitionem castrum collocat. In iisdem & Messacenses, vbi ante bimestre ferme data ab eodem Constantio *lex 25. inf. de appellat.* vbi

vbi dicam plenius. Quare necesse est *Dinummam* a Bilitione & Messacensibus ad Brigantium Jacum hic esse vel *Dane*, vel *Dumilr*, quæ recto itinere pergentibus interiacent, forte etiam *Damintz*.

IX. (a) Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Dracontium (b) Vic. Afric.

DVCENARIOS (c) ab exactione Prouincialium, secundum Constitutionem (†) sacræ memoriæ Constantii, probabilis Sinceritas Tua iubebit arceri. Dat. III. (d) Id. MaI, Hadrianop. Acc. VIII. Kalend. Octob. Karth. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Dracontius* Vicarius Africæ sub Valentiniano Sen. Eidem inscribuntur & aliæ complures *leges*, quas ex Indice Personarum collige: Imo iam fuit *lex* 10. 11. 13. 16. *sup. de annona & trib.* ID.

(c) De *Ducenariis* dictum *l.* 1. *sup.* ID.

(†) Hæc Constantii Constitutio non extat. ID.

(d) Eodem die, sed ad diuersos data *lex* 8. *sup. de cohortal. lex* 18. *sup. de cursu publ. lex* 58. *inf. de decurion.* & *lex* 10. *inf. de nauicul.* quæ ipsa ad Africam pertinet. ID.

COMMENTARIVS.

P. 74. DVCENARII, de quibus ad *l.* 1. *sup. h. t.* ab exactione prouincialium iam antea Constantii constitutione (quam alibi non reperio) submoti, hac rursum Valentiniani constitutione submouentur; & quidem per diœcesim Africæ: & sic Ducenarii omnium Rectorum per Africam, Byzacenæ, Numidiæ, Tripolitanæ, vtriusque Mauritaniæ: nam hæ prouinciæ diœcesin Africæ & sic Vicarium Africæ constituebant.

Submotorum autem ab exactione Ducenariorum hanc *rationem* puto, quod hi prouincialibus nimio plus metuendi erant, vtpote de Schola Agentium in rebus præcipui, & in officio Rectorum prouinciarum Principes; Vide quæ de his dixi, ad *leg.* 1. *sup. h. t.* & *Notitiam Imperii.* Hæc vero *lex*, inter alios plures comprobat Amm. Marcellini *lib.* 30. *cap.* 9. testimonium, qui Valentinianum ait, *in prouinciales admodum parcum fuisse, & Tributorum vbique molliuisse sarcinas.*

X. (a) Idem AA. ad Florianum Cons. (b) Venetiæ.

DIE Solis, qui dudum (c) faustus (d) habetur, neminem Christianum ab Exactoribus volumus conueniri: contra eos, qui id facere ausi sunt, (e) hoc nostri statuti (f) periculum sancientes. Dat. XI. Kal. MaI. Treu. Valentiniano & Valente AA. (g) Coss.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *C. Iust.* & extat altera *lex* in eandem sententiam, puta *lex* 13. *inf.* Repetitur autem hæc *lex* totidem verbis *l.* 1. *sup. de exsecutorib.* Meminit eius Baronius, *A.* 365. *n.* 44. GOTHOFR.

(b) Forte, *Comitem rei priuatæ* dixi ad *d. l.* 1. ID.

(c) Iam inde a Constantino M. vide *legem* 1. *sup de feriis.* ID.

(d) *Festus.* ID.

(e) Sint, *d. l.* 1. & hoc ipsum pro, *fuerint.* ID.

(f) Hoc nostri statuti interdicto periculum sancientes, ita *d. l.* 1. ID.

(g) II. Scil. id est *A. D.* 368. vt ostendi ad *d. l.* 1. ID.

COMMENTARIVS.

DE DIE SOLIS immuni ab omnibus executionibus, est hæc Valentiniani Sen. constitutio ad Consularem Venetiæ emissa: quæ iam *supra* habetur, *l.* 1. *sup. de exsecutoribus*: vnde Interpretatio huc arcessi potest: pariter vt Valentiniani Iun. *lex* 13. *inf. hoc tit.* quæ & ipsa est *lex* 3. *dict. tit. de executoribus.*

XI. (a) Idem AA. ad Florianum (b) Com. R. P.

OMNES prouinciis Præsidentes iussimus conueniri, vt a Rei Nostræ conuentione (c) cessarent, ne Principales necessitates (d) in publicum proferentes, eadem, qua hactenus, in colonos iniquitate sæuirent. Illud (e) etiam moderationi adiecimus, vt triper-

tripertita esset inlatio fiscalium pensionum. Sinceritas (f) Tua Rationales, Procuratoresque commoneat, vt quidquid pro iugatione (g) vel capitatione (h) deposcitur, certantibus studiis deuotionis exsoluant. (i) Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* **GOTHOFR.**

(b) *Florianus* Comes R. P. sub Valentiniano. Eidem inscribitur Anno superiore *lex* 10. *sup. de cursu publico*: & A. 367. *lex* 2. *Cod. Iust. de bonis libert.* v. *Prosopogr. ID.*

(c) Id est, exactione. *ID.*

(d) Ita publicæ necessitates, quæ rei priuatæ opponuntur, *l.* 5. *sup. de exsecut. ID.*

(e) Sequentes duæ sententiæ ab hoc *Titulo* sunt fugitiuæ. *ID.*

(f) *Sinceritatis* titulus tributus Comiti R. P. *ID.*

(g) De hac *Iugationis* voce dixi plene *ad l. vn. sup. ne conlatio per Logograf. ID.*

(h) De hac *Capitationis* voce dixi ad *l.* 15. *sup. de annona & trib. ID.*

(i) *Exsculpant*, vel exigant. *ID.*

COMMENTARIVS.

REI PRIVATÆ, id est tributorum ad rem priuatam Principis pertinentium, a Colonis rei priuatæ exactio, quorum cura & solicitudine fieri debeat, hac constitutione definit Valentinianus Sen. Nempe hanc Rectoribus prouinciarum adimit; hac ratione addita; *Ne Principales necessitates in publicum proferentes, eadem, qua hactenus in colonos iniquitate sæuirent.* Cuius hæc P. 75. sententia est, Rectores prouinciarum obtentu tributariæ collationis ad Principem eiusque necessitates spectantis in Colonos rei priuatæ summa iniquitate sæuisse. Quare reponendum hic omnino videatur, *ne Principales necessitates in publicum præferentes* &c. quanquam & vox *proferentes* mihi iam magis arrideat: Igitur Rectoribus prouinciarum huius exactionis cura adimitur: proculdubio ad Colonorum rei priuatæ querelas, qui de iniquitate & sæuitia eorum apud Valentinianum Sen. conquesti fuerant. Cum viceuersa sub Constantio Colonis rei priuatæ. Principales nominis obtentu frœnos legum excutientibus, & tributa non soluentibus Iudices, id est Rectores Prouinciarum eos debiti vigoris auctoritate cogere, seu exigere iussi fuissent *l. 6. sup. h. t.* Nempe prout horum aut illorum culpa esset, imo prout his vel illis Principes fauerent, ita varie hanc in partem constitutum.

Quid igitur? Rationalibus & Procuratoribus rei priuatæ hæc cura *h. l.* imponitur: qui scil. sub dispositione Comitis R. P. fuere., quosque adeo Comes R. P. commonere *h. l.* iubetur. (De quibus Rationalibus & Procuratoribus rei priuatæ per Occidentem, nam eo pertinet *hæc lex*, vid. *Notitiam* Imperii.) *Commonere*, inquam, *vt tributa certantibus studiis deuotionis exsoluant*, vbi malim reponere *exsculpant*, vel *exigant*: Sensus enim est, monendos Procuratores & Rationales a Comite R. P. vt tributa a Colonis priuatæ rei omni studio exigant: *Exsculpendi* vox exactionibus propria: vt docet *lex 9. sup. de cohort. l. 44. 65. inf. de appellationib.* ac nominatim exactionibus tributorum, *l. 3. sup. de annona & tributis.* Interim hinc colligere mihi videor, cur huius exactionis sollicitudo ad Rectores prouinciarum antea commeauerit: nempe, quod procuratores & Rationales remissi & indulgentes ferme forent in exigendis colonis rei priuatæ: Qua re reddita nunc eis ea exactione commoneri saltem iubentur, vt certantibus studiis deuotionis capitationem exsculpant. Verum postea Honorii constitutione, puta *l. 5. & 6. sup. de exsecutor. & exaction.* remota exigentium permixtione, vt loquitur, Rectoribus prouinciarum & eorum officiis omnis exactio imposita. Et hæc de primo *huius l.* capite.

Alterum quod ab hoc *titulo fugitiuum* est, & tamen in eorundem colonorum rei priuatæ gratiam a se Valentinianus Sen. statui indicat his verbis, *Illud etiam moderationi adiecimus*, est de TEMPORE soluendarum fiscalium pensionum: nempe vt eæ tripertita inlatione per quaternos scilicet menses inferantur; qua de re sunt tres præterea eiusdem Valentiniani Sen. constitutiones: puta *lex 3. inf. de conlat. fundor. patrim. l. 15. sup. de annona & trib. l. 15. inf. de Susceptoribus*, & Valentis *lex 16. d. t. de annona & tribut.* de quo dixi plene ad *d. l. 15. sup. de annona.* Stetitque id sub Theodosio M. vt ostendit *lex* eius *vn. inf. de quadrimenstruis breuib.* & Libanii locus *Orat. ad Theodosium Imp. in Tisamenum pag. 448. edit. Morell.* sub Arcadio & Honorio *l. 17. inf. de decur. l. 27. inf. de Susceptorib.* De Valentinianeis, quibus sane id primo introductum, illud obseruandum; omnium tempore primam, puta *legem 3. inf. de conlat. fundor. patrimon.* esse de emphyteuticariis possessoribus: *hanc*, de Colonis rei priuatæ: *legem 15. & 16. sup. de annona. & l. 15. inf. de susceptorib.* omnium postremas, de prouincialibus: vt forte non simul & semel id constitutum videri possit, sed per eos gradus tantum. Verum in fundis priuatis & emphyteuticariis postea aliter constitutum, *l. 19. inf. h. tit.*

XII. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Constantiano (b) Vic. Ponticæ. (c)

POTENTIORVM (d) possessorum domus, Officium prouinciæ Rectoris exigere debet: Decurio vero, personas Curialium conuenire: Minores autem possessores Defensor ciuitatis ad solutionem fiscalium pensitationum spectata (e) fidelitate compellere. Dat. v. Non. Mai. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Constantianus* Vicarius Ponticæ sub Theodosio M. Eidem inscribitur hoc ipso Anno, *lex* 94. *inf. de decurion. lex* 10. *inf. de hæret. lex* 7. *sup. de desertorib.* vid. *Prosopogr. ID.*

(c) *De Vicario Ponticæ*, vide *Notitiam Imperii.* Ponticæ autem prouinciæ sunt hæ: *Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia salutaris, Cappadocia prima & secunda, Hellenopontus, Pontus Polemoniacus, Armenia prima & secunda. ID.*

(d) Vide *Glossarium. ID.*

(e) *Spectata* fidelitas, est comperta, singularis: quæ vox *spectati* hoc passim sensu, apud Symmachum, v. *Gloss. ID.*

COMMENTARIVS.

VARII pro varietate seu diuersitate & conditione possessorum exactores hac Theodosii M. constitutione præponuntur: idque nominatim per Ponticam diœcesin, æquissima & humanissima distinctione, in tria vt possessorum, ita & exactorum genera. Nempe, Potentiores possessores, ab Officialibus prouinciæ Rectoris exigi iubet; *Decuriones*, a decurionibus, *minores* tandem possessores, a Defensoribus ciuitatum. Vbi *minores*, non sunt minores 25. annis, verum *tenuiores* opposite ad potentiores. Scilicet priores ideo ab Officialibus Rectoris prouinciæ, exigi iubentur, quod solita eorum contumacia maiore quoque auctoritate munitos Exactores desideraret: Posteriores duo ideo, vt ab Officialium rapinis & sæuitia Decuriones & tenuiores illæsi seruarentur: Sane *Defensorum* hæc propria fuit cura, vt plebem & tenuiores potissimum defenderent & tuerentur; de quo vide plenissimum *Paratitlon tituli, de Defensoribus ciuitatum.* Quorum vt cœteroquin alii Principes officium subinde excitarunt, auxeruntque: ita & Theodosius M. excitauit, auxitque, variaque his subinde imposuit: P. 76. *hac leg. & leg. vn. si quacunque præditus potestate: leg. 19. sup. de annona & tributis: l. 23. inf. de Susceptoribus: l. 12. sup. de re militari: leg. vltim. sup. de defensoribus ciuitatum.* De Curialium alioquin exactione agitur & *l. 16. inf.* vbi adhuc aliquid dicetur.

XIII. (a) Idem (b) AAA. ad Principium PF. P. (c)

SOLIS die, quem *Dominicum* (d) rite dixere maiores, omnium omnino litium & negotiorum quiescat intentio: Debitum publicum priuatumque nullus efflagitet: Ne aput ipsos quidem Arbitros, vel (e) e iudiciis flagitatos, vel sponte delectos, vlla sit agnitio iurgiorum: Et non modo notabilis, verum etiam sacrilegus iudicetur, qui a sanctæ religionis instinctu (f) rituue deflexerit. PP. (g) III. Non. Nou. Aquil. Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Et totidem verbis repetita extat *l.* 3. *sup. de exsecutoribus.* Eamque Baronius in Annum suum non retulit. Concordat huic *lex* 10. *sup. GOTHOFR.*

(b) Ita quoque *d. l.* 3. Atenim rescribendi hi Imppp. VALENTINIANVS *Theodosius & Arcadius. ID.*

(c) Italiæ scil. *ID.*

(d) Hanc sententiam inseruit Tribonianus *legi* 7. *C. Iust. de feriis. ID.*

(e) *Arbitrorum* duo genera: vel e Iudiciis, id est a Magistratibus flagitati, vel sponte delecti, id est, Compromissarii. *ID.*

(f) *Instituto*, ita *d. l.* 3. *sup. de exsecut. ID.*

(g) Pro, *Data.* Et ex *d. l.* 3. sequentia supplenda sunt. *Acc. VIII. Kal. Decemb. Rom. ID.*

COMMENTARIVS.

DE DIE SOLIS ab omnibus exactionibus, litibus, cognitionibus immuni, est hæc Valentiniani Iun. constitutio, quæ & ipsa, pariter vt *lex* 10. *sup.* repetita extat *tit. sup. de executorib.* vbi hæc ibi tertio loco posita est. Vnde interpretatio huc arcessi potest.

XIV. (a) Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Rufino PF. P. (b)

APPARITORES, quicumque in conlatione (c) Auri præcepti fuerint Officii sui adhibere seruitium, titulorum debita, & conlationum summas, relationis suæ fide & adnotatione præscribant (d) sitque ex Officialis instructione Officium conscium, quid exactum, quidve perlatum (e) esse videatur: Ne (f) longinqui itineris diuersitate Susceptor abductus, & Curiæ suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat. Dat. Pridie Idus April. Constantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) *Lex* 5. *Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda ei *lex* 134. *inf. de Decurionibus.* GOTHOFR.

(b) *Rufinus* PP. Orientis sub Theodosio M. vid. *Prosopogr. ID.*

(c) Non mutanda hæc vox in *conlectione. ID.*

(d) Ferri potest hæc vox, etsi *Codex Iust.* habeat, *perscribant*, pariter vt *l.* 23. *inf. de susceptoribus. ID.*

(e) Cuiacius restituit *prolatum*; de quo mox. *ID.*

(f) *Nec. ID.*

COMMENTARIVS.

AVRI exactio quomodo ab Apparitoribus præcepto Præfecti P° missis fieri debeat, ne alioquin Susceptores a Curiis suis abducantur, definit *hac constitutione* Theodosius M. quæ prolixioris constitutionis Theodosianæ pars est, vt docet *lex 134. inf. de decurion.* (quæ *huic* iungenda est) qua in vniuersum Curiis ciuitatum destitutis consultum voluit, neque vna ratione: e quibus hæc inter cæteras est, quæ *hac l.* continetur, cuius utique caussam aperte *fine legis* exprimit: *Ne longinqui itineris diuersitate Susceptor abductus, & curiæ suæ desit, & rei familiaris detrimenta sustineat.* Scilicet cum aurum per longinqui itineris diuersitatem exigendum esset, noluit Theodosius Susceptores, qui Curiales erant (quod ostendet plenius *titulus inf. de Susceptor.*) a Curiis suis abduci, trahique ab Apparitoribus, & secum adsciri: auro suscipiendo vel rationibus conficiendis. Quid igitur? Hanc operam omnem nauare iubet Apparitores illos, seu Officiales solos. Itaque iis id iniungit, vt exacti & perlati rationes conficiant: Exacti, inquam, & perlati, id est eius quod exactum & in sacras largitiones vel ad Rem priuatam perlatum fuit. Neque enim probo, quod ex Græcis hic Cuiacius restituit *prolatum*, id est dilatum, quodque in reliquis hærens, Græcorum authoritate, qui ita reddunt τὸ μὲν ἀπήτησε, τὸ δὲ ἔτι λοιπάζεται. Neque enim proferendi debiti Apparitoribus potestas fuit; etsi verum illud sit quamcunque tandem efficaciam seu instantiam in exigendo adhibeant, in debitis vel reliquis aliquid semper residere, quo pertinet omnino *lex 9. supr. de exsecutoribus.* Quod tamen *prolati* aut *proferendi* voce non recte designaretur. P. 77.

Rationes itaque exacti, & perlati, Officiales conficere iubentur, vt ex eorum instructione totum officium conscium sit, id est, vt rationes ab his confectæ in Scrinia Officii Præfecti Prætorio referantur: nam & hic alius est Cuiacii lapsus, cum putauit, ad susceptorem has siue rationes siue relationes perferendas: Aperta enim sunt hæc verba; *sitque ex Officialis instructione Officium conscium.* Verum de hoc exactionis genere Præfectianis seu apparitoribus P.P. committi solito, plenius ad *l. 5. 6. 7. 9. supr. de exsecutorib.* & *tit. infr. Ne Præfectianus exactoris fung. off.* De exactione multæ a Præfecto Prætorio, & quidem ab eodem Rufino PP. (cui hæc *lex* inscribitur) impositæ per Præfectianos, est Synesii locus, *ep. 127.*

XV. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Messalæ PF. P. (b) Post alia.

QVONIAM plerique callidis (c) precibus Rescribta impetrasse dicuntur, ne a solitis Conpulsoribus (d) exigantur, præsenti iussione monemus, ne, prætento (e) velut quodam beneficio Clementiæ nostræ, quidquam in Exactione celebranda vetustati (f) & consuetudini derogetur. Dat. IV. Kalend. Octobr. Altino, Theodoro v. c. Cons. [399.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex vlt. infr. de canone frumentario Vrbis Romæ* GOTHOFR.

(b) *Messala* PP. Italiæ sub Honorio Imp. v. *Prosopogr. ID.*

(c) Cur callidæ? dicam ad *l.* 4. *infr. ne conlat. translat. ID.*

(d) De his dixi plene ad *l.* 34. *supr. de annona & trib. ID.*

(e) Dicam ad *d. l.* 4. *ID.*

(f) *Vetustas* & *Consuetudo* in tributis nominatim spectantur; v. *leg.* 23. *supr. de annona & trib.* & *l.* 131. *infr. de Decurion. l.* 13. *in fin. D. de pollicitat. l.* 4. §. 2. *leg.* 9. §. 6. *D. de publicanis.* v. quæ noto ad *l. vn. supr. de longa consuetud. ID.*

COM-

COMMENTARIVS.

AVTOPRAGIAS seu Autopractorum beneficium seu Rescriptum, id est, vt quis non a solitis Exactionibus & Compulsoribus (de quibus plenissime dixi ad *l. 34. supr. de annona*, & ad *l. 4. infr. ne conlationis transl. post.*) exigatur; verum vt spontanea tantum deuotione tributa inferat, *hac* Honorii *constitutione* infirmatur: pariter vt a Theodosio Iun. *d. l. 4. infr. ne conlationis translat. postul.* vbi de hoc *Autopractorum* beneficio plenius. Cæterum ex coniunctione *legis vlt. infr. de canone frument. V. R.* colligere licet Honorium Imper. *hac leg.* Canoni vrbicario, seu vrbis Romæ nominatim, sublato Autopractorum beneficio, consultum iuisse.

XVI. (a) Idem AA. Hadriano PF. P. (b)

MISSI Opinatores (c) cum delegatoriis, (d) Iudicibus eorumque Officiis insistant, vt intra anni metas id quod debetur accipiant: Nihil his sit cum possessore commune, cui non Militem, (e) sed Exactorem, si sit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque, qui Prouinciales passi fuerint Opinatoribus delegari, (f) eiusdem quantitatis duplex pœna retinebit: & Apparitores ex quolibet Officio sententiam deportationis excipient, si, per semet exigendos, voluerint delegare Militibus: & Curiales temporale manebit exilium, si eos, quos sollemniter exigere consuerunt, Opinatoribus putauerint esse tradendos: cum Iudicem oportet (g) inquirere debitores Tabularios, fideliter prodere (h) nomina dominorum: (i) Apparitores siue Curiales, consuetudine seruata regionum, conuictis debitoribus imminere: Vt perceptis congruis emolumentis, (k) Opinatores impleto anno ad proprios Numeros valeant remeare. Qui si vltra annum protracti Iudices fuerint, (l) & Officia, absque vlla mora, de proprio cogentur (m) exsoluere militibus quod debetur, ipsis aduersus obnoxios (n) repetitione seruata. Quod si ad nos aliqua de retentis Opinatoribus (o) querela peruenerit, in duplum ab his protinus exigetur, vt partem debitam miles, reliquum (p) fiscus accipiat. Iudicibus quoque, eorumque Officiis, eatenus subuenimus, vt in contumaces debitores, cuiuslibet dignitatis, auctoritatem (q) suam exerant: ac si inpudenter solutio differatur, Actores, Procuratores, eorumque prædia persequantur; de eorum quoque nominibus ad Nostram Scientiam relaturi. Dat. III. Id Iul. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

P. 78. (a) *L. 7. Cod. Iust. eod. tit.* Videatur *huic l.* iungenda *lex vlt. C. eod. de Lucris aduocat. & concussionibus Officiorum seu apparitorum. GOTHOFR.*

(b) *Hadrianus* PP. Italiæ sub Honorio. v. *Prosopogr. ID.*

(c) De *Opinatoribus* his dixi ad *l. 34. supr. de annona & trib.* & ad *l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ. ID.* In C. Iust. additum, *Opinatores, id est exactores militaris annonæ. RITTER.*

(d) De his *delegatoriis* vide *Paratitlon tituli, de annona & tributis*, pariter *l. 1. supr. de excoct. annon. Opinatores, quibus species in diuersis prouinciis delegantur:* & mox: *cum Opinatores prouinciis delegantur. GOTHOFR.*

(e) Ita quoque *d. l. 34. supr. de annona & trib.* ita & mox *infr. si voluerint delegare militibus*: & mox *Opinatores ad proprios numeros valeant remeare. ID.*

(f) Id est, *passi fuerint, prouinciales ab Opinatoribus exigi. ID.*

(g) *Oporteat*, C. Iust. *ID.*

(h) *Prouidere*, C. Iust. male. *ID.*

(i) *Debitorum*. C. Iust. *ID.*

(k) *Emolumenta congrua* vocat debitas præstationes & annonas: ita rei annonariæ emolumenta, *l. 1. supr. sine censu:* item præcipua emolumenta, *l. 1. supr. de annona & trib.* fiscalia emolumenta, *l. 13. infra de Susceptor.* Ac nominatim de annona militari, vt *hac l.* ita *l. 28. infr. de susceptoribus.* In vniuersum *emolumentum* quicquid debetur, vt mox infr. militibus quod debetur. In *Glossis* Philoxeni & Cyrilli emolumentum ὀφίλαι, χρηματισμός. *ID.*

(l) Manifesta hic transpositio est, quod etiam ostendit *Cod. Iustin.* Quare legendum, *qui si vltra annum protracti fuerint, Iudices & Officia.* &c. *ID.*

(m) *Cogantur*, Cod. Iust. *RITTER.*

(n) *Obnoxii* sunt debitores tributorum. *GOTHOFR.*

(o) *Ab Opinatoribus* in *C. Iust. ID.*

(p) *Reliquam*, Cod. Iust. *RITTER.*

(q) Ita quoque *l. 6. supr. hoc tit.* siu. *l. 4. C. I. eod. tit. l. 1. supr. de iurisdictione:* quibus locis dixi. *OTHOFR.*

COMMENTARIVS.

De Militaris annonæ exactione est hæc Honorii constitutio: ad duplicem finem comparata partim ad ipsorum prouincialium illæsionem, id est, ne eius exactionis obtentu prouinciales indebite vexentur: tum etiam, vt militaris annona debita celeritate exigatur: quæ duo diuellenda non sunt: Hactenus enim militari annonæ consultum oportet, vt ne ideo prouinciales vexentur: viceuersa prouincialibus hactenus consulendum, ne militari annonæ, quam non patitur, mora fiat. Eo itaque spectant sequentes sententiæ.

Prima, *Opinatores*, id est, militaris annonæ Compulsores, (de quibus plenissime dixi ad *l. 34. supr. de annon. & trib.* & *ad l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ:*) non possessores seu tributarios prouinciales exigere debere, hisque imminere: verum iudicibus & eorum Officiis imminere debere, vt illi videlicet exactionem maturent. Nempe Opinatores, quia milites erant & ex numeris militaribus mittebantur, (quod non vno loco *huius l.* indicatur, & *d. l. 34. supr. de annona & trib.*) prouincialibus graues terrorique maxime erant atque his metuendi, prædasque ab his agebant: vt cæteroquin *difficile his est morum custodire mensuram:* vt eleganter Cassiodorus, *lib. I. Var. 11.* Quare eos exigere subinde vetiti vt *hac l.* ita *l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ*: etsi alioquin hac parte variatum, de quo vide & *l. 34. supr. de erogat. milit. ann.* & *d. l. 34. sup. de annona & trib. l. 186. infr. de decurion.* & *d. l. 1. sup. de excoctione.* Quare *miles* & *exactor hac leg.* opponuntur, cuius nomen non adeo metuendum vt militis: idque ipsum indicatur *d. l. 34. sup. de annona*; ibi, *vltra id tempus si tarditas adferatur, tunc militi debiti postulati delegandam esse rationem:* Et pœna multiplex hic additur Iudici, Officialibus, Curialibus, qui passi fuerint aut voluerint prouinciales ab Opinatoribus exigi. Nam hos exactionis cura manebat distinctis muniis & personis, de quo insignis est *hac l.* locus, *Iudicem*, inquit, *oportet inquirere debitores*, id est, Iudicem tributariorum nomina sedulo inquirere acceptis Breuibus a Tabulariis, mox Apparitores & Curiales conuictis debitoribus imminere & exigere *pro consuetudine regionum.* Scilicet alibi Curiales, alibi Apparitores Exactores erant, imo quandoque alii alios exigebant, puta Officiales Potentiores: Curiales sui Ordinis viros, *l. 12. sup. h. tit.* Pœnæ autem hæ sunt: nempe Iudici *dupli* pœna imponitur: Apparitoribus pœna *deportationis*: Curialibus, *temporale exilium.* Et sic grauiores multo quam in specie *l. prox. infr.* vbi dicam.

Secunda sententia ad celeritatem annonæ militaris exigendæ pertinet; scilicet intra anni metas eam præstari iubet (vide & *l. 9. sup. de exsecutorib.*) vt ita Apparitores anno completo ad proprios numeros remeare possint, pœna Iudicibus & Officialibus imposita, puta de proprio annonas soluere eos iubet, salua eis aduersus possessores tributarios actione, quo non præstito in duplum multari iubet: Duplum inquam: non mere pœnale, sed mixtum: id est, sic vt partem debitam, & sic annonam quæ inferri debuit, miles consequatur, & militari annonæ proficiat, reliquum fisco cedat.

Viceuersa vt negligentibus Iudicibus Officiisque eorum pœna iniungitur: ita contra his subuenitur *hac eadem lege*, auctoritasque eorum animatur armaturque: Auctoritatem scil. suam exerere in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis iubetur: quo spectabat pariter *lex 6. supr. hoc tit.* quæque ei in simili iungenda est *lex 1. sup. de iurisdict.* Quinimo & ad se referri iubet Honorius de his qui impudenter solutionem differunt, vt ita digno supplicio subiugentur.

P. 79. XVII. (a) Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Anthemio PF. P. (b)

Neqve (c) Agentes (d) in rebus, neque sacrarum Priuatarum, (e) vel largitionum Palatina (f) officia, ex quacumque causa, ex quocumque titulo fiscalis debiti, cum ad prouinciam mittuntur, possessores per se (g) audeant conuenire: siue id ex præterito reliquum (h) trahatur, seu præsentis temporis tributo (i) solui conueniat: sed Rectores prouinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis incumbant. Quod si Rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quæret, (k) vel qualibet alia ratione hisdem (l) propria auctoritate publicæ exactionis permiserit curam, tam ipse, quam Officium eius vicena auri pondo fisco dependent. (m) Dat. VII. Id. Decembr. Constantinop. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTAE.

(a) *Lex 2. C. Iust. de canone largitionalium Titulorum,* sub quo titulo eam Tribonianus collocauit, sublata Agentium in rebus mentione. *GOTHOFR.*

(b) *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. de quo ad *l. 167. infr. de Decurion.* v. etiam *Prosopogr. ID.*

(c) *Neque Agentes in rebus*, hæc recidit Tribon. *ID.*

(d) De *Agentibus in rebus* fuit peculiaris *titulus supr. lib. 6. tit. 26. ID.*

(e) *Sacrarum vel priuatarum largitionum: ita Cod. Iust.* male, *sacræ priuatæ* non minus dicuntur quam *sacræ largitiones.* Ita officium sacrarum priuatarum, *l. 18. de Palatinis S. L. & R. P. Priuatarum* absolute pro *Rerum priuatarum*, de quo dixi ad *l. 5. supr. ID.*

(f) De his *Palatinis* fuit supr. *titulus* peculiaris *lib. 6. tit. 30. ID.*

(g) Id

(g) Id est, *ipsi: ID.*

(h) Reliquum *ἔλαμμα*. *ID.*

(i) Ferri hoc potest: nempe respondent hæc duo ex præterito & præsentis temporis tributo: quanquam *C. Iust.* habet *tributa*; quod melius. *ID.*

(k) *Quaerens*, Cod. Iust. edit. Cuiac. at hoc quoque legitimum est. *ID.*

(l) *Palatinis iisdem*, ita *C. Iust.* propter sublatam videlicet Agentium in rebus antea mentionem. *ID.*

(m) *Dependant*, Cod. Iust. *RITTER.*

COMMENTARIVS.

AD VRGENDAM tributorum illationem missi ex Palatio, exactionem ipsi facere vetantur a Theodosio M. cuiusmodi tres hic memorantur: AGENTES scil. IN REBVS, etsi subinde eis exactiones tributorum & Titulorum fiscalium committerentur, aliæque executiones, quod docet *lex* 4. 7. *sup. de exsecutorib.* de quo plene *Paratitlo de Agentibus in reb.* sed & Ambrosius *lib.* 2. *c.* 29. *seu vlt. in fin.* Item PALATINI, id est, Officiales Comitis sacrarum Largitionum, & Comitis Rerum priuatarum, de quibus plene *suo* quoque *tit.* etsi fiscalium Titulorum eis solicitudo immineret; atque eo fine quem dixi, & Agentes in rebus & Palatini in prouincias subinde mitterentur: Attamen ipsi Exactoris publici munere fungi a Theodosio Iun. *hac l.* vetantur, pariter vt a Valentiniano Iun. *leg.* 10. *sup. de Palatinis S. L. & R. P.* & ab Honorio, *l.* 5. 6. *supr. de Executorib.* & a Valentiniano III. *leg.* 32. *inf. de suscept.* & a Maioriano *Nouella* 4. *de indulgent. reliquor. c. ad illam quoque:* vbi rationem eius rei, pluribus & eleganter reddit. Quod & ipsum de Opinatoribus cautum, *l.* 16. *prox. sup.* seu *l.* 7. *Cod. Iust. eod. tit.* Et in eo quoque similiter, quod Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, eorumque officialibus multa imponitur si passi fuerint, vel nominatim iniunxerint eis publicam exactionem, siue dum a molestia horum sese liberare student, vel vt hic dicitur, *imminentem sibi memoratorum declinare molestiam* quærunt, *taschent se rachepter de leur importunite*; vel qua alia ratione, in prædam scil. hos forte corrupti mittendo: nam ita id accipio. Et quidem multa iam *hac leg.* grauior, quam *d. l.* 10. *sup. de Palatinis*: At mitior pœna quam si Opinatoribus exactionem iniunxissent, *d. l.* 16. *sup.* Qui & ipsi alioquin, velut militaris annonæ compulsores mittebantur, non vt possessores exigerent, verum vt Iudicibus & eorum Officiis imminerent, quo illi exactionem maturarent. Quærunt vero Interpretes, cur hoc casu nostro mitior pœna imponatur: illo vero, multo seuerior, sæuiorque, *d. l. prox supr.* cum tamen idem debitum versetur? Admitto hanc rationem, quod milites opinatores, cingulo armatæ militiæ terribiles & metuendi magis sint, quam Palatini: de quo ad *illam leg.* Tandem similiter, quia id tantum muneris eorum esse dicitur, vt Rectoribus immineant & eorum Officialibus, commonendo, vrgendo ad exactionem. Verum reddita mox Palatinis Largitionalium Titulorum exactio Anno proximo, constitutione ad eundem Anthemium data, puta *l.* 18. *prox. infr.* qua proinde *hac* hac parte abrogatur. Item reddita a Valentiniano Tertio, vt docet *lex* 32. *infr. de susceptoribus.* Illud ex *d. l.* 18. discimus, hanc *legem* latam fuisse ad legationem prouinciæ Achaiæ, cui procul dubio grauis visa Palatinorum exactio ob notissimam eorum auaritiam & frequentes concussiones: de quibus vide Valentiniani Tertii duas Constitutiones inter *Nouellas Theodosianas, tit.* 42. *de Palatinis*, quæ perperam a nonnullis Theodosio adscribuntur.

P. 80.

XVIII. (a) Idem AA. Anthemio PF. P. (b)

LARGITIONALIVM titulorum exactionem, Palatinorum obsequiis, vetustatis more consecratum, (c) iuxta priscam consuetudinem, celebrari censemus; recens conditæ legis (†) in hac parte auctoritate sequestrata, (d) quæ ritu vetustatis neglecto, Palatinæ munera dignitatis intempestiua Legatorum Achiuorum (e) admonitione abstulerat. Ideoque huius statuti præceptionem, per quam Palatinos veteri exigendi functioni constrinximus, commoniti Rectores obseruent. Dat. v. Kalend. Octobr. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex a *Cod. Iust.* prælata superiore *lege*, & quia hæc temporaria est. Iungenda autem illi *lex* 169. *infr. de decurionibus.* neque adeo improbabiliter *lex vn. supr. de Nili aggeribus non corrumpendis:* & *lex* 2. *supr. quis in gradu præferatur. GOTHOFR.*

(b) *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr. ID.*

(c) *vel. Consecratam*, vt habet Edit. in 4. *ID.*

(†) Intelligit *legem* 17. *prox. supr. ID.*

(d) *Sequestrata*, id est, abrogata, antiquata. *ID.*

(e) De *Achiuis* vide & *l.* 33. *supr. de annona & tributis.* Hinc interim discimus Achaiam hoc tempore sub PP. Orientis fuisse: Postea enim sub PP. Illyrici fuit. v. *Notitiam Imperii. ID.*

COMMENTARIVS.

PALATINIS redditur *hac leg.* a Theodosio Iun. exactio Titulorum seu tributorum Largitionalium: abrogata hac parte *leg. superiore*, & sic veteri iure priscaque consuetudine reducta: *hac* tantum *parte*, vt nominatim *hac ipsa l.* dicitur: Quare stare voluit, quod de Agentibus in rebus *eadem superiore l.* constituerat, ne hi videlicet prouinciales exigerent. Illud ex *hac leg.* discimus, superiorem *legem* latam fuisse ad Legatorum Achiuorum admonitionem seu petitionem: quam nunc Theodosius Iun. *intempestiuam* vocat.

XIX. (a) Idem AA. Euchario (b) Proconſ. Afric.

TERTIAM partem canonis fundorum Priuatorum; vel sextam, Emphyteuticorum, ex Kal. Mar. sicut consuetudo deposcit, reliquam vero canonis summam, ex Kal. Iul. par erit postulari: ne præpostera exactione possessor ad redimendam conuentionis cogatur iniuriam; *& cetera.* Dat. Prid. Kal. Mar. Rau. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ autem *huic* sunt *duæ leges prox.* puta *lex* 20. & 21. *seu vlt. infr.* Item *lex* 23. *supr. de cohortalib. lex* 9. *supr. de curiosis*: *lex* 32. *supr. de annona & trib. lex* 31. *infr. de Susceptoribus.* *GOTHOFR.*

(b) *Eucharius* Proconsul Africæ sub Honorio: v. *Prosopogr. ID.*

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE exigendi & inferendi *canonis* id est, pensionis, fundorum rei priuatæ Principis & Emphyteuticorum, est hæc Honorii constitutio, vt ab hoc *titulo* fugitiua (pariter vt altera sententia *legis* 11. *sup.*) ita prolixioris Honorianæ constitutionis pars, vt ostendunt *leges* illæ, quas *huic* coniungendas dixi, & in his quoque duæ proximæ vltimæque *huius tit.* qua constitutione potissimum iustæ Tributorum illationi & Exactioni Honorius enixe consultum iuit: idque per prouinciam Proconsularem Africæ nominatim.

Igitur cum tripertita alioquin solutione, idest, per quaternos menses ter in anno tributa inferri mos esset, vt docuit *lex* 11. *supr. hoc tit. lex* 15. & 16. *supr. de annona & trib.* vbi plene dixi: *lex* 15. *infr. de susceptor. lex* 3. *infr. de conlatione fund. patrimon.* & quidem a rei priuatæ quoque & Emphyteuticariis possessoribus, *d. l.* 11. *supr.* & *d. l.* 3. *infr. de conlat. fund. patrim.* hac constitutione alia ratio probatur secundum consuetudinem, & quidem intra Africam, scilicet vt duabus solutionibus canon præstetur, ita vt ex Kalendis Martiis tertia fundorum priuatorum, sexta emphyteuticorum præstetur: Reliquum, id est, duæ *Tertiæ*, & quinque *Sextæ* ex Kalendis Iuliis. De fundis equidem patrimonialibus & emphyteuticis & eorum conlatione in genere est peculiaris *titulus* 19. *infr.* est & *titulus* 3. *lib.* 10. *de locatione fundorum Iuris Emphyteutici & Reip. & templorum*: vt & *titulus* 4. *de Actorib. procuratorib. Conductorib. rei priu.* & *tit.* 5. *qui conductores rei priu.* Deque his plene in *paratitlo d. tit. de locatione fundorum iuris emphyteutici.*

Verum singularis hæc admodum differentia hic occurrit inter fundos priuatos, & Emphyteuticos: puta vt Tertia pars canonis fundorum priuatorum præstetur ex Kal. Martiis: Sexta vero tantum, Emphyteuticorum: singularis hæc inquam differentia est, cuius rationem indagare difficile est: Nisi quod emphyteuticorum fundorum grauior canon seu pensio erat, vtpote qui perpetuario iure locarentur, atque ideo minor canonis portio ab emphyteuticariis prima solutione solueretur. P. 81.

Notanda etiam solutionis tempora: inchoandæ videl. ex Kal. Martiis: complendæ vero ex Kal. Iul. Nempe post quatuor menses. Quorum omnium rationem reddere difficile est: nisi quod potissima pars Canonis a Kal. Iuliis ideo præbita, vt quia tum iam perceptæ collectæque fruges ex fundis. Certe ex Valentiniani Sen. constitutione, *l.* 3. *infr. de conlat. fundorum patrim.* Emphyteuticorum annonam per quaternos menses, & sic tribus vicibus in anno soluebant: aurum vero quocunque anni tempore soluere poterant: cum antea ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kalendarum Ianuariarum aurum solueretur. De quo ad *eam leg.*

XX. (a) Idem AA. Euchario (b) Proconſ. Afric. Post alia.

CONSTITVTO tempore, publice, apud Karthaginem, in Secretario, admisso populo, Exactorum ordinabuntur (c) idoneæ strenuæque personæ. De quibus si popularis accusatio vlla processerit, in eorum locum alios par erit (d) destinari: ita vt seuera indagatione, si in concussione possessorum deprehensi fuerint, ilico & capitali periculo subiaceant, & direptorum quadrupli pœna ex eorum patrimonio eruetur. (e) Iudices autem triginta librarum auri multæ accruitate sciant se esse plectendos, nisi ea quæ salubriter ordinata sunt, necessaria deuotione conpleuerint. Dat. pridie Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. AA. Coss. [412.]

IN-

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, exactores ad exigendas tributarias functiones idoneos esse mittendos, ita vt si de hiis populi vlla accusatio processerit, id est, querela deposita fuerit, in eorum loco alii dirigantur, (f) vt habita diligenti inquisitione, si in dispendia Prouincialium de superexactionis crimine conuinci potuerint, & capitali periculo subiaceant, & eorum facultatibus in quadruplum quæ sunt superexacta reddantur. Iudices vero prouinciarum* XXX. *librarum auri se nouerint pœna feriendos, si ea quæ statuta sunt implere neglexerint.*

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* eique iungendæ sunt omnes illæ *leges*, quas ad *superiorem* cumulaui, & in his ea ... sa *lex* superior, & *lex prox. vlt. infr.* GOTHOFR.

(b) *Eucherio*, MSS. W. G. & Sichard. RITTER.

(c) *Ordinentur*, Sichard. in MSS. est *ordinabantur*. ID.

(d) *Alios oportet*, Sichard. ID.

(e) *Eruatur*, Sichard. ID.

(f) *Deligantur*, prior Cuiac. & Edit. in 4. ID.

COMMENTARIVS.

De Exactorvm Ordinatione, eorundemque *Concussionis* & *Superexactionis* reorum pœna, est *hæc* Honorii *lex*, quæ constitutionis prolixioris portio est, vt ad *l. superiorem* dixi, qua in vniuersum iustæ tributorum exactioni per Africam consultum iuit. *Ordinationis* igitur Exactorum forma hæc præstituitur: Primum, vt Karthagine, & sic in vrbe metropoli totius prouinciæ Africæ ordinentur: pariter vt in eadem vrbe Karthaginensi aurum & argentum inferri iubet, *l. 32. supr. de annona & tribut.* quæ *huic* inter cæteras coniungenda est: In magna igitur hominum luce Exactores ordinari voluit, vbi & ipse Proconsul Africæ & hominum opportunitas erat. Imo (quod Secundum) secretario ipsius Proconsulis publice populo admisso Exactores ordinari iubet, sedente videlicet ipso Proconsule in Secretario, populo adstante, vt ita idoneæ & strenuæ personæ eligantur. A quo more non abludit, quod de ordinatione Episcoporum Christianorum etiam Alexander Seuerus apud Lampridium *cap. 45.* memorat; quodque idem Alexander in Rectoribus prouinciarum, Præpositis, vel Procuratoribus ordinandis facere solebat. Tandem neque absimilis mos in eadem Karthagine coram populo, & in foro, quem describit Auctor *librorum, de promissionibus & prædictionibus Dei: In calculis*, inquit, *eburneis nomina Proconsulum conscripta Karthagine in foro coram populo a præsenti Iudice sub certis vocabulis citabantur, & erat solemnis dies*, Albi Citatio. *Hi qui auaritiam superantes Rempubl. fideliter egerant, absque flagitiis facinoribusque etiam absentes honorabantur: eos vero, quos rapacitas vicerat, populus conuitiis sibilisque notabat.* Populari igitur accusationi, vt *hac l.* nominatim dicitur, atque adeo & prædicationi, quo pertinet vterque locus & Lampridii, & Auctoris *libri de promissionibus*, locum fecit *hac l.* Honorius. Et hæc de ordinatione Exactorum.

Sequitur Poena eorundem, tum & Iudicum. Illis nempe in concussione possessorum deprehensis, vel vt Interpres recte, de superexactionis crimine conuictis, capitalem pœnam imponit cum pœna Quadrupli: His vero, si superius statuta neglexerint, XXX. librarum auri multam indicit. Quod capitalem pœnam attinet, eadem & antea Valentiniani forte *lege* & Arcadii, superexactioni imposita fuit, vt testatur *lex 1. infr. tit. prox. de superexact.* vbi dicam. Quod Quadrupli pœnam spectat, sancita ea quoque *l. 11. infr. de Extraord.* & a Leone quoque reducta *Nouella 61.* abrogata pœna Capitali.

P. 82.

XXI. (a) Idem AA. Euchario suo (b) Sal.

Grave, & contra rerum ordinem, iudicamus, vt idem Municeps (c) & ciuitatis necessitatem, & Exactoris (d) publici (e) subire cogatur officium. Quod ne contingat, generali lege sancimus, Cognitoris cuius interest iussioni, (f) ad prædia Mansuetudinis Nostræ, vel quæ sub fisci nomine cœperint retineri, moderanda, vel ex suo Corpore (g) idoneos quosque dare (h) debere, vel ex his si qui perfuncti sacramento militiæ absolutione potiuntur. Ab his namque conuenit, a quibus ratio ob prædam (i) discuti (k) consueuit, administrationem sustinere (l) huiuscemodi prædiorum. Iudicibus itaque atque Officiis pœnam quinquaginta librarum auri inponimus, nisi commode (m) obtemperauerint definitis. Dat. prid. Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Quibus porro iungenda sit, iam ad *duas superiores leges* ostensum est, quæ ipsæ & de earum numero sunt. GOTHOFR.

(b) Proconsuli Africæ, vt cæteris *legibus*. ID.

(c) Mu-

(c) *Municeps* hic pro Decurione pariter vt *l. 41. infr. de operib. publ.* & variis *legibus*, *tit. infr. de decurion* & *l. 5. C. Iust. de omni agro deserto. ID.*

(d) Hic graue vulnus resider, a quo sibi *huius Cod.* Conditores non cauerunt: Rescribendum enim, *& Actoris.* Quare fugitiua hæc *lex* est; de quo mox plura. *ID.*

(e) γρ. *Publice*: vel sane *Actor Publicus* dicitur, qui res fiscales administrat, vel Principis. *ID.*

(f) γρ. *Iussione. ID.*

(g) *Corpus* Iudicis hic pro Officio seu Officialibus Rectoris prouinciæ accipiendum est. *ID.*

(h) γρ. *Dari. ID.*

(i) Vid. *l. 2. infr. de discussor. ID.*

(k) Vid. *infr. titulum, de discussor. ID.*

(l) γρ. *Sustineri. ID.*

(m) Σύγχυσις hæc: dictum enim potius oportuit *commode definitis obtemperauerint. ID.*

COMMENTARIVS.

FVGITIVA hæc Honorii constitutio est: & erratum non leui errore hac parte ab *huiusce Codicis* Conditoribus, nimia festinatione tum & praua lectione in errorem inductis. Neque enim hic legendum, & *Exactoris;* verum & *Actoris.* Est scilicet hæc *lex* de *Actore*, id est, moderatore, administratore prædiorum Principis; quod vt tota *lex* ostendit; ita hæc nominatim verba euincunt: *ad prædia Mansuetudinis Nostræ, vel quæ sub fisci nomine cœperint retineri moderanda:* Et mox; *Ab his conuenit administrationem sustineri huiuscemodi prædiorum.* Induxisse in errorem potuit quoque Conditores *huius Codicis*, quod prolixa illa Honoriana constitutione, cuius *hæc nostra* pars est, aliquammulta de Exactoribus & Susceptoribus contineantur, vt docent *duæ superiores leges*, & *lex 31. infra, de susceptoribus. lex 32. supr. de annona & tribut. lex 23. supra de cohortalibus*, quæ *huic* omnes iungendæ sunt. Verum vt varia eius constitutionis capita fuerunt; ita ea Curialibus nominatim prospectum Honorius voluit, ne humilibus Officiis & extraordinariis oneribus occuparentur, vt diserte docet *dicta lex 31. infra, de susceptoribus.* Contra iis humilia officia & extraordinaria imponi voluit, a quibus ratio eorum officiorum explorari & discuti de more solet; vt tum *hæc lex* tum *dicta lex 31.* ostendunt: quæ hac parte geminæ germanæ fuit. Illius *legis* verba hæc sunt: HVMILIBVS *officiis, aut extraordinariis oneribus occupari Curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Susceptionem itaque vestium* ÆQVIVS *est, ab* OFFICIO *Proconsulari, vel ab his qui in eodem* MERVERVNT, *sollemniter procurari. Horum namque interest huiusmodi* EXPLORARE RATIONEM, *& quærere qualitatem eorum, quorum ad contuendum cura commodior est. Neque enim æquum est, vt ad officium lucella curialem susceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab Ordinibus iniuriam submouemus: exceptis his, si qui Curialium officio memorato, aut militasse, aut militare fuerit deprehensus.*

Sententia igitur *huius l.* hæc est, Decurionem, qui vtique ciuitatis subit necessitatem, non debere cogi ad officium Actoris publici, id est, moderatoris, administratoris prædiorum, vel rei priuatæ, vel fisci, verum ex corpore Officialium huiusmodi Actores eligi oportere, vel sane ex eorum numero, qui in eodem officio meruerunt, id est, qui perfuncti opus militiæ sacramento absolutione potiuntur. Quæ omnia de susceptoris vestium officio *d. l. 31. inf. de susceptoribus*, cauentur: Et ratio quoque vtrobique eadem, quod ab iis hæc officia sustineri conueniat, a quibus huius officii ratio explorari seu discuti conuenit, ac si diceret: Discussoribus alicuius Officii, ipsum officium conuenientius imponi: *Discussoribus* inquam: id est, qui rationes gestionis alienæ explorant & discutiunt: de quibus dicetur *infr. tit. 26.*

P. 83.
DE SVPEREXACTIONIBVS.
TITVLVS VIII.
LIB. X. COD. IVST. TIT. XX.

Concordat *supr. tit.* X. *de concuss. Aduocator.* siue *apparitorum: lib.* VIII. & hoc ipso libro, *Titul.* XI. *ne damna prouincialib. infligantur.*

PARATITLON.

SVPEREXACTIO *Rubr.* superexactionis crimen *l. 1. hoc tit.* & Interpretatio ad *l. 20. supr. tit. prox.* Concussio, *d. l. 20. supr. de exactionibus*, in Exactoribus, si videl. vltra debitum eliciant, *l. 2. h. t.* vel etiam maioribus mensuris atque ponderibus subiectis posses-

possessores damno afficiant, *l.* 3. *h. t.* capitis periculo plectitur, *d. l.* 1. *hoc tit.* & *d. l.* 20. *supr. de exactionibus.* Et quod superexactum fuerit restitui prouincialibus debet, *l.* 2. *hoc tit.* ex bonis susceptoris & exactoris, & quidem in Quadruplum *dict. l.* 20. De hoc superexactionis crimine sunt horum Imperatorum constitutiones: Constantini M. *l.* 1. *de concuss. aduoc. l.* 3. *de annona & trib. lex* 1. *de exactionibus*: Valentis, *l.* 11. *infr. de extraord.* Arcadii *lex* 1. *h. t.* Honorii *lex* 20. *de exactionibus.*

I. (a) Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Cæsario PF. P. (b)

SI quis Exactorum superexactionis crimen (c) fuerit confutatus, eandem pœnam subeat, quæ Diui Valentiniani (†) sanctione dudum fuerat definita: Capitis namque periculo posthac cupiditas (d) amouenda est, quæ prohibita totiens, in hisdem sceleribus perseuerat. Dat. prid. Non. Mart. Constantinop. Cæsario & Attico coss. [397.]

NOTAE.

(a) *Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.* ex *hac l.* & sequente conflata & interpolata est, & quidem πρωθυστέρως; sic vt *huius l.* sententia postremum ibi locum obtineat, & anteuertat sententia *d. legis prox. GOTHOFR.*

(b) *Cæsarius* PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Crimine* Cod. Iust. recte. *ID.*

(†) Hanc constitutionem non reperio, nisi intelligat legem 11. *inf. de extraord. mun.* de quo mox: vel *legem* 1. *ne damna prouincialib. infl. ID.*

(d) *Cupiditatis* vox, hac in re propria: Vide *Glossarium. ID.*

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. hæc in Superexactores constitutio est: id est, in Exactores vltra quam oportet exigentes, & sic collatores concutientes: In quos variæ extant diuersorum aliorum Principum constitutiones, puta Constantini M. *lex 3. sup. de annona & trib. l. 1. sup. de Exactionibus: lex 1. de concuss. Aduocatorum* (cuius eiusdem est & in publicanos concussores *lex vn. de vectigalibus*:) Fuit & Valentiniani, quæ *h. l.* memoratur Imp. Valentis *lex 11. infr. de extraordinar.* Honorii *lex 20. supr. de exactionibus.* Hæ inquam in Exactores superexigentes constitutiones occurrunt: Plures enim aliæ occurrunt in Discussorum, Peræquatorum, Compulsorum, Officialium concussiones, quæ ab hac specie diuersæ sunt: imo & Iudicum. Quæ superexactionum & concussionum species ab hac diligenter distinguendæ sunt, ne in-
P. 84. condito tractatu hæc commisceantur cum Exactorum superexactione, quam φορολόγων ἀπανθρωπίαν vocat Gregorius Nazianzenus, *Orat. 16. p 242. edit. Lips. siu. Colon. apud Weidm.* Leo *Nouella sua 61.* διοικητὰς ὑπερεκτείνοντας τὰ τέλη, vocat.

Nos de hac Arcadii *lege* nunc videamus: etsi illud manifestum, Valentiniani constitutionem *hac l.* firmari: Item, capitalem superexactoribus pœnam imponi. Hæc inquam clara sunt: atenim dubium illud quidnam Valentiniani *leg.* comprehensum fuerit, & quatenus Valentiniani constitutio firmetur. Videri igitur possit *hac l.* Arcadius Valentiniani *legem* firmare in præteritum: in posterum vero, seu POSTHAC capitalem pœnam & sic seueriorem superexactoribus imponere: vt ita Valentiniani *lex* ad capitalem pœnam non processerit, verum Quadrupli tantum pœnam imposuerit: Certe a Valente hæc Quadrupli pœna statuta *l. 11. infr. de extraordinar.* cui Valentiniani quoque nomen inscriptum est. Eandem pœnam Honorius imposuit Peræquatoribus, ac Discussoribus, qui in damnum prouincialium aliquid accepisse fuerint conuicti: *l. 7. infr. de censitoribus.* Imo pœnam vtramque idem Honorius Exactoribus superexactionis reis imposuit *l. 20. sup. de exactionibus.* Constantinus non expressa pœna, seueram sententiam in Exactores proferri voluit, seu competenti in eos seueritate vindicari, *l. 1. sup. de concuss. Aduocatorum.* Videri igitur possit Valentinianus quoque Quadrupli pœnam superexactioni imposuisse: cui locum esse voluerit *hac. l.* Arcadius in præteritum: in posterum vero capitalem pœnam sanxerit; *Capitis namque periculo* POSTHAC *cupiditas amouenda est, quæ prohibita totiens, in hisdem sceleribus perseuerat.* Quibus verbis omnino indicari videtur, pœnam nunc a se intendi, nil proficiente superiorum Legum & in his Valentiniani disciplina. Atenim videri quoque possit Valentiniani *lege* capitalem pœnam superexactionibus propositam fuisse: Atque adeo nulla temporis distinctione, *hac l.* eam confirmari, executionique tradi iuberi, quod certe verba eius, & series nihilosecius ferunt. Certe Valentiniano capitalis pœna placuit, in specie *leg. 1. infra, ne damna prouincialibus*: aduersus concussiones Officialium. Quicquid huius sit, Valentiniani certe moribus *lex* illa conuenit: quem Ammianus *lib. 30. cap. 9.* scribit, in *prouinciales admodum parcum fuisse, & Tributorum vbique molliuisse sarcinas.* At enim sublata hac pœna, reducta Dupli & Quadrupli pœna a Leone *Nouella 61.* περὶ τοῦ πῶς δεῖ ζημιοῦσθαι τοὺς διοικητὰς ὑπερεκτείνοντας τὰ τέλη, *tributorum exactores, si plus quam debeant exegerint, qua pœna afficiantur.* De Dupli pœna est quoque in hac ipsa re *lex 2. Cod. Iust. ex quibus causis infamia*: cuius sententiam & lectionem vindicaui ad *l. 6. supr. de diuers. rescriptis.*

II. (a) Idem AA. Apollodoro Proconf. Afric.

QVIDQVID vltra debitum elicitum fuerat, (b) eruatur: quod Prouinciæ restitui protinus oportebit. Dat. prid. Id. Mart. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Interpolata; vt dixi, ad superiorem, hæc lex, *l. vn. C. I. eod tit.* GOTHOFR.

(b) Vocem hanc mox expendo. *ID.*

COMMENTARIVS.

HONORII e tribus in superexactores constitutionibus hæc vna est, & prima quidem omnium: posteriores *hac* enim sunt, *lex 3. prox. infr.* & *lex 20. supr. de exactionib. tit. prox.* Sane vt hæc, ita & *d. lex 20.* ad Africam Proconsularem pertinet. Atenim hæc non superexactorum pœnam continet, sed prouincialium tantum qui superexacti fuerunt, indemnitati consulit: Id enim hactenus cauetur; Vt quidquid superexactum est, ex bonis superexactoris eruatur & Prouinciæ superexactæ protinus restituatur, quæ inanis non est constitutio; Ferme enim alioquin vt repetundarum, ita cupiditatis huius seu concussionis & superexactionis iudicium ipsorum prouincialium concussorum respectu inane esse solet, & *victrix prouincia plorat*, quod Iuuenalis dixit *Satyr. I. v. 50.* Cæterum peculiaris quædam superexactorum inquisitio, & forte singularis cuiusdam personæ *hac l.* ibi, FVERAT, ERVATVR, indicatur; Denique ad proscripti alicuius historiam ea procul dubio pertinet, e cuius bonis quod vltra debitum elicitum fuerat, erui & prouincialibus restitui iubetur, vltra *debitum*, id est, vltra tributi modum: de quo *debiti* significatu consule *Glossar.*

III. (a) Impp. HONOR. & Theodof. AA. Cæciliano (b) PF. P. Post alia.

VELVT licito committi, frequenti læsorum deploratione (c) didicimus, vt maioribus subiectis mensuris atque ponderibus graui possessor damno quatiatur: Iubemus, (d) vt cura & solertia Defensorum hoc fieri a Susceptoribus non sinant, deprehensosque ad Iudicium dirigant, cum ipso commissæ fraudis indicio (e) idem (f) fieri notum est: vt Prouincialibus nostris contestari iniurias suas cupientibus actorum confectio
P. 85 a Defensoribus, Ordinibus, *Curatore* & Magistratibus (g) denegetur: Idque gratia (h) tribuatur eorum, quos rationabiliter intellexerint arguendos: Quod ne accidat, nouerint cuncti Prouinciales, quotiens petitam sibi Actorum copiam a memoratis viderint denegari, querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tenore quo fuerat, contestandum, in frequentioribus ciuitatum locis adfigendum conueniendosque Scribas, Tabularios, & cetera Officia publica commonenda, per quæ libellum colligi oportebit, atque inuitis supra memoratis personis sub Actorum confectione ingeri; quorum quæstione (i) fides possit inquiri, quæ (k) probata in eos quos gestorum petitam confectionem negasse constiterit, vigor iudiciarius exeratur. Dat. XII. Kalen. Febr. Rau. Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) *Lex 9.* seu *pen. C. Inst. de defensoribus ciuitatum*, hinc interpolata est: omissa inter alia hic priore *huius l.* sententia, velut historica: Iungenda autem illi est *lex vlt. infr. de fide testium* & *lex 5.* & *vltim. de exhibend. reis*, & *lex vn. supr. ne pastoribus dentur filii nutriendi. l. vlt. vt intra annum.* Quinimo & *lex vlt. supr. de abolition. lex vlt. supr. de maleficis: lex vlt. supr. de custodia reor.* Quin & *lex 8. Cod. Iust. de defensoribus.* GOTHOFR.

(b) *Cæcilianus* PP. Italiæ sub Honorio, v. *Prosopogr. ID.*

(c) Comploratione, *l. 6. infr. de nauiculariis:* subclamatione *l. 4. supr. de exactionib. ID.*

(d) *Quare* iubemus. *ID.*

(e) *Indicio*, id est, notoria, elogio, digmate. *ID.*

(f) Locus hic ita constituendus est: *Indicio. Id etiam fieri notum est.* Est enim hæc noua & secunda *huius l.* sententia, & quidem ab hoc *titulo* ferme aliena. Scriptum fuerat, *Id enim:* inde error, vel repone, *Item. ID.*

(g) Similis Magistratuum series in *d. l. 5. supr. de exhibendis reis. ID.*

(h) Ferri quidem hoc potest; sed malim tamen, *gratiæ:* Vide interim *legem 7. infr. de Censitorib. ID.*

(i) Huic sententiæ accedit *d. lex vlt. supr. de fide testium. ID.*

(k) *γρ. Qua probata*; *qua* fide scilicet. *ID.*

COMMENTARIVS.

HONORII altera hæc est *hoc titulo* in superexactores deque superexactionis & concussionis prouincialium crimine constitutio A. D. 409. quæ quidem pars est prolixissimæ Honorianæ Constitutionis, *de Processu Criminali*, portio: vt docent nouem *leges* illæ, quas *huic* coniungendas esse iam in *Notis* dixi: Et sane, hac ipsa illius constitutionis parte, nihil aliud agit Honorius, quam vt ostendat modum, quo Accusatio superexactionis contestatioque iniuriarum institui, in contestationem deduci, ad Iudices deferri possit: Quandoquidem variis rationibus eueniebat, vt iniurias suas contestari, qui superexacti læsique fuerant, vel non auderent, vel non possent. De eo autem nominatim superexactionis genere *h.l.* agi obseruandum est, quo susceptores (de quibus erit peculiaris *titulus inf. lib. 12.) Mensuris* & *Ponderibus* maioribus subiectis graui damno collatores & prouinciales adficiebant. Cui sane Susceptorum fraudi occurritur pariter tribus aliis *huius Cod.* constitutionibus, puta, *l. 19. 21. 32. d. tit. de susceptoribus*, & a Valentiniano III. *Nouella inter Theodosianas 25.* vt cæteroquin hæc res curam Principum sæpe meruit, de quo ad eas *leges* plenissime.

Duo itaque Remedia duobus malis, quæ hoc tempore percrebuerant, opponit *hac leg.* Honorius Imp. Et illi quidem quod diximus de Maioribus mensuris & ponderibus subiectis, istud opponit: Iniungit scil. *Defensoribus* ciuitatum hanc curam & solicitudinem, vt deprehensos superexactores, qui maioribus mensuris atque ponderibus possessores damno affecerint, ad Iudices dirigant cum indicio fraudis commissæ: quod relatum est in *leg. pen. Cod. Iust. de defens. ciuit.* Vt cæteroquin propria hæc *defensorum* cura fuit, plebem ab improbitatibus insolentium vindicare, ac nominatim a Susceptorum improbitate: de quibus ideo Defensoribus, constitutione sua, vnde hæc *lex* desumpta est, multa hanc in rem cauit: præter hanc legem, *l. 5. supr. de exhib. reis: & l. 8. Cod. Iust. de defensor. ciuit.* Deque his vide plenissimum *Paratitlon tituli, de defensor. ciuit.* Vindicare, inquam, non quidem vt ipsi punirent, verum vt puniendos Iudicibus sisterent, vt iuxta *hanc leg.* docet *d. lex 5. supr. de exhibend. reis;* quæ *huic* inter alias iungenda est; *lex 2. supr. de defens. ciuit. lex 12. infr. de paganis:* misso vna elogio seu notoria, id est, criminis qualitate & probatione, quod hic *Indicium commissæ fraudis* vocatur; de qua voce vide *Glossarium.*

Alterum remedium, non iam exactorum concussionibus, vel superexactionibus tantum, verum quibuscunque iniuriis oppositum, istud est; quod iniuriam seu concussionem passis instituendæ eo nomine accusationis modum præscribit Honorius; puta vt concussi, iniuriamve passi, contestentur suas iniurias apud Defensores, Ordines, (id est, Curias Municipiorum) Curatores & Magistratus, id est, Duum-viros, quibus iisdem & cæteroquin Rei passim offerebantur, & actis municipalibus tradebantur, *d.l.5. supr. de exhib. reis*, (quæ *huic*, vt dixi, inter cæteras iungenda est: vid. & *leg. vn. supr. si quacunque præd. pot.* & in vniuersum testationes apud eorum acta fiebant, vt docet præter hanc, *lex 2. infr. de Canone frum. V. R.* *lex 5. infr. de repar. appell.* de quo plene ad *leg. 20. infr. de Decurion.* Tralatitium igitur id iam fuit, id quod *hac ipsa leg.* indicatur. Et sane id *hac leg.* non primum constituitur, sed memoratur; imo & ideo memoratur, vt his deficientibus & recusantibus contestantibus iniurias suas actorum copiam facere, alio Remedio læsis consultum esse possit; eo quod gratiæ reorum sæpe tribuentes iniurias suas contestantibus, vel contestari cupientibus actorum seu gestorum petitam confectionem denegarent. Remedium igitur *hac leg.* Tertium tale est: scilicet definitur, actorum copia a prædictis denegata, libello publice affixo in frequentioribus ciuitatum locis, læsos iniuriam suam contestari posse, atque libellum collectum actis inseri a Scribis, Tabulariis, & cæteris officiis publicis.

Et hæc quidem est *huius leg.* sententia, quæ singularis admodum est, velut triplicem iniuriæ & concussionis vindicandæ vel saltem contestandæ modum continens: & quidem postrema hæc, per libellum publice affixum: vbi & hoc Quartum singulare, quod colligi hunc libellum velit a Scribis, Tabulariis, & cæteris Officiis publicis: Dein ab iis inuitis, superioribus actis inseri, vt ita postea & Scribarum, Tabulariorum, & Officiorum illorum publicorum quæstione fides veri inquiratur: & illi, qui actorum confectionem denegarunt, puniantur. Vnde inter alia discimus de Scribis & Tabulariis, eos inter Officia publica fuisse, eos circa Acta versatos; denique eos Conditionales fuisse, & quæstioni subiectos ad fidem Veri quærendam, de quo suo titulo *sup. lib. 8. tit. 2.* Nisi *Quæstionis* vocem *hic*, pro inquisitione accipiamus. P. 16.

DE DISTRAHENDIS PIGNORIBVS, QVÆ TRIBVTORVM CAVSA TENENTVR.

TITVLVS IX.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXI.

De Capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa.

Huic *Titulo* affinis est *Titulus XVIII. lib. X. sup. de fide & iure hastæ:* quem consule. Addatur *lex* 3. 4. 7. 16. *sup. de exactionibus: lex* 1. *sup. de pignoribus.*

PARATITLON.

PIGNORA *Rubr. l.* 7. *sup. de exactionib.* (id est res *l.* 4. *d. t.* quæcunque res, *l.* 1. *de off. Iud. omn.* res & substantia *l.* 3. *sup. de exaction.* puta prædia *l.* 16. *in f. supr. de exaction.* seu fundi *l.* 2. *h. t.* domus *l.* 1. *de officio Iudic. omn.* mancipia *l.* 1. 2. *h. t.*) prouincialium *l.* 1. *h. t.* qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differebant *d. l.* 4. *de exaction.* qui impudenter solutionem differebant *d. l.* 16. *de exaction.* ob cessationem tributorum *l.* 2. *h. t.* a Iudicibus *d. l.* 3. 7. *de exaction.* Iudicum iussu *l.* 2. *h. t.* capiebantur (vnde pignorum captio, *d. l.* 7. *de exaction.* & *l.* 2. *h. t.*) occupabantur *l.* 2. *h. t.* Mox conuento debitore & apud Iudicem interpellato *l.* 2. *h. t.* duorum mensium spatio transacto, quod dominis indulgebatur ad soluenda tributa *l.* 1. *h. t.* si solutio cessasset *l.* 2. *h. t.* distrahebantur, *Rubr.* & *d. l.* 4. *de exaction.* sub hasta *d. l.* 2. *h. t.* (v. tit. *de fide & iure hastæ sup.*) quibuscunque *l.* 1. *h. t.* ciuibus *l.* 3. *supr. de exactionib.* comparatoribus data firmitate perpetua possidendi, *d. l.* 4. *de exaction.* & *l.* 2. *h. t.* Excipiuntur serui aratores aut boues aratorii, qui etiam in tributorum causis, pignoris causa de possessionibus abstrahi non poterant, *l.* 1. *supr. de pignoribus.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS. A. * (b)

QVONIAM decessoris tui litteræ, missæ ad Proculianum Tribunum (c) & Magistrum Officiorum, continent, *Quorundam Prouincialium mancipia* (d) *abducta pro pignore sub Officio* (e) *retineri, eo quod Vestes* (f) *canonicas,* (g) *vel Equos* (h) *minime intulerunt, atque hæc mancipia, neque dominos solutis debitis recepisse, neque alios comparasse, veritos ne hæc rescinderetur distractio*, iubemus, duorum mensium spatium ad soluenda debita (i) mancipiorum dominis indulgeri: quo transactionis (k) debita fuerint persoluta, firmiter mancipia comparabunt quicunque ad emptionem accesserint. PP. Prid. Kal. Ian. Castulone, (l) Seuero & Rufino Coss. [323.]

P. 87.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut historica ferme. *GOTHOFR.*

(b) Rectori Bæticæ *hanc l.* inscriptam fuisse oportet, pariter vt *lex* 2. *inf.* mox vt ostendam: cuius etiam Decessorem in eo Præsidatu memorat *hac ipsa lege. ID.*

(c) *Tribunus & Magister officiorum*, *h. l.* & similiter *lege* 1. *inf. de paganis:* quæ eiusdem Constantini M. est, de eo plura mox, & ad *d. leg.* 1. *ID.*

(d) Non tamen instrumenta aratoria, *l.* 1. *sup. de pignor.* quæ & ipsa Constantini M. est. *ID.*

(e) Officiales Rectoris Bæticæ nota. *ID.*

(f) Vide & *l.* 2. *prox. inf. ID.*

(g) *Canonica*, id est quæ tributi nomine solemniter præstantur: v. *Glossar. ID.*

(h) Vide & de equis Hispanicis, *legem* 1. *inf. de equis curulibus.* De *Equorum* collatione, *suis titulis. ID.*

(i) *Debita* hic & infra rursum, bis pro tributorum debitis: v. *Gloss. ID.*

(k) *vg. Quo transacto, nisi debita*, &c. *ID.*

(l) De hac *Vrbe* mox dicam. *ID.*

COM-

COMMENTARIVS.

DISTRACTIONI pignorum (veluti mancipiorum seu seruorum) quæ ob tributa, puta vestes, Iumenta seu Equos non soluta, capta fuerunt & abducta ab Officialibus (de qua pignorum capione fuerunt quoque *lex 3. 4. 7. 16. sup. de exactionib. lex 1. sup. de pignorib.* e quibus *d. lex 1.* & *dd. leges 3.* & *4.* eiusdem Constantini M. sunt) certam formam *hac l.* præscribit Constantinus M. ad relationem Præsidis Bæticæ (de quo mox) Duplici fine: partim, ne tributarii ipsi temere, etsi ob tributa non soluta, rebus suis pignori captis priuarentur: tum etiam, vt ad huiusmodi pignorum emptionem alii tuto & intrepide accederent; cui vtrique hactenus per Bæticam Hispaniæ prouinciam (nam eo *hanc l.* pertinere mox ostendam) non recte prospectum fuerat. Formam igitur hanc proponit: Ad primum scil. finem, LAXAMENTVM duorum mensium dominis tribuit post pignora capta, ad ea luenda, soluendaque quæ diximus tributa: Pignora igitur Constantinus ob tributa illa non soluta illico quidem capi; at non & ilico distrahi voluit; quin bimestre adhuc tempus ad ea luenda dominis tribuit. Non tam facile scilicet bonis, ac nominatim in specie *huius leg.* seruis suis, miseros tributarios exui voluit Constantinus M. quos sæpe non tam contumacia, quam rei familiaris tenuitate tributa illa morari contingeret. πρὸς περίθαλψιν igitur & ad conficiendam pecuniam, vel species corrogandas, bimestre spatium & tempus tribuendum, credidit. Eodemque pertinet *conuentio* illa *debitoris* & apud *Iudicem interpellatio*, quam *l. proxima inf.* Constantini M. filius per eandem Bæticam requirit. Huic vero laxamento bimestri non absimile est illud, de quo agitur *l. vn. sup. de vsuris rei indic.* & *l. 31. in f. D. de re iudic.* & in ipsa *lege XII. Tabularum, tab. 3.*

Illud cum primis obseruandum, Constantinum *h. l.* hoc bimestre laxamentum ῥητῶς *vestium & Equorum* debitoribus tribuere, at non etiam specierum annonariarum & fiscalium: de quibus est quoque Constantini M. filii *constitutio illa prox. 2. inf.* vbi dicam plenius. Ad posteriorem finem assequendum, vt *hac l.* ita & *l. prox. inf.* & *l. 1. sup. de fide & iure hastæ*, id est, ad emptores prouocandos, id constituitur, emptionem perpetuam firmitatem habituram, sic vt distractio ea rescindi non possit. Perpetui scil. dominii spes, emptioni pro telo est: de quo paulo plenius ad *leg. prox. inf.*

Nunc ad historica *huius l.* Primo notandum *hanc l.* pariter vt *lex prox. inf.* pertinere ad BÆTICAM Hispaniæ prouinciam, quod ostendit istius subscriptio, *PP. Castulone. Castulo* scil. in Oretanis, teste Ptolomæo & Stephano, in prouincia Bætica fuit ad Bætin fluuium, magna iam olim ciuitas, de qua vide Liuium *lib. 24. c. 41.* & Silium *Punicor. lib. 3. v. 99.* & *v. 391.* & Plinium *lib. 3. cap. 3.* Cuius Episcopus, paulo post *hanc l.* Anianus Concilio Sardicensi interfuit; hodie *Calsona* vocatur, de qua vide sis Nonii *Hispaniam cap.* 64. cuius obseruationibus hæc nostra deinceps ex *hac l.* accedat, eam videl. Bæticæ metropolim fuisse, atque inibi Rectorem sedem suam habuisse. Neque temere est, quod Antoninus in Itinerario a Castulone & in eam itinera designet *pag. 402. 404. edit. Wesseling.* His duabus obseruationibus Hispaniam spectantibus accedat ex *hac l.* tertia, partim & ex *leg. prox. inf.* Vestes & Equos Hispaniam, ac nominatim Bæticam, contulisse; quo vtroque scil. Hispania nobilis fuit. De equis Hispanis & eorum nobilitate plene dicam ad *l. 1. inf. de equis curulibus*, vbi pariter *equi Hispani sanguinis* memorantur. Claudianus quoque *panegyr. in Manlii Theodori Cos.* de ludis curulibus Consularibus agens *v. 283. seqq.*

Illustret Circum sonipes, quicunque superbo
Perstrepit hinnitu BÆTIM, *qui splendida potat*
Stagna Tagi, madidoque iubas aspergitur auro.

De Vestibus seu vestium collatione fidem facit pariter *lex prox. inf.* De vtroque est & hic veteris Geographi (qui XX. circiter annis post *hanc leg.* scribebat sub Constantio & Constante Imp. quem edidimus ipsi) locus, vt inepti Interpretis verba habent, *c. 50. Deinde ad Gallia Spania, terra lata & maxima, & diues viris doctis, in omnibus negotiis: quorum ex parte dicimus: Oleum enim, & liquamen, &* VESTEM *variam, & lardum, &* IVMENTA *mittens omni mundo sufficiens, omnia bona possidens, & præcipua in omnibus bonis.* De lana & lacernis Bæticis res nota: de quibus Strabo, Plinius, Martialis, Tertullianus de *Pallio.* De Equorum alioquin in commune conlatione erit *hoc ipso libro* peculiaris *titulus inf. XVII.* & *titulus XVIII. Qui a præbitione tironum & equorum excusentur.* Fuit & *Titulus, de oblatione equorum, penult. lib. VII.* Vt & de vestium collatione *tit. VI. de militari veste, eod. libro.*

Secundo *hac l.* obseruandum, De *Tribuno & Magistro officiorum*: Constantini M. seculo ad eum de præcipuis quibusque, quæ ad scientiam Principis perferenda essent, a magistratibus tum Vrbicis, tum prouincialibus, *literas* mitti solitas: sub quo etiam scrinia Epistolarum erant. Quod altera quoque *lege* Constantini M. *hoc Codice* confirmatur, *l. 1. inf. de paganis*; quæ Maximo P. V. inscribitur. Idemque deinceps factitatum ostendunt duæ Symmachi epistolæ *lib. 10.* puta *ep. 37.* & *57.* Et sic per officiorum Magistrum res Principi innotescebant, vt in sp. *d. l. 1.* & *huiusce leg.* Quare & hæc *lex* a Constantino lata ad indicium Magistri Officiorum. P. 88.

Notandum & illud Tertio loco, *hac leg.* ita pariter *d. l. 1. inf. de Paganis*: Tribunum & *Magistrum officiorum* dici. Nempe *Tribuni* nomen hoc æuo Magistro officiorum conueniebat, quod ex his duabus eiusdem Constantini *legibus* discimus. Quo tempore scil. Illustres nondum fuere, certe Magistri officiorum Illustribus nondum accensebantur, quod diu post factum, de quo ad *l. 1. inf. de Quæstorib. Magistris officiorum.* Antea quippe Spectabiles erant, & Proconsulibus minores, mox illis tantum maiores; *l. 22. de cursu publ.* & *d. l. 1. de Quæstorib.* &c. vbi dixi. Quare crassus error est Gutherii *lib. 3. de off. domus Augustæ*

c. 10. Qui Tribuni nomen Magiſtro officiorum nullo modo conuenire poſſe prodidit: atque ideo in *hac l.* duas dignitates diuerſas indicari, Tribuni ſcil. quam Proculianus geſſit, & Magiſtri officiorum, qui non nominetur: vt ita, *&*, dictio hic diſiunctiua ſit, non copulatiua. Qui & illud ignorauit, non tantum *hac l.* Sed & *d. l. 1.* Tribuni & Magiſtri officiorum mentionem fieri. Tribunitia dignitas hoc æuo erat, quæ & aliis quam militaribus tribuebatur: ſed tamen militaribus proximis: Certe & hoc æuo Tribuni & Notarii coniunctis titulis dicebantur: de quo ad *l. 2. ſup. de Primicerio & Notariis.*

II. (a) Imp. CONSTANTIVS (b) A. ad Egnatium Fauſtinum (c) Præſidem Beticæ.

SI quis fundum, vel mancipia, (d) ob ceſſationem tributorum, vel etiam ob Veſtium, (e) Auri, argentique debitum, quæ annua exactione ſoluuntur, occupata, conuento (f) debitore, & aput Iudicem interpellatione celebrata, cum ſolutio ceſſauerit, ſub haſta (g) diſtracta comparauerit, perpetuam emptionis accipiat firmitatem: Cum (h) ſi Minoris forte perſona fuerit inſerta, neceſſe ſit, quempiam (i) legitimæ defenſionis indiguiſſe perſona: Præſertim, (*) cum, ad iuris etiam præſentis & veteris æquitatem, illud quoque indulgendum eſſe ducamus, vt ſcilicet, par conditio, etiam in hac pignorum capione, ſeruetur, quæ ob fiſcale debitum fuerint occupata: Nihilque interſit, vtrumne Officium ſummæ rei, (k) vel Procuratoris, an certe Rector (l) Prouinciæ id quod debitum fuerit, deleget, (m) ſi etiam in hac (n) debitores forte ceſſauerint, conditione (o) iuris expreſſa. Dat. Prid. Id. Decemb. Feliciano & Titiano Coss. [337.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. C. Iuſt. ſi propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata*, hinc interpolata eſt. *GOTHOFR.*

(b) *γρ.* CONSTANTINVS, quomodo etiam in *Cod. Iuſt.* habetur; non tamen Conſtantinus M. ſed *Conſtantinus Iun.* de quo mox. *ID.*

(c) *Egnatius Fauſtinus* Præſes Bæticæ ſub Conſtantino Iuniore. *ID.*

(d) Pariter vt in ſpecie *legis 1. ſup.* Additum autem in *C. Iuſt.* hic, *aliamve rem.* *ID.*

(e) De hac *Veſtium* collatione & quidem in Hiſpania Bætica, iam dixi ad *l. ſuperiorem.* *ID.*

(f) De hoc iam dicere anteuerti ad *l. ſuperiorem.* *ID.*

(g) Vide *tit. de fide & iure haſtæ, ſup.* *ID.*

(h) *Sin autem minoris*, ita *Cod. Iuſt.* *ID.*

(i) *Legitimæ defenſionis venditioni perſonam adeſſe*, ita *Cod. Iuſt.* Hic vero ita reponam: *Quampiam legitimæ defenſionis interueniſſe perſonam*, vel *quempiam* &c. *interueniſſe perſona*: de quo mox plura. *ID.*

(*) Hæc ſententia vſque ad, *nihilque interſit*, a *Cod. Iuſt.* abeſt. *ID.*

(k) *Summæ rei Procuratoris*, ita *C. Iuſt.* omiſſa voce, *vel*, de quo mox. *ID.*

(l) *Rectoris Prouinciæ id*, ita Cod. Iuſt. *ID.*

(m) *Propoſuerit*: ita *C. Iuſt.* cœteris reſecatis, *Deleget* autem, id eſt exigendum committat: nam hoc ſibi vult delegandi, delegationis & delegatoriæ vox: v. *Gloſſ.* & interim *legem 16. ſupra de exactionibus.* *ID.*

(n) *γρ. In hoc*, ſcil. fiſcali debito. *ID.*

(o) Id eſt eadem conditione quam ſuperius expreſſimus, id eſt interpellationis ſolemnis apud Iudicem, & ſub haſta quoque diſtractionis: niſi malit quis hic *conuentione iuris expreſſa.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DE FORMA diſtrahendorum pignorum, quæ tributorum & fiſcalium debitorum cauſa capiuntur, ne temere & abrupte vendantur, eſt hæc pariter Conſtantini Iunioris conſtitutio: *Conſtantini*, inquam, *Iunioris*, non Conſtantini M. qui tempore *huius legis* iam deceſſerat, ante ſeptem ferme menſes, de quo vide *Conſularia Theodoſiana*: Non etiam *Conſtantii*; Conſtantino quippe Iuniori Arelatenſi, non Conſtantio in diuiſione Imperii Hiſpaniæ ceſſerant, ad quarum prouinciam Bæticam hæc *lex* pertinet. Quod cum aliunde notum ſit, illud tantum hactenus nouum addere iuuat, quod docet Incerti *Monodia* in hunc Conſtantinum Iun. quam ex Bibliotheca Palatina cum eruiſſem, Federico Morello viro Clariſſimo & eruditiſſimo communicaui, communicatam ipſe edidit: Nempe Conſtantinum hunc Iun. Arelatenſem ex *Hiſpania* ſponſam ſibi deſpondiſſe eo ipſo tempore, quo aduerſus fratrem Conſtantem profectus, apud Aquileiam mox interemptus eſt, id eſt quadriennio poſt hanc *leg.* Vide *eam Monodiam pag. 13. & 14.*

Formam igitur diſtractioni iſti pignorum præſcribit eodem fine, quo Conſtantinus Pater *l. 1 ſup.* hanc, vt videlicet pignora non ante diſtrahantur, licet iam capta, quam debitore conuento & apud Iudicem interpellatione celebrata, & tum eo in ſolutione ceſſante; quam *conditionem iuris* mox *fine legis* vocat; niſi *conuentionis* vox ibi ſubſtituenda: adeo quidem, vt hanc *iuris veteris* æquitatem

tatem vocet; & sic, id etiam ante hanc *legem* obtinuisse indicet, quod ipse in præsens confirmet. Et *æquitatis* & *indulgendi* verbo rationem indicat, quam *superiori lege* iam satis expendimus. Et hæc quidem in genere.

Atenim Constantinus Iun. duo iam specialia ad iuris illius præsentis & veteris æquitatem adiungit seu constituit. Primum est, hoc ius in omnis generis publicis debitis obtinere oportere; non tantum scil. in vestium, auri, argenti debito, verum etiam in *fiscalibus* debitis & tributis, id est in speciebus annonariis, veluti oleo, liquamine, lardo, (quas species Hispaniam contulisse mox ostendam.) Quæ magna est Constantini Iun. indulgentia, maior paterna, *l. 1. sup.* quod etiam duabus postremis *huius leg.* sententiis indicatur. Indulgentia quippe siue laxamentum a Constantino M. tributum, non nisi vestium & equorum collationem respiciebat, quæ vtique modicam dilationem facile admitterent: At non etiam solemnem annonariarum specierum collationem, quæ nullam dilationem aut moram pati videbantur: At enim hæc Constantini Iun. indulgentia eo quoque nunc porrigitur.

Alterum singulare est, vt si de Minorum pignoribus & rebus, ob cessationem tributorum distrahendis agatur, necesse sit, *Quampiam legitimæ defensionis interuenire personam:* quod vtique singulare est; Nam etsi vbi de priuato iure agitur, reque priuata, necesse sit legitimam defensoris personam interuenisse, eique denunciationem & conuentionem factam, de quo vide *l. 1. sup. de Carboniano Edict. l. vlt. sup. vnde vi*: Atenim in publicis longe aliud obseruandum videbatur. Sed enim hac parte idem ius tribuit minoribus Constantinus Iun. Sane Valentinianus Sen. postea constitutione ad Viuentium P. P. Galliarum (sub cuius dispositione Hispaniæ quoque fuerunt) puta *l. 1. sup. de fide & iure hastæ:* Minoribus quorum res ob cessationem tributorum venditæ sunt, simpliciter repetitionis facultatem ademit. Et hæc de ipsa *legis* sententia.

Nunc singularia sectemur: Primum obseruari cupio *tributorum* & *fiscalis debiti* appellatione proprie venire annonarias species, & quæ prodiga in annonario titulo dicuntur, *d. l. 1. sup. de fide & iure hastæ.* Secundo de *Officio* summæ rei videndum est, quod etiam a Procuratore hac constitutione separatur: Perperam enim in *Cod. Iust.* ea commiscentur: quod etiam Cuiacio fraudi fuit VIII. *Obseru. 32.* quasi *officium summæ rei*, & *officium Procuratoris*, hic idem sint: cum tamen omnino differant: vt differunt *Rationalis summarum*, & *Procurator vel Rationalis rei priuatæ.* Hos enim in *Notitia Imperii Occidentalis* sub dispositione *Comitis S. L. fol. 140.* distingui videmus, vt & sub dispositione *Comitis R. P. fol. 144.* vbi inter alia *Rationalis summarum* HISPANIÆ, & *Rationalis rei priuatæ per* HISPANIAS memorantur. Et vero *lex* hæc pertinet ad hos Rationales & Procuratores Hispaniæ: quibus alioquin etiam *Rationalibus Hispaniarum* inscribitur Constantini M. *lex vn. sup. de his qui se deferunt.* *Summæ* autem *rei*, hic, vt & *l. 7. Cod. Iust. vbi causæ fiscales:* quæ & ipsa est Constantini M. pro *summarum*, positum: quomodo alioquin & in inscriptione *legis 7. sup. de iure fisci*: & in *Notitia Imperii* dicitur: Quomodo & *Actor Summarum* dicitur apud Suetonium *Domitiano, c. 11.* & DISPENSATOR SVMMARVM in veteri lapide apud Gruterum MXIV. 1. Neque ideo tamen hic illud *summæ rei* mutandum. Exstat & vetus Inscriptio apud Gruterum CCLXXXII. 6. quam Cuiacius *loc. cit.* quoque eduxit; in qua VAL. HONORATVS. V. P. RAT. S. R. dicitur: vbi Scaliger has notas RAT. S. R. interpretatus in *Indice suo* (qui Corporis veterum inscriptionum anima est) *Rationalis sacrarum remunerationum:* cui fauere videtur *lex 20. sup. de Palatinis S. L.* & *l. 41. inf. de apellat.* vbi Comes sacrarum Remunerationum, & Palatini sacrarum Remunerationum nominantur. Ipse tamen malim *Rationalem summæ rei* interpretari; quandoquidem etiam sacræ remunerationes designandæ fuissent geminis SS. & RR. ita RAT. SS. RR. Inscriptionem hic apponere iuuat, ideo quoque, quod in hæc ipsa tempora incidit.

PIISSIMO AC FORTISSIMO
FVNDATORI PACIS
AC PVBLICAE
LIBERTATIS
AVCTORI
D. N. FLAVIO VAL.
CONSTANTINO
NOBILISSIMO CAES
VAL. HONORATVS V. P.
RAT. S.R.D.N.M.Q.EIVS

Huc quoque iam olim referebat Cuiacius quod de Aurelio Cyrenio in Gallieni non rescripto, verum Edicto apud Eusebium *lib. 7. histor. Eccles. c. 13.* dicitur, ὁ τȣ͂ μεγίςȣ πράγματος προςατεύων. Quod & ipsum doctiss. Valesius nuper probauit *in excerptis p. 112.* Sed Eusebius infeliciter voces illas *summæ rei* expressit per hæc τȣ͂ μεγίςȣ πράγματος; Summa enim rei, est summa pecuniæ καθόλȣ λόγος, ratiocinium omnium pecuniarum: quomodo & Dioni *in Excerptis Valesianis pag. 769.* Aurelius Eubulus dicitur τȣ̀ς καθόλȣ λόγȣς ἐπιτετραμμένος: & in commune Rationales Græcis καθολικοὶ dicti apud Auctorem vitæ Constantini *lib. 4. c. 36.* Athanasium *ep. ad solitar. vitam agentes pag. 847.* & *pag. 849. edit. Colon. siu. Lips. apud Weidm.* & *in Glossar. Philoxeni*: & Officiales eorum *Catholiciani*: Vid. *Glossas Basil. voc.* Ῥατιοναλίȣς. (a) Denique *summa* hic non adiectiuo significatu, quasi μεγίςη, sed substantiuo significatu: est scil. summa ποσότης, κεφάλαιον, καθ' ὅλȣ, *summa rei*, vt summa curæ, Reipublicæ, naturæ, voti, miraculi, imperii, victoriæ, rerum, & similia: quomodo & Præfecto Prætorio *summa rerum* ple-

(a) Confer CL. DV FRESNE *in Glossar.* voc. καθολικὸς, & καθολικιανοί.

pleniore & plurali iam significatu commissa hoc ipso tempore dicitur. Cœterum quia duo substantiua duriuscule coniunguntur, *Officium*, vel *Rationalis summæ rei*, ideo alibi Rationalis *summarum* dicitur. Errant enim qui hæc duo distinguunt, quasi *Rationalis summæ rei* fuerit generalis, *summarum* vero particularis: ille καθολικὸς, hic κεφαλικὸς: vbi & alter error est: idem quippe sunt in *Basilicis* κεφάλαιον & καθόλε, nempe *ratio summa*. Tandem hic *summæ rei*, *Res* pro facultatibus seu opibus. Et hactenus quidem de Officio *summæ rei*, & de Procuratoribus, & quomodo ab inuicem differant. De vtrisque ex *fine leg.* discimus, vtrosque exactioni præfuisse rerum priuatæ rei debitarum, veluti vestium, auri, argenti: Rectores vero prouinciarum, fiscalium debitorum, annonarum.

Supersunt sublegenda ex *hac l.* quæ HISPANIAM spectant. Primo Bæticam Præsidem suum hoc tempore habuisse notandum est: cum tamen postea Consularem habere cœperit, & sic dignatione aucta fuerit, quod docet *lex 3. sup. de bonis proscriptor.* iam sub Constantio; sub Valentiniano, vt testatur Rufus Festus *in breuiario cap. 5.* sub Theodosio Iun. vt testatur *Notitia Imperii fol. 156.* Quare vetus Inscriptio, in qua *Consularis Bæticæ* memoratur, ad Constantini M. tempora referri non potest, verum ad Constantinum Iun. qui procul dubio paulo post *hanc leg.* Consularem ex Præsidali fecerit. Inscriptio ita habet Cordubæ, apud Gruterum CCLXXXIII. 8.

FORTISS. ET. INDVLGENTISS
PRINCIPI. DOMINO. NOSTRO
CONSTANTINO. VICTORI
PERPETVO. SEMPER. AVGVSTO
DECIMIVS. GEMINIANVS
VIR. CLARISS. CONSVLARIS
PROVINCIAE. BAETICAE
N. M. Q. E.
DICATISSIMVS

Nisi *Constantii* nomen in hac Inscriptione aut expressum aut exprimi oportuisse putemus. Secundo de fiscalibus & annonariis speciebus, præter Vestes, (de quibus ad *l. superiorem*) præter aurum & argentum, quæ Hispania conferebat, Anonymi Geographi, qui sub Constantio & Constante scripsit, octo ferme annis post *hanc l.* hic locus occurrit. *Deinde ad Gallia Spania terra lata & maxima, & diues viris doctis in omnibus negotiis: quorum ex parte dicimus.* OLEVM *enim*, & LIQVAMEN, & *vestem variam*, & LARDVM, & *iumenta mittens omni mundo sufficiens, omnia bona possidens, & præcipua in omnibus bonis. Insuper autem &* SPARTI *virtutem omni terræ præstans, videtur quidem necessaria apud multos, quoniam omne nauium genus saluat, & per ipsum quamplurimæ omnem negotium videtur: apud multos autem debilis esse videtur.* Postremo de Rationalibus Summæ rei & Procuratoribus per Hispanias, de quibus *fine huius legis* agitur, iam modo dixi.

NE OPERÆ (*) A CONLATORIBVS EXIGANTVR.

TITVLVS. X.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXIV.

(*) CORVÉES, *Bobades, ou Vouades, & Vinades.*

PARATITLON.

OPERÆ, *Rubr. l.* 1. 2. *h. t. l.* 4. 15. *inf. de extraordinar.* obsequium, *l.* 1. 2. *h. t.* ad prosecutionem equorum vel diuersorum (id est rerum aliarum & diuersarum, *l.* 2. *h. t.*) cum animalia, quibus prosecutio debetur, aduenerint, *l.* 1. *h. t.* quoties Collegiati numero impares sunt, *l.* 1. 2. *h. t.* Collegiati, id est, qui prosecutionis officio funguntur, *l.* 2. *h. t.* impares, inquam, puta maiore animalium numero repente veniente, *d. l.* 2. *h. t.* a conlatoribus, *Rubr. h. t.* prouincialibus, *l.* 1. 2. *h. t.* rusticis *l.* 1. *in f. h. t.* agricolis, *l.* 4. *inf. de extraordin.* exigi, *Rubr. h. t.* expeti, *l.* 1. *h. t.* (vnde operarum præbitio, *l.* 1. *h. t.* non oportet. Ne videlicet ipsas vrbes perdat abductio rusticorum [ab opere rustico] *l.* 1. *h. t.* Verum ab otiosis, *l.* 1. *h. t.* id est ab iis, qui caupona, propola, tabernaria lucrum familiare sectantur *l.* 1. *h. t.* a tabernariis oppidorum, *l.* 2. *h. t.* In pontium instauratione, reformatione, aliud vid. *l.* 2. *in f. h. t.*

I. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PF. P. (b)

OPERARVM præbitionem, quæ inlicite a Prouincialibus (c) hactenus expetita est, Sinceritas Tua cessare præcipiat. Nullum autem qui Caupona, vel Propola, vel Tabernaria lucrum familiare sectetur, (d) cum animalia quibus prosecutio debeatur, (e) aduenerint, si Collegiati (f) numero inpares videbuntur, (g) ab (h) hoc obsequio esse patiatur: *Melius enim est, vt otiosorum sit ista sedulitas, quam ipsas quoque perdat vrbes tristis abductio Rusticorum.* Dat. x. Kalend. Mart. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

P. 91.

NOTAE.

(a) *Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.* Primam tantum *huius l.* sententiam vsque ad *Nullum autem*, continet, resecatis cæteris. *GOHTOFR.*

(b) *Viuentius* PP. Galliarum scil. sub Valentiniano Sen. V. *Prosopogr.* & Ammianum Marcellinum. *ID.*

(c) Id est, rusticis, vt *fine leg. ID.*

(d) *Sectatur. ID.*

(e) *Debetur. ID.*

(f) De *Collegiatis*, *inf. tit.* 7. *lib.* 14. *ID.*

(g) *Videbuntur*, pro erunt. v. *Gloss. Theod. ID.*

(h) Θμίεις: cui similis in eodem ferme argumento *l.* 10. *inf. de Episcop. & Cler. Ab hominibus etiam eorum, qui mercimoniis student, cuncta dispendia esse sancimus*: vbi vide quæ notaui plura. *ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, data ad Viuentium PP. Galliarum, de operis, & nominatim quidem ad prosecutionem *animalium*, id est equorum, a prouincialibus non exigendis. Ad equorum, inquam, prosecutionem, qui procuidubio ad vsum militarem hoc tempore conferebantur, & transferebantur ex Hispania in Gallias, vbi hoc tempore Valentinianus consistebat, bello aduersus *Alemannos* illigatus: de quo vide Ammianum Marcellinum *lib.* 28. *cap.* 2. & *Consularia Theodos. huius Anni.* Quare, cum ad istius belli apparatum maiore animalium seu equorum numero iam opus esset, quo vsus armorum instrueretur; & vero magno numero repente aduenirent, visum Valentiniano prouincialium seu rusticorum subleuandorum studiosissimo, eos operarum istarum præbitione seu prosecutione liberare. Vbi *Operarum* præbitio, non est præbitio domus forte, vel iumenti vel nauigii, vel vehiculorum, curruumve, aut alimoniæ, vt male Amaya hic, qui omnia commiscet, & in vnam lancem omnia promiscue congerit; sed nudarum operarum præbitio hic indicitur, & ministerium, vt vocatur *leg.* 1. *Cod. Iust. ne rusticani:* obsequium, sedulitas, vt *hac l.* vocantur, per quæ rustici abducuntur ad prosecutionem Equorum, ad quas operas hactenus illicite per Gallias adigebantur, Collegiatis videlicet ad id non sufficientibus, numeroque animalium ipsis numero imparibus. Erant scilicet in prouinciis certa Corpora & *Collegia* destinata prosecutionibus rerum fiscalium, vel ad vsum Principis, vel in vsus armorum & militiæ: quorum fit rursum mentio, *l.* 2. *prox. inf.* & *l.* 2. *sup. de tractoriis & statiuis:* & *l.* 47. *sup. de cursu publ.* De auri nominatim publici prosecutoribus erit *titulus VIII. lib. XII.* Fit alioquin & apud Symmachum mentio *lib.* 5. *ep.* 56. Prosecutorum, qui equos, sed priuatos, prosequebantur.

Igitur Prouinciales seu rusticos hac operarum & prosecutionis sarcina atteri vetat Valentinianus *hac l. Ne*, inquit, *ipsas quoque perdat vrbes tristis abductio rusticorum:* quæ ratio iustissima est: ac maxime si in id tempus operarum præbitio, seu animalium prosecutio incidat, vt hæc *lex* incidit, quo iam sationibus agricola insistere debet; cui concordat *lex* 4. *inf. de extraordin muner.* vid. & ea, de quibus ad *leg.* 1. *sup. de pignoribus:* & *titulum Cod. Iust. vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur.*

Quid igitur? Caupones, Propolas, Tabernarios eo adigi iubet Valentinianus, otiosam videlicet hominum turbam: *Melius est*, inquit, *vt otiosorum sit ista sedulitas*, &c.

Et hæc quidem ita nunc Valentinianus, & quidem per Gallias. Postea enim illicita hæc operarum istarum a rusticis exactio, magnorum sæpe per Gallias tumultuum fomes fuit, quod vt de Bagaudarum tumultu iam notum est: ita illud hactenus ignoratur, *legem* 1. *C. Iust. ne rusticani ad vllum obsequium deuocentur*, ad illum ipsum Bagaudarum tumultum pertinere: Est enim ea *lex* Diocletiani & Maximiani ad *Carausium*; sic enim legendum, non *Carisium.* Quem sane Carausium ciuem Menapiæ Bagaudico illo bello factis promptioribus enituisse scribit Aurel. Victor Schotti *cap.* 39. Lex illa ita habet: *Exemplum literarum Diocletiani* & MAXIMIANI AA. AD CARISIVM. *Ne quis ex* RVSTICANA *plebe, quæ extra muros posita capitationem suam detulerit, & annonam congruam præstat, ad vllum aliud* OBSEQVIVM *deuocetur, neque a Rationali nostro mularum fiscalium vel* EQVORVM MINISTERIVM *subire cogatur.* Cum hac *leg.* nunc componatur Victoris locus *de Cæsar. c.* 39. *Diocletianus*, inquit, *vbi comperit Carini discessu Helianum Amandumque per Galliam excita manu* AGRESTIVM *ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis late agris plerasque vrbium tentare;* MAXIMIANVM *statim Imperatorem iubet. Huic postea cultu numinis Herculei cognomentum accessit. Sed Herculius in Galliam profectus, fusis hostibus aut acceptis, quieta omnia breui patrauerat.*

rat. Quo bello CARAVSIVS *Menapiæ ciuis, factis promptioribus enituit: eoque eum, simul quia gubernandi (quo officio adolescentiam mercede exercuerat) gnarus habebatur, parandæ classi ac propulsandis Germanis maria infestantibus præfecere.*

Ex *hac* interim *lege*, exemplum ad alios casus deriuari potest, vbi Cauponibus, Propolis, Tabernariis, velut otiosæ turbæ, quædam iniungi possunt; quæ ab aliis, ac nominatim a rusticis exigi non debent, &c.

P. 92. II. (a) Idem AAA. ad Catafronium (b) Vic. Italiæ (c) Post alia.

OPERAS, ad prosecutionem equorum, vel diuersorum, (d) neminem Prouincialium præbere permittimus, quia non ignoramus, per vniuersas Italiæ ciuitates esse quam plurimos, (e) & hunc esse morem, vt quotiens inpares videntur, qui prosecutionis officio, (f) maiore animalium numero repente veniente, Tabernariis oppidorum hoc iniungatur obsequium. (g) Causam (h) vero pontis Liquentiæ nolumus nostris præiudicare decretis, videlicet (i) ob reparationem eiusdem aliquis numerus excusatus habeatur, sed ita eum instaurari oportet, vt a possessoribus Ciuitatis (k) eius, territorio (l) suo, quotiens vsus poposcerit, reformetur. Dat. XVIII. Kal. Septemb. (m) Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustinian.* quia localis est & temporaria. Iungenda autem illi *lex* 31. *supr. de cursu publico.* GOTHOFR.

(b) *Catafronius*, Vicarius Italiæ sub Valentiniano Sen. cui Catafronio præter hanc *leg.* & *d. l.* 31. inscribitur Anno 377. *lex* 24. *infr. de Episcopis. ID.*

(c) *Italiæ* diœcesis hæc quibus finibus coërceretur, plene dictum ad *l. vlt. supr. quibus equorum vsus.* Illud saltem ex *hac l.* liquet, *Venetiam* prouinciam in ea fuisse, in qua Liquentia fluuius, de quo mox. *ID.*

(d) Mercerius in *Nonium pag.* 110. hic legere mallebat *diuersorium*; Quod minus probo, de quo mox. *ID.*

(e) *Tabernarios* scilicet. *ID.*

(f) γρ. *Qui e prosecutionis officio*, scil. sunt, id est, *Collegiati* vt vocantur *l.* 1. *supr.* Atque hac vnica restitutione sententiam huius loci integram habemus. *ID.*

(g) Ita quoque *l.* 1. *supr. ID.*

(h) Malim: *Causæ vero pontis Liquentiæ nolumus nostris* (id est, per nostra) *præiudicari decretis*, apertissimo sensu. Quanquam rigidus aliquis & illud tueri posset. *ID.*

(i) γρ. *Videlicet vt. ID.*

(k) *Opitergium* intelligit, mox vt ostendam. *ID.*

(l) De territoriis ciuitatum iam sæpe alibi. *ID.*

(m) Supplendum ex *d. l.* 31. *supr. de cursu publ. Triueris. ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc altera constitutio est, *de Operis a collatoribus non exigendis.* Atque vt superior ad *Galliam* spectat, ita hæc ad *Italiam*; inscribitur enim ea Italiæ Vicario: ac nominatim ad Venetiam prouinciam; vt ex *ponte Liquentiæ*, quo de *hac l.* agitur, apparet. Et est hæc constitutio, maioris constitutionis Valentinianeæ pars, vt docet *lex 31. supr. de cursu publ.* (quæ *huic* coniungenda est:) *Qua* constitutione in vniuersum indebitis exactionibus circa cursum publ. & circa operas per Italiam occursum voluit Valentinianus Sen.

Huius *legis* hæc sententia est: Operas Prosecutorias, extra ordinem, non sufficientibus ordinariis animalium prosecutoribus, de quibus animalium prosecutoribus agitur & *l. 2. supr. de tractor. & statiuis*: & *l. 2. infr. de venat. ferarum*: deque iisdem accipio *legem 1. sup.* & plene dixi *parat. de annona, & tribut.* & qui ex ordinario prosecutionis officio sunt (qui *Collegiati* vocantur *l. superiore;*) vtpote maiore animalium numero repente veniente, non a prouincialibus, verum a Tabernariis exigi oportere, iuxta morem qui iam obtinebat, quæ ipsa est sententia *d. legis 1. supr.* Et rationem hanc *hac l.* addit, *quia plurimi sint* huiuscemodi, *per vniuersas Italiæ ciuitates tabernarii:* vt proinde non tantum æquius sit, has eis operas iniungi, vtpote otiosis: quæ ratio fuit *legis 1. sup.* verum quia etiam facillime id exequi possint, vtpote cum plurimi essent. Et hæc de operis prosecutoriis.

Aliam vero rationem haberi vult Valentinianus Operarum ad reparationem pontium (de qua alioquin pontium reparatione, vid. & *l. 36. inf. de operib. publ.* & *l. vlt. de itinere muniend.*) ac nominatim in specie *huius l.* Pontis *Liquentiæ*: Scilicet a pontium instructione, reparatione, nullum genus hominum, nullus numerus excusatus habetur *h. l.* & *d. l. vlt. infr. de itinere muniendo*, vbi dico plenius. Et, vt *h. l.* dicitur, qui territorii alicuius est, & territorii ipsius pontes reformare tenetur: Qui locus in foro versantibus vtilis esse potest: Nam & alioquin recte tradunt Doctores, *fines Iurisdictionis & territorii per onerum præstationem probari*: Quo etiam spectat locus insignis Siculi Flacci *de conditionibus agrorum, pag. 29. edit. Rigalt.* & *pag. 25 edit. Goes.* Vide Alexandrum *Consil. 166. n. 2.* & *consil. 226. n. 2. vol. 2.* & Hieronymum de Monte *tractatu de finibus Regundis, c. 52.*

Nunc

Nunc quæ *huius tit.* propria sunt illustremus. Primum, ait lex, *ad prosecutionem Equorum, vel diuersorum:* Non audio Mercerium reponentem *diuersorium* (quod etiam Merillio meo recte displicebat *lib. III. Obs. cap. 39.*) quasi scil. de operarum exactione & diuersorii postulatione *hac l.* agatur, & vtrumque ab Imperatoribus *hac l.* prohibeatur. Nam imo tuenda est hæc lectio: Primum argumento *Rubricæ*, sub qua hæc *lex* collocata est, quæ vtique est *de operis* tantum: rursum arg. *totius huius legis*, quæ & ipsa tota de operis est, neque quicquam habet quo diuersorium spectare possit: Tandem, quia *diuersorum* appellatione hic intelligendæ sunt cæteræ species fiscales omnes, præter Equos seu animalia: *Operas*, inquit lex, *ad prosecutionem Equorum, vel diuersorum;* ac si diceret, Equorum & quarumcunque tandem specierum fiscalium, quæ variæ sunt & diuersæ, quomodo mercium *diuersarum* commeatus dicitur *leg. 1. de litor. & itin. custod.* operarum atque artificum diuersorum, *l. 15. de extraordin.* vid. plura similia in *Glossario.* Quare neque accedere possum Merillio, qui hæc verba, *vel diuersorum*, ita accipiebat, id est, quamuis di-
P. 93. uersi (seu complurimi) equi aduenerint: accepto, *vel*, pro *quamuis:* & *diuersorum*, pro *multorum.* Atque ita hic locus est accipiendus. Neque admitterem, si quis putaret, aurum & argentum signate hic accipi ea voce oportere, quo alioquin sensu apud Græcos διαφόρων appellatio accipi solet, vt Maccabæorum *2. c. 1. & 3.* vid. & Ecclesiastici *cap. 7. v. 20. & cap. 27.* τȣ̃ διαφόρȣ vox eo sensu sæpe apud Aristotelem, Dionys. Halic. alios. Ita quoque Theophrastus *Charact. 10. pag. 32. edit. Casaubon.* ut in *Glossar.* notaui.

Secundo de *Liquentia*, & *Ciuitate* (cuius *fine l.* mentio fit) ponteque Liquentiæ videndum est. *Liquentia*, quæ hodie *Liuenza*, Fluuius in regione Italiæ, Venetia, fuit. Plinius *lib. 3. cap. 18. Sequitur decima Regio Italiæ, Adriatico mari apposita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus Taurisanis. Oppidum Altinum, flumen* LIQVENTIA *ex montibus Opiterginis, & Portus eodem nomine*, &c. *Licenna* corrupte in *Itinerario Peutingeriano.* Apud Virgilium *IX. Æneid. v. 679. seqq.*

Quales aëria LIQVENTIA *flumina circum*
Siue Padi ripis, Athesin seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus.

Vbi Seruius: *Liquentia Venetiæ Fluuius est, inter Altinum & Concordiam, quem nunc commemorat,* &c. Vbi etiam, quidquid Seruius dicat, vel aduersus eum nonnulli; dixit, vel dixisse potuit Virgilius, non inuita ipsius Musa, *Liquentia flumina,* pro *Liquentiæ:* quomodo idem dixit *Simethia flumina,* vide quæ doctissimus Cluuerius, *Italiæ antiquæ lib. 1. c. 78. p. 165. 166.* Et hæc quidem de ipso Liquentiæ flumine. Pontis Liquentiæ meminit quoque Paulus Diacon. *Longobardicor. lib. 5. c. 39.* vbi ait, eum a Foro Iulii passibus 48. millibus distasse; fuisseque in itinere Ticinum pergentibus; Cluuerius diligentissimus scriptor, oppidum quod hodie *la Motta*, fuisse putat: Cuius diligentiam in hoc argumento *hæc lex* fugit. Quod Ciuitatem, quæ hic memoratur attinet, est ea omnino *Opitergium, Oderzo, Vderzo, Ouederzo*, hodie. Nam etsi ipsa non ad Liquentiam proprie sit, attamen territorium eius illi adsitum erat: vnde ista hac l. *a possessoribus ciuitatis eius territorio suo reformetur:* Quinimo & Liquentia fluuius ex montibus Opiterginis oriri dictus Plinio, *d. lib. 3. c. 18.*

Vt ad *huius l.* historiam nunc descendam, notandum huius pontis Liquentiæ reparationi Valentinianum *hac l.* prospectum iuisse hoc tempore, aduersus Alemannorum, Quadorum & Marcomannorum metuendos in Italiam, & Venetiæ prouinciam hoc tempore incursus: Eo saltem tempore. Sane enim Ammianus Marcellinus, in huius ipsius Anni 370. gestis, *lib. 28. cap. 5.* memorat, Alemannos per *Rhetias* a Theodosio Magistro Equitum cæsos, captos, & ad *Italiam* iussu Principis missos, *Padum* circumcoluisse. Itemque triennio post *hanc leg.* A. D. 372. *lib. 9. cap. 6.* scribit, *a Quadis ac Marcommannis Aquileiam diu obsessam, &* OPITERGIVM excisam.

Ex hac interim lege quoque discimus, Venetiam ad diœcesim Italiæ pertinuisse, quod alioquin etiam ostendit *lex 27. de appellat.* & sub Vicarii Italiæ dispositione fuisse.

NE DAMNA PROVINCIALIBVS INFLIGANTVR.

TITVLVS XI.

Huic *titulo* respondet in *Cod. Iustin.* Titulus 54. *lib.* II. *Ne Rusticani ad vllum obsequium deuocentur.* Hoc *titulo* consulitur Rusticanis aduersus priuatorum in publico munere constitutorum iniurias: *superiore*, aduersus eas, quæ publico obtentu inferantur.

I. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Probum PF. P. Illyrici. (b)

SI qui eorum, qui prouinciarum Rectoribus obsequuntur, quique in diuersis agunt Officiis Principatus, (c) & qui, sub quocunque praetextu muneris publici, possunt esse terribiles, Rusticano cuipiam, necessitatem obsequii, quasi mancipio sui iuris, inponat, (d) aut seruum eius, vel forsitan bouem in vsus proprios necessitatesque conuerterit, siue (*) xenia aut munuscula quae *Canonica* ex more fecerunt, extorserit, vel sponte haec, quae inprobata sunt, oblata non refutauerit; sublatis (e) omnibus facultatibus, vltimo (f) subiugetur exitio: & nihilominus Rusticanum, qui *se in eiusdem operas sponte pro-* P. 94 *pria detulisse* responderit, (g) par poenae seueritudo constringat. Eadem (*) vero circa eos censura seruetur, qui xenia aut munera deferri sibi a possessoribus cogunt, aut oblata non respuunt. Dat. prid. Kal. Octobr. Agrippinae, Valentiniano & Valente AA. (h) Coss.

INTERPRETATIO. *Si quicunque ex hiis qui prouinciarum Rectoribus coniunguntur,* (i) *aut militant, vel qui agunt in diuersis officiis Principatus, vel quicunque sub occasione publici actus videntur esse terribiles, rusticano alicui necessitatem seruitii, velut sui iuris mancipio, imposuerint, aut seruum ipsius, aut bouem in sui operis vtilitatem transtulerint, siue xenia, aut qualibet munera crediderint exigenda, vel si oblata non recusauerint, vltimo exilio* (k) *deputantur, & rerum suarum amissione damnantur.*

NOTAE.

(a) *Lex* 2. *C. Iust. ne rusticani*, hinc interpolata est. *GOTHOFR.*

(b) Nullibi praeterea *hoc Codice* Probi Praefectura Praetoriana *Illyrici* ita nominatim designatur, de quo mox: & ad *leg.* 7. *supr. de metall. ID.*

(c) De *Principibus officiorum* dictum plenissime Lib. VI. *tit. de cohortalibus, Principibus*, &c. *ID.*

(d) *Imponant*, C. Iust. & Sichard. vt mox, *conuerterint. ID.*

(*) Abest haec sententia a *Cod. Iust.* vsque ad, *sublatis*, pariter vt postrema sententia, quae de eadem re est. *ID.*

(e) *Ablatis*, C. Iust. Sichard. & MS. G. *ID.*

(f) *Perpetuo subiugentur exilio*, C. Iust. de quo mox. *ID.*

(g) *Desponderit*, Cod. Iust. male: *responderit*, hic est, quod pro defensione sua vel alterius allegatur; dicitur, vid. *Gloss. ID.*

(*) Haec postrema sententia abest pariter vt *vers. siue xenia*, qui de eadem re est, a *Cod. Iust.* Porro haec non nisi repetitionem continet. *ID.*

(h) Ad quos Consules Valentinianeos haec *lex* referenda sit, mox inquiram. *ID.*

(i) *Obsequuntur*, in ipsa *leg. ID.*

(k) *Exitio*, in ipsa *leg. ID. Exitio* legunt impressi libri omnes praeter vltim. Paris. MS. G. *vltimo exitio deputati, rerum suarum amissione damnabuntur. RITTER.*

COMMENTARIVS.

CONCVSSIONIBVS Officialium Rectorum prouinciarum, & in his Principum Officii, & quorumcunque aliorum, qui muneris publici obtentu prouincialibus seu rusticanis terrori esse possunt, occurrit seuera hac constitutione Valentin. Sen. idque per Praefecturam Praetorianam Illyrici. Vnde patet hanc *leg.* conici quoque potuisse in *titulum, de concussionibus Aduocatorum siue Apparitorum, lib.* 8. Quanquam & affinitas *superioris tit.* hunc secum traxisse videtur: hoc tamen discrimine, quod *superiore titulo* operae *publicae* a prouincialibus rusticanis exigi vetantur; hoc *titulo*, siue *hac l.* operae & obsequia *priuata*. Quinimo ad tributorum Exactores *haec lex* spectare videatur, puta ad Compulsores, Opinatores, id genus alios, qui praetextu muneris publici & exactionis terribiles esse possunt. Tria igitur *hac l.* prohibentur illis, quae dixi, hominum generibus. Primo, ad obsequium rusticos vocare, id est, horum opera, quasi mancipiis sui iuris vti: denique ministeria priuata ab his exigere.

Secundo prohibentur & eorum seruis vel forte bubus in proprios vsus & necessitates vti. Tandem quod Tribonianus recidit *C. Iust.* in *d. l.* 2. Xenia aut munuscula ab his accipere vetantur duobus locis: Xenia, inquam, aut munuscula, cuiusmodi iam illi *canonica ex more fecerant*: vt ait haec *lex*; id est, ita a rusticanis exigebant ac si publice debita & solemnia essent. Haud aliter atque quamplura eius generis hoc ipso seculo, tanquam canonica, milites a prouincialibus sub variis & exquisitis titulis exigebant, veluti coenaticum, *l.* 10. *supr. de erogat. milit. ann.* Salgamum, *tit. de salgamo hospitibus non praebendo, sup. lib.* 7. lauacra seu priuatum, *eod. lib. tit. ne Comitibus & Tribunis lauacra praestentur*, & *l.* 12. *sup. de metatis.* Item hospitalitatis praebitionem, *d. l.* 12. id est, annonae & capiti exactionem. Quod & ipsum ab Officialibus de quibus *hac l.* agitur exigi consuetum, & in ciuitatibus & in mansionibus, puta vt tam sibi quam animalibus alimoniae sine pretio ministrentur, docet *l.* 2. *sup. de Concussionibus Aduocatorum*

catorum siue Apparit. Addantur his & *Stillaturæ* quas Duces seu Tribuni a militibus exigebant, de quibus *l. 28. 29. sup. de erog. milit. ann.* Cæteroquin de Xeniis & munusculis, quæ Rectores prouinciarum ipsi, vel etiam Legati, a prouincialibus accipiebant, videndus Cato *in Oratione de innocentia sua* quam citat Isidorus *Origin. lib. 20. cap. 3. lex 6. §. 3. D. de offic. Proconſ.* Sidonius Apollinaris, *lib. 5. Ep. 7.* Tandem & publicæ lætitiæ nuncii aliquid exigere soliti, cui occursum variis constitutionibus, quæ extant *sup. tit. ne quid publicæ lætitiæ nuntiis.* Cum his vero xeniis & munusculis nil commune habent, exquisitorum detestanda nomina titulorum, de quibus Am. Marcellinus *lib. 19. cap. 11.* id enim pertinet ad nouas tributorum species, non ad concussiones Officialium.

Tria porro seueritatem & *censuram huius l.* arguunt, quamque res hæc Valentiniano prouincialium æquissimo Tutori curæ fuerit. Primo, quod hæc non tantum exigi, verum etiam vltro dantibus aut ingerentibus rusticis, & sic *vltro tributa* accipi vetet; Cuius prohibitionis ratio hæc est, ne alioquin crimini vel exactioni iniustæ obtentus quæratur. Et vt maxime sponte tributum quid dicatur, reuera tamen sponte id fieri non videtur; quia ipsa muneris publici occasione vel *prætextu*, vt ait *lex* personæ illæ terribiles sunt, de quo plenius ad *d. tit. ne quid publ. lætit.* Secunda seueritas est ipsius pœnæ: Nempe his & bonorum proscriptionis & vltimum exitium minatur Valentinianus, pro quo postremo Tribonianus *perpetuum exilium* subiecit. Postrema, eaque grauissima seueritas est, quod pari pœna constringi iubeat rusticum, qui se sponte propria operas detulisse *responderit*: responderit, inquam, non vt Tribonianus suppofuit, *desponderit*, id est, excusando Officiali id dixerit, quæ magna seueritas & censura est: sed eo malum istud iam processerat, vt impendentis istius pœnæ metu ipsorummet etiam rusticanorum animi erigerentur.

Et hæc quidem de *legis* sententia: Sed enim duo *hic* præterea notanda illustrandaque veniunt, quæ occurrunt in inscriptione *huius l.* & in Subscriptione, quæ *Notularum* modum excedunt, quæque ad aliarum *legum* illustrationem factura sunt. Primo igitur notandum, in Inscriptione, *Pro-*P. 95. *bum* dici ῥητῶς *Præfectum prætorio Illyrici:* At nullibi præterea *hoc Codice* hæc Probi Præfectura Prætoriana ita nominatim designatur, etsi de Illyrico eius dispositioni supposito, aliæ *leges* indicium faciant. *lex*, inquam, *28. sup. de cursu publ. lex 7. & 8. sup. de metallis*: vt & de Macedonia, *d. l. 7. & 8.* Idque etiam colligi potest ex quamplurimis aliarum *Legum* subscriptionibus: Denique etiam Amm. Marcellinus passim quoque exerte testatur: in genere *lib. 27. 28. 29. 30.* inter alia *lib. 30. cap. 3.* in gestis Anni *373. 374. Offertur Præfecti relatio Probi, docentis Illyrici clades.* In specie, de Pannonia, *lib. 30. cap. 5.* & *lib. 29. in gestis Anni 373. cap. 6. Præfectus Prætorio agens apud Sirmium Probus* &c. de Epiro, *lib. 30. cap. 5.* De Carnuto Illyriorum oppido *lib. 30. cap. 5.* Et vero hæc ipsa Præfectura Prætoriana est, in qua Rufino is successit A. D. 368. eodem Marcellino teste *lib. 27. cap. 11.* qui & ipse Mamertino successerat. In veteri quoque Inscriptione apud Gruterum CCCCL. 3. nominatim dicitur *Præfectus Prætorio quater; Italiæ, Illyrici, Africæ, Galliarum.*

SEXTO. PETRONIO. PROBO
ANICIANAE. DOMVS
CVLMINI. PROCONSVLI
AFRICAE. PRAEFECTO
PRAETORIO. QVATER
ITALIAE. ILLYRICI. AFRI
CAE. GALLIARVM. CON
SVLI. ORDINARIO. CON
SVLVM. PATRI. ANICIVS
HERMOGENIANVS
OLYBRIVS. V. C. CONSVL
ORDINARIVS. ET. ANI
CIA IVLIANA. C. F. EIVS
DEVOTISSIMI. FILII
DEDICARVNT.

Ausonius etiam *Ep. ad eum ipsum 16.* eum *Syrmii* egisse docet. Claudianus tandem in *Probini filii eius & Olybrii Consulatum. v. 57. seqq.*

Acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes
Rexerit, ad summi quoties fastigia iuris
Venerit, Italiæ late cum fræna teneret,
ILLYRICOSQVE *sinus, & quos arat Africa campos.*

Atenim, nullibi præterea quam in *hac l. Præfectus Prætorio Illyrici* vocatur; cum tamen non vni Illyrico præfuerit: verum Italiæ, Africæ, Illyrico, quomodo & Mamertinus & Rufinus, cui is successit eam Præfecturam gessere, vt exerte testatur Amm. Marcellinus. Et certe quamplurimis *legibus* id firmatur, ex quibus apparet, eum his tribus diœcesibus simul præfuisse: quas in *Prosopogr.* & in *Chronologia* videre est. Quare mirum id, pariter vt in veteri Inscriptione, *Illyrici* Præfecturam Prætorianam, vnam e quatuor, quibus ille functus dicitur, numerari, quod *huic legi* proximum: a quo neque Claudianus abit. Forte igitur vel aliquando Probus vni Illyrico præfuit: quod vix mihi persuadeo, vel ideo Præfectus Prætorio Illyrici dicatur, quod ibi ferme hoc tempore ageret, Barbaris Illyricum persultantibus, de quo Amm. Marcellinus. Illud certum, *Illyrici* appellatione vtrumque Illyricum, quod in Orientale & Occidentale postea diuisum, hic comprehendi: etsi diœcesim Macedonicam ab Illyrico seu Illyrici tractu separari videmus *l. 7. & 8. de metallis*, quarum prior ad eundem Probum PP. data est. Indiuisum enim hac tempestate Illyricum erat, quod testatur hoc ipso tempore Sextus Rufus Festus in *Breuiario* ad *Valentinianum*, rectius ad *Valentem cap. 7.* vt & diserte Zosimus scribit *lib. 4. cap. 3.* Valentinianum (qui *huius leg.* auctor est,) in Imperii diuisione: totum sibi Illyricum seruasse: Hæc vt ita se habent, ita idem ille Probus qui PP. Illyrici hic vocatur, alibi *PP. Italiæ* nominatim: vt docet collatio *legis 6.* cum *l. 7. sup. de metallis*, quæ eidem Probo PP. inscribitur. Verum de hoc plura ad *l. 7. sup. de metallis.* Et hæc de Inscriptione.

Non minor dubitatio circa Subſcriptionem: Ad quos inquam Conſules Valentinianeos hæc *lex* referenda ſit, quando numerus ei nullus appoſitus eſt. Crediderim igitur, referendam eam ad *Valentinianum & Valentem II. Coſſ.* id eſt, A. D. 368. vel ad *Valentinianum & Valentem III.* id eſt, A. D. 370. argumento ſubſcripti loci, *Dat. Agrippinæ.* & ſi ad priores coss. ea referenda, id eſt, ad A. D. 368. tum eo pertinet, quod ſuperiore Anno 367. *Franci* & Saxones, Gallicanos tractus qua quiſque erumpere potuit, terra vel mari prædis acerbis incendiiſque & captiuorum funeribus violarunt, teſte Am. Marcellino *lib. 27. cap. 8.* Si ad poſteriores conſules, id eſt, ad Annum 370. tum eo id pertinet quod eo ferme tempore, teſte Amm. Marcellino, Valentinianus Rhenum omnem a Rhetiarum exordio aduſque Oceanum magnis molibus communiuit, caſtra altius & caſtella extollendo & turres aſſiduas. Hinc igitur eo ipſo tractu Rheni variæ per hos annos, ab A. D. 368. a Valentiniano conſtitutiones datæ: Vangionibus, *lex 3. infr. de prædiis nauicular.* Briſiaci, *lex 8. ſup. de priuil. eor. qui in S. Palat.* Altæ ripæ, *lex 4. infr. de reparat. appellat.* Mogontiaci *lex 2. de Scænicis*, aliiſque eo tractu, in quibus & Complatum & Contionacum, vt exiſtimo. Tandem, hæc *lex* Agrippinæ data: quæ FRANCIS oppoſita erat, cum quibus vt & Alemannis Valentiniano hoc tempore res fuit; de quo conſule *Chronicon noſtrum.* Neque audiendus Valeſius, qui in Geſtis Veterum Francorum *lib. 1. p. 44.* hanc *leg.* ad A. D. 365. refert, & Valentinianum hoc tempore Agrippinæ fuiſſe ait, vt cum Francorum Regibus, antiqua ex more iniret fœdera.

P. 96.

DE IMMVNITATE CONCESSA.

TITVLVS XII.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXV.

Titulus ita conceptus, *De Immunitate nemini concedenda.*

Iungantur in eandem ſententiam, *lex vltim. ſupr. de Senatoribus lex* 1. 20 25. 26. 33. 36. *ſupr. de Annon. & Tribut. lex* 6. 7. *ſup. de diuerſ. Reſcript. Titulus* item *prox.* vt & *lex vltim. infr. de cenſu*: vid. & *tit. de luſtr. conlat. l.* 5. *de oper. publ. l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. *de itin. muniend.*

PARATITLON.

IMMVNITAS, *Rubr. l.* 1. 2. *h. t.* Gratia, *l.* 1. & 26. *ſupr. de annon. & tribut.* Venia debitæ quantitatis, *l. vlt. hoc t.* Capitationis indulgentia, *l.* 2. *h. t.*. Abſolutio, *l. vlt. h. t.* vt quis præcipuis emolumentis familiaris iuuetur ſubſtantiæ, *l.* 1. *ſupr. de annona & trib.* id eſt, vt immunis ſit ab annonis & tributis, *l.* 2. *h. t.* regulariter conceſſa non valet. Priuilegia hæc *l.* 1. *h. t.* priuilegia a debitis, *l. vn. ſup. de priuil. dom. Auguſtæ*, omnibus derogantur, *l.* 1. *h. t.* elicitæ ſuffragio ſanctiones caſſæ ſunt, *l.* 3. *h. t.* Omnium enim rerum & perſonarum in publicis functionibus æqua debet eſſe inſpectio, *d. l.* 3. *h. t.* Functio vectigalium ab omnibus æqua ratione dependi debet, *d. l.* 3. *hoc tit.* quibus ſimiles regulas vid. *ſupr. tit. de annona & trib. infr. tit. de luſtrali conlatione: infr. tit. de cenſu*, & quæ notabo ad *l.* 9. *infr. de luſtrali conlatione.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS (b) A. ad Marcellinum. (c)

PVBLICVS, ac noſter Inimicus (d) diuerſis immunitatem dederat, iugorum capitationibus, (e) & profeſſionibus amputatis: (f) Iubemus ergo, vt omnibus omnino hæc priuilegia derogentur. (g) Dat. III. Kal. Maii, (h) Acyndino, & Proculo coss. [340.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* velut temporaria. *GOTHOFR.*

(b) *ſq. Imp.* CONSTANS: de quo mox. *ID.*

(c) Comitem S. L. de quo mox. *ID.*

(d) *Conſtantinum* fratrem intelligere videtur: de quo mox. *ID.*

(e) De *Capitatione* ſemel dixi ad *l.* 15. *ſupr. de annona & trib. ID.*

(f) Am-

(f) *Amputatis*, id est, remissis censu, & censuali professione: de quo v. *tit. de censu: infr. ID.*

(g) *Derogari*, non auferri, detrahi. *ID.*

(h) *Aquileiæ* procul dubio, quomodo hoc ipso mense ibi data est *lex 3. supr. de dilationib.* & *lex 3. supr. de Aduocatis fisci*: vel certe haud procul. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS hæc constitutio, meo quidem iudicio, est: emissa ad *Marcellinum Com. S. L.* qua immunitates a *Constantino Arelatensi fratre suo* datas reuocat.

Vbi Tria probanda mihi veniunt. *Primo*, hanc Constitutionem non *Constantini*, sed *Constantis* esse: Constantinus scilicet Arelatensis iam occisus fuerat hoc Aprili mense a Constantis fratris exercitu: Quem mensis characterismum etsi Veterum nemo exacte prodat, qui hunc Consulatum Acyndini & Proculi adsignare contenti fuerunt; attamen vel hæc ipsa *lex* ei rei argumento esse potest: P. 97. quæ sane actus Inimici profligati rescindit: cuiusmodi non alius hoc tempore fuit, quam *Constantinus*, vt tertio loco ostendetur.

Secundo, *Marcellinum*, cui *hæc l.* inscribitur, Comitem S. L. fuisse non ipsum tantum *huius legis* argumentum ostendit, verum etiam Zosimus id nominatim prodit; qui eundem postea Magnentiani motus & Tyrannidis aduersus Constantem auctorem fuisse ostendit, *lib. 2. cap. 42*: πρὸς ἃ δυσχεραίνοντες οἱ περὶ τὴν αὐλήν, ἐπειδὴ ταῖς περὶ θήραν τέρψεσιν αὐτὸν ἐγκείμενον εἶδον, ἡγεμόσι πρὸς τοῦτο χρησάμενοι Μαρκελλίνῳ τῷ τοῦ ταμιείου προεστηκότι, καὶ Μαγνεντίῳ τῷ τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραμμένῳ τῶν Ἰοβιανῶν καὶ Ἑρκουλιανῶν (τάγματα δὲ ταῦτα ἐπώνυμα) τρόπῳ τοιῷδε τὴν ἐπιβουλὴν τὴν κατ᾽ αὐτοῦ σκευωροῦσι. γενέθλιον ἄξειν ἡμέραν οἰκείου παιδὸς ὁ Μαρκελλῖνος εἰπών, ἐκάλει πρὸς ἑστίασιν ἄλλους τε πολλοὺς ἐξέχοντας τοῦ στρατοπέδου, καὶ Μαγνέντιον σὺν αὐτοῖς: τοῦ δὲ συμποσίου μέχρι μέσων ἐκταθέντος νυκτῶν, ὁ Μαγνέντιος: id est, *Quæ cum Palatini moleste ferrent, viderentque, venaticis eum voluptatibus deditum, Ducibus ad id vsi Marcellino Comite Sacrarum Largitionum, & Magnentio, cui creditum in Iouianos & Herculianos, quæ legionum nomina sunt, imperium erat, hunc in modum insidias ei moliuntur: Marcellinus natalem filii sui affulsisse dicens, ad conuiuium tum alios multos in exercitu eminentes, tum & Magnentium cum ipsis inuitauit: ea commessatione mediam ad noctem producta, Magnentius*, &c. Quare dubium mihi quoque nullum, emendandam Inscriptionem *legis 3. supr. de honorariis codicillis*, quæ hoc ipso Anno data est: vbi editum, ad *Marcellinum P. P.* tum superioribus rationibus, tum & argumento *illius ipsius legis*, quia ibi, de *Exactionibus tributorum*, item de Discussoris, Peræquatoris munere agitur.

Tertium *hac l.* inquirendum superest: Quisnam ille sit, quem vt *publicum ita & suum Inimicum* Constans *hac l.* vocat. Et vero non alius fingi potest, quam Imperator & quidem Constantinus Constantis frater; Quam *Imperator*, inquam; solius enim Principis fuit immunitates concedere, vt proinde non alius quam Imperator fingi possit: *Publicum* autem *inimicum* ideo quoque vocauerit, quia nil adeo publicæ vtilitati aduersum atque priuatæ quorundam immunitates, quæ vt alibi dicitur, plebis iniuria sunt. De Constantino porro fratre nominatim Constantem sentire, & ipsa temporum ratio, & res ipsa ostendit. Hunc scil. inimicum habuit Constans; inconciliantibus, dissidiaque fouentibus inter fratres quam plurimis, & in his Amphilochio quodam, Tribuno Paphlagone, vt videre est ex *Monodia*, quam ex Bibliotheca Palatina ipse eduxi, & Doct. Morello communicaui, qui eam publici iuris fecit, & Ammiano Marcellino *lib. 21. cap. 6.* Sed & orto inter eos dissidio super Africa Proconsulari & Italia, vt docet Zosimus *lib. 2. cap. 41.* Quare tandem apud *Aquileiam* ab exercitu Constantis interfectus Constantinus; de quo præter Zosimum videndus vterque Victor, Hieronymus *in Chronico*, Philostorgius item *lib. 3. c. 1.* Socrates *lib. 2. cap. 5.* Sozomenus *lib. 3. c. 2.* Consularia *Idacio subdita*, & Zonaras *Annalium lib. 13. Tom. II. Oper. pag. 9. edit. Venet.* Quorum nonnulli diserte rei gestæ *Acyndinum & Proculum COSS.* (qui *huic legi* subscripti sunt) adsignant: aliis interea Constantem, aliis Constantinum, in crimen vocantibus. Sed notum iam illud, aliorum victorias alios Tyrannos facere. His accedat subscriptio *legis 3. supr. de dilation.* & *lex 3. supr. de aduocatis fisci*: quæ leges dicuntur, datæ vel subscriptæ *Aquileiæ*, vbi certe Constantinus cæsus fuit. Si cui tamen verosimile non videatur, Constantem, fratrem suum publica lege *Inimicum suum* vocasse, qui proculdubio interfecti eius inuidiam a se amoliri conatus est; tum dicendum saltem videatur, Præfectum Prætorio aliquem, qui Constantino fratri adhæserat, indicari, penes quem rei tributariæ summa erat. Ego tamen a priore sententia vix dimoueor. Certe cum hæc *lex* Constantini M. non sit, hinc apparet, quam male de Licinio id nonnulli interpretati sint.

Ex illis *duabus* interim *legibus*, & hac *tertia*, colligere licet, Constantino fratre cæso, Constanti non aliam vel potiorem insedisse curam, quam vt rei tributariæ & fisco, per eas prouincias, quæ fratri paruerant (& in his per *Africam*) consuleret, per immunitates attritis: quas ideo reuocat omnes hac Derogatoria *lege* sua.

IMMVNITATE *capitationis quid contineatur.*

II. (a) Imp. IVLIANVS A.....

OMNES omnino, quicunque *Capitationis* (b) indulgentiam immunitatemque meruerunt, (c) non solum ex annonario (d) titulo, verum etiam ex speciebus ceteris, (e) atque

atque largitionibus, (f) excepti sunt, (g) immunesque erunt: Neque enim præstanda diuidimus: *Melius* quippe *est munificentiæ compendium integrum coNpetere, quam sæpius postulari.* Dat. prid. Kal. Maii, Constantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Non adeo improbabiliter autem iungatur *huic lex* 1. *infr. de Auro Coronario. GOTHOFR.*

(b) De *Capitationis* voce, dixi semel ad *leg.* 15. *de annona. ID.*

(c) A nobis. *ID.*

(d) Qui in speciebus annonariis præbetur. *ID.*

(e) An auro & argento? vid. eiusdem Iuliani *leg.* 1. *infr. de indulg. debit. ID.*

(f) Largitionalibus. *ID.*

(g) Malim, *sint. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 98. IMMVNITATE seu Indulgentia Capitationis singulari priuilegio tributa quid contineatur, hac Iuliani constitutione definitur: Nempe contineri definit, plenissimam immunitatem quorumcunque tandem titulorum & collationum; non modo, inquam, collationis annonariæ seu specierum annonariarum; verum etiam cæterarum quarumcunque specierum, quæ largitionibus Principis inferuntur, puta vestium, auri, argenti, æris &c.

Et rationem addit Iulianus non iuris, vel ἔντεχνον, verum ἄτεχνον & ostentandæ tantum humanitati & indulgentiæ suæ: *Neque enim*, inquit, *præstanda diuidimus: Melius quippe est, munificentiæ compendium integrum competere; quam sæpius postulari.* Vnde interim colligimus, Iulianum de immunitatibus *a se* concessis hic agere, quibus ideo latissimam interpretationem nunc adhibet: cuius alioquin Principis *Munificentiæ*, liberalitatis, indulgentiæ, immunitatis concessæ, innumera alia exempla exstant. Prædicat ea Amm. Marcellinus *lib.* 25. *cap.* 4. Fidem faciunt indulgentiæ reliquorum ab eo datæ, vt & certæ partis Tributorum solemnium, de quibus ipse *in Misopogone*, & *ep.* 47 Fidem facit indulgentia illa, quam Antiochensibus detulit, cuius ipse quoque meminit *Misopogone extremo pag.* 370 *edit. Lips. Spanhem.* γῆς κλήρους, οἶμαι, τρισχιλίους ἔφατε ἀπόρους εἶναι, καὶ ᾐτήσασθε λαβεῖν, λαβόντες δ' ἐνείμασθε πάντες οἱ μὴ δεόμενοι. τοῦτο ἐξετασθὲν ἀνεφάνη σαφῶς. ἀφελόμενος δ' αὐτοὺς ἐγὼ τῶν ἐχόντων οὐ δικαίως, καὶ πολυπραγμονήσας οὐδὲν ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν, ὧν εἶχον ἀτελεῖς, οὓς μάλιστα ἐχρῆν ὑποτελεῖς εἶναι, ταῖς βαρυτάταις ἔνειμα λειτουργίαις αὐτοὺς τῆς πόλεως. καὶ νῦν ἀτελεῖς ἔχουσιν οἱ καθ' ἕκαστον ὑμῖν ἐνιαυτὸν ἱπποτροφοῦντες, γῆς κλήρους ἐγγὺς τρισχιλίους, ἐπινοίᾳ μὲν καὶ οἰκονομίᾳ τοῦ θείου τοὐμοῦ καὶ ὁμωνύμου, χάριτι δ' ἐμῇ. Id est, *Agri iugerum tria millia infructuosa esse dixistis, vobisque concedi postulastis, cum vero id obtinuistis, diuites, soli cæteris fraudatis, ea vsurpastis. Hoc a me inquisitum, plane compertum est. Ego autem illos agros iniustis possessoribus ereptos, nihilque de superiore* IMMVNITATE *inquirens eorum quos vectigales maxime esse oportebat, grauissimis ciuitatis rebus administrandis attribui. Et nunc qui apud vos quotannis equos alunt, habent* IMMVNIA *tria prope millia iugerum, partim Patrui & cognominis mei prudentia ac diligentia, partim meo beneficio.* Fidem faciunt Indulgentiæ aliæ debitorum & Immunitates aliæ datæ, de quibus dicam plenius ad *l.* 1. *infr. de indulg. deb.* sane de earum quoque numero est Indulgentia auri coronarii, quæ continetur *l.* 1. *infr. de auro coronario*, quæ ex eadem constitutione desumpta mihi, huicque adeo iungenda videtur. Nunc ad rem. Data igitur immunitate *Capitationis*, cum quæreretur iam, quidnam ea immunitate contineretur, id *hac leg.* explicandum duxit Iulianus. Etsi alioquin ipsa *Capitationis* voce, cuius indulgentia data, id satis indicetur: nempe *Capitationis* appellatione venit omnis generis collatio, iugerum seu capitum nomine, seu quæ pro possessionibus penditur in quacunque tandem specie, de quo consule quæ dixi ad *l.* 15. *supr. de annona & trib.*

III. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Florentium Com. S. L. (b)

OMNIVM rerum ac personarum, quæ priuatam (c) degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. (d) Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas suffragio (e) proferunt sanctiones, quibus Vectigalia, (f) vel cetera eiusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa: (g) Hoc, (*) si quando Militibus nostris, hisve, qui in Palatio nostro degunt præstamus, adprobantibus se sacramentis Militaribus adtineri, quod concessimus firmum sit atque robustum. Cæterum, si quis priuatorum eiusmodi Rescribtione nitatur, cassa eadem sit: *Vectigalium* enim *non parua functio est, quæ debet ab omnibus*, qui negotiationi, (h) seu transferendarum mercium habent curam, *æqua ratione dependi.* (i) Dat. x. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *Lex* 6. *C. Iust. de vectigal. & commissis*, hinc desumpta est. GOTHOFR.

(b) Eidem *Florentio* Com. S. L. inscribitur Anno superiori, *lex* 6. *infr. de lustrali conlat.* quæ & argumento huic prorsus conuenit; & anno prox. *lex* 11. *infr. de susceptor.* ID.

(c) *Priuata* vita, & infr. *priuati*, qui sibi, non militiæ, aut Palatio vitam degunt. ID.

(d) *Inspicere*, est agnoscere & sustinere ac subire. vid. *Glossar.* ID.

(e) Id est, rescripto Principis: vt *infr.* mox, *rescriptione.* ID.

(f) *Vectigalium* vox de lustrali quoque collatione vsurpatur *hac l.* & *l.* 20. *infr. de lustr. conlat.* ID.

(g) *Concessa*, id est, relaxata, remissa. ID.

(*) Hæc sententia abest a *Cod. Iust.* ID.

(h) *γρ. Negotiationis*, ut est in Cod. Iust. ID.

(i) *Exceptis Nauicularüs cum sibi gerere rem probabuntur:* hoc additum a Triboniano, *Cod. Iust. ex leg.* 24. *infr. de Nauicular.* ID.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, aduersus priuatas immunitates, pariter vt *lex 6. infr. de lustrali conlatione:* quæ eidem Florentio Com. S. L. inscribitur, & vtraque aduersus immunitatem quorundam *Negotiatorum* a Vectigalium præsta-
P. 99. tione, seu lustrali conlatione, scripta est: Ex quibus vt & aliis quampluriinis apparet, quantum odium huiusceinodi priuatis immunitatibus Valentinianus indixerit: quo pertinent in summam duæ elegantes sententiæ tum *huius l. initio*, tum & *fine*.

Et *Milites* tantum vel Palatinos excipit, quibus priuatas huiusmodi immunitates concessas firmas esse iubet.

Est autem nominatim hæc *lex* de vectigali seu portorio præstando pro *Isagogico* & *Exagogico* ab his, qui negotiationis & transferendarum mercium curam habent: Item de lustrali conlatione qua etiam *Militares* regulariter tenentur *l. 13. infr. de lustrali conlat.* quo *titulo* hac de re plenius. *Lustralis* interim collationis definitio hic obiter notetur, quæ scil. dependebatur ab iis, qui negotiationis seu transferendarum mercium curam habebant: De qua *suo titulo.* Conuenit vero hic omnino Libanii locus *in Florentium p. 427. 428. edit. Morelli:* τοῦτο δέ ἐστιν ὁ ἀφόρητος φόρος, ἀργυρὸς καὶ χρυσὸς φρίττειν προσιοῦσας ποιῶν τὰς δεινὰς πεντετηρίδας: ὄνομα μὲν γὰρ εὐπρεπὲς ἀπὸ τῶν ἐμπόρων τῷ πόρῳ τούτῳ· τῇ θαλάττῃ δὲ ἐκείνων εἰς διάδοσιν χρωμένων, οἷς μόλις ἄρτου προσφέρουσιν αἱ χεῖρες, ἀπόλλυνται διαφεύγει δὲ οὐδὲ νευρορράφος. *Hoc autem est tributum intolerabile, non ferendum, argentum & aurum, quod exhorrescere efficit accedentia dira quinquennalia. sed enim nomen speciosum & decorum a mercatoribus huic quæstui: æquore autem illis ad distributionem utentibus, quibus ægre panem manus porrigunt, nec vero effugit neruorum sutor sartorque.*

IV. (a) Imppp. Arcad. HONOR. & Theod. AAA. Basilio (b) Com. S. L.

SALVBRIBVS (c) licet ante prospectum meminerimus Oraculis, (d) vt eorum penitus vacuaretur (e) obreptio, (f) qui largitionalibus quippiam commodis derogantes, absque Palatini officii notione, veniam (g) debitæ quantitatis Mansuetudinis nostræ absolutione meruerunt, iterandæ tamen copiam præceptionis amplectimur, vt, præiudicio segregato, non triplum modo, cui primitus videbatur (h) obnoxius, verum etiam quadruplum, dispendio digniore, (i) exsoluat. Prælata (k) literis Viri inlustris Com. sacrarum largitionum III. Id. Iun. Honor. VII. & Theod. II. AA. Coss. [407.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) De hoc Basilio Comite S. L. accipiendum videtur quod Zosimus scribit gestis Anni proximi 408. *lib.* 5. *cap.* 40. quem & Hispanum fuisse ait. ID.

(c) *Salubria* vocat, quæ vtilitati publicæ simul & priuatæ consulunt. ID.

(d) *Oraculis*, id est, constitutionibus: vid. *leg vn. infr. tit. prox.* & *Gloss.* & *paratitlon de Constit. Princip.* ID.

(e) *Vacuari*, id est, nullum robur obtinere, in irritum deuocari: vt *l. vn. infr. tit. prox.* ID.

(f) Id est, publica habita ratione Rescripti seu beneficii specialis. ID.

(g) *Veniam*, id est immunitatem. ID.

(h) *Videbatur*, id est, erat. ID.

(i) *Dignius* vocat *dispendium*, id est, conuenientius. ID.

(k) De hac subscriptione, quæ singularis, vid. in *Prolegom.* & quæ dicam mox ad *tit. prox.* ID.

COMMENTARIVS.

AD FORMAM immunitatis a Principe impetrandæ pertinet hæc Honorii Constitutio: Nempe definit, nullam *Immunitatem* valere posse, absque Palatini officii notione, id est, nisi Palatini Sacrarum Largitionum prius huiuscemodi preces, quibus immunitas petitur, instruxerint. Cuius rei non alia ratio est, quam quia immunitatem a Principe petentes ei facile obrepebant, modo iugationis ementito, vel etiam quæsitis aliis fraudibus, quod aperte his verbis indicatur: *vt eorum penitus vacuaretur* OBREPTIO, *qui* &c. Quare instrui huiusmodi preces a Palatinis Largitionalibus, penes quos huius rei notitia erat, Honorius omnino voluerit; Neque primus tamen ipse; verum &, quod ipsemet profitetur, alii ante ipsum Principes. Repetitum itaque ab eo ius hoc tantum, aucta tamen iam pœna. Nam cum tripli hactenus pœna his imposita fuisset, qui sine Palatini officii notione huiusmodi Immunitates impetrassent, ipse iam Quadrupli pœnam imponit, quæ Quadrupli pœna hic notanda est.

Notabilis tandem est *huius l.* subscriptio, *Prælata literis viri Inlustris Comitis sacrarum Largitionum:* de qua *in Prolegomenis:* imo & ad *l. vn. tit. prox.*

P.100.

SI PER OBREPTIONEM FVERINT IMPETRATA (*)

TITVLVS. XIII.

(*) Rescripta seu beneficia personalia immunitatis: vel rescribendum hic loco, *fuerint*, *fuerit impetrata:* Immunitas scil. de qua *superiore titulo*, ex quo etiam *l. vlt.* vide.

I. (a) Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theod. AAA. ad Probum PF. P. (b)

PRIVILEGIA omnia, paucis concessa personis, in (c) perniciem plurimorum, in irritum deuocentur, omnesque huiusmodi IMMUNITATES, quacumque ambitione meruerunt, (d) ad æquale prouincialium ceterorum consortium reducantur: prositque (e) iugatio Reipublicæ, (f) hactenus suspensa: (g) Et *in quo* (h) *libentius adquiescant, proprio æquanimitatem* (i) *docemus exemplo*, *id contemptui haberi* (k) *quod immune hactenus habeatur* (l) *facile persuademus* (m) *ab omnibus faciendum esse quod fecimus.* Igitur Sinceritas Tua idipsum per omnem Italiam, tum etiam per Vrbicarias, Africanasque regiones, ac per omne Illyricum, prælata (n) Oraculi huius auctoritate, firmabit. Dat. IV. Kal. Feb. Med. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordat eiusdem Valentiniani Iun. constitutio hoc ipso Anno data paulo post, mense Martio, *l. vlt infr. de censu siue adscript. GOTHOFR.*

(b) *Probus* PP. sub Valentiniano Iun. scilicet Italiæ, Africæ, Illyrici: vt apparet vel ex *fine leg.* de quo mox. *ID.*

(c) Similis sententia *l. 9. infr. de lustrali. ID.*

(d) Personæ illæ. *ID.*

(e) Cum antea plurimis, plebi, Reipublicæ, noceret paucorum immunitas: initio *huius l.* & *d. l. 9. ID.*

(f) Id est, ciuitati, in cuius territorio immunis hactenus iugatio seu possessio erat. *ID.*

(g) Immunis habita, facta. *ID.*

(h) *In quo*, pro simplici, *quo*, nisi putemus scriptum fuisse *ETIM quo*, id est, etenim quo: sed prius illud placet. *ID.*

(i) *Æquanimitatem* opponit immunitati & ambitioni: & sic æquanimitatem vocat, cum quis æquo animo, æqua forte cum aliis viuendum sibi putat, indifferenter ἀπαρααλλάκτως. vid. *l. 7. supr. de diu. rescript. l. 36. supr. de annona & trib. ID.*

(k) Locum hunc ita constituo. *Id enim contemptui habentes quod immune hactenus habebatur.* Quanquam scio, aliter quoque locum hunc restitui posse. *ID.*

(l) γρ. *Habebatur. ID.*

(m) γρ. *Persuademus. ID.*

(n) De hac subscriptione mox, & in *Prolegomenis. ID.*

COM-

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc ciuilitatis, Æquanimitatis, pleniſſima conſtitutio eſt, de immunitatibus omnibus iugationis alicuius, ſeu certorum iugorum reſcindendis & reuocandis: ſuo in id exemplo prælato, ad Probum Præfectum Prætorio Italiæ: cui cur peculiaris hic *Titulus* deſtinatus fuerit diuinare non poſſum, cum nil aliud contineat, quam quod *ſuperiore titulo* continetur. *Quare* in ea interpretanda ea tantum ſectabimur, quæ ἐκ παρόδϋ continet.

Primum eſt, quod hanc conſtitutionem Valentiniani Iun. eſſe dixi, cuius eſt in eandem ſententiam *lex 20. ſup. de annona & trib.* ſeu *lex 7. ſupr. de diuerſ. reſcript.* & *lex vlt. infr. de cenſu.*

Secundum eſt, enixum voluntatis ſuæ hac parte argumentum, exemplo videl. ſuo prælato, quod & ipſum præfert *d. l. vlt.* additaque elegantiſſima ſententia; cui ſimiles alibi paſſim occurrunt: quale vel illud Paterculi *lib. 2. cap. 126. recte facere Princeps ciues ſuos faciendo docet:* item illud Senecæ *Thyeſte Act. II. v. 213.*

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet.

Omitto his ſimilia, quæ pleniore manu Lipſius *Politicorum lib. 2. c. 9.* obuia paſſim. Priora magis placent. De Theodoſio M. huius in Imperio Collega Pacatus in *Panegyrico ad Theodoſium ipſum, cap. 14.* vbi inter alia, decantatum illud, *Exaſperat homines imperata correctio: blandiſſime iubetur*
P.101 *exemplo*, & Theodoſius ipſe ad Honorium filium, apud *Claudianum* multa in hanc rem, vbi inter cœtera decantatum illud *in IV. Conſul. Honorii, v. 299.*

——componitur Orbis
Regis ad exemplum.

Ingerit hoc ipſum Arcadio Syneſius *in extremo de Regno.* Sed cumprimis vide quæ de hoc ipſo Valentiniano noſtro Iun. memorat Ambroſ. *in orat. de eius obitu.*

Tertium eſt de Præfectura Prætoriana *Probi*, ſub qua quatuor Diœceſes, puta Italiam, Vrbicarias Regiones, Africam, Illyricum fuiſſe, *fine legis* diſerte docemur: de quo alioquin Probo, Valentiniani huius actus dirigente, vide Socratem *lib. 5. cap. 11.* Sozomenum *lib. 7. cap. 13.* De Præfecturis eius ſub Valentiniano patre ad *leg. vn. ſup. ne damna prou.* vbi Claudianum quoque laudaui, panegyrico *in Conſulat. Olybrii & Probini v. 57. ſeqq.*

Acta Probi narrare queam; quod in ordine gentes
Rexerit, ad ſummi quoties faſtigia iuris
Venerit, ITALIÆ *late cum frena teneret*
ILLYRICOSQVE *ſinus*, *& quos arat* AFRICA *campos.*

Quarto, notandus cumprimis diſtinctus *Diœceſeon*, quæ hic nominantur recenſus: Quo nomine hæc Valentiniani Iun. conſtitutio inter nobiliſſimas iam eſſe cœpit, ex quo *coniectura de Suburbicariis regionibus & Eccleſiis* eam laudauit. Hæc enim *lex* de earum numero eſt, quæ hæc quatuor clare & diſtincte præſtat. Primo, Quatuor diœceſibus Præfecturam Prætorianam Probi, & ſic Italiæ conſtitiſſe: nempe *Italia* ſpecialiter dicta, *Vrbicariis* Regionibus, *Africa*, & omni *Illyrico*, de quo alibi fuſe, & quidem de Illyrico omni ad *l. 7. ſup. de metallis* & *l. 2. ſup. de conſtit. Princip.* Secundo notandum circa *Italiæ* diœceſin, eam ab Vrbicariis diſtingui, & ſic Italiam hanc extra Vrbicarias regiones quærendam: cum alias *Italiæ* appellatio totam, quanta ea eſt, Italiam, comprehenſis etiam Vrbicariis regionibus, complectatur; de quo dixi plene alibi. Tertio, Quod *Vrbicarias Regiones* attinet, hic videmus, eas vt ab Italia, ita & ab Illyrico & Africa ſeparari: ac proinde quærendas eas extra Italiæ diœceſim ſpecialiter acceptam, extra Illyricum & Africam. Vnde iam id impetratum eſt, vtriuſque partis confeſſione, non debuiſſe diligentiſſimum alioquin Annalium Eccleſiaſticorum Scriptorem, *Vrbicarias* regiones in Africam & Illyricum, imo in totum orbem Romanum, porrigere. Hoc vero nunc ſatis: nam quod fines harum regionum *Vrbicariarum* attinet, eos alibi circumſcriptos reperies.

Quinto neque illud omittendum, *Illyrici omnis* appellatione hic, vt & aliis locis multis, vtrumque Illyricum, quod in Orientale & Occidentale poſtea receſſit, comprehendi: vtpote Illyrico nondum diuiſo; quod poſt Valentinianum Iun. demum cuius hæc *lex* eſt, factum eſt: de quo dixi ſemel ad *leg. 2. ſup. de conſtitutionib. Principum.*

Poſtremo loco notandum, quod iubet Valentinianus Iun. hanc legem, *Prælata huius Oraculi auctoritate firmari a Probo Præfecto Prætorio:* quomodo & (vt omittam alias *leges*, quas congero in Prolegomenis, & in *Paratitlo de conſtitution. Princip.*) *l. vlt. ſup. tit. prox. Prælata literis Viri Inluſtris Comitis S. L.* Mos hic ſcil. olim fuit, vt Magiſtratus iuberentur Conſtitutiones ſeu Edicta Principum publice ſub Edicto ſeu Programmate proponere & proferre, imo & anteferre, *præferre*: Præferre, inquam; Sic vt *lex* Principis præcederet, ſequeretur mox Edictum Magiſtratus; quod recte probauit Sirmondus, 2. *Propemptici, cap. 2.* quod etiam *huius leg.* verba clare præferunt. Quanquam, verum vt fatear, vim in hoc verbo non omnem facio: *Præferre* enim auctoritatem dicitur, qui alicuius rei auctoritatem obtendit, quocunque loco & ordine obtendat. Id ergo melius certius comprobatur ex *Nouellarum* ſubſcriptionibus; Nouellæ, inquam, Valentiniani *de Teſtamentis*: de *ſepulchris*: de *libertis*: vbi diſerte ea dicuntur, *Antelata Edicto Præfecti Prætorio*, vbi perperam Vir Clariſſimus emendabat, *Antelato Edicto:* Comprobatur id quoque Edicto Præfectorum, quo *lex* Theodoſii, promulgata de Neſtorii libris, inter Acta Synodi Epheſinæ *Part. IV. pag. 1718. Tom. I. Concil. Harduin.* vbi aiunt diſerte Præfecti, τὸν τῷ θείῳ φωτὸς γέμοντα νόμον προλάμπειν προσετάξαμεν, *legem diuino lumine plenam prælucere iuſſimus.* Comprobatur & Edicto *Marcellini* Tribuni & Notarii ad Collationem Carthaginenſem miſſi ab Honorio, vbi propoſito Edicto

Edicto Honorii, ipse mox ista subiicit. *Quid Clementissimus Princeps Dominus noster Honorius pro Catholicæ fidei confirmatione decreuerit, antelatorum apicum tenore monstratur. Vid. Gesta prima collation. num. 4. pag. 1052. Tom. I. Concil. Harduin.* Et recte Sirmondus, qui ex ipsa decori specie id etiam adstruebat: Cui enim verisimile fiat, Principum *legem* Iudicum Edictis subiectas fuisse? Idem vero recte contrariam sententiam perperam fulciri demonstrauit his verbis; *Lex proposita sub Edicto:* vt *Nouella* Valent. de *præscript. 30. ann.* Hæc enim verba non ordinem denotant, sed modum proponendi: *Sub*, idem est, quod *per* Edictum. Idem denique ostendit & προγράμματα & προθέματα non ideo dici quod præponerentur, sed quod *palam* præponerentur.

P. 102.

DE CONDITIS (*) IN PVBLICIS HORREIS. TITVLVS XIV.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXVI.

(*) Vrbicarii canonis, de quo *lex* 1. & 2. militaris annonæ, de qua *lex* 3.

PARATITLON.

CONDITA, *Rubr. l.* 1. *h. t.* & *l.* 3. 15. *sup. de erogat. milit. ann. l.* 2. *inf. de his quæ ex publ. conlat. l.* 9. *inf. de Suariis.* fiscalia condita, *l.* 16. *d. tit. de erogat. milit. ann.* horreorum condita, *l.* 10. *sup. de numerariis*, sunt, quæ in horreis habentur, *l.* 1. *h. t.* in publicis horreis, *Rubr.* veluti frumentum, *l.* 1. *h. t.* reposita ad vsum Vrbis Romæ, *l.* 1. 2. *h. t.* ad erogationem militaris annonæ, *l.* 1. 3. 5. 11. 16. 17. 32. *sup. de erogat. mil. ann.*

HORREA, *l.* 4. 17. 35. 37. *inf. de operib. pub. l.* 3. *h. t.* enim quædam erant in quibus ea reconderentur, & ex quibus rursum erogarentur, partim Romæ seu apud vrbem Romam, *l.* 1. 2. *h. t. l.* 12. *inf. de operib. publ.* horrea Romana Symmacho *lib.* 3. *ep.* 55. partim in portu Vrbis Romæ: vnde horrea Portuensia: de quibus *suo tit. inf. de patronis horreorum portuensium:* & condita portuensia, *l.* 9. *inf. de suariis:* partim in prouinciis; quorum alia Romano populo destinata, vt in Africa: de quibus Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *cap.* 6. de quibus dixi ad *l.* 16. *inf. de Susceptorib.* alia erogationi militaris annonæ per limites & castra, *d. l.* 1. 5. 11. 15. 16. 17. 32. *sup. de erogat. milit. ann.* Hæc horrea omnia dicta, & horrea publica, *Rubr. h. t. l.* 32. *sup. de erog. milit. ann.* horrea fiscalia, *l.* 16. *sup. de erogat. milit. ann. l.* 12. *inf. de operib. pub. l.* 16. *inf. de susceptor. l.* 1. *inf. de equis curulib.* Ab his horreis, horreaticæ species, *l.* 3. *seu vlt. h. t.* De his Conditis sequentia constituuntur.

Primo iubentur Condita in Vrbis Romæ vsum ita expendi, vt videlicet vetus frumentum prius expendatur, *l.* 1. *h. t.* Secundo non ante aliquid ex his diuidatur Ciuibus pro annona ciuica, quam integer canon ex Africa inuectus fuerit, *l* 2. *h. t.* Tertio, His custodiendis, admetiendis, Custodes & Mensores adpositi, *l.* 1. *in f. h. t.* vide & *l.* 9. *inf. de suariis: l. vn. inf. de patron. horr. portuens. l.* 1. *inf. de canone frum. V. R.* Quarto: Vsurpans aliquid ex his, deportationis pœnam & bonorum omnium proscriptionem patitur, *l. vlt. h. t. l. vlt. inf. de canone frum. V. R. l.* 12. *inf. de operib. publ. l.* 2. *sup. de his qui cum dispensatore.* de quo *suo tit.* Vid. *inf. de his quæ ex publica collatione illata sunt non vsurpandis:* & nominatim *l. vlt. eod. tit.*

I. (a) Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Volusianum P. V. (b)

CAVENS, (c) ne Vrbaniciani (d) Officiales annonariis necessitatibus misceantur, omnia participe Præfectura Annonaria disponas, ac iubeas ad curam propria (e) reuocari.

uocari. Ante omnia (*) autem (f) quæ in horreis (g) habentur, expendi volumus, ita vt non prius ad id frumentum tendatur (h) expensio, quod sub (i) Præfectura tua, Vrbis horreis infertur, quam vetera condita fuerint erogata. Si (k) forte vetustate species (l) ita corrupta est, vt per semet erogari sine querela non possit, eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat. Ad istud autem negotium, arbitratu ac tuo iudicio, nobilis, (m) prudens, fidelis, optime sibi conscius, pro integritatis meritis, (n) adponatur custos ac Mensor, qui vel frumeta modio P.103. metiatur, vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Dat. VI. Id. April. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) *Lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit. lib.* 10. *t.* 26. hinc desumpta est, recisa prima *huius leg.* sententia ceu temporali. Iungenda autem illi *lex* 1. *Cod. eod. de off. P. V.* quæ subscriptione caret, vt & *lex* 1. *Cod. eod. de Apparitorib. Præf. annonæ. GOTHOFR.*

(b) *Volusianus* P. V. (forte Apronianus) Romæ sub Valentiniano Sen. vid. *Prosopogr. ID.*

(c) Prima hæc sententia abest a *Cod. Iust. ID.*

(d) De *Vrbanicianis* his Officialibus dixi quoque iam ad *l.* 8. *sup. de Agentibus.* Dicti autem *Vrbaniciani*, Officiales Præfecti Vrbis seu Apparitores, vt vocantur *d. l.* 1. *Cod. Iust. de off. Appar. Præf. ann.* quomodo Præfecti prætorio Apparitores, *Præfectiani*, Præfecti annonæ, *Annonarii. ID.*

(e) *γρ. Propriam. ID.*

(*) Hinc iam desumpta est *lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit. ID.*

(f) Abest *autem* a *Cod. Iust. ID.*

(g) Vrbis scil. *ID.*

(h) *Extendatur.* Cod. Iust. *ID.*

(i) Id est, tempore Præfecturæ tuæ. *ID.*

(k) *Et si*, Cod. Iust. *ID.*

(l) Annonaria scil. *ID.*

(m) *Nobis prudens*, Cod. Iust. quædam Editiones, male. *ID.*

(n) *Integritate mentis*, Cod. Iust. male. *ID.*

COMMENTARIVS.

VRBICÆ annonæ variis rationibus & quatuor quidem, quot etiam *huius l.* capita sunt, hac constitutione consulit Valentinianus Sen. quem Principem innumeris aliis *legibus* eidem annonæ enixo studio consuluisse liquet: Quod & ipsemet diserte profitetur *l.* 1. *Cod. Iust. de off. P. V.* quæ *huic* iungenda est.

Primum igitur, (quod ab hoc titulo alienum est) Præfectum Vrbis, etsi Vrbicæ annonæ curam gereret, sub eius dispositione Præfectus annonæ fuerit, (quod etiam *Imperii Notitia* ostendit *fol.* 118. & Sidonius Apollinaris *lib.* 1. *ep. ad Campanium* 10.) attamen de annona eum quicquam disponere vetat, nisi *participe Præfecto Annonæ*; Id quod expressius adhuc Valentinianus definiuit *d. l.* 1. *C. Iust. de Officio P. V.* quæ eiusdem constitutionis pars est, & *huic* proxime cohæsit: Ea sic habet; *Impp. Valentin. & Valens AA. ad Volusianum Præfectum Vrbis. Studentibus nobis statum Vrbis, & annonariam rationem aliquando firmare, in animum subiit, eiusdem annonæ curam non (non omnem maioribus deferre potestatibus) omnibus deferri potestatibus. Et ne Præfectura Vrbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum (id) ad officium annonarium redundasset, eidem Præfecturæ sollicitudinis (annonariæ) necessitatem mandamus: sed non ita, vt lateat officium annonariæ Præfecturæ; sed vt ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur ciuilem annonam; sitque societas muneris: ita vt inferior gradus meritum superioris agnoscat; atque ita superior potestas se exerat, vt sciat ex ipso nomine, quid Præfecto debeatur annonæ.* Concurrere itaque has duas Potestates, Præfectum Vrbis, & Præfectum Annonæ, in sollicitudine ipsius Annonæ Vrbicæ vult Valentinianus, seu societatem muneris inter eos esse iubet. Quod etiam deinceps obtinuisse docet *lex ult. inf. de nauicul.* & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 48. & Sidonius *lib.* 1. *dict. ep.* 10. potioribus tamen partibus *Præfecto Annonæ* adsignatis, vtpote cuius hæc vnica cura erat, de quo etiam vide eiusdem Valentiniani *l.* 2. *inf. de canone frum. V. R.* Quare si quid circa Annonam facto opus esset, Præfecti Vrbis Officiales ei rei se immiscere vetat, verum Præfecti annonæ Officiales id exsequi iubet, vitandæ scil. confusioni. Quod ipsum diserte quoque cauetur *l.* 1. *C. Iust. de Apparitoribus Præfecti annonæ: Apparitores*, inquit, *Vrbanæ Præfecturæ annonario Officio sese non inserant, sed Apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur*, quæ *lex* forte & ipsa *huic* iungenda videri possit, emendata Inscriptione. Obseruandum interim nouum istud Valentiniani institutum: quo Præfecti Vrbis cognitionem succidit: vt & notandus concursus & coniunctio duarum Potestatum circa eandem rem.

Secundum iam *huiusce leg.* caput, quod retinuit Tribonianus, est de Erogatione Annonæ. Iubet scil. Valentinianus vetera, prius condita expendi seu erogari: vetera, inquam, condita, id est, quæ sub anteriore Præfectura horreis illata fuerunt & asseruantur, priusquam ad erogationem nouorum deueniatur; *nouorum*, id est, quæ sub præsenti Præfectura horreis fuerunt illata; Quod in eroga-

erogatione vini aliter obtinet, veteris quippe vini dispendiosa erogatio est, *l. 25. sup. de erogat. milit. ann.* nisi si processum temporis non ferret, *l. 3. sup. tributa in ipsis specieb.* quæ & ipsa *lex* pertinet ad Vrbicariam annonam.

Tertio capite id cauetur, vt si Vetera condita forte corrupta sint, quæ sine querela sola non possint erogari, tum nouæ annonæ seu frumenti noui *admistione* id vitium veletur.

Postremo tandem *capite* cauetur, de *Frumentario custode & mensore* a Præfecto Vrbis arbitratu eius & iudicio eligendo: Eum scil. Nobilem, Prudentem, Fidelem, optime sibi conscium, pro meritis integritatis, eligi vult, qui scilicet aut modio frumentum metiatur, aut iusta æstimatione colligat, quantum habeatur in condito. De quibus *Mensoribus* dicendi locus erit *l. 9. inf. de Suariis: l. vn. inf. de patronis horr. portuens. l. 1. inf. de canone frum. V. R.*

Inter alias vero qualitates, quæ in Custode hoc vel Mensore requiruntur nota *Nobilem* requiri, quod in *Cod. Iust.* male mutatum in *nobis*. Nempe *nobilis* pro integro, summæ integritatis, vt contra *ignobiles* de corruptione, *ignobilis dissimulatio*, *l. 11. inf. de extraordinar.*

Interim ex superioribus apparet, non recte *hanc leg.* restringi a nonnullis ad annonam ciuicam gratuitam seu panem gradilem; de quo erit *inf. titulus de annonis ciuicis & pane gradili*, verum spectare eam ad quamlibet annonam Vrbicariam, etiam eam, quæ publice distrahebatur, quod & in vino factum ostendi, ad *l. 2. 3. sup. tributa in ipsis specieb.*

Amayæ interim hæsitationem *hac l* non potui non risu excipere, qui cum videret *Valentiniani & Valentis* nomina *huic l.* inscripta, subscriptos vero Consules *Iouianum & Varronianum*, tanquam inter se pugnantia hic ita conciliauit, hanc legem tulisse quidem Iouianum, sed præmatura eius morte non potuisse eam publicari, & ideo sequentes Imperatores id effecisse, cum in Consulatu suo obierit. Nesciuit enim Amaya, mortuo quamuis Iouiano & Varroniano, consulatum tamen de eorum nominibus porro resignatum, addito tantum eius rei indice vocabulo, DIVO. Quare Valentiniani hæc *lex* omnino est, nullo modo Iouiani. Vt & illud omne ioculare, quod idem postea ibi Interpres, tam prolixe mouet aduersus id, quod *hac leg.* dicitur, species vetustate corruptas cum nouis ita miscendas, vt eius adiectione corruptio veletur. Quasi id in falsi crimen incurrat, & contra bonæ fidei regulas sit: hucque aptat, quæ aduersus priuatos καπηλεύοντας dici vel statui solent: forumque adeo conscientiæ aduersus id commouet, tanquam id naturali charitati & veritati aduersum sit: & exinde in eum tractatum sese effudit, quando naturaliter alterum decipere fas sit. Vbi tandem etiam ex parte post alios obseruat, hanc legem esse de annona Ciuica & de pane gradili, qui gratuito populo Romano ex horreis expendebatur, erogabatur gratis, & ex Principis liberalitate, qui proinde hanc *legem* liberalitati suæ dicere potuit, & *fisco suo* consulere. Verum & hoc male; nam & hæc *lex*, vt dixi pertinet ad quamlibet Annonam Vrbicam, quam *etiam publice distrahebant.* Certe id ipsum quoque hodie alicubi in Rebuspubl. bene institutis vsurpari videmus, etiam cum conditæ in publicis horreis species non ita bonæ, aliarum mixtione & adiectione velantur, atque ita in pistores erogantur. p. 104

II. (a) Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P. V. (b)

NIHIL prius ex horreis consequantur, (c) quam omnis Canon, (d) qui antiquitus est institutus, fuerit completus; Cognoscente Officio Vrbicariæ Præfecturæ, decem libris auri esse (e) multandum, si quæ decreuimus fuerint temerata. Dat. VI. Kal. Ian. Med. Arcad. III. (f) & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Florentinus* P. V. Romæ sub Honorio, vid. *leg.* 3. *inf. de priuilegiis Corporatorum V. R.* Huic Florentino P. V. complures aliæ *leges* inscribuntur. Sed & plures Symmachi epistolæ *lib.* 4. ex quarum numero est *ep.* 51. & 54. e quibus de eius Præfectura indicium facile fieri potest. *ID.*

(c) Quinam? An pistores; an ciues seu populares? Hoc verum: dicam mox. *ID.*

(d) De canone frumentorio Vrbis Romæ, erit *titulus inf. ID.*

(e) *γρ. esse se*, vel simpliciter *sese multandum. ID.*

(f) *γρ. IV.* Idem error tollendus ex *l.* 26. *inf. de nauicular. ID.*

COMMENTARIVS.

EROGARI, expendi, ex Canone frumentario Vrbis Romæ seu profligari diurna præbitione quicquam vetat Honorius Anno Domini 396. priusquam integer canon *completus*, fuerit, (id est illatus.)

Quæ constitutio obscurum sensum habet, vtpote cum decurtatam adeo in hunc *titulum* retulerint *huius Codicis* Conditores, vt non habeat vox, *consequantur*, quo referatur. Qui Conditorum istorum error est. Sed & ratio præterea in obscuro est: ipsa temporum ratio forte rem expediet. Pertinet hæc *lex* proculdubio ad metum ingruentis Romæ famis, cum videlicet *Gildo* hoc ipso Anno 396. superiore mense Nouembri, sub finem Autumni, ingruente hyeme, teste Claudiano *de bello Gildon. in princip.* arrepta per Africam tyrannide

nide canonem Vrbicarium, qui ex Africa *antiquitus* erat *institutus*, (id est Vrbi Romæ destinatus) retinuisset; de quo consule *Consularia nostra Theodosiana*, atque exinde fames sæuissima Romæ oborta; de qua videndus Symmachus & Claudianus *de bello Gildonico;* Quo pertinet præterea hoc ipso mense Decembri altera Honorii constitutio, puta *lex 26. inf. de Nauicular.* & complures insuper anno proximo sequente 397. Quare cum canonem illum frumentarium hoc mense Decembri nondum illatum viderit Honorius, neque dum satis sciret vnde hæc mora prouenisset, non vna ratione ingruenti fami occursum voluit: Et quia, penes Nauicularios quoque eius rei culpam residere putaret, *legem illam 26. inf. de nauicular.* edidit: Sed & hac *leg.* emissa, Populo Romano, consultum voluit, erogationi canonis modo præstituto, ne alioquin iusta eius erogandæ ratione non habita canon solito citius deficeret, & profligaretur diuina præbitione. Quare id nunc constituit, vt *nihil* populares seu ciues, prius ex horreis consequantur, id est, vt ne quid erogetur, profligetur diurna præbitione in ciues, vel gratuitæ annonæ (quæ *annona ciuica* dicitur) vel distractione facta, quam totus canon illatus fuerit, vt ita futuri prouidentia modus erogationis ineatur. Tandem ad ipsammet Florentini huius P. V. cui *hæc lex* inscribitur, relationem, id ita ab Honorio constitutum censeo. Extat sane Symmachi *Epistola 54. lib. 4. ad hunc eundem Florentinum*, super hac ipsa re. *Sed quid mihi insusurras frugis Africanæ tenues commeatus? Absit, vt præsens annus imitetur fortunam superiorum. Intercludet, vt spero,* PROVIDENTIA *tristes casuum vias, sacris auribus edocendis, & castigatione Iudicum, quos alimentaria spectat inuectio. Nec spem dies obstruit. Nam mare adhuc iustis cursibus patet, & nondum* p. 105. *in hyemem præcipitat Autumnus. Placet tamen inter hæc quod inæstuas, & pio* METV *anteuertis necessitatem. Remunerabitur curam melior euentus; & laudis tuæ fructus efficiet, vt posthac tibi dulce sit timuisse.* Quæ quidem Symmachi epistola, vt ex suprascriptis apparet mense Nouembri circiter data est.

Prouidentiæ interim Principalis exemplum hic habemus, imminenti fami prouida ratione occurrentis. Nempe vt cœteroquin venienti necessitati prouidus quisque occurrit, si ad calculos sedeat, ita venturæ fami occurrit, qui accepti prius quam expensi vllius rationem habet.

III. (a) Idem AA. Anatolio (b) PF. P. Illyrici.

NVLLI (c) posthac horreaticas (d) species contingendi copia præbeatur. Sin (e) vero quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat vsurpare, hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ (f) cogatur subire iacturam. Dat. VII. Id Iul. Constantinop. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. Cod. Iust de conditis in publicis horreis.* GOTHOFR.

(b) *Anatolius* PP. Illyrici sub Arcadio Imp. A. D. 397. 398. 399. v. *Prosopogr. ID.*

(c Iudici forte. *ID.*

(d) *Horreaticæ* species, quæ in horreis conditæ. *ID.*

(e) *Si vero;* ita *Cod. Iust. ID.*

(f) Nempe deportationi iuncta semper est bonorum publicatio. *ID.*

COMMENTARIVS.

VSVRPARE ea, quæ publica collatione in horrea illata sunt, vt nulli penitus Iudici licet (de quo peculiaris est titulus *inf. lib. XII. tit. IX. de his quæ ex publica conlatione inlata sunt non vsurpandis:* in *quem* & hanc *legem* coniectam oportuit;) ita cum id a Iudicibus subinde fieret, tum alii Principes ei vsurpationi intercessere, tum *hac leg.* Arcadius intercedit: ac nominatim per *Illyricum* (Orientale scilicet) rursum nominatim, circa species *horreaticas*, id est, circa annonam militarem, quæ per Illyricum, in castris & horreis limitaneis, exercitui, qui Scythis, Gothis, Sarmatis oppositus erat, alendo, condita erat: de qua alioquin militari & limitanea annona fuit iam peculiaris *tit. lib. VII. tit. IV.* Male igitur species *huius leg.* ponitur in speciebus repositis ad subleuandas necessitates populi, ne alioquin, vt loquuntur, famesceret populus.

Quod pœnam huic vsurpationi impositam attinet, bonorum proscriptionis & deportationis, eadem & statuitur *leg. 12. inf. de operib. publ. & leg. 2. sup. de his qui cum dispens.*

Male item ad *hanc legem* quæritur, vtrum hæc *lex* quoque obtineat, si species non quidem in horrea adhuc conditæ, verum ad horrea tantum destinatæ sint? Est enim *huius legis* species de horreaticis speciebus, id est, quæ in horreis conditæ in vsus militares.

Exemplum interim hic habemus, Principis, Iudicum integritati, simul & collatorum indemnitati, tandem & rei annonæque militari consulentis.

DE PVBLICA COMPARATIONE.

TITVLVS XV.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXVII.

Vt nemini liceat in emptione specierum se excusare, & de munere Sitoniæ.

Addantur præterea *huius tituli legibus* de hac ipsa re, quinque aliæ præterea: puta *lex* 14. *sup. de proximis Comitibus dispositionum*, *lex vlt. inf. de equorum conlat. lex* 1. 3. *inf. de frumento Vrbis Constantinopolitanæ: lex* 49. *inf. de operib. publicis.*

PARATITLON.

PVBLICA COMPARATIO, quæ *Rubr. huius t.* dicitur, vocatur & Comparatio diuersarum specierum, *l.* 1. *h. t.* comparatio specierum, *l. vlt. inf. de equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* ac nominatim frumenti, vnde coëmptio frumentaria, *l.* 3. *inf. de frumento Vrb. Constant.* frumentaria Comparatio, *l.* 1. *inf. de frum. Vrb. Const.* Item Venalicium, *l.* 14. *sup. de prox. Comit. dispos.* Tandem & Synoneton appellatur, *l.* 1. *h. t.* quæ vox *coëmptioni* respondet, vt *coëmere*, pro simplici, *Emere*, in *l.* 1. *de frum. V. Const.*

Erat autem, cum ad prohibendam famem forte Vrbis Constantinopolitanæ, vt *d. l.* 1. *inf. de frum. Vrb. Const.* vel vrgente alia necessitate forte bellica, *l. vlt. inf. de equor. conlat.* species annonariæ a prouincialibus, pretio contra dato a fisco expetebantur, *l.* 2. *h. t.* sub transactione comparationis, *d. l.* 2. *h. t.* vt videlicet distraherent vsibus publicis profuturas fruges, *d. l.* 2. *in fin. h. t.* species annonarias, *d. l.* 2. *h. t.* pretiis, quæ in foro rerum venalium habentur, *d. l.* 2. *h. t.* Quæ quidem adscriptio, seu Indictio, inferiores vel plebeios non tenebat, *d. l.* 2. *h. t.* Vt nec actores & Procuratores Senatorum *l.* 1. *h. t.* sed potiorum, id est ditiorum possessorum domos, *d. l.* 2. *h. t.* Pro ratione temporum vel ingenio Principum; Modo necessaria, sic vt nullus ab ea immunis esset, *d. l. vlt. inf. de Equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* Exceptis scriniorum Proximis & Comitibus dispositionum, *l.* 14. *de proximis:* modo voluntaria, *d. l.* 2. *h. t.* Ita quidem vt non pretiis acceptis species dare cogerentur, *d. l.* 2. *h. t.* vnde Transactio Comparationis, *d. l.* 2. vocatur.

SENATORVM *actores, Procuratores, a Synoneto immunes esse.*

I. (a) Imp. CONSTANTIVS A. ad Senatum.

AD comparationem diuersarum specierum (quod *Synoneton* appellatur) Actores, Procuratoresque Senatorum per diuersas prouincias nullam inquietudinem tolerent. Dat. v. Non. Maii, Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* prælata Anastasii *l.* 1. *C. eod. tit.* qua nulli immunitas tribuitur ab hac comparatione. Iungenda ei autem *lex* 12. 13. *sup de Prætorib. lex* 1. *sup. de metatis: lex* 7. *sup. de annona & trib. lex* 48. *inf de decurion. lex* 3. *inf. de lustrali conlat. lex* 1. *inf. de protostasia: lex* 7. *inf. de oper. publ. GOTHOFRED.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperatoris hæc constitutio est, de Publica comparatione seu Synoneto, omnium, quod sciam, in hoc argumento antiquissima: qua IMMVNES esse iubet a publica illa comparatione, seu Synoneto, Actores & Procuratores SENATORVM, qui scil. per prouincias possessiones

eorum

eorum nomine exercebant, procurabant: Quæ quidem *lex* prolixæ Constantianæ *ad Senatum Orationis* pars est; quod ostendunt *octo* illæ *leges*, quas *huic* coniungendas esse dixi; quibus & aliæ
P.107. præterea Senatoriæ Immunitates continentur, puta a lustrali collatione, *d. l. 3. inf. de lustrali conlat.* a metato, *d. l. 1. sup. de metatis*, a collatione ad opera publica, *d. l. 7. inf. de operib. pub.* a tributis soluendis pro colonis profugis, *d. l. 7. sup. de annona.* non tamen a munere protostasiæ, *d. l. 1. inf. de protostasia*, non vero a nexu Curiali, *d. l. 48. inf. de decurionibus*, quæ leges, vt dixi, omnes, huic atque inter se cum tribus aliis præterea coassandæ sunt, ceu eiusdem orationis partes: quæ tamen non illa est, cuius meminit Themistius *Orat. 14.* (siu. 2. edit. Harduin.) vt ostendi ad *d. leg. 12. sup. de prætorib.* (quæ & ipsa *huic* iungenda est, etsi de Themistio agat.) Et hoc quidem singulare Senatorum priuilegium est, cum alioquin nemo a Synoneto immunis sit, *l. vlt. inf. de Equor conlat. l. 49. inf. de operib. publ.* & *tit. Cod. Iust. de quib. munerib. vel præstationib. nemini liceat se excusare*: qua causa hæc *lex* abest a *Cod. Iust.*

Quale autem hoc onus fuerit, ex *Paratitlo* liquet. Istius sane quoque Synoneti seu Coëmptionis, Scriptores nonnulli τῶν ἔξω meminere; Libanius *epist. ad Modestum 266.* Auctor subditus *Notitiæ Imperii*, de Iudicibus & Exactoribus. *Illis*, inquit, *Tyronum comparatio*, *Equorum vel frumenti coëmptio*, *expensa quoque mœnibus profutura*, *solemnia lucra sunt*, *& votiua direptio.* Boëthius, 1. *de consolat.* ad *metrum 4 Cum acerbæ famis tempore grauis atque inexplicabilis indicta* COEMPTIO *profligatura inopia Campaniam videretur, certamen aduersum Præfectum Prætorii communis commodi ratione suscepi, Rege cognoscente contendi, & ne coëmptio exigeretur, euici.* Cassiodorus etiam XII. *Variar. 14 Laridi atque Tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari* Suidas *voc.* Συνωνή. Συνωνὴ, τὸ ἄχθος. ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ τοῦ σίτου φορὰ ἐσπάνιζε. Συνωνή. *Onus (quoddam sic dictum) quia sub Iustiniano annona arctior erat.* & mox, ὥστε ἀγαπᾶν, ἤν τις αὐτῆς ἐώη τόν τε σῖτον οἴκοθεν τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι, καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι: τοῦτό ἐστι τὸ ἄχθος, ὅπερ συνωνὴν καλεῖν νενομίκασι. *vt potius haberent frumento publicis horreis condonato, pretium insuper duplum persoluere: hoc est onus illud, quod synonam vocare consueuerunt.* De munere huius Sitoniæ, id est de cura σιτωνικῶν, seu frumenti coëmendi munere, Hermogenianus & Arcadius Charisius *l. 1. §. 2. & l 18. §. 5. D. de munerib. & honor.* & quisquis Author est *legis 3.* § *12. eod.* vide & *dict. tit. Cod. Iust. vt nemini liceat in coëmpt.* &c. & *Nouell. Iustiniani 30. cap. 8.* Gregorium *lib. 1. epist. 2.*

Hæc interea Constantii constitutio exemplum est, Principis *Senatui* sese commendare satagentis: argumentoque est, quo Constantius ipse erga Senatum & Senatores animo seu studio fuerit.

POTIORES, *tantum, eosque nonnisi volentes, nonnisi pretio prorogato, nonnisi forensi, etiam annonarias species, fisco distrahere cohortatur Theodosius M. A. D. 384.*

II. (a) Imppp. Gratianus, (b) Valentinianus, & THEOD. AAA.

CVNCTOS (c) formari (d) plenius conuenier, vt in speciebus, etiam annonariis, quæ a Prouincialibus, sub transactione (e) comparationis, pretio experi solent, sciant, nullam sibi necessitatem (f) indictionis INponi, sed huius adscriptionis (g) necessitatem sublatam: mox, ab Amplissima Præfectura (h) pretiis CONpetentibus destinandis, vt nihil trahatur (i) in debitis, quod aut speretur, aut promittatur quando (k) soluendum. Vnusquisque (l) Prouincialium nostrorum, arbitratu proprio & mente deuota, species petitas hisdem pretiis quæ in foro rerum venalium habebuntur, libens præstet, ac distrahat: ita vt prius (m) vendendas det species, quam omne, quod in ratione distractionis venerit, (n) aurum fuerit consecutus: Potiorum (o) tantum, id est, possessorum, domibus delegatis: Quibus tamen cohortatio INponitur, non necessitas imperatur, *Vt consensum facilem præbeant super speciebus annonariis distrahendis.* Hæc autem adscribtio inferiores, vel plebeios non tenebit, vt vsibus publicis profuturas distrahant fruges. PP. Prid. Kalend. Febr. Byritho, (p) Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* prælata vt iam dixi ad *l. 1. sup.* Anastasii *lege*, qua conditiones nullæ proponuntur. Iungendæ autem illi *lex 19. sup. de annona & trib.* & *lex 4. sup. tributa in ipsis specieb. GOTHOFR.*

(b) Perperam *hæc lex* pariter vt *lex 19.* & *d. lex 4.* Gratiano, Valentiniano & Theodosio tribuuntur. Tribuendæ enim sunt *Valentiniano*, THEODOSIO & *Arcadio.* vide *Consularia Theodos. ID.*

(c) *Edicti* pars hæc videtur. *ID*

(d) *Formari*, pro informari. *ID.*

(e) *Transactio comparationis* propria voce, quam ad *leg. 1. sup.* iam expendi. De altero autem transactionis genere agitur: idque simul improbatur *d. l. 4. tributa in ipsis speciebus. ID.*

(f) Ita mox pariter, *arbitratu proprio & mente deuota:* & Tertio. *Quibus tamen cohortatio imponitur, non necessitas imperatur*, &c. *ID.*

(g) Ita mox fine legis; *Hæc autem adscriptio.* &c. *Adscriptio* necessitatem indicat. *ID.*

(h) Id est a Præfecto Prætorio, non Præfecto Vrbis, vt nonnulli existimarunt, de quo mox plura. *ID.*

(i) *Trahi in debitis*, est differri solutionem. *ID.*

(k) γρ. *Quandoque*, id est, deinceps & in futurum; nisi pro eodem quis malit hic legere, *aliquando. ID.*

(l) *Vnusquisque igitur. ID.*

(m) γρ. *Non prius:* id enim omnino *huius l.* sententia deposcit. *ID.*

(n) *Ei conuenerit. ID.*

(o) *Potiores*, pro possessoribus, *hac l.* & *l.* 5. *inf. de lustrali conlat.* Vide *Glossarium.* Forte autem *hic* legendum: *Potiorum tamen tantum* &c. *ID.*

(p) Hanc subscriptionem plenius expendi ad *d. l.* 19. *sup. de annona & trib. ID.*

P. 108.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutio hæc est de publica Comparatione: quæ inani battologia & hiulca oratione laborat, & æquissima tamen est. Initio, *hæc lex* apertissime omnium ostendit, publicam Comparationem, Coëmptionem, Synoneton, quod prouincialibus seu possessoribus indicebatur, fuisse, non emendi necessitatem, quæ prouincialibus imponeretur; verum vendendi fisco qui species ita comparabat, coëmebat a priuatis vrgente necessitate; De quo tamen anxie quærunt Interpretes nonnulli: Aperte enim *hac leg.* dicitur *species annonarias a prouincialibus pretio expeti sub transactione comparationis*: statuiturque, *pretia competentia a Præfecto Prætorio* (e fisco) *destinanda*: Additur, *nihil trahi in debitis oportere, quod speretur aut promittatur olim soluendum:* apertissimeque dicitur, *Prouinciales species* PETITAS *pretiis distrahere:* mox, *vendendas dare species, auro contra*: Item *Potiores*, seu *possessores consensum præbere super speciebus* DISTRAHENDIS: Tandem *Inferiores* seu *Plebeios non teneri* VSIBVS PVBLICIS *profuturas fruges* DISTRAHERE.

Nunc de *Conditionibus* æquissimis, quæ publicæ huic Comparationi apponuntur *hac l.* CONDITIONES nempe publicæ Comparationis quatuor *hac* Theodosii M. *constitutione*, subleuandis prouincialibus, inque eorum fauorem, proponuntur, pariter vt duo alia circa eandem rem Tributariam, ad eorumdem Prouincialium indemnitatem ab eodem constituuntur, *l. 19. sup. de ann. & tribut.* & *l.* 4. *sup. Tributa in ipsis specieb.* quæ vt *huic* coniungendæ sunt, ita eiusdem Theodosiani Edicti partes sunt.

Prima conditio hæc est, quæ tribus locis inculcatur, *Voluntariam* hanc comparationem esse, non necessariam: quod aliter postea obtinuit, *l. vlt. de equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.*

Secunda conditio est, quæ etiam duobus locis repetitur; vt Græca fide, id est, *præsenti* tantum & prorogata *pecunia* species fisco distrahantur, quam Præfectus Prætorio destinauerit: Præfectus inquam Prætorio non Præfectus Vrbi, quod quidam censebant; vt etiam *huius leg.* subscriptio indicare potest, etsi in specie *legis 2. C. Iust. de frum. Vrbis Constantinop.* a Præfecto Vrbis eam pecuniam destinatam fuisse apparet.

Tertia conditio est, vt pretium *forense*, quod in foro rerum venalium obtinet, inuicem detur: de quo pretio iuxtra forum rerum venalium, vid. *leg. vlt. sup. de annona:* & *l.* 2. *sup. Tributa in ipsis specieb.* Symmachum, & Cassiodorum. Atque ita soluitur Quæstio apud Interpretes agitata, quo pretio Priuati in Caristia species annonarias vendere teneantur, iusto videl. an viliore? Ex Theodosii sane mente, *iusto*, eoque *forensi*; nam & forense iustum est, *c.* 1. *de empt. & vendit.* Verum huic rei modus certus in omnia tempora præstitui non potest; alias enim aliud esse iustum potest, vt apud Cassiodorum IX. *Var.* 5. Quemadmodum etiam cœteræ conditiones, prout necessitas est, non semper obseruari possunt, puta vt uoluntaria hæc sit coëmptio, vt pretio præsenti species vendantur, vt forensi pretio, denique vt aliqui excusentur.

Postrema conditio est, quæ & duobus locis indicatur, respectu personarum: *Potioribus* tantum, id est Possessoribus, quo eodem sensu *Potiores* accipiendi *l.* 5. *inf. de lustrali conlat.* non etiam inferioribus aut plebeiis hanc publicam comparationem seu Synoneton imminere: quæ magna est hac parte Theodosii M. humanitas; cum alias omnibus ex æquo ea immineret, & a summis sarcina hæc ad infimos vsque decurreret, *l. vlt. inf. de Equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* Et vero Anastasius neminem ab ea immunem esse voluit: quæ causa est cur Iustinianus *eam legem* prætulerit, duabus *huius tit.* legibus abdicatis. Sane Libanius quoque epistola ad Modestum Comitem Orientis tum, (vt existimo) 266. queritur de Dulcitio quodam, quem exiguum agellum circa Berœam (inter Antiochiam & Hierapolim) colentem, multum tritici vendere coactum scribit ab iis, quibus hæc cura imminebat, hos concutientibus, illos leuantibus: cui rei opem Modesti implorat. Ea Epistola hic inseri meretur. Quæ omnia singularem arguunt Theodosii M. humanitatem, præsertim vbi de annonariis speciebus agitur: quod & his verbis ipse indicare voluit, *In speciebus*, inquit ETIAM ANNONARIIS, quarum alioquin summa necessitas.

Ex *hac* interim *lege* documentum habemus, latranti quamuis stomacho publice succurrendum veniat, neque quidquam frumento & pane magis necessarium; non ideo tamen incondite ius suum cuiquam detrahendum: quin potius æquissimis conditionibus non tam cogendum quam inuitandum quemquam esse, vt subsidio publice esse velit. Quod vsui sæpe esse potest.

Vt ad historicam nunc causam *huius leg.* descen-

scendamus; si coniicere licet, Coëmptioni huic qua de *hac l.* agitur, occasionem præbuisse videtur, ratione temporum & loci *huic l.* subscripti, suadente, fames frumentique inopia, seu annonæ difficultas, qua in Oriente, & quidem in Syria Antiochiæ, laboratum; de qua pluribus locis Libanius, de *vita sua p. 64. & 69. edit. Morell. Orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *in f. pag. 394 Oper. minor. I. Gothofred. Cl. Troz. Orat. aduersus Icarium, p. 462. edit. Morell.* quæ quidem durauit sub tribus Comitibus Orientis per annum D. 382. 383. 384. vt ex *prædictis* Libanii *locis* colligimus: sub Philagrio, inquam, qui Comes Orientis fuit, A. 382. vt docet *lex 41. de cursu publ.* sub Proculo, qui Comes Orientis fuit eodem Anno 382. & 383. vt docet *lex 90. 103. inf. de decurionib. lex 14. sup. de cohortalib.* imo & *lex 22. de operib. publ.* cuius eiusdem meminit idem Libanius non vno loco, etiam *Oratione ad Icarium p. 455. 456. 458. edit. Morell.* & in supplemento MS. eius Orationis, *quod penes me est.* Tandem & sub Icario, qui post Proculum Comes Orientis fuit. Eo igitur proculdubio pertinet hæc coëmptio, de qua *hac leg.* cuius Coëmptionis meminit quoque Libanius, *de vita sua p. 64. edit. Morelli* in illa ipsa annonæ difficultate. σῖτον δὲ οἱ ἄρχοντες πανταχόθεν ἐκάλουν [ἐπόλουν] αἱ τιμαὶ δὲ τοῖς ἄρτοις, ἐπὶ τὸ πλέον ἧκον. Φιλάγριος δὲ ἀνὴρ ἐνδοξότατος, ἐπὶ τὸν μείζω θρόνον ἥκων, κρείττω μὲν οὐκ ἔχων τὰ πράγματα ποιῆσαι, ἀγαπῶν δὲ εἰ μὴ φαυλότερα, παρεκάλει μὲν τὸ τῶν σιτοποιῶν ἔθνος εἶναι δικαιοτέρους, ἀνάγκας δὲ οὐκ ᾤετο δεῖν ἐπάγειν, δεδιὼς την ἐπὶ πλεῖον ἀπόδρασιν. id est, *Frumentum vero vndequaque Magistratus comparabant: panisque pretium ad summum venerat. Philagrius vero Vir Clarissimus, cum ad maiorem thronum conscendisset*, (id est ad Comitiuam Orientis,) *neque res in melius prouehere posset, satis habens ne deteriores redderet, hortatus quidem est Pistorum Corpus, vt æquiores essent, necessitatem vero his impingere non oportere ratus* P.109. *est, veritus scil. plerorumque fugam.* Ergo inter alia quoque remedia ad auerruncandam famam, admotum comparationis seu synoneti remedium a Theodosio M. sic tamen, vt potentiores tantum eo prouocaret, nulla etiam impacta necessitate, & pretio eoque præsenti contra dato. Quinimo subscriptio quoque loci, vbi hæc *lex* Proposita, puta Berythi, hanc coniecturam firmat. De qua subscriptione dixi plene ad *l. 19. supr. de annona & trib.* quæ huic vt dixi iungenda est. Tandem & ex *l. 4. supr. Tributa in ipsis speciеb.* quæ & ipsa *huic legi* coniungenda est, argumentum aliquod desumi posse videtur: Nam & in ea remedium continetur ad impediendum annonæ defectum; nempe iubet Theodosius *illo capite* species annonarias ipsas a collatoribus solui, non pretia earum: quod tamen tum non fiebat: *Quod*, inquit, *maximum est, & vnde omnis solet querela procedere.*

DE EXTRAORDINARIIS SIVE SORDIDIS MVNERIBVS.

TITVLVS XVI.

Abest hic *Titulus* a *Cod. Iustin.* atque eius loco ponitur *titulus de Excusationibus munerum.* Cæterum quatuor *hoc titulo* constitutiones occurrunt, ad ECCLESIASTICAM historiam pertinentes: puta *lex* 15. 18. 21. 22.

PARATITLON.

1 EXTRAORDINARIA, *l. 5. supr. de annona*, omnia, *l. 2. 9. h. t.* extraordinaria munera, *Rubr. l. 4. 5. 12. 15. 18. 19. 21. 22. h. t.* extraordinaria onera, *l. 1. 4. 6. h. t.* extraordinaria necessitas, *l. vlt. h. t.* extraordinaria indictio, *l. 11. h. t.* extraordinaria functionum sarcina, *l. 17. h. t.* extraordinariæ exactiones, Ambrosio *ep. 24.* nouum quiddam; *l. 7. h. t.* nouum aliquid, *l. 2. infr. de Priuileg. Corporat. V. R.* Ambrosius *de obitu Valent. p. 7. & pag. 108. Tom. V. Oper. edit. Paris.* 1614. *Cardinal. Felicis de Monte Alto.* rerum extraordinariarum munus, *l. 15. h. t.* recentes tituli, *l. 3. infr. de ponderatorib.* sunt, quæ præter canonica & consueta, *l. 2. h. t.* præter ordinem, *l. 20. h. t.* præter pensitationem, pro capitibus seu iugis, *l. 6. h. t.* præter ea quæ anniuersaria consuetudine antiquitus postulantur, *l. 7. h. t.* vltra iussa, *d. l. 7. h. t.* præter canonem, *l. 8 h. t.* præter primum delegationis canonem *l. 1. 3. h. t.* pro rerum necessitate, *l. 2. supr. de decur. & silent.* iniunguntur *d. l. 2.* indicuntur, *l. 8. 10. h. t.* (vnde & *superindictum* dicuntur, vide

titulum de superindictis supr.) deposcuntur. *l.* 7. 11. *h. t.* postulantur, *l.* 7. *h. t.* exiguntur, *l.* 7. 8. 11. *h. t.* dependuntur, *l.* 2. *h. t.* præstantur, *l.* 4. *h. t.* præbentur, *l.* 4. *h. t.* inferuntur, *l.* 8. *h. t.* implentur, *l.* 10. *h. t.* veluti angariæ, *l.* 4. *h. t.* operæ, *d. l.* 4. *h. t.* Tironum, equorum præstatio, de quo *infr. tit.* 18. & *supr. lib.* 7. *de tironibus tit.* 13.

Indicebantur autem ea non a Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum: alioquin duplo ipsi puniebantur, Officiales vero eorum quadruplo, *l.* 7. & 8. *h. t.* vt & Curiales aliquid extraordinarii exigentes, *l.* 11. *h. t.* Verum, solius Principis indictione, ex Iuliani & Valentis Constitutionibus, *l.* 10. & 11. *h. t.* Sub Constantio enim Imp. ita obseruatum: nempe vt si inexcusabilis necessitas quiddam nouum exigeret, nec dilationem publica vtilitas pateretur, *l.* 7. *h. t.* si quid vrgere forsitan inciperet, *l.* 8. *h. t.* Præfecti Prætorio arbitrio, *l.* 7. *h. t.* auctore Præfecto Prætorio, *l.* 8. *h. t.* extraordinaria indictio fieret, *d. l.* 7. & 8. *h. t.* At si essent, quæ prospici ante plurimum temporis oporteret, & possent, solus Princeps indictionem facere posset, *d. l.* 8. *h. t.* Indictione facta, fiebat *Adscriptio* vniuscuiusque ciuitatis, *l.* 3. 14. *h. t. l.* 1. *infr. de conlat. donat.* seu distributio, *l.* 4. *h. t.* vid. & *supr. titulum de annona & trib.* non libidine potiorum, *d. l.* 3. *h. t.* non a principalibus, *d. l.* 4. *h. t.* Verum a Rectoribus prouinciarum ipsis, *d. l.* 4. *h. t.* seu Rectorum consiliis & dispositione, *l.* 3. *h. t.* cuius distributionis formam præscribit *d. l.* 4. *h. t.* Triplici autem modo indictio hæc fiebat, vel peculiaris in singulis, aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos, *l. vlt. infr. de ponder.* Quo postremo casu ad hæc extraordinaria munera tenebantur *Omnes*, cuncti possessores, *l.* 10. *h. t.* omnes omnino, *l.* 15. *h. t.* omnia indiscretim merita, omnes personæ, *l.* 18. *h. t.* Imo & Ecclesiæ, *l.* 15. 18. *h. t.* sic vt
P. 110. nullus extraordinariorum munerum beneficiis potiretur, *d. l.* 18. *h. t.* neque quibusdam referri possent, *l.* 10. *h. t.*

Immunes tamen aliquando erant *l.* 2. 5. 6. *h. t.* ab his excusabantur, *l.* 9. *h. t.* liberabantur, *l.* 6. *h. t.* res & personæ corporaque quædam: Priuatæ scilic. res Principis, *l.* 5. 13. *h. t.* Patrimoniales fundi, *l.* 1. 2. 9. 17. *h. t.* vide & *infr. tit. de conlat. fundorum patrimonialium:* patrimonialis Iuris, *l.* 17. *h. t.* emphyteuticarii, *l.* 2. *h. t.* & *l.* 1. *de itin. mun.* emphyteutici, *l.* 9. 17. *h. t.* emphyteutici Iuris, *l.* 17. *h. t.* fundi ad Patrimonium Principis pertinentes, siue conductionis siue perpetuo iure tenerentur, *l.* 13. 20. *h. t.* Ac proinde & eorum conductorum coloni, Decuriones in specie *l.* 30. *de Decurionib. l.* 5. *h. t.* Actores Conductores patrimonii Principis, *l.* 12. *h. t. Agricolæ* item sationibus vel colligendis frugibus insistentes, *l.* 4. *h. t.* Palatini, *l.* 6. *h. t.* Proximi scriniorum & Magistri dispositionum, *l.* 14. *de proxim.* Ciues Constantinopolitani *d. l.* 6. *h. t.* Ecclesiæ, *l.* 21. 22. *h. t.* ac proinde & Episcopi, veluti Episcopus vrbis Romæ, *l.* 21. *h. t.* quique Ecclesiæ obtemperant, *l.* 22. *h. t.* Inlustres personæ. *l. vlt. h. t.* Senatores, ex *l.* 4. *Cod. Iust. de dignitatib.* Suburbicariæ partes, *l.* 12. *h. t.* Possessores per quorum fines formarum meatus transibant, *l.* 1. *de Aquæductu:* Et hæc omnia, nisi extraordinaria hæc in *Canonica* (quod non semel factum) versa fuerint: tum enim ab his nemo excusabatur, *l.* 5. *supr. de annona*, *l.* 2. *supr. de indictionib.*

II. Sordida munera, *Rubr. l.* 5. 15. 16. 18. 19. 20. 23. *h. t.* & *l.* 3. 4. *supr. de Decur. & Silent. l.* 12. *infr. de medicis & Professorib. l.* 1. 4. *de priuil. eor. qui in S. Pal.* Sordidæ functiones, *l.* 21. 22. *h. t.* vilia munera, *l.* 14. *h. t.* Non erant viarum, pontium, stratarum instructio, *l. vlt. de itin. mun.* Hæc vero erant. I. Calcis excoquendæ obsequium, *l.* 15. *h. t.* sollicitudo, *l.* 18. *h. t.* calcis excoctio, *l.* 3. *supr. de Decur. & Silen.* II. Capitularia, seu temonaria functio, *l.* 14. *h. t.* quæ & capituli atque temonis necessitas dicitur *l.* 15. *h. t.* temonis siue capituli onus, *l.* 18. *h. t.* v. & *l.* 6. *h. t.* iniuria, *l.* 14. *de proximis*: (de quo dixi ad *l.* 7. *supr. de tironibus*) III. Carbonis præbitio, *l.* 15. *h. t.* inlatio *l.* 18. *h. t.* IV. Legatis atque Allectis sumptuum collatio, *l.* 15. 18. *h. t.* V. Materia, lignum, tabulata, *l.* 15. 18. *h. t.* VI. Operarum & artificum diuersorum, *d. l.* 15. 18. *h. t.* VII. Paraueredorum præbitio, Parangariarum præbitio, *dd. ll.* vide & *l.* 3. 4. *supr. de Decur. & silent.* qui ab his immunes erant: VII. Pollinis conficiendi cura, *dd. ll.* 15. 18. *h. t.* IX. Panis excoctio, *dictis legib.* X. Pistrini obsequium, *dd. legib.* XI. Viarum & Pontium sollicitudo, *dd. ll.* 15. 18. *hoc tit.*

Ab his sordidis muneribus excusabantur, *l.* 16. *h. t.* excipiebantur, *l.* 15. 18. *h. t.* exsortes erant, *l.* 14. *h. t.* vindicabantur, *l.* 15. *h. t.* Ecclesiæ, *l.* 15. 18. 21. 22. *h. t.* (quanquam non ab omnibus semper, veluti ab Itinerum & pontium instructione, quæ sordidis muneribus exempta fuerunt, *l. vlt. infr. de itin. mun.*) Rhetores, Grammatici institutionis seu eruditio-

eruditionis vtriusque, *d. l.* 15. & 18. *h. t.* Inlustres personæ, *l. vlt. h. t.* Maximarum culmina dignitatum, *l.* 15. *h. t.* amplissimarum, etiam militari fastigio, nominadignitatum, *l.* 18. *h. t.* Palatini, & eorum filii *l.* 1. 4. 6. 10. *de pr. eor. qui in S. Pal.* Consistoriani Comites, *l.* 15. & 18. *h. t.* Senatores, ex *l.* 4. *Cod. Iust. de dignitatib.* Comitiuæ honore donati, Archiatri *d. l.* 12. *infr. de Medicis & Professorib.* Notarii, *l.* 15. *h. t.* Cubicularii, *d. l.* 15. *h. t.* Decuriones & silentiarii, *l.* 3. 4. *supr. de decurion. & silent.* Comites (proximi scriniorum) & Magistri memoriæ, epistularum, libellorum, quique peragendis signandisque responsis Principis obsecundant, *d. l.* 14. *h. t.* & *l.* 14. 15. *supr. de proximis Comitib. dispos.* Idque quandiu viuerent, etiam post depositam militiam, *l.* 15. *in fin. l.* 18. *in fin.* & *l.* 19. *hoc tit.* At non & eorum heredes, *l.* 16. 18. *h. t.* vxores, *l.* 18. *h. t.* Item Porcinarii vrbis Romæ, *l.* 6. *infr. de suariis.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum (b) Proc. Afric.

PATRIMONIALES fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obsequiis, fatigari non conuenit: cum eosdem & auri speciem, & frumenti plurimum modum constet persoluere: ita vt qui violare statuta temptauerit, puniatur. PP. VI. Kal. Septembr. Karthagini (c) Constantino A. V. (d) & Licinio coss. [319.]

NOTAE.

(a) *Lex 2. Cod. Iust. de collatione fundorum patrimonialium. GOTHOFR.*

(b) Ad hunc *Catullinum* Proconsulem Africæ plures extant *hoc Codice* Constantini constitutiones: Vide *Indicem personarum. ID. Ad Ouinium* legunt vulgat. Editiones Cod. Iust. quod emendatum est a Cuiacio. *RITTER.*

(c) *Karthago* sedes Proconsulis Africæ: Vide *Orbis Rom. descriptionem. GOTHOFR.*

(d) Forte rescribendum *Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss.* i. e. an. 315. cum ex *leg.* 1. *infr. de itiner. muniend.* quæ mense Maio data est *an.* 319. & *leg.* 2. *de priuileg. eor. qui in sacr. palat.* quæ mense Iulio data est anno eodem, manifestum sit, non *Catullinum*, sed *Proculum* anno 319. Proconsulem Africæ fuisse. *RITTER.*

P. III.

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALES fundi ab extraordinariis Oneribus & superindictis immunes sunt hac Constantini M. Constitutione, & *prox.* eiusdem *l.* 2. Item Constantis constitutione *l.* 5. *infr. hoc tit.* Constantii, *l.* 9. Valentiniani Sen. *l.* 1. *supr. de pascuis:* cui addatur & *lex* 2. *eod. tit.* cuius mentio fit *l.* 3. *supr. de locat. fund. iur. emph.* & *l. vlt. infr. de conlat. fund. patrim.* Gratiani, *l.* 12. Valentiniani Iun. *l.* 13. & 17. Honorii *l.* 20. *h. t.* & *l.* 2. *supr. de indiction.* Quod & ipsum de Emphyteuticariis speciatim ab eodem Constantino M. constitutum, *l.* 1. *infr. de itinere muniendo*, & *d. l.* 2. *prox.* a Constantio, *d. l.* 9. *infr.* Valentiniano Iun. *l.* 17. Honorio, *d. l.* 20. Immunes, inquam, sunt ab extraordinariis oneribus, etiam mediæ aut tertiæ portionis obsequio, id est, in totum ab his excusantur; cum aliquando non in totum excusarentur, sed mediam vel tertiam portionem extraordinarii muneris subire cogerentur; quod & postea aliquando relatum, docet *lex vlt. infr. de collatione fundor. patrim.* quæ Honorium auctorem habet: *Qui prædia patrimonialia, & emphyteutica, priuatæ quoque rei perpetuo iure retinent, & dominici actores augmenti & superindictitii, & onerum Rheticorum dicuntur* MEDIAM *nolle soluere pensionem: igitur iubemus, vt moniti Rationales, sciant ea, quæ a diuæ memoriæ Valentiniano constituta sunt, quamprimitus esse seruanda.*

Duo tantum *h. l.* obseruanda: Primum est *Ratio* huius immunitatis: quæ & ipsa redditur *l.* 13. 17. *infr. h. t.* Nempe quod iam satis prægrauati sint huiusmodi fundi: & quidem duplici collatione, auri & frumenti: *Cum* (inquit Constantinus *hac l.*) *eosdem & auri speciem & frumenti plurimum modum constet persoluere. Quandoquidem*, inquit, *lex* 13. *neque aurario canoni sub priuilegiis æstimato aliquid ex ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decutitur, & [illegible]ari cum cæteris æstimari forte non conuenit, quos præter annonarias functiones æstimata perpetuo pensionum prærogatiua nexuerit. Cogendarum* (inquit, *lex* 17.) *intuitu pensionum a fundis patrimonialibus vel emphyteuticis extraordinaria functionum sarcina remoueatur.* De duplici hac functione testis quoque *lex* 3. *infr. de collat. fund patrim.* & *l.* 2. *Cod. Iust. de fundis patrimonialib.* De canone alioquin in genere horum fundorum, vid. quoque *legem* 19. *supr. de exactionib.* erit & de eo specialis *titulus* mox *infr. de collatione fundorum patrimon.* cuius *lex* 3. potissimum videnda est.

Secundo *Processus* huius immunitatis obseruetur. Initio quippe per Africam hæc immunitas *hac l.* tributa a Constantino, & *l.* 1. *infr. de itinere muniendo:* de quo est quoque *lex* 9. 13. *infr.* procul dubio fauore canonis Vrbicarii potissimum, quod & *hac l.* satis indicatur, quia scilicet exinde annona ad Vrbem Romam subuehebatur. Verum propagata postea hæc immunitas ab eodem Constantino, etiam ad Italiam, *l.* 2. *prox infr.* vbi dicam adhuc aliquid: ad Italiam, inquam, specialiter dictam: qua Vrbicariæ Regiones non comprehen-

 debantur,

debantur, neque Sicilia, quia & hæc annonam & cellaria in vsus Principis subministrabat, vt docuit *lex 6. supr. de annona & tribut.* Propagata postea ad totam Italiam, non etiam vrbicarias regiones aut Siciliam, hæc immunitas, quod qua constitutione factum sit, non reperio. At mox propagata a Constantio ad Vrbicarias quoque regiones & Siciliam, *l. 9. infr. h. t.* quo pertinet & *lex 12. infr. h. t.* Tandem propagata procul dubio ad omnes prouincias.

Interea ex *h. l.* exemplum habemus, etiam vbi necessitas extraordinarii aliquid iniungit, ab his abstinendum, qui grauiore onere iam premuntur.

II. (a) Idem A. ad Vlpium Flauianum Conf. Æmiliæ & Liguriæ (b)

AB extraordinariis omnibus (c) fundi Patrimoniales adque Emphyteuticarii per Italiam nostram constituti habeantur immunes, vt canonica (d) tantum & consueta dependant, ad similitudinem per Africam possessorum. Dat. XII. Kal. Iun. Lecta (e) aput acta, Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam indicat & prorogat *lex* 9. *infr.* GOTHOFR.

(b) De *Æmiliæ* & *Liguriæ* administratione iam dixi semel. *ID.*

(c) Non audio reponentem, *oneribus*, nam & ita quoque *l.* 9. *infr. ab extraordinariis omnibus. ID.*

(d) Id est, annonaria & cellariensia: *solemnia* vocat Ammianus *lib.* 17. *cap.* 3. *ID.*

(e) De hac subscriptione vide *in Prolegomenis. ID.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALIVM & emphyteuticorum fundorum immunitas ab extraordinariis, & quidem omnibus, hac Constantini M. constitutione, exemplo Africæ, ad Italiam porrigitur: Ad Italiam, inquam, suam; *per Italiam* inquit, *nostram:* pariter vt Constantius *l. 6. supr. de annona & trib.* dixit, *ab omnibus Italis nostris*, id est, per Italiam specialiter sic dictam, Imperatoris vsibus destinatam, & annonam ac cellarienses species ei sufficientem & ministrantem, de quo dixi plenissime *ad eam l. 6.* in qua Italia specialiter dicta *Æmilia* & *Liguria* fuit, quod *huius l.* inscriptio ostendit. Quare non nudo affectu *Italiam nostram* dixerit Constantinus, sed quia vsibus suis specialiter destinata. Neque ratio etiam si recte eam colligo, propagatæ huius immunitatis, parum huc faciat: Nempe, vt Africa ea iam potiebatur *l. 1. supr.* eo quod vrbi & canoni Vrbicario ministraret: ita æquum visum eidem Constantino eandem Italiæ sibi ministranti immunitatem tribuere: verum propagata P. 112. postea immunitas hæc a Constantio, ad Italiam omnem, *l. 9. inf. hoc tit.* & sic ad Vrbicarias regiones, sed & ad Siciliam: vid. quæ dicam ad eam *leg. 9.* plene.

III. (a) Idem A. ad Edictum (b) Chalcedoniensium, & Macedoniensium.

QVOTIESCVMQVE aliquam Adscribtionem (c) fieri necesse est, Rectorum consiliis & dispositione, (d) vniuscuiusque Ciuitatis fiat adscribtio, *ne libidini & commodo Potiorum* (e) *multitudo mediocrium* (f) *subiecta grauibus & iniquissimis adficiatur iniuriis*. Acc. VIII. Kal. Maii, Crispo III. & Constantino III. AA. Coss. [324.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordat vero ei *lex prox.* 4. *infr.* GOTHOFR.

(b) An rescribendum *Edictum ad Chalcedonienses & Macedonienses*? Non. *Ad Edictum*, rectum est, vt aliis multis *huius Codicis* constitutionib. veluti *l.* 7. *infr. de Decurion. l.* 1. *de susceptorib.* de quo mox. *ID.*

(c) Extraordinariam videlicet, vt vrgente belli necessitate. *ID.*

(d) *Dispositionis* vox hic propria v. *Gloss. ID.*

(e) De hac *Potiorum* appellatione iam dixi ad *leg* 1. *supra, de publica comparatione.* vide & *d. l.* 4. *prox. infr. ID.*

(f) *Mediocres* sunt hic & *d. l.* 4. *prox* pauperes, infimi: dixi *d. l.* 1. *infr. de censu. ID.*

COMMENTARIVS.

DISTRIBVTIO seu adscribtio munerum extraordinariorum quomodo fieri debeat, præscribit hac constitutione Constantinus Magnus An. Dom. 324. & rursum *l. 4. prox.* eo fine videlicet, ne pauperes & infimi prægrauentur, libidine potiorum & ditiorum, quod ferme fieri adsolebat. Igitur distributionem fieri iubet vniuscuiusque ciuitatis, non a potioribus ciuitatis, sed Rectoris totius Prouinciæ consilio & dispositione; Quod diligentius adhuc inculcat *d. l. 4. prox. infr.* Quo pertinet omnino Saluiani Presbyteri Massiliensis querela, *lib. 5 de gubernatione* DEI *cap. 7. Adiectiones*, inquit, *tributarias ipsi interdum diuites faciunt, pro quibus pauperes soluunt* &c. *Veniunt plerumque noui nuntii, noui epistula-*

rii a summis sublimitatibus missi, qui commendantur Illustribus paucis ad exitia plurimorum: decernuntur his noua munera, decernuntur NOVÆ INDICTIONES: *decernunt* POTENTES *quod soluant pauperes: decernit gratia diuitum, quod pendat turba miserorum*, &c.

Cæterum notanda summopere est *huiusce leg.* inscriptio; quæ eius *leg.* promulgandæ quoque caussam indicat; puta Constantinum iam mederi voluisse malo, quod sub *Licinio Tyranno* per Bithyniam & Macedoniam inualuerat: Fine quippe anni superioris 323. deuicto Licinio Chalcedonenses (mox & Nicomedienses) sese Constantino M. dedidere, cuius rei historiam exsequitur Zosimus *lib. 2. c. 26.* vt ostendi prolixius ad *l. 1. supr. de veteranis.* Cum idem Constantinus iam inde ab A. 315. post prælium Cibalense Macedonia potiretur, quod idem Zosimus testatur *lib. 2. cap. 20.* & Sozomenus *lib. 1. cap. 6.* hoc etiam forte argumento reponat quis in inscriptione *huius legis* loco *Macedoniensium*, vocem *Nicomediensium*: Verum nil temere muto, quia commune malum esse potuit & Macedoniæ, & Bithyniæ.

Notanda etiam ea parte Inscriptio, *ad Edictum*: cui similes occurrunt in duabus aliis Constantini M. Constitutionibus: *l. 7. infr. de Decur. l. 1. infr. de susceptoribus*: (at non etiam in Valentis, *l. 7. supr. de famosis libellis*:) Denique nonnisi in Constantini constitutionibus: idque non vltra annum 324. hoc genus Inscriptionis hoc Cod. occurrit: Quo quid indicetur, obscurum est: Nam & Principes & Magistratus Edicta edidere seu proposuere, non vero ad Edicta Principes scripsere. Igitur id accipiam ego de edictis seu decretis ciuitatum & prouinciarum, vel etiam Curiarum, quas ipsæ super rebus suis condidere, & ad Principem mittere solita, vt ea ipse firmaret, vel si quid emendandum, corrigeret. Hinc igitur illa iam Inscriptio *Ad Edictum*: *l. 7. infr. de Decurionibus*: *l. 1. infr. de susceptoribus.* Item, *ad Edictum* horum vel illorum, veluti *hac l.* quæ omnium vltima est tempore, *ad Edictum Chalcedonensium, & Macedoniensium.* Quomodo & ad Decreta quorundam Corporum constitutiones emissæ: veluti *ad decretum nauiculariorum*, Constantini *lex 1. infr. de prædiis nauicul.* Imo quomodo & Senatus decreta hac tempestate firmanda ab Imperatoribus mittebantur, vt docet *lex 4. supr. de Senatorib. & glebali collat.* & Symmachus *lib. 10. ep. 21.*

P. 113.

IV. (a) Idem A. ad Æmilianum PF. P. (b)

EXTRAORDINARIORVM munerum distributio non est Principalibus (c) committenda: Ideoque Rectores prouinciarum monendi sunt, vt eam distributionem ipsi celebrent, manuque propria perscribant, adque encauto (d) nomina adnectant; ea forma seruata, vt primo a potioribus, (e) dein a mediocribus adque infimis, quæ sunt danda præstentur. (f) Neque (*) vmquam rationibus, (g) vel colligendis frugibus insistens agricola ad extraordinaria onera trahatur, *cum prouidentiæ sit oportuno tempore his necessitatibus* (h) *satisfacere:* Quæ res neglecta Vicariorum tuorum vt (i) verecundiam tangit, ad Rectorum autem Officiorum capita venietur. Manu autem sua Rectores scribere debebunt, *Quid opus sit*, & *In qua necessitate per singula capita*, vel *Quantæ angariæ*, vel *Quantæ operæ*, vel *Quæ*, aut *in quanto modo præbendæ* sint, vt RECOGNOVISSE *se* scribant: Exactionis prædicto ordine inter ditiores, mediocres, atque infimos obseruando, Lecta VII. Id. Maii, Rom. Ianuarino & Iusto Coss. [328.]

NOTAE.

(a) Potissima *huius l.* pars abest a *C. Inst.* Concordat huic legi *lex 3. prox. supr.* GOTHOFR.

(b) *Æmiliani huius Præfecti Prætorio* sub Constantino M. nulla alibi mentio extat: Præfectum autem Prætorio Italiæ fuisse ostendit subscriptio legis, *Lecta Rom. ID.*

(c) De his *Principalibus* dicam plenissime *infr. ad titulum, de Decurionibus. ID.*

(d) *Encautum* hic quid sit, mox dicam. *ID.*

(e) Vide quæ iam dixi ad *leg. superiorem. ID.*

(f) An *præsignentur:* vel potius, *præstituantur*? Imo, nil mutandum. *ID.*

(*) *Lex 1. Cod. Iust. de Agricolis, Censitis & Colonis*, hinc desumpta est. *ID.*

(g) *γρ. Sationibus*, vti habet Cod. Iust. de quo mox. *ID.*

(h) Id est, sationi & colligendis fructibus. *ID.*

(i) Sensus huius loci hic est, *Vicarios* Præfecti P. hanc formam negligentes Principis iram subituros: at Officiales Rectorum capite puniendos. Nota interim hic *Vicarios* Præfecti Prætorio & quidem Italiæ iam sub Constantino Magno, An. D. 328. *ID.*

COMMENTARIVS.

DISTRIBVTIO seu adscriptio munerum extraordinariorum, quomodo fieri debeat, hac altera constitutione Constantinus M. rursum præscribit; pariter vt *l. 3. prox. supr.* & ita quidem vt hæc & seuerior, iam & accuratior sit: Seuerior, inquam: Nam & indignationem suam Vicariis Præfecti Prætorio minatur, quos tributorum cura siue ordinariorum siue extraordinariorum spectabat.

bat, de quo suo *tit. de Officio Vicar. lib. 1. tit. 6.* & Officialibus Rectoris prouinciæ capitalem pœnam minatur. Accuratior vero in eo quod formam descriptionis Rectoris manu conficiendæ speciatim præscribit.

Primum est, quod statuit, *Principalibus* non esse committendam extraordinariorum munerum distributionem; Id inquam ita Constantinus constituit de extraordinariis muneribus: cum alias certum sit, ordinariorum munerum adscriptionem ab his factam, *l. 5. supr. de his quæ administrantib.* Symmachus *lib. 9. ep. 10.* Nempe enim compertum horum Principalium libidine mediocres & infimos grauibus iniuriis affici atterique: quod vt ex *hac lege* colligimus, ita testatur insuper *lex 2. supr. de Actoribus, Procurator. & conductor. rei priu.* Et insignis Saluiani Massiliensis locus *lib. 5. cap. 4. Quæ enim sunt* inquit, *non modo vrbes, sed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot tyranni sint? Quanquam forte hoc nomine sibi gratulentur, quia potens & honoratus esse videatur. Nam & latrones ferme omnes gaudent & gloriantur, si atrociores admodum quam sunt, esse dicantur. Quis ergo, vt dixi, locus est, vbi non a* Principalibus *ciuitatum, viduarum & pupillorum viscera deuorentur, & cum his ferme omnium sanctorum? Nam & hos quasi viduas & pupillos habent, quia tueri se aut pro studio professionis suæ nolunt, aut pro innocentia atque humilitate non possunt. Nemo itaque horum tutus est, neque vlli admodum præter summos a vastatione latrocinii populantis immunes.*

Secundum est, quod Rectores moneri vult, vt eam distributionem ipsi celebrent, manuque propria perscribant: Λογαρικὸν igitur ab his confici, scribique manu propria voluit Constantinus.

Eius vero rei (quod Tertium) *Formam*, specialius adhuc præscribit. Primo iubet Rectorem manu sua scribere, seu nomina adnectere Encauto. *Encautum* dicitur primo signatura ipsa, quæ fit inustione: in Glossis *Encautum* ἐγκεκαυμένον. Quod scripturæ genus quoque idem Constantinus veteranis indulsit ad conscribenda priuilegia sua, *l. 1. supr. de Veteranis.* Aliud enim est Encaustum, & sacrum Encaustum. *l. 6. Cod. Iust. de diuers. rescriptis*, quod est signatura ex murice cocto & triti conchylii ardore, quo Principes vsi in signandis rescriptis: de quo plenius ad *dict. l. 1. supr. de Veteranis:* ἐρυθρόγραφον, ἐρυθρόδανον, rubris, seu pupurei coloris literis, denique Rubrica scripta. Ab hoc encauto, libri censuales, quibus adnotatum erat, quid a quoque soluendum esset, encautaria ciuitatis & prouinciæ dicta, *l. vlt. infr. de censu*: Imo & breues encauti: *l. vn. Cod. Iust. de collegiatis & chartopratis.* In *hac l.* vtrouis modo *Encautum*, pro signatura, vel pro libro censuali, accipi potest.

P. 114. Quid autem in hoc λογαρικῷ seu Encautario faciendo Rectorem scribere velit, peculiarius adhuc definit Constantinus, & sic Logarici istius conficiendi rationem edocet. Nempe Encauto nomina adnecti vult manu Rectoris. Item eum ordinem seruari, vt primo præstituat, quæ sint danda a Potioribus, deinde, quæ a mediocribus, atque infimis. Tandem manu sua Rectores scribere vult in Encautario, *Quid opus sit & in qua necessitate per singula capita*, id est, Quod genus extraordinarii muneris indicatum in singula iuga: *Quantæ angariæ* verbi gratia, *Quantæ operæ, vel Quæ*, alia scil, *& in quanto modo præbenda* sint. Ita etiam vt idem Rector ibidem subscribat, *se Recognouisse.* Quæ sane vt accuratam Encautariis seu *Catastri* (vt hodie alicubi vocant) faciendi rationem continent, ita duo inter alia edocent. Primo extraordinariorum munerum genera; & in his, Angarias, & operas, de quibus operis suo *tit. ne operæ a collatoribus exigantur.* De Angariis vero seu Angariorum exhibitione seu præstatione res nota est, ex *l. vltim. §. 21. D. de munerib. & honorib. l. 10. 11. D. de vacat. mun. l. 4. D. de Veteranis: l. 10 Cod. Iust. de aquæductu*, vbi operis pariter iunguntur: apud Vegetium *lib. 2. cap. 19.* & Suidam in ἀγγαρεία. A quibus aliæ sunt Angariæ e cursu publico: de quo *suo tit. supr. de cursu publico, & angariis.* Secundo ingerit formulam subscriptionis faciendæ a Rectore in λογαρικῷ seu Encautario nempe verbo, Recognovi: Quid *recognoscendi* verbo in instrumentis & rationibus significetur exploratum ex *l. 56. D. de V. S. l. 15. §. 3. D. de leg. Corn. de falsis: l. 15. §. 1. D. de rebus auctor. iud. possid. l 5. D. famil. ercisc.* Ergo & hac subscriptione Rectorem testatum facere oportuit se recognouisse, & sic diligenter Encautarii scripturam elegisse. Cuiusmodi similes alioquin subscriptiptiones in aliis negotiis vsurpatæ: veluti in *Constitutionibus* Imperatorum, Quæstionis *Relegi* & similes

Postremum, quod & hic notandum, Constantini M. hæc constitutio distinctior, accuratior, pleniorque quam *lex 3. prox. supr.* in eo quod ad extraordinaria onera, operas, agricolam trahi vetat, insistentem sationibus vel colligendis fructibus: *Sationibus*, inquam, nam hic ita legendum est, quomodo recte hodie legitur in *C. Iust.* etsi Græci *lib. 55. Basilicῶn tit. 1.* ibi legerint, *rationibus*, περὶ λογισμὸς, inquiunt. Hanc enim emendationem alterum quoque illud quod cohæret, *vel colligendis frugibus insistens*, omnino suadet: & ratio subdita extorquet; *cum* inquit, *prouidentiæ sit, oportuno tempore* His Necessitatibus *satisfacere*: His necessitatibus, non, vt Cuiacius quoque existimauit, onerum extraordinariorum, verum necessitati sationis & collectionis frugum, quæ vtique duæ sunt necessitates rusticæ, ad quas opportuno tempore opus, atque ab his abduci neminem oportet. Ecce idem Constantinus Magnus gemina germana lege, *l. 3. C. Iust. de feriis*: feriarum diem *Solis* Agricolis hoc fine relaxat: *Quoniam*, inquit, *frequenter euenit, ut non aptius alio* Die *frumenta sulcis aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cælesti* Provisione *concessa.* Et vero his duobus potissimum constat frugum cultura, satione videl. & collectione. Quid vero hic faciat Agricola *rationibus insistens?* nam neque hic Agricola est, sed *Actor*; neque tempus aliquod alio opportunius, ad rationes prædiorum conficiendas; Denique *opportunum tempus* hic est non diligens opera, sed opportunitas

tas temporis, cœlesti prouisione concessa, & sic tempestas, qua seri fruges, qua colligi, optimum est. Neque pro Græcis & Cuiacio quicquam facit *lex 2. C. Iust. de Agricolis & mancipiis dominicis*, vbi memorantur *coloni rei priuatæ ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei*: Neque enim negatur, duplicem hunc colonorum actum fuisse, id est, duo fuisse colonorum genera: vnum eorum, qui ratiocinia prædiorum gerebant, quique proprie *Actores* dicebantur: aliud eorum, qui agros colerent: Sed *Agricolæ*, de quibus *hac l.* non nisi agris colendis institere, non ratiocinia tractauere; *Colonus* est qui agrum non excolit, sed incolit: *Agricola* vero nonnisi qui colit. Similes vero aliæ plures constitutiones, tum *hoc Codice*, tum *Iustinianeo* occurrunt, quibus id agitur ne rustici ab opere rustico abstrahantur, etiam ipsius Constantini: veluti *lex 1. supr. de cursu publ. lex 1. supr. de pignoribus: lex 3. C. Iust. de feriis*. De quo plenius ad *d. l. 1. de pignoribus*.

Et hanc quidem sententiam nostram in Academia Argentoratensi propugnatam atque adeo vberius expositam Lector minime perlegere grauabitur.

P. 115.

DECANVS
COLLEGII IVRIDICI
IN ALMA REIPVBL. ARGENTORATENSIS
STVDIORVM VNIVERSITATE
GREGORIVS BICCIVS
BVDISSINVS, V. I. DOCTOR
ET PANDECTARVM PROFESSOR
ORDINARIVS,

Omnibus Iustitiæ Iurisque cultoribus diuina Præsidia P.

N*VNQVAM sationibus vel colligendis frugibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cum prouidentiæ sit, opportuno tempore his necessitatibus satisfacere*, singulari constitutione sanxit Imperator Constantinus Augustus ad Æmilianum Præfectum Prætorio *in L. 1. C. Iust. de Agric. & censit. & colonis, lib. 11. tit. 47.* quemadmodum eiusdem verba expressa leguntur in corpore iuris glossati, quod *Lugduni Anno Christi 1509.* in lucem prodiit, vt & in omnibus exemplaribus Gothofredianis; quæ paulo aliter retulit Princeps ICtorum Iacobus Cuiacius *in commentar. ad tres libr. vlt. Cod. Iustinianei*, in hunc modum: *Imp. Constantius A. ad Æmilianum P. P. Nunquam rationibus vel colligendis frugibus insistens agricola ad extraordinaria munera trahatur: cum prouidentiæ sit oportuno tempore his necessitatibus satisfacere. Lecta VII. Id. Mai. Romæ, Ianuario & Iusto. Coss.* (Constat autem ex fastis Consularibus *Fabium Ianuarium*, & *Fabium Iustum* magistratum iniisse *Anno ab V. Cond. 1080. a Christo nato*, secundum æram vulgarem 328. *imperii Constantini Magni 22.* vt proinde in editione Cuiaciana, quæ *Constantium*, non *Constantinum*, huius legis auctorem laudat, vel perperam scriptum, vel a typographo male exscriptum esse necesse sit. Hanc imperatoriam constitutionem; in duas se ipsam diuidere partes haud facile quis diffitebitur, ex quibus prima ipsam legis lationem, altera eiusdem αἰτιολογίαν & rationem continet. Circa primam præcipua difficultas in vocabulo *sationibus* occurrit, quod ipsum non omnibus placuisse, diuersitas variarum lectionum abunde docet. Glossa siquidem ad hanc legem nonnullorum meminit, qui voculam illam repudiantes *sanctionibus* substituunt, eo forte sensu, quod agricolæ sanctionibus, id est illis legibus, senatusconsultis, & constitutionibus Principum, quæ ordinaria saltem munera iis iniungunt, insistentes, ad extraordinaria a magistratibus vocari non possint, aut si vocentur, appellatione interposita iuris rationibus protegantur, argum. *L. vnicæ C. Iust. de vacat. publ. mun. lib. 10. tit. 45.* cum qua consentit responsum Papiniani *in L. 8. §. 3. D. de vocat. & excusat. muner.* scribentis, *quod qui muneris publici vacationem habet, per magistratus ex improuiso collationes indictas recte recuset, eas vero, quæ a lege fiunt, recusare non debeat.* Bartolus *in lectura ad hanc L. 1. mih. pag. 34. fac. 2. in fin.* videtur calculum posuisse pro vocabulo *sectionibus*, adeoque priuilegium agricolis concessum æque ad tempus, quo fruges a solo separantur, & quo colligendo percipiuntur extendisse, quomodo & alibi in iure nostro tempora fructuum a terra separatorum, & perceptorum a ICtis accuratis distingui videmus, arg. *L. 12. §. 5. D. de usufr. & quemadm. quis vtat.* ibi: *nisi ab eo percipiantur, licet ab alio terra separentur. L. 25. §. 1. D. de vsur. & fructib.* ibi: *Fructuarii non fiant, antequam ab eo percipiantur: ad b. f. autem possessorem pertineant, quoquo modo a solo separati fuerint. L. 48. in princ. D. de acquir. rer. domin.* ibi: *priusquam percipiat, statim vbi a solo separati sunt.* Cuiacius noster loco supra laudato *rationibus* legendum censet, suæque fundamentum

tum sententiæ partim auctoritate Græcorum, qui *lib. 55. βασιλικῶν tit. 1.* scriptum reliquerunt: *ὁ γεωργὸς ἀσχολούμενος περὶ τὴν συλλογὴν* (al. *in Synops Basil. γεωργούμενος τὴν συλλογὴν*) *τῶν καρπῶν, ἢ περὶ λογισμοὺς, occupatus agricola fructibus colligendis, vel rationibus*, partim Imperatoris Constantini, qui & nostræ Legis auctor est, testimonio firmat, *in L. 2. C. Iust. de agricol. & mancip. dominicis. lib. 11. tit. 67. Ianuario P. P.* ita rescribentis: *Colonos nostros, qui priuati sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi iubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici &c.* vbi colonis & gerendarum rationum munus, & agrorum cultura adscribitur. Qua lectione admissa huius legis primæ hæc erit sententia, quam ibidem proponit Cuiacius his verbis: *Colonos qui rationibus prædiorum vel agriculturæ addicti sunt, nullo tempore ad angarias aliaque onera extraordinaria deuocari posse.* Quamuis autem hæc Cuiaciana lectio eruditum satis & facilem legis sensum contineat, immo & cum Codice Theodosiano (quem in lucem primus
P. 116. protulit Iohan. Sichard. Anno Christi 1528. auxit Iohan. Tilius, An. C. 1549. elegantiorem autem & locupletiorem fecit ipse Cuiacius A. C. 1566.) optime conueniat, qui *lib. 11. tit. 16. leg. 4.* vocabulo *rationibus* non minus vtitur: negandum tamen non est, vulgarem lectionem, voculam *sationibus* habentem, quam proxime ad mentem Constantini accedere, diuersos Agricolarum labores, qui primo quidem in serendo, postea in colligendo consistunt, accurate exprimere, & proinde reliquis prioribus præferendam, tertiæ autem exæquandam esse; quam etiam vt genuinam expresserunt Iohannes de Platea, *in lect. super tres libr. Cod. ad h. L. mih. pag. 88. fac. 2.* vbi summam huius legis ita reddidit: *Tempore sationis vel messium agricolæ a muneribus extraordinariis excusantur:* & paulo post: *Nota ergo hic priuilegium datum agricolis, vt tempore messium, seminum, & vindemiarum, non possint compelli ad aliqua munera extraordinaria, id est, quæ non imponuntur lege, vel senatusconsulto.* Lucas de Penna, *in lectura sua ad hanc L. 1. mih. pag. 188. fac. 1. in pr.* vbi summam his verbis inclusit: *Agricolæ vacantes & insistentes frugibus colligendis & seminandis non sunt vocandi ad extraordinaria munera*, & alii. Immo priuilegium immunitatis agricolis in *hac L.* concessum, non præcise ad sationis collectionisque tempus restringendum: sed etiam ad ea tempora, quibus arando, stercorando, fodiendo, occando, aliisque rusticis laboribus præparatoria fructuum colligendorum peraguntur, argum. *L. 7. §. 16. D. soluto. matrim.* & *L. 8. in princ. D. de instruct. vel instrum. legat.* extendendum esse, illæ leges suadere videntur, quæ eadem priuilegia præparantibus se ad actum aliquem, sicut illis, qui in ipso actu occupati sunt, indulgent. *arg. L. 35. §. 8. & seq. D. ex quib. caus. maior. in integ. restit.* Cuius sententiæ approbatorem se præbet antea citatus Iohann. de Platea, *d. l. pag. 89. fac. 1.* his verbis: *Lex ista quæ prohibet, ne impediatur fructuum collectio, videtur consimili ratione prohibere, ne præparatoria ad collectionem impediantur*, allegando *L. 16. D. de sponsalib.* Nec cuiquam mirum videri debet, agricolas hoc beneficio a legislatoribus dignos iudicatos fuisse, cum intuitu vtilitatis publicæ, quam laboribus suis strenue promouent, alias plures reportarint immunitates. Hinc siquidem est, quod agricultores, circa rem rusticam occupati, securi esse debeant in quacunque parte terrarum, ita vt neque serui & boues aratorii: nec alia eorum instrumenta, ad agriculturam pertinentia, pignoris causa ab executoribus capi possint. *L. 7. & 8. & auth. seq. C. I. quæ res pignor. obl. poss.* Quod ille, qui fructus aridos vel pecuniam credidit agricolæ, vsurarum nomine in vnoquoque anno non possit plus accipere, quam pro modio octauam partem, & pro solido siliquam vnam, (id est, vsuram trientem, siue tertiam centesimæ, quæ 300. mensibus, aut 25. annis sorti exæquatur, facitque annuatim quatuor in centum, vt explicat Gothofred.) *Auth. Ad hæc C. I. de vsur.* desumpta *ex N. 34. cap. 1.* Quod agricolæ rusticani testari possint quinque tantum testibus præsentibus *in L. final. vers. fin. antem C. Iust. de testament.* si plures eo in loco haberi non possunt. Quod coloni & agricolæ dominorum tributariorum ab exactore fiscalium debitorum compelli non possint tributa soluere pro dominis suis, *L. 15. Cod. Iust. de agric. & censit.* Quod, si agricola vendat rem in personas prohibitas, parcatur rusticitati eius, ne perdat pretium, sed sibi restituatur, *L. vn. C. Iust. Non licere habitator. metrocom. lib. 11. tit. 55.* Qua tamen pœna alios affici constat ex *L. 7. v. & emptor. Cod. Iust. de agricol. & censit. vbi gloss. notat.* Quomodo & in aliis iuris articulis eorum rusticitati parcitur, ut in corruptione albi Prætoris *L. 7. §. 4. D. de Iurisdict.* si in ius vocati non ierint *L. 2. §. 1. D. si quis in ius vocat. non ierit*, si intra præfixa tempora bonorum possessionem parentum vel proximorum petere omiserit. *L. 8. C. Iust. Qui admitti ad bon. possess. possint, &c.* Posterioris huius Legis partis, adeoque subiectæ αἰτιολογίας vis atque concludendi ratio, ab omnibus interpretibus non vno eodemque modo proditur. Qui enim cum communi Præceptore nostro Cuiac. *in comment. ad h. L.* per *necessitates*, quibus opportuno tempore satisfaciendum, intelligunt ipsa onera extraordinaria, hunc daturi sunt sensum: quod ideo agricolæ serendis vel metendis frugibus insistentes, ad extraordinaria onera non sint trahendi, quia pertineat ad prouidentiam & curam magistratuum, vt ipsi agricolæ his extraordinariorum onerum necessitatibus satisfaciant eo tempore, quo a cultura & cura agrorum vacant, quodque tempus ad expedienda talia onera ipsis opportunum, atque commodum est. Qui vero cum Iohanne de Platea, *dict. loc. fol. 89.* & cum Luca de Penna, *dict. loc. p. 188. fac. 1. col. 1. in fin.* per *necessitates* ipsam sationem & collectionem fructuum, ad vitæ humanæ sustentationem necessariorum, intelligunt, sensum legis ita exprimunt, quod agricolæ eo tempore, quo quærendis & cogendis fructibus insistunt, ideo ab extraordinariis oneribus immunes esse debeant, quia solicitudini & prouidentiæ magistratuum congruat prospicere, vt agricolæ sationi & collectioni frugum, sine quibus vitam ducere non possumus, eo quo opportunitatem terram colendi & fru-

ctus percipiendi habent, tempore incumbere possint. Quomodo & hac ratione ductus idem Imper. Constantin. in *L. 3. C. Iust. de feriis*, permittit, vt ruri positi, agrorum culturæ, etiam venerabili die solis, quo omnes iudices, vrbanæque plebes, & cunctarum artium officia quiescere debent, libere licenterque inseruire possint, quoniam frequenter eueniat, vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti prouisione concessa. Et pontifex Alexander III. *cap. Licet 3 X. de feriis*, quibusdam parœcianis indulsit, vt diebus dominicis & aliis festis ob frugum inopiam pisces, non nisi illis diebus apparentes, capere possint.

P. 117. PRIVATÆ *res Principis, earumque conductores & Coloni immunes sunt ab extraordinariis & sordidis muneribus.*

V. (a) Impp. Constantius (b) A. ad Italicum. (c)

PRIVATAS res (d) nostras ab vniuersis muneribus sordidis placet esse immunes: neque earum Conductores, nec (e) Colonos (f) ad (g) sordida, vel extraordinaria munera, vel Superindictiones aliquas, conueniri; *&c.* Dat. VIII. (h) Kal. Feb. Bononiæ, (i) Placido & Romulo Coss. [343.]

NOTAE.

(a) *Lex 1. Cod. Iust. de priuilegiis domus Augustæ.* Iungenda *huic* est *lex 6. Cod. eod. vbi Causæ fiscales.* GOTHOFREDVS.

(b) γρ. CONSTANS. *ID.*

(c) Comitem R. P. vt videtur. *ID.*

(d) *Possessiones*, ita *Cod. Iust. ID.*

(e) *Neque*, Cod. Iust. *ID.*

(f) De *Colonis*, & quidem rei priuatæ, vid. *Paratitl. de colonis fugitiuis. ID.*

(g) *Sordida vel:* hæc absunt a *Cod. Iust. ID.*

(h) Hinc restituenda diei subscriptio, *d. l. 6.* quæ habet *Kal. Febr. ID.*

(i) Hanc loci subscriptionem mox expendam. *ID.*

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ res Principis, ac proinde & earum conductores, Coloni, hac *Constantis* constitutione a sordidis & extraordinariis muneribus & superindictionibus immunes sunt; pariter vt *l. 1. 2. sup.* & *l. 9. 12. 13. 17. 20. inf. l. 2 sup. de indictionibus:* Hac, inquam, *Constantis* constitutione, is enim eius auctor est, non *Constantius*, vt editum male; quod ostendit subscriptio huius legis, *Dat. VIII. Kal. Feb.* BONONIÆ, *Placido & Romulo* Coss. *Bononia* hæc scil. non Bononia Italiæ accipienda est, quod Sigonius credidit, verum Bononia Galliarum. Constans quippe Imp. post excidia *Templorum* A. 341. 342. (quam in rem vide eius per eos annos *l. 2. 3. inf. de paganis*,) post FRANCOS item deuictos Anno superiore 342. (*Constantio III & Constante II. COSS.* vt testatur Socrates *lib. 2. cap. 13.*) His Coss. *Placido & Romulo* sæua hyeme, (in quam sane incidit mensis Ianuarius, & quidem extremus, quo hæc *lex* data est) in Britanniam nauigasse memoratur, aduersus Pictos & Scotos, vt docere videtur Ammianus Marcellinus *initio libri 20.* (quanquam Libanius' *in Basilico* rebellionem vocat) in quam Britanniam solennis traiectus fuit e Bononia Vrbe Galliarum. Iuuat consignare loca in quibus de hac Constantis Britannica expeditione agitur: Quanquam neque Libanii locum nunc sternam ob sui prolixitatem. Procedat Iulius Firmicus ad hunc ipsum Constantem scribens libello *de errore profanarum Religionum pag. 463. edit. Iac. Gronou. ad calcem Minutii Felicis*: *Post excidia templorum*, inquit, *in maius Dei estis virtute prouecti: vicistis* HOSTES, (Francos intelligit) *propagastis imperium: & vt virtutibus vestris gloria maior accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes ac sæuientes vndas calcastis Oceani sub remis vestris, incogniti iam nobis pene maris vnda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem* BRITANNVS *expauit.* Sequitur Ammiani Marcellini locus *initio lib. 20. In Britanniis cum Scotorum Pictorumque gentium ferarum excursus, rupta quiete condicta, loca limitibus vicina vastarent, hyemem agens apud Parisios Cæsar, distentusque in sollicitudines varias, verebatur ire subsidio transmarinis (vt retulimus ante fecisse* CONSTANTEM, *) ne Rectore vacuas relinqueret Gallias. Ire igitur Lupicinum placuit. Adulta hyeme dux antedictus* BONONIAM *venit, quæsitisque nauigiis & omni imposito milite, obseruato flatu secundo ventorum ad Rutupias sitas ex aduerso defertur, petitque* LVNDINIVM. Et rursum *lib. 27. cap. 8. Et quoniam cum* CONSTANTIS *Principis actus componerem, motus adolescentis & senescentis Oceani, situmque* BRITANNIÆ *pro captu virium explanaui.* Quare & hæc *lex* ad apparatum belli istius Britannici pertinere videtur; ad quem extraordinaria sordidaue munera, & superindictiones prouincialibus indicta: forte indictio materiæ ad conficienda Nauigia: de qua alioquin materiæ collatione vid. *l. 15. 18. inf. h. t.* & *l. 14. inf. de Nauicular.*

Et hanc quidem obſeruationem noſtram, quam dudum notauimus ad *expoſitionem totius mundi*, quæ ſcripta per hæc ipſa Conſtantis Imp. tempora, probari video V. doctiſſ. Valeſio annotationibus in Amm. Marcellinum, *d. lib. 20. init.*

De *Bononia* vt prodige hic agere nolo, ita duo loca omittere non poſſum: Vnum ex Itineratio Peutingeriano *pag. 727 inter opera M. Velſeri*, quod his temporibus ipſis conſcriptum eſt.

Alter locus eſt Olympiodori, apud Photium *Cod LXXX. pag. 182 edit Schotti*, & *Tom. I. Script. R. B. pag. 146 edit. Venet.* qui ſub Theodoſio Iun. ſcripſit, vbi de Conſtantino Tyranno agens; οὗτος, inquit, Ἰουϛῖνον καὶ Νεοβιγάϛην ϛρατηγοὺς προβαλλόμενος, καὶ τὰς Βρεττανίας ἐάσας, περαιοῦται ἅμα τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ Βονωνίαν, πόλιν οὕτω καλουμένην, παραθαλασσίαν, καὶ πρώτην ἐν τοῖς τῶν Γαλατῶν ὅροις κειμένην. ἔνθα διατρίψας, καὶ ὅλον τὸν Γάλλον καὶ Ἀκύταρον [γρ. Ἀκύτανον] ϛρατιώτην ἰδιοποιησάμενος κρατεῖ πάντων τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας μέχρι τῶν ἄλπεων τῶν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, id eſt, *Is Iuſtinum, & Neouigaſtea, militarium copiarum duces creans, relicta Britannia, cum ſuis traiecit, venitque Bononiam, maritimam Vrbem ſic dictam, primam in Galliæ finibus poſitam. Ibi moratus, Gallum omnem, & Aquitanum militem ſibi adiungens, omni* P. 118. *eſt Gallia potitus ad Alpes vſque, quæ Italiam a Gallia ſeparant.* Videatur & de hoc ipſo Sozomenus, *lib. 9. c. 11.*

Ergo, vt ad *huius leg.* ſententiam redeamus, videtur omnino Conſtans Imp. ad hanc expeditionem Britannicam extra ordinem quid indixiſſe, ſuperindixiſſe: A quo rem priuatam Principis immunem eſſe voluerit, atque adeo Conductores & Colonos earum: Conductores, inquam, quibus iiſdem altero adhuc priuilegio conſultum iuit, *l. 6. Cod. Iuſt. vbi cauſæ fiſcales:* quæ ad hunc eundem *Italicum*, data eſt, & huic ceu eiuſdem prolixioris Conſtantis Imp. conſtitutionis pars coaſſanda venit: puta, vt Conductores non apud Iudices, id eſt Rectores prouinciarum conueniantur, verum coram Viro Illuſtri Comite rerum priuatarum: cuiuſmodi *Italicum* fuiſſe, cui hæ *leges* inſcribuntur; Comitem, inquam, R. P. ſub Conſtante, autumo: cuiuſmodi fuit & ſub eodem Conſtante biennio poſt A. D. 345. Euſtathius Comes R. P. cui inſcribitur eo Anno *lex 7. ſup. de petitionibus*: de quo & Philoſtorgius, *lib. 3. cap. 12.* vbi de eo iam dixi.

PALATINI, & CIVES *Conſtantinop. immunes ab extraordinariis muneribus.*

VI. (a) Impp. CONSTANTIVS & Conſtans AA. ad Beronicianum (b) Vic. Aſiæ.

PALATINI, & (c) Conſtantinopolitani ciues, pro capitibus ſeu iugis ſuis tantum penſitationem (d) atque obſequia recognoſcant, extraordinariis (e) & temonariis (f) oneribus liberati. Dat. Non. Maii. Conſtantinop. Conſtantio IV. & Conſtante III. AA. Coſs. [346.]

NOTAE.

(a) *Lex 1. C. Iuſt. de Palatinis S. L. & R. P.* Intelligit hanc inter alias Conſtantii *leges* Theodoſius Iun. *l. vlt. ſup. de Senatorib. GOTHOFR.*

(b) Id eſt *Veronicianum*, cui eidem inſcribitur ſub Conſtantino M. *lex 4. ſup. de Numerariis*: & *lex 2. ſup. de iis quæ adminiſtr.* quæ duæ *leges* ſunt inter ſe coniungendæ, & datæ A. D. 334. Quare videri poſſit & hæc *lex* referenda ad Conſtantinum Auctorem, & forte ad Annum D. 335. *ID.*

(c) *Et Conſtantinopolitani ciues*, hæc expuncta ſunt *C. Iuſt. ID.*

(d) Ordinariam ſcil. *ID.*

(e) *Et ſordidis muneribus & ſuſceptionibus & temonariis oneribus*; ita plenius, *Cod. Iuſt. ID.*

(f) De *Temonariis* dixi pleniſſime ad *leg. 7. ſup. de tironib.* deque eodem temonis onere agitur præterea tribus *huius tit.* legibus, puta *l. 14. 15. 18. inf. ID.*

COMMENTARIVS.

PALATINI, vt & ciues CONSTANTINOPOLITANI hac Conſtantii conſtitutione, ſi tamen Conſtantii ea eſt, immunes ſunt ab oneribus extraordinariis & temonariis: Temonariis inquam, quæ & ipſa extraordinaria ſunt, id eſt, auri & pretii quod loco tironum exigebatur, id eſt præſtatione: de quo & *l. 14. inf.* & dixi pleniſſime ad *l. 7. ſup. de tironib.* Id enim ſunt temonaria onera de extraordinariorum numero: ſic & pariter *l. 12. inf.* a Tironum exactione ſuburbicariæ partes immunes eſſe iubentur. De vtriſque Palatinis, & ciuibus Conſtantinopolitanis ſeparatim videndum eſt.

Palatini, ſi Triboniano credimus, hic ſunt Palatini S. L. & R. P. qui ideo *hanc legem* retulit in *titulum Codicis Iuſt. de Palatinis S. L. & R. P.* Verum huic ego fidem non adcommodo: neque enim *Palatinorum* appellatione Largitionales aut Priuatiani in obſcuro intelligendi ſunt, niſi inſcriptio *legis* id aliudve quid forte ſuadeat; quod ſane non ſuadet *huiuſce legis* Inſcriptio, cum *Vicario Aſiæ* ea inſcribatur. Quare Palatinos hic accipi oportet omnes, qui in Palatio Principis militabant; de quibus ſane id quod *hac l.* continetur, diſerte conſtitutum poſt *hanc leg. l. 14. 15. 18. inf. hoc titulo:* ſicut & a Conſtantino M. *l. 3. ſup. de priuilegiis eorum qui in ſacro Palatio*, iam antea

antea immunes redditi a Temonariorum obsequio seu cura, id est temonarii auri exigendi sollicitudine. Et hæc quidem de Palatinis, quod vnum habet *Codex Iustin.*

Ciuibus Constantinopolitanis eadem immunitas ab extraordinariis & temonariis oneribus *hac l.* tribuitur; procul dubio, vt hac immunitate inuitati plures Nouam Vrbem incolere affectarent, & ciuibus certatim vrbs illa repleretur: cuiusmodi aliis priuilegiis ciues Constantinopolitani donati: Et alioquin quam multa Constantius frequentandæ ornandæque Constantinopoli inuexerit, prædicat Themestius, *oratione*, ad hunc ipsum Constantium, *13. pagg. 292. 293. 303. 306. 307. edit. Petav. 1613. in 8.* Simile porro priuilegium datum vrbi Romæ, *l. 3. inf. de coll. donat.*

P. 119.

VII. (a) Idem AA. (b) & Iulianus Cæs. ad Populum.

SOLA iubemus exigi quæ factis a nobis Indictionibus, aliisve præceptis, (c) continentur, & quæ anniuersaria consuetudine antiquitus postulantur: Aut si inexcusabilis necessitas quiddam nouum (d) exigat, nec dilationem publica vtilitas patiatur, referri a ceteris (e) Iudicibus ad Viros clarissimos (f) Præfectos Prætorio, & eorum arbitrio flagitanda deposci, statimque id Nostræ intimari Clementiæ. Itaque Iudicem, qui vltra iussa aliquid postulauerit, duplum iubemus inferre: Officium vero eius quadruplum, Viro Clarissimo Largitionum Comite huic exactioni imminente, cum primum ad Nos, vel Præfectos prætorio fuerit querela delata, & facinus reuelatum; vt & læsi nobis auctoribus aut Præfectis, recipiant, quod per arbitrium Iudicis amiserant. Dat. IV. Non. April. Med. Constantio A. VIII. (g) & Iuliano Cæs. II. Coss. [357.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordat huic legi *lex 8. prox. inf.* Imo plane huic iungenda est. *GOTHOFR.*

(b) *γρ. Idem A. ID.*

(c) *Præceptum.* Eodem sensu *l. vn. sup. de superindicto: l. vlt sup. de constitut. Principum.* Vt & præceptio *l. 27. sup. de annona & tributis*: Epistulæ dicuntur, *l. prox. 8. ID.*

(d) *Nouum* aliquid, de superindictione seu extraordinaria collatione, functione, *hac l.* & *l. 2. inf de priuilegiis corpor. V. R.* Ambrosius *orat. funebri* de obitu Valentiniani Iun. *pag. 108. Tom. V. Oper. edit. Paris.* 1614. *Cardinal. Felicis de Monte Alto. Prouincialibus nihil vnquam indici passus est: præterita inquit, non queunt soluere*, NOVA *poterunt sustinere?* V. & Saluianum *de Gubernat. Dei lib. 5. cap. 7. ID.*

(e) Spectabilibus, clarissimis. *ID.*

(f) *Clarissimi* titulus tributus, Præfecto Prætorio & Comiti Largitionum mox *infr. h. l.* Quomodo & Magistro officiorum, Constantii pariter *l. 8. de cursu publ.* Et quidem solus: cum alias *Clarissimi* titulus Illustribus equidem tribuatur, sed adiuncta *Illustrissimi appellatione.* Ita vir Clarissimus & Illustris Præfectus Prætorio Italiæ, *l 12. inf.* Ita Comes S. L. Vir Clarissimus & Illustrissimus vocatur a Symmacho, *lib. 10. ep.* 33. vt & Magister officiorum *lib. 10. ep.* 37. & 47. v. plura apud Iuretum in Symmachum, *lib. 10. ep. 37. ID.*

(g) IX. Vel rescribendum fuerit *Iuliano Cæs.* I. quod forte verosimilius: Nam & ita habent Edd. omnes, vna Parisiensi postrema excepta. Sed tamen illud præferro, arg. *l. prox. inf ID.*

VIII. (a) Idem A. & Cæs. ad Taurum PF. P. (b)

PLACET, nullum (c) omnino Iudicem decetero Prouincialibus inferendum aliquid indicere, vt ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ *canonis* instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit (d) inferenda, vel delegatione (e) sollemniter sanciente, vel Epistulis (f) præcedentibus. Sed si quid vrguere forsitan cœperit, referri ad Celsitudinem Tuam statuimus, & auctore te fieri, & eo persolutore (g) ferri ad Scientiam (h) Nostram, vt nobis iubentibus roboretur. De (*) ceteris, quæ prospici oportet ante plurimum temporis, insinuetur nobis tempore indictionis ex more promendæ: Quippe suggerit ratio, eius omnia serie contineri: Ideoque tituli pensitandi semper ad Nostram Scientiam perferantur, vt Indictione anniuersariis vicibus emissa, iubeamus inferri merito pensitanda. Si quid (i) autem arbitrio suo descripserit Prouinciales, vel exegerit, in duplum inferet, & Officium eius quadruplum cogetur expendere, super exigenda condemnatione (k) Comite largitionum curante. Dat. Kal. April. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. Coss. [357.]

NOTAE.

(a) *Lex 8. Cod. Iust. de excusationibus munerum*; & concordat hæc *lex superiori*, imo ei iungenda est. *GOTHOFREDVS.*

(b) *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio. v. *Prosopog.* & *ibi* historicos. *ID.*

(c) Etiam spectabilem. *ID.*
(d) *Decreuit*, Cod. Iust. nonnullæ Edition. *ID.*
(e) *Delegatio* dicitur *hac l.* & *l.* 13. *inf.* vide & *leg.* 1. *sup. de annona & trib. l. vn. sup. ne conlatio per logogr. l.* 2. 3. 4. *sup. de indiction.* quæ & Delegatoria vocatur, *l.* 16. *sup. de exactionib.* Indictio, *sup. l.* 7. *ID.*
(f) Aliisve præceptis; ita *l.* 7. *prox. sup.* Hinc sane *Epistularii* in loco Saluaini *de Gubernat. Dei lib.* 5. *cap.* 7. *Epistulæ Canonicæ* dicuntur apud Cassiodorum *in formula curæ Epistularum Lib. XI.* 23. *ID.*
(g) *Persoluto referri*, ita *Cod. Iust.* quod an stare possit, mox videbimus. *ID.*
(h) *Sententiam*, Cod. Iust. nonnullæ Editiones. *ID.*
(*) Cœtera resecata a *Cod. Iust.* & eorum loco pars *legis* 11. *inf. d. legi* 8. subtexta. *ID.*
(i) *γρ. Quis*, vel *qui. ID.*
(k) *Condemnatio* hic proprie pro multa, vt quamplurimis aliis locis. Vide *Glossarium. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 130.

A QVIBVS & QVOMODO nouum aliquid superindici prouincialibus possit vel debeat, his duabus Constantii constitutionibus definitur, quæ pro more recepto, eodem argumento, ad diuersos emissæ (de quo in *Prolegomenis*) inter se coassandæ sunt. Prior, inquam, ad Populum ipsum & prouinciales, quorum vtique securitati Constantius prospectum voluit: Posterior ad Præfectum Prætorio, quem vt tributariæ rei, simul & continendorum in officio Rectorum prouinciarum cura respiciebat, ita & superindicti sollicitudo eidem demandatur. Quare & hæ *leges* melius sub *titulo de superindicto* starent; cuius *legi vn.* hæc *lex* omnino respondet: quod superindictum sane ab extraordinariis muneribus diserte separatur, *l.* 5. *sup. h. tit.*

Sententia igitur Constantii hæc est, nulli Iudici ordinario, spectabili, Clarissimo, quicquam prouincialibus superindicere licere; proposita ei Dupli, & Officiis eius Quadrupli pœna; quod tamen hactenus factum a nonnullis Iudicibus, vt ex vtriusque *legis* argumento colligitur, & hæc nominatim verba *legis* 8. docent: *Placet*, NVLLVM OMNINO *Iudicem* DECETERO *prouincialibus inferendum aliquid indicere.* Sic vt Spectabiles nominatim, id est, Proconsules & Vicarii, & illi potissimum id sibi vindicasse videantur: quorum notæ per hæc tempora, alia quoque in re, vsurpationes, veluti in negotio appellationis, de quo *inf. tit. de appellationibus.* Adempto ita superindicti iure Iudicibus, de Præfectis Prætorio, vtrum hi saltem superindicere possint, hanc distinctionem inducit: inter subitaneas seu vrgentes necessitates, & inter præuisas seu longe ante prospectas; hoc casu, id est, in his quæ prospici oportet ante plurimum temporis, vt ait *lex* 8. Præfectum Prætorio superindicere nil posse, sed tempore Indictionis ex more faciendæ ad Principem referre oportere, vt ita postea Princeps in indictione eius quoque rationem habeat: At priore casu, *si quid vrguere forsitan cœperit*, vt ait *lex* 8. seu vt loquitur *lex* 7. *si inexcusabilis necessitas quid nouum exigat, vt dilationem publica vtilitas non patiatur*, Præfectum Prætorio superindicere posse, eoque persoluto ad Principis scientiam referre, vt ipso iubente id roboretur: *Eo persoluto referri*, inquam, vt habet *Codex Iust.* id est, peracto, absoluto, quæ Cuiacii fuit interpretatio, quæ verbi *persoluto* etsi insolens, longe tamen probabilior quam Accursii, qui pro exacto accepit: Nam quo principalis iussionis robur, si iam superindictum exactum est? Et vero in *l.* 7. sensus hic ita exprimitur, *referri ad Præfectos Prætorio, & eorum arbitrio flagitanda deposci, statimque id Nostræ intimari Clementiæ.* Quare nil probabilius mihi sub manum, quam vt hic legamus *& perlatore*: Nam & ita mox statim, *ad Nostram Scientiam perferantur.* Denique Præfecto *perlatore referri* idem est, quod *l.* 7. *statim intimari.*

Obseruandus itaque iam casus, quo Præfecto Prætorio indicendi ius Constantius concessit: cum alioquin aliis Principibus abscise id denegare visum fuerit Iuliano, videl. *l.* 10. *inf.* Valenti, *l.* 11. *inf.* Valentiniano Iun. *l. vn. sup. de superindicto.* Theodosio M. *l.* 23. *sup. de annona & trib.* Solius nempe Principis vt indictio, ita & superindictum est, de quo ad *eam l. vn.* etiam ex Sidonio. *lib.* 2. *epist.* 1. Sed obseruandum est, Constantium *hac l.* id Præfectis Prætorio indulgere duplici conditione. Prior est vt dixi, inexcusabilis necessitatis, quæ dilationem & consilium non admittit: Altera est, vt etiam factum iam & superindictum a Principe roborari oporteat. Scilicet, vt rerum dominos quoque necessitati cedere par est; ita & ea quamlibet vrgente maiestatis suæ vim etiam post factum orbi ostentare satagunt, & arbitrio consilioque dempto confirmationem & robur sibi retinere. Tandem Præfecto Prætorio superindicti faciendi potestatis exemplum hoc ipso tempore suppeditat Ammianus Marcellinus, *lib.* 17. *cap.* 3. in huius ipsius Anni 357. gestis. *Cæsar quia*, inquit, *plurimæ gentes vi maiore collaturæ capita sperabantur, magnis curarum molibus stringebatur. Dumque per inducias licet negotiosas & breues, ærumnosis possessorum damnis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensauit. Cumque* FLORENTIVS PRÆFECTVS PRÆTORIO (Galliarum) *cuncta permensus, vt contendebat, quidquid in capitatione deesset, ex* CONQVISITIS *se supplere firmaret, talium gnarus* (Cæsar Iulianus,) *animam prius amittere, quam hoc sinere fieri memorabat. Norat enim huiusmodi Prouisionum, imo euersionum, vt verius dixerim, insanabilia vulnera, sæpe ad vltimam egestatem Prouincias contraxisse: quæ res, vt docebitur postea, penitus euertit Illyricum. Ob quæ Præfecto Prætorio ferri non posse clamante, se repente factum infidum, cui Augustus* (Constantius) *summam commiserit rerum, Iulianus eum sedatius leniens, scrupulose computando & vere, docuit non sufficere solum, verum etiam exuberare capitationis calculum, ad commeatuum necessarios apparatus. Nibilominus tamen diu postea* INDICTIONALE AVGMENTVM *oblatum*

oblatum sibi, nec recitare nec subnotare perpessus, humi proiecit. Literisque Augusti (Constantii) *monitus* (Iulianus) *ex relatione Praefecti, non agere ita perplexe, vt videretur parum Florentio credi: rescripsit, Gratandum esse, si prouincialis hinc inde vastatus, saltem solemnia praebeat, nedum* INCREMENTA, *quae nulla supplicia egenis possent hominibus extorquere.*

IX. (a) Idem A. & Caes. ad Taurum PF. P. (b)

EXEMPLO *Africae* debent (c) fundi Patrimoniales & Emphyteutici per *Italiam* (d) constituti ab extraordinariis omnibus (e) excusari: Non enim (f) per Italiam tantum, sed etiam per Vrbicarias regiones, & Siciliam, (g) Patrimonialium, & Emphyteuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus. PP. Rom. (h) VII. Kal. Mart. Eusebio & Hypario CONS. [359.]

P. 121.

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod Iust.* Concordat huic l. *lex* 1. 2. *sup. h. t.* GOTHOFR.

(b) *Taurus* PP. sub Constantio *Italiae* videlicet: quod vt aliunde, ita ex ipso *legis* argumento simul & subscriptione liquet. Sane eius hoc ipso Anno meminit Sulpitius Seuerus *lib.* 3. *sacr. hist. cap.* 41. & Hieronymus *aduersus Luciferianos pag.* 98. *Tom. II. Oper. edit. Francf. apud Christ. Gensch.* v. *Prosopogr. ID.*

(c) *γρ. Habentur* &c. *excusati. ID.*

(d) Italiam proprie dictam: cui mox vrbicariae Regiones opponuntur. *ID.*

(e) Vox haec retinenda; Nam & ita habet *lex* 2. *sup. h. t. ID.*

(f) Hieronymus Aleander hic reponebat, *autem*: quem non audio, mox vt ostendam. Ego malim, *Nos enim non* &c. *enim*, pro *atenim. ID.*

(g) Tentat & hic Aleander *Illyricum*; quod tamen neque ipse admittit. *ID.*

(h) *Romae* haec *lex* proposita; quia Vrbicariis regionibus speciatim lata. *ID.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALES & Emphyteuticos fundos ab extraordinariis omnibus per omnem Italiam quantacunque ea est, etiam per Vrbicarias Regiones, & Siciliam immunes esse iubet Constantius *hac leg.* A. D. 359. Nempe quemadmodum Africae exemplo propagata iam antea a Constantino M. haec immunitas ad Italiam fuerat, *l. 2. sup h t.* ad Italiam, inquam, specialiter dictam, ita iam Italiae huius exemplo hanc immunitatem Constantius producit ad eas, quas dixi regiones. Haec inquam est *huius leg.* sententia: cuius initio manifestissime Constantius memorat ius quod iam obtinebat, vt tota series *legis* ostendit: ac proinde in ea reponendum mihi omnino videtur, *habentur excusati*, id est hactenus excusari solent, iam excusationem meruerunt; mox posteriore sententia nouum ius constituit, vt proinde initium eius ita constitui oporteat, *Nos enim non per Italiam tantum*, &c. ac si diceret; Nobis autem hanc immunitatem propagare iam libet. Nam alioquin, nisi haec *lex* ita accipiatur & constituatur, ecquis se expediet ab illis: *Exemplo Africae debent fundi Patrimoniales & Emphyteutici per* ITALIAM *constituti ab extraordinariis omnibus excusari: Non enim per* ITALIAM *tantum, sed etiam per* &c. Quomodo, inquam, haec stare poterunt, propagari *hac l.* hanc immunitatem exemplo Africae per Italiam; mox *eadem leg.* illa posteriore sententia, non per Italiam tantum, sed vltra? cui omnino renititur vox ENIM: quae superioris dispositionis rationem & elucidationem indicat, non extensionem nouam. Verissima igitur ea est interpretatio, & emendatio, quam dixi: referri scil. initio ius, quod iam obtinebat ex *l. 1. sup.* mox proferri, seu produci id iam alio: Id quod vt dixi tota *legis* series ostendit: vbi Constantius Imp. apertissime iuris & immunitatis huius progressum ingerit: Per Africam scil. primum eam tributam, mox ad Italiam propagatam: Nunc vero a se ad Vrbicarias Regiones & Siciliam porrigi. Quibus quidem prioribus diserte indicat Constantini M. *legem 2. sup. hoc tit.* quae hic omnino sternenda est.

Imp. Constantinus A. ad Vlpium Flauianum Cons. Aemiliae & Liguriae.

Ab extraordinariis OMNIBVS (ita quoque hic habetur) *fundi patrimoniales adque Emphyteuticarii* (ita quoque hic) PER ITALIAM NOSTRAM *constituti* (hic, *per* ITALIAM *constituti*) HABEANTVR IMMVNES; (*habentur excusati*; hac l.) *vt canonica tantum & consueta dependant*, AD SIMILITVDINEM *per Africam possessorum* (*Exemplo Africae*, ait haec *lex*.)

Vides, quam omnia hic congruunt, praeter ipsam (inquam) dispositionem, quinque loca.

His ita positis, varia iam & singularia multa ex *hac l.* (quae famosa iam euasit in argumento *regionum suburbicariarum*,) obseruanda veniunt. Primo quidem notandum, sub vna Praefectura Praetoriana, quae *Tauro PP.* cui haec *lex* inscribitur, parebat, quatuor has distinctas & separatas dioeceses seu administrationes fuisse, Africam, Italiam, Vrbicarias Regiones, & Siciliam &c.

His, inquam, quatuor dioecesibus & administrationibus constitit inde iam a Constantino M. & ex eius instituto, vna Praefectura Praetoriana Italiae, si Zosimo fides, *lib. 2. cap. 33.* vbi de quatuor Praefectis Praetorio agens: τῷ δὲ τρίτῳ, inquit, [παρέδωκε] τὴν ΙΤΑΛΙΑΝ ἅπασαν, καὶ ΣΙΚΕΛΙΑΝ, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους, καὶ ἔτι γε Σαρδόνα, καὶ Κύρνον, καὶ τὴν ἀπὸ Σύρτεων Κυρήνην ἄχρι ΛΙΒΥΗΝ. id est;

est: *Tertio*(Præfecto Prætorio attribuit)*totam* ITALIAM *& SICILIAM, & circumiacentes insulas, itemque Sardiniam, & Corsicam, &* AFRICAM *a Syrtibus Cyrenen vsque.* Et vero iis quoque finibus stetit trium ante Constantinum M. ordine sibi succedentium tetrarcharum imperium, vnde Præfecturæ exemplum mox propagatum; inde ab An. Dom. 293. puta Maximiani, Seueri, Maxentii, de quo dixi plenissime *in Apolytico priore, cap. 2.*

Secundo obseruandum, Vrbicarias Regiones, vt ab Africa, ita ab Italia separari, pariter vt *d. l. vn. sup. si per obreptionem*: imo & Sicilia quoque de quo postea. Nempe, vt Vrbicariæ Regiones intra centesimum constitere; ita Italia, nullo alio adiecto, in Imperatoriis constitutionibus totum illud Italiæ spatium occupabat, quod vltra centesimum procurrebat, vt docet *lex 2. sup. de integri restitut.* Verum de eo peculiares iam sunt libelli. Viderint ii tantum, qui Vrbicarias etiam in *Siciliam* protrahebant, quidnam *huic legi* tam apertæ, responsuri sint: Iam enim confecta res est, imo profligata, vtriusque partis consensu, eorum sententia, qui in Africam & Illyricum quoque Vrbicarias producere annisi fuerant. Quid enim apertius *hac lege?* vbi Vrbicariæ regiones non aliter a Sicilia separantur quam ab Italia, medioque adeo inter eas loco, ceu diuersæ, ponuntur. Sicilia igitur extra censum Vrbicariarum, non modo quia diuersum Rationalem haberet, quod suffugium nuper Vir doctus quærebat, *p. 987.* Qui certe etiam Siciliæ peculiaris non fuit, verum trium prouinciarum in commune Rationalis extitit, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ. Hoc vero *huius leg.* testimonio qui premi se vident, ad emendationem confugiunt: Aleandri *dissertatione 1. cap. 2.* emendatio est, quam tamen neque ipse admittit, quod pro *Siciliam*, hic *Illyricum* reponi forte posse tentabat. Perperam omnia. Illyricum quippe Occidentale, vt Con-
P. 122. stantini æuo, ita & hoc, Orientali cohærebat; neque dum Præfecturæ Prætorianæ Italiæ accesserat, id quod posterius factum est. Atque hæc iam ratio est, cur sub Valentiniano mox, *lex vn. sup. si per obrept.* Præfecturæ Prætorianæ Italiæ diœcesibus Illyricum connumeratur, non etiam *hac leg.* pariter vt apud Amm. Marcellinum *lib. 26. cap. 5.* Morinus *lib. 1. Exercitationum, cap. 30.* inter alias coniecturas, Siciliæ vocem expungebat, vt consuetudini illius temporis, inquit, contrariam, & a mente Imperatoris absonam.

Tertio obseruandum cumprimis, Primam & antiquissimam hanc occurrere nobis *Vrbicariarum* Regionum sub Constantio mentionem; quæ nulla occurrit sub Constantino M. & quidem, quod notari rursum cupio, eo ipso anno 359. vno tantum mense ante *legem 1. inf. de calcis coctorib. V. R.* quæ vt *Orfito PF. V.* inscribitur; ita *Quatuor Regionum* meminit, quæ sub dispositione Præfecti Vrbis fuerunt, quæ proinde non aliæ, quam Vrbicariæ istæ sunt, vt ad *eam leg.* plenius ostendetur. Inuestiganti porro mihi, cur non antiquior huiusce VRBICARIARVM nominis mentio occurrat, hanc causam suppeditat *lex 27. inf. de appellationib.* quæ anno 357. & quod excurrit, ante *hanc l.* data est. Nempe nouam Italiæ Regionem designationem *ea leg.* Constantius facere instituit: earum scilicet, ex quibus ad Præfectum Prætorio deinceps appellari vellet, & earum ex quibus ad Præfectum Vrbis, cum hactenus ex omnibus Italiæ regionibus Præfectus Vrbi eas sibi vindicaret. Quare cum intra suam & peculiarem Vrbis diœcesin eum coarctaret, enata iam inde *Vrbicariarum* Regionum appellatio, quasi quæ Vrbis diœcesin constituentes, solæ etiam ad Præfecti Vrbis dispositionem pertinerent: Ideo quoque lex hæc *Romæ proposita* dicitur, ad cuius diœcesin nominatim ea pertinet. Atque hoc iam tempore peculiares *Rectores* vrbicariis regionibus & prouinciis dati videntur, cum antea non haberent, ac nominatim Tuscia & Picenum, quæ peculiares deinceps Rectores habuit. Etsi postea quandoque coaluerint cum annonariis: de quo ad *l. 4 sup. de iurisdict.*

Quarto, cum hæc *lex* agat de fundis patrimonialibus & emphyteuticis per Italiam, Vrbicarias Regiones, Siciliam & Africam, eo iam referendi sunt *Rationales & Procuratores rei priuatæ*, qui per *Italiam*, per *Vrbicarias* seu *Suburbicarias Regiones*, per *Siciliam*, & per *Africam* memorantur in *Notitia Imperii.*

Illud quinto notandum *hac leg.* quod cum alias tres prouinciæ, puta Sicilia, Sardinia & Corsica, pari passu ambularent, & æquo iure agerent, sub eodem Præfecto Prætorio, teste vel Zosimo *superiore loco;* imo Rationalis vnus harum trium prouinciarum esset, hic tamen *Sicilia* vna nominetur, immunitateque ea, de qua *hac leg.* agitur, donatur, cuius causæ quærendæ sunt. Item illud notandum, quod Sicilia & ab Vrbicariis regionibus & ab Italia separetur, seu speciatim post Vrbicarias regiones nominetur: proinde neutris accensita, hoc æuo, neque *Italiæ* etiam, quod postea factum.

X. (a) Imp. IVLIANVS A. Secundo PF. P. (b)

NIHIL Prouincialibus indici sine Nostra Scientia fas est: Neque rursus, ex his quæ sunt indicta, referri. (c) Omnia igitur, quæ Consuetudo, (d) vel dispositio (e) nostra amplectitur, hoc est cursum, (f) publicum, translationes, (g) itinerum (h) sollicitudines, ceteraque similia, cuncti possessores implere pariter conpellantur; *&c.* PP. (i) III. Id. Mart. Constantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem *huic* est *lex* 50. *inf. de decurion. lex* 4. *inf. de lustrali conlat. lex* 1. *sup. de locatione fundorum. lex* 2. *inf. de protostasia:* Imo & *lex* 1. *inf. de auro Coronario.* GOTHOFR.

(b) *Secundus* PP. sub Iuliano. v. *Prosopog. ID.*

(c) Re-

(c) *Referri*, id est, remitti, accepto ferri, differri. *ID.*

(d) *Consuetudinis* vox & vis in re tributaria: v. passim apud Cassiodorum, & in Capitularib. Caroli M. & *Gloss. Theod.* & ad *l. vn. sup. de longa consuetud.* quæ est Iuliani. *ID.*

(e) *Dispositionis* vox propria. *ID.*

(f) Vide titulum *de cursu publico*, *sup. ID.*

(g) *Bastaga* alibi vocantur Angariæ, Parangariæ: Harum *translationum* fit pariter mentio *fine legis* 15. *l.* 40. *inf. de Episcop.* vbi plene dicam. Cœterum hic malim, *translationis. ID.*

(h) Id est, Operas ad viarum munitionem. *ID.*

(i) Ita quoque prædictis *legibus*: excepta *l.* 2. *de Protostasia*, vbi *Dat.* editum. *ID.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM vt a Canonicis seu consuetis muneribus, ita & ab extraordinariis, dispositione Principis indictis, vel sordidis nulli prouinciali seu possessori tribui iubet *hac l.* Iulianus: Quæ maioris constitutionis pars est: qua in vniuersum Iulianus publicis Muniis consultum voluit, vt ostendunt *leges* illæ omnes, quæ *huic* coniungendæ sunt: quasque in *Notis* iam cumulaui. Neque dubito, quin & hæc pars profecta sit ab indicto Christiano nomini, vel (vt Antiocheni obiiciebant) indicto χι & κάππα odio. Quandoquidem aperte *lex* 50. *inf. de decurionib.* (vnde desumpta est *lex* 4. *inf. de lustrali collat.*) quæ huic inter alias coniungenda est ab eodem odio fit: *ea* quippe *lege* Iulianus Christianis, id est, Clericis, tributam a Curialibus muneribus a Constantino M. & Constantio *l.* 1. 2. 7. 8. 9. 11. 16. *inf. de Episcopis Eccles. & Cler.* immunitatem reuocat: Rursum *l.* 1. *sup. de locat. fundorum* (quæ & ipsa *huic* coniungenda est,) Iulianus publicas possessiones (proculdubio agonotheticas iurisque templorum, ludis in honorem Deorum, & ædificiis sacris sartis tectis destinatas,) Ciuitati-
P. 123. bus restitui iubet, quo ciuitatum reparatio procurari possit. Pariter itaque Iulianus *h. l.* mihi videtur, immunitatem tum Ecclesiis, tum Ecclesiasticis ab extraordinariis & sordidis muneribus a Constantino & Constantio tributam reuocare: *l.* 1. 2. 3. 8. 9. 10. 14. 16. *inf. de Episcopis, Eccl. & Cler.* Et vero *lex* 18. *inf. de Episcopis, Eccles. & Cler.* aperte docet Iulianum Apostatam contra sanctissimam *legem*, id est, professionem Clericatus excitatum id decreuisse, vt ne Clerici ab extraordinariis vel ciuilibus muneribus immunes essent. Sed & Sozomenus *lib.* 5. *c.* 5. scribit Iulianum Clericis priuilegia detraxisse: idipsum & Gregorius Nazianzenus *ep.* 166. testatur. Porro Iulianus hac generali *lege*, etiam comprehendit possessores fundorum patrimonialium quod diserte expressum alia eius constitutione, puta *l.* 2. *inf. de coll. fundor patrimon.*

Cœterum tria exempla huiusmodi munerum hic proponit Iulianus: 1. *Cursum publicum*, id est, vt existimare quis possit cursus publici mancipatum; de quo *sup. suo titulo de cursu publico*: vel potius Angariarum & Parangariarum munus: a quo sane Clerici immunes fuere Constantii *lege* 10. 14. *inf. de Episcopis.* 2. Translationes, a quibus sane Clerici immunes quoque fuere Constantii *l.* 15. *inf. de Episcopis*: Honorii *l.* 40. *d. tit. de Episcopis*; translationes, id est translationum solicitudo, *d. l.* 40. denique transferendarum specierum fiscalium munus, de quo dixi ad *d. leg.* 40. quam Græci παραπομπὴν εἰδῶν vertunt: Transuectio quoque vocatur specierum, *l. vlt. inf. de equorum conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* 3. Itinerum solicitudinem, id est muniendi itineris necessitatem seu viarum constructionem. Nempe & ab hac necessitate velut extraordinaria & sordida (vt docet *lex* 15. 18. *inf. h. tit.*) & *l. vlt. inf. de itin. mun.* immunes Ecclesiæ aliquando fuere, quod docebit etiam Honorii *lex* 40. *inf. de Episcopis*: verum vt contrarium, *h. l.* a Iuliano statui censeo, ita sane diserte, venerandas Ecclesias tam laudabili titulo adscripsit Theodosius Iun. *d. l. vlt. inf. de itin. mun.* & Valentinianus Tertius Nouella inter *Theodosianas* 21. & Iustinianus *Nouella* 131. *cap* 5. & Carolus M. *Capitularium lib.* 6. *c.* 7. De quo ad *d. l. vlt. sup. de itinere muniendo.*

Tandem, neque primam *huiusce leg.* sententiam seu præfationem omittendam censeo, qua Iulianus ait, *Nihil Prouincialibus indici sine sua scientia fas esse.* Sane & Ammianus Marcellinus in excessu illo extremo de Iuliani moribus *lib.* 25 *cap.* 4. *Liberalitatis*, inquit, *eius testimonia plurima sunt & verissima: Inter quæ, indicta sunt tributorum admodum leuia; Coronarium indultum*, (vid. *l.* 1. *inf de auro coronar.*) *Remissa debita multa diuturnitate congesta* (vid. *leg.* 1. *inf. de indulgent. debit*) *vectigalia ciuitatibus restituta cum fundis* (vid. *leg.* 1. *sup. de locat. fundorum*: quam *huic* coniungendam esse iam docui) *absque his, quos velut iure vendidere præteritæ potestates.*

Sed & illud hic notandum, quod *Consuetudini* hac parte stari iubet Iulianus: vt cœteroquin Consuetudinis obseruantissimus fuit Iulianus, eiusque obseruantiam præ se tulit, de quo ad *legem vn. sup. de longa consuetud.* quæ & ipsa Iuliani est; ex ipsiusmet etiam scriptis & *epistolis.*

XI. (a) Impp. Valentinianus & VALENS AA. Secundo (b) PF. P.

NIHIL a Prouincialibus extraordinaria patimur indictione deposci. Caueat igitur Magnifica Auctoritas Tua, ne, præter ea quæ a Mansuetudine Nostra patuerit indicta, tenuiorum oneret functionem. (*) Vt si quis (c) vsurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur: Quæ seueritas

iussionis ad Ordinariorum Iudicum Officiorumque terrorem debebit excurrere, vt si eorum vel gratiosa conhibentia, (d) vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit Curialis, eos quoque damni similis (e) pœna castiget. Dat. XIV. Kal. April. Constantinop. Valentiniano, & Valente AA. Coss. [365.]

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcipit, nihil debere a prouincialibus de superindictitiis* (f) *titulis peti, nisi ea tantum quæ a rerum Dominis indicta constiterit. Et hoc iubet, vt quicunque aliquid superexigendum crediderit,* (g) *quadrupli redhibitione componat.* (h) *Sed & ad ordinarios Iudices hanc inquisitionem iubet excurrere, vt etiam si quid in prouinciis eorum a quibuscunque personis aut Curialibus factum est, etiam eos similis damni pœna castiget.*

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* nisi quod posterior eius pars a Triboniano subdita *legi* 8. *C. Iust. de excusation. munerum:* quæ & *ipsa* 8. *lex* est *huius tit. GOTHOFR.*

(b) *Secundus* PP. sub Valente Imperatore: v. *Prosopog. ID.*

(*) *Legis* 8. *C. Iust. de excusationib. munerum*, pars postrema hinc desumpta est. *ID.*

(c) Curialis scil. *hac l. in f.* & *l.* 20. *inf. h. t. ID.*

(d) Pro, *conniuentia*, vt habet Cod. Iust. *ID.*

(e) *Simplicis*, C. Iust. male. *ID.*

(f) *Superindictionis*, Edit in 4. *indictis titulis* MS. G. *RITTER.*

(g) *Plus quam adæratum est*, hoc amplius est in Edit. in 4. *ID.*

(h) *Damnetur* in margin. Edit. in 4. *ID.*

P. 124

COMMENTARIVS.

SVPERINDICI quicquam prouincialibus extraordinaria indictione, quomodo certe sub Valente Basilius *ep.* 423. *siu.* 303. *Edit. Benedictin.* a Comite *Priuatarum*, extraordinarium ex equabus vectigal impositum, improbat, ἔπεισαν τὴν τιμότητά σου φοράδων τέλεσμα τοῖσδε ἐπαγαγεῖν, *persuaserunt dignitati tuæ; vt istis equarum præstationem indiceres*: idque aboleri rogat: vetat hac constitutione Valens Imp. a quocunque tandem Iudice etiam a Præfecto Prætorio, quod & ipsum ferme Constantio visum fuit, *l.* 7. & *l. placet* 8. *sup.* Iuliano, *l.* 10. *sup.* Valentiniano Iuniori postea, *l. vn. sup. de superindicto.* Et quidem adeo id vetat Valens, vt Quadrupli pœnam & Curiali superexigenti, (quomodo & Curiali pœna imponitur in sp. *l.* 20. *in f.*) & Iudici Officioque eius conniuenti imponat, quæ & ipsa Constantio etiam placuit, *l.* 7. 8. *sup.* forte etiam Valentiniano ea sanctione, quæ memoratur *l.* 1. *sup. de superexact.* Cæterum huc facit Ammiani Marcellini locus *lib.* 31. *cap.* 14. *in* ἐκβάσει *de Valentis moribus: Prouinciarum*, inquit, *æquissimus tutor; quarum singulas vt domum propriam custodiebat indemnes; Tributorum onera studio quodam molliens singulari, nulla* VECTIGALIVM *admittens* AVGMENTA, *in adærandis reliquorum debitis non molestus: furibus & in peculatu deprehensis Iudicibus inimicus asper & vehemens. Nec sub alio Principe in huiusmodi negotiis melius secum actum esse meminit Oriens.* Item quod Victor *in Epitome*, de Valente, *Fuit possessoribus consultor bonus.*

XII. (a) Imppp. GRATIANVS, (b) Valentinian. & Theod. AAA. ad Theodorum Com. R. P. (c)

AD Virum Clarissimum & Inlustrem Præfectum prætorio Italiæ (d) scribta porreximus, vt ab Actoribus, & Conductoribus patrimonii nostri, atque ab his qui iure perpetuo (e) possederunt, (f) extraordinarii muneris cessaret iniuria: Neque Suburbicariis partibus (g) Tironum immineret exactio. Sane Præstantia Tua prouidere debebit, quatenus Frumenti & Equorum maturetur exactio. Dat. XV. Kal. April. Treu. Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Gratianus* huius *leg.* auctor est: De quo mox. *ID.*

(c) Malit quis *Com. S. L.* & suadeat Claudianus, hunc ipsum Theodorum alloquens, *Panegyrico in eius consulatum, a vers.* 38.

Hinc SACRÆ *mandantur* OPES, *Orbisque tributa*
Possessi, quicquid fluuiis euoluitur auri,
Quicquid luce procul VENAS *rimata sequaces*
Addita pallentis fodit solertia Bessi.

Sub Comite quippe Sacrarum Largitionum, *sacræ opes*, id est Largitiones & tributa fuere, & Thesauri ac metalla; de quo V. *Notitiam imperii*: & *legem* 4. 12. 14. 15. *sup. de metallis.* Neque tamen quicquam temere ipse mutem. Nam & ea omnia, quæ Claudianus memorat, Comiti R. P. tribui possunt. *Sacræ opes*, inquam, id est priuatæ Largitiones, res, greges, stabula, saltus, item *Orbis possessi tributa*, id est, pensiones ex fundis patrimonialibus. Tandem & metallorum cura Comitem R. P. aliquando respexisse potuit. Argumentum sane *huius l.* ad rem priuatam pertinens, id euincit. *ID.*

(d) Sub quo Italia, suburbicariæ partes, Illyricum & Africa fuere, vide *leg. vn. sup. si per obreptionem. ID.*

(e) *Iure perpetuo possidentes* sunt emphyteuticarii: v. *Paratitlon de locat. fund. iuris emphyt. lib.* 10. *ID.*

(f) *Possiderent. ID.*

(g) *Partes*, pro tractu & diœcesi: ita Ægypti partes seu Ægyptiacæ, *l.* 14. *inf. de nauicul. l. vlt. inf. de Episcopali iudicio*: & Rufino *lib.* 10. *c.* 4. Illyrici seu Illyricianæ partes, *l.* 25. *sup. de petitionib. l.* 49. *inf. de operib. publ.* Italiæ partes, *l.* 15. *inf. de Episcop.* Transmarinæ partes Italiæ, *Cod. Canon. Eccles. Afric. pag.* 895. *Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* Orientis partes, *l.* 3. *sup. de militari veste*: & *l.* 3. *de fid. Cathol.* Plura in *Notitia Imperii. ID.*

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIA quædam munera, & extraordinarias quasdam exactiones, cum hac tempestate Gratianus, hostili procul dubio necessitate adigente, quæcunque tandem illa sit, Treueris in Gallia constitutus, indixisset, atque in his tyronum, frumenti, equorum (de quibus extraordinariis collationibus erit *inf. Titulus* peculiaris, *Qui a præbitione tyronum & equorum excusentur,*) idque per Italiam & suburbicarias etiam partes: cum hæc, inquam, Gratianus indixisset, & quidem constitutione ad Præfectum Prætorio Italiæ, tria super eo nominatim, vt illa, ita & hac constitutione ad Comitem R. P. constituit.

Primum est, quod PATRIMONIALES ACTORES & Conductores, & perpetuo iure patrimonium Principis possidentes ab extraordinariis muneribus immunes esse iubet: De prioribus iam *supra* sæpe. Perpetuo iure possidentes, qui hic dicuntur, vel perpetuo iure tenere, similibusque formulis, *l.* 13. *prox.* & 20. *hoc tit.* cuiusmodi omnes congessi in Paratitlon sup. *lib.* 11. *de locat. fund patrimon.* &c. & quidquid tandem de his perpetuariis conductoribus & fundis *hoc Codice* occurrit, sunt omnino emphyteutici seu emphyteuticarii. Hinc adeo quomodo emphyteutici distinguuntur a patrimonialibus rebusque priuatis, non *vna leg.* inter alias, *l.* 9. *sup.* ita *hac l.* in eadem re perpetuo iure possidentes a conductoribus patrimonii. Hinc *l.* 1. *Cod. Iust. de off Com. S. P.* expresse: *totius perpetuarii, hoc est,* (alii *Codices* habent, *Vel,*) *emphyteuticarii iuris exactio.* Hinc & Græci ad *l.* 20. *inf. h. t.* quæ est *lex* 15. *Cod. Iust. de excus. munerum*: perpetuo iure diserte explicant, emphyteutico iure: Ita igitur quoque accipienda illa Valentiniani *Nouella* 8. *de præscript.* 30. *annor. Iuuat itaque iuris perpetui, emphyteutici, patrimonialis, iuris Reipubl. vagas æternasque calumnias* &c. De horum denique fundorum & possessorum Emphyteuticorum priuilegiis & immunitatibus dixi in *dicto paratitlo*, de hac nominatim immunitate ab extraordinariis ad *d. l.* 9. *supr.* Et hæc de primo *huius legis* capite.

P. 115.

Secundo capite Gratianus Imp. *suburbicarias* partes seu regiones, a tyronum præstatione immunes esse iubet. Aliter Valentinianus Tertius postea in sp. *Nouellæ*, quæ inter *Theodosianas* est 41. *de tironib. leg.* 2. De his suburbicariis regionibus iam sæpe *supra hoc libro*: Quas qui ab Vrbicariis distinguunt, largiter fallunt: vt alibi pluribus ostensum est. Quod vero *suburbicariæ partes* dicuntur, quæ alibi *regiones*, *prouinciæ*, id eodem modo dicitur, pro tractu videl. & diœcesi: quomodo Ægypti seu Ægyptiacæ partes *l.* 14. *infr. de nauicular. l. vlt. infr. de Episcopali iud.* Rufino *lib.* 10. *c.* 4. Ilyrici seu Illyricianæ partes, *l.* 25. *sup. de petitionib. l.* 49. *infr. de operib. publ.* Italiæ partes, *l.* 15. *infr. de Episcopis*: Italiæ transmarinæ partes, in *concil. Carthag.* vid. *Cod. Can. Eccl. Afr. num.* 56. *pag.* 895. *initio Tom. I. Concil. Hard.* Orientis partes *l.* 3. *sup. de milit. veste. l.* 3. *de fide Cathol.* verum de hoc plura in *Notitia Imperii nostra.* Hoc interim priuilegium suburbicariarum regionum notandum, vt cum ab aliis prouinciis Tyrones exigerentur, ab his immunes eæ essent. Quod proculdubio datum Vrbi Romæ, cuius diœcesim hæ constituebant: Quomodo & peculiaris alias sæpe earum ratio habita.

Postremo capite videtur Gratianus id iubere, frumenti & equorum exactionem omnibus ex æquo imminere debere, etiam Actoribus & Conductoribus rei priuatæ, & emphyteuticariis, vid. & *l. vlt. infr. de collat. fundorum*: etiam suburbicariis partibus: Quod non puto: verum id iubere videtur Gratianus, vt summa *celeritate* frumenti & Equorum imperata collatio exigeretur: quandoquidem præsens necessitas vrgeret.

Neque illud omittendum, ex subscriptione Dat. TREV. liquere *hanc l.* tribuendam Imp. Gratiano: vt maxime Præfecti Prætorio Italiæ & suburbicariarum patrium in ea fiat mentio: nam vt maxime, quod alibi prolixe ostendo, Valentiniano Iuniori Italia & Vrbs Roma cessisset, attamen Gratianus vtrobique hoc tempore, Valentiniano admodum iuuene, imperabat.

XIII. (a) Idem AAA. ad Hypatium PF. P. (b)

PRIVATÆ rei nostræ priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo (c) consignata sustineant, neque abiectis (d) sæpius, ac præter primum delegationis (e) canonem (f) postulatis, adficiantur impendiis: Quandoquidem, neque aurario canoni, sub (g) priuilegiis æstimato, aliquid ex (h) ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decutitur: (i) & pari cum ceteris æstimari sorte non conuenit, quos præter annonarias functiones æstimata (k) perpetuo pensionum prærogatiua nexuerint. (l) PP. Karthag. Id. April. Post conf. Syagrii & Eucherii [382.]

NOTAE.

(a) *L.* 10. *Cod. Iust de excus. muner.* GOTHOFR.

(b) *Hypatii* huius Geminam Præfecturam memorat Ammianus Marcellinus *lib.* 29. *cap.* 2. *Inter quos*, inquit, *omnes adolescentia & virtutum pulchritudine commendabilis noster* HYPATIVS *præminebat: vir quieti placidique consilii, honestatem lenium morum velut ad perpendiculum librans: qui & Maiorum claritudini gloriæ fuit: & ipse posteritatem mirandis actibus* PRÆFECTVRÆ *Geminæ decorauit.* Ex quo etiam Ammiani loco liquere potest, quando Ammianus ipse Historiam suam scripserit, nempe per hæc ipsa tempora. Verum de eo plenius *in eius ipsius Vita.* Geminam autem Præfecturam cum ait Ammianus, intelligit Præfecturam vrbis, quam gessit A. 379. vt docet *lex* 26. *infr. quorum appellat.* & Præfecturam Prætorianam, quam gessit A. 382. 383. vid. *Indicem personarum*, & *Consularia Theod.* Eidem sane inscribitur mox *lex* 15. *infr. h. t.* Cuius autem Præfecturæ Prætorianæ Præfectus fuerit Hypatius, docet subscriptio *huius legis*, *PP. Karthag.* vid. & *d. l.* 15. *infr.* ID.

(c) *Perpetuo* iure consignata prædia. Dixi ad *leg.* 12. *prox. supr.* ID.

(d) *Adiectis*, in *C. Iust.* quod melius: quanquam possit quis *abiectis* hic interpretari pro sordidis & extraordinariis muneribus, quod Cuiacius probabat. Illud tamen malim, propter cohærentem vocem *sæpius*, & quæ mox sequuntur. ID.

(e) *Delegatio*, *h. l.* & *l.* 8. *supr.* dixi ad *titulum*, *de annona & trib.* ID.

(f) *Canon* est tributum seu indictio ordinaria. ID.

(g) Id est, intuitu eorum priuilegiorum & immunitatis ab extraordinariis muneribus. ID.

(h) Id est, ob eam & nouam extraordinariorum munerum indictionem. ID.

(i) *Decutitur* id est, remitti solet. ID.

(k) *Aestimatas perpetua*, Cod. Iust. vulg. Edit. RITTER.

(l) Ita quoque C. Iust. *nexuerunt*: Verum reponendum, *nexuerit.* GOTHOFR.

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ res Principis perpetuo iure consignatæ, seu perpetuariæ, id est, emphyteuticæ (de quo plene dixi *ad legem superiorem*) hac quoque Valentiniani Iun. constitutione ab extraordinariis muneribus immunes esse iubentur, vt quamplurimis iam *huius tit.* legibus.

Neque hæc *lex* quicquam præcipuum habet, nisi quod huius immunitatis rationem adsignat, simul & conditionem huiusmodi fundorum perpetuorum declarat; Nempe ait, *pari cum cæteris sorte æstimari eos fundos non oportere;* quia iam grauiore pensione quam cæteri sunt nexi. Quæ ipsa ratio inculcatur *l.* 17. *infr. h. t. cogendarum*, inquit, *intuitu pensionum.* Præter annonarias scil. functiones hi fundi præstabant quoque canonem aurarium, id est, certam & solennem auri pensionem, quod etiam docet *lex* 2. *Cod. Iust. de fundis patrimonialibus: lex* 1. *supr. hoc tit. lex* 8. *infr. de collat. fund. patrim.* quod alii non præstabant: Nempe *propter prærogatiuam perpetuæ possessionis*, & quidem eo maiorem, quod ab extraordinariis nominatim muneribus immunes, futuri erant. Id enim est quod sibi volunt hæc verba, *aurario canoni sub priuilegiis æstimato*; ac si dixisset, pensionem auri eo maiorem huiusmodi fundis imponi & imminere, P. 116. quod priuilegio immunitatis ab extraordinariis potituri sint: quare iniquum futurum, si extraordinariis insuper subiiciantur, quibus pensandis compensationis iure quodam eo grauiori canoni ordinario subiiciuntur: ac maxime, cum ex solenni illa & canonica pensione nunquam quicquam *decuti*, id est, remitti aut detrahi a Principibus soleat; In quo verum sibi dixit Valentinianus: nam ita adsolet, vt quæ canonica semel facta sunt, nunquam remittantur. Atque his obseruationibus, quas dixi, hæc *lex* singularis est, quæ & ipsæ ferme continentur, *l.* 1. *supr.* & *l.* 17. *infr. hoc tit.*

Tandem & hic illud singulare, quod hæc *lex* proprie pertinet ad *Africam* & immunitatem fundorum illorum, quos dixi, per Africam, vt docet *huius leg.* subscriptio *PP. Karthag.* a qua certe immunitas hæc initium duxit: *l.* 1. & 9. *supr.*

XIV. (a) Idem AAA. ad Syagrium PF. P. (b)

EOs qui cum honore *Comitum*, (c) nomine *Magistrorum*, (d) memoriæ præfuerint, (e) vel epistulis, vel libellis: item eos qui ibidem peragendis signandisque Responsis

Nostræ

Nostræ Mansuetudini (f) obsecundant, (g) omnium vilium (h) munerum, ac (*) totius *Capitularia*, (i) siue (vt rem, quam volumus intelligi, communi denuntiationi (k) signemus) *Temonaria* (l) functionis, fieri iubemus exsortes, ita (**) vt eorum vniuscuiusque adscribtio excusetur: non, vt vnus alterius excipiat, si etiam eius summæ sit, vt recipere possit adiunctos, sed, aut suum tantum munus agnoscat, aut si CONplacito (m) opus est, magis alteri ipse societur, quam eidem alter annectatur: Hii igitur (n) qui ex eo gradu e Palatio nostro abscesserint, adesse (o) sibi CONpetentia priuilegia glorientur. Qui vero superioribus (p) dignitatibus creuerint, nihilominus huius loci priuilegia præsto sibi fuisse (q) lætentur. Lecta III. Kal. Septembr. Capuæ, (r) Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

(a) *Lex* 11. *C. Iust. de excusationibus munerum.* GOTHOFR.

(b) *Syagrius* PP. Italiæ videlicet, quod docet subscriptio, *Lecta Capuæ:* & forte etiam eius tantum Italiæ partis, quæ ad dextram Vrbis Romæ iacet, puta Campaniæ (in qua Capua metropolis,) Apuliæ, Calabriæ, Lucaniæ, Brutiorum. Turbata enim hac tempestate admodum & in varias discerpta partes fuit, quæ vnica antea Præfectura Prætoriana Italiæ erat. *ID.*

(c) De his *Comitibus* fuit supra titulus *lib.* 6. *tit.* 26. *De proximis Comitibus dispositionum:* vbi vide quæ dixi ad *leg* 10. & 11. *ID.*

(d) De huius loci interpunctione Marcil. *in Vespas. c.* 21. *ID.*

(e) *Præfuere*, Cod. Iust. *RITTER.*

(f) *Mansuetudinis*, Cod. Iust. *ID.*

(g) Ita *obsecundatores* sacrorum scriniorum *l.* 3. *supr. de prox. Com. disp.* vbi vid. quæ dixi. GOTHOFR.

(h) *Ciuilium* C. Iust. non ita recte: *Vilia* sunt sordida. *ID.*

(*) Sequentia, de Capitularia & temonaria functione recidit Tribon. *ID.*

(i) De *Capitularia* functione, id est, capitum seu tyronum exigendorum onere, dixi ad *leg.* 7. *supr. de tyronib ID.*

(k) γρ. *Denuntiatione*; & hoc pro enunciatione. *ID.*

(l) De *Temonaria* functione, id est, auri tyronici, seu pretii loco tyronum collatione, exactione, dixi ad *eandem leg* 7. *supr. de tyronib.* Quanquam hic locus ita legendus videatur, *Turmariæ & Temonariæ functionis:* nam vtraque species fuit capitulariæ: Illa erat ipsorum tyronum exactio; hæc pretii. *ID.*

(**) Sequentia vsque ad, *si igitur*, recidit Tribon. *ID.*

(m) *Complacitum*, hic est ἐπιβολή, adiectio fundi ad alterum fundum & sociatio. Quid si legamus, *compartito*? *ID.*

(n) *Igitur qui ex eo gradu Palatio nostro adhæserint:* ita *C. Iust. ID.*

(o) *Adesse* sibi, id est, suffragari, competere. *ID.*

(p) Id est, ad superiores dignitates peruenerint. *ID.*

(q) Forte, *esse. ID.*

(r) Hanc subscriptionem iam expendi *supr. not. b. ID.*

COMMENTARIVS.

COMITES, MAGISTRI memoriæ, Epistolarum, libellorum; item Memoriales Epistulares, Libellenses, qui scil. in illis scriniis & Cancellariis, vt hodie loqueremur peragunt & signant responsa Principis, (de quibus omnibus suo *titulo lib.* 6. *de proximis Comitibus dispositionum cæterisque qui in sacris scriniis militant*) ab omnibus vilibus, id est, sordidis muneribus hac Valentiniani Iun. constitutione immunes esse iubentur: ac nominatim a tota functione *Capitularia*, id est, a turmarum seu tyronum ipsorum (vnde *turmaria* functio) vel eorum loco, pretii (vnde *temonaria* functio de quibus omnibus *l.* 7. *supr. de tyronib.* exactione, de qua ipsa immunitate Comitum horum & Magistrorum cœterorumque scriniariorum sunt *l.* 14. 15. *d. tit. de proximis Comit. dispos.* & *l. vnic. qui a præb. tironum.*

In tantum hac immunitate donantur, vt etsi e Palatio postea, id est, ex hoc munere recesserint, vel etiam ad maiores dignitates ascenderint, eadem immunitate porro potiantur: De quo, & similibus, dixi plene ad *d. l.* 14. Sed & *Equorum* pariter iisdem immunitas tributa aliis Constitutionibus; puta *l.* 3. (quæ hoc ipso anno data est, eodemque pertinet quo *hæc* nostra) & *d. l.* 14. 15. *supr. de prox. Comit. disposit.* & *l. vn. infr. qui a præbitione tyronum & equorum excusentur.*

Pertinet hæc *lex*, pariter vt *lex* 15. *prox infr.* & *d. lex* 3. *supr. de proxim. Comitib. dispos.* (quæ ambæ etiam hoc ipso Anno datæ sunt) ad ILLYRICIANÆ expeditionis necessitatem: De qua videndus est Zosimus *lib.* 4. *cap.* 31. 32. 33. Huius expeditionis scil. gratia Theodosius Imperator, *Gratiani & Valentiniani* subsidium & auxilium implorare coactus fuerat: Eadem igitur vrgente, Tyronum & Equorum collationem ad militare subsidium Valentinianus Iun. Honoratis indicere necesse P. 127 habuit: a qua tamen nonnullos vt *hac leg.* ita *dictis duabus legibus* excipiendos credidit.

Vnum superest in *hac leg.* obscurum quod omissum *Cod. Iust.* & continetur *vers. ita vt*, vsque ad *Ii igitur:* Quod tamen lucem accipit ex *l.* 7. *sup.* de

P.127. *de Tironibus.* Nempe pertinet istud, ad Adiunctionem seu coniunctionem plurium consortium, qui singuli tironi soluendo non sufficiunt, ad tironis vel eius loco pretii solutionem: quæ quidem adiunctio seu coniunctio *Complacitum* hic vocatur, si ea vox recte habet.

XV. (a) Idem AAA. ad Hypatium PF. P. (b)

MAXIMARVM (c) culmina (d) dignitatum, Consistoriani quoque Comites, Notarii (e) etiam nostri, & Cubicularii omnes, atque ex Cubiculariis, ab omnibus *Sordidis* muneribus vindicentur: Ceteros autem, Palatina, vel Militari (f) intra Palatium prærogatiua munitos, ita demum priuilegium simile contingat, (g) si prioribus statutis (h) se ad eiusmodi exactionem (i) docuerint pertinere: vt non singulis indulta personis, sed in commune (k) dignitati vel corpori eiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa circa Ecclesias, (l) Rhetores, atque Grammaticos eruditionis (m) vtriusque vetusto more durante. Sane rerum *Extraordinariarum* (*) munus ab omnibus omnino Magnificentia tua sciat esse poscendum, nec posthac aut petitionem, aut vsurpationem cuiquam meminerit profuturam, *Sordidorum* vero *munerum* talis exceptio (n) fit, vt patrimoniis dignitatum superius digestarum (o) nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obsequium pistrini: ne (p) paraueredorum huiusmodi viris (q) aut parangariarum præbitio mandetur, (exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur, (r) vel expeditionis Illyricæ (s) pro necessitate vel tempore vtilitas adiuuatur) operarum, (t) atque (v) artificum diuersorum, (x) excoquendæ etiam calcis (y) obsequia, nulla de talibus adiumenta poscantur: materiam, (z) lignum, atque tabulata exceptorum (aa) virorum patrimonia non præbeant: Carbonis quoque (nisi eum quem moneta solemniter, vel fabricario secundum veterem morem poscit armorum) (bb) ab huiusmodi viris præbitio desistat: Publicis vel Sacris ædibus construendis (cc) atque reparandis, hospitalium (dd) domorum minime cura, (ee) subiaceant: Viarum (ff) & pontium talis (gg) sollicitudo non oneret: Capituli (hh) atque Temonis necessitas nulla mandetur. Legaris (ii) atque Allectis (kk) sumptus, possessio, huiusmodi priuilegiis munita, non ferat. (ll) Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur (mm) nomine possidere, ita (*) vt personis, ac dignitatibus indulta beneficia tandiu vnicuique quandiu superfuerit suffragentur. Omnes autem quorum dignitates atque personas hac lege perstringimus, (nn) non solum quandiu militauerint, verum etiam post missionem, atque etiam eos qui simili honore perfuncti (oo) sunt, generali prærogatiua a præbitione sordidorum munerum vindicamus. Dat. v. Id. Decembr. Antonio & Syagrio coss. [382.]

NOTAE.

(a) *Lex* 12. *Cod. Iust. de excusationibus munerum.* Concordat autem *huic legi* omnino *lex* 18. *infr. hoc tit.* cum qua hæc conferenda est. *GOTHOFR.*

(b) De hoc *Hypatio* dixi ad *leg* 13. *supr. ID.*

(c) *Amplissimarum, etiam militari fastigio, nomina dignitatum:* ita *d. l.* 18. *infr. ID.*

(d) Sic & *diuersa culmina dignitatum. l.* 1. *sup. de Consulibus. ID.*

(e) De *Notariis*, & *Cubiculariis* cæterisque nihil in *d. l.* 18. *infr. ID.*

(f) Intelligit Comites & Tribunos Scholarum, Decuriones, silentiarios & similes, de quibus *lib.* 6. *ID.*

(g) In C. Iust. *contineat*, male. *ID.*

(h) Id est, Superiorum Principum constitutionibus. *ID.*

(i) γρ. *Exceptionem*, quomodo etiam habet *Codex Iustin.* nam & ita mox: *Sordidorum munerum talis exceptio sit:* item: *exceptorum virorum patrimonia non præbeant:* & *l.* 18. *infr. exceptas lege prohibeamus obire personas.* Vel, *excusationem* vel *exemptionem. ID.*

(k) *Singularis iuris* definitionem obserua; quod scil. in commune Dignitati aut Corpori alicui conceditur. *ID.*

(l) Hæc sententia continetur pariter *d. l.* 18. *infr.* Atenim *C. Iust.* quod de *Ecclesiis* hic dicitur, recidit Tribonianus. Sane & Baronius in *Annales suos* non retulit, de quo mox. *ID.*

(m) *Institutionis vtriusque*, ita *d. l.* 18. *infr.* id est, vt dicitur *l.* 11. *infr. de Medicis & Professor.* Atticæ Romanæque doctrinæ: vbi v. quæ dico etiam ex *Gregor. Nazianz. ID.*

(*) Hæc sententia abest a *C. Iust.* sed primum locum occupat in *d. l.* 18. *inf. ID.*

(n) Id est, enumeratio, vt habetur *dict. l.* 18. *infr.* & designatio. Eadem porro enumeratio habetur *dict. l.* 18. *infr.* quanquam non eodem ordine vbique. *ID.*

(o) *Digestarum*, id est, enumeratarum. *ID.*

(p) *Nec*, C. Iust. *ID.*

(q) *Iuris*

(q) *Iuris*, Cod. Iust. *ID.*

(r) Omnino hic reponendum est, *instruitur*: vt mox, adiuuatur. *Instruitur* autem, nempe pastus militaris translatione, vt *d. l. 18. infr.* additur. Neque enim parangariis limes includitur, sed earum præbitione limes annona militari & limitanea instruitur; ita *instrui mansiones* dicuntur *l. 21. supr. de annona & trib. Instructio prouinciæ, l. 28. infr. de susceptorib. ID.*

(s) Olim in *C. Iust. illicitæ*: Verum ex MS. iam ibi restituit Alciatus *Illyricæ*, quod *hic* expressum. *ID.*

(t) De *Operarum* collatione fuit *supr. titulus*, *Ne operæ a conlateribus exigantur. ID.*

(v) Male C. Iust. *operarum quoque artificum*. Sane & ita *d. l. 18. infr. operas atque artifices. ID.*

(x) V. quæ ad *l. 2. supr. ne operæ. ID.*

(y) De *Calcis excoquendæ* munere hoc, v. & *l. 3. 4. supr. de decur. & silent. ID.*

(z) Male C. Iust. *materiam lignorum atque tabulata*. Nam & ita quoque *d. l. 18. infr. non conferendis, tabula-*
118. *tis obnoxia, non lignis, indultam quoque materiem sub eadem exceptione numerabit*: & recte. De quo mox. *ID.*

(aa) Id est, eorum, quos superius excepimus. *ID.*

(bb) Ita quoque *l. 18. infr. carbonis ab eo inlatio non cogetur, nisi vel monetalis cusio, vel antiquo more necessaria fabricatio poscit armorum. ID.*

(cc) *Constituendis* C. Iust. Edit. nonnullæ. ita quoque *d. l. 18. nullam sollicitudinem publicarum ædium vel sacrarum constituendarum reparandarumve suscipiet. ID.*

(dd) Hæc absunt a *C. Iust.* & *d. l. 18. infr. ID.*

(ee) Pro *curæ*: & locus hic ita constituendus: *Publicis vel sacris ædibus construendis atque reparandis, Hospitalium domorum curæ, minime subiaceant. ID.*

(ff) Et hæc sententia abest a *C. Iust.* propter *legem vlt. infr. de itinere muniendo*; quam Iustinianus prætulit. *ID.*

(gg) Pro, *tales. ID.*

(hh) De *Capituli* & *Temonis* necessitate dixi iam ad *legem* 14. *supr.* & plenissime ad *leg. 7. supr. de tyronib.* In Cod. Iust. vulgat. legitur, *capitalis atque temonis. ID.*

(ii) *Legatis* ad Principem missis viatica ex indictione & collatione præbita: de quo mox. *ID.*

(kk) De *Adlectis* his mox. *ID.*

(ll) *Conferat*, Cod. Iust. *ID.*

(mm) Id est, proprio nomine possideat. *ID.*

(*) Sequentia recidit Tribon. vsque ad, *etiam eos qui. ID.*

(nn) Enumeramus, excipimus. *ID.*

(oo) *Functi*, C. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

IMMVNES a sordidis vel extraordinariis muneribus, an & qui habendi sint, quænam item *sordida* proprie munera sint, hac prolixa constitutione definit Valentinianus Iunior: cui gemina germana est Theodosii M. *lex 18. infr. hoc tit.* & proculdubio ex hac illa transsumpta; sic tamen, vt duo ibi exempla sordidorum munerum omittantur, quomodo & a *Cod. Iust.* absunt. Quare & inter se collatæ, mutua luce collustrantur. Et alioquin hæc sui amplitudine iustum & prolixum commentarium desideraret, si sola interpretanda nobis esset, & nisi ex aliis *titulis* & *legibus*, ad quæ digitum intendemus, lucem acciperet.

Res eo redit, ab extraordinariis oneribus neminem excusari posse, & vt *l. 18.* dicitur, communis hæc omnibus populis functio esse debet, & ab omnibus indiscretim meritis atque personis impleri oportet. Quæ quidem ita hoc tempore Valentiniano Iun. & Theodosio M. visa propter expeditiones & necessites Illyricanas, quas Zosimus describit *lib. 4. cap. 30. 31. 32. 33.* quarum etiam mentio fit *hac ipsa leg.*, & *d. l. 18. infr.* de quibus etiam iam dicere anteuerti ad *leg. 13. supr.* & *ad l. 3. supr. de prox. Comit. dispos.* quæ hoc ipso anno eidem Hypatio inscribuntur: & illa quidem postrema, paucis post hanc diebus lata, qua *huic l.* ex parte derogatur: Ab extraordinaria quippe equorum collatione ad militare subsidium Honoratis indictorum cæterisque de collatuo omnium extra ordinem postulatis, obsecundatores sacrorum scriniorum immunes redduntur.

Illud etiam hac parte singulare est, quod *Ecclesiæ* quoque, vt *hac l.* ita & *d. l. 18.* extraordinariis collationibus subiiciuntur; quod tamen Honorio Imp. postea displicuit *l. 21. & 22. infr. h. t.* & *l. 29. 30. 34. 38. 40. infr. de Episcop. Eccles. & Clericis.* Tantum abest scil. a canonicis illationibus immunes fuerint, de quo dixi plenissime ad *d. l. 40.* etsi a sordidis muneribus immunes fuerint, de quo mox. Et hæc de extraordinariis, id est, superindicto & collatione extraordinaria.

Atenim a SORDIDIS muneribus immunitas *hac l.* nonnullis tribuitur, & *d. l. 18.* qui *hac l.* exprimuntur: mox munerum sordidorum enumeratio fit. De personis prius. Nempe octo hominum generibus hæc immunitas tribuitur, puta I. Maximarum Dignitatum culminibus, seu Amplissimarum Dignitatum nominibus, etiam militari fastigio (quod additum *l. 18. inf.*) id est, Præfectis Prætorio, Præfectis Vrbi, Magistris militum, Comitibus S. L. & R. P. Quæstoribus, Magistris Officiorum, de quibus *tit. 6. 7. 8. supr. lib. 6.* Verum & his postea Honorius immunitatem tribuit ab extraordinariis, *l. vlt. infr. h. t.* II. Consistorianis Comitibus, de quibus plene & *tit. 12. lib. 6.* & *ad l. 3. ad leg. Cornel. de sicar.* Et hactenus quidem de Personis & dignitatibus quibus hæc Immunitas tribuitur tam *h. l.* quam *d. l. 18.* sequuntur aliæ *hac leg.* at non itidem in *d. l. 18.*

tres sequentes. III. igitur *hac l.* Immunitas hæc tribuitur & Notariis de quibus *tit 10. lib. 6.* IV. Cubiculariis & Excubiculariis, de quibus *tit. 8. lib. 6.* V. Palatinis & militaribus intra palatium: si modo ostenderent, hanc immunitatem in commune Dignitati suæ aut Corpori iam olim tributam: Quibus verbis indicantur ea omnia Comitum genera de quibus *tit. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. lib. 6.* Item de quibus *tit. 23. 24 25. 26. 27. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35.* Neque enim audiendus est Cuiacius, qui Palatinos hic Apparitores Comitum R. P. proprie accipiendos putabat: & per militares, Agentes in rebus ferme tantum accipiebat. Hactenus Dignitates & Officia Palatina: Nullis aliis enim hæc Immunitas tribuitur, nisi nominatim id dignitati suæ vel Corpori indultum ostenderint, non singulis personis. Multum enim differunt hæ duæ priuilegiorum species. VI. *Ecclesiis* eadem Immunitas a sordidis muneribus tribuitur, vel potius relinquitur, *vetusto*, inquit, *more durante:* Nempe cum anterioribus Principum Constitutionibus tum a sordidis, tum ab extraordinariis, Ecclesiæ immunes essent, quoad *Extraordinaria* a vetusto more *hac leg.* & *d. l. 18.* recessum: quoad *Sordida*, vetustus mos durare iussus VII. & VIII. Rhetoribus & Grammaticis tam Græcis quam Latinis eadem tribuitur immunitas & *hac l.* & *d. l. 18.* de quibus vid. *tit. 21. de professor. qui in Vrb. Constantinop. lib. 6.* & *infr. t. 3. de Medic. & Profess. lib. 13.* ac nominatim *legem 11. eius tit.* & *l. 3. infr. de stud. liber. V. R.*

His ita circa personas distinctis, sequitur iam (quod secundum caput est) designatio sordidorum munerum, de quibus nunc, quæ quidem Quatuordecim numero *hic* designantur, pauciora in *d. l. 18.* & alio etiam ordine.

Primum sordidum munus est *h. l.* & *l. 18. Pollinis conficiendi cura:* & sic pollintoris munus & obsequium.

Secundum, *Panis excoctio:* de quo *supr. tit. de excoctione vel transl. annon.*

Tertium, *Pistrini* obsequium: de quo *infr. tit. de pistoribus.*

Quartum, *Parauaredorum* & *Parangariarum* præbitio: de quibus *tit. de cursu publ.*

P. 129. Quintum, *Operarum* & *Artificum* diuersorum præbitio: de quibus *supr. tit. ne operæ a conlatorib.*

Sextum, *Calcis* coquendæ obsequia: de quo *inf. tit. de calcis coctoribus.*

Septimum, *Adiumenta*, a talibus posci vetantur: quorum nulla mentio fit in *l. 18. infr.* vt neque in *Cod. Iust. Adiumenta* interpretor carpenta, vehicula, iuncturas, vecturas, materiis &c. subuehendis: de quibus mox: pariter vt apud Marcellinum loco quem mox signabo, *ad ciuitates reparandas, materiæ & carpenta* iunguntur. *Prosecutoriarum adiumenta in his*, de quibus *l. 7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* sic & *adiumentis militum* dicuntur opera militaria excitata, apud Am. Marcellinum.

Octauum munus sordidum est *Materiæ, Lignorum & Tabulatorum* præbitio: Quomodo etiam *l. 18. infr. Non conferendis tabulatis obnoxia, non Lignis, indultam quoque materiem sub eadem exceptione numerabit.* Tria nempe hæc in vsus militares diuersa sunt: quæ Tribonianus male duo tantum hic fecit: ita; *materiam lignorum atque tabulata.* Materia scil. de trabibus proprie quoque dicebatur, veluti ad compingenda nauigia, cuius indictio quandoque extra ordinem facta, vt docet *lex 4. inf. de nauiculariis: lex 55. D. de legatis 3.* Quomodo & materia ferri, de quo *l. 2. supr. de fabricensibus.* Eoque sensu Am. Marcellinus *lib. 17. cap. 10. ciuitates quoque reparari, vi barbarorum excisas, carpenta & materias ex opibus suis suorumque præberet.* Pro quo in eadem re Libanius *Orat. funeb. Iuliani pag. 279. edit. Morell.* ξύλα τε καὶ σίδηρον dixit εἰς ἀνάστασιν οἰκιῶν, *ligna & ferrum ad ædium instaurationem.* Hinc & quinquagenariæ longioresque materiæ apud eundem Marcellinum *lib. 18. cap. 10.* Tabulata autem sunt asseres: Ligna vero ad hastilia & sagittas: Vegetius *lib. 4. cap. 8. Seruantur in conditis:* Ligna *quoque hastilibus, sagittisque necessaria reponuntur*, Trabes *quoque &* Tabulata, *vel diuersæ magnitudinis clauos ferreos esse oportet in promptu.* Quare Cuiacii error est, qui ligna comburendi causa hic accipit, & quidem lauacris publicis: materiam vero, operibus publicis. Omnia enim hæc in militarem ferme vsum collata.

Nonum munus sordidum est, *Carbonis* præbitio. Cuius vsus multiplex & collatio diuersa: Alia scilicet extraordinaria, alia vero solemnis & secundum veterem morem; puta in vsura monetæ & fabricationis armorum: Quæ omnia pariter exprimuntur *d. l. 18. Carbonis*, inquit, *ab eo inlatio non cogetur, nisi vel monetalis cusio, vel antiquo more necessaria fabricatio poscit armorum.* Ergo extra hos duos vsus solemnes, ad quos omnes tenebantur, Carbones extra ordinem collati in vsum militarem. De his Vegetius *lib. 4. c. 8. Ad arma facienda ferrum vtriusque temperaturæ, & carbones seruantur in conditis.*

Decimum munus sordidum est, *Publicarum vel sacrarum ædium construendarum cura*, seu sollicitudo: quod & ipsum dicitur *d. l. 18.* De hoc munere seu cura extruendi vel reficiendi operis publici, *l. 4. 18. §. 10. D. de munerib. & honorib.*

Vndecimum munus inter sordida *hac l.* collocatur, cuius nulla mentio fit in *leg. 18. hoc tit.* (quomodo & istud Tribonianus repudiauit) est *Hospitalium domorum cura.* Hi quibus hæc cura committitur, videntur Xenoparochi, quorum munus inter personalia recensetur ab Arcadio Charisio, *l. 18. § 10. D. de munerib. & honorib.*

Duodecimum munus inter sordida, *hic*, & *d. l. 18.* numeratur *Viarum & pontium constructionis solicitudo.* De hoc munere viæ publicæ faciendæ, muniendæ, agitur *l. 1. §. 2. l. 18. §. 7. D. de munerib. & honoribus.* Hoc vero omissum Cod. Iust. propter *l. vlt. infr. de itinere mun.*

Decimumtertium est, *Capituli & Temonis* necessitas: de quo iam ad *l. 14 supr.* & plenissime ad *l. 7. supr. de Tironib.*

Postremum munus sordidum *hic* & *l. 18. infr.* ponitur *sumptuum* præbitio seu collatio *Legatis & Allectis.* De duobus his sigillatim. *Legatis* ad Principem missis viatica (ex indictione & collatione) olim præbita: vid. *l. 18. §. 12. D. de munerib. & honoribus*, *l. 2. in fin. D. de Legationibus.* Sidonius Appollinaris *lib. 5. ep. 20.*

de

de quibusdam Legationem ambientibus: *vtque videantur in negotii communis assertione legati, euectionem refundunt, ipsosque* SVMPTVS *vltro recusant: Sic quoque cum fatigatio* GRATVITA *possit libenter admitti, libentius tamen atque amabilius verecundi leguntur, idque cum* EXPENSA: *tantum impudentia sese ingerentium ponderis habet etiam* FASCIVM TRIBVTARIO NOMINE IPSORVM NIL SVPERFVNDITVR. Idque munusculi nomine, idem Sidonius *lib. 5. ep. 7. Hi sunt qui inuident tunicatis otia, stipendia paludatis, viatica veredariis, mercatoribus nundinas, munuscula Legatis, portoria Quadruplatoribus* &c. Perperam enim id nonnulli ad Xenia referunt, quæ Legatis, id est Rectoribus prouinciarum dari solita. Porro Legatiua hæc Græcis dicta πορεῖα: vide Etymologicum.

Quod *Allectos* attinet, Græci *hic* τὰς ὑπὸ βασιλέως καλουμένους interpretantur, id est, qui a Principe publici negotii ergo euocantur. Allectorum certe non vnum genus occurrit. Sunt *Allecti* de susceptorum genere, quo sensu accipiuntur *l. 11. 12. 13. infr. de Susceptoribus:* & *l. 2. supr. de Quæstionibus.* De his & Sidonius *lib. 5. d. ep. 7.* qui & ideo mensuras his tribuit. *Hi sunt*, inquit, *qui inuident Archariis pondera, mensuras* ALLECTIS, *salaria Tabulariis, dispositiones Numerariis.* Interpres quoque ad *l. 2. infr. de Episcopis:* de *Clericis*, inquit, *non Exactores non adlectos facere.* Hi vero colligendis & perferendis ad largitiones tributis operam nauabant, vt docet *d. lex 11. 12.* & *13.* Quare & his sumptus (pariter, vt Legatis ad perferendas preces missis) seu viatica ex collatione prouincialium data videantur. *Adlecti* alii a quibus & *Adlectionis* honos, de quibus *l. 10. supr. de Prætoribus: l. 1. supr. de decur. & silent l. 7. 8. 9. 10. supr. domesticis & protect. l. 7 de priuil. eor. qui in S. Pal.* pro immunibus & immunitate a functionibus Senatoriis, ab onere Præturæ, quasi ii iam reuera functi essent. Nullibi autem Allecti, pro Euocatis a Principe: etsi illud verum, Euocatis a Principe cursus publici copiam patuisse.

Sequuntur *Exceptiones.* Prima est ratione *Rhetici limitis:* Nempe sordidorum munerum immunitas quæ tribuitur parauaeredorum & parangariarum, cessare iubetur, vbi ex more Rhæticus limes instruendus est, id est, vt exblicat *l. 18.* vbi limes Rhætiarum pastus militaris, id est, annonæ limitaneæ translationem pro solennitate deposcit. Scilicet notandum (quod bonum Accursium hic fugit) Rhætiam seu Rhæticum limitem Alemannicis populis, & inundationibus expositam subinde fuisse; vnde & proprius isti limiti Dux iam olim & deinceps oppositus, quam in rem videndus est Vopiscus *in vita Aureliani, cap. 13.* & in *vita Bonosi cap. 14.* (de duo Vopisci loca sola *hic* laudat Alciatus) Ammianus Marcellinus *lib. 15. cap. 4.* & *lib. 16. cap. 11. 12. lib. 17. cap. 6. lib. 28. cap. 2.* & *Notitia Imperii*, vbi *Ducis Rhætiæ primæ & secundæ* insignia & prædia memorantur *fol. 172.* Et nominatim a Iuthungis Alemannis hac tempestate infestatus hic limes Rheticus: v. Ambrosium *de legatione sua ad Max.* p. 130. Prosperum & Idacium *in Chron.* Sidonium *Carm. 7. v. 374.* Annonam proinde & species annonarias ad limitem istum Rheticum transuehi oportuit, iisque limitaneum militem instrui, adeo quidem vt huic specierum transuectioni integræ legiones deputatæ fuerint, vt diserte testatur Notitia Imperii *fol. 172. Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, transuectioni specierum deputatæ Fœtibus: Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, transuectioni specierum deputatæ Teriolis.* Quinimo & extra ordinem transuectioni isti prouinciales parauaeredos & parangarias præstare cogebantur, vt ex *hac l.* & *d. l. 18.* apparet. Atque hæc ipsa onera Rhetica sunt, quæ memorantur *l. vlt. infr. de conlat. fundor. patr.* vbi ait, *mediam pensionem horum onerum soluere* IVSSOS *detentatores patrimonialium & emphyteuticorum fundorum.* Sane de hac annona Rhetica accipiendus quoque Augustini locus, *lib. 18. de ciuitate* DEI, *cap. 18. Annonam*, inquit, *inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Retia (γρ. Retias) deportatur.* Nam quæ ibi de *Reticulo panis* nonnulli obseruant, somnia sunt.

Sententia extrema *huius l.* continetur Limitatio, & retro Ampliatio huius immunitatis a sordidis muneribus: Nempe definitur: immunitatem istam a sordidis muneribus personalem esse, & sic, quod expresse additum *l. 18.* ne quidem vxoribus eorum competere: item vita finiri, & sic ad hæredes non transire, quod *l. 17. prox. infr.* & *d. l. 18.* nominatim cauetur; Retro, eam Immunitatem quoque durare, quod & ipsum nominatim exprimitur *l. 19. infr.* quæ lex occasione *legis 18.* lata est, & ad eam explicandam pariter vt *lex 16. prox. infr.* eodem fine lata huic explicandæ.

Altera exceptio est circa Carbonis præbitionem: nempe eos, qui a sordida carbonis præbitione immunes sunt, hac immunitate non frui, ratione carbonis in vsum monetæ, & fabricationis armorum.

XVI. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. ad Neotherium PF. P. (b)

SORDIDORVM munerum excusatione (c) delata personis, ad heredem successoremue transire non potest: Neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis, contemplatione dignitatis atque militiæ, indulsisse nos constat. Igitur, (*) ne superindictorum nomine cuiusuis domus minus præstet, neve quis id audeat postulare, Oraculi Nostri definitione sancimus. Dat. XVIII. Kal. Maii, Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) *Lex 13. C. Iust. de excusationibus munerum.* GOTHOFR.

(b) *Neotherius PP.* sub Valentiniano Iun. Italiæ scil. *ID.*

(c) *γρ. Excusatio quæ.* Sane & *Cod. Iust.* habetur, *excusatio. ID.*

(*) Cœtera resecata sunt a Triboniano, de quorum sententia mox videbimus, *ID.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM sordidorum munerum, quorum recensum instituit *lex prox. 15. supr.* & *lex 18. infr.* ad hæredem eius cui ea competit non transire definit *hac leg.* Valentinianus Iunior, pariter vt Idem iam definiuit *d. l. 15.* & Theodosius M. definiet *d. l. 18. in fin.* Ita vt inquit *dicta lex 15.* personis ac dignitatibus indulta beneficia tamdiu vnicuique quamdiu superfuerit suffragentur. Quibus similia *hac l.* & *dict. leg. 18.* continentur: Ratione vtrobique addita. Neque enim, potest esse perpetuum ait *hæc lex*, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis atque militiæ, indulsisse, nos constat. Neque enim, ait *lex 18. ea quæ laborum contemplatione singulis sunt delata personis, hæres poterit vindicare securus.* Quæ omnia, vt eleganter dicuntur, ita cum vulgata Iuris Regula conspirant, quæ continetur *l. 68.* & *leg. 296. D. de Regulis iuris:* ad quas *leges* dixi plenius.

Duo vero adhuc singularia *hac l.* occurrunt; Prius nequidem Rescripto Principis hanc immunitatem ad hæredes seu domum priuilegiati extendi posse: siue in totum, siue in tantum: veluti vt domus priuilegiati seu hæredes eius superindictorum nomine, id est, de extraordinariis sordidis muneribus, minus præstet. Qui casus addendus est aliis, quibus Rescripta Principis non valent, quæ congessimus *tit. de diuersis rescriptis.* Alterum est, quod *superindictorum* appellatione extraordinaria sordida munera hic designantur: sunt enim ea, *superindicti* species: de quo consule *paratitlon de Superindicto, supr.*

P. 131.

XVII. (a) Idem AAA. ad Principium PF. P.

COGENDARVM inuitu pensionum, a fundis Patrimonialibus, vel Emphyteuticis, extraordinaria functionum sarcina remoueatur; capitis (b) atque fortunis eorum Iudicum atque Officiorum, qui priuilegia tanta temerauerint, discrimine minime defuturo, si similem rursus (c) inquietudinem mouere temptauerint: fundos enim tam Patrimonialis iuris, quam Emphyteutici, absque (d) his quæ Diuali lege præcepta sunt, ad alia iubemus onera non vocari. Dat. III. Id. Decembr. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *C. Iust.* Forte *illi* iungenda est *lex* 17. *supr. de diuersis Officiis.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Capiti. ID.*

(c) Ergo id hactenus factum fuerat. *ID.*

(d) *Absque*, hic accipitur, pro *præter*, seu exceptis his: quo sensu sæpissime apud Victorem Schotti. Eandem vocem restitui *l. 18. supr. de Prætoribus. ID.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALIVM, & EMPHYTEVTICORVM fundorum immunitas ab extraordinariis muneribus cum labefactata fuisset, hac rursum Valentiniani Iun. constitutione sancitur; pariter vt *l. 13. supr.* & quamplurimis aliis aliorum Principum constitutionibus, puta *l. 1. 2. 5. 9. 12. supr. l. 20. infr. l. 1. infr. de itinere mun. l. 2. supr. de indictionibus.*

Rationem quæ *initio legis* continetur, iam expendi ad *d. legem 13. supr. h. t.* Cuius hic sensus est ab Extraordinariis eos fundos immunes esse oportere, intuitu & contemplatione pensionum & canonis, qui ab his de more & solenniter iam grauis satis exigitur. Extremorum *legis* verborum hæc sententia est, fundos illos solis canonis pensionibus exceptis, aliis oneribus non subiacere.

XVIII. (a) Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & Arcad. AAA. Tatiano PF. P. (b)

EXTRAORDINARIORVM munerum beneficiis (c) nullum omnino potiri iubemus, sed quidquid talis obsequii communis omnibus populis functio postularit, id ab omnibus indiscretum (d) meritis (e) atque personis iubemus impleri. Neque sane deest, vbi vel meritorum priuilegia, vel dignitatum, a communione (f) vindicemus, siquidem ea munera quæ *Sordida* nuncupantur excepta (g) lege prohibeamus obire personas, scilicet ne ad eorum obsequia amplissimarum etiam militari fastigio, nomina dignitatum, vel Consistoriani Comites deuocentur (h) quæ simili priuilegio Ecclesiis, Rhetoribus,

adque

adque Grammaticis institutionis (i) vtriusque largimur. Ac ne in occulto lateat, quæ sit munerum enumeratio *Sordidorum*, vocabulis ipsis signata respondet. (k) Eius igitur patrimonium, quem ab his obsequiis lex nostra defendit, cura conficiendi pollinis non habebit: (l) nullam excoctionem panis agnoscet: nulla pistrinis obsequia dependet: operas atque artifices non præbebit: excoquendæ ab eo calcis sollicitudo cessabit: non conferendis tabulatis obnoxia, non lignis, indultam quoque materiem sub eadem exceptione numerabit: nulla paraueredorum & parangariarum præbitione pulsabitur (exceptis his, quas *Rhetiarum limes, expeditiones Illyricæ*, quas pastus (m) translatio militaris, vel pro necessitate, vel pro sollemnitate deposcunt:) carbonis ab eo inlatio non cogetur (nisi vel monetalis cusio, vel antiquo more necessaria fabricatio poscit armorum) nullam sollicitudinem Publicarum ædium vel Sacrarum constituendarum reparandarumue suscipiet; nulla pontium, vel viarum constructione retinebitur: temonis siue capituli onera non sentiet: Adlectis atque Legatis nihil in sumptuum conlatione numerabit. Quæ vniuersa ita enumerati viri ad suum nouerint priuilegium pertinere, vt ea nec vxorum facultatibus indulta cognoscant, & suis patrimoniis cum viuendi circunscribta temporibus: *Neque* enim *ea, quæ laborum contemplatione singulis sunt delata personis, heres poterit vindicare securus.* Dat. III. Non. Iul. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio coss. [390.]

P. 132.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Inst.* huius legis suæ meminit Theodosius, *l.* 19. *prox. infr.* & omnino concordat Valentiniani Iun. *lex* 15. *supr. hoc tit.* GOTHOFR.

(b) Tatianus PP. sub Theodosio M. Orientis scil. vt *d. l.* 19. *prox infr.* nominatim additum v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Beneficia*, sunt immunitates, priuilegia, dixi plene ad *l.* 4. *supr. de constit. Princip. ID.*

(d) *γρ. Indiscretim;* quanquam & istud defendi posse scio. *ID.*

(e) *Merita*, sunt hic fastigia dignitatum, & reuerentia professionis. *ID.*

(f) *Communio* est ius commune & promiscuum. *ID.*

(g) *γρ. Exceptas*; Vide & quæ dixi in *Nota* i. ad *d. l* 15. *ID.*

(h) Hic omittuntur *Notarii & Cubicularii*, & Cœteri his coniuncti, *d. l.* 15. *supr. ID.*

(i) Eruditionis vtriusque *l.* 15. *hoc tit.* vbi dixi. *ID.*

(k) Gothicus stylus: Sensus est, inquirenti, hanc enumerationem responsuram. *ID.*

(l) Gothicus & hic stylus, *aliquam cura habere*, id est, curam sustinere. *ID.*

(m) *Pastus militaris translatio*, id est, annonæ militaris: ita pastus primipili, *leg.* 8. 10. 11. 16. *supr. de cohortalibus. ID.*

COMMENTARIVS.

De IMMVNIBVS ab extraordinariis & sordidis muneribus eadem prope est *hac leg.* Theodosii Magni sententia, quæ Valentiniani Iun. *l.* 15. *supr. h. t.* ad cuius instar etiam hæc expressa videtur. Quare singula pene ad eam dicta, *hic* iterari frustra fuerit. Sane hæc in multis auctior, in aliis arctior deprehenditur: denique in aliis explicatior. Auctior in sequentibus; Primo in opponendis muneribus sordidis & extraordinariis, & *initio* statim *legis*, & *vers.* neque *sane deest:* nempe ait satis habere in quo sibi gratulentur exceptæ *hac leg.* personæ, quod sordidis muneribus immunes sint, & hac parte a communione aliarum personarum vindicentur, quam vt ab extraordinariis excusentur. Secundo auctior in eo, quod Amplissimas Dignitates non tantum ciuiles hic accipiendas dicat, verum etiam Militari fastigio, id est, Magistros militum, Equitum, Peditum, dubitationi videl. tollendæ: etsi *l.* 15. *supr.* satis generali appellatione Culminum Maximarum dignitatum comprehendantur. Contra arctior *huius leg.* expressio in tribus: Neque enim inter exceptas personas enumerat Notarios, Cubicularios, & Ex-Cubiculariis. Neque in recensu Munerum sordidorum memorat Adiumentorum, aut hospitalium domorum curam. Neque etiam hanc immunitatem constare dicit expresse *post militiam* quamdiu vixerint: quæ omnia exprimuntur *d. l.* 15. Quod postremum etiam postea occasionem dedit *legi prox.* 19. Manifestior est & explicatior in eo; Primum quod Parauerdorum & Parangariarum, quas deposcit Rhetiarum limes & expeditiones Illyricæ, vsum indicat: nempe ad pastus seu annonæ militaris translationem: Item, quod harum immunitatem ad vxorum facultates non porrigi definiat. Quod singulare est: nempe vt mariti immunitate vxor non fruatur: Tandem, quod rationem addit, cur hæredibus hæc immunitas non tribuatur, de qua iam ad *l.* 15. & 16. *supr.*

XIX. (a) Idem AAA. Tatiano PF. P. Orient.

EAM legem, (b) quam *de extraordinariis sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum*, sine vlla ambage præscribsimus, ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, seruandam esse præcipimus, vt hisdem beneficiis non quan-

quandiu militauerint, sed quandiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kal. April. Med. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTAE.

(a) *Lex* 14. *C. Iust. de excusationibus munerum. GOTHOFR.*

(b) Intelligit *legem* 18. *prox. supr. ID.*

COMMENTARIVS.

CONFIRMAT *hac l.* Theodosius M. *legem suam 18. prox. supr.* eo nominatim expresso, vt immunitas *ea l.* concessa non cum dignitate seu militia expiret, verum cum vita perennet, etiam post missionem seu deposita dignitate, quod vt *lege* 15. *supr.* clare expressum fuerat, non ita clare *l. 18. prox. supr.* Quod vtique singulare est, vt videlicet priuilegium Dignitati tributum seu laborum contemplatione, etiam honore perfunctis seruetur. Quare non alia *huius l.* sanciendæ Theodosio occasio fuit, quam vt id exprimeret, quod non adeo aperte expresserat *fine d. legis 18. prox. supr.* Illud enim hactenus cauerat, hanc immunitatem *cum viuendi temporibus circumscriptam:* Non vero id expresserat, vt etiam post militiam competeret. De quo tamen dubitatum in aliquo casu videtur, quasi toto quidem vitæ tempore ea competeret, dummodo in eadem militia perstaret.

P. 133.

XX. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Messiano Com. R.P. (b)

EVIDENTER aque absolute iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo (c) iure teneantur, aliquid (d) præter ordinem, superindicti, vel pretii (e) petiti (f) nomine, vel de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant: Nam hoc & a Diuis Principibus impetratum (g) est, & a Nostra Serenitate reparatum. Quisquis igitur Iudicum contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus, alia de Officiis suis, totidem & de Curialibus, (h) qui exsequi male iussa festinant, nouerit eruenda. Dat. XVII. Kalend. Iul. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) *Lex penult.* siu. 15. Cod. Iust. *de excusationibus munerum. GOTHOFR.*

(b) *Messianus* Comes R. P. sub Honorio. Eidem inscribitur A. D. 389. *lex* 3. *sup. vnde vi*, quæ Valentinianum Iun. Auctorem habet. v. *Prosopogr. ID.*

(c) De *Perpetuariis* his fundis semel dixi plene *ad leg.* 12. *sup. h. t. ID.*

(d) Quantumcunque, ne quidem mediam pensionem. *ID.*

(e) Pro tironibus & equis *l.* 1. *inf. qui a præb. tironum. l.* 1. 2. 3. *inf. tit. prox. de Equorum conlat. ID.*

(f) Abest hæc vox a *Cod. Iust. ID.*

(g) Sustineri potest; quanquam & eodem sensu tentet quis, *imperatum*, vti & habent Editiones vulgat. Cod. Iust. *ID.*

(h) Dixi de hoc ad *legem* 11. *sup. h. t. ID.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALIVM & PERPETVARIORVM (id est Emphyteuticorum) fundorum & conductorum immunitatem ab extraordinariis & sordidis muneribus a tot Principibus sancitam, cum labefactari cœpisset, hac constitutione *Honorius* reparat: de quo tot iam extiterunt *hoc tit.* constitutiones: proposita multa Iudicibus & eorum Officiis & Curialibus. Et quidem, vt ipsemet præfatur, *euidenter & absolute*, id est, vt quocunque tandem obtentu, quæcunque tandem portio, quam modica esse possit, ab his nullatenus exigi possit. Et tamen idem Honorius postea mediam pensionem eos aliquando soluere voluerat: quam tamen idem remittit iuxta Valentiniani constitutionem in *leg. vlt. inf. de collat. fund. patrimon.*

XXI. (a) Idem AA. Theodoro PF. P. (b)

PRIVILEGIA Venerabilis Ecclesiæ, quæ Diui Principes contulerunt, inminui non oportet: Proinde etiam, quæ circa Vrbis Romæ Episcopum, (c) obseruatio intemerata custodiet: ita vt nihil extraordinarii muneris Ecclesia, vel sordidæ functionis agnoscat: &c. Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda ei *lex* 30. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Concordat huic legi, *lex* 22. *prox. inf.* Tres has omnes ex æquo omisit Baronius in *Annales suos* referre. *ID.*

(b) *Theodorus* PP. sub Honorio Imp. & quidem Italiæ, vt vel argumentum *huius l.* ostendit. vid. de eo *Prosopogr. ID.*

(c) Scilicet Diui Principes contulerunt ἀπὸ τῦ κοινῦ: nisi pro, *quæ*, supra legamus, *æque. ID.*

XXII. (a) Idem AA. Theodoro PF. P. (b)

PRIVILEGIA Venerabilis Ecclesiæ imminui non patimur, ita vt nihil extraordinarii muneris Ecclesiæ, vel sordidæ functionis, agnoscant. Quidquid igitur præceptis veteribus reuerentia religionis obtinuit, mutilari, etiam pœnæ interminatione, prohibemus: Ita, vt hi quoque qui Ecclesiæ obtemperant, his quibus cautum est, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Id. Iun. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* & *Annalibus Ecclesiasticis* Baronii. Hæc porro *lex* ferme transcripta est ex *superiore lege*, simul &; quæ *illi* iungenda est, *l.* 30. *inf. de Episcopis Ecclesf. & Cler. ID.*

(b) De *Theodoro* hoc PP. Italiæ iam ad *leg. super. ID.*

COMMENTARIVS.

P.134. ECCLESIARVM, ac proinde & EPISCOPORVM, ac nominatim Episcopi Romani (qui hoc adhuc Anno SYRICIVS erat, Damasi successor,) & CLERICORVM immunitatem ab omnibus extraordinariis & sordidis muneribus, ab anterioribus iam Principibus concessam, Honorius Imp. his duabus constitutionibus, ad eundem Theodorum PP. Italiæ emissis, & tertia insuper, quæ priori iungenda est, puta *l. 30. inf. de Episcop. Ecclesf. & Cler.* proposita etiam pœna, confirmat A. D. 397. iterata constitutione, intra quartum ferme mensem; sed & anterioribus & posterioribus aliis quamplurimis, puta *l. 29. 34. 36. 38. 40. eod. tit. de Episcop. Ecclesf. & Cler.* Addatur & Sozomeni locus *lib. 8. cap. 1.* Quæ toties repetitæ constitutiones argumento sunt, quam difficulter hæc immunitas inualuerit.

Tria interim ex his *legibus* obseruanda sunt: Primo, ex hoc singulari priuilegio seu immunitate Ecclesijs & Ecclesiasticis ab extraordinariis & sordidis muneribus tributa, colligi posse, Ecclesias & Ecclesiasticos hac tempestate ordinariis & canonicis tributis obnoxios fuisse; de quo dixi plene ad *leg. 40. inf. de Episcop. Ecclesf. & Clericis*, & ad *leg. 33. sup. de annona & trib.* & *l. 15. inf. de Episcop. Ecclesf. & Cler.* Secundo ex his *legibus* liquet, priuilegia Ecclesiis tributa, non illico statim ad Ecclesiasticos pertinuisse, verum speciali Principum beneficio & declaratione opus fuisse: id quod sane *hac vtraque lege* fit, & *tertia illa 30. inf de Episcopis Ecclesf. & Cler.* Postremo obseruandum ex *priore l. 21.* scilicet, Romanis quoque Episcopis ab Imperatoribus hæc priuilegia & *beneficia* nominatim, & si quæ alia forte similia προνόμια, προτόμια, πρεσβεῖα concessa fuisse, & in his, vt dixi extraordinariorum & sordidorum munerum immunitatem, sic etiam vt peculiari *lege* tum opus fuerit. Sane & Constantius *l. 13. inf. de Episcop. Ecclesf. & Cler.* Vrbis Romæ & Ecclesiæ Clericis concessa priuilegia confirmat: itemque *l. 14. eod. tit.* quarum illa Præfecto V. inscribitur, hæc Felici Episcopo, Vrbis Romæ, quæ priuilegia qualia sint, ex *eadem leg. 14.* videre est.

XXIII. (a) Idem (b) AA. & Theod. A. Melitio PF. P. (c) Post alia.

AB Illustribus personis sordida munera & extraordinariæ necessitatis damna remouemus, *&c.* Dat. xv. Kalend. Mar. Rau. DD. NN. Honor. IX. & Theod. V. AA. (d) Coss. [412.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. C. Iust. de excusationibus munerum.* Et iungenda *huic* est *lex vn. inf. qui a præbitione tyronum & equorum excusentur* GOTHOFR.

(b) Inscribendi hi Impp. *Honorius & Theodosius*: vt etiam inscripti *d. l. vn.*

(c) *Melitius* PP. sub Honorio, cui inscriptæ quinque præterea *leges*, vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Reponendi hi Coss. quoque in *d. l. vn. ID.*

COMMENTARIVS.

ILLVSTRES personæ ab omnibus non tantum sordidis, verum & extraordinariis muneribus immunes ab Honorio esse iubentur *hac leg.* cum antea Valentiniani Iunioris & Theodosii constitutionibus *lex 15.* & *18. sup.* a sordidis tantum immunes essent; rursum cum ipse Honorius *leg. vn. inf. qui a præbitione tyron.* (quæ huic *legi* iungenda est) inferiores dignitates non ab omnibus, verum a certis & paucissimis, puta Tyronum, Equorum & auri præstatione immunes faciat. Quinam autem Illustres sint, iam ad *d. legem 15.* ostendi, & docet *Notitia Imperii*, & Nostra *Notitia Theodosiana.*

DE EQVORVM CONLATIONE. (*)

TITVLVS XVII.

Abest hic *Titulus* a *Cod. Iust.*

(*) Extraordinaria scil. quæ ratio, cur hic *Titulus* superiori subiiciatur: Nam *Titulus XXIII. lib. VIII. de oblatione Equorum*, est de ordinaria iam Equorum oblatione facta.

PARATITLON.

EQVORVM *Rubr.* & *aliis ll. multis*, (qui Curatoricii dicuntur *l.* 29. *sup. de annona & tribut.* Curatoricio nomine flagitabantur, *leg.* 2. *hoc tit.* item Canonici militares, *leg.* 3. *boc tit.*) conlatio, *Rubr.* & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 27. inlatio, *l.* 1. *sup. de distrahend. pignor.* oblatio, *sup. tit. de oblatione equorum*, præstatio, *leg.* 2. *sup. de decurion. & silent. leg.* 14. *sup. de prox. Comit. dispofit. leg.* 2. *inf. de Medicis*, repræsentatio, *leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum qui in S. P.* præbitio, *leg.* 1. 15. *inf. de nauicular.* pro rerum necessitate, *dict. leg.* 2. *supr. de decurion. & silent.* vt instrueretur vsus armorum, *leg. vn. supr. de oblat. Equorum.* castrensi vsu efflagitante, Symmachus *fine dict. ep.* 27. Destinatis ad agendas curas Reipubl. vel alterius officii, *leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum qui in S. P.* Colonis & obnoxiis *leg.* 1. *hoc tit.* Honoratis, *dict. leg.* 2. *sup. de decurion. & silent. leg.* 3. *supr. de prox. Com. disp.* & *dict. leg. vn. de oblat. equorum: leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum, qui in S. P. leg.* 138. *inf. de decurion. leg.* 15. *inf. de nauicul.* Honorariis, *dict. leg. vn.* qui vsque ad honorariam dignitatem peruenerunt, *leg.* 138. *inf. de decurion.* (etiam Nauiculariis *leg.* 14. & 15. *inf. de nauicular.*) collegiatis Negotiatoribus V. R. Symmachus *dict. ep.* 27. indicebatur, imminebat. Hi autem vel ipsi præstabantur, missis ad eos probandos Stratoribus: vid. *leg. vn. de oblat. equor.* & *l. vn. de stratorib.* vel adærabantur, *leg.* 3. *h. tit.* id est solidi pro his exigebantur, *leg.* 1. *h. t.* in pretio exactio fiebat, *leg.* 1. *hoc tit.* & *l.* 20. *sup. de extraordin. lex vn. inf. tit. prox.* Per singulos enim equos, *leg.* 2. *hoc tit.* pro singulis equis, *leg.* 2. *h. t.* & *l.* 29. *supr. de annona.* præstabantur, Viceni terni solidi, *leg.* 1. *hoc tit.* Per Africam in Proconsulari prouincia Africa, *leg.* 2. *hoc tit.* viceni solidi primum, *leg.* 2. *hoc tit.* vt ex Numidia, *dict. leg.* 29. Verum postea octoni & deni solidi tantum *dict. leg.* 29. ex Byzacena, Tripolitana quini & deni *dict. leg.* 29. Ex his septeni solidi contubernalibus ministrabantur, *leg.* 2. *h. t.* militi deuotissimo, *leg.* 3. *h. t.* Comitibus stabuli pro sportulis bini solidi pro singulis equis tribuebantur, *l.* 3. *hoc tit.* quod abrogatum *l.* 29. *sup. de annona & trib.*

Immunes tamen erant ab hac præstatione Archiatri, & Ex-archiatris, *leg.* 2. *inf. de Medicis.* Decuriones, Silentiarii, *dict. leg.* 2. *sup. de decurion. & silent.* Proximi Comites dispositionum, *leg.* 14. *sup. de prox. Comitib. dispos.* in sacris scriniis militantes, *leg.* 15. *sup. de prox. Comitib. disp.* Memoriales & Palatini, qui ad agendas curas Reipublicæ vel alterius officii fuerint destinati, *leg.* 2. *sup. de priuil. eorum qui in S. P.* Curiales, qui gradu meritorum ad honorariam dignitatem peruenerunt, *leg.* 138. *inf. de decurion.* Corporati negotiatores Vrbis Romæ ex mente Symmachi *lib.* 10. *ep.* 27. aliique, de quibus *proprio* mox *titulo*; *prox. inf. qui a præbitione Tyronum & Equorum excusentur.*

P. 136. I. (a) Impp. Valentinianus, & VALENS AA. Alexandrino (b) Com. R.P.

VICENI & terni solidi, per singulos equos, qui a Colonis, atque ab obnoxiis, (c) exiguntur, ipsi magis iugiter, quam fraude Procuratorum (d) nostrorum equi offerantur. Dat. III. Kalend. Iun. Marcianop. (e) Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NO-

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Al. *Alexandriano.* Eidem inscribitur hoc ipso anno *l. 14. inf. de susceptorib. lex 11. sup. de iure fisci:* & anno 369. *lex 11. sup. de petitionibus. ID.*

(c) *Obnoxii*, a quibus tributa exiguntur; quomodo & Ausonius in Gratiarum actione *c. 23. ID.*

(d) *Procuratores rei priuatæ* intelligit, qui sub dispositione Comitis R. P. fuerunt. vid. *Notitiam imperii:* vbi tamen in Orientis Imperio (quo hæc *lex* pertinet) nonnisi *Procuratores saltuum* memorantur. *ID.*

(e) *Marcianopoli* Valens, vid. Ammianum Marcellinum, *lib. 27. cap. 5.* Zosimum, *lib. 4. c. 10. 11.* Suidam in v. Ουάλης: Quanquam Ammiani locus ad A. 369. magis pertineat, & subscriptionem *legis 7. sup. de falsa mon. l. 15. sup. de erogat. mil. ann* Thraciæ autem vrbis Marcianopolis, vt Zosimus ait *dict. c. 10.* id est diœceseos Thraciæ: nam alioquin Mysiæ vrbs est, quod Ammianus docet *d. lib. 27. cap. 4.* & quidem Mysiæ inferioris. Quæ Thracia & Mysia Valenti in diuisione Imperii cessit, vt idem Zosimus scribit. *lib. 4. cap. 3. ID.*

COMMENTARIVS.

PRETIVM pro equis (in vsum militarem videlicet necessariis) at non etiam equos ipsos, præberi iubet hac constitutione *Valens* Imp. pariter vt Honorius *l. 2. 3. inf. h. tit.* & *l. 29. sup. de annona & tribut.* cuius pretii quoque mentio fit, *l. 20. sup. tit. prox. de extraordin.*

Quatuor autem de hac Equorum collatione vel ex *hac leg.* obseruentur, quæ & ad sequentes *leges* ferme transferri possunt. Primum est, *Adærationis* equorum *modus*, id est, quo pretio singuli equi æstimati fuerint: Nempe viginti tribus solidis singulos equos *hac leg.* æstimat Valens; quæ æstimatio seu adæratio vt postea immutata fuerit, & quidem per Africam, videndæ sunt *duæ leges prox. inf.* & *dict. lex 29. sup. de annona.* Sane enormi pretio equorum subinde attriti prouinciales; atque ea indulgentiæ Principalis sæpe materia, relaxando enormi pretio. Quo facit Mamertini locus in *Gratiarum actione pro Consulatu*, vbi inter Iuliani laudes memorat. *Ipso tempore leuati* EQVORVM PRETIIS *enormibus Dalmatæ: Epirotæ, adinicitas, intolerandi tributi mole depressi, prouidentia Imperator tua non modo miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam reuexerunt fortunam.*

Secundo, Quibus hæc equorum præstatio indicta, videndum; Nempe varie; modo his, modo illis. *Hac* sane *leg.* a Colonis & ab obnoxiis exiguntur: id est a Colonis qui obnoxii & adscripti terræ: ita enim hoc accipio; quomodo etiam obnoxii dicuntur *Nouella Valentiniani 9.* de quo vid. *Paratitl. sup. de fugitiuis colon.* Non vero vt *Obnoxii*, sint hic Actores & Procuratores rei priuatæ, qui rationibus obnoxii erant, de quibus *l. 2. Cod. Iust. de Agricolis & mancip. domin.* de quibus Græci quoque acceperunt *leg. 1. Cod. Iust. de Agricol. censitis & Colonis:* (quæ desumpta ex *leg. 4. sup. de extraordin.*) cum *ibi* legerunt, *rationibus*, περὶ λογισμοὺς. Sed neque *Obnoxiorum* appellatione hic intelligendi omnes ii qui huic collationi subiacebant: quo sensu & *Obnoxiorum* vocem vsurpat Ausonius, *Gratiar. act. cap. 23.* De aliis, quibus hæc collatio indicta iam dixi plene *in Paratitlo.* Addatur & Symmachus *lib. 10. ep. 27.* vbi Equorum collationem a Valentiniano Iun. A. D. 384. castrensi vsu efflagitante, Corporatis Negotiatoribus vrbis Romæ, imperatam memorat: quod tamen ipse non probaret.

P. 137

Tertio videndum, *Cur* pretium magis, quam equos conferri voluerint Principes, & *hac* quidem *leg.* Valens: quod ipse obscure indicat *fine legis*, *Ipsi* (solidi) *magis iugiter, quam fraude Procuratorum nostrorum Equi offerantur.* Nempe gemina hæc, excogitari potest ratio. Prima, si equi oblati fuissent, fraus collationi facile facta fuisset, debiles & ineptos equos collatoribus conferentibus. Quanquam huic fraudi alias obuiam itum Stratoribus per prouincias missis ad Equos probandos, *l. vn. sup. de Stratoribus:* & *l. vn. sup. de oblatione Equorum:* quibus *locis* vide quæ notaui plenius. Atenim secunda mihi magis hæc placet; ne alioquin abductis sæpe hoc obtentu a miseris Agricolis & colonis equis, agriculturæ fraus fieret. Sane & Themistius biennio post, *Oratione 10. ad Valentem p. 224. & 243. edit. Petau. 1613. in 8.* eo nomine Valentem commendat, & in primis quidem, quod Agricolas seu Colonos tributorum fasce leuare studuerit: quod studium suum ipsemet ad Alexandrinum Com. R. P. hoc ipso anno effert *l. 11. sup. de iure fisci.*

Postremo *hanc leg.* ad belli Gothici apparatum pertinere omnino suadet & temporis ratio & subscriptus locus *Marcianopoli*: ibi quippe ferme Valens hac tempestate hæsit, bello Gothico triennium illigatus: vt docet Ammianus Marcellinus *lib. 27. cap. 5.* Zosimus, *lib. 4. cap. 10. 11.* Suidas *in v.* Ουάλης. De hoc triennali bello Gothico, vid. & Themistium *dicta orat. 10.*

II. (a) Impp. Arcad. & Honor. AA. Pompeiano Proc. Afric. (b)

SICVT dudum præceptum est, quam primum equorum, qui Curatoricio nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio: ita vt viceni quidem solidi pro singulis equis a Prouincialibus exigantur, septeni vero contubernalibus (c) ministrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex a Cod. Iust.* GOTHOFR. (b) *Pom-*

(b) *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio Imp. Eidem inscribuntur quamplurimæ aliæ, vt Anno superiore 400 ita hoc 401. Constitutiones: vid. *Indicem Personarum. ID.*

(c) *Contubernales*, id est milites *b. l.* & *l.* 33. *sup. de erog. mil. ann.* Deuotissimus miles *l.* 3. *prox. ID.*

COMMENTARIVS.

PRETIVM pro equis curatoriciis inferri a Prouincialibus iubet, hac constitutione Honorius Imp. A. D. 401. pariter vt *lex 3. prox.* & *l. 29. sup. de annona & tributis*, hoc ipso Anno, per eandem Africam: Idque exemplo anteriorum Constitutiotionum, *sicut dudum*, inquit, *præceptum est:* ita quidem, vt hanc exactionem *quam primum maturari* iubeat.

Modum porro pretio hunc statuit: vt 20. solidi pro singulis equis exigantur, quem postea magis adhuc temperauit *d. l. 29. sup. de annona & tributis*, detractis duobus adhuc solidis, & nominatim quidem per eandem Africam proconsularem (quo hæc *lex* pertinet) & Numidiam, vt ita nonnisi octodecim præstari velit: & deductiorem adhuc numerum, quindecim solidorum per Byzacenam & Tripolitanam. Sane idem & *l. prox. 3.* profitetur, se per diœcesin Africanam equos Canonicos militares secundum diuersitatem singularum prouinciarum adærasse.

Addit, ex his viginti solidis, septem militibus, ad comparandos equos videl. ministrari oportere: Quod & ipsum *d. l. 3. prox.* statuit hoc ipso Anno.

Vnicum *h. l.* superest videamus, quinam sint Equi illi, qui *Curatoricio nomine flagitari* dicuntur: vel vt vocantur *dict. leg. 29. supr. de Annona & tributis* (quæ sex ferme septimanis post *hanc* data est) *Curatoricii equi. Vt vicenis*, inquit, *solidis, qui in præteritum pro Equis Curatoriciis petebantur*, &c. Quæ inquisitio ardua est: neque enim vltra docemur *hac leg.* & *d. l. 29.* quam hos equos per Africæ diœcesim nominatim, in vsum militarem a prouincialibus exactos. Primum igitur inquirendum nobis an solemnis hæc collatio fuerit, an vero extraordinaria? Sane si *huius tituli* seriem & coniunctionem cum *superiore* attendamus, item si totam *d. l. 29. sup. de annona & trib.* spectes, extraordinaria magis videri possit: ac proinde Curatoricii equi, alii, a Canonicis: de quibus *l. 3. prox. inf.* verum neque id tuto hoc argumento asseri potest, cum & sub *titulo de annona & tributis*, dicta *lex 29.* posita sit, qui vtique *titulus* proprie est de canonicis illationibus: & sub *hoc titulo* de canonicis quoque equis agi doceat *d. l. 3. prox. inf.* Et tamen hoc argumento misso, mens mihi ea, Curatoricios a Canonicis alios videri: Nam quo alioquin Honorius per eandem Africam, tam breui temporis spatio, tribus *legibus*, intra sextum mensem latis, modo Curatoricios, modo Canonicos dixisset, nisi circa diuersos, prouidentiam suam ostendere voluisset. Adde, quod cum *l. 3. prox. inf.* Comitibus stabuli pro sportulis binos solidos iuxta consuetudinem pro singulis equis Canonicis militaribus diœceseos Africanæ tribui permittat, *XII. Kal. April.* idem *Prid. Kalend. April.* sportularum nomine, quæ Comiti S. stabuli præstabantur, per eandem diœcesin Africæ, pro Equis curatoriciis quicquam omnino inferri vetet, *dict. leg. 29. sup. de annona & tribut.* Neque enim verosimile mihi, intra decimum diem, *legem illam 3.* abrogatam *d. l. 29.* De Nomine, atque adeo per id re ipsa, non minor obscuritas. Reperio equidem Constantini M. constitutionem ad Proculum Proconsulem Africæ, puta *l. 2. sup. de priuileg. eorum qui in sacro Pal.* in hæc verba: *si ex Memorialibus, vel ex Palatinis nostris aliquis ad agendas* CVRAS *Reipublicæ, vel alterius officii fuerit destinatus, minime ab eo repræsentatio postuletur* EQVORVM: *qui autem in Palatio obsequia non præbuerunt, sed ex alio hominum genere sunt*, EQVOS *solemnes* PRO *huiusmodi* ACTV *repræsentent.* Inde quis ita existimare possit, Collationis huius extraordinariæ exemplo a *Curatoribus* illis, de quibus *ea leg.* ad alios postea Honoratos deriuato, pristinum tamen nomen mansisse Curatoriciorum equorum, atque inde nomen illud enatum: verum cum ex *hac* potissimum *leg.* videam, hanc Curatoriciorum equorum collationem a PROVINCIALIBVS exactam, non a Curatoribus aut Honoratis, neque ea sententia mihi placere potest. Imo neque iam placere potest, quod aliquando succurrebat *Cursatoricios*, reponendos, quasi cursui publico destinatos, & Cursuales: cum videam ex *hac l.* eos contubernalibus seu militibus ministratos, & sic in vsum castrorum & militiæ. Illud ergo coniicio, dum certius quid adfertur, Curatoricios eos fuisse, qui darentur militibus limitaneis & Gentilibus, ad curam limitis Africani: vnde *Curatoricio nomine* flagitari *hac leg.* dicantur, quasi pro *cura limitis*: nam & alias hoc ferme sensu *Cura*, & *Curas agere*, seu gerere dicitur *leg. 2. 4. 5. vlt. sup. de Curiosis: leg. vn. ne Præfectianus exactoris vel curiosi.* Sed hoc omnino sensu. CVRA, *munitio, tuitio fossati limitis*, per hanc ipsam Africam, sub hoc ipso Honorio An. 409. *l. 1. sup. de terris limitaneis.* Denique huc traho duo loca *Notitiæ Imperii fol. 179.* vbi, *in prouincia Flaminia, Præfectus classis Rauennatium cum* CVRIS *eius de ciuitate Rauennæ*: P. 138.
Item *in prouincia Liguria, Præfectus Classis Comensis cum CVRIS eiusdem Ciuitatis Comi* memorantur: Ergo Curatoricii, qui pro Curis agendis accipiendi videntur. De iisdem Equis accipio, quod Synesius Episcopus Cyrenes *ep. 131.* scribit, de Equis ἐπὶ τῷ φόρῳ τρεφομένοις, aduersus Barbarorum incursus, quibus curæ agebantur, προδρομὴ, κατάσκεψις καὶ ἀπαγγελία. Καὶ τὸ ζεῦγος τῶν ἵππων τῶν ἀδδηφάγων τῶν ἐπὶ τῷ φόρῳ τρεφομένων, ἄγεσθαι κέλευε παρὰ σὲ, πάντος μᾶλλον ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, ἵππος οὐκ ἀχρεῖον τὸ κτῆμα. καὶ γὰρ προδραμεῖν τε, καὶ κατασκέψασθαι, καὶ ἀπαγγεῖλαι δι' ἐλαχίστου, πάντα ταῦτα ἵππος δύναται ῥᾳδίως ποιεῖν. *Et par illud voracium equorum, qui ad tributum aluntur, adduci ad te impera. Nulla iis temporibus possessio equo utilior, atque opportunior esse potest. Nam & procurrere & speculari, & breuissimo tempore renunciare, omnia hæc facile equus præstabit.*

III. (a)

III. (a) Idem AA. P. P. (b) & Com. S. L. (c)

EQVOS canonicos militaris (d) Dioeceseos (e) Africanæ, secundum subiectam (f) Notitiam singularum prouinciarum, ex præsenti duodecima (g) Indictione, (h) iussimus adærari: (i) In tribuendis Viris Clarissimis Comitibus Stabuli (k) sportulis in binis solidis pro singulis equis seruari consuetudinem decernentes. Quam formam quotannis obseruari præcipimus, vt secundum postulationem GaudentI (l) Viri Clarissimi Comitis Africæ deuotissimo militi septeni solidi pro equis singulis tribuantur. Dat. XII. Kalend. April. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Procul dubio, *Hadriano PP* (Italiæ) hæc *lex* inscripta fuit: v. *Consularia Theod.* ID.

(c) *Troianum* Comitem S. L. accipio, cui etiam inscribitur *lex* 11. *sup. de Senator.* ID.

(d) Pro *militares.* ID.

(e) De *Diœcesi Africana* vide *Notitiam Imperii*, & *Romani Orbis descriptionem* ex *Cod. Theodos.* cuius quatuor prouinciæ recenseri videntur, *l.* 29. *sup. de annona & trib.* vel saltem tres. ID.

(f) Notitia hæc intercidit. ID.

(g) Quæ Orientalis fuit. Quartadecima: v. Marcellini *Chronicon*, & *Alexandrinum*: v. quæ dico ad *l.* 6. *inf. de Indulgent. debit.* ID.

(h) De *Indictionibus* peculiari capite semel dixi in *Consularibus Theod.* ac nominatim, quomodo *Africanæ* indictiones ab Italicis & Orientalibus differant, nempe Italicas initium ducere, ab anno 312. Orientales, ab Anno 313. Africanas, ab Anno 314. ID.

(i) *Adærari*, id est æstimari in pretio: de quo vide *Glossarium Theodos.* ID.

(k) De *Comitibus Stabuli* vide pariter *d. l.* 29. *sup. de annona & trib.* ID.

(l) De hoc *Gaudentio* Aëtii Patre: iam dixi plene *ad leg* 1. *sup. de terris limitaneis*, quæ eidem Gaudentio Vicario Africæ inscribitur. ID.

COMMENTARIVS.

PRETIVM, & *hac l.* Honorius per *diœcesim Africanam* (id est Byzacium, Numidiam, Tripolitanam, Mauritaniam Sitifensem, Mauritaniam Cæsariensem) pro equis Canonicis militaribus inferri iubet An. D. 401. & quidem tribus hac parte constitutis.

Primum enim *pretium* pro diuersitate prouinciarum varium statuit, subiecta in id particulari Notitia, seu designatione, verum quæ *hic* intercidit. Quod idem & circa Curatoricios Equos mox, post decem dies *l.* 29. *sup. de annona & tributis*, præstitit. Nempe vt procliue est coniicere, prout prouincia locuples esset, vel sane prout præstantes erant Equi; Sane maius ideo pretium in Numidia constituit *ea leg.* 29. minus in Byzacena & Tripolitana. Quod & idem *hac leg.* factum oportet.

Secundo, Comitibus stabuli sportularum loco duos solidos pro singulis equis iuxta veterem consuetudinem, tribui statuit *hac leg.* cum idem pro Equis Curatoriciis Comitib. stabuli quidquam tribui vetet *dict. leg.* 29. *sup. de annona & tribut.* Vnde iam efficiebam ad *leg.* 2. *sup.* Canonicos equos militares a Curatoriciis diuersos esse.

Postremo, septem solidos pro singulis equis militibus tribui iubet *hac leg.* (quod & idem statuit circa curatoricios equos, *d. leg.* 29.) Et hoc quidem, vt ipsemet ait, *secundum postulationem Gaudentii Comitis Africæ.* Hic vero Gaudentius non alius est, quam Aëtii pater: cui vt inscribitur *lex* 1. *sup. de terris limitaneis*, An. 409. ita de eo ad *eam leg.* plenius dixi: de eo vid. Zosimum *lib.* 5. *cap.* 36. Renatum Profuturum Frigeridum apud Gregorium Turonensem *lib.* 2. *cap.* 8. & Prosperum *Chronico.*

Non omittendum est, duodecimam indictionem Anno 401. per diœcesim Africæ tribui, cum in Oriente Indictio decima quarta computetur, vt ex Marcellini *Chronico* & *Alexandrino* liquet, de quo dicam plenius ad *leg.* 6. *inf. de indulgent. debitor*, vbi ostendam per Africam Proconsularem fuisse decimam tertiam.

P. 139. IV. (a) Impp. Honor. (b) & THEOD. AA. Herculio PF. P. (c)

CONSTRVCTIONI (d) murorum, & conparationi, (e) transuectionique specierum, (f) vniuersi sine vllo priuilegio coartentur ad necessitates Illyricianas: Nam in his dumtaxat titulis nullum sub quodam cessare priuilegii velamento censemus: sed sub hac condicione, cum tempus exegerit, huiusmodi conlationi subcumbant, vt non tantum requiratur idoneus, verum vniuersi proportioni (g) suæ possessionis iugationisque (h) ad hæc munia (i) coartentur, & a summis sarcina ad infimos (k) vsque decurrat. Dat. III. (l) Id. April. Constp. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. de quib. muneribus vel praestationib. nemini liceat se excus.* Reperita haec *lex*, sed aliter, *l. 49. inf. de operib. publ.* nonnullis auctior, aliis vero imminutior. Fugitiua autem haec *lex* est ab *hoc tit.* GOTHOFREDVS.

(b) Si recte *huius leg.* subscriptio habet; tum *Arcadii* nomen hic addendum fuerit: Kalendis enim Maii primum mortuus Arcadius, imo si aliis credimus, *XI. Kal. Sept.* Quod non puto. Quare satius, *hanc leg.* referre ad Ann. 412. vt praefert *lex 49. inf. de operib. publ. ID.*

(c) *Illyrici*, vt *d. l. 49.* & *l. 172. inf. de Decurionib. l. 5. inf. ne conlat. translat.* quae duae datae sunt Anno 410. & vero additum *d. l. 1. Cod. Iust.* Ad eundem extat Ioannis Chrysostomi epistola: vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Haec, *constructioni murorum*, absunt a *Cod. Iust. ID.*

(e) De hac *Comparatione* fuit iam *supra*, *Titulus* peculiaris, *de publica comparatione* 15. quae Graecis συνώνηλον vel συνωνὴ ἐιδῶν, vt hic quoque Graeci verterunt. *ID.*

(f) *Transuectio* specierum *hic*, quae alibi translatio, *l. 15. 40. inf. de Episcopis* (vbi dixi plene) & *l. 10. sup. de extraord. mun.* Graeci recte παραπομπὴν ἐιδῶν. *ID.*

(g) γρ. *Pro portione*, vt *Cod. Iust.* & *d. l. 49. portione*, omissa voce, *pro. ID.*

(h) *Iugatio*, dixi ad *l. 15. sup. de annona. ID.*

(i) *Moenia: d. l. 49. ID.*

(k) *Infirmos*, *d. l. 49. in Editione vltim. Parisin.* male. *ID.*

(l) *V. Id. April. Honorio IX. & Theodosio V. AA. COSS.* id est A. D. 412. ita *d. l. 49. inf. de operibus publicis. ID.*

COMMENTARIVS.

ILLYRICIANAS ob necessitates, a tribus extraordinariis muneribus *hac l.* designatis, quenquam immunem esse, quolibet priuilegio nitatur, quamlibet infimae sortis sit, vetat Theodosius Iun. A. 408. hac constitutione: quae & ipsa ferme repetita extat, *l. 49. inf. de operib. publ.* ab eodem Theodosio Iun. quadriennio post, si modo Consules ibi positi recte habent: nam alioquin videri possit eadem esse cum *hac l.* cum eidem Herculio inscripta sit, neque mensis abludat, & verba eadem sint.

Duo tantum *hac l.* attendenda. Primum est, quaenam illae sint *Illyricanae necessitates*, quas hic memorat, quarumque causa hanc constitutionem edidit Theodosius Iun. Non aliae scil. illae sunt, quam quas *Stilico* hac tempestate, *huius l.* tempore etiamnum superstes, concitauerat, atque intentabat hoc agens modis omnibus, vt vindicato sibi filioque suo Eucherio Occidentis Imperio, Alarici ope auxilioque, Illyricum Orientale, Occidentis Imperio adiiceret: quod fuse describit Zosimus *lib. 5. cap. 26. & sequent.* etsi crimine eum quantum potest, liberet. v. & Socratem *lib. 7. c. 10.* Sozomenum *lib. 9. c. 4.* Perniciosa in id inter alia litorum & itinerum custodia in Occidentalis Imperii limite constituta, ne cuiquam ex Oriente ad Occidentem pateret accessus, & commercium inter vtrumque imperium abrumperetur, quod postremum docet diserte *lex 1. sup. de litorum & itin. custod.* Igitur Theodosius Iun. (vel saltem eius octennis nomine Anthemius PP. Orientis, qui summam rerum pro eo administrabat, teste Socrate, *lib. 7. cap. 1.* de quo ad *leg. 167. inf. de decur.*) impendentium metu hanc constitutionem edidit: Quanquam, si verum est, quod Socrates duobus locis diserte scribit (puta *d. l. 7. c. 1.* & *lib. 6. c. vlt.*) Arcadium nonnisi Kal. Maji mortuum, ac multo magis, si verum est quod Theophanes scribit, eum obiisse XI. Kal. Septemb. tum haec *lex* Arcadio potius tribuenda fuerit: vt quae mense Aprili data dicitur, *III. Id. April.* pariter, vt *lex vlt. sup. de Quaestionib.* Quicquid huius sit, causam *huius leg.* tenemus.

Nunc remedia tria excutiamus: Amoliendae scil. huic necessitati, triplici ratione occurrere Imp. instituit. I. *Murorum constructione*, hostibus repellendis, de quo dico ad *d. l. 49. infr. de operib. publ.* atque ideo omnium operis ex aequo requisitis. Secundo *Coëmptione* seu comparatione specierum indicta (de qua fuit *supra*, *titulus* peculiaris 15.) & vt Graeci vocabant *Synoneto*, id est species necessarias priuatis fisco in vsum publicum seu militarem vendere coactis, quod vrgente necessitate in Imperio Romano saepe factum; quod prolixius docui ad *leg. 1. eius tit. de publica comparat.* Adeo quidem, vt cum alias potioribus tantum Theodosius M. hanc indictionem imminere voluerit, *l. 2. sup. d. tit. de publ. comparatione*, Imperator *hac l.* omnibus ex aequo, etiam infimis, pro portione possessionis suae seu iugationis eam indicat; *a summis ad infimos sarcina decurrente*, & in commune omnibus profuturum communi labore curantibus (quod additum *dict. leg. 49. inf. de operib. publ.*) Postremo, *Transuectione specierum* certatim parangariis praebitis, limitem Illyricianum instrui iubet ocyus. Quod Parangariarum & translationis seu transuectionis specierum, & vt Graeci loquuntur παραπομπῆς εἰδῶν, ad limitem instruendum onus saepe simili necessitate imperatum: vid. *leg. 15. 40. inf. de Episcopis: l. 10. 15. 18. sup. de extraordin.*

QVI

QVI A PRÆBITIONE TIRONVM ET EQVORVM EXCVSENTVR.

TITVLVS XVIII.

Adde *l.* 14. 15. *sup. de proxim. Comitib. dispo∫it. l.* 13. *sup. de Princip. agentium: l.* 21. *sup. de palat. S. L. l.* 2. 15. 18. 20. *vlt. sup. de tiron. l.* 2. 3. 10. *inf. de Medicis & Professoribus: l.* 2. & *vlt. sup. de decur. & silent. l.* 2. *sup. de priuileg. eor. qui in S. Pal. l.* 138. *infr. de decur. l.* 15. *inf. de nauicul. l.* 14. 15. *sup. de extraordin.*

I. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Melitio PF. P. (b)

TIRONES, (c) quorum pretia exhausti ærarii (d) necessitas flagitauit, præbere noluimus Inlustris (e) viros Præfectos, cum gerunt infulas dignitatis, vel cum sublimem egerint Præfecturam: (f) non Magistros militum, vel Comites (g) Domesticorum, simile munus adstringat, neque enim Tirones de facultatibus eorum poscendi sunt, quorum virtus Triumphis nostris subiugat de hoste captiuos: non Præpositum, (h) vel Primicerium (i) sacri cubiculi: non Castrensem: (k) non Comitem (l) sacræ vestis: non ceteros Cubicularios: (m) non (n) Magistrum Officiorum, Quæstorem, vel Comites sacri ac priuati ærarii Inlustres: non virum Spectabilem Primicerium (o) Notariorum: non Consistorianos (p) Comites, ac scriniorum Magistros, (q) vel Tribunos (r) & Notarios eadem damni multa percellet: non Viros Spectabiles Comites Archiatrorum, (s) non Comites (t) stabuli, Cura (v) Palatii, Scholares, (x) proximos (y) scriniorum, eademque Scrinia; Comites (z) dispositionum, Decuriones, (aa) Magistrum (bb) admissonum, & ceteras similes Comitum (cc) laboribus nostris socias dignitates, eiusdem præstationis sors teneat: non Tribunos, (dd) vel Præpositos militares, post testimonium inueteratæ militiæ. Habeant in commune omnes, siue dum administrant, seu postquam administrauerint, debitum Regiæ liberalitatis officium: (ee) Nemo Tirones, equos, (ff) vel præstationem aurariam (gg) vereatur, quem (hh) sub legis nostræ sanctione prosequimur. Illos tantum Tironum atque (ii) Auri munus adstringat, quos *Honorarios* (kk) vocauit antiquitas, vel qui fasces ciuilium (ll) partium consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt. De ipsis etiam Militaris nominis viris eos Præpositos, vel Tribunos a priuilegiis esse conuenit alienos, qui castrorum expertes habentur, nec in hostem Martio (mm) ære caluerunt. Dat. XV. Kalend. Mart. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda ei *lex vlt. sup. de extraordin. siue sord.* GOTHOFR.

(b) *Melitius* PP. Italiæ sub Honorio. Eidem ante biennium de eadem re inscribitur *lex* 15. *sup. de prox. Comit. dispos.* De eo v. *Prosopogr. ID.*

(c) De *Tironibus* fuit *sup.* peculiaris *titulus* 13. *lib. VII.* vbi v. *Paratitlon. ID.*

(d) Vide *l.* 18. *sup. de Tironibus*, & eius tituli *Paratitlon. ID.*

(e) Pro *Inlustres*, vt etiam habet *Tiliana & in 4. editio.* Cæterum de his pariter & eorum immunitate est *d. lex vlt. sup. de extraordin.* quæ *huic* coniungenda est. *ID.*

(f) De *Præfectis* Prætorio, Vrbis, Magistris militum est, *sup. titulus VII. lib. VI. ID.*

(g) De hoc *Comite Domesticorum* dicam mox plenissime, de quo alioquin non est *libro VI.* peculiaris *titulus* aliquis; etsi sit *Titulus de domesticis & Protectorib. ID*

(h) De *Præpositis Sacri Cubiculi*, fuit peculiaris *titulus VIII. lib. VI. sup.* v. & *Notitiam Imperii. ID.*

(i) *Primicerius S. Cubicul.* de quo mox, *ID.*

(k) Neque de hoc *Castrensi* peculiaris est Titulus *lib.* 6. etsi *Titulus* sit *de Castrensianis* 32. qui sub eius dispositione fuerunt, de quo vide *Notitiam Imperii*, & *Theodosianam* nostram. *ID.*

(l) De *Comite Sacræ vestis* vnica hæc mentio *hoc Codice* occurrit, de quo mox. *ID.*

P. 141. (m) De *Cubiculariis* Principis vid. & *legem* 8. *supr. de agentib. in reb. leg.* 3. *supr. de priuileg. eorum qui in sacro Pal. leg.* 15. & 18. *supr. de extraordin. siue sord. ID.*

(n) De sequentibus quatuor Inlustribus est *tit.* 9. *lib.* 6. *supr. ID.*

(o) De *Primicerio* Notariorum est *titulus* 10. *lib.* 6. *supr. ID.*

(p) De *Consistorianis* his Comitibus est *titulus* 12. *lib.* 6. *ID.*

(q) De *Magistris* scriniorum est *titulus* 11. *lib.* 6. *ID.*

(r) De *Tribunis* his dixi plenissime ad *leg. vn. supr. de mandatis Principum.* Eodem pertinet *Titulus* 10. *de Primicerio & Notariis, lib.* 6. *ID.*

(s) De *Comitibus* Archiatrorum est *tit.* 16. *lib.* 6. Porro concordat diserte huic hac parte *lex* 2. *infr. de Medicis & Professorib. ID.*

(t) De *Comitibus* Stabuli non est peculiaris *titulus hoc Codice*; Eorum fit quoque mentio *l.* 29. *supr. de annona & tributis*: & *leg.* 3. *supr. de Equorum collat. ID.*

(v) De *Cura Palatii* dixi ad *leg. vn. supr. de Comitib. & Tribunis Scholar. ID.*

(x) De *Scholaribus*: Vid. *titulum* 13. *lib.* 6. *de Comit. & Trib. schol. ID.*

(y) De *Proximis* scriniorum est *titulus* 26. *lib.* 6. *ID.*

(z) De *Comitibus* dispositionum agitur *d. tit.* 26. *lib.* 6. & hac parte concordat *lex* 14. *eius tit. ID.*

(aa) De *Decurionibus* his est *tit.* 23. *lib.* 6. *ID.*

(bb) De *Magistro Admissionum* hoc, vide *leg.* 12. *supr. de Senatoribus*: vbi dixi. *ID.*

(cc) De his *Comitibus* vide *titulum* 14. 15. 17. 18. 19. 20. 21. *supr. lib.* 6. *ID.*

(dd) Huic concordat hac parte *lex* 18. *supr. de tironibus. ID.*

(ee) *Officium*, id est, beneficium & priuilegium. *ID.*

(ff) De *Equorum* conlatione fuit *Superior titulus prox.* & *lib.* 7. *titulus* 23. *de oblatione equorum. ID.*

(gg) De *Auraria* præstatione vide complures *leges*, *supr. tit. de annona & tribut.* & *leg.* 40. *infr. de Episcop.* quæ eidem Melitio hoc ipso Anno inscribitur. *ID.*

(hh) Locus hic sanus est & nec quicquam sollicitandus, *Nemo quem*, &c. *prosequimur*: Prosequimur autem, id est, hac immunitate donamus, honoramus: vide *Glossarium. ID.*

(ii) Hic Tertium omissum est, puta *Equorum. ID.*

(kk) De *Honorariis* his v. *titulum*, *de Honorariis Codicillis* 22. *lib.* 6. *Honorariorum* interim definitionem nota. v. Paratitlon *eius tit.* & quæ dixi *ad l. vlt. sup. de primicerio & Notar.* & *leg. vn. supr. de Comitib. vacantib. ID.*

(ll) *Ciuilium partium fasces*, id est, ciuiles, non militares dignitates: Nempe *ciuiles partes* militari nomini opponuntur: Ita Vegetius *lib.* 1. *cap.* 5. *Tunc*, inquit, *plures militiam sequebantur armatam, necdum enim ciuilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem.* Vide *Glossarium Theod.* Symmach. *lib.* 9. *Ep.* 102. *Summatem*, inquit, *ciuilium partium virum.* Sidonium, *Panegyrico* 5. *v.* 571. 572. *Qui cum ciuilis dispenset partis habenas, Sustinet armati curas. ID.*

(mm) Imitatio poëtica, quale illud inter cætera *Georg.* 4. *a v.* 70.

——————Namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat: & vox
Auditur, fractos sonitus imitata tubarum. ID.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM a tironum collatione, de qua *supr. tit. de tironib. lib.* 7. equorum item aurique designatis *hac l.* dignitatibus, Illustribus, Spectabilibus, Clarissimis, tribuit hac constitutione Honorius; imo omnium sordidorum & extraordinariorum munerum vacationem Illustribus, *l. vlt. supr. de extraordinar. munerib.* quæ *huic* coniungenda est: a quo iure vt sæpe recessum; ita summa necessitate vrgente recessum a Valentiniano III. *l.* 3. *tit. de tironibus*, 41. *inter Nouellas Theodosianas*, pariter vt tironum immunitas Suburbicariis partibus tributa *l.* 12. *supr. de extraordin.* ab eodem reuocatur, *l.* 2. *eiusdem tit.* 41. *de tironib.*

Adeo autem designatis *hac l.* Dignitatibus hanc immunitatem tribuit Honorius, vt etiam ea deposita eandem competere velit, quod in simili constitutum vidimus, *l.* 14. 15. 18. 19. *supr. de extraordin. siue sord. muner.* Vice versa iis tantum eam immunitatem competere iubet, qui actu eas dignitates aut gerant, aut gesserint, quos Græci ἐμπράκτους dixerunt; at non etiam Honorariis, qui aut castrorum expertes, aut nullis prius labori rudimentis positis, ciuiles vel militares dignitates consecuti sunt, de quibus videndus peculiaris *Titulus*, *de honorariis Codicillis.* Notitia tantum *Dignitatum* hic notanda venit, earumque ordo: quem committi velim cum *Notitia Imperii*, & cum *Titulis libri sexti huius Codicis*, qui in id totus est.

Illustres Viri,

1. Præfecti (Prætorio scil.)
2. Magistri militum.
3. Comites Domesticorum.
4. Præpositus S. Cubiculi: *sub eo Primicerius S. Cubiculi.*

Castren-

Caſtrenſis.
Comes S. Veſtis.
Cubicularii cæteri.
5. Magiſter Officiorum.
6. Quæſtor.
7. Comes S. L.
8. Comes R. P.

Spectabiles.
1. Primicerius Notariorum.
2. Conſiſtoriani Comites.
3. Magiſtri ſcriniorum.
4. Tribuni & Notarii.
5. Comites Archiatrorum.
6. Comites ſtabuli.
7. Cura Palatii.
8. Scholares.
9. Proximi ſcriniorum & ſcrinia.
10. Comites diſpoſitionum.
11. Decuriones.
12. Magiſter admiſſionum.
13 Cœteri ſimiles Comitum laboribus Principis ſociæ dignitates.
14. Tribuni & Præpoſiti militares.

Hactenus Notitia Dignitatum, quæ *hac l.* continetur, quæ Honorium Imp. auctorem habet Ann. D. 412. Atenim *Notitia Dignitatum* vltra Honorii tempora conſcripta, alium in nonnullis ordinem præfert. Imo & *hoc Codice*, qui ſcriptus pariter ſub Theodoſio Iun. An. D. 438. alius circa nonnullas dignitates ordo obſeruatur, vt ex ſerie *Titulorum Libri ſexti* apparet. Nos hic in hac Dignitatum Notitia illuſtranda non alio fine nunc immorabimur, quam vt ſingularia quæ in ea occurrunt notemus; cœtera enim ex ſuis *Titulis* quos iam in *Notis* deſignauimus, peti poſſunt, &
P. 142. ex *Notitia noſtra Theodoſiana Dignitatum.*

Primo igitur notandum, *Comites Domeſticorum* hic iungi poſt Præfectos Prætorio Magiſtris militum, præmittique Magiſtro officiorum, Quæſtori, Comiti S. L. & R. P. cum contra, in *Notitia Imperii* poſtponatur: Quomodo & Magiſtro officiorum nominatim poſtponitur ante quadriennium in eiuſdem Honorii *l. 42. de hæreticis in inſcription.* Malchus *de reb. Byzantinis, in excerptis Legationum, p. 63.* ſiu. *pag. 54. Tom. I. Script. R. B. Edit. Venet.* hanc *ἀρχὴν*, vocat *μεγάλην ἔσαν τῶν περὶ βασιλέα, poteſtatem, quæ magnam habeat in regia auctoritatem.*

Sed Rationem huius rei hic addit, (quod Secundo notandum) *Quorum*, inquit, *virtus Triumphis noſtris ſubiugat de hoſte captiuos.* Comites ſcil. Domeſticorum hac tempeſtate vice Magiſtrorum militum, id eſt, eodem loco & dignitate exercitibus præerant: ſic ſane diſerte biennio poſt *hanc leg.* A. D. 414. Maurianus *Comes Domeſticorum & vices agens Magiſtri militum* dicitur *l. vn. infr. de venatione ferarum*, quæ ad eum data eſt: ſic etiam hoc ipſo tempore Caſtinus Domeſticorum Comes expeditione in FRANCOS ſuſcepta ad Gallias miſſus dicitur a Renato Profuturo Frigerido, apud Gregorium Turonenſem, *lib. 2. hiſtor. Franc. cap 9.* In Francos, inquam, qui iam inde ab A. D. 409. in Galliis conſiſtentes, Imperii ſui limites feliciter in dies augeſcebant. Quam quidem etiam Caſtini in eos expeditionem in hunc ipſum annum Domini 412. quo hæc *lex* data eſt, triennio videl. vel quadriennio poſt primum eorum in Gallias progreſſum docent *Francica* noſtra. Hic idem vero Caſtinus Magiſter militum poſtea A. D. 422. cum magna manu & auxiliis Gothorum in Bætica cum Wandalis infeliciter bellum geſſit, teſte Idacio, in *Chronico.* Exempla quoque eius rei, Comitum inquam Domeſticorum exercitui præpoſitorum, (vice ſcil. Magiſtrorum militum) plura occurrunt apud Am. Marcellinum, in *Seuero, lib. 27. cap. 8.* in *Richomere, lib. 31. cap. 7. & 12.* in *Mallobaude, lib. 31. cap. 10.* Hac vero dignitate ornati ſummi Viri fortiſſimique, & in his Barbari ferme, vt *Mallobaudes* Rex Francorum, *Dagalaiphus*, *Richomer*, &c. de quibus vide *Proſopogr.* Cœterum *Comites* domeſticorum hic dicuntur, quia fuere duo, vnus Equitum, alter peditum: v. *Notitiam Imperii. fol. 58.*

Tertio notandum hic *Primicerium S. Cubiculi* hic diſtingui a Præpoſito S. Cubiculi: recte nam hic *Illuſtris* erat: ille vero ſub huius diſpoſitione, *Spectabilis:* Sic pariter diſtinguitur in *Notitia Imperii* quatuor locis: Primum in generali dignitatum *Indice* tum Imperii Orientalis, tum Occidentalis *fol. 3.* & *114.* ita, *Præpoſitus S. Cubiculi*, *Magiſter officiorum* &c. *Primicerius ſacri cubiculi*, *Primicerius Notariorum* &c. Mox in ipſa *Notitia*, nulla Præpoſiti S. Cubiculi mentione amplius facta, niſi quod hæc ibi habentur *fol. 40. ſub diſpoſitione viri Illuſtris Præpoſiti S. Cubiculi domus diuinæ per Cappadociam*: de Primicerio ſacri cubiculi ſolo hæc habentur *fol. 58. ſub diſpoſitione Primicerii viri Spectabilis ſacri cubiculi.* Quare mutilam ea parte Notitiam *Imperii* eſſe oportet.

Quarto notandum, hic ordine memorari quatuor, qui ſub diſpoſitione *Illuſtris Præpoſiti S. Cubiculi* erant: Præter Primicerium, inquam, S. Cubiculi, de quo modo, hi tres erant: *Caſtrenſis*, *Comes S. veſtis*, *& Cubicularii* cœteri: De Caſtrenſi Sacri Palatii dixi *ſuo titulo*, *ſupr. de Caſtrenſianis.* Comitis ſacræ veſtis vnica hæc *hoc Codice* mentio occurrit. In *Notitia Imperii*, qui *Comes Veſtiarii* vocatur, alius ab hoc eſt: qui ſcil. ſub Comite S. L. erat in Occidente, pro quo in Oriente *Magiſtri lineæ veſtis*, & *Magiſtri Priuatæ* ponuntur: Vnde & *Scrinium* peculiare *veſtiarii ſacri*: cuius mentio in *Notitia Orientis* & *Occidentis fol. 49. & 141.* De veſtiario v. & Zonaram *tomo 3. p. 219. ſiv. Tom. II. pag. 217. Edit. Venet. inter Script. R. B.* Moſchopulum *in* βέϛια, & Heſychium *in* βιϛιάριον. Conſtantinum Porphyrogenetam *them. Orient. 1. pag. 7. edit. Meurſii 1617. in 8.* (a) Hic certe præerat veſti Principis ipſius: At illi, de quibus in *Notitia*, ſuſceptioni

(a) Conſule *MEVRSIVM in Gloſſar voc.* βεϛιάριον. & *DV FRESNE voce.* βεϛιάριον, βεϛιάριος &c.

earum vestium præerant, quæ largitionibus Principis inferebantur.

Quinto obseruandum, *Magistrum officiorum* hic præponi Quæstori, pariter vt in *Notitia Imperii*: cum contra illi subiiciatur & *Rubrica* & *vtraque lege supr. de Quæstoribus, Magistris officiorum:* & *l. 17. supr. de Proximis:* & apud Cassiodorum VI. *Var. 5. & 6.* de quo ad *d. tit. de Quæstorib.* Quanquam pari hi inter se gradu fuere, sic vt nil prope interesset, quo ordine recenserentur, cum inter se temporis prærogatiua certarent. Quod & in aliis Illustrium gradibus obtinuit.

Sexto obseruandum, *Consistorianos Comites* hic præponi Magistris scriniorum, cum tamen postponantur serie *Titulorum libro sexto.*

Septimo fit mentio hic *Comitis stabuli*: cuius mentio fit præterea duobus locis: *l. 29. supr. de annona & tributis*: *l. 3. supr. de Equorum collatione:* Tribunus stabuli vocatur *l. vn. sup. de Comitib. & Tribun. scholar.* Ammianus Marcellinus *lib. 26. cap. 4.* memorat, Valentem a Valentiniano fratre *stabulo suo cum Tribunatus dignitate præfectum.* Idem *lib. 31. cap. 12.* memorat *Valentianum atque Equitium, quorum alter Stabulum, alter curabat Palatium.* Plura & plene dixi ad *d. l. vn.*

Quod Octauo loco *Curam Palatii* attinet, de eo dixi ad *d. l. vn. sup. de Comitibus & Tribunis scholarum:* vt & Nono loco de *Scholaribus*, ibidem.

Decimo obseruo hic *Decuriones* (de quibus suo *titulo 23. lib. 6.*) postponi Proximis scriniorum & Comitibus dispositionum; cum tamen *Titulus* de his anteuertat *lib. 6.*

Vndecimo notandi sunt illi qui hic designantur, his verbis: *Cæteras similes Comitum laboribus nostris socias dignitates.* Postremo loco ponuntur *hac l. Tribuni & Præpositi militares* inter Immunes a Tyronum collatione: pariter vt *l. 18. sup. de Tyronib. l. vlt. supr. de Veteran. lib. 7.* vbi plene dixi.

P. 143. # DE CONLATIONE
FVNDORVM PATRIMONIALIVM.
VEL
EMPHYTEVTICORVM
ET REI PRIVATÆ.
TITVLVS XIX.
LIB. XI. COD. IVST. TIT. LXIV.

De collatione Fundorum Patrimonialium & Emphyteuticorum. Omissum itaque, *& rei priuatæ.* Cæterum cum *hoc Titulo* committendus est *titulus 3. lib. 10. sup. de locatione fundorum iuris Emphyteutici & Reipublicæ & Templorum.* Cuius tituli PARATITLON consulendum.

CONSORTIS *mora seu commissi vitium consorti non nocere.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Dometium Dracontium. (b)

QVOTIENS plures fundum *Patrimonialem* possident, pro portionibus fieri a singulis non vetetur inlatio: Quorundam enim probata industria, ceterorum culpa poterit coherceri. Dat. xv. Kal. Maii, Sirmio. Accep. xv. Kal. Iun. Karthag. (c) Crispo II. & Constantino II. Coss. [321.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda ei proculdubio *lex 2. Cod. Iust. de fundis patrimonialibus.* GOTHOFR.

(b) *Magistrum rei priuatæ Africæ*, vt ex *huius l.* argumento, simul & subscriptione colligi potest: sed expresse testatur Inscriptio *legis 4. supr. de iure fisci:* quæ superiore A. D. 320. data est. De Magistris rei priuatæ vid. & *l. 2. d. tit. de iure fisci:* & *l. 14. 26. infr. de decurionib.* Quæ omnes *leges* Constantini vel eius filii *Constantii* sunt. Iunguntur Rationalibus *d. l. 2. de iure fisci* & *d. l. 14. 26.* sed tanquam diuersi (Proculdubio non alii quam qui postea Procuratores rei priuatæ dicti: nam & hi pariter separantur in Notitia Imperii a *Rationalibus rei priuatæ.*) *ID.*

(c) *Karthagine* Magister rei priuatæ Africæ. *ID.*

COM-

COMMENTARIVS.

Dividvam inter plures possessores, seu consortes fundi patrimonialis Canonis præstationem esse definit *hac l.* Constantinus M. cui proculdubio iungenda est *lex 2. C. Iust. de fundis patrimonialib. & saltuens. & emphyteuticis.* Atque adeo diuiduum quoque commissi vitium esse.

Finge; Plures fundum patrimonialem possident: Pro sua singuli portione canonem seu pensionem inferre possunt: & solius moratoris portio fisco committetur: Id scil. est quod sibi vult Imperator, cum ait: *Quorundam enim probata industria ceterorum culpa poterit coherceri*: Nempe *culpæ coërcitio* hac *leg.* non alia est quam pœna Commissi: vt docet *d. lex 2. Cod. Iust. de fundis patrimon.* (quam *huic* coniungendam esse dixi) pariter vt *lex 3 supr. de administr. & periculo tutorum*: cuius vtriusque eadem sententia est; Nempe, Canone possessionum iuris patrimonialis & Emphyteutici ad minores pertinentium, non soluto, Commissi damnum ad Tutorem & Curatorem pertinere. Hoc tantum inter vtramque *legem* discrimine; quod Constantinus *d. l. 2. Cod. Iust.* ob negligentiam tutorum & curatorum, minorum dominio nocere, seu ex eorum fortunis auelli fundos noluit: Dicta *lex 3.* voluit, seruata actione minoribus aduersus Tutorem & Curatorem: quæ *lex* tempore posterior est, at non ideo æquior. Iam itaque ex his duabus *legibus* definiamus; Neque consortis culpam consorti; neque Tutoris vel Curatoris negligentiam, & officium desertum, in canone soluendo, minoris dominio seu substantiæ paruulorum nocere seu præiudicare, & ad fraudem iuris eorum accedere, sed suæ quemque culpæ, negligentiæ, desertique officii pœnam sufferre, *damnaque deplorare compelli*, vt loquitur *dicta lex 2.* seu, vt *eadem lex* loquitur, *negligentiæ suæ & officii deserti pœnas exigi.* P.144.

Ex *eadem* interim *l. 2.* discere licet, patrimonialis fundi nomine aurariam pensitationem & frumentariam simul illatam: Quod etiam docet *lex 3. infr. hoc tit. lex 1. 13. 17. supr. de extraordinariis.*

Quando vero in Constantini M. *lege* versamur de fundis patrimonialibus, deque functionibus, ad quas tenebantur; age memoremus & alteram super his Constantini Magni constitutionem, quæ memoratur a Theodosio Iun. *Nouella 12. l. 1. de patrimonialibus fundis*: Ea scil. constitutum fuerat, vt qui huiusmodi fundos per Asianam & Ponticam diœcesim possiderent donationis forte titulo, ad incolendam vel ædificiis augendam Constantinopolim tenerentur. Quod a Theodosio *ea Nouella* sublatum, cum iam satis vrbs ea excreuisset.

Tandem obseruandum *hic* Consortium priuilegium, seu fauor: cuiusmodi plura in Consortium fauorem ab eodem Imp. Constantino sancita, quæ congero ad *l. 6. supr. de contrah. empt.*

II. (a) Imp. IVLIANVS A.

Omnes qui *Patrimoniales* fundos retinent, (b) pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum (c) functiones, sicut vnumquemque priuatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit: *&c.* Dat. v. Kalend. April. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) *L. 3. Cod. Iust. eod. tit. de collat. fund. patrim.* GOTHOFR.
(b) *Siue communiter, siue ex asse retinent.* ita C. Iust. *ID.*
(c) *Ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel in solidum, functiones:* ita C. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

Vniversorvm munerum functiones, seu omnem necessitatem publicæ pensitationis agnoscere iubet patrimonialium fundorum possessores hac constitutione Iulianus, haud aliter atque priuatos.

Qua sententia non dubito, quin Iulianus etiam Extraordinariis muneribus, possessores patrimonialium fundorum obnoxios facere voluerit, a quo tamen immunes fuere postea, *l. 12. sup. de extraord. mun.* Illud equidem Iulianus Actoribus rei priuatæ tribuit, vt vetaret iis necessitatibus eos adteri, seu iniuriis adflictari, quas sæpenumero *Rectores prouinciarum*, vel *inlicita Principalium adrogatione*, *vel propriis decretis ordines* (ita enim rescribo) fieri censebant, vt docet Valentinianus *l. 2. sup. de actoribus, procur. & conductor. rei priu.* Verum vt hoc postremum a Iuliano competentissime decretum, Valentinianus quoque *ea l. 2.* confirmauit; Ita illud quod *h. l.* continetur ab eodem & secutis Principibus abrogatum: ab eodem, inquam, Valentiniano, ea proculdubio famosa deinceps constitutione, cuius alia nonnulla capita continentur *l. 1. 2. supr. de pascuis: l. vlt. infr. h. t. l. 3. sup. de locat. fund. iur. emphyt. l. vn. supr. qui conductor. rei priuatæ.*

III. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Prouincialibus Byzacenis.

Ab *Emphyteuticariis* possessoribus, Annonariam quidem solutionem per quatuor menses ita statuimus procurari, vt circa vltimos anni terminos paria concludantur: Aurum vero, non ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kalendarum Ianuariarum, sed per annum

num solidum, prout quisque pendere potuerit, inferetur. Dat. Id. (b) Septembr. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei sunt *lex* 9. *supr. de petitionibus: lex* 60. *infr. de Decurionib.* Forte etiam *lex* 59. *infr. de Decur.* & *lex* 17. *infr. de Episcopis:* quod postremum non temere adsero. *GOTHOFRED.*

(b) Prid. Id. *d. l.* 9. & *d. l.* 60. IV. Id. Sept. *d. l.* 59. & *d. l.* 17. *ID.*

P.145.

COMMENTARIVS.

TEMPVS canonis, seu collationis ab Emphyteuticariis possessoribus inferendæ, soluendæ, hac constitutione definit Valentinianus Sen. & quidem varie, pro varietate collationis. Nempe duplex collatio his incumbebat, seu duplicem canonem soluebant; annonariam scil. id est, frumenti, & auri: quod præter *hanc l.* docent quatuor præterea *leges:* puta *lex* 1. & 13. *supr. de extraordinariis:* idque ipsum indicat etiam *lex* 17. *eiusdem tituli in pr.* & *lex* 2. *Cod. Iust. de fundis patrimonialibus.*

Igitur *Annonam*, seu frumentum inferri Valentinianus iubet, trina per annum solutione, id est, per quaternos menses: de qua tripertita seu quadrimenstrua collatione tributorum, sunt tres præterea Valentiniani *hoc Codice* constitutiones, puta *lex* 11. *supr. de exactionib. lex* 15. *supr. de annona*, vbi plene semel de hac dixi, *l.* 15. *infr. de susceptoribus*, & quarta adhuc puta *lex* 4. *Cod. Iust. eod. tit. de coll. fund. patrim.* est & Valentis *lex* 16. *d. tit. de annona & trib.* & *Nouella Maioriani* 4. v. & *titulum* 25. *infr. hoc libr. de quadrimenstruis breuibus.* De Valentinianeis id obseruandum (quib. sane hæc collationis forma primum introducta est) hanc omnium primam esse: atque hunc in his processum obseruare licere: Nempe, de Emphyteuticariis primum id constituisse videri Valentinianum *h. l.* De Colonis deinde rei priuatæ, *l.* 11. *supr. de exactionib.* Postremum de omnib. prouincialib. *d. l.* 15. *supr. de Annona:* & *l* 15. *infr. de susceptorib.*

Modum etiam huic quadrimenstruæ collationi hunc addit Valentinianus, *Vt circa vltimos anni terminos paria concludantur:* id est, vt ante annum elapsum totus canon anniuersarius soluatur, neque quidquam in reliquis hæreat. Et hæc quidem de annonario seu frumentario Canone.

Atenim *Auro* soluendo nullum certum tempus Valentinianus *hac l.* præstituit: quinimo per totum annum, prout quisque possit, ita & aurum inferre permittit, studio spontaneæ deuotionis. Quod & ipsum de auri solutione Constantinus M. constituerat *l.* 2. *infr. de susceptor.* Valentinianus Tertius *l.* 34. *supr. de annona & tribut.* Et sic Autopragiam auri largitur: de quo dixi plene *l.* 34. & *d. l.* 35. *supr. de annona & tribut.* Cum antea (vt *hac l.* nominatim docemur) circa vltimos anni terminos, *ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kal. Ianuar.* atque ita intra quadragesimum diem, seu quadragina dies postremos anni currentis hæc illatio fieret. Adeo quidem, vt cum integer canon auri intra eos dies, atque vna iam solutione inferri deberet, hac l. *prout quisque pendere potuerit*, inferri permittatur, quo tempore voluerit, *d. l.* 2. *infr. de susceptor.* id est, vt accipio, diuisis solutionibus: Cui non adeo absimilis humanitas eiusdem Valentiniani Sen. altera constitutione inducta: puta *l.* 4. *Cod. Iust. eod. tit. Placuit*, inquit, *vt Emphyteuticorum fundorum patrimonialiumque possessores, quo voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum (dummodo non amplius quam in tribus per singulos annos vicibus,) officio Rationalis adsignent.* Quanquam id magis concordat *legi* 15. 35. *sup. de annona & trib.* Et hæc quidem omnia, singularem Valentiniani humanitatem & moderationem arguunt, quam & idem hac eadem parte ostentat *d. l.* 11. *sup. de exactionib.* Est vero istud nominatim singulare, priuati enim creditores μερικὴν solutionem admittere non coguntur.

Cur autem peculiaris, neque tam adstricta certis & definitis temporibus auri solutio fuerit, vel etiam olim extremis anni diebus eam fieri mos esset, aliter atque in annonæ solutione, causam hanc puto; quia scil. annonam in parato semper haberent possessores: at non & aurum, quod ex frugibus demum venditis colligere eis necesse erat: quod vtique nonnisi extremo ferme anni tempore facere poterant, post excussas fruges & vindemias conditas.

IV. (a) Impp. Arcad. & Honor. AA. Firmino Com. (b) S. L. Post alia.

QVI prædia Patrimonialia, & Emphyteutica, priuatæ quoque rei, perpetuo (c) iure retinent, & Dominici Actores, (d) augmenti, (e) & (f) Superindictitii, (g) & onerum Rheticorum (h) dicuntur mediam nolle soluere pensionem: Igitur iubemus, vt moniti Rationales, sciant, ea quæ a Diuæ memoriæ Valentiniano (†) constituta sunt, quamprimitus esse seruanda. Dat. IX. Kal. Iun. Med. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NO-

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ ei sunt *lex* 11. *sup. de iurisdict.* & *lex* 6. *Cod. Iust. de exactor. trib.* quæ tamen *Theodoro PP.* inscribuntur. GOTHOFR.

(b) *Firminus* Comes S. L. sub Honorio Imp. quomodo etiam præfert inscriptio *legis* 2. *supr. de domib. ad rem priuat. pertinentib.* & *Cod. Iust. l.* 1. *de collat. fund. fiscal.* Atenim hoc ipso Anno & sequ. in *l.* 22. *supr. de petitionib.* & *l.* 25. *infr. de susceptoribus*; habetur *Com. R. P. ID.*

(c) Dixi de his *Perpetuariis* fundis ad *l.* 12. *sup. de extraordin. ID.*

(d) *Dominici Actoris* fit quoque mentio *d. l.* 11. *supr. de iurisdict*; quæ *huic* iungenda est. *ID.*

(e) *Augmentum* quid sit hic, mox dicam. *ID.*

(f) Pro *seu. ID.*

(g) De *superindicto* fuit *supr. tit.* 6. *hoc libr. ID.*

(h) De *Rheticis* his oneribus agitur & *l.* 15. 18. *supr. de extraordin.* vbi dixi. *ID.*

(†) *Valentiniani* constitutio. *ID.*

P.146.

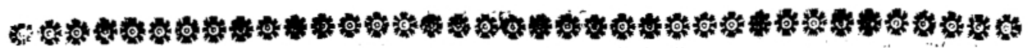
COMMENTARIVS.

SICVT IMMVNITATE ab extraordinariis oneribus omnibus, & quidem plenissima regulariter potiebantur patrimonialium & Emphyteuticorum, perpetuariorum fundorum possessores, Actoresque rei priuatæ: *l.* 1. 2. 5. 9. 12. 13. 17. 20. *supr. de extraordin. mun. l.* 2. *supr. de Indictionib.* Ita quandoque nonnullis extraordinariis pro certa tamen tantum parte obnoxii facti fuerunt, puta pro *media pensione* seu portione, id est, vt ipsi dimidium eius quod alii extra ordinem agnoscerent, præstarent. Quod præter *hanc l.* ostendit quoque Constantini M. *lex* 1. *supr. de extraordin. muner. Patrimoniales*, inquit, *fundos extraordinariis oneribus*, *vel* MEDIÆ *aut tertiæ portionis obsequiis fatigari non conuenit.* Mediæ igitur portionis pensitationem, quam Constantinus M. iam dudum sustulerat, Honorii nunc æuo reductam ex *hac l.* liquet.

De cuius sententia priusquam ago, notanda sunt onera extraordinaria, quæ *h. l.* distincte memorantur. Primum est *Augmenti:* Qua quidem appellatione accipiendum videatur *Augmentum pensionis*, quod ex noua licitatione noui conductoris accedentis priori pensitationi accedit: Huiusmodi scil. Augmentum priuatæ rei &c. possessores, conducto subire non tenebantur, id est, semel conductæ possessiones prætextu augmenti alicuius ab alio oblati, possessoribus eripi non debebant, neque id augmentum agnoscere ii tenebantur, ex constitutione Valentiniani Sen. *l.* 1. 2. *supr. de pascuis.* Cuius mentio quoque fit *l.* 3. *supr. de locat. fund. iuris emphyt.*

Verum id huc non pertinet: *Augmentum* enim hic παραλλήλως pro *superindicto* positum, quod etiam subiecta onerum Rheticorum mentio ostendit. Eadem voce vtitur in hac re Cassiodorus IX. *Variar.* 10. Augmentum indictionale Ammianus Marcellinus, *lib.* 17. *cap.* 3. qui idem & incrementa *ibidem* vocat. Quibus similes appellationes plures habes in *Paratitlo*, *sup. de superind.* Ergo Honorius mediam augmenti istius portionem seu pensionem patrimonialia & emphyteutica priuatæque rei prædia perpetuo iure retinentes, possidentes soluere aliquando voluit: Augmenti inquam seu superindictitii; *superindictitium* proprie est extraordinaria specierum, equorum collatio; cui, priuatæ rei possessores, modo in solidum, *l.* 12. *supr. de extraordin. mun.* modo, pro dimidia subiecti fuere. Postrema onera sunt, *onera Rhetica*: de quibus agitur *l.* 15. 18. *supr. de extraordin. mun.* ad quam *l.* 15. plenius dixi. Onera vero hæc, non alia fuerunt, quam paraueredorum & parangariarum ad instruendum limitem Rheticum annona militari.

Nunc de *huius l.* Sententia: quæ an ad subleuandos possessores & actores rei priuatæ: an vero ad eosdem prægrauandos pertineat, quæri potest. Ad postremum igitur hoc spectare videri possit, cum dicat *lex*, eos *nolle* soluere mediam pensionem, quibus verbis contumacia eorum perstringi videatur, & perfringi iubeatur; alioquin enim dicendum fuisset, *eos non posse*. Contra: Prior sententia & interpretatio magis placere videatur, puta *hanc leg.* spectare ad subleuandos rei priuatæ possessores, & Actores: Nempe cum his mediæ saltem pensionis præstatio prædictorum onerum & augmentorum, indicta fuisset, neque mediam hanc soluere voluere, velut, iam satis grauati (de qua ratione v. *l.* 1. 13. 17. *supr. de extraordinar.*) Quare & hanc eis remitti nunc a Rationalibus Honorius iubet: seruata super hoc Valentiniani constitutione. Et vero hæc ipsa Valentiniani constitutio argumento est, *hanc l.* ita vt feci interpretandam. Hæc enim proculdubio illa Valentiniani Senioris (non Iunioris, atque adeo non *lex* 18. *supr. de extraordin.* vt nonnulli censebant) constitutio est, & quidem famosa, cuius vt duo capita *hoc Codice* extant, puta *lex* 1. 2. *supr. de pascuis:* ita & alibi quoque eius mentio fit, puta *l.* 3. *supr. de locat. fund. iur. emphyt. l. vn. supr. qui conductor. rei priuatæ.* Ex quibus omnibus apparet, Valentinianum Sen. ea constitutione conductores & possessores actoresque rei priuatæ modis omnibus subleuatum iuisse: & nominatim Augmentis pensionum. Eadem igitur nunc *h. l.* Honorio mens fuerit, prælato Valentinianeæ constitutionis exemplo: ac proinde Rationalibus fibulam imponit: pariter vt & in aliis duabus speciebus, quæ continentur *l.* 11. *supr. de iurisdict.* & *l.* 6. *C. Iust. de exactor. tributor.* quæ *huic legi* coniungendæ sunt, vt ostendit earum subscriptio, etsi alii, puta *Theodoro PP.* inscribatur: pro more scil. de quo in *Prolegomenis* prolixius.

P.147. DE CONLATIONE DONATARVM(*) VEL RELEVATARVM(**) POSSESSIONVM. (***)

TITVLVS XX.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXVIII.

Plenius & ſpecialius, *De collatione donatorum, vel releuatorum, aut translatorum, ſeu adæratorum.*

(*) De his eſt *lex* 1. 2. 4. 5. *hoc tit.* & *l.* 15 *infr. de indulg. debitorum.*

(**) De his eſt *lex* 5. 6. *hoc tit.* & *l.* 2. 13. & *d. l.* 15. *infr. d.tit. de ind. deb.* & *Nouella Theodoſii de releuatis* 33. & *Nouella Martiani* 2.

(***) Adde & de Translatis poſſeſſionibus *legem* 6. *hoc tit.* & *dictas Nouellas.* Vt & de Adæratis; *d. Nouellam Martiani* 2. & *d. l.* 6. *hoc tit.* Quanquam & hæc duo *releuatorum* appellatione hic comprehenduntur: nam & releuationis ſpecies eſt translatio, & adæratio.

PARATITLON.

DONATÆ quoque poſſeſſiones, *Rubr.* donati fundi *l.* 1. 2. *h. t.* ſacra liberalitate, *l.* 1. 2. *h. t.* principali munificentia, *d. l.* 1. & 5. *hoc tit.* largitate Principali, *l.* 4. *h. t.* dono data, *d. l.* 4. *h. t.* donata, abſolute; *l.* 15. *infr. de indulg. debitor.* & *Nouella de indulgentiis reliquorum*, *Martiani* 2. in bene meritos de Republica, collata, *d. l.* 4. *h. tit.* (at non etiam recuperatæ, in ſpecie *legis* 1. & 2. *h. t.*) 2. Item RELEVATÆ poſſeſſiones, *Rubr. hoc t.* releuata iuga ſeu capita, *l.* 6. *h. t.* releuata abſolute *d. l.* 15. & *d. Nouella* 2. & *Nouella* Theodoſii *de Releuatis* 33. ſeu ſubleuata prædia, *d. Nouella Theodoſii* 33. in quibus canon demptus ex parte, vel integer: *d. l.* 5. *hoc tit.* quæ aliquatenus tributorum munere ſubleuata, *d. Nouella* 33. v. & *Nouellam Martiani* 2.

3. Item TRANSLATA: *dicta Nouella* 2. & 33. id eſt, quæ in aliam præſtationem translata, *l.* 6. *hoc tit.*

4. Denique ADÆRATA, *dicta Nouella* 2. & 33. Adærata leuius, *d. l.* 6. *hoc tit.* Hæc, inquam, poſſeſſionum genera, extra ordinem ſi adſiſteret tanta neceſſitas, vt aliquid in adiumentum ærarii publica requireret expenſa, *d. l.* 4. *hoc tit.* cum id neceſſitas flagitabat, *d. Nouella* 33. conlationi, *Rubr.* auri atque argenti collationi obnoxiæ reddebantur, *l.* 1. *h. t.* conlatio his adſcribebatur, *d. l.* 1. *h. t.* conlatio auri atque argenti adſcribebatur, *l.* 2. *h. t.* deſcriptio eis imponebatur, *d. l.* 15. *infr. de indulg. debit.* certa quantitas eis indicebatur, *dicta Nou.* 33. reditus conferebant, *l.* 5. *h. t.* certorum annorum, pro ratione diutinæ poſſeſſionis, *l.* 4. 5. 6. *h. t.* De qua Auri argenti collatione num accipienda ſit *lex* 2. *infr. de Medic. & Profeſſ.* ad *eam* dicetur.

I. (a) Imp. IVLIANVS (b) A. Aginatio (c) Conſ. Byzacenæ.

ADMODVM nobis videtur abſurdum, & a Noſtrorum temporum, (d) tranquillitate ſubmotum, (e) vt hi i qui proſcribtionis ſortem pertulerunt, (f) ad exemplum eorum qui fundos donatos ſacra liberalitate tenuerunt, auri atque argenti conlationibus (g) redderen-

rentur obnoxii, quæ sub Diuæ memoriæ Constantio (†) adscribta est: cum multum intersit, inter eum qui Principali munificentia perfruitur, & eos qui propria recuperare meruerunt. Dat. prid. Id. Nouembr. Mampsystæ, (h) Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) Absunt huius tituli *leges* omnes a *Cod. Iust.* Earum loco vnica *lex* posita *eo Codice* ex *Nouella Theodosii* 33. de qua *ad l. vlt. hoc tit.* GOTHOFR.

(b) IOVIANO tribuenda hæc *lex*, mox vt ostendam. *ID.*

(c) *Aginatius* Proculdubio hic idem est qui postea sub Valentiniano Vicarius Vrbis Romæ fuit: de quo Ammianus Marcellinus *lib.* 28. non vno loco. Vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Temporum suorum tranquillitati consulere affectabant Principes. *ID.*

(e) *Semotum. ID.*

(f) Et propria recuperare meruerunt: vt dicitur *fine l.* & *l. sequ. ID.*

(g) *γρ. Conlationi:* vt ostendunt sequentia. *ID.*

(h) *Mompsystæ* vel *Mompsuestiæ*: de quo mox. *ID.*

II. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

EOs qui rem paternam, vel suam, a fisco recuperare meruerunt, a conlatione auri atque argenti, quæ adscribta est, & (c) his qui aliquid a Sacra liberalitate meruerunt, tutos (d) defensosque seruari præcipimus. Dat. VI. Kal. Maii, diuo Iouiano, & Varroniano coss. [364.]

NOTAE.

(a) Iungenda forte *lex* 2. *supr. de Cæsarianis.* GOTHOFR.

(b) *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, sub Valentiniano Sen. Vid. Ammianum Marcellinum *lib.* 26. *cap.* 5. & *Prosopogr. ID.*

(c) Inducenda hæc vox, quæ occasione superioris vocis, *est*, irrepsit: & continuo filo ita hic legendum, *quæ adscripta est his* &c. *ID.*

(d) *Tutos defensosque*, id est, immunes. *ID.*

COMMENTARIVS.

REDDITÆ ab Imperatore possessiones proscriptis, eorumve liberis, a Donatis, his duabus *Iouiani* & *Valentiniani Sen.* constitutionibus quoad onus extraordinarium collationis separantur.

Quæ *lex* & Differentia vt intelligatur, duo præsupponenda sunt. Primum, Bona proscriptorum sæpe Principum indulgentia, proscriptis ipsis eorumve liberis reddi integrari solita: *vt ingenitum* scil. *est* (quomodo elegantissime ferme loquitur Arcadius *l. 17. supr. de bonis proscript.*) bonis Principibus, *duriores casus & tristiorem fortunam Impetratoria humanitate mollire.* Quomodo sane Libanius testis est *Orat. in Iuliani necem, pag. 298. edit. Morell.* a tribus initio Imperii Iulianei supplicio affectis, Iulianum, Tertii ex iis filiæ non exiguam patrimonii portionem concessisse.

Secundo obseruandum (quod *huius tituli* argumentum est) *Beneficiis* Principum, id est, Donatis quondam possessionibus e fisco a Principe extra ordinem quandoque vrgente necessitate & ærarii inopia, collationem aliquam auri atque argenti indictam. Quod vtique non adeo iniustum aut inhumanum extraordinariæ indictionis & collationis genus fuit. Quæ enim iniuria est, eum qui de publico quid beneficio Principis meruit, extra ordinem deuotionem suam erga publicum efferre, potius quam miseros & inopes prouinciales extraordinariis oneribus subiacere. Cum & alias magnum discrimen esse soleat inter ea quæ lucratiuo titulo & oneroso quæsita sunt; Cui rei exemplum præbere potest, & in hoc ipso vectigalium seu tributorum argumento *Vicesima hæreditarium vectigal.*

His ita præsuppositis, cum donatis possessionibus a Principibus subinde extra ordinem collatio auri atque argenti indiceretur, quæri iam cœpit, an *donatarum* appellatione venirent quoque *redditæ*, & sic an ii, quibus redditæ fuerant suæ vel parentum possessiones, olim proscriptæ fiscoque quæsitæ ad hanc collationem tenerentur? Id quod his duabus constitutionibus negatur: atque adeo differentia inter donatas & redditas statuitur.

Ratio indicatur *leg. 1. Admodum absurdum videri & a Temporum tranquillitate submotum*, si ii quibus redditæ sunt possessiones *ad exemplum* eorum quibus donatæ reuocarentur: *cum multum intersit inter eum qui Principali munificentia perfruitur, & eos qui propria recuperare meruerint.* P. 149.

Nempe quibus restituta sunt bona, nec adempta quidem videntur: nam etsi casus ea ademerit, suæ tamen naturæ redduntur: atquin *propria* fuerunt, non beneficio Principis quæsita. Bonorum restitutio nouam possidendi caussam non introducit, sed veterem restituit: vid. *leg. vn. sup. de sent. passis & restitutis.* Quæ harum *legum* decisio cumprimis notabilis est, & in vsum seu praxin optime traduci potest. Nam & ita Feudorum interpretes definiunt, si patronus vasallo seu clienti noxam commissi remittat, antiqui feudi seu beneficii concessionem hanc non noui donationem videri:

deri: similiter a Pragmaticis statuitur, fundum commissum, & restitutum, dominicum seu domanialem retro nunquam fuisse videri: de cuius rei vsu vide Choppinum pluribus *lib. 1. de Domanio, cap. 9.* Ac maxime, si breui intra biennium a confiscatione bona restituta fuerint, quia intra id tempus nondum recte fiscales fuisse videntur: alioquin post biennium iam fiscales omnino fiunt, in sp. *d. l. 17. sup. de bonis proscriptorum.* Ambrosius quoque hanc ad rem aduersus Symmachum *initio lib. 1.* de sumptibus cærimoniarum agens a Gratiano detractis, quos Gentiles a Valentiniano Iun. repetebant: *Quod enim*, inquit, IAMDVDVM *vel fisco, vel arcæ est vendicatum, de* TVO *magis conferre videbere, quam de suo reddere.* Quanquam *lege 2. h. t.* nullum discrimen temporis ponitur. *Eos*, inquit, *qui rem* PATERNAM *vel suam a fisco recuperare meruerunt.* Et vero simile mihi, id quod a Iouiano ῥητῶς constitutum fuerat *leg. 1.* de propriis bonis a Valentiniano produci ad paterna quoque bona, post multum temporis licet, reddita: Nam & hæc non minus propria sunt, vt quæ iure sanguinis deferuntur, *leg. 11 D. de liberis & postumis.* Eodemque exemplo, & vicesimarium vectigal ex huiusmodi hæreditatibus seu bonis olim non exactum: vid. Plinii Panegyricum cap. 47.

Tria interim adhuc ad *leg. 1.* obseruanda. Primum, Collationis huius extraordinariæ donatis possessionibus indictæ, Constantium primum auctorem indicari; *Auri*, inquit, *atque argenti conlationi redderentur obnoxii, quæ sub Diuæ memoriæ Constantio adscribta est.* Etsi in Mænardi *Codice* ad me transmisso a P. Puteano, suspicetur qui ad eum *Notas* quasdam adscripsit, hic legendum *Constantino.* Quod non probo: mihi quippe mens ea, *Constantium* omnino huius collationis auctorem videri. Nempe Constantinus res reditusque & possessiones Templorum priuatis quamplurimas passim donauerat, frustra ringentibus Gentilibus. Ipseque etiam Constantius; quo nomine Libanius eum passim sectatur, *Orat. pro templis, p. 23. edit Gothofred. sin. num. 9. pag. 486. Oper. minor Gothofr. ex Edit. Irotzii*, & in *Iuliani necem, p. 253. 266. Edit. Morelli.* vid. & Socratem *lib. 3. c. 2.* & Sozomenum *lib. 5. c. 5.* Igitur Constantius videns opes quamplurimas in priuatos ita tum patris sui, tum suo beneficio congestas, rerum necessitate deposcente, & vt puto suggestione Iudicum & Palatinorum Gentilium, donatis ita possessionibus hanc collationem indicendam credidit, neque absurde neque inhumane: Sane & *l. vlt. inf. hoc tit.* nominatim agitur de donatione possessionum iuris *Templorum.*

Secundo obseruandum, *d. legem 1.* non Iuliano, verum IOVIANO adscribendam: non vno argumento. Primo quidem, quia *Constantius diuæ memoriæ* hic vocatur: quod quidem Iuliano non conuenit, vtpote qui passim Constantino & Constantio, pariter vt Christo χι & καππα bellum indixerat, eosque adeo citra honoris alicuius præfationem memorare & nominare solet: Sic Constantinum patruum suum vocat simpliciter, *l. 1. sup. de dominio rei quæ poscitur:* et *l. 3. sup. de contrah. emt.* Imo Constantini M. Constantiique constitutiones abrogans, ne nominare quidem eos sustinet. Alterum argumentum desumo ex loci & temporis subscriptione: Iuliano quippe iam *VI. Kal. Julii* mortuo, Iouianus suffectus Antiochia *Ciliciam* profectus est (in qua MOPSVESTIA) testis Ammianus Marcellinus *lib. 25. cap. vltimo: Moratum*, inquit, *paulisper Antiochiæ Principem* (Iouianum) *exeundi mira cupiditas agitabat: proinde flagranti hyeme inde profectus, Tarsum vrbem Cilicum nobilem introiit.* Profectus itaque Antiochia Iouianus Tarsum Ciliciæ, transitu prius per Mopsuestiam facto, quæ interiacebat. Itinerarium Peutingerianum *pag. 762. 763. Edit. Oper. M. Velseri:* ANTIOCHIA, & post, *Anazarbo, Mompsistea, Adana* TARSO *Ciliciæ.*

Cœterum (quod Tertium) locus hic non vno modo designatur: communiter, non a Græcis tantum, sed & a Latinis *Mopsuestia*, a Mopso Vate: v. Strabonem *lib. 9 in fin* et *lib. 14 pag. 993. Edit. Almeloveen.* Ammianus Marcellinus *lib. 14. cap. 8. Ciliciam*, inquit, *Tarsus nobilitat, & Anazarbus, & Mopsuestia, Vatis illius domicilium Mopsi.* Procopius περὶ κτισμάτων *lib 5. cap. 5.* πόλις δὲ πῦ ἐςιν ἐν Κίλιξιν ἡ Μοψȣεςία, τȣ̃ μάντεως, ὥς φασιν, ἐκείνȣ τȣ̃ παλαιȣ̃ ἔργον: *urbs est Ciliciæ Mopsuestia, vatis, vt ferunt, illius antiqui opus.* Stephanus *de Urbib* Μόψȣ ἑςία, Κιλικίας, ἐπὶ τῷ πυράμῳ ποταμῷ, ἀπὸ Μόψȣ τȣ̃ μάντεως. *Mopsihestia, oppidum Ciliciæ, juxta Pyramum fluvium, a Mopso vate.* Aliquando tamen vna litera *m* auctius *Mompsuestia*, vel *Mompsistea:* vt in *Itinerario Peutingeriano*, & apud Constantinum περὶ θεμάτων *lib 1. them. 2 pag 14. edit. Meursii 1617. in 8.* Τάρσος καὶ ἡ Μόμψȣ ἑςία, *Tarsus & Mopsi domus.* Et vero & in *hac leg.* id ita expressum fuerat *Mompsestiæ:* non vt editum *Mampsystæ.* Vnde Ortelius *Mampsystum* in Thesauro locum peculiarem sibi incognitum ex hoc *Codicis Theodosiani* loco efficiebat. *Mopsos* vocat Plinius *lib. 5. c. 27.*

Illud tandem notandum, ea, quæ de Constantio *hac leg.* dicuntur, de ipsis donationibus a Constantio factis a nonnullis accipio.

III. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Hadriano PF. P. (b)

EXIGVA quodammodo (c) Ædificiorum pensitatio, nullum erga possessiones suas superindicti (d) oneris pondus agnoscat. Per omnes autem ciuitates (e), municipia, vicos, castellos (f), ex Horreis, Balneis, Ergasteriis (g), Tabernis, Domibus, Cœnaculis, Salinis etiam omnibus (præter Mancipium (h), quæ (i) Populi Romani lauacris (k) inseruiunt, vel his, quæ in memoratis locis sub pensionis locatione retinentur) nullius excepta persona, vnius anni, hoc est tertiæ Indictionis, deuotione (l) congrua, a locorum dominis pensio conferatur (excepta scilicet Æternabili (m) Vrbe, quam ab huiusmodi munere

p. 150. nere reuerentia propriæ Maiestatis excusat.) Ea videlicet ratione seruata, vt si qui dominorum defuerit, vel a Procuratoribus, vel ab his qui hæc loca sub conductione detentant, id quod præceptum est inferatur, dominorum rationibus inputandum: ea condicione seruata, vt sciant tantum quantum ipsi percipere consuerunt, omni maturitate oportere conferre. Dat. III. Non. Octob. Rau. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Fugitiua hæc *lex* est: mox vt ostendam. Forte iungenda ei *lex* 3. *C. Iust. de locat. prædior. ciuilium.* GOTHOFR.

(b) *Hadrianus* P.P. Italiæ sub Honorio: v. *Prosopog.* ID.

(c) *Quodammodo*, id est ferme: vel, vt Saluianus loqueretur, *admodum*, Nisi forte quis hic legat, *Exigua quidem admodum.* ID.

(d) De *superindicto* fuit supra *titulus* peculiaris. ID.

(e) Ita *l.* 16. *inf. de Episcopis: In quolibet Ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio* &c. Ita *l.* 13. *sup. de desertorib.* ad eundem Hadrianum P. P. *Primatium vrbium, vicorum, castellorum.* Augustinus *ep.* 50. (*siv. Ep.* 185. *ad Bonifacium de correctione Donatistarum*, *cap.* 8. *num.* 33. *pag.* 657. *Tom. II. Oper. Edit. Benedictin. Paris*) conuerso ordine, *Quot liberantur per istas leges ab illa pestifera æternaque pernicie fundi, pagi, vici, Castella, municipia, ciuitates.* Vide alia in *Orbis Romani descript. ex Cod. Theod.* de vicis insuper v. *l.* 33. *inf. de Episcopis.* ID.

(f) *γρ. Castella*, error ortus ex superioris vocis ὁμοιοτελεύτῳ. ID.

(g) *Ergasteria:* de his v. & *l.* 9. 42. *inf. de operib. publ. l.* 5. *sup. de metatis: l.* 14. *inf de Episcopis.* ID.

(h) *γρ. Mancipum:* nisi *Mancipium* hic pro *mancipum:* qualia multa *hoc Codice.* Porro, de mancipibus his thermatum est infra peculiaris *titulus lib.* 14. *tit.* 5. ID.

(i) Non audio virum doctum reponentem *qui: Quæ* salinæ scil. mancipum: vt mox *vel his quæ.* Nempe, vt mancipes Salinarum populi Romani lauacris inseruiebant, ita non minus *Mancipum salinæ inseruire* dici poterant: verum de eo mox plura. ID.

(k) Vid. quæ dixi ad *l. pen. inf. de oper. publicis.* ID.

(l) De hac *Deuotionis* voce, vid. *Glossarium.* ID.

(m) *Æternabilis* vrbs Roma: vt *Æternabilis domus*, Principis scil. *l.* 5. *sup. de locat. fund. iur. emphyt.* Alioquin Æterna Roma: vid. *Orbis Rom. descript.* ID.

COMMENTARIVS.

VRBANA PRÆDIA, vt regulariter ad collationem aliquam non vocabantur, ita hac tempestate extra ordinem vocari cœpere. Et vero ab *Honorio* hac constitutione vocantur, A. D. 400. distinctione tamen facta, inter vrbana prædia, exiguæ pensitationis, & magnæ: vt horum nomine videl. vnius anni e tribus pensio conferatur, id est reditus integer istorum prædiorum vrbanorum: illorum nomine, nihil. Quod vtique superindicti, seu extraordinariæ collationis genus haud adeo iniquum, vrgente Reipubl. necessitate: cum hæc prædia, non minore reditu seu quæstu, minore etiam sumptu & opera, quam rustica censeantur.

Quo in censu *hac l.* memorantur I. *Horrea:* in quibus scil. & pretiosissimam fortunarum suarum partem, merces, frumenta, vina, penum, Romani condebant custodiæ causa; de quo fidem faciunt innumeri Iuris textus, quos collegit Brissonius 4. *Select.* 18. & *lib.* 8. *de verbor. signific.* quibus locatis non minimam mercedem & pensionem corrogabant: sic vt in quæstu & reditu omnino essent: *l.* 20. §. 1. *D. de annuis legatis: l. vlt.* §. 1. *D. qui potiores: l.* 3. *D. in quibus causis pign. l.* 55. 56. 60. §. 6. & 9 *siv. vltim. D. locati: l.* 1. 4. *Cod. Just. de locato.* Secundo, *Balnea:* Priuatæ balneæ scilicet fuerunt, ex quibus locatis quæstus quoque fiebat. De his illud Iuuenalis *Satyr. VII. v.* 3. 4.

— cum iam celebres, notique Poëtæ,
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos,
Tentarent:

Item *Satyra VII. v.* 233.

Dum petit aut thermas, aut Phœbi Balnea:

Vbi vetus Scholiastes, *Priuatæ*, inquit, *balneæ*, *quæ Dafnes appellantur.* De his fuit *titulus* sup. peculiaris *lib.* 7. *Ne Comitibus & Tribunis lauacra præstentur.* Signanter *Priuatum* dictæ videntur *l.* 12. *sup. de metatis*, vbi dixi. Tertio, *Ergasteria, Tabernæ:* de quibus Ergasteriis priuatis, id est, tabernis quæ mercimoniis deputatæ, agitur quoque *l.* 5. *sup. de metatis: l.* 14. *inf. de Episcopis:* pariter vt de Ergasteriis publicis *l.* 9. 42. *inf. de operibus public.* vbi dixi. Quarto *Domus:* Domus scil. ab ædificiis vt hic distinguuntur, ita ædificia sunt exiguæ habitationes, quæ domini tantum vsibus & habitationi deseruiunt, mansiones spatio angustiore *l* 3. *inf. de aquæductu.* *Domus* vero latiores & lautiores; summæque, & maioris meriti, *d. l.* 3. *inf. de Aquæductu:* quæ proinde locatæ in quæstu erant. Quinto, *Cænacula.* Cœnacula hic non videntur διαίται domus partes, & membra habitationi destinata, quo sensu alioquin cœnacula dicta, verum separata ædificia & secreta: de quibus ita *Glossarium Nomicum:* ὑπερῷόν ἐστι, τὸ ἄνωθεν κατασκευασθὲν τοῦ μισθωθέντος ἐδάφους οἴκημα. Scæuola *l.* 20. §. 1. *D. de annuis legatis: vti det ex reditu Cænaculi mei & Horrei.* Neque aliud puto, quam quod *in Glossis* Philoxeni, δειπνιστήριον ὑπερῷον: nempe conuiuiis & epulis peragendis. *Salles a festin & a faire nopces.* Sexto, *Salinæ* quoque priuatæ hoc numero memorantur: quarum mentio alioquin etiam fit

l. 4. §. 7. D. de censib. l. 5. §. 1. D. de reb. eor. qui sub tutela: l. 32. §. 2. 3. D. de vsufr. legato. Nempe & hæ in quæstu: quare & his nunc ab Honorio extraordinaria collatio imponitur: vnde apparet, immunes eas fuisse ab extraordinaria collatione haud aliter, atque vrbana ædificia alia.

Et Duo tamen adhuc Salinarum & hominum genera ab hac extraordinaria collatione *excipit* Honorius. Primum scil. Mancipes thermarum Vrbis Romæ: de quibus erit peculiaris *titulus 5. infra lib. 14 de mancipib. thermarum vrbis & subuectione lignorum:* Nempe mancipibus thermarum, id est qui lauacrorum Romæ publicorum calefaciendorum curam præstabant, lignaque præbebant, cuiusdam permutationis loco salinæ publicæ datæ exercendæ: itaque promiscue *mancipes thermarum*, & *mancipes salinarum* dicti. Symmachi loci tres de his, *lib. 9. ep. 96. Iuuandi sunt mancipes salinarum, qui splendori atque vsui Patriæ Communis inseruiunt.* Lib. 10. ep. 58. *Mancipes salinarum lignorum obnoxios functioni.* Et Auctarii Ep. 19. *Adiuuandi sunt, communis Patriæ corporati: præcipue mancipes salinarum, qui exercent lauacra lignorum* P. 151. *præbitione.* Itaque & *hac leg. Salinæ hæ* dicuntur *Populi Romani lauacris inseruire:* vt ipsi Mancipes *l vn. d. t. de mancip therm.* & superioribus *Symmachi* locis: vt proinde non debuerit vir doctus hic vocem *quæ* in *qui*, mutare. Hos igitur mancipes salinarum ab extraordinaria collatione immunes haberi vult Honorius *h. l.* nempe, quia lignorum præbitione & pensitatione harum salinarum nomine iam obnoxii erant. Non par scil. habenda est ratio eorum, qui salinas habent proprias & sic quæstuarias, & eorum, qui salinas habent titulo oneroso. Quare secundo & conductores salinarum immunes esse vult Honorius, vt qui iam salinarum nomine canonem & pensionem de more præstant: vt hæ duæ exceptiones proprie respiciunt, ita Tertiam addit, sed alia ratione innixam, non propter contemplationem inquam ordinariæ pensitationis, sed propter singularem quandam prærogatiuam, & generalem. Quæ illa? Nempe ab hac collatione extraordinaria omnia horrea, balnea, ergasteria, tabernas, domos, cœnacula, in vrbe Roma constituta, immunia esse iubet: *excepta scilicet Æternabili vrbe quam ab huiusmodi munere reuerentia propriæ Maiestatis excusat.* Προνόμιον hoc inter alia Vrbis Romæ obseruandum est, *ob reuerentiam propriæ Maiestatis.* Maiestatis vrbis Romæ est, ne æquo cum cœteris ciuitatibus, municipiis, vicis, castellis, iure hac parte censeatur: quinimo e Maiestate eius est, eam horreis, balneis, ergasteriis, tabernis, domibus, cœnaculis frequentari: quod vtique minus procederet, si his aliqua collatio immineret. *Huius leg.* argumento hac parte vtitur recte Brettius *Orat. 20. pag. 116.* Simile vero priuilegium datum vrbi Constantinopolitanæ *l. 6. sup. de extraord. mun.*

Modus autem istius collationis extraordinariæ hic imponitur; vt *vnius anni sit, hoc est Tertiæ indictionis:* id est, vt e triennali pensione & quæstu, vnius anni pensio, quanta percipi consueuit, conferatur. Cui non adeo absimilis est modus *lege 5. inf. definitus.*

Ex hoc interim loco colligi posse videtur, Triennales fuisse conductiones & pensiones: quid enim alioquin sibi vellent illa, *vnius anni*, Hoc EST, *tertiæ Indictionis.* Sane & publicorum locationes triennales hac tempestate fuere, id definiente Constantino M. *l vn sup. de vectigalib* seu *l. 4. C. Iust. eod. tit.* de Indictionibus dictum proprio loco: hic interim obseruandum *Indictionem* & *annum* pro eodem sumi.

Ex his omnibus iam apparet, *hanc leg.* ab *hoc titulo* fugitiuam esse.

IV. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Trygetio (b) Com. R. P.

LARGITATES, tam Nostræ Clementiæ, quam retro Principum, ex eo tempore quo in bene meritos de Republica conferuntur, tenere perpetem firmitatem præcipimus: vt quod vnusquisque meruit, & recte transmisit, nec (c) ad heredem, nec ad originem filiorum, nepotumue sollicitudinem reuocetur. Nec quicquam (d) pro his possessionibus, quæ largitate Principali iamdudum in singulos quosque conlatæ sunt, damnosæ conuentionis (e) molestiam pertimescat. Sane (quod non optamus) si vnquam obstiterit (f) tanta necessitas, vt aliquid in adiumentum (g) ærarii nostri publica requirat expensa, adiuuari nos biennali pensione præcipimus, quæ non grauat possessorem, vt & temporum rationem & possessionis (de cuius non potest soliditate (h) dubitari) ante oculos conlocemus. Ideoque, si quando in dono datis *intra quinquennium* possidentem necessitas dandi forte reppererit, hunc a conlatione esse iubemus alienum: Si vero *post quinquennium*, intra decem annorum spatia, fuerit possessor inuentus, mediam biennalis pensionis inferat portionem: Hi vero qui *supra decennium* dono data inuenti fuerint prædia possidere, si emerserit vlla necessitas, integra biennali nos adiuuent pensione. Quod si, contra hanc formam, scientia Iudicis, vel Exsecutoris conuentio, pulsandum (i) intra hæc tempora iudicauerit possessorem, ad multam sexaginta librarum auri persoluendam se nouerint adstringendos. Nec Officium Palatinum hac excusatione vtatur, vt *paucos esse* adserat, ad quorum partes & Scrinium (k) hæc cura pertineat: Sed omnes omnium Scriniorum totius militiæ, (quod (l) sub priuato (m) meret ærario, ad præscriptam pœnam se nouerint adtinendos; ita vt Primates (n), præter

ter damnum (o), etiam cinguli amissione multentur, si cuiquam, prouidentiam (p) simulanti, consensum in hac suggestione, aut instructionem præbuerint: Ipsum enim (q) codicem, causa (r) concussionis & fraudis, & vniuersa scriburarum genera tali connexa negotio, ne vestigia timoris posthac vlla remaneant, in conuentu Prouincialium flammis iubemus exuri; Eademque pœna, si posthac vlla (s) extiterit, quod (t) in ipsa (v) aliave prouincia huiusmodi adserat se proferre documentum, pro publica quiete, deperire. (x) PP. (y) in Foro Traiani, XIV. Kal. Iun. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTAE.

(a) Papianus *lib. Responsorum t.* I. *de patris vel matris donatione, & munificentia dominorum.* §. *vlt.* huius *leg.* meminit: relata priore eius sententia. *De donationibus,* inquit, *Dominorum* (id est Principum) *proprietas accipientium etiam circa hæredes & prohæredes lege firmatur: id est ex corpore Theodosiani lib. XI. tit. XX. Strategio Com. R.P.* GOTHOFR.

(b) Papianus habet *Strategio Com. R. P.* Male. Sane Symmachus *lib.* I. *ep.* 38. Trigetii cuiusdam meminit: & Augustinus sæpe *Trigetii* meminit, quem ciuem suum & discipulum vocat, *lib. de vita beata:* & Paulus Diaconus *in vita Theodosii Iunioris lib.* 14. *hist. miscell. pag* 94. *Tom. I. Script. Rer. Ital.* meminit Trigetii, qui Vandalis Africæ portionem dedit ad habitandum, pace magis necessaria quam vtili. Omitto posteriora. Meminit & Prosper *Chronico. ID.*

P.152. (c) Sententia hæc vel corrupta est, vel barbari omnino Styli. *ID.*

(d) *γρ. quisquam. ID.*

(e) Id est, Extraordinariæ collationis seu superindicti. *ID.*

(f) Ita habet Parisiensis Editio postrema: nam aliæ omnes habent, *extiterit:* forte & hic legendum *adstiterit.* Quanquam & istud seruari potest. *ID.*

(g) *Les* AYDES. *ID.*

(h) *Soliditas* possessionis. *ID.*

(i) *Pulsare,* est conuenire, vexare, v. *Gloss. ID.*

(k) Scrinium *beneficiorum* intelligit, de quo mox. *ID.*

(l) *γρ. Quæ &c. merent. ID.*

(m) Ideo etiam hæc *lex* inscripta Comiti R. P. *ID.*

(n) *Primates* scriniorum. *ID.*

(o) *Damnum* hic pro multa, pœna: vt *l. vn. sup. de infirm. pæn. cœlib. ID.*

(p) Id est publicam necessitatem & vtilitatem obtendenti. *ID.*

(q) Malim, *etiam. ID.*

(r) *γρ. Causam. ID.*

(s) *γρ. Vllus. ID.*

(t) *γρ. Qui. ID.*

(v) Forte, *ista. ID.*

(x) *Deperire,* pro perire. *ID.*

(y) *Proposita* hæc *lex* in *foro Traiani:* pariter vt decem aliæ *hoc Codice* constitutiones: puta *lex* 4. *sup. ad SC. Claudianum: l.* 6. *sup. ad L. Iul. de adulter. l.* 3. *sup. de sepulchro viol. l.* 2. *sup. de iure fisci: l.* 2. *&* 31. *sup. de petitionib. l.* I. *inf. de priuil. Corpor. V. R. l.* 2. *ad leg. Cornel. de fals. l.* 2. *inf. de habitu, quo vti op. intra vrbem: l. vn. inf. de Campo Martio.* At in foro Aproniani proposita, *lex* 29. *inf. de nauiculariis.* vide *Prolegomena. ID.*

COMMENTARIVS.

DE DONATIS a Principe possessionibus duo capita hac Honorij constitutione ad Comitem R. P. emissa continentur: quorum prius ab *hoc titulo* fugitiuum est. Nempe in vniuersum Honorius Donatariorum huiusmodi securitati gemina ratione consultum it. Primum, *Irreuocabilem* huiusmodi donationem esse iubet: sic vt a donatarii hærede, quocunque gradu, nunquam reuocari possit: (hæc enim sententia est verborum illorum, *nec ad hæredem* &c.) Cuius tamen reuocationis faciendæ Auctores nonnulli hac tempestate Honorio fuisse videntur: tum ipsa rerum & temporum necessitate suadente: tum & quia cœteroquin anteriorum Principum largitates non ante firmæ censebantur, quam eas Princeps nouus ratas esse iussisset; de quo more tralatitio iam *supra, titulo de petitionib.* Verum hac constitutione Honorius donationes Principum EX EO TEMPORE quo factæ fuerant perpetem firmitatem tenere iubet. Quomodo ferme Constantinus *l.* 2. *sup. de iure fisci: & l. vn. sup. de quinquen. præscript. l.* I. *sup. de longi temp. præscript.* Hoc primum.

Alte-

Alterum caput *huius tituli* proprium, est de modo tantum *collationis* extraordinariæ, rerum necessitate vrgente ab huiusmodi donatariis faciendæ: Nempe, quinquennalem possessorem ab ea immunem esse prorsus iubet: vltra quinquennium, intra decennium possidentem, anni vnius pensionem conferre vult: Decennalem & vltra possessorem, biennii. Hæc Honorii *hac constitut.* moderatio est, cum hactenus maior modus libris beneficiorum adscriptus exigeretur; vt *fine leg.* docet: neque tanta postea Theodosii Iunioris *lex prox.* 5.

Ad eandem vero Honorii hac parte humanitatem pertinet, bene longa Sanctio *extremo legis:* cuius hic sensus est, Primo, *Iudicem*, & Executorem vltra exigentem, 60. librarum auri multa feriendum. Secundo, *Palatinos* omnes, qui sub dispositione Comitis R. P. sunt, hac pœna teneri: cuiuscunque tandem scrinii sint, non modo scrinii *Beneficiorum*, ad cujus alioquin partes hæc cura proprie pertinebat: Nempe quatuor scrinia sub priuato ærario merebant, seu sub Comite R. P. erant, quod testatur *lex vlt. sup. de Palatinis S.L.* Id ipsum & *Notitia Imperii* docet: vide sub Comite R. P. *quatuor scrinia fuisse Beneficiorum*, *Rationum*, *Securitatum*, *Largitionum priuatarum.* Igitur ad scrinium Beneficiorum, rerum a Principibus donatarum ratio & cura pertinuit; non vno fine, inter alia, vt modus beneficii perspectus esset: Sane iam inde a Prisco, Principes libros beneficiorum habuere. Lampridius *Alexandro Seuero cap. 46. Cogitabat secum &* DESCRIPTVM *habebat, cui quid præstitisset: Dabat autem hæc in* BENEFICIIS, *quæ famam eius non læderent.* Hyginus *de limitibus constit. pag. 193. edit. Goes. Si qua beneficio concessa, aut assignata coloniæ fuerint, in* LIBRO BENEFICIORVM *adscribemus.* Dolabella *pag. 309. edit. Rigalt. & pag. 301. edit. Goes. int. Script. Rei agrar. Quæris, si in* LIBRO BENEFICIORVM *regionis illius beneficium alicui Augustus dederit.* Vetus Inscriptio & hæc laudatur apud Gruterum DLXXVIII. 1.

M. VLPIO. AVG. LIB.
PHAEDIMO. DIVI. TRAIANI. AVG
A. POTIONE. ITEM. A LAGVNA. ET
TRICLINIARCH. LICTORI. PROXIMO. ET.
A COMMENT. BENEFICIORVM. VIXIT
ANN. XXVII. ABSCESSIT. SELINVNTE. PRI.
IDVS. AVGVS. NIGRO. ET. APRONIANO. COS
RELIQVIAE. TRAIECTAE. EIVS. III. NONAS. FEBR.
EX. PERMISSV. COLLEGII. PONTIFIC.
PIACVLO. FACTO. CATVLLINO. ET. APRO. COS
DVLCISSIMAE. MEMORIAE. EIVS VALENS
AVG. LIB. PHAEDIMIANVS. A. VESTE. BEN. MER.
FECIT

Sane & Codices scripturæque, quorum mox *hac leg.* mentio fit, in hoc censu fuere. De Beneficiis Aquæductuum, vid. *l.6. inf. de Aquæductu.* Denique *Beneficii* vox hac in re propria: quæ hoc sensu quater vsurpatur *l. prox.* quinquies *l. vlt.* Ad rem. Non scriniarios tantum Beneficiorum, sed & cœteros multari vult Honorius superexigentes in sp. *huius leg.* Quod vtique singulare est, ob vnius videl. scrinii noxam, & cœteros puniri, quamlibet diuisis & distinctis muniis.

Tertio, *Primates* cuiusque scrinii etiam cingulo seu militia sua multari iubet Honorius *hac l.* Nempe Primates scriniorum, seu Primiscriniarii, rerum agendarum instructiones præbebant, consensum accommodabant: de quo *alibi.* Hic interim nota Primates scriniorum sub Comite R. P. qui Primicerii *l. vlt. sup. de Palatinis:* quales & sub Comite S. L. fuerunt *l. 3. 14. 15. 19. 21. d. tit. de Palatinis.* Quarto, Tandem & *Libros* seu codices scripturasque quibus maior collationis modus adscriptus fuerat, comburi iubet, ad Prouincialium securitatem: de quo comburendorum codicum, ac nominatim *fiscalium*, more dixi ad *l 3 sup. de iure fisci.* Ratio vero hic eleganter additur, *ne* vestigia timoris vlla posthac remaneant: Argumenta flagitandi dixit Plinius *Panegyrico*, ni fallor. Imo & deinceps huiusmodi libros, vel documenta proferentes eadem pœna perire, id est flammis exuri iubet.

P. 153. V. (a) Imp. THEOD. A. Asclepiodoto PF. P. (b)

AB vniuersis, qui, post obitum Diui Aui (c) Clementiæ meæ, ex (d) munificentia tam Diuæ recordationis Patris (e), ac Patrui (f) mei, quam etiam Serenitatis (g) Meæ, fundos cuiuslibet iuris petiuerunt*, sub hac dispositione (h) reditus conferantur, vt quicumque a præsenti die triennio possident, vnius anni habentes immunitatem, pro reliquo biennio medii anni conferant reditus. Ex triennio vero vsque quinquennium, vnius anni; a quinquennio vsque ad decennium, biennii: a decennio & vltra, triennii. In ** qua dispositione etiam hij habebuntur, qui *dempto canone* possessiones cuiuslibet iuris donationis obtinent titulo: aut cum essent domini possessionum, canonem (ex parte vel integrum) adimi exorauerunt. Ita tamen, vt qui fundum dempto canone accepit, reditus vniuersos quos ipse percepit, iuxta datam dispositionem temporis soluat. Qui vero dominus constitutus possessionis tantum canonis promeruit releuationem, canonem tantum prodat (i) a (k) forma, hoc est, aut dimidii anni, aut vnius, aut biennii, aut triennii soluat: Eadem *** ratione etiam illis tenendis, qui reuelationem iugationis ex simplici *Beneficio* (l) meruerunt. Sane qui Inspectorem (m) specialem, ac (n) si de ieiunis (o), ac desertis possessionibus, accepisse dicuntur, electionem a sede Culminis Tui (p), propositam amplectantur, & aut soluant, vt dictum est, quod nunc consequuntur lucri, pro rata temporum ratione, aut, si hoc moleste tulerint, patiantur denuo alios Inspectores (q) dirigi.

dirigi. Quod † si qui ex possessionibus Principali sibi quondam liberalitate donatis, postmodum quasdam aliis, aut venundedit, aut ipse donauit, pro his quidem quæ venditæ probabuntur, ille se statutis præsentibus obnoxium esse cognoscat, qui videtur (r) pretium consecutus. Cui vero non vendita, sed legitime donata, vel iure successionis adquisita possessio est, is profecto debebit iustius attineri (s), ad illa præstanda iuxta tempora præfinita, qui adipisci in præsenti ex donata sibimet possessione monstratur. Qui vero alterius nomine ex munificentia Principali donatos obtinet fundos, quique releuationis; vel peræquationis *Beneficium* simili modo consecutus ostenditur, ipse ad huiusmodi solutionem debebit adstringi, qui non vt petitor, sed vt dominus, & possessor rei poterit adprobari. Vel certe, si hoc, casu quodam, patere forsitan non valebit, ab ipsa possessione, quæ vel donata, vel peræquata, aut releuata est, supradictis (t) fructus *Beneficii* conferantur. Scituris †† cunctis, quod quisquis prædictam præstationem intra quatuor menses, ex quo fuerit admonitus, inferre distulerit, ipsas possessiones, quæ donatæ (v) eidem videntur, amittet: Hii vero qui certum quid (x) conlationis seu functionis indictæ, pro temporali possessione, præstiterint, pleno in posterum *Beneficio* Principali, quod aliquando meruerunt, munere perfruentur. Dat. III. Id. Maji, Constantinop. Victore v. c. CONS. [424.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Asclepiodotus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. vid. *Prosopogr.* *ID.*

(c) Theodosii M. *ID.*

(d) A. *ID.*

(e) Arcadii. *ID.*

(f) Honorii. *ID.*

(g) Theodosii Iun. *ID.*

* *Prima* sententia de PETITIS possessionibus. *ID.*

(h) Ita postea *iuxta datam dispositionem*: item, *in qua dispositione.* De hac *Dispositionis* voce v. *Gloss. Theodos.* *ID.*

** *Secunda* Sententia de RELEVATIS canone possessionibus. *ID.*

(i) *Prodat*, id est producat, exsoluat. *ID.*

(k) An *pro* DATA *forma*, id est, prodat data forma, id est, secundum formam superius expressam soluat: quanquam & ita possis, *prodat ea forma:* vel denique, quod mihi maxime probatur, *pro data forma* &c. *soluat:* vt sup. *iuxta datam dispositionem.* *ID.*

*** *Tertia* sententia, de PERAEQVATIS Iugationibus, missis Inspectoribus. *ID.*

(l) *Beneficii* vox hæc quater *hac l.* repetita, & quinquies *l. prox.* hac in re propria. Hinc scrinium beneficiorum sub Com. R. P. de quo dixi ad *l. 4. sup.* *ID.*

(m) De *Inspectoribus* his iam dictum *ad l. 31. 33. sup. de annona & trib.* & plenius *inf. suo tit. de Censitoribus* &c. *ID.*

(n) Veluti. *ID.*

(o) *Ieiunæ possessiones:* ita *l. 3. inf. de Censitorib. squalidiora adque ieiuna, culta adque opima compensent.* *ID.*

(p) Præfecti Prætorio. *ID.*

(q) Quod ipsis longe durius futurum. *ID.*

† SECVNDVM caput, de TRANSLATIS postea in alium, quam cui donatæ, possessionibus; id est de Nouis dominis vel Possessoribus. Ac primum de translatis venditione *hic.* 2. donatione, successione, *vers. cui vero.* 3. possessione *vers. qui vero.* 4. tandem de INCERTIS possessoribus: *vers. vel certe.* *ID.*

(r) Id est, qui pretium consecutus est. *ID.*

(s) Teneri. vid. *Glossar.* *ID.*

(t) *γρ. Super dicti.* *ID.*

†† POSTREMVM caput: quo continetur SANCTIO legis. *ID.*

(v) Vel releuatæ, aut peræquatæ. *ID.*

(x) Quod supra constitutum. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 154. THEODOSII Iun. duæ Constitutiones sequuntur, quibus extraordinaria quædam, vrgente horum temporum necessitate, donatis, releuatis, peræquatis Principum beneficio possessionibus, collatio & contributio indicitur: Principum inquam; ac nominatim Theodosii M. aui sui, Arcadii Patris, Honorii Patrui, suo denique intra hoc triginta ferme annorum spatium. Addatur & tertia eiusdem constitutio A. 434. puta *l. 15. de indulg. debit.* vbi indulgentiam Reliquorum ex hac collatione extraordinaria tribuit. Addatur & quarta eiusdem constitutio, puta *Nouella 33. de releuatis adæratis vel donatis possess.* vnde desumpta est *lex vn. Cod. Iust. de collat. donator.*

Vt hæc *lex* intelligatur, obseruanda sunt tria inter alia *Beneficiorum* Imperialium genera, circa possessiones

sessiones ad Priuatos pertinentes. Primum genus est earum possessionum, quæ a Principibus *Petitæ* donatæque fuerunt: id est quæ de caducis & vacantibus fisco delatis quæsitis per priuatos a Principibus extortæ fuerunt: (de quo petitionum genere fuit *sup. tit.* peculiaris *lib. X tit. X. de petitionibus & vltro datis & delatoribus.*) quæ sane possessiones ex diuerso iure manabant; quo numero non postremo loco fuerunt fundi ciuiles seu Rerumpublicarum: item *fundi iuris Templorum*, vt docebit quoque *lex proxima*, de quibus semel docebit Paratitlon *de paganis sacrificiis & templis:* quæ hac tempestate sacris Gentilium detracta passim, vel rei priuatæ Principis incorporabantur, vel expensis militaribus adsignabantur, vel in priuatos, aut Ecclesias transferebantur. De his scil. id genus aliis, fundis sensit Theodosius *hac l.* his verbis, cuiuslibet iuris.

Secunda species est possessionum *Canone* releuatarum: eaque duum generum: Aliæ scilicet donatæ a Principibus, canone etiam dempto; Aliæ a priuatis quidem iam possessæ, at vel in totum, vel ex parte canone a Principe liberatæ fuerunt.

Tertium genus possessionum est, earum, quæ ceu *Ieiunæ ac desertæ* Inspectoribus missis, & peræquatione facta, canone liberatæ fuerunt: de quo erit *inf. tit. de Censitoribus, Peræquatoribus, & Inspect.* vide et *l. 5. 13. 15. inf. de indulg. deb.*

His tribus possessionum & circa eas Principalium beneficiorum generibus ita distinctis, notandum est, his omnibus fundis necessitate vrgente quædam indicta. Formam vero collationis extraordinariæ his possessionibus hanc præstituit Theodosius Iun. An. D. 424. Sub hac distinctione: vel ipsimet scil. beneficiarii eas possessiones possident: vel alii: Alii rursum, vel vt domini, vel vt possessores: vel tandem res in incerto est. Si ipsimet beneficiarii eas possident, ex Primo possessionum genere, id est ex Petitis reditum conferre eos iubet dimidii anni, si triennium possessor quis fuerit: vnius anni, si triennio amplius vsque ad quinquennium: biennalem reditum inde vsque ad decennium, triennii, exinde. In secundi generis possessionibus, id est in *Canone* releuatis hæc distinctio adhibetur; si possessiones simul & donatæ & canone simul releuatæ fuerint, idem obseruetur quod superiore casu: Si vero canone tantum fuerint releuatæ, cum iam ipsi domini possessionum essent, non iam reditum, sed veterem canonem, id est pensitationis modum sub eadem temporis dimensione præstare iubet. Multum scil. interest, ipsam simul possessionem cum canonis indulgentia a Principe quis donatione acceperit, an vero possessionem ipse iam habens, canonis tantum immunitatem consecutus sit: Priore casu pars reditus, quod magis est; posteriore canon, quod minus est, extra ordinem nunc indicitur. Idemque de ieiunis ac desertis possessionibus peræquatis *releuatis* statuitur, vt & harum nomine canon pro rata temporum præstetur. Nempe quia quamplurimi Inspectoribus missis & corruptis, tanquam ieiunas ac desertas possessiones possiderent, canonis immunitatem facile impetrauerant, qui tamen aut fœcundos habebant, aut ἐπιβολῇ fertilium & infertilium facta canoni pares erant: Ideo proposita electio ab Asclepiodoto Præfecto Prætorio, cui *hac lex* inscribitur, vt vel extraordinariam collationem vltro agnoscerent, vel scirent, nouos Inspectores dirigendos, qui in rei veritatem serio inquirerent: Quod factum Asclepiodoti probat *hac l.* Theodosius Iun. Et similis constitutio *legis proximæ, vers. nisi si quis.*

Hactenus primum Caput *huius l.* quod spectat Beneficiarios ipsos, id est, eos qui beneficia, quæ dixi, Principum consecuti fuerant, simul & ipsi possidebant.

Secundo igitur Capite agitur de his, qui iam non ipsi possidebant ita donatas sibi vel releuatas possessiones; verum de aliis, in quorum postea Dominium & Ius illæ translatæ sunt. Qua parte distinguit Theodosius Iun. inter titulum onerosum & lucratiuum; nempe si titulo oneroso, puta emptionis, ad nouum possessorem possessio antea a Principe donata vel releuata translata sit, non nouum possessorem ad hanc collationem extraordinariam teneri vult, verum veterem Principis beneficiarium, quique vendita possessione pretium consecutus est. Quo exemplo illustrari quoque iam potest decantatum illud, *Pretium loco rei succedere*, quia qui pretio fruitur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re vtitur, fruitur; *l. 35. § 1. l. 38 39. D. de vsufructu & quemadm. l. 22. in f. D. de heredit. petit. l. 33. D. de peculio.* Si vero titulo lucratiuo nouus possessor donatam olim vel releuatam possessionem nactus fuerit, puta donatione, successione, eum ipsum iam hac extraordinaria collatione teneri *iustius* esse definit, vtpote qui in præsenti monstratur adipisci illa, quorum præstatio exigitur, id est fructus; hoc sensu, eum qui possessionis *donatæ vel releuatæ, alterius licet* respectu, compendio hodie fruitur, iustius æquius esse extraordinario oneri illigari, quam pristinum beneficiarium, cui nihil ex beneficio illo superest. Denique non origo beneficii, sed fructus beneficii hic spectandus venit.

Et hæc rursum de translatis in dominium alterius, alterius causa donatis antea, vel releuatis possessionibus. Sed idem quoque statuit Theodosius Iun. & de his, qui non vt Domini, sed vt *Possessores* eas obtinent: nempe possessoris detentatoris par hac parte ratio est, quæ noui domini; nam & ad eum fructus rei pertinet. Et similis hac parte, vt & superiore, constitutio *legis proximæ, vers. exactionem.* Tandem si in incerto sit, quis dominus aut possessor fundi sit, ex ipsa possessione supra dictum fructuum modum colligi oportere statuit.

Postremo *huius leg.* Capite continetur *Sanctio;* Nempe possessionis ipsius confiscationem minatur, nisi intra quatuor menses ab admonitione Dominus P. 155.
vel Possessor hanc collationem extraordinariam intulerit: Viceuersa inferentibus, perpetuam imposterum securitatem & immunitatem pollicetur. Quod præmium vt alioquin efficax ad prouocandam possessorum deuotionem; ita Theodosium fidem suam hac parte non liberasse ostendet *lex proxima;* vbi tamen post fidem fractam rursum idem præmium proponit, ad extorquendam similem collationem; ostendet & vndecim annis post tertia eius constitutio: puta *Nouella 33. de releuatis, adæratis, vel donatis poss.* denique speciosa hæc præmia tantum verbis, re autem inania; Quanquam necessitate Theodosius forte excusabitur apud eum, qui labantem

tem Imperii molem hac tempestate respexerit, & vero se excusat & *l. prox.* & *d. Nouella 33.* Quid quod id genus possessionibus & possessoribus longe iustius, extraordinarium quid imponi, quam nouis descriptionibus miseros collatores subiici omnimodis, fatendum est: Et hæc quidem vt prolixæ, ita & elegantissimæ, non verbis quidem, verum rerum momentis, constitutionis huius sententia est, vnde multa ad rem censualem, iurisque disciplinam, deriuari possunt, quæ nos breuiter tantum signauimus.

VI. (a) Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Antiocho (b) PF. P.

1. EORVM iugorum, siue capitum (c), siue quo alio (d) nomine nuncupantur, priuati iuris, vel patrimonialis, siue Ciuilis, (e) siue Templorum (f), quæ a principio Imperii (g) diuæ recordationis Arcadii Genitoris mei, ex petitionibus (h) diuersorum, vel vltrodatis (i) adnotationibusque, in præsentem (k) diem qualitercumque releuati (l) sunt, vel adærata (m) leuius, vel de patrimoniali iure ad priuatam (n), vel in aurariam, ærariam, atque ferrariam præstationem translata (o), quinta pars commodi, quod ex eo *beneficio* (p) ad dominos fundorum peruenit, ex eodem tempore exacta, pro æstimatis (q) per singulos annos habitis, Arcæ (r) & Sacrarum largitionum viribus ex æquo societur. 2. Exceptis * his, quæ in *Capitatione humana* (s) *atque animalium* (t) diuersis qualicunque (v) concessa sunt; ita vt omnium, quæ prædicto tempore, atque etiam sub inclytæ recordationis Auo (x) Nostro, in terrena (y) siue animarum (z) descriptione releuata sunt; vsque ad quadringentorum iugorum, siue capitum quantitatem, pars dimidia publicis censibus adiungatur: vt si quidem vsque ad quadringenta iuga vel capita releuatio facta est, dimidia tantum pars fisco reddatur. Si vero amplius aliquid releuatum est, vtque (aa) ad ducentorum iugorum vel capitum, aput *Beneficium* consecutos, seu (bb) releuatio firma, permaneat, reliqua omnia publicis censibus refundantur. Aut enim intra ducentorum numerum pro rata partis dimidiæ portione vnumquenque releuari conueniet, aut vltra eundem minime ad dispendium publicum præstita releuatione abuti: Siue in vna, siue in diuersis prouinciis, vel suo, vel interposito nomine, huiusmodi *Beneficium* impetrabit (cc) 3. (Nisi ** si quis se pro fundis *Sterilibus*, ac desertis, maioris etiam adscriptionis releuationem iuste meruisse firmauerit, & Inspectore (dd), seu Peræquatore misso probauerit: non iam secundum nostrum *Beneficium*, quod vsque ad ducenta iuga vel capita pro dimidia parte indulsimus, sed pro Inspectionis futuræ veritate ac fide, tributa publica soluturus.) 4. *Adæratis* *** etiam, & qualitercunque *Translatis*, ex Quarta decima feliciter futura Indictione (ee), translatione vel adæratione seruata, modum conlationis inponi (ff), qui consequutis partem quandam *Beneficiis* (gg) reseruabit: pro regionum diuersitate, factæ adærationis modum, atque omnium, quæ in huiusmodi rebus consideranda sunt, qualitate (hh), Præfectura Amplissima (ii) disponente. 5. Illis **** solis ab hac descriptione, a Sublimitate Tua (sicut visum fuerit, disponente) penitus eximendis, & in præsenti conlationis modo mansuris, quæ Ciuitatibus, vel Curiis, vel Officiis *in commune* remissa sunt, vel aliquando Personarum magis (kk) indulta: sed ex dispositione Amplissimæ Sedis Tuæ, si qua sit de releuatione suspicio, Inspectioni verissimæ subiiciendis. 6. Exactionem ***** vero quintæ partis conlationum ab exordio imperii Diuæ memoriæ Patris mei, vt dictum est, iam (ll) nunc fieri ab his qui emerunt, vel eorum heredibus, si soluendo sint, vel detentatoribus, pro quo quisque possedit tempore quo obiit, posterioribus vel nouis dominis ad quos releuata prædia deuenerunt, contra suos auctores (mm) actionibus legitimis reseruandis, neque penitus vllo sub quocunque priuilegio dispositione hac eximendo. 7. Firmiter ****** in futurum, & sine vlla describtionis molestia, aput eos qui meruerunt, diuina indulgentia permansura, ita vt ne retractari quidem, nec proferri in medium has rursus liceat rationes, completis his quæ in præsenti de causis singulis, aut personis, pro rerum necessitate statuta sunt. Dat. Prid. Kalendas Ian. Constantinop. DD. NN. Theod. XIII. & Valentiniano III. AA. Coss. [430.]

P. 156.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a Cod Iust.* Meminit eius, vt & Antiochi, ad quem ea scripta est, quindecim ferme post annis ipse Theodosius Iunior *Nou. 33. de releuatis adæratis vel donatis possessionibus*, cuius pars relata in *l. vn. C. Iust. de Collatione donatorum vel releuatorum. GOTHOFR.*

(b) *Antiochus* PF. Orientis, sub Theodosio Iun. V. *Prosopogr. ID.*

(c) *Capita*, seu iuga. v. *Paratitlon de censu. ID.*

(d) V. quæ in Commentario. *ID.*

(e) *Ciuilis*, id est ad ius publicum seu Reip. pertinens, de quo vide *Glossarium*, v. & *tit. sup. de locatione fundorum iuris Emphyteutici. ID.*

(f) De Fundis Iuris *Templorum* priuatis hac tempestate passim donatis v. quæ dixi ad *l. prox. sup.* & plenissime *Paratitlo inf. de Paganis, Sacrificiis, & Templis*, & ad *l. 8. sup. de iure fisci. ID.*

(g) Id est ab A. D. 395. *ID.*

(h) De *Petitionibus* fuit *supra lib.* 10. Tit. peculiaris. *ID.*

(i) De *Vltrodatis* his, vide prædictum *titulum de petitionibus, & vltrodatis. ID.*

(k) Intra hos 36. annos. *ID.*

(l) Canone. *ID.*

(m) *Adærata*, id est, æstimata, v. *Glossar. Theodos. ID.*

(n) Hinc apparet, priuatæ rei fundorum meliorem fuisse conditionem quam patrimonialium: de quo vide *tit. prox.* 19. *sup. de collatione fundorum patrimonialium vel emphyteuticorum & rei priuatæ. ID.*

(o) *Translata* dicuntur hic, & *d. Nou. Theodosii* 33. (vnde & translatio *hac ipsa l.* & *d. Nou.*) quæ in aliam functionem mutata. *ID.*

(p) *Beneficii* vox hac in re propria, vt iam ostensum ad *duas leges superiores. ID.*

(q) Si hæc vox bene habet, & sequens, *habitis*; tunc vox *æstimatum*, pro *æstimatione* accipienda. Et sane in veteribus Glossis: *opinio σύνοψις æstimatum*, τὴν σύνοψιν; ἤτοι ἐξαργυρισμὸν, ἤτοι διατίμησιν. Alibi *taxatio*, σύνοψις. Quare non mutandum hoc in *æstimatione habita. ID.*

(r) De *Arca*, & iis quæ in eam inferebantur, iam *alibi* dixi. *ID.*

* *Secunda* sententia de HVMANA & ANIMALIVM CAPITATIONE releuatis. *ID.*

(s) De *Capitationis* voce v. quæ late semel dixi ad *l. 2. inf. de censu. ID.*

(t) Heraldus hic reponit *animali*, de quo mox. *ID.*

(v) γρ. *Qualitercunque*, vt non vno loco *huius leg.* Heraldus mallet hic *qualiacunque. ID.*

(x) Theodosio M. v. & *l. 5. prox. sup. ID.*

(y) In hoc mox inquiram. *ID.*

(z) Supra *humana atque animalium*: vtrumque enim hic *animarum* appellatione comprehenditur. *ID.*

(aa) γρ. *vsque. ID.*

(bb) Potest hæc vox sustineri, quæ abest a prima Cuiac. & illa in 4. nisi malis, *ea releuatio. ID.*

(cc) γρ. *Impetrauit. ID.*

** *Tertia* sententia, de *sterilibus* & desertis. *ID.*

(dd) De his iam ad *leg. superiorem. ID.*

*** *Quarta* sententia, de *Adæratis* & Translatis. *ID.*

(ee) *Indictio* hæc decima quarta recte respondet Anno proximo *Antiocho & Basso COSS.* A. D. 431. Quomodo etiam recte notatum in Marcellini Comitis *Chronico*, & Chronico *Alexandrino* seu *Fastis Siculis*. Nobilis autem hic annus est Ephesino Concilio. De *Indictionib.* dicam peculiari capite in *Chronico* Indictionum, & *ad tit. inf. de indulg. debitor. ID.*

(ff) Repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *conueniet*: etsi longius petitum. *ID.*

(gg) γρ. *Beneficii*, partem scil. Beneficii. *ID.*

(hh) *Qualitate*, id est Circumstantiis. *ID.*

(ii) id est, Te Præfecto Prætorio disponente, vt mox; *a Sublimitate Tua*: item *ex dispositione amplissimæ Sedis Tuæ*, nempe Antiochi, de quo mox plenius. *ID.*

**** *Quinta* sententia, de concessis *in Commune* alicui corpori. *ID.*

(kk) Tentabat Cuiacius vel Pithœus, *meritis*. Possit videri agi hic de eo beneficiorum genere, quod certo personarum generi indultum, verum de huius loci restitutione mox. *ID.*

***** *Sexta* sententia, de *Nouis* dominis & possessoribus. *ID.*

(ll) De hac voce consule *Glossarium. ID.*

(mm) *Auctores*, a quibus bona vel iura aliqua promanant, v. *Glossarium. ID.*

****** *Postrema* sententia, qua *sanctio legis* continetur. *ID.*

COMMENTARIVS.

ALTERA hæc Theodosii Iun. *hoc tit.* Constitutio est; & si omnes eius Constitutiones, de collatione donatarum vel releuatarum possessionum numeres, e quatuor, vna. Duabus enim *huiusce tit.* legibus addenda est *lex 15. de indulg. debitorum*, & *Nou. eius 33. de releuatis adæratis vel donatis possessionibus.* Quarum priore, indulgentia tribuitur quadriennio ferme post *hanc l.* reliquorum, ex ea collatione procul dubio, quæ *hac l.* indicta fuerat: Posteriore, puta *Nou. 33.* mentio fit *Antiochi Præfecti Prætorio*, cui hæc *lex* inscribitur, & dispositionis seu modi ab eodem constituti collationis seu indictionis nomine releuatarum adæratarum, donatarum, vel translatarum possessionum; quæ ipsa illa dispositio videri possit, quam Antiochi arbitrio Theodosius *hac l.* committit.

De *Beneficiorum* Principalium circa possessiones priuatorum distinctionibus seu generibus iam ad *superiorem legem* actum fuit. Quare per singulas *huius l.* sententias decurrisse sat erit, singularibus tantum subnotatis.

Ante

Ante omnia notanda illa, *Eorum iugorum siue capitum, siue quo alio nomine nuncupantur*. Nempe variis nominibus modi possessionum, quibus collatio imminebat, nuncupabantur. De Iugis seu capitibus plene dixi *in Paratitlo*, & *ad l. 2. de censu*. Sed & alia nomina hac in re alicubi vsurpata: sic quoque Iustinianus *Nouella 17. c. 8.* τετέςι τό τε ποσὸν τῶν ζυγοκεφάλων, ἢ ἰέγων, ἢ ἰεγαλίων, ἢ ὅπως δήποτε ἂν αὐτὰ κατὰ χώραν καλοῖεν. id est, *quantitatem Zygocephalorum, aut Iugorum, aut Iugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur*. Idem *Nouella 128. cap. 1.* ὑπὲρ ἑκάςε ἰέγε, ἢ ἰελίων, ἢ κεντεςίων, *pro vnoquoque iugo, aut villis, aut centuriis*. Ergo præter Iugorum & Capitum appellationes, variæ aliæ vsurpatæ. In his & *Arurarum* vox in Ægypto, *l. vlt. de patrociniis vicorum*, vbi de iis plene dixi. Nunc de ipsamet *legis* sententia.

Prima sententia est, de PRINCIPIS PVBLICISQVE fundis, qui Principum beneficio, ac nominatim Arcadii patris sui, in priuatorum dominium translati fuerunt: siue *canone* penitus *dempto*, siue *leuius adærato*, æstimato, taxato: siue denique *translato*, id est, commutato cum alio præstationis genere. Hoc igitur casu Theodosius Iun. P. 557. *hac leg.* Quintam partem commodi, quod ex tempore huiuscemodi Beneficii ad Beneficiarios peruenit, inferri iubet, extraordinaria collatione. In qua sententia hæc obseruanda sunt.

Primo notanda, quatuor publicarum *possessionum Genera*, quæ in priuatos transferri beneficio Principis contigerat; puta *Priuati Iuris*, id est, ad rem priuatam Principis olim pertinentes; item *Patrimoniales*; (quæ quomodo ab illis differant ostendit Paratitlon *supr. tit. prox. de conlat. fundor. patrimon. vel emphyteut. & rei priuatæ.*) Item *Ciuiles*, id est, ad Ciuitates & Respubl. olim pertinentes, de quibus ad *l. 1. supr. de locat. fundor.* tandem fundi *Templorum*, id est, fundi, possessiones sacris Gentilium & reditibus Templorum olim destinatæ, mox a Christianis Principibus Fisco, vel rei priuatæ vindicatæ, de quibus actum ad *l. 8. supr. de iure fisci*, & *Paratitlo de paganis sacrif. & templis, infra.*

Secundo *Tempus* obseruandum, a quo Donatis huiusmodi fundis collationem extraordinariam Theodosius Iun. impositam vult: nempe vt *hac l.* ita & *superiore*, a principio Imperii Arcadii, idest, ab Ann. D. 395. 36. annorum spatio aliter quam sequente mox sententia cauetur de releuatis capitatione: vbi a tempore Theodosii M. initium ducitur. Abunde scilicet id hac parte visum, vetustioribus beneficiariis intactis: forte etiam, quia effusiore liberalitate & improbiore multo petitione quam antea in publica damna itum. Quinimo post retracta loca ciuilia & templorum a Iuliano: vt docet quoque *lex 8. supr. de iure fisci*: & *lex 1. sup. de locat. fundor.* primus Arcadius per Orientem annonas & possessiones Templorum sacris Gentilium sub Valente & Theodosio M. detractas, reique priuatæ Principis sociatas in priuatorum dominium quamplurimas transtulisse videtur: Antea quippe sub Theodosio M. fundi ex templorum iure descendentes, conductionis ferme titulo in priuatos translati, vt docet Theod. M. constitutio A. 383. puta *lex 4. supr. de locat. fundor.* Quanquam & ipse Arcadius aliquando, puta A. 405. possessiones Templorum a se peti amplius vetuit, *l. 24. supr. de petitionibus*. Quid per Occidentem ab Honorio circa templorum loca constitutum, docebit *lex 5. supr. de locat. fundor. l. 41. infr. de operib. publ. l. 19. 20. infr. de paganis*.

Tertio obseruandi *Modi* quibus huiusmodi possessiones in priuatorum iura transferebantur, nempe duplici: vel petitionibus, idest, ad postulationem priuatorum: vel vltro datis, idest, vltronea & spontanea Principis donatione, de quo vtroque actum *suo tit. de petitionib. & vltro datis*; quæ vltro data & *adnotationes* hic dicuntur: nempe quoties Principes speciali scriptura possessionem bene merito largirentur.

Quarto *Translationis*, idest, commutatæ functionis & præstationis duæ species obseruandæ. Prima translationis species est de iure Patrimoniali in priuatum: vnde apparet, priuatæ rei functionem leuiorem fuisse functione Patrimoniali, de quo dictum *supr. tit. prox.* Secunda species translationis est *in aliam præstationem*, quæ possidenti facilior futura; veluti si pro æris aut ferri præstatione, quæ sibi grauior: in auro præstationem deinceps Principis beneficio emereatur: & viceuersa. De cætero, de æris collatione erit *tit. prox. 21.* & fuit *lex 23. supr. de annona*: de auraria præstatione actum fuit *aliquot legibus tit. 1. de annona & trib. supr.* de Ferri collatione v. quoque *l. 2. supr. de fabricensib.* & Basilii *ep. 277. su. no. Edit. Benedictin. Paris.* ad Modestum PP. & Claudianum, *de bello Getico v. 538.* vbi Alaricum inducit loquentem:

- - - tot tela, tot enses
Tot galeas multo Thracum sudore paraui
Inque meos vsus vectigal vertere ferri,
Oppida legitimo iussu Romana coegi.

Tandem de translatione seu commutatione functionis fuit quoque *tit. supr. tributa in ipsis speciebus inferri*.

Postremo notandum, tributa vel *Arcæ*, vel sacris largitionibus illata: Arcæ, inquam, Præfecturæ Prætorianæ, de quo dictum iam alibi, & dicetur *infr. tit. de indulg. debit.*

Secunda Sententia continetur Exceptio superioris, *de Releuatis a Capitatione humana & animalium, animarum* denique; nempe ita releuatas possessiones, si intra CCCC. iuga siue Capita sint, dimidiam eius releuationis partem valere oportere, alteram solitis rursum functionibus adstringendam, si vltra CCCC. iuga, quicquid vltra CC. est, functionem solidam præstare oportere. Ante omnia inquirendum, quid per *Capitationem humanam & animalium* intelligendum sit, quid per Animarum descriptionem, terrenæ oppositam. Nempe videatur intelligendum quidquid annonæ in speciebus, in hominum (veluti militum) & animalium vsum præbebatur. Sane vt *Capitum animalis* dicebatur pabulum, puta fœnum & palea, *l. 7. 13. 17. supr. de erogat. milit. ann. l. 1. supr. de domesticis & protect. l. 10. supr. de numerar.* (de quo dixi plene ad *d. legem 7.*) ita & Capitatio eodem sensu & *l. 8. 11. d. tit. de erogat. milit. ann.* & *tit. Cod. Iust. de annonis & capitatione*. Verum hæc interpretatio non placet. Igitur, de quo etiam ad *l. 2. infr. de censu*, humana, & animalium, animarum denique capitatio est, quæ pro fer-

ſeruis, colonis, adſcriptis, cenſitis, itemque pro animalibus, quæ omnia alioquin cum poſſeſſione ſeu prædio ambulare ſolent, præſtabatur; vt contra terrarum, pro poſſeſſionibus: ſic & Iuſtinianus in eadem re, *leg 23. Cod. Iuſt. de agricol. & Cenſitis: Publicas functiones*, inquit, *ſiue terrenas, ſiue animales.* Eodemque ſenſu in Græca conſtitutione Anaſtaſii ψυχικὴ συντέλεια *l. vlt. C. Iuſt. de annona & trib.* & ipſa eſt de releuatis poſſeſſionibus, ἐὰν μὲν αἰτήσῃ ἐπαρχία ἢ πόλις κȣφισμὸν λαβεῖν ψυχικῆς (a) συντελείας, ἢ ἐπόπτην, ἢ ἐξισωτὴν πεμφθῆναι: *Si prouincia, vel ciuitas releuationem petat animalis functionis, vel inſpectorem, aut peræquatorem.* Eodem ſenſu, *humanæ capitationis cenſus* in Theodoſii M. conſtitutione. *l. vn Cod. Iuſt. de colonis Thracenſibus*, quæ hanc in rem expreſſiſſima eſt, & oſtendit pariter iugationem terrenam ab ea diuerſam fuiſſe: qua per vniuerſam diœceſim Thraciarum ſublato in perpetuum humanæ capitationis cenſu, iugatio tantum terrena ſoluatur: quod ita mox explicat, *colonos tributariæ ſortis nexibus abſolutos.* Idemque indicatur & ſtatuitur *l vn. Cod. Iuſt. de colonis Illyric. Inſeruiant*, inquit, (coloni inquilinique per Illyricum vicinasque regiones,) *terris non tributario nexu, ſed nomine & titulo colonorum:* Et certe de illa Theodoſii M. aui ſui *lege* ſenſiſſe hic videtur Theodoſius Iun. Ab hac vero capitationis ſpecie apage *l. 9. Cod. Iuſt. de act. empti: & l vlt ſup. ſine cenſu.* Alio vero ſenſu ψυχικὰ δημόσια Græci dixerunt, quæ pecuniæ pro capitibus vocantur: *l. vlt. §. 8. D. de munerib. & honorib.* Ergo *humana*, & *animalium capitatio* eſt pars ea tributariæ functionis, quæ & pro ſeruis, colonis & pro animalibus *(pour le beſtail)* quæ in prædio erant, præſtabatur: diuerſa enim hic ſunt *humana* & *animalium* capitatio, e contra quam ſenſit Heraldus, qui & ideo hunc locum emendabat. Vtrumque vero per *animarum deſcriptionem* mox indicatur, terrenæ oppoſitum, quæ pro ipſo prædio ψυχικὴ συντέλεια & homines & animalia cepit. De quo iam etiam vide, quæ dixi
P.158. ad *leg. 2. infra, de cenſu.* Et hæc de ſecunda *huius legis* ſententia.

Tertia Sententia eſt, de *ſterilibus ac deſertis fundis releuatis:* Nempe iubet Theodoſius Inſpectores ſeu Peræquatores mitti, de quo iam quoque *lege ſuperiore*, vt ita pro inſpectionis veritate & fide vel tributa ſoluant, vel non ſoluant. Et aſtutus eſt Theodoſius hac parte, quaſi ſterilibus fundis plenam immunitatem tributurus eſſet; at reuera reuocandis huiuſcemodi immunitatibus, quod ſciret per ſuperiorum Inſpectorum gratiam quamplurimos releuatos.

Quarta ſententia eſt, de *Priuatorum poſſeſſionibus*, quæ non emanarunt ex re priuata Principis, vel Patrimonio, aut Ciuitatum iure vel Templorum, *adæratis vel translatis* & ſic *releuatis.* Nempe Antiochi Præfecti Prætor. diſpoſitioni committit Theodoſius, vt a proxima Indictione, ſeu anno, quem iudicauerit collationis modum, iis imponat; ſub tribus conditionibus; Prima, vt partem quandam beneficii conſecutis reſeruet; dein vt regionum diuerſitatis rationem habeat: Nempe quia limitaneæ regiones ſpecierum adærationem minus ferunt, vbi ſpecies ipſas limiti tuendo ad milites limitaneos conuehi publice intereſt; in mediterraneis non æqua neceſſitas; Tandem reliquarum circumſtantiarum rationem haberi iubet, Id inquam, vt & quod proxima ſententia continetur, Antiochi PP. diſpoſitioni committit Theodoſius Iun. *hac leg.* Qui ſane Antiochus iuſſionem Theodoſii ſecutus, diſpoſitionem ſuam edidit, quam poſtea Theodoſius Iun. firmauit *leg. vnic. Cod. Iuſt. eod. tit.*

Quinta ſententia eſt, de *Releuatis in commune*, non iam ſingulis perſonis: verum ciuitatibus integris, vel Curiis ciuitatum vel Officiis, imo & quandoque *prouinciis integris* (ita enim hic legendum exiſtimo, *vel aliquando prouinciarum malis indulta;* de quo mox) Nempe illis vel plus æquo oneratis, vel hoſtili excurſui patentibus, & publica clade vexatis ægrisque, huiuſmodi indulgentias generales ſæpe Principes dedere: quam in rem eſt Valentiniani III. elegans *Nouella, de tributis fiſcalibus inter Theodoſianas* 23. Similis eſt illa quoque indulgentia Conſtantini Magni data Flauienſibus, qua *ſeptem millia capitum* eis remiſit, quæ quartam amplius partem cenſus conficiebat, quo nomine ei gratias agit Eumenius Flauienſium nomine, ea oratione, quæ inter Panegyricos veteres hodie extat. De cuiuſmodi & ſimilibus aliis erit *infr.* peculiaris *titulus de Indulg. debit.* Et tamen diſpoſitioni Antiochi Præfect. Prætor. negotium iſtud ipſum committit, vt exploret per Inſpectores, num iuſta de cauſa releuari meruerint. Eſt ergo *hoc Caput* de Releuatis quoque integris prouinciis: nam locum emendo aliter atque Cuiacius & Pithœus ita: *prouinciarum malis indulta:* Quod vt horum temporum infelicitati congruit, ita ſuadent ſuperiora, *manſuris*, inquit, *quæ Ciuitatibus, vel Officiis in commune remiſſa ſunt:* quibus ſane recte omnino hæc ſubiiciantur, *vel aliquando*, id eſt, imo nonnunquam *prouinciarum* integrarum ſcilicet *malis.* Sane & *Nouella* 33. Theodoſii, quæ ad *hanc legem* quoque reſpexit, par eſt exceptio ſeu coniunctio, *niſi*, inquit, *ex communi Ciuitatis aut prouinciæ deſiderio poſtuletur.* Tandem proprio ſignificatu *Mala* dicuntur de ciuitatum & prouinciarum damnis: de quo alioquin videndus *tit. infr. de Legatis & decretis Legationum.* Eodem ſenſu dixit Symmachus *lib. 2 ep. 7.* de fame Vrbis Romæ, *Communia mala.* Idem *lib. 10. epiſtola 53. damna ſua deplorans:* vbi de Capuana Legatione agit.

Sexta ſententia eſt, de *Nouis Poſſeſſoribus* poſſeſſionum, de quibus prima ſententia, releuatarum: Nempe ipſos poſſeſſores ad quintam illam partem ſoluendam adigi iubet, ſaluis actionibus aduerſus Auctores ſuos, pro rata temporis, qua priores illi Beneficiarii poſſederunt. Quod poſterius, vt æquitatis plenum, ita illud iuri conſentaneum; nempe quia in tributis prædia ipſa conueniuntur, de quo plene agit *tit. 3. ſupr. ſine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe.*

Poſtre-

(a) Τυχικῆς συντελείας in editis legitur; quam lectionem in ψυχικῆς mutauit CVIACIVS in animaduerſ. ad *hanc leg.*

Postrema sententia continetur *Sanctio legis*, qua indulgentiam deinceps pollicetur, si *huic leg.* paritum fuerit, quam rerum necessitas extorserit: Quod & ipsum *superiore leg.* idem pollicitus fuerat, vbi iam ostendi, quam parum promissorum memor Theodosius Iun. hac parte fuerit.

P. 159.

DE CONLATIONE ÆRIS.

TITVLVS XXI.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXIX.

De Collatione Æris.

PARATITLON.

Aes quoque, seu æris species, per Orientem, *l. 1. 3. hoc t.* & *l. 9. infr. de indulg. deb.* & Occidentem *l. 2. b. t.* a prouincialibus *l. 2. hoc tit.* possessoribus, *d. l. 2.* & *3. h. t.* debebatur *d. l. 9. de indulg. deb.* Largitionibus inferebatur, *l. 1. b. t.* exoluebatur, *l. 3. seu vlt. b. t.* Atque adeo inter tributa erat. *d. l. vlt. h. t.* Vnde titulus hic, *De Conlatione æris:* indeque æraria præstatio, *l. 23. supr. de annona & tribut.* & *l. vlt. supr. tit. prox. de Collat. donatarum:* prohibito tamen ære, quod dichoneutum, *l. 1. hoc tit.* Quandoque tamen pro beneficio singulari petentibus hæc præstatio in aliam functionem transferebatur, *d. l. vlt. supr. de conlat. donat. l. 3. hoc tit.* vbi id prohibetur. Quandoque etiam publica necessitate id postulante, fiebat, vt pro ære, pretium æris in solidis postularetur, seu exigeretur: *l. 2.* & *3. hoc tit.* Æstimatio porro eius certa erat, *d. l. 3. b. t.* hæc scil. vt pro 25. libris æris, vnus solidus redderetur (id est, inuicem præstaretur) *d. l. 2. b. t.* & sic pro centenario æris *d. l. 3. seu vlt.* proculdubio, quatuor solidi:

De DICHONEVTO *ære prohibito, deque* ÆREÆ *pecuniæ conflatoribus, &* MONETÆ *adulteratoribus.*

I. (a) Impp. Valentinianus & VALENS AA. Modesto PF. P. (b)

Aes, quod *Dichoneutum* (c) vocatur, non modo (d) deinceps Largitionibus (e) inferatur, verum de vsu penitus, & conuersatione (f) tollatur, ac nemini publice hoc habere liceat. Et * conflatores figurati æris, adulteratores etiam monetæ, capitalis animaduersio persequatur. Dat. VII. Id. April. Constantinop. Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Modestus* PP. Orientis sub Valente: v. *Prosopogr. ID.*

(c) Διχώνευτον, de quo mox. *ID.*

(d) γρ. *Non modo non. ID.*

(e) Principis. *ID.*

(f) *Conuersatione*, id est, vsu publico & negotiatione, v. *Gloss. Theod. in v. Conuersatio. ID.*

* Fugitiua hæc *huius leg.* portio est, & melius in *titulum de Falsa moneta* coniecta fuisset: vel in *titulum, si quis pecunias conflauerit. ID.*

COMMENTARIVS.

Aeris cuiusdam, quod in Oriente *Dichoneutum* vocabatur, διχώνευτον collationem, imo & vsum, penitus omnem in commercio tollit hac constitutione Valens Imp. An. D. 371. Sed & (quod ab hoc *titulo* alienum est) *Conflatoribus* figurati æris, & adulteratoribus Monetæ capitalem pœnam imponit.

Dichoneutum æs non hic intelligendum est æreorum nummorum genus aliquod, quod Maynardus *in Excerptis Notarum* ad me transmissis a Puteano coniiciebat, voce deducta a χεῦθαν quod Suidas *dict. voc.* interpretatur εἶδος μέτρου, *mensuræ genus*, quasi eius dimidiati ponderis modo ænei nummi cuderentur, vnde Dichoneuti: quæ conie-

ctura

ctura inanis est: Nam, vt omittam alia, eam refellit vel *titulus*, sub quo hæc *lex* posita est; Nempe enim eo agitur, non de æreæ pecuniæ, verum de æris metallici & speciei ipsius collatione, quæ largitionibus P.160. Principis inferebatur, ad vsus forte armorum & fabricarum, de qua ipsa æraria præstatione, præter omnes *huius tit.* leges, agitur pariter *l. 23. sup. de annona & trib.* & *l. vlt. supr. tit. prox. de collatione donatarum:* In quem pariter vsum & ferrum præstabatur, de quo v. *l. 2. supr. de fabricensib.* & *l. vlt. supr. tit prox. de conlat. donatar*. conficiendis videlicet armis ex ferro vel ære, veluti cassidibus & bucculis, vt docet *lex 1. supr. de fabricensibus.* Necesse igitur est, æs *dichoneutum* fuerit quædam æris species, differentia & mixtura adulterina, non venæ nobilis, quæque facile deduceretur ignibus, seu liquesceret, vt loquitur *d. lex 2. supr. de fabricensibus:* sed quæ inutilis ad fabricam armorum esset, quæ passim tamen in vsu esset. Sane, quodnam illud fuerit, vel ex ipso nomine coniicere satis licet. Nempe διχώνευτον idem est, quod bis recoctum & conflatum. Notum quid Græcis χωνεύειν, χωνεῖον, χωνευτική: vt contra, *Baluca* ἀχώνευτος γῆ, ἡ χρυσώδης, in *Glossis* Cyrilli, id est, *massa terræ latentis auri, nondum flammis decocta*, de quo vid. *l. 3. 4. de metallis.* Quare hinc iam apparet, *æs dichoneutum* esse bis recoctum, adulteratum, & aduentitia etiam forte aliqua materia commissum: De cuiusmodi æris mixturis agit Plinius, *lib. 34. cap 13.* vbi et *diphryges* memorat, neque minus Dioscorides *lib. 5. cap. 120.* æris speciem quandam memorat, quam Græci vocabant *diphrygen*, ab eo quod bis torreatur, quæque veluti fex subsidens erat; cuius etiam triplicem speciem tradunt. Et sic æs dichoneutum, impurum, cui purum oppositum; quod purum vocamus nos, *Cuivre rouge, cuivre de rosette, cuivre fin, cuivre depoüillé de sa matte.* Et proculdubio æs istud dichoneutum non *regulare*, sed *caldarium*, vt vocat Plinius, *lib. 34. c. 8. in fin.* & Isidorus ex eo *Origin. lib. 16. cap. 19.* quod scilicet fundi quidem & liquescere poterat, non vero malleo diduci. *Caldarium*, inquit, *funditur tantum, malleis fragile.*

Neque putandum æs dichoneutum idem esse cum eo ære, quod mox *figuratum æs* hac *leg.* dicitur: nam imo contraria hæc sunt, æs rude scilicet & graue, cuius species dichoneutum, & æs figuratum. *Figuratum* enim est, quod in monetam cusum est, Principum vultibus & figura insignitum; nam & ita figuratus solidus dicitur, *l. vn. supr. si quis solidi circul.* item Principum vultibus figurati solidi, *l. 1. infr. de ponderatorib.* figuratus nummus, *l. 4. supr. de falsæ moneta.* Auctor quoque subditus Notitiæ Imperii eadem voce vtitur: figuratio monetæ, *l. 8. d. tit. de falsa mon. l. 2. supr. si quis pecunias conflau. leg. 7. supr. de indulgent. crim.* Denique figurari aurum dicitur, *l. 7. d. tit. de falsa mon.* Lampridius in Alexandro Seuero *cap. 25. Nummos*, inquit, *electreos & aureos vultu Alexandri M. figurauit*: Denique *figura* est, quæ alias forma nummi seu character, vultus, facies, εἰκόνιον, ænigma.

Nunc de altera *huius l.* sententia, quæ alioquin ab *hoc tit.* fugitiua est. Capitalem scilicet pœnam imponit Valens vt adulteratoribus monetæ, ita & conflatoribus æris figurati: & si hæc duo crimina pœna exequantur, ac proinde similitudine rei coniunguntur. *Adulteratio monetæ* est, vbi videl. circa Principis monetam cusam aliquid falsi quis molitur: de quo falsi genere videndi tituli *lib. 9. tit. 21. de falsa moneta* & *tit. 22. si quis solidi circulum exteriorem inciderit.* At conflatores figurati æris sunt priuati, qui iam ex suo ære pecuniam cudebant. Hac scilicet tempestate æreæ saltem monetæ cudendæ priuatis nonnullis, etiam Rescriptis & adnotationibus Principum, ius fuit, quod vt ex *l. 5. 7. 8. supr. de falsa mon.* (quæ duæ postremæ *leges* eiusdem Valentis sunt, cuius & hæc nostra) colligere licet; ita disertis verbis id docet *lex vlt. eod. tit.* vbi Theodosius M. pariter pœna proposita conflatores huiusmodi æris persequitur, & Rescripta illa, quæ dixi, reuocat, *Si quis*, inquit, *super cudendo ære vel Rescripto aliquo, vel etiam Adnotatione Nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum etiam pœnam, quam meretur, excipiat.* Vt hæc interpretatio mihi placeat, facit, quod *de ære* nominatim hic agitur: alioquin si de dissolutione pecuniæ Principis ageretur, non *æris conflatores* dixisset, sed *pecuniæ conflatores:* quo sensu nempe *conflari pecuniæ* dicuntur, *Rubr.* & *l. 1. supr. si quis pecunias conflauerit;* & apud Paulum V. *sent. tit. 25. §. 1.* & apud Lampridium *in Alexandro Seuero cap. 39.* quibus sane locis omnibus *conflare pecuniam* est in materiam & massam redigere.

Illud tandem obseruandum, vt ad priorem *huius legis* sententiam redeamus, *Modesto Præf.* P. Orientis *hanc leg.* inscribi. Nempe solennis in eo tractu, qui eius Præfecturam constituebat, æris collatio fuit. Nam & sub eius administratione fuit Cyprus, quæ πολύχαλκος ære abundabat, *ærosa* ideo ab antiquis, Festo referente, dicta. Vetus quoque Orbis descriptio sub Constantio & Constante, quam nos edidimus *c. 58. §. 1.* de Cypro, *Necessaria ipsa insula habet omnia inferius declarata, ligna,* ÆRAMENTUM, *ferrum, picem* &c. Cyprii quoque æris meminere passim Veteres: in his Plinius, *lib. 34. non vno capite*, & Seruius *in III Æneid v. 111.* Hoc vero Cypri exemplo quoque vtuntur. Græci Interpretes ad *legem vnic. Cod. Iust. eodem tit.* quæ eadem est cum *l. 2. prox. inf.* sed perperam ad *eam legem*, quia *lex* illa ad Occidentis imperium spectat. Alioquin ad hunc eundem *Modestum* Præf. Præt. extat Basilii *Epistola* 277. siu. 110. *Edit. Benedict.* de *ferri* collatione a Taurum incolentibus: cuius verba protuli ad *l. 2. supr. de Fabricensibus.*

De

De PRETIO *&* *Proportione æris, ad aurum. Honorii constitutio.*

II. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Hilario (b).

AERIS pretia quæ a Prouincialibus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinque (c) libris æris solidus (d) a possessore reddatur (e). Dat. v. (f) Kalend. Ianuar. Med. Arcad. IV. & Honor. III. A. & Coss. [396.]

P. 161.

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. de collat. æris.* Iungendam puto huic l. *legem 22. supr. de erogat. militaris annonæ*, quæ alioquin in eodem argumento versatur: Et forte etiam *lex 23. eodem titulo.* Argumento huic concordat quoque *lex proxima.* GOTHOFR.

(b) *Hilarius PP.* vt habetur *Cod. Iust.* & *d. l. 22.* & *l. 23. eod. tit.* Hic idem *Hilarius* videtur cuius meminit Symmachus, *lib. 2. ep. 80.* ad Flauianum. *ID.*

(c) In Cod. Iust. *viginti*: ex sententia Iustiniani. *ID.*

(d) *Vnus auri solidus*, in Cod. Iust. *ID.*

(e) *Reddatur*, id est, inuicem præstetur: vt *l. 24. supr. de annona & trib.* &c. vid. *Glossarium. ID.*

(f) In *d. l. 22.* ita habetur *III. Kal. Iun.* In *Cod. Iustin.* hic *V. Kal. Iun.* Quare alterutrubi error. Ego hanc veram puto. *ID.*

COMMENTARIVS.

PRETIVM materiæ æris, quod a possessoribus seu Prouincialibus conferendum regulariter erat, in vsus videlicet armorum seu fabricarum (vt *ad l. superiorem* ostensum est, & signate quoque testatur *lex 2. supra, de fabricensibus:*) hac Honorii constitutione quæ data est Anno Domini 396. (vt & a Theodosio Iun. *leg. proxim. 3.*) in pecunia soluendum taxatur seu adæratur, id est, æstimatur: Nempe, cum regulariter & in commune tributa in ipsis speciebus inferri oporteret (de quo fuit *titulus* in id peculiaris *supr. tributa in ipsis speciebus.*) Et nominatim vero species æris, ferrique ad fabricam vt dixi armorum, *dicta leg. 2.* & *hac l.* & *leg. proxim.* attamen vel speciali quandoque priuilegio seu adnotatione Principis, vt docuit *lex vltima supra, de conlatione donatar.* idemque docebit & *lex proxima 3.* vel necessitate publica postulante, vt aliæ species, ita & hæ quoque adærabantur, vt præter *hanc legem* ostendet rursum *dict. lex prox.* publica, inquam, necessitate vel perpetua vel temporaria: & quidem per Occidentem in specie *huius l.* Neque minus ex etiam species, quæ ad militarem armorum vsum conferri solebant, de quo est hæc *lex:* quam militares species annonariæ, de quo est *lex 22. supra, de erogat. mil. ann.* de qua mox.

Pretium igitur æri, seu proportionem æris ad aurum, denique æstimationem æris hanc ponit Honorius *hac leg.* puta pro XXV. libris materiæ æris, solidus vnus præstetur, ac proinde pro centenario æris quatuor solidi: de quo postremo erit *lex proxim.* Theodosii Iunioris *infr.* Et in *Codice* tamen *Iustinianeo*, puta *leg. vnic. de collat. æris*, quæ hinc alioquin desumpta est, pro 20. tantum æris libris solidus præstari iubetur ex sententia Iustiniani. Nam quæ hac diuersitatis huius occasione scripsit Sauotus, *diatriba de re nummaria: parte 3. c. 13. sub finem*, haud satis firma sunt. Neque hæc *lex* emendanda sic vt *XXIV.* loco *XXV.* in ea reponatur, quod idem tentabat: vt nec sollicitanda lectio *Codicis Iustinianei.* Nam, vt idem recte tandem agnoscit, proportiones huiusmodi non semper statæ sunt, verum pro temporum & locorum diuersitate varie fiunt. Huius vero proportionis ipsius ratio non aliunde petenda est, quam e forensi ferme æris pretio, quod tum erat, quodque æstimationem certam construebat, vt loquitur quadamtenus *lex 3. infr.*

Tandem obseruandum, *huic l.* coniungendam *dict. leg. 22. supr. de erogat. milit. ann.* quæ & ipsa est de pretiis specierum militaris annonæ; vnde liquet, specierum quarumcunque pretiis & adærationi modum imponere voluisse Honorium hoc Anno Domini 396. constitutione sua ad Hilarium PP. & quidem exemplo Constitutionis Valentiniani Senioris, vt *dict. leg. 22.* nominatim profitetur, imo & *leg. 23. eodem titulo*, quæ & ipsa eodem Anno data est ad eundem Hilarium Præfect. Prætor. vt omnino existimem, & illam *huic* coniungendam.

Summa ex *tribus illis legibus* hæc conficiatur: Primo, *Capitum* seu fœnum in ipsa specie militibus præberi Honorium voluisse, quæ sententia est *dictæ legis 23.* Secundo, *annonam* vero militarem in pretio solui, & vtrumque iuxta Valentiniani vt dixi constitutionem, quæ sententia est *dictæ legis 22.* Tertio, *Æris* tandem pretio modus is impositus, qui *hac leg.* continetur.

Ex his iam apparet, *hanc legem* accipi a plerisque, etiam ab Amaya, de pecunia ærea; vnde in eum sese tractatum hic diffuse effundunt; Quando vna seu diuersa pecunia vsualis pro alia solui possit, etiam Gabellariis? Quod ab *hac lege*, alienum prorsus est: Ac nominatim quod addunt, in *huius legis* specie id ita definiri, quia Principem non deceat recusare pecuniam quam ipse cuderit. Deinde id ita in fisco procedere, non in priuato, quod cum

cum in tributis plerumque grauentur subiecti, æquum sit aliquatenus releuari in solutione commodius facienda vnius pecuniæ pro alia. Quæ omnia cassa nuce inania magis sunt, omnemque proinde illum tractatum ab *hac leg.* abesse oportet: quem nisi proposuissent Interpretes illi sibi, nihil iam haberent quod ad *hanc legem* notare possent.

P.162. III. (a) Impp. THEOD. (b) A. Maximino (c) Com. S. L.

PERPETVO sancimus, generalique decreto, Ne cui (d) deinceps ex præcepto Comitiuæ (e) sedis, vel per Oraculum sacrum, vel per diuinas Adnotationes (f) Numinis Nostri, in nummo, vel (g) in specie, nisi ita publica necessitas postularit, propria liceat tributa persoluere: sed, vt magis, aut ipsam speciem, si hoc vsus exegerit, aut Aurum, quod æstimatio certa constituit pro centenario (h) æris huiusmodi possessor exsoluat. Dat. v. Id. Decembr. Constantinop. Victore v. c. Coss. [424.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Restituenda hic nomina THEODOSII *Augusti & Valentiniani Cæs.* vid. *Consulare Chronicon Theodos.* ID.

(c) *Maximinus* Comes S. L. sub Theodosio Iun. cui inscribuntur & aliæ plures Anno 424. & 425. v. *Prosopr.* ID.

(d) Priuato, specialiter. ID.

(e) *Comitiuæ*, id est, Comitis S. L. cui etiam hæc *lex* inscribitur. ID.

(f) De *Adnotationibus* his semel in *Paratitlo de diuers. rescriptis.* ID.

(g) Electione tributa. ID.

(h) *Centenarium* æris sunt centum libræ æris: de quo mox. ID.

COMMENTARIVS.

ELECTIONIS ius seu facultatem, pro arbitrio ipsarum specierum veluti æris, vel nummorum persoluendi, singulari priuilegio cuiquam concedi vetat *hac constitut.* Theodosius Iun. A. D. 424. Singulari inquam, priuilegio, non modo Comitis S. L. verum etiam Rescripto vel Adnotatione Principis ipsius singulari. Nempe circa omnes par atque æqualis inlationis forma tenere debet: vt in simili loquitur *lex 7. supr. de diuers. rescriptis:* neque a cuiusquam arbitrio pendere debet, quidnam præstare ipse velit. Quid igitur? Formam publicam & generalem singuli seruare debent. Quare si vsus publicus hoc exigat, omnes ex æquo species ipsas inferre oportet, de quo *supr. titulus, tributa in ipsis spec.* contra, vsu cessante, omnes aurum præstare oportet. Priuilegia hac parte irrogari non oportet.

Pertinet autem hæc *lex* proprie ad Collationem æris: de qua duo indicantur, Primo, quædam Æris in auro seu ad aurum æstimatio hoc tempore facta indicari videtur: quomodo & in Occidente Honorii *leg. superiore* factum vidimus: viginti quinque scil. libris æris solido seu aureo æstimatis. Sed dubium, num ea æstimatio perpetua, vel etiam in Oriente obtinuerit: Certe Iustiniano alia æstimatio placuit, viginti scilicet libris æris solido æstimatis, *l. vn. Cod. Iust. eod. tit.* quæ alioquin ex *leg. superiore* desumpta est. Quinimo non adeo improbabiliter quis tentet hic rescribendum, *constituet*, quasi Theodosius Iun. Comiti S. L. eius æstimationem faciendam relinquat. Emendationem sane Fornerii P. probare non possum, qui *hac l.* pro *aurum* reponebat *aureum:* quasi vnus aureus seu solidus *hic* pro centum libris æris dari iubeatur. Quod certe a proportione & æstimatione *superioris legis* nimium recedit. Secundo fit *hac l.* mentio *Centenarii æris:* Centenarius est ποσότης seu quantitas & pondus centum librarum æris: Male enim Maynardus aliique qui centenarium æris *hic* pro nummo, vel quantitate nummorum exaudiunt, centum videlicet assium. Suidæ etiam loco male adducto: κεντηνάριον νομισμάτων ποσότης, *Centenarium nummorum quantitas:* de quo pecuniæ Centenario dixi ad *l. 2. supr. si quis pecun. consp.* Eos quippe vel hic titulus, sub quo hæc *lex* posita est, refutat: vbi non agitur de collatione æreæ pecuniæ, verum de specie seu materia *æris:* vt ad *l. super.* quoque ostendi.

NE CONLATIONIS TRANSLATIO POSTVLETVR. (*) p.163.

TITVLVS XXII.

Abeſt hic *Titulus* a COD. IVST. Imo abſunt omnes *huius tit.* leges. (*) Item, ne Autopractorum ius poſtuletur, de quo eſt *lex* 4.

PARATITLON.

TRANSLATIO Conlationis, *Rubr.* ſeu Iugationis, *l. 2.* & 3. *b. t.* eſt, cum cenſus fundorum ſeu iugorum, *l.* 1. *b. t.* profeſſionis publicæ functionis, *l.* 3. *b. t.* præſtationis poſſeſſionum, *l. vlt. b. t.* ex alio loco, *l.* 3. *b. t.* ex alio territorio, *l. vlt. b. t.* quam vbi iugatio eſt antiquitus adſcripta, *l. 2. b. t.* ad aliam ciuitatem ſeu vrbem, *l.* 1. & 3. *b. t.* ad aliud territorium, *l. vlt. b. t.* ibi deinceps agnoſcenda & præſtanda, impetrabatur: Quod *hoc titulo* regulariter prohibetur, a Conſtantio, *l.* 1. *b. t.* a Valentiniano Iun. *l.* 2. & 3. *b. t.* Theodoſio Iun. *l. vlt. b. t.*

I. (*a*) Impp. CONSTANTIVS & Conſtans AA. Philippo PF. P. (*b*)

PLERIQVE cenſum fundorum ſuorum, iugorum (*c*), ad alias ciuitates transferre curarunt. Vniuscuiusque itaque Ciuitatis cenſum in omnibus prouinciis ad proprias ciuitates redire (*d*) cenſuimus. Dat. v. Kal. Aug. Conſtantino (*e*) IV. & Conſtante III. AA. Coss. (346.)

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* videtur *lex* 4. *Cod. Iuſt. de dignitatib. GOTHOFR.*

(b) Orientis: De hoc *Philippo* PP. dixi *in Proſopog.* Eidem inter alias inſcribitur quoque *lex* 4. *Cod. Iuſt. de dignitatibus:* dignitate eius & Conſulibus omiſſis, quæ *huic* forte iungenda eſt. *ID.*

(c) Ἀσυνδέτως, pro, *ſeu iugorum. ID.*

(d) Eadem voce vtitur *lex prox infr. ID.*

(e) *γρ. Conſtantio*, vt docent *Conſularia Theodoſ. RITTER.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperat. hæc *lex* eſt, cuius SENTENTIA, vt & *l. 2.* & *vlt. hoc tit.* apertiſſima eſt, vel ex ipſamet Rubrica, quæ pleno ſenſu concepta eſt, dummodo ſemel conſtet, quid ſit *conlationis translatio;* quod iam alioquin Paratitlon oſtendit. Nempe ſingulari priuilegio nonnulli id impetrabant, vt etſi in alio territorio alterius ciuitatis poſſiderent, atque ibi modum poſſeſſionis eorum ab antiquo cenſitus eſſet, & in cenſuales eius ciuitatis libros relatus; attamen non ibi, ſeu in propriis ciuitatibus, verum in alio loco ſeu in alia Vrbe Tributa inferrent. Atque hæc eſt *Conlationis Translatio:* vox alioquin *Translationis*, alio ſignificatu pro tranſuectionis ſolicitudine ſeu Angariis & Parangariis effertur *leg. 18. infr. de Nauicular. leg. 15. & 40. infra de Epiſcop.* Alio ſed proximo tamen ſignificatu *Translatio* pro functionis ſeu canonis in aliud genus mutatione, quo ſenſu accipitur *leg. vltim. ſupra de collatione donatarum,* & *Nouell. Theodoſii 33.*

Videndum nunc de duobus. Primum, quis huius translationis vſus, quæ vtilitas fuerit, ſeu quo fine id nonnulli tantopere expetierint? An quia leuiores alibi functiones publicæ erant, ſic vt releuationis cuiusdam ſpecies hæc forte eſſet? Minime; Verum propter illationis ſeu tranſuectionis maiorem facilitatem: ſiue quia in diuerſis vrbibus aliquis poſſidens vni Exactori reſpondere mallet, & ſic vnica ſolutione defungi, quam per multos exactores diſtrahi: quam rationem ingerit *lex 3. hoc titulo:* ſiue etiam propter itinera confragoſa, ob quæ difficilior erat fere euectio ſeu translatio tributorum, quam modus ipſe tributi; quam in rem eſt elegans quoque Eumenii locus in *gratiarum actione* Flauienſium nomine ad Conſtantinum Magnum, *cap.* 7. Atque his de cauſis etiam Valentinianus p.164.

Iunior postea Anno 387. conlationis translationem indulsit in annonariis saltem commeatibus, *d. l. 3. infr.* videnda & *lex 19. supr. de erog. mil. ann.*

Alterum est, qua de causa id postea Principibus prohibere visum, ne, inquam, huiusmodi conlationis translatio postularetur, & si quæ postulata fuisset reuocaretur: Principibus, inquam; puta Constantio *hac l.* Valentiniano Iuniori, *l. prox. 2. & 3.* Theodosio Iuniori, *l. vlt.* Generaliter sane in *fraudem munerum* id factum indicat *lex 2.* atque ideo etiam grauissima pœna proposita & impetrantibus, & officialibus Præfecti Prætor. id tandem prohibuit Theodosius Iunior, *dicta leg. vltim.* Geminam fraudem hanc coniicio; primam ex parte impetrantium, quia hoc obtentu facile elabebantur, & immunitatem sibi quærebant: Ignaris plerumque vnius loci Exactoribus quid & quantum in alio territorio quis possideret. Altera fraus contra ciuitatem ipsam, vnde translatio facta fuerat: quia scilicet non ideo minorem tributi modum ciuitates illæ agnoscere tenebantur: vnde vnius translatio plebis seu cœterorum sarcina fiebat: quam rationem ingerere videtur *lex 2. prox.* Denique fiscales stationes & rationes hac arte confundebantur: qua de re dicam ad *l. 30. infr. de susceptoribus.*

Tandem monendum huic legi coniungendam videri *legem 4. Cod. Iust. de dignitatibus*, quæ data est ad eundem *Philippum P. P.* & in eodem argumento collationis versatur. Ea scilicet Senatores, eorumque homines in DIVERSIS LOCIS & prouinciis possidentes a sordidis & extraordinariis muneribus immunes esse iubentur. Vbi & illa spectari cupio, *In diversis locis possidentes*, quomodo & in specie *huius legis* in diuersis locis & ciuitatibus collator possessiones habebat. Quod si ita est, tum dicendum fuerit, Constantium ea constitutione, vnde hæc *lex* & *dicta lex 4.* desumptæ sunt, de priuilegiis circa collationem egisse: diffiniuisseque, quænam ex his stare deberent; illa videlicet quæ certo Ordini & Dignitati tributa sunt: non vero quæ viritim singulis in fraudem rei tributariæ; veluti conlationis translationis *hac leg.*

II. (a) Imppp. Gratianus (b), VALENTINIANVS, & Theod. AAA. ad Neotherium PF. P. (c)

HABEAT vnaquæque Ciuitas consortem munerum, quem habuit in professione collegam. Iugatio (d) omnis, vbi est antiquitus adscribta, permaneat: redeat (e) ad se (f), alio, in fraudem munerum, translata iugatio. Discant Ordines (g), discant reliqui (h) Possessores, mutato eo quod non recte est impetratum, quem participem possidendi cognouerint, esse etiam in omnibus socium functionibus. PP. IV. Non. Maii, Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Non adeo improbabiliter *huic l.* iungatur *lex 6. supr. de Iurisdict.* GOTHOFR.

(b) Expungendum hic *Gratiani* nomen est: ante biennium quippe iam fuerat interfectus Gratianus, vid. *Consularia Theodos.* Idem error residet in *l. 6. supr. de iurisdict.* Reponendi itaque hi Imppp. VALENTINIANVS, *Theodosius & Arcadius.* ID.

(c) *Neotherius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. de quo v. *Indicem personarum.* ID.

(d) De *Iugationis hic* & *l. 3. prox.* voce vid. *Glossarium Theodos.* sic & *l. 1. sup. Iugorum*, &c. ID.

(e) Eadem *Redeundi* voce, vtebatur *lex 1. supr. hoc tit.* ID.

(f) *Ad se*, id est, ad proprias ciuitates. ID.

(g) *Ordines*, idest, Curiæ, & sic Decuriones seu Curiales. ID.

(h) Nempe Ciuitates in hæc duo hominum genera distinctæ fuerunt, in Ordines seu Decuriones, & reliquos possessores: Vid. Orbis Rom. descriptionem ex *Cod. Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. est hæc *lex*, vt & *proxima 3.* Huius vero, quæ styli elegantia quoque commendatur, non alia est sententia quam *superioris*, & *legis vlt. infr.* a qua tamen quadamtenus postea recessit *d. l. 3.* Illud tantum obseruo, Valentinianum Iuniorem hoc anno vna ratione turbatis ciuitatum Iurisdictionis & territoriorum terminis enixe occurrisse: datis ad hunc ipsum Neotherium PP. pluribus constitutionibus: vt ostendit *lex 6. supr. de Iurisdict. lex vn. infr. de decur. l. 2.* seu *vlt. supr. quid probare debeant ad milit. venient.* addatur & *lex, quinque pedum, 4. supr. finium regundor.* Quin & fraudibus aduersus rem tributariam obuiam iuisse, quod ostendunt hoc ipso Anno *lex 16. supr. de extraord.* ad hunc ipsum Neotherium data, vt & complures aliæ *leges*, mox ad Principium, Neotherii in Præfectura successorem: videatur saltem *lex 20. supr. de annona & trib.* seu *lex 7. supr. de diuers. rescript.* quorum pleraque verosimile mihi sub Gratiano factitata. Hæc *lex* id peculiare habet, (quod iam *supr.* notauimus) quod rationem ingerere videtur, cur conlationis translatio ex vno territorio in aliud prohibita sit.

III. (a)

III. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. ad Eusignium PF. P. (b) P. 165.

TRANSFERAT qui orando (c) meruerit, ex iudicio Tuæ Magnitudinis, in annonariis dumtaxat commeatibus (d), ex alio loco, ad vrbem aliam, professionem (e) publicæ functionis: Qui (f) diuersis in vrbibus non sufficiet respondere Exactorum numero crebriori, ad vnum, vbi magis (g) possidet iugationis (h), reliquum modum, sine publico detrimento, Exactorum (i) transmittat. Dat. XVIII. Kal. Maji, Valentiniano A. tertium, & Eutropio Coss. [387.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) *Eusignius* PP. Italiæ, sub Valentiniano Iun. vid. *Indicem Personarum*, & *Notitiam dignitatum.* ID.
(c) Id est, precibus impetrauerit. *ID.*
(d) De hac *Commeatuum* voce v. *Glossarium Theodos.* & mox in *Comment.* ID.
(e) Id est, *Professionem* censualem seu tributorum. *ID.*
(f) *Et sic qui*, vel: *proinde qui.* ID.
(g) *Magis iugationis.* ID.
(h) De hac *Iugationis* voce *hic*, & *l. 2. sup.* consule *Paratitlon*, & dicta ad *leg. 2. inf de censu:* & *Gloss. Theod.* ID.
(i) Sustineri debet hæc vox: *vnum*, &c. *Exactorum*, id est vnum ex Exactoribus. *ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. altera hæc constitutio est *hoc titulo* de Translatione collationis: quam omnem *superiore lege* ante biennium vetuerat: at nunc quadamtenus permittit: *In annonariis* scil. *commeatibus*, id est in iis quæ in speciebus annonariis, veluti pabulo, fœno, annonis, id est capito annonisque cellariensibus. Id enim sunt *annonarii commeatus*: vt *hac l.* ita & *l. 18. sup. de annona & tributis:* & *l. 32. inf. de Nauicular.* & alibi. Sed & apud alios huius æui Scriptores, Ambrosium, Marcellinum, Symmachum: de quo vid. *Gloss. Theodos.* Aliud proinde obseruari voluerit Valentinianus Iun. in auri, argenti, similiumque collatione. Differentiæ ratio ex *huius leg.* ratione satis patet. Nempe id ita indulgere sese indicat circa annonarios commeatus Valentinianus Iun. *hac leg.* ob minutarum solutionum, pluribusque Exactoribus respondendi difficultatem: quia scil. cum in diuersis vrbibus seu locis, diuersarumque vrbium territorio quis possideret, sane perquam incommodum videbatur, carptim seu particulatim ob leuicula forte, nescio quæ, tot Exactoribus respondere, totidemque transmissiones seu transuectiones vehiculares, & quidem eodem tempore facere, cum non in omnibus locis vehiculorum copiam haberet: haberet vero in eo tantum loco, vbi maiorem possessionis modum habebat: Quo fiebat, vt cum non sufficeret omnibus, sola translatio seu euectio plus dispendii haberet, quam ipsum collationis seu tributi onus, vt iam quoque alia in re ostensum est ad *l. 1. supr.* & ostendit *lex 9.* & *22. sup. de annonis & tributis:* & *l. 19 sup. de erogatione milit. annon.* Quare satius visum, in aggere coaceruatam inferri collationem, quam per tot loca distrahi: Quomodo & in aliis iuris speciebus id agitur, vt ne quis in plures distrahatur.

Et id tamen ipsum sub tribus adhuc conditionibus seu limitationibus indulgetur. Primo quidem, vt *ex iudicio Præfecti Prætorio* id fiat, penes quem scil. tributariæ rei cura vbique erat, quod pluribus iam locis ostensum est: quare & ab eo quoque translationis istius beneficium procedebat, vt hæc *lex* docet, simul & *lex vlt. in f.* Secunda limitatio hic additur: solutionem ibi faciendam, vbi collator maiorem possessionis quantitatem seu modum possidet. Tertia est, id fieri oportere sine publico detrimento, omni scil. fraude submota.

IV. (a) Impp. Honor. & THEOD. AA. ad Anthemium PF. P. (b)

NONNVLLOS possessores, exactionis consuetæ more dissimulato (c), eo temeritatis procedere cognouimus, vt quidam auctoritate Rescribtionis elicita instantiam (d) Conpulsorum (e) eludant, sub eo obtentu quod sponte pronius inferant expetenda. Qua vsurpatione patefacta, promulgamus, vt huiusmodi impetrationis nouitate supplosa (f) (quæ vulgo *Auctopractorum* (g) vocatur) vniuersa pensitationis profligandæ, quæ fuit, reuiuiscat sollemnitas: & Curiales, vel Apparitio prouincialis, huius muneris vota (h) procurent (i); Exceptis his quos Eminentissimæ Tuæ Sedis specialiter consideratio digessit. Dat. XIV. Kal. Iun. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Conss. [409.]

NOTAE. P. 166.

(a) Fugitiua hæc *lex* est. Iungenda ei videri possit *lex* 168. *inf. de decurion.* GOTHOFREDVS.
(b) *Anthemius* PP. sub Theodosio Iun. Orientis scil. v. *Prosopogr.* ID.

 (c) Id

(c) Id est neglecto, insuperhabito. *ID.*

(d) *Instantia* vox hic propria: Ita *l.* 33. *D. de vsuris.* *Dummodo*, inquit, *non acerbum se exactorem, nec contumeliosum praebeat, sed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum* INSTANTIA *humanum* &c. *ID.*

(e) De his *Compulsoribus* dixi iam ad *l.* 34. *sup. de annona & trib.* quae & ipsa est de autopragia seu spontanea deuotione. *ID.*

(f) Pro, *explosa. ID.*

(g) *vg. Autopractorum:* de quo mox dicam. *ID.*

(h) *Vota*, pro Officiis deuotionis alicuius publicae; v. *Glossarium Theodos. ID.*

(i) Quid si, *praecurrent?* Non. *ID.*

COMMENTARIVS.

AVTOPRACTORVM seu αὐτοπραγίας beneficia seu Rescripta singularia reuocat & explodit hac constitutione Theodosius Iun. pariter vt Honorius *l.* 15. *sup. de exaction.* sub quo *tit.* haec *lex* referri debuit, ab *hoc tit.* plane fugitiua, nisi *translationis* vocem in *Rubrica* generalius accipiamus, etiam de Translatione a persona in personam.

Autopractorum beneficium vel rescriptum est, quo nonnullis conceditur, vt ipsi sponte sua seu spontaneae deuotionis studio (vt loquitur Valentinianus III. Theodosii Collega *l.* 34. *sup. de annona & trib.*) tributa inferant, neque a solitis Compulsoribus exigantur admoneantur, vt docet quoque *d. lex* 15. Quod pro magno beneficio nonnulli expetebant, *sub eo obtentu*, inquit *lex* quod *sponte pronius illaturi essent expetenda*, id est quae alioquin tributi nomine a Compulsoribus exiguntur. Proculdubio enim dignitate praecellentes Viri, vel vitae honestate eminentes possessores aegre ferebant, hoc genus hominum sibi imminere: rapax alioquin, vt docet *d. lex* 34 *sup. de annona & trib.* & molestum; Qua causa etiam frequentes de eorum depraedationibus querelae obortae, adeo vt tandem penitus etiam sublati fuerint, de quo plene dixi ad *d. l.* 34. Vt non adeo mirum sit, Autopractorum beneficia inualuisse. Verum cum rebus ipsis compertum fuisset, inanem hunc saepe obtentum quaeri differendae vel euitandae solutioni, & vt loquitur *lex* 35 *sup. de annon. & trib.* nimia securitas a deuotione reuocaret, & necessitate submota voluntas soluendi cessaret: vnde *callidae preces* vocantur, *d. l.* 15. *sup. de exaction.* item *praetentum beneficium* ibidem vocatur, & *hac leg. obtentus*, item, *vsurpatio.* Autopractorum beneficia Principibus abolere visum & Honorio *d. l.* 15. & Theodosio Iun. *hac leg.* vt ita profligandae seu exigendae pensitationis solemnitas reuiuisceret, id est solemnis mos exigendorum per Compulsores tributorum instauretur: *Compulsores*, inquam, de quibus plenissime semel dixi ad *leg.* 34. *de annona & trib.* vt & de Curialibus vel Apparitoribus, quibus Exactorum & Compulsorum officium *hac* quoque *lege* iniungitur, de quo alioquin etiam, *Paratitlo, sup. de Exactionibus.*

Colligi interim possit ex his *huius leg.* verbis, *huiusmodi impetrationis* NOVITATE *supplosa*, non adeo dudum Autopractorum ius hoc inualuisse. Nempe tributario fasce laborantibus indies magis ac magis, accedente insuper Exactorum acerbitate, quae causa etiam postea non vltima inclinantis & praecipitis Imperii: & hac cautela, si qua possent, miseri possessores sibi consultum voluere.

Et *Exceptio* tamen fine *huius leg.* additur: nempe, Autopractorum iure seu beneficio eos frui oportere, quos Anthemius PP. specialiter consideratione sua digesserat, id est quos relatione sua ad Imperat. censuerat iusta ratione excipiendos. *Consideratio* est aequa aestimatio & ratio: vid. & Symmachum, *lib.* 3. *ep.* 72. *lib.* 10. *ep.* 10. *in fin.* *Digerere* vero est exprimere, ingerere, referre, enumerare, *h. l.* & *l.* 2. *sup. de Senatoribus, & Glebali collat.* Symmachus *lib.* 10. *ep.* 50. *Expensionum quoque titulos competentes Officii cura digessit.* Vnde & digesta ratio, & similia: de quibus in *Gloss.* Quinam vero illi sint, quos Anthemius PP. specialiter excipiendos credidit, diuinare nolumus.

V. (a) Idem A. (b) Herculio PF. P. (c) Illyrici.

QVOD olim meminimus constitutum †, hac generali denuo legis praeceptione sancimus, Ne cuiquam liceat praestationes possessionum ad aliud territorium ex alio transferre, sed omnibus modis in eo loci tributaria agnoscatur inlatio, quem fides (d) censuum retinet, & necessitas publicae adscriptionis adstringit. Quod si vlterius ab Officio Praefecturae praesentia, vel priora statuta fuerint temerata, centum librarum auri multa ferietur. Sed & singuli qui nequaquam prohibitis temperabunt, viginti librarum auri dispendia sustinebunt. Dat. VIII. (e) Kal. Iul. Constantinop. Varane v. c. Coss. [410.]

NOTAE.

(a) Forte iungenda huic fuerit *lex* 172. *inf. de decurionibus.* GOTHOFR.

(b) *vg. Iidem AA. ID.*

(c) *Herculius* PP. Illyrici, sub Theodosio Iun. Eidem inscribitur praeter *hanc*, & *d. l.* 172. *lex* 49. *inf. de operib. publ. lex vlt. sup. de equorum collat.* Ad eundem extat Ioan. Chrysostomi epistola. *ID.*

† A Constantio *l.* 1. *sup.* Valentiniano Iun. *l.* 2. & 3. *sup. ID.*

(d) Fi-

(d) *Fides* censuum *h. l.* & *l.* 1. *inf. de Censitorib. ID.*
(e) IX. Kal. Iun. *d. l.* 172. *ID.*

P. 167.

COMMENTARIVS.

THEODOSIVS Iun. *hac l.* per Illyricum Orientale A. D. 410. collationis translationem prohibet: Vetustiorum constitutionum exemplo, vt ipsemet profitetur. Et quidem generali *lege,* de cuiuscunque collationis translatione; aliter quam Valentinianus Iun. *l. 3. sup. eod.* Item omnium personarum respectu. Et hæc omnia rursum proposita grauissima multa C. librarum auri Officialibus Præfecti Præt. qui hoc permisissent, quos alioquin tributariæ rei cura manebat, vt ostendit quoque *lex 3. sup.* Imo & XX. librarum auri multa imposita his qui translationem impetrassent.

DE PROTOSTASIA (*).

TITVLVS XXIII.

Abest hic *Titulus* a COD. IVST.
(*) Adde & de PROTOTYPIA: de quo est *lex* 2.

PARATITLON.

PROTOSTASIA, *Rubr.* de qua sunt præter tres *huius tituli* leges, *lex 3. sup. de desertoribus: lex 8. C. Iust. de munerib. patrim.* & *l. 3. C. eod. de filiisfam.* & sic sex in vniuersum *leges.* protostasiæ functio, *l. 3. h. t.* protostasiæ munus, *l. 1. hoc tit.* & *d. l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrim.* & *d. l. 3. C. eod. de filiisfam. & quemadm. pro iis patres ten.* protostasiæ necessitas, *l. vlt. h. t.* protostasiæ onus, *l. 3. sup. de desertorib.* Erat officium publicum *l. 3. h. tit.* non munus corporale, sed patrimonii tantum, etsi de eo dubitaretur, *l. 1. h. tit. d. l. 8. Cod. Iust. d. munerib. patrimon.* Vnde sequitur munus hoc impensas quasdam exegisse, vel saltem periculo gerentis id fuisse. Iungitur Sacerdotii & Decaprotiæ muneribus, *d. l. 8.* Obnoxii vero erant huic functioni omnes, *l. 3. h. t.* etiam Senatores, *d. l. 1. h. t.* etiam qui ex Primipilaribus sunt, *l. vlt. h. tit.* Quare & pro magno nonnullæ dignitates seu personarum nonnullarum merita, a Protostasia immunia erant, *d. l. 3. hoc titulo.* Quinimo & Temonarius (id est exactor auri tyronici) si desertorem prodidisset, Protostasiæ onere biennio releuabatur, *d. l. 3. sup. de desertoribus:* Maturitate ad id opus fuisse docet *lex 3. h. t.*

Cœterum obseruare licet in Orientali Imperio, ac nominatim in Orientis & Asiana diœcesi, hoc nomen fuisse: vt docet *lex 3. 4. h. t. lex 3. de desertoribus.* Et hæc de Protostasia.

PROTOTYPIÆ quoque *hoc titulo* fit mentio: puta *l. 2. h. t.* ac præterea *l. 7. sup. de tironibus: l. 3. sup. de priuil. eorum qui in sacro palatio:* obsequium Prototypiæ, *d. l. 3.* Exactionibus iunguntur Prototypiæ, *d. l. 2. h. t.* Exactoribus, turmariis seu capitulariis & temonariis, *d. l. 3.* Immunes nonnulli erant a Prototypia: de quibus, *d. l.* 3. Atque hactenus quidem de Protostasia & Prototypia quantum *leges* suppeditant. Nos enim in *Commentario* mox vlterius assurgere conabimur quidnam ea fuerint.

I. (a) Imp. CONSTANTIVS A. ad Senatum (b).

PROTOSTASIÆ munus hactenus Senatores inposita necessitate sustentent (c), vt (d) hisdem Senatorum census (e), implendæ necessitatis contemplatione, socientur (f): Nec cuiusquam alterius iuga (g) aut capita, Senatorum censibus adgregentur: cum Protostasiæ munus ita debeant sustinere, vt ad eum numerum, quem ipsi censuali sorte sustentant, Senatorum tantum censibus nexis, eandem necessitatem debeant explicare (h). Dat. v. Non. Maii, Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTAE.

P. 168.

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* est *lex* 12. 13. *sup. de Pratoribus*: *lex* 1. *sup. de Metatis*: *lex* 7. *sup. de annona & trib. lex* 1. *sup. de publ. compar. lex* 48. *inf. de decurionib. lex* 3. *inf. de lustrali coll. lex* 7. *inf. de operib. publ.* GOTHOFR.

(b) Vrbis Constantinopol. *ID.*

(c) Tantum scil. vt mox *fine legis. ID.*

(d) *Vt*, id est, *prout. ID.*

(e) Ita mox, *ad eum numerum, quem ipsi censuali sorte sustentant. ID.*

(f) *Sociantur. ID.*

(g) De *Iugis* his & *Capitibus*, vid. *Gloss.* dixi semel ad *leg.* 2. *de censu. ID.*

(h) *Exequi. ID.*

COMMENTARIVS.

DE PROTOSTASIA & PROTOTYPIA est hic *Titulus*. Sed si quid *hoc Codice Theodosiano* obscurum est, id vero istud est, & num hæc duo inter se differant, & quidnam sint: quandoquidem nil opis ab vllo τῶν ἔξω scriptorum occurrit, vtpote quorum nullus, horum quod sciam meminerit. De vtroque separatim videndum est: de Protostasia ad *hanc leg.* de Prototypia ad *prox.*

PROTOSTASIÆ *sex* in vniuersum *legibus* fit mentio: duabus Diocletianis, puta *l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrimon. l. 3. Cod. eod. de filiisfam. & quemad. pater pro his teneatur*: Tertia Constantii, puta *l. 1. h. t.* Quarta Theodosii M. *l. 3. sup. de desertorib.* Quinta & Sexta Arcadii, puta *l. 3.* & *4. h. tit.* Græcum per se nomen ostendit, munus hoc in Orientali Imperio ita vocatum; & quidem per Orientis & Asiæ diœceses nominatim id nominis & muneris vsurpatum ostendit Theodosiana illa constitutio, ostendunt Arcadianæ: ac speciatim in Syria, vt docet subscriptio *d. constitutionis* Theodos. *P. P. Antiochiæ*: & vnius ex *duabus Arcadiadianis* Inscriptio, *Præsidi primæ Palæstinæ*, vel *Hygiæ*. Hoc primum.

Secundo ex omnibus sex illis *legibus* clarum est, fuisse Protostasian *Munus*, functionem, necessitatem, & Officium publicum: publicum, id est municipale.

Tertio, clarum, ex *l. 1. h. tit.* & ex *l. 8. C. Iust. de munerib. patrimon.* & ex *l. 3. C. eod. de filiisfam.* fuisse Protostasiam munus *Patrimoniale*: Verba *legis 8.* ita habent; *Nec Protostasiæ, vel Sacerdotii, vel Decaprotiæ, munera corporalia sunt, sed patrimonii esse, non ambigitur. Nec Protostasiæ*, id est ne quidem Protostasiæ, vt maxime corporale ministerium aliquod contineret.

Et vero quod Quartum ideo, Sacerdotii muneri & Decaprotiæ *d. l. 8.* Protostasia iungitur; nam & hæc munera etsi personæ ministerium requirerent, Patrimonii tamen onera erant. Sacerdotii, inquam, munus, quod idoneis & in facultatibus positis deferebatur, *l. 148. & 166. inf. de decurion.* ex Curialium vel Aduocatorum corpore; magnis quippe expensis fatigabantur, vt docet *lex vlt. sup. de tironib.* ac inter cætera ludis suo sumptu edendis, quod ostendet plenissime *Paratitlon inf. tit. de Paganis Sacrific. & Templis.* Decaproti quoque tributa exigentes, etsi corporale ministerium gererent; attamen pro oneribus defectorum fiscalia detrimenta resarciebant, *l. 1. §. 1. l. 3. §. 10. l. vlt. §. 26. D. de munerib. & honor.* denique periculo ipsorum exactiones solemnium celebrabantur. Vnde clarum iam, protostasiæ munus, prout modus esset patrimonii impositum quoque fuisse: Hæc enim est munerum patrimonialium definitio: Quod *huius leg.* sententia adhuc magis comprobabit. Et vero hac quoque de causa filiusfamilias ad protostasiæ munus vocari non poterat, cum ex eadem familia ac domo duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur, inquit Diocletianus, *d. l. 3. C. Iust. de filiisfam. & quemadm. pro his pater teneatur lib. 10.* cum alias ad munera personalia filiifam. quoque vocari possent.

Quinto clarum est vel ex *huius tit.* situ, Protostasiæ munus *rem tributariam* respexisse, quandoquidem titulus hic positus est in censu titulorum, qui eo pertinent.

Et, quod Sextum, immediate post *Titulum, Ne conlationis translatio postuletur*: & ante *Titulum, de Patrociniis vicorum*: seu medio loco inter duos illos quos dixi *Titulos*, hic de *Protostasia* positus est, vt proinde affine vel vicinum quid cum *conlationis translatione*, & *Patrocinio vicorum* Protostasiam habuisse videatur, & sic ad Exactionem Tributorum liquido munus id pertinet, sicut & Prototypia, de qua *l. 2. hoc tit.* & patrocinia vicorum, de quib. *tit. prox.* eodem pertinent, quæ προςασία Græcis vt hæc πρωτοςασία.

Septimo, necessarium hoc munus & onus fuisse clarum ex eo, quod & *necessitas* vocatur *h. l.* paucissimæque admodum dignitates ab eo immunes essent, vt docebit *lex 3. inf. h. t.* & *lex 4.* imo & hæc ipsa *lex 1.*

Senatoribus certe quod Octauum id impactum, seu, vt *hac l.* dicitur, Senatores *imposita necessitate sustentabant*, id est sustinebant, *hanc necessitatem explicabant.*

Vt &, quod Nonum, iis qui ex Primipilaribus erant.

Contra, quod Decimo notandum, singulari priuilegio ad eruendos desertores, id temonario defertur, vt si desertorem prodiderit, protostasiæ onere releuetur, & quidem biennio tantum, *l. 3. sup. de desertoribus.*

Vndecimo summa maturitate & celeritate munus hoc exerceri oportuisse, ostendit *lex 3. hoc tit.*

Duodecimo, pro modo patrimonii hoc munus sustinere quemque oportuisse docet *hæc lex 1. Vt ad eum*, inquit, *numerum quem ipsi censuali sorte sustentant, Senatorum tantum censibus nexis, eandem necessitatem debeant explicare.*

Tan-

Tandem igitur ita censeo, Protostasiæ munus occupatum fuisse circa collationem & exactionem tributorum, sic vt Protostasia fuerit principalis & summa tributorum cura in singulis municipiis & territoriis per Orientem periculo *Protostatæ*. Nam & alioquin in genere πρωτοστασία nihil aliud est quam *Principatus*; vt etiam Glossæ Cyrilli explicant. Quomodo & in re militari (vnde id nomen proculdubio translatum) πρωτοστάτης ὁ πρῶτος παρὰ τὸ κέρας τῆς παρατάξεως τεταγμένος, vt Hesychius: vt Pollux *Onomast. Lib. I. cap. 10. Sect. 127. pag. 85. Edit. Hemsterhuis.* ὁ ἐκ δεξιᾶς τοῦ πρώτου ζυγοῦ, πρωτοστάτης, καὶ πᾶν τὸ μέτωπον πρωτοστάτης, ὁ δὲ ὑπ' αὐτὸν ἐξόπισθεν, ἐπιστάτης: *dextrum primæ aciei cornu tenens, propugnator vocatur vel princeps, & simul nomine eodem tota frons appellatur, qui a tergo adstat, Epistates dicitur.* Denique πρωτοστάτης antesignanus primusque in P.169. quacumque re. Neque tamen placent aliorum nonnullorum Interpretationes. Primo, perperam cum his *Protostatis* commiscet Cuiacius *Principales*, a quibus ordinariorum munerum adscriptio fiebat, vt docet *lex 5. sup. de his quæ administrantib. lex 117. inf. de decurion. lex 4. sup. de extraordin. muner.* & Symmachi locus *lib. 9. epist. 10.* In duobus enim differunt; Principales quippe erant *Decurionum* primi: Deinde, non exactionis cura his imminebat, vel summa rei tributariæ, sed tantum adscriptionis & distributionum forma, nempe quid, quantum, quisque soluere deberet. Quare secundo loco neque huc faciunt Pentaproti vel Decaproti vel Icosaproti; quandoquidem etiam *l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrimon.* disertis verbis munera *Protostasiæ* & *Decaprotiæ* distinguuntur, sic vt *Protostasia* maioris meriti locique fuerit, quam Decaprotia: quæ nudæ exactionis erat. Tertio Amaya nuper inepte *Protostasiam* interpretabatur obligationem, vt si qua detrimenta contingerent in exigendis tributis, id resarcirent; idque Decurionibus impositum fuisse, idemque vocant decaprotiam. Quarta Heraldi sententia 1. *Quotid. c. 9.* æque erronea est, qui protostasiam interpretatur, munus, ob mancipiorum capita κεφάλαια ex pluribus mancipiis confecta: quod Senatorib. imponi vetatur, nisi de Senatorum capitibus seu mancipiis adgregatis agatur: plures scil. addit is, Senatores poterant vnam velut συμμορίαν constituere, in quo ὁ προστάτης totam capitationem siue iugationem colligebat & inferebat, velut in fundo aliquo communi aut in fundis iunctis & cohærentibus; & illi προστάτης erat velut συμμορίας ἡγεμών.

Nunc de sententia huius Constantianeæ constitutionis videamus: vbi obseruandum ante omnia, eam prolixæ Constantii Orationis ad Senatum vrbis Constantinopolitanæ partem esse, vna cum octo aliis legibus, quæ proinde huic coniungendæ sunt omnes. Fuit vero ea Constantii Oratio, de Prætorum designatione & de editionibus, quo pertinet *lex 12. 13. sup. de Prætorib.* item, de Senatorum priuilegiis & immunitatibus a quibusnam muneribus Senatores immunes essent vel non, quo pertinent reliquæ leges septem; nempe ea definit, Senatores immunes esse ab his quinque I. a metati onere, *l. 1. sup. de metatis*; II. ab annonis & tributis, pro colonis profugis *l. 7. sup. de annona & tribut.* III. a publica comparatatione seu Synoneto, *l. 1. sup. de publica comparatione.* IV. ab operibus publicis a Iudicibus extructis, *l. 7. inf. de operib. publ.* V. Denique a lustrali collatione, *l. 3. inf. de lustrali conlat.* Contra eadem Oratione Constantius Senatores immunes esse noluit ab his, I. nexu Curiali, *l. 48. inf. de decurionib.* II. Sed nec a Protostasia *hac leg.* Qua parte tamen modum aliquem huic rei adhibet, puta vt in tantum hanc necessitatem impleant seu explicent, in quantum ipsi reuera Senatorii census habent: non vero ex ἐπιβολῆς specie quadam; de qua, varioque adeo ἐπιβολῆς genere iam pluribus actum est *tit. de annona & tribut.* Nempe vetat *hac l.* Constantius, ALTERIVS iuga seu capita Senatoris censibus & possessionibus *adgregari*, sociari: vt ita Senator Protostasiæ munus sustinere cogatur aggregatis iugis seu capitibus, Senatorio censui. Quid igitur? Senatorem *Ad eum tantum numerum*, id est pro modo possessionum, quas ipse reuera possidet censibus nexas, protostasiæ onus agnoscere vult, non etiam pro modo ἐπιβολῆς illius: Quæ tamen vt in aliis quibusdam speciebus de quo vid. *l. 4. 10. 17. 31. sup. de annona & tribut.* ita & hac quoque parte aliquando haud adeo iniqua visa; quandoquidem Senatores agrarii ferme mergi essent, & captatis aliorum momentaneis possessionibus optimos & opimos ALIORVM fundos iuga capitaue ad se traherent, sterilibus, fœneis & defectis solis penes veteres possessores relictis. Unde aggregatis cæteris, quos penes ALIOS priuatos scil. dominos fœneos ferme seu steriles reliquissent, *ad eum numerum*, modumque Protostasiæ munus Senatores implere debere videbantur. Verum id non admittit, imo vetat Imp. Constantius, cui vt iam dixi propositum fuit ea *Oratione*, cuius hæc *lex* partem facit, gratiam Senatus & Senatorum aucupari. Et hactenus quidem *huius leg.* obscurissimæ sententiam puto. Cætera dies aperiet.

II. (a) Imp. IVLIANVS A. Sallustio (b) PF. P.

PROTOTYPIAS, & exactiones, in (c) capitatione plebeia, Curialium munera, & quidem inferiora esse, minime dubitatur: Atque ideo a Senatoriis easdem domibus submoueri oportet: *&c.* Dat. III. Id. Mart. Constantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* est *lex 10. sup. de extraord. muner. lex 4. inf. de lustrali collat. lex 50. inf. de decurion. lex 1. sup. de locatione fundor.* & proculdubio etiam *lex 1. inf. de auro coronario. GOTHOFR.*

(b) Ita *b. l.* & *l. 1. de auro coronario.* In cæteris *legibus* illis, *Secundo.* Qui tamen idem est. Ammianus *initio lib. 22. cap. 3. Breui deinde Secundo Sallustio promoto Præfecto Pratorio.* v. plura in *Prosopogr. ID.*

(c) Capitationis Plebeiæ. *ID.*

COMMENTARIVS.

PROTOTYPIÆ, & plebeiæ capitationis exactionis immunitate donat SENATORES Iulianus hac constitutione. Quæ pars est prolixioris constitutionis, de muneribus publicis & municipalibus, vt videre est ex iis *legibus* quas *huic* coniungendas dixi. Porro inter cætera munera & munia municipalia fuit *Prototypia*, & Exactio capitationis plebeiæ, & quidem ex inferioribus: Vnde Iulianus Curialium hoc munus esse minime dubitari ait, at P.170. que ideo a domibus Senatoriis submoueri oportere. Quod cum attendo, videri cui possit, Prototypiam & Protostasiam eadem fuisse; Primum argumento *tituli*, sub quo hæc *lex* posita est: Secundo collatione *legis superioris* cum hac *leg.* nempe *illa leg.* nominatim Protostasiæ munus Senatoribus iniungitur, *hac* Prototypia a Senatoribus submouetur, vt proinde Constantii æmulus Iulianus & hac parte fuisse videri possit. Et sane, id colligi posse videtur ex plerisque illarum *legum*, quas *huic* coniungendas dixi; nam & idem Iulianus *leg. 4. inf. de lustrali conlat. leg. 50. inf. de decurion. l. 1. sup. de locatione fundorum patrimon.* aperte Constantii quædam abrogat, veluti immunitatem munerum Curialium datam vel factam Decurionibus Christianis: Item ciuilium possessionum, id est ad ciuitates olim pertinentium & festiuitatibus publicis dicatarum, donationes seu occupationes. Et nihilominus tamen tum ex *hac ipsa lege;* tum ex *duabus* præterea *huiusce Cod. legibus*, puta *leg. 3. sup. de priuileg. eorum qui in S. Pal.* & *l. 7. sup. de tironib.* in aliam sententiam concedo, nempe Prototypiam a Protostasia differre. Primum argumentum est, quod Prototypia hic dicatur *inferius munus* esse, cum tamen superius liquido ostensum fuerit, protostasiam munus fuisse honorificum, imo quod Sacerdotii honori præponitur, *l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrimon.* Alterum argumentum est, quod non Exactoribus quibuscunque tantum, verum etiam turmariis, id est exactoribus tironum; item temonariis, id est exactoribus auri tironici Prototypia iungatur, *dict. leg. 3. sup. de priuileg. eorum qui in S. Pal. Quibus omnibus*, inquit, *condonamus, ne Exactorum, vel Turmariorum (quos Capitularios vocant) curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel Prototypiæ.* Quare necesse est, Prototypiæ onus proximum fuerit Turmariis & Temonariis, & circa idem occupatum. Tertio, Prototypiæ onus, *dict. leg. 3.* nominatim personalibus & corporalibus muneribus connumeratur: Atqui supra ostensum fuit luci claro ex *leg. 1. sup.* & *d. l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrimon.* Protostasiam fuisse patrimoniale munus. Quarto, aperta est *lex 7. sup. de tironib.* vt ea a nobis *ibidem* restituta est; nempe Prototypiæ munus fuisse occupatum circa tironum præstationem: ita quidem, vt qui Prototypiæ munere fungeretur, æstimaret seu pretium formale statueret, quod loco tironum inferendum erat, atque ita formam daret: quæ etiam proculdubio nominis ratio est, πρωτοτύπε & πρωτοτυπίας. *Verba legis 7.* ita habent; *Tironum* PRÆBITIO *in patrimoniorum viribus potius, quam in personarum muneribus conlocetur, vt Prototypiæ munus, quod prouinciarum interna depascitur, ab imis (vt dicitur) radicibus eruatur: Nam inter reliqua vitia hæc duo vel maxime intolerabilia iudicamus, quod aurum sæpe pro corporibus inmane deposcitur, adque aduenarum coëmtio Iuniorum insolentius quam conuenit, æstimatur.* Ex hac *leg.* liquido apparet, Prototypiæ munus occupatum fuisse in æstimatione tironum, seu in adærandis tironibus seu æstimandis, atque adeo in *forma* pretii statuenda, quam postea æstimationem Temonarii exactores exigebant, vt ex *eadem leg. 7.* liquet; vnde *Prototypia & exactiones* hic iunguntur, pariter vt *leg. 3. de priuileg. eorum qui in S. Pal.* Prototypiæ obsequium iungitur exactorum Turmariorum & Temonariorum curæ seu obsequio. Hinc adeo cum Prototypi isti prouinciarum interna depascerent, duobus his inter reliqua vitiis, puta vel immane pretium pro tironibus deposcendo, vel insolentius quam conuenit æstimando extraneorum tironum coëmptionem, Valenti per Orientem visum fuit *Prototypiæ munus* ab imis radicibus eruere, definito per se formali pretio seu solidorum numero, qui Temonario esset inferendus. Nullnm igitur iam dubium, Prototypiæ munus esse munus formalis pretii statuendi pro tironibus; vt *Prototypon* est forma, specimen & exemplar cuiusque rei. Ita eodem sensu *formale pretium* dicitur *in leg. 62. in f. D. ad Leg. Falcid.* Formale, inquam, pretium, id est vniforme. In re monetaria alioquin quid τύπος, quid ἀρχέτυπον, quid *forma*, notum satis, adeo quidem vt & *formæ* pro nummis ipsis accipiantur.

III. (a) Impp. ARCAD. & Honor. AA. ...... Præsidi Frygiæ (b) Palæstinæ.

CESSANTIBVS his, quæ quibusdam cuniculis (c) & subreptionibus impetrata noscuntur, & saluis priuilegiis Dignitatum, Grauitas Tua vniuersos faciat Protostasiæ (d) subcumbere functioni, vt & officia publica maturius peragantur, & priuatorum merita ex hac distributione prouidentissime conseruentur. Dat. Prid. Kal. Iul. Constantinop. Arcad. A. IV. & Honor. A. III. Coss. [396.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) An *Syriæ*, vel potius *Primæ*? Non; rescribendum omnino *Hygiæ*, id est salutaris. *ID.*

(c) Vid. *Glossarium Theod.* ID.

(d) Hanc vocem iam expendi ad *l.* 1. *sup. hoc tit.* *ID.*

P. 171. COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM a Protostasia dignitatibus in commune concessam vt confirmat *hac l.* Arcadius; ita singulis personis per cuniculos & obreptionem concessam reuocat; proinde vniuersos huic obnoxios functioni facit, & rationem addit; nempe vt officia publica maturius peragantur, quod iam expendi ad *l.* 1. *sup.*

In subscriptione *legis* mendum residet: Ecquis enim vnquam fando audiuit *Frygiam Palæstinam?* Num igitur reponendum *Syriæ Palæstinæ*? Palæstinam enim iam olim προσθήκην τῆς Συρίας fuisse testatur Iosephus *lib.* 18. *cap.* 6. Sed & Ammianus decennio ferme ante hanc leg. *lib.* 14. *cap.* 8. *Vltima*, inquit, *Syriarum est Palæstina*, sicquidem vt olim cum reliqua Syria eidem Præsidi pareret: de quo dixi ad *l.* 30. *sup. de erogat. mil. ann.* Atenim diuulsa postea a Syria tota Palæstina suum Rectorem habuit, modo Consularem, & quidem sub Iuliano Imp. vt docet eius *lex* 55. *inf. de decurionib.* modo Proconsulem, vt Theodosii M. constitutiones testantur aliquot: puta *lex* 28. *inf. quorum appell. lex vlt. sup. de fisci debitorib. lex* 42. *inf. de appellation.* item Hieronymus *in epist. ad Eustochium*, 27. *pag.* 111. *Tom. I. Oper. Edit. Francf.* & *Iustinianus Nou.* 103. Quare & Zosimus *lib.* 4. *cap.* 41. scribit, Hilarium a Theodosio M. Palæstinæ totius Rectorem creatum: Ἱλάριος, inquit, ἄρχειν παρὰ βασιλέως ἐτάττετο παλαιστίνης ἁπάσης, *Hilarius ab Imperatore toti Palæstinæ cum imperio præfectus fuit.* Postea diuisa Palæstina in tres, vt clare ostendit *lex* Theodosii Iun. 30 *sup. de erogat. milit. ann.* & *Notitia Imperii* sub eodem Theodosio Iun. confecta, sed & *d. Nouella Iustin.* 103. Quanquam duarum tantum mentio fiat, *l. vlt. inf. de Iudæis.* Diuisa autem proculdubio vel sub extremis Theodosii M. vel ab Arcadio inter Imperii statim primordia. Quod cum attendo, omnino mihi in inscriptione *huius l.* rescribendum videtur, *Præsidi Hygiæ Palæstinæ*: vt ita vna ex tribus Palæstinis intelligatur, non tota Palæstina: quod *Præsidis* etiam nomen satis euincit: tota enim Palæstina a Christianis Impp. subuecta, Proconsulem vt dixi habuerat, non Præsidem. (quod longe inferius) *Hygia* porro *Palæstina*, id est, Salutaris. Sic enim diuisa Palæstina fuit, in Palæstinam ita specialiter dictam, seu primam, in Palæstinam secundam, in Palæstinam *Salutarem*; vt docet *Notitia Imperii* sub Theodosio Iun. Arcadii huius filio, confecta, xxx. ferme post *hanc l.* annis, non vno loco, & *in notitia Præfecti Præt. Orientis fol.* 3. & *in notitia Comitis Orientis fol.* 71. Et *Salutaris* quidem dicta, haud aliter, atque vna ex Syriæ Prouinciis pariter *Syria salutaris* dicta: Et vtraque ita dicta, ab aquis Salutaribus; de quibus Palæstinæ aquis Salutaribus v. Iosephum *lib.* 17. *antiquit. cap.* 8. & *lib.* 4. *belli Iudaici*, *cap.* 1. Sozomenum *lib.* 5. *cap.* 21. Hieronymum *de locis Hebraicis*; Ammianum Marcellinum *lib.* 14. *cap.* 8. Epiphanium *contra Ebionitas*, *hæresi* 30. *num.* 7. *pag.* 131. *Tom. I. Oper. edit. Colon.* Et hæc de ipso nomine: Atenim vlterius *eadem Notitia Imperii* ostendit, Palæstinam (Primam scil.) a Consulari rectam fuisse, cuius etiam peculiarem Notitiam proponit; Ceteræ vero Palæstinæ a Præsidibus rectæ fuerunt, puta Palæstina Secunda, & Palæstina Salutaris seu *Hygia*. Hinc igitur hæc *lex* inscribitur *Præsidi Hygiæ Palæstinæ*. Et ita quidem sentio. Quanquam erit forte, cui hic videatur potius rescribendum *Frygiæ Pacatianæ*: de qua v. *Notitiam Imperii fol.* 77. 78. & vulgatam subscriptionem prioris Epistolæ D. Pauli *ad Timotheum*. Nulla certe eius mentio fit sub Theodosio M. in *Indice Schonhouiano*.

IV. (a) Impp. (b) Arcad. & Honor. AA. Euthymio (c) Vic. Asiæ (d).

QVI ex Primipilaribus sunt, Protostasiæ necessitatibus obedire cogantur: nec aliqua se obreptione subtrahere. Dat. XII. Kalend. Ian. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Scribendum hic fuerat, *Idem AA.* ID.

(c) *Euthymius* Vicarius Asiæ sub Arcadio A. 396. Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 19. *sup. de cohortalibus.* ID.

(d) De *Vicario Asiæ*, vid. *Notitiam Theodos.* ID.

COMMENTARIVS.

EX-PRIMIPILARIBVS, id est, Primipilatu functi, post emeritam militiam a Protostasia immunes non sunt ex hac Arcadii constitutione; cum alioquin Primipilares hi post emeritam militiam *dignitate* aliqua eueherentur, veluti Perfectissimatus vel Ducenæ vel Centenæ vel Egregiatis, vt do-

cet *lex 3. sup. de cohortalib. & Primipil.* vbi plene dictum. Itemque a bastaga, nauiculariaque functione & Curia immunes essent, *l. 11. d. t. de cohortalib.* Et vero ea dubitandi ratio in *hac leg.* fuit: Quandoquidem etiam *superiore prox.* eiusdem Arcadii *constitutione*, priuatorum quorundam merita & priuilegia dignitatum a Protostasiæ onere excusarent: Verum non tanti visa Primipilarium dignitas, vt ab hoc munere tam necessario exciperentur.

P. 172. # DE PATROCINIIS VICORVM.

TITVLVS XXIV.

LIB. XI. COD. IVST. TIT. LIII.

Vbi integra sententia & enunciatione *Titulus* ita conceptus est in Edit. Cuiac. *Vt nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos, vel rusticanos eorum.* περὶ προστασιῶν, aduersus quas est peculiaris Libanii oratio quam nos edidimus; & sic a προστασία ad προστασίαν hic transitus fit. Cæterum *Legis vltimæ* Theodosii Iunioris A. 415. pars ad Historiam ECCLESIASTICAM pertinet.

PARATITLON.

VICORVM, integrorum scil. *Rubr.* & *l. 3. h. t.* vel vicanorum *l. 1. 5. h. t.* colonorum *l. 1. h. t.* agricolarum, *l. 2. 5. h. t.* rusticorum, *l. 4. h. t.* possessorum, *l. 3. 6. h. t.* patrocinia, *Rubr. l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. h. t.* clientelæ susceptio, *l. 4. h. t.* defensio, *l. 1. hoc titulo* prohibentur a Constantio, *l. 1. h. t.* Valente, *l. 2. h. t.* Arcadio. *l. 3. 4. 5. h. t.* Theodosio Iun. *l. vlt. h. t.* spatio 56 annorum: ac nominatim per Ægyptum, vt diserte testantur, *l. 1. 3. 4. 6. h. tit.* Eodemque forte etiam pertinet *l. 2. & 5. h. t.* & sic omnes *huius tituli leges*: Quæ tamen vulgo vsurpabantur; fraudandorum scil. tributorum causa, *l. 4. h. t.* ne muneribus publicis satisfacerent, *leg. 3. h. t.* ad aditum implendæ deuotionis obcludendum, *l. 1. h. t.* ad obuiandum muneribus publicis, *d. l. 3. h. t.* (quæ causa est, cur hoc loco positus sit *hic Titulus* in censu *eorum*, qui ad rem Tributariam pertinent) & quidem ad exactionem commentis audacibus, *d. l. 1. h. t.* fraude, *leg. 4. h. t.* vici, agricolæ, vicani seu rustici soliti confugere, *l. 4. 5. h. t.* ad patrocinia se conferre, *d. l. 1. h. t.* eorum qui variis honoribus fulciuntur, *d. l. 1. h. t.* veluti Magistrorum vtriusque Militiæ, Comitum, Proconsulum, Vicariorum, Præfectorum Augustalium, *l. 4. h. t.* Ducum, *d. l. 1. h. t.* Tribunorum, *d. l. 4. h. t.* imo & ad Curialium quandoque, *d. l. 4. h. t.* Denique Officialium Comitis rei militaris, *leg. 3. h. t.* Et hi inuicem soliti propria patrocinia his largiri, *l. 2. h. t.* latebram præbere & defensionem promittere, *l. 1. h. t.* patrocinia præbere, *l. 4. h. t.* patrocinium ministrare, *l. 5. h. t.* suscipere in suum patrocinium, *l. 3. h. t.* clientelam eorum suscipere *l. 4. h. t.* [Vnde & ipsi SVSCEPTI dicuntur apud Saluianum *lib. 5. de gubernat. Dei cap. 8.*] Aduersus quos omnes pœnæ his *legibus* proponuntur.

CONSTANTII *constitutio aduersus patrocinia Colonorum; idque per Ægyptum.*

I. (a) Imp. CONSTANTIVS A. & Iulianus Cæs. Helpidio (b).

COLONORVM (c) multitudinem indicasti, per Ægyptum (d) constitutorum, ad eorum sese, qui variis honoribus (e) fulciuntur, Ducum (f) etiam, patrocinia contulisse. Vniuersos itaque, quos tantum sibi claruerit temeritatis adsumere, vt præbeant latebram, & defensione repromissa aditum implendæ deuotionis (g) obclaudant (h), iubemus vrgueri,

gueri, vt debita (i), quæcumque Vicani (k), quorum (l) consortio recesserunt (m), e propriis facultatibus fisci docebuntur commodis intulisse, idem (n) cogantur expendere. Eos quoque, quos in defensionem suam videntur suscepisse (o), ab eorum patrocinio facias separari. Dat. Prid. Non. Febr. Constantinop. Constantio A. X. & Iuliano Cæs. III. Coss. [360.]

P. 173.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex*, vt cœteræ omnes *huius tituli*, a *Cod. Iust.* prælata Zenonis, Leonis & Anthemii constitutione. *GOTHOFR.*

(b) *Helpidius* PP. Orientis sub Constantio: vt non tantum docet *lex* 5. *supr. de erog. mil. ann.* quæ data A. 359. verum hoc ipso Anno *lex* 6. *de erog. mil. ann. l.* 11. *supr. de cursu.* Et in gestis Anni sequentis Ammianus Marcellinus *lib.* 21. *cap.* 6. vid. plura *in Prosopogr. ID.*

(c) *Coloni* hic sunt rusticani, qui proprias terras habebant, qui propria possidebant, vt *l.* 5. *h. t.* vbi dico, pariter vt *leg.* 11. *de iure fisci*, non quo alioquin sensu coloni, qui alienis terris adstricti erant. Quare *Vicani* mox vocantur. *ID.*

(d) Vt *l.* 3. 4. 6. *infr. ID.*

(e) De quibus vid. *l.* 4. *infr. ID.*

(f) *Duces* Ægypti: de quibus vid. *Notitiam Imperii fol.* 86. *ID.*

(g) *Deuotionis*, id est, tributi. vid. *Gloss. ID.*

(h) Pro *obcludant. ID.*

(i) *Debita*, tributa: vid. *Gloss. ID.*

(k) Cœteri. *ID.*

(l) *E quorum. ID.*

(m) Hi de quibus agitur. *ID.*

(n) *Iidem*, qui patrocinium præbent. *ID.*

(o) *Suscipiendi* vox hac in re propria, *h. l.* & *l.* 3. 4. *infr.* Hinc & *Suscepti* proprie; qua voce hac in re vtitur Saluianus, loco quem mox laudabo. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTIVS Imp. hac constitutione ad Helpidium PP. data A. D. 360. & ad eiusdem relationem, patrocinia colonorum seu vicanorum per Ægyptum nominatim in fraudem rei tributariæ prohibet.

Antequam specialia *huius leg.* sectemur; Primo clarum iam est ex *Paratitlo*, quodnam fuerit hoc *Patrocinii* genus, quo item sine coloni in potentiorum patrocinium & clientelam confugerint, fraudandorum scil. tributorum gratia. Quod etiam ostendit Libanius expressa oratione *περὶ τῶν προςασιῶν*: quam nos edidimus. Etsi fatendum, nimia tributorum acerbitate ad id miseriarum ferme redactos hac tempestate rusticos, vicanos, vt in Potentiorum patrocinium confugerent, quæ tamen ipsa patrocinia in eorum necem vertebant: Hoc enim obtentu miseri rusticani a Potentioribus spoliabantur: quod postremum etiam *l. prox.* 2. ostenditur & *l.* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* Singularis hanc in rem est Saluiani Presbyteri Massiliensis de eo locus, *lib.* 5. *de gubernatione* DEI *cap.* 8. octoginta ferme post hanc *l.* annis scribentis, & quidem de hoc patrocinii, imo latrocinii, more per Gallias; *Vt vim*, inquit, *exactionis euadant faciunt quod vnum valent. Tradunt se ad tuendum protegendumque maioribus, dedititios se diuitum faciunt, & quasi in ius eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen graue hoc aut indignum arbitrarer, imo potius gratularer hanc Potentum magnitudinem, quibus se pauperes dedunt, si* PATROCINIA *ista non venderent, si, quod se dicunt humiles defensare, humanitati tribuerent, non cupiditati. Illud graue ac peracerbum est, quod hac lege tueri pauperes videntur, vt spolient, hac lege defendunt miseros, vt miseriores faciant defendendo. Omnes enim hi, qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam suam prius quam defendantur addicunt; ac sic, vt patres habeant defensionem, perdunt filii hereditatem. Tuitio parentum, mendicitate pignorum comparatur. Ecce quæ sunt auxilia ac* PATROCINIA *maiorum. Nihil* SVSCEPTIS *tribuunt, sed sibi.* Itaque idem Saluianus *lib. eod. cap.* 7. *in fin. Infelicissimi pauperes, quasi inter concertantes procellas in medio mari positi, nunc istorum, nunc illorum fluctibus obruuntur.*

Igitur damnata hæc rusticorum (quibus alioquin alia legitima præsidia competebant: cuiusmodi quatuor memorat Libanius *d. orat. περὶ τῶν προςασιῶν, num.* 6 *pag.* 14. siu. *pag.* 369. 370. *Edit. Trotz. Oper. minor. Gothofr.*) patrocinia, variis Imperatorum constitutionibus: nouem inquam Imperatorum, quorum constitutiones reperire licet. Constantii, *hac leg.* Valentis *leg. prox.* 2. Theodosii M. *ea leg.* quam memorat Liban. *sub fin. orat. περὶ τῶν προςασιῶν pag.* 24. 25. siu. *pag.* 375. 376. *Edit. Trotz.* Arcadii *l.* 3. 4. 5. Theodosii Iun. *l. vlt. hoc tit.* Marciani, quam memorat *lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* Leonis, *dict. l.* 1. Iustiniani, *l.* 2. *Cod. Iust. eod. tit.* & *Nou.* Tiberii *de diuinis domibus.* Eadem damnat *dicta orat. in id expressa* Libanius *περὶ τῶν προςασιῶν*, quam extulit sub Theodosio Magno, quæ omnino consulenda est.

Secundo obseruandum, per Ægyptum nominatim sicubi alibi hoc malum increbuisse, vt hæc *lex* diserte ostendit, & *lex* 3. 4. *vlt. hoc tit.* item *d. lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* de Syria quoque testis Libanius *d. orat.* Neque ambigo, id factum, propter annonam vrbis Constantinopolitanæ, seu canonem stoli Alexandrini, qui ex Ægypto Constantinopolim subuehebatur vrbi indies magis magis excrescenti, ex

Constantini M. instituto de quo dicam plenius ad *titulum infr. de nauiculariis*, Itaque cum tributi modus a colonis Ægyptiacis inuehendi quotidie augeretur tantæ Vrbi pascendæ, inde orta crebra illa colonorum perfugia in potentiorum patrocinium. Sane & Themistius *orat. 13.* ad Constantium *huius leg.* auctorem, quæ habita sexennio ante, huius annonæ ex Ægypto Constantinopolim destinatæ, meminit, *pag. 291. 292. Edit. Petau. 1613. in 8.* Vnde & Athanasio crimen conflatum, quasi Ægyptiacum omne frumentum supprimere statuisset. Eunapius quoque *in vita Ædesii pag. 39. Edit. Commelin.* eiusce meminit: de quo plenius dicam ad *l. 7. infr. de nauicul.* Neque Claudiani locus omittendus *de bello Gildonico vers. 60 61.*

——— Ægyptia rura
In partem cessere nouam.

id est, nouæ Romæ, seu Constantinopoli.

Tertio obseruandum, In quorum patrocinium coloni hi confugerent, nempe honoribus præditorum, quod specialius exsequitur *lex 3. 4. infr.* Eo numero fuerunt & *Duces*, quod hæc *lex* demonstrat: itemque Libanius *d. orat. περὶ τῶν προστασιῶν.* Duces, inquam, *in specie huius legis*, Lybiæ, Thebaidos, rei videl. militaris per Ægyptum, penes quos pars militaris erat, de quo in *Notitia.* Quare & officiales Comitum militarium eodem numero censentur *l. 3. infr.*

Quarto ex *huius leg. fine* notandum, Conuicanos cœteros nihilominus pro huiusmodi Conuicano, qui recesserat tributum inferre coactos; Quod & ipsum durum satis; quo etiam respexisse potuit Zeno *l. vn. C. Iust. vt nullus ex vicanis pro aliorum* p. 174. *vicanorum debitis teneatur.* Neque enim adsentiendum Cuiacio, qui *debitorum* vocem ibi pro debito ex contractu vel delicto accepit, quem & *tituli* illius situs refutat, sed & ipsa *debitorum* vox, quæ vt *hac l. nostra* ita & *aliis locis infinitis* signate pro debito ex causa tributaria exaudienda est; vt ex innumeris *huius Codicis* legibus apparet, quas sub vnum conspectum proponit *Glossarium Theodos.* Proinde inanis est obseruatio ad *eam legem vnicam* de Repressaliis seu de iure *Marquæ*; etsi ad eam speciem recte pertineat *Nouella Iust. 52. cap. 1. in princ.*

Atenim *huius l.* hac parte sensus hic est; Nempe adscriptum semel tributi modum integrum a Conuicanis solui oportere.

Postea tamen hoc ipsum ab eo, qui patrocinium præbuisset, (quod *Quinto* loco hic obseruandum) restitui oportebat: Et vero *hac l.* id restitui iubetur, simul & patrocinium huiuscemodi diuelli, susceptique ipsi ab istis patronis auelli iubentur.

Et hactenus quidem Constantius, neque enim vltra is, assurrexit aduersus huiusmodi patronos, fisci & Conuicanorum indemnitati cauere contentus. Atenim insecuti postea Principes vlterius censuram exeruere: tum in ipsos Susceptos, tum & in Patronos, de quo ad *leges seqq.*

VALENTIS *constitutio aduersus patrocinia agricolarum.*

II. (a) Imppp. Valentinianus, VALENS & Gratianus AAA. ad Auxonium PF. P. (b)

ABSTINEANT patrociniis (c) Agricolæ, subiugandi supplicio (d), si talia sibimet adiumenta commentis audacibus conquisierint. Hii vero qui propria patrocinia largiuntur, per singulos fundos, quotiens reperti fuerint, viginti & quinque auri libras dare debeant: Et non quantum Patroni suscipere consuerant, sed dimidium eius fiscus adsumat. Dat. prid. Id. Nouembr. Marcianop. Valentiniano & Valente III. (e) AA. Coss.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Auxonius* PP. Orientis sub Valente: v. *Prosopogr.* ID.

(c) Quærendis, subeundis scil. *ID.*

(d) *Supplicio*, id est supplicio capitali. *ID.*

(e) Malim reponere *II.* & sic *hanc l.* referre ad A. D. 368. duplici ratione: I. Quia iam mense Nouembri *Valentiniano & Valente III. COSS.* A. 370. Modestus Auxonio in Præfectura successerat, vt docet *lex 6. supr. de tironib.* & *lex 19. infr. de Episcop.* II. Deinde quia Valens A. D. 370. Hierapoli, non Marcianopoli, versatus est, vt eius anni *leges* aliquot ostendunt, præter Zosimum; de quo vid. *Consularia Theodos.* Marcianopoli vero A. D. 368. vt docet expresse *lex 2. supr. de fide & iure hastæ: l. 2. sup. de milit. veste: l. 4. sup. de murilegulis.* ID.

COMMENTARIVS.

VALENS Imp. hac constitutione in Agricolarum patrocinia grauissimam censuram & triplicem quidem exerit, audacia iam increscente. Nempe supplicium, seu capitalem pœnam minatur ipsimet agricolæ suscepto, qui ad alterius patrocinium confugerit: Patrono vero seu susceptori multam XXV. auri librarum, per singulos fundos in patrocinium suum susceptos: Tandem & dimidiam fun-

fundi partem suscepti confiscari iubet; & *non quantum*, inquit, *Patroni suscipere consuerant, sed dimidium eius fiscus adsumat*. Quibus verbis indicat illud ipsum Valens Imp. quod Saluianus iis verbis, quæ ad *legem* 1. protulimus: vbi inter cætera, ad locum, *Omnes enim hi qui defendi videntur, defensoribus suis* OMNEM FERE *substantiam suam priusquam defendantur, addicunt*. Scilicet & id quoque Valens *hac l.* indicat, susceptos, integros fundos suos Patronis addixisse, cuius dimidia iam pro pœna ipse contentus sit: videatur & Leonis *lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit.*

Et hæc quidem ita Valens aduersus Agricolarum seu Colonorum fraudes & patrocinia: qui idem alias Colonorum & Rusticorum vtilitatibus perspicue consuluit, vt ipsemet profitetur *l.* 11. *sup. de iure fisci*: quod etiam ostendit eiusdem *lex* 1. *supr. de equorum conlat.* quæ *leges* datæ sunt A. D. 367. Testatur idem & duobus locis Themistius, *orat.* 10. *ad* ipsum Valentem, quam habuit A. D. 369. *p.* 224. & 243. *edit. Petav.* 1613. *in* 8. Sed & *lex* 3. *Cod. Iust. de defensoribus ciuitatum.* Memorat & Libanius oratione peculiari aduersus hæc patrocinia vicorum, περὶ τῶν προστασιῶν, *Legem* Imperatoris aduersus ea: quæ forte hæc ipsa *lex* Valentis videri possit: quando duo potissimum de eo Imperatore prædicat. Primo, præcipuam ei subditorum curam fuisse, eorumque commodis gauisum, noluisseque quenquam ab vllo iniuria affici. Secundo ait, ab hoc Imp. Tyrannidem extinctam & Scythicam flammam sopitam. Atquin hæc conueniunt Valenti Imp. Valens enim prouinciarum æquissimus tutor fuit, quarum singulas vt propriam domum custodiuit immunes, vt scribit Am. Marcellinus *lib.* 31. *cap.* 14. Fidemque huic rei faciunt tres illæ quas modo dixi Valentis *leges*, puta *lex* 11. *supr. de iure fisci*: *l.* 1. *supr. de Equor. conlat. lex* 3. *Cod. Iust. de defensor. ciuit.* & Themistius *locis* modo *indicatis*. Rursum Valens hic est, qui Procopii Tyrannidem extinxit An. D. 366. item, qui Scythicum seu Gothicum bellum triennale, pace cum Athanarico facta confecit A. D. 369. quo quidem anno is sexennium iam imperabat. Et tamen nonnulla sunt apud Libanum imo illa ipsa quæ modo diximus, quæ Theodosio M. non minus conueniant: quale illud quod & ipse Scythicum bellum confecit, Gruthungis victis A. D. 386. & Maximum Tyrannum deuicit. De quo ad eam orationem iam diximus: & *repetita Editione* paulo prolixius. P. 175.

Illud adhuc *hac leg.* notandum, tacite Agricolas ad alia adiumenta βοηθείας, ἐπικουρίας, προσθήκης, quam potentiorum patrocinia remitti: *si* TALIA inquit, *sibi* ADIVMENTA (patrocinii videl.) *commentis audacibus conquisierint*. Ergo alia adiumenta sibi conquirere his licitum. Quæ & ipsa Libanius *ea oratione*, rusticanis indicat & enumerat.

ARCADII *prima constitutio aduersus patrocinia Vicorum per Ægyptum.*

III. (a) Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Heracliano (b) Com. Ægypti (c).

QVICVNQVE ex Officio Tuo (d), vel ex quocumque hominum Ordine, vicos in suum detecti fuerint patrocinium suscepisse, constitutas † luent pœnas: Possessores autem conpetenter coherciti etiam inuiti statutis Imperialibus obedire, & muneribus publicis satisfacere, cogantur. Quoscunque autem Vicos aut defensionis potentia, aut multitudine sua fretos, publicis muneribus constiterit obuiari (e), vltioni, quam ratio ipsa dictabit, conueniet subiugari. Dat. prid. Kalend. Octob. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Heraclianus* Comes Ægypti sub Arcadio: de quo dixi plene in *Prosopogr.* ex Synesii *epistolis*. *ID.*

(c) De *Comite* Ægypti, v. *Notitiam Imperii fol.* 86. & *Nostram* ex *hoc Cod.* *ID.*

(d) *Officium* seu officiales Comitis Ægypti obserua: v. *Notitiam*. *ID.*

† Antea, & in his a Valente: *l.* 2. *supr.* *ID.*

(e) *γρ. Obuiare*. *ID.*

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. tres ordine constitutiones sequuntur, aduersus patrocinia vicorum & vicanorum: quibus veteres partim pœnas in eos sancitas repetitum it: partim vero exasperat; Vbi quatuor singularia occurrunt. Primo notandum hanc *legem* esse de patrociniis *Vici alicuius integri*: Nempe, non singulos tantum exiguorum vicorum possessores potentiores nonnulli in patrocinium suum ad munera publica euitanda suscipiebant; verum etiam vicos maiores, integros. Quod præter *hanc l.* docet egregie Libanius peculiari *Oratione* aduersus hæc vicorum patrocinia, περὶ τῶν προστασιῶν, quam nos edidimus, & quidem *num.* 2. *initio pag.* 5. *siu.* 363. *Edit Trotz. Oper. minor. Gothofr.* εἰσί, inquit, κῶμαι μεγάλαι, πολλῶν ἑκάστη δεσποτῶν, αὗται καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς ἱδρυμένους στρατιώτας, id est, *Sunt magni vici, singuli multorum dominorum, hi confugiunt ad milites ibi constitutos*. Postea *num.* 4. *ab ini-*

initio, ſiu. *pag. 365. 366. Edit. Trotz.* τὸ δὲ ζητεῖν προστάτην, οὐ μόνον ἐκείνων ἐστὶ τῶν ἀγρῶν, οἱ πολλῶν εἰσι τῶν ἐχόντων ἑκάστου μέρους τοῦ πολὺ κεκτημένου, ἀλλὰ καὶ οἷς εἷς ὁ δεσπότης, καὶ οὗτοι τοῦτον μισθωτὸν προστίθενται, τῇ τοῦ δεσπότου ζημίᾳ τὸν μισθὸν πορίζοντες καὶ διδόντες, ἐξ ὧν ἀποστεροῦσι καίτοι καὶ τῶν ἐπιφανῶν εἰσιν αἱ κῶμαι, καὶ τῶν οἵων τε ὄντων χεῖρα ὀρέξαι λυπουμένους. Id eſt: *Patronum porro quærere, non eorum tantum agrorum eſt, qui multorum dominorum ſunt, ſuas ſingulis partes in communiter poſſeſſo habentibus, ſed & eorum quibus vnus eſt dominus, hique Colonos habentes: qui in necem Domini mercedem ſuppeditant, dantque ex iis quibus eos priuant: nam & illuſtrium Virorum ſunt vici quidam, eorumque qui ipſi manum afflictis porrigere poſſent:* &c. Secundo notandum *hac l.* nominatim perſtringi *Officialium* Comitis Ægypti patrocinia. Nempe vt cæteroquin potentiorum hæc patrocinia erant, eorum videl. qui honoribus vel officiis fulciebantur: de quo *l. 1.* & 4. ita & militares magiſtratus, eorumque Officiales: quod expreſſe quoque Libanius teſtatur paſſim in ea *Oratione* περὶ τῶν προστασιῶν: *p. 8. 12. 14 15. 16 17. 18. 19. 20. 21.* &c. ſiu. *pag. 365. 366. ſeqq. Edit. Trotz.* (ita quidem vt ciuilium partium viri & inermes hac parte iam contemnentur *num. 7. p. 17.* ſiu. *p. 371. 372. edit. Troz.*) Id vero ipſum quoque teſtatur eiusdem Arcadii *lex 4. prox.* Certe & alias obſeruare licet, ſub Arcadio, militares Viros officiaque eorum militari potentia fretos complurima ſibi, & quidem per eandem Ægyptum vindicaſſe: veluti cauſarum ciuilium cognitionem, vt docet *lex 9. ſupr. de Iurisdictione.* Inde igitur etiam hæc *lex* data ad Comitem Ægypti Heraclianum, de quo *in Proſopogr.* & in *Notitia*, quique mihi idem videtur cum Herculiano, ad quem extant decem Syneſii *epiſtolæ*, ex quibus *144 Subadiuuas*, δορυφόρους eius memorat, & *ep. 143.* ἀπὸ διαγνημάτων, *ab actis.*

Tertio notandum *hanc l.* pertinere ad *Ægyptum:* nempe patrocinia hæc in Ægypto frequentia fuere: quo pertinent *tres* præterea *huius tituli leges:* puta *lex 1. ſupr.* & *lex 4. 6. infr.* Ibi ſcil. contumaces ſeſe Vici, Vicani, Coloni, Ruſtici, præbuiſſe maxime, atque ad patrocinia confugiſſe videntur, canonis frumentarii occaſione.

Poſtremo notandum ex *hac l.* quousque hæc patrocinia iam procederent hoc æuo, & qua, quamque enixa ratione ea compeſcere ſtuduerit Arcadius: Nempe ad tumultum ferme hanc rem proceſſiſſe ex vltimis *huius leg.* verbis colligimus, vicanis *defenſionis potentia & multitudine ſua fretis.*

Cohibendis igitur his vicorum patrociniis hæc ſtatuit Arcadius. Primo officia Comitis, aliosque quolibet ordine, Vicos & Vicanos in patrocinium ſuum ſuſcipientes, iubet conſtitutas pœnas luere. Quod de 25. libris auri, ſtatutis *l. 2. ſupr. prox.* commode accipi poſſe videtur: neque enim *ſup-* p. 176.
plicium aliquod impoſitum putem (quomodo certe ipſis agricolis imponitur, *d. l. 2.*) Certe & *leg. 4. proxim.* quæ eiusdem Arcadii eſt, quadraginta librarum auri multa imponitur: tandem & tertia eiusdem Arcadii *l. 5. infr.* bonorum proſcriptionis. Et hæc de ſuſceptoribus ſeu patronis. Secundo Arcadius *hac leg.* ipſos *poſſeſſores* ſuſceptos publica tributa inferre cogi iubet, competenter ad id coërcitos: nempe, Comitis ipſius Ægypti vigore: nam & hæc *lex* ad Ægyptum vt dixi pertinet. Tandem, ſi vici tributa inferre nolint, partim defenſionis potentia freti, vel etiam multitudine ſua nixi, ſic vt tumultui iam propius res accedat, vltioni ſeu ſupplicio ſubiugari Vicanos a Comite, prout ratio diſtrahit, iubet.

ARCADII *ſecunda conſtitutio aduerſus patrocinia Ruſticorum, per Ægyptum quoque.*

IV. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

CENSEMVS (c), vt qui Ruſticis patrocinia præbere temptauerit cuiuslibet ille fuerit dignitatis, ſiue Magiſtri (d) vtriusque militiæ, ſiue Comitis (e), ſiue ex Proconſulibus (f), vel Vicariis (g), vel Auguſtalibus (h), vel Tribunis (i), ſiue ex ordine Curiali, vel cuiuslibet alterius dignitatis, quadraginta librarum auri ſe ſciat diſpendium, pro ſingulorum fundorum præbito patrocinio, ſubiturum, niſi ab hac poſtea temeritate diſceſſerit. Omnes ergo ſciant, non modo eos memorata multa feriendos, qui clientelam ſuſceperint Ruſticorum, ſed eos quoque qui fraudandorum tributorum cauſa ad patrocinia ſolita fraude confugerint, duplum definitæ multæ diſpendium ſubituros. Dat. VI. (k) Id. Mart. Conſtantinop. Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic l.* eſt *lex 1. infr. de nauib. non excuſ.* emendata in alterutra, diei ſubſcriptione. GOTHOFR.

(b) *Eutychianus* ſub Arcadio PP. Orientis ſcil. vt vel ex Auguſtalium mentione liquet *h. l.* & Ægypti *d. l. 1.* Eidem inſcribitur de eadem re hoc ipſo anno *lex 5. prox.* De eo plura in *Proſopogr.* ID.

(c) *Cenſemus*, id eſt, iubemus. ID.

(d) Veluti Magiſtri militum Præſentalis, & Magiſtri militum per Orientem: de quibus vide *Notitiam Imperii, fol. 29. & 32.* ID.

(e) Veluti Comitis Ægypti (cui inſcribebatur *lex prox. ſupr.*) Comitis Iſauriæ. ID.

(f) *Proconſules* intelligit Aſiæ: nam Achaia ad PP. Illyrici pertinebat. ID.

(g) *Vicarios* intelligit diœceſeos Aſianæ, Ponticæ, Thraciarum. ID.

(h) Præ-

(h) Præfectos Ægypti intelligit: v. *Notitiam Imperii fol.* 75. *ID.*

(i) *Tribunos* rei militaris intelligit. *ID.*

(k) *Prid. Id. Mart. d. l.* 1. *de nauib. non excuſ.* quæ *huic* coniungenda eſt. *ID.*

COMMENTARIVS.

ARCADII aduerſus patrocinia ruſticorum ſecunda hæc *hoc titulo lex* eſt, data An. D. 399. Quæ quidem pars eſt prolixioris conſtitutionis, de Patrociniis quibuscunque prohibendis in fraudem tributariæ illationis: non modo vicanorum ſeu ruſticanorum, ſed etiam aliorum ad euitandas publicas neceſsitates, & functiones, puta in fraudem transuectionis ſeu nauiculariæ functionis, vt docet *lex* 1. *infr. de nauibus non excuſ.* quæ ex eadem conſtitutione deſumta *huic legi* coaſſanda venit. Ea ſcil. *lege* alterum patrocinii genus inhibetur, & quidem per eandem Ægyptum in fraudem transuectionis, ſeu ſtoli annonæ Alexandrinæ Conſtantinopolim faciendæ: vbi ea ſcilicet annona transuehenda erat, priuatorum naues eam in rem extra ordinem operam præſtare oportebat: Verum cum Potiores ſeu Potentiores ſubinde patrocinia ſua nonnullis præberent, vt ita a transuectionis onere excuſarentur; & hæc quoque nauium iſtarum patrocinia ab Arcadio ea conſtitutionis parte prohibita, in gratiam canonis ſeu annonæ Conſtantinopolitanæ, pariter vt ab Honorio *leg.* 2. *eodem titulo de nauibus non excuſ.* in gratiam canonis Africani ſeu annonæ Vrbis Romæ. Nos de *hac leg. noſtra* videamus, aduerſus ruſticorum patrocinia. Igitur Arcadius ea grauiorem iam pœnam imponit huiusmodi patrociniis: Præbenti ſcilicet patrocinium 40. librarum auri multam per ſingulos fundos imponit: cum antea 25 librarum auri multa conſtituta eſſet: *leg.* 2. *ſupr.* de qua etiam idem Arcadius ſenſiſſe videtur *l.* 3. *ſupr.* Ipſis vero ſuſceptis, qui patrocinium ſibi quæſiuerunt, duplam multam imponit, 80. videlicet librarum auri. Quæ ſane multa cum exiguorum fundorum æſtimationem excedat, qui pro parte ante confiſcabantur, exinde quoque colligi poſſe videtur, de ampliſsimarum poſſeſſionum patrociniis ferme hic agi. Non tantam vero pœnam nauium patrociniis imponit Arcadius, *dict. l.* 1. *de nauibus non excuſandis.* Grauius ſcilicet eſt, tributorum illationem fruſtrari, quam translationem morari, de quo *ad eam leg.*

Eo interim notabilis eſt hæc *lex*, quod Dignitatum notitiam continet per præfecturam Prætorianam Orientis, de qua in *Notitia dignitatum:* ad quarum patrocinia ruſtici fraudandorum tributorum gratia confugiebant: puta Primo, Magiſtri militum ſiue Equitum ſiue peditum: Secundo, Comites, cuiusmodi erant ibi tres, Comes Orientis, Comes Ægypti (de quo *leg.* 3. *ſupr.*) Comes Iſauriæ, de quibus Notitia Imperii: Tertio, Proconſules (Aſiæ ſcil.) Quarto, Vicarios (Aſiæ ſcil. Ponticæ, Thraciarum.) P. 177. Quinto, Auguſtalis, ſeu Præfectus Ægypti. Quibus omnibus adduntur & Sexto Tribuni, militares ſcilicet. Septimo tandem & Curiales: Illi ſcilicet ipſo armorum vſu terribiles: hi vero, velut præcipui per Vrbes: de quibus *ſuo titulo.*

ARCADII *tertia conſtitutio aduerſus patrocinia Agricolarum ſeu vicanorum.*

V. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

EXCELLENTIA Tua his legibus, quæ *De prohibendis patrociniis* aliorum Principum † nomine promulgatæ ſunt, ſeueriorem pœnam nos addidiſſe cognoſcat: ſcilicet, vt ſi quis Agricolis vel (c) Vicanis propria poſſidentibus patrocinium reppertus fuerit miniſtrare, propriis facultatibus exuatur. His quoque Agricolis terrarum ſuarum diſpendio feriendis, qui ad patrocinia quæſiti (d) confugerint. Dat. VIII. Kal. Iun. Conſtantinop. Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* vt cæteræ *huius tituli.* GOTHOFREDVS.

(b) *Eutychiano* huic ipſi PP. ante trimeſtre ferme inſcripta eodem fine *lex* 4. *prox. ſupr.* de eo v. *Proſopogr. ID.*

† Veluti Conſtantii *l.* 1. *ſupr.* Valentis, *l.* 2. *eod. ID.*

(c) *Agricolæ* & *Vicani* iidem. *ID.*

(d) γρ. *Quæſita; Quæſita* patrocinia, id eſt, conquiſita: quærere eſt ſibi conquirere, ἑαυτῷ πορίζειν, ὠνεῖσθαι, vt Libanius in hac re, Orat. περὶ τῶν προστασιῶν, *num.* 4. & 6. *ab init. ID.*

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc e tribus poſtrema conſtitutio eſt, & quidem altera intra trimeſtre tempus ed eundem Eutychianum PP. emiſſa. Adeo ſcilicet malum iſtud percrebuerat; Quare & ſeueriores iam pœnas imponit, quam ſuperiorum Principum conſtitutionibus (imo & ſuis) poſitas. Nempe *hac leg.* Patronis omnium bonorum proſcriptionem minatur; & Agricolis ſolidam poſſeſsionum ſuarum proſcriptionem.

Porro non temere eſt, quod de Agricolis vel *Vicanis propria poſſidentibus*, qui & ipſi coloni dicuntur, *l.* 1. *hoc tit.* eorumque patrociniis, nominatim *hac leg.* agitur. Fuit enim & alterum patrocinii genus, colonorum videl. qui non propria poſſidebant,

debant, verum qui priuatorum dominorum erant, vt docet quoque exerte Libanius *Orat. de patrociniis*, *p. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17.* siu. *num. 2. 3. 4. p. 364. 365. seqq. Edit. Trotz.* In quos non tam seuera pœna constituta: v. *supr tit. de fugitiuis colonis: l. vn. de inquil. & colonis: l. 2. de his qui cond. propr. Nou. Valent. 9. leg. vn. Cod. Iust. de col. Thrac. l. vn. Cod. eod. de col. Illyr.*

FVNCTIONIBVS *Vicanis, octo modis debilitatis, hac constitutione consulit Theodosius Iun. idque per Ægyptum.*

VI. (a) Impp. Honor. & THEOD. AA. Aureliano PF. P. (b)

VALERII, Theodori, & Tharsacii (c) examinatio (d) conticescat. Illis (e) duntaxat sub Augustaliano (f) iudicio pulsandis (g), qui ex Cæsarii & Attici Consulatu (h) possessiones sub patrocinio possidere cœperunt: Quos tamen omnes functionibus (i) publicis obsecundare censemus, vt *Patronorum* nomen extinctum penitus iudicetur. Possessiones autem adhuc in suo statu constitutæ, penes priores possessores residebunt, si pro antiquitate census functiones publicas, & *Liturgos* (k), quos *homologi* (l) *coloni* præstare noscuntur, pro rata sunt absque dubio cognituri (m). *Metrocomiæ* (n) vero in publico iure & integro perdurabunt, ne (o) quisquam (p) eas, vel aliquid in his possidere temptauerit, nisi qui ante Consulatum præfinitum cœperit proculdubio possidere: Exceptis conuicanis, a quibus pensitanda pro fortunæ condicione negare (q) non possunt. Et quicumque in ipsis Vicis terrulas (r) contra morem (s) fertiles (t) possederunt, pro rata possessionis suæ glebam inutilem & conlationem eius & munera recusent (v). Hii sane, qui, Vicis quibus adscribti sunt derelictis, & qui *homologi* more Gentilitio (x) nuncupantur, ad alios seu Vicos, seu dominos transierunt, ad sedem desolati (y) ruris constrictis detentatoribus redire cogantur: Qui si exsequenda protraxerint, ad functiones eorum teneantur obnoxii, & dominis restituant, quæ pro his exsoluta constiterit. Et in earum *Metrocomiarum*
P. 178. locum, quas temporis labsus, vel destituit (z), vel viribus vacuauit, ex florentibus (aa), aliæ subrogentur, a rure * quoque & possessiones, quas Curiales (bb) quolibet pacto, publicatis apud acta prouincialia desideriis suis, vel reliquerunt, vel possidere alios permiserunt, penes eos, qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus Curialibus copiam repetendi. Quidquid autem in tempus vsque dispositionis habitæ auro (cc) Inlustri decessore (dd) Sublimitatis Tuæ *Ecclesiæ venerabiles*, (id est, Constantinopolitana atque Alexandrina) possedisse deteguntur, id, pro intuitu Religionis, ab his præcipimus firmiter retineri: sub ea videlicet sorte, vt in futurum functiones omnes, quas *Metrocomiæ* debent, & publici (ee) vici pro antiquæ capitationis professione debent, sciant proculdubio subeundas. Nequaquam Cephalæotis (ff), Hirenarchis, Logographis Chomatum, & ceteris *Liturgis*, sub quolibet patrocinii nomine, publicis functionibus denegatis: nisi (gg) quid ex his quæ exigenda sunt, vel neglegentia, vel contemptus (hh) distulerit. *Metrocomias* (ii) possidere nostro beneficio meruerunt, & publicos vicos committere (kk) compellantur. Dat. III. Non. Decembr. Honor. X. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* ferme integra a *Cod. Iust.* vna cum cœteris *huius tituli* velut temporaria. Omisit quoque eam Baronius: cuius pars tamen ad *Historiam Ecclesiasticam* liquido pertinet. *GOTHOFR.*

(b) *Aurelianus* PP. sub Theodosio Iun. Orientis, & quidem II. v. *Notitiam nostram* & *Indicem Personarum*, successor is Anthemii in Præfectura Prætoriana, qui etiam *hac l. vers. quicquid* indicatur. *ID.*

(c) An potius *& Arsacii.* Cæterum pars Prima *huius legis* hæc est *huic tit.* peculiaris, cum cæteræ sint ab *hoc tit.* fugitiuæ, quæ tamen ipsa in quatuor sententias diuiditur. Procul dubio Inspectores hi fuerunt, de quibus vid. *infr. titulum* peculiarem *lib. 13. tit. 11.* *ID.*

(d) *Examinationis* vox hac in re propria: vt & *tractandi: l. 1. supr. sine censu.* *ID.*

(e) Patronis videl. *ID.*

(f) Id est, Præfecti Augustalis; vide & *l. 4. supr.* & *l. 3. supr. de indiction.* *ID.*

(g) *Pulsandis*, id est, conueniendis, reliquorum nomine. *ID.*

(h) Id est, ab A. D. 397. & sic a XIX. annis. *ID.*

(i) Alienis vicanorum. *ID.*

(k) *Liturgos*, ita *fine legis* rursum, cæteris *liturgis*: de quo mox. *ID.*

(l) *Homologi* coloni ita rursum vocantur *vers. Hii sane.* *ID.*

(m) *Cognituri*, id est, agnituri, soluturi. *ID.*

(n) Me-

(n) *Metrocomiæ* quater **hac l.** memorantur: de quibus mox. ***ID.***
(o) *γϱ. Nec.* ***ID.***
(p) Extraneus scil. ***ID.***
(q) *γϱ. Negari.* ***ID.***
(r) *Terrulæ* quoque ita vocantur, ***l. 51. infr. de operibus publicis.*** ***ID.***
(s) Quia scil. olim fertiles inutilibus commissi & commixti erant. ***ID.***
(t) Fertiles tantum scil. ***ID.***
(v) Negatiua hic excidit: Quare reponendum, ***ne recusent.*** ***ID.***
(x) Mox id explicabo. ***ID.***
(y) Vid. *Glossarium Theodos.* de hac voce: v. interim ***l. 10. supr. de indulgent. crim.*** ***ID.***
(z) De hac *destituendi* voce vid. *Glossarium Theodos.* vid. interim, ***l. 31. supr. de annona,*** & ***legem 14. infr. de Censitorib.*** ***ID.***
(aa) Vid. *l. 33. infr. de Episcopis Eccles. & Cler.* ***ID.***
* Lex 14. ***Cod. Iust. de omni agro deserto*** hinc desumpta est. Cœterum hic *γϱ. **Aruræ;*** quam vocem in ***rura*** mutauit Tribonianus in ***d. l.*** 14. de quo mox. ***ID.***
(bb) Vicorum: de quibus mox. ***ID.***
(cc) *γϱ. A Viro*, vt recte Cuiacius vel Pithœus restituerunt. ***ID.***
(dd) *Anthemium* intelligit, vt iam dixi. ***ID.***
(ee) Ita quoque rursum vocantur *fine legis.* ***ID.***
(ff) De his *Cephalæotis* & sequentibus omnibus mox dicam. ***ID.***
(gg) *γϱ. Nec si.* ***ID.***
(hh) Legum. ***ID.***
(ii) *γϱ. Qui Metrocomias.* ***ID.***
(kk) *Committendi* vox hac in re propria, de ἐπιβολῇ. ***ID.***

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc constitutio est, data A.D. 415. non modo aduersus *Patrocinia vicorum*, quod alioquin *huius tituli* Rubrica pollicetur, quo reuera pertinet initium *huius leg.* verum generalior multo. Ea quippe Imperator, *Vicanis* in vniuersum *functionibus* prospicit non tantum per patrocinia debilitatis, verum multiplici præterea ratione attritis. Quæ quidem constitutio, proprie ad *Ægyptum* pertinet; pariter vt *lex l. 3. 4. supr.* vt liquido apparet ex tribus: puta ex mentione iudicii *Augustaliani* (id est, Præfecti Augustalis seu Ægypti) *Alexandrinæ Ecclesiæ*, & *Chomatum* (Nili scil.) Quin & in eo singularis est admodum, quod multa continet de *Vicorum* per Ægyptum ratione, multa *de publicarum functionum*, & munerum generibus, nominibusque quæ Græcis appellationibus (vt cœteroquin per Ægyptum, & Alexandriam) omnia designantur. De quibus ideo sigillatim ante omnia videndum est.

Et initio quidem de VICIS & VICANIS ipsis: vbi *primo* obseruandum, Inter vicos fuisse alios florentiores *vers. & in earum;* quod ostendit etiam *l. 33. in fin. de Episcopis Eccl. & Cler.* Quod etiam diserte testatur Libanius in hoc eodem argumento, *orat. de patrociniis, num. 2. initio, pag. 4.* siu. *p. 363. Edit. Trotz.* vbi alioquin iam dixi: εἰσι κῶμαι μεγάλαι, πολλῶν ἑκάστη δεσποτῶν, *sunt magni vici, singuli multorum dominorum:* videndus idem, *Orat.* κατὰ τῶν εἰσιόντων *num. 6. in fin. pag. 85.* siu. *pag. 423. 425. Edit. Trotz.* Principe vero loco fuerunt *Metrocomiæ*, quarum quater *hac leg.* mentio fit: & *l. 8. C. Iust. de exactor. trib. leg. vnic. C. eod. non licere habitatoribus:* quæ duæ *leges*, velut vnius P. 179. constitutionis partes, inter se iungendæ sunt. *Metrocomia* scilicet erat *mater pagorum*, seu caput inter omnes vicos, qui vni ciuitati subiecti erant: haud aliter quam Metropolis, mater ciuitatum eiusdem Prouinciæ.

Secundo obseruandum ex *vers. Aruræ*, Vicis quoque aut saltem Metrocomiis suam fuisse *Curiam*, suos *Curiales;* quod etiam ostendit diserte Saluianus *libr. 5. de gubernat.* DEI *cap. 4.* *Quæ enim sunt*, inquit, *non modo vrbes, sed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni sint?* Neque absurde censet Berterius *Pithan. diatrib. 1. cap. 10. in fin. pag. 854. Tom. IV. Thesaur. Iur. Primates vicorum*, quorum fit mentio *l. 13. supr. de desertoribus*, eosdem cum his Curialibus videri; Neque etiam abludunt *Præpositi pagorum;* iidem enim ferme Pagi cum Vicis, vt recte idem censet. Sane & Paulus *lib. IV. Sent. titul. 6. §. 2.* Vicos priuatum forum habuisse docet. In his certe Magistri quoque literarum fuere *l. 2. §. 8. D. de vacatione muner.* In his Ecclesiæ & Clerici, *l. 16. & 33. infr. de Episcopis, Eccles.* Quare & in his *Chorepiscopi*, de quibus dicendi locus alius (*a*). Igitur lapsus est Interpretum, qui de Curialibus *Ciuitatum* hanc *leg.* accipiunt.

Tertio obseruandum, *Publicos vicos* bis *hac l.* vocari; eos scil. qui publicas functiones præstabant, & vt tertio loco dicitur *vers. Metrocomiæ*, in publico iure erant, ad discrimen videl. vicorum ad priuatos pertinentium, qui vnum dominum agnoscebant. De quibus etiam Libanius diserte *Orat.* περὶ τῶν προστασιῶν *num. 4. init. pag. 10.* siu. *pag. 365. 366. Edit. Trotz.* quos ita describit, οἷς εἷς ὁ δεσπότης, *quibus vnus est dominus.*

Quarto notandum, Metrocomias non minus quam alios vicos in publico iure fuisse, id est, publicas functiones præstitisse.

Quinto animaduertendum, *Homologos* quosdam colonos fuisse in vicis, quorum *hac leg.* duobus locis fit

(*a*) Vid. laudatum BERTERIVM *Pithan. Diatrib. I. cap. 6. pag. 828. Tom. IV. Thes. Iur.*

fit mentio. Quinam vero hi fuerint, dispiciendum est. De historia *hac l.* indicantur: Primo, fuisse eos *Colonorum* genus: Secundo, ita nuncupatos, *more Gentilitio:* Tertio, fuisse *adscriptos* Vicis seu dominis. Ex quibus omnibus patet, fuisse Colonos adscriptitios vicis & fundis adstrictos: Denique Colonos conditionales de quibus ago prolixe ad *leg. 2. infr. de censu:* & paratitlo *de fugitiuis colonis:* ὁμολογία scil. Græcis est quoque *Conditio*, *Pactio*, ὁμόλογοι *Conditionales dedititii*, qui videl. sese dedentes ex pactione quadam, hanc in conditionem venerant & recepti fuerant. Nam & ὁμολογεῖν & ὁμολογία, vel Thucydide teste, pro ξυμβαίνειν & ξυμβάσει seu pro deditione certis conditionibus & pactionibus, seseque dedere, inque fidem dare: Et quidem *Gentilitio*, vt *hac leg.* dicitur, *more:* vbi Morem Gentilitium vocat *lex*, quo Gentilibus (de quibus plenissime dictum ad *leg. vn. supr. de nupt. Gentil.*) Barbaris in Romanum solum translatis & deditis vel publice terræ excolendæ dabantur, possessionique adeo viroque certo adscribebantur, vel priuatorum possessorum iidem coloni fiebant. Quare Homologi Coloni in Ægypto publice vicis adscripti dicebantur, qui alibi *Gentiles*, imo & in Gallia nominatim *Læti*, quorum mentio fit *l. 10. & 12. supr. de veteranis: l. 9. infr. de Censitorib.* vnde & *terræ Laticæ* dictæ; de quibus omnibus agit *Caput vltimum de Lætis, lib. 3. Francic. Orig.* Quare inanis est doctissimi Viri Cuiacii coniectura 4. *Feudor. 93.* imo iocularis eius lapsus, cum tentabat, *hominum Ligiorum* nomen ex hac *homologorum* appellatione ab imperitis fabrefactum videri. Cæterum de his & illud obseruandum, eos varias functiones publicas, & *liturgos*, de quibus mox, præstare oportuisse. Neque inanis erit hic obseruatio ex *Notitia Imperii* sub Comite limitis Ægyptiaci *fol. 86.* sub Duce Thebaidos *fol. 90.* vbi videre est variorum Gentilium per Ægyptum nomina, veluti *Vandalorum, Sarmatarum, Iuthungorum, Germanorum,* FRANCORVM, *Chamauorum, Gentilium*, (vt in vetusto Codice habetur,) *Alamannorum.* Et hæc de Vicis & Vicanis.

Secundo loco videndum est de LITVRGIS & eorum speciebus, qui *hac leg.* designantur, quidnam, inquam, Liturgi sint, quid Cephaleotæ Hirenarchæ, Logographi Chomatum. *Liturgi* igitur, quorum duobus locis *hac leg.* mentio fit, λειτουργοὶ, non sunt actus ipsi publicarum functionum, vt censet Petitus in *leges Atticas pag. 171.* non functiones, quæ præstabantur propter ministros publicos siue apparitores custodiæ Vrbium appositos, qui λειτουργοὶ Græcis dicebantur: vt idem *pag. 172.* verum personæ ipsæ munifices, id est, ministerium aliquod publice præbentes, agentes (siue *Leiturgos* siue *Liturgos* dicas: Neque enim hanc litem nunc meam facio.) In hoc vero censu Liturgorum seu ministeriorum publicorum per Ægyptum varii fuerunt, vt docent illa, & *cæteris Liturgis* (b).

In his Primo quidem *Cephalæotæ*, Κεφαλαιῶται: proculdubio capitationis, (cuius superiore proxime linea mentio fit) exactores. Neque enim audiendus est Petitus inter alios, *in leg. Attic. dict. pag. 171.* qui per Cephalæotas *capitum*, quod in pabula iumentorum conferebatur, accipit: Est enim Cephalæotarum nomen λειτουργῶν seu munificum ipsorum, non rei seu muneris: neque κεφάλαιον vnquam capitum animalis significauit; *capitum* enim καπιτὸν istud, non *a capite*, verum ἀπὸ τοῦ κάπτειν dictum: de quo ad *tit. de erog. mil. ann.*

Secundo *Irenarchæ* εἰρηνάρχαι, de quibus est *titulus infra*, peculiaris *de Hirenarchis lib. 12.* erant pacis custodes, cuiusmodi antea milites Irenarchæ erant: Atenim Theodosius Iun. *huius leg.* auctor, Hirenarchis militibus abolitis, constitutione ad Anthemium PP. data, qui etiam *hac ipsa lege* indicatur, decessor Aureliani, cui *hæc lex* inscribitur, locupletioribus prouincialibus pacis præsidium istud committi iusserat *l. vn. infr. dicto tit. de Hirenarchis:* Inde igitur Hirenarchias munus inter cœtera ministeria seu munia publica fuit. Neque enim hic rursum audiendus est Petitus qui ab eodem erroris fonte per Irenarchas hic accipit *annonas*, quas Irenarchæ consequebantur.

Postremum, *Logographi Chomatum*, λογογράφοι χωμάτων erant, qui muniendæ Nili ripæ, aggeribusque eius tuendis præerant, de quibus, plene egimus ad *leg. vnic. supra, de Nili aggeribus non rumpendis*, quæ eundem Theodosium Iuniorem Imperatorem auctorem habet, eidemque Anthemio PP. inscribitur. Sic quidem etiam, vt vtrosque & Irenarchas istos & Logographos Chomatum a Theodosio Iuniore institutos putem: vt ita ipsi prouinciales munus hoc, submotis militibus obirent. Alioquin fuere alii Logographi (sed non Chomatum) de quibus *suo titulo supra, ne conlatio per Logographos:* & altero *titulo de Tabulariis, Logographis & Censualibus.* Hinc interim apparet, quam suauis fit eiusdem viri error, cum per Logographos Chomatum intellexit *annonas*, datas his, quorum cura erat referre diacopos seu fluenta, quæ in chomatis, id est, in aggeribus Nili erant. Et hactenus quidem de tribus functionum publicarum & *Liturgorum* speciebus, & quidem per Ægyptum, quas priuati possessores obibant. P. 180.

Tertium genus obseruationum, antequam ad *huius legis* sententiam accedamus, est de variis Rationibus & modis, quibus *Vicani* seu possessores præstationes seu functiones publicas, quæ ab his præstandæ erant, debilitauerant: quæque etiam causa fuerat mittendorum *Inspectorum* per Ægyptum; & *trium* quidem (solemni, vt censeo more) puta Valerii, Theodori, & Tharsacii, vel & *Arsacii:* cuiusmodi Inspectores hoc fine sæpe missi: de quibus *infra, libro 13. titulo de censitoribus:* Huiusmodi vero nouem rationes, seu modi *hac lege* memorantur.

Prima ratio fuit, per *Patrocinia*, possessionumque in Potentiores translationes: quod proprium *huius tituli* argumentum est, & de quo est initium *huius leg.*

Secunda ratio. per *Emptiones extraneorum;* nempe quod extranei quidam vico non respondentes, possessiones vicaneas emerant: *vers. Metrocomiæ 2.*

Ter-

(b) Confer. CL. DV FRESNE *in Glossar. Græc. voc.* λειτουργεῖν.

Tertia ratio, per *Fertilium* tantum agrorum translationem & emptionem a Conuicanis factam, inutilibus, & fœneis penes antiquos possessores relictis: *vers. & quicunque 3.* quæ ratio ἐπιβολῇ subinde locum fecit, de quo plene ad *titulum de annona & tributis;* & aliquid etiam ad *l. 1. supra, tit. prox. de protostasia.*

Quarta ratio per *Fugam colonorum homologorum*, qui videlicet ad alios vicos seu dominos, desolato seu relicto proprio rure vicoque transierant: *vers. hi sane 4.* De quo & Libanius *Oration. περὶ τῶν προστασιῶν pag. 14.* siu. *pag. 367. 368. Edit. Trotz.* de quo plene *titulo de fugitiuis colonis.*

Quinta ratio, per ipsum *temporis lapsum* puta Metrocomiis lapsu temporis vel destitutis, vel viribus vacuatis, *vers. & in earum 5.*

Sexta ratio per desertionem Arurarum & possessionum (*par le desguerpissement*, vt recte hunc locum, verum ex *Cod.* tantum *Iustin.* ex *leg.* inquam 14. *Cod. Iust. de omni agro deserto*, eo retulit Loyselus *du desguerpissement, lib. 1. cap. 2. num. 11.* & *lib. 4. cap. 1. num. 5. 13.*) Nempe Vicani Curiales (nam & suos habuere vici Curiales: de quo ad *leg. 13. supr. de desertoribus*,) ad euitandas functiones publicas apud acta quandoque prouincialia publicatis desideriis suis testabantur, se de possessionibus suis vltro decedere, relinquere, vel etiam alios possidere permittebant, *vers. Aruræ 6.* ita enim *ibi* legendum est *Aruræ*, loco *a rure:* quam vocem Tribonianus in *rura* postea mutatam minus recte voluit. *Aruræ* scilicet Græca voce ἄρουραι, per Ægyptum (quo hæc lex pertinet) ita dictæ. Herodotus, *in Euterpe seu libro 2. cap. 168 pag. 153. Edit. Iacob. Gronou.* ἄρουραι ἐξαίρετοι δυώδεκα ἑκάστῳ ἀτελέες: ἡ δὲ ἄρουρα ἑκατὸν πήχεων ἐστὶ Αἰγυπτίων πάντη: ὁ δὲ Αἰγύπτιος πῆχυς τυγχάνει ἴσος ἐὼν τῷ Σαμίῳ: *singulis sunt duodecim aruræ exemptæ & immunes: est autem arura centum cubitorum Ægyptiorum quoquo versus: Ægyptius vero cubitus Samio par est.* Strabo *libro 17.* de Ægypti diuisione *pag 541.* siu. *p. 1135. edit. Almeloueen.* ἡ δὲ χώρα τὴν μὲν πρώτην διαίρεσιν εἰς νομοὺς ἔσχε: *regio initio in præfecturas diuisa fuit, quas nomos vocant &c.* & mox *pag. 1136. edit. cit.* πάλιν δ' οἱ νομοὶ τομὰς ἄλλας ἔσχον: εἰς γὰρ τοπαρχίας οἱ πλεῖστοι διῄρηντο, καὶ αὗται δ' εἰς ἄλλας τομάς: ἐλάχισται δ' αἱ ἄρουραι μερίδες: *rursum hæ præfecturæ diuisæ fuere: maiore enim e parte in toparchias diuisæ fuerunt, toparchiæ rursum in portiones alias, quarum minima arua erant.* Vbi minus recte vertit interpres *arua.* Iosephus *libro 1. contra Apionem, pag 1040. Edit. Lips. Weidm.* κατακλεισθῆναι δὲ εἰς τόπον ἀρουρῶν ἔχοντα μυρίων τὴν περίμετρον: *inclusos autem in locum habentem mensuram iugerum decem millium.* Paulo post apud eundem Hecatæus *pag. 1049. edit. citat.* τριακοσίας γὰρ μυριάδας ἀρουρῶν νέμονται: *decies enim trecenta millia iugera terrarum possident.* Horapollo, *libro 1. capite 5.* ἔτος τὸ ἐνιστάμενον γράφοντες, τέταρτον ἀρούρας γράφουσιν: ἐστι δὲ μέτρον γῆς ἡ ἄρουρα πηχῶν ἑκατόν, *ineuntem annum qui describunt, quartam aruræ partem delineant: est vero arura modus agri centum cubitorum.* Suidas in πλέθρον. τὸ μὲν πλέθρον πόδας ρ'. ἡ ἄρουρα πόδας ν'. *plethrum pedes centum: arura pedes quinquaginta.* Et in voce ἀρουραία μάντις. ὅτι ἡ ἄρουρα πόδας ἔχει ν'. *ἄρουρα est terræ mensura pedes habens quinquaginta.* ita enim ibi reponendum, loco ἔχουσα quomodo etiam legerunt Budæus, Georgius Agricola, & Leopardus, & ita habet quoque, vt audio, MS. Antuerpiensis Iesuitarum. Eodem pertinet prouerbium Σῶλος ἄρουρα vel ἄρουραν. In vita Beati Antonii Abbatis auctore Athanasio, interprete Euagrio presbytero *capite 2. Possessiones quas habebat vendidit,* ARVRÆ *autem erant ei trecentæ vberes, & valde opimæ quas vicinis largitus est: &c. Cætera vero quæ in mobilibus possidebat vniuersa reddidit.* In textu Græco *pag. 452. Tom. II. Oper. Edit. Lipf. apud Weidm.* ἄρουραι δὲ ἦσαν τριακόσιαι εὔφοροι καὶ πάνυ καλαί. Vulgo erat: *Erant autem ei 300. palmæ vberes:* Prudenter retinuit Euagrius Græcam vocem *Aruræ*, quia commodius verti non poterat. Eadem vox occurrit *in eadem vita cap. 15. Et statim intellexit paruis aruris & parietibus & modica auri portione contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit.* Pro quo Coloniensis editio habet, *paruis thesauris.* De Arura ἄρουρη in commune, quam interpretantur γῆν ἀροσίμην, χώραν πλέθραν, γῆν σπορίαν, Hesychius, *aruum olfitum, segetem,* Glossæ: *Seges* ἄρουρα καὶ λήϊον, (mitto quæ hinc dicta ἀρουραῖα.) Flauius Caper quoque *de Orthographia p. 2246. inter Putschii Grammat. Filix quam ita credo dictam, quod sit minus felix aruræ (a).* Ergo Græca *Aruræ* vox in Ægypto speciatim, de minima diuisione modoque terræ & possessionum, de cuiusmodi modis possessionum dixi iam ad *legem vltimam supra, de collatione donatarum.* Siue centum cubitorum, vt Herodotus, & post eum Eustathius *pagina 414.* ἄρουρα ἑκατὸν πήχεων Αἰγυπτίων πάντη: siue quinquaginta pedum, vt Horapollo & Suidas: Cuiusmodi sex aliæ voces similes hic per Ægyptum Græcæ occurrunt. Quibus addantur & alia vocabula per Ægyptum & Alexandriam, publicis muniis significandis, Hypomnematographi, *leg. vltim. infra, de decurionibus*, Crithologia, Zygostasion, *leg. 1. infra, de frument. Alexandr.* Perissochoregia, *leg. 2. eodem titulo*, Archigerontes, Diœcetæ, Ergasiotarii, *leg. 1 in fine, de Alexandr. pl. primat.* Dinummium vectigal, *dicta leg. 2.* Tandem diacathoci, *leg. 1. supra, de fisci debitoribus.* Quæ quidem omnes *leges* hac vnica postrema excepta sunt eiusdem Theodosii Iunioris, cuius est & hæc *lex.* Verum ad rem. *Apud acta* igitur Vicani publicatis desideriis suis testabantur se de possessionibus suis & aruris vltro decedere. Quod & ipsum hodie obtinet in *deguerpienda* possessione: De quo vide Loyseau *du déguerpissement, libr. 5. de la forme du desguerpissement, cap. 1.* vbi hanc *huius legis* sententiam in id allegat ex *Codice Iustinian.* puta ex *leg. 14. Cod. Iust. de omni agro deserto*, non vero ex hac integra *Codicis Theodosiani leg.* quod præstabat. Hac vero occasione Interpretes ad *hanc leg.* multa de Actis Iudicialibus extra oleam cumulant. Illud certe hactenus ad vsum colligimus, derelictam facta de- P. 181. claratione apud acta possessionem a nouo possessore repeti non posse, tributorum scil. fauore. Septima ratio,

(a) Adde loca, quæ leguntur apud CL. DV FRESNE *Glossar. Latin. voc. Arura.*

ratio, per quam præstationes seu functiones publicæ vicanorum, & quidem per Ægyptum imminutæ seu debilitatæ fuerant, isthæc est: quod in *Ecclesias* quasdam Patriarchales, Constantinopolitanam, puta & Alexandrinam, huiuscemodi possessiones vicaneæ translatæ fuerant, quæ antiquam capitationem iam non præstabant, *vers. Quidquid autem* 7. Octaua ratio erat, *Negligentia* & *Contemptus* horum munerum exigendorum, *versu nequaquam.* Postrema ratio erat, quod nonnulli Principis beneficio metrocomias quasdam possiderent; *vers. Metrocomias* 8. seu *vltim.*

Nunc igitur tandem succedant totidem *Remedia* a Theodosio Iun. *hac leg.* adhibita, atque adeo huius constitutionis totidem SENTENTIÆ pro reparatione functionum & pensitationum publicarum, totidem incommodis opposita. *Primum* igitur, *Patrociniorum* vsum & Patronorum nomen omnino deinceps extincta cupit; Et tamen quod ad translatas iam patrocinii nomine possessiones attinet, eas penes patronos manere indistincte iubet, attamen quoad *Reliqua* temporis præteriti, terminum huic rei præscripsit, ne alioquin in immensum eo obtentu possessores sollicitarentur: Nempe a Cæsarii & Attici Consulatu, id est, ab A. D. 397. a xx. ferme annis neque vltra, Patronos huiusmodi patrocinii obtentu possidentes *pulsari*, id est reliquorum nomine conueniri iubet: cessante vlteriore inquisitione & examinatione, quæ per Valerium, Theodorum, & Tharsacium, Inspectores in eum finem missos facta fuerat. Quare satis visum, si ab eo tempore possessores patrocinii nomine susceptarum possessionum reliqua præstarent, *Pulsandi* scil. voce *hac leg.* proculdubio reliquorum exactio exaudienda est. Et hæc quidem quoad reliqua præteriti temporis. At de cætero functionibus publicis omnibus eos parere iubet suo iam proprioque nomine, & extincto omni Patronorum nomine reliquis possessionibus penes pristinos dominos remanentibus, si modo pro rata possessionum publicas functiones & liturgos præstarent. Et hæc quidem de primo remedio, atque adeo de patrociniis vicanearum possessionum. *Secundum* remedium spectat *Metrocomiticas* possessiones patrocinii obtentu vel aliter in alios translatas. Nempe eas in pristino publico iure permanere pristinoque iuri restitui iubet, exceptis duobus casibus; Primus est, si ante dictum An. D. 397. priuati eas nacti fuerint: Secundus, nisi Conuicani ea loca adquisiuerint; cui consentit *lex vn. Cod. Iust. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extran. transfer.* Et rationem adiicit hic Theodosius, quia iam a Conuicanis non possunt denegari publicæ functiones, propter fortunæ eorum videl. conditionem, quod extranei denegare facile possunt, ac maxime Potentiores. *Tertium* est, vt qui *Fertiles* terras eo modo, vt diximus, adquisiuerunt, ἐπιβολῇ sterilium subiaceant; de quo ἐπιβολῆς genere, eoque vario, dictum est plene *tit. de annona & tributis, sup.* Quartum est, vt *Homologi* ad suos vicos & pristinos dominos a *fuga* retrahantur, detentatoribus alioquin ad functiones eorum obnoxiis. *Quintum* est, vt *Metrocomiarum* in locum, quæ temporis lapsu vel destitutæ vel viribus vacuatæ fuerant, aliæ subrogentur ex florentibus vicis sub eadem ciuitate constitutis; de qua vicorum magnitudine & celebritate videnda etiam *dict. lex 33. inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Sextum est, vt a *Curialibus* vicanis pro derelicto habitæ possessiones, eo, quo *supra* diximus, modo, penes nouos possessores firmiter permaneant, citra spem vllam repetitionis veteris domini. *Septimum* remedium spectat ECCLESIAS, quæ & ipsæ aliquam multas Vicanorum seu Rusticorum possessiones in se transtulerant, religionis siue patrocinio siue & obtentu, confugientibus videl. miseris colonis in sinum & asylum Ecclesiæ; non alio scil. magis præsidio securitatem sibi pollicentes; ac nominatim Patriarchalium Ecclesiarum, & maximarum secundum Romam in Imperio Orientali, puta Constantinopolitanæ & Alexandrinæ; de quarum *Pronomiis* alibi dictum: cum illius Episcopus hoc tempore esset post Chrysostomum Atticus: huius, post Theophilum, Cyrillus. Neque mirum, Antiochenæ aut alterius nullam hic fieri mentionem: Quandoquidem hæc *lex* non alio pertinet, quam ad annonam *Alexandrinam*, quæ *Constantinopolim* subuehenda erat. Quare summo alterutrius loci Ecclesiæ præsidio; vnde videl. vel quo annona transferenda esset, sese vicani colonique certatim muniebant. Vnde procul dubio non minimus possessionum & diuitiarum eas in Ecclesias cumulus deriuauit. Igitur & *hac l.* Theodosius Iun. huic rei modum aliquem nunc adhibet: A. D. 415. duplici fibula imposita: Prima est, ratione *Temporis;* nempe huiusmodi possessiones, eo quo dixi modo, ab illis Ecclesiis (quas & *Venerabiles* vocat) quæsitas *pro intuitu*, (id est fauore) Religionis firmiter penes eas remanere iubet, si modo eas possederint ante dispositionem Anthemii Præfecti Prætorio; vbi illud obscurum, Quænam illa Anthemii dispositio fuerit, & in quem Præfecturæ illius annum id incidat? Decennium quippe integrum Præfectus Præt. Orientis fuit, ab Anno D. 405. ad hunc Annum 415. quo hæc *lex* data est: de quo videndus etiam Synesius *ep.* 47. 49. 73. 75. 79. Socrates *lib.* 7. *cap.* 1. Sidonius *carm* 2. *vers.* 94. Forte putet quis, indicari eam dispositionem, quæ occasionem præbuerit *legi 9. inf. de indulg. debitor.* ac proinde quod ex ea colligatur, terminum huic rei figendum Anni 408. Indictione VI. vt ita ab eo tempore intra octennium insecutum ab Ecclesiis illis quæsita Theodosius reuocari voluerit: Nisi potius eam Anthemii dispositionem intelligamus, cuius ex parte meminerit idem Theodosius ad eundem Anthemium scribens ante triennium An. D. 412. *l. 1. inf. de frum. Alexand.* Vtra sententia stemus, breuiorem hac parte terminum figi notandum est, Ecclesiarum fauore, quam in priuatis & laicis primo & secundo, & hoc potissimum, remedio. Altera fibula hæc est, ratione Oneris: Nempe ea conditione Metrocomiarum vel publicorum vicorum possessiones Ecclesiam Constantinop. & Alexandrinam retinere posse, dummodo in futurum omnes functiones pro iis solitas fisco præstent: de quo præstandarum publicarum functionum onere, etiam ab Ecclesiis, *suo tit.* dictum est plenius: Ac nominatim a Patriarchalibus quoque earum possessionum nomine, quas in patrocinium suum suscepissent: quod vtique his alioquin interdictum: quam in rem est singularis de Thessalonicensi Ecclesia eiusdem

Theo-

Theodosii Iun. constitutio Anno ab hinc decimo, P. 182. puta *lex 33. sup. de ann. & tribut. Sacrosancta*, inquit, *Thessalonicensis Ecclesia ciuitatis excepta; ita tamen, vt aperte sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio Mei Numinis subleuandum, nec externorum grauamine tributorum Rempublicam Ecclesiastici nominis abusione lædendam.* Quare tandem & hac deinceps constitutione, variisque circa Ecclesias obseruationibus, Annalium Ecclesiasticorum, (quod a Baronio omissum) census augeri poterit: & quidem Anni D. 415. *Octauum* remedium est, quod Immunitates Liturgorum, seu ministrorum & functionum publicarum, quocunque patrocinio, quacunque negligentia vel contemptu legum quæsitas reuocari iubet *hac leg.* Theodos. Iun. *Postremum* remedium est, quo Metrocomias possidentibus etiam ex beneficio Principis, ἐπιβολῆς cuiusdam genus alterum iam *hac leg.* indicit; Nempe vt qui Metrocomias meruerunt possidere, cogantur publicos vicos *committere*, id est, cæterorum Vicorum, quorum Metrocomia mater est, onera agnoscere; id enim *committendi* verbo *hac l.* indicatur. De qua commissione seu ἐπιβολῇ *supr. tit. de annon. & tribut.*

Hac ita *lege* distincte enarrata, liquebit deinceps, quam recte multa ex *hac eadem leg.* ad vsum decerpi possint aduersus vicanorum rusticorum publicas functiones declinantium fraudes artesque.

DE QVADRIMENSTRVIS BREVIBVS.

TITVLVS XXV.

Abest hic *Titulus* a COD. IVST. etsi *lex vlt. Cod. eod. de annona & trib.* & *lex* I. *Cod. eod. de Apochis publicis* (quæ eadem est cum *l.* 173. *inf. de decur.*) eo pertineant.

I. (a) Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Rufino PF. P. (b)

QVOTIESCVNQVE Quadrimenstrui breues ab Apparitoribus Ducianis (c) ad Sedem Vestræ Celsitudinis destinantur, parilis (d) Notitia Prouinciali (e) quoque tradatur Officio, vt priusquam ad Iudicium Vestrum examinanda (f) mittantur, ibidem sub vtrorumque (g) præsentia conferantur: vt qui (h) perperam, vel petita vel erogata notauerit (i), confutetur (k); Ne, discordanti breuium modo, in eorum damnum expensa reuocetur, qui Susceptionibus, vel Nominationibus (l) obligati quæ Militum nomine petuntur exsoluant (m), nec (n) inputari sibi quod exsoluerint congemescant (o). Dat. XII. Kalend. Iun. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Rufinus* PP. sub Theodosio M. v. *Prosopogr. Orientis* scil. vid. *Notitiam*, seu *Indicem personarum*: & *Notitiam Præfectorum Po.* ID.

(c) Id est Ducum rei militaris. ID.

(d) Eadem vox in *l.* 2. *inf. de fide Cathol.* ID.

(e) Id est Rectoris prouinciæ: Porro non scribendum hic, *notitia a prouinciali*, mox vt ostendam. ID.

(f) *Examinanda*: nempe priores illi breues & parilis notitia. ID.

(g) Nempe Apparitorum Ducis, & Officialium Rectoris prouinciæ. ID.

(h) *Qui*, breuis scil. quadrimenstruus: Neque enim quidquam hic mutandum. ID.

(i) Designauerit. ID.

(k) *Confutetur*, id est refutetur. Propria hac in re vox. v. *Gloss.* ID.

(l) *Nominatores* susceptorum, pro his obligabantur, & soluere tenebantur, v. *inf. tit. de susceptor.* ID.

(m) Exsoluant. ID.

(n) Sensus est: Susceptores non ægre ferre oportere, si quod breuibus Apparitorum Ducis non continetur, & ipsi tamen exsoluisse se dicunt, rursum soluere cogantur. ID.

(o) *Congemiscant.* Sic & *l.* 16. *sup. de desertoribus*: *Viginti sibi antepositos congemiscat.* ID.

COM-

P. 183.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc vnica *hoc titulo* constitutio occurrit de *Quadrimenstruis breuibus*, id est de Breuibus, qui singulorum quadrimenstruorum tributorum rationem & notitiam continebant: tripertita quippe per annum solutione, seu per quadrimenstrua singula, tributa soluebantur: de quo sunt *hoc Codice* octo *leges*, de Quadrimenstruis inquam his breuibus, & quadrimenstrua tributorum solutione: Valentiniani Sen. quatuor: puta *lex 15. sup. de annona & trib.* (vbi iam dixi satis multa, ostendique hunc Principem eius rei auctorem fuisse.) *l. 3. sup. de collat. fundor patr. l. 11. sup. de Exactionib. l. 15. inf. de Susceptorib* Valentis, vnica, puta *lex 16. sup. de annona & trib.* Hæc Theodosii M. Honorii *lex 27. inf. de susceptoribus:* Theodosii Iun. *lex 173. inf. de Decurionibus:* Quibus omnibus addatur & Maioriani *Nouella 4. de indulg. reliqu. vers. & quia totum.* Addatur & ἀπὸ τῶν ἔξω elegans Libanii locus *Orat. in Tisamenum pag. 448. edit. Morell.* ad hunc ipsum Theodosium M. Imp. quem protuli ad *d. l. 15. sup. de annona & trib.* & Cassiodorus variis locis: vt *lib. XI. Var. 7. Vt trina*, inquit, *illatione deuotus possessor suam compleat functionem: & lib. II. Var. 24. vt quicquid vnaquæque domus Senatoria profitetur, destinatis procuratoribus per prouincias trina illatione persoluat.* Idem *lib. XII. Var. 2. Notitiæ* (quomodo etiam *hac l.* vocatur) *Quadrimenstruæ* meminit: *Expensarum*, inquit, *fidelem Notitiam Quaternis mensibus comprehensam ad Scrinia Nostra dirigere maturabis, vt totius erroris discussa caligine, publici ratiocinii possit claritas apparere.* Tandem hæc illa τετραπλὴ videatur, quam memorat Basilius *ep. 373.* siu. *ep. 21. Edit. Benedictin. T. III. Oper. pag. 98.* vbi ioculatur cum quodam, ἀπαιτεῖται γὰρ καὶ αὐτὸς, καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, πλὴν ὅσον οὐχὶ εἰσφορῶν ἐλλείμματα, ἀλλ᾽ ἐπιστολῶν: *reposcitur enim & ipse, & accusatur vehementer, non tamen tributorum debitiones sunt, sed epistolarum.* Et mox, ἔδωκε γὰρ ἀεὶ ἐπιστολὴν τὴν δὲ ἐκομίσατο, εἰ μή τί που καὶ παρὰ σοὶ ἡ πολυθρύλλητος αὐτὴ τετραπλὴ προτετίμηται: οὐδὲ γὰρ οἱ Πυθαγόρειοι, τοσοῦτον προετίμησαν τὴν τετρακτὺν ὅσον οἱ νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλήν: *semper enim epistolam dedit, atque hanc detulit. Nisi forte & apud te celeberrimum illud quadruplum primas obtinet. Neque enim tanti æstimauere Tetractyn Pythagorei, quanti nunc quadruplum, qui pecunias publicas colligunt.* Quanquam nescio an non potius *Quadrupli* pœnam indicet ob non soluta tributa, vel potius ob superexactionem (*a*), de quo v. *l. 20. sup. de exactionib. l. 7. 8. 11. sup. de extraordin. l. 18. de susceptoribus* &c.

Quadrimenstrui igitur breues erant, Breues notitiæ seu ratiocinia annonæ per quaternos menses ter in anno, iudici exigi, solui, erogari solitæ. Solutio enim, vt dixi tributorum tribus vicibus in anno tripertita satisfactione, & sic per quaternos menses fiebat. Et quidem, vt iam dixi, ex Valentiniani Senioris primum instituto; de quo plenius ad *dict. leg. 15. sup. de annona & tribut.*

Quinque porro generum quadrimenstruos breues hac parte obseruo: Primum genus est *Adscriptionis* seu *Delegationis*, quibus continebatur modus collationis seu indictionis: de his vero accipienda est *dicta lex 173. inf. de decurionib. & d. l. 27. de Susceptorib.* Hi breues ab officio Præfecti Prætorio in prouincias dirigebantur: Ad quod idem officium postea *descriptionis* celebratæ dispunctio mittebatur: Ideo scil. ne ad voluntatem locupletum, & inopum perniciem aliquid tentaretur, *d. l. 173.* Sed & iidem Tabulariis ciuitatum publicabantur: quibus iisdem Tabulariis postea *Exactionis* factæ securitates, id est apochæ tradebantur, quod Tertium quadrimenstruorum breuium genus fuit: vt & ita ex Apocharum & Breuium collatione appareret, num a prouincialibus aliquid superexactum fuisset, neue bis idem exigeretur, *d. l. 27. inf. de Susceptorib.* Quartum genus Quadrimenstruorum Breuium erat *Erogationis faciendæ:* quibus inquam modus erogationis faciendæ in milites forte continebatur, de quibus *l. 24. sup. de erogat. mil. ann.* Alii denique quadrimenstrui Breues erant *Erogationis factæ:* de quibus etiam *d. l. 24.* De his vero nominatim est hæc *lex*, vt non tantum ex *ea* apertissime liquet, verum etiam ex *huius tituli* dispositione: qui post *Titulos*, ad *Exactionem* pertinentes, ante *Titulos*, *de discussoribus*, & *de Indulgentiis debitorum*, collocatus est.

Huius vero *leg.* hæc sententia est: Antequam Quadrimenstrui Breues isti erogationis factæ ad Præfectum Prætorio mittantur ab Officialibus Ducum militarium, prius pares Breues tradendos esse Officio Rectoris prouinciæ: vt ita inter se prius conferantur, sub vtrorumque præsentia, id est & apparitorum Ducis, & Officialium Rectoris prouinciæ; atque ita collatione συγκρίσει eorum facta constare posit, quid perperam petitum erogatumue in Milites fuerit, & sic is Breuis confutetur, reiiciatur, quo perperam vel petitum vel erogatum quid constiterit. Alioquin si Breues discordent, erogationis perperam factæ periculum Susceptores, eorumque Nominatores respicere debet.

Vbi varia admodum notanda veniunt. Primo quidem Breues erogationis in milites factæ ad Præfectum

(*a*) Editor Gallus ad locum Basilii hæc notat: „Suspicatur Gothofredus tetraplam siue quadruplum, de quo Basi-" „lius in hac epistola, esse pensionem quadrimenstruam, vel ***quadrupli pœnam ob non soluta tributa, vel po-"*** „***tius ob superexactionem.*** Sed liquet hic literas non redditas, cum tributis non solutis, comparari; sicque Ba-" „silium cum Leontio iocari, quasi is quadruplum literarum reposceret, vt quadruplum debitorum tunc passim" „reposcebatur. Lucem affert Ammianus Marcellinus, quo teste Petronius socer Valentis: ***adnudandos sine"*** „***discretione cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter & insontes post exquisita tormenta quadrupli"*** „***nexibus vinciebat, debita iam inde a temporibus principis Aureliani perscrutans & impendio mærens,"*** „***si quemquam absoluisset indemnem,*** lib. 26. cap. 6. Est ergo quadruplum hoc loco non quadrimenstrua" „pensio, non superexactio, sed debitorum, quæ soluta non fuerant, crudelis inquisitio, & quadrupli pœna" „his qui non soluerant imposita."

fectum Prætorio missos, vt iudicio eius examinarentur: Ad huius enim curam totius annonariæ rei cura pertinebat: de quo pluribus iam locis dixi. Secundo, missos & ad Rectorem prouinciæ, quem ipsum quoque tributariæ rei cura contingebat, de quo ipso, *suo loco.* Tertio notetur, Apparitores Ducum rei militaris, Breues erogationis factæ in milites confecisse, vt ita appareret, quid in milites, qui sub Duce erant, erogatum fuisset. Quarto de Susceptoribus, eorumque Nominatoribus notetur, erogationis perperam factæ periculum in eos recidisse: de quo *suo tit. inf. de Susceptoribus:* & nominatim de periculo Nominatorum: *l. 1. 4. in f. l. 8. 9. 20. 29. eotit.* Tandem notetur parilis notitiæ genus, seu parium τῶν ἴσων ad σύγκρισιν faciendam: cuiusmodi haud absimilis ἀναγραφὴ ad σύγκρισιν faciendam, apud Basilium *ep. ad Chorepiscopos 181. siu. ep. 54. edit. Benedictin. Tom. III. Oper. p. 149.*

P. 184. # DE DISCVSSORIBVS.

TITVLVS XXVI.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXX.

Des Contrerolleurs & Recepteurs des Restes.

PARATITLON.

DISCVSSORES: de his præter *duas huius tituli leges*, agitur præterea *tredecim huius Codicis legibus:* puta *l. omnis 5. sup. de iis quæ administr. l. 1. sup. de Primicerio & Notariis l. vlt. sup. ad leg. Iul. de ambitu: l. 5. sup. de locat. fund. emphyteuticor. l. vlt. sup. de exactionib. l. 3. inf. de indulgent. debitor. l. 36. 45. inf. de appellationib. l. 21. 29. inf. quorum appellat. l. 185. de decurion. l. 26. inf. de Susceptorib. l. 7.* & *10.* & *11. inf. de censitorib.* Addantur & extrinsecus *Nouella* Valentiniani Tertii elegantissima *de Indulg. Reliquorum 7.* Ab his dicuntur Discussiones, *l. 1 b. tit.* & *d. l. vlt. sup. ad leg. Iul. de ambitu: l. 26. de Susceptor. l. 1. de Primicerio.* discussionis examen, *l. 5. sup. de locat. fund. emphyt.* Discussionis officium, *Nouella Valentin. 7.* discussionis indago, *l. 5. de iis quæ admin.* (vt discussionis ratiocinia, *Nouell. Theod. 11. in l.* 1.) Inquisitio, *l. 27. inf. quorum appellat.* discussiones rationales, Firmico *mathes. lib. 3. c. 13.* Vt autem Discussores non vnius erant generis, de quo ad *l. 1. b. t.* (prout *discutiendi* vox ad diuersa subiecta porrigitur) ita *hoc titulo* sunt, quod etiam *huius tituli* situs ostendit, qui ad prouincias mittebantur *d. Nouella Valentin. 7.* vt rationes ob prædam discuterent: *l. vlt. sup. de exactionib.* vt indagarent, examinarent: vnde & discussionis, vt dixi, indago & examen, vt manifestos debitores (tributorum) prouinciales ad solutionem cogerent: *l. 21. inf. quorum appellat.* In quem etiam finem chartæ seu Breues tributorum his tradebantur, *l. 3. inf. de indulg. debitorum:* quo scil. reliqua discuterent, quæ alioquin sæpe indulgentiis remittebantur: qua causa *hic Titulus de Discussoribus* opportune positus est in medio *Titulorum de Quadrimenstruis Breuib.* & *de indulgentiis debitorum.* Munus vero hoc discussionis Reliquorum vel certe operum Comitiua quoque decoratum: hinc Comitiua discussionum *l. vlt. ad leg. Iul. de ambitu:* vid. & *l. 3. C. Iust. b. t.* Onus porro istud discussionis inuitis impingebatur: exceptis nonnullis, vt ostendit *lex* 1. *sup. de Primicerio & Notariis:* & *l. 3. Cod. Iust. de discuss.* & *l. 6. Cod. eod. de aduoc. diu. Iudicior.* De iniquis vero horum discussionibus, & deprædationibus querelæ subinde exortæ, quibus ideo sæpe obuiam itum Principum constitutionibus: *l. 1. b. t.* & *l. 5 sup. de iis quæ administr. l. 2. b. t.* & *l.* 7. 10. *inf. de Censitoribus.* Valentiniani III. *d. Nouella 7.* Ideoque & ab eorum sententiis & statutis appellare licuit: *l. 36. 45. inf. de appellat. l. 29. inf. quorum appellat.* nisi si manifesti essent debitores qui appellarent, *l. 21. inf. quorum appellat.* quæ iungenda est cum *d. l. 36.*

I. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus, AAA. ad Arthemium (b) Vic. Hispaniarum.

QVOTIENS in Disceptatione (c) constiterit, inique Discussionem fuisse confectam, & fidem (d) facti non poterit adprobare Discussor, ipse in eodem titulo (e), &

& in eodem modo, ad soluendum protinus vrgueatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat Prid. Id. Maii, Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTAE.

(a) *Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Arthemius* vicarius Hispaniarum sub Valentiniano Sen. cui præterea inscribitur Anno proximo 370. *lex 2. sup. de Tabulariis.* ID.

(c) Tua scil. Vicarii Hispaniarum. ID.

(d) *Fidem*, id est veritatem, sinceritatem. ID.

(e) *Titulus* est genus collationis, vid. *Gloss. Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

P. 135. VALENTINIANI Sen. hæc *lex* est de Discussoribus: pariter vt altera eiusdem *lex 5. sup. de his quæ administr.* Discussores hic quid sint, satis vt opinor docuit *Paratitlon.* Erant scil. qui in prouincias extra ordinem mittebantur, examinaturi, indagaturi, inspecturi, inquisituri (vnde *Discussionis examen, indago, inquisitio*) quid tributorum nomine exactum esset, quid in Reliquis resideret, quique adeo prouinciales ad Reliquorum solutionem cogerent, *l. 21. inf. quorum appellat.* Vnde & discussor quoque vocatur Inspector *Nouella Valentiniani* 7. Item Arbiter & Quæsitor, *ibid.* Quod vt inter alia quoque *huius tituli* situs ostendit, & cœtera quæ in *Paratitlon* congessi, ita omnium elegantissime *dict. Nouella* 7. eiusque adeo *Titulus* ipse, *de indulgentiis debitorum.* Vnde & in *Glossario veteri*, quod aliis quoque discussorum speciebus conuenit, *Discussor* λογοθέτης, λογοθεσία *discussio.* Idque ipsum vel *hæc ipsa lex*, & *proxima* satis docent. Vt proinde manifestarius iam & grauis error sit, eorum, qui discussores confundunt cum Exactoribus ordinariis, quem errorem admittit quoque Interpres ad *l. 2. inf.* vel etiam cum Censitoribus, Peræquatoribus, imo etiam Rationalibus, a quibus toto cœlo distant. Fœdus proinde eorum lapsus qui scribunt, ad eorum curam spectasse, inquirere & animaduertere, qui essent in vnoquoque populo debitores fisci, & eos in matriculam scribere, & inde æstimare, taxare facultates & patrimonia prouincialium, vt iusta fieri posset census collatio seu contributio: vel etiam quibus commissa esset cognitio & disceptatio rationum fiscalium vel aliarum, quæ ab aliis dispunctæ sunt aut tractatæ. Horum igitur munere funguntur in Gallia, *les Controolleurs & Recepueurs des Restes.* Sic sane & operum publicorum Discussores dicti, qui discuterent, an, quomodo, quam bene, pecuniæ in opera publica destinatæ, impensæ essent, quidque adeo in Reliquis resideret: de quibus Symmachus, *lib. 5. ep. 76. lib. 10. ep. 38. 39. 47. l. vn. Cod. Iust. de ratiociniis operum publ.* Theodosius *Nouella 11. de bon. decurion.* in *l. 1.* Cassiodorus I. *Var. 21.* II. *Var. 34.* de quibus dixi ad *l. vlt. sup. ad leg. Iul. de ambitu.* Sic & discussio Arcæ vinariæ memoratur, *l. 26. inf. de Susceptorib.* Diuersum etiam ab his discussoribus genus fuit eorum qui de pretiis rerum venalium cognoscebant, de quibus *l. 10. inf. de Iudæis*, Et sic interim quatuor hæc Discussorum genera distinguenda veniunt, quæ passim commiscentur. Quomodo etiam discussor, cuius meminit Corippus *lib. 1. de laudib. Iustin.* ab hoc diuersus est: vt & capitum discussio, cuius meminit Iuuencus *lib. 1. histor. Euang. v. 144.* Itemque discussores census noui apud Cassiodorum *IX. Var. 10.* & discussores, *lib. IV. Var. 38.* omnes enim hi pertinent ad discussionem facultatum, ad imponendum videl. & affligendum census vel superindicti seu augmenti modum. Et hæc de Discussoribus in genere. Nunc de explicatione *huius leg.* De Discussorum scil. iniquitate prædisque querelæ subinde exortæ, & ad Principes perlatæ, qui ideo his occurrere variis constitutionibus: Valentinianus Sen. *h. l.* & *l. 5. sup. de his quæ administr.* Honorius *l. 2. h. t.* & *l. 7. 10. inf. de Censitoribus:* Valentinianus III. *elegantissima & expressissima Nouella 7. de indulgent. reliquorum:* quæ rem graphice omnem describit: vnde etiam nonnulla ad *leg. 2.* notabo: verum tota hic in consilium adhibenda.

VALENTINIANVS igitur *hac leg.* Iniquum discussorem, de quo perperam discussus querelam iuste intulit, & ab eius sententia & statuto appellauit, (vt appellare licet; quod ostendit *lex 36. 45. inf. de appellat. l. 29. inf. quorum appellat.*) tanti damnari iubet, quanti alium cum non deberet, debitorem effecit. Cuiacii enim ἀβλεψία est, qui scripsit aduersus expressa *huius leg.* verba, tanti eum damnandum, quantum prouincialem debere constiterit. Hæc quidem ita nunc Valentinianus Sen. atenim Honorius postea pœnam intendit, Quadrupli quippe pœna iniquum discussorem multari voluit, *l. 7. & 10. inf. de Censitorib.* pariter vt Exactorem, quod & ipsum in Exactore Constantio placuit, *l. 7. 8. de extraordinar.* Valenti, *l. 11. de extraordin.* imo & Valentiniano huic ipsi, *l. 1. de superexactionib.* vid. & *l. 20. sup. de exactionib.* (quanquam & capitis, pœna quandoque superexactoribus imposita, *d. l. 1. sup. de superexact.* vbi de eo plene dixi, & *l. vn. sup. de vectigalib. l. 1. 20. sup. de exactionib.*)

Porro, quod secundo *hac leg.* notandum, ita iniquum discussorem tanti condemnari vult Valentinianus, vt tantundem inferre velit in *eodem titulo*, id est, eodem collationis genere: veluti si debitorem auri fecerit, vel annonariæ speciei, in eadem re pœnam præstare cogatur: imo & *eodem modo*, id est eadem quantitate, vt Cuiacius: Male enim, qui id additum putant, quod scil. si causa erat summaria, discussor conueniatur & vrgeatur ad cognitionem summariam.

Obiter autem *hac leg.* Tria obseruanda veniunt. Primo quidem ex *hac* quoque *leg.* discimus, Discussorem discussionis ipsius Iudicem fuisse: qua causa & *Arbiter* & *Quæsitor* vocatur: *d. Nouell. 7.* & appellatum ab iis aliunde discimus: vt proinde inanis sit super hoc Interpretum quæstio seu altercatio.

Secun-

Secundo obseruandum ex *hac leg.* a statuto seu sententia Discussoris in *sp. huius leg.* ad *Vicarium* appellatum: vt iuncta *huius leg.* inscriptione prima statim *legis* verba ostendunt: ibi *Quotiens in disceptatione constiterit*, &c. Sane & in Romana diœcesi ad Vicarium Vrbis appellatum ex eiusdem Valentiniani, *d. l. 36. de appellat.* liquet. Atenim postea a Discussoribus ad Comites rerum priuatarum appellatum, docet *lex 45. inf. de appellat.* & *l. 29. inf. quorum appell.*

Tertio obseruandum, spectare nominatim *hanc leg.* ad *Hispanias* (quod Hispani Interpretes transeunt) quarum vtique rei tributariæ, atque adeo Hispanorum securitati ab eorum fraudibus, qui rei Tributariæ incumbebant hoc tempore Valentinianus enixe consultum voluit, vt præter *hanc leg.* docet *lex 2. sup. de Tabulariis.*

Inanis vero ad *hanc leg.* Interpretum quæstio est, occasione horum verborum, & *fidem facti non poterit probare*, cuinam probatio in sp. *huius leg.* incumbat, an Discussori, discusionem a se probe factam; an vero prouinciali, qui se læsum prætendit; & sic quomodo probetur hæc iniquitas? Discussor enim, si ab eo appellaretur, proculdubio in disceptatione, initio & tributi modum alicui impositum, & solutionis rationes factæ vel non factæ exhibebat, ex quibus fidem faciebat de discusione recte a se facta. Aduersus quod si quid exciperet prouincialis, si rationes eius confutaret, vel apochis vel aliter, procul- P. 186. dubio idem Discussor discussionem a se factam defendebat: & sic in *disceptatione* vel *fidem facti* probabat, vel de iniquitate constabat. Sic sane quoque *leg 1. inf. de censu*, qui se grauatum intendit, probare tenetur, seu conuincere, *leg. 5. Cod. Iust. de censibus.*

II. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Messalæ PF. P. (b)

MAXIMAS prædas (c) hoc pacto agi de Prouincialibus certum est, vt (d) acceptæ (e) semel (f) Securitates (g), & regestæ (h) Polypticis (i), a Discussoribus vel Apparitoribus (k) denuo postulentur: non quod vtilitas publica flagitat (l), sed vt si casu est amissa securitas, maior (m) præda nascatur. Decernimus itaque, vt quando insertæ securitates Ratiociniis (n) publicis continentur, rursus per iniuriam non petantur. Dat. V. Kalend. Decembr. (o) Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, in hoc maximam prædam Exactores* (p) *de Prouincialibus exercere, vt post emissas securitates iterum Polypticos* (q) *& securitates incipiant postulare, quod ab his non pro publica vtilitate fieri, sed vt si securitates inuentæ non fuerint, maior eis præda nascatur. Ideoque statuit, vt si securitates ratiociniis publicis, vel in Polypticis Exactorum continentur iterum pro cupiditatis nequitia non petantur.*

NOTAE.

(a) Lex 2. *Cod. Iust.* ex *hac leg.* interpolata est, recisa historica narratione vsque ad illa, *si casu &c.* Iungenda autem illi *lex 60. sup. de cursu publ. l. vn. sup. de his qui Potent. nomina in lite prætendunt:* Forte etiam *lex 59. de cursu publ.* & *l. 5. sup. de locat. funder.* GOTHOFR.

(b) *Messala* PP. Italiæ scil. sub Honorio. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Vid. *l. vlt. sup. de exactionib.* ID.

(d) *Quod.* ID.

(e) *Deceptæ* MSS. W. G. & Sichard. RITTER.

(f) *Simul*, MSS. W. G. & Sichard. ID.

(g) *Securitates*, id est, Apochæ, vid. *Glossar.* GOTHOFR.

(h) *Regestæ*, id est relatæ in gesta publica: hinc Regesta diuersorum officiorum, *Nou. 1. de Theodos. Cod. author.* Huc pertinet subscriptio *leg. 14. inf. de indulg. debit.* Regesta &c. vbi dicam plura. ID. MSS. W. G. & Sichard. *rei gestæ.* RITTER.

(i) *Polyptica* mox vocantur *Ratiocinia publica:* de quo mox plura. GOTHOFR.

(k) Quibus stipati discussores, *Nouel. Valentin. 7. vers. vbi trepidam.* & *vers. Innumeræ.* ID.

(l) *Flagitet.* Ed. Sichard. ID.

(m) Occasio deprædandi, *d. Nouell. Valent. 7. vers reuera enim.* In *Cod. Iustin.* ita locus hic transformatus, *quædam præda nascatur collatoribus.* Vbi non fero Heraldum *in animadu. in Salmas. obseru. ad ius Attic. lib. 2. cap. 25. n. 11.* reponentem *Coactoribus:* qui ideo, nescio quos, nouos Coactores instituit, nouos, inquam, nescio quos Publicanorum Coactores, qui tributa colligebant, aut tributorum reliqua. *Præda* scil. Collatoribus nascitur proprio significatu. ID.

(n) Vocantur *sup. polyptica.* ID.

(o) *Mediolani*, MSS. W. G. Sichard. & *Cod. Iust.* RITTER.

(p) Errat Interpres *hic* & *d. l. vn. supr.* GOTHOFR.

(q) Error hic est Interpretis, quem mox fine Interpretationis aliquatenus emendat. ID.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc constitutio est aduersus iniquos Discussores eorumque prædas: & quidem *Apocharum* occasione. Apocharum scil. occasione summam quandam Discussorum iniquitatem prædamque

que vexandis deprædandis Prouincialibus profligat *hac leg.* Honorius An. D. 400. Quæ pars est constitutionis Honorianæ prolixioris, vt ex illis *legibus* liquet, quas *huic* initio coniungendas esse dixi; Qua constitutione Honorius in vniuersum prouincialium securitatem a variis Vexationibus vindicare instituit, vt patet primum ex *leg. 60. sup. de cursu publ.* vbi iniquitati Pretii pabulorum pro animalibus publicis, quo vexabantur seu prægrauabantur prouinciales, vltra quam iustitiæ ratio sinit, quodque a mancipibus cursus publici & Apparitoribus exigebatur, modum imponit: Item patet ex *l. vn. sup. de his qui Potentiorum nom. in lite prætend.* vbi Potentiorum nominibus & titulis prætensis alios vexari sedulo prohibet. Triplici igitur iniquitati & vexationi prouincialium ea constitutione occurrit Honorius; Potentiorum, inquam, Mancipum cursus publici, Discussorum denique.

Vexatio prædaque Discussorum inter alias, hæc erat; quod *Securitates*, (id est Apochas) functionum publicarum seu tributorum a prouincialibus exigerent forte deperditas, quæ tamen ipsæ ratiociniis publicis continebantur, id est de fide solutorum tributorum ex publicis rationum libris constabat: Nempe *vtilitatis publicæ* obtentu, vt hic indicatur, quasi imaginariæ solutiones εἰκονικαὶ ἀποχαὶ, vt vocantur in *veteri* Lucillii *epigrammate* in ratiocinia publica a Tabulariis relatæ essent, Discussores ipsas Apochas a Prouincialibus exigebant, vt ita de fide tributorum solutorum certius constaret: Reuera tamen, vt amissis Apochis maximas prædas hoc pacto agerent, & si quo casu amissæ fuissent, iterato a Prouincialibus tributa exigerent: De qua ipsa Discussorum vexatione, prædaque elegans est admodum Valentiniani III. *Nouella de indulgentiis Reliquorum 7. Securitates*, inquit, *expetunt* (Discussores) *annorum serie & vetustate consumptas, quas seruare nescit simplicitas, & fiducia nihil debentis; reuera enim, aut quoquo modo perierunt* (nam ita hunc locum restituo) *quasi iusta contingit occasio deprædandi, aut si extant, redimendum est vt ferantur accepto; ita fit, vt, apud improbum rei arbitrum, merito noceat chartula cum perit, nihil proficiat non perisse*, &c. Et quæ ibi sequuntur de eorum sæuitia & crudelitate. Quem locum imitatus est quoque Sulpitius Seuerus, *in vita Martini.*

Igitur aduersus hanc Discussorum vexationem prædamque *hac l.* constituit Honorius, nihil nocere Apocharum amissionem: neque a Prouincialibus
P.187. exigendas eas: apertissima ratione, quia de fide tributi soluti satis adhuc constare possit ex publicis Ratiociniis. Et quomodo? Scilicet quia (quod *hac ipsa leg.* bis perstringitur) Prouincialis, qui tributi a se soluti Apocham acceperat a Susceptore, eam ad Tabularium publicum deferre solebat, qui mox visis his Apochis subnotabat in libris publicarum rationum, fidem sibi factam ab hoc vel illo, Apocha exhibita, tributum ab eo solutum; vt præter *hanc l.* docet expressissime *lex 2. sup. de annona & trib. lex 27. inf. de Susceptoribus.* Quinimo & Tabularius ipse cautionem sibi exhibitam subnotabat, vt docet *lex 2. Cod. Iust. de conueniendis fisci debitor.* non etiam *lex 1. Cod. eod. de canone largitionalium titulorum:* ne alioquin sæpe Apochæ falsæ forte vel Imaginariæ, quas Susceptores per colludium possessoribus dabant, obtruderentur. Vtrumque igitur ad plenam liberationem requisitum, Apocha Susceptoris, & eius exhibitio Tabulario publico: Atenim vtroque semel præstito plenissima liberatio contingit, neque Apochæ casu aliquo amissio quicquam præiudicat, quia tributi illati fides plene semel facta, & ex ratiociniis publicis seu *polypticis* haberi potest, in quæ Apocha *Regesta* est, id est in acta relata; pariter vt ex arca Præfecti Præt. seu arcæ ratiociniis tributi soluti fides peti potest, ex Iustiniani *Nouell. 49.* Denique Apochæ amissio nequicquam hic præiudicat, si aliunde probatio soluti fieri potest. Quod & in priuatis non minus quam publicis debitis obtinet, *l. 5. 6. C. Iust. de edendo.*

Et hæc quidem est *huius l.* sententia: vbi inaniter quærunt Interpretes, an & quomodo Collator amissionem apochæ probare possit, vel debeat? Amissionem enim in sp. *huius l.* collator bona fide allegabat, & sic de solutione non aliter fidem facere poterat quam ex Polypticis seu Ratiociniis publicis, ad quæ ideo miser prouocabat, exhibitionem Apochæ discussore exigente. Inanis proinde cum primis *huius l.* interpretatio vel ad eam quæstio, de renouatione & sic geminatione Apochæ amissæ.

De duobus nunc videndum est: in *hac leg.* singularibus.

Primo notandum Discussoribus *hac leg.* iungi *Apparitores:* Nempe, quia Discussores in prouincias missi his stipati erant, ad discusssiones faciendas: de quo est ingens Valentiniani III. querela dicta *Nouella de Indulg. Reliquorum 7:* quæ hanc ipsam vt dixi, circa securitates Discussorum fraudem proscindit. *Vbi*, inquit, *trepidam prouinciam talis discussor adierit, stipatus Calumniarum Ministris, superbia elatus inter obsequia sumptuosa, expetit* ADMINICVLA PROVINCIALIS OFFICII, *scholares etiam sæpe coniungit, multiplicato & hominum numero, & Officiorum, vt quantum auaritiæ libuerit terror extorqueat.* Et post: *Innumeræ deinde clades, sæua custodia, suspendiorum crudelitas, & vniuersa tormenta, quæ interea lætus & crudelitatis pertinax egregius Quæsitor exspectat, Collega furtorum* PALATINVS *hortatur, instat* APPARITIO *turbulenta, vrget immitis* EXECVTIO MILITARIS. *Indignum facinus, hæc de ciuibus velut inter hostes pecuniæ placitis, non allegationum iustitia, non miseratione finiri. Tanta vexatio cum nihil vnquam fisci vtilitatibus prosit, tamen non desinit iterari.*

Secundo illud ad *hanc leg.* notandum, Apocharum occasione non vnam hanc a Discussoribus vexationem tributarias tulisse. Nam & Iudices quoque seu Rectores prouinciarum sæpe Apochas sub decessoribus suis datas emissas ad disquisitionem & discussionem reuocabant, & refricabant: *l. 185. inf. de decurionibus:* vbi etiam *Discussionis* vox, huic titulo conueniens occurrit. Idem faciebant & Susceptores quandoque *l. 26. & l. 27. inf. de Susceptoribus.* Vt ad hanc *legem* speciatim redeamus: Ex ea igitur conficitur, *Apocham* seu quittanciam non semper necessariam esse, si alio modo solutio probari possit: veluti ex libris publicis actisque: quod ipsum definitur, *l. 2. §. vlt. Cod. Iust. de quadriennii præscript.* Vt contra, ex illis *legibus* conficitur,

citur, publicam Apocham ſolemniter confectam ita ſecurum reddere fiſci debitorem, vt excludat omnem aliam reciſionem, diſcuſſionem, retractationem. Vnde & non numeratæ pecuniæ exceptio his opponi non poteſt; *l. vlt. Cod. Iuſt. de Apochis publ.*

Nunc tandem quid ſint POLYPTICA, quorum *hac leg.* mentio fit, videndum eſt: Quanquam & Cuiacius id iam aduerſus Alciatum recte oſtendit *IV. Obſ. 27.* & alioquin liquidum id ſatis, vel ex *fine legis;* vbi *Ratiocinia publica* vocantur, quæ initio *Polyptica;* idque etiam recte Interpres aſſecutus eſt *fine Interpretationis*, non item *initio*. Eorundem vero *polypticorum* fit quoque mentio *leg. 13. inf. de indulgentiis debitor.* Fuerunt igitur *polyptica*, publica Ratiocinia, ſeu libri publici, in quos tum tributi exigendi modus (quod docet *d. lex 13.*) tum tributi ſoluti ratio, quod *hæc lex* oſtendit, continebatur. Meminit eorum & Vegetius, *lib. 2. de re militari, cap. 19.* eaque ſimul aperte deſcribit: *Totius*, inquit, *legionis ratio ſiue obſequiorum, ſiue militarium numerorum, ſiue pecuniæ quotidie adſcribitur actis* (militaribus ſcil.) *Maiore prope diligentia, quam res annonaria vel ciuilis polypticis annotatur.* Caſſiodorus quoque *V. Variar. 14.* vbi de Iudice agit ad tributorum exæquationem delegato: *His*, inquit, *ſub omni ratione diſcuſſis, ea* &c. *omnibus a Te ſollicita atque æquabili indagatione compertis, polypticis iubeantur adſcribi, quatenus & teſtimonia fidei veſtræ clareant, & nulla poſthac, quæ abrogari volumus, ſemina fraudis iterentur.* Et *V. Variar 39. Dehinc*, inquit, *non polypticis publicis, vt moris eſt, ſed arbitrio Compulſorum ſuggeruntur prouincialium ſubiacere fortunæ. Quod genus euidentis eſt prædæ pro illius voluntate dare, qui ad ſuum commodum amplius feſtinat exigere.* Vide & Gregorium *lib. 7. epiſt. 40.* & *lib. 12. Epiſt. 30.* Vetus collectio Chronicorum ex Thoromacho; *Adrianus*, inquit, *benigniter tributa Vrbium plurimarum relaxauit, polepticis publicis incenſis, plurimos a tributis liberos fecit.* Marculphus 1. *formularum 19.* vbi pro *puletico publico* recte *polyptico* legit Pithæus. De nominis ratione dixit idem Cuiacius *IV. Obſeru. 27.* Dicam ipſe ad *legem 1. inf. de expenſis ludorum.* vbi de dyptichis. Hanc vero polypticorum mentionem ſuſtulit Tribonianus in *l. 2. C. Iuſt. eod. tit.* quam hinc miris modis interpolauit. Denique *polyptici*, vel *polyptica* ſunt libri ſeu chartæ cenſuales ratiociniorum publicorum: quæ & *vaſaria* dicuntur *l. 12. inf. de Cenſitoribus.*

P. 188.

DE ALIMENTIS, QVÆ INOPES PARENTES DE PVBLICO PETERE DEBENT.

TITVLVS XXVII.

Abeſt hic *Titulus* a Cod. IVST. Quo vero nexu hic *Titulus* hoc loco poſitus eſt? Nempe caſus hic ſingularis proponitur, quo ex Tributorum collatione, & ex horreis in quibus *annona* condita erat, deripere, depromere, vſurpare quid licebat: cum id alioquin non liceret: eoque proinde etiam Indulgentiæ cuiusdam ſpecies erat.

PARATITLON.

INOPES PARENTES, *Rubr.* (egeſtate victus atque alimoniæ inopia laborantes, *l. 2. h. t.* nulla rei familiaris ſubſtantia fulti *d. l. 2. h. t.* in egeſtate miſerabili conſtituti, *d. l. 2. h. t.* qui Sobolem pro paupertate educare non poſſunt, *l. 1. h. t.* qui liberos ſuos ægre ac difficile ſuſtentant, *d. l. 2. h. t.* vel ad indignum facinus prorumpant, *d. l. 2. h. t.* liberos ſuos forte vendere vel obpignorare coacti, *d. l. 2. h. t.* vel etiam parricidio manus polluere, *d. l. 1. h. t.* vel liberi fame conficiantur, *d. l. 2. h. t.* alimenta, *Rubr. l. 1. h. t.* veſtem, *d. l. 1. h. t.* ſtipem neceſſariam, *d. l. 2. h. t.* ſubſtantiam, *d. l. 2. h. t.* de publico, *Rubr.* ex fiſco, *l. 1. 2. h. t.* ex re priuata, *d. l. 1. h. t.* ex horreis ſibi tribuendam, *d. l. 2. h. t.* petere poterant: *Rubr.* Officio Vicarii Præfecti Præt. *l. 1. h. t.* a Proconſulibus, Præſidibus, Rationalibus, *l. 2. h. t.* alimentorum impertiendorum cura eis demandata. Idque protinus, *d. l. 2. h. t.* ſic vt in alimentis præbendis non tardetur, *d. l. 1. h. t.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Ablauium. (b) ......

AEREIS tabulis, vel Ceruſſatis, aut Linteis mappis, ſcripta per omnes Ciuitates *Italiæ* (c) proponatur Lex, quæ parentum manus a parricidio arceat, votumque (d) vertat in melius:

melius: Officiumque (e) Tuum hæc cura perstringat (f), Vt si quis parens adferat (g) subolem, quam pro paupertate educare (h) non possit nec in alimentis, nec in veste impertienda (i) tardetur, cum *Educatio nascentis infantiæ moras ferre non possit*: Ad quam rem, & fiscum nostrum, & rem Priuatam indiscreta iussimus præbere obsequia. Dat. III. Id. Maii, Naisso (k), Constantino A. IV. & Licinio IV. AA. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vtpote localis. Inseruit eam quoque recte Baronius *Annalibus suis An. D.* 315. *n.* 5. *GOTHOFR.*

(b) *Vicarium Præfecti Prætorio*, qui postea ipse Præfectus Pr. fuit, (de quo dixi ad *leg.* 2. *inf. de Iudæis*) *An.* 326. 330. 332. 333. *ID.*

(c) Huius *Italiæ* Vicarius fuit Ablauius, vltra centesimum videl. Vrbis positæ: de quo dixi ad *leg.* 2. *sup. de integri restit.* quæ & ipsa Constantini M. est. *ID.*

(d) *Votum*, An destinatum parricidium? an potius Votum, quod parentes habuerunt de liberis suscipiendis? *ID.*

(e) Officium Vicarii Italiæ nota. *ID.*

(f) *Perstringat*, id est teneat adstrictum, adstringat. *ID.*

(g) An *adserat*? nil muto. *ID.*

(h) *Educatio*, alimenta & vestem complectitur. *ID.*

(i) Ex fisco videl. vel re priuata, vt mox dicitur. *ID.*

(k) Hanc loci circumstantiam mox expendam. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 189.

CONSTANTINI Magni, vtraque *huius tituli* lex est in eodem argumento, & prior hæc quidem ad Italiam pertinet; posterior vero ad Africam: In eandem vero vtraque sententiam, de Alimentis, videl. vesteque inopibus parentibus, qui liberis suis exhibendis ipsi non sufficerent, de publico præbendis. Rationibus vt humanissimis ita & eleganter additis: & quidem *hac l.* 1. Quod *educatio nascentis infantiæ moras ferre non possit*: Quod axioma in Tractatu de *Alimentis*, iam peruulgatum est, siue ea a lege ordinentur, vt in specie *huius leg.* siue ex dispositione hominis debeantur. Item *Vt parentum manus a parricidio arceantur*, & rursum *leg.* 2. *Quod abhorreat nostris moribus, vt quenquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedatur.* Ad indignum facinus, ait *lex* 2. siue quod parentes liberorum parricidium ob inopiam admitterent, forte etiam liberis expositis; de quo exponendorum liberorum more, *suo tit.* iam actum est; & quidem nominatim *leg.* 1. *supr. de Expositis*: quæ & ipsa Constantini M. est, ad eundem Ablauium iam P. P. siue quod liberos saltem venderent, aut oppignorarent, quod ostendit *lex prox.* & *lex vn. supr. de his qui sanguinol. empt. vel nutr. acceper.* quæ & *ipsa* Constantini M. est, & ad Italos pariter emissa, vt *hæc nostra*. Certe, eo quoque rebus ipsis hoc tempore ventum, vt inopum & obæratorum liberi pro ære paterno venderentur: de quo quæritur Basilius *in Psalm.* 14. *pag.* 112. *edit. Benedict. T. I.* Omnium tamen Constantini Constitutionum in hoc argumento hæc antiquissima est: eodem semper & perpetuo fine, etsi non vna ratione, parentum inopiæ & exinde impietati intercedentis, inter alias rationes, *Alimentis vesteque* de publico parentibus inopibus præberi iussis.

Qua parte varia obseruanda veniunt, partim circa impium illum liberorum necandorum, exponendorum vendendorum, pignorandorum ob inopiam morem; deinde circa Constantini Magni ipsius hac parte institutum. *Mos* igitur cum hic cæteroquin & iam antea percrebuerit, atque etiam Constantini seculo steterit; in *Italia* tamen id frequentatum maxime tum hæc *lex* ostendit, tum & *d. lex vn. supr. de his qui sanguinolentos.* Scilicet hac tempestate attrita vel ea maxime Orbis Romani pars fuit: inuecto partim ingenti tributorum malo (vnde *Annonariæ Italiæ* nomen) & Italia tota variis Principum mutationibus, tandem & Maxentii Tyrannide deuastata, quem ante triennium Constantinus noster deuicit, vt proinde ad summam inopiam Italia redacta fuerit.

De Constantini hac parte instituto id obseruandum, eum Christiani Principis negotium his Constitutionibus iam implere inter hæc susceptæ fidei Christianæ primordia: enixo etiam hanc in partem studio suo non vna ratione ostenso. Primum est, quod *Æreis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis* scriptam in id *legem* proponi iubet per omnes ciuitates Italiæ. Nempe hoc triplici genere in perpetuum mansuræ, *publicæque*, quas populo proponi oportebat constitutiones proponebantur; vel *tabulis*, inquam, iisque vel æneis, vel cerussatis, vel denique linteis mappis. De *æreis* legum & Constitutionum tabulis, passiua iam obseruatio est: deque eo inter innumera testimonia, est Plinii quoque locus, *lib.* 34. *c.* 9. *Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, Tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur.*

De cerussatis tabulis, & mappis linteis nunc videndum est. Sane idem Constantinus Magnus, quadriennio post *hanc l.* priuilegia veteranis, quibus enixe fautum cupiebat, a se concessa tabulis pariter scribi, vel encauto & cerussa conscribi permisit *l.* 1. *de veteran. Veteranis*, inquit, *certa per Edictum indulsimus, quæ scribendi tabulis, vel encauto & cerussa conscribere detur eis licentia.*

Cerussata scripturæ æneis proximæ erant, quæ plumbo videl. in acuto aceto fiebant: id enim est *cerussa*, vt notum est: Quarum tamen nulla quod sciam alia mentio fit, præter has duas *leges*, nisi quod iam

iam olim plumbeæ laminæ fuere, in quibus scriptum: de quibus Vossius I. *Art. Grammat.* 35. Cerussatæ porro tabulæ Encauto conscriptis, *l. 1. supr. de veteranis*, coniunguntur: *Encautum* erat expressio literarum quæ fit per adustionem & cestrum, ἐγκεκαυμένον (de quo dixi plenius ad *leg. 1. supr. de veteran.*) Vt proinde cerussatæ tabulæ videantur literæ prius in quacunque materia incisæ, mox cerussa infusa repletæ, cuiusmodi videre est in multis antiquis monumentis. Pariter vt encauto conscriptæ tabulæ erant adustæ.

Lintearum, mapparum & librorum meminerunt plures alii Scriptores; His iam olim descripta priuata monumenta, seu conceptus signati: Auctor Plinius *lib. 13. cap. 11.* Principum item quotidiana: Vopiscus, *in vita Aureliani c. 8. Inueni nuper*, inquit, *in Vlpia Bibliotheca inter linteos libros Epistolam Diui Valeriani de Aureliano Principe scriptam: Valerianus Augustus Antonio Gallo COS. Culpas me familiaribus literis*, &c. vbi male Turnebus *luteos* reposuit. Item publica Monumenta, veluti Romanorum gesta, de quo vide Liuium *lib. 4. c. 20.* Edicta, *hac l.* Typi perticarum seu diuisionum & assignationum, v. Hyginum *lib. de limitib. constituendis p. 201. edit. Rigalt.* & *p. 193. edit. Goes. inter Script. Rei agrar.* Oracula seu Carmina fatidica, Symmachus *lib. 4. Epist. 34. Monitus Cumanos*, inquit, *lintea texta sumpserunt.* Claudianus *de bello Getico*, vocat *Carbasum v. 231. seq.*

——*quid carmine poscat*
Fatidico custos Romani CARBASVS *æui.*

Carbasinos libros vocat Marcianus Capella *in proœmio Gramm.* Philostratus in v. Apollonii *sindones* vocabat, in quibus Indis mos fuit scribere: vid. & Suidam *in* πέπλος. Linteas autem istas scripturas *Mappas* vocabant, vt hæc *lex* ostendit, quarum *Mapparum* frequens mentio apud Auctores *de limitibus*. Ad æternam igitur memoriam necessariam hoc Edictum triplici hoc tabularum & scripturæ genere proponi voluit Constantinus M. nulla facta *hac leg.* Encauti mentione, quod & ipsum quartum tamen publicæ scripturæ species fuit: Et vero ab ipsomet Constantino permissa veteranis ad priuilegia sibi concessa proponenda *d. l. 1. supr. de veteranis.* Diuersum ab hoc fuit Encaustum quasi diceres, *inardescens*, quæ scriptura in Principis vsu fuit, vnde & *sacrum Encaustum* dicitur *l. 6. Cod. Iust. de diuersis rescript.* purpureum videl. cum videl. cocti muricis & triti conchylii ardore paginæ signabantur.

Ex *hac* interim *leg.* & *d. l. 1. supr. de Veteranis*, colligitur; hac tempestate quatuor hæc quæ dixi publicæ scripturæ genera fuisse, quæque non aliter
P. 190. vsurpare liceret, nisi in publicis monumentis conscribendis, non in priuatis & priuilegiis, nisi Principe iubente vel permittente; *Proponatur*, ait *hæc lex* &c. *detur eis licentia, d. l. 1.* Et hæc de primo argumento enixi hac in parte studii Constantinianei vbi illud rursum monendum nullam *Marmorearum tabularum* mentionem a Constantino M. fieri, quæ tamen etiam in vsu fuere: quomodo Athalaricus Rex apud Cassiodorum, & Senatusconsultum *tabulis marmoreis incidi decenter præcepit, & ante atrium B. Petri Apostoli in testimonium publicum collocari lib. IX. Var. ep. 16.*

Secundum enixi Constantinianei hac parte studii argumentum istud est, quod non tantum ex fisco publico, verum etiam *ex re priuata Principis*, suo proinde ærario alimenta hæc inopibus parentibus decerni iubet; *indiscretis*, vt ipsemet loquitur, *obsequiis*, ne quis alioquin putaret Principem de alieno, neque Populi liberalem, rei vero priuatæ deparcum.

Vt verbo nunc rem hanc expediam: Mihi mens ea omnino, *hanc leg.* Constantinum M. non ea tantum cogitatione, qua impium occidendorum vel exponendorum liberorum morem detestati Scriptores Christiani quique, (in quibus Tertullianus *lib. priore ad Nationes*, & *Apologetico*,) promulgasse: verum signate ad *Lactantii*, qui Præceptorem Crispi filii Constantini hoc ipso tempore agebat, instantiam, consignatam quoque *libris diuinarum Institutionum, lib. 6. cap. 20. Ergo*, inquit, *ne illud quidem concedi aliquis existimet, vt recens natos liceat* OBLIDERE, *quæ vel maxima est impietas. Ad vitam enim Deus inspirat animas, non ad mortem; Verum homines, ne quod sit facinus, quo* MANVS *suas non polluant, rudibus adhuc & simplicibus animis abnegant lucem non a se datam. Expectet vero aliquis, vt alieno sanguini parcant, qui non parcunt suo: sed hi sine vlla controuersia scelerati & iniusti. Quid illi, quos falsa pietas cogit exponere? Non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obiiciunt, & quantum in ipsis est, crudelius necant, quam si strangulassent. Quis dubitet, quin impius sit, qui alienæ misericordiæ locum tribuit? qui etiamsi contingat ei, quod voluit, vt alatur, addixit certe sanguinem suum vel ad seruitutem, vel ad lupanar. Tam igitur nefarium est exponere quam necare. Atenim* PARRICIDÆ *facultatum angustias conqueruntur, nec se* PLVRIBVS LIBERIS EDVCANDIS SVFFICERE POSSE *prætendunt, quasi vero aut facultates in potestate sint possidentium, aut non quotidie Deus ex diuitibus pauperes, & ex pauperibus diuites faciat. Quare si quis liberos ob* PAVPERIEM *non poterit educare, satius est, vt se ab vxoris congressione contineat, quam sceleratis* MANIBVS DEI *opera corrumpat.* Qui hunc Lactantii locum cum *hac l.* contendet, in multis omnino pariare deprehendet; ac maxime, cum & tempora parient. Hoc enim illud ipsum tempus est, quo Lactantius *libros* suos Constantino Magno inscribebat; illigato tum Constantino bello aduersus Licinium, vt aperte ipsemet prodit *principio diuinarum Instit.* plenioris etiam victoriæ aliquando spem ei faciens. Et vero hoc illud tempus est, quo memorant Historici Sozomenus, Zosimus, & Consularia, Constantinum Magnum *Cibalense* prælium in Pannonia aduersus Licinium confecisse, indeque cessisse tractum illum omnem Victori Constantino, qui Thraciam vsque procurrit; in quo tractu sane est *Naissus* Daciæ, vnde hæc *lex* a Constantino Magno data est; de qua Vrbe præter aliquammultas *huius Codicis* constitutiones, vide & Ammianum Marcellinum & Itinerarium Peutingerianum. Imo hæc ipsa patria natalis fuit Constantini, de quo alibi. Neque etiam dubium

bium pleraque veteris siue moris siue erroris a Constantino Magno emendata sublata, monitu & ad suggestionem siue Lactantii, siue Lactantio similium virorum piorum, quo in censu fuit quoque *Osius* Episcopus Cordubensis; de quo in *Historia Ecclesiastica Constantini temporum.* Imo, eodem Lactantio suasore, & Crucis supplicium, & fronti, quæ cruce signari solebat, inscriptionis pœnam hoc ipso anno 315. sublata probo ad *l. 2. sup. de pœnis:* vbi dicta huc quoque transferantur. Hæc cum ita se habeant, laudanda omnino Baronii diligentia, qui hanc quoque *legem* in *Annales suos* retulit. Neque enim iis tantum legibus *Ecclesiasticæ Historiæ* corpus instrui oportet, quæ circa rem Christianam aperte occupatæ sunt, verum etiam quæ Gentilium moribus emendandis, quibusque ad disciplinam Christianam via proxime munitur, sancitæ fuerunt.

Ex hac vero Constantini M. in pauperes munificentia, atque adeo ex Constantini M. super eo *legibus* apparet, quam sterilis præ iis relatio sit Auctoris *vitæ Constantini lib. 4. c. 28.* Et certe non aliunde melius certius & vitam & characterem Constantini colligas, vel aliorum Imperatorum, quam ex eorum constitutionibus: quod singulari ἐπιςάσει facio.

II. (a) Idem A. Menandro. (b)

PROVINCIALES, egestate (c) victus atque alimoniæ inopia laborantes, liberos suos vendere, vel obpignorare cognouimus: Quisquis igitur huiusmodi repperietur qui nulla rei familiaris substantia (d) fultus est, quique liberos suos ægre ac difficile sustentet, per fiscum nostrum antequam fiat calamitati (e) obnoxius, adiuuetur: ita vt Proconsules, Præsidesque, & Rationales per vniuersam *Africam* habeant potestatem, & (f) vniuersis quos aduerterint, in egestate miserabili constitutos, stipem necessariam largiantur: atque ex Horreis (g) substantiam (h) protinus tribuant conpetentem: *Abhorret* enim *nostris* (i) *moribus, vt quemquam fame confici, vel* ad *indignum facinus prorumpere, concedamus.* Dat. Prid. Non. Iul. Romæ (k), Probiano & Iuliano Coss. [322.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* pariter vt *superior* abest a *Cod. Iust.* quia localis ea est. *GOTHOFR.*

(b) *Menander* hic proculdubio fuit *PP.* vt ex *hac ipsa l.* colligere licet, & quidem Italiæ, ibi, *vt Proconsules, Præsidesque & Rationales per vniuersam Africam habeant potestatem, &c. ID.*

P. 191. (c) *Egestas* & *inopia:* vid. Iuretum in *lib. 10. Symmach. ep. 10. ID.*

(d) *Substantia*, vt mox, *ex horreis substantiam;* Nempe *substantia* est, qua subsistimus & substamus. *Victualis* hinc *substantia, l. vlt. sup. de custodia reor.* de quo plura vid. *in Glossis.* Eo sensu ἄρτος ἐπιούσιος, quod perperam versum in *quotidianum. ID.*

(e) Vendendi, vel obpignorandi necessitati. *ID.*

(f) γρ. *Vt. ID.*

(g) *Horrea*, in quibus condita erat annona publica: de quibus alibi. *ID.*

(h) De hac *substantiæ* voce iam *supra* dixi. *ID.*

(i) *Nostris*, An fidei & Religionis nostræ? An stylo Imperatoribus proprio hæc addita, ad ciuilitatis famam tuendam? *ID.*

(k) Non ita id accipiendum, quasi Constantinus M. hoc Anno 322. Romæ constiterit (qui sane in Pannonia Sirmii aut Sabariæ constitit.) sed quomodo hoc ipso Anno accepta Romæ dicitur *lex 1. sup. de indulgentiis crim.* Quod hæc *lex* Romæ *data*, id est, reddita & accepta a Menandro PP. fuerit; quam ipse postmodum in Africam transmitteret. *ID.*

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc e quatuor Constantini M. eadem de re constitutionibus est; & quidem idem remedium continens, quod *superiore* continetur. Aliquot tamen singularibus discriminibus: Primo ad *Africam* hæc *lex* pertinet; superior ad *Italiam*. Nempe & Africa non tantum a Tyranno Maxentio haud ita pridem crudeliter vexata & exhausta fuerat, quod peruulgatum; verum etiam ob annonam exinde Vrbicariam misere exhaustam, vnde hæc procul dubio prouincialium egestas enata. Secundo, Parricidio *lex* superior occurrebat per Italiam iam ob inopiam Parentum frequentato: Atenim hæc *lex*, venditioni & oppignerationi, quod non adeo crudele; vt mireris, Africam monstrorum feracem mitius hac parte consuluisse quam Italos. Quanquam & Itali ipsi postea vendendi morem tenuerunt sub eodem Constantino M. vt docet *lex vn. sup. de his qui sanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint:* Sed & stetit nihilo secius exponendi mos sub eodem Constantino M. vt docet *lex 1. sup. de expositis.*

Reliquis quæ ad hanc *leg.* desiderari possunt illustrandis, sufficiunt tum *Notæ* ad hanc ipsam *leg.* tum ea quæ ad *superiorem* iam *legem* dicta sunt. Historica tantum *huius l.* sectari tunc iuuat, deque iis quibus hæc alimentorum tribuendorum potestas imo necessitas iniungitur, de Proconsulibus, inquam Præsidibus & Rationalibus per Africam. Proconsules scil. per Africam numero plurali hic designantur,

Alii scil. post alios ordine successiuo; Nam alioquin per Africam non fuit nisi vnicus Proconsul.

Qua

Qua causa Proconsularis Prouincia, & Proconsules de Africæ nominatim prouincia; de quo alibi, & Consulares duo, Byzatii & Numidiæ, quos forte Constantinus etiam *Proconsulum* appellatione hic inuoluerit. Sequuntur *Præsides:* Præsidem scil. Mauritaniæ Sitifensis & Tripolitanæ & Cæsariensis intelligit; de quibus vid. Sext. Rufum Festum *in Breuiar. c.* 4. & Notitiam Imperii *fol.* 114. 115. 154. illius hæc verba; *Ac per omnem Africam sex prouinciæ factæ, ipsa vbi Carthago est,* PROCONSVLARIS, *Numidia* CONSVLARIS; *Byzatium* CONSVLARIS: *Tripolis & Mauritaniæ duæ, hoc est Sitifensis & Cæsariensis sunt* PRÆSIDALES. Notitiæ hæc sunt verba, PROCONSVL *Africæ;* CONSVLARES *Byzatii, Numidiæ;* PRÆSIDES *Tripolitanæ, Mauritaniæ, Sitifensis, Mauritaniæ Cæsariensis.* Sequuntur *Rationales:* Rationalem scil. summarum Africæ, & Rationalem Summarum Numidiæ intelligit; de quibus in *Notitia Imperii fol.*140. item Rationalem rei priuatæ per Africam.

DE INDVLGENTIIS DEBITORVM.

TITVLVS XXVIII.

Abest *hic Titulus,* iure *vltimus* in argumento tributorum, a COD. IVST. *De la remise des restes des Tailles.* Iunge Valentiniani Tertii *Nouellam* 7. *de Indulgentiis Reliquorum:* Et Marciani *Nouellam* 2. *de Indulgentiis Reliquorum:* & Maioriani *Nouellam* 4. etiam *de Indulgentiis Reliquorum.*

PARATITLON.

INDVLGENTIA, *Rubr. l.* 5. 7. 10. 11. 16. *h. tit. l.* 4. *inf. de auro coronario:* (vnde & indulgere, *l.* 1. 8. *h. t.*) debitorum, *Rubr.* (id est tributorum, *l.* 12. *h. t.* seu publicarum functionum, *d. l.* 12. *h. t.* DEBITA enim hoc significatu *passim,* & *l.* 3. 4. 5. 9. 17. seu *vlt. h. t.* & *l.* 6. *sup. de diuersis rescriptis,* quæ alias expressius debita publica, *l.* 6. 10. *h. t.* vnde & debitores, *l.* 3. 9. 11. 14. *h. t.* qui alias plenius debitores fisci, *v. tit.* 16. *lib.* 10.) Gratia, *l.* 1. 26. *sup. de annona & tribut.* ab Imperatoribus nonnunquam concedebatur, *l.* 2. 3. *h. t.* contribuebatur, *l.* 7.
P. 191. *h. t.* id est debitores a debitis absoluebantur, *l.* 14. *h. t.* liberabantur, *l.* 15. *h. t.* debita eis condonabantur, *l. vlt. h. t.* relaxabantur, *l.* 6. *h. t.* concedebantur. *l.* 2. 3. 14. *h. t.*

I. Ea vero, indulgentia data, vel RELIQVORVM, vt *l.* 1. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 14. 15. 16. *h. t.* (vid. & *leg.* 1. *sup. sine censu vel reliquis:* & *Nouellas* Valentiniani, Marciani & Maioriani de *indulgentiis reliquorum*) præteriti scil. temporis: Eaque quandoque omnium & cuiuscunque tituli, *l.* 1. 3. 5. 6. 9. *h. t.* etiam auri & argenti, *l.* 9. 16. *h. t.* etiam primipili, *l.* 11. *h. t.* Quandoque, excepto auro, argento, *l.* 1. *h.* t. Quandoque exceptis debitoribus quorundam metallorum, *l.* 9. 11. *h. t.* Quandoque excepta Suarii canonis ratione, vt Nouella *Maioriani* 4. Quandoque pro parte dimidia tantum, *l. vlt. h. t.* Aliquando, annonariarum functionum tantum, non etiam largitionalium titulorum aut emphyteuticorum, *l.* 14. *h. t.*

Et data, vel Omnibus, *l.* 3. *h. t.* tam Curiis, quam Conlatoribus, seu possessoribus, *l.* 9. 16. *h. t.* vel certis Corporibus, vt Nauiculariis, *l.* 8. *h. t.* susceptoribus, *l. vlt. h. t.* item possessoribus donatarum vel releuatarum possessionum, *l.* 15. *h. t.*

Item data vel per omnes Prouincias, *l.* 9. 10. *h. t.* vel certis diœcesibus, veluti Africæ, *l.* 1. *h. t.* certis prouinciis, Africæ, *l.* 5. 6. *h. t.* suburbicariis, *l.* 12. 14. *h. t.*

Denique data, vel omnium reliquorum cuiuscunque temporis, *l.* 1. 5. *h. t.* vel certi temporis, puta aliquot tantum Indictionum, seu annorum, vt *l.* 3. 6. 8. 9. 10. 11. 16. *h. t.* puta Quinque annorum (v. Eumenium *in Gratiarum actione Flauiensium nomine c.* 13.) Viginti, *l.* 8. 16. *h. t.* Quadraginta, *l.* 9. *h. t.* Hæc de Indulgentiis Reliquorum.

II. Indulgentiæ aliæ publicarum functionum seu debitorum dabantur in FVTVRVM, *l.* 2. 4. 12. 13. *h. t.* (Falluntur enim qui putant, *Indulgentias* tantum de Reliquis dici:) id est, immunitates, ἀτέλειαι Græcis: quæ vel datæ certis Diœcesibus, vel certis prouinciis,

veluti Africæ Diœcesi, & Africæ Proconsulari, *l.* 1. 8. 13. *h. t.* Byzacenæ, *d. l.* 13. *h. t.* Italiæ, *l.* 4. *h. t.* Italiæ prouinciis aliquammultis, *leg.* 7. *h. t.* Campaniæ, *l.* 2. 7. 12. *h. t.* Suburbicariis regionibus Tusciæ & Piceno, *d. leg.* 12. *h. t.* seu Vrbicariis, *l.* 14. *h. t.* Et hæc scil. si forte querelam super desertorum agrorum nomine mouerent, *l.* 2. 12. 13. *h. t.* vel hostium vastatæ incursibus illæ fuissent, *d. l.* 12. *h. t.* vel vetustatis grauior eas adscriptio oneraret, *l.* 12. *h. t.* Ideoque data his Indulgentia varie: Quandoque præstationis modus coarctatus, diminutus, *l.* 12. *h. t.* Quandoque iugerum aliquot desertorum & squalidorum numerus, qui immunis imposterum esset, definitus, *l.* 2. 13. *h. t.* quandoque penitus functio quædam remota; *l.* 4. *h. t.*

III. Tandem, tertium Indulgentiarum genus fuit mixtum: partim in Præteritum, partim in futurum: cuiusmodi extat *l.* 7. *h. t.*

Porro, cum indulgentiæ debitorum hæ vel similes darentur, solitæ iussæque ab Imperatoribus chartæ, *l.* 2. 3. 6. 14. *h. t.* quibus videl. publica debita, *l.* 6. *h. t.* debitorum nomina & debita continebantur, *l.* 3. *h. t.* & superfluæ descriptiones, *l.* 2. *h. t.* in medium congregatæ palam flammis aboleri, *l.* 3. *h. t.* cremari, *l.* 2. *h. t.* aboleri, *l.* 6. 14. *h. t.*

Illud denique notandum, ob indulgentiarum lætitiam solitos Curiales aurum coronarium Principi offerre, *l.* 4. *inf. de auro coronario.*

Cœterum Indulgentiæ, quæ *hoc tit.* continentur, habent sequentes Principes Auctores. Iuliani scil. est *l.* 1. *h. t.* Honorii decem indulgentiæ, *l.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 12. 13. 14. *h. t.* Theodosii Iunioris sex indulgentiæ, *l.* 9. 10. 11. 15. 16. 17. *h. t.* Tandem si de locis quæritur, ad Africam pertinet *lex* 1. 5. 6. 8. 13. *h. t.* ad Italiam, *lex* 2. 3. 4. 7. 12. 14. *h. t.* & inter alias Italiæ prouincias, ad Campaniam *d. lex* 2. 7. 12. *h. t.* ad Orientem *lex* 9. 10. 11. 15. 16. 17. *h. t.*

IVLIANI *indulgentia reliquorum per Africæ diœcesim.*

I. (a) Imp. IVLIANVS A. ad Auitianum (b) Vic. Afric.

EXCEPTO auro & argento, cuncta reliqua indulgemus. Dat. VII. Kal. Nouemb. Antiochiæ, Acc. XV. Kalend. April. Karthag. (c) Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* Quænam *illi* porro aliæ *leges* iungendæ sint? mox dicam. *GOTHOFR.*

(b) *Auitiani* huius Vicarii (Africæ) meminit quoque Ammianus Marcellinus, *lib.* 27. *cap.* 7. *Mamertinum,* inquit, *PP.* (Italiæ, Illyrici Africæ) *ab Vrbe regressum, quo quædam perrexerat correcturus, Auitianus ex Vicario peculatus detulerat reum.* Cui (Mamertino scil.) *ideo successit Vulcatius Rufinus. ID.*

(c) *Karthagine* Vicarius Africæ morabatur; de quo in *Orbis Romani descriptione*; vbi ideo hæc *lex* accepta dicitur. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 197. IVLIANI Imperatoris hæc Reliquorum Indulgentia est data fine A. D. 362. Quæ quidem & pars est maioris constitutionis Iulianeæ, vt ex illis tribus *legibus* patet, quæ *huic* coniungendæ sunt, puta *l.* 15. *sup. de cursu publ. l.* 2. *de itin. mun.* item *l.* 7. *Cod. Iust. de ædificiis priuatis,* qua in vniuersum Iulianus *Africanæ* diœcesi variis rationibus afflictæ, attritæ, succursum iuit: tum ratione itinerum publicorum seu viarum, quo pertinet *lex* 2. *inf. de itinere mun.* tum cursus publici, quo spectat *lex* 15. *sup. de cursu publ.* tum ratione ædificiorum, quæ suis passim ornamentis defraudabantur, quo respicit *lex* 7. *C. I. de ædif. priuatis*: denique ratione tributorum, & quidem reliquorum, id est quæ ex præterito debebantur: quo spectat *hæc lex.* Scilicet vt cæteroquin ingens hæc calumniarum seges sæpe erat: reliquorum, inquam, præteriti temporis exactio, ita reliquorum indulgentias Principes sæpe emisere; tum vt futuri temporis deuotionem prouocarent, tum ad colligendam gratiam, denique vt succurrerent attritis calamitate publica prouinciis. De *Traiano* testis Ausonius *Gratiarum act. cap.* 32. & vetus lapis. De *Hadriano* testis Spartianus *in vita cap.* 7. Vetus lapis *apud Gruterum X.* 6. & Dio *in Epitom. Xiphilin. pag.* 354. *in fin. edit. Sylburg.* qui nominatim *sedecim annorum reliqua* ab eo indulta scribit. De hac indulgentia Hadriani vid. & locum Eusebii *in Chron.* vt a Scaligero est editum, quem illustrat Claud. Salmasius, & *alteram inscriptionem* sincere scriptam & emendatam adponit *in not. ad Spartian. l. c.* Exemplum quoque in *Antonino* Pio, de cuius indulgentia v. *Chronicon Alexandrinum pag.* 602. 603. *edit. Raderi.* In *Marco Antonino*, de quo rursum *Dio in Epitom. Xiphilin. pag.* 372. *initio*, *Edit. Sylburg.* In *Constantino:* cuius quinquennalis indulgentia argumentum est Gratiarum actionis ab Eumenio dictæ ipsimet Constantino, nomine Flauiensium seu Heduorum, vbi hæc inter cætera occurrunt *c.* 13: *Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lustrum omnibus lustris felicius!* &c. v. & Eusebium

lib.

lib. 4. *de vita Constantini c.* 2. De *Gratiani* indulgentia agit Ausonius *in gratiarum actione c.* 32. Mitto *Honorianas* & *Theodosianas* quæ hoc *tit.* deinceps sequentur.

Ad has vero reliquorum Indulgentias allusit quoque non vno loco Chrysostomus, vt *homilia IV. in illud, vidi dominum, & in Oziam regem, num.* 5. *pag.* 127. *Tom. VI. Oper. Edit. Benedictin.* vbi Regiæ dignitatis & Sacerdotii comparationem instituens, ait: ὁ βασιλεὺς inquit, λοιπάδας χρημάτων ἀφίησιν, ὁ δὲ ἱερεὺς λοιπάδας ἁμαρτημάτων: *Rex residua pecuniarum remittit, sacerdos autem residua peccatorum.* Et *homilia I. in Acta Apostolorum, in fin. pag* 458. *edit. Commelin.* seu *pag.* 14. *Tom IX. Oper. Edit. Benedictin.* Κἂν μὲν βασιλεὺς πέμψῃ γράμματα, τοὺς ἐν δεσμωτηρίῳ λύων, εὐφροσύνη καὶ χαρά: ὁ δὲ Θεὸς καταπέμπει τὸ πνεῦμα ἐξ οὐρανῶν, οὐχὶ ἐλλείμματα χρημάτων, ἀλλ᾽ ὁλόκληρα ἁμαρτήματα συγχωρῶν. *Si imperator missis literis vinctos in carcere soluat, gaudium est ac lætitia: Deus autem mittit Spiritum de cœlis, non pecuniæ reliquias, sed vniuersa peccata condonans (a).*

Nos de Iuliani indulgentiis videamus. Sane Ammianus quoque Marcellinus *lib.* 25. *cap.* 4. Iulianearum Indulgentiarum meminit: *Remissa*, inquit, *debita multa diuturnitate congesta.* Indulgentiæ nominatim Antiochenis ab eodem Iuliano tributæ fidem facit ipsemet Iulianus, *in Misopogone pag.* 124 seu *pag.* 365. *edit. Lips. Spanhemii.* οὐδ᾽ ἐπεγράψαμεν χρυσίον, οὐδὲ ᾐτήσαμεν ἀργύριον, οὐδὲ ηὐξήσαμεν φόρους, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ΕΛΛΕΙΜΜΑΣΙΝ ἀνεῖται (præter RELIQVA remissa [a me]) πᾶσι τῶν ἐθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. *Non aurum imperauimus, non argentum exegimus, neque tributa amplificauimus, sed præter residuum nondum persolutum, quintam de consuetis vectigalibus partem remisimus.* Sed & alterius, Thracensibus factæ cuius formula integra exstat Ep. 47. inter eius Epistolas. Τοῦτο καὶ ὑμῖν ἀπολύσει τὰ ὀφλήματα, ἀπολύσει δὲ οὐχ ἁπλῶς ἅπαντα, ἀλλὰ μεριοθήσεται τὸ πρᾶγμα, τὸ μὲν εἰς ὑμᾶς, τὸ δὲ εἰς τὴν τῶν στρατιωτῶν χρείαν. Τοιγαροῦν μέχρι μὲν τῆς τρίτης ἐπινεμήσεως (*vsque ad tertiam Indictionem.* ita versum olim oportuit, id est, vsque ad A. D. 360.) ἀφίεμεν ὑμῖν πάντα, ὅσα ἐκ τοῦ φθάνοντος ἐλλείπει χρόνου: μετὰ ταῦτα δὲ εἰσοίσεται κατὰ τὸ ἔθος. *Idcirco vobis debita condonamus. Neque tamen omnia, sed pars vna vobis, cætera militibus cedet. Quare vsque ad tertiam indictionem vobis remittimus, quicquid e præterito tempore desideratur; deinceps autem soluetis sicut consuetudo postulat.* Quam parce alioquin indulgentias debitorum, seu reliquorum Iulianus dederit, ipsemet testis est, *initio d. epistolæ* 47. Βασιλεῖ μὲν πρὸς κέρδος ὁρῶντι χαλεπὸν ἂν ὑμῶν ἐφάνη τὸ αἴτημα, καὶ οὐκ ἂν ᾠήθη δεῖν τὴν δημοσίαν εὐπορίαν βλάπτειν τῇ πρός τινας ἰδίᾳ χάριτι: *imperatori ad lucrum spectanti difficilis vestra postulatio videretur, neque vnquam paucorum gratia publicis vectigalibus detrimentum afferre is pateretur,* Et Ammianus Marcellinus diserte *lib.* 16. *c.* 5. *Denique id eum vsque ad imperii finem & vitæ scimus vtiliter obseruasse, ne per Indulgentias, quas appellant, tributariæ rei concederet reliqua. Norat enim hoc facto se aliquid locupletibus additurum, cum constet vbique pauperes inter ipsa dictorum exordia soluere vniuersa sine laxamento compelli.*

Hinc etiam illud est, quod si quas Iulianus indulgentias dedit, neque omnibus promiscue prouinciis generali aliquo Edicto dedit; neque ἁπλῶς vt ipsemet ait, seu omnium Reliquorum indulgentiam. Hinc vt μερικαὶ aliæ, quarum *supra* memini, sunt ita & hæc est: nam vt dixi & ad *Africæ* diœcesim ea spectat: ab hac Reliquorum indulgentia excipit nonnulla: *Excepto tamen,* inquit, *auro & argento.* Nempe argenti & auri præstationis peculiaris quædam ratio & singularis Principibus visa fuit: etiam alibi: quod ostendunt variæ constitutiones, puta *lex* 19. 32. 34. *sup. de annona & trib.* & *lex* 14 *sup. de iure fisci:* Sic & de Traiano Ausonius memorat, in *Gratiarum actione, c.* 32. eum indulgentiam partibus retentis dedisse. *Fecerat & Traianus olim, sed partibus retentis: non habebat tantam oblectationem concessi debiti portio, quanta suberat amaritudo seruati.* Partibus retentis, id est, parte quadam tributorum seu reliquorum non indulta: nam quo modo Scaliger id interpretatus est erroneum prorsus est.

Et idem Iulianus tamen, *l.* 2. *sup. de immunitate concessa,* Capitationis Indulgentia, immunitateque singularibus personis a se tributa, immunitatem non solum annonarii tituli, verum etiam specierum cœterarum, & largitionalium immunitatem comprehendi definit: *Neque enim,* inquit, *præstanda diuidimus &c. Melius quippe est munificentiæ compendium integrum competere, quam sæpius postulari.* Et sane, nisi *hac leg.* nominatim auri atque argenti exceptionem Iulianus addidisset, generali Indulgentia aurum quoque & argentum comprehensum fuisset: quomodo etiam comprehenduntur Theodosiana indulgentia *l.* 9. *inf. hoc tit.* Et hæc quidem semel dicta sint de Iuliani Imp. indulgentiis Reliquorum e tribus Iuliani ipsiusmet monumentis & hac eiusdem constitutione, & duobus Ammiani Marcellini testimoniis, quæ alioquin inter se pugnare videantur: quæ quidem ego ita conciliem: nempe Iulia-

(a) Huc pertinet eiusdem CHRYSOSTOMI locus *Homil. de vtilit. lection. Script. in Princip. actor.* 3. *num.* 4. *pag.* 77. *Tom. III. Opp. Edit. Benedictin.* Τί ποτ᾽ ἂν εἴη ἀρχῆς σύμβολον, καὶ τίνα ἔχειν τὸν ἄρχοντα χρή; ἀφεῖναι χρημάτων ὀφλήματα, καὶ τοὺς μὲν ἀπολῦσαι ὄντας ὑπευθύνους τοὺς δὲ κελεῦσαι ἀποδοῦναι κύριός ἐστιν. *Quodnam igitur est magistratus insigne, & quænam sunt, quæ habere debet hic magistratus? Pecuniarum debita dimittere, atque alios, qui obnoxii erant absoluere, aliis vt restituant imperare ex ipsius pendet arbitrio.* Et paullo post *num.* 5 *ab init. pag* 78. de Apostolis differens: Βούλει μαθεῖν πῶς κύριοι ἦσαν καὶ ὀφλήματα ἀφεῖναι; καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα πολὺ τὸ διάφορον ὄψει. οὐ γὰρ ὀφλήματα χρημάτων, ἀλλ᾽ ὀφλήματα ἁμαρτημάτων ἀφίεσαν. *Vis intelligere, quo pacto in potestate illorum esset & debita dimittere? Si quidem hic quoque multum discriminis offendes. Neque enim pecuniarum debita, sed peccatorum debita remittebant.*

Iulianum ante suum equidem Imperium debita multa diuturnitate congesta, vt ipsemet loquitur, indulsisse; quomodo sane diserte Iulianus indulgentiam Thracibus vsque ad Indictionem Tertiam diserte tribuit. Et hæc nostra ita quoque intelligenda est; non vero suo tempore contracta. Neque audiendus est Vir doctiss. Valesius *in not. ad Marcellin. lib. 25. c. 4.* qui ita conciliabat, quasi chrysargyrum remiserit, non tributa, id est lustralem colla-
P. 194. tionem, arg. *leg. 50. inf. de decurionibus.* Marcellinus enim ait DEBITA Iulianum remisisse multa diuturnitate congesta. *Debita* ἁπλῶς, id est tributa: sic enim ea vox accipitur passim, quod iam sæpe notaui, etiam *ad l. 6. sup. de diu. rescript.* Interim, quando de Iulianeis Indulgentiis sermo est: age, duæ adhuc eiusdem Imperatoris etsi alterius generis & μερικαὶ occurrunt: Indulgentia, inquam, anni coronarii, *l. 1. infr. de auro coronario:* de quo Am. Marcellinus quoque *lib. 25. cap. 4.* Item Indulgentia Iudæis tributa tributi alicuius, quod his sub Constantio indici solebat, vt docet eius *epistola 25.* quæ scripta est ἰουδαίων τῷ κοινῷ. Contra, de Immunitate ab extraordinariis muneribus quæ Ecclesiis & clericis ab anterioribus Principibus Christianis, tributa fuerat, a Iuliano reuocata, dixi ad eius *l. 10. sup. de extraord. mun.*

Hic interim exemplum habemus Indulgentiæ non generalis: verum certæ prouinciæ concessæ: vt quamplurimæ aliæ *huius tituli* leges sunt, quas in *Paratitlon* iam conieci. Apud Cassiodorum quoque occurrunt quamplurimæ Indulgentiæ huiusmodi μερικαὶ, vel singulis prouinciis indultæ, vel etiam vni vrbi, aut hominum generi: veluti Arelatensibus, ob obsidionis toleratæ penuriam *III. Var. 32.* Tridentinis, *II. Var. 17.* Negotiatoribus hostium depopulatione vastatis: veluti Sipontinis, *II. Var. 38.* aliis, *IV. Var. 19.* vniuersis vero Prouincialibus Galliæ, quod hostili ferocitate vastati essent, *III. Var. 40.* Prouincialibus Alpium Cottiarum, ob transitum exercitus, *IV. Var. 36.* Campanis, Vesuuii montis hostilitate vastatis, *IV. Var. 50.* Venetis, Sueuorum incursione vastatis, *XII. Var. 7.*

HONORII *indulgentia* Campaniæ *tributa, aliquot iugerum velut desertorum & squallidorum.*

II. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA Dextro PF. P.(b)

QVINGENTA viginti octo millia quadraginta duo iugera, quæ *Campania* prouincia, iuxta Inspectorum (c) relationem, & veterum monumenta chartarum, in desertis & squalidis locis habere dignoscitur, hisdem prouincialibus concessimus (d), & chartas superfluæ describtionis cremari censemus (e). Dat. IX. Kal. April. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. *GOTHOFREDVS.*

(b) *Dexter* PP. sub Honorio Imp. scil. Italiæ: quod hæc *lex* ipsa ostendit, cum ad Campaniam proprie pertineat. v. *Prosopogr. ID.*

(c) De *Inspectoribus* suo *titulo inf. lib. 13. de censitorib. peræquator. & inspectorib. ID.*

(d) *Concessimus*, vel *concedimus:* id est immunia a tributis facimus: Eadem vox eodem sensu occurrit *l. 3. 14. inf.* & *l. 3. supr. de immunitat. concess.* & *l. 17. de Prætor. ID.*

(e) *Censemus* id est iubemus, similiter & *l. 3. infr. h. t. ID.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imperatoris decem Indulgentiæ sequuntur *hoc titulo* ab A. D. 395. ad 423. quarum hæc omnium prima est: cœteræ sunt *lex 3. 4. 5. 6. 7. 8. 12. 13. 14.* Ex his, quatuor continent indulgentiam Reliquorum, quinque immunitatem & indulgentiam non Reliquorum, quod alioquin proprium *huius tituli* argumentum est, verum in futurum totam, vel certæ quantitatis. Rursum ex his nonnullæ singulares prouincias respiciunt; & Campaniam prouinciam nominatim tres, puta hæc *lex* & *lex 7.* & *12. inf.* Picenum & Tusciam suburbicarias regiones eadem *lex 12.* seu vrbicarias regiones *l. 14.* Ex quibus interim, tam multiplicibus Honorianarum Indulgentiarum generibus iudicium facere licet, de adflicto horum *Honorii* temporum per Imperium Occidentale statu: sunt enim hæ indulgentiæ remedia quibus fessæ prouinciæ subleuantur. De *hac l.* nunc videamus.

Igitur *hac l.* Honorius Imp. CAMPANIÆ, Italiæ prouinciæ, ex modo integro iugorum seu iugerum censitorum, inque censuales libros (quos *polypticos* vocabant) recenter relatorum quorum scil. nomine census soluendus esset, Quingenta viginti octo millia quadraginta duo iugera 528042: concedit, id est immunitatem a tributis de cœtero indulget: Nempe quod tam *Inspectoribus* missis, veteribusque chartis seu libris censualibus inspectis apparuisset tot iugera deserta & squallida per Campaniam esse. Eumque in finem Honorius nouos libros censuales, superfluam descriptionem continentes, cremari iubet.

Vbi multa singularia notanda veniunt.

Primo ex *hac l.* discimus & ex *l. 12. inf. Campanos* hac tempestate apud Honorium questos desertis possessoribus moleque noui census, de cuiusmodi querelis agetur *inf. tit. de Censitoribus.* Nempe cum

cum vrbis Romæ vsibus necessaria quamplurima forent, & Campania in id plurima ministraret, de quo *l. 3. inf. de suar.* & *l. 3. inf. de calcis coctoribus*, iam olim tamen desertorum & squallidorum Campaniæ locorum iugerumque numerus subductus fuerat, qui immunis esset; verum recenter, obtentu vrbicæ necessitatis, deserta illa quoque loca ad collationem deuocata fuerant. Hinc itaque querelæ illæ Campanorum. Alia vero causa est indulgentiæ illius, quæ eidem Campaniæ postea concessa: *l. 7.* Vtramque causam habet seu præfert *lex 12.*

P. 195. Quare ad hanc querelam, (quod secundo loco obseruandum hic) *Inspectores* in id missi ab Imp. Honorio, qui inspectis locis, veterumque librorum censualium monumentis exploratis, desertorum iugerum vel iugorum numerum ad Imp. retulerunt: Quo more & per Africam missi, *l. 13. infr. h. t.* De cuiusmodi Inspectoribus *infra*, *sub titulo lib. 13. de Censitoribus, &c.*

Vbi Tertio notandum, quod de veterum chartarum monumentis hac in re inspectis additur, quorumque adeo fidem hic sequitur Honorius A. quo non abludit prorsus, quod de probatione per census & monumenta publica refertur a Marcello IC. in *l. 10. D. de probationibus.*

Quarto obseruanda ex *hac l.* vt & ex *l. 13. infr. hoc tit.* singularis ratio indulgentiæ, nempe iugerum aliquot ceu desertorum & squalidorum deinceps a censibus eximendorum. Cuiusmodi est indulgentia Augustodunensibus tributa a Constantino M. cuius nomine Eumenius gratias ei agit peculiari *Panegyrico cap. 10. & 11. Releuaturus censum, definisti numerum: septem millia capitum remisisti. quartam amplius partem nostrorum censuum: Remissione ista septem millium capitum, viginti quinque millibus dedisti vires &c.* Similis etiam Indulgentia seu κυφισμὸς *l. 13. inf.* similis, quam memorat Theodoretus *ep. 42.* κυφισμὸς, Cyri ciuitatis & regionis: vbi ait ciuitati illi fuisse quinquaginta millia iugorum immunium ἐλευθερικῶν, alia decem millia ταμιακά.

Huic accedat similis quædam Indulgentia a Iuliano Antiochenis facta trium millium iugerum: de qua ipse agit *fine Misopogonis pag. 370. edit. Lips. Spanhem.* quæ potentiores & locupletiores inter se iniuste diuiserant: recte enim ibi Interpres, γῆς κλήρους τρισχιλίους ἀπόρους vertit, *agri iugerum tria millia infructuosa:* perperam Petauius, qui id accepit de sortibus vacantibus caducisque mortuis hæredibus: ἄποροι κλῆροι sunt, quæ hic dicuntur, deserta & squalida loca.

Quinto notandus numerus desertorum & squalidorum locorum iugerumque atque adeo immunium ἐλευθερικῶν per Campaniam, quæ *Felix* alioquin erat, & dicebatur.

Postremo obseruandus mos *chartarum ταμιακῶν*, seu censualium librorum cremandorum, vbi Indulgentia & releuatio quædam prouinciis a Principibus concederetur: cui rei fidem faciunt præter *hanc leg.* tres, insuper hoc *ipso titulo* leges, puta *lex 3. 6. 14.* quibus adde & *l. 3. sup. de iure fisci.* De Hadriani Imp. iam olim indulgentia Spartianus *in eius vita cap. 7. Debitoribus*, inquit, *in prouinciis ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro Diui Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis:* Qua de re ipsa, vide & Hieronymum, & Cassiodorum *in Chronicis COSS. Auiola & Pansa.* Ait vero Spartianus *syngraphis;* id est instrumentis, scripturis, ex quibus debitores conueniri potuissent. Hieronymus ex Eusebio *chartis*, quo modo *hac l.* & sic polypticis seu libris censualibus: quomodo exerte vetus collectio chronicorum ex Thoromacho apud Salmasium *in not. ad Spartian. Hadrian. c. 7. Adrianus vtraque lingua eruditus benigniter tributa vrbium plurimarum relaxauit, polepticis publicis incensis, plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit.* Vbi *poleptica*, pro polypticis: de quibus dixi ad *l. 2. sup. de discussorib.* Idem factum ab Antonino Pio, testis Auctor *Chronici Alexandrini pag. 602. 603. edit. Raderi:* καὶ οἱ ταμιακοὶ χάρται δωρεὰν ἐκαύθησαν, *& tabulæ creditorum exustæ.* A M. Antonino narrante Xiphilino *in Epitome Dionis pag. 372. init. Edit. Sylburg.* καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτῶν γράμματα ἐν τῇ ἀγορᾷ καυθῆναι ἐκέλευσε, *iussitque Syngraphas omnes scriptas de iis rebus in foro comburi:* & Orosius *lib. 7. c. 15. Omniaque simul fiscalium negotiorum calumniosa monimenta congesta in foro iussit incendi.* Idem factum ab Aureliano Vopisco teste *c. 39.* De Iuliani Indulgentia Iudæis facta testis ipse *Ep. 25.* καὶ πυρὶ παρέδωκα τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ἐν τοῖς ἐμοῖς σκρινίοις ἀποκείμενα, ὡς μηκέτι δύνασθαι καθ' ὑμῶν τινὰ τοιαύτην ἀκοντίζειν ἀσεβείας φήμην, *tabulasque incendi, quæ in meis scriniis ad vos opprimendos custodiebantur, vt nemini liceat deinceps tantæ impietatis rumorem in vos spargere.* De *Gratiani* tandem multis Ausonius *in Gratiarum actione c. 32. Tu* inquit, *argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti:* atque hæc quidem hactenus ad hanc *legem* dicta sufficiant. Quanquam neque omitti oportet, quod Ambrosius *Oratione funebri de obitu Theodosii M.* quam hoc ipso Anno 395. XXV. mensis Februarii, id est ante mensem habuit, scribit de Indulgentia debitorum, quam Theodosius M. dari testamento iusserat, quamque executioni tradiderint filii eius, & sic Honorius quoque *huius l.* Auctor. *Nihil speciosius*, inquit, mox ab initio, *ei* (intelligit Theodosium) *in mortem seruatum est, quam quod immane quantis promissa* Annonarvm *exigendarum relaxatio dum moratur, facta est successio eius indulgentiarum hæreditas, vt ille qui voluit impedire, sibi odium fecerit: Theodosio tamen tantæ cumulus gratiæ non ademptus sit.* Et mox: *Præcepit dare legem Indulgentiæ, quam scriptam reliquit. Quid dignius quam vt testamentum Imperatoris lex sit?* Vt forte hæc ipsa *lex* destinatæ a Theodosio Indulgentiæ pars sit, quam proximo post mortem Patris mense Honorius in suum nomen transcriptum ediderit. Similem sane secutus Honorius paternam dispositionem (vt ipsemet profitetur, *l. 11. & 12. infr. de infirmandis his quæ sub tyrannis*) hoc ipso Anno, post duos tantum menses, indulgentiam pariter seu veniam iis, qui Eugenii Tyranni partes secuti fuerant, tribuit; quo spectat alter in *eadem Oratione* Ambrosii locus, quem ad *eam l.* consignabo. Quod

vero

vero Annonariam Indulgentiam pertinet, de qua est quoque *lex 4. & 14. inf.* ad eandem spectare videtur, quod Symmachus scribit *lib. 3. ep. ad Ambrosium 33.* vbi tam controuersa lectio habetur: ibi, *non patitur vt annorum* (alii *annonarum*, alii *equorum*) *pretia possit exsoluere, quae iam multis eiusdem temporis Iudicibus Imperialis clementia relaxauit.*

P. 196.

III. (a) Idem AA. Andromacho P.V. (b)

OMNIVM Titulorum (c), siue qui ad Inlustres Viros Praefectos (d) Praetorio, siue qui ad Largitiones Nostras pertinent, vsque in Consulatum primum (e) Clementiae nostrae, id est, vsque *Indictionem Quintamdecimam* (f), quae proxima fuerit (g) reliqua vniuersa concedimus. Atque vt ipsa memoria reliquorum intercidat, chartas omnes, siue quas Tabularii (h) ciuitatum, siue Officia Iudicum, siue Officium Palatinum (i), siue Discussores (k) habent (quibus tamen eius temporis & debitorum nomina, & debita continentur) vndique in medium congregatas palam flammis (l) iubemus aboleri. Post Consulatum (m) vero mansuetudinis nostrae, id est, a *Prima Indictione*, in consulatum Olybrii (n) & Probini, omnium reliquorum exactionem suspendi oportere censemus, donec admoniti Ordinarii Iudices nominatorios (o) breues, absque vlla conscribtos fraude, transmittant, quibus aperte liqueat, quae penes Minuscularios (p), quae penes Curiales (q) debita, quae tam (r) in defectis domibus habeantur: his enim praecipue consulendum est, qui iusto remedio indigent. Nouerint igitur Officia ad se omne dispendium rediturum, si occultatis idoneis, in eorum locum faeneos (s) defectosue subiecerint. Ex Consulatu (t) sane Olybrii & Probini, id est, ex *Nona Indictione*, in praesentem diem adcelerari solutionem omnium conueniet debitorum. Eos etiam, qui personalibus debitis sacro Aerario tenentur adstricti, id est, Conductores diuersorum portuum ac vectigalium, volumus esse securos: Publicani etiam & Telonarii (v), Praepositi Thesaurorum (x), atque Basyorum (y), Procuratores Gynaecariorum (z) ac Monetariorum (aa), ceterique (bb), quos omnes in chartis suis Officium Palatinum (cc), sine vllo aetatis fine, custodit, decernimus, vt quaecunque per eos debita contracta sunt, submoueantur: ab heredibus etiam memoratorum exactionis atrocitas conquiescat. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTAE.

(a) Abest & haec *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Andromachus* sub Honorio A. D. 401. P. V. quomodo & Anno 395. v. *Prosopogr.* Et tamen puto, quin hic reponendum sit *PP.* & Praefectum Praetorio Galliarum accipiat. Sane *Praefecti Vrbis* nomen stare hic non posse, argumentum eius mox ostendit. Eundem paulo antea sub Theodosio M. (Honorii P.) Comitem R. P. fuisse ostendit *lex* 4. *C. Iust. de incestis nupt.* ID.

(c) *Titulorum*, id est, Collationum, functionum, tributorum. v. *Gloss. Theod.* ID.

(d) Hinc *Arca* Praefecti Praet. *l.* 6. 9. vbi dicam & 16. & *vlt. infr. hoc tit.* ID.

(e) Id est, *Honorio N. P. & Euodio COSS.* & sic A.D. 386 ID.

(f) *Indictionum* fit mentio nouemdecim legibus *huius Codicis*: nouem *huius tituli*: puta *hac l.* & *l.* 6. 7. 8. 9. 10. 14. 16. & *vlt.* & aliis praeterea nouem: puta *l.* 11. *supr. de cursu publ. l.* 11. *supr. de iure fisci*, *l. vn. infr. de classicis. l.* 18. *de susceptorib. l.* 3. *de equorum conlat. l.* 38. *supr. de annona & trib. l. vlt. supr. de conlat. donatar. l.* 173. *infr. de decurion. l.* 2. *de praed. Curial.* De his peculiare caput confecimus in *Chronico Consulari Theodos.* ID.

(g) Sustineri, potest: Hoc tamen sensu semper, pro, *fuit.* ID.

(h) De his *Tabulariis* dictum iam *suo titulo*, & ad *leg.* 1. *infr. de censu.* ID.

(i) Id est, Comitis S. L. ID.

(k) De *Discussoribus* fuit supra *titulus* 26. ID.

(l) De hoc iam dixi ad *legem superiorem.* ID.

(m) Et sic *Valentiniano III. & Eutropio COSS.* A. D. 387. ID.

(n) Id est, A. D. 395. ID.

(o) *Nominatorii* Breues, imo *Notorii.* ID.

(p) De *Minuscalariis* in ipso *Commentario.* ID.

(q) *Curiales*, tributorum exactores. ID.

(r) *vg. Quae etiam.* ID.

(s) De hac voce *faenei* vide *Glossarium Theodosianum.* ID.

(t) Id est, Ab A. D. 395. ID.

(v) De *Telonariis* vid. *Glossarium.* ID.

(x) De *Praepositis* his *thesaurorum* mox. ID.

(y) De

(y) De *Præpositis baphiorum*, mox. *ID.*

(z) De *Procuratoribus Gynæceariorum*, mox. *ID.*

(aa) De *Procuratorib. Monetariorum*, mox. *ID.*

(bb) Puta *Præpositi Barbaricariorum*, siue *Argentariorum*, de quibus mox. *ID.*

(cc) Comitis S. L. *ID.*

COMMENTARIVS.

HONORII hæc *secunda* iam *hoc titulo* Reliquorum Indulgentia est: data A. D. 401. non vni prouinciæ adstricta, sed plenaria, per totam Præfecturam, cui Andromachus, ad quem hæc *lex* data est, præerat: Neque tamen plenissima & absoluta, verum sub trium διαςημάτων, & sic vt dicam, Epocharum distinctione; Nempe plenam omnium Reliquorum cuiuscunque generis Indulgentiam ad primum suum vsque Consulatum, id est, ad A. D. 386. vsque, concedit *hac l.* Honorius: hæc prima Epocha est. Atenim secunda epocha est nouennii, ab A. D. 386. ad annum vsque 395. seu *Olybrii & Probini* Consulatum, quo is patre mortuo imperare cœ- p. 197. pit. Huius vero temporis & epochæ Exactionem suspendi iubet, breuesque *nominatarios*, vel potius *notorios*, reliquorum referri, vt iis visis non iam in commune Indulgentia tribuatur, verum iis sigillatim consulatur, qui iusto remedio egent, in defectis & inopibus; contra idonei Reliqua soluere cogantur. Postrema Epocha est sexennii, & quod excurrit ab An. D. 395. seu initio Imperii sui ad præsentem annum 401. Huius vero temporis Reliqua solui eorumque solutionem *accelerari* iubet.

Hæc summa est *huius leg.* sententia, quæ variis Ampliationibus constat, singularibusque obseruationibus scatet.

Primo quidem quod Temporum & Epocharum characterismum attinet, notandi sunt hic Consulatus, & INDICTIONES his respondentes: & tres quidem: Nempe *Indictio XV.* componitur cum primo Honorii Consulatu, id est, A. D. 386. cum tamen in *Chronico* Marcellini, & *Alexandrino* Indictio XIV. cum eo consulatu componatur: Item *Indictio prima* hic componitur cum Anno 387. cum tamen in *prædictis Chronicis* Indictio XV. componatur cum eo Anno: Tandem hic Consulatus Olybrii & Probini, id est A. D. 395. componitur cum Nona Indictione; cum tamen componatur in *prædictis Chronicis* cum Octaua Indictione. Et sic vbique hic vna Indictione anteuertit: De quo *suo* iam *loco* semel dixi.

Secundo notanda *Titulorum* diuersitas, ex quibus fisco quid debebatur, & sic debitorum publicorum species. Eæque duum generum: alii scil. canonici & *generales* tituli sunt, vt vocantur *l. 9. inf.* quæ scil. communiter & canonico titulo passim ab omnibus inferebantur: iique vel ad Præfectos Prætorio pertinebant, seu arcæ Præfecti Prætorio inferebantur, vt *l. 6. 9. 16. & vlt. hoc tit.* vel ad Largitiones Principis. Denique erant vel annonariæ functiones, vel largitionales tituli, *l. 14. infra.*

Tertio notandum, *chartas* debitorum seu Breues Reliquorum apud quatuor hominum genera fuisse: Primum apud *Tabularios* ciuitatum, de quibus plene dixi ad *l. 1. sup. de Tabulariis, lib. 8. tit. 2.* Hi scil. circa rem tributariam occupati, teste etiam Sidonio *lib. 4. ep. 11.* chartas seu chartulas publicas seu ratiocinia publica tractabant, nominaque debitorum prodebant: *l. 2. & l. vlt. sup. de Tabular. l. 8. sup. de fil. mil. apparit. l. 16. sup. de exactionibus.* His quippe primum quadrimenstrui Breues tributorum publicabantur: *l. 27. inf. de Susceptoribus*, exactionis libri tradebantur, Interpres ad *leg. 1. inf. de censu.* Deinde ipsi exactoribus dabant Breues, neque exactores ante conuenire poterant debitores: *l. 1. supr. de exactionib.* Secundo chartæ debitorum erant apud *officia Iudicum*, seu Rectorum prouinciarum. Tertio erant apud *officium Palatinum*, id est, Comitis S. L. a quo procedebant seu promanabant Quadrimenstrui Breues: Tandem erant apud *Discussores*, qui scil. in id mittebantur, vt manifestos debitores seu Reliquatores ad solutionem cogerent, *l. 21. inf. quorum appellat.* de quibus suo *tit. supra, de Discussoribus.*

Quarto obseruandum iuberi chartas omnes debitorum seu Reliquorum vndique in medium congregatas palam flammis aboleri: de quo more dixi plene ad *l. 2 sup.*

Quinto notandum, quod de *Nominatoriis* Breuibus dicitur: qui quidem ita describuntur, Breues qui ab Officiis ordinariorum Iudicum, id est Rectorum prouinciarum conscribebantur, mox transmittebantur: quibus aperte designabatur, quæ penes Minuscularios, quæ penes Curiales debita seu reliqua essent, quæque in defectis domibus habebantur. Sunt qui *Notarios Breues* hic substituunt, quæ alias Notariæ, vel Notoriæ, de quibus alibi. Tentet quis etiam Commonitorios Breues. Commonitorium ita quoque est secundum *Gloss. Nom.* ἐπιςολὴ ϛρατιωτικὴ ἀποςελλομένη εἰς χώρας: denique omnis charta ex qua fides alicuius rei petitur: de quo dixi plene ad *l. 2. sup. si certum pet. de suffrag.* & *l. 27. sup. de erog. mil ann.* Nisi denique malit quis, Nominatorios Breues, quibus nomina continebantur seu exprimebantur eorum, penes quos reliqua residebant.

Sexto notanda duo *Exactorum*, vel *Susceptorum* genera: nempe Minuscularii & Curiales. *Minuscularii* sunt speciales & minimi tributorum Exactores, *Collecteurs particuliers*: a minusculo, quod ἐλάττον: vnde & minuscula præmia, Imperatores & Tyranni minusculi apud Historiæ Augustæ Scriptores, & similia passim. Augustinus *lib. 7. de ciuitate Dei, c. 4. Ridemus*, inquit, *cum Deos videmus partitis inter se operibus distributos tanquam* MINVSCVLARIOS *vectigalium conductores.* Alio tamen hic sensu Minuscularii, etsi proximo, accipiendi quam apud Augustinum: nam postea demum *vers. eos*, de Conductoribus vectigalium agitur, in veteri Gloss. *Vectigal minusculum*: De Curialibus susceptoribus tributorumque Exactoribus *suis titulis.*

Postremo loco & capite agitur de PERSONALIBVS, vt vocantur, debitis, quæ generalibus, de quibus

bus *sup.* opponuntur: ad quos etiam *huius leg.* Indulgentia reliquorum porrigitur. Personalia sunt ea, quæ non ab omnibus prouincialibus communiter & canonico titulo largitionibus seu fisco debentur, verum a personis quibusdam tantum seu a certo personarum genere, quæ sacri Ærarii res tractabant. Alii sunt apud Spartianum *in vita Adriani cap. 7.* priuati debitores, id est priuatæ rei Principis debitores, conlatores priuati & patrimoniales, *l. 9. inf.* nam pro eo Dio, & post eum Zonaras, ὀφείλοντας τῷ βασιλικῷ dixit, & opposuit, τῷ δημοσίῳ ὀφείλοντας: In quo tamen Scaliger parum sibi cauit. In hoc vero censu personalium debitorum septem numerantur. Primo *Conductores portuum & vectigalium*, id est portuensium vectigalium & portoriorum, quæ scil. in portubus pro mercibus professis & transuectis exiguntur: de quibus peculiaris *titulus sup. lib. 4. t. 12. de vectigalibus & commissis*: vid. & *l. 3. sup. de immunitate concessa*: denique Exagogicum & Isagogicum intelligit. Secundo inter personales debitores memorantur *Publicani & Telonarii*, qui scil. vt ait *lex 2. sup. de Veteranis*, agentibus, id est, negotiatoribus in nundinis & emporiis imminebant, & ab his ob proponendas merces quid exigebant, Publicani & Telonarii iidem. Sequentes personales debitores per Occidentem hic subiiciuntur: *Præpositi Thesaurorum*, de quibus in *Notitia Imperii* sub Comite S. L. *fol. 141.* vbi 12. huiusmodi Præpositi memorantur, & inter alios quatuor per Gallias: puta *per Gallias Lugdunenses, thesaurorum Arelatensium, Nemausensium, Triberorum*: Alioquin Præpositi Thesaurorum Philippopoli meminit Basilius *ep. 264.* siu. *ep. 237. edit. Benedictin.* Comitis Thesaurorum per Thracias Amm. Marcellinus *lib. 29. cap. 1.* Item, *Præpositi Baphiorum*, vel potius *Procuratores*; de quibus *Notitia Imperii*, vbi per Occidentem sub Comite S. L. *d. f. 141.* nouem huiusmodi memorantur, & duo nominatim intra Gallias: puta *Baphii Telonensis*, & *Baphii Narbonensis*. Quid autem Baphia sint, ostensum, *lib. 10.* nempe officinæ fucandæ seu tingendæ purpuræ. P. 198. Item *Procuratores Gynæceariorum*, seu *Gynæciorum*: de quibus eadem *Notitia Imperii d. f. 141.* vbi per Occidentem memorantur 17. & in his sex per Gallias, puta *Arelatensis Gynæcii, Lugdunensis, Remensis, Tornacensis, Triberorum, Augustoduni*. Quid autem Gynæcium sit? dictum *libro Decimo, suo titulo*. Item *Procuratores Monetariorum*, vel *Monetarum*, de quibus eadem *Notitia d. f.* vbi sex huiusmodi per Occidentem memorantur, & in his tres per Galliam, *Procurator monetæ Lugdunensis, Arelatensis, Triberorum*. Tandem generaliter indicantur *cæteri*, *quos in chartis suis officium Palatinum custodiebat*: quibus verbis comprehenduntur quoque Præpositi Barbaricariorum siue Argentariorum, cuiusmodi memorantur in *Notitia* Arelatenses, Remenses, Triberorum: Quæ quidem exempla tanto lubentius commemoro, quod Andromachum, cui hæc *lex* inscribitur, Præfectum Prætorio Galliarum fuisse ferme conjicio.

Et adeo quidem his omnibus indulgentiam præbet Honorius, vt etsi huius indulgentiæ tempore non ipsi amplius superstites sint; verum hæredes eorum, etiam his hanc Indulgentiam proficere velit, Non est scil. ab hæredibus exigendum, quod ab ipsis qui contraxerunt peti non potest.

IV. (a) Idem (b) AA. Theodoro PF. P. (c)

AB omni intra *Italiam* iugatione (d), quam munere Annonariæ functionis absoluimus, etiam Glebalem pensionem iubet Serenitas Nostra remoueri. Dat. Id. Septemb. Med. (e) Basso & Philippo Coss. [408.]

(a) Abest & hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) Reponendi hi Impp. HONORIVS & *Theodosius*; vid. *Consularia Theodos.* ID.
(c) *Theodorus* sub Honorio Imp. PP. *Italiæ* scil. vt vel ex hac ipsa *leg.* liquet. ID.
(d) *Iugatio*, id est possessio seu iugorum modus; de quo dixi iam ad *l. 15. sup. de annona & trib.* ID.
(e) Mediolanum scil. post Stiliconem Rauennæ interfectum X. Kal. Septembris, id est fine superioris mensis Ticino digressus Honorius, sese contulit; vide *Consularia Theodos.* ID.

COMMENTARIVS.

ITALIÆ Indulgentiam quandam tribuit *hac leg.* Honorius Anno D. 408. & plenissimam quidem. Eam quippe absoluit & ab Annonariæ functionis munere, & a Glebali pensione seu præstatione. A munere, inquam, annonariæ functionis, id est ab Annonis & speciebus annonariis, quas scil. Itali præstabant possessionum seu Iugationum suarum nomine, in speciebus videl. annonariis seu Cellariensibus: de quibus *l. 16. inf.* Id enim est *h. l.* & *l. 14. inf.* annonaria functio: Opponitur scil. ea diserte in *d. l. 14.* titulis largitionalibus: id est, iis, quæ in Largitiones Principis referebantur, nempe in auro, argento, ære, & cæteris huiusmodi speciebus; de quibus *l. 9. infr. h. t.* Rursum opponitur annonaria functio *hac l.* glebali pensioni: *Glebalis pensio* est, quam Senatores in auro glebæ seu possessionum suarum nomine præstabant; de qua fuit *sup.* peculiaris *titulus lib. VI. tit. 2. de Senatorib. & glebali conlatione*; Proinde hæc Honorii mens est, remittere se per Italiam, non tantum aliis possessoribus annonariam specierum cellariensium functionem, verum etiam remittere se Senatoribus quoque glebalem auri pensionem. Quare iam non audio, qui aliter hic interpretati *Glebalem pensionem* præstarent; Neque quicquam eos iuuat Aurelii Victoris locus: Nam & eo ipso loco Victor nonnisi vnicam parti Italiæ tributorum seu functionis & pensionis speciem impositam solito tamen grauiorem memorat. Nempe ita res est, parti Italiæ sub illa Tetrarchia, quam memorat peculiaris annonariæ functionis modus impositus fuit, quo scil. exercitus & Imperator, qui semper aut maxima parte in ea Italiæ parte aderant, ali

ali possent; vnde & *Annonariæ Regiones* illæ procul dubio dictæ, a peculiari videl. illa annonaria seu specierum Cellariensium functione. Et vero de hac ipsa Italiæ parte *hanc ipsam leg.* accipio, quæ hac tempestate quandoque speciali *Italiæ* appellatione designabatur, de quo dixi semel plene ad *l. 6. sup. de annona & trib.*

Vt id de *hac l.* sentiam, præter iam dicta, facit & ipsa horum temporum ratio, & huius Italiæ partis status. Nempe quod Zosimus luculenter ostendit, & biennio superiore, & his ipsis Consulibus *Basso* & *Philippo*, Radagaiso & Alarico ab Italiæ ingressu propulsando, ingentes per eam Italiæ partem exercitus positi fuerunt, easque Italiæ partes perreptauere, ipso etiam Honorio & ducibus Stilicone & Saro, in ea Italiæ parte cum exercitu consistentibus, in quo sane tractu erat Ticinum, Rauenna, Bononia, Mediolanum, quarum ferme ideo frequens hac in re mentio apud Zosimum. Quare, cum Stilicone ipso superstite, ea quam dixi ratione, pars illa Italiæ cum maxime afflicta attritaque fuisset, paucos ante dies Stilicone Rauennæ interfecto, Honorius *hac leg.* (quæ sane prima *hoc Codice* post Stiliconis cædem eius constitutio occurrit,) Italiæ parti illi hanc Indulgentiam dederit.

Illud obscurum, num Honorii hæc Indulgentia sit præteriti temporis seu Reliquorum: an vero in futurum, quasi Italiam quam dixi in futurum liberet ab annonaria functione & glebali conlatione. Quod mihi vero similius fit: quasi non sufficiente ea iam istis functionibus, vtpote non hostium quidem incursione vastata, verum hostium metu ab ingenti exercitu adesa: Deinde apertis *huius l.* verbis, ABSOLVIMVS, inquit, *munere Annonariæ functionis*; item, *glebalem pensionem* REMOVERI. Quæ formulæ sane indulgentiam in futurum indicant.

P. 199.

V. (a) Imp. (b) HONOR. & Theod. AA. Honoratis, & Possessoribus per *Africam*.

RELIQVORVM ex fiscalibus titulis cuncta debita Nostræ Mansuetudinis indulgentia subsequatur (c) &c. Dat. VII Kalend. Decemb. Post (d) Conf Honor. VIII. & Theod. III. AA. [410.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* Πρωθύστερον vero hic admissum ab *huius Codicis* Conditoribus: hæc enim *lex* sexta tempore posterior est. *GOTHOFR.*

(b) Scribendum hic *Idem AA. ID.*

(c) Id est prosequatur; & sic, Reliqua omnia indulgemus. *ID.*

(d) Id est Anno Dom. 410. *ID.*

VI. (a) Idem AA. Macrobio (b) Proconf. Afric.

CONSIDERANTES, *Africæ* deuotionem (c) vsque in initium *Fusionis* (d) *Quintæ* (e), vniuersa reliqua, quæ tam ad Arcam (f) Sublimium Potestatum (g), quam ad Largitiones (h) pertinent, relaxari præcipimus. Priuatæ quoque rei (i) debita similiter relaxamus: chartis (k) abolitis, quibus debita publica continentur. Dat. VII. Kal. Iul. Rau. Varane CONS. [410.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* Anteuertere porro, vt dixi, debuit hæc *lex* superiorem. *GOTHOFR.*

(b) *Macrobio* huic Procof. Africæ vnica hæc *lex* inscripta *hoc Codice* occurrit: videri possit hic idem cum Macrobio, qui Vicarius Hispaniarum fuit A. 399. 400. vt docet *lex* 15. *inf. de paganis*: *lex* 61. *sup. de cursu publ.* Forte etiam idem ille, qui & Præpositus S. Cubiculi fuit, duodecimo post *hanc l.* anno, id est A. 322. vt docet *lex* 1. *sup. de Præpos. S. Cubiculi*: quique Saturnalium & nonnullorum aliorum Scriptor est. *ID.*

(c) De hac *Deuotionis* voce v. *Gloss. Theod.* & quæ mox dicam. *ID.*

(d) *Fusio*, pro Indictione: quod Cuiacius primus animaduertit; de quo mox. *ID.*

(e) Id est vsque in initium A. D. 408. de quo mox. *ID.*

(f) De hac *Arca*, & titulis, qui ad Arcam PPo. pertinent, sunt præterea *hoc titulo* quatuor *leges*: puta *lex* 3. *sup. l.* 9. 16. & *vlt. inf. b. t. ID.*

(g) *Sublimium* Potestatum, id est Præfectorum Prætorio. *ID.*

(h) *Largitiones*, sacras scil. quæ sub Comite S. L. erant v. & *l.* 3. *sup. ID.*

(i) Quæ sub Comite R. P. erant. *ID.*

(k) De hoc *Chartarum* abolendarum more & iussione, in Indulgentiæ concessione, fidem faciunt *tres* insuper huius tituli *leges*: puta *lex* 2, 3. *sup.* & *lex* 14. *inf.* de quo dixi semel ad *l.* 2. *sup. b. t. ID.*

COMMENTARIVS.

AFRICÆ prouinciæ Proconsulari duæ hæ Indulgentiæ tribuuntur ab Honorio eodem Anno 410. In quibus collocandis πρωθύστερον admissum est ab *huius Codicis* Conditoribus. Et causam huius Indulgentiæ Africæ Proconsulari a se datæ prodit Honorius his verbis: *Considerantes*, inquit, *Africæ deuotionem*, Quo *Deuotionis* verbo quid Honorius intelligat, videndum est. Putet igitur quis indicari canonis Vrbicarii, ad vsum videl. & annonam vrbis Romæ, collationem: quandoquidem notum est, Africam nutriculam fuisse vrbis Romæ: notum & *Deuotionis* verbo subinde *huius Codicis* constitutionibus deuotionem circa tributorum illationem exaudiendam: quod Glossæ Theodosianæ ostendunt. Et tamen Deuotionem Africæ aliam huius temporis peculiarem ab Honorio indicari censeo: qua videl. Africa in obsequio Imperatoris Honorii stetit, aduersus Attali Tyrannidem: de qua accipienda quoque est *lex pen. & vlt. sup. de Indulg. criminum:* quo etiam respicere puto *l. 1. sup. de terris limitaneis:* & *l. 51. inf. de hæreticis.* vt & *l. 2. sup. de littorum & itin. custod.* Historia sic habet: Cum Alaricus Gothorum R. ad vrbem Romam cum exercitu ageret, Attalus Præfectus Vrbis Romæ, volente Alarico, a Romanis Imp. factus fuerat. Inde pars magna Italiæ eum pro Imperatore agnoscere coacta. In Africa spes vtrimque: & prout ea in alterutrius fide & deuotione maneret, ita summa rerum eo inclinatura videbatur: & si ea Attalo cederet, Honorius imperio cessurus & ad Theodosium Iun. in Orientem fugiturus erat. Quare eo conatus vtrimque verti: & quidem Alaricus suadere Attalo, vt idoneas copias in Africam & Karthaginem mitteret, quarum scil. opera Heracliano Comiti Africæ (cui inscribitur hoc ipso Anno *lex 51. inf. de hæreticis.*) qui partes Honorii sectabatur, imperium abrogaret; Verum Attalus facile se Carthagine & Africa potiturum ratus, posthabito Alarici consilio cum paucis copiis militare in Africa imperium Constantino tradidit; verum Constantinus ille in Africa ab Heracliano interfectus: Post hos irritos missi ab Attalo Ducis in Africa conatus, Iouius Attali Præfectus Prætorio, aliquandiu quidem, Barbaros ad gerendum aduersus Heraclianum bellum mitti oportere censebat; Interea tamen Honorii causæ fauere cœpit, & Attalum apud Alaricum inconciliare non desiit; irritis etiam spebus Attali in Africa, qui cum pecunia tantum quosdam in Africam miserat, vt ibi rebus succurrerent. Interea Heraclianus ex Africa ad Honorium pecuniam misit ingentem, vnde militum beneuolentiam Honorius sibi conciliauit: sed & idem Heraclianus portus & littora Africæ præsidio multiplici vallauit, quo pertinet quoque *lex 1. sup. de terris limitaneis:* denique idem annonam ex Africa ad Vrbem Romam ne subueheretur sedulo cauit; vnde ingens fames Romæ exorta. Itaque Senatus iam ferme omnis censere, vt Barbari cum Romanis militibus in Africam mitterentur, eorum præfectura Drumæ tradita; quod soli ferme Attalo displicuit. Mox itaque imperium ab Alarico Attalo abrogatum. Quæ omnia memorant Zosimus *lib. 6. cap. 7. & sqq.* Sozomenus *lib. 9. cap. 8.* Socrates *lib. 7. cap. 10.* Hæc igitur illa est *Africæ deuotio*, quam Honorius hic intelligit (quo ipso elogio eam hoc ipso Anno 410. prosequitur in mandatis Marcellino Karthaginem misso ad collationem, datis *pag. 5. & 259.* siue *pag. 1051. & pag. 1147. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.*) qua motum se hanc debitorum indulgentiam tribuere profitetur; Ea vero talis est; Vt *l. 6.* omnium Reliquorum Indulgentiam ei concedat, vsque ad initium A. D. 408. quam *quintæ fusionis initium* vocat, de quo mox plura. Omnium, inquam, Reliquorum, quæ triplicis generis erant, puta pertinentium vel ad arcam Præfectorum Prætorio (de qua fuit quoque *lex 3. sup.* eritque *lex 9. 16. & vlt. inf. h. tit.*) vel ad sacras Largitiones, vel denique ad res Principis priuatas. Nempe triplex hæc collationis species fuit; pars, in vsus Præfecti Prætorio (quæ ἀπὸ ἐφορείας βασιλεία fuit) pars in publicos vsus, pars in principis, de quo plenius ad *leg. 9. inf.* Cæterum cum ad Africam *hæc lex* pertineat, huc respiciunt sub Comite S. L. *in Notit. Imper. fol. 140. 141. Comes Titulorum Largitionalium per Africam, Rationalis summarum Africæ, Procurator Gynæcii Carthaginensis Africæ, Procurator Basiorum omnium per Africam.* Item sub Comite R. P. *fol. 144. Rationalis rei priuatæ per Africam, & Rationalis rei priuatæ fundorum domus diuinæ per Africam.* Et hæc quidem *lege 6.* primum concessit Honorius: Atenim *l. 5.* postea pleniorem Africæ Indulgentiam concessit; nempe Reliquorum ex Fiscalibus titulis omnium in præsens vsque tempus.

Duo supersunt in *l. 6.* obseruanda. Primum est de *Chartarum abolendarum* more, vbi Indulgentia concederetur, de quo iam plene dictum ad *leg. 2. sup.* Secundo notandum quod Cuiacius primus animaduertit *fusionem* pro Indictione vsurpari a consequenti antecedens: nam & ita *fusio* de ipsa Illatione publica vsurpatur *in l. 27. §. 3. D de vsufructu & quemadmod.* & in *Glossis* Philoxeni, *Fusio* εἰσφορά, δημοσίων; (a) & mox, *Fusiones*, Συντέλειαι, εἰσφοραί: *Fundere* scil. est *erogare*; Q. Seren. Sammonicus *de Medicina cap. 29. vers. 8.*

— frustraque immensa nomismata fundes

vnde & *effundere*, pro *fundere*, & *Refusio* possessionum, Ambrosio, *in Apologia Dauidis, cap. 8.* Ex hac interim *Fusionis* voce apparet, vnde *Indictionis* nomen, quoue item sensu inditum fuerit: nempe *Indictio*, ab antecedente: *Fusio* vero, a consequente: vnde simul liquet, quam ioculares sint Cedreni *in histor. Compend. pag. 171. Edit. Venet. inter Script. R. B.* & Hesychii Illustrii, apud Constantinum Porphyrogen. *de themat. lib. 2. them. 8.* rationes nominis *Indictionis:* quasi *Inactio*, a pugna actiaca, vel quasi, *Indicatio.* Clare enim hinc constat, a collatione tributaria hanc appellationem desumptam. Hinc & Græcis ἐπινέμησις, *Indictio. Distributio* apud Palladium *in dialogo rerum gestarum Ioannis Chrysostomi*: quomodo & apud Codinum *de originib. Constantinopol.* interpres δευτέραν ἐπινέμησιν, *secundam distributionem* vertit. Ἐπινέμησις est *indictio*, & quidem tributorum, quæ fit per distributionem,

(a) Rectius δημοσίων; quod placet CL. DV FRESNE *in Glossar. voc. fusio.*

butionem, peræquationem. Nam Baronii error est, qui id ad distributionem militaris annonæ referebat, vt & Scaligeri, qui ad distributionem seu largitatem Principis. Denique videre est, Indictionum harum mentionem fieri, cum de re tributaria agitur: quod ostendunt non tantum nouem *huius tituli* constitutiones, verum etiam reliquæ: puta *lex II. sup. de iure fisc. lex II. de cursu publ. l. vn. de classicis: l. 14. de nauicul. l. 18. de susceptor. l. 3. de equorum conlat. l. 33. de annona & trib. l. vlt. de conl. don. l. 173. inf. de decurion.*

Ex *eadem* interim *l. 6.* collata cum *l. 9* & *16. inf.* apparet, veram esse obseruationem, Africæ proconsularis indictiones Orientalibus vna deductiores esse; quod etiam ostendet *lex 8. inf. h. t.* Vt proinde Africæ Proconsularis Indictionum initium consurgat ab A. D. 314. cum Orientales consurgant ab A. D. 313. quod posterum ex *Chronico Alexandrino* diserte liquet. Causam quis non aliam putet; quam quia Anno demum 313. Proconsularis Africa in Constantini M. potestatem venit, post missum videl. eo Maxentii Tyranni caput; vt proinde a sequente demum Anno Africæ Proconsularis Indictionum initium consurgat. Sane cum de Maxentii in Africam impotenti dominatu liqueat ex incerto Rhetore Gallicano, Panegyrico octauo, *cap. 16, & 25.* & Zosimo *lib. 2. cap. 12.* item liqueat ex eodem Zosimo, Karthaginenses 40. millia militum Maxentio aduersus Constantinum M. præbuisse. Sane Nazarius *altero panegyrico cap. 32.* non illico aut placide Africam sub imperium Constantini venisse ostendere videtur, imo turbide aliquid egisse. Imo serius adhuc *Africæ diœcesis* in obsequium Constantini venisse videtur: Quandoquidem duodecimam Indictionem Honorius Anno D. 401. de diœcesi Africana agens, *l. 3. sup. de equorum conlat.* tribuat, quæ alias in Oriente decima quarta, vt ex *Chronico* Marcellini, & *Alexandrino* liquet. Verum Africam citius ad obsequium Constantini M. venisse cum aliis argumentis liquet, tum ex frequentibus statim A. 313. ad Anulinum PC. Africæ, deque eo & ad Cæcilianum, Constantini M. epistolis & constitutionibus: quarum mentio apud Eusebium *lib. 10. c. 5. 6. 7.* Augustinum *ep. 68.* siu. *88. edit. Benedictin.* de quo dicam ad *l. 1. inf. de Episcopis.* Quare istam Indictionum differentiam per Italiam & Africam inde processisse puto, quod Constantinus in potestatem suam iis redactis, serius nonnullis tributa *indicere*, & ad tributorum collationem eas vocare instituit; prout videl. afflictæ magis vexatæque a Maxentio fuerant. Hinc igitur statim vt Italia potitus Constantinus A. D. 312. (*b*) ad collationem eam vocauit: contra Africam Proconsularem nonnisi ab A. D. 314. Diœcesin Africæ, nonnisi ab A. D. 315. Indulgentia videlicet æque eo concessa. Quo pertinere videatur vetus Constantinianea Inscriptio, Emeritæ in Hispania apud Gruterum *CLIX. 4.*

IMP. CÆS. FLAVIVS
CONSTANTIN. AVG.
PACIS. ET. IVSTITIAE
CVLT. PVB. QVIETIS
FVND. RELIGIONIS
ET. FIDEI. AVCTOR
REMISSO. VBIQVE
TRIBVTO. FINITIME
PROVINC. ITER
RESTAVR. FECIT
CXIIII.

(*b*) Consule ANT. PAGIVM *in Critic. ad Annal. Baron. an. 312. num. 24.*

VII. (a) Idem AA. Ioanni PF.P. (b)

P. 801.

CAMPANIÆ, *Tusciæ, Piceno, Samnio, Apuliæ, Calabriæ, sed* & *Brutiis*, & *Lucaniæ*, ex omni præstationis modo, quem antiqua sollemnitas (c) detinebat (d), quattuor (e) partes iubemus auferri: ita, vt ex *Indictione Decima* (f), quinque annorum Indulgentia contributa (g), partem (h) soluant publicæ functionis. Ad reparationem sane cursus, intra indulgentiæ tempus quidquid fuerit postulatum, id solum conferri censuimus. Dat. VIII. Id. Maii, Rauen. Lucio V. C. CONS. [413.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* non indicari *l. 14. inf.* ad eam probabo. *GOTHOFR.*

(b) *Ioannes* Præfectus Prætorio, Italiæ scil. sub Honorio Imp. vt vel ex prouinciis Italiæ hic expressis apparet: v. de eo plura in *Prosopogr. ID.*

(c) *Antiqua solemnitas*, est antiquus præstationis modus. *ID.*

(d) *Detinebat*, id est, continebat. *ID.*

(e) De quinque. *ID.*

(f) Id est Consulatu Varanæ, A. D. 410. *ID.*

(g) *Contributa*, id est in vnius anni præstationem reducta: quinque annis pro vno computatis. *ID.*

(h) Quintam e quinque, seu vnam. *ID.*

COMMENTARIVS.

ITALIÆ prouinciis, quæ hic enumerantur, octo, puta *Campaniæ, Tusciæ, Piceno, Samnio, Apuliæ, Calabriæ, Brutiis, Lucaniæ*, Indulgentiam quandam tributorum tribuit *hac leg.* Honorius Imp. quæ Sexta iam est ex Honorianis Indulgentiis *hoc titulo.* Indulgentia vero isthæc est, quod quintam tantum partem veteris & solemnis præstationis, eas prouincias inferre velit: & sic integri quinquennii, quod curre-

currere cœpit ab Anno Dom. 410. ad Annum vsque 414. vnius Anni tantum solutionem præstare: cuius quinquennii dimidia & vltra pars iam huius Indulgentiæ tempore effluxerat: Data enim est hæc *lex* mense Maio Anni Domini 413. Quæ quidem singularis Indulgentiæ species est, partim in præteritum, partim in futurum: sic vt, quomodo hæc ipsa *lex* loquitur, *quinque annorum Indulgentia contributa*, seu quinque annis in vnum collatis, vnius tantum anni canon seu tributum soluatur. Cum qua quinquennali Indulgentia misceri nolo Quinquennales Indulgentias quinque annorum continuorum, quæ ab Imperatoribus nonnullis tributæ: qualis est Constantinianea, de qua Eumenius *Gratiarum actione Flauiensium nomine cap. 13.* Et id quidem primo loco *hac leg.* obseruandum.

Secundo notandum, hanc Indulgentiam esse generalem omnium titulorum; *Ex omni*, inquit, *præstationis modo quem antiqua solemnitas destinabat:* Et mox, *publicæ functionis*. Quo etiam argumento inter alia liquet, *legem 14. inf.* non *hanc leg.* intellexisse. Et sane exceptio quoque vnius cursus publici *fine leg.* id euidentissime demonstrat.

Tertio igitur loco notandum, ab hac Indulgentia *Exceptionem* quandam proponi ab Honorio: quæ forte etiam indicatur *initio, l. 12. inf.* Nempe enim cursus publici reparationem excipit; de qua cursus publici reparatione *leg. 34. 42. sup. de cursu public.* vid. & *l. 4. sup. de murileg.* ad quam quidquid postulatum fuerit, integre conferri vult: Vnde apparet hinc quantus cursus publici fauor fuerit: vt a generali indulgentia exciperetur: de quo plene suo titulo: inde, quantopere cursus publicus per illas Italiæ prouincias hoc tempore concidisset.

Nunc de duobus videndum est circa has prouincias. Et primo quidem, quod Quartum hic est, quænam ratio fuerit Honorio huius Indulgentiæ illis prouinciis tribuendæ, harum prouinciarum scilicet, deuastatio per Gothos scilicet, & ante, & post captam ab Alarico seu Gothis Romam: ac maxime post alteram Vrbis Romæ irruptionem, quæ contigit extremo Anno Domini 409. attritæ illæ prouinciæ maxime fuerunt. In genere de Italiæ & Vrbis solo *l. 20. sup. de tironibus.* De *Piceno* Zosimus *lib. 5. cap. 37. lib. 6. extremo:* de *Tuscia*, Rutilius Numatianus *lib. 1. Itinerar. v. 40.* De *Campania*, testis idem Honorius, *l. 12. inf. hoc tit.* & de Nolana nominatim vrbe Augustinus *lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 10.* de *Campania* iterum, *Lucania*, *Brutiis*, & metropoli eius Rhegio, Zosimus *lib. 6. cap. 10.* vbi perperam Βρεττανία, pro Βρεττία legitur, & Olympiodorus, *apud Photium Cod. LXXX. pag. 182. Edit. Schotti*, & *Tom. I. Script. Rer. Byzant. pag. 147. ed. Venet.* Philostorgius, *lib. 12. c. 3.* Paulus Diaconus, seu historia miscella *lib. 13. pag. 91. Tom. I. Script. Rer. Ital. Anton. Murator.* Palladius dialogo 13. Iornandes *Geticis c. 30.* vbi tandem etiam Alarichus, in *Siciliam* traiicere cogitans, mortuus est. Post quam Vrbis Romæ Italiæque prouinciarum illarum vastationem, Alaricique mortem, vt Romæ instaurandæ, ita & prouinciis illis subleuandis Honorius incubuit: de quo dixi ad *Philostorgium lib. 12. c. 5.* Id quod omnino huic tempori congruit, Anno Domini 413. & 414. vt *ibidem* ostendi. Hæ inquam octo prouinciæ a Gothis tum vastatæ; interea dum Honorius in Flaminia (quæ Piceno proxima) Rauennæ hæreret: eaque prouincia cum Venetia, Æmilia & Liguria iam antea primo Gothorum impetu Anno Domini 408. & secundo Romam procinctu 409. deuastatæ fuissent; de quo vid. Zosimum *lib. 5. cap. 37. lib. 6. cap. 10. 11. 12.*

Hinc igitur iam patet (quod Quintum) quo nexu seu vinculo inter se hæ octo prouinciæ hic cohæreant: non quasi ex his peculiaris tum *diœcesis* constaret: verum quia in Italiæ vrbisque solo constitutæ, per Gothos, post alteram vrbis Romæ irruptionem, deuastatæ fuissent. Ergo communione *mali* inter se sociatæ, non peculiaris diœceseos vinculo, P. 202. seu compage deuinctæ. Vnde iam conficitur, has prouincias non ideo nunc hic coniungi, quod peculiarem illæ *Vicarii* vrbis diœcesim constituerent; quando neque *Valeria* hic numeratur, quæ certe sub Vicario Vrbis Romæ pariter fuit, vt discimus ex *leg. 5. sup. quibus equorum vsus*, & ex *Notitia fol 149.* neque tres præterea prouinciæ seu insulæ *Sicilia*, *Sardinia*, & *Corsica*, quæ & ipsæ sub Vicario V. R. erant eadem *Notitia* teste *fol. cit.* Ac multo minus has prouincias cum *Vrbicariis* regionibus easdem fuisse: atque adeo non *hanc leg.* indicari *l. 14. inf. hoc tit.* de quo ad *eam leg.* plura. Et alioquin diuersam harum prouinciarum enumerationem fieri, detractis vel additis aliis videmus: veluti apud Trebellium Pollionem in *v. Tetrici: Correctorem*, inquit, *totius Italiæ fecit, id est, Campaniæ, Samnii, Lucaniæ, Bruttiorum, Apuliæ, Calabriæ, Etruriæ, atque Vmbriæ, Piceni & Flaminiæ, omnisque annonariæ regionis.* Absimilis etiam Notitia Italiæ prouinciarum, quæ continetur, *l. 27. inf. de appellat.* Absimilis expressio prouinciarum Italiæ in Synodo Sardicensi apud Athanasium *Apol. 2. pag. 756. Tom. I. Oper. Edit. Colon. siu. Lipſ. apud Weidm.* & ipsum Athanas. *ad solit. vit. ag. pag. 827. Tom. I. ed. cit.*

VIII. (a) Idem AA. Seleucho PF. P. (b)

NAVICVLARIIS intra *Africam* (c), ex *Quartadecima* (d) *Indictione* Consulatus Valentiniani Aug. III. (e) & Eutropi, V. C. vsque ad *Indictionem Quartam* (f) Consulatus nostri septies (g), & TheodosI iterum, omnia reliqua indulgemus. Dat. III. Non. April. Rau. Constantio & Constante Coss. [414.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. *GOTHOFR.* Data autem hæc lex ab Honorio occasione *Vicennalium* suorum, quæ in hunc annum incidunt. Vid. PAGIVM *in Critic. ad Annal. Baron. h. a.* & *Chronolog.* *RITTER.*

(b) *Se-*

(b) *Seleucbus* sub Honorio Imp. Præfectus Prætorio Italiæ scilicet : in qua Præfectura, & Africa fuit. v. *Prosopogr.* GOTHOFR.

(c) Proconsularem. *ID.*

(d) Imo *prima* ea vocatur *l.* 3. *sup.* *ID.*

(e) Id est A. D. 387. *ID.*

(f) Imo *quinta* ea vocatur *l.* 9. 10. *inf.* *ID.*

(g) Id est A. D. 407. *ID.*

COMMENTARIVS.

AFRICÆ *Nauiculariis* Vicennalem omnium Reliquorum Indulgentiam Honorius ab Anno D. 387. ad Annum 407. tribuit, hac Constitutione, quæ SEPTIMA est Honorii Indulgentiarum *hoc titulo:* Anno D. 414. Nempe vt cœteroquin Honorius hoc Anno Africam subleuatum iuit (quod superiore mense emissa ab eodem constitutio ad Hadrianum PP. ostendit; cuius tres partes *hoc Codice* continentur; puta *lex 11. sup. de curiosis: leg. 33. sup. de erogat. mil. annon. leg. 12. sup. de metatis)* ita & hac eidem succursum voluit, post Heraclianum videl. in Africa superiore Anno debellatum: & prouocandæ eius in posterum deuotioni, præcisa inter alia præcipua calumniandi materia ex annosis & veteribus Reliquis. Septennii igitur postremi tantum Reliqua ab Anno Dom. 407. in hunc Annum 414. a Nauiculariis inferri vult Honorius, vicennii præcedentis Reliquis remissis; Cuiusmodi vicennalis indulgentiæ alterum exemplum suppeditat *l. 16. inf. Nauiculariis*, inquam, qui annonam ex Africa ad vrbem Romam subuehebant: de quibus *suo titulo infr. lib. 13. t. 5.* cuius tituli *l. 38.* seu *vlt.* hoc ipso Anno ad eosdem Africæ Nauicularios pertinet.

Interea singularis hæc admodum *lex* est in Indictionum argumento: quæ tamen ipsa cum aliis pugnare videatur. Nam quæ in *Valentiniani III. & Eutropii Consulatum* incidens Indictio hic *Quartadecima* dicitur, ea in *l 3. sup.* ab eodem Honorio *prima* dicitur: ab aliis *Quintadecima* notatur: Rursum quæ in *Honorii VII. & Theodosii iterum Consulatum* incidens, *Quarta* hic dicitur, eam Theodosius Iunior *l. 9. 10. inf. hoc t. Quintam* vocat, adscripto nominatim Consulatu *dict. leg. 9.* ab aliis *Sexta* dicitur: Quare Ill. Scaliger *lib. 5.* Emendat. pro *quartadecima* reponebat *decimamtertiam:* at *lib. 3. Canon. Isagog. pag. 305. Quintamdecimam*, pro Quarta, *lib. 5. Emendat.* Sextam. Petauius quoque *Quintamdecimam* probabat: sed pro *Quarta*, Quintam ex *leg. 9. 10.* reponebat. Verum & *hanc leg.* & *alias* ab Emendatione, vnica obseruatione vindico. Nempe, quod Indictionum initium non vbique idem fuerit: Nempe enim *Italicam* Indictionem ab Anno Dom. 312. duci video: quo pertinent *lex 3.* & *l. 7 sup. h. t.* Orientalem ab Anno D. 313 quo spectat *lex 11. sup. de cursu publ. l. 11. sup. de iure fisci: l 9. 10. 16. h. t. l. vn. sup. de Classicis: l. 14. sup. de Nauicular. l. 173. sup de decurion. l. 33. sup. de annona & tribut. l. vlt. sup. de conlat. donatar.* Karthaginiensem Africæ Proconsularis ab Anno Dom. 314. quo pertinet hæc *lex 8.* & *lex 6. sup.* Africæ diœceseos ab Anno D. 315. quo spectat *lex 3. sup. de Equorum collat.* His ita distinctis, apparet omnia recte habere.

P. 203.

IX. (a) Idem AA. Anthemio PF. P. (b)

PER omnes prouincias *Orientis* ex *Indictione Vndecima Valentiaca* (c), in *Quintam* (d) vsque nuper (e) transactam *Indictionem*, (f) annorum scilicet quadraginta, id est, ex Consulatu Diuorum Valentiniani & Valentis iterum (g) Augustorum, vsque ad Consulatum inuictissimi Honorii Patrui (h) mei septies (i), & meum iterum, omnium generalium (k) titulorum sub æqua lance (l), tam Curiis, quam conlatori priuato, & Patrimoniali, Diuinæ quinetiam domui, omnique iuri munifico (m) necnon & cellariis (n), præter (o) trium metallorum debitoribus (p) (Docimeni, Proconensis, & Troadensis) concessimus reliqua: siue species, siue æs (q), pecunia, aurum, argentumque debetur: ita vt nec horreis, & (r) Præfectoriæ Arcæ, nec nostro (s) aliquid ex his Ærario debeatur. Sequentis temporis debitis ex *Indictione sexta* vsque ad præsentem *Duodecimam* emergentibus necessitatibus reseruatis. Dat. V. Id. April. Constantinop. Constantio & Constante Coss. [414.]

DE eadem rescribtum Edictum ad Populum, (t) ad Marcianum Com. S. L. Musellio Præposito sacri cubiculi (v) *de titulis ad domum sacram pertinentibus.* Ad Rectores prouinciarum, & *de metallariis* edictum ad Populum per prouincias Illyrici, & ad Rectores prouinciarum.

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* velut temporaria. Hanc *leg.* suam memorat Theodosius Iun. *l. prox.* 10. & *l.* 11. Et imitatur. *l.* 16. *inf.* GOTHOFR.

(b) *Anthemius* PP. sub Theodosio Iun. *Orientis*, vt apparet statim ex *initio legis:* v. *Prosopogr.* *ID.*

(c) Ita rursum vocat *l.* 10. *prox.* id est A. D. 368. *ID.*

(d) Id est A. D. 407.

(e) *Nuper*, ante ſeptennium. *ID.*

(f) Incluſiue ſeu transactum: alioquin ἀλογιστία eſſet, aut κατάχρησις, cum nonniſi 39. forent. *ID.*

(g) Id eſt, A.D. 368. *ID.*

(h) Hinc quoque apparet *banc l.* Theodoſio Iun. tribuendam eſſe. *ID.*

(i) Id eſt A. D. 407. *ID.*

(k) *Generales* tituli, quibus *perſonalia debita* opponuntur *l.* 3. *ID.*

(l) Dimenſione, *l.* 16. *inf. ID.*

(m) *Munificum ius, h. l.* & *l.* 16. *inf. ID.*

(n) *Cellaria*, ſpecies Cellarienſes, *l.* 16. *inf.* de quo dixi ad *l. vlt. de off. Iudicum omnium*, & ad *l. 6. ſup. de annona & tribut. ID.*

(o) Repetitur hoc, *l.* 11. *inf. ID.*

(p) Metallorum ſeu lapidicinarum per Illyrici tractum mentio quoque *l.* 8. *ſup. de metallis. ID.*

(q) Vid. *ſup. tit. de conlat. æris. ID.*

(r) *Nec. ID.*

(s) Vtrique ærario, *d. l.* 16. *infr. ID.*

(t) De hac *ſubſcriptione* mox. *ID.*

(v) *Præpoſitus S. Cubiculi* hic adhuc Comiti S. L. poſtponitur: qui octennio poſt, A. D. 422. prælatus eſt: dixi *tit. de Præpoſ. S. Cubiculi. ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Junioris, qui Orientis Imperio præerat, Indulgentiæ Tributorum ſex *hoc titulo* ſequuntur, quarum vt hæc prima, ita & omnium pleniſſima eſt: Ita quidem etiam, vt duæ proximæ, puta *lex* 10. & 11. ad huius interpretationem pertineant: & *lex* 16. ad huius inſtar & exemplum efformata ſit. Pleniſſima, inquam, hæc Indulgentia eſt triplici ratione; tum ratione temporis, tum ratione locorum, tum ratione ſubiectæ materiæ, id eſt, debitorum publicorum.

Ratione *Temporis*, inquam; quod hic primo loco notandum eſt. Nempe enim quadraginta annorum ſolidorum hæc Indulgentia eſt, ab Anno videl. 368. ad A. D. 407. incluſiue: id enim tum quadraginta annorum numerus requirit, tum expreſſe oſtendunt extrema *legis*: vbi ab Indictione ſexta, id eſt ab A. D. 408. huius Indulgentiæ finis computatur.

Secundo hæc Theodoſii Iun. Indulgentia pleniſſima eſt ratione *locorum*: Eam ſcil. omnibus Orientis prouinciis tribuit: quod accipi poteſt de Orientis diœceſeos prouinciis, quæ ſub Comitis Orientis diſpoſitione erant, vt quinquennio poſt *hanc legem* teſtatur *Notitia Imperii fol.* 71. nempe Palæſtina, Phœnice, Syria, Cypro, Cilicia, Palæſtina ſecunda, Palæſtina ſalutari, Phœnice Libani, Eufratenſi, Syria ſalutari, Oſrhöena, Meſopotamia, Cilicia ſecunda, Iſauria, Arabia. Poſſit tamen quoque accipi de vniuerſo Orientis Imperio, vel ſaltem Præfectura Prætoriana Orientis: illud, argumento eorum quæ de metallis & prouinciis Illyrici adiiciuntur: iſtud, propter Anthemium PP. Orientis, ad quem hæc *lex* data eſt.

Tertio pleniſſima eſt hæc Theodoſii Iun. Indulgentia ratione *Titulorum*, ex quibus publico quid debetur: cui egregie reſpondet Marciani Imp. Indulgentia Reliquorum *Nouella* 2. Omnium ſcil. generalium titulorum (de qua voce dixi ad *l. 3. ſup.*) hæc Indulgentia eſt; a quibuscunque, cuicunque, & in quocunque genere debitorum. A quibuscunque, P. 104. & cuicunque: ſiue, inquam, a Curiis, ſeu Curialibus, (qui ſcil. Suſceptores & Exactores erant, de quo iam ad *leg. 3. ſup.*) ſiue a conlatoribus ipſis, ſiue priuatis, ſiue patrimonialibus: id eſt a poſſeſſoribus, vt loquitur *dicta lex 16. inf.* priuatæ rei & patrimoniali collationi obnoxiis, ſiue diuiuæ Domui, ſiue alii cuicunque iuri munifico: Quinimo & Cellariis, id eſt inſtructioni annonariæ Palatiorum, Prætoriorum, Manſionum; de quo dixi ad *leg. 6. ſup. de annona & tribut.* & *l. vlt. ſup. de off. Iudicum omn.* quod & ipſum Marciani Indulgentia exprimitur *d. Nouella 2.* cum alioquin ſingularis horum ratio videretur.

Quarto, pleniſſima eſt ratione *Materiæ*: ſiue, inquam, ſpecies, ſiue æs, ſiue pecunia debeatur: ſiue denique aurum, argentum: quæ duo tamen poſtrema in Indulgentiis excipi ſolita quandoque: In Iulianea ſane excipiuntur *l. 1. ſup.* vbi plene dixi.

Quinto pleniſſima adhuc eſt hæc Indulgentia, & huic ſimilis *d. lex 16.* cuicunque Reliqua debeantur, ſiue horreis, ſiue Arcæ Præfectoriæ, ſiue vtrique Ærario: Nempe his tributa inferebantur, quod ipſum docuit quoque *lex 3. ſup. l. 13.* & *16. inf.* de Arca Præfecti Prætorio, docet quoque *lex 3. 6. ſup. lex 16.* & *l. vlt. inf.* & *lex 19. ſup. de erogat. mil. ann.* a qua Præfecti Prætorio Arca, *Arcarii* Præfectorum dicti; quorum meminit Caſſiodorus *XI. Var. 8.*

Et hæc quidem de huius Indulgentiæ amplitudine: qua cauſa etiam (quod Sexto loco hic notandum) hæc *lex* non tantum ad Anthemium PP. emiſſa eſt, verum quod oſtendit ſubſcriptio *legis*, de eadem re ſcriptum hoc Edictum, ſeu hæc Indulgentia ad *Populum* indiſtincte, velut debitorem, ad *Comitem S. L.* quia hæc Indulgentia quoque pertinet ad ea, quæ ſacro Ærario, ſeu Principis Largitionibus debebantur: Item ad *Præpoſitum S. Cubiculi*, quia & ad diuinæ Domus debita, hæc Indulgentia pertinet, qua cauſa ad eum ſcriptum nominatim dicitur Edictum de *titulis*, ſeu ſuper titulis *ad Domum ſacram pertinentibus*: Diuina ſcilicet Domus ſub Præpoſito S. Cubiculi fuit: de quo plene ad *leg. 2. ſup. de Palatinis S. L.* & ad *leg. vn. ſup. qui a præb. Tironum.* Item ſcriptum hoc Edictum ad *Rectores Prouinciarum*, vt quos tributariæ rei omnis cura ſpectabat. Poſtremum ad populum & Rectores prouinciarum Illyrici *de metallariis*, id eſt ſuper metallorum debitoribus; nam & his Indulgentia data, exceptis de

quibus

quibus mox. Mirum interim hic, non & de ea re scriptum ad Comitem R. P. cum tamen de vtroque Ærario hæc *lex* sit. Certe similis plane indulgentiæ Marciani Imp. *Nouella 2.* subscriptio est: Sic quidem vt ad Comitem quoque R. P. Eodem exemplo ea scripta dicatur: *Scripta Palladio viro Inlustri PF. P. Orientis: Hermogeni viro Illustri Comiti S. L. Gennadio viro Illustri Comiti R. P. Maximino viro Illustri Comiti & Præposito S. Cubiculi.*

Septimo interim notandum, quod de metallariis prouinciarum Illyrici dicitur: frequentia scil. per Illyricum metalla fuere, de quibus *l. 3. 7. 8. sup. de metallis:* de iisdem accipienda *lex vn. inf. de mensis oleariis.*

Duas tamen *limitationes* & *exceptiones* ad hanc Indulgentiam addit Theodosius Iun. Prima est, quod Octauo loco hic notandum, trium tantum metallorum debitores ab hac Indulgentia excipiantur; vt & *dict. lex 11. inf.* (quos tamen ipsos Marcianus sua Indulgentia complexus est) nempe Docimeni Proconensis & Troadensis metallorum. E tanto scil. metallorum numero, quæ per orbem Romanum fuere vt docet quoque *lex 8. §. 4. D. de pœnis*: & quidem per Orientis Imperium, ac nominatim etiam in Illyrico, quæ Imperatori conferebantur, tria hæc omnium insigniora fuere, marmora scil. clariora Docimena, Proconensia, Troadensia: De singulis videndum est. *Docimenum* in Phrygia fuit, vbi locus Docymæum, vel Docimæa: de quo Strabo, Ptolomæus *lib. 5. c. 2.* Itinerarium *Pentingerianum*, Stephanus *de Vrb.* & quidem prope Synada in *dict. Itiner.* De hoc Docimeno Phrygiæ metallo, seu marmore, plene Strabo *lib. 12. pag. 397.* siu. *pag. 865. Edit. Almelouen.* ἐπέκεινα δ' ἐστὶ Δοκιμία κώμη, καὶ τὸ λατόμιον τοῦ Συναδικοῦ λίθου, οὕτω μὲν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν: οἱ δὲ ἐπιχώριοι Δοκιμίτην, καὶ Δοκιμαῖαν· κατ' ἀρχὰς μὲν μικρὰς βώλους ἐκδιδόντος τοῦ μετάλλου. Διὰ δὲ τὴν νῦν πολυτέλειαν τῶν Ῥωμαίων κίονες ἐξαιροῦνται μονόλιθοι μεγάλοι, πλησιάζοντες τῷ ἀλαβαστρίτῃ λίθῳ κατὰ τὴν ποικιλίαν· ὥς τε καίπερ πολλῆς οὔσης τῆς ἐπὶ θάλατταν ἀγωγῆς τῶν τηλικούτων φορτίων, ὅμως καὶ κίονες καὶ πλάκες εἰς Ῥώμην κομίζονται θαυμασταὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κάλλος: *ab altera parte est Docimia Pagus, & lapicidina Synnadici lapidis, vt quidem Romani appellant: nam incolæ Domicitidem & Docimæam vocant. Ex fodinæ ab initio exiguas glebas ediderunt, sed ob sumptuum magnitudinem, quam nunc faciunt Romani, cruuntur magnæ columnæ solidi lapidis: varietate ad Alabastritem accedentes lapidem: ita vt quanquam multum huiusce onerum ad mare vænum deducatur: tamen & columnæ & tabulæ Romam perferantur, magnitudine atque pulcritudine admiranda.* Epiphanius *de lapidibus XII. in Veste Aaronis num. 12. in fin. p. 230. Tom. II. Oper. Edit. Colon.* ἄλλοι δὲ πού καὶ τὸν λίθον τὸν μαρμάρινον ἀπὸ τοῦ Δοκιμίου, ψευδωνύμως ὀνυχίτην καλοῦσι διὰ τὸ καθαρὸν τῆς λευκότητος. *Alii vero sane & ipsum marmor Docimæum onychitam vocant, falso nomine propter puritatem albedinis.* Stephanus *de Vrb. pag. 241. Edit. Gronou.* Δοκίμειον πόλις Φρυγίας, ὡς Εὐδαίμων· τὸ ἐθνικὸν Δοκιμεὺς κατὰ τέχνην: κατὰ δὲ τὴν συνήθειαν δοκιμηνός, ἀφ' οὗ τὰ μάρμαρα οὕτω φασί. *Docimeum, vrbs Phrygiæ, vt Eudæmon. Gentile, Docimeus, secundum artem, sed secundum consuetudinem Docimenus. A quo marmora sic dicunt.* Idem ergo marmor Docimenum & Synadense: cuius Synnadis marmoris mentio non vna apud Statium: sic vt candidum fuisse ostendat purpureis maculis interstinctum. Hinc & Synnades columnæ apud Capitolinum, *in Gordianis cap. 32.* Proconensia dicta a Proconeso insula, quæ vna est e Sporadibus. Horum quoque mentio fit apud Plinium *lib. 36. cap. 6.* & in Diocletiani, & Maximiani constitutione *Codice Gregoriano lib. 19. tit. 4.* & exinde Auctor *collat. Legum Mosaic. tit. 15. §. 3.* vbi Manichæorum nonnulli, Forensibus vel Proconensibus metallis dari iubentur. Plinius iterum, *lib. 5. c. vlt. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elafonnesus, vnde Cyzicenum marmor: eadem Neuris & Proconnesus dicta.* Strabo *lib. 13. pag. 405.* siu. *pag. 880. edit. Almelouen.* Προικόννησος πόλιν ἔχουσα καὶ μέταλλον μέγα λευκοῦ λίθου σφόδρα ἐπαινούμενον, τὰ γοῦν κάλλιστα τῶν ταύτῃ πόλεων ἔργα, ἐν δὲ τούτοις πρῶτον τὰ ἐν Κυζικῷ ταύτης ἐστὶ τῆς λίθου. *Proconnesus vrbem habens, & fodinam lapidis albi valde laudati: itaque earum, quæ istic sunt, vrbium opera, ac præcipue Cyzici ex eo sunt lapide.* Auctor vetus *de marmoribus*: τῶν λίθων ὁ Προκοννήσιος λευκὸς μὲν, φλέβας δὲ διέλκει μέλαινας, πῇ μὲν εἰς εὐθὺ, πῇ δὲ καμπύλας καὶ συνεστραμμένας (a). Id ipsum indicat κατ' ἀντίθεσιν Plinius *lib. 37. cap. 10. in f. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco.* Et Simia cius Solinus *Polyhistor. cap. 37. Gemma ad imaginem marmoris Proconnensis, nisi quod in medio vmbilico lapidis istius glaucum, vt oculi pupula, internitet.* Theodoretus *lib. 4. c. 19.* siu. *c. 22. Edit. Cantabrig.* τοῖς Φεννησίοις καὶ Προικοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις. Meminit & Iustinianus, *Nouella 22. cap. 8. Troadense* tandem metallum procul dubio a Troade, vbi Ida mons in Asia Proconsulari, qua parte & *Paros* fuit; vnde *Parium marmor*. Cur autem ab hac Indulgentia hæc tria metalla excipiuntur? Nempe propter luxum huius æui marmorumque cupiditatem in opera publica & quidem Constantinopolitana.

Sequitur *fine legis* limitatio altera huius Indulgentiæ: ei locum iam non esse vltra quadraginta anno.: sequentis enim temporis ab A. D. vsque in Annum præsentem 414. debita ad emergentes necessitates deberi. P. 105. Ad extremum, notabilis est quoque eo *hæc lex*, quod cum Indictiones quattuor memorat, suisque numeris accurate designet, de quo ad *l. super.* 8. illud insuper docet pariter vt *lex 10. prox.* ab Imperatorum nominibus Indictiones designatas, in quorum videl. tempora inciderent, licet non inchoatæ eorum temporibus, quod tamen Baronius & Scaliger tradiderunt: sic Valentiaca vndecima Indictio *h. l.* & *d. l. 10.* quæ in Annum Valentis Imp. quintum inciderat, sane Constantinianæ Indictiones in *chronico Alexandr.* dicuntur, quæ Constantini tempore cœperunt.

X. (a)

(a) Locum adduxit, & de Proconnesio marmore dixit CL. SALMASIVS *in Solinum pag. 495. edit. Traiect.*

X. (a) Idem AA. Aureliano PF. P. (b)

INDVLGENTIAM (c), quam ex *Vndecima* (d) *Indictione Valentiaca*, in *Quintam* vsque nuper transactam, generaliter per omnes prouincias & populos sparsimus, nonnulli (e) visi sunt in suum conpendium rapinamque conuertere, vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica: Ideoque, vt largitatem nostram non nomine, sed re ipsa Prouinciales experiantur, a nullo Ordine obtentu anticipatæ per se (f) inlationis, vlterius aliquid exigantur (g), cum eis (h) sufficere debeat ad medellam quidquid & ipsi ex eadem indulgentia meruerunt, quam sacrilego animo temerare conati sunt. Dat. V. Id. Iul. Constantinop. Honor. X. & Theod. VI. AA. (i) Coss. [415.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. *GOTHOFR.*

(b) *Aurelianus* sub Theodosio Iun. PP. Orientis & iterum quidem: v. hoc ipso Anno *l. vlt. sup. de crim. peculatus: l. 1. sup. de donat. l. 4. sup. de incest. nupt. l. 22. inf. de Iudæis: l. 57. & 58. inf. de hæreticis.* v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Legis* 9 *sup. ID.*

(d) A. D. 368. *ID.*

(e) *Ordines* ciuitatum: *inf. a nullo ordine. ID.*

(f) Ab Ordine. *ID.*

(g) Prouinciales. *ID.*

(h) Ordinibus ciuitatum. *ID.*

(i) Incidunt in hunc ipsum annum Theodosii *Quindecennalia* imperii viuente patre suscepti: Quod testatur *Chron. Alexandrin.* Vid. ANTON. PAGIVS *in Crit. ad Annal. Baron. h. a. num.* 1. *RITTER.*

COMMENTARIVS.

SVPERIORIS Indulgentiæ, seu *legis 9.* hæc explicatio quædam est: pariter, vt *lex 11. inf.* altera quædam explicatio est. Hæc in *Ordines*, (id est Curias ciuitatum) dirigitur: Nempe cum superior Theodosii Iun. indulgentia quadraginta annorum processisset, quidam Ordines ciuitatum nihilominus possessores adhuc exigere persistebant, nempe eo obtentu, quod ipsi Ordines intra illud tempus aliquando pro possessoribus per se aliquid in antecessum anticipato soluerant (vti sæpe Ordines seu Curiæ ciuitatum id facere solebant, mox quicquid soluissent recuperaturi a possessoribus) Igitur, hanc anticipatam per se olim solutionem, hac indulgentia emissa, Curiæ exigere volebant: sic fiebat, vt hæc Indulgentia in eorum compendium rapinamque converteretur: & vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica. Quare Theodosius *h. l.* ei rei intercedit, vt ita Indulgentiam suam prouinciales non nomine, sed re ipsa sortirentur: hac addita ratione: quod Ordinibus seu Curiis ciuitatum sufficere debeat, quod & ipsi plurimum ex hac Indulgentia consequantur, nempe multorum Reliquorum annorumque relaxationem: quare, neque hanc in aliis Indulgentiam ad medelam, sacrilego animo temerare debere. Quod singulare ius seu singularis casus obseruandus est: nempe, *etiam solutum pro alio Indulgentia generali comprehendi.*

Porro *Aureliano PP.* hæc *lex* inscribitur & ad eius proculdubio relationem: quo forte referri possit Synesii *epistola 31. ad Aurelianum*, ei gratias agens ob ea bona, quæ in summo Magistratu constitutus vniuersis Ciuitatibus & Gentibus contulit, *καὶ ἀπομεμνῆσθαι τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀρχῆς ἅπασιν ἔθνεσιν αἴτιος γέγονας, bonorumque esse omnium memores, quæ summo magistratu in omnes contulisti.*

XI. (a) Idem AA. Monaxio PF. P. (b)

PRIMIPILI (c) reliqua tanquam ad nuper (d) emissam generalem (e) indulgentiam minime pertineant, flagitari cognouimus. Ideoque sancimus, primipili quoque reliqua eiusdem temporis (f) relaxari, nec quemquam debere pro eo tempore, quod indulgentia definiuit, primipili vel cuiuslibet alterius tituli gratia conueniri; præter Docimeni, Proconensis, & Troadensis metallorum debitores, quos & dudum (g) latæ indulgentiæ series conprehendit. Dat. V. Id. Sept. Heracleæ (h) Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTAE.

P. 206.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. *GOTHOFR.*

(b) *Monaxius* sub Theodosio Iun. PP. Orientis: vid. *Prosopogr. ID.*

(c) *Primipili*, id est Annonæ militaris exactæ: v. *Glossar. ID.*

(d) *Nuper*, ante biennium & quinque menses: mox tamen *dudum. ID.*

(e) Intelligit *legem* 9. *sup. ID.*

(f) Quadraginta annorum ab A. D. 368. ad A. D. 407. *ID.*

(g) Du-

(g) *Dudum*, ante biennium & quinque menses: supra *nuper*. *ID*.

(h) *Heraclea* hoc tempore Theodosius Iun. quod etiam testatur Auctor Chronici Alexandrini, *bis COSS. ID*.

COMMENTARIVS.

PRIMIPILI quoque reliqua, generali Indulgentia a se emissa contineri, pariter vt quoscunque alios titulos, solis trium metallorum debitoribus, quæ hic designantur quoque exceptis, definit *hac l.* Theodosius Iun. *Primipili* id est annonæ militaris debitorum, id enim est Primipilum, *hac l.* & *l. 11. inf. de decurionib.* a quo & Primipili necessitas: *l. 7. sup. de Cohortalib.* pastus Primipili: *l. 8. 10. 11. 16. sup. d. tit. de cohortalibus*. Et *Primipilares*, qui exigendæ annonæ isti imminebant, & ad pascendos milites solemniter ad limitem destinabantur, *l. 6. dicto titulo de cohortalib.* Ergo & hos quoque Primipilares, annonæ militaris debitores, Reliquatores, generali indulgentia comprehendi voluit *hac l.* Theodosius Iun. De quo tamen *dubitatum* hoc tempore, sic vt non obstante generali illa indulgentia, primipili Reliqua flagitarentur. Annonæ scil. militaris fauor & Priuilegium id deposcere videbantur, vt alia complurima sunt militaris annonæ priuilegia, vt pote ad militis securitatem destinatæ: de qua annona militari, vtriusque eius priuilegii *sup. tit. de erog. mil. annona*. Verum contra nunc rescribit Theodosius Iun. *hac l.* quæ proinde nil aliud est quam superioris alicuius *legis* explicatio; pariter vt *lex 10. supra*, altera explicatio est *legis 9*.

Possit tamen quis ita existimare, *hac l.* non illam *l. 9.* explicari, verum recentiorem aliquam, forte Indulgentiam, quam *initio leg.* NVPER *emissam*, ait: & a qua separari videatur *dicta lex 9.* quæ *fine leg.* DVDVM *lata* dicitur. Etsi scio *eandem leg.* eodem sensu dici posse *nuper*, & *dudum* latam: *dudum* videl. ratione temporis, vtpote ante biennium lata; *nuper* ratione ordinis, quia vltimum etsi non ita pridem lata, concessa: de qua vocis *dudum* appellatione iam aliqua notaui, ad *leg. celebrandis 19. Cod. Iust. de nuptiis*, *p. 16*.

XII. (a) Idem AA. Palladio PF. P. (b)

PRÆTER (c) censuales functiones, *Campania* (d) (quam & vetustatis grauior onerat adscribtio, & post hostium (e) vastauit incursio) peræquatis (f) territoriis, nonam partem tantummodo præteriti assis (g) publicarum toleret functionum. *Picenum* vero & *Tusciam*, Suburbicarias regiones septimam Tributorum, ad supputationem professionis (h) antiquæ, per vniuersos titulos iubemus agnoscere; Vt reciso antiqui census onere, is tantum modus quem superius comprehendimus, chartis publicis (i) inseratur: hac condicione, vt omnis super desertorum (k) nomine querela in posterum conquiescat. Dat. XVII. Kal. Dec. Rau. Honor. XII. & Theod. VIII. AA. Coss. [418.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. Hanc *legem* suam num memoret & ampliet Honorius Imp. quinquennio post, *l. 14. inf.* mox inquiram. *GOTHOFR.*

(b) *Palladius* sub Honorio Imp. PP. & quidem Italiæ, vt docet vel hæc *lex*, vbi de Campania, Piceno & Tuscia agitur: v. plura in *Prosopogr. ID.*

(c) De huius vocis locique sensu, mox. *ID.*

(d) Cuius pars Campania Latina, vrbi proxima, de qua dixi ad *l. 12. sup. de pœnis. ID.*

(e) Id est Gothorum & Alarici. *ID.*

(f) De *Peræquatione* suo *tit. inf. lib. 11. ID.*

(g) *Assis*, est integra, solida quantitas, modus cuiusque rei. *ID.*

(h) *Professio.* De hac voce iam sæpe: & nominatim *l. 10. sup. de annon. & tribut.* vid. & *inf. Paratitl. de Censu. ID.*

(i) *Chartæ publicæ* sunt polyptica: de quibus iam *supra hoc titulo*, & *l. 13. prox. ID.*

(k) Agrorum: de his querelis super desertis dixi ad *l. 10. sup. de annona & tribut.* v. & *inf. suo tit. de Censitoribus. ID.*

COMMENTARIVS.

ITALIÆ prouinciis tribus, puta Campaniæ, & duabus suburbicariis regionibus, Piceno inquam, & Tusciæ, singularem indulgentiam tribuit *hac l.* Honorius Imp. A. D. 418. quæ quidem octaua est *hoc titulo* ex Honorianis Indulgentiis.

Quæ & ipsa celebris euasit in argumento *regionum suburbicariarum*. Duo quippe inde iam liquido conficiuntur: Primo Picenum & Tusciam de suburbicariarum regionum numero fuisse, quod etiam discimus ex *Notitia Imperii*, quæ nouem ferme annis post *hanc l.* scripta est, & ex Maioriani *Nouella de adulteriis 9.* Imo & de Tuscia vrbicaria testes quoque Gaius & Theodosius inter *finium regundorum* Auctores, *p. 260. edit. Rigalt.* & *pag. 253. edit. Goes.* P. 107. Secundo discimus, *Campaniam* de suburbicariarum regionum numero non fuisse: cum ab iis *hac l.* apertissime separetur: verum de hoc plura dicere supersedeo, quando iusti ea de re extant Commentarii.

Nunc de hac ipsamet Indulgentia videamus: quam tamen alicubi obscuram reddere videtur *initium legis*: ibi, *Præter censuales functiones*. Quid enim est illud *Præter*: cum de censualibus functionibus *hac l.* vnice agatur: quod etiam ostendunt illa cir-

circa *finem leg.* *Vt reciso antiqui* CENSVS *onere, is tantum modus, quem superius comprehendimus, chartis publicis inferatur.* Fuit tempus cum crederem, *hac l.* discrimen statui inter Campaniam & suburbicarias illas regiones non tantum in modo præstationis tributorum seu in quantitate, quod clarum; verum etiam in ipso præstationis genere: quasi Campaniæ plenius consulatur hac quoque parte quam suburbicariis illis: quæ tamen exæquatæ fuerint, *l. 14. inf.* verum vt *illam leg. 14.* cum hac nil commune habere ibi ostendam, ita in *hac l.* de vnico genere præstationis agitur: sed vniuersali, quod omnes præstationes in se continet: *Censualium* scil. *functionum* nomine omne quicquid publico penditur ex possessionibus, continetur. Vnde mox eædem sex appellationibus designantur, quæ idem significant. Dicitur *Adscriptio:* Item *Assis*, id est soliditas, vniuersitas: eo enim *assis* appellatio a re nummaria translata: Item *publicæ functiones:* Item *Tributa*, Item, *professio*, & quidem *per vniuersos titulos:* Tandem *census onus*. Cum igitur de vno tantum, sed vniuersali, præstationis genere hic agatur, non possit vox *Præter*, initio *leg.* posita, hic stare: pro qua proinde reponam *Propter: propter censuales functiones*, id est functionum censualium nomine. Alioquin de harum duarum vocum inter se commutatione, dico ad *l. 7. inf. de scenicis*. Nisi forte hic legendum putet quis, argumento, *l. 7. sup. Præter cursuales functiones:* id est exceptis functionibus ad reparationem cursus. Nam & sic equi Cursuales, & reda Cursualis dicuntur.

Huius igitur *leg.* hæc sententia est: Campaniam deinceps nonam tantum partem eius quod censualium vel publicarum functionum nomine, quod professionis, quod tributorum, quod census ratione, tolerabat, agnoscebat, soluere præstare debere: Picenum vero & Tusciam paulo maiorem, septimam videl. Et rationem addit Honorius, cur enixius, cur amplius Campaniæ consultum velit, quam duabus illis Regionibus: eamque duplicem; nempe, quod Campaniam & vetustatis grauior oneraret adscriptio, & post hostium vastasset incursio. Quod priorem rationem attinet, hinc est quod Campania sæpe de grauiore adscriptione seu tributorum modo conquesta reperitur, censuram releuationum petiisse: & in id, de desertis & squalidis locis querelas detulisse, quod præter hæc *huius l.* verba, *peræquatis territoriis*, quæ indicant item extrema legis, ibi, *omnis super desertorum nomine querela*, testatur expresse *lex 2. sup.* eiusdem Honorii, ante 24. circiter annos lata. Quare & Inspectoribus missis, *peræquata territoria* Campaniæ, quod & hic & *d. l. 2.* indicatur: de quibus alioquin Inspectoribus & Peræquatione, *tit. inf. de Censitoribus, Peræquatoribus & Inspectoribus.* Posterior ratio est, quod Campaniam vastasset hostium incursio, id est Gothorum: de quo iam plene dixi ad *d. l. 7. sup.* vbi Campani pariter quintam tantum partem veteris modi & præstationis soluere iussi: vt hic pleniore iam Indulgentia, nonam.

Et hæc de *Campania.* Similem vero, etsi non tantam, sed adstrictiorem paulo, Indulgentiam tribuit *hac l.* Honorius Piceno & Tusciæ suburbicariis regionibus. Et hanc ipsam tamen proculdubio non dissimili ratione, quomodo & Tuscia Picenumque simili Indulgentia quoque comprehensæ Anno 413. ante quinquennium *l. 7. sup.* Nam & has prouincias super desertis querelas detulisse, ex *fine l.* colligitur & hæ ipsæ pariter a Gothis vastatæ fuere. Sane per *Picenum* Alarichum Romam contendisse, prodit quoque Zosimus *lib 5. cap. 37.* & exinde concessisse *lib. 6. extremo.* De *Tuscia* a Gothis, Alaricho, & Ataulpho vastata testis Zosimus quoque *lib. 5. cap. 42. & 45.* Est quoque hic Rutilii Claudii Numatiani locus, qui circa hæc ipsa tempora scribebat *lib. 1. v. 40.*

Postquam TVSCVS *ager, postquam Aurellius agger*
Perpessus Geticas ense vel igne manus.

vbi etiam *Aurelius agger*, est via Aurelia in Tuscia suburbicaria.

XIII. (a) Idem AA. Venantio Com. R. P. (b)

BREVES (c), quos Spectabiles (d) ac probatissimi nobis Viri ac (e) Palatinorum sacrarum (f), vel ad Prætoriana, scrinia (g) detulerunt, & professionis (h) modum eum qui breuibus sedit (i), scribi volumus: Eum vero qui recisus est de chartis publicis, iubemus auferri. Vnde secundum fidem polypticorum (k), per *prouinciam Proconsularem* (l), nouem milia duas centurias (m), iugera centum quadraginta vnum, *in soluendo:* & quinque milia septingentas centurias, iugera centum quadraginta quatuor semis *in remouendis* (n). Per prouinciam vero *Byzacenam* (o), in *præstanda* functione septem milia quadringentas sexaginta centurias, iugera centum octoginta: septem milia sexcentas quindecim vero centurias, iugera tria semis in *auferenda* (p) constat adscribta: vt circa eos, quibus conlocata ac releuata (q) sunt prædia, ad securitatem perpetuæ proprietatis intermina (r) possint ætate seruari. De his vero quæ Edictis pendentibus nondum sunt certis adsignata personis, Rectores prouinciarum decernimus prouidere, vt, manentibus remediis quæ fides supradicta adtribuit, idoneis conlocentur. Dat. X. Kal. Mart. Rau. Honor. XIII. & Theod. X. AA. Coss. [422.]

P 208.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* velut temporaria. GOTHOFR.

(b) *Venantius*, sub Honorio Imp. A. D. 412. Comes R. P. qui idem Anno proximo PP. fuit, vt docet *lex 2. sup. de decur. & silent.* ID.

(c) De

(c) De *Breuibus* v. Gloss. *Theod.* ID.

(d) *Inspectores* vel *Peraequatores* missos ad inspicienda & peraequanda loca intelligit, de quib. *suo titulo.* ID.

(e) *γρ. Ad*, de quo mox. ID.

(f) *Sacrarum* absolute, de quo mox. Male hic nonnemo tentabat *sacrariam.* ID.

(g) *Scrinia* Praefecti Praetorio, & Comitis S. L. vel R. P. ID.

(h) *Professionis* vox. De hac voce ad *l.* 10. *sup. de annona & trib.* ID.

(i) *Sedisse breuibus* dicitur modus professionis, id est qui recisis, desertis, remansit & comprehensus est breuibus: vt sequentia mox ostendunt; vbi modus recisus de chartis publicis opponitur modo, qui breuibus sedit. Somnia enim aegri sunt, quae Gutherius 3. *de off. domus Aug. cap.* 9. *p.* 489. siu *pag.* 590. 591. *edit. Lips.* de Magistro census & de Censitoribus, qui in Censu agendo sedebant, scribit. ID.

(k) *Polyptica, h. l.* & *l.* 2. *sup. de discussorib.* vbi plene dixi: paulo ante *chartae publicae* vocantur. ID.

(l) *Proconsularis* prouincia, Africa. ID.

(m) De *Centuriis* his dixi iam aliquid ad *l.* 10 *sup. de annona & trib.* dicam mox adhuc plenius. ID.

(n) *Remouendis*: vt inf. *auferenda.* ID.

(o) *Byzacena* prouincia. ID.

(p) Id est inter auferenda, in numerum auferendorum: sic proponenda, *l.* 2. *sup. de veteranis*, vbi similia affero. ID.

(q) De *Releuatis* praediis *tit. sup. de conlat. donat. vel releu. poss.* ID.

(r) *Intermina* aetas, continua, aeterna: sic Apuleio *de mundo pag.* 337. *Edit. Lugd. B.* 1623. *apud Ioan. Maire*, interminus lapsus. Ausonio, ad *librum vt eat ad Probum Ep.* 16. *v* 66. felicitas intermina. Secla intermina, Prudentio *contra Symmachum lib.* 2. *v.* 106. Intercessio intermina, Sidonio *lib.* 7. *ep.* 4. ID.

COMMENTARIVS.

AFRICAE prouinciae Proconsulari, BYZACENAE, concessam ab Honorio Imp. indulgentiam A.D. 422. continet haec *lex:* Ad querelam videl. quod primo hic notandum earum prouinciarum super agris desertis, pariter vt *l.* 2. & *l.* 12 *sup.* Et post Inspectores in id missos, (quod secundum,) peraequandis territoriis, & sterilium fundorum numero subducendo, pariter vt *dictis legibus:* de quo alioquin Inspectorum mittendorum more *infra, suo tit. de Censitorib. Peraequ. & Inspectorib.* Huiusmodi vero Inspectores in id missi ad eas prouincias hoc tempore, quos Honorius *initio* legis, *Spectabiles ac Probatissimos sibi Viros* dixit & intellexit, de quo *dicto tit. de Censitorib.* Hi vero (quod Tertium) inspectione facta, Breues retulerant, quibus continebatur modus professionis, id est fundorum, qui reuera censibus subiacere deberent, contra numerus fundorum, iugerum, centuriarum, quae a censu remouenda, auferenda essent. Eosque Breues, pro more scil. (quod Quarto loco notandum) partim ad scrinia Palatinorum sacrarum, partim ad Praetoriana scrinia detulerant. Nempe enim tributa quaedam ad scrinia Praefecti Praetorio, seu eius Arcae inferebantur, de quo dictum ad *l.* 9. *sup.* partim ad scrinia Comitis S. L. vel R. P. (vnde & haec *lex* inscripta Comiti R. P.) sic enim *hic* legendum, *Ad Palatinorum sacrarum*, scrinia videl. ἀπὸ τῆ κοινῆ: non vt Iuretus in Symmachum *Epist. lib.* 10. *ep.* 45. *Palatini munerationum sacrarum.* Primum enim hic omnino pro *ac*, reponendum *ad*, quod sequentia mox ostendunt: Duum scil. generum Breues *hic* memorantur. Alii, qui ad scrinia Palatinorum *sacrarum* delati: Alii qui ad scrinia Praefecti praetorio: Contra, retinendum, *Palatinorum sacrarum*, nullo praeterea addito; *Sacrarum* absolute, vt *sacrarum* priuatarum, *l.* 18. *sup. de Palatinis S. L. l.* 17. 18. *sup. de exactionib.* Sacrarum Iudex, apud Ennodium *in tertia dictione pag.* 1053. *Tom. I. Oper. Sirmondi.* Ita quoque Comes, & Comitiua Priuatarum, *l.* 49. *inf. de appellationib. l.* 120. *inf. de decur.* Magistri Priuatae, *l.* 14. *de decurionib.* De quo plura ad *d. l.* 18. Quibus ita constitutis, apparet male hunc locum ita a Gutherio emendari, infarta voce, ad *Principem: Ac Palatini Sacrarum ad Principem, vel ad Praetoriana scrinia.* Verum ad rem. Ergo relationem Breuesque horum Inspectorum *hac l.* confirmat Honorius, suaque adeo Indulgentia prosequitur: Nempe per *Africam* proconsularem, opimorum fundorum, quorum nomine tributa seu functiones *praestandae* essent, *soluendaeque*, (qui fundi ταμιακοὶ Theodoreto *Ep.* 42.) numerum hunc colligit.

Centurias IX. M. & II.
Iugera CXLI.

Desertorum contra, seu qui remouendi essent, & auferendi, quos Theodoretus ἐλευθερικὰς vocat.

Centurias V. M. & DCC.
Iugera CXLIV. & Semis.

Per prouinciam *Byzacenam* opimorum fundorum.

Centurias VII. M. CCCCLX.
Iugera CLXXX.

Desertorum & sterilium contra.

Centurias VII. M. DCXV.
Iugera III. & Semis.

Vbi duo notanda veniunt. Primo; maiorem per Byzacenam centuriarum & Iugerum numerum fuisse, quam per Africam proconsularem: & sic Byzacenam maiorem Africa proconsulari fuisse: quod aliunde clarum. Secundo, vt aliunde, ita ex *h. l.* discimus, quae Iugerum ad centurias proportio fuerit: Nempe enim Iugera hic numerantur, quae nondum centuriam efficerent, seu supra centurias superessent, ad 141. 144 imo & ad centum octoginta quoque. Et sane, Centuria ducenta ferme iugera continebat: de quo plene iam ad *l.* 10. *sup. de annona & trib.* vbi & de Professionis voce, modoque in polypticis seu tabulis censualibus & plenissime *titulo de censu.* Et haec quidem de centuriis & iugeribus, quae certis personis iam adsignata erant. Sed enim erant per Africam proconsularem & Byzacenam centuriae quaedam iugeraque, quae nondum erant certis personis adsignata, & sub Edictis pendebant. Quod

Quod de signatis ait certis personis lucem accipit ex his quod Siculus habet *de condit. agrorum, cap. de Quæstoriis agris*: & *cap. sequenti de diuisis assignatis pag. 16. edit. Goes.* vbi *assignari* ait *agros viritim nominibus*: & mox *pag. 17. edit. cit. datum assignatum singulis personis certum modum, aliquando assi-*
P.209. *gnatum vnum modum compluribus.* Sic & ager mitibus assignatus, Vlp. *l. 15. §. 2. D. de rei vindicat.* Quod vero additur de *Edictis pendentibus*, id eo pertinet, Quod incerti agri publici proscribebantur Edictis, vel adsignandi vel locandi certis personis. De his vero id addit *hac leg.* Honorius, huiusmodi agros penes idoneos collocent Rectores prouinciarum.

XIV. (a) Idem AA. Rufino (b) Com. S. L.

QVOD de Annonariis (c) functionibus per *Vrbicarias* (d) *regiones* Clementia Nostra concessit (e), etiam in Largitionalibus titulis, & Emphyteuticis Reipublicæ prædiis custodiri mandamus. Amotis igitur reliquis, etiam circa Largitionales (f) titulos, debita ex præsenti *Indictione* constituet (g), chartis abolitis debitorum (h). Capitali sane supplicio percelletur, quisquis prouincialem (i) supra constitutum hac auctoritate (k) modum debitæ functionis adstrinxerit. Regesta (l) VI. Id. Febr. Rau. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria. *GOTHOFREDVS.*
(b) *Rufinus*, Comes S. L. sub Honorio Imp. A. D. 423. cuius nulla præterea extat mentio. *ID.*
(c) *Annonariæ* functiones, *h. l.* & *l. 4. sup.* dicam mox. *ID.*
(d) *Vrbicariæ* regiones. De his *alibi* dictum. *ID.*
(e) *Concedendi* voce hac vtitur quoque *lex 2. 3. sup. ID.*
(f) *Largitionales* tituli, dicam mox. *ID.*
(g) *Constitues. ID.*
(h) *Debitorum*, id est reliquorum, vt *sup. ID.*
(i) *Prouinciales*, etiam possessores vrbicariarum regionum dicti, quomodo & ipsæ vrbicariæ regiones, *prouinciæ. ID.*
(k) *Auctoritas*, pro sanctione & constitutione Principis passim: *h. l.* & *l. vn. inf. de Centurionib. l. 2. inf. de his qui condit. propr.* Apud Symmachum itidem, aliosque: vid. Iuretum in Symmachum *lib. 7. ep. 121. ID.*
(l) *Regesta.* De hac subscriptione mox, & in *Prolegomenis. ID.*

COMMENTARIVS.

VRBICARIIS Regionibus datam a se Indulgentiam amplificat & extendit *hac leg.* An. D. 423. Honorius Imp. Nempe quam Indulgentiam iis regionibus dederat Annonariarum functionum, eam nunc extendit ad Titulos Largitionales, & ad Emphyteutica Reipubl. prædia: vbi *Annonariæ functiones* pariter vt *l. 4. sup.* & *l. 15. sup. de annona & tribut.* sunt ea, quæ horreis, vel ad Illustres viros Præfectos Prætorio, seu Arcæ Præfecti Prætorio inferebantur, *l. 3. 6. 9. vers. ita vt nec horreis, supra*: & *leg. 16. inf. in f.* quæ glebali pensioni opponuntur *dict. leg. 4.* Item largitionalibus titulis, seu his quæ ærario vtrique Principis inferuntur: & ad Largitiones eius pertinent, priuatæ quoque rei, *dict. leg. 3. 6. 9.* & *inf.* Hinc adeo hæc *lex* inscripta *Comiti S. L.* quia scil. de *Largitionalibus titulis* in ea agitur.

At vero aliud Annonarum genus fuit: a quo *Annonariæ* regiones, vrbicariis oppositæ, nempe quæ in Principis & cellarii eius vsus dabantur. Quæ duo annonarum genera distinguere nescierunt Scriptores quidam de *Suburbicariis.* Ad Emphyteutica quoque prædia hanc Indulgentiam extendit nunc Honorius Imp. de quibus semel dixi *libro 10. tit. 3. de locatione fundor. &c.*

Hæc quidem ita in *hac l.* perspicua sunt. Atenim euasit hæc *lex* iam controuersa & celebris in argumento *Regionum* Vrbicariarum, siue *suburbicariarum*; vbi anxie quæritur hanc ad diem, ad quam *legem* hæc *lex* respiciat; num ad *leg. 7. sup.* quæ data est ante decennium Anno Dom. 413. vbi octo Italiæ prouinciæ nominantur, *Campania, Tuscia, Picenum, Samnium, Apulia, Calabria, Brutii, & Lucania*: Quod quidam contendunt, vt ita omnes illas prouincias Vrbicarias faciant: an vero ad *legem 12. sup.* quæ data est ante quadriennium, sine Anni 418. vbi *Piceni & Tusciæ suburbicariarum Regionum* fit mentio, quod alii quoque contendunt? Vt vere dicam, neutrum mihi nunc probatur. Hos primum deficit ratio, non vno argumento. Omitto quod alibi prolixe probatum est, prouincias *ea leg. 7.* memoratas neutiquam fuisse de Vrbicariis regionibus. Verum Sex ex *ea ipsa leg.* argumentis. Primum est, quod *lex* illa *7. Generalem* Indulgentiam continet omnium functionum, non modo annonariæ functionis: Ecce enim apertissima eius verba; *Ex omni præstationis modo, quem antiqua solemnitas detinebat*: mox, *partem soluant publicæ functionis*: Atquin eam Indulgentiam, quæ hac nostra memoratur & ampliatur, fuisse oportet de annonariis tantum functionibus. Secundum est, quod Indulgentia *dict. legis 7.* nonnisi ab Anno 410. ad Annum vsque Domini 415. processerit, ac proinde ab eo Anno 415. cessauerit. Atquin ea qua de agitur *hac leg.* vim suam adhuc tenebat. Tertio, Indulgentia *dict. legis 7.* quæ data est Anno 413. continet singularem Indulgentiæ speciem, partim in futurum ad Annum vsque 415. partim in præteritum ab Anno 410. hæc vero *lex* nostra, vt & ea Indulgentia, quam commemorat

morat & amplificat, Reliqua præteriti temporis vnice respicit, *Amotis igitur Reliquis*, inquit; mox, *debita ex præsenti Indictione constitues, chartis abolitis debitorum: debitorum*, id est, Reliquorum, vt priora illa ostendunt, & secretior vocis *debitorum* significatio: de qua iam sæpe. Quarto, chartæ penitus *hac leg.* aboleri iubentur: *ibi* vero, *quinque annorum Indulgentia contributa, partem* (quintam) *solui publicæ functionis*. Quinto, temporis interuallum
P. 110. inter *illam leg.* 7. & *hanc*, integri decennii, nimis prolixum est, vt ea Indulgentia decennio post, ampliatione ad aliam speciem functionis producatur. Quomodo alias *lex 9.* anno statim proximo *l. 10.* producitur. Quod minime patitur etiam huius tempestatis ratio, & infelix horum temporum status, & quidem per Italiam, vt tam serum remedium in alia specie tanto post adhiberetur. Postremum; aliæ deinceps nouæque Indulgentiæ, *illa l.* 7. posteriores, per Italiæ prouincias, ab illius *leg.* 7. Indulgentia penitus recedentes processere, nouamque formam induxere, ab illa diuersam, sic vt illa velut obliterata iam, nulla interpretatione seu ampliatione amplius indigeret. Et hæc quidem de *l.* 7.

Sed neque *legem 12. sup.* hac *leg.* memorari & ampliari censeo: nam & ea continet Indulgentiam generalem: *publicarum*, inquit, *toleret functionum:* & mox, *per vniuersos titulos iubemus agnoscere:* Atquin ea quæ hic commemoratur, de Annonariis tantum functionibus fuit. Quare ita existimo, post annum 418. quo ea *lex 12.* data est, emissam aliam & posteriorem ante hanc *leg.* nostram, & quidem recenter, siue constitutionem, siue Indulgentiam, qua annonariarum functionum ῥητῶς Reliqua per vrbicarias regiones indulta fuerint; quod nunc haud multo post ad *Largitionales* quoque *Titulos* extendit Honorius. Et vero, quod argumentum ad superiora addi velim; nullum verbum hic occurrit, quo vetus aliqua constitutio vel Indulgentia indicetur; imo omnia nouitatem redolent, seu nouam & musteam Indulgentiam: *Quod Clementia nostra* CONCESSIT: item, *etiam* CVSTODIRI *mandamus*. Atenim si de veteri aliqua Indulgentia ageretur, occurrerent illa, in hac re vsitata, DVDVM, PRIDEM, OLIM, IAM OLIM.

Hac ita controuersia discussa, superest notanda, simul & illustranda, *huius leg.* subscriptio, quæ *hoc Codice* vnica est, & singularis: Dicitur scilicet ea, REGESTA *VI. Id. Febr. Rauennæ*, id est in acta seu gesta relata Comitis S. L. cui hæc *lex* inscribitur. Etsi similem subscriptionem præferat quoque constitutio 19. Appendicis Codicis Theodosiani: *Regestum Rauenna die XV. Kal. Februarias* [Anno D. 417.] *Regesta* scil. constitutio dicebatur, quæ ad speciale alicuius Iudicis officium pertinebat, inque eius Iudicis gesta seu acta referebatur, *regerebatur:* Quomodo & ipsa Iudicum acta seu monumenta *Regesta* quoque dicebantur. Ita Theodosius Iun. cum *Nouella sua de huius Codicis confirmatione*, nullas alias constitutiones, quam *hoc Codice* comprehensas in iudiciis referri vellet: *Exceptis*, inquit, *his quæ habentur apud militum sancta Principia, vel de titulis publicis expensarum, aliarumque rerum gratia, quæ in* REGESTIS *diuersorum officiorum relata sunt*. Et Iustinianus quoque Theodosii Iun. prorsus exemplo in *leg. vn. §. 4. de Codice Iust. confirmando* ad Mennam PP. *Sed & si qua* REGESTA *in Tui Culminis iudicio, vel in aliis iudiciis ciuilibus, vel militaribus, vel apud Principia numerorum, pro publicis expensis, vel quibuscunque titulis ad publicum pertinentibus posita sunt, ea etiam prout communis rei commoditas exigit, firma esse censemus:* Hinc & *Regesta* quoque *Scribarum* apud Vopiscum *in Probo, cap. 2.* vbi ait is, quod in conscribenda Probi vita, præter libros ex Bibliotheca Vlpia, & domo Tiberiana, *vsus etiam esset* REGESTIS SCRIBARVM *porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus ac populi*. Ex hisce tribus locis, omnium hac de re antiquissimis apparet, *Regesta* fuisse Monumenta, Actaque publica diuersorum Officiorum & Iudicum, veluti Præfectorum Prætorio, aliorumque Iudicum, qua ciuilium, qua militarium: imo & in vrbe Roma, Scribarum, de quibus scribis *l. 1. sup. de lucris officiorum:* in quæ inter alia referebantur Constitutiones Principum ad cuiusque officium pertinentes. Ideo *Regesta*, quod in ea regererentur seu referrentur, quæ opus erat. *Regerendi* scil. vox hac in re propria, Quintilianus, *lib. 2. c. 11. inf. Similisque commentariis puerorum sit, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata sunt*, REGERVNT. Et *lib. 3. c. 6. Sunt enim velut res* REGESTÆ *in hos commentarios, quos puer deduxerat schola*. Indeque & *Regerendarii* dicti: Sic quoque Honorius Imp. *leg. 2 sup. hoc Cod. & Cod. Iust. de discussoribus*, ait, *securitates*, (id est Apochas solutorum tributorum) REGESTAS (id est relatas, insertas) *polypticis*, (id est libris censualibus.) Ergo vt actio ipsa, ita & libri actaque, in quæ illa regerebantur, seu referebantur, REGESTA dicta: Inde & *Glossis Nomicis:* χῆνσον καὶ ῥεγεςὰν τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων, ἀντὶ τῆ ὑπογραφέως. Et deinceps quoque apud Anastasium *in V. Nicolai I. PP.* Regestum Præsulis: Quæ vox paulatim in REGISTRVM migrauit. Ergo & hæc lex *Regesta*, seu relata, in Acta & Regesta Comitis S. L. de earum constitutionum numero est, quas Theodosius Iunior *Nouella sua* excepit, quasque in Regesta diuersorum relatas testatur; vel vt Iustinianus, *in regesta ciuilium officiorum:* & quidem quod vterque testatur, *de publicis expensis & titulis:* cui rei ipsa *lex* hæc fidem facit, quæ est *de Largitionalibus titulis*, & *ad Comitem S. L.* data est. Eo itaque iam pertinet hæc subscriptio: Vbi dies quoque, quo hæc *lex* Regesta, adnotatus est, quomodo alibi diem in constitutionibus notatum videmus, quo ea *Propositæ, Datæ, Acceptæ, Lectæ*, fuerunt.

XV. (a) Impp. THEOD. Valentinianus AA. Tauro PF. P. (b) & Patricio (c).

QVICVMQVE ex inposita (d) describtione donatis releuatisque per sacram liberalitatem (e) obnoxium (f) se esse ex parte vel ex integro cognoscit, nostri Numinis beneficio liberetur; *&c.* Dat. XII. Kalend. Iul. Constantinop. Hariobindo & Aspare Coss. [434.]

P. 211.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Taurus* PP. sub Theodosio Iun. Orientis scil. simul & Patricius A. D. 434. cui hoc ipso Anno, prælata eadem dignitate inscribitur *lex vn. de bonis Clericorum*: Inscribitur eidem Anno superiore 433. *lex* 16. *inf. b. t.* & *l.* 17. seu *vlt. sup. de Numerariis*: & *lex* 9. *Cod. Iust. de adsessoribus*; vbi tamen dignitatis titulus omissus est. Ad eundem Taurum *Patricium* exstat Theodoreti *ep.* 88. vbi dignitatem eius summam tribus locis indicat. Extant ad eundem tres Isidori Pelusiotæ epistolæ. v. *Prosopogr. ID.*

(c) De hac Patriciatus dignitate alterius Comite, dixi ad *l.* 1. *sup. de Consul. & Patric. ID.*

(d) Extra ordinem. *ID.*

(e) Principis. *ID.*

(f) *Obnoxius*, ὑπεύθυνος. *ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tres iam *supra* Indulgentiæ fuerunt, *l. 9. 10. 11.* sequuntur tres aliæ: quarum hæc proxima tempore posterior est: est enim in *his legibus* ὕστερον πρότερον admissum ab *huius Codicis* Conditoribus. Et hæc quidem Indulgentia, non canonicarum functionum & solemnium indulgentia est; sed indulgentia extraordinariæ cuiusdam collationis, (quæ & ipsa tamen Canonica facta fuerat, vt docet *Nouella eiusdem Theodosii 33.*) quæ donatis & releuatis imposita fuerat: de qua fuit *supra* peculiaris *titulus de conlat. donatarum vel releuatarum possessionum.* Nempe, vt cœteroquin huiusmodi possessionibus extra ordinem cum id necessitas flagitaret, conlatio seu descriptio imponebatur, ita & sub Theodosio Iuniore, & vel maxime impositam reperio: vt docent quatuor eius hac de re constitutiones: puta præter hanc leg. *lex 5. 6. illo tit. de conlat. donatar. vel releu. poss.* & *d. Nouella Theodosii 33. de releuatis adæratis vel donatis possession.* (vnde etiam desumpta est *lex vn. Cod. Iust. de Collat. donatar.*) ac nominatim ante triennium, & quod excurrit, Antiochi PP. dispositione, ad quem scripta est *d. lex 6*, cuiusque mentio fit *dict. Nou. 33.* Verum *hac leg.* Theodosius Iunior *Reliquorum* istius Antiochenæ collationis Indulgentiam tribuit: *Reliquorum*, inquam, ad hoc vsque tempus, id enim vult his verbis *Quicunque obnoxium se esse ex parte vel ex integro cognoscit, liberetur.* Huius enim collationis in posterum indulgentiam non facit, quod etiam ostendit *dict. Nouella 33.* vbi decennio post *hanc leg.* Antiochi PP. dispositionem confirmat. Quomodo & Marcianus Indulgentia hanc eandem conlationem excepit, *vers. si quid autem.*

XVI. (a) Idem AA. Tauro PF. P. (b)

A *Sexta* (c) *Indictione*, ad quam superior (d) indulgentia vsque processit, ad *Vndecimam* (e) nuper transactam, sub æqua dimensione (f), tam Curiis, quam possessori (g) priuato ac patrimoniali, diuinæ quinetiam domus (h), ex (i) omni iure munifico, necnon & in speciebus cellariensibus (k), reliqua indulgemus: ita vt quæ in istis viginti (l) annis a *Sexta*, qua dictum est, *Indictione*, *Vndecimam* vsque per omnes titulos, siue in speciebus, siue pecunia, auro, argentoque debentur, nomine reliquorum omnibus conceduntur, nihil de his viginti annis speret publicorum cumulus Horreorum, nihil Arca amplissimæ Præfecturæ, nihil vtrunque nostrum Ærarium. Dat. X. Kalend. Maii, Theod. A. XIV. & Maximo V. C. Coss. [433.]

NOTAE.

(a) Πρωθύστερον hic admissum ab *huius Codicis* Conditoribus, *hæc* enim *superiorem* anteuertere debuit. Hæc vero efformata est ad instar *legis* 9. *sup.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Tauro PP.* inscribitur *d. lex superior*, vbi dixi. *ID.*

(c) Id est ab Anno Dom. 408. *ID.*

(d) *Legis* 9. *sup. ID.*

(e) A. D. 428. *ID.*

(f) Lance, *d. l* 9. *ID.*

(g) Conlatori *d. l.* 9. *ID.*

(h) γε.

(h) γρ. *Domui. ID.*
(i) γρ. *Et omni iuri munifico, vt d. l. 9. ID.*
(k) Cellariis, *d. l. 9. ID.*
(l) Ergo Indictio vndecima ipsa seu Annus 428. hac Indulgentia non continetur. *ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSIVS Iunior Anno D. 433. quam Reliquorum Indulgentiam generalem quadraginta annorum *l. 9. sup.* tribuerat, ab Anno D. 368. ad Annum D. 407. inclusiue: Eandem nunc tribuit viginti annorum proximorum, ab Anno D. 408. ad Annum 428. efformata hac *leg.* prorsus ad instar & exemplum *eius l. 9.* sic vt ad *eam l.* dicta, & *huic* sufficiant.

XVII. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b)

P. 218.

DEBITA (c) Susceptoribus (d), ante *Decimam* (e) *Indictionem* congregata, quæ Sedes Excelsa (f) pretiis humanioribus adærauit (g), ex parte dimidia condonamus; Arcæ (h) cetera inferri præcipimus. Dat. Prid. Id. Iul. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungendæ videatur *huic l.* emendato mense & die *lex* 3. *sup. de Indictionib. lex* 2. *de frum. Alexandr. l.* 2. *de Alexandr pleb. primatib. lex* 189. 190. 191. 192. *inf. de Decurionibus. GOTHOFR.*

(b) *Isidorus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. A. D. 435. 436. v. *Prosopogr.* & Theodoretum *ep.* 47. *ad Proclum Ep. Constantinopol.* Isidorum Pelusiotam *ep.* 299 *lib.* 1. *ID.*

(c) *Debita*, id est tributa, annonas, reliqua. v. *Gloss. ID.*

(d) γρ. *A Susceptoribus.* De susceptoribus est *infra, titulus* 6. *lib.* 12. *ID.*

(e) Id est A. D. 427. *ID.*

(f) Præfecti Prætorio. *ID.*

(g) *Adærauit*, id est pretio æstimauit, taxauit: v. *Glossar.* & *tit. de Conlat. donat. l.* 6. *ID.*

(h) *Arca* Præfecti Prætorio: de qua iam sæpe *hoc titulo* ac nominatim *l.* 9. & *l. prox.* 16. *supr. ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris postrema hæc *hoc titulo* Indulgentia est, Anno D. 436. non iam collatores seu possessores respiciens, sed *Susceptoribus* data; id est iis qui debita seu tributa & annonas congregabant (vt vel ex *hac ipsa leg.* liquet, & *toto tit. de susceptoribus, inf. lib.* 12.) & quidem eius susceptionis nomine, quæ facta fuerint ante Decimam Indictionem, id est ante An. D. 427. Nempe cum susceptores species annonarias, tributa a se congregata suscepta ante eum annum, Arcæ Præfecti Prætorio, non intulissent quod facere eos oportebat, (tributa enim Præfecti Prætorio dispositionem & curam respiciebant) & sic reliquati fuissent, Præfectus quidam Prætorio & quidem *Isidorus*, vt existimo, cui *hæc lex* inscribitur, de quo mox, pretium eis posuerat seu pretio adærauerat, sic vt specierum loco eos pecuniam inferre iussisset; & quidem humanioribus pretiis adæratione facta. Et tamen cum preces suas de ea adæratione susceptores apud Theodosium Iun. allegassent, Theodosius ad has preces hanc Indulgentiam emisit: qua iam dimidiam partem adærationis seu taxati pretii eis condonat, & alteram partem Arcæ Prætorianæ inferri iubet. Singularis hæc igitur & personalis Indulgentiæ species est, qua non iam Collatoribus seu possessoribus indulgentia debitorum tribuitur; sed susceptoribus: & quidem Indulgentia leuioris adærationis.

Isidori interim PP. nominis occasione, cui hæc *lex* inscribitur, omittere non possum, quod Theodoretus Ep. Cyri narrat, *Ep.* 47. *ad Proclum Ep. Constantinopolitanum*, de Inspectoribus per hæc tempora, per duodecim annos, missis; releuatisque possessionibus, *Inspectorum* notitia, γνῶσι, quam primus probauit *Isidorus* PP. confirmauit & successor eius *Florentius*.

DE

p. 113.

DE RELATIONIBVS.

TITVLVS XXIX.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXI.

Harum Relationum pleni ſunt libri decimi epiſtolarum Plinii & Symmachi. De iisdem & Ariſtides *orat. in vrbem Romam pag.* 361. *Editionis Canteri*, ſiu. *pag.* 207. *Tom. I. Oper. Edition. Oxon. Sam. Iecb.* Earundem mentio apud Am. Marcellinum non vno loco, *lib.* 15. & 29. μήνυσις Græcis. Aliud Relationis genus eſt ab hoc id, de quo *l.* 2. *ſup. ad leg. Corn. de falſo.* Sublatæ hæ *Nouella Iuſtin.* 125. non vero a Theodoſio Iun. *l.* 32. *Cod. Iuſt. de appellat.* quod perperam credidit Scriptor *de off. Domus Auguſtæ*, *lib.* 1. *c.* 26. 27. multo minus ab Arcadio, quo tamen is trahebat locum Zoſimi *lib.* 5. *cap.* 9. De Relationibus & Conſultationibus in Eccleſiaſticis: vid. *leg.* 45. *inf. de Epiſcopis.*

PARATITLON.

RELATIO, *Rubr.* & *l.* 2 3. 4. 5. *h. t. l.* 8. 9. 13. 31. 34. 47. 54. 65. *tit. prox. de appellationib.* Valentiniani *Nouella* 12. *de Epiſcopali iudicio*, *verſ. Si quis a ſuſpecto iudice.* eſt Conſultatio Principis a Iudice ſuper aliquo dubio; vnde & *Conſultatio* pro Relatione: *l.* 3. 4. *h. t.* & *Rubr.* & *l.* 1. 8. 34. 35. 47. 66. *tit. prox. de appell. & conſultat.* & *l.* 9. *de diu. reſcript.* item Conſultum, *l.* 11. *d. t. de appellat.* Opinio, *l.* 5 *h. t. l.* 6. 8. 9. 11. *inf. de appellat.* ſuggeſtio, *l. vlt. h. t.* Iudex ſcil. Etiam Præfectus prætorio, *l.* 4. *de ſpectaculis*: Præfectus vrbis, *l.* 55. *de curſu publ.* Rectores prouinciarum *l.* 12. *de curſu*: ſiue in ciuili ſiue in criminali cauſa: *l.* 3. 5. *h. t. l.* 24. *inf. de appellat.* cognitis vtriusque actionibus: *l.* 1. *inf. de appellat.* non ad vnius litigatoris querimoniam, *l. vlt. h. t.* ſi eſſent quæ iuridica ſententia (ab eo) decidi non poſſent, *l.* 1. *h. t.* ſi ſuper aliquo hæſitandum putaret, *l.* 2. *hoc tit.* dubitaret; *l.* 5. *h. t.* ſi ex iuſtis cauſis aliquid quo minus iudicare ſtatim poſſet, reperiret inceptum: *l.* 36. *inf. d. t prox. de appellat.* ſi ratio aut neceſſitas in negotiis eſſet requirendi iudicia Principis: *l.* 4. *h. t.* ante ſententiam latam, non poſt: *l.* 2. *h. t.* & *l.* 13. *inf. t. prox. de appellat.* relationem promittebat. *l.* 5. *inf. dicto tit. prox.* vnde, promiſſa relatio: *l.* 2. *h. t.* & *l.* 31. 34. 65. *inf. d. tit. prox.*

Cæterum relatio ita facienda erat, vt omnem omnino cauſam relationis ſeries comprehenderet, vt recitata ea propemodum actorum recitatione opus non eſſet: *l.* 4. *h. t.* nihilque adeo mitti oporter, quod plena inſtructione indigeret, *l.* 1. *ſupra de iudiciis.* Deinde vt non paſſim, nonniſi de paucis (Et iuſtiſſimis cauſis) fierent: *l.* 1. *h. t. v.* & *l.* 2. *inf. de operib. publ.*

Huius conſultationis ſeu relationis *Exemplum*, (antequam ad Principem mitteretur) litigatoribus a Iudice prius edebatur, *l.* 35. *h. t. l.* 1. *inf. t. prox. de appellat.* exhibebatur, *l.* 8. *inf. d. t. prox.* apud acta intra 10. dies ab ea promiſſa, *d. l.* 1. *inf. tit. prox.* quæ confirmatur *l.* 8. *d. t. prox.*

Si cui litigatorum minus plena, vel contraria ea videretur, *l.* 1. *inf. tit. prox. Refutatorias* is preces, *l.* 1. *inf. d. t. prox.* refutationem, *l.* 11. *d. t. prox.* refutatorias, *d. l.* 11 & *l.* 5. *h. t.* refutatorios libellos, *l.* 8. 24. *d. t. prox.* Iudici offerebat, *l.* 1. 8. *d. t. prox.* dabat, *l.* 5. *h. t.* allegationibus refellebat, *l.* 3. *h. t.* apud Acta, intra dies quinque, *l.* 1. 8. 24. *inf. d. t. prox. v.* & *l.* 5. *h. t.* quos quidem libellos Iudicem exigere voluit Conſtantius, *l.* 24. *inf. tit. prox.*

Poſt hæc ita facta, ordo ſeruandorum, vt loquitur *lex* 5. *h. t.* hic erat: Conſultatio ſeu Relatio vna cum refutatoriis ad Principem mittebatur, *l.* 5. *h. t.* transmittebatur, *l.* 31. *inf. tit. prox.* dirigebatur, *l.* 11. *infr. tit. prox. l.* 4. 5. *h. t.* ad ſcrinia Principis, *l.* 34. *inf. d. tit. prox.* vid. & *l.* 54. *dict. tit.* ad ſacra ſcrinia, *l.* 65. *inf. d. t. prox.* (Epiſtolarum ſcilicet: has enim conſultationes magiſtrum epiſtolarum inter cætera tractaſſe docet *Imperii Notitia fol* 62) ad Comitatum, *l.* 1. 8. *inf. d. tit. prox.* Item vna cum Actis, quæ neceſſario ſocianda: *l.* 9. *d. tit. prox.* vt geſta erant, *l.* 24. *inf. tit. prox.* ita vt ſimul omnia ad eam, de qua refert, cau-

ſam

ſam pertinentia. Acta transmitti oporteret: *l.5.h.t.* & *l.1.8. inf. tit. prox.* omnia quæ apud Iudicem qui refert, vel apud alios geſta in eo negotio: *l.1. inf. d.t. prox.* breuiter, plena inſtructio; *l.1. ſup. de Iudiciis.* Idque intra 20. dies ab ea promiſſa: *l.8. inf. tit. prox.* intra 30. *l.31.34.65. eod. tit.* (quod idem in appellationibus: *l.20.32. inf. tit. prox.*)

His ad Principem miſſis, litigatores ad Comitatum Principis venire non poterant, *l.34. de appellat. tit. prox.* intra annum ſcil. *l.47.54. inf. d. tit. prox.* (quod idem in appellationibus, *l.66. inf. tit. prox.*)

Hæ conſultationes recitabantur in Conſiſtorio Principis, *l.4. h. tit.* Mox ad eas emittebantur, *l.9. ſup. de diuerſis reſcriptis.* Reſcripta, *l.9. inf. d. tit. prox.* & *d. l.9. ſup. de diuerſis reſcript.* reſponſa, *l.4. h.t. l.47.54.66. inf. d. tit. prox.* Oracula, *l.54. inf. h. tit. prox.* decreta, *d. l.8. t. prox.* Certe, ſi intra annum reſponſa data non fuiſſent tum litigatori ad Comitatum venire, *l.47.53. inf. d. tit. prox.*

Reſcripta huiuſmodi retractari non poterant, *l.6.8.9.11. inf. d. tit. prox.* & *l.3. ſup. de diu. reſcr.* aduerſus ea omnis conquerendi copia adempta erat, *d. l.9. inf. h.t. prox.* Et tamen, iis tantum negotiis opitulabantur, quibus effuſa erant, *d. l.9. ſup. de diuerſ. reſcriptis.* Et hæc quidem de Relationibus ante Iudicium. Fuit enim & alterum Relationum genus, poſt iudicatum: de quo etiam agitur *l.5. hoc tit.* Fuit & tertium, ſuper publicis videl. cauſis: veluti de operibus publicis, *l.2. inf. de operib. publ.* de rebus ad annonam publicam pertinentibus, *l.2. ad l. Corn. de falſ.* de curſu publico, *l.55. de Curſu.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Claudium Plotianum (b) Correctorem Lucaniæ & Brittiorum (c). Poſt alia (d).

SVPER paucis, quæ iuridica ſententia decidi non (e) poſſunt, Noſtram debes conſulere Maieſtatem, ne occupationes noſtras interrumpas: cum litigatoribus legitimum remaneat arbitrium a ſententia (f) prouocandi. Dat. VI. Kal. Ian. Treu. Acc. VIII. Id. Febr. Regio (g), Conſtantino A. III. & Licinio III. Coss. [313.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod Iuſt.* Iungenda autem illi *lex* 1. *inf. tit. prox.* **GOTHOFR.**

(b) Claudius *Plotianus* Corrector Lucaniæ & Brittiorum ſub Conſtantino M. ***ID.***

(c) Ita omnes editiones, vna Pariſienſi poſtrema excepta, *h. l.* & *d. l.* 1. ***ID.***

(d) Quæ continentur *d. l.* 1. *inf. de appellat.* ***ID.***

(e) Hæc relationum ad Principem cauſa eſt: quam ad rem vide ***Paratitlon.*** ***ID.***

(f) V. ſimiliter Theodoſii Iunioris *legem* 31. *C. Iuſt. de appellat.* ***ID.***

(g) *Regii* ſedem ſuam habebat corrector Lucaniæ & Brutiorum, quod & ſimilis ſubſcriptio (collata cum inſcriptione) pariter oſtendit *legis* 1. *ſup. de filiis milit. Apparit.* Et ſane Olympiodorus quoque apud *Photium Cod. LXXX. pag.* 128. *edit. Schotti* & *Tom. I. Script. R. B. pag.* 147 *edit. Venet.* Regium Metropolim Brutiorum fuiſſe teſtatur: ὅτι τὸ Ῥήγιον μητρόπολις ἐστι τῆς Βρεττανίας: vbi pro Βρεττανίας, vt recte iam iudicatum, reponendum Βρεττίας. ***ID.***

COMMENTARIVS.

INTEMPESTIVIS & promiſcuis ad ſe Iudicum relationibus in cauſis priuatorum hac conſtitutione, quæ pars eſt maioris Conſtantini M. conſtitutionis, qua is Relationum formam & ordinem conſtituit: vnde ſupereſt quoque *lex 1. inf. de appell.* quæ *huic* iungenda eſt; occurrit Conſtantinus M. *ne* videlicet *occupationes ſuæ iis interrumperentur:* Quas & de cœtero interrumpi ægre tuliſſe Conſtantinum M. aliis argumentis compertum habeo. Hanc inquam rationem hic reddit Conſtantinus M. At enim in eadem re aliam iam reddit Honorius *l.55. inf. de appellationibus:* ductam videl. ab ipſa litigatorum vilitate, elegantiſſima ſententia: *Neque enim fas eſt, quod apud infirmum Diſceptatorem definiendi conſtantiam prouocantis trepidatio retardauit, litigatorem ſub Conſultationis ambiguo iugi expectatione pendere.* Sane quod in priuatorum cauſis *hac l.* id etiam in publicis eidem Conſtantino M. placuit *l.2. inf. de operib. publ.* *De rebus*, inquit, *præcipuis maximiſque, non de quibuſcunque viliſſimis noſtrum debent* [Iudices] *interpellare conſilium.* Proinde ſuper paucis admodum, quæ omnino Iuridica ſententia definiri non poſſent, ad ſe referri, ſeque conſuli voluit Conſtantinus. Et rationem ſubiicit, ſupereſſe ſcil. litigantibus ſemper appellationis remedium, atque ideo promiſcuis ſeu frequentibus ſuperſedendum relationibus. Eodem pertinere formulas illas reſcriptorum, notant non- P.115.
nulli, *me conſuli de ea re non oportet, l.6. D. de leg. Fabia de Plagiariis:* item illa Traiani ad Plinium; *Potuiſti non hærere:* Quibus ego non accedo: Illis enim locis & formulis carpuntur Iudices, qui in re certa hæſerint & ad officium ſuum pertinente. Denique de rebus nonniſi dubiis, & modo vindice digno reſe-

referendum: Ita *l. n. §. 2. D. de minor.* Ætrius Seuerus, quia dubitabat, ad Imp. retulit. Ipse Plinius ad Traianum *lib. 10. ep. 97. Solemne mihi est, omnia, de quibus dubito, ad te referre* &c.

Illud interim monendum semel Relationes ad solum Principem fieri oportere: quas etiam sibi aliquando Præfectos Prætorio voluisse vindicare a Vicariis suis, ostendit *lex 2. Cod. Iust. de off. Vicarii:* item Præfectos vrbi: de quo ad intellectum *legis 1. Cod. Iust. de legibus*, dixi *ad l. 1. sup. de iudiciis.* De his denique Relationibus est & Libanii locus *Orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *num. 4. pag. 34.* siu. *pag. 383. 384. Oper. minor. Gothofred. Edit. Trotz.*

II. (a) Idem A. Profuturo PF. Annonæ (b).

SI quis Iudicum duxerit (c) esse referendum, nihil pronuntiet (d), sed magis, super quod (e) hæsitandum putauerit, Nostram consulat Scientiam: aut si tulerit sententiam, minime postea, ne a se prouocetur, Relatione promissa (f) terreat litigantes. Dat. IV. Id. Feb. Sirmio, Constantino A. V. & Licinio C. Coss. [319.]

NOTAE.

(a) *Legis 1. C. Iust. de Relationib.* initium hinc desumptum est. *GOTHOFR.*

(b) *Profuturus Præf. Annonæ* sub Constantino M. Ei inscribitur hoc ipso Anno *lex 1. sup. de contrab. emptione*, & *lex 1. inf. de pistoribus*, quæ duæ inter se coniungendæ sunt. *ID.*

(c) Dixeritue. *ID.*

(d) *Inter partes pronunciet*, ita *Cod. Iust. ID.*

(e) *Quo*, Cod. Iust. *ID.*

(f) *Præmissa*, Cod. Iust. sed male; & recte Haloander, *promissa:* promissa relatio; promittere, spondere relationem, rectum est, vt docet præterea *lex 5. 8. 31. 34. 65. inf. tit. prox. de appellat.* de quo consule Paratitlon. Ita & apud Symmachum *lib. 10. Ep. 53. Ergo vt in rebus dubiis fieri solet, ad Clementiæ vestræ salubre iudicium conuolamus: licet defensio Pateolana, post* PROMISSAM RELATIONEM *incassum crediderit prouocandum: & lib. 10. ep. 36.* PROMISSA RELATIONE *discedo. ID.*

COMMENTARIVS.

ANTE SENTENTIAM latam Iudices si velint & hæsitent, referre debent: at non etiam POST sententiam latam.

Nempe Iudices inferioris gradus quod ægre ferrent, a sententiis suis appellari, atque a se Iudicata ab aliis Magistratibus appellationum remedio retractari, quasi ea re iniuria sibi & contumelia fieret (quod docebunt complures *leges proximo tit. de appellat. l. 2. 4. 11. 13. 15. 20. 22. eius tit.*) atque vt id euitarent, Relaturos sese ad Principem dicere, & vero referre soliti. Id quod a Constantino M. *hac l.* prohibetur, & rursum *d. l. 13. inf. de appellat.* Denique Relationi ante sententiam: Appellationi post sententiam locus est. Vt illi litigatores intercedere non possunt, *l. 1. §. 2. D. de appellat.* ita hanc Iudex impedire non potest.

Cœterum, cum inscribatur hæc lex *Præfecto annonæ*, exinde colligitur, ipsummet Præfectum Annonæ, a quo ad *Præfectum Vrbis* appellabatur, id egisse, quod *hac l.* improbatur. Eaque causa huius *legis* ad eum dirigendæ fuerit. Et vero par quoque ratio *legis 4. inf. de appellat.* quæ & ipsa *Præfecto Annonæ* inscripta est: qua pariter constituitur, vt officium eius omnes appellationes curet accipere, nec in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam existimet. Et vero aliunde quoque comperio nescio quam inter hos, Præfectum inquam vrbis, & Præfectum annonæ, fuisse æmulationem, vt inter coniunctas potestates: Id inquam colligo ex *l. 1. sup. de condit. in publ. horreis* & *l. 1. Cod. Iust. de off. Præfecti vrbi*, quæ illi iungenda est, & *l. 1. Cod. eod. de apparitor. Præf. annonæ.* Alioquin ex *Notitia* quoque *Imperii* liquet, vt & ex Sidonio *lib. 1. ep. 10.* sub dispositione Præfecti vrbis fuisse Præfectum Annonæ: vide *d. l. 1. inf. de conditis in publicis horreis:* vbi plura adhuc. Quanquam antea a Præfecto annonæ ad P. V. appellatum fuisse ostendit *lex 8. D. quod cum eo qui in al. pot.* & Mecænatis suasoria apud Dionem.

Tandem quomodo hæc *lex* cum *l. 5. inf.* conciliandasit, ad *eam leg.* dicemus.

III. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Viuentium PF. P. (b)

SVPER delictis prouincialium, numquam Rectores prouinciarum ad Scientiam Principum putent esse referendum, nisi ediderint prius Consultationis exemplum. Quippe tunc demum Relationibus plena maturitas (c) est, cum vel allegationibus (d) refelluntur (e), vel probantur adsensu. Dat. III. Kal. Ian. Treu. Valentiniano & Valente AA. (f) Coss.

NOTAE.

P. 216.

NOTAE.

(a) *Lex 2. Cod. Iust. eod. tit.* Concordat *lex 5. h. t. & l. 1. 8. inf. de appellationib.* GOTHOFR.

(b) *Viuentius* PP. sub Valentiniano Imp. nempe Galliarum vid. *l. 4. infr. de censu siue adscript.* & *l. 5. sup. de tironib.* hoc hoc ipso Anno 368: plura in *Prosopogr.* ID.

(c) *Veritas*, C. Iust. At hoc rectius. ID.

(d) Partium scil. id est Refutatoriis. ID.

(e) *Repelluntur*, C. Iust. male. ID.

(f) *Ψ. AA. II. COSS.* id est A. D. 368. nam Valentinianus fine Anni 365. id est *Valentiniani & Valentis AA. COSS.* non Treueris, verum Parisiis versatus: Quare non minus *huic l.* quam *prox. sequ. Gratiani* nomen in *Inscript.* adiungendum. ID.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres constitutiones sequuntur, de *forma Relationum* ad Principem mittendarum. Et hac quidem iubet EXEMPLVM Relationis partibus litigatoribus a Iudice, prius quam ad Principem mittatur, edi; vt eam videlicet vel refutent, vel probent: *h. l.* & *l. 5. inf. h. t.* & *l. 1. 8. inf. de appellat.* Aliter ad Principem mitti Relatio non debet: neque missa fidem facit.

Nempe hoc ita constitutum, vt relationi plena *maturitas* esse posset: non vt *Codex Iustinianeus* habet, *veritas*: scil. dum expenso a Iudice consilio conscribitur: & a partibus diligenter expenditur, num quid in ea omissum aut commissum fuerit; ne alias minus plena, vel contraria sit, vt ait *d. lex 1. inf. de appellat.* Hinc refutatoriæ; de quibus *l. 5. infr. h. t. l. 1. 8. 11. 29. infr. de appellat.*

Intra quod autem tempus edi exemplum relationis, & refutatoriæ debeant, vid. *d. l. 1. 8. 29.*

Cæterum *huius l.* species nominatim versatur circa *Delicta* prouincialium: Nempe & in criminalibus causis relationes fiebant, vt præter *hanc leg.* docet *lex 5. inf. h. t.* & *lex 24. inf. de appellationib.* Et vero de atrocibus criminibus, quæ in prouincia contigerant, mox ad Principem referre solebant Iudices, vt statueret, quid fieri vellet. Optatus Mileuitanus *lib. 2. c. 17. Cruentas operati sunt cædes, & tam atroces, vt de talibus factis ab illius temporis Iudicibus relatio mitteretur.*

Tandem, cum de refutatoriis speciatim agam ad *l. 5. inf. h. t.* hic *allegationes* eas vocari notandum est. Sic etiam Symmachus *lib. 10. ep. 32. Coniunctæ paginæ, Allegationibus partium & supplementa sumpserunt. lib. 10. ep. 40. Diuino arbitrio numinis vestri subditis* ALLEGATIONIBVS *partium summam negotii reseruaui.* Supplementa etiam partium idem vocat *lib. 10.* locis quinque *ep. 32. 41. in f. 43. in f. 46. 63. seu vlt.* & *lib. 2. ep. 30. Si relatio ad fortunam negotii pertineret, & supplementa vel Refutatorios iurgantes dedissent.*

IV. (a) Idem AA. & Gratianus A. ad Apodemium (b).

SI quando ratio, aut necessitas est, in negotiis Nostra Iudicia requirendi, exspectandique Responsa, omnem (c) omnino causam Relationis series conprehendat: vt recitata Consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum auctorum (d) recensione non opus sit: Actis etiam necessario sociandis. Dat. VI. Id. Maii, Treu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTAE.

(a) *L. 3. seu vlt. C. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Apodemius* sub Valentiniano Sen. Dignitatis titulus omissus. Alius ab hoc Apodemius, qui sub Iuliano exustus: de quo Am. Marcellinus *lib. 22. c. 3.* ID.

(c) *Omnes omnino causas*. C. Iust. inepte. ID.

(d) *Actorum:* habet C. *Iust.* de quo mox. ID.

COMMENTARIVS.

PLENAM Relationem esse debere: simul & ACTA omnia vna cum Relatione mitti oportere, definit *hac l.* Valentinianus Sen. vt definitur quoque *l. 5. prox.* & *l. 1. 8. 11. 24. 35. inf. de appellationib.*

Plena, inquam, Relatio esse debet, seu vt *h. l.* dicitur: *omnem omnino causam serie Relationis comprehendere;* non vt *Codex Iustinianeus* habet, *omnes omnino causas;* inepte: *omnem omnino causam,* quomodo & *infra l. 5.* id est, totius negotii seriem, totam causæ coniectionem, continentiam, textum, quæ plenissime Principem instruant; sic vt & vix *Actorum recensione opus sit. Actorum;* inquam, non *Auctorum:* Ita certe Constantinus quoque *l. 1. in f. sup. de iudiciis: siue definienda sit causa per Iudicem: siue ad nostram scientiam referenda. Nec ad nos mittatur aliquid, quod plena instructione indigeat.*

ACTA tamen seu GESTA necessario simul mittenda sunt: vt & Relationis fidem adstruant, & Principem instruant: quod præter *d. l. 5. prox.* & *l. 1. 8. 24. 31. 35. 47. inf. de appellat.* docet & Symmachus inter alia *lib. 10. ep. 39. Quæ ideo Gestorum paginis applicari placuit, vt Æternitas vestra cunctis per ordinem patienter auditis:* &c. Ep. 41. *Gesta & supplementa partis vtriusque subieci:* qui-

p. 217. *quibus instructa Perennitas vestra &c.* Ep. 42. *Hæc est causa querimoniæ quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit.* Ep. 43. *Præsto sunt, monumenta Gestorum: partium quoque supplementa non desunt.* Ep. 44. *Fides Gestis rerum cohærentibus explicatur.* Ep. 45. *Suspensa sententia, cuius meritum Perennitas vestra, lectis Gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit.* Ep. 46. *Omnium Gestorum fida documenta; supplementis partium Relationi ex* MORE SOCIATA *sunt.* Ep. 47. *Quæso igitur, vt Gesta, quæ fidem Relationis asserunt, audire dignemini.* Ep. 52. *Gestis omnibus* DE MORE SVBIECTIS, *vt eorum lectio Insinuationis meæ astruat veritatem.* Ep. 53. *Præsto est Gestorum fides, quæ Perennitatem vestram possit instruere;* Ep. 55. *Relatione summatim* CVNCTA *complexus, Gestorum quoque documenta subtexui.* Ep. 58. *Relationi Gesta coniunxi.* Ep. vlt. *Relationi Gesta subtexui, partium quoque supplementa* SOCIAVI. Et lib. 2. ep. 30. *Si Relatio ad fortunam negotii pertineret, & supplementa, vel Refutatorios iurgantes dedissent.*

V. (a) Imppp. (b) VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Eupraxium (c) P. V. (d).

QVICVNQVE Iudicum, vel appellatione interposita, vel ipse dubitans, relationem in causa, vel ciuili, vel criminali (e), spoponderit (f) *Sese missurum*, exemplum (g) Opinionis (h) edendæ (i) Refutariorumque (k) dandorum, sed & transmittendæ Relationis intra eum diem seruet, qui Constantiana (l) lege decretus est: Ita vt simul omnia ad eam, de qua refertur, causam pertinentia Acta transmittat. Quod si qui Iudicum posthac non ita obseruauerint cuncta, in Relationibus dirigendis, quæ iampridem statuta sunt, eo crimine tenebuntur, vna cum Officio quod ordinem seruandorum suggerere (m) neglexerit, quo tenentur, qui sacrilegium (n) admiserint, &c. PP. XVI. Kal. Mart. Gratiano A. III. & Equitio COSS. [374.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda *huic l.* est *lex* 36. *inf. de appellationib. lex* 21. *inf. quorum appell. non recip.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Idem AAA.* qui *l.* 4. *sup. ID.*

(c) *Eupraxius* hic proculdubio est, antea A. D. 367. Magister memoriæ, mox Quæstor: de quo Ammianus Marcellinus *lib.* 27. *cap.* 6. & 7. & *lib.* 28. *cap.* 1. Eius Elogium hic prætermittere non possum, quod legitur *dicto capit.* 6. *Multa & prudentibus æmulanda bonæ fiduciæ reliquit exempla, nusquam a statu naturæ discedens intrepidæ, sed constans semper, legumque similis, quas omnibus vna, eademque voce, loqui in multiplicibus aduertimus causis: qui tunc magis in suscepta parte iustitiæ permanebat, cum eum recta monentem exagitaret minax Imperator* (Valentinianus) *& nimius. ID.*

(d) Romæ. *ID.*

(e) In *Criminali* causa relatio: dixi ad *l.* 3. *sup. ID.*

(f) *Promissio* relationis, dixi ad *l.* 2. *sup. ID.*

(g) *Exemplum* hic non est, exemplar, quo sensu affertur *l.* 1. *inf. de appellat.* verum præscriptum *legis*, quodque sequendum propositum est. *ID.*

(h) *Opinio*, pro relatione & consultatione *h. l.* & *l.* 6. 8. 9. 11. *inf. de appellationib. ID.*

(i) *Editio* relationis, dixi ad *l.* 3. *sup. ID.*

(k) *γρ. Refutatoriorumque ID.*

(l) *γρ. Constantiniana:* de qua mox. *ID.*

(m) Hoc *Officii*, seu Officialium Iudicum muneris erat, suggerere Iudicibus iuris ordinem: & ni facerent, plectebantur. *ID.*

(n) *Sacrilegium* est, id est Maiestatis crimen, & quidem *violata lege. ID.*

COMMENTARIVS.

FORMAM Relationis ad Principem mittendæ *hac tertia leg.* sed omnium plenissima & accuratissima præscribit Valentinianus Sen. quæ prolixioris Valentinianeæ constitutionis pars est, vnde desumptæ quoque sunt *lex* 36. *inf. de appellationibus*, & *l.* 21. *inf. quorum appellationes non recip.* quæque proinde huic coassandæ veniunt: Qua quidem constitutione Valentinianus id egit, ne negotia iurgiaque in quibus maturato est opus, protelentur per inanes forte & immaturas Relationes, vel per moratorias Appellationes. In eum igitur finem *hac* quoque *lege* accuratam Relationibus formam præstituit; prælato Constantinianæ *legis* exemplo: puta *l.* 1. *inf. de Appellationibus:* quæ alioquin iungenda est cum *l.* 1. *sup. h. t.* quam ipsemet Constantinus memorat & confirmat, *l.* 8. *inf. de Appellationib.* & filius eius Constantius, *l.* 24. *eod. tit. de appellat.* quam in *hunc* quoque *titulum* coniectam oportuit; Item pœna Sacrilegii proposita Iudici eiusque officio, si non hanc formam in Relationibus dirigendis seruauerint: sacrilegii, id est læsæ Maiestatis, violatæque legis: hæc enim *sacrilegii* significatio passim est, de quo dixi *alibi:* Officio, inquam, *si ordinem seruandorum* Iudici *suggerere neglexerint;* nempe Officialium

cialium muneris & officii fuit, ordinem seruandorum Iudicibus suggerere & ni id facerent, pariter cum Iudicibus plectebantur: cuius rei obuia passim exempla *hoc Codice*.

Nos formam illam quam Valentinianus hic Relationibus accuratam præstituit, dispiciamus: vbi quinque omnino desiderat. Primo quidem *Exemplum* Relationis edi iubet litigatoribus, de quo iam *l. 3. sup.* Secundo, Refutatorios post hæc a partibus dari iubet; de quibus *l. 1. 8. 11. 14. 16. 24. inf. de appellat.* quibus scil. Relatio, si ea minus plena, vel contraria litigatoribus videretur, allegationibus eorum & supplementis refellebatur, *d. l. 3. sup.* & *d. l. 1. inf. de appellat.* (vnde & allegationes & supplementa eodem sensu apud Symmachum, vt ostendi ad *d. l. 2.*) Horum etiam Refutatoriorum nominatim duobus locis meminit Symmachus *lib. 2. ep. 30. si relatio* P. 218. *ad fortunam negotii pertineret, & supplementa vel Refutatorios iurgantes dedissent*, *rogo* &c. *lib. 10. ep. 45. suspensa sententia: citius meritum perennitas vestra lectis gestis, ac Refutatoriis cohærentibus æstimabit* &c. De iisdem *lib. 10. ep. 46. Omnium gestorum fida documenta supplementis partium Relationi ex more sociata sunt. lib. 10 ep. 32. Coniunctæ paginæ Allegationes partium & supplementa sumpserunt. lib. 10. ep. 63. Relationi gesta subtexui, partium quoque supplementa sociaui.* Tertio, *Transmitti* iubet Valentinianus (ad scrinia scil. seu comitatum Principis) relationem: de quo vid. & *l. super.* & *l. 1. 8. 31. 34. 54 65. inf. de appellat.* Symmachus *lib. 10. ep. 46. statui vt fides gestorum superiorum ad Augusta scrinia mitteretur.* Ita passim Symmachus appellatione interposita a se, vel aliter relationi suæ gesta connexa, seu simul mittere se ait, *lib. 10. ep. 29. 32. 41. 52. 53. in f. 55. in f.* Quarto, Et hæc omnia intra certum quoque diem vt fierent Constantinus M. definiuerat, puta *l. 1. inf. de appellat.* quod *h. l.* obseruari iubetur: de quo iam dixi. Tandem *Acta* simul omnia ad causam pertinentia transmitti vult: de quo iam ad *l. 4. sup.*

Vnicus *h. l.* scrupulus superest, quod dicitur, etiam *Appellatione interposita* Relationem fieri. Quod repugnat *legi 2. sup.* Itaque *Cuiacius* putabat, appellatum quidem in sp. *huius leg.* fuisse verum appellationem a Iudice non receptam, atque adeo ad Principem relatum, num sequenda esset Iudicis sententia, aut recipienda appellatio. Verum obseruandum est, duo Relationum genera *hic* aperte constitui; ibi, *vel appellatione interposita*, *vel dubitans:* nempe vnam Relationem Consultoriam quoties ipse Iudex dubitat, animique pendet; qua Princeps consulitur, vt ita postea secundum id quod rescriptum fuerit Iudex iudicet: Alteram vero *Relationem opinionis*, id est iudicati: cum scil. Iudex appellatione interposita, opinionis suæ rationem Principi reddit, non amplius deinceps iudicaturus; verum Principi fidem facturus de re bene a se iudicata: de quo est quoque *lex y. 9. inf. 14. inf.* & passim, *l. 62. de appellationib.* Hoc genus igitur Relationis post sententiam admittitur, deque ea *hanc leg.* exaudiendam certum est.

Quod ad historicam *huius leg.* causam attinet, pertinet forte ea ad Iudicia, quæ sub Maximino agitata tum, de quibus prolixe Amm. Marcellinus *lib. 28. c. 1.* vbi sane etiam Relationum non vna mentio fit. Id vero suadet & temporum ratio, & *Euphraxii* Præfecti Vrbis *Romæ* nomen, ad quem *hæc lex* data est: vtrumque collatum cum Maximini Vicarii vrbis Romæ actibus.

VI. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Palladio PF. P. (b)

NVNQVAM, ad vnius litigatoris querimoniam, Nostris Altaribus (c) Suggestio (d) offeratur; ita vt, si, cuiusquam ambitione, plectenda inportunitas id forte meruerit, ei, cuius intentione, contra generale factum (e), fuerit constitutum (f), damnum litis iudex infligat; nec vmquam in rediuiuum (g) statum negotium redigatur, quod hac fuerit condicione præsumptum (h). Dat. V. Id. Septemb. Rau. DN. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTAE.

(a) Iungenda huic *l. lex* 147. *inf. de Decurionib.* quæ tamen argumento nullo modo respondet. *GOTHOFR.*

(b) *Palladius* PP. Italiæ sub Honorio: v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Altaria* Principis: vid. *Gloss. Theodos. ID.*

(d) *Suggestio* pro relatione, μημυήσει. vid. quoque Symmachum. *ID.*

(e) *Factum generale*, pro Edicto & sanctione, seu sententia generali: de quo mox. *ID.*

(f) Id scilicet ἀπὸ τῦ κοινῦ, *fuerit constitutum*: id est a Iudice constitutum decretum de referendo ad Principem. *ID.*

(g) Rediuiuum. v. *Gloss. Theod. ID.*

(h) *Præsumptum*, proprie: de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

Μονομερῶς, id est ad vnius litigatoris querimoniam, intentionem, ambitionem, importunitatem nunquam Relationem faciendam constituit *hac leg.* Honorius Imp. Quod & ipsum Constantino placuit *l. 1. de appellat. Vtrinque*, inquit, *cognitis actionibus*, relationem fieri oportet. Alioquin ex *hac leg.* qui id ambitione sua & importunitate meruit, damno litis multatur: lite scil. iure cadit, qui non ordine iudiciorum, non comminus constituto aduersario, sed contempto generali iure negotium Relatione facta ad Principem discingi postulat: atque ita præsumit: *Præsumere*, est ordinem iudiciorum negligere, peruertere, præuertere.

Ergo non ad vnius petitionem vel querimoniam Relatio fieri debet, sed vtrimque cognitis actionibus: Quem in finem etiam vtrisque litigatoribus Relationis exemplum, prius quam ad Principem mitteretur dabatur: qui postea Refutatorios suos seu supplementa addebant; de quo superioribus *Legibus*. Idque generale ius fuit: & vt hic vocatur, *Generale* FACTVM, id est generale decretum, ius, iussio, sententia. Hoc sensu, *Factum Imperatorium*, Capitolino in *Gordianis cap.* 5. hoc sensu, *Factum Fl. Constantini ad Agricolam PP. Galliarum:* Hoc sensu *Facta*, apud Capitolinum in *v. Macrini*, *c.* 13. Et *Pauli sententiarum seu Factorum libri sex*, in veteri *Indice Florentino*. Denique *Factum* est omne διηγηματικὸν in Glossis, & *Facta causarum:* de quo iam quoque dixi ad *l.* 9. *sup. de diuersis rescript.*

P.219. # DE APPELLATIONIBVS, ET POENIS EARVM, ET CONSVLTATIONIBVS.

TITVLVS XXX.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXII.

De Appellationibus, & Consultationibus.

PARATITLON.

APPELLATIO (a qua & Appellator, *l.* 2. 14. 15. 28. 56. 67. *h. t. l.* 3. *l. vlt. inf. de repar. appellat.*) est prouocatio (vnde *Prouocatio* pro appellatione, *l.* 2. 10. 14. 17. 22. 25. 30. 37. 39. 40. 42. 46. 51. 57. 58. 59. 62. 64. *h. t.* & *l.* 21. *inf. quor. appellat.* Prouocator, *l. vlt. inf. de repar. appellat.* & Prouocare pro appellare, *l.* 2. 15. 16. 18. 23. 26. 28. 41. 43. 45. 49. 60. 61. *h. t.*) a Iudicis inferioris sententia solemniter lata (nam si nulla sit sententia, appellatione nil opus est, *l.* 40. *h. t.* & *l.* 1. *sup. de sent. ex periculo:*) *l.* 13. 18. *h. t.* & quidem definitiua, *l.* 37. *h. t.* iurgium terminante, *l.* 25. *h. t.* vid. & *l.* 40. *h. t.* quasi errore vel gratia cognitoris oppressa fuerit iustitia, *l.* 57. *h. t.* & *l.* 16. *sup. de pœnis:* suspecti breuiter, *l.* 58 *h. t.* Item a nominatione ad Magistratum, vel munus aliquod; de quo sunt *quatuor huius tituli leges;* puta, *l.* 10. 12. 19. 53. *h. t.* Ad maiorem Iudicem, ad quem hac via negotium transfertur, *l.* 45. *h. t.* Prior Iudex esse definit, *l.* 13. *h. t.* iudicatum, quod displicet, excluditur, *l.* 6. *sup. de iurisd.* sententia suspenditur, *l.* 41. 61. 66. *h. t.* & *l.* 3. & 9. *inf. de repar. appellat. l.* 1. *ad leg. Iul. de vi. l.* 1. *sup. de re iudic.* inhibetur, Symmachus *lib.* 10. *ep.* 62. Iudex nihil amplius audire potest, *l.* 5. *h. t.* Id quod litigantium vtilitati & ad iurgantis priuilegium adinuentum est, *l.* 11. *inf. h. t.* vnde & Appellatio dicitur Prouocationis auxilium, *l.* 10. 13. 14. 37. *h. t.* & *l.* 1. *inf. de repar. appell.* suffugium, *l.* 39 *h t.* suffragium, *l.* 22. *h. t. l.* 21. *inf. quorum appellat.* perfugium, *l.* 30. *h. t.* appellationum adminicula; *l.* 11. *h. t.* suffragium necessariæ defensionis, *d. l.* 22. *h. t.* Iuris remedium, *l.* 15. *h. t.* Has Appellationes seu Prouocationes litigatores obiicere dicuntur, *l.* 44. 59. *h. t.* offerre, *l.* 67. *h. t.* opponere, *l.* 21. *h. t.* interponere, *l.* 4. 5. 10. 13. 14. 25. 27. 30. 57. 58 59. 62. 64. 66. *h. t.*

I. Appellandi porro ius est in omnibus omnino causis, *l.* 4. *h. t.* ciuilibus, *l.* 20. 55. 58. *h. t.* criminalibus, *l.* 2. 20. 57. 58. *h. t.* (non tamen in casu *l.* 1. *inf. quorum appellat. l.* 1. *ad leg. Iul. de vi: l.* 1. *de raptu virg.*) in fiscalibus, *l.* 8. 14. 18 21. 28. 41. 45. 46. 64. *h. t.* (quod aliquando immutatum, *l.* 12. *inf. quorum appell.* & *l.* 6. *de iure fisci:*) in causa bonorum vacantium, caducorum, ereptorum, *l.* 26. *h. t.* Non a præiudicio, *l.* 2. 25. 40. *h. t.* (quod abrogatum, *l.* 44. *h. t.*) non ab interlocutione, *l.* 65. *h. t.* non ante causam examinatam & determinatam, seu ante sententiam; *l.* 2. 50. *h. t.* non ab executione, *l.* 25. *h. t.* de quibus aliisque causis, Vid. *inf. tit.* 36. (peculiarem) *quorum appellat.* & *tit.* 37. *si a momento fuerit appellat.* Excipe peremptoriam præscriptionem improbatam, *l.* 37. *h. t.* & *l.* 23. 24. *inf. quorum appellat.* item condemnationem (seu multam) *l.* 38. *h. t.* Alioquin multa quædam appellanti imposita, quæ præiudicialis dicta, *l.* 50. 65. *h. t.*

II. Appellari poterat AB omnibus Magistratibus, Clarissimis, Spectabilibus, etiam vice sacra iudicantibus, *l.* 11. 16. 23. *h. t. l.* 1. 2. *inf. de his qui per met. iudic.* etiam a Præfecto vrbis,

bis, *d. l.* 11. 23. *h. t.* & *d. l.* 2. a solo PP. appellare non licuit, *d. l.* 16. *h. t.* Item Clarissimi etiam a sententia P. V. ius appellandi aliquando non habuêre, *l.* 23. *h. t.* quod abolitum, reducto veteri iure, *dict. l.* 23. *h. t.* Certe a cæteris (exceptis P. P. qui vice sacra iudicabant) id est, a P. V. & a Proconsulibus appellari posse docet *lex* 16. *h. t.* Et tamen intra centum solidos a Præfecto Vrbis appellari postea vetuit Valentinianus Tertius, *Nou.* 12. *cap. si quis a suspecto.*

III. Appellabatur vero aut AD Principem *l.* 44. *h. t.* a Proconsulibus puta, Comitibus P.120. & Vicariis (P. P. scilicet) *l.* 16. *h. t.* quod PP. postea delatum, *l.* 57. *h. t.* & Vicario Vrbis *l.* 29. 61. *h. t.* aut ad Maiores Magistratus, ab inferioribus etiam ad Cognitorem sacri Auditorii, *l.* 44. *h. t.* veluti in Africa, ad Proconsulem Africæ, *l.* 3. 62. *h. t.* interposita prouocatione a Comitibus vel a Præfectis eorum, *d. l.* 62. *h. t.* & in priuatæ rei causis, exceptis quibusdam *l. vlt. h. t.* quibus Princeps vicem sui examinis mandauit, *l.* 3. *h. t.* qui cognitionibus Principis vicem repræsentant, *l.* 11. *h. t.* quibus suam vicem Princeps commisit, *l.* 13. *h. t.* qui vice sacra cognoscunt, *l.* 16. *h. t.* quibus ad vicem Principis delata iudicatio, *l.* 18. *h. t* qui vice Principis cognitionibus præsident, *l.* 28. *h. t.* ad Præfectum Vrbis, a quibusdam & certis in causis, *l.* 11. 13. 18. 49. 61. *h. t.* ad PP. *l.* 57. *h. t. l. vn. de off. Præf. Prætorio.* Appellari ex Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis & Piceno, Æmilia & Venetia & cæteris Italiæ prouinciis iubet Constantius, *l.* 27. *h. t.* non autem ad P. V. *d. l.* 27. *h. t.* In causis fiscalibus, a Rationali aliquando ad Principem appellabatur, *l.* 18. *h. t.* verum communiter magis a Rationali vel Comite, vel alio qui fiscalis commodi curam gerit, ad eos qui vice Principis huiusmodi cognitionibus præsident, *l.* 28. *h. t.* aliquando ad Comites S. L. & Com. R. P. *l.* 39. 46. 49. *h. t.* ad quos priuatorum hominum causæ deferri ex prouocatione consueuerunt, *l.* 41. *h. t.* id est Rectores Prouinciarum.

IV. SOLEMNIA appellationum, *l.* 5. *h. t.* solemnitates, *l.* 14. *h. t.* (vnde solemniter interpositæ appellationes, *l.* 4. *h. t.*) hæ erant; Is cuius negotium sententia vulneratum erat; *l.* 15. *h. t.* vel ILICO voce appellabat, *l.* 7. *h. t.* (vnde prouocantis & prouocationis vox, *l.* 26. 40. 58. *h. t.* & *l.* 9. *inf. quorum appellat.*) vel conscriptis postea libellis, *l.* 7. *h. t.* qui *Libelli* simpliciter dicuntur, *d. l.* 7. & *l.* 4. 22. *h. t.* & *l.* 6. *inf. quorum appellat.* Libelli appellatorii, *l.* 2. 56. *h. t.*

V. IVDEX a cuius sententia appellabatur, Appellationem accipere, *l.* 4. *h. t.* recipere, *l.* 16. 42. 60. *h. t.* admittere, *l.* 20. *h. t.* suscipere, *l.* 22. 25. 67. *h. t.* libellos recipere, *l.* 4. *h. t.* audire, *l.* 58. *h. t.* cogebatur. Non etiam a sententiis suis interponi prouocationes ad maiorem Magistratum ægre ferendo, *l.* 13. *h. t.* iniuriam sibi fieri existimando, *l.* 15. *h. t.* aut Relatione ad Principem promissa appellationem impedire, *l.* 13. *h. t.* & *l.* 2. *sup. tit. prox. de relat.* aut in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferre, *l.* 4. *h. t.* puta, metum iniicere appellaturo: de quo, *tit.* 34. *de his qui per metum Iudicis non appellauer.* appellatum in carcerem redigendo, vel a militibus custodiri faciendo; *d. l.* 15. *h. t.* carceris cruciatum aut cuiuslibet iniuriæ genus, seu tormentum, vel etiam contumelias inferendo; *l.* 2. *h. t.* appellantes iniuriarum afflictatione deterritos ab appellatione expellendo, *l.* 22. *h. t.* aut vocem penitus his tum denegare, *l.* 20. *h. t.* prouocationes eorum respuere, *l.* 25. 51. *h. t.* negligere, *l.* 33. *h. t.* recusare, *l.* 59. *h. t.* In tantum, vt & superfluam prouocationem recipi probent Impp. *l.* 42. *h. t.* Is cuius appellatio spreta fuerit, PP. adire poterat, *l.* 16. *h. t.* contestatione publice intra tempus legitimum appellationis de vi proposita, *l.* 30. *h. t.* vid. & *l.* 67. *seu penult.* Iudex vero ipse, qui appellationem non admisit multatur 10. libris auri, ex *l.* 22. *h. t.* viginti, ex *l.* 33. & 58. *h. t.* triginta, ex *l.* 25. 51. 59. *h. t.* Officium pariter eius multatur quindecim libris auri ex *l.* 22. *h. t.* viginti quinque, ex *l.* 58. *h. t.* triginta, ex *l.* 25. 33. 59. *h. t.* quinquaginta, ex *l.* 51. *h. t.* Quinimo si vicerit is qui appellauit, de Iudicis nomine qui appellationem non recipit, ad Principem referetur, vt digno supplicio puniatur, *l.* 16. *in f. h. t.* Sunt tamen causæ nonnullæ, quibus impune prouocationem respuit Iudex, *l.* 2. 51. *h. t.* & *inf. tit. quor. appellat.*

VI. Post appellationem factam, susceptam, Opinionis exemplum petere seu postulare a Iudice debebat, *l.* 6. 8. 11. 14. 16. *h. t.* Si ad Principem causa transferretur, si ad alios Iudices, Apostolos, *l.* 18. 61. 67. *h. t.* deinde *Refutatorias* preces offerre, *dict. leg.* 14. *h. t.*

VII. Et vtrumque hoc intra certum & legitimum TEMPVS, seu intra certos dies præstitutos, *l.* 8. 10. 14. 30. *h. t.* pro diuersitate causarum & locorum, vid. *leg.* 10. *h. t.* alioquin DESERTA ab eo prouocatio æstimatur, *l.* 14. *h. t.* & debitum ab eo exigitur, *d. l.* 14. *h. t.* & redintegrandæ audientiæ facultas denegatur.

VIII.

VIII. Post hæc a Iudice gesta omnia, *l.* 5. *h. t.* actis inseri, *l.* 9. *h. t.* indi, subiici, *d. l.* 9. *h. t.* non tantum Opinionem, *l.* 8. & 9. *h. t.* & Refutatorios, *l.* 29. *h. t.* verum etiam vniuersam instructionem, *l.* 6. *h. t.* instructiones necessarias, *d. l.* 9. *h. t.* atque ad Comitatum dirigi, *l.* 5. *h. t.* omnia Gesta in eo negotio, *l.* 1. & 5. *h. t.* cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerant, *d. l.* 9. *h. t.* quæque ad instructionem causæ pertinent, *l.* 8. *h. t.* vniuersa, quæ in eiusmodi negotio gesta, *l.* 29. *h. t.* oportebat, intra certum tempus a lata sententia, puta intra dies viginti ex *l.* 8. *h. t.* triginta, ex *leg.* 29. 31. 32. 34. 65. *h. t.* Post quæ ita missa, ad Comitatum litigatores venire non poterant, nisi post annum, postque Consultationem & Relationem, *l.* 34. 47. 54. 66. *h. t.*

IX. TEMPORA pariter appellationum quædam seruabantur, *l.* 12. *h. t.* intra quæ negotia appellationum oportebat explicari, *l.* 3. *h. t.* perorari *l.* 19. *h. t.* terminari, *l.* 13. *in f. sup. de iure fisci.* appellationum substantia persequenda erat, *l.* 21. *h. t.* Fiscales quippe causas terminari, peragi oportebat intra viginti dies, *l.* 21. 28. 46. 64. *h. t.* Intra quadraginta dies, ex *l.* 64. *h. t.* Intra duos menses in eadem prouincia, *l.* 41. *h. t.* Imo intra viginti dies in eadem prouincia: in contigua, intra 40. dies, *l.* 13. *in f. sup. de iure fisci*: & *l* 46. & 64. *h. t.* Intra quinquaginta dies ex *l.* 64. *h. t.* Intra quatuor menses ex *l.* 41. *h. t.* in transmarina prouincia intra sex menses, *d. l.* 41. *h. t.* & *d. l.* 13. *in f. sup. de iure fisci*: Intra annum, ex *l.* 45. *h. t.* si nominatus quis esset ad Magistratum, intra duos menses, *l.* 10. 19. *h. t.* *l.* 2. *inf. de Decurion.* v. & *l.* 8. *de repar. appellat.* Huius spatii dies vltimus dicebatur temporalis, *l.* 63. *h. t.* & *l. vlt. inf. de repar. appellat.* Lapsis post hoc tempus; id est hoc tempore elapso reparatio appellationis impetrari non poterat: v. *l.* 63. 64. *h. t.* de quo tamen, & eius exceptionibus videndus *titulus* 31. *inf. de reparationibus appellationum*: *tit.* 32. *de secundo lapsu*: *tit.* 33. *de dilationibus ex consensu*: *tit.* 35. *si pendente appellatione mors interuenerit.*

POENÆ tamen seu multæ, ne temere appellaretur, quædam temere appellantium fuerunt, *l.* 16. *inf. l.* 21. 39. 40. 43. 44. *h. t.* seu iniustæ appellationis, *d l.* 40. *h. t.* & superfluæ, *d. l.* 39. *h. t.* quæ *præiudicialis multa* dicebatur, *l* 50. 65. *h. t.* Constitutum item, ne appellatio semel facta reuocari posset, nisi intra triduum post oblationem libellorum appellatoriorum, *l.* 56. *h. t.* Contra, qui non appellasset, supplicatione retractare iudicatum non potuit, *l.* 17. *h. t.* vide tamen *leg. vn. sup. de offic. Præf. Præt.*

De CONSVLTATIONIBVS seu Relationibus fuit iam *superior titulus*, & eodem tamen pertinet tertia pars *huius Rubricæ*, & complures tituli leges, puta viginti, *lex* 1. 5. 6. 8. 9. 11. 13. 14. 16 18. 24 31 34 35 47 54. 61. 65. 66. 67. *h. t.*

RELATIONVM *ad Principem mittendarum forma a Constantino M. instituta.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Claudium Plotianum Correctorem Lucaniæ & Brittiorum (b).

SI in negotio ciuili, cognitis vtriusque (c) actionibus, pronuntiaueris, *Te ad Nostram Scientiam relaturum**, Consultationis (d) exemplum (e) litigatoribus intra (f) decem dies edi aput Acta iubeas: vt si cui forte Relatio tua minus plena, vel contraria videatur, is Refutatorias (g) preces similiter tibi aput Acta offerat intra dies quinque, quam illi exemplum Consultationis tuæ obtuleris. Iam Dicationis (h) Tuæ est, omnia quæ aput te, vel aput alios, Gesta (i) fuerint in eo negotio, Consultationi tuæ cum Refutatoriis litigantis adnectere; Ita vt scias, & decem dies, intra quos edi Consultationem oportet, & quinque, intra quos preces Refutatoriæ offerendæ sunt, continuos debere seruari: Nam quinque diebus transactis, nec offerentem preces Refutatorias litigatorem debebis audire, sed sine his, quoniam intra statutum tempus oblatæ non sunt, Gesta omnia ad Nostram referre Scientiam; & cetera (k). Dat. III. (l) Kal. Ian. Treu. (m) Constantino A. III. & Licinio III. COSS. [313.]

NOTAE.

(a) Coniungenda hæc *lex* cum *l.* 1. *sup. de Relationib.* Meminit *huius l.* suæ ipsemet Constantinus *l.* 5. 8. *inf. h. t.* Meminit filius eius Constantius, *l.* 24. *h. t.* Meminit Valentinianus Sen. *l.* 5. *sup. tit. prox. de Relationib.* GOTHOFR.

(b) Vid. quæ scripsi ad *d. l.* 1. *ID.*

* *Legis* 1. *C. Iust. de relationibus*, Versiculus *Quoties autem*, hinc interpolatus est, *ID.*

(c) M.

(c) *vg. Vtrinque*: non vero ad vnius litigatoris querimoniam, *l. vlt. sup. de relationib*. vbi vid. quæ dixi: non μονομερῶς. *ID.*

(d) *Consultatio* hic & ter præterea *h. l.* mox *Relatio* dicitur. *ID.*

(e) *Exemplum*, id est exemplar. *ID.*

(f) *Ilico* ita *C. Iust.* vt mox pro *intra dies quinque*, in eodem *Cod.* repositum, *sine aliqua frustratoria dilatione*. *ID.*

(g) De *Refutatoriis* his precibus dixi iam ad *l. 5. sup. de relationib. ID.*

(h) *Dicationis Tuæ est*: Ita pariter *lege 21. inf. h. t.* & *l. 1. sup. de Veteranis*: de hac voce v. *Gloss. ID.*

(i) De hac *Gestorum* transmissione dixi iam plene ad *l. 4. sup. de relation. ID.*

(k) Quæ continentur *d. l. 1. sup. de relation. ID.*

(l) VI. *d. l. 1. ID.*

(m) Ex *d. l. 1.* supplendum hic *Acc. VIII. Id. Febr. Regio. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 222. CONSTANTINI M. septemdecim ordine constitutiones *de Appellationibus* hoc *titulo* exhibentur: Quibus addendæ sunt sex eiusdem præterea aliæ, puta *lex 1. inf. de his qui per metum Iud. non appell. l. vn. inf. si pendente appellat. l. 1. 2. 3. inf. quorum appell. non recip. l. vn. sup. de off. Præfecti Prætorio*: Ex quibus omnibus apparet, ab vna parte quatenus Iudiciorum retractationi per appellationes deferri voluerit Constantinus in fauorem litigantium: ab altera quomodo iniustis appellationibus occursum voluerit. Quanquam, verum vt fatear, de hoc *legum* Constantini numero sunt, quæ non ad Appellationes proprie pertinent, verum ad *Relationes*: de quibus etsi *superiore titulo* actum fuerit, attamen & de his *huius tituli* Rubrica concepta est; veluti hæc omnium prima: Item sunt ex his nonnullæ, quæ non ad Appellationes a rebus iudicatis pertinent, verum ad appellationes a nominationibus ad munera: veluti *lex 10. & 12. hoc tit.* Ac vt Constantini characterem hic semel exprimam seu studium eius omne circa Relationes & Appellationes huiusmodi exhibeam: Nempe translata siue per Relationem siue per Appellationem causa ad Principem, id egit: Primo, vt *Religio seu scientia Principis* ad plenum instrueretur: Eum in finem constituit, vt Relationis vel Opinionis exemplum litigatoribus ederetur, *l. 1. 6. 8. 14. 16. hoc tit. & l 3. 5. sup. de relationibus*: vt litigatoribus Refutatorios libellos offerre liceret, *l. 1. 8. 11. 16. h. t. l. 5. sup. de relationibus*: sic tamen vt vera tantum quæque apud Iudicem agitata, prolata, his insererentur: *l. 11.* vt post hæc omnia gesta, omnes Instructiones ad Principem a Iudice mitterentur, *l. 1. 5. 6. 8. 9. 11. 16. hoc tit. l. 1. sup. de Iudiciis*. pœna alioquin Iudicibus imposita, ni id fecissent *d. l. 6. 9.* Secundo id egit, ne causa ita ad Principem translata protelaretur: Eum in finem certa tempora, certumque dierum numerum præscripsit, ad superiora omnia facienda, *l. 1. 7. 8. 9. 14.* & quidem continua tempora, *l. 1.* pœna alioquin Iudicibus eorumque Officiis grauissima imposita: *d. l. 8. 9.* vt & litigatori si Opinionis exemplum vel Refutatorios intra tempus statutum non petiisset, non obtulisset, puta desertæ appellationis, *l. 14.* Tertio id egit, vt ne quid interea noui Iudex faceret in gratiam vel fauorem vnius litigantium, *l. 5.* Quarto id egit, vt suo marte causa decurreret: supplicandi sibi eo tempore potestate denegata, *l. 6. 8. in f.* Postremo, ne terminata Rescripto ad huiusmodi Relationem vel Appellationem quæstio refricaretur, *l. 6. inf. l. 8. in f. l. 9. 11.*

Nos de hac *leg.* nostra videamus. Ea igitur Constantinus M. nouam & exquisitam instituit SOLEMNITATEM, vt vocatur *l. 5. hoc tit.* seu FORMAM Relationum ad Principem mittendarum a Iudicibus, in negotiis ciuilibus, id est siue priuatis, siue fiscalibus, vt idem Imp. interpretatur *l. 8. inf.* ad eas videl. bene fundandas. Id, inquam, *hac l.* agitur: cui iungenda est, velut eiusdem constitutionis pars, *lex 1. sup. de relationibus*: sub quo *titulo* hæc *lex* nihilo deterius staret, non diuulsa ab *ea l. 1.* quomodo etiam Tribonianus rursum eas coassauit, compaginauit. Et vero eo *titulo* iam explicata sunt tria illa requisita *huius l.* in Relationibus ad Principem mittendis: Primo, de Relationis seu consultationis exemplo litigatoribus edendo, *l. 3. & 5. eo. tit.* (cui etiam concinit *lex 6. 8. 14. 16. inf. h. tit.*) Secundo de Refutatoriis litigatorum pariter offerendis, de quo *l. 5. eius tit. & l. 8. 11. 16. hoc tit.* Tertio de vtrisque ad Principem mittendis vna cum *Gestis* totius negotii, de quo *l. 4. eius tit.* Sane *huius l.* meminit, velut *cuiusdam l.* matricis fundamentalis, quæque huius materiæ sedes est, non ipse modo Constantinus *l. 5. 8. inf. h. t.* verum & Constantinus filius eius, *l. 24. hoc eod. tit.* quinimo & Valentinianus Senior *l. 5. sup. de relation.* vbi perperam hactenus editum, *Constantiana lege*, pro *Constantiniana*. Et vero Primus Constantinus M. omnis istius ordinis auctor extitit: Consultationis inquam, scil. Relationis litigatoribus a Iudice præbendæ, vicissim Refutatoriorum ab ipsis litigatoribus præbendorum, atque horum omnium vna cum gestis ad scrinia Principis transmittendorum: vt ita Relationibus his iam bene fundatis, de consulentis Iudicis mendacio post Principis ad eam Consultationem rescriptum, conquerendi atque *appellandi*, & sic lites protrahendi ansa (quod olim fiebat, *l. 1. §. 1. D. de appellat.*) præcideretur. Et vero ideo id expresse ab eodem Constantino M. constitutum, *l. 6. 8. 9. 11. inf. h. t.* vbi vide quæ dicam plene: ne quis videl. terminatam Rescripto ad huiusmodi iamiam consultationem, quæstionem, exquisito suffragio refricare audeat: ad litis enixæ suæ voluntatis aliquammultis argumentis. Quod vtique inter commendatione dignissima Constantini instituta deputare soleo.

Sane & eodem spectat hac in re ipsa (ad breuitate constringendas videl. huiusmodi Relationes) *Temporis* ratio, quam in hisce Relationibus expediendis Constantinus M. obseruari voluit, Nempe, Relationis exemplum intra decendium edi iubet: Refutatorias vero intra quinque dies sequentes, & eos quidem continuos, a die videlicet, quo Iudex pronunciauerit sese relaturum, seu Relationem promiserit.

ferit. Quod ipsum rursum qua inculcatur, qua confirmatur, *l. 8. 24. inf. h. t.* & *l. 5. sup. de relation.* Quod quidem breuissimum spatium finiendarum litium causa a Constantino praestitutum, pariter vt praestitutum transmittendis iis, quae dixi omnibus ad scrinia Principis seu eius Comitatum, puta, vicendium, *d. l. 8.* vel tricendium, *l. 31. 34. 65. h. t.* Vt caeteroquin litium fugitans Constantinus M. maxime fuit, quod & aliis argumentis compertum habeo, quae *alibi* colligo.

Haec interim *lex*, & aliae *huius tit.* quamplurimae, argumento sunt, quam male hactenus vox *Consultationum*, etiam a Cuiacio accipiatur in *Rubrica Codicis Iustin.* quae huic respondet, *de Appellationibus & Consultationibus*: quasi hoc tit. *Consultatio* sit, non iam Relatio (vt *superiore titulo*) verum deliberatio, conuentus, consilium, siue sententia, quam Princeps ex appellatione cum Consilio collocutus dixit: quo sane sensu accipienda videtur *Consultationis* vox *initio legis 2. C. Iust. de legib.* Quam interpretationem, vti *lex* haec refutat, ita *leges* illae omnes. Etsi illud verum sit, *Consultationis* nomen de illo tantum relationum genere, quod ante sententiam ad Principem fiebat, accipi: verum de eo quod post sententiam opinioni consilioque suo, denique sententiae suae tuendae, appellatione facta, Iudices ad Principes dirigebant: quod vt ostendi ad *l. 5. sup. de relation.* ita docet nominatim *lex 5. 9. inf. 14. h. t.*

Quare, his omnibus expensis, videre licet, fugitiuam *hanc l.* ab hoc *titulo* esse.

P. 223. *De* RECIPIENDIS *appellationibus a iudicio & retro aduersus immoderatam* LICENTIAM *earum, Constantini M. constitutio.*

II. (a) Idem A. ad Catullinum (b). Post alia.

MINIME fas est, vt in ciuili (c) negotio libellis (d) appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniuriae genus, seu tormenta, vel etiam (e) contumelias perferat appellator: Absque (f) his criminalibus causis, in quibus, etiamsi possunt (g) prouocare, eum tamen statum debent obtinere, vt (h) post prouocationem in custodia (i) perseuerent. Ea * custodita moderatione, vt eorum prouocationes recipiantur, qui easdem non a Praeiudicio (k) interposuisse noscuntur, aut etiam ante causam examinatam, & determinatam, sed vniuerso negotio peremptoria perscribtione (l) finito, vel per cuncta membra decurso (m), contra Iudicem interpositae esse noscantur, &c. Dat. III. (n) Non. Nou. Treu. Acc. XV. Kal. Maii, Hadrumeto (o), Volusiano & Aniano Coss. [314.]

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc praecipit, non debere appellantem* (p) *aut carceris custodia, aut cuiuslibet iniuriae afflictione constringi, exceptis tamen criminalibus causis, in quibus similis* (q) *accusantem, & accusatum conditio poenae custodiaeque* (r) *constringet: Et eorum appellationes dicit debere recipi, sed ita, vt qui appellauerit* (s), *in custodia teneatur, quousque ad alium Iudicem crimina obiecta perueniant, vt discussis ad integrum omnibus, aut de absolutione, aut de damnatione accipiat sententiam finitiuam* (t).

NOTAE.

(a) *Lex 12. C. Iust. h. tit.* ex priore *huius l.* parte desumpta est. Iungenda autem ei *lex 1. sup. de poenis* & *l. 1. inf. quorum appell. non recip.* Concordat denique huic legi, *lex* 13. 15. 20. 22. 25. 33. 51. 59. *h. t.* GOTHOFREDVS.

(b) *Catullinus* hic an Africae Proconsul, quod nominatim praefert *Cod. Iust.* in *l. 16. de poenis?* quae eadem alioquin est cum *d. l. 1. supr. de poen.* (vbi vide quae dixi) Quod hic non admitto. Subscriptio enim *huius leg. Acc. Hadrumeto*, docet Catullinum hunc Consularem Byzacenae fuisse hoc Anno. Postea, & demum An. 415. 416. Proconsul Africae fuit. *ID.*

(c) Ita quoque *leg. 1. sup.* *ID.*

(d) De *Libellis* appellatoriis vid. & *l. 4. 7.* (vbi dicam) *l. 22. 56. inf.* *ID.*

(e) *Siue contumelias*, MS. G. *RITTER.*

(f) *Aliter atque in criminalibus, &c.* GOTHOFR.

(g) *Possit*, Cod. Iust. & proxime, *debet*, item inferius, *perseueret.* *ID.*

(h) *Vt & post* &c. *ID.*

(i) *Si fideiussoris idonei copiam non habeat*, add. *C. Iust.* *ID.*

* *Alterum* caput *huius l.* quod recidit Tribonianus: & cuius interpres nullam habuit rationem. *ID.*

(k) Vide quae dixi ad *l. 3. sup. de diuers. rescript.* *ID.*

(l) *Perscriptione* id est sententia. *ID.* *Praescriptione* MS. G. Edit. Sichard. Cuiac. prim. & illa in quarto. *RITTER.*

(m) *Decursum* negotium v. *Gl. Th.* GOTHOFR. *Discusso.* Ed. Sichard. *RITTER.*

(n) Ita quoque *d. lex 1. sup. de poen.* Atenim in *d. l. 1. inf. in quorum appellat. IV.* GOTHOFR. *IV.* MS. G. & Ed. Sichard. *V. Non.* Cod. Iust. *RITTER.*

(o) *Byzacenae*: vide quae notaui ad inscriptionem *d. legis 1. sup. de poenis. not. b.* GOTHOFR. MS. G. habet, *XVI. Kal. Mai. Romae.* *RITTER.*

(p) Hinc

(p) Hinc deprompta sententia quædam ab Auctore *Epistolæ 3. Fabiani Papæ cap. 2. pag. 129. Tom. I. Concil. Harduin.* & exinde sub Paleæ nomine *can. 2. Cauſ. 2. quæſt. 6.* Allusum & in *Epiſtola Damaſi Papæ ad Afros cap. 5. p. 765. Tom. eod. Concil. edit. cit.* GOTHOFR.

(q) Hoc extrinsecus additum ab Interprete. *ID.*

(r) *Cuſtodiaque* MS. G. RITTER.

(s) *Appellauerint*, & mox, *teneantur.* MS. G. *ID.*

(t) *Definitiuam.* GOTHOFR.

COMMENTARIVS.

Modvm, Froenvmqve Iudicibus partim a quibus appellaretur, partim vero Litigatoribus ne promiscue aut temere appellarent, ponit *hac l.* Constantinus M. Quæ pars est prolixioris Constantinianeæ constitutionis, vnde duæ adhuc *Leges* desumptæ sunt, puta *lex 1. ſup. de pœnis:* & *l. 1. inf. quorum appellat. non recip.* quæ proinde vtraque *huic* coassanda venit. Ea constitutione Constantinus M. ad Catullinum emissa, in negotio appellationis duplici malo occursum iuit. Primo quidem, Iudicibus a quibus appellaretur, ideo sæuientibus in miseros appellatores, temperamentum quoddam seu frœni adtemperiem adhibitum iuit: quo pertinet *huius l. principium*, & dicta *lex 1. ſup. de pœnis.* Deinde & appellantium temeritati seu leuitati occursum voluit, quo spectat posterior pars *huius l.* & *d. lex 1. inf. quorum appell. non recip.* De vtroque nunc.

Ac de Primo, prius etiam. Scilicet Iudices nonnulli grauiter ferentes, sententias suas subinde remedio appellationis retractari, hanc ceu iniuriæ speciem grauiter subinde ad animum suum reuocare soliti. Quod præter *hanc leg.* docent *lex 11. 13. 15. 20. 22. 25. 33. 51. 58. 59.* & *lex 2. ſup. de relat.* Quare variis rationibus appellationibus intercessere, modo Relatione ad Principem facta, impediendæ cognitioni super appellatione, quod docet *l. 2. ſup. de relation.* & *d. l. 13. inf. h. t.* modo metu Iudiciariæ suæ potestatis obiecto, de quo *titulus* est 34. *inf. de his qui per metum Iudicis non appell.* modo etiam ad vim apertam pro- P. 224. cessere; carcere, contumeliis, & aliis, iniuriæ generibus intentatis, quod præter *hanc legem* docet pariter *lex 4. 15. 22. 58. inf. h. t.* & Paulus V. *ſentent. tit. 26. ad L. Iul. de vi publ. §. 1.* & Alexander Imp. *l. 25. D. de appellat.* Appellantem igitur Constantinus in ciuili negotio vetat carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniuriæ genus seu tormenta, vel etiam contumeliam perferre. Aliter atque in (ita enim forte hic legendum) criminalibus causis: ibi enim qui appellauit, eundem quem prius statum obtinere debet, atque adeo post appellationem in custodia permanere. Crimina porro illa, vtraque *lex*, quam *huic* coniungendam dixi, suis nominibus designat, nempe atrocissima homicidii, adulterii, maleficii, vel veneficii. Quare hæc differentia iam inter ciuilia & criminalia iudicia notetur. Post appellationem in ciuili causa reus non ideo carceris custodiam perferre debet; in criminali, non ideo minus in ea perseuerare.

Secundo *huius l.* capite viceuersa iniustarum appellationum exempla quædam a Constantino consignantur, pariter vt *d. l. 1. inf. quorum appellation.* quæ *huic* coniungenda est: quas ea *lex* eleganter non tam Appellationes, quam *Ludificationes* vocat, moratorias dilationes, frustratorias, inanes. Primum igitur a *præiudicio* appellationem admitti vetat: quod variis admodum subinde constitutionibus vetitum: de quo, *ſuo tit. quorum appellat. non recip.* Secundo non ante causam examinatam & determinatam, de quibus *ſuo tit.* potius agetur, *quorum appellat. non recip.* Sane *d. lege 1. eius tit. vers. nec temere*, hoc ipsum inculcatur de appellatione ab articulis & præiudiciis non admittenda. Additurque ibidem alia species, nempe, Si Reus atrociorum criminum propria confessione, aut dilucidis & probatissimis probationibus peractus fuit.

De ACCELERANDO *iudicio appellationis.*

III. (a) Idem A. ad Probianum (b) Proc. Afric.

Appellationvm causas, quæ per vos in Auditorio vestro, quibus vicem nostri mandamus examinis, diiudicantur, ita audire debes, vt Edicto, quod super appellationum negotiis finiendis iam generaliter constitutum est, pareas: Atque eadem negotia quam maturissime explices Dat. VIII. Kal. Sept. Rom. (c) Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* GOTHOFR.

(b) Ad hunc *Probianum* Æliani in Proconsulatu Africæ successorem, sunt Anno seq. *hoc eod. tit. lex 5. & 6.* Sed & Augustinus memorat *lib. 3. contra Creſcon. cap. 70.* & *Epiſt. 68. (88.)* & rursum *in breuiculo collationis diei tertii ſub fin.* Rescriptum eiusdem Constantini ad eundem Probianum in causa Donatistarum. In hunc est quoque Symmachi Patris Epigramma. v. plura in *Proſop. ID.*

(c) *Romanſianam* hic accipio haud procul a Naisso, cuius mentio in *Itinerariis tribus.* v. *chronol. ID.*

COMMENTARIVS.

De Finiendis, & Accelerandis Matvreqve explicandis Appellationum Iudiciis, est hæc Constantini M. constitutio: qua nihil aliud exprimitur, nisi quod superius iam Edictum generale super hoc ab eo ipso latum, Proconsuli Afr. inculcauerat.

De *Proconsule Africæ* id ex *hac l.* obseruandum est, eum & de appellationibus a Iudicibus ordinariis cognouisse, & vice sacra iam iudicasse. Quod vtique ante Constantinum non ita fuit: Tantum enim abest, sacra vice iudicauerit, vt quemadmodum ab eo, ita & a Iudicibus ordinariis *ad Præfectum vrbis* appellaretur, vt ex Vopisco alibi fusius ostensum est. Atenim vbi ad Constantinum ventum est: veteris is administrationis formam immutauit, & Proconsulibus nominatim sacrum iudicium commisit, & ad hos a Iudicibus ordinariis appellari voluit. Neque putandum est, quod nonnemo prodidit, de appellationibus tantum delegatis id intelligendum, scilicet Constantinum id ita constituisse, iure quodam momentaneo: Denique ex delegato & prærogatiua rescripti Proconsulem sub Constantino ex *hac l.* vice sacra iudicasse, non ex officio, aut ordine, vice sacra cognouisse. Qui fœdus lapsus est, quem etiam admisere *ad l. 13. inf.* Quid enim? Non & post Constantinum *l. 62. inf. h. tit. sacrum Proconsularis cognitionis examen*, de Proconsule Africæ dicitur, atque ad eum appellatum? Non a Rationali rei priuatæ per Africam ad eum, post Constantinum appellatum? quod docet *lex vlt. inf. h. t.* Non de appellationibus quoque Gentilium & eorum Præfectorum cognouit? quod eadem *lex* 62. ostendit. Imo & eo processere aliquando Proconsules, vt a se appellari non paterentur, quod ostendet *lex 16. inf. h. t.* Et vero hic est ille *decretus antiquitus Cognitor*, ad quem a Iudicibus Africæ prouocatum ait Valentinianus III. *Nouella de tributis fiscalibus, & de sacro audit.* 23. inter *Theodosianas*.

P. 225.

De RECIPIENDIS *Appellationibus a Iudicibus*.

IV. (a) Idem A. Amabiliano (b) PF. Annon. Afric.

Officii (c) cura est, vt omnes omnino appellationes, quæcunque fuerint interpositæ (d), sollemniter, curet accipere: nec in recipiendis libellis (e) aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam existimet. PP. III. Kal. Ianuar. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 2. *inf. de nauicul.* & A. 319. *lex* 3. *eod. tit.* ID.

(c) Tui scil. Nota interim hic officium seu Officiales Præfecti annonæ. ID.

(d) A Te videlicet. ID.

(e) Appellatoriis: de his vid. *l.* 7. (vbi dicam) *l.* 22. 56. *inf.* & *l.* 2. *sup.* ID.

COMMENTARIVS.

De Recipiendis rursum appellationibus, & appellatoribus ab iniuria Iudicum, & Officialium, vindicandis, est hæc Secvnda iam Constantini M. constitutio. Cui omnino concordat, sed posterius lata *lex 2. sup. de relation.* nam & ea pariter inscribitur *Præfecto annonæ*, a quo ad Præfectum Vrbis appellabatur, de quo dixi ad *eam leg.* plenius. Vt his perspectis colligatur, Præfectos annonæ subinde ceruices aduersus Præfectum Vrbis erexisse: siue dum a se ad Præfectum Vrbi appellari ægre patiuntur, quo pertinet hæc *lex*, & *dict. lex 2.* siue dum actus suos a Præfectis Vrbis retractari nolunt: quo pertinet *d. lex 2. inf. de nauicular.* quæ eidem Amabiliano PF. annonæ hoc ipso anno inscribitur, sine quibus alioquin Præfectus Vrbi de annona nil disponere poterat, *leg. 1. sup. de conditis in publ. horr.* vbi plura.

Ne quid NOVI *fiat a Iudice, Relatione promissa, vel Appellatione interposita.*

V. (a) Idem A. Petronio Probiano (b) suo Sal.

Ex illo tempore, quo (c) in ciuilibus causis, quæ inter priuatos mouentur, *Consulturum* (d), *vel Relaturum te esse* promiseris (e), vel Appellationis a te interpositæ solemnia completa fuerint, nihil posthac tibi quodlibet speciale, ac requisitum, vel quibuscumque modis fauoris gratiam præferens, audiendum est: Sed obseruandum, vt, iuxta priora (f) statuta, solemnitatis (g) more expleto, Gesta ad Comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Id. Aug. Arelato (h) PP. Id. Octobr. Thebeste (i), Sabino & Rufino Coss. [316.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *Lex 13. C. Iust. eod. tit.* & iungenda *huic* est *lex prox. seq.* 6. *GOTHOFR.*

(b) Num idem hic cum Probiano cui *lex* 3. *sup.* inscribitur? Dicam mox. *ID.*

(c) *Ex quo,* Cod. Iust. Vide similiter *leg.* 1. & 2. *sup. ID.*

(d) *Consultaturum,* ita *Cod. Iust. ID.*

(e) Vid. quæ dixi de hac voce ad *l. 2. sup. de relation. not. f. ID.*

(f) Id est *l. 1. sup. ID.*

(g) Id est Relatione litigatoribus edita: & vicissim Refutatoriis acceptis: vid. *d l.* 1. Ita *lege* 4. *sup.* solemniter interpositæ appellationes, & *l.* 14. *inf.* solemnitatibus. *ID.*

(h) Eadem subscriptio *legis* 6. *prox. seq.* *Arelate* autem constitit Anno 316. Constantinus M. mense Augusto cum vxore Fausta: vbi tum etiam natus ei filius Constantinus Iun. Zosimus *lib.* 2. *cap.* 20. vid. *Chronologiam. ID.*

(i) *Thebeste,* in *Numidia:* cuius mentio apud Ptolemæum, *lib.* 4. *c.* 3. Antoninum Augustum *in Itiner. pag.* 27. 33. 53. 54. Edit. Wesseling. & in *Itinerario Peutingeriano,* & in *Conciliis Africanis* frequens: & apud Augustinum. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 226.

PENDENTE, per appellationem a litigatore semel interpositam, vel Relationem seu Consultationem a Iudice semel promissam causa siue lite, Iudicem a quo ad Principem appellatum est, vel qui Relationem promisit, nihil noui facere, nihil audere, nihil audire, verum gesta tantum ad Comitatum Principis mitti ab eo oportere, definit *hac leg.* Constantinus M. Nihil, inquam *audire*, quodlibet illud speciale sit requisitum, & quibuscunque modis fauoris gratiam præferens, id est in alterutrius partis gratiam & fauorem. De *Appellatione* decantata est regula, Nihil noui fieri, nihil innouari oportere appellatione interposita, de quo est præterea *lex 13. inf. h. t.* & *tit.* peculiaris *Digestorum:* cui ideo nunc non insistimus. Id ipsum vero & de *Relatione* a Iudice promissa *hac leg.* constituitur: & *leg. prox.* quæ ceu eiusdem constitutionis pars *huic l.* coassanda venit: vbi inquam semel animi dubius Iudex ad Principem relaturum sese promisit, in neutram partem quidquam facere Iudex potest: Imo nec ipsimet Principi alterutra pars supplicare potest causa pendente apud Principem per relationem, quæ *dict. leg. prox.* sententia est: vbi plura de Constantini mente hac parte.

Tria tantum *hac leg.* illustranda, partim & monenda supersunt. Primo *Petronium Probianum*, cui hæc *lex* & *prox.* inscribitur, Consularem Numidiæ videri posse: dicuntur enim ex *Proposita Thebeste*, quæ vrbs Numidiæ erat: de quo iam in *Notis:* ac proinde alium a Probiano Proconsule Africæ, cui inscribitur *lex 3. sup.* fingendum nobis. Verum contra, eundem omnino putet quis, sic vt *Thebeste* in *Africa Proconsulari* hoc tempore fuerit. Quomodo & alia vicina Thebeste loca, veluti *Ammedera* & *Altaba* in Numidia quoque locata, quæ tamen ad Proconsularem spectabant. Verum secundo notandum, a Proconsule Africæ, si hæc *lex* ad eum data est, ad Principem appellatum ex *hac leg.* quoque doceri nos, vtpote qui vice sacra iudicaret: de quo ad *leg. 3. sup.* Illud tandem omittere non possum e tot & tam crebris Constantini M. constitutionibus hoc tempore *per Africam* super Appellationibus & Relationibus, aliquas proculdubio ad Donatistas pertinere videri: quorum sane hoc tempore rabida furoris audacia a Constantino circa appellationes etiam perstringitur apud Optatum *lib. 1. cap. 26.* Sed & vsurpatæ in cognitionibus de his Relationes Iudicum: cuiusmodi illa Æliani Proconsulis ante biennium A. D. 314. de Ingentio falsi accusato, ad Constantini Comitatum mitti iusso sub idonea prosecutione, vt testatur Augustinus post collat. *c. 32.* Imo Constantini ipsius super eo rescriptum ad PROBIANVM Proconsulem Africæ, Æliani successorem, apud Augustinum *ep. 68.* siu. *88. num. 4. edit. Benedictin.* cuius rescripti Consules in schedula inuentos Augustinus affirmat *in breuiculo collat. die 3. c. 23.* Sane Donatistæ, huius Anni 316. extremo, posteaquam post Synodum Romanam & Arelatensem a Constantino auditi fuissent, in exilium missi fuere.

SVPPLICARI, *neque causa pendente, quæ delata est per Appellationem vel Relationem ad Principem, posse (nisi vno casu) neque aduersus Rescriptum ad consultationem emissum.*

VI. (a) Idem A. Petronio Probiano (b) suo Sal.

SVPPLICARE causa pendente (c) non licet: nisi (d) forte ei, cui Opinionis (e) exemplum negatum est, vel Instructionis vniuersæ subpressa transmissio: Quo facto (f), crimen Iudici sacrilegii imminebit, qui hoc commisso litigatori supplicandi necessitatem inponit: Cui aliter supplicanti, dimidiæ partis rei, de qua agitur, inponenda est multa, vt pro Iudicis æstimatione fisco pretium inferat. Eo etiam qui * terminatam Rescribto, vel Consultatione quæstionem, exquisito suffragio, refricare conabitur, quoniam maius crimen admittit, in omnem litis æstimationem protinus (g) condemnando, & (h) sub sacramenti ob-

 seruatione,

seruatione, omni venia deneganda, si quis contra hæc supplicare temptauerit. Dat. Id. Aug. Arelato (i). PP. Id. Octob. Thebeste, Sabino & Rufino Coss. [316.]

NOTAE.

(a) *Lex 2. C. Iust vt lite pendente nulli liceat Imperatori supplicare*, hinc interpolata est. Iungenda autem *huic* est *lex prox. sup.* 5. GOTHOFR.

(b) An Consulari Numidiæ? dixi ad *leg. sup.* *ID.*

(c) An per appellationem pendente? an, vel per relationem promissam? *ID.*

(d) *Nisi vel actorum communium, vel pronunciationis editio denegetur*, ita *Cod. Iust.* recisis reliquis omnibus vsque ad ea, *Qui terminatam*. *ID.*

(e) *Opinionis*, id est sententiæ, *h. l.* & *l.* 8. 9. 14. *inf. b. t.* nempe vbi causa ad Principem deuoluta erat per appellationem, & sic appellatione suspensa non iam *sententia* dicebatur, sed *Opinio*. *ID.*

(f) Id est supplicatione, vt *initio*, & *fine legis*. *ID.*

* Hinc rursum pergit *lex* 2. *C. Iust. vt lite pendente.* Qui autem terminatam rescripto &c. *ID.*

(g) *Aduersario suo protinus condemnetur*, ita *Cod. Iust.* *ID.*

(h) *Et sub Sacramenti obseruatione:* hæc omissa a Triboniano, de quibus mox. *ID.*

(i) De hac subscriptione dixi ad *leg* super. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 227. SVPPLICARI PENDENTE CAVSA seu LITE Constantinus M. *h. l* vetat: pariter vt *superiore constitutione*, (quæ *huic* coniungenda est) quidquam a Iudice noui fieri prohibet, & ipsum rursum confirmat *l* 8. *inf.* sed & TERMINATAS, lites Rescripto Principis (ad Consultationem, id est relationem factam emisso) supplicatione rursum refricari *hac eadem l.* vetat: quod & ipsum tribus aliis *legibus* repetit, *d. l.* 8. & *l.* 9. 11. *inf.* Denique Constantinus M. Iuris religiosissimus Princeps litiumque fugitans, & Appellationum, & Relationum ad Principem Rescriptorumque religionem modis omnibus fundatam munitamque *his quoque ll.* iuit.

Appellationum inquam & Relationum, duplici ratione: nempe 1. vetito apud, vel per Iudicem quid fieri pendente appellatione, quæ superioris *legis* sententia est: Principi supplicare vetitis litigatoribus causa pendente: quæ *huius l. in pr.* sententia est: causa, inquam, pendente (quod *superior lex* ostendit, neque Accursiani satis intellexerunt in *l.* 2. *C. Iust. vt lite pendente:* quæ hinc desumpta est, itemque *d. lex* 8 *infr.*) siue per appellationem factam a litigatoribus, siue per promissam a Iudice Relationem: Nempe duabus his rationibus *causa pendet*, atque in suspenso est: Appellatione nimirum litigatorum, & Relationis a Iudice promissione. Igitur vbi semel aut litigatores appellarunt, aut Iudex relaturum sese ad Principem promisit, vt apud Iudicem nihil attentari potest (de quo *l. super.*) ita nec apud Principem, supplicatione forte oblata, verum suo Marte has lites decurrere oportet. Proinde lite ita pendente, hinc transfusum est: idemque proditum, *l.* 4. *D. de appellat. recip.* Supplicanti alioquin pœnam hanc imponit Constantinus, vt æstimationem dimidiæ partis eius quo de agitur fisco inferre cogatur.

Et tamen Idem, vt iniustæ supplicationi occurrit, ita exceptione addita iustissimæ locum adhuc relinquit: puta si appellatione facta vel Relatione promissa, Iudex Relationis (quæ *hic* & *l.* 8. 9. 14. *inf.* *Opinio* vocatur) exemplum litigatori denegauerit, vel si non Instructionem vniuersam seu plenam transmiserit, quod vtrumque eum facere pariter oportet, ex eodem Constantini M. iure: *l.* 1. & 5. 8. 9. *h. t.* Quod quidem Tertium notandum est Constantini institutum, & caput ad fundandas bene iureque Relationes, atque adeo bene fundanda, quæ ad eas procedunt, rescripta. Primum scil. fuit, editio Relationis & Refutatoriorum: Secundum, eorum cum Gestis omnibus ad scrinia transmissio: Tertium, hoc nunc est, supplicationis videl. remedium, alterutro non præstito, vel si quid aliud post receptam appellationem impedimento factum fuerit, *l.* 4. *D. de appell. recip.*

Et hæc quidem de bene fundato, a Constantino M. vt appellationum, ita & nouo Relationum iure: Nunc (quod secundum *huiusce l.* caput est, & quo præstruebatur, exacta omnis illa Relationum forma) de ipsorum Rescriptorum, quæ ad huiusmodi Relationes seu consultationes procedunt, vi, auctoritate & religione; Nempe terminatam ad huiusmodi Relationes Rescripto quæstionem amplius refricari quocunque suffragio, veluti per supplicationem: vetat *h. l.* Constantinus M. & *l.* 8. 9. *infr.* quinimo & *l.* 3. *sup. de diu. rescript.* & quidem sub pœna æstimationis totius litis. Maius scil. crimen admittit, qui terminatam iam, & quidem legitima Principis cognitione seu Rescripto quæstionem refricare nititur: quam qui in pendentis tantum litis præiudicium aliquid facere nititur: Quare hunc æstimatione tantum dimidiæ partis litis multari voluit, illum totius litis. Et huc pertinet egregius Symmachi locus quem Interpres intactum reliquit *lib.* 10. *ep.* 62 *Adiecta est alia* (contradictio seu exceptio) *plena iuris atque rationis; quod post crebras cognitiones* & RESCRIPTA AD RELATIONEM *numerosa*, POENAM *Legis inciderint, qui denuo* CONTRA *vetitum* SVPPLICARVNT. *Extant quippe sententiæ, quas cum prouocatio tentasset inhibere*, CONSVLTVS RELATIONE *Diuus Genitor clementiæ vestræ* (Valentinianus Sen.) *finem posuit* QVÆSTIONI. Qui locus & re & verbis *huic legi* prorsus respondet,

Rescriptum igitur ad Consultationem Iudicum emissum *retractari* non potest: emissum inquam ad eam & exactam consultationum formam, quæ sane nullum querelæ locum relinquere potest; quod etiam indicat *lex* 9. 11. *inf. h. t.* cuius eadem est sententia. Addenda & *lex* 34. *inf. C. Iust. h. t.* vbi trans-

transpositis verbis legendum, *prouocationem contra eam sententiam.* Atenim ante eum & diligentem a Constantino M. introductum Relationum ordinem formamque, cum nudæ videl. Iudicum Relationes ad Principes perferrentur, non litigatoribus ante communicatæ, non refutatoriis instructæ, non gestis omnibus sociatæ, querelæ locus adhuc iure superfuit. Quam in rem textus est singularis *l. 1. §. 1. D. de appellationib.* & *l. 2. C. Iust. de appellat.* Nempe quia Magistratus facile hac ratione tum rescripta per mendacium elicere potuere. Quod Constantiniana forma obseruata, euenire haud æque potuit. Atque ita hæc *lex*, seu *d. l. 2. Cod. Iust. vt lite pend.* cum *d. l. 1. §. 1. D. de appellat.* concilianda venit, non vt faciunt alii. Quinimo & iam olim ante *Constantinum*, si iudex exemplum litterarum, id est, Relationis & consultationis, litigatori *vltro* (non ex iuris ordine aut necessitate) edidisset, neque is ab ea appellasset, id est eam Relationem non refutasset, verum ei adquieuisset, tanquam vera forent quæ scripta essent, si postea contra eum rescriptum fuisset, appellare amplius non poterat, *l. vlt. D. quando appellandum sit.* Nam quod Noui IC. consultationem a Relatione hic distinguunt, inanes sunt, cum vtrumque idem sit; verum inter Relationum formam veterem, & Constantinianeam vel posteriorem distinguendum omnino illis fuit. Et inanius est adhuc, quod argumento adiiciunt, non potuisse olim appellari a consultatione, & ita accipiendam *d. l. vlt. D. quando appell.* Inanius inquam adhuc: distinguendum enim inter ipsam relationis seu consultationis promissionem, & inter tenorem relationis seu consultationis; Ab ea promissione appellari non
P. 228 potuit neque litigator impedire ante sententiam potuit, quo minus Iudex ad Principem referret: & hæc est sententia *d. l. 1. §. 2. D. de appell.* Atenim a tenore relationis appellari potuit, *d. l. vlt.* Denique inanissimum est argumentum *l. 1. Cod. Iust. de Relationib.* (quæ *hoc Codice* est *lex 2. sup. de relat.*) cuius sententia longe alia.

Et vero tanta deinceps auctoritate ea Rescripta ad huiuscemodi consultationes emissa censita fuere: vt legum, & quidem generalium & Edictorum instar iam haberentur, atque aliis aptarentur negotiis. Quod periculosum postea satis visum; ideoque Arcadio prohibere placuit: Anno D. 398. *l. 9. sup. de diuers. rescript. Rescripta*, inquit, *ad Consultationem emissa, vel emittenda in futurum, iis tantum negotiis opitulentur, quibus effusa docebuntur.* Sed & Valentiniano III. *l. 2. Cod. Iust. de legib.* cum singulari Oratione (cuius ea *lex* pars est) ad Senatum, Iuris ἀνάκρισιν instituerit.

Cæterum quod *hac leg.* dicitur, *terminatam Rescripto vel Consultatione quæstionem:* id ita accipiendum est, nempe rescripto terminatam ad Consultationem. (vid. *l. 9.* & *11. inf.* cuius eadem sententia) Retractari rescripta, quæ ad opiniones vel etiam Relationes Iudicum data, non oportere. Nempe Consultationi (tanta illa præsertim Consultationis solemnitate a Constantino M. introducta) recte tribuitur quæstionis decisio, quæ Rescripto alias quoque tribuenda est: nempe quia ex consultatione seu ad consultationem rescriptum processit. Nam & ita *appellatione terminata quæstio* dicitur, quæ ex appellatione seu ad appellationem terminata. Quare Cuiacii sententiæ non accedo, qui *Consultationis* verbum hic accipit, pro consultatione quæ fiebat, ad Relationem apud consilium Principis, verum consultatio hic & relatio idem sunt: vt passim *hoc titulo*, & superiore, & *leg. 9. sup. de diuers. rescriptis.* Neque alio sensu vox *Consultationis* accipienda est *l. 32. 37. Cod. Iust. de appellationib.*

Vnum *hac leg.* inuestigandum superest, quidnam sibi velit Constantinus M. his verbis: *sub sacramenti obseruatione*, quæ aliquamdiu me torserunt. Verum hisce proculdubio verbis Constantinus M. sacramenti sese religione obstringere pro more suo videtur. Nempe veniam se se nulli daturum deierat, qui ausus fuerit refricare litem terminatam Rescripto ad Consultationem emisso. Ita quoque idem Constantinus M. pulcherrimo sanctissimoque iureiurando se se obstringit, aureo Edicto *l. 4. sup. de accusat. Ita mihi summa diuinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, vt cupio, felicissima & florente Republ.*

Citra LIBELLVM, *voce ilico appellari posse.*

VII. (a) Idem A. ad Bassum P. V. (b)

LITIGATORIBVS copia est, etiam non (c) conscribtis libellis, ilico appellare voce, cum res poposcerit iudicata (d). Dat. VIII. Id. Iun. Sirmio, Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTAE.

(a) *Lex 14. C. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Meminit *Bassi* huius Præfecti V. hoc anno Auctor peruetustus *de Præfectis Vrbi. Ex die XIII. Cal. Mai. Gallicano & Basso, Id. Maii Septimius Bassus Præfectus V. fuit.* Quare & emendanda subscriptio *legis 2. sup. ad leg. Iul. de vi publica & priuata.* v. plura in *Prosopogr.* ID.

(c) *Non scriptis*, Cod. Iust. RITTER.

(d) *Tam in ciuilibus, quam in criminalibus caussis*, additur Cod. Iust. ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

Non Libellis tantum oblatis, verum & voce Ilico appellare licere definit *hac leg.* Constantinus M. Hinc adeo *vocem Prouocationis & libellum* sub alternatione coniungit *lex 40. inf.* De libellis alioquin appellatoriis vide quoque *legem 2. sup.* & *l. 22. 56. inf.* Appellationis ilico & vsum & formulam retinet hodie Francia, sed & rescripta de ilico a Principe impetrari solent ab his, qui iusta aliqua de causa ilico appellare non potuerunt: vide & *l. 2. & 5. §. vlt. D. h. t. de appellat.*

P. 219. *De* OPINIONE, *seu* RELATIONE, *translata ad Principem causa, exhibenda, &* REFVTATORIIS *offerendis, transmittendis vna cum gestis ad Principem: & ne quid* ATTENTETVR *pendente appellatione, vel aduersus* RESCRIPTA.

VIII. (a) Idem A. ad Bassum P. V. (b)

Manente lege †, qua praescribtum est, intra quot dies Opinionis (c) siue Relationis exemplum priuatis Iudex debeat exhibere, & Refutatorii libelli intra quot dies rursum (d) Iudicibus offerendi sunt, tam in priuatis, quam etiam in fiscalibus (e) causis, ex eo die quo fuerit Quaestio terminata (f), vel ex quo Relationem Iudex per sententiam promiserit, intra vicesimum diem quaecumque ad instructionem (g) pertinent causae, ad Comitatum nostrum properantissime volumus adferri. Quod nisi factum fuerit, ab vniuerso Officio (h) viginti transactis diebus, quos post latam sententiam placuit supputari, intra viginti alios dies qui sequuntur, tantum fisco nostro praecipimus inferri, quanti per aestimationem Rationalis (i) emolumentum litis, (cuius suppressa fuerat instructio,) fidelissime potuerit aestimari. Cui capitale supplicium imminebit, si rigorem legis quocumque modo mollire (k) temptauerit. Eadem * poena Officio imminente, si quando Appellatione, vel Consultatione pendente, vel post decisas nostris Responsionibus (l) causas, ei quod vllo modo fuerit impetratum (m), damnabilem voluerit conhibentiam commodare: Nam decreta nostra debet ingerere (n) Iudicanti, aut ipso etiam dissimulante Iudice, reluctari, & tanquam manibus iniectis (o) eos de iudicio producere, ac Rationum (p) Officio traditos, statuti prioris † nexibus obligare, quorum desideriis violari nostras prospexerit sanctiones. PP. IV. Kal. April. Rom. Constantino A. V. & Licinio Caes. Coss. [319.]

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* quae & *superiorum* nonnisi ferme est repetitio. *GOTHOFR.*

(b) Fuit hic *Bassus* biennium integrum Praefectus V. & quod excurrit. Vid. *Notitiam* apud Cuspinianum: & *Prosopogr. ID.*

† Intelligit *legem 1. sup. h. t.* quae huius materiae fundamentalis est. *ID.*

(c) ~~Opinionis, id est sententiae.~~ Vide & *leg. 6. sup. l. 9. 14. inf. ID.*

(d) Viceuersa. *ID.*

(e) Vide quae dixi ad *l. 1. sup. ID.*

(f) Per sententiam, & ab ea sententia appellatum. *ID.*

(g) Vide pariter *legem 6. sup.* & *l. 9. inf.* & mox hac ipsa lege. *ID.*

(h) Id est Officialibus Iudicis. *ID.*

(i) *Rationalis*, officii scil. vt mox. *ID.*

(k) De hoc vide & *leg. vlt. sup. de vi:* & *leg. penult. in f. inf. de haeret.* vbi plura. *ID.*

* Secundum *huius legis* caput, cuius eadem sententia, quae *legis 5. 6. sup. ID*

(l) *Responsionibus*, id est Rescriptis, *l. 6. sup.* & *l. 9. sup. de diuers. rescript. ID.*

(m) A Iudice. *ID.*

(n) De hoc iam saepe *alibi* dictum. *ID.*

(o) Enallage numeri. *ID.*

(p) Id est Officialibus Rationalis. *ID.*

† Puta *legis 6. sup. ID.*

COMMENTARIVS.

De Relationis vel Opinionis edendae, Refvtatoriorvm offerendorum, tempore, legem suam, puta *l. 1. sup.* Constantinus M. confirmat. Mox & Transmittendis iis vna cum gestis ad Principis Comitatum tempus praestituit, puta vicesimum diem a sententia vel rela-

relatione promissa, id est intra dies quinque a refutatoriis oblatis, ita quidem, vt si intra eos xx. dies Officiales Iudicis ea non transmiserint, Rationalis Officiales intra xx. alios dies, aestimatione litis eos multare debeant. Et sic xx. dies transmissioni praestituti, totidem poenae exigendae per Rationales, vt ita par temporis ratio sit officio exsequendo, quae poenae exigendae; ita quidem, vt quemadmodum Officiales Iudicis, nisi intra xx. dies gesta transmiserint, multantur; ita pariter si poenam intra alios xx. dies Officiales Rationalis non exegerint, capitali supplicio eis Constantinus M. *hac leg.* minitatur. Adeo, *litium* finiendarum studio exarsit, adeo breuitate lites constrinxit: quod & voce *properantissime*, indicatum voluit. Verum postea xxx. dies praestituti *l. 29. 31. 32. 34. 65. inf. h. t.*

Altero capite *huiusce leg.* pariter confirmatur *lex 5. & 6. sup.* nempe PENDENTE appellatione vel relatione, item aduersus RESCRIPTA ad consultationes emissa quid attentari vetat. De quo ad eas *leges* plenissime dixi.

Singularia porro *hac leg.* quamplurima occurrunt alia, praeter iam notata. Primo de *Rationalibus*, eorumque Officialibus, quod Iurisdictionem in Officiales Iudicum tribuit Constantinus ad exigendam & aestimandam multam his impositam in *sp. huius leg.* quod abrogatum *l. 33. inf.* Secundo, P. 130. quod vetantur proposita poena capitali *rigorem legis quocunque modo mollire.* quod interdictum & alias Iudicibus de quo ad *l. 4. ad leg. Iul. de vi & ad leg. 65. de haeret.* Postremo, cum varia loca occurrant *de Officio Officialium Iudicum:* quo debebant *Leges* Iudicibus ingerere, Iudicibusque quid contra *Leges* admittentibus reluctari, haec *lex* in id omnium maxime egregia & enixa est: cui pariat & *l. 34. in f.* in hac ipsa re. v. & *l. 29. l. 58. 59. 64. infr.* & *l. 13. 16. inf. quorum appell.*

De GESTIS *seu instructionibus omnibus ad Principem mittendis, causa ad eum translata ex appellatione vel aliter.*

IX. (a) Idem A. ad Seuerum (b) Vicarium.

NE causas, quae in Nostram venerint Scientiam, rursus transferri ad iudicia necesse sit, instructiones (c) necessarias plene Actis inseri praecipimus: Nam cogimur a proferenda sententia temperare, qui (d) sanximus † *retractari Rescribta nostra ad Opiniones, vel etiam Relationes Iudicum, data non oportere:* quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur Iudex notis, si cuncta quae litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indita Actis, vel subiecta, non potuerint inueniri. Dat. X. Kal. Iul. Aquil. Constantino V. & Licinio Caes. Coss. [319.]

NOTAE.

(a) *Lex 15. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Seuero* inscribitur, dignitate non addita *lex 2. sup. de maternis bonis*, quae eosdem *COSS.* praefert. Eum vero Vicarium Illyrici fuisse suspicatur Blondellus *de Primatu in Eccles. p. 513.* cuius causas non addit. *ID.*

(c) Ita pariter *fine huius leg. & leg. 6. & 8. sup. h. tit. ID.*

(d) Haec sententia, vsque ad *vers. Quoniam*, a Triboniano recisa est. *ID.*

† *Leg. 6. & 9. sup. h. tit. ID.*

COMMENTARIVS.

GESTA omnia, seu INSTRVCTIONES omnes causae Actis inseri, & inserta ad Principem, Opinione vel Relatione facta, (id est translata cognitione causae ad Principem vel Relationem vel Appellationem) transmitti plene iubet *hac l.* Constantinus M. Quod & ipsum ab eodem constitutum iam *l. 1. 5. 6. 8. 9. sup.* de quo plenius ad *leg. 35. inf.*

Cuius rei *rationem* seu causam duplicem assignat, ab Absurdo petitam: quia vel necesse habebit Princeps ob defectum Instructionum necessariarum causam ad iudicia transferre, seu rursum ad Iudicem remittere: vel si incognito forte negotio lis ab eo dirimatur, cum euidentissimo litigatorum damno id fiat & irreparabili: Quandoquidem Rescripta Principis retractari iam ipse prohibuerat: *l. 6. 8. sup.* Adempta scil. conquerendi copia, vt haec *lex* loquitur, seu alicuius rei retractatione prohibita, eo maior cautio circa eam, instructioque adhibenda est. Quod Accursiani ex *hac l.* recte notant.

Et haec quidem est *huius leg.* sententia, quam non omnino cepit Rupanus *de Parlamentis lib. 13. c. 59. art. 63.* Et poena, quod notandum, infamiae perpetuae, huic rei proposita a Constantino M. pariter vt *leg. 24. 34. inf.* puta si iudex non omnia Gesta transmiserit.

Quae omnia rursum argumento sunt, quantopere, seu quam enixe Constantinus in hanc rem, cautum voluerit.

Et *hac* tandem *leg.* obiter specialius apparet aliquid interesse inter *Opiniones* & *Relationes* Iudicum: nempe *Opiniones* proprie post sententiam appellatione facta: & vero ita quoque distinguuntur *l. 8. sup.* Eodemque sensu vox *Opinionis*, sumitur *l. 11. in fin. inf.*

inf. Aliquando autem *Opinionis* voce vtrumque significatur, tam *Opinio* specialiter dicta, quam Relatio: vt *l. 6. in pr. sup. & l. 5. sup. de relation.* quando & *Consultationis* vox modo specialius pro Relatione accipitur, vt *l. 3. 4. sup. de relation.* modo generalius non tantum pro Relatione, verum etiam pro ea, quæ fit post appellationem. Atque hoc sensu *hoc tit.* accipienda est.

De TEMPORE *appellationis a* NOMINATIONE.

X. (a) Idem A. ad Crispinum....

SI quis per absentiam nominatus (b), ad prouocationis auxilium cucurrerit, ex eo die interponendæ appellationis duum mensum (c) tempora ei conputanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstrauerit: Nam præsenti, qui factam P. 231. nominationem cognouit (d), & appellare voluerit statim debet (e) duorum mensum spatium conputari. Dat. VIII. Id. Iulias, Constantino A. VI. & Constantio C. Coss. [320.]

NOTAE.

(a) *Lex 1. C. Iust. de temporibus & reparat. appell.* Concordat huic l. *lex* 19. *inf. h. t.* GOTHOF.

(b) *Vel ad Duumuiratus aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod euocatus*: hæc Tribonianus *huic l.* inseruit ex *l.* 19. *in h. t.* Recte. *ID.*

(c) Pro *mensium.* Vt & infra mox. In Cod. I. *duorum mensium.* *ID.*

(d) *Cognouerit,* Cod. Iust. *ID.*

(e) *Debent spatia,* ita *Cod. Iust.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DE Appellatione a NOMINATIONE est hæc Constantini M. *lex.* NOMINATIS seu *Euocatis* scilicet ad Curiam, seu ad Duumuiratum, aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod, (quod a Triboniano recte additum) appellare quoque licet: de qua Appellatione, præter *hanc leg.* sunt & *lex 12. 19. 53. infr. h. tit.* & *lex 2. 8. inf. de decurionib.* & *lex 8. inf. de reparat. appell.* & *lex 4. 7. 11. Cod. Iust. de appellat.* E quarum constitutionum numero obseruandum est, *leg. 2. inf. de decurionib.* eidem *Crispino* inscribi cui *hæc* inscribitur. Si videlicet nominatus iniustam nominationem esse putet: quanquam non tam appellatio hæc est, quam querimonia, *d. l. 12.*

Porro interponendæ appellationi *duorum mensium* spatium tributum iam olim, vt præter *hanc leg.* docet *d. lex 2. inf. de decurion.* Et vero a Constantino tributum *d. l. 2.* & hac constitutione, item a Constantio, *d. l. 19. inf.* Etsi *trium mensium* spatium eidem Constantino M. placuit, ad nominationes faciendas, ita & ad appellandum a Nominatione *l. 8. inf. de decurionib.* quæ prima est *Cod. Iustin. de magistr. municip.*

Cæterum quæri video, num *hæc l.* accipienda sit de interponenda tantum appellatione, quod vtique *hæc lex* sonare videtur: an vero de exsequenda etiam, capienda sit? Quod postremum Accursio placet, arg. *Authent. hodie, de appellat.* ex qua sane intra X. dies interponenda appellatio est, quem sequitur Cuiacius *Paratitlo de temporib. & repar. appell.* felicioribus argumentis, puta *arg. d. l. 19. inf. h. t.* vbi, *intra duos menses negotia perorentur.* deinde *arg. l. 1. in f. D. quando appellandum & intra quæ tempora,* vbi *biduum* aut *triduum* tantum conceditur appellationi interponendæ: denique quia *hæc lex* in *Cod. Iust.* posita est sub *tit. de temporib. appellat.* qui sane est de exsequendarum appellationum temporibus. Vera hæc omnia: Quibus accedat insuper argumentum *legis 3. inf. de reparat. appellat.* ibi, *cuique duo ad* PERAGENDVM *menses causarum vrgentium conclusione tribuuntur*: vbi & rationem vides, nempe causas has vrgentes esse, quas vtique concludi mature publice interest.

Cæterum vnde hi duo menses, quod *huius leg.* proprium est, computandi sint, *hac l.* definitur; nempe absentibus, a die notitiæ, ex quo nominatos sese didicerunt, currere; præsentibus, statim a nominatione facta: quod & alias tralatitium est in temporibus computandis.

Denique quot dierum menses hi sint? vid. *l. 2. inf. de Decurionib.* vbi dicam plenius, indicata quoque *lege 101. D. de R. I.*

1. *De* RELATIONIBVS *ad principem, & Refutatoriis ad eum simul mittendis.* 2. *de* RECIPIENDIS *appellationibus.*

XI. (a) Idem A. ad Maximum (b) Post alia.

NEMO in Refutatione aliquid congerat, quod adserere intentione (c) neglexerit. Quod quidem sæpe fit industria, si quod quis probari posse desperet, in præsenti disceptatione dissimulet, certus se esse reuincendum, si commenticia & ficta suggesserit. Propter quod cogi (d) etiam singulos oportebit, ad proferenda in iudicio vniuersa,

quæ

quæ ad substantiam litigii proficere arbitrantur, adque ea ratione vrgueri, vt sciant sibi ex auctoritate legis istius non licere Refutatoriis tale aliquid ingerere (e), quod apud Iudicem non ausi fuerint publicare. Nam * si plena, vt iubemus, adsertio per litigatorem in iudiciis exeratur, & integra instructio (f) in Consulti (g) ordinem conferatur, stabit ratum (h), ac fidele, quod iudicia nostra rescribserint: Neque vllus querimoniæ locus dabitur, nec occasio supplicandi, vt conuelli labefactarique iubeamus, quæ ad Relationem eius sanximus, qui neque vera, neque vniuersa suggessit. Omnes (i) igitur partium allegationes, acta vniuersa, scribturarumque exempla omnium dirigantur. Quod cum vniuersos Iudices, tunc (k) præcipue Sublimitatem Tuam, qui cognitionibus nostram vi-
P. 132. cem repræsentas, seruare conueniet. ** Sane etiam ex eo querimoniæ litigantium oriuntur, quod a vobis, *** qui imaginem principalis disceptationis accipitis, appellationum adminicula respuuntur. Quod inhiberi necesse est. Quid enim aceruius (l) indigniusque est, quam indulta quempiam potestate ita per iactantiam insolescere, vt despiciatur vtilitas prouocationis, Opinionis (m) editio denegetur, Refutandi copia respuatur? Quasi vero appellatio ad contumeliam Iudicis, non ad priuilegium iurgantis, inuenta sit: vel in hoc non æquitas Iudicantis, sed litigantis debeat considerari vtilitas (n). Dat. Prid. Id. Ian. Sirmio, Crispo II. & Constantino II. CC. Coss. [321.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda *illi* est *lex* 1. *sup. de Iudiciis.* GOTHOFR.

(b) *P. V.* vt docet vetus auctor *Consularium ac Præfectorum vrbis* apud *Cuspinianum.* Vide quæ dixi plura ad *d. l.* 1. *sup. de Iudiciis*, & in *Prosop.* ID.

(c) Id est *in disceptatione*, vt mox dicitur, seu *in iudicio.* ID.

(d) Vide hanc in rem *d. leg.* 1. *sup. de iudiciis.* ID.

(e) Et inserere. ID.

* *Secunda* sententia *huius legis.* ID.

(f) De hoc iam dictum *l.* 6. 8. 9. *sup. h. t.* ID.

(g) *Consulti*, id est consultationis, quomodo alias vocatur. ID.

(h) Vide nominatim de hoc *legem* 6. *sup.* ID.

(i) V. *l.* 35 *inf.* vbi dico plene. ID.

(k) *γρ. Tum*, vt etiam habet Editio quartana. ID.

** *Tertia* huius *leg.* sententia. ID.

*** Lex 16. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est. ID.

(l) Id est acerbius. ID.

(m) *Opinionis* id est sententiæ & Consultationis, de quo plenissime ad *l.* 9. *sup.* ID.

(n) Siue *Vilitas.* ID.

COMMENTARIVS.

VT IVDICIVM seu COGNITIO Principis, ad Iudicum *Relationes*, vel litigatorum Appellationes, tota integritate atque libertate procedere posset, diligentissime *hac l.* & *l.* 1. *sup. de iudiciis* (quæ *huic* coniungenda est) cauit Constantinus M. & quidem *hac l.* triplici sententia & ratione.

Primum enim, REFVTATORIIS (de quibus *l.* 1. 8. 11. *sup.* & *l.* 16. *inf.* & *l.* 5. *sup. de relationib.*) a litigatoribus inseri quid vetat, quod in intentione adserere neglexissent, id est, quod in disceptatione iudiciaria coram Iudice primæ Instantiæ non adseruissent, non publicassent, & allegare dissimulassent. Quod tamen litigatores fraudulenter sæpe fecisse *h. l.* indicat; securius videlicet iam refutatoriis inserentes a iudiciorum oculis submoti, quæ si in iudicio protulissent, nullo labore reuicti ipsi fuissent, & prolata, velut commentitia & ficta, reprobata fuissent. Quod ad vsum hodie vtiliter & ad *Grauamina* quæ vocant traduci potest. Proinde, vt querelæ locus non sit, neue litigatores sese minus plene auditos obtendere possint, Iudici, vt *hac l.* ita vel maxime *d. l.* 1. *sup. de iudiciis*, id Constantinus M. inculcat: Vt crebro iudex litigatores interroget, vrgeat, *numquid noui resideat*, *quod allegationibus annecti in iudiciaria contentione conueniat;* quod *cogendi* vocabulo etiam hic exprimitur: nempe *cogitur* quodammodo, qui & iuris sui frequenter admonetur & frequenti iudicis commonitione vrgetur. Huic vero simile est, quod cauetur *l.* 52. *inf.* nihil sub sacri iudicii examine (id est in iudicio appellationis) de ea parte negotii definiri debere, de qua nihil in exordio, id est in prima instantia, apud Præsidem, aut institutum fuerit, aut probatum.

Secundo, eodem quo dixi fine, *Gesta* omnia ad Principem vna cum Relatione mitti iubet, vt ita rescriptum, quod exinde manauerit retractari amplius non possit; de quo iam aliquoties ab eodem Constantino M. cautum fuit: *l.* 5. 6. 8. 9. *sup.* & *l.* 16. *inf.*

Postremo capite RECIPI appellationes ab omnibus Iudicibus iubet. Quo pariter pertinent eiusdem Constantini M. *lex* 2. 4. *sup. lex* 13. 15. 16. *inf.*

Etiam ab iis qui vice sacra iudicant: ac nominatim in specie *huius l.* a Præfecto vrbis. Nempe Præfectus vrbis, aliique qui vice sacra iudicabant, (quod ostendet etiam *d. lex 16.*) in tantum hac tempestate processerant, *seu* vt hic dicitur, *indulta potestate ita per iactantiam insolescebant*: vt, quia vice sacra cognoscebant, a se ad Principem appellari haud facile paterentur: cui rei Constantinus M. mederi subinde necesse habuit, vt *hac l.* ita & *d. l. 16.*

Quare tria iam hinc notanda sunt. Primo, Præfectum vrbi *vice sacra iudicasse*, quod duobus etiam locis *hac l.* ostenditur; *sublimitatem tuam*, inquit, *qui cognitionibus nostram vicem repræsentas*: Et rursum, *a vobis qui imaginem principalis disceptationis accipitis*: Quomodo & quinque præterea *Legibus hoc tit.* Puta, *l. 13. inf. si a sententia prouocatum fuerit Grauitatis tuæ, cui nostram vicem commisimus, sacrum auditorium expectari*, & *l. 18 inf.* (quæ & ipsa Præfecto vrbis inscribitur) *ad auditorium Grauitatis tuæ, cui ad vicem nostram delata iudicatio est*: & *l. 44. inf. h. t.* (Præfecto vrbis pariter inscripta) *ad cognitorem sacri auditorii*: & mox, *post iudicium sacri examinis*: & *l. 49. inf.* ad Præf. vrbis, *sublimi Eminentiæ tuæ sacrum nostri Numinis iudicium delegamus*. & *l. 61. inf. hoc tit.* ad Præfectum vrbis, *illustrem sedem tuam, editis ex more Apostolis, sacra vice audientiam præbere sancimus*. Item *l. 3. infr. de reparat. appellat. super qua disceptatio non auditorii sacri, sed ordinariorum iudicum cognitione tractanda est*. Item *l. 2. sup. de pactis*, ad Præfectum Vrbis pariter, *post sententiam sacri auditorii*: Symmachus etiam *lib. 2. ep. 30.* Præfectum Vrbis *sacri Auditorii cognitorem vocat*. Vide & eundem *lib. 10. ep. 58.* Eodem inscriptiones quoque veteres pertinent quatuor, in quibus Præfecti vrbis *vice sacra iudicantes*, seu *iudices sacrarum*
P. 233. *cognitionum* vocantur. Et quid mirum, si Præfecti vrbis vice sacra iudicauere, cum & Proconsules, Comites, Vicarii pariter vice sacra iudicauerint, vt docuit iam *lex 3. sup.* docebit & *lex 16. inf.* & *l. 12. inf. de his qui per met. iud.* vt proinde grauis error sit eorum qui tradunt, & in his quoque Cuiacius, *Imaginem principalis disceptationis accipere*, hac *leg.* aliud esse, quam *vice sacra cognoscere*: Quos tot illa, quæ cumulaui, testimonia refutant: imo vel hæc sola *lex*, quæ paulo ante hoc ipsum sic aperte expressit, *Cognitionibus nostram vicem repræsentas*. Et suaues sunt, cum *imaginem* hic interpretantur, fictionem. Illud equidem fatendum, inter eos qui vice sacra cognoscebant, maioris meriti alios fuisse, minoris alios: maioris, inquam, Præfectos Prætorio, respectu Proconsulum, Comitum & Vicariorum, quorum vtique contemplatu idem Constantinus *l. 16. inf. h. t.* ait, *Præfectos Prætorio* SOLOS *vice sacra* VERE *dicendos esse*: Proconsulum inquam Comitum & Vicariorum respectu: & non etiam Præfecti Vrbis. Grauis item illorum error est, qui, non vi Iurisdictionis seu Præfecturæ ipsius, hoc appellationum ius Præfecto vrbi, in sp. *huius legis* & *l. 13.* & *18. infr.* competiisse volunt. Verum extra ordinem id delatum: & sic tanquam delegatos & commissarios extra ordinem ab Imperatore de his appellationibus iudicasse: verbis cum illis, quibus Præfecto Vrbis dicitur *commissum auditorium Principis*: vel *vice sacra iudicasse*, non id indicatur, vicem Principis extra ordinem commissam, verum Præfectos vice Principis iudicasse, quod rem alioqui ad Principem pertinentem dignitates illæ exercerent: Quomodo & alii passim *vice sacra iudicasse* dicuntur.

Secundo notandum ex *hac leg.* etsi ad Præfectum Vrbis appellaretur, tamen appellari adhuc a Præfectis Prætorio ad Principem licuisse: quod præter *hanc leg.* ostendit præterea *lex 22. 30. inf. hoc tit.* & *l. 2. seu vlt. inf. de his qui per met. iudicis*: & forte *l. 2. inf. quorum appellat.* etiam quo tempore a PP. appellare iam non licebat. Atque hæc iuris veteris auctoritas dicitur, *dict. leg. 23.* Quod sane confirmat decantata *lex 38. D. de minorib.* Et sane hoc ius constitit seu durauit sub Constantino M. quod hæc lex docet & forte *d. l. 2. inf. quorum appellat.* sub Constantio, quod ostendit *dict. l. 23. inf.* & *dict. leg. 2. inf. de his qui per met. iudic.* Item sub Iuliano Apostata, quod testatur *lex 30. inf. hoc tit.* Cum tamen a Præfecto Prætorio prouocare tum iam liceret, vt docet *lex 16. inf. h. tit.* Verum postea tandem non magis a Præfecto V. quam a Præfecto Prætorio appellari potuisse, docet *lex 20. inf. quorum appellat, non recip.* & *lex 2. sup. de pactis*: & Symmachus *lib. 10. Epist. 55.* vbi *insitatam prouocationem* vocat a sententia Præfecti vrbis. Idemque testatur Theod. Balsamo, ad *can. 12. Antiochenum p. 442. Tom. I Pandect. Canon. Guil. Beuereg.* λέγουσί τινες, ὡς ἐπεὶ τὴν μὲν ἀπόφασιν τοῦ ἐπάρχου τῶν Πραιτωρίων, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δὶς γεγονότος ἐπάρχου τῆς πόλεως, οἱ νόμοι ῥητῶς διορίζονται, μὴ ὑποκεῖσθαι ἐκκλήτῳ. *Dicunt nonnulli, quod quoniam sententiam Præfecti Prætorio, & sententiam eius, qui bis fuit Præfectus vrbi, leges aperte statuunt appellationi non subiici.* Vt ex his appareat, quam temere nonnulli asserant, *nuspiam* id reperiri, a P. V. appellari non potuisse. Et tamen sub Zenone postea ab eo appellatum fidem facit *lex 12. §. 7. vers. quod autem, C. 1. de ædific. priuat.*

Tandem ex *hac leg.* obseruandum, quod de appellationum inducendarum causa eleganter *fine legis* notatur; nempe, *Vtilitatem prouocationis*, seu *appellationem ad priuilegium iurgantis inuentam esse*, neque ideo contumeliam Iudicis respicere; seu litigatorem non ideo contumeliam Iudici inferre, quod ab eo appellet: cum in hac re, spectanda sit æquitas Iudicantis, bene an male iudicauerit, non vero contemptim habenda seu spernenda ad Iudicis potestatem & maiestatem comparata litigatoris *vilitas*. Ita enim hunc locum & obscurum accipio, & corruptum restituo: *vel, in hoc non æquitas Iudicantis, sed litigantis debet considerari vilitas.* Substituta scil. voce *vilitas* loco *vtilitas*. Quæ vocum immutatio & alibi notata.

A NOMI-

A NOMINATIONE *non appellationem, sed querimoniam dici oportere: & ideo* TEMPORA *appellationum hic non seruanda.*

XII. (a) Idem A. ad Florentinum (b).

SI nominatus Magistratus (c) aliquis refragetur, non *Appellatio*, sed *Querimonia* (d) hoc dicetur: *Appellationis* enim verbum, in maioribus rebus dici oportet. Similiter & si ad Exactionem annonariam (e) nominatus, de iniustitia (f) queratur, non *Appellatio*, sed *Querela* hoc esse videbitur. Ideoque, nec tempora appellationum seruanda sunt, sed mox super huiusmodi querimoniis disceptandum. Dat. Id. April. Constantinop. (g) Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex* 8. *inf. de decurionibus*: quæ etiam argumento huic respondet. *GOTHOFR.*

(b) Florentium, *d. l.* 8. An autem hic est Florentius Rationalis, cui inscribitur *A.* 320. *lex* 1. *sup. de custodia reor.*? Id suadet, quod de *exactione annonaria*, hic & *d. l.* 8. dicitur. *ID.*

(c) Ita pariter *dict. leg.* 8. *decuriones ad Magistratum nominari* &c. *Magistratus* autem pro Duumuiratu, vt *lege* 19. *inf. ID.*

(d) *Querimonia.* Hac ipsa voce etiam vtitur *d. l.* 8. *ID.*

(e) Ita pariter *d. lege* 8. *ad exactionem annonarum nominari. ID.*

(f) Ita contra *d. l.* 8. querimonia iusta. *ID.*

P. 334. (g) Ita quidem etiam *d. l.* 8. At enim vox hæc expungenda est: Nondum enim *Constantinopolis* hoc tempore fuit: seu Byzantium nondum *Constantinopolis* dicta fuit. Et error est cuiusdam nuperi Scriptoris, qui hic loco *Byzantii* ab huius *Codicis* Conditoribus nomen *Constantinop.* substitutum ait. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONE ad munera publica, & nominatim ad Duumuiratum, & Exactionem annonarum, deque Appellatione ab ea, est hæc Constantini M. constitutio: de quo fuit quoque *lex* 10. *sup.* erit insuper *lex* 19. & 53. *inf.* sunt & aliæ *leges* quas ad *d. l.* 10. cumulaui. Huic igitur Appellationi, proprium prius nomen tribuit, deinde, quo illud præstruebatur, persequendæ illi certum breueque tempus præstituit. Nempe ait, hanc appellationem a Nominatione, non *appellationem*, sed *querimoniam* dicendam: *Appellationis* enim verbum in maioribus rebus dici oportere: cuiusmodi est res iudicata: vbi res pecuniaria, existimatio, vel capitis causa vertitur: non vbi de nuda nominatione ad Magistratum vel exactionem annonarum, in quibus nonnisi de munere personali agitur. Sane & cæteroquin inter *Querelam*, & *Appellationem* interest: Omnis quidem Appellatio, Querela est, *lege* 17. *D. de minoribus*: at non omnis Querela, Appellatio. Nam & ciuitatum quoque in commune querelæ esse possunt, de cuiusmodi querelis est insignis Statii locus, quem in *Apolytico* expendo. Item, a qua sententia sæpe appellare nil opus est, querela tamen opus est: *l.* 3. *C. Iust. quomodo & quando Iudex.* Ita igitur & *hac leg.* querela appellationi opponitur.

Neque tamen nuda nominis ratio, de qua alioquin haud adeo laborandum foret, Constantino in *hac leg.* proposita fuit, verum eo fine vt exinde eliceret, *Tempora appellationum* hac parte non esse seruanda; sed ilico super huiusmodi querimoniis disceptandum: Nempe vt ita, si iusta sit querimonia, iniustaque nominatio, sine impedimento aut dilatione alius subrogetur; quod expresse *huic leg.* subiectum erat, vt docet *lex* 8. *inf. de decurionib.* quæ *huic* coniungenda est.

Scilicet qui Nominati erant, tempora appellationum obseruabant, & sic querimonias suas protrahebant: Et vero iure protrahere hactenus potuerunt, spatio videl. duorum mensium, vt docuit *lex* 10. *sup. h. t.* docebit & *lex* 19. *inf.* Verum id nunc displicet Constantino M. propter publicam videlicet vtilitatem: Atque vt omnem scrupulum eximeret, quod alias appellationum persequendarum stata quædam tempora sunt, & esse debent, illud præmonere & præmunire voluit, *Querelam* hanc, non Appellationem esse: quare, non vt appellationi ita huic querelæ quoque moratoria tempora præstituenda: ac maxime, cum ex facili huiusmodi Querelæ diiudicari possint; aliter atque alia causarum genera, quæ maiorem requirunt indaginem, & ideo *maiores res* eas hic vocat: Quicquid sit, reditum tamen postea ad ius antiquum Constantii *l.* 19. *inf. h. tit.* qua anterior *lex* 10. *sup.* reducitur.

FACTA *appellatione a Iudicibus, sub Præfecto vrbi constitutis, ad Principem non* REFERENDVM.

XIII. (a) Idem A. ad Iulianum P.V. (b)

NONNVLLI Iudicum inferioris gradus a sententiis suis interponi prouocationis auxilium ægre ferentes (c), id efficiunt, vt nobis eorum Relationes non necessariæ, & insolentes, ingerantur. Igitur volumus, cum ab eorum sententiis fuerit prouocatum, super ea quæstione, cuius appellatione interposita Iudices esse desierunt (d) minime eos ad Nostram referre Clementiam, sed Grauitatis Tuæ, cui nostram vicem (e) commisimus, sacrum auditorium expectari. Dat. III. Non. Aug. (f) Heracleæ, Constantino A. VII. & Constantio C. III. Coss.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi est *lex* 17. *Cod. Iust. eod. tit.* Neque enim assentior existimantibus, *legem* illam ex *hac* interpolatam, vt ex huius *legis* sententia mox liquebit. Concordat etiam *huic l.* maxime *lex* 2. *sup. de relationib.* præter quamplurimas *huius tit.* leges: puta *lex* 2. 4. 11. *sup. lex* 15. 16. *inf.* GOTHOFR.

(b) *Anitii Iuliani* P. V. huius meminit quoque A. 326. Auctor ignotus *de Præfectis vrbi*, sed & duobus Consulatibus sequentibus. V. quæ notaui ad *l.* 2. *sup. de Prætorib.* Eidem inscribitur *lex* 18. *inf.* ID.

(c) Vid. quæ notaui ad *l.* 4. *sup.* ID.

(d) Semel. ID.

(e) V. quæ fuse notaui ad *l.* 11. *sup.* ID.

(f) Atqui auctor Ignotus de Præfectis Vrbi, Anitium Iulianum ab Idibus Nouembris A. D. 326. tantum Præfectum vrbis facit? Itaque hic repono *Constantium A.* VIII. & *Constantinum* IV. COSS. in cuius *Consulatu*, VII. *Id. Septembr.* hic Anicius Iulianus PV. fuit: auctore eodem *Notitiæ* Scriptore: & sic referenda hæc *lex* ad An. 329. vel certe ad 327. ID.

COMMENTARIVS.

P. 235. RECIPERE Iudices inferioris gradus, appellationes ad Præfectum vrbis ac non etiam ad Principem referre, atque huiuscemodi Relationib. appellationes interturbare, hac rursum Constantini M. constitutione iubentur: pariter vt *l.* 2. *sup. de relationib. l.* 2. & 4. *sup.* (& aliis *infra*:) vbi & de ratione & occasione, quæ hic nominatim exprimitur, sed & de Præfecto Vrbis, qui vice sacra iudicauit, *l. 11. sup.*

Quod huic *legi* speciale est, id tantum nunc sectemur. Ex *hac* nempe *lege* liquet, a Iudicibus inferioris gradus ad Præfectum vrbis appellatum fuisse hac Constantini M. tempestate. Quinam autem hi *Iudices inferioris gradus* accipiendi sint? disquirendum. Id vero *lex 17. Cod. Iust. de appellationib.* (quæ *huic* coniungenda est, non vero vt nonnulli censent, ex *hac leg.* interpolata:) de Prætoribus accipiendum docet: *Si apud vtrumque*, inquit, *Prætorem dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium prouocationis fuerit obiectum, Præfecturæ vrbis iudicium Sacrum appellator obseruet.* Vbi *vterque Prætor*, est Vrbanus & Peregrinus. Denique & ita apud Dionem suadet Mecænas Augusto, *vt a Minoribus Magistratibus omnibus*, puta Prætoribus, Ædilibus, Tribunis plebis, *ad Præfectum vrbis appellationes deferrentur*, etsi id posterius factum. Quare his opponit eodem loco Dio τοὺς μείζονας ἄρχοντας, puta Procuratores, Præsides Prouinciarum, Præfectum annonæ, Præfectum Vigilum, a quibus ad ipsum Principem appellari idem suadet. Verum mihi mens ea, Iudices quoque Ordinarios seu *Rectores Prouinciarum Italiæ*, hic intelligendos; qui sane ipsi Iudices ordinarii inferioris gradus fuerunt. Sane ante Constantinum, a Proconsulibus etiam & ab Ordinariis Iudicibus omnium prouinciarum ad Præfectum Vrbis factas appellationes loci docent contestatissimi apud Vopiscum quatuor, quos in Coniectura & Vindiciis, & in *Apolytico* propius expendi. Quare vero proximum, immutata quamlibet a Constantino M. Magistratuum, atque adeo & appellationum forma, atque in his sacra cognitione Proconsulibus, Comitibus, Vicariis tributa, atque ad hos appellationibus nonnullis decretis, quod iam docuit *lex 3. sup. h. tit.* parte altera Præfectorum Prætorio dignitate aucta (de quo ad *leg. 16. 27. inf.* & *l. vn. sup. de Præf. PP.* nonnullas adhuc prouincias Præfecto V. relictas, nonnullos Rectores Prouinciarum, atque adeo Iudices inferioris gradus, a quibus ad Præfectum V. appellaretur. Et sane id confirmat *lex 27 inf. h. t.* vbi Constantius, Constantini filius, appellationes *ex Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis, Piceno, Æmilia, Venetia, & cæteris*, quæ antea ad Præfectum V. fiebant, Præfecto Prætorio Italiæ adsignat: Quinimo & Cassiodorus *designatas lege Prouincias* quasdam fuisse suo quoque æuo testatur, de quibus ad Præfectum V. appellaretur.

Illud præterire non possum, *hanc l.* a nouis Censoribus pessime nuper acceptam, triplici errore admisso. Primum aiunt, *hac l.* agi de appellationibus, quæ ad Principem fiebant; cum tamen in ea clare agatur de Relationibus ad Principem, & quidem perperam factis. Secundo, cum scribunt *hac l.* agi de appellationibus ab iis, qui a Principe aliis rebus occupato delegati, non ab ordinariis. Nam imo de ordinariis hic agitur, quæ ideo ad P. V. fieri debebant: quia huic vicem suam Principes commiserunt, cui *nostram*, inquit, *vicem* COMMISIMVS;

simvs; quibus eludendis non necessariæ & insolentes Relationes ad Principem fiebant, *insolentes*, id est contra solitum, & sic ordinarium ius appellationum. Postremo cum adserunt *hac l.* Præfecto V. appellationes deferri propter Principis occupationes: nam imo quia referri de his ad Principem non oportebat. Ergo ad Præfectum vrbis ordinario iure, appellabatur, non tanquam ad delegatum extra ordinem in peculiari quodam negotio, pariter vt *l. 18. inf.* quia scil. Præfectus Vrbi vi dignitatis suæ vicem Principis sustinebat, sacraque vice cognoscebat, *h. l.* & *d. l. 18.* de quo plene *ad l. 11. sup.*

FISCALIBVS *in causis appellanti quid facto opus sit: & quomodo eo non facto, appellatio pro deserta habeatur.*

XIV. (a) Idem A. Victori Rationali (b) Vrb. Rom.

Qvoniam nonnulli fisci debitores, cum iussi fuerint debitam summam exsoluere, interposito prouocationis auxilio vim exsecutionis eludunt (c), nec iam Opinionis (d) exemplum, nec Refutatorias preces curant petere (e) vel offerre, placuit, vt si intra dies (f) complendis (g) sollemnitatibus (h) præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit, deserta ab eo prouocatio æstimetur, (i) moxque debitum exigatur. Dat. Prid. Kal. Aug. Constantio & Maximo Coss. [327.]

NOTAE.

(a) *Lex 18. C. Iust. h. tit. GOTHOFR.*

(b) *Victor* Rationalis Vrbis Romæ sub Constantino M. *ID.*

(c) De appellatione a Rationali Vrbis Romæ agitur rursum *lege* 18. & 49. *inf.* De *Rationali* vrbis Romæ v. *Notitiam Imperii*, & *nostram*. *ID.*

(d) Hic locus apertissime ostendit, *Opinionis* vsum, simul & *Refutatoriorum* appellatione facta. *ID.*

(e) *Petere*, ad opinionem pertinet, de quo mox: *offerre*, ad refutatorias. *ID.*

(f) De hac *dierum* præscriptione, v. *l.* 1. 8. 9. *supr. ID.*

(g) Abest hæc vox, *complendis*, a *Cod. Iust. ID.*

(h) *Solemnitatibus*, id est petendæ opinioni, & refutatoriis offerendis. *ID.*

(i) *Existimetur*, Cod. Iust. *ID.*

P. 236.

COMMENTARIVS.

Fisci Debitorvm condemnatorum a *Rationali* (ad Principem) lusoriis, persusoriis, moratoriis appellationibus *hac* Constantini M. *constitut.* occurritur: Lusoriis, inquam: Sæpe scil. condemnati *vt vim executionis eluderent*; eludendæ tantum sententiæ appellabant, mox vero prosequendæ appellationi nec quicquam operam dabant: non petito sententiæ seu opinionis exemplo; non oblatis refutatoriis, quæ duo introducendæ alias appellationi requiruntur: Igitur id *hac leg.* constituitur, vt huiuscemodi appellantes nisi hæc intra dies complendis solemnitatibus præstitutos fecerint, id est, quod superiores *leges* ostendunt, intra decendium opinionis exemplum petierint, & intra quindecendium refutatorios obtulerint, ab his deserta prouocatio habeatur, & vigore sententiæ exigantur. Quæ Constantini sanctio seu pœna etsi in *fisci nominatim debitoribus* concepta est, vt videlicet pro deserta penitus appellatio habeatur (quare hæc *lex* etiam *Rationali* inscribitur) attamen singulare id, & nouum fisci priuilegium hoc non est. Sane enim iam & olim Paulus auctor est, *V. sent. tit. 34. §. 2. Qui intra tempora præstituta dimissorias non postulasset, vel accepisset, vel reddidisset, præscriptione ab agente submotum.*

De appellationibus alioquin in causis fiscalibus, fuit quoque iam *d. lex 8. sup.* erit *lex 21. 26. 28. 41. 45. 46. 64. inf. h. tit.* & *lex 12. inf.* quorum appellat.

Postulandæ igitur seu petendæ Opinionis, pariter vt Apostolorum, appellatori cura incumbebat: Quod, præter *hanc leg.* & locum Pauli & *l. vn. D. de libellis dimiss.* docent insuper *lex 6. sup.* ibi, *cui opinionis exemplum negatum* est, *Lex 11.* ibi, *vt opinionis editio denegetur*: Lex hæc 14. ibi, *nec iam opinionis exemplum petere curant*: Lex 18. inf. ibi, *Apostolis datis, quod iuxta obseruatam rationem postulari sufficiet.* Lex 67. inf. ibi, *Apostolorum copiam denegauerit.*

Pœna autem *hac l.* additur nempe, vt si appellator id facere neglexerit, intra dies statutos, deserta ab eo appellatio æstimetur. Quæ & ipsa pœna iam olim Apostolos non petentis erat; puta vt præscriptione submoueretur: quod Paulus superiore loco ait: Atque ea quoque causa est, cur Modestinus *libro singulari de præscriptionibus*, in *l. 106. de verbor. significat.* de his Apostolis egerit.

Quid fiet igitur *legi 6. §. vlt. C. Iust. de appell.* vbi definitur, Iudicem dare oportere Apostolos post interpositam prouocationem, *etiam non petente appellatore*, sine aliqua dilatione? Distinguunt vulgo, Officium Iudicis instrui, *dict. leg. 6. §. vlt.* aliis legibus Appellantes: Quæ inanis conciliatio est. Dicam, vel argum. *huius leg.* prout Iudicum, aut Appellatorum contumacia & frustrationibus sæculum laborauit, ita vel Iudici vltroneæ oblationis

nis necessitatem impositam: vel appellatoribus postulandi.

Cæteræ *leges*, veluti *lex 29.31.54.inf.* quæ etiam a Cuiacio obiici solent, necquicquam obstant: Agunt enim illæ de *Transmissione* Opinionis, appellatione facta ad Principem: vbi sane Iudicis officium semper fuit, acta cum Relatione & cum refutatoriis vltro ad Principis scrinia mittere: *dictis legibus*, & *l.1.5.6.9.11.sup.* non expectata litigatorum postulatione: de quo vid. quæ dico ad *l.32. inf.* Eodemque spectat *dicta leg.6.§.3.Cod.Iust. de appellat.* qui §us. a Τριβ. manu forte non vndequaque inmunis, & ex hoc iure interpolatus videatur.

Hic tandem obseruandum in hoc argumento de Appellationibus a *Rationali* versari octo præterea *leges hoc tit.* puta *l.18.28.39.41.45.46.49.vlt. h.t.*

De RECIPIENDIS *appellationibus a Iudicibus.*

XV. (a) Idem A. ad Concilium (b) prouinciæ Afric.

NON recte Iudices iniuriam (c) sibi fieri existimant, si litigator, cuius negotium sententia vulneratum (d) est, a principali (e) causa prouocauerit: Quod neque nouum (f), neque alienum a iudiciis est. Ideoque post negotium principale discussum, litigatori liceat litem iuris remedio (g) subleuare: & Iudices obseruare debebunt, ne appellatores, vel in carcerem redigant, vel a militibus (h) faciant custodiri, PP. IV. Kalend. Aug. Karthag. (i) Constantino A. VIII. & Constantio C. IV. Coss. [329.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, non debere Iudices prouinciarum adsertiones* (k) *appellantium ad suam iniuriam reuocare, quia hoc nec nouum, nec alienum a Iudicibus* (l) *esse cognoscitur: & ideo hoc iubet, vt liceat* (m) *litigatori vitiatam causam appellationis remedio subleuare. Hoc etiam specialiter præcepit, vt appellator nec in carcerem, nec in quancunque custodiam redigatur, sed agendum negotium suum liber obseruet.*

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* GOTHOFR.

(b) Obseruetur hæc Inscriptio, de qua mox plura: dixi nonnulla ad *leg.* 1. & 12. *inf. de legatis:* & ad *l.* 2. *inf. quemadmodum munera ciuil.* ID.

(c) Vide *l.* 2. 4. 11. 13. *sup.* & *l.* 16. *infr.* ID.

(d) *Vulneratum negotium.* Ita Symmachus *lib.* 2. *Epist.* 30. *Quo animo acceperim Siciliense negotium vulneratum, facile coniectas, qui me noueris in alienis quoque Iudicatorum iniquitate morderi.* Causam pariter *vulneratam* dixit *lex vlt. C. Iust. quibus ex causis in integr. restitut.* Simili Formula, *interfectum negotium, l.* 2. *sup. vnde vi.* Res euersa sententia, *l.* 1. §. 1. *D. de appell. rei.* Vide *Glossarium.* Anianus hic *vitiatam* causam vocat. ID. P.137.

(e) Ita mox *post negotium principale discussum.* De quo mox. ID.

(f) Idem est ac si diceret *& ordinarii iuris ius hoc esse æquissimum.* ID.

(g) *Iuris remedium* est appellatio, cui similia vide in *Paratitlo.* ID.

(h) Nempe duplex *custodia* fuit, alia carceris, alia militum: de quo vide *titulum, de custodia reorum, sup.* ID.

(i) Subscriptio hæc Inscriptioni recte respondet, de quo mox. ID.

(k) *Adsertiones*, id est prouocationes. ID.

(l) Imo a *Iudiciis*, vt in *ipsa l.* ID.

(m) Hinc desumpta sententiæ cuiusdam pars ab Auctore *epistola* 3. *cap.* 2. Fabiani Papæ, *pag.* 129. *Tom. I. Concil. Ed. Harduin.* & exinde in Decretum relata *c.* 21. *Can.* 2. *Qu.* 6. ID.

COMMENTARIVS

RECIPERE Iudices appellationes, neque ideo iniuriam sibi fieri putare, aut appellatores iniuria afficere, ac nominatim carcere aut custodia militum continere (de quo fuit quoque nominatim *lex 2. sup.* & Pauli locus *lib. V. sent. t.26. §1.* & Alexandri rescriptum, *l.25. D. de appellat.*) a Constantino M. rursum iubentur, quod aliquammultis aliis *legibus* iam iussit *l.2.4.11.&13. sup.* Et quod notandum est, per eandem Africam nominatim *d. l. 2. 4.* quo hæc *lex* pertinet: de quo mox. Notandum scil. id primo, latam *banc leg.* a Constantino M. ad querelam seu querimoniam Africanorum, qui pro more in concilium coacti, decretis conditis, legatisque ad Constantinum missis & hoc querelarum caput fuisse voluerunt. Ideo hæc *lex* inscribitur *ad Concilium Prouinciæ Africæ:* Ideo rursum in subscriptione dicitur hæc lex *Proposita Carthagine*, quæ metropolis Africæ fuit. De huiusmodi autem Conciliis prouincialibus secularibus, erit infra *titulus de legatis & decretis legationum:* Atque inter cæteras obseruanda maxime *lex 1. & 6.* quæ & ipsæ ad Africanas prouincias & Concilia earum pertinent.

Sequuntur duo adhuc *hac l.* singularia. Prius, quod duobus locis agitur de appellatione a *principali causa vel negotio.* Id vero additum, quia a momento, seu ab interdicto possessorio appellari non potest, vt nec ab interlocutione καθ' ἀντιδιαστολήν: horum igitur, a principali negotio appellatum sup-

supponitur. De quo *suo tit. inf. 37. si de momento fuerit appellatum.*

Posterius singulare est, quod de *Custodia militari*, quæ carceri etiam opponitur, hic agitur: Duplex scil. custodia fuit: alia carceris, altera vero militaris: de quo dixi *tit. de custod. reorum.*

A QVIBVS *Iudicibus appellari possit vel non: deque querela* NON RECEPTAE *appellationis.*

XVI. (a) Idem A. ad Vniuersos Prouinciales.

A Proconsulibus, & Comitibus (b), & his qui Vice Præfectorum (c) cognoscunt, siue (d) ex appellatione, siue ex delegato (e), siue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus: ita vt appellanti Iudex præbeat Opinionis exemplum, & Acta cum Refutatoriis partium, suisque litteris, ad nos dirigat. A Præfecti autem Prætorio, qui (f) soli vice sacra cognoscere vere dicendi sunt, prouocari (g) non sinimus: ne iam nostra contingi veneratio videatur. Quod si victus, oblatam, nec receptam a Iudice, appellationem adfirmet, Præfectos (h) adeat, vt aput eos de integro litiget, tanquam appellatione suscepta: Superatus enim, si iniuste appellasse (i) videbitur, lite perdita notatus abscedet: aut (k) si vicerit, contra eum Iudicem, qui appellationem non receperat (l), ad nos referri necesse est (m), vt digno supplicio puniatur. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Constantinop. Basso & Ablauio Coss. [331.]

NOTAE.

(a) *Lex 19. C. Iust. eod. tit.* Quænam huic aliæ iungendæ sint? mox dicam. *GOTHOFR.*

(b) De his *Comitibus* mox. *ID.*

(c) *Vicarii* Præfectorum, qui vice Præfectorum cognoscunt. *ID.*

(d) De Triplici hac *Iurisdictionis* specie mox. *ID.*

(e) *Delegatione* Cod. Iust. *ID.*

(f) Hæc sententia recisa a Tribon. pariter vt altera mox, *Ne iam* &c. *ID.*

(g) *Prouocare*, C. Iust. *ID.*

(h) Vid. quæ dixi ad *l. 14. sup. ID.*

(i) *Appellare*, C. Iust. *ID.*

(k) *Et*, C. Iust. nonnullæ edition. *yp. at. ID.*

(l) *Receperit*, C. Iust. *ID.*

(m) Ergo *hac l. & l. 14. sup.* Refutatoriæ duplices fuerunt, pariter vt Relationes: nempe appellatione ad Principem facta, litigator edito sibi sententiæ & opinionis exemplo, Refutatorias dabat, siue grauamina, quæ postea ad scrinia transmittebantur. Idque etiam ostendit *lex 6. §. 3. C. Iust. de appellat.* quæ tamen a Τριβων facinore immunis non videtur. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 238. A QVIBVSNAM Iudicibus appellari possit, vel non, deque NON RECEPTA appellationis querela, est hæc Constantini M. constitutio: quæ pars est prolixi admodum Constantinianei Edicti ad vniuersos prouinciales emissi A. D. 331. pariter vt octo præterea aliæ: puta *lex 17. infr. l. 1. infr. de his, qui per metum Iudicis: l. vn. de litigiosis: l. 3. finium regundorum, lex 2. Cod. Iust. vbi in rem actio.* Quinimo vt ipse censeo, & *lex 1. sup. de off. Rect. prou. lex 4. Cod. Iust. de Iurisdict. omnium Iudicum: Lex 3. Cod. eod. de off. Rectoris prouinciæ:* quæ mense tantum, perperam ibi adscripto, differunt: Quæ proinde omnes *huic* coassandæ seu coniungendæ sunt, velut vnius & eiusdem Edicti partes. Quo quidem Edicto vere aureo Constantinus Iudicum & Iudiciorum qua primæ qua secundæ instantiæ sanctitati, integritati, reuerentiæ, ordinique, summo & enixo studio consultum iuit: multiplici ratione: vt omittam cœtera, inter alia, fundato *Appellationum* iure aduersus fastuosum hinc quorundam Iudicum supercilium, quo pertinet hæc *lex*, & *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis:* inde vero aduersus litigatorum licentiam, quo spectat finis *huius l.* & *lex prox. 17.* & *lex 4. Cod. Iust. de Iurisdict. omn. iudicum.*

Et hæc quidem de Edicti illius, vnde hæc *lex* desumpta est, argumento, deque legibus, quæ exinde quoque desumptæ, *huic* coassandæ sunt: Et vero coassatæ multa habent, quæ cum *hac l.* nostra pariant: veluti de *Comitibus* prouinciarum, de *Præfectis* Prætorio, de *vice sacra* iudicantibus, sacroque Auditorio, & appellatione ad eos: de *vicariis* Præfectorum. Nos vero de his in antecessum videamus.

Ac primo quidem de *Comitibus:* de iisdem vero agitur *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis: d. l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc.* & *d. l. 3. Cod. Iust. de off. Rector. prou.* & *d. l. 4. Cod. eod. de Iurisdictione.* Dicuntur autem ii Comites per prouincias constituti, *d. l. 3.* Comites prouinciarum, *d. l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc.* & inter hos quidem speciatim Comes Orientis designatur *d. l. 4. Cod. Iust. de Iurisdictione.* Spectabiles eos fuisse ostendit *d. l. 4.* vice sacra cognouisse hæc *lex* testatur, & *d. l. 4. Cod. Iust. de Iurisdict.* & *l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis.* Medio hic loco ponuntur inter Proconsules & Vica-

Vicarios Præfectorum. Ad hos a Iudicibus ordinariis appellatum, præter *hanc leg.* oſtendit *d. lex 4.* querelas denique prouincialium aduerſus Iudices ad eos delatas teſtatur *d. lex 1. ſup. de off. Rector. prou.* & *d. l. 3. Cod. Iuſt. eod. tit.* haud ſecus atque apud Præfectos Prætorio: pariter vt ab vtriſque laudes Iudicum iuſtorum ad Principem perlatæ *d. l. 1.* & *d. l. 3.* Fuerunt igitur hi Comites plurium prouinciarum: cuiuſmodi ſane fuit Comes Orientis, ſeu diœceſeos totius, Comes diœceſeos Africanæ *l. 1. ſup. finium regundorum.* Et hæc de Comitibus.

De *Præfectis* pariter *prætorio* complurima *legibus* illis continentur, quæ cum *hac l.* pariant, quæque ad *huius l.* illuſtrationem faciunt, de partibus & prærogatiua Præfectorum prætorio. Nempe querelas ad hos perlatas de Iudicibus & eorum Officialibus docet *d. l. 1. inf. de his qui per metum.* & *d. l. 1. ſup. de off. Rector. prouinc.* & quidem de appellatione non recepta *d. l. 1. de his qui per metum.* Referre item eos oportuiſſe ad Principem de Officialium Iudicumque iniquitate. *d. l. 1.* vt & vetat eorum laudes, *d. l. 3. Cod. Iuſt. de off. rectoris prouinciæ.* Tandem ab his appellatio denegata, *hac l.* de quo poſtea.

Tertio, non vno huius Edicti Conſtantinianei loco agitur de *vice ſacra* iudicantibus, ſacroque Auditorio, & de appellationibus eo, vt *h. l.* ita & *d. l. 4. Cod. Iuſt. de Iuriſdictione:* & *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis.* Quare hoc Edictum inter præcipua Conſtantini notare ſoleo: quibus Magiſtratuum iuriſdictioni Iudiciiſque ab eo forma data: ſic quidem vt multa habeat nouiter conſtituta: ac nominatim circa Præfectos Prætorio, alioſque vice ſacra iudicantes, quorum dignitatem auctum iuit.

Nunc tandem de *hac l.* noſtra videamus. Huiuſce legis tres ſunt ſententiæ I. a *Proconſulibus, Comitibus, & Vicariis Præfectorum* appellari poſſe. Quod tamen controuerſum fuiſſe, vel hæc ipſa *lex* oſtendit, atque id pati noluiſſe Iudices illos ex *hac l.* quoque colligitur; pariter vt ex *l. 2. ſup.* Ratio dubitandi & renitendi hæc erat, (quæ & ipſa, *verſiculo, a Præfectis* &c. indicatur: quod de his notandum) quaſi vice ſacra iudicarent, ſeu vice Principis, (quod etiam oſtendit *lex 1. inf. de his qui per met. Iudic.* & *l. 4. Cod. Iuſt. de iuriſd. omnium Iudic.* quæ inter alias huic ſunt coniungendæ, idque ipſum docuit etiam *lex 3. ſup. h. t.*) Atenim ea ratione non obſtante, contrarium reſpondetur: Scilicet vice ſacra cognitionis hæc quidem in his vis fuit, vt ab inferioris gradus iudicibus ad eos appellaretur (quod docuit *d. l. 3. ſup.* & *l. 11. ſup.*) At non etiam, vt ne ab his rurſum appellaretur: quod illuſtriore adhuc exemplo Præfecti V. comprobat *d. lex 11.* In tantum vero ab iis qui vice ſacra iudicant, appellari poteſt, vt etiam ſi ex appellatione iam cognouerint, ab his iterato appellari poſſet; imo etſi ex ſpeciali Principis delegatione extra ordinem de aliqua cauſa cognouerint, nihilominus ab his appellari poſſit. Qui ſingularis locus eſt de triplici ſcil. cognitione, & quidem eorum qui vice ſacra iudicant: nempe iudicant illi vel *ex ordine*, id eſt officii neceſſitate poſcente, vt loquitur *lex 18. inf.* ordinaria ſua iuriſdictione, quoties videl. cauſa recta & vi poteſtatis ſuæ ad eorum cognitionem pertineat: vel ex *delegato*, & ex prærogatiua reſcripti, vt loquitur *d. lex 18. inf.* vel denique ex *appellatione*, quoties vi ſacræ cognitionis ſibi tributæ de appellatione iudicant.

Secunda ſententia, ſoli *Præfecti Prætorio* excipiuntur, inter vice ſacra iudicantes, a quibus appellari non poteſt: de quo Præfectorum Pr priuilegio fidem quoque facit *lex vn. D. de off. Præf. Præt. lex 17. D. de minorib.* & *lex 30. Cod. Iuſt. de appell.* Quod ipſum indicatur & *l. 32. §. 3. Cod. Iuſt. eod.* Teſtatur expreſſe Theodoſ. Iunior, *Nouell. 6. contra ſententias Præfectorum Præt. &c.* & *lex vn. Cod. Iuſt. de ſent. PP.* quæ ex *ea Nouella* deſumpta eſt: Caſſiodor. quoque *lib. VI. Var. 3. in formula Præfecturæ Prætorianæ*, inter cætera quæ huic Dignitati cum Principe communia erant, & iſtud numerat: *Pene eſt*, inquit, *vt poſſit leges condere, quando eius reuerentia poteſt negotia ſine appellatione finire.* Mox & ſubiicit: *vice ſacra vbique iudicat.* Quæ & ipſa Ratio *hac leg.* redditur, quod ſcil. inter eos, qui vice ſacra cognoſcunt, Pi. Po. ſoli *vere* dicendi ſint vice ſacra cognoſcere. Quomodo & Caſſiodorus *in Pſal. 104.* cum ait Ioſephum fuiſſe a Pharaone Ægypto p. 139.
præfectum: *Quæ poteſtas*, inquit, *hodie retinetur a PP. qui & vice ſacra* VERE *iudicat.* Et rationem rationis in ſequentibus mox indicat: nempe Magnitudo officii (vt in hac ipſa re loquitur Chariſius.) ὄγκος, ὕψος τῆς ἀρχῆς, inquiunt Græci, quod hæc dignitas PP. proxime venerationem Principis contingat, & contigua ſit hæc poteſtas Imperatoriæ; & vt Eunapius *in Proæreſio, pag. 150. Edit. Commelin.* dicebat, βασίλεια ἀπόρφυρος, id eſt *imperium ſine purpura:* de quo prolixe alibi dictum. Non igitur negat Conſtantinus Proconſules, Comites & Vicarios vice ſacra iudicaſſe, imo contrarium innuit; illud tantum indicat, inter eos qui vice ſacra cognoſcebant, eximio principeque loco habendos Pos. Po. Tantum proinde abeſt id de Præfecto vrbis neget, cui etiam contrarium diſertis verbis profitetur, *l. 11. ſup.*

Illud quærendum ſupereſt, quando primum id factum fuerit vt a Pis. Po. appellari non liceret? Hæc ſane *lex* ſuadet inter alia, Conſtantinianei ſæculi & priuilegii hoc eſſe, qui ſane Porum. Po. dignitatem cœteroquin in vniuerſum auxit. *A Præfectis autem Prætorio*, inquit Conſtantinus, *qui ſoli vice ſacra cognoſcere vere dicendi ſunt, prouocari* NON SINIMVS, *ne iam noſtra contingi veneratio videatur.*

Neque obloquitur *lex vn. D. de offic. P. P.* Aurelius enim Arcadius Chariſius, Magiſter libellorum, auctor illius *legis*, Conſtantino antiquior non eſt; nam præterquam quod Modeſtinum ipſe allegat, *l. vlt. §. 26. D. de munerib.* (qui vtique ad tempora Gordianorum, vt minimum peruenit, ſeu A. D. 241. quod oſtendit *lex 5. C. I. ad exhibendum*) ſane res ſtyluſque ICtum arguit Conſtantinopolitanum, ſeculi iam inclinantis: vt cum *participales*, pro *participibus* vocat, & *admilitiam*, pro *commilitio*, & ſimilia complurima, quæ ſinceram Latinitatem non redolent: item cum pleraque *in d. l. vlt.* ad Imperium Orientale pertinentia memorat, & Græcis appellationibus exprimit: Imo vel nomen ipſius hoc ipſum oſtendit, *Aurelii Arcadii Chariſii*, quod mediam ætatem omnino arguit: His adde & dignitatem *magiſtri libellorum*, quæ Conſtantinianei ferme ſeculi eſt.

Rur-

Rursum non obloquitur *d. lex 17. D. de minoribus*, nam & Hermogenianus ICtus, *legis* illius Auctor, e postremis ICtis fuit, quod fragmenta eius, & ἀποσπασμάτια intuenti omnia, satis apparet: Quicquid apud Lampridium *in Alex. Seuero*, *Hermogenes* aliis eius æui ICtis connumeretur: Iam enim constare debet ex omnibus veteribus membranis Regiis, Palatinis, Puteaneis, eius nomen vt & multorum aliorum ICtorum apud Lampridium irreptitium esse. Quare deinceps tuto dicamus *principalem sententiam* quam publice super hoc lectam ait Arcadius, non aliam videri quam hanc ipsam Constantinianeam.

Ergo iam inde Constantini M. temporibus a solo PP. appellare inter omnes vice sacra iudicantes prohibitum fuit: cum ab aliis omnibus appellaretur. Quanquam postea Præfectos Vrbi Pis. Po. hac quoque parte exæquatos ostendi ad *l. 11. sup.* Qua re inter alia liquet, in immensum auctam hoc tempore a Constantino M. Porum. Po. dignitatem; cui rei argumentum præbet quoque posterior *huius l.* pars, & *d. l. 1. inf. de his qui per met. Iudic.* & *d. l. 1. sup. de offic. Rect. prouinc.* & *d. l. 3. C. Iust. eod. tit.* Nempe his legibus omnibus quæ *huic* coassandæ sunt, vt iam antea dixi; multa pariter continentur quæ ad partes Præfectorum prætorio, eorumque dignitatem pertinent: Quale est quod querelarum prouincialium cognitores dat Pus. Po. & quidem *hac l.* in negotio Appellationum; puta, vt si Iudices appellationem non receperint, appellantes adeant Præfectos, atque apud eos tanquam appellatione suscepta, litigent; vt ita, quod Tertium caput est *huius l.* si iniuste a vice sacra iudicantibus appellatum fuerit, lite & infamia multetur iniustus appellator, cui proxime accedit eiusdem Constantini constitutio hoc ipso Anno, *l. vn. sup. de offic. P. Po.* de pœna iniuste appellantium a sententia Iudicum ordinariorum. Si vero iusta fuerit appellatio ad se, de Iudice qui appellationem recipere noluit, referri a PP. iubet, vt ita digno supplicio puniatur. Nempe vt improbitatem & impudentiam litigatorum sententias iudicum temere oppugnantium variis capitibus huius Edicti sane Constantinus insectatus est, & inter alia etiam *l. 17. prox. infr.* Et *d. l. 1. infr. de his qui per metum Iudicis*, ita Iudicum quoque iniquitatem appellationes non recipientium.

APPELLATIONE, *non* SVPPLICATIONE *iudicium retractari posse.*

XVII. (a) Idem A. ad Vniuersos Prouinciales.

QVI licitam (b) prouocationem omiserit, perpetuo silere debebit, nec a nobis inpudens petere per Supplicationem auxilium. Quod si fecerit, deportationis (c) pœna plectendus est. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Basso, & Ablauio Coss. [331.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. C. Iust. vt lite pendente, vel post prouocationem aut definitiuam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare.* Cæterum quænam *leges* huic coniungendæ sint, ad *superiorem* iam dictum fuit: quæ & *ipsa* de earum numero est, vna cum *lege 1. inf. de his qui per metum Iudicis non appell.* quæ & argumento huic omnino conuenit. *GOTHOFR.*

(b) Id est, quæ omnibus patet. *ID.*

(c) *Desiderio suo carebit, & ignominiæ pœna notabitur.* Ita hunc locum refinxit Tribonianus, deportationis pœna hac parte sublata. Quare similiter omissa a Tribon. *d. lex 1. inf. de his qui per met. Iudic.* *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 240. VT LIBERTATEM appellationibus, non aliis tantum *legibus*: verum & aureo, cuius hæc *lex* pars est, Edicto constare voluit Constantinus M. quod docuit quoque *lex proxima sup.* (quæ eiusdem Edicti pars est): ita & TEMERITATI litigantium pariter occurrendum putauit: siue interposita iniusta appellatione, de quo *d. l. prox. sup.* siue spreta appellatione, Principi supplicando, quo pertinet hæc lex & *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis*, quæ & ipsa inter alias huic coassanda venit.

Scilicet victis in sacro iudicio Appellationis remedium & libertatem superesse voluit Constantinus M. quod qui negligeret, ei supplicandi postea auxilium patere noluit: idque sub pœna deportationis grauissima, *hac l.* & *d. l. 1. inf. de his qui per met. Iud.* Quicquid tandem omissæ appellationi obtenderent, veluti metum Iudicis, Verum de hoc diligentius agetur *eo titulo:* hæc enim istius quæstionis sedes est. Interim *huic legi* concordare notandum est eiusdem Constantini M. *legem 1. sup. de re iudicata.* Quibus non obstat *lex vn. inf. sup. de off. Præf. Præt.* quæ *ipsa* forte *huic* coassanda est; vbi, retractari seu iterari post sententiam iudicium *Annotatione*, seu Rescripto posse iudicatur; Quia ea *lex* est de iudicio Ordinariorum Iudicum, quod Rescripto retractari potest: hoc vero, vt ex collatione *legis 16. sup.* apparet, & expresse ex *d. l. 1. inf. de his qui per metum iudicis:* de Iudicio Vice sacra iudicantium: quod retractari non nisi per appellationem potest.

A RATIONALI *vrbis Romæ ad quem appelletur.*

XVIII. (a) Imp. CONSTANTIVS A. Anicio Iuliano P. V. (b)

QVOTIENS Rationalis, vel officii (c) necessitate poscente, vel ex prærogatiua (d) Rescribti, inter priuatos iudicauerit, si a sententia fuerit prouocatum, non ad Nostram Scientiam referendum est, sed Apostolis (e) datis, quod iuxta obseruatam rationem postulari sufficiet, & ad auditorium Grauitatis Tuæ, cui ad vicem (f) nostram delata iudicatio est, partes peruenire oportet. In fiscalibus causis, seruato priscæ consuetudinis more, vt (g) Opinione edita, vniuersa ad Nostram Scientiam referantur. Dat. XIII. Kal. Iul. Serdicæ. PP. VI. Kal. Aug. Rom. Constantio A. II. (h) & Constante Coss.

NOTAE.

(a) CONSTANTII & CONSTANTIS fratris *Vndecim* ordine *leges* sequuntur de *Appellationibus:* quanquam, mox vt ostendam, hæc ipsa *Constantini M.* est, non Constantii, quod alioquin præferunt Editiones. Recte autem quartana, *Constantinus*. *GOTHOFREDVS*.

(b) De hoc *Anicio Iuliano* P. V. mox. *ID.*

(c) *Ex ordine* hoc dicitur *l. 6. sup. ID.*

(d) *Ex delegato d. l. 16 ID.*

(e) De *Apostolis*, seu dimissoriis literis res est nota: de his vid. & *l. 61. 67. inf. ID.*

(f) De hoc dictum plene *sup. ad l. 11. ID.*

(g) *γρ. &. ID.*

(h) *γρ. VI.* id est A. D. 326. de quo mox: vel potius VIII. id est A. D. 329. *ID.*

COMMENTARIVS.

A RATIONALI, ad quem appellari oporteat, *hac* Constantini M. *constitut.* definitur: pariter vt *lege 28. 39. 41. 45. 46. 49. 68.* seu *vlt inf. h. t.* Et quidem in sp. *huius leg.* a *Rationali Vrbi Romæ*, de quo fuit quoque *lex 14. sup.* & ad eundem proprie pertinet *d. lex 49.*

Nempe, ita hic distinguitur, si Rationalis inter priuatos iudicauerit, ad P^um. V. Romæ appellari oportere: Neque iniuria. Nam vt *Vrbicaria* diœcesis ad P^um. V. Romæ spectabat, atque adeo priuatis omnibus intra eam præerat, ita æquum visum, si quando Rationalis Vrbis Romæ (qui & idem Rationalis erat per suburbicarias regiones, quod docet Notitia Imperii) inter priuatos iudicaret, ab eo ad P^um V. prouocaretur, vt qui vice sacra intra eam diœcesim cognosceret. Porro cum regulariter (quod notum) Rationalis inter priuatos non iudicaret, attamen duobus casibus eum inter priuatos quandoque iudicasse hæc *lex* testatur, puta vel officii necessitate poscente, vel ex prærogatiua rescripti: *Officii necessitate poscente*, id est, si bene capio, si idem Iudicis seu Præsidis aut Consularis partes gereret: quod nonnunquam factum, etiam vetusto Pilati exemplo, contestatissimum est. *Ex prærogatiua rescripti;* id est ex delegato, puta certæ alicuius causæ cognitione ei a Principe extra ordinem demandata.

Atenim in fiscalibus causis, ad Principem appellari referrique iubet. Quod posterius postea immutatum. Nam vt cœteroquin in fiscalibus causis a Rationali ad Comites S. L. vel Comites R. P. appellatum, quod docet *lex 28. 39. 41.* (vbi id immutatum) *45. 46. inf. h. t.* ita nominatim a Rationali Vrbis Romæ & suburbicariarum regionum ad Comites pariter appellatum fuit, quod ostendit *d. lex 49 inf. h. t.* Quanquam & ea *lege* in fiscalibus causis si negotium ducentarum librarum argenti summam non excederet a Rationali ad P. V. appellari iubetur. Symmachus certe ipse P. V. *lib. 10. ep. 55.* in quæstione ex precibus cuiusdam Protectoris, & principis largitate descendente, a Rationali ortam prouocationem sibi vindicauit, aduersus Comitem R. P. vbi & *recentem sanctionem* allegat, quæ indiscretim huiusmodi appellationes, sedi quæ vicem Principum tuetur, i.e. Præfecto vrbi prisco iure commisit: de quo plura ad *d. l. 49. inf.* p. 241.

Atque adeo duæ hæ iam Præfecti V. prærogatiuæ obseruentur. Prima, appellationes inter priuatos seu priuatis in causis intra diœcesim Romanam ad Præfectum, Vrb. fieri debuisse omnes; etiamsi non a Iudicibus ordinariis appellatio fieret, verum ab extraordinariis: Extraordinarii scil. Iudicis ratio, ordinarium Præfecti V. ius non interuertit. Cui non absimile est quod dici solet: *Temporariam permutationem ius prouinciæ non immutare*, neque extraordinaria primæ causæ & instantiæ cognitio, secundæ instantiæ iudicium innouat. De secunda prærogatiua plenius ad eam *leg. 49.* De aliis Præfecti Vrbis prærogatiuis in negotio appellationis alibi plena manu: de nonnullis vid. *l. 61. inf. Nouellam Valentin.* inter *Theodosianas 23.* & *Nouellam Valent.* inter *Valentinianeas 12.* Item vid. quæ dicam *ad l. 27. infr.*

Cæterum, quod a *Rationalibus* in fiscalibus *causis ad Principem* appellari *hac lege* iubetur, cum tamen deinceps Rationales sub dispositione Comitum S. L. vel R. P. fuerint atque adeo ad hos appellaretur (quod superius ostendimus & ostendit *lex 41. infr.*) inde clarum huius constitutionis tempore, id est A. D. 326. vel 329. hos, sic vt dicam, Catholicos Comites S. L. & R. P. nondum a Constantino M. institutos fuisse, verum posterius. An vero mox a Constantino M. instituti fuerint, disquiro ad *leg. 21. & 28. infr. h. t.*

Dixi *Constantinum M.* huius *legis* authorem esse;

esse; contra quam præfert hæc *lex*. Id enim aperte ostendit Anicii Iuliani P. V. nomen, cui hæc *lex* inscribitur. Hunc scilicet Anicium Iulianum non nisi sub Constantino M. & quidem A. D. 326. 327. 328. 329. Præfectum Vrb. fuisse, præter aliquot *huius Cod.* constitutiones, puta *leg.13. supr. h. t.* & *l.2. supr. de Prætor. & Quæst. l. 2. sup. de dilation.* disertis verbis testatur peruetustus Author *Consularium & Præfector. Vrb.* Contra, *Constantio II. & Constante COSS.* (qui Consules *huic legi* male subnotati sunt) Apronianus & Titianus Præfecti Vrb. fuerunt: quod idem Author expresse scribit. Sed & *Serdicæ* nomen ostendit, vitiosum esse *huius leg.* Consulatum: Constantius quippe eo Anno 339 Serdicæ non fuit: vid. *Consularia Theodosiana.* At Constantinus M. ibi fuit An. D. 326. & 329.

TEMPORA *appellationum a* NOMINATIONIBVS.

XIX. (a) Idem A. (b) ad Anatolium Vic. Asiæ (c). Post alia (d).

SI ad Curiam nominati, vel * ad Duumuiratus, aliorumque honorum insulas (e), vel munus aliquod euocati, putauerint appellandum, intra duos menses negotia perorentur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Constantio A. II. & Constante Coss. [339.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda *huic* est *lex 28. inf. de decurion.* Concordat porro huic legi *lex 10. sup. h. t.* & *l. 2. inf. de decurion.* GOTHOFR.

(b) *Constantio & Constanti* tribuitur *d. lege 28. ID.*

(c) *Anatolius Vicarius* Asiæ: At enim *Africæ* in *d. l. 28.* verum ibi reponendum, *Asiæ*, (de quo *ad eam l.*) vt hic habetur. *ID.*

(d) Quæ continentur *d. l. 28.* hæc enim *illi* subiicienda est. *ID.*

* *Leg. 1. C. Iust. de tempor. & reparat. appell.* hæc a Triboniano intexta sunt. *ID.*

(e) De hac *Insularum* voce vid. *Glossarium Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

DE appellatione a NOMINATIONE est hæc Constantii *lex*, vt Constantini *lex 10. 12. sup.* & Honorii *lex 53. inf.* NOMINATIS ad Curiam vel Magistratum municipalem, aliosque honores, vel munera, duorum mensium spacium ad appellationem perorandam, peragendam dari Constantius hac constitutione rursum definit; pariter vt definitur a Constantino M. *lege 10. sup.* & *l. 2. infr. de Decurion.* contra quam *l. 12. sup.* vbi dixi plura, eodemque pertinet & *l. 8. infr. de reparat. appellat.*

Cæterum vt *hac l.* appellationum a nominatione tempus definitur, ita ipsarum Nominationum tempus *l. 28. infr. de decurion.* (quæ *huic* vt dixi, coniungenda est,) puta Kalendæ Martiæ præstituuntur. Denique hæc constitutio, prolixioris Constantii Imp. constitutionis pars est, qua per Asiam Nominationibus ad munera publica formam dedit.

P. 241.

De RECIPIENDIS *appellationibus a Iudicibus: etiam in criminalibus.*

XX. (a) Imp. CONSTANTIVS & Constans AA. Philippo PF. P. (b)

IVDICES, cum in ciuilibus causis, tum etiam criminalibus, in quibus vitæ hominum salutisque quodammodo fata retractantur (c), appellationes admittant, nec denegent vocem (d) in supplicium sententia destinatis. PP. V. Id. Iun. Post Consf. Constantii II. & Constantis AA.

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt etiam in criminalibus causis, vbi vita vtriusque partis in dubium deuocatur, liceat appellari* (e), *nec appellandi vox denegetur ei, quem in supplicium sententia destinarit.*

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* quia plures aliæ eandem in sententiam eo iam relatæ sunt. GOTHOFR.

(b) De hoc *Philippo* PP. plene dico in *Prosopogr.* ex historia potissimum Ecclesiastica. *ID.*

(c) *Retractantur*, pro simplici *tractantur*, quod præfert Edit. in 4. *ID.*

(d) *Vox*

(d) *Vox* de Appellatione, vt *hac leg.* ita & *l.* 26. 40. 58. *inf. h. t. l.* 9. *inf. quor. appellat. non recip.* apud Symmachum *lib.* 10. *ep.* 29. & 55. *ID.*

(e) Hinc desumpta sententia quaedam *Ep.* 3. *cap.* 2. *in fin. Fabiani Papae, pag.* 129. *Tom. I. Concilior. Edit. Harduin.* relata in *Decret. can.* 20. *caus.* 2. *Qu.* 6. *ID.*

COMMENTARIVS.

CRIMINALIBVS in causis, non minus quam in ciuilibus, appellationi locum esse oportere, eamque a Iudicibus admittendam, *hac* Constantii *lege* definitur, pariter vt *leg.* 2. *sup.* & *l.* 58. *inf. h. tit.* Exceptis casibus *legis* 11. *inf. quor. appell. non recip.* de quibus ad *eum tit.* plenius. Sic quoque in Criminalibus causis locus est Relationi, *l.* 5. *sup. de Relation. l.* 24. *inf. h. tit.*

Ex hac certe *leg.* liquet, Iudices has appellationes ferme detrectare voluisse, eo, vt puto, obtentu, quod Reos statim subduci, poenaeque subiici publice interesset: cui rationi, vt in abrupto periculo locus est, *l.* 16. *D. h. t. l.* 6. §. 9. *D. de iniusto, rupto,* ita contra in caeteris criminibus, vbi videl. retractantur fata vitae hominum & salutis, vt haec *lex* eleganter ait, aequum est appellationes admitti: cum nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa sit.

Notanda porro *huius leg.* tum Inscriptio, tum & subscriptio. Nempe inscribitur haec *lex Philippo PP.* & in subscriptione dicitur ea *PP. post Consulatum Constantii II. & Constantis AA.* Quomodo & Consulatus ille notatur, *l.* 5. & 6. *sup. de Prat.* nullibi praeterea, neque in vllis *Fastis* aut *Consularibus.* Quare *hanc leg.* pariter vt *d. l.* 5. & 6. referam libens ad *A. D.* 347. post consulatum *Constantii IV. & Constantis III. AA.* & sic certe ante A. D. 350. quo Constans *Augustus* caesus est. Philippi certe Praefectura incidit in A. D. 346. 347. 348. 349. de quo dico plene in Prosopogr. Eum vero criminalibus negotiis non vnius generis districtum fuisse, docent quae Libanius *de vita sua* scribit: quae item Athanasius, aliique Scriptores Ecclesiastici.

De FISCALIBVS *appellationibus persequendis.*

XXI. (a) Idem AA. ad Proculum (b) Proconf. Afric.

SI qui fiscale debitum per sententiam (c) luere (d) iussi, appellationem, frustrationis (e) commento, crediderint obponendam, ne moris tergiuersantibus abutantur, ilico ad eum missi, cuius Vice nostra cognitio est, intra viginti dies appellationis substantiam (f) persequantur (g): vt vel probata appellatione, ad Dicationis (h) Tuae Officium reuertantur: vel inprobata, vt legis istius contemptores, ad Praefectorum Praetorio commentarios destinentur. Eadem forma seruanda etiam, si pessima conscientia forte grauati, appellandi causa (i) intra diem superfederint perorare (k). Dat. IV. Kal. Decemb. Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTAE.

P. 243.

(a) Abest & haec *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Fuit & alius Proculus sub Constantino Proconf. Africae, ad quem extat *lex* 1. *inf. de itinere muniendo: lex* 2. *sup. de priuil. eorum qui in S. P. ID.*

(c) Rationalis vel Comitis vel Rectoris prouinciae: imo potius ipsius Proconsulis Africae: vid. *leg.* 28. *inf. hoc tit. ID.*

(d) *Luere* id est soluere & inferre. *ID.*

(e) *Frustratoriae* appellationes & ludificationes: *l.* 1. *inf. quorum appell. ID.*

(f) Ita *substantia* litigii, *l.* 5. *inf. quorum appell.* & *l.* 11. *sup. b. t. ID.*

(g) Forte *prosequantur. ID.*

(h) Ita quoque *l.* 1. *sup. b. t. ID.*

(i) γρ. *Causam. ID.*

(k) Eadem *Perorandi* vox *supra l.* 19. *ID.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis appellationibus (de quibus iam *lege* 8. 14. 18. *sup. l.* 26. 28. 41. 45. 46. 64. *inf.*) frustratoriis, notatoriis, hac *Constantis* constitutione, & quidem per Africam Proconsularem, A. D. 340. occurritur.

Primum igitur statuitur, appellantem Ilico mitti ad iudicem appellationis debere. Secundo, mitti ad eum cuius vice Principis cognitio est: quod & ipsum inculcatur *l.* 28. *inf. h. t.* seu vt ea *lex* 28. ait, ad eos, qui vice Principis huiusmodi cognitionibus praesident, id est, ad *Comites S. L.* & *R. P.* de quibus, & quando illi primum instituti, disquiro ad *d. l.* 28. *inf.* Tertio statuitur mitti seu perduci hos oportere per Officiales Proconsulis in sp. *huius l.* quod illa verba ostendunt ad *Dicationis tuae officium reuertantur.* Quarto, intra viginti dies appellatorem persequi seu perorare iubentur, ex quo ad Comitem S. L. vel R. P. perducti fuerint, de cuius temporis hac parte varietate agetur specialius *d. l.* 28. Quinto, probata eorum appellatione ad Proconsulis Africae, in sp. *huius leg.* officium eos reuerti iubet Imp.

Con-

Contra quod postremum, improbata eorum appellatione, vel intra prædictum diem appellationis causam non persequentes, ad Præfectorum P. commentarios destinari seu mitti iubentur. *Commentarii* Præfectorum Prætorio hic num sunt Commentarienses, de quibus dixi ad *l. 5. sup. de custod. reorum?* Malim, pro ipsa custodia accipere: Ita Athanasius, *Apologia I. ad Constantium pag. 693. Tom. I. Oper. Edit. Lips.* siu. *Colon.* ὅτι γέγραπται τοῖς ἐν Αὐξώμει τυράννοις, ὥστε Φρουμέντιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Αξώμεως, ἐκεῖθεν ἀχθῆναι, καὶ ἐμὲ μὲν μέχρι τῆς βαρβάρων ζητεῖσθαι, καὶ εἰς τὰ λεγόμενα ΚΟΜΕΝΤΑΡΙΑ τῶν ἐπάρχων παραπέμπεσθαι: *scriptum tyrannis Auxumis, vt Frumentium Episcopum Auxumis abducerent, ac me vbicunque etiam apud barbaros perquirerent, & ad custodias præfectorum, quæ commentaria nominantur, deportarent.* Κομέντα vocat Prochorus *de rebus gestis S. Ioannis Euangelistæ.* ἐγὼ ὑπάρχω βοηθὸς ΚΟΜΕΝΤΩΝ, καὶ δύο ἄνδρες παρεδόθησάν μοι, καὶ λαβὼν αὐτοὺς ἐγὼ, ἔβαλον ἐν τῇ φυλακῇ: *ego præfecto eram adiutor commentariensis, & mihi tradiderunt duos viros, quos accipiens in custodiam conieci,* vbi βοηθὸς τῶν Κομένταρων est *Adiutor Commentariensis*, non ipse *Commentariensis.* De vtrisque v. quæ dixi ad *l. 5. sup. de custod. reor.*

Ex *hac* interim *leg.* apparet, etsi Comites S. L. & R. P. de appellationibus fiscalibus vice sacra cognouerint, attamen & Proconsulum & Præfectorum Prætorio Officiales fiscalibus his appellationibus quadamtenus interuenisse: illos deducendis appellatoribus & reducendis: hos puniendis temerariis appellatoribus.

De RECIPIENDIS *appellationibus:* *deque* POENA *Iudicis eas non recipientis.*

XXII. (a) Idem AA. ad Scyllacium (b).

OMNES Præsides moneantur (c), vt si quis (d) prouocatione sibi opus esse cognoscit, iuxta morem ordinemque legum, accipiant libellos, & ad eos qui consuerunt (e) audire, transmittant: nec appellantes iniuriarum adflictatione (f) deterritos a suffragio (g) necessariæ defensionis expellant. INPONIMUS enim præsentis multæ fascem (h), vt Iudex qui suscipere neglexerit, auri libras X. & Officium eius quindecim pendat. PP. Cyzico, (i) VI. Kal. Mart. Placido & Romulo COSS. [343.]

NOTAE

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Himerii Orationem in Scyllacium Ἀνθύπατον Ἑλλάδος, memorat Photius duobus locis *num.* 165. *pag.* 354. *edit. Schotti,* & iterum *n.* 243. *pag.* 1135. Verum alia dignitate Scyllacium, cui hæc *lex* inscribitur, fuisse oportet: vel saltem Vicarium, & quidem Asiæ, & quidem argumento subscriptionis *huius leg. PP. Cyzico. ID.*

(c) A te, scil. sub cuius dispositione Præsides fuerunt, *ID.*

(d) Ex litigatoribus. *ID.*

(e) Vice sacra audire. *ID.*

(f) *Adflictatio. ID.*

(g) *Suffragium* appellationis: ita quoque vocatur *l. 21. inf. quorum appellat. ID.*

(h) *Fascis,* multæ grauis scil. *ID.*

(i) De *Cyzico* mox: v. de ea Stephanum, Vitruuium *lib.* 6. *c.* 6. Plinium *lib.* 5. *c. vlt.* Amm. Marcellinum duobus locis, *lib.* 22. *cap.* 8. & *lib.* 26. *c.* 8. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 144. DE RECIPIENDIS Appellationibus a Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, neque ideo iniuria afficiendis appellatoribus, quod facere soliti, vt plures iam supra fuerunt constitutiones Constantini M. puta *lex* 2. 4. 11. 13. 16. *sup. h. t.* & *l.* 2. *sup. de relationib.* ita & hæc Constantii *lex* est, & rursum *lex* 25. *infr.* & *l.* 20. *Cod. I. de appell.* erunt & aliorum deinceps Principum *lex* 33. 51. 58. 59. 60. *inf. hoc tit.* Quare cum tot hac de re sint constitutiones, nihil attinet huic vltra immorari. De multa tantum huic rei imposita sunt Constantii hæc *lex* & *l.* 25. *inf.* Valentiniani *l.* 33. Theodosii M. *l.* 51. Honorii *l.* 58. 59. 60.

Subscriptio igitur tantum in *hac leg,* notanda, & ex ea Inscriptio illustranda. Dicitur nempe hæc *lex PP. Cyzico:* quomodo & ibidem data dicitur, vt ipse repono, *lex* 7. *sup. de murilegulis:* & *l.* 17. *inf. quorum appellationes.* Fuit vero ea vrbs Hellesponti sub Proconsule Asiæ, vt diserte Am. Marcellinus in Procopii Tyranni rebus *lib. 26. cap. 8.* Fuit vero ea vrbs inexuperabili mœnium ambitu, monumentis quoque veteribus cognita, teste eodem Marcellino: *d. c. 8.* Ibidem erant Thesauri eodem Marcellino teste *ibidem,* & Moneta publica erat & Linyphium, vt testatur Sozomenus *lib. 5. c. 15.* de Gynæciis ibi videatur & accipienda *lex* 7. *supr. de murilegulis.* Denique fuit hæc metropolis Hellesponti: vnde & Diogenes Cyzici Metropoleos Episcopus dicitur *act. 10. Concilii Chalcedonensis.* Quare ibi, tanquam in metropoli *Proposita* hæc *lex.* Quæ cum ita sint hinc simul discimus, *Scyllacium,* cui hæc *lex* inscribitur, Hellesponto præfuisse: de quo iam dixi in *Not.* 5.

A PRÆFECTO VRBIS *Senatoribus appellare licere.*

XXIII. (a) Idem AA. ad Rusticum P. V. (b)

DVDVM (c) meminimus sancientibus (d) nobis esse decretum, vt, iuris veteris (e) auctoritate submota, nullus Clarissimus (f) a Præfecti Vrbis sententia prouocandi vsurparet licentius facultatem: sed cunctas nobis partes publicæ vtilitatis atque communis iuris volentibus præstare, visum est, vt vetustatis auctoritas, & appellandi facultas & origo repetatur: scilicet, consenescente priore lege, qua istiusmodi potestas videatur (g) exclusa. PP. Rom. VI. Non. Iul. Amantio & Albino Coss. [345.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Rusticus* sub Constante P. V. Romæ scil. quod subscriptio *legis* ostendit. Sed & Auctor *Consularium* & *Notitiæ Præfectorum V.* eius meminit his ipsis Consulibus; *Amantio & Albino*, inquit, *COSS. & Rusticus P. V. Tertio Nonas Iul. Probinus Præfectus Vrbis.* Sed & superioribus COSS. *Leontio & Salustio COSS. ID.*

(c) Forte A. 339. *ID.*

(d) Hæc *lex* nusquam extat. Attamen eam cohæsisse puto *legi* 3. & 4. *sup. de Prætoribus.* A. D. 339. *ID.*

(e) Id sane comprobat *lex* 38. *D. de minorib. ID.*

(f) *Clarissimus*, id est Senator, Senatorius. *ID.*

(g) *Videbatur*, vel *videtur.* De hac voce v. *Gloss. ID.*

COMMENTARIVS.

A PRÆFECTO VRBIS vt iam olim appellari potuit, quod præter *hanc leg.* docuit iam *lex 11. sup.* & *lex 38. D. de minorib.* & porro potuit *l. 30. inf.* & *l. vlt. inf. de his qui per met. Iud. non appell.* & quidem indistincte, cuiuscunque conditionis litigator foret: ita & *hac leg.* idipsum, qua confirmatur, qua reducitur a Constante Imp. antiquata seu abrogata quadam *lege* sua, qua contra iuris veteris seu vetustatis auctoritatem ante aliquot annos in Senatoribus aliter constituerat: nempe vt hi a Præfecto V. appellare non possent. Scilicet notum, Præfectum vrbi, vt Senatus Præsulem, ita & Senatorum proprium cognitorem fuisse: de quo v. *l. 1. sup. de accusat. l. vlt. sup. de iurisdictione.* Symmachum *lib. 10. ep. 62.* Rutilium Numatianum *lib. 1. Itinerarii.* Sidonium *lib. 1. ep. 9.* Cassiodorum VI. *Var. 4.* de quo in *Apolytico nostro* plenius: Id vt notum, ita res quoque eo deuenit, vt Constans *huiusce leg.* auctor, ita Præfectum Vrbis Senatorum Iudicem esse voluerit, vt non alius de iis cognoscere, eorumque Iudex esse posset: id est a Præfecto Vrbis Senator appellare postea non posset. Verum id ipse *hac leg.* nunc abrogat, reducto iure veteri. Nempe proprium quidem Senatorum Iudicem esse vult P. V. at enim ab eo adhuc ad se Principem appellationem iisdem Senatoribus tribuit: proculdubio ad Senatus Romani petitionem. Iniquum scil. ei visum nunc, vt quæ fauore Senatorum introducta fuerant, vt scil. Præfectum Vrbi Iudicem sortirentur, in eorum odium retorqueri, appellationis videl. iure eis denegato. Itaque *communis iuris* (vt *h. l.* vocat) hac parte Senatores exsortes esse, nunc non patitur. Fori præscriptio denique commune appellationis ius ad Principem non ideo adimere debet. Et absurdum est, Priuilegium priuilegiato ius commune, ac maxime prouocationis auxilium adimere. Cæterum coniectura ducor, ita nunc id a Constante Imp. constitutum, quod Rusticus P. V. cui hæc *lex* inscribitur, indulta potestate abuteretur aduersus Senatores: vnde etiam illud reperio, triduo post *hanc l.* P. 145. suffectum illi in Præfectura vrbana Probinum, apud Auctorem *Notitiæ Præfectorum Vrbi.*

Ex his interim liquet, errare eos, & in his Iuretum in *Symmachi lib. 10. ep. 55.* qui ex *hac l.* colligunt hoc tempore simpliciter a sententia Præfecti vrbis appellare non licuisse: cum de *Senatoribus* id tantum dicatur.

De RELATIONIBVS *ad Principem: deque* GESTIS *& refutatoriis vna mittendis.*

XXIV. (a) Idem AA. Procopio Præsidi Ciliciæ (b).

CVM in controuersia criminali (c), siue ciuili Iudex ad nos existimauerit (d) referendum, Acta (e) vt gesta sunt, Refutatorios (f) libellos vt oblati sunt, referri (g) oportet: Quos quidem exigi, & intra præscriptum Patria † Constitutione tempus a iurgantibus flagitari, iubemus: Ac pronunciamus (h), grauissimam notam (i) esse subiturum, quisquis (k) hæc a nobis constituta neglexerit. PP. VI. Id. Nouemb. Philippo & Sallia Coss. [348.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* *GOTHOFR.*

(b) *Procopius* Præſes Ciliciæ ſub Conſtantio. Alius ab hoc Procopius ſub eodem Conſtantio Notarius A. D. 358. qui poſtea Tyrannus ſub Valente fuit. Vid. Marcellinum *extremo lib.* 17. *ID.*

(c) *Vid. l.* 3. & 5. *ſup. de relationib. ID.*

(d) Et vero id per ſententiam promiſerit, pronunciauerit, ſpoponderit. vid. *Paratitlon ſup. de Relationibus. ID.*

(e) De hac Actorum transmiſſione dixi plene ad *l.* 4. *ſup. de Relation. ID.*

(f) De *Refutatoriis* his vid. *l.* 1. 8. 11. 16. *ſup.* & *l.* 5. *ſupr. de relationib. ID.*

(g) Vel deferri. *ID.*

† Conſtantini M. intelligit *legem* 1. *ſup. hoc titulo. ID.*

(h) *Denuntiamus. ID.*

(i) Notabili ſententia reprehenſus, *l.* 34. *inf.* perennibus notis inuretur, *l.* 9. *ſup. ID.*

(k) *Iudex*, vt *initio legis. ID.*

COMMENTARIVS

De Relationibvs, deque Actorum & Refutatoriorum ſimul transmiſſione & Temporis hac parte nominatim, Conſtantinianea *lex* 1. *ſup. h. t.* hac Conſtantii conſtitutione confirmatur.

Illud tantum ſingulare *h. l.* quod Iudicibus a litigatoribus Refutatoriorum exigendorum, flagitandorum cura imponitur.

De POENA *iudicis legitimam appellationem non recipientis.*

XXV. (a) Idem (b) AA. ad Lollianum PF. P. (c)

Qvoniam Iudices Ordinarii (d) prouocationes æſtimant (e) reſpuendas, placet, vt ſi quis appellationem ſuſcipere recuſauerit, quæ (f) non ab * exſecutione, vel a præiudicio, ſed a ſententia iurgium terminante fuerit interpoſita, triginta pondo auri cogatur fiſco (g) inferre xxx. (h) alias libras auri Officio eius itidem ſoluturo. Dat. VIII. (i) Kal. Aug. Meſſadenſi, PP. Capuæ, (k) Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) *Lex* 21. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex* 11. *quorum appell. non recip.* quæ & argumento conuenit, & ex *hac*, vt puto, a Theodoſiani Codicis conditoribus deformata eſt. *GOTHOFR.*

(b) γϱ. Imp. CONSTANTIVS A. & CONSTANS C. vel ſane tantum Imp. *Conſtantius.* vid. *Conſularia Theodoſiana. ID.*

(c) Hic *Mauortius Lollianus* eſt, ad quem Iulius Firmicus libros ſuos octo *Aſtronom.* ſcribit. Eidem inſcribitur hoc ipſo Anno *lex* 1. *de Curioſis.* vid. & Ammianum Marcellinum *lib.* 16. *c.* 8. in geſtis anni 356. Huic eidem inſcribi puto *l.* 21. C. I. *mandati.* Fuit autem PP. Italiæ. *ID.*

(d) *Ordinarii* Iudices, id eſt Rectores prouinciarum. *ID.*

(e) *Exiſtimant*, C. Iuſt. *ID.*

(f) *Quæ non contra executionem, ſed aduerſus ſententiam, intentionem iurgiumque terminantem* &c. ita *Cod. Iuſt. ID.*

* *Lex* 11. *inf. quorum appell. non recip.* hinc deformata mihi videtur. *ID.*

P. 346. (g) *Largitionibus noſtris*, Cod. Iuſt. *ID.*

(h) *Triginta alia Officio eius itidem ſoluturo, niſi ei pertinaciter reſtiterit, atque actis contradixerit, & quid iure ſit conſtitutum oſtenderit:* ita *Cod. Iuſt. ID.*

(i) VIII. ita *d. lege* 11. & *d. l.* 21. & omnes Editiones, excepta Pariſienſi poſtrema, ex errore, vt videtur. *ID.*

(k) In ſubſcriptione itidem hic notanda illa, *PP. Capuæ*: cui occurrit ſimilis in *l.* 1. *ſup. de Salgamo hoſpitib. non præb.* quæ *lex* ad prouinciales data eſt: item in *leg.* 14. *ſup. de extraord. ſiue ſord. muner. Lecta Capuæ*, quæ & ipſa inſcribitur Siagrio PP. Ex quibus omnibus colligitur, vt Capua Prouinciæ Campaniæ metropolis fuit, ita & ad Prouinciales Italiæ, & ad Præfectos Pr. Italiæ emiſſas conſtitutiones, *Capuæ* quoque propoſitas. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Recipiendis a Iudicibus ordinariis, Rectoribus Prouinciarum, (& quidem Italiæ in ſpecie *huius leg.*) appellationibus: deque *Pœna* ſeu *Multa* Iudicum & Officialium appellationes ſuſcipere recuſantium ſeu reſpuentium, vt frequentes iam Conſtantini M. conſtitutiones fuerunt, imo & eiusdem Conſtantii iam *lex* 22. *ſup.* ſeu *l.* 20. *C. Iuſt. de appellat.* ita & *hæc lex:* cui iungenda eſt *lex* 11. *infr. quorum appell.* quæ ex *hac*, ab *huius Cod.* Conditoribus efformata eſt. Quare de duabus illis Exceptionibus, quæ *hac l.* continentur, ad *eam* dicetur, & plenius ad *leg.* 28. *illius tit.*

Quod *pœnam* ſeu multam *hac leg.* propoſitam attinet, Iudicibus eorumque Officiis appellationes reſpuentibus, præter duas Conſtantii leges, puta *hanc*, & *leg.* 22. *ſup.* ſunt præterea Valentiniani

lex 33. infr. Theodosii M. *lex 51.* Honorii *lex 58. 59. 60.*

In subscriptione *huius leg.* duo notanda veniunt: Primo ista, *Dat. Messadensi*, vel *Mesiatensi:* vbi *Messacenses* seu *Misauci* intelligendi sunt in Lepontiis, quorum meminit & Ptolemæus: *Mesiaces* vocantur in *Itinerario Peutingeri.* In literis vetustioribus Curiæ Rhætorum locus *Mesaucum* vocatur; & Vallis ipsa, *vallis Mesauca:* quam Mesa amnis mediam secat; hodie, *vallis Mesolcina, Masoxer tal.* Italis, *Val. Mesaucina*, vrbs *Musocco:* qui omnino sunt Musaccenses isti in campis scil. Caninis (vbi & *Bilitio*, teste Gregorio Turonensi *lib. 10. c. 3. Musocco* vicina:) Auctor enim est Amm. Marcellinus *lib. 15. c. 4.* hoc Anno 355. Constantium indicto Lentiensibus Alemannis bello Mediolano digressum in Rhætias Camposque Caninos: de his Campis caninis vid. & Sidonium Apollinar. *carm. 5. v. 377.* & *Gregor. Turon. lib. 10. c. 3.* vnde mox exercitum ad lacum Brigantium misit. Et vero recto itinere pergentibus Mediolano per campos Caninos ad lacum Brigantium interiacet *Bilitio, Musocco:* atque exinde *Dinumma* (forte *Bilumma*) vbi data paulo post ab eodem Constantio *lex 8. sup. de Exactionib.*

In quibus FISCALIBVS *causis appellare liceat.*

XXVI. (a) Idem AA. (b) ad Volusianum PF. P. (c) Post alia (d).

LATA sententia, quæ pertinent (e) ad bona vacantia, & (f) caduca, & ad ea quæ indignis (g) Legibus † cogentibus, auferuntur, si quis putauerit prouocandum, vox (h) eius debebit admitti. Dat. III. (i) Kal. Aug. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) *Lex 12. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda huic, *lex 12. inf. quorum appellation. non recip.* GOTHOFR.
(b) *γρ. Idem A.* & *C.* vel sane tantum *Imp. Constantius A.* ID.
(c) *Volusianus* PP. sub Constantio: v. *Prosopogr.* ID.
(d) Quæ continentur in *d. l. 12.* ID.
(e) *γρ. Pertinet*, vt est in Cod. I. vel *pertineat.* ID.
(f) Hæc omissa *Cod. Iust.* de quo mox. ID.
(g) *Vt Indignis.* Cod. Iust. ID.
† Iuliam & Papiam intelligit. ID.
(h) Vide quæ dixi ad *l. 20. sup.* ID.
(i) IV. *d. l. 12.* ID.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis, cum hactenus sub Constantino M. primisque Constantii annis indistincte appellationi locus esset (de quo vide *supra, l. 8. 14. 18. 21.*) Constantio distinctio iam placet, vt *hac l.* ita & aliis *legibus* pluribus sub *titulo infr. quorum appellat.* ac nominatim *lege 12. infr. quor. appellat.* quæ *huic* coniungenda & præmittenda est: Distinctio hæc inquam inducitur, si de causis pensitationum debitorumque Fiscalium agatur, id est de annonis & tributis, inhibitam esse appellationem: Quod idem Constantius cauit, *l. 6. 8. 9. 10. 12. inf. quorum appell.* & *l. 6. sup. de iure fisci:* de quo plenius dicam ad *d. l. 6. infr. quorum appellat. Publica*, vt ea *lex 12.* ait, *vtilitate suadente*, quia scilicet in tributis & annonis nerui Reip. consistunt; atque iis vt reliqua onera, ita res potissimum militaris innititur, de quo plenius ad *eam legem:* Et sic sententia executioni traditur non obstante appellatione. Atenim si de bonis *aduentitiis*, quæ Fisco aliter obueniunt, agatur, tum appellationem admitti. Quæ insignis est differentia causarum fiscalium, in quibus agitur vel de Canonicis & necessariis obuentionibus, vel de aduentitiis.

Cæterum aduentitiorum tres hic species designantur, quæ nos vocamus, *Parties casuelles:* ex *lege Iulia & Papia*, puta, *vacantia, caduca,* & *ereptitia:* hæ enim species, siue causæ, siue casus aduentitiorum fisco quærendorum *lege Iulia & Papia* fuerunt, quod exsequitur collectio nostra *legis Iuliæ & Papiæ;* quæ & inde etiam *Caducaria* dicta fuit. P. 247.

Illud non prætereundum, Tribonianum hæc *huius l.* verba, *& caduca*, in *Cod. suo repetitæ prælectionis* sustulisse propter *l. vlt. Cod. eod. de caducis tollendis.* De bonis alioquin *vacantibus*, fuit *supra titulus 8. lib. 10.*

EX ITALIÆ *prouinciis quamplurimis* h. l. *designatis, ad Præfectum Prætorio, non ad Præfectum vrbis appellandum.*

XXVII. (a) Idem AA. (b) & Iulianus Cæs. ad Taurum PF. P. (c)

De Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis & Piceno (d), Æmilia & Venetia, & ceteris (e), interpositas appellationes Laudabilis Sublimitas Tua more (f) sollemni debebit audire, competenti appellatione terminandas. Nec vero vlla poterit esse confusio: Præfectus enim Vrbis, nostra responsione conuentus, prædictis (g) cognitionibus temperandum sibi esse cognouit. Dat. Sirmio, (h) Constantio A. IX. & Iuliano II. Cæs. Conss. [357.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut historica & localis. *GOTHOFR.*

(b) *γρ. Idem A. ID.*

(c) *Taurus* PP. sub Constantio; idque Italiæ: v. *Prosopogr. ID.*

(d) Annonario, de quo mox plura. *ID.*

(e) Italiæ prouinciis: quanquam malim, *vt cæteris*: sunt autem cæteræ hæ: *Lucania, Apulia, Flaminia, Tuscia. ID.*

(f) An hoc vult, prout hactenus solitus est? Minime. *More solenni,* hic est solennibus appellationum completis, & cognitione solenni. *ID.*

(g) Appellationum videlicet, seu de appellationibus. *ID.*

(h) Mensi Decembri *hæc l.* tribuenda est. Vide *Consularia Theodosiana. ID.*

COMMENTARIVS.

Ex Italiæ prouinciis, partim *h. l.* expressis, tum ex cæteris appellationes Po. P. Italiæ tribuuntur hac Constitutione a Constantio A. D. 357.

Hæc etsi manifesta *huius leg.* sententia sit; de eo tamen ambigitur, serramque inter se hodie reciprocant Viri Docti: num *hac* primum *lege* Præfecto Prætorio ius istud appellationum ex his Italiæ prouinciis delatum fuerit, quod antea Præfecto vrbis competebat, & sic transferatur ius istud nunc a Præfecto vrbis, ad Præfectum Prætorio. An vero Præfecti Prætorio tantum iurisdictio *hac leg.* stabiliatur: aduersus Præfecti vrbis vsurpationem. Ego vero illud potius puto: Certum enim est, vetustiore iure appellationes has ad Præfectum vrbis factas: de quo monui iam testimoniaque congessi olim in *Coniectura* nostra. At nunc aucta in maius Præfecti Prætorio dignitas & Iurisdictio: & hoc quidem tempore a Constantio Imp. qui hoc ipso Anno Romæ fuit: quo tempore etiam ipso ferme *Vrbicariarum* Regionum nomen primo auditum: cuius antiquissima mihi mentio occurrit biennio post, An. 359. *Eusebio & Hypatio COSS. l. 9. supr. de extraordinariis.* Quam appellationem hoc tempore hinc enatam iure quis existimet: vt ita *Vrbicariæ* Regiones sint, quæ vrbi, Præfecturæque vrbis adnexæ erant, & ex quibus ad P. V. appellabatur: Quas etiam Quatuor regiones fuisse indicatur eodem Anno 359. *l. 1. infr. de calcis coctoribus.*

Quanquam autem de appellationibus cognoscendi ex illis Prouinciis P.P. Italiæ *hac l.* tribuatur, & P. V. adimatur, attamen non omne Ius P. V. in iis prouinciis adimitur, quin imo contrarium *hac ipsa leg.* innuitur: nempe vtrique in eas prouincias ius aliquod competiisse distinctum. *Nec vero,* inquit, *vlla poterit esse* Confvsio: *Præfectus enim Vrbis nostra responsione conuentus,* Prædictis Cognitionibvs *temperandum sibi esse cognouit.* Ait *lex, prædictis cognitionib.* appellationum scilicet: Ergo non omne ius ademptum in eas prouincias Præfecto Vrbis: sed appellationis tantum ex iis. Sane per Campaniam nominatim ius aliquod P. V. stetisse deinceps, docet *lex 3. infr. de Suariis: l. 2. infr. de equis curulib. l. 68. infr. de decurion.* & Symmachus ipse Præfectus V. *lib. 10. epist. 53.* adeo quidem vt Symmachus eodem loco ostendat, a *Campaniæ* Consulari ad Præfectum V. tum appellatum. Quanquam, quodnam & quatenus Præfecto V. ius in Campaniam fuerit, ostendi ad *l. 12. supr. de pœnis.* puta intra Latium suburbicarium, quod Campaniæ administrationi alioquin iunctum erat. Denique quicquid *hac l.* tandem constituatur, certe postea ex nonnullis (& quidem Italiæ) Prouinciis adhuc ad P. V. appellatum testatur expressis verbis Cassiodorus VI. *Variar. in formula Præfecturæ Urbanæ.* 4. *Ditioni tuæ,* inquit, *non solum Roma commissa est: verum etiam intra centesimum milliarium potestatem te protendere antiqua Iura voluerunt: tu* Etiam *ex designatis* Lege *prouinciis appellatione cognoscis.* Sed & Symmachus ex *Sicilia* (quæ & *ipsa hac l.* P. V. adimitur) ad P. V. suo tempore appellatum, *lib. 2. epist. 30.* ostendit. *Nam referendi,* inquit (ad Principem) *hæc sola P. V. ratio fuit, non vt receptarum appellationum pœnam Siciliæ Rector exsolueret, sed vt iniuriam suam Sacri Auditorii cognitor vindicaret* &c. Quinimo & idem *lib. 10. epist. 51.* de *Apulia* idipsum testatur. Imo & de Brutiis *lib. 2. epist. 44.* Quare his omnibus expensis *hanc l.* non diu neque indistincte stetisse censeo, verum ius appellationum ex nonnullis saltem Italiæ prouinciis ac nominatim e Campania ad PF. V. mox rediisse, & quidem *lege* aliqua (quam Cassiodorus intellexerit) & cui indicium facere videri

deri possit *lex 3. infr. de Suariis*, Iuliani. Sane p. 148. postea quoque cum prouinciæ complures Africanæ in Vandalorum iura cessissent, & decreti antiquitus cognitoris cessaret officium ab omnibus Iudicibus Africanarum prouinciarum ad Imperium Romanum pertinentium, ad P. V. Romæ appellari voluit Valentinianus III. *Nouella de tributis fiscalib. & de sacro auditorio*, inter *Theodosianas* 23.

Quicquid huius sit, grauis eorum error est, qui nonnullas ex illis Italiæ prouinciis, quæ hic designantur, de suburbicariarum numero fuisse censent, cum intra centesimum eas conclusas fuisse & ab his expressis passim vel *hoc Codice* separari, *l. 2. supr. de extraord. munerib. l. 20. supr. de tyronibus*, *l. 12. supr. de indulgent. debit.* imo ab Italia ipsa specialiter accepta, *d. l. 2. & 9. supr. de annona & tribut. l vn. supr. si per obreption. Nouell. Maioriani de adulteriis 9.* alibi prolixe ostensum. Denique, quis putet ex suburbicariis appellationum ius P. V. ademptum: cum hæc eius peculiaris Diœcesis extiterit? *v. l. 13. supr. de accusationib.*

In FISCALIBVS *causis intra quæ* TEMPORA *appellationes terminari debeant.*

XXVIII. (a) Idem AA. (b) ad Taurum PF. P. (c)

PATRIS Nostri (d) salutaribus imperatis † comperimus, dudum esse præceptum, vt si a Rationali, vel Comite, (e) vel alio qui curam fiscalis commodi gerit; fiscale debitum postulante, fuerit prouocatum, ad eos qui Vice (f) Nostra huiusmodi cognitionibus præsident, appellatores intra diem tricesimum perducantur, aduersus sententias, quas iniquas esse contendunt, exsecuturi proprias actiones: Quapropter (g) viginti sufficit dies intra eandem prouinciam custodiri, intra quam fuerit prouocatum: sicut ex aliis, quadraginta seruentur: adque intra eorum (h) terminos, quod (i) Patris Nostri Constitutio statuit, explicetur. Dat. XIV. Kal. Iul. Singiduno (k). PP. X. Kal. Aug. Rom. Eusebio, & Hypatio Coss. [359.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Idem A. & Iulianus Cæs.* ID.

(c) *Taurus* PP. sub Constantio, Italiæ, quod & subscriptio *legis* ostendit: vid. *Prosopogr.* ID.

(d) Constantini M. ID.

† Hæc *Constantini M.* constitutio non extat. ID.

(e) Largitionum; seu largitionalium titulorum, vel Comite Thesaurorum: de his Comitibus semel dixi plene ad *l. vn. de Consularib. & Præsidibus.* Comes ærarii vocatur *l. 39. infr.* ID.

(f) Comites S. L. & R. P. intelligit. ID.

(g) Hæc vox *Quapropter*, emendationi & correctioni iuris subseruit. ID.

(h) Dierum. ID.

(i) *Id quod*, id est, appellationum merita expendant. ID.

(k) *Singidunum* in Mœsia, vbi hoc tempore versatus Constantius aduersus Sarmatas Limigantes: Vide Ammianum Marcellinum, & *Chronologiam*. ID.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis a RATIONALI vel COMITE appellationes intra quod tempus terminari debeant, hac Constantii Constitutione definitur; vt exemplo paterno, Constantini M. scil. ita nouo temperamento addito: Nempe Constantinus M. indistincte trigesimum diem præstituerat: Atenim *hac l.* prouinciarum distinctio fit; qua tandem illud efficitur, triginta dies a Constantino præstitutos, vel nimis laxos, vel nimis angustos visos: nimis laxos, si intra eandem prouinciam res esset, atque ita viginti dies sufficere, quod & ipsum iam constitutum *l. 21. supra.* nimis angustos, si ex aliis prouinciis atque ideo quadraginta seruandos esse. Quæ omnia qua confirmantur, qua memorantur, *l. 46. & l. 64. infr.* Quanquam & nouum postea discrimen inter contiguas prouincias, & longe positas inductum: *l. 45. 46. 64. infr. b. t.*

Illud tantum ex *hac* singulari *lege* obseruandum, Constantini M. iam temporibus constitutione aliqua a Rationalibus & Comitibus & similibus, ad Comites S. L. & R. P. appellatum, viceque Principis huiusmodi cognitionibus præsedisse. Quod & ipsum confirmat *lex 39. 40. 45. 46. infr.* cum tamen An. 326. vel 329. adhuc, ad Principem a Rationalibus appellaretur, vt docuit *lex 18. supr.* Quod argumento est: non nisi sub extremis Constantini M. temporibus Comites istos S. L. & R. P. institutos fuisse: Quorum etiam non antiquiorem mentionem reperio, quam circa A. D. 340. de quo in *Notitia nostra*.

Tandem obseruandum de appellatione a Rationali *nouem* hoc titulo *leges* occurrere: puta hanc *l.* & *l. 39. 41. 45. 46. 49. 68.* seu *vlt.* *l. 14. & 18. supr.*

De

P.249.

De RECIPIENDIS *appellationibus deque* GESTIS *ad Principem suscepta appellatione mittendis.*

XXIX. (a) Imp. IVLIANVS A. ad Hymetium (b) Vic. Vrb.

OMNES legitimæ appellationes, quæcumque fuerint contra Audientiam Tuæ Grauitatis (c) interpositæ, indubitanter suscipiantur: & post latam sententiam, intra triginta dies, vniuersa, quæ in eiusmodi negotio geruntur, (f) cum Refutatoriis (g) precibus, seu libellis ad Nostrum Comitatum (h) mittantur: strenuo videlicet Officiali, ex his qui tibi (i) parent, ad hanc sollicitudinem electo: ita vt publicis monumentis confectis, dies quo gerulis (k) gesta tradantur, (l) fideliter designetur. Nam X. librarum auri multæ constituetur Officium obnoxium, si statuta nostra aliqua fuerint dissimulatione (m) violata. Dat. X. Kal. Octobr. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Hymetius* hic Vicarius vrbis Romæ, idem videtur, qui paulo post Proconsul Africæ fuit, de quo eiusque iudicio Amm. Marcellinus *lib.* 28. *c.* 1. De eo plura in *Prosopogr.* Hymetius, Τμήτιος apud Basilium *ep.* 330. v. & Hieronymum *Ep.* 7. *ad Lætam de institutione filiæ.* ID.

(c) *Grauitatis* titulus Vicariis tributus. ID.

(f) Agitantur, gesta sunt, vel geri solent. ID.

(g) De *Refutatoriis* his iam ad *leges superiores* sæpe. ID.

(h) *Comitatus* Principis *h. l.* & *l.* 31. *infr.* vid. *Gloss. Theod.* ID.

(i) *Officium* seu Officiales Vicarii vrbis nota. ID.

(k) De his *Gerulis* quoque *l.* 31. *infr.* ID.

(l) Pro traduntur. ID.

(m) Officiales enim *Leges* Iudicibus suggerere tenebantur: de quo vid. vel *l.* 8. *supr.* ID.

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imp. tres ordine constitutiones sequuntur: partim de appellationibus incunctanter recipiendis a Iudicibus, partim de Gestis omnibus post admissam Appellationem ad Comitatum Principis transmittendis, denique & de iudicio appellationis accelerando. Quod omne vt ad Iustitiæ Iuliani laudem pertinet, quo nomine olim commendatur, de quo vid. vel testimonium Ammiani Marcellini *lib.* 25. *cap.* 4. ita postremum istud eo quoque pertinet, quod incertus Auctor apud Suidam de Iuliano scribit, eum dilationes morasque in iudiciis respuisse τὰς ἀναβολάς. Quo etiam spectat *lex* 1. *supr. de dominio rei quæ poscitur.* Eo igitur, quem dixi, fine, Iulianus hac constitutione & altera insuper *l. prox.* 30. *infr.* iubet, SVSCIPI, seu RECIPI a Iudicibus Appellationes legitimas *indubitanter*, & quidem in specie *huius legis* a Vicario Vrbis Romæ ad se Imperatorem factas, de quo, de recipiendis inquam legitimis appellationibus incunctanter, variæ sunt aliorum Principum hoc titulo leges: Deinde iubet TRANSMITTI ad Comitatum suum, seu ad se scriniaque sua gesta omnia cum Refutatoriis: de quo fuerunt quoque iam *supra* complurimæ *leges:* Idque (quod præcipuum *huius leg.* caput est) intra triginta dies post latam sententiam. Quod & ipsum in Relationibus eidem placuit, *l.* 31. *infr.* Idemque tempus seu spatium placuit quoque post Iulianum, Valentiniano *l.* 32, 34. *infr.* & Honorio, *l.* 65. *infr.* cum Constantinus M. dies viginti tantum in id statuisset, *l.* 8. *supr.* Ad eum porro finem, vt *properanter* hæc transmitterentur, ex Officialium Iudicis a quo appellaretur numero, strenuum aliquem eligi iubet *hac leg.* & iterum *dict. l.* 31. diemque in actis publicis consignari, notari, quo gesta hæc gerulo tradita fuerunt: de quo ad *d. l.* 31. Et sic Iulianus appellationes & *incunctanter* suscipi, & properanter seu *celeriter*, vel, vt *huius l.* verbo vtar, *strenue* accelerari voluit: citra *tarditatis obstaculum*, vt eiusdem Iuliani *l.* 31.

Cæterum pertinet hæc *lex* proprie ad Vicarium Vrbis Romæ, a quo ad Principem appellatum hæc *lex* ostendit: quod quomodo sub distinctione immutatum fuerit in causis criminalibus, vid. Honorii Imp. *legem* 61. *infr. h. t.* Et ad quem appellatione facta ad Principem ex vrbe Roma Antiochiam tam longe gesta mitti oportuit.

Tandem apertissima sunt *huius l.* verba, hæc facienda *post latam sententiam intra triginta dies:* non minus quam *l.* 24. *Cod. Iust. eod. tit.* (quæ alioquin interpolata est ex *l.* 32. *inf.*) Vt proinde verissima sit sententia Glossæ in *c.* 24. *ab eo*, 2. *qu.* 6. *in v. trigint. de appellat.* & in *Gloss.* 3. *in Clem. quamuis tit. de appell.* & *Gloss.* 2. *in l.* 1. *D. de lib. dimiss.* Ioannis Andreæ, Cyni, Saliceti, & crebrius quoque recepta, hos dies currere a die latæ sententiæ: de quo v. quoque Guidonem Papam, *quæst.* 436. *n.* 24. & Mynsingerum 4. *obs.* 36.

P.250.

De his qui per METVM, vel VIM non appellarunt.

XXX. (a) Idem A. ad Germanianum (b) PF. P.

HIs, qui tempore conpetenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos (c) Vrbi (d), seu Proconsules (e), seu Comites (f) Orientis, seu Vicarios (g), sub specie *Formidinis* prouocationem non arbitrantur interponendam, a renouanda (h) lite pellantur: Nobis (i) enim moderantibus Rempublicam, nullum (k) audebit Iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare. Qui vero *Vim* sustinuerint (l), contestatione publice proposita, intra dies videlicet legitimos quibus appellare licet, causas appellationis euidenti adfirmatione (m) distinguant, vt hoc facto tanquam interposita appellatione hisdem æquitatis adminicula tribuantur. Emissa (n) XV. Kalend. Ian. (o) Mamertino, & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) *Lex 2. C. Iust. de his, qui per metum iudicis non appellauerunt.* GOTHOFR.

(b) Ita quoque scripti Codices Iustinianei. Male vulgo, *Geminiano*. Cæterum *Germanianum* hunc Præfectum Pr. Orientis fuisse, ipsa *lex* ostendit, & *Comitis Orientis* in *ea* mentio. Amm. Marcellinus quoque *lib.* 21. in Gestis Anni superioris 361. *cap.* 8 scribit, a Iuliano iussum Germanianum vicem tueri Nebridii P.P. Idem scribit *lib.* 26. in Gestis Anni 365. *cap.* 5. Germanianum potestate Præfecti rexisse Gallias prouincias. *ID.*

(c) Præfectos vrbis Constantinop. intelligit: de quo mox. *ID.*

(d) *Magistros officiorum vel magistros militum,* additum Cod. I. *ID.*

(e) Proconsules Asiæ, Achaiæ. *ID.*

(f) *Seu Præfectos Orientis,* hoc additum *Cod. Iust.* quod alienum est. *ID.*

(g) *Augustales,* additum *Cod. Iust.* & mox; *vel alium Iudicem:* de quo tamen loco & metathesi ibi admissa, vid. Cuiac. VIII. *Obseruat.* 21. *ID.*

(h) *Reuocanda,* Cod. Iust. male. *ID.*

(i) Hæc sententia & ratio elegantissima a Tribon. recisa. *ID.*

(k) Forte, *nullus:* etsi scil. vice sacra iudicet. *ID.*

(l) *Sustinuerunt,* Cod. Iust. *ID.*

(m) *Adfirmatio,* pro probatione. Eodem sensu, affirmare scripturam, *l. vn. si cert. petat. de chirogr. ID.*

(n) *Emissa,* similis subscriptio *l.* 50. *infr. h. tit. l.* 3. *supr. de Numerar. l.* 9. *supr. de Agentib. l.* 11. *supr. de diuers. offic. l.* 112. *infr. de decurion.* & *Nouell. Theod.* 23. Verum de hoc in *Prolegomenis, ID.*

(o) *Iul.* Cod. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

OMissam sub specie *formidinis*, id est, vano metu, a Iudicis decreto appellationem, vt redintegrari hac constitutione Iulianus non permittit; ita per *Vim* apertam Iudicis omissæ remedium proponit, contestationis inquam publicæ: de quo plura *infra suo tit. de his qui per met. Iud.* Quod etiam iam probauerat Seuerus Imp. *l.* 7. *D. de appellat.* Et ita quidem Iulianus *hac leg.* in priuatorum ἰδιωτῶν causis: & idem tamen Imperator in causa ciuitatis Argiuorum ad Legatorum postulationem, citra appellationem omissam vel neglectam reintegrari audientiam, renouari litem, & iudicium retractari ex æquitate voluit, *Ep. 35.* ad Proconsulem proculdubio Achaiæ, εἰ μόνον ἀκȣ́ειν ἐθέλοις, καὶ λέγειν αὐτοῖς ἐπιτραπείη, τὴν δίκην ἀπ' ἀρχῆς πεύσῃ, καὶ τὸ παρ᾽ ἅπαν ἐκ τῶν λεγομένων ὀρθῶς κριθήσεται: *Si audire voles, ipsisque dicendi potestas fiat, causam a principio audies, & de tota summa recte ex eorum ratione statuetur.* Et mox in subsequentibus adiicit, cur in huiusmodi ciuitatum causis iudicia retractari æquum sit, τὴν δίκην αὖθις ἀνάδικον ποιεῖν, *quod iudicium reuocetur,* non etiam in causis ἰδιωτῶν, *priuatorum,* quomodo ibi versum oportuit ab Interprete nupero, qui ibi multa alia peccat: veluti quod ab Imperatore iam Iuliano hanc epistolam scriptam negat: nam quæ de Legatis ibi dicuntur perperam accepit.

Sequentia tantum *hac lege*, singularia obseruentur: *Primo*, vanum esse metum, & quidem sub bono Principe, siquis dicat, sibi formidinem iniectam ne appellaret, ipsa forte Iudicis, qui sententiam dixerit, authoritate, & magnitudine, vt quia forte vice sacra iudicabat. Quod quidem ipsum ad inuidiam Principis pertinet, idque Iulianus hic aperte indicat, ibi, *Nobis enim moderantibus Rempublicam, nullum audebit Iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare.* De qua ratione plenius dicam ad *legem 2. infra, de his qui per metum Iudic.* Quo pertinet etiam Alexandri Seueri Imperatoris illud *leg. 25. D de appellatione*, rationi *huius legis* quam simillimum, ἐγκαλεῖσθαι μὲν πᾶς ἄν τις κωλύοιτο ὑπὸ τῶν δικαζόντων ȣ̓χ ὁρῶ, ὁπότε ἔξεστιν ἑτέραν ὁδὸν τρεπόμενον αὐτὸ ποιεῖν, καὶ θᾶττον πρὸς μὲ ἀφικνεῖσθαι: *Appellare quidem qualiter quis prohibeatur a iudicantibus non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me peruenire.* Nempe metus iniecti præsumptio iusta non est, & quidem a Iudicibus, vbi leges, iuraque publica, vbi Principis auxilium inuocari potest. Cui proxime accedit quod eleganter Iurisconsult. ait, *leg. vltim. in princ. D. quod met. caus. Non esse verisimile compulsum in vrbe inique &c. cum potuerit ius publicum inuocare &c.*

Secundo, obſeruetur hic Notitia dignitatum poſt Præfectum Prætorio præcipuarum in Oriente, qui vice ſcilicet ſacra iudicabant: Præfectus Vrbis (Conſtantinopolit. ſcilicet) Proconſul (Aſiæ ſcilicet P.251. & Achaiæ) Comes Orientis & Vicarii (Præfectorum Prætorio) a quibus ad Principem appellabatur.

Tertio obſeruetur (de quo & ad *leg. 11. ſupr.* pleniſſime) vt a Proconſulibus, Comitibus, Vicariis; ita & a Præfectis Vrbis quoque appellari potuiſſe: Et quidem in ſpecie *huius legis* a Præfecto Vrbis Conſtantinopol. ad quem alioquin paulo ante Conſtantius appellari voluerat, vt docet *lex 23. Cod. Iuſt. de appell.* ex Bithynia, Paphlagonia, Lydia, Helleſponto, Inſulis, Phrygia ſalutari, Europa, Rhodope, Hæmimontio.

Poſtremo obſeruetur, alteram hanc *hoc Cod.* Præfecti Vrbis Conſtantinopol. mentionem occurrere: de quo ad *leg. 1. infr. de annonis ciuicis*: Antiquisſima enim occurrit Anno 361. *lex 13. de Præt.* Et ante triennium ferme is primum inſtitutus, fine Anni 359. vid. *Chronolog.*

De GESTIS *ad Principem mittendis*, RELATIONE *promiſſa.*

XXXI. (a) Idem A. ad Mamertinum (b) PF. P.

QVONIAM plerique Rectores, Relationes, quas ad Noſtræ Tranquillitatis Comitatum deſtinare promittunt (c), ſupprimere, vel diferre conantur, praua id conſcientia faciente, conueniri eos ab Inluſtri Auctoritate Tua præcipimus, vt intellegant, ſibi quidem denarum librarum auri, Officiis vero ſuis vicenarum imminere condemnationem (d), ſi promiſſa Relatio intra triginta dies non fuerit ſine aliqua ambiguitate transmiſſa (e) his Officialibus, per quos conuenit Geſta transmitti. Et quia plerumque contingit, vt gerulis litterarum, aliquo caſu exiſtente, tarditatis obſtaculum videatur adferri, ne id quod neceſſitate contingit, ad culpam Rectorum redundare videatur, actis apud ſe confectis diem deſignare debebunt, in quo transmiſſio Geſtorum committitur his, qui huic neceſſitati deputantur. Dat. X. Kalend. April. Iuliano A. IV. & Salluſtio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Concordant illi *lex* 29. 34. & 65. *GOTHOFR.*

(b) *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici & Africæ ſub Iuliano, v. *Proſopogr. ID.*

(c) De hac Promiſſione ſeu ſponſione Relationum dixi ad *l. 2. ſupr. de Relation. ID.*

(d) *Condemnatio*, id eſt, multa, v. *Gloſſ. Theod. ID.*

(e) *Commiſſa*, vt infr. committitur, ſeu tradita, vt *d. l.* 29. *ID.*

COMMENTARIVS.

TRANSMITTENDIS Relationibus promisſis, vna cum geſtis ad Principem iidem triginta dies, eademque cautela a Iuliano præſcribitur *hac lege*, pariter vt *leg. 34. 65. infr. hoc tit.* eademque etiam multa propoſita tum Iudici, tum Officialibus eius, quæ Appellatione interpoſita, geſtis & refutatoriis transmittendis ab eodem Iuliano *l 29. ſup.* a Valentiniano *leg. 32. proxim. infr.* Hæc *lex* in eo ſingularis eſt, quod apertius quam aliæ rationes contineat. Ac primo quidem cur Transmisſionis curam hanc in ſe receperit Iulianus: nempe, quod quamplurimi, imo plerique Rectores in ſpeciem quidem, quaſi dubii, ad Principem ſeſe relaturos ſponderent, & interea tamen miſeris litigatoribus illuderent, *prauaque conſcientia*, forte alterutri parti fauentes, vel non referrent, ſeu relationem ſupprimerent, vel differrent. Secundo, retro rationem reddit, cur diem commiſſæ gerulo Relationis vna cum geſtis, apponi velit, nempe ne tarditas quæ gerulo forte aliquo caſu necesſitatis obiecta fuit, in culpam Rectoris referatur. Quæ *Cautela* & alias vtilis, ne forte geruli tarditas in mittentis culpam redundare posſit.

P.252. ## *De* RECIPIENDA *appellatione, deque* GESTIS *transmittendis ad Principem.*

XXXII. (a) Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. Salutem dicunt Ordini ciuitatis Karthaginis (b).

IVDICIBVS, non ſolum appellationis ſuſcipiendæ neceſſitas videtur (c) inpoſita, verum etiam triginta dierum ſpatia (d) definita ſunt, intra quæ negotii (e) merita ad Manſue-

Mansuetudinis Nostræ Scrinia conueniat destinari: Iudice & Officio (f) si statuta fuerint aliqua parte mutilatá multæ subiacente (g). Dat. Prid. Non. (h) Febr. Med. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) *Lex* 24. *C. Iust. eod. tit.* Iungenda illi vero *lex* 15. *infr. quorum appellat. non recip.* GOTHOFR.

(b) Ita quoque *Ordini Carthaginiensium* inscribitur *lex* 41. *infr. de decurion. ID.*

(c) *Videtur* imposita, id est, *imposita est.* v. *Gloss.* Imposita autem *l.* 29. *supr.* quam hic indicare videtur. *ID.*

(d) *Ex die sententiæ:* hoc additum *Cod. Iust.* de quo ad *l.* 29. *supr. ID.*

(e) *Gesta, vna cum Relatione litigatoribus conuenit præstari.* ita *C. Iust.* de quo mox. *ID.*

(f) *Eius* add. *C. Iust. ID.*

(g) *Subiacentibus,* Cod. Iust. *ID.*

(h) *vg. Non. Nouembr.* & hic & *d. l.* 15. itemque *l.* 8. *supr. de iure fisci:* vbi causas dixi. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Recipienda a Iudicibus Appellatione, atque Transmittendis ad Principem, Appellatione facta, intra 30. dies totius *negotii meritis*, id est, Gestis, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: in eandem plane sententiam, cum Iuliani *l.* 29. *supr.* quam hic indicare videtur: ad quam proinde dicta hic sufficiunt. Est vero *huic* coniungenda *lex* 15. *inf. quorum appell. non recip.* vbi exceptiones duæ proponuntur, quibus prouocatio admittenda non est.

Spectanda etiam *huius legis* Inscriptio: quæ *Ordini ciuitatis Karthaginis* inscribitur: cuiusmodi similis inscriptio occurrit *l.* 41. *infr. de decurionib.* Quod mirum videri possit quandoquidem *huius l.* sententia non pertinet ad Ordines, seu ad Curias; verum ad Iudices, eorumque Officium, quibus & Imp. pœnam minitatur. Quid igitur? An ideo hæc *lex* Ordini ciuitatis inscribitur, quod executio sententiarum Iudicum ad Curias pertinebat; quod nonnulli opinati, de quo dixi ad *leg.* 39. *infr. de decurionibus?* Malim, ideo *hanc l.* Curiæ inscriptam, quod de Iudicum fastidio circa appellationes ea conquesta fuisset apud Valentinianum: & sic ad decretum & legationem Ordinis Carthaginiensis: cuiusmodi Legationes hoc tempore crebræ vndique missæ ad Valentinianum cum coronis & decretis, propter nouam Principis inaugurationem: de quibus Eunapius quoque *in excerptis Legationum.*

Deinceps de *Triboniani* in *hac l.* interpolanda facinoribus videndum est: imo & de Interpretum hallucinationibus. Hanc scil. *legem* Tribonianus ad omnis generis appellationes traduxit, cum ea sit proprie de appellationibus ad Principem. Deinde, loco eius quod *hic* cauetur, *negotii merita*, id est, gesta ad Principem *intra dies 30* transmittenda, ipse substituit, *Gesta vna cum Relatione litigatoribus esse præstanda.* Atque ita & subiectum & prædicatum immutauit: Quo fit, vt ea *lex* iam fundus sit, Communicationis faciendæ partibus Actorum, appellatione interposita. Sed & Interpretum nonnullorum hic error est, & forte ipsiusmet Triboniani, qui hæc verba, *statuta fuerint aliqua parte mutilata*, accipiunt de communicatione Actorum semiplena & imperfecta: nam imo non hic agitur de gestorum mutilatione, verum de *statutorum:* puta si temporis præscriptioni & Actorum transmissioni non pareatur: Quomodo pariter *d. l.* 29. quæ huic omnino similis est, & quam forte hæc *lex* indicat, *si statuta* Nostra *aliqua fuerint dissimulatione* Violata: Et *d. l.* 15. *infr. quorum appellat.* quæ huic coniungenda est, Contra Definita *facientes.* Tantum scil. interest, *leges* in ipsis fontibus suis spectare.

IVDICIS *& Officii eius appellationem* RESPVENTIS *pœna.*

XXXIII. (a) Idem AA. ad Dracontium (b) Vic. Afric. (c)

Qvicvnqve Iudicum aduersus auctoritatem legis, appellationes neglexerit, protinus Officio tuo, non Rationalis, imminente, ad viginti librarum auri exsoluendam mulctam cogetur: ita vt & Officium eius triginta simili celeritate dissoluat. Dat. Prid. Id. Septembr. Aquil. Acc. XVIII. Kal. Decembr. Tacapis (d). Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

P 253.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Dracontius* Vicarius Africæ sub Valentiniano. Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 9. *supr. de exaction.* & Anno seq. 365. & 367. aliquammultæ. v. *Prosopogr. ID.*

(c) Sub quo & *Tripolitana:* ad quam hæc *lex* pertinet, pariter vt *lex* 59. *infr. ID.*

(d) *Tacapis* data hæc *lex*, de quo mox. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

De Respuentis Appellationem Iudicis seu non recipientis eam, pœna, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: vt multæ aliæ *hoc titulo.* Constantii *lex 22.* & *25.* Theodosii M. *lex 51.* Honorii *lex 58. 59. 60.* In qua notanda multa singularia. Primo *Modus* multæ: quem grauiorem, & duplo quam antea ferme maiorem imponit Iudici & Officio eius appellationem non recipienti. Qua parte varium admodum modum impositum *prædictæ leges* ostendunt. Secundo *h. l.* notandum quod Valentinianus pœnam exigi iubeat, non ab officio Rationalis, vt antea sub Constantino M. *leg. 8. supr.* verum ab Officio Vicarii sub cuius dispositione erant Iudices: & sic ab illius Iudicis Officio, ad quem Iudex factam appellationem respuit: sane enim a Rectoribus ad Vicarios appellatum, qui & ideo vice sacra iudicabant, vt ostendit iam *lex 16. supr.* Tertio notanda *huius legis* subscriptio cumque Inscriptione committenda: Dicitur scil. hæc *lex* Acc. Tacapis. *Tacapis* scil. colonia, cuius mentio apud Plinium, *H. N. lib. 5. c. 4.* Ptolemæum *l. 4. c. 3.* & *in Itinerario Antonin. p. 50. 59. 74. Edit. Wesseling.* & *in historia Africana,* Tripolitanæ prouinciæ Metropolis fuit: a qua ideo, & in quam ideo quoque Itinera ducuntur in *Itinerariis illis.* Et iocularis error est Ortelii qui ex hoc *Codicis Theodosiani* loco *Tacapis Diuum* fingebat, cum non attenderet vocem Diuo hic pertinere ad Consulatum designandum: ita *Acc. Tacapis, Diuo Iouiano & Varroniano COSS.* Ad Tripolitanam igitur prouinciam pertinet hæc *lex:* pariter vt duæ aliæ *leges* in eodem Appellationis argumento, puta *lex 69. infr. hoc titulo,* & *l. vlt. inf. quorum appellat.* Ac proinde hinc discimus Tripolitanam prouinciam Præsidemque eius sub dispositione Vicarii Africæ fuisse, quod etiam ex *Notitia Imperii* discimus.

De CONSVLTATIONE *seu* RELATIONE *ad Principem:* 1. *Ne litigatores ea facta ad Comitatum proficiscantur.* 2. *& vt Relatio intra* 30. *dies ad Principem mittatur.*

XXXIV. (a) Idem AA. ad Symmachum P. V. (b)

Si quisquam (c) ausus Consultationem (d) sequi circa limina Palatii Nostri, Comitatumue (e) fuerit deprehensus, æstimatæ litis, quæ in controuersiam venit, medietatem, in auro adque argento, fisci viribus inferre cogetur. Iudex (f) sane, qui Relationem promiserit (g), nisi intra triginta dies dictæ sententiæ promissam Relationem ad nostra scrinia destinarit, ipse quidem notabili (h) sententia, reprehensus, X. librarum auri condemnatione (i) quatietur: Officium vero eius quod non suggesserit, nec commonuerit de Relationis necessitate, viginti libris auri fiat obnoxium. Dat. V. Id. Nou. Med. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Quænam vero *leges* aliæ *illi* concordent mox dicam. GOTHOFR.

(b) *Symmachus* P. V. Romæ: hic vero pater est Epistolographi. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Ex litigatoribus. ID.

(d) *Consultationem,* infr. mox *Relationem.* v. *Paratitlon.* ID.

(e) De *Comitatus* appellatione. v. *Gloss. Theod.* ID.

(f) Hinc apparere videatur hic agi de Relatione in causa appellationis. ID.

(g) De Promissa relatione, dixi ad *l. 2. supr. de Relationibus.* ID.

(h) *Notabilis* sententia: qua nota grauissima Iudici imponitur *l. 24. supr.* qua Iudex perennibus notis inuritur, *l. 9. supr.* ID.

(i) *Condemnatio,* pro multa, v. *Gloss. Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

Integritati & Celeritati definiendarum a Principe litium, ad se delatarum per Consultationem seu Relationem Iudicum, consulit hac egregia constitutione Valentinianus Imp. cuius proinde duo sunt capita, vt duo quoque sunt fines: vnum videl. aduersus litigatores, alterum pro litigatoribus seu in eorum fauorem: *Integritati,* inquam, priore capite consulitur: Nempe enim delata per Consultationem seu Relationem lite ad Principem, vetantur litigatores Sequi consultationem, & circa limina Palatii Comitatumue Principis versari, eoque venire. Quæ Valentiniani constitutio hac in re fundamentalis est, nouo scil. scemmate & heurematico politico, quam secuti Principes alii deinceps: Theodosius M. *l. 47. infr.* Honorius *l. 54.* Theodosius Iun. *l. 66. infra hoc tit.* Sic tamen vt (quod secundum in argumento hoc notandum) eam certo casu temperarent, anno in id definito: de quo temperamento ad *eas Leges.* Id vero, quod Tertium, ita constitutum a Valentiniano, hac *ratione;* integritatis videl. studio, vt initio dixi; nempe, vt Principum responsa seu Rescripta ad Relationes & Consultationes Iudicum suo marte decurrerent, non causæ commonitione, vt loquitur *d. lex 54.* vel potius com- P. 354.

commendatione per emendicata Potiorum & Potentiorum in Comitatu seu Aula Principis suffragia, non per vagos discursus, dum *limina Palatii*, Palatinorumque terunt; aliterue sese his commendare student. Quod quidem bono exemplo institutum, si modo Relationes & Consultationes Iudicum ex fide fiant: eæque cum Refutatoriis seu supplementis partium, omnibusque Gestis ad Comitatum transmittantur: Quod innumeris constitutionibus Imperatores cauere. Pœna tandem, quod in hoc argumento, Quarto, notandum est, huic rei hæc præstituitur, quod litis seu rei, quæ in controuersiam venit, medietatem in auro atque argento, fisci viribus inferre cogatur is, qui ad Comitatum venit. Atenim postea statutum vt rei (totius scil.) qua de agitur amissione constringatur seu multetur, vt docet *lex 54. infr.* vbi & *conditio præstituta vel pœna* dicitur. Et hæc de primo *huius leg.* fine capiteque.

Secundo iam, viceuersa, *Celeritati* consultum fuit Valentinianus: iterata iussione, de TRANSMITTENDA intra dies 30. a dicta sententia promissa Relatione: pœna pariter proposita Iudici, Officioque eius, ni id factum fuerit; de quo dixi *l. 65. inf.* ac nominatim etiam de munere Officialium in commonendis Iudicibus, Legibusque suggerendis, ad *l. 8. sup.* de quo sunt *hoc titulo* præterea *lex 29. sup. lex 58. 59. inf.*

De INSTRVMENTIS, GESTIS, ACTIS, DOCVMENTIS, &c. PROCESSV *omni, mittendis vna cum Consultatione.*

XXXV. (a) Idem AA. ad Modestum PF. P. (b)

CVNCTA instrumenta, quæ Iudiciis offeruntur, subiecta Consultationi Gesta continere debebunt. Sed & Acta, quæ sint ante habita, & Monumenta transmittenda sunt; Hisque adnectenda sunt testimonia, vel confessiones partium, & omnia huiusmodi, in quibus causa consistit, & habere exitum videatur. Dat. Kalend. Aug. Marcianop. Valentiniano & Valente AA. (c) Coss.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* *GOTHOFR.*

(b) *Modestus* sub Valente Imp. PP Orientis: de quo vid. *Prosopogr.* Et putem tamen hic reponendum *PF. V.* relata etiam *hac l.* ad *Valentinianum & Valentem II AA. COSS.* id est *A. D.* 368. nam cum Valens Marcianopoli fuit: & Modestus *P. V.* fuit tum, non *P. P.* vid. Fastos Idatianos *A. D.* 369. quo tempore Auxonius erat PP, vel referenda fuerit hæc *lex* ad A. D. 370. vel 373. verum illud malo. *ID.*

(c) De hoc Consulatu iam dixi ad *Inscriptionem*. *ID.*

COMMENTARIVS.

GESTA omnia, & INSTRVCTIONES vniuersas, ACTA omnia vna cum Consultatione seu Relatione, ad Principem, seu ad scrinia eius mittenda iam variis *legibus* definitum, puta *l. 1. 4. 5. 6. 8. 11. 16. 24. 29. 31. 32. sup. hoc tit.* quibus adde *l. 4. & 5. sup. de Relationib.* Idque etiam *hac l.* iteratur: sigillatimque adeo & accurate hic exprimuntur seu enunciantur, quænam illa sint Gesta, & instrumenta: omnia scil. in summam, quæ ad instruendam causam pertinent, *in quibus causa consistit & habere exitum videtur*, vt dicitur *fine leg.* 1. *Instrumenta*, inquam, omnia, quæ Iudiciis offeruntur. 2. *Acta* item ante habita apud Iudicem, seu Monumenta; scilicet tam apud se quam apud alios *l. 1. supr.* monumenta chartarum scil. de quibus in materia censuum & tributorum vid. *l. 2. de indulg. deb. leg. 10. D. de probat.* 3. *Testimonia* etiam: 4. vt & *Confessiones* partium: *Denique* hæc & similia omnia, in quibus causa consistit, & in quibus exitum habere videtur: Quæ omnia alioquin *Instrumentorum* appellatione veniunt, quibus scilicet causa instrui potest, inquit Paulus *l. 1. D. de fide instrumentorum.* Colligamus hic formulas omnes quæ *huius tituli legibus* continentur: *Omnia quæ apud te vel apud alios gesta fuerint in eo negotio*, ait *lex*, Gesta omnia, *d. l. 1. 5. 29. 31.* Instructio vniuersa, *d. l. 6.* Quæcunque ad instructionem pertinent causæ, *d. l. 8.* cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indita actis, *l. 9. supr.* Integra instructio, *d. l. 11.* omnes partium allegationes, acta vniuersa, scripturarum omnium exempla, *d. l. 11.* Acta *d. l. 16.* & *l. 4. sup. de relationib.* Acta omnia ad eam causam pertinentia, *l. 5. de relat.* Acta vt gesta sunt, *d. l. 24.* vniuersa quæ in huiusmodi negotio geruntur, *d. l. 29.* Negotii merita, *d. l. 32.*

p. 255. *De appellatione a* DISCVSSORE.

XXXVI. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Eupraxium P. V. (b) Post alia.

CVM ex causis iustis aliquid, quo minus iudicari (c) statim possit, repperietur incertum, ac debitor aduersus Discussoris statum (d) cœperit reluctari, dilatione postposita, super eo quod exorietur ambiguum, vel Sublimitas Tua, vel Vicarius (e), prout quisque vestrum proximus erit, adhibeat examen. PP. XVI. Kal. Mart. Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex* 5. *supr. de Relationib.* & *l.* 21. *infr. quorum appellat. non recip.* *GOTHOFR.*

(b) *Eupraxius* P. V. Romæ de eo dixi ad *d. l.* 5. & in *Prosopogr. ID.*

(c) A Iudice scil. ad quem itum super Discussoris facto, seu statuto. *ID.*

(d) *γρ. statutum.* In *l.* 45. *inf.* dicitur *sententia. ID.*

(e) *Vicarius*, vrbis Romæ scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE appellatione a DISCVSSORIS (de quo fuit *supra, titulus 26. hoc libro*;) statuto, (ita enim hic reponendum,) seu sententia, vt loquitur *lex* 45. *infr.* & *l.* 29. *inf. quorum appell.* est hæc Valentiniani *lex*: quæ pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis, vnde desumptæ sunt quoque *lex* 5. *sup. de Relationibus*: & *l.* 21. *inf. quorum appell. non recip.* quæ proinde *huic* coassandæ veniunt. Ea vero constitutione Valentinianus, inanibus & frustratoriis tantum appellationibus occurrit: simul & Relationum formam præstituit: ne videlicet lusoriis appellationibus statuta, in præiudicium nominatim fisci, eludantur, retardentur: vel relationibus seris aut semiplenis iudicio mora iniiciatur. Igitur & eo fine *hac l.* & *d. l.* 21. *infr. quorum appellat.* de discussorum sententiis agitur, definiturque adeo, quando ab his appellari possit, quidque facto opus sit, cum appellatione ab eorum sententiis interposita Iudex animi pendet, dubitatque. De priore est *lex* illa 21. qua definitur, manifestos Debitores a Discussorum statuto prouocare non posse. Ergo si non manifesti sint, & ex iustis causis aliquid quo minus iudicari statim possit, incertum sit, definit *hoc capite* Valentinianus: nempe, super eo quod erit ambiguum sine dilatione examen adhibere debere vel Præfectum vrbis Romæ, vel Vicarium eiusdem vrbis, Romæ scilicet, prout quisque eorum proximus erit. Vbi tria notanda sunt: Primo quod dicitur sine dilatione: nempe quia de re tributaria agitur seu de iure fisci: Discussores enim erant, qui debitores publicos ad solutionem cogebant, de quo plene *in paratitlo de discussoribus*.

Secundo, quod *hac l.* examen huius rei tribuitur Præfecto vrbis, & Vicario eiusdem vrbis: pariter vt in sp. *l.* 1. *supr. de discussoribus*: Vicarius examen suum adhibuit: cum alioquin & Relationes in commune super dubiis ad Principem fierent, quod etiam constat ex *d. l.* 5. *supr. de relationib.* quæ *huic* coniungenda est; vel certe post sententiam Discussoris prouocatione facta, ad Comitem S. L. vel R. P. negotium transferendum videretur: quomodo etiam istud postea cautum, *d. l.* 45. *infr. h. t.* & colligitur quoque ex *d. l.* 29. *infr. quorum appellat.* Interim hinc apparet, in sp. *huius l.* quæsitum de Discusione, quæ intra diœcesim ferme Vrbis Romæ agebatur.

Postremo obseruandus hic concursus Iurisdictionis inter Præfectum, & Vicarium V. R. non quasi præuentioni inter hos locus detur, verum quod Electionis ius debitori tribuatur, appellatione facta a Discussoris sententia, prout quisque eorum proximus esset: propter celeritatis videlicet studium, neue hæc causa proteletur, quod hæc *lex* diserte innuit illis, quæ iam expendimus, *dilatione postposita.* Similis electionis exempla vid. *l.* 1. *Cod. Iust. de off. Rector. prouinc.* & *in l.* 13. *Cod. eod. de fideiussorib.*

---

p. 256. *A sententia qua* PEREMPTORIA *præscriptio a Iudice improbata est, an & quando appellari possit.*

XXXVII. (a) Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Thalassium (b) Proc. Afric. Post alia.

CVM de præscribtionibus peremptoriis agitatur examen, si eas præscribtiones Iudex, vt leues, putauerit improbandas, & ab eius interlocutione fuerit appellatum, prouocatio huiusmodi recipiatur: Cum peremptoria præscribtio (c), & definitiua sententia, eadem (d) vi, vel consumptæ causæ, vel non admittendæ, videantur operari. Sed, quoniam

niam euenire potest, vt multæ præscribtiones peremptoriæ litigatoribus competant, ne in vno eodemque negotio per singulas (e) necesse sit sæpius prouocari, totiens (f) ad nos Referri, omnes peremptorias præscribtiones, quas sibi quisque putauerit competere, cogatur expromere: & ita demum, si a Cognitore fuerint repudiatæ, vtatur, si placet, prouocationis auxilio (g) &c. Dat. III. Kalend. Septemb. (h) Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem *illi* tres *leges*, puta *lex* 23. 24. 25. *infr. quorum appellat. non recip.* GOTHOFR.

(b) *Thalassius* Proconsul Africæ, Ausonii gener: de quo in *Prosopogr.* ID.

(c) De *Peremptoriis* præscriptionibus dixi ad *l.* 3. *de diu. rescriptis.* ID.

(d) Sustineri possit, *eadem vi:* quanquam malit quis, *eandem vim.* ID.

(e) Præscriptiones. ID.

(f) *rg. Et totiens.* ID.

(g) *Auxilium* prouocationis. ID.

(h) *rg. III. Kalend. Febr.* vt *d. l.* 23. 24. 25. Sed & illa ex *d. l.* 23. adde, *Acc. VI. Kal. Mai.* ID.

COMMENTARIVS.

A Peremptoria Præscriptione *improbata, repudiata interlocutione* Iudicis, an & quomodo appellari possit, *hac* Gratiani *constitutione* definitur: cui iungenda est *lex 23. 24. 25. inf. quorum appellat.* quarum duæ priores de hac peremptoria præscriptione pariter agunt: omnesque cum hac nostra partem constituunt prolixæ constitutionis Gratianeæ ad Thalassium PC. Africæ de appellationibus, a quibus scilicet rebus appellari possit: regulariter scil. non ab articulo, *d. l. 23.* exceptis præscriptionibus peremptoriis *h. l.* & *d. l. 23. 24.* Item non ab executione, *d. l. 25.*

Peremptoria præscriptio quid sit, & quænam eius vis, prolixe iam ostensum est, ad *l. 3. sup. de diu. rescript.* Et tamen hoc ipsum, vel hæc *lex* eleganter ostendit: *Peremptoria*, inquit, *præscriptio, & definitiua sententia eadem vi, vel consumptæ causæ vel non admittendæ, videtur operari.* Interpres ad *d. l. 3.* eam definit, *quæ causam principalem tollit:* Imo *d. l. 3.* peremptoria dicitur, qua totius negotii cognitio, & vires principalis negotii conuelluntur: & *§. 9. Inst de except.* quæ rem, de qua agitur, perimit.

Ideo primum huiusmodi præscriptionibus relaxatio a Principe peti vel impetrari nouo rescripto non potest, *d. l. 3.* Ideo secundo, cum alias ab articulo appellans non audiatur, seu appellatio non admittatur, *d. l. 23 quorum appell.* (quæ *huic* vt dixi iungenda est) & *l. 2. sup. 50. 65. inf. l. 3. 18. 29. inf. quorum appellat.* super præscriptione tamen peremptoria, si eam Iudex interlocutione sua improbauerit, appellatio admittitur, *h. l.* & *d. l. 23. 24.* Ideo tandem (quæ altera *huius l.* sententia est) si plures præscriptiones peremptoriæ alicui competant, & vna tantum, quam solam protulit, a Iudice improbata fuerit, appellari nondum potest, verum omnibus demum improbatis. Ratio hæc redditur *hac l. ne in vno eodemque negotio per singulas necesse sit sæpius prouocari, vel toties ad principem referri.* Ratio rationis hæc est: quia vna e pluribus peremptoriis præscriptione exclusa, non ideo consumpta causa est: cum & adhuc alii locus supersit. Quare frustra appellationi tanquam vulnerata causa locus daretur, cum altera vulnus sanari possit. Et tum demum appellationi locus esse debet, vbi vulneratum est ita negotium, vt non aliud ordinarium remedium supersit. Denique, qui peremptoria præscriptione deiectus alterius adhuc præsidio munitur, nec quicquam ad appellationem confugit: quæ nonnisi post naufragium sacra anchora est. Quare litigator omnes peremptorias expromere cogitur, antequam appellet: *h. l.* alioquin si vna deiectus appellauerit, & responsum a Principe ad eam fuerit (nam a Proconsule Africæ ad Principem appellabatur, quod præter hanc *legem*, ostendit insuper *dicta lex 24. inf. quorum appell.* quæ *huic* iungenda est) non potest vltra peremptoriam opponere: vel ab ea exclusa appellare, *d. l. 24. infr. quorum appellat.* quæ *huic*, vt dixi quoque iungenda est, atque ita aptanda; vbi vide adhuc plura.

P.157.

A MVLTA *appellari posse.*

XXXVIII. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Syagrium PF. P. (b) Post alia.

IN condemnationibus (c) appellationes iubemus admitti. Dat. XIV. Kal. Iul. Gratiano V. & Theodosio I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *Lex 25 C. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) *Syagrius* PP. sub Gratiano & Valentiniano Iun. Italiæ scil. de quo v. quæ dixi ad *l. 4. supr. de desertoribus*, & *Prosopogr. ID.*

(c) *Et in multis a Iudicibus inserendis:* ita *Cod. Iust.* de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

AMVLTA, a Iudice imposita, appellari potest. Hæc *huiusce l.* est sententia: quam & ideo Tribonianus ita recte immutauit: *Et in multis a Iudicibus inferendis appellationes iubemus admitti.* Nempe *condemnationis* appellatione, signate, absolute, Multa exaudienda est. Quod præter *hanc l.* collatam cum *d. l. 25. C. Iust.* & complures alii loci ostendunt: puta *l. 2. sup. de milit. veste: l. 1. supr. ne quis in Palat. man. l. 48. infr. h. t. l. vlt. infr. de ponderatorib.* Eodem sensu apud Lampridium, *Alex. Seuero c. 51.* illo loco: *Pro qualitate loci aut fustibus subiiciebatur in conspectu eius, aut virgis, aut condemnationi* &c. Item *illo cap. 21.* in eadem vita: *Dies denique nunquam transiit, quin aliquid mansuetum, ciuile, pium faceret; sed ita vt Ærarium non euerteret: condemnationes & raras esse iussit, & quæ factæ fuerant non indulsit: vectigalia ciuitatibus ad proprias fabricas deputauit.* Atenim apud eundem paulo ante *cap. 19.* Condemnatio, pro Elogio: *Senatorem nunquam sine omnium Senatorum, qui aderant, consilio fecit; ita vt per sententias omnium crearetur, testimonia dicerent summi viri: ac si fefellissent, vel testes vel ii qui sententias dicebant; postea in vltimum locum reiicerentur ciuium: condemnatione addita, (adhibita)* QVASI FALSI REI PROBATI: Quem locum componi cupio, & composui ipse iam cum *l. 1. sup. ad leg. Iul. repetund.* Verum de hoc iam antea quoque aliquid dixi ad *l. 12. sup. de re militari.*

A Multa igitur appellari potest; quod & ipsum a Paulo traditum, *l. 244. D. de V. S.* Imo & a Venuleio in *l. 2. D. quis, & a quo appell.* quicquid contra sentiat Goueanus, 1. *Var. 46.* Nam & eam *leg.* ad appellationes pertinere, vel ipse *titulus*, sub quo ea *lex* posita est indicat: & proinde non de multa, verum de principali delicti pœna accipienda est; cum ab illa appellari non possit, mox vt dicam. Imo & id ipsum colligi potest ex *lege 5. Cod. Iust. quando prouoc. non est necesse:* argumento videlicet a contrario. Nempe mulctæ delictalis prouocatio est, cum de pœna prouocatio non sit, de cuius rei ratione dixerunt Interpretes *ad eam legem 244.*

Excipienda tantum est multa contumacialis, imposita videlicet propter contumaciam *neglectorum præceptorum*, vt loquitur *lex 28. infr. quorum appellat.* id est ea mulcta, quæ pœnali iudicio a Magistratibus imponitur, secundum ius potestatis suæ, ad Iurisdictionem suam defendendam; de qua est *titulus, si quis ius dicenti non obtemperauerit*, & *l. vlt. D. de off. eius cui mand.* Ab ea quippe appellari non potest. Verum de eo specialius ad *d. leg. 28. infr. quorum appellat.*

A COMITE *Ærarii, ad Comitem S. L. appellari oportere, deque pœna iniuste appellantis hoc casu.*

XXXIX. (a) Idem AAA. ad Macedonium Com. S. L. (b)

QVOTIENS fiscalibus causis, controuersiæ alicuius dubitatione pendentibus summam (c) sententiæ Comes (d) ærarii nostri inposuisse deregitur, &, cogendis (e) obuium (f) debitis, (g) prouocationis suffugium, fuerit obiectum, proprium super eo esse tribuendum Præstantia (h) Tua discat examen: Modo, vt frequentibus statuta (i) præceptis, eos præter debiti modum pœna comitetur quos executionem veteris iudicati superfluæ (k) appellationis obiectu suspendisse claruerit. PP. Karthag. XV. Kal. April. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTAE.

P. 258.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) Macedonius Comes S. L. sub *Gratiano* & Valentiniano Iun. per Occidentem quod docet subscriptio legis *PP. Karthag.* Sane huius Macedonii sub Gratiano meminit in causa Priscillianistarum post Synodum Cæsaraugustanam, sed Magistri officiorum, Sulpitius Seuerus *lib. 2. sacræ Historiæ, cap. 48.* & Paulinus *in V. Ambrosii.* De eodem Macedonio proculdubio est Symmachi *Epist. 58. lib. 10.* sed & *lib. 2. ep. 42.* Ad eundem epistolæ extant plures *lib. 7.* Verum de hoc plura in *Prosopogr. ID.*

(c) *Summa sententia*, pro definitiua sententia. *ID.*

(d) Comitem Largitionum specialem intelligit, de quibus dixi plenissime *l. vn. sup. de Consularib. & Præsidib.* Et quidem hic intelligit Comitem Tributorum Largitionalium per Africam, vt ostendit subscriptio *legis*, cuius mentio fit in Notitia Imperii Occidentalis *in Comite S. L. ID.*

(e) *Cogendis debitis*, id est colligendis: quomodo & *leg. 17. sup. de extraord. cogendarum intuitu pensionum. ID.*

(f) *Obuium* hic est, quod obstat, & rei alicui impedimento est: vnde & *obuiandi* verbum. vid. *Glossar.* sic *fine legis, obiectu superfluæ appellationis:* sic *obuiæ manus*, id est obuiantes, Symmacho *lib. 5. ep. 5. ID.*

(g) *Debitorum* vox, hic & mox rursum in causis fiscalibus & tributorum propria: vid. *Glossar.* ID.
(h) *Præstantiæ*, titulus tributus Comiti S. L. *ID.*
(i) An *statutum?* forte non: *statuta* scil. pœna. *ID.*
(k) *Superflua* appellatio, hic & *l.* 42. *inf.* pro *iniusta:* vid. quæ ad eam *leg.* dixi. *ID.*

COMMENTARIUS.

A Comite Ærarii, id est Titulorum largitionalium, de quo dixi ad *leg. vnic. sup. de Consularib. & Præsidib.* ac nominatim per Africam in specie *huius legis*, vt ex eius subscriptione iam ostendi, in causis fiscalibus ad Comitem S. L. appellari hac constitutione iubetur, pariter vt *lege* 28. *sup.* quæ & ipsa agit de huiusmodi Comitibus: & *l.* 40. *prox.* Nempe sub dispositione Comitis S. L. peculiares Comites Largitionum seu Largitionalium Titulorum fuere, quorum mentio fit non tantum in *Imperii Notitia*, verum & apud Ammianum Marcellinum: Sane per Occidentem vt per Illyricum Comes largitionum fuit, quod eadem *Notitia* testatur, ita & per Italiam, cuius meminit eadem *Notitia*, & *d. l. vn.* & Augustinus *lib. Confess.* 6. *cap.* 10. per Gallias, de quibus prædicta *Notitia*, & *d. lex vnica, sup. de Consul. & Præsid.* tandem & per Africam, cuius vt mentio fit in eadem *Notitia*, ita & ad eandem hæc *lex* proprie pertinet, quod ex subscriptione colligitur.

De multa, quod subiicitur, superfluæ appellationis, id explicabit *lex* 50. & 65. *inf.* Ac nominatim de appellatione ab executione non admittenda, dicetur *titulo, Quorum appellat.* & quidem speciatim *l.* 25. *eius tit.* quæ eiusdem est Imperatoris, & ad eandem *Africam* pertinet.

Tandem obseruandum, de appellatione a Comite Ærarii, & Rationali nouem *hoc titulo* constitutiones occurrere, puta *legem* 14. 18. 28. *sup.* hanc *l.* 39. & *l.* 41. 45. 46. 49. 68. *seu vltim.*

A qua SENTENTIA *appellari possit.*

XL. (a) Idem (b) AAA. ad Basilium (c) Com. S. L.

Omnem, quæ de libello (d) scribta recitatur, dici volumus, atque esse *sententiam:* atque ab ea prouocationis auxilia quisquis efflagitat, ad Auditorii (e) Sacri venire iudicium; neque illic ex præiudicio (f) pœnam vereri, sed appellationis iniustæ iustæue discrimen conpetenti subire luctamine (g). Præter ea, * quidquid in cunctis cognitionibus, atque conflictibus, libelli (h) absque documento & recitatione decernitur, *Præiudicii* loco iuste ac probabiliter putatur; atque ab eo, si vel vocem (i) quisquam prouocationis obiecerit, vel libellum, disputatione non indiget, qui in (k) certa atque manifesta præiudicii (l) condicione (m) teneatur, eumque confestim ab eodem Cognitore exigi conueniet, ac teneri. Dat. prid. Kalend. Septemb. Merob. II. & Saturnino Conss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) *γρ.* Imppp. VALENTINIANVS, *Theodosius* & *Arcadius:* iam enim Gratianus obierat. Vide *Chronicon Theodos.* ID.
(c) *Basilio* huic Comiti S. L. inscribitur hoc ipso Anno *lex* 101. *infr. de Decurion.* imo & A. 371. *lex* 1. *sup. qui bonis cedere:* Ex quarum subscriptionibus *PP. Romæ:* Item, *Dat. Rom.* apparet, fuisse eum Com. S. L. per Occidentem. Et sane hic ipse *Basilius* est, de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 47. *ID.*
(d) Hac de re vide peculiarem *sup. Titulum lib.* 4. *de sententiis ex periculo recitatis*, & speciatim ad hanc ipsam rem & mentem *leg.* 1. & 4. *eius tit.* ID.
P.159. (e) Comitis S. L. *Auditorium sacrum* his peculiariter indicatur. *ID.*
(f) Id est pœnam præiudicialem & multam, de qua *l.* 50. 65. *inf.* ID.
(g) *Luctamen* vid. Gloss. *ID.*
* Altera *huius l.* sententia *de appellatione a præiudicio.* Interim *hic* ita lego: *Præter ea. ID.*
(h) *Absque libelli documento. ID.*
(i) Vide super hoc *l.* 7. *sup. h. t. vox* prouocationis, seu appellationis *h. l.* & *l.* 58. *inf.* & *l.* 9 *quorum appellat. l.* 5. *inf. de censu:* v. Symmachum *lib.* 10. *ep.* 29. 55. *ID.*
(k) *γρ. Quin certa. ID.*
(l) Id est multæ præiudicialis. *ID.*
(m) Et condemnatione, seu multa. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS

A SENTENTIA tantum DEFINITIVA appellatio vt interponi potest, non autem a præiudicio, (de quo posteriore *suo tit. infra, Quorum appellationes non recipiuntur:*) alioquin a præiudicio appellanti pœna imposita est, de qua pœna *ibidem* plenius: ita quonam charactere, qua nota, definitiua Sententia a Præiudicio internosci queat, *hac l.* a Valentiniano Iun. definitur; Nempe, ea demum *definitiua* est, quæ de libello scripta recitatur. Neque enim vltima definitio seu sententia, nisi de scripto recitata dici potest, de quo fuit Titulus peculiaris *s. Lib.* 4. adeo vt neque *sententiæ* nomen mereatur, nec ab ea appellari necesse sit. *Præiudicium* vero id iuste & probabiliter putatur, quod in cunctis cognitionibus & conflictibus absque libelli documento & recitatione decernitur. Denique solo libello seu sola scriptura sententia a præiudicio hic secernitur, atque adeo liquet, præiudicium ex scripto non recitatum. Quod tamen eidem Valentiniano Iun. displicuisse videtur: vt coniicio ad *l. 44. inf.* ex eius legis collatione cum *l. 4 sup. de sentent. ex peric. recit.* collata vtraque cum epistola Symmachi, *lib. 10. ep. 29.*

Quod hypothesin *huius l.* attinet, pertinet ea proprie ad *causas fiscales*, vt ex eius Inscriptione discimus; est enim ea data ad *Basilium Com. S L.* cui inscribitur alias *lex 1. sup. qui bonis cedere: lex 101. inf. de decurion.* cuiusque meminit Symmachi *lib. 10. ep. 47* vbi ait: *eum non pepercisse personis Iudicum;* vti discimus secundo ex *ipsa leg.* collata cum inscriptione Comitis S. L. *sacrum auditorium* fuisse, id est vice sacra iudicasse, deque appellationibus cognouisse: quod docuit quoque *lex 28. & 29. supr.* & *lex 45. 46. inf.*

In FISCALIBVS *causis ad quos appellari & intra quæ* TEMPORA *hæc appellatio terminari debeat.*

XLI. (a) Idem (b) AAA. ad Ammianum (c) Com. R.P.

RATIONALES, priuatæ rei causis, vel sacri (d) ærarii, præsidentes, examen præsente fisci Aduocatione (e) suscipiant; ac si eorum sententia forte fuerit appellatione suspensa, (f) ad eos Iudices disceptationis fata transeant, ad (g) quos priuatorum hominum causæ inferri (h) ex prouocatione consuerunt: ita vt si ab illis quoque fuerit prouocatum: Mansuetudinis Nostræ expectetur arbitrium, vel Sinceritate Tua, vel Sacrarum remunerationum (i) Comite, prout ad quem (k) negotium pertinebit, quid super his de quibus referatur gestum sit, scribtis currentibus, instruente, vt siue athuc superest (l) nostra cognitio, [Mansuetudinem Nostram facta suggestione commoneat, (m) siue adquiescentibus partibus terminum negotio datum esse constiterit, plenam rei inquisitionem notitiamque eius accipiat. Sane Tempora tantum volumus priuatis fiscalibusque causis non esse communia, vt antiquo iure fiscalia negotia intra duos menses in eadem prouincia, intra quatuor in contigua, intra sex in transmarina, (n) dicantur. (o) PP. XVII. Kal. Ian. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) *L. 4. Cod. Iust. de Aduoc. fisci,* continetur vnica, eaque prima *huius leg.* sententia, cæteris omnibus resectis. *GOTHOFR.*

(b) Puta *Valentinianus, Theodosius, Arcadius:* quos & *superiori l.* inscribendos ostendi: quare male etiam *Cod. Iustin.* inscribuntur, *Gratianus, Valentinianus & Theodosius. ID.*

(c) An hic Ammianus Marcellinus, Historiarum scriptor? minime, etsi tempora conueniunt. An vero is de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 49. vid. quæ scripsi ad *l. 5. sup. ad leg. Iul. Repet. ID.*

(d) Id est Sacrarum remunerationum, vt mox vocantur, seu sacrarum largitionum. In Cod. Iust. est: *sacris ærariis. ID.*

(e) Id est *Aduocato*, vt est in Cod. Iust. *ID.*

(f) *Appellationis* hic effectus, hæc vis, sententiam suspendere, *h. l.* & *l.* 61. 66. *inf. de appellat. l. 3. 9. inf. de repar. appell. l. 1. sup. de re iud. l. 6. sup. de Iurisdict.* Symmachus *lib.* 10. *ep.* 55. *in f. Tunc sententiam meam Defensor venerabilis domus inusitata prouocatione suspendit. ID.*]

(g) Siue *Apud duos. ID.*

(h) *Referri*, Editio in 4. *ID.*

(i) Largitionum. *ID.*

P. 260. (k) Id est, quemque. *ID.*

(l) Desideratur iterata appellatione. *ID.*

(m) Sinceritas tua vel S. L. Comes. *ID.*

(n) *Transmarina* prouincia, *hic*, & *l.* 45. *infr.* id est, Africa: de quo alibi pleno. *ID.*

(o) Dirimantur. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

De Fiscalibvs causis & Appellationibus a Rationalibvs est hæc Valentiniani Iunioris constitutio: & singularis quidem admodum: Ea scil. Valentinianus Iun. commune quiddam causis fiscalibus cum priuatorum causis inducit: quo spectat potissima huius *legis* pars, idque contra ius antiquum; Seruato iure antiquo & discrimine inter priuata & fiscalia negotia, circa aliud.

Et initio quidem, quæ pars & sententia prima est *huius l.* id præmittit, causas fiscales priuatæ rei vel sacri Ærarii, examinandas esse a *Rationalibus*, præsente fisci Aduocato. Quam vnicam sententiam, resecatis aliis, Tribonianus coniecit in *l. vlt. Cod. l. de Aduocat. fisci*: de qua *suo titulo* iam prolixius, *de Aduocato fisci lib. 10. titulo 15.*

Nunc de præcipuo *huius leg.* capite: de Appellationibus inquam in causis fiscalibus a sententia *Rationalis*: de quibus appellationibus a Rationalibus sunt octo præterea *leges hoc titulo*: *lex 14. 18. 28. 39. sup. 45. 46. 49.* & *l. vlt. h. t.* quidque ea parte fiscalibus & priuatis causis commune esse velit Valentinianus: quid proprium & distinctum: Nempe id commune esse vult vt in fiscalibus causis non minus quam in priuatis, appelletur ad eos Iudices ad quos priuatorum causæ ex appellatione transferri solent, quod & ipsum vult Valentinianus III. *l vlt. infr. hoc tit.* id est, ad Proconsules, Comites diœceseon, & Vicarios, qui scil. vice sacra cognoscebant, de quo ad *leges superiores*: & non recta ad Principes vel ad Comites sacrarum Remunerationum, Comitem inquam S. L. & R. P. quod hactenus obtinebat: vt docet *lex 18. 28. 39.* imo & *lex 40. supr.* & postea quoque *l. 45. 46. 49. infr.* Et hæc de prima Appellatione. Atenim si & ab illis appellatum fuerit, tum ad Principem iri vult, Comite S. L. vel R. P. Principem tantum de causæ merito instruente, & ad eum plenissime referente. Ergo omnem huiusmodi cognitionem de appellationibus hic adimit Valentinianus Iun. Comitibus S. L. & R. P. Et certe, nisi me fallit animus, Valentinianus Iun. non adeo prono in hos studio fuisse hoc tempore videtur: Quos & spectabilitatis titulo adhuc decorat *l. vlt supr. ad leg. Iul. Repetundar.* Ac nescio, an non Macedonius Comes S. L. cui inscribitur *lex 39. supr.* An. 381. & Ammianus Comes R. P. cui hæc *lex* inscribitur, hi illi sint, quos sequius de Republ. meritos, deque his iudicium sibi delegatum Symmachus scribit *lib. 10. epist. 49.* anno ab hinc proximo 384. Et hactenus quidem communia fiscalibus causis & priuatis.

Sequitur illis proprium, quod secundum ius antiquum his seruari vult Valentinianus Iun. Tempora scil. definiendis fiscalibus causis, alia quam priuatis, obseruanda statuit: Nempe non alio fiscales causæ & appellationes iure censendæ sunt, nisi hactenus, vt his terminandis breuiorem terminum præscribi publica deposcat vtilitas: de quibus fuit pariter *lex 21. 31. supr.* erunt *lex 45. 46. 64. infr.* Idque ipsum Prouinciarum discrimine seruato; puta *eiusdem* prouinciæ, contiguæ, transmarinæ: Quod in hoc temporum, & dilationum & appellationum negotio, solemne est: de quo consulendum *Paratitlon*; & *lex 13. in fin. supr. de iure fisci.*

SVPERFLVAM *quoque quandoque appellationem recte a Iudice admitti.*

XLII. (a) Idem (b) AAA. ad Agrestium Proconf. (c) Palæstinæ. (d)

Probamvs verecundiam Iudicantis, si superfluam quoque recipiat prouocationem, ne interim reliquum negotium audiret. Dat. prid. Kalend. April. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Puta, qui duobus superioribus *legibus* restituendi sunt. *ID.*

(c) *Consularis* antea Palæstinæ præfuit. *l. 55. infr. de decurionib. ID.*

(d) Palæstina tota sub vno Proconsule hoc tempore fuit. Sane & Zosimus *lib. 4. cap. 41.* in gestis Anni 388. Hilarium pariter a Theodosio M. toti Palæstinæ præpositum fuisse testatur. Vide & *l. 28. infr. quorum appell.* & *l. 4. supr. de fisci debit.* Verum ex vna demum Palæstina tres Palæstinæ prodiere, de quo vid. *leg. 30. supr. de erogat. milit. annonæ*: & *l. vlt. infr. de Iudæis*: dixi ad *l. 3. supr. de Protostasia. ID.*

COMMENTARIVS.

Svperflvam appellationem recipientis seu admittentis Iudicis verecundiam probat hac Constitutione Theodosius M.

Superflua appellatio Cuiacio est, non necessaria, superuacua, superstitiosa; puta a sententiis, quæ cum ipso iure nullæ essent, appellare ab his nil necesse erat. Verum huic interpretationi quamplurima refragantur. Primum quod ita dubitationi nullus esset locus, imo nullus *huiusce legis* vsus; admittat enim Iudex appellationem huiusmodi

non

p. 161. non necessariam, an non admittat, susquedeque est. Secundo, refragantur illa, *probamus verecundiam iudicantis:* Ecquæ enim verecundia est Iudicis non necessariam appellationem admittentis? Contra ea sane magna est Iudicis verecundia, si appellationem verecunde magis, quam iure, consulto suscipiat: id est frustra non iure factam. Tertio refragantur illa. *Ne interim reliquum negotium audiret;* quibus sane verbis apertissime indicatur appellatio moratoria, frustratoria, importuna, aduersus leges, ne videlicet reliquum negotium audiretur: & sic ab articulo, a præiudicio, seu interlocutione, cui alioquin multa præiudicialis posita est.

Et sane hoc ipsum secundo comprobatur ex gemino Symmachi loco *lib. 10. ep. 29.* Et quidem hoc ipso Anno 384. vbi eadem vox VERECVNDE occurrit. *Profiteor,* inquit, *vltro, quod scio Clementiam vestram posse rescribere:* VERECVNDE *potius, quam iure suscepi prouocationem, non extante sententia, ne existimarer offensus liberæ quidem, sed* IMMATVRÆ *vocis obiectu, D. Imperator:* & mox: *Priscianus & Polemonianus, ad denunciationem* DILATO NEGOTIO *prouocarunt. Et cum ab his ratio quæreretur, alios vocis suæ incentores fuisse testati sunt, vt gesta literis connexa monstrabunt. Nec Officium partibus defuit, ad mulctam præiudicii suggerendam. Sed* IVDICEM *vestri seculi* DECVIT *vim Constitutionis sacro oraculo reseruare, cum allegauerint petitores, quod se ad* INCAVTAM *prouocationem alienus hortatus impulerit.* Ignaua equidem plerumque Iudicis est conniuentia, qui importunam appellationem admittit *l. 26. infr. quorum appell.* Attamen sæpe casus emergunt, quibus eam Iudex recte & *verecunde* admittit: puta CONSVLTO ex aliqua iustissima causa, vt in specie Symmachiana, & proculdubio in specie huiusce *leg.*

Addatur & Tertio loco altera Symmachi epistola *lib. 10. ep. 41. Quid possint iusti Principes culpare præsentio. In causis etenim, quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet. Sed* CONSVLTO *nunc obiectum prouocationis admisi, vt in examen Clementiæ vestræ & inuasionis indignitas, & modus iudicii perueniret, D. Imperator.*

Addatur & Quarto loco eiusdem Symmachi *Ep. 46. lib. 10. In causis appellationum, malo ius potestatis infringere, quam interpretationum dubia sustinere: præsertim conscius haud iniquæ indicationis* &c. *Tuli igitur Constantium Suarium* TEMERE *prouocantem, cum ex Rescripto Numinis vestri statum, quem Theodosio absenti ademerat, reformassem* &c.

Addatur & Quinto loco quarta eiusdem Symmachi *lib. 10. ep. 55. in fin. Tunc sententiam meam Defensor venerabilis domus* INVSITATA *prouocatione. suspendit. Sed cum huius rei nullum exemplum Cognitionalis extare suggereret, nihilominus subiectam* (obiectam) *vocem libenter admisi, & Relatione summatim cuncta complexus, gestorum quoque documenta subtexui.*

Imo addatur Sexto *lex 44. infr. hoc tit.* hoc ipso Anno data, ad ipsummet Symmachum Præfect. V. cuius eadem sententia est: quinimo & ratio ibi additur, quam huc arcessi oportet. Quæ cum ita sint, apparet, *h. l. superfluæ appellationis* nomine intelligendam importunam, præmaturam, iniustam aduersus leges. Et sane tandem eodem plane sensu *l. 39 supr.* dicitur: *Eos pœna comitetur, quos Executionem veteris iudicati* SVPERFLVÆ *appellationis obiectu suspendisse claruerit.* Denique *superflua* appellatio hic *est frustranea,* imo in sp. *huius l. frustratoria* quoque: *Inusitata* Symmacho *d. lib. 10. ep. 55. in fine:* immatura, *lib. 10. ep. 29.* incauta *ibid.* temere facta, *lib. 10. ep. 46.*

MVLTÆ *iniuste prouocantibus quæ imponendæ.*
XLIII. (a) Idem AAA. Merobaudi (b) Duci Ægypti.

PROVOCANTIBVS multas, nisi ex nostris decretis, non patimur imponi. Dat. XIII. Kalend. Nou. Constantinop. Richomere & Clearcho COSS. [384.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Merobaudes* hic FRANCVS erat, de quo *Francica* nostra; de aliis Merobaudis v. *Prosopogr. ID.*

COMMENTARIVS.

MVLTAS iniustæ appellationis, eas tantum quas Constitutiones præscribunt, imponi vult *hac l.* Theodosius M. Non vero ex litigatorum sponsionibus vel etiam ex Iudicum motu. Nempe olim qui prouocabat, sponsionem faciebat *Ni iuste prouocasset:* seu cautiones interponebantur, ita quidem vt vel in præsenti multa deponeretur, vel cautionibus promitteretur: de quo peculiaris est *titulus,* & quidem octo sententiis constans, apud Paulum *lib. V. sent. titulus,* inquam, *33. de cautionibus & pœnis appellationum:* v. & *l. 6. §. vlt. Cod. Iust. de appellat.* Verum hac sponsione sublata, multa decretis Principum, quam *Præiudicialem* dixere, constituta fuit; cuius multa mentio *hoc tit.* puta *l. 40. supr. l. 50. & 65. infr. & tit. quorum appellat. non recip. leg. 15. 16. 30.* Et vero erat ea multa 50. librarum argenti. Eiusdem meminit & Symmachus *lib. 10. ep. 29. & 51.* Quare vltra eam multam, decretis Principum constitutam, iniuste prouocantem multari vetat hac constitutione Theodosius M. Pœnis videlicet, quod hinc quoque colligimus, legum contenti esse debemus, quod tralatitium alioquin est in iure.

More vero suo somniat Ræuardus *5. variar. 10.* cum id quod de *decretis* hac *l.* dicitur, non de decre-

tis Principum, sed de decretis Iudicum maiorum, de appellationibus videl. cognoscentium accipit. Aperte enim Theodosius ait, *ex nostris decretis*, pro quo *d. l. 65 infr.* dicitur *quæ priscis sanctionib. continetur:* P. 262. Et *decreta* hoc æuo passim de Imperatoriis: vid. vel Symmachum. Rursum illis, quas modo laudaui, legibus contestatissimum est, multam præiudicialem constitutionibus Principum definitam fuisse. Tandem non Iudices ad quos appellatum hanc multam imposuere, quod credidit Ræuardus, verum ipse Iudex a quo: quod docebunt, *lex proxima, lex 10. supr, lex 50. & 60. infr. hoc tit. & l. 15. 16. & 30. infr. quorum appellat.* Sed & Symmachus, *locis prædictis.*

Est vero, quod notandum, hæc *lex* de Appellatione a Iudice militari, puta a *Duce*, vt ex Inscriptione discimus.

A PRÆIVDICIO quoque appellationes admittendæ.

XLIV. (a) Idem AAA. ad Symmachum (b) P. V. Post alia.

OBIECTA (c) appellatione, etiamsi a præiudicio interposita dicatur, vel ad Nos, (d) vel ad Cognitorem sacri auditorii solemniter causa mittatur: Cum, si ea prouocatio aduersum (e) leges fuerit emissa, facile post iudicium Sacri Examinis, ab huiusmodi litigatoribus multa possit exculpi. Dat. III. Kal. Decembr. Med. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* Iungenda autem *huic* omnino videtur *lex 4. supr. de sentent. ex peric. recit.* de quo mox plura. *GOTHOFR.*

(b) *Symmachus Præfectus Vrbi*, hic ille est, cuius extant hodie Epistolarum *libri decem* & ad cuius Præfecturam pertinent pleræque *Epistolæ lib. 10.* Imo componenda hæc *lex* omnino videtur cum eius *Epistola 29. lib. 10.* de quo mox. *ID.*

(c) *Subiectam*, ita vocem prouocationis vocat Symmachus *lib. 10. ep. 55. in fin. ID.*

(d) Si a Cognitore sacri auditorii fuerit iudicatum. *ID.*

(e) Id est superflua: de quo ad *leg. 39. & 42. supr. ID.*

COMMENTARIVS.

A PRÆIVDICIO quoque appellatio hoc Valentiniani Iun. ad Symmachum P. V. rescripto, non modo vt *lege 42. supr.* admittitur, verum iam admitti ex necessitate Iuris iubetur. Neque dubito hoc Valent. Iunioris rescriptum, emissum ad ipsiusmet Symmachi *Epistolam 29. lib. 10.* Cuius partem etsi ad *l. 42. sup.* cuius quoad cœtera idem sensus est, laudauerim, hic tota tamen est exscribenda, emendata prius eius inscriptione: Nam *Valentiniano* ea inscribi debet, quo alioquin mendæ genere laborant complures eius Epistolæ: *Profiteor vltro, quod scio Clementiam vestram posse rescribere: Verecunde potius quam iure suscepi prouocationem* (ad me factam) NON EXTANTE SENTENTIA: *Ne existimarer offensus liberæ quidem, sed immaturæ vocis obiectu, D. Imperator: Nam cum inter proximos Emphasii C. V. itemque hæredes scriptos, qui olim* BENEFICIO PRÆTORIS *corporibus defruuntur, super testamenti iure actio verteretur, & sententiam de possessione impatienter exigerent, quibus ab intestato bonorum possessio minime competebat, quod hæredibus scriptis secundum tabulas docebatur indulta, Priscianus & Polemianus ad* DENVNCIATIONEM, *dilato negotio prouocarunt. Et cum ab his ratio quæreretur, alios vocis suæ incentores fuisse testati sunt, vt Gesta litteris connexa monstrabunt. Nec Officium partibus defuit ad* MVLCTAM PRÆIVDICII *suggerendam. Sed Iudicem vestri sæculi decuit, vim Constitutionis sacro Oraculo reseruare, quum allegauerint petitores, quod se ad* INCAVTAM *prouocationem alienus hortatus impulerit.* Igitur timide scribenti Symmacho, id quod *hac l.* continetur, rescribit Valentinianus. Ratione etiam subdita, quod multa nihilo secius post iudicium appellationis exigi possit ab eo, qui a præiudicio immature & superflue contra ius appellauit.

Et hæc de appellatione a præiudicio admittenda: Nam viceuersa statuit Valentinianus Iun. vt si sententia ex libello data non fuerit, ab ea appellare nil necesse sit: quod altero capite quod *huic legi* coniungendum est, puta *lege 4. supr. de sentent. ex peric. recit.* ad eundem Symmachum rescripsit.

Proinde in vniuersum his duabus *legibus* hæc Valentiniani Iun. mens est: Quascunque tandem sententias, etiam interlocutorias & præiudiciales appellationis remedio suspendi posse, si modo scriptæ sint; nam alioquin, si de libello recitatæ non fuerint, nil necesse esse appellare.

Qua parte duo aduersus ius quod hactenus obtinuit & ipsemet probauerat, constituuntur: non modo scil. vt a præiudicio appellari possit, quod hactenus ius non fuit; verum etiam, si bene iudico, vt præiudicialis sententia ex libello daretur, quod antea ius non erat, vt docuit quidem *lex 40. sup. hoc t.* Et sane, alterum alterius consequens est (quod & *d. lex 40.* ostendit) vt a quo appellari potest, id libelli documento & recitatione decernatur.

De

P.163.

De FISCALIBVS caussis & appellationibus in his: ad quem faciendæ sint & intra quæ tempora peragendæ.

XLV. (a) Idem AAA. (b) & Arcadius A. ad Pelagium (c) Com. R. P. Post alia.

CVM post sententiam Discussoris (d), vel Rationalis fuerit prouocatum, ad Sinceritatem Tuam negotium transferatur, vt si mediocritas negotii, aut longinquitas Regionis ad iudicium tuum litigatores venire non patitur (e), Iudici (f) prouinciæ, quem ipse probaueris, negotium deleges. Appellationes * vero Transmarinæ (g) in iudicio tuo intra anni agantur spatium: de contiguis & non longe positis prouinciis appellationes intra constituta iure tempora peragantur. Dat. XV. Kalend. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) *Lex* 20. *Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem *huic* est *lex* 29. *infr. quorum appell.* seu *lex* 7. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Inducendum tertium *A.* ac proinde tribuenda hæc lex *Valentiniano, Theodosio & Arcadio:* pariter vt *lex* 40. 41. 42. 43. 44. *supr.* vid. *Chronolog. ID.*

(c) *Pelagius* Comes R. P. sub Valentiniano Iun. *h. l.* & *d. l.* 29. *ID.*

(d) De *Discussore* agitur *d. l.* 29. Fuit & *lex* 36. *supr. h. t.* & peculiaris *Titulus de discussorib. hoc eod. lib. tit.* 26. *ID.*

(e) *Patiatur* Cod. Iust. *ID.*

(f) *Iudicio Rectoris prouinciæ*, ita *Cod. Iust. ID.*

* Sequentia recidit Tribonianus. *ID.*

(g) *Transmarinæ* prouinciæ hic & *l.* 41. *in fin. supr.* sunt Africæ, de quibus alibi plene. *ID.*

COMMENTARIVS.

A DISCVSSORIS (de quo *l. 36. supr.* quoque: & suo tit. supra) vel RATIONALIS (rei priuatæ scil.) sententia definitiua scil. (neque enim ante eam appellare licet, *l. 29. infr. quor. appell.* quæ velut eiusdem Constitutionis pars, *huic* iungenda est) ad Comitem R. P. appellari iubet hac Constitutione Valentinianus Iun. De quibus alioquin Appellationibus a Rationalibus, quam varie se se habuerint, sunt *hoc titulo* octo præterea *leges*, puta *lex 14. 18. 28. 39. 41. sup. hæc lex & l. 46. 49. & vlt.* Itemque a Discussoribus *lex 36. supr. & l. 21. infr. quorum appellat.*

Cæterum, appellatione ad *Com. R. P.* facta, duo ei *hac lege* iniunguntur. Primum, vt negotium seu appellationis cognitionem Iudici prouinciæ duobus casibus deleget, si videl. mediocris sit causa, vel litigatores in longinqua regione versentur. Quod singulare admodum est: puta vt cognitio de appellatione delegari possit, cum alias quæ specialiter *lege* aut *Constitutione* tribuuntur (cuiusmodi est sacrum iudicium seu de appellationibus cognitio) delegari non possint. Verum hanc exceptionem extorsit publicæ vtilitatis ratio; vbi tamen & constitutione adhuc opus fuit. Nempe & in mediocribus causis, facilius aliquid de iure solemni remittendum & subditis hactenus consulendum est, ne longinquis peregrinationibus atterantur.

Secundo & tempora appellationum peragendarum pro diuersitate prouinciarum *hac lege* definiuntur, pariter vt *l. 41. sup. & l. 46. & 64. infr.* ita quidem vt transmarinæ appellationes, ex Africa videl. non vltra annum protrahantur. Et hanc *huius legis* partem recidit Tribonianus; eo quod alia iam tempora appellationibus peragendis statuta a Iustiniano: de quo vid. *tit. Cod. Iust. de temporib. appellat.*

De FISCALIBVS caussis & appellationibus, intra quæ TEMPORA eæ nosci debeant.

XLVI. (a) Idem AAA. ad Florentium (b) Com. S. L. Post alia.

CVM super fiscali debito emerserit prouocatio, in eadem prouincia vicensimo die negotii merita noscenda sunt: ita vt secundum generalis arbitrium sanctionis † XL. dierum ex contigua prouincia spatia sufficiant. Dat. VII. Kalend. Decembr. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex* 30. *infr. quor. appellat.* GOTHOFR.

(b) *Florentius* Comes S. L. sub Valentiniano Iun. vocatur *Florentinus d. l.* 30. & *l.* 4. *Cod. Iust. de agricol. & mancip. dom.* vbi tamen in vulgat. Edit. *Florus* legitur. *ID.*

† De qua *leg.* hoc accipiendum sit, mox viderimus. *ID.*

P.264.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS appellationibus modum constitutione sua ponit Valentinianus Iun. *hac l.* & *l.* 30. *infr. quorum appell. non recip.* quæ *huic* coassanda est: Quænam, inquam, fiscales appellationes admittendæ non sint: Nempe euidentissimorum debitorum, *d. l.* 30. Item, intra quæ tempora finiendæ sint: nempe in eadem prouincia intra dies 20. in contigua intra 40. Firmata hac in re anteriore super hoc sanctione generali. Quibus verbis indicare mihi videtur summet ipsius, ante trimestre constitutionem latam: puta *legem* 13. *supr. de iure fisci.* vbi ad hanc rem plura. Etsi & aliæ quoque concordent Constantii Imp. puta *lex* 21. & 28. *supr.* Alioquin de appellationibus in fiscalibus caussis, & a Rationali, octo præterea *leges* hoc *titulo* occurrere obseruandum est: puta *leg.* 14. 18. 28. 39. 41. 45. *supr. hanc leg.* & *l.* 49. & *l. vlt. infr.*

RELATIONE *ad Principem facta, quando litigatoribus ad Comitatum proficisci liceat.*

XLVII. (a) Imppp. (b) Valentinianus, THEODOS. & Arcadius AAA. Cynegio PF. P.

CVM antea sit constitutum, † vt Consultationem Iudicis, ad Comitatum sacrum missam, litigatorum nemo sequeretur, hoc integra deliberatione sancimus, vt si ad Consultationem anno decurso non fuerit aliqua ratione responsum, litigatores, quorum interest, collectis omnibus Gestis, & ipsius Relationis exemplis, veniendi ad Comitatum Nostræ Serenitatis habeant liberam facultatem. Dat. VII. Kal. Feb. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* Fit eius mentio *leg.* 54. *infr.* Concordant huic legi, *lex* 34. *supr. lex* 54. & 66. *infr.* GOTHOFR.

(b) *al. Idem AAA. ID.*

† Puta *lege* 34 *supr. ID.*

COMMENTARIVS.

RELATIONE seu Consultatione ad Principem a Iudice missa, litigatores, ad Comitatum Principis venire a Valentiniano Seniore prohibiti fuerant indistincte, *l.* 34. *supr.* quam hæc indicat, vbi & rationem eius rei, veram ni fallor reddidimus: Verum *integra* seu noua, iusta deliberatione, perpensa, & matura, *modus* quidam huic rei a Theodosio M. nunc adhibetur, quem & ipsum probauit postea Honorius filius ipsius *l.* 54. *infr.* Sed & nepos Theodosius Iunior *l.* 66. *infr.* puta, vt si responsum Principis intra annum non fuerit elicitum, litigatores, tum demum ad Comitatum venire possint, vna cum Gestis omnibus & exemplo Relationis. Nempe vt suo marte huiusmodi caussas ad Principem delatas Principes ipsi decurrere voluerunt, non autem commonitione litigatorum (vt loquitur *d. l.* 54.) non per emendicata suffragia Potentiorum & Palatinorum; ita viceuersa in litigatorum necem id cedere noluerunt, ne alioquin moras nectentibus scriniariis, alterutro litigatorum agente, vel etiam Iudice ipso qui retulit, litis decisio protrahatur, spesque adeo litigatorum eluderetur: & vt in non absimili re loquitur *lex* 55. *infr. ne litigator sub consultationis ambiguo iugi expectatione pendeat.* Et sic hac ratione & Integritati & Celeritati iudicii Principalis consultum fuit.

REVOCARE *appellationem non licere.*

XLVIII. (a) Idem AAA. ad Eusignium PF. P. (b)

REVOCARE appellationem suam vnicuique minime permittatur, sed Sacro (c) Auditorio totius negotii examinatio reseruetur. Quod si hac lege neglecta gratiam fuerit (d) appellationis, & ipse quinquaginta libras argenti, & eius Officium parem summam con-

condemnationis (e) inferre cogetur. Dat. XIV. Kal. Iun. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

P.265.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* indicat *lex* 56. *infr.* ex qua deformata est *lex* 28. *C. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Eusignius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr.* & ibi Symmachum. *ID.*

(c) *Sacrum Auditorium*, id est, Iudex appellationis. v. *Gloss. Theod.* *ID.*

(d) *Siuerit*, id est, gratiam fecerit. *ID.*

(e) *Condemnationis*, id est, Multæ: de quo supr. plenius ad *l.* 38. *ID.*

COMMENTARIVS.

RENVNTIARE appellationi, seu reuocare appellationem suam, indistincte nulli licet, ex hac Valentiniani Iun. constitutione. Verum temperamentum ei postea quoddam adhibitum *l.56. infr.* vbi dicam plenius. Imo indistincte appellationem reuocandi potestatem postea fecit Iustin. *l.28 C.I. de appell.* quæ ex *d. l.56.* alioquin a Triboniano deformata est. Sane illud, quod *hac leg.* cauetur vitilitigatoribus compescendis constitutum fuisse videtur, vt ita a temerariis appellationibus reuocarentur. Deliberandum scil. diu & serio, vbi sera pœnitentia est. Sane & Paponius *lib. 19. Arr. t. 1. n. 18.* testatur, in prouinciis consuetudinariis, appellantes multa temerariæ appellationis teneri, quamuis intra octiduum (quod alioquin in prouincia iuris scripti licet) appellationi renunciauerint, idque ad cohibendam appellantium contumaciam. Sed & Guido Papa *q. 436. n.36.* notat, in Delphinatu renunciantem appellationi suæ condemnandum in expensas venire: vid. & Innocent. *c. ex parte*, *de rescriptis.* Igitur in eo, *hanc leg.* seruat Patria consuetudinaria: *Legem* vero *56.* patria iuris scripti. Et habet ita vtraque ex *hoc Codice Theodosiano* præiudicium, quo sese tueatur.

A RATIONALI *Vrbis Romæ, ad quem appelletur.*

XLIX. (a) Idem AAA. Albino P.V. (b) Romæ.

IN negotiis, quæ in Vrbe venerabili, nostri patrimonii nomine, ventilantur, id iuris tulimus, vt si ducentarum librarum argenti negotium quod agitur, summam æstimationemque transcendit, a Rationalis (c) sententia prouocantes, Comitiuæ priuatarum (d) sequantur examen. Si vero intra præstitutum modum, litigii summa se cohibet, Sublimi Eminentiæ Tuæ Sacrum nostri numinis iudicium delegamus. Dat. VIII. Kal. Aug. Rom. Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex vlt. C. I. de seruis fugitiuis*, si modo subscriptio vitio caret. Nam si argumenti ratio spectatur ea potius iungenda videatur *legi vnic. infr. de mancipibus.* & *leg.* 5. 6. *infr. de Suariis.* GOTHOFR.

(b) *Albinus* P. V. Romæ sub Theodosio & Valentiniano Iun. A.D. 389. 390. vid. *Prosopogr.* *ID.*

(c) Vrbis Romæ, & regionum suburbicariarum. *ID.*

(d) Id est, rei priuatæ. *Priuatarum* absolute, pro rerum priuatarum. *ID.*

COMMENTARIVS.

A RATIONALIS Vrbis Romæ (de quo fuit quoque *lex 14.* & *18. sup.*) sententia de re priuata Principis, ad quem appellari debeat, *hac Constitutione Theodosio-Valentinianea* definitur: a Rationalis inquam Vrbis Romæ sententia: Nam de aliis Rationalibus, appellationibusque ab iis, fuere *lex 28.39.45.46. sup.* erunt, & *lex 49.* & *l. vlt. infr. h. tit.* Et sic Nouem in vniuersum de appellatione a Rationalibus *hoc Cod.* leges occurrunt. Igitur a Rationali Vrbis Romæ appellatio partim ad Præfectum Vrbis hic constituitur: ad illum videlicet, si 200. libras argenti negotium excedat: vt ita maioris meriti negotium suo & naturali Iudici seruetur: Est enim Comes R.P. naturalis superior Iudex Rationalis: vtpote sub cuius dispositione Rationales essent; vid. vel *Notitiam Imp.* Ad hunc vero, Præfectum inquam Vrbis: si eam summam non excedat. Quod inter cæteras Præfecti Vrb. *prærogatiuas*, quibus Vrbici Magistratus dignitas aucta, censeri quoque oportet. Quinimo Symmachus *lib.10. ep.55.* ante hanc constitutionem, recentem Valentiniani Iun. puto sanctionem allegat, qua appellationes a Rationali vrbis Romæ, Præfecto Vrbis commissæ fuerant. *Vnus*, inquit, *& solus post humanam memoriam Rationalis* (Bassianus) *emersit*, *qui exemplum nouæ iudicationis induceret. Hinc* (a iudicatione Rationalis) *orta est prouocatio. Quæ* (prouocatio) *vbi Auditorium sacrum* (Præfecti vrbis) *(decreto etiam vestræ legis) intrauit, rursus eludendi iudicii causa propositum est inane commentum: vt ab Illustri Viro priuatæ rei Comite* DELEGATA *cognitio diceretur Rationalis examini, atque ideo rursus ad eiusdem iudicium debere transferri; Cum omnis quæstio ex precibus Martiani dudum Protectoris, & vestræ Clementiæ largitate descendens, Sacro potius Auditorio ex prouocatione competeret: accedente etiam*

proxima Sanctione, quæ indiscretas huiusmodi appellationes, sedi, quæ vicem Principum tuetur (id est, Præfecturæ vrbanæ) *prisco iure commisit. Examinatis igitur omnibus, pronunciaui bona obnoxia non esse. Rescripto* &c. Quanquam in specie Symmachi non de tributis & rebus fisci principaliter agitur, verum de iudicio causaque ciuili, de hæreditate, inquit, vtrum ea ad scriptum hæredem aliquem pertineat. Illud non prætereundum, illam Symmachi *epistolam* male referri a CL. Iureto ad appellationes a Præfecto Vrbis. De aliis Præfecti Vrbis prærogatiuis in negotio appellationis, dixi ad *leg. 18. supr.*

P.266.

Hic interim exemplum habemus Appellationis ad Iudicem, ad diuersos Magistratus pro diuersitate summarum. Item exemplum habemus appellationis ad Iudicem non adeo suum, propter summæ mediocritatem: & quidem ex singulari Principis delegatione.

Hæc vero inter alias Theodosii Magni *lex* est: quibus Romæ positus, post *Maximum* deuictum, Vrbis Romæ dignitati, negotiis, causisque consultum iuit: & quidem constitutionibus ad hunc Albinum Præfectum Vrbis datis, quas repetere licet ex *Chronic.*

ANTE SENTENTIAM *appellantis pœna.*

L. (a) Idem (b) AAA. Victorio (c) Proconf. Asiæ.

EVM, qui Procuratorem suum cum appellatione, ante sententiam aduersum se latam, ad iudicium dirigit, Iudiciaria auctoritate iubemus præiudicialis multæ excipere ac sustinere iacturam. Emissa (d) prid. Non. April. Constp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) γρ. Imppp. THEODOSIVS, *Arcadius* & *Honorius. ID.*

(c) *Victorius* Proconsul Asiæ sub Theodosio M. cui *duæ* præterea *Leges* inscribuntur, *lex* 4. *supr. de Cognitorib. & procurator.* & *lex* 5. *supr. de reuoc. donat.* quas putet quis cum *hac l.* coniungendas. *ID.*

(d) *Emissa.* Similis subscriptio *l.* 30. *supr. de Numerar. l.* 9. *supr. de Agentibus, l.* 11. *de diu. off. l.* 112. *infr. de decur. Nouella Theodos.* 23. De qua in *Prolegomenis. ID.*

COMMENTARIVS.

PRÆMATVRE & ANTE SENTENTIAM aduersum se latam, seu a futuro grauamine, vt nemo appellare potest, quinimo ita appellanti multa proposita est (quod & in Francia obtinet, vt docet Appendix *1. ad 19. Arrest. Papon. t. 1.*) ita quoque eandem multam sustinere cogitur, qui Procuratorem cum appellatione ante sententiam aduersum se latam ad iudicium mittit: Neque enim quicquam interest, ipse ante sententiam appellet, an vero procuratorem ad id faciendum mittat: puta vt a *præiudicio* seu *interlocutoria* appellet, atque ideo multa multatur: Quæ *multa præiudicialis*, hac *lege* & iterum *l. 65. infr.* dicitur: quomodo etiam eam vocat Symmachus, *ep. 51. lib 10. cum causa violentiæ diceretur, Prouocatio a reis inconsulta processit,* &c. *Tunc Auditorii sacri Iudex,* inquit, *Rectoris affatu super appellatione est consultus, & præiudicialem multam statuit prouocationibus inferendam.* Atque eodem sensu ibidem, *appellationem præiudicialem,* dicit: *Cum multam,* ait, *didicisset exactam, quam decreto sacri Auditorii appellatio præiudicialis agnouerat.* Idem eam vocat *multam præiudicii,* epist. 29. *Nec Officium,* inquit, *partibus defuit ad multam præiudicii suggerendam.* De huius autem multæ modo, vide *l. 15. 16. & 30. infr. quorum appell. non recip.*

Et Iure Pontificio tamen a grauamine quod veremur necdum sustinemus, appellare licet: *c. 9. extr. de restitut. c. 26. de dolo & contum. cap 10. 12. extra. de appell. c. 8. de appell. in 6. prima collectione.*

RESPVENTIS *appellationem Iudicis & Officii pœna.*

LI. (a) Idem AAA. Apodemio PF. P. (b) II. Illyrici & Ita. (c)

QVIBVS causis non est prouocatio respuenda, iubemus respuentem Iudicem (d) triginta librarum auri, obsecundantem Officii gratiam, quinquaginta esse feriendam. Dat. V. Id. Iun. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) Anno superiore 392. dicitur *lege* 21. *infr. de Nauicul.* PP. *Illyrici & Africæ*: *l.* 12. 13. *infr. de legatis.* PP. per Illyricum. *ID.*

(c) De

(c) De hoc dixi plene *ad l. 2. supr. de constitut. princip. ID.*
(d) *Multa* scil. *ID.*

P.267. COMMENTARIVS.

RESPVENTI Appellantem Iudici eiusque Officio multa grauissima hac Theodosii M. constitutione imponitur, de qua ipsa sunt praeterea sex *hoc tit.* constitutiones: Constantii *lex 22. 25. sup.* Valentiniani *lex 33.* Honorii *lex 58. 59. 60. infr.*

QVA DE RE *in iudicio appellationis agi possit.*

LII. (a) Idem AAA. Haue Rufine (b) K. NB.

NIHIL, sub Sacri iudicii (c) examine, de ea parte negotii debet definiri, de qua nihil in exordio (d) aput Praesidem, aut institutum fuerit, ac (e) probatum. Dat. IV. Kal. Octobr. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest & haec *lex* a *Cod. I.* Iungendae *huic l.* sunt *lex* 5. *supr. de cognitor. & procurat. lex vn. supr. de Carbon. edict. l.* 5. *supr. de liberali causa. GOTHOFR.*

(b) *Rufinus* hic fuit PP. vt docet *d. l. vn.* & *d. l.* 5. *seu vlt. de liberal. caus. ID.*

(c) *Sacrum iudicium* eius qui de appellatione cognoscit. *ID.*

(d) Id est, in prima instantia *ID.*

(e) *Aut. ID.*

COMMENTARIVS.

DE EA parte negotii cognoscere, sententiamue dicere debet Iudex, qui de appellatione cognoscit, de qua *in exordio* (id est, in prima instantia) apud Praesidem aut institutum fuit, aut probatum fuit; non autem de ea, de qua nihil in exordio institutum aut probatum fuit. Denique super eodem capitulo, non super *nouo capitulo*, vt loquitur *lex 4. C. I. de tempor. & repar. appellat.* vbi alioquin bono Accursio aqua haesit, inquirenti, quidnam ibi esset *nouum capitulum.* Atque id est, quod etiam vulgo dicitur *Iudicem appellationis excedere Iurisdictionem suam, si cognoscat super non deductis in prima instantia:* de quo v. Surdum *decis. 147. n. 1. 2. cons. 54. 266. n. 13. 14.* Menoch: *de retin. & recup. possess. 5. n. 94.* Neque adeo absimile etiam est, quod cauetur *l. 11. sup. h. tit.* litigatorem *in refutatoriis congerere non oportere, quod adserere in intentione neglexit.*

Alioquin, quod huic iam contrarium non est, si quid in agendo negotio *minus* se allegasse litigator crediderit, quod in iudicio acto (id est primae instantiae) fuerit *omissum*, apud eum qui de appellatione cognoscit, persequi potest, neque *necessaria* forte *res transmissa* excludenda videtur: vt definitur *l. 6. §. 1. Cod. Iust. de appellationib.* Et, vt pariter definitur *l. 4. Cod. eod. de temporib. appellationum: licentia patet in exercendis consultationibus* (seu appellationibus) *tam appellatori quam aduersae parti,* NOVIS *etiam* ADSERTIONIBVS *vtendi, vel exceptionibus quae non ad nouum Capitulum pertineant, sed ex illis oriuntur, & illis coniunctae sunt, quae apud anteriorem Iudicem noscuntur propositae. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum,* PROBATIONES *tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros Cognitores sine procrastinatione, praeberi poterunt, id quoque eos admittere oportet.* Et rationes adduntur illis duabus legibus: *Quo* inquit, *d. l. 4. exercitatis iam negotiis* (id est, agitatis) *pleniore subueniatur veritatis lumine.* Imo vero in *d. l. 6. §. 1. Votum,* inquit, *gerentibus nobis, aliud nihil in iudiciis, quam Iustitiam locum habere debere:* Hoc sensu, Principis desiderium hoc esse, vt in Iudiciis omnia ea admittantur, per quae Iustitia locum habere, vel veritatis lumen haberi potest. Non sunt igitur *leges* hae huic contrariae: quam tamen Tribonianus ideo omisit, quod ἀσυνδέτως haec, *ac probatum*, accipi posse putaret.

De caetero obseruandum, hanc *legem* ἀπόσπασμα esse prolixioris constitutionis Theodosianae de *processu* iudiciario, tum secundae, tum primae instantiae, deque personis iudicium constituentibus, procuratoribus, actoribus, vt docet *d. lex 5. supr. de cognitor. d. l. vn. de Carbon. Ed. d. l. vlt. de liberali caus.* quae *huic* iungendae omnes.

A NOMINATIONE *non solemni, appellari nil necesse esse.*

LIII. (a) Imppp. Theod. (b) Arcad. & HONOR. AAA. Ennoio (c) Proc. Afric. Post alia.

LIBELLIS (d), vel Edictis, factae, citra (e) consilium (f) publicum, non valeant (g) Nominationes: de quibus nec appellari (h) necesse est, si sollemnitas (i) deest. Dat. XVII. Kalend. Iun. Med. Olyb. & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

p. 168.

NOTAE.

(a) *L. 27. Cod. Iust. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* sunt quinque *leges*, puta *lex* 141. 142. 143. 144. 145. *infr. de decurionibus. GOTHOFR.*

(b) *Theodosii* nomen inducendum: vid. *Consul. Theod.* Et recte etiam abest a Cod. Iust. *ID.*

(c) *Ennodio*, vt *Cod. Iust. ID.*

(d) Inuersa *huius l.* verba *Cod. Iust. ID.*

(e) Ita recte Tiliana & illa in Quarto, *Citra*: vt etiam habetur *Cod. Iust.* Male in aliis *circa*. Et frequens alioquin harum vocum commutatio, v. g. in *l. 23. in pr. D. de appellat. ID.*

(f) *Concilium* Cod. Iust. vtrumque recte sustineri potest: vid. *l. 84. infr. de decur. ID.*

(g) *Valent*, Cod. Iust. definitiua Elocutione, non imperatiua. *ID.*

(h) *Appellare*, Cod. Iust. *ID.*

(i) Superius scil. dicta, id est, si non solemni consilio factæ fuerint. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Nominationibvs ad Curiam vel Curialia munera est hæc Quarta iam *hoc titulo* constitutio, & quidem hæc Honorii: reliquæ enim tres sunt Constantini M. *l. 10. 12. supr.* & Constantii *l. 19. supr.* Et hæc quidem pars est constitutionis Honorianæ prolixioris de muneribus Curialibus, vnde supersunt quinque præterea membra, seu *Leges*, puta *lex 141. 142. 143. 144. 145. infr. de decurionibus:* quæ proinde *huic* coassandæ seu coniungendæ veniunt: quæque omnes in eodem argumento versantur: ac nominatim *lex 142.* quæ Nominationum formam ex parte continet: pariter vt hæc eodem spectat. Et scil. hæc de forma Nominationum ad Curialia munera: nempe definit Honorius eas fieri solemniter *in Consilio publico*, vel *concilio* (quomodo habet *Cod. Iust.*) Nempe tractatu publico, cœtuque Ordinis seu Curiæ ciuitatis, quod & ipsum habetur *d. l. 142. de decurionibus:* vbi de eo plene: At non etiam *Libellis vel Edictis.* Libellis vel Edictis factæ nominationes sunt, quæ fiunt, Edictis Rectorum prouinciarum, siue libelli hic idem sint quod Edicta, siue Edicta hic intelligantur ad libellos. Suam videl. de rebus suis cuique Ordini sententiarum hac parte libertatem constare oportet, non vero auctoritate Iudicum interturbari: præsertim cum Curialium intersit, idoneos ad munera curialia nominari, quorum vtique ipsi notitiam maiorem habent. Denique neque vim Iudicum, neque Rescripti subreptionem hac parte valere vel spectari oportet: vt in non absimili re cautum a Theodosio Magno Honorii patre in specie *l. 8. infr. de Iudæis.*

Quare (quæ iam ratio est cur hæc *lex* sub *hoc titulo* posita sit) si libellis vel Edictis citra consilium publicum, solemnitate quam dixi omissa, nominatio facta fuerit, nominatio hæc in tantum nulla est, vt neque ab ea appellari necesse sit, (cum tamen alias a nominationibus, si quis eas iniustas putaret appellare necesse esset, vt docuerunt *d. lex 10. 12. 19. sup.*) Scilicet sententia, ac proinde & nominatio, quæ ipso iure nulla est, *cui solemnitas deest*, appellationis remedio non eget, & citra appellationem inanis est: *l. 1. 4. sup. de sentent. ex per recit. l. 40. sup. h. t. & tit. Cod. l. quando prouocare non est necesse.*

RELATIONE *ad Principem missa, quando litigatoribus ad Comitatum proficisci liceat.*

LIV. (a) Idem AAA. (b) Andromacho P. V. (c)

Si ante (d) annum Relationi missæ, responsum Sacra Scrinia non dedissent, causæ litigatoris commonitio (e) non nocebit. (f) Post quod, etiamsi aliqua (g) Constitutio manasse monstratur, quæ, venientes (h), rei de qua agitur (vt dudum) amissione (i) constringit, in (k) quo ei quæ tempus designat, nihil intelligitur detraxisse: quia nullam indulti anni nec attigit, nec sustulit mentionem: Atque ideo positum (l) vigorem legum (m) scitaque seruabunt, si intra annum missæ (n) Relationis, impatientia litigatoris eruperit, vel condicio (o) præstituta, vel pœna: Transacto autem anni curriculo, nemo venire prohibebitur, quominus a Clementia Nostra repetat Oraculum, (p) quod lex præscribta anni definitione distulit, non ademit. Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordant huic l. *lex* 34. 47. *supr.* (quæ & *h. l.* indicantur) & *l.* 66. *GOTHOFR.*

(b) Tolle vnum e tribus *A.* vt iam ostensum quoque ad *leg. super. ID.*

(c) *Andromachus* sub Honorio P. V. malo, P. P. vid. *Prosopogr. ID.*

(d) *Intra*, sed hoc non muto. *ID.*

(e) Putabam aliquando, *commeatio:* commeare enim seu *venire*, vt hic *hac l.* dicitur, accedere litigatores vetiti ad Comitatum

tum post relationem missam: verum *commonitio* hic rectum est: *commonitio* scil. litigatoris est, negotii sui, sic vt dicam, cominus sollicitatio in Comitatu, & suffragiorum emendicatio. *ID.*

(f) *γρ. Nocebat:* antea scil. sunt enim hæc verba Honorii, constitutiones ordine nonnullas recensentis, mox & eas conciliantis: Et restitutionem apertissime ingerunt mox illa: *Post quod.* Denique *legem* 47. *supr.* indicat. *ID.*

(g) Hæc constitutio non extat: sed latam eam post *l.* 47. *supr.* hæc *lex* aperte ostendit. *ID.*

(h) Ad Comitatum. *ID.*

(i) Ergo in totum: atqui dudum seu olim nonnisi medietatem litis æstimatam inferre cogebatur, *d. l.* 34. *supr. ID.*

P.269. (k) *γρ. In eo, ei.* Nempe conciliat *hac l.* Honorius *legem* 47. *sup.* cum posteriore aliqua *lege. ID.*

(l) Pristinum. *ID.*

(m) *γρ. Leges. ID.*

(n) An *missa Relatione*? nil muto. *ID.*

(o) *γρ. Conditione. ID.*

(p) Id est responsum, Rescriptum; eiusque incoram sollicitatio. *ID.*

COMMENTARIVS.

RELATIONE ad Principem missa, quemadmodum litigatores ad Comitatum venire ab Honorio hac constitutione prohibentur, pariter vt tribus aliis *legibus:* puta *l.* 34. 47. *sup.* 66. *inf.* ita & post annum, (quæ *huius l.* ferendæ occasio fuit) permittuntur, pariter *d. l.* 47. & *66.*

Conciliatorem porro agit hac constitutione Honorius. Nam cum post *d. l.* 47. *supr.* qua litigatoribus post annum ad Comitatum venire permissum fuerat, alia quædam *lex* (quæ hodie non extat) processisset, qua temporis hæc distinctio facta non fuerat, & indefinite, litigatores ad Comitatum venire post relationem vetiti fuerant: atque exinde dubium ortum fuisset, num pristina illa temporis definitio adhuc obtinere deberet, an vero velut ea abrogata censenda esset, Honorius *h. l.* definit, temporis eam distinctionem *annique definitionem* siue temperamentum id adhuc obtinere debere: *Quia,* inquit, *constitutio illa nullam indulti anni nec attigit nec sustulit mentionem.* Scilicet posteriores leges ad priores trahi oportet, & vt ait Iurisconsultus in *l.* 28. *D. de legib.* ad priores pertinent, nisi contrariæ sint. Quare nisi *prioris legis* temperamentum *posteriore lege* nominatim abrogetur, posterior *lex* nihil aliud continere videtur, quam veteris prohibitionis recentationem, non iuris alicuius emendationem. Quod alio quoque vtiliter traduci potest. Neque vlteriori explicatione eget hæc *lex:* ad quam arcessi possunt quæ notata sunt iam *d. l.* 34. vbi & de *pœna* huius rei dixi, & *l.* 47. & quæ adhuc notabuntur ad *d. l.* 66. summus tantum labor in ea emendanda & restituenda fuit: quæ quatuor locis corrupta erat.

RELATIONIBVS *quando locus esse non debeat.*

LV. (a) Idem AAA. (b) Messalæ. PF. P. (c)

IN negotiis ciuilibus (d), cum nihil sit, quod ante appellationem iudicio Principali (e) indigeat, agnitis partium Allegationibus, (f) atque pensatis, terminari oportet controuersias, non duntaxat Consultatione differri. Neque enim fas est, quod apud infirmum Disceptatorem, (g) definiendi constantiam, prouocantis trepidatio (h) retardauit, litigatorem sub Consultationis ambiguo iugi expectatione pendere. Dat. XIV. Kalend. Iun. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Inst.* GOTHOFR.

(b) Inducendum & hic multo magis vnius *A.* nomen, puta Theodosii, pariter vt *sex seqq. legibus. ID.*

(c) Messala PP. sub Honorio, & quidem Italiæ. v. *Prosopogr. ID.*

(d) V. similiter *leg.* 1. 2. 5. *sup. h. tit.* & *l.* 6. *quorum appell. ID.*

(e) Id est Principis & Imperatoris. *ID.*

(f) Vide *Glossarium*, & *Symmachum* passim. *ID.*

(g) Id est Iudicem cognitorem. *ID.*

(h) *Trepidatio* tumultus, strepitus, motus incussus. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSVLTATIONIBVS seu RELATIONIBVS intempestiuis Iudicum hac elegantissima & grauissima Constitut. quam Tribonianus omittere non debuit, velut eximium mandatorum caput de officio Iudicum, occurrit Honorius Imp. pariter vt occurritur *lege* 1. *sup. de relation.* & quidem intempestiuis ex nimia Iuris diffidentia, vt in specie *d. legis* 1. vel prouocationis metu & prouocantis trepidatione vt in *huius l. specie.* Igitur Iudices auditis partium allegationibus, si nihil sit, quod Principis cognitione & responso indigeat (quæ sane alioquin Relationum causa est) controuersias terminare, non consultatione

tione differre iubentur. Duplici ratione: Primo, *Infirmus* disceptator esse dicitur, quem a *constantia desciscendi*, id est iudicandi, trepidatio prouocantis [illegible] retardat, vt *hæc l.* eleganter loquitur. Non est scilicet constantis Iudicis, sed infirmi, a sententia dicenda metu tantum seu trepidatione appellatoris, vel appellationis futuræ dimoueri vel terrore detorqueri, vt ait *lex 6. infr. quorum appell.* non est hoc metus iustus, qui in constantem Iudicem cadere debeat, vbi *Trepidatio* est strepitus, & metus incussus a litigatore Iudici. Quod adiiciendum est iis, quæ dicuntur de constantis iudicis officio *lege 19. in f. D. de off. præsid.* Secundo, sed neque fas est, litigatorem post nudata Iura sua sub ambiguo consultationis iugi expectatione pendere, vt rursum eleganter *hac l.* loquitur. Proinde & Iudicis officium *hac l.* instruitur, & litigatoribus simul consulitur.

P. 270.

RENVNCIARE *appellationi an & quando liceat.*

LVI. (a) Idem AAA. (b) Nebridio (c) Proconf. Asiæ.

REPVGNANTES (d) priscorum sententias Nostra Serenitas temperauit. Si quis itaque libellos appellatorios ingesserit, sciat intra (e) triduum, post oblationem legitimam, non ex quo est sententia deprompta, appellatorem (f) habere licentiam arbitrium (g) commutandi, (h) ne iustæ pænitudinis (i) humanitas amputetur. Dat. XI. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396].

NOTAE.

(a) *L. 28. C. Iust. eod. tit.* Hinc interpolata est. *GOTHOFR.*

(b) Inducendum vnius *A.* nomen. *ID.*

(c) *Nebridius* Proconf. Asiæ sub Arcadio: Eidem inscribitur *lex 2. Cod. Iust. in quibus caussis coloni* &c. vbi Nebridius *Comes Asiæ* dicitur, male. v. *Prosopogr.* vbi ex Hieronymo. *ID.*

(d) Prior hæc sententia a Triboniano recisa est. *ID.*

(e) Et hæc vsque ad *habere licentiam* pariter *Cod. Iust.* recisa sunt. *ID.*

(f) *Se* scil. vt etiam Cod. Iust. habet. *ID.*

(g) Id est appellationem retractandi. *ID.*

(h) *Et suos libellos recuperandi*, hoc additum *Cod. Iust. ID.*

(i) *Pænitudo*, pro pœnitentia, *hic*, & *l. vlt. Cod. Iust. de fer.* Pacuuius Teuero apud Nonium *cap. 2. num. 769. Quæ deserto alumnum, pænitudine squale, scapresque inculta vastitudine. ID.*

COMMENTARIVS.

RENVNCIARE appellationi suæ, seu appellationem reuocare, etsi Valentiniani Iun. constitutione penitus prohibitum fuerit, *l. 48. supr.* vbi v. & quæ dixi: attamen, intra triduum renunciare & ex hac Honorii constitutione licet, & vt *hæc l.* loquitur, *arbitrium commutare*, id est pœnitere, quod sequentia ostendunt, ne alioquin in his verbis interpretandis cum Accursio hæreamus.

Cæterum vnde triduum istud computandum sit, idem Imperator quoque definit: nempe triduum istud computandum non a sententia dicta, verum ab oblatione libellorum appellatoriorum, quod vtique maius spatium est.

Et quidem profitetur Arcadius sese hac parte *repugnantes priscorum sententias temperasse*: nempe vt existimo, quod e priscis nonnulli præfracte nullum pœnitentiæ locum darent: sed *amputarent*, vt *fine legis* quod vtique fecit Valentinianus Iun. *d. l. 48.* Alii vero effuse locum relinquerent. Quare *temperamentum*, mediæ cuiusdam sententiæ, Arcadio placuit, vt appellantium temeritati vela non laxantis, ita neque *iustæ pænitudinis* humanitatem amputantis. Atenim Iustiniano contraria sententia sedit, puta *quandocunque* appellationi renunciari posse: quæ caussa illi interpolandæ huiusce *legis* fuit, tridui mentione sublata. Ex constitutionibus sane Franciæ quoque intra octiduum appellationi renunciari potest, de quo V. peculiarem *Tit. in Arrestis Paponii lib. 19. tit. 5.* Iure Pontificio appellatio post oblationem libelli non reuocatur, *cap. 10. de Electionib. in 6.* Quanquam videri quoque possit, *hanc leg.* non alio fine latam ab Arcadio, quam vt tempus tantum definiret, a quo triduum istud iam antea inductum computandum esset.

DAMNATOS *ad supplicium per vim a Clericis & monachis eripi non oportere:* APPELLARE *tamen his licere & ad quos.*

LVII. (a) Idem AAA. (b) ad Eutychianum (c) P. F. P. Post alia.

ADDICTOS supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum (d), vel Monachorum (eorum etiam quos *Synoditas* (e) vocant,) per vim atque vsurpationem

nem vindicare liceat, ac tenere: Quibus, in causa criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentius examinetur, (f) vbi contra hominis salutem vel errore (g) vel gratia Cognitoris obpressa putatur esse iustitia, ea conditione, vt siue (h) Proconsul, Comes Orientis, Augustalis, (i) Vicarii fuerint Cognitores, non tam ad Clementiam nostram, quam ad Amplissimas (k) Potestates sciant esse referendum: eorum enim de his plenum volumus esse iu-
P. 371. dicium: Qui, si ita res est, & crimen exegerit, rectius possint punire damnatos, &c. (l) Dat. VI. Kalend. Aug. Mnizo, Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTAE.

(a) *L. 29. C. Iust. eod tit.* & *L. 6. C. eod. de Episcop. audient.* Sane repetitur & plenius vt *d. l. 6.* ita *l. 16. sup. de pœnis.* Iungendæ *huic* sunt præterea *lex 3. sup. de his qui ad Eccles. conf.* & 32. & 33. *inf. de Episcopis.* GOTHOFR.

(b) Inducendum & *hac l.* vnius *A.* nomen, quod etiam ostendunt *leges*, quas *huic* coniungendas dixi. *ID.*

(c) Male *d. lex 29.* & *d. lex 32.* præferunt *Cæsario PF. P.* de hoc *Eutychiano* P.P. vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Hæc *vsque* ad, *per vim*, absunt a *d. l. 29. ID.*

(e) Ita quoque *lege* 6. *C. Iust. de Episcop. audient.* At *l. 16. sup. de pœnis: Cænobitas*, de quo ad *d. l. 16.* plenissime dixi. *ID.*

(f) Causa scil. criminalis, ἀπὸ τῦ κοινῦ. *ID.*

(g) Ita quoque *d. lege* 16. At *d. l. 29. Cod. Iust.* per errorem vel gratiam. *ID.*

(h) *Si, d. l. 29. ID.*

(i) *Præfectus Augustalis* ita plenius *d. l. 16.* & *d. l. 29. ID.*

(k) Id est, Præfectum Prætorio v. & *l. 16. sup. ID.*

(l) Quæ continentur *d. l. 16. sup. de pœn.* &c. *ID.*

COMMENTARIVS.

A CLERICIS ET MONACHIS, quibuscumque tandem, reos criminum damnatos, supplicio eripi, per vim vindicari, teneri hac Arcadii constitutione (quæ & plenior extat *l. 16. supr. de pœn.*) prohibetur: pariter vt Theodosii M. constitutionib. *l. 15. supr. de pœnis* & *l. 31. infr. quorum appell. non recip.* Ita tamen, vt appellandi referendique copia relaxetur, & quidem si Spectabiles fuerint Iudices (cuiusmodi *hac l.* quatuor ordine recensentur) relatione facta ad Præfectos Prætorio, & quidem rursum, in specie *huius l.* ad Præfectum Prætorio Orientis.

Est hæc scilicet constitutio maioris constitutionis Arcadianæ portio, qua vt Ecclesiasticorum tuitio Reis præberi ab Arcadio prohibita fuit, ita & ipsarum Ecclesiarum asylum seu perfugium, vt ex illis omnibus *legibus* colligere licet, quæ *huic*, coniungendæ sunt. Denique hæc illa *lex* est Arcadiana famosissima Eutropii suasu promulgata, cuius meminerunt Scriptores Ecclesiastici: Socrates, *lib. 6. cap. 5.* Sozomenus, *lib. 8. cap. 7.* Chrysostom. *homilia in Eutrop.* vt pluribus ostendi ad *l. 3. supr. de his qui ad Eccles. confug.* quæ inter alias *huic* coniungenda est.

De duobus saltem hic videndum est: Primum est, Clericorum & Monachorum siue zelum, siue audaciam per hæc tempora eo processisse, vt supplicio addictos, Iudicibus secularibus Optionumque manibus, cum ad supplicium ducerentur, ereptum irent, per vim atque vsurpationem, eo prætextu siue obtentu velut oppressa iustitia per errorem vel gratiam Iudicis, quod *hac l.* indicat, vel etiam vt debitoribus tuitionem præberent quasi replendo ex his Clericorum numero, quod ostendit *d. lex 16. in f. supr. de pœn.* vbi hæc plenior extat, & *lex 32. infr. de Episcopis.* quæ *huic* pariter iungenda est. Quousque autem audaciæ ea res processerit, etiam ad bellum vsque, edocet eadem *lex 16.* quæque ad *eam l.* dixi ex Theodoreto & Chrysostomo.

Secundo notetur, (quam *huius l.* sententiam esse putant) appellandi pro damnato Clericis & Monachis ipsis potestatem *hac l.* fieri videri, *humanitatis consideratione*, ait lex, quam ipsam vrget Augustinus, *epist. 54. ad Macedonium*, qua ipsa humanitatis ratione etiam Iurisconsultus admittit, *l. 6. D. de appellat.* omnem prouocantem pro ad supplicium destinato. Ac multo magis intercessionis & deprecationis Ecclesiasticis facultas patuit, quod docet *lex vlt. supr. de his qui ad Eccles.* Sed & Socrates *lib. 1. c. 13.* Sozomenus *lib. 2. cap. 23.* idque multis probat August. *d. ep. 54. ad Macedon.* Nullomodo tamen, vt ad cognitionem suam & iurisdictionem a seculari eos transducerent, aut supplicia reorum damnarent. Denique hæc, atque his similia, signa sunt Christianæ humanitatis omnem rapientis clementiæ occasionem, non iudicia capitalia damnantis. Et tamen illud potius quis existimet *hac l.* ipsis reis appellandi facultatem relaxari: sub Arcadio enim & Honorio reis criminum damnatis appellandi ius fuisse docent *lex 58. 60. infr. h. tit.* & *lex vlt. infr. quorum appellat.* Ergo *intercessioni* illi violentæ in criminalibus Clericorum & Monachorum intercedit hæc *lex*. Nam quod causas pecuniarias attinet, in his interuenire omnino Sacerdoti, seu intercessorem se præbere vetitum: de quo vid. Ambros. 3. *offic. 9.*

Denique tentauit aliquando Cuiacius, neque vno loco, Clericos & Monachos liberandorum reorum morem, Gentilium Pontificum exemplo, vsurpasse; quorum occursus sæpe ad supplicium ductos seruabat, veluti Vestalium, & Flaminis Dialis. Verum id in medio nunc relinquo.

De LIBERTATE *appellandi deque* IVDICIS *&* OFFICII *pœna appellationem respuentis.*

LVIII. (a) Idem AAA. (b) Theodoro PF. P. (c).

MVLTORVM (d) querelis excitati, (e) hac lege sancimus, Vt si quis, prouocatione interposita, suspecti Iudicis velit (f) vitare sententiam, in hac voce (g) liberam habeat potestatem, nec timeat contumeliam Iudiciorum (h): cum & ab ipsa iniuria possit facile prouocare, permissum (i) sit. (k) Sciant igitur cuncti, sibi ab iniuriis, & suspe- P. 272. ctis Iudicibus, & a (l) capitali supplicio, ac fortunarum dispendio, (m) prouocationem esse concessam. Quod (n) si quis posthac Iudicum, appellatione emissa, libellos quoque ablatos (o) audire noluerit, viginti librarum auri dispendio multabitur: Officium vero eius, nisi huic pertinaciter restiterit, atque Actis ita contradixerit, &, quid iure sit constitutum, ostenderit, vigintiquinque (p) libras auri largitionibus nostris inferre cogetur. Dat. VII. Id. Iun. (q) Med. Theodoro V. C. CONS. [399.]

NOTAE.

(a) *L.* 39. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.
(b) Inducendum & hic vnius *A.* nomen. *ID.*
(c) *Theodorus* sub Honorio PP. Italiæ: v. *Prosop.* *ID.*
(d) Primus hic versiculus, velut Historicus, recisus a *Cod. Iust.* *ID.*
(e) Vel *excit*. *ID.*
(f) In vulgatis *Cod. Iust.* additur vox *prolatam*, quam & meliores scripti respuunt. *ID.*
(g) De hac voce iam *supra*. *ID.*
(h) Id est, Iudicum. *ID.*
(i) Existimet quis abundare hic illa, *permissum sit*, quæ etiam a *Cod. Iust.* absunt. Sed existimem potius in veteri menda cubare hunc locum, a qua etiam Tribonianus parum sibi cauit. Quare legam hic, *cum & ab ipsa iniuria passis*, vel *passim facile prouocare permissum sit*: hoc sensu: posse de iniuria sibi facta publice contestari. *ID.*
(k) Subiiciuntur hic quædam in *Cod. Iust.* de Præfecto Prætorio, a quo solo appellare non licet. *ID.*
(l) *In*, Cod. Iust. satis inepte. *ID.*
(m) Sententia irrogato. *ID.*
(n) Sequentia omnia a *Cod. Iust.* recisa sunt. *ID.*
(o) *γρ.* *Oblatos*. *ID.*
(p) Est, qui reponendum hic putet XXX. vt & mox pro viginti quinque: de quo mox. *ID.*
(q) *γρ.* *Ian.* Neque enim hoc tempore Honorius Mediolani erat, vt docet subscriptio *l.* 3. *inf. de habitu.* neque Theodorus PP. sed Messala iam ei suffectus fuerat. *ID.*

COMMENTARIVS.

IN RESPVENTES appellationem Iudices, eorumque Officiales vel etiam iniuriam appellatoribus inferentes, est & hæc Honorii A. D. 399. elegantissima omnium constitutio, pariter vt *lex. prox.* 59. 60. & complures iam supra, puta *lex* 2. 4. 11. 13. 16. 22. 25. 33. 51. *supr.* Nempe vt frequentes alias de hac Iudicum iniuria querelæ subinde exortæ: ita & multorum querelis excitum ad *hanc l.* descendisse se ipsemet Honorius, *huius leg. initio*, profitetur. De multa Iudicum & Officialium hac parte sunt Constantii *lex* 22. & 25. Valentiniani *l.* 33. Theodosii M. *l.* 51. *supr.* & Honorii hæc *lex* & 59. 60. *infr.* Quibus variæ multæ imponuntur, vt ad vnius exemplar seu modum aliæ reuocandæ non sint. Quare frustra hic nonnulli *viginti & vigintiquinque* librarum loco, reponunt xxx. argum. *l.* 59. *infr.* & *l.* 51. *supr.* de Officialium munere in suggerendis *legibus* Iudicibus, eisque resistendi facultate data: v. quoque *l.* 8. 29. 34. *supr.* & *l.* 59. *prox.*

De RESPVENTIS *appellationem Iudicis, & Officii eius, pœna.*

LIX. (a) Idem AAA. (b) Simplicio (c) Præsidi Trip. (d)

NVLLVM (e) ita credimus contumacem, (f) vt appellationem, interpositam legibus, audeat recusare. Quamobrem teneat Apparitio veterem disciplinam: nec a suggestionibus necessariis, metu eius (g) cui ad tempus paret, retrahatur. XXX. autem libras auri ærario nostro cogetur inferre, qui, obiectam prouocationem iure, neglexerit: & eadem,

dem, Officium, si conhibentiam (h) præstet Iudici, pœna retinebitur. Dat. prid. Id. Iun. (i) Verona, (k) & Theodoro V. C. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Inducendum & hic vnius *A.* nomen. *ID.*

(c) *Simplicius* Præses Tripolitanæ sub Arcadio. An hic idem, qui & Magister militum A. 396. An hic idem, qui sub Theodosio Iun. Proconsul Asiæ, cui inscribitur *l. vn. C. I. de off. com. sacri patrim. ID.*

(d) Cuius Metropolis mihi fuisse videtur *Tacapis:* de qua v. *l.* 33. *sup. h. t.* vel Cyrene. *ID.*

(e) Iudicem, Officialem. *ID.*

(f) *Contumacia* de Iudice appellationem recusante hic: vt contra, de iniuste appellante apud Symmachum *lib.* 10. *ep.* 46. *in f. ID.*

(g) Iudicis. *ID.*

(h) *Conniuentiam. ID.*

(i) Malim *Iul.* vid. *Consular. Theodos. ID.*

(k) Erasi e Fastis *Eutropii* vestigium quis hoc putet? Verum librarii imperitiæ hanc voculam potius adscribo, qui *Veronam & Theodorum COSS.* sibi finxit. Quare expungenda hæc vox. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 273. IN RESPVENTES appellationem Iudices, eorumque Officiales, est hæc secunda iam hoc eodem Anno 399. Honorii constitutio: erit eiusdem & tertia anno prox. *l. 60. prox.* Et hæc quidem proprie ad prouinciam Tripolitanam pertinet, pariter vt *lex 33. supr.* vt ita videantur huius prouinciæ Præsides subinde hac parte contumaces sese præbuisse: sed & *initio l.* Honorius satis ostendit, quam grauiter hanc rem tulerit, cui similis est Alex. Seueri præfatio *l. 25. D. de appellat.* Ad eandem Tripolitanam pertinet & in hoc ipso appellationum argumento tertia adhuc Constitutio, puta *lex vlt. infr. quorum appellat. non recip.*

De *Officiis* Iudicum duo ex *h. l.* obseruanda. Prius, Officii eorum fuisse, Iudicibus suggerere *legum* disciplinam, seu ius suggerere: quod vt, innumeræ *leges* hoc *Codice* ostendunt, ita vel *hoc titulo* complures: *puta lex 8. 29. 34.* & *lex superior 58.* Posterius, Officiales Iudicum in prouinciis perpetuos fuisse, cum ipsi Iudices temporarii essent: *Apparitio,* inquit, *metu eius, cui ad tempus paret.* Quod & Paulus testatur, *libr. II. sentent. in l. 34. D. de rebus creditis. Præsidis,* inquit, *prouinciæ Officiales, quia perpetui sunt, mutuam pecuniam dare, & fœnebrem exercere possunt.* Atque hac ratione Officiales in officio continebantur, sic vt disciplinam veterem ipsi tenerent, neque metu eius, cui ad tempus parebant, a suggestionibus necessariis retraherentur, vt hæc *lex* eleganter loquitur: quinimo Iudicibus reluctarentur, quasique manum iniicerent exorbitantibus: de quo v. & *d. l. 8. sup.* Quod politicum scemma seu arcanum notandum est.

De RECIPIENDIS *appellationibus, deque* IVDICVM *pœna appellationes iustas non recipientium.*

LX. (a) Idem AAA. (b) Pompeiano (c) PF. P. (d) Afric.

CVM (e) de appellationibus recipiendis necne promulgatarum legum sufficiat auctoritas: atque his, (f) qui rite ab iniusta sententia prouocantes audire noluissent, sit pœna proposita, pœna etiam Officio constituta (siue in criminalibus, siue in ciuilibus causis fuerit iudicatum) adtamen nostro etiam motu decernimus, vt veterum statuta seruentur, quæ nullum patimur vmquam inpune violare. Dat. Kalend. Iun. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Inducendum & hic vnius *A.* nomen. *ID*

(c) *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio, v. *Prosop. ID.*

(d) *γρ. Proc.* vt ostendunt præterea hoc ipso Anno quæ ei inscribuntur *leges* plures, puta *lex* 7. *sup. de metatis: l.* 30. *inf. de nauicul. l.* 18. *inf. de lustrali: l.* 166. *inf. de decurionib. l.* 3. *de concuss. Aduoc. l.* 28. *sup. de annona: l.* 2. *sup. ad L. Iul. de amb* sed & complures Anno proximo 401. *ID.*

(e) Pro *Quanquam,* quamuis, etsi: nam mox respondet, quæ sequitur *ἀπόδοσις, adtamen* &c. eodem sensu accipit Cuiacius in *l.* 3. *Cod. I. quo quisque ordine conu.* vocem *cum:* verum ibi malim, *cum,* accipere, pro *cum alias,* de quo in *libris obseruationum. ID.*

(f) Iudicibus scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Recipiendis, vel non, appellationibus; quaenam inquam appellationes recipiendae sint, quae non item, de Respuentium iustam appellationem Iudicum poenis, anteriores *leges* hac Honorii constitutione per Africam Proconsularem confirmantur. De quibus poenis vid. *l. 22. 25. 33. 51. 58. 59. sup.*

A VICARIO *vrbis Romae in criminalibus ad quem appellari debeat.*

LXI. (a) Idem AAA. (b) Flauiano P. V. (c)

Quotiens Vir Spectabilis Vicarius (d) venerandae (e) Vrbis negotium aliquod praemissa inscribtione cognoscit, atque ab eius sententia fuerit prouocatum, ad Nostram Clementiam Referri decernimus. Sin vero huiusmodi examen arripuerit, in quo, sine vllo legis (f) vinculo, non tam crimen obicitur, quam cuiusdam criminis conflatur inuidia, lataque sententia appellatione suspenditur, Inlustrem Sedem Tuam, editis ex more Apostolis (g) sacra vice audientiam praebere sancimus. Dat. XIV. Kal. Septembr. Brixiae, Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

P. 274. NOTAE.

(a) Abest & haec *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Inducendum & hic vnius *A.* nomen. *ID.*

(c) *Flauianus* P. V. Romae sub Honorio A. 399. & 400. v. *Prosopogr.* vbi multa de eo ex *Symmacho* & veteri *Inscriptione. ID.*

(d) Erat hoc tempore Vicarius vrbis Romae Benignus: vt docet superiore Anno *lex* 162. *infr. de Decurionib. lex* 5. *supr. quib. Equorum vsus.* hoc ipso Anno 400. *lex* 26. *infr. de susceptoribus. ID.*

(e) *Veneranda* vrbs Roma: v. *Topogr. ID.*

(f) Id est Inscriptione in crimen v. Paratitlon *de accusat. & inscript. ID.*

(g) V. de Apostolis his *titulum* peculiarem *D. de libellis dimissoriis, qui Apostoli dicuntur.* vid. & *l. pen. inf.* & *l.* 18. *sup. ID.*

COMMENTARIVS.

A Vicario vrbis Romae, & quidem in criminalibus, ad quem appellari debeat, hac Honorii constitutione A. D. 400. definitur. De quo fuit etiam Iuliani constitutio puta *lex 29. sup. h. t.* Sane ea Iuliani constitutio indefinite docet a Vicario V. R. ad Principem appellatum fuisse, sicut Constantini constitutio indefinite a Vicariis omnibus, puta *lex 16. sup. h. t.*

Atenim caussarum criminalium distinctionem facit Honorius *h. l.* puta criminalium negotiorum, quae praemissa inscriptione cognoscuntur & in quibus crimen obiicitur: & eorum in quibus sine vllo *legis* vinculo, cuiusdam criminis, tantum conflatur inuidia. Quae distinctio singularis est & notanda. Quae & ipsa proponitur in altera eiusdem Honorii constitutione, puta *l. 8. supr. de iurisdictione:* vbi posteriorum haec exempla proponuntur: caussae de fugaci seruo (recepto scilicet) de furto manifesto, non manifesto, vi bonorum raptorum paruulaeque terrae, finium, paruulae casae, momentariae possessionis interdictum, abacti animalis. Nempe *speciem criminis* vt loquitur *d. lex 8.* haec habent: atenim quod haec *lex* diserte ait, ***in his non tam crimen obiicitur, quam cuiusdam criminis conflatur inuidia.*** Denique sine inscriptione, seu sine vllo legis vinculo; quod vtraque *lex* ait, agitantur.

Igitur, si de his negotiis criminalibus minoribus agatur, & a Vicario V. R. appellatum fuerit, iubet Honorius P. V. sacra vice audientiam praebere, & sic ex appellatione cognoscere: si vero de maioribus, quae, (vt etiam ait *d. lex 8.*) dignus & meritus honor inscriptionis impleuerit, ad Principem referri. Nempe vt contigua *Vicarii* Potestas fuit, Praefecti Vrbis Potestati: Illustris haec, illa Spectabilis: adeo quidem vt non praeuentioni inter eos locus esset, vt quidam censent, verum ad alterutrum prout quis proximus esset referretur: ita appellari a Vicario quandoque ad P. V. visum: at non semper: ne alioquin prae Praefectura Vrbis, nimio plus vilesceret Vicaria Potestas. Quare in maioribus ad Principem; in minoribus tantum ad P. V. appellari ab eo visum. Maior est scilicet quisque, quo maiora retractat. Ab *hac l.* non videtur adeo abludere *Epistola 51. libri 10.* Symmachi: neque etiam epistola 33. *libr. 2.* Caeterum de aliis Praefecti Vrbis praerogatiuis in negotio appellationis dixi iam ad *l. 18. sup.*

A PRAE-

A PRÆFECTIS *quoque* GENTILIVM *ad Proconsulem appellandum.*

LXII. (a) Idem AAA. (b) & Theodos. A. ad Diotimum (c) Procons. Afric.

IN negotiis, quæ ex appellatione descendunt, veterem consuetudinem volumus custodiri: Illud addentes, vt si (d) quando a Gentilibus, vel a Præfectis eorum, fuisset interposita prouocatio Sacrum sollemniter, hoc (e) est Proconsularis cognitionis, præstoletur examen. Dat. XI. Kal. Aug. Rau. Stilichone II. & Anthemio Coss. [405.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Imppp. Arcadius*, HONORIVS *&* *Theodosius.* Vide *Consularia Theodos.* ID.

(c) *Diotimus* Proconsul Africæ: Eidem hoc ipso Anno inscribitur *l. 2. inf. de Religione*, & *l. 39. inf. de hæretic.* exigua tamen in nomine varietas: v. *Prosopogr.* ID.

(d) Forte, *vt & si.* ID.

(e) *Vid. leg. 3. sup. h. tit.* quæ & ipsa Proconsuli Africæ inscripta est. ID.

COMMENTARIVS.

AD PROCONSVLEM AFRICÆ, qui sacra vice iudicabat, (quod præter *hanc l.* docet quoque *lex 3. sup. hoc tit.* vbi plenius dixi & *l. vlt. h. t.*) ab inferioribus per Africam Iudicibus seu Rectoribus Prouinciarum Africæ, vt veteri consuetudine appellari solitum, (quod & prolixius ostendi ad *d. l. 3. sup.*) ita id hac Honorii constitutione confirmatur.

Quinimo & illud præterea adiicitur ad eundem Procons. Africæ prouocationes a *Gentilibus* quoque vel a Præfectis eorum, interpositas spectare oportere. Quæ & ipsa singularis est Proconsulis Africæ prærogatiua: cum alias Gentilium peculiaris ratio, hac parte habenda videretur, & quidem circa appellationes: vt qui ex Barbaris gentibus, Romanis militarent limitemque tuerentur, de quibus *Gentilibus* plenissime dixi *ad l. vn. sup. de nupt. Gentil.* & *l. 1. sup. de terris limitan.* quæ & ipsa ad Africam spectat. Et quidem per hæc potissimum tempora, quibus Imperium Romanum iam nutabat, mox ruiturum atque e medio futurum.

P. 275. *De* TEMPORIBVS *appellationum interponendarum & reparandarum a Iudicibus datis a Præfecto Prætorio.*

LXIII. (a) Idem AAA. (b) Anthemio PF. P. (c)

IN his causis, quæ præsentes *Arbitros*, ex sententia Vestræ Magnitudinis, sortiuntur, vel in ea ciuitate, seu prouincia qua degetis, siue in proximis atque continguis (d) prouinciis, Lex antiqua propriam obtineat firmitatem: vt duobus exactis mensibus, dies sit vltimus temporalis: & intra triginta dies reparatio postuletur. Vbi vero in longioribus ac remotis prouinciis eadem litis ac dilationis ratio pensabitur, ad eorum instar, quos a Rectoribus prouinciarum eorumque sententiis conuenit appellare, sex mensium temporalis diei, trium reparationis nomine, dilatio præbeatur. Dat. XIV. Kal. Ian. Constantinop. Stilichone II. & Anthemio Coss. [405.]

NOTAE.

(a) Et hæc *lex* abest a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Quos scil. superiori *legi* reddendos ostendi. ID.

(c) *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosopogr.* ID.

(d) Contiguis, vid. *leg. 64. seq.* & *leg. vlt. de reparat. appellat.* & *leg. 13. in fin. supr. de iure fisci.* ID.

COMMENTARIVS.

TEMPORA appellationum ad Præfectum Prætorio ab *Arbitris* seu a Iudicibus, quos Præfecti Prætorio dedere, interponendarum, earumque reparandarum, definiuntur hac Arcadii constitutione sequentem in modum: Si Iudices illi præsentes sint in ciuitate, prouinciaue, in qua Præfectus Prætorio degit, vel certe in contigua, proximaue duorum mensium spatium ad exsequendam appellationem competere, ad reparandam 30. dies: Si in remotis prouinciis, sex menses ad exsequendam, tres ad reparandam, dari exemplo appellationum a Rectoribus prouinciarum; de quo vide & *l. 3. §. 2. infr. de reparat.*

rat. appellat. vbi plenius dicitur. Et eſt eo nomine hæc *lex* ſingularis quod ea oſtendit hac tempeſtate quoque extra Rectores prouinciarum *Arbitros* ſeu Iudices datos a Præfectis Prætorio: Sed & illo, quod a Rectoribus prouinciarum ad Arbitros datos argumentum ducatur.

Temporalis dies, qui *hac l.* dicitur & *l. vlt. infr. de reparat. appellat.* & *l. 32. §. 4. Cod. Iuſt. de appellat.* & *l. 2. Cod eod. in fin. de tempor. & repar. appellat.* eſt qui alioquin *fatalis dies* dicitur; qui vltimus eſt ſpatii & temporis illius, quod ad appellationem exſequendam vel reparandam, legibus tribuitur: quo exſpirante, cauſa quoque exſpirat,

De FISCALIVM *appellationum terminandarum* TEMPORIBVS.

LXIV. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Iuliano (b) Proconſ. Afric.

NON ignoramus, poſt interpoſitam prouocationem, in cauſis fiſcalibus, antiquitus conſtitutum †, vt viginti dies conſtituti intra prouinciam videantur, (c) & vt Sacri Auditorii Cognitores diuinæ (d) domus negotia terminarent: ex contigua vero prouincia, intra quadraginta dies negotia vniuerſa diſcingerent. (e) Verum Serenitas Noſtra certum moderamen inuenit. Præcipimus * itaque, vt præter hos viginti dies, quos lex Auguſta conſtituit, viginti alios iungeremus. Quorum quidem omnium hæc erit forma ſeruanda, vt quocumque die, ex adiectis viginti diebus, fuerit negotium peroratum, Sacri Auditorii habere reuerentiam iudicetur (f): ſitque vltimus, etiam ſi non quadrageſimus conprobatur. Quæ idcirco ita cuſtodienda ſancimus, ne ſi vnius (g) tantum obſeruabitur dies, aut ægritudo iudicantis, aut litigantis fuerit occupatio recte præfinitum tempus interdum diſtuliſſe videatur. Ideoque (h) hanc reuerentiam cunctis his, qui ſuperadditi ſunt, diebus, ſtatuendam eſſe cenſuimus, vt nihil poſtea excuſationis occurrat: Labſos enim poſt hoc tempus, reparationem præcipimus non habere: Ac ne medio tempore Officii conludium differat litigantem, viginti librarum auri multam præcipimus imminere, vt ſi eorum culpa atque conludio, quos ſuggerendi (i) cura conſtringit, negotium claruerit fuiſſe dilatum, præſcribtæ multæ teneantur obnoxii. Si in tot diebus vtilitatibus ſuis non adfuerit litigator, cui aduerſus fiſcum noſtrum iurgium manet, emen-
P.176. ſo iam tempore, nullius reparationis beneficium ſperet (k), ſolam fiſco exſecutionem ſupereſſe iam nouerit. In ** Contiguis quoque prouinciis, in quibus quadraginta dies dedit antiquitas, ſub ſimili conditione alios triginta dies iungi præcipimus, vt adiecti temporis ſpatium ſub ea definitione cuſtodiant, & omni adiecto tempore, ſit dies vltimus, quocumque potuerit definiri: Emenſo tamen (l) tempore, litiganti reparationem penitus iuſſimus inhiberi. Officium ſane ad eandem multam præcipimus retineri, ſi eius diſſimulatione actum eſſe conſtiterit, quominus negotium peroretur. Dat. Id. Octobr. Rau. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* GOTHOF.

(b) *Iulianus* Proconſul Africæ ſub Honorio v. *Proſopogr.* ID.

† Intelligit *l. g.* 21 28. 46. *ſup. h. t.* & *legem* 13. *inf. ſup. de iure fiſci*, & quidem vt videtur, has duas poſtremas maxime. ID.

(c) Id eſt, *fint.* ID.

(d) Id eſt Fiſci, reique priuatæ. ID.

(e) Ita *leg. 4. ſupr. fin. regund.* iurgium iure diſcingi: & *leg. 7. ſupr. de legitim. heredit*, negotiorum fata diſcingunt; vti recte ibi exhibet MS. W. Adde *leg. 2. & 3. infr. quorum appellat.* RITTER.

* *Prima* pars de eadem prouincia. In hoc reſtituendo varia ſub manum naſcuntur. Quid ſi *præuidimus*, legamus? Ego nil muto. GOTHOFR.

(f) Id eſt cauſa in ſacro Auditorio definiatur. ID.

(g) γρ *Vnus*: isque vltimus omnium. ID.

(h) *Ideoque &c.* Nam hoc alterum, quod *hic* ſtatuitur. ID.

(i) De hoc dixi plene ad *leg. 8. ſup.* ID.

(k) *Speret, &c.* ID.

** *Secunda* pars de *Contiguis* prouinciis. ID.

(l) *Emenſo etiam.* ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS appellationibus exequendis, terminandis, discingendis iam olim intra eandem prouinciam viginti dies constituti erant, ex contigua quadraginta, *l. 2. 28. 46. sup. h. t.* & *l. 13. supr. de iure fisci.* quæ *hac l.* indicantur. Atenim hac Honorii constitutione id tempus duplicatur ferme. Nam viginti diebus in eadem prouincia, alii viginti iunguntur, sic vt in vniuersum 40. sint. At quadraginta diebus in contigua prouincia, triginta alii.

Duabus tamen conditionibus additis, vna litigatoribus vtili: altera graui. Vtraque in *reuerentiam* huius addititii temporis, & causæ fiscalis. Primum igitur; Quocunque *addititiorum* ἐμβολιμαίων die litigatores sese stiterint, Iudex ad quem appellatum causam discingere, eumque diem vltimum sibi putare iubetur: ne alioquin postea aut ægritudine iudicantis, aut litigantis occupatione tempus illud differatur. Denique laxamentum hoc totum intermedii temporis in litigatoris fauorem inductum est, neque ideo causa a Iudice protrahenda. Quod singulare est & quidem in causis fiscalibus, vt videlicet tempus aliquod fatale sit Iudicis respectu, quod non sit litigatoris contemplatu. Secundo viceuersa, post hoc tempus emensum reparatio litigatori denegari iubetur. Non est æquum scilicet ei tempora reparari vltra, qui superadditio tempore iuuabatur: ac præsertim in causis *Fiscalibus*.

TRIA *huius l. capita quæ commentarius edisserit.*

LXV. (a) Idem AA. Symmacho (b) Proc. Afric.

PRÆSCRIBTIONES fori in principio (c) a litigatoribus obponendas esse Legum decreuit auctoritas. Nec * ab interlocutionibus appellandum esse duxerunt: Quod si quis id fecerit, præiudicialem (d) multam subire cogetur, quæ priscis sanctionibus continetur. Hac igitur lege sancimus, vt appellatio litigantium, intra tempus iure præscribtum suscepta, nectatur Annalibus, (e) & promissa (f) Relatio, intra triginta dies legibus definitos, ad Sacra Scrinia destinetur: Quam legem, nisi, in omnibus causis, vniuersorum Iudicum & Officiorum exsecutio deuota seruauerit, statutum priscis sanctionibus multæ modum ab his mox iubemus exculpi. Dat. V. Kalend. Septembr. Rau. Honor. X. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTAE.

(a) *L. 13. Cod. Iust. de exceptionib.* prima *huius leg.* sententia continetur: cœtera absunt a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) Hic filius est Symmachi Epistolarum scriptoris: qui & ipse anno 370. eundem Proconsulatum gesserat, vt docet *l. 73. inf. de decurion.* vbi vid. quæ dixi ex Symmacho ipso. *ID.*

(c) *Litis:* quod etiam additum *Cod. Iust. d. l. 13. ID.*

* Sequentia vt dixi omnia absunt a *Cod. Iust. ID.*

(d) De *præiudiciali* hac multa dixi ad *l. 50. sup. ID.*

(e) *Annales* vel *Annalia,* hic nil aliud sunt, quam Acta seu Gesta Iudicialia, quæ per annos digerebantur. Mitto quæ de Annalibus Pontificum Historicis alii dixere. *ID.*

(f) *Promissa* Relatio *h. l.* & *l. 5. 31. 34. sup. h. t.* & *l. 2. sup. de relationib.* vbi dixi ex Symmacho quoque. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 277.

TRES sententiæ *hac* Honorii *constitut.* continentur: quarum Prima (quam vnam retinet *Codex Iustin.*) ab *hoc tit.* aberrat, de Præscriptionibus inquam fori, initio litis opponendis: de quo notum quicquid dici potest. Secunda, ab *interlocutionibus* non appellari, de quo iam *superioribus* aliquot *constitutionibus,* & peculiarius *infr. tit. quorum appellat.* vt & de præiudiciali multa ad *l. 50. supr.* Postrema, de appellatione intra tempus suscipienda, in gesta referenda: deque Relatione intra dies 30. ad scrinia mittenda: quod cautum itidem *l. 29. 31. 32. 34. supr. h. tit.*

De PERSEQVENDA *appellatione ad Principem facta:* & *ne ad* COMITATVM *accedant litigantes intra annum.*

LXVI. (a) Idem AA. Monaxio PF. P. (b)

OMNES, quorum in causis sententiæ Iudicum vel appellationes (c) suspensæ sunt: vel medio tempore transegisse demonstrent; vel si non transegerunt, Consultationes eorum (d) quantocius nostris auribus intimare (e) cogantur, vt Responsa legibus conpetentia mereantur. Illa videlicet lege seruanda, qua cauetur, neminem litigantium

tium post interpositam appellationem intra annum ad sacrum Comitatum nostræ Maiestatis accedere. Dat. VIII. Id. Mart, Const, Monaxio & Plinta Coss. [419.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Monaxius* PP. sub Theodosio Iun. Orientis: v. *Prosopogr.* ID.

(c) Retineri possit: Sed malim, *appellatione*: inducta voce, *vel*: Nempe sententia appellatione suspenditur: *l.* 41. 61. *sup. l.* 3. 9. *infr. de repar. appell. l.* 1. *supr. de re iudic.* ID.

(d) Iudicum scil. ID.

(e) *Intimari* auribus Principis consultatio, seu Apostoli dicuntur, & sic appellatio quoque intimari: quod Iustinianus dixit, *l.* 37. *vers. pen. C. Iust. de appell.* quod nonnulli perperam vellicant. *Intimare* autem non est, vt iocule nonnemo accipit, metum Iudici facere (forte legebat is *intimidare*) *Intimare* est, ἐμφανίζειν, φανερῶσαι: v. Glossas vtrasque. Capitolinus *in Vero c.* 1. *Vt priorem Verum intimatum legentibus darent.* In hac ipsa re Symmachus *lib.* 10. *ep.* 42. *Hac est causa querimoniæ, quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit.* ID.

COMMENTARIVS.

De Persequenda Appellatione interposita ad Principem est hæc Theodosii Iun. constitutio: De necessitate, inquam, eius persequendæ, quidque facto tum opus sit, quo contra abstinendum sit: aduersus temerarios videl. hinc appellatores, inde flagitatores.

Igitur interpositam appellationem apud Principem persequi litigatores iubet Imperat. nisi medio tempore transegisse se demonstrent. Sola igitur transactio inter partes, legitima causa est non persequendæ apud Principem appellationis. Quid enim post causam transactione sopitam, extinctam, vltra vel pars vel Princeps laboret?

Extra hunc igitur casum, quæ secunda *huius l.* sententia est, iubentur appellatores *Consultationes Iudicum*, id est, Relationes eorum, vna cum Refutatoriis seu supplementis partium, gestisque omnibus (de quo fuerunt complures *leges* superius) quantocius auribus Principis intimare, id est, ad eius scrinia, cognitionemque perferre: Quantocius, inquam, temporis tamen præscriptione non addita, quam repete ex *leg.* 8. 29. 31. 32. 34. 65. *supra*: Vt ita Responsa seu Rescriptum Principis impetrare possint legibus consentaneum; ad plenam videlicet Consultationem & Instructionem.

Postremo capite, vetantur litigatores ad *Comitatum* venire intra annum, flagitandi videl. seu sollicitandi Rescripti ergo: confirmata in hoc Valentiniani *lege* 34. *sup.* vel potius Theodosii M. qua hæc anni præscriptio inducta est *l.* 47. *sup.* quam probauit quoque Honorius *l.* 54. *supr.* Notandæ igitur quatuor hæ *leges* hanc in rem, de cuius instituti ratione dixi ad *d. l.* 34.

E. 278. *De Non* RECEPTA *appellatione; vel Apostolis denegatis, querimonia intra quod tempus facienda sit.*

LXVII. (a) Idem AA. Asclepiodoto (b) PF. P. Post alia.

SI appellationem oblatam, in qua, vel Tuæ Amplitudinis, vel Vrbanæ Præfecturæ Sacrum Auditorium postulatur, (c) Iudex non susceperit, vel suscepta appellatione Apostolorum (d) copiam denegauerit, ad deponendam super hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conueniendum aduersarium, (e) ex prolata (f) sententia, iuxta antiquum ius, anni metas habeat litigator. Vel si huiusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua Inferiorum (g) Iudicum Sacra desideratur Auditio, ad hæc eadem facienda sex menses habeat litigator. Si vero Arbiter appellationem suscipere, aut Relationem (h) dare contempserit, quatuor mensum (i) tempora obseruentur: Vt his quæ statuimus actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noscuntur, &c. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTAE.

(a) *L.* 31. *C. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex vlt. infr. de reparat. appellat.* & *l. vlt. supr. de fructib. & litium expensis.* GOTHOFR.

(b) *Asclepiodotus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Id est, ad te, vel ad P. V. appellatur. ID.

(d) De his *Apostolis* vid. & *l.* 18. 61. *supr.* Mox *relatio* vocantur *vers. si vero aliter.* ID.

(e) Male Accursius (quod iam Cuiacius notauit *XXIV. Obseru.* 29. & *Recit. in Cod.*) aduersarium hic intelligit ipsum Iudicem contra quem appellauit. Quem refutat & hic locus. Querimonia enim Iudicem spectat: conuentio, aduersam partem. Etiam refutat, *lex vlt. infr. de repar. appell.* quæ huic iungenda: ibi, *ad conueniendos eos quos pulsat intentio.* ID.

(f) Et

(f) Et hic (quod etiam recte Cuiacius notauit) nugatur Accursius: *ex prolata sententia*, est, ex die probatae sententiae. *ID.*

(g) *Inferiores* hi Iudices qui sint? mox dicam. *ID.*

(h) Supra *Apostoli* vocantur. *ID.*

(i) Ita semper hoc Codice: *mensium*, C. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

QVERIMONIA seu contestatio de NON RECEPTA per iniuriam a Iudice, appellatione, vel Apostolis denegatis intra quae tempora facienda seu contestanda sit, varie definitur *hac* Theodosii Iunioris *lege*; quae maioris constitutionis *de Iudiciis* pars est: pro varietate scil. Iudicum a quibus, & ad quos appellatum. Quam & ipsam varietatem in reparationibus appellationum sequitur *l. vlt. infr. de repar. appell.* quae huic vna cum *l. vlt. supr. de fructib. & litis exp.* coniungenda est. Scil. non vnum genus Appellationis fuit: modo enim ad Illustres appellabatur, puta Praefectum Praetorio & Praefectum Vrbi (de quo dixi ad *l. 1. supr.* vid. & *l. 23. Cod. I. de appell.*) Modo ad Spectabiles, qui *h. l. Inferiores* (Illustribus scil. quod Accursius etiam recte vidit, Iudices vocantur: atque horum quoque sacrum Auditorium fuit) veluti Proconsul, Vicarius. Modo ad Clarissimos seu Iudices ordinarios, non sacra vice, verum iure ordinario, puta a Iudicibus delegatis, seu Arbitris datis: Igitur primo casu, annus (ex iure antiquo) competit: Secundo, sex menses: Tertio, quatuor. Quo maior scil. est Iudex, & quo terrorem vimque intentare magis appellanti potest, eo maius quoque spatium illi ad querelam interponendam seu iniuriam contestandam dari debet: viceuersa, eo minus breuiusque, quo minor Iudex est & inferior, minorque Potentatus ratio. Effectus autem istius contestationis *fine l.* subiicitur: nempe, vt post eam demum factam appellatio introducatur, seu tempora appellationum computentur: & vt *fine leg. vn. D. de libellis dimissor.* dicitur, id appellanti non noceat. Quare labitur Glossa in *d. l. vn.* cum ait, effectum contestationis huius hunc esse, vt maius tempus indulgeatur: quem errorem tamen ipsa ad *d. l. 31.* emendat. Sane enim hic laxum tempus ad contestationem faciendam tribuitur aduersus Iudicem a quo appellatur: atenim post contestationem factam appellator temporibus appellationum diserte parere *huius l. fine* iubetur.

De appellatione in caussis PRIVATAE *rei a* RATIONALI *per Africam: ad quem ea fieri debeat.*

LXVIII. (a) Impp. Theod. & VALENTINIANVS AA. Celeri suo Sal. (b)

IN Priuatae rei caussis, praeter Pensionum & Conpetitionum negotia, de ceteris titulis ex appellatione a Rationalis iudicio Proconsulem oportet cognoscere: *Salua* enim *nostrae reuerentia Maiestatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur esse commune.* Dat. V. Kal. Mart. (c) Rau. Post Conf. Felicis & Tauri VV. CC. [429.]

NOTAE.

P. 179. (a) Abest & haec *lex* a *Cod. Iust.* velut abrogata, deque abrogatis competitionibus agens: Iungenda ei, *lex 34. supr. de annona & tribut.* & *lex 185. 186. infr. de decurionibus. GOTHOFR.*

(b) *Celeri suo*: Ita quoque *d. l. 34* at expresse *d. l. 185. 186. Proconsuli Africae*: idque etiam ex parte ostendit haec ipsa *lex*: de eodem vid. Augustini *ep. 210. 237.* (sin. *Ep. 56. 57. Edit. Benedict.*) & *Prosopogr. ID.*

(c) Ita quoque *d. l. 34.* at *d. l. 185. 186.* V. Kal. Maii. *ID.*

COMMENTARIVS.

A RATIONALI REI PRIVATAE, per Africam (nam de eo proprie haec *lex* est, de quo vid. & *Notit. Imp. fol. 140.*) ad quem appellari debeat, *hac constitutione* definit Valentinianus III. Placidiae F. Quae maioris constitutionis *de Re tributaria, deque Pensionibus priuatae rei* portio est: vt docet *lex 34 supr. de annona & trib.* & *l. 185. 186. infr. de decur.* quae *huic* coniungendae sunt.

Quo in argumento occupatae sunt octo praeterea *leges* puta ad quem a Rationali appellari debeat, *lex 14. 18. 28. 39. 41. 45. 46. 49. supr.*

Igitur titulos *hac leg.* distinguit Valentinianus; id est, diuersitatem caussarum, in quibus de re Priuata Principis agitur, scilicet de omnibus titulis (exceptis tantum duobus negotiis pensionum & competitionum) a Rationali ad Proconsulem Africae appellari vult: addita, vt elegantissima, ita ciuilitatis plenissima ratione, *salua enim nostrae reuerentia Maiestatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur esse commune.* Nempe vt ceteroquin Clementissimi Principes iura eadem sibi dici quae priuatis patiantur (de quo multa in *Oratione Regia*: & *ad leg. 2. supr. de testam.* vid. & *leg. 4. vlt. infr. de itinere muniendo)* ita in eodem cum priuatis foro appellationes quae se contingunt, agitari patitur Valentinianus III. in eodem inquam foro, in quo & priuatae caussae & appellationes agitantur. Cui similis quoque est Valentiniani Iun. *l. 41. sup.* Sane (quod notari cupio)

pio) hoc ipso anno 429. idem iterum Valentinianus celeberrimam & ciuilissimam *leg. 4. C. Iustin. de legib.* in eandem sententiam emisit, de ἰσονομίᾳ inter Principem & Priuatos: Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri: adeo de authoritate Iuris nostra pendet authoritas & reuera MAIVS Imperio est submittere legibus principatum; Et oraculo præsentis Edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. Vbi *Maius Imperio* dixit Valentinianus: quomodo & Symmachus *lib. 10. ep. 54. Amari, coli, diligi*, MAIVS IMPERIO EST. De fisci alioquin cum priuatis exæquatione plura alibi notata: vide saltem *leg. 3. supr. de iure fisci.* De Iuliano Marcellinus *libro 25. cap. 4. Æquata fisci iurgia cum priuatis.* de Traiani quoque hanc in partem modestia, Plinius *Panegyric. c 36.* De Seueri & Antonini, *§. vltim. Inst. quibus mod. testam. infirm.* Theodosii M. Symmachus *lib. 2. epist. 13.* Anthemii *Nouella de bonis vacantibus.*

Excipiuntur tantum hic duo tituli, seu duo negotiorum & causarum genera: puta Pensionum, & Competitionum, in quibus appellationes non ad Proconsulem fieri vult Valentinianus. *Pensiones* sunt, quæ ex emphyteuticis & patrimonialibus prædiis priuatæ rei inferuntur: de quibus *libro decimo supra. Competitiones* sunt petitiones bonorum vacantium, caducorum, quæ a Principe petebantur: de quibus fuit *supra* peculiaris *titulus lib. 10. de petitionibus & vltro datis: & seqq. aliquot.* In his igitur duobus negotiis appellationes ad Comitem R.P. proculdubio intentari voluit Valentinianus Tertius; de ceteris, ad Proconf. Africæ. Ratio differentiæ eruenda nunc est. Quæ mihi isthæc videtur: Nempe, quod pensionum negotia nonnisi apud Com. R. P. recte instrui possint, non etiam apud Proconsulem: vt pote cum peculiaris harum rerum cura & notitia penes eum esse, bonorumque vacantium & caducorum fisco delatorum, peruestigatio & incorporatio, ad eum pertineret: de quo vid. *Paratitlon, de petit. & de Incorporat.*

P. 280. DE REPARATIONIBVS APPELLATIONVM.

TITVLVS XXXI.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXIII.

De Temporibus & reparationibus appellationum, seu consultationum. Respondet huic *titulus 6. lib. 2. de Temporum cursu & reparationibus denunciationum:* quem consule: *Des Reliefs d'Appel.*

PARATITLON.

REPARATIO, *l. 1. 2. 3. 4. 5. 8.* & *l. vlt. h. tit.* reparatio appellationis, *Rubr. h. t.* est beneficium (vnde, beneficium reparationis, *l. 64. supr. de appellat. l. 4. h. t.* beneficium iuris, *l. 27. hoc tit.*) instaurandæ appellationis, iustis ex causis (vnde *instauratio* pro reparatione appellationis, *l. 7. h. tit.* & præsidium instaurationis, *d. l. 7. h. t.*) quæ præfinito tempore (de quo *superiore titulo*,) non perorata desertaque fuit. Nam si quis in iudicio superatus, & prouocationis auxilio se defendens, *l. 1. h. t.* sententiam prouocatione seu appellatione suspendens, *l. 3. h. t.* dicendi negotii temporibus excussus fuerit, *l. 7. h. t.* temporibus fuerit euolutus, *l. 1. h. t.* exhaustum spatium, *l. 1. h. t.* euoluta curricula fuerint, *l. 4. h. t.* præfinito tempore iudicium non obseruauerit, *l. vlt. h. t.* lapsus seu temporum lapsus inciderit, *l. 2. 3. 8. h. t.* negotium non persecutus fuerit, *l. 2. h. t.* post lapsum nihilominus *l. vlt. h. t.* redintegrari, *l. 1. 4. h. t.* reparari causam, *l. 5. h. t.* seu tempora, *l. 6. h. t.* postulare, *l. 1. 3. 7. 8. h. t.* poscere, *l. vlt. h. t.* potest.

Si videlicet, sine eius studio *l. 3. h. t.* id euenerit; si causas idoneas comprobauerit, *l. vlt. h. t.* ex iustis causis, *l. 4. h. t.* veluti si ob necessitatem publicam, vel Iudicis ægritudinem, *l. 3. h. t.* vel occupationem, *l. 4. h. t.* si copiam ad iudicia veniendi hostis seu perduellio obsepsit, *l. 7. h. t.* si ægritudo, vel occupatio actuum publicorum aliæque necessitates, quas Iudex aut litigator differre non potest, fuerint: *l. vlt. h. t.* vel si negotii patronus (id est, Aduocatus) cognitis adsertionibus temporali, seu fatali die, adesse non poterit: *d. l. vlt. h. t.*

Id vero postulare appellator intra certa TEMPORA, *l. vlt.* intra certas temporum metas, *l. 1. h. t.* debebat. Puta, intra tres menses, *l. 1. 3. 4. 5. 6. 7. h. t.* si videlicet in sacro Audi-

Auditorio, vid. *l. 11. de appellat.* (vbi dixi) causa appellationis ageretur *l. 3. 4. 5. b. t.* (veluti in Iudicio Præfecti Prætorio, *l. 1. 6. 7. b. t.* Præfecti V. *l. 3. 4. 5. b. t.*) puta appellatione a Iudice seu Rectore Prouinciæ facta *l. 1. b. t.* Intra triginta vero dies, *l. 1. 3. 8. b. t.* si coram ordinariis Iudicibus a Iudicio magistratuum *d. l. 1. hoc tit.* id est, Duumvirorum, & nominatim, si a nominatione ad Curiam quis appellauerit. *d. l. 8. b. t.*

Intra quod quidem ipsum tempus mox petitæ reparationis tenorem, *l. 8. b. t.* impetratum, *l. 3. b. t.* in aduersæ partis, *l. 8. b. t.* aduersarii, *l. 3. 6. b. t.* notitiam perferre debebat *l. 6. 8. b. t.* per denunciationem ex more celebrandam, *l. 6. b. t.* breuiter, redintegrata denunciare, *l. 4. b. t.* conuentionem tradere, *l. 5. b. t.* alioquin si (ea tamen forma obseruata quæ præscribitur *l. 5. b. t.* vid. & *l. 9. in fin. b. t.*) aduersarius iudicium obire neglexerit, eo absente negotium examinabitur, *d. l. 5. b. t.*

Reparatio autem quatuor mensium dabatur *l. vn. infr. si pendente appellat.* vbi dicam; pariter vt in reparatione denunciationum, *l. 1. supr. de temporum cursu.*

Cæterum post iteratum (id est, reparatum) ita temporis lapsum, *l. 2. b. t.* seu primam hanc reparationem, *l. vlt. b. t.* nulli reparatio. *l. 2. b. t.* seu reparatio secunda, *d. l. vlt. b. t.* indulgebatur: nisi ex eadem causa: puta, si non studium, aut culpa, sed ægritudo Iudicis, vel Reipub. interueniens negotium ne persequeretur obstiterit: *d. l. 2. b. t.* intra tempora, de quibus vid. *d. l. vlt.* Certe post secundam reparationem nulla alia vlterius reparatio deposci poterat *d. l. vlt. in fin.*

P. 285. I. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum. PF. P. (b)

SI possessor, in Iudicio (c) superatus, prouocationis auxilio se defenderit, & temporibus fuerit euolutus, intra mensem tertium redintegrari sibi exhaustum postulet spatium: Id ni (d) fecerit, dictam in eum volumus manere sententiam. Similis etiam ratio ex iudicio Magistratuum (e) esse debebit: tamen vt in eo artiores metæ temporum seruentur: intra triginta enim illic dies reparationem poterit adipisci, ne sententiam inpositam rerum effectus conpetens subsequatur. Dat. Id. Octobr. Veronæ, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Absunt a *Cod. Iust.* omnes *huius tit.* leges, prælata *Nouella* Theodosii Iun. quæ est *lex 1. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, v. *Prosopogr. ID.*

(c) Iudicis videlicet Ordinarii, de quo mox plura. *ID.*

(d) Ita quoque *l. 3. inf.* restituendum, *Ac ni* &c. *ID.*

(e) Duumuirorum, de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS

VALENTINIANI Sen. *quinque leges* de Reparatione Appellationum ordine sequuntur. Et *hac* quidem, TEMPORA reparandæ appellationi varia pro varietate Iudicum, a quibus appellatum fuerat, definiuntur: pariter vt *l. 3. 4. 5. 6. 7. hoc tit.* Et quidem minora, prout Iudices maiores aut minores sunt, a quibus & ad quos appellatum: Scilicet Appellatio a sententia Iudicis ordinarii seu Rectoris prouinciæ ad sacrum Cognitorem, intra tres menses reparari debet; *hac l.* & *dictis legib.* & *l. 63. 64. supr. de appell.* si sententia Magistratus seu Duumuiri vel etiam Pedanei Iudicis apud Iudicem ordinarium intra triginta dies *hac l.* & *dd. ll.*

Nempe *Iudicii* appellatione *hac l.* Iudex seu Rector Prouinciæ ordinarius designatur, vt innumeris aliis *huius Cod.* legibus. Item *Magistratuum* appellatione, *hac l.* & *infr. l. 3.* Duumuiri intelligendi sunt; quo sensu & *lege 12. supr. de appellat.* & passim *infr. tit. de decurion.* a quibus videlicet ad ordinarios Iudices appellatum docet *d. l. 3. infr.* ac proinde eos inuicem *ibidem* separat, & Pedaneis Iudicibus istos coniungit, de quibus ad *eam legem*.

II. (a) Idem AA. ad Symmachum P. V. (b)

ETsi post iteratum (c) temporis labsum nulli reparationem (d) præscribtio Legis indulgeat, tamen his iuris beneficia (e) subueniunt, quorum non studio aut culpa, sed ægritudo Iudicis (f) vel Reipublicæ interueniens negotium, ne persequerentur, obstiterit. Dat. XIV. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* vna cum cæteris *huius tit.* à *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Symmachus* hic est Symmachi Epistolarum Scriptoris Pater. Vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Id est, reparatum, v. *l. vlt. infr.* ID.

(d) Secundam. ID.

(e) Ita quoque *l. 7. infr.* ID.

(f) *Cognitoris* apud Symmachum. ID.

COMMENTARIVS.

SECVNDA reparatio nulli iure ordinario datur, quod *hæc lex* docet: Secunda, inquam, reparatio, non appellationis tantum, verum & denunciationis, id est, non tantum ad secundam instantiam persequendam, verum & ad primam: *l. 1. supr. de tempor. cursu & repar. denunc.* quæ *lex* Constantini M. est, quam & hæc *lex* indicare videtur, illis verbis, *præscriptio legis*. Sane eius apertissime meminit Symmachus *lib. 10. ep. 52.* vt ad *d. l. 1.* plenius ostendi. Et *hac* tamen Valentiniani Senioris *constitutione* iusta causa excipitur, puta si ægritudine Iudicis, vel ob negotium Reipublicæ appellatio semel reparata iterum lapsa fuerit: pariter vt Theodosii Iun. *constitutione*. Huc sane pertinet integra Symmachi *Epistola 52. lib. 10.* sic quidem, vt & huius *legis* meminisse videri possit, his verbis; ad Valentinianum Iun. *Ad hoc parentum Numinis vestri Diuorum Principum protulit sanctiones, quæ inter reliquas exceptiones reparationem iurgantibus tribuunt, si per* COGNITOREM *causa labatur;* & mox; *Cum igitur recentiora scita Diuorum Principum cunctis negotiis reparatione subuenerint, si forte a Iudice deserantur*, &c.

Et hæc quidem ita si ægritudine Iudicis, quod *hæc l.* expresse ait, vel etiam cognitore potestate Iudiciaria excidente, & successore ei dato; vt in specie, quam Symmachus tractat. Aliud vero fuerit, si culpa Iudicis causa fuerit lapsa: tum enim Iudex æstimatione litis multatur ex Constantini constitutione, *l. 2. supr. de tempor. cursu.* quam memorat & confirmat idem Valentinianus *l. vnic. infr. de secundo lapsu.* P. 181.

III. (a) Idem AA. ad Olybrium P.V. (b)

SI in Sacræ Cognitionis examine audientiam necessitas publica vel ægritudo Iudicis abnegauerit, intra tres menses reparatio postuletur: atque in aduersariorum notitiam impetrata reparatio perferatur. Ac ne (c) vtrumque (d) intra hos tres menses fuerit effectum, sententia quam appellator prouocatione suspenderat, conualescat. Quotiens vero a Magistratibus, (e) Pedaneisque Iudicibus dicta sententia appellatione suspenditur, super qua disceptatio, non Auditorii Sacri, sed Ordinariorum Iudicum cognitione tractanda est, cuique duo (f) ad peragendum menses causarum vrgentium conclusione tribuuntur, si forte sine appellatoris studio prædictus labsus inciderit, intra triginta dies reparatio postuletur. Dat. XIV. Kalend. April. Treu. Valentiniano & Valente AA. (g) Coss.

NOTAE.

(a) Abest, vt dixi iam, hæc *lex*, vt cæteræ *huius tit.* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Olybrius P. V.* Romæ sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.* ID.

(c) *γρ. Ni*, vt *l. 1. sup. id ni fecerit.* ID.

(d) Puta, postulatio reparationis, & impetratæ aduersario intimationis. ID.

(e) Id est, Duumuiris, vt *l. 1. supr.* ID.

(f) V. Paratitlon *supr. de appellat.* ac nominatim *legem 41. eius tit.* sed & *l. 10. 19. eiusd. tit.* Item *l. 2. infr. de decurion.* ID.

(g) *γρ. Secundum*, vt sit *annus* 368. Imo supra in inscriptione reponendum *AAA.* cum *Gratianus* anno iam superiore *A.* factus sit. Vid. *Consular. Theodos.* & Ammian. Marcellin. *lib. 27. c. 6.* ID.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem est, quæ *legis 1. supr.* Tria tantum singularia in ea notentur.

Primo, non tantum intra trimestre reparationem appellationis postulandam (quod vtique iam *l. 1.* cautum fuerat,) verum etiam intra idem tempus eam aduersario denunciandam: quod & ipsum rursum cauetur eiusdem Valentiniani constitutione ad eundem Olybrium P. V. Anno proximo 369. *l. 4. infr.* (de cuius denunciationis forma est pariter *lex 5. 6. infr.*) Idemque cauetur *l. vlt. supr. de temporum cursu & repar. denunc.*

Secundo obseruandum, de *Pedaneis* Iudicibus *hac l.* idem caueri, quod de Magistratibus, id est, Duumuiris, vt *hac l.* ita *d. l. 1. supr.* de Pedaneis, inquam, Iudicibus, quorum mentio quoque fit *l. 2. supr. de off. Rector. prou. l. vlt. infr. de excus. artif.* id est, Arbitris datis ab ordinariis Iudicibus, de quibus Arbitris *l. 63. 67. supr. de appellat.* & *l. vlt. inf. hoc tit.*

cui

cui *d. lex 67.* iungenda est; a quibus Arbitris seu delegatis Iudicibus ideo ad delegantem iure ordinario appellatur.

Postremo obseruandum, appellationi causarum peragendæ duos menses præstitutos fuisse causarum vrgentium: quarum numero & fiscales ac nominationum causæ sunt: quam in rem expressa est *lex 10. 19. 41. & 63. supr. de appellat. l. 2. infr. de decurion.*

IV. (a) Idem AA. & Gratianus A. ad Olybrium P. V. (b)

SI qui ex iustis causis (c) quæ Diuorum Parentum (d) nostrorum Constitutionibus comprehensæ sunt, per occupationem eius Iudicis, qui est in Sacro Auditorio cogniturus, ad reparationis possunt beneficium pertinere, trium mensum (e) tempus in vtroque (f) custodiant: scilicet, vt prius quam id possit elabi, & redintegrent euoluta curricula, & redintegrata denuntient: aut certe, cauillatione submota, his quæ statuta sunt, obsecundent. Dat. XIII. Kal. Iul, Altaripa, (g) Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTAE.

(a) Abest, vt iam dixi, hæc *lex*, vna cum cæteris a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Olybrius* P. V. Romæ Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.* vt *leg. superior.* ID.

(c) Quas repete ex *Paratitlo*, & *l. 1. sup.* 5. 7. *vlt. infr.* ID.

(d) Intelligit Constantinum M. & Constantium. ID.

(e) Ita semper ferme *Cod. Theodos.* ID.

(f) Ita pariter *l. 3. supr.* vbi dixi. *In vtroque*: id est, & in impetranda reparatione, & in redintegrata denuncianda: vt etiam ex *fin. legis* liquet. ID.

(g) Vid. mox *Commentar.* & *Chron. Theodos. ad an.* 369. ID.

COMMENTARIVS.

P. 183. SENTENTIA *huius legis* eadem est quæ partis primæ *legis 3. supr.* Neque quidquam habet peculiare: nam & hæc *lex* est de causa lapsa per occupationem Iudicis sacra cognoscentis. Subscriptionem tantum *huius leg.* notari cupio, quæ singularis est: Data quippe dicitur *Altæ-ripæ*: qui vicus etiamnum in ripa Rheni pristinum nomen retinet *Altrip*, haud longe supra confluentem Nicri ad confluentem Luteri amnis, inter Nemetes, & Vangiones, de quo Munsterus *Cosmographiæ libr. 3 cap. 178.* Hunc locum & ipse aliquando vidi eo digressus: locus est editus & tumenti loco, hodieque *Sandberg* dictus. Scilicet author est Amm. Marcellinus in gestis huius Anni *lib. 28. cap. 2.* Valentinianum *Rhenum* omnem ab exordio Rhætiarum ad vsque Oceanum molibus communiuisse, castraque extulisse altius, & *Castella* turresque assiduas per habiles locos & opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo, nonnunquam etiam vltra flumen ædificiis positis, & subrasis Barbarorum finibus, id est, Alemannorum & Francorum. Hinc itaque est, quod Valentinianus etiam *Altæ-ripæ*, vt & *Brisiaci* (quod docet *lex 8. supr. de priuileg. eor. qui in sacro Palat.*) constitisse, ex *hoc Cod.* deprehenditur. Sane huius *Altæ-ripæ* (Rhenanæ) meminit quoque *Notitia Imp. fol. 178.* atque inibi Præfecti militum Martensium inter Nemetes & Vangiones sub Duce Mogontiacensi, circa Annum D. 427. Ergo & ibi Romanorum *Castellum* ad speculandum opportunum: cuius meminit & Rupertus Senior Elector Palatinus in diplomate dato MCCCLXXX. Nulla vero eius mentio in *Itinerario Peutingeriano*, quod ante hanc *leg.* scriptum est. Alia ab hac est *Alta-ripa* in Valeria, cuius mentio in *Itinerario Antonini*, quam cum hac confudit Munsterus. Hæc denique *lex* diligentiam Cluuerii fugit, cum de *Alta ripa* ageret: imo & Freheri *Origin. Palatin. c. 14.* non & Ortelii in *Thesauro*, quem tamen falli tradidit, minus consulto hoc *Cod.* idem Freherus.

V. (a) Idem AAA. ad Olybrium P. V. (b)

IN speculis agat is (c) aduersus quem in Sacro Auditorio causa reparanda est, & an intra tres menses reparationem aduersarius mereatur, (d) exploret, ac statutum scitis Triumphalibus (e) diem sedulus in iudiciis litigator obseruet. Incumbat quoque Appellatori cura, vt si aduersarius ex loco, quem habitare consueuit, forte subterfugiat, pergat cum Officio (f) publico, hominique (g) eius, quem in loco reppererit, conuentionem tradat, ad aduersarium perferendam: Idque ita gestum esse Curator (h) aut Magistratus (i), rescribti (k) publici, vel actorum testificatione confirmet. Quibus impletis, si is, cuius conuentio curata est, iudicium obire (l) neglexerit, ferat hanc desidiæ contumaciæque multam, vt vrgens negotium ipso quoque absente dicatur, diligentique iudicantis

cantis examini (m) sententia proferatur ea, quam æquitatis ratio & iuris præscribta dictauerint. Dat. XVIII. Kalend. Septembr. Altino (n) Valentiniano & Valente IV. (o) A.A. Coss.

NOTAE.

(a) Abest, vt iam dixi, hæc *lex*, vna cum cæteris *huius tituli*, a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Olybrio* P. V. Romæ iam tertia hæc Valentiniani *lex hoc tit.* inscribitur: de eo vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Litigator aduersarius. ID.

(d) Petat, impetrare mereatur. ID.

(e) Intelligit suas *leges* l. 3. 4. *supr.* ID.

(f) *Officium* publicum. ID.

(g) Homini, id est, actori colono &c. v. *sup. de conductor. & hominib. Dom. Aug.* ID.

(h) *Curator* Reipublicæ: de eo mox. ID.

(i) *Magistratus*, id est, Duumuir, vt *l.* 1. 3. *supr.* ID.

(k) *Rescriptum* publicum. ID.

(l) *Obire* iudicium, est iudicio se sistere. ID.

(m) γρ *Ex animi.* ID.

(n) Forte *Alteio*: vbi & data *lex* 3. *de actorib. & procurator.* ID.

(o) Malim II. id est, A. D. 368. quo, vt & A. 369. Olybrius P. V. fuit, non A. 373. ID.

COMMENTARIVS.

DVÆ Cautelæ in negotio reparationis appellationis *hac l.* continentur: prior in fauorem eius pro quo sententia lata est: altera in fauorem appellantis. Nempe priori ingeritur, vt exploret, inque speculis agat, num intra præscriptum TEMPVS, trium videl. mensium, appellator postulet Appellationis reparationem, in sacro Auditorio agitandæ: de quo tempore præter hanc legem est pariter *lex* 1. 3. 4. *supr.* *l.* 5. 6. 7. *infra*; veluti apud Præfectum vrbis; de quo est quoque *l.* 3. & 4. *sup.* quæ eidem Olybrio P. V. inscribuntur. Hoc inquam primum *huius leg.* caput est: Alterum in fauorem appellatoris, quomodo NVNCIATIO reparatæ appellationis facienda sit absenti aduersario: de qua denunciatione fuit quoque iam *l.* 3. *sup.* erit & *l.* 6. *inf.* itemque *l.* 8. & 9. Nempe qui reparationem appellationis obtinuerat, eam aduersario significare tenebatur. Verum, quia aduersarius aliquando subterfugiebat ab eo loco, vbi habitare consueuerat, ne sibi videl. reparatio denunciaretur, præscribit *hac* P. 284. *leg.* Valentinianus formam Denunciationis faciendæ absente aduersario & quid posthac facere Iudex debeat: Nempe 1. si aduersarius absit, appellator ad *domum* denunciare debet. Quomodo? Scil. cum Officiali publico, homini, id est, actori, colono &c. eius conuentionem tradere oportet ad aduersarium perferendam; Idque ita factum, apud Curatorem vel Duumuirum seu Magistratum municipalem profiteri oportet: vt cæteroquin professiones aut testationes apud hos factæ: vt docet quoque *lex* 2. *infr. de Canone frum. V. R.* Vt ita horum scripto actorumque testificatione res probari possit. Quæ quidem forma denunciationis faciendæ absenti obseruanda. 2. Effectus vero eius hic est, vt videl. aduersario sese iudicio non sistente causa appellationis μονομερῶς iudicari posit. Quæ ordinaria alioquin est absentis legitime citati vel denunciati pœna. De eadem sensisse videtur *lex vlt. inf.* 3. At quæ sententia? Non vtique semper contra absentem, sed quam æquitatis ratio & iuris præscripta dictauerint. Aliter atque definitur a Valente *l. prox.* nempe latam sententiam roborari, atque in executionem semel iudicata transire.

VI. (a) Idem AAA. ad Modestum PF. P. (b)

REPARATIS intra mensem tertium, ex (c) priore lege, temporibus, in notitiam hoc ipsum aduersarii per denunciationem, ex more celebrandam, iubemus sine dilatione perferri: scilicet, vt interiectorum spatiorum dinumeratione seruata, ad debitum (d) partibus (e) iudicium reuertantur. Quod si is cui reparata sunt tempora, vltra dinumerationem crediderit differendum, lata aduersus eum sententia roboretur, atque in exsecutionem semel iudicata ducantur. Dat. VI. Id. Dec. Constp. Valentiniano & Valente IV. AA. Cons. [373.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt si quis videtur iniuste in causa sua victus, reparatis ante tertium mensem temporibus, quæ appellationi videntur fuisse concessa, statim hoc ipsum in aduersarii sui notitiam deducere procuret, & intra tempora quæ appellationi constituta sunt, de hoc ipso negotio is qui appellauit, vt sibi credidit competere, agere non moretur. Quod si facere neglexerit, sententia quæ aduersus eum lata fuerat perseueret, & data executione in omnibus compleatur.*

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex*, vna cum cæteris *huius tit.* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) *Modestus* PP. Orientis sub Valente Imp. vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Id est, secundum, iuxta priorem Constitutionem: cuiusmodi nulla Valentis anterior occurrit, verum Valentiniani *leges* superiores Collegæ & fratris. ID.

(d) Legitimum constitutum. ID.

(e) Sustineri possit; sed malim, *partes.* ID. Cod. Gothan. *ad diuitum partes iudicium reuertatur.* RITTER.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. hæc constitutio de Reparatione Appellationum: qua continentur tria capita. Primum, de *Denunciatione* reparatæ appellationis intra tertium mensem: de quo ad superiores *leges.* Secundum, vt denunciatione facta, partes ad iudicium appellationis veniant, seruata interiectorum spatiorum dinumeratione. Nempe post denunciationem factam, ad sistendum se iudicio partibus certa tempora dabantur, pro ratione interiectorum spatiorum: de quo ad *tit. de denunciat. supr. lib.* 2. & *tit. de Temporum cursu & reparat. denunciat.* Tandem nisi is, qui reparationem impetrauit, intra tempora illa se se stiterit, sententiam confirmari & executioni tradi iubet.

VII. (a) Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodos. AAA. ad Siburium PF. P. (b)

SI possessor, (c) primis dicendi (d) negotii temporibus excussus, intra tres menses instaurationem non potuerit postulare, ob id quod copiam ad iudicia veniendi hostis obrepserat, (e) iuris beneficium (f) eiusmodi occasionem (g) non perdat; sitque, depulsis perduellionibus, (h) hæc prima litium rerumque reparatio, vt cum primum adiri potuerit Sacræ Cognitionis Auditor, cognitis caussis, præsidium (i) amissæ instaurationis indulgeat. Dat. III. Non. Decemb. Treu. Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

NOTAE.

P. 285. (a) Abest & hæc *lex*, pariter vt cœteræ *huius tituli* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Siburius* PP. sub Gratiano *Galliarum* scil. vt alibi ostendo; imo & ostendit argumentum *legis*, de quo mox. ID.

(c) Ita quoque *l.* 1. *in pr. sup.* ID.

(d) Id est caussæ appellationis peragendæ. ID.

(e) γρ. *Obsepserat.* ID.

(f) Ita quoque *l.* 2. *sup.* ID.

(g) γρ. *Occasione*, vel *per occasionem.* ID.

(h) γρ. *Perduellionibus*, vt habet Edit. in 4. ID.

(i) *Supra, hac ipsa l.* & *l.* 2. beneficium. ID.

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imp. hæc constitutio est, de Reparatione appellationis ad sacrum Auditorium intra tres menses; superioribus *constitutionibus* Valentiniani & Valentis plene conformis: ad quas dixi. Atque vt reparationis petendæ iustas caussas proponunt *lex* 3. & 4. *supra*, ita & *hac leg.* proponit Gratianus iustam exceptionem non petitæ reparationis; si videlicet intra tres menses reparationem non potuit postulare ob id, quod copiam ad iudicia veniendi hostis *obsepsit* (ita enim legendum.) Depulsis enim *perduellionibus*, seu hostibus, Iudex, qui vice sacra cognoscit, seu Iudex appellationis, cognita hac caussa præsidium amissæ vel omissæ reparationi indulgere debet, & sic appellationem reparare. Et hæc quidem vt æquissima exceptio est, ita conformis veteribus XII. Tab. exceptionibus caussisque vadimonii deserendi. Cœterum ex horum temporum historia illustranda est hæc *lex.* Nempe quos Gratianus hostes & perduelliones hic vocat, *depulsosque* indicat, sunt ii proculdubio Alemanni & Sueui, quos Gratianus hoc ipso Anno & tempore composuit: teste Ausonio *in gratiarum act. c.* 3. Socrate *lib.* 5. *cap.* 6. Sozomeno, *lib.* 7. *cap.* 4. Hinc est, quod ipso Anno & tempore Ausonius huius anni Consul scribit, a Gratiano, *vno pacatum anno & Danubii limitem & Rheni.*

Atque istud inter cœtera notetur, quæ facta constituta post debellatos iam repressosque hostes, de quibus in *Paratitlo de re militari.*

VIII. (a) Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Victorio (b) Proconf. Asiæ.

QVOTIENSCVNQVE in his negotiis, quibus aliqui ad Curiam deuocantur, primus temporum labsus inciderit, intra triginta dies, sub ea definitione, qua cautum est, reparatio postuletur, & (c) petitæ reparationis tenor in aduersæ partis notitiam perferatur. Dat. VIII. Kalend. Mai. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) Et hæc lex abest a Cod. Iust. Iungenda huic est lex 125. inf. de decurionibus. GOTHOFR.

(b) Victorius Proconf. Asiæ sub Theodosio M. v. Prosopogr. ID.

(c) Vt. ID.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est de reparatione Appellationis, in negotio NOMINATIONIS ad Curiam, de quo appellationis genere a nominatione superiore tit. l. 10. 12. 19 53. & l. 2 8. inf. de decurion. l. 4. 7. 11. Cod. Iust. de appellat. haud aliter atque in aliis negotiis. Quare & hac parte eadem reparationis petendæ intra XXX. dies, & impetratæ denunciandæ, lex & conditio esse debet, quæ in cæteris negotiis, vbi ex Iudicio Magistratuum appellatur, l. 1. in f. & l 3. in f. sup. Idque nominatim hac Theodosii M. constitutione cauetur, quæ maioris constitutionis, pro Curiarum commodis latæ pars est, vt docet lex 125. inf. de decurion. quæ huic est coniungenda.

IX. (a) Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto (b) PF. P. Post alia.

APPELLATORIBVS, qui præfinito tempore iudicia non obseruauerint, hæc tempora custodienda sunt, vt si contra *Arbitri* definitionem fuerit appellatum, labsumque prouocator incurrerit, tempora (c) priscis (d) statuta legibus obseruentur: Secunda reparatione, quam prouocanti ab Arbitro Serenitas nostra concedit, in ea quidem prouincia, in qua iurgium ventilatur, & in contigua tres menses, in vlteriore autem, quatuor menses
Pag. 184. habitura. * Si vero sententiam *Iudicis* prouocatio obiecta suspenderit, cum Sacri Cognitoris tribunal appellatur, post lapsum ad primam reparationem petendam tribus mensibus statuendis, si in eadem vel proxima prouincia eius aduersarius commoretur, quatuor vero si in vlteriore consistet. In secunda vero reparatione, quam a Iudice appellantibus Serenitas nostra præstare consueuit, illi quidem qui post labsum intra tres quatuorue menses, sicut statuimus, non poposcerit reparationem ab eo cui Sacri auditorii cognitio debetur, transacto dierum spatio designato, tres alios menses indulsimus ad impetrandum, allegandumque Rescribtum, & ad conueniendos eos, quos pulsat intentio. Ita ** tamen, vt tam in prima, quam in secunda reparatione, sicut iam diximus, causæ idoneæ comprobentur, hoc est, ægritudo, vel occupatio actuum publicorum, aliaque necessitas, quam Iudex aut litigator differre non potuit, vel si negotii patronus cognitis adsertionibus temporali (e) die adesse non potuit. Clarum *** autem fieri volumus, post secundam reparationem, aliam vlterius nullo modo posse deposci. Et **** in omnibus reparationum generibus formam custodiri, quam super his dedimus, qui se, ne conueniantur, ex reparatione subtraxerint. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc lex a Cod. Iust. Iungenda huic est lex pen. sup. de appellat. & l. vlt. sup. de fructibus & litis expensis. GOTHOFR.

(b) Asclepiodotus PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. Prosopogr. ID.

(c) An XXX. dies, an vero 3. menses. ID.

(d) Valentinianeis, l. 1. & 3. sup. h. t. & hac potissimum. ID.

* Secunda sententia, de appellatione a Iudice ordinario seu Rectore Prouinciæ. ID.

** Tertia sententia, de causis idoneis primæ & secundæ reparationis. ID.

(e) Id est Fatali die & vltimo. ID.

*** Quarta sententia de Tertia reparatione deneganda. ID.

**** Postrema sententia, de pœna sese subducentis, in hoc reparationis negotio. ID.

COMMENTARIVS.

Theodosii Iun. hæc *lex* est, de Reparationibus Appellationum: quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis: vnde duæ adhuc *leges* desumptæ supersunt, puta *lex penult. supr. de appellationib.* & *l. vlt. supr. de fructibus & litis expensis*, quæ proinde huic conflandæ veniunt, velut vnius & eiusdem constitutionis partes: Qua quidem constitutione Theodosius *Iudiciorum retractationi* iustum modum præfinitum iuit: partim aduersus Iudicum iniquitatem, appellationes non recipientium; quo spectat *d. l. penult. de appellat.* partim aduersus litigatorum contumaciam finito negotio, super expensis seu sumptuum nomine actionem ex Rescripto forte intentantium: quo pertinet *d. l. vlt. de fructib. & litis expens.* Denique reparationi appellationum iusto modo imposito: *Temporibus* videlicet præfinitis ad reparationem petendam, eamque quandoque iteratam: *Causis* idoneis ad id impetrandum expresis: *Tertia* item reparatione denegata: Postremum, reparationis iudicio, seu cognitioni sese *subducentibus* occurrendo: Quæ quidem quatuor sunt *huius l.* capita, quinque sententiis comprehensa.

Quod primum caput attinet de temporibus ad reparationem petendam, ita distinguit Imperator: vel contra sententiam appellatum est, de qua appellatione ab Arbitris seu pedaneis Iudicibus, fuit quoque *lex 63. 67. sup. de appellationibus*: & *lex 3. sup. hoc titulo*, & prima reparatio postulatur: & tum tempora priscis legibus statuta obseruari vult: id est intra dies 30. post lapsum, reparationem postulari: quod & ipsum Valentiniani lege, scilicet *d. l. 3. sup. hoc tit.* Arcadii *d. l. 63.* Si vero secunda reparatio appellationis postulatur, tum in eadem prouincia & in contigua tres menses dantur: in vlteriore, quatuor menses. Et hæc de appellatione ab Arbitro. Si vero a *Iudice*, id est a Rectore prouinciæ appelletur ad Sacrum Cognitoris tribunal; tum ad primam reparationem postulandam tres menses statuuntur, si videlicet in eadem prouincia, vel in proxima aduersarius commoretur: si vero in vlteriore, quatuor. Ad secundam vero reparationem, tres alii menses. Vbi differentiæ variæ notandæ sunt, inter Arbitrum & Iudicem: inter primam & secundam reparationem; inter contiguas seu proximas prouincias, & vlteriores. Et hæc de primo capite.

Secundum caput est de *Causis* ad impetrandam siue primam siue secundam reparationem. Idoneas igitur causas comprobari vult: quas quatuor hic enumerat: de quibus iam *l. 3. 4. 7. sup.* vel a parte litigatorum, vel a parte Iudicis, vel extrinsecus accidentes: imo & a parte Aduocati; si videlicet Patronus negotii, id est Aduocatus, cognitis adsertionibus, id est cognito causæ statu temporali, id est fatali die & vltimo, (summum dixit Symmachus *lib. 10. ep. 52.*) præstituti temporis adesse non potuit. Quæ omnia & circa vadimonia, & denunciationes reparationesque earum obtinent: de quo *lex XII. Tab. tit. D. si quis cautionibus*: & *tit. de eo per quem factum erit*: & *sup. tit. de temporum cursu & repar. denunciat.*

Tertio capite post secundam reparationem alia iam & tertia omnino denegatur.

Postremo capite occurritur his, qui ex reparatione se subtrahunt: id est qui cognitioni de reparatione cum reparatio postulatur, vel postulata est, adesse nolunt, eamque defugiunt: Qua parte Imp. eam formam custodiri vult, quam super his iam dedit, non aliam proculdubio vel similem illi, quæ præstituitur *l. 5. sup.* vbi vid. quæ dixi: & indicatur *l. vlt. sup. de temporum cursu & repar. denunciat.*

P. 287.

DE SECVNDO LAPSV.
TITVLVS XXXII.

I. (a) Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Volusianum P. V. (b)

Si culpa Iudicis gemino labsu causa fuerit euoluta, iuxta Diui Constantini præceptum, † ipse ad redhibitionem eius æstimationis, quanto res valet de qua iurgium est, debet adtineri. Dat. III. Non. Septembr. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Volusianus* P. V. Romæ sub Valentiniano Sen. vid. *Prosopogr.* ID.

† Constantini M. *lex 2. sup. de temporum cursu & repar. denunciat.* ID.

COMMENTARIVS.

Quemadmodum Secvndo Lapsv, id est reparata semel causa, si euoluta fuisset, ex Constantini M. constitutione nulli reparatio secunda dabatur: puta si facto litigatoris euoluta fuisset vt docet *lex 1. supr. de temporum cursu.* Symmachus *lib. 10. ep. 52.* Sed & indicat *lex 2. supr. de repar. appellat.* ita

ita ex eiusdem Constantini constitutione si id culpa Iudicis euenisset, Iudex litis æstimatione multabatur, quod hæc *lex* docet. Et vero de eo est Constantini constitutio *l. 2. de tempor. cursu & reparation. denunciat.* At Valentinianus Senior, vt prius illud abrogandum credidit, *d. l. 2. supr. de reparat. appellationum*, ita posterius *hac l.* confirmat. Scilicet, vt æquum non est, nulla litigatoris culpa, verum vi aliqua maiore lapsa secundo lapsu causa, secundam denegari reparationem; quod etiam Theodosius Iun. agnouit, *l. vlt. supr. de repar. appell.*: ita reparationem tribui superfluum est: vbi Iudicis culpa intercedit; quinimo iniquum foret, aduersus *Tertium* litem resuscitari, vbi alia via litigatori consultum esse potest & Iudex ipse multandus venit.

Cœterum potest hæc *lex* pertinere, pariter vt *lex 2. supr.* & *lex vn. infr. tit. prox.* non minus ad temporum cursum primæ instantiæ quam appellationis, & sic ad reparationes denunciationum; non minus quam reparationes appellationum.

In *h. l.* interim obseruetur descriptio, seu definitione eius, quod vulgo alioquin dicitur, Iudicem litem vel causam suam facere, *l. 2. 3. infr. quorum appellat. non recip.* vbi vide quæ dicam.

DE DILATIONIBVS EX CONSENSV.

TITVLVS XXXIII.

I. (a) Impp. ARCAD. & Honor. AA. Africano P.V. (b)

COGNITIONES omnes, quotiens consensu partium differuntur, vltra duos menses differendi non habeant (c) potestatem: ne paulatim libera dilatione concessa, ætates plerumque iurgantium veternosis (d) litibus consenescant. Dat. III. Kal. Maii, Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss. [396.]

P. 288.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Africanus* sub Arcadio Imp. Præf. Vrbis Constantinopolitanæ, cui inscribuntur hoc ipso Anno *lex* 13. *inf. de annonis ciuicis*: *l.* 152. *infr. de decurion. l.* 3. *supr. de prædiis Senator.* Vt omittam alias A. 395. & 397. v. *Prosopogr. ID.*

(c) Partes scil. *ID.*

(d) Ita Symmachus *lib.* 10. *ep.* 32. *Curiosam litem* dixit, & *ep.* 52. curiosum *luctamen. ID.*

COMMENTARIVS.

QVAMDIV cognitio omnis, siue denunciationis scilicet seu primæ instantiæ, siue appellationis (nam de vtroque iuxta *hæc lex* accipi potest, non minus quam *lex 2. supr. de reparat. appellat.* & *l. vn. supr. tit. prox.*) consensu partium differri posit, definit hac constitutione Arcadius Imp. Nempe cognitionem iudiciumque, labente fatali tempore, seu temporum a lege præstitutorum cursu, ex consensu partium differri seu prorogari posse dubium non est, idque litigatoribus licuit: quomodo & cæteroquin iuri pro se introducto renunciare licet. Et *hac* tamen Arcadii *constitut.* isti partium siue consensui, siue dilationi, fibula adhuc seu modus quidam imponitur, puta, vt ne vltra duos menses differendi cognitionem & fatalia habeant litigatores potestatem. Nempe, vt ius aduersarii sententia quæsitum, reparata lite vltra quatuor menses trahi minus æquum visum est, ita ipsa litium semel terminandarum contemplatio facit, vt ne quidem consensus partium reparatam denunciationem siue litem vltra duos menses differre seu prorogare posit. Illud priuata ipsius victoris contemplatio suasit: hoc litium protrahendarum odium, & publicæ vtilitatis ratio extorsit; *Ne* (vt hæc *lex* eleganter loquitur) *paulatim libera dilatione concessa, ætates plerumque iurgantium veternosis litibus consenescant.* Quod quidem etiam ad eam quæstionem facere potest, qua vulgo quæritur ad *l. vlt. §. vlt. C. I. de tempor. & repar. appellat. Nouell. 93. c. 1. de appell. & Auth. si tamen: Cod. Iust. de tempor. appell.* vtrum fatale seu decendium interponendæ appellationis, consensu partium prorogari posit: quam alioquin tractant Glossa in *c. cum sit Romana*, *in verbo*, *recisis*, *de appellat.* & in *Auth. offeratur*, *verbo*, *viginti.* Mynsingerus *lib. 1. obseru. 68.* Gayllius *libr. 1. obseru. 139. num. 6. 140. num. 8.* Mazanta *de appellat. num. 230. 241.* Guido Papæ *decis. 115. & 240.* Papon. *Arrest. lib. 19. t. 6. num. 3.* Iason *decis. 475.* Quare tuto dixeris, ex *h. l.* quam nemo adhuc obseruauit, modicam dilationem seu prorogationem ex consensu ferri: in longiorem vero diem & vagam pro libidine partium, quæ ætates litigantium atte-

afferat, non item. Et sane eo quoque inclinant Glossæ & Doctores, & in his *Cod. l. de litis contest.* Laudensis, vbi interest Reipub. dilationes hoc ex consensu fieri. Et vero hoc tempus bono publico finiendarum litium causa salubriter præstitutum hæc lex aperte indicat.

DE HIS, QVI PER METVM IVDICIS NON APPELLARVNT.

TITVLVS XXXIV.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXVII.

I. (a) Imp. Constantinus A. ad Vniuersos Prouinciales.

IN insulam deportandi sunt, cum amissione omnium facultatum, quæ fisco addicendæ sunt, hii qui prouocatione omissa litem reparare temptauerint, contra Comitum (b) ceterorumque sententias, qui vice nostra iudicauerint; firmantes, (c) *se per metum appellationis omisse* (d) *auxilium:* in qua re vel nostrum, (e) vel Præfectorum Pretorio (f) ex nostra erit iussione iudicium. Dat. Kalend. Aug. (g) PP. Kalend. Septemb. Basso & Ablauio Coss. [331.]

F. 289.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* pariter vt *lex prox.* Iungendæ *huic* sunt *lex* 16. 17. *supr. de appell. lex vn. supr. de litigiosis: lex* 3. *supr. finium regundorum:* Imo & *l.* 4. *C. Iust. de Iurisd. omnium Iudicum: lex* 3. *C. eod. de offic. Rectoris prouinc.* Tandem & *lex* 1. *supr. de offic. Rect. prouinc.* & *lex* 2. *C. Iust. vbi in rem actio exerceri. GOTHOFR.*

(b) De iisdem *Comitibus* agitur *d. l.* 16. & *d. l.* 1. *supr. de offic. Rect. prou.* & *d. l.* 3. *C. Iust. de offic. Rect. prou.* & *d. l.* 4. *C. eod. de Iurisd.* deque iis plenius egi ad *eam l.* 16. *ID.*

(c) Ita quoque *l.* 2. *infr.* pro, *affirmantes. ID.*

(d) γρ. *Omisisse. ID.*

(e) Ita *l.* 2. *infr. aut per me cognoscam. ID.*

(f) De his *Præfectis Pretorio*, mox. *ID.*

(g) Constantinopoli, vt habet, *d. l.* 16. *supr. de appellat. ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc constitutio est, de his qui per metum Iudicis se non appellasse dicunt. Quæ quidem constitutio insignioris vereque aurei prolixioris Edicti Constantinianei pars est: pariter vt *leges* illæ omnes, quas huic coniungendas esse dixi. Edicti inquam Constantinianei, quo Constantinus Iudicum & Iudiciorum integritati, sanctitati, reuerentiæ, ordinique enixo studio consultum iuit: fundato inter cætera appellationum iure; parte altera repressa litigantium temeritate, inani obtentu lites retractantium: verum de edicti istius continentia dixi iam plene ad *d. l.* 16. *supr. de appellationib.*

Igitur, vt licitam litigatoribus prouocationem constare vndiquaque voluit Constantinus M. (quod docet *d. lex* 16. & 17. *supr. de appellat.* quæ inter cæteras *huic* sunt coniungendæ) ita versa vice prouocationis auxilium spernentibus, postea que inuidiam iudici Vice sacra videlic. cognoscenti conflantibus, apud Principem, seuerissimam pœnam impositam voluit, vt *hac l.* ita *d. l.* 17. vbi eadem deportationis pœna imponitur. Quæ & ipsa Iuliani mens est, *l.* 30. *supr. de appellationibus.* Vbi & ratio hæc nominatim redditur (quæ & ipsa alioquin ex hoc Edicto Constantinianeo colligi potest) *quod Principibus Remp. moderantibus, Iudex nullus audeat prouocationis perfugium denegare, & si litigatores vim sustinuerint, publice de eo contestari possint.* Quæ cum ita sint, atque hac potissimum ratione inductus putet quis, omnem omnino Constantinum M. metus exceptionem litigatoribus ademisse: non modo, si solius potestatis metu non appellauerint, verum & si Index vice sacra cognoscens terrorem suum appellaturo obiecisse dicatur, atque appellationem recipere noluisse. Nempe cui protestationis vel contestationis publicæ, vel apud summum Iudicem, vel apud Principem ipsum facultas est & relaxatur (quod vtique Constantinus relaxat *d. l.* 16. *supr. de appellation.*) is *perpetuo silere debet*, vt loquitur *d. lex* 17. si id auxilium contestationis spreuerit. Atque vt Iudices metum litigatoribus inicere non oportet, ita litigatoribus inuidiæ conflandæ Iudicibus vice sacra cognoscentibus occasio patere non debet, si metu sibi obiecto siluerint, & proposito sibi Iuris auxilio vti supersederint. Cui apprime conuenit Alexandri Seueri Imp. illud in eadem prorsus re, in *l.* 25. *D. de appellat.* ἐγκαλεῖσθαι μὲν πῶς ἄντις κωλύοιτο ὑπὸ τῶν δικαζόντων, οὐχ ὁρῶ· ὁπότε ἔξεστιν ἑτέραν ὁδὸν τρεπόμενον, αὐτὸ ποιεῖν, καὶ θᾶττον πρὸς με ἀφικνεῖσθαι ε

id

id est, *Appellare quidem qualiter quis prohibeatur a Iudicantibus non video; quando licet aliam viam tenentem idem facere, & celerius ad me peruenire.* Denique probabile non est aut verisimile, quem metu Iudicis appellare prohibitum, cui maioris Principis aut Iudicis adeundi copia est. Neque abludit etiam ea ratio, quam Diocletianus reddit in *l. 1. Cod. Iust. eod. tit. In sacro enim Comitatu nostro timere nihil potuisti:* scil. *Ibi iusti timoris cessat præsumptio, vbi Principis est copia.* Denique huic simillima est ratio Iurisconsulti in *l. vlt. D. quod metus caus. Cum* inquit, *potuerit Ius publicum inuocare, & adire aliquem potestate præditum, qui vtique vim eum pati prohibuisset.* Quanquam eiusdem *legis* temperamentum æquissimum videtur, *huiusmodi præsumptioni debere apertissimas probationes violentiæ opponi.* Et vero videri quoque possit, contra quam antea dicebamus, Constantinus *fine legis* contrariam probationem metus iniecti admittere: cum in ea re vel suum (Principis scil.) vel Præfectorum Prætorio ex sua iussione iudicium esse iubet. Cui etiam congruit Constantii *lex prox.* vbi quod de *Præfectis Prætorio* addit, notandum est, eiusmodi multa alia ad Præfecti Prætorio partes & dignitatem pertinentia eo Edicto, vnde hæc lex desumpta est, comprehensa fuisse; vt apparet ex *d. l. 1. supr. de offic. Rect. prou. l. 3. Cod. I. eod. tit.* & *l. 16. supr. de appellation.* quæ omnes *huic legi* coassendæ sunt. Quidquid huius sit, huic *legi* derogasse videtur Constantius *leg. 2 proxim.* reduxisse eam Iulianus *l. 30. supr. de appell.* De nonnullis vero capitibus, quæ huic *legi* cohæsisse videntur, dico ad *leg. prox. 2.*

II. (a) Imp. Constantius A. ad Volusianum PF. P. (b)

SI a *Præfecto Vrbi*, (c) vel a *Proconsule* (d) fuerit dicta sententia, eandemque prouocatio minime fuerit subsecuta, præsidium (e) postulare fas erit, *imminente Iudicum metu territos se esse* firmantibus (f). Nam quicumque necessitatis huiuscemodi laqueis beneficio meo eximi postulauerit, aut per me (g) cognoscam, aut Excellentiæ Tuæ (h) impertiam notionem: hac videlicet condicione, qua *Vicariorum* sententiæ, quas appellatio non suspenderit, ex Diui Patris (i) mei sanctione retractantur. Cum vero *Consularium* ac *Præsidum*, P. 190. aliorumue (k) sententiæ in querimoniam deducentur, prioris legis statuta sectanda sunt, quæ similiter certo terrore proposito, auxilium poscentibus detulit. Dat. Kalend. Ian. Med. Arbitione & Lolliano Cons. [355.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* prælata *lege* Iuliani 30. *supr. de appellat.* de quo mox plura. *GOTHOFR.*

(b) *Volusianus* sub Constantio PP. v. *Prosopogr. ID.* Rectius forte *P. Vrbi*, vid. *leg. 2. de incest. nuptiis.* eod. anno datam & *leg.* 18. *de Prætor. RITTER.*

(c) Nempe a Præfecto Vrbis quoque appellare licuit, quod præterea docet *lex* 11. 23. 30. *supr. de appellat.* & *lex* 38. *D. de minorib. GOTHOFR.*

(d) Nempe a *Proconsule* quoque appellari potuit, de quo Tit. *de appellat. supr. ID.*

(e) Id est, beneficium Principis, vt mox vocatur *seq. vers. ID.*

(f) Ita quoque *l. 1. supr. ID.*

(h) Similiter *d. l. 1. supr. in fin.* v. & *l. 4. supr. de accusation. ID.*

(h) Præfecti Prætorio, quod inscriptio *legis* docet: quoque *d. l. 1. supr. in fine. ID.*

(i) Constantini M. & procul dubio intelligit partem, quæ *legi* 1. *supr.* cohærebat, cuius & rursum fit mentio *fine legis. ID.*

(k) Puta, Correctorum. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII hæc *lex* est, *de his qui per metum Iudicis non appellauerunt:* qua PERMITTITVR litigatori non tantum a Consularium vel Præsidum, vel etiam Vicariorum sententia; verum & a Præfecti V. vel a Proconsulis appellatione interposita, Principi supplicare, litemque adeo retractare, affirmanti se appellationem non interposuisse imminente Iudicum metu territum. Abrogata partim hac parte, partim vero confirmata Constantini M. patris sui constitutione, cuius vtique pars fuit *lex 1. supr.* Nempe hæc metus exceptio aduersus sententias eorum, qui vice sacra cognoscerent, puta Præfecti Vrbis & Proconsulis ex Constantini M. constitutione appellabatur, quæ vtique *d. legis 1.* sententia est. Atenim, quod hæc *lex* expresse testatur, aduersus *Vicariorum* sententias hæc exceptio iusta fuit, sub quadam conditione, seu certo terrore proposito. Denique aduersus *Consularium* & *Præsidum* vel Correctorum pariter certo terrore proposito. Quæ duo postrema, etsi ex Constantini M. constitutione interciderint, attamen eo ipso quod *lex 1. supr.* de *Vice sacra iudicantibus* nominatim concepta est, satis indicat, diuersum aliquod ius in aliis a Constantino M. constitutum fuisse.

Singularis hic interim locus est, quo ostenditur, tres Magistratuum gradus sub Constantino M. fuisse, a quibus videlicet appellari poterat; & quidem post Præfectos Prætorio primus gradus fuit, in quo Præfectus V. Proconsules, aliique vice sacra iudicantes erant. Secundus, in quo Vicarii. Tertius, in quo Consulares, Præsides, Correctores: & ita quidem, vt circa hos diuersa iura obtinerent. Atenim

enim Constantius idem, ius circa Vicarios, atque circa Præfectum Vrbis & Proconsulem obtinere iubet. Nam & hi Vicarii quoque vice sacra iudicabant, quod alioquin docuit etiam *lex 16. supr. de appellat.* quæ *lege 2. huius tit.* coniungenda est. Quænam vero hæc conditio, quis terror hac parte propositus fuerit aliunde non discimus. Quod vero Constantius se ipsum, vel Præfectum Prætorio Cognitorem fore pollicetur, id iam illustratum est ad *l. 1. supr.* vbi paria continentur.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERVENERIT.

TITVLVS XXXV.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXVI.

Et sic *Cod. Iustinianeo* hic *Titulus* superiorem anteuertit.

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Bassum P. V. (b) Post alia.

CONSVLENTIBVS Iudicibus, si (c) debeant, cum de appellatione cognoscunt, litigatoris heredibus, qui ante labsum negotium in lite defecerit, (d) noua tempora prorogare, an eos cogere intra dies reliquos etiam incognitum negocium perorare: placuit, cum de appellationibus iudicatur, altero (e) ex litigatoribus in lite defun-
p. 291. cto, menses quatuor innouare, & noua tempora prorogari: ne ignorantes negotia, vel etiam super adeunda hereditate dubitantes, prius quam aliquod commodum (f) sentiant, damnis (g) adfici compellantur. PP. (h) XIII. Kal. Iun. Sirmio Crispo II. & Constantino II. CC. CONSS. [321.]

INTERPRETATIO. *Si pendente adhuc appellatione mors interuenerit litigatoris appellantis, heredibus eius qui appellauit quatuor menses, ei cuius auctor mortuus est ad tractandum negotium debent præstari, nec eum debere ad dicendam causam præcipitari, ne per ignorantiam litis quam non ad integrum tractauit, damnum videatur incurrere.*

NOTAE.

(a) Lex *vlt. C. Iust. eod. tit.* hinc interpolata est: Iungendaque *huic* est *lex 3. supr. de tempor. cursu & reparationib. denunciationum. GOTHOFR.*

(b) Bassus sub Constantino Magno Anno Domini 321. P. V. Malim *PP.* nam neque Bassi P. V. hoc Anno meminit Auctor *Notitiæ Præf. vrbis. ID.*

(c) *Si*, pro *vtrum. ID.*

(d) Id est, defunctus fuerit: vt mox, in *lite defuncto.* Priores Cuiac. & Sichard. *defecit. ID.*

(e) Id est, *alterutro*: pariter vt *d. l. 3.* Hinc apparet male hanc *legem* restringi ad appellatorem, idque ipsum confirmat *d. lex 3. ID.*

(f) Hæreditatis scilicet. *ID.*

(g) Subeundæ scilicet litis. *ID.*

(h) Dat. in *d. l. 3.* & MS. Goth. & melius: vide *Consularia Theodosiana. ID.*

COMMENTARIVS.

MORTE appellatoris vel appellati, pendente appellatione, interueniente, quæ noua tempora hæredibus eorum prorogari debeant, atque adeo ipsi negotium perorare debeant, *hac* Constantini Magni *constitutione* definitur: Pariter vt alterutro litigatore in prima instantia defuncto, *l. 3. supr. de temporum cursu & reparat. denunciation.* quæ huic velut eiusdem constitutionis pars iungenda est. Quanquam de hoc posteriore minus dubitatum videtur, eo quod super eo nominatim iam dudum *leges* latæ fuerant, quibus aperte continebatur, altero ex litigatoribus in lite defuncto, cursum temporis hæredibus esse reparandum, vt disertis verbis dicitur in *d. l. 3.* Atenim num idem obtinere deberet in secunda instantia de eo sub Constantino adhuc dubitatum fuit: deque eo consultus ipse a Iudicibus fuit, quod *initio legis* profitetur. Verum idem quoque obtinere iubet, nempe vt noua tempora hæredibus prorogentur, ac non etiam cogantur intra dies residuos negotium perorare. Ratio dubitandi

tandi hæc fuisse videtur, quod iustior causa videatur primæ instantiæ hæredibus nouorum temporum prorogandorum quam secundæ instantiæ post litem diu tractam. Verum decidendi ratio hæc reponitur: quod iniquum sit hæredes ignorantes negotium incognitum peroriare, quorum cæteroquin iusta semper est ignorantia. Secundo, quod iniquum sit dubitantes forte adhuc de adeunda hæreditate damnis adfici, & sic litem subire & persequi, priusquam aliquod commodum senserint: Nempe, vt cæteroquin hæreditas cum commodis & damna secum trahit, ita commodum aditæ saltem hæreditatis prius anteuertat necesse est, & damnum commodo postumet, vt Tertullianus loqueretur. Quod postremum ostendit, a die mortis, temporum cursum obseruatum, id est, tempora reparatæ vel propagatæ litis a morte currere cœpisse, quod sane & Constantio aliquando visum fuerat, verum eidem displicuit, *l. 4. seu vlt. supr. de temporum cursu & reparat. denunciat.* displicuit & Iustiniano, *d. l. vlt. C. Iust. eod. tit.* atque ea causa etiam fuit eius interpolandæ: cum alioquin ex *hac* desumpta sit.

Cæterum quatuor mensium spatium prorogari hæredibus, vt hæc *lex* docet, ita & *lex 1. supr. de temporum cursu & repar. denunc.* quod & ipsum testatur Symmachus *lib. 10. epist. 52.* Vide & Augustinum *contra Donatistas post collationem cap. 25.* quæ loca iam protuli ad *d. l. 1.* & ad *hanc legem* arcessi possunt.

P. 292. QVORVM APPELLATIONES NON RECIPIANTVR.

TITVLVS XXXVI.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXV.

PARATITLON.

QVORVNDAM appellationes non recipiuntur, de quo iam nonnulla notauimus *Paratitlo de Appellationib.* puta appellantium ante definitiuam sententiam *l. 18. 29. hoc tit.* & *l. 2. 50. supr. de appellat.* Ab articulo seu interlocutoria, *l. 1. 3. 23 hoc tit.* & *l. 65 supr. de appellat.* exceptis præscriptionibus peremptoriis, *l. 23. 24. h. t.* & *l. 37. supr. de appellat.* Item exceptis casibus *legis* 18. *hoc tit.* A præiudicio, *l. 1. 2. 3. 5. 11. 15. 16. 18. 30. h. tit.* & *l. 2. 25. 40. 44 supr. de appellat.* ab apertura tabularum, & hæredis missione in possessionem, *l. 26. hoc tit* in interdicto, & quidem quorum bonorum *l. 22. hoc tit.* ab executione, *leg. 2. 3. 11. 15. 16. 18. 25 30. hoc tit.* & *l. 25. 39. supr. de appellat.* Reorum item confessorum conuictorumue in atrocissimis facinoribus appellationes non admittuntur, *l. 1. 4. 7. 14. 31. vlt. h. tit.* vide tamen *leg. 2. 20. 57. 58. supr. de appell.* In fiscalibus quoque causis & rei priuatæ debitorum manifestorum, *l. 6. 8. 9. 10. 12. 13. 18. 19. 21. 27. 30. 32. hoc tit.* & *l. 6. supr. de iure fisci.* Vide tamen & *leg.* 8. 14. 18 21. 26. 28. 41. 45. 46. 64. *supr. de appellat.* Officialium etiam appellationes prohibitæ a *proprii* Iudicis sententia, nisi super ciuili & pecuniario negotio, *l. 17. hoc tit.* Tandem nec in Ecclesiasticis causis, in specie *legis* 20. *h. t.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum. (b)

MOratorias (c) dilationes, frustratoriasque (d) non tam *appellationes* quam *ludificationes*, admitti non conuenit: Nam sicut bene appellantibus negari auxilium non oportet, ita his contra quos merito iudicatum est, inaniter prouocantibus, differri bene gesta non decet (e). Vnde, cum *Homicidam* vel *adulterum*, vel *Maleficum* (f), vel *Veneficum* (quæ atrocissima CRIMINA (g) sunt) confessio propria, vel dilucida ex (h) probatissima veritatis quæstio probationibus adque argumentis detexerit, prouocationes (i) suscipi non oporter, quas constat; non refutandi spem habere quæ gesta sunt, sed ea potius differre temptare, * *quæ de variis litibus causisque dissentiunt.* Nec temere, nec ab articulis, (k) præiudiciisque (l) nec ab his quæ iuste iudicata sunt prouocare debebunt. Quod si reus (m) in Homicidii, vel Maleficii, vel Adulterii, vel Veneficii crimine, partem, pro defensione sui, ex testibus quæstioneque proposita possit arripere, parte vero obrui accusarique videatur, tunc super inposita

posita (n) appellatione, ab eodem qui sibi magis quæ pro se faciant testimonia prodesse debere adfirmat, quam ea quæ aduersus ipsum egerint nocere, deliberationi nostræ plenum arbitrium relinquatur. Dat. IV. (o) Non. Nouembr. (p) Accept. XV. Kal. Mai, Hadrumeti, Volusiano & Aniano Coss. [314.]

INTERPRETAT. *In ciuilibus causis, vel leuioribus criminibus, quæ legibus non tenentur inserta, appellationi constituta legibus dilatio præstanda est, & suspendenda est per appellationem sententia iudicantis: At vero homicidis, adulteris & reliquis, quos lex ista comprehendit, si conuicti confessique fuerint, & appellare voluerint, dilatio denegetur, sed statim in manifestis criminibus conuicti Iudicis est sententia proferenda: aut* (q) *certe de magnis criminibus & maioribus personis ad Principis est notitiam deferendum.*

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendaque *huic* est *lex* 2. *supr. de appellat.* & *lex* 1. *supr. de pœnis*: quæ & argumento vtraque respondet. Concordat & *lex* 7. *infr.* GOTHOFR.

P. 293. (b) An Proconsulem Africæ, an vero Consularem Byzacenæ? Vide quæ scribo ad *d. leg.* 1. *sup. de pœnis.* ID.

(c) Ita pariter moratoriæ frustrationes, *l.* 3. *inf.* moratoriæ prouocationes, *l.* 4. *inf.* ID.

(d) Ita quoque frustratoriæ prouocationes *l.* 9. 10. *inf.* & moratoriæ frustrationes *d. l.* 3. *infr.* diuturna frustratio, *l.* 8. *inf.* Eodem etiam referri potest vox frustrationum *l. vn. supr. quorum bonor.* ID.

(e) *Debent*, Sichard. RITTER.

(f) *Vel maleficum*, absunt a Sichard. ID.

(g) Ita habent omnes *Edd.* vnica *Parisiensi* postrema excepta, quæ substituit *facinora*. GOTHOFR. *Facinora* legit MS. G. & Sichard. RITTER.

(h) Ita omnes *Edd.* vnica *Parisiensi* postrema excepta, quæ habet *& probatissima*. Malim tamen ego, *& exploratissima*. GOTHOFR. Edit. Sichard. *& probatissima*. MS. G. *vel ad lucidam & probatissimam veritatem*. RITTER.

(i) *Appellationes*, Sichard. ID.

* Sequens sententia corrupta est, & forte etiam irreptitia: nisi putemus hæc verba ita reformanda, *&c.* (id est *& cætera*) *quæ de variis litibus, causisque differantur*: vt ita sint hæc verba Conditorum *Codicis Theod.* resecantium ex integra constitutione, quæ ad hunc *titulum* minus facerent, de quo *Prolegomena* plenius docebunt. GOTHOFR.

(k) Vide & *leg.* 23. 25. *inf.* & *leg.* 65. *sup. de appellat.* Porro idem est ab Articulo, quod docet & *lex* 3. *inf.* & a præjudicio. Quare Græci ad *l.* 5. *Cod. Iust. quor. appellat.* quæ eadem est cum *l.* 25. *infr.* verba hæc *ab articulo*, interpretantur κατὰ διαλλαξις. ID.

(l) Vide de hoc complures alias *leges*, quas *Paratitlon* exhibet. ID.

(m) *Quod si rei homicidii* MS. G. male. RITTER.

(n) Rescribo *super interposita*. Tentabam aliquando *insuper posita*. GOTHOF. *super interposita* Edit. Sichard. RITTER.

(o) *γρ.* III. vt habetur *d. l.* 2. *sup. de appellat.* & *d. l.* 1. *sup. de pœnis*. GOTHOF.

(p) Adde *Treueris* ex *d. l.* 2. & *d. l.* 1. ID. *Treueris*, MS. G. & Sichard. RITTER.

(q) Falsa est hæc interpretatio *Aniani*, mox vt ostendet *Nostra*. GOTHOF.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres hoc titulo constitutiones ordine proponuntur: quibus temerariis & frustratoriis appellationibus occurrit: quibus addendæ sunt & aliæ nonnullæ eiusdem Principis, quæ positæ sunt sub titulo *de appellationibus, supr.* Et hæc quidem est de atrocissimorum CRIMINVM reis, quando videlicet iis appellandi ius sit vel non: nonnullis etiam aliis inspersis, quæ continentur *versiculo, nec temere.* Antequam vero de *huius l.* sententia agimus, notandum est, *hanc l.* partem esse prolixioris Constantinianeæ, vnde duæ præterea *Leges* desumptæ sunt, puta *lex* 2. *supr. de appellationibus*, & *lex* 1. *supr. de pœnis*: quæ proinde *huic* coassandæ sunt: Quæ quidem in argumento Iudiciorum ciuilium & criminalium versata est: ita quidem vt *initio d. l.* 2. iuste appellantibus consultum eat; *fine* vero *eiusdem l.* vt & *hac nostra* moratoriis & frustratoriis appellationibus occurrat. Quem vtrumque scopum etiam indicat *hac ipsa lege, vers. nam sicut.* Et rursum ita versata est illa constitutio in argumento Iudiciorum criminalium: vt tria de his caueat. Primo, quando ad capitalem sententiam Iudex procedere debeat, *d. l.* 1. *de pœnis*: & *hac l.* Secundo, an post prouocationem a capitali sententia reus in custodia perseuerare debeat, *d. l.* 2. *supr. de appellationibus.* Postremum, quando a capitali sententia appellari non possit: quod *huius l.* argumentum est. Igitur de hoc duæ e tribus *huius l.* sententiæ sunt.

Prima, Homicidii, Adulterii, Maleficii, & Veneficii crimina: hunc, inquam, atrocissimorum criminum quaternionem constituit, in quibus legitime conuictis, aut confessis appellandi ius denegat; pariter vt eadem ab indulgentia generali excepit, *l.* 1. *supr. de Indulgent. crimin.* Nam & ea sola ferme capitalia crimina fuerunt hoc Constantini æuo; & in his quoque *Adulterii* crimen, quod ostendi ad *l.* 1. *supr. de pœnis.* Atque hoc ius etiam confirmatum a liberis Constantini, addito & Raptus crimine, *l.* 4. & 7. *infr.* itemque Violentiæ, *l.* 14. *infr.* Placuit & Theodosio M. *l.* 31. *infr.* Displicuit aliquando eisdem

dem Constantini liberis, *l. 20. supr. de appellat.* itemque Arcadio, *l. 57. supr. de appellat.* & Honorio, *l. 58. 60. eod. tit. l. vlt. infr. h. tit.* Porro in his criminibus vt appellationi locus non sit, alterum e duobus requiritur: puta vt reus *confessus* sit, vel *conuictus*: conuictus inquam, id est quem dilucida & probatissima vel exploratissima veritatis quæstio probationibus atque argumentis detexerit, vt hæc *lex* loquitur. Quod & ipsum inculcatur *l. 4. 7. 14. 18. 31. 33. seu vlt. h. tit.* Ita quidem vt alterutrum pariter desideretur, *d. l. 4. 7. 31. 33.* cum de sola conuictione agatur, *d. l. 14.* vid. & *leg. vlt.* sola confessione, *d. l. 18.* de quo ad *leg. 7.* De *Confessione* id notandum, eam primo loco nominari *hac l.* & *l. 4. h. tit.* Conuictos vero primo loco poni *l. 7. 31. 33.* Omittere non possum Libanii locum *Orat. in Ellebichum, p. 532. Edit. Morell.* vbi confessorum potiorem causam esse ait quam Conuictorum: οὐ γὰρ ἴσον εἰς ἔλεγχον, φωνὴ μάρτυρος, καὶ ἡ τοῦ φεύγοντος αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ μὲν ἐκείνης, ἴσως ἄν τις εὑρεθείη καὶ λόγος· τὴν δ' οὐκ ἄν τις αἰτιάσαιτο, τὸ τοῖς ἑαυτῶν στόμασιν ὁμολογεῖν ἀδικεῖν τοὺς αἰτιαθέντας: *Neque enim æquipollet ad conuincendum vox testis & illius, qui ipse reus est: verum aduersus illam testis delationem, forsitan ratio quædam comperietur; hanc autem fugientis reiue hautquaquam vllus incusaret, quod ore proprio fateatur ius violasse eos, qui criminis insimularant.*

Postrema sententia est de iisdem atrocissimis facinoribus, vt si reus parte probationum iuuetur, parte obruatur, arbitrium Principi relinquatur, *superimposita appellatione*, vel vt malim, *insuper posita*, id est cessante appellatione, quam vtique cessare necesse est, vbi sententia nulla esse potest, cum disertis verbis Constantinus *d. l. 1. sup. de pœnis*; sanciat, vt capitalem Iudex non proferat sententiam, nisi probationes in vnum rei finem conspirent & concordent. Interim ex his liquet, postremam *huius leg.* partem ab *Aniano* perperam acceptam.

Et hæc de Criminalibus causis, a quibus appellari non posse *hac l.* definitur. Alterum vero etiam Causarum genus hic perstringitur, & plenius *d. l. 2. sup. de appellat.* quæ huic coniungenda est: Nempe a *Præiudicio* appellari non posse: Quod variis subinde constitutionibus interdictum:

A Constantino M. *hac leg.* & *l. 2. 3. inf. h. t. l. 2. sup. de appellat.*

A Constantio, *l. 5.* & *11. hoc tit. l. 25. supr. de appellat.*

A Valentiniano Sen. *l. 15. 16. 18. hoc tit.*

A Valentiniano Iun. *l. 40. 44. sup. de appellat. l. 30. hoc tit.*

P. 194. II. (a) Idem A. ad Volusianum P. V. (b)

QVI a *Præiudicio* appellauerit, vel ab *Exsecutoribus* rerum antea statutarum, adque alterius (c) auditorii præpopere (d) iudicia poposcerit, triginta follium (e) pœna multetur, ita vt omnem (f) causam ipse sine dilatione discinguas (g): Quippe cum & causam tuam videaris esse facturus, si per conhibentiam (h) huiusmodi appellationem admiseris. Si quas sane de omni causa interpositas esse prouocationes perspexeris, in earum disceptatione obseruare debebis, quod iam † pridem a nobis est euidentissime constitutum. PP. V. Kalend. Mart. Rom. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Volusianus* sub Constantino M. A. D. 315. P. V. Huius mentio apud Auctorem incertum de Præfectis V. *sub duobus superioribus consulatibus. Constantino,* inquit, *III & Licinio III. Consulib. VI. Idus Decembris Rufinus Volusianus Præfectus Vrbis. Volusiano & Aniano COSS. Rufinus Volusianus Præfectus Vrbis fuit.* Eumque Præfectum Vrbi perstitisse, vsque ad *XIII. Kal. Sept. Constantino IV* & *Licinio IV* idem docet, dum eo die primum *Vettium Rufinum Præfectum V.* factum scribit. Sane & *hoc Cod.* Volusiano & Aniano COSS. ei inscribitur *Lex* 1. *inf. de nauicul.* & *lex vn. sup. de Ingenuis qui tempore Tyranni seruierunt,* omissa tamen dignitatis vtrobique mentione, quæ tamen etiam tum ex argumento seu subiecto, tum ex subscriptione facile suppleri potest. Vide quæ scripsi ad *d. leg. vn. de ingenuis. ID.*

(c) An potius, *altioris*? quod non puto. *ID.*

(d) Id est impudenter, valde propere: vt *l. 13. sup. de re militari: deproperus:* vel sane intempestiue, vt ita ad appellationem a præiudicio referatur, quomodo *lege proxima, impatienter ab articulo appellari* dicitur; sero autem ab executionibus. *ID.*

(e) De quibus *Follibus* hoc & *lege 3. prox.* accipiendum? Num de 30. æreis, argenteis nummis: an vero de nummorum ἀθροίσματι; Alibi fuse dissero: vid. *l. 5. inf. ID.*

(f) *Omnis causa,* hic, & mox *inf* est causa principalis vt *l. 3. prox.* causa vniuersa. *ID.*

(g) Id est dirimas, decidas: vide *Glossarium* de hac voce: & Iuretum in *Symmachi* 10. *ep.* 32. & Sauaronem in *Sidonii* 2. *ep.* 7. *ID.*

(h) Pro, *Conniuentiam. ID.*

† Quæcunque hæc *lex* sit, sane hodie non extat, & antiquior *lege* 1. *sup.* fuerit necesse est, vel quam *lex* 2. *sup. de appellat. ID.*

III. (a) Idem A. ad Ælianum Proconſ. Afric.

CVM antehac Lege † de appellationibus data ſtatutum ſit, ne quis a *Præiudicio*, vel ab *Exſecutione* interponeret prouocationem, neue huiusmodi appellatio ab his qui vice (b) noſtra iudicant admittatur, ne in perniciem plurimorum interpoſitis a præiudicio appellationibus, vel moratoriis (c) quibusdam fruſtrationibus interiectis, litigia protrahantur, tamen nunc (d) pœnam addi placuit, vt intelligant vniuerſi, principalis negotii disceptationes (e), cauſas ſuas munire debere, & non ab ipſis quodammodo primæ interlocutionis exordiis, vel ab exſecutionibus prouocare: cum & illis qui inpatienter (f) ab Articulo (g) appellandum putauerint, poſt cognitionem totius cauſæ liceat appellare, & his qui ſero ab exſecutionibus prouocant, facultas appellandi minime fuerit denegata (h). Si quis igitur tali vſus appellatione fuerit in Tuo Iudicio deprehenſus, ipſum quidem triginta follium (i) pœna multes: Cauſam (k) autem vniuerſam eius dumtaxat (l), qui a Præiudicio, vel ab Exſecutione temere appellauerit, ſine vlla dilatione diſcingas, cum in noſtro auditorio dari minime dilationem oporteat; interpoſitæ (m) appellationis tempore ſufficiente litigatoribus ad perferendam inſtructionem pleniſſimam. PP. VI. Kalend. Maii, Karthag. Conſtantino A. VII. (n) & Conſtantio Cæſ. Coss.

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Forte *huic* iungenda *lex* 2. *ſup. de famoſis libell.* GOTHOFR.

† An intelligit *legem* 1. *ſup.* & *l.* 2. *ſup. de appellat.* nam & eæ pertinent ad Africam. *ID.*

(b) Cuiusmodi eſt Proconſul Africæ, vt in ſpecie *huius l.* & Præfectus V. in ſpecie *legis* ſuperioris. *ID.*

(c) Vide *leg.* 1. *ſup.* & quæ *ibi* dixi. *ID.*

(d) Iam antea *l.* 2. *ſup.* quoque eam addiderat, & quidem eandem pœnam. *ID.*

(e) *γρ. diſceptatione.* *ID.*

(f) Præpropere, *l.* 2. *ſup.* *ID.*

(g) *Articulus.* Vid. *leg.* 1. *ſup.* vbi dixi. *ID.*

(h) Olim ſcil. tempore, antequam ad executionem deueniretur. *ID.*

(i) Eadem pœna *ſup. l.* 2. conſtituitur; verum conſtitutione ad alium emiſſa. *ID.*

(k) Similis ſententia *ſup. l.* 2. *ID.*

p. 295. (l) *Qui duntaxat.* *ID.*

(m) De huius loci ſenſu mox. *ID.*

(n) Vitium in hoc numero ineſſe puto, & malim repoſito *conſulatu VI.* hanc legem referre ad annum 320. neque adeo male *hanc l.* coniunxeris cum *l.* 2. *ſup. de famoſis libellis.* *ID.*

COMMENTARIVS.

A PRÆIVDICIO, & ab EXECVTIONE appellationem admitti vetat Conſtantinus M. his duabus conſtitutionibus, ad diuerſos Magiſtratus & diuerſo tempore datis: in eandem tamen prorſus ſententiam, nempe ab illis duobus appellari non poſſe, quod complurimis aliis legibus definitum, tum *hoc titulo*, tum *titulo*, *de appellationib.* de quo ad *l.* 1. *ſupr.* ac nominatim ab ipſomet Conſtantino M. *l.* 1. *ſupr. verſ. nec temere*: & *l.* 2. *ſup. de appellationib.* quæ inter ſe coniungendæ ſunt, & ad quas ſeſe referre videtur Conſtantinus *initio l.* 3. quandoquidem & illæ ad Africam pertinent: Ac vt eadem duarum harum *Legum* ſententia ſeu prohibitio eſt: ita & eadem vtrobique pœna temere a præiudicio vel executione appellanti imponitur, puta triginta follium multa. (De quorum follium æſtimatione *alibi* fuſe dico.) Vtraque tamen ſingularia & peculiaria quædam hanc in rem habet. A *lege* 2. initium faciamus.

In ea igitur primo notandum, pertinere eam ad Præfecturam vrbis Romæ: idque indicari, a Præfecto vrbis regulariter appellari potuiſſe: quod docet quoque *lex* n. 23. 30. *ſupr. de appellat. l. vlt. ſupr. de his qui per metum iudicis*: Niſi potius putemus, quod ipſe præfero argumento poſtremorum verborum, hic agi non de appellationibus a Præfecto vrbi, verum ab inferioribus iudicibus Romæ & intra Præfecturam vrbis Romæ ad Præfectum.

Secundo id ſingulare habet *lex* 2. quod Iudex (Præfectus vrbi vt dixi in eius ſp.) qui appellationem a præiudicio vel ab executione admiſit, litem ſuam facere dicatur: quod & ipſum poſtea Valentinianus definiuit *l.* 16. *infr. hoc tit.* Quare addendus eſt hic caſus cæteris, quibus Iudex litem ſuam facit. Adde & caſum *legis vn. ſupr. de ſecundo lapſu*: vbi quid ſit *litem ſuam facere*, recte ita effertur, cum Iudex ad redhibitionem, id eſt ſolutionem eius æſtimationis quanto res valet de qua iurgium eſt, adtinetur.

Tertium ſingulare in *d. l.* 2. eſt, quod præfecto Vrbis inculcat, quid facto ipſi opus ſit, interpoſita ad eum appellatione a ſententia definitiua: qua parte refert ſe Conſtantinus ad anteriorem aliquam conſtitutionem: quæ nuſpiam comparet.

Nunc de *lege* 3. Singularia hæc habet. Primo, quod pœnam attinet, diſcimus ex ea, pœnas in vna Orbis ſeu Imperii parte ad facti ſpeciem aliquam propoſitas, non ilico in aliis partibus obtinuiſſe: Nam etſi per Præfecturam vrbanam multam 30. follium iam antea ſtatuiſſet, *l.* 2. attamen diu poſt ad alteram facti ſpeciem eandem ſtatuit per Africam: ita qui-

dem, quasi nunc primum a se inuentam: *tamen* NVNC, inquit, *pœnam addi placuit*. Nempe quia, etsi antea iam illas appellationes interdixisset, & quidem *l. 1. supr.* & *l. 2. supr. de appellat.* (quo se hæc *lex* referre videtur) attamen nondum eam pœnam ibi proposuisset.

Alterum singulare est, quod *rationes* exprimit, ob quas a præiudicio vel ab Executione appellare fas non sit: Et quidem vna communis vtrique; ne scil. in perniciem plurimorum moratoriis his, frustrationibus & appellationibus interiectis litigia protrahantur.

Peculiares singulis rationes sequuntur. Nempe ideo a *Præiudicio*, seu ab articulo, & interlocutione (nam hæc tria pro eodem *hac l. 3.* sumuntur, de quo iam aliquid ad *l. 1. supr.*) appellatio prohibetur, quia post cognitionem totius causæ licet appellare: vt proinde frustra sit, lites rursum interpellari appellatione ab articulo & interlocutione, & sic litigia protrahi, cum simul & semel post causæ exitum appellare liceat, (exceptis tantum casibus qui continentur *lege 18. 23. 24. h. t.* & *l. 37. supr. de appellat.* de quo ad *dictam l. 18.*) Peculiaris autem ratio, cur ab *Executione* appellare fas non sit, hæc redditur, quod *sera* sit hæc appellatio, cum a sententia facultas appellandi pateret. Qui sententiæ semel acquieuit, non appellando, vbi ad eius exsecutionem ventum est, iam sero appellat; & sibi imputet, qui facultate appellandi in tempore vsus non est. Tandem ab exsecutione sero prouocatur, ab articulo impatienter, vt *hæc lex 3.* loquitur, vel vt *lex 2.* præpropere.

IV. (a) Impp. Constantius & CONTAN AA. ad Catullinum (b).

OPORTVERAT te, publici instituti respectu, *confessione detectos*, legum seueritate punire, nec frustra vitam differentum (c) moratorias (d) prouocationes admittere, sed delatum *Adulterii* crimen, & quæstionibus adhibitis adprobatum, pari sceleris (e) immanitate damnare; Quod deinceps in huiusmodi criminibus conuenit obseruari, vt manifestis probationibus Adulterio probato frustratoria (f) prouocatio minime admittatur: cum pari similique ratione sacrilegos * nuptiarum, tanquam manifestos parricidas, insuere culleo viuos, vel exurere, Iudicantem (g) oporteat. Dat. IV. Kal. Septemb. Constantio A. II. & Constante Cæs. Coss. [339.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Catullinus* hic Vicarius Africæ fuit, quod docent superiore Anno *lex 24. & 26. sup. de Decurion.* & *lex 2. de honor. codicill.* ID.

P. 296. (c) Tentabat Maynardus *litem differentum*, male: de quo mox. ID.

(d) Vide & *leg. 1. sup. in med.* vbi dixi, vt & *leg 3. supr.* ID.

(e) γρ *Sceleri*: Immani scil. sceleri, immanis damnatio seu supplicium. Quanquam & illud sustineri posse scio. ID.

(f) Vid. *leg. 1.* & *3. sup.* ID.

* *Legis 30. Cod. Iust. de adulteriis*, quæ alioquin desumpta est ex *l. 2. sup. de adulteriis*, extrema, ex hoc loco de ingenio suo a Triboniano interpolata, deformata: quod iam indicauit Cuiacius, & post eum P. Faber. de quo mox. ID.

(g) Iudicem. ID.

COMMENTARIVS.

ADVLTERII confessis conuictisue appellandi ius denegat *hac l.* Constans Imp. quomodo & alias criminum atrocissimorum reis, manifestis probationibus conuictis confessisue in commune appellare non licet: de quo iam ad *l. 1. supr.* In quibus & Adulterium, *h. l.* & *l. 1. supr. l. 1. supr. de pœnis*, quæ duæ *leges* inter se coassandæ sunt, & *l. 1. supr. de indulg. criminum*: & *l. 7. infr.* Atque vt huiusce criminis odium Constantinus M. non vna re & sanctione professus est, *d. l. 1. supr. de pœnis*: *l. 2. de Indulg. crim. l. 1. 2. supr. ad leg. Iul. de adulteriis*: ita & nunc filius eius Constans; Constans, inquam, Catullinus enim, cui hæc *lex* inscribitur, Vicarius Africæ fuit: quod discimus ex *l. 24. infr. de Decurionibus*: *l. 2. supr. de honor. codicillis*: quæ Africa Constanti in Imperii partitione cesserat: qua causa etiam ad eundem Catullinum *Sirmii* constitutus, Anno superiore 338 dedit *legem 5. infr. de operib. publicis.*

Duo porro argumenta odii sui quo Adulterium prosecutus est, edit *hac l.* Constans Imp. præter appellationis his interdictum. Primum est formulæ atrocitas, qua hoc crimen confodit: Nempe adulteros *sacrilegos* (de qua voce v. & Baronium *A. 339. num. 20.*) *nuptiarum* vocat, quasi sacro sanctissimoque fœdere nuptiarum scilicet violato, quomodo *coniugalia sacra* dicit quoque Valer. Maximus. Quod quidem de quibuscunque adulteris hic effertur: ita quoque *canone 98. sextæ Synodi*, vbi Balsamon *pag. 276. Tom. I. Pandect. Can. Guil. Beuereg.* & *Capitular. libr. 1. c. vlt. cuiusdam sacrilegii instar esse* dicitur apud fideles, si benedictio desponsatæ violetur, altero in matrimonium accipiente alii desponsatam. Et in commune Hieronymus, *ad Heliodorum de laudib. vitæ solit. pag. 2. Tom. I. Oper. Edit. Francof. apud Christ. Gensch.* Sacrilegium in libidine esse ait; cum quis membra Christi & hostiam viuam placentem Deo, cum publicarum

earum libidinum victimis, nefaria colluuione violat.

Secundum argumentum est *Pœnæ* atrocitas, quam Adulterio imponit *hac l.* Constans Imp. puta cullei & ignis: Cullei inquam, *tanquam manifestis parricidis*, quod idem addit. De cullei, ignisque pœna, quæ vtique omnium grauissimæ pœnæ sunt, & vtraque quidem parricidio olim posita, quod præter *hanc leg.* docet Paulus, *libr. V. sent. t. 24.* vulgata iam sunt omnia.

Illud tantum nunc videndum est, qua ratione Constans parricidarum pœnas Adulteris communes faciat & imponat. Ipse equidem eam indicat verbis illis, *tanquam manifestis parricidis:* verum interpretatione res eget. Nempe ideo, quod spes & securitas omnis parentelæ & cognationis hoc crimine enecetur: matrimoniumque, per quod omnis cognatio, paternitas, & parentela existit, hoc crimine violetur; vt non debeat non eadem pœna lui originis & cognationis in ipsa spe enectæ, violatæ, crimen, qua partus inde promanantis cædes.

Porro generalia *huius l.* verba non patiuntur sese restringi ad eos proprie qui plures simul vxores, vel etiam vnam alteri desponsam temerata Sacramenti religione vxorem ducunt, quod ferme censebat P. Faber, *lib. 3. semestr. c. 21.* Etsi idem mox, ea non male, at contra germanam verbi vim iusta interpretatione ad quoscunque adulteros produci ab interpretibus & Pragmaticis fateatur. Imo enim germana huius vocis, *sacrilegorum*, significatio omnes adulteros perstringit; quomodo & alioquin hoc æuo *sacrilegii*, & *sacrilegorum* voce *huius Codicis constitutionibus* omnes illi indicantur, qui rem quamcunque sacram violant, veluti Leges, iussaque Principum: de quo *in Glossario* plene.

Ad rem. Constans igitur Constantini M. filius adulterio pœnam mortis, & quidem atrocissimam, hic imponit: ita tamen vt mortis pœnam iam antea impositam fuisse *initio l.* indicet. Quid Constantinus pater in hanc partem sanxit? Mortis pœnam adulterio ab ipso primum positam, duo præterea ingerere videntur. Primum, quod Iustinianus *Nouella 134. c. 10.* Constantini constitutionem laudat de pœna sanguinis adulterii: vbi tamen sunt qui Iustinianum Constantino M. tribuere putant per errorem quod a filiis eius *hac l.* introductum fuerat: in quibus est & Cuiacius. Deinde quod sub Constantini nomine *l. 30. §. 1. Cod. Iust. de adult.* quæ alioquin desumpta est ex *l. 2. supr. ad l. Iul. de adulter.* hæc sententia extet; *sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet.* Verum neque hoc argumentum bonum est. Est enim ea sententia Triboniani emblema ex *hac l.* pro parte sumptum: neque enim in *l. 2. supr. de adulteriis*, vnde ea *lex 30.* desumpta est, verba illa de pœna capitis exstant. Sub Constantino certe, & a Constantino Adulterii crimen inter atrocissima habitum, Homicidioque & Veneficio æquatum, inter Imperii eius statim initia A.D. 314. &c. clare ostendit eius *lex 1. hoc tit. lex 1. supr. de pœnis: l. 1. supr. de indulg. criminum:* Nulla tamen, specialis eam in rem Constantini constitutio exstat, vnde efficiatur, eum primum pœnam sanguinis adulterio inflixisse. Imo etsi Augustinus diserte scribat, *3. de ciuit. Dei c. 5.* quod Romani antiqui adulteras fœminas, quamuis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant, attamen ante Constantinum quandoque capitalem pœnam Adulterio positam fuisse, multis exemplis firmatur: veluti sub Diuis Fratribus Apulei testimonio *libr. 9. pag. 177. Edit. Lugd. Bat. apud Ioan. Maire. 1623. in 12.* *Ac ne iuris quidem seueritate* (inquit) *Lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis.* Alexandri Imp. *l. 9. Cod. Iust. de adulter.* Sed vetustiora illa tempora omittamus, & inter alia Augustum quoque, qui suas *leges* egrediens adulteros aliquos morte puniuit, vt ex Tacito discimus *3. Annal. c. 24.* vt Opilium Macrinum, de quo v. *Capitolinum c. 12.* Ad Constantino propiora accedamus. Sub Diocletiano certe, Maximiano, Constantio, Maximino solemnis *lex* est, *18. Cod. Iust. de transact.* *Transigere vel pacisci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non est: in aliis autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet,* p.198.
citra falsi accusationem. Et Arnobius *lib. 4. aduers. gentes pag. 142. Edit. Lugd. B. 1651. in 4. apud Ioan. Maire.* *Homines*, inquit, *adulteria legibus vindicant, & capitalibus afficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis se lectuli expugnatione iecisse.* Nam quod dicitur *§. 4. Inst. de publ. iudic.* Legem Iuliam *de adulteriis*, temeratores alienarum nuptiarum gladio punire: id apertum Triboniani facinus est: contestatissimum enim est, ex *lege Iulia, arg. l. 18. D. de testib. l. 20. §. 6. D. qui testam. l. 29. §. 1. D. ad leg. Iul. de adulter.* & *l. 17. Cod. Iust. eod. tit. l. 37. §. 1. D. de minorib.* & Iurisprudentia *Digestorum*, adulterii pœnam capitis non fuisse, sed relegationis, vel ad summum deportationis: cui rei argumentum præstant præter alia Auctorum loca; quæ aliorum diligentia sublegit, *l. 5. D. de quæstion. lex 8. D. de diuortiis: l. 11. in pr. D. de adulter. l. 4. §. 7. D. de re militari.* Paulus *II. sent. 26. §. 14. lex 13. de his quæ vt indignis: l. 14. D. de testib. l. 2. §. 3. D. de his qui not. infam.* Quinimo ex *l. 17. 20. 26. Cod. Iust. de adulter.* discere licet, neque sub Valeriano & Gallieno, neque sub Diocletiano semper adulterium capitale fuisse. Et sane apud Cuiacium *Obseruat. VI. 11.* Græci ad *l. 18. Cod. I. de transaction.* definiunt exerte, *κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους, καὶ τὰς ἐν τῷ Ἑρμογενιανῷ, καὶ Γρηγοριανῷ διατάξεις*, adulterium capitale non fuisse. Quid igitur fiet Apuleii & Arnobii *locis*, & *legi 18. Cod. I. de transact.* & *leg. 9. Cod. eod. ad leg. Iul. de adulter.* Quid? Nempe Apuleius & Arnobius, & Alex. Seu. *d. l. 9. Cod. I.* capitis discrimen, & capitales pœnas, non pro *sanguinis pœna* accepere; verum pro amissione ciuitatis, deportatione, metalli coërcitione; imo & Apuleius pro existimationis damno. Nam & eo sensu *capitalis* pœna accipitur: Modestinus Iurisconsultus, qui inter Apuleii & Arnobii sæculum medius vixit, in *l. 103. de V. S. licet*, inquit, *capitalis Latine loquentibus omnis caussa existimationis videatur, tamen appellatio capitalis mortis vel amissionis ciuitatis intelligenda est:* & certum est capitalium pœnarum numero fuisse metalli coërcitionem, in Insulam deportationem, *l. 28. D. de pœnis.* Quare dicendum, ante Constantium *capitalem* quidem fuisse pœnam: sed ad deportationis pœnam ferme processum: & quidem sub Alex. Seuero, & Diocletiano:

cletiano: quibus & castitas temporum suorum & coniugiorum pudor cordi fuit, multasque iuris veteris præscriptiones & præstigias, quibus hæc accusatio eludebatur, sustulerunt, vt ipsimet testantur *d. l. 9. Cod. I. ad leg. I. de adulter. l. 28. Cod. eod. de adulter.* Superest lex 18 Cod. I. de transaction. quæ sanguinis pœnam sub Diocletiano adulterio positam significare videtur. Verum dicendum, verba illa *quæ sanguinis pœnam non ingerunt*, a Triboniano addita. Nam Diocletianus & Maximianus hactenus distinxerant inter capitalia crimina, quæ scilicet caput siue naturale siue ciuile adimerent, & inter alia publica crimina non capitalia. At Tribonianus capitalia illa tantum ea l. dici voluit, quæ sanguinis pœnam inferrent; inde igitur factum iam, vt priora illa, *excepto adulterio*, ad Diocletiani ætatem expensa, non recte opponantur illis, *quæ sanguinis pœnam non ingerunt.* Ergo initio cum adulterii nullo sensu *capitalis* pœna foret, postea suo quodam sensu capitalis facta, hactenus nempe, vt deportationis pœna ei imponeretur, & sic capitalis pœna ciuili intellectu: At Constantinus tandem naturali intellectu capitalem fecit, *sanguinis* pœna ei imposita: cuius odium in adulteros iam antea ostendimus. Et certe Christianæ Religioni, qua is Imperatorum primus imbutus est, id omnino congruit: Et persuadent *leges* illæ Constantini, quas dixi, biennio post Christianam Religionem susceptam ab eo latæ: quas forte alia specialis præcesserit: Quare his omnibus expensis, Iustiniano fidem h. benius, qui Constantinum eius rei auctorem primum facit.

Quod pœnæ ipsius atrocitatem attinet, magna profecto ea, cum culei & ignis pœna *h. l.* imponatur. Certe & antea Opilius Macrinus Adulterii reos viuos simul incendit iunctis corporibus, teste *Capitolino in vit. c. 12.* Et Constantinus ipse viuicomburii pœnam seruo, qui rem cum domina habuisset, imposuit *sup. de mulierib. quæ se prop. seru.* At enim neque hæc pœna postea mansit: nam & sub Valentiniano Cethegus Senator adulterii reus delatus ceruice periit abscissa vt testatur Am. Marcellinus *l. 28. c. 1.* qui idem scribit eadem pœna fœminas aliquot itidem ob idem crimen affectas tum temporis. Et sub Maioriano relegationis tantum, vel ad summum deportationis pœna cum bonorum confiscatione, iureque cædendi eius si rediret, pœna statuta: vid. *Nouellam eius 9.* Posteriora nos *hic* non memorabimus.

V. (a) Idem AA. ad Albinum Vic. Hispaniarum. (b)

CVM maior substantia (c) litigii sit, a *Præiudicio* prouocans triginta librarum argenti pondere plectatur: in minoribus etiam negotiis, quindecim pondo argenti exsoluat. Dat. VII. Id. April. Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* est *lex* 20. *Cod. Iust. de appellat.* vel certe prior eius *versiculus* ex *hac lege* a Triboniano pro ingenio suo deformatus est. *GOTHOFR.*

(b) Albinus Vicarius Hispaniarum sub Constante Imp. A. D. 341. *ID.*

(c) *Substantiam* litigii vocat æstimationum seu meritum, vt substantia litigii dicitur pariter *l. 11. sup. de appellat.* substantia iuris, *l. 3. inf. sup. de petition.* appellationis substantia, *l. 21. sup. de appellat.* de quo plura vide in *Glossario. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 198 A PRÆIVDICIO appellantis pœna pro modo litis *hac lege* præstituitur a Constante Imp. Pro modo inquam litis seu vt *ipsa l.* dicitur, pro *substantia litigii*: vbi prout scilicet maius est vel minus negotium (nam & in maioribus & minoribus negotiis appellandi facultas est, quod ex hac lege Tribonianus recte colligit, & in *legem 20. Cod. Iust. de appellation.* transtulit) Nempe triginta librarum argenti multa in maiore negotio a Præiudicio appellanti imponitur: in minore, quindecim: Cum antea distincte XXX. follium pœna seu multa imposita fuisset Constantini M. constitutionibus: Quo etiam argumento XXX. folles ibi accipiat quis pro XXX. libris: Et sic *follem*, pro libra argenti: Quomodo etiam ex *hac lege* liquet *libram*, & *pondo*, idem esse. De vetita porro appellatione a præiudicio sunt præterea *lex 1 2 3. supr. l. 11. 15. 16. 18. 30. infr.* & *l. 2. 25. 40. 54. supr. de appellationib.* v. quæ notaui ad *dict. l. 1. supr.*

VI. (a) Idem AA. ad Leontium. (b)

IN ciuilibus causis appellationis beneficium sæpe sanximus (c), non oportere differri. In *Fiscalibus* vero, vel *Rei priuatæ causis*, hoc est, ob debitum renuendum, vel munera respuenda, si quis appellare voluerit contra vtilitatem fisci vel rei priuatæ, appellationem oblatam cessare oportet: nec libellos (d) huiusmodi suscipi, qui, in damna fiscalia, commodum sententiæ latæ aut dilatione suspendant, aut terrore (e) detorqueant. Dat. V Id. Maii, Antiochiæ (f), Constantio III. & Constante III. (g) AA. Coss. [342.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Hanc *legem* ipse Constantius indicare videtur *lege 6. sup. de iure fisci.* GOTHOFR.

(b) PP. Vide Anno prox. seq. *legem 5. sup. de falsa moneta:* & *l. 35. inf. de Decurion.* & anno abhinc altero, quo & Consul fuit, *leg. 3. infr. de excusat. artificum:* & *l. 2. sup. de Salgamo hospitibus non præbendo.* ID.

(c) Puta *lege 20. sup. de appellationib.* inter alias. ID.

(d) De his libellis appellationis vide *lege 2. 4. 7. 22. 56. sup. de appellat.* ID.

(e) Iniecto iudicibus, & quidem terrore appellationis, de quo vide *leg. 55. sup. de appellat.* ID.

(f) Vide Socratem *lib. 2. cap. 10. & 13.* Ibidem data hoc ipso Anno *lex 33. & 34. inf. de decurionib.* ID.

(g) *vg.* II. Vide *Consularia.* ID.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in caussis, itemque *Rei priuatæ* appellationes suscipi vetat *hac l.* Constantius, pariter vt idem vetat *l. 8. 9. 10. 12. 13. inf. hoc tit.* & *l. 6. sup. de iure fisci:* quam hæc indicare videtur: vt & Valentinianus Sen. *l. 18 19. 21. hoc tit.* Theodosius M. *l. 27. infr. h. t.* Valentinianus Iun. *l. 30. infr.* Honorius *l. 32. h. t.* Aliter, atque aliquando Constantinus M. *l 8. 14. 18. supr. de appellationib.* Constantius & Constans *l. 21. 28. supr. de appellat.* Theodosius M. ipse & Valentinianus Iun. *l. 39. 41. 45. 46. 49. sup. de appellat.* Honorius, *l. 64. supr. de appellationib.* Valentinianus Tertius *l. vlt.* Quinimo & Constantius ipse post *hanc l.* A. D. 356. in quibusdam rei priuatæ fiscive caussis appellationes admisit, puta si de bonis vacantibus, caducis, vel ereptitiis ageretur, *l. 26. supr. de appellationib.* quæ *lex* coniungenda est cum *d. l. 12 h. t.* De vtriusque ratione dico ad *l. 8. 12. h. t. & d. l. 26.* Hæc porro *lex*, vna cum aliis concordantibus, sunt proprie de *Debitore fisci*, deque vocato ad *Munera publica.* Quid vero intersit inter *causas fiscales*, & *rei priuatæ*, docuit *lib. 10. & 11.*

VII. (a) Idem AA. ad Hieroclem (b) Cons. Syriæ Cœles. (c)

OBSERVARE curabis, ne quis *Homicidarum*, *Veneficorum*, *Maleficorum*, *Adulterorum*, itemque *Raptorum* (d), argumento (e) conuictus, teste superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus, audiatur appellans: Vt * enim æquum est, non conuictos, neque confessos (quia plerumque accidit, vt fortuna (f) Iudicii argumenta conglutinet (g), quorum similitudine (h) opprimatur reus, qui non possit vera ratione conuinci: vel (i) aduersarii calliditas testes subtrahat, qui (k) veritatem audacia vel acrimonia superet) vel confessos, neque conuictos (l), (quod (m) sæpe vel repentinæ formidinis, vel inpositorum tormentorum cogit immanitas) vt (n) in appellando ceteris etiam reis iure communi, ita & aliena & propria voce depressum non oportet, quod contempserint (o) æquitatem, ac (p) moram tantum vsurpandæ lucis (q) indebitæ, rursus inportunitates (r) arripere. Dat. V. Id. Decemb. Leontio & Sallustio Coss. [344.]

NOTAE.

P. 199

(a) *Lex 2. Cod. Iust. quorum appellat. non recipiuntur*, hinc interpolata valde est. Et concordat huic, *lex 1. supr.* GOTHOFR.

(b) *Hierocles* Consularis Syriæcœlès sub Constantio. Eidem inscribitur quadriennio post *lex 6. sup. de iure fisci*, quæ & ipsa est de appellationibus non recipiendis, & quidem in causis fiscalibus, quaque *lex l. super.* 6. indicari videtur. ID.

(c) *Syria Cœle*, prima Syria est, cuius metropolis, Antiochia. Eunapius *in vit. Liban. ab init. pag. 166. Edit. Commelin.* Ἀντιόχεια ἡ τῆς Κοίλης καλουμένης Συρίας πρώτη πόλεων: *Antiochia Syriæ, quam cauam nominant, primaria vrbs.* Eustathius ad Dionysii *orbis descriptionem v. 918. pag. 163. Edit. Oxon. 1710.* Αὕτη (Ἀντιόχεια) ἡ τῆς Κοίλης Συρίας προκαθημένη. *Hæc (Antiochia) caua Syriæ primaria ciuitas est.* Et perperam in *Indice* Schonhouii *p. 83. Edit. Cellar. ad calcem Festi: Syria Ciliciæ in qua est Antiochia*, vbi Berterius recte substituit *Syriæ-Cœle.* Cœterum & *lex* proxime *seq.* triennio post data, *Theodoro Consulari Syriæ-Cœles* inscribitur. ID.

(d) Pro his, *itemque Raptorum*, supposuit Tribonianus ista, quæ etiam generalius sonant, & quidem ex *l. 14. inf. hoc tit. Itemque eorum qui manifestam violentiam commiserunt.* ID.

(e) *Argumentis*, ita *Cod. Iust.* vt mox *testibus.* ID.

* Reliqua quæ sequuntur, prorsus a Triboniano immutata sunt. ID.

(f) *Fortuna Iudicis*, id est conditio iudicii. *Fortunæ* vox hac in re propria, vid. *Glossarium.* ID.

(g) *Conglutinari argumenta* dicuntur, cum ex pluribus indiciis, coniecturis, præsumptionibus inter se coniunctis argumentum aliquod deducitur seu probatio conficitur. ID.

(h) *Similitudinem* hic vocat, vel *verisimilitudinem*, cui mox *vera ratio* opponitur, vel *similitudinem* vocat conuenientiam, correspondentiam & harmoniam argumentorum inter se conglutinatorum. ID.

(i) In

(i) In huius *versiculi* sensum mox inquiram. *ID.*

(k) *Qui*, vel *quo*. *ID.*

(l) Simul. *ID.*

(m) Et de hoc mox dicam plura. *ID.*

(n) γρ. *Vti in appellando.* Nam cohærent hæc illis, *Vt enim æquum est.* *ID.*

(o) *Contempserit.* *ID.*

(p) γρ. *Ad.* *ID.*

(q) Ita *lege 4. sup. nec frustra vitam differentum moratorias prouocationes admittere.* *ID.*

(r) *Importunitates* vocat, importunam, inanem & frustratoriam non tam appellationem, quam ludificationem, vt vocatur *l. 1. sup.* quæ huic concordat.

COMMENTARIVS.

CRIMINVM reis legitime *conuictis & confessis*, vt appellandi facultas a Constantio *hac l.* negatur: ita non conuictis neque confessis: rursum non conuictis conceditur.

Hæc *huiusce legis* est sententia, (cui alioquin concordat *supr. lex 1. h. tit.*) & iuris, & processus criminalis, & elegantiarum, quæ Tribonianus omnia ferme sustulit, plenissimæ: in quæ singula nunc inquirendum est.

Primo quadrigæ criminum, quæ iam *lege 1. supr.* facta fuerat, quintum insuper crimen *hac l.* iungi obseruandum est; puta *Raptorum.* Qua voce proprie Raptus crimen Adulterio finitimum (de quo fuerunt *duo Tituli libr. IX.*) intelligendum mihi videtur: etsi sint qui de omni Rapina quoque accipiant, atque adeo omni violentia, quod suadeat *lex 1. supr. ad l. Iul. de vi:* & *lex 14. infr. hoc tit.* (Vnde etiam Tribonianus translatam sententiam *huius legis* verbis prætulit.)

Secundo, obseruandi sunt *tres* hi gradus reorum; conuictorum & confessorum; conuictorum neque confessorum; tandem confessorum; non conuictorum: de quibus sigillatim.

Primum igitur *conuictis & confessis* appellatio denegatur; conuictis inquam, argumentis & testibus, vel (vt loquitur *d. lex 1 supr.*) dilucida & exploratissima veritatis quæstione, probationibus atque argumentis. Vbi quæri potest, vtrum cumulatiue & copulatiue hæc accipienda sint, vt videlicet non tantum conuictus reus fuerit; verum etiam voce propria confessus, vt appellari non possit. Sane duo suadent copulatiue hæc accipienda esse, vt videlicet non conuictum esse nisi simul confessus sit: Primum, quia vice versa non sufficit confessum esse reum, nisi simul conuincatur, *vers. vel confessos, neque conuictos:* Secundo, quia coniunctiuis particulis hæc duo, & quidem duobus locis *hac lege* coniunguntur; Ibi, *voce etiam propria:* item ibi, *& aliena & propria voce depressum.* Quanquam Constantini *lege 1. sup.* particula disiunctiua a se diuelli videntur; Ibi; *confessio propria,* VEL *dilucida & probatissima veritatis quæstio:* sic quoque Amm. Marcellinus *libr. 14 cap. 9.* de Eusebio. *Et tandem neque confessus neque confutatus cum abiecto consorte pœnali est morte multatus,* sic etiam Honorius *l. 31. infr. de Episcopis, capitali in conuictos siue confessos reos sententia nouerit vindicandum.* Vt proinde videri possit Constantius *dictam leg. 1.* retractare: cuius etiam mentem plenius secutus est Iustinianus *ea lege,* quam hinc alioquin interpolauit, posthabita *d. l. 1. supr. h. tit.* Maneat igitur, vt reo criminis, appellandi ius denegetur, & conuictum & confessum eum simul oportere. Quod indubitatum adhuc magis erit, si (quod Petro Pithœo in mentem venit) in sequente sententia abundare credamus vocem *non;* atque ita legamus, *Vt enim æquum est, conuictos, neque confessos* &c. quod tamen non admitto. Atenim si de reo damnando quæritur, manifestissimis eum probationibus conuictum sufficit: quod diserte docet *lex 1 supr. de pœnis:* seu *lex 16. Cod. Iust. eod. tit.* Ibi, *aut sua confessione, aut certe omnium, qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conspirantem concordantemque rei finem conuictus sit.* Denique facilius quis damnari potest, si appellationis auxilium ei adhuc superesse possit: at vt id auxilium ei eripiatur, maiore opus est cautione: Quanquam & si de damnatione quæritur, Tertulliani dictum est *ad Nationes lib. 1. cap. 3. Confessionem iudicantibus semper esse laborandam,* id est, Iudicem id agere, quantum potest, debere, vt quamlibet reus manifestis probationibus vrgeatur & conuictus sit; suum tamen ipse crimen ore proprio fateatur: de quo vide Guilielmum de Benedictis *in cap. Raynutius, in verbo, mortuo 1. num. 349. de testamentis:* & Masuerium *in praxi, tit. de probationibus §. idem vt delatus.*

Secundus casus est, de reis neque confessis, quibus appellatio patet; quod apertum habet sensum. In illa tantum inquirendum, quibus Constantius exponit, quomodo euenire soleat, vt quis non legitime conuincatur, seu non manifestissimis probationibus: Primo id accidere plerumque ait, quia (vt elegantissime loquitur) *fortuna iudicii argumenta conglutinet, quorum similitudine opprimatur reus, qui non possit vera ratione conuinci:* Quibus verbis indicat probationes ἐντέχνους, id est, probationes artificiales, cuiusmodi sunt signa, argumenta, exempla, quæ etsi sola & per se non sufficiunt, tamen adiuncta cæteris plurimum valent, vt loquitur etiam Quintilianus, (qui de his probationibus artificialibus *quinque capitibus lib. V.* prolixe agit.) Atque hoc est quod eleganter hic *conglutinandi,* & *similitudinis* verbo significatur; quibus & *vera ratio* opponitur, quæ per probationes, ἀτέχνους atque in oculos se ingerentes perficitur, puta tabulis, testibus, tormentis, id genus aliis, de quibus itidem Quintilianus *eod. lib.* Altera causa, ex qua quis non legitime conuictus dici possit, his verbis designatur, *quia aduersarii calliditas testes subtrahat, qui veritatem audacia vel acrimonia superet,* vbi reponat quis *superent:* vt hæc sententia videatur, calliditate & dolo aduersarii, vel etiam potentatu testes iudicio subtrahi, ne videlicet testimonio suo alienam causam & innocentiam iuuent, qui vtique si in iudicio starent, veritatem omni gratiæ præla-

prælaturi essent, ingenita acrimonia & audacia atque generositate: Nempe *acrimonia* fuerit vt testis, ita & viri boni, qui veritatis studio incensus ab eius orbita nunquam recedat: nam & veritati ipsi, vt acritas, ita acrimonia tribui solet τὸ ἀληθὲς πικρόν. Denique Stoicorum scitum fuit, Sapientem, atque adeo virum bonum, acrimonia atque austeritate censeri. Verum hæc interpretatio, non placet, stantibus *huius l.* verbis. Quid igitur? verba illa, *qui veritatem audacia vel acrimonia superet*, ad ipsummet aduersarium referenda sunt: Et quidem ad accusatorem referri posse videantur, hoc sensu, accusatorem id omnibus artibus sæpe agere, ne testes causam possint iuuare, vt ita destitutum testibus ad innocentiam suam probandam reum, & sic veritatem ipsam, superare queat & opprimere, sola audacia & acrimonia fretus, omni opere aduersarium perditum cupiens. Verum malim ipse accipere de ipsomet reo, qui testes callide subtrahat iudicio, vt ita audacia sua & acrimonia superet veritatem, atque ita non plene conuinci possit. *Acrimonia* est animi viuacitas δεινότης, vehementia & subtilitas, quæ sæpe etiam in vitio. Apud Nonium *cap. 2. num. 36.* Næuius, *feri ingenii atque animi acrem acrimoniam*, & Accius Neoptolemo, *vim, ferociam, animum, atrocitatem, iram, acrimoniam.* Et sic confidentiæ vicina, quomodo Q. Claudii primo Annal. apud Gell. *l. 17. c. 2.*

Postremus casus est *de confessis quidem sed non conuictis*: nempe & his condemnatis appellationis auxilium superesse: & rationem geminam reddit.

Primum, quod ad confessionem temerariam sæpe cogit repentina formido: Nempe ita plerique timidi, vt vel *vltro*, fateantur quiduis, nescio qua Iudicum & iudiciorum formidine metuque *hac l.* & *l. 1. §. 27. D. de quæstion.* Et hæc est repentina formido. Secundo, quia immanitate tormentorum impositorum multi sæpe ad quiduis fatendum coguntur, quo pertinet *lex l. §. 23. D. de quæstionibus*: & *caput* Quintiliani 4. *lib. 5. Instit.* præter Ciceronis loca, & exempla apud Valerium: impatientia videlicet tormentorum & doloris. Atque his causis etiam confessis haud illico fides habenda, neque confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi oportet, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat, *d. l. 1. §. 17. & 27. D. de quæstionibus.* Denique confessio veritatem & constantiam requirit: quam in rem præterea videnda *lex 1. §. 24. D. de SC. Syllaniano*, & inter Pragmaticos Clarus *lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 55. ac nominatim num. 10. 11.* sed & in hanc sententiam aliquam multa Tertullianus *lib. 1. ad Nationes, cap. 2. & cap. vltim.*

Ex *huius* interim *leg.* præiudicio, iam liquebit deinceps, recte DD. communi consensu teste Bartolo appellationi locum facere, etsi reus sponte seu vltro extra torturam confessus fuerit; quam in rem hic *textus* est expressissimus a nullo dum obseruatus. Neque quicquam contra mouet *caput, cum speciali 61. §. porro X. de appellat.* quia falsum ibi supponitur, confessum non nisi malitiose suam confessionem retractare; nam (quod & nonnulli e dissentientibus etiam admittunt,) & erronea confessio esse potest, &, quod *hac l.* nominatim traditur, formidine repentina, vel impositorum tormentorum immanitate extorta. Proinde falsa eorundem distinctio est, vt satisfaciant *legi 2. C. Iust. quorum appellat.* (quæ ex *hac* alioquin interpolata est) si probatio incipiat a confessione, appellari non posse: si a conuictione, posse. Quare modis omnibus vera est sententia Marantæ *tract. de appellat.*

VIII. (a) Idem AA. Theodoro (b) Cons. Syriæ Cœles. (c)

IN *Fiscalibus debitis* (d) nullius prouocationem Tua Grauitas censeat (e) admittendam: nec enim commodum (f) publicum fas est diuturna frustratione (g) suspendi, nec eludendi licentiam callidis fraudatoribus relaxari. Dat. VIII. (h) Id. Mart. Ancyræ, Eusebio & Rufino Coss. [347.]

INTERPRETATIO. *In manifestis fiscalibus debitis nulli penitus appellationem debere præstari: quia non oportet publicæ rei commodum qualibet dilatione suspendi.*

NOTAE.

(a) Hanc *legem* indicare etiam videtur *l. 6. supr. de iure fisci.* GOTHOFR.

(b) *Theodorus* consularis Syriæ Cœles sub Constantio, A. 347. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Dixi ad *legem superiorem.* ID.

(d) *Manifestis*, quod ab Aniano non male additum: Ita mox *l. seq. perspicui debitores*, & *l. 18. l. 19. infr. publici, vel etiam priuati, dummodo euidentis atque conuicti debiti*: & *l. 21. 27. 30. infr.* ID.

(e) Id est, opinetur esse admittendam. ID. *Sentiat*, MS. G. RITTER.

(f) Ita *l. 12. infr.* publica vtilitate suadente. GOTHOFR.

(g) Vid. *l. 1. 3. supr. l. 9. 10. infr.* ID.

(h) *IV.* MS. G. *VIIII.* Sichard. RITT.

COMMENTARIVS

P. 301. FISCALIBVS in causis appellationem suscipi vetat Constantius; de quo iam *l. 6 supr.* vbi & concordantes *ll.* vide. Ratio tantum hic quæ additur, notanda venit.

IX. (a) Idem AA. (b) ad Cerealem P.V. (c)

CALLIDITATIS (d) auxilio, perspicui (e) debitores *Rei priuatæ nostræ*, solutionem cupiunt euitare, frustratoriis prouocationibus interpositis, (f) ideoque decreuimus minime conuenire huiuscemodi vocem (g) appellationis admitti. Dat. X. (h) Kal. Aug. Constantio A. VI. & Constante Cæs. (i) Coss. [353.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Non iidem; sed *Constantius A. & Constantius C.* id est Gallus: v. *Chronol.* ID.

(c) De hoc *Cereali*, Præfecto Vrbis Romæ, dicam plene ad *leg.* 5. *infr. de paganis*: quæ eidem inscripta est, pariter vt *lex* 2. *supr. de indulgentiis criminum*, & sic tres in vniuersum constitutiones *hoc Codice* ei inscribuntur. De eodem v. *Notitiam Præfectorum Vrb.* & Symmachum *lib* 10. *ep.* 53. ID.

(d) In eadem re pariter *lege* 8. *supr.* callidis fraudatoribus: *l.* 32. *infr.* callidis debitorum artibus. ID.

(e) Similes locutiones vide in *lege* 1. & 3. & 8. *supr.* & *l.* 10. *infr.* ID.

(f) Vide quæ notaui ad *l.* 8. *supr. V.* & *l.* 16. *infr.* 21. 27. 30. ID.

(g) *Vox appellationis*: de quo dixi *leg. de appellat.* 40. & 58. ID.

(h) Eodem die data *lex* 41. *infr. de decurion.* sed quæ ad huius argumentum nihil facit, & *Ordini Carthaginensium* inscribitur. ID.

(i) *II.* scilicet. ID.

COMMENTARIVS.

REI PRIVATÆ in causis debitores perspicuos appellare non posse definit Constantius *h. l.* & *l.* 6. *sup.* & *l.* 32. *infr.* de quo ad *d. l.* 6. semel plene.

X. (a) Idem AA. (b) ad Proclianum Proconf. Afric.

PLACVIT, quinquaginta pondo argenti fisco inferre Prudentiam Tuam, si frustratoriam (c) prouocationem contra commodum *Fisci* susceperis, solutionemque vitanti præbueris culpabilem conhibentiam. (d) Dat. XV. Kalend. Febr. Constantinop. (e) Acc. X. Kal. Aug. Karthag. Constantio A. VII. & Constante (f) Cæs. Coss. [354.]

NOTAE.

(a) Forte hanc *leg.* suam indicat Constantius *l.* 13. *infr.* GOTHOFR.

(b) Quos *legi* superiori restituendos dixi. ID.

(c) Similes locutiones v. *l.* 1. 3. 8. 9. *supr.* ID.

(d) *Conniuentiam.* ID.

(e) Irreptitia vox: erat enim hoc tempore Constantius in Gallia. v. Ammianum Marcell. *lib.* 14. *c.* 10. Themistium *orat.* 13. *p.* 300. *edit. Petau.* 1613. *in* 8. ID.

(f) *III.* Scil. ID.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis appellari rursum vetat Constantius: de quo iam ad *l.* 6. 8. 9. *supr.* Iudici, & quidem in sp. *huius l.* appellationem admittenti, Proconsuli Africæ, multa 50. librarum argenti imposita.

XI. (a) Idem AA. (b) ad Lollianum (c) PF.P.

AB *Exsecutione* vel a *Præiudicio* appellationem oblatam suscipi non oportet. Dat. VIII. Kal. Aug. (d) Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic l.* est *lex* 25. *supr. de appellationib.* Imo *hæc* ex *illa* ab *huius Codicis* Conditoribus deformata mihi videtur. GOTHOFR.

(b) *vg. Imp. Constantius*: hic enim solus hoc anno imperavit. RITTER.

(c) *Lollianus* PP. sub Constantio: v. dicta ad *d. l.* 25. & *Prosopogr.* GOTHOFR.

(d) *Messadensi PP. Capua*: ita amplius *d. l.* 25. *infr.* vbi v. quæ dixi. ID.

COMMEN-

P. 302.

COMMENTARIVS.

AB EXECVTIONE vel a PRAEIVDICIO appellari vetat *hac constitut.* Constantius, quæ plenior extat, *l. 25. supr. de appellat.* ex qua *hæc* a Theodosiani Codicis Conditoribus formata est, vbi notata huc arcessi possunt. De ipsa *huius l.* sententia iam dictum ad *l. 1. 2.* & *3. supr. hoc tit.* & ad *d. l. 25.*

XII. (a) Idem AA. (b) ad Volusianum PF. P. (c)

PVBLICA vtilitate (d) suadente, in causis pensitationum, debitorumque *Fiscalium* (e) inhibitum est prouocationis auxilium, &c. Dat. IV. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic l.* est *lex* 26. *supr. de appellationib. GOTHOFR.*

(b) *γρ. Idem A. vid. Chronolog. RITTER.*

(c) *Volusianus PP.* sub Constantio. v. *Prosopogr. GOTHOFR.*

(d) Vid. & *l.* 8 *supr.* ibi, commodum publicum. *ID.*

(e) Id est, tributorum. *ID.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS & TRIBVTORVM in causis rursum appellatio interdicitur a Constantio: de quo iam quoque *l. 6. 8. 10. supr.* Et de discrimine fiscalium & tributorum v. quæ dicam *l. 19.* Alia vero ratio est bonorum vacantium, caducorum & ereptitiorum: in his quippe appellationi locum esse voluit Constantius *l. 26. supr. de appell.* quæ *huic* iungenda est: & ad quam dicta huc arcessi possunt.

XIII. (a) Idem AA. (b) ad Probum (c) Proconf. Afric.

CVM constet, iamdudum esse nostra sanctione † præceptum, ne aliquis cum *Fiscale* debitum postulatur, audeat prouocare Proconsulare Officium, si patientiam commodauerit, triginta pondo auri fisco cogatur inferre. Dat. IX. Kal. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* quoque *a Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *γρ. Imp. Constantius & Iulianus C. RITTER.*

(c) *Probus* Proconsul Africæ sub Constantio v. *Prosopogr.* & vet. Inscript. *CCCCL. n. 2. 3. GOTHOFR.*

† Intelligere videtur *legem* 10. *supr.* quæ & ipsa Proconsuli Africæ inscribitur. *ID.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis appellatio rursum interdicitur a Constantio, imposita pœna 30. librarum auri Officio Proconsulari, Africæ in sp. *huius l.* De ipsa *huius l.* sententia iam dictum ad *l. 6. 8. 10. 12. sup.* Quod de Officio patientiam accommodante adiicitur, idipsum dicitur & *l. 16. infr.* de eo plene ad *l. 8. supr. de appellationib.*

XIV. (a) Idem AA. (b) ad Flauianum (c) Proconf. Afric.

GRAVIS ista commotio (d) est, ac non ferenda (e) iracundia Iudicis, quæ effusione humani sanguinis expiatur: Sed ad fucum iniquitatis augendum Lex † nostri Genitoris (f) adscita est, scilicet, vt diceretur Genitor (g) noster, conuictis in quæstione *Violentiæ*, appellationis perfugia decerpisse (h); *Plectatur*, (i) inquit, *qui manifestam * detegitur commisisse violentiam:* Quæ legis suæ † verba aliis quoque scitis Clemens Conditor explanauit: Etenim vigorem vindictæ differri post totius negotii exitum noluit, (k) scilicet vt si procacem væsaniam principalis negotii discussio publicasset, conuictum reum aut medietatis (l) amissio, aut sors (m) deportationis adfligeret. Dat. III. Non. Aug. Tauro & Florentio Coss. [361.]

P. 303.

NOTAE.

(a) *Fugitiuam* hanc l. ab hoc titulo esse, mox ostendam. *GOTHOFR.*

(b) Imo *Imp. Constantius A. ID.*

(c) *Flauianus* Proconsul Africæ: eidem inscribitur *lex* 10. *supr. de cursu publico.* an. 358. vide *Prosopogr. ID.*

(d) *Commotio* Iudicis. v. *Gloss. ID.*

(e) Tegendaque. *ID.*

† Legem 1. *supr. ad L. Iul. de vi* intelligit. *ID.*

(f) Constantini M. *ID.*
(g) Constantinus M. *ID.*
(h) Pro *decerpsisse ID.*
(i) Sunt hæc verba *d. l.* 1. sed vt mox ostendam, valde decurtata. *ID.*
(*) Relatum hoc in legem 2. *Cod. Iust. quæ appellat. non recip. ID.*
† Legem 3. *d. t. ad L. Iul. de vi* intelligit. *ID.*
(k) *γρ. Voluit:* vt ostendit apertissime *d. l.* 3. *ID.*
(l) Si res ad violentum pertinere iudicata fuerit. *ID.*
(m) Si res ad violentum non pertinere iudicata fuerit. *ID.*

COMMENTARIVS.

VIOLENTIAE in CRIMINE, seu *Lege Iulia* de vi damnatos, non ilico statimue pœna affici, multo minus capitali pœna plecti vult *hac l.* Constantius.

Est hæc, inquam, *huiuscè leg.* sententia ab *hoc titulo* fugitiuæ: Neque enim in ea principaliter quæritur, vtrum in violentiæ crimine appellare liceat necne, (quod vtique ad alterius tantum quæstionis decisionem hic supponebatur) verum quando & quanam pœna violentiæ damnatus plecti deberet. Reprehendit igitur & obiurgat Constantius *h. l.* acriter Iudicem, qui sanguine seu capitali pœna hoc crimen persecutus fuerat & quidem statim, non expectata sententia super principali. Eiusdem Iudicis, qui hoc factum suum tuebatur argumenta perstringit, seu refutat: Nempe Iudex ille niti se profitebatur Constantini Mag. constitutione, qua & appellandi ius huiusmodi reis denegatum fuerat: eosque plecti iusserat: plecti, inquam, capitali pœna. Et vero ita est: Lex enim illa, est *l. 1. sup. ad l. Iul. de vi:* qua vtrumque hoc continetur: & postremum hoc quidem apertissimis verbis, non ambiguis, aut truncatis, vt hic forte nec optima fide memorantur. *Qui in iudicio*, inquit, *manifestam detegitur commisisse violentiam, non iam relegatione aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat, nec interposita prouocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat.* Pro se igitur expressam illam Constantini M. constitutionem proferebat Iudex. Verum reponit Constantius, Constantinum hæc huiusce *legis* suæ verba *alia lege* explanasse: explanasse inquam; imo si verum dixisse voluit Constantius, abrogasse: & vero id ita factum est a Constantino M. *l. 3. eod. tit. ad l. Iul. de vi: Amissæ*, inquit, *possessionis iura reparentur: eademque protinus restituta, violentus pœnæ non immerito destinatus, in totius litis terminum differatur: vt agitato negotio principali, si contra eum fuerit iudicatum, in insulam deportetur, bonis omnibus abrogatis: Quod si pro eo, quem claruerit esse violentum, sententia proferetur: omnium rerum, de quibus litigatum est, media pars penes eum resideat, cætera fisci viribus vindicentur.* Quæ verba ostendunt clare, quod etiam Cuiacius & Maynardus viderunt, hic reponendum, *vigorem vindictæ differri post totius negotii exitum* VOLVIT; non quod omnes *Edd.* habent, *noluit:* etsi de eorum verborum sententia prolixe disputaui ad *d. l. 3.* Ex iisdem etiam apparet, quando dimidia bonorum violentus plectatur, quando deportatione.

Neque illud omittendum, amissionem medietatis, seu dimidiæ partis bonorum, & deportationem, hic opponi; quia scil. deportationis ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est, *l. 1. supr. de sententiam pass. & restit.* seu *l. vlt. C. Iust. eod. tit.*

Tandem hic exemplum habemus egregium constitutionum Imperatoriarum in iudiciis hinc inde prolatarum: & quomodo posteriores *Leges* ad priores trahendæ sint, imo his illæ potiores sint.

XV. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Salutem dicunt Ordini (b) ciuitatis Karthaginiensium. Post alia.

AB *Exsecutione*, vel a *Præiudicio* prouocantes decreuimus non admitti; intantum, vt contra definita facientes, quinquaginta libras (c) argenti condemnatione (d) feriantur. Dat. Prid. Non. Feb. (e) Med. Diuo Iouiano & Varroniano COSS. [364.]

NOTAE.

(a) Iungenda huic est *lex* 32. *supr. de appellat.* GOTHOFR.
(b) De hac Inscriptione dixi ad *d. l.* 32. *ID.*
(c) *γρ. Librarum. ID.*
(d) Id est, multa, de quo significatu alibi dixi plene. *ID.*
(e) *γρ. Non. Nouembr.* hic & *d. lege* 32. itemque *lege* 8. *supr. de iure fisci*, vbi causas reddidi. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 194. AB EXECVTIONE vel PRÆIVDICIO appellari a Valentiniano Sen. prohibetur *hac l.* pariter, vt duabus præterea constitutionibus *l. 16. prox.* & *l. 18. infr.* Quod factum ab aliis subinde Principibus: dequo ad *leg. 1. supr.* Hac inquam *lege*, quæ pars est maioris constitutionis Valentinianeæ super appellationibus a Iudicibus recipiendis, ad Curiam Karthagin. datæ, quod docet *lex 32. supr. de appellat.* quæ *huic* est coniungenda. Ad quam dicta huc arcessenda sunt: etiam quæ de Inscriptione harum *legum* ibi diximus.

XVI. (a) Idem AA. ad Symmachum P.V. (b)

INTERPOSITAS appellationes a *Præiudicio*, vel ab *Exsecutione* damnantes, & eum qui ab istiusmodi titulis (c) prouocauerit, & Officium quod non renuntiarit, (d) quinquagenas (e) argenti libras fisco nostro iubemus inferre: litem (f) suam faciente Iudice, qui recepit. Dat. VIII. Id. Octobr. Altino, Acc. XVI. Kal. Nouembr. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Iungenda *huic* est *lex vn. de nautis Tyberinis*; sed & *lex 7. infr. de pistoribus.* & *lex 7. supr. de pœnis.* GOTHOFR.

(b) Symmachus P. V. sub Valentiniano Sen. A. D. 364. v. *Prosopogr.* Eidem inscribitur Anno prox. *lex 18. infr.* ID.

(c) *Titulis*, sententiis, seu sententiarum generibus. ID.

(d) Scilicet Iudici, a præiudicio vel ab executione perperam appellari. Symmachus *lib. 10. ep. 29. Nec Officium partibus defuit ad mulctam præiudicii suggerendam.* Vide pariter *legem 13. sup.* Alioquin putaret quis hic reponendum, *renuerit*, renutarit: vel non annunciarit: reluctatum fuerit. ID.

(e) Eadem pœna *l. 10. & 15. sup. hoc tit.* Iudici ipsi, vel prouocanti imponitur. ID.

(f) Eadem pœna *l. 2. supr.* ID.

COMMENTARIVS.

A PRÆIVDICIO & ab EXECVTIONE appellatio rursum prohibetur, pariter vt *l. 1. 2. 3. 5. 11. 15. supr.* de quo ad *d. l. 1.* Hac, inquam, *lege* Valentiniani Senioris, quæ maioris ad Symmachum P. V. Romæ constitutionis pars est, vt ex iis legibus liquet, quas *huic* coniungendas esse docui: Quarum quidem etiam *legum* argumento, videatur hæc *lex* pertinere proprie ad præiudicia, vel executiones circa rem *Annonariam*: cuius alioquin summus fauor est. Quod de *Officio* quod non renunciauit *hac l.* additur, partim in *Notis* iam illustraui: partim vero ad *l. 8. supr. de appellat.* Quod item de *Iudice* litem suam faciente additur, id ipsum cauetur & *l. 2. supr.* vbi dixi.

XVII. (a) Idem AA. ad Modestum PF. P. (b)

NVLLI *Officialium* a sententia proprii Iudicis prouocatio tribuatur: nisi in eo tantum negotio, quod ratione ciuili, super patrimonio forsitan, (c) apud proprium Iudicem inchoarit (d): scilicet, vt in eo tantum negotio a sententia eius cui paret (e) Iudici f), quisquis velit, Officialis appellet: Quod per procuratorem (g) persequi iure tribuitur. Dat. IV. Id. Iun. Cyzico, Valentiniano & Valente (h) AA. Coss.

NOTAE.

(a) *L. 3. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Modestus* sub Valente PP. Orientis scilicet post Auxonium. Vide *Prosopogr.* & quæ scripsi ad *leg. 35. supr. de appellat.* ID.

(c) *Forte*, Cod. Iust. ID.

(d) *Inchoauerit*, Cod. Iust. ID

(e) Ad tempus scilicet: Perpetui alioquin Officiales fuere, quod alibi ostensum. ID.

(f) Ita omnes *Edd.* Sed reponendum, vt in Cod. Iustinianeo, *Iudicis.* ID.

(g) *Etiam*, hoc amplius in *Cod. Iust.* Quo nil opus erat, nisi maioris euidentiæ causa. ID.

(h) *III*, scil. vt sic referatur hæc *lex* ad annum 370. Vide *Consularia Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

OFFICIALES, id est, Apparitores Iudicum, seu Rectorum Prouinciarum (puta Principes, Cornicularii, Commentarienses, Adiutores, Numerarii, ab Actis, a Libellis, Exceptores, cæterique Officiales Cohortalini, de quibus omnibus suis titulis dictum est *lib. 8.*) Num a sententia Iudicum suorum contra se lata appellare possint: Item quibus casibus id facere possint: num per procuratorem id possint, hac Valentis constitutione definitur.

P. 305. Quod priorem igitur quæstionem attinet, distinguit Valens inter causas ciuiles, seu *super patrimonio*; & alias, id est, causas delictorum; vt videlicet in illis causis, Officiales appellare possint, in his non item. Ratio inuestiganda nobis est, cur istud ita statutum. *Rationem dubitandi* hanc puto. Vix scilicet appellandi ius in delictis, Officialibus a Iudicis sui sententia denegandum videbatur, eo quod cum perpetui essent Officiales, temporarii Iudices, offensionem facile incurrere poterant, contumaces forte sese præbendo aduersus eorum iussa, quod Officii tamen eorum erat, atque adeo eius sententia & vindicta facile opprimi. Nempe quo vindictæ priuatæ exercendæ iustior metus est, eo quoque appellandi facultas relaxanda magis videtur: Contra dicebatur, vt in atrocissimis criminibus conuictos, vel confessos appellantes non admitti ius commune suadet, de quo *lege 1. 4. 7. 14. supr.* ita æquissimum videri, Officiales circa Officium suum delinquentes, damnatos non appellare, ne alioquin temporarii Iudicis contemptu, & reposita prouocationis spe, nihil non facere aut

aut pati auderent. His rationibus probe perſpectis, inter ſacrum & ſaxum res conſtituta videri poterat. Appellationi enim ſi locum non facias, vindictæ priuatæ locum facias: ſi locum appellationi facias, impunitati ferme locum des. Verum tandem potior viſa ratio, quæ appellanti facultatem denegaret: nempe quod huiusmodi Officiales circa Officium ſuum delinquentes, Reip. interſit ſtatim puniri, neue luſoria ſit alioquin Iudicum in eos auctoritas & coërcitio. Faceſſant nunc proinde Gloſſarum rationes ab ea præſumtione petitæ, quod non veriſimile ſit, Iudicem iniuſte contra Officialem aliquid facturum: Secundo, quod Iudicem offenderint. Quæ rationes falſæ ſunt. Neque illam etiam admitto, quod neque per alium cauſam exercere poſſint: Non per ſe, quod abeſſe Officialem ab officio ſuo non oporteat: non per procuratorem, quia per procuratorem cauſam criminalem exercere non poſſit. Nam ideone cuiquam ſalubre appellandi ius denegetur, quod per procuratorem id agitare non poſſit? aut tantine, vnius Officialis abſentia eſt, vt non commeatum impetrare debeat, ad appellationem perſequendam? Neque mouet, quod *fine legis* ſtatuitur: neque enim neceſſitas procuratores dandi in cauſa ciuili Officiali imponitur, ſed ſi velit dandi facultas relaxatur.

Quod alteram quæſtionem attinet; In *ciuili* negotio ſeu pecuniario Officialis a Iudicis ſui ſententia appellare poteſt: Atque hac parte, altero rurſum diſcrimine, inter cauſam ciuilem & criminalem. In criminali ſcil. Officialis a Iudicis ſui ſententia appellare non poteſt, neque per ſe, ac multo minus per procuratorem: Nam cauſam criminalem agi non poſſe per procuratorem conſtat, *l. 1 D. an per alium cauſæ appellat. & l penult. D. de publ. iudiciis.* At in ciuili negotio, & per ſe, & per procuratorem poteſt. Idque eſt, quod etiam apertius Tribonianus, addita particula *etiam*, dixit: *Quod per procuratorem* ETIAM *perſequi iure tribuitur.*

XVIII. (a) Idem AA. ad Symmachum P. V. (b) Poſt alia. (c)

NVLLVM audiri prouocantem *Ante* (d) *definitiuam ſententiam* volumus, ſi tamen in iudicio conpetenti negotium fuerit inchoatum: ſalua ſcilicet *Iuris Antiqui* (e) moderatione, atque ſententia, cum vel exceptio (f) obponitur, vel ad agendum locus poſcitur, vel dilatio inſtrumentorum cauſa aut teſtium poſtulatur, atque hæc, INpatientia vel iniquitate Iudicum, denegantur. Similiter, ne ab *Exſecutione* quidem prouocantem admitti conuenit: ſi tamen exſecutoris vitio minime modus ſententiæ tranſeatur. In *Fiſcalibus* quoque, vel manifeſtis debitis, & *Criminalibus confeſſis* (g) negotiis, necnon etiam *Præiudiciis*, omnis praua repugnantium amputetur intentio. Poſtremo, vniuerſas appellationes, quas Iura INprobant, non oportet audiri. Dat. XIII. Kal. Ian. (h) Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* GOTHOFR.

(b) Symmachus ſub Valentiniano Sen. P. V. Romæ; pater Epiſtolographi, cui inſcribitur & *lex* 16. *ſup.* de eo plene *in Proſopogr. ID.*

(c) Quæ exciderunt omnia. *ID.*

(d) Et ſic a præiudicio. Vt mox *fine l. ID.*

(e) *Ius antiquum* quid vocent Imperatores, quorum conſtitutiones *hoc Codice* continentur, dixi prolixe in *Prolegomenis. Ius* abſolute vocatur, & a Conſtitutionibus ſeparatur, *l.* 25. *inf. ID.*

(f) Id eſt præſcriptio peremptoria, *l.* 23. 24. *inf. ID.*

(g) *Confeſſis:* adde vel *conuictis:* de quo ad *l.* 1. & 7. *ſup. ID.*

(h) *Ⅶ. Iun.* Nam menſe Decembri huius anni Valentinianus non Mediolani conſtitutus erat, verum PARISIIS: quinimo & initio anni ſequentis. Vide *Conſularia Theodoſ.* & *Ammianum Marcellinum lib.* 26. *cap.* 5. *ID.*

COMMENTARIVS.

GENERALIS hæc eſt Valentiniani Senioris conſtitutio, & quæ ad tractatum integrum proxime accedit, *de his quorum appellationes non recipiuntur:* de quibus paſſim *hoc titulo*, quas etiam ac præterea omnes alias generali clauſula *fine legis* includit: Nominatim vero Quinque appellationes, quæ recipi non debeant, exprimit: ante definitiuam ſcilicet ſententiam, ab Executione, in fiſcalibus cauſis, manifeſtis criminalibus confeſſos, a præiudiciis appellari non poſſe, definit. Quorum pleraque apertam cum habeant ſententiam, aliisque *legibus* inculcentur pluribus, in eas tantum quinque *Exceptiones* & ſingulares, inquirendum, quibus ante definitiuam ſententiam, & ab executione appellari poſſe, addit. Quas & ipſas non nunc primum a ſe adinuentas ait, verum ex Iuris antiqui moderatione atque ſententia deſcendere profitetur: Iuris inquam antiqui, quod veteris Iuriſprudentiæ libris continetur ante Principum Chriſtianorum tempora.

Quatuor igitur caſus excipit, quibus ante ſententiam definitiuam appellari poteſt. *Prima* exceptio hæc proponitur, ſi in Iudicio non competenti

P.306. tenti negotium fuerit inchoatum. Nempe etsi regulariter inchoato semel negotio, id est lite semel contestata, ante definitiuam sententiam appellare non liceat, & regulariter Iudex amplius recusari non possit (Iudicum enim eierationes initio litis fieri oportuit) attamen beniguo adhuc iure tanquam ab incompetente Iudice appellare licet, etiam post negotium inchoatum.

Secunda exceptio est, si exceptio opposita, repulsa fuerit: *exceptio* inquam, id est præscriptio peremptoria, vt docet *lex 23. & 24. infr. hoc. tit.* de qua præscriptione peremptoria, dixi plenissime ad *leg. 3. sup. de diuersis rescript.* Cuius sane exceptionis ratio iustissima est, quia huiusmodi exceptio eandem vim cum definitiua sententia obtinet, puta vim vel consumptæ causæ, vel non admittendæ: *l. 37. sup. de appellat.* cuius vt eadem est sententia; ita & iungenda ea est *d. leg. 23. & 24. inf.*

Tertia exceptio est, si locus ad agendum postulatus fuerit, & iniquitate Iudicis hoc fuerit denegatum; *Ad agendum locum poscere* scil. nihil aliud est, quam spatium, dilationem postulare, solemni procul dubio iudiciorum formula, *locum ad agendum dari mihi postulo.*

Quarta exceptio est, si dilatio instrumentorum vel testium causa postuletur, eaque a Iudice denegetur. Quæ omnia Iudices sæpe impatientia vel iniquitate denegabant. Magna scil. est & culpabilis Iudicis impatientia vel iniquitas, spatium & dilationem iustam recusantis, vel exceptionem peremptoriam respuentis. Atque ideo his casibus appellationi locus esse debet.

Et hæ quidem exceptiones *hac lege* proponuntur; quibus ante definitiuam appellare licet: Addatur & in id *lex 2. D. de appellation. recip.* Addatur generalis exceptio, si Iudex irreparabile quid interlocutus fuerit, seu quod pertineat ad merita causæ: (nam hæc exceptio generalis est, sub quam omnes aliæ referri possunt:) Et tamen abscise Iustinianus ne ex his quidem causis ab articulo appellari voluit, *l. 36. C. Iust. de appellat.* ne lis alioquin paulatim in infinitum protrahatur, cuius ipse meminit *l. vlt. Cod. eod. de Iudiciis*, quamque Cuiacius extulit *XII. Obseruat. 3.*

Sequitur postremo loco Exceptio, Quando ab *executione* quoque appellari possit: puta si executor modum sententiæ transeat, quod pariter cauetur. *l. 25. infr. hoc tit. seu l. 5. C. Iust. eod.* Denique ab Excessu appellari potest, quia quatenus exceditur, non potest dici executio sententiæ.

Illud quoque, *fine legis* obseruandum, *Præiudicii* appellatione non accipiendam esse sententiam interlocutoriam, quo alias sensu tot etiam superioribus *huius tit.* legibus a præiudicio appellatio denegatur: (Nam de his actum iam *initio legis*:) verum præiudicii appellatione intelligo Iudicium super possessorio, & similibus præiudiciis interdictis possessoriis; a quibus vtique appellari non potest; propter beneficium momenti: quo pertinet *titulus 37. inf. si de momento fuerit appellatum:* & par *titulus, Cod. Iustin.* itemque *lex 22. infr. hoc titulo.*

XIX. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Olybrium P. V. (b)

ABstinendum prorsus appellatione (c) sancimus, vt quotiens *fiscalis* calculi satisfactio postulatur, aut *Tributariæ* functionis sollemne munus exposcitur, aut Publici, vel etiam Priuati (dummodo *euidentis* (d) atque conuicti) redhibitio (e) *Debiti* flagitatur: vt necessario in contumacem vigor (f) iudiciarius excitetur. PP. Rom. XV. Kalend. Septembr. Valentiniano & Valente II. AA. Coss. [368.]

NOTAE.

(a) *Lex 4. C. Iust. eod. tit.* Forte iungenda huic l. *lex 2. sup. de postulando.* GOTHOFR.
(b) *Olybrius* sub Valentiniano Sen. P. V. *Romæ* scil. quod etiam subscriptio *legis* ostendit: v. *Prosopogr. ID.*
(c) *Ab appellatione* vulgat. Edit. Cod. I. *ID.*
(d) Vide *leg. 8. 9. & 18. sup. & 21. 27. 30. inf. ID.*
(e) *Redhibitio*, id est restitutio, vel etiam simpliciter, præstatio, solutio. *ID.*
(f) *Vigor* iudiciarius: vide *Glossarium Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

FIscalibus in causis, item Tributariis aliisque publicis vel priuatis debitis euidentibus & conuictis appellandi ius denegat hac constitutione Valentinianus Sen. A. D. 368. de quo iam sæpe. Illud *h. l.* primo obseruandum, quatuor titulos & causas hic distingui, & a fiscali seiungi: tributariam, publicam, priuatam. Sane *Fiscales & Tributariæ* causæ etiam integris libris *hoc Codice* distinguuntur, *lib. X. & hoc lib. XI.* Ita quoque *l. 12. sup. causæ pensitationum & debitorum fiscalium*, separantur. Publicum debitum accipio de muneribus publicis ordinariis: nam & ita *lege 6. supr.* ad munera respuenda appellatio non admittitur. Tandem priuati debiti appellatione intelligo causas rei priuatæ Principis, de quo *d. lege 6. 9. sup. & l. 32. inf.*

Cæterum notandum quoque illud, *hanc l.* inscribi Præfecto V. *Olybrio:* Scilicet, cum Olybrius, quod de eo prædicat Ammianus *lib. 28. cap. 4.* fisci lucra vnde poterat circumcideret, atque adeo appellationes in causis fiscalibus admitteret; Valentinianus ei *hac l.* ingerit, vt ne eas appellationes admittat,

tat, sed vigorem suum in eos excitet. Pari ratione & eundem Anno proximo fiscales ac publicas causas etiam feriatis geminis mensibus, sine aliqua intermissione discingere iussit *l. 5. C. Iust. de feriis.*

P. 307.

XX. (a) Idem AAA. ad Claudium P. V. (b)

QVONIAM (c) Chronopius, ex Antistite, (d) idem fuit in tuo, (e) qui fuerat in Septuaginta Episcoporum ante iudicio, & eam (f) sententiam prouocatione suspendit, a qua non oportuit (g) prouocare, argentariam multam, quam huiusmodi (h) facto sanctio † generalis inponit, cogatur expendere. Hoc autem, non fisco nostro volumus accedere, sed his qui indigent fideliter erogari: Quod in hac causa, & (i) ceteris Ecclesiasticis, fiat. Dat. VIII. Id. Iul. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

INTERPRETATIO. (k) *Chronopium Episcopum a multis Episcopis fuisse damnatum, & studiose (l) eum ante (m) iudicium sententiam qua proferebatur appellatione suspendere, a qua sententia quia iuste prolata fuerat, appellare minime debuisset, in qua (n) eum graui multa, (id est quinquaginta librarum argenti) addictum fuisse dicit: qua tamen summa ipsius multa, non fisco prodesse iussa est, sed pauperibus erogari.*

NOTAE.

(a) Lex 2. *Cod. Iust. de Episc. audient.* hinc miris modis interpolata est a Triboniano: quam & repetitam sub *titulo Cod. Iust. quorum appell.* & quartam fuisse docent *Paratitla Græca lib. 1. tit. 3. p. 127C. Tom. II. Bibl. Iur. Can. Vet. Henr. Iustelli.* Eam quoque *Annalibus suis* inseruit Baronius *A. 369. n. 30.* GOTHOFR.

(b) In *Cod. Iust.* editum PP. vt etiam habetur in nonnullis *Anianeis.* Sed & his COSS. id est A. D. 369. non *Claudius* verum *Olybrius* P. V. fuit: imo his ipsis COSS. & superioribus Claudium Proc. Afr. reperio: quod docet *lex 18. inf. de episcopis: l. 11. inf. de pistorib. l. 6. inf. de Legatis.* Imo & Anno prox. 370 quod docet *lex 8. inf. de lustrali collatione.* Quare, vel *Olybrio P. V.* hæc *lex* inscribi debuerit: (quam sententiam præfero) vel vitium in consulatu fuerit, sic vt referatur ad A. 374. quo sane Anno *lex 22. infr.* Claudio P. V. inscribitur. Vel tandem rescribendum fuerit; *Claudio Proc. Afr.* Sane Claudium P. V. fuisse, vtut non adsignato tempore, testatur quoque Ammianus Marcellinus duobus locis *lib. 27. cap. 3. init. & lib. 29. cap. vltim. in f.* ita eum P. V. fuisse A. 374. docet *d. lex 22. inf. h. t.* ID.

(c) Hæc *lex* ita interpolata *Cod. Iust. Si Clericus ante definitiuam sententiam, frustratoriæ dilationis causa, ad appellationis auxilium conuolauerit, mulctam quinquaginta librarum argenti, quam contra huiusmodi appellatores sanctio generalis imponit, cogatur expendere. Hanc autem non fisco nostro volumus accedere, sed pauperibus fideliter erogari.* ID.

(d) Ἀπὸ ἐπισκόπων, Ex-Antistite, quomodo Ex-Consule, Ex-Quæstore, Ex-Archiatris, & similia. ID.

(e) Posteriore, seu secundo. ID.

(f) An septuaginta Episcoporum? an vero Claudii P. V. Hoc verissimum. ID.

(g) *Potuit,* MS. G. RITTER.

(h) *In huiusmodi,* MS. G. ID.

† *Lex 15. & 16. sup.* de quo mox plenius. GOTHOFR.

(i) *In cæteris,* Sichard. RITTER.

(k) Falsa hæc Interpretatio est. GOTHOFR.

(l) *γρ. Studuisse.* ID. Bene hic MS. G. *statuisse eum.* RITTER.

(m) Id est in iudicio sæculari. GOTHOFR.

(n) *γρ. in quo,* id est, quo facto. ID.

COMMENTARIVS.

DE INIVSTA Chronopii cuiusdam EPISCOPI, Episcopatu depositi, appellatione, est hæc Valentiniani Senioris constitutio data A. D. 369. Quæ vt nonnullas Obseruationes Ecclesiasticas, easque singulares continet, ita non parum obscuritatis habet.

Primum obscurum est, quisnam iste *Chronopius* ex-Antistite fuerit? Eius certe nulla alibi quod sciam mentio extat. Et tamen, qui horum temporum rationem spectauerit, simul & inscriptionem *huiusce legis,* si modo ea recte habet, *Præfecto Vrbis* (Romæ) ita censeat, Vrsicini schismati istum Chronopium adhæsisse; de quo, & in quod & aliæ memorantur eiusdem Valentiniani constitutiones tum ad Præfectum, tum ad Vicarium Vrbis Romæ. Alioquin inter Galliæ Episcopos Chronopii nomen quoque reperio: veluti (quod huic æræ non congruit) inter Petrocoricenses circa A. D. 600. de quo Venantius Fortunatus *lib. 4. in Chronopii epitaphio 8.* qui Aurelianensi I. Concilio sub Clodouæo: II. sub Childeberto interfuit: Eidemque inscripta videtur Ruricii epistola *lib. 2 ep. 6.* De antiqua eius generis nobilitate videndus Fortunatus *d. ep. 8.* vbi inter cætera ait, Ordinem Sacerdotum ei fluxisse, vtroque parente, & ad eum hæredem venisse apicem Pontificalem; denique nobilem venisse de antiquo Patrum germine.

Secundo obscurum videri potest, quanam ratione post Ecclesiasticum iudicium ad sæculare Præfecti V. *Chronopius* iste Episcopatu deiectus adhuc

adhuc prouocauerit, in causa Ecclesiastica. An quia ita ius mosque tum fuerit, nonnullas Ecclesiasticorum causas apud Episcopos prius quidem agitari, eo quod indecens videretur, fora ab Ecclesiasticis identidem calefieri, atque ita Ecclesiasticum potius forum tentare decens videretur, neque eo minus tamen si iudicato acquiescere nollent, ad iudicia secularia prouocare possent: cui rei argumentum præbeat *can. 9. Concilii Chalcedonensis pag. 605. Tom. II. Concil. Edit. Harduin.* & *Nouell. Iust. 83.* & diserte *Nouella 123. cap. 21.* & Cassiodorus VIII. *Var. 24.* Hic ne igitur tum mos fuerit, in nonnullis causis Ecclesiasticorum? non tamen in omnibus: nam sane criminales causæ directe ad Iudices seculares spectabant, quod docet Constitutio Gratiani, puta *lex 23. inf. de Episcopis.* Theodosii M. *lex 3. infr. de Episcop. iudicio.* Honorii *lex 1. inf. de religione.* Quanquam si res inter Episcopos tantum ageretur, nemine apud Iudices seculares accusante, dubium nullum, quin & eædem apud Episcopos agerentur. Verum ita censeo de tali crimine actum, quod ad sæcularium forum quoque pertineret, veluti seditionis ex schismate forte.

Tandem obscurum est, a quanam sententia *h. l.* dicatur Chronopius prouocare non debuisse, cuius etiam nomine multa ei *hac l.* imponitur. Tres igitur sententiæ mihi occurrunt. Prima (Interpretis etiam præiudicio) de Episcoporum sententia id dici, nempe cum cæteroquin iis, qui sese iniusto iudicio Episcoporum damnatos crederent, & Episcopatu depositos, exauctoratos, ad iudices seculares recurrere liceret. Et vero in schismate potissimum recurrendi sæpe necessitas esset, eique rei Ro-
P. 309. mnæ Præfecti V. sese miscerent (quod etiam ex Ammiano Marcellino *lib. 27. c. 9.* & Valentiniani rescripto *ad Olybrium* liquet, quod legitur apud Baronium *in Annal. Eccles. an. 369. num. 5.*) hic Chronopius altero iudicio, iustissima Episcoporum sententia damnatus compertus fuerit, & de iisdem conuictus, in iudicio Præfecti V. (quod suadere videtur *initium legis.*) Secundo forte & hæc sententia fuerit, non licuisse Chronopio secundo victo, in iudicio seculari, rursum appellare, quod suadere videatur *d. Nouell. 123. cap. 21.* Verum hæc vt dixi obscura caligine demersa iacent.

Tertio, quod mihi verosimillimum, indicari videtur a Præfectis vrbis iudicio appellari non potuisse: de quo dixi plene ad *l. 11. supr. de appellat.* Quidquid sit, Baronii sententiæ non accedo: Primo, cum scribit, ideo multam imponi *hac l.* Chronopio, quasi ob indignum facinus, quod ad seculare tribunal appellauerit: & proinde sanctionem generalem, quæ *hac l.* memoratur, eam esse, qua vetitum erat, ne clerici coram Iudicibus secularibus causam dicerent. Nam vt huic seculo inaudita doctrina ea est, quæ Ecclesiasticos secularibus potestatibus subducit, ita in hoc nominatim negotio eam eierant tot & numerosæ in contrarium constitutiones *libr. 16.* Quare sanctio generalis, qua huiusmodi facto, id est, iniustæ appellationi argentaria multa imposita dicitur, non alia est, quam ea, qua L. librarum argenti multa imposita est, quomodo id Tribonianus & Interpres *huius l.* diserte explicant, de qua fuerunt paulo *supra hoc tit.* eiusdem Valentiniani duæ constitutiones, *lex 15.* & *16. supr.* e quibus hæc postrema, Præfecto V. Romæ pariter inscripta est. Tandem perperam ab eodem Baronio huc trahitur eiusdem Valentiniani constitutio, cuius meminit Ambrosius *Ep. 32.* quæque etiam sola Baronii sententiæ euertendæ sufficit. Ex ea quippe constitutione, non nisi *Ecclesiasticæ causæ*, id est, causæ fidei, vel Ecclesiastici Ordinis, & morum causæ, id est, de leuibus Episcoporum delictis, Episcopale iudicium est; de cæteris proinde seculare. Vt hac etiam constitutione inspecta videri possit, ideo iniustam Chronopii prouocationem visam, quod de morum causa ageretur, quæ etiam sententia est Gratianeæ constitutionis, *l. 23. infr. de Episcop.* vbi de hac quæstione plenissime.

Et hæc de ipsa *legis* sententia, cuius etiam obscuritas fecisse videtur, vt Tribonianus eam in alienum plane sensum detorserit, *l. 2. C. Iust. de Episcop. audient.* & *l. 4. C. eod. quorum appellat.* si modo fides *Græcis Paratitlis, libr. 1. tit. 3. p. 50. Edit. Leonclau.* & *pag. 1270. Tom. II. Bibl. Jur. Canon. veter. Henr. Iustelli*, quæ proculdubio, si ad manum essent Græca, nos ab eo, quem dixi, labore expedirent: (a) Prodit

(a) Sunt ad manum hodie græca ex antiquis Codd. MSS. quos contulit magna industria Cl. FABROTTVS, sed & hæc ad illustrandam legem nostram nihil subsidii afferunt. Ita autem legitur *p. 1270. Tom. II. apud Iustellum in Bibl. Iur. Can.* Βιβ. ζ'. τίτ. ξϛ. διάτ. δ'. ἧς ἡ ἀρχὴ, τοὺς συνειδότας. Οἱ κληρικοὶ πρὸ ἀποφάσεως ἐκκαλούμενοι, προτιμῶνται παρὰ τοῦ ἄρχοντος ν'. λίβρας ἀργυρίου. ταῦτα δὲ λήψεται οὐχ ὁ φίσκος, ἀλλὰ τοῖς πένησι καὶ τοῖς δεομένοις πιστῶς ταῦτα χορηγηθήσεται. *Lib. VII. tit. LXV. const. 4. cuius initium*, τοὺς συνειδότας. *Clerici ante sententiam appellantes, multantur a Præside L. libris argenti. Verum hæc non fiscus accipiet, sed pauperibus & egenis fideliter erogabuntur.* Vltima legis nostræ verba, satis quidem accurate expressit interpres, verum cum nemo laborare possit in iis intelligendis, atque reliqua multa etiam obscuritate inuoluta sint, spes illas, quas Noster de Græcis conceperat, inanes fuisse animaduertimus. Addo præterea græcam *legis 2. Cod. Iust. de episcopal. audient.* interpretationem duplicem: quarum altera, quæ legitur apud Iustellum *pag. 1266. libr. cit.* sic se habet. Βιβ. α'. τίτ. δ'. διάτ. β'. ἧς ἡ ἀρχὴ, *Si clericus.* Ἐὰν κληρικὸς πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀποφάσεως ἐκκαλέσηται ν'. λίβρας ἀργυρίου προστιμᾶται, αὗται δὲ τοῖς πένησι διά τινος πιστοτάτου διαμερισθήσονται. *Lib. I. Tit. IV. Const. II. cuius initium, Si clericus. Si clericus ante sententiam definitiuam appellauerit, L. libris argenti multatur, quæ pauperibus per fidelissimum quendam distribuentur.* Alteram *pag. 1273.* continet. β. Ἐὰν πρὸ τελείας ψήφου κληρικὸς ἐκκαλέσηται τὴν ὡρισμένην τούτου ποινὴν κατὰ τῶν ἀλλων τῶν ν'. λιβρῶν τοῦ ἀργυρίου, ὁ φίσκος οὐ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ. ἀλλὰ τοῖς πένησι διανέμεται. *II. Si clericus ante sententiam definitiuam adpellauerit, statutam ob hoc pœnam in alios, quinquaginta librarum argenti, ab eo fiscus non accipit, sed in pauperes erogatur.*

dit enim Leunclauius aliquid ibi expressum, quod ipse legere commode non potuerit.

Obseruationes Ecclesiasticæ duæ porro sequuntur *hac l.* singulares. Prior est de *septuaginta Episcoporum* iudicio, in quo Chronopium damnatum, & Episcopatu detrusum ex *hac l.* colligere licet. Et sane morem hunc tralatitium in Ecclesia comperio, vt cum de Episcopo iudicando vel abdicando ageretur, septuaginta duo Episcopi conuenirent, qui rotundo numero *Septuaginta* dicebantur. Exemplum in *historia Ecclesiastica* non vnum. Ita factum Cirtæ in Africa ob Cœciliani depositionem, teste Augustino *in breuiculo collationis die 3. cap. 14.* Ita in Actis *Marcellini Papæ pag. 218. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* legimus Marcellinum depositum a *Libra Occidua*, id est a *LXXII.* Episcopis; Libra quippe occidua tot solidos efficiebat; de quo ad *l. vn. supr. de oblat. votorum:* & *l. 1. infr. de ponderator.* & *l. 13. de susceptorib.* Pariter Macedonius Ep. Constantinopol. exauctoratus ab Episcopis 72. vt testatur Auctor *Chronici Alexand. A. D. 360. pag. 683. Edit. Raderi.* Quin & in *constitutione* Syluestri Papæ, siue Synod. Roman. *action. 1. cap 3. pag. 291. Tom. I. Concil. Harduin.* & in Decret. Syluestri Pap. siu. Epilogo Concilii Romani, vti Gratianus vocat, *pag. 287. init. Tom. eod.* & in Epistola I. Zephyrini Pap. *pag. 107. Tom. eod.* & in Epistola I. Leonis IV. Pap. *pag. 1. Tom. V. Concil. Edit. citat.* & Concilio Moguntinens. *cap. 12. pag. 406. Tom. VI. Concil. Ed. cit.* cautum, ne Episcopus nisi sub conspectu 72. testium damnaretur. Et ab eadem causa, vel haud absimili LXX. vel LXXII. Episcoporum numerum, qui in Synodos Romanas sub Gelasio & Symmacho conuenerunt, repeto. Peccant enim, qui id ad argumentum Diœceseos Romanæ trahunt. In numero imitamentum quis forte putet, LXX. seniorum in populo Iudaico, vel LXX. Discipulorum in Ecclesia iam Christiana.

Altera obseruatio est, multam de Ecclesiasticis non iam fisco, verum pauperibus hac Valentiniani destinari & quidem generali sanctione, *Quod*, inquit, *in hac causa & cæteris Ecclesiasticis fiat*, quod vtique pium Valentiniani institutum fuit. Quod secutus & Athalaricus in eadem ferme specie, apud Cassiodorum VIII. *Variar.* 24. Sequitur hodie Gallia seruantque Celsissima eius Parlamenta. Id vero quod *hac l.* statuitur, in Ecclesiasticis tantum causis statuitur: nempe vt multæ Ecclesiasticis exsculptæ, in pauperes erogentur. Quod Tribonianus quoque in *d. l. 2 Cod. Iust. de Episcopali audient.* quam hinc interpolauit, vnica voce *clericus* indicare satis habuit, recisa historica *huius l.* parte: ac proinde & illis; *Quod in hac causa & cæteris Ecclesiasticis fiat.* Idem vero Tribonianus *hanc l.* extulit, & accepit de appellatione ante definitiuam sententiam, cum tamen eius alius sensus sit, vt *initio* ostendi.

XXI. (a) Idem AAA. ad Eupraxium P. V. (b) Post alia.

A Discussoribus (c) obseruari iubemus, (d) vt *manifesti* (e) *Debitores* (*f*) prouocationis suffragio (g) minime subleuentur; (*h*) & cetera. PP. XVI. (i) Kal. Mar. Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

INTERPRETATIO. *Omnes qui huiusmodi negotia discutiunt*, (k) *hoc specialiter obseruare debere, vt manifesti debitores appellationis suffragio non vtantur, nec euidens debitum vlla possint appellationis dilatione suspendere.*

NOTAE.

(a) Iungendæ *huic* sunt *lex* 5. *sup. de relationibus:* & *lex* 36. *sup. de appellation.* GOTHOFR.

(b) *Eupraxius* P. V. Romæ, sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.* ID.

(c) De his *tit.* 26. *inf. hoc. tit.* ID.

(d) *Iussimus*, MS. G. ID.

P. 309. (e) Vide pariter *leg.* 8. 9. 18. 19. *supr. h. t.* & *leg.* 27. 30. *infr. eod.* ID.

(f) *Debitores* signate de fiscalibus. v. *Glossar.* ID.

(g) *Suffragium* prouocationis seu appellationis *hac l.* & *l.* 22. *sup. de appellat.* ID.

(h) *Non vtantur*, MS. G. quod ex interpretatione sumptum, ex qua & verba sequentia, *nec euidens*, &c. in ipsum textum a librario male recepta sunt. RITTER.

(i) *XV.* MS. G. ID.

(k) Perperam Anianus Discussores accepit. GOTHOFR.

COMMENTARIVS.

A DISCVSSORIBVS manifestorum debitorum appellationes admitti vetat Valentinianus Sen. a Discussoribus inquam, id est, qui debitores fiscales excutiunt, quod Interpres non intellexit, de quibus vt *suo titulo*, ita pariter agitur *l. 36. supr. de appellat.* quæ *huic* iungenda est vna cum *l. 5. supr. de relation.* Rursum, ait lex, *manifestorum debitorum*, quod ipsum ingerunt & aliæ complures *huius tit.* leges, quas antea subnotaui. Aliud enim fuerit, si ex iustis causis aliquid incerti subsit: nam tum a Discussoris statuto appellari potest, quod diserte proditum *d. l. 36.*

Cæterum est hæc *lex* pars maioris constitutionis Valentinianeæ, qua prolixe cautum de relationibus: quaque inanibus & frustratoriis appellationibus occurrit, simul & relationum formam præstituit: eodem semper fine quo scil. negotia, in quibus maturata

rato opus est, celeriter expediantur, non vero eludantur, aut protelentur siue moratoriis appellationibus, siue Relationibus inanibus. Ad *huius leg.* intellectum qui plura volet, videat dicta ad *d. leg. 36.*

XXII. (a) Idem AAA. ad Claudium P. V. (b)

IN *Interdicto*, *Quorum bonorum*, cessat licentia prouocandi: ne, quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis. Dat. XII. Kalend. Iun. Treu. Gratiano III. & Equitio Coss. [374.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* prælata, velut generaliore *l. vn. infr. tit. prox.* De hoc ipso Edicto, *Quorum bonorum*, fuit *supr. lib. 4. tit. 21. lex vn. quor. bonorum.* Et concordat. huic *lex vn. tit. prox. si de momento fuerit appell. GOTHOFR.*

(b) Eidem Claudio P. V. inscribitur *lex 20. supr.* vbi tamen vitium hærere videtur. Eiusdem meminit Amm. Marcellinus non tantum *lib. 27. cap. 3.* verum et circa hoc ipsum tempus *lib. 29. extremo*, vbi de eo vide aliquammulta. Missis aliis, elogium istud: *Hic ipse* (Claudius) *Præfectus egit, admodum quiete, nullam seditionem super querela iusta perpessus. ID.*

COMMENTARIVS.

IN INTERDICTO *Quorum bonorum* appellationi locus non est. Hæc *huius leg.* Valentinianeæ sententia est: Non quasi non idem & in cæteris interdictis ius sit, (generaliter enim in causis momenti, seu reformatione momenti, appellationi vel frustrationi cuicunque alii locus non est, vt docebit *lex vn. tit. prox. si de momento:* quam ideo Tribonianus hac spreta retinuit: & Symmachus, *lib. 10. epist. 41.* & *Tituli* ad Interdicta spectantes *lib. 4. supr.*) Verum quia in proposita facti specie de hoc quærebatur, & forte non sine aliqua dubitandi ratione, Verum par ratio huius Interdicti vt aliorum visa: quia omnia Interdicta beneficio celeritatis inuenta sunt, neque minus Interdictum *Quorum bonorum*, quam cætera. Quare neque id *tarditatis alicuius iniuriis subdi* oportet, (vt *hæc l.* eleganter loquitur,) non appellationis (de quo *hæc l.* est) non alterius frustrationis, veluti dominii in continenti probandi, quo pertinet *lex vn. supr. Quorum bonorum.* vbi ostendi quodnam hoc esset Interdictum. Quomodo & in Interdictis & nominatim in Interdicto *Vtrubi*, denunciationum ambages & moræ non requiruntur: *l. vn. supr. Vtrubi.*

Cætera quæ de *momenti* & *celeritatis* beneficio & appellatione desiderari hic possunt, repete ex dictis *leg. pen.* & *vlt. supr. unde vi.*

XXIII. (a) Imppp. Valens, GRATIANVS & Valent. AAA. ad Thalassium Proconf. Afric.

EXCEPTIS præscribtionibus peremptoriis, si quis ab *Articulo*, (b) appellare temptauerit, non audiatur: sed neglecta appellatione, Iudex, discussis omnibus tendat ad finem, reseruata post, vltimum, facultate partibus appellandi, si displicuerit definitiua sententia. Neque tamen sit Iudici potestas inrogandæ multæ: Satis enim pœnæ videtur, non audiri ab Articulo prouocantem, &c. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Acc. VI. Kal. Maij, Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTAE.

(a) Iungendæ *huic l.* sunt *duæ leges* proxime *seqq.* nempe 24. & 25. item *lex 37. supr. de appellat. GOTHOFR.*

(b) Dixi de hac *Articuli* voce ad *l. 3. supr. h. t.* Vid. & *d. leg. 25.* quæ clausulam constitutionis prolixioris continet. *ID.*

P. 310.

XXIV. (a) Idem AAA. ad Thalassium Proconf. Afric. Post alia. (b)

SI quis, post susceptam super *Præscriptionibus Peremptoriis* appellationem, & Responsum a nobis (c) redditum, aliam peremptoriam præscribtionem obposuerit, non admittatur: Et, si propter eam non admissam prouocare voluerit, refutetur. Sane volumus ei, iuxta ordinem iuris, defensionis loco, præscribtiones peremptorias, quibus ante vti debuerat, reseruari. Quam formam, ab his Cognitoribus (d) volumus obseruari, quibus necesse est, interposita prouocatione, Nostræ insinuare (e) Clementiæ: In ceteris vero iudiciis

iudiciis (f), eadem (g), quæ dudum ſtatuta fuerat, forma ſeruetur, &c. Dat. III. Kalend. Febr. (h) Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTAE.

(a) Iungenda huic *lex* 23. *ſupr. lex* 25. *infr.* & *l.* 37. *de appell.* GOTHOFR.

(b) Subiicienda hæc portio *legis* eſt immediate *d. legi* 37. *ſupr. de appellat.* ID.

(c) Scilicet a Proconſule Africæ ad Principem appellabatur, quod præter *hanc l.* oſtendit inſuper *d. lex* 37. *ſupr. de appell.* ibi, *totiens ad nos referri.* ID.

(d) Cuiusmodi tu Proconſul Africæ es. ID.

(e) Ideſt ad nos referre. ID.

(f) Ideſt, apud alios Iudices. ID.

(g) Quænam illa ſit? mox inquiram. ID.

(h) Supple *Treu.* ex *d. l.* 23. *ſupr. l.* 25. *infr.* ID.

XXV. (a) Idem AAA. ad Thalalaſſium Proconſul. Africæ. Poſt alia.

AB *Exſecutione* appellari non poſſe, ſatis & Iure (b) & Conſtitutionibus cautum eſt, ita (c) vt appellantem, etiam noſtris ſanctionibus ſtatuta multa compeſcat: niſi forte Exſecutor ſententiæ, modum iudicationis excedat: a quo ſi fuerit appellatum, exſecutione ſuſpenſa, decernendum putamus, vt ſi res mobilis eſt, ad quam reſtituendam Exſecutoris opera fuerit indulta, appellatione ſuſcepta, poſſeſſori res eadem detrahatur, & idoneo (d) collocetur, reddenda ei parti, pro qua Sacer Cognitor (e) iudicauerit. Quod ſi de poſſeſſione, vel fundis, exſecutio conceſſa (f) erit, & eam ſuſpenderit prouocatio, fructus omnes, qui tempore interpoſitæ prouocationis capti, vel poſtea nati erunt, in depoſito conlocentur, iure fundi, vel (g) penes eum qui appellauerit conſtituto. Sciant autem ſe, prouocatores, vel ab Exſecutione appellantes, vel ab Articulo (ex (h) his duntaxat cauſis, ex quibus recipi iuſſimus prouocationem) ſi eos perperam intentionem Cognitoris ſuſpendiſſe claruerit, quinquaginta (i) librarum argenti animaduerſione multandos. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTAE.

(a) *Lex* 5. *C. Iuſt. eod. tit.* Quænam autem iungendæ *huic* ſint *leges*, ad *ſuperiores duas ll.* iam dictum, quæ & ipſæ de earum numero ſunt. GOTHOFR.

(b) *Iuris* & *Conſtitutionum* diſcrimen hic obſerua: Nempe, per *ius* intelligenda vetus *Iurisprudentia* Veterum Iuriſconſultorum, & veteres *leges*: quæ diſtinctio ſæpe vſui eſſe poteſt in conciliandis legibus. V. Cuiacium 1. *Reſponſ. Papiniani ad l.* 81. *D. de furtis*: ius antiquum vocatur *l.* 18. *ſupr.* ID.

(c) Hæc ſententia detracta *Cod. Iuſt.* ID.

(d) *Et ſequeſtro idoneo,* ita *Cod. Iuſt.* ID.

(e) Cuiusmodi Tu es. ID.

(f) Perperam in Cod. Iuſt. *ceſſauerit,* pro *conceſſa erit.* ID.

(g) Hæc vox abeſt a *Cod. Iuſt.* de quo mox dicam. ID.

(h) Detracta hæc ſententia *Cod. Iuſt.* ſumma incogitantia: alioquin enim, ſi ius nouum Iuſtinianus reſpexiſſe voluit, penitus ſuſtuliſſe eum oportuit illa, *vel ab articulo.* ID.

(i) Quæ pœna iam ſtatuta *l.* 15. 16. *ſupr. h. t.* & de qua ipſa eſt *lex* 20. *ſupr.* ID.

COMMENTARIVS.

AB ARTICVLO, ſeu PRÆIVDICIO (idem enim hæc duo eſſe, oſtendi ad *l.* 2. *ſup. h. t.*) & ab EXECVTIONE, cum regulariter appellari non poſſit, & (vt loquitur *lex* 25.) ſatis id & Iure & Conſtitutionibus cautum ſit; attamen prolixa adhuc conſtitutione Gratianus Imper. (cuius *hæ tres ll.* particulæ ſunt, & *quarta* inſuper, puta *lex* 37. *ſupr. de appellat.*) non tantum id confirmat, verum etiam nonnulla inſuper hanc ad rem præſtat.

Primo, num pœna aliqua infligenda ſit, ab arti-
1. Qu. culo, vel executione perperam ſeu importune appellanti? Et vero cum & a præiudicio & ab executione importune appellanti anteriorum Principum conſtitutionibus, multa impoſita foret, (puta *lege* 2. 3. 5. 15. 16. *ſupr. h. t.*) Gratianus *l.* 23. & 25. diſtinctionem inducit, inter appellantem a præiudicio ſeu articulo, & appellantem ab executione: vt hic videlicet, multetur *d. l.* 25. ille non item *d. l.* 23. Addita ad hoc poſterius ratione, *Quod ſatis pœna videatur, non audiri prouocantem ab articulo:* Ac ſi diceret, nihil eum adeo aut graue admittere, vt propterea multandus veniat: neque eo minus enim Iudi-

Iudicem *ad finem tendere* posse (vt ipse loquitur:) ideſt, ad ſententiam properare, neglecta appellatione. Atenim grauius peccat grauiorque eius contumacia videtur, qui ab executione demum, & ſic a præiudicio ſuo, ideſt, comprobata ſemel a ſe ſilentio ſententia, appellare fas putat, cui a ſententia appellare integrum fuerat: & grauior eſt contumacia ſero appellantis, quam præmature, qui venia vtique magis dignus eſt. Hoc primum.

Subiicit ſecundo loco Gratianus *Exceptiones*, quibus tum ab articulo, tum ab executione quandoque appellare liceat. Ab articulo igitur appellari poſſe definit, ſi *exceptio*, ſiue *præſcriptio peremptoria* a Iudice interlocutoria ſententia repulſa ſeu improbata fuerit, de quo ſane *tribus legibus* agitur; puta *l. 23.* & *24.* hic & *dict. l. 37. ſupr. de appellat.* Quinimo & id ipſum indicatur *fine quartæ legis*; puta *l. 25.* Sed & de eo accipienda *lex 18. ſup.* deque eo pleniſſime egi ad *d. leg. 37.* Rurſum ab executione appellari poſſe definit, ſi executor modum ſententiæ excedat: de quo ſpeciatim eſt *lex 25.* idemque iam cautum *d. leg. 18. ſup. h. t.* vbi dixi.

Tertio circa vtrumque etiam nonnulla præterea ab eodem Gratiano conſtituuntur. Ac primum circa præſcriptiones peremptorias, *l. 24.* (iuncta *lege 37. ſupr. de appellat.*) vt ſi plures præſcriptiones *peremptoriæ* alicui competant, vna tantum improbata appellari non poſſit, alioquin ſi appellatum, & ſuper ea appellatione a Principe cognitum fuerit, moxque aliam peremptoriam litigator apponat, eam quidem in proceſſu iudiciario defenſionis loco opponere poſſe, ſed propter eam non admiſſam appellare non poſſe. Scilicet vt maxime ſucceſſiuis pluribus appellationibus ad Principem locus in eodem negotio, & ob idem factum, eſſe non debet, ne alioquin Principis forte occupationes (ad quem appellatur a Sacro Cognitore) nimio plus interrumpantur (quam rationem ſuppeditat *lex 24. h. t.* & *lex 37. ſupr. de appellat.* de quo etiam v. quæ dixi ad *l. 3. ſupr. de diuerſ. reſcr.*) ita defenſionem ipſam præſcriptionis peremptoriæ alicui adimi hoc obtentu iniquum foret. Denique facilius appellationis auxilium ante definitiuam ſententiam adimitur, quam defenſionis: & parcius extraordinarium iuris remedium tribuitur, quam defenſio *iuxta ordinem iuris:* vt *hæc l. 24.* loquitur. Et hæc quidem ita obtinent, vbi a ſacro Cognitore ad Principem appellatur: aliud enim fuerit, ſi ad alium appelletur: toties enim tum appellari poteſt, quoties præſcriptio peremptoria improbata fuit; Atque ita accipio *legem 24. in fine.* Et rationem differentiæ hanc ſubſumo, quod, non vt Principis, ita & aliorum Iudicum occupationes diffindi adeo interſit, in hoc poſitorum, vt de appellationibus iuſtis cognoſcant, cuiusmodi eſt appellatio ab improbata præſcriptione peremptoria. Et hæc de præſcriptionibus peremptoriis, (quibus addi poſſunt, & quæ notaui *ſup. ad l. 3 de diuerſ. reſcriptis.*) Et ſic de *lege 24.*

Sequitur quarto loco ordo quem obſeruari vult Gratianus appellatione facta ab executore modum iudicationis excedente. Nempe ſi de re mobili agatur, eam ideo collocandam, ideſt, (quod Tribonianus recte addidit) *Sequeſtro ponendam*, de quo ſequeſtrandi more iureque, dictum ad *leg. vnic. ſupr. de pecuniæ ſequeſtratione prohibita*, ea videlicet *lege* (quæ omni ſequeſtrationi communis eſt,) vt videlicet ei parti reddatur, pro qua iudicatum fuerit. Si vero res immobilis fuerit, fructus vel iam perceptos ſeu extantes appellationis tempore, vel poſtea natos ſequeſtro pariter collocandos; quod & ipſum in omni prouocationis genere tradit Paulus V. *ſentent. 36. §. 1.* & Symmachus *lib. 10. Ep. 46.* Interea iure fundi penes appellantem conſtituto, id eſt, penes poſſeſſorem, aduerſus quem iudicatum eſt: neque enim proprietati, ſuſpenſa per appellationem ſententia, præiudicium fieri poteſt.

Poſtremo loco pœnam 50. librarum argenti imponit iniuſte appellanti, quibus alioquin caſibus recte appellatur ab articulo & executione. Atque ita hac parte exæquatur vtraque appellatio, quæ *primo capite* diſtinguebatur. *Iniuſtæ* ſcil. appellationis pœna ſemper eſſe debet: non etiam *importunæ* ſemper.

XXVI. (a) Imppp. GRATIANVS, Valentinianus & Theod. AAA. ad Hypatium P. V. (b)

QVISQVIS, ne voluntas diem (c) functi *Teſtamento* ſcribta *reſeretur*, vel ne hii, quos ſcribtos patuerit, *Heredes*, Edicti (d) per Diuum Hadrianum conditi beneficium conſequantur, auſus fuerit prouocare, interpoſitamque appellationem, cuius (e) de ea re notio erit, recipiendam eſſe crediderit, viginti librarum auri (f) multa, & litigatorem qui tam inportune (g) appellauerit, & Iudicem qui tam ignaue (h) conhibentiam (i) adhibuerit, inuoluat. Dat. Non. April. Treu. (k) Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

INTERPRETATIO. *Lex iſta ſpecialiter iubet,* (l) *vt ſi quis a quocunque conditum teſtamentum per appellationem differre voluerit, vt non debeat reſerari, & ſcriptum heredem ab adeunda hereditate ſuſpendere, & in hac parte Iudex appellatori voluerit præbere conſenſum, vt quo minus ſcriptam voluntatem non ſubſequatur effectus, tam ipſe Iudex, quam is qui appellauerit, viginti libras auri fiſco cogantur exſoluere.*

NOTAE.

P. 311. (a) *Lex 6. C. Inſt. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) *Hypatius* ſub Gratiano P. V. Romæ ſcil. poſtea Præfectus Prætorio A. D. 382. 383. v. *Conſul. Theod. & Indicem Perſ.*

Geminae Hypatii huius Praefecturae meminit Ammianus Marcellinus *lib.* 29. *cap.* 2. v. quae notaui ad *l.* 13. *supr. de extraordin.* *ID.*

(c) *Voluntas defuncti*, Cod. Iust. *ID. Voluntas diem defuncti*, MS. G. *RITTER.*

(d) Pro his, *Edicti per D. Hadrianum conditi beneficium consequantur*, in *Cod. Iust.* legitur, *in possessionem mittantur*, de cuius immutationis ratione mox dicam. *GOTHOFR.*

(e) *Is cuius*, C. Iust. & Edit. Sichard. *ID.* Male MS. G. hic, *interpositaque appellatione cuius de ea re nuntiatio erit. RITTER.*

(f) Ita quoque in *MSS. Cod. Iust.* editi vulgo male *argenti*. *GOTHOFR.*

(g) *Importuna* appellatio, intempestiua; vt in sp. *huius l.* & in causa Interdicti, vel a praeiudicio. *ID.*

(h) *Ignauam* C. Iust. *ID.*

(i) γρ. *Conniuentiam.* *ID.*

(k) γρ. *Non Aug.* vt recte notatum in *Chronolog.* Mense Aprili enim Gratianus in itinere, Sirmio Italiam versus, constitutus fuit. *RITTER.*

(l) *Praecipit*, MS. G. *ID.*

COMMENTARIVS.

ADVERSVS sententiam, qua TESTAMENTI apertura mandatur; item aduersus HAEREDVM scriptorum missionem in bonorum defuncti possessionem, appellare non licet; Quod praeter *hanc l.* docet *lex vlt. D. de appellation. recip. vel non*: nempe quia res haec dilationem non recipit, vt *d. l. vlt.* expressum est; neque huic rei moram fieri quocunque obtentu oportet, de quo videndi sunt, *Tituli, quemadmodum testamenta aperiantur*, & *tit. Cod. Iust. de Edicto D. Adriani tollendo, & quemadmodum scriptus haeres in possessionem ducatur*: & Paulus *lib. III. sentent. tit. 6.* § *14. 15. 16. 17. 18.* Vide & de hac re Scacciam *de appell. quaest. 17. limit. 5.*

Vt haec notissima sunt, ita Tria *hac l.* notanda sunt. *Primum* de Edicto D. Adriani (cuius etiam mentio fit *l. vlt. supr. de testam.* & *Nouell. Valentin. de testamentis* 4.) nempe Edicto D. Adriani, scriptus haeres intra annum post aperturam testamenti, submota omni frustratione, in possessionem rerum haereditariarum mittebatur, id quod occasione Vicesimae haereditatum inductum fuerat, ne qua videlicet tam necessario vectigali mora fieret; vt docet Iustin. *lege vlt. C. de Edicto D. Adriani toll.* neque haeres institutus necesse habebat petere bonorum possessionem secundum tabulas, vt vice versa si hanc mallet, beneficium Edicti non habebat, vt docet *d. lex vlt. supr. de testam.* & *d. Nouell. Valentin.* 4. verum sublata postea a Iustiniano ex illo Edicto D. Adriani missio in possessionem *d. l. vlt. Cod. Iust. de Edicto D. Adriani toll.* ita vt etiam post annum ex eius constitutione haeres missionem impetret, neque ei obstet praescriptio longi temporis: Et haec causa est, cur Tribonianus ex *hac l.* & *d. l. vlt. supr. de testam.* Edicti D. Adriani mentionem sustulerit.

Secundum est de Iudice etiam supra dictam appellationem admittente, & importuno appellatore, XX. libris auri multando, de quo iam saepe dictum est, ac nominatim de poena Iudici eo nomine imminente: vid. *leg. 10. 15. 16. supr. h. tit.* Symmach. quoque *lib. 2. ep. 30. Vt receptarum*, inquit, *appellationum poenam Siciliae Rector exolueret.* Et ita quidem Gratianus *hac leg.* At Theodosius *l. 42. supr. de appell.* & Valentinianus Iun. *l. 44. eod. tit.* Iudicem non damnauit verecunde saepe superfluam appellationem admittentem.

Tertium est, perstringi videri *hac l.* ipsummet Hypatium PP. cui haec *lex* inscribitur, quod talem appellationem nimia lenitate admisisset: Ammiani quippe Marcellini etiam de eo iudicium istud est, *fuisse eum virum quieti placidique consilii, & lenium morum, lib. 29. cap. 2.* cuius vtique lenitatis vel maximum indicium est in Iudice, si superuacuam etiam appellationem admittat.

XXVII. (a) Idem AAA. Hypatio (b) PF. Augustali.

VNIVERSI, quos in *Publicis* (c) contractibus manifestissimos (d) *Debitores* Cognitio Inquisitioque (e) conuicerit, statim, vt sententia fuerit promulgata, obnoxii redhibitione (f) teneantur: Nec illis aliquid, ad (g) excogitandas fraudes & versutias exerendas, morae ac temporis relaxetur. Dat. VIII. Id. Maii, Constantinop. Merob. II. & Saturnino COSS. [383.]

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* *GOTHOFR.*

(b) *Hypatius* Praefectus Augustalis sub Theodosio M. Eidem inscribitur nouennio post, *lex* 31. *infr. h. t.* & *l.* 20. *infr. de nauicul.* Eiusdem meminit & Farrago Alexandrina apud Saligerum in *Eusebianis p.* 70. sub Anno 380. vide *Prosopogr.* *ID.*

(c) Idest, *fiscalibus.* Vide & *l.* 19. *supr.* *ID.*

(d) Vide pariter *leg.* 8. 9. 18. 19. 21. *supr.* & *leg.* 30. *infr. h. t.* *ID.*

(e) *Discussoris*, de quo v. *leg.* 21. *supr. b. t.* *ID.*

(f) Idest, solutione. *ID.*

(g) Idest, ad appellandum. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

PVBLICIS ex contractibus seu FISCALIBVS manifestos debitores, appellandi ius non habere vt aliis *legibus* ita & *hac l.* a Theodosio M. definitur: de quo iam *sæpe*: quæ quidem ita, suadente Rubrica *huius tituli*, accipienda est. Quanquam illud ipsum etiam indicare videri possit, quod continetur *l. 31. inf.* quæ eidem Hypatio PF. Augustali inscribitur. P. 315 Cæterum eadem ratione Theodosius M. debitoribus publicis asyli seu ad Ecclesiam perfugii ius denegauit *l. 1. sup. de his qui ad Eccles.*

XXVIII. (a) Idem AAA (b) Euchario (c) Proconf. Palæstinæ.

PROPTER neglectorum contumaciam præceptorum (d) obnoxios, beneficio prouocationis excluso, pœnam (e) inferre, sine aliqua procrastinatione, præcipimus. Dat. X. Kal. Decembr. Constp. Merob. II. & Saturnino COSS. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Reponendi *Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius* & ita quoque *duabus legibus seqq.* ID.

(c) *Eucharius* Proconsul Palæstinæ sub Theodosio M. v. *Prosopogr.* ID.

(d) Id est sententiæ, quod mox plenius probabo. ID.

(e) Id est, multam. ID.

COMMENTARIVS.

A MVLTA CONTVMACIALI appellari non posse definit Theodosius M. a multa inquam, contumaciali, puta si quis præcepto alicui Iudicis non pareat, atque ea re ob contumaciam, pœnæ seu multæ obnoxius factus fuerit. *Præceptorum* scil. appellatione *hac lege* exaudiendum est præceptum Iudicis: vel etiam sententia: pariter vt *l. vlt. sup. de sententiis ex periculo recitand. Conditio*, inquit, *præceptorum partibus præsentibus habita non potest immutari*, id est vt recte interpretatus est Anianus, quicquid præsentibus partibus in causis fuerit ordinatum. Eodem quoque sensu *l. vlt. D. quæ sententiæ sine appellat.* Paulus dixit; *Impossibile præceptum Iudicis;* quam mox *sententiam* vocat, *cui pareri rerum natura non potuit.* Neque enim Cuiacio assentiri possum, qui hæc a se inuicem distinguit: Nempe de impossibili sententia duo responsa Pauli ibi referuntur: primo, eam nullius esse momenti; secundo, (quod prioris responsi consequens erat, verum alterius responsi est) sine causa ab ea appellari, id est ita nullam esse, vt ab ea appellare necesse nil sit. Neque alio sensu apud Modestinum *præceptum* dicitur *l. 11. D. de except. præscript. & præiud.* Nam & *ibidem* sententia iudicis vocatur. Neque quicquam obstat, quod ibi *præceptum siue interlocutio Iudicis* dicitur. Interlocutio enim ibi non definitiuæ sententiæ opponitur, verum pro ipsa sumitur sententia definitiua, quo sensu etiam accipitur *interloquendi* vox *l. 1. §. 1. D. de constitut. princip.*

Vt ad *legis* sententiam redeamus: a contumaciali multa, eo quod sententiæ seu præcepto Iudicis paritum non sit, appellare non licet. Secundum ius potestatis scil. suæ, Iurisdictionem suam pœnali Iudicio magistratibus defendere licet, sine quo vana & illusoria alioquin omnis esset Iurisdictio, *l. vlt. §. 1. D. de offic. eius cui mandata Iurisd.* & *tit. D. si quis ius dicenti non obtemperauerit.* Alias, seu in aliis multis, quæ delictis irrogantur, appellare licet, *l. 38. sup. de appellat. l. 244. D. de V. S. l. 2. D. quis a quo appelletur.* & *l. 5. C. Iust. quando prouoc. non est necesse.*

XXIX. (a) Idem AAA. ad Pelagium Com. (b) R. P.

ANTE certum (c), *sententiæ* tempus, & ordinem euentus, (d) a Discussore, vel a Rationali appellare non liceat, &c. Dat. XV. Kalend. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone COSS. [385.]

NOTAE.

(a) *Lex 7. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem *huic* est *lex 45. sup. de appellat.* GOTHOFR.

(b) *Pelagius* Comes R. P. sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Abest hæc vox a *Cod. Iust.* ID.

(d) *Nec a Discussore, nec a Rationali appellari liceat;* ita *Cod. Iust.* ID.

COMMENTARIVS.

ANTE DEFINITIVAM sententiam, vt cæteroquin appellare non licet, (de quo innumeris iam *legibus*) ita neque a *Discussore*, vel a *Rationali* ex hac Valentiniani Iunioris constitutione, qui in vniuersum de appellationibus a Discussore vel Rationali diligentius cauit, ad quem videlicet eas fieri opor-

oporteat, & intra quod tempus peragi debeant, *l.* 45. *sup. de appellat.* quæ *huic* est iungenda. De Discussoribus alioquin actum iam *l.* 21. *sup.* & suum habent *titulum lib. X.*

P.414.

XXX. (a) Idem AAA. ad Florentinum (b) Com. S. L.

SÆPE (c) cautum est, *Euidentissimos* (d) *Debitores* (e) appellantes audiri nullatenus oportere. Deinde, ab *Exsecutione* adeo posse neminem prouocare, vt si hoc forte temptauerit, vt postea (f) a præiudicio appellans, ad quinquaginta librarum argenti multam iure retinendus sit, &c. Dat. VII. Kalend. Decembr. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda *huic* est *lex* 46. *sup. de appellat.* GOTHOFR.

(b) *Florentinus* Comes S. L. sub Valentiniano Iun. vocatur *Florentius d. l.* 46. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Puta *l.* 6. 8. 9. 10. 12. 13. 18. 19. 21. 27. *sup. h. t.* & *aliis sub tit. de appell.* ID.

(d) Ita pariter *l.* 8. 9. 18. 19. 21. 27. *sup. h. t.* ID.

(e) *Debitorum* appellatione speciatim intelligendi debitores fiscales, vt etiam *huius l.* inscriptio docet, & *d. lex* 46. *sup. de appellat.* de quo plenissime dixi ad *l.* 6. *sup. de diuersis rescript.* & *l.* 6. *supr hoc tit.* ID.

(f) Interea dum quid certius alii afferunt, hunc locum ita restituam: *vtpote a præiudicio suo appellans*, hoc sensu, eum qui appellat ab executione, *a suo & proprio præiudicio* appellare: nempe qui sententiæ semel acquieuerit, non appellando. Perperam vero hæc habere exinde liquet, quod superioribus nequicquam aptari possint, ac insuper a præiudicio seu articulo prouocans, nullam multam incurrat, ex *l.* 23. *supr. h. tit.* Nisi putemus antiquum Ius hic reduci *legis* 15. & 16. *sup.* Tandem forte hic legendum, syllaba *præ*, suo loco restituta, ita *vt præpostere a iudicio appellans.* ID.

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in caussis debitores manifesti appellare non possunt ex *hac* quoque *lege* Valentiniani Iun. pariter vt frequentibus aliorum Principum constitutionibus: quarum recensum institui ad *l.* 6. *sup.* non manifesti possunt: quomodo etiam accipienda est *lex* 46. *sup. de appellat.* quæ *huic* est iungenda. Item ab EXECVTIONE appellanti vetus 50 librarum multa imponitur, de qua *l.* 15. 16 20 25. *sup. h. tit.* Est autem hæc *lex* pars Valentinianeæ constitutionis, qua modum fiscalibus appellationibus posuit: vnde desumpta est *d. lex* 46. ad quam dicta huc arcessi possunt.

XXXI. (a) Impp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Hypatio (b) P. F. Augustali.

OFFICIVM, quod rettulit (c) prouocare *Conuictos*, vel appellare *Confessos*, triginta auri libras inferat fisco: Nec vlla Episcoporum, vel Clericorum, vel Populi suggeratur (d) interuenire aut interuenisse persona: *Nec* enim *eos fas est adimi debitæ seueritati, qui pacem publicam, actuum perturbatione confusam, rebelli contumacia miscuerunt.* Non ignaro ipso etiam Iudicante (e), nisi post sententiam dictam impleuerit (f) suas partes, eadem se multa, qua Officium, esse plectendum. Dat. V. Id. Apr. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Omisit eam quoque Baronius in *Annal. suis.* GOTHOFR.

(b) *Hypatius* Præf. Augustalis sub Theodosio M. cui inscribitur hoc ipso tempore, *Prid. Id. April. lex* 20. *inf. de nauicular.* & ante nouennium *lex* 27. *sup. hoc tit.* ID.

(c) Forte *pertulit*, id est permisit: quanquam & hoc ferri posse scio. ID.

(d) Dicatur, ad speciem & obtentum. ID.

(e) Ex collatione *l.* 15. *sup. de poenis*: ipsum Præfectum Augustalem intelligo. ID.

(f) Id est, nisi sententiam executioni tradiderit, & sic eripi reos pœnæ siuerit. ID.

COMMENTARIVS.

DE CRIMINVM reis, conuictis, vel confessis, est hæc Theodosii M. constitutio: qua duo definiuntur. Primo, his appellare non licere, quod cauetur *l.* 1. 4. 7. 14. *sup.* & *l. vlt. inf. h. t.* & *l.* 15. *sup. de pœnis*: (quæ vno tantum mense hanc præcedit) quin potius debitæ seueritati eos subiici debere: Officialibus triginta anni librarum multa imponitur, si appellationi detulerint, & sententiam executioni non tradiderint: vbi notandum conuictos vel confessos reos requiri, de quo ad *l.* 1. & 7. *sup.*

Secundo (quod alterum *huiusce l.* & potissimum caput est,) eripi criminum reos pœnæ debitæ vetat Theodosius M. quorumcunque tandem interuentu: puta Episcoporum, Clericorum, aut Populi, pariter vt ante mensem *d. l.* 15. *sup. de pœnis*: & postea quoque Arcadius filius eius, *l.* 16. *sup. de pœnis*, seu *l.* 57.

l. 57. sup. de appellationibus: quibus locis dicta huc arcessi oportet.

Illud *hac l.* notari cupio, pertinere eam ad Ægyptum (cuius Præfecto hæc *lex* inscribitur) vt seditionum & turbarum cæteroquin nutriculam, & vt hæc *lex* loquitur eleganter, vbi multa sæpe, *pacem publicam actuum perturbatione confusam, rebelli contumacia miscebant*, de quo dixi plene ad *l. vn.* P. 315 *sup. de his qui plebem aud. contra publ. discipl.* & *ad l. 3. inf. de his qui super religione.* Et sane eo quoque respicit hæc *lex*: illis verbis: *Nec enim eos fas est adimi debitæ seueritati, qui pacem publicam actuum perturbatione confusam, rebelli contumacia miscuerunt.* Quia & eripiendorum nominatim reorum debitæ pœnæ vsurpationem per Episcopos, Clericos, Monachos vel in Ægypto potissimum inoleuisse, iuxta *hanc l.* ostendunt pariter *d. lex 15. & 16. sup. de pœnis*, quibus inter alios de Præfecto *Augustali* pariter agitur. Cæterum hoc tempore Alexandrinus Ep. erat Theophilus: de quo etiam forte senserit *h. l.* Theodosius M. Notum enim ex Socrate *lib. 7. c. 13. 14. 15.* Cyrilli exemplo, quantum hanc in partem sibi Alexandrini Episcopi licere putauerint. Ne de monachis nunc agam, qui hoc ipsum vsurpare soliti.

Quod de *confessis* initio *leg.* additur, de eo in pari negotio tumultus videlicet Antiocheni, Libanius *orat. 21. in Ellebichum, p. 532. Edit. Morelli*, quem locum retuli ad *l. 1. sup.*

XXXII. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Apollodoro (b) Com. R. P.

ET *Publicarum* necessitatum, & *Priuati* ærarii poscit (c) vtilitas, ne commoda, quæ Domui Nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem, eorum appellatione reiecta, qui aperte (d) manifesteque conuicti sunt, hoc obseruari præcepti huius auctoritate censemus, vt ei quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. IV. (e) Id. Aug. Med. Arcad. IV. & Honor. III. Conss. [396.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. C. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) *Apollodorus* Comes R. P. sub Honorio A. D. 396. *ID.*

(c) *Deposcit*, Cod. Iust. *ID.*

(d) Ita quoque *l. 8. in Interpretatione*, & *l. 9. 18. 19. 21. 27. 30. sup. h. tit. ID.*

(e) *III. Id. Aug.* ita, *Cod. Iust. ID.*

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ rei debitores manifesti, id est publici debitores, appellandi ius non habere definit Honorius Imp. quod & ipsum cauetur *l. 6. 9. 12. 18. 19. & 21. sup. hoc tit.*

XXXIII. (a) Imppp. Arcad. HONOR. & Theod. AAA. Nestorio Com. & Duci. (b)

ALIQVANTOS in Tripolitana prouincia *Reos* temere ad appellationis conperimus auxilium conuolare, vt pœnam prouocatione diffugiant. Ideoque decernimus, vt, manentibus his, qui (c) de audientiæ discretione superioribus sunt decreta præceptis, in *Conuictos* tanquam (d) *Confessos* sententia proferatur: ea nihilo minus (e) condicione seruata, vt nullus, *prius quam Iudicii formam* examen susceptæ cognitionis inueniat, appellandi habeat facultatem. Dat. VII. Id. Decemb. Rauen. Arcad. A. VI. & Probo V. C. Coss. [406.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Nestorius* sub Honorio Comes & Dux Tripolitanæ Prouinciæ, quod ipsa *lex* ostendit, de quo Duce Prouinciæ Tripolitanæ, vide *Notitiam Imperii fol.* 166. Ante hunc Nestorium memoratur, *l. 133. inf. de decurion.* Syluanus *Dux & Corrector limitis Tripolitani. ID.*

(c) *75. quæ.* De huius vero loci sensu mox. *ID.*

(d) De hoc loco mox. *ID.*

(e) *Nihilominus*, pro pariter, similiter. *ID.*

COMMENTARIVS.

IN CRIMINALIBVS, & CIVILIBVS causis, an & quando appellari possit? definit *hac l.* Honorius Imp. In criminalibus scil. causis; quod primum *huius l.* caput est; appellationem admittat: de quo complures sunt *huius tituli leges*, deque eo dixi semel ad *l. 1. 4. 7. sup.* ratione hic expressa, quod

quod scil. Rescriminum ad appellationis auxilium conuolare soleant, vt pœnam prouocatione diffugiant, adde vel differant. Quare Iudicis officium instruit in causis criminalibus *hac eadem lege*. Primo, vt quæ *de Audientiæ discretione* superioribus *legibus* sunt decreta, obseruet, id est, si bene capio, ne in medio iudicii, animi sui sensa prodat: ne alioquin rei appellandi materiam inde arripiant, verum vt discretionem seruet in audientia præbenda. Quam in rem vide *legem 2. supr. ad leg. Corn. de falso*: & Gellium *lib. 14. cap. 2.* secundo, vt Iudex sententiam proferat in *Conuictos tanquam confessos*, id est, non
p. 316. minus in conuictos, quam in confessos: In vtrosque igitur: & sic in conuictos, etsi non confessos: de quo dixi iam ad *l. 1. 7. sup.* Nam vt in sponte confessum non aliæ sunt Iudicis partes, quam vt reum condemnet, quod vulgatum alioquin est iuris axioma, ita pariter in legitime conuictum, tanquam confessum. Et hæc de primo *huius l.* capite seu de causis Criminalibus.

Secundo capite in Ciuilibus causis ante definitiuam sententiam appellari vetat, de quo pariter ad *leges* superiores.

Illud obseruandum *hanc l.* pertinere proprie ad prouinciam Tripolitanam, pariter vt in eodem appellationis negotio *lex 33. 59. supr. de appellationib.*

SI DE MOMENTO FVERIT APPELLATVM.

TITVLVS XXXVII.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXIX.

Si de momentanea possessione fuerit appellatum:

I. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theodos. & Arcadius AAA. ad Eusignium. PF. P. (b)

CVM de possessione & (c) momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur (d) effectum: atque (e) ita demum ad Nostram Scientiam referatur. Ita tamen possessionis reformationem (f) fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. Dat. XIV. (g) Kal. Dec. Med. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Si de momento fuerit appellatum, momentariæ causæ audientiam proprietati obesse penitus non debere, quamlibet de momento videatur aliquid iudicatum, quod in effectum sit sine dubio deducendum, nec possit appellatione suspendi. Iubet tamen restituto momento causam proprietatis ex integro debere cognosci.*

NOTAE.

(a) *Lex vn. C. Iust. eod. tit.* Et concordat huic legi *lex 22. supr. tit. prox. quorum appellat.* GOTHOFR.

(b) *Eusignius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Et eius momento*, Ita *Cod. Iust. ID.*

(d) *Sortitur*, Cod Iust. vulgatus. Nam & veteres habent *sortiatur. ID.*

(e) Hæc sententia detracta *Cod. Iust.* de quo mox plenius. *ID.*

(f) De hac voce consule *Glossarium. ID.*

(g) *XII.* MS. G. *ID.*

COMMENTARIVS.

A MOMENTO appellari non potest, id est, a possessionis reformatione & interdicto recuperandæ possessionis, de quo fuit quoque *lex 22. supr. tit. prox. quorum appellat.* & de eodem accipienda extrema *legis 18. eod. tit.* Symmachus *lib. 10. ep. 41.* biennio ante *hanc l. In causis*, inquit, *quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet*; & rursum fine epistolæ, *Tunc Scirtius obtulit sanctiones, quibus doceret, in reformatione momenti nullum esse appellationibus locum.* Vide & Edictum Theodorici Regis Gothorum *cap. 55.* Cæterum de *momenti* appellatione dictum fuit ad *leg. 4. & vlt. vnde vi.* Consule & Symmachum & Cassiodorum, & *leg. 2. supr. ad legem Corn. de fals.* Pariter reformationis hoc in significatu exempla *Glossarium* exhibet: Sed & passim Symmachus. Rationem huius constitutionis repete ex *d. l. 22 supr. quor. appellat.* cui subscribunt *lex 2. 4. supr. vnde vi.* & *lex 3. supr. ad L. Iul. de vi.*

DE

P.317. # DE POSSESSIONE AB EO, QVI BIS PROVOCAVERIT, TRANSFERENDA.

TITVLVS XXXVIII.

LIB. VII. COD. IVST. TIT. LXX.

Ne liceat in vna eademque causa tertio prouocare, vel post duas sententias Iudicum, quas definitio Praefectorum roborauerit, eas retractare.

I. (a) Imppp. Valentinianus, THEODOS. & Arcad. AAA. Proculo P. V. (b)

QVI gemino iudicio fuerit superatus, nec tamen obstinatam illam (c) peruicaciam (d) putauerit relinquendam, sed iterum prouocandum esse crediderit, ab eo ad petitorem mox possessio transferatur. Dat. XVI. (e) Kalend. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho Conss. [391.]

INTERPRETATIO. *Si quicunque in vna causa duobus iudiciis fuerit superatus, & adhuc eandem agendi pertinaciam voluerit retinere, & iterum appellandum esse putauerit, in aduersarium eius continuo possessio transferatur.*

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Proculus sub Theodosio M. P. Vrbis Constantinopolitanae scil. Vide *Prosopogr.* & inter caeteras leges, *legem* 10. & 11. *infr. de annonis ciuicis:* de eodem vide Zosimum *lib.* 4. *cap.* 52. & Claudianum *lib.* 1. *in Rufinum v.* 247. *ID.*

(c) Appellandi scil. *ID.*

(d) De *peruicacia* appellatione vide *Nonium cap.* 5. *num.* 40. *ID. Pertinaciam*, MS. G. quae vox ex interpretatione in textum irrepsit. *RITTER.*

(e) Eadem die, ex eadem Vrbe, ab eodem Theodosio, data his ipsis Coss. *lex* 11. *infr. de paganis.* Verum ea neque inscriptione, neque argumento conuenit. *GOTHOFR.* MS. G. *XVI. Kal.* & unus ex Sichardi *Codd. VI. RITTER.*

COMMENTARIVS.

BIs in eadem causa qui appellat, si possessor sit rei, qua de agitur, possessio ab eo in petitorem hac Theodosii M. constitutione transferri iubetur. Vt maxime scil. bis iam olim prouocare licuerit, pro gradu videlicet & subordinatione, sic vt dicam, magistratuum: Denique prout a magistratu aliquo appellare licuit cuius rei exempla suppeditat *lex* 38. *D. de minoribus:* & *lex* 122. *§.* 6. *D. de V. O.* in quarum specie primum a Praetore ad Praefectum Vrbis, dein a Praefecto V. ad Principem prouocatum fuerat; attamen *obstinata* haec *peruicacia*, vincere tandem aliquo iudicio volentis, atque aleam iudicii tam saepe tentantis, eatenus saltem plectenda visa fuit, vt rei petitae possessio interim in aduersarium transferretur; ne commodo possessionis hac iudiciorum perambulatione graduaria & frequenti, petitor defraudaretur, qui duo iudicia iam pro se pertulisset; atque adeo vel possessionis commodo iuuandus, videbatur. Et alioquin contumaciae & dolo in aliis quoque casibus poena haec posita, possessionis, inquam, translationis: vt in specie *l. vlt. D. de rei vindicat.* & *l.* 8. *Cod. Iust. quomodo & quando Iudex sentent. proferr. deb.* Interim dissimulandus non est Cuiacii error solemnis, qui ex *h. l.* colligebat, olim bis appellare non licuisse: Quem & duae illae leges *Digestorum* aperte refutant, & haec ipsa Theodosii M. quae non bis appellare vetat: propter *obstinatam peruicaciam*, vt ait lex, verum bis appellanti possessionis commodum tantum aufert: Tandem vt iterum appellare iam olim licuit, ita tertio appellandi facultatem ademit Iustinianus *l. vn. C. Iust. eod. tit.* qui ideo *hanc l.* abdicauit. & *Nouella* 82. *c.* 5. *de iudicibus.* Atenim Athalaricus apud Cassiodorum IX. *Var.* 18. in vna causa secundo appellari passus non est: *Ne quod*, inquit, *ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis:* poena addita: *si quis vero vetita iterare tentauerit, negotio priuatus abscedat.*

P.318.

DE FIDE TESTIVM ET INSTRVMENTORVM*
TITVLVS XXXIX.

* Concordant *huic titulo* duo *Tituli Codicis Iustinianei lib. IV.* nempe *Titulus* 20. *de testibus:* & *tit.* 21. *de fide instrument.* Nexus huius *tituli* cum *superioribus* manifestus est. *GOTHOFRED.* In MS. G. titulus ita conceptus: *De fide testium & chartarum, id est, instrumentorum. RITTER.*

PARATITLON.

1. PROBATIO, *l.* 1. & *l.* 12. *hoc tit.* probationum necessitas, *d. l.* 1. & 12. *h. t.* incumbit petitori, *d. l.* 1. & 12. *h. t.* & *l. vn. supr. de pecun. sequestr.* quandoque & reo, de quo mox in *tertio cap. huius Paratitli.* In causa *Inofficiosi*, cui probatio incumbat, vid. *l.* 2. *supr. de inoff. test.* Debiti a defuncto probatio quomodo fiat, v. *l. vn. supr. si certum pet. de chirogr.* Absens quoque accusatus nonnisi probationibus conuictus damnandus est, *l.* 9. *hoc tit.* Breuis inter chartulas deportati, debitorem aliquem non probat: *l.* 3. *supr. de fisci debitoribus.* vide & de probationibus *l.* 1. *supr. quorum appell. l.* 41. *infr. de Episcopis.* & legem suppostitiam 1. *infr. de episcopali iudicio.* Fit porro probatio vel Tabulis vel Testibus, *l. vn. de his qui ven. ætat.* Hinc fides Testium & Instrumentorum, *Rubr. h. tit. l.* 3. *supr. de fisci debitor. l.* 2. *ad leg. Corn. de falso:* vel testibus documentis, signis, *l.* 3. *supr. de abolitionib.*

2. TESTES. De his præter *leges huius tituli*, sunt præterea *lex vn. sup. ne in sua causa: lex* 1. *sup. de raptu virgin. l.* 4. *inf. de Apostatis: l. vlt. supr. de accusat. l. vlt. supr. de abolition. l.* 3. *ne præter crim. maiest. l. vn. de his qui ven. ætat. l.* 1. *de dilat. l.* 1. *de testam.* Dicuntur necessariæ personæ, *l. vlt. h. t.* a quibus fides notitiæ postulatur, *d. l. vlt. h. t.* quique ideo in iudiciis exhibebantur: vnde exhibitio testium, de qua *d. l.* 3. *ne præter crim. maiest.* vsus quoque horum in probandis morum suorum institutis & probitate animi eorum, qui veniam ætatis impetrare volunt, *d. l. vn. de his qui ven. ætat.* Esse non possunt testes vlli in re sua, *l. vn. supr. ne in sua causa:* Qui sanctam fidem prodiderunt & sacrum Baptisma profanarunt: *l.* 11. *hoc tit.* & *d. l.* 4. *de Apostatis:* Liberti aduersus patronos, *d. l. vlt. supr. de accusat.* Fœminæ quoque a testimoniis prohibitæ, *d. l.* 1. *de raptu virginum.* Episcopum ad testimonium dicendum flagitari, vel admitti non decebat: *l.* 8. *hoc tit.* Venturis his ad iudicium, seu excitis, sumptus competentes dandi sunt per accusatorem, aut ab his per quos fuerint postulati, *l. vlt. h. t.* Priusquam perhibeant testimonium, Iurisiurandi religione arctandi sunt: *leg.* 3. & 10. *hoc tit.* Testes in custodiam quandoque conficiebantur ad testimonium dicundum, *l. vlt. supr. de abolitionib.* Quæstioni etiam subiiciebantur, *d. l.* 10. *hoc tit.* nonnullis exceptis, veluti presbyteris, *d. l.* 10. *h. t.* Vnius testimonium Iudex nunquam admittere debet, *l.* 3. *hoc tit.* Honestioribus denique fides potius habenda: *d. l.* 3. *h. t.* De Testamentariis tandem testibus, numeroque in testamento requisito, vid. *l.* 1. 3. *supr. de testamentis.*

3. INSTRVMENTA, *Rubr. h. tit.* & *l.* 1. *supr. de dilationib.* dicuntur & scripturæ, *l.* 2. & 4. *hoc tit.* & *l.* 9. *de infirm. his quæ sub Tyrann.* γραμμάτια *l.* 5. *hoc tit.* Varias species instrumentorum vel scripturarum cumulatas habes in *Indice, in v. scripturæ.* Habent ea vim magnam, *d. l.* 5. *h. t.* vnde fides instrumentorum, *Rubr. h. t.* & *l.* 7. *supr. de pactis.* Scripturis fides rerum, aut ratio probatur, aut debita: *l.* 9. *de infirmand. his quæ sub Tyr.* Sub Tyrannis quoque factæ valent: *d. l.* 9. Ad instrumenta vel testes proferendos dilationes datæ, *l.* 1. *de dilationib.* Prolator scripturæ, eam affirmare debet, idest, fidem eius probare, *l. vn. si certum pet. de chirogr.* Priuata testatio fidem non facit, *l.* 2. *de denunciat.* diuersæ, & fidem sibi inuicem derogantes, ab altera parte prolatæ, nihil firmitatis habent, *l.* 2. *hoc tit.* si suspectæ, falsæ, aut nefariæ scripturæ produci dicantur, cui probatio incumbat, *quatuor huius tit. legibus* definitur: puta *l.* 4. 5. 6. 7. & *l.* 2. *supr. de testam. l.* 2. *supr. ad leg. Cornel. de falso.*

4. De PRÆSVMPTIONIBVS, v. *l.* 8. *supr. ad leg. Iul. de adulter.* De ARGVMENTIS, v. *l.* 1. *supr. quorum appell.* de SIGNIS, v. *d. l.* 3. *supr. de abolitionib.*

---

p. 319.

POSSESSORI *quandoque iuris sui probationem incumbere.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. Aurelio Helladio. (b)

ETSI *Veteris Iuris definitio* (c) & *retro Principum Rescribta*, in iudicio petitori eius rei quam petit, necessitatem probationis dederunt, (d) tamen nos, æquitate (e) & iustitia moti, iubemus, Vt si quando talis (f) emerserit causa, in primordio, iuxta *Regulam Iuris*, petitor debeat probare, *Vnde res ad ipsum pertineat:* sed si deficiat pars (g) eius in probationibus, tunc demum possessori necessitas inponatur probandi, (h) *Vnde possideat*, vel *Quo iure teneat:* vt sic veritas examinetur. Dat. Naisso XV. Kalendas Octobr. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTAE.

(a) Abest, hæc *lex* a *Cod. Iustin.* De ratione mox viderimus. *GOTHOFR.*

(b) *Helladio* huic hoc ipso Anno inscribitur *lex* 5. *Cod Iust. de postulando:* quæ est de pacto de Quota litis, deque Aduocato ob id aduocatione interdicendo. Vnde, Rectorem prouinciæ fuisse, colligo: v. *Prosopogr. ID.*

(c) *Veteris iuris definitio* est, Regula iuris, vt mox vocatur: v. Cuiac. *VII. Obseru.* 19. Morem iudiciorum vocat *lex* 2. *Cod. Iust. de probat.* Diceremus hodie, *stilum. ID.*

(d) Id est, imposuerunt, iniunxerunt. *ID.*

(e) *Æquitatis* & *Iustitiæ* vocabula eodem sensu, & vt synonyma coniunguntur hic, & sæpe alias: veluti *l.* 5. *supr. de metatis: l.* 15. *supr. de accusat.* in *l.* 8. *Cod. Iust. de iudiciis:* & in veteri *Gloss.* vbi δικαιοσύνη, *Æquitas & Iustitia* explicatur: & apud Tullium in *Topicis cap.* 24. Idemque eodem sensu vsurpat. *lib.* 1. *de Legibus c.* 18. & *Philipp.* 9. *cap.* 5. *ID.*

(f) Qualis hæc causa? mox dicam. *ID.*

(g) Μέρος αὐτῦ, idest, a parte eius probationes deficiant. *ID.*

(h) Prodendi, edicendi. *ID.*

COMMENTARIVS.

CVINAM probatio incumbat in Realibus actionibus Reique vindicatione, petitori an *possessori:* ad hunc inquam locum, & quæstionem pertinet hæc Constantini M. constitutio, data A. D. 325. eaque admodum singularis. Nam cum (quod ipse profitetur) *Veteris* hæc *iuris definitio* sit, idest, *Regula iuris*, (quomodo & mox vocat) retroque Principum rescriptis firmata, contestatissima, conclamatissima: cuius infinita sunt testimonia, in quibus est & *lex* 12. *infr. hoc tit.* (quæ est *Cod. Iustin. lex* 11. *de petit. hæred.*) lex 4. *Cod. Iust. de edendo: l.* 6. *D. de rei vind. l.* 16. & 23. *Cod. Iust. de probat. l.* 2. 5. 12. & 19. *D. de probation.* & §. 1. *Inst. de action.* & 4. *Inst. de interdictis* petitorem scil. seu actorem probare debere, vnde res ad ipsum pertineat, idest, edicere & edocere de iure suo, titulumque iuris, & dominii quod vindicat, probare oportere; sic vt actore non probante reum & possessorem absolui oporteat, etsi nihil ipse præstet: Contra possessorem cum quo agitur, edicere non teneri, *Vnde possideat*, vel *quo iure teneat:* denique munus non possessoris sed petitoris esse implere dominii probationem: Attamen Constantinus M. *hac l.* ab antiqua illa iuris regula in partem recedit. Nempe enim in casu quodam id definit, in primordio quidem causæ, petitori probationem incumbere: Sed eo deficiente in probatione, possessorem, originem & titulum possessionis suæ probare oportere: Quod quidem etiam ab *æquitate & iustitia* commendat. Pariter vt Alexander Imp. in casu quodam speciali in *l.* 5. *Cod. Iust. de furtis:* ait, CIVILE *esse possessorem rei exhibere venditorem, volentem euitare alienam bono viro suspicionem.* Cum contra pro Regula iuris dicatur in *d. l.* 12. *D. de probationibus:* ÆQVIVS *videri, vt petitor probet quod intendit.* Et Tribonianus in *d. l.* 11. *Cod. Iust. de petit. hæredit.* (quæ alioquin desumpta est ex *l.* 12. *infr. hoc tit.*) INCIVILE *esse cogi possessorem, ab eo qui expetit, titulum suæ possessionis dicere.* Verum, casus quidam singulares sunt, quibus hæc Regula, quæ *prima fronte* (vt dicitur *d. l.* 12. *D. de probat.*) obtinere debere videretur, vitium patitur. Neque enim vnquam placuit eorum sententia, qui hanc *legem* generalem esse putant, atque adeo velut iniquam & absurdam, *dicta lege* 12. *infr. h. t.* abrogatam produnt, ceu veteri Iuri contrariam, quod magis placuerit Iustiniano: Non est, inquam, hæc *lex*, generalis, neque veteris iuris abrogatoria, quod hæc eius verba ostendunt: *Si quando* TALIS *emerserit causa:* Verum casum singularem tantum aliquem indicat, in quo vitiatur hæc Regula, intacto veteri iure, seu Regula Iuris: qui quidem casus continebatur in integra Constantini M. constitutione, vnde hæc *huius l.* strictura seu sententia desumpta est: vt ostendit vox TALIS, ad integram constitutionem relatiua. Quod inter næuos *huius Codicis* Conditorum ponendum est. Eaque etiam vera causa fuit Triboniano *huius l.* abdicandæ. Videndum

dendum igitur quænam Talis causa, quis Talis casus dari possit, vbi *deficiente*, in probatione intentionis suæ, Actore, probatio a Reo seu possessore desideratur. Huc vero non pertinent casus illi, quibus probatio a Reo seu possessore desideratur. Huc etiam non pertinent casus illi, quibus ad probationis actoris exclusionem, idest, cum actor intentionem suam concludenter probauit, nempe dominium quod petit ad se pertinere, vel rem a se creditam, possessor ius suum, seu iustam possessionem, vel debitum solutum, denique exceptionem suam probare cogitur: quo sane pertinent *d. lex 12. D. de probat lex 1. & l. 16. Cod. Iust. de probat. lex 9. Cod. eod. de præscr. longi temp. lex 9. Cod. eod. de exception.* Quos alioquin casus Doctores notant, ac nominatim, qui de *Possessione* scripserunt, & de *Probationibus:* sunt enim
p. 320. hi casus omnes ab *huius legis* specie alieni; imo contrarii: Talis enim hic casus quærendus est, vbi pars aduersa seu Actor in intentionis suæ probatione defecit: *Si deficiat*, inquit, *pars eius in probationibus, tunc demum possessori necessitas imponatur probandi:* Pars eius, *μέρος αὐτοῦ*, idest, ipse petitor: sic & *infr. leg. 12.* Interpres, *a petitoris partibus requiratur.* Et certe Talis casus continetur in *d. l. 5. Cod. Iust. de furt.* Finge: Rem aliquam possides, quam ego meam esse iudicio rei vindicationis contendo, quasi furto, alioue quo iniusto titulo mihi ereptam, veluti per potentatum vel impressionem, vel scelerata depositione: *In primordio litis* probationes præstare enitor, verum in his deficio: & sic causa cadere me necesse est, secundum veterem iuris definitionem seu Regulam. Et hoc tamen casu, non ideo Iudicis officium cessare debet: imo, quidni iustum, æquum sit, Iudicem a possessore titulum suæ possessionis exigere: *vt sic*, inquit Constantinus, *veritas examinetur.* Quare Thalelæi distinctio *lib. 60. Basil. tit. 6.* ad ea verba, *furem edicere*, non improba est: *si sit*, inquit, *quæstio de nudo dominio, non cogitur possessor dicere, vnde possideat: sed si sit quæstio de furto, conuentum actione furti dicere oportere, vnde possideat.* Alioquin Doctores ita distinguunt: ad fundandam, informandam actionem seu intentionem Actoris, a Reo probationes titulumque possessionis non requiri, ipsum enim Actorem in primordio probare debere: atenim deficiente Actore in probatione, & sic victo eo, Reum non in vtilitatem Actoris, verum in sui ipsius vtilitatem, & ad euitandam suspicionem alienam a bono viro, instruendamque Iudicis religionem, probare titulum possessionis suæ debere: Non igitur *in primordio litis*, vt *hæc lex* ait, id reus facere cogitur: seu non *edicere*, vt loquitur *d. lex 12. h. t.* ad fundandam scil. intentionem Actoris; verum, post exitum litis, seu post, dicere cogi. Verum Thalelæi distinctio & conciliatio magis placet. Fingi possit nominatim argumento aliquo *Legis 5. Cod. Iust. de postulando*, (quæ eidem Helladio hoc ipso Anno inscripta est,) casus hic: Rem aliquam possides tu Aduocatus: ego meam esse contendo, quia eam a me acceperis iniusto titulo, ex pacto videlicet de quota litis. In primordio equidem litis, dominii probationem implere cogor: sed quid fiet, si in probatione deficiam? sane, ad eluendam adhuc suspicionem Viro bono alienam, & sic vt *veritas examinetur*, quidni æquum, iustum sit, te titulum possessionis tuæ edicere? Quare & *hæc lex* argumentum fuerit Constantinianei animi, ex æquitate quadam a Regulis Iuris recedentis, ad tuendam viri boni existimationem, eluendamque malæ fidei suspicionem. Denique ita omnibus expensis rem concilio: si *nude & simpliciter*, ψιλῶς περὶ δεσποτείας, vt Thalelæus loquitur, Actor dominium rei vindicet, rei vindicatione agat, eo in probatione deficiente possessor nihil præstare cogitur, verum si *causam* & *causationem* aliquam addat, quæque iam Reum perstringit, veluti rem suam esse, quia possessor eam iniusto titulo possideat, sibi ereptam, sane hoc casu possessor ea, quam sæpe dixi, ratione probare debet, *Vnde possideat, quo iure teneat, vt sic veritas examinetur:* Vt proinde iam in praxi *huic legi*, etsi a Triboniano abdicatæ, locus hodie adhuc omnino esse possit, non equidem promiscue, verum in iis, quos dixi, certisque aliis similibus seu Talibus casibus singularibus.

De DIVERSIS *inter se scripturis ab eadem parte prolatis.*

II. (a) Idem (b) A. & Cæs. (c) ad Seuerum Comitem Hispaniarum. (d)

Scripturæ diuersæ, & (e) fidem sibi inuicem derogantes, ab altera (f) parte prolatæ, nihil firmitatis habere potuerunt. (g) Dat. IV. (h) Non. Maii, Constp. Dalmatio & Zenofilo Coss. [333.]

Interpretatio. *Si quis multiplici scriptura contractum suum munire cupiens, de vna re venditionem, & donationem proferat, vel quæcunque alia documenta omnia rescindantur: quia impugnantes se chartulas lex hæc vetat admitti.*

NOTAE.

(a) *L. 14. C. Iust. de fide instrumentorum.* Iungenda autem *huic* est *lex 5. supr. de donationib.* GOTHOFR.

(b) In Cod. Iust. *Iidem AA. & CC.* idest, *Diocletianus & Maximianus* &c. male: hinc igitur restituenda ibi Inscriptio. *ID.*

(c) Imo CC. i. e. *Constantinus iun.* & *Constantius.* Fine enim huius anni demum *Constans* Cæsar factus est. Vid. *Chron. histor.* & PAGIVM *in Critic. ad Annal. Baron. h. a. n. 2.* RITTER.

(d) *Seuerus* Comes Hispaniarum sub Constantino M. V. *Prosopogr.* GOTHOFR.

(e) An *&*, pro *seu*? qua causa vocula, *&* omissa fuerit in *Cod. Iustin.* & continue ista legantur, *Scripturæ diuersæ fidem sibi inuicem derogantes*: sic *diuersæ professiones*, *l.* 13. *D. de probat.* ID.

(f) *Ab vna eademque parte*: ita *Cod. Iust.* de quo mox. *Altera*, pro alterutra. ID.

(g) *Poterunt*, Cod. Iust. & Edit. Sichard. vt ita ab hypothesi ad thesin istud reduceretur. ID.

(h) *IV. Kal. Maii Viminacii CC. Conss.* ita *Cod. Iust.* male; hinc igitur restituenda eius subscriptio. ID.

COMMENTARIVS.

De Contrariorvm inter se Instrvmentorvm fide, est hæc *lex* Constantini M. Contrariæ scripturæ, ἀσύμφωνα γράμματα, ἃ πρὸς ἑαυτὰ μάχεται, seu contraria instrumenta fronte aduersa inter se pugnantia, a litigatoribus in eodem iudicio prolata, hoc faciunt, vt neutra fidem vllam faciant, & neutri scripturæ credatur: denique vt neutra se litigatores tueri possint.

Hæc huiusce Constantinianeæ constitutionis (quæ est *Cod. Iust.* lex 14. *de fide instrum.*) ad Seuerum Com. Hispaniarum emissæ, breuis sententia est: cui iungenda est *lex* 5. *supr. de donat.* (quæ est *lex* 27. *C. Iust. eod. tit.*) Cuius etiam ope hæc ad suam speciem nunc porro referenda est. Huic vero *legi* omnino conuenit, quod Iulius Ep. Rom. paulo post *hanc leg.* in *epist. quadam ad Eusebianos* scribit apud Athanasium, *Apol. 2. ad Constantium pag.* 746. *init. Tom. I. Oper. Edit. Colon. siu. Lips.* 1686. *apud Weidman.* de literis aduersus Athanasium contrariis, & fidem sibi inuicem derogantibus, ab iisdem & a P. 321. diuersis scriptis, ab Arianis productis, ἀσυμφώνων δὲ ὄντων τῶν γραμμάτων, ὐδεμία πίςις περὶ τῶν λεγομένων ἐςίν, *ex discrepantibus autem literis, nulla certitudo constitui potest.*

Ait lex, *scripturæ* diuersæ, id est, instrumenta quæcunque æqualis fidei: vt proinde cessare debeat Doctorum ad *hanc leg.* tractatus, non tantum de duobus instrumentis publicis agentium, sed & de vna priuata scriptura, & altero publico instrumento, contrariis productis, nam horum vix æqualis fides esse potest: quin alterius aliqua ratione potior fit.

Ait lex, *diuersæ*, id est, scripturæ plures distinctæ, separatæ; quarum forte hæc modo a parte proferatur, modo illa: iuri videl. suo, & intentioni suæ fundandæ: de quo mox. Quare & hic cesset Doctorum hactenus de diuersis partibus & capitibus eiusdem scripturæ seu instrumenti sibi contrariis: vt & de diuersis Exemplaribus eiusdem instrumenti.

Ait lex, *& fidem sibi inuicem derogantes*, id est, in substantia siue tenore contrariantes, fronte aduersa pugnantes, ἃ μάχεται πρὸς ἑαυτά, ἀσύμφωνα, *quæ inter se pugnant, discrepantes sunt*, vt ait Iulius Papa *loc. cit. impugnantes se*, vt Interpres; v. g. Si venditum quid, vna scriptura dicat, altera donatum; quam speciem hic ponit Interpres, & de qua mox plenius; quæ directa repugnantia est: non minus quam si vno instrumento publico in eodem negotio idem absolutus dicatur: in altero vero condemnatus: Fidem scil. sibi hæc inuicem derogant.

Ait lex, *ab altera parte* prolatæ, id est, quomodo etiam extulit Tribon. *ab vna eademque parte*. Quare cesset Doctorum tractatus, de diuersis scripturis prolatis, altera ab Actore, altera a Reo, de quo *fine huius legis*. Rursum ab *altera parte*, id est, ab *alterutra parte*, id est, siue ab Actore, siue a Reo. Quomodo & species in *h. l.* in donationis argumento, tam in Actore, quam in Reo poni potest: prout hic, aut ille, rei controuersæ possessor est. Quare ex ea sollicitudine liberi sint deinceps Doctores quærentes, vtrum hæc *lex* quoque in Reo diuersas scripturas fidem sibi inuicem derogantes proferente, locum habeat. Imo communis sententia id negans iam deinceps concidat: Quam *hæc lex* aperte diruit. Tum & ratio: quia hic non de varietate allegationum seu exceptionum quæritur: verum de fide ipsa instrumentorum, vbi par ratio est vtriusque partis. Rursum & eadem ratione quærere desinant Doctores, vtrum & Rustico producente duas scripturas sibi contrarias, neutri instrumento fides habeatur. Quod recte Salicetus affirmauit.

Ait, lex, *prolatæ*: nempe vel simul, vel subsidiarie & successiue: vt cum vna via litigator succedere non videt, alia tentat; & quidem vt ex specie *huius legis* apparebit, non sine suspicione fraudandæ *legis*. Quare cesset Doctorum tractatus, de eo qui per errorem hoc fecit.

Denique ait lex, *nihil firmitatis habere*, id est, quod & *titulus hic* indicat, sub quo hæc *lex* posita est, nullam fidem facere, nullam habere vim in probando, ex neutra litigatorem ius deriuare posse, ὐδεμίαν πίςιν περὶ τῶν λεγομένων ἐιναι, vt Iulius Episc. Romanus inquit *loc. supr. cit.* Quare facessat hinc Interpretum tractatus de vi dispositiua, cum hæc *lex* de vi probatiua perspicue sit.

Nunc itaque tandem genuinam *huius leg.* speciem proponamus, quam Interpres hic & Accursius adumbrarunt, verum quam *huius legis*, verba sic expensa satis ingerunt, & præterea (quod hactenus nescitur) *d. l. 5. supr. de donationib.* quæ cum hac coniungenda venit, suggerit. Prius tamen ἐν προθεωρίᾳ monenda sunt nonnulla. Donationes scilicet, quæ actis insinuatæ non fuissent, irritas ex Constantini Magni constitutione fuisse: Item Mancipationis & Traditionis necessitatem in donationibus requisitam (exceptis liberis ac parentibus & coniunctis personis, de quo *suo tit. de donationib.*) Nunc finge casum in Actore. Fundum a te peto, quasi a patre tuo mihi donatum: atque in id scripturam donationis profero: Tu defectum Insinuationis, vel Traditionis opponis: Hac via deiectus, aliam scripturam profero, qua non iam donatum mihi fundum, venditum probare intendo, vbi neque Insinuatio, neque Traditio requiritur. Et Constantinus definit, neque hanc scripturam quidquam firmitatis habere, nullam fidem facere, nihil me iuuare: Non potest scilicet ea scriptura fidem facere, quæ cum altera iam antea a me prolata colliditur. In Reo casus quoque recte ita ponitur. Fundum quendam a me petis: Ego quasi donatum & mancipatum mihi adsero, atque in id scriptura prolata

me tueor. Tu velut non insinuata donatione vindicare pergis: Ego alia scriptura prolata venditum mihi vel auctori meo probare intendo. Nec quicquam & hoc me iuuabit. Hæc enim variatio non caret fraudis suspicione. Alioquin cum diuersæ professiones adferuntur, cui potissimum stari oporteat: vid. *leg. 13. D. de probat.*

Et hæc quidem ita recte habent in vna eademque Parte plures scripturas sibi contrarias producente. Quid si ab vtraque Parte? putet quis verba illa, *ab altera parte*, accipienda, pro *ab vtraque Parte:* quomodo vox, *Altera*, sæpe accipitur; de quo diximus *Animaduersionum libro, cap. 16 pag. 79.* siu. *pag. 311. Tom. III. Thesaur. Iur.* vbi dictis addenda *lex 6. D. ad municipal.* & Eugraphii locus *in Andriam Act. 1. Scen 1. v. 50.* Verum hic non ita est; certe enim contrariis inter se scripturis productis ab vtraque Parte, iam videndum cuius potior fides esse possit? digniori certe fides habenda: de quo DD. ad *hanc legem*, vide & Fabrum *defin. 3.*

IVRATOS *testes esse oportere.* 2. HONESTIORES *præferendos.* 3. Vnicum *testem nunquam admittendum.*

III. (a) Idem A. ad Iulianum Præsidem. (b)

IVRISIVRANDI *religione testes, prius quam perhibeant testimonium*, iamdudum *artari* præcipimus: (c) *Et, vt honestioribus potius fides testibus habeatur.* (d) Simili more (e) sanximus, (f) *Vt vnius testimonium nemo Iudicum in quacumque causa facile* (g) *patiatur admitti.* Et (h) nunc manifeste sancimus, Vt (i) vnius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi (k) præclaræ Curiæ (l) honore præfulgeat. Dat. VIII. (m) Kal. Sept. Naisso, Optato & Paulino Coss. [334.] P. 322.

INTERPRETATIO. *Testes priusquam de causa interrogentur, sacramento debent constringi vt iurent*, Se nihil falsi esse dicturos. *Hoc etiam dicit, vt honestioribus magis quam vilioribus testibus fides potius admittatur. Vnius autem testimonium, quamlibet* (n) *splendida & idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum.*

NOTAE.

(a) *L. 9. Cod. Iust. de testib. & can. 3. §. 37. Caus. IV. Qu. 3.* GOTHOFR.

(b) An idem cum eo cui inscribitur An. 338. *lex 23. infr. de decurionib.* Forte hic *Ceionius Iulianus* cuius meminit Vopiscus *in V. Firmi cap. 1.* Nonnemo hic putabat hunc Præsidem *Tarraconensem* fuisse. *ID.*

(c) *γρ. Præcepimus:* & ita est in *Cod. Iust.* & Edit. Sichard. vt *infr.* mox, *simili more sanximus.* At vbi hæc Constantini M. constitutio? *ID.*

(d) *Adhibeatur*, MS. G. & Cod. Iust. *RITTER.*

(e) *Modo.* Cod. Iust. & MS. G. *GOTHOFR.*

(f) *Sancimus*, MS. G. & Sichard. *RITTER.*

(g) *Fiscali*, ita Tilii, & Cuiacii Editio, & *Quartaria*; de quo mox. At enim *Cod. Iust.* & postrema *Parisiensis* Editio *huius Codicis*, habent *facile.* *GOTHOFR.* MS. G. legit: *unius testimonium nemo iudicum in quemcunque facile patiatur admitti.* *RITTER.*

(h) Melius, *At nunc*: quanquam illud etiam defendi potest. *GOTHOFR.*

(i) *Ne audiatur*, Sichard. *RITTER.*

(k) *Etiamsi Præsidiali refulgeat dignitate*: ita refinxit *cap. 47. X. de testib.* *GOTHOFR.*

(l) Id est, etsi sit Senator. *ID.*

(m) *VIIII.* Edit. in 4. *RITTER.*

(n) *Quamuis*, prior Cuiac. & illa in 4. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE FIDE TESTIVM, & ad eam stabiliendam, tria, quæ anterioribus constitutionibus iam sanxerat Constantinus Magnus *hac leg.* iterum cauet: ita quidem, vt duo priora tantum repetat: Tertium vero, quod *h. l.* potissimum, abscisius & diligentius quam antea recaueat. Primum caput est de IVREIVRANDO testium: Iuratos nempe testes prius esse oportere, quam testimonium perhibeant. Ita quidem, vt ex Constantini verbis hæc Tria clare colligantur.

Primo, Constantinum, iusiurandum istud testium præcisæ necessitatis fecisse, ac proinde id a Iudice remitti noluisse.

Secundo, generaliter id, & indefinite semper a Constantino M. ita constitutum, etsi quoad postremum *huius legis* caput, ibi aliquando distinctionem adhibuerit.

Tertio, ex Constantini verbis apparet, veram esse Cyni & Saliceti sententiam qui dixerunt, testificationem non valere, si testis postea iurauit, id est, si recepto iam testimonio, testi Iudex iusiurandum iniungat: Ait enim diserte Constantinus, PRIVSQVAM *perhibeant testimonium*: quibus sane verbis forma præscribitur, quæ negligenda vel post habenda non est: non ea tantum ratione quam in genere Accursius reddit; quia aliter esset ordo præposterus,

rus, verum quia si post testimonium dictum iusiurandum a testibus exigeretur, facile iurarent vera esse, quæ prius dixerunt: ne mentiri videantur. Quare terrore Numinis Diuini prius quam testimonium dicunt, deuinctos testium animos oportet: & vt *hac lege*, dicitur, ARTARI. Quod Iurisiurandi huius formulam attinet, Interpretatio *huic legi* subdita hanc continet, *se nihil falsi esse dicturos*: Quæ sustineri potest, & reduci ad illam, *se omnem, seu meram & plenam veritatem dicturos*: nam vt veritatis est nil falsi comminisci, ita falsum est, vera tacere: Asconius *lib. 1. in Verrem cap. 35. Iurati Testes produci solent: non solum ne falsa dicant, verum etiam, ne, quæ vera sunt, taceant.* Quæ Asconii auctoritas magna est: Et sane *lex 10. infr. hoc titulo*, apertissime docet, nihil interesse, dicantur testes falsa simulare seu fingere, an vera supprimere: vbi vide quæ dicam. Porro cum *hac lege*, Constantinus Magnus, dicat, se præcepisse iurisiurandi religione testes artari, quæri potest, num a Constantino Magno primum id introductum fuerit, an vero id ita quoque antea obtinuerit, puta vt testes sub iurisiurandi religione testimonium deponerent? Certe iuratos olim testes produci solitos docet Cicero *non vno loco* (qui etiam *pro Fonteio cap. 9.* illud docet, testes in re, quamlibet compertissima, suspense tamen, *arbitrari se*, dicere solitos) & Asconius *duobus locis*. Id mirum, nullam in *Digestis*, imo nullam in *Codice* ante Constantinum Magnum huius rei memoriam extare. Tentari possit, Constantinum Magnum id primum cauisse, vt Testes PRIVS quam perhiberent testimonium, iusiurandum præstarent: de quo *paulo ante*. Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite, de Iureiurando, inquam Testium.

Secundum caput est, de PONDERE & PRÆLATIONE testium & testimoniorum: idque ipsum non nunc primum inductum, verum ab ipsomet Constantino antea constitutum seu sancitum, quod ipsemet hic profitetur: Nempe, vt *Honestioribus testibus fides potius habeatur.* Vbi *honestiorum* appellatione intelligi possunt signate, Senatorii: argumento postremorum *huius leg.* verborum, *etiamsi præclaræ Curiæ honore præfulgeat*: Nempe etsi iniurati etiam Senatoris testimonium non valeat, de quo iam dictum: item etsi vnius quoque Senatoris testimonium audiri non debeat, de quo postremo capite *huius legis*. Attamen, vbi testium fides expendenda venit, & testes testibus committuntur, Senatoriis proculdubio potior fides habenda est: Et sic hoc vnum προνόμιον Senatorii viri hac parte habuerint circa testimonii dictionem, qui in cæteris alioquin æquo cum aliis iure erant. Sed tamen *honestiorum* voce alii quoque hic intelligi possunt, comparati videl. cum aliis testibus: Comparate igitur ad alios vilioris conditionis. Non alio sensu, quam quo anteriores siue Principes siue ICti, cum in testium fide diligenter examinanda, Iudicum cognitioni suggerunt, vt dignitatem & conditionem personæ explorent, vtrum honesta sit persona, cuius dignitatis, cuius æstimationis; non alio quam cum, Hadrianus scriberet, alias numerum testium, alias dignitatem & auctoritatem, alias veluti consentientem famam confirmare rei qua de quæritur,
P.313. fidem, *l. 3. D. de testib.* Nempe omnium ex æquo mens hæc fuit, pauciore partim quandoque testium numero ad fidem rei explorandam (prout magna dignitas & honestas testium esset) Iudices contentos esse posse; partim, vbi testes non congruerent, honestioribus potius fidem habendam, *l. 21. §. vlt. D. de testib.* nunquam tamen eo fine vt Vni honestiori fidem haberi vellent. Sicut nulla tanta religio testi inesse potest; ita neque vllus tanta honestate aut dignitatis aut vitæ præfulgere, vt vni ei fides habeatur. Quare hoc quoque sensu accipiendum, quod Pollux *initio*, seu *præfat. lib. 3. p. 267. Edit. Hemsterhuis.* ait, *ὥσπερ ἐν ταῖς δίκαις, εἷς ἀξιόχρεως, πολλῶν μαρτύρων ἀρκεῖ, quemadmodum in iudiciis, vnus fide dignus pro multis testibus sufficiens est.* Nempe testem vnum spectatæ opinionis apud Iudicem plus momenti afferre quam plures humiliores, vel dubiæ fidei.

Pro priore interpretatione faciat quoque, quod & ita quoque honesti & honestiores Senatores municipales Decuriones vocantur, *l. 3. §. penult. D. de sicariis*: *l. 38. §. 7. D. de pœnis*: *§. 4. Instit. de public. iudic.* Illud interim notandum, quod *huius legis*, series & scopus ostendit, Constantini sanctionem quæ super hoc processerat, quosdam eo traxisse, quasi ea indicaretur, vni honestiori testi iurato fidem habendam: Quam consequentiam profligat nunc Tertio capite Constantinus.

Tertium igitur & præcipuum *huius legis* caput, quoque ferme duo superiora præstruebantur, sequitur, *vnius* videlicet testimonium omnino audiri non oportere: aduersus quorundam opinionem, etsi duæ superiores in teste conditiones concurrerent, iurisiurandi inquam, & honestatis. Quod quidam tamen opinati, occasione anterioris cuiusdam Constantini sanctionis, quæ cauerat, vt *vnius testimonium nemo Iudicum in quacunque causa* FACILE *pateretur admitti.* Quod quidem non adeo abscise dictum putabant, vt non aliquando vnus testis admitti posset. Quare *nunc manifeste* sancit Constantinus, *vt vnius* OMNINO *testis responsio seu testimonium non audiatur*, ait, *Manifeste*, id est, exerte, abscise, ἀποτόμως, perpetua definitione: sic vt Iudicum interpretationi vel hæsitationi locus esse non possit. Ait Constantinus *omnino.* Nempe hic opponuntur, *Non facile*, & *omnino non.* Illa formula ferme indicatur, etsi quid non promiscue, atenim aliquando Iudicis arbitrio admittendum, puta vnius testimonium, ex magna causa & graui, ob dignitatem forte alicuius, quod *fine legis*, indicatur: Atenim hæc formula, *Omnino non*, peremptoria est, omnesque casus & personas excludit: *Facile* est temere, promiscue: *l. 4. supr. de Agentibus in rebus*: non facile, est aliquando, seu raro, *hac lege*, & *leg. 183. D. de Regul. Iur. leg. penultim. D. de in integr. restitution.*

Vnde de errore patet eorum, qui pugnantia ferme hoc loco Constantinum scribere existimarunt. (Quæ tamen sibi optime conueniunt, cum Constantinus aperte profiteatur, se ab eo iure NVNC recedere, quod antea sanxerat.) Vnde Accursius existimauit, verba illa, *non facile*, vel addita fuisse propter Tabellionem, cui soli quandoque credatur, vel verba illa ita interpretanda, quasi Constantinus dixisset, stultum fore Iudicem, si pateretur vnius te-

stimonium admitti: *Nemo facile* scilicet, pro, *non omnino.* Quæ omnia suauia sunt: Constantinus enim *hac lege*, anteriorem suam Constitutionem hic memorat, simul & abrogat, vel saltem explicat.

Secundo, hinc liquet, recte hic stare vocem, FACILE, quomodo & ea habetur *Codic. Iustinian.* & *can. 3. §. 37. Caus. 4. quæst. 3.* Error enim est *Tilianæ, Cuiacianæ*, & *Quartariæ Editionis*, vbi pro *facile*, editum *fiscali*, quasi Constantinus dixerit, vnius testimonium in causa fiscali non esse admittendum. Quam lectionem non *superiora* tantum, non *Codex Iustinianus* tantum, & accurata *Parisiensium* editio eierant, vbi habetur, *facile;* verum sequentia insuper reuincunt. Primum inscriptio *legis*, iunctis illis, *Nemo Iudicum:* Ecquid enim Præsidibus commune cum causa fiscali? Secundo, verba illa, *In quacunque causa*, id est, etiam in maiestatis crimine, & aliis atrocissimis, de quo dixi ad *leg. vn. supr. ad L. Iul. Maiestat.*

Tertio, inanis est Interpretatio, quam illi lectioni sufflaminandæ adferunt, quasi videlicet Constantini mens sit, in aliis productum vnum testem examinandum, in causa fiscali nullo modo audiendum. Nam vt illud refutant generalia *huius legis* verba, *Vt vnius omnino testis responsio non audiatur*, Item, *in quacunque causa*, ita, quem illi fisci fauorem vrgent, ego contra vrgeam; nempe eum exigere potius, vt vnus testis in causa fiscali admittatur; nisi putemus aut supponamus, fiscum semper Rei partes sustinuisse, nunquam Actoris.

Postremo, ait Constantinus, *non audiatur.* Nempe Constantinus Magnus non tantum vni testi fidem non adhiberi vult, sed ne a principio quidem eius testimonium audiri. Quare hoc ipso iugulatur eorum sententia, qui vnum testem semiplenam probationem facere censent, & indicium ad torturam sufficiens. Simile vero est quod de Libertis & Seruis in dominos & Patronos ne audiendis quidem, similiter cautum est.

Sequitur Ampliatio, vel potius huius peremptorii capitis & interdicti de vno teste non audiendo, specialior expressio: *Etiamsi*, inquit, *præclaræ Curiæ honore præfulgeat*, id est, etsi Senator sit: quomodo etiam recte Græci; Basilica, Harmenopulus, & Synopsis Basil. *lib. 21. tit. 1. cap. 30. pag. 225. init. Edit. Leunclau.* interpretati. κἂν συγκλητικὸς ἦ, Interpres *huius leg. quamlibet splendida & idonea videatur esse persona:* vbi Senatus elogium obserua: cui similia vide *supr. paratitl. de Senatorib. & glebali collat.* & apud Symmachum: *qui partem meliorem humani generis* vocat *lib. 1. epist. 46.* Omitto alia. Suauis vero est Accursius, qui *Silentiarium* hic intellexit, *præclaram* scilicet *Curiam*, pro *Aula* vel *Comitatu* Principis proculdubio accipiens: cum tamen *præclara Curia* hic sit *Senatus.* Ergo quod hic definitur, illi simile est, quod olim dictum; *Vni testi, neque Catoni, creditum:* ἑνὶ μαρτυροῦντι προσέχειν οὐδὲ Κάτωνι, καλῶς ἔχει, vt habetur apud Plutarchum. Et tamen sub Constantini Magni, nomine proponitur *lex 1. infra de Episcopali iudicio*, qua definitur, *Testimonium etiam, ab vno licet Episcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipere oportere, nec alium audiri: cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum:* additis his: *Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis inlibatæ protulerit.* Idque ita relatum *Capitular. lib. 6. c. 366.* & a Gratiano, *can. 36. Caus. XI. quæst. 1.* Verum vt de tota *leg.* illa, *ad eam* p. 324. dixi; ita & hoc suspectum est. Nam & id contrarium est peremptoriis *huius leg.* verbis, quæ sub extremis Constantini annis ab eo lata est, & Dei verbo: quod Constantinus M. vt alias, ita & hic secutus est; *Deuteronom. 19. v. 15.* Ergo hac parte neque Episcopi προνόμιον aliquod habuere, quib. alias circa testimonii dictionem priuilegia nonnulla competiere; de quo ad *l. 8. infra*, & ad *leg. 1. infr. de Religione.*

Tandem, haud adeo inani coniectura putet quis, hanc Constantini M. *legem* pertinere ad Iudicium quod hoc tempore agitatum non semel super imputatis Athanasio criminibus; vbi testes varii producti. Verum id non assero: præsertim cum videam hic agi de *Senatoris* alicuius testimonio: Neque constare possit, cuiusnam prouinciæ Præses fuerit *Iulianus*, cui hæc *lex* inscribitur.

IV. (a) Impp. CONSTANTIVS & Constans AA. Aurelio Mimenio.

QVOTIENS scribtura aliqua profertur, eaque ab eo aduersus quem facere videtur, suspecta dicitur, non solum is qui de ea dubitat, *Falso conscribtam* cogatur ostendere, verum etiam ille, qui eadem vtitur, *Veritate subnixam* probare cogatur. Dat. VI. Kalend. Septembr. Constantinop. Constantio IV. & Constante III. AA. Coss. [346.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iust.* Vbi tamen extat in eandem sententiam *lex penult. de probat.* quæ eadem est cum *l. 7. infr. hoc tit.* GOTHOFR.

COMMENTARIVS.

FALSI SVSPECTAM scripturam seu instrumentum, qui in iudicio profert, id est, Qui eam scripturam profert, quam aduersus se prolatam aduersarius suspectam falsi reddit, non minus probatione oneratur quam aduersarius ipse, vt *hac lege*, ita & *l. 5. proxima*, & *l. 2. supr. ad leg. Corneliam de falsis:* & *l. 2. supr. de Testamentis*, & *lege penult. Cod. Iust. de probat.* Denique non tota probationis necessitas hac parte accusatori incumbit, sed & ipsi reo scripturam producenti. Imo & in *specie d. l. 2. supr. de testam.* voluit Theodosius M. primitus ei probationem incumbere, qui scripturam obtulerit. Sane & in aliis

aliis publicis quibusdam criminibus Iudex non minus accusatorem ad docenda, quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, vrgere debet: *l. 2. infr. de abolitionib.* seu *lege vltim. Cod. Iust. eod. tit.* Hæc quidem ita tot *illis legibus*. Atenim contrarium omnino placuit Valentiniano, *l. 6. infr. hoc tit.* vbi de ratione viderimus. Quandoquidem elegans ibi ratiocinatio extat.

V. (a) PArs Actorum habitorum apud Imperatorem IVLIANVM Augustum Mamertino & Neuitta Coss. X. Kal. April. Constantinop. in Consistorio; (362) adstante (b) Iouio Viro clarissimo, Quæstore; Anatolio, Magistro Officiorum, Felice, Com. S. L. &c. Imperat. Iulianus A. dixit. τηνικαῦτα γραμμάτια μεγάλην ἰσχὺν ἔχει, ὅταν περὶ αὐτῶν τῶν γραμματίων μὴ ἀμφισβήτησις ἐξ ἄλλων ὤφειλε βεβαιῶσθαι. (c)

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) De hac sententia mox plene. *ID.*

(c) Prima Cuiac. legit, ὤφειλε βεβαιῶσθαι, quomodo & habet Edit. in 4. Vltima Paris. ὤφειλεβεβῶσθαι. Græca autem paullum recedunt a communi ratione Græcorum, quod & confudit forte interpretes, & librarios. Cæterum verba recte considerata nihil difficultatis habent, quæ & Gothofredus accurate interpretatus est, nisi cui videri nouum posset, quod ὤφειλε græcum, idem esse statuat, quod *contigit* latinis est. RITTER.

COMMENTARIVS.

DE FIDE INSTRVMENTORVM est hæc Iuliani Imp. constitutio: Quæ ob Græca eius verba inemendata obscura videri possit: Quare ante omnia emendatio eius præstanda nobis est. Igitur verba eius extrema ita constituo ὤφειλε βεβαιῶσθαι i. e. *contigit firmari.* Nam quod pro τηνικαῦτα ibi quidam substituit τὰ ἕκαστα, id admittendum non est: vt nec quod *fine legis* substituit, ὤφειλε λαβέσθαι. Sensus enim huius loci hic est τηνικαῦτα, idest, *Tunc* Instrumenta magnam vim habere, si de his instrumentis, non dubitationem aliquam aliunde contingat iuuari, firmari, idest, nisi eorum fides *aliunde*, ἐξ ἄλλων, vacillet, & suspecta sit. *Aliunde*, idest, ex aliis tabulis, instrumentis, & scripturis: ὤφειλε pro *contigit*: ἀμφισβήτησις βεβαιῶσθαι, *dubitatio oriri, firmari.* Non est igitur (quod quidam opinantur) *huius legis* hic sensus, dubiam seu suspectam scripturam in Iudicio prolatam aliis probationibus iuuari oportere, & ἀμφισβήτησιν eius tollendam, aliarum scripturarum collatione, de quo sane est *lex 2. supr. ad leg. Corn. de falso*, vbi dixi. Denique est hæc *lex* de Diuersis scripturis fidem sibi inuicem derogantibus, de quibus fuit quoque *lex 2. supr.* Atque hactenus de ipsa *leg.* sententia.

Est vero ea singularis admodum, non vno nomine. Primo quidem, quod ea dicitur esse *Pars Actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum in Consistorio:* vbi scil. Iulianus hanc *huius l.* sententiam dixit, de quodam negotio cognoscens. Est hæc scil. constitutio, de numero Cognitionalium, id est, quam Iulianus expressit, pronunciauit, de quodam negotio suo in consistorio, in medio Consistorianorum suorum cognoscens, & cum Consilio collocutus, vt dicitur *l. 6. C. Iust. de vsucap. pro empt.* Id enim sibi volunt illa. Cuiusmodi similes inscriptiones vel præfationes, denique Cognitionales huiusmodi constitutiones, seu sententiæ Imperatorum occurrunt *hoc codice* quatuor aliæ: puta *l. 8. inf. hoc ipso titulo: l. 3. sup. de off. Iudicum omnium: l. 2. (seu l. 6. Cod. Iust.) sup. qui bonis ex l. Iulia cedere: l. 1. sup. de his quæ administrantib.* Et duæ aliæ præterea *Cod. Iust.* puta *l. 2. de excusat. mun. l. 12. de pœnis:* Hæ scil. *leges* sunt partes Actorum seu rerum gestarum, dictarum, in Consistorio Principis, eo ipso cognoscente in medio Consistorianorum. Quomodo & cæteroquin *Acta* sunt commentaria, ὑπομνήματα rerum gestarum, quæ rei gestæ fidem faciunt. *Consistorium* vero θεῖον συνέδριον, locus vbi cum Consilio suo colloquitur Princeps, de quo alibi plene: vbicunque id fit, etiam in theatro, vt forte in sp. *d. l 12. Cod. Iust. de pœnis:* vbi cum Imperator in Consistorio dixisset, *Decurionum filios bestiis non debere subiici*, a populo exclamatum dicitur, idest populus proclamasse, vt quidam de quo agebatur, bestiis subiiceretur: sed Principem iterum dixisse, *vanas populi voces non esse audiendas* &c. Haud aliter atque *Ius* dicitur locus, vbi Magistratus iuris dicendi gratia consistit, vel si domi, vel si in itinere hoc agat: *l. 11. D. de iustitia & iure: l. 4. in f. D. de interrog. in iure fac.* Itaque error est eorum, qui in *d. l. 12.* Imperatorem pro Tribunali id decreuisse aiunt. Haud absimilis quoque est *lex 2. sup. de veteranis*, quæ & ipsa Actorum in Principiis pars est, & vbi Constantinus quoque constitutionem cognitione habita addit.

P. 325.

Secundo notetur Consistorii Principis forma, quæ *hac l.* indicatur: vbi notandæ sunt Dignitates, quæ in Consistorio Principis aderant, seu Consistorianæ Dignitates: & vero tres hic designantur, *Quæstor, Magister officiorum, & Comes S. L.* procul dubio etiam aliæ proximæ his & similes dignitates, quod voce *&c.* intelligimus: cuiusmodi est *Comes R. P.* Nempe hæ dignitates Consistorianæ erant, & hi proprie *Comites Consistoriani* vocabantur, & participare Augusti pectoris curas, *l. 3. sup. de Metatis*, vbi dixi; vt & ad *l. 1. sup. de Quæstoribus, Magistris officiorum, Comit. S. L. & R. P.* De quibus Consistorianis non vnus locus occurrit apud Marcellinum.

Tertio notetur Ordo harum dignitatum: *Quæstor, Magister officiorum, & Comes S. L.* de quo dixi, ad *eam l. 1.*

Quarto obseruetur dici hos Consistorianos adstitisse

tisse Imperatori in Consistorio: ADSTANTE, inquit, *Iouio* &c. Nempe Consistoriani sedente Imperatore astabant. Ac multo magis partes ipsæ & Aduocati. Quomodo *l. 2. Cod. Iust. de excusat. munerum. Pars actorum Diocletiani & Maximiani A A. & CC. inductis Firmino & Apollinario & cæteris Principalibus Antiochensium adstantibus, Sabinus dixit &c.* Et sunt tamen exempla alia: vbi hæ ferme Dignitates, Consistorianique adeo, Principi adsedere. Sic apud Vopiscum *in Aureliano cap. 13. Adsidentibus Memmio Fusco Consule ordinario, & Bebio Macro Præfecto Prætorii.* Imo ipsimet Iuliano, cuius hæc *lex* est, apud Amm. Marcellinum *lib. 22. cap. 9. in fin. Mandauitque assidenti Præfecto, ne audiretur eorum negotium, antequam* &c. de Quæstore etiam id testatur Procopius *lib. 1. Persicor. cap. 24.* & *lib. 1. Gothicor. cap. 14.* vbi de Fidelio Athalarici Quæstore. Vide huc nonnulla apud Vales. *in Amm. Marcell. lib. 22. cap 9.*

Quinto obseruentur sub Iuliano, Iouius Quæstor, Anatolius Magister Officiorum, Felix Comes S. L. de quibus plene *in Prosopogr.* ex Am. Marcellino, Zosimo, Scriptoribus Ecclesiasticis, & in his, *Philostorgio*, ad quem iam *notauimus*.

Sexto obseruetur sententia a Iuliano Græce dicta, seu constitutio Græca: Alioquin enim Imperatores cognitione suscepta in Consistorio sententiam Græce haud dixisse reperio: Adeo quidem, vt Partibus vel aduocatis quamlibet Græce interloquentibus, Imperator sententiam Latine diceret: quod ostendit Constantini M. *lex 1. supr. de iis quæ administr.* & (si vera est Cuiacii coniectura) Diocletiani *l. 2. Cod. Iust. de excusat. munerum.* Illud igitur Iuliani Imp. vanitati adscribendum fuerit, quem olim merito *loquacem Talpam, & literionem Græculum* carpebant, teste Amm. Marcellino *lib. 17. cap. 11.* Ab eodem Iuliani genio & ingenio sunt Græcæ voces, studio ab eo constitutionibus suis insertæ: veluti *l. 2. infr. de ponderatoribus. Ideoque placet, quem sermo Græcus appellat, per singulas ciuitates constitui, Zygostatem.* Et *l. 1. sup. de domest. & protectorib. ad pleromos suos ac terminos redire*, vbi dixi. Et hæc de cognitionalibus sententiis. Alias enim Rescripta Legesque nonnunquam vtraque lingua proponebantur, veluti a Theodosio Iun. factum, *lege 4. supr. de his qui ad Eccles. conf.* Reique caussam reddit Iustinianus *Nouella 66. cap. 1. §. 2.* Græce scilicet διὰ τὸ τῶ πλήθει κατάλληλον, *propter multitudinis frequentiam:* Latine vero, διὰ τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα, *propter reipublicæ figuram.* In publicis sane conuentibus Romana quoque lingua perorauere: quomodo Constantinus M. in Concilio Nicæno, licet Græce nosset: sic tamen, vt esset qui eadem ibi interpretaretur, vt scribit Auctor *vitæ Constantini, lib. 3. c. 13.* Marcianus certe Imp. in Concilio Chalcedonensi primum latine, & postmodum græce perorauit. *Vid. Tom. II. Concilior. pag. 463. 464. Edit. Harduin.* Et sic paulatim in Oriente Romanæ linguæ maiestas euiluit.

Postremo notetur mos, annotandi in *Actis* Consistorialibus Principum, eorumque legibus, & Interlocutionibus, nomina eorum, qui præsentes fuerant & adstiterant. Quomodo & in *Actis* cognitionis Carthaginensis addita videmus.

VI. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Olybrium P. V. (b)

CVM res agatur (c) ex scribto, aut infirmari scribturam conuenit, aut probari: Infirmari autem quæ potest, nisi falsa doceatur? falsa porro a quibus aliis demonstranda est, quam ab illis, qui negant ei esse credendum? Dat. Prid. Id. Mart. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

P. 326.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Olybrius* P. V. Romæ sub Valentiniano Sen. de quo in *Prosopog.* plene: etiam ex Am. Marcellino. *ID.*

(c) In negotio videl. illo, de quo ad me scripsisti: alioquin rescribendum foret; *agitur*. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE FALSÆ scripturæ probatione est hæc Valentiniani Senioris constitutio. Qua cauetur, vt si falsa scriptura dicatur, quæ in Iudicio prolata fuit, quaque causa nititur, seu, vt *hac l.* dicitur, *ex qua res agitur*, id est, lis agitatur, is probatione oneretur, qui eam falsam esse dicit, alioquin credendum ei, quamdiu falsi non arguitur. Hæc inquam *huius l.* sententia est, contraria *legi 4. supr.* qua cauetur, etiam eum qui scriptura vtitur, veritate subnixam eam probare cogi: & *legi 7. prox. infr.* vt vulgo creditur.

Suam porro sententiam vt adstruat Valentinianus, & Enthymemate & Sorite quodam vtitur: Cuius hæc tandem vis est; pro scriptura præsumi, quod & docet *lex 18. Cod. Iust. de probat.* contra falsitatis allegationem: ideo allegantem probatione onerari, *dict. l. 18.* Denique tam diu veram scripturam credi, quamdiu falsa ab aduersario non demonstratur. Hæc Valentiniani ratiocinatio est.

VII. (a) Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus A A A. ad Antonium PF. P. (b) post alia. (c)

IVBEMVS omnes deinceps (d) qui scripturas nefarias (e) comminiscuntur, cum quid in Iudicio promiserint, (f) nisi ipsi (g) adstruxerint veritatem, vt suspectæ (h) scripturæ & falsæ (i) reos esse detinendos. (k) Dat. prid. Id. Ian. Treu. (l) Valente VI. (m) & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

INTERPRETATIO (n) *Quicumque scripturam in audientiam protulerit, veritatem eius probare iubeatur: quia hoc in omnibus causis statutum est, Vt scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturam protulit, (o) eius non adstruxit veritatem, vt falsitatis reum esse retinendum.*

NOTAE.

(a) *Lex penult. Cod. Iust. de probat.* & Iungenda *huic* est *lex vn. sup. victum ciuiliter agere & criminaliter posse.* GOTHOFR.

(b) *Antonius* sub Gratiano PP. *Italiæ* scil. vt docet hoc Anno *lex 12. sup. de pœnis*: vid. *Prosopogr. ID.*

(c) Quæ etiam continentur *d. l. vn. ID.*

(d) *Deinceps* abest a *Cod. Iust.* RITTER.

(e) *Suspectas*: ita Τρίβον. *d. l. pen.* viceuersa *fine leg.* pro *suspecta*, reposuit *nefaria*. De quo mox. GOTHOFR.

(f) *Promiserint*, in *Cod. Iust.* de quo mox. *ID.* *In iudicium commiserint*, Sichard. *in iudicium proposuerint*, MS. G. RITTER.

(g) *Ipsa veritate*, Sichard. *ID.*

(h) *Nefariæ* Cod. Iust. GOTHOFR.

(i) *Et quasi falsarios esse* &c. ita *C. Iust. d. l. pen. ID.*

(k) De hac voce *detinendi*, mox dicam. *ID.*

(l) In *C. Iust.* male *Tiberiade. ID.*

(m) *V. & Valent. Iun.* ita *Cod. Iust.* male. *ID.*

(n) Falsa: mox vt ostendam. *ID.*

(o) *Protulerit*, & mox, *adstruxerit*, MS. G. RITTER.

COMMENTARIVS.

NEFARIAS scripturas qui in iudicio promittunt, ipsi earum veritatem adstruere & nisi id fecerint, vt suspectæ & falsæ scripturæ rei, puniri *hac l.* a Gratiano iubentur A. D. 378.

Hæc quidem breuis *huiusce legis* est sententia: Cui alioquin iungenda est *lex vnica*, *supr. victum ciuiliter agere & criminaliter posse*: Et ea tamen hanc ad diem non intelligitur, ac præsertim ob Triboniani facinus, seu interpolationem, qua factum, vt eodem spectare videatur, quo *l. 4. 5. 6. supr.* Tota difficultas, imo totum arcanum versatur in tribus his vocibus, *Nefarias*, *Comminiscuntur*, & *promiserint*.

Nefariæ igitur *scripturæ* hac *lege*, non sunt, *falsæ suspectæ*, (quas tamen voces Tribonianus commiscuit in interpolanda *h. l.*) Ecquis enim vnquam *nefarias* scripturas, pro falsis extulit? Verum *nefariæ* sunt nefandæ, scelestæ, nefarias artes continentes, maleficii seu Magiæ crimine inuolutæ, & de Principis etiam forte salute consultoriæ. Cuiusmodi sunt *secretiores chartæ*, & *commonitoria*, quæ memorat Ammianus Marcellinus *libr. 28. cap. 1.* itemque *Codices* noxiarum Artium *lib. eod. cap. 1.* Neque absimili sensu *nefaria licentia sacrificiorum nocturnorum* dicitur, *l. 5. infr. de paganis*. Nempe hoc illud tempus est, quo Maleficii & Magiæ crimen, & Romæ quidem, etiam de Senatoribus quam plurimis, intentatum legimus: auide arreptum ab iis, qui inimicos suos omni perditos opere vellent, summaque acerbitate exercitum quamdiu Valentinianus Gratiani, (*huius legis* Auctoris) pater, ad annum vsque 376. vixit. De quo plene dictum est ad *l. 1. supr. de quæstionibus*. Atenim vt Gratianus imperio post patrem potitus, procurrenti licentiæ huic, & acerbitati, modum illico adhibuit: quod testantur *l. 13. supr. de accusationibus.* & *l. 1. 2. supr. ne præter crimen Maiestatis* & *l. 3. supr. de quæstionibus*: inter quas obseruanda summopere *dict. l. 1. ne præter crimen Maiestatis*: vbi P. 327. in argumento *nefaria delatio* dicitur, & *nefariæ delationis indicia*. Quin imo in eodem argumento in *dict. l. 2. ne præter crimen Maiest.* harum ipsarum *scripturarum nefandarum* mentio fit. *Cum ipsis*, inquit, *delationum libellis, cum omni scripturarum & meditati criminis apparatu, nefandarum accusationum crementur auctores.* Neque etiam aliud sensisse videtur idem Gratianus *l. vlt. supr. de falso*, illis verbis, *vel si quid prolatum aliud insimulare conabitur*.

Igitur cum inter cæteras artes conficiendis inimicis suis, temere delatores, accusatores in iudiciis comminiscerentur *nefarias* huiusmodi scripturas, id est dicerent, scire se huiusmodi scriptnras, huiusmodi commonitoria, secreta mandata (vt vocantur etiam *l. vlt. supr. de accusat.*) iactarent, atque ea facile sibi fore, depromere; denique ea *promitterent*, Gratianus *huiusce legis* Auctor, huiuscemodi

modi promissionibus in iudicio factis, *hac l.* occursum voluit: vti scirent, neque huiusmodi commenta, huiusmodi iactationes, promissiones, impune sibi cessuras: Quin imo impositam sibi probandi necessitatem, & si in probatione deficerent, vt falsi reos detinendos.

Ex his iam sequitur, non agi *h. l.* de scriptura falsi suspecta: Non agi, de scriptura in iudicio prolata: quod tamen etiam Tribonianus credere nos vult: Non agi de probationibus hinc inde requisitis: quod alioquin, vbi falsi suspecta scriptura producitur, vsurpari *leges* superiores ostendunt, idque duplici iudicio ciuili vel criminali, quod eiusdem Gratiani constitutio ostendit, *l.* 4. *supr. de falsis:* Quinimo & *dict. l. vn. supr. Victum ciuiliter* &c. quæ *huic* nostræ coniungenda est: verum agi *hac lege*, de scriptura *nefaria*, idest, commonitorio, & mandatis secretis, quibus criminis alicuius, puta maleficii criminis probatio contineri dicitur. Rursum agi, de scriptura nefaria, non prolata; verum quam in iudicio quis commentus est, & *promisit;* Promisit inquam, id est iactauit: quod Tribonianus in *prompserint* mutauit: Ita in ficta *l. 1. infr. de Episcop. iudicio: repromittere testimonium*, est, testem aliquem in iudicio laudare, allegare, iactare: *nec alius*, inquit, *audiatur, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum:* quem alioquin locum Viri docti non capiunt. Neque tamen abnuo, mutata specie, posse hic legi *prompserint*, si modo fides Mssrum adsit. Nam & eo casu idem dicendum, quod *h. l.* continetur.

Quæ cum ita sint, facessant hinc porro, atque vna litura expungantur, quæ *Cod. Iust.* ad *hanc legem* ab Interpretationibus notari solent: ad vocem *comminiscuntur*, & de suspectis scripturis.

Illud saltem (vt de postremis nunc *leg.* verbis agamus) retineatur, quod DD. notant (quod tamen qui subtiliores esse volunt damnant) in specie *huius legis* falsi eum damnari, & quidem sine accusatore, sine aduersarii conuictione: id inquam est verissimum. Neque enim aliud sibi volunt hæc verba, *nisi ipsi adstruxerint veritatem, vt suspectæ scripturæ & falsæ reos esse detinendos:* Neque alius sensus eorum, vt in *Cod. Iust.* legitur, *& quasi falsarios.* Et ridiculi sunt, qui vocem *detinendos* aliter accipiunt, quasi non quicunque rei detinentur, etiam condemnentur, sed sæpe absoluantur. *Reum* enim *detineri* omnino est, reum haberi pro conuicto, atque exinde damnari: sic obnoxios detineri *l. 3. supr. de iurisdict.* alia vide in *Gloss.* eo denique sensu *retinendi* vox passim accipitur, vt *l. 9. supr. de famosis libellis*: & infinitis locis, quæ vid. in *Gloss.* Neque etiam quicquam contra obstat *d. lex vn. supr. Victum ciuiliter* &c. quæ *huic legi* coniungenda est: Ea quippe *legis* pars & regulam continet, & de falsa scriptura prolata agit: hic autem singularis casus est, & a Iure communi excipiendus.

Quare cum hæc ita sint, singularia Tria hæc ex *hac lege* obseruentur. Primo nudam Nefariæ scripturæ in iudicio iactationem, promissionem, eum qui iactauit seu promisit, probationi adstringere. Secundo, ita adstringere, vt ei soli probandi onus incumbat, neque quidquam aduersarius præstare cogatur: cum alias in crimine falsi vterque probare debeat. Tertio, nisi veritatem adstruxerit, vt falsarium esse damnandum, citra vllam legitimam accusationem, mero Iudicis officio: Quod ita a Gratiano constitutum, iis, quas *initio* dixi, de causis: Cohibendæ, inquam, nonnullorum temeritati, acerbitatique.

EPISCOPVM *neque necessarium neque voluntarium testem esse posse in causis criminalibus.*

VIII. (a) PARS (b) Actorum habitorum in Consistorio apud Imperatores Gratianum Valentinianum, & THEODOSIVM: CONS. (c) SyagrI & Eucheri, (d) die III. Kalen. Iul. (e) Constantinop. In consistorio *Imp. Theod. A dixit:* Episcopus nec honore, nec legibus ad testimonium (f) flagitatur. (g) *Item dixit:* Episcopum ad testimonium dicendum admitti (h) non decet: Nam & persona dehonoratur, (i) & dignitas Sacerdotis (k) excepta (l) confunditur. (m) [381.]

NOTAE.

(a) *L. 7. Cod. Iust. de Episcop. & Clericis:* Omisit *hanc leg.* Baronius in *Annalib. suis* Ecclesiasticis, quæ tamen eo pertinet. *GOTHOFR.*

(b) V. quæ de his *Actis Consistorialibus* dixi iam ad *leg.* 5. *sup. ID.*

(c) Id est *Consulatu*, vt expressum in Cod. Iust. *ID.*

(d) *Virorum Clarissimorum*, additum Cod. Iust. *RITTER.*

(e) *Ianuar.* d. l. 7. *Cod. Iust.* Male. *GOTHOFR.*

(f) *Dicendum:* hoc additum *d. l. 7.* etsi in *quibusdam MSS. Codicib. Iust.* quoque desit. *ID.*

(g) *Flagitetur* vulgat. Cod. Iust. *RITTER.*

(h) *Addici*, legit Azo, & MSS. alii libri habent, *adduci*, vt notat Contius. *GOTHOFR.*

(i) Ita quoque in MSS. nonnullis *Cod. Iustin.* vulgo male, *oneratur. ID.*

(k) Idest, Episcopi, *Sacerdos* pro Episcopo (quod & Accursius & Contius notarunt) vt *hac l.* ita & l. 3. 4. *infra de fide Catbol. l.* 35. 43. *infr. de Episcopis.* Possis & *bic* legere *Sacerdotii. ID.*

P. 318. (l) *Exempta*, Cod. Iust. vulgat. *RITTER.*

(m) De hac voce mox. *GOTHOFR.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

EPISCOPVM ad testimonium dicendum flagitari, admittiue vetat Theodosius M. hac, in Consistorio suo, cum super quodam negotio cognosceret, interlocutione; eaque gemina seu iterata A. D. 381. Nempe, cum Episcopus procul dubio quidam, in causa quadam, de qua mox, ad testimonium flagitaretur, Theodosius primum interlocutus est, *Episcopum nec honore nec legibus ad testimonium FLAGITARI posse.* Cum contra aliquid exceptum fuisset, iterum interlocutus est, *Non decere Episcopum ad testimonium ADMITTI.* Est scil. hæc lex, quod & inscriptio eius testatur, *pars Actorum, habitorum in Consistorio apud Theodosium Imp.* id est pars cognitionis cuiusdam Theodosii, adstantibus Consistorialib. super quodam negotio cognoscentis, cuiusmodi *leges* aliæ plures *hoc Codice* occurrunt; Actorum, inquam, huiuscemodi Consistorialium partes: puta *lex 5. supra hoc ipso tit. lex 3. supra de officio Iud. omnium; lex 2. supra qui bonis ex Leg. Iul. cedere: lex 1. supra de his quæ administr.* de quo ad *d. l. 5. sup.*

Sententia *huius l.* nunc accuratius expendenda venit, quæ non parum obscuritatis habet, cuius ideo tres hactenus interpretationes mihi occurrunt. *Prima* est, qua vulgo creditur, Episcopum, vt toto Iure *Codicis*, ita & *hac l.* generaliter *In omnibus omnino causis* testimonium perhibere non potuisse: Et vero id ipsum *hac l.* indicare Theodosium. Quod ego in animum inducere vix vnquam potui. Non vtar nunc argumento Constitutionis, quæ sub Constantini M. nomine extat *l. 1. infr. de Episcopali iudicio*, qua is sanxisse dicitur testimonium ab vno licet Episcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipere oportere, neque alium audiri, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum: hac rationis prærogatiua etiam addita; *Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis inlibatæ protulerit.* Quid igitur? Huic interpretationi omnino refragatur *huius legis* ratio, quæ *honori dignitatis Sacerdotalis* hoc priuilegium, de quo agitur tributum ait. Atquin intestabilem esse, nemo puto honori sibi duxerit. Scio equidem, quosdam *propter reuerentiam personarum* ad testimonii fidem non admitti, *l. 3. §. 5. D. de testib.* Verum alio sensu, non, inquam, propter suæ personæ reuerentiam, verum propter eam, quam aliis debent, quibus videl. summo beneficio sunt obstricti, veluti liberti Patronis, quod exemplum *ea ipsa lege* apponitur.

Secunda interpretatio est, distinguentium, inter *Inuitum* & *Volentem* Episcopum; Non cogi scil. inuitum testimonium dicere, etsi possit, si velit. Nam & sic *lege Iulia Iudiciorum publicorum*, & in vniuersum *legibus*, quædam personæ excipiuntur, quibus inuitis testimonium denunciari non potest, vt testimonium litis dicant, *l. 4. 5. 8. 19. D. de testib.* Verum & hanc interpretationem aperte refellit posterior Theodosii M. *hac l.* interlocutio, quæ vtique ne volentem quidem Episcopum admitti indicat. Recta enim est Hugolini sententia prioris interlocutionis hanc esse sententiam, Episcopum inuitum ad testimonium dicendum non cogendum; posterioris vero nec sponte seu volentem testificari admittendum. *Flagitare* scil. ad testimonium, est testimonium inuito *denunciare*, & vt erat in XII. *tab. 2. obuagulari*, & apud Plautum *Aulular. Act. III. Scen. 2. v. 32. pipulo differre.* Nam quod & in XII. erat *obuagulatum ire*, per *flagitandi* vocem expressere. *Flagito*, est βιαίως ἀπαιτῶ, vt in *Glossis*, & ibidem *flagitauerit*, μετὰ βίης ἀπαιτήσῃ. Plautus *Pseudolo Act. 1. scen. 5. v 143. Clamore magno & multum flagitabere;* quod idem *in Curcul. Act. 5. scen. 3. v. 5.* sic effert: *Postquam nihil fit, clamore hominum posco: ille in ius me vocat.* Hinc & *flagitatores*, qui nomine tumultuosius & instantius appellant, & *flagitium* appellatio clamosa & cum verborum contumelia. Plautus *Mostellar. Act. 3. scen. 2. v. 80. 81. A mane vsque ad vesperum, quasi flagitator astans vsque ad ostium.* Vid. idem *Casin. Prolog. v. 24.* & Donatus *in Eunuchum Act. 2. scen. 3. v. 90.* Denique flagitari est, postulari, *l. vlt. infra*, peti, *l. 10. infra*, vocari in iudicium inuitum *l. 4. sup. ne præter crimen Maiest.* Græci proprie κλητεύεσθαι obtestari vocarunt, vt docet Pollux *l. 8. c. 6. pag. 875. Edit. Hemsterhuis.* qui liber octauus totus est iuridicus, περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων. *Admitti* vero dicitur, qui vltro neque inuitus auditur, Donatus *in Eunuchum Act. 4. scen. 6. v. 23. Admittere, fieri, sinere est*, Ita *l. 6. C. Iust. de testibus: Parentes & liberi inuicem aduersus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt.*

Tertia interpretatio est, quasi *hac lege* distinctio fiat *locorum;* Nempe non cogi Episcopum venire in iudicium testimonii dicendi causa, sed domum ad eum mitti oportere; Quod sane a Iustiniano postea nominatim cautum fuit *Nou. 123. cap. 7.* vnde etiam Irnerius Authenticam suam, *sed Iudex mittat*, huic *legi Cod. Iust.* subiecit, quasi interpretatoriam ex suo sensu, quod malim; vel correctoriam, quod Accursio placet. Verum neque hæc placet interpretatio, si de originali *huius l.* sensu quærimus: nam de Triboniani mente non ambigimus. Nam etsi vt veteri, ita & noua prudentia iurandi causa ad egregias personas domum mitti oportuerit, *l. 15. D. de iureiur. l. 2. §. 1. Cod. Iust. de iureiur. propt. calumn.* Item etsi apud Tacitum *lib. 2. Annal. cap. 34.* legamus, Ad Vrgulaniam, quam amicitia Augustæ mirum in modum extulerat, missum esse Prætorem, qui testem eam in causa quadam domi interrogaret: Nihil tamen *hac l.* tale occurrit, vnde hæc Interpretatio colligi possit; Sed & insolens hoc ipsum circa Vrgulaniam factum, & a moribus iureque Romano alienum; & quia domum missum, & quia Prætor missus: In tantum, vt Sacerdotes quoque Vestales (priuilegiis alioquin summis decoratæ) in foro & iudicio ipso testimonium dicerent. Verba Taciti hæc sunt: *Cæterum Vrgulaniæ potentia adeo nimia ciuitati erat, vt testis in causa quadam, quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur; missus est Prætor, qui domi interrogaret: cum Virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit.* Et sane magnum est hac parte Iurisiurandi, & testimonii discrimen: Ad iurandum equidem, si ad personas quasdam mittatur, nullum exinde veritati vel fidei præiudicium fit. Atenim si de testimonio quæritur, notum

tum illud Hadriani *leg. 3. §. 3. D. de testib. testibus se, non testimoniis crediturum.* Item, *testimoniis apud se locum non esse: nam ipsos,* inquit, *interrogare soleo.* Item illud eiusdem *d. leg. 3. §. 4. Alia est authoritas praesentium testium, alia testimoniorum, quae recitari solent.* Et si Quintilianus *lib. 5. c. 7.* testimonia dici scripto ait, per tabulas, aut a praesentibus. Qui ta-
P.309. men idem de primis ita ait: *Simplicior, contra tabulas pugna: nam & minus obstitisse videtur pudor inter paucos signatores, & pro diffidentia premitur absentia.* Et ratio satis aperta, cur testes *αὐτοπροσώπως*, incoram in iudicio audiri oporteat non etiam domi: quamlibet forte publica persona eo mitteretur: Nam ipsum Praetorem seu Magistratum domum ire Maiestas imperii non patitur, etsi id factum, sed insolenter, in Virgulania. Vt fallatur omnino Raeuardus, qui IV. *var. 15.* solemni more Praetorem ipsum domum missum ad egregias personas scribit. Neque etiam, quod Cuiacio in mentem venit, Episcopos hac parte comparari velim cum iis Sacerdotibus, qui propter loci religionem inde se mouere seu discedere a Sacerdotio sine religione non poterant: de quibus agitur tribus locis *Digestorum* puta *leg 2. D. de in ius voc. leg. penult. in princip. D. de vacation. muner. leg. 36. D. de fideicommiss. libertat.* ad quos non dubito, vbi casus tulisset, resque moram non pateretur, ad locum seu ad Templum mitti solitum testimonii ergo. Hoc enim Sacerdotii genus, *ἐφημερίας* & stationis suae tempore, ita Sacerdotio seu loco, & aedi adscripti, deuoti, dicati erant, vt inde omnino discedere seque mouere sine piaculo non possent: de quibus & Seneca I. *de tranquillitate cap. 10. Quosdam exilia, vno loco tenent, quosdam Sacerdotia.* Neque dubito haud absimile id Sacerdotii genus fuisse *ἐφημερίαις φυλακαῖς*, stationibus hebdomadicis 24. quae in orbem recurrebant apud Iudaeos. Et ex quibus peculiaris postea sortitio fiebat, quis immolaret, quis libaret, quis cinere lauaret altare inter suffitum: quorum frequens mentio apud Lactantium, & Iosephum, *lib. 7. cap. 11.* & Theophylactum.

Eo quippe hebdomadis, seu *ἱερατικῆς ἐφημερίας* totius tempore, in Templo deseruiebant seu operabantur: de quibus Scaliger *lib. 3. canon. Isagogicor. pag. 207.* & Collector *Exercitation. Euangelicarum, libro 1. cap. 7. 8.* Verum ad rem.

Mihi itaque placet hoc Theodosii priuilegium ad *Criminales & mutuas* quidem *in specie huius legis* Episcoporum accusationes, testificationes, omnino referendum esse. Nempe cum & caeteroquin Episcoporum testimonio quenquam Reum peragi sanctitas loci vix patitur, quibus, (vt loquitur *lex 31. infra, de Episcop.*) sola ignoscendi gloria relicta est. Et sane, quod primum mihi argumentum est, cum *huius legis*, aeram attendo, ea in id omnino tempus incidit, quo secunda Synodus Oecumenica Constantinopolitana habita fuit (mense inquam Maio, Iunio, & ex parte Iulio huius Anni 381.) adeo vt haec *lex* paulo ante finitam Synodum lata sit; Quare omnino eam pertinere existimem, ad eum tumultum qui in ea Synodo exortus occasione Flauiani, qui Episcopus Antiochenus electus fuit, cum iam alius esset, puta Paulinus: item Gregorii Nazianzeni, qui & ideo Sedi Constantinopolitanae concordiae ergo renunciare coactus fuit, suffecto in eius locum Nectario, qui & Synodo ipsi subscripsit *VII. Idus Iulias*, cuius etiam eodem mense Iulio (& sic vno mense post *hanc legem*) mentio fit a Theodosio *leg. 3. infra de fide Catholica.*

Et hanc quidem primam habeo huius coniecturae causam, ex ipsa temporum ratione petitam. Et vero, quod secundum, ipsemet Gregorius Nazianzenus in hac Synodo flagitia Episcoporum, prius obscura atque incognita ab inimicis in lucem prolata haud obscure indicat *in carmin. 10. de diuersis vitae generibus. pag. 80. Tom. II. Oper. Edit. Colon. siu. Lips. apud Weidman.* Vt omnino credibile sit, Theodosium haec crimina ad se perlata, & in Consistorium suum inducta auersatum, testimonio Episcoporum non admisso.

Tertio, huic quoque rei fidem facit ipsius Synodi Constantinopolitanae *Canon sextus pag. 811. Tom. I. Concil. Edit Harduin.* prolixus de Episcoporum accusationibus, de priuatis & Ecclesiasticis criminibus; quinam videlicet admittendi sint ad Episcoporum accusationem, qua forma, quo ordine; vbi & sub finem aduersus eos diserte agitur, *qui contempto eo ordine, qui ibi praescribitur, ausus fuerit vel* IMPERATORIS AVRES *molestia afficere, vel secularium Magistratuum tribunalia, vel Synodum Oecumenicam perturbare contemptis Episcopis dioeceseos.* Et initio eiusdem canonis causam indicat, *Quoniam*, inquit, *multi Ecclesiasticum Ordinem* CONFVNDERE (*συγχεῖν*) *& euertere volentes, odiose & calumniose aduersus Episcopos Orthodoxos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, nihil aliud conantes, quam vt Sacerdotum bonam existimationem contaminent,* (*ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις,*) *& tumultus populorum in pace degentium excitent; hac de causa placuit,* &c. Ex *hoc Canone* iam apparet, mutuas illas Episcoporum in Synodo accusationes ad Imperatoris Theodosii aures perlatas, seu in Consistorium eius inductas, cuius rei occasione iam hae Theodosii interlocutiones processere. Neque omittere possum hanc in rem ipsam decretum Concilii Carthaginiensis, quod habitum Anno Domini 399. (vt alibi prolixe ostendo) quod continetur *canone 59.* Codicis Africani *pag. 898. Tom. I. Concil. Edit. Harduin. Petendum etiam,* inquiunt Patres, ab Imperator. *vt statuere dignentur, Vt si qui forte in Ecclesia quamlibet causam (iure Apostolico Ecclesiis imposito) agere voluerint, & fortasse decisum Clericorum vni parti displicuerit, non liceat Clericum in iudicium ad* TESTIMONIVM *deuocari eum, qui cognitor vel praesens fuerit:* & *nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cuiuslibet persona pulsetur:* de quo Canone dixi ad *legem 1. infr. de religione.* Ex his *duob. canon.* iam liquet, id hac tempestate enixe actum, vt ne acta in praesentia Ecclesiasticorum, vel dum arbitri sedent, eorundem Clericorum testimonio postea reuelarentur.

tur. Mens igitur eadem nunc Theodosio his interlocutionibus.

Et rationes addit, vtrique Interlocutioni proprias. Ad *Priorem*, ait, *Nec honore nec legibus Episcopum ad testimonium flagitari. Nec honore*, inquit bonus Accursius, *id est, iure Prætorio, quasi diceret, aliquis honor est ei si veritatem aperiat; vel dic honore scil. iudicis vocantis, qui reputat sibi honorem.* Idemque vocem *legibus* interpretatur, *id est, Iure ciuili*, quasi Ius ciuile cogat homines ad testimonium perhibendum: Quæ suauia sunt omnia: & melius hic illud vsurpasset, *vel dic, Nescio.* Ea igitur sic accipio: Neque honorem Episcopali Dignitati debitum, etsi *leges* nullæ essent, hoc ferre, vt inuitus Episcopus ad testimonium dicendum in huiuscemodi causis cogatur: sed & expressis insuper *Legibus* hoc contineri, & vt mox loquitur, *exceptam* esse dignitatem sacerdotalem: *Exceptam*, id est, priuilegiatam. Quærendum tantum fuerit, quænam *Leges* illæ esse potuerunt, quas ego nondum *eruo*. Et hæ quidem rationes prioris interlocutionis sunt de inuito Episcopo ad testificandum non cogendo.

P. 350. Posterioris, de volente quoque Episcopo teste non admittendo, duplicem rursum rationem reddit: *Nam & persona*, inquit, *dehonoratur, & dignitas Sacerdotis excepta confunditur.* In quibus interpretandis Accursius ludos rursum facit. Rationes sunt ab honesto; quod & verbis illis ostendit, *Non decet.* Nempe & ipsius Episcopi testificari volentis *personam dehonorandam*, si videl. eius testimonio alius caderet; & inuidiosum ipsi cum maxime futurum, si rerum capitalium iudiciis adstitisset, (quomodo Sulpitius loquitur in simili re, *libro 2. sacræ hist. cap. vltim. init.*) Neque tantum ipsius Episcopi testimonium perhibentis personam hoc admisso dehonorandam, verum toti insuper sacerdotali Ordini iniuriæ notam inurendam: *Et dignitas*, inquit, *Sacerdotis excepta confunditur;* Ac si diceret, non esse permittendum, vt vnus forte Episcopus huic priuilegio, quod toti Ordini datum est, renunciet: cui si renunciaret & næuum toti Ordini inuidiamque conciliaret. Cui non absimilem rationem vrgent Canonistæ, vt negent renunciare posse fori præscriptioni, *cap. 12. X. de foro competenti:* Aliter atque Ius Ciuile in *l. 51. C. Iust. de Episcopis: & leg. 29. C. eod. de pactis: & l. 13. §. vlt. D. de vacat. excus. mun.* cuius ratio, quod renunciatio huiusmodi nullo næuo, nulla inuidia Ordinem Clericalem perfundat; quæ vtique perfundit in specie quam tractamus, & (vt *h. lex* loquitur) *confundit. Confundere* hic non est, quod Accursius voluit, Episcopalem dignitatem in Ordinem, seu ad instar cæterorum Clericorum, quibus hoc priuilegii datum non est, cogere: sed *Confundere* est fœdare, inuidiæ publicæ obiectare, & næuum impingere: pariter vt *l. 4. infr. ne Christianum mancip. Iud.* (collata *l. 22. infr. de Iudæis*:) & *l. 13. supr. de re militari.* aliisque locis, quæ in *Glossis nostris* occurrunt. In *Glossis* etiam Philoxeni: *Confunditur*, δυσωπεῖται: *confundebar*, ἠσχυνόμην, *confundo*, συγχέω. Canon *Sextus Constantinop.* de quo *supr.* pariter συγχεῖν verbo vtitur.

His interlocutionibus, earumque rationibus ita expensis, exinde quoque clare quarto iam argumento conficitur, hanc *legem* ad criminales omnino testificationes pertinere. Nam neque de inuito ad testimonium flagitando, *toto iure* vnquam agitur, quam in criminalibus causis, vt docet *lex 4. 5. 8. 19 D. de testibus.* Quintilianus *lib. 5. cap. 7. de testib.* Plinius *lib. 6. ep. 5. ad Vrsum.* Et testimonium in ciuilibus causis proprie hoc sæculo *repromitti* dicitur: *d. l. 1. infr. de Episcopali iudicio.* Neque video (quod sextum argumentum) quomodo per testimonium in ciuili causa, aut persona Episcopi testificantis dehonoretur, aut dignitas Sacerdotii confundatur, id est, inuidiæ aut famæ obiectetur.

Tres tandem (quod & septimo argumento esse potest) Clericorum gradus, & secundum eos tria & diuersa iura ex *hac leg.* & *leg. 10. infr.* in negotio testimonii in causis criminalibus obseruentur: Nempe I. *Episcopi* in his testimonii dicendi ius non habent, seu Dignitas *Sacerdotis* excepta est, id est, Episcopi, *h. l.* II. Presbyteri, qui Episcopis proximi, testimonii ius habent, a quæstione tamen immunes sunt. III. *Cæteri Clerici* etiam testimonii causa quæstioni subiici possunt, *d. l. 10.*

Postremo igitur loco id obseruandum, hanc constitutionem vnam esse e tribus quæ *hoc Codice* occurrunt ad historiam Concilii Constantinopolitani pertinentes: duæ reliquæ sunt *lex 8. infr. de hæreticis*, & *l. 3. infr. de fide Catholica.* Atque ita non historia tantum Ecclesiastica in commune *hac l.* augeri potest, quam Baronius diligentissimus alioquin omisit, verum speciatim historia Concilii Constantinopolitani.

Illud adhuc hoc loco addendum, quod Chrysostomus notat, Episcopis seu *Sacerdotio* illud tributum, vt & testes producti non iurarent *homilia 9. in 3. caput Actorum in fin. Commel. edit. p. 519.* Sauil. *pag. 663.* De Clericis iurare prohibitis v. *Nou. Iust. 123. cap. 21. §. 2.* Photium *Nomocanone tit. 9. cap. 1. pag. 959. & cap. 27. p. 993. Tom. II. Biblioth. Iur. Can. Henr. Iustelli.* Vid. & *ibi* Balsamonem *pag. 994.*

ABSENS, *non ilico damnandus.*

IX. (a) Imppp. Gratianus (b) Valentinianus & THEOD. AAA. ad Florentium PF. (c) August.

NON oportet in absentem, quasi in præsentem atque conuictum, verum statim putari, quidquid ab eo solo dicitur, qui accusat. Dat. XIII. Kal. Ian. (d) Richomere, & Clearcho. Coss. [384.]

INTERPRETATIO. *Quotiens* (e) *quilibet accusator aliquid de aduersario suo eo absente suggesserit, ante discussionem vtriusque* (f) *partis penitus non credatur.*

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda illi *lex vnic. supr. de his qui plebem aud.* Ad eam allusit Auctor *Epistol. 2. cap. 5 Calixti I. Papæ, pag. 112. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* Est autem ab *hoc titulo* fugitiua. GOTHOFR.

(b) *Valentiniani* THEODOSII *& Arcadii* nomina *hic*, & *d. l. vn.* sunt substituenda, expuncto *Gratiani* nomine, vtpote iam superiore Anno extincti: de quo vid. *Chronolog.* Quod etiam Blondellus *de Primatu in Eccl. pag.* 234. recte obseruauit. *ID.*

(c) *Florentius* Præf. Augustalis sub Theodosio M. v. *Prosopogr. ID.*

(d) *Iun.* in *An. Reg.* & *MS. G. ID.*

(e) Hinc desumpta est sententia quædam *epistolæ* 2. Iulii I. PP. *cap. 9. pag.* 564. *Tom. I. Concil. Ed. Hard.* & Telesphori PP. *Ep. cap. 4. init. pag. 92. Tom. I. Concil. Ed. cit.* & exinde in *Decreto cap.* 1. *Caus.* 3. *Qu.* 9. *ID.*

(f) Allusit Auctor *Epist. 2. c. 9. Calixti I. PP. pag.* 112. *T. I. Concil. Edit. cit. ID.*

P. 317. COMMENTARIVS.

ABSENS accusatoris solius delatione, seu indicio prægrauatus, pro conuicto non ideo statim habendus est. Quid igitur? *Conuinci* quoque eum oportet legitimis scil. probationibus, testibus vel scriptura. Hæc huiusce legis Theodosii M. sententia est: quæ apertum alias sensum habet, quæque alioquin etiam inculcatur. *l. 1. D. de requir. vel absentibus damnandis*, & *l. 5. D. de pœnis*, de Absente videl. non damnando, quæque eius occasione Interpretes notant ad *l. 6. Cod. I. de accusat.* similiter plane Theodoretus *Ep. ad Florentium Patricium 89.* ἄτοπον γὰρ οἶμαι τοῖς κατὰ τῶν ἀπόντων λεγομένοις ὡς ἀληθέσι πιστεύειν: ἔννομον δὲ καὶ δίκαιον, τοὺς βουλομένους διώκειν παρόντων κατηγορεῖν τῶν φευγόντων, καὶ τοὺς ἐλέγχους παράγειν: οὕτω γὰρ οἱ δικάζοντες εὑρεῖν τἀληθὲς ῥᾴδιον δυνήσονται. *Absurdum namque opinor fuerit, iis, quæ contra absentes dicuntur fidem tanquam veris adhibere: iustum autem & legibus consentaneum, eos, qui criminis actionem persequi velint, præsentibus reis accusare, probationesque adferre. Sic enim verum iudices facile poterunt inuenire.* Id tamen in *h. l.* peculiariter internoscere mihi videor, de absente nominatim *contumace* accusato in ea actum, atque adeo Florentium PF. Augustalem increpari videri, quod tam cito in absentem quamlibet contumacem, accusatoris solius dicto fidem habuerit, vt putaret accusati contumacia accedente, accusatoris solius & vnius dicto credendum esse. At enim Theodosius id sufficere *h. l.* negat: verum requiri præterea vt legitime *conuictus* sit. Contumax absens non quasi plene conuictus habendus est, vt non præterea legitime rem probari, & reum peragi oporteat. Idque est etiam, quod non tantum Iustin. in *l. 13. §. 2. 3. C. Iust. de iudiciis:* verum iam antea Iurisconsultus *lib. 4. de omnibus Tribun. in l. 73. D. de iudiciis* voluit: *post edictum peremptorium absente citato, siue responderit, siue non responderit, agi causam & pronunciari: sed non vtique*, (id est, non semper, non absolute, vel vt *l. 1. C. Iust. quomodo & quando Iudex*: non semper, non omnino) *secundum præsentem: sed interdum vel absentem, si bonam causam habuit, vincere.* Ait, *non vtique:* id est, vt *h. l. non statim:* Contumaciæ scilicet seu absentis pœna hactenus ea est; vt eo absente causa agi, definiri μονομερῶς possit, *l. vlt. D. ad Trebellianum.* Item, vt præsumptio aduersus eum faciat: vnde *Iura omnia clamare contra contumaces* dicuntur; quinimo condemnationem sumptuum nullam obtineat; At enim vt ex ea causa illico litis iacturam faciat, non item. Antonini Caracallæ elegans hanc in rem est *lex 1. C. Iust. quomodo & quand. Iudex*: *Non* SEMPER *compelleris, vt aduersus absentem pronunties, propter subscriptionem Patris Mei, qua significauit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, vt etiam absentem damnare possis, non vt* OMNIMODO *necesse habeas:* Hinc & *l. vlt. D. ad Trebell.* exemplum occurrit actoris præsentis damnati, absentis vero rei absoluti.

Porro cum *huic l.* coniungenda sit *lex vn. sup. de his qui plebem aud. contra publ. coll. discipl.* ex hac coniunctione colligere mihi videor, in sp. *huius l. seditionis* accusatum absentem aliquem: quasi is suscipere plebem Alexandrinam & aduersus publicam disciplinam defendere solitus fuerit. Vnde iam notetur, *hanc l.* obtinere quoque in atrocissimis criminibus etiam pacis publicæ turbatæ, & *seditionis.*

De PRESBYTERIS & CLERICIS *testibus torquendis vel non: & falsis puniendis.*

X. (a) Idem AAA. (b) Paulino (c) PF. August.

PRESBYTERI citra iniuriam quæstionis testimonium dicant: ita tamen, vt falsa non simulent (d): Ceteri vero Clerici, qui eorum (e) gradum, vel ordinem subsecuntur (f), si ad testimonium dicendum petiti (g) fuerint, prout Leges † præcipiunt, audiantur. Salua (h) tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte Presbyteri, qui sub (i) nomine superioris

rioris (k) loci testimonium dicere citra aliquam corporalem iniuriam (l) sunt recepti, (m) hoc ipso quod nihil metuant, vera suppresserint. *Multo magis* (n) etenim (o) *pœna sunt digni, quibus cum plurimum* (p) *per nostram iussionem delatum fuerit*, (q) *occulto inueniuntur in crimine.* Dat. VIII. Kal. August. Arcadio I. & Bautone Coss. [385.]

INTERPRETATIO. *Presbyteri citra iniuriam quæstionis*, (r) *id est, sine supplicio corporali, possunt testimonium dicere: alii vero clerici, qui eorum ordinem subsequuntur, si ad testimonium dicendum adhibiti fuerint, sicut Leges præcipiunt, audiantur: ita vt salua sit contra Presbyteros falsi actio, si in aliquo docebuntur fuisse mentiti; quia* magis pœna digni sunt, quibus cum lex reuerentiam præstat, suæ professionis immemores, in mendacii crimine deteguntur.

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. de Episcopis.* Omisit & *hanc l.* Baronius in *Annales suos* referre. GOTHOFR.
(b) Qui & *l. superiori* præscribendi *Valentinianus, Theodosius, Arcadius.* ID.
(c) De hoc *Paulino* Præf. Augustali sub Theodosio M. v. *Prosopog.* ID.
(d) *Simulent*, id est dicant, mentiantur, fingant. ID.
(e) *Qui eum deinde gradum*, ita *Cod. Iust. Eorum*, id est, presbyterorum. ID.
(f) *Sequuntur* C. Iust. *consequuntur*, Edit. in 4. & prima Cuiac. ID.
(g) Flagitati, *l. 8. sup.* ID.
† Id est sic, vt quæstioni subiici possint. ID.
(h) *Vt salua tamen*, Ita *Cod. Iustin.* ID.
P. 332. (i) In *Cod. Iust.* male *suo nomine.* ID.
(k) V. quæ mox dicam. ID.
(l) Citra iniuriam quæstionis, vt *initio leg.* ID.
(m) *Præcepti* Cod. Iust. Edit. in 4. prim. Cuiac. Sichard. & MS. G. ID.
(n) Concordat huic sententiæ supposititia *lex 2. inf. de Episcopali iudicio:* Nouell. *Valentinian. 5. de sepulchris.* Chrysostomus *περὶ ἱερωσύνης lib. 3. num. 14. pag. 391. & lib. 4. num. 1. pag. 403. Tom. I. Oper. Edit. Benedictin.* Saluianus *duob. locis lib. 4. de Gubernat. Dei cap. 12. & lib. 2. aduers. auaritiam cap. 9. l. 1. C. Iust. vbi Senatores:* dixi plenius in *Commentar. ad d. l. 2.* ID.
(o) *Enim*, Cod. Iust. RITTER.
(p) *Honoris*, hæc vox addita *Cod. Iustin.* GOTHOFR.
(q) *Est, Cod. Iust. Fuit*, MS. G. & Sichard. ID.
(r) *Quæstionum*, MS. G. Sichard. prim. Cuiac. & illa in 4. RITTER.

COMMENTARIVS.

QVÆSTIONI quoque testes olim subiiciebantur, legibus seu iure Romano: quod præter *hanc l.* docet *lex vlt. sup. de abolition.* quæ *legi vlt. huius tit.* coniungenda est: Imo & Clerici quoque ipsi testes, ex constitutionibus Imperatorum Christianorum: soli inter Clericos PRESBYTERI hac Theodosii M. constitutione excipiuntur: De quo accipienda foret, quæ sub eiusdem nomine proponitur constitutio, si γνήσιος ea foret, ad Præfectum Augustalem pariter data, *lex vlt. infr. de Episcop. iudic.* in illis: *vexatos etiam nonnullos Orthodoxorum Clericos, quorum ætas huic iniuriæ ac* SACERDOTIVM (ita enim ibi reponendum) *repugnabat, flagitatos itineribus, Quæstionariis deditos.*

Nempe singulare hoc Priuilegium inter Clericos Presbyteris Theodosii M. iussione delatum fuit, quod & *fin. leg.* expresse dicitur, quod & voce *recepti* indicatur, quæ in *Cod. Iust.* mutatur in *præcepti.* Idque *sub nomine superioris loci*, ait hæc *lex: superiorem* scil. *locum* inter Clericos Presbyteri tenent, primi Clericorum, post Episcopos, Primates sic vt dicam, & Principales: ipsique Episcopi in ordine secundo. Hinc & Presbyteri fastigium *l. 121. infr. de decurionib.* Presbyterorum nomen proximum nomen Episcoporum, *l. 5. infr. de hæreticis:* vbi vid. quæ dicam plura. *Antistites in secundo ordine*, vocantur apud Sidonium *lib. 4. ep. 11. v. 18.* & apud Fridegodum Monachum Benedictin. *in Vita S. Wilfridi* Episcopi Eboracens. qui de *S. Wilfrido*, quando Presbyter factus est, *num. 8. pag. 176. in Actis Sanct. Ordin. S. Benedict. Secul. III. Part. I. Edit. Mabillon.* ita canit:

Ordinis aptatur cælebs in honore secundi.

Parte altera sicut priuilegium hoc, quod dixi, Presbyteris *h. l.* tribuitur, ita ne hoc obtentu *sub nomine superioris loci* (non vt *Codex Iust.* habet *suo*,) *quod nihil* scil. *metuant*, id est a quæstione sint immunes, *vera supprimant:* hac eadem *leg.* falsi actio in eos litigatoribus datur, si vera, inquam, suppresserint, seu falsa simulauerint.

Tria iam igitur hinc obseruentur ad secularem in Ecclesiasticos iurisdictionem in commune pertinentia. Primo, Clericos ad testimonium in iudicio flagitatos, etiam Presbyteros (solis quandoque Episcopis exceptis *l. 8. sup.*) Secundo, Clericos testes quæstioni subiectos, solis presbyteris exceptis *h. l.* haud aliter atque laicos: *prout leges*, inquit, *præcipiunt, audiantur.* Tertio, falsi actionem in Presbyteros quoque datam, si falsa in iudicio testes exciti

citi, protulerint, veraque dissimulauerint.

Illud a Doctoribus iam recte ex *h. l.* colligitur; Testem falsum admittere, seu *simulare*, deque falso teneri, qui vera supprimit: quod hæc lex apertissime ostendit: cum promiscue ponat, *initio l. falsa simulare:* mox, *vera supprimere.* Et vero id in testibus verissimum est: de quo v. & quæ dixi *ad l. 3. sup.* Denique verum supprimitur, vel positiue falsa simulando: vel priuatiue, verum reticendo. Secundo ex *h. l.* colligunt Doctores, in vno releuatum, in alio prægrauari.

Ratio tandem elegans *fine l.* notetur, quæ alio vtiliter traduci potest, *multo magis pœna dignos esse, qui cum plurimum his per leges deferatur*, (vel vt Interpres, *quibus lex reuerentiam præstat*, *professionis suæ immemores*, quod ab interprete non male adiicitur) *occulto inueniuntur in crimine*, id est, vt Interpres noster, *in mendacii crimine deteguntur.* A quo non abludit illud Iuuenalis *Satyr. VIII. v. 140. 141.*

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur.

Vnde perperam nonnulli colligunt, grauius puniendos qui in occulto, vt impunitate potiantur, crimen committunt: *Occultum* enim crimen hic non est, quod in occulto admittitur, sed *mendacii* crimen, quo veritas occultatur: nempe *Occulti* vox hoc sensu, vt & *occulendi*, mendacio propria; vt apud Græcos κεύθειν apud *Homerum*, *Menandrum*, *Phocylidem.*

APOSTATAS, *testes esse non posse.*

XI. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. Flauiano PF. P. (b)

HI qui sanctam fidem prodiderint, & sacrum (c) baptisma profanarint, (d) a consortio omnium segregati, sint a testimoniis alieni, &c. Dat. V. Id. Maii Concordiæ, (e) Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTAE.

(a) Desumpta hæc lex est ex ampliore *l. 4. inf. de Apostatis:* quæ est *lex 3. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda & *lex 5. d. t. inf. de Apostatis. GOTHOFR.*

(b) *Flauianus* PP. Illyrici & Italiæ v. hoc ipso Anno *l. 2. sup. de constitut. Princip.* & *l. 6. sup. de contrah. empt.* & *l. 13. sup. de pœnis. ID.*

(c) *Sanctum, d. l. 4. & d. l. 3.* Cod. Iust. *ID.*

(d) *Profanauerint d. l. 4. ID.*

(e) Ibidem scil. datæ *d. l. 4. & 5. inf. de Apostatis. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 333. APOSTATÆ intestabiles *h. l.* esse iubentur a Valentiniano Iun. quæ cum ex ampliore *l. 4. de Apostatis* desumpta sit, inde quoque lux petatur.

Illud saltem obseruetur, eos qui a consortio hominum pœnæ loco segregantur, per consequens a testimoniis alienos esse: Nempe vt commercii humani pars, neque infima, testimonii dictio est, ita neque infima pœna, intestabilem fieri: Quæ vtique iure in Apostatas decernitur: ne rerum videl. gestarum fides seu veritas per hos probetur, qui Fidem ipsi prodidere.

PETITORI, *non* POSSESSORI *probationis onus incumbere.*

XII. (a) Impp. ARCAD. & Honor. AA. Æternali Proc. Asiæ. (b)

COGI possessorem ab eo qui expetit, (c) titulum suæ possessionis edicere, (d) quæ tanta erit amentia, vt, (e) ratione præpostera, petitor (f) ab eo, quem pulsat, (g) informari suas postulet actiones: cum omnem probationem exigi oporteat ab eo, qui vindicare (h) nititur, non ab eo qui *Se iuste tenere* contendit? Intentanti namque non suscipienti, (i) probationum necessitas inponenda est; Præter eum, qui edicere (k) cogitur, vtrum *Pro possessore*, an *Pro herede* possideat. Dat. XII. Kal. April. (l) Arcadio VII. (m) & Honorio III. AA. Coss. [396.]

INTER-

INTERPRETATIO. (n) *Lex ista hoc præcipit, vt probatio non a possessore, sed a petitoris partibus requiratur: quia omnem probationem ab eo quæri debere dicit, qui petitam rem desiderat obtinere, non ab illo, qui se iuste tenere contendit: præter illum tantum casum, vbi interrogari necesse est possidentem, vtrum ex sua persona, an ex* (o) *successione cœperit possidere.*

NOTAE.

(a) *L. 11. C. Iust. de petit. hæredit.* Iungenda autem huic, *lex 3. sup. de testamentis.* Concordat *lex 1. sup. h. t. GOTHOFR.*

(b) *Æternalis* Proconsul Asiæ sub Arcadio, V. *Prosopogr. ID.*

(c) Et experitur, intentat. *Expetit petitor*, qui vindicare nititur. *ID.*

(d) Dilutius & *hic*, & *fine l.* in C. Iust. *dicere:* mox *inciuile est:* suppressis omnibus vsque ad *ea*, *præter eum. ID.*

(e) Sic vt. *ID.*

(f) Abest *petitor* a Sichardin. *RITTER.*

(g) *Pulsandi* verbum hic proprium. V. *Gloss. GOTHOFR.*

(h) *Indicare* male præferunt prim. Cuiac. & illa in 4. quod factum ex mutua verborum istorum, *iudicare*, *indicare*, *vindicare* commutatione, vti obseruauit iam olim FORNERIVS *ad Cassiodor. Var. II. 6. RITTER.*

(i) *Suscipient*, opposite ad intentantem; id est reus excipiens alienam actionem *GOTHOFR.*

(k) V. quæ iam *supr. initio leg.* notaui. *ID.*

(l) *Constantinopoli*, recte additum in MS. G. & Sichard. *RITTER.*

(m) *vt. IV.* vti habet *d. l.* 3. *supr.* & MS. G. & Sichard. *GOTHOFR.*

(n) Falsa circa finem, vti indicat Commentarius. *RITTER.*

(o) *Per successionem*, prim. Cuiac. & Edit. in 4. *ID.*

COMMENTARIVS.

CVI probationis necessitas in rei vindicatione incumbat: Ad hanc inquam quæstionem pertinet hæc Arcadii constitutio (pariter vt *lex 1. sup. h. t.*) longe plenior, quam vt habetur *Codice Iustinianeo*, famosa *l. cogi 11. de petit. hæreditat.* cui iungenda quoque est, *lex 3. sup. de testamentis.* Scilicet petitori, non possessori, Actori, non Reo, omnis probationum necessitas incumbit. Quare *cogi non potest* possessor, vt titulum possessionis suæ *edicat*; & *præpostera ratio* est, imo *magna amentia*, si petitor ab eo, *quem pulsat*, i. e. a reo, informari suas postulet actiones. Nempe suis quemque probationibus actionem suam informare addecet, non exacta a reo probatione tituli sui. Eaque ipsa ratio est, qua Alex. constituit *l. vlt. C. Iust. de edendo*: *Non oportere originem petitionis ex instrumentis eius, qui conuenitur, fundari.* Eodemque pertinet *h. l. Edicendi* vox, duobus locis: quæ *Cod. Iust.* mutata haud adeo bene in *dicendi*. *Edicere* est, *initio rei prædicere* (qua voce vtitur quoque *d. lex 3. de testamentis*, quæ huic, vt dixi, coniungenda est, & de alio, sic vt dicam, *prædicendi* genere agit) ad informandam actionem. Denique eodem pertinet, quod ait *lex 1. sup. h. t. in primordio petitorem debere probare*, non possessorem. *In primordio probare*, *Edicere*, *Actionem informare*, idem sunt; vel quod quartum, in *d. l. vlt. Cod. I. de edend. originem petitionis fundare.* Quare ex his iam patet, male *hac l.* emendatam putari *legem 1. sup.* cuius eadem est omnino sententia. Neque finis *eius leg.* quidquam obstat, qua non agitur de probatione præstanda, in primordio, seu ad informandam actionem petitoris.

Quæ *fine huius leg.* Exceptio additur, eam perperam intellexit Interpres, cum ita eam expressit, *vtrum ex sua persona, an ex successione cœperit possidere.* Apertum enim ea habet sensum: & vero firmatur *leg. 12. D. de petit. hæredit. l. 36. D. de rei vindic. l. 4. 20. D. de interrog. action.* Neque tam ad Probationes pertinet, quam ad Interrogationes.

De hac tandem Regula, vid. plenius adhuc Socinum *in Regulis Iur.*

De SVMPTIBVS *dandis, testibus.*

XIII. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano PF. P. (b) Post alia.

QVONIAM Ingenui (c) testes ad causas postulantur alienas, si socii & participes criminis non dicantur, sed fides ab his notitiæ postuletur: in exhibitione (d) necessariarum (e) personarum, hoc est, testium, talis debet esse cautio Iudicantis, vt his venturis ad iudicium, per accusatorem, aut (f) ab his, per quos fuerint (g) postulati, sumptus
P. 334. competentes dari præcipiat, &c. (h) Dat. XII. Kal. Feb. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodosio IV. (i) AA. Coss. [409.]

INTERPRETATIO. *Quicunque testes necessarios habet, dummodo idoneos* (k) *qui non*

sint causæ aut culpæ participes, studeat qualiter eos suo sumptu, vbi causa dicenda est, debeat exhibere.

NOTAE.

(a) *L. 11. Cod. Iust. de testibus.* Gratianus etiam *hanc leg.* e *Cod. Iust.* retulit in *Decretum can.* 3. §. 40. *caus.* 4. *qu.* 3. Quæ autem huic *Leges* iungendæ sint? mox dicam. GOTHOFR.

(b) *Cæcilianus* sub Honorio PP. Italiæ: vid. Zosimum *lib.* 5. *cap.* 44. vid. *Prosopogr. ID.*

(c) *Liberi:* ita *Cod. Iust.* & ex eo Gratianus: de cuius mutationis causa mox. *ID.*

(d) *Exhibitio,* id est, adductio: quo ipso quoque sensu *exhibitio* reorum dicitur *leg* 4. *supr. de exhibend. reis. ID.*

(e) *Necessariæ* personæ hic pro testibus, qui ad causas & fidem notitiæ necessarii. *ID.*

(f) *Vel,* C. Iust. & Gratianus. *ID.*

(g) *Fuerunt,* C. Iust. *ID.*

(h) *Idem iuris est; & si in pecuniaria causa testes ab alterutra parte producendi sunt.* Hoc additum a Τριβ. *d. l.* 11. præter Honorii mentem: cuius integra constitutio, vnde hæc desumpta, est de processu criminali. *ID.*

(i) *vg. III.* vti & habent MS. G. & Sichard. & *l.* 5. *supr. de exhib. reis l.* 1. *supr. vt intr. an.* & aliæ. RITTER.

(k) Allusit ad locum Auctor Ep. Telesphori Papæ *cap.* 4. *pag.* 92. *Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* & Iulii Papæ I. *Ep.* 1. *cap.* 9. *pag.* 564. *Tom. eod. Concil.* GOTHOFRED.

COMMENTARIVS.

SVMPTVS competentes testibus ad iudicium postulatis per accusatorem vel a quocumque fuerint postulati, *cautione* seu præcepto Iudicis dari oportere definit Honorius Imp.

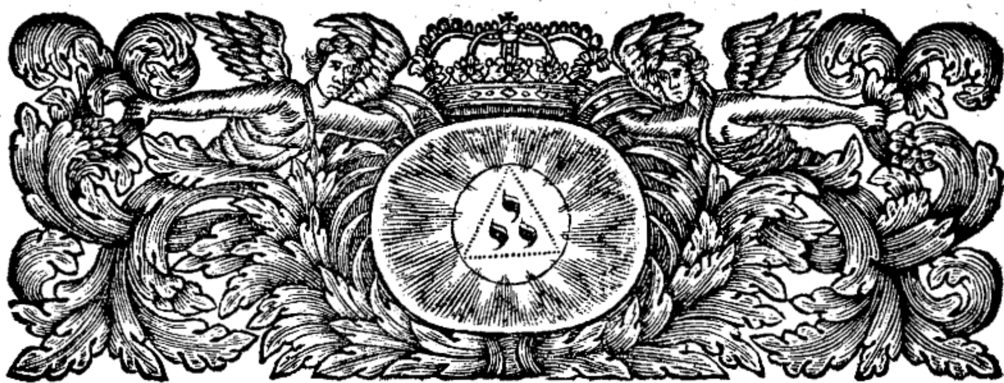
Hæc huiusce constitutionis sententia est: quæ amplioris Honorianæ Constitutionis portio est: pariter vt aliæ præterea septem *hoc Codice* Constitutiones, puta *lex* 5. & *vlt. sup. de exhib. reis. lex* 2. *supr. vt intra annum: l. vn. sup. ne pastorib. l.* 3. *sup. de superexact.* Neque improbabiliter *lex vlt. sup. de maleficiis, lex vlt. sup. de abolitionib.* quæ & *huic l.* argumento conuenit: & *l.* 8. *C. Iust. de defens. ciuit. lex vlt. sup. de custod. reor.* & in his nominatim *d. lex vlt. sup. de abolitionib.* quæ huic argumento quoque ex parte respondet. Quæ quidem constitutio Honoriana tota occupata fuit circa processum criminalem, & quidem accuratissima. Neque alia sententia est *legis* 3. §. 4. *D. de testibus. legis* 6. §. 2. *Cod. Iust. de appellat.*

Singularia tantum hic sectemur: e quibus duo priora statum & conditionem testium spectant, seu duas limitationes continent, quibus videlicet testibus sumptus præbendi sunt, vel non. Primum igitur *ingenui* testes vt sint requiritur. Quibus vtique verbis non serui tantum, quod promptissimum, excluduntur; (quibus testimonii dictio non est, etiam Terentio teste *Phorm. Actu* 2. *scen.* 1. *v.* 63. præter *l.* 20. §. 7. *D. qui testam. Nouellam* 90. *c.* 6.) verum & libertini. Quod tamen Tribonianus immutauit, cum pro *ingenui*, hic supposuit *liberi*, propter *l.* 16. §. 1. *C. Iust. de testibus.* Libertinis scil. quoque, horum temporum Iurisprudentia, testimonii dictio in criminalibus saltem non fuit. Quo pertinent pariter illa *d. legis vlt. sup. de abolitionib.* (quam inter cæteras *huic* coniungendam docui) Si *vero* INGENVOS *aliquos, velut testes criminis petitos, ab accusatore deductos esse constiterit, solam custodiæ iniuriam tolerasse, qui testes dicantur esse non conscii, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est. Quod si* INGENVORVM, *licet plebeiorum, corpora fuerint læsa verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, iubemus vigore Iudicum denegari* &c. Atque ex his apparet, quænam sit istius ratiocinationis vis. *Quoniam Ingenui testes ad causas postulantur alienas,* &c. *his sumptus competentes dari.* Nempe collectio hæc est, (quod etiam Accursius ex parte vidit) si serui & liberti testes admitterentur, vtique aliqua dubitandi ratio esset, num sumptus eis præbendi essent; & vero his iure negarentur: seruis inquam, quia hi pro nullis habentur: mortuis, de quorum exhibitione *leges* sollicitæ non sunt, nisi hactenus, vt iusta eis impendia a dominis præbeantur: rursum libertis ideo, quia neque de horum facultatibus & censu *leges* solicitæ sunt; Ingenuorum tantum censum ad curam suam reuocant *leges* Romanæ.

Secunda sequitur limitatio, seu casus quo Ingenuis quoque testibus sumptus non dantur: puta si ipsi socii & participes criminis sint; Quod & ipsum repetitur *d. l. vlt. sup. de abolition.* quam *huic* coniungendam docui, ibi: *qui testes dicuntur esse non conscii, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est.* Cuius rei ratio hæc est, quia hi non iam testes sunt, non interrogantur de eo, quod norunt in causa aliena, quod vtique testem facit: *testes* inquit lex, *ad causas alienas postulantur:* verum de proprio crimine magis interrogantur: denique testes improprie sunt: & tales sunt (quod Accursius recte dixit) vt alendi non sint, cum magis ad excusationem sui veniant. Et hæc de personis testium. Nunc de forma solutionis, a quo sumptus testibus dari debeant.

Tertium igitur singulare *h. l.* est, *Prorogari* sumptus testibus: ait enim *lex, venturis his ad iudicium.*

Quartum, sumptus ab eo, qui testes postulauit, laudauit, flagitauit, præstari: ait enim lex, *per accusatorem, aut ab his per quos fuerint postulati.* Quibus verbis intelligunt Interpretes reum ipsum, si ad innocentiam suam testes laudauerit, vt & Iudicem, si ex officio nemine accusante, in delictum inquirat. De Iudice in *huius l.* specie falluntur: ait enim lex, *cautio Iudicantis, ab his per quos fuerint postulati, sumptus dari præcipiat.* Ergo alii a Iudice postularunt in *huius l.* specie. Quid igitur? Recte Accursius hæc verba accepit de non solemni accusatore, verum de *Stationariis, Irenarchis,* & similibus, qui videlicet reos ex officio nunciantes, *notoriis suis adsistere coguntur.* De quo genere accusatorum, est *lex* 7. & *l.* 14. *Cod. Iust. de accusationibus: l.* 6. §. 3. *D. ad SC. Turpil.* vt contra, *accusatoris* appellatione, hic intelligendus venit solemnis accusator.

CODICIS THEODOSIANI

P. 335.

LIBER DVODECIMVS.

QVI TOTVS EST

DE

MVNERIBVS ET HONORIBVS MVNICIPALIBVS.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De decurionibus.*
II. *De præbendo salario*
III. *De prædiis, & mancipiis curialium sine decreto non alienandis.*
IV. *De imponenda lucratiuis descriptione.*
V. *Quemadmodum munera ciuilia indicantur.*
VI. *De susceptoribus, præpositis & arcariis.*
VII. *De ponderatoribus & auri inlatione.*
VIII. *De auri publici prosecutoribus.*
IX. *De his, quæ ex publica conlatione inlata sunt, non vsurpandis.*
X. *Ne Præfectianus exactoris vel curiosi, vel horreorum custodis fungatur officio.*
XI. *De curatoribus Kalendarii & fideiussoribus eorum.*
XII. *De legatis, & decretis legationum.*
XIII. *De auro coronario.*
XIV. *De hirenarchis.*
XV. *De centurionibus.*
XVI. *De mancipibus.*
XVII. *De his, qui numero liberorum, vel paupertate excusationem meruerint.*
XVIII. *Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.*
XIX. *De his, qui conditionem propriam reliquerunt.*

p.336. DE DECVRIONIBVS.

TITVLVS I.

Ad ECCLESIASTICAM Historiam pertinent *hoc titulo* duodecim Constitutiones: puta CONSTANTII *lex* 49. IVLIANI *lex* 50. VALENTINIANI SEN. *lex* 59. VALENTIS *lex* 63. VALENTINIANI IVN. *lex* 99. THEODOSII M. *lex* 104. 112. 115. 121. 123. ARCADII *lex* 163. 172.

Ex *hoc Titulo* Tribonianus in *titulum* Codicis Iustinianei de *Decurionibus*, quadraginta sex tantum retulit, & sic ne quartam quidem partem. Nonnullas tamen ex *his* alios in *titulos* reiecit, puta quatuordecim, neque adhuc integras.

PARATITLON.

CIVITATES, *l.* 6. 10. 12. 19. 143. 144. 149. 158. 174. *h.t.* seu vrbes *l.* 162. 170. *h. t. l.* 13. *sup. de desertor.* Oppida, *l.* 53. 119. *h. t.* Municipia *l.* 3. *de collat. donatar. l.* 16. *de Episcopis.* quin & Vici, *d. l.* 13. *supr. de desertor. l. vlt. sup. de patrocin. vicor.* (qua *leg.* 13. Primates Vicorum memorantur) Saluianus *de Gubernat. Dei lib.* 5. *cap.* 4. Mansiones etiam quædam, *l.* 119. *h. t.* Item Castella, *d. l.* 13. *supr. de desertor.* non tantum plebem habuere (cui Decuriones opponuntur, *l.* 2. *de defensorib. ciuit.* & *l.* 133. *h. t.*) verum etiam suum quendam Senatum habuere, qui CVRIA dicebatur, *l.* 1. 5. 10. 11 13. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. 29. 31. 32. 33. 35. 38. 43. 45. 46. 49. 50. 53. 54. 55. 56. 59. 66. 71. 72. 73. 74. 78. 79. 82. 83. 85. 91. 101. 102. 105. 107. 108. 114. 115. 118. 122. 123. 124. 127. 128. 129. 130. 136. 139. 142. 143. 144. 149. 154. 157. 158. 159 160. 161. 162. 163. 164. 165. 168. 171. 172. 176. 177. 178. 179. 181. 182. 187. 188. 189. 190. *h. t.* Adde *l.* 3. *de testimon. l.* 5. *de re milit. l. vlt. de exhib. reis. l.* 1. *quid prob. deb. l.* 2. *de comitib. rei mil. l. vn. de bon. decur. l.* 1 *ne comitib. & Trib.* (Vnde Curiæ Ciuitatum, *l.* 124. *h. t.* Item dicebatur Ordo, *l.* 6. 14. 37. 42. 47. 66. 68. 75 84. 95. 110. 120. 142 173. 175. 177. 190 *h. t.* Adde *l.* 2. *de actorib. procurat. l.* 2. *supr. de quæstionib. l.* 2. *sup quid probare deb. l.* 9. *infr. de susceptorib.* Apud Amm. Marcellinum *lib.* 14. *cap.* 7. *lib.* 22. *cap.* 9. (vnde Ordines Ciuitatum, *l.* 29. 50. 65. 110. 133. 158. 168. 175. *h. t.* & *l.* 4. *infr. de lustrali: l.* 16. *de Agentibus: l.* 5. *de fil. mil. appar.* & *l.* 33. 37. *infr. de operib. publ. l.* 15. *supr quorum appellat. l.* 32. *de appellat.* Apud Amm. Marcellinum *lib.* 18. *cap.* 6. Ordines Curiarum, *l.* 66. 149. *h. t.* Curiales, *l.* 80. 121. *h. t.* & *l.* 4. *de patroc. vicor.* Municipales Ordines, *l.* 180. *h. t.* & *l* 2. *supr. de quæstionib.* Oppidanei, *l.* 47. *h. t.* Patriæ *l.* 79. *h. t.* Vrbium, *l.* 2. *supr. quid probare deb. l.* 34. *de operib. pub.* Dicebantur & Cœtus *l.* 42. 66. *h. t.* (vnde Cœtus Curiarum, *l.* 23. *h. t.*) Item Collegia (vnde Collegia Ordinum, *l.* 94. *h. t.*) Consortia Curiæ, *l.* 19. 177. *h. t.* Curialia, *l.* 33. 175. *h. t.* Ordinum, *l.* 41. 42. *h. t.* Corpora, *l.* 70. *h. t.* Curialium, *l.* 21. *h. t.* Consilia etiam, ni fallor, in *l.* 1. *infr. de Legatis:* (vt Galli nos, *Conseil de Ville.*) Sane in consilium cogi dicuntur, *l.* 4. *h. t.* Horumque, ordinis, seu Decurionum decreta memorantur *l.* 2. *de actor. & proc. l.* 15. *supr. de accusat.*

Huius Curiæ Senatores (nam ita quoque vocantur *l.* 85. *h. tit.* & Senatores Ciuitatis Alexandrinæ, *l.* 19. *sup. de petition.*) erant, qui DECVRIONES dicuntur, *Rubr.* & *l.* 3. 5. 6. 7. 8. 9. 14 18. 37. 43. 48. 50. 52. 53 54. 55 62. 64. 85. 93. 97. 113. 116. 117. 118. 124 147. 153. 181. 187. 188. *h. t.* Adde *l.* 1. *de tironib. l.* 12. *de veteranis: l.* 6. *de re militari: l.* 2. *de filiis mil. app.* (vnde & Decurionatus, *l.* 1. *supr. ad leg. Cornel. de falso*) singularum ciuitatum Decuriones, *l.* 2. *de fil. milit. appar.* Item Curiales *l.* 1. 21. 27. 30. 33. 39. 40. 47. 49. 51. 52. 59. 60. 65. 74. 79. 80. 88. 91. 92. 96. 104. 105. 106. 107. 109 110. 111. 114. 119. 122. 123. 128. 129. 132. 134. 135 138. 146. 149. 150. 159. 167. 170. 173. 174. 177. 179. 181. 184. 186. *h. t.* Adde *l.* 2. *supr. de quæstion. l.* 16. *de Palatinis l.* 16. *de Agentib. l.* 14. *de priuil. eorum qui in s. pal. l.* 7. *de Cohortalib. leg.* 2. *de postlimin. l.* 11. *de Curiosis: l.* 2. *de exp. ludor.* (vnde Curiales Ciuitatum, *l.* 19. 30. *h. t.* & *l.* 2. *de postliminio:*) Municipes etiam,

iam, *l.*4.8.9.101.105.110.130.137.143.144.147.154. *b.t.* & *l.*41. *infr. de operib. publ. l.* 2. *supr.* p. 337. *quid probare deb. l.*17. *infr. de lustrali. l. omnis* 5. *supr. de his qua administrantibus: l. vlt. de exactionib. l.*16. *de Palatinis. l.* 3. *de testimon. l.* 8. *de cohortalib.* seu Municipales, *leg.* 62. *h. t.* Munifici item, *leg. vltim. hoc tit.* tandem Curiæ debiti, *l.* 136.139.

Hi *Senatores* quidam, vt dixi, Curiæ suæ erant: Ideoque In vrbibus Eminentes dicuntur, *l.*3. *in fin. ne quid publ. læt.* & Honoratis iunguntur, & gradus honore, & in conlationibus honestate functionis finitimi his erant, *d. l.*3. & *l.*1. *eodem tit. ne quid publ. læt.* Horum alii Originales erant, *leg.*13.96. *hoc tit.* seu origine Curiales, *l.*38.58 *b.t.* Origine Curiali, *l.*56.74.76.81. *b.t.* qui origine, *l.*5.12.77.88 113.149 *hoc tit.* originali Conditione, *l.* 184. *b.t.* Originalibus vinculis, *l.*82. *b. t.* Originis gratia *l.*5. & 12. *in fin. b. t.* Sorte, *l.* 58. *b. t.* nexu, *l.*64. & 181. *b t.* per originem obnoxii Curiis, *l.*13. *b t.* ciuico nomine obligati, *l.*46. *b.t.* vtpote ex origine Curialium descendentes, *leg.*14. & 100. *h.t.* originem trahentes Decurionum, *leg.*62. *b.t.* de Curialium numero, *leg.*42. *b.t.* (vnde & Originaria ciuitas, *leg.* 147. *b. t.* Originales ac debiti Curiæ, *leg.*159. *b.t.*) seu qui de genere Decurionum erant, *l.*10. *b t.* ex genere Curialium, *leg.*14. *b.t.* genere Curiali *l.*90. *b t.* (vnde generis nexus, *l.*45. *b t.* & causa, *leg.*56. *b. t.*) qui fortunam eam nascendo meruere, *leg.*118 *b. t.* qui statim vt nati sunt, Curiales esse cœperunt, *leg.* 122. *b. t.* qui Ciuitati, Ordini, Patriæ, Curiæ alicui nati sunt, *l.* 95. 116.129.167. *b.t.* (vnde natiuæ Curiæ, *leg.* 122. *h. t.* genitalis Curia, *l.*161. *b. t.* genitale solum, *leg.* 1. *supra de fals. mon.* parens Curia, *l.*149. *b. t.* ingenita officia, *l.* 108. *b. t.* naturale nomen, *l.* 123. *b. t.*) Qui necessitudinis fœdere Curiæ tenentur, *l.* 122 *b. t.* qui Prosapiæ Curialis *l.* 74. 177. *b.t.* qui familia Curiali orti, *l.*58. *b. t.* qui sorte nascendi municipalibus muneribus obligati, *l.* 172. *b.t.* qui ex Curiali stirpe descendunt, *l.*98. *b.t.* qui sanguinis nexu Curiæ tenentur, *l.*122. *b. t.* qui sanguine Curiali obstricti, *l.*134. *b. t.* Breuiter, quos paterna obsequia municipes fecerunt, *leg.* 89. *b. t.* qui patre maioribusue Decuriones sunt, *l.* 147. *b.t.* Nati scilicet genitiue patre Curiali, *l.* 125. 164. *b. t.* Patris originem sequebantur, *l.* 101. *b. t.* Non etiam pro materno genere, *l.*51. *b. t.* seu matris origine, *d. l.*101. *b. t.* solisque materni sanguinis vinculis Curiæ quis inligabatur, *l.* 137. *b.t.* excepta Curia, Antiochenæ vrbis, quæ speciali Principum indulto sibi vindicabat, matre decurionis filia, patre non decurione, natum: *l.*51. *hoc tit.* Excepto etiam casu *l.* 178. 179. *b. t.* Cæterum *Filii* Decurionum octodecim annorum, licet non patria potestate soluti, muneribus statim Ciuicis adstringebantur, *l.* 7. *b. t.*

Alii Decuriones Nominati ad Curiam vocabantur, *l.* 10. 13. *b. t.* Lato videlicet inter Patres iudicio, *leg.* 102. *b. t.* nominatione *leg.*10.13.72.84. *b.t.* Adde *leg.* 8. *supr. de cohortalibus.* Ordinatione *leg.*118. *b. t.* Consilio publico, *leg.* 53. *de appellat.* publico tractatu *l.* 148. *hoc titul.* designabantur ab ipso Ordine, nominabantur, eligebantur, *leg.*66. *b.t.* Plebeii ciues, *l.* 53. *b.t.* Qui decimum octauum annum ætatis fuissent ingressi, *l.* 19. *b. t.* Quo tempore vero hæ nominationes factæ fuerint, v. *d. l.* 53. *hoc tit.* De Appellatione item ab his nominationibus, v. *l.*2. *b. t.* & *leg.* 10. *supr. de appellat.* Ab hac nominatione immunes erant nonnulli, puta Clerici *l.* 1. 7. *infr. de Episcop.* at non & Iudæi, *l.*3. *infr. de Iudæis.* exceptis qui Synagogis deseruiebant; v. *l.*2.4.13. *infr. eod. tit. de Iudæis.*

Nominatio autem hæc fiebat non vna ratione.

I. Incolatus, seu incolonatus vinculo seu ratione, iureque, *l.* 5. *in fin. l.* 12.46.52. 137. 141. *b. t.* laris conlocatione, *d. l.* 52. *b. t.* domicilii iure *l.* 77. *b. t.* patriæ ratione *l.* 140. *b. t.*

II. Plebeii item, cuiusque oppidi ciues, quos splendidior fortuna subuexerat, *l.*53. *b. t.* dignissimi & meritis & facultatibus, *l.*140. *b. t.* Glebæ ratione, *l.* 72. *b. t.* qui muneribus substantiam aptam possidebant, *l.* 13. *b. t.* qui e plebe idonei, facultate locupletes, *l.* 96. *b. t.* qui aliquorum possessores prædiorum, *d. l.* 72. *b. t.* qui ex numero plebeiorum agro vel pecunia idonei erant, *l.* 133. *b. t.* qui vltra viginti quinque iugera priuato dominio possidebant, *l.*33. *b. t.* ad Curiam vocari poterant. Et hi sunt qui *Possessores* passim vocantur.

III. Sola Possidendi quoque Curialium bona Conditione nonnulli ad Curiam vocabantur *l.*5. *inf. b. t.* qui scil. Decurionum fundos, patrimonia, sibi præsumpserant, *l.* 134. *b. t.* Non etiam qui Curialis heredes vel legitimi, vel testamentarii, legatarii, fideicommissarii, donatarii extiterant, *l.* 107. 123. *b. t.* (ad denarismi enim hi descriptionem tantum pro qua parte successerant, tenebantur: *dd. ll.* & quidem ad quaternas siliquas annuas pro singulis

gulis iugis & capitibus, *l. vn. infr. de imponenda lucrat. descript.*) Exceptis maritis, qui coniugibus Curiali stirpe descendentibus ex testamento successerunt, *l.* 124. *h. t.*

IV. Ex VACANTIBVS quandoque, nullaque corporis societate coniunctis, *l.* 179. *h. t.* idonei, *l.* 137. *h. t.* Curiis vrbium adstringebantur, subiugabantur: *dd. ll.*

V. Ex CORPORIBVS etiam certis & lege designatis idonei quandoque (necessitate maxima exigente, ob penuriam Decurionum, *l.* 105. *h. t.*) Curiis adstringebantur, *l.* 53. 119. *h. t.* vt puta Conditionales ciuitatum, Subscribendarii, Tabularii, Diurnarii, Logographi, Censuales post emensum munus, *l.* 2. *supr. de Tabular. l.* 8. *de Cohortalib.* Militarium

P. 338. & veteranorum filii armis non idonei, vel militiam patris detrectantes, militiæ & armis non habiles, vel torpore mentis otio se donantes. Breuiter, militaris prosapiæ viri bellico operi inconuenientes, *l.* 15. 18. 19. 32. 58. 78. 83. 89. *h. t.* & *l.* 1. 2. 4. 5. 7. 11. *sup. de fil. mil. apparit.* & *l.* 5. *sup. de re militari.* Item Tabelliones idonei ad Decurionatum vocari poterant, *l.* 3. *h. t.* Primipilares etiam seu Officii Præsidis Osdroenæ Principes quotcumque liberos haberent, vnum Ædesenæ Curiæ propter municipum penuriam tradere aliquando iussi sunt, *l.* 79. & 105 *h. t.* Denique, vt ex his, qui in officio Præfecti Prætorio Orientis militiam peregissent, in locum fugacium Curialium per Bithyniam subrogari iussi a Theodosio Magno, *l.* 119 *h. t.* Cohortales sane Syriæ inuiti Curialibus cœtibus adscribi non potuere: *l.* 1. *de cohortalib.*

VI. Alii POENÆ specie atque æstimatione, *l.* 108. *h. t.* ob culpam, *l.* 66. *h. t.* loco supplicii, *l.* 108. *h. t.* Curiæ debebantur. Verum id pœnæ genus Valentiniano displicuit simpliciter & indistincte, *dict. l.* 66. *h. t.* vt & Theodosio Magno, in Officialibus nominatim, *dict. l.* 108. *h. t.*

VII. Alii SVCCESSIONIS iure. V. *l.* 124. *h. t.*

Alii SPONTANEI munifici erant, *l. vlt. h. t.* seu Decuriones; de quibus sunt quatuor leges, *lex* 54 172. 177. & *d. l. vlt. h. t.* id est, qui vltro sese Curiarum cœtibus inserebant, *l.* 172. & 177. *h. t.* nomina sua Curiis addebant, *l.* 54. *h. t.* soli genitalis amore, *l.* 177. *h. t.* Quibus recedendi postea licentia non erat, *d. l.* 172. *h. t.* nisi cautione ea obseruata, quam Theodosius Iun. induxit, *d. l.* 177. *h. t.* De hoc Decurionum genere est quoque Theodosii *lex* 1. *in Nouella XI. de bonis Decurion.* &c. & *tit. Cod. Iustinian.* 43. *lib.* 10. *de his, qui sponte publ. munera subeunt.* Quidam tamen Decuriones fieri non poterant, veluti Tabularii in sp. *l.* 2. *de Tabular.*

Erant istiusmodi Decuriones per vniuersum Imperium Romanum tam in partibus Orientis quam Occidentis, *l.* 158. *h. t.* ORIENTIS, puta per vtramque Præfecturam Orientis & Illyrici, *l.* 188. *h. t.* nempe (1.) Per ÆGYPTVM & Ægyptiacam Diœcesin, *l.* 80. 112. 126. *h. t.* (Alexandriæ nominatim, *l.* 189. 190. 191. 192. *h. t.*) (2) Per ASIANAM Diœcesin, *l.* 69. *h. t.* per Asiam, *l.* 125. *h. t.* (3.) Per Syriam, *l.* 103. 169. *h. t.* (Antiochiæ nominatim, *l.* 51. 53. 131. 169. *h. t.* de quorum censu Vid. *d. l.* 169. *h. t.*) (4.) Per Bithyniam, *l.* 5. 119. *h. t.* (5.) Per Fœnicen, *l.* 52. 54. 63. 83. *h. t.* (6.) Per ORIENTIS Diœcesin, *l.* 12. 33. 51. 54. 90. 103. 175. *h. t.* (7.) Per Augustamnicam, *l.* 34. *h. t.* (8.) Per Osdroënam, *l.* 79. 105. *h. t.* & *l.* 2. *infr. de prædiis & mancip. Curial.* (Ædesenæ Ciuitatis nominatim, *dd. ll.* 79. & 105. *h. t.*) (9.) Per Palæstinam, *l.* 55. *h. t.* (10.) Per PONTICAM diœcesin, *l.* 94. *h. t.* (11.) Per Illyrici Præfecturam, *l.* 172. 177. 188. *h. t.* & *l.* 4. *infr. de spectaculis:* (& Delphorum curiæ nominatim *d. l.* 4.) (12.) Per THRACIAS, *l.* 124. *h. t.*

In OCCIDENTIS Imperio pariter fuere, veluti per Præfecturam Italiæ; in Africa tam diœcesi, quam prouincia; *l.* 7. 9. 21. 24. 26. 27. 28. 44. 45. 46. 73. 84. 95. 141. 142. 142. 143. 144. 145. 149. 166. 174. 176. 185. 186. *h. t.* & *l.* 25. *infr. de nauicul.* (Karthagine nominatim, *l.* 27. 41. 176. *h. t.* (Hinc ordo Ciuitatis Karthaginis seu Karthaginiensium, cui inscribitur, *d. l.* 41. & *l.* 32. *de appellat. l.* 15. *quorum appellat.*) In Byzacena, *l.* 59. 60. *h. t.* In Mauritania Sitifensi, *l.* 64. *h. t.* in Tripolitana *l.* 133. *h. t.* in Numidia & Constantina Cirtensium nominatim, *l.* 29. *h. t.* In Apulia, Calabria, *l.* 158. *h. t.* in Campania, *l.* 71. *h. t.* [in Flaminia] apud Cesænates, *l.* 42. *h. t.* & *l.* 6. *supr. de annona & tribut.* in Lucania & Brittiis, *l.* 3. *h. t.* in Piceno, *l.* 71. *h. t.* per Vrbis Romæ Præfecturam, & Vicariam, *l.* 67. 68. 77. *h. t.* (Auellinatium vrbe nominatim, *d. l.* 68. *h. t.*) in Tuscia, *l.* 61. 65. 72. *h. t.* (Vulsiniensium Ciuitate nominatim, *d. l.* 61. *h. t.*) In Mysia *l.* 96. *h. t.* Per Præfecturam pariter Galliarum, *l.* 2. *supr. de quæstionib.* & *l.* 140. 148. *h. t.* in Galliis, *l.* 171. *h. t.* (Agrippinæ nominatim, *l.* 3. *infr. de Iudæis.*) in Hispaniis, *l. l.* 4. & 151. *h. t.*

MVNERA & Officia Decurionum varia & grauia admodum erant: quæ quidem etiam variis appellationibus designantur; vocantur scilicet ea Commoda Curiarum oppidanea, *l.* 43. *h. t.* Patriæ debita, *l.* 99. *h. t.* Functiones, *l.* 29 87. 129. 134. 137. *in fin.* 140. *in fin.* 180. 182. & *l. vlt. h. t.* (Functiones Curiæ, *l.* 72. 74. 83. *h. t. l.* 7. *de fil. mil. app.* Curiales *l.* 96. *h. t.* Curialium munerum, *l.* 155. *h. t* Officiorum *l.* 77. *h. t.* debitæ, *l.* 134. 148. 154. *h t.* Municipales, *l.* 172. *h. t.* patriæ, *l.* 74. *h. t.* patriæ debitæ, *l.* 91. 116. *h. t.* publicæ, *l.* 63. 119. 140. 183. *l. vlt. h. t.* publicorum munerum, *l.* 76. *h. t.*) Honores, *l.* 41. 49. *in fin. h. t.* honores vel munera, *l.* 71. *h. t.* (splendidi honores & munera, *l.* 28. *h. t.* honores ciuici, *l.* 4. 29. *h. t.* Ciuiles, *l.* 5. *h. t.* patriæ, *l.* 69. *h. t.*) Labor Curialis officii, *l.* 86. *h. t.* Ministerium patriæ necessarium, *l.* 94. *h. t.* Munera, *l.* 17. 28. 57. 82. 94. 98. 123. 129. 137. 143. 144. 158. 179. *h. t.* (Ciuica, *l.* 7. 27. *h. t.* Ciuilia, *l.* 15. 17. 25. 36. 37. 46. 78. 175. 191. *h. t.* Ciuitatum, *l.* 30. 63. 81. 143. 147. *h. t.* & *l.* 8. *supr. de contrab. empt.* Curiarum, *l.* 49 74. 139. *h. t. l.* 1. *de cohortalib.* Curialia, *l.* 34. 99. 177. 187. *h. t. l.* 1. 2. *de fil. mil. appar. l.* 5. *de re* P. 339. *mil.* Curialium, *l.* 2. *de protostasia:* Debita, *l.* 67. 172. 181. *h. t.* debita patriæ, *l.* 163. *h. t.* Decurionum, *l.* 53. *h. t.* Decurionatus, *l.* 2. *de fil. mil. appar.* Municipalia, *l.* 57. 172. *h. t.* Oppidanea, *l.* 46. *h. t.* patriæ *l.* 5. 20. 58. 111. 139. 140. 148. 161. 167. *h. t.* publica, *l.* 115. *h. t.* publicarum functionum, *l.* 63. *h. t.*) Munia, *l.* 44. 48. 50. 65. 130. 134. 157. *h. t.* (Munia ciuilia, *l.* 147. *h. t.* Ciuitatum *l.* 158. 161. 181. *h. t.* Curialia, *l.* 15. 133. 155. *h. t.* Decurionatus *l.* 96. *h. t.* Decurionum, *l.* 187. *h. t.* Oppidanea, *l.* 45 *h. t.* patriæ, *l.* 63. *h. t.*) Necessitates, *l.* 65. 171. *h. t.* (necessitates ciuitatis, *l. vlt. de exactionib.* Ciuiles, *l.* 17. *h. t.* Curiales, *l.* 46. *h. t.* Curiarum, *l.* 89. 177. *h. t. l.* 1. *supr. de cohortalib.* Municipales, *l.* 57. *h. t. l.* 1. *supr. ad Leg. Cornel. de falso.* Oppidaneæ, *l.* 46. *h. t.*) Nexus curiæ, *l.* 89. 161. 168. 178. *h. t.* (Curialis, *l.* 121. *h. t. l.* 6. *de re milit.* Ordinis municipalis, *l.* 180. *h. t.*) Obsequia, *l.* 21. 33. 49. *h. t.* (obsequia ciuitatum, *l.* 79 94. *h. t.* Curiarum *l.* 24. 79. *h. t.* Curialia, *l.* 49. 87. *h. t.* functionum, *l.* 19. *h. t.* munerum publicorum, *l.* 16 *h. t.* municipalia, *l.* 19. *h. t.* oppidanea, *l.* 38. 168. *h. t.*) Obsequela, *l.* 49. *h. t.* Officia, *l.* 108 *h. t.* (officia ciuilia, *l.* 37. *h. t.* Curialia, *l.* 42. *h. t.* vid. & *l.* 1. 2. *de fil mil. app. l.* 8. *de cohortalib.* debita *l.* 155. *in fin. h. t.* municipalia, *l.* 31. *h t.* publice necessaria, *l.* 15. *h. t.*) Onera, *l.* 41. 143. 144. 155. *h. t.* (onera ciuilia, *l.* 36. *h. t.* ciuica, *l.* 26. *h. t.* Curialia *l.* 98. 155. *h. t.* Decurionatus, *l.* 12 *h. t.* quæ ratio municipalis exposcit, *l.* 41. *h. t.* oppidanea, *l.* 40. *h. t.* publica, Interpres ad *leg.* 1. *h. t.*) Præstatio debita, *l.* 146. *h. t.* Sollicitudo, *l.* 49. *in fin. h. t. l.* 5. *de re milit.* (officiorum, *l.* 37. *h t.*) Vincula Curialia, *l.* 19. 155. *h. t.* (Ordinis, *l.* 95. *h. t.*) Vtilitates publicæ, *l.* 34 *h. t.*

Et grauia hæc omnino erant Curialium munera: vnde factum passim, vt Curiales Curias fugerent, non vna ratione, neque vno fugæ genere, alio se se conferentes: vt ex sequentibus patebit. Fidem faciunt & plures *Libanii* epistolæ, & *Synesii.*

Inter alia munera, hæc erant, (1.) *Curæ* publicæ iis committebantur, *l.* 189. *h. t.* (2.) Ad prosecutiones destinabantur, *l.* 161. *h. t.* & *l.* 2. *infr. de Iudæis.* (3.) Pecuniarum ciuitatis publicarum administratio eis committebatur, *l.* 14. *in fin.* 48. 117 *h. t. l.* 33. *de operib. publ.* (4) Exactio item Annonarum, *l.* 8 (vbi semel dico) *l.* 14. & *d l.* 117 185. 186 *h. t. l.* 11. 20. *de extraord. l.* 3. *supr. de honor. codicill. l.* 12. *de appellat. l.* 12. 16. *supr. de exaction. l. vn. de priuil. dom. Aug.* Curiales exigebant, *l.* 12 *de exact.* at non Senatoriarum functionum, *l.* 2. 3. *de præd. Senator* (5.) Adscriptio, *d. l.* 117 *h. t.* (6) Susceptores in aliis prouinciis creabantur, *l.* 49. 54. *h. t.* & *l.* 24. 31. *de susceptorib. l.* 14 *de exact. l.* 2. *de quæstionib.* Compulsores, *l.* 4. *ne conlat. translatio* (7.) Susceptores suo periculo nominabant, *l.* 54. *h. t.* & *l.* 9. 20. *infr. de suscept.* (8.) Iudicum præcepta exequebantur, *l.* 39. *h. t* (9) Gesta municipalia coram his fiebant, *l.* 151. *h. t.* & *l. pen.* & *l. vlt. supr. de exhib. reis.* (10) Mansiones, horrea, pagi his committebantur. (11) Præpositi mansionum, horreorum, pagis, creabantur, *l.* 21. 49. *h. t.* (12.) Procuratores metallorum ex his fiebant, *l.* 4 *C. Iust. de metallariis.* (13.) Descriptionibus, contributionibus, facultates eorum subiectæ erant, *l.* 123. & 173. *h. t.* (14.) Calefaciendis thermis apud Antiochiam aliquid præstabant, *l.* 131. *h. t.* (15.) Adde & alia munera, de quibus, *postremis huius libri titulis:* veluti Legationis, &c. (16.) Vt postliminio reuersi suis sedibus redderentur, auxilium suum deferre debebant, *l.* 2. *de postliminio.* (17.) Palatiorum a transeuntium iniuriis & a senio vindicandorum cura ad eos quoque pertinebat, *l.* 1. *ne quis in Palatiis;* operum publicorum curam gessere, & Reipubl. pecuniæ, *l.* 33. *de operib. publ.* (18) Periculo Ordinis complurima erant, *l.* 41. *de oper. publ.* Aurum coronarium ab his præstabatur: vid. *tit. de auro coron.* (19.) Cursus publici mancipatus ad hos aliquando pertinuit, *l.* 26. 51. *de curs. publ.* aliquando non; *l.* 34. *de cursu:* (20.) Non sufficientibus his, qui ad Cursus clabularis procu-

rationem eligendi erant, Curiales ad hoc munus vocati, *l. 26. d. tit. de cursu:* (21) Prouidebant quo pacto pastui militarium animalium sine læsione prouincialium consuleretur, *l. 3. de pascuis:* (22) Curialium munera inferiora fuere Prototypiæ, & exactiones, *l. 2. de Protostasia:* Scribæ & Logographi Curiarum munera, *l. 3. de Tabular.*

Vt varia Decurionum munera erant, quibus omnibus eos fungi oportebat, *l.* 41. 57. 61. 65. 130. 155. *hoc tit.* Iisque functorum habita ratio, qui emensi essent Curialia onera, *l.* 55. *h. t.* omnibus officiis perfuncti, *l.* 130. *h. t.* qui munia vniuersa percurrissent, *l.* 65. *h. t.* vniuersis transactis, patriæ stipendia emensi, *l.* 57. *h. t.* ita & varii inter eos GRADVS, *l.* 4. *h. t.* Alii quippe altiores honores erant, *l.* 182. *h. t.* summi gradus, *l.* 189. *h. t.* honores primi, *l.* 77. *h. t.* maioris meriti & gradus, *l.* 21. *h. t.* Summus Gradus erat DVVMVIRATVS, *l.* 16. 77. *h. t. l.* 1. *sup. de honor. codicill. l.* 19. *supr. de appellat.* seu Duum-virorum, *l.* 1. *infr. quemadmodum munera ciuil.* qui & *Magistratus* simpliciter dicuntur, *l.* 8. 16. 21. 29. 39. 77. 151. 169. *h. t. l.* 12. *sup. de appell.* (quæ coniungenda cum *d. l.* 8. *h. t.*) *l.* 2. *inf. de Can. frument. V. R. l. vn. de frum. Carthag. l.* 1. 3. 5. *de repar. appell. l.* 1. *de spectaculis: l.* 2. *de Salgamo: l. vlt. de superexact. l.* 31. *de Episcop. l.* 3. 5. *sup. de exhib. reis: l* 1. *infr. de Medic. & Profess. l.* 1. *in f. de donat.* Magistratus municipales, *l.* 1. *sup. de cursu publico.*

Hi potestatem intra metas propriæ ciuitatis exercebant *l.* 174. *h. t.* Insignia, *l.* 21. *h. t.* fascesque habebant, *d. l.* 174. *h. t.* Annalis porro Magistratus hic erat, vt docet *l.* 16. *h. t.* p. 340. & *l.* 1. *inf. quemadm. mun. ciuil.* Eligebanturque seu nominabantur Kal. Mart. *l.* 28. *h. t.* a Magistratib. suo periculo, quamlibet populi suffragio nominati, *d. l.* 1. *inf. quemadm. mun. ciuil.* duob. vel trib. mensib. antequam munus gerendum esset, intra quos nominato appellare licebat, *d. l.* 1. *inf. quemadm. mun. ciuil. l.* 10. 12. 19. *supr. de appell. l.* 8. *supr. de repar. appellat.* & *l.* 2. *h. t.* Nominati si aufugerent, eorum bona in eorum locum suffectis cedebant; & reperti postea biennio integro onera duumuiratus agnoscere cogebantur; *l.* 16. *h. t.* si desererent, expensas pro se factas restituere cogebantur, *l.* 29. *h. t.* Expensis etiam quibusdam faciendis obnoxii erant Duumuiri, *l.* 29. *h. t.* puta ludis exhibendis, *l.* 29. 169. *h. t. l.* 1. 4. *inf. de spectacul.* verum in patria sua tantum, *dict. leg.* 1. 4. *de spectacul.* Karthagine nominatim & ipsi Magistratus ad annui frumenti pensitationem tenebantur, *l. vn. inf. de frument. Carth.* Duumuiratus Curis, qui prouinciæ nomine ad Principem Legationem susceperant, immunes erant, *l.* 1. *de bon. codic.* Denique Duumuiratu functi priuilegiis nonnullis fruebantur: a Præpositura quippe mansionum, annonarum, inferioribusque muneribus immunes erant, *l.* 21. *h. t.* & *l.* 2. *infr. quemadm. mun. ciuil.* Hique sunt qui *Duumuirales* dicuntur *d. l.* 2. *quemadm. mun.* In quibusdam ciuitatibus etiam Quinquennales erant, de quibus *l.* 1. *de Medicis & Professor* Inter primos Curiæ honores (v. *l.* 77. *h. t.*) erant, & SACERDOTES FLAMINESQVE de quibus *titulo de Paganis infr.* Præter hos, summus quidam erat inter Curiales gradus, *l.* 189. *h. t.* seu in Curiis erat, qui *primum* obtinebat locum, sequentibus cæteris omnibus, *l.* 127. *h. t.* qui summum obtinebat gradum, *l.* 189. *h. t.* primus Curiam regere & gubernacula vrbis administrare, *l.* 171. *h. t.* cui Comitiuæ dignitas tribuebatur, *l.* 127. 189. *h. t.* Hunc sequebatur secundus locus, *l.* 171. *h. t.* Aliique primum locum in Curia obtinentes: qui a Municipibus aliis appellatione separabantur, & PRIMATES vocabantur, pariterque a Curialibus hoc nomine distinguuntur, *l.* 4. *h. t.* & *l.* 13. *supr. de desertorib.* De his v. & *l.* 13. *de paganis: l. vlt. de admin. & per. tutor.* Primates Ordinis sui quoque vocat Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *cap.* 6. & Ordinis vertices *lib.* 14. *cap.* 7. Item Primarii Curiarum, *l.* 39. *h. t.* Primates Viri, *l.* 3. *inf. de scænicis:* PRINCIPALES, qui etiam a Curialibus seu Decurionibus hac appellatione distinguuntur, *l.* 5. 61. 75. 77. 79. 85. 117. 124. 126. 128. 171. 189. *hoc tit.* & *l.* 52. *infr. de hæreticis: l.* 1. *supr. de milit. veste. l.* 7. *de tironib. l.* 59. *de cursu: l.* 4. & *l. vlt. inf. de suscept. l.* 9. *inf. de censit. l.* 4. *de extraord. l.* 5. *sup. de his qua admin. l. vn. sup. de priu. dom. Aug. l.* 2. *sup de Act. Proc. l.* 4. *ne sanctum Baptisma: l.* 2. *de expens. lud.* Principales ciuitatum, *l.* 59 *de curs.* Iul. Firmicus Matern. *Mathes. lib.* 5. *c.* 2. Principales Vrbium singularium, *l.* 12. & 40. *inf. de hær.* (vnde Principalitatis honor, *l.* 6. *de quæstionib.*) Principalis honor, *l.* 75. *h. t.* Summos Municipum Proceres vocauit Auson. *in Mosell. v.* 402. & Eunapius Sard. *in Vit. Maxim. pag.* 96. *edit. Commelin.* τὸ κρεῖττον τῶν βουλευτηρίων, *Senatus primores.* πρωτεύοντες, vocant Basilius *Ep.* 321. siu. 266. *Edit. Benedictin.* Theodoretus *Ep.* 15. & 33. Optimates Symm. *lib.* 10. *ep.* 41. *circ. med.* Inter hos vero Principales præcipuo iure alicubi fuere Primates aliquot, vt Alexandriæ, *l.* 190. *h. t.* pro quib. Summates Tribon. dixit in *l.* 57. *Cod. Iust. de Decur.* quæ alioquin desumpta est ex *d. l.* 190. Quomodo Symm. *lib.* 10. *ep.* 63. Summates Aricinæ vrbis: Summates Ciuitatis Cæsariensis, Idem *lib.* 1. *ep.* 58. Imo & Primus Curiæ qui principalem locum obtinebat eximio iure habitus *l.* 127. 171. 189. *h. t.* (de quo supra) qui gubernacula vrbis administrare curiamque regere dicitur *d. l.* 171. *h. t.*

Hi autem principales seu primarii, Primates, eximio iure præ cæteris Curialib. vario numero fuere. In quibusdam ciuitatibus 10. inde Decemprimi Ordinis Curialis, *l.2. de quæst.* iidem qui Principales: vnde qui Principales in *l.52. de heret.* vocantur, ii Decemprimi Curiales *in l.54. eod. t.* & *l.39. de Episc.* dicuntur: de Decemprimis vid. *Corpus Inscript. Gruteri* LXXXIX. 4. CCCXLVIII. 7. & Firmicus *Mathes. lib.3. cap. 12. duobus locis.* Ad hunc porro *Principalis* honorem, gradatim & per ordinem muneribus omnib. expeditis perueniebant, *l.5.75.77. h.t.* & *l.6. inf. sup. de quæst.* Eligebanturque Principales sine Ordinis præiudicio, consensu Curiæ probatissimi, *l.171. h.t.* adde *l.140. 148. h.t.* post multorum munerum testimonia, *l. 6. de quæst.* His curæ publicæ commissæ, *l.189. h.t.* Hi pro patria aduocatione functi, *l.190. h. t.* Ab his adscriptiones fiebant *l.117. h. t* ab his distributionum omnium forma procedebat, *d. l.5. sup. de his quæ admin.* (excepta distributione munerum extraordinariorum *l. 4. supr. de extr. siue sordid. mun.*) Ideo iugorum numerus coram iis & Censualibus exponi solebat, quod eos imminutionis onera premebant: *l. vn. sup. de priu. dom. Aug.* Adscriptiones faciebant & exactiones, *l.117. h.t.* Disciplinæ publicæ præerant, *l. 59. sup. de cursu publ.* Ne quis cursum publicum non ostensa euectione vsurparet, obseruare debebant, *d.l.59.* Hæreticor. cœtus, vimque impedire, *l.4. inf. ne s. bapt. l.40. de hær.* v. & *l.45. eod.* & viceuersa, ne Iudæis & Paganis in quiete degentib. vis fieret. Ex Principalium numero quandoque Susceptor vestium creabatur, *l.1. de militari veste:* Ab his vt a Decurionib. Tyrones vel aurum Tyronicum exactum, *l.7. de Tyron.* Horum domus a Iudicib. sæpe ad inconsultam plausorum insaniam in ludis exhauriebantur, *l.2. de expens. lud.* Quindecennium in Ordinis sui administratione complere (per Gallias nominatim) Honorii constitutione iubentur, *l.171. h.t.* Ex his Principalibus quidam *Patronorum* dignitatem adipiscebantur, *l.61. hoc tit.* de his qui per suffragium ad Curiarum honorarium patronatum adspirabant, vid. *l.46. sup. de curs. publ.*

Priuilegia etiam his non pauca competebant, 1. Plumbatarum enim ictibus sub qualibet culpæ aut erroris offensa subdi non poterant, corporaliumque molestiarum & iniuriarum nihil patiebantur, *l.39. h.t.* seu corpus eorum ab iniuriis liberum erat, sicut Honoratorum; *l.61.85.126.190. h.t.* & *l.6. sup. de quæst.* deuoti scil. nihilque debentes: quam exceptionem P.341. Theodosius M. addidit *l.117.126. h.t.* (2) Principalitatis honore defuncti immunes ab omnibus muneribus habebantur, *l.75. h.t.* His splendoris & honoris ornamenta succedebant, *l. 171. h.t.* (3) Honorem *ex Comitibus* consequebantur, *l.75. h.t.* Hi ludos propria authoritate edere poterant, non inuiti: *l.3. infr. de Scenic.*

Sequentis post hos meriti & Gradus qui erant, *l.21. h. t.* specialiter DECVRIONES, seu Curiales appellantur & a Principalibus distinguuntur: *l.5.85.117.124.128. h.t.* & *in l.52. infr. de hæreticis.* Itaque *Album Curiæ* erat, quo nomina Decurionum ordine continebantur, *l 48.142. h.t.* Memorantur & Procuratores Curiarum, *l.1. de honor. codicill. l.31.32. de erogat. mil. ann. l.20. h.t.* Cautum ne his ciuitates spoliarentur *l.16. de agent.* *Adstricti* porro ita Curiæ erant, vt conditionem suam regulariter euitare non possent, alio vitæ genere, factoque *l. 28. de Cohortalib.* de quo mox plura; Ad Comitatum Principis proficisci, nisi Commeatu a Iudice impetrato; peregrinari, euagari, *l.143.144. h.t.* Relicta ciuitate, rus habitare, *inf. hoc libr. tit.* 18. fugere, *l.8. sup. de contrah. empt.* Quod tamen passim eueniebat, vt Curiales, inquam, Curiam velut grauem fugerent, aliaque conditione & professione mutarent: Quod frequentibus *legib.* vetitum. Non poterant Procurationem alienarum facultatum suscipere, *l.92. h.t.* ad vectigalium quorumcunque susceptionem conductores accedere, *l.97. h.t.* ad Reipubl. prædiorum ac saltuum conductionem, *l.2. sup. de locat. fundor. iur. Reip.* Tabelliones fieri, *l.3. h. t.* vid. & *l.1. sup. ad leg. Cornel. de fals.* *Gradatim* etiam atque per ordinem omnia Curiæ munia decurrere debebant, neque ante ad aliam militiam vel dignitatem transire poterant, *l.4. 71.75.77. h.t.* etsi Aduocati, *d.l.77. h.t.* non a Iudicibus extra Ciuitates suas pertrahi, *l.60. h. t.* verum qui Curiali nexu tenebantur, sublato omni priuilegio ad suam Ciuitatem & Curiam reuocabantur: Qua in re formam processus aliquam vid. *l.175. h.t.* reuocabantur inquam, etsi inter Actuarios reperirentur, *l.125. h.t.* etsi inter Aduocatos, *l.46.77.87.98.116.152.188.189. h.t.* vid. & *Nouell.* Valentiniani 10. *de confirmand. iis quæ administrant. c. in diuersis:* etsi in Centonariorum corpore, *l.162. h.t.* si ad aliam Ciuitatem sese contulissent decuriones, *l.15.52. h. t.* Si dignitatem, administrationem, imaginariam, honorariam, vmbratilem suffragio adeptam, vel pretio emptam præferrent, *l.*4.5.24.25.26.27.34.36.41.42,44.65.86.87.94.106.109. 110.122.123. *vers. eos vero*, 134.135.159.160.187. *h.t.* Si Domesticorum seu Protectorum consortio sese copulassent, *l.38.88. in f.* 153. *h.t.* Si domus seu rei priuatæ Principis (colonatus iure puta) se defenderent, *l.33.114. h.t.* Si ad Potentium domos confugissent. *l.50.146. h.t.* Si ad Ecclesias sese seu Clericatum contulissent; in quo versantur sexdecim *leges;* puta CONSTANTINI M. *lex.3. 6. inf. de Episcop.*

CONSTANTII *lex* 49. *h. t. lex* 7. *sup. de Cohortalib.* quæ *illi* iungenda est; IVLIANI *lex* 50. *h. t.* VALENTINIANI SEN. *lex* 59. *h. t.* & *lex* 21. *inf. de Episc.* VALENTIS *lex* 19. *infr. de Episcop.* VALENTINIANI Iun. *lex* 99. *h. t.* THEODOSII M. *lex* 104. 115. 121. 123. *h. t.* ARCADII *lex* 163. & *l.* 3. *de his qui ad Eccles.* THEODOSII Iun. *lex* 172. *h. t.* Qua parte tamen varie hoc ius ab Imperatoribus habitum, perque tempora mutatum atque innouatum. CONSTANTINVS quippe Curiæ obnoxios ad Clericatum se conferentes omnino retrahi voluit; *l.* 3. 6. *infr. de Episc.* CONSTANTIVS vero Episcopos saluo etiam eis indistincte patrimonio, ad Curiam retrahi noluit: Cæteros cedere facultatibus suis liberis: his deficientibus, propinquis, vel Curiæ duas portiones voluit, nisi vita insignes essent, & totius populi vocibus expeterentur, *l.* 49. *h. t.* & *l.* 7. *sup de Cohort.* (quæ *dict. l.* 49. coniungenda est:) IVLIANVS omnes Clericos ad Curiam reuocauit, *l.* 50 *h. t.* & ipsius Iuliani *epistola XI. ad Byzantios.* VALENTINIAN. Clericum ad Curiam reuocari nisi substitutum daret, eidemque facultates suas, vel nisi facultatibus suis Curiæ cederet, iussit: *l.* 59. *h. t.* nisi ante ortum Imperii sui: *l.* 21. *inf de Episcopis.* VALENS si intra decennium a Curia reuocaretur cum substantia sua Curiæ reddi voluit, non etiam si post: *l.* 19. *inf. de Episc.* VALENTINIAN. Iun. non ante Clericos fieri, quam omnibus muneribus expletis; *l.* 99. *h. t.* vel substituto idoneo dato, cui facultatibus cesserint, *d. l.* 99. *h. t.* THEODOS. M. vel facultatibus suis Curiæ cessis, *l.* 104 121. 123. *h. t.* (& Ambr. *lib.* 2 *contra relat. Symm. p.* 325. *ad calcem Edit. Symmachi, Paris* 1604. *in* 4. & *pag.* 200. *Tom. V. Opp. Ambros. Edit. Paris.* 1614. v. & Ambrosium rursum *ep.* 29. siu. *lib.* 2. *epist.* 17. *in fin pag.* 215 *Edit. cit.*) vel substituto dato, *l.* 115 *h. t.* ARCADIVS, Episcopos, Presbyteros Diaconos, vel substitutum pro se, vel facultates Curiæ offerre: residuos Clericos omnes ad Curiam retrahi constituit, *l.* 163 *h. t.* THEODOSIVS Iun. pro temporis consideratione & gradu, quem in Ecclesia obtinerent, vel ad Curiam reuocari, vel etiam patrimonia Curiis consignari voluit, *l.* 172. *h. t.* Quæ VALENTINIANI III. mens fuerit? docet eius *Nouella* inter *Theodosianas* 38. *de successione Curialium.* vbi veteres *leges* laudat. Quæ MAIORIANI *Nouella* eius 1. *c. & quoniam.* vide & *leg.* 1. & 2. *sup quid probare deb.* & *leg.* 1. *supr. de tiron.* vbi retro fugiens quis e militia ad Curiam reuocatur. Atque e Fabricensium quoque corpore Curiales ad Curiam retrahebantur, *l.* 37. 81. *h. t.* & *l. vlt. sup. de Fabricensib.* e Fabrorum collegio, *l.* 62 *h. t.* e Calcariensibus & Argentariis, *l.* 37 *h. t.* e quacunque Militia, *l.* 88. *h. t.* Armata, *l.* 10. 11. 13. 37. 38 40. 43. 45 56. 68. 64 87. 94 95. 113. 125. 129. 137. 139 143. 144. 147. 154. 158 179 181. *h. t. l.* 12 *de veteranis:* sic vt nullo quandoque tempore, nullo gradu defenderentur, *l.* 10. 11. 37. 40. 58. 113. *h. t. d. l.* 1 *sup. quid probare deb.* etiam veterani iam *l.* 45. *h. t.* Verum exceptiones hæ a nonnullis additæ. 1. nisi Primipilo, id est Annonæ militari administrandæ obnoxii iam essent, *l.* 11. *h. t.* Item post certum stipendiorum numerum retrahi Curiales e militia quandoque vetiti, veluti post viginti stipendia, *l.* 13 *h. t.* post quindecim *l.* 95 *h. t.* post decem, *l.* 56. *hoc tit.* & *l.* 28 *supr. de cohortalib.* Imo
p. 342. post quinque *l.* 38. 64. 88. *h. t.* & *l.* 6. *supr. de re militari.* Principales qui cursum exhibebant, 10. annorum militia liberantur, *l.* 6. *de diuers. offic.* Chartularii item Magistrorum Equitum & Peditum 25. annorum militia, *l.* 5 *de diuers. offic.* Item ad Curiam reuocari non poterant Comites rei militaris primi ordinis, si videlicet reipsa e militari corpore essent, *l.* 1. *de Comitib. rei milit.* E Monazonton quoque [id est Monachorum] cœtu Valens eos ad Curiam reuocari, vel rebus familiaribus Curiæ cedere voluit, *l.* 63. *h. t.* E Nauiculariorum quoque corpore retrahebantur, *l.* 149. *h. t.* Ex Officiis Iudicum, in quibus militare prohibebantur, *l.* 31. 42. *in fin. l.* 82. 96. 113 134. 137. 147. 175. 181. *h. t.* adde *l.* 1. *de Tabular.* Ex militia seu officio quocunque ciuili, *l.* 13. 22. *h. t.* Ex officio Illustrium Magistratuum militarium, *l.* 5. 6. *de diuers. offic.* nisi 25. annorum militia, *l.* 6. *de re milit. l.* 1. *de cohortal.* sic & Officiales Com. S. L. Rationalis R. P. Vicariorum P. V. 25. annorum militia Curia liberabantur, *l.* 6. *de diuers. offic.* E Palatina Militia: quod tamen ius varie habitum, *l.* 22. *in fin. l.* 31. 38. 67. 88. 100. 147. 154 *h. tit.* & *l.* 12. *supr. de priuileg. eor. qui in sacr. palat l.* 5. *de diuers. offic.* E sacris Scriniis, nisi in his similiter quindecim annis militassent, *l.* 1. 7. *de prox. Com. disp. l.* 14 *de priuileg. eor. qui in sacr. pal.* antea, 20 *l.* 1. *de Agentib.* Ministeriales, Pædagogiani, Silentiarii, 5. annorum militia Curia liberabantur: Principatus Agentium in rebus Curia liberabat *l.* 16. *de Agentib.* Agentes in rebus 15. *l.* 14. *de priuileg. eor. qui in sacr. Pal.* aliquando 20. annis, aliquando triennio liberabantur, *l.* 1. 2. *de agentib.* A procurationibus vel curis Ciuitatum, *l.* 20. *h. t.* E Scholari militia, *l.* 38. 120. *h. t.* E Senatu reuocantur: Curiales enim, eorumque filii, Senatores, nisi expletis muneribus omnibus, fieri prohibebantur: Qua parte tamen ius sæpe variauit: de eo vero sunt 27. *leges:* CONSTANTINI M. *lex* 14. & 18. *h. t.* CONSTANTIS

lex

lex 29. *h. t.* CONSTANTII *l.* 42. 48. *h. t.* VALENTINIANI *lex* 57. 58. 65. 73. *h. t.* VALENTIS *lex* 69. & 74. *h. t.* THEODOSII M. *lex* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. 129. 130. *h. t.* VALENTINIANI IVN. *lex* 110. *h. t.* ARCADII *lex* 159. 160. *h. t.* THEODOSII IVN. *lex* 180. 182. 183. 187. *h. t.* Imo Curiales adeo Curia, nisi expletis muneribus solui non poterant, vt nec Curia conniuente, declinare possent, *l.* 17. 65. *in f.* 71. 77. 110. *in f.* 113. *h. t.* neque Principis beneficio *l.* 10. 13. 102. 137. 139. 156. 167. *h. t.* nisi ad certum temporis spatium, *l.* 1. & 135. *h. t.* neque Iudicis sententia, seu Iudice vacationem præstante, *l.* 1. 68. 71. 77. 89. 172. *h. t.* neque substituto alio, *l.* 111. 118. 167. *h. t.* (excepto Clerico in sp. *l.* 59. 99. 115. 162. *h. t.* & ad dignitates subuecto, in sp. *l.* 115. 160. 187. *h. t.*) & nisi omnibus muneribus defunctis *l.* 91. 98. *h. t.*

Certe apud Cognitorem repeti ii debebant, *l.* 110. 161. *h. t.* Pœnæque latentibus ipsis Curialibus, *l.* 16. 23. 119. 161. *h. t.* eorumque occultatoribus imminebant, *l.* 76. 146. 162. ob senectutem tamen a muneribus excusabantur *l.* 118. 134. *h. t.*

Filii quoque eorum Curiali nexui obstricti erant: *l.* 7. 22. 26. 31. 37. 43. 49. 53. 57. 58. 69. 74. 86. 93. 98. 122. 123. 132. 155. 174. 184. *h. tit. l.* 19. *de diuers. offic. l.* 28. *de cohortalib. l.* 1. *de fals. monet. l.* 6. *de re milit. l.* 1. 2. *quid probare deb.* etiam Magistrorum, *d. l.* 98. *h. t.* (non spontaneorum, *l.* 172. *h. t.*) ab octodecim annis, *l.* 7. *h. t.* etiam duo ex tribus maribus, *l.* 132. *h. t.* & retrahebantur, *l.* 22. 26. 31. 37. 43. 49. *h. t.* patre licet Senatore postea facto, *l.* 57. 58. 69. 74. 93. 122. 123. *vers. super filiis.* 155. 184. *h. t.* Verum de hoc *sup.* plenius, vbi de *Originalibus:* de Filiabus quoque vid. *leg.* 124. *h. t.*

Aliis etiam modis pluribus id actum, ne Curiæ desolarentur. Hinc adeo milites militiæ se offerentes, vel in aliam scholam recipiendi, non ante admittebantur quam fide generis facta se Curiales non esse, *l.* 1. 2. *quid probare deb. l.* 4. *de agentib. in reb. l.* 15. *in f.* & *l.* 16. *de Palat. S. L.* Hinc in scholam aliquam receptorum nomina in matricula, patria, & prouincia adscripta, *d. l.* 16.

Res item seu facultates & possessiones bonaque eorum Curiæ tenebantur, *l.* 5. 49. 59. 63. 145. 144. *h. t.* his adde & *titulum* 3. *inf. de prædiis & mancipiis Curialium.* Imo qui possessiones eorum ex lucratiua causa detinebant, ad certam descriptionem tenebantur, *l.* 107. 123. 173. *h. t. l.* 16. *in f. supr. de Agentib. in reb.* & *tit.* 4. *inf. de imponenda lucratiuis descriptione.* Sed & bona Decurionum ab intestato sine hæredibus decedentium ad Curiam pertinebant, de quo *supr. tit. & l. vn. de bonis decurionum:* de Decurionis proscripti bonis, vid. *l. vlt. de bon. proscript.* Prædia eorum sine decreto alienari non poterant.

Priuilegia vicissim quædam omnibus in commune Curialibus a summo vsque ad infimum ordinem, *l.* 2. *supra de quæstionib.* & *l.* 80. *h. t.* concessa erant. (1.) Ab iniuriis scilicet corporalib. immunes erant; de quo priuilegio agitur, *l.* 39. 47. 61. 75. 80. 85. 117. 126. 127. 153. 190. *hoc tit.* id est a tormentis & fidiculis, *l.* 80. *h. t.* & *l.* 2. *sup. de quæstion. l.* 1. *sup. ad leg. Cornel. de fals.* qui Decurionatus honor dicitur, *d. l.* 1. *ad leg. Corn. de fals.* dignitas Ordinis, *l.* 4. *sup. de Tabular.* & *l.* 47. *h. tit.* & Plumbatarum ictibus, *d. l.* 80. 85. antea non. *dict. l.* 2. *de quæstion.* Cui tamen priuilegio derogatum quodammodo, *l.* 117. 126. 153. *in f.* 190. *h. t. Nouella Maioriani* 1. *vers. inter quæ:* vid. & *l.* 15. *de accusat.* Sane Decuriones Censuales sponte facti, quæstioni subiici poterant, *l.* 4. *de Tabular.* (2.) Certus etiam in eos condemnationis modus Iudicibus præscriptus erat, *l.* 47. *h. t.* (3.) Ab oneribus item extraordinariis seu muneribus pro re priuata immunes erant: *l.* 30. *h. tit.* & *l.* 31. *infr. de susceptorib.* non etiam a lustrali collatione, negotiantes; *l.* 50. *h. t.* quæ repetitur *l.* 4. *infr. de lustrali:* (4.) Item vltra terminos propriæ ciuitatis præsentiam sui exhibere non cogebantur *l.* 61. *h. t.* His vt & plebi ab omni improborum insolentia vindicandis constituti defensores: *l.* 2. *de defensor. ciuit.* Alius item pro alio decurione conueniri non poterat, *l.* 2. *de exactionib.* Equorum vsus ad itineris necessitatem his concessus fuit: *l.* 1. *quib. equ. vsus concess.* Ædificia publica, & iuris templorum quædam his, vt & collegiatis Rescripto concessa, vt & areæ vacantes *l.* 41. *de oper. publ.* Curiis etiam aliquando in commune remissus, releuatus capitationis modus, *l. vlt. de conlat. donatar. vers. illis solis.* Pœnis inuicem grauibus subiacebant, *l.* 117. *h. t.* Iudices eorum erant Rectores prouinciarum, *l.* 39. 47. 80. 87. 110. 117. 118. 150. 164. 175. 181. *h. t.* non etiam Iudices militares, *l.* 128. *h. t.* *Liberabantur* curia certis modis: Regulariter cunctis honoribus & munerib. expletis, *l.* 45. 74. 77. *h. t.* Quandoque etiam excusabantur certis priuilegiis. Ætate *l.* 20. 118. *h. t.* Meritis, *d. l.* 20. *h. t.* ob liberos, *l.* 55. *h. t.* v. & *tit.* 17. *hoc libr.* ob militiam Palatinam quandoque *l.* 22. *in f. l.* 67. 73. *h. t.* ob militiam armatam, casibus quos *supra* recensui: vide & *titulum supr. lib.* 7. *de re militari:* ob Administrationem vel dignitatem, si merito non suffragio eam adepti fuissent, *l.* 5. 25. 36. 73. *h. t.* Item Legatione, *l.* 25. 36.

h. t.

h. t. Officialis quoque XXV. annorum militia: *l.31.96. h. t.* & *l.6. sup. de re milit. l. 5. 6. sup. de diuers. offic. l.14. sup. de priuil. eorum, qui in S. Palat.*

Perfunctorum omnibus Patriæ muneribus & stipendiis Priuilegia hæc erant: Præsidatus honor seu prærogatiua his conferebatur: ideoque in consilio ciuitatis stantibus aliis sedebant, *l.4. h.t.* Ad honestas promotiones perueniebant *l.14. h.t.* Immunes habebantur, otioque fruebantur, *l. 75. h.t.* Honor ex Comitibus seu Comitiua eis addebatur *d. l.75.* & 109. & 150. *h. t.* seu Comitiua primi Ordinis per quinquennium, *l.189. h.t.* ab iniuriis corporalibus immunes erant, *d. l. 75. h. t.* Osculum his in Prouincia Iudicantum & consessus indultus erat *l.109. h.t.* Ab equorum præstatione immunes erant & a Gleba Senatoria, *l.* 138. *h.t.* aliisque senatoriis functionibus *l.189. h. t.* Eos etiam qui 30. Annos Alexandriæ ciuilibus muneribus inhæserunt, corporalibus muniis, Theodosius Iun. excusari voluit, *l. penult. h. t.*

VACATIONEM *curialium munerum solus Princeps tribuere potest, non Rector prouinciæ.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Euagrium..... (b)

NEMO (c) Iudex (d) ciuilium (e) munerum vacationem cuiquam præstare Curiali conetur, vel aliquem suo arbitrio de Curia liberet: Nam si quis fuerit eiusmodi (f) infortunio deprauatus (g), vt debeat subleuari, de eius nomine ad Nostram Scientiam referri oportet, vt certo temporis spatio ciuilium munerum ei vacatio porrigatur (h). PP. Id. Mart. Constantino A. III. & Licinio III. Coss. [313.]

INTERPRETATIO. (i) *Nullus Iudex vacationem indebitam tribuat Curiali, nec eum de suo officio studeat liberare: Nam si ita tenuis cuiuscunque Curialis & exhausta facultas est, vt ei publici oneris* (k) *necessitas non* (l) *credatur, ad Principis iussit* (m) *referri notitiam.*

NOTAE.

(a) *Lex* 14. *Cod. Iust. eod. tit.* Concordat in summam *lex* 68. 89. 135. 172. *inf.* GOTHOFR.

(b) *Euagrius* sub Constantino M. Eidem inscribitur Anno 315. *lex 1. inf. de Iudæis: lex 1. inf. de centonar. & dendroph.* vbi *Præfectus Prætorio* dicitur. *ID.*

(c) *Nullus*, Cod. G. quod ex interpretatione est. RITTER.

(d) *Iudex*, id est, Rector prouinciæ: v. *Gl. Theod.* GOTHOF.

(e) Absunt hæc, vsque ad *aliquem*, a *Cod. Iust.* Rationem mox indicabo. *ID.*

(f) *In huiusmodi*, Cod. G. RITTER.

(g) *Deprauatus infortunio;* id est inhabilis redditus, inutilis factus quacumque de causa sontica. Interpres non male interpretatur, *cui tenuis & exhausta facultas est:* Et certe *Infortunii, ἀτυχίας* vox id proprie significat. GOTHOF.

(h) *Porrigatur*, id est, præbeatur. *ID.*

(i) Supple: *Lex ista hoc dicit.* *ID.*

(k) *Publici honoris*, Cod. G. & Sichard. RITTER.

(l) Id est, remitti debeat, vel, committi non debeat. GOTHOFR.

(m) *γρ. Ius sit*: Quanquam istud sustineri potest: *iussit*, hæc *lex* scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. viginti duæ constitutiones hic occurrunt ordine *de Decurionibus:* ex quibus apparet quis tum Curiarum status fuerit; quo item quantoque studio Princeps hic tum Curiarum, tum Curialium seu Decurionum, atque adeo singularum Rerum publicarum seu municipiorum, vtilitati consultum voluerit. Quarum omnium sententiam exhibere oportuit eos, qui Constantini M. genium ex eius potissimum constitutionibus efferre voluerunt, ac non etiam vnius tantum aut alterius, quod Balduinus fecit; cuius vt semel dicam Commentarii *de Constantino M.* σκιαγραφίαν potius iusti alicuius operis continent, quam ἀποτέλεσμα aliquod: quod iam olim quoque notarunt Viri Clari.

Ergo ad quinque potissimum fines seu capita, vt aliorum Imperatorum, ita Constantini M. constitutiones omnes refero. P. 344. Nempe id egit illis: *Primo*, vt ne Curiæ vacuarentur, desolarentur, honoris alicuius aut officii vel militiæ obtentu, veluti Præsidatus, *l. 4. 14.* Perfectissimatus &c. *l. 5.* Militiæ armatæ, *l. 10. 11. 13.* Incolatus alienæ ciuitatis, *l. 12.* Officii & militiæ cuiuscunque ciuilis, *l. 13. 22.* Senatoriæ dignitatis, *l. 18.* (excepto solo Primipilatu, *l. 11.* & Palatina militia, *l. 22.*) Item neque vacatione munerum impetrata a Iudice, *l. 1.* imo ne Rescripto qui-

quidem Principis aut ciuium consensu, *l. 17.* Addamus & ex aliis Constantini M. *legibus*, ne quidem Clericatus obtentu, *l. 3. 6. infr. de Episcop. Eccles. & Cleric.* quas *leges* huc in *titulum* quoque referri oportuit. *Secundo*, vt munere suo Decuriones recte defungerentur: Prohibito in id decurione Tabellionis officio fungi, *l. 3.* ad Procurationes & Curas Ciuitatum accedere; *l. 20.* ad Comitatum proficisci, sine commeatu Rectoris Prouinciæ, *l. 9.* latentibus etiam nominatis ad Duumuiratum pœna indicta, *l. 16.* *Tertio*, vt noui Decuriones substituerentur. Hinc filios Decurionum 18 annorum Curiæ mancipari iubet, *l. 7.* & *19.* vt & Veteranorum & militarium filios, *l. 15 18. 19.* Et hæc quidem ad ipsarum Curiarum vtilitatem.

Ipsis vicissim Curialibus idem Princeps consultum iuit. Primum, tributo spatio appellandi nominatis ad munus aliquod, *l. 2. 8. h. t.* Item Munerum distinctione facta, ad quæ maiores decuriones vocari non possent, *l. 21.* Item vacatione temporaria data infortunio deprauatis, *h. l.* tandem & honestati Decurionum, & Curiarum consultum iuit Constantinus M. prohibito Decurione ancillam vxorem ducere, *l. 6. h. t.*

Hac igitur *lege* Constantinus M. VACATIONEM munerum Curialium cuiquam Decurioni a Iudice (id est Rectore prouinciæ) præberi, vel curia eum liberari, proprio arbitrio, id est per modum gratiæ, vetat: Quod & ipsum statuitur *l. 68. 89. 135.* vt & de Præfecto Prætorio, *l. 172.* quamlibet is *infortunio deprauatus*, id est, quamlibet tenues & exhaustæ eius facultates sint, vt *Interpretatio* recte habet: quamlibet denique iusta vacationis dandæ causa subesse videatur. Quid igitur? de huiusmodi Decurione ad se *Principem* referri iubet Constantinus M. vt suo videlicet arbitrio certi temporis vacationem præbeat. Ergo Princeps solus veris & probatis de causis vacationem Decurioni, & quidem temporariam hactenus, tribuere potest ex hac Constantini M. constitutione, & altera Theodosii M. *d. l. 135. infr. hoc tit.* Nam curia in totum liberari Decurio, ne Principis quidem beneficio potest. *l. 10. 13. 17. 102. 137. 139. 156. 167. infr. h. t.* Contra, duo *hac l.* Iudicibus æque interdicuntur: nam ne temporariam quidem immunitatem seu *Vacationem*, vt *h. l.* vocatur proprie, quo etiam pertinet titulus *in D. & Cod. Iust. de vacat. muner.* a curialibus muneribus concedere possunt: multo minus, in totum curia liberare, ob infortunium seu fortunarum lacunam & dispendium. Quorum prius tamen a Triboniano omissum fuit: proculdubio, quod Iudicibus licentiam non denegaret certi temporis spatio ciuilium munerum immunitatis concedendæ: Quod vtique congruit *legi* proxime præcedenti, *13. C. Iust. eod. tit.*

De APPELLATIONVM *temporibus, quæ nominatis ad munus curiale, competunt.*

II. (a) Idem A. ad Crispinum..... (b)

QVONIAM dubitasti, vtrum ex numero dierum, (c) an ex nominatione Kalendarum, conputari duum (d) mensum (e) spatia debeant, forma publici † iuris obseruanda est, quæ manifeste declarat, quid pro dierum (f) diuersitate præceperit conprehendi. (g) Dat. Kal. Octob. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vt quæ nihil definiat. *GOTHOFR.*

(b) *Crispino* pariter inscribitur quinquennio post, Anno 320. *lex* 10. *supr. de appellat.* quæ in eodem argumento versatur. *ID.*

(c) *XXX.* scil. de quo mox. *ID.*

(d) Intra quos nominatus ad munus publicum (Duum viratum puta) appellare potest. *ID.*

(e) *Mensum:* sic quoque *l. 101. D. de R. I.* apud Censorinum, Ciceronem, & alibi. *ID.*

† *Publicum* ius hic quodnam? Nempe veteris iuris definitio. *ID.*

(f) Forte *rerum*. *ID.*

(g) *Comprehendi*, id est, intelligi, exaudiri, accipi. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE APPELLATIONE, seu de TEMPORE & spatio, quod *Nominatis* ad Duumuiratum vel munus aliquod publicum ad appellationem exequendam dabatur, est hæc Constantini M. Constitutio. Quod quidem etsi ex legis verbis diserte colligere non licet, attamen situs *huius legis*, vtpote quæ posita est sub *tit. de decurion.* manifeste id ostendit; nempe de appellationibus hic agi a nominationibus ad Curiale munus; pariter vt secunda eiusdem *leg. 10. sup de appellationibus*, quæque eidem Crispino inscribitur. Et tertia, puta *leg. 8. h. t.* quæque legem 1. *Cod. Iust. de magistr. municip.* constituit. Et quarta, puta, *leg. 12. supr. de appellationib.* quæ cum *dicta l. 8.* coniungenda est. Quinta Constantii, puta *leg. 19. d. t. de appellat.* Sexta, Theodosii M. *leg. 8. supr. de repar. appellat.* Septima, Theodosii *leg. 53.* P. 145. *supr. de appellat.*

Scilicet, *Nominatis* ad Curiam vel Duumuiratum, duorum mensium spatium dabatur, ad appellandum: vt præter *hanc leg.* docet *d. lex 10* & *19. supr. de appellat.* In eumque finem nominationes ante tres menses, quam munera subiri oportebat, fiebant, vt docet *lex 8. infr. hoc t.* Atque hæc illa

illa sunt *duum mensium spatia*, de quibus *hac l.* agitur.

De his vero duobus mensibus dubitatum sub Constantino Magno, & quidem a Crispino, vt hæc *lex* aperte testatur, *Quoniam dubitasti*, inquit, (cui ipsi vt dixi inscribitur *dict. l. 10. supra, de appellat.* quæ in hoc eodem argumento versatur) qui procul dubio alicuius prouinciæ Rector erat, (nam ad eum cura muneris iniungendi spectabat) vtrum hæc spatia duorum mensium computari deberent ex numero dierum, an vero ex nominatione Kalendarum. Quæ quidem quæstio, seu dubitatio, obscurum sensum habet: sed multo obscurior adhuc rescripti Constantinianei sententia est: Ad hanc quippe Crispini dubitationem rescribit hactenus Constantinus: *Formam publici iuris obseruandam esse, quæ manifeste declarat, quid pro dierum diuersitate præceperit comprehendi.* Quæ enim illa *forma publici iuris* est? Quæ illa *dierum diuersitas?* Et quidem eo obscurior, quod postrema verba nullum satis commodum sensum præbere videntur, & vix ad ἔπος respondere: quandoquidem cum de mensibus quæreretur; de diebus tamen respondeatur? Denique quid sibi volunt illa verba, *præceperit comprehendi?* Nos videamus quid in hanc partem statui possit, *dubiumque* adeo quod hic non resoluitur, definiri. Putet igitur quis, cum in aliis *Rebus* & negotiis menses aliter atque aliter computentur, formaque publici iuris, hac parte diuersa esset, in hoc appellationum & Nominationum argumento, menses *XXX. diebus* constare seu censeri, non vero ex Kalendarum nominatione æstimari. Finge nominatum quem Kalendis Martiis ad Duumuiratum, qui dies huic rei solemnis, *leg. 28. hoc titulo* (vbi vide quæ dixi) aliudue munus. Sane a Kalendis Martiis LX. dies computabuntur nominato, ad se excusandum seu appellandum: & sic intra *29 Maii* excusare se se necesse habebit. Hæc scilicet *forma publici iuris* videtur; qua vulgariter menses tricenis diebus singuli æstimantur apud Romanos: quod docet etiam *lex 28. 31. §. 22. D. de ædilit. Edicto: lex 3. §. vltim. D. de suis; leg. vltim. Cod. Iust. §. 2. de iure deliber.* more Mathematicorum, Græcorum, & Ægyptiorum: nempe quia, & antiqua hæc fuit Numæ mensium computatio exemplo Ægyptiorum, teste Liuio *lib. 1. c. 19.* & Plutarcho *in Vit. Num.* Et ita certe in publicis quoque muneribus duorum mensium spatia computari debent: Vt nihilominus (vt & hoc adiiciam,) audiatur adhuc qui 61. die venerit; scilicet, *Vbi lex duorum mensium mentionem facit, & qui sexagesimo, & primo die venerit, audiendus est:* ait *lex 101. D. de Reg. Iur.* Quam *legem* obseruandum est, desumptam esse ex Pauli *libro singulari de cognitionibus:* quo Paulus Iurisconsultus prolixe egerat de cognitione Magistratuum, de honoribus, & muneribus publicis gerendis, & de excusationibus ab iis, vt ostendunt omnes *Leges*, quæ ex eo *libro* supersunt: puta *lex 9. D. de confirmand. tutor. lex 42.* & *vltim. D. de excusationibus: lex 29. D. de tutoribus, & curatorib. dat. lex 5. D. de Veteranis:* & *lex 228. D. de V. S.* qua *lege* definitio *Municipum* proponitur, ideo scilicet vt sciatur, quibus munera, & honores conferantur. Quæ quidem addere libuit, ad intellectum *dictæ legis 101. D. de Reg. Iur.* & ad eam vindicandam a prauis partim interpretationibus: partim & emendationibus. Nunc ad *hanc l.* redeamus.

Ergo in argumento appellationum a nominationibus, triceni dies pro singulis mensibus comparandi videntur, non habita ratione ad principium vel finem ipsius mensis, vt loquuntur Interpretes, vel vt hic dicitur, *nominationibus Kalendarum:* Cum alias *pro* Rerum (nam ita reponendum existimo) *diuersitate*, aliter atque aliter obseruaretur: *formaque publici iuris* aliter atque aliter *declararet*, quid pro rerum diuersitate per menses *comprehendi*, id est, exaudiri, accipi vellet. De quo dicam plenius ad *eam legem 101. de Reg. Iur.* In hoc certe argumento versatur peculiaris Menochii tractatus *libro 2. de Arbitr. capite* 50. vbi hæc *lex* tamen præteritur. Putet tamen quis, imo in hoc argumento appellationum a nominationibus, duorum mensium spatium numerari oportere a nominatione Kalendarum, secundum communem cursum mensium: sic vt nominatus Kalendis Martiis intra totum mensem Maii se se excusare possit: ideo quia principium nominationis a Kalendis fit. Atque hæc est doctrina Interpretum, cum mensis fit mentio, habita relatione ad principium mensis in quo actus aliquis solemni more fit, totidem dies computari, quot dierum menses sunt. Vide Menochium *dicto cap. 50. numer. 21.* Et certe hæc mihi probabilior videtur in *huius legis* specie definitio: Alioquin, vbi non ex Kalendis ipsis aliquis solemni more procedit, verum prout se se res dant, tum proculdubio vbi lex duorum mensium facit mentionem, 30. dies in singulos menses computandi sunt. Finge, 23. Augusti actum aliquem processisse, & intra mensem dilationem dari vel facultatem aliquam sane intra 21. diem Septembris facultas illa includitur, id est, 30. diebus.

P. 346. TABELLIO *qui decurio est fieri non potest: at ex Tabellione decurio, quis fieri potest.*

III. (a) Idem A. Mechilio (b) Hilariano Correctori Lucaniæ, & Brittiorum. (c)

Vniversos Decuriones volumus a Tabellionum officiis temperare. (d) Nemo autem ad Decurionatum vocatus excusare se poterit, eo quod fuerit Tabellio, cum & huiusmodi homines, si sint idonei, vocari ad Decurionatum oporteat: Lex † enim, quæ decuriones a Tabellionum officiis voluit submouere, ad Decurionatum Tabelliones vocari non prohibet. Dat. III. Kalend. Febr. (e) Sabino & Ruffino Coss. [316.]

NOTAE.

(a) *Lex* 15. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est, vbi tamen prima tantum *huius leg.* sententia continetur, cæteris inde a voce *Nemo*, resecatis. Iungenda autem illi *lex* 1. *supr. ad leg. Cornel. de falso*: seu *lex* 21. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Forte *Mecilio*: de hoc vero Hilariano vid. *Prosopogr.* ID.

(c) *Bruttiorum.* ID.

(d) *Temperare*, idest, abstinere in totum. ID.

† Quænam & cuius ea lex? ID.

(e) *Acc. Kal. Aug.* hoc additum *d. l.* 1. ID.

COMMENTARIVS.

TABELLIONIS officio Decuriones, iuxta anteriorem quandam de eo *legem*, hac rursum Constantini M. *lege*, fungi prohibentur. Nos diceremus, *que ces deux Offices sont incompatibles*: quomodo & aliis multis actibus Decuriones interdicti: de quo ad *leg. 92. infr.* Et retro tamen, Tabellionem ad Decurionatum nominatum excusare se non ideo posse, *hac leg.* definitur: Non ideo scilicet, quia qui Decurio est, Tabellio esse per *leges* non potest, ideo & ex Tabellione ad Decurionatum vocari non potest: Quæ *huius legis*, ferendæ occasio fuit, vt videlicet ostenderetur argumentum ab vno ad aliud non procedere, non valere. Quod a Triboniano hic omissum est. Et hæc quidem est *huius legis* sententia: quam notandum est partem esse prolixioris Constantinianeæ constitutionis, vnde desumpta est quoque *lex* 1. *supr. ad leg. Corn. de falso.* quæque proinde *huic* coassanda venit: quod Cuiacius iam, & post eum Couarruuias, aliique deinceps recte notarunt. Neque tamen omnes, quid ex hac coniunctione effici posset ad plenum viderunt: Imo collidi eas inter se nonnulli existimarunt. Ea *Lege* id definitur: Decurionem, Tabellionis munere fungentem, si postea de veritate instrumenti ab eo conscripti agatur, quæstioni subiici posse: vt & si ex Tabellione eo Decurione facto, eadem de instrumento dubitatio oriatur: Nullam enim vtroque casu Decurionatus siue coniuncti, siue superuenientis, & sic priuilegii Decurionum, immunitatis a quæstione rationem haberi, vbi recte ex parte Glossa vidit, ita de facto euenisse: vt ita ad facti speciem rescripserit *ea lege*, seu eo capite Constantinus Magnus: Verum in posterum iam hoc *huius legis*, capite idem cauet, Decurionem Tabellionatu fungi non posse. Neque adeo etiam displicet illorum sententia, qui ita censent, hoc casu instrumentum nihilominus valere: de quo Bartolus *hic*, & post eum multi alii: de quo v. hic Amayam *n.* 24. 25.

Nunc, vt de ratione *huius legis* liquere possit deque tota *huius legis* mente, videndum nobis est, quinam *Tabelliones* isti fuerint. *Tabellionum* istorum mentio fit præter *hanc l.* & *dict. l.* 1. *supr. ad l. Cornel. de falso*, in *l.* 1. *Cod. Iust. vt nemo ad suum patrocinium*, *leg.* 2. *Cod. eod. de Eunuchis*: *l.* 17. *Cod. eod. de fide instrum. l.* 24 *C. eod. de testamentis. leg.* 9. §. 4. *D. de pœnis*: *leg.* 14. §. 3. *Cod. Iust. de sacrosanct. Eccles.* meminit & Firmicus *Mathes. lib.* 4. *cap.* 5. & *lib.* 8. *cap.* 28. Fuere autem Tabelliones qui contractuum & testamentorum instrumenta conscribebant, vt diserte testatur *dicta lex* 1. *supra ad leg. Cornel. de fals. dicta lex* 14. §. 3. *dicta lex* 1. *Cod. Iust. vt nemo ad suum patrocin. dicta lex* 2. *Cod eod. de Eunuchis*: *dict. lex* 17. & *dict. lex* 24 Vnde & inter eos qui forensibus negotiis se accommodabant, numerantur in *d. l.* 9. §. 4. quomodo & instrumenta forensia dicta *leg.* 20. *Cod. Iust. de fide instrum* ἀγοραῖα passim in *Iustiniani Nouellis*. De his est & expressa *Nouella Iustiniani* 44. Interpres ad *dictam leg.* 1. *de falso*, æuo suo Tabelliones, *Amanuenses*, *vel Cancellarios* dictos scribit. Ii recte describuntur apud Suidam *voce* Πρισκὸς Ἐμισηνός. ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθήμενος, δόξαν τε πολλὴν ἐπί τε ἀληθείᾳ καὶ ἀρετῇ ἔχων, ἅπαντα ἐπετέλει τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον αὐτῶν ἐπισφραγίζων αὐτὸς οἰκείοις γράμμασιν, ὅνπερ Ταβελλίωνα καλοῦσιν Ῥωμαῖοι. *Forensis vir, fide & virtute conspicuus, qui omnes ciuibus tabulas conficiebat, sua manu vnamquamque earum obsignans, quem tabellionem romani vocant.* Idem in voce Ταβελλίων (vnde habent & *Glossæ Nomicæ*) Ταβελλίων, ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος. *Tabellio, qui ciuitatis contractus scribit, vulgo* Νομικὸς *dictus.* Describit & Libanius *Epistola ad Priscianum, inter Regias* 147. & *in edit. Clariss. Wolffii* 152. τέχνη δὲ αὐτοῖν ἡ αὐτή, προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ γνώμη, τὰ περὶ τῶν συνθηκῶν γράμματα τοῖς ἀνθρώποις γράφειν, ἄνευ τοῦ κέρδους κατὰ τῆς ἀληθείας τιμᾶν. *Ars ipsis eadem: addo, eundem etiam esse vtrique animum, nempe contractuum instrumenta scribere, ita tamen, vt corrupta veritate lucrum non sectentur.* In his vero præter fidem & veritatem vt ex superioribus iam testimoniis liquet, aliqua saltem Legum peritia desiderabatur, *Nouella Iustiniani 66. capite 1. in princip.* Vnde, & Iuris studiosis, Aduocatis, & Pragmaticis iunguntur, *d. l.* 9. §. 4. *D. de pœnis*: Indeque & vt ex Suida diximus νομικοί; sed tamen a Iuris studiosis diuersi, etsi vicini, de quibus *d. l.* 9. §. 4. Suetonius, *in Neron. Claud. c.* 32. nam hi & dictabant & scribebant ea, in quibus accurata iuris peritia desideratur. Male igitur *Tabularii* cum his a multis confunduntur, deque illis constituta huc perperam seu ad Tabelliones trahunt. Erant enim *Tabularii*, qui ciuitatum & prouinciarum rationes tractabant: de quibus suo peculiari *titulo supr. lib.* 8. *tit.* 2. Alii item sunt a *Scribis* publicis, qui acta publica scribebant, quorumque fidei tabulæ publicæ periculaque Magistratuum committebantur, teste vel Cicerone, *lib.* 3. *in Verrem cap.* 79. & Cassiodoro *XII. Var.* 21. qui eorum officium graphice describit: in cuius tamen lemmate male de Scribarum seu Tabellionum officio: nam verus titulus habet, *Scribæ Rauennati.* Verum de his Scribis iam ad *l.* 1. *supr. de lucris officiorum.* Denique perperam commiscentur Tabelliones hi cum *Notariis*, qui priuatorum serui erant, scribendi operam dominis suis nauantes, vt videre est vel ex *l.* 40. *D. de testam. mil.* Hodie iidem Tabelliones & Notarii dicuntur. p. 347.

His ita iam distinctis, ratio *huius legis* & *Interdictionis* indaganda venit; cur, inquam, Decuriones Tabellionis officio fungi vetentur? & vt *hac leg.* dicitur, iubeantur ab hoc officio TEMPERARE; seu vt eadem loquitur, cur *Lex* Decuriones a Tabellionum officiis voluerit SVBMOVERE.

Ratio hæc vulgo redditur, ne Tabellionis statione, & vt ipsi loquuntur, gestibus implicitus, consecutiue a publicis Curiæ negotiis abstrahatur, atque adeo ne vtroque munere non bene fungatur, seu vt ille ait, bona fide; qua ratione & alias duobus quis officiis simul fungi non vna *lege* prohibetur: & speciatim etiam Sacerdotes hoc ipsum Tabellionis officium exercere *cap. 8. X. ne Clerici vel monachi*: quia, *qui Deo militat, non debet sæcularibus negotiis implicari, can. 3. C. 20. Quæst. 3.* & *can. 2. 3. 4. Cauf. 21. Qu. 3.* Verum hæc mihi generalis hic nimium ratio videtur. Alii hanc reddunt rationem, quod Tabellionis officium vile sit, imo & infame actusque seruilis: atque adeo quæ de seruis publicis dicuntur, huc aptant: Vnde iam pessime Bartolus dicitur aliique tenuisse, quod infamis possit esse Tabellio. Itane vero vile & seruile aut infame Tabellionum officium, e quo ad Decurionatum adspirare licet? in quibus velut publicis testibus publica fides consistit? in quo tantum ἀληθείας καὶ ἀρετῆς studium, imo & aliqua saltem iuris peritia requiritur? a quibus instrumenta confecta publicam merentur fidem? qui denique Iuris studiosis & Aduocatis sociantur, & Pragmaticis iunguntur? Hæc inquam, rationem illam destruunt, non quæ Amaya congerit *hic, numero 6. 7. 8. 9. 10. vsque ad 17.* ea enim ad Scribas pertinent, vel ad Tabularios. Ratio & hæc redditur, ne Decurio idemque Tabellio his duobus officiis fieret potentior, & ob id grauius onerarentur Municipales: laudato eam in rem Symmacho, *lib. 9 epistol. 10.* qui locus tamen est de Tabulariis, quibus videlicet in re tributaria liberum erat alios a dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere.

Addit Amaya, ne occasione dignitatis Decurionatus, instrumenta a se conscripta derelinquant, quod innuere videatur *lex 2. supr. de Tabular.* Verum & ratio hæc obscura est, & *dicta lex 2.* est de Tabulariis: & perperam ex *ea lege* colligitur, Tabelliones tum non fuisse exclusos a Decurionatu. An propior igitur vero ratio, qua licet ascendere non descendere in honoribus capessendis: quodque inferior sit Decurionatus honore & dignitate Tabellionis officium?

Verissima ratio isthæc mihi videtur, tum argument. *dict. leg. 1 supr. de falso*, quæ *huic* coassanda est, tum eorum præiudicio, quæ supra dicta sunt de veritate deque fide, quæ in Tabellionibus requisita, id ita constitutum, vt præcideretur falsi materia: quæ vtique facile præberetur, si Decurionibus Tabellionis officio fungi liceret: cum & alias Tabelliones falsi haud raro arguerentur, vel suspecti essent; v. exemplum apud Suidam, *in voce* Περσικός: Qua causa his tam enixe, vt dixi, fides & ἀλήθεια inculcatur. Eo denique etiam pertinent voces *Temperandi*, & *submouendi hac l.*

PRÆSIDATVS *honos Decurioni delatus* EMERITIS *tantum prodest.*

IV. (a) Idem A. ad Octabianum (b) Com. Hispaniarum.

HI qui honoris (c) indebiti arripere (d) insignia voluerunt, cum in consilium (e) Primates (f) Municipesque (g) coguntur, adsistunt, (h) sedentibus his, quibus emeritis, omnis honor iure meritoque debetur. Ideoque Sublimitas Tua nullum omnino faciet Præsidatus prærogatiua lætari, nisi qui cunctos in patria gradus (i) egressus (k) ordinem (l) venerit: ita vt illi etiam qui Præsidatum ante tempus reportarunt, post expletos honores ciuicos honestamentis (m) præstitis potiantur, PP. (n) XIV. Kal. Feb. Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Octauianus* Comes Hispaniarum sub *Constantino M.* cui eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex 1. supr. de accusationib.* v. *Prosopogr. ID.*

(c) Præsidatus *infr. ID.*

(d) Ante tempus scil. & antequam cunctos in patria gradus emensi fuissent, per suffragia. *ID.*

(e) Et *Concilium*, v. *infr. Commentar. ad leg. 1. de Legatis. ID.*

(f) De *Primatibus* his dixi ad *l. 13. supr. de desertorib. ID.*

(g) *Municipes* idest, Decuriones *h. l.* & *multis aliis*, quas *Paratitlon* exhibet. *ID.*

(h) γρ. *Adsistant*, idest, stent. *ID.*

P. 348. (i) Honores ciuicos *infr. ID.*

(k) Et emensus. *ID.*

(l) γρ. *Ordine*, addita etiam forte voce, *eo. ID.*

(m) Honestamenta, *h. l.* & *l. 74. infr. hoc tit.* sunt honorum prærogatiua, προτιμία, πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, vide *Glossar. ID.*

(n) Cordubæ, vt *d. l. 1. sup. de accusat.* Corduba quippe sedes Comitis Hispaniarum fuit. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Honore seu Prærogatiua & quidem Præsidatvs, qui Decurionibus hac tempestate conferebatur (vti deinceps post Comitum gradus a Constantino Magno adinuentos, Comitiua, *leg. 26. 36. 41. 44. 75. 109. 189. infr. hoc tit.*) est hæc Constantini Magni constitutio: Qua *definitur*, quinam eo honore potiri possint inter cæteros Decuriones: vbi & obiter ostenditur, in quo honoris istius prærogatiua steterit. De quo prius agendum nobis est.

Prærogatiua igitur isthæc, Præsidatus Decurioni collati, erat hoc honestamentum, vt cum in Consilium cogerentur (quod vtique factum a Duumuiris: Duumuiri, inquam, Decuriones solemniter, id est, Curiam conuocabant, *l. 2. Cod. Iustin. eod. tit.* & quidem Primates Curiæ, de quibus vide & *leg. 13. supr. de desertoribus*, aliique Municipes: vid. plene *infr. titul. de Legatis:*) Decuriones hoc honore decorati sederent, adsistentibus seu stantibus aliis Decurionibus. Qui honos obseruandus est. Vti viceuersa hinc notandum, Decuriones de more in consilio stetisse, proculdubio solis Duumuiris sedentibus. Sic sane & in prouinciis, & Iudicialis dignitatis prærogatiua isthæc erat, vt & pauci, quibus hoc pro priuilegio datum erat, in secretario residere cum Iudicibus possent, de quo vide *l. vnic. supr. de Offic. Iudicum ciuil. l. 2. supr. de Præfectis Prætorio: & l. vlt. C. Iust. de Offic. diuers. Iud. l. 5. 7. 16. supr. de proximis*: etiam ipsi decuriones, posteaquam patriæ cuncta præstitissent, Comitiua ornati, *d. l. 109. infr. h. t.* Et hæc quidem de hoc *Sedendi* honore. Nunc *de Legis* sententia.

Hoc igitur honore potiri eos tantum vult Constantinus Magnus *hac leg.* quibus *emeritis* Præsidatus honor collatus esset, idest, qui ad hanc dignitatem, seu ad hunc honorem ordine seu gradatim venirent, post expletos honores ciuicos, seu posteaquam cunctos in patria gradus egressi essent: Emeritis scilicet tantum hanc prærogatiuam prodesse voluit: Quod & ipsum postea statutum de Comitiua in specie *dict. l. 109.* vbi plenius. Non vero, qui aliter Præsidatus honorem nacti fuissent. Nempe minus decorum visum, eum præ cæteris sedendi prærogatiua lætari, qui pari cum cæteris conditione nexuque Curiæ adhuc teneretur. Vbi obiter notandum omnibus honoribus in Curia functis varios olim honores tributos, *Præsidatum*, *Comitiuam*. Equestris olim quoque dignitas collata, vt ex *veterib. Inscript.* discere est: & ex Censorino, *de die Natali, c. 15.*

Ad rem. Sed finge, quo pertinet vltimus *huius legis* versiculus; ante tempus aliquem hunc honorem indebitum reportasse, seu a Principe impetrasse per suffragia forte, (vt *leg. 5. prox.*) sane, qui in præsens ei honor inutilis est, post honores demum ciuicos expletos, ei proderit, quod *fine legis* statuitur. Et sic hoc casu ab initio inutilis & infructuosus honor, temporis tractu iam conualescet. Cui similis est constitutio Valentiniani Sen. *leg. 57. 58. 65. infr.* nam & ibi pariter Senatoria dignitas in suspenso est. Alia vero aliquando Constantio mens fuit, *leg. 41. 42. infra:* nempe & dignitatum titulis eos frui vult, & nihilominus teneri ad explenda patriæ munera.

Et hæc quidem ita Constantinus Magnus, ne alioquin quæsitis vmbraculis dignitatum, & honorariis ante tempus codicillis, patriæ munera desererentur: Quam in rem complurimas *Leges* alias exhibet *Paratitlon.*

Duo igitur iam πορίσματα ex *hac lege* in vsum educamus: Primum, vbi de Dignitatum prærogatiua agitur, ac proinde de iure sedendi & præcedendi, spectandum aliquando qua ratione quis eam Dignitatem emeruerit. Secundum Axioma, Indeptas dignitates non ilico semper, verum post aliquod tantum tempus aliquando prodesse.

Et hæc quidem ita in specie *huius legis* nempe (quæ taxatiua *huius legis*) vbi ad Curiæ consilium proceditur. Alioquin extra id impetrata quomodocunque a Principe dignitas, in aliis locis prodesse solet, & statim quidem. Vnde Tertium Axioma conficitur. Pro diuersitate locorum prærogatiuas honorum & dignitatum quandoque variare: de quo v. *diatribam de Iure præcedentiæ.*

Quibus OFFICIIS *seu militiis, quibus* DIGNITATIBVS, *& quando, Curialis vel Curiæ debitus, Curia liberetur.*

V. (a) Idem A. ad Bithynos. (b)

Eos qui in Palatio militarunt, & eos quibus Prouinciæ commissæ sunt, quique merito (c) Amplissimarum administrationum honorem Perfectissimatus, vel Egregiatus adepti sunt: Necnon & illos, qui Decuriones, vel Principales (d) constituti cuncta suæ patriæ munera impleuerunt, frui oportet dignitate indulta. Si vero Decurio suffragio comparato, Perfectissimatus, vel Ducenæ, vel Centenæ vel Egregiatus meruerit dignitatem, declinare suam Curiam cupiens, codicillis amissis, suæ condicioni reddatur: vt (e) omnium honorum & munerum ciuilium discussione (f) perfunctus iuxta Legem municipalem aliquam prærogatiuam obtineat. Eum quoque qui originis gratia (g) vel incolatus, (h) vel ex possidendi (i) condicione vocatur ad Curiam, Perfectissimatus suffragio impetrati dignitas non defendit: Qua remota tradi eum Curiæ oportebit. Dat. XII. Kal. Aug. Gallicano & Basso (k) Coss. [317.] P. 349.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 3. *supr. de cohortal. lex* 1. *supr. de Cæsarianis*: *lex* 1. *sup. de murilegulis. GOTHOFR.*

(b) Nota *legem* hanc inter alias ad integram prouinciam emissam, seu ad Concilium totius alicuius prouinciæ. *ID.*

(c) Ita scribendum, non *meritò*, vt habent *Editiones* superiores. *ID.*

(d) De *Principalibus* his vide *Paratitlon*, qui distincti a Decurionibus (etsi & ipsi Curiales) vel ab *ordine*: vt in *veteri Inscriptione apud Gruterum CCCLXIII. num.* 2. V. de his & Iuretum *in Symmach. p.* 227. 228. 229. *Edit. Paris.* 1604. *in* 4. Tertullianum de *Corona militis cap.* 13. Firmicum *lib.* 5. *c.* 2. Symmachum *lib.* 9. *ep.* 10. *l.* 2. *Cod. Iust. de excus. mun.* Saluianum *de Gubernat. Dei lib.* 5. *cap.* 4. & basin citatæ Inscriptionis. Iidem & *Principes ciuitatum*, Vopiscus *in Aureliano cap.* 33. *in fin. Palmyreni principes ciuitatis.* Talis *princeps ciuitatis* Palmyrenæ fuit Odenatus, priusquam imperium arriperet, quem ideo Pollio *in Vit. Odenati init.* vocat, *principem Palmyrenorum*, & eadem ex caussa Festus *in Breuiar. cap.* 23. *decurionem Palmyrenum. ID.*

(e) γρ. *At. ID.*

(f) Vide de hac voce *Glossar. ID.*

(g) Obserua tres causas, ex quibus quis ad Curiam tenetur: originis gratia, incolatus, ex possidendi conditione: de quo v. late *Paratitlon. ID.*

(h) V. & *l.* 12. *inf. ID.*

(i) V. & *l.* 13. *in f. infr. ID.*

(k) Acute Gothofredus *in Chronol.* colligit, ad *Gallicanum & Symmachum*, i. e. an. 330. forte hanc legem referendam esse, cum hoc anno *Licinius* adhuc Bithynia potitus sit. *RITTER.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS quatuor, quæ *hac l.* exprimuntur (puta *Perfectissimatus, Ducenæ, Centenæ, Egregiatus*) Decurio; Decuriæue debitus, a Curia vel Curiali nexu quando liberetur vel non, definit Constantinus M. *hac l.* Quæ pars est prolixioris Constantiniani Edicti ad Bithynos emissi: cuius tres præterea partes *hoc Codice* continentur, *huic* proinde *legi* coassandæ veniunt: puta *lex* 1. *supr. de Cæsarianis*: *lex* 1. *supr. de murilegulis & monetar. lex* 3. *supr. de cohortalibus*: quo Edicto Constantinus M. ad Bithynos emisso, id egit, vt definiret, quando quis quatuor illis Dignitatibus a conditione aliqua, cui nexus est, liberari possit.

Enimuero definit Primo, *Monetarios* nunquam per eas dignitates a conditione sua liberari posse, *d. l.* 1. *supr. de Murilegul. & monetar.* Secundo, *Cæsarianos*, post officium demum inculpate completum, *d. l.* 1. *de Cæsarianis.* Tertio, *Primipilares*, post emeritam pariter militiam, *d. l.* 3. *de cohortalib.* Quarto tandem & *Decuriones hac l.* nonnisi tribus ex caussis: puta I. Si Decuriones in *Palatio* militarint: de quo ad alias *Leges*: Concordat inter cætera eiusdem Constantini *lex* 1 *supr. de honor. codic.* II. Si *Prouinciæ* his commissæ sint, iique merito amplissimarum administrationum honorem Perfectissimatus vel Egregiatus adepti sunt. Nempe, prouinciæ administratione Curialem Curialibus muneribus liberari vult *hac l.* Constantinus M. pariter vt idem Constantinus *d. l.* 1. *de honor. Codic.* Constantius *l.* 36. 41. *infr.* (Contrarium vero statuit Theodosius M. *l.* 106. (vbi de hoc dicam adhuc) & *l.* 122. 134. *infr.* Arcadius, *l.* 159. 160. Theodosius Iun. *l.* 187. *infr.*) Id quod de Perfectissimatus nominatim dignitate, rursum constituitur ab eodem Constantino M. *l.* 15. *infr.* & tribus aliis Constantii, nempe *l.* 26. 42. 44. *infr.* de quo dicam ad *d. l.* 26. De aliis etiam dignitatibus idem statuitur compluribus aliis *legibus*. Tertius casus, quo Decuriones Curia liberari possunt, atque dignitates his impetratæ prodesse valent, est: si Decuriones vel Principales cunctæ suæ patriæ munera impleuerint. Emeritis scilicet hæ dignitates prodesse possunt. Aliud si suffragio has dignitates Decurio meruerit: aduersus quas dignitates suffragio quæsitas plures aliæ *hoc titulo* occurrunt constitutiones: & *tit. de honor. codicill.*

In tantum vero hæ dignitates, ac nominatim Perfectissimatus, suffragio impetratæ Decurionem a nexu Curiali non defendunt, vt non tantum circa eos qui Curiæ iam addicti sunt, id obtineat; verum etiam circa nondum Curiales, sed tamen qui ad Curiam vocari possunt: siue Originis gratia, siue incolatus (de quo v. & *l.* 12. 46 52. 137. 141.) aut ex possidendi conditione: His enim tribus de caussis, (quod primo loco in *hac l.* obiter obseruandum) quis ad Curiam vocari potest: de quo v. *Paratitlon.*

Secundo notandæ sunt quatuor illæ dignitates sub Constantino M. vsurpatæ, quarum *h. l.* vt & tribus illis, quas illi coassandas ostendi, mentio fit. Perfectissimatus (de qua *suo titulo supr.* puta *vlt. libri* 6.) Ducenæ, Centenæ, de quibus ad *l.* 3. *supr. de cohortalib.* Egregiatus, de qua ad *l.* 1. *supr. de honor. codicil.*

Tertio obseruandum, hanc constitutionem datam ad Bithynos, seu ad Bithyniam pertinere, quo etiam pertinet *lex* 119. *inf.* sic etiam vt fine *l.* indicetur Bithyniæ, eiusque ciuitatibus & Curiis *suas quasdam fuisse leges municipales*, & quidem in decernendis prærogatiuis iis Decurionibus, qui omnibus patriæ muneribus perfuncti essent: sic sane etiam Plinius, iam olim, sub Traiano Imp. Bithyniæ huius Proconsul, non vna epistola *libr.* 10. apertissime testatur, suas *leges* quasdam iis fuisse, & quidem ex lege *Pompeia*: & quidem Quatuor has. *Primo*, vt adscribere sibi quos vellent ciues, id est in Curiam allegere Decuriones βουλευτὰς his liceret, dummodo non alienæ ciuitatis: quod sane etiam optime respondet extremis *huius l.* verbis: vbi definitur tribus illis

lis ex caussis, quas dixi, vocari quem ad Curiam posse. *Secundo*, retro vt certis ex caussis Decuriones Curia a Censoribus eiicerentur. *Tertio*, ne quis Magistratum caperet, neue in Senatu esset seu in Curia minor annis 30. *Quarto*, vt in exigendis pecuniis quæ Bithynis debentur protopraxiam haberent. Quare iam & hæc *lex* notetur, velut *titulo ad municipalem* socianda. De lege municipali, quæ alibi alia atque alia fuit: v. quæ Cuiacius IX. *Obs.* 37. Fornerius I. *Selection.* 12. *pag.* 20. 21. 22. *Tom. II. Thesaur. Iur.* obseruarunt.

Quarto obseruanda *h. l.* prærogatiua, quæ Curiali omnibus in notitia muneribus functo, decernebatur, nempe Præsidatus seu prouinciæ administrationis: de quo etiam dictum *ad l.* 4 *supr.* dicetur & ad *l.* 60. *infr.*

Postremo obseruetur Perfectissimatus dignitas, qua Præsides hoc Constantini æuo decorabantur; quod etiam præter *hanc leg.* docuit quoque inscriptio *supr. leg.* 4. *de pœnis.* plura v. in *Paratitlo de Perfectiss. dignit.* Iuuat & ad hanc leg. illustrandam, simul & plures alias, Cassiodori locum hic semel apponere II. *Var.* 18. *Priscarum* LEGVM *reuerenda dictat antiquitas, (auctoritas) vt nascendo Curialis, nullo modo possit ab originis suæ muniis discrepare, nec in aliud Reipubl officium trahi, qui tali præuentus fuerit sorte nascendi. Quod si eos vel ad honores transire* IVRA *vetuerunt, quam videtur esse contrarium, Curialem Reipubl. amissa turpiter libertate seruire?* P. 350.

Illud etiam *hac l.* notandum, in tantum dignitates Curialibus non prodesse ad Curiam euitandam, vt etiam *Codicillis* priuari iubeantur; seu auferri illi iubeantur, & dignitates necquicquam prodesse, pariter vt *leg.* 24. 25. 26. 27. 44. *infr. h. tit.* cum tamen saluis codicillis seu dignitate Curiæ mancipari eos aliæ leges voluerint: *l.* 41. 42. 69. *infr.*

De CONNVBIO *Decurionum cum fœminis seruilibus probibito.*

VI. (a) Idem A. Patroclo.... (b)

NVLLA (c) præditos dignitate ad sordida descendere connubia seruularum, etsi videtur indignum (d), minime tamen Legibus † prohibetur: Sed (e) neque connubium cum personis potest esse seruilibus, & ex huiusmodi contubernio serui nascuntur. Præcipimus (f) itaque, ne Decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine (g) ducente confugiant. Si enim Decurio clam Actoribus atque (h) Procuratoribus nescientibus alienæ fuerit seruæ coniunctus, & mulierem in metallum trudi (i) sententia (k) Iudicis iubemus, & ipsum Decurionem in insulam deportari, bonis (l) eius mobilibus & vrbanis mancipiis confiscandis. Prædiis vero & rusticis mancipiis ciuitati, cuius Curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullosque habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui secundum Legum ordinem ad eius successionem vocantur. Quod si Actores, vel Procuratores loci in quo flagitium admissum est, fuerunt (m) conscii, vel compertum facinus prodere (n) noluerunt, metallo eos conuenit inplicari. Si vero Dominus (o) hoc fieri permisit, vel postea cognitum celauit, si quidem in agro id factum est, fundus cum mancipiis & pecoribus ceterisque rebus, quæ cultui rustico sustinentur (p), fisci viribus (q) vindicetur: Si vero in ciuitate id factum est, dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari: pœnam augentes, *quoniam intra domesticos parietes scelus admissum est*, quod noluit mox cognitum publicare Igitur (r) si Legis latæ die repperietur quisquam patrimonium suum alienasse, atque in dominum seruulæ contulisse, Ordini liceat diligenter inquirere, vt ita Reipublicæ ciuitatis quod de facultatibus supradicti fuerit deminutum, in pecunia sarciatur. Dat. Kal. Iul. Aquil. (s) Constantino A. V. & Licinio Cæs. Coss. [319.]

NOTAE.

(a) *L.* 3. *Cod. Iust. de incestis nuptiis.* GOTHOFR.

(b) *Patroclus* sub Constantino M. de cuius dignitate mox viderimus. *ID.*

(c) Recisum hoc *legis* istius principium a *Cod Iust.* vsque ad *sed neque*: quod & ipsum immutatum. *ID.*

(d) Conuerso more melius, *etsi minime legibus probibetur, tamen videtur indignum.* Quanquam & hoc defendi potest. *ID.*

† Iulia & Papia. *ID.*

(e) *Cum ancillis non potest esse connubium, nam ex &c.* ita *Cod. Iust. ID.*

(f) *Ideoque præcipimus*, Cod. Iust. *ID.*

(g) *Seruarum*, additum *Cod. Iust. ID.*

(h) *Et*, Cod. I. *ID.*

(i) *Detrudi*, Cod. I. *ID.*

(k) *Per sententiam*, Cod. I. & anteriores Cod. Th. editiones omnes. *ID.*

(l) *Omnibus bonis eius ciuitati* &c. ita *Cod. Iust.* de quo mox, *ID.*
(m) *Fuerint*, Cod. I & mox, *noluerint*. *ID.*
(n) *Promere*, Cod. Iust. *ID.*
(o) *Loci* additum, *Cod. Iust.* *ID.*
(p) Et quibus cultus rusticus sustinetur. *Sustinentur* hic forte pro destinatur. *ID.*
(q) *Iurib.* male. *C. Iust.* *ID.*
(r) Reliqua resecta a *C. Iust.* *ID.*
(s) Ibidem data, superiore mense *lex* 9. *sup. de appellat.* *Lex* 1. etiam *de matern. bon. supr.* hoc ipso anno *Aquileiæ* data dicitur, cuius tamen subscriptio falsa videtur. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONNVBIO cum ancillis alienis tanquam flagitio & facinore (quæ causa est cur hæc *lex* posita sit *C. Iust.* sub *tit. de incestis nupt.*) decurionibus interdicit *hac l.* Constantinus M. pariter vt Maiorianus *Nouella 1. de Curialib.* Duplici ratione: Etsi nimirum Decuriones nulla præditi sint dignitate (non est scilicet proprie dignitas Decurionatus, id quod tamen aliis *legibus* nonnullis statuitur:) item etsi hoc connubium minime legibus (Iulia & Papia) prohibeatur, nullæque *leges* sint quibus huiusmodi connubio nuncupatis & disertis verbis interdictum sit, atque adeo licere videatur: attamen sordida sunt hæc connubia, & indignum est ad huiusmodi connubia Curiales descendere: ac si diceret (quod vulgato dicto circumfertur) *non omne quod licet, honestum est:* semperque in coniunctionibus, non tam quid liceat, quam quid honestum sit obseruandum est. Et hæc quidem honestatis ratio hic a Constantino M. vrgetur, quæ tamen a Triboniano P. 351. omissa fuit, proculdubio quia inuersa hic oratio est. Secunda ratio (quam solam retinuit Τριβων.) est ciuilis ratio: nempe quod cum personis seruilibus connubium esse non possit, & ex huiusmodi *contubernio* (proprio vocabulo, vt vel iuris elementa docent) serui nascantur. Pari ratione, qua & Senatoribus quarundam mulierum connubio *Lege Iulia & Papia* interdictum fuit. Quæ quidem summa ratio (quæ & ipsa initio *huius l.* indicatur) prohibitionis huius est: nempe quia huiusmodi connubium fit in fraudem Reipub. nam cum Decurionum filii Curiæ quoque teneantur, sane ex huiusmodi contubernio nati, pares Curiæ seu munerib. publicis esse non possunt, vtpote, qui serui nascuntur.

Igitur connubio huiusmodi decurionibus interdicit Constantinus magnus cæteroquin honestatis custos: Eo quod passim *libidine ducente Decuriones in gremia potentissimarum Domorum confugerent*, id est ancillas potentium connubio sibi iungerent: quasi ea re satis iam tuti futuri, potentium inquam patrocinio, quod passim iam hoc seculo aliis illicitis artibus obtendebatur. Quod & ipsum indicat Maiorianus *d. Nouella 1. Illud quoque sibi dedecoris addentes, vt dum vti volunt patrociniis potentum, Colonarum se ancillarumque coniunctione polluerint.* Quanquam fatendum est, quod & ipsum *d. Nou.* indicat, adeo Curiales hac tempestate attritos fuisse iniquitate Iudicum & Exactorum, vt eo confugere necesse haberent.

Pœnas porro grauissimas huiusmodi connubio contracto imponit Constantinus: sub hac triplici distinctione.

1. Vel Actoribus & procuratoribus prædiorum nescientibus, hæc connubia contracta sunt: & hoc casu ancillæ pœnam imponit metalli; decurioni, vero deportationis, & bonorum proscriptionis, & hac quidem ratione, vt (quæ diuisio notanda est) bona mobilia & vrbana serui huius Decurionis, fisco adquirantur: prædia vero & rustica mancipia (quæ etiam alias cum fundis ambulant) ciuitati cuius Decurio fuit, mancipentur; si modo Decurio neque patriæ potestati suppositus sit, neque liberos aut parentes aut propinquos seu legitimos successores habeat; Nempe horum potior ratio est, quam fisci aut ciuitatis: vsque adeo bona Decurionis quamlibet deportati relinquuntur.

2. Vel Actoribus aut procuratoribus prædiorum consciis id factum est, & tum metalli pœnam illis indicit.

3. Et Postremo, si Dominus loci seu fundi, hoc fieri permisit vel etiam postea cognitum, celauit, & sic silentio suo ratum habuit, pœna quoque imponitur: scilicet hac distinctione: vel in agro id factum est, & tum hæc ei pœna imponitur, qua fundus cum mancipiis & pecoribus & cæteris rebus, quæ cultui rustico sustinentur, id est, omni instructo & instrumento rustico, confiscetur: vel in ciuitate id domino loci conscio factum est, & tum dimidiæ partis bonorum confiscationem imponit. Quæ altera differentia singularis notanda est: cuius etiam rationem reddit Constantinus; nempe ideo grauiorem pœnam a se imponi, facinore hoc admisso in vrbe, quam in agro, *Quoniam intra domesticos parietes scelus admissum est*, quod facilius a Domino prohiberi, scirique potuit. Nempe, quod alio vtiliter traduci potest, eo maiore quisque perfundetur inuidia, seu crimine, quo scelus intra parietes domesticos in ciuitate admissum est: vbi disciplina maior habenda, & prohibendi sceleris occasio opportunior est.

Fraudi tandem cuidam occultæ postrema *huius l.* parte occurrit Constantinus (quod & ipsum Tribonianus recidit.) Nempe, Decuriones, huiusmodi potentum ancillas connubio sibi iungentes in dominum ancillæ patrimonia sua alienabant. Igitur iubet Constantinus tantundem in pecunia Ciuitati, cuius decurio est sarciri.

FILII

FILII *Decurionum a qua ætate Curiis ſociari poſſunt.*

VII. (a) Idem A. ad Edictum. (b)

FILIOS Decurionum, qui decem & octo annorum ætate vegetantur (c), per prouinciam (d) Karthaginem muneribus ciuicis adgregari præcipimus: Neque enim (e) opperiendum (f) eſt, vt ſoluantur familia, & ſacris (g) explicentur (h): cum *Voluntates patrum præiudicare non debeant vtilitatibus Ciuitatum.* PP. Kal. Mart. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. Coss. [320.]

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt. GOTHOFR.*

(b) *Ad Edictum* pariter emiſſa alia duo Conſtantini reſcripta: puta *lex* 3. *ſup. de extraordin.* vbi plene dixi, & *l.* 1. *inf. de ſuſceptoribus. ID.*

(c) *Vegetandi* vox propria adoleſcentiæ. *ID.*

(d) *Prouincia Karthago:* quæ alias *Karthaginenſis*, ſeu *Proconſularis*, nempe de Metropolitana vrbe, quæ in orbe Africano quaſi Roma erat, ipſa prouincia Karthago dicta. Ita quoque Sextus Rufus in *Breuiario cap.* 4. *Per omnem Africam ſex prouinciæ factæ ſunt: ipſa vrbs* (vbi) *Karthago eſt proconſularis. ID.*

(e) Siue *etiam.* De quo mox. *ID.*

(f) Expectandum. *ID.*

(g) *Sacra* patriæ poteſtatis: quænam illa? iam notum. *ID.*

(h) *Explicentur*, ſoluantur. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 352. DE FILIIS Decurionum in Curiam allegendis, eſt hoc Conſtantini M. reſcriptum, ſeu conſtitutio: de quo ſunt complures *leges*, *hoc titulo* quas in *Paratitl.* repetere licet. Scilicet Decurionum filii & ipſi Curiali nexu tenebantur originis iure ſeu gratia, v. & *l. 6. ſupr.* ſuoque tempore in Curiam allegebantur, & quidem ex *hac* Conſtantini M. *lege* (quæ duo *hac l.* capita continentur) iam inde ab octauo-decimo ætatis anno, & quamlibet in patris poteſtate poſiti. Primo *Ætas* ſcilicet certa quædam vt in Senatore legendo olim, ita & in Decurionibus (qui minores Senatores erant) ſpectabatur. Eſt quidem alibi, alioque tempore ſubinde alia: ſcilicet Pompeia *lege*, quæ Bithynis data erat (poſt bellum Mithridaticum) cautum fuerat, ne quis in Senatu ſeu *Curia* eſſet minor annorum 30. Et ſeruata *hac lex*, & ætas adhuc ſub Traiano, (teſte Plinio *lib. 10. ep. 83.*) Mox tamen Iuriſconſultorum noſtrorum ætate, ætas 25. annorum ſtatuta, *l. 6. §. 1. l. 11. l. pen. §. 1. D. de Decurion. l. 8. D. de munerib. & honor. l. 1. Cod. Iuſt. qui, & aduerſus quos in integr. reſt. l. 1. 2. Cod. eod. qui ætate vel profeſſ. ſe exc.* Quas *leges* Iuſtinianus prætulit; *hac* protrita & omiſſa. Certe hoc ipſum & in Veteranorum filiis, ſi non militarent, in Curiam allegendis Conſtantinus M. primum ſtatuit, *l. 2. ſup. de fil. mil. app.* ſic tamen etiam vt extra ordinem & ex cauſa minores 25 annis quandoque allegerentur, *d. l. 6. §. 1. d. l. 11. & d. l. pen. §. 1. D. de decurion.* Conſtantinus tandem *hac l.* plenam pubertatem, ἀκροτάτην ἥβην, octauum decimum, inquam, annum ſufficere putauit (quod deinceps etiam probauit Valentinianus Sen. *l. 58.*) Et rationem tacite indicat, *qui decem*, inquit, *& octo annorum ætate* VEGETANTVR. Nempe vegetam hanc iam ſatis & firmatam ætatem eſſe: Qua cauſa tot illa quæ paſſim iam obſeruantur, huic ætati olim tributa: Quanquam & veteranorum filios, idem Conſtantinus poſtea inchoato 18. anno allegi in Curiam voluit, *l. 19. h. t. infr.* Tandem & poſt ſedecim annos *l. 4. ſupr. de fil. milit. appar.* quod etiam Conſtantius ſecutus eſt. Sane (quod ad *l. 19. infr.* facit magis) Seruius quoque Tullius teſte Tuberone apud Gellium *libr. 10. c. 28.* cum quinque claſſes iuniorum, cenſus faciendi gratia inſtitueret, ab anno 17. quos idoneos iam Reipubl. arbitrabatur, milites ſcripſit.

Illud diligenter obſeruandum per Prouinciam Karthaginem nominatim *hac l.* ætatem hanc a Conſtantino ſtatutam: nempe forte etiam quod Afri a natura calidiores, ſolertes, & ſagaces ingenioſique forent, & maturius *vegetarentur*, etiam in prauum: de quo vide præter alia teſtimonia, huius æui Scriptorem Orbiſque deſcriptorem ſub Conſtantio & Conſtante, quem ipſe edidi *cap. 53* ſiu. *pag 269. edit. Gronou.* & Firmicum *Aſtronomic. lib. 1. c. vlt.* ſic vt ab ea ætate eos ad Rempubl. admitti periculo vacuum eſſet. Sane ſub Valente Imp. inſignis extat hac de re ipſa locus apud Baſilium Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopum *Ep. 389.* ſiu. *84. edit. Benedictin.* ἡγεμόνι, non vt perperam alioquin fuerat verſum, *Duci*, verum ad Rectorem prouinciæ quidem: vbi excuſato a Curia patre, propter ſenectutem (de quo *ad l. 118. infr.*) *filium eius vix quadriennem*, οὔπω τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἄγοντα, *in Curiam adſcribi*, ab eo Rectore, *iuſſum*, κελεύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν *aduerſus leges, liberari poſtulat;* δὸς οὖν χάριν καὶ τοῖς νόμοις ἀκόλουθον: *eique parci poſtulat, donec in virum euaſerit:* τῷ μὲν προστάξας μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας συγχωρηθῆναι. Et rationem addit, quod inutiliter Curiæ adſcriberetur, qui neque reuera Curialium numero haberi, neque munus Curialium obire poſſet, puta tributa exigere, & annonas militibus præbere (quæ duo ſane inter alia Curialium munera fuerunt, de quo ad *l. 8. prox. inf. & l. 11. ſup. de erogat. mil. ann.*) οὐ γάρ δή που τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελέσει, ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφο-

εἰσφορὰς, ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον: non enim puerulus in curialium album adscribetur, aut tributa colliget, aut militibus annonam suppeditabit. Sic sane & olim iam infantes decurionibus adscripti, sic tamen, vt interea onera municipalia eis mandari non possent, *l. 21 §. 6 D. ad municipal. l. 1. Cod. Iust. de munerib. & honor.* Et hæc de ætate.

Secundo, Constantinus Filios Decurionum, quamlibet in patria potestate constitutos & patre inuito allegi vult. Quod etiam iam olim obtinuit (sic tamen vt hoc casu pater ex filii actu non teneretur, *l. 2. 21. § 2. D. ad municip. l. 5. Cod. Iust. de Decurion.*) Et rationem elegantem Constantinus addit, quæ alio recte traduci potest, *voluntates patrum præiudicare non debere vtilitatibus ciuitatum.* Cui concinit germana illa Hermogeniani ratio, *l. 14. D ad Sc. Trebell. Nam quod ad ius publicum attinet, non sequimur ius potestatis:* addatur & *lex 9. D. de his qui sui.*

Et hæc quidem est *huius l.* sententia: vbi tamen nexus seu vinculum duarum *huius l.* sententiarum spectandum venit: *neque* ENIM *opperiendum est* &c. vbi si vox enim recte habet, tum colligi ex *hac l.* posse videatur, filios familias in prouincia Karthagine ferme a patribus solutos & patria potestate liberatos, vbi ad maiorem ætatem peruenissent.

De NOMINATIONVM *tempore ad munus publicum, & de* APPELLATIONE *quæ nominatis competit.*

VIII. (a) Idem A. ad Florentium.....(b)

DECVRIONES ad Magistratum, vel Exactionem annonarum (c) ante tres menses, vel amplius, nominari debent: vt si Querimonia (d) eorum iusta videatur, sine impedimento in absoluendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. Constantinop. (e) Seuero & Rufino Coss. [323.]

P. 353. NOTAE.

(a) *Lex 1. Cod. Iust. de Magistr. munic.* Iungenda huic *lex 12. sup. de appellat.* *GOTHOFR.*

(b) An Rationalem: vt anno 320. *l. 1. sup. de custod. rer* quod suadet exactionis annonarum mentio *hac l.* & *d. l. 12.* Florentinus porro vocatur is *d. l. 12.* & *dict. l. 1. Cod. I.* Florentinus PP. *ID.*

(c) Annonariam, *d. l. 12. ID.*

(d) *Querimonia* proprie; non appellatio: *d. l. 12.* vbi de eo expresse. *ID.*

(e) Ridicula vox hæc, & *hic*, & *d. l. 12.* vt & *l. 3. sup. de veteranis:* aliisque *locis.* Neque dum enim Constantinopolis erat. Nam quod hanc leg. nonnulli Licinio tribuunt, & substitutum hic Constantinopoleos nomen loco Byzantii ab *huius Codicis* Conditoribus aiunt, erroneum est. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONE Decurionis ad Duumuiratum, intra quod TEMPVS seu spatium facienda sit, est hæc Constantini M. constitutio, sed tamen in effectu, de APPELLATIONE, quæ nominatis ad munus aliquod competebat; sic vt in hoc Appellationis argumento hæc vna e quatuor Constantinianeis constitutionibus sit. Prima enim fuit *l. 2. supr.* Secunda est *lex 10. supr. de appellat.* Tertia, *lex 12. d. t. de appellat.* (quæ cum *hac* coniungenda est:) Et hæc nominatim est de Decurione nominato ad *Magistratum*, (pariter vt *lex 16. inf.* eiusdem Constantini) id est, *Duumuiratum*, & Exactionem Annonarum, pariter vt *dict. l. 12. supra de appellat.*

Igitur iubet Constantinus, vt Decurio ad duo illa munia (ad Duumuiratum, inquam, & exactionem annonarum) nominetur tribus ante mensibus vel amplius, antequam scilicet munera illa obeunda sint, vt ita si nominatus iure appellauerit in eius locum sine impedimento alius subrogetur. Quod iusti spatii seu temporis præscriptionis genus notandum est: vt ita muneribus publicis suo tempore consultum esse posit, suasque retro Nominati excusationes proponere queant. De spatio sane quod ad appellandum in hac re datur, dictum est ad *d. l. 2. supra.*

Ex *hac* interim quoque *lege*, & *d. l. 12.* (huic coniungenda) apparet, ex Decurionibus, tributorum seu annonarum Exactores sumptos: quod etiam ostendunt *lex 14. infr.* & *l. 117.* & *185. infr.* & *lex 3. supr. de honor. codicillis: lex 12. 16. supr. de exactionib. lex vn. de priuil. dom. Augustæ.* Nouella Maioriani *de curialib. 1. vers. compulsor.* Quin & Libanius *Orat. περὶ προσταςιῶν, num. 3. pag. 8. edit. Gothofr.* & *pag. 366. inter Opuscul. Gothofred. Cl. Trotz.* ad quem locum iam scripsi. Tandem & Basilius *Epist. 389.* siu. *84. edit. Benedictin.* cuius verba retuli iam ad *leg. 7. prox. supra,* & *Ep. 421.* siu. *311. edit. Benedictin.* ad *πρωτεύοντα*, id est, ad *Principalem.*

PROFI-

PROFICISCI ad Principem Curialis quocumque nomine sine Rectoris commeatu non potest.

IX. (a) Idem A. ad Hilarianum (b) Proc. Afric.

SI quis decurio, vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ, cogatur nostrum adire Comitatum (c), is non ante discedat, quam, insinuato Iudici (d) desiderio, proficiscendi licentiam consequatur. Quod si, pro sua audacia, parui aliquis hanc fecerit iussionem, deportationis (e) exitum (f) sortiatur. PP. VII. Id. Iul. Karthag. Crispo III. & Constantino III. Coss. [324.]

NOTAE.

(a) *Lex* 16. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Hilarianus* Proconsul Africæ sub Constantino M. Proculdubio hic idem ille est, qui ante octennium A. 316. Corrector Lucaniæ & Brittiorum fuit: cuique inscribitur *lex* 3. *sup.* vid. *Prosopogr.* ID.

(c) *Comitatus* est, vbi rerum domini sunt, vt Interpres recte *ad l.* 20. *h. t.* notat; de quo plura in *Glossar. Theod.* ID.

(d) *Iudici*, id est rectori prouinciæ. v. *Gloss.* Glossa, *Iudicem terræ suæ* dixit, & diuinauit. ID.

(e) *Indignationem Competentem*: ita *Cod. Iust.* Arbitrariam scil. pœnam Tribonianus impositam voluit. ID.

(f) Et *exitium*, vel *exilium*. Sane & *exilium deportationis* dicitur: *l.* 1. *ad l. Iul. de ambitu.* ID.

COMMENTARIVS.

PROFICISCI Decurio ad *Comitatum*, seu ad Aulam Principis, absque commeatu, seu licentia Iudicis, id est Rectoris Prouinciæ prohibetur *hac l.* a Constantino M. idque sub deportationis pœna. Ac nominatim in sp. *huius l.* Decurio Karthaginiensis, sine licentia Proconsulis Africæ. Cuius rei *Ratio* non ea magis est, ne promiscuis peregrinationibus Curiæ desolarentur, quam ne hoc obtentu Principi Decuriones passim obstreperent. Id quod ad curam suam Constantinus summopere reuocauit, non tantum facinus hoc *Audaciæ* nomine perstringendo, verum etiam seuera deportationis pœna imposita persequendo. Alia vero iam in genere ratio est *legis* 9. *Cod. Iust. de offic. Rect. prouinc.* nam & ibi Principis iussus requiritur, & prouinciæ totius ratio P. 354. vertitur. Vt & alia ratio & generalior Episcoporum & Beneficiariorum omniumque qui absentare se non possunt sine licentia. Alia item ratio litigatorum, quibus post appellationem non nisi post certum tempus ad Comitatum proficisci licet: Et interim tamen hæ tres diuersæ species notandæ sunt, & inter se accurate distinguendæ: hic enim ad Comitatum Principis proficisci signate vetantur decuriones.

Dissimile etiam est quod olim Senatoribus interdictum Imperatorum scitis, vt ne inexquisita Principis iussione peregrinarentur; de quo Suetonii locus est *Iulio*, *c.* 42. *Caligula*, *c.* 29. *Claudio*, *c.* 23. Taciti *lib.* 12. *Annal. cap.* 23. Dionis *lib.* 52. *extremo.* Suidæ in *V.* Κλαύδιος; & *l.* 22. §. 6. *D. ad Municipal.* Id enim ceu arcanum Imperii primum adinuentum, firmando Imperio, ne quis videlicet Senatorum hac occasione conciliare sibi milites aut prouinciales posset. Non eadem igitur de causa, qua Decurionibus id *hac l.* interdictum, *ne Roma terrarum opimatissima subtractis incolis raresceret*, vt ait Cassiodor. III. *Var.* 21.

Et hæc quidem prohibitio, (quæ *Ampliatio* notanda est) non tantum pertinet ad Decuriones profecturos ad Comitatum suæ rei causa, verum etiam ad *Legatos* Reipubl. causa; veluti si quis Decurio Ciuitatis Carthaginensis decreto in Ambasciatam, vt loquuntur, ad Principem mittatur: de quo peregrinationis onere & Legationis genere quod Decurionibus incumbebat, *suo tit. infr. de Legatis.* & *l.* 189. *inf. h. tit.*

Neque tamen hæc *lex* est de omni Decurionum peregrinatione, verum (quæ *Limitatio* notanda videtur) de ea quæ fit ad Comitatum seu ad Principem. Voluit scilicet Constantinus a *Proconsule Africæ* peti hanc licentiam: ne eo inscio quisquam Decurionum ad Principem proficisceretur, qui superflua peregrinatione ei obstreperet. De quo plene *tit. de legatis inf.*

Notandus igitur, honos hic qui Proconsuli Africæ delatus, vt ab eo videlicet licentia postularetur, etiam si Reipubl. causa quis ad Principem mitteretur. Qui idem honos est, qui Præfectis Prætorio alibi tributus ab eodem Constantino M. vt docet *lex* 4. *infr. de legatis.* An vero ipsa desideria seu decreta, ad eius cognitionem & examen perferenda sint, dicetur de eo *ad d. leg.* 4.

Ex *hac* interim quoque *lege* discimus Legatos a ciuitatibus ad Principem, e Decurionibus sumptos, ἄκρους τῶν τῆδε πολιτευομένων, vt Libanius testatur etiam, *ep.* 797. *ad Photium.* v. & Amm. Marcellinum *lib.* 28. *c.* 6. Idemque colligere licet ex *l.* 189. *infr. hoc tit.* Sic vt onus id curialium esset, idque obire cogerentur vt hæc *lex* docet, & *dict. lex* 189. Itaque *peregrinationis onus* id, incumbere dicitur *eadem leg.* & pro singulari beneficio quidam excepti *eadem l.*

Ex hac iam l. colligunt interpretes, cogi quem posse suscipere Legationem seu Ambasciatam: Quod *hac* sane *l.* recte de Legationibus prouincialium ad Principem, deque Curialibus definitur, quia Curialium Corpus huic oneri obnoxium erat.

MILITIA *Curialem Curia non liberat.*

X. (a) Idem A. ad Maximum..... (b)

QVONIAM diuersis præstitimus, vt Legionibus, vel Cohortibus deputentur, vel Militiæ restituantur (c), quisquis huiusmodi beneficium (d) proferat, requiratur, vtrum ex genere Decurionum sit, vel ante nominatus (e) ad Curiam, vt si quid tale probetur, Curiæ suæ & ciuitati reddatur. Quam formam circa omnes, qui iam dudum probati in Militaribus officiis agunt, vel restituti militiæ sacramento muniantur (f) vel postea per suffragia probabuntur (g), obseruari conueniet. PP. V. Id. Iul. Antiochiæ (h) Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* ceu horum temporum propria: Iungendaque *huic* videtur *lex* 4. *sup. de Veteranis. GOTHOFR.*

(b) *Maximus* hic erat Vicarius Orientis; vt docet *lex* 12. *inf.* & *lex* 1. *Cod. Iust. in quibus causis coloni cap. cens.* & subscriptio *huius l.* & *d. l.* 4. *PP. Antiochiæ. ID.*

(c) Ita fine legis, *restituti militiæ. ID.*

(d) Rescriptum Principis seu indulgentiam. *ID.*

(e) V. & *l.* 13. *inf. ID.*

(f) Sustineri possit, sed tamen melius *muniuntur. ID.*

(g) Vt supra, *probati in militaribus officiis agunt.* De hac voce v. *leg.* 1. *supr. de Tyron. leg.* 2. & 5. *supr. de fil. mil. appar. ID.*

(h) *Antiochia* vertex Orientis. *ID.*

P. 355.

MILITIA, *Curialis Curia non liberatur, nisi* PRIMIPILO *iam obnoxius sit.*

XI. (a) Idem A. ad Constantium PF. P. (b)

QVONIAM relictis Curiis nonnulli ad Militiæ præsidia confugiunt, omnes, qui nondum primipilo (c) inueniuntur obnoxii, solutos militia ad eandem Curiam reuerti præcipimus: his solis in militia permansuris, qui pro loco (d), adque ordine iam pars tui (e) adtinentur. Dat. Non. Octob. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iust. GOTHOFR.*

(b) *Constantius PP.* sub Constantino M. Eidem inscribitur Anno superiore 324. *lex* 1. *infr. de infirmand. his quæ sub Tyr.* vbi remouentur *Licinii* constitutiones & leges, & anno 327. *lex* 2. *sup. de famil. hercisc.* Imo & Anno 315. *lex* 1. *sup. de cohort.* & *lex* 1. *sup. de curs. publ.* vbi dicitur *Accepta Caralis.* Inscribitur eidem & *lex* 1. *Cod. Iust. de agricolis & mancipiis:* quæ & ipsa est de Curiis, & forte *huic* iungenda. Neque dubito, quin hic Constantius Constantini M. ex patre frater, Galli & Iuliani pater sit: quique postea a Constantio Imp. (cuius patruus erat) occisus fuit. *ID.*

(c) *Primipilo*, id est *pastui* (vt mox vocatur) *militari:* de quo Primipilo, *sup. leg.* 6. *de cohortalib.* Theodori Hermopolitæ locus inter alios notetur *lib.* 9. *tit.* 19. πριμίπιλον ἐςι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισαῖς ςρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διανείμῃ τῦτο ἀυτοῖς: *Primipilum est annona, quæ datur primipili centurionibus, vt inter milites distribuatur. I D.* Locum adduxit ex Schedis Theodori ineditis iam olim CVIACIVS *ad leg.* 3. *Cod. Iust. de cohortalib.* & post hunc CL. DV FRESNE *Gloss. græc. voc.* πριμίπιλον. Quem consule. *RITTER.*

(d) *Loci* vox propria. v. *Gloss. Theod. GOTHOFR.*

(e) γρ. *Pastui.* Nimis enim remotum, quod Ranconnetus tentauerat, & ad superiorum *Cod. Theod.* editionum oras adnotatum, *Primipilatui. Pastus* vox hac in re propria, *h. l.* & *l* 18. *sup. de extraordinariis.* Hinc & coniunctim, *pastus primipili, l* 8. 10. 11. 16. *sup. de cohortalib.* pastio primipili, *l.* 6. *sup. de diuers. offic.* ipsique Primipilares ad pascendos milites solemniter ad limitem destinari dicuntur, *l.* 6. *sup. de Cohortalib.* De quo *lib.* 7. *tit. de erogat. mil. ann. ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIÆ armatæ, vel etiam Officialis obtentu, ne Curiæ desolarentur seu vacuarentur, tribus constitutionibus *hoc titulo* Constantinus M. cauendum sibi putauit: puta *his duabus legibus*, & *tertia* insuper *l.* 13. *inf. h. t.* & quidem intra vnius anni metas, qui incidit in annum Domini 325. & 326. Rursum intra Orientem ferme: nam & Maximus, cui prior hæc *lex* inscribitur, Vicarius Orientis fuit; quod docet *lex* 12. *sequens.* Imo & huius *legis decimæ* subscriptio, *PP. Antiochiæ*; pariter vt *legis* 4. *supr.*

supr. de Veteranis, quæ etiam *huic decimæ l.* coniungenda videri possit: quæque insuper argumento non disconuenit: nam & ea pariter Constantinus M. cauet, ne rei tributariæ, militiæ obtentu nimia fraus fieret. Superioribus scilicet annis, *Licinio* adhuc in Oriente rerum potiente, vel vltro Curialium nonnulli ad Militiam confugerant, siue pro Constantini, siue pro Licinii partibus: vel etiam ipse Constantinus (quod profitetur ipse *l. 10. supr. & l. 13. infr.*) diuersis supplicantibus pro *beneficio* præstiterat, vt legionibus, seu militiæ Legionariæ, vel Cohortibus, id est, militiæ cohortali (nisi malimus hoc accipere de cohortibus militaribus, arg. *l. 13. infr.*) deputarentur, militiæ restituerentur. At nunc Constantinus, Licinio haud ita pridem, & recenter deuicto, totiusque Orbis iam Dominus, atque ad pacis studia conuersus, militumque haud adeo egens, Ciuitatum commodis consulturus, omnes ad Curiam reuocari iubet: Neque eos tantum qui Curiali genere essent, verum etiam eos, qui iam ad Curiam nominati ad militiam confugerant: & sic, quod pariter ait *l. 13.* vel originem defugerant, vel spreta nominatione militiæ sese inseruerant (hæc scilicet duo decurionum genera fuerunt) alii inquam originales erant, seu origine Curiales, alii nominatione qui ad Curiam nominati lato inter Patres iudicio, quia scilicet, vt eadem *lex* ait, substantiam muneribus aptam possidebant, de quo & *l. 5. supr.* & plene *Paratitlon.* Et hæc quidem ita absolute Constantinus *l. 10. & d. l. 13. inf.* Atenim postea duæ ab eo exceptiones additæ, quarum prior continetur *l. 11.* puta eos ad Curiam non reuocandos, qui primipilo inueniuntur obnoxii, seu qui pro loco & ordine iam pastui (militari scilicet) attinentur, de quo *tit. de erogat. mil. annon.* Altera, quæ continetur *l. 13.* & in præteritum, nempe eos e militia non reuocandos, qui viginti iam stipendia meruissent: & sic ante Imperii sui exortum (qui incidit in extrema Anni Domini 306.) ad militiam confugerant. Sane aliorum postea Imperatorum Constitutionibus est vbi nullius omnino temporis militia, vt Constantii *l. 45. infr. h. t.* est vbi breuior militia a Curiali conditione liberare cœpit, veluti quindecim annorum, scilicet trium lustrorum, ex Valentiniani Iun. constitutione *l. 95. h. t.* decem annorum ex Iuliani *l. 56. inf. h. t.* & Theodos. Iun. *l. 28. sup. de Cohortalib.* quinque ex Constantis *l. 1. sup. de Tabulariis:* Constantii *l. 38. inf. h. t.* Valentiniani Sen. *l. 64. inf. h. t.* & *l. 6. sup. de re militari*, cuius mentio fit, *l. 16 supr. de agentib. in reb.* & *leg. 28. sup. de cohortalib.* & Valentiniani Iun. *l. 88. inf. h. t.* Tandem, viginti annis, Constantini nostri *l. 13. inf.*

Notentur itaque quatuor hæc διαστήματα & interualla, per singula scilicet quinquennia: Quinquennalis, Decennalis, Quindecennalis seu trium lustrorum, & sic Indictionis integræ, Vicennalis tandem militiæ. Quæ omnia proculdubio ita varie statuta, prout militis tum vsus esset.

P. 356. INCOLATVS *in alia ciuitate obtentu, originali curia nemo liberatur.*

XII. (a) Idem A. ad Maximum (b) Vic. Orient. (c)

SI qui vel (d) ex maiore, vel ex minore Ciuitate originem ducit, si, eandem euitare studens, ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare temptauerit, vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat, duarum ciuitatum Decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, (e) in altera originis gratia. PP. VIII. (f) Kal. Ian. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

INTERPRETATIO. *Si quicunque Curialis de ea in qua natus est ciuitate ad aliam* (g) *transire voluerit, condicionem curiæ debitam nullatenus possit euadere, nec si hoc ipsum meriti* (h) *interposita supplicatione tentauerit, nec vllo argumento necessitatis aut* (i) *seruitia ciuitatis suæ, pro eo quod habitationem mutare voluit, possit euadere. Nam quicunque hoc fecerit, & se in aliam ciuitatem transtulerit, hoc iubet, vt in vtraque seruiat ciuitate, hoc est, in vna pro condicione nascendi, & in alia pro habitandi voluntate deseruiat.*

NOTAE.

(a) *Lex 5. seu vltim. Cod. Iustin. de municipibus & originariis.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Maximo Vicario Orientis* inscribitur Cod. Iustin. *lex 1. in quibus causis coloni censiti dominos accusare possint lib. 11. tit. 49.* Sed & dignitate omissa, *lex 10. supra hoc tit.* & *lex 4. supr. de Veteranis.* Quanquam & subscriptio *dictæ legis* 10. etiam argumentum aliquod dignitatis in Oriente gestæ, præbet, hæc videlicet *PP. Antiochiæ.* Antiochia enim apex Orientis erat: de quo *suo loco.* Inscribitur ei & hoc ipso Anno, dignitate addita *lex 1. infr. de gladiatoribus*, ita *Maximo PP.* id est, Propræfecto: vbi etiam in subscriptione dicitur lex *PP. Beryto.* Errauit vero nuper Geographiæ sacræ Auctor, cum Vicarium & Comitem eundem fecit *p. 276. Edit. Amstelod.* 1704. *in f. ID.*

(c) Hinc & ex *d. lex* 1. notandum Orienti *Vicarium* hac tempestate præfuisse, cui tamen postea *Comes* præfuit. *ID.*

(d) *Si quis cum* &c. *eandem* &c. omisso altero *si*, Cod. Iust. *ID. Si quis vel ex mai.* &c. Cod. G. & Sichard. *RITTER.*

(e) *Et in altera*, Cod. Iust. *in vna voluntatis, vna originis gratia*, Cod. G. *in vna voluntatis, in alia origin.* Sichard. *vna voluntatis, in vna origin.* prima Cuiac. & Edit. in 4. *ID.*

 (f) *V. Kal.*

(f) *V. Kal Ian.* Cod. G. *ID.*
(g) *Ciuitatem* additur in Cod. G. *ID.*
(h) *Nec si hoc ipso mereri,* Cod. G. *nec si hoc ipsum mereri,* Sichard. *ID.*
(i) *Aut* abest a Cod. Goth. *ID.*

COMMENTARIVS.

INCOLATV alienæ ciuitatis, ius originis & Decurionatus onus euitari non posse definit *hac lege* Constantinus Magnus, quin contra, duarum ciuitatum onera ab eodem sustineri iubet: quod & ipsum iam olim cautum *leg. 1. Cod. Iust. de municip. & origin.* quæ & ipsa ad Syriam Phœnicen, *Orientis* prouinciam pertinet: quo spectat *hac lex.*

Peculiare vero illud habet *hæc lex*, Primo, quod etiam *Rescripto* a Principe impetrato hac in re locum esse nolit: vt cæteroquin Rescripta aduersus vtilitatem publicam non valent: de quo vide *Paratitl. de diuers. rescript.* aliasque plures *leges* in id ipsum *hoc tit.* Huiusmodi vero Rescripta a Licinio impetrata antea fuisse videntur.

Secundo, peculiare id habet *h. l.* quod id obtinere nolit, siue ex maiore ciuitate quis ad minorem confugerit, quod sane euitandi maioris sumptus & oneris gratia quidam faciebant: cuius facti quoque exemplum extat *in l. 101. infr. hoc tit.* siue ex minore ad maiorem; quod maioris honoris captandi caussa alii moliebantur: Non sunt scil. suis defraudandi Curialibus minores Ciuitates, maiorum obtentu, vt nec suis voluptatibus aut ornamentis, de quo vid. *infr. de operib. publ. & tit. de scænicis.*

Vtrobique igitur Constantinus *hac leg.* Decurionatus onera sustinere eos iubet, & in loco originis, originis gratia; in altero, voluntatis seu incolatus ratione: quomodo & *leg. 5. supr.* seu pro habitandi voluntate, vt Interpres ad *hanc leg.* Quod & ipsum diserte cauetur *d. l. 1. Cod. Iust. de municip. & orig.* & postea Iulianus probauit *leg. 52. infr.* & quidem per eandem Phœnicen, Orientis prouinciam. De Decurione per Incolatus ius, vid. fusius in *Paratitlo.* De eo sunt & hæ Inscriptiones: vna in Hispania, apud Gruterum CCCC XXXII. 7.

L. LVCRETIO. SEVERO. PA
TRICIENSI. ET. IN. MVNICI
PIO. FLAVIO. AXATITANO
EX. INCOLATV. DECVRIONI
QVAM. TESTAMENTO. S.
PONI. SIBI. IVSSIT. DATIS. SPOR
TVLIS. DECVRIONIB.........
M. F. AXATITANI. † SIMVS. XII

Altera Diæ Vocontiorum, quæ olim Dea Augusta, apud Gruter. CCCC LXXXIIII. 2.

SEX. VENCIO
IVVENTIANO
FLAMINI. DIVI. AVG
ITEM. FLAMINI. ET. CVRA-
TORI. MVNERIS. GLADI
ATORI. VILLIANI. ADLEC
TO. IN. CVRIAM. LVGDV
NENSIVM. NOMINE
INCOLATVS. A. SPLEN
DIDISSIMO. ORDINE
EORVM
ORDO. VOCONTIOR
EX. CONSENSV. ET. POS
TVLATIONE. POPVLI
OB. PRAECIPVAM
EIVS. IN. EDENDIS
SPECTACVLIS. LI
BERALITATEM

P. 357. MILITIA *Curialis vt & sustantiam muneribus aptam possidens, Curia non liberatur.*

XIII. (a) Idem A. ad Euagrium PF. P. (b)

QVONIAM Curias desolari cognouimus, his qui per orginem obnoxii sunt Militiam sibi per supplicationem poscentibus, & ad Legiones, vel diuersa Officia currentibus, iubemus, omnes Curias admoneri, vt quos intra viginti stipendia in Officiis deprehenderit, (c) vel originem defugisse, vel spreta nominatione, (d) militiæ se inseruisse, hos ad Curiam retrahant; & de cetero sciant esse seruandum: & (e) qui * derelicta Curia militauerit (f), reuocetur ad Curiam: non solum si originalis sit, sed & si substantiam (g) muneribus aptam possidens ad militiam confugerit, vel beneficio nostro fuerit liberatus. Dat. XVI. Kalend. Iun. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

NOTAE.

(a) Potissima *huius l.* pars a *Cod. Iust.* recisa est. *GOTHOFR.*
(b) *Euagrio PP.* huic inscribitur hoc ipso Anno *lex 2. supr. de Custod. reorum,* (omissa dignitate) *lex 2. supr. ad leg. Iul. de Adulter. lex 11. Cod. Iust. de his quæ vi metusue causa:* De eo vide *Indicem Personarum. ID.*
(c) *γρ. deprehenderint,* Curiæ scilicet. *ID.*
(d) Vid. & *l. 10. supr. ID.*

(e) γρ.

(e) vg. *Vt.* ID.

* *Lege* 17. *C. Iust. eod. tit.* hæc vnica sententia continetur cæteris resecatis. ID.

(f) In *Legione* seu militia Armata, vel in *Officialium* militia. ID.

(g) De hoc vide quæ noto ad *l.* 53. *infr.* ID.

COMMENTARIVS.

HÆc *lex* iam satis explicata est ad *d. l.* 10. 11. *supr.*

De FILIIS COMITVM, *Præsidum, Rationalium, Magistrorum rei priuatæ, Curiali origine descendentibus: deque* SENATORIBVS *ad Curiam reuocandis, vel non.*

XIV. (a) Idem A. ad PF. P. (b)

DVDVM (c) Lege † promulgata sanxit Nostra Clementia, *Vt filii Comitum* (d) *& Præsidum, & Rationalium, Magistrorumque priuatæ,* (e) *qui tamen ex origine Curialium descendunt, Ordinibus necterentur*, nunc præcipimus, Vt qui (f) perfuncti muneribus idonei reperti sint (g), iudicio Clementiæ Nostræ accedere ad honores præcepti, ad honestas promotiones perueniant: Eos vero quos nescit Principalis auctoritas, iudicio Præfecturæ commisimus, vti eos qui ex genere videntur (h) esse Curialium, & minus apti iudicio Principali, Ordinibus propriis restituent: (i) Illos vero quos iudicio nostro proueximus, intactos esse perficiant: Ita tamen vt hæredes eorum Curiis mancipentur. Si quis sane Decurio euertens fiscalia (k) commoda, fugiens Curiam, ambitu ad Senatum Orbis inclytum (l) peruenerit: minime admittatur. Dat. VIII. Kalend. Decembr. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Intercidit hic nomen Præfecti Prætorio; vel sane ad omnes Præfectos Prætorio hæc *lex* data fuit, pariter vt *lex* 18. *infra.* ID.

(c) Quando? ID.

† *Lex* hæc Constantini M. non extat. ID.

(d) Rei militaris. ID.

(e) Scilicet *rei.* De his *Magistris rei priuatæ*, dixi plene ad *leg.* 2. *supr. de iure fisci*: vid. & *leg.* 1. *supr. de collat. fund. patrimon.* ID.

(f) Hæc vox suspecta videatur: & malit quis, *quiqui*, id est, quicunque: vel *singuli*: vel denique *illi.* ID.

(g) Melius, *sunt*: locusque ita interpungendus, *præcipimus, vt quiqui perfuncti muneribus, idonei reperti sint, iudicio Clementiæ nostræ accedere ad honores: præcepti* (iussi vel excepti) *ad honestas promotiones perueniant.* ID.

(h) Id est, *sunt.* ID.

(i) *Restituant*, vt habent Editt. prim. Cuiac. & illa in 4. ID.

(k) *Fiscalia commoda.* ID.

(l) *Senatus orbis inclytus*, Senatus Vrbis Romæ. ID.

COMMENTARIVS.

P. 358. DE FILIIS Decurionum, si modo *lex* hæc vitio caret, est hæc altera *hoc tit.* Constantini M. constitutio (prima quippe fuit *lex* 7. *sup.*) supplendis Curiis maxime intenti. Atque vt illa id voluit Constantinus, vt filii Decurionum ab octauodecimo anno, quamlibet in patria potestate positi, ad Curialia seu ciuica munera vocarentur: ita *ea lege*, quam hic a se antea promulgatam memorat, quæque *huic* occasionem præbuit, id voluerat, Vt filii Decurionum, quamlibet parentibus ad Dignitates subuectis, Ordinibus seu Curiis necterentur: veluti ad *Comitis, Præsidis, Rationalis, Magistri rei priuatæ* dignitatem: Quæ quatuor dignitates hoc Constantini æuo ordinariæ fuere, ciuiles scilic. militares, fiscales: E quibus etiam vltima, *Magistri* scil. *rei priuatæ*, vltra Constantini, eiusque liberorum imperium non stetit, quod ostendi ad *l.* 2. *supr. de iure fisci.* Ad quas dignitates e Curialibus nonnulli promouebantur; de *Præsidatu*, vide quoque *legem* 45. *supr.*

Hæc quidem ita Constantinus Magnus anteriore illa *lege* sua: Atenim eam nunc temperare ei ita visum. Nempe, Comitum, Præsidum &c. filios ex origine Curiali descendentes, ad Curiam reuocari vult: Nisi & ipsi suo (Principis) iudicio iam ad honores aliquos & honestas promotiones euecti sint (sic tamen vt eorum hæredes Curiis mancipentur) & hæc de primo *huius l.* capite. Vbi obiter notandum, Decuriones ad honores, dignitates & administrationes euectos sub Constantino M. & iure quidem. Non item honorarios codicillos ab his iure impe-

impetrari potuisse: de quo etiam *l. 1. 2. 3. supr. de bon. Cod.*

Secundo capite *huius legis* Constantinus M. vetat quemquam Decurionem SENATOREM fieri, vel factum admitti, qui fiscalia commoda euerterit, atque ideo Curiam fugerit, vbi tria obseruanda sunt. I. *Ad Senatum* & Senatoriam dignitatem Decurionem aspirare potuisse hoc tempore, dummodo non fiscales rationes lacerasset. Atenim postea id abscise ferme prohibitum vel saltem nisi post functiones omnes, & omnia patriæ munera expleta, permissum. Quo pertinent viginti sex præterea *huius tituli leges*, quas repete ex *Paratitlo*, & *Nouella* Theodosii in id expressa, *Ne Decurio ad Senatoriam dignitatem aspiret.* 8. II. Decuriones fiscalia commoda tractasse, quod de exactionibus annonarum accipio: de quo dixi ad *l. 8. supr.* III. Ad Senatoriam dignitatem adspirasse e Decurionibus nonnullos ideo, vt ratiociniis fiscalibus se se subducerent, cui fraudi *hac l.* occurritur.

De VETERANORVM *filiis ad Curiam vocandis.*

XV. (a) Idem A. ad Annium Tiberianum (b) Com.

VNIVERSIS prouinciarum (c) Rectoribus intimato, Nostram Clementiam statuisse, Veteranorum filios Curialibus muniis innectendos: ita vt, & hii qui Perfectissimatus (d) sibi honore blandiuntur, trusi in Curiam, necessariis officiis publicis inseruiant. PP. XI. Kal. Mai, Karthag. Constantio & Maximo COSS. [327.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Annio Tiberiano* Comiti, inscribitur anno superiore 326. *lex* 1. *infr. quemadm. mun. ciuil.* ID.

(c) Hinc apparet, totam Africam omnesque Africæ prouincias, earumque Rectores Comitis Africæ dispositioni suppositas fuisse. ID.

(d) De hac dignitate *suo tit. supr. lib.* 6. & in hoc argumento, *l.* 5. *supr.* & *l.* 26. 42. 44. *infr.* ID.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM (seu militarium) filios ad Curias vocari iubet Constantinus M. *hac l.* pariter vt sex aliis: puta *l. 18. 19. infr. hoc tit.* & *l. 1. 2. 4. 5. supr. de fil. mil. appar.* vt & Constantius *leg. 32. & 35. hoc tit.* Valentinianus *l. 58. hoc tit. l. 6. 8. supr. de re milit.* nec non & in specie *l. 78. infr.* Valens *l. 7. supr. de fil. mil. app.* Gratianus & Valentinianus Iunior *leg 89. infr. hoc tit.* Theodosius M. *l. 83. hoc tit. l. 11. supr. de fil. mil. apparit.* Et sic septendecim in vniuersum hac de re constitutiones *hoc Codice* occurrunt. Ex quibus omnibus id efficitur Veteranorum seu militarium filios partim indistincte re militari non vrgente, ad Curiam vocatos, vel electionem his datam militandi, vel ad Curiam sese applicandi, vel tandem frequentissime inutiles tantum ad militiam, membris debiles, inualidos, vel torpore mentis se se donantes, ad Curiam vocatos.

In tantum vero veteranorum filii ad Curiam vocari iubentur hac Constantini M. lege vt etsi Perfectissimatus honorem (de quo *suo tit. sup.*) adepti sint, in Curiam trudi velit. Quod & ipsum de aliis honorariis Perfectissimis statuitur *l. 5. supr.* & *l. 26. 42. 44. infr.* A qua vero ætate, id docebit *lex 18. 19. 35. 58. infr. hoc tit.* docuit etiam *lex 2. 4. 11. supr. de fil. mil. apparit.*

De DVVMVIRATVS *refugarum pœna.*

P. 359.

XVI. (a) Idem A......

SI ad Magistratum (b) nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci animo (c) latere paruerint, (d) his ipsorum bona permittantur, qui præsenti tempore in locum eorum ad Duumuiratus munera vocabuntur: ita vt si postea repperti fuerint, biennio integro onera Duumuiratus cogantur agnoscere: Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptauerint, simili condicione teneri oportet. Dat. III. Kalend. Octobr. Serdicæ, Constantino A. IX. (e) & Constantio IV. COSS. [329.]

NOTAE.

(a) *Lex* 18. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Magistratum*, id est, Duumuiratum: vt mox *infr.* v. plene *Paratitlon.* ID.

(c) Vox *eos* hic addita, *Cod. Iust.* ID.

(d) In

(d) In *Cod. Iust. patuerit*: Et istud tamen hic retinendum. *ID.*
(e) *γρ.* VIII. vt duabus proximis legib. *ID.*

COMMENTARIVS.

REFVGAS decuriones, qui ad Magistratum, municipalem scilicet, id est, ad DVVMVIRATVM nominati sunt, & latent, primo requiri; dein non repertorum bona iis, qui in eorum locum sufficiuntur permitti: Tandem repertos postea biennio integro Duumuiratum sustinere iubet *hac leg.* Constantinus M. vbi quatuor notanda veniunt.

Primo, ad Duumuiratum nominatos sæpe non modo a Nominatione appellasse; quod docuit *lex 2. supr.* verum etiam aufugisse: Idque ipsum fecere & alii Curiales subinde: Nempe propter immensa onera, quæ Duumuiris & Curialibus incumbebant: Quod ipsum ostendet rursum *lex 29. infr. hoc tit.* Et inter alia, ob sumptuosum maxime editionum seu ludorum edendorum onus, quod præter *d. l. 29.* (vbi prolixius) ostendit quoque *lex 169. infr.* & *lex 1. & 4. infr. de spectaculis*: & Libanius *de vita sua p. 2. Edit. Morelli.* καὶ χορηγίαις, inquit, καὶ ἀγῶσι, καὶ λόγοις, ὅσοι φορᾶς (vel πορφύραις) ἀρχόντων ἀπαντῶσιν: quod vertit Morell. *& suppeditationibus ac certaminibus, & sermonibus, quibus magistratuum purpuræ excipiuntur.*

Secundo, notanda pœna bonorum addictionis ei, qui in locum refugæ Duumuir suffectus est: vt scilicet ea parte plectatur qua admisit; nempe in bonis, quæ eum ex parte erogare in patriæ, siue vtilitates, siue voluptates oportuit. Quæ causa sane fuit, cur Decuriones opibus præditos eligi atque haberi oportuerit, qui scil. huiusmodi *legitimos sumptus, νενομισμένα δαπανήματα* sustinerent, vt loquitur Dion. *orat. 38. initio, pag. 468. Edit. Morell.* Cæterum quod hic definitur, suffectis bona refugarum *permitti*: id non accipiendum est, quasi in perpetuum his ea bona addicantur, verum interim, & ad vsum: vt recte Glossa: Et sane *permittendi* vox id proprie significat: Neque ad id quidquam facit, quod Glossa putauit ad *leg. 14 supr. de murilegulis*: vbi v. quæ dixi.

Tertio, obseruanda pœna, duplicandi temporis & Magistratus, quem quis euitare voluit: vt scilicet duplo tempore munus sustinere cogatur, qui id suo tempore defugit: Quomodo & pœnæ refugis duplicari solent tempora: *leg. 8. §. 7. D. de pœnis.* De qua *duplicationis pœna* hic interpretes, & Baldus nominatim.

Quarto, ex *hac l.* aperte discimus, Duumuiratum annuum Magistratum fuisse: quod etiam docet *lex 1. infr. quemadm. mun. ciuil. lex 13. D. ad municip.* & *Canon. 56 Concilii Eliberitani pag. 256. Tom. 1. Concil. Ed. Harduin. Magistratum vero*, inquit, *vno anno, quo agit Duumuiratum, prohibendum placuit, vt se ab Ecclesia cohibeat.* Vetus quoque *lapis* Patrono cuiusdam coloniæ positus, apud Gruterum CCCCXXI. 1.

EO. ANNO. QVO. ET. OPTIMVS
IMP. HADRIANVS. ETIAM
DVVMVIRATVS. HONOREM
SVSCEPIT.

Quod autem Dio Chrysostomus *Corinthiaca orat. 37. pag. 462. Edit. Morelli.* scribit, περὶ ἀρχόντων τῶν εἰς ἐνιαυτὸν αἱρουμένων, *de iis, qui in annuum magistratum eliguntur*, id ad Rectores Prouinciarum pertinet, non ad Duumuiros. Est tamen vbi Duumuiri Quinquennales dicti fuerunt de quibus ad *l. 1. infr. de Med & Profess.* qui DVOVIRI QVINQVENNALES *in veterib. Inscriptionibus.* Meminit & Apuleius *lib. 10. pag. 202 edit. Lugdun. Bat. apud Ioan. Maire: gradatim permensis honoribus, quinquennali Magistratui fuerat destinatus.* Quos ita dictos vulgo creditur, quod quinquennio id munus sustinerent. Et tamen vetus Inscriptio Pisauri in Flaminia, quam habet Gruterus CCCXXII. 8. annuum quoque hunc Magistratum fuisse docet.

ALBIAE. C. F. BALBINAE
FLAMINICAE. PISAVRI. ET
ARIMINI. PATRONAE. MVNICIPI
PITINATIVM. PISAVRIENSIVM
HVIC. ANNO. QVINQVENNAL. PETINII
PRISCI. MARITI. EIVS. PLEBS. VRBANA
OB. MERITA. EORVM . . . .
. . . . CVI. IMP. . . . .
. . . .
IVS. COMMVNE. LIBERORVM. CONCESSIT
L. D. D.

Ecce *annum Quinquennalium*: quo Quinquennalis munus gerebat: Vt proinde *Quinquennales* dicti fuerint quinque, qui quinto quoque anno recurrente id munus sustinebant.

P. 360. VACATIO *vel* IMMVNITAS *munerum ciuilium neque Rescripto Principis, neque Curiæ consensu data valet.*

XVII. (a) Idem A. ad Lucretium Paternum. . . . . (b)

VACVATIS Rescribtis, † per quæ munerum ciuilium nonnullis est Vacatio præstituta, (c) omnes ciuilibus necessitatibus adgregentur: ita vt nec consensu Ciuium vel Curiæ, præstita cuiquam Immunitas valeat, sed omnes ad munerum societatem conueniantur. Dat. VIII. Kal. Nouembr. Heracleæ, Constantino A. VIII. & Constantio IV. Coss. [329.]

NOTAE.

(a) *Lex* 19. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) An hic *Paternus*, Præfect. Ægypti, qui Paterius in *oratione* Constantini *ad S. Cætum*; (apud Auctorem *vitæ Constantini lib.* 2. c. 27.). *ID.*

† Veluti Licinii. *ID.*

(c) *Praestita* Cod. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM seu VACATIONEM a muneribus ciuilibus seu Curialibus, ne Rescripto quidem Principis, imo nequidem Ciuium seu Curiæ consensu cuiquam dari posse, vel datam valere, definit *hac l.* Constantinus M. Neque Rescripto, inquam Principis: quod plures aliæ *leges* quoque docent; de quo iam ad *leg. sup.* Neque Ciuium seu Curiæ decreto seu consensu: quod comprobat etiam *lex* 65. *in fin.* 71. 77. 110 *in fin.* 113. *hoc tit.* & *lex* 2. *supr. quid probare deb.* Ambitiosa scilicet hæc, idest, gratiosa decreta in perniciem Reipublicæ Ordinis seu Decurionum *leges* improbant; *l.* 2. *Cod. Iust. de decretis Decur. super immun. quibusd. conced.* & arg. *l.* 4. *D. de decretis ab Ord. fac.* Scilicet, neque Curiæ aduersus propria commoda laboranti locus esse debet, neque Principis potestas eo trahenda, vti ius suum Curiæ detrahatur: Vt cæteroquin boni Principes Rescriptis suis deferri noluerunt, quæ in commoda publica peccarent: de quo plene *Paratitlo de diuers. rescript.* Et Libanius tamen *Ep.* 248. ad Eutherium hac defensione quoque vtitur pro Carterio, qui ab Arcæ Curialibus ad Curiam vocatus fuerat: καὶ τὸ μέγιστον, ὑπ' αὐτῆς τῆς βουλῆς τὴν οἰκίαν ἀφειμένον: & *quod maximum est, talem, qui propter Senatum domum suam reliquerit.*

Excipienda tantum vacatio temporaria, eaque a Principe solo impetrata, ex sontica aliqua causa, vt *l.* 1. *supr. h. tit. l.* 135. *infr. h. t. seu l. vn. Cod. Iust. de his qui a Principe vacationem accep.*

De SENATORIBVS *Curialibus: & de Filiis* MILITARIVM *ad Curiam reuocandis.*

XVIII. (a) Idem A. ad VV. CC. PF. P. (b) Post alia.

AD *Senatum* Decurio non adspiret, manentibus athuc (c) his, qui eandem dignitatem consecuti sunt. Filios sane *Militarium* (d) iuxta prius præceptum † aut patris militiam adsequi (e) volumus, aut si detrectauerint militare, & triginta (f) quinque annos impleuerint, Curiis mancipari. Dat. VII. Kalend. Decembr. Constantino A. VIII. & Constantio IV. Coss. [329.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Id est ad *Viros Clarissimos Præfectos Prætorio*: non vt alii opinati, *ad Viros Clarissimos Præsides prouinciarum.* *ID.*

(c) Tamen. *ID.*

(d) *Militares* sunt veterani. *ID.*

† Tres, ante hanc, Constantini M. *leges* super hac re occurrunt: Omnium Prima data An. 319. *lex* 1. *supr. de fil. mil. Apparit.* Secunda, *l.* 2. *eod. tit.* Tertia, A. 327. *lex* 15. *supr. hoc tit.* *ID.*

(e) *Adsequi*, pro simplici *sequi*. *ID.*

(f) *Viginti quinque?* *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 361. CVRIARVM statui, duplici cautione seu remedio consulit *hac leg.* Constantinus M. idque per vniuersum orbem Romanum: quam ideo ad Præfectos Prætorio emisit: cuius proculdubio & alia plura capita fuisse, verba illa Inscriptionis ostendunt, *Post alia*: scilicet, cum Curiæ hac tempestate variis rationibus desolarentur; siue quia qui Decuriones iam erant, dignitatibus quæsitis Curias euitabant; siue quia deficientibus aliis Decurionum numerus non constaret, vtrique malo Constantinus occurrendum putauit: Nempe, vetito in futurum Decurione ad SENATORIAM dignitatem adspirare, quo in argumento versantur viginti sex præterea *huius tituli* Leges; quas repetere licet ex *Paratitlo*. Item FILIIS MILITARIVM, idest veteranorum, militiam patris detrectantibus, Curiis mancipari iussis, iuxta priorem *Legem* suam: Quo in argumento quoque versantur quindecim præterea *hoc Codice* leges: & quidem ipsius Constantini M. septem in vniuersum: & ex his tres *hac leg.* anteriores: puta *lex* 1. 2. *supr. de fil. militar. apparit.* & *l.* 15. *supr. h. t.*

Milita-

Militares hac *leg.* dicuntur (pariter vt *l. 32. infr. hoc tit.* in eodem argumento) qui aliis *legibus* vt *d. l. 15. supr.* Veterani. Ammianus Marcellinus, *lib. 14. cap. 5.* si *quis enim militarium vel honoratorum* &c. de quo dixi ad *l. 1. supr. de off. Iud. ciuilium.* Ita & in *Glossis* Isidori: *Militaris opinatus, id est, vetus miles:* vbi tamen nescio num non reponendum sit, *militaris opinatus, non verus miles:* vel *militaris, id est, opinator & vetus miles.* *Militares* scilicet, non Veterani modo dicuntur, qui in militia non vere militant neque aduersus hostem pugnant; verum qui alias *rei militari* inseruiunt, vt erant 1. *Opinatores*, id est, annonæ militaris exactores: & 2. *Primipilares*, annonæ distributores; de quibus *l. 11. supr. de fil. mil. app. 3.* vt & *Actuarii*: nam & hoc sensu *Militarem* vocat, atque a milite separat Pollio *in Victorino Sen.* quem Victor *de Cæsar. cap. 33.* exerte *Actuarium* vocat.

Cæterum Constantinus M. Ætatem 35. annorum impletam hic præstituit filiis militarium Curiæ mancipandis, qua parte variatum sæpe, & quidem a Constantino Magno ipsomet. Primo enim cum Decurionum filiis in curiam allegendis decimum octauum annum Constantinus M. iam inde ab A. 320. præstituerit, *l. 7. supr. h. t.* Inde Anno 326. ætas 25. annorum veteri iure statuta curialibus in veteranorum filiis in curiam allegendis, de quo ad *leg. 2. supr. de filiis militar. apparitor.* Deinde ingressus Anni decimi & octaui Anno Dom. 331. *l. 19. prox. hoc tit.* Tandem post sexdecim annos, A. D. 332. *l. 4. d. t. de fil. mil. apparitorum*: (Quæ omnes *leges* Constantinum Magnum auctorem habent:) Hancque vltimam dispositionem secutus etiam Constantius filius eius, *l. 35. infr. hoc tit.* Quid igitur est, quod *hac leg.* quæ data est Ann. 329. triginta quinque annos impletos desiderat Constantinus Magnus. Mihi mens ea, vitium hic subesse, & rescribendum *viginti quinque*, quod omnino congruit *d. legi 2. sup. de fil. milit. apparit.* Ergo ætas hac parte a Constantino primum definita, annus 25. expletus, *hac lege*, & *dicta leg. 2.* mox ingressus anni 18. *leg. 19. infr.* Tandem annus decimus sextus expletus, *d. l. 4.* quod & postea stetit *dict. leg. 35. infr. hoc tit.* (Excepto casu *legis 58. infr. hoc tit.* vbi dicam) Et sic serius primum, mox maturius ad Curiam vocati Veteranorum filii: Curiarum commodo id deposcente, & Curiis id agentibus, qui etiam septennes & octennes ad Curiam allegi volebant. Cui rei fibulam imponit Constantinus M. *lege prox. 19.*

Qua ÆTATE *quis ad Curiam vocari possit.*

XIX. (a) Idem A. ad Euagrium...... (b)

QVONIAM nonnulli diuersarum Ciuitatum Curiales intemperanter (c) minores, (d) quibus publica tutela debetur, ad Curiæ consortium deuocarunt, vt septem, vel octo annorum constitutos nonnullos nominasse (e) firmentur, (f) decernimus, vt omnino nullus in Curiam nominationibus deuocetur, nec functionum obsequia subire cogatur, nisi qui decimum & octauum annum ætatis fuerit ingressus. Quod & in futurum arceri volumus & eos eximi, qui infra eius ætatis terminos constituti iam nominati sunt, Curialibus vt (g) vinculis absoluantur: Cum enim decimum & octauum annum ætatis intrauerint, (h) si Militiæ (i) nomen inserere iuxta Legem † datam non potuerint, vel supersederint, Municipali poterunt dari obsequio. Dat. prid. Non. (k) Aug. Basso & Ablauio Coss. [331.]

INTERPRETATIO. *Minores decem* (l) *& octo annorum ætate, Curiales nec nominari a quibuscunque, nec ad seruitia applicari debere: quia hoc lex sufficere credit, vt ab decem & octo annis necessitati publicæ, si necesse fuerit, applicentur, ita vt si qui infra hanc ætatem ante nominati iam fuerint, absoluantur.*

P. 362.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* & iungenda ei *lex* 3. *supr. de filiis militarium apparitorum, & veteranorum:* & forte etiam *lex* 20. *infr. prox.* GOTHOFR.

(b) PP. vt *d. l.* 20. *prox.* ID.

(c) *Intemperanter*, citra modum aut distinctionem ætatis &c. ID.

(d) Veteranorum filios. ID.

(e) *Nominarint, firmiter decernimus,* Sichard. RITTER.

(f) Idest, *affirmentur.* GOTHOFR.

(g) *Vt* abest a MS. G. & Sichard. RITTER.

(h) *Fuerit ingressus*, MS. G. & mox *potuerit.* ID.

(i) Hinc apparet, hanc *leg.* esse de *Veteranorum filiis* ad Curiam allegendis: quod etiam colligi possit quadamtenus ex coniunctione *d. l.* 3. GOTHOFR.

† An aliquam *legem* ἐητῶς indicat? an vero formam quibuscunque *legibus* ante datam, veluti *l. 1. 2. supr. de fil. mil. appar.* & *l.* 15. 18. *supr. hoc tit.* ID.

(k) Prid

(k) *Prid. Id.* ita *d. l.* 20. *infr. prox.* ID. *Dat. III. Non. April.* MS. G. RITTER.

(l) Dicam mox. GOTHOFR.

COMMENTARIVS.

De Veteranorvm filiis in Curiam allegendis, deque Ætate hac in re requisita, est hæc quoque Constantini M. Constitutio: de Veteranorum inquam, filiis; vt colligitur ex vltima *huius leg.* sententia: & ex parte etiam ex *lege* 3. *supr. de fil. mil. apparit.* quæ *huic* coniungenda venit, ceu vnius eiusdemque Constantinianeæ Constitutionis pars. Nempe ea Constitutione integra Constantinus Magnus replendis tum Curiis, tum Officiis Iudicum, (quæ duo corpora in prouinciis erant opinatissima, publicæque vtilitati seruientia) consultum iuit, vt videlicet ea integro sufficienteque numero haberentur. Quare & filios officialium in parentum locum procedere, seu eorum militiam subire iussit *d. l.* 3. Et filios Veteranorum vel paternam militiam subire, vel *si militiæ nomen inserere non possent:* vt *hac leg.* dicitur, Curiæ addici. Quo pertinet hæc *lex.* Sic tamen inter alia, ne hoc etiam obtentu priuatorum vtilitas penitus negligeretur. Quod tamen hactenus fiebat: Curialibus videlicet Veteranorum filios etiam septennes vel octennes in Curiam allegentibus. Quod & alias factum ostendimus ad *leg.* 7. *supra.* Quare vt aliis compluribus *legibus*, ita & *hac* quoque Ætatem designatum iuit: a qua Veteranorum filii ad Curiam vocari possent: nempe ingressum anni octauo decimi: de quo ad *d. l.* 7. & 18. *prox. supr.* paulo plenius. Huc etiam quadamtenus aptari possit *lex* 57. *D. de re iudic.* Certe *hac l.* ingressum anni 18. requirit diserte Constantinus. *Nisi qui decimum & octauum annum ætatis fuerit* Ingressvs. Et mox rursum: *Cum enim decimum & octauum annum ætatis* Intraverint. Et interpres tamen minus pense de octodecim annis completis id accepisse videtur. Illud etiam notandum, non tantum minores octodecim annis *h. l.* deinceps in Curiam allegi vetari, verum etiam nominatos iam eximi. Et sic in præteritum quoque vim *huius leg.* porrigi, cum alias futuris ferme *leges* ponantur: & difficilius quis Curia liberetur in eam iam allectus: de quo ad *l.* 51. *infr.*

Et rationem addit Constantinus, *quod minoribus publica tutela debeatur.*

PROCVRATOR *vel* CVRATOR *ciuitatis decurio fieri non potest, nisi omnibus patriæ muneribus expletis.*

XX. (a) Idem A. ad Euagrium PF. P. (b)

Nvllvs Decurionum ad Procurationes, vel Curas ciuitatum accedat, nisi omnibus omnino muneribus satisfecerit patriæ, vel ætate vel meritis. Qui vero per suffragium ad hoc peruenerit, Administrare (c) desiderans, non modo ab experito officio (d) repellatur, sed Epistula (e) quoque, vel codicilli, (f) ab eo protinus auferantur, & ad Comitatum (g) destinetur. Dat. prid. Id. Aug. Basso & Ablauio Coss. [331.]

Interpretatio. *Ista lex hoc iubet, nullum Curialem, nisi omnibus Curiæ officiis per ordinem actis, aut Curatoris, aut Defensoris officium debere suscipere; nisi omnibus, vt dictum est, ante muneribus satisfecerit, quæ patriæ ordine debentur: nam si præfatus contra hanc præceptionem, quolibet suffragio, aut sub quocunque obtentu honoris se munire voluerit, & obtentis careat, & vbi rerum* (h) *domini fuerint dirigantur.* (i)

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* Iungenda ei forte *lex* superior 19. & *lex* 3. *supr. de fil. mil. appar.* GOTHOFR.

(b) *Euagrius* PF. sub Constantino M. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Procurationes vel Curas Ciuitatum. ID.

(d) Procuratoris vel Curatoris ID.

(e) Principis, per quem factus est Procurator &c. ID.

(f) *Codicilli* administrationum. v. *Gloss. Theod.* ID.

(g) *Comitatus*, idest, vbi rerum Domini fuerint: ita *Comitatum*, hic recte describit Interpres: de quo plura in *Gloss.* vid. & Iur *in Symmach. lib.* 3. *ep.* 80. *pag.* 108. 109. *Edit. Paris.* 1604. *in* 4. ID.

P. 363. (h) *Rerum domini* pro *Impp.* Huius locutionis infinita testimonia, vide apud eundem Iuretum, in *Symmach. lib.* 10. *Ep.* 36 *pag.* 280. *Edit. cit.* ID.

(i) *Dirigatur.* ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

AD PROCVRATIONEM vel CVRAM ciuitatis, Decurio, nisi omnibus muneribus patriæ functus, adspirare vetatur *hac l.* a Constantino M. nequidem per suffragium, Epistola vel Codicillis a Principe impetratis. *Procurationes* scil. vel *Curæ ciuitatum* talia officia seu administrationes sunt, vt ea nemo expetere seu administrare possit, nisi qui omnibus prius muneribus patriæ satisfecerit, vel ætate, inquam, vel meritis: Nempe hac duplici ratione quis patriæ muneribus liberabatur, vel ætate seu senectute *l. 118. infr.* vbi dicam ex Basilii quoque *Ep. 389.* siu. *84. Edit. Benedictin.* (de quo vid. & *l. vn. Cod. Iust. qui ætate:*) & aliis: vel meritis: *Meritis*, inquam, siue quia reuera quis omnibus honoribus in Republ. sua per gradus functus est; quod variæ etiam Inscriptiones veteres Decurionibus positæ præferunt; quia propter insignia merita in patriam, omnibus honoribus donatus est.

Procurationis vel *procuratoris ciuitatis* fit quoque mentio, *l. 1. supr. de honor. Codicillis: l. 1. & 32. supr. de erogat. milit. ann.* Cæterum παραλλήλως hæc posita hoc loco, *Procurationes vel Curas ciuitatum:* Iidem scil. Procuratores & Curatores ciuitatum vel Reipublicæ. Curatorum fit diserte mentio *octo legibus* hoc Codice, *l. 3. 8. supr. de donat. l. 5. supr. de exhib. reis: l. 3. seu vlt. supr. de superexactionib. l omnis 5. supr. de iis quæ administr. l. 31. infr. de Episcopis l. 2. de canon. frum. V. R. l. 1. infr. de scænicis:* in *Glossis* Curator Φροντιστὴς καὶ λογιστής. Curatoris quoque ciuitatis Antiochenæ meminit Ammianus Marcellinus *lib. 14. cap. 7. Luscus*, inquit, *quidam Curator Vrbi subito visus.* De hoc eodem Curatore accipio, & quod Capitolinus scribit *in Marco Anton. Phil. cap. 11 Marcum Curatores multis ciuitatibus e Senatu dedisse, quo latius Senatorias tenderet dignitates.* Vnde patet, vt ex *hac l. in fin.* ibi, *epistula vel codicillis*, a Principe hos Curatores creatos: quod & vetus Inscriptio docet Brixiæ, *apud Gruterum CCCXCII. 7.*

P. CLODIO. P. F
FAB. SVRAE
Q. FLAMINI. DIVI
TRAIANI. PONTIF
II. VIR. QVINQ. TRIB. LEG
II. ADIVTRIC. PIAE. FID
CVRAT. REIP. BERGOM
DAT. AB. IMP. TRAIANO
CVRAT. REIP. COMENS. DAT
AB. IMP. HADRIANO
COLLEGIA
FABR. ET. CENT.

Procopius *lib. 3. de bell. Goth. cap. 6.* ἐπίτροπον βασιλεὺς αὐτὸν Νεαπόλεως κατεστήσατο. *Vt ipsum Neapolis Procuratorem Imperator creauerit.* In Actis quoque Collationis Karthaginiens. *initio prim. cognit. pag. 1049. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* dicitur *Rufinianus Scriba viri Clarissimi Curatoris celsæ Karthaginis.* Et in Edicto Marcellini *in ead. Collat. Karthag. cognit. prim. c. 8. pag. 1052.* fit mentio horum *Curatorum: Vniuersos etiam cunctarum prouinciarum Curatores, Magistratus, & Ordinis viros, nec non & Actores, Procuratores, vel Seniores singulorum locorum.* Dignitas vero eorum media in municipiis fuisse videri posset, inter Defensores Ciuitatum, & Magistratus seu Duumuiros: & sic secunda, argumento ordinis literæ *d. l. 5. supr. de exhibend. reis:* Quod tamen non ita est: Nam imo viliores eos fuisse aperte docet *l. 8. supr. de donat. Administrationis* porro genus id fuit, vt hæc *lex* docet. Ad officium eorum scilicet pertinuit pax & securitas prouincialium in vrbibus, tam secularium quam Ecclesiasticorum. Ideo querelæ Prouincialium ad eos perferebantur (si quid eis denegaretur quod iustum videretur, vel iniustum quid aduersus eos admitteretur, & ideo iniurias suas cupientibus contestari apud eos Acta conficiebantur) vt docet *lex 1. infr. de scænicis: l. vlt. supr. de superexact.* Nautici apud eorum acta quoque profitebantur incorruptas se species accepisse: *l. 2. infr. de Canon. frum. V. R.* Donationes quoque apud hos insinuabantur, *l. 3. supr. de donat.* quod eis postea ademptum *l. 8. eod. tit.* Horum literis iniuriæ Ecclesiis factæ & Ecclesiasticis in notitiam Iudicum perferebantur, *l. 31. infr. de Episcop.* Rei his offerebantur, quos mox ad Iudices dirigebant, *leg. 5 supr. de exhib. reis.* Talis fuit & Antiochiæ Theotecnus apud Eusebium *lib. 9. c. 2.* ἐδόκει καὶ λογιστεύειν τὰ κατὰ τὴν πόλιν, qui emendis & persequendis Christianis incubuit. Prohibiti iidem quicquam comparare dum Curatores essent, *leg. 5. de iis quæ administr.* De his tandem multa Pancirolus, *de magistr. municip. cap. 11.* & Doctissimus Valesius, *in Marcellin. lib. 14. cap. 7.* & hæc de Curis seu Curatoribus ciuitatum.

Procuratorum Ciuitatum frequens quoque mentio in *veterib. Inscript.* Interpretis certe ad *hanc leg.* error est, qui Defensorem *Procuratorem* interpretatur. De *Curatorib. Reipubl.* singularem librum *Vlpianus* olim scripserat, de quo quinque tantum per Pandectas *fragmenta* supersunt: ex quibus vel illud colligitur, collocatam ab his fœnori pecuniam publicam, vsuras Reip. debitas ab his exactas, *l. 33. D. de Vsuris.* operum publicorum curam iis incubuisse: *l. 5. D. de operib. publ. l. 1. D. de pollicit.* proinde discussores pecuniæ publicæ & operum publicorum fuisse: breuiter, ne quod detrimentum Respubl. caperet, attendisse: *l. 4. D. de decr. ab ordine fac.* quæ *leges* omnes ex eo libro desumptæ sunt. Hi sunt qui & *Patres ciuitatum* vocantur: hinc adeo Græci ad *l. 46. D. de damno infect. & l. 1. Cod. Iust. de solut. & liber. debitor. ciuitat.* Curatorem Reip. patrem Ciuitatis interpretantur: ὁ πατὴρ τῆς πόλεως ἀναγκάζει τοὺς δεσπότας τῶν καταπεσόντων οἴκων ἀνανεῶν αὐτοὺς: *ad curatoris reipubl. officium spectat, vt diruta domus a dominis extruantur.* Hoc igitur inter alia Curatores & Patres fuere, quod Romæ Ædiles, & apud Græcos ἀστυνόμοι. Vlpianus *ad Demosthenis oration. contra Timocratem, pag. 819. edit. Wolffii,* notat: ἀστυνόμος δὲ, ὁ ἐπὶ τοῦ εἶναι καθαρὰν τὴν πόλιν

λιν ἀσχολούμενος, ὁ παρ' ἡμῶν πατὴρ: ἀγυνόμος, *qui in eo occupatur, vt vrbs munda sit, qui apud nos* πατὴρ *appellatur.* Meminit & Patris Arrianus *in Epictet. lib. 2. c. 10.* & Leo *l. 3. Cod. Iust. de his qui sponte mun.* Ex dicto Marcellini & Arriani loco, & *l. 3. sup. de donation.* & *l. vlt. de superexactionib.* liquet, præcipuum hunc honorem fuisse, & e Decurionibus creatum. Quod & ipsum hæc *lex* testatur.

P. 364.

Ad PRAEPOSITVRAM *mansionum compelli non possunt Curiales, post Flaminii & Sacerdotii, vel Duumuiratus honorem.*

XXI. (a) Idem A. ad Felicem PF. P. (b)

QVONIAM Afri Curiales conquesti (c) sunt, quosdam in (d) suo corpore, post Flaminii (e) honorem & Sacerdotii, (f) vel Magistratus (g) decursa insignia, (h) Præpositos compelli fieri mansionum, (i) quod in singulis Curiis sequentis meriti & gradus homines implere consuerunt, iubemus, nullum prædictis honoribus splendentem, ad memoratum cogi obsequium: ne nostro fieri iudicio iniuria videatur. Dat. prid. Non. Aug. Viminacio, (k) Constantio & Albino Coss. [335.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* GOTHOFR.

(b) *Felici* huic ipsi variæ aliæ Constitutiones inscribuntur: ac nominatim *l. 1. infr. de excus. artif. lex 6. infr. de nauicul. l. 5. infr. de Iudæis: l. 1. infr. ne Christianum mancipium:* quæ omnes dicuntur *PP. Karthagine;* vnde apparet, Africam sub Felicis PP. dispositione fuisse. Quod hæc *lex* aperto testatur, quæ agit de *Afris Curialibus.* ID.

(c) Legatione procul dubio missa, de quibus Legationibus *suo titulo infr.* ID.

(d) γρ. *E suo.* ID.

(e) *Flaminium* seu *Flamonium* municipii vnius fuit. ID.

(f) *Sacerdotium* totius prouinciæ fuit, v. *Paratitl. de Paganis.* ID.

(g) *Magistratus,* Duumuiratus: v. *Paratitlon,* & *l. 16. supr.* ID.

(h) De his *Insignibus* Duumuiratus, dicam *infr. ad l. 174.* ID.

(i) Seu annonarum, vt vocantur *l. 2. infr. quemadm mun. ciuil.* ID.

(k) Constantinus hoc anno 335. egit in Mysia Viminacii, vnde mox Constantinopolim regressus est: vide *Chronologiam.* ID. Non prætermittendus hic error Gothofredi in *Chronolog. Cod. Theodos.* (ad quam hic prouocat) qui ait, hoc Anno Constantinum M *mense Augusto* in Mysia *Viminacii* egisse, vbi data ab eo *hæc lex 21.* Sed cum Constantinus *die 25. Iulii* Constantinopoli fuerit, (qui dies Nitalis fuit Constantini) ibique per aliquot dies ob *Tricennaliorum* solennitatem, commorari necesse habuerit: fieri non potuit, vt *die quarta Augusti,* Viminacii, quæ vrbs est ad Danubium in Seruia sita, fuerit. Nimia, enim inter Constantinopolim & Viminacium distantia, quam vt intra tam paucos dies, ex vna vrbe in alteram perueniri possit. *Dat.* itaque eo in loco accipi debet pro *Redd.* id est *Reddita.* Ex quibus intelligis, subscriptiones legum Codicis Theodosiani facile lectores in errorem inducere posse. PAGIVS *in Prolegom. ad dissert. hypat. num.* 24. Recte iudicat V C. nam & ipse inductus est in maximum errorem, medelam hic facturus. Legem certe non attendit, quæ, cum ad *Afros Curiales* pertinet, in Africa *Reddi* debuit, non in Seruia. Mendum igitur non in *Dat.* hæret, vti Pagius male coniicit, sed in *Viminacio,* quod vrbis nomen a librariis forte corruptum est. RITTER.

COMMENTARIVS.

DE PRAEPOSITIS MANSIONVM est hæc Constantini Magni Constitutio, qui ex Decurionibus ciuitatum sub quibus mansiones erant, præponebantur: quod præter *hanc leg.* etiam ex Hieronymo in *Vita Hilarionis pag. 159. Tom. I. Oper. Edit. Francf. apud Christ. Gensch.* colligimus: vbi Constantii candidatus in profectione sua Decurionibus commendatur. Hac vero *leg.* definitur. Quinam e Corpore Decurionum Præpositi mansionum fieri non debeant; propter honorum videlicet splendorem: Nempe vt cæteroquin non omnia munera omnibus Curialibus indici poterant, verum inferioris meriti & gradus Curiales ea implere cogebantur: ita & de hoc numero fuit *Præpositura mansionum*: non quidem vt infimi gradus, & meriti Curialibus ea imponi posset; verum vt ne summis in Curia honoribus functis: Cuiusmodi sane tres erant, & vero *hac l.* memorantur: & duo quidem, sicut dicam, sacri, tertius profanus: nempe functis *Flaminii,* honore, vel *Sacerdotii,* vel *Magistratu:* de Magistratu seu Duumuiratu iam dictum sæpe, etiam ad *l. 16. sup.* De *Flaminio & Sacerdo-*

tio,

tio, quæcunque *hoc Codice* occurrunt exhibet plene *Paratitlon tit. de paganis.* Et de his tamen hic aliquid dicendum, vbi de Præpositura mansionum prius dixero.

Præpositura igitur *mansionum* infra horum trium dignitatem fuit: vel etiam Præpositura annonarum: De qua est gemina germana ferme eiusdem Constantini M. ad eandem Africam pertinens Constitutio biennio posterior, *leg. 2. infr. quemadm. mun. ciuil.*

Idem A. ad Concilium prouinciæ Afric.

Sacerdotales, & Flamines perpetuos, atque etiam Duumuirales, ab Annonarum præposituris, inferioribusque muneribus immunes esse præcipimus. Quod vt perpetua obseruatione firmetur, legem hanc incisam æneis tabulis iussimus publicari. PP. XII. Kalend. Iun. Karthagini Feliciano & Tatiano COSS. (id est, Ann. 337.)

Hoc tamen discrimen inter *hanc legem*, & *nostram* intercedit, quod Flaminibus perpetuis tantum hæc a Præpositura annonarum immunitas datur: cum tamen Flaminio in vniuersum (temporario proinde quoque functis, seu *post Flaminii honorem*) hæc a præpositura mansionum immunitas *hac leg.* tribuatur. Denique immunes erant Sacerdotes & Flamines, etiam post Sacerdotium & Flaminium, a muneribus ciuilibus omnibus, etiam Præpositura annonarum & mansionum *hac lege*, & *dicta leg. 2.* & *leg. 75. hoc titulo.* Imo & filii eorum immunes erant a Curia & ciuilibus muneribus, si credimus Libanio *Epistola 248. ad Eutherium:* τί οὖν, inquit, αἰτοῦμεν; καὶ σκόπει γε, ὡς οὐκ ἔξω τῶν νόμων, οἱ τῆς Ἄρκης βουλευταὶ Καρτέριον εἰς αὐτοὺς ἐγγράφουσιν, ᾧ τὸ μὲν λειτουργεῖν οὐδαμόθεν προσήκει, παρ' ἡμῖν δὲ ἐπὶ λόγοις διατρίβει. ὅ τε γὰρ πατὴρ ἱερεὺς αὐτῷ, τόν τε πάππον εἰ ζητεῖς, ἄρχοντα εὑρήσεις, καὶ τὸ μέγιστον ὑπ' αὐτῆς βουλῆς τὴν οἰκίαν ἀφειμένον, ὡς δηλοῖ ταυτὶ τὰ γράμματα, κέλευε δὲ ἀναγινώσκειν, καὶ μὴ τοσοῦτον πατρίδης δίκαιον, μηδὲ ἐπὶ τοῖς Ἄρκαν οἰκοῦσιν ἔσω, τῶν αὐτῶν ἀφίστασθαί τε, καὶ πάλιν λαμβάνεσθαι, ἀλλ' ἴσωσαν ὡς ὁμοίως ἄδικον, τά τε αὐτῶν οὐ κομίζεσθε, τά τε οὐκ αὐτῶν, αὐτῶν ποιεῖν. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν μηδὲν ὀκνούντων, ἡμῖν δέ γε διὰ σοῦ γενέσθω τὰ παρὰ τῶν νόμων ἰσχυρά. τῶν μὲν γὰρ οὐκ αἰσχυνομένων ἐστὶν ἐθέλειν πλεονεκτεῖν, δικαστοῦ δὲ μηδένα εἶναι δυνατώτερον νόμου. καὶ εἰ μὲν ἔγευεν ὕπνου Καρτέριος, εἰ μὴ ἔμελλεν ἐν ῥητόρων φανεῖσθαι χορῷ, βραχὺς ἂν ἦν μοι λόγος τῶν νῦν ἐπ' αὐτῷ πραττομένων. βλάστην δ' οὕτω γενναίαν διαφθεῖραι, P. 365. καὶ τὸ ἤδη συνειλεγμένον ἐκβαλεῖν τῆς διανοίας, ὃ πέφυκε ποιεῖν ὁ τῶν πραγμάτων θόρυβος, οὔθ' ὅσιον, οὔτ' εὐσεβές. καὶ σύ τοι τὸ ἄρχειν ἔχεις ἀπὸ τοῦ δύνασθαι λέγειν. εἰκὸς δή σε βοηθεῖν τοῖς περὶ τὸν Ἑρμῆν, καὶ φαίνεσθαι τιμῶντα τὰς ἀφορμὰς, ἀφ' ὧν ἐνταῦθα ἥκεις. *Quid igitur petimus? Vide, nihil peti contra leges. Arcæ Senatores Carterium inter suos adsciuerunt, cui publico munere fungi minime conuenit, cum apud nos literarum causa versatur. Pater enim eius sacerdos est, de auo vero, si quæras, imperantem illum inueneris, &, quod maximum est, talem, qui propter Senatum domum suam reliquerit, quod præsentes literæ ostendunt. Has velim legi iubeas, neque ius & fas adeo negligas: multo minus Arces incolis integrum esto, ab iisdem abstinere, & eadem iterum sibi vindicare. Imo vero, sciant illi, æque nefas esse ea, quæ sua sunt, non referre, atque ea, quæ sua non sunt, sua facere. At illi quidem nihil non audeant, nobis vero per te ea, quæ leges iubent, rata sint. Qui enim nullo pudore ducuntur, illorum est, aliena consectari. Iudicis autem curare, ne quis lege sit potentior. Et sane si Carterius somno indulgeret, si non inter Rhetores aliquando locum esset tuiturus, exiguam admodum eorum, quæ de ipso aguntur, rationem essem habiturus; surculum vero tam nobilem perdere, & quæ iam collecta sunt, ex animo eiicere, quod negotiorum turba facere consueuit, id quidem nec sanctum, nec pium est. Tu vero etiam magistratum tuum a dicendi arte habes. Te itaque iuuare decet eos, qui Mercurio operantur, & ostendere, quod magni facias illa, quæ occasionem tibi fecerunt, eo adspirandi.*

Quid porro *Mansiones* fuerint, iam notum est ex dictis ad *l. 4. sup. de off. Rectoris prouinciæ:* Nempe loca & quodammodo stabula seu statiua, quæ commeantibus publico nomine, vel indulto, hospitia & necessaria præbebant, in quibus proinde pabula & annonæ erant: Ergo præpositi Mansionum, qui curabant, vt parata omnia in mansionibus essent. Cum quibus misceri non oportet Præpositos horreorum: de quibus *l. 49. infr. h. t.* & *l. 8. 24. infr. de suscept. præp.* hi enim erant qui præerant horreis publicis annonam publicam continentibus: & quidem alicubi in Africa, horreis, vbi annona populi Romani vsibus destinata adseruabatur: de quibus *infr. tit. de Suscept. Præpos. & Arcariis.* Item misceri nolo Præpositos annonarum, de quibus *d. l. 2.*

Nunc de *Flaminio & Sacerdotio* pauca: In id tantum, vti liqueat, quid fuerint, & in quo differrent. In commune certe *hac l.* indicatur, *splendidos hos honores* fuisse: quod & sequentia loca quoque Censorini, Firmici, Marcellini, Pacati, docent. Quomodo vero hi inter se differebant? Nempe Flamines singulorum municipiorum erant, Sacerdotes vero solidarum prouinciarum. Hinc adeo prouinciæ Sacerdotes *lege 38. infr. de Episcopis*, *lege 46. 148. infr. h. t.* prouinciæ, seu prouinciarum sacerdotium *l. 75. 174. inf.* & *Nouella Martiani de matrimon. senator. 4.* Firmicus hac ipsa tempestate *Mathes. lib. 4. cap. 15. Faciet quoque Nobili potestate Sacerdotes Prouinciarum, Charos semper ac Nobiles.* Horum meminit iam antea Censorinus *de die Natali c. 15. Tu tamen officiis municipalibus functus, honore sacerdotii in Principalibus tuæ ciuitatis conspicuus.* Am. Marcellinus *libr. 28. cap. 6. Occisis Decurionibus multis, inter quos Rusticianus sacerdotalis, & Nicasius enitebat Ædilis.* De horum priuilegiis & immunitate dicam *inf. l. 75.* Hinc adeo Flamen municipalis, *Nouella Martiani 4.* Hinc illud Sidonii *lib. 5. ep. 7. Hi sunt qui inuident prædia prouincialibus, Flamonia municipibus.* Latinus Pacatus in *Panegyrico cap. 37. Reuerendos municipali purpura Flamines, insignes apicibus Sacerdotes.* Hinc igitur passim iunguntur Flamen & Sacerdos, *d. No-*

d. Nouella Mart. 4. Sacerdotales & Flamines, *d. l. 2. inf. quemad. mun. ciuil.* Flaminii honor & Sacerdotii *hac l.* ipsum porro munus *Flaminium* hac *leg.* vocatur, & a Tertulliano *de spectaculis, c. 12.* quomodo & *Flaminio abire* dixit Valerius Maximus *lib. 1. c. 1. num. 4.* & *decedere* Gellius *lib. 10. cap. 15.* Quanquam *Flamonium* apud Sidonium *d. loco:* Isidorus Gloss. *Flamonium honor, qui datur Flaminibus*, & in *duabus veterib. Inscriptionib.* apud Gruterum CXCV. 5.

L. FL. VALENS
OB. HONOREM
FLAMONII
B. P. D.

Et apud eundem CCLIV. 5.

M. VLP. HAD. F. DIVI. TRAI. NEPOT
DIVI. NERVAE. PRONEP. AEL. HAD
ANTONINO. AVG. PIO. PONT. MAX
TRIB. POT. V. COS. IIII. P. P
Q. AVRELIVS. Q. F. PAP. TERTIVS
DEC. COL. SARM. OR. HONOR
FLAMONI. . . . . ET
H-S. LXXX. N. AD. ANNONAM
DEDIT
L. D. D. D.

Denique *Sacerdotium* fuit ἀρχιερωσύνη, *Flaminium* ἱερωσύνη, vt recte Valesius *ad Marcellin. lib. 28 c. 6.* Idque primum de Flaminibus & de Sacerdotibus notandum est.

De iisdem secundo obseruandum, & quidem ex *d. l. 2. inf. quemadm. mun. ciuil.* Flamines alios perpetuos fuisse, alios temporarios, de illis ad *eam l.* Sic occurrit FLAMEN QVINQVEN. in veteri inscript. *apud Gruterum* CCLXI. 4. & ideo quoque *bis flamen* numeratur *apud eundem* CCCXV. 17.

. . . .
. . . .
FLAMINI. BIS
D. D.

Notandum tertio, eos ex Curialium corpore fuisse, & ex his electos: quod praeterea *l. 46. 75. 77. 102. 112. 145. 148. 166. 174. 176. inf. h. t.* Ammianus quoque Marcellinus *d. lib. 28. cap. 6. Occisis*, inquit, *Decurionibus multis, inter quos Rusticianus Sacerdotalis, & Nicasius enitebat Aedilis.*

Quarto notandum ex *fine l. ne nostro fieri iudicio iniuria videatur*, colligi, Sacerdotes Flamines, Duumuiros, etsi publico prouinciae & ciuitatum tractatu habito crearentur, Principis tamen iudicio firmatos. Quod rationem ipsam attinet, ei vicinum est, quod Symmachus scribit, *lib. 10. ep. 34 Qui summi loci Iudices decolorant, Sacri testimonii facilitatem videntur incessere:* & *lex 3. Cod. Inst. de crimine sacrilegii.*

Tandem ex *hac* quoque *lege* discimus, Constantinum sub extremis etiam Imperii sui temporibus (triennio enim eius mortem *haec lex* anteuertit) gentilium sacerdotibus sua priuilegia seruasse, & quidem per Africam nominatim.

Ex OFFICIIS *quibuscunque Curiales Curiae reddendos, exceptis Palatinis.*

XXII. (a) Idem A. ad Euagrium PF. P. (b)

CVm Decuriones Decurionumque filii, deque his geniti, ad diuersas Militias (c) confugiant, iubemus, eos in quibuscunque Officiis militantes, exemptos militia, restitui Curiae: exceptis his qui in Palatii nostri iam habentur Officiis. Dat. XI. Kal. Septemb. Constantinop. Nepotiano & Facundo. Coss. [336.]

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) *Euagrius* PP. sub Constantino M. Eidem inscribitur *lex* 13. 19. 20. *sup. ID.*
(c) *Officia, inf.* etiam Palatii, *in fine leg. ID.*

COMMENTARIVS.

p. 366. E MILITIA, seu OFFICIO quocunque ciuili, Decuriones filiosque Decurionum, & ex his genitos, ad Curiam reuocari iubet *hac l.* Constantinus M. excepta sola PALATINA militia, qua Curialem tutum & securum esse iubet, & quidem simpliciter & absolute: pariter vt idem *l. 1. 3. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio.* Cum tamen *Constantius* tum demum Curialem ad Curiam e Palatio retrahi vetuerit, si quinquennium in eo impleßet, *l. 31. & 38. inf. h. t.* Contra, *Valentiniano Sen.* eadem cum Constantino mens stetit, *l. 67. inf. h. t.* & *l. 6. sup. de priuil. eorum qui in S. palatio* &c. Valentinianus Iun. quoque certum stipendiorum numerum praefixit *l. 100.* triginta scilicet annorum, *l. 88. inf. h. t.* Itemque Theodosius M. decennii, *l. 12. sup. de priuil. eorum qui in s. palat.* Honorius ad Curiam retrahi simpliciter voluit, *l. 147. 154 inf. h. t.* Tandem *Theodosius Iun.* quindecim annorum numerum praefixit, *l. 14. sup. de priuil. eorum qui in s. palat.* ad hoc sane quoque argumentum pertinet Symmachi locus, *lib. 10. ep. 51. Cum Venantii Stratoris illicitam vsurpatamque militiam Marcellus argueret, quod decurionum adscriptus albo, vt Gesta docuerunt, aduersum leges ad Palatina castra transisset, non debui obiecta reticere: vt in ea re quae modum mei egrediebatur examinis, Aeternitas vestra ipsis legibus, quas tuetur, augustior iudicaret.*

ABSENTIBVS, *ad Curiam nominatis, post tertium Edictum 30. adhuc dierum laxamentum ad sui defensionem tribuit.*

XXIII. (a) Imp. CONSTANTIVS (b) A. ad Iulianum.... (c)

QVAMVIS *eos, qui tertio Edicto vocati minime respondere voluerunt,* Legum (d) seueritas *obnoxios faciat cœtibus Curiarum,* tamen humaniorem placuit sequi viam, & eos admonere Edicto, *Vt intra triginta dies sui præsentiam faciant:* Quod si intra hoc tempus neglexerit (e) vel sui præsentiam facere, vel defensorem (f) ad iudicia mittere, qui absentiæ eorum iustas allegationes deponat, sententia super his lata sine aliquo cunctamine (g) conualescat (h). Dat. V. Id. Octob. Antiochiæ, (i) Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria *GOTHOFR.*

(b) Est quidem hæc lex *Constantio* tribuenda: sed tamen pro more tum recepto addi oportuit *Constantini* & *Constantis* (fratrum) nomina. Verum obseruo, toto hoc *Codice* nullam *legem* occurrere, quæ trium horum fratrum nomina inscripta habeat, sed vel *Constantii* solius, vel *Constantini* & *Constantis* (vt *l.* 3. *de dilat.*) vel *Constantii* & *Constantis.* At in *Codice Iustinianeo* duæ *leges* occurrunt, quæ trium fratrum nomina inscripta habent, puta *l.* 21. *de Legatis,* quæ data est ad populum: & *lex* 6. *de dilat.* quæ eadem est cum *d. l* 3. *ID.*

(c) Non dubito, quin *Iulianus* hic Rector alicuius prouinciæ fuerit, sane ante quadriennium Iuliano Præsidi inscribitur *l.* 3. *sup. de fide t stium. ID.*

(d) *Leges* hæ sunt non modo generales, quæ in absentem, qui tertio Edicto vocatus non comparuit, sententiam pronunciari volunt: sed & speciales, de Decurionibus absentibus. *ID.*

(e) *γρ. Neglexerint. ID.*

(f) De *Defensore,* hic locus est; absentiæ causas pro alio allegante, de quo multa in iure nostro. *ID.*

(g) *Cunctamen.* vid. *Gloss. Theod.* id est, mora. *ID.*

(h) De hac voce mox. *ID.*

(i) Constantius ex Pannonia, Imperio cum fratribus diuiso aduersus Persas repente in Syriam profectus est. Iulianus *orat.* 1. *p.* 19. *Edit. Spanhem. Lips.* Hinc igitur *Antiochiæ* data hæc *lex*: & mox hoc eodem mense, *Emesæ,* (quo Antiochia digressus Constantius) *lex* 25. *inf. h. t.* vid. *Chronologiam. ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. viginti septem constitutiones sequuntur, de Decurionibus: Ex quibus apparet, quis tum Curiarum & Curialium status fuerit: & retro quibus ipse Constantius rationibus Curiarum Decurionumque vtilitati consultum iuerit: easque erigere fategerit. Cæterum ad quinque pariter fines hæ Constantii constitutiones referendæ veniunt. Primus respicit *Nominationum formam & ordinem,* quo pertinet *lex 23. 28.* & *46.* Secundus eo, *ne Curiæ vacuentur seu desolentur,* Dignitatis alicuius aut honoris empti præsertim & honorarii, obtentu: *l. 24 25. 26. 27.* (quanquam 24. 26. 27. potius Constantino fratri tribuendæ videntur) 34. 36. 42. 44. (excepto casu *l. 25. inf. l. 36. in fin.*) ne Senatoriæ dignitatis *l. 29. infr. l. 42. 48.* ne officio, vel militia quacunque etiam Palatina, *l. 31. 37. 38.* 42. (nisi quinquennio impleto, *d. l. 31. 38.*) etiam armata, *l. 40. 43.* eaque quantumlibet expleta, *l. 45.* ne Aduocatione, *l. 46.* ne colonatu rei priuatæ, *l. 33.* solo Clericatu excepto, in sp. *l. 49.* Tertius finis Constantii *legum, hoc titulo,* vt *Decuriones & Magistratus muneribus sibi iniunctis sedulo fungantur:* hinc adeo desertoribus pœna imposita *l. 29.* Quartus, *vt nouis subinde supplementis, & substitutis aliis in deficientium locum, Curiæ replerentur.* Hinc adeo Veteranorum filios in Curiam allegi vult *l 32. 35.* Postremo & *Curialibus sua quædam priuilegia firmat* Constantius. Immunitatis videlicet ab extraordinariis muneribus rei priuatæ nomine *l. 30.* ab iniuria corporis, *l 39. 47.* Item vt condemnationibus tantum certis subiacerent, *dict. l. 47.*

Hæc prima omnium Constantii *hoc titulo* lex, ad P. 36. NOMINATIONVM formam & ordinem pertinet, estque de ABSENTE & REFVGA ad Curiam per Edictum citato: scilicet hac tempestate, cum Curiarum refugæ multi essent, eos citari Edicto contigit & tertio quidem; quæ citationum forma est. Quo casu sane eo, qui tertio Edicto vocatus fuerat, minime respondente, sententia super eo lata valere debeat, & Curiæ addici, ex Generali Notissimaque iuris *legumque seueritate* (vt *hac l.* expresse dicitur) de quo trinæ per edictum citationis more & effectu videndæ sunt *leges Decemuirales,* & *l. 68. 69. &c. D. de iudiciis.* aliaque iam ab Interpretibus occupata. Et in specie tamen *huius l.* Constantius tertio Edicto vocatis Triginta adhuc dierum, seu mensis vnius laxamentum tribuit, *humaniorem* (vt ipsemet ait) *viam insequens.* Nempe etsi summo iure post tertium Edictum vocatus, sui præsentiam facere, vel defensorem, iustas absentiæ suæ causas allegaturum, ad iudicium mittere negligens, sententiam in se latam sufferre teneatur, & sic in proposito casu, Curialia munera subire: attamen cum de statu personæ, nexuque & vinculo personali ageretur, vtique humanius visum Constantio iustos adhuc 30. dies ei tribuere quibus demume lapsis sententiam latam valere iubet, seu vt proprie loquitur *Conualescere:* Conualescere hic sententia dicitur vel pro simplici valere, vel quæ

antea lata, verum legitimo aliquo tempore suspensa, hodie demum vires & effectum sortitur. Non continet igitur *lex* ista ordinarium seu perpetuum aliquod ius, quasi tertio Edicto citatis XXX. adhuc de more dies tribuendi sint: Verum laxamentum tantum quoddam, quod hoc tempore *legum seueritate* exclusis Constantius ex humanitate tribuendum credidit: eosque in id *Edicto* adhuc commoneri voluit, vt intra dies 30. sui præsentiam facerent ad sese defendendos: alioquin fore, vt sententia super his lata effectum sortiatur. Vbi Edicti monitorii genus istud post trinum Edictum seu trinam sententiam notandum est. Itemque exemplo triginta dierum præscriptionis χρονικȣ̃ διαστήματος & laxamenti tituli, quod & aliis casibus tributum: vid. saltem *sup. tit. de exhib. reis.* & *l. 13. sup. de pœnis.*

DIGNITATES *affectantium ad Curiam euitandam pœna.*

XXIV. (a) Idem (b) A. Aconio Catullino (c) Vic. Afric.

QVICVMQVE fugientes obsequia Curiarum, affectauerint adumbratæ nomina Dignitatis, etsi eos spes falsi honoris inluserit, triginta argenti libras inferre cogantur. Acc. Karthag. (d) Prid. Id. Decemb. Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iust.* Ei omnino concordat, & plane similis est, hoc Anno altera eiusdem Constantis *lex 2. sup. de bonor. Codicillis.* GOTHOFR.

(b) *Constantino*, vel *Constanti* hæc *lex* tribuenda est: neque enim Africa Constantio in Imperii cum fratribus diuisione obtigerat. *ID.*

(c) *Aconius Catullinus* Vic. Africæ. Eidem inscribuntur Anno prox. 339. *lex 4. sup. quorum appellat.* & hoc Anno tres aliæ puta *lex 26. inf. h. t. lex 2. sup. de honorar. Codicill. lex 5. infr. de operib. publ.* Verum hoc vnico loco integro nomine & dignitate, *Aconius Catullinus Vicarius Africæ* dicitur. Atenim in *l. 26. inf.* Catullinus Vic. Afric. *in l. 2. supr. de bonor. Codicill.* Aconius Vic. Afric. in *l. 5. de operib. publ.* & *l. 4. quorum appellat.* Catullinus simpliciter. *ID.*

(d) *Karthago* sedes Vicarii Africæ erat: quare ibi Accepta lex. *ID.*

DIGNITATES *quæsitæ ad Curiam euitandam quibus prosint vel non.*

XXV. (a) Idem A..... (b)

QVONIAM emptæ dignitatis obtentu Curias vacuefactas esse non dubium est, placuit, vt cuncti qui suffragiis Dignitatum insignia consecuti sunt, inmeriti honoris splendore priuati, ciuilium munerum solemnitate fungantur. Eorum sane intemeratas inconcussasque Dignitates volumus permanere, qui vel iudicio Prouinciarum in officium Legationis electi sunt, vel honestis testimoniis (c) adminiculis enitentes talium Dignitatum priuilegia insigniaque meruerunt. Dat. V. Kal. Nouemb. Emesa (d), Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam forte intelligit ipse Constantius *l. 34. inf.* GOTHOFR.

(b) *Constantio* hæc *lex* tribuenda. Sed non liquet, ad quem emissa, seu data sit. *ID.*

(c) *γρ. Testimonii. ID*

P.368. (d) Constantius in Syria consistens, vt testatur Iulianus *orat. 1. pag. 20. Edit. Lips. Spanhem.* & subscriptio *legis 23. sup.* inter alia quæ in Persas molitus est, latrones Arabum in Syria grassantes per Legatos in Persas commouit, *dict. orat. 1. pag. 21.* nempe ipse Emesæ in Syria, mox Laodiceæ & Heliopoli constitutus vrbe Syriæ Phœnices, Arabiæ vicina. Hinc igitur *Emesæ* hæc *lex* ab eo data: cuius etiam Episcopum Euseóium Emisenum secum postea idem in Persas duxit, teste Sozomeno, *lib. 3. c. 5.* Ad hanc Emesæ moram pertinere videtur, quod memorat Libanius, *Orat. ad Theodosium 13. p. 413. Edit. Morell.* Verum malo ibi legere *Edessæ*: de quo ad *l. 8. inf. de Paganis. ID.*

DIGNITATES *emptæ & honorariæ ad Curiam euitandam nil prosunt.*

XXVI. (a) Impp. Constantius (b) & CONSTANS AA. ad Catullinum, (c) Vic. Afric.

CVNCTOS ex Comite cuiuslibet (d) ordinis, & ex Præsidibus, & Rationalibus, & Magistris studiorum (e), denique ex Perfectissimis (f) honorariis, vel (g) affectus (h) eorum ad ciuica onera constringes: siquidem rectius patriæ, vel honoribus, vel Magistratibus expendere debuissent, quæcunque ab his, fœdantibus (i) honores, consumpta sunt. Dat. Kal. Nouemb. Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Inscribendi erant *Imppp. Constantinus, Constantius, & Constans.* ID.

(c) De hoc *Catullino* dixi ad *l.* 14. *sup.* ID.

(d) Siue primi, siue secundi, siue tertii ordinis: de qua triplici comitiua *sup. lib.* 6. ID.

(e) Videri queat non posse hanc vocem stare: reponendumque *Magistris Sacrarum:* argumento *l.* 14. *sup.* verum de eo mox plenius. ID.

(f) De his *suo tit. sup.* & in hoc ipso argumento *l.* 5. 15. *sup. l.* 42. & 44. *inf.* ID.

(g) *Vel* pro *&*: vid. *Gloss. Theod.* ID.

(h) *Affectus*, liberi: vide *Glossar.* & Iul. Capitolinum *in M. Anton. Philosoph. cap.* 24. & *in Gordianis cap.* 6. affectiones, *l.* 3. *inf. de naufragiis.* ID.

(i) Data pecunia: sic *inf. l. prox.* fæda familiaris rei vexatione. ID.

DIGNITATES *emptæ ad Curiam euitandam nil prosunt: idque nominatim Karthagine perque vniuersam Africam.*

XXVII. (a) Idem AA. (b) Haue Celsine (c) K. NB.

RARVM (d) Karthaginis splendidissimæ (e) Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus es, dum vniuersi indebitæ Dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione, (f) mercantur: Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginariis, huiuscemodi (g) illi (h) erunt, quos fuerant consecuti, ciuicis muneribus subiugentur. Quod quidem per omnem (i) Africam sollertissime seruari oportet. Dat. VI. Id. Ian. Treu. (k) Constantio II. & Constante AA. Coss. [339.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut historica, localis & temporaria. GOTHOFR.

(b) Et huic legi inscribendi erant *Constantinus, Constantius* & *Constans.* ID.

(c) *Celsinus* PP. inscribitur Anno superiore 338. *l.* 4. *sup. de petit.* & A. 341. sine vlla pariter dignitate *lex* 6. *sup. de donat.* quo sane tempore P. V. fuit, vt discimus ex *veteri Notitia Præfectorum vrbis.* Ex *hac l.* constat, sub eius dispositione fuisse *Karthaginem*, & omnem *Africam.* Quare Præfectus Prætorio Italiæ hic accipiendus. ID.

(d) *Rarum* id est, Infrequentem. ID.

(e) *Karthago* splendidissima. Vetus orbis Descriptor sub hoc eodem Imp. Constante decennio ferme post *hanc legem* de Africa agens *pag.* 268. *in Geographicis antiqu. Iacob. Gronou. Quæ multas & differentes ciuitates possidens, vnam præcipuam & admirabilem nimium habet, quæ sic vocatur Karthago.* Alia elogia ex Himerio, Ausonio, Augustino, Saluiano, iam notata aliis, *alibi.* ID.

(f) *Vexatio fœda familiaris rei,* erogatio, profusio: Ita *l.* 7. *inf. de operib. publ. ne Senatoriæ facultates harum rerum contemplatione vexentur.* ID.

(g) *vv. Cuiusmodi illi erunt:* id est quicunque sint honores: Ita enim hic locus restituendus est; & vt feci interpungendus; non vero parenthesi hæc includenda (*huiuscemodi illi erunt quos fuerant consecuti:*) vt quidam volunt; sic *l.* 134. *inf. h. t.* & *l.* 9. *de scænicis:* huiusmodi, pro *cuiusmodi*, vel *cuiuscunque.* ID.

(h) Honores. ID.

(i) *Africa* omnis, quæ sub dispositione Præfecti Prætorio erat. ID.

(k) *Treuiris* Constantinus Imp. hoc tempore. ID.

COMMENTARIVS.

Dignitatibvs honorariis, imaginariis, adumbratis, seu honoribus per suffragia, fœdamque familiaris rei vexationem (vt loquitur *lex* 27. vnde & fœdare honores *l.* 26. dicuntur,) coëmptis, Curias euitari, quod passim Curiales hac tempestate affectabant, vetant his quatuor legibus Constantinus Iunior *l.* 24. 26. 27. Constantius *l.* 25. pariter vt *l.* 34. 36. 41. 42. 44. quæ omnes intra bimestre ferme latæ, ostendunt, quam late malum hoc tum grassaretur, tum in Oriente, quo spectat *lex* 25. tum in Occidente, ac præsertim in Africa, ac nominatim Karthagine,
P.369. quo spectant tres Constantini & Constantis *leges* 24. 26. 27. sic vt exinde contigerit Curias vacuefieri, quod diserte testatur *d. l.* 25. & 27. deque eo querelæ ad Principes perlatæ fuerint, vti docet *d. l.* 27. Scilicet vt cæteroquin fœda honorum & dignitatum nundinatione hoc seculum infame fuit: de quo dixi prolixe ad *leg.* 1. & 2. *supr. de honorar. codicill.* & *leg.* 4. *supr. de accusat.* ita etiam per eam Curiæ nominatim vacuefactæ fuerant, Curialibus passim dignitatis adumbratæ nomina affectantibus seu dignitates ementibus & emercantibus. Quod factum Constantinus & Constantius atrocibus verbis insequuntur, cum non tantum *falsum honorem* eum vocant, *l.* 24. immeritum honorem, *l.* 25. imaginarios honores, *l.* 27. verum etiam aiunt *fædari honores* hac ratione, *l.* 26. fædamque hanc familiaris rei vexationem, id est profusionem, erogationem, consumptionem vocant, *l.* 27.

Porro quænam hæ dignitates fuerint, ostendit *lex* 26. Nempe eæ ferme ipsæ, quæ Constantini M. *lege* 14. *supr.* Comitiua excepta recensentur, & ex his duæ, *lege* Constantii 36. 41. 42. 44. *inf.* Hæc prima omnium est de *Comitiua* de qua agitur *l.* 36. 41. 44. 75. 109. 127. 150. 189. eaque varii ordinis, *l.* 26. id est, siue primi, siue secundi, siue tertii (de qua triplici Comitiua a Constantino M. instituta, dixi plene *lib.* 6. *sup.*) v. & *dict. l.* 127. 189 *inf.* (2.) *Præsides*, item *Rationales*, *Magistri studiorum*: vbi proculdubio rescribendum, *Magistri Sacrarum*: (quod ad scripturam propius, quam quod Doct. Valesius in *Amm. Marcell. lib.* 15. *c.* 5. *Priuatæ.*) nam & ita *d. l.* 14. quarto loco *Magistrorum priuatæ* (rei scil.) dignitas memoratur: tribusque aliis sociatur, & vero pariter proxime Rationalibus: quibus vtique & re ipsa vicini erant, de quo dixi ad *d. l.* 14. & ad *l.* 2. *sup. de iure fisci.* Nam quid quæso hic faciant *Magistri studiorum?* imo nulla talis dignitas fuit *Magistri studiorum*, quam alii ambire potuerint. Neque huc proinde facit, quod de Magistrorum filiis statuitur, *l.* 98. *inf.*

Exprimitur & *dicta lege* 26. honoraria *Perfectissimatus* dignitas: de qua agitur in hac ipsa re *l.* 5. 15. *supr.* & *l.* 42. 44. *inf.* De qua etsi *suo titulo* iam fuse; attamen & hic quædam notanda veniunt, quæ ad Constantii *huius leg.* auctoris sæculum faciunt: & quidem non aliunde ferme petita, quam ex his ipsis *huiusce tituli* legibus, quæ de Perfectissimatu agunt: quarum duæ Constantini M. sunt, puta *lex* 5. & 15. *sup.* tres Constantii puta *hæc*, & *lex* 42. 44. *inf.* Igitur notandum ex illis: Primo, Perfectissimatus dignitatem seu titulum pro magno tributum, & vero *administrationibus amplissimis*: quod docet *dict. l.* 5. *supra.* Eos, inquit, *qui in Palatio militarunt, & eos quibus prouinciæ commissæ sunt, quique, merito Amplissimarum administrationum honorem Perfectissimatus vel Egregiatus adepti sunt.* Item *lex* 15. *Ita vt* Et *hi, qui Perfectissimatus sibi honore blandiuntur, trusi in Curiam necessariis officiis publicis inseruiant.* Et hæc sub Constantino M. Constantii quoque *legibus*, puta *hac l.* & *l.* 42. *inf.* etsi Perfectissimatus & Perfectissimi, a Præsidibus secernuntur, attamen tanquam genus & species separantur, quia & alii Perfectissimi, quam Præsides fuere, veluti Rationales, qui & ipsi *hac l.* memorantur, vt docet *lex* Constantini M. 1. *supr. de bon. vac.* vbi plura. Item Duces sub hoc ipso Constantio: teste Ammiano Marcellino *libr.* 21. *cap.* 16. *Nec sub eo*, inquit, *Dux quisquam cum Clarissimatu prouectus est: Erant enim, vt nos quoque meminimus, Perfectissimi.* Secundo obseruandum a Perfectissimis & Perfectissimatu secerni Comites seu Comitiuam, & *hac l.* & *l.* 44. *infra*, Tertio item secerni tanquam inferiores dignitate a Clarissimatu, seu Clarissimis: *l.* 42. *infra h. t.* & superiore Ammiani Marcellini *loco.* Nunc ad rem.

Quid igitur ad hæc Constantinus & Constantius? nempe detrahi Curialibus hos honores iubent, *l.* 25. & 27. eosque ciuicis oneribus seu muneribus e Curialibus adstringi, *l.* 25. 26 27. Sed & multam præterea his imponit Constantinus Iun. Imp. *l.* 24. vt & *l.* 2. *supra de honor. Codicill.* (quæ eundem Auctorem eodem tempore habet & in eandem sententiam, & pariter ad Africam pertinet) triginta videlicet argenti librarum: Idque (vt docet *dict. l.* 2.) præter multam aurariam, quæ in commune omnibus aliis dignitatum mercatoribus præstituta fuerat. Atque adeo duplici multæ Curiales subiicit honores ementes, emendicantes; quod ea in Curiali longe turpior & exitiosior in perniciem ciuitatum & Curiarum cederet, in quibus Ciuitatum decus consistebat; de quo elegans locus est inter alios Libanii *Orat.* περὶ προστασιῶν *num.* 3. *pag.* 9. 10. *Edit. Gothofred.* & *pag.* 366. *Edit. Oper. min. Gothofr. Cl. Trotz.* sic vt Curiæ, ciuitatum anima essent; ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς, ψυχὴ πόλεως ἐστὶν, ait idem Libanius *Orat. in Iuliani necem*, *p.* 297. *edit. Morell.* Qua causa & Curiales nerui Reipubl. & viscera vocantur ciuitatum, *Nouella Maioriani* 1. & exinde apud Cassiodorum non *vno loco*.

Et hæc quidem de dignitatibus emptis, vel per suffragia & ambitum quæsitis. Aliam rationem esse iubet Constantius dignitatum honorariarum, quas sequentes Decuriones assecuti sunt I. *Legati* prouinciales: qui scilicet iudicio prouinciarum in officium Legationis electi ad Comitatum Principis, quæ vtique magna dignitas fuit. Hi scilicet honorariis Codicillis aucti, munerum immunitate gaudebant; vt docet *lex* 25. & *l.* 36. *inf.* & *l.* 1 *sup. de honor. Codicill.* & *l.* 23. *sup. de cursu publ.* de quibus *Legatis* erit *inf.* *titulus peculiaris hoc ipso libro.* Ad hanc vero immunitatis speciem referenda videri possit Synesii *Ep.* 90. in qua publici muneris immunitate frui se postulat, qua ab Imperatore donatus fuerat, τῆς λειτουργίας ἀνειμένῳ τῆς καταράτου, ἧς τὸ μὲν ἐπὶ βασιλεῖ γέγονα ἐκτός, *si detestanda publici muneris*

neris functione liberer, a qua quantum in imperatore erat immunis factus sum. Moxque de Legatione a se habita aliquid adiicit. II. Si qui honorarios Codicillos meruerunt a Principe honestis testimonii adminiculis enitentes.

Ex *legis 27.* interim, quæ de Africa & Karthagine agit, subscriptione hac *Dat. Treu.* apparet liquido, *Karthaginem vt & Africam Proconsularem* Constantino Iun. Arelatensi, eius *leg.* auctori cessisse, non autem Constanti, vt Victor *in Epitom. cap. 41* & Zonaras *Annal. Tom. II. lib. 13. cap 5. pag. 9. Edit. Venet. inter Script. R.B.* prodiderunt. Sane postea de ea inter Constantinum & Constantem dissensum, quæ dissensio tandem fatalis Constantino extitit; vt diserte docet Victor *d. loco*, & Zosimus *lib. 2. cap 41.* Numidiam vero Constanti cessisse docebit *lex 29. inf.*

P.376. NOMINATIONES *ad honores & munera Kalendis Martiis fieri debere.*

XXVIII. (a) Idem AA. (b) ad Anatolium Vicarium Afric. (c)

CONSTITVTIONIBVS † perspicue definitum est, Kalendis Martiis Nominationes fieri, vt splendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur: &c. Dat. VI. Kalend. Decemb. Constantio II. & Constante AA. Coss. [339.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* & iungenda ei *lex 19. sup. de appellat.* GOTHOFR.

(b) Constantio soli tribuitur *d. l. 19.* Imo trium Imppp. *Constantini, Constantii & Constantis* nomina inscribenda erant. *ID.*

(c) Asiæ *d. l. 19.* vtrum verius? Mox dicam. *ID.*

† *Constitutiones* hæ nuspiam extant. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONIBVS ad *Honores splendidos*, id est Duumuiratum & similes, & Munera, est hæc Constantii Imp. Constitutio: non de nominatione simplici ad Curiam; vt quidam male: quæ pars est prolixioris Constitutionis Constantianæ: qua partim tempora Nominationibus faciendis præstitutum fuit, quo pertinet *hæc lex*: partim vero Tempora Appellationum a Nominationibus, quo spectat *lex 19. sup. de appell.* quæ, ceu eiusdem Constitutionis pars, huic coassanda venit. Scilicet & *hac* quoque *lege* id constituitur, quod superioribus perspicue definitum iam fuisse ait (e quarum tamen numero nulla superest) Kalendis Martiis Nominationes fieri debere. Qua causa forte *lex 2. sup. de veteranis*, qua immunitas a muneribus tribuitur, *data* dicitur *Kalendis Martiis.* Sed & appetente Nominationum tempore *lex 84. inf. h. t.* quæ formam Nominationibus præstituit, dicitur *PP. XV. Kal. Martii.*

Et rationem addit Imp. *Vt splendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur.* *Primum tempus* scil. vocat Ver: sicut primum Ver in veteri commeatus militaris formula: *si quis vestrum suos inuisere vult, commeatum do: Primo Vere edico, adsitis: vt Diis bene iuuantibus bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus*, apud Liuium *libr 21. cap 21* Nos fene vocem retinuimus, *Primtemps* pro *Vere* & alicubi inde, *Primeuere.* Notissima porro sunt iam ea quæ de mense Martio, qui olim apud Romanos mensis primus erat, notata: Nota & *Matronalia*, quæ eo agitata, vt & munuscula, quæ Kalendis Martiis missitata.

Illud notandum superest, hanc constitutionem esse Constantii Imp. *Anatolius* quippe, cui hæc *lex* inscribitur, erat *Vicarius Asiæ*, vt recte præfert *d. l. 19. supr. de appellat.* quæ *huic*, vt dixi, coassanda venit, non vero Africæ, vt hæc *lex* præfert. Anatolius scilicet hic Syrus Beryto oriundus, præstantissimusque Iurisconsultus, Beryto in Ponticam translatus, primum Consularis Galatiæ factus est teste Libanio, *Ep. 577.* deinde in proximam Asiam translatus, Vicariusque Asiæ factus est: Exinde Illyricum translatus, *PP. Illyrico* factus: de eo plura in *Prosopogr.*

DVVMVIRORVM *desertorum pœna: vetitique Curiales* SENATORES *fieri, nisi cunctis honorib. expletis.*

XXIX. (a) Idem AA. (b) Ordini ciuitatis Constantinæ (c) Circensium. (d)

MAGISTRATVS (e) desertores ad eam Grauitas Tua faciat necessitatem conditionis vrgueri, vt quascunque pro his expensas ciuitas prærogauit (f), refundere protinus, ac repræ-

repræsente cogantur. Et * deinceps tenaciter obseruabit, ne qui derelicta Curia in ordinem veniant Senatorium, priusquam cunctas functiones ciuicis honoribus pensitauerint. Dat. XIV. Kalend. Feb. Naisso (g), Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTAE.

(a) *Lex 20. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Inscribenda quoque huic legi *Constantini, Constantii, Constantis*, nomina. *ID.*

(c) Ita quoque habuit *Cod. Iust.* Cuiacius in *Ædessenæ* mutauit, ex vetustissimo libro, vt ipse quidem ait, de quo mox. Veteres quidam etiam legerunt *Sironensium. ID.*

(d) Hæc vox *Cod. Iust.* retracta ad initium *legis*; ita, *Circensium Magistratus desertores.* Quod erroneum est. Vindicanda enim hæc vox Inscriptioni, & reponendum *Cirtensium. ID.*

(e) *Magistratus*, id est Duumuiratus, v. *Paratitlon. ID.*

(f) *Prærogauerit*, vel *prorogauerit*, Cod. Iust. *ID.*

* Sequentia resecata a *Cod. Iust. ID.*

(g) *Naisso* pariter data mense proximo *lex 5. sup. de petition.* ad Callepium Rationalem trium prouinciarum (id est Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ.) Ex quo apparet hanc legem *Constanti* tribuendam: ac proinde etiam ad *Osdroenam* non pertinere, quæ Constantio parebat. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 371. DE DVVMVIRIS DESERTORIBVS est hæc Constantis Imp. constitutio: qui scilicet Duumuiratum gerentes, Magistratum & solemnia, seu χορηγίας, quæ Magistratibus incumbebant, defugiebant, deserebant. Id scilicet interest, inter *legem 16. sup.* & *hanc nostram*: Illa est, de Nominatis refugis & latentibus, ne Duumuiratum capessant: Hæc vero de iis, qui Duumuiratum gerentes, vbi solemnium expensarum tempus aduenit, sese e medio subducunt, & Magistratum *iam susceptum* deserunt, expensarum lucri-faciendarum gratia. Notum scilicet, Duumuiris seu Magistratibus magna onera incubuisse, ac nominatim, ne de sportulis dicam, quas Magistratum ineuntes erogare solebant, (quod Plinius testatur *libr. 10. ep. antepen.*) aliisque χορηγίαις, spectaculorum, ἀγώνων edendorum onus: quod testatur diserte *lex 14. infr. de spectaculis* & *lex 169. infr. h. t.* sed & Tertullianus *de spectaculis, cap. 12.* vbi de Muneribus: *Licet*, inquit, *transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum, ad honores viuentium. Quæsturas dico, & Magistratus, & Flaminia, & Sacerdotia; cum tamen nominis dignitas idololatriæ crimine teneatur, necesse est quidquid dignitatis nomine administratur, communicet etiam maculas eius a qua habet causas.* Et Libanius, *pro Aristophane ad Iulianum p. 212. edit. Morell.* καὶ προῆλθεν, δαπανῶν εἰς τὴν καλουμένου στρατηγοῦ λειτουργίαν. Quem locum non cepit Interpres Morellus, dum vertit, *deinde perrexit suppeditans ad officium eius qui Strategus nominatur.* Item *de vita sua p. 2. edit. cit.* καὶ χορηγίαις, καὶ ἀγῶσι, καὶ λόγοις, ὅσοι φοραῖς (πορφύραις) ἀρχόντων ἀπαντῶσιν, quem locum itidem non cepit Morellus, vertens: *& suppeditationibus ac certaminibus, & sermonibus, quibus magistratuum purpuræ excipiuntur.* Idque etiam discimus ex *variis* eiusdem *Epistolis*. Porro hæc spectacula erant varii generis, & expensæ magnæ. Igitur Duumuiri sæpe vt has expensas euitarent, Magistratum deserere nitebantur, *Senatoria* forte dignitate impetrata: vt docet extrema pars *huius legis* (de qua dignitate Senatoria ambita a decurionibus ad euitandam videlicet Curiam Curiæque munera, cum sint 26. prætera *leges hoc titulo*, quas repetere licet ex *Paratitlo*, (inter alias duæ Constantini M. puta *lex 14. & l. 18.* Constantii totidem, puta *lex 42. 48. infr.* vbi dixi) vnica hæc est diserte de *Duumuiris* ad Senatoriam dignitatem confugientibus, euitandorum onerum Duumuiratus causa. Huic igitur fraudi occurrit *hac l.* Constans Imp. ne quid ciuitatum voluptati detrahatur. Quare iubet, expensas quas Duumuirum facere oportuit, Ciuitatem prorogare, quas Duumuir postea refundere cogetur; bonis eius forte captis, si is absit. Cui similis est prorsus altera Constantii Imp. constitutio in Prætores pariter editionis suæ tempore absentes, puta *lex 6. supr. de Prætoribus*: puta, vt pro eo, quem absentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiscus expendat: post aduentum, cuncta quæ prærogata fuerint, soluturo: videatur & Symmachus *libr. 4. ep. 8.* Etsi postea pœna insuper absentibus indicta: *l. 13. & 20. eod. tit. de prætorib.*

Nunc de *Legis* Inscriptione veraque lectione. Inscribitur ea scilicet *Ordini Ciuitatis Constantinæ Cirtensium*, ita enim rescribendum est. *Constantinæ*, inquam: Quomodo etiam habet *Codex Iustinianeus*: vbi tamen ex vetustissimo *libro* Cuiacius reponebat *Ædesenæ*, quæ vrbs Osdroenæ est: qui idem scribit videri *hanc l.* scriptam fuisse ad *Præsidem Osdroënæ*. Quod non admitto, nam vt omittam *huius Codicis* lectionem, & aliorum omnium Codicum *Cod. Iustiniani*, sane hic *Ædesenæ* stare non posse, vel eo quoque conuincitur; quod hæc *lex* non Constantium Auctorem habet, cui Oriens, & sic Osdroëna, parebat, verum Constantem, vt ostendit subscriptio legis *Dat.* NAISSO, cui similis est altera in *l. 5. sup. de petit.* mense proximo data ad Rationalem trium prouinciarum, id est, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ: Nam & hæ tres prouinciæ Constanti in Imperii diuisione cesserant: & ipsa *Naissus*, quæ Mœsiæ vrbs fuit; itemque Numidia, vt exinde discere licet, cum Africa Proconsularis Constantino cessisset: de quo ad *l. 27. supr.* Ergo maneat, retinendam hic vocem *Constantinæ*. Neque etiam Constantina Phœniciæ hic accipienda, quod Cuiacius putauit, ad *banc leg.* sed indicatur apertissime *Constantina Cirtensium*, quæ ciuitas *Numidiæ* erat, cuique *Constantinæ* nomen haud ita pridem inditum

fuerat,

fuerat, de Constantini Imp. nomine Sex. Aurelius Victor Schotti *c. 40. Maxentii nece vix credibile quantum lætitia, gaudioque Senatus ac plebes exultauerint.* Et mox: *Tum per Africam sacerdotium decretum Flauiæ genti: Cirtæque oppido, quod obsidione Alexandri* (Vicarii Africæ) *ceciderat, reposito exornatoque, nomen* CONSTANTINA *inditum: adeo acceptius præstantiusque Tyrannorum depulsoribus nil est.* Cirtæ igitur (cuius multa mentio apud veteres, Liuium, *lib. 30. cap. 12.* Sallustium, *in Iugurtha c. 21.* Strabonem, *lib. 17 pag. 1188 Edit. Almeloueen.* Hirtium *de bell. Africano, cap. 25.* Melam, *lib. 1. c. 6.* Ptolemæum, *lib. 4. cap. 3.* Æthicum, *pag. 722. Edit. Gronou. ad calcem Melæ.* Augustinum &c. (quæque postea Concilio A. D. 412. habito, quod *Cirtense* ideo dictum, famosa extitit: de quo Augustinus *Ep. 152.* (siu. *141. edit. Benedictin.*) & *ep. 158.* (siu. *139. edit. Benedictin.*) in qua & *Principalis Cirtensis* mentio fit) Constantinæ nomen inditum, & *Constantina Cirtensium* dicta; ad discrimen aliarum vrbium, quæ *Constantinæ* pariter dicebantur. Quanquam & absolute quandoque *Constantina* vocatur: veluti in subscriptione *legis 9 inf. de susceptorib. legis 15. de nauicular.* & in *Nouella Valentiniani*, inter *Theodosianas*, 23. & apud Æthicum, *in Cosmogr. pag. cit.* Augustinus *lib. 2. contra Petilian. c. 99. Inter Constantinam,* inquit, *vbi tu es, & Hipponem vbi ego sum, Calama, vbi ille est, vicinior quidem nobis; sed tamen interposita est.* Erat scilicet Petilianus Constantiniensis in Numidia Episcopus, quod diserte Augustinus testatur, *titulo libri tertii contra libr. Petil.* idemque Cirtensis. Inde Augustino alibi in Inscriptione *Commentariorum* in eius literas editorum, & exordio *libri primi* contra Cresconium, *Petilianus Cirtensis* nominatur. Hæc cum Baronius minus attenderet, A. 398. n. 31. emendandum Augustinum putauit, ne duos Petilianos opus esset asserere.

Hæc cum ita sint, iam & illud apparet, vocem *Circensium* non esse hic retinendam; quod etiam bonus Accursius recte vidit; qui ciuitatis nomen hic contineri recte diuinauit, multominus retrahendam eam vocem ad *initium legis*, quomodo *Codex Iustinianeus* habet ita: *Circensium Magistratus desertores:* quasi hic designentur, qui ludis Circensibus præerant: & designatores: quod inter alia tentabat Alciatus hic (etsi *Circitorum* vocem quoque hic tentet) & tuetur quoque Iuretus *in Symmachum libr. 4. epistol. 8.* Quasi vero Duumuiri nonnisi Circenses ediderint, ac non etiam alia ludorum genera: puta Munerum siue ferarum, de quibus frequens quoque mentio in epistolis Libanii; siue Gladiatoriorum, & quidem in Africa (quo *hæc lex* pertinet) vbi Gladiatorum ludi hac tempestate stetere: P. 378. quod pluribus ostendo ad *l. 1. infr. de gladiator.* & vero diserte docet vetus Orbis Descriptor sub Constantio & Constante, octennio ferme post hanc *legem cap. 54 pag. 269. in Geographicis antiqu. Iacob. Gronou.* Item Gymnicos ludos: quod docet Libanius *in Antiochico, p. 358. edit. Morell.*

His ita constitutis, apparet simul, quam nihil, imo quam male *huius leg.* interpretatione defunguntur *Codicis Iustin.* Interpretes; etiam nuperus Commentator Hispanus ad *hanc leg. libr. 10. Codicis*, qui ibi omnia alia tractat, quam oportuit.

Tandem quod *h. l.* dicitur *Grauitas Tua*, ex eo colligat quis, hanc *legem* non tantum Ordini ciuitatis inscriptam, verum insuper *Prouinciæ Rectori*; (Consulari, inquam, Numidiæ.) quod & ipsum recte vidit *Glossa*.

Ab EXTRAORDINARIIS *muneribus, veluti pro re priuata, Curiales immunes esse.*

XXX. (a) Idem AA. (b) Nemesiano Com. (c)

CVRIALES omnium ciuitatum nullam pro re priuata nostra debent inquietudinem sustinere, nec huiusmodi oneribus, veluti extraordinariis, occupari: quoniam satis est, si ciuitatum munera per eos congrua (d) conpellantur, (e) &c. Dat. prid. Id. Aug. Bessæ, (f) Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTAE.

(a) *Lex 21. Cod. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) Recte: tribuenda hæc lex, *Constantio & Constanti*, iam enim *Constantinus Iun.* obierat. *ID.*

(c) *Largitionum:* vt docet *lex 5. sup. de exact.* (vnde id Cuiacius *huic legi* in *Cod. Iust.* addidit) sed & argumentum *huius ipsius legis* id ingerit, ibi, *pro re priuata nostra.* Quæ ipsa verba ostendunt eum largitionum priuatarum Comitem fuisse. *ID.*

(d) *Congrue*, C Iust. quod magis congruere videtur: quanquam & istud sustineri potest: Obsequia congrua; *l. 49. infr. in fin. ID.*

(e) *γρ.* Inuersis literis *compleantur*, vt etiam habet *Cod. Iust. ID.*

(f) *Bessa* in Thracia prope Philippopolim, cuius meminit quoque Itinerarium Antonini *pag. 136. edit. Wesseling.* (in quo tamen *Bessapara* legitur) vnde *Bessi*, metallarii. Aliam *Bessam* quoque memorat in Locris, Strabo *lib. 9. pag. 652. Edit. Almelouen.* & Stephanus *voc.* Βῆσα. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

IMMVNES ab extraordinariis muneribus, id est a muneribus, quæ aliena sunt a ciuitatum muneribus, pronunciantur Decuriones, hac Constantii constitutione: pariter vt ab Honorio, *l. 31. inf. de susceptorib.* Ac nominatim a muneribus, quæ pro re priuata Principis sustinentur: veluti si rei priuatæ Principis administratio vel exactio his iniungitur. Quod quidem Ciuitatum quoque vtilitati datum: *Quoniam*, inquit Constantius, *satis est, si ciuitatum munera per eos congrua compleantur. Ne publica*, inquit, Honorius *d. l. 31. vacillet vtilitas.* Quomodo etiam id, quod cauetur *l. 97. inf. ne Curiales ad conductionem vectigalium accedant*, ciuitatum vtilitatem respicit, pariter vt e conuerso, ne conductores vectigalium munera municipalia subeant, *l. 5. §. 10. D. de iure immunit.* Alioquin quod *huic l.* opponi posset) susceptio seu exactio annonarum & tributorum Curialibus imminebat: de quo *l. 8. & 14. sup.*

Ex omnibus OFFICIIS, *etiam Palatinis, intra quinquennium Curiales retrahendos.*

XXXI. (a) Idem AA. ad Catullinum. PF. P.

NVLLVS omnino ex Tabulariis, vel Scribis, vel Decurionibus, eorumque filiis, in quocumque Officio militet; sed ex omnibus Officiis, necnon etsi intra nostrum Palatium militent, nec dum impleto quinquennio, repperti & retracti, protinus Curiis Officiisque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco, Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTAE.

(a) *Lex* 1. *Cod. Iust. de Tabulariis, Scribis, Logographis* &c. Repetita ea totidem verbis *l. 1. supr. de Tabulariis, Logographis* &c. *GOTHOFR.*

COMMENTARIVS.

Hæc Constantis *lex* explicata est *l. 1. sup. de Tabulariis*, vbi ea totidem verbis repetita extat.

P. 371.

De VETERANORVM *filiis in Curiam allegendis.*

XXXII. (a) Idem AA. ad Hilarianum...... (b)

MILITARIVM (c) filios, qui gestandis armis idonei non esse dicuntur, Curiis iamiamque tradi oportet: Nam Reipublicæ incommodum (d) est, Curias hominum paucitate languescere. Dat. XVI. Kalend. Septemb. Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam firmat rursum Constantius *l. 35. infr. GOTHOFR.*

(b) Hic procul dubio idem est cum *Mecilio Hilariano*, cui Anno 339. inscribitur *lex* 3. & 4. *supr. de Pratorib.* De eo v. plura in *Prosopogr. ID.*

(c) *Militarium*, idest, Veteranorum; pariter vt *l. 18. supr.* vbi dixi. *ID.*

(d) *Incommodum*, pro damnosum, noxium. *ID.*

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios in Curiam, & statim quidem, allegi, si armis idonei non sint, iubet *hac leg.* Constans Imp. pariter vt Constantinus M. *leg. 15. 18. 19. supr.* Constantius *leg. 35. infr. hoc tit.* Et duodecim præterea aliis *hoc Codice* constitutionibus: de quibus semel & sub vnum obtutum & in *Paratitlo*, & ad *l. 15. supr.* quæ & ipsa vt dixi, de earum numero est. Est inquam hæc *lex* Constantis, non Constantii.

Ratio tantum hic expendenda venit. Ait, Constans, *Reipublicæ incommodum esse*, idest, damnosum, noxium, *Curias hominum paucitate languescere:* Quo pertinent, quæ iam notaui ad *l. 27. supr.* de Curiarum vtilitate & præstantia: ex Libanio,

Maio-

Maioriani *Nouell.* 1. & Cassiodoro. Geminus certe germanus est Vlpiani locus in *leg.* 3. §. 2. *D. de Decur. cum,* inquit, *ex eius vtilitate sit, semper Ordinem plenum habere.*

De POSSESSORIBVS *idoneis ad Curiam vocandis: quisque hac in re possessionis modus: tandem variis hac in ipsa re elusionibus occurritur.*

XXXIII. (a) Idem AA. Rufino (b) Com. Orient.

QVONIAM Sublimitas (c) Tua suggessit, multos declinantes obsequia, machinari, vt priuilegia rei Priuatæ nostræ Colonatus iure sectantes, Curialium Nominationes declinent, sancimus, vt quicumque vltra vigintiquinque iugera priuato dominio possidens, ampliorem (d) ex re Priuata nostra iugerationis (e) modum cultura & sollicitudine propria gubernauerit, omni priuilegiorum, vel originis, vel cuiuslibet excusationis alterius frustratione submota, Curiali consortio vindicetur. Illo etiam Curiæ similiter deputando, qui minus quidem quam vigintiquinque iugerorum proprietatem habeat, ex rebus vero nostris, vel paruum, (f) vel minorem iugerationis modum studio cultionis (g) exercet. Ita vt omni fraude submota, si qui venditione simulata præscribtas Legi minuat facultates, omne quod simulata venditione ad alium transtulit, fisci nostri viribus vindicetur. Quam pœnam illi etiam sustinebunt, qui captiosa supplicatione delata, speciale Rescribtum in fraudem sanctionis extorserint. Dat. Non. April. Antiochiæ, Constantio III. & Constante II. AA. Coss. [342.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* quæ tamen singularis est, & vtilis. *GOTHOFR.*

(b) *Rufinus* Comes Orientis sub Constantio: Meminit quoque Libanius *ep. ad nepotem eius Rufinum* 737. *ID.*

(c) *Sublimitatis* titulus tributus Comiti Orientis. *ID.*

(d) Aliquem non ampliorem quam 25. iugerum, sed *ampliorem,* idest, præter & vltra 25. iugera, quæ iam habet. *ID.*

(e) *Iugeratio* hic, & paulo post, quæ alibi *iugatio.* v. *Gloss.* *ID.*

(f) Forte, *parem.* *ID.*

(g) *Cultio,* supr. *cultura.* *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 374. DE PLEBEIIS POSSESSORIBVS fundorum ad Curiam nominandis per diœcesim Orientis (cuius caput Antiochia erat, vbi hæc *lex* data) est hæc *singularis* admodum Constantii Imp. constitutio: Scilicet, quod & aliæ *leges* docent, puta *l.* 5. 13. *supr. l.* 53. 72. 96. 133. 140. *infr. hoc tit.* vbi opus erat, plebeii cuiusque oppidi ciues, quos splendidior fortuna subuexerat, glebæ ratione, qui muneribus substantiam aptam possidebant, qui aliquorum prædiorum possessores erant, qui ex numero plebeiorum agro idonei erant, denique possidendi conditione (quæ omnia habes in *Paratitlo*) ad Curiam vocari potuere.

Quis autem census & possidendi hac parte Modus præstitutus fuerit? nulla *lex* *hoc Cod.* præter *hanc* edocet; quæ sane huic rei modum ponit: neque enim aut æquum aut vtile erat, (& vt in eadem re loquuntur apud Vlpianum *l.* 6. *D. de muneribus,* Diui Fratres, *minus vtile, & nequaquam honestum,*) vocari passim omnes etiam tenuium fundorum possessores. Quomodo & *d. l.* 6. *D. de munerib.* ad Magistratum compelli Decuriones non voluerunt Principes, etsi ordo eos tangeret, *si tenues & exhausti essent.* Igitur præscriptus *hac lege*, facultatum modus, vt quis ad Curiam vocari posset: Nempe, si quis vltra 25. iugera possideret: non vero si hunc modum non possideret: si inquam 25. tantum iugera, vel minorem adhuc modum: Vnde apparet, eum qui non vltra 25. iugera possideret, hac parte pro inidoneo *paupere* habitum: cum alioquin *paupertatis* modus aliter atque aliter æstimetur: de quo Menochius 2. *de arbitr. c.* 65. ad cuius diligentiam accedere deinceps poterit hæc singularis lex, quam ipse non vidit. Pariter vt *Nouella Valentiniani* inter Theodosianas *de successione curialium* 28. qua 300. solidorum quantitas hac parte præstituitur. Ergo hic census legi hanc ad rem sufficere visus, partim ipsorum qui ad Curiam vocarentur contemplatu, ne alioquin a necessariis sibi operis tenuiores abducerentur: partim ne Curiæ satis consultum non esset, si tenuioris fortunæ possessores adsciscerentur. Hic proinde *hac leg.* præscriptus modus: nam de veteri Decurionum censu, vide Plinium *lib.* 1. *ep.* 19. & dicam ad *l.* 169. *inf.*

Circa hunc vero modum variæ adhuc quæstiones enatæ, quia scil. & legi varias machinationes, fraudes, captiones (quibus vocibus *hac lex* vtitur) nonnulli facere tentarent.

Primum igitur quæsitum, Vtrum si possessor fundorum suorum vltra 25. iugera: Colonus simul fundorum *rei priuatæ seu domus Principis* esset, a curia ideo liberaretur? Quod sane quidam obtendebant, & ideo etiam ne ad curiam nominarentur, Coloni rei priuatæ fiebant: quandoquidem Colonis rei priuatæ, quemcunque tandem agri modum colerent, hoc priuilegii datum erat, vt eis immunitas a Curia competeret: quomodo & immunitas competebat, ab extraordinariis & sordidis muneribus, *l. 5. sup. de extraord.* de quo vt & de Colonis in genere, & quidem rei priuatæ consule *Paratitlon de fugitiuis colonis.* Verum huic primæ *machinationi* seu fraudi occurrit *hac leg.* Constantius, & definit, satis esse, si suo ipse & priuato dominio præscriptas *lege* facultates possideat, neque adscito alienæ, priuatæ puta rei, colonatu, legis vim eludi posse. Priuilegium scilicet rei priuatæ his demum prodest, qui rem tantum priuatam gubernant, seu studio cultionis exercent. Et sic hoc casu nominationibus Curialibus, ille quoque plebeius obnoxius erat, qui in domo Principis erat *ex hac leg.* Quomodo etiam qui Curialis iam erat domus Principis obtentu Curia non liberabatur, *l. 114. infr.* vbi v. quæ dicam.

Imo, quod *secundo iam capite huius leg.* continetur *vers. Illo etiam*, etsi non integrum legeque præscriptum modum suo proprio dominio quis possideat vltra 25. iugera inquam; si tamen rei priuatæ fundos excolat, ad Curiam vocari eum posse definit *h. l.* Constantius. Tantum scil. abest, vt colonatu rei priuatæ idoneus possessor a Curia liberetur, vt contra colonatu rei priuatæ id efficiatur, vt qui ex persona sua, modoque possessionis suæ non omnino ad curiam ipse vocari posset, vtpote non integrum censum Curialem possidens, iam possit, contributione (quæ ἐπιβολῆς quædam species notanda est) fundorum in vnum facta. Quod & ipsum singulare est.

Tertio *capite, vers. Ita vt*, fraudi eorum occurritur, qui simulata *venditione* rem suam infringere, legeque præscriptas facultates, ne ad Curiam vocarentur, imminuere solebant: proposita pœna confiscationis bonorum alienatorum in fraudem Curialis nominationis. Quæ tralatitia alioquin pœna est, rem suam imminuentis, frangentis in fraudem publicam.

Postremo *capite vers. Quam pœnam*, eadem pœna proponitur aduersus eos qui *Rescriptum* obreptitie, seu, vt hæc *lex* loquitur, *captiosa supplicatione* impetrauerint, vt a Curia excusarentur, quamlibet præscriptum lege modum possidentes: vt cæteroquin Rescripta in fraudem vtilitatis publicæ impetranti non tantum non prodesse, verum etiam fraudi esse solent, de quo *supr. tit. de diuers. rescriptis.*

Et hæc quidem singularis admodum huiusce legis, quæque in praxim vtiliter deduci potest, quotiescunque agitur, de onere certo possessionis modo imposito, sententia est: quæ ad Orientis diœcesim pertinet (vt docet inscriptio *legis*) & nominatim ad Curiam *Antiochenam*, vt ex eadem colligere est, collata cum subscriptione. *Dat. Antiochiæ.* Vnde apparet, exhaustam hoc tempore fuisse Curiam Antiochenam, eamque euitasse plures, modis omnibus, qui ad eam vocari possent. Cui etiam supplendæ deinceps Julianus post Constantinum tam enixe incubuit: de quo ad *l. 51. infr.* vbi & de Antiochenæ Curiæ dignitate plura. Cum tamen, si Libanio credimus, *in Antiochico, p. 358. 359. edit. Morell.* postea sub Theodosio M. certatim quique eam appeterent.

P. 375.

DIGNITATIBVS *honorariis Curiam non euitari.*

XXXIV. (a) Idem AA. ad Auxentium Præsid. Aug. Tamnice. (b)

EOs qui Curialibus muneribus obnoxii honorariis dignitatibus gaudent, iuxta Legem † nostram, remoto hoc patrocinio, publicis vtilitatibus obedire, ac satisfacere prudentia (c) Tua decernat. Dat. VI. Id. April. Antiochiæ, Constantio III. & Constante II. AA. Coss. [342.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iustin.* GOTHOFR.

(b) De hoc mox in *commentario*: vbi inter cæteras vrbes, & præcipua, *Pelusium. ID.*

† Quam legem intelligit? *ID.*

(c) *Prudentia Tua* ad Præsidem. *ID.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis curias euitari non posse rursum definit Constantius *hac leg.* pariter vt anteriore aliqua *lege* id a se constitutum indicat. Quod sane ab eo factum *l. 25. supr.* ante quadriennium, vbi plura. Et deinceps variis constitutionibus *l. 36. 41. 42. 44. infr.*

In Inscriptione tantum *huius legis* notandum datam illam esse *ad Auxentium Præsidem Aug. Tamnice*, idest, *Augustamnicæ*, quæ Ægyptiacæ diœceseos prouincia erat; de qua accipienda quoque *lex 9. Cod. Iust. de vectigal. & comm.* quæque sub dispositione Præfecti Augustalis seu Ægypti fuit, vt docet

Noti-

Notitia Imperii fol. 76. Athanasius *Apol. 2. pag. 774. Tom. I. Oper. Edit. Colon. siu. Lipsf. apud Weidm.* memorat eiusdem Constantii Epistolam de immunitate Clericorum Athanasii, ad Nestorium, eodemque exemplo ad Rectorem Augustamnicæ, Thebaidis, & Libyæ A. D. 348. Meminit eius & Ammianus Marcellinus *lib. 22. cap. 16. init. Tres*, inquit, *prouincias Ægyptus fertur habuisse temporibus priscis, Ægyptum ipsam, & Thebaidam, & Libyam: quibus duas adiecit posteritas; ab Ægypto, Augustamnicam & Pentapolim, a Lybia licciore dissociatam &c. In Augustamnica oppidum Pelusium est nobile, &c. & Cassium, vbi Pompeii sepulchrum est Magni, & Ostracine, & Rhinocolura.* Meminit & vetus *Notitia* prouinciarum Schonhouiana sub Theodosio M. conscripta *pag. 85. ad calcem Breuiar. Festi edit. Cellar.* Ex *hac* interim *lege* collata cum *canone 6. Concilii Nicæni pag. 325. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* quo inter Ægypti prouincias *Augustamnica* non connumeratur, apparet Augustamnicam prouinciam factam post Concilium Nicænum: hoc medio spatio ab A. D. 325. ad A. 342. quo hæc *lex* (qua antiquissima eius mentio continetur) lata est.

Illud adhuc obseruandum *Præsidem Augustamnicæ* præfuisse sub Constantio vt hæc *lex* docet: verum *Correctorem* ei postea præfuisse docet *Notitia Imperii fol. 3.* Eaque etiam postea in duas subdiuisa, quarum prima Consularem habuit, altera Correctorem, vt docet *Nouella Iustinian. 8.* & *Notitia.*

Tandem notandum cum varie hoc nomen efferatur, *Augustamnicam* hic vocari pariter, vt & apud Athanasium, & Ammianum Marcellinum: *Augustanica*, modo *Augustamnica*, in *Notitia Imp. fol. 3. 76. 86.* & *d. Nouell. 8.* Augustanea *d. l. 9.* Augustanis vel Augustamnis, in *Indice Schonhouiano.*

De VETERANORVM *filiis ad Curiam vocandis.*

XXXV. (a) Idem AA. Leontio PF. P. (b)

ITERATA † lege sancimus, vt Veteranorum filii, si post sedecim annos militiæ munus subire non possint, vel armis gestandis habiles non existant, Curiis mancipentur. Dat. V. Kal. Iul. Hierapoli, (c) Placido & Romylo (d) Coss. [343.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam Constantius exscripsit verbotenus ex *l. 4. supr. de fil. mil. apparit.* quam & initio indicat. *GOTHOFR.*

(b) *Leontius* PP. Orientis sub Constantio. v. *Prosopogr. ID.*

† Post Patris Constantini legem, puta *d. l. 4. ID.*

(c) Hanc subscriptionem loci mox expendo. *ID.*

(d) Ita quoque *l. prox.* alias *Romulo.* Sæpe *v.* & *y.* commiscentur in veteribus libris, & lapidibus: vt monuit iam Iuretus in *Symmachum, lib. 1. ep. 57. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 376

VETERANORVM filios in Curiam allegi post decimum-sextum ætatis annum, si militiam subire vel nolint vel non possint, iubet *hac l.* Constantius: *Iterata lege*, idest, exemplo patris sui, non tantum *l. 2. in fin. supr. de Veteranis*, vt ipse restituo: verum etiam eiusdem *l. 4. supr. de fil. milit. appar.* totidemque pene verbis transcripta: Id enim sibi vult cum ait, *Iterata lege sancimus.* Neque enim anteriorem aliquam suam Constitutionem indicat, verum paternam illam, quæ & ipsa ad *Leontium PP.* data est. Nam quod ad *l. 32. supr.* attinet, est ea non Constantii, verum Constantis. Quod rem ipsam attinet, de eo iam semel dixi ad *l. 15. supr.*

Obseruandum autem *hanc legem* datam a Constantio *Hierapoli*, pariter vt hoc ipso anno ibidem data *lex 1. infr. de lenonibus.* vbi tum scilicet versabatur Constantius *bello Persico* illigatus: qui ideo Veteranorum filios ad militiam exciendos putauit, *h. l.* & quidem proposito metu nexus Curialis, nisi nomina sua militiæ darent: pariter vt Constantinum legem illam simili occasione & fine tulisse, suspicor, in apparatu *belli Gothici.*

DIGNITATIBVS *honorariis non euitari curialia munera neque capitationem plebeiam.*

XXXVI. (a) Idem AA. ad Titianum...... (b)

VNIVERSI omnino ex Comitibus, vel ex Præsidibus, qui suffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: plebeiam (c) quoque sustineant capitationem, *ne commoda publica sub* (d) *vmbratili suffragiorum pactione lacerentur.* Eos tamen a prædictis oneribus excipi oportebit, qui (e) vel in Administratione, vel in Legationibus publicis versati sunt: Ita vt si quis contra interdictum Legis nostræ precationem obtulerit, eius patrimonium fisci nostri viribus protinus vindicetur. Dat. prid. Kalend. Iul. Triueris, Placido & Romylo (f) Coss. [343.]

NOTAE.

(a) *Lex 4. Cod. Iustin. de legationibus. GOTHOFR.*

(b) Eidem *Tatiano* PP. inscribitur *lex* 3. *supr. de re milit.* A. 349. Hic est, de quo Hieronymus *in Chronico*, Anno Constantis octauo, idest, Anno 344. *Titianus vir eloquens Præfecturam Prætorianam apud Gallias administrat.* Verum de eo plura *ad d. l.* 3. *Tiberius Fabius Titianus* dictus integro nomine, vt ex Fastis Consularibus discere est. *ID.*

(c) Verba hæc, *plebeiam quoque sustineant capitationem*, absunt a *Cod. Iust. ID.*

(d) *Cum*: Cod. Iust. male. *ID.*

(e) *Qui in Legationibus publicis versati sunt*: ita *Cod. Iust.* resecatis cæteris omnibus; accommodate ad *titulum de Legationib.* in quem *hanc leg.* coniecit. *ID.*

(f) Pro *Romulo*, pariter vt *l.* 35. *sup. ID.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis ciuilia onera muneraque curialia, imo & plebeiam capitationem euitari non posse definit *hac l.* Constantius, pariter vt de Curialibus muneribus definit Constantinus Iun. *l. 24. 26. 27. sup.* Constantius *l. 25. 34. supr. l. 41. 42. 44. infr. h. t.* Dignitatibus, inquam, honorariis: veluti ex Comitibus, & ex-Præsidibus: quæ & ipsæ Dignitates in hoc argumento memorantur aliis compluribus legibus Constantini M. *l. 14. supr.* Constantini Iun. *l. 26. supr.* Constantii *h. l.* & *l. 41. 42. 44. infr.* aliorum Imperatorum *l. 75. 109. 138. 150. 189.*

Est autem hæc *lex* proprie de honorariis dignitatibus, quæ hac ætate *per suffragia sub vmbratili suffragiorum pactione* impetratæ sunt: Quæ huius æui labes fuit, & sæpe repressa: de quo alibi.

Exceptio tamen additur *hac eadem leg.* duobus casibus, quæ & Constantii *d. l. 25.* & *l. 1. sup. de bon. codicill.* nempe dignitatibus honorariis quem Ciuicis muneribus liberari, si administrationem aliquam prouinciæ gesserit. Quod & ipsum placuit Constantino M. *l. 5. supr.* Constantio in sua *leg. 41. infr.* Theodosio M. *l. 106. infr.* de quo ad *d. l. 5. supr.* & *l. 106. infr.* vel si Legatus ad Principem ciuitatis nomine missus fuerit: de quo posteriore agitur quoque *l. 25. supr. h. t. l. 23. supr. de cur.* & *l. 1. supr. de honor. codicill.*

Peculiaria tamen multa habet hæc *lex*: nam vt omittam *hanc l.* pertinere ad *Gallias* (cuius PP. Titiano hæc *lex* inscribitur) Primum *hæc lex* non est tantum de Decurionibus, deque Curia non euitanda, verum etiam de plebeia capitatione, quæ ab aliis, quam Curialibus, seu a plebe præstabatur: id est, de censu; de quo *suo titulo.* de qua Capitationis voce dixi plene ad *l. 15. supr. de annon. & trib.* Notanda elegans ratio, *ne commoda publica sub vmbratili suffragiorum pactione lacerentur*: id est, ne destruatur publica vtilitas obtentu honorum vmbraticorum, honorariorum, per suffragia & pecunias redemptorum. Tandem, neque rescripto Principis immunitatem hanc honorariis Dignitatibus tribui, vindicari patitur Constantius; imo supplicantis bona confiscari iubet: simili ratione qua in sp. *l. 33. supr.*

P. 377

MILITIA [*armata*] *cuiuscunque temporis: itemque Calcariensi, Fabricensi Argentaria militia, Curiam euitari non posse.*

XXXVII. (a) Idem AA. ad Placidum PF. P. (b)

CAVTVM † est, vt quicumque orti ex Decurionibus sese ad Militiam contulissent, in quibuscumque stipendiis deprehensi nulla absolui prærogatiua temporis possint, sed Ordinibus

nibus quos reliquerant, traderentur. Hoc & in Calcariensibus & Fabricensibus & Argentariis obseruetur, vt quicumque obnoxii officiis, vel muneribus ciuilibus ex (c) supradictis fabricis fuerint, Curiæ restituti nec impetrato Rescribto liberentur. Dat. V. Kal. Iul. Leontio, & Sallustio Coss. [344.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Placidus* PP. qui superiore Anno 343. cum Romulo Consul fuerat. Fuit idem An. D. 346. & 347. Præfectus Vrbi: vt testatur *vetus Notitia Præfectorum Vrbis. ID.*

† Quænam illa *lex*? Sane tale aliquid a Constantino M. constitutum *l.* 10. & 13. *supr. ID.*

(c) In, *ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIA armata scil. cuiuscunque temporis seu quotcunque tandem stipendiorum, eum qui Curiali origine esset, Curia non liberari antea cautum fuerat (de quo iam satis ad *l. 10. 11. sup h. t.*) Id vero nunc ad tres FABRICAS porrigitur, extenditur: vt videlicet neque harum Fabricarum militia, quemquam Curia liberet: Quæ & ipsa mens postea fuit Theodosio M. *l. 81. inf. h t.* & Theodosio Iun. *l. vlt. sup. de fabricensibus.* ac nominatim circa fabricas armorum: vt maxime scilicet Fabricensium militia, ac maxime eorum, qui arma Reipubl. fabricarent cum maxime vtilis sit, imo necessaria, de quo videnda Nouella Theodosii *de bonis Fabricens.* 13. non ideo tamen Rerum publicarum commodis quidquam detrahi Principes voluerunt: quo tamen Curiales ipsi vel præcipuo velamento tutos sese fore putabant.

Cæterum tres huiusmodi fabricæ hic memorantur: Calcariensium, Fabricensium, Argentariorum: *Fabricenses* sunt qui arma fabricabant, de quibus *lib. 10. suo titulo de fabricensibus*: *Argentarii*, qui argento potissimum, sed & auro arma tegebant & ornabant, qui ideo fabricensibus hic iunguntur, iidemque *Barbaricarii* dicebantur: de quibus *l. 1. sup. de fabricensibus*, vbi dixi, & *Notitia Imperii fol. 42 141.* Supersunt *Calcarienses*, qui scilicet obsequio seu sollicitudini excoquendæ calcis seu excoctioni calcis in opera publica obstricti erant. De qua alioquin calcis excoctione in genere agitur *l. 3. 4 sup. de decur & silent l 15. 18. sup. de extraord.* de ipsis Calcis coctorib. vrbis Romæ est peculiaris *inf. tit. 6. lib. 14.* De calce reparandis mœnibus vrbis Romæ destinata ex quatuor regionibus suburbicariis, est *lex 1. eo tit. de calcis coctorib.* de Terracinensibus nominatim (qui in Campania) calcem reparandis mœnibus subministrantibus, testis est *l. 3. eo tit.* & Symmachus *lib. 10 ep. 53.* Itemque de Tuscia suburbicaria testis eadem *lex 3.* Ergo & *Regiones* quædam calci subministrandæ, & *personæ* ei coquendæ destinatæ erant. Imo & certa quædam *prædia* destinata. Hinc adeo Cespes calcarius in *Nouella Valentiniani*, inter *Theodosianas de Pantapoli*: 40.

MILITIA *armata Palatina, veluti Domesticorum, Protectorum, Scholarium &c. Curiam regulariter euitari non posse.*

XXXVIII. (a) Idem AA. ad Anatolium PF. P. (b)

QVONIAM nonnulli, Curiis derelictis, Domesticorum (c) seu Protectorum se consortio copularunt, Scholarii (d) etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis (e) sunt officiis adgregati, cunctos iubemus, omni frustratione (f) submota, ad Curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur esse neglecta, quicumque sub armis militiæ munus Comitatense subierunt, si necdum quinque stipendia compleuerunt, nec pro publica defensione prœliis adfuerunt, reddantur. (g) Qui vero Palatini nominis præferunt dignitatem, si Curialem trahunt originem, infra (h) tot annos militiæ nudati præsidiis, oppidaneis restituantur obsequiis. De qua re Magistros (i) Equitum, ac Peditum, & v. c. Comitem (k) Domesticorum, nec non etiam Sacrarum Largitionum Comitem, (l) & Magistrum Officiorum, (m) & Castrensem (n) (sub quibus cuncti (o) esse noscuntur) credidimus commonendos, vt Tua insistente Prudentia, & scribente de nominibus singulorum, vnusquisque propriæ conditioni reddatur. Dat. X. Kalend. Iun. Cæsenæ (p) Constantio IV.
P. 378. & Constante III. AA. Coss. [346.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Anatolio* huic PP. inscribitur A. D. 349. *lex prox.* 39. *inf. b. t.* Cæterum Amm. Marcellinus, qui eius meminit A. 359. *Illyrici Præfectum Prætorio* fuisse aperte docet *lib.* 19. *cap.* 11. & *lib.* 21. *cap.* 6. in Gestis anni 360. Vt & Sext.

Aurel, Victor Schotti *in Traiano cap.* 13. Constantii temporum æqualis. Imo & Eunapius *in Proæresio p.* 149. 150. *edit. Commelin.* qui docet eum Berytiensem fuisse, & magnum Iurisconsultum, & ad Præfecturam Prætorianam Illyrici peruenisse. Vide & de eo Himerium *apud Photium Cod. CCXLIII. pag.* 1139. *Edit. Schott.* qui in eum orationem habuit. Extant & Libanii ad Anatolium hunc epistolæ plures 18. 78. 79. 211. 298. 306. 312. 314. 317. 336. 342. 351. 365. 366. 394. 423. 426. 436. 449. 463. 466. 478. 490. 494. 498. 551. 555. 556. 566. 587. 596. 651. 846. 920. 925. & plures, & inter Francisci Zambicarii latinas *lib.* 2. *ep.* 1. 2. *lib.* 3. *ep.* 258. 259. 261. ex quarum nonnullis etiam discimus, eum PP. Illyrici fuisse. *ID.*

(c) De *Domesticis, & Protectoribus* suo titulo *lib.* 6. *sup. tit.* 24. hi sub Comite domesticorum erant. *ID.*

(d) γρ. *Scholari:* vel *scholarum:* & intelligit scholas, quæ sub Magistro Officiorum fuerunt, vel sub Castrensi S. P. *ID.*

(e) Comiti S. L. & R. P. qui sub Comite S. L. vel R. P. fuerunt, de quibus *suo titulo lib.* 6. *ID.*

(f) Ita pariter *l.* 33. *sup. ID.*

(g) Curiis. *ID.*

(h) An *Supra?* an *intra totidem*, mox dicam. *ID.*

(i) Sub quibus Milites erant. *ID.*

(k) Sub quo Domestici & Protectores fuerunt. *ID.*

(l) Sub quo Palatini erant. *ID.*

(m) Sub quo Scholæ Scutariorum, armaturarum &c. Agentium in rebus, Fabricensium, & similes. *ID.*

(n) Sub quo Castrensiani. *ID.*

(o) Palatini. *ID.*

(p) *Cæsenæ* hæc *lex* data: pariter vt *lex* 42. *Ordini Cæsenatium* inscribitur, quæque ei coniungenda est *lex* 6. *sup. de annona* [illegible] mentio eius & in *Tabula Itinerar.* & *in Antonin. Itin. pag.* 286. *Edit. Wesseling.* & vtrobique *Curua Cæsena* vocatur. De ea vid. Cluuerii *Italiam. ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIA tum Armata, tum Palatina (Domesticorum scil. Protectorum, Scholarium, Palatinorum) Curialem Curia liberari vetat *hac l.* Constantius Imp. pariter vt Theodosius M. *l.* 120. *inf.* Constantius inquam: Ei scilicet *hanc leg.* tribuendam esse ostendit inscriptio *ad Anatolium PP.* qui cum PP. Illyrici fuerit, teste Ammiano Marcellino, *lib.* 19. *c.* 11. & *lib.* 21. *c.* 6. & Sexto Aurelio Victore Schotti *in v. Traiani, c.* 13. & Libanio, *non vna epist.* necesse est hanc legem Constantio accepto ferri, vtpote cui Illyricum cessit. Et sane *lex* 39. *prox. inf.* idipsum ostendit: quæ cum eidem Anatolio PP. inscribatur, data dicitur *Antiochiæ*, quæ vtique sedes Constantii fuit.

Neque obstat *huius leg.* subscriptio, qua dicitur hæc *lex* data *Cæsenæ:* referenda enim proculdubio hæc *lex* ad A. D. 353. quo Constantius Rauennæ aliquando constitit, vt docet *lex* 40. *inf. h. t.* a quo haud adeo remota est Cæsena.

Ergo Constantius illis Militiæ generibus Curia quem liberari vetat: Excepto si quis quinque stipendia compleuerit, de quo iam dictum plene ad *l.* 10. 11. *sup.* & *ad l.* 5. *sup. de diu. officiis.* Pariter vt Constans *l.* 31. *sup.* seu *l.* 1. *sup. de Tabulariis:* vel etiam si de milite armato Comitatensi agitur, si pro publica defensione præliis adfuit. Quid sint *Comitatenses milites?* iam dictum ad *l. vlt. supr. de re militar.* Ergo militia hac quinquennali armata, curia liberari voluit Constantius *h. l.* qui aliis possent legibus abscise militia armata, quam liberari noluit: *l.* 40. 43. 45. *inf.*

Est porro hæc *lex* hoc nomine singularis, quod vt militum, ita & Palatinorum genera distincte proponit, & sub quorum Magistratuum (ad quos ideo hac ipsa de re Constantius scripsisse se ait) dispositione, quique fuerint docet: nempe fuere *Milites* (quod clarum) sub Magistris Equitum & Peditum: *Domestici & Protectores*, sub Comite Domesticorum: *Palatini*, sub Comite S. L. *Scholares* partim sub Magistro officiorum, partim sub Castrensi: sub Officiorum scil. scholæ Scutariorum, Armaturarum, Agentium in rebus, Fabricensium: sub Castrensi S. P. Castrensiani, Pædagogiani, Ministeriales &c. (de quibus vide quoque *d. l.* 5. *sup. de diu. offic.* in eodem argumento:) de quibus omnibus suis *titulis lib.* 6. Proinde & illud ex *hac leg.* apparet *scholaris* militiæ appellatione comprehendi omnes qui sub Magistro Officiorum vel sub Castrensi S. P. fuerunt: Nempe in *scholas* diuisi fuere qui sub his egere. Quod vt ex *Notitia Imperii*, ita ex variis *huius Codicis* locis apparet, & ex Ammiano quoque Marcellino non vno loco: vbi & scholæ Agentium, Scutariorum, Gentilium Scholæ Palatinæ passim memorantur. Imo & scholæ Domesticorum, Protectorum: qui tamen a *scholaribus* hic separantur.

In *huius* interim *leg. fine*, exemplum illustre habemus, eiusdem constitutionis ad varios Magistratus scriptæ, prout ad eorum dispositionem illi de quibus agebatur pertinerent; de quo *alibi* semel. Habemus & id notandum, Præfectum Prætorio instituisse apud singulos Magistratus executioni leguin, & in hac re nomina refugarum requirendorum ad eos scripsisse.

De immunitate Curialium a CORPORALIBVS *iniuriis & pœnis seu quæstionibus: &* EXHORTATIO *ad eos, vt Iudicum præcepta exequantur.*

XXXIX. (a) Idem AA. ad Anatolium PF. P. (b)

IN perpetuum obseruandum esse sancimus, Vt citra iniuriam (c) corporis (quod in seruis (d) etiam probrosum atque postremum est) cuncti Primarii (e) & Curiales præcepta a Iudi-

a Iudicibus exsequantur. Frequenti ergo monitione atque hortatu tam Primarios Curiarum, quam hos qui Magistratus gerunt atque gesserunt, sinceritas Tua incitare debebit, vt promptius præcepta suscipiant (f), omni corporalis contumeliæ timore sublato. Dat. Kalend. April. Antiochiæ, Limenio & Catullino Coss. [349.] P. 379.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam indicat ipse Constantius *l.* 47. *inf.* & vt existimo Libanius *Orat.* περὶ ἀγγαρειῶν *num.* 7. *p.* 36. *Edit. Gothofr.* & *pag.* 386. *Oper. minor. Gothofr. edent. Cl. Trotz. GOTHOFR.*

(b) De hoc *Anatolio* PP. Illyrici dixi ad *leg. super. prox.* 38. *ID.*

(c) Contumelia corporalis, *inf. fine leg. ID.*

(d) Similiter Gratianus *l.* 2 *sup. de quæstionib.* in hoc ipso argumento, *Plumbatarum vero ictus, quos in ingenuis corporibus non probamus. ID.*

(e) *Curiarum;* vt paulo post. Et forte hic inducta voce *&*, legendum quis putet *primi Curiales*, Quanquam & postea quoque duo hominum genera designantur, *tam primarios Curiarum, quam hos qui Magistratus gerunt, atque gesserunt. ID.*

(f) Id est exequantur, vt *sup. ID.*

COMMENTARIVS.

De Immunitate Curialium a Poenis Corporalibvs, id est Tormentis seu Qvæstione, & Ictibvs Plumbatarum est hæc Constantii Imp. constitutio ad Anatolium PP. Illyrici, *hoc titulo* Prima, in hoc argumento. Scil. *iniuria corporis*, & *corporalis contumelia*, est tormentorum & quæstionis cruciatus: quo eodem sensu accipitur *l.* 47. (qua *huius l.* mentio fit) *61. 75. 80. 127. 190. inf. h. t.* & *l. 10. sup. de fide test. l. 6. sup. de quæstion. l. 4. inf. de Decuriis V. R.* & *l. 2. sup. de abolitionib.* de hac ipsa vero re & priuilegio Decurionum, ne ad altiora adsurgam, (vbi occurrit Diocletiani *lex 11. Cod. Iust. de quæst.*) est Constantini M. *lex 1. sup. ad leg. Corn. de falso:* Constantii altera constitutio puta *lex 47. inf. h. t.* Valentiniani Senioris *lex 61. & 75. inf.* Gratiani *lex 2. sup. de quæstionib.* Theodosii M. *lex 80. 85. 117. 126. 127. inf h. t.* & *lex 15. sup. de accusationibus: lex 4. sup. de Tabulariis.* Honorii *lex 153. inf.* & *l. 6. sup. de quæstionibus*, Theodosii Iunioris *lex 190. inf. h. t.* Quarum omnium non vna eademque sententia est, etsi super eadem immunitate: quæ modo aucta, modo coërcita. Scilicet Constantini M. *l. 1. sup. ad leg. Corn. de falso:* honor hic Decurionatus, in commune dicitur, ne quæstioni subderentur Decuriones, excepto si Scriba, Tabularius, Decurio falsæ scripturæ argueretur. Constantii pariter *l. 47. inf.* cuncti decuriales ab iniuriis corporalibus tuti pronunciantur: At Valentiniani *l. 61. & 75.* Principales tantum: & *hac* quidem *priore*, tantum qui patronorum dignitatem adepti in vrbe Vulsiniensium Tusciæ, ab iniuriis his vindicantur. Gratiani *l. 2. sup. de quæstionibus*, Decuriones a summo ad infimum exortes a pœnis fidicularum & tormentorum pronunciantur, excepto Maiestatis & altero adhuc crimine: Decemprimi etiam a Plumbatis. Theodosii M. *l. 80. 85.* omnes Curiales a tormentis reorum & plumbatis immunes definiuntur (Excepto *l. 117.* decoctore, qui plumbatarum ictibus subiicitur.) Item *l. 15. sup. de accusat.* innoxii Decuriones cædi vetantur. Tandem *l. 126.* deuotos Principales nihil debentes, nihil corporalium pati oportere, deciditur. Honorii *l. 153.* Decuriones a verberibus non excusantur, nisi quibusdam exceptis: & Principalibus tantum non inferendas iniurias corporales statuitur *l. 6. de quæstionibus.* Theodosii Iun. *l. 190. infra*, Quinque primates Alexandrini a corporalibus iniuriis immunes redduntur. Et sic varie admodum hoc ius habitum, sub quadruplici discrimine: Modo enim eadem ratio habita quæstionis, & plumbatarum, modo peculiaris horum ratio habita, de quo ad *l. 85 inf.* Modo Decurionibus immunitas hæc data, modo principalibus tantum: Modo vno in loco, idque sub quadam limitatione data, modo in alio non: Modo in omnibus caussis, modo tributorum ratio excepta: & crimina nonnulla. Hac sane nostra Constantii *lege* cuncti, non Primarii Curiarum tantum, quique Magistratus gerunt, vel gesserunt, verum etiam Curiales cæteri citra iniuriam corporis præcepta Iudicum exequi iubentur: Et sic omnes Curiales immunes *h. l.* pronunciantur: quod etiam probat *l. 47. inf.* quæ *huius* sententia repetitur. Nam quod de Primariis & Magistratibus hic nominatim agitur, id eo fit, quia in hos potissimum Iudices sæuiebant, vt quos præceptorum suorum executores sibi deligebant: Sane & apud alios huius seculi scriptores varia de hac immunitate testimonia occurrunt. Solemnis iam Prudentii locus est *Peristephanon, de Romano, hymno 10. v. 108. seqq.* qui ad Galerii tempora pertinet.

Incensus hic Asclepiades, iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere, & vncis vngulisque crescere.
Apparitores sed furenti suggerunt,
Illum vetusta genitum (nobilem) *prosapia*
Meritisque multis esse Primvm Civivm.
Iubet amoueri noxialem stipitem
Plebeia Clarvm *pœna ne dampnet Virum.*
Tundatur, inquit, terga crebris Ictibvs
Plvmboqve *ceruix verberata extuberet:*
Persona quæque competenter plectitur
Magnique refert, vilis an sit nobilis:
Gradv *reorum forma tormentis datur.*
Pulsatus ergo Martyr illa Grandine;
Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos,
Erectus infit. Absit vt me Nobilem
Sanguis parentum præstet, aut Lex Cvriæ:
Generosa Christi secta nobilitat Viros.

Et quidem, quæ ad Constantini M. sæculum pertinent: ea quæ de Ingentio Decurione scriba memorantur

rantur apud Optatum Mileuitanum *lib. 1. cap. penult.* & in Constantini M. Epistola apud Augustinum *ep. 68* (siu. *88. num. 4. Edit. Benedictin*) & *lib. 3. contra Cresconium cap. 70.* & in Actis Felicis Aptungitani *inter monumenta veter. ad Donatist. histor. pertinent. pag. 164 165. Edit. Optati Mileuitan. Lud. El. du Pin.* Quorum omnium verba iam protuli ad *l. 1. sup. ad leg. Cornel. de falso.* Apud Libanium quoque quatuor loca occurrunt: vnus sub Iuliano Imperat. *orat. pro Aristophane p. 214. & 215 Edit. Morell.* vbi agit de Aristophane Curiali, Pauli illius Catenæ (de quo tam multa Ammianus Marcellinus) iussu, plagis subiecto, denudatoque ad quæstionem: multaque addit de ignominia & iniuria istius rei, (quomodo *hac l. probosum id atque postremum* dicitur) & quod qui hæc perpessi essent, non possent, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ περὶ κοινῶν φθέγγεσθαι πραγμά-
P. 380. των, *in Curia locum obtinere sententiamque dicere.* Secundus locus est *Orat. aduersus Icarium pag. 464. Edit. cit.* καὶ πληγαῖς, inquit, τὴν βουλὴν οὐχ ὕβριζε, *atque ictibus curiam nulla dedecorauit insolentia.* Quo loco etiam nominatim *legis* meminit recenter super eo latæ, & vt quidem censeo intelligit *legem* Theodosii M. 85. Tertius est sub Theodosio M. *orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *num. 7. pag. 36. Edit. Gothofr.* & *pag. 386. Oper. minor. Gothofr. Edit. Trotz.* vbi memorat constitutionem anterioris alicuius Imp. qui verbera Decurionum, quæ in vsum venerant, sustulerit; αἱ κατὰ βουλευόντων πληγαί, διὰ κακίαν ἀρχόντων εἰς ἔθος ἥκον, τοῦτ' αὐτὸς ἀνῄρηκε νόμῳ: *verbera Decurionum per malitiam magistratuum, in consuetudinem venerant, hoc idem ille lege sustulit.* Quod quidem de Constantio Imp. *huius l.* auctore, imo de hac ipsa *lege* accipio. Addatur & quartus *orat. adbuc inedita* κατὰ Ἰκαρίου. Est de eadem re eiusdem *ep. 718. ad Maximum*: & *ep. 913. ad Cyrum.*

Ex *hac* interim quoque *lege* apparet, immunitatem hanc Decurionum ab impotenti Iudicum animo sæpe labefactatam, quod etiam ostendit *l. 47. 80. 85. inf.* & *l. 2. sup. de Quæstionib.* imo & tertius ille Libanii locus, διὰ κακίαν, inquit, ἀρχόντων: Quare necesse subinde fuit, huic rei modum imponi, impotenti videl. Iudicum animo in Ordinum & Curiarum ignominiam tendentium: Quod etiam apud Ammianum Marcellinum & Libanium non vno loco videre est.

De *Primariis* Curiarum affatim monuit *Paratitlon*, qui iidem & Primates & Principales: *summos Municipum Proceres* vocat Ausonius *Mosella v. 402.*

——Quos Curia summos
Municipum vidit Proceres propriumque Senatum.

Eunapius *Maximo, p. 96. Edit. Commelin.* τὸ κρεῖττον τῶν βουλευτηρίων, *Senatus primores.* Summates, Symmachus *lib. 10. ep. 63.* & Tribon. *l. 57. C. Iust. de Decurion.* Vertices Ordinis, Ammianus Marcellinus *lib. 14. cap. 7.* τὰ πρωτεῖα ἔχοντες, Procop. *in anecdotis cap. 29.*

Ex *hac* interim quoque *leg.* apparet (pariter vt *ex l. 32. de appellat.* & *l. 15. quor. appell.* Curialibus id inter cætera incubuisse, vt Iudicum seu Rectorum prouinciarum iussa executioni mandarent. Et Ammianus Marcellinus *lib. 27. c. 7. Ob executionem a Iudice recte maturari præceptam, trium oppidorum Ordines mactari iussisset.* Et hæc quidem de priore *huius l.* sententia.

At enim, quæ secunda sententia *huius l.* est, ne huius Immunitatis obtentu Curiales officio suo deessent, imo, vt eo promptius fungerentur, præceptisque Iudicum parerent, Primarios Curiarum &c. frequenti nominatione & hortatu eo incitare Præfectus Prætorio iubetur. Quæ sane sententiosa sunt. Nam & promissa sæpe pœnæ immunitate plerique insolescere solent: Contra, probrosi supplicii, vel *corporalis contumeliæ metu sublato*, tanto magis parendi voluntatem acui par est, *promptiusque* adeo præceptis legum Iudicumque obsequendum. Quarum sententiarum vsus alibi esse potest.

MILITIA *armata, neminem Curia liberari.*

XL. (a) Idem AA. (b) ad Taurum PF. P. (c)

CVRIALES plerique ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, ac tanta arte rem gerunt, vt nec muniis militaribus obsequantur, nec oneribus oppidaneis prosint. Igitur vniuersi nulla prærogatiua de vocabulo dignitatis in militia conquisitæ, nulloque stipendiorum numero suffragante, restituantur Ciuitatibus. Dat. XII. Kal. Aug. Rau. Constantio VI. & Constante II. AA. Coss. [353.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* suam intelligit Constantius *l. 43. inf.* quæ & ipsa ad *Taurum PP.* data est. GOTHOFR.

(b) Imo Imp. *Constantius A.* & *Constans C.* (id est Gallus) huic *legi* & *l. proximæ* 41. inscribendi sunt: iam enim Constans Imp. mortuus erat, & Gallus mutato nomine Constans Cæsar adscitus. Et deinceps emendanda Inscriptio sequentium omnium *legum* vsque ad 50. quarum 42. 43. vni Constantio A. tribuendæ sunt, cæteræ *Constantio A.* & *Iuliano C. ID.*

(c) Italiæ › Nouennio integro PP. Italiæ fuit: vid. *Indicem Personarum*, & Ammianum *lib. 21. cap. 6.* Meminit & Sulpitius Seuerus *lib. 2. sacræ hist. cap. 41.* v. plura in *Prosop. ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

MILITIÆ armatæ titulo inani Curialem liberari Curia vetat Constantius *hac leg.* imo e militia retrahi ad Curiam iubet, pariter vt *duabus aliis legib. 43. & 45. infr.* quarum 43. huic quam simillima est: Vtrobique scil. fraus ea perstringitur qua plerique Curiales vt commodis Curiarum illuderent in speciem tantum, non vero adfectu, militare nomen obibant, cum tamen muniis militaribus reuera non obsequerentur, vel sane post exiguum tempus missionem suffragio impetrarent. Quare cum hoc frequentissime fieret & quidem *magna arte res gereretur*, in commune Curialibus militia armata arcere Constantio visum; *hac l.* paulo obscurius; clarius iam & explicatius *d. l. 43.* vt cæteroquin Curiales militia in commune prohibiti aliis constitutionibus: vt docent innumeræ *leges hoc tit.* & *l. 1. 2. sup. Quid prob. deb.* & *lex 1. de Tyronibus*, quæ hoc ipso Anno data est. Quod tamen hac Constantii tempestate toleratum aliquandiu & aliquatenus fuerat, propter varia videlicet bella, ad quæ Constantio Imp. multo milite opus erat: ac nominatim hoc ipso Anno, quo vltimum Magnentius Tyrannus ex Italia fugatus, in Gallia oppressus est. Quare cum nec quidquam tolerantiam illam rei militari proficere videret Constantius, atque interea Curiæ desererentur, ius antiquum & tralatitium ab eo repetitum, quo Curiales militare etiam vero affectu, vt loquitur *d. l. 43.* vetiti: Et quidem nullo stipendiorum numero suffragante. Quod postremum & ipsum aliis Imperatoribus placuit, Constantino M. *l. 10. 11. sup.* Valentiniano Sen. *l. 58. inf.* Theodosio M. *l. 113. inf.* Imo Constantio ipsi, in tantum, vt etiam Veteranos retrahi voluerit, *l. 45. inf.* Breuiter ergo, *militia siue ficta, constante, siue finita*, Curialem Curia liberari noluit Constantius. Et tamen Libanius *Ep. ad Aristænetum 991.* de Pelagii cuiusdam filio agens, ait, eum vltro Curiam non fugisse, cum alii fugerent; imo Curialem nexum fugere potuisse, eo quod arma pro patria gereret. Τὸν μόνον ȣ̓ φυγόντα τὴν βȣλήν, τῶν ἄλλων τȣ̃το πεποιηκότων, ἀλλ᾽ ἔτι τιθέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος τὰ ὅπλα: *quique non solum auersatus est consilium aliorum, id facientium, sed & arma patriæ causa posuit.* Et *Epistol. 994. ad Brasidam*: Ἔχων γὰρ εἴπερ ἐβȣ́λετο μὴ βȣλεύειν, βȣλεύει τε καὶ δαπανᾷ, καὶ τέρπεται δαπανώμενος. Ἀπὸ ταύτης τῆς γνώμης, καὶ νῦν πρεσβευτὴς πορεύεται: *cum enim si voluisset, a Senatu abstinere potuisset, & Senatorem agit & sumptus facit, ac sumptibus illis delectatur. Hac eadem mente nunc etiam legatum agit.*

P. 381.

DIGNITATIBVS *honorariis, neminem Curia liberari.*

XLI. (a) Idem AA. (b) Ordini Carthaginiensium (c).

EX-Comitibus & ex-Præsidibus vniuersi, ceterique qui sine Administratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint, si ex vestro eosdem numero fuisse claruerit, in vestro consortio perseuerent: Fungantur oneribus & honoribus vniuersis, quos ratio municipalis exposcit; permanentibus Dignitatum titulis, quas eisdem constat indultas. Dat. X. Kal. Aug. Constantino (d) A. VI. & Constantio II. Coss. [353.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Tribuenda & hæc *lex* vt superior *Constantio A.* & *Constanti C.* ID.

(c) Eidem *Ordini Karthaginiensium* inscribitur & *lex 32. supr. de appellat.* & *lex 15. quor. appell.* ID.

(d) *γρ. Constantio*, vt etiam *l. prox. infr.* ID.

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis sine administratione, veluti ex-Comitibus, ex-Præsidibus, Perfectissimatus *(l. prox.)* Curiales Curiam euitare vetat *hac lege* Constantius (in fauorem Curiæ Carthaginiensis) pariter vt *l 25. 26. 36. sup.* & *l. 42. 44. infr.* (vt omittam aliorum Imperatorum *leges.*) Igitur qui huiusmodi dignitates impetrauerint, fungi omnibus oneribus & honoribus municipalibus iubet: sic tamen vt titulos dignitatum gerere possint: hactenus sc. dignitates eis prodesse concedit seu indulget *h. l.* & *d. l. prox. 42.* quomodo & Valens Senatoriam dignitatem hactenus quoque prodesse & constare vult, *l. 69. infr.* cum aliis constitutionibus Imperatores codicillos dignitatum Curialibus auferri voluerint, *l. 5. 24. 26. 27. supr.* (& ipse Constantius *l. 25. supr.* & *l. 44.*) &c. Ait autem *sine administratione*; quia scil. Curiales administratione prouinciæ functos ad Curiam reuocari noluit, vt *hac leg.* ita & *leg. 36. supr.* aliique Principes, de quibus ad *legem 5. supra*, *l. 106. infr.*

Cæterum inscribitur *hæc lex 41.* Ordini seu Curiæ Carthaginiensium, pariter vt *lex 32. supr. de appellat.* & *lex 15. supr. quorum appell.* (quæ inter se coniungendæ sunt.) Cuius sane vt & Ciuitatis ipsius, de quo alibi, magna dignitas fuit: vt apparet etiam ex *epistola* Senatus Romani ad Curiam Carthaginensem apud Vopiscum *in vita Floriani cap. 5.* De eadem est *lex 27. supr.* & *leg. 176. infr.*

Neque illud omittendum, hoc ferme tempore Constantium, deuicto in Pannonia Magnentio, (qui cis paucos dies post *hanc leg.* plene deuictus fuit) vt ei omnia perfugia clauderet, etiam in Siciliam & Africam Carthaginem classem misisse: quo nomine Iulianus Constantium commendat *orat. 1. pag. 40.* & *orat. 2. p. 74. Edit. Lips. Spanhemii.*

DIGNITATIBVS *honorariis, vt &* SENATORIA, *nisi certo casu,* OFFICIALI *denique militia neminem Curia liberari.*

XLII. (a) Idem AA. (b) Ordini Cæsenatium (c) Salutem dicit.

SI qui ex-Præsidibus, vel Perfectissimatus (d) accessione cumulati esse noscuntur, manentibus dignitatibus quas suffragio meruerunt, nihilominus in sui ordinis consortio perseuerent: fungantur officiis Curialibus, ac municipalium munerum cura, partita (e) Vobiscum obsequio, capiantur (f). Si quis autem Clarissimæ (g) meruerit infulas dignitatis, nec indulti muneris gratiam Codicillorum allegatione percepit, impetratæ fructum dignitatis amittat. Et cuncti, qui per Officia diuersa, nomina dederunt militiæ, si de Curialium numero originem trahunt, soluti sacramentis, Vestris Cœtibus adgregentur. Dat. XI. Kalend. Iun. (h) Med. Constantino (i) A. VII. & Constantio III. Cæs. Coss. [354.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* & iungenda ei est *lex* 6. *supr. de annon. & tribut.* GOTHOFR.

(b) Tribuenda *hæc lex* uni *Constantio A.* quanquam *d. l.* 6. præferat diserte *Constantium* & *Constantem AA.* vide quæ *ibi* notata. *ID.*

P. 382. (c) Cæsinatium *d. l.* 6. (Alii sunt Casinates a Casino, *in duabus veteribus Inscript.* apud Gruterum *CCCCXXXI.* 7. & CCCCLXII. 4.) Cæsenates a Cæsena (Vrbe Flaminiæ in qua & Rauenna) vbi etiam data a Constantio ante octennium *lex* 38. *supr.* de qua ad *d. l.* 6. plenius. *ID.*

(d) De hac ipsa dignitate in hac ipsa re *l.* 5. 15. 26. (vbi prolixe) *supr.* & *l.* 44. *infr.* Ex *hac* sane *lege* liquet Perfectissimatum a Clarissimatu seu Senatoria dignitate secerni, & hanc illa maiorem fuisse: de quo mox. *ID.*

(e) *γρ. Partito. ID.*

(f) *Capi Cura* eleganter dictum. *ID.*

(g) Senatoriæ. *ID.*

(h) *γρ. Ian.* vt habet Edit. in 4. siquidem ad hyberna demum his COSS. Mediolanum (vbi data hæc *lex*) Constantius icto Fœdere cum Alamannis discessit, quod scribit Ammianus Marcellinus *lib.* 14. *cap.* 10. *in fin. ID.*

(i) *γρ. Constantio,* pariter vt *l. super.* & vt *d. l.* 6. diserte habetur. *ID.*

COMMENTARIVS.

CÆSENATIVM ordini seu Curiæ hoc tempore Curialibus exhaustæ consulit enixe hac epistola Constantius Imp. Tribus videlicet hominum generibus ad eam reuocari iussis. Primo, iis qui DIGNITATES honorarias sine administratione ex-Præsidibus vel Perfectissimatus consecuti fuerant, vt dignitatis titulum eis conseruet pariter vt *l. super* 41. vbi plura iam diximus.

Secundo reuocari iubet Constantius eos, qui SENATORIAM dignitatem adepti fuerant nisi Codicillis eam impetrassent: Senatoria scil. dignitate Codicillis impetrata hoc tempore quis Curia liberabatur (vt exinde constat) quod alias & frequentius non ita obtinuit. Certe hac parte, quantopere Ius variauerit, ostendunt *viginti sex* præterea *leges hoc tit.* quas repetere licet ex *Paratitlo*: de eo Iure, quod sub Constantio *huius legis* authore obtinuit, plura ad *leg.* 58. *infr.* Hac certe *leg.* Constantius Curialem, Senatorem factum, liberari vult, si modo Codicillis quis commonstrare posset eam dignitatem sibi collatam: nempe vel superna codicillorum impressione, vel scriptura interiore, vt docet *lex 1. supr. de honor. Codicill.* vbi plene dixi. Non si verbo tantum id a Principe impetrasse diceret. Vnde apparet, duplicem fuisse conferendæ dignitatis a Principe rationem, vel per Codicillos δέλτῳς, vel verbotenus. Quæ distinctio interea notanda, etiam ad vsum fori.

Ex hoc interim loco duo discimus. Primo, Senatoriam seu Clarissimatus Dignitatem maiorem fuisse Perfectissimatus dignitate. Quod & ipsum clare testatur de his ipsis Constantii temporibus Ammianus Marcellinus *lib. 21. c. 16.* Ostensurus quippe, Constantium nunquam erexisse cornua militaria: *Nec sub eo,* inquit, *Dux quisquam cum Clarissimatu prouectus est: Erant enim, vt nos quoque meminimus, Perfectissimi.*

Secundo, hinc discimus, Præsides seu Rectores prouinciarum, hoc æuo nondum Clarissimos fuisse, seu Senatorios, verum & ipsos Perfectissimos tantum. Et certe ita passim hoc æuo vocabantur Rectores

ctores prouinciarum, *viri perfectissimi:* de quo plene *suo titulo, lib.6 de perfectiss. dignitate.*

Tertio, Constantius, *hac lege* eos qui ad OFFICIA diuersa confugerant seu ad officialium militiam, Ordini Cæsenatium, reddi, militiaque solui iubet, si curiali origine sint.

Tandem obseruandum, hanc *legem*, partem esse prolixioris Constantii Imp. Constitutionis, ad Ordinem Cæsenatium emissæ. Vnde alterum adhuc fragmentum superest in *l. 6. supr. de annona & tribut.* quæ proinde *huic legi* coniungenda venit. Nempe Constantius in Italia consistens, & Mediolani quidem, peculiarem Italiæ ciuitatum & Ordinum rationem habuit, vnde ipsi etiam subsidia annonaria & cellariensia proueniebant, vt docet *d. lex 6.*

MILITIA *armata quacumque Curialem Curia non liberari.*

XLIII. (a) Idem AA. (b) ad Taurum PF. P. (c)

INLVDERE commodis Curiarum, Decurionibus, ac Decurionum filiis, cautum † est non licere, etsi vero adfectu militiæ se obsequiis traderent: Tum (d) vero idcirco tantummodo ad militiæ sacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis obsequium denegetur. Fraudis huius commenta facile comprimentur: comperimus namque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidisse, vel ad suffragia cucurrisse, ita vt post tempus exiguum honesta missione donentur, & muneribus patriæ perferendis curam sedulæ mentis intendant. Dat. XVI. Kalend. Aug. Med. Arbitione & Lolliano COSS. [355.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Ei concordat omnino eiusdem Constantii *lex* 40. *sup.* quam & hic indicat. *GOTHOFR.*

(b) Tribuenda & *hæc lex* vni *Constantio. ID.*

(c) Italiæ. *ID.*

† *Lege* 40. *supr. ID.*

(d) Forte, *Enim vero.* Vel hæc verba *Tum vero,* sunt *huius Codicis* Conditorum; ac si dicerent, *Et post alia*, vel *Et mox. ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIA Armata siue vera, siue ficta, quia plerumque ficta ea, curialem Curia liberari rursum vetat Constantius, confirmata & explicata anteriore *lege* sua 40 *supr.* quæ ad eundem *Taurum P.P* data, paulo obscurior nonnullis cauillatoribus visa fuerat: Quandoquidem cum *ea lege*, dicatur in narratiua, *Curiales plerosque ad inane vocabulum militiæ cucurrisse:* dispositiua videbatur illos quoque tantum complecti, qui vel omnino non militassent, vel pauca tantum stipendia fecissent. Quorum tamen subtilitatem ipsa *legis* illius verba aperte respuebant: nam etsi narratiua de illis tantum sit, dispositiua tamen vniuersos complectitur: & quidem NVLLO stipendiorum NVMERO suffragante. Ergo apertius iam mentem suam explicat Constantius. Et tamen confusa omnia *hac l.* sic vt periodis suus tenor non constet. Errore forte Conditorum *huius Codicis*, qui prolixiorem Constitutionem in pauciora contractam voluerunt: Nisi ita omnia constituamus: *Inludere Commodis Curiarum Decurionibus ac Decurionum filiis cautum est non licere, etsi vero adfectu militiæ se obsequiis traderent: Enimuero idcirco tantummodo ad militiæ sacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis obsequium denegetur; comperimus namque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidisse, vel ad suffragia cucurrisse, ita vt post tempus exiguum honesta missione donentur. Fraudis igitur huius commenta facile comprimentur, si muneribus patriæ perferendis curam sedulæ mentis intendant.*

P. 383.

DIGNITATIBVS *honorariis Palatinis neminem Curia liberari.*

XLIV. (a) Idem AA. (b) ad Martinianum (c) Vicarium Africæ.

QVICVMQVE intra Palatium Perfectissimus (d), aut Comes (e) prouectus suffragio est, spolietur honoris indebiti dignitate: & si intra prouinciam reppertus fuerit otiosus, cuius (f) munia vitare studebat, obsequiis competentibus subiugetur. Dat. XI. Kal. Iun. (g) Sirmio, Datiano & Cereale COSS. [358.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) Inscriptos oportuit *huic legi & sequentib.* vsque ad 50. *Constantium A. & Iulianum C.* ID.
(c) Eidem *Martiniano* Vicario Africæ inscribuntur duæ *leges* proximæ 45. & 46. ID.
(d) De hac ipsa *Perfectissimatus* dignitate in hac ipsa re v. *leg.* 5. 15. 26. 42. *supr.* ID.
(e) De hac ipsa *Comitis* dignitate in hac ipsa re, v. *l.* 14. 26. 41. *supr.* ID.
(f) *Cuius*, Curiæ scil. vel etiam, officii, vel corporis. ID.
(g) *X. Kal. Iul. l. prox.* 45. ID.

COMMENTARIVS.

DIGNITATE honoraria Perfectissimatus, vel Comitis, Curialem necessitatem vitari non posse definit rursum Constantius *hac l.* vt *l.* 41. 42. *sup.* vt omittam aliorum Impp. similes constitutiones. Et hæc quidem ad Africæ Curiales pertinet, pariter vt duæ proximæ 45. 46. quæ ad eundem *Martinianum Vic. Africæ* datæ sunt, & quidem intra paucos dies. Vnde apparet, enixam reparandarum per Africam Curiarum curam hoc tempore Constantium gessisse: cum Quadorum interea & Sarmatarum motibus compescendis ipse *Sirmii* (vbi *hæc lex* & *seq.* 45. data est) vel Mursæ: (vbi data *lex* 46.) constitutus, intentus esset: de quo vid. *Chronol. Theodosianam.*

MILITES & VETERANOS *Curiales, ad Curias reuocandos.*

XLV. (a) Idem AA. (b) ad Martinianum Vic. Afric. (c)

PARVI habito generis & originis nexu plerique, muniis oppidaneis improbe destitutis, ad Militiam confugisse dicuntur: Ideoque, non eos tantum qui etiamnunc in militia perseuerent, (d) sed Veteranos etiam statuimus euocari, executuros proprias allegationes in iudiciis conpetentibus, Æquum est namque nullum se nomine honestæ missionis tueri; Vt etiamnunc in militia permanentes, vel iam otium consecutos, recipiant Curiæ, si sibi obnoxios esse monstrauerint. Elicitas quoque Epistulas (e) adimi volumus Veteranis, Curiæ decernentes esse reddendos, quos obnoxios esse claruerit. Dat. X. Kalend. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) Inscriptos huic quoque legi oportuit *Constantium A. & Iulianum C.* ID.
(c) Eidem inscribitur *lex super.* 44. & *infr. prox.* 46. ID.
(d) *Perseuerant.* ID.
(e) Veluti Protectoriæ dignitatis. ID.

P.384. COMMENTARIVS.

MILITIAM Armatam, etiam veram, Curia non liberare definit Constantius, pariter vt iam definiuit *l.* 40. & 43. *supr.* (vt aliorum Impp. concordantes *leges* omittam) in tantum vt non modo adhuc militantes, verum etiam VETERANOS iam, honesteque missos ad Curiam reuocari iubeat: de quo iam ad *d. l.* 40. *sup.* In quo Iulianus diuersus fuit; nam is honeste a se missos, Curia liberari voluit, *leg.* 2. *supr. de Agentib.* In tantum vero Constantius id de Veteranis statuit, vt etiam *Epistolas* missionis, quibus ferme Veteranis dignitas ex Tribunis, vel *Protectoribus* pro præmio addita, necquicquam prodesse velit. Breuiter, militia non tantum constans, sed etiam finita quamlibet, impetratis etiam ex Tribunis & Protectoribus epistolis, necquicquam prodest ad Curiam euitandam, *h. l.* & *l.* 153. 156. *infr. h. t.* De quibus *Epistolis* suo *titulo*, *supr. de testimonial. ex Trib. & Protector. lib.* 7. *tit.* 21. *Epistolæ* scilicet hoc sensu accipiendæ, *hac l.* & *l.* 1. *sup. de testim.* quæ emeritæ missionis epistola, *l.* 4. *sup. de Veteranis.* Alioquin & *Epistolæ* dimissionis generales fuere, de quibus *l.* 2. *supr. de Veteranis.*

De ADVOCATIS *Curialibus: deque* SACERDOTIBVS *ex his creandis.*

XLVI. (a) Idem AA. (b) ad Martinianum Vic. Afric. (c)

A (d) Solis præcipimus Aduocatis eorumque consortio dari prouinciæ Sacerdotem. Nec aliquis arbitretur, ita esse Aduocationis (e) necessitatem impositam Sacerdotio,

tio, vt & ab eo munerum oppidaneorum functio fecernatur: cum nulla vnquam iura Patronis forensium quæstionum vacationem ciuilium munerum præstituerint. Nullum igitur Aduocatum a Curia, cui tenetur obnoxius, patimur excusari: videlicet, si ciuico (f) nomine, aut vinculo incolatus, oppidanea necessitas eum detinet obligatum. Itaque aput alios (g) etiam Iudices operam dantes negotiis perorandis, obnoxios esse decernimus Sacerdotio: sic videlicet, & (h) vt intra eam prouinciam huiusmodi (i) honoribus mancipentur, vbi eos necessitas Curialis detinet obligatos. Dat. V. Kalend. Iul. Mursæ (k), Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Et *huic l.* inscribendus *Imp. Constantius A. & Iulianus C.* ID.

(c) Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 45.46. *supr.* ID.

(d) *E solis aduocatis:* ita Vetranius Maurus *de iure lib. cap.* 37. *pag.* 1061. *Tom. III. Thesaur. Iur.* Quo nil opus. ID.

(e) Malim, inuerso modo: *Aduocationi necessitatem impositam Sacerdotii.* ID.

(f) De his duabus causis ex quibus quis Curialibus & Ciuilibus muneribus tenetur, Vide *Paratitl.* ID.

(g) Quam suæ ciuitatis & prouinciæ. ID.

(h) γρ. Inuerse, *vt &.* ID.

(i) *Cuiusmodi.* ID.

(k) *Mursæ*, quæ vrbs Pannoniæ, data *hæc lex:* vbi tum Constantius Sirmio digressus, consistebat, quo tempore ei cum Sarmatis & Quadis res erat. Marcellinus *lib.* 17. *cap.* 12. Frequens eius mentio in *Itin. Anton.* In *Peutingeriano* duplex *Mursa*, maior & minor. Ante hoc septennium A. 351. ad Mursam prælium conseruit Constantius cum Magnentio, consumptis ingentibus Romani Imperii viribus, victorque tandem euasit: de quo Mursensi prælio Iulianus *orat.* 1. *pag.* 36. 39. & *orat.* 2. *pag.* 60. & 97. *Edit. Lips. Spanhem.* Victor, Eutropius, Zosimus, Hieronymus *Chronico*, Socrates *lib.* 2. *cap.* 32. Idacius *Chronico;* Seuerus *lib.* 2. *sacr. histor. cap.* 38. ID.

COMMENTARIVS.

P. 385.

DE ADVOCATIS (qui & *Patroni forensium quæstionum*, seu *operam dantes negotiis perorandis apud Iudices*, dicuntur de quibus *supr. lib.* 2. *tit.* 10. vbi v. Paratitlon) est hæc Constantii *lex*, ad Africam pertinens: ac proinde est hæc *lex* de *Aduocatis Africæ:* pariter vt *lex* 2. *supr. de concuss. Aduoc.* quæ iam olim, vt Poëta ait, *nutricula Causidicorum* erat; de quo ad *l.* 1. *infr. de studiis lib. V. R.* Vnde etiam certatim præclarissimi Christianæ pietatis Oratores & Defensores superiore & hoc sæculo prodiere.

De his igitur duo *hac l.* statuuntur. Primum, SACERDOTEM prouinciæ ex Aduocatorum consortio, & ab ipsis dari oportere; denique Aduocationi impositam esse necessitatem Sacerdotii. De Sacerdotibus prouinciarum, de quibus alioquin agitur complurimis aliis *huius tituli* legibus: puta *l.* 21. 75. 77. 103. 112. 145. 148. 166. 174. 176. *infr. hoc tit.* & aliis *huius Codicis legibus*, dicetur plene *Paratitlo de Paganis*, *infr.* ad quorum sane curam Templa Templorumque solemnia pertinebant. Hi igitur Sacerdotes cum ex Curialium Corpore crearentur, quod docent *dictæ leges:* sane per Africam a solis *Aduocatis*, seu ex Aduocatorum corpore Sacerdotem dari voluit *hac l.* Constantius: nam & ipsi ferme Aduocati de Curialium numero fuere: vt docent aliæ complures *leges*, quas mox dicam. Non alia, vt puto ratione, quam quia cum Causidicinam Gentiles ferme profiterentur, Afrique sua sibi solemnia seruari cuperent, non alii melius Templorum solemnia tueri posse viderentur, quam Aduocati, & vero Aduocatis & defensoribus hac tempestate Gentilibus opus esset. Et vero hanc coniecturam firmat apertissime *Canon* 97. *Concilii Africani pag.* 919. 920. 921. *Codic. Can. Eccles. African. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* qui scriptus est Anno D. 407. *Placuit etiam, vt petant ex nomine prouinciarum Legati perrecturi, a Gloriosissimis Impp. vt dent facultatem defensores constituendi scholasticos, qui in actu sunt, vel in munere defensionis causarum, vt* MORE SACERDOTVM PROVINCIÆ, *iidem ipsi, qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitauerit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi Iudicum secretaria.* Ad quam sane Patrum Africanorum petitionem promulgata est ab Honorio *lex* 38. *infr. de Episcopis:* qua id indulgetur.

Secundo capite Constantius definit, ADVOCATOS, Curiales non ideo, quia his Sacerdotii necessitas imposita esset, ciuilium seu Curialium munerum vacationem habere, si Curiales sint: Nempe enim nulla iura hanc Aduocatis vacationem dedere: Quod postremum ipsum cauetur quoque *leg.* 77. 87. 98. 116. 152. 188. 189. *inf. hoc titulo.* Igitur tandem definit, posse Aduocatum in alio etiam loco quam in patria sua causis orandis operam nauantem, ibi Sacerdotem prouinciæ fieri, & nihilominus tamen in patria sua Curialibus muneribus obligari. Quod vtique singulare, & Aduocatis satis graue: alibi Sacerdotio fungi, & alibi nihilominus Curialia munera obire.

De IMMVNITATE Curialium a CORPORALIBVS iniuriis deque modo MVLTARVM quæ his imponi possunt.

XLVII. (a) Idem (b) AA. (c)

OPPIDANEIS Ordinibus consulentes, dudum iussimus †, ab iniuriis corporalibus tutam esse debere Ordinis dignitatem. (d) Condemnationibus (e) etiam modum inposuimus, qui Legibus † designatur. Ideoque sancimus, vt si Iudex (f), vel in condemnationibus exprimendis, vel in (g) corporalibus iniuriis vltra licitum contra Curialem exarserit, ipse quidem auri pondo quinque, Officium vero eius decem fisco inferat. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Eusebio & Hypatio Coss. [359.]

INTERPRETATIO. *In correptione Curialium certam patientiam Iudices debent retinere, vt in corpore vel in sanguine Curialium non facile audeant deseuire: nam si qui contra hoc fecerit, ipse quidem Iudex quinque libras auri, & officium eius decem auri libras fisco cogantur inferre.*

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Et *huic l.* præscribendus *Imp. Constantius A. & Iulianus C. ID. Constantinus & Constans*, MS. G. & Sichard. male. RITTER.

(c) Sola *Parisiensis vlt. Editio*, & *Chronologia* ei addita, & exinde aliis *Editionibus* subtexta, supplent *Caeciliano PP.* Vnde id suppletum, nescio. Nam superiores omnes Editiones, *Tiliana, Cuiaciana*, nil tale habent: Neque etiam Sichardi *Codex Anianus*, neque eius *Manuscripti*, quos viderim. Et sane *Caecilianus P.P.* diu post fuit, A. 409. vt docent complures *Leges*, hoc *Codice*: & Zosimus, *lib.* 5. *cap.* 44. GOTHOFR.

† *Lege* 39. ante decennium. *ID.*

(d) *Dignitatis* voce in eadem re vtitur *lex* 4. *supr. de Tabular.* Honoris, *l.* 1. *supr. ad Leg. Corn. de falso. ID.*

(e) *Condemnationibus*, id est, multis pecuniariis: de quo mox. *ID. Condemnationis* MS. G. RITTER.

† Non extant hæ *Leges*. GOTHOF.

(f) *Iudex*, id est, Rector prouinciæ: v. *Gloss. Theod. ID.*

(g) *In* abest a MS. G. RITTER.

COMMENTARIVS.

A QVÆSTIONE seu TORMENTIS, & Ictibus, denique ab Iniuria corporali, *hac* rursum *leg.* Curiales omnes immunes pronunciantur, a Constantio Imp. confirmata anteriore quadam *leg.* sua puta *l.39. supr.* quam hic indicat; & ad quam dicta etiam ex *Libanio* huc arcessi possunt. Itemque secundo capite, quod hic omisit Interpres, CONDEMNATIONIBVS, id est, MVLTIS Curialium modum impositum anterioribus suis *Legibus* (quæ nuspiam comparent) confirmat. Nempe duplici hoc priuilegio *oppidaneis Ordinibus*, vt ipse præfatur, id est, Curiis ciuitatum seu oppidorum, consultum it *hac leg.* Constantius: tum ratione personarum seu corporum, tum ratione bonorum: *personarum*, ab iniuriis, videl. corporalibus Curiales vindicando (quæ sane ad totius Ordinis infamiam non possunt non pertinere, eiusque dignitatem imminuere.) Ratione item bonorum; condemnationibus scil. eorum, id est, multis (*condemnatio* enim est multa, *h. l. l. 8. 9. de Iurid. l. 13. de Pratorib. & l. 38. 48. supr. de appell. l. 2. sup. de milit. veste. leg. 1. supr. ne quis in palat. l. 16. supr. de re mil. l. 3. infr. de ponderator. l. 5. de Episcop. & l. vlt. Cod. Iust. de modo multar.* de quo plura ad *l. 12. supr. de re milit.*) seu pœnis pecuniariis modum imponendo: ne alioquin immodicis multis Curialium bona in damnum Curiarum imminuantur: quæ Curialibus seruari Curiarum interest. Hac igitur duplici fibula Iudicibus, id est Rectoribus prouinciarum immodice sæuientibus, *exardescentibus*, qua voce hæc lex vtitur in Curiales in damna Curiarum *h. l.* occurrit Constantius: nempe & dignitati eorum consulendo & vtilitati. Quomodo pariter Honorius eadem constitutione Iudicum nimietati occurrit circa quæstiones Curialium & modum multarum, vt docet *l. 6. supr. de Quæstion.* & *l. vlt. C. Iust. de modo multarum:* quæ ex *ead. l.* desumptæ, & inter se coniungendæ coassandæ veniunt *Legi 161. infr. hoc tit.* & *legi 8. supr. de contrab. empt.* Scilicet hæc duo fuerant in quibus ferme Iudices erga miseros potissimum Decuriones, nimio plus indulgebant, & vt loquitur hæc *lex*, *vltra licitum exardescebant.* Et sic notetur quoque iam *huius leg.* exemplum, de *Modo multarum:* qui desumitur non ex Iudicis tantum dignitate, vt cæteroquin modi multarum, de quibus *tot. Cod.* verum ex obiecto seu subiectæ personæ ratione: de quo vid. Paratitlon *de Pœnis.* P. 386.

SENATORIA *dignitate nuda Curialem Curia non liberari, sed* PRÆTORVM *tantum honore perfunctos.*

XLVIII. (a) Idem AA. (b) ad Senatum. (c)

SI qui forte Decuriones munia detrectantes; ad Senatus Nostri sese consortium contulerunt, exempti albo (d) Curiæ (e) propriis vrbibus mancipandi sunt. Qui vero Prætorum honore perfuncti sunt, residentes in Senatu, redhibere debebunt quæ ex rationibus fisci, aut vrbium visceribus abstulerunt, ita vt omnibus deinceps adipiscendi honoris huiusce aditus obstruatur. Dat. V. Non. MaI. Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iust.* Iungendæ autem *huic* sunt octo *leges*, quas mox recensebo. *GOTHOFR.*

(b) Vel solius *Constantii* nomen præscribendum, vt aliis *legibus* ferme fit, quæ *huic* coniungendæ sunt; vel *Constantii A. & Iuliani C. ID.*

(c) Id est, Senatus Constantinopol. *ID.*

(d) *Album* Curiæ, seu Senatus Constantinopolitani. De Albo Decurionum in genere v. & *l.* 1. & 2. *tit. D. de albo scribendo:* τῶν πόλεων λευκώματα. *Laterculum* vocat Cedrenus *Compend. histor. pag.* 135. *inter script. R. B. Edit. Venet.* & *pag.* 169. *Edit. Paris.* ἐφ' ᾧ βουλευτῶν ὀνόματα ἀπεγράφετο, *in quo Senatorum nomina inscribebantur.* Τὸν βουλευτηρίου κατάλογον dixit Iulianus in *Misopog. pag.* 367. *Edit. Lips. Spanhem.* Extat huiusmodi album in prisco marmore, quod Lipsius vidit, & legitur apud Gruterum CCCII 2. *ID.*

(e) *Curia,* id est, Senatus. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE SENATORIA & PRÆTORIA dignitate a Curiali quæsita est hæc Constantii *lex;* quæ pars est prolixæ admodum Orationis Constantii Imp. ad Senatum vrbis Constantinopol. emissæ, *super Senatorum priuilegiis & Prætorum designatione,* vt patet ex illis omnibus legibus, quæ exinde desumptæ *huic* coassandæ veniunt, quasque mox in vnam lineam coniiciam, ex argumenti paritate. Igitur, vt de Senatoria dignitate primum agamus: Cum ea oratione Constantius Senatoribus immunitatem tribuat a lustrali collatione *l.* 3. *infr. de lustrali collat.* a collatione ad opera publica, *l.* 7. *infr de operib. publ.* a tributis soluendis pro colonis suis profugis, *l.* 7. *supr. de annona & tributis:* a Metati onere, *l.* 1. *supr. de metatis:* a Synoneto per prouincias, *l.* 1. *supr. de publ. compar.* non tamen Senatoribus tribuit immunitatem a munere protostasiæ: *l.* 1. *supr. de protostasia* (quæ sex *leges* omnes ex eadem ratione desumptæ *huic* coniungendæ sunt:) sed neque a Curiali nexu seu obsequio, quæ *huius legis* sententia est: cum tamen sub ipsomet Constantio aliquando Curiales Senatoriam dignitatem consequi potuerint, & Senatoria dignitate indepta Curia liberari, quod docuit *lex* 42. *supr.* Verum nunc mutat Constantius: cui plures aliorum Impp. leges *hoc tit.* concordant: Et in vniuersum, viginti septem *hoc tit.* in hoc argumento occupatæ sunt, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Igitur Curialem, Senatorem antea factum Albo Curiæ seu Senatorum numero expungi, Curiæque suæ restitui iubet: Prætoribus tantum in præteritum exceptis (de quorum designationis forma agitur *l.* 12. 13. *supr. de Prætoribus,* quæ & ipsæ ex eadem oratione petitæ *huic* coassandæ sunt:) scilicet si Curialis Senator factus, mox Prætor designatus: Præturam, id est ludos Prætorios ediderit, eum non amplius in Curiam retrahi vult: verum in Senatu remanere: sic tamen, vt si quid, cum Curia migraret, ex rationibus fisci, vel vrbium visceribus abstulit, (ex Decurionibus enim Exactores, Susceptores, Curatores Rerum publicarum creabantur, de quo alibi sæpe, & iam *supra,*) id redhibere, id est, restituere debeat. Quod Præturæ priuilegium notandum est: de qua alioquin in vniuersum *suo titulo* prolixe *lib.* 6. *de Prætorib. & Nouella Theodosii* 8. *ne decurio ad Senatoriam dignitatem aspiret.*

Quicquid tamen Constantius hanc in partem *hac l.* cauerit, nihilominus post eius obitum conqueri pergit Libanius, *Orat. in Iuliani Imp. necem p.* 296. 297. *Edit. Morelli.* Curias sub Constantio exhaustas fuisse, aliis ad Militiam confugientibus, aliis ad *Senatum,* aliis torpori se dantibus, aliis Ecclesiastici nominis obtentu munia declinantibus: nam id omnino vult: scil. Iuliani laudes persequens; ἐπεδείξατο δὲ, inquit, τὴν αὐτὴν πρόνοιαν (Ιουλιανὸς), καὶ περὶ ταῖς ἐν ταῖς πόλεσι βουλαῖς: αἳ πάλαι μὲν πλήθεσί τε καὶ πλούτοις ἔθαλλον, ἔπειτα ἦσαν οὐδὲν, μετερρυηκότων πάλιν ὀλίγων κομιδῆ τινῶν, τῶν μὲν εἰς τὰ στρατιωτῶν, τῶν δ' εἰς τὸ ΜΕΓΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ, τοὺς δὲ ἦν ἕτερόν τι τὸ δεξόμενον; καὶ οἱ μὲν ἐκάθευδόν τε καὶ ἐχαρίζοντο τῷ σώματι, καὶ τῶν οὐ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἐλθόντων κατεγέλων. τὸ δὲ ὑπολελειμμένον ὀλίγον ὄν, ἐβαπτίζετο, καὶ τὸ λειτουργεῖν τοῖς πλειόσιν εἰς τὸ προσαιτεῖν ἐτελεύτα. καί τοι τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς, ψυχὴ πόλεως ἐστὶν· ἀλλὰ Κωνστάντιος μὲν λόγῳ ταῖς ψυχαῖς βοηθῶν, ἔργοις ἦν ἔχθρος, μετατιθεὶς ἑτέρωσε τοὺς ἐκείνας φεύγοντας, καὶ διδοὺς ἀτελείας παρανόμους (vel παρανόμοις:) ἐώκεσαν οὖν οὐσι γραϊδίοις ἠθημένοις ῥάκια, καὶ ὠδύροντο μὲν οἱ σεσυλημένοι βουλευταὶ, δεινὰ δὲ αὐτοῖς ὡμολόγουν πεπονθέναι τε καὶ πάσχειν οἱ δικάζοντες, βοηθεῖν δὲ ὄντες ἕτοιμοι, βοηθεῖν οὐκ εἶχον. ἀλλ' ἔδει ποτὲ καὶ ταῦτα τὴν αὑτῶν ῥώμην ἀπολαβεῖν. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα πρὸς βουλὴν καλεῖν, καὶ

P.387. μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν, εἰς ἄφεσιν ἐγγράφειν· id est, *Ostendit vero* (Iulianus) *hanc eandem prouidentiam circa Curias ciuitatum: quæ olim certe cum & multitudine & opibus floruissent, in nihilum postea redactæ sunt, translatis rursum paucis in militiam, aliis in* SENATVM; *alios vero quid aliud cepit: & hi quidem sopori dediti corpori indulgebant, eosque qui iisdem deliciis non vtebantur, deridebant: Cæteri paruo numero relicti fluctuabant anxii: & muneris publici functio plerisque in mendicandi necessitatem vertit. Et quis tamen nescit, Curiæ vim* (seu numerum) *ciuitatis animam esse? Verum Constantius verbo quidem his animabus succurrens, rebus ipsis inimicus erat, alio transferens, qui eas fugiebant, & Immunitates tribuens iniustas.* (vel sceleratis) *Igitur similes factæ sunt vetulis, quæ pannis obsitæ: & mœrebant quidem spoliati Decuriones: neque diffitebantur Iudices grauia eos perpessos patique, verum cum ad auxiliandum parati essent, iuuare non potuerunt: sed oportuit tandem, & hæc robur suum recipere: Hoc enim Edictum* (Iuliani) *profecto magna laude dignum est. Quod omnem virum ad Curiam vocari oporteat, eumque qui nullam iustam vacationis causam habeat, ei adscribi.* Est hic locus Libanii singularis, cuius vsus deinceps haud semel nobis erit ad Iuliani constitutiones, imo etiam ad *l. prox.* Huc etiam pertinet eiusdem Libanii *epistola, ad Andronicum 145.* in *MS. Regio, & 150. Edit. Cl. Wolffii.* vbi tamen sibi contrarius ob Senatoriam dignitatem, Phœnicem quendam a Curialibus patriæ muneribus liberari postulat. Μέτρον ἄριστον, ἔφη τις, καὶ ὁ λόγος ἀνάθημα γίνεται τῷ πυθίῳ. σὺ δ' ὅτι μὲν τῇ τε ἄλλῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν βουλευτῶν μείζους ποιεῖς τὰς πόλεις, καλῶς ποιεῖς· ὅστις δὲ εἰς μείζω βουλὴν καλεῖται, καὶ γέγονεν ἀντὶ Φοίνικος ἄλλο τι σεμνότερον, μήτοι τοιοῦτον ἀποστέρει τῆς τύχης, μήδ' οὕτω φίλει τοὺς ἀρχομένους, ὥστε τὴν σαυτοῦ μισεῖν. ἔστω δὴ καὶ Φρατέρνῳ τῶν ἐν Φοινίκῃ λειτουργιῶν ἄφεσις, ὃν αὐτίκα δεήσει δαπανᾷν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει: *Modum tenere optimum est, dixit aliquis & dictum hoc Apollini Pythio consecratum est. Tu vero quod cum in aliis rebus, tum in Senatorum numero amplificando, vrbes facis maiores, recte facis. Sed qui maiorem ad curiam vocatur, atque ex Phœnicia ad augustius quiddam euasit, eum sua felicitate ne fraudaueris, neue ita subiectos ames, vt patriam tuam auerseris. Sit vtique & Fraterno eorum munerum, quæ in Phœnicia habet, vacatio, quem statim oportebit in magna vrbe sumptus facere.*

Quod nominatim Libanius scribit, & hæc *lex* cum *leg. 42. supr.* fidem faciunt, multos Curiales ad Senatoriam dignitatem sub Constantio sese contulisse: Ei rei fidem quoque egregie facit *lex 74. & 90. & 96. infr.* quibus *legibus* Valens & Theodosius Magnus Imperatores, reuocari e Senatu vel ex officialibus, ad Curiam Curiales iubent, qui Senatoriam dignitatem impetrassent a *Consulatu Constantii 10. & Iuliani 3.* id est, ab Anno proxime *huius legis* nostram præcedente, puta Anno Dom. 360. seu a Iuliani tempore. Anterius a Constantio factis, intactis.

De CLERICATV, *an & quando per eum Curialis Curia liberari possit.*

XLIX. (a) Idem AA. (b) ad Taurum PF. P. (c)

SOLVM Episcopum facultates suas Curiæ, sicut ante fuerat constitutum, † nullus adigat mancipare, sed Antistes (d) maneat, nec faciat substantiæ cessionem: Sane, si qui ad Presbyterorum gradus, Diaconum (e) etiam, seu Subdiaconum, ceterorumque peruenerint, adsistente Curia, ac sub obtutibus Iudicis promente (f) consensum (cum eorum vitam insignem, atque innocentem esse omni probitate constiterit) habere debet patrimonium probabilis (g) instituti, vt retineat proprias facultates: maxime si totius populi vocibus experatur. Quod * si qui forte, non Curialibus aput Iudicem profitentibus, non denique experente populo, ad eos (quos diximus) gradus adspirent, aut studio fraudulentæ (h) artis inrepserint, patrimonium suum liberis tradant ad Curialia obsequia subrogatis. Quod si suboles defuerit, propinquis suis (quos tamen (i) gradus poterant legitimæ successionis adtingere) duas tradat propriæ substantiæ portiones, sibi tertiam reseruaturus: scilicet, vt per propinquos (si tamen Curiales sunt, aut etiam, si Curiæ numquam antea obsequium præbuerunt) præbeatur, susceptis facultatibus, obsequela: (k) Quod si filios aut propinquos non habuerint hii, qui derelicta Curia ad cultum (l) diuinæ reuerentiæ existimauerint transeundum, duas portiones Curia debebit accipere, relicta penes eum tertia, quem ante diximus ad Ecclesiasticorum consortium insidiosis artibus adspirasse. Ea vero quæ ad Curiam ex eorum iure transierint, Curiæ esse oportet, nec ex eius iure transferri. Sed quoniam verendum fuerit, ne alienatis facultatibus, aut in aliorum iura ante transcribtis, nulla ex parte possit Curiæ vtilitatibus consuli, obseruari oportet, vt si patefacta fuerint fraudulenta consilia, qui qualibet necessitudine copulatus est, cum id potuerit demonstrare, easdem percipiat facultates, Curiæ muneribus præbiturus obsequia: Vel si propinquorum cesset indago, cuncta ad Curiam transferantur, quæ quolibet titulo alienata probabuntur, ex eo tempore, ex quo Curiæ munia cœperit detrectare,

trectare, qui viam (m) diuinæ cultionis affectat. * Si Præpositi horreorum, (n) hiique qui suscepturi sunt Magistratum, (o) Præpositi etiam pacis, (p) seu Susceptores diuersarum specierum, ad Ecclesiam crediderint adspirandum postquam officia inpositæ sollicitudinis aut honoris adgressi sunt, ipsos primum Antistites supernæ legis conueniet reluctari, ipsisque primum adnitentibus, eosdem ad obsequia congrua reuocari; aut si hoc neglexerint a Curialibus, Iudiciali Officio suffragante, retrahendi sunt, &c. Dat. IV. Kal. Sept. Tauro, & Florentio Coss. [361.]

P. 388.

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* Omisit eam quoque Baronius, quæ tamen elegans est & ad historiam Ecclesiasticam pertinet. Iungenda autem ei *lex* 7. *supr. de cohortalibus. GOTHOFR.*

(b) Et huic legi, *Constantii* tantum nomen præscribendum est, vel certe *Constantii A. & Iuliani C. ID.*

(c) *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio: v. *Prosopogr. ID.*

† Constitutio hæc non extat: Sed & quid ea constitutum fuerit, non satis clarum est. Duplicem enim hæc verba, *sicut antè fuerat constitutum*, sensum admittunt. Verum de eo mox. *ID.*

(d) *Antistes*, id est, Episcopus: sic in *fin. legis*, *Antistites supernæ legis.* Hac ipsa voce vtitur Ammianus Marcellinus in Constantii ipsius rebus *lib.* 21. *in fin.* & *lib.* 22. *cap.* 5. & sub Valentiniano *lib.* 27. *cap.* 3. *ID.*

(e) *Diaconorum, Subdiaconorum.* Quanquam etiam huius æui Latinitas, *Diacon, Diaconis*, & in plurali *Diacones* dixit: Quomodo etiam reponendum *l.* 163. *infr.* ac proinde in Genitiuo *diaconum.* Sic etiam Cyprianus *ep.* 5. *Cyprianus Presbyteris & Diaconibus, fratribus carissimis.* Synodi Sardicensis (quæ ante hos 20. & amplius annos habita) Epistola ad Eccles. *in fragm. a Pithœo editis, pag.* 9. & *p.* 663. *Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* *Qui tunc ipsius Theogniti Diacones fuerunt.* Pontius *in passione Cypriani pag.* 13. *Oper. Cyprian. Edit. Ioann. Felli Episcop. Oxon. Dalmaticam vero tradidit Diaconibus.* Subdiacones, apud S. Augustinum. Omitto sequioris æui exempla. *ID.*

(f) Promere consensum. *ID.*

(g) Ita *d. l.* 7. *si id probabilis vitæ studium postularit.* Hinc & *probabilis sæculo disciplina*, pro Clericatu, *leg.* 44. *infr. de Episcopis. ID.*

* SECVNDVM caput *huius legis. ID.*

(h) Clandestinis artibus *d. l.* 7. & *infr. h. l.* insidiosis artibus. *ID.*

(i) Taxatio hæc quo pertinet? *ID.*

(k) *Obsequela*, pro obsequio. *ID.*

(l) *Cultum diuinæ reuerentiæ*; mox vocat infr. *viam diuinæ cultionis*: id est, Clericatum. Eodem sensu in *Valentiniani leg.* in eodem argumento, *Cultus legis nostræ*: *leg.* 21. *infr. de Episcop.* in epistola Constantini ad Ælafium (siue Ablauium, vti habent editiones variæ) *pag.* 259. *Tom. I. Concil. edit. Hard. quod minus dignus idem Cæcilianus cultu sanctissimæ Religionis habeatur. ID.*

(m) Id est, *Clericatum*: sic *sup. cultus diuinæ reuerentiæ. ID.*

* TERTIVM caput *huius leg. ID.*

(n) De Præpositis horreorum vid. infr. *Paratit. de Susceptor.* & *leg.* 5. 8. 16. 24. *eod. tit. ID.*

(o) *Magistratum*, id est, Duum-viratum. *ID.*

(p) Ita quoque *l.* 1. *supr. de pignoribus*: *Præfectus pacis, vel Decurio.* Sed tamen rescribendum *pagis*, quorum mentio fit præterea *d. l.* 1. *supr. de pignoribus*: *l.* 1. *de his quæ administr. l.* 1. *de erog. mil. ann. l.* 8. *infr. de susceptoribus.* de quo ad *dict. l.* 1. *supr. de erog. milit. annon. ID.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV, an & quomodo Curialis conditio euitari possit, definitur a Constantio *h. l.* (quæ hoc in argumento prima omnium hoc titulo occurrit, cum duæ tamen anteriores super eo Constantini M. *leges* occurrant, *l.* 3. & 6. *infr. de Episcopis*:) quæ etiam vltima est omnium quæ reperiuntur *hoc Codice* Constantii Constitutionum, si modo mensis in ea subscriptus recte habet. Qua de re alioquin sunt in vniuersum *hoc Codice* quindecim constitutiones: puta duæ Constantini M. *d. lex* 3. & 6. *infr. de Episcop. Eccles. & Cler.* Constantii hæc *lex*, cui socianda & *lex* 7. *supr. de cohortal.* de quo mox: Iuliani *lex* proxima 50. *infr.* Valentiniani Sen. *lex* 59. *inf. hoc t.* & *lex* 21. *infr. de Episcopis.* Valentis *lex* 19. *infr. de Episcopis.* Valentiniani Iun. *l.* 99. *infr.* Theodosii M. *lex* 104. 115. 121. 123. *infr. hoc tit.* Arcadii *lex* 163. Theodosii Iun. *lex* 172. *infr. hoc tit.* & *l.* 21. *Cod. Iust. de Episcopis.* Constantini M. mens fuerat abscise, ne Decuriones ad Clericatum sese conferre possent, verum vt inde exempti Ciuitati Curiæque redderentur, *d. l.* 3. & 6. (quarum vltima data est A. D. 326. post Concilium Nicænum, triginta quinque ante hanc Constantii *legem* ferme annis.) Exinde constitutum fuerat (ita enim initium *huius legis* accipio) & quidem, vt Decurio Clericus fieri posset, dummodo facultates suas Curiæ manciparet, seu substantiæ suæ cessionem faceret: Qua sane ratione Curiarum indemnitati consultum videbatur. Verum Clericatus fauore in dies magisque inualescente, magis adhuc Clericis fautum, euitandæ Curiali conditioni: sic vt per Clericatum plena sub Constantio immunitas a Curiali conditione quæsita fuerit. Quo pertinet etiam Libanii locus ille, quem ad *l. superiorem* protuli: vbi etiam si παρανόμοις legendum est, ea voce proculdubio Christiani nominis osor, Clericos indicare voluerit, καὶ διδοὺς, inquit,

avt-

ἀτελείας παρανόμοις. Eodemque pertinet, & ad id, quod a Constantio hac parte factum fuerat, reuocandum, famosa Iuliani constitutio, *l. 50. prox.* cuius alii meminere, & ad quam plura.

Sententia certe Constantii *hac l.* est, Episcopum ex Curiali, etiam retentis bonis, Episcopum manere, neque bonis suis Curiæ cedere oportere, (quod & ipsum præsupponitur Theodosii M. *l. 121. infr.*) Cæteros quoque Clericos, puta Presbyteros, Diaconos, & reliquos, si in eorum Clericatum Curia in præsentia Iudicis consenserit, maxime si totius populi vocibus expetiti fuerint, pariter bona sua retinere. Quod quidem ipsum idem Constantius statuit, circa Beneficiarios vel Officiales Rationalis, vt si sub notione Iudicum Officiis consentientibus Clerici facti fuissent, bonis retentis Clerici manerent, *l. 7. supr. de Cohortalib.* quæ *huic* coniungenda est, ceu vnius & eiusdem constitutionis pars. Et hæc de his, quos retentis quoque bonis in Clericatu manere voluit Constantius. Qua parte plura notanda veniunt.

Primo, quod Episcopi eam rationem habeat Constantius, vt ad Curialem nexum euitandum, bonaque retinenda, nihil præterea spectari velit, sed solius Episcopatus gradum sufficere vult: Quæ sane reuerentia tributa Episcopatus apici.

Secundo notandum ex *hac l.* & *d. l. 7.* Curiæ consensum accedentem ad Clericatum Decurionis, Beneficiarii, & Officialis Rationalis id effecisse, vt ne postea is bona sua Curiæ cedere cogeretur: quasi Curia ipsa hoc facto iuri suo renunciasset.

Tertio obseruanda ex *hac l.* & *dict. leg. 7.* triplex solemnitas Clericorum eligendorum hac ætate: 1. Consentiente videlicet Corpore, ex quo quis erat. 2. Iudice notionem adhibente. 3. Tandem sæpe totius populi vocibus aliquo expetito: scilicet etsi Synodi Laodicenæ *Canone 13. pag 784. Tom. I. Conc Edit. Hard.* Electiones populo permissæ non fuerint, *μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίςασθαι εἰς ἱερατεῖον*: *quod non sit populis concedendum, electionem facere eorum, qui altaris ministerio sunt applicandi:* at- P. 389. tamen populi Votorum ratio semper habita, vt docet quoque singularis apud Lampridium *in Alexandro Seuero locus, cap. 45. in fin.* & alter apud Cyprianum *Ep. 34.* sed & *Ep. Synodica Concilii Nicæni* apud Theodoretum *lib. 1. c. 8. μόνον εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο*: *modo idonei videantur, & populus eligat.* Chrysostomi homilia, *ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη*: *cum presbyter fuit ordinatus.* ad quam v. Habertum *Obs. 2.* & eiusdem Chrysost. *Homilia 14. in Act. Apostol. pag. 550. 551. Edit. Commelin.* S. Gregor. Nazianzenus *Orat 21 de S. Athanasio, pag. 377. Edit Colon.* siu. *Lips. Weidm.* Augustinus *Epist. 224. ad Alypium* (siu. *125. Edit. Benedict.*) & *Epistol. 240 ad Seuerum,* (siu. *ep. 63. Edit Benedictin.*) Synesius quoque *Ep. 76.* cum Antonium quendam ab Olbiatis Episcopum electum a Theophilo Alexandrino Ep. confirmari petit, ait, *ἐπὶ τοῦτον ἡ πάνδημος ψῆφος ἠνέχθη*: id est, *in eum vniuersa populi suffragia delata sunt.* vide etiam Hieronymum *libr. 2. aduers. Iouinian. in fin.* & *canon. 78. Cod. Canon. Eccles. African. pag. 906. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* Leonis I. *Ep. 87 seu 89. ad Episcopos Viennensis prouinc.* & Cælestini I. *Epistol. 2. ad Episcop. Galliæ cap. 5. pag. 1260. Tom. I. Concil. Ed. Harduin.* Et stetit diu postea mos hic in Gallia, vt constat ex pluribus Gregorii Turon. locis *libr. 4. cap. 26. lib. 8 c. 22.* & *initio lib. 10.* & ex Concilio Aurelianens. V. *Can. 11. pag. 1445. Tom. II. Concil. Ed. Harduin.* eiusque consensionis ciuium, & ad Regem relationis formula extat apud Marculphum 1. *formul. 7.* Cæterum, sicut Clerici ex Decurionibus seu Curialibus ex postulatione populi, facti; ita & retro Curatores & Duumuiri decreto Curiæ desig. ati, POSTVLANTE POPVLO, seu EX POSTVLATIONE POPVLI: de quo sunt duæ Inscriptiones apud Gruterum CCCCXXXI. 1. & CCCCLXXXIII. 9.

Sequuntur Clerici ex-Curialibus, quos vel in totum, vel pro parte bonis suis cedere voluit Constantius: nempe ii qui non a populo expetiti, non a Curia probati, verum insidiosis artibus, seu studio fraudulentæ artis ad Clericatum sese contulerunt. Igitur, hosce si liberos habeant, patrimonium suum totum liberis suis ad Curialia obsequia subrogatis tradere iubet: si propinquos tantum, seu legitimos successores habeant, duas partes, tertia ipsis Clericis seruata, sub eadem conditione tradere vult: si neutros habeant, duabus pariter facultatum suarum partibus Curiæ cedere vult, tertia sibimetipsis retenta. Quæ quidem omnia & circa Beneficiarios seu Officiales Rationalis similiter constituit Constantius *d. l. 7.* quæ huic coniungenda est. Interea euitandæ Curialis conditionis per clericatum modi duo notentur, per facultatum suarum cessionem, vel omnium vel pro parte, vel in curiam, vel in subrogatum. De quibus multæ occurrunt *leges hoc titulo* De subrogatis alioquin seu rogatis, præterea *lex 59. 98 99. 111. 115. 118. 155. 160. 163. 167. 187.*

Cæterum quia in fraudem Curiæ iidem clerici poterant bona sua quocumque titulo, statim vt clerici facti fuerant, alienasse, ideo Constantius vult, propinquum eius, si id detexerit, bona ea ad se trahere posse, Curiæ obsequia redditurum; propinquis vero cessantibus, Curiam ea reuocare posse. Quæ species notetur, reuocandæ alienationis in fraudem suam factæ a Clericis.

Tertio capite iam Constantius eos Clericos designat, qui ad Curiam reuocari ipsi possunt: nempe eos, qui vel Magistratum deseruerunt, vel ratiocinia Ciuitatum, qui, inquam, cum ratiocinia quædam in Curia positi administrarent, administratione non expleta ad Ecclesiam & Clericatum confugerunt, nempe ad rationes detrectandas, vel Duumuiratum iam ingressi eum destituerint. Id quod ipsum Constantius statuit circa Beneficiarios & Officiales Rationalis, si ad Clericatum confugerint, neglecta cursus exhibitione, vel primipili necessitate, vel interuersa ratione fiscali, *d. l. 7. de cohortalib.* quæ huic, vt dixi, coniungenda est. Illorum tria genera seu exempla *hac l.* proponuntur, puta si Præpositi horreorum, si Præpositi Pagis (nam ita scribendum, de quo plene *ad l. 1. sup. de erogat. milit. ann.*) vel susceptores diuersarum specierum iam creati & imposita sibi officia adgressi sunt: Scilicet ex Curialibus Præpositi horreorum, Præpositi Pagis, & Susceptores creati, quod vt ex *hac l.* ita ex plurimis *aliis* discere est.

Cæte-

Cœtera de Curialibus Clericis factis, & bonorum cessione ab eis Curiæ facienda, *alijs* deinceps *legibus*: ac nominatim ad *l. 59.* & *104. infr.* vbi & Ambrosii loca sternentur. Cassiodori inter hæc locus non omittendus II. *Var.* 18.

Tandem hæc illa Constantii *lex* videatur, quam memorat Socrates, *libr. 2. cap. 41. pag. 153. Edit. Valesf. Paris.* de qua dixi ad *d. l. 7. de cohortalib.* Nisi potius hæc nostra cum *d. l. 7.* moderandæ & temperandæ illi lata fuerit.

1. *De* CLERICIS *Decurionibus ad Curiam reuocandis.* 2. *de* LVSTRALI *collatione a Curiis aliena.* 3. *de Curialibus qui ad* POTENTIVM *domos confugerant, retrahendis, Iuliani Imp. lex.*

L. (a) Imp. IVLIANVS A. Secundo (b) PF. P. Post alia.

DECVRIONES, qui vt Christiani (c) declinant munia (d), reuocentur. Et ab auri atque argenti præstatione, (e) quod negotiatoribus indicitur, Curiæ immunes sint: nisi forte Decurionem aliquid mercari constiterit, ita vt Ordines ciuitatum ex huiusmodi reliquis (f) sarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. Et quoniam ad Potentium domus confugisse quosdam relatum est Curiales, vt tam fœda perfugia prohibeantur, multam statuimus, vt per (g) singula capita singulos solidos dependat, qui ad Potentis domum confugerit, & tantundem qui receperit multæ nomine inferat: Nam si seruus inscio domino susceperit, capite punietur, & ingenuus qui inuito patrono (h) hoc fecerit, deportabitur. PP. III. Id. Mar. Constantinop. Mamertino, & Neuitta Coss. [362.]

P. 390.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Repetitæ extant huiusce *legis* duæ priores sententiæ: *l. 4. inf. de lustrali collat.* Meminit *huius l.* Baronius *A. 362. n. 280.* Et iungendæ *huic* sunt tres *leges*: puta *lex 10. sup. de extraordinariis*: *lex 2. sup. de Protostasia*: *lex 1. sup. de locat fundor.* proculdubio, & *lex 1. infr. de auro coronario.* GOTHOFR.

(b) Ita quoque *dictis legibus*: vna *lex 2. sup. de Protostasia* excepta, vbi scriptum *Sallustio PP.* verum idem semper est. Ammianus Marcellinus *lib. 22. cap. 3. Breui deinde Secundo Sallustio promoto Præfecto prætorio.* v. plura *in Prosop.* An vero idem cum Saturnino Secundo? *ID.*

(c) *Christiani*, id est clerici: de quo mox. *ID.*

(d) Curialia scil *ID.*

(e) Id est, a lustrali collatione: de qua *lib. 13. t. 1.* *ID.*

(f) *Reliqua λοιπάδες*: vide *Glossar. Theodos.* *ID.*

(g) Verba hæc *per singula capita*, melius starent infra, ita: *& tantundem per singula capita, qui receperit multæ nomine, inferat.* *ID.*

(h) *Patronus*, respectu colonorum ingenuorum, *h. l.* & *l. 1. sup. de salgamo. l. 1. ne colonus &c.* *ID.*

COMMENTARIVS.

IVLIANI Apostatæ Imperatoris sex deque Decurionibus, constitutiones ordine sequuntur, quibus addenda eiusdem septima, puta *lex 1. sup. de proximis Comitib. dispos.* (vbi quædam dixi:) & octaua insuper *lex 2. supr. de Agentib. in rebus*: Ex quibus omnibus apparet inde quam enixe Iulianus Curiarum commodis consultum ierit. Imo, eum nimio plus Curiis fauisse additis iniuste Curiarum consortio quamplurimis, diserte scribit quatuor locis Ammianus Marcellinus. Primo quidem *lib. 21. cap. 12.* vbi de eius Næssi mora. *Nec priuatorum vtilitates in tempore afflagranti despiciens, litesque audiens controuersas maxime municipalium ordinum, ad quorum fauorem propensior, iniuste plures muneribus publicis adnectebat.* Secundus Ammiani Marcellini locus est *lib. 22. cap. 9. Ancyram redit: cumque exinde progredientem vlterius multitudo inquietabat, pars violenter erepta reddi sibi poscentium, alii querentes consortiis se Curiarum addictos iniuste.* Et mox: *Illud amarum & notabile fuit, quod ægre sub eo a Curialibus quisquam appetitus, licet priuilegiis & stipendiorum numero & originis penitus alienæ firmitudine communitus, obtinebat æquissimum: adeo vt plerique territi emercarentur molestias pretiis clandestinis.* Et iterum, *lib. 25. cap. 5. Illud quoque itidem parum ferendum, quod Municipalium ordinum cœtibus patiebatur iniuste quosdam adnecti, vel peregrinos, vel ab iis consortiis, priuilegiis, aut origine, longe discretos.* Hæc ita libere Ammianus Marcellinus. At Libanius, *Orat. in Iuliani necem, p. 296. 297. Edit. Morell.* Iulianum vel eo maxime nomine commendat, quod Curias sub Constantio exhaustas, repleuerit: cuius verba iam protuli ad *l. 48. sup.*

Hæc sunt Veterum in genere testimonia. Ex ipsius quoque Iuliani scriptis & Epistolis id ipsum videre est; studium inquam eius erga Curias, & ad Decurionum numerum augendum; puta, ex *ep. 11. ad Byzantios*: & ex *Misopogone p. 367. 368. 370. Edit. Lips. Spanhem.* Nos quid eius *leges* præferant, videamus.

Primum igitur Curiales ad Curiam quamplurimos

mos reuocauit: puta Christianos *hac l. 50.* (quæ repetita extat hac parte, *l. 4. inf. de lustrali collat.*) item eos qui ad Potentium domos confugerant, *hac ipsa l. 50.* rursum eos qui ex materno genere Curiales Antiochiæ essent, *l. 51. h. t.* incolas, item, etsi alibi Decuriones essent, *l. 52. h. t.* Designata item ab ipso Corpora plura, ex quibus Curiales nominari possent, *l. 53. h. t.* Item Curias a lustrali collatione immunes reddidit *hac ipsa l.* Et contra tamen videre est ex nonnullis *legibus*, multa quoque in Curialium gratiam ab eo sancita, quæ prima fronte ferme in Curiarum damna cessura viderentur. Nam & nouos Decuriones præteritis Susceptorum debitis onerari noluit, *l. 54. h. tit.* Et Curialis conditionis euitandæ modos nonnullos admisit: veluti numerum 13. liberorum *l. 55. h. t.* Militiam in scriniis quindecennalem, *l. 1. sup. de prox. Comitib. dispos.* cum antea Constantii *leg.* vicennalis militia requireretur, *l. 1. sup. de agentib in rebus:* agentium item in rebus triennalem, *l. 2. supr. de agentib. in rebus:* Et hæc quidem interim summa est omnium Iuliani constitutionum, quæ *hoc Codice* occurrunt super Curiis & Decurionibus. Quæ quidem etiam omnes ferme ad Curias Orientis pertinent: vt ipsæ docent: ac nominatim ad Curias Orientalis diœceseos, & Syriæ, tum *Cœles* (vbi Antiochia) tum *Phœnices:* vt ostendunt *lex 51. 52. 53. 54. 55. 56.* Nam & ibi maxime hoc tempore hæsit Iulianus. Hæc vero nostra ad Byzantinam seu Constantinopol. vt puto, pertinet: quo spectat ipsius Iuliani *epistola 11.* quam mox subiiciam: cui vel maxime fauit. Quæ causa cur Zosimus crederet *lib. 3. cap. 11.* Iulianum dedisse Vrbi Byzantinæ ius Senatus, vt in vrbe Roma.

De *hac l.* nunc videamus, quæ tribus capitibus constat, quibus tria sub Constantio siue vsurpata, siue sancita circa Curias & Curiales abrogatum it. Quorum primum quidem omnium celebratissimum est: Christianos scilicet, qui Curialia munera declinauerant, reuocari iubet: Decuriones, inquit, *qui vt Christiani declinant munia, reuocentur.* An ait: sub Constantio, eo ipso quod quis Christianam fidem sequeretur, Curialem conditionem euitare poterat? Id vero hæc verba sonare videntur. Quin & ratio ipsa suadere; quandoquidem Curialia munera quam plurima cum Christianæ Religionis iniuria coniuncta erant, cum a Curialibus & in Curia, multa Gentilitiæ superstitionis exercerentur: qua causa certe postea Theodosius M. Christianis Curialibus *Archierosynam*, id est Templorum curam & Templorum solemnia, imponi vetuit *l. 112. inf.* ac præsertim cum potissima Curialium pars Gentiles essent: sic vt Christiano tot inter Gentiles non posset esse consultum. Sed & ipse Iulianus, *ep. 11. ad Byzantios*, id suadet. Ἰουλιανὸς Βυζαντίοις. Τοὺς βουλευτὰς πάντας ὑμῖν ἀποδεδώκαμεν, καὶ τοὺς πατροκόλους, εἴ τε τῇ Γαλιλαίων ἑαυτοὺς ἔδοσαν θρησκείᾳ, εἴ τε ὅπως ἄλλως πραγματεύσαιντο, διαδράναι τὸ βουλευτήριον, ἔξω τῶν ἐν τῇ μητροπόλει λελειτουργηκότων. *Iulianus Byzantiis. Senatores omnes vobis reddidimus, & Decuriones patricios, siue in Galilæorum religionem se dederint, siue aliud quiduis gesserint, ut curiam effugiant, extra eos, qui in vrbe primaria publico muneri præfuerunt.* Vbi βουλευταὶ Decuriones ipsi: πατρόκολοι vero sunt, qui a patre seu paterna origine descendunt. Κολᾶν enim est ἐλθεῖν teste Hesychio. Vt proinde huiusce vocis loco τοὺς πατροβούλους substituere non debuerit Petauius, *in notis ad hanc Epistolam:* qui in eo in vniuersum errat, quod hanc epistolam Iuliani ad Senatoriam glebam, seu glebalem collationem P. 391.
retulerit: cum ea sit de Decurionibus, & Decurionum filiis, ad Curiam reuocandis.

Quod exceptionem vero attinet, quam Iulianus *ea ep.* addit, eius sensus hic est, eos Decuriones non esse reuocandos ad Curiam qui in vrbe Roma muneribus functi essent, quod etiam Petauius alibi perperam traduxit. εἴ τε Γαλιλαίων, inquit, ἑαυτοὺς ἔδοσαν θρησκείᾳ, *etsi*, inquit, *ad Galilæorum* (id est Christianorum) *religionem se dedissent.* Et putet quis etiam, hoc præmii & illicii loco datum a Constantio Decurionibus Gentilibus, ad amplexandam Religionem Christianam, vt Curialem nexum euitare possent: atque hunc esse huius loci sensum. Vt vice versa olim persecutionis tempore pœnæ loco, Christiani Curiis addici soliti, βουλευτηρίοις ἐναριθμεῖσθαι, μὴ βουλευταὶ ὄντες πρότερον: *curiis mancipati, cum antea curiales non essent.* Quod Constantinus M. postea revocauit, teste Sozomeno *lib. 1. c. 8.* de quo pœnæ genere *l. 66. & l. 108 infr.* Et tamen non de omnibus Christianis hæc accipienda puto, verum de iis tantum qui ad *Clericatum* sese contulerant, quique vt Clerici, curialia munia declinabant. Id enim potissimum Iulianus egit, idque ei vitio versum a Christianis Scriptoribus. Testis Philostorgius, *Eccles. histor. lib. 7. cap. 4.* καὶ ἄλλα δὲ τῆς αὐτῆς κακοτεχνίας συνεπῆγε· τούς τε γὰρ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεφε λειτουργίαν, &c. *alia quoque his adiecit, non dissimilis malignitatis. Eos enim, qui clero adscripti erant, ad publicas decurionum functiones retraxit.* Sozomenus, *lib. 5. c. 5.* κληρικοὺς μέντοι, πᾶσαν ἀτέλειαν καὶ τιμὴν καὶ τὰ σιτηρέσια ἀφείλετο, καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν κειμένους νόμους ἀνεῖλε, καὶ τοῖς βουλευτηρίοις ἀπέδωκε: *& clericis quidem immunitatem omnem atque honorem, & annonas ademit, legesque in eorum gratiam latas abrogauit.* Quare Christianorum appellatione Iulianus Apostata Clericos hic designauit: Nempe vt Christianos generali *Galilæorum* appellatione notauit, ita & *Christianorum* appellatione Clericos indicare voluit Iulianus: simili ratione qua ipsemet Theodosius M. in hoc ipso argumento, *l. 123. inf.* sed & Valentinianus Sen. in simili argumento, *l. 11. infr. de pistoribus:* pistorum consortium declinari vetat ad Ecclesias se conferendo, seu *Christianitatis priuilegio.* Tandem ita etiam *Christiani proximorum locorum*, pro Ecclesiasticis accipiendi sunt in Honorii *l. 2. sup. de postliminio.* Et hæc quidem de primo *huius l.* capite. Vbi si quis scire aueat, & quando decurionatus per clericatum euitari potuerit, consulat is *quatuordecim* præterea *leges*, quas cumulaui in *Paratitlo*, vbi & singularum sententiam expressi.

Secundo capite pariter Iulianus aliquid quod circa *Curias* sub Constantio vsurpatum fuerat circa Lustralem collationem allegatum it: quod iam discussum ad hanc *huius l.* partem, quæ pariter vt supe-

superior repetita extat *l. 4. inf. de lustrali collat.* erit enim proprius de illa dicendi locus, & iterum *l. 72. inf. h. t.*

Tertio capite, Iulianus Curiales, qui ad *Potentium* domos confugerunt, reuocari iubet, multa proposita tum ipsis fugitiuis, tum receptatoribus, siue dominis ipsis, & Patronis siue seruis & colonis eorum.

Atque hæc est *huius l.* sententia, quæ quidem pars est prolixioris Iulianeæ constitutionis, qua in vniuersum Iulianus indicto Christiano nomine & Constantinianis, ac Constantio potissimum odio, vetera iura, abolitis Constantineis, restitutum iuit, ac nominatim circa Curias & Ciuitates, & circa Senatores. Hinc adeo voluit is possessiones publicas Ciuitatum iis restitui, *l. 1. sup. de locat. fundorum*, a Senatoriis domibus prototypias & exactiones plebeiæ capitationis submoueri, *l. 2. sup. de Protostasia.* Extraordinariorum munerum a Principe indictorum immunitatibus reuocatis, cunctos possessores ea implere pariter compelli *l. 10. sup. de extraordinar.* Quomodo & aurum coronarium Senatoribus vel aliis indici vetat; *l. 1. inf. de auro Coronario*: Quæ *leges* omnes velut ex eadem constitutione desumptæ, *huic nostræ* coassandæ veniunt, atque hoc vinculo optime inter se omnes cohærent.

De Curia ANTIOCHENA *& de Curialibus, ex* MATERNO *genere illi adscribendis; Iuliani Imp. lex.*

LI. (a) Idem A. Iuliano (b) Com. OR.

EOs, † indulserunt Veteres Principes, qui (c) materno genere, Curialibus Antiochenis adscribi, quos (d) patris dignitas (e) nullius vindicaret iure (f) ciuitatis. Dat. V. Kal. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) *Lex 22. Cod. Iust. eod. tit.* iuris quod *hac l.* continetur meminit quoque Zosimus *lib. 3. cap. 11.* Et Leo Imp. *l. 61. Cod. Iust. de Decur.* GOTHOFR.

(b) *Iuliano* huic ipsi Com. Orientis inscribitur hoc ipso Anno *lex 3. sup. de contrab. empt.* & *lex 54. inf. h. t.* Eiusdem meminit Iulianus Imp. (quem Auunculum suum fuisse ait) *in Misopogone pag. 340. 365. Edit. Lips. Spanhem,* &c. & Ammianus Marcellinus *lib. 23. cap. 1.* qui etiam eum Auunculum Iuliani Imp. fuisse testatur; & Chrysostomus *libro in S. Babylam contra Iulianum & gentiles num. 17. pag. 564.* & *Homil. 4. de laudibus S. Paulli Apost. pag. 492. Tom. II. Oper. Edit. Benedictin.* Et Theodoretus *lib. 3. c. 7. 8. 9.* qui & ipse Auunculum Iuliani fuisse scribit. Itemque Sozomenus *lib. 5. cap. 7.* & Philostorgius *lib. 7. cap. 10. & 12.* Hic antea Præfectus Ægypti fuerat, teste Iuliano *ep. 10. ad Alexandrinum populum.* vid. plura in *Prosopogr.* & ad *Philostorgium. ID.*

† *Eos* (etiam scil. seu) *quoque indulserunt.* Constitutiones porro hæ veterum Principum non extant. *ID.*

(c) *Ex*, Cod. Iust. Forte hic legendum *pro.* Nisi ita hunc locum emendandum putemus: *Eos indulserunt veteres Principes, qui materno genere Curiales sunt, Antiochenis adscribi*: vel ita: *qui materno genere Curiales, Curialibus Antiochenis adscribi*: orto errore ex repetitione eiusdem vocis. *ID.*

(d) Quorum pater nullius alterius ciuitatis muniis debetur, *l. 62. Cod. Iust. de Decurionib.* propter dignitatem. *ID.*

(e) *Conditio*, Cod. Iust. *Dignitas*, de Curiali: v. quæ dico ad *l. 92. inf. ID.*

(f) *Iuri.* Cod. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 398. MATRE Curiali Antiochena natum Curiæ Antiochenæ adscribi voluisse veteres Principes refert Iulianus Imp. hac constitutione: Idemque priuilegium istud determinat: Quæ quidem constitutio etiam ab ipso Iuliano Antiochiæ data est. Huius vero *iuris*, quod alii iam notarunt, meminit quoque Zosimus *lib. 3. cap. 11. in fin.* de mora quippe Iuliani Antiochiæ agens: ὁ δὲ βασιλεὺς, inquit, βοηθήσας τὰ εἰκότα τῇ πόλει, (Ἀντιοχείᾳ) καὶ πλῆθος πολὺ παραδοὺς βουλευτῶν, ἐκ πατρὸς εἰς τοῦτο καταγομένων. καὶ ἔτι ὅσους ἔτυχον τεκοῦσαι βουλευτῶν θυγατέρες. ὅπερ ὀλίγαις δεδόμενον ἔγνωμεν πόλεσιν: *imperator autem, vrbe subleuata, vbi quidem hoc posceret æquitas, eique magno concesso decurionum numero, qui paterna successione munus hoc consequerentur, admissis & illis quotquot decurionum filiæ progenuissent, quod sane perpaucis municipiis datum scimus.* Meminit diserte quoque Leo Imp. in *l. 61. Cod. Iust. de Decurion.* qua eius gratiam certis personis *ea l.* comprehensis facit: *Lege*, inquit *Diuæ memoriæ Iuliani, quæ de materno Curialium Antiochenæ ciuitatis genere promulgata est, nihil in persona* &c. *iuris habitura*: Et mox: *circa alias sane vniuersas personas, de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam firmitatem.* Huius ipsius denique priuilegii, Iuliano tamen authore non laudato, meminit idem Leo *l. 62. Cod. Iust. eod. tit.*

Neque tamen huius instituti seu priuilegii, sese primum Auctorem facit *hac l.* Iulianus, sed veteres Principes: Cum tamen Zosimus *dicto loco*, & Leo Imp. *d. l. 61.* vltra Iulianum non assurgant, hocque ius Iuliano acceptum ferant: sane neque ipse Iulianus, *in Misopogone suo pag. 367. Edit. Lips. Spanhem.* id sibi vindicat, cum tamen alias Antiochensis expro-

exprobret, auctum a ſe Decurionum numerum, deſignatis etiam vnde eum auxerit, ἔπειτα τοῦ βουλευτηρίου τὸν κατάλογον διακοσίοις βουλευταῖς ἀνεπλήρωσα, φεισάμενος οὐδενός· ἐσκόπουν γὰρ, ὅπως ἡ πόλις ὑμῶν ἔσται μείζων καὶ δυνατώτερα· δέδωκα οὖν ὑμῖν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτροπευσάντων τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἐμοὺς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐργασαμένων τὸ νόμισμα, τοὺς πλουσιωτάτους ἑλομένους ἔχειν: *Praeterea ſenatorum numerum ad ducentos auxi, neque ulli rei peperci: id enim vnum ſpectabam, vt maiorem potentioremque ciuitatem veſtram redderem. Itaque dedi vobis ex iis, qui theſauros meos procurauerant, & qui nummum fecerant, locupletiſſimos, vt eis vteremini.* Neque Libanius, cum *oratione in Iuliani necem, p. 296. 297. ed. Morelli.* Iuliani merita in Curias commemorat, huius rei vllam mentionem facit. Ergo huius priuilegii Iulianus auctor non fuit, verum anterius & vetuſtius id priuilegium extitit: *Indulſerunt*, inquit ipſe Iulianus, *veteres Principes:* Putet autem quis de eiſdem Principibus id accipiendum, qui Ilienſibus, Delphicis, Ponticis ſimile quoddam priuilegium tribuerunt vel conſeruarunt, de quo Vlpianus, *in l. 1. §. 2. D. ad municipal.* de quo poſtea. Quid igitur? Iulianus *hac l.* vetus priuilegium iſtud Antiochenae vrbi datum, memorat ſimul & explicat: nempe veteres Principes hoc priuilegium indulſiſſe, puta vt matre Curiali Antiochena natus Curiae Antiochenae obnoxius eſſet, ſi patrem liberum, vel alii Curiae obnoxium non haberet. Non igitur id priuilegium datum Vrbi Antiochenae, ſi quis vtroque parente Curiali natus eſſet: Finge enim, patrem Laodicenae Curiae obnoxium, matrem Curiali ſtirpe Antiochena editam: Hoc caſu priuilegium ceſſabit: quia *patris dignitas, alterius iam eum vindicaret iuri ciuitatis.* In concurſu ſcilicet duarum Curiarum, ea vincere debet, quae patris Curia eſt: atenim vbi vel vnius parens Antiochenae Curiae obnoxius eſt, alter vero liber eſt a nexu Curiali, ſatis id eſt ad vindicandum eum Curiae Antiochenae. Hic inquam *huius leg.* ſenſus eſt, quem expreſſa verba legis ingerunt. Imo & *lex 62. Cod. Iuſt. de Decurionib. Si ille*, inquit, *qui ex filia Decurionis Antiochenae ſplendidiſſimae ciuitatis, & patre, qui* NVLLIVS *alterius ciuitatis muniis debebatur procreatus eſt: &c.* Quare diuerſum ab hoc priuilegium eſt, quod datum olim fuit *Ilienſibus, Delphicis,* & *Ponticis:* tum eo, quod illud ſit de filiis natis ex diuerſarum ciuitatum parentibus, tum iſto, quod priuilegium id non reſpicit Curias & Curiali nexu ſeu origine obligatos: verum eſt de nudo municipii iure, ſeu de municipibus (etſi lata ſignificatione & ipſi Curiales *municipes* vocantur,) id eſt, *Ciuibus*, πολίταις, cuiuſque municipii *d. l. 1. §. 1.* Inter quae duo magnum adhuc diſcrimen eſt. Nempe, cum de cuiuſque ciuitatis *ciuibus*, eorumque domicilio agitur, deque iure quo municipem *Natiuitas* facere quaeritur; regulariter paterna *origo* inſpicitur. Et tamen ſingulari priuilegio tribus illis id olim datum, vt matris origo, quo ad municipii ius, ſpectaretur. Et certe, vt diſtincti ſunt tituli *Ad municipalem, & de Decurionibus, & filiis eorum:* ita notandum, *dictam legem primam* deſumptam ex Vlpiani *lib. 2. ad Edictum*, quo is *de Modo Iuriſdictionis;* & ſic de iure domicilii & municipii, egerat, vt docent praeterea ex eo libro *lex 3. D. de off. P. V l. 16. D. de off. Proconſulis: l. 1. D. de Iudiciis: l. 10. D. de Tutelis: lex 27. D. eod. tit. ad municipalem.* Quare idem neceſſario tractauit, vbi quis municeps cenſeretur: Quod & ipſum tractauit Caius, *lib. 1. ad Edictum*, vt teſtatur *lex 29. D. eod. tit. ad municipalem.* Breuiter igitur, priuilegium hoc noſtrum eſt de *Curiali* parente; illud de Municipe tantum: hoc noſtrum de vno tantum parente Curiali, matre inquam; illud vero de vtroque parente municipe vtrobique tamen, quod vtrique priuilegio commune eſt, matris *origo* praeualet.

Vtriuſque priuilegii cauſas eruere nunc iuuat. Ego non dubito Ilienſibus id datum propter Venerem, a qua Iulii oriundi ſunt, Svetonius in *Iulio cap 6.* vel & propter Mineruam, maxime Ilienſem, cuius praecipua ibi ratio fuit, quod & ex Liuio diſcimus *lib 35. cap. 43. lib. 37 cap. 9.* Strabone *lib. 13 p. 886. Edit. Almeloueen.* Philoſtrato *de vit. Apollon. lib. 7. cap. 3.* nam ea haeres inſtitui potuit iure Romano, teſte Vlpiano *in fragm. tit. 22. §. 6.* & quia Ilienſes Romanos ab ſe oriundos praeferebant, Liuius *lib 37. c. 37.* ſeu Ilium parens, (id eſt mater) vrbis Romae habita: vt Ilienſes apud Tacitum memorant *lib. 4. Ann c. 56.* indicat idem *lib. 12. c 58.* Ilienſes denique Romanae gentis auctores, Sueton. *Claudio c. 25.* & conſanguinei Romanorum, *eod. cap. 25.* indeque Iulii Caeſaris origo, cumque his συγγένεια, de quo Strabo quoque *lib. 13. pag. 888. Edit. Almeloueen.* Propter antiquam igitur coniunctionem originis Romanae, vt Iuris Conſultus *l. 17. § 1. D. de excuſat.* ob quam Ilienſibus quoque pleniſſima Senatusconſultis & conſtitutionibus Principum data immunitas, & excuſatio a tutelis eorum pupillorum, qui Ilienſes non eſſent, *d. l. 17 §. 1. D. de excuſationibus:* quod etiam ex Liuio diſcimus *lib. 38 cap. 39* & Plinio *lib. 5. c. 30.* imo, omni publico munere ſoluti, Tacitus *d. lib. 12. cap. 58.* his tributa in perpetuum remiſſa. Sveton. *Claudio c. 25.* ἐλευθερίαν καὶ ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε, *libertatem publicarumque operarum immunitatem eis ſeruauit*, de Iulio Caeſare, Strabo *lib. 13. p. 889. Edit. Almeloueen.*

Quod *Delphicos* attinet, veriſimile eſt, obtendiſſe eos foeminam apud ſe non virum ſacerdotem: quod & Tacitus teſtatur, *lib. 2. Annal. c. 54* cuius etiam προμαντίδος Delphicae meminit Pauſanias, *in Laconicis cap. 4. p. 212. 213. Edit. Kuhn.* Et Diodorus Siculus pleniſſime, *lib. 16. p. 524. Edit. Henr. Stephan.* ait, cum olim ibi a virginibus ſortes ederentur, quae ſeruandis oraculorum ſecretis magis idoneae viderentur, lege poſtea ſancitum, ne virguncula amplius, ſed *foemina quinquagenaria maior, virgineo tamen ornatu Dei reſponſis praeſideret,* μηκέτι παρθένον χρηστηριάζειν, ἀλλὰ γυναῖκα πρεσβυτέραν πεντήκοντα ἐτῶν χρησμολογεῖν, κοσμεῖσθαι δ' αὐ- p. 393.
τὴν παρθενικῇ σκευῇ. Denique de Pythia res nota eſt.

Igitur priuilegium hoc datum & conſeruatum tribus illis ciuitatibus & prouinciis, eo quo dixi obtentu. Diuerſum igitur id, vt iam ſupra dixi, a noſtro erat etiam fine. Nempe illa ad replendas, municipum numero in genere ciuitates: hoc noſtrum, ad replendas nominatim Curias. Et ita partim aduerſus Cuiacium, partim aduerſus Amayam ſentio.

Vnde

Vnde vero ſeu cur *Antiochena* ciuitati id olim veteres Principes indulſerunt? Nempe non noua aliqua origine vel ratione ducti: verum vt etiam hoc modo inter alia Curia Antiochena repleretur, frequentaretur Curialium & fœminarum liberis, & ſic curiales haberet. Curiæ ſcil. Antiochenæ hoc tempore, & quidem a Iuliano peculiaris ratio habita, tanquam vrbis, quæ totius Orientis curia & vertex erat; de quo iam alibi ſæpe. De qua alioquin Curia Antiochena ſunt & aliæ leges; puta *lex 131. & 169. inf. b. t.* De eadem eſt & Ammiani Marcellini locus *lib. 14. cap. 7.* Multus eſt & Libanius *in Antiochico p. 357. 358. 359. 360. 361. edit. Morell.* in aſſerenda Curia Antiochena: vbi etiam eam vocat *μόνην μεγίστην τῶν ἁπανταχοῦ, καὶ ἀρίστην, maximam ex iis, quæ vbicunque ſunt, & optimam.* Et alibi *μέγιστον, μέγα συνέδριον, μεγάλην βουλήν, Orat. 13. ad Theodoſium, pag. 416.* & *Orat. inuectiu. in Lucianum pag. 433. Edit. Morell.* & *Orat. περὶ δεσμωτῶν pag. 53. Edit. Gothofr. & pag. 399. Edit. Oper. minor. Gothofr. Cl. Trotz.* vbi iam quoque dictum. Idem Libanius *Epiſtol. 722. ad Iulianum* Alexandrum Syriæ Rectorem commendat, quod Curiam Antiochenam in maius auxerit. Et de eadem agit & Zoſimus *lib. 3. c. 11.* Leo in *l. 61. 62. Cod. Iuſt. de Decurionib.* Ipſe tandem Iulianus *huius l.* auctor in *Miſopogone*, memorat ſimul & Antiochenis exprobrat, quæ in eorum & Curiæ Antiochenæ gratiam fecerat, *pag. 367. 368. 370. Edit. Lipſ. Spanhem.* Quo ſane in numero eſt quoque illud quod *h. l.* firmat: ita tamen vt priuilegium id ad ſuum caſum reſtringat, vbi videl. *patris dignitas liberos nullius ciuitatis iuri vindicaret*, id eſt, vbi pater ipſe non alterius ciuitatis Curialis eſſet. Quare hæc Iuliani *lex* eſt reſtringentis vetus Antiochenorum priuilegium ad ſuum caſum, quo id olim indultum fuerat. Ergo notandi iam hi caſus ſingulares; quibus matris origo, non & patris attenditur: ſiue ad frequentandas municipibus ciuitates augendamque magiſtratuum municipalium Iuriſdictionem, quo tria illa exempla pertinent; ſiue ad frequentandas Curias, vt nominatim Antiochenam, de quo eſt hæc *l.* Antiochenæ alioquin huic Cœle Syriæ Ciuitati alia priuilegia *Lege ſua* ab antiquo competiere: Quale illud eſt quod memorat Papinianus *l. 37. D. de reb. auct. iud. poſſid.* nempe, ius taciti pignoris ſeu hypothecæ in bonis defuncti debitoris. Vbi quod dicitur, *lege ſua priuilegium* ACCEPISSE, accipi poteſt, imo debet ex *veteri* Principum conceſſione; *ſimile enim priuilegium nulla ciuitas habet, niſi nominatim id ei a Principe datum eſſet: l. 10. D. ad municipalem.* ſeu niſi beneficio conceſſum id ei fuiſſet *l. 2. C. Iuſt. de iure Reip.* Etſi non negem, *lege ſua* & conſuetudine antiqua ius iſtud quoque, vt alia multa, competere potuiſſe. Ad quas leges ſæpe in iure prouocatur, & apud Plinium *Epiſtolarum lib. 10.*

Proximus vero huic tractatus eſt de *Nobilitate*, vt ſtatuto vel conſuetudine effici poſſit, vt filius quoad matris nobilitatem, matris conditionem ſequatur. De quo poſt alios hic Amaya: apud quem exempla Hiſpanica reperies: & Gallica notata ab aliis, v. c. Campanus matre nobili nobilis eſt. Quæ de *Lyciis* olim prodita, notiſſima ſunt ex Plutarcho, *de claris mulier. c. 9.* Herodoto, *lib. 1. c. 31.* De Locrenſibus Polybius *lib. 12. p. 656. 657. Edit. Caſaubon. Paris. 1609. in f.* vbi & illud ſingulare, quod addit de centum virginibus mittendis quotannis ad Ilium: quod addi velim ad ea, quæ ſupra de Ilienſibus notabamus.

Quod *Ponticos* attinet, putem id ego tributum, Amazonum, quibus ſeſe illi efferebant, commendatione, vt ferme fabulas præferebant ciuitatum Curiæ, ad quid impetrandum v. vel Tacitum *Annal. lib. 3. c. 60. & ſeq. & d. lib. 4. c. 55.* vbi ciuitates Aſiæ certantes proponuntur pro aſyli iure ſibi vindicando, & pro Templo apud ſe ſtatuendo. Quis etiam neſcit Sauromatas Amazonum *γυναικοκρατουμένους* memorari? Notanda & Strabonis narratio, *lib. 11. pag. 770. Edit. Almeloueen.* de Gargarenſium cum Amazonibus coitu, e quo ſi *fœminam* parerent, ipſæ enutriebant; ſi marem illis educandum mittebant. Denique qui res geſtas a Pompeio ſcripſere, omnes auctores ſunt de eius cum Amazonib. pugna: Plutarchus, Appianus, Alii: Inde igitur priuilegium iſtud Ponticis ex beneficio eiuſdem Pompeii Magni, vt Celſus refert apud Vlpianum *d. l. 1. §. 2. D. ad municip.* Quomodo fuerunt & aliæ peculiares Ponticis ex *lege* pariter *Pompeia*, leges, ſuper Curiis & Decurionibus, de quibus Plinius, *lib. 10. ep. 113. 114. 115. 116.*

De INCOLIS *quoque, etſi alibi decurionibus, ad Curiam vocandis, Iuliani lex.*

LII. (a) Idem A. ad Iulianum (b) Conſ. (c) Fœnicis.

NON obſtat Curialium petitioni, quod hii quos *incolas* (d) dixerunt, alibi Decuriones eſſe dicuntur: Poterunt enim & aput eos detineri, ſi eorum patitur ſubſtantia, & ante conuentionem incolatui renuntiare noluerunt. Sola vero poſſeſſione ſine laris conlocatione prædictos onerari iuris ratio non patitur: quamuis res Decurionum comparaſſe dicantur. Sane Incolonatus (e) iure tunc detinendi ſunt, ſi non aut arma geſſerunt, aut expeditioni militari præfuerunt, aut ſub præcone (f) adminiſtrationis facti ſunt Senatores. Dat. III. Non. Septemb. Antiochiæ, Acc. Id. Octob. Tyro (g), Mamertino & Neuitta COSS. [362.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eique iungenda *lex* 1. *sup. de dominio rei quæ poscitur,* etsi Inscriptio variet. GOTHOFR.

(b) Ad *Iulianum* hunc Libanius scripsit *in MS Regio, ep.* 214, vt ibi notatur; sed quæ reuera est, 218. & *Ep.* 638. (in Editione Cl. Wolffii sunt *Epistol.* 224. & 652.) quibus eum Phœniciæ præfuisse aperte testatur. v. *Prosop. ID.*

(c) Quid si legas, *Comiti Orientis,* vt *l.* 54. *inf. ID.*

(d) Apud se, ob laris conlocationem: vt mox *inf. ID.*

(e) *Incolonatus* hic, *incolatus, l.* 5. 12. 46. *sup.* & *l.* 141. *inf. ID.*

(f) *yr. Præconio:* de quo mox. *ID.*

(g) *Tyrus* sedes consularis Phœnices: nempe quia metropolis erat prouinciæ Phœnices. Hinc & diserte data Tyro metropoli, proposita vero Byrito, dicitur *lex* 11. *sup. de Tyronibus.* Hinc & PP. Tyro dicitur *lex* 4. *sup. de famosis lib.* quæ data ad Dionysium Comitem, qui in Tyria Synodo Constantini iussu præsedit. Vide Epistolas duas apud Athanas. *Apol.* 2. *pag.* 797. 798. *Edit. Lips. Weidm.* Auctorem vitæ Constantini, *lib.* 4. *cap.* 42. Theodoretum *lib.* 1. *c.* 29. Idem ex Libanii *epistola non vna* colligo. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 394. INCOLATVS ratione, id est, si quis alicubi larem conlocauerit, vt *h. l.* mox dicitur, seu domicilium suum contulerit, *l.* 239. *D. de V. S.* πάροικος, μέτοικος Græcis, ad Curiam vocari posse (quod etiam ostendit *lex* 5. 12. 46. *sup.* & *l.* 137. 141. *inf.*) definit *hac l.* Iulianus Imp. sub quadruplici, qua ampliatione, qua limitatione, seu exceptione.

Prima *Ampliatio* hæc est: Nempe in tantum Incolatus ratione quem ad Curiam eius loci quem incolit, vocari posse definit, vt etsi alibi iam Decurio sit, forte originis ratione, attamen adhuc in altero loco Incolatus ratione ad Curiam peti possit. Et sic hoc casu duobus locis ad Curiam vocari queat; in vno originis nexu; in altero, Incolatus forte, seu laris conlocatione: vel, vt dicitur *d. l.* 12. *sup.* in vna ciuitate voluntatis, in altera originis gratia. Et istud quoque inter alia, argumento est, quantopere Iulianus Curiis fauerit. Quo etiam respexit forte Ammianus, *lib.* 22. *cap.* 9. cum scribit, ægre sub eo, *a Curialibus* quenquam *appetitum* (quæ verba etiam respondent initio huius l.) *licet Originis penitus alienæ firmitudine communitum, æquum obtinuisse:* seu vt loquitur *lib.* 25. *cap.* 5 *municipalium ordinum cœtibus passum Iulianum iniuste adnecti quosdam, ab his consortiis origine longe discretos.* Et *Limitationes* tamen & exceptiones plures hac parte addit Iulianus, quæ singulares omnino sunt, & alio vtiliter traduci possunt. Prima est quæ simul ostendit, quid proprie per Incolatum intelligendum sit. Nempe ait, solam *possidendi* rationem, etsi Decurionum quoque res comparauerit, hic non sufficere, sed laris collocationem spectandam: quæ incolonatum constituat. Ergo vt maxime quis possideat fundos in ciuitate aliqua, si tamen inde oriundus non sit, neque ibi larem conlocauerit, ad eius ciuitatis Curiam vocari non potest ex Iuliani mente: Imo & ex veteri iurisprudentia Papinianea *leg.* 17. §. 5. & 13. *D. ad municipalem.* Quia scil. hic incola non est *l.* 3. 4. 6. *Cod. Iust. de incolis: l.* 239. §. 2. *D. de V. S. l.* 35. *D. ad municip.* Et tamen Constantino M. aliquando aliter visum videtur *l.* 5. *in fin. sup. h. t.* sed & priuilegium hoc specialiter quibusdam datum ciuitatibus, vt possessores nudi fundorum ciuilibus muneribus adstringerentur *d. l.* 17. §. 5. & *l.* 6. *C. Iust. de incolis* & *l. vlt.* §. 25. *D. de munerib.* sed & decurionum nominatim bona possidentes Curialibus functionibus obnoxii aliquando fuere ex Theodosii M. *l.* 134. *inf.*

Secunda exceptio est, incolatus ratione quem ad Curiam non vocari, si ante conuentionem, id est, ante nominationem ad Curiam, incolatui renunciauerit. Tempestiuæ scil. renunciationi hac parte locus est, id est si renunciatio nominationem præcesserit. Sera alioquin renunciatio foret post nominationem.

Tertia *Exceptio hac l.* additur a Iuliano: nempe incolas Incolonatus iure ad Curiam vocari non posse, si arma gesserint vel expeditioni militari præfuerint, (quod Militiæ priuilegium hac parte notandum est) vel si sub præconio Administrationis facti sint Senatores: *sub præconio,* ita enim legendum est, id est testimonio, vt vocatur *l.* 1. *sup. de honor. codicillis:* & *l.* 25 *sup.* denique si honore administrationis Senatores fulti sint, *l.* 73. 74. *inf.* scilicet non nudam Senatoriam dignitatem immunitatem a Curiali tribuere vult, in hac specie Iulianus, verum si ea quæsita sit, sub honore & præconiis administrationis, id est, prouinciam aliquam reuera ἐμπεάκτως administrando. Nam quod de *præconum* iure, seu de præconibus Magistratuum ex *hac l.* notatur, ineptum est: quos & ipsi Rectores prouinciarum non habuere, verum Maiores tantum Magistratus, veluti PP. vide Chrysostomum *Homil. de vtilit. Lect. Scriptur. S. in princip. Actor III. pag.* 77. *Tom III. Oper. Edit. Benedictin.* & Hieronymum *Epist* 4. *ad Rusticum monachum, pag.* 30. *b. Tom. I. Oper. Edit. Francf. apud Christ. Genschium.*

Et hæc quidem sententia est singularis admodum constitutionis Iulianeæ, in argumento *de Incolis.*

De

De NOMINATIONIBVS *quibusdam Curialium reuocandis: deque* DECVRIONVM FILIIS *&* PLEBEIIS *locupletibus ad Curiam nominandis; Iuliani lex.*

LIII. (a) Idem A. ad Sallustium PF. P. (b)

QVONIAM ex paucis plurima commissa (c) non absurde suspicamur, ex die Kal. Septembrium omnes omnino, præter solemnes, Nominationes, factas a Curiis (d) in irritum deuocamus. De præcedentibus porro iustum agitabis examen. Placuit etiam designare, quæ Corpora sunt, (e) in quibus Nominationis iuste sollemnitas exercetur: Decurionum enim (f) filios necdum Curiæ mancipatos, & Plebeios eiusdem oppidi ciues, quos ad Decurionum subeunda munera splendidior fortuna subuexit, licet nominare sollemniter. Dat. XIV. Kalend. Octob. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Inst.* velut temporaria. *GOTHOFR.*

(b) *Sallustius* PP. sub Iuliano Orientis: v. *Prosop.* Idem qui *Secundus*, cui inscribitur *lex* 50. *sup.* *ID.*

(c) V. locum Iuliani *in Misopog.* de quo mox. *ID.*

(d) A Curia Antiochena potissimum. *ID.*

(e) *Sint.* *ID.*

(f) Enimuero. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 395. NOMINATIONES Decurionum perperam factas ex Kal. Septembribus, id est sedecim abhinc diebus, omnes, solemnibus exceptis, irritas esse iubet Iulianus Antiochiæ positus, *hac leg.* quæ data est medio, paulo plus, mense Septembri, XIV. Kal. Octobris: commisso examine de anterioribus Sallustio PP. Orientis. Hoc primum. Contra, *secundo capite* Iulianus, quia in Nominationibus peccatum fuerat, designatum it, vnde Curiales & adfatim & idonee adsciri nominarique possint. Primo quidem Corpora quædam designare se ait, ex quibus Decuriones iuste nominarentur. Secundo, Decurionum filios (quos ipse πατρόκουλους vocat *ep. ad Byzantios II.*) Tandem & Plebeios splendidioris fortunæ ad Curiam vocari posse definit. Ad cuius *legis* historiam & sententiam pertinet omnino, quod ipsemet Iulianus *in Misopogone p. 367. Ed. Lips. Spanhem.* Antiochenis exprobat, nominatos ab iis ad Curiam quosdam non rite, tenuisque fortunæ & abiectos homines: Contra *ibidem* designat, vnde is Decuriones Antiochenis dederat: δέδωκα οὖν ὑμῖν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτροπευσάντων τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἐμοὺς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐργασαμένων τὸ νόμισμα τους πλουσιωτάτους ἑλομένους ἔχειν. ὑμεῖς δὲ ἐκείνων μὲν οὐ τοὺς δυναμένους εἵλεσθε, λαβόμενοι δὲ τῆς ἀφορμῆς, εἰργάσασθε παραπλήσια, πόλει μὲν οὐδαμῶς εὐνομουμένῃ πρέποντα, δ' ὑμῶν ἄλλως (ἄλλῳ) τῷ τρόπῳ. Βούλεσθε ἑνὸς ὑμᾶς ὑπομνήσω; Βουλευτὴν ὀνομάσαντες, πρὶν προσγραφῆναι τῷ καταλόγῳ, μετεώρου τῆς δίκης οὔσης, ὑπελάβετε καὶ (ὑπεβάλλετε, ita Petauius) λειτουργίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἄλλων (τὸν ἄνθρωπον: ἄλλον ita Petauius) ἐπ' (ἴσως ἀπ') ἀγορᾶς εἱλκύσατε πένητα: καὶ ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ μὲν ἀπολελειμμένων, παρ' ὑμῖν δὲ διὰ περιττὴν φρόνησιν ἀμειβομένων πρὸς χρυσίον συρφετῶν ἀπορούντα, μετρίας οὐσίας εἵλεσθε κοινωνόν. Πολλὰ τοιαῦτα περὶ τὰς Ὀνομασίας κακουργούντων ὑμῶν, ἐπειδὴ μὴ πρὸς ἅπαντας συνεχωρήσαμεν, ὧν τε εὖ εἰργασάμεθα τὴν χάριν ἀπεστερήθημεν. Quem locum ita interpretor: *Itaque dedi vobis etiam ex iis qui thesauros meos procurarant, & monetæ artificum locupletissimos, vt eos adscisceretis: vos vero non ex iis idoneos accepistis, sed occasione sumpta ea fecistis, quæ neque a male instituta ciuitate, neque a vestris moribus aliena erant: vultis vnum ex iis vobis commemorem? cum decurionem quendam* NOMINASSETIS, *antequam albo adscriberetur, causa adhuc pendente, hominem sumpsistis, & ministerio aliorum hominum a foro traxistis inopem: & ex eorum numero qui vndique destituti, apud vos ob superuacaneam quandam solertiam auro commutant verborum colluuiem, nullos reditus habentem, tenuisque fortunæ, vobis sociastis. Atque eiusmodi alia multa circa Nominationes cum peccaretis, neque omnia ipsi probaremus, benefactorum gratiam perdidimus.* Ita inquam hunc locum interpretor alicubi corruptum & intricatum: Quod de iis ait qui thesauros Principis procurauerant: id accipiam de Largitionibus ciuitatum, de quibus dixi ad *l. vn. de præb. salar.* non vero, quod Petauius credidit, de Præfectis Thesaurorum & Comitibus. Quis enim putet Iulianum, ex his Decuriones adscisci voluisse, qui maioris dignitatis erant? Quod reliqua Iuliani verba attinet, vnum tantum, non duo licentiæ, non popularium, sed Curialium exempla ibi memorat Iulianus: nempe quendam nominatum ad Curiam, appellantemque a nominatione, pendente iudicio, vi abstractum aliorumque ministerio a foro pertractum inopem. Berterii enim error est I. *Pithanon. 10. p. 850. Tom. IV. Thesaur. Iur.* verba illa, καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἄλλων ita accipientis, *cum vice eius alii se muneribus ciuilibus obligassent*, aut fideiussores accessissent, vt de patre dicitur in *l. 1. Cod. Iust. de Decurionib.* Cuius Berterii & alter hic error est *pag. 849. in fin.* quod *Filios* Decurionum, licet paternam conditionem retinerent, *eligi* solitos *h. l.* argumento scribit: Nominati enim, id est ad Curiam vocati, non electi, nisi quod inidonei non nominati. Mox pergit Iulianus, in describendo homine illo, qui e foro pertractus fuerat inops: nempe ait, eum fuisse ex eorum numero qui vndique destituti sunt, ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ ἀπολελειμμένων: verum qui ob superuacaneam solertiam, auro commutaret verborum colluuiem seu fœcem. Quibus verbis *circumforaneum*, *circulatorem*, *agyrtam* in foro, deque vico, vt ille ait

ait *Auspicem*, indicat, qui verbis aures alienas diuitabat, quod ille ait, suam vt vero domum repleret, saltem vt aurum colligeret. Tum addit, eum nullos reditus alios habuisse, tenuissimæque fortunæ fuisse, ἀπορῦντα, μετρίας ὑσίας: Quibus omnibus duo perstringit, quod & facultatibus inidoneum, & vilissimæ conditionis hominem nominassent ad Curiam: Contra igitur, Iulianus Antiochenis iam *hac leg.* proponit, nominandos 1. ex Corporibus quæ ipse designauit. 2. & filios Decurionum, 3. & e plebeiis idoneos splendidiorisque fortunæ & meriti, qui Decurionum munera subire seu sustinere possint. Quod & ipsum cauetur *l. 13. 33. 52. sup. l. 72. 96. 133. 140. inf. h. t.* Huc vero pertinent variæ Libanii *epistolæ*, quibus id apud magistratus agit vt facultatibus inidonei ad Curiam nominati liberentur: inter alias *Epistol. 339. ad Gaianum Phœniciæ Rectorem* (quomodo & eodem spectat *lex prox. 52. sup.* data ad Iulianum Consularem Phœnices) Δόμνος πένης ὢν, ἀπειρίᾳ τε πραγμάτων καὶ συνηγόρων ἐρημίᾳ γίγνεται βυλευτὴς, δεῦρο δὲ ἐλθὼν, ὡς ἀναμαχέσαιτο, δίκαιος ὢν ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. ἀναβολὴν εὕρατο, καὶ μέλλων ἐπανιέναι, δεῖταί μυ γράψαι πρὸς σὲ βοηθεῖν αὐτῷ. *Domnus vsu rerum & patronorum inopia ad incitas redactus Senator constituitur. Cum itaque huc veniret, vt se opponeret, iustumque videretur, vt onere hoc liberaretur, dilationem est consecutus. Domum itaque reuersurus petit a me, vt ad te scribam de ope illi præstanda.* & mox. ἀλλά σε παρακαλῶ καὶ νῦν καὶ εἰσαῦθις εἶναι Δόμνῳ λιμένα, καὶ πείθειν τὺς ἀγαθὺς Τυρίυς, ὅτι τῶν ἀπόρων ἔχεσθαι τῆς πόλεώς ἐστι πολίτας ἐξελαύνειν, ὐ χορηγὺς παρέχειν τῇ πόλει: *te vero nunc obtestor, vt & nunc & in posterum Domno portus instar sis, & bonos illos Tyrios doceas, quod indigis inhærere idem sit atque ciues ex ciuitate expellere, non autem ductores conciliare ciuitati.* vbi ratio notanda est. Vide & *Epistolam 377.* ad *Aristænetum Bithyniæ Rectorem*, & *Epistol. 378. ad Alcimum*, & *Epist. 379. ad Themistium.*

Nouos *Decuriones, qui susceptores non nominarunt, periculo nominationis præcedentis, illorum nomine non subiacere.*

LIV. (a) Idem (b) A. ad Iulianum (c) Com. OR. (d)

PROVIDENDVM (e) est eorum nouitati (f) Decurionum, qui nuper (g) nomen Curiis addiderunt, (h) ne præteritis (i) debitis (k) Susceptorum (l) onerentur; sed (conuentis propter hæc debita, qui (m) ea præcedentibus (n) delegationibus (o) contraxerunt (p) nullam (q) molestiam pro sarcina (r) nominationis alienæ sustinere patiaris. PP. (s) Byritho, (t) Kalend. Nouemb. Mamertino, & Neuita Coss. [362.]

NOTAE.

(a) *Lex 23. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) IVLIANVS Imp. de cuius enixo & nimio circa Curias studio dixi iam semel ad *l. 50. supr.* & dicam tamen adhuc mox. *ID.*

(c) *Iuliano* C. Iust. Eidem porro Comiti Orientis, Iuliani Imperatoris auunculo, inscribuntur duæ præterea eiusdem Iuliani constitutiones: puta *lex 3. supr. de contrab. empt.* & *lex 51. supr. hoc tit.* De eodem vero vide & Iulianum rursum *ep. 10. ad Alexandrinos*, & *Misopogone edit. in 8. p.* 40. & 127. & *edit. in 4. p.* 103. & *Edit. Lips. Spanhem. p.* 365. &c. Ammianum Marcellinum *lib. 23. cap.* 1. Philostorgium *lib. 7. c.* 10. & 12. Theodoretum *lib. 3. hist. Eccles. c.* 7. 8. 9. Sozomenum *lib. 5. cap. 7.* Chrysostomum *de laudibus S. Pauli Apostol. homil. 4. pag.* 492. *in fin.* & *homil. in S. Babylam contra Iulian & Gentiles num. 12. pag.* 573. *Tom. II. Oper. Edit. Benedictin.* An vero is idem Iulianus, cui inscribitur *lex 52 supra*? vt sic idem Comes Orientis & Consul Phœnices fuerit? *ID.*

(d) Comes Orientis, de hoc vide *Notitiam Theodosianam* ID.

(e) Hac voce *Prouidendum*, quid indicetur, mox dicam. *ID.*

(f) *Nouitati Decurionum*, id est nouis Decurionibus, metonymice. *ID.*

(g) *Nuper*, idest, recenter, nouiter. *ID.*

(h) *Addiderunt*: hanc vocem mox vrgebo: sunt qui legunt in *Cod Iust. indiderunt.* ID.

(i) *Præteritis*, idest, quæ tempore præterito, & antequam noui isti Decuriones adsciscerentur, contracta fuerunt. *ID.*

(k) *Debitis*, idest, reliquis tributorum. vide *Gloss.* super hac voce *Debitorum.* ID.

(l) De *Susceptoribus* his est *infr. titulus 6. huius libri.* ID.

(m) *His qui*, Cod. Iust. inserta voce, *his*: quæ tamen ipsa abest a nonnullis MSS. *ID.*

(n) Idest, ex præcedentibus, seu propter præcedentes. *ID.*

(o) *Delegationibus*, idest, iussionibus, commissionibus, & sic nominationibus, vt mox vocantur, ibi pro *sarcina nominationis*, ad suscipiendas videlicet species seu tributa: de quo mox plenius. Male Glossa interpretatur, *id est, officiis sibi delegatis*: *Delegationibus* porro supple, *a se factis.* ID.

(p) *Contrahere* debita, v. *Gloss. Theod.* ID.

(q) *Nullam eos*, Cod. Iust. inserta voce *eos*: eos autem, nouos scil Decuriones. *ID.*

(r) *Sarcina*, vide in *Gloss.* similia, & quidem vt hic, in re *Tributaria.* *ID.*

(s) Data procul dubio hæc *lex* Antiochiæ, vbi Iulianus erat hoc tempore, vide *Chronolog. Theodos.* vide vel *legem 52. sup.* & *l. 8. 9. de operib publ. d. l. 3. supr. de contrab. empt.* ID.

(t) PP. idest, proposita: non vt aliæ editiones habent *PP.* puncto inserto. Et *Berythi* proposita hæc Constitutio, pariter vt duodecim aliæ *huius Codicis*: puta *lex 2. supr. de agentib in reb. l. 11. de Tironibus l. 7. de filiis mil. appar. l 41. de cursu publico: l. 3. de his qui cum dispensatore: l 19. de ann. & trib. l. 4. trib. in ipsis spec. l. 2. de publ. comparat. l. 63. infr. h. t. lex 9. de lustrali collat. l. 1. de naufragiis: l. 1. de Gladiatoribus*: quæ omnes datæ sunt, vel ad Præfectos Prætorio Orientis, vel ad Comites Orientis, vel ad Consularem Phœnices, vel ad Magistrum officiorum, v. *Geogr. Theodos.* *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

NOvos Decuriones, id est, nouiter in Curiam allectos adgregatos, & vt Iulianus hic loquitur, *qui nuper nomina sua Curiis addiderunt*, vel, vt loquitur Symmachus in simili re *lib. 10. ep. 59. quos Senatui recens ortus adiecit:* pro Susceptorum, anterius, seu antequam ipsi Decuriones fierent, nominatorum, creatorum debitis, seu reliquis, non teneri oportere, definit *hac l.* Iulianus Imperator.

Quod vt intelligatur, tria prænoscenda sunt: de Susceptoribus.

Primo tenendum, *Susceptores* de quibus *hac leg.* agitur, esse, non vt Bartolus voluit, qui alios in ordinem Decurionum susceperunt, verum annonarum, seu specierum & tributorum publicorum Susceptores (de quibus est hoc ipso libro *titulus peculiaris infr. 6.)* Quod cum non intelligerent e Veteribus quamplurimi, pars ludos hic egregios fecerunt, pars vocem *superiorem* substituerunt: vid. Pyrrhum ad *hanc leg.*

Secundo sciendum, *Susceptores* istos e Decurionum seu Curialium numero, seu ordine, in quibusdam prouinciis creari, seu nominari solitos; vt, præter *hanc l.* docet insuper *l. 49. sup. h. t. & l. 24. 31. infr. t. de Susceptorib. & l. 2. sup. de Quæstionib.* Quomodo & Exactores e Curia sumpti, de quo *suo tit.*

Tertio notandum, Susceptores istos creari seu nominari solitos, periculo aliorum Decurionum seu Ordinis, qui eos creasset; vt præter *hanc leg.* docet quoque *infr. tit. de susceptoribus:* at non etiam *lex 9. Cod. Iust. de iure fisci:* quod credidit Accursius. Et sic si Susceptores aliquid vel negligentia vel fraude decoxissent, seu reliquati fuissent, ad *redintegrationem* (id est solutionem) specierum, creatores seu nominatores ipsos de more conueniri potuisse: seu vt hæc *lex* quadrifariam loquitur **1.** *Susceptorum debitis oneratos.* **2.** *propter eorum debita conuentos.* **3.** *Sarcinam nominationis eorum sustinere oportuisse.* **4.** *vt qui eorum debita delegationibus contraxissent.* Quod quidem interim *quasi contractus genus* obseruandum est, *ex delegationibus*, id est, propter delegationes a se factas, seu propter nominationem & negligentiam in ea adhibitam: pariter vt in tutelæ iudicio non exactæ penitus cautionis, vel non idoneæ, periculum pertinet ad Magistratus nominatores subsidiaria actione: *toto tit. D. & C. Iust. de Magistratib. conueniendis.* His ita præsuppositis iam ad historiam *huius l.* accedamus.

Quarto igitur obseruandum, hactempestate, Iulianum Imp. Curias, in quibus ciuitatum decus consistebat (vt docet Libanius, non vno loco, *Oratione περὶ προστασιῶν p. 9. 10. Edit. Gothofr. & p. 366. Oper. minor. Gothofred. Ed. Trotz. & orat. in Iuliani necem, p. 297.* & in *Antiochico, p. 357. edit. Morell.* Maiorianus Imp. *Nouell. 1.* & Cassiodorus *VII. Variar. vlt.* aliisque locis.) Sub Constantio Imp. exhaustas variis rationibus expletum iuisse, atque in id enixe, ad reprehensionem vsque nimio studio incubuisse; vt testatur idem Libanius *dicta orat. in Iuliani necem, p. 296. 297. Edit. Morell.* Ammianus Marcellinus *quatuor locis lib. 21. c. 12. & lib. 22. c. 9. & lib. 25. c. 4.* Cui rei fidem plenissimam faciunt ipsiusmet Iuliani constitutiones: & sex quidem *hoc ipso titulo*, puta, præter hanc *legem* nostram, *lex 50. 51. 52. 54. 55.* & duæ insuper aliæ, puta *lex 1. supr. de prox. comitib. dispos. lex 2. sup. de Agentib. in reb.* quarum omnium constitutionum *summam*, seu breuiarium semel exhibui ad *d. l. 50. supr.* Inter alia vero hanc in rem a Iuliano actitata. (1.) Reuocati ad Curias Christiani, *d. l. 50. sup.* (quæ quantum ad hoc repetita extat *l. 4. infr. de lustrali collat.*) Christiani, id est Clerici (de quo & Iulianus ipsemet *ep. 11. ad Byzantios*, & Sozomenus *lib. 5. c. 5.* (2.) Reuocati item, qui ad potentiorum domos confugerant *d. l. 50.* (3.) Addicti ab eodem Curiis qui ex materno genere Antiochiæ Curiales essent *d. l. 51. sup.* cuius *leg.* meminit quoque Zosimus *lib. 3. cap. 11.* & Leo Imp. *l. 61. Cod. Iust. de Decurionib.* (4.) vt & incolæ, etsi alibi P. 397. iam Decuriones essent, *d. l. 52.* (5.) Designata tandem plura Corpora, e quibus Curiales nominari possent, *d. l. 53.* (6.) His adde, quod quinto loco hic iam obseruandum est, & Volones, seu *Voluntanos*, Vltroneos, spontaneos quosdam Decuriones sub Iuliano fuisse, id est nonnullos, qui vltro nomina sua Curiis *addiderunt* (vt hic dicitur) vti & alias, seu sub aliis Imperatoribus, spontanei quidam munifici erant, seu vltro sese Curiarum cœtibus soli genitalis amore inserebant, vel munera quædam Curialia obibant: vt docent tres præterea *leges*, puta *lex 172. 177. & lex vlt. infr. hoc tit.* Et de his quidem proprie hanc *legem* accipiendam docent hæc verba, *nomen Curiis addiderunt.* Et sane si de πατροκόλοις, id est, filiis Decurionum, originis ratione ad Curiam vocatis quæratur, proculdubio & hos periculo præcedentis nominationis obnoxios fuisse certum est. Error enim est scribentis, id indicari, nominatos ad Curiam solitos subscribere nominationi suæ, & ita in album relatos. Tandem sexto loco obseruandum, pertinere hanc *legem* proprie ad Curias Syriæ Phœnices, quæ sub Comite Orientis erat: & in qua præcipua vrbs fuit *Berythus*, vbi hæc *lex* proposita dicitur: pariter vt propositæ ibi duodecim præterea *leges*, quas in *Notis* memoraui: in quibus aliquam multæ sunt, quæ ad Comitem Orientis datæ sunt.

Nunc ad rem, & ad Quæstionem Decisionemque *huius leg.* Igitur cum tot noui homines nuper nomina sua Curiis addidissent, hinc iam agitari seu quæri cœpit, vtrum *noui* quoque isti Decuriones seu Curiales, & ipsi periculum præcedentis creationis seu nominationis & delegationis Susceptoris alicuius agnoscere tenerentur, eorum videlicet Susceptorum nomine, qui antequam ipsi Curiæ nomina sua adderent, nominati, electi, creati, delegati ad id munus fuerant, decoxerant? Id quod *hac l.* negat Iulianus; quin contra definit, solos eos eo nomine conueniendos, solos indemnitati fisci consulere oportere, qui Susceptores nominassent: seu, vt *lex*, ait, *qui hæc debita delegationibus suis contraxissent.* Quæ verba nonnulli perperam ita accipiunt, quasi id indicetur, prius, seu primo Susceptores, tanquam principaliter obligatos conueniendos, quam nominatores. Quod & ab *huius legis* scopo alienum est, quorum de subsidiariis actionibus quæritur, & a verbis, quæ nominatores respiciunt; denique non pertinent

tinent hæc verba ad nominatores seu susceptores. Igitur Iulianus Comiti Orientis Iuliano Auunculo suo, mandat, vti nullam noui isti Decuriones molestiam pro sarcina nominationis alienæ patiantur. Æquitate quoque eius rei indicata his verbis: *Prouidendum est eorum nouitati Decurionum, qui nuper nomen Curiis addiderunt.* PROVIDENDVM ait: qua voce æquitas rei indicatur, aduersus iniquitatem vel indignitatem rei alicuius; vt *hac l.* ita & *l.* 10. *C. Iust. de Decurion.* & *l* 7. *C. eod. de postul. l.* 23. §. 1. *C. eod. de agric. & censit. l.* 5. *Cod. eod. vt in poss. l. vn. Cod. eod. sumptus iniuncti mun. l.* 2. *C. eod. de veter.* Nempe vt generali æquitate nemo molestiam pro sarcina aliena sustinere debet (quam in rem occurrunt infinitæ *Leges* & sententiæ: vide vel *l. vn. Cod. Iust vt nullus ex Vicaneis*, sed & Symmachi locus non abludit *lib.* 10. *ep* 10. Pariter *Ad præsentem Iudicem veteris Curiæ culpa non peruenit*, id est, non pertinet.) Ita speciatim Decuriones quoque, ac maxime qui nomina sua Curiis (vltro) addidissent: vt ita hoc quoque iure noui Decuriones ad Curiam prolectarentur. Sui igitur quisque temporis, suæ nominationis *sarcinam* (vt loquitur *lex*) seu periculum sustinere debet, non molestiam pro sarcina alienæ nominationis sustinere: satis scilic. est, sui quemque temporis periculum præstare, *l.* 3. §. 1. *D. de admin. rer. ad ciuitat.* Quare conueniendi sunt pro Susceptoris debitis, seu reliquis, ii tantum Decuriones, qui Susceptorum debita præcedentibus delegationibus seu nominationibus in se deriuarunt, specie quadam, vt antea dixi, quasi contractus. *Delegationibus*, ait *lex*, id est nominationibus, Delegatio *hac l.* & *l.* 8. *supr. de extraord. l. vn supr. ne conlat. per logogr. l.* 2. 3. 4. *de indictionib. l.* 7. *Cod. Iust. de off. Rector. prouinc. l. vltim. Cod. eod. de can. larg. tit.* est, non ipsa descriptio, verum ἐκταγὴ, iussio, mandatum, seu (vt nos hodie loquimur) *Commissio* alicuius rei exequendæ, seu muneris obeundi: ac nominatim *Delegatio* est iussio, vt ad inferendas, ita & ad exigendas species annonarias & tributa. Suidas: δηλεγατίων· κατὰ Ῥωμαίοις ἡ ἐκταγὴ τῆ σιτοπομπείας, καὶ ἡ ἀννωνῶν μετακομιδή: *Delegatio. Sic apud Romanos vocatur procuratio rei frumentariæ, & annonæ transportatio.* Sic *delegari annonæ* dicuntur *l.* 35. *supr. de erogat. milit. annon.* seu *species*, *l.* 1. *supr de excoctione vel transl. annon.* (pariter vt mandari, *l.* 1. *sup. de domest. & protectorib.*) sic eadem delegari militi seu Opinatoribus (qui annonæ militaris Exactores erant) *l.* 16. *supr. de exactionib dict. l.* 1. *de excoctione: l.* 34. *supr. de annon. & trib.* sic nauicularii delegatas species transferre dicuntur, *l.* 9. *infr. de nauicular.* Hinc & Delegatoriæ *l.* 22. *supr. de erogat. mil. ann.* & *l.* 16. *supr. de exactionib.* Principis epistolæ iussiones, quibus prouinciæ species inferri, iubentur: Leo Imp. in *l. vlt. Cod. Iust. de canone largition. tit. Delegatio ab amplissima Præfectura in diuersas prouincias ex more quotannis emittitur.* Διατύπωσις *Nouella* 128. *c.* 1. Haloander *delegationem* recte vertit.

Et hæc quidem genuina est *huiusce legis* interpretatio, quæ iam solemnis euasit, non in scholis tantum, sed & in foro: Et tamen, vt multæ aliæ, haud recte vbique hactenus intellecta fuit. 1. Pars quippe (vt Interpretum errores hic admissos perstringam) id inde colligunt, Eos qui de nouo in Collegium veniunt, pro debito quod antea a collegio contractum est, non teneri: vt & Ciues nouiter receptos seu nouos incolas ad collectas, quæ pro debitis veteribus aduentum suum præcedentibus imponuntur, non obligari: Quod vt a ratione iuris alienum est; ita ex *hac l.* male educitur. Est enim hæc *lex*, non de pecunia *mutuatitia*, seu de debito contracto ex necessitate vel vtilitate aliqua totius Collegii, Corporis, Vniuersitatis; verum de periculo ob negligentiam adhibitam in nominatione seu delegatione officii vni ex Corpore suo impositi. Debita scilicet contracta ex mutuatitia pecunia ob necessitatem aliquam vel vtilitatem totius alicuius Collegii, Corporis, Communitatis, Vniuersitatis, ad omnes ex æquo *Sanates*, *forctes* (vt in veteri est) veteres, nouos, collegas, incolas, allectos pertinent: arg. *l.* 7. *in fin. D. quod cuiuscunque Vniuersit.* & recepta vbique praxi: quomodo etiam iudicatum placito Parisiensi A. 1596. referente V. C. Brettio *oratione* 43. (vbi recte *hanc leg.* pro contraria sententia male referri notat *p.* 248. etsi verum ipse *huius legis* sensum assecutus non sit) & Curiæ Montispeliensis Anno 1590. referente Philippi *Arr.* 146. Atenim periculi ob malam nominationem seu delegationem de Corpore suo factam, alia ratio est, quia ibi culpæ suæ nomine nominatores soli tenentur: cuius vtique periculo nouos Decuriones qui nihil admiserunt, teneri æquum non est: *pœna* denique seu sarcina suos Actores tenere debet & caput noxa sequitur: Onus vero æsque alienum Corporis & Collegii, omnes ex æquo subire oportet: Quique Vniuersitatem, vt alicubi loquuntur, despondet, & debita despondet, seu creditoribus eo ipso momento obligatur. P. 398. Sed & hic tamen, vt in concordiam dissentientes reuocem, distinguendum puto, inter causas mutui contrahendi; si enim mutuum contractum fuerit ob defectum tributorum soluendorum, certe nouos incolas obligari, æquum non est; si pro vtilitate perpetua loci, obligari eos æquum est. Et hæc de primo errore, qui ad hanc *leg.* admittitur.

Secundus error est, quod alii hanc *legem* quoque trahunt ad *Successores* in Officio seu dignitate, seu Officiales nouos; vbi quæri solet, an & quatenus ii pro decessoribus suis quoque mutuo ab iis contracto obligentur; (de qua alioquin quæstione præter alios fuse Lucas de Penna, ad *l.* 2. *C. Iust. de fundis rei priuat.*) Quod & ipsum erroneum est. Neque enim hæc *lex* est de debito ab Antecessoribus in Dignitate aliqua constitutis contracto, neque de Successoribus eorum, seu in eorum locum suffectis; verum de nouiter in Corpus seu Collegium aliquod adgregatis, quique *ad priores* nouiter nomina sua Curiis addiderunt, vt hæc *lex* diserte loquitur, id est, qui aliis & prioribus siue mortuis siue deficientibus, vel forte etiam superstitibus insuper deque nouo additi & adgregati.

Tertius; alia item quæstio est, & aliena ab *hac l.* de onere seu reliquis possessionum nomine fisco debitis, vtrum videlicet Noui possessores qui per ἐπιβολὴν forte (de qua agitur *supra l.* 4. *de annon. & trib.*) eas nacti sunt, eo nomine teneantur. Et si idem quoque eo casu caueatur, nempe vt ne ad decoctoris relicta, seu debita, qui nouus accedit

per

per ἐπιβολὴν possessor teneatur: *l. 2. in fin. C. Iust. de omni agro deserto.*

Quartus: imo & Quartum quoque illud ab *hac l:* alienum est, quod statuitur *l. 2. supr. sine censu:* non posse sc. fundum a priuato emi sine reliquis tributorum; Nouum enim fundi emptorem obnoxium teneri pro reliquis eius possessionis: cuius & hæc ratio est, quod tributa fundi nomine fisco debita, sint fundi onera, & sic cum fundo ambulent necessario, nouumque dominum & possessorem sequantur. Qua parte notanda interim differentia inter nouum possessorem seu successorem in dominio fundi ex causa ἐπιβολῆς, & ex titulo emptionis voluntariæ: Ille ad reliqua fisco non tenetur, hic tenetur.

Quintus: ab hoc tractatu alienus adhuc magis est tractatus de non conueniendo vno Decurione pro altero Decurione, etiam tributorum nomine: de quo est *lex 31. supr. de annon. & tribut. l. 2. supr. de exactionib. lex vlt. supr. de executorib. l. 186. infr. h. tit.* vt & de vno ex Vicaneis, pro aliorum Vicaneorum debitis non conueniendis, de quo peculiaris *titulus* est *Cod. Iust. Vt nullus ex Vicaneis &c.* quem Titulum ad *hanc l. Codicis Iust.* Interpretes tanquam hic fundamentalem allegant: perperam; Quandoquidem illis casibus non quæritur de nouiter adgregato in Corpus aliquod, vtrum is ex præcedenti causa obligetur; verum de concorporali, vtrum scil. manente eodem statu Corporis alicuius, vel Vniuersitatis, vnus ex eo Corpore pro alicuius concorporati sui debito conueniri possit, & quidem ex tributorum causa: quod illis legibus negatur: addita ea in *d. l. vn.* ratione, ex generali regula, scilicet *esse, non solum legibus, verum naturali æquitati contrarium, pro alienis debitis alios molestari.*

Sextus: denique ab *hac l.* alienus est tractatus de *Repressaliis;* vt & de *Italiæ statutis,* quibus cauetur vt si quid damni datum sit viatori, proximi pagani id sarcire teneantur.

Ergo maneat, huiusce *legis* hunc sensum esse: *pro culpa malæ nominationis* teneri tantum eos, qui ex Collegio illo puta Curiæ, perperam aliquem ad munus publicum *Susceptionis* forte nominarunt: non vero qui non nominarunt, & sic nouos Decuriones, vel etiam absentes: Quomodo & subsidiaria actione illa, de qua *supr.* quamque cum *hac* compono; in Magistratus Municipales, propter culpam eorum, actio datur, non in Ordinem Municipalem: Imo & si Ordo in se periculum receperit, ii tantum qui præsentes fuerunt, tenentur: *l. 1. in pr. D. de Magistratib. conuen.* quia sc. æquum non est, ex vnius facto alios prægrauari, & nocere factum alicuius ei, qui nihil admisit. Quæ cum ita sint, & Pragmaticis & Iuris studiosis iam compertum erit, quomodo hæc *lex* in vsum tuto deriuanda sit, expunctis ferme omnibus Interpretum ad *hanc leg.* commentariis: quamque vnus ferme Cuiacius intellexit.

LIBERORVM XIII. *numero a Curiali conditione, Curiaque quem liberari.*

LV. (a) Idem A. Leontio (b) Consul. (c) Palæstinæ. (d)

QVI (e) pater sit XIII. liberorum, non modo ad Curiam non vocetur, verumetiam si sit (f) Decurio, honoratissima quiete (g) donetur. Dat. Kal. Mart. (h) Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc dicit,* (i) *eum qui pater esse probatur tredecim filiorum, non solum ad Curiæ seruitia non detinendum,* (k) *verum etiam si Curialis sit, honoratissima quiete donandum.*

NOTAE.

(a) *L. 24. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Leontius* hic idem ille Palæstinæ Rector videtur, cui hoc ipso tempore, vna cum Alypio Templi Hierosolymitani instaurandi negotium Iulianus irrito mox successu, dedisse dicitur ab Ammiano Marcellino (vt omittam alios) *initio lib. 23.* Ad eundem extant plures Libanii *epistolæ. ID.*

(c) Proconsul postea sub Theodosio M. Palæstinam rexit: v. *l. 42. supr. de appellat. l. 28. quorum appell. l. vlt. de fisci debit.*

(d) *Palæstina* adhuc indiuisa erat hac tempestate: imo & sub Theodosio M. vni adhuc Rectori parebat, teste Zosimo *lib. 4. cap. 41* (vbi de Hilario) & veteri Indice *Schonbouiano pag. 83. Edit. Cellar. ad calcem Festi,* qui sub Theodosio M. conscriptus. Dixi plura ad *l. 30. supr. de erogat. mil. ann. l. 3. supr. de protost.*

(e) *Si quis Decurio pater sit duodecim liberorum, honestissima Munerum quiete donetur:* Ita tum mutata, tum contracta hæc *lex Cod. Iust. ID.*

(f) Iam. *ID.*

(g) *Honoratissimæ quieti* hic, & in interpret. legit, MS. G. RITTER.

(h) *April.* MS. G. *ID.*

(i) *Hæc lex hoc præcipit,* MS. G. *ID.*

(k) Id est, vocandum: vt in *ipsa leg.* GOTHOFR. *Tenendum,* MS. G. RITTER.

P. 399. COMMENTARIVS.

TREDECIM LIBERORVM numero, seu priuilegio, patrem a Curia seu Curiali conditione functioneque, non subeunda tantum excusari; verum etiam impacta seu iniuncta iam, liberari definit *hac constitutione* Iulianus Imp. Quæ quidem constitutio toto iure singularis in *Codicem* quoque *Iust.* translata est; puta in *l. 24 eod. t. de Decur.* verum interpolata, contractiorque multo hunc in modum: *Si quis Decurio pater sit duodecim liberorum, honoratissima munerum quiete donetur.* Et est ea quoque de vexatissimis: de qua multa Interpretes, & in his Vertranius Maurus, *lib. singulari de iure liberorum,* expresso *c. 41.* Ac maxime ideo vexata, quia cum Pertinacis rescripto seu Callistrati *l. 5. §. 2. D. de iure immunit.* pugnare vulgo creditur. Quare neque tralatitia eius interpretatione nobis defungendum erit. Mitto quæ ad Auctorem eius pertinent, puta *Iulianum* Apostat. Imp. (quanquam & mox quædam de eo ad rem necessaria notabuntur.) Mitto quæ de *Palæstina, eiusque Consulari,* & quidem *Leontio,* iam in *Scholiis* monuimus, Mitto diem *Kalendarum Martiarum* huic *legi*, (vt & *legi 2. supr. de Agentib.* de qua mox:) subnotatum, de quo ad *leg. 28. supr.* Mitto *legem* hanc *Antiochiæ* datam; de quo tamen mox aliquid. Sex igitur visionibus *huius leg.* explicatione defungemur. Primum erit de hoc Tredecim liberorum *priuilegio.* (2. sequentur tres *Ampliationes.* (3.) vt & *Limitatio* vnica quæ *h. l.* vel aperte, vel vi ipsa continetur. (4.) Quantopere species *huius leg.* aliena sit a specie *d. l. 5. §. 2.* ostendemus. (5.) Sparsimque videbimus, in quibus *hac lex* in *Cod. Iust.* vulgato posita, ab *hac* abeat, & sic collationem earum instituemus. Postremum alienas Interpretum quæstiones ab *hac leg.* se mouebimus.

Prima igitur princepsque quæstio seu controuersia est de numero isto *Tredecim* liberorum: Quandoquidem vulgati receptique hactenus *Codices Iust.* habent, *duodecim:* & Pertinacis rescripto, quod continetur *d. l. 5 §. 2.* agitur de *sexdecim* liberorum priuilegio: Qua causa emendandum hic numerum XIII. multi iam sibi persuadent, Verum tuenda omnino est *huius l. h. C.* lectio. Quod etiam probat Gothica interpretatio, *huic l.* subiecta: vbi expansis etiam literis scriptum exstat, *Eum qui pater esse probatur* TREDECIM *filiorum &c.* Quinimo & tertio loco eum ipsum numerum seruant libri quidam *Iustinianei,* quod Cuiacius quoque monuit, etsi vulgati habeant *duodecim.* Quare admittenda non est eiusdem Cuiacii emendatio, quasi & *hic,* & *ibi* reponendum sit XVI. arg. *d. l. 5. §. 2.* ceu errore nato, ex notarum illarum VI. diductione: sic vt pro ea hic XIII. substitutum fuerit, ibi XII. Namque id omne mere diuinatorium est. Imo, si Cuiacii exemplo *hanc l.* emendare liberet, probabilius reponeret quis XV. arg. eius, quod Apuleius *in Apologia pag 283. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire. 1623.* ait, *Quindecim homines liberos populum esse: totidem seruos familiam: totidem vinctos ergastulum.* Verum nil mutandum, seruandaque adeo est *huius C.* lectio: & auctoritas sequenda: illis insuper quæ dixi argumentis. Et Apage mihi sis præcops iudicium Amayæ, qui transmissa propria, suoque ordine, *huius l.* expositione in *l. 2. n. 67. C. de Decur.* pronunciat auctoritatem *vulgatorum Codicum* apud se maiorem esse, quam *Cod. Theod.* e latebris & tineis post multa sæcula in lucem extracti. Quod summæ imperitiæ est: Et quis etiam non eadem ratione *C. Iust.* omnem auctoritatem detrahat? nam & ipse ni fallor e latebris & tineis post multa sæcula in lucem extractus aliquando fuit. Et proculdubio Authentici *huius Codic.* fides maior esse debet, quam *Iustinianei:*

Os, humerosque adeo laceri, nasoque minoris.

Secundo loco videndum est, Quomodo hæc *lex* cum aliis concilianda sit, simul & eruenda *Ratio* huius numeri Tertiodecimani; *XIII.* inquam *liberorum.* Hactenus enim nos de iure seu priuilegio vnius quandoque etiam duorum, trium, quatuor, quinque liberorum, leges, Scriptoresq; alios loquentes audiuimus, & quidem non in *lege Papia* tantum Decimaria, verum etiam in argumento vacationis a muneribus publicis. Qua parte sane ita ius fuit, vt a personalibus muneribus quinque liberorum numerus excusaret: de quo *inf. peculiari t. 17. de his qui numero liber.* ab oneribus vero patrimonialibus nullus liberorum numerus excusaret: *l. 2. §. 1. l. 11. D. de vacat. mun. l. 6. §. 4 D. de muner. l. 5. C. Iust. de muner. patrim. l. 1. C. eod. de his qui numero liber. l. 1. C. eod. de sumptuum recuperat.* Imo ne ab omnibus quidem muneribus personalibus numerus liberorum excusabat vt in *d. l. 5. §. 2.* Callistratus diserte ait, colligere se ex Pertinacis rescripto, varie nec *abscise*, numerum liberorum ad excusationem munerum municipalium prodesse, solumque iam cum ita ex facto contigisset, sedecim liberorum numerum: & sic fœcunditas hæc seu πολυπαιδία Pertinaci æqua visa, ad immunitatem omnium λειτȣργιῶν tribuendam in *d. l. 5 §. 2. D. de iure immunit.* Addita hac ratione: ȣ̓κ ἔςιν ἄλογον, ὥςε συγχωρῆσαι σχολάζειν τῇ παιδοτροφίᾳ καὶ ἀνεῖσθαί σε τῶν λειτȣργιῶν: *non est irrationabile, vt concedamus filiorum educatione remitti tibi munera* Quomodo etiam Chrysostomus *homil. 3. in acta Apostol. pag. 473 Edit. Commelin.* Episcopatus difficultatem pro omnibus excubantis repræsentans, similis sollicitudinis exemplum apponit in patre decem filios habente, δέκα, inquit, παῖδας ἔχων ὑποχειρίȣς συνοικȣ̃ντας αὐτῷ διαπαντός, *qui decem habet filios subditos, assidue cum ipso viuentes.* qui cogitur sine intermissione illorum curam gerere, ἀδιαλείπτως αὐτῶν ἀναγκάζεται φροντίζειν. Quomodo & Apuleius 7 *Metamorphos. pag. 125. Edit. Lugd. Bat. apud Ioan. Maire 1623.* Plotinæ meminit, *quæ decimo partus stipendio viri familiam fundauerat.* Et sic quidem Pertinacis rescriptum accipiendum est de *Personalibus tantum muneribus,* non de patrimonialibus & realibus: quod hactenus ferme creditur, λειτȣργιῶν scil. appellatione ibi munera & ministeria personalia indicantur. Ad rem. Prædictæ igitur *leges* omnes vt & Pertinacis rescriptum, cum *h. l.* nil commune habent. Ibi quippe agitur de muneribus, quæ municipibus quibuscunque iniungebantur seu imponebantur, etiam non Decu-

Decurionibus. Hæc *lex* nostra est de priuilegio seu immunitate a Curiali fortuna nexuque: puta vt tredecim liberorum numerus patrem a Curia liberet: cum hactenus nulla *lex* occurrat, qua definitum sit numero liberorum patrem a nexu Curiali liberari; nisi quod pater trium incolumium liberorum legationibus publicis liberabatur: *l. 1. C. Iust. de Legation.* Etsi modi alii quamplures extent, inductique fuerint *Legib.* ad euitandam eam, de quo fidem faciunt tot *leges* vel *huius t.* quas cumulauimus in *Parat.* Et ita quidem *h. l.* ab illa *l. 5. §. 2.* separanda cumque ea concilianda venit: non vt Accursius & sequaces, qui volunt hanc *l.* vti posita est *C. Iust.* pertinere ad intributiones municipum & ciuitatis: neque enim *h. l.* est de intributionibus: sed de functionibus Curialibus; & illæ cum onere sumptuque ferme coniunctæ erant.

Eoque pertinent illa *honoratissima* QVIETE *donetur:* Vox enim hæc, *Quietis*, pertinet non ad intributiones, verum ad personales & Curiales functiones & immunitates. Quo ipso quoque sensu OTII vox effertur *l. 75. infr.* ibi: *habeantur immunes, otio fruituri.* Et Græci verbo ἡσυχάζειν id exprimunt, ἀφέσεως, ἀτελείας. Rectaque omni-
P. 400. no sententia est Couarruuiæ *in epitome de sponsalibus parte 2. c. 8.* & Rebuffi ad *hanc leg.* & post eos Ferrerii ad *decis. 401. Guidonis Papæ*, numerum liberorum quemcunque a muneribus patrimonialibus ex hoc iure, & ex *hac l.* non excusari: quod quinque *legib.* supra comprobatum est. Quanquam in praxi alicubi aliter obseruari notant, veluti Romæ, Mediolani. Inanis etiam Baldi distinctio est: aut pater, inquit, Decurio est, & nati duodecim ei prosunt: aut Decurio non est, & ei ad omnium munerum excusationem, sedecim opus est. Nam si ei *Codicis* huius videndi copia fuisset, vidisset idem statui de patre iam Decurione, & nondum Decurione: de quo mox plura. Tandem mera diuinatio est Vertranii Mauri, qui ita distinguit & conciliat: Pertinacem scil. in *d. l. 5. § 2.* de muneribus tantum personalibus cauisse: deinceps sub ipso forte Pertinace, aliisque Principibus hanc immunitatem ob sedecim liberos ad omnia munera tractam: Tandem Iulianum *hac l.* voluisse tredecim liberos sufficere fœcundis patribus non solum a muneribus, sed etiam ab honoribus: & sic Iulianum e veteri obseruantia aliquid remisisse. Quæ omnia gratis dicuntur.

His ita compositis, *Ratio* nunc quærenda nobis est huius numeri tertiodecimani, seu tredecim liberorum. An igitur dicendum, non aliam eius reddi posse rationem, quam aliorum multorum in iure, quorum sane non alia ratio reddi potest, quam quod ita ius constitutum fuerit θέσει, seu iure positiuo: ac nominatim in his quæ circa arithmeticam versantur, numerosque *legibus* præscriptos? (2) An vero dicendum ex facti contingentia, istud ita constitutum, pariter vt in specie illa *Pertinacis?* Verum, neque istud placet: quandoquidem video, hanc constitutionem non ad singularem alicuius facti contingentiam aptari seu coarctari, verum ius certum & perpetuum ea contineri. (3) Putet igitur tertio quis, arcanam aliquam rationem repetendam ex prouincia *Palæstina*, quæ vna ex Syriis prouinciis erat, & ad cuius Consularem hæc *lex* emissa est: sic sane etiam eiusdem Iuliani *lege 2. supr. de Agentibus in rebus*, quæ dicitur *PP. Berytho*, Syriæ-Phœnices scil. eodem etiam die, quo hæc data iisdem Coss. alius quidam modus euitandæ Curiæ proponitur. Et vtrumque istud Iulianus ipse in Tertia Syria, puta Syria Cœle, *Antiochiæ* constitutus: (nam & ibi hæc *lex* data est) cui alioquin Syriæ in commune Iulianus in plurimis commodauit. Sane ita quoque olim, cum pro prouinciarum diuersitate immunitas a tributo capitis diuersimode competeret, in Syriis nominatim ea competebat masculis ad 14. annos, fœminis ad 12. vt testatur Vlpianus in *l. 3. D. de censibus.* Denique Leges cuiusque loci in immunitatibus semper respici oportuit, *d. l. 5. §. 1. D. de iure immun.* pariter vt consuetudines loci cuiusque, *l. 11. D. de Decurionib.* Nam & circa Decuriones, muneraque Curialia consuetudines variæ fuere, suaque cuique Curiæ *lex* fuit & consuetudo: præter *d. l. 11. l. 5. supr. l. 60. 68. 101. infr. hoc tit. l. 22. inf. de susceptorib.* pariter, vt sua nonnullis Curiis priuilegia fuere, quale est illud Curiæ Antiochenæ priuilegium, quod memorat & firmat idem Iulianus Imp. in *l. 51. sup.* Verum nihil horum hic placet: Vt neque Quarta Amayæ sententia, qui id ex *lege Iulia & Papia* profectum vult: nullo teste vel authore: & quasi sola illa *lex* de iure seu priuilegio liberorum egerit.

Quare cum omnia vndique circumspicio, arcanam seu occultam & Pythagoricam Tertiodecimani imparis numeri rationem, Iulianus, totus de Philosophia, Philosophisque circumfusus, istud captasse mihi videtur. Notum vulgo quam studiose Pythagoras & Pythagoræi τὴν περὶ τῶν ἀριθμῶν πραγματείαν excoluerint; vnde Cicero 4. *Academ. cap. 37. Pythagoræi ex numeris, & mathematicorum initiis proficisci volunt omnia.* Apuleius *Florid. 1. pag. 501. Edit. Lugd. Bat. apud Ioan Maire. Pythagoram sponte petiisse Ægyptias disciplinas, atque ibi a Sacerdotibus cerimoniarum incredundas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ solertissimas formulas didicisse.* Tertullianus *de Anima cap. 32.* Numeros Pythagoræ sic tribuit, vt Epicuro Atomos, Ideas Platoni, Entelechias Aristoteli. Inter alios vero Numeros, summa Ternarii, Septenarii, Denariique seu Decumani, apud eos Numeri ratio præcipue fuit: sic vt illos τελείους vocarent: Septenarium etiam Pythagoras Religionibus aptissimum prodiderit (teste Apuleio *initio libri vlt. Metamorphos.*) hanc vero δεκάδα scilicet, quasi δεχάδα perfectissimum omnium, μᾶλλον τελειότατον ἁπάντων, vtpote qui omnem numerorum differentiam, omnem rationem, omnes species atque proportiones in se contineret: eoque etiam *Primam quadraturam* eum appellabant: propterea quod ex prioribus quatuor Numeris constaret, vno, duobus, tribus, & quatuor: de quo videndus vel Porphyrius *in V. Pythagoræ;* Chalcidius *in Timæum Platonis.* Tertullianus quoque *de Anima c. 37. Qui Numeros ratiocinantur, &* DECVRIALEM *numerum, vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ.* Sane & circa partus humani dimensionem, peculiarem quoque numerorum rationem Pythagoræis placuisse, testis est Paulus

Paulus *in sententiis lib. 4. tit. 9. §. 5.* Laertius *in Pythag. lib. 8. Segment. 29. pag. 511. Edit. Wetsten.* Censorinus, *de die Natali cap. 9. & 11.* Ergo Tertiodecimano fœtui partuique velut perfectissimo, ex duobus inquam Numeris perfectis composito, priuilegium istud quod *hac l.* continetur, Iulianus tribuisse videtur, totus quantus, vt dixi Philosophus, Philosophisque circumfusus: quod etiam nonnullæ aliæ eiusdem constitutiones spirant. Ipse certe *ep. ad Serapionem 24. pag. 394. Edit. Lips. Spanhem.* de Numero pari, impari, Ternario, & Centenario aliquammulta habet; sed tamen pleraque ὑποθέσει δηλιών. Decumanus porro numerus, alias pro maximo habitus & vsurpatus, vt videre est in *fluctibus Decumanis* apud Festum. *Accipensere Decumano* apud Ciceronem *de fin. lib. 2. cap. 8.* *Ouis Decumanis* apud eundem Festum, & aliis similibus. *Tertium* præterea supra *Decimum* numerum ideo Iulianus elegit potius quam binarium, & sic Duodecimum; Primo quidem velut perfectum & imparem, quem Pythagoras velut perfectum laudabat, teste quoque Censorino *de die Natali, c. 11. in fin.* & Seruio *ad Virgil. Eclog. 8. v. 75.* qui & veteri ex superstitione magis FAVSTVS habebatur, eodem Censorino præter alios teste, *cap. 20* vbi ait, *credere se ex eadem superstitione vnum diem abundasse in dierum Anni computatione a Numa vel Tarquinio inducti.* Eundemque Pythagoræi dignati *Iustitiæ* titulo.

Secundo quia & alias Ternarius hic numerus olim ad *confirmationem* accedere solebat, ad incipientem maturitatem, ad menses & annos, eodem Censorino teste, *cap. 7.* Ergo & hac ratione Iulianus Ternarium numerum *accedere* voluit ad perfectam rei & priuilegii maturitatem.

In Summam alioquin, Iulianus numerosa hac tantum sobole Curiam euitari posse voluit, non deductiore aliquo seu minore: peculiari scil. genio suo atque effusissimo in Curias affectu: de quo late *supra, ad l. 50.* ex ipsiusmet Iuliani scriptis, eiusdemque constitutionibus: ex Libanio, item & Am. Marcellino: cuius inter alia duo loca, hic repetenda sunt.

p. 401. Primus locus extat, *lib. 22. cap. 9* *Ægre* inquit, *sub eo a Curialibus quisquam appetitus, licet* PRIVILEGIIS *& stipendiorum numero & originis penitus alienæ firmitudine communitus, obtinebat æquissimum.* Alter *lib. 25. cap. 4.* *Municipalium Ordinum cœtibus patiebatur iniuste quosdam adnecti, vel peregrinos, vel ab his consortiis,* PRIVILEGIIS, *aut origine longe discretos.* Iulianus igitur pauca admodum priuilegia ad Curiam euitandam admisit: eaque ipsa prolixi nonnisi numeri stipendiique, & imparis equidem semper numeri: sic enim & Curialem liberari voluit *Quindecennali* in scriniis militia, *l. 1. sup. de proximis Comitib. dispos.* Sic & post *Tertium annum* militiæ in schola Agentium in rebus *l. 2. de Agentib. in reb.* quæ, vt iam dixi, eodem die iisdemque COSS. *PP. Berytho* dicitur: atque adeo *huic* coniungenda videri possit, licet ad alium Magistratum data sit, & alibi proposita.

Facessat proinde iam Vertranii Mauri sententia, æquius multo, benigniusque Iustiniani ius esse, qui e tredecim liberis vnum dempsit, & in duodecim liberis fœcunditatem parentum probans, antiquam Iuliani scil. rigiditatem leniit, & seueriorem remisit. Nam præterquam quod de Iustiniani mente minus liquet propter *Codicum* Manuscriptorum varietatem, totum istud ex Iuliani Imperatoris genio profectum est. Quin & si de Iustiniani mente liqueret, non alio tamen id fine fecisset, quam vt rotundum Numerum poneret, Assem scilicet liberorum, non ex aliqua maioris æquitatis specie.

Sequuntur nunc tres *Ampliationes* huius priuilegii, quæ *hac* eadem *lege*, partim disertim exprimuntur, partim vero indicantur.

Prima Ampliatio, seu amplitudo *huius leg.* seu priuilegii, continetur voce *Liberorum: Qui pater* inquit, *XIII. liberorum:* Scilicet non masculos tantum, sed & fœminas, seu filias in hoc numero prodesse voluit Iulianus: de qua *liberorum* significatione in aliis iuris articulis noti sunt textus Iuris. Interpretatio *huic l.* subdita, non ita perspicue, *filiorum*, vocem subdidit. Et certe nulla hac parte filiorum prærogatiua præ filiab. esse debuit: quandoquidem vnica τῆς φροντίδος, σχολῆς hac parte ratio habita est. Cum alias aliquando potior masculorum ratio habita sæpe fuerit & habeatur.

Secunda Ampliatio est, ratione ipsorum *Patrum:* Nempe definit Iulianus patrem XIII. liberorum *non modo ad Curiam non vocandum, verum etiam si sit iam Decurio, quiete donandum:* vel vt Interpretatio habet, *non solum ad Curiæ seruitia non detinendum, verum etiam si Curialis sit, quiete donandum.* Quod posterius tamen non tam facile admittendum, superueniensque adeo causa seu excusatio minus prodesse debere videbatur. Sic fine enim superueniens excusatio non admittitur, in specie *d. l. 5. §. 7. D. de iure Immunitatis.* Sic priuilegium fori quæsitum post vocationem in ius non prodest *l. 7. D. de Iudiciis:* Sic a tutela suscipienda facilius quis quandoque excusatur, quam a suscepta: de quo vid. vel *§. 2. 3. Inst. de excusat. tutor. l. 2 §. 8. D. eod. tit.* Quo pertinet etiam vulgata iuris *Regula, Non est nouum, vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent: licet ille casus extiterit a quo initium capere non potuerunt, l. 85. §. 1. D. de Regulis Iur.* Sed enim, vt hic, ita & in eodem excusationis a tutela argumento, excusatio sæpe datur ex caussa superueniente post susceptam tutelam: vt in specie *l. 11. 12. §. 1. l. 15. §. 3. l. 40. D. de excusat.* Ergo par hic ratio est, deferendæ & delatæ functionis Curialis.

Et Tribonianus tamen istud in *d. l. 24. Cod. Inst. eod. tit.* quæ hinc interpolata est, immutauit: & ad eum signate, qui iam Decurio esset, hanc *leg.* aptauit: inserta voce *Decurionis* initio *leg.* ita; *si quis Decurio pater sit* &c. cæteris, de eo qui nondum Decurio esset, resecatis. Quod quidem a Triboniano factum, quod quædam aliæ *leges* illi occurrerent, quibus a muneribus iniungendis aliqui facilius liberarentur: etsi verum sit non de Curiali nexu & functione ibi agi. Neque adsentiendum Vertranio Mauro, qui ait, *concinnatores Codicis Iustinianei, creari & in consortium adlegi non vetuisse patrem 12. liberorum, forte vt ex animi sententia liberum esset patri in ordine scribi, & honoris causa inter Decuriones præsidere.* Neque enim *hac l.* quæri-

quæritur, vtrum pater tot filiorum Decurio esse *possit* si velit? vt multi spontanei, & voluntarii, vltronei Decuriones esse possunt; de quibus sunt aliquot *leges huius tituli*, neque priuilegia huiusmodi inuitis dantur; verum, vtrum vocatus ad Decurionatum excusare se possit. Quod autem de patre nondum Decurione ad Curiam vocato *h. l.* dicitur, id intelligendum est de omnibus, qui quacunque ratione ad Curiam vocari possunt, siue πατρόκολοι illi sint, vt Iulianus ipse eos vocabat; id est Originales, & originis ratione, siue incolatus possidendiue ratione: (nam & plebeii re familiari inter suos conspicui seu splendidioris fortunæ in Curiam allegi poterant:) siue denique ex certis Corporibus essent, huic rei destinatis: de quibus omnibus est eiusdem Iuliani *lex 53. supr.* deque eo plene in *Paratitlo.* Similis vero Ampliatio continetur & *l. 19. supr.*

Postrema Ampliatio continetur his verbis *honoratissima quiete donetur.* Nempe hoc casu equidem Iulianus patrem a muneribus Curialibus excusari, otioque eum & immunitate frui, ἡσυχάζειν: non vero Curialibus ideo priuilegiis exui; verum ei *honorifica* Curialium iura porro constare, Curialesque *honores* prodesse: non igitur tanquam expunctum vel proiectum haberi voluit, sed vt missione donatum: de cuiusmodi missione donato agitur quoque in *dicta* eiusdem Iuliani *l. 2. de Agentib. in reb.* Et vero hac quoque de causa videtur Tribonianus, *munerum* vocem hic inseruisse: ita, *honoratissima munerum quiete donetur.* Quam *munerum* tamen vocem, sunt qui hinc expungant, & in his Vertranius Maurus ope Manuscr ptorum. Hoc etiam argumento, quod ita alioquin munerum & honorum discrimen indicetur; quod tamen Iuliani propositum non fuit. Quod MSS. attinet, id in medio relinquimus. Verum quod posterius istud spectat, fallitur Vertranius, homonymia vocis *honorum.* Verum est, Iulianum non minus honorum *gerendorum*, quam munerum subeundorum patri 13. liberorum, vacationem tribuere; sed enim *honores*, id est, priuilegia Curialium ei seruauit: neque *munerum* vox ideo ibi minus stare possit: quandoquidem ea voce & munera proprie dicta, & honores municipales significantur. Et hæc de Ampliationibus.

Limitatio quoque hic quædam tacite continetur, verbo, SIT. *Qui pater*, inquit, *sit 13. liberorum:* vel, vt Interpres habet, *qui pater esse probatur.* Nempe is demum pater Curiali nexu & functione liberatur, cui *sunt* 13. liberi, nati superstitesque: neque enim amissi proderant in *lege Papia*, & in Excusatione a *Tutela* tribuenda.

Formant & hic Interpretes quæstionem, an, si pater 13. liberorum pingue habeat patrimonium, hoc priuilegio potiatur? Quod quidem ideo quærunt, quia *hanc l.* ad onera patrimonialia referunt. Verum, ei hoc priuilegium constare semper dicendum est, vtpote quod ob liberorum numerum & sollicitudinem tributum est, nulla patrimonii ratione. Omitto & eam quæstionem, vtrum mortuis postea filiis, vel saltem aliquibus ex his, hæc immunitas duret: quam quæstionem late tractat Ioannes Andreas in *regula decet.* Omitto & eam quæstionem vtrum nepotes in locum liberorum hic succedant, sic vt & ipsi prosint ad Curiam euitandam. P. 402.

Hæc cum ita perspicue exposita sint, facessant iam hinc Accursianorum conciliationes *huius leg.* cum *d. l. 5. §. 2.* & in vniuersum *huius leg.* Interpretationes. In spongiam incumbat quidquid ferme Vertranius Maurus ad *hanc l.* tentauit. Cesset & Cuiaciana quam dixi *huius leg.* emendatio. Imo tandem cessent complures hinc alienæ quæstiones, quæ hic ab Interpretibus cumulantur: Cuiusmodi est illa, An post Honorii constitutionem, qua iuris liberorum impetrandi necessitas remissa est patri 12. vel 13. liberorum ad hanc immunitatem quærendam, diplomate Principis opus sit, vel fuerit? Quod quidem etsi idem Vertranius recte neget, satis enim est in iure hanc excusationem, vt alias omnes, quæ legibus tribuuntur, proponi; attamen in eo peccat quod ius liberorum ab Honorio tributum, cum hoc commiscet: illud enim ius tributum liberos non habentibus, legibus Decimariis sublatis: de quo *supr. tit. de iure liber.* Istud habentibus.

Secunda Quæstio, quæ *huic legi* male aptatur, vt iam notaui, est, An Pater 13. vel 12. liberorum, vt est in *vulgatis Codicibus Iust.* ab omnibus muneribus tam patrimonialibus quam realibus & Gabellis & aliis contributionibus immunis sit? ac nominatim etiam an a præteritis seu contractis a Ciuitate ante Immunitatem, seu susceptos tot liberos debitis? De quibus vide inter alios Guidonem Papæ *decis. 401.* & *ibi* Ferrerium, Rolandum a Valle *vol. 2. consil. 69.* Nos de *huius leg.* sententia tantum laboramus: nam vt dixi in praxi, priuilegium hoc alicubi ad patrimonialia quoque extensum fuit. Est enim hæc *lex* de Curiali tantum nexu & functione; non de illis.

Postrema Quæstio, hinc alienissima est, Vtrum idem dicendum sit de Matre 13. vel 12. liberorum. Namque enim fœminæ in Curialibus habebantur immunes, *l. 137. infr.* etsi ex illis proditi sæpe nexu tenerentur, & ad Curiam vocari possent: & quidem inter alia Antiochiæ in Cœle-Syria, vt testatur eiusdem Iuliani *lex 51. supr.* & in specie *leg. 178. 179. infr.*

MILITIA ARMATA *decennali*, *Curialem Curia liberari.*

LVI. (a) Idem A...... (b)

QVI nati origine Curiali militare munus adamauerunt, vbi decem annorum stipendia confecta sunt, iussionum nostrarum auctoritate erunt Curia immunes. Si vero intra decennium recens (c) athuc erit ratio militiæ limitaneæ, causa generis præponderauerit (d) & ori-

& originis: Curiis enim adgregabuntur. Dat. XII. Kal. Ianuar. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) IOVIANO tribuenda hæc *lex*. *ID.*

(c) *Recens* est in sp. *huius leg.* quod intra decennium consistit. *ID.*

(d) Præponderare debebit: *præponderabit*. *ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIA armata cum regulariter nemo Curiali nexu liberetur: de quo fuse in *Paratitlo*, decennali tamen eum militia liberari definit *hac leg.* non Iulianus, verum IOVIANVS Imp. Iam enim Iulianus his COSS. media æstate bello Persico illigatus *VI. Kal. Iulii* mortuus fuerat: teste Ammiano Marcellino *lib. 25. cap. 5.* Socrate *lib. 3. c. 18.* Consularibus *Idacianis his COSS.* & Chronico *Alexandrino pag. 693. Edit. Raderi.* Contra, Iouianus iam a. V. *Kal. Iulii* Imperator factus, paulo post pace cum Persis facta Antiochiam venit, teste Amm. Marcellino *lib. 25. cap. 10.* Zosimo *lib. 3. cap. 34.* vbi mox Ciliciam mense Nouembri: tandem Antiochiam (vbi hæc *lex* data est) reuersus mense Decembri, quo hæc ipsa *lex* data est: de quo omni vide *Chronol.*

Cæterum *Limitanea* nominatim militia decennali Curiam euitari definit *hac l.* Iouianus: cur? Nempe quia tum miles oppositus erat Persis, in limite Persico, cum quibus hoc sæculo Constantio, Iuliano, Iouiano res fuit: Non igitur alia militia? Imo per alias *leges*: nam & ita decennali militia Curialem Curia liberari definit *lex 28. supr. de cohortalib.* Imo quandoque quinque annorum stipendia hic suffecere, *l. 38.* (vbi dixi plene:) *64. 88. hoc tit.* & *l. 6. supr. de re militari.* Etsi vicennalis militia quandoque hic exacta, *l. 13. supr. hoc tit.* vel quindecennalis, *l. 95. infr. h. tit.*

Porro id hic monendum, ad hoc tempus pertinere, quod Libanius queritur, Iuliano sublato, Curias exhaustas, prauis immunitatibus: vt Oratione in *Iuliani necem p. 327. Edit. Morelli.* βουλευταὶ δὲ τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν: *Senatores vero cultum iustissimum pro patria euitantes, libertatem iniustam prosecuti sunt.* v. & eiusdem Orationem εἰς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας. Sed & ex Ammiano Marcellino, *lib. 27. cap. 7.* videre est, quantopere exhaustæ Curiæ sub Valentiniano fuerint.

---

p. 403. SENATORIA *dignitate quando, quibusque conditionibus Curialis Curia liberetur.*

LVII. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

NEMO ad ordinem Senatorium ante functionem omnium munerum municipalium Senator accedat. Cum autem vniuersis transactis, patriæ stipendia fuerit emensus, tum eum ita ordinis Senatorii complexus excipiet, vt reposcentium (c) Ciuium flagitatio non fatiget. Hii autem qui Legem nostram neglexerint, exempti Senatorio albo, (d) quoad municipalibus necessitatibus satisfaciant, non capiant cassi (e) honoris augmentum: nam qui cupiunt incrementum honoris adipisci, *perfunctos se esse muneribus*, Actis debent Ordinarii (f) Iudicis adprobare, in locum suum scilicet filiis subrogatis, si eos (g) successio (h) familiæ ad exsequendam vniuersam Legis nostræ mentem docebitur adiuuare. Dat. Non. Mai. (i) diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordant duæ eiusdem Valentiniani *leges*: puta *lex 58. 65. infr.* GOTHOFR.

(b) *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, vt diserte docet hoc ipso anno Ammianus *lib. 26. cap. 5.* Antea sub Constantio, Illyrici tantum. Idem Ammianus *lib. 21. cap. 12. in fin.* v. *Prosopogr.* *ID.*

(c) Denuo, ad munera Curialia. *ID.*

(d) *Album* Senatorium: vt *supr. l. 48.* Album Decurionum. *ID.*

(e) *Cassi* honoris, id est, inanis. *ID.*

(f) *Ordinarii Iudicis*, idest, Rectoris prouinciæ. *ID.*

(g) *Curiales* scil. qui ex Curialib. Senatores facti. *ID.*

(h) Id est, si filios successores habeant. *ID.*

(i) *Hadrianopoli.* vt *lex prox.* *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Senioris constitutiones octodecim de Decurionibus sequuntur; puta *lex* 57. 58. 59. 60. 61. 62. 64. 65. 66. 67. 68. 70. 71. 72. 73. 75. 77. 78. ex quibus apparet, quantum Imperatori isti Curiæ Ciuitatum cordi fuerint: Quod & ipse nuncupatis verbis profitetur *in d. l.* 66. *infr. Ordinib.* inquit, *Curiarum, quorum nobis splendor vel maxime cordi est* &c. Ita quidem, vt ne Curiæ ipsi conniuenti in damna sua, accedat, *l.* 71. neque Iudicibus *l.* 68. 71. Primum igitur, quod ad Curialium Nominationem attinet, eos nonnisi ab ipsis Curiis electos adgregari vult, *l.* 66. non etiam pœnæ causa quenquam in Curiam damnari, *d. l.* 66. Non Tabularios, qui rationem fideliter administratarum chartularum suo tempore non dederint *l.* 2. *supr. de Tabulariis.* Item Negotiatores quoque, si prædiorum aliquorum possessores sint, ad Curiam nominari posse definit, *l.* 72. Filios item militum (Curialium) Veteranorum, & militarium ad Curiam vocari iubet *hac leg.* 57. *in fin.* & *l.* 58. *in fin.* 64. 78. *hoc tit.* & *l.* 5. *supr. de re militari.* Et hæc de Nominatione. Munera item a Curialibus gradatim sustineri, non autem a summo gradu incipi iubet, *l.* 77. Item dignitate nullum excusari, *leg.* 71. ac nominatim, non ante Senatorem quenquam Curialem fieri, vel impetrata Senatoria dignitate frui; imo nec ante ad gubernacula prouinciæ admitti *l.* 57. & 77. *hoc tit.* quam omnibus muneribus decursis, *dict. l.* 57. 58. 65. 69. *hoc tit.* nisi simul cum Senatoria dignitate Administrationis honore vel Palatino labore quis fulciatur, *leg.* 67. & *leg.* 73. Et id adhuc in locum suum filiis substitutis, *hac leg.* 57. & *seq.* 58. Non militia Curiam euitari: *dict. leg.* 58. nisi Quinquennali, *l.* 6. *supr. de re militari:* cui iungenda est *lex* 64. *hoc tit.* (Quo casu tamen filios in Curiam allegi vult: *d. l.* 64.) Non Clericatu, nisi vel cessis facultatibus propinquo succedaneo, vel Curiæ ipsi, *l.* 59. Non conuolando ad collegium Fabrorum, *l.* 62. Vt mirum pene videri possit, quod Libanius & Amm. Marcellinus de Curiarum post Iulianum desolatione queruntur, testanturque locis, quæ ad *Iouiani l. super.* protuli: sic vt vnicus etiam vel tres tantum Curiales superessent in quibusdam Curiis.

PRIVILEGIA etiam Curialium, ac maxime Sacerdotum & Principalium confirmatum iuit: Ac nominatim in Sacerdotibus creandis, *l.* 60. Item cætera priuilegia Sacerdotum & Principalium *d. l.* 60. 75. Inter alia ne grauibus iniuriis adficiantur, seu vt eorum corpus liberum sit ab iniuriis, *l.* 61. 75. Ne denique Curiales, & Sacerdotes vltra terminos propriæ ciuitatis sui præsentiam exhibere iubeantur, *l.* 60. De singulis ordine.

Hæc lex est de SENATORIA dignitate indepta a Curiali, an & quatenus ea quis Curia liberetur: quo in argumento versantur *viginti septem leges, hoc titulo,* quarum Synopsin habes *in Paratitlo.* Igitur Valentinianus *h. l.* 57. vetat Curialem quenquam, SENATOREM fieri, nisi omnibus Curiæ muneribus decursis. Quod & ipsum *duabus* præterea *legibus* Idem cauet *l. prox.* 58. 65.

Hoc tamen sensu, quod Curialem ante munera patriæ expleta Senatorem factum, interim quidem Senatoria dignitate frui vetet, Senatorioque Albo expungi iubeat: atenim muneribus expletis, Senatoria dignitate ante impetrata eum hodie frui permittat: ac proinde in suspenso interim Senatoriam dignitatem esse velit. Cui similis est Constantini M. *lex* 14 *supr.*

Igitur vt Curialis Senatoria dignitate impetrata frui possit, tria *hac l.* requirit. P. 40 4.

Primo, vt perfunctus sit muneribus.

Secundo, vt id probet apud acta Rectoris prouinciæ.

Tertium additur, quod scil. in locum suum filios subrogare teneatur, si filios habeat: nempe mens hæc fuit in vniuersum Valentiniano, vt Curias repleret. Et hæc quidem est extremorum *huius l.* verborum sententia: *si eos successio familiæ ad exequendam vniuersam legis nostræ mentem docebitur adiuuare.* De quibus autem filiis id accipiendum sit, docebit *lex prox.* 58.

Atenim Valenti alia stetit sententia: scil. Curialem impetrata Senatoria dignitate statim frui vult, & tamen onera Curialia explere *leg.* 69. *infra.*

SENATORIA *dignitate, vel* MILITIA *quando & quomodo Curialis Curia liberetur.*

LVIII. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

QVI Curiali ortus familia, ante completa munera patriæ, *Senator* factus est, fructu (c) careat, quousque muneribus absoluatur: quibus expletis, si velit sumptuosum (d) ordinem Senatorium vitare, denuntiet (e) dignitati: si permanserit, liberos quos post (f) ediderit, habeat Senatores, Prætores iam (g) Quæstoresque, non muneri Decurionum obnoxios. *Militia* vero (h) nullus gradus, nulla diuturnitas defendet eum, qui, vt Curialem contrahens originem, repetetur. Sed & qui nexum Curialem nascendi opportunitate (i) vitauerit, nisi, cum duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius immunitas (k) quæsita est, securus esse non poterit, propter sortem originis. (l) Dat. III. Id. Mai, Hadrianop. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 8. supr. de cohortalib.* & *l. 18. supr. de cursu*: Imo & *lex 5. supr. de re militari.* GOTHOFR.

(b) Italiæ, Illyrici, Africæ: cui inscribitur & *lex supr. prox.* ID.

(c) Senatoriæ dignitatis. ID.

(d) Cur *sumptuosus Ordo* Senatorius hic vocetur, mox dicam. ID.

(e) *vg.* Renuntiet. ID.

(f) Non ante, & quamdiu muneribus Curialibus fungebatur, susceptos. ID.

(g) Qui Prætores, & Quæstores iam nominari possunt, de quibus *suo tit. sup.* ID.

(h) Differentia hic constituitur inter Militiam & Senatoriam dignitatem. ID.

(i) Qui patre olim Curiali hodie Milite natus erit, quæ hic *nascendi opportunitas* vocatur. ID.

(k) A Curia. ID.

(l) Quia patre, qui reuera Curialis originis erat, natus est: scilicet hic opponitur *sors originis*, & *nascendi oportunitas.* ID.

COMMENTARIVS.

DE SENATORIA dignitate, & de MILITIA vtrum ea Curialem nexum Decuriones, eorumque liberi euitent, est hæc Secunda Valentiniani Sen. ad Mamertinum PP. *hoc tit.* Constitutio: Quæ quidem pars est prolixioris Valentinianeæ Constitutionis, qua is tum Curiis tum Officiis iudicum, specierum fiscalium transuectioni, cursuique publico, reique militari, prolixe consultum iuit: vt apparet ex *h. l.* & *l. 5. supr. de re militari, l. 8. supr. de Cohortalib. l. 18. supr. de cursu publ.* quæ velut eiusdem Constitutionis partes, huic nostræ coassandæ veniunt: sic quidem vt pleræque de *Liberis* agant eorum, qui publico munere funguntur. Nam vt hæc *lex* est de Liberis Decurionum, ita *d. l. 5. supr. de re militari*, de Liberis Veteranorum: *Lex* vero *8. supr. de cohortalib.* de Liberis Officialium. Igitur & Curiis tuendis, replendisque animum maxime intendit Valentinianus Sen. ea constitutione: Idque duplici ratione. Primum Curialibus vel Originem Curialem trahentibus non permissis aliquo dignitatis aut militiæ prætextu elabi: Quo pertinet *hæc lex.*

Secundo, variis hominum generibus designatis, qui ad Curiam nominari seu vocari, atque adeo Curiæ repleri possint: Quo pertinet secunda pars *d. l. 8. sup. de Cohort.* qua quatuor hominum genera designat, quæ ad Curiam nominari eique necti vult: Nempe 1. statuit, Officiales Rectorum Prouinciarum si nondum 25 stipendia absoluerint, ad Curiam nominari. 2. vt & Liberos eorum, si militiam detrectauerint. 3. Itemque Subscribendarios, Tabularios, Logographos, Censuales post emensum munus, si & censu opulenti sint, & exercitatione quantulacunque eruditionis. 4. Tandem quoscunque alios nullis priuilegiis subnixos, qui in quibuslibet vrbibus, oppidis, municipiis otiosi, & vacantes reperiuntur. Et hæc de *d. l. 8.*

Huius vero *leg.* duo summa sunt capita: Prius caput est de SENATORIA dignitate. Nempe Curialem, Senatorem factum, nondum expletis patriæ muneribus, fructu Senatoriæ dignitatis interim carere, & sic explere munera patriæ debita oportere: quibus demum expletis Senatoria dignitate fruetur (de quo fuit iam quoque eiusdem Valentiniani Sen. *lex 57. supr.* erit adhuc *infr. lex 65.* Et in vniuersum in hoc argumento occupatæ sunt *leges viginti huius tituli* quas repetere licet ex *Paratitlo.*) In quo tamen Valenti alia stetit sententia: is enim voluit Curialem statim frui dignitate Senatoria; & tamen munera Curialia explere, si velit scil. At Valentinianus interim Senatoriæ dignitatis fructum in suspenso esse vult, neque vbi dies fruendi venit inuito eam impingi vult: potest enim is die allapso, si velit Senatoriæ dignitati renuntiare, quem *sumptuosum Ordinem Senatorium* vocat, propter onera non tantum glebalis præstationis, verum ac maxime propter editiones ludorum Prætorias & Quæstorias, quibus Senatores obnoxii erant: de quo *suo tit. sup. libr. 6. de Prætorib. & Quæstoribus*: quo pertinent etiam quæ mox *hac l.* subiiciuntur *de Prætorib. & Quæstoribus*: Cum alias Senator semel factus, Senatoriæ dignitatis onera euitare non posset. Qui casus singularis obseruandus est, quo quis renunciare potest dignitati impetratæ; & quidem Senatoriæ: qua de re sunt quoque *lex 4. & vlt. supr. de Senatorib. l. vn. de Com. ord. primi artium diu.* Et hæc de ipso Curiali, Senatore facto. P. 405.

In *Liberis* eam hanc distinctionem inducit: nempe Liberos quoque ante diem Senatoria dignitate fruendi allapsum, seu ante expleta munera patriæ, Curiæ necti oportere: post munia demum expleta susceptos, vt *Senatorum* filios haberi: Quod & alias tralatitium est, liberos ante Senatorum dignitatem patris susceptos, Senatores non censeri, verum post tantum: de quo plene ad *l. 1. sup. de Senator. & glebali collat.* Igitur paria sunt, susceptum fuisse quem, patre nondum Senatoriam dignitatem adepto, & inutiliter interim adepto, vt paria sunt non fieri quid, & inutiliter fieri. Quod *secundum singulare* obiter ex *hac l.* notandum venit. Et Valens tamen vt *superiore capite*, ita & *hac parte* voluit liberos hoc casu statim post patris dignitatem susceptos, Senatorios censeri *d. l. 69.* Contra quam Theodosius M. *l. 93.* Et hæc de Senatoria dignitate.

Secundum caput est de MILITIA armata: Igitur ea, cuiusque gradus, cuiusque temporis sit, vitari Curiam vetat *hac leg.* Valentinianus sen. In quo tamen ipse sententiam postea mutauit: indulsit enim is *l. 6. sup. de re militari* (quæ iungenda est cum *l. 64. inf. h. t.*) vt Curialis quinquennali militia liberaretur. Et hæc de ipso Curiali milite facto.

Quid de liberis eorum, qui patre Curiali, hodie milite suscepti sunt? Eos Valentinianus nisi expletis octodecim annis, militiam patris sequantur, ad Curiam teneri iubet. Scilicet hanc ætatem octodecim

decim annorum expletorum liberis militum (reuera Curialium) dedit, militiæ vel Curiæ eligendæ: De qua ætate iam *supra ad leg. 7. h. t.* Alias sextus decimus annus a Constantino M. huic rei præstitutus *l. 2. sup. de veteranis:* & *l. 4. de fil. mil. appar.* & a Constantio *l. 35. sup.*

CLERICATV, *quibus conditionibus Curialis Curia liberetur.*

LIX. (a) AA. Idem ad Byzacenos. (b)

QVI partes eligit Ecclesiæ (c), aut in propinquum bona propria conferendo eum pro se faciat Curialem, aut facultatibus Curiæ cedat quam reliquit; ex necessitate reuocando eo, qui neutrum fecit, cum Clericus esse cœpisset, & cetera. Dat. IV. Id. Septemb. Aquil. (d) diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iustin.* & ab *Annalibus* Baronii. Iungenda autem ei *lex 17. inf. de Episcopis:* videri possit eidem iungenda *lex 60. prox.* & *lex 9. sup. de petit.* & *l. 3. sup. de conlat. fundor. patr.* Quod temere non assero. In illo certe conueniunt omnes, quod ad Byzacenos datæ sunt eodem anno & mense. GOTHOFR.

(b) Africæ, quibus inscribitur & *d. l. 60 prox.* aliæque quas siue huic, siue illi iungendas dixi. Ergo hæc lex *Valentiniani* est: Quare errant qui putant *l. 63. inf.* hanc *leg.* indicari: est enim ea *lex* Valentis, qui *suam* ibi sanctionem allegat, non fratris sui Valentiniani. *ID.*

(c) Qui ex Curiali Clericus fieri vult: Pari sensu, *d. l. 17. ab Ecclesia suscipi*, est clericum fieri. *ID.*

(d) Posteaquam Valentinianus & Valens palatia sua diuisissent, Valentinianus Mediolanum, mox Aquileiam concessit hoc Anno: vid. *Consularia Theodosiana. ID.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV an & quomodo Curialem conditionem euitare quis posit, tertia *hac* e Valentinianeis *hoc tit.* super Decurionibus Constitutione definitur: quæ pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis ad *Byzacenos* emissæ, cuius alterum ἀπόμοιρον extat quoque *l. 17. inf. de Episcopis, Eccl. & clericis.* quod proinde *huic* coassandum venit. Nempe *ea lege* id egit Valentinianus, ne Immunitatis Ecclesiasticæ obtentu, munia publica vel nerui Reipubl. conciderent, ad Clericatum confugientibus iis, a quibus munia publica per prouincias sustinebantur: puta *Plebeiis*, & *Decurionib.* Quare in eum finem *ea leg. 17.* Valentinianus *Plebeios* diuites ab Ecclesia suscipi, id est ad Clericatum admitti penitus vetuit. *Hac* vero, etsi Decuriones ad Clericatum admittat, ita tamen admittit, vt Curiarum interim commodis consultum velit. Nam cum Constantinus M. abscise Decuriones ad Clericatum admitti vetuisset, *l. 3. & 6. infr. de Episcop. Eccl. & Cler.* Constantius vero ad Episcopatum admitti absolute voluisset; bonis retentis; vt & cœteros Clericos, si Curiæ consensu ad Clericatum adlecti fuissent: si vero non, liberis, quos haberent, facultatibus cessis; liberis vero deficientibus, propinquis: his deficientibus, Curiæ duabus Tertiis bonorum cessis, Tertia retenta; *l. 49. sup.* Iulianus vero Decuriones, qui vt Christiani (id est Clerici) munia Curialia declinassent, reuocari iussisset, *l. 50. sup.* Valentinianus Senior *hac leg.* non aliter Decurionem clericatu se tueri posse definit, quam si alterutrum ex his faceret, si inquam in propinquum p. 406. Curiæ pro se substitutum, bona sua transferret, vel bonis Curiæ cederet. Quænam super hoc insecutis Principibus sententia steterit, docebunt *leges* sequentes: Valenti inquam, *lex 19. inf. de Episcopis:* Valentiniano Iun. *lex 99. inf.* Theodosio M. *lex 104. 115. 121. 123. inf. h. t.* Arcadio *lex 163. inf.* & Theodosio Iun. *l. 172.* Qui ab *huius leg.* dispositione haud adeo abluserunt. Idem sane Valentinianus A. 371. (id est septennio post *hanc leg.*) in Præfectura vrbis Romæ Clericos a Curiis haberi voluit immunes, si ante ortum Imperii sui Clerici facti fuissent: cæteros vero qui post, reuocari: *l. 21. infr. de Episcopis:* pariter vt Valens decennii præscriptioni locum esse voluit, *l. 19. infr. de Episcop.* quæ *lex* si ad Annum D. 373. referenda est (quod non puto) tum etiam decennii tempus ab ortu Imperii sui in eum annum computandum fuerit.

De PRIVILEGIIS SACERDOTVM *&* CVRIALIVM, *deque* CREATIONIS *illorum more seruando.*

LX. (a) Idem AA. ad Byzacenos.

SACERDOTES (b) vel Curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur (c) sui exhibere præsentiam: (d) In (e) Sacerdotibus creandis, & in priuilegiis quæ hisdem deferebantur, veteri more seruando. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) *L. 25. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 9. sup. de petit.* Et forte etiam *lex 59. sup. prox. & lex 17. infr. de Episcopis: & lex 3. sup. de conlat. fund. patrim.* Quod postremum non temere adsero. *GOTHOFR.*

(b) *Sacerdotes vel:* Hæc recidit Τριβων. tanquam antiquata, veterisque moris Gentilicii: pariter vt vltimam *huius leg.* sententiam. *ID.*

(c) *A Moderatoribus prouinciarum:* Quod Ιηγήσεως loco additum *Cod. Iust. ID.*

(d) *Nisi publica necessitas exegerit.* Exceptio hæc addita C. Iust. *ID.*

(e) Sequentia recisa *Cod. Iust.* ea, quam dixi, ratione. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Privilegiis & Ivribvs Curialium: deque Sacerdotvm creatione & priuilegiis, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: quæ prolixioris Constitutionis Valentinianeæ *ad Byzacenos* emissæ pars est: cuius pars est quoque *lex 9. sup. de petitionib. & delatoribus*, quæ proinde *huic* conferenda venit: Imo forte etiam *lex 59. sup. prox.* (quæque ei iungenda est,) *lex 17. inf. de Episcopis: & lex 3. sup. de conlat. fund. patrim.* Quod si ita est, tum ea integra Constitutione videtur Valentinianus Byzacenis prouincialibus, Sacerdotibus, Curialibus non una ratione attritis, vexatis, opitulatum iuisse: siue mole tributorum, quo pertinet *d. lex 3. sup. de conlat. fund. patrim.* siue petitorum inhiatione, quo spectat *d. l. 9. sup. de petition.* siue quadam (obtentu Christianæ Religionis) nimietate: quo spectat *d. l. 59. prox. sup. & lex 17. inf. de Episcopis:* Tandem & *hæc lex nostra.* Scilicet & Plebeios diuites ab Ecclesia penitus suscipi, seu Clericos fieri vetat, *d. l. 59. prox. sup.* Denique & sua Sacerdotibus & Curialibus vetera iura, priuilegiaque stare iubet, *hac l.* quæ multi Gentilitiæ superstitionis odio & Christianæ Religionis obtentu turbatum ibant, triplici ratione: Primo, vltra terminos ciuitatis suæ vtrosque trahendo: Secundo Creationem Sacerdotum interturbando: Tandem priuilegia eorum infringendo. Id quod omne Valentinianus sen. emendatum iuit: vtpote Religionis Libertate seu ἐθελοθρησκεία Gentilibus facta, quod ipsemet profitetur, *l. 9. sup. de maleficiis:* & Ammianus indicat *lib. 30. cap. 9.* & Symmachus *testatur relat. ad fil. Valentiniani, lib. 10. Ep. 54. in fin.* de quo prolixe ad *l. 7. inf. de paganis sacrific.*

Igitur tria *hac lege* statuit Valentinianus: Primo ne Sacerdotes, de quibus vide *Paratitlon. de Paganis:* & Curiales, iubeantur sui præsentiam facere vltra terminos propriæ Ciuitatis. Cuius Curialium priuilegii meminit & Iustinianus *Nouella 45.* ἐπειδήπερ οἱ νόμοι πολλὰ διδόασι τοῖς βουλευταῖς πρoνόμια, περί τε τὸ μὴ τύπτεσθαι, περί τε τὸ μὴ παρίστασθαι, μήτε εἰς ἑτέραν ἄγεσθαι χώραν, καὶ ἕτερα μυρία: *quoniam leges plurima curialibus præbent priuilegia, & vt non cædantur, neque ad aliam ducantur prouinciam, & alia plurima.* Scil. vt non minimæ molestiæ & vexationis est extra ciuitatem suam & prouinciam trahi, suique præsentiam exhibere cogi, tandem itineribus fatigari seu vexari; quod docent insuper supposititia *lex vlt. inf. de Episcopali iudicio:* & *Nouella Martiani 1. neminem exhiberi.* Ita contra, multis id priuilegii loco datum, vt ne extra ciuitatem vel prouinciam suam traherentur; veluti pupillis, viduabus, & miserabilibus personis: a Constantino M. *l. 2. sup. de offic. Iudicum omnium:* itemque Nauiculariis Orientis, *l. 7. inf. de Nauiculariis:* Sacerdotibus item & Curialibus. Quod *hac l.* a Valentiniano sancitur, seu firmatur: Nempe, vt *ne vltra terminos propriæ ciuitatis iubeantur sui exhibere præsentiam.* Iubeantur, inquam, a *Moderatoribus prouinciarum,* vt Τριβων. *C. Iust.* addidit: siue priuati negotii ergo, siue etiam edendorum ludorum gratia, quæ sane sententia est *Legis 1. inf. de spectaculis:* (quæ & ipsa Valentinianum authorem habet:) & *legis 3. & 4. eod tit.* quæ Theodosium Iun. Auctorem habent: Quoque etiam pertinet Libanii querela sub Theodosio M. *Orat. contra Tisamenum, p. 449. 450. Edit. Morell.* Sed tamen malim ipse *hanc leg.* accipere de priore casu, nempe vt propter priuatum negotium, quod iis cum aduersario intercedit, vel criminis etiam caussa, Svi præsentiam exhibere vetentur *hac l.* Sacerdotes & Curiales. Idque, quæ huius priuilegii ratio est, ob assiduam & constantem operam, quam Curiæ, vel Sacerdotio debent. Et hæc de primo *huius l.* capite: Cuius ea quam dixi sententia est. Non vero, quod etiam Amaya putauit, accipiendum id de spontanea absentia Decurionum: Quo nil ineptius. Exceptio, quam *hic* Tribonianus addidit, notanda & vera; nempe posse Decurionem ob publicam necessitatem vltra terminos propriæ ciuitatis iuberi, vt præsentiam sui exhibeat. P. 407.

Secundo capite Valentinianus in *Sacerdotibus creandis* veterem morem seruari indulget: quem proculdubio Christiani nostri interturbabant. Quisnam vero mos ille fuerit, quo proprie Valentinianus hic respexit, non nostrum est diuinare: neque enim liquet, quidnam hac parte Christiani nostri interturbauerint: Sane de ordinatione sacerdotum publico de more, tractatum est quoque *leg. 148. inf.*

Tertio capite iubet Valentinianus *Priuilegia,* quæ his veteri more deferebantur, seruari, quæ Arcadius postea his per Orientem ademit, *l. 14 inf. de paganis sacrific.* Quo numero fuit non tantum immunitas, qua post sacerdotium fruebantur: de quo *l. 75. inf. h. t.* verum etiam constante sacerdotio, puta immunitas ab omnibus muneribus ciuilibus ab Annonæ præpositura *l. 2. inf. quemad. mun. ciuil.* a præpositura mansionum, *l. 21. sup. h. t.* & inferioribus muneribus, *d. l. 2.* Item immunitas a quæstione, *l. 76. inf. h. t.*

Et hæc quidem ita Valentinianus *hac l.* quam Tribonianus non vna ratione interpolauit: detractis omnibus, quæ *Sacerdotes* respiciunt; vtpote his penitus abolitis, quos Valentinianus adhuc tulerat

lerat sua ætate: Item expositione addita, *a moderatoribus prouinciarum.* Tandem & exceptione addita, *nisi publica necessitas exegerit.* Haud absurde: propter ea, quæ *supra* iam diximus.

A CORPORALIBVS *iniuriis solos Principalium Patronos immunes esse.*

LXI. (a) Idem AA. ad Terentium Corr. Tusc. (b)

VRBIS Vulsiniensium (c) Principales, qui tamen Patronorum adepti fuerint dignitatem, hanc prærogatiuam laborum atque officiorum ferant, ne interdum ad libidinem praue consulentium, Iudicum grauibus (d) adficiantur iniuriis. Dat. V. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria & localis. *GOTHOFR.*

(b) De hoc Terentio Correctore Tusciæ dicam mox plene. Eidem inscribitur Anno proximo *lex* 65. *inf.* & hoc ipso Anno *lex* 4. *sup. de iurisdict.* Eiusdem meminit Ammianus Marcell. *lib.* 27. *cap.* 3. vid. *Prosopogr. ID.*

(c) De qua mox plene. *ID.*

(d) *Graues Iniuriæ* eodem sensu quo alias *corporis iniuria*, & *corporalis contumelia*, pro tormentorum & quæstionis cruciatui, de quo plene *ad l.* 39. *sup. ID.*

COMMENTARIVS.

A POENIS CORPORALIBVS, tormentis, seu quæstione, plumbatisque Principales vrbis Vulsiniensium, si modo *Patronorum* adepti fuerint dignitatem, immunes esse iubet Valentinianus Sen. *hac lege.* Id enim est, quod *grauium Iniuriarum* appellatione indicatur; de quo, vt & hac siue Curialium siue Principalium tantum immunitate, plene dixi ad *l.* 39. *sup.* quomodo & de Principalibus affatim monet *Paratitlon*, quibus addenda & quæ notaui ad *l.* 5. *sup.* Sane & ita quinque Primates Ordinis Alexandrini Theodosius Iunior immunes esse iubet a corporalibus iniuriis, *l.* 190. *inf.* Ex *hac* interim *leg.* discimus hoc Valentiniani iure & æuo, non omnes Decuriones a quæstionibus immunes fuisse, sed Principales tantum, quanquam & id Curialium dignitati datum a Valentiniano, ne torti ad Curiam admitterentur *l.* 8. *sup. de cohortalib.*

Quæ hac lege singularia occurrunt, nunc discutiamus. Primo obseruandum *Principalium* varias species fuisse, & in his Honoratissimos, qui *Patronorum* adepti fuissent dignitatem: Quorum Patronorum (quod secundum) frequens mentio occurrit in *antiquis Inscriptionibus:* vbi videre est, PATRONOS CIVITATVM, COLONIARVM, MVNICIPIORVM, PATRIÆ, REIPVBL. VICORVM dici: Fit quoque mentio *l.* 46. *sup. de cursu publico,* Patronatus Curiarum honorarii. Qui procul dubio idem Patronatus est: Nempe tum Principales, tum alii, qui maxime grati Curiæ, meritis in Rempubl. veluti annonæ curatione accessissent, pro *prærogatiua laborum atque officiorum,* vt *hac lex* diserte ait, hac Patronorum dignitate honorari soliti: cuius magna prærogatiua fuit: sic quidem etiam, vt & ex alio Ordine, alii quoque ad honorarium hunc Curiarum patronatum adspirarent; quod docet *d. lex* 46. *sup. de cursu publ.* Tertio obseruandum, hanc leg. proprie pertinere ad vrbis Vulsiniensium Principales: quæ vrbs in Tuscia fuit, vt vel Inscriptio *legis* ostendit; est enim ea data *ad Terentium Correct. Tusciæ.* Ita quidem vt opulentissima, validissima, nobilis, & caput inter tria Tusciæ Capita olim habita foret: teste Liuio *lib.* 10. *cap.* 37. Floro *lib.* 1. *c.* 21. & ex eo Iornande *de regn. success.* Victore *de Viris Illustr. c.* 36. deque ea videndi Strabo, *lib.* 5. *pag.* 345. *Edit. Almelon.* Plinius *lib.* 3. *c.* 5. Tacitus *lib.* 4. *Annal. c.* 1. Ptolemæus *lib.* 3. *c.* 1. Valerius Maximus *lib.* 9. *c.* 1. §. 2. *extern.* Mentio quoque eius in *vtroque Itinerario* Antonini, & Peutingeriano. Hodie *Bolsena* vocatur. Olim Nursiæ Deæ cultu peculiari insignis, teste Tertulliano, cum Deos Decuriones seu Municipales recenset, *lib.* 2. *adu. Nat. c.* 8. & Apolog. *cap.* 24. Distabat autem ea 72. tantum millibus passuum ab vrbe: vt ex Itinerario *Antonini* liquet *pag.* 286. *Edit. Wesseling.* Ac proinde in Suburbicaria Tuscia erat, cuius mentio fit *l.* 12. *sup. de indulg. debit. Nouella* Maioriani *de adulteriis* 9. & apud Gaium & Theodosium *inter Auctores Limitum: pag.* 253. *Ed. Goes.* Quæ intra centesimum ab vrbe lapidem consistebat.

Sed tragulam scrupulumque iniiciunt a latere nonnulli; & contendunt, Annonariæ Tusciæ vrbem fuisse Vulsiniam; vt ita conficiant Tusciæ Annonariæ partem intra centesimum fuisse: contra, vt conficiant, Suburbicarias regiones non occupasse totum id, quod intra centesimum ab vrbe miliarium decurrebat, & sic centesimum miliarium, & suburbicarias regiones non iisdem finibus decurrere: (Quod tamen aliunde certissimum est) Contendunt autem id auctoritate Ammiani Marcellini, *lib.* 27. *c.* 3. *Hoc tempore*, inquit Ammianus, *vel paulo ante, noua portenti species per* ANNONARIAM *apparuit* TVSCIAM: *idque, quorsum euaderet prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Pistoriensi, prope horam diei tertiam, spectantibus multis, Asinus Tribunali ascenso audiebatur destinatius rugiens, & stupefactis omnibus qui aderant, quique didicerant referentibus aliis, nulloque coniectante ventura, postea quod portendebatur euenit.* TERENTIVS *enim humili genere in vrbe natus, & pistor, ad vicem Præmii, quia peculatus reum detulerat Orsitum ex præfecto,* HANC EANDEM PROVINCIAM CORRECTORIS *administra-* p. 408

ministrauerat potestate &c. Agnosco equidem portentum illud per Ammianum Tusciano Pistoriensi oppido apparuisse: sed nego primum, dicere Ammianum Marcellinum Annonariæ Tusciæ tantum Correctorem Terentium fuisse: satis erat, pro subiectæ materiæ ratione dicere, Terentium Annonariæ Tusciæ Correctorem fuisse: quia de portento in *ea*, Pistoriensi oppido sc. facto, diserte agebatur: sed non exinde conficitur, eum Annonariæ tantum Tusciæ præfuisse. Quin & secundo loco verba illa, *hanc eandem prouinciam* ad Tusciam in genere recte referas, non ad annonariam restringas. Et vero tertio, *Tusciæ* Corrector indistincte & simpliciter hic Terentius vocatur *tribus huius Codicis legib.* puta *hac l.* & *l. 65. inf. hoc titulo:* & *l. 4. sup. de iurisdictione*, quæ generalis elocutio toti Tusciæ Terentium præfuisse ostendere videatur. Nam si annonariam tantum Tusciam rexisset, id vtique expressum fuisset, saltem aliqua ex his *tribus legibus:* quomodo sane cum Tuscia Annonaria & Suburbicaria administratione diuisæ postea fuerunt, *Rogatianus Consularis Tusciæ suburbicariæ* diserte vocatur in simili Inscriptione *Nouellæ Maioriani de Adulteriis* 9. Verum quia hac tempestate in vnam vtraque administrationem coaluerat (quomodo & Latium, quod & ipsum suburbicarium fuit cum Campania, vt docet *lex 12. sup. de pœnis:*) ideo indistincte, *Corrector Tusciæ* Terentius vocatur: quomodo paulo ante sub Iuliano Imp. Auxonius, in *l. 6. sup. de Numerariis:* post Terentium Maximinus, *l. 8. sup. de accusat.* & apud ipsummet Ammianum Marcellinum *lib. 28. c. 1.* (*Is*, inquit, *post administratas Corsicam, itidemque Sardiniam, rexit deinde Tusciam;* & mox, *etiam prouinciæ moderamina retinebat:* vbi nemo puto dicet Ammianum Marcellinum de *Annonaria* tantum sensisse.) Post Maximinum, Olybrius *in l. 72. inf. hoc ipso titulo.* vbi tamen non Corrector, verum *Consularis Tusciæ* dicitur: quomodo sane sub Theodosio Iun. *Consularis Tusciæ & Vmbriæ* præfuit. Ergo iam tuto dicamus, Terentium vtrique Tusciæ præfuisse: & de Vrbicaria id nominatim *hanc leg.* docere per vrbis Vulsiniensis mentionem: de Annonaria Ammianum, per Pistoriensis oppidi memoriam.

Illud *h. l.* obseruandum vrbis Vulsiniensium nominatim Principalibus, non omnibus, immunitatem a corporalibus iniuriis *hac l.* tribui, verum iis tantum qui *patronorum* adepti essent dignitatem: Quæ taxatio addita non fuisset, si Vrbs Vulsiniensium, metropolis fuisset hac ætate: sane enim vero simile, metropoleon per Italiam Principalibus hanc immunitatem simpliciter datam: quomodo data per Orientem Alexandrinis, *l. 190. infr.*

FABRORVM *officio & Consortio Curialem a Curia non liberari.*

LXII. (a) Idem AA. ad Symmachum P.V. (b)

MVNICIPALIS, (c) qui ad fabrorum collegium, alia (d) officia inlusurus, inrepsit, statui pristino reformetur; nec in posterum Decurionum quis originem trahens ad hoc (e) officium aspirare audeat. Dat. IV. Id. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Symmachus* sub Valentiniano Sen. P. V. Romæ: de quo alibi sæpe. *ID.*

(c) Decurionum originem trahens, vt *inf.* explicatur. *Municipalis*, vt Curialis. Alioquin absolute *Municipalis* aliquando, pro Magistratu municipali accipitur: vt *l. 3. sup. de donat.* *ID.*

(d) Curialia, municipalia. *ID.*

(e) Fabrorum scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

FABRORVM collegio seu officio vt *h. l.* vocatur: (de quo v. & *l. 1. inf. de Centonariis & Dendrophoris:*) Curialem originem trahens, Curiam euitare vetatur hac Valentiniani Sen. constitutione: imo exinde ad Curiam retrahi iubetur.

Scilicet cum grauis esset Curialium conditio, ad varia alia Officiorum seu Collegiorum genera multi ad euitandum nexum Curialem sese conferebant: vt ex aliis multis *legibus* patet; veluti Fabricensium *l. 37. sup.* & *l. 81. inf.* & *l. vlt. sup. de Fabricensibus.* ad collegium Fabrorum *h. l.* & quidem illud quod Romæ erat, in specie *huius l.* quibus ideo *Municipales* hac *leg.* opponuntur. *Fabrorum* scilicet collegia, & quidem in maximis vrbibus fuere, compescendis incendiis: Quod *officium h. l.* notatur. Quo fine Plinius cum Bithyniæ præesset, de collegio Fabrorum Nicomediæ 150. hominum instituendo ad Traianum retulit *libr. 10. epist. 42.* vbi etiam addit, sese attenturum, *ne quis nisi faber in id collegium recipiatur:* proculdubio inter alia, pariter vt *hac l.* nequis municipalis, seu Decurionum originem trahens. Neque tamen id Traianus, hetæriis & Collegiis infestus tum admisit: *epist. 43.* Quod postea passim admissum.

P. 409. Cæterum Curiali origine nati multi; ideo ad Collegium fabrorum idque Romæ sese conferebant, quasi iam tuti proculdubio futuri, obtentu vtilitatis vrbicæ: cuius vtique intererat, (vtpote incendio obnoxiæ) hoc corpus frequentia hominum multiplicari. Quod certe diserte etiam de fabrorum Corpore ait Constantinus M. *l. 1. infr. de Centonariis & Dendrophoris*, qua *leg.* iubentur in quibuscun-

buscunque oppidis Dendrophori fuerint, Centonariorum atque Fabrorum Corpori adnecti ea, quam dixi, ratione subdita. Et tamen vtilitatem vrbis Romæ in dispendium municipum *hac l.* cedere noluit Valentinianus.

De MONACHISMO *Valentis lex: eo Curialem Curia non liberari, nisi cessis facultatibus.*

LXIII. (a) Idem AA. ad Modestum PF. P. (b)

QVIDAM (c) ignauiæ (d) sectatores, desertis ciuitatum muneribus, captant solitudines (e) ac secreta, & specie (f) religionis cum cœtibus Monazonton (g) congregantur. Hos igitur, atque huiusmodi, intra Ægyptum (h) deprehensos, per (i) Comitem Orientis, erui e latebris consulta præceptione mandauimus, (k) atque ad munia patriarum subeunda reuocari, aut pro tenore nostræ Sanctionis † familiarium rerum carere inlecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Byritho (l) Kalend. Ianuar. Valentiniano & Valente (m) AA. Coss.

NOTAE.

(a) *Lex* 26. *Cod. Iust. eod. tit.* Refutat *hanc leg.* Baronius *An. D.* 375. *n.* 10. 11. *GOTHOFR.*

(b) *Modestus* PP. Orientis sub Valente: ad quem extant plures Basilii *epistolæ:* puta sex, 274. 275. 276. 277. 278. 279. (siu. *Ep.* 104. 110. 111. 279. 280. 281. *Edit. Benedictin.*) Marcellinus *lib.* 29. *cap.* 1. & *lib.* 30. *cap.* 4. *in Gestis An* 370. & 374. Meminit eius & Gregorius Nazianzenus *in monod. in Basilium* siu. *orat.* 20. *num.* 72. 73. *pag.* 348. 349. *Edit. Oper. Coloniens. siu. Lips. apud Weidmann.* Idacius *An.* 369. vbi *Domitium Modestum* vocat. De eo plene in *Prosop. ID.*

(c) Curiales scil. *ID.*

(d) Officia Curialia declinantes. *ID.*

(e) *Solitudines:* vid. & *l.* 1. *inf. de Monach. ID.*

(f) *Sub specie*, Cod. I. *ID.*

(g) Μονκζόντων. Ita passim *μονάζοντες*, etiam apud Chrysostomum, & Basilium, vel *epist.* 383. *siu.* 23. *Edit. Benedictin.* Quod in *Monachorum* vocem male mutatur. Risi, cum vidi scribentem nuper, Monazontων hic esse locum, in quo solitarie viuunt Monachi. *ID.*

(h) Omissa hæc, *intra Ægyptum*, velut historica, in *Cod. Iust. ID.*

(i) Et hæc eadem ratione ibidem omissa, *per Comitem Orientis. ID.*

(k) *Mandamus*, Cod. Iust. eadem ratione: sic *infra*, Censuimus. *ID.*

† An huius ipsius sanctionis, an vero alterius cuiusdam quæ hanc præcesserat? Istud puto: argumento vocis *mandauimus*, & *censuimus:* Certe non hic intelligi potest *lex* 59. *supr.* quod quidam censent: cum *ea* Valentinianum, non Valentem, vt *hæc*, auctorem habeat; ac præterea est ea de clericis; non de Monachis. *ID.*

(l) *Beryti* hæc, vt plures aliæ, proposita: de cuius rei ratione mox. *ID.*

(m) Ad quem Valentiniani & Valentis Consulatum hoc referendum sit: cum nullus additus sit, mox inquiram. *ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imperatoris quinque *hoc titulo* constitutiones sequuntur, de Decurionibus; etsi non continua serie: his enim Valentinianeæ nonnullæ, seruata scilicet annorum serie immixtæ sunt. Ex iis vero apparet, quis tum in Oriente Curialium status fuerit, quis contra erga eas Valentis animus.

Hæc prima omnium, Valentis, (non Valentiniani etiam vt quidam allegant) constitutio, (vt apparet ex *Ægypti* & *Orientis* in *ipsa leg.* mentio, in Inscriptione *Modesto PP.* in Subscriptione *Beryti:*) omnium quoque celebratissima est, & controuersa maxime. Certe, ante *huius* potissimum *Codicis* editionem varias & ioculares Interpretationes nacta fuerat, quas ne memorare quidem libet. Est vero ea de MONACHISMO: & in summam ea definit Valens Imp. non posse omnino Curialem conditionem Monachismo euitari: sed si qui e Curialibus ad monasticam vitam sese contulerint, erui eos oportere: & ad alterutrum adigendos, vel inquam ad Curiæ munia subeunda, vel bonis suis cedere oportere his, qui loco suo patriæ Curiæque munera subituri sunt.

Hæc aperta est *huius l.* sententia, quæ Valentem Imp. vt dixi auctorem habet, quamque Theodosius Iun. 70. ferme post annis post eum, Iustinianus centum sexaginta ferme post, velut sibi quoque probatam, *Codicibus suis* inseri voluere: & Iustinianus quidem, velut generalem & perpetui iuris, detractis vel mutatis ideo, quæ historicam & localem tantum non facere videbantur, iis tribus inquam, quæ *in Notis* iam signauimus. P. 410.

Nos, vt iustam *huius leg.* interpretationem præstare possimus, singularia quædam prius, & quidem historica in ea sectabimur, quæ apud Interpretes *Codicis Iustinianei* intacta sunt: mox, quæ aduersus eam dicuntur, & retro, quæ pro eius defensione dici possunt, expensuri.

Primo igitur notandum inscribi *hanc leg. Modesto PP.* de quo Modesto PP. cum plene semel egerim *in Prosopographia*, tria tantum ad rem hic monenda sunt. Primo hunc esse illum Modestum PP. (Orientis scil.) cui cum Basilio, magno monasticæ vitæ Patre & Præcone, res aliquando fuit, mox tamen amicitia coaluit, literæque adeo inter eos inuicem commearunt, vti liquet ex Basilii ad eum *epistolis pluribus*.

Secundo notandum, hunc esse Modestum PP. cui Valens nonnulla in hoc aduersus Ecclesias Catholicas, & Ecclesiasticos, Monachosque bello, delegauit; & exequenda mandauit: vt videre est apud Theodoretum, *lib. 4. cap. 16.* Socratem *lib. 4. c. 16. & 18.*

Tertio de hoc ipso Modesto PP. obseruandum, ad eundem tres alias e quinque eiusdem Valentis Imp. constitutionib. *hoc ipso titulo*, in hoc ipso de *Decurionibus*, argumento, occurrere; puta A. D. 371 *l. 74. & 76.* & A. D. 375. *l. 79. h. t.* Vnde, ex his inquam quatuor *legibus* ad Modestum PP. datis, colligere est, quo quantoque studio Modestus hic Curiarum commodis cautum voluerit: sunt enim hæ *leges* ad eius suggestionem proculdubio datæ: Et hæc de Modesto PP.

Quarto, notandum, hanc quoque inter alias fugiendæ euitandæque Curiæ rationes miseros Curiales hac ætate adinuenisse, vt ad monachismum concederent, quasi ea re maxime tuti futuri, & latituri. Qua de re non alius nunc mihi occurrit locus. Videatur & de his sensisse Libanius *ep. inter Regias 604. & in Edit. Cl. Wolfii 608* ad *Celsum Rectorem Ciliciæ*, vbi ob reductos ad Curias suas decuriones eum laudans ait: τὰς μὲν ἐκ τῶν ὀρῶν κατήγαγες, τὰς δὲ ὑπὸ κλίνας κρυπτομένας ἔπεισας, ὡς ἐπὶ κέρδος τὸ λειτουργεῖν ἐκπηδᾶν: *alios quidem ex montibus reduxisti, alios vero, sub lectis latitantes, adduxisti, vt ad publica munera, tanquam ad lucrum prosilirent.* In montibus enim ferme Monachi degebant: v. quæ passim occurrunt de monachis in montibus ad Antiochiam.

Quinto notandum, pertinere *hanc leg.* ad Monachos *Ægypti*: cuius rei memoriam Tribonianus in *Codice suo* obliterauit: ex *hoc* vero *Codice* Docti Viri suppleuere. Scilicet, vt in Ægypto primi, ita & frequentissimi hoc æuo Monachi fuere: Quam in rem videndus insignis Gregorii Nazianzeni locus, *Orat. 21. in Athanasium, p. 384. Edit. Lipss siu. Colon. apud Weidm.* Basilius, *non vno loco*: Auctor vitæ Apollonii, *Quanti*, inquit, *populi habentur in vrbibus* (Ægypti) *tantæ pene habentur in desertis multitudines Monachorum.* Legantur & Vitæ Patrum hanc in rem, Palladii inter hos *Lausiaca*: Imo & pagani huius æui Scriptores, Eunapius etiam, *in V. Ædesii, p. 78. 81. Edit. Commelin.* Ac nominatim hac Valentis tempestate cumprimis celebres, maximaque copia, fuere Monachi, de quibus adeo Lucianæ sub Valente hoc ipso tempore in Monachos persecutionis occasione, expressis capitibus prolixe agunt Scriptores Ecclesiastici; Rufinus, *lib. 2. c. 3. & 4.* Socrates. *lib. 4. c. 22. 23.* Theodoretus, *lib. 4. c. 19. 24. 25. 26.* Sozomenus, *lib. 6. c. 27. 28. 29. 30.* Hi vero μονάζοντες in Ægypto per solitudines & secreta diuisi erant, singulis suas domunculas, cellas σποράδην habentibus: vnde certo tempore congregabantur cœtus μοναζόντων, vt hæc *lex* aperte testatur, & historiæ Eccl. Scriptores hoc æuo sub Valente, in his Sozomen. *lib. 6. c. 31.* Atque hi *Anachoretæ* dicti.

Sexto notetur, quod & ipsum omissum in *C. Iust.* iuberi *h. l.* Monachos e Curialibus intra Ægyptum deprehensos, per *Comitem Orientis* (de quo vid. *Notitiam nostram Dignitatum*) manu sc. militari erui: quomodo & alias Iudiciali officio suffragante, retrahi ab Ecclesia Curiales ad pristinam sortem & Curiam, *l. 49. in fin. sup.* vigore & solertia Iudicantum: *l. 3. sup. de his qui ad Eccles.* An igitur Comes Orientis in Ægypto quoque rem militarem accurauit? Minime. Putet quis hanc extraordinariam, vt loquuntur, *commissionem*, seu delegationem datam Comiti Orientis a Valente, rem militarem in Oriente, & quidem in Syria Phœnice quoque (vbi Proposita hæc *lex*) administranti: velut in proximo constituto: cum alioquin Dux Ægypti, στρατηγὸς (cuiusmodi Dux Ægypti sub eodem Valente memoratur, *l. 5. de Legatis*:) & ipse in Aegypto cum manu militari esset, idemque non in Athanasii tantum, sed & in hoc ipso contra Monachos negotio operam nauarit; vt testatur Socrates *lib. 4. cap. 24.* & Sozomenus *lib. 6. c. 12.* vbi male Interpres τῶν τῇδε στρατευμάτων ἡγεμόνα, vertit, *Præfectum præsidiariorum militum.* Id quod factum fuerit, quia Curiales, in quos hæc *lex* lata est, in proximam Ægyptum, vt eo melius latere possent, ad Monachorum sese cœtus contulerant, quos proinde Comes Orientis, velut notiores sibi suisque, facilius internoscere, eruere, reducere, *vigore & solertia sua* (vt hac in re loquitur *d. lex 3. sup. de his qui ad Eccles. conf.*) posset; in tanta præsertim monachorum per Ægyptum multitudine, validaque manu, quam vt antea dixi, describunt Ecclesiasticæ historiæ Scriptores: per Ægyptum, inquam, ne quid nunc dicam de similibus Monachorum in Syria, & prope Antiochiam drungis, de quibus præter Ecclesiasticos Scriptores, Libanius Antiochenus, aliique. Hæc inquam ita de Comite illo Orientis accipi hic posse videantur. Et tamen re penitius adhuc perpensa, putem ego potius hic indicari *Comitem Largitionum Comitatensium, Orientis simul & Ægypti*: qui male in Notitia Imperii *fol. 49. Comes Commerciorum per Orientem & Ægyptum* vocatur; nam pro Comitatensium, quomodo a Comite, Officiales Comitis Orientis, *Comitiani* dicti *l. 18. sup. de cohortalib.* ita Comitatiani, a Comitatu; *Comitatianorum* porro, id est largitionum Comitatensium, per Orientem & Ægyptum, nam & ita Comites Italicanorum & Gallicanorum dicuntur, *l. vn. sup. de Consularib. & Præsidib.* & in *Notitia Imperii*: vt ita hic omnino intelligendus videatur, *Magnus* ille ipse, Comitatensium Largitionum Comes, quo satellite præcipuo vsus in hac ipsa contra Catholicos & Monachos persecutione Valens Imp. qui idem antea sub Iuliano Imp. Ecclesiam Berythi (vbi hæc quoque *lex* proposita dicitur) incenderat, mox Ioniano imperante suis expensis instaurare coactus fuerat, vti memorant *historiæ Ecclesiasticæ* Scriptores: Socrates, *lib. 4. c. 21.* Theodoretus, *lib. 4. cap. 19.* Sozomenus, *lib. 6. c. 19.*

c. 18. In quibus Theodoretus, vel potius Petrus Ep. Alexandrinus Catholicus, apud eum *in epistola sua*, eum Κομητατησίων λαργιτιόνων κόμητα vocat: Interpres male vertit *Comitem prouincialium largitionum:* Socrates, τὸν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, Sozomenus, ταμίαν τῶν θησαυρῶν, Interpres apud vtrumque, *Quaestorem* male vertit. Proinde *Comes Orientis* cui Valens Imp. *hac l.* negotii huius in eruendis per Ægyptum Monachis executionem committit, non fuerit ille, qui alias *Comes Orientis* dicitur, nempe Vir spectabilis, qui cum Præfecto Augustali seu Ægypti pari passu ambulabat, imo qui ordine, potior isto erat, vt ex *Notitia Imperii fol. 71.* discere licet, & *l. 3. de Primicerio: l. vlt. de Princip. agent. in reb.* Verum Comes largitionum Comitatensium, Orientis simul & Ægypti, vtrique enim Diœcesi præfuisse eum, testatur *Notitia Imperii fol. 49.*

P. 411.

Huic proinde Comiti recte Valens huius negotii executionem commiserit, vtpote cum non minus Ægypti, quam Orientis largitionibus Comitatensibus præesset: & sic intra Diœcesim suam: Quomodo & *Modesto PP.* hoc idem negotium Valens commisit (sub cuius dispositione erat quoque Ægyptus & Oriens,) vt ex *hac l.* ad eum ideo directa discere licet, & ex scriptoribus Ecclesiasticis, vt iam ante monui: imo & tertio quoque, puta Præfecto Ægypti: vt fidem faciunt iidem Socrates *lib. 4. c. 21. 22.* Theodoret. *lib. 4. c. 19.* & *25.* Sozomen. *lib. 6. c. 19. in fin.* & *20. in pr.* de quo & Gregor. Nazianz. *orat. in Heronem 23. pag. 417. Edit. Lips. VVeidm.* Et certe, quod & ipsum apprime congruit *huic l.* idem Petrus Alexandrinus *epistola sua*, de qua *sup.* memorat, potissimam partem eorum, in quos a Magno isto Comite sæuitum fuit, fuisse *Monazontas*: οἱ πλεῖυς γὰρ ἦσαν μονάζοντες ἔρημον οἰκῦντες δι' ἄσκησιν. Sic omnia congruunt.

Septimo stabiliendus nobis venit characterismus temporis, seu Consulatus *huic legi* subscriptus, tum causis aliis, tum vt ita hæc constitutio ad suum annum in Annales Ecclesiasticos referatur. Dicitur ergo hæc *lex* Proposita Beryti *Valentiniano & Valente COSS.* Non adscripto numero Consulatus, quem vna quater gessere Valentinianus & Valens: puta A. D. 365. 368. 370. 373. Et videatur cui ideo hæc *lex*, quod etiam hactenus creditur, atque ita credidit *Chronologiæ Theodosianæ* Auctor, & Baronius, referenda ad Valentinianum & Valentem primum Coss. id est ad A. D. 365. sic enim sæpe absolute, numero Consulatus non addito, hic Annus designari solet. Verum huic renititur non vna ratio. Primo quidem, *Modesti PP.* nomen in Inscriptione *huius leg.* & ad quem *lex* hæc data est: Hic enim, quod ex *huius Codicis* constitutionibus discimus, post Auxonium demum, id est post A. D. 369. (eo quippe adhuc Anno Auxonius PP. Orientis erat:) vt & post pacem cum Gothis factam, teste Zosimo, *lib. 4. cap. 11.* Orientis Præfectus Prætorio factus est: eamque Præfecturam diuturno imperio ad annum vsque 378. tenuit. Secundo renititur & istud, quod Valens Imp. nondum inter initia Imperii, Anno. D. 364. & 365. Monachis & Ægyptiis aduersum se ostendit: quamdiu scilicet Athanasius vixit, qui vtique deuixit A. D. 372. quod *historiæ Eccles.* Scriptores testantur. (a) Quare referenda hæc *lex* ad *Valentinianum & Valentem IV. COSS.* id est ad A. D. 373. qui quidem temporis characterismus biennio tantum anteuertit Annum, ad quem adnotata in Prosperi Aquitanici *Chronico* Valentis illa, de quo lex, *vt Monachi militarent.* Simili sane etiam argumento *legem 39. infra de Episcopis:* quæ eidem Modesto inscribitur, ad verum consulatum suum retraxi. Ergo referenda hæc *lex* ad Annum 373. cum ante octo menses ferme anno superiore 372. Athanasius Ep. Alexandrinus obiisset (etsi ex Socratis sententia A. 371.) cui a Catholicis *Petrus*, ab Arianis *Lucius* in sede Alexandrina substitutus fuit: qui quidem Lucius, & vna cum ipso Valens Imp. tempestatem illam Alexandriæ & in Ægypto in Catholicos & Monachos, velut solutis iam repagulis excitauere. Et certe diserte Scriptores Ecclesiastici hanc in Monachos persecutionem post Athanasii mortem seu Annum 372. memorant.

His ita firmatis & præcognitis, de ista *Valentis* constitutione videamus: quam quidem velut Catholicæ pietati aduersam & Monasticam vitam subuertentem multi proscribunt, atque ea re non Valentem modo, Catholicæ Religionis alias infestissimum hostem, insectantur, verum etiam Iustiniano & Triboniano, absurdæ vt aiunt impietatis homini atheoque, dicam (quæ tamen his cum Theodosio Iun. *huius Codicis* Auctore communis esse debuit) scribunt: Alii Interpretationibus quibusdam non recte emolliunt: Omnes diuersam faciunt ab *ea* Valentis *lege*, quam memorant Historici, qua Monachi militare iussi coactique sunt: Iniquitatis inquam hanc *legem* arguunt plerique, quæ tamen recte intellecta, suoque fini aptata, in se nullam meretur reprehensionem: imo *consulta* omnino *præceptio* est, vt *hac ipsa leg.* Valens eam vocat: si modo meminerimus, in quos ea lata fuerit: Non in Monachos scilicet in vniuersum hæc *lex* scripta est, vt ad Curiam omnes retraherentur: quomodo apud Basilium *epist. 264. siu. 237. num 2. Edit Benedictin.* Vicarius quidam (Ponticæ scilicet) dicitur omnes Sacerdotalis Ordinis vna voce Curiæ mancipasse, πάντας μιᾷ φωνῇ τὺς ἱερατικὺς τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐκκλησίας παρέδωκε τῇ βυλῇ, vt cæteroquin Monachis Valens pertinaciter his infensus odium indixerat, velut Catholicæ & Orthodoxæ fidei defensoribus potissimis, & Pagani quoque Scriptores certatim, & in his Zosimus, *libr. 5. cap. 23.* vbi ipse Monachos in vniuersum ait, ὄτε πρὸς πόλεμον, ὄτι πρὸς ἄλλην τινὰ χρείαν ἀναγκαίυς: *neque ad bellum, neque alium reipubl. necessarium vsum idoneos.* Verum in Decuriones tantum, qui *desertis* Curiæ patriæque suæ *muneribus*, atque in fraudem munerum ciuilium ad monasticam sese vitam in Ægypto contulerant; Quos & ideo, non propter monasticam vitam, quasi desides fucosque, vt quidam male interpretantur, verum propter fugam munerum ciuilium & curialium patriæque, *ignauiæ sectatores* hac *leg.*

(a) Vid. ANTON. PAGIVM *in Crit. ad Annal. Baron. ad an.* 372. *num.* 9. 10. qui Athanasii mortem ad annum sequentem 373. refert.

leg. vocat, ob deserta videlicet ciuitatum munera: quia vt loquitur Libanius *in Iulian. necem Orat. funeb. p. 327. Edit. Morell.* τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν, id est: *quia iustissimum ministerium patriis* (suis) *dedignantes* LIBERTATEM *seu immunitatem iniustam captarunt. Ignauia* hæc est, ἀπραγμοσύνη, vt Gregorius Nazianzenus de fictis Monachis ait, *carmine in eos scripto*, εἰς ἐπιπλάστως μονάζοντας *pag. 138. Tom. II. Oper. Edit. Lips. Weidm.* cum quis publicæ rei ac maxime peculiari vinculo nexuque personæ nexus, cui gnauiter strenueque operam datam oportuit (nam & gnauus seu nauus est ἔμπρακτος) necquicquam commodat, sed vt eam frustretur alio sese confert, quocumque tandem obtentu, etsi probabilis cæteroquin ea professio sit. Alio vero sensu desidiæ deditus dicitur in *l. 25. §. 1. D. de probation.* qui scilicet rei priuatæ suæ incuriosus, in re sua negligens. Nam quod de Monachis pariter id Græci explicant, inane est. Non igitur *hac leg.* Mona-
p.412. chismum *ignauiæ* nomine perstringit, non Monazonton cœtus; verum eos tantum exinde erui, abduci, qui *specie Religionis*, vt diserte ait, seu obtentu Religiosæ professionis, ciuitatum munera deserebant, quibus peculiari personæ vinculo nexi erant, vt erant Curiales, quod ex *hoc titulo* plenissime discere est. Quod etiam Accursius ex parte vidit. Neque dubito de his quoque sensisse Libanium Christiani Nominis & Monachorum osorem, cum *Orat. in Iuliani Imp. necem, p. 296. Edit. Morell.* causas, ex quibus Curiæ sub Constantio vacuatæ fuerant, recensens, & vitæ genera, ad quæ multi transierant, veluti Militiam, Senatoriam dignitatem, hanc quoque addidit, καὶ οἱ μὲν ἐκάθευδόν τε καὶ ἐχαρίζοντο τῷ σώματι: *cum quidam sopori dediti iacerent, & corpori indulgerent.* Falsa igitur est eorum opinio, qui de omnibus Monachis indiscretim hanc *leg.* accipiunt: simili errore, quo doctissimi Viri, & in his quoque Berterius, *Pithanon diatrib. 1. cap. 10. pag. 848. Tom. IV. Thes. Iur.* Clericos a Iuliano Imp. ad Curiam damnatos seu Curiis mancipatos pœnæ loco tradunt, cum tamen is ex Curialibus tantum Clericos factos, ad Curiam suam reuocari iusserit *leg. 50. supr. hoc titul.* simili rursum errore, quo Ambrosii locum *epistol. 29.* eodem referunt; ad morem, inquam, alicuius pœnæ loco in Curiam dandi, seu damnandi; cum tamen is pariter sit de Episcopis ex Curiali genere Curiæ reddendis. Verum de hoc plenius ad *l. 66. & 105. infr.*

Ad rem. Hæc cum ita sint, non magis proinde reprehendi hæc *lex* potest, quam tot aliæ Principum Catholicorum etiam de Decurionibus, qui ad clericatum sese contulerant, eorumque bonis similiter ad Curiam reuocandis, quas quindecim numero in vnum collectas habes *in Paratitlo huius tituli:* vide præter alias eiusdem Valentis, ad eundem Modestum PP. *legem 19. de Episcopis:* quæ referenda est ad An. D. 370. Eadem ratione Principum constitutionibus reuocati Militares viri ad militiam Armatam, qui ad Clericatum confugerant: vbi inter alias notanda, quam etiam notarunt alii iam, Honorii Imp. Orthodoxi *lex 12. sup. de Veteranis: Et quoniam plurimos*, inquit, *vel ante militiam, vel post inchoatam vel peractam, latere* OBIECTV PIÆ RELIGIONIS (*specie Religionis*, dixit Valens *hac l.*) *agnouimus: dum se quidam vocabulo Clericorum & infaustis defunctorum obsequiis occupatos*, (*Copiatas* intelligit) *non tam obseruatione cultus, quam* OTII ET SOCORDIÆ AMORE (*Ignauiæ sectatores* dixit hic Valens) *defendunt, nulli omnino tali excusari obiectione permittimus, nisi qui aut fractus senio, aut membris debilis, aut paruitate deformis indignus consortio virorum fortium* (id est militarium) *reperitur.*

Eadem ratio, vel certe haud absimilis, in Valentiniani *Lege*, sed in Pseudo philosophis pariter ad Curiam reuocandis, *l. 7. infr. de Medicis & Professorib.* (quæ & ipsa indita Codici Iustin. *l. 8. Cod. Iust. eod. tit.*) *Turpe enim est, vt* PATRIÆ FVNCTIONES *ferre non possint, qui etiam fortunæ vim se ferre profitentur.* Ad eundem quoque finem collineare videbatur Imp. Mauricii *lex*, de qua Gregorius M. *lib. 2. Registr. ep. 100 & 103. Vt nullus qui actum publicum egit, qui officio vel manu signatus, vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio conuerti liceret, nisi forte si militia eius fuerit expleta.* Verum, cur ea Gregorio tum displicuerit, docent eius *epistolæ*.

Atque ita quidem retundendi sunt variorum impetus aduersus *hanc leg.* eiusque Auctorem, simul & eius approbatores Iustinianum & Tribonianum: Nam qui aliter eam vindicare nituntur, næ illi largiter falluntur.

Alciati primum inane suffugium est, qui censebat hanc *legem* in *Codicem Iustinianeum* relatam, aliam interpretationem accipere posse, quam cum Valens eam tulit: Non eo inquam hic confugiendum est, etsi verum sit alias sæpe ad hoc arcanum seu κρύφιον confugi oportere, alioque sæpe sensu positas constitutiones in *Codice Iustinianeo*, quam in *hoc Codice;* quandoquidem tam planus tam apertus & perspicuus est *huius leg.* sensus, neque ipsa probabilis, vt alio nouoque sensu eam donari nil opus sit.

Neque Amayæ fulmenta pleraque placere debent, ad submouendam ab *hac l.* inuidiam & reprehensionem, etsi ipse interea *legem* illam, qua Valens dicitur statuisse, *vt Monachi militarent*, velut improbam iniquitatis arguat. Inter cætera ait, hanc legem quoque Auctorem habere Valentinianum fratrem Valentis Catholicum Imp. (quomodo etiam deinceps *hanc leg.* de vtriusque nomine designat) quem credendum non est, in re tam nefaria & abominanda voluisse fratri hæretico consentire. Verum id erroneum est. Valentiniani quippe nomen *huic legi* inscribitur, non tanquam in eam consentientis, neque quod huic quoque ea accepto ferenda sit, verum pro more tum accepto, quod Valentis in Imperio collega esset.

Est & eiusdem aliud argumentum desumptum ex temporum ratione, nempe quod hæc *lex* lata sit Valentiniano adhuc superstite, altera vero & nefaria *lex, vt Monachi militarent*, post eius mortem, vt ex Hieronymi, si Deo placet, *Chronico*, & Orosio, Pauloque Diacono & Iornande liquet. Verum paulo post ostendetur, non aliam esse *legem* illam ab *hac* nostra.

Inane

Inane est & tertium eiusdem post alios Interpretes suffugium, cum ait, hanc *legem* non esse de veris monachis, sed de pseudomonachis, hypocritis, habitu tantum monachis, non vita; imo qui vita sua monasticam dehonestabant, qui ficto quæsitoque Religionis colore, segnitiei tantum causa dolo & fraude, falso & furtiue Monachorum cœtui sese adiungebant. Nam imo, vt iam antea ostendi, verba *huius leg.* non pseudomonachos respiciunt aut perstringunt, in quos sane est Gregorii Nazianzeni carmen illud, εἰς ἐπιπλάστως μονάζοντας, & huius generis Valentiniani constitutio in Pseudophilosophos, quam antea memorabamus, verum in Curiales qui reuera, non ficte Monachismo sese & Monazonton cœtibus addiderant, desertis patriæ muneribus, quamlibet integra probabilique professione, attamen reuera in fraudem patriæ & Curiarum, quas integras haberi seruarique publice, non vero deseri, vt hoc æuo ferme fiebat, non vna occasione vel causa, intererat. Neque quidquam iuuat eum vox *captandi*, ibi, *captant solitudines ac secreta:* Ea enim vox hic vsurpatur de iis, qui alienum quid a conditione & professione sua appetunt, & affectant, sectantur, (quomodo Libanius superiore *loco*, διώκοντας,) & ad aliud vitæ genus transeunt: vti neque iuuant illa, *sub specie religionis:* neque enim illis verbis color tantum, & inanis obtentus simulatæ fictæque Religionis indicatur; sed verus monasticæ Professionis obtentus, verus affectus: vt loquitur *lex 43 supr.* & vt in Honorii lege, de qua supra, *obiectum piæ religionis:* quo obiecto, qua specie opposita, retrahi sese ad Curias amplius
p. 413. non posse sibi persuadebant. Idem addit, eo quoque probari, non agi hic de veris Monachis, verum de falsis fictis, quandoquidem veri Monachi nulla bona haberent, vt ex iure Iustinianeo nouissimo patescit, quæ tamen Monachis illis *hac l.* tribuuntur. Verum recte, etiam veris Monachis, & hoc quidem casu, bona tribuuntur, vtpote quæ Curiam deserentes sibi retinebant solitudinibus captatis, retentisque *familiarium rerum inlecebris*, vt *hac l.* dicitur. Olimque, vt recte Cuiacius hic, Monachi capite minuti non censebantur, quin bona propria & testamenti factionem retinebant *l. 13. Cod. Iust. de sacros. Eccl.* Et quid fiet alioquin hoc æuo *Legi vnicæ*, imo *titulo, supr. de bonis Clericorum, & Monachorum:* vbi palam agitur, de verorum ni fallor Monachorum bonis, eorum testamentis, & successoribus? Quid fiet Basilii *ep. 304.* siu. *284. Edit. Benedictin.* Κηνσίτορι περὶ μοναζόντων, ὥστε τῶν αὐτῆς συντελειῶν διαφεῖναι: *ad censitorem, causa monachorum, vt ipsis tributa dimittantur*, si Monachi nulla bona haberent? Et addit tamen idem Amaya hanc rationem, quod *lex* hæc nihil de Militia statuat. Verum & hæc *lex* est de militia Curiali, mox vt ostendam. Reiicienda quoque cum Amaya *n. 15.* opinio Ceualli, qui existimabat, Valentem voluisse *hac l.* Religionum multitudinem cohibere, eamque etiam videri Accursii sententiam. Neque enim Religionum multitudo hic cohibetur, quæ tum nondum talis erat, vt hodie; qua causa Romanum Pontificem ad eam cohibendam multi deinceps subinde hortati sunt; videndum est quoque ea de re concilium Lateranense quod habitum sub Innocentio III. quo fabula ei rei imposita. Verum Religiosorum tantum seu Monachorum factum, in fraudem patriæ munerumque Curialium.

Sed iam tempus est, vt de illa Valentis *lege* dicam, qua Monachi iussi coactique sunt militare, quæ hactenus alia ab *hac l.* creditur: & in quam vulgo transfertur inuidia omnis, quæ Valenti impingitur. Memorant equidem eam *legem* atque ita exprimunt Orosius (& hic quidem primus omnium) *lib. 7. c. 33.* Prosper Aquitanicus *in Chronico*, post Hieronymi *Chronicon:* nam Hieronymo id falso tribuitur. Paulus Diaconus, *lib. 12. p. 83. T. I. Script. Rer. Ital.* Iornandes *de regn. success. p. 238. T. eod. Script. Rer. Ital.* Verum altum de *illa l.* silentium apud *historiæ Ecclesiasticæ* Scriptores omnes, contra quam quidam scripsere, etsi memorent illi Tribunos militesque submissos in Monachos, & Monasteriis eos eductos, cruciatos, interemptos: Etsi Socrates quoque *lib. 4. c. 21.* statim post mortem Athanasii Anno superiore 372. memorat Edictum seu mandatum Valentis ad Palladium Præfectum Alexandrinum, vt copiis militaribus Euzoii instituto inseruiretur in Lucio firmando in Episcopatu, contra in Petro deturbando: Etsi multa iidem ex professo narrent, de persecutione in Monachos sub Valente, & quidem in Monachos Ægypti: Etsi idem quoque Socrates, *lib. 4. cap. 21.* & 22. Sozomenus *lib. 6. c. 19.* memoret Valentis πρόσταγμα, non diu post superius illud, vt omnes qui fidem *Consubstantialitatis* tenebant, non Alexandria solum, verum ex vniuersa etiam Ægypto penitus expellerentur, & sic persecutionem in eos qui Alexandriam & Ægyptum incolerent excitatam: Sic vt Præfecto Ægypti quoque imperatum fuerit: vt cum ingentibus copiis omnes vbique persequeretur, quos Lucius indicaret. Etsi idem quoque addat, eodem tempore Monasteria in solitudine (quomodo in *hac leg. solitudines* memorantur,) diuexata & expugnata. Quare, vt quod sentio dicam, nulla alia mihi videtur in Monachos ab hac diuersa de adigendis ad militiam Monachis constitutio a Valente promulgata: verum id ipsum esse quod *hac leg.* sancitur. Nempe, vt *militiæ*, & *militandi* στρατείας καὶ στρατεύεσθαι voce, hoc æuo designabantur quæcunque tandem officia, muniaque publica: vnde Militia non tantum Armata, sed etiam Togata Palatina, Officialium, Aduocatorum militia, λειτουργία, tandem omne publicum ministerium, atque adeo Municipalia quoque seu Curialia officia muniaque pro patria. Sic inter alia Libanius de quodam Curiali agens, Legatione apud Imp. fungente pro Cyro Syriæ ciuitate, *epist. inter Regias 979. & in Edit. Cl. Wolffii 991.* τιθέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος τὰ ὅπλα, quod vertit Cl. Wolffius: *sed & arma patriæ causa posuit.* Sed & *stipendia* patriæ emetiri dicti Curiales, *l. 57 supr. hoc tit.* Etsi alias Curiales Militaribus opponantur. Inde igitur iam error ex huius vocis homonymia, quasi Monachi a Valente militare iussi fuerint, & quidem in Militia Armata, eoque adacti, & quidem indiscretim; cum tamen Valens nonnisi Monachos ex Curialibus ad *Militiam Curialem* retrahi iusserit, quæ *huius leg.* est sententia. Certe Orosii quoque verba, qui primus illius *legis* meminit, hic non prætermittenda sunt: *Valens*, inquit, *velut effrenata libertatis audacia,*

dacia, Legem dedit, vt Monachi, hoc est Christiani, qui ad vnum fidei opus, DIMISSA SECVLARIVM RERVM MVLTIMODA ACTIONE *se redigunt, ad militiam cogerentur.* Et mox: *Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos & veros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum.* Indeque breuius hæc Prosper, Diaconus, & Iornandes. Inde igitur quia in *hac nostra* Valentis *lege* agitur, de *desertis ciuitatum muneribus* a Monachis, & sic vt Orosius ait, de dimissa ab his secularium rerum actione: agiturque de his ad militiam (Curialem scil. adigendis, retrahendis, hinc enatus error, quasi Valentis *Lege, Monachi militare,* in armata scil. militia, *iussi fuerint.*

Quæ cum ita proculdubio sint, ex his apparet neque Baronio adsentiendum, cum ait, Valentem *legi* suæ, qua Monachos militare iussit, & ad militiam adegit, Anno scil 375. vt ipse vult, *hac l. nostra* prælusisse. Neque me contra etiam illud mouet, quod Valentiniano demum mortuo, *legem* hanc qua Monachi militare iussi dicuntur, a Valente latam, Scriptores, quos superius memoraui, dicant, Hic enim lapsus eorum est; metachronismo tantum biennii vel triennii. Maneat igitur, *hanc legem* nostram, eandem esse cum *altera illa*, neque aliam ab *hac* quærendam. Maneat, vt eo redeam, *hanc legem* Iniquitatis non recte arcessi, quæ in se nihil iniquitatis continet: Etsi non negarim, Valentem hac quoque inter alias ratione, Lucii Ariani pseudoepiscopi Alexandrini suasu, hortatuque Orthodoxis & Monachis infestissimi (de quo vid. Socratem *lib. 4. c. 21. 22.* Sozomenum *lib. 6. cap. 19.*) Monachos vexare, turbareue voluisse, vti sæpe euenit, vt per se alioquin æquæ, *consultæque præceptiones*, iniquitatis tamen speciem continere videantur, prout tempora sunt, & prout iniquus animus est eius, qui ea statuit, & sic ἐκ περιστάσεως: Indeque atrocius forte ea *lex* confossa, expressaque in Valentis odium.

Vt ad *Legis* nostræ sententiam redeamus; adeoque magis magisque ostendamus, quam minime noua ea seu iniqua sit; de dispositione eius agamus: Nempe, Valens Imp. neque simpliciter adhuc Curiales e monastica vita retrahi iubet, quomodo sæpe alias Curiales e Clericatu abstrahi absolute Imperatores voluere: sed sub alternatiua, vel retrahi, vel bonis suis cedere oportere eis, qui vice eorum munera functionum subituri essent. Id vero ipsum de Cle-
P. 414 ricis frequentibus constitutionibus statutum, vt videl. bonorum iacturam facerent; sic vt (exceptis quandoqne solis Episcopis) modo vice sua Curialia munera subituris extraneis, vel propinquis, modo etiam Curiæ ipsi, modo in totum, modo pro parte, cedere necesse haberent: de quo vid. *l. 49. 59. 99. 104. 121. 123. 163. 172. infr. hoc tit. l. 7 supr. de cohortalibus: leg 21. infr. de Episcop.* vid. & Ambrosium *epist. 2. aduers. Symmachum, p. 325. Ed. Paris. 1604.* Et nota hac in re elegantem *leg. 104. infr.* vnde explicantur illa *huius leg.* verba, *mandauimus familiarium rerum carere inlecebris.*

De Clericis sane retractis post multos annos questus iure Ambrosius *ep. 29. in fin.* Et sane sæpe ita quoque temporis & diuturnitatis hac in re rationem habuere Principes, vt fidem facit *d. l. 19. & 21. infr. de Episcop. l. 172. infr. hoc tit.* aliæque *Cod. Iustin.*

Alias, vt hunc Commentarium absoluam, vt hæc *lex* probabilis est, ita politicum hoc ius & scemma ex ea quoque conficitur: *Ita religiosæ professioni faueri, fauendumque, vt ne ea re Reipublicæ fraus fiat, damnumque inferatur;* quæ pars non vltima est imperatoriæ prudentiæ & potestatis, Iudicumque adeo ab Imperatoribus constitutorum. Ad quod Scemma innumeræ aliæ *huius Codicis*, vt & *Iustinianei* constitutiones spectant. Tandem, quidquid *hac leg.* caueatur, vt ne Curiales, Monachi fiant; exempla tamen deinceps extitere complurima Curialium, qui ad Monasticam vitam concessere: cuiusmodi exemplum est apud Synesium *ep. 66.* Valentem *lege* lata in Monachos Ægyptios persecutionem concitasse scribit, sed non dicit quamnam? Verum secundo, vt quod res est, dicam: Mihi mens ea est, non aliam Valentis *legem* quærendam, quam hanc ipsam nostram; quam acerbius illi insectati sunt, errore admisso, quod Valentem Imp. Monachos lege lata ad *militiam* cogi, seu *militare* iussisse volunt: cum ex Curialibus inter Monachos versantes tantum ad patriæ *militiam* non ad Armatam, & munera Curialia subeunda; idque non pœnæ loco, sed pro status sui originalis ratione, reuocari eos iusserit: quod & ipsum στρατείας appellatione designatum, pariter vt *Militiæ* appellatione hoc æuo omne officium & obsequium publicum dictum est. Cui similis est error eorum, etiam doctissimorum, & in his Philippi Berterii *p. 848. Th. Iur.* qui Clericos a Iuliano ad Curiam damnatos, seu Curiis mancipatos pœnæ loco tradunt, cum is tantum ex Curialibus Clericos factos ad Curiam suam reuocari iusserit, neque aliud quidquam *l. 50. supr. hoc tit.* Geminus rursum est error eorum, qui Ambrosii locum *ep. 29.* eodem referunt, ad morem inquam pœnæ loco Curiæ dandi alicuius, cum tamen locus ille pariter sit de Episcopis Curiali genere, retrahendis Curiæque redditis. Tantum veritati obstrepit in scriptore affectus, accedente etiam haud plena vel perfecta Historiæ, vel etiam Iuris cognitione. Vnde haud satis bona fide constitutiones multas etiam a Veteribus memorari, deprehendere licet, de quo alibi: Exemplo quoque sit vel Iouiani lex, *de raptu* vel matrimonio sanctimonialium.

Hæc cum ita sint; cessent aliæ *huius leg.* Interpretationes: cessent retro deinceps iniquæ de hac Valentis seu Ariani constitutione, velut Catholicæ pietati aduersa, quærelæ, quæ & æquitate ipsa seu vtilitate publica commendatur, & Iustiniano postea probata fuit, & exemplis Christianissimorum Principum similibus firmatur; cessent inquam querelæ aduersus ipsum Iustinianum vel etiam Tribonianum, quod *hanc leg.* Codici suo inserunt: Errorem quoque deinceps suum agnoscant Scriptores, qui Valentem Monachos lege lata ad *militiam* adigi voluisse scribunt. Neque Baronio adsentior, qui ait, Valentem *legi* suæ, qua Monachos ait ad militiam adigi iussos, Anno scil. 375. prælusisse *hac leg.* Est enim vnica tantum *lex* Valentis super eadem re, de militia inquam Curiali, & Monachis ad eam reuocandis. Errorem suum agnoscant, qui *pœnæ*

loco

loco Clericos a Iuliano Monachos a Valente Curiis traditos volunt: Verum de hoc plenius ad *leg. 105. infr.* & ad *leg. 66. infr.* Quanquam *Tripartitæ* Author prodit multos Episcopos sub Valente Curiæ traditos.

Nunc postremo loco de characterismo temporis *huiusce leg.* Huic sane constitutioni subscribuntur *Valentinianus & Valens AA. COSS.* neque tamen numerus Consulatus eorum adnotatur. Quare videatur hæc *lex* data A. D. 365. quo primus istorum Impp. Consulatus ita ferme designari solet, numero non addito: quod Amaya etiam credidit: Verum huic renituntur multa. Primo *Modesti PP.* nomen in inscriptione *legis*, qui sane vt ex constitutionibus *huius Codicis* apparet, post Auxonium demum, id est, post A. D. 369. (eo quippe Anno adhuc Auxonius PP. Orientis erat:) PP. Orientis factus est, eamque Præfecturam diuturno Imperio tenuit ad Annum vsque 378. Secundo renititur & istud, quod Valens nondum Ann. 365. Monachis odium & bellum indixerat. Ergo *hæc lex* ad Valentinianum & Valentem III. AA. COSS. id est, ad Annum Domini 370. referenda est vel ad Valentem IV. AA. COSS. id est, ad A. D. 373. Qui quidem temporis characterismus proxime accedit ad eum, quem adnotatum reperio *commentitiæ illi* Valentis *legi*, *Vt Monachi Militarent.* Simili certe argumento *legem 39. infr. de Episcopis*, eidem Modesto PP. inscriptam, ad verum Consulatum suum reduxi.

MILITIA ARMATA *Curiales, eorumque liberi Curia quando liberentur vel non.*

LXIV. (a) Idem AA. Mauris Sitifensibus. (b)

PRIVILEGIO militiæ paternæ (c) se non vindicet, (d) quem auitus (e) Curiæ nexus adstringit: & (f) patrem sine dubio receptura Curia, si intra prædicti (g) temporis calcem suis partibus (h) adfuisset (i): Quod si militari auo, & patre Decurione nascetur, paternæ erit succedaneus functioni. Dat. IX. Kalend. MaI, (k) Treu. Valentiniano & Valente (l) AA. Coss.

P. 415. NOTAE.

(a) *Lex 27. Cod. Iustin. eod. tit.* Iungenda ei *lex 6. supr. de re militari*, quam indicat *lex 16. supr. de Agentib. in reb.* & *l. 28. supr. de cohortalibus. GOTHOFR.*

(b) De Sitifensi Mauritania dixi ad *l. 6. supr. hoc tit. ID.*

(c) Qua pater Curialis quinquennali militia liberatur. *ID.*

(d) Liberum a Curia. *ID.*

(e) *Assuetus* Cod. Iust. pro quo veteres habent *habitus*, id est, *auitus*, veteri scriptura, quod Concius & Cuiacius ex MSS. Cod. I. recte tuiti sunt. *ID.*

(f) Versiculus hic recisus a *Cod. Iust.* quia ad horum temporum rationem pertinet. *ID.*

(g) Quinquennii *d. l. 6. ID.*

(h) Curiæ muneribus. *ID.*

(i) *γρ. Abfuisset. ID.*

(k) *Mart.* Cod. I. *ID.*

(l) Adde IV. id est A. D. 373. neque enim Valentinianus Anno 365. Treueris (vbi hæc *lex* data est) constitit, vt ex *Chronol. Theod.* liquet, & firmabunt insuper, quæ mox dicam de historica *huius leg.* occasione. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE MILITIA ARMATA, an Curiales, eorumque liberi a Curia per eam liberentur, definit *h. l.* Valentinianus Sen. MILITARES igitur ex Curialibus quinquennali equidem militia a Curia liberari vult: Quod diserte ab eo statuitur *l. 6. sup. de re mil.* quæ huic iungenda est; quod *h. l.* verbis remissiuis & relatiuis ad *l. 6.* indicatur, ibi, *si ante prædicti temporis calcem* &c. *prædicti*, nempe *ea l. 6.* quæ *lex* si non extaret, non constaret nobis, de quonam temporis spatio Valentinianus hic sensisset: Vnde obiter iungendarum inter se *Legum* vtilitas apparet: & vice versa hac parte *ἀβλεψία huius Codicis* Conditorum, cui similem errorem notauimus *l. 70. infr.* Hoc vero spatium ita præstitutum a Valentiniano, quod iam sub Iouiano, & exordio Valentinianei Imperii, Barbaris Africam vexantibus & militari socordia accedente, multi Curialium ad prouinciam tutandam, ad militiam se conferrent. Quæ causa quoque est *legis 95. infr.* Valentiniani Iunioris. Hæc inquam statuta de militaribus a Valentiniano Sen. pariter vt antea a Constantio *l. 38. sup.* & postea a filio eius Valentiniano Iun. *l. 88. infr.* cum tamen aliis Principibus aliud tempus placuerit, & quidem eidem Valentiniano Iun. *l. 95. inf.* quindecim annorum seu trium lustrorum. Hæc ita de militaribus ipsis, idque siue Auum siue Patrem habeat.

At enim *Liberorum* aliam rationem esse vult: nempe Liberi, etsi pater militaris sit, Auus autem Decurio: & vice versa, etsi Auus militaris sit, pater Decurio; Auitam tamen & Paternam conditionem Curialem sequi eos vult: Priuilegium scil. Aui, aut Patris, necquicquam liberis hac parte prodest, cum alteruter ex illis Decurio est: Quod vtique satis est ad liberos Curiali nexui vindicandos. Quod ipsum Valentiniano Iun. placet *l. 89.* vbi eleganter ait, *Auorum atque Maiorum stemmata* hic

nihil

nihil referre, aut prodesse. Quod quidem ad Brocardicum illud refertur: *Si id quod obest, fortius est eo, quod prodest, tunc id magis attenditur*, vid. Luc. de Penna *hic.* Nos dicamus, *Curiæ causam potiorem esse.* Quod Cuiacius recte dixit. Vide & quæ nos addimus ad *d. l. 89. infr.*

DIGNITATEM *Curialibus non prodesse: nisi expletis patriæ muneribus.*

LXV. (a) Idem AA. ad Terentium (b) Corr. Tusc.

OMNES Curiales, qui, qualibet gratia, prius ad altiorem gradum properauerint, quam munia vniuersa percurrerint, ad ordinem necessitatum suarum reuocentur; nec ante ad vsurpatam Dignitatem admittantur, quam quæ patriæ debentur, impleuerint. Non difficile autem intelligitur, id quod Senatorio Ordini concessum non est, concedi non posse Ordinibus ciuitatum. Dat. V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) De hoc *Terentio* Corr. Tusciæ, iam dictum *l. 61. supr.* quæ eidem inscribitur. *ID.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATE, veluti SENATORIA (de ea enim hic agi colligo ex *fine l.*) Curialem Curia liberari quemquam vetat Valentinianus Sen. *hac l.* nisi prius expletis omnibus Curiæ muneribus. Quod & ipsum *duabus* præterea *legibus* ab eodem cautum est, *l. 57. 58. supr.* Et in vniuersum in hoc argumento occupatæ sunt *leges 27. huius titul.* quas repetere licet ex *Paratitlo.*

Vltima tantum *huius l.* sententia obscura est: cuius tamen hunc sensum puto: si Senatoria dignitas Curialem Curia non liberet, multo minus liberari quem posse consensu, vel per gratiam Ordinis ciuitatis: Quod sane aperte cauetur *l. 17. supr. l. 71. 77. 110. in fin. 113. infr. hoc tit.* & *l. 2. Supr. quid probare deb.* de quo *ad d. l. 17. supr.*

P. 416.

POENAE *loco Curiæ quem addici non debere.*

LXVI. (a) Idem AA. ad Rufinum PF. P. (b)

ORDINIBVS Curiarum, quorum nobis splendor vel maxime cordi est, non adgregentur, nisi nominati, nisi electi, quos ipsi Ordines cœtibus suis duxerint adgregandos, nec quis ob culpam ob quam eximi deberet ex Ordine, mittatur in Curiam. Dat. XI. Kal. Iul. Rauen. Valentiniano, & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* Iungenda forte huic *lex* 3. *supr. quibus equorum vsus;* alterutrubi loci subscriptione emendata: illa enim cum in temporis notis omnino conueniat, *Data* scil. *XI. Kal. Iul. Valentiniano & Valente AA. COSS. Mediolani* tamen data dicitur, hæc vero *Rauennæ.* GOTHOFR.

(b) Integro nomine *Vulcatius Rufinus:* quem Mamertino in Præfectura Prætoriana successisse, testis est Ammianus Marcellinus, *lib. 27. cap. 7.* At quo Anno, disquiro ad *l. 3. supr. quib. equorum vsus:* v. de eo *Prosopogr. ID.*

COMMENTARIVS.

POENÆ specie atque æstimatione, seu *ob culpam* aliquam, denique supplicii loco, quemquam in Curiam adgregari, damnari, addici vetat *hac lege* Valentinianus Senior: pariter vt Theodosius M. *leg. 108. infra,* (is enim eius *legis* Auctor est, non Gratianus, quod Berterius credidit, 1. *Pith. 10. pag. 848. Tom. IV. Thesaur. Iur.*) Cum tamen illud hactenus fieret: quod ex *hac lege* & *dict. leg. 108.* recte probatur. Non vero ex Constantini Magni, *leg. 1. supr. de cursu public.* nam quod ibi statuitur, vt quis Magistratibus municipalibus tradatur, *eorumque obsequio transmittatur,* id non accipiendum est (vt nonnulli faciunt, & in his Fornerius 1. *Quæst. 28.* idemque Berterius 1. *Pith. 10. d. pag. 848.*) de hoc pœnæ genere, quo quis Curiæ addicitur. Neque etiam, quod quis putaret, de alio haud absimili pœnæ genere, sed tamen deteriore, nempe vt non in dignitate aliqua constitutus obsequio Magistratus dederetur, scilicet inter eius apparitores & in cohorte eius deinceps futurus. Nihil inquam huius placere debet. Quid igitur? Magistratibus municipalibus *dedendum,* mox *eorum obsequio,* id est, eorum ministerio ad Iudicem, id est, Rectorem prouinciæ, transmittendum, & sic *obsequio,* auferendi casu, non dandi: item *eorum,* non Curialium, sed Magistratuum, ex vulgata Iuris scientia, qua rei

a Ma-

a Magistratibus municipalibus detecti, prehensi, ad Præsides, eorum opera & ministerio transmittebantur, vt docet *lex 5. supr. de exhibend. reis:* Quin & Acta seu Passiones Martyrum, passim.

Igitur *duæ* tantum hoc Codice *leges* sunt, quæ docent, pœnæ loco quosdam Curiis aliquando addictos seu mancipatos, nempe *hæc lex*, & *lex 108. infr. hoc tit.* Hoc more olim Christiani μὴ βουλευταὶ ὄντες πρότερον, *cum antea curiales non essent*, soliti βουλευτηρίοις ἐναριθμεῖσθαι, *curiis mancipari*, teste Sozomeno, *lib. 1. cap. 8.* & ex eo Tripartita *lib. 1. cap. 9.* Hunc quoque morem seu hoc pœnæ genus probauit Iustinianus, in Presbytero & Diacono Ordinem Ecclesiasticum deserente, *Nouella 6. cap. 7.* Sed & Pontifices vsurpauere in Clericis, qui in Episcopos suos conspirassent; qua de re duo sunt textus in *Decreto, canone 31. caus. 11. quæst. 1.* At non illud admitto. Primum quod inter exempla pœnæ loco Curiis dandi memorant Clericos a Iuliano; Monachos a Valente, in Curiam pœnæ loco detrusos: quod refutaui iam ad *legem 63. supra.* Rursum non patior, eo quoque trahi *legem 39. infra*, *de Episcopis:* vbi Ecclesiastico munere deiecti, vel Ecclesiam deserentes Curiæ tradi iubentur: Neque enim tam pœnæ loco Curiæ ibi tradi iubentur, quam ceu vacantes iam. Non patior eo trahi *locum* Ambrosii *epistola 29.* sin. 17. qui est de Episcopis, & ministris Ecclesiæ Curiali genere, ad Curiam retractis. Non patior eo trahi Iuonis *duas Epist. 53. & 66.* vbi Episcopis quibusdam obiicit quod Clericos tradi Curiæ fecerint. Id enim alio pertinere recte ibi ostendit Iuretus.

Cæterum, pœnæ genus istud ideo olim visum, *Curiis*, inquam, *mancipari;* quod grauissima his variaque munera incumberent, quodque eæ deseri non possent. Verum Curiarum splendori, simul & vtilitati consulturo Valentiniano Sen. quod sibi vel maxime cordi fuisse *hac leg.* diserte testatur, (de quo iam dixi in ingressu constitutionum Valentinianearum *hoc tit.* puta ad *l. 57.* & *ad leg. 2. supr. de Tabulariis:*) id vetare visum *hac leg.* vt & Theodosio *d. leg. 108.* Duplici ratione: Primum ideo, vt splendori Curiarum consulerent, & vt electi tantum ab ipsomet ordine adgregarentur: quorum hac de re iudicium esse oportuit, vtpote cum de communi eorum vtilitate agatur. Secundo quia indignum visum Curiæ quem addici pœnæ loco, & sic Dignitate decorari, quem potius si Curialis esset, pœnæ loco Curia expungi oporteret: *cum vnumquemque* (vt ait eleganter Theodosius *d. l. 108.*) *criminosum non debeat dignitas, sed pœna comitari.* Eadem ratione Valentinianus Tabularios &c. post emensum munus Curiis adgregari vetuit, si cum in Officiis essent vilioribus aliqua eos suppliciorum macula turpauit: *l. 8. supr. de cohortalib.* Imo idem vel rationibus obnoxios ad Curias vocari vetuit, *l. 2. supr. de tabulariis.* Ex hac interim *lege* notetur, Curiales ab ipsomet Ordine nominatos & electos.

P. 417.

PALATINA *militia seu dignitate sola Curialem Curia liberari.*

LXVII. (a) Idem AA. ad Volusianum. P. V. (b)

NVLLVS, exceptis (c) Palatinis, qualibet prærogatiua fultus, a debitis muneribus habeatur immunis. Dat. IV. Kalend. Iul. Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) *L. 28. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda huic *lex 18. supr. de Prætoribus.* GOTHOFR.

(b) De hoc *Volusiano* P. V. dixi ad *leg. 18. supr. de Prætor.* ID.

(c) *Exceptis Palatinis:* hæc recisa a Tribon. ID.

COMMENTARIVS.

DIGNITATE vel militia nulla Curialem Curia liberari seu excusari vult *hac l.* Valentinianus Sen. pariter vt multis aliis *legibus*, puta *leg. 57. 58. 65. supr. 69. 71. 73. 77. infr. hoc titulo.*

Excipiuntur tantum *hac l.* (quod Tribonianus omisit) *Palatini*, id est, qui in sacro palatio militant, inter Principes Palatinos. Quod & ipsum ab eodem Valentiniano constitutum in sp. *l. 73. infr. leg. 6. supr. de priuil. eorum qui in S. palatio:* & *l. vn. supr. de priuil. apparit. magist. pot.* (quæ duæ *leges* inter se coniungendæ sunt:) Pariter vt alii Principes nonnulli, Palatinos hac parte excepere, vel simpliciter, vel post certum saltem annorum decursum vt docet *lex 1. 3. 12. 14. supr. d. t. de priuil. eorum:* & de quo iam sæpe *supr.*

Et ita quidem hæc *lex:* prout sub *hoc tit.* posita est, intelligenda est. Et tamen ex coniunctione *l. 18 supr. de Prætoribus:* alius sensus *huius leg.* fuisse prima origine sua videatur: nempe, nullum Senatorem a muneribus, id est, ludis immunem esse, exceptis Palatinis, qui in Palatio Principis, officio aliquo fungerentur.

RECTORIBVS *prouinciarum non licere quidquam contra veterem consuetudinem in Curiarum perniciem gerere.*

LXVIII. (a) Idem AA. ad Seuerum P. V. (b)

QVÆ cum (c) in perniciem Ordinis Auellinatium, sine auctoritate ac iudicio Principali (d), Ordinarii Iudicis (e) nimia arrogatione, gesta sunt, neque vetustæ † consuetudini præiudicare debebunt, neque in futurum quandam necessitatem Legis inponere. Dat. prid. Non. Octobr. Veronæ, Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vt quæ nil definiat, & historica sit. *GOTHOFR.*

(b) *Vic. Vrb.* Ita hoc ipso Anno in Inscriptione *legis 2. supr. de actoribus, procuratoribus & conductoribus rei priu.* Quod verisimilius: hoc enim Anno *Symmachus* P. V. erat. *ID.*

(c) *γρ. Quæcumque. ID.*

(d) Id est, Principis seu Imperatoris. *ID.*

(e) Id est, Consularis Campaniæ, in sp. *huius leg. ID.*

COMMENTARIVS.

CONTRA CONSVETVDINEM veterem in perniciem Curiæ, Præses prouinciæ, absque Principis auctoritate, quidquam gerere vetatur *hac l.* a Valentiniano Sen. & cum de facto id alicubi contigisset circa ciuitatem *Auellinatium*, vetustæ consuetudini stari iubet: factumque a Iudice (Consulari videlicet *Campaniæ*) legis deinceps vim habere vetat. Quod quidem duplicem sensum accipere posse videatur.

Primo, quidem de consuetis Curiarum & Curialium omnium priuilegiis iuribusque, veluti vt ne Curialis aliquis fidiculis & tormentis subiiciatur, quod sane in perniciem seu in contumeliam Ordinis exitiumque refertur, vt diserte ait *lex 2. supr. de quæstionib.* Verum hæc Interpretatio non placet: tale enim quid præsupponendum est, non quod libidini Iudicum & iniuriæ deinceps si quando locum faceret; verum tale factum, quod in NECESSITATIS legem transiret. Igitur accipi *hæc lex* debet de peculiari cuiusque Curiæ consuetudine: sua quippe cuique Curiæ non minus quam prouinciæ *lex municipalis*, suus *mos* fuit: *l. 5. 60. sup. l. 101. inf* suæ consuetudines, *b. l.* sua priuilegia. Sane ea consuetudo, de qua *b. l.* agitur, talis omnino accipienda est; quæ etsi non Rectoris arrogantia, Principis tamen auctoritate & iudicio mutari potuit. Quod cum
P. 418. attendo, accipienda videtur *hæc lex* de operibus extraordinariis, quæ solius Principis auctoritate & iudicio indici potuere: cum tamen interea sæpe ipsi Rectores prouinciarum in perniciem Ordinum, sua auctoritate & iudicio, nimia arrogatione, hac parte aduersus vetustam consuetudinem sese gererent. Vt cœteroquin (quod ex infinitis *huius tituli legibus* constat, aliisque) variæ de Iudicum vsurpationibus in perniciem Curiarum querelæ exortæ; quibus variis quoque constitutionibus occursum; veluti *leg. 21. 39. 47. 60. 61. supra*, & *leg. 85. infra hoc tit.* Imo & Mandatis hanc in partem prouisum, quæ Rectoribus in prouincias proficiscentibus de more dabantur, ne quid in Curiarum perniciem molirentur: de quo ad *l. 80. infr. b. t.*

Putet quis Curiam Auellinatium Tributariis, ac nominatim frumenti functionibus a Rectore attritam fuisse: cum tamen moderatius cum ea agendum esset: vel sane detractum aliquem frumentarii compendii modum, quem alioquin pauperibus ciuitatibus, & quidem Campaniæ Principes destinarint: quod exemplo Puteolanorum & Terracinensium liquet ex Symmacho *libro 10. epistol. 53.* Verum id admittendum non est: Nam & hanc *legem* ipsam intuentibus nobis, & *titulum*, sub quo ea posita est, non ciuitatis ipsius, verum *Ordinis* tantum, & Curiæ res in hoc casu agebatur: Ergo (quod iam monui) accipienda est de aliquo, ad quod præstandum a Rectore in præsens ita adigebatur, vt in futurum *legem* poneret: Eo quippe respicit *arrogantia nimia Iudicis*, quæ *hac lege* carpitur; eo verba illa, *in perniciem Ordinis &c.* illa denique, *neque in futurum quandam necessitatem legis imponere.*

Porro pertinet hæc *lex* proprie ex facti contingentia ad Curiam ciuitatis Auellinatium. Alia fuit *Abella*, seu *Auella*, quæ hodie *Auella Vecchia:* a qua Oppidani *Abellani.* Mentio eius apud Strabonem *lib. 5. pag. 382. Edit. Almeloueen.* Ptolomæum *lib. 3. cap. 1.* Iustinum *libro 20 cap 1.* Frontinum *de coloniis pag. 103. int. Script. Rei agrar. W. Goes.* & in *Itinerario Peutingeriano:* vbi ponitur inter *Beneuentum* & *Salernum.* Virgil. *Æneid. 7. v. 740.* & *ibi* Seruius: Silius Italicus *lib. 8. v. 544.* eam pauperem Sulci Cerealis vocat:

—— *& pauper sulci Cerealis Auella.*

Aliud *Abellinum* vel Auellinum oppidum ad Sabatum fluuium: Vulgus nunc *Auellino*, quod memorant etiam Ptolemæus *lib. 3. c. 1.* Frontinus *de Coloniis pag. 102. & 136. inter Script. Rei agrar. W. Goes.* Oppidani *Abellinates*, Plinio *lib. 3. c. 11.* Olim in Hirpinis censebantur, teste eodem Plinio *loc. cit.* & Ptolemæo *l. c.* Iique non vni, sed *Abellinates cognomine Protropi*, eodem Plinio teste, & *Abellinates cognominati Marsi.* Atque hi sunt *Auellinates*, de quibus *hoc tit.*

De his illud quoque obiter obseruandum ex *hac leg.* Auellinates, & Consularem Campaniæ sub dispositione fuisse Vicarii Vrbis, ita enim in subscriptione

ptione *huius leg.* reponendum est, *ad Seuerum Vicar. Vrb.* vt *leg. 2. supra de Actor. Procuratorib. & Conductor. rei priu.* Neque enim vltra suburbicarias regiones, seu centesimum miliarium, Præfecti Vrb. diœcesis ordinaria sese porrexit: cum Vicarii Vrbis Diœcesis sese vltra porrexerit: vt clarum ex *Notitia Imperii fol. 149.* Vicarii scilicet Vrbis dispositio seu Diœcesis, quod summopere notandum, non ad instar Præfecturæ vrbanæ seu vrbicariæ Diœceseos constituta hoc tempore fuit, verum aliter; quia scilicet Vicarius Præfecti Prætorio erat. Vt proinde Diœcesis Præfecti Vrbis & Vicarii vrbis nequicquam inter se componi possint. Ac proinde Vrbicariæ Diœceseos modus minime petendus sit ex Diœcesi Vicarii vrbis, verum ex Diœcesi Præfecti Vrb. Vicarius enim Vrbis adeo tantum dictus, quod in Vrbe suam sedem haberet, maioris interim Diœceseos, quam Vrbicariæ Præfecti Prætorio nomine & vice διοικητής. De quo alibi prolixe.

Ex *hac* tandem *lege* πόρισμα istud efficiatur, *suas vetustasque consuetudines quibuscunque locis*, veluti Curiis, *a Rectoribus prouinciarum seruandas.*

SENATORIA *dignitate præmature indepta, Curialem eiusque liberos ante Senatorios, non ideo Curia liberari.*

LXIX. (a) Idem AA. ad Auxonium (b) Vic. Diœceseos Asianæ. (c)

VNIVERSI, qui præmatura (d) cupiditate Senatorios cœtus honoribus patriæ prætulisse noscuntur, habeant quidem incolumem statum Senatoriæ dignitatis, verum fungantur his honoribus, quos patriæ nondum reddiderunt. (e) Quinetiam liberos suos indicent, quos ante Senatoriam dignitatem quisque suscepit. Dat. prid. Non. Oct. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Auxonius* Vicarius diœceseos Asianæ sub Valente. Male vero hic Iuretus *in Symmachi lib. 3. ep. 53.* Ausonii nomen reposuit. *ID.*

(c) *Diœcesis* Asiana: cuius mentio quoque *l. 3. infr. de fide Cathol.* ID.

(d) Ante expletos honores patriæ seu Curiæ. *ID.*

(e) Præstiterant: *Reddere* est præstare debitum quid. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 419. DE SENATORIA dignitate est hæc Valentis (e quinque eius *hoc titulo* constitutionibus, super Decurionibus,) constitutio: qua statuit is, Curialem, qui *præmatura cupiditate*, id est, ante expleta munera Curialia, Senatoriam dignitatem adeptus est, explere ea omnia debere. Et tamen Senatoriæ dignitatis statum eum incolumem habere, id est, statim Senatoria dignitate frui: cum superiores Principes vel Senatoriam dignitatem ante expleta munia Curialia omnino cassam esse voluerint, vt docent *leges quædam superiores:* Et Valentinianus Valentis frater, eam in suspenso interim esse voluerit, neque ante ea frui Curialem, nisi post expleta demum munia patriæ, *l. 57. 58. supr.* vt & Theodosius Iun. *l. 180. infr.* Ergo Valens vtramque simul dignitatem Curialem & Senatoriam illi constare voluit, vtraque illæsa: & sic duplicem personam in his admisit & probauit. Quod & ipsum singulare est, cum regulariter duorum personam gerere difficile sit: Et vero Theodosius Iun. in hac ipsa specie *leg. 180. infr. Nec enim credimus vtrumque per vnum, prout conuenit, posse compleri.*

Et hæc ita quidem (quod alterum *huius leg.* caput est) vt eos *Liberos*, qui ex huiusmodi Curiali suscepti fuerunt ante Senatoriam dignitatem, Curiæ necti velit; statim vero a dignitate Senatoria susceptos, Senatorios censeo. Qua parte rursum Valentinianus in contrarium iuit, priore videlic. differentia semel constituta: nempe enim Valentinianus eos demum liberos Senatorios censeri voluit, qui post expleta Curialia munia suscepti fuissent, quo tempore primum reuera Curialis Senatoria dignitate ex eius sententia fruebatur, *d. l. 58. supr.* vbi dixi plura. Contraria item Theodosio Magno postea sententia stetit, *l. 93. infr.*

Et hæc quidem huius Valentiacæ *legis* sententia est, de Curiali, Senatore facto ante expleta Curiæ munia: At eiusdem *lex 74. infr.* est de Curiali Senatore facto, postquam is perfunctus est muneribus. Quare error est Vertranii Mauri *de iure liber. cap. 25.* cum has *leges* ex diametro repugnare scripsit. Verum ad pleniorem *huius leg.* intellectum, videndæ sunt *viginti sex* præter hanc *leges hoc tit.* quas repetere licet ex *Paratitlo*, in eodem argumento occupatæ.

SVSCEPTIONIS *officio honoris cuiuscunque obtentu nemo liberetur.*

LXX. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

QVISQVIS ex hoc (c) corpore, quod Susceptioni deputatum (d) est, honorem quemlibet suffragio meruit, etiamsi nostras purpuras adorauit, meritis careat dignitatis. Dat. III. Kalend. Febr. (e) Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Fugitiua hæc *lex* est: & abest a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *supr. de diuers. offic.* Abrogatur *l.* 7. *infr. de susceptorib.* quæ paulo post data, eidemque Mamertino inscripta est. GOTHOFR.

(b) De hoc *Mamertino* PP. iam dixi ad *l.* 57. 58 *supr.* ID.

(c) Officialium, *d. l.* 8. ID.

(d) A nobis. ID.

(e) *Med.* additum *d. l.* 8. ID.

COMMENTARIVS.

FVGITIVA hæc de Susceptoribus Valentiniani Sen. *lex* est, & aliena prorsus ab *hoc titulo:* & per errorem hunc in *titulum* ab *huius Codicis* Conditoribus coniecta. Cuius erroris causa hæc est, quod *Susceptores* fermе e Corpore Curialium sumerentur, vt de Constantii & Iuliani ætate fidem faciunt *lex* 49. 54. *supr. hoc tit.* de Honorii ætate *lex* 24. *infr. de Susceptoribus:* & quidem per Gallias & Africam ex Valentiniani ipsius mente, vt docet *lex* 2. *supr. de quæstionib.* quæ ad Gallias pertinet; & *l.* 4. *de Susceptoribus,* quæ ad Africam spectat, quod de Africa rursum docet *l.* 9. *infr. de Susceptorib.* Atenim Valentinianus ex aliis Corporibus per certas prouincias, veluti per Italiam & Illyricum, Susceptores eligi voluit, vt docet *l. vn supr. de priuil. appar. magist. potestatis: l.* 6. *supr. de priuil. eor. qui in S. Palatio:* & *l.* 6. 7. 9. *infr. de Susceptorib.* & *l.* 8. *supr. de diu. off.* quæ huic nostræ coniungenda venit: Nempe non ex Palatinis verum ex diuersis officiis seu Officialibus Magistratuum Susceptores eligi voluit. Atque hoc illud Corpus est, quod *hac l.* intellexit Valentinianus, vt ex superioribus tot *Legibus* constat, ac maxime ex *d. l.* 8. *supr. de diuers. offic.* quæ *huic* vti dixi coniungenda est: Absque qua diuinandum hodie nobis esset, de quonam Corpore Valentinianus *hac l.* sensisset, cum dixit, *ex hoc Corpore:* vnde coniungendarum *legum* vtilitas elucet, simul & de duplici errore *huius Codicis* Conditorum patet, dum & imperfectam, & fugitiuam hanc *leg.* in hunc *titulum* contulerunt; Quod eo mirum magis, quod integram constitutionem ipsi præ manibus habuisse videntur (quanquam & de eo quis dubitare posset:) similem errorem admissum notabamus *supr.* in *l.* 64.

Igitur Valentinianus in tantum Susceptores ex Corpore Officialium eligi vult, vt nullo honore seu dignitatis suffragio impetrato a Susceptionis officio excusari eos velit, etiamsi eum honorem, consecuti sint, vt Purpuram Principis adorarent: & de facto adorauerint. Quod alioquin ius purpuræ adorandæ pro magno habitum, magnaque priuilegia secum trahebat; de quo honore dixi semel plene ad *leg. vnic. supr. de Præpositis S. Cubic.* & *l. vn. supr. de* Comitib. & Trib. schol. & quantum ad Officiales pertinet, quibus hic honos delatus ad *l.* 4. *supr. de diuers. off.* Imo & dignitate omnino eum carere vult *hac l.* Valentinianus. Quod postremum tamen Valentinianus abrogauit mox *alia leg.* ad eundem Mamertinum PP. data, puta *leg.* 7. *infr. de susceptorib.* Qui idem *excipit* ab hac Regula *d. l.* 8. *supr. de diuers. offic.* quæ *huic* iungenda est, ex Officialium Corpore Cornicularios Præfecti Prætorio, qui post missionem, adorandæ purpuræ ius adepti sunt, cuius *leg.* verba cum *hac leg.* omnino componi oportet: sed & dicta ad *l.* 6. 7. *infr. de susceptorib.* huc arcessi. p. 420.

PROMOTIONES *saltuarias in Curia necquicquam valere, retractandasque a Rectoribus prouinciarum, neque Curiæ notioni id relinquendum.*

LXXI. (a) Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilocium Cons. Campaniæ, siue (b) ad Sophronium (c) Cons. Piceni (d).

QVI, præterito aliquo vel honore (e) vel munere, ad locum (f) indebitum tetenderunt, etiamsi conhibente (g) Curia, vel aliquibus in Iudicium (h) causis tanquam probabilibus allatis, valuit obreptio, ad ea (i) quæ fugerant, retrahantur: Quiescat autem illa interlocutio (k), quæ (l), cum huiusmodi querimoniæ (m) deferantur, (n) pronuntiet Iudex, *Curiam suum nosse discrimen.* Dat. III. (o) Non. Maii, Treu. Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Inst.* Iungendaque ei, ceu eodem die, loco, & Consule data, *lex prox.* GOTHOFR.

(b) Ad duos eodem exemplo eadem constitutio emissa, de quo v. *Paratitl. de Const. Princip.* ID.

(c) *Sophronius* forte hic est, quem Ammianus *in Gestis An.* 365. *lib.* 26. *cap.* 7. tum Notarium, & postea Præfectum Constantinopoleos factum ait. Σωφρονίῳ ἄρχοντι inscribuntur aliquot Gregorii Nazianzeni epistolæ. ID.

(d) Cuius Piceni? An Annonarii tantum, an vtriusque? dixi ad *l.* 4. *supr. quib. eq. vsus.* ID.

(e) Curiali. ID.

(f) Gradum, supremum munus. ID.

(g) Conniuente. ID.

(h) Apud Iudicem seu Rectorem prouinciæ. ID.

(i) Munera inferiora. ID.

(k) Iudicis. ID.

(l) γρ. *Qua.* ID.

(m) De aliquo præmature excusato a Curia. ID.

(n) Deferuntur. ID.

(o) Eodem die, vt dixi, loco, & Consule data *lex prox.* 72. ID.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATIBVS seu EXCVSATIONIBVS a munere aliquo per PROMOTIONES forte saltuarias, per Campaniam, & Picenum, intercedit, *hac l.* Valentinianus Senior: per Promotiones inquam saltuarias; *loco* puta *indebito* impetrato, id est, per saltum ad Duumuiratum vel Sacerdotium forte aliquo promoto, vt in specie *legis* 77. *infr.* Nempe gradatim, & per ordinem omnia Curiæ munia decurrere debebant Curiales: *l.* 75. 77. 138. 170. 182. *infr. hoc tit. l.* 6. *supr. de quæstion.* Et id quidem ita a Valentiniano statuitur sub tribus Ampliationibus. Prima est, vt ne *Curiæ* quidem consensu huiusmodi promotionem saltuariam admittat *h. l.* Valentinianus: Ne quidem Curia conniuente, consentiente, Curiales aut Curia liberari possint, aut per saltum promoueri: quod etiam constituitur *l.* 17. (vbi iam dixi,) & *l.* 65. *in fin. supr.* & *leg.* 77. *leg.* 110. *in fin.* 113. *infr. hoc tit.* & *leg.* 2. *supr. quid prob. deb.* scilicet nequidem Curiæ aduersus commoda propria laboranti locum esse voluerunt Principes.

Secunda Ampliatio est, vt maxime probabiles causæ in iudicio apud Rectorem prouinciæ allatæ dicantur: has promotiones saltuarias retractari oportere: quia plerumque Iudicum venalis esset gratia & ipsis facile obrepi posset: quod & ipsum statuitur *leg.* 1. 68. *supr.* & *l.* 77. 89. 172. *hoc tit.*

Tertia seu postrema Ampliatio hæc est: Si quando scilicet de aliquo Curiali, a Curia præmature liberato, vel saltuatim promoto, querelæ Curialium nomine ad Rectorem prouinciæ perferantur, hanc rem ad Curiam suam & Cognitionem accuratam reuocare vult *hac leg.* Valentinianus Sen. non vero eam rem insuper habere, Quod nonnunquam ferme facere soliti Iudices, qui querelis huiusmodi ad se perlatis interlocutoria sententia sua, rem ad Curiam remittebant, hac solemni ferme formula, *Curiam suum nosse discrimen:* ac si dicerent, *viderit ipsa Curia, quam rite hic vel ille excusatus sit, quandoquidem Curialium penuria in reliquorum periculum recidat.* Nempe non satis iusti periculi sui æstimatores visi Curiales Valentiniano; vt cæteroquin euenire solet, vt non facile quis iustus periculi sui & discriminis æstimator sit. Et satius visum, Rectorem prouinciæ hac parte inuigilare, Curiarumque commodis consulere: eo quod etiam forte Curialium inter se suffragia non semper congruerent vel concordatura essent. Ergo rem hanc determinari, dubiumque resolui a Iudice vult Valentinianus, non vero in arbitrium Curiæ referri. Et hæc quidem est *huius leg.* sententia, quæ singularis admodum est, & in vsum deriuari vtiliter potest, si quando de retractandis immunitatibus & excusationibus in Corpore aliquo alicui tributis agatur. P. 421.

Etiam NEGOTIATORES PRÆDIORVM POSSESSORES, *ad Curiam vocari iure posse.*

LXXII. (a) Idem AA. (b) ad Olybrium Cons. (c) Tusc. (d)

SI quis Negotiator fundos comparauerit, & vt aliquorum possessor prædiorum vocetur ad Curiam, ei necessitatis (e) vmbra non adsit, quod (f) propterea pecunia quam habet in conuersatione (g), mercatoribus indictum aurum (h) argentumque agnoscit, sed Nominatione (i) facta, eius (k) pareat functionibus, cui se sponte dedit pecuniæ vsum in glebæ (l) commodum conferendo. Dat. III. Non. Maii Treu. Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* propter lustralem collationem abolitam. *GOTHOFR.*

(b) Addenda *hic*, & *l. prox.* nota Tertii Augusti *AAA.* puta Gratiani, vt *l.* 71. *prox* *ID.*

(c) Correctorem Tusciæ præponit *lex* 61. *sup.* & *lex* 4. *sup. de iurisdict.* & *lex* 8. *sup. de accusat.* quæ omnes sunt eiusdem Valentiniani Sen. pariter vt *hæc*. Et quædam *hac* antiquiores: vnde coniectura, sub Valentiniano primum *Correctorem*, mox *Consularem* Tusciæ præpositum. Inanis enim eorum suspicio est, qui vni Tusciæ, quæ hoc tempore duplex erat, Correctorem præpositum suspicantur, alteri Consularem: vt & eorum sententia, qui nihil Correctorem a Consulari distulisse censent, quos aperte refutat *Notitia Imperii*. Consulares enim Correctoribus digniores erant. Ergo non promiscua hæc sunt; sed mutationis indicia: quod & in aliis prouinciis accidit, quibus modo Corrector, modo Consularis præfuit, quorum exemplum vide apud Berterium 1. *Pithan.* 5. *ID.*

(d) Dixi de hoc iam ad *d. leg.* 61. *sup.* *ID.*

(e) Euitandæ, vt a necessitate Curiali excusetur, tutusque sit. *ID.*

(f) Inuerso ordine scribendum, *propterea quod*: *ID.*

(g) In communi vsu & commercio: v. *Gloss. Theodos.* *ID.*

(h) Id est lustralem collationem, quomodo pariter designatur *l.* 6. *inf. de lustr. collat.* quo *tit.* vid. alias appellationes. *ID.*

(i) Ad Curiam, seu munus Curiale, hoc sensu *Nominationis* vox accipienda passim *hoc tit.* & *l.* 1. *inf. de Episcop.* *ID.*

(k) An Curiæ? an necessitatis? *ID.*

(l) Gleba, id est fundus, prædium, vt *sup.* *ID.*

COMMENTARIVS.

LVSTRALIS collationis, quam quis iam vt Negotiator soluit (de qua erit *inf. tit.* peculiaris, *lib.* 13. *t.* 1.) obtentu, Curiam, seu Curialia munera vitare quem, ad Curiam nominatum, si idem prædia quædam possideat, vetat Valentinianus Sen. *hac l.* & sic Immunitatem a Curia Lustralis collationis onus tribuere vetat *hac l.* pariter vt saltuariam promotionem, *lege prox.* quæ *huic*, ceu eodem die, loco & Consule data coassanda venit, etsi ad diuersos Magistratus datæ sint, pro argumenti videlicet diuersitate.

Finge (vt rem explicem) Negotiatorem quem esse: sane lustrali collatione soluendæ obnoxius is est negotiationis nomine: sed finge, eundem pro insito mortalibus desiderio, negotiantem, liberisque forte submixum, pecuniæ partem in emptionem prædiorum collocasse, & sic prædiorum possessorem esse; Quæritur, vtrum eo nomine ad Curiam vocari possit: (nam certum est, possessores prædiorum glebæ ratione ad Curiam vocari potuisse: quod etiam docet *lex* 13. 33. 52. *sup. lex* 96. 133. & 140. *infr.*) Et vero definitur, vt maxime iam vt negotiator pecuniæ mercisque nomine, in qua negotiationem quis exercet, lustralem collationem dependat, attamen adhuc prædiorum ratione quæ possidet, ad Curiam nominari seu vocari posse. Ergo tanquam negotiator, lustrale munus persoluet; tanquam possessor prædiorum, munia Curialia subibit. Sic & viceuersa Curiales negotiantes, lustrali collationi obnoxii erant: *l.* 50. *sup.* & *l.* 4. *inf. de lustrali collat.* Vnde apparet exemplum, quo pro rerum diuersitate, diuersæ qualitates & munia in eandem personam recte concurrunt: *Item non spectari hominis professionem, vbi possessionis nomine quid incumbit.*

SENATORIAM *dignitatem non liberare Curia, nisi tribus casibus.*

LXXIII. (a) Idem AA. (b) ad Symmachum Proconf. Afric. (c)

QVI nullo Administrationis honore fultus, nullis vel Palatini laboris insignibus, vel meritis iustis Militiæ, in consortium Senatus nititur peruenire, missa in hanc rem Legatione (d) reuocetur, eique reddatur Curiæ, quam voluit declinare. Dat. prid. Kal. Decemb. Treu. Valentiniano & Valente IV. (e) AA. Coss.

P. 422

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) Addenda tertia Gratiani *A.* nota, vt *l. superiori.* *ID.*

(c) *Symmachus* ipse *Proconsularem* virum se vocat *lib* 10. *ep.* 16 Africamque sibi charam & amicam dixit *lib* 2. *ep.* 63. & *lib.* 10. *ep.* 1. Sed & *lib.* 8. *ep.* 5. gratulatur sibi, ob merita & laudes suas celebratas apud Africam. Sed & quod de statuis sibi decretis idem refert *lib.* 9. *ep* 105. ad Africam id refero. *ID.*

(d) Vide *inf. tit. de Legatis & decret. Legat.* *ID.*

(e) Ordo legum huic vicinarum deposcit hic rescribi *III.* id est, An. D. 370. Quod etiam præfero. Nam anni 373. initio Iulianus adhuc PC. Africæ erat, vt docet *lex l.* 1. *infra ne sanctum bapt.* & initio Anni 374. Chilo, vt docet *lex* 4. *infra de excus. artif.* *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

SENATORIA dignitate Curialis Curiam declinare vetatur a Valentiniano Sen. (pariter vt ab aliis Imp.) *hac l.* similiter, vt eiusdem *l. 57. 58. 65. 69. supr.* Et si ad Senatoriam dignitatem conuolauerit, reuocari iubetur, mox Curiæ quam declinare voluit reddendus; idque missa in hanc rem Legatione. Plurimi scil. per Africam Curiales ad consortium Senatus conuolauerant, Romamque vel in Gallias perrexerant: de quo perlatæ ad Valentinianum, in Gallia constitutum, ex Africa querelæ. Igitur eos reuocari nunc iubet *Legatione* hanc in rem missa: de quo Legationum prouincialium & querelarum genere, est peculiaris *infr. titulus* hoc ipso libro, *de legatis, & decret. legat.*

Tres tamen exceptiones seu limitationes adduntur: Prima, nisi aliquo *Administrationis* honore fulti sint, id est nisi Rectores prouinciarum facti sint. Quod tamen Valentiniano ipsi postea displicuit: nempe ad gubernacula prouinciæ Curiales ascendere vetuit, nisi decursis gradatim Curiæ muneribus, *l. 77. inf. h. t.* Secundo, excipiuntur a Valentiniano *Palatini*, qui in Palatio S. militarint, & ad Senatoriam dignitatem peruenerint: nempe eorum qui in Palatio S. militabant, hoc priuilegium inter cœtera fuit, vt Curia liberarentur, vel ipsa militia Palatina, vt *l. 67. sup.* vel saltem transitu per eam facto, ad senatoriam dignitatem *hac l.* Tertio excipiuntur iusta *Militiæ* merita, si per eam quis Senatorum adeptus sit honorem. In vniuersum ad *huius l.* intellectum, consulendæ sunt *viginti sex* præterea *leges huius tit.* in eodem argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

De Curiali aliisque SENATORIB. *factis in Senatus gratiam, accurata Valentis lex.*

LXXIV. (a) Idem AAA. ad Modestum PF. P. (b) Post alia. (c)

IN his, qui ex Curiis ad Senatus consortia peruenerunt, hæc forma seruetur, vt si perfunctus (d) quispiam muneribus, & *filii subole* nixus fuerit, quem Senatorio necdum indepto honore suscepit, filium suum Curiæ functionibus tradat, ipse optata Clarissimatus dignitate potiatur. Quod si ei *gemina vel numerosa, suboles* erit, tunc discrimen (e) prompte (f) dudum diualis Legis † adhibendum est, vt de duobus eius liberis ac (g) pluribus sortiendi vnius filii ad collegium Senatus habeat optionem: ita (h) vt ei, qui cum patre, vel post patrem, ad consortium Senatus legetur, diuisio (i) cum fratribus, per sortem, successionis patrimonii, idonea solius Glebæ (k) substantia congregetur. (l) Plane si quis Curialis factus Senator, & vnius filii posteritate subnixus ipsum Senatui poposcerit connecti, seque promittat ad Curiæ munera regressurum, eiusmodi captio (m) minime admittatur. Ceterum si de numero Curialium factus Senator *filium non habebit*, quem functionibus patriæ heredem generis ac munerum derelinquat, glebæ Senatoriæ breuibus eximatur; (n) Circa eos forma data, (o) qui intra annos quadraginta (p) Consulatus (q) Constantii (r) decimi, & Iuliani III. Amplissimi Ordinis participasse collegium (s) monstrabuntur: Ceterum anteriore tempore adscitos ipsa æquum est antiquitate defendi. Si quis igitur Curialis prosapiæ Senatorio adepto vel a nobis, vel a Diuis Principibus, honore subnixus sit, quantum ad liberos quidem pertinet, eadem (t) quæ superius conprehensa est forma seruetur, excepto scilicet eo, qui sine filio sit: & vt statuimus, retrahendus est: nisi vel antiquitate participati Senatus, vel præstituti temporis prærogatiua muniatur, vel ius Gladii habuit, vel Præconum (qui honores concessi ceteris (u)) & antiquum instar (x) Senatorii nominis fuerint consecuti: His veræ dignitatis titulis & Iudicibus, adiungendis, qui proprium decus Senatum (y) indepti, Præturæ insignibus fuerint & honoribus ampliati, vel quos, veteris Tribunorum Plebis (z) appellatione respersos, vmbra (aa) nominis nobis annuentibus constiterit populo præfuisse. Inanes vero vmbras & cassas imagines (bb) dignitatum codicillis honorar. sectantes nihil adiuuari præcipimus: exceptis Eminentium elatis (cc) titulis Dignitatum, si & (dd) honorario nomine a summo gradu vsque ad Consularitatem, haut exiguis profecto meritis, amplissima sibi honestamenta (ee) pepererunt: ceteris inferioribus dumtaxat honorariis dignitatibus ad ea officia quæ reliquerant, deducendis. Hæc *super obnoxiis Curiali origine.* Ceterum suæ (ff) potestatis, & (gg) nullis per prouincias functionibus obligatis, (hh) vel longæ militiæ labore, vel Proximis (ii) erga nos iuuantibus, (kk) codicillos Senatorios reportauerint (nisi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis Amplissimo Ordine deprehendantur indigni) indepti semel Clarissimatus dignitatem, perpetuo manebunt in ordine Senatorum. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam Theodosius M. intelligit *l.* 90. *inf.* GOTHOFR.
(b) *Modestus PP.* Orientis sub Valente: cui etiam inscribitur *lex* 63. *sup.* vbi dixi v. & *Prosop. ID.*
(c) Quæ interciderunt. *ID.*
(d) *Perfunctus*, omnibus omnino functus. *ID.*
(e) Id est, diuisio sobolis. *ID.*
(f) *γρ. Promptæ*, id est, latæ. *ID.*
† *Lex* hæc non extat. *ID.*
(g) *Aut*, vel etiam. *ID.*
(h) De huius *versiculi* sententia mox dicam. *ID.*
(i) *γρ. diuiso cum fratribus, per sortem successionis, patrimonio.* ID.
(k) Ad substinendam glebalem collationem, & Præturæ onera. *ID.*
(l) Diuisioni subiiciatur, & in diuisione Senatori reseruetur. *ID.*
(m) *Captio*, id est, fraus. *ID.*
(n) Et retrahatur (ad Curiam scil.) vt mox explicat *vers. si quis igitur.* ID.
(o) Hac forma data & obseruanda. *ID.*
(p) *XI*, non *XL.* ex qua Notarum similitudine forte error natus. *ID.*
(q) *A Consulatu. ID.*
(r) A. D. 360. Hanc porro *huius leg* partem memorat & sequitur Theodosius M. *leg.* 90. *inf. ID.*
(s) *Participare collegium:* similis locutio *l.* 3. *sup. de metatis:* de qua plura Iuretus *in Symm. lib.* 7. *ep.* 99. *pag.* 207. *Edit. Paris.* 1604. *ID.*
(t) *Ea. ID.*
(u) *Certis. ID.*
(x) *Instar*, id est, ad exemplum. *ID.*
(y) *γρ. Senatus*, vel *Senatorum. Prætura* vero proprium decus Senatorum, de quo mox. *ID.*
(z) *Tribuni plebis* in Oriente. *ID.*
(aa) *Vmbra hac. ID.*
(bb) *Cassæ* imagines, id est, inanes. *ID.*
(cc) *Elati* tituli, eminentium dignitatum. *ID.*
(dd) *Et*, id est, etiam, vel. *ID.*
(ee) *Honestamenta* h. l. & *l.* 4. *sup.* vbi dixi: & in *Gloss.* ID.
(ff) *γρ. Cæterum qui sua*, vel *cæterum si sua.* Id est, qui Curiales non sunt, seu qui Curiæ nexi non sunt, ac proinde suæ spontis & potestatis, αὐτεξούσιοι liberi suique iuris, & vt mox dicitur, *nullis, per prouincias functionibus obligati.* ID.
(gg) Pro *id est. ID.*
(hh) *γρ. Obligati. ID.*
(ii) *Proximi* hi quinam *hac l.* sint? mox dicam. *ID.*
(kk) *Iuuaminibus. ID.*

COMMENTARIVS.

De Senatoria dignitate siue a Curiali, siue ab alio indepta, est hæc altera *hoc titulo* constitutio: Prior enim fuit eiusdem *lex* 69. *sup.* Hoc discrimine, quod ea est de Curiali, qui *nondum* expletis patriæ seu Curiæ muneribus, Senatoriam dignitatem adeptus est: Hæc vero est partim de Curiali seu obnoxio Curiali origine, qui muneribus iam perfunctus, Senator factus est: quod primum est & potissimum *huius l.* caput: partim vero, de eo qui non Curialis, sed suæ potestatis liberque Senator factus est, Quatenus, inquam, hi in Senatorio Ordine manere possint, vel debeant, eorumque Liberi. Quæ quidem *lex*, vt multis locis corrupta est, ita antiquitatis plurimum continet, certamque & generalem *formam*, qua voce hic vtitur ter, & formulam habet, de Ordine Senatorio, quique in eo stare possint vel debeant. Sane & vt plenior eius intellectus habeatur, consulendæ sunt insuper 26. præterea *leges huius tit.* quæ in hoc ipso argumento occupatæ sunt, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Nos ea sectemur quæ hic continentur: quæ sane notabilia pleraque sunt, & in vsum vtiliter deriuari possunt.

Primo capite definitur, Curialium muneribus *perfunctum* (id est, omnibus defunctum) si filium vnicum habeat, ante Senatoriam dignitatem susceptum, eum Curiæ suæ tradere oportere: quod vtique tralatitium est, vt Senatoris filius hic ante Senatorius non censeatur, de quo plene semel ad *l.* 1. *supr. de Senator.* quæ & ipsa Valentis est; & ad *leg.* 58. *supr. h. t.* si vero filios duos vel plures habeat, vnum ex his in Senatorem allegendum: quæ diuisio prolis, (seu, vt *hac l.* vocatur, *discrimen*) singularis admodum est: eademque inducta in spec. *l.* 79. & 105. *infr.* Ita quidem (quod alterum singulare est) vt patri *Optionis* seu *eligendi* ius hac parte detur; id est, vt quem velit eligere posit: Et sic paterno affectui hactenus indulget Valens: quæ *Optionis* seu electionis prærogatiua notanda est. Et hæc quidem non ex hac primum lege, verum ex anteriore quadam dudum *lege* quæ nuspiam comparet.

Ita

Ita rursum, quod Tertium singulare est, *vt ei qui ad consortium Senatus legetur, diuiso* (ita enim rescribendum) *per sortem successionis patrimonio, idonea solius glebæ substantia congregetur:* id est vt pars ei in ercifcunda familia adiudicetur in solis
P.424. prædiis seu fundis: Nempe vt ita senatorias functiones, glebalem videlicet præstare possit, Praeturamque edere, quæ Senatoriæ functiones fuere: de quibus *suis titulis, libro 6.* Et hic quidem est *huius l.* sensus: non is quem affingebat Vertranius Maurus *de iure liberorum, c. 10. pag. 989 990. T. III. Thesaur. Iur.* Ergo voluit Valens, & quem pater eligeret, proculdubio idoneum maxime, senatui offerri, & voluit instructum idonee fundis dari. Vnde iam liquet, quantum Senatui Constantinopolitano hac parte fauerit Valens Imp. præ Curiis ciuitatum. Vbi notanda extraordinaria hæc inter patrem & filium Senatores *Diuisio* ipso superstite. Et quidem, prædiorum seu fundorum ad patrem pertinentium.

At non admittit Valens hac parte Quartum istud, vt pater vnicum filium Senatui connectat, etsi promittat se ad Curiæ munera regressurum. Non admittit, inquam, hunc cœcum vel fraudulentum parentis affectum: admittit quidem in delectu vnius ex pluribus filiis optando, seu eligendo, puta vt vnum præ alio, more parentum prædiligat, vt cum eo bona sua, prædia inquam diuidat, sed non admittit, vt succedaneum se vicarium & ἀντίψυχον filii loco substituat, filio scilicet ad dignitatem Senatoriam subuecto per regradationem. Quam *captionem* minime admitti voluit, id est damnum in fraudem necemque Curiæ. Et hæc quidem, de Curialis munerib. expletis, Senatore facto, vnum vel plures filios habente. Quænam vero *captio?* quia ipse facile Curialem euitaturus postea fit conditionem.

Et hæc quidem de Curiali Senatore facto, qui filium vel filios habeat. Quid si *filium non habeat,* quem loco suo Curiæ substituere possit? Hoc casu iam vult Valens, hunc Senatorem ad Curiam retrahi, glebæque Senatoriæ breuibus, id est Senatoriæ dignitati eximi: scilicet Valens ita fauendum credidit, dummodo Seminarium Curiarum non deficeret: Et Exceptiones tamen hoc casu complures addidit ipse Valens Imp. quarum nonnullæ alio vtiliter traduci possunt.

Prima exceptio est *Temporis,* nisi videlicet ante vndecim annos sub Constantio Senatores facti fuerint: hos scilicet, qui tamdiu in Senatoria dignitate fuissent, æquum visum Valenti ipsa antiquitate defendi. Quam *huius l.* partem memorat & sequitur Theodosius *l. 90. inf.* Ex hoc interim loco & characterismo colligitur quoque, Senatores e Curialibus quam plurimos sub Constantio Imp. factos. Quod diserte testatur Libanius *orat. in Iuliani necem p. 296. Edit. Morell.* Et fidem faciunt *lex 42. 48 supr.* vbi dixi.

Secunda exceptio est *Dignitatis:* quod Curialis ille, Senator factus, ad Curiam retrahi non possit, cui veræ dignitatis administratio seu regimen, & Iudicis titulus obtigit, cui Administratio seu regimen prouinciæ alicuius concessum fuit, qui Iudex seu Rector alicuius prouinciæ fuit; cum iurisdictione & mero imperio alicubi fuit. Quod & ipsum constituit Valentinianus *l. 73. sup. prox.* vbi plura. Illud hic obiter notandum dignitatem eam Iudicis vel Administrationis hic describi per *ius Gladii, & Præconum:* ita quidem vt addatur *hoc antiquum instar,* id est, exemplum Senatorii nominis esse: scilicet meri imperii verique Senatorii nominis, & veræ dignitatis hæc symbola fuerunt, *Ius Gladii,* & *Ius Præconum.* De *Iure Gladii* obseruatio passiua est, de quo iam ad *l. vn. sup. ne sine iussu Principis.* Ius *Præconum* pariter inter symbola ἄκρας ἐξουσίας fuit. Mitto vetustiora, veluti Apuleii *Floridorum primo, pag. 492. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire 1623.* & quidem de Præconis vsu in ipso tribunali & cognitione iudicis in secretario, de quo *l. 1. sup. de off. Rector. prouinc. l. 5. & 6. sup. de proximis.* & Libanii locus *orat. κατὰ τῶν προσεδρευόντων num. 4. p. 114. Edit. Gothofr. & pag. 445. 446. Oper. min. Gothofred. Edit. Trotz.* Huius sæculi testimonia sublegere iuuat de Præcone, cuius comitatu procedebant Administratores, Præfectique Prætorio. De eo Libanii locus in *Tisamenum* ad Theodosium Imp. *p. 443. Edit. Morell.* ὁ μὲν γὰρ θρόνος, καὶ οἱ κήρυκες, καὶ οἱ ῥαβδοῦχοι, καὶ ὁ τῶν ὑπηρετῶν ἀριθμὸς τῆς ἀρχῆς &c. *sed enim thronus, & præcones, & lictores cum fascibus, & ministrorum numerus magistratus insignia sunt.* Non vnus etiam locus occurrit apud Chrysostomum, veluti *homil. 59. in c. 18. Matthæi p. 524 Ed. Commel. & pag. 592 Tom. VII. Oper. Edit. Benedictin.* Hieronymus *Epist. 4. ad Rusticum monachum, pag. 30. Tom. I. Oper. Edit. Francf. ap. Christ. Gensch. Alii sublatis in altum humeris, & intra se nescio quid cornicantes, stupentibusque in terram oculis, tumentia verba trutinant, vt si Præconem addideris, putes incedere Præfecturam.* Ambrosius quoque *in Hexaem. lib. 3. c. 7. Clarus honoribus, præeminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum Præconum clamore deducitur.* Addatur & Basilii locus concione 5 *in Hexaëmeron,* prout Latine redditur ab Eustathio vetere scriptore, qui floruit sub Constantino M. *in Appendice Oper. S. Basil. Tom. I. pag. 651. Edit. Benedictin.* Seruius *ad XI. Æn. v. 500. Quatuor erant apud Romanos, quæ ad honorificentiam pertinebant, equo desilire, caput aperire, via decedere, adsurgere: hoc etiam Præcones præeuntes Magistratus clamare dicebantur.* Cassiodorus 2. *Instit. diu. scriptur. cap. 32. si Præfectum vox Præconis enunciet, si carpentum ipsius strepentibus rotis transire noscamus, nonne omnes voluptates cordis abiicimus, dum conspectum ipsius reuerentiamque metuimus?*

Tertia quoque Exceptio est *Dignitatis,* nempe Senatores ex Curialibus factos, ad Curiam retrahi non vult Valens, eos qui iam *Præturæ* insignibus fuerint decorati, ad ludos edendos; de quo iam dictum *suo titulo sup. lib. 6. & l. 58. sup.* Quod quidem *proprium decus Senatus* hic vocatur; quin & proprium hoc Senatus onus erat, vnde & *Prætorianum nomen* id vocatur *l. vlt sup. de Decur. & silent.* Nempe Senatorii Ordinis decus in ludorum & sic Præturæ editione hac tempestate consistebat, vt docuit ille *titulus,* Prætoresque editioni munerum ferme destinati erant, De quibus Prætoribus, & Præto-

Prætorum editionibus, sunt & aliæ Valentis constitutiones, puta *lex 19. 20. 24. sup. de Prætoribus.*

Quarta exceptio quoque est Dignitatis (nempe & hos ad Curiam retrahi non vult Valens Imp.) qui *Tribuni plebis* iam facti sunt, & in eo magistratu populo præfuerunt. Vt Prætorum, ita & Tribuni plebis veteres appellationes sub Impp. etiam nouissimis, tum Romæ, tum Constantinopoli mansere; neque inani tantum vmbra Tribuni vsi, sed reuera populo præfuerunt. Hinc & illæ Constitutionum Inscriptiones *hoc Codice: Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui suis salutem dicunt: l. 1. sup. de maternis bonis: l. 19. sup. de Iurisdict. l. 2. sup. de libertis.*

Non excipit Valens eos, qui honorarios tantum codicillos, & vt eleganter loquitur, *inanes vmbras & cassas imagines dignitatum* impetrarunt: de quibus honorariis codicillis *suo titulo.*

Et tamen (quæ Quinta iam exceptio est) excipit Valens honorarios Codicillos eminentium Dignitatum, a summo gradu vsque ad Consularitatem, veluti Præfectorum Prætorio, & similium: hac ratione, quod hæc amplissima honestamenta, *non exiguis profecto meritis,* in Rempubl. scil. vel Principem, tribui soleant. Vbi interim notandum, *Eminentium dignitatum* gradum porrigi vsque ad *Consulares.* Et hæc de primo capite *huius leg.* id est de Senatoribus obnoxiis Curiali origine, quam conclusionem & transitum ipse Valens addit, qui ex-Curialibus Senatores facti sunt.

P. 425 Secundo capite Valens Imp. indistincte alios quam Curiales, siue eos qui Curiali origine obnoxii non erant, Senatores factos, ad Curiam trahi non vult, verum in Senatorio eos ordine perpetuum manere, neque ab eo vel recedere vel abstrahi quocunque prætextu: Idque sub vna Ampliatione, & sub vna Exceptione.

Ampliatio hæc est; quod id obtinere velit, siue longo militiæ labore, siue Proximis iuuantibus apud Principem codicillos Senatorios reportauerint: vt omittam, quæ de duplici ratione ad Senatoriam dignitatem perueniendi in genere dicuntur, tum longo militiæ labore, tum codicillis a Principe impetratis. Illud in specie notandum, quod ait, Proximis iuuantibus erga Nos: nempe *Proximorum* apud Principem suffragiis, dignitates, aliaque, veluti bona (de quo *sup lib. 10. tit. de petition.*) a Principe impetrabantur. *Proximi* sunt, quos Græci συνόντας, παραδυναστεύοντας, Macedones ἑταίρους dixere: qui circa Principem versabantur: *Proches, ou prés de la personne du Prince.* Quo ipso sensu Am. Marcellinus sæpe hanc vocem effert, vt *lib. 16. cap. 8. Proximorum,* inquit, *fauces aperuit primus omnium Constantinus.* Idem in huius ipsius Valentis rebus, *lib. 30. cap. 4. init. Intestina pernicies augebatur, per Valentis amicos & proximos, apud quos honestate vtilitas erat antiquior.* Et alibi sæpe. Sic & apud Sulpitium Seuerum *in sacra historia lib. 2. cap. 1. 2. & 13.* Et iam olim Tacitus *Annal 6. cap. 26. Neruam continuum Principis & Proximum amicorum* vocat, & *lib. 13. Annal. c. 13. Proximi,* inquit, *amicorum metuebant, orabantque.* Et alibi sæpe. Et hæc de Ampliatione.

Sequitur exceptio, *Nisi vitiis, aut actæ vitæ opprobriis Amplissimo Ordine deprehendantur indigni.* Nempe hactenus his fauet Valens *hac leg.* & per eos Senatui, dum ne Senatum dedecorent, eoque indigni sint. Ergo morum censuram hac parte haberi voluit, ad Senatus decus seruandum: In cuius gratiam hæc *lex* ab eo Data est: de cuius studio erga Senatum Constantinopolitanum, alibi plene dixi.

Ex quibus iam omnibus apparet, Valentem hac constitutione Senatui Constantinopolitano potissimum consultum iuisse: cuius & aliæ plures in id constitutiones extant.

SACERDOTIO & PRINCIPALITATE, GRADATIM *& per ordinem, probeque functorum, priuilegia.*

LXXV. (a) Idem AA. (b) ad Viuentium PF. P. (c)

QVI ad Sacerdotium (d) prouinciæ, & Principalis (e) honorem, gradatim & per ordinem, muneribus expeditis, (non gratia emendicatisque suffragiis,) & (f) labore peruenerint, probatis actibus, si consona est ciuium fama, & publice ab vniuerso Ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruituri, quod continui laboris testimonio promerentur: Liberumque sit corpus eorum ab his iniuriis, quas Honoratos non decet sustinere: Honorem etiam eis ex Comitibus addi censemus, quem hii consequi solent, qui fidem diligentiamque suam in administrandis rebus publicis adprobarint. Dat. IV. Kal. Iul. Treu. Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex a Cod. Iust.* partim propter *Sacerdotes.* GOTHOFR.

(b) Addenda Tertii Augusti nota, vt *l. super. ID.*

(c) *Viuentius* sub Valentiniano Sen. PP. Galliarum: vt docet ex innumeris legib. *lex 4. infr. de censu: l. 3. sup. de relation. l. 1. sup. de fide & iure bastæ.* vid. *Prosop. ID.*

(d) De *Sacerdotibus prouinciarum* fuse *Paratitlo de paganis inf.* De his sunt quatuor præterea *leges huius tituli,* puta *lex 21. 46. sup. l. 148. 174. inf. ID.*

(e) De *Principalibus* his fuse in *Paratitlo:* de quibus compluribus *legib.* huius *tituli:* dixi ad *l. 5. & 61. sup. ID.*

(f) *Sed labore. ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

SACERDOTIO prouinciæ (de quo etiam agitur l. 21. 46. sup. & l. 148. 174. inf. & PRINCIPALITATE Curiarum (de quibus quamplurimæ *leges* hoc *titulo* occurrunt) ac nominatim per *Gallias* (nam eo pertinet hæc *lex*) functis, tria priuilegia a Valentiniano Sen. *hac l.* conceduntur: vt cœteroquin priuilegiis gauisos eos aliunde notum est: Ac nominatim Principales Galliarum, vt docet *l. 171. inf.* de quibus est *hæc* quoque *lex*.

Sub hac tamen duplici *Limitatione*: Prima est, si gradatim & per ordinem, non per Gratiam & emendicata suffragia eo peruenerint: Scilicet gradatim ad *Principalitatis* munus Curiales eniti oportebat, quod docet præterea *lex 5. sup. l. 71. sup. l. 77. inf. & l. 136. 170. 180. inf. h. t.* & *lex 6. sup. de quæstionib.* vt & ad Sacerdotii munus, *hac l.* & *d. l. 77. inf.* GRADATIM (cuius vocis vsus *hac l.* primum *hoc tit.* occurrit), inquam; quod vt in omnibus muneribus Curiæ requirebatur, ita in apiscendis summis: de quo vt sunt complurimæ leges *hoc tit.* ita apud alios Scriptores. Sic & Apuleius *lib. 10 Metamorphos. pag. 202. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire.* GRADATIM, inquit, *permensis honoribus quinquennali Magistratui fuerat destinatus.* Sic & in veteri Inscriptione, quæ Romæ inuenta, & apud Gruterum legitur CCCLIV. 1. HONORIBVS OMNIBVS PER GRADVS FVNCTO.

Secunda Limitatio est, si probatis actibus, & Censoria Ciuium fama, & publice ab vniuerso Ordine seu Curia comprobentur, id est si munere pro-
P. 426. be defuncti sint. De priuilegiis alioquin *Sacerdotum* est quoque *lex 12. sup. de iure fisci*: & *lex 14. inf. de paganis* & duo Symmachi loci *lib. 10. ep. 54.* (quem postea proferam) sed & alter *lib. 4. ep. 62.*

Tria nunc priuilegia illa, quibus *hac* quoque *leg.* Sacerdotes & Principales officio functi donantur procedant. Primo, immunes ab omnibus muneribus ciuilibus esse iubentur: veluti a Præpositura mansionum, *l. 21. sup.* a Præpositura Annonæ, *l. 2. inf. quemadm. mun. ciuil.* Deque ea immunitate præter has tres *leges* hoc *Cod.* est insuper hæc vetus Inscriptio *apud Gruterum CCCCLXXXIV. 6.* CVM. PRIVILEGIO. SACERDOTII. CAECINENSIS. MVNITVS. POTVISSET. AB. HONORIB. ET. MVNERIB. FACILE. EXCVSARI. &c. Sed & Symmachus *lib. 10. ep. 54. Insigne*, inquit, *ducitur Sacerdotii, vacare muneribus.* Idem *lib. 4. ep. 62.* ad Eufrasium Hispanum, *Sacerdotii priuilegium* memorat: quo intendebat Euentius, & ex eius quoque mente Symmachus, Sacerdotes Senatorii Ordinis possessores fundorum, a glebali collatione immunes esse: quod quidem per Hispaniam aliquandiu obtinuit, verum postea mutatum ab Honorio, *l. 10. sup. de Senator. & Glebali collat.* ad quem dicta vide.

Secundum priuilegium est Immunitatis a Quæstionibus: id enim est, quod intelligitur his verbis, *liberum sit corpus eorum ab his Iniuriis, quas Honoratos non decet sustinere.* Quod sane & ipsum, de Principalibus nominatim constitutum, aliquando tamen latius *l. 39. 61. sup. l. 85. 126. 190. inf. h. t.* & *l. 6. sup. de Quæstion.* scil. iniuriæ, quas Corpus sustinere dicitur *hac l.* intelligendæ sunt de *Quæstionis* iniuria: Nempe Iniuria, seu Corporis iniuria, & Corporalis contumelia & molestia, & quæstionum cruciatus; vt *hac l.* ita & *l. 47. 61. sup l. 80. 126. 127. 190. inf. h. t. d. l 6. sup de quæstion. l. 10. sup. de fide test. l. 4. inf. de Decur. V. R. l. 2. sup. de abolition.* Cœterum ab hac Quæstionum iniuria immunes fuisse *Honoratos* docet *hæc lex*, seu honoribus præditorum Corpora, quomodo & *l. 6 sup. de malefic.* de quo plene *Paratitlo de Quæstionib.* Ac proinde & Sacerdotales seu Sacerdotio functi, itemque Principales.

Tertium priuilegium est, honor *ex-Comitibus*: quo Sacerdotio & Principalitate functos honorari vult Valentinianus. De qua Comitiuæ dignitate dictum *sup. lib. 6.* & sunt præterea *leges 26. 36. 41. 44. supr.* Sane hæc *lex* docet, *Comitiuam* hanc delatam fuisse, & deferri debuisse his, qui fidem diligentiamque suam in administrandis rebus publicis approbassent: quique omnibus patriæ muneribus perfuncti essent: Quod etiam ostendit Theodosii M. *lex 109. l 150. & l 189. inf.* Sic etiam Theodoreti *epistola 33.* extat Στασίμῳ Κόμητι καὶ Πρωτεύοντι: id est, *Comiti & Principali* seu *Primati.* Quomodo & antea sub Constantino M. Præsidatus prærogatiua tributa; *l 4. sup.*

Ex *hac* interim quoque *leg.* apparet, quo statu locoue Sacerdotes Gentilium sub Valentiniano Sen. fuerint, & quidem eximio; de quo Valentiniani facto alibi iam plene & sæpe; & quidem per Gallias: quo pertinere *hanc l.* ostendi ad Inscriptionem *legis*: propter ἐθελοθρησκείαν videlicet, ab eo indultam. Atenim *hanc l.* ideo quoque repudiauit Tribonianus.

LATENTES *Curiales erui iubentur, occultatoribus eorum pœnis indictis.*

LXXVI. (a) Idem AA. (b) ad Modestum PF. P. (c)

EX omnibus domibus (d) producti, qui origine sunt Curiali, (e) ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cum Occultatoribus talium, præter iacturam existimationis, etiam rerum (f) discrimen incumbat, si vlterius progressi, vtilitatem publicam priuatis studiis (g) & Patrociniis (h) postponant. Dat. III. Id. Iul. Ancyræ (i), Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTAE.

(a) L.31. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Tertii *Augusti* nota hic addenda, vt *l.* 74. *sup.* ID.

(c) *Modestus* PP. Orientis sub Valente. vid. *Prosop.* ID.

(d) Potentiorum seu Magnatum: idque indicat in *fin. leg.* vox, *patrocinii.* *Domus* ferme Potentiorum dictæ, de quo mox plura. *ID.*

(e) *Curiales*, Cod. Iust. *ID.*

(f) Id est bonorum. *ID.*

(g) Id est, studiis, affectibus, eleganter: pro quo Cod. Iust. *Custodiis*: quod ineptum *ID.*

(h) De aliis Patrocinii, *προστασίας*, generibus alibi. De Patrociniis vicorum est *tit. pecul.* 24. *lib.* 11. De Patrociniis reorum, v. *leg.* 16. *supr. de pœnis.* *ID.*

(i) *Ancyræ* Valens constitit anno 371. quod aliunde non disco. Illud eiusdem reperio, eum hoc ferme tempore *Nicomediæ* (in Bithynia) mox in Cappadocia fuisse, indeque Antiochiam profectum, ex Sozomeno *lib.* 6. *c.* 15. De qua Antiochiæ mora fidem facit Anno prox. *lex* 19. *sup. de Prætoribus* *ID.*

COMMENTARIVS.

LATENTES Curiales erui iubet ex omnibus domibus Valens *hac leg.* (quæ Quarta est e Valentis *h. t.* constitutionibus:) occultatoribus pœna infamiæ & bonorum proscriptionis proposita, si eos occultare pergant. Scilicet Curiam vitantes, ad aliorum *Potentium* forte patrocinia studiaque sese conferebant. Ad potentium inquam; quod præter ipsam *patrocinii* rationem, quod certe nonnisi Potentium esse potest & solet, ostendunt illa insuper, *ex omnibus Domibus protrahantur:* Domus quippe vt iam dixi in *Notis*, de Potentum ferme domibus, ipsisque Potentibus, eoque sensu passim vox ea in constitutionibus accipitur: Eodemque tertio loco pertinet vox *protrahendi*, quod magna vi manuque opus esset ad eos protrahendos: Tandem id ostendit *infamiæ* pœna, seu iactura æstimationis, quæ honestissimis & Potentioribus pœnæ loco indicta, vid. *Paratitl. de pœnis.* Et certe id nominatim testatur *lex* 146. *inf.* Itaque non omnino recte Glossa quæ *e domibus* ETIAM *Magnatum*, notauit: Imo abscise de *Magnatum*. Quæ *Glossa* & in eo errat, quod notat hic de non extrahendo quoquam e domo sua. Ad rem. Ergo hoc patrocinii genus *hac leg.* vetatur. Quod sæpe tamen tum in Oriente, tum in Occidente eueniebat. Itaque subinde Curialium occultatoribus, seu patrocinium his præbentibus, pœnam interminati Principes: Valens *hac l.* Honorius *l.* 146. & *l.* 162. (qua etiam vltima *lege*, Honorius ait, quam plurimas extare *leges*, quæ Occultatores certa feriri pœna voluerunt:) At non item est de Occultatoribus his *lex* 114. *inf.* (seu *lex* 39. *C. Iust. eod. tit.*) quod Cuiacius tamen credidit, vt ad eam ostenderetur. *Patrociniorum* interim varius hac tempestate vsus, imo abusus, aduersus publicam vtilitatem notandus, de quo *sup. tit. de patrocin. vicor.* & *l.* 2. *inf de nauib. non excus.* & Libanii *orat.* περὶ τῶν προστασιῶν: Ad euitandas scilicet Curias, & necessitates & tributa publica. De Patrociniis reorum *suis locis.*

p. 427.

Illud adhuc notandum hic superest, errare Accursium, cum argumento vocis, *origine*, tradit aliud forte statuendum in sp. *huius leg.* si non origine, sed ex accidenti Curialis esset. Quæ Glossa recte reprobata est a Bartolo, arg. *l.* 37. *eod. tit.* quæ *hoc tit.* est *lex* 102. Nos addamus, historicam *huius leg.* rationem; nempe de Originalibus *hac l.* agitur: quod scilicet tum multi origine Curiali ad huiusmodi patrocinia confugerent: quo facto Curiæ deserebantur. Itaque huic rei Valens Imp. nominatim mederi necesse habuit; & post eum Alii.

GRADATIM, & seruato ordine PROMOTIONES *Curialium fieri oportere.*

LXXVII. (a) Idem AA. (b) ad Probum Vicarium Vrb. (c)

NEMO, originis suæ oblitus & patriæ cui domicilii iure deuinctus est, ad gubernacula (d) prouinciæ nitatur ascendere, prius quam decursis gradatim curiæ muneribus, subuehatur. Nec vero a Duumuiratu, vel (e) a Sacerdotio incipiat, sed seruato ordine, omnium officiorum sollicitudinem sustineat; Quod nec his deferri, per gratiam aut conhibente Iudice, patimur, qui Aduocationis prærogatiua nituntur: Nec vero, Principalium vel Sacerdotalium, cum nullam Curialium officiorum agnouerint functionem, in honores primos inrepant. Post munera vero & Magistratus gradatim patriæ persolutos, aditus singulis ad Administrationes publicas, nobis quoque adsistentibus, recludatur, &c. Dat. VII. Kalend. Mart. Treu. Modesto & Arintheo Coss. [372.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Tertii Augusti nota & hic addenda, *ID.*

(c) Error in hac Inscriptione admissus: vel enim reponendum *ad Probum V. C. PP.* id est *virum clarissimum PP.* iam enimdiu Probus. PP. erat, & quidem hoc ipso Anno, vt docet inter alias, *lex prox. 78. inf. & lex 8. sup. de fil. mil. ap.* vel rescribendum, ad *Maximinum Vic. vrbis:* de quo Ammianus multa *lib. 28. cap. 1.* vel ad *Aginatium Vic. Vrbis:* de quo idem Ammianus *ibid.* Verum in priore sententia hæreo. *ID.*

(d) Ad Rectoris prouinciæ munus, ad administrationes publicas, vt *fine leg. ID.*

(e) Qui honores primi sunt, vt mox vocantur. *ID.*

COMMENTARIVS.

GRADATIM munera Curialia a Curialibus sustineri iubet *hac l.* Valentinianus Sen. quod & ipsum aliis compluribus legibus statuitur, puta *l. 5. 71. 73. sup. l. 136. 170. 180. inf. h. t.* & *l. 6. sup. de quæstion.* ac proinde SALTVARIIS promotionibus occurrit, quibus nonnulli vel ad *Administrationes* publicas seu gubernacula prouinciarum ascendebant: denique Rectores prouinciarum fiebant (quod *hac l.* vetat Valentinianus: quod tamen antea permiserat, *l. 73 sup.*) vel non seruato ordine in priores Curiæ honores inrepebant: veluti Duumuiratus, sc. Principalium, Sacerdotii: Hi scil. primi honores Curiæ erant, seu summi, vt etiam vocantur *hac leg.* & *l. 16. sup.* & *l. 189. inf. l. 1. sup. de honor. codicill.* de quo vid. *Paratitlon.* & quidem de Sacerdotibus plenissime *Paratitlon, inf. de Paganis.* Eo pertinet quoque Censorini locus *de die Natali, c. 15. Tu tamen officiis municipalibus functus, honore Sacerdotii in Principibus tuæ Ciuitatis conspicuus, Ordinis etiam Equestris dignitate gradum prouincialium supergressus, non modo sine reprehensione & inuidia semper fuisti, verum etiam omnium omnino amorem cum maxima gloria consequutus es.* Quare ab his Curialem incipere vetat *hac l.* Valentinianus, sed per minora prius officia quemque decurrere.

Et quidem sub duabus his ampliationibus. Primo, quod nequidem per Gratiam (Curiæ sc.) neque per Rectoris prouinciæ conniuentiam, summos illos honores statim Curiali deferri permittat: Quod ipsum ab eodem Valentiniano statutum, *l. 71. sup.* vbi de eo plura. Secundo, quod nequidem ii qui *Aduocationis* prærogatiua nituntur, per huiusmodi gratiam, saltuatim ad summos honores peruenire possint, id est Duumuiri vel Sacerdotes creari: & exinde statim rectores prouinciarum fieri; sc. *Aduocatorum* hac ætate magna prærogatiua fuit, facileque opes aut HONORES quæsiuere præclaros, quod hoc ipso tempore testatur Amm. Marcell. *lib. 30. cap 4.* Quare passim eo multi conuolauere tum suæ potestatis, tum Curiales, ceu ad seminarium dignitatum (quod vtique dixit Valentinianus *Nouella de postulando* inter Theodosian. 34.) hac ratione vel ciuilia munera euitaturi. Quod tamen noluere Principes, *p. 428.* nullaque adeo iura Aduocatis munerum dedere: quod firmat quoque *lex 46 sup. lex 87. 98. 116. 152. 189. inf. h. t.* & *lex 2. Cod. Iust. de aduoc. diu. iudicior.* Quin, neque saltuarias in his promotiones tulere: quo pertinet *hac lex*, atque adeo per saltum eos Duumuiros vel Sacerdotes fieri vetat *hac l.* Valentinianus, vt maxime ex Aduocatis Sacerdotes sumerentur, quod docuit *lex 46. sup.* vbi plura. Vti retro Curialibus Aduocationis munere fungi licuit. *dict. l. 2.*

Ergo post munera demum gradatim expleta Curiales etiam aduocatos, ad Administrationes publicas admitti permittit, idque Principe quoque adsistente: *Nobis,* Inquit, *quoque Adsistentibus.* Quorum verborum hic sensus est; Etsi e Præfectis Prætorio hac tempestate Rectores prouinciis darentur, quod docet *lex 3. Cod. Iust. de off. P.P. l. 2. Cod. eod. de off. diu. Iudicum.* & ostendit non vno loco Libanius *in epist.* attamen hoc casu cum de promouendo Curiali ad administrationem prouinciæ agitur, etiam Principis authoritatem requiri.

Et hic quidem est *huius l.* sensus. Quare error est Vertranii Mauri, *de iure liberorum, cap. 37. p. 1061. Tom. III Thes. Iur.* qui ex *h. l.* colligebat, Sacerdotes *Gubernacula prouinciæ* habuisse, dici *hac l.* Quod ineptissimum est.

VETERANORVM FILIOS *Curiæ iam addictos, ad militiam non retrahendos.*

LXXVIII. (a) Idem AAA. ad Probum PF. P. (b)

AD Inlustres Comites & Magistros (c) equitum ac peditum scripta porreximus, Vt scirent ab omnibus his Veteranorum filiis, qui vel Curiæ addicti sunt, vel ciuilibus muneribus, aliisque necessitatibus obsecundant, penitus abstinendum: (d) vel, si qui forte retracti (e) essent, eos ita protinus Officiis anterioribus redderent, nec pro his vicarios expeterent Iuniores. (f) Dat. XVII. (g) Kal. Iun. Parauione (h), Modesto & Arintheo Coss. [372.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* velut temporaria a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 12. sup. de cohortalib.* GOTHOFR.

(b) *Probus* sub Valentiniano Sen. PP. *Illyrici:* vt docet *lex 28. sup. de cursu publico: l. vn. sup. ne damna prouincial.* & Ammianus *lib. 30. cap. 5.* & quidem vtriusque tum Orientalis tam Occidentalis (quod vtrumque Valentiniano *huius l.* auctori in Imperii diuisione cesserat) vt docet *lex 7. sup. de Metallis.* Item *Italiæ,* vt docet *d. lex 28.* & in ea qui-

quidem Sardiniæ, vt docet *lex.* 6. *sup. de metall.* Huius *Probi* PP. multa mentio apud Ammianum & Ausonium: & multæ *huius Codicis* constitutiones ei inscribuntur: vid. *Prosop.* ID.

(c) Magistros equitum & peditum per Illyricum intelligit, item per Thracias: de quibus *Notitia Imperii.* Ac nominatim per Illyricum: cuiusmodi erat hoc tempore *Equitius*, de quo vid. *leg.* 8. *sup. de re militari.* ID.

(d) Id est eos ad militiam non vocandos. ID.

(e) Ad militiam. ID.

(f) *Iuniores*, id est Tyrones: pari sensu quo *l.* 1. 6. 7. 10. 12. 15. 18. *sup. de Tyronib. l.* 13. *sup. de agentib. l.* 8. 9. 10. 14. *sup. de Desertoribus: l. vlt. sup. de fil. mil. appar.* ID.

(g) XVI. *d. l.* 12. ID.

(h) *Poëtauione* alii, v. quæ scripsi *in Chronol.* ID.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios, Curiis vel ciuilibus muneribus iam addictos, ad militiam retrahi, vel pro his, seu eorum vice, alios seu *vicarios* Tyrones exigi vetat *hac l.* Valentinianus Sen. Diuerso iure constituto, in veteranorum filiis, inter Officiales Rectoris prouinciarum, adscititiis hos enim cohortibus & Legionibus inseri iubet, *l.* 12. *sup. de Cohortalib.* quæ *lex* eiusdem constitutionis pars est, cuius & *hæc* nostra ac proinde *huic* coassanda venit: Absque qua, nostra inquam *hac*, foret, illius *legis* sententiam nunquam teneremus. Viceuersa, *huic* nostra coniuncta maximam lucem fœneratur; & singularem differentiam inter Curiales & Officiales suppeditat.

Ergo veteranorum filios Curiis addictos, ad militiam hoc tempore retrahi vetat *hac l.* Valentinianus: quamlibet scil. militiæ idoneos: Cum alias veteranorum seu militarium filii, armis idonei, ad militiam paternam vocari & euocari solerent; vt docet *lex* 15. 18. 19. 32. 35. 58. *inf. l.* 83. 89. *inf. h. t. l.* 1. 2. 4. 5. 7. 11. *sup. de fil. mil. appar. l.* 5. 8. *sup de re militari.* Et vero ab ipsomet Valentinino euocati, *d. l.* 5. 8. *sup. de re militari.* & *d. l.* 58. *sup. h. t.*

Et quidem hoc ipso quoque tempore proculdubio ad expeditionem aduersus Quados & Marcomannos: de qua vid. Amm. Marcellinum *libr.* 29. *cap.* 6. &c. Probo tum, cui hæc *lex* inscribitur *Sirmii* ferme consistente, vt idem ait; a qua non procul erat *Patauio*, vbi hæc *lex* Data dicitur, id est Accepta; quo proinde Probus iam sese contulerat.

Ergo cum hoc tempore Iuniores in arma conscriberentur aduersus Quados & Sarmatas, & exercitus supplementa agitarentur, & Veteranorum quoque filii ad militiam de more exciretur, hac *leg* ad Probum PP. Illyrici emissa, itemque scriptis ad Magistros militum, Equitum, Peditum, emissis; cuiusmodi erat hoc ipso tempore Equitius per Illyricum Magister Armorum, eodem Marcellino teste, *lib* 29. *cap.* 6. huic rei Valentinianus modum adhibuit & excipi voluit eos Veteranorum filios, qui Curiæ &c. iam addicti erant: sic etiam vt ne Vicarios quidem eorum loco Tyrones ab his exigi velit, pariter vt Honorius in spec. *l. vlt. sup. de fil. mil. appar.* Cum alias tamen Vicarii Tyrones exigerentur a nonnullis qui ipsi militiæ nomina non darent, vel dare nollent: de quo vid. *Paratitlon de re militari*: de quibus Vicariis Tyronibus iam olim quoque Traianus *ep.* ad Plinium 39. *lib.* 10.

P. 429. *De* PRIMIPILARIVM *filiis Curiæ Ædesenæ, certo modo & diuisione adscribendis: deque perperam* EXCVSATIS *Curialibus retrahendis.*

LXXIX. (a) Idem AAA. (b) Modesto PF. P. (c)

QVICVMQVE per Osdroënam (d) Primipilarium, (e) *maiore* lætatur *numero* filiorum, vnum loco suo veluti hereditario iure substituat, alterum, pro amore patriæ, Ædesiæ (f) Curiæ tradat obsequiis, ceteris quam (g) voluerit militiam prouisurus: Sin autem *duos* tantum procreauerit, Cohorti satisfacere cogatur & Curiæ: Quod si *vnum* procreauerit, eundem Ordini patriæ restituat, (h) nullo contra hanc formam (i) beneficio (k) valituro. Damus sane licentiam tam patribus eorum, quam ipsis qui huius legis auctoritate Ciuitatum obsequio adgregantur, vt si quos Curiales patrocinio Principalium inuenerint excusari, in medium proferant, vt & ipsi similibus Officiis deputati pareant imperatis (l). Dat. III. Non. Decembr. Antiochiæ, Post Consl. Gratiani A. III. & Equitl. V.C. [375.]

NOTAE.

(a) *L.* 5. *Cod. Iust. de cohortalibus.* Meminit *huius l.* Theodosius M. *l.* 105. *infr.* GOTHOFR.

(b) Reponendi hic *Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus*: Iam enim Valentinianus Senior obierat, ID.

(c) *Modestus* PP. Orientis sub Valente. vid. *Prosopogr.* ID.

(d) Ita recte, *Osdroëna* hic & *l.* 105. *infr. l.* 8. *infr. de paganis*: & *l.* 2. *infr. de præd. & mancip. Curial.* Alias quoque *Osroëna*, de quo mox. Et ita quoque in nonnullis Cod. Iust. Edit. *d. leg.* 5. ID.

(e) *Primipilarius* Cod. I. ID.

(f) Ci-

(f) Ciuitatis Ædesenæ scil. Vid. etiam subscriptionem *leg.* 9. *supr. de erogat. milit. annon.* quæ ita habet, Dat. V. Kal. Octobr. *Ædesa.* In Cod. Iust. hic, *Ædessena Curia*, & in impressis libris omnibus huius Cod. *Ædesena. ID.*

(g) *Qua militia* Cod. Iust. Et hoc tamen quoque rectum: *prouidere alicui rem*, vel *re. ID.*

(h) Id est, tradat. *ID.*

(i) Generalem. *ID.*

(k) Priuilegio seu Rescripto speciali. *ID.*

(l) Ita quoque *Cod. Iust.* si hoc legitimum est, tum officia *impetrata*, fuerint ea, a quibus quis excusatus est. Sed malim *imperatis*, id est, iis quæ ipsis imperantur, & a Curia imponuntur: vel pro *pareant*, legendum fuerit *careant. ID.*

COMMENTARIVS.

ÆDESENÆ, per Osdroënam (Mesopotamiæ prouinciam,) Curiæ, ob penuriam municipum, seu Curialium, (vt diserte testatur Theodosius M. *l.* 105. *infr.* qua *hanc leg.* firmat) duplici ratione Valens Imp. *hac l.* consultum it: De Osdroëna prouincia prius.

Osdroënæ istius prouinciæ mentio fit quoque *d. l.* 105. & *l.* 8. *infr. de paganis:* & *leg.* 2. *infr. de præd. & mancip. Curial.* apud *veterem Orbis descript.* sub Constantio *c.* 16. *pag.* 256. *Geographicorum antiquor. Iacob. Gronou.* apud Eutropium *lib.* 8. *cap.* 2. & 11. in Indice Prouinciarum Sconhouisno *pag.* 83. *Edit. Cellar. ad calcem Festi.* apud Ammianum, *lib.* 14. *cap.* 8. Zosimum *lib.* 3. *cap.* 12. *l.* 10. *C. Iust. de ædif. priuatis:* in *Notitia Imperii fol.* 71. *Nouella Iustiniani* 8. *in Edicto ad Archiepiscopos & Patriarchas scripto*, & alios. Quæ tamen Osdroëna alibi, & potissimum apud Græcos Osroëna dicitur, veluti apud Dionem *lib.* 40. (in Crassi historia vbi Abgarum, qui in deuia Romanos abduxit, *Osroënum* fuisse ait,) Herodianum *lib.* 3. *cap.* 9. *lib.* 6. *cap.* 7. & *lib.* 7. *cap.* 1. Procopium *Persicor. lib.* 1. *cap* 17. Suidam voc. Ὀσροήνη. Zonaram *in vit. Iustin.* & in *Nouella Iustin.* 8. Eaque prouincia Mesopotamiæ pars fuit. In ea Osdroëna, vrbs primaria fuit *Edesa*, (sic enim *hic*, & *d. l.* 105. *infr.* vocatur *Ædesena Curia*, vt apud Zosimum *lib.* 3. *c.* 12. Ἐδεσηνοὶ) vel etiam *Edessa*, vt patet ex veteri Orbis descriptore sub Constantio Imper. *cap.* 16. de qua accipienda quoque est *lex* 8. *infr. de paganis*, *sacrif. & templis:* Eius quoque frequens mentio in Constantii rebus apud Ammianum: Eam designat quoque *Itinerarium vtrumque*, & quidem Antonini non semel. Eius meminit quoque Strabo, Plinius, Ptolemæus, Stephanus. Fit quoque eius mentio in Iuliani rebus apud Zosimum, nam & ibi Iulianus fuit, *lib.* 3. *c.* 12. Quomodo & ibi data a Iouiano *lex* 9. *supr. de erogat. mil. ann.* Ea Persis vicina & opposita erat: Ibique Imperatores Persico bello illigati agebant, sic Constantius ibi aliquando versatus, A. D. 328. vt testatur *Epistola* eius ad Athanasium, apud Socratem *lib.* 2. *c.* 23. Iouianus A. D. 365. vt docet *lex* 9. *supr. de erog. mil. ann.* Ea denique ciuitas, (quod & Ammianus Marcellinus innuit, *lib.* 20. *cap.* 11.) & munita erat & commeatibus abundabat, quod ipsum diserte ait *vetus orbis Descriptor* sub Constantio *d. c.* 16. *pag.* 256. *Edit. Gronou.* Et vt maximæ vrbes adsolent, festiuitatibus & solemnibus luxuriabat: vt docet *d. lex* 8. *infr. de paganis*, *sacrif.* & Libanii loca, quæ ad *eam leg.* protuli. Quin & statuarum pulchritudine, vt ex dictis locis videre est. Sane Ammianus quoque *lib.* 19. *cap.* 6. refert, apud Ædessam a Constantio Imp. Gallis quibusdam campiductoribus vt fortium factorum antesignanis, armatas statuas in regione celebri locari iussas, quæ suo (Ammiani Marcellini) sæculo adhuc intactæ seruarentur.

Igitur Imperatores multa ad augendum eius vrbis decus constituere. Ita ornatum suum ei vrbi & festiuitates constare postea voluit Imperat. Theodosius Magnus, quamlibet sacrificiis prohibitis, *d. l.* 8. Et nunc Valens *hac l.* & postea idem Theodosius *d. l.* 105. Curiæ eius consultum voluere, aduersus penuriam Curialium, quandoquidem Ciuitatum decus in Curialibus, ceu in anima & radice maxime consistunt, quod sub Theodosio M. scribit Libanius, περὶ τῶν προσταιῶν *num.* 3. *p.* 9. 10. *Ed. Gothofr.* & *pag.* 366. *Oper. min. Gothofr. Edit. Cl. Trotz.* & in *Iuliani necem p.* 297. & *Antiochico*, *p.* 357. *Edit. Morell.* vt omittam alia hanc in rem testimonia. Etsi parte altera miram ibi persecutionem idem Valens Arianus, aduersus Catholicos excitasse dicitur per hunc ipsum Modestum PP. cui *hæc lex* inscribitur; de quo videndus Socrates *lib.* 4. *cap.* 18. Theodoret. *lib.* 4. *cap* 14. 15. & Sozomenus *lib.* 6. *cap.* 18. Barsa eius Episcopo in exilium pulso, eique alio substituto, quem λύκον Theodoretus vocat *cap.* 15. *initio*, sed ex quo *Lupi* nomen ei fuisse Interpres & Baronius perperam credidere. Neque absurde coniiciat quis, hac persecutione Valentis Edessam non tantum vacuatam cultoribus, (quod Scriptores illi indicant, & aliis exemplis apud Basilium firmari potest,) sed & Curialibus, quod Basilius de Cæsarea ipsa testatur diserte *ep.* 379. *siu.* 74. *Edit. Benedictin.* Atque adeo hanc *huius legis* ferendæ Valenti occasionem fuisse.

P. 430.

Verum ad *leg.* nostram. Primum eius caput est de *Primipilarium liberis* in Curiam Ædessenam allegendis: Primipilarium, id est, eorum qui sunt, seu principatum tenent inter Officiales, seu in cohorte, (quod & ipsum docet *hæc lex*) Præsidis Osdroënæ, quomodo id explicat Theodosius Mag. *d. l.* 105. qua hanc confirmat: & aliunde liquet, quinam *Primipilares* fuerint, de quo suo *titul. supr. lib.* 8. Ergo vt cæteroquin ex certis Corporibus nonnulli Curiæ necti poterant, si quando Curialium penuria esset; de quo monuit *Paratitl.* item & nunc Primipilarium liberos Ædesenæ Curiæ necti iubet Valens: ita quidem, vt si maiorem filiorum numerum habeat Primipilaris, vel si binos tantum, vnum Curiæ, alterum cohorti loco suo tradat: cæteris priore casu, quam volent militiam electuris: Quæ prolis diuisio in hac ipsa specie statuta *dict. leg.* 105. *infra. leg.* 11. *supra de fil. mil. app.* si vero vnum tantum, eum Curiæ tradat. Ita quidem vt ab hoc nullo Principis rescripto excusari possint. Quod ad

iura

iura Librorum perperam omnino refertur a Vertranio Mauro *cap. 41. in fin.*

Altero capite Valens erui vult Curiales, qui a Curia excusati fuerant, Principalium patrocinio.

Nempe vt cæteroquin iniquitate notissimi fuere *Principales*, in prægrauandis aliis, aliis vero excusandis, ac nominatim circa rem tributariam, de quo plene ad *l. 4. supr. de extraord.* ita & hac parte suam iniquitatem exercuere, in Curiarum damna, nonnullis per gratiam a Curialibus muneribus excusatis. Quod *huic l.* occasionem dedisse videtur.

Hos igitur reuocari nunc patitur: Et vero *a Primipilaribus, eorumque liberis*, quos Curiæ hodie adgregari propter eam Curialium penuriam oportuit: vt ita solatii loco habeant, quod perperam excusatos muneris participes habere possint. Nemo scil. accuratius eos peruestigaturus videtur, quam quos aliena sarcina premere cœpit: stimulos addente vindictæ cupidine. Quod quidem inter arcana Politica notetur.

Et hactenus quidem Valentis & Valentiniani Sen. constitutiones de Decurionibus: Et quidem Valentis quoque: quibus addenda eiusdem sexta *l. 19. infr. de Episcopis:* ad quam dicta huc quoque accessi cupio: tandem & septima, *l. 8. Cod. Iust. de ædif. priuat.*

De IMMVNITATE *Curialium a* CORPORALIBVS INIVRIIS: *id est a tormentis & ictibus plumbatarum.*

LXXX. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Iuliano (b) PF. Ægypti.

OMNIS ordo Curialis a tormentis his, quæ reis debita sunt, & ab ictibus plumbatarum habeantur immunes: scituro Iudice, (c) quod si vel ipse, vel eius Officium, contra veritum legis (d) aliquid vsurpare temptauerit, grauissimo se supplicio esse subdendum. Grauitas igitur Tua, sanctionis maiestate perspecta, non solum a corporalibus Curialium iniuriis temperabit, verum etiam tota (e) obseruatione prouidebit, vt si aliquid temerarium ab Officio aliquo fuerit perpetratum, seuerioris pœnæ discrimine vindicetur. Dat. XVI. Kalend. April. Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 20. *infr de operib. publicis.* GOTHOFR.

(b) *Iuliani* huius Præfecti Ægypti, ἀπὸ ὑπάρχων Αἰγυπτίσ, epigrammata aliquot extant *quarto* Ἀνθολογ. *c.* 21. & 24. & alibi. An vero hic Iulianus idem ille est, ad quem Gregor. Nazianzenus *ep.* 166. scribit? *ID.*

(c) *Iudex*, idest, Rector prouinciæ: v. *Gloss ID.*

(d) Huius. *ID.*

(e) *Tota*, idest, omni. Locutio hæc solemnis Auctoribus huius æui: sic quoque *l.* 33. *infr. de hæreticis:* Sic Ambrosius *serm.* 62. 77. 83. Sic Amm. Marcell. *initio lib.* 15. ad *sententiam tota facilitate completam.* vid. *Gloss. Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni, constitutiones numero Quinquaginta, de Decurionibus sequuntur: ex quibus apparet, quo quantoque studio Curiis ciuitatum Princeps hic consultum iuerit. Earum Synopsin hic proponere iuuat, quæ ad sex sequentia capita referendæ sunt, vt ita characterem Theodosii hac parte exhibeamus, & hic semel dicta omnibus & singulis illis constitutionibus facem præferant.

Primum caput est, de *Nominationibus* ad Curiam: Vbi in genere Nominationibus istis modum & fibulam imponit, *l. 136.* In specie vero definit ad Curiam nominari posse e plebe quoscunque idoneos *l. 96. 133.* item Primipilarium filios sub ea filiorum diuisione quæ proponitur *l. 105.* vt & Incolas vacantes, *l. 137.* Non vero solis materni sanguinis vinculis *l. 137.* non pœnæ loco, *l. 108.* Non hæredes fideicommissarios, legatarios, donatarios Curialium, sed ad denarismum tantum pro modo bonorum eos teneri: *l. 107. 123.* (Nisi mariti vxorum hæredes sint, *l. 124.*) Imo & possessores quoscunque bonorum, *l. 134.* Et hæc de Nominatione ad Curiam.

P. 431. Secundum caput est, de Curialibus vel Curiæ destinatis *Reuocandis* seu retrahendis, si qua ratione Curiam euitare voluerint. Ac primum vbi & a quibus reuocari possint, *l. 110.* item necessitate Curiis imposita eos reuocandi, pœna alioquin his imposita, *leg.* 110. 113. Vndecunque autem, seu ex quocunque statu reuocari eos voluit, a fuga, *l.* 119. etsi ad Clericatum se contulerint: quo pertinent quatuor Theodosii M. *leges* 104. 115. 121. 123. nisi bonis suis Curiæ cesserint: *lege* 104. 121. 123. vel alios idoneos facultatibus suis instructos substituerint, *l.* 115. etiam ex Militia seu officio quocunque *l.* 94. 129. 137. 139. ex officiis seu officio cohortis seu officiali militia Magistratuum, *leg* 83. 96. *in fin.* 113. 133. 134. etsi Magistratus facti fuerint, *l.* 122. 134. veluti prouinciarum *l.* 106. etsi dignitates ambitione vel pretio consecuti, *l.* 86. 87. 94. 118. 122. 123. 134. etsi Senatoriam dignitatem adepti, *l.* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. 129. 130. etsi substituto alio, *l.* 111. 118. Qua parte tamen variæ Limitationes vel etiam Ampliationes notandæ sunt. Ex militia quoque

que Armata, *l. 3. supr. de Tabular.* & *l.* 87. 113. 137. 139. *hoc tit.* & *l. 1. supr. quid prob. deb.* quamlibet Actuarius quis ibi fuerit, *l.* 125. Item ex militia Palatina, *l.* 120. ex Aduocatione, *l.* 87. 98. 116. ex Fabricensium corpore, *l.* 81. Generaliter etiam, qui discesserint, non subrogatis aliis, *l.* 91. 98. Veteranorum etiam filios, etsi se Cohorti adgregauerint: *l.* 83. Imo etsi Rescripto Principis quis liberatus fuerit, *l.* 102. 137. 139. vel etiam temporariam saltem vacationem impetrauerit, nisi in sp. *l.* 135. Et hæc de ipsismet Curialibus, vel Curiæ debitis nexisque, retrahendis ad Curiam. *Filios* quoque eorum Curialium, qui ad dignitates euecti essent, ad Curiam vocari iussit, *l.* 86. 98. 122. 123. 132. vt & eorum qui Senatores facti; siue ante patris dignitatem, siue post, natos, *l.* 93. Item filios eorum Curialium, qui Clerici facti, *l.* 123. itemque Magistrorum, *leg.* 98. *infr.* Tandem & *Senes* quoque muneribus functos Ordinationibus interesse voluit, *l.* 118.

Tertio capite includuntur constitutiones Theodosii M. quæ ad subleuandos Curiales pertinent, circa singularia *Munera & onera*, quæ Curialibus imminebant. Scilicet Syriarchiæ munus propria voluntate suscipi deinceps voluit, *l.* 103. & Agonothesiæ in commune *l.* 108. Archierosynæ etiam munus Christianis Curialibus imponi vetuit, *l.* 112. veterem præstationem ad calefactionem thermarum Antiochiæ seruari iubet: *l.* 131. ab Equorum denique præstatione immunes pronuntiat, qui gradu meritorum vsque ad honorariam dignitatem peruenerint: *l.* 138.

Quartum caput est, de *Actibus* quos Curialibus indictos voluit: nempe procurationis alienarum facultatum, *l.* 92. Susceptionis cuiuscunque vectigalis, *l.* 79.

Postremum caput est, de *Priuilegiis* & honoribus Curialium. Igitur omnibus in commune, & Curialibus adhuc muneribus fungentibus, Immunitatem a tormentis & plumbatis tribuit. Qua parte tamen Theodosius Magnus, non idem semper statuit, *hac leg.* 80. & 85. 117. 126. 127. addatur eiusdem *lex* 4. *supr. de Tabulariis: lex* 15. *supr. de accusat.*

Addatur & aliud caput Theodosianarum constitutionum, nempe de prædiis & mancipiis curialium sine decreto non alienandis, *leg. 1. infr. de prædiis, &c.*

Primis etiam Curialium, Comitiuam tertii Ordinis defert, *leg.* 127. Tandem Curialibus muneribus functis dignitatem pariter *ex-Comitibus*, & osculi, consessusque ius cum Rectoribus prouinciarum, *l.* 109.

Prima omnium e Theodosii M. circa Decuriones *hoc tit.* constitutionibus isthæc est, de IMMVNITATE Curialium a QVÆSTIONIBVS & plumbatarum ictibus: Quo in argumento versantur (vt aliorum Principum constitutiones omittam, quas semel cumulaui ad *l.* 39. *supr.*) sex aliæ eiusdem Theodosii constitutiones: puta *lex* 85. 117. 126. 127. *infr. hoc tit.* & *lex 4. supr. de Tabulariis*: *l.* 15. *supr. de accusationib.* scilicet hac immunitate omnes Curiales ab initio donauit Theodosius *hac l.* pariter vt *l.* 85. *infr.* & *d. l.* 4. (quæ data est An. 384.) atenim postea coarctata isthæc immunitas ab eodem, Anno 385. *l.* 15. *supr. de accusationib.* & deinceps *l.* 117. 126. 127. *hoc tit.*

Ad hanc sane legem, vel ad *l.* 85. *infr.* respexit Libanius *orat.* περὶ ἀγγαρειῶν, *num* 7. *pag.* 36. *Ed. Gothofr.* & *pag.* 386. *Oper. min. Gothofr. Edit. Cl. Trotz.* An. 383. ad ipsummet Theodosium, αἱ κατὰ τῶν βουλευόντων πληγαὶ διὰ κακίαν ἀρχόντων εἰς ἔθος ἧκον, τοῦτ' αὐτὸς ἀνῄρηκε νόμῳ, idest, *Verbera Decurionum per malitiam Magistratuum in consuetudinem venerant; hoc idem ille lege sustulit*, vbi plura dixi, vt & ad *dict. leg.* 85. Eiusdem meminit & *Orat. adu. Icarium. p.* 464. *Edit. Morell.* quam Ann. 381. habuit. ἐπαίετο τὸ μετάφρενον, κωλυόντων μὲν παλαιῶν νόμων, κωλύοντος καὶ τοῦ νῦν τεθέντος νόμου: *percussus erat a tergo, vetantibus quidem legibus antiquis, cohibente vero lege recens lata.* Et Orat. altera inedita κατὰ Ἰκαρίου ad Theodosium: νόμον ἔθηκας, ὦ βασιλεῦ, μὴ ἐξεῖναι τύπτεσθαι παρὰ τῶν ἀρχόντων τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ τάξει καὶ προσηγορίᾳ: *legem dedisti, Imperator, quod non liceat verberari illos a magistratibus, qui sunt in hoc ordine & salutandi ius habent:* vbi etiam duo exempla subiicit Flauiani Proconsulis Asiæ (cui An. 383. inscribitur *l.* 18. *de Susceptorib.*) magistratu deiecti, & *Præfecti* alterius *Ægypti*, ideo quoque in vincula coniecti, quod eam *leg.* violassent: Quod postremum ideo quoque notandum est, quia *hæc lex*, pariter vt *lex* 126. *infr.* de hac Curialium immunitate, ad Ægyptum quoque pertinent, & *Præfectis Ægypti* seu Augustalibus inscribuntur. Tandem sub finem *Orationis* Theodosium hortatur, vt *legem* a se super eo latam, violatorum pœna sanciat: quo facto vltro iam quis sese Curiæ daturus sit: cum violata ea Curiam defugere iuberet, vt *initio Orationis* scribit.

Cæterum *huic l.* iungenda venit, *lex* 20. *infr. de operibus publicis*, ceu eiusdem Theodosianæ constitutionis imo mandatorum vt existimo pars, quæ Iuliano cum imperio in Ægyptum a Theodosio M. destinato, data fuerunt, vt indicant satis & *huius* & *illius legis* verba. *Iudex*, inquit illa, *qui ad Prouinciam fuerit destinatus, &c. Grauitas igitur*, ait hæc, *Tua, sanctionis maiestate perspecta, non solum a corporalibus Curialium iniuriis temperabit, verum etiam tota obseruatione prouidebit.* Sane & de operibus publicis aliquid Mandatis Principum comprehendi solitum, aperte docet *lex vlt. D. de operib. publ.* Et de Decurionibus & principalibus ciuitatum, eorumque pœnis, quæ Iudicibus interdictæ, apertissime *lex* 15. 27. §. 1. & 2. *D. de pœnis*: itemque de reis tormentis subiiciendis, vt docet Tertullianus ad *Scapulam, cap.* 4.

P.432. *E* FABRICENSIVM *corpore Curiales ad Curiam retrahendos, non alios.*

LXXXI. (a) Idem AAA. ad Neotherium PF. P. (b)

FABRICENSES (c) Ordinibus restituantur, qui (d) originem Curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis: reliqui, (e) ne leui quidem inquietudine pulsentur. (f) Dat. XVI. Kalend. April. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

(a) *L. 32. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex prox.* 82. *GOTHOFR.*

(b) *Neotherius* sub Theodosio M. PP. Orientis. Eidem præter alias multas inscribitur hoc ipso Anno in eodem ferme argumento *lex 3. supr. de Tabulariis: lex 5. de desertor. lex 11. de fil. mil. app. ID.*

(c) Curialem Originem trahentes &c. *ID.*

(d) *Qui*, hæc vox limitatiua est. *ID.*

(e) Fabricenses. *ID.*

(f) De hac pulsandi voce v. *Gloss. ID.*

Ex OFFICIIS *quibuscunque, & ex* SENATORIA *dignitate, Curiales ad Curiam reuocandos.*

LXXXII. (a) Idem AAA. Neotherio PF. P. (b)

OMNES ad Curiam præcipimus reuocari, qui ad munera subeunda originalibus vinculis occupati Officia conantur exhibere maiora: siue se splendidissimo Senatui tradiderunt, siue per Officia (c) militantes, obsequia patriæ denegarunt: si tamen Allegationum meritis deseruntur. Dat. XVI. Kal. April. Thessalonicæ, Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem huic *lex prox.* 81. *supr. GOTHOFR.*

(b) Orientis: dixi ad *d. l.* 81. *ID.*

(c) An Officiales Iudicum? an Officia Palatina intelligit? Vid. *l.* 134. *infr. ID.*

COMMENTARIVS.

DE REVOCANDIS Curialibus ad Curiam, sunt hæ duæ Theodosii Magn. *leges* inter se conflandæ, ceu vnius & eiusdem constitutionis partes: quibus Curiis, quæ diuersis rationibus tum vacuatæ fuerant, consultum it, tribus scilic. Erant nimirum, qui *Fabricenses* (de quibus *sub tit. supr lib. 10.*) Erant, qui *Senatores* facti fuerant: Erant denique, qui per Officia, vt existimo, Palatina militauerant: Qua triplici ratione cum maxime tutos sese fore Curiales putarent; obtentu inquam necessariorum prioris Reipublic. corporis Fabricensium: obtentu splendidissimæ dignitatis Senatoriæ: obtentu priuilegiorum militiæ Palatinæ: his necquicquam obstantibus, & præualente apud Theodosium M. Curiarum & sic Ciuitatum vtilitate, & *Fabricenses* ad Curialem originem retrahi iubet *l. 81.* quod & antea iussit Constantius *leg. 38. supr. hoc tit.* Iussit & postea Theodosius Iun. *l. vlt. supr. de Fabricensibus*: Intactis *reliquis* Fabricensibus, qui origine Curiali non essent, seu Curiæ non obnoxii, quod Glossa non cepit. Et *Senatoria* dignitate: vel Palatina militia necquicquam obstante, eos Curialibus muneribus perfungi iubet, *l. 82.* pariter vt aliis quamplurimis *Legib.* quas *in Synopsi constit. Theodosii de decurionib.* in ingressu *l. 80. supr.* protuli. In vniuersum vero quid hanc in partem Principes & quam varie constituerint docent 26. præterea *leges huius tituli*, quas repetere licet ex *Paratitlo*.

Viceuersa pari æquitate, vt ciuitatum commodis nil detractum voluit, ita neque fabricis, Fabricenses scil. suæ potestatis, & a Curiali nexu alienos ad Curiam vocari vetat.

Exceptionem, quæ additur *fine legis 82.* explicat satis *lex 74. supr.*

De

P. 413.

De VETERANORVM *filiis, militiæ inutilibus, ex* COHORTALIVM *officio ad Curiam reuocandis.*

LXXXIII. (a) Idem AAA. ......

SI quis militaris prosapiæ se officio Cohortis adgregarit, & si (b) infractis viribus grandæuam præferat senectutem, aut debilitatis obtentu, bellico inconueniens operi iudicetur, de ignauiæ latebris, vel sera indagatione, retractus, Curiarum functionibus mancipetur. Scribta (c) Petro Consulari Fœnicis Damasco, prid. Id. Maii, Constp. (d) Gratiano (e) & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 9. *sup. de fil. mil. apparit.* Transcripta vero *hæc lex* pariter vt *d. l. 9.* ex Valentis *l. 7. sup. de fil. mil. appar.* GOTHOFR.

(b) Aliud si bellico operi conueniens sit, *d. l.* 9. *ID.*

(c) Eadem subscriptio *d. l.* 9. *ID.*

(d) Imo *Thessalonicæ*, qua in vrbe integro fere anno est commoratus Theodosius. Vid. *Chron. Hist. ID.*

(e) Addendum *V.* vt *tribus quoque legib. superiorib. ID.*

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filii vel militare, si robusti sint, vel Curiæ mancipari, si debiles, vt aliis compluribus (de quibus semel ad *l. 15. sup.*) ita & *hac* Theodosii M. *lege* iubentur, iuncta *l. 9. sup. de fil. mil. appar.* quæ vtraque ex eadem constitutione desumpta, imo & exscripta est ex Valentis *l. 7. sup. de fil. mil. app.* Nequicquam obstante OFFICIALI militia seu cohortali, qua quis videl. in cohorte seu inter Officiales Rectoris prouinciæ militat. Neque enim Officialis militia Veteranorum filios Armata militia liberat, si valentes & armis idonei sint: vel Curia, si debiles: sed alterutrum eos subire necesse erat: vt ita vtilem operam Reipubl. nauarent, vel in hostes, vel in ciuitatum Curiis. Et quidem istud subsidiarie, illud vero potius & principe loco: vt ostendit *hæc lex* ac maxime coniunctio *huius l.* cum *d. l. 9.* Et vero id quoque nunc Theodosio M. magis curæ fuit, vtpote illigato Gothico bello, ad quod militari supplemento opus erat, de quo ad *l. 9. sup. de tironib.* vt & de *huius l.* subscriptione *ad d. l. 9. supr. de fil. mil. appar.* Ergo ab officiali militia veteranorum filii retrahendi, vel ad militiam vel ad Curias. Ad militiam inquam; quod & ipsum statuitur *l. 12. sup. de cohortalibus.*

In NOMINATIONIBVS *Duumuirorum faciendis, quis Curialium* NVMERVS *requiratur.*

LXXXIV. (a) Idem AAA. ad Camenium (b) Vic. Afric.

IN Nominationibus, a singulis quibusque Ordinibus celebrandis, dudum expressæ † quantitatis (c) modum eatenus (d) volumus custodiri, Vt eorum (e) in (f) duabus, quæ Concilio (g) adesse debent, partibus, numerus derogetur (h), quos aut obiectus debilitatis alienat, aut senectus pigra remoratur, aut Clericatus obsequia vindicarunt, aut crimen desertionis absentat, vt (i) ex reliquo numero duobus (k) tertiis supputandis. PP. Karthag. XV. Kal. Mart. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordat *lex* 142. quam Tribonianus prætulit. GOTHOFR.

(b) Forte *Carterium*, cuius mentio apud Symmachum, *lib. 5. ep. 43.* & ad quem Symmachus scribit *lib. 8. ep. 16.* & *lib. 9. ep. 6. & 28.* Sane aperte his duabus postremis indicat Carterium Iudicem fuisse, sed nil temere adstruo. *ID.*

† Vbi hæc *lex? ID.*

(c) *Quantitatis*, id est numeri Decurionum. *ID.*

(d) Nempe vt duæ Tertiæ Ordinis adsint, *hic & fine leg. ID.*

(e) Curialium. *ID.*

(f) γρ. *E. ID.*

(g) *Concilium*, id est conuentus Curiæ. Vide *inf. tit. de Legatis. ID.*

(h) *Derogetur*, id est detrahatur, subducatur. *ID.*

(i) γρ. *Et. ID.*

(k) γρ. *Duabus. ID.*

P.434. COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. decem constitutiones sequuntur, Theodosianis immixtæ, puta hæc *lex* & *lex* 84. 88. 89. 100. 114. Ex quibus ad Africam pertinent *lex* 84. & 88. Hæc nominatim est de NOMINATIONVM seu *Electionum* ad Honores municipales & Duumuiratum forma ad Africam pertinens: Et quidem de Numero Curialium, qui in Nominationibus requireretur. Igitur notandum, vetusti & tralatitii iuris fuisse, vt duæ partes e tribus Ordinis sicut in aliis actibus Curialibus, ita & in Nominationibus faciendis requirerentur: *lege* sc. municipali (omnium municipiorum) cauebatur, vt Ordo non aliter haberetur, quam duabus partibus adhibitis, ait Iuris Consultus in *l. 3. D. de decretis ab ord. fac.* Addatur & *lex 3. cum seqq. D. quod cuiuscunque Vniu.* Quod & ipsum rursum inculcatur *l. 142. inf.* vbi eleganter Honorius *duas partes Ordinis totius Curiæ instar exhibere*, ait. Atque hic est, qui *hac l.* dicitur, *expressæ dudum quantitatis modus*, quod & ipsum mox explicatur. Hoc certum.

Sed enim vt alia occasione sæpe quæsitum, quomodo duæ illæ partes computandæ essent, quod etiam ex *d. l. 3. cum seqq.* videre est, ita hac tempestate quæsitum, Vtrum omnes-omnes computandi essent, qui Albo Decurionum continerentur: cum tamen ex iis, qui Albo Decurionum continerentur, quatuor hominum genera Concilio Curiæque adesse non possent: nonnulli sc. ob debilitatem, alii ob senectutem, alii ob Clericatus obsequium (quo fit vt Curialis Clericus ab eo loco cui inseruit recedere possit:) tandem ob desertionem & absentiam. Finge igitur iam, *trecentos* Curiales esse in Albo Decurionum: & finge *quinquaginta* ex iis quatuor causis abesse: quot requirentur ad Nominationem & concilium celebrandum? An ducenti (qui sane duas Tertias Decurionum in Albo conscriptorum faciunt;) vt ita omnibus computatis etiam absentibus, semper duæ tertiæ partes totius numeri Albo comprehensi requirantur: an vero duæ Tertiæ numeri tantum residui; deductis videlicet, seu vt *hac lex* loquitur, *Derogatis* absentibus, & sic duæ tertiæ præsentalium seu in præsenti constitutorum, atque adeo 167. tantum. Et vero hoc vltimum *hac l.* ab Imp. Valentiniano Iun. definitur: pariter vt ab Honorio *d. l. 142.* Nempe duæ partes Ordinis *in Vrbe positæ, quaque adesse possunt*, in nominationibus *solennibus* requiruntur, & totius Curiæ instar exhibent. Quod quidem vtiliter in praxim deduci potest: Neque tamen, quod sciam, attingitur inter alias quæstiones, quas congerit Nouarius ad *l. 45. Cod. Iust. eod. tit.* quæ est *d. lex 142. inf.* nam Amaya eam intactam reliquit. In praxim, inquam, deduci cum de numero requisito agitur in aliquo Corpore ad aliquid faciendum.

Ex eo interim, quod de *Clericatu* hac *leg.* additur colligere mihi videor, sub Imp. Valentiniano Iun. *huius l.* auctore, Clericatu Curialem conditionem euitari: de quo alioquin varie admodum cautum est aliis legibus.

IMMVNES a PLVMBATARVM *ictibus esse Curiales.*

LXXXV. (a) Idem AAA. Eutropio PF. P. (b)

OMNES Iudices, prouinciarumque Rectores, a consuetudine temerariæ vsurpationis abstineant, sciantque, neminem omnino Principalium ac (c) Decurionum, sub qualibet culpæ aut erroris offensa, plumbatarum (d) cruciatibus esse subdendum. Quod si quis forte Iudicum in hanc pertinaciam inliciti furoris eruperit, quod (e) audeat Principalem ac (f) Decurionem, & suæ (si sic dici oportet) Curiæ Senatorem (g), plumbatarum (h) ictibus subdere, viginti librarum auri inlatione multatus, & perpetua infamia inustus, vt (i) nec speciali quidem Rescribto notam vel (k) eruere (l) mereatur, & Officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogetur inferre: quoniam, vt pertinaciæ Iudicis (m) resistat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTAE.

(a) *L. 33. Cod. Iust. hoc titulo.* Iungenda autem huic *lex proxime sequens* 86. *inf.* Hanc *leg.* forte intelligit Libanius *Orat. aduersus Icarium, pag.* 464. *Edit. Morell.* GOTHOFR.

(b) *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosop.* ID.

(c) *Aut*, Cod. Iust. ID.

(d) *Plumbatarum* Vocem hic sustulit Τριβων: vt & rursum *infra.* ID.

(e) *Vt.* ID.

(f) *Aut*, Cod. Iust. ID.

(g) De hoc mox. ID.

(h) *Tormentis* C.I. subductis rursum *plumbatarum ictibus*, vt *supra* propter *l.* 40. *eod. tit.* quæ *hoc titulo* est *lex* 117. *inf.* ID.

(i) *Ne speciali*, ita C. *Iust.* ID.

(k) *Vel*, abest a *Cod. Iust.* ID.

(l) Ita

(l) Ita quoque nonnullæ Editiones *Cod. Iust.* sed *vg. eluere*, vt & correcta exemplaria *Cod. I.* præferunt. *Notam eluere*, propria significatione. *ID.*

(m) *Sui*, additum *C. Iust.* *ID.*

P. 435.

COMMENTARIVS.

A Plvmbatarvm ictibus immunes esse iubet Principales, & Decuriones *hac l.* Theodosius M. cui iungenda quoque *lex prox.* ceu eiusdem Theodosianæ constitutionis pars: qua viceuersa, Curiales qui Curiam dignitatibus impetratis declinauerant, ad Curiam vocari iubentur. De Immunitate Curialium a corporalibus iniuriis, fidiculis, & tormentis, iam sæpe *supra* dictum est: ac nominatim *ad l. 39. supr.* Nunc de Immunitate nominatim a *Plumbatis* (de quibus alioquin *Plumbatis* dixi semel plene ad *l. 2. sup. de Quæstionib.* adductis etiam pluribus e Libanio locis.) Igitur vt anteriora omittam, Constantinus M. Decuriones immunes regulariter & indistincte a quæstionibus esse voluit, ac proinde & a plumbatis: *l. 21. Cod. Iust. de falsis.* Constantius pariter ab iniuria corporis eos immunes indistincte fecit, *l. 39. 47. sup.* Valentinianus scil. alicubi nonnisi Principales, patronorum dignitatem adeptos *l. 61. sup.* Sacerdotales etiam & principalis honore functos *l. 75. sup.* Gratianus vero Imp. cum omnes Curiales immunes præstitisset a fidiculis & tormentis a summo ad infimum, a *plumbatarum* tamen ictibus solos Decemprimos immunes præstitit, *l. 2. sup. de quæstionibus* Theodosius M. vt a tormentis, ita & a plumbatarum ictibus omnes Curiales immunes esse iussit, *l. 80. sup. h. t.* ac nominatim a Plumbatarum cruciatibus *h. l.* Postea vero *l. 117. inf.* iuxta priscam consuetudinem debitores saltem publicæ pecuniæ, vel superexactores, Plumbatarum ictibus subiecit, etiam principales *l 126.* (non vero proximos Curiæ *l. 127.* hos enim immunes esse voluit.) Item noxios *l. 15. sup. de accusat.* Honorius regulariter verberibus eos subiici voluit, *l. 153. inf.* solis Principalibus exceptis, *l. 6. sup. de quæstion.* Quæ & ipsa Theodosii Iun. mens fuit, *l. 190. inf. h. t.*

Ex quibus interim apparet, non tantam fuisse iniuriam plumbatarum, ac fidicularum.

Nos ad *legem* nostram redeamus. A Plumbatis igitur immunes præstantur *hac leg.* Decuriones a Theodosio M. idque peremptoriis & enixis admodum verbis & sententiis sex. *Primum* enim atrocibus verbis insequitur Iudices id vsurpantes: nam & *consuetudinem temerariæ vsurpationis* vocat, & *pertinaciam illiciti furoris.* Iudices scil. sæpe Curialibus infesti his intonabant, & vsque ad verbera tanquam in Contumaces procedebant: cui rei fibula sæpe imposita Principum constitutionibus: de quo ad *leg. 39. sup.* *Secundo*, Curialium dignitatem in id extollit, & Plumbatarum iniuriæ opponit, dum *Decuriones suæ, (si sic dici oportet) Curiæ Senatores* vocat: nempe quod Senatus in Vrbe Roma, & similibus erat, id in aliis Curiæ fuerunt. Hinc adeo Maiorianus *Nouella de Curialib. 1.* *Quorum* (Curialium) *cœtum recte appellauit Antiquitas, Minorem Senatum.* Et Maiorianum, vt alias, sequutus Cassiodorus id imitatus non vno loco, II. *Var. 18.* ad Gudilam Episcopum, *Antiquitatem vocasse Curiam Minorem Senatum*, & in *formula Præf. Prætor.* VI. *Var. 3.* *Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus, Minor Senatus.* & IX. *Var. 2. in Edicto Athalarici R.* *Non enim incassum vobis Curiam concessit Antiquitas: non inaniter appellauit Minorem Senatum, Neruos quoque vocans ac viscera Ciuitatum.* Hinc adeo Iustinianus *Nouella 38. in princip.* Curias exemplo Senatus Romani institutas ait, κατὰ τὴν τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, *secundum regiæ vrbis instar.* Et Ausonius in *Mosella*, proprium Senatum vocat, *v. 401.*

——— *quos Curia summos*
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Quare & dignitas Curialibus tribuitur, *l. 108.* de quo ad *leg. 92. inf.* Cuius similitudinis multas strictturas afferre liceret, vbi pari scil. passu vtrique ambulant, & a Senatorum exemplo argumentum ducitur, vt *hac l.* & *leg. 101. inf.* de quibus v. Berterium I. *Pithanon c. 10. Tom. IV. Thes. Iur.* Et non proprie tamen Senatores, *si sic dici oportet*, quare male Interpretes multi, qui vbi βελευτὰς Græci Scriptores vocant, *Senatores* vertont; in his, Iuliani & Zosimi Interpres, & Nicephori *lib. 10. c. 13.* Ambulare igitur Theodosius eos & hac parte pari passu voluit, quasi indignus cruciatus hic esset, vt & Senatore, ita & Decurione. *Tertio*, omnibus Iudicibus id interdicit, cum tamen videatur hic distinctio quædam aliquando facta, Iudicum maiorum scil. qui decuriones plumbatis afficere possent: quod etiam colligere est ex eiusdem Theodosii *l. 117. inf.* *Quarto*, nullum culpæ aut erroris genus excipit: cum tamen ipsemet Theodosius postea culparum distinctionem fecerit, *l. 15. sup. de accusationib.* & *l. 117. l. 126. 127. inf.* Qua causa Tribonianus, cum *hanc l.* in *Codicem suum* transferret, eam interpolauit, detracta mentione *plumbatarum*, & prælata *l. 117.* quæ eo Codice *legem 40.* constituit. Quod vero hic dicitur, *culpæ aut erroris*, male distinguit *Glossa*, quasi *error* sit, quod per ignorantiam delinquitur: *Error* enim & culpa hic παραλλήλως posita & pro eodem. *Quinto*, Pœnas seuerissimas proponit Iudicibus Curiales plumbatarum ictibus subiicientibus: nempe mulctæ 20. librarum auri & infamiæ perpetuæ, (quæ ne quidem Rescripto Principis elui posit, cum alias Principis proprium sit, notam infamiæ eluere:) & Officialibus eorum 50. lib. auri: sc. quod *sexto* loco obseruandum, atrocitatem facti plurimum arguit, quod Officiales, Iudici hac parte resistere debuerunt. Nempe vt in aliis multis, quæ passim occurrunt *hoc Codice*, ita & hac parte Theodosius M. liberam facultatem Officialibus tribuit, resistendi pertinaciæ Iudicum. Tertulliani *de Anima* locus alludit *c. 40.* *Grauior inuidia est in Præsidem, cum Officia pulsantur: plus cæditur qui iubet, quando nec qui obsequitur, excusatur.*

Tandem de *hac* omnino *lege* sensisse puto Libanium *Orat. aduersus Icarium pag. 464. Edit. Morell.* quam hoc tempore habuit: ἐπαίετο τὸ μεταφρενον,

τῶν, κωλυόντων μὲν παλαιῶν νόμων, κωλύοντος δὲ τοῦ νῦν τεθέντος, *percussus erat a tergo, vetantibus quidem legibus antiquis, cohibente vero lege recens lata.* Vt & *Orat. inedita* κατὰ Ἰκαρίου: & Orat. περὶ ἀγγαρειῶν, *pag. 36. Edit. Gothofred.* & *pag. 386. Oper. min. Gothofred. Ed. Cl. Trotz.*

P. 436.

DIGNITATIBVS, *per ambitionem impetratis, Curiales, multo minus filios eorum, Curia liberari.*

LXXXVI. (a) Idem AAA. Eutropio PF. P. (b)

QVI laborem Curialis officii declinantes, per inlicitæ ambitionis compendia (c) prouecti, (d) non merito, probantur esse, sed pretio, nulla debent ratione defendi, sed functionibus debitis redhiberi. (e) Super eorum autem Filiis reuocandis, nullius dubietatis exstet ambiguum. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex superior prox.* 85. Eam intelligit inter alias Theodosius, *l.* 98. *infr.* GOTHOFR.

(b) *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosopogr.* ID.

(c) *Compendia,* sunt, per quæ quis non ordine seu per gradus, ad quamcunque rem enititur. ID.

(d) Ad dignitates. ID.

(e) *Redhiberi,* restitui: v. *Gl. Theod.* ID.

COMMENTARIVS.

DIGNITATE, per ambitionem, & per compendia, non merito, id est, vniuersis muneribus non expletis impetrata, Curialem Curia liberari vetat *hac l.* quæ eleganti stylo conscripta est, Theodosius M. imo ea nil obstante, eum ad Curiam & Curialia munera retrahi iubet: pariter vt *l.* 87. *prox.* & *l.* 94. 98. 122. 123. 134. *infr. hoc tit.* Denique, quod eleganter dicitur *d. l.* 122. manere eos in sinu patriæ voluit, & veluti dicatos infulis mysterium perenne custodire; id est, munera Curialia explere: Quod & de FILIIS eorum reuocandis, & quidem multo magis, statuitur *hac ipsa leg.* & *dict. leg.* 98. 122. 123.

Neque ADVOCATIONE, *neque* MILITIA, *neque* DIGNITATE *vlla Curialem a Curia liberari.*

LXXXVII. (a) Idem AAA. ad Florum PF. P. (b)

VNIVERSOS, qui se tam causarum actionibus, quam etiam sacramentis militaribus cessantes, (c) ac stipendiis manciparunt, ad obsequium Sublimitas Tua iubeat redire Curiale. Eos vero quos emptæ defensionem præferre conpererit dignitatis, cunctas quas crediderant subtrahendas, complere præcipiat functiones. Dat. III. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iust.* Eam inter alias intelligit Theodosius ipse *l.* 98. *infr.* GOTHOFR.

(b) *Florus* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosopogr.* ID.

(c) Locus hic de menda suspectus videri possit, quod tamen ipse non puto. ID.

COMMENTARIVS.

E TRIPLICI vitæ genere Curiales, ad quod multi hac tempestate confugerant, reuocari iubet Theodosius Magnus, *hac l.* nempe 1. ex ADVOCATIONE. Aduocatio scilicet Curia non liberat: quod ipsum cauetur duabus aliis eiusdem Theodosii Magni constitutionibus, puta *leg.* 98. 116. *infr. hoc titul.* imo & quarta Valentiniani Senioris, *leg.* 77. *supr.* vbi dixi, pluresque alias *leges* similes attuli.

2. E MILITIA Armata: nam neque per hanc Curialem Curia liberari voluit Theodosius Magnus: *hac leg.* & *leg.* 3. *supr. de Tabulariis* & *l* 113. 137. 139. *infr.* de quo & aliorum Impp. constitutiones occurrunt, quas in *Paratitlon* congessi. Inter alias vero exstat & Valentiniani Iunioris *lex prox.* 88.

3. DIGNITATIBVS emptis, de quo ad *prox. leg. supr.* 86.

P.437. MILITIA *Armata, vel Palatina, Curiam euitari non posse, nisi post certum tempus.*

LXXXVIII. (a) Idem AAA. ad Syagrium PF. P. (b) Post alia. (c)

CVRIALES, nisi per quinquennium armata militia, vel per triginta annos dignitas Palatina defendat, certum est origini esse reddendos: ita vt seruata quinquennii de præterito condicione, & in posterum istiusmodi personis a consortio militiæ celsioris (d) exclusis, omnes, qui intra præscribtum tempus inter Palatinos habentur, seu inter Protectores, (e) aut Domesticos, restituantur suæ fortunæ. PP. (f) V. Id. April. Karthag. (g) Post conf. SyagrI & EucherI vv. cc. [382]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Syagrio* inscribitur *lex prox.* 89. Ad hunc extant plures Symmachi epistolæ *lib.* 1. Meminit huius Syagrii PP. Ammianus *lib.* 28. *cap.* 2. Ausonius hunc carminibus suis patronum elegit, carmine ad eum scripto. vid. plura in *Prosopograph.* Fuit autem PP. Africæ & Italiæ: de Africa liquet vel ex *huius l.* subscriptione. Illyrici etiam, in qua Moesia prima, vt docet subscriptio *legis* 89 *prox.* ID.

(c) Quæ interciderunt. ID.

(d) *Celsa, celsior* militia: militiæ epitheta. Ita & Sex. Aurel. Victor. ID.

(e) De his *suo titulo, supr. lib.* 6. ID.

(f) Data forte ipso Consulatu Syagrii & Eucherii. ID.

(g) *Karthagini* PP. hæc *lex* ad Curias Africæ, & nominatim forte ad Karthaginiensem. ID.

COMMENTARIVS.

MILITIA Armata, vel PALATINA, veluti Protectoris Principis aut Domestici (de quibus suo titulo *lib.* 6. *supr.*) Curiam vitari vetat *hac l.* Valentinianus Iun. & quidem in posterum abscise: in præteritum vero id indulget, immunitatem scil. a Curialibus muneribus, ἀπραγμοσύνην, vt loquitur Gregor. Nazianzenus *ep. ad Nectarium* 51. *vel* 3. si quinquennium quis in militia Armata exegerit, si triginta annos in dignitate Palatina: In quo argumento multæ aliæ *leges* occupatæ sunt: quæ e *Paratitlo* peti possunt. Imo ipsiusmet Valentiniani Iun. per eandem Africam: *lex* 95. *infr.* qua quindecennali militia Armata Curialem Curia liberet: & alteram *l.* 100. *infr.* qua Palatinam militiam regulariter a Curia non liberare statuit: Quæ Theodosio M. nominatim hac parte sententia fuerit, dicam ad *legem* 100. *infr.* etiam ex Ambrosii *ep.* 29. *seu. lib.* 2. *epist.* 17. *in fin. pag.* 215. *Tom. V. Oper. Edit. Parif.* 1614.

Illud interea obseruandum, quod *hac l. de Palatinis stipendiis* constituitur ad Syagrium, quem omnes qui Palatinis stipendiis enitescunt, suo præsidio iuuare solitum, scribit Symmachus *libro* 1. *epist.* 98.

Illud etiam obseruandum, *hanc leg.* pertinere ad Curiam Karthaginiensem: Nempe cum Curialium recensus hac tempestate ibi ageretur, compertum est, multos dilapsos: Igitur hanc rem ad suam curam reuocans Valentinianus, Curiæ Karthaginiensi *h. l.* consultum iuit. Ad quam ipsam Curiam Karthaginiensem pertinet eiusdem Valentiniani *lex* 84. *supr.* & *lex* 95. *infr.*

De FILIIS *Decurionum, &* VETERANORVM *ad Curiam vocandis.*

LXXXIX. (a) Idem AAA. ad Syagrium (b) PF. P. (c)

OMNES omnino quos paterna obsequia *Municipes* (d) fecerunt, resultandi (e) Curiæ nexibus, quælibet auorum atque maiorum stemmata referant, (f) licentiam penitus amittant: non minore Rectoribus, si hoc concesserint, periculi denunciatione constrictis. *Veteranorum* quoque filios, armis inpares, seque otio, vel debilitate membrorum vel mentis torpore, donantes, vindicet Curiarum necessitas. Dat. (g) III. Non. Iul. Viminacio (h) Post conf. SyagrI & EucherI vv. cc. [382.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Codice Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Syagrio* PP. inscribitur *lex* 88. vbi dixi. De eo v. & *Prosopogr.* ID.

(c) Italiæ, Africæ, Illyrici. ID.

(d) *Municipes*, idest, Curiales, *l. l.* & *l.* 4. *supr.* & *l.* 105. 110. 130. 137. 143. 144. 147. 154. *infr. hoc tit.* & *l.* 41. *infr. de operib. publ. l.* 2. *supr. quid prob. deb. l.* 17. *infr. de lustrali*: vid. *Paratitl.* ID.

(e) *Resul-*

(e) *Resultare* Curiæ nexibus: idest, ab ea resilire, eam declinare *h. l.* & *l.* 181. *infr.* *ID.*
(f) Vel *præferant.* *ID.*
(g) Forte pro *reddita*, vel *accepta.* vid. *Chronol.* *ID.*
(h) *Viminacium.* in Moesia prima. *ID.*

P. 438. COMMENTARIVS.

FILIOS Curialium, vt & Veteranorum ad Curiam adstringi iubet *hac l.* Valentinianus Iun. quod & alii Principes multis constitutionibus sanxere, quas ex *Paratitlo* petere licet: Hæc sane cothurno Gallicano plurimum assurgit.

1. Filios porro *Curialium* in tantum ad Curiam adstringi iubet, vt adstringi velit, etsi Auorum atque Maiorum stemmata *referant*, vel *præferant*: idest, Auum & Maiores suæ potestatis, seu non, Curiales habeant: satis scil. est patrem Curialem esse, cuius conditionem filii sequuntur: necquicquam eos iuuante Auorum vel Maiorum conditione. Quod & ipsum placuit Valentiniano Sen. huius Valentiniani Iun. patri, *l. 64 supr.* vbi etiam dixi. Vnde apparet potiorem hac parte haberi rationem conditionis Patris quam Aui & Maiorum: & sic Maiorum libertatem ab vltimo parente sic infringi, vt inde liberi statum capiant nulla ratione habita Maiorum. Quod singulari ratione & fauore Curiarum introductum est: & ad alia si quando in praxin deduci potest.

2. *Filios* quoque *Veteranorum* Valentinianus Iun. *h. l.* Curiæ vindicari iubet, nempe armis impares, vel otio se donantes, vel debilitate membrorum, vel mentis torpore seu ignauia. De quo iam pluribus *Legibus*.

De Curialibus SENATORIBVS *factis.*

XC. (a) Idem AAA. Proculo (b) Com. OR. (c)

VNIVERSOS, qui ex Consulatu (d) diui Pii (e) Constanti decimi (f) & Iuliani tertii (g) (hoc enim tempus est quod Diuorum parentum (h) nostrorum Valentiniani, (i) & Valentis decreta † signarunt) ex genere Curiali ad Senatoriam dignitatem adspirasse constiterit, vel restituendis (k) omnibus functionibus quas debebunt, curabis addicere, vel si cunctis functionibus obsecuti sunt, in substituendis quam maxime idoneis obnoxios facere non desistas. Dat. VIII. Id. Mart. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Hanc inter alias legem suam ipse Theodosius intelligere videtur, *leg.* 98. *infr.* Forte *huic* iungenda *lex prox.* 91.

(b) *Proculo huic Comiti* Orientis inscribitur præterea anno prox. *lex* 103. *infr. hoc tit.* & *lex* 14. *supr. de cohortal.* Ad eundem etiam scripta est *lex* 22. *infr. de Operib. publ.* omissa dignitatis appellatione. Meminit huius Libanius *de vita sua*, *p.* 66. 68. & Oratione *ad Icarium* (eius in Comitiua Orientis successorem) *p.* 455 456. 458. *Edit. Morell.* quibus locis omnibus administrationem eius tyrannicam suggillat: suumque in eum odium testatur. Tandem & quomodo cum dedecore magistratu decesserit, narrat. Extant & plures ad eum Libanii *epistolæ*: in quibus tamen ei adulatur iam ad Præfecturam Vrbis promoto. *ID.*

(c) Cuius sedes Antiochiæ. *ID.*

(d) Qui congruit A. D. 360. *ID.*

(e) *Pii* cognomen *h. l.* tribuitur Constantio a Theodosio M. Quod alibi quod sciam, non occurrit. *ID.*

(f) *Decimum.* *ID.*

(g) *Tertium.* *ID.*

(h) *Parentes* suos *hac l.* & *l.* 105. Valentinianum & Valentem vocat Theodosius M. nempe quia decessores in Imperio. De qua appellatione vide, quæ dico prolixe ad *leg. vn. de act. cert. temp. fin.* *ID.*

(i) Exemplum *hac* & *d. l.* 105. habemus, laudatarum constitutionum sub duorum Collegarum Imperatorum nomine, cum reuera tamen vnus tantum Auctor constitutionis esset, & quidem in sp. *huius l.* Valentis. *ID.*

† *Legem* 74. *supr.* intelligit Theodosius M. *ID.*

(k) Idest, ad præstandas omnes functiones. *ID.*

COMMENTARIVS.

SENATORES ex Curialibus intra hos viginti duos annos (a Consulatu videlicet Constantii X. & *Iuliani III.* id est, ab Anno Dom. 360.) factos, Theodosius M. *hac l.* (quæ data est Anno D. 382.) ad alterutrum adigi iubet: vel inquam ad Curialia munia explenda; vel, si ea iam expleuerint, ad alios idoneos loco suo vicarios (vt vocantur *l. vn. infr.* ἀντιψύχους) Curiæ substituendos. Quæ Alternatiua duabus aliis præterea eiusdem Theodosii M. constitutionibus continetur, puta *l. prox.* 91. (quæ forte *huic* coniungenda est) & *l.* 98. *infr.* vbi & ratio redditur huius subrogationis: *ne quid*, inquit, *Patriæ periisse videatur*; quæ hanc inter alias indicare videtur. Sunt alioquin plures aliæ Theodosii

dosii M. constitutiones *hoc titulo* in hoc Senatorum ex-Curialibus factorum argumento occupatæ, puta *lex* 82. *supr. lex* 93. 111. 118. 122. 123. 129. *infr.* Ita quidem vt *d. l.* 111. & *l.* 118. hanc Vicarii alterius substitutionem non admittant. Et in vniuersum 27. constitutiones *hoc titulo* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

Illud obseruandum, *hac l.* eum quem dixi *Consulatum* huic rei terminum figi, atque adeo eam, quam dixi, Alternatiuam proponi Curialibus Senatoribus factis: ac proinde Theodosium anterius, idest, ante eum Consulatum, seu ante 22. annos, Senatores factos inquietari noluisse: verum ipsa antiquitate seu præscriptione 22. annorum & vlteriore defendi: Idque exemplo, firmataque nominatim super eo constitutione Valentis (quam sub vtriusque Imp. collegæ nomine allegat; Valentiniani inquam, & Valentis; pro more tum recepto:) puta *l.* 74. qua hoc ipsum παράπηγμα ἀφ' ὃ a Valente hac in re statutum fuerat. Hoc tamen inter vtrumque discrimine; Quod Valentiacæ constitutionis tempore, quæ data est An. 371. vndecim annorum præscriptio tum sufficiebat, vt pote cum non plures Anni ab eo Consulatu ad eam Valentis constitutionem effluxissent: Hoc vero, huius Theodosianæ constitutionis tempore, ad euitandam eam quam dixi Alternatiuam, & absolutam Senatoriæ dignitatis potestatem 22. anni requirerentur (tot enim ab eo Consulatu 360. ad hunc *huius leg.* annum 382. effluxerant:) Sed tamen (quod ex historica veritate petendum est,) eadem semper occasione. Nempe παράπηγμα illud positum ideo, quia Constantii sæculo e Curialibus ad Senatoriam dignitatem euecti fuerant: quod diserte docet Libanius, *orat. in Iuliani necem, p.* 296. *Edit. Morell.* cuius verba iam retuli ad *l.* 48. *supr.* & fidem quoque facit *lex* 42. & ea ipsa *l.* 48. *supr.* Quanquam fatendum, grauius istud visum, vt videl. qui forte viginti annis in Senatoria dignitate iam moraretur, ad Alternatiuam illam quam dixi adigeretur. Sed enim vel Theodosii M. moribus istud conueniebat, Curiarum commodis ac nominatim Antiochenæ (nam eo *hæc lex* pertinet) enixe fauentis, vel certe Proculi Com. Orientis, cui *hac lex* inscribitur, sæuis & tyrannicis moribus, quos perstringit Libanius, *de vita sua, p.* 66. 68. & *oratione ad Icarium, p.* 455. 456. 458 *Edit. Morell.* De quo plura ad *l.* 14. *supr. de cohortalibus:* quæ eidem *Proculo* inscribitur: quoque pariter & scæuius adhuc, Principes officiorum a Senatoria dignitate ad officia retrahi plumbatis coërcitos iubet.

P. 439.

De REVOCANDIS *Curialibus.*

XCI. (a) Idem AAA. Dario Conf. (b)

Si qui Curiales Curia derelicta, neque debitas patriæ reddiderint functiones, nec, cum ipsi discederent, idoneos subrogarunt, ita eos constringi oportet, vt & agenda persoluant, & in locum suum idoneos pro publica vtilitate constituant. Dat. VIII. Id. Aug. (c) Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Et forte iungenda ei *lex* 90. *prox. supr.* cuius eadem sententia est. Et hanc constitutionem suam intelligit Theodosius *leg.* 98. *infr.* GOTHOFR.

(b) Forte reponendum hic *Com. S. L.* pariter vt reponendum loco eiusdem vocis *Consulem*, in Inscriptione *l.* 1. *supr. qui bonis ex Leg. Iulia cedere:* vel loco vocis *Consularem*, in Inscriptione *legis* 3. *sup. de Murilegulis.* Nisi putemus hunc Darium *Consularem* alicuius prouinciæ fuisse & forte *Syriæ-Cœles. ID.*

(c) *VIII. Id. Mart.* d. l. 90. *prox. ID.*

COMMENTARIVS.

DISCEDENTEM a Curia Curialem & ante expleta munera, neque substituto idoneo, ad vtrumque iam adigi iubet *hac l.* Theodosius M. & munera inquam explere, & expletis iis idoneum alium substituere. Hæc ita *hac l.* Theodosius in aliis Curialibus alio se conferentibus relicta Curia: Atenim ad Senatoriam dignitatem sese conferentibus Alternatiuam iniungebat, *l. super.* vel inquam munerum explendorum; vel si munera iam antea expleuit, substituendi alterius; vbi vide quæ dixi.

PROCVRATIONE *alienarum facultatum Curiales interdicuntur.*

XCII. (a) Idem AAA. Floro PF. P. (b)

Si quis Procurationem facultatum (c) suarum Curiali crediderit esse mandandam, totius (d) dignitatis exceptione depulsa, (e) patrimonium eius, quod crediderat Curiali, proscribtio fiscalis inuadat. Ille vero, qui immemor libertatis, & generis, infamissimam (f) suscipiens vilitatem, (g) existimationem suam seruili obsecundatione damnauerit (h) deportationis (i) incommodo subiugetur. Dat. X. Kalend. Nouembr. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

(a) *L. 34. C. Iust. eod. tit.* Hanc *leg.* memorat Theodosius Iun. *Nouella 4. ne Curialis prædium alterius conducat:* simul & ampliat. *GOTHOFR.*

(b) Orientis: cui eidem inscribitur *lex 96. infr. ID.*

(c) *Facultatum*, id est, possessionum, fundorum, prædiorum. *ID.*

(d) Omnis, cuiuscunque. *ID.*

(e) *Grauissima pœna plectetur.* Ita hæc mutauit Τρίβον. *ID.*

(f) *Infamissima. ID.*

F. 440. (g) *Vtilitatem* habetur in nonnullis *C. Iust.* male. Qui error alibi frequens. *ID.*

(h) Ita *l. 6. supr. ad leg. Iul. de adulter. viril. corpus alieni sexus damnare patientia. ID.*

(i) *Tradatur exilio.* Ita Τρίβον. *ID.*

COMMENTARIVS.

PROCVRATIONE alienarum *facultatum* vt expresse hic dicitur, seu rerum, idest, prædiorum seu fundorum alienorum Curialibus interdicit Theodosius M. *hac leg.* Quam multo post Theodosius Iun. A.D. 438. *Nouella sua 4. Ne Curialis prædium alterius conducat*, memorat simulque *Prouidentissimam sanctionem* vocat, & extendit interpretatione sua ad *Conductionem*, imo & ad fideiussionem conductionis: vnde desumpta est *lex 30. Cod. Iust. de locato.*

Nonnulli scilic. actus Curialibus olim interdicti fuere, veluti Tabellionum, *l. 3. supr.* Locatio item vectigalium, *l. 97. infr.* (vbi de eo dicam) adductis etiam *Legibus Digestorum:* Conductio prædiorum Reip. vel saltuum, *l. 2. supr. de locat fund. iur. emphyt.* Procuratio tandem facultatum alienarum seu prædiorum *hac l.* Verum hæc omnia alia atque alia ratione. Istud scil. propter honestatem dignitatemque Ordinis Curialis: *Ille vero* (inquit, Theodosius *hac l.*) *qui immemor libertatis & generis infamissimam suscipiens vilitatem, existimationem suam seruili obsecundatione damnáuerit.*

Ergo Procuratio alienarum facultatum seu rerum, fundorum, prædiorum alienorum actus seruilis seu *seruilis obsecundationis*, olim visum, *vilitatisque infamissimæ:* Contra, maior dignitas visa Curialis, quam vt ad hanc vilitatem descenderet, cum existimationis suæ detrimento, simul & totius Ordinis indignitate immemor libertatis & generis.

Quod quidem ad Procuratores negotiorum falso hactenus trahitur ab Interpretibus *huius leg. Codice Iust. l. 34. de Decur.* quæ hinc eo translata est. Peruulgato exinde iam Pragmaticorum & Doctorum errore; quasi Procuratoris negotiorum vile munus olim fuerit. Quod falsum est. Pari errore, quo contra Aduocati munus seu officium nobile esse perperam colligunt ex *l. 7. Cod. de postulando:* quæ *lex* huic sententiæ fundamentum non est: etsi id aliunde recte colligatur. Nam hæc *lex* non est de Procuratoribus negotiorum, verum de procuratoribus alienarum facultatum, vt diserte hic dicitur, idest, possessionum, fundorum, qui scilicet fundos alienos procurandos, colendos accipiebant, mercede Actores, quod vtique vile & seruile munus fuit, & ad id adhibiti serui: v. *§. 7. Inst. de in iur. l. 16. D. de publicanis: l. vlt. D. de off. præsidis:* & passim *hoc Codice* & apud *Symmachum.* Denique Procuratores hi fundorum seruis passim iunguntur & actoribus, eodemque iure habentur. v. vel *l. 2. supr. de pignoribus: l. vn. de peculio: l. vn. quod iussu:* quæ omnes inter se coniungendæ sunt: Et dominos ex æquo habere dicuntur. v. & quæ de his *Saluianus Massiliensis de gubernat. Dei lib. 5. cap. 8 9.* Sic sane & militibus hoc ipsum interdictum, *l. vlt. Cod. Iust. de locato conducto.* Hinc & iis qui rem alienam administrassent, Perfectissimatus dignitas collata non proderat, non magis quam seruili origine descendentibus, *l. vnic. Cod. Iust. de perfectiss. dign.*

Ergo huius prohibitionis ratio posita est in *Dignitate Decurionum*, contra in vilitate Actorum horum & procuratorum: denique σχέσις seu Decurionum status comparatus cum Actorum vilitate huic interdicto locum fecit, vt hæc *lex* apertissime docet. Nam etsi Curialis nexus onera secum afferret & traheret, & quoad Curialium munerum rationem, Decuriones variis, & abiectis etiam quibusdam nexibus, & vinculis tenerentur quod variæ *huius tituli* leges palam faciunt, & Senatoriæ dignitati opponantur; de quo vid. vel *leg. prox. 93.* attamen cæteroquin hic honos quidam fuit in municipiis, a plebeiis distinctus; ac multo magis ab omni actu seruili discretus: idque non hoc tantum Theodosii Magni æuo, quod quidam opinati, verum vetusto iam iure: Hinc adeo *honos* his tribuitur *l. 4. 5. 29 49. in fin. 71. 72. 77. 182 189. hoc tit. l. 7. in pr. & §. 2. & l. 12 D. de Decurionib. l. 15. & 17. §. 4. D. ad municip. l. 2. Cod. Iust. de Aduocatis.* Imo & *dignitas* diserte *l. 108 infr. 51. supr. & l. 6. 12. in fin. D de Decurionib. l. 13. §. 1. D. de leg. Corn de fals l. 2. D. de Albo scrib. d. l. 15. & l. 22. §. 5. D. ad municipalem:* & passim alibi. Hinc adeo & alias solicite cautum, ne sordibus quibusdam inquinaretur & dehonestaretur Ordo curialis *l. 2. §. 2. l. 12. D. de Decurionibus & l. 8. Cod. Iust. eod.*

Hæc igitur huius interdictionis ratio fuit, quam & pœnæ atrocitas testatur: nempe enim Curiali procurationem hanc suscipienti deportationis pœnam imponit Theodosius M. cuiusmodi sane pœna non statuitur in aliis actibus, qui interdicti Curialibus; *l 30 Cod. Iust. de locato: l. 3. supr.* seu *l. 15. Cod. Iust. de Decurionib.* At procurationem facultatum suarum Curiali mandanti, eius patrimonii quod Curiali credidit, proscriptio imponitur, omni exceptione submota: quam pœnam Tribonianus arbitrariam reddidit, cum huius pœnæ loco, in *d. l. 34. grauissima pœna* plecti eum sanciat. Hanc vero nostram *legem* hac parte si vidisset bonus Accursius,

sius, non ex ea collegisset, eum, qui procurationem facultatum suarum Curiali mandauit, non repetere quod dedisset: non item laborasset in *hac l.* conciliandа, cum *l. 5. Cod. Iust. de condict. ob caus.*

De SENATORIBVS *Curialibus eorumque filiis ad Curiam reuocandis.*

XCIII. (a) Idem AAA. Clearcho PF. P. (b)

CVNCTI, qui ex Decurionibus Senatorum se splendori & collegio miscuerunt, eorumque omnis suboles, vel quæ prius edita est, vel quæ postmodum docetur esse suscepta, remittatur ad Curiam. Dat. VII. Kalend. Decembr. Antonio & Syagrio Coss. [382]

P. 441. NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* eam intelligit quoque Theodosius *l. 98. infr.* GOTHOFR.

(b) *vg* PV: *hic* & *l. 3. supr. de sent. ex per. recit.* quod testatur *l. 2. supr. de sent. ex peric. rec.* & *l. 3. infr. de Aquæductu*: & Socrates *lib. 4. historiæ Eccles. c. 8.* vbi diserte huius Clearchi PV. meminit, & Anno proximo *l. 1. supr. vt dignitatum ordo.* ID.

COMMENTARIVS.

SENATORES ex-Curialibus factos, omnes, vna cum omnibus filiis, ad Curiam remitti, retrahi iubet *hac leg.* Theodosius M. cuius in hoc argumento, de Senatoribus ex-Curialibus factis plures aliæ hoc titulo extant: puta *lex 82. 90.* (quæ hoc ipso Anno data est) *supr. lex 111. 118. 122. 129. 132.* Et in vniuersum *27. hoc titulo leges* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas ex *Paratitlo* repetere licet. Et *hac* quidem *lege*, Primum *Omnes* filii retrahi iubentur, pariter vt *dict. leg. 82.* & *dict. leg. 111. 118. 129.* nempe intra hos 22. annos, vt *d. l. 90.* id enim & *hac l.* præsupponendum. Secundo, Rursum cum filiis, pariter vt filios reuocari idem voluit Curialium ad dignitates euectorum, *l. 86. 98. 122 123. hoc tit.* vel Clericorum factorum, *l. 123.* Magistrorum, *l. 98. infr.* Tertio, cum *omnibus filiis*, siue ante Senatoriam dignitatem, siue post susceptis. Cum tamen alias filii post Senatoriam dignitatem suscepti Senatorii ferme censeantur: sane in hoc ipso argumento Valentiniano Sen. eadem quæ Theodosio mens stetit, *l. 57 sup.* puta vt Curialium, qui nondum expletis muneribus Curiales facti sunt, liberi, post eam quoque dignitatem suscepti, retrahantur. Contraria vero Valenti, *leg. 69. supr.* De qua quæstione plene ad *l. 1. supr. de Senatorib. & gleb. collat.* Quarto, tandem *remitti* Curiales Senatores factos cum filiis iubet, nempe a Præfecto vrbis, cui hæc *lex* inscribitur pari causa, qua & *lex* 155. 160. 180. hic enim Senatus & Senatorum Princeps fuit: de quo ad *l. 4.* & *vlt. supr. de iurisdict. l. 13. supr de accusat. leg 10. supr. de maleficiis*, & Symmachus *libr. 10 ep. 62.*

Ex DIGNITATE *vel* MILITIA *quacunque retrahendis Curialibus.*

XCIV. (a) Idem AAA. Constantiano (b) Vic. Diœces. Pontic. (c)

VNIVERSOS, quos, furtiuam (d) militiam (e) & fraudes varias dignitatum, obsequia ciuitatum Grauitas Tua conpererit refugisse, ac per ambitum honoris indebiti, necessarium patriæ ministerium denegasse, ad Collegium Ordinum, & consortium functionum, amota reuocare dilatione contendat: neque eos sub excusatione alicuius Officii, vel honoris permittat euagari: qui tunc demum libero poterunt honore gaudere, si vniuersis muneribus nominationibusque completis, absolutam possidere cœperint dignitatem. Dat. Prid. Kalend. Febr. Constantinop. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eam quoque intelligit Theodosius ipse *l. 98. infr.* GOTHOFR.

(b) Eidem Constantiano Vicario Diœceseos Ponticæ inscribitur Anno superiore 382. *lex 42. supr. de cursu publ.* & hoc ipso Anno 383. *lex 12. supr. de exactionib. lex 7. supr. de desertorib. lex 10. infr. de hæreticis.* ID. In *d. l. 10.* Constantiniano, legitur, quod probat Gothofredus ad *d. l. 7. supr. de desertor.* Pleræque tamen leges *Constantiano* habent. RITTER.

(c) *Pontica* diœcesis: de hac, & Vicario eius vid. Notit. Imp. *fol. 79.* vbi vndecim eius prouinciæ numerantur; in *veteri Notitia Sconhouiana pag. 84. Edit. Cellar. ad calcem Festi.* nonnisi octo: vtpote nondum Cappadocia in duas diuisa: & Galatia (quæ & ipsa indiuisa) Asianæ adscripta, itemque Hellesponto. GOTHOFR.

(d) *Per fustiuam*: vox, *per*, hic restituenda: vt *infr.* mox habetur *ac per ambitum*. *ID.*

(e) Id est, officium, vt *infr.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATE seu honore, vel OFFICIO seu militia quacunque Curialia munera vitari vetat *hac elegantissima leg.* rursum Theodosius M. vt aliis quamplurimis Legibus, quas Paratitlon omnes exhibet: Quid igitur? Reuocari eos ad Curiam iubet: & tum demum dignitate seu honore frui, cum omnibus muneribus Curialibus functi fuerint. Ergo in suspenso dignitatem interea esse vult, quam *absolutam* postea possidere incipient, seu *libero honore* gaudebunt. Quod ipsum aliis quoque *Legibus* constituitur.

Singulare illud habet *hac lex*, quod pertineat ad Curias *Ponticæ* diœceseos, in qua numerat *Index Sconbouianus* octo prouincias; *Notitia Imperii* vndecim; & in his quidem *Bithyniam*, *Paphlagoniam*, *Pontum*, *Cappadociam*, *Armeniam* &c.

---

p.442. *De Curialibus ex* MILITIA *Armata, reuocandis.*

XCV. (a) Idem AAA. ad Eusignium (b) Proc. Afric.

VIRI Ordinibus nati ad militiæ non debent sacramenta confugere. Post quindecim vero (c) stipendia, vinculo prioris Ordinis liberetur, qui se tribus lustris adsidue militasse, & neque bellicis necessitatibus, neque muneribus militaribus ostenderit defuisse. Dat. IV. Kal. Mart. Med. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Eusignio* huic Proconsuli Africæ inscribitur hoc ipso Anno 383. *lex vn. supr. de mand. Principum*: hic paulo post PP. fuit: vti docent plures constitutiones *hoc Cod.* Sed & plures extant ad eum Symmachi epistolæ, *lib.* 4. ab *ep.* 67. *ad finem libri.* Sane Africæ quoque mentio fit *vltima Epistola.* Ex quo putabat Iuretus, eam ad hunc eius Proconsulatum Africæ referendam. Quanquam & ad ingruentem Romæ famem ob Africæ penuriam, non tantum Proconsularis, verum prouinciarum Africanarum, referri possit. *ID.*

(c) Tamen. *ID.*

COMMENTARIVS.

MILITIA armata quindecennali, Curialem Curia liberari iubet *hac lege*, Valentinianus Iunior, idque per Africam Proconsularem. Quindecennali ergo militia (per integram Indictionem) liberari permittit, qui tamen superiore Anno *leg. 88. supra*, per eandem Africam, nonnisi in præteritum quinquennali militia eum liberari permiserat, in posterum vero Curiales omnino a consortio militiæ excluserat: vt proinde videatur Valentinianus Iunior *hac lege* sua illi derogasse:

Hac interim *leg.* obseruetur, *tria lustra*, seu *quindecim annos* hic pro eodem sumi: Vt dubitandum non sit, *lustrum* quinque annorum spatium fuisse.

Cur autem hoc quindecim annorum spatium definit Valentinianus Iunior? Nempe quia ante quindecim retro annos sub Valentiniano Seniore Patre eius iam inde ab exordio Valentiniani, Barbaris Africam vexantibus (quod Ammianus testatur *libro 26. cap. 4. in fin.* & *libro 27. cap. 9.* & *libro 28. cap. 6.*) & militari socordia accedente (quod Ammianus testatur, *dicto libro 27. cap. 9.*) Multi Curialium fas putarent ad prouinciam tutandam, ad militiam sese conferre: Quæ causa videtur cur Valentinianus Senior Anno 368. quinquennali militia per Mauritaniam Curiales Curia liberauerit, *leg. 64. supr.*

---

1. *De* PLEBEIIS *idoneis ad Curiam in Mysia vocandis*: 2. *Deque* ORIGINALIBVS *Curialibus ex officiis prouinciæ retrahendis.*

XCVI. (a) Idem AAA. Floro PF. P. (b)

CONCESSVM (c) Curialibus prouinciæ Mysiæ, (d) vt si quos e plebe (e) idoneos habent, ad Decurionatus munia deuocent: ne (f) personæ famulantium (g), facultate locupletes, onera, pro quibus patrimonia requiruntur, obscuritate nominis vilioris euadant. In quorum desiderio (h) etiam istud adiectum est, vt Originales, (i) qui ad diuersa prouinciarum Officia confugerunt, ex diui Iuliani † tempore, ad Curiales functiones, sublata omni ambiguitate, retrahantur. Dat. III. Non. Mar. Const. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a Cod. Iust.* Iungendaque ei videtur, etsi ad alium data, *lex 12. supr. de priuileg. eor. qui in Sacro Palat.* GOTHOFR.

(b) Florus sub Theodosio M. PP. Orientis, in qua Præfectura Thraciæ Diœcesis erat, cuius prouincia Mysia secunda. Eidem inscribitur & *lex 92 supr.* aliæque plures. *ID.*

(c) Ad desiderium eorum. Et est abruptum hoc initium, quod desumptum ex prolixiore constitutione, quæ ita ferme habebat: *Nouerit sublimitas Tua a nobis concessum &c.* vel quid simile. *ID.*

(d) *Secunda*, seu inferioris; quæ sub PP. Orientis fuit in Diœcesi Thraciarum; vt docet *Index Sconbonianus pag.* 81. *Edit. Cellar.* qui hoc ipso tempore scriptus sub Theodosio M. & *Notitia Imperii* sub Theodosio Iun. *fol.* 4. *ID.*

(e) *Plebs* & *Plebeii* Curialibus oppositi: sic & in *vet. inscript.* ORDO & PLEBS: Item ORDO & POSSESSORES. P. 443. Apuleius *lib.* 10. *Metamorphos. pag.* 193. *Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire. Tanta denique miseratione, tantaque indignatione Curiam, sed & plebem mœrens inflammauerat.* Ibidemque *Decuriones* & *Populares* opponit eodem sensu: *partim Decuriones deprecari, partim populares compescere. ID.*

(f) Vel, *nec. ID.*

(g) *Famulantes* vocat e plebe Artifices, plebeios, populares. *ID.*

(h) Hinc apparet, *hanc leg.* emissam ad desiderium (& Legationem forte ad id missam) prouinciæ Mysiæ. *ID.*

(i) Origine Curiales. *ID.*

COMMENTARIVS.

MYSIÆ prouinciæ Curias exhaustas Curialibus duplici ratione repleri iubet *hac l.* Theodosius M. Idque, ad *desiderium* ipsiusmet prouinciæ Mysiæ, vt hæc ipsa *lex* aperte docet: ea scilicet querelas suas de Curialium suorum paucitate ad Imp. Theodosium M. hoc tempore pertulerat, desideria sua super eo explicans, *desideria* (inquam) quæ vox hac in re propria est, vt docent variæ *leges*, *infr. de Legatis, & decret. legat.* forte etiam Legatione in id missa. Ad hæc igitur Mysiæ prouinciæ desideria respondens Theodosius Magnus *hac leg.* duo ad replendum Curialium numerum his concedit.

Primo, vti *Nouos* Decuriones allegere possint, quos e *plebe* idoneos viderint, seu facultatibus & possessionibus locupletes, *Non obstante obscuritate nominis vilioris.* Quo obtentu quidam eos ad Curiam non vocandos contendebant. Verum Theodosius M. reponit hoc casu satis esse quod facultates haberent, oneraque Curialia, patrimonia requirerent: Ac si diceret, hac in re census tantum rationem habendam; quandoquidem Curiales functiones oneraque census desiderarent. De quibus oneribus vide plene *Paratitlon.* Hoc vero ipsum de plebeiis idoneis ad Curiam vocandis statutum quoque a Constantino M. *l.* 13. a Constantio *l.* 33. a Valentiniano Sen. *l.* 72. *supr.* Idque ipsum Iulianus quoque concessit Antiochenis, *l.* 53. *supr. hoc tit.* Imo ipsemet Theodosius postea Tripolitanis, *l.* 133. *infr. hoc tit.* & Honorius *l.* 140. *infr.* quibus locis vide quæ noto.

Secundo Theodosius M. (quod & ipsum desiderauerant Mysi) retrahi iubet *Originales*, qui *Officiales* Rectorum prouinciarum, relicta Curia, facti fuerant. Quod & ipsum alias ab eodem Theodosio M. statutum, *l.* 113. 134. *infr.* Neque tamen omnes, verum eos tantum qui Officiales facti fuerant inde a *Iuliani Imp. tempore*, ab hinc viginti duobus scil. annis, (25. anni sunt a Constantis *l.* 5. 6. *supr. de diu. off.*) tot enim sunt ab initio Imperii Iulianei, id est, a fine Anni 361. ad *huius leg.* Datum, id est, Ann. Domini 383. initium. Quod ipsum ferme παράπηγμα ἀφ' ἧ ab eodem Theodosio M. statutum in retrahendis Curialibus, qui Senatores facti fuerant, *l.* 90. imo & a Valente antea *l.* 74. *supr.* Scil. anteriore tempore, sub Constantio Curiales, vel Officiales vel Senatores factos, Theodosius M. annositate ipsa & præscriptione tanti temporis tutos esse voluit, vt sane multi tum temporis sub Constantio scil. Curias euitauerant, quod docet diserte Libanius *orat. in Iuliani necem, pag.* 296. *Edit. Morell.* fidemque faciunt Constantii *l.* 42. 48. *supr.*

At Breuioris temporis præscriptione tutos esse voluit Theodosius M. eos, qui ad Palatinam militiam sese contulerant, nempe decennali militia, *l.* 12. *supr. de priuil. cor. qui in S. Pal.* quæ huic *legi*, etsi ad alium data, iungenda videtur, cum non tantum argumento conueniat, verum etiam temporis characterismo congruat.

A CONDVCTIONE VECTIGALIVM *Curiales regulariter arcendi.*

XCVII. (a) Idem AAA. Cynegio Com. S. L. (b)

SCIAS, excepta diœcesi (c) Ægyptiaca, vbique seruandum esse, ne vsquam penitus in Susceptionem vel minimi vectigalis Decurio conductor accedat; Sed eorum professionibus (d) & personis omnis hæc diuersarum locationum summa credatur, qui ad exhibendam publicis rationibus fidem, periculo & fortunæ coguntur, & vitæ. Dat. VIII. Id. Mar. Constantino. Merobod. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Cynegio* huic Comiti S. L. inscribitur hoc ipso Anno & mense *lex 12. supr. de priuil. eorum qui in S. Pal.* quæ superiori legi iungenda videtur. *ID.*

(c) *Diœcesis* Ægyptiaca. *ID.*

(d) Recte, non *possessionibus*, vt quidam reponunt. *ID.*

P. 444.

COMMENTARIVS.

VECTIGALIVM SVSCEPTIONE, seu CONDVCTIONE, quorumcunque, vel minimorum, Decurionibus *hac l.* interdicit Theodosius M. quod & antiquo iure his interdictum fuit *l. 4. & l. 6. § 2. D. de Decurionib.* Pariter vt Decuriones prohibiti conducere prædia publica vel fiscalia, *l. 2. §. 1. D. de administr. rerum ad ciu. pert.* prædia Reipubl. vel saltus, *l. 2. supr. de locat. fund. iuris emphyteut.* (Quæ omnia publicos actus Curialibus interdictos contingunt: nam de priuatis actibus Curialibus interdictis dictum *l. 92. supr.*) Ratio autem huius interdicti *hac ipsa lege* satis redditur: nempe quod *Ad exhibendam publicis rationibus fidem, periculo fortunæ & vitæ cogi non possint.* Facile scilicet Curiales vectigalium conductores rationes conturbaturi videntur: neque conturbatis, fisco facile consultum esse potest: quandoquidem fortunæ eorum & vita in celso locatæ. Adde & quod miseros prouinciales facile ita concutere possent. Sic & vice-uersa conductores vectigalium ad munera municipalia vocandi, vel admittendi non sunt, *l. 5. §. 10. D. de iure immun.*

Id vero ius ab Vrbe ad municipia traductum: nam & Senatoribus id olim interdictum, teste vel Asconio *contra Antonium;* Idque siue per se, siue per alium. Xiphilinus in Epitome Dionis, *in vit Adriani pag. 358. Edit Sylburg.* ἐνομοθέτησε δὲ ἄλλά τε, καὶ ἵνα μηδεὶς βουλευτὴς μήτ᾽ αὐτὸς μήτε δι᾽ ἑτέρου τέλος τιμιωθῶται: *multas leges sanxit, sed præsertim, vt ne Senator per se, neue per alium vectigalia conduceret.* Qui Dionis locus de Senatoribus accipiendus est, non vero de Decurionibus: quod tamen Cuiacius & Brissonius credidere.

Ergo Susceptores vectigalium Curiales esse prohibiti, cuiuscunque tandem vectigalis etiam minimi, μηδ᾽ ἐλάχιστα τελωνίζεσθαι: cum tamen (quæ ratio dubitandi erat) non magnum periculum videretur, si minimum aliquod vectigal conducere his liceret.

Et hæc quidem ita de susceptione, id est, de conductione vectigalium Curialibus interdicta: alias enim susceptiones specierum annonariarum & auri, Curialibus impositæ, de quo *inf. t de susceptorib l. 4. 7. 9. 24. 31.* De exactionibus quoque dixi *l. 8 14. supr.* Et fidem facit sub ipsomet Theodosio M. Libanius, περὶ προσασιῶν, *num. 3. pag. 9. Edit. Gothofred. & pag. 366. Oper. min. Gothofr. Ed. Cl. Trotz.*

Excipitur tamen ab eodem Theodosio M. *h. l.* diœcesis *Ægyptiaca:* ibi scilicet susceptores seu conductores vectigalium Curiales esse posse indicat. Cuius exceptionis ratio in obscuro est. Similis alioquin prouinciarum exceptio in altero susceptionis genere: nempe per Illyrici prouincias susceptores specierum ex Officialibus sumpti, per Africam ex Curialibus, Valentiniani *l. 9. infr. de susceptorib.*

De CVRIALIBVS *& Curialium filiis ad Curiam reuocandis, retinendis, quatuor capita.*

XCVIII. (a) Idem AAA. Postumiano PF. P. (b)

IN (c) muneribus peragendis, si qua soluta ante non fuerant, vel in substituendis idoneis, ne quid patriæ perisse videatur, vel in filiis retinendis, (d) priorum præceptorum decreta † Sublimitas Tua custodiat. Eos quoque (e) qui Aduocationis obtentu Curialia onera declinant, onera (f) vniuersa compellat, (g) quæ, etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit. (h) Ipsos quinetiam filios Magistrorum (i) qui ex Curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios (k) esse decernat. (l) Dat. VIII. Id. April. Constantinop. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) L. 35. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc interpolata, detractis primæ sententiæ verbis, quæ ad horum temporum rationem pertinent. Iungendaque huic, *lex 10. supr. de bonis proscriptorum.* GOTHOFR.

(b) *Postumianus* sub Theodosio M. PP. Orientis: ad quem vt extant plures *hoc Codice* Constitutiones, ac nominatim quoque *lex 102. 104. infr. hoc tit* & Gregorii Nazianzeni *ep. 71.* De eo plura in *Prosopogr. ID.*

(c) Recisa *Cod. Iust.* hæc priora vsque ad *In filiis. ID.*

(d) In conditione paterna: recte Glossa. *ID.*

† Intelligit *legem* 86. 87. 90. 91. 94. *supr. ID.*

(e) *Eosque* Cod. I. *ID.*

(f) γρ. *Ad onera.* Pro quo Tribon. *vrgere vniuersa. ID.*

(g) Subli-

(g) Sublimitas tua, *ἀπὸ τῆ κοινῆ*. *ID.*

(h) Ita interpungendus hic locus: hactenus male, *remittit ipsos. Quinetiam &c.* Et sane *Cod. Iust.* quoque locus hic ita euolutius: *Ipsos quin etiam &c.*

(i) *Magistri*, id est, Professores *hac l.* & *l.* 10. 11, 18. *infr. de med. & profess. l. vlt. de stud. lib. V. R.* & magistri studiorum, *l.* 5. *d. tit. de Med.* vnde *Magistrationes*, loca in quibus docebant *d. l. vlt. infr. de studiis.* Ita Ammiano *lib.* 27. *c.* 9 *magister Rhetoricus* & *lib.* 22. *c.* 10. *in fin.* & *lib.* 25. c. 4. *Magistri Rhetorici & Grammatici. ID.*

(k) Curiæ. *ID.*

(l) Sublimitas tua, *ἀπὸ τῆ κοινῆ*. *ID.*

P. 445.

COMMENTARIVS.

SVPERIORES ferme *leges* suas omnes hac enixa constitutione sua, Curiarum commodis consulens, super Curialib. eorumque filiis ad Curiam retrahendis quatuor capitibus confirmat & executioni tradi iubet Theodosius M. puta legem 86. 87. 90. 91. 93. 94. *sup.* (I.) Nempe Curiales qui ad DIGNITATES prouecti fuerant ad Curiam retrahi iubet, si nondum munera omnia subierint: si subierint, alios substituere loco suo idoneos cogendos: quod diserte cauetur *d. l. 90. 91.* Cuius subrogationis ratio *hac l.* redditur, *ne*, inquit, *quid patriæ perisse videatur*, ac si diceret, substituto idoneo iam neque eum qui excusatur, excessisse videri. Secundo capite FILIOS eorum ad Curiam retineri iubet: quod sane vt *l. 86. 93. supra*, cauetur: ita & *l. 122. 123. infra.*

Post hæc iam, quæ Tribonianus recidit, duo alia capita quæ Tribonianus retinuit expressiora addit, quæ maiorem alioquin dubitandi rationem habere videbantur: quæque enixum Theodosii in Curias studium arguunt. Quanquam & primum ex his iam antea quoque ab ipso cautum fuerat *l. 87. supr.* Nempe definit, ne quidem ADVOCATIONE, (quanquam hæc fauore dignissima videretur) Curialia onera euitari posse: sed Curialem Aduocatum ad vniuersa onera compellendum: Quod & postea ab eodem Theodosio M. tertia constitutione repetitum *l. 116. infr.* sed & iam olim cautum a Valentiniano Sen. fuerat *l. 77. sup.* vbi dixi ad id plura: quæ dubitandi rationem illustrant. Notanda tantum hic illa, *quæ etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit:* Nempe, etsi satis magnus alioquin Decurionum numerus sit, neque necessitas semper vel in præsens vrgeat, attamen non ideo ea in perpetuum *remittit. Remittere* est penitus liberare omnibus: Et quæ hodie necessaria non sunt, olim necessaria forte futura sunt. Quare minus huc pertinet illa Regula, quam hic allegat Glossa: quædam habere possumus, etsi vtilia nobis non sunt *l. 19. D. de seruit.*

Alterum, quod ipsum magnam dubitandi rationem habere videbatur, quod *hac l.* expressim a Theodosio M. cauetur, istud est, ipsos etiam MAGISTRORVM, id est Professorum filios, Curiali stirpe descendentes, Curiæ obnoxios reddendos: Quod etiam Constanti Imp. visum *l. 26. sup.* si modo ibi vox, *magistris studiorum* stare potest: quod non puto. Cum tamen aliorum Principum Constitutionibus non ipsi tantum Magistri seu Professores a Curialibus muneribus immunes essent, de quo *l. 1. inf. de Medicis & Professorib.* verum etiam filii eorum: *l. 3. d. t.*

Et hæc quidem ita Theodosius M. Curiarum commodis enixe hoc tempore consultum cupiens, qui & de fisci sui commodis eadem constitutione, vnde *hæc lex* desumpta est, aliquid cauerat, *l. 10. sup. de bonis proscriptor.* quæ *huic* coniungenda est: vbi & de Filiis pariter deportatorum. Vide quæ ad *illam leg.* dixi.

IVDAEOS *a Curialibus muneribus immunes non esse.*

XCIX. (a) Idem AAA. ad Hypatium (b) PF. P. (c) Post alia.

IVSSIO †, qua sibi Iudææ (d) legis homines blandiuntur, (e) per quam eis Curialium munerum datur (f) immunitas, rescindatur:* cum ne Clericis quidem liberum sit, prius se diuinis ministeriis mancipare, quam patriæ debita vniuersa persoluant. Quisquis igitur vere Deo dicatus est, alium instructus (g) facultatibus suis, ad munera pro se complenda constituat. Dat. XIIII. (h) Kal. Maii, Med. Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) *L.* 4. siu. 5. vt quædam habent *Edit. Cod. Iust. de Iudæis.* Iungenda *huic* procul dubio *lex prox.* 100. *GOTHOFR.*

(b) *Hypatii* huius geminam Præfecturam memorat Ammianus Marcellinus, *lib.* 29. *c.* 2. id est Præfecturam vrbanam, quam gessit A. 379. vt docet *lex 26. sup. quorum appell.* & Prætorianam, vid. *Prosop. ID.*

(c) Italiæ. *ID.*

† An Vetus, Seueri & Antonini. *l.* 3. *§. vlt. D. de Decurion.* An Iuliani? *Iussio* porro est Rescriptum: vt *l.* 102. *inf.* vid. *Paratitl. de Constit. Princip. ID.*

(d) *Iudaicæ*, C. Iust. *ID.*

(e) *Sibi blandiri.* vid. *Gloss. Theod. ID.*

(f) Deba-

(f) *Dabatur* C. Iust. *ID.*

* Sequentia omnia recidit *Tpst.* De cuius rei ratione mox. *ID.*

(g) *γρ. Instructum. ID.*

(h) XIII. *dict. l. prox.* 100. XVIII. vel XVII. *dict. l.* 4. *siu.* 5. *Cod. Iust. ID.*

COMMENTARIVS.

De Ivdæis est hæc Valentiniani Iun. constitutio: qua negatur eis immunitas a Curialibus muneribus pariter vt Honorii *l.* 157. 158. & Arcadii *l.* 165. *infr.* Idque Iudæis omnibus: cum Constantini constitutione 2. 3. *inf. de Iudæis:* exceptis essent Hierei &c. & Arcadii *l.* 13. *inf. de Iudæis*, Archierei, & Honorii *l.* 24. *infr. de Iudæis*, qui inter agentes in rebus sunt & Palatinos. Et sic octo in vniuersum hac de re constitutiones exstant *hoc Codice*, & hæc quidem Valentiniani Iun. His addatur omnibus Iustiniani *Nouella* 45. Id vero *hac l.* statuitur, rescissa Constitutione quadam, qua immunitas ea his tributa fuerat, pariter vt similem immunitatem circa milites Armatæ vel Palatinæ militiæ Curiales abrogat *l. prox.* 100. quæ *huic* coniungenda est ceu vnius & eiusdem constitutionis pars.

P. 446.

Dubium vero, quamnam, seu cuius Imp. constitutionem hic intelligat Valentinianus Iun. Dubium etiam, num ea immunitas omnes Iudæos comprehenderit? quod suadere videantur generalia *huius l.* verba, *Iussio qua sibi Iudææ legis homines blandiuntur:* an vero Patriarchas, Presbyteros, Hiereos, Patres Synagogarum tantum: quod suadere videtur, tum comparatio clericorum, quæ mox sequitur, tum illa *fine legis*: *Quisquis igitur vere Deo dicatus est.* sane iam olim Seuerus & Antoninus eis, qui Iudaicam superstitionem sequuntur, honores adipisci permiserant: sed & necessitates eis imposuerant, quæ superstitionem eorum non læderent: teste Vlpiano *l.* 3. *§. vlt. D. de Decurion.* De Alexandro Seuero memorat quoque Lampridius, *c.* 22. *eum Iudæis priuilegia reseruasse.* Quænam vero ea fuerint? non explicat. Vt vt sit, pristina seu veteri obseruatione, Iudæos ad Curiam vocari non potuisse testatur Constantinus M. *l.* 2. 3. *inf. de Iudæis:* qui hoc eis ademit: exceptis tantum binis vel ternis per singulas ciuitates Hiereis, Archisynagogis, & Patribus Synagogarum *d. l.* 2. & 3. *eod. tit.* quas Constantini M. iussiones intelligit Arcadius *l.* 13. *de Iudæis:* Qui hoc ipsum a Constantio, Valentiniano (Seniore sc.) & Valente decretum *ibidem* ait: Idque ipse confirmat *ea l.* 13. Et vero de hac simili iussione *hanc leg.* accipio: qua scil. *Hierei* tantum &c. excepti fuerant a Curiali conditione (quod & ipsum Valentinianus Iun. eis adimit) Duplici argumento: Primo, quod hac l. comparatio instituitur Clericorum.

Quanquam forte dicere quis posset (quod verum non puto) Valentem Imp. Iudæos omnes in commune Curialibus muneribus aliquando immunes fecisse, deque ea Valentis iussione Valentinianum Iun. hic sentire: nam & Cedrenus scribit, Valentem *Iudæos in honore habuisse*, videri tandem cui possit Gratiani *legem* aliquam *hic*, & *l. prox.* 100. intelligi. Sed in priore sententia hæreo: de quo etiam aliquid ad *l.* 13. *infra de Iudæis*.

Quidquid huius sit, Valentinianum Iun. nunc sequamur, & argumentum eius a Clericis ad Iudæos, a maiore ad minus scilicet; Iudæis videlicet non dandam immunitatem definit, cum ne Clericis quidem Christianæ Religioni seruientibus, seu diuino ministerio mancipatis hæc immunitas competat: imo non ante Clerici fieri possint, quam persolutis omnibus patriæ muneribus: vel sane substituto idoneo, cui facultatibus cesserint, vel (vt postea Theodosio placuit) facultatibus suis ipsi Curiæ cessis: *l.* 104. 115. 121. 123. *inf. h. t.* Circa quod tamen varie censuere Imperatores Constantinus M. Constantius, Iulianus, Valentinianus, Valens, Theodosius, Arcadius, Theodosius Iun. quorum constitutiones, earumque summam *in Paratitlo* semel exhibui. Sane Valentiniano seniori, patri huius, eadem sententia stetit; scilicet vt bonis suis cederet Clericus ex-Curiali factus, *l.* 59. *sup.* & Theodosio *l.* 104. 115. 121. 123. *inf. h. t.* quæ Valentiniano Iuniori quoque *hac lege* sententia placet.

Huius temporibus proprie conueniunt ea, quæ Ambrosius scribit libello suo altero ad hunc ipsummet Valentinianum, aduersus Symmachum *pag.* 325. *Edit. Symmachi Paris.* 1604. *Si priuilegium quærat Sacerdos* (Christianus) *vt onus Curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatum possessione cedendum est. Quomodo hanc Gentiles si haberent, ingrauarent querelam, quod Sacerdos ferias ministerii sacri emat totius patrimonii sui damno, & priuatus vniuersæ commoditatis dispendio vsum publici mercetur obsequii: prætendens communis salutis excubias, domesticæ inopiæ se mercede solatur; quia ministerium non vendidit, sed gratiam comparauit. Conferte causas: Vos excusare vultis Decurionem, cum Ecclesiæ excusare non liceat Sacerdotem.*

De REVOCANDIS *ad Curiam ex quacunque militia, Curialibus originalibus.*

C. (a) Idem AAA. ad Hypatium PF. P. (b)

Omnes, qui ex origine Curialium se diuersis gradibus inseruere militiæ, reddi propriis Ordinibus oportebit: Exceptis his, quibus Legis † vetustæ (quæ certum numerum stipendiorum, vel Palatinæ militiæ viris statuit) opitulatur auctoritas. Dat. XIII. Kal. Maii, Med. Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendaque ei *lex super.* 99. *GOTHOFR.*
(b) Italiæ, dixi ad *l. super. ID.*
† Quænam hæc *lex* vetusta? *ID.*

COMMENTARIVS.

Militia Palatina, origine Curialem regulariter Curia excusari vetat: contra, Curiæ eum, militia non obstante, reddi iubet Valentinianus Iun. *hac leg.* Proculdubio recenti aliqua *leg.* (cui *lex vetusta hac leg.* tacite opponitur.) contraria abolita, pariter vt alia simili *lege* abolita circa Iudæos, *l. superiore*, quæ *huic* coniungenda venit ceu vnius eiusdemque Constitutionis pars. Ex qua vtraque coniuncta patet, Valentinianum Iun. ea constitutione, vnde vtraque desumpta est, recentem aliquam Iussionem, quæ in Curiarum damna processerat, abolitum iuisse.

P.447

Exceptionem tamen idem addit *hac leg.* quam ex *lege vetusta* repetit, quæ sc. præcesserat recentem *legem*, quam initio abrogatum it: nempe vt Curiales militia Palatina post certum stipendiorum seu annorum numerum repeti non possint. Excepti quoque fuerunt nonnulli Palatini, *l. 5. sup. de diuers. offic.* Quænam autem illa *lex vetusta*? Sane vetustioribus *legibus*, aliæ atque aliæ temporum metæ positæ: quinque annorum Constantii & Constantis *leg.* 31. 38 *sup.* Totidem in præteritum ab ipsomet Valentiniano Iun. in futurum triginta annorum, *l. 88. sup. h. tit.* Theodosius M. decem annorum spatium definit *l. 12. sup. de priuileg. eor. qui in S. Pal.* quæ hoc ipso Anno 383 data est, vbi vide plura. Sane Ambrosius quoque *ep. sua ad Theodosium Imp. 29.* siu. *lib. 2. ep. 17. in fin. pag. 215. T. V. Oper. Edit. Paris. 1614.* & *Ep. 40. num. 29. Edit. Benedictin.* quam scripsit An. 393. testis est, tum, *eos qui Imperatori militarent, certo militiæ tempore seruatos* (immunes scilicet a Curia.)

Ad hanc *leg.* vero proprie facit, quod Anno proximo 384. scribebat Symmachus *lib. 10. ep. 51.* ad hunc ipsummet Valentinianum Iun. *Cum Venantii stratoris illicitam vsurpatamque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adscriptus Albo, vt Gesta docuerunt, aduersum leges ad Palatina castra transisset; non debui obiecta reticere, vt in ea re, quæ modum mei egrediebatur examinis, Æternitas vestra ipsis legibus, quas tuetur, augustior iudicaret.*

MATRIS *originem non spectandam sed patris: abolitis hac in re contrariis Rescriptis, moreque Prouinciæ.*

CI. (a) Idem AAA. ad Basilium Com. S.L. (b)

Exemplo Senatorii Ordinis, patris originem Municeps (c) vnusquisque sequatur: Nec valeant specialiter delata Rescribta, si quis se matris origine defendens, (d) a maiore Curia ad minorem transferri fortasse promeruerit: Neque vlla pro more prouinciæ referri sinatur exceptio. Dat. XVI. Kal. Iul. Rom. (e) Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) *L. 36. Cod. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*
(b) *Basilio* huic Com. S. L. Anno 379. inscribitur *lex* 1. *sup. qui bonis cedere:* & hoc ipso Anno 383. *lex* 40. *sup. de appellat.* Hic idem est, cuius meminit Symmachus, *lib. 10. ep. 47. ID.*
(c) *Municeps*, id est Decurio, *h. l.* & *l.* 4. 89. *sup. l.* 105. 110. 130. 137. 143. 144. 147. 154. *inf. l.* 41. *inf. de operib. pub. l. 2. sup. quid prob. l. 17. inf. de lustrali.* Cæterum hanc vocem omisit Τριβον. *ID.*
(d) *Defensa* C. Iust. barbare. *ID.*
(e) *Veron.* Valentinianus Iun. quippe Verona hoc tempore fuit: vbi etiam sequenti die ab eodem data *lex vn. sup. de mand. Principum.* cum paulo ante *Pataui* fuisset: vbi datæ ab eo *l. 3. de Apostatis. l. 5. de inoff. test.* inter se conssandæ. *ID.*

COMMENTARIVS.

Patre Curiali natum patris Curiam sequi iubet *hac l.* Valentinianus Iun. non matris: Quod quidem iuris tralatitii regula est: Verum singularia plura circa id continentur. Primum enim id exemplo Senatorii Ordinis firmat *hac l.* Valentinianus Iun. scil. Senatorius filius is demum est, qui patre, non qui matre Senatoris filia natus est: & sic ad vtrumque istud omnino pertinet illud Ambrosii *Commentar. in Lucam lib. 3. initio, pag. 42. Tom. III. Oper. Edit. Paris. 1614. Viri*, inquit, *persona quæritur, qui etiam in* Senatu & Reliquis Curiis *ciuitatum generis asseruat dignitatem.* Quanquam singularis quædam exceptio indicari mihi videtur *l. 1. sup. de Senatorib.* Nota interim argumentum ab exemplo Senatus ad Curias: de quo ad *l. 85. sup.*

Deinde duas istius R. Ampliationes *hac l.* Valentinianus adiicit. Primo non prodesse in contrarium *Rescriptum* Principis in id specialiter impetratum: Quod quidem ambiuisse nonnullos hac tempestate, Valentinianus Iunior *hac l.* indicat, sic quidem vt maternæ originis obtentu minores Curias affecta-

affectarent nonnulli, maioribus posthabitis; ad fugam videl. maiorum onerum, quia minor Curia erat matris, maior vero patris, vt ita minoribus oneribus subiacerent: quæ vtique onera maiora erant pro dignitate ciuitatis. Ergo priuilegia seu beneficia vni specialiter personæ data hoc casu non valere iubet *hac l.* Valentinianus Iun. Imo nec (quæ secunda iam ampliatio est) Priuilegio seu More Prouinciæ quenquam matris potius, quam patris Curiam sequi permittit.

Dices olim materna origine priuilegio aliquo censitos nonnullos: ac nominatim Iliensibus, Delphicis, Ponticis tale priuilegium concessum fuisse, vt docet Vlpianus *leg. 1. §. 2. D. ad municipalem.* Verum. Sed id priuilegii genus hic abrogatur: non quidem quod ad tres illos, quos dixi; est enim hæc *lex* Valentiniani Iun. qui prouinciis illis non imperabat, verum Theodosius M. Igitur necesse est in Occidente quoque prouincias quasdam fuisse, quibus id olim priuilegii datum fuerat, vt vtroque parente Curiali natus, matris Curiam sequeretur, non patris.

Proinde patet; Primo, non abrogatum *hac l.* quod nonnulli censent Iliensium, Delphicorum, Ponticorum priuilegium, verum simile aliarum prouinciarum in Occidente; nisi eam accipiamus ex Theodosii Iun. mente, qui eam in *Codicem suum* retulit. Secundo patet, neque abrogatum *hac l.* priuilegium illud Antiochenum, de quo agitur in Iuliani *l. 51. sup.* est enim illud ab eo de quo *h. l.* agitur diuersum, & quidem maius: nempe quo libero patre natus, matre vero Curiali solis materni sanguinis vinculis alicubi illigabatur. Abrogatum potius illud *l. 137. inf.* Tertio hinc apparet, lapsum non Accursium tantum, sed & Cuiacium, cum differentiam *hac l.* indicari putant inter beneficium personale, & ciuitati aut prouinciæ datum hoc sensu: non posse equidem beneficio specialiter vni personæ delato id alicui deferri, vt matris potius quam patris Curiam sequatur: sed valere priuilegia prouinciæ alicui hac de re concessa. Nam imo vtrumque *hac l.* negatur: prius quidem, *vers. nec valeant:* posterius vero, *vltimo versiculo: neque vlla* &c. vbi *referri exceptio* vetari dicitur, cum inhibetur quis sese more veteri prouinciæ defendere, eumque allegare & obtendere. Quare *versiculum* hunc idem perperam accepit de consuetudine iuri contraria: cum contra accipiendus sit, de *vetusto more prouinciarum,* quibus id scil. priuilegii loco datum olim fuerat: etiam in Occidente: Id enim hic significatur per *morem prouinciæ*: Nempe vetusta concessio, antiquum priuilegium. Vt proinde haud adeo huc faciat Interpretum tractatus de *Consuetudine,* & vtrum *Consuetudo* excuset, vel Consuetudo legi contraria valeat. P. 448.

RESCRIPTO *Principis neminem a Curia excusari.*

CII. (a) Idem AAA. Postumiano (b) Iter. PF. P.

QVOTIESCVNQVE se ex Rescriptis nostris aliquid impetrasse contendent (c) hii, quos obnoxios Curiæ, vel origo fecerit, vel latum inter partes (d) iudicium designarit, nullam prorsus spem Curias (e) declinandi ex colore sacræ Iussionis accipiant. Dat. XIIII. Kal. Aug. Constp. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) *L. 37. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex 1. sup. quid probare debeant ad quamcunque militiam venientes:* Quæ etiam huic argumento respondet. GOTHOFR.

(b) *Postumianus,* PP. & quidem iterum Orientis: ad quem extat quoque *lex 98. sup. h. t.* & *l. 104. inf.* & Gregorii Nazianz. *ep. 71.* vid. *Prosopogr. ID.*

(c) *Contendunt.* C. Iust. *ID.*

(d) *γρ. Patres:* id est Curiales, de quo mox. *ID.*

(e) *Curiam* C. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

RESCRIPTO Principis quemquam Curia liberari vetat Theodosius M. *h. l.* pariter vt militiæ Armatæ obtentu: *l. 1. sup. quid probare deb.* quæ *huic legi,* ceu eiusdem Constitutionis pars iungenda est. Qui alioquin duo Curialis conditionis euitandæ modi quam maxime opportuni & efficaces videbantur: Nempe Principis auctoritas seu beneficium & Militia, seu Reip. defendendæ studium. Quod vtrumque tamen repellit constitutione sua, vnde hæc desumpta nominatim, Theodosius M. Principalem auctoritatem in necem Curiarum non admittendam ratus, vt cœteroquin Rescripta in fraudem publicam valere noluerunt Principes, de quo *tit. de diu. rescript.* ac nominatim in hoc argumento in fraudem Curiarum *h. l* & *l. 10. 13. 101. sup. l. 137. 139. 156. 167. inf. h. t.*

Vnum tantum singulare *hac l.* notandum, quod ait lex, *vel latum inter partes Iudicium designarit,* vbi omnino rescribendum *inter Patres,* id est inter Curiales. Nempe duplici ratione quis Curiæ tenetur, vel originis ratione, vel lato inter Patres iudicio, seu *designatione,* qua voce hæc *lex* vtitur: denique Nominatione: sic *leg. 10. sup.* vtrum ex genere Decurionum sit, vel ante nominatus ad Curiam. Et *l. 1. 3. sup.* vel originem defugisse, vel spreta nominatione se militiæ inseruisse. *Lato* igitur *inter Patres iudicio,* idem est, quod publico tractatu, *l. 148. inf.* publico consilio, *l. 53. sup. de appell.* publica ordinatio-

dinatione *l. 118. inf.* sic & Apuleius *lib. 10. pag. 193. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire. Placuit salubre consilium, & ilico iussus praeco pronunciat, Patres in Curiam conuenirent.* Non est igitur hic locus de authoritate rei iudicatae inter Partes, quomodo id omnes accipiunt, quae enim partes hic esse possunt? Verum de DESIGNATIONE seu Nominatione inter Patres, publico tractatu & consilio habito, ordinatione, nominatione.

De SYRIARCHIAE *munere.*

CIII. (a) Idem AAA. ad Proculum (b) Com. Or. (c)

VOLVNTATE propria vnusquisque (d) Syriarchiae (e) munus suscipere debet, non necessitate inposita. Dat. (f) VI. Kal. Aug. Salmariae, (g) Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

P. 449. (a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* velut huic tempori adstricta deque re iam abolita. Concordat illi altera eiusdem Theodosii *lex* 109. *inf.* Meminit Libanius *Orat. περὶ τῶν ἀγγαρειῶν p. 36. Edit. Gothofred. & p. 386. Oper. min. Gothofred. Edit. Cl. Trotz. & Orat. in Tisamenem, p. 447. Edit. Morell,* GOTHOFR.

(b) *Proculo* huic Comiti Otientis inscribitur hoc ipso Anno *lex 22. inf. de operib. publ.* & *lex 14. sup. de cohortal.* & Anno superiore 382. *lex 90. sup. h. t.* Eiusdem meminit Libanius *de vita sua, p. 66. 68.* & *Orat. ad Icarium,* non *vno loco: p. 455. 456. 458. Edit. Morell,* (qui sane Icarius ei in Comitiua successit.) Quibus locis administrationem elus tyrannicam suggillat, suumque in eum odium testatur: tandem & narrat, cum quo dedecore Magistratu decesserit. *ID.*

(c) In hac *Orientis* dioecesi erat *Syria,* vt vel ex *hac l.* apparet, & docet apertissime *Notitia Imperii fol. 71. ID.*

(d) Curialis, Duumuir. *ID.*

(e) De *Syriarchia* hac, dixi plene ad *l. 1. sup. de praediis Senatorum. ID.*

(f) Pro *Reddita. ID.*

(g) De hac subscriptione in *Commentario. ID.*

COMMENTARIVS.

SYRIARCHIAE munus, arbitrio cuiusque relinquit nemine ad id coacto; *hac l.* Theodosius M. denique Syriarchiae munus, munus voluntarium, non necessarium esse definit *Syriarchiae* huius fit quoque mentio *l. 1. sup. de praed. senatorum,* vbi prolixe ostensum est, eam Sacerdotium prouinciae Syriae fuisse, ludis edendis & quidem *muneribus ferarum* obnoxium, ἐπιμεληταὶ ἀγώνων, quomodo similem Asiae Sacerdotem seu Asiarchen Rufinus *munerarium* vertit, *lib 4 c 14.* Et alibi similia prouinciarum Sacerdotia memorantur, veluti *Bithyniarchia, Cappadocarchia, Lyciarchia,* itemque speciale Antiochiae *Alytarchiae.* Sane *Syriarchiae* nominatim praeter *hanc l.* & *d. l. 1.* mentio quoque fit *l. vlt. inf. de expensis ludorum l. 7. Cod. Iust. de naturalib. liberis: l. vn. Cod. eod. de off. Com. Orientis.* & *Nouella Iustiniani 89. c. vlt.* Ergo *Syriarchia* munus fuit ludorum seu munerum edendorum in Syria, sic vt modo pro ipsa χορηγίᾳ, seu δαπανήματι, *Syriarchia* accipiatur, modo pro ἐπιμελείᾳ, seu ipso praesidendi munere. Quare Syriarchi *Agonothetae* dicuntur, eorumque nomen votiua festiuitatis solemnitas dedicasse: *d. l. vlt. inf. de expensis ludorum:* & *d. l. vn. Cod. Iust. de officio Com. Orientis.* Denique *Agonothesias* nomine, de qua Theodosii pariter *l. 109. inf.* agitur, ea comprehenditur.

Porro *Curialibus* haec munera seu Agonothesiae olim, & vero hac tempestate incubuere, quod vel hic *titulus* docet, sub quo *haec lex,* & *d. l. 109. inf.* positae sunt: vt & *d. l. vn Cod Iust. de off. Com. Orientis:* & Libanii locus *in Tisamenem,* quem mox proferam: & idem *variis epistolis:* munera, inquam, haec ferarum; (nam & alii ludi duumuiris Curialibus incumbebant, veluti Gladiatorii, Circenses, de quibus est & Libanii locus *ep. 384. ad Aristanetum:* Scenici, de quibus ad *leg 29. sup.*) Atenim cum hoc Agonothetico munere etiam Curiales grauarentur in necem Curiarum, primo quidem arbitrio cuiusque id relictum a Theodosio M. *h. l.* & *109. inf.* Mox sub Theodosio Iun. id ad Iudices ferme transiit, vt docet *lex vlt. inf. de expens. ludorum.* Imo Curialibus omnino interdictum id a Leone, *d. l. vn. C. Iust. de off. Com. Orientis,* qui idem Alytarchiam, (muneribus edendis Antiochiae) sollicitudine Comitis Orientis (cui etiam haec *lex* nostra inscribitur) exerceri voluit: Syriarchiam vero, sollicitudine Consularis Syriae. Ad quod quidem etiam munus collatio quaedam facta ex possessionibus priuatorum, veluti Curialium, vt docet *d. l. vlt. inf. de exp. ludorum:* imo etiam Senatorum: quod decennio post *hanc leg.* abolitum ab eodem Theodosio M. *d. l. 1. sup. de praed. Senatorum.* Neque tantum pecunia in id exacta, verum & *ferae,* & *ferarum* Curatores alendi dabantur: Quod docebit mox Libanii *locus:* & alter *eadem orat. p. 449. Edit. Morell.* Ergo Theodosius M. Syriarchiae Agonothesiam, & Agonothesiam omnem, voluntate propria suscipi iubet *hac l.* & *l. 109. inf.* nemine ad id inuito coacto. Et haec quidem illa est Theodosii M. constitutio, quam memorat Libanius duobus locis: *Oratione περὶ τῶν ἀγγαρειῶν p. 36. Edit. Gothofr. & pag. 386. Oper. minor. Gothofred. Edit. Cl. Trotz.* ad Theodosium M. ipsum, quam hoc ipso Anno 383. scripsit, vel certe A. 385. κἂν τοῖς ἐπαίνοις τοῖς περὶ σοῦ, τῶν μεγάλων καὶ τοῦτό ἐστιν, ἐπὶ τὰς διὰ τῶν θηρίων λειτουργίας, ἀνάγκαις ἤγετό τις πρότερον, συγγνώμης τοῦτο ἐποίησας, οὔτε κωλύων βουλομένους, οὔτε ἄλλων ἀκούσας, &c. id est: *sed e maximarum laudum tuarum numero istud est: ad publica ferarum munera necessitate quis antea*

antea adigebatur; id vero tu Indulgentia fecisti, neque prohibens volentes, neque trahens inuitos. Alter Libanii locus est in *eius orat. in Tisamenem*, ad eundem Theodosium, *p. 447. Edit. Morell.* Damna quippe a Tisamene Curialibus illata memorans, nominatim memorat damna illata ferarum muneris occasione: Quare vbi dixit τῷ διὰ τῶν θηρίων λειτεργήσοντ@, dixitque Tisamenem inuitos ad id adegisse, τὴν λειτεργίαν δὲ τοὺς ἄθλους ὑπομεῖναι κελεύων, *& functionem publicam certamina sustinere iuberet*, subiicit, σὸν ἐν τῷ τοῦτο τολμᾶν ὦ βασιλεῦ, περιυβρίζων νόμον. σὺ γὰρ ἡμῖν τοῦτον πρoπάρευσιν ἔθηκας, τὴν μὲν ἀνάγκην τῆς τοιαυτης δαπάνης ἀναιρῶν, γνώμης δὲ τὸ πρᾶγμα ποιῶν. λέγει οὖν ὁ νόμ@· βούλει καὶ τοῦτο ποιεῖν; οὐδεὶς ὁ κωλύσων: ἀλλ' οὐκ ἐθέλεις; οὐδεὶς ὁ καταναγκάζων, ἀλλ' οὗτ@ ἀναγινωσκομένου τοῦ νόμου προσῆγε τὰς ἀνάγκας &c. καίτοι καὶ εἰ μηδὲ πάντες ἦσαν ἐνδεεῖς, τὰ εἰς χρήματα καὶ πολὺς ὁ χρυσὸς παρ' ἑκάστῳ θηρία δὲ οὐκ ἐβούλοντο τρέφειν, οὐδὲ τοὺς ταῦτα ὑπομεῖναντας ἀνθρώπους, καθ' ἐξουσίαν ἔφυγον ἂν τὸ ἀνάλωμα, &c. id est, *Tuam hoc audens, o Imperator, contumeliose abrogat legem: tu enim nobis pronuper sanxisti, necessitatem quidem tantæ impensæ remittens, voluntatis vero hanc rem efficiens: Nempe ait lex, vin, & hoc facere, nullus est qui impediat; non vis, nullus est qui coacturus sit. Sed hic etiamsi lex legeretur, necessitatem adegit &c. Et quanquam non omnes essent indigi, quantum ad pecunias attinet, imo magna vis auri penes vnumquemque foret, feras tamen alere noluerunt, & eos qui ferarum curam habent: quantum potuerunt, hunc sumptum effugerunt.* Repetita porro constitutione Theodosius M. id ipsum postea rursum constituit, *l. 109. inf.* An. 385. ad Cynegium PP.

De hoc vero ferarum munere Antiochiæ in Syria est quoque Libanii *epistola 889.* ad hunc ipsum Proculum, cui hæc *lex* inscribitur, vbi de Argyrio quodam agit; ἐπειδὰν τοῖς πατράσιν ἀξίων Ἀργύριος ὁ πολιτευόμενος ἐπὶ ταῖς καλαῖς λειτεργίαις, διά τε θηρίων, καὶ τῶν πρὸς ταῦτα μαχομένων ἀνθρώπων εὐφραίνει τὴν πόλιν ἡμῶν; *Argyrius, maiores suos imitaturus, quando munere publico in republica præclare fungitur, feris hominumque cum illis certaminibus vrbem nostram demereri instituit.* De eiusdem ferarum muneribus quæ a Curialibus Antiochiæ in Syria edebantur sunt eiusdem Libanii *epistolæ*, ad *Andronicum 217.* ad *Florentium 220.* quæ singularis est: ad *Eusebium 218.* ex epistola autem *217.* discimus, optimos venatores ferarum ex Phœnicia petitos, κυνηγέτας, πρὸς τὰ θηρία μαχομένους vid. & *ep. 503. 513. 514.*

Superest *huius leg.* subscriptio. Dicitur vero ea, *Dat. Salamariæ*, vbi nonnulli reponebant, *Samariæ.* Reponat quis *Solaramiæ*: quæ in Syria Apamæna vel Palmyrena erat, haud longe Emesa & Laudicia scabiosa, & Palmyra & Damasco: cuius mentio quoque fit in *Itinerario Antonini*, *pag. 197. Edit. Wesseling.* vbi male *Salaminiada* habet editio. *Heliopolis* eodem tractu est, & *Heliaramia* eadem, Græca voce in *Itiner. Peuting. Solis* videl. *Aramia* vel *Aramæa.* Aramia vel Aramæa, Aramæi pro Syria & Syris: vid. Iosephum *Antiquit. Iud. lib. 1. c. 7.* & Strabonem *lib. 1. pag. 71. Edit. Almeloucen.* & *Aram* etiam olim Damascus: vid. Hieronym. *de loc. Hebr.* Et forte *Solaramiæ* vox conflata e tribus *Sol*, *Ar*, *Ramia.* Ἄρης & Ραμέσης vel Ραμέσσης Reges: de quibus obelisci Inscriptio apud Marcellinum, *lib. 17. cap. 4.* Quid si *Salamaram* hic intelligamus, quæ in Pamphylia, cuius meminit Hierocles in vetustissima prouinciarum *Notitia.* Verum huic renititur *huius l.* Inscriptio, quæ data est ad Com. Orientis, in qua diœcesi non fuit Pamphylia. p. 450.

De CLERICIS *Curialibus, & cedendis ab eis bonis.*

CIV. (a) Idem AAA. (b) Postumiano PF. P. (c)

CVRIALES, qui Ecclesiis malunt seruire, quam Curiis, si volunt esse quod simulant, contemnant illa quæ subtrahunt: Nec enim eos aliter, nisi contemptis patrimoniis liberamus: Quippe, *animos diuina obseruatione deuinctos non decet patrimoniorum desideriis occupari.* Dat. VII. Id. Nou. Constp. Merob. II. & Saturnino Coss. [383]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Quæ & ipsa ad Historiam Ecclesiasticam pertinet, & tamen omissa est a Baronio. *GOTHOFR.*

(b) Reponendi *hic*, & deinceps *sequentib. legib.* vsque ad *legem 125*, inclusiue, *Imppp.* VALENTINIANVS, *Theodosius & Arcadius*, vtpote Gratiano iam mortuo: vid. *Chronolog. ID.*

(c) *Postumianus* sub Theodosio M. PP. Orientis. Ad quem inter alias est quoque *lex* 98. 102. *sup.* & extat quoque Gregorii Nazianzeni *epistola* 71. vid. *Prosopogr. ID.*

COMMENTARIVS.

CLERICVM ex Curiali factum, Curia Curialibusque oneribus & descriptionibus non aliter liberari vult *h. l.* Theodosius M. (pariter vt idem tribus aliis constitutionibus, puta *l. 11. 121. 123. inf. h. t.*) quam cesso patrimonio suo, Curiæ scilicet, *h. l.* & *l. 121. 123. inf.* & sic cum patrimonii iactura & periculo: vel alio nominatim idoneo ex patrimonio suo subrogato *d. l. 15.* Quæ & ipsa sententia biennio post stetit Theodosio M. eidem in simili casu *l. 46. sup. de cursu publ.* Imo in hac ipsa re hoc ipso

Anno

Anno stetit Valentiniano Iun. *l. 99. sup.* ad cuius sententiam referendus est Ambrosii locus ad Valentinianum Iun. scribentis, non vero ad *hanc leg.* quæ Theodosii M. est, is trahendus. Pariter vt ad *hanc l. male* refertur eiusdem Ambrosii locus alter, *ep. 36. ad Theodosium*, de quo ad *l. 36. inf. de Episcopis.* Recte autem referri potest Gregorii Nazianz. locus, quem profero ad *l. 121. inf.* Imo eadem mens stetit quoque Valentiniano Sen. *l. 59. sup.* Nam quid hanc in partem censuerint superiores Principes, docet satis *Paratitlon.*

Ratio tantum *hac l.* respectu Clericorum ipsorum notetur. *Quod animos diuina obseruatione deuinctos*, id est Ecclesiis servientes, *non deceat patrimoniorum desideriis occupari.* Sic & *leg. 63. sup.* de Monachis retrahendis ad Curiam, *mandauimus familiarium rerum carere inlecebris.* Ad quam rationem vide quæ dixi ad *l. vlt. sup. ad leg. Iul. pecul.* Ipsarum vero Curiarum respectu ratio hæc altera redditur ab eodem Theodosio M. *l. 123. in fin. inf.* nempe quod *Curia habere debeat solatium facultatum, cui desit in functionibus numerus personarum.*

Hæc porro *lex*, saltem hoc ius postea Arcadio displicuit in specie *l 3. sup. de his, qui ad Eccles. conf.* vnde desumpta est *lex 12. Cod. Iust. de Episcop. Eccl. & cler.*

De PRINCIPALIVM *officii Præsidis Osdroënæ liberis, ad Curiam Ædesenam vocandis.*

CV. (a) Idem AAA. (b) Cynegio PF. P. (c)

OB penuriam Ædesenorum (d) Municipum, (e) Diui Parentes (f) Nostri statuerunt, † *Vt Officii Præsides* (g) *Osdroënæ prouinciæ Principum* (h) *liberi, si singuli essent, memoratæ ciuitatis Curialibus iungerentur: sin vero bini diuisa fæcunditate, singuli militiæ, singuli vero Curiæ necterentur*, Quod cum ita sit, iubemus & præsenti lege, & superiore seruata, vt omnes omnino, qui ordine militiæ ad Principatum venturi sunt, vel venisse monstrantur (etiamsi aliqua calliditatis arte se a Principatus munere putauerint subtrahendos) memoratæ Curiæ suos liberos tradant, diuidantque cum Ædesena ciuitate subolem Reipublicæ profutu-
P. 451. ram. Hii quoque, qui iam, contra legem, ante Principatum patrum quibuslibet sacramentis innexi sunt, retracti, memoratæ Curiæ congregentur. Dat. pridie Non. Maii, Constp. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* velut historica & temporaria. *GOTHOFR.*

(b) Nempe, *Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius*: vt *leg. super. ID.*

(c) *Cynegius* sub Theodosio M. PP. Orientis: cui decem constitutiones super Decurionibus *hoc tit.* inscribuntur, puta hæc *lex*: & *lex* 106. 107. 108. 109. 111. 115. 116. 117. 118. Quibus addenda *vndecima*, *lex* 1. *inf. de præd. & mancip. Curial.* Vnde apparet magnam huic Cynegio Curiarum curam fuisse. De quo Cynegio dixi *sup.* plene *l. 19. de petitionib.* & *l. 15. sup. de accusat.* etiam ex Zosimo, Libanio, qui eius non *vno loco* meminit, & Idacio. vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Vid. *l. 79. sup. ID.*

(e) Id est Curialium *h. l.* & multis aliis *legibus. ID.*

(f) Parentes suos *h. l.* & *l. 90. sup.* vocat Theodosius M. more solito decessores suos in Imperio Valentinianum & Valentem, de quo more dixi ad *l. 1. sup. de act. certo temp. fin. ID.*

† Valentis *legem* 79. *sup.* intelligit. *ID.*

(g) *vg. Præsidis ID.*

(h) Primipilarium, *d. l.* 79. *ID.*

COMMENTARIVS.

ÆDESENÆ per Osdroënam Curiæ, Curialibus hoc tempore exhaustæ consultum it *hac l.* Theodosius M. confirmata super Principalium Officiis Curiæ nectendis vel inter eam & Officium diuidendis, *lege* Valentis Imp. puta *l. 79. sup.* ad quam dicta sufficiant. Quatuor tantum *hac lege* singularia notentur. Primo, eos etiam Principalium filios ad Curiam retrahendos, qui nati ante Principatum patris, iam aliis sacramentis nexi sunt. Principalium sc. Filii etiam ii sunt & censentur, qui ante principatum patris nati sunt, sicut Senatorum filii in honoribus, qui ante patris dignitatem nati. De quo ad *l. 1. sup. de Senator. & gl. coll.* Secundum singulare est id, quod de *diuisione prolis* hic adiicitur. De quo iam supra non semel, ac nominatim ad *d. l. 79.* Tertio ad Osdroënam pertinentia notentur: quæ hic indicantur, de Præside videl. Osdroënæ, de eius Officio, & Principibus in eo: deque Ædessa in Osdroëna, de quibus ad *d. l. 79.* Postremo, ex collatione *huius l.* cum *d. l. 79.* discimus Principales officii, qui *hac l.* vocantur, eosdem cum Primipilaribus fuisse.

PROVINCIÆ *administratione Curialem non liberari.*

CVI. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

CVRIALES, quicunque (c) perfuncti prouincialibus dignitatibus fuerint, ad persoluenda ea, quæ debent patriæ, detinentur. (d) Dat. VIII. Id. Iul. Heracleæ, Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Orientis: cui decem constitutiones *hoc titulo* inscribuntur dixi ad *l. super* 105. *ID.*

(c) *Quantuncunque. ID.*

(d) *Detineantur. ID.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS prouincialibus, Administratione, inquam prouinciæ quamlibet perfunctos Curiales, ad Curiæ munera quæ nondum subierunt, teneri iubet *hac l.* Theodosius M. Quæ & ipsa sententia est duarum aliarum Theodosii M. constitutionum, *l.* 122. 134. *inf.* (vt cæteroquin idem generatim dignitatibus quamlibet honoratos, reuocari ad Curiam voluit: *l.* 86. 87. 94. *sup.* 122. 123. 134. *inf.*) Idemque Valentiniano Iun. visum, *l.* 110. *inf.* & Arcadio *l.* 159. *inf.* quod tamen mox emendauit quadamtenus *l.* 160. *inf.* Aliis certe Principibus aliter hac parte visum: nempe prouinciæ administratione reuera functos ad Curiam retrahi non posse: Constantino M. *l.* 5. *sup.* Constantio, *l.* 36. 41. *sup.* Quid Theodosio Iuniori visum? docebit *lex* 187. *inf.* Vnde apparet, & Curialium penuriam indies maiorem fuisse, cui retractis etiam post administrationem prouinciarum Curialibus, succurri oportuerit, & prouinciarum administrationem magis magisque euiluisse: Cum ab initio ea Curialibus muneribus liberaret.

BONORVM *Curialis, ex lucratiua quacunque causa possessores, pro modo emolumenti ad denarismi collationem teneri.*

CVII. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

QVICVNQVE heres Curiali vel legitimus, vel electus testamento (c) graduue, (d) successerit, quique fideicommissarius aut legatarius eiusdem arbitrio (e) morientis extiterit; vel si quem liberalitas locupletauerit forte viuentis, quos (f) a Curiæ nexu condicio solet dirimere, sciant, pecuniariis describtionibus, pro ea tantum parte patrimonii in quam quisque successit, ad denarismum (g), siue vncias, sese auctoris (h) sui nomine retinendum. Dat. prid. Kal. Septembr. Veronæ, (i) Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Cynegius* PF. sub Theodosio M. Orientis scil. cui decem *hoc titulo* Constitutiones inscribuntur, de quo ad *l.* 105. & in *Prosopogr. ID.*

(c) Primo gradu. *ID.*

(d) Secundo gradu, substitutus scil. *ID.*

(e) *Arbitrio*, id est testamento: vt *l.* 4. *inf. de Episcopis.* vid. *Gloss. ID.*

(f) Nulla hic numeri mutatio est, sed Syllepsis quam Synthesin nominant, de qua monent Grammatici: monet & Gronouius *de pecunia veter. lib.* 2. *c.* 4. *pag.* 76. *Edit. Lugd. B.* 1691. *ID.*

(g) Ita quoque *l.* 123. *inf.* denarismo vel vnciis habeatur obnoxium. *ID.*

(h) *Auctor*, a quo bona descendunt. *ID.*

(i) *Berœa* inter Heracleam & Hadrianopolim Thraciæ: cuius mentio in *Itin. Peuting. lit. E. med.* sane Theodosium hoc Anno constitisse Heracleæ mense *Iunio*, docet *l.* 7. *sup. de Palat.* S. L. *lex* 106. *inf. hoc tit. l.* 11. *sup. de murilegulis: lex* 1. *de expensis ludorum*: mox mense *Septembri*, Constantinopoli. Quare Heraclea digressus & Constantinopolim rediens, *Berœæ* quoque in transitu constiterit. *ID.*

COMMENTARIVS.

LVCRATIVA ex causa Possores bonorum aliquorum Curialis, non Curiales, descriptioni seu collationi cuidam pecuniariæ subiici iubet Theodosius M. *hac l.* pariter vt idem *l.* 123. *inf. h. t.* Scilicet ne translatis Curialium in non Curiales bonis, Curiarum commoda omnino destituerentur, visus

vsus hoc nouo remedio ad eas sustinendas & erigendas, possessiones eorum bonorum non Curiales ex causa lucratiua ad certam *descriptionem pecuniariam*, id est collationem seu præbitionem adstringere, Ordinibus seu Curiis annuatim faciendas: De qua collatione, descriptione præter hanc *legem*, est insuper *altera* illa eiusdem Theodosii M. *hoc ipso titulo, d. lex 123. inf.* & quatuor Theodosii Iun. puta *lex 173. in fin.* & *l. vn. inf. tit.* expresso *de imponenda lucratiuis descriptione:* & *l. 16. supr. de Agentibus:* & *Nouella eius 11. l. 2.* Cuius descriptionis seu collationis auctorem puto Theodosium M. & quidem *hac ipsa leg.* eius quippe verba omnino nouam sanctionem redolent.

Sub tribus porro Limitationibus hæc descriptio seu collatio imposita.

Primo imposita ea *Possessionibus* seu iugationibus, non rebus mobilibus aut se mouentibus, vt expresse id definit Theodosius Iun. *d. Nouella 11. l. 2.* & *l. vn.* quæ inde desumpta *Cod. Iust. de impon. lucrat. descriptione.*

Secundo imposita hæc descriptio seu Collatio nonnisi *Lucratiuis*, seu iis, qui ex lucratiua causa possessiones detinerent, vt loquitur *d. l. vn.* vt habet ille *tit. de impon. lucratiuis descript.* quibus lucratiuæ facultates ex bonis Curialium prouenerant, vt ait *d. l. 173.* si quid ex lucratiua causa ex substantia Curialium, diuersa largiendi occasione peruenisset, vt *d. l. 123. infr.* Quod hæc (eo quoque nomine singularis) *lex* specialiter edisserit. *Primo* si quis hæres Curiali extitisset, quocunque iure 1. siue ab intestato, 2. siue ex testamento, 3. idque siue primo siue secundo substitutionis gradu. *Secundo* item si quis fideicommissum aut Legatum testamento Curialis accepisset. *Tertio* denique si donatione inter viuos quid ab eo acceperit: Quod & ipsum *d. Nouella* continetur. Quæ quidem eorum, quæ ex lucratiuo titulo ad aliquem peruenerunt, & oneroso, differentia & in aliis iuris articulis cernitur, sic vt hæc difficilius ad collationem vocetur, illa procliuius, quod in *Vicesima quoque hereditatum* videre est. Neque tamen omnes, verum iis adhuc exceptis, de quibus *d. Nouellarum* Theodosii Iun. *tit. 11. l. 2* pariter vt excepti nonnulli *lege Vicesima hereditatum.*

Tertio, imposita hæc descriptio seu collatio, pro *rata possessionis* seu pro ea tantum parte patrimonii, in quam quisque successisset: Quod vt *hac l.* ita & *d. l. 123. inf.* & *d. l. 16. sup. de agentib. in reb.* diserte cauetur.

Modvs autem qualis fuerit huius collationis sub Theodosio Iun. docebit *d. lex vn. inf. de impon. lucrat.* & *d. Nouella 11.* Sane *hac lege* & *dict. leg. 123. inf.* ad denarismum siue vncias possessores illos teneri dicitur. *Denarismus* aliquando accipitur pro computatione per nummos æreos. Epiphanius *de mensuris & ponder. in fin. pag. 184. Tom. II. Oper. Edit. Colon. apud Ierem, Schrey.* καὶ φόλλις δύο λεπτοὶ κατὰ τὸν δηναρισμὸν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀργυρισμόν; *item follis, si ad denarios, non ad argenteos redigatur duo minuta continet. Denarius* scil. exigua ærea moneta fuit. Aurelianus Imp. apud *Vopiscum in Vita Aureliani c. 10. Philippeos*, inquit, *minutulos quinquagenos, æris denarios centum.* Ideo *Denarii* in lusu puerorum apud Macrobium, vbi de nummo æreo loquitur. Et quæ apud Marcum *c. 12. v. 42.* λεπτὰ δύο dicuntur; *duo denarii* dicuntur Hilario *in Enarrat. Psalm. 128*, quæ Lucæ *c. 10. v. 35.* δύο δηνάρια, Ambrosio *duo æra*. Ergo Denarii vsus ἀντὶ τοῦ χαλκισμοῦ, seu exigua stipe ærea. Huiusmodi denariorum sex millia solidum constituebant, æuo Cassiodori *lib. 1. ep. 10.* Verum de hoc Denarismo hanc *leg.* & *d. l. 123.* non accipio: sed vel de quacunque exigua præbitione in pecunia (fuit enim & denarius aureus & argenteus) vel de denario argenteo. Igitur singulas vncias auri, idest, duodecimam assis seu aurei partem, huius Denarismi seu præbitionis nomine, pro singulis iugis seu capitibus, præberi oportuisse puto. Vnde huiusmodi possessores ad *denarismum* siue *vncias teneri dicuntur, hac l.* & *d. l. 123.* hæc enim promiscue dicuntur: vnciæ scil. singulæ, pro singulis iugis seu capitibus. Atenim postea duplicata hæc præbitio: sic vt quaternas siliquas (idest, duas vncias, nam siliqua vigesima quarta pars solidi fuit, teste Isidoro *Origin. lib. 16. cap. 24.*) Theodosius Iun. solui voluit, *dict. l vn. infr. de impon. lucrat. descript.* & *dict. Nouella 11. l. 2.*

Notandum tandem hanc descriptionem impositam possessoribus bonorum Curialium, non Curialibus: neque ad Curiam ideo vocatos, etsi hæredes legitimos vel donatarios. Quare queritur Libanius *orat. inedita* πρὸς Θρασύδαιον, quod filius ipsius naturalis, qui ex *lege* Valentiniani, a Valente confirmata (puta *l. 1. supr. de naturalibus:*) acceptis eius bonis, ad Curiam ideo vocatus fuerat, eo superstite.

POENÆ *nomine in Curiam damnari neminem posse.*

CVIII. (a) Idem AAA. ad Cynegium PF. P. (b)

Ne quis Officialium, Curiæ, pœnæ specie atque æstimatione, edatur, (c) nisi si quis forte Curiam diffugiens ob hoc cœperit militare, (d) ne ingeniris (e) fungatur officiis. (f) Omnes itaque omnino Iudices tuæ (g) censuræ subditos admonebis, ne quis (h) æstimet, Curiæ, loco supplicii, quemquam deputandum: Cum vtique *Vnumquemque criminosum non dignitas debeat, sed pœna comitari.* Dat. VIII. Id. Nou. Constp. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTAE.

(a) L. 38. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Cynegius* PP. Orientis sub Theodosio M. ad quem Cynegium decem Theodosii M. constitutiones hoc titulo occurrunt: v. de eo plene *Prosopogr.* dixi & ad *l. 105. supr.* ID.

(c) γϱ. *Dedatur*, vt etiam habetur *Cod. Iust.* *ID.*

(d) Inter Officiales. Male Gl. sub Magistro militum: *Militia* quoque Officialium dicta. v. *Gloss.* *ID.*

(e) Idest, Originalibus. *ID.*

(f) Curiæ, cui natus. *ID.*

(g) Iudices seu Rectores prouinciarum censuræ Præfectorum Prætorio subditi: de quo passim *leges huius Cod.* *ID.*

(h) *Ne quis eorum existimet*, C. Iust. *eorum*, Iudicum scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

POENÆ specie atque æstimatione, locoque supplicii, Curiæ quemquam dedi vetat *hac l.* Theodosius M. pariter vt Valentinianus Senior *l. 66. supr.* Vbi de hoc pœnæ genere plene, & quam male *leges* nonnullæ aliæ eo trahantur, vel aliorum scriptorum loca, etiam ab his, qui ex professo de hoc pœnæ genere egerunt, & testimonia veterum collegerunt.

Quatuor tantum singularia *hac l.* notentur. Primo hypothesis eius. Nempe *Officiales* nominatim a Rectoribus prouinciarum delinquentes, supplicii loco Curiæ dedi, tradi solitos testatur. Quod *h. l.* nominatim vetatur. Secundo notetur *Exceptio*: quod sc. ii Officiales Curiæ dedi possint, qui Curia deserta ad Officialium militiam confugerunt. Quæ quidem, vt verum dicamus exceptio non est: neque enim hoc casu Officialis pœnæ loco Curiæ tam datur, quam curiæ refuga eidem redditur. Tam parum accurati fuerunt Imperatorum hac ætate Quæstores, legum alioquin condi promi. Quamquam dici possit, & hoc pœnæ genus esse, ad aliam militiam quem retrahi inuitum, quam fugerat. Tertio notetur, Ratio generalis *huius l.* cuius hic sensus est, meliorem non debere fieri conditionem eius, qui punitur. Cum qua non conuenit prorsus *lex 9. supr. de pœnis*: in cuius specie mutatio tantum de corpore æquali in æquale pœnæ loco, vetatur, hac iam alia ratione, scil. quod pœna deteriorem facere debeat, eius qui punitur conditionem non æqualem. Summa sane ex his duab. hæc recte conficitur, pœna, non æqualem, *d. l. 9.* multo minus meliorem eius, qui punitur, condicionem fieri oportere. E contrario igitur, deteriorem fieri pœnam oportere: quod cuique cernitur in sp. *l. vlt. inf. de pistorib.* seu *l. 2. C. Iust. de appar. P. V.* & *l. 8. d. t de pistoribus.* Inde Vrbaniciani vel annonarii Apparitores recte in Corpus Pistorum damnantur, *d. l. vlt.* Patronus, in Caudicariorum & Mensorum corpus *l. 9. infr. de suariis.* Et ita quidem hæ *leges* distinguendæ sunt, suisque enunciatis aptandæ. Quarto notetur, *Dignitatem* Curialibus tribui, quod iam plene expendi ad *l. 85.* & *92.* & ad hanc *postremam* maxime.

P. 454. EMERITORVM, *idest, omnibus muneribus perfunctorum Curialium tria priuilegia.*

CIX. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

NEc cogi ad Agonothesiam (c) volumus inuitos: & ad eum statum cuncta referenda sunt, in quo inueniuntur: Atque ideo, Curiales, qui vniuersa persoluerint, nihilque iam vel ex honoribus reliquum habeant quod debere videantur, (d) (dumtaxat (e) huius (f) ac similium pro qualitate generis functionum) postquam patriæ cuncta reddiderint quæ publica poscit vtilitas, etsi præsentare (g) forsitan nolunt, tamen propter personarum condicionem præstare (h) cogendi sunt, & (i) concessa sibi generaliter, atque in perpetuum ex Comitibus dignitate lætentur. Osculum quoque his, in prouincia, Iudicantum, & consessus indultus sit. Dat. VI. Kal. Maii, Arc. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Orientis: cui decem *hoc t.* Constitutiones inscribuntur: de eo dixi ad *l. 105.* *ID.*

(c) *Agonothesia*, ἀγωνοθεσία, Pollux *Onomast. lib. 3. c. 30. init.* ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία. Hinc Agonothetæ, *l. 2. infr. de expensis ludor.* *ID.*

(d) *Videantur debere*, pro *debeant*: v. similia plura in *Gloss. Theod.* *ID.*

(e) *Duntaxat*, μόνον, μέχρι τοῦτο, δηλαδή Glossæ. vid & de hac quoque voce *l. 13. supr. de Prætor.* Et sic, *exceptis his.* Priscianus *lib 18. p. 1200. Edit. Putschii*, ἀλλαχῆ πλήν. *Hoc Attici construunt omni cum casu absque vocatiuo: quomodo & nostri, nisi & DVNTAXAT: vt nisi illius iussu, nisi illi congrue, nisi illum doceam, nisi illo præsente.* *ID.*

(f) *Agonothesiæ* scil. *ID.*

(g) Siue *Præsentari*, vel *se præsentare*? Imo, *præsentare* Agonothesiam. *ID.*

(h) Siue *Præsentari*? Imo, *præstare*, idest, exhibere *ID.*

(i) Forte, *vt.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DE EMERITIS Curialibus, qui scilicet, PERFVNCTI sunt in Curia sua & patria seu Republica, *omnibus* muneribus Curialibus (de quibus sunt quoque variæ Inscriptiones veteres, quodque ea

ea laude censebantur) excepta Agonothesia, deque eorum priuilegiis & honoribus est hæc Theodosii M. constitutio, inemendatissima, vel certe obscurissima: In quo alioquin etiam argumento versatur *lex* 4. 14. 75. *supr. l.* 189. *infr.* ita quidem vt *dicta lex* 75. huic nostræ quoque respondeat quoad Comitiuæ dignitatem. De priuilegiis inquam & honoribus eorum est *hæc lex*: quæ iis competebant, quæque nonnulli hoc æuo imminuta volebant: coactis partim iis quamlibet emeritis ad munus Agonothesiæ, partim spoliatis iis, honoribus illis, qui emeritos seu omnibus patriæ muneribus defunctos, manebant. Aduersus quod Theodosius M. & ab Agonothesia eos liberat, & ad eum statum eos haberi, reduci, referri vult, in quo nunc inueniuntur emeriti scil. De singulis ordine: quæ & tribus priuilegiis absoluuntur.

Primum est, vt Emeriti muneribus omnibus in patria perfuncti, ad *Agonothesiam* inuiti non compellantur. Quod & ipsum iam ab eodem Theodosio Magno cautum, circa Syriarchiam, idest, circa Syriæ agonothesiam seu Sacerdotium, *leg.* 103. *supra, hoc titul.* vbi dicta huc arcessi possunt.

Secundum priuilegium est, quod omnibus in patria muneribus defunctos in eo statu spectari, præsentari vult in quo inueniuntur, idest, eo loco haberi, quo haberi debent, & constituti sunt Emeriti: Comitum proinde dignitate eos haberi vult, & ExComitibus dignitate lætari: scilicet vt variis pro varietate temporum honoribus Curiales, omnibus honoribus functi a Principibus decorabantur: de quo ad *leg.* 4 *supr.* ita hoc æuo Comitiuæ dignitas his delata, & quandoque ante tempus quæsita, *hac leg.* & *leg.* 26. 36. 41. 44. 75. *supr* vbi dixi; *l.* 150. *infr.* vid. & *l.* 127. & 189. *infr. eod.* Et quidem sub hac duplici Ampliatione eam Comitum dignitatem Emeritis tribuit *hac leg.* Theodosius M. *Primo*, vt si muneribus aliis omnibus defuncti sint, excepta duntaxat Agonothesia, & similibus functionibus, quarum gratiam his *hæc lex* facit, hæc nihilominus Comitiua competat. *Secundo*, vt competat ipso iure *generaliter*, vt ait *lex*, solo *statu*, Emeritorum, *in quo inueniuntur*, considerato; etsi *præsentare* forte *nolint*: propter suam conditionem tamen *præstare* cogendi sint & eminere: *Præsentari*, idest, oculis publicis subiici, sisti, exhiberi cum ea dignitate: sic & domus summæ dicuntur lauacris publicis præsentari, *l.* 3. *infr. de Aquæductu*: sic præsentari Examini, *l.* 3. *de bonis vacantibus*: sic dicuntur Rei præsentari, idest in publicum extrahi, adprehendi, sisti: *l.* 31. *circa fin. de Episcop. infra.* sic munera patriæ exsolvere *l.* 161. *infr. hoc tit.* quanquam possit & vox *præsentare*, hic stare, hoc sensu, etsi Agonothesiam *præsentare* vel *pensitare* (quæ vox etiam propria hac in re, vid. *leg.* 29. *supr.*) vel *præsidere* Agonothesiæ nolint, tamen Comitiua decorari debeant: Nempe Emeritos Agonothesiam inuitos subire non vult Imp. Et licet ipsi Emeriti Comitiuam non petierint, attamen inuitos eos sequi iubet splendorem & dignitatem Comitiuæ: atque in eo statu Decuriones, ipsorumque res æstimari, ad eum statum cuncta eorum referri, in quo inueniuntur, ac proinde *præstare* seu eminere propter personæ conditionem cogendos: P. 455.
Comitiuæ scil. capaces, quia iam Emeriti, etsi eam non petierint, concessa tamen eis est, & debetur *generaliter*, id est omnibus, qui vniuersis in patria muneribus functi sunt, etsi eam non petierint, aut petere noluerint, seque eo nomine præsentari: vti sunt qui contenti conscientia recte factorum, honores spernunt, seu honore non vtuntur: vt & alias quoque cunctis honoribus functi, honore sibi publice dato contenti, impensam remittebant: de quo sunt veteres *Inscriptiones.* Idque rursum *in perpetuum*, vt etiam gloriæ cursus sempiternus &c. cum alioquin aliquando Comitiua nonnisi ad certum tempus deferretur, vt *leg.* 189. *infr.* Quæ quidem omnia diligenter obseruanda sunt, velut singularia; puta vt inuitos dignitas comitetur, præstareque seu eminere alioqui cogantur: vt cæteroquin decus & *gloria Virtutis*, recteque factorum *comes* est, & *illustris peruagataque multorum & magnorum, vel in suos vel in patriam* nominatim *fama meritorum*, teste Cicerone, *orat. pro M. Marcello cap.* 8. *in fin.* etsi non ambitiose affectata; etsi qui eam possidet, præsentare se nolit, seu offerre & obiicere gloriæ. Et sic quæ causæ totius, huiusque loci coniectio est, Emeriti etsi ad Agonothesiam cogi non possint, cogi possunt ad admittendam dignitatem, & præstare semper debent *propter personæ conditionem*, nam & id contemnere, angusti atque demissi animi a nonnullis dicitur: & eiusdem *conditionis* homines ea re ad benemerendum de patria allici oportet, quod politicum scemma hinc duci potest.

Huic additur a Theodosio M. *hac l.* & Tertium priuilegium Emeritorum, seu eorum, qui omnibus patriæ muneribus functi sunt: *Osculi*, inquam, & *Consessus* ius cum Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum: Nempe hi illos Osculi honore, & in Consessum secum recipere debebant. De quo Osculi, Consessusque honore dixi plene ad *leg.* 4. *supr. de domest.* & *protect.* & ad *leg. vnic. de Præpos. S. Cubiculi.*

De REVOCATIONE *Curialium, vbi & quorum facienda sit: & de conludio Curiarum hac in re, plectendo.*

CX. (a) Idem AAA. ad Neotherium PF. P. (b)

VNIVERSOS Municipes (c) sibimet debitos Ordo (d) apud proprium repetat Cognitorem. (e) Siquidem nullum magis vniuscuiusque forum competens poterit appellari, quam patriæ. Si quis tamen prouinciam rexerit Curialis, aditum sibi interclusum Senatoriæ (f) dignitatis intelligat, nisi patriæ quidquid debet ante dissoluerit. Et ne conludio forte Municipum, quæ sunt iussa frustrentur, sciant singularum Ordines ciuita-

tum, triginta libris auri se esse multandos, nisi ad reposcendos proprios, sedulis institerint querelis. Dat. V. Kal. Iun. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) Eidem *Neotherio* de Curialibus hoc ipso Anno, mense Iulio inscripta est altera eiusdem Valentiniani Iun. *lex 2. supr. quid prob. deb.* ID.

(c) *Municipes* hic & *infr.* sunt Curiales: vid. *Paratitlon.* ID.

(d) Id est, Curia. vid. *Paratitlon.* ID.

(e) Idest, Rectorem prouinciæ. ID.

(f) Et sic a Curia excusationem. ID.

COMMENTARIVS.

DE REPETITIONE Curialium, seu de reuocatione ad Curiam eorum, qui Curiæ vel Curialibus quibusdam adhuc muneribus tenentur, est hæc Valentiniani Iun. constitutio: Vbi videl. ii repeti possint, & Quinam? Quoque & quanto studio repeti deberent? Primo igitur, Apud *Rectorem* prouinciæ, seu ordinarium Cognitorem repeti Curiales a Curia debent: Forum scil. competens vniuscuiusque nullum magis est, quam patriæ seu prouinciæ. Non igitur alio properandum eo fine, ad Principem forte vel ad Præfectum Prætorio: verum in sua quisque patria apud Iudicem prouinciæ a Curia repetendus est. Quod & ipsum cauetur ab Honorio *l. 161. in fin. hoc tit.* vbi de occasione & ratione huius rei. Secundo, etiam eos Curiales qui *Prouinciam* rexerint, si nondum omnia Curiæ munia expleuerint, repeti iubet: Quod & Theodosio quoque visum, *l. 106. supr. l. 122. 134. infr.* & Arcadio, *l. 159. 160. infr.* Sed olim displicuerat Constantino M. *l. 5. supr.* & Constantio, *l. 36. 41. supr.* Interim ex *hac ipsa l.* notandum, Senatoriam dignitatem a Curia immunem præstitisse sub Valentiniano Iun. de quo iam sæpe; nam & in eo argumento versantur huius tituli *leges 27.* quas repetere licet ex *Paratitlo.* Tandem pœnam 30. librarum auri Curialibus minitatur, nisi sedulo Curiales suos repetierint: vtilitatem suam scilic. & commodum his spernere non licet. Quo pertinet etiam, quod cauetur *l. 71. supr.* imo & *l. 17. 65. in fin. 77. supr. l. 113. infr.* & *l. 2. supr. quid probare deb.*

P. 456.

SENATORI *facto Curiali, non satis esse filium vel Vicarium relinquere suo loco, sed Senatoriis & Curialibus oneribus teneri.*

CXI. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

NEMO prorsus Curialium, substituto filio, vel quolibet alio, deferendorum munerum patriæ habeat facultatem: Sed vnusquisque, qui relicto in aliqua ciuitate, vel filio, vel vicario, Ordini se inplicat Senatorio, tam suis, quam subrogati muneribus obligatos, (c) sub specie munerum publicorum enormia vtrubique cogatur patrimonii subire dispendia. Dat. prid. Kal. Maii, Constp. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 4. supr. de proximis.* Hanc *legem* indicat & confirmat Theodosius *l. 118. infr.* GOTHOFR.

(b) Orientis: huic Cynegio *decem* hoc titulo *Leges* inscribuntur. ID.

(c) *vg. Obligatus.* ID.

COMMENTARIVS.

SENATORES ex Curialibus factos nequidem substituto alio Vicario muneribus Curialibus liberari patitur Theodosius M. *hac l.* vt & *l. 118. infr.* quæ ad eundem Cynegium data *hanc l.* indicat simul & firmat, cum tamen antea hanc subrogationem idem Imp. admiserit *l. 90. 91. 98. supr.* Imo in tantum vt huiusmodi Senatorem ex Curiali factum tam suo, quam substituti nomine, munera subire eum velit: & vt loquitur, enormia vtrubique cogatur patrimonii subire dispendia; *vtrubique*, id est, tam in Senatu, quam in Curia municipali: vt sensus hic sit, eum tam Senatoria quam Curialia onera sustinere oportere: quod sane diserte cauetur, *l. 187. infr.* huc que pertinet *l. 122. infr.* Igitur διπλοῦς λειτουργός, vt in re non absimili loquitur Synesius *ep. 38.* vbi in transcursu, διπλοῦς λειτουργὸς non est, quod Berterius putauit, *1. Pithan. c. 10. pag. 853. Tom. IV. Thes. Iur.* Magistratus municipalis, verum Senator, qui ad duplicis Senatoriæ glebæ onus in specie *illius epistolæ* vocabatur. Primo, quia Senator & Senatoria bona possidebat: Secundo, quia Ducatum administrauerat: quod Synesius damnat, scribens ad Aurelianum Præfectum Prætorio, idque ab eo amoueri postulat: ὅστις ἐκ προγόνων λαμπρό-

λαμπρότατος ὤν, καὶ τὴν πατρῴαν βῶλον ὑποτελῆ τῇ συγκλήτῳ διαδεξάμενος, ἐπειδὴ γέγονεν ἡγεμὼν, ἀξιοῦται συντελεῖν, ὥσπερ οἱ νεόβουλοι, καὶ γενέσθαι διπλοῦς λειτουργός; τὸ μέν τι διὰ τὴν οὐσίαν, τὸ δὲ δι' ἣν ἦρξεν ἀρχήν: qui cum clarissimis maioribus natus sit, agrosque paternos senatui vectigales iure hereditario acceperit, posteaquam Dux factus est, eadem quæ recens in Senatum adscripti tributa exiguntur, duas vt pensitationes soluat, vnam quidem bonorum, aliam vero magistratus, quem gessit, nomine. Ex quo loco etiam illud apparet, Duces rei militaris Ducatu functos Senatoriæ glebæ obnoxios statim factos, vtpote iam Senatores. Quod & ipsum non intellexit Petauius, ad eum locum scribens, *p. 49. 50.*

Ait autem *lex, enormia cogatur patrimonii subire dispendia:* Nempe, quia talia fuerunt & Senatoria & Curialia: de quo iam sæpe. Inde sane Senatorius Ordo sumptuosus, *l. 58. supr. hoc tit.* Tandem qui nosse volet, quantopere hac parte Principes variauerint, consulat is *leges* omnes, quæ 27. *hoc tit.* occurrunt in hoc argumento de Curialibus, Senatoribus factis, occupatæ: quas quidem ex *Paratitl.* repetere licet.

De ARCHIEROSYNA *a potioribus, non tamen Christianis, subeunda Theodosii M. lex.*

CXII. (a) Idem AAA. Florentio (b) PF. Augustali. (c)

IN consequenda *Archierosyna* ille sit potior, qui patriæ plura præstiterit, nec tamen a Templorum cultu, obseruatione Christianitatis, (d) abscesserit: Quippe indecorum est, imo (vt verius dicamus) inlicitum, ad eorum curam Templa & Templorum solemnia pertinere, quorum conscientiam veræ (e) ratio diuinæ religionis imbuerit, & quos ipsos decebat tale munus, etiamsi non prohiberentur, effugere. Emissa (f) XVI. Kal. Iul. Constp. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* vtpote iam Paganis ritibus omnibus sublatis. Item ab Annalibus Ecclesiasticis Baronii, qua tamen augeri potuerunt. *GOTHOFR.*

(b) *Florentio* huic Præfecto Augustali inscribitur quoque An. 384. *lex 1. supr. de his qui plebem: Lex 9. supr. de fide testium:*
P. 457. Eius quoque meminit Farrago Alexandrina edita a *Scaligero*, sub Anno 365. *Arcadio Augusto filio Theodosii, & Bautone Consulibus sub Florentio Augustalio. Eo Anno natus est Honorius Constantinopoli V. Idus Septembris. ID.*

(c) Id est Ægypti. *ID.*

(d) Id est, ex pagano Christianus factus. *ID.*

(e) *γρ. Vera ratio:* vel *veneratio. ID.*

(f) *Emissa*, h. l. Eadem subscriptio *l. 9. sup. de Agentibus in reb. leg. 11. sup. de diu. officiis. l. 30. 50. sup. de appellat. l. 3. inf. de Numerariis:* & Nouella *Theodosii* 23. Dicam de hac formula & subscriptione *in Prolegomenis. ID.*

COMMENTARIVS.

ARCHIEROSYNÆ munus *hac l.* Theodosius M. vt illi deferri iubet, qui patriæ plura præstiterit; ita ab ea excipit Christianos: eosque adeo Archierosynam amplecti vetat.

Quinam fuerint ἀρχιερεῖς, quid ἀρχιερωσύνη, vel ipso nomine satis patet: Frequens sane eorum mentio in veteribus quoque Inscriptionibus. In Glossis etiam *ἀρχιερωσύνη, Pontificatus:* Sacerdotales præsides dixisse videtur Tertullianus, *cap. 11. de spectaculis.* Sunt & qui apud Suetonium, *in Caligula c. 22. & Domitiano c. 4.* & apud Capitolinum, *in M. Antonino c. 4.* Magisterium sacerdotii, & Magisterio fungi in collegio Sacerdotum, pro Archierosyna dici putant, sed male. Ἀρχιερεῖς certe huiusmodi fuere olim Scopelianus Asiæ, de quo Philostratus *in eius vita pag. 515. Edit. Morell.* sub Iuliano item Apostata, Arsacius Galatiæ, Theodorus Asiæ, ad quos extant Iuliani *Epistolæ 49. & 63.* Chrysanthius Lydiæ, apud Eunapium, *in vita Maximi pag. 101. & in eius ipsius vita pag. 193. Edit. Commelin.*

Ex Iuliani interim epistolis discimus, quidnam hoc æuo muneris eorum fuerit: nempe non ipsum sacra celebrare, facere; verum *ἄρχειν ἱερῶν ἁπάντων, καὶ ἀπονέμειν τὸ πρέπον ἑκάστῳ:* item *ἐπιτροπεύειν τὸν αἰσθητὸν κόσμον:* (a) nempe, *Templis*

(a) Verba hæc, *ἐπιτροπεύειν τὸν αἰσθητὸν κόσμον*, plane non pertinent ad munus ἀρχιερέων, sed ad Iudæorum, quorum superstitionem depingit Iulianus, Deum. Ita enim scribit ad Theodorum *Epist. 63. in fin.* Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν μέρει θεοσεβεῖς ὄντες, ἐπείπερ ὃν τιμῶσιν * ἀλλ' ἀληθῶς ὄντα δυνατώτατον καὶ ἀγαθώτατον, ὃς ἐπιτροπεύει τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὅνπερ εὖ οἶδ', ὅτι καὶ ἡμεῖς ἄλλοις θεραπεύομεν ὀνόμασιν. *Sed illi quidem impii ex parte Dei cultores existunt, quandoquidem illum colunt, qui reuera sit potentissimus & optimus, quique sensibilem mundum regit; qui equidem, vt optime noui, a nobis etiam aliis colitur nominibus.* De munere vero plura videbis in Epistola altera Iuliani, quam Noster excitauit.

plis præesse, & cuique quod conueniret tribuere, externumque ornatum, qui sub sensus caderet, adcurare: Sacerdotes demum, ἱερεῖς, in officio continere, honestatique eorum consulere. Id ipsum vero ostendit quoque diserte hæc *lex:* nam quæ initio eius *Archierosyna* dicitur, eadem mox definitur & describitur, *munus esse, ad cuius curam Templa, & Templorum solemnia pertinent:* vbi *Templorum* appellatione, vt alibi passim, Templa Gentilium proprie intelliguntur. *Solemnia* vero *Templorum* quid sint, paulo plenius disquirendum venit: vnde patebit, quantopere Christianus Princeps Theodos. M. communionem omnem, seu participatum, contesserationem, μετοχὴν cum gentilibus & gentilitiis ritibus auersatus sit. Igitur *solemnia Templorum*) quomodo & *solemnitates* passim dicuntur apud Tertullianum, aliosque, & in *l. 19. de pagan. sacr. & temp.* & *consuetudinis* Gentilitiæ *solemnia*, *l. 2. de maleficiis & math.)* erant, quæ votorum, id est, lætitiæ publicæ & religiosæ, celebritates dicuntur, in eiusdem Theodosii M. *l. 8. de paganis:* vota publica, *l. 17. eod tit.* festi conuentus ciuium, communisque lætitia hominum, *d. l. 17.* Ludi seu priscarum voluptatum solemnitates, *l. 3. eod. tit.* quibus scil. superstitionis Templorum, seu Gentilitiæ aliquid adhærebat. Festa item conuiuia, indidem profecta, eodemue pertinentia, vt colligitur ex *l. 19 dict. tit.* Kalendarum item Ianuariarum, per hæc adhuc tempora, solemnitas, quæ & festis conuiuiis peragebantur: vt horum temporum Scriptores, ne vetustiora afferam, testantur Ambrosius *Sermone 11. in die circumcis. Dom. p. 15. Tom. V. Oper. Edit. Paris 1614.* Libanius, *Progymnasmate peculiari in id, pag. 178. Tom. II. Oper. Edit. Morell.* Asterius quoque *homilia 4. peculiari* inter *Rubenianas pag. 51.* Prudentius, *lib. 1. contra Symmachum v. 237. seqq.* Augustinus *epist. 64.* siu. *22. Edict. Benedictin.* Vota item proprie ita dicta, quæ tertio die Kal. Ianuarias pro salute Principis in Templis suscipiebantur, festisque pariter conuiuiis εὐωχίαις transigebantur: quæ agitata adhuc sub Constantino M. quod discimus ex Kalendario Heruagiano: imo sub hoc eodem Theodosio M. per Asiam, vt prodit eius æui scriptor Eunapius, *sub finem vitæ Maximi pag. 113. Edit. Commelin.* quæ & ipsa in synodo Trullensi, *canone 62. pag. 230. Pandect. Canon. Gvil. Beuereg. Tom. I.* βοτὰ dicuntur, vbi Balsamo, & Matthæus Blastares, *in Nomocanone* κατὰ στοιχεῖον *c. 3.* περὶ ἐθῶν ἑλληνικῶν, *de moribus græcanicis, lit. E. pag. 111. Tom. II. Pandect. Can. G. Beuereg.* ioculariter lapsi sunt, cum βοτὰ ista ὑπὸ τῶν βοτῶν, id est ὑπὸ τῶν προβάτων deduxere, idque festum in honorem Panis agitatum prodidere. Hoc numero erant & Saturnalia, *Brumæque*, quæ Tertullianus memorat *de Idololatria cap. 10. & 14.* quæ & ipsa in dicto *canone* Trullano *Bromalia* dici videntur, quæ idem Balsamo & Zonaras *in not. ad dict. Can. p. 231.* & Matthæus Blastares *loc. cit.* in honorem Bacchi (qui *Bromius* dictus) agitata scribunt: quod etiam sequitur Tzetzes, *in lib. 2.* ἔργων *p. 154.* In hoc quoque solemnium numero fuere, lustrorum sacrificia, de quibus supra dictum. Ad hæc igitur, & similia, Templorum solennia, eorumque curam, Christianos hoc æuo Gentiles adigendos putabant. Est & vbi ea a Christianis ipsis vltro contagione quadam cum Gentilibus concelebrata, inque ritus Christianos transiere: de quo sunt huius æui Scriptorum querelæ, quos alibi memoraui. Quare & Synodi & Principes, quantum in se, huic rei obuiam iuere: & hac quidem lege Theodosius M. vetitis Christianis ab horum solemnium cura. Quod tamen Christianos quosdam Curiales adhuc fecisse seu amplexatos hæc *lex* indicat: sic quidem, vt magno ambitu eam adsequi affectarent, quod ex *principio* & *fine l.* colligo. Quasi scil. illicitum non esset, neque Christianæ Religioni aduersum: cura scil. εὐταξίας & κόσμου templorum. Verum id Theodosio M. *hac l.* displicet. Quomodo iam olim quoque ab horum solemnium ritu Christianos dehortatus est Tertullianus, *de Idololatria, cap 14.* vbi inter alia: *o melior fides Nationum in suam sectam quæ nullam* SOLEMNITATEM *Christianorum (sibi) vendicat, non Dominicum diem, non Pentecosten: Etiamsi nossent,* NOBISCVM NON COMMVNICASSENT: *timerent enim ne Christiani viderentur: nos ne Ethnici pronunciemur, non veremur?* Et Augustinus *sermone 6. de verbis Domini* siu. *sermon. 62. de verbis Euangel. Matth. 8. num. 11. pag. 362. Tom. V. Oper. Edit. Benedictin. Si quæritis vnde vincantur Pagani, vnde illuminentur, vnde ad salutem vocentur; Deserite* SOLEMNITATES *eorum, deserite nugas ipsorum, & si non consentiunt veritati nostræ, erubescant paucitati suæ.* Hæc igitur solemnia illa sunt Templorum, quæ agitata, etiam cum magna dictorum factorumque licentia; de quo sub eodem Theodosio M. Libanius ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς *p. 413. 414. Edit. Morell.* Quorumque cura *Archierosyna* dicta: eaque Curialibus seu Senatoribus ciuitatum, & potioribus quidem inter eos, quique patriæ plura præstitissent, pro magno delata: In tantum, vt Christiani quoque Curiales eam amplecterentur, imo quod ex *hac l.* discimus, magna prensatione ambirent: ideo scil. quod Archierosyna hæc nonnisi εὐταξίας & κόσμου cura iam esset: & munus, vt ipsi putabant, superstitione vacuum, etsi circa Templa Templorumque solemnia occupatum. Idque nominatim factum per Ægyptum seu Ægypti diœcesim, quæ quinque prouinciis hoc adhuc tempore constabat, *Ægypto, Thebaïde, Libya, Pentapoli, Augustamnica.* Quibus accessit mox sexta, vt ex *Notitia Imperii* discere est *fol. 75. Arcadia* scilicet de nomine Arcadii (cuius nomen huic quoque *legi* in- P. 458. scribitur. Et quidem censeo ab ipsomet Theodosio M. *huius leg.* auctore, addita: meminit quippe eius iam *Notitia prouinciarum Sconhouiana*, quam sub Theodosio M. scriptam ostendi ad *l. vlt. sup quibus equorum vsus.* Ad rem. Ad Ægyptum igitur proprie hæc *lex* pertinet: ad cuius ideo Præfectum (qui *Augustalis* dicebatur) hæc *lex* data est, cuius metropolis Alexandria: Per Ægyptum, inquam, quæ superstitionum mater, & vbi, hoc adhuc tempore sacrificia stabant: quod docet anno superiore proximo 385 *l. 9. infr. de pagan.* anno quippe demum proxime sequente 387. missus Cynegius Præfectus Prætorio in Ægyptum, sacrificiis ibi prohibendis, quod testatur Zosimus, *lib. 4. cap. 37.* & Idacius *Chronico:* quod consummatum A. D. 391. per Euagrium Præfectum Augustalem, & Romanum Comitem Ægypti, Theophilo Ep. Alexandrino satagente, vt testatur Eunapius,

pius, *in vita Ædesii p. 73. & 77. Edit. Commelin.* & adstipulantur non tantum Ecclesiasticæ historiæ Scriptores, & Zosimus *lib. 5. cap. 23.* verum etiam *lex 11. de paganis*, vt ad eam iam olim adnotatum. Interea igitur, antequam id fieret, his Coss. HONORIO *Nobili Puero & Euodio* Coss. id est A. D. 386. cum per Ægyptum Templa Templorumque solemnia adhuc starent, Archierosynæ quoque munus stetit, seu Templorum, solenniumque istorum, cura: Quæ Christianis quoque impacta, imo etiam ab his vltro suscepta. Quod Theodos. M. *h. lege* interdicit: Neque dubito, ad suggestionem Theophili, Ep. Alexandrini, quo, vt dixi, instante, sacrificia per Ægyptum prohibita, templaque occlusa & euersa fuere.

Et *Ratio* summopere hic notanda, quam subiicit Theodosius M. quæque pro generali regula seu canone in hoc argumento substernenda est: ceu scrupulo conscientiis iniecto: *Quod indecorum sit, imo, vt verius dicamus,* INLICITVM, *ad eorum curam Templa & templorum solemnia pertinere, quorum* CONSCIENTIAM *vera ratio* (veneratio) *diuinæ religionis imbuerit: & quos decebat, tale munus, etiamsi non prohiberetur, effugere.* Nempe, etsi Christiani Archierosynæ munus obeuntes, non ipsi quidem Templorum cultu superstitioneque mentem suam & conscientiam obligarent, etsi etiam solemnia illa haud adeo superstitiose tum implerentur, attamen vel ipsa Templa, Templorumque solemnia *curare* Christianos, non indecorum modo, verum etiam illicitum visum: isque casus, *conscientiæ* casibus annumeratus: ἀθέμιτον in simili re dixit Gratianus Imp. apud Zosimum, *libro 4. cap. 36.* Et huc vero proxime iam pertinet Tertulliani locus *de Idololatr. c. 16. in fin. neque consilio, neque sumptu, aliaue* OPERA *in huiusmodi fungar*: & *cap. 17. Neque sacrificet*, inquit, *neque sacrificiis auctoritatem suam accommodet, non hostias locet, non* CVRAS TEMPLORVM (v. & *l. 17. D. de alim. legat.*) *deleget, non vectigalia eorum* PROCVRET, *non spectacula edat de suo aut de publico, aut edendis* PRÆSIT. Sunt enim hæc omnia, vt & istud de quo *hac l.* etsi non sacrificia, certe ADSACRIFICII saltem genera; quam vocem ex *Agobardi* C. quo & ipse prius vsus sum, Tertulliano recte restituit vir doctissimus *d. c. 16.* quomodo & *admilitiam* dixit Arcadius Charisius, *l. vnic. D. de off. Præf. Pratorio.* vbi Magistros equitum Dictatoribus olim *adsociatos* dixit, PARTICIPALES *curæ* ADMILITIÆ *gratia. Admilitia* est commilitium, συςρατεία: vt *adsacrificium*, συνθυσία. Nempe eo solo quod Templorum solemnia, inuectaque ea a Gentilibus superstitioso fine aliquo essent, *atque ita publice celebrarentur in honorem sacrilegi ritus*, eorum curam Christianis non competere, non conuenire censuit Theodosius M. superstitioso inquam fine aliquo inuecta: exempli gratia, votorum celebritates ludique in honorem Deorum ferme instituti erant, vt pluribus exequitur Tertullianus *lib. de spectaculis:* quin, vt idem ait *cap. 4.* paratura omnis spectaculorum ex Idololatria constabat. Sic & Constans Imp. ludorum originem ex templis exortam testatur, *l. 3. de Paganis, sacrif. & templis.* Et ante eum Lactantius *lib. 6. diuin. Instit. c. 20. extremo. Ludorum celebrationes Deorum festa sunt: siquidem ob natiuitates eorum, vel templorum nouorum dedicationes, sunt constitutæ*: ibidemque, quod ad hanc rem nostram egregie facit, concludit: *Si quis spectaculis interest, ad quæ Religionum gratia conuenitur, discessit a Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum Natales & festa celebrauit.* Et Dio *lib. 60. pag. 667. Edit. Wechel.* ἐν γὰρ δὴ τῇ Αὐγούστου νουμηνίᾳ, ἐν ᾗ ἐγεγέννητο, ἠγωνίζοντο μὲν ἵπποι, οὐ διʼ ἐκεῖνον δὲ, ἀλλʼ ὅτι ὁ τοῦ Ἄρεως ναὸς ἐν ταύτῃ καθιέρωτο, καὶ διὰ τοῦτο ἐτησίοις ἀγῶσιν ἐτετίμητο: *quæ enim equestria certamina Kalendis Augusti, qui est natalis eius* (Claudii) *exhibentur, instituta sunt propterea, quod ea die Martis ædes consecrata fuit, & ideo ea anniuersariis ludorum certaminibus honoratur.* Notumque, Natales, seu encænia & *Dedicationes Templorum*, festos fuisse. Idemque dicendum est de *Conuiuiis* Epulisque, συμποσίοις, in honorem Deorum institutis: quorum gratia fuere & Φρατρίαι, *confraternitates.* Et vero hac ipsa de causa Conuiuia hæc, sicut & Ludi, in Christianis improbata: ad quæ est etiam vbi Gentiles præpotentes eos cogere solebant. Cui rei similiter obuiam iuere Patres Africani paulo post, A. D. 399. (vt ipse quoque censeo) in *Concilio Karthaginensi* sub Honorio Imp. Theodosii M. huius filio, conditis in id duobus *canonibus*, qui in *C. Africano* exstant, 60. & 61. *p. 898. Tom. I. Concil. Edit. Harduin. Illud etiam petendum* (ab Imperatore) *vt quoniam contra præcepta diuina* CONVIVIA *multis in locis exercentur*, QVÆ AB ERRORE GENTILI ATTRACTA SVNT, *ita vt nunc a paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri occulte videatur, vetari talia iubeant, & de ciuitatibus & de possessionibus imposita pœna prohiberi.* Et canon 61. *Nec oportere etiam quemquam Christianorum cogi ad hæc spectacula: maxime, quia in his exercendis quæ contra Dei præcepta sunt, nulla persecutionis necessitas a quoquam adhibenda est, sed, vt oportet, homo in libera voluntate subsistat sibi diuinitus concessa:* CORPORATORVM *enim maxime periculum considerandum est, qui contra præcepta Dei magno terrore coguntur ad spectacula conuenire.* Hactenus Patres Africani, qui diserte Conuiuia ista ab errore Gentili attracta fuisse aiunt, ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα, vt habet Græca interpretatio: & vt Balsamo *ad canon 63. Concil. Carthaginiens. pag. 597. Tom. I. Pandect. Canon. Guil. Beueregii:* ἀρχὴν ἐσχηκότα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης, *quæ a græco errore habuerunt principium.* Quare etiam tandem, cum voluptates istæ festaque Conuiuia, quæ per vota publica fiebant, Imperatorum Christianorum constitutionibus aliquamdiu per eamdem Africam Gentilibus agitare licuisset, etiam Honorii *l. 17. de paganis* A. D. 399. quanquam addita cautela & taxatione, *absque vllo sacrificio atque vlla superstitione damnabili* (quam *legem* etiam retinuit longe post Iustinianus) paucis annis labentibus, A. D. CDVIII. ab eodem Imperatore sublata penitus vetitaque fuere, vna cum cæteris paganæ superstitionis reliquiis, *l. 19. d. t. de paganis: Non liceat*, inquit, *omnino in honorem sacrilegi ritus funestioribus locis exercere conuiuia, vel quidquam* SOLEMNITATIS *agitare.* In tantum etiam, vt Honorius Episcopis

ſcopis locorum hæc ipſa prohibendi Eccleſiaſticæ manus facultatem tribuat *eadem illa lege*, quam Tribonianus tamen omiſit, *priore* prælata.

Iam igitur liquido tenemus horum temporum diſciplinam, mentemque adeo Imperatorum Chriſtianorum, omnem Conſtitutionibus ſuis μετοχὴν συμφώνησιν, cumque Gentilibus ἑτεροζυγίαν damnantium, ſi quid ſuperſtitionis & adſacrificii adhæreſceret. Vnde iam patet, & quidem ex *hac l.* quam grauis eorum hodie error ſit, qui Aſiarcharum, Syriarcharum, & ſimilia munera Chriſtianos hoc tempore citra Idololatriæ culpam vel ſuſpicionem geſſiſſe ſcribere audent: eo quod videant hæc nomina muneraque hoc tempore adhuc perſeueraſſe: non p. 419. inſpecta *h. leg.* quæ id Chriſtianis interdicit. Denique notetur & hæc *lex*, vna cum *tribus*, de quibus iam egi alias in argumento & quæſtione, vt loquuntur, Idololatriæ Gentilitiæ participatæ vel interdictæ.

De REVOCANDIS *ad Curiam Curialibus, ex quibuscunque* OFFICIIS, MILITIAQVE *Armata: & de* CVRIARVM *conludio hac in re plectendo.*

CXIII. (a) Idem AAA. Vniuerſis Com. & Magiſtris (b) Equitum & Peditum.

ADMONITIS VV. CC. Ducibus, (c) Tribunis, Præpoſitis, cunctos (d) transfugas ſtatuat Inluſtris Magnificentia Veſtra ad originem (e) priſtinam reuocari, ſeu qui diuerſis Officiis (f) dedicati, ſeu qui ſacramentis militaribus mancipati ſunt: nemo ſe annoſitate (g) tueatur: nemo, ſi tamen eius pater, aut auus Decuriones fuerunt, factum ſuum incongrua vſurpatione defendat. Ordine (h) quoque meminerint ſe condemnationi (i) obnoxios & periculo, quibuscunque in locis reppertos, non (k) etiam renitentes ac repugnantes, huius ſtatuti auctoritate reddiderint. (l) Dat. III. Non. Sept. Valentiæ, (m) Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abeſt *hæc lex a Cod. Iuſt.* Iungenda autem huic *lex 22. ſup. de annona & tributis*: etſi Alii, puta Cynegio PP, inſcribatur. *GOTHOFR.*

(b) De his v. *Notitiam Imperii. ID.*

(c) *Duces, Tribuni, Præpoſiti*: tria Magiſtratuum militarium nomina ſub Magiſtris militum. *ID.*

(d) Curiales ſcil. *ID.*

(e) Curialem. *ID.*

(f) Magiſtratuum militarium. *ID.*

(g) *Annoſitas. ID.*

(h) *γρ. Ordines. ID.*

(i) *Condemnatio*, pro *multa*: vid. *Gl. Th.* & *Parat. de pœnis. ID.*

(k) Ita locus hic interpungendus: non vero ita refingendus, *etiam non renitentes. ID.*

(l) Curiæ ſuæ. *ID.*

(m) *γρ. Melantiæ*, & hic & *d. l. 22.* Qui locus in Thracia fuit, *XVIII.* lapide a Conſtantinopoli: vid. *Itinerarium vtrumque*, & dicta ad *d. leg. 22. ſupr. de annon. & trib.* Thraciam ſcil. ab hoſtibus Groëthingis inuaſam Theodoſius Imp. victis hoſtibus, *bis COSS.* hoc tempore vindicauit: victorque cum filio Arcadio Conſtantinopolim rediit *IV. Id. Octobr.* Marcellinus *Chronico.* Idacius Sirmondi *Anno Theodoſii* 7. Conſularia Idaciana *bis COSS.* Cuius rei hiſtoriam Zoſimus *lib. 4. cap. 38. 39. ID.*

COMMENTARIVS.

E MILITIA Armata, & OFFICIIS, Curiales transfugas; ad Curiam reuocari iubet *hac l.* Theodoſius M. diligentia Ducum, Tribunorum, Præpoſitorum: Idque 1. non obſtante vlla temporis præſcriptione: 2. propoſitaque pœna Ordinibus Curiarum, niſi eos retraxerint, quamlibet renitentes ac repugnantes. Quod de retrahendis e militia Armata Curialibus *hac l.* definitur, id ipſum ab eodem Imp. conſtitutum, *l. 3. ſup. de Tabulariis: l. 87. ſupr. 137. 139. inf. h. t.* vt & quod de retrahendis ex officiis, *l. 83. 96. ſupr. l. 134. infr. h. t.* denique & quod de multandis ordinibus Ciuitatum, qui Curiales ſuos non retraxerint iam dixi ad Valentiniani Iun. *leg. 110. ſup.*

Cæterum id nunc a Theodoſio M. conſtitutum, vtpote finito bello Scythico: vindicata Thracia ab hoſtibus, & victore cum Arcadio filio Conſtantinopolim curſum tendente: de quo Marcellinus, *Chronico, bis COSS.*

E DO.

E DOMO *Principis quoque retrahendi Curiales.*

CXIV. (a) Idem AAA. ad Eusignium PF. P. (b)

CVRIALES, qui sese priuilegio Domus Nostræ defendi posse crediderint, ad Curiam retrahantur, & vt (c) propriis functionibus mancipentur, & publica damna sarciant: Tamen (d) si quis ex his Domui diuinæ detectus fuerit quippiam debere, exsoluat. Dat. VIII. Kal. Ian. (e) Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) *L.* 39. *Cod. Iust. eod. tit.* Iungendaque *huic*, vt videtur, *lex* 4. *Cod. Iust. de metallariis. GOTHOFR.* Difficilis coniectura hæc. Dicta enim *leg.* 4. agitur de prouinciis Orientalis Illyrici, quod ad Theodosium, non ad Valentinianum pertinuit. *RITTER.*

(b) *Eusignius* sub Valentiniano Iun. PP. Italiæ: quanquam & Illyrico Orientali quoque præfuisse suadet *d. l.* 4. in ea enim agitur de Macedonia, Mœsia, Dardania. *GOTHOFR.*

(c) Abest hæc vox, *Vt*, a *Cod. Iust.* & vero abesse debet: nisi inuerso more legamus, *vt &c. ID.*

(d) Sequentia resecata in *Cod. Iust.* quod non oportuit. *ID.*

P.460. (e) *Mediolani* scil. vbi data vel hoc ipso Anno ad Eusignium inter alias, *lex* 4. *supr. de Exsecutor. lex vnic. supr si de mom. su. app.* & Anno prox. 387. *lex* 4. *supr. de domest. & protect. lex* 48. *supr. de appell. ID.*

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ rei Principis obtentu, vel priuilegio DOMVS Principis, puta si ad domum Principis sese quis contulerit, forte colonatus, conductionis, procurationisue iure, Curialem Curia liberari vetat; contra ad Curiam retrahi eum iubet *hac leg.* Valentinianus Iunior: cum tamen eo, obtentu & *priuilegio* multi Curiales tutos sese fore, *defendique posse crederent.* Vti idem Imp. Procuratores metallorum qui ex Curialibus ordinari soliti, refugas, ad procurationem reuocari voluit, *l.* 4 *Cod. Iust. de metallariis*, quæ ad eundem Eusignium data huic omnino iungenda videtur.

Ergo e domo quoque Principis qui Curiales erant retrahebantur, *hac leg.* pariter vt qui nondum Curiales erant, si præscriptum lege modum possiderent, quamlibet rei priuatæ colonos, nominationibus obnoxios esse voluit Constantius *l.* 33. *supr.* vbi alia quædam dixi.

Ita tamen hoc casu Valentinianus Iun. Curiis fauendum credidit, vti ne in damno versaretur Domus Principis, hunc enim Curialem si quid domui Principis deberet, exoluere iubet, quod Tribonianus tamen recidit. Ergo Curialem reuocari vult saluo domus Principis iure, & sic intactum vtrique ius suum seruari. Quod iuri & æquitati conueniens est.

CLERICOS *Curiales, nonnisi substitutis pro se aliis idoneis, Curia liberari.*

CXV. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

CLERICI ad Curiam pertinentes sciant, ex patrimonio suo, si ipsi immunes cupiunt permanere, alios idoneos esse faciendos, qui recedentum (c) præsentiam personamque restituant (d) in publicis muneribus subeundis. Dat. prid. Kalend. Ian. Constp. Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Omisit eam quoque Baronius. *GOTHOFR.*

(b) Orientis: cui Cynegio decem *hoc tit.* constitutiones inscribuntur. *ID.*

(c) Curialium ad Clericatum. *ID.*

(d) Repræsentent. *ID.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV Curialem non aliter liberari vult Theodosius M. nisi idoneo vice sua substituto, ex patrimonio suo *hac l.* A. D. 386. Quod & ipsum placuit Valentiniano Iun. *l.* 99. *supr.* vel nisi cesso Curiæ patrimonio suo, *l.* 104. *supr. l.* 121. 123. *infr. hoc tit.* Quid aliis Principibus hanc in partem visum, docent aliæ *leges*, quarum summam exhibui in *Paratitlo.* Huius sane *Vicarii* pro se subrogandi aliis casibus, exempla similia alia occurrunt, tum ad euitandam Curiam probata vel improbata, *l.* 49. 59. 98. 99. 111. *supr. l.* 118. 155. 160. 163. 167. 187. tum ad colonariam conditionem euitandam *l.* 16. *Cod. Iust. de Episcop.* Sane refugarum etiam in locum subrogatis patrimonia Curialium cedere voluit idem Theodosius, *l.* 119. *infr.* Tandem & bonorum suorum cedendorum a Clericis exemplum simile idem Theodosius M. ad eundem Cynegium PP. superiore Anno 385. innexit, *l.* 46. *in fin. supr. de Cursu publ.*

ADVOCATOS *Curiales non ideo Curia liberari.*

CXVI. (a) Imppp. (b) Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio PF. P. (c)

OMNES qui ex origine Decurionum, ad perorandas causas, laudum atque industriæ amore ducuntur, reddant patriæ cui nati sunt debitas functiones, Nec sese superflui (d) nominis prærogatiua defendant: Quandoquidem facilius parere muniis possint, si necessitatem publicam, eo tempore quo student causis industriæ fauore tolerauerint. Dat. VI. Kal. April. Constantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

P.461.

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eique iungenda videtur *lex prox.* 117. GOTHOFR.

(b) Non huic primum legi hi Imperatores inscribendi fuerunt: verum inde a *l.* 104. *supr. ID.*

(c) Orientis: cui Cynegio PP. decem *hoc tit.* constitutiones inscribuntur. *ID.*

(d) Aduocati. *ID.*

COMMENTARIVS.

ADVOCATIONE Curialem Curia liberari vetat; quinimo ea non obstante eum ad Curiam retrahi iubet Theodosius M. *hac l.* pariter vt duabus aliis *legibus*, puta *l.* 87. 98. *supr.* vt & Valentinianus Senior *l.* 77. vbi plenius dixi: Sed & Constantius *leg.* 46. *supr.* & Valentinianus Iun. *leg.* 2. *Cod. Iust. de Aduocat. diuers. iudic.* Quid Theodosius Iun. tandem hanc in partem senserit ostendet *lex* 188.

Ratio tantum *huic l.* subdita, obseruanda, quæ ipsa obscura videri posit, quam tamen hanc puto: Aduocationis obtentu Curialem Curia non liberandum: quamlibet enim eo tempore causis studeat, & ad perorandas causas laudum atque industriæ amore ducatur, facilius tamen muniis parere posse, & necessitates publicas tolerare, quo tempore causis studet: ac si diceret, eo opportuniorem quoque eum ad munia publica subeunda esse. Nempe Aduocatorum maior *industria* est ad necessitates publicas tolerandas, muniaque publica subeunda: quia & in vniuersum *laudum atque industriæ amore ducuntur*, vt *initio legis* dicitur.

PLVMBATIS *cædi quinam Curiales, & quorum Iudicum auctoritate possint.*

CXVII. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

QVILIBET Principalium, vel Decurionum, vel decoctor pecuniæ publicæ, vel (c) fraudulentus in Adscribtionibus (d) inlicitis, vel immoderatus in Exactione (e) fuerit inuentus, iuxta pristinam consuetudinem, non solum a *vobis* (f) (quibus propter loci (g) dignitatem, rerum summa commissa est) verum (h) a Iudicibus Ordinariis, (i) plumbatarum ictibus subiiciatur. Dat. die Kal. April. Constantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTAE.

(a) *L.* 40. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Orientis: cui Cynegio PP. inscribuntur decem *hoc tit.* constitutiones. v. de eo *Prosopogr. ID.*

(c) *Si vel:* Cod. Iust. superflue. *ID.*

(d) De Adscriptionib. his, vid. *supr. Parat. de annona & tribut. ID.*

(e) De *Exactione*, suo tit. *ID.*

(f) Præfectis Prætorio. *ID.*

(g) *Locus* pro *Magistratu. ID.*

(h) *Verum &*, Cod. I. *ID.*

(i) *Ordinarii* Iudices separantur a Præfectis Prætorio: & sunt Rectores prouinciarum, & tamen apud Am. Marcellinum PP. ordinariis Iudicibus adnumerantur. *ID.*

COMMENTARIVS.

A PLVMBATARVM ictibus (de quibus in *Paratitlo*,) immunitatem, quam contra pristinam consuetudinem Principalium Curialibus dederat, (vt docet quoque eius *lex* 80. & 85. *supr.*) siue reuocat, siue coarctat Theodosius M. *h. leg.* pariter vt *l.* 126. 127. *infr. hoc tit.* expressis *casibus*, quibus plumbatis subiici possunt, & *Magistratibus*, a quibus id fieri potest.

Tribus igitur casibus eos plumbatis subiici posse definit: nempe si Principales vel Decuriones, decoctores, euersores pecuniæ publicæ sint, vel ob Adscribtionem tributorum improbam, vel ob immode-

moderatam Exactionem. Tria hæc scil. sunt, quæ Principalibus Curialibus (inter alia) olim demandabantur: Pecuniæ inquam publicæ ad Rempubl. pertinentis cura & administratio, *h. l.* & *l. 14. 48. supr.* de quo *infr. tit. de Curatorib. Kalend.* item Adscriptiones seu distributiones tributorum faciendæ, *les Assiettes des Tailles*: quod docet etiam *lex 5. supra, de iis quæ admin.* vbi plura etiam ex *Saluiano*: v. & Symmachum *lib. 10. epistol. 41. circa medium* ferme. Rursum Exactiones tributorum: quod docet etiam *hoc titulo, lex 8. 14. in fin. supr.* vbi plura etiam ex *Libanio*, & *Basilio*. Circa hæc tria igitur Curiales & Principales decoctores, fraudulenti, immoderati sæpe deprehendebantur. Hæcque ferme præcipua Curialium & Principalium crimina fuerunt, vt ostendit quoque Symmachus, *lib. 9. ep. 10. Principalibus*, inquit, *& Tabulariis liberum est alios a dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere*, & Saluianus *lib. 5. de Gubernat. Dei cap.* 4. Quare plumbatis eos his casibus subiici voluit *hac l.* Theodosius M. ad sanciendam videl. publicam disciplinam.

Et quidem (quæ *Ampliatio* hic additur) non tantum a Præfectis Prætorio, verum etiam a Iudicibus ordinariis seu Rectoribus prouinciarum: A quibus alioquin miseros Curiales sæpe vindicare oportuit. De his igitur maior dubitatio erat, minor de Præfectis Prætorio; quia hæc loci istius seu Imperii dignitas tanta erat, vt his *rerum summa commissa* esset, vt *hic* dicitur. Nempe Præfectis Prætorio summa rerum commissa erat: proxima Imperatori dignatione. Quare similiter & iudiciorum summam tenere dicuntur in supposititia *l. 1. infr. de Episcopali iudicio*: summa iudicii potiri, a Symmacho *lib. 1. ep. 12.* de quo plura ad *d. l. 1.* similiter omnino Ammianus *lib. 17. cap. 3.* de Florentio Præfecto Prætorio *cui Augustus summam rerum commiserat.* Cassiodorus in formula Præf. Prætorianæ VI. *Var. 3. Et licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab ista Totum pene geritur, quidquid in Imperio nostro æquabili moderatione tractatur.* Vbi & mox, *curarum omnium pulcherrimam molem* vocat. Alio sensu Euagrius *lib. 3. cap. 42.* Præfecturam Prætorianam vocat κορυφαίαν τῶν ἀρχῶν, idest, *summum inter magistratus.* Ergo Præfecto Prætorio summa iudiciorum, summus Magistratus commissus.

Interim nota *hac l.* Iudicibus ordinariis idem ius *hac l.* tribui hac in re, quod Præfectis Prætorio: cum alias de suo æuo Cassiodorus, *d. formul.* pro priuilegio quædam Præfecturæ Prætorianæ inter alia numeret, *Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus minor Senatus.*

De RETRAHENDIS *Curialibus e Senatoris dignitate: substituendi filii potestate adempta: & de* SENIBVS, *vt ad Ordinationes conueniant.*

CXVIII. (a) Idem AAA. Cynegio PF.P. (b)

DECVRIO fortunam, quam nascendo meruit, *suffragiis* atque *ambitione* non mutet: Et si vacare per *Senectutem* potuerit, propter Ordinationem, (c) quæ per plurimos cito definiri solet, Curiam non relinquat. Illud * vero iterata lege † præcipimus, Ne in locum proprium homo Curialis filium suum substituat, & ipse otiosus defendatur *Senatorii* nominis dignitate. Si quis vero ad indebitum honorem posthac adspirare ausus fuerit, auctoritate Ordinarii Iudicis remotus, patriæ reddatur & ciuibus. Dat. prid. Non. Iul. Constantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTAE.

(a) *L. 41. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Orientis: cui Cynegio PP. hæc vltima e decem constitutionibus *hoc tit.* inscribitur. *ID.*

(c) *Ordinatio.* Paulus *l. 7. D. de decurionib.* Honores & munera non *ordinationi*, sed potioribus quibusque iniungenda sunt. v. dicta ad *l. 140. infr. ID.*

* Sequentia omnino resecata *Cod. Iust. ID.*

† Indicat *legem 111. supr. ID.*

COMMENTARIVS.

MODIS pluribus vitandæ Curiæ, quibus nonnulli Curias vel Curiales actus hac ætate euitare satagebant, intercedit, vel in totum, vel in tantum; hac enixa *leg.* sua Theodosius M.

Primus modus est, DIGNITATIS honorariæ scilicet, honoraria dignitate suffragiis atque ambitione impetrata, Curialem Curia liberari omnino seu in totum vetat. Quod & ipsum idem statuit compluribus aliis *legibus*, puta *l. 86. 87. 94. supr.* videnda & *l. 122. 123. 134. infr.* & statuitur *initio huius leg.* ibi, *suffragiis atque ambitione non mutet*: sic & *d. l. 86. qui laborem declinantes, per inlicita* AMBITIONIS *compendia profecti, non merito probantur esse, sed pretio.* Sic, *d. l. 94. per* AMBITVM *honoris indebiti.* Quare primus ad hanc *leg.* Cuiacii error hic est, qui hoc interpretatur de emendicatis Decurionum suffragiis.

Secundus modus est SENECTVTIS. Scilicet etsi per Senectutem quis regulariter vacatione munerum potiatur, quod docet *lex vn. Cod. Iust. qui ætate:*

ætate: lex 5. D. de iure immunit. idque etiam Theodosius Magnus *hac l.* comprobat, vt & Constantinus M. *l. 20. supr.* deque eo est insignis Basilii locus, *Epist. 389.* siu. *Ep. 84. num. 2. init. Edit. Benedictin.* ad quendam prouinciæ Rectorem, δέξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου γέροντος ἱκεσίαν, ὃν ἀφῆκε μὲν τῶν δημοσίων γράμμα βασιλικὸν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν. ἐβεβαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἄνωθεν χάριν, αἰδοῖ τῆς φύσεως, καὶ προμηθείᾳ τῶν δημοσίων, ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀνθρώπῳ παρανοοῦντι διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύοι τι τῶν κοινῶν: *meam quoque pro misero sene precationem excipe, quem diploma regium muneribus publicis exemit, vel potius cui & ipsa ante regem senectus immunitatem necessariam dederat. Confirmasti & ipse beneficium regis, naturam reueritus, & publicis rebus prouidens, vt mihi videtur, ne quod periculum, homine propter ætatem desipiente, in rempubl. inueheretur.* In quibus extremis verbis, vides duplicem istius immunitatis ob senectutem rationem αἰδοῖ τῆς φύσεως, & προμηθείᾳ τῶν δημοσίων. &c. Cui plane accedit illud Cassiodori IX. *Var. 4. Curialis si nulla valetudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur: & dum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inueniri: similis quippe est absenti, a quo non potuerint imperata compleri.* Attamen senem non ideo Curiam omnino relinquere vult; nempe Curiam frequentare eum vult *propter ordinationem*, idest, propter ea quæ Curia ordinanda habet, & decreta facienda; ac nominatim propter Nominationes & electiones, quæ ordine ferme fiebant, vnde & *ordinatio* pro ipsa nominatione dicebatur. Quo ipso sensu *l. 7. D. de decur. Honores & munera non ordinationi, sed potioribus quibusque iniungenda sunt: Ordinationi*, id est, ordini & electioni, quæ fit ordine. Et rationem addit, *quia Ordinatio per plurimos cito definiri solet:* Nam cum maior Curialium numerus in Nominationibus, & ordinationibus, & generaliter in omni- P.463 bus Curiæ decretis requireretur, quod docuit *lex 84. supr.* vbi dixi, sane plurimi ad ea compellendi fuerunt, de quo ad *l. 142. infr.* etiam alias a Curialibus muneribus immunes: Quod vtiliter hodie alio traduci potest. Quare secundus hic error est Cuiacii, qui hunc *huius leg.* sensum putauit, senem, qui post Decurionatum ad senectutem peruenit, Curia solui non posse, ne cæterorum quidem consensu & emendicato, quod fieri solet & facile.

Tertius modus est per Senatoriam non tantum dignitatem, sed & SVBSTITVTIONIS remedio, substituto scil. filio forte, (vel alio) Curialem *Senatoria* dignitate impetrata, Curia liberari vetat firmata *leg.* sua anteriore super eo, ad eundem Cynegium PP. puta *l. III. supr.* vbi plura. Qua parte circa Senatoriam dignitatem quantopere ius variauerit, docent 27. *leges huius tituli*, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

De FVGACIBVS *seu* DESERTORIBVS *Curialibus per Bithyniæ oppida, mansionesque quasdam Edicto euocandis, & si non reuertantur, quid facto opus sit.*

CXIX. (a) Idem AAA. Tatiano PF. P. (b)

CLAVDIOPOLIS, Prusiadis, ac Totai, & Voridis oppidorum, siue mansionum per Bithyniam, Curiales publicis inludere functionibus per suam fugam cognouimus: iubemusque, (c) vt Edictis primitus euocati, vtilitatibus se patriæ, & ei cui nati sunt restituant ciuitati: Quod si, etiam post publicam admonitionem, fugæ & indeuotionis (d) vita (e) præfertur, tunc ex idoneis quibusque Corporibus, ac potissimum ex his, qui in Sublimitatis Tuæ Officio probatam militiam peregerunt, in locum fugacium (f) subrogentur, ita vt quorum subeunt necessitates, & patrimonia consequantur: illis qui sponte patriam reliquerunt, id necessitatis habituris, (g) vt perpetuo (h) careant, cui nihil commodi contulerunt. Dat. XI. Kal. Iul. Scupis, (i) Theod. A. II. & Cynegio Coss. [388.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vtpote temporaria & localis. *GOTHOFR.*

(b) *Tatiano* huic PP. inscribuntur *hoc tit.* sex Theodosii M. constitutiones, puta hæc *lex* & *l.* 120, 121. 122. 123. 127. (& plures aliæ *hoc Cod.*) Hic Cynegii, ad quem fuerunt decem *hoc tit* constitutiones, successor in Præfectura Prætoriana fuit: vt docet Zosimus *lib. 4. cap. 45* & Idacii *Consularia, his COSS.* sane vel ex *h. l.* satis apparet, eum PP. Orientis fuisse, de eo plura in *Prosopogr. ID.*

(c) Et ideo iubemus. *ID.*

(d) *Indeuotionis* vox hac in re. v. *Gloss. ID.*

(e) Reponebat hic Iuretus in Symmachum *lib. 10. ep. 57. nota:* quomodo deuotionis nota, *l. 10. supr. de re militari.* Verum, nil hic muto: ibi quippe pœnam minitatur Imp. ideo *notæ* vocabulo vsus: Hic vero narratiuis verbis ait, fugacem *indeuotionis vitam præferre:* idest, vitam indeuotam, vitæ genus indeuotum. *ID.*

(f) *Fugaces. ID.*

(g) *Subituris. ID.*

(h) *Ea* (patria scil.) *careant. ID.*

(i) *Macedoniæ* vrbe: vbi & altera lex a Theodosio data: An. 379. puta *lex 2. supr. de Palat. S. L.* In itinerario *Peutingeriano pag. 750. Oper. M. Velseri*, male editum *Scunis*, pro *Scupis. ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

FVGACES Curiales per Bithyniam Edictis euocari, si euocati non reuertantur, eorum in locum substitutis bona eorum addici, ipsisque ad patriam reditum in perpetuum præcludi iubet *h. l.* Theodosius M.

Pertinet autem hæc *lex* nominatim ad Bithyniæ Curiales (ad quos pertinet quoque *l. 5. sup.*) cuius aliquot oppida & mansiones nominantur. I. *Claudianopolis*: cuius meminit & Ptolemæus *lib. 5. c. 1.* & Xiphilinus in Epitom. Dionis *in V. Hadriani pag. 356. Edit. Sylburg.* (Antinoum Hadriani ἀντίψυχον inde fuisse ait:) & Antonini *Itinerarium pag. 200. Edit. Wesseling.* II. *Prusiadis* (quæ antea *Cius*) meminerunt multi: Strabo, *lib. 12. p. 844. 845. Edit. Almelouecn.* Plinius, *lib. 5. c. 32.* Stephanus *de Vrbibus voc.* πρῦσα. & Memnon in *excerptis apud Photium Cod. CCXXIV. c. 43. p. 738. Edit. Schotti.* A qua distinguenda Prusa, de qua Strabo quoque, Plinius & Ptolemæus. Et hæc quidem duo Bithyniæ oppida sunt, quorum *hac l.* mentio fit. Sequuntur *Mansiones* duæ: 1. *Tottaium* (nam hic scribendum *TottaI*) Eius meminerunt quoque Itineraria tria.

Itinerarium *Burdigalense p. 572. 573. 574. Edit. Wesseling.*

Ciuitas Nicomedia. M. XIII.
Mutatio Hyribolum. M. X.
Mansio Libum. M. XI.
Mutatio Liadia. M. XII.
Ciuitas Nicia. M. VIII.
Mutatio Schinæ. M. VIII.
Mansio Mido. M VII.
Mutatio Chogeæ. M. VI.
Mutatio Thateso. M. X.
Mutatio TVTAIO. *M. IX.*
Mutatio Protunica. M XI.
Mutatio Artemis. M XII.
Mansio Dablæ. M. VI.

Peutingerianum pag. 755. 758. Oper. M. Velseri.

Nicomedia. XVII.
Eribulo. XII.
Pronetios. XXVIII. *P. 464.
Nicea. XI.
TATEABIO. *XXIII.*
Dablis. XI.

Itiner. Antonini, pag. 140. 141. Edit. Wesseling.

Nicomedia. M. P. XXII.
Item Libo. M. P. XXI.
Nicia. M. P. XXIII.
Mocdo Orientis. M. P. XVI. vel *Oriens medio.*
TOTTAIO *M. P. XXVIII.* male al. *Cotyæium.*
Dablis. M P. XXVIII.

Ergo *Totaium* Bithyniæ Constantini M. & Constantii ætate mutatio primum fuit, deinceps Mansio facta: Quod sane maius erat: & quantum mansionibus oppida, & ciuitates præstabant, tantum mutationibus mansiones: quæ & ideo rariores illis: de quibus mutationibus & Mansionibus plene dixi semel ad *leg. 9 supr. de annona & tributis.*

Ex *hac* sane *leg.* singulari admodum apparet, Curias & Curiales quoque in mansionibus nonnullis fuisse, maioribus scil. cuiusmodi *Tottaium* fuit. Quomodo & in maioribus nonnullis mansionibus Episcopi fuere: sic enim *Act 3. Conc Chalced. p 374. T. II. Concil. Edit. Harduin.* Helpidius mansionis Thermanorum Episcopus memoratur.

Voridos mentionem nullibi reperio: nisi ea sit Βόρυζα, πόλις ποντική, vnde τὸ ἐθνικὸν Βορυζαῖος, referente *Stephano Voc.* Βόρυζα.

Tandem obseruandum, hanc *leg.* emissam ad Tatianum PP. Orientis, pariter vt quinque alias *huius tituli* leges, puta *l. 120. 121. 122. 123. 127.* Ad quem eundem cum extent plures Libanii epistolæ, ex earum *Ep. 770.* discimus, eum Curiarum reparationi fauisse. Vide & quæ dicam ad *l. prox.*

De RETRAHENDIS *Curialibus, ex militia Magistri officiorum & Palatina Comitis S. L. & R. P.*

CXX. (a) Idem AAA. Tatiano PF. P. (b)

VNIVERSOS, qui ad indebitam militiam (c) similiter (d) adspirarunt, datis litteris ad Inlustrem virum Magistrum Officiorum, (e) Comitem sacrarum ac priuatarum (f), solutos militia, Ordinibus (g) propriis atque officiis iussimus subrogari. (h) Dat. XVI. Kal. Ian. Med. (i) Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Tatianus* PP. Orientis, (Cynegii successor) cui sex *hoc tit. de Decurionibus*, Constitutiones inscribuntur: puta præter hanc *leg. lex* 119. *supr. lex* 121. *prox. lex* 122. 123. 127. *infr.* de eo vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Scholarium seu Magistrianorum, qui sub Magistro officiorum Palatinorum, & qui sub Comitibus S. L. & R. P. ID.

(d) Vox hæc videri possit relatiua ad integram constitutionem, vnde hæc desumpta est. Sed & hac voce forte indicatur, æquo iure omnes Magisterianos, & Palatinos hac parte habendos. ID.

(e) De *Magistro Officiorum supr. lib. 6.* ID.

(f) De *Comitibus* S. L. & R. P. *supr. lib. 6.* ID.

(g) *Ordinibus*, id est, Curiis vid. *Paratitlon*. ID.
(h) Id est, reddi, restitui: pari sensu vt *l.* 134. *infr. verf. eos etiam*. ID.
(i) Mediolani hoc tempore Theodosius M. constitit, post Maximum scil. deuictum v. *Chro*.

COMMENTARIVS.

MAGISTERIANA militia seu scholari sub Magistro Officiorum, vt & PALATINA sub Comite S. L. & Comite R. P. Curialem quemquam liberari vetat *hac l.* Theodosius M. contra exinde eum Curiæ reddi iubet: Pariter vt Constantius *l.* 38. *supr.* vbi dixi.

Et hæc quidem in procliui *huius l.* sententia est; Atenim Tatiano Præfecto Præt. inscriptam eam notari cupio, pariter vt quinque aliæ *hoc tit.* in hoc argumento de Decurionibus inscribuntur: puta *lex* 119. *supr. lex* 121. 122 123. 127. *infr.* Qua occasione omittere non possum, sub hoc ipso *Tatiano PP.* Legationem ab Antiochenis missam, ad excitandam rursum Curiam Antiochenam, quæ antea conciderat: vt discimus ex Libanii *Ep.* 770. ad hunc ipsum Tatianum scripta, de quo rursum ad *l.* 123. *infr.* Sane & hæc quoque *lex* eodem pertinet, ad excitandas inquam instaurandasque Curias: quæ vacuefactæ fuerant.

De CLERICIS MAIORIBVS *ad Curiam retrahendis vel non.*

CXXI. (a) Idem AAA. Tatiano PF. P. (b)

QVI ante secundum (c) Consulatum Mansuetudinis Meæ ex Ordine Curialis (d), vel Presbyteri fastigium, vel ministerium (e) Diaconi, vel Exorcistæ suscepit officium, omne eius patrimonium immune a Curialibus nexibus habeatur ac liberum. Is vero, qui se ad religiosa diuini cultus obsequia, quocunque (f) sub nomine, post memorati Consulatus tempora præscribta contulerit, omni sciat cedendum esse patrimonio. Dat. P. 465.
XV. Kal. Iul. Med. (g) Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* memorat, simul confirmat idem Theodosius *l.* 123. Eam quoque indicat & abrogat Arcadius *l.* 3. *sup. de his qui ad Eccles. An.* 398. Reducit rursum quadamtenus A. 399. *l.* 163. *inf.* Forte *huic* iungenda *lex* 27. *inf. de Episcop.* Quod temere non adsero. GOTHOFR.
(b) Orientis: cui Tatiano PP. sex *hoc titulo* constitutiones inscribuntur. ID.
(c) Id est A. D. 388. ID.
(d) Sustineri possit: sed malim *Curiali*. ID.
(e) *Ministerium* Diaconi: v. *inf. paratitlon de Episcopis*. ID.
(f) Etiam Presbyteri, Diaconi, Exorcistæ. ID.
(g) Mediolani adhuc hoc tempore hærebat Theodosius M. post Maximum deuictum, vid. *Chronolog.* ID.

COMMENTARIVS.

CLERICATV Curialem præcise non aliter liberari voluerat antea Theodosius M. quam alio vicario vice sua ex patrimonio suo substituto, *l.* 115. *sup.* vel nisi cesso Curiæ patrimonio suo, *l.* 104. quod & postea ab eodem statutum *l.* 123. *inf.* Atenim *hac l.* nunc A. D. 390. aliquam & temporis & gradus distinctionem facit. Nempe per Clericatum eos liberari vult citra patrimonii cessionem, & sic retento patrimonio, qui Presbyteri, Diaconi, vel Exorcistæ, non vero inferioris gradus Clerici, ante secundum consulatum suum facti fuissent, id est ante A. D. 388. quo *Theodosius II & Cynegius COSS.* fuere, quo etiam Consulatu data est *lex* 119. *sup.* Et sic præscriptione, quæ duos annos & semis excederet, Curialem per Clericatum Curia liberari voluit. Deinceps vero ab eo Consulatu Clericos quoscunque etiam Presbyteros, Diaconos, Exorcistas factos patrimonio suo cedere secundum anteriores suas constitutiones iubet. Quam constitutionem suam idem memorat simul & confirmat, *l.* 123. *inf.* Et hæc quidem ita Theodosius Imp. Mediolani constitutus hoc tempore; forte etiam non sine Ambrosii Mediolanensis Episcopi consilio. Qui sane postea Anno 393. *Ep.* 29. siu. *Ep.* 17. *Tom. V. Oper. pag.* 215. *Edit. Paris. Cardinal. Felicis de Monte Alto*, occasione eius quod ob incensam Iudæorum synagogam Theodosii M. iussu contigerat (quo pertinet *lex* 9. *inf. de Iudæis:*) Theodosio M. hæc obiecit, quæ postea rursum aptabo *legi* 137. *inf.* *Quomodo excusabo apud Episcopos? Qui nunc, quia per triginta & innumeros annos Presbyteri quidam gradu functi, vel Ministri Ecclesiæ retrahuntur a munere sacro, & curiæ deputantur, grauiter gemunt: Nam cum ii, qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur* (Fornerius pater III. *Select.* 7. *pag.* 89 *Tom II. Thes. Iur.* reponit *ferientur*) *quanto magis etiam eos considerare debetis, qui Deo militant? Quomodo inquam hoc excusabo apud Episcopos, qui queruntur de Clericis* &c. Quem Ambrosii locum Fornerius pater, male quasi de Episcopis exhibet. Sane & antea quoque Valens similem temporis distinctionem hac parte adhibuerat *l.* 19. *inf. de Episcop.* & Valentinianus Sen. *l.* 21. *inf. de Episcop.* & postea Arcadius filius eius *l.* 163. *inf.* & Theodosius Iun. ex filio

filio nepos *l. 172. inf.* Et in vniuersum quid Principes hanc in partem statuerint v. *leges*, quas in *Paratitlon* conieci.

Ex *hac* interim *lege* quoque colligere licet, cum de Episcopis *hac l.* nihil dicatur, hac tempestate indistincte Episcopos Curiali conditione liberatos. Quæ sane iam olim Constantii sententia fuit, *l. 49. sup.*

Notanda quoque tria Clericatus nomina & κυριολογία circa vnum quodque eorum: *Presbyteri fastigium:* proximum scilicet Presbyteri vocabulum nomini Episcoporum est, *l. 5. inf. de hæretic.* & superior locus Presbyteris inter Clericos tribuitur, *l. 10. sup. de fide test.* Ideo & secundus Ordo, & secundum sacerdotium Presbyterorum, Optato Milenitano *lib. 1. de schismat. Donatistar. cap. 13.* Presbyter, *antistes in Ordine secundo*, Sidonio, *lib. 4. ep. 11. in carmine addito v. 18.* Inde Diaconi *ministerium* proprie: Tandem & Exorcistæ tertio loco & gradu mentio fit: cuius pariter mentio fit quarto loco, Subdiaconorum tertio, *l. 24. inf. de Episc. Eccl. & Cler.*

Notandum & illud, *hac l.* nominatim agi de Presbyteris, Diaconis, Exorcistis a Curia liberandis, non de aliis Clericis inferioris Ordinis & Ministris: pariter vt *leg. 172. inf. h. t.* Quæ distinctio & alias vsurpata: vide *l. 163.* & quæ dico ad *leg. 7. infr. de Episcopis.* Eoque refero Gregorii Nazianzeni *ep. ad Iulianum 166.* qua Clericos sibi ministrantes τῆς ἀπογραφῆς, Curiali descriptione, liberari postulat: iustiore ratione adhuc, quam *Officiales* omnis generis Iudicibus ministrantes Curia liberantur, & ciuitatibus donantur. καὶ μέν τοι καὶ τοὺς περὶ ἐμὲ κληρικοὺς, ὅσους περ ἠτησάμην, τῆς γραφῆς (ἀπογραφῆς habet Codex Bodleianus) ἐλευθέρωσον. ἐκεῖνο ἐνθυμηθεὶς, ὅτι λίαν τῶν ἀπίστων (ἀτόπων Bodl.) ἐστὶν, ἄλλους μὲν, καὶ οὐσίαν ὅλην καθιερῶν τῷ Θεῷ, σὲ δὲ μηδὲ προῖκα βούλεσθαι εἶναι χρηστόν· καὶ ἄλλαις μὲν πόλεσι πάντας τοὺς περὶ τὸ βῆμα δοθῆναι, ἡμῖν δὲ μηδὲ τοὺς συνόντας καὶ θεραπεύοντας, καὶ ταῦτα παρ' ὑμῶν τῶν οἰκειοτάτων: *quinetiam clericos meos, quos a te poposci, tributi pensione libera: illud tecum reputans, rem esse magnopere incredibilem, alios suas quoque omnes facultates Deo consecrare, te autem ne gratis quidem benignum esse velle: atque aliis vrbibus omnes eos, qui sacrarium ambiunt, donari. Nobis autem ne eos quidem, quorum consuetudine vtimur, & a quibus colimur, & obseruamur, idque a vobis, quibuscum summa nobis est familiaritas.* Quo loco γραφὴ vel potius ἀπογραφὴ, est *descriptio*, vt vocatur quoque *l. 123. inf.* seu functio, quæ ratione patrimonii sustinetur. Item οἱ περὶ τὸ βῆμα, sunt *Officiales*, qui Tribunalib. Iudicum præsto sunt, quos hic comparat Gregor. cum iis, qui Episcopis ministrant, ἐπισκόποις συνόντες καὶ θεραπεύοντες. Quare errat interpres Gregorii, qui γραφὴν vel ἀπογραφὴν ibi, *tributum* vertit: item qui τοὺς περὶ τὸ βῆμα interpretatur, qui *Sacrarium ambiunt.* Gregorius quippe ibi argumentum ducit ab Officialibus, qui ministrant Iudicibus, seu his ad Tribunalia eorum apparent, ad Clericos qui ministrant Episcopis.

Tandem obseruandum, *hanc l.* Theodosii M. (quam & ipse postea rursum confirmauit *l. 123. inf.* ab Arcadio primum abrogatam famosa illa *leg.* (quam Eutropio auctore tulit, quamque Scriptores Ecclesiastici & Chrysostomus memorant & proscribunt) *3. sup. de his qui ad Eccl.* Atenim postea rursum ab eo quadantenus reducta *l. 163. inf.* vbi dicam.

De DIGNITATIBVS, *non Curialibus origine, vel originariis delatis, an & quatenus iis prosint: & de* FILIIS *Curialium retrahendis.* p. 460.

CXXII. (a) Idem AAA. Tatiano P. P. (b)

HIi quibus detulimus splendidos Magistratus, (c) quosque etiam ornauimus insignibus (d) Dignitatum, si non habent Curiam, cui aut necessitudinis fœdere, aut (e) nexu sanguinis teneantur, in splendidissimum ordinem Senatorium, & illam nobilissimam (f) Curiam, cooptentur. His (g) vero ratio diuersa sit, qui statim vt nati sunt, Curiales esse cœperint: Hii namque prærogatiua quidem concessæ dignitatis vtantur, atque eos præstiti honoris splendor exornet, sed maneant in sinu patriæ, & veluti dicati insulis (h) mysterium perenne custodiant: sit illis piaculum inde discedere. De Filiis vero eorum, vti (i) natiuis Curiis debeant permanere, adfatim cautum est, cum adempta sit patribus licentia discedendi. Dat. IV. Non. Sept. Veronæ, Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Forte iungenda huic *lex 1. inf. de Monachis.* GOTHOFR.

(b) Orientis. Huic Tatiano PP. *sex hoc titulo leges inscribuntur:* de eo v. *Prosopogr.* ID.

(c) Prouinciæ alicuius regimen forte. ID.

(d) Honorariis. ID.

(e) Hæc duo vnum & idem sunt. ID.

(f) *Nobilissima* Curia, id est Senatus, & hic opponitur Curiis municipalibus. ID.

(g) *In his vero*, id est, *horum respectu*. Sed retinenda lectio: *his ratio diuersa esse* debere dicitur, in quorum persona *ratio aduersa est. ID.*

(h) *Insulis* dicati. *ID.*

(i) Vti natiuis, id est, *vt in natiuis. ID.*

COMMENTARIVS.

MAGISTRATV (puta Administratione prouinciæ) itemque DIGNITATIBVS honorariis, quas *Senatoria* dignitas aut comitatur aut sequitur, eum qui genere Curialis non sit, etsi alias possidendi vel incolatus ratione ad Curiam nominari possit, Nominatione liberari: Contra eum qui genere Curialis sit, Dignitate quidem *Senatoria* frui: at nihilominus vna cum filiis patriæ munera explere iubet *hac l.* Theodosius M.

Quod de Magistratu seu administratione functis Curialibus dicitur, id iam antea quoque Theodosio M. placuit *l. 106.* & placebit postea *l. 134. infr.* etsi aliis Principibus contra visum, scilicet hac ratione Curialibus muneribus Curialem liberari, de quo ad *d. l. 106.* De dignitatibus honorariis & Senatoria dignitate sæpe, in hoc enim argumento occupatæ sunt *hoc titulo*, *leges 27.* quas repetere licet ex *Paratitlo.*

Illud obseruandum, *hac l.* discrimen statui inter eum qui Curialis sit, & eum qui ad Curiam tantum Nominari potest: Ille difficilius liberatur, hic facilius. Eadem alioquin ratio fuerit, si iam Nominati reuera fuerint, *l. 10. 13. 94. sup.*

Quod de Filiis statuitur *fine l.* id ipsum & aliis Theodosii constitutionibus continetur: puta *l. 86. 98. sup. 123. infr.* Et quidem eodem argumento, a minori ad maius, *d. l. 86 sup.* & *l. 123. infra h. t.*

Obiter notandæ allusiones, quibus Curiales Theodosius M. cum Sacerdotibus & Flaminibus comparat. Nempe (1.) & illis *Insulas* tribuit, *insulisque veluti dicatos* ait. (2.) *Mysterium* perenne eos similiter custodire. (3) sine *piaculo* patria discedere non posse. Quæ tria ferme Flaminibus, & quidem perpetuis conueniunt: *Insulæ* inquam, *Mysterii perennis* custodia: & non sine piaculo a *Flaminio* discessio.

PLENISSMIMA *Theodosii M. lex qua superioribus a se legib. constituta potissimum firmat: 1. circa Curiales* SENATORES *vel* CLERICOS *factos: 2. circa Bonorum alienationes Curialib. factas: 3. circa* FILIOS *eorum: 4. Circa* DONA *eorum.*

CXXIII. (a) Idem AAA. ad Tatianum PF. P. (b)

DVDVM super his qui relicta Curia, vel Senatoriam dignitatem adepti sunt, vel Christianitatis (c) obtentu Curialium se consortio separarunt, euidens sanctionum † nostrarum processit auctoritas, Vt si eorum personas, vel honor, (d) vel religio defenderet, quod ex Curiali substantia vel ipsi retinerent, vel in alios transtulissent, obnoxium publicis (e) descriptionibus haberetur. P. 467. II. Euidens etiam præcepto † nostro tempus expressum est, ex quo Consulatu, (f) si qui de Curialibus ad Ecclesiam (g) confugissent, omni scirent patrimonio Curiæ esse cedendum. III. Quidquid (h) ex substantia Curialium ad vnumquemque diuersa largiendi occasione peruenerit, denarisimo, vel vnciis habeatur obnoxium, in ea parte, in qua auctoris sui nomine fuerat retentatum. IV. Eos vero qui honores aliquos consecuti, naturale nomen dignitate mutarunt, hos etiam post honorem muneribus obligamus, quibus debitores patriæ monstrabuntur. V. Super filiis autem eorum euidens sanctionis † definitum (i) est, quæ cum patres patria non concedat excedere, non potest filios Curiæ muneribus liberare. VI. Si qui autem diuino cultu occupati, & sacrosanctis mysteriis seruientes, legitima filiorum successione nituntur, si nullum filii eorum adhuc in Ecclesia locum tenentes, (k) vel his, quæ per leges comprehensa sunt, non defendantur officiis, hos cum patrum facultatibus, Curiæ inseruire decernimus. Vacuas vero & inanes sine naturali (l) successione fortunas, (vt euidenter expressimus †,) sibi Curia vindicabit, habitura solatium facultatum, cui desit (m) in functionibus numerus personarum. Dat. V. Kalend. Aug. Constantinop. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Orientis, vt docet diserte *lex 19. sup. de extraordin.* Cui quinque aliæ *hoc titulo* Constitutiones inscribuntur: de quo dixi ad *l. 120. ID.*

(c) *Christianitatis*, id est clericatus: de quo dixi ad *l. 50. supr. ID.*

† Intelligitne *legem 121. 122. sup.* Minime; mox dicam. *ID.*

(d) Senatorius. *ID.*

(e) Cu-

(e) Curiæ. ID.

† Intelligit *legem* 121. *ſup.* ID.

(f) Nempe *Theodoſii II.* & *Cynegii*, id eſt, An. D. 388. ID.

(g) Seu Clericatum. ID.

(h) Sententia hæc eſt *legis* 107. *ſup.* ID.

† Intelligit *legem* 86. vel ſane, *l.* 122. *ſup.* ID.

(i) *Definitum*, pro definitione. ID.

(k) γρ. *Tenent.* ID.

(l) Id eſt, filiis. ID.

† Quamnam intelligat *legem*? mox diſquiram. ID.

(m) Vel *Deficit.* ID.

COMMENTARIVS.

SATVRA ſeu MISCELLA hæc Theodoſii M. conſtitutio eſt: qua partim varias *leges* ſuas anteriores iterat & confirmat, puta *legem 86 121. 122. ſup.* partim & nouas ſuperaddit. Ne Curiæ ſcil. Viris, aut viribus deficerent, Dignitatum aut Clericatus ſpecie vel item bonorum alienatione: denique & filios Curialium retrahendos. Quam in rem ſeptem capita cumulat. I. Primo Curialium, qui SENATORES vel CLERICI ante hæc facti fuerant (ante conſulatum ſc. Theodoſii II. & Cynegii, id eſt A. D. 388. id enim ex ſequenti capite præſupponendum) & ſic Curia liberati, ſubſtantiam ſeu bona ſiue ea ipſi retineant, ſiue in alios poſtea tranſtulerint, conſtituit obnoxia eſſe oportere *publicis deſcriptionibus*, ἀπογραφῇ, de quo ait dudum euidentem functionum ſuarum proceſſiſſe authoritatem. Et nulla tamen hanc in ſententiam extat. Nam ſi de *Senatoria* dignitate quæritur, voluit Theodoſius Curiales Senatores factos, obſequiis ſeu munerib. patriæ perfungi *l. 82. ſup.* At *lege 90.* ad alterutrum eos adigi, vel ad Curialia munia explenda, vel ſi ea iam expleuerint, alios loco ſuo idoneos Curiæ ſubſtituendos. *Lege 93.* eos remitti ad Curiam. *Lege III.* etſi alium ſubſtitueret, ſub ſpecie tamen munerum publicorum enormia patrimonii ſubire diſpendia. *Lege 118* eum patriæ reddi, non per ſubſtitutum excuſari. Ergo in hanc ſententiam nulla *præcedens* Theodoſii M. conſtitutio extat: Et in vniuerſum quantopere Principes hac parte variauerint, docent 27. *huius tituli leges* quas repetere licet ex *Paratitlo*. Si de *Clericatu* quæritur, nulla pariter in hanc ſententiam extat: *lege* quippe 104. *ſup.* Curialem Clericum factum, patrimonio ſuo Curiæ cedere voluit. *L. 115.* alium idoneum facultatibus ſuis inſtructum ſubſtituere: Tandem *l. 121.* (quod ſecundo *huius l.* capite iteratur) a Conſulatu ſuo ſecundo Clericos factos patrimonio ſuo Curiæ cedere voluit. Nulla de deſcriptionibus his agit. Itaque aliæ ſuper eo fuerunt conſtitutiones. Et vero id omnino cohæſiſſe videtur *d. l. 121.* Deſcriptiones porro hic ſunt, extraordinariæ contributiones, quæ cogentibus diuerſis negotiis agitabantur: vti docet quoque *lex 173. inf.* quæ de his ipſis *deſcriptionibus* eſt: Cui quoque affinis eſt deſcriptio illa, quæ impoſita lucratiuis bonis a Curialibus deſcendentibus, de qua eſt peculiaris *titulus 4. inf.* Quare & *hac leg.* & *d. l. 173.* de vtriſque agitur. Ergo & hoc quoque caſu, quo quis antehac relicta Curia, Senatoriam adeptus dignitatem, vel Clericatum, in eo ſtatu *Theodoſii leg.* firmatus eſt, bona Curialia, ſiue ea retinuit, ſiue in alium tranſtulit, publicis deſcriptionibus, id eſt extraordinariis contributionibus obnoxia ea haberi voluit. Et hæc de *primo Capite.*

Secundum iam *Caput* illud eſt, quod *d. leg. 121.* continetur: nempe vt a Conſulatu ſuo ſecundo Clerici facti, patrimonio ſuo cedant Curiæ.

Tertio *Capite*, iterat Theodoſius *hac leg.* diſpoſitionem *legis 107. ſup.* nempe LVCRATIVO titulo poſſeſſores bonorum Curialium, pro modo poſſeſſionis ad denariſmum ſeu vncias teneri, de quo plene iam ad *leg. 107. ſup.* & *l. 173. inf.* & *ſuo tit. inf. 4.*

Quarto *Capite*, Honoribus, magiſtratu forte, adminiſtratis, Curialem reliquis, ſi quæ debeat, Curiæ muneribus adſtringi.

Quinto *Capite* ſententiam *legis 86. & 122. ſup.* iterat de *Filiis* Curialium, qui honoribus decorati multo magis ad Curiam retrahendi ſunt. P. 468.

Sexto *Capite* id ipſum & de Clericorum filiis, niſi & ipſi Clerici facti iam fuerint, ſtatuit: nempe vt facultatibus parentum inſtructi Curiæ inſeruiant.

Poſtremo *Capite* cauet Theodoſius M. Curialium vacuas & inanes ſine naturali ſucceſſione fortunas Curiæ cedere, id eſt bona Decurionum ſine hærede decedentium, Curiæ adquiri; de quo eſt *ſup.* titulus peculiaris, *de bonis Decurionum:* Id enim ſunt *vacuæ & inanes ſine ſucceſſione naturali fortunæ*, nempe bona Decurionum ſine hærede deficientium. Et ratio ſubdita id maxime firmat, *habitura* [Curia] *ſolatium facultatum, cui deſit in functionibus numerus perſonarum.* Hac vero de re tres mihi conſtitutiones occurrunt; Conſtantini M. *d. l. vn ſup. de bonis Cleric.* Theodoſii M. *hæc*: Theodoſii Iun. *lex 4. C. Iuſt. de hæredit. Decurion.* His adde quartam & antiquiorem *hac noſtra* eiuſdem Theodoſii M. quæ *hic* memoratur. Verum de hoc plene iam ad *d. leg. vn.* vbi quædam habes ad huius loci illuſtrationem. Tandem veroſimile mihi, datam hanc *legem*, ad Legationem alicuius vrbis: cuiuſmodi Antiochenam Legationem memorat hoc tempore Libanius ad Tatianum hunc ipſum ſcribens *Ep. 770.*

MARI-

MARITVS *non Curialis, vxoris Curialis hæres Curiæ mancipandus.*

CXXIV. (a) Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Filoxeno (b) Vic. Thraciar. (c)

SI quis filiam Decurionis vel Principalis, (d) suo iunctam consortio, nullis exstantibus liberis, fatali sorte perdiderit, atque eius vltimo hereditatem fuerit adeptus arbitrio, (e) si ab omnibus alienus officiis est, & nullis, (quibus merito excusari possit,) priuilegiis adiuuatur, eius mox ciuitatis Curiæ mancipetur, in qua, antea, vxore viuente, sine rerum dominio & proprietate, liber, (f) Curiæ obnoxias facultates heres cœperit vxoris possidere. Dat. III. Non. April. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

INTERPRETATIO. *Si quis filiam Curialis accipiat (g) vxorem, & hæc ipsa in coniugio eius mortua fuerit, & omnia ad maritum, quæcumque supradicta videbatur possidere, testamenti voluntate peruenerint, omnibus curiæ necessitatibus maritus ille qui heres est, teneatur obnoxius.*

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Filoxenus* vicarius Thraciarum sub Theodosio M. *ID.*

(c) De Vicario Thraciarum vid. *Notitiam Imp. fol.* 82. Meminit quoque Vicarii Thraciarum Basilius, *ep.* 264. siu. *Epist.* 237. *Edit. Benedictin. ID.*

(d) De Principalibus, in *Paratitlo. ID.*

(e) Id est testamento: Anianus, *testamenti voluntate. ID.*

(f) Non Curialis. *ID.*

(g) *Acceperit,* MS. G. *ID.*

COMMENTARIVS.

MARITVM non Curialem & ab omnib. officiis alienum, ab vxore Curiali non extantib. liberis hæredem testamento institutum, si vxori hæres existat, Curiæ ciuitatis mancipari iubet *hac leg.* Theodosius M. Quod quidem Nouum admodum ius est, quod pro Curiarum commodis Theodos. M. adinuenit: Qui idem noui cæteroquin iuris repertor eodem fine neque vna ratione extitit. Hic scil. est, qui Possessorem bonorum Curialis ex lucratiua causa pro ea parte patrimonii in qua succesit, ad denarismum vel vncias, id est ad certam pensitationem Curiæ primus adstrinxit, *l. 107. 123. sup. hoc titulo.* Imo ad Curiales functiones suscipiendas *l. 134. inf.* Hic est, qui Prædia & mancipia Curialium sine decreto alienari vetuit, *l. 1. infr. de præd. & mancip. Curial.* Hic denique est, qui eam quæ *hac l.* continetur Curialis conditionis subeundæ rationem inuenit.

Quæ quidem tria præcipua instituta Theodosii M. sunt, quibus Curiarum commodis consulendum putauit: & quidem *Bonorum Curialium* ratione.

Notabiles interim & singulares casus hos ex *hac l.* nota. Primus casus est, quo quis ratione bonorum conditionem mutat. Secundus quo maritus vxoris conditionem sequitur. Tertius notabilis casus est, quo nullis exstantib. liberis, & citra ius liberorum, & non obstante *leg. Papia decimaria*, maritus solidum ex vxoris testamento capere poterat; sub hac tamen lege, vt curiæ necteretur, Curiarum scil. fauore: Quomodo idem priuilegium datum Nauiculariis Orientis, annonæ fauore a Constantino M. *l. 7. inf. de nauicular.* Donec simul & semel omnibus postea coniugibus ius liberorum daretur a Theodosio Iun. de quo *suo tit. l. 2. 3. sup. de iure liberorum.*

Duæ tamen limitationes hic adduntur. Prior, si modo maritus ab omnibus alienus officiis sit. Hactenus scil. Curiis hac in re fauetur, vt ne aliis officiis iniuria fiat. Quid enim si Cohortalis sit, vel Officialis? Posterior, si nullis, quibus excusari possit, priuilegiis excusetur. Hactenus scil. Curiis fauendum, ne suis priuilegiis quis exuatur: veluti ætatis priuilegio ob liberos: de quibus Excusationum causis, v. *l. 20. 55. sup. &c.*

P. 469.

ACTVARII *ex Curialibus facti, ad Curiam reuocandi.*

CXXV. (a) Idem AAA. Victorio (b) Proc. Asiæ. (c)

SVBMOTO priuilegio militari, quo sibi Actuarii blandiuntur, eum qui euidenter ostenditur Curiali patre genitus, mox necessariis atque origini suæ debitis functionibus mancipari præcipimus. Dat. VIII. Kal. Maii, Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *supr. de reparat. appellat.* GOTHOFR.

(b) *Victorio* huic PC. Asiæ inscribitur Anno proximo 393. *lex* 50. *supr. de appellat. lex* 4. *supr. de cognitor. & procur. lex* 4. *supr. de constit. Princip.* & Anno 394. *lex* 22. *infr. de hæreticis.* vid. *Prosopr. ID.*

(c) Quænam diœcesis fuerit Proconsulis Asiæ ex Eunapio in *Maximo pag.* 107. *Edit. Commelin.* & *Notitia Imperii fol.* 68. discere est. *ID.*

COMMENTARIVS.

ACTVARII quoque officio seu militia, Curialem Curia liberari vetat: contra, ea non obstante, Curialem ad Curiam retrahi iubet Theodosius M. *hac l.* Quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ: qua Curiarum commodis non vna ratione consultum iuit: Reuocatis videlicet Curialibus ad Curiam *hac l.* Item Nominatis ad Curiam, appellationum tempore coarctato: quo pertinet *lex* 8 *supr. de repar. appell.* quæ *huic* ceu eiusdem Constitutionis pars coaßanda venit. Magnus equidem *Actuariorum* fauor in militia olim fuit, magna auctoritas, imo *priuilegium*, vt hic vocatur: vtpote qui in singulis numeris militaribus eius ratiocinia pertractarent, quantum scilicet cuique militi, quotque annonæ deberentur, vt postea erogationis faciendæ tempore, Susceptori pittacio id significarent, ὑπομνηματογράφοι, *l.* 16. *supr. de erogat. mil. ann.* de quibus Actuariis plene dixi, ad *l.* 11. *supr. de erog. mil. annonæ.* Et tamen hoc militare priuilegium, quo sibi Actuarii blandiebantur, & quantacunque ipsorum in exercitu dignitas & auctoritas esset, Curiarum commodis, cedere voluit *hac l.* Theodosius M. neque hanc militiam non magis, quam aliam Curiis præiudicium generare.

De PRINCIPALIVM *immunitate a corporalibus molestiis.*

CXXVI. (a) Idem (b) AAA. ad Potamium (c) PF. Augustalem.

PRINCIPALES, deuoti (d) & nihil debentes, habeant priuilegium, vt nihil corporalium molestiarum patiantur: scitura Experientia Tua, nisi præceptionis nostræ forma seruetur, & Officium, & ipsam Sedis Tuæ iudiciariam potestatem, propositæ (e) multæ esse subdendam. Dat. X. Kal. Iul. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Huic *legi* & tribus sequentibus inscribendi sunt duo tantum Augusti: nempe *Theodosius & Arcadius*: vtpote *Valentiniano Iun.* iam cæso.

(c) *Potamio* huic Præfecto Augustali inscribitur quoque hoc ipso Anno *lex* 2. *supr. de defensor. ciuit. lex* 3. *infr. de his qui sup. Relig. contend. l.* 51. *supr. de Cursu publ. ID.*

(d) *Deuoti, & nihil debentes,* παραλληλισμός. *ID.*

(e) Cuinam? viginti librarum auri, *l.* 85. *supr. ID.*

COMMENTARIVS.

DE Immunitate Principalium a CORPORALIBVS molestiis seu iniuriis, est hæc Theodosii M. constitutio: de qua Curialium immunitate sunt quinque aliæ eiusdem Theodosii M. constitutiones, vt omittam aliorum Principum super eo constitutiones: Quo numero est quoque Constantii *lex* 39. vbi ostensum, quid per *corporalem iniuriam* & *molestiam* intelligatur, nempe tormentorum & quæstionis cruciatus, & plumbatarum ictus. Initio scil. Theodosius M. hac immunitate omnes Curiales potiri voluerat, *l.* 80. 85. *supr.* Atenim postea eadem ab eodem coarctata fuit: cui rei fidem facit *lex* 117. *supr.* hæc *lex*, & *l.* 127. *infr.* Inter alia Curialibus & Principalibus eam ademit *hac lex*, & *d. l.* 117. si indeuoti essent, idest, si quid deberent, si decoctores pecuniæ publicæ essent: *Principales* scil. adscriptiones tributorum, & exactiones faciebant, p. 470. vt ex *hac leg.* & *d. l.* 117. liquet: & ex Saluiano *lib.* 5. *cap.* 4. Symmacho, *lib.* 9. *ep.* 10. Postea tamen Honorius, Principales hos solos ab iniuriis his corporalibus immunes reddidit, *l.* 6. *supr. de Quæstionib.* non alios Curiales, *leg.* 153. *infr. hoc tit.*

Ergo *hac l.* Theodosius M. *Principales* (extra quam si quid publico deberent) ab iniuriis Iudicum seu Rectorum prouinc. vindicatum iuit, idque per *Ægyptum* hac *constit.* ad Potamium Præf. Augustalem data. Pariter vt idem hoc ipso Anno defensores iussit, plebem & Decuriones ab omni improborum insolentia & temeritate tueri, constitutione ad eundem Potamium P. Augustalem, paulo ante *hanc l.* data: puta *l.* 2. *supr. de defensor. ciuit.* Rursum, vt Idem hoc ipso Anno ad eundem paulo post *hanc l.* publici cursus exhibitionem Curialibus viritim pensata locorum, hominum, facultatum qualitate distribui *l.* 51. *supr. de cursu publ.*

Illud omitti non oportet, *hanc l.* Theodosii ad Ægyptum nominatim pertinere, & ad Præfectum Augustalem datam: Quo pariter pertinet quod Libanius

banius, *orat. κατὰ Ιναχίυ* inedita scribit: de Theodosii Magni constitutione, qua is Curiales a Iudicibus verberibus subiici vetuit: quamque transgressum Flauianum Proc. Asiæ (cui inscribitur *l. 18. infr. de susceptoribus.* A. D. 385.) magistratu deiecerit; imo & Præfectum Ægypti, eo quoque nomine accusatum, in vincula coniecerit. Ad eundem sane quoque Ægyptum pertinet de hac ipsa re eiusdem Theodosii *lex 80. supr.*

De PRIMO *in Curia, & Comitiua Tertii Ordinis ei tributa.*

CXXVII. (a) Idem AAA. (b) Tatiano PF. P. (c)

QVICVNQVE decursis perfunctis (d) officiis, primum obtinuerit in sua Curia, sequentibus ceteris, (e) locum, Comitiuæ tertii ordinis habeat dignitatem, vt ab omnibus eum iniuriis dignitas concessa defendat: Ita tamen, vt hoc honore donatus, a nexu propriæ originis non recedat. Dat. prid. Kalend. Iul. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Duo tantum AA. huic *legi* inscribendi, puta THEODOSIVS *& Arcadius*, pariter vt *legi* 126. *supr.* & *leg.* 128. 129. *infr.* ID.

(c) Orientis: cui Tatiano PP. sex *hoc titulo* constitutiones inscribuntur, & hæc quidem vltima. *ID.*

(d) Sustineri possit: sed malim *perfunctus*. *ID.*

(e) Decemprimis, aliis. *ID.*

COMMENTARIVS.

PRIMO Curiæ Comitiuam Tertii Ordinis (de qua dignitate *lib. 6.*) atque adeo immunitatem ab omnibus iniuriis, (corporalibus scilic. id est, quæstionibus, tormentis, plumbatarum ictibus,) sic tamen, vt ne ideo a Curiæ nexu liberetur, tribuit *hac l.* Theodosius M. De *Primo Curiæ* sunt *duæ* præterea *leges hoc tit.* puta *lex 171. 189. infr. hoc tit.* scil. vt in schola Domesticorum erat Primicerius, scholæ Caput, quem sequebantur Decem-primi, *l. 7. 10. supr. de Domesticis:* Item vt in Senatu Princeps Senatus erat, qui sententiam primus rogabatur; ita & in Decurionum Albo Primus quidam erat, cuius peculiarem rationem habere cœpit Theodosius *hac l.* Comitiua Tertii Ordinis, (atque adeo immunitate ab Iniuriis omnibus ei tributa, de quo ad *l. super.*) Et tamen Theodosius Iun. postea, Primo Curiæ Alexandrinæ, Comitiuam primi ordinis tribuit, per quinquennium, cum immunitate a Senatoriis oneribus *l. 189. infr.* sub eadem tamen conditione, vt in Curia permaneret. Illud ex *hac l.* notandum, *Comitiuæ tertii Ordinis* hoc priuilegium tributum, vt immunitatem ab omnibus iniuriis tribueret. De qua Comitiua Tertii Ordinis sunt præterea *lex 9. 10. infr. de Suariis: lex 17. supr. de proximis.* Quanquam & *iniuriæ* appellatione, possit quoque hic intelligi collatio omnis, & functio Senatoria: nam & ita *dict. leg. 189.* immunitas a Senatoriis oneribus huic tribuitur.

MILITARES *Magistratus iniuriis &* VERBERIBVS *Curiales Principales afficere vetiti.*

CXXVIII. (a) Idem (b) AAA. Abundantio (c) Com. & Magistro vtriusque mil.

MILITARIBVS (d) viris nihil sit commune cum Curiis: nihil (e) sibi licitum sciant, quod suæ non subiectum est potestati: Nullum iniuria, nullum verbera (f), nullum graui pulsatione, Tribunus, Dux ille, (g) an (h) Comes sit, Curialem Principalem, (i) contingat. Si quis posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex Principalibus viris vsurpata adtrectauerit iniuria, sciat se decem auri libris esse multandum. Dat. prid. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. A. I. (k) & Ruffino Coss. [392.] v. p. 471.

NOTAE.

(a) *L. 41. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Duo tantum AA. *huic l.* inscribendi: puta *Theodosius & Arcadius:* pariter vt *legi* 126. & 127. *supr.* & *l.* 129. *infr.* vtpote *Valentiniano* mortuo. Et sic Valentiniani nomen expungendum, quod *Codice Iustin.* recte abest. Vbi tamen contra-

contrario errore tertium HONORII A. nomen male infartum, quia Anno demum proximo 393. HONORIVS A. adscitus. *ID.*

(c) Alius ab hoc est *Abundantius*, ὁ τῆ στρατιωτικῆ τάγματος ἡγεμὼν, de quo Socrates *lib.* 7. *c.* 7. Huic vero eidem inscribitur Anno prox. *l.* 3. *supr. de Salgamo hosp. non præbendo: lex* 18. *supr. de erog. milit. ann.* de hoc eodem Abundantio agit Zosimus *lib.* 5. *cap.* 10. in Arcadii rebus, vbi nominatim ait eum, ἐπὶ Θεοδοσίε στρατηγὸν ἀποδεδειγμένον, & Claudianus *lib.* 1. *in Eutropium v.* 154. Item Hieronymus *in Epitaphio Nepotian. p.* 17. *Tom. I. Oper. Edit. Francof.* qui Pytiunte exulasse eum in summa rerum inopia ait. vid. *Prosopogr. ID.*

(d) Tribunis, Ducibus, Comitibus, qui omnes sub Magistro militum fuere, vt *hæc* quoque *lex* docet. *ID.*

(e) *Nihilque*, Cod Iust. addita copula. *ID.*

(f) *γρ. Verbere*, vt *Cod. Iust. ID.*

(g) *Duxue ille*, C. Iust. Quanquam & MSS. Codices Iustin. ita quoque habent. *ID.*

(h) *Aut* Cod. Iust. Elegantius illud. Seruius ad 1. *Æneid. v* 333. an *Phœbi soror*, adnotat antique dictum *an*, pro *siue*. Valentiniani *Nouella* 3. *de Homicidio casu an voluntate facto.* Apud Symmachum non semel Veluti *lib.* 9. *ep.* 42. *fando an lectione*, & *lib.* 8. *ep.* 51. *Ceruorum* an *Aprorum*. v. plura apud Iuretum in *lib. Symm.* 9. *ep.* 42. *ID.*

(i) *Principalemue* copula rursum addita *Cod. Iust. ID.*

(k) *γρ.* II. *ID.*

COMMENTARIVS.

A MILITARIVM, στρατηγῶν, Virorum (veluti Tribunorum, Ducum, COMITVM) iniuriis Curiales vindicat *h. l.* Theodosius M. adempta eis in Curiales omni potestate. Non quidem ea ratione, vt Iudicum ciuilium Iurisdictionem *hac l.* fundet, quod hactenus creditur (id quod aliunde satis notum: Iudices enim Curialium, Rectores prouinciarum fuisse docet *lex* 39. 47. 80. 85. 110. 118. *supr.* & *lex* 150. 164. 181. *infr.*) verum vt audaciæ Iudicum militarium occurreret. Ea scil. fuit Ducum militarium στρατηγῶν hac Theodosii M. tempestate, audacia, vt miseros Curiales, ac maxime Principales, exactores tributorum, patrocinium rusticanis ipsis præbentes, *iniuriis* afficerent, *verberibus, grauique pulsatione contingerent, attrectarent:* Quod Libanius egregie ostendit. *Orat.* περὶ προστασιῶν, quam ipse edidi: vbi queritur prolixe, quomodo Duces isti στρατηγοὶ iniuriis affecerint miseros *Exactores*, quos Curiales fuisse ostendit. Vt omnino credam hanc *leg.* latam ad eam ipsam Libanii querelam: Omnia quippe egregie congruunt: etiam tempus, quo eam Orationem habitam iam ex animi mei coniectura indicaui, puta hoc Anno ipso 392. Item argumentum; vtrobique scil. agitur de Iniuriis, quibus Duces militares Curiales adficiebant. Rursum vtrobique agitur de Principalibus seu Exactoribus: Principales scil. & Decuriones tributorum exactores fuere: quod ostendit vel *lex* 8. 14. *in fin.* imo & *lex* 117. *supr. hoc tit.* quæ eiusdem Theodosii M. est. Ac nominatim Principales, vt ostendit *d. l.* 117. *supr.* & Saluianus *lib.* 5. *cap.* 4. qui inter Curiales primi, & a Curialibus cæteris appellatione distinguuntur: etsi alias & ipsi Curiales, generalique Curialium nomine veniant: De quo in *Paratitlo*. Ideo etiam hic forte ἀσυνδέτως dicitur, *Curialem Principalem:* nam & mox *fine l.* nonnisi *Principales* nominantur: non quasi Curiales & Principales pro iisdem indistincte accipiantur, verum quia Principales e Curialium numero erant, non vero Curiales omnes etiam Principales.

Et ita quidem deinceps hæc constitutio interpretanda venit, cuius arcana nondum introspexerunt Interpretes Codicis Iustin. etiam Cuiacius, in quem *hæc lex* relata est. Neque enim Duces militares in sp. *huius l.* Iurisdictionem in Curiales sibi vindicabant præ Ciuilibus magistratibus, verum militaris sui cinguli terrorem Curialibus suo munere defungentibus obiiciebant. Etsi fateor generaliter *hac l.* omnem Ducibus militaribus, in Curialibus in Curias & Curiales *potestatem* adimi, & illorum iniuriis verberibus, pulsatione, hos vindicari.

Cæterum quod hic adhuc notandum, ideo *hæc lex* inscribitur Comiti & Magistro vtriusque militiæ; nempe quod Militares illi viri, Tribuni, Duces, & Comites sub eius dispositione essent: ac proinde *hæc lex* ad eum data, vt per eum ea illis innotesceret, inque officio suo illi per eum continerentur.

Notandum & illud, generalem hanc *huius l.* prohibitionem esse: scil. prohibitio *huius leg.* non tantum respicit Tribunos, verum etiam Duces & Comites, quorum maior dignitas erat.

De SENATORIA *dignitate*, MILITIA & ADMINISTRATIONE. *His non obstantibus Curiales functionibus adstringendos.*

CXXIX. (a) Idem AAA. (b) Rufino PF. P. (c) Post alia.

QVICVNQVE est e Curia *Senator* effectus, quicunque militiam cum esset Curialis adgressus est, restituatur, obstringendus ei quam declinauerat functioni. Quinetiam iubemus eos ad munera relicta & ad cognoscenda (d) constringi, quos *Administrationum* honor diuersa suffragiorum ambitione prouexit, vt eo quidem quem adepti sunt, honore non careant, sed ab ea quam reliquerant functione non absint. Prouidendo, ne (e) quis- P. 472.

piam Curiæ natus ad consortium Senatoriæ dignitatis adspiret: Cum ita sibi videat, (f) & præterita & præsenti iussione præscriptum, vt ei, vel affectata vel emendicata huius Ordinis gratia prodesse non possit. Dat. X. Kalend. Decembr. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) Duo tantum AA. *huic l.* inscribendi pariter vt tribus superioribus, puta *legi* 126. 127. 128. nempe *Theodosii & Arcadii. ID.*

(c) *Rufinus* sub Theodosio M. PP. Orientis; Tatiani (cui *sex hoc tit. leges* inscribuntur,) successor, de quo Zosimus *lib.* 4. *cap.* 51. 52. & Ambrosius *ep.* 53. siu. *lib.* 6. *Epist.* 50. *Tom. V. Oper. Edit. Paris.* 1614. Ei præter *hanc l.* quinque leges *hoc tit.* inscribuntur: puta *lex* 134. 135. 136. 137. 139. Ex quo coniectura duci potest, de Rufini PP. studio erga Curias: de quo ad *leg.* 137. *infr.* v. *Prosopogr. ID.*

(d) *Cognoscenda*, id est, functiones, quæ cognosci seu agnosci & præstari debent. *Cognoscere* scil. in argumento functionum publicarum est agnoscere, subire, præstare, vid. *l.* 17. *supr. de Prætorib. l.* 14. *in fin. supr. de Annona*: *l.* 4. *infr. de Censitorib. l. vlt. infr. de patrocin. vicorum. Cognoscenda* porro, pro functionibus publicis quæ cognosci debent. Sic *proponenda*, pro vectigalibus publicis, quæ pro propositis mercibus dantur, *l.* 2. *supr. de veteranis*: vbi vide plura, quæ dixi: sic *defendenda* prouinciarum, id est, ea quæ per prouincias defensione egent, *l. vn. infr. de Hirenarchis. ID.*

(e) Curialis Curiæ natus. *ID.*

(f) Deinceps scilicet. *ID.*

COMMENTARIVS.

SENATORIA dignitate, MILITIA & ADMINISTRATIONE prouinciæ scilicet Curialem Curialibus muneribus non liberandum, neque in præteritum, neque in futurum definit, *hac l.* Theodosius M. de quo iam sæpe: ac nominatim de eo sunt eiusdem Theodosii M. *lex* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. *supr.* Et *lex* 130. *infr.* Et in vniuersum 27. *hoc tit. leges* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Illud singulare *hac l.* quod vt Curialem non obstante administrationis honore, Curialibus functionibus teneri vult, ita rerum Administrationis indeptæ honore nihilominus non priuandum, quod & aliis *legibus* cautum *supra,* & *leg.* 134. *infr.*

SENATOR *fieri quando seu quibus legibus, Curialis possit.*

CXXX. (a) Idem AAA. (b) Aureliano PF. V. (c)

SI quis Municipum (d) ad Senatorium transire ordinem omnibus muniis perfunctus optauerit, (e) bona sua, quibus substitui idoneus possit, sciet Curiæ semper esse obnoxia. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei duæ proxime sequentes *leges.* puta *lex* 131. 132. *infr.* Item *lex* 3. *supr. de consist. Principum. l.* 29. 30. *infr. de operib. publ.* lex 1. *supr. de Prædiis Senatorum*: *lex* 26. *supr. de Prætoribus.* Et forte etiam *lex* 11. *infr. de annonis ciuicis. GOTHOFR.*

(b) Reponendi hic *Imppp.* THEODOSIVS, *Arcadius & Honorius*, vt & sequentibus omnibus *legibus* Theodosianis *ad* 140. *vsque*: vt etiam recte inscribuntur *d. l.* 29. 30. *infr. de operib. publ. d. l.* 1. *supr. de præd. senat. d. l.* 26. *de Prætorib.* quas *huic* coniungendas dixi. *ID.*

(c) Ita Tiliana Editio prima recte habebat, quod postea mutatum *in PP.* operarum menda. Ita quoque *d. l.* 3. *supr. de consist. Princip.* Ita quoque *d. l.* 29 & 30. *infr. de operib. publ.* Ita *d. l.* 1. *supr. de Præd. Senatorum*: & *d. l.* 26. *supr. de Prætorib.* Ita quoque *l.* 4. *supr. de Senatoribus*: *l.* 11. 12. *infr. de annonis ciuicis.* At tribus aliis Legibus *PP.* puta *l.* 131. 132. 138. *infr. hoc tit. ID.*

(d) *Municipum*, id est, Curialium hic & alias sæpe. v. *Paratitlon. ID.*

(e Deinceps: argumento etiam *d. l.* 3. *supr. de consist. Principum. ID.*

COMMENTARIVS.

SENATOREM fieri Curialem deinceps Theodosius M. *hac l.* sub duabus conditionibus permittit.

Primo, si omnibus muniis perfunctus fuerit.

Secundo, sub *hac lege*, vt bona eius Curiæ obnoxia sint, quibus substitui idoneus possit: Duobus scil. his concurrentibus, quibus Curiis vndiquaque consultum esse posit. Quod & ipsum eidem Theodosio M. visum olim *l.* 90. *in fin.* cuius & aliæ

plures

plures in hoc argumento de Curialibus, Senatoribus factis, leges extant, puta *lex* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. 129. Quarum nonnullis in earum speciẹ substitutioni alterius locum esse noluerat, vt *d. l.* 111. 118. Et in vniuersum si quis ad plenum scire volet, quam varium hac parte ius fuerit, consulat is 27. *huius tituli leges*, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

Est autem *hæc lex*, prolixæ admodum constitutionis Theodosianæ pars, ex qua supersunt complures aliæ leges *hoc Codice*, quas in *Notis* iam indicaui quæque adeo *huic* coniungendæ veniunt. Ea constitutione Theodosius M. plenissime confirmatum iuit varia, quæ perperam inuecta constitutaque fuerant a Tatiano PP. Orientis, (cui in Præfectura Prætoriana successerat Rufinus, cui *superior lex* 129. inscribitur) & a filio eius Proculo P. V. (Aureliani, cui *hæc lex* inscribitur decessore) qui paulo ante proscripti fuerant: de quo Tatiano agitur *l. prox.* 131. *inf. l.* 12. 13. *supr. de bonis proscript. l.* 9. *sup. de indulg. crim. l.* 23. *sup. de annon. & tribut.* de Proculo, *l.* 12 *inf. de annon. ciuicis:* (cuius tituli *l.* 11. pars illius Constitutionis est, atque adeo *huic* coassanda:) Et quidem perperam inuectas constitutasque in damna Curiarum; quo pertinet *hac lex* cum *duabus sequentibus, l.* 131. 132. In damna ornatus Ciuitatum ac nominatim vrbis Constantinopolitanæ, quo spectat *d. lex* 29. 30. *inf. de operib. publ.* & *d. l.* 11. *inf. de annonis ciuicis.* In damna Senatorum, quo respicit *d. lex* 1. *sup. de præd. Senatorum:* & *d. lex* 26. *sup. de Prætoribus.* Quæ quidem omnia ita infirmatum it Theodosius M. vt tamen retroacta non irrita faciat, sed futurum nouum ius constituat: Quo pertinet clausula illa generalis: *d. l.* 3. *sup. de constit. Principum*, quæ exinde quoque desumpta vna cum *superioribus* omnibus *huic* coniungenda venit: *omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam imponunt.*

P. 473.

Illud semel monendum *hanc l.* aliasque quibus Senatorius ordo erigitur vel subleuatur, ad Aurelianum PV. & PP. data: ad eius proculdubio suggestionem: de quo est vetus epigramma *lib.* 4. *Antholog. cap.* 4. *ep.* 17. de quo ad *l.* 4. *sup. de Senatorib. & gleb. collat.* & *l.* 1. *de præd. Senatorum.*

De THERMARVM *calefactione Antiochiæ.*

CXXXI. (a) Idem AAA. (b) Aureliano PF. P. (c)

IN calefaciendis apud Antiochiam (d) Thermis, veterem præstationis (e) consuetudinem seruari placet: Constat enim merito submouendum, quidquid a Tatiano (f) probatur adiectum. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria & localis. GOTHOF.

(b) *Theodosius* scil. *Arcadius & Honorius. ID.*

(c) Dicam mox de hac Inscriptione. *ID.*

(d) Syriæ Cœles. *ID.*

(e) A Curialibus faciendæ: quod vel Rubrica *huius tituli*, sub quo *hæc lex* posita est, ostendit: & auctoritas Libanii, de qua mox. *ID.*

(f) PP. Orientis, de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE THERMARVM Antiochiæ Calefactione ad quam Curiales certum præstationis modum conferebant, est *hæc* Theodosii M. *lex*, qua veterem præstationis modum seruari iubet: submoto eo, quod Tatianus PP. adiecerat & superexegerat. Cuius occasione multa *hic* obseruanda veniunt.

Primo tenendum, hanc *legem* esse partem prolixæ Theodosianæ constitutionis, qua Theodosius M. a Tatiano PP. potissimum constituta, & Prouincialium humeris superimposita, sublatum iuit: ex qua constitutione plura alia fragmenta supersunt *hoc Codice*, huic proinde coassanda, quæ ad *superiorem l.* 130. (quæ & ipsa de earum numero est) in lineam conieci. Quomodo & aliud superindicti genus ab eodem adiectum Theodosius infirmatum iuit hoc ipso anno, *l.* 23. *sup. de annona & tributis.*

Secundo, obseruandum nominatim a Tatiano in damnum Curiarum & Curialium multa sancita, quo pertinet *hæc lex*, cum *superiore prox.* & *inferiore prox.* 132.

Tertio de *Tatiano* hoc, cuius *h. l.* mentio fit, & quatuor insuper legib. *hoc Codice:* puta *d. l.* 23. *sup. de annona & tributis: l.* 9. *sup. de indulg. criminum: lex* 12. 13. *sup. de bonis proscriptorum*, tenendum, eum, cum PP. Orientis diu fuisset (cui sane inscribuntur etiam *hoc titulo* sex constitutiones *supra*, puta *lex* 119. 120. 121. 122. 123. 127. & de quo Zosimus *lib.* 4. *c.* 45. & Idacii *Consularia.*) reum maiestatis factum, cum filio Proculo P. V. De quo Asterius *homilia in festum Kal. p.* 60. *Edit. Rubenii.* Zosimus *lib.* 4. *c.* 52. Chronicon Alexandrinum *his ipsis COSS. A.* 393. *pag.* 709. *Edit. Raderi.* Itaque infirmata Tatiani acta a Theodosio M. *dict. l.* 12. 13. *sup. de bonis proscriptorum: dict. l.* 23. *sup. de annona & trib.* & *h. l.* vt & filii eius Proculi P. V. *l.* 12. *inf. de annon. ciuicis.*

Quarto obseruandum, per Syriam nominatim, & Antiochiæ quidem perperam quædam a Tatiano inuecta: nempe conlationem quandam, quæ Syriarchiæ nomine a Senatoriis possessionibus exigebatur; quam ideo abolet Theodosius M. *d. l.* 1. *sup. de præd. Senatorum:* quæ & ipsa inter alias *huic* coniungenda est: Item collationis a Curialibus faciendæ incrementum

mentum ad calefactionem Thermarum Antiochiæ: quod *hac l.* abolet.

Quinto notandum, cum potissima earum *legum* pars, quas *huic* coniungendas dixi, etiam *l. prox. 130. sup.* Inscriptio proferat *Aureliano PF. V.* idque etiam aliæ *leges* firment; attamen hanc *leg.* & *l. 132. prox. inf.* quæ & ipsa *huic* iungenda venit. & *l. 138. inf.* præferre *Aureliano PF. P.* In eo sane recte, quod in genere dignitatem *PF. P.* præferat; *Orientis* scilicet, sub quo *Syria* erat & Antiochia, quibus nihil commune cum *PF. V.* Constantinopolitanæ scilicet fuit: sed in eo male, quod *Aureliano PF. P.* præferat: neque enim Aurelianus PP. fuit, sed P. V.
P.474. Contra *Rufinus* hac tempestate *PP.* erat. Quare mens ea mihi, Theodosium M. prolixam illam constitutionem suam, qua Tatiani PP. & Proculi P. V. acta, infirmatum iuit, & ad *Rufinum PP.* & ad *Aurelianum P. V.* eodem exemplo seu coniunctim emisisse; sic quidem vt quædam capita respicerent *vrbem*, atque adeo officium *Aureliani P. V.* alia vero *prouincias*, atque adeo officium Præfecti Prætorio: Quæ postea capita cum discernerent *huius Codicis* Conditores, singulaque singulorum officiis conuenientia reddere deberent, in eo lapsi videntur, quod huic capiti inter alia, vt & *d. legi 1. sup. de prædiis Senatorum*, Aureliani P. V. nomen inscripserint, cum *Rufini PP.* debuerint.

Nunc de ipsa *huius l.* sententia. Sexto notandum, Thermis Antiochiam illustrem maxime fuisse: de quibus etiam Lampridius, *Alex. Seuero cap. 53.* Amm. Marcell. *initio lib. 31.* sed Libanius cum maxime Antiochenus ipse, in *Antiochico p. 358.* & *376.* & ad Icarium *p. 456.* & *de vita sua, p. 47. Edit. Morell.*

Septimo sciendum, calefactionem Thermarum inter munera & quidem personalia olim fuisse, vt docet *lex 1. §. 2. lex 18 §. 5. D. de munerib. & honorib.* Item pecuniam ex reditibus ciuitatum ad id subministratam, vt docet *lex 32. inf. de operib. publicis:* & *d.* §. 5. de quo plura *inf. tit. de mancip. thermarum.* Antiochiæ sane Curiales certum quid ad id contulere: quod præter hanc *leg.* quæ adeo posita est sub *h. t. de Decurion.* docet Libanii Antiocheni locus *in Antiochico p. 358 Edit. Morell.* vbi de Curia Antiochena & Curialib. Antiochenis, sumptibusque ab his in patriam factis (de quibus agitur *inf. l. 169*) ex professo agens addit: νῦν μὲν τὸ πλῆθος διατρέφοντες ἐν ταῖς χρείαις, καὶ ἐπιδόσεσι τὰς τῆς γῆς ἐνδείας ἀφανίζοντες· ἀεὶ δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν λουτρῶν τε ἀπολαύσει, καὶ θεαμάτων χάρισιν ὠφελοῦντές τε καὶ ψυχαγωγοῦντες, quæ verba ita interpretatur Morellus: *Quandoquidem nunc multitudinem educant ad vsus, & largitionibus ad terræ necessitates comminuunt opes: deinde semper cunctam ciuitatem functione & spectaculorum suauitatibus fouent atque exhilarant.* Idem *Ep. ad Aristænetum 384.* ὁ καὶ ἥπται τοῦ λειτουργεῖν, καὶ γὰρ ἐκεῖνος τηλικοῦτος ὢν τὰ τοιαῦτα, ἀνήλισκε φιλοτιμίᾳ φθάνων τὰς ἀπὸ τῶν νόμων ἀνάγκας, νῦν μὲν οὖν Ἀργύριος ἡμῖν, θεραπεύει λουτροῖς τὰ σώματα, μέλλων δὲ ἵππων ἁμίλλας χαρίζεσθαι τῇ πόλει, δώρῳ βασιλικῷ τετίμηται. δύο τέθριππα τὸ δῶρον. quæ vertit ita Cl. Wolffius: *Hic publicum munus suscepit. Ille enim in iuuenili etiam ætate sua libenter impendit, gloriæ studio ipsam, quæ ex legibus nascitur, necessitatem anteuertens. Iam Argyrius noster, corpora balneis reficit, idem vero certamen equestre, vrbi nostræ repræsentaturus, dono regio affectus est. Id vero duplici equorum quadriga continetur.* Et forte etiam eodem pertinet illud quod Amm. Marcell. *initio lib. 31.* scribit, *Antiochiæ voces præconum audiebantur assidue, mandantium congeri ligna ad Valentini lauacri succensionem, studio ipsius Principis conditi.*

E TRIBVS *filiis Curialis vnum Senatui dare potest.*

CXXXII. (a) Idem AAA. Aureliano PF. P. (b)

SI quis Curialis tres mares filios susceperit, vnum dare (c) Senatui non vetetur. Dat. III. Id. Mart. Constp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* quia eam abrogat *l. vlt. Cod. Iust. de Decurionib.* Quænam *huic* coniungendæ sint? iam dictum ad duas *leges* superiores, quæ & ipsæ de earum numero sunt. *GOTHOFR.*

(b) *γρ. P. V.* vel *Rufino PP.* de quo ad *leg. super.* 131. *ID.*

(c) Dare Senatui, id est Senatorem efficere, ad Senatorum dignitatem euehere, *sociare Senatui*, vt hoc explicat Iustin. *dict. l. vlt. ID.*

COMMENTARIVS.

DE FILIIS MARIBVS Curialium, est hæc Nobilissima, & singularis admodum Theodosii M. constitutio; intra quem videl. modum, & qua ratione illi voluntate patris, *Senatui* dari atque adeo a Curia liberari possint. Regulariter scilicet filii Curialium Curiali conditioni obnoxii erant, vt docet *lex* 7. 22. 26. 31. 37. 49. 53. 57. 58. 69. 74. 86. 93. 98. 122. 123. 155. 174. 184. & quidem etiam eorum Curialium filii, qui ad dignitates euecti, veluti ad Senatoriam, erant: de quo (vt omittam aliorum Principum constitutiones) sunt aliæ plures Theodosii M. *hoc tit.* puta *lex* 86. 93. 98. 122. 123. & promiscue quidem quandocunque sc. nati, ex *d. l.* 93. Item eorum etiam qui Clerici facti essent *d. l.* 123. itemque Magistrorum, *d. l. 98. inf.* Et multo magis eorum, qui in Curiali conditione statuque erant: Ac proinde non poterat pater Curialis filium suo facto aliquo iureque patrio Curia liberare.

Et

Et singulari tamen nunc priuilegio id a Theodosio M. *hac l.* indulgetur Curiali, vt *si pater sit trium marium filiorum, vnum ex his Senatui dare possit:* seu sociare Senatui: Vt ita prolem suam masculam inter Curiam & Senatum diuidat, potiore tamen semper parte penes Curiam remanente, nempe duobus filiis Curiæ relictis: tertio vero Senatui dato, & ad Senatoriam si fors dignitatem euecto, & ad Curiam minime retrahendo. Quæ prolis seu trium marium filiorum diuisio inter Curiam & Senatum maxime notanda est: de qua est quoque *lex 74. sup.* vbi iam dixi. Diuisionis alioquin prolis inter Curiam & aliud Corpus quædam exempla quoque habuimus *l. 79.* & *l. 105. sup. h. t.* & *l. 11. sup. de filiis milit. Apparit.*

Porro non fauore iuris trium liberorum, quod vulgo secundo errore creditur: neque enim patri ipsi vllum priuilegium hic datur, seu ob fœcunditatis priuilegium id constitutum: verum quia satis visum Theodosio M. si Curialis duos filios Curiæ sufficeret, vnde immortalitatis genere quodam Curialium numerus, suffecta gemina prole mascula, semper constaret: quare Tertium Curiæ saltem Nobiliori, Senatui inquam, dare, patri licere voluit Theodosius M. & ante eum Valens, *l. 74. sup.* Idque etiam Senatus Constantinopolitani fauore, quem *Maximum* Senatum vocat Iustinianus *l. vlt. h. t.* vbi *hanc* memorat; vt & ipse hac ratione repleretur. Qui sane Princeps & aliis variis rationibus Senatui Constantinopolitano studuit, vt docent *lex 3. sup. de Senatorib. l. 5. C. Iust. de dignitatib.* Ergo hunc euitandæ Curialis conditionis modum probauit Theodosius M. nempe vt filius Curialis hominis Senator factus Curia liberaretur, si vnus e tribus maribus filiis esset. Hæc enim huiusce *legis* sententia est, quam tamen Iustinianus postea abrogauit, *l. vlt. Cod. Iust. de Decurionib.* repleto iam satis Senatu Constantinopolitano.

Falluntur enim tertio errore, qui hunc sensum *huic l.* affingunt, quasi pater ipse vnum ex tribus maribus Curiæ offerendo, Curia liberaretur: neque etiam cum hoc quidquam commune habet, quod a Theodosio Iun. primum constitutum ad replendas Curias, vt naturalis filius Curiæ oblatus, legitimus fieret; de quo vide *leg. 3. 9. Cod. Iust. de natural. liber. §. vlt. Institut. de nuptiis, Nouellam Iustiniani 89.*

P. 475. Haud absimile vero est, quod ex Senatusconsulto Sabiniano, pater adoptiuus vni ex *tribus maribus* in adoptionem a patre naturali sibi dato, Quartam testamento suo relinquere tenebatur (sicut arrogato impuberi Quarta ex diui Pii sanctione debebatur) vt docet Iustinianus *l. pen §. 3. Cod. Iust. de adoption.* & *§. 14. Instit. de hæred. quæ ab intest.* & *ibi* Theophilus: Quo etiam allusit Marcus Seneca Rhetor *in controuersia prima libri 2.* Quod quidem priuilegium S. C. Sabiniano datum, seu Quadrantem Sabinianum, inductum Alii censent in genere fauore trium liberorum, & ob fœcunditatis priuilegium. Alii, quia qui ex paruo isto numero vnum in adoptionem daret, non tam exonerandæ familiæ suæ, quam adoptantis gratia id facere videretur. Sed enim vera ratio hæc est, fauor scil. non in commune trium liberorum, neque enim idem statutum de filia ex tribus liberis in adoptionem data, verum fauore *masculorum*, per quos familia nomenque propagatur: pariter vt in *sp. huius leg.*

Ad *legem* nostram redeamus. Theodosius M. igitur diuisionem hanc trium filiorum inter Senatum & Curiam a Curiali patre factam probauit, si duos Curiæ relinqueret, Tertium Senatui Constantinopolitano daret: siue quia vel ante *hanc leg.* id obtineret, in necem Curiarum, vt vel vno filio Curiæ relicto, cœteri Curia liberari possent, siue contra, paulo ante *hanc leg.* vnius filii e tribus maribus Senatui dandi ius non esset. Cui rei argumentum præbent non tantum verba *huius leg.* indulgentiam ῥητῶς vnius tantum filii Senatui dandi facientis, *Vnum*, inquit, *dare Senatui* NON VETETVR. Verum etiam tota illa & prolixa Theodosii M. constitutio, vnde desumpta est, vna cum tot aliis, quas *huic* coniungendas dixi ad *duas ll. superiores*, quæ & ipsæ de earum numero sunt: Ea scil. constitutione, inuecta a Tatiano PP. Orientis, & Proculo filio eius P. V. in necem nominatim Curiarum, Theodosius M. infirmatum iuit; quo pertinet *hac lex* cum *duab. superioribus.* Hinc sc. præstationis modum maiorem Curialibus a Tatiano indictum pro calefactione Thermarum Antiochiæ submouet, *d. l. 131.* Inde Curialem ipsum Senatorem fieri nonnisi duobus concurrentibus permittit *d. l. 130.* cum proculdubio siue Tatianus, siue Proculus eos facilius liberari paterentur. Similiter igitur Theodosius voluisse videtur *hac l.* vel ne Curialis filios tam facile, totuo numero Curia liberare posset, quam siue Tatianus, siue Proculus permiserat. Vel contra id a Tatiano & Proculo ademptum *hac l.* restituisse, sic vt Curialis vnum e tribus maribus filiis Senatui Constantinopolitano dare posset. Vel denique nouum hoc nunc ius a Theodosio adinuentum replendo Senatui Constantinopolitano.

Cœterum *dare* filium Senatui, vt & hoc addam, nihil aliud est, quam *sociare Senatui*, quomodo id effert Iustinianus *l. vlt. C. Iust. de Decurionib.* Neque temere *dare:* quia scil. in patris potestate filius est, quem & ideo Curiæ dare potest. Quo modo quidam dixit, *vtilem Reip. filium dare.*

De PLEBEIIS *diuitib. in Curiam allegendis.*

CXXXIII. (a) Idem AAA. Siluano Duci & Corr. (b) Limitis Tripolitani.

QVICVNQVE ex numero Plebeiorum, præsentibus singulorum (c) Ordinibus ciuitatum, agro, vel pecunia idonei conprobantur, muniis Curialibus adgregentur. Qui vero nullam rei familiaris substantiam habent, militare in Apparitorum numero non vetentur. Dat. VI. Kal. April. Constp. Theod. A. III. & Abund. Coss. [393.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Siue *Comes*, vt Nestorius Comes & Dux (Limitis Tripolitani) pariter dicitur *l. vlt. sup. quorum appell.* De *Duce prouinciæ Tripolitanæ*, Notitia *Imperii fol.* 166. Tripolitanæ prouinciæ mentio quoque *d. l. vlt.* & *l.* 59. *sup. de appell.* & apud Ammian. *lib.* 28. *cap.* 6. Limitis Tripolitani mentio quoque in *itin. Antonini p.* 73. *Edit. Wesseling.* ID.

(c) *rc. Singularum.* ID.

COMMENTARIVS.

PLEBEIOS, agris vel Pecuniis locupletes, ad Curiam nominari iubet per Tripolitanam *hac l.* Theodosius M. pariter vt idem per Mysiam, *l. 96. sup.* Valentinianus per Tusciam, *l. 72. sup.* & Iulianus Imp. Antiochiæ, *l. 53. sup.* vbi vide quæ notaui ex Iuliani *Misopogone*. Constantius item per Orientem, & forte etiam Antiochiæ, *l. 33. sup.* Constantinus per Bithyniam, *l. 5. sup.* addatur eiusdem *lex 13. supr.* Et tandem tralatitii iuris fuit, vt plebeii, substantiam muneribus aptam possidentes, si quando Curialium inopia esset, ad Curiam nominari possent. (Quis modus autem *huic legi* suffecerit? videnda singularis Constantii *lex 33. sup.*) Quare plebeii huiusmodi idonei, si ad aliud corpus sese contulissent, inde reuocari poterant ad Curiam: veluti ab Apparitorum seu Officialium Ducis vel Iudicis. Scilicet non Curiali tantum stirpe sati, ab Apparitorum officio ad Curiam retrahi potuerant: de quo est (*vt omittam* aliorum Principum constitutiones) eiusdem Theodosii *l. 96. 113. sup.* & *l. 134. inf.* verum etiam ii, qui Nominationibus obnoxii erant: veluti veteranorum filii, *l. 83. sup.* & Plebeii idonei facultatibus, *h. l.* Idonei, inquam; nam minus idonei *hac l.* militare in Apparitorum munere non vetantur.

P.476. 1. *Ex* OFFICIIS & DIGNITATIBVS, *Curiales retrahendos.* 2. BONORVM *Curialium possessores, ad Curiam vocandos.*

CXXXIV. (a) Idem AAA. Rufino PF. P. (b)

OMNES, qui Curiali obstricti sanguine, diuersis se Officiorum (c) priuilegiis, & actuum præiudiciis, adgregarunt, reddendos muniis esse non ambigas. (d) Eos etiam, qui adepti Honores esse dicuntur, debitis statuas functionibus subrogandos, (e) manente priuilegio Dignitatis. Ac ne ab his sententia promenda se temperet, quos Præsidalis Officii defendit obscuritas, quosue (f) nullum munus adlegat (g) Nauiculariæ functionis. Vsque eo super hac re Iudicantis est sententia porrigenda, vt quoniam Curialium fundos, diuersis titulis, huiuscemodi (h) homines tenere cœperunt, intelligant sese, quos nulla militiæ priuilegia, nulla honorum suffragia, non ætatis (i) defensabit (k) infirmitas, in eorum locum suscipiendis functionibus subrogandos, quorum, vel habendo, vel habitando, (l) sibi patrimonia præsumpserunt. Dat. prid. Id. April. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) *L. 43. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda huic, *lex* 14. *sup. de exactionibus.* GOTHOFR.

(b) *Rufinus* PP. Orientis scil. cui præter *hanc leg.* quinque *hoc titulo* constitutiones inscribuntur: de eo plura in *Prosopogr.* ID.

(c) Pragicorum. ID.

(d) *Ambiges*, vulg. Cod. Iust. & cœtera omnia ibi resecata, & subtextus *versiculus* ex *l.* 137. *inf.* ID.

(e) Id est reddendos: pari sensu quo *l.* 120. *sup.* ID.

(f) Et generaliter omnes quos. ID.

(g) *Alligas.* Quanquam istud tueretur quis, arg. *l.* 82. *sup.* ID.

(h) Pro *cuiuscemodi*, id est, cuiuscunque modi seu generis homines. Ita & *l.* 9. *inf. de scænicis:* Quicunque ex huiusmodi fœce progeniti: sic Pacatus *Panegyrico Theodosii c.* 9. Et *ne contraheres corporis veternum cuiuscemodi semper opere insidiantis otii tersisse rubiginem.* Quod in *cuiusquemodi*, non necessario emendatur, vnum enim idemque est, quomodo sane Macrobius 1. *Saturnal.* 7. ID.

(i) Senectutis, *l.* 118. *sup.* ID.

(k) *Defensaret*, v. *Gloss.* ID.

(l) Hyperbaton hic affectata a Theodosii M. Quæstore: *habitando*, nempe possessiones, seu fundos, ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

DEBILITATIS triplici potissimum ratione Curiis hac tempestate, succurrit Theodosius M. *hac l.* & *l.* 14. *sup. de exactionibus:* quæ *huic*, seu eiusdem constitutionis pars, coassanda venit. Triplici inquam ratione debilitatis: vel longinquis itineribus quo pertinet *d. l.* 14. vel Curialibus ad honores & officia varia confugientibus: vel denique translatis in alios Curialium Officiis: Ad quæ duo posterior pertinet hæc Theodosianæ Constitutionis pars.

Vt de priore dicamus: Pars scil. Curialium diuersis sese Officiorum priuilegiis, & Actuum præiudiciis adgregarant, id est diuersa officia veluti Magistratus seu actus varios in Republ. gesserant, quibus sese a Curiali conditione tutos immunesque deinceps fore putabant. Pars Honores Dignitates, seu honorarios Dignitatum codicillos indepti fuerant. Alii Præsidum officiales facti fuerant. Alii ad alia Corpora sese contulerant. Hos igitur omnes ad Curiam reuocari nunc iubet Theodosius M. Quod & aliis pluribus *legib.* iam antea iusserat: vt nominatim postremum istud *l.* 96. 113. *sup.* Vt & eos qui ad alia quæcunque Corpora sese contulerant, solis Nauiculariis exceptis: scilicet qui ad Nauiculariam functionem sese conferebant, a Curia & Curiali nominatione immunes reddebantur: imo ex Curialib. sæpe nauicularii adsumebantur: vt docent aliæ plures constitutiones: puta *lex* 5. 14. 17. 19. 25. *inf. de nauiculariis:* Quod tamen non probat *lex* 149. *inf. h. t.* Quod vero dignitates indeptas attinet, etsi Theodosius velit Curiales ad debitas functiones teneri, attamen priuilegia Dignitatum his constare seu manere vult. Quod notandum aliisque plurib. iam *supra* cautum. Et hæc de priore *huius l.* capite.

Posterius caput respicit fundos Curialium in alios translatos: qua re Curiæ plurimum debilitatæ fuerant. Igitur eorum fundorum *Possessores* in Curialium locum suscipiendis Curialibus functionibus subrogari iubet *hac l.* Theodosius M. Cum tamen *l.* 107. 123. *sup.* ad denarismum tantum, seu vnciarum præstationem fundorum Curialium ex causa lucratiua possessores teneri voluerit. Verum ista fuit Theodosii hac parte nunc seueritas: *Vsque eo*, inquit, *super hac re Iudicantis est sententia porrigenda:* proculdubio quia ea prædia sine decreto alienata, occupata fuerant: cuius rei alioquin pœna alia ab eodem proposita iam ante *hanc leg.* vt comparator pretio & loco multaretur, *l.* 1. *inf. de prædiis & mancip.* Et hoc tamen *capite*, tres exceptiones & excusationes admittit additque Theodosius M. nempe bonorum Curialium possessores ad Curiam vocandos, nisi 1. *militiæ* alicuius priuilegio defendantur, 2. vel *honorum* suffragiis: 3. vel *Ætatis* infirmitate. Quæ sane excusationum causæ in commune Curialibus tributæ: de quibus iam *sup.*

---

p. 477.

VACATIO *temporaria, a Curiæ muneribus quando data valeat.*

CXXXV. (a) Idem AAA. Rufino PF. P. (b)

NVLLVS vacationem temporariam (c) Curialis accipiat, nisi id forte veris ac probatis causis Annotatio (d) nostra concesserit. Dat. prid. Non. Iun. Constp, Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) *L. vn. Cod. Iust. de his qui a Principe vacationem acceperunt.* GOTHOFR.

(b) Orientis: cui præter *hanc leg.* quinque præterea *hoc tit.* inscribuntur. *ID.*

(c) *Temporalem* vulg. Cod. Iust. *ID.*

(d) V. *l.* 137. & 139. *infr. ID.*

COMMENTARIVS.

VACATIONEM Temporariam a Curialibus muneribus Curiali quandoque dari veris & probatis causis æquitas postulabat: sontica forte aliqua causa intercedente. Hanc porro Vacationis Temporariæ dandæ potestatem cum Iudices seu Rectores prouinciarum sibi vindicarent, idque in Curiarum sæpe damnum fieret, hanc eis potestatem Principes sæpe ademptum iuere: Constantinus M. *l.* 1. *supr. hoc tit.* Theodosius M. *hac l.* hac potestate sibi tantum suæque adnotationi seruata: vacationis, inquam nominatim temporariæ: Liberari enim a Curia in totum, ne Principis quidem beneficio vel Adnotatione Curialis potuit; *l.* 10. 13. 17. 102. 137. 139. 154. 156. *h. t.*

Et modum tamen adhuc rei huic adhibet: nempe vacationem temporariam ita a se impetratam tum demum valere vult, si *veris ac probatis causis* eam tribuerit: Quo pertinet quoque *lex* 1. *infr. de his qui numero liber.* & *tit. Cod. Iust. de his qui a Princip. vacationem acceperint*, in quem *tit.* hæc *lex* collata est: & *tit. Cod. eod. si tutor vel curator, falsis allegationibus excusatus sit.*

Neque DEBITOS *Curiæ, excusandos: neque Non* DEBITOS, *allegendos.*

CXXXVI. (a) Idem AAA. Rufino PF. P. (b)

NEc debitis (c) Curiæ licitum potest esse, negare aut vitare, quod declinare non possunt; nec Curiis esse liberum debet, eos expetere, quos iustis adsertos priuilegiis non poterunt obtinere. Dat. IX. Kalend. Iul. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Rufinus PP. sub Theodosio M. Orientis scil. cui quinque præterea Constitutiones *hoc tit.* inscribuntur: vid. de eo *Prosopogr.* ID.

(c) Id est, iis qui Curiæ debentur, qui Curiæ tenentur. Ita quoque *leg.* 139. *infr. Curiæ debiti.* Ita quoque *leg.* 162. *infr.* ID.

COMMENTARIVS.

GENERALE & VAGVM hoc e Theodosii M. constitutione caput est, neque ad quam proprie speciem referendum sit, sciri potest: Fibulam tantum generalem imponit, vt Curialibus ita & Curiis: illis, ne *Immunitates* sibi indebitas vindicent: his, ne iustis *priuilegiis*, id est, *Immunitate munitos* ad Curiam deuocent. Et proculdubio fuit hoc tantummodo maioris & specialioris alicuius Constitutionis præambulum moniturmque generale. Quare huc pertinentia alia ex *Paratitlo* arcessi possunt.

---

1. *De* RETRAHENDIS *vndecumque Curialibus.* 2. *De* INCOLIS *&* VACANTIBVS *allegendis.* 3. *At non* MATERNI *Generis ratione.*

CXXXVII. (a) Idem AAA. Rufino PF. P. (b)

OMNES, qui Municipibus (c) genere aut actu (d) teneantur obnoxii, a Militia vel a quibuslibet retrahi mandamus Officiis: nec * Rescribta, aut Adnotationes, (e) ad munerum fugam prodesse permittimus. Incolas etiam, & Vacantes, (f) qui tamen idonei sunt, iubemus adstringi. Nullus ** sane solis (g) materni sanguinis vinculis inligetur: (h) quia *Mulierum* (i) *infirmitas nunquam huiusmodi functionibus reddit obnoxios, a quibus ipsa habeatur* (k) *immunis.* Dat. V. Id. Aug. Constp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* Nisi quod versiculus, *Nec rescripta,* subtextus est *legi* 43. *Cod. eod.* & *lex* 44. *Cod. eod.* desumpta est ex vltimo versiculo, *nullus.* Iungendaque ei famosa *lex vn. supr. si quis Imperatori maledix.* GOTHOFR. P.478.

(b) Orientis, cui sex in vniuersum *hoc tit.* constitutiones inscribuntur. ID.

(c) *Municipibus*, id est Curialibus: v. *Paratitlon.* ID.

(d) Ita *lex* 177. *actu muneris ipsius*: iam Curiales ἐμπραχτοι: *Ordinarii* vocantur, *l.* 16. *infr. de Nauicul.* id est, iam in Ordinibus Curiarum constituti. ID.

* Versiculus hic subtextus a Triboniano *legi* 43. *Cod. Iust. de Decurion.* quæ alioquin desumpta est ex *lege* 134. *infra.* ID.

(e) V. *l.* 135. *supr.* & *l.* 139. *infr.* ID.

(f) Non est mutanda hæc vox, in *vagantes.* ID.

** Lex 44. *C. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est. ID.

(g) *Solius.* Cod. Iust. ID.

(h) Municipibus, seu Curiis. ID.

(i) *Mulieris,* Cod. Iustin. nonnullæ Edition. verum hæc numeri mutatio frequens hoc æuo: Imo etiam eius exemplum extat *leg.* 150. *infra.* ID.

(k) *Habetur*, vulg. Cod. I. ID.

COMMENTARIVS.

GENERA varia hominum, qui ad Curiam reuocari, vel etiam vocari nunc primum seu Nominari possint & debeant, qui vero non; *hac lege* proponit Theodosius M. Curiis replendis serio incumbens, scripta *lege* ad Rufinum PP. Reuocari inquam: scilicet omnes Curiali genere ortos, vel etiam

iam Curiæ iam obnoxios actu ipso (qui *ordinarii* vocantur *l. 16. infr. de nauicul.* quia iam in ordine Curialium constituti) & vt loquitur *lex 164.* initis iam muneribus, & simillime *l. 177. infr.* actu muneris ipsius, reuocari iubet: Non obstante Militia, armata forte, de quo (vt omittam aliorum Principum constitutiones) sunt præterea eiusdem Theodosii M. *lex 87. 113. supr. l. 3. de Tabulariis.* Non obstante etiam quolibet officio. Nec quicquam tertio loco iuuante Rescripto vel Adnotatione Principis: quod Tribonianus subtexuit *legi 43. C. Iust. de Decurion.* cuius prior pars desumpta ex *l. 134. supr.* Quæ & ipsa mens aliis Imperatoribus, vt Theodosio ipsi, stetit *l. 10. 13. 17. 102. sup.* & *l. 139.* & Honorio *l. 154. 156. infr.* Et hæc de reuocandis Curialibus vel Curiæ debitis: Quæ & ipsa sententia fuit (vt alias omittam) omnium reliquarum Theodosii M. constitutionum quæ ad eundem Rufinum Præfectum Prætorio datæ sunt *hoc titulo:* puta *legis* 129. 134. 135. 136. *supr.* & *l.* 139. *infr.* Quæ *leges* omnes intra sesqui annum datæ sunt. Vnde colligere licet inde quam desolatæ fuerint hoc tempore Curiæ; inde quantopere res hæc non tantum Theodosio Imp. verum Rufino isti PP. curæ fuerit. Mirum vero nihil his omnibus *legibus* nuncupatim de Curialibus Clericis factis ad Curiam retrahendis contineri, (nisi forte ipsa generalitate, comprehensi fuerint, cum tamen Ambrosius hoc ipso Anno, vel sane proximo 394. vt ostendo ad *l. 9. infr. de Iudæis:* (quo data est *d. l. 139. infr.*) *ep.* 29. siu. *lib. 2. epist. 17. p. 215. Tom. V. Oper. Edit. Paris. 1614.* ad ipsummet Theodosium conqueratur, Presbyteros & Ministros Ecclesiæ tum nulla præscriptione temporis obstante, a munere sacro retractos, Curiæque deputatos: *Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud Episcopos? Qui* NVNC, *quia per triginta & innumeros annos Presbyteri quidam gradu functi, vel Ministri Ecclesiæ retrahuntur a munere sacro & Curiæ deputantur, grauiter gemunt. Nam cum ii qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur, quanto magis etiam eos considerare debetis qui Deo militant? Quomodo inquam hoc excusabo apud Episcopos, qui queruntur de Clericis, & impressione graui vastari scribunt Ecclesias? Hoc tamen in notitiam Clementiæ Tuæ peruenire volui, de hoc vt placet, arbitrio tuo consulere & temperare dignaberis.* Et hæc quidem de Curialibus reuocari iussis.

Vocari etiam seu Nominari ad Curiam *Incolas* & *vacantes* idoneos iubet: *Incolas;* quod & ipsum antea constitutum, & obtinuit *leg. 5. in fin.* 12. 46. 52. *supr.* & postea *l. 141. infr. Vacantes,* hæc enim lectio retinenda, neque in *Vagantes* mutanda (de qua voce, vt & de *Vacantinis,* dico ad *l. vn. infr. de mancipib.*) id est, nulli certo corpori adstrictos, nulla Corpori societate coniuncti; quod & ipsum cautum postea ab Honorio *l. 179. infr. hoc tit.* Sic quoque Valentinianus Iun. & Theodosius Idoneos ex otiosis functioni Mancipatus addici voluere, *l. vn. infr. de mancipib.* (cui addendus & geminus locus Symmachi *lib. 10. ep. 58.*) ad quam *l. infr.* plura: & quidem de voce *Vacantium.* Sic Gratianus omnes vacuos publico officio in complexum Ordinis Nauicularii applicari voluit, *l. 3. infr. de naufr.* Cæterum exigit *hac leg.* Theodosius M. vt incolæ hi & vacantes *idonei* sint, facultatibus scil. sic & Valentinianus III. *Nou. inter Theod. 38. in fin.* ciues vel incolas in nullo obnoxios, quorum substantia summam 300. solidorum egrediatur Curiæ sociari voluit: qui non haberent, Clericos fieri permisit. Et hoc de his, quos ad Curiam siue reuocari, siue nominari voluit *hac leg.* Theodosius Magnus. P. 479.

Atenim extremo *huius leg.* capite, quod relatum in *l. 44. Cod. Iust. eod. tit.* vt proinde non sit ad *hanc l.* admittenda Accursii Glossa, *hanc l.* ad eum casum arctantis, quo videl. patris conditio filium alio trahit. Simpliciter enim & absolute id *hac l.* negatur. Ad Curiam nominari non vult aliquem ideo solum, quod MATRE Curiali ortus sit: Sic & Valentinianus Iun. matris originem hac in re spectari noluit *l. 101. supr.* Quare abrogatum *hac l.* Antiochenorum priuilegium videatur, de quo est Iuliani *lex 51. supr.* & Zosimus *lib. 3, cap. 11. in fin.* & *l. 61. 62. Cod. Iust. de Decurion.* Et postea tamen Honorius matre ingenua Curiali natum, Curia teneri voluit in sp. *l. 178.* & *179. infr.* vbi vide quæ dicam. Ratio interim quæ *hac l.* redditur, notanda: quæ eo tandem reducitur, neminem alium ab altero conditioni alicui illigari, qui ipse ab ea immunis sit: nam quæ alia huc Interpretes adferunt, hinc aliena sunt.

Illud tandem obseruandum, *huic l.* coassandam esse famosam *l. vn. supr. si quis Imperatori maledixerit.* tanquam eiusdem Constitutionis partem: etsi nulla Argumenti affinitate inter se cohæreant: Quanquam vide quæ *ibi* dixi.

EMERITOS *Honoraria vel Senatoria dignitate decoratos, & ab Equorum præstatione, & a Senatoria gleba immunes esse.*

CXXXVIII. (a) Idem AAA. Aureliano PF. P. (b)

CVRIALES, qui gradu meritorum vsque ad Honorariam peruenerint dignitatem, nulla equorum præstatio maneat, ne (c) gleba Senatoria ab his poscatur, quos non (d) ita fecit obligatos. Dat. VI. Id. Decembr. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) PP. vt *l.* 131. 132. *supr.* & *l.* 3. *supr. de constit. Principum,* hoc ipso Anno. Atenim in *l.* 130. *supr.* & aliis plurimis eiusdem Anni, *P. V.* recte. *ID.*

(c) An reponendum *Nec*? An vero, *sed*? *ID.*

(d) Reponebat V. C. Iuretus, *in Symm. lib. 4. ep. 62.* *Nouitas*: de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE Curialibus, qui gradu meritorum, id est, muneribus perfuncti, post præstita patriæ munera, DIGNITATE aliqua honoraria, & sic SENATORIA honorati sint, est hæc Theodosii M. constitutio. Quæ vt intelligatur, tria prænoscenda sunt.

Primo, Curialibus, qui perfuncti omnibus patriæ muneribus erant, varia priuilegia concessa, variosque honores collatos, ad honestas promotiones eos peruenisse: Comitiua honoratos, vel *Præsidatus* honore seu prærogatiua: *l. 4. 14. 109. supr.* & *l. 189. infr.* Quæ *Honoraria* dignitas hic vocatur: de quo plene *suo titulo supra, libr. 6. de honorar. codicillis.* Et ipsi hac dignitate decorati, dicti *Honorati*, vel etiam Honorarii. Vid. etiam *l. vn. supr. de oblat. equorum.*

Secundo, repetendum est, Senatores peculiari cuidam descriptioni seu præstationi, Senatoriæ scil. glebæ obnoxios fuisse: de quo *suo tit. lib. 6. de Senatorib. & glebal. collat.*

Tandem prænoscendum, ab Honoratis, extra Ordinem pro rerum necessitate, vt vsus armorum instrueretur, castrensi vsu efflagitante, equos exactos: de qua collatione, fuit *supr. tit. 17. lib 11. de Equorum collat.* vbi consulendum *Paratitlon*: Est & Symmachi locus, *lib. 10. ep. 27.*

Quarto præstruendum, ab vtraque præstatione & glebali, Senatores quosdam, & equorum collatione Honoratos quosdam exceptos fuisse; quorum notitia sumenda ex *Paratitlo illorum titulorum*, & *tit. qui a præbitione tironum & equorum.*

His ita præmissis, Theodosius M. hoc numero esse voluit Curiales, qui perfuncti patriæ muneribus, Honorarii seu Senatores facti fuissent, nempe vt & ii ab equorum collatione immunes essent, imo & a Senatoria seu glebali collatione: *Nec* (ita scil. repono) *Gleba Senatoria ab his poscatur, quos non ita fecit obligatos.* Vbi V. CL. Iuretus in *Symmachi lib. 4. ep. 62. p. 143. Edit. Paris. 1604* reponebat, *nouitas*; loco, *non ita.* Forte vtrumque recte retineas hoc modo, *quos nouitas non ita fecit obligatos. Nouitas*, id est, noua allectio, quomodo & nouitas dicitur *l. 54. supr. hoc tit.* Νεόζυλος Synesio *Epist. 38. in fin.* (de qua voce dixi *ad leg. 4. supr. de Senat. & glebal.*) Alioquin eodem semper sensu omissa voce *nouitas*, verba illa, *non ita fecit*, relata ad superiora, *honorariam dignitatem*, hunc sensum habeant: Honorariam seu Senatoriam dignitatem, quoad cætera quidem, honores inquam & πρεονόμια, Curialibus pro merito promotis prodesse: quoad onera vero non obligare: *Non ita fecisse obligatos.* NON ITA, id est, non sic, vt onera Honorariæ seu Senatoriæ dignitatis agnoscerent. Ergo in præsenti casu *nouus* hic Honoratus & Senator ex Curiali factus, neque vt Senator Senatoriam glebam agnoscere debet, neque vt Honoratus, extraordinariam collationem: Si modo hic pro *ne*, *nec*, reponamus. Et P. 480. tamen putet quis contra hic legendum, pro *ne*, *sed*, vel *næ*, vel tale quid: & pro NON ITA, *nouitas*: vt id velit Imperator, etsi hic de quo *h. leg.* agitur ad extraordinariam collationem adigi non possit, attamen ad Senatoriam glebam obligatum esse.

Tandem extat quoque Synesii *epistola*, ad hunc eundem *Aurelianum*, *38.* in eodem argumento, at non eadem specie versans, quam excutio ad *l. 4. supr. de Senator. & glebal. collat.* nisi vocem *Curiales* hic inducamus, eamque ad Inscriptionem redactam mutemus in *Orientali*, vel nisi dicamus, eandem speciem esse, quam Synesius ipse non intellexerat. Quod cogitandum relinquitur.

---

1. *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex militia.* 2. *De bonis eorum qui ad* OFFICIA *externa transierunt, Curiæ vindicandis.*

CXXXIX. (a) Idem AAA. Rufino PF. P. (b)

OMNES ilico, qui Curiis debiti *Militarint*, (c) patriis (d) muneribus restitui oportet. In qua re Sublimis Auctoritas Tua prouidebit, vt de singulorum nominibus ad Sedem Vestram singulæ quæque referant Ciuitates, ne quis dissimulatione suggerentium delitescat, vt cuncti sine frustratione aliqua restituti, Curiarum munus (e) cum omni posteritate deseruiant. Quod ita fixum volumus intemeratumque seruari, vt aduersum hoc Potestas, nulla (f) denique Adnotatio (g) audiatur. Quod si quis ex illis in Officia externa transierit, omnis eius substantia iure Curiæ & possessione teneatur. Dat. III. Kal. Iun. (h) Constp. (i) Arcad. III & Honor. II. AA. Coss. [394.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a Cod. Iust.* Iungenda forte huic, *lex 12. infr. de scænic.* & *l. 18. supr. de cohortal.* GOTHOFR.

(b) Orientis; cui sex *hoc tit.* constitutiones, e quibus hæc vltima, inscribuntur. *ID.*

(c) Vbi? *ID.*

(d) Paternis. *ID.*

(e) *γρ.* *Muniis.* Ita deseruire obsequiis religiosis, *l. 26. infr. de Episc.* oneri deseruire *l. 4. infr. de Naucul.* Quanquam & istud sustineri possit. *Deseruire* scil. muniis, vel *munus*. *ID.*

(f) γρ.

(f) *vg.* NVLLA, id est, *nulla, nulla. ID.*

(g) Vide *l.* 135. 137. *supr. ID.*

(h) Iul. *d. l.* 12. *ID.*

(i) Heracliæ additum *d. l.* 18. & *d. l.* 12. *ID.*

COMMENTARIVS.

A MILITIA, Curiæ debitos, retrahi iubet *hac postrema lege* Theodosius M. nec quicquam contra valitura aut Potestate vlla, aut Rescripto: Item eorum qui ad OFFICIA externa transierunt bona Curiæ vindicanda. De quo iam sæpe *supr.* Et hoc ipso tamen tempore Ambrosius *ep. sua 29.* siue *lib. 2. epist. 17. p. 215. Tom. V. Oper. Edit. Paris 1614.* ad Theodosium M. Imp. queritur, Presbyteros quosdam diu gradu functos & ministros Ecclesiæ, retractos a munere sacro & Curiæ deputatos: cum tamen ii, *qui Imperatori militarent, certo militiæ tempore seruarentur.*

Illud peculiare habet hæc *lex*, quod ad executionem *huius l.* iubeat, singulas ciuitates de singulorum Curialium nominibus, qui Curiis sese subduxere, ad Præfectum Prætorio *referre*, ne dissimulationi vel frustrationi locus esse posit.

Qui NOMINANDI *ad munera.*

CXL. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Theodoro PF. P. (b)

AD subeunda patriæ munera, dignissimi, & meritis & facultatibus, eligantur: (c) ne tales (d) forte nominentur, qui functiones publicas implere non possint. (e) Dat. XIII. Kal. Febr. Olybrio & Probino COSS. [395.]

NOTAE.

(a) L. 46. *Cod. Iust. hoc tit.* Hanc *legem* suam indicare mihi videtur Honorius, *l.* 148. *infr.* vbi *lex* hæc totidem pene verbis repetita extat. Quanquam est vbi *ea*, ab *hac* recedit. *GOTHOF.*

(b) *Theodorus* sub Honorio PP. Galliarum: hoc Anno 395. vt aperte testatur Claudianus, *panegyrico in huius Theodori Consulatum*, A. 399. quem vide *a versu* 47. & Symmachus, *lib. 9. ep.* 23. Eidem inscribitur & *l.* 148. *infr.* vbi hæc *lex* repetitur. Postea A. D. 397. 398. 399. PP. Italiæ fuit. vid. *l.* 157. *infr. h. tit. ID.*

(c) *Curiales eligantur*, Cod. Iust. *ID.*

(d) Ita quoque *d. l.* 46. *C. Iust.* At *d. l.* 148. *infr. nec huiusmodi nominentur. ID.*

(e) *Possunt*, Cod. I. *ID.*

P. 481. COMMENTARIVS.

ARCADII, HONORII, & THEODOSII Iunioris, VALENTINIANIQVE III. constitutiones sequuntur *ad finem tituli.* Et quia hæc prima omnium lex est Honorii, ideo Honorianarum constitutionum *hoc titulo* synopsin breuiter proponam, quæ sunt vigintiseptem: (puta *lex* 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146 147. 148. 149. 150. 151. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 161. 162. 166. 170. 171. 174. 176. 178. 179. 181.) Ex quarum potissima parte discere est, quanta sub Honorio per Occidentis Imperium, Italiæ inquam, & Galliarum Præfecturam, Curialium penuria fuerit, quanta Curiarum & Curialium munerum fuga, præcipitante iam Imperio. Ad sequentia igitur capita Honorianas illas constitutiones refero.

Primum caput esto, de *Nominationum* forma. Nempe dignissimos Curiales eligendos, *hac l.* 140. A maiore Curiæ parte, *l.* 142. *inf.* Ad Curiam vocandos homines etiam Incolatus ratione, *l.* 141. ex fœminis Curialibus & seruis alienis susceptos, *l.* 178. 179. ex Vacantibus *l.* 179. Principales nominatim quindecennales esse oportere: *l.* 171. eligendosque sine ordinis præiudicio probatos, *dict. l.* 171. Sacerdotes quoque dignissimos eligendos, *l.* 148. non tamen inuitos Sacerdotum filios ad id cogendos, *l.* 166.

Secundo capite *Duumuiris* fibula imponitur, ne potestatem fascium extra metas Ciuitatis extollant: *l.* 174.

Tertium caput est de *sacerdotibus* (de quorum electione iam actum primo capite:) Restituti scilicet ii ab Honorio cuique ciuitati suæ, ad ludorum editionem, *l.* 145. 174. 176.

Quartum caput est de retrahendis Curialibus eorumque filiis ad Curiam: de quo generales sunt *leges*, puta 170. 181. Apud Iudicem prouinciæ repetendos, festina cognitione imo etiam manu iniecta, *d. l.* 164. 181. Retrahendos autem quocunque tandem sese contulerint: siue peregrinentur & absint, quo casu quid faciendum sit, definit *lex* 143. 144. 161. *h. t.* siue Militiæ alicui sesociauerint, *dict. l.* 143. 144. 154. 179. 181. *inf.* siue militiæ Armatæ, Palatinæ, Officiali se vel Apparitioni Prætorianæ dederint, *l.* 147. 154. siue sub Potentium vmbra lateant: *l.* 146. siue ad Nauiculariam functionem se dederint, *l.* 149. siue Testimoniales ex Tribunis & Protectoribus impetrauerint, *l.* 153. 156. etsi Iudæi, *l.* 157. 158. Pœnæque propositæ in occultatores, *l.* 145. & 162.

Quinto capite forma *Actorum* Curialium seu municipalium faciendorum præscribitur, *l.* 151.

Tandem de Priuilegiis Principalium agitur, *l.* 171.

Huius igitur Honorii *legis*, cuius ipse meminisse videtur *l.* 148. *inf.* sententia apertissima hæc est:

NOMINANDOS ad munera publica dignissimos, qui munera publica implere possint: *dignissimos* inquam, meritis & facultatibus (in his sc. *duobus* dignitas, vbi de muneribus publicis subeundis agitur, consistit:) Quod sane diserte ab eodem Honorio rursum sancitur circa Principales *l.* 171. Quod de Sacerdote prouinciæ nominatim *hac l.* cautum indicat *lex* 148. vbi eadem prope *huius l.* verba proponuntur, & hæc *lex* indicatur. Quo pertinet quod dicitur a Paulo, *in l.* 7. *in pr. D. eod. tit. honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungenda.* *Ordinationi* inquam, quæ vox non est sollicitanda; *ordinationi*, id est *ordini*, quo quis ordinatur, seu ordinis rationi, secundum ordinem, vt quisque in ordinem allectus est: Sic & in tutelis potior q is esse debet, non gradu generis, sed & substantia re. familiaris, Paulus II. *sent.* 28. *§.* 2. Ordinationis vox propria quoque in Decurionib. *l.* 118. *sup.* χειροτονία. Ergo nominari vult dignissimos Honorius, & idoneos facultatibus: pariter vt statuitur *l.* 13 33. 53. 72. 96. 133. *sup.* Quod tamen non factum cum magno Curiarum damno hæc *lex* arguit. Sicuti in Antiochenæ Curiæ Nominationibus ad Curiam quoque olim arguebat Iulianus *in Misopogone suo*, & *l.* 53. *sup.* vnde dicta huc quoque arcessi possunt.

De INCOLATVS *iure.*

CXLI. (a) Idem AA. Ennoio (b) Proc. Afric.

INCONCVSSA volumus permanere, quæ de incolatus iure antiquitus sunt constituta. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* & Iungendæ ei *leges* quatuor sequentes: vna cum *l.* 53. *sup. de appellat.* Forte etiam *lex* 149. *inf.* & *lex* 25. *inf. de Nauicular.* GOTHOFR.

(b) Sic quoque quatuor *legib.* sequentibus: imo & *l.* 149. *infr.* & *dict. l.* 53. At *l.* 25. *infr. de nauicul.* & *l.* 16. *Cod. Iust. de iure delib.* Ennodio, imo in Cod. Iust. nonnullis exemplar. *Annodio.* ID.

P. 482.

In NOMINATIONIBVS *faciendis duæ partes Curiæ sufficiunt.*

CXLII. (a) Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

NOMINATIONVM forma vacillare non debet, si omnes, qui albo (b) Curiæ continentur, (c) adesse non possunt; ne paucorum absentia, siue necessaria, siue fortuita, debilitet quod a maiore parte Ordinis salubriter fuerit constitutum: Cum duæ partes Ordinis in vrbe positæ totius Curiæ instar exhibeant &c. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) *L.* 45. *C. Iust. eod. tit.* Quibus hæc *lex* iungenda sit? iam dixi ad *legem superiorem.* GOTHOFR.

(b) De Albo Curiæ, in quo nomina Curialium descripta erant, vid. *leg.* 48. *sup.* & *tit. D. de Albo scribendo:* Iulianum *Misopogone, pag.* 367. *Edit. Lips. Spanhem.* Synesium *epist.* 92. *ID.*

(c) *Detinentur*, C. Iust. *ID.*

REFVGARVM EVAGANTIVM *Curialium intra quinquennium non recurrentium pœna.*

CXLIII. (a) Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

FRAVDEM ciuium non ferendam in dispendium ire ciuitatum animaduertimus, cum Municipes, (b) aut peregrinando, munera ciuitatum, aut militiæ ambitione, declinant: Intra quinquennium igitur, nisi ad Curiam reuerterint, (c) facultates eorum pro muneribus & oneribus Curiæ addici decernimus. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* De coniunctione aliarum *legum* iam dixi. GOTHOFR.

(b) *Municipes*, id est *Curiales h. l.* & *leg. prox.* 144. v. *Paratitlon.* Cæterum hic *vet. municipes.* ID.

(c) *Reuerterint.* ID.

De Eodem.

CXLIV. (a) Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

NE diu in fraudem ciuitatum Municipes (b) euagentur, vel ad militiam socientur, nisi intra quinquennium ad ciuitates proprias reuertantur, facultates eorum pro muneribus & oneribus Curiæ addicantur. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a' *Cod. Iust.* Quænam ei coniungendæ: iam dixi. *GOTHOFR.*

(b) *Municipes* id est Curiales vt *l. prox.* 143. *sup.* vid. *Gloss.*

SACERDOTALES *ludis edendis Karthagine restituti.*

CXLV. (a) Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

AFRICANI (b) Sacerdotales (c) Karthagini restitui, ibique arbitratu suo agere cum fauorabili editione placuit: Quod facientes, Diui patris † Nostri beneficium renouamus. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

P.483. NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Quibus ea coniungenda sit? iam indicaui ad *ll. superiores* & mox dicam plenius. *GOTHOFR.*

(b) γρ. *AfricanoSacerdotales*, id est, Africanos Sacerdotales. *ID.*

(c) De *Sacerdotalibus*, *inf. paratitlo de paganis.* *ID.*

† Theodosii M. *ID.*

COMMENTARIVS.

AD AFRICÆ Curias & Curiales pertinent QVINQVE hæ *leges*, quæ etiam eiusdem Constitutionis Honorianæ ad *Ennoium Proconsulem Africæ* partes sunt: quæ proinde inter se coniungendæ veniunt, quibus insuper addenda sexta, indidem desumpta; puta *lex* 53. *sup. de appellat.* quæ etiam argumento conuenit *legi* 142.

Ea constitutione Honorius Curiarum per Africam commodis & splendori consultum iuit: Triplicj ratione, 1. *Nominationum* videlicet ad Curiam & Curialia munera iure firmato: quo pertinent *tres leges*, puta *lex* 141. 142 & *d. l.* 53. *supr. de appellation.* Secundo *Retractis* ad Curiam refugis: quo spectat *lex* 143. 144. Tertio, *Sacerdotalibus* ludorum editionibus Carthagine restitutis, quod fit *l.* 145.

Quod NOMINATIONES attinet, tria capita hæc sunt. Primum est de INCOLIS ad Curiam vocandis, Antiquo iure ea in re firmato, *l.* 141. nempe *Incolatus* ratione ad Curiam incolæ nominari potuere: quod docuit iam supra, *lex* 5. 12. 46. 52. 77. 137. *hoc titulo;* de quo vid. *Paratitlon.*

Secundum est (quod vnum retinuit Tribonianus, & retulit in *l.* 45. *C. Iust. eod. tit.*) de FORMVLA Nominationis: nempe, primo satis esse, si duæ partes Ordinis in Vrbe positæ adsint, *l.* 142. quod & ipsum iuris tralatitii est, neque tantum constitutum *hac l.* 142. & *l.* 84. *supr.* vbi iam dixi: verum etiam antiqui, *l.* 3. *D. de decret. ab Ord. fac. l.* 3. cum *tribus legib. seqq. D. quod cuiusque Vniuers. nom.* puta vt maioris partis iudicio stetur, & maior pars sit si duæ partes e tribus adsint, de quo ad *d. leg.* 84. *sup.* Notanda interim breuis & elegans sententia: Quod duæ partes Ordinis in Vrbe positæ, totius Curiæ instar exhibeant. Quod ad alias Vniuersitates & Corpora recte traduci potest. Cœterum ex *huius leg.* initio apparet, nonnullos nominatos, vt nominationes eluderent, frustrari solitos cauillando numerum Decurionum integrum non adfuisse, & sic nullam esse nominationem: Igitur, definit Honorius Nominationum formam non ideo vacillare debere, si modo duæ Tertiæ adfuerint. Et quidem duæ Tertiæ, in *Vrbe positæ.* Quod explicaui iam ad *d. l.* 84.

Tertium est de DIGNIORIBVS eligendis: & præterea Nominationes fieri debere in Consilio publico, (id est tractatu habito, vt dicitur *l.* 148. *inf.*) quo sc. dignissimi eligantur, & quidem ab ipsis Curialibus, quorum interest, quique pleniorem idoneorum hominum in Vrbe notitiam habent. Ac non etiam per *Libellos* vel *Edicta*, quod statuitur *d. l.* 53. *sup. de appellat.* seu *l.* 27. *Cod. Iust. eod. tit.* quæ his *legibus* iungenda est, ac nominatim *legi* 142. per Libellos inquam vel edicta scil. Rectoris prouinciæ, qui videlicet iubeat, hunc vel illum ad Curiam, vel Curiale munus quoddam vocari. Et hæc de Nominationibus seu de primo Capite Honorianæ Constitutionis.

Secundum caput seu secunda ratio Constitutionis Honorii est de RETRAHENDIS Curialibus fugacibus ad Curiam, siue a fuga, siue a Militia. Frequens enim hæc Curialium fuga, hoc etiam æuo vt in Occidente, ita & in Oriente: cuius exemplum hac ætate ipsa in Synesii fratre, vt ex *epist. eius* 92. *ad Hesychium*, discimus: vbi & meminit multæ, ζημίας nomine exactæ. Est inquam locus ille de Curialibus, non de Senatoribus, vt interpres male. Hac *leg.* Honorius quinquennii spatium his tribuit, intra quod reuertantur, alioquin bonis eorum Curiæ vindicandis. Quod quidem bis cauetur *l.* 143. & 144.

& 144. quæ ex eadem constitutione desumptæ totidem pene verbis. Vt mirum videatur, Codicis huius conditores (quod inter næuos eorum pono) eandem sententiam ex eadem constitutione consequenter bis posuisse. Quomodo etiam mirum, in quinque sententias vnam hic constitutionem discerptam, cum alias vno capite exhiberi ferme soleant omnes eodem pertinentes. Sed enim idem rursum factum vel *hoc ipso titulo*, in discerpenda vna Honorii constitutione ad Florentinum P. V. in *quatuor leges*: quæ continentur *l. 153. 154. 155. 156.* & alia Theodosii Iunioris, in *quatuor ll. 189. 190. 191. 192.*

Postremo capite Honorius SACERDOTALES Africanos Karthagini restitui iubet ibique eos arbitratu suo agere cum fauorabili editione; id est ludos, si velint, edere, priuilegio inuicem hac parte Theodosii M. patris sui renouato. Vbi tria obseruanda veniunt (nam de *Sacerdotalibus* quinam fuerint abunde monuit *Paratitlon huius tituli*, & *de paganis inf.*) Primo, quidnam illud sit quod *restitui* iubeat *Africanos Sacerdotales Karthagini*: Inde enim colligi videtur, eos Karthagine antea pulsos fuisse. De sacerdotibus sane seu Sacerdotibus Africanis præter *hanc l.* est *lex vlt. sup. de Tironibus. lex 21. 46. sup. lex 166. 174. 176. inf. h. t. lex 2. inf. quemadm. mun. ciuil. l. 52. 54. inf. de hæreticis.* Videtur itaque Theodosius M. eos summouisse medio Principatu suo: mox tamen Honorium a Karthaginensibus exoratum, videri voluisse Theodosium patrem suum eos restituturum fuisse, nisi mors eum præuenisset: Idque Honorius more Principum qui noui, vel renouati iuris inuidiam a se amoliri satagentes, simul etiam videri volebant, superiores ætate Principes ac maxime, quorum in recenti gratissima memoria esset, de ea iam agitasse, *Quod facientes*, inquit Honorius, *Diui patris nostri beneficium renouamus.* Ergo cum aliquando sacerdotales Africani Karthagine submoti fuissent, Populo Karthaginensi id postulante (vtpote *populo* ludicris maxime dedito) Honorius eos restitutum iuit *hac l.* & quidem sic vt satis ostendat, quantum Karthaginensium voluptatibus indulserit: Pariter vt Gratianus, qui & ipse Gymnicum agonem ibidem sublatum restitutum iuit, *l. 3. inf. de scænicis*; quæ consulenda est: & quidem in eo quoque quod pariter Primatum arbitrio Gymnici agonis conditionem remittit; sicut Honorius *h. l.* sacerdotum arbitrio ludorum editionem.

De quibus Sacerdotalibus editionibus est præterea *l. 2. infr. de expens. ludorum*: *l. 1. inf. de Spectaculis*: *lex 109. supr. hoc tit.* vbi pariter Theodosius, neminem ad Agonothesiam cogi vult, & *lex 176. infr. h. tit.* P. 414.

De quibusnam autem *Sacerdotalibus* hæc *lex* accipienda est, an de ipsismet Karthaginensib. quasi ipsi antea Carthagine submoti, nunc ab Honorio restituantur? Minime: de Africanis, idest, quibuscunque quarumcunque prouinciarum Africæ Sacerdotalibus accipiendum est: *Africanos* inquit, *Sacerdotales Karthagini restitui placuit*, Nempe vt in Oriente aliquando in Vrbe Constantinopolitana ludos edere coacti, etiam Illyricianæ Præfecturæ Magistratus, seu ex Macedonia & Dacia: vt docet *lex 4. infr. de spectaculis*, ita & (quod docebit adhuc *lex 178. infr.*) Sacerdotales omnium Africæ prouinciarum Karthaginem commeabant, ibi ludos edituri, & editionibus famam & nomen, tanquam in Principe vrbe, capturi. Quod aliquando sublatum fuit: suam scil. cuique prouinciæ & Ciuitati voluptatem, suos ludos relictos oportuit: Quod & ipsum diserte statuitur a Valentiniano Sen. *l. 1. infr. de spectaculis*: vbi de eo ex Iuliano & Libanio quoque plura dixi. & postea a Theodosio Iun. *l. 3. & 4. inf. de spectaculis.* Et tamen aliter statutum *h. l.* & *d. l. 176.* ab Honorio Imp. Karthaginensis vrbis voluptatibus fauente: permissis Sacerdotalibus Africanis Karthagini arbitratu suo agere cum fauorabilibus, aditione *fauorabili*, propria voce, qua scilicet fauorem & applausum populi Karthaginiensis eliciant.

Interim ex *hac l.* & *l. 166. 174. 176. infr.* apparet, Sacerdotia prouinciarum per Africam sub Honorio nutasse, ea quam dicam ratione ad *l. 174.* verum Honorium Africanorum voluptatibus & ludis consulentem, ea erectum iuisse.

Aduersus PATROCINIA *Potentium.*

CXLVI. (a) Idem AA. Dextro PF. P. (b)

MVLTOS animaduertimus, vt debita præstatione (c) patriam defraudarent, sub vmbra Potentium latitare: Oportet igitur statui multam, vt quisquis in præscribti iuris formam inciderit, (d) pro Curiali quinque auri libras fisco nostro cogatur inferre: pro Collegiato, (e) vnam. Omnes igitur, quos tegunt expellant, ne Clementia Nostra ob contumaciam dissimulantium in maiorem indignationem exurgant. (f) Dat. XVII. (g) Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Dexter* sub Honorio PP. Italiæ, v. *Prosopog.* ID.

(c) Vel Curiæ, vel Collegio: *Præstatio* est functio. ID.

(d) Idest, Curialem vel Collegiatum occultarit. ID.

(e) De *Collegiatis* erit infr. *tit. lib.* 14. ID.

(f) *γρ.* *Exurgat.* ID.

(g) Eodem ipso die data *lex 20. supr. de extraordin. lex 6. de & exsecutor. exact.* ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

PATRONIS & OCCVLTATORIBVS potentibus, Curialium, & Collegiatorum (de quibus suo tit. lib. 14) certam multam imponit hac l. Honorius Imp. Et minorem tamen longe his, quam illis: vtpote quod etsi vtrique patriæ deseruirent, vt hac quoque lex docet, tamen in Curialibus ciuitatum splendor staret: qua causa Libanius, Orat. περὶ τῶν προστασιῶν. p. 9. & 10. Edit. Gothofred. & pag. 365. 366. Oper. minor. Gothofred. Edit. Trotz. Ciuitatum decus in his constitisse dicit; idemque in Iuliani necem, p. 297. Edit. Morell. animam Ciuitatum Curiales vocauit, ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς ψυχὴ πόλεως ἐστιν, Senatus robur, anima ciuitatis est. idemque in Antiochico pag. 357. Edit. cit. totam Ciuitatis formam in Curia tanquam in radice stetisse, ὥσπερ ἐπί τινος ῥίζης. Maiorianus Nouella 1. Curiales neruos Reip. & viscera ciuitatum vocat: quibus similia occurrunt apud Cassiodorum non vno loco.

Ergo potentibus Curialium Patronis Occultatoribus, quinque librarum auri multam hac leg. imponit Honorius Imp. Qui idem l. 162. Leges varias in occultatores Curialium latas, Iudices exequi iubet. Maiorem vero longe pœnam, infamiæ videl. & bonorum proscriptionis, imposuit Valens l. 76. supr.

Illud notandum, Honorii cum primis æuo per Occidentem Curiales Curiam fugisse (vtpote tum vel maxime attritos) Quare tot tamque frequentes in hos Honorii constitutiones promulgatæ: puta præter hanc legem leges 143. 144. 155. 162. 179. 181. infr. De Potentibus sub quorum ferme vmbra Curiales Curias fugiebant, seu de Potentiorum patrociniis, dictum iam ad d. l. 76. supr.

Hic illud etiam singulare est, quod Honorius in posterum maiorem pœnam occultatoribus & potentibus minitatur, si vltra Curiales vel Collegiatos defenderint: Ne, inquit, Clementia Nostra ob contumaciam dissimulantium in maiorem indignationem exurgat. Quæ res ostendit, quantopere res hæc ei curæ fuerit, imo eam esse oportuerit, fugam plerisque instruentibus.

P. 485 De RETRAHENDIS Curialibus. 1. Ex Militia. 2. Officiis Palatinis. 3. Apparitione Præfecti Prætorio. 4. Ministeriis reliquis.

CXLVII. (a) Idem AAA. Palladio PF.P. (b)

QVICVMQVE Decuriones patre atque maioribus adprobantur, & armatam quacumque occasione adepti docentur esse Militiam, absoluti sacramento militari, vt constitutum est, ad munia ciuilia reuocantur. (c) Si quos etiam huiusmodi homines Palatinorum officiorum consortia retinent, exempti matriculis, ad propriam vrbem sub prosecutione (d) dirigantur. Ac si in Apparitione Prætoriana (e) aliquis inuentus fuerit Decurio inmorari, pari condicione ad ciuitatem originariam dirigatur. Reliqua quoque Ministeria, adque officia (f) Palatina pari forma legis adstringimus, vt quisquis Municeps (g) deprehensus fuerit, absolutus militari cingulo, reddatur muneribus ciuitatis: & cetera. Dat. V. Id. Septembr. Rau. D. N. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex, quæ ab ordine hic suo aberrat, a C. Iust. Iungenda autem huic, l. 6. supr. de relat. GOTHOFR.

(b) Palladius sub Honorio PP. Italiæ: Eidem inscribitur hoc ipso Anno super eadem re, lex 181. infr. post quam hac poni debuit. ID.

(c) γρ. Reuocentur. ID.

(d) De Prosecutione hac Curialium fugitiuorum rursus l. 175. & 181. De Prosecutionibus fugitiuorum reorum, dixi ad l. 5. sup. de exhib. reis. ID.

(e) Id est Præfecti Prætorio. ID.

(f) Iam supra de his. ID.

(g) Municeps idest, Curialis. v. Paratitl. & Gloss. ID.

COMMENTARIVS.

RETRAHI Curiales ad Curiam, & sub idonea prosecutione ad proprias vrbes dirigi, iubet Honorius Imp. hac leg. quæ Anno 416. data est. Quo tempore variis iamdudum ærumnis, toto Occidente concusso, vrbes ministeriis suis desolatæ fuerunt. Quare Honorius serio ad Curias replendas animum adiecit, Quæ hoc tempore desolatæ admodum fuerant: Curialibus passim alio sese conferentibus, veluti ad Armatam militiam, ad Palatina officia, ad Apparitionem Prætorio Præfecti, ad alia denique ministeria. Igitur exinde retrahi Curiales & ad Curias suas remitti nunc iubet Honorius. Cuius in eandem sententiam plures deinceps Leges occurrunt. Ac nominatim lex 181. infr. h. t. quæ hoc ipso Anno data est, & ad eundem Palladium PP. ante hanc leg. Cui hanc leg. subiici oportuit, longo

longo *demum* post interuallo: Quam hic magno errore *huius Codicis* Conditores collocarunt. Sub Theodosio M. tamen testis est Ambrosius *Ep. 29. ad Theodosium Imp.* seu *lib. 2. epist. 17. in fin. pag.* 215. *Tom. V. Oper. Edit. Paris.* 1614. & *Ep.* 40. *num* 29. *Edit. Benedictin.* eos, qui Principi militarent, certo militiæ tempore seruatos a Curia immunes: de quo ad *l. 100. supr.*

Qui SACERDOTES *Prouinciæ ordinandi.*

CXLVIII. (a) Idem AA. Theodoro PF. P. (b)

CVM (c) super ordinando Sacerdote prouinciæ (d) publicus esset (e) ex more tractatus, idem (f) nostra authoritate decretum † est, vt ad * subeunda patriæ munera dignissimi, & meritis & facultatibus, eligantur: nec huiusmodi nominentur, qui functiones debitas (g) implere non possint. Dat. IV. Kal. Octobr. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Vide dicta ad *l. 140. supr.* Est enim ex hac lege & d. l. 140. desumpta *l. 46. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Theodorus* sub Honorio PP. Galliarum scil. hoc Anno 395. Cui eidem hoc ipso Anno inscribitur *lex* 140. *supr.* vbi plura dixi. *ID.*

(c) Principio hoc decurtata hæc *lex* in *Cod. Iust. ID.*

(d) Alicuius per Præfecturam Prætorianam Galliarum. *ID.*

(e) An præteritum respicit, an vero futurum, *esset*, pro foret, futurus esset, & celebrandus? Prius illud verius, vt ita indicetur *lex* 140. *supr. ID.*

(f) Forsitan hæc vox sustineri possit, ceu relatiua ad anterius caput aliquod integræ constitutionis Honorianæ, vnde hæc desumpta est: sin hoc non placet, hic reponendum fuerit, *id demum*, vel, *id dudum. ID.*

P. 486. † Intelligit *leg.* 140. *supr. h. tit.* vt quidem censeo: vbi eadem quæ sequuntur verba occurrunt. *ID.*

* Hinc desumpta est *d. lex* 46. *Cod. Iust.* Totidemque pene verbis hæc sententia extat superiore Honorii constitutione, puta *l.* 140. *supr. ID.*

(g) Id est, publicas vt *d. l.* 140. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONVM seu ORDINATIONVM forma est hæc Honorii constitutio: qua is definit, in genere, NOMINANDOS ad munera publica dignissimos tum meritis, tum & facultatibus, quo videl. ii functiones seu munera publica digne sustinere possint: Non igitur secundum præiudicium Ordinis; (eo enim respicit hæc *lex*:) Quo pertinet vulgatum ius illud *leg. 7. D. de mun. & hon.* *honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungenda.* Imo idem istud iam antea totidem pene verbis ab eodem Honorio decretum fuerat, *l.* 140. *supr.* ad quam sese *hac leg.* referre videtur Honorius. Atque vt in vniuersum id obtinet in præcipuis Curiæ muneribus: sane id speciatim constitutum ab eodem Honorio in *Principalibus* eligendis: *l. 171.* (quæ & ipsa ad PP. Galliarum pertinet.) Et in ordinando *Sacerdote* prouinciali *hac l.* de quibus prouinciæ Sacerdotibus iam *supr.* affatim *Paratitlo huius tit.* & *infr. tit. de paganis.* De eorum vero creatione est quoque *lex 60. supr.* Hic interim locus obseruandus est, de Sacerdotibus & quidem sub Honorio.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex* NAVICVLARIORVM *corpore: & bonis Nauiculariorum ab his quæsitis prodendis.*

CXLIX. (a) Idem AA. Ennoio (b) suo Sal.

CVRIALES, in exitium Curiarum, se conantur exuere, (c) quacumque occasione patrimonii qualitercumque (d) quæ sit in, (e) nauiculariorum onere (f) volentes suam originem (g) commutare: Qua in re, qui totum inhibere non possumus, ratione diuidimus; Ciuitas ergo quem genuit non amittat: patrimonium, quod ex ordine Nauiculariorum aduenerit, prodat (h) pro moderatione quem (i) ditat: quia * nec emere, nec donatum adsequi, nec damnosam quisque (k) hereditatem adire conpellitur: cum & in deliberationibus coniunctionum futurarum commodis prospiciatur heredum. Neminem igitur Sublimitas (l) Tua ad expediendas publicas necessitates, parenti (m) Curiæ se permittat auferre; detque operam, vt & Ordines Curiarum nostrarum reddantur indemnes, & patrimo-

patrimonia Nauiculariorum non pereant, sed functionis vterque (n) status habeatur incolumis. Dat. VII. (o) Kal. Ian. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) Potissima *huius l.* pars abest a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 25. *infr. de Nauicular.* GOTHOFR.

(b) Ita quoque habent quinque *leges supr.* & *l.* 53. *supr. de appellat.* & *lex* 24. *supr. de ann. & tributis*; At enim *dict. l.* 25. & *l.* 16. *Cod. Iust. de iure delib.* (quæ ex *hac l.* desumpta est,) *Ennodio*, & *Annodio*, in nonnullis Edit. *ID.*

(c) Statu Curiali. *ID.*

(d) Emptione, donatione, successione, *vers. Ciuitas ergo. ID.*

(e) γρ. *Quæsiti, nauiculariorum onere volentes* &c. *ID.*

(f) *Nauiculariorum munere. ID.*

(g) Curialem. *ID.*

(h) An *prodat* ciuitas scil. id est, An vero reponendum *proficiat*, vel *prosit* ad nauicularium videl. functionem sustinendam: non pereat, vt infra? Neutrum. Recte *prodat*, Curialis scil. *ID.*

(i) Siue *pro moderatione* (id est, modo & ratione) *quæ eum ditat. ID.*

* *Lex* 16. *Cod. Iust. de iure delib.* hinc desumpta est. *ID.*

(k) Pro *quisquam*, vt etiam habetur *Cod. Iust. ID.*

(l) *Sublimitatis* Titulus Proconsuli Africæ hic tribuitur. *ID.*

(m) Id est, *qua genitus. ID.*

(n) *Vtriusque. ID.*

(o) *VI.* Cod. I. *ID.*

COMMENTARIVS.

NAVICVLARIORVM patrimonii obtentu Curialem conditionem euitari vetat *hac l.* Honorius Imp. Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis de Curialibus & Nauiculariis: ex qua superest altera portiuncula, puta *lex 25. infr. de Nauicul.* quæ *huic legi* coassanda venit. Finge Curialem vel emisse, vel donato accepisse, vel successione, *qualitercunque quæsiuisse*: vt *hac l.* dicitur, (qui tres ferme præcipui sunt acquirendi rerum dominii modi) patrimonium alicuius Nauicularii: Hac occasione conabantur nonnulli sese exuere Curiali conditione, ceu Nauicularii patrimonii possessores & Nauiculariæ iam functioni obnoxii: cui Curiarum vtilitatem cedere par videbatur: Quomodo sane sæpe e Curialibus Nauicularii adsumebantur & Curiales, qui ad Nanicularium functionem sese contulerant, ad Curiam non reuocabantur, vt docet *lex 134. supr.* & *lex 5. 14. 19. infr. de Nauiculariis.* Verum Honorius Imper. *hac l.* id non admittit, sed
P.487. vtrique functioni Curiali & Nauiculariæ consultum cupiens, *Rationerem diuidit*, vt ipse eleganter loquitur: id est, rationem proponit & distinctionem, qua (vt dicitur *fine leg.*) *functionis vterque status habeatur incolumis*: Nempe & Curialem ipsum ad Curiam retrahi iubet, & patrimonium ex Nauiculariorum corpore descendens, pro modo seu rata eius, ad Nauiculariam functionem teneri vult: Quod & ipsum aliis multis *legibus* cauetur: nempe vt possessor patrimonii Nauiculario muneri obnoxii, ad Nauiculariam functionem pro modo patrimonii teneatur, *l. 3. 19. 20. 27. 35. infr. de Nauicular.* de quo plenius *tit. de prædiis Nauicular.*

Cæterum rationem huius posterioris quoque reddit Honorius (quæ obscura & intricata videri possit:) Cur inquam Curialis pro rata patrimonii ex Nauicularia functione descendentis, Nauiculariæ functioni teneatur, (quam quidem etiam sententiam solam Tribonianus *in leg. 16. Cod I. de iur. delib.* retulit,) Quia inquit, *nec emere, nec donatum assequi, nec damnosam quisquam hæreditatem adire compellitur.* Cuius hic sensus est, sibi quemque debere imputare, qui vltro ex bonis alii conditioni obnoxiis quid emit, aut donato accepit, aut ex hæreditate nactus est; quia scire debuit onera damnaque rem sequi: & vt dicere solemus, rem cum suo onere ambulare & transire: & eo ipso quod exinde bona adquisiuit, vltro in Corporis illius onera consensit. Quod quidem de hæreditate ab inuito non adquirenda, multis aliis legibus inculcatur *tit. de acq. hæred.* de donatione inuito non adquirenda, vide dicta ad *leg. 69. de Reg. Iur.* Addit eundem in finem (quod Τριβον. velut obscurum omisit, cum tamen ad *eum tit.* maxime faceret) ideo *& in deliberationibus* (seu per deliberationes, deliberandi ius) *coniunctionum futurarum commodis prospici hæredum.* Cuius hic sensus est: Etiam in successionibus aliis deliberationi locum esse, seu deliberandi tempus dari hæredi, vtrumne per aditionem hæreditatis quis deinceps vltro pro alio, pro defuncto scil. teneri velit *coniuncta* deinceps *persona*, velut hæres pro *authore*, vt eius munus agnoscat, vt loquitur *d. lex 19. infr. de Nauicul.* ac nominatim velut hæres, *d. l. 35. infr. de Nauicul.* Id enim sibi volunt illa, *in deliberationibus coniunctionum futurarum, commodis prospiciatur hæredum.* Nisi malit quis, *conuentionum futurarum*, hic legere: vt ita, *conuentiones futuræ* sint onera, quæ hæredes subituri sunt. Verum nil temere muto.

Interim iam patet ex hac scil. integra *lege*, quam multa deinceps ad illustrationem *d. l. 16. C. I. de iur. delib.* adferri possint. Et quidem quæ vis & effectus illius sententiæ sit, quis finis? quæ omnia ibi desiderantur, velut a corpore suo diuulsa. Illud etiam, quod aiunt Interpretes, eam sententiam ad extraneos hæredes referri oportere, non ad necessarios, idque constare ex *hac leg.* non vsquequaque verum est: nam & Curialis necessarius hæres Nauicularii esse potest.

COMITIVAM *etiam honorariam adepus Curialis, Rectorum prouinciarum iussis obsequi debet.*

CL. (a) Idem AA. Cæsario PF. P. (b)

CVRIALES, qui Honorariam adepti sunt Comitiuam, (c) formidare debent eos, quorum sunt Moderationi commissi, nec se existimare ideo meruisse dignitatem, vt Iudicum præcepta despiciant. Quod si in eadem culpa perseuerent, quinque librarum auri multæ obnoxius (d) subiugetur, honore quoque quem prodit spoliandus. Dat. IV. Kalend. Ian. Constantinop. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTAE.

(a) *Lex 47. Cod. Iust. hoc tit. GOTHOFR.*

(b) *Cæsarius* PP. sub Arcadio Orientis: vid. *Prosopogr. ID.*

(c) *Dignitatem*, add. *Codice Iustin. ID.*

(d) *Obnoxii subiugentur, honore quoque quem prodiderint, spoliandi*, C. Iust. verum hæc numeri mutatio non infrequens: cuius exemplum extat quoque *l. 137. supr. ID.*

COMMENTARIVS.

ARCADII constitutiones Honorianis immixtæ sequuntur octo, *hæc lex* 150. *lex* 152. 159. 160. 163. 164. 165. 167. Quarum hæc summa est. Retrahendos Curiales ad Curiam, licet administrationem nactos *leg.* 159. (quod abrogatum postea ab eodem *l.* 160.) licet Clericos factos, sub distinctione tamen temporis & gradus, *l.* 163. 172. licet Iudæos, *l.* 165. licet substitutum dare velint, *l.* 167. Repetendos apud Iudicem, citra fori præscriptionem, *l.* 164. Postremum Curiales *Iudicibus*, id est, Rectoribus prouinciarum subesse, licet Comitiua honoratos. Quæ *huius l.* sententia est: Nempe Curiales Curialibus muneribus Principalibus functi, Comitiuæ honore decorabantur a Principe, veluti ob Legationem apud Principem gratiose obitam, ob fidem & diligentiam suam approbatam, Comitiuæ inquam vel primi, vel secundi, vel tertii ordinis: quod etiam ostendit *lex* 75. 109. *supr.* & *l.* 189. *infr.* Ergo hi Curiales Comitiuæ dignitate tumidi, cuius inter alios hic quoque effectus erat, vt osculo eos excipere Iudices tenerentur consessumque his deberent *l.* 109. *in fin.* Moderatoribus prouinciarum seu Iudicibus ideo CONTVMACES sæpe sese præbebant, eorumque iussa detrectabant: quorum alioquin imperio suberant (quod ostendit etiam *lex* 39. 47. 80. 87. 110. 117. 118. *supr.* 164. 175. 181. *infr.*) Quare cum de eo perlatæ fuissent ad Arcadium querelæ, contumacibus huiusmodi Curialibus pœnam duplicem propositum iuit; puta multæ quinque librarum auri & spoliationis honoris: quem hoc facto *prodere* dicuntur: *Prodere* dicitur *honorem*, qui eo abutens priuandum eo sese præbet. Hinc iam patet, falsam esse Glossam, quæ *huic l.* aptat *legem vlt. Cod. Iust. de iurisd. omn. Iudicum*: & Iudices in *hac l.* interpretatur speciales scil. qui præsunt Curiæ: *Iudices* enim *hac l.* sunt Præsides, Rectores seu Moderatores prouinciarum, vt recte quoque Lucas de Penna; *quorum moderationi sunt commissi*, inquit, *hæc lex.* Quibus verbis Moderatores prouinciarum indicantur. Hinc ergo conficitur, honorariam huiusmodi dignitatem Curiali collatam, non ideo eximere a Iurisdictione Ordinarii. P. 48

De GESTIS *municipalibus: & quis numerus Decurionum in his requiratur.*

CLI. (a) Idem AA. Petronio Vic. Hispaniar. (b)

MVNICIPALIA gesta non aliter fieri volumus, quam trium Principalium * præsentia, excepto (c) Magistratu, & Exceptore publico: Semperque hic numerus in eadem actorum (d) testificatione seruetur; Sic enim & fraudi non patebit occasio, & veritati maior crescit (e) auctoritas. Dat. Non. Maii, Med. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

Hæc lex interpretatione non indiget.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Petronius* Vicarius Hispaniarum sub Honorio: Eidem inscribitur Anno super. 395. *lex* 1. *supr. quorum bonorum*: vide de eo dixi plura etiam ex Symmacho, & Anno prox. 397. *lex* 5. *vnde vi. ID.*

* *Trium Curialium*, MS. G. & impressi omnes, præter vltimam Parisinam. *RITTER.*

(c) Id est, præter Magistratum, & Exceptorem publicum. *GOTHOFR.*

(d) Sichard. *eadem auctoritate testificationis*, *RITTER.*

(c) Ita habebat Tiliana editio: postea editum *maior crescet*, quod sane habent Anianei Codices multi: verum quid si, *maiorescit*, compulsis literis hic legamus? *GOTHOFR.* *Veritatis maior crescet*, MS. G. & Sichard. *accrescet.* *RITTER.*

COMMENTARIVS.

GESTORVM seu Actorum in municipiis conficiendorum solemnitatem *hac l.* præscribit Honorius Imp. (ac nominatim in sp. *huius legis* per Hispanias) Quemadmodum & Valentinianus III. *Nouella inter Theodosianas 23. vers. illud etiam permoti.* Sub quot scil. & quarum personarum testificatione ea confici debeant: vt ita fraudi occasio non pateat, & veritatis maior auctoritas sit. Gesta scilic. seu Acta negotiorum præcipui momenti fieri solita notum est; etiam priuatorum, veluti testamentorum, *l.4. supr. de testam.* donationum, *l.1.3.8. supr. de donationib:* querelarum, *l.3. de superexact.* & similium, id est, publice actis firmari, gestis alligari, apud acta publicari. Quæ solemnes hac in re formulæ fuerunt. Cuiusmodi actorum formulas nobis exhibet Marculphus 2 *formul. 37.* & alius incertus *formularum* Auctor, *form. 3.* De his municipalibus actis est quoque *lex pen. & vlt. supr. de exhib. reis.* Augustinus inter alia, *epist. 171. Quidam gestis municipalibus Codices sanctos & instrumenta Ecclesiæ persecutoribus tradiderunt.* Et postea: *Gestis municipalibus oppugnatum.*

Igitur Quinque personarum præsentiam in gestis municipalibus requirit *hac l.* Honorius; Primo *Magistratus*, quod ceu indubitatum præsupponit: idque etiam docet *d. lex 3.8. supr. de donation.* id est Duumviri, si videl. ea ciuitas vel oppidum in quo acta conficiuntur Magistratum habeant: alias apud Defensorem plebis in qualibet Ciuitate fuerit repertus, *d. l. 8.* Quomodo & Marculphus *d. loco*, & alter ille *formularum* Auctor, formam gestorum iuxta consuetudinem Rom. describentes, Defensorum & Principalium inter alia solemnia meminere: *Adstante venerabili Viro illo Defensore, vna cum honoratis Principalibus suis &c.*

Secundo, *Exceptorem publicum* in actis conficiendis requiri vt certum est, ita & *hac l.* præsupponit Honorius: is enim erat, qui gesta conficiebat, qui negotiorum acta excipiebat, perscribebat. Id quod etiam Valentinianus *d. Nouella* ait, *si*, inquit, *publico fuerint Exceptore præscipta* (perscripta.) Exceptores, vt singulorum Magistratuum prouincialium fuere, veluti P. P. Proconsulum, Vicariorum, Legatorum; quorum mentio *in Actis collat. Karthagin.* quæ habita sub eodem Honorio: & in *Notitia Imperii* sub Valentiniano III. & Theodosio Iun. de quibus *supr. lib. 8. t. 1. de Numerariis, Actuariis, Scriniariis & Exceptoribus*, & speciatim *ad leg. 2. dict. titul.* Ita & in singulis Curiis fuere, qui acta municipalia perscriberent, *Greffiers.*

Præter Magistratum & Exceptorem publicum, requirit in gestorum confectione, (ac speciatim per Hispanias, quo spectat in sp. *h. l.*) Honorius *Principalium* trium præsentiam, id est, summatum trium inter Curiales: de quibus *in Paratitlo affatim.* Sane & Valentinianus III. de quo *supr. dict. Nou. 23.* pariter per Africam, *quia publico infortunio ad paucos redactus erat ordinum numerus, in municipalium gestorum confectione tres Curiales sufficere* definit: *In municipalium*, inquit, *gestorum confectione sit firmitas, si apud tres Curiales publico fuerint Exceptore præscripta.*

P. 489. ADVOCATOS *vrbis Constantinopol. prouincialibus functionibus arceri.*

CLII. (a) Idem AA. Africano P.V. (b)

NE quis ex corpore Togatorum (c) prouinciales suscipiat functiones: scilicet, (d) vt & ambientibus claudatur ingressus, & inuitis necessitas auferatur. PP. (e) Constp. III. Non. Aug. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTAE.

(a) *L. 3. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudiciorum. GOTHOFR.*

(b) *Præfecto Prætorio*, Cod. Iust. male. Eidem sane Africano inscribitur Anno superiore 395. *lex 6. infr. de Aquæductu*: hoc Anno *lex 13. infr. de annonis ciuicis*: *lex 3. supr. de præd. Senator. lex vn. supr. de dilat. ex consensu*: & Anno prox. 397. *lex 4. supr. de testam.* Cæterum fuit hic P. V. Constantinopolitanæ: quod etiam ex subscriptione *legis* discimus. *ID.*

(c) Id est aduocatorum: quod notum. Cæterum hic additum Codice Iustin. *Minime Curialibus nexibus illigatus.* Verum contrarium hic exaudiendum: de quo mox. *ID.*

(d) *Ita quidem vt. ID.*

(e) *Dat.* Cod. I. *ID.*

COMMENTARIVS.

ADVOCATOS vrbis Constantinopol. & volentes, & inuitos, prouinciales functiones *suscipere* vetat *hac l.* (quæ relata est in *l. 3. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudic.*) Arcadius Imp. A. D. 396.

Quod quidem quem sensum habeat, quæue ratio huius interdicti sit, obscurum admodum est. De Triboniani equidem mente, cum *hanc leg.* in *Codicem* suum referret, & emblemate etiam corrumperet, haud adeo obscurum est: Nempe Ad-

uocatos, si Curialibus nexibus non sint illigati, si non sint Curiales: non posse prouinciales functiones suscipere, eas scil. quæ Curialibus, indici solent. Quæ quidem ipsa sententia videri possit huius leg. vti hoc Cod. posita est: argumento ipsius tituli, sub quo ea collocata est, alioquin titulo non responsura. Verum longe alia eius sententia mihi videtur. Hæc nimirum Togatos, id est, Aduocatos, de qua Togatorum appellatione obuia sunt testimonia: inter alia passim titulis, Cod. Iust. de Aduoc. diuers. iudicior. & Iudicum. in foro Præfecti Vrbis Constantinopolitanæ (nam de his hanc legem accipiendam indicat tum ipsa legis inscriptio, tum subscriptio: quibus etiam singularia priuilegia competierunt postea, vt docet lex 5. 8. 9. Cod. Iust. de Aduoc. diuers. iudicior.) etsi Curiales sint, non esse ad prouinciales functiones admittendos volentes, vel adigendos inuitos, (Nam administrationes prouinciæ etiam his postea committi potuere sub Theodosio Imp. vt docet lex 9. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudicior.) Prouinciales functiones, veluti vt extra ordinem Compulsores in prouincias mittantur, vt ad Curias agendas, & similia. vid. leg. 6. C. Iust. de Aduoc. diuers. iudicior. Idque vetitum etiam Aduocatis volentibus. Nempe, vt existimo, ne translatis in prouincias Aduocatis, forum Præfecti Vrbis obmutesceret, vrbsque ipsa necessariis cum primis Viris priuaretur, ætatesque plerumque iurgantium veternosis litibus consenescerent, vt ipsemet Arcadius loquitur ad eundem Africanum P. V. scribens l. vn. supr. de dilat. ex cons. Quod quidem ab Arcadio statutum ad relationem Africani P. V. ad quem datæ aliquot leges aliæ ab Arcadio, vtriusque studium arguunt, tum in efferenda tuendaque Vrbis Constantinopolitanæ magnificentia: velut l. 13. infr. de annonis ciuicis (quæ parum abest quin huic legi iungenda videatur) lex 4. supr. de testamentis: lex 6. infr. de Aquæductu: tum in litibus terminandis; vt ostendit exerte d. lex vn. supr. de dilat. ex consensu. Quod cum ita sit, apparet, hanc l. non omnino ab hoc tit. fugitiuam esse.

Cæterum simile prorsus priuilegium est, quo Theodosius Iun. l. 189. inf. postea Alexandrinis principalibus aduocatione fungentibus, onus peregrinationis remisit, nec curam publicam, nisi in sua ciuitate eis committi voluit.

De TESTIMONIALIBVS HONORARIIS *ex-Protectoribus, Domesticis, &c. Curialibus eas nil prodesse, imo eruendas.*

CLIII. (a) Idem AA. Florentino P. V. (b)

NONNVLLI Decurionum honorarias ex Protectoribus, (c) vel Domesticis, vel quaslibet alias (d) obtinent missiones: vnde licet superiore † præcepto consultum sit, vt sic penes eosdem emendicata dignitas permaneret, nec quicquam ob hoc patriæ negaretur, nunc altius intuentes, honoris eius ab his penitus amouemus vmbracula: ita vt si quis id meruit, ac si nihil impetrauerit habeatur: neque ob hoc sordido quolibet minimoue tueatur, (e) vel a verberibus (si id modo personæ eius qualitas patitur) iudiciariæ emendationis excusetur. Dat. XII. Kalend. Ian. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

P. 490. NOTAE.

(a) Abest hæc lex a Cod. Iust. Iungendæ autem ei tres leges sequentes: puta lex 154. 155. 156. itemque lex 2. supr. de Comitibus rei milit. lex 19. supr. de diu. offic. (vnde desumpta est lex 48. Cod. Iust. de Decurionibus: lex 9. supr. de Senatoribus. Imo & Lex 1. Cod. Iust. vbi quis de Curiali &c. quæ tamen in vulgat. Edit. inscribitur Floro PP. GOTHOFR.

(b) Romæ. ID.

(c) De his titulus 21. supr. lib. 7. de Testimoniali ex-Tribunis, & Protectoribus, & d. l. 156. infr. ID.

(d) Veluti ex Tribunis. ID.

† Legem 3. supr. d. tit. de Testimonial. Ex-tribunis & Protect. intelligit. ID.

(e) Forte passiuo significatu, pro, defendatur, excusetur, (vt mox fine leg.) nisi malimus hic scribere minimoue exuatur: vt l. prox. nullis postremo temporibus exuatur: & l. 155. curialia vincula non exuant. ID.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex Palatina vel Armata* MILITIA.

CLIV. (a) Idem AA. Florentino P.V. (b) Post alia.

SI qui Municipum, (c) vel Palatinam, vel Armatam aliquando militiam debitis prætulerit functionibus, nullis priuilegiis, nullis postremo temporibus exuatur, nec ei annorum

rum ſpatia ſtipendiorumque merita ſupputentur: ſed teneat ſuum Curia, & perpetua ſibi obnoxium vindicatione defendat &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Quibus autem iungenda ſit? iam dixi ad *leg. ſuper.* GOTHOFR.

(b) *Florentinus* ſub Honorio P. V. Romæ ſcil. v. *Proſopogr.* ID.

(c) Id eſt Curialium, vid. *Paratitl.* ID.

De DIGNITATIBVS SENATORIIS *vel* ILLVSTRIBVS *Curialibus collatis.*

CLV. (a) Idem AA. Florentino P.V. (b) Poſt alia.

QVIA * ex * ſplendidiſſimum Ordinem (c) ſubmoueri (d) dignitatibus (e) non oportet, quisquis honorum (f) emenſus Curialia onera, vel honeſtis, (g) vel Adminiſtrationis, (h) vel quarumcunque aliarum dignitatum, infulas inpetrauerit, ipſe quidem decoretur inſignibus, ſed liberi, (i) omnisque ſucceſſio * paternæ dignitatis obiectu Curialia vincula non exuant, niſi forte quis iam Senatore ſuſceptus conſortio Curiæ Nobilioris (k) adnectitur. Inluſtrium quoque virorum liberos, ſi non otio & torpore degeneri paternam exuere virtutem, fas erit excuſari. In his tamen, qui ante expletas Curialium munerum functiones, meruerint dignitates, ſpeciali humanitate tribuimus, vt quæ illis inponentur a patria, per ſubſtitutos (l) præbere ſimulauerint, (m) non vetentur, nec agentis perſona quæratur, dummodo debiti * enim * negetur officii &c. Dat. XII Kalend. Ian. Med. Cæſario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Quibus autem ea iungenda ſit? dixi iam ad *l.* 153. *ſupr.* ID.

(b) Romæ. ID.

** Forte, *&.* ID.

(c) Id eſt, Curiam, & ſic Curiales. ID.

(d) Repetendo, ſeu vindicando ſcil. Curiali. ID.

(e) A dignitatibus. ID.

(f) Siue *horum*, Curialium: Neque tamen illud muto. Forte *Senatorum.* ID.

(g) γρ. *Honeſtas*; id eſt, honorarias: de quibus honorariis codicillis ſuo *tit. lib.* 6. Neque audio reponentem, *poteſtatis.* ID.

(h) Prouinciæ forte alicuius. ID.

(i) Hoc loco indicat Honorius *legem* Valentis 69. *ſupr.* ID.

* *Lex* 48. *Cod. Iuſt. eod tit.* hinc interpolata, & ex *d. l.* 19. *ſupr. de diuerſ. offic.* ID.

(k) *Nobilior* Curia, præ Curiis municipum, eſt Senatus. ID.

(l) Similiter *l.* 21. *C. Iuſt. de Epiſcopis, l.* 60. *Cod. eod. hoc tit.* ID.

(m) γρ. *Simaluerint.* ID.

** Pariſienſis Editio habet *non*: ſed nondum pleno ſenſu. γρ. *Nihil.* ID.

De TESTIMONIALIBVS *iterum.*

P. 491.

CLVI. (a) Idem AA. Florentino P.V. (b) Poſt alia.

OMNES Ordines, (c) Collegia, (d) Centuriones, (e) ac ſi qui cuiusque (f) muneribus, vel Officiis (g) vbicumque ſunt Corporati, (h) ita generaliter inligentur, vt Teſtimoniales (i) impetratas ſciant ſibi nihil honoris, priuilegii excuſationisue conferre: &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Quib. autem ea iungenda ſit, dixi iam ad *l.* 153. *ſupr.* GOTHOFR.

(b) Romæ. ID.

(c) Curiæ. ID.

(d) De Collegiatis *ſuo tit. lib.* 14. de his quoque *l.* 162. & *l.* 179. *infr.* ID.

(e) De Centurionibus *ſuo titulo* 15. *infr. hoc ipſo lib.* ID.

(f) re-

(f) *al. Quibusque* pro *quibuscumque*: *vel cuiuscunque muneris vel officii. ID.*
(g) Vid. *l. 2. 3. supr. de diu. offic. ID.*
(h) De *Corporatis supr. lib. 14. tit. 2. & 4. ID.*
(i) De *Testimonialibus* his, est quoque *lex* 154. *supr.* & titulus peculiaris *lib.* 6. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE RETRAHENDIS ad Curiam Curialibus sunt hæ quatuor *Honorii* leges eius constitutionis partes, quibus coassandæ sunt & tres aliæ, puta *lex 19. supr. de diuers. offic.* & *lex 2. supr. de Comitibus rei milit. l. 9. supr. de Senatorib.* velut ex eadem constitutione desumptæ. Imo & *lex 1. Cod. Iust. vbi quis de Curiali*: emendata Inscriptione, reponendum enim ibi loco *Flori P. P.* nomen *Florentini P. V.* & in Subscriptione loco *XII. Kal. Aug.* rescribendum *XII. Kal. Ian.* vt in his *legib.* nostris: Cætera congruunt propter Coss. appositos scil. & inscriptos Imperatores, & argumentum legis: Ea quippe *lege* cauetur, vt cuiuscumque loci, in quo reperti fuerint, Curiæ, officiis, aut aliis quibuscunque corporibus obnoxii, Iudices eos submota penitus emendicati honoris præscriptione, eorum societati quos declinauerint, aggregent: quod etiam proxime accedit ad *l. 156.* Ad rem. Hac integra constitutione Honorius in vniuersum hoc egit, vt certo corpori nexi, Curiæ, officiis, aut aliis quibuscunque Corporibus, vt diserte ait *d. lex 1. Cod. Iust.* & consentit *d. l. 156.* ad id retrahantur; 1. *Curiales*, inquam, quo pertinent quatuor hæ *leges*: itemque *d. lex 2. de Comit. rei milit.* & *d. lex 1. Cod. Iust.* Item 2. *Collegiati*, *Centuriones*, *Corporati*: quo spectat quoque *d. lex 156.* seu quarta, seu postrema ex his quatuor *legibus*: vt & *d. l. 1. Cod. Iust. vbi quis de Curiali.* Tandem 3. *Apparitores*: de quo est *d. lex 19. supr. de diuers. officiis*: & *d. lex 1. Cod. Iust.*

De CVRIALIBVS primum. Ergo Curiales ad Curiam retrahi iubet Honorius: Idque etsi Testimoniales ex Protectoribus vel Domesticis vel similes impetrauerint, de quo est *lex 153.* De quibus Testimonialibus fuit *supr.* peculiaris *titulus lib. 7.* est etiam *lex 156.* Et vero de Testimonialibus his a Curialibus impetratis, vtrum eæ his quidquam prosint, sunt eo *titulo* tres *leges*: Prima Constantini M. Secunda, Constantii: Tertia Honorii ad eundem Florentinum P. V. data: sic quidem vt eam Honorius *hac l.* memoret, simul ei deroget. scil. Honorius *hac l.* Testimoniales Curialibus in tantum prodesse non vult, vt nequidem dignitatem penes eos remanere velit: cum tamen superiore illo præcepto, (id est, *d. l. 3. supr. de testimon.*) cauisset, vt penes eos dignitas maneret saluis debitis Curiæ muneribus. Cui vti dixi *hac l.* derogat Honorius, *altius* vt ipse profitetur, *nunc intuens*, sic vt ab his penitus dignitatis vmbracula amoueri iubeat. Proinde cum antea & ex illa *l. 3.* dignitatis illius priuilegio, Curiales a sordidis & minimis muneribus excusarentur, itemque a verberibus, excusari nunc vetat Honorius *hac l. 153.* (vnde notandum est primum priuilegium Testimonialium ex protectoribus & similium) quo scil. immunitas a sordidis & minimis muneribus adquirebatur: itemque a verberibus, seu Plumbatarum ictibus, aliaque priuilegia.

Secundo, exinde colligitur hac Honorii tempestate Curiales in commune a verberibus his immunes non fuisse: Quod sane altera quoque eiusdem Honorii constitutio docet, puta *lex 6. supr. de quæstionibus*, qua ostenditur, Principales tantum ab his immunes fuisse sub Honorio. Quomodo & soli Decemprimi a plumbatis pariter immunes fuere Gratiani *leg. 2. supr. de quæstion.* & Theodosii Iun. *l. 190. infr. hoc tit.* Et vero id ipsum hic indicatur, *si modo id persona eius qualitas patitur.* Porro quod de Curialibus *hac leg.* & rursum *l. 156. infr.* statuitur, Curialibus nequicquam prodesse Testimoniales: id ipsum statuitur & de Collegiatis, Centurionibus, Corporatis, *d. l. 156.* de quibus *suis titulis lib. 14.* ac nominatim de Collegiatis quoque agitur *dicta leg. 3. supr. de testimoniali*: qua tamen dignitatem penes eos manere Honorius iusserat, saluo obsequio debito vrbi. Et hæc quidem de *leg. 153. & 156. hoc tit.* & sic de Curialibus quos retrahi voluit ad Curiam Honorius, non obstantibus Testimonialibus, quas dixi.

Secundo loco, puta *l. 154.* retrahi quoque Curiales iubet ex quacumque MILITIA Palatina, Armata, non obstante quacumque temporis præscriptione: de qua iam sæpe *supra* (Quod & ipsum ab eodem, statutum de Apparitoribus, vt & ipsi ex Palatina Militia, vel Armata retrahantur, *leg. 19. supra, de diuersis officiis*: quæ & ipsa his quatuor legibus ac nominatim *huic legi 154.* coassanda venit.) Excepto tantum eo militaris Corporis viro, qui per merita laboris diu sudati Comitiuam primi Ordinis iam impetrauit, vel ambitu secundam Comitiuam, mox & primam, *l. 2. supr. de Comitibus rei mil.* quæ & ipsa his quatuor legibus, & huic nominatim *l. 154.* coassanda venit. P. 492.

Tertio loco Honorius *l. 155. h. tit.* SENATORIÆ dignitatis aliam aliquatenus rationem hac parte haberi vult: Nempe enim Curiali Senatori facto Dignitatem seu insignia constare iubet: Et quidem si post emensa Curialia onera, simpliciter & absolute: Liberis tantum ante Senatoriam patris Curialis dignitatem susceptis Curiæ nectendis. Quod tralatitii iuris est hac in re, vt videl. liberi ante Senatoris dignitatem suscepti Senatorii non censeantur, *de quo ad l. 1. supr. de Senatoribus & alibi.* Nisi Illustrium virorum liberi sint, idest, nisi patres eorum olim Curiales hodie in Illustri dignitate positi sint, veluti Præfecti Pr. Præfecti Vrb. Magistri officiorum, Quæstoris, Comitis S. L. & R. P. & similium. Dandum hoc putauit Illustri dignitati Honorius, & ad eam euectorum virtuti, vt etiam liberi Illustriorum Virorum, etsi patre adhuc Curiali nati, Curia liberentur, *si modo non otio & torpore degeneri paternam virtutem exuerint.* Quod quidem eleganter dictum, & in praxi notandum: Parentum scil. dignitates & priuilegia his demum liberis competere, *qui non otio & torpore degeneri paternam virtutem exuerunt.* Quod sibi dictum

putent

putent qui Nobilitate tumidi, nil minus quam Nobiles habendi sunt.

Et hæc quidem de Curialibus Senatoribus functis emensis Curiæ muneribus. Iis quoque, qui nondum expletis Curiæ muneribus Senatoriam dignitatem nacti sunt, id speciali humanitate tribuit Honorius, *d. l. 155.* vt per substitutos patriæ seruire possint: Nempe enim dummodo debiti officii nihil Curiæ denegaretur, agentis personam quæri hoc casu noluit. Qui casus singularis est, quo per substitutum quis Curiæ munus defungi & Curia liberari potest. Qui addendus & pluribus aliis, qui *h. tit.* continentur. Noteturque hæc hac parte sententia, quæ & aliis similibus aptari potest: non *agentis personam quæri*, seu attendi, *dummodo nihil debiti officii negetur*. Satis est scilicet debitum exolui, expungi, per quamcunque personam id fiat.

IVDÆOS *quoque Curiales ad Curialia munera teneri.*

CLVII. (a) Idem AA. Theodoro PF. P. (b)

OMNES qui quolibet (c) Curiæ iure debentur, cuiuscunque superstitionis (d) sint, ad implenda (e) munia (f) teneantur. Dat. Id. Feb. (g) Med. Hon. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTAE.

(a) *L. 49. Cod. Iust. hoc tit.* Iungenda forte huic *lex 158. prox. GOTHOFR.*

(b) Theodorus sub Honorio PP. antea Galliarum A. 395. quo pertinet *l. 140. supr.* At nunc hoc tempore, Italiæ, Africæ, Illyrici, Trium insularum: vt docet diserte Claudianus in *huius Manlii Theodori Consulatum.* Quæ diœceses quatuor sub PP. Italiæ fuerunt. Sane de Italiæ prouinciis, quod eæ sub dispositione huius Theodori PP. fuerint, docet exerte *l. prox. 158. infr.* De hoc Augustinus non semel, qui eum maxime commendat & Christianum fuisse docet: *de ordine lib. 1. c. 11. Retract. lib. 1. cap. 2. de Ciuit. Dei, lib. 18. cap. vlt.* Cui & apud Mediolanum positus librum de beata vita inscripsit. *ID.*

(c) *Quolibet modo d. l. 158. prox.* & *d. l. 49.* Cod. Iust. *ID.*

(d) *Iudaicæ* etiam, *Superstitio*, de Iudaica proprie *hac l.* & *l. prox. 158.* & *l. 10. supr. de Iurisdict. l. 24. 28. infr. de Iudæis:* & *l. 3. §. vlt. D. de Decurionib. ID.*

(e) *Complenda, d. l. 158. ID.*

(f) *Suarum ciuitatum munia, d. l. 158. implenda munera,* Cod. I. *d. l. 49. ID.*

(g) Siue *Septembr.* vt *l. prox. 158.* & Cod. Iust. *ID.*

CLVIII. (a) Idem AA. Theodoro PF. P. (b)

VACILLARE per Apuliam Calabriamque plurimos Ordines ciuitatum comperimus, quia Iudaicæ superstitionis sunt, & quadam se Lege, † quæ in Orientis (c) partibus lata est, necessitate subeundorum munerum æstimant defendendos. Itaque hac auctoritate decernimus, vt eadem, si qua est, Lege cessante (quam constat meis (d) partibus esse damnosam) omnes, * qui quolibet modo Curiæ iure debentur, cuiuscumque superstitionis sint, ad conplenda suarum ciuitatum munia teneantur. Dat. Id. Septembr. Med. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) Eidem inscripta *lex* superior de eadem re. *ID.*

† Arcadii *legem 13. infr. de Iudæis*, vt puto, intelligit. *ID.*

(c) Cui Arcadius præerat. *ID.*

(d) Occidentis, cui Honorius præerat. *ID.*

* Repetita hæc totidem pene verbis *l. 157. supr. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 493.

IVDÆOS omnes, Curiali conditione, ad Curiam teneri iubet his duabus legibus *Honorius* Imp. datis ad eundem Theodorum PP. Italiæ (quarum postrema nominatim ad Apuliam & Calabriam pertinet:) Pariter vt tertia constitutione, puta *l. 24. infr. de Iudæis.* Sic quidem vt *legem*, quæ in Oriente lata dicebatur, valere in Imperio suo Occidentis prohibeat: proculdubio Arcadii *legem 13. infr. de Iudæis*, quæ superiore anno 397. mense Iulio, ante quatuordecim menses lata fuerat: quaque Arcadius Archisynagogos, Patriarchas, Presbyteros, cæterosque, qui in eius Religionis sacramento versabantur, exemplo Clericorum, a Curialibus muneribus immunes reddiderat. Quam & ipse Arcadius postea

sustulisse videtur, *l. 165. infr. h. t.* Quænam vero super hoc *Constantini* sententia fuerit, docet eius *lex 2. 3. infr. de Iudæis*: quænam *Valentiniani Iun. lex 99. supr.* quænam Iustiniani *Nouella 45.*

Illud *hac l.* notandum, multos per Italiam, ac nominatim per Apuliam & Calabriam Iudæos, & quidem sub Honorio fuisse.

Secundo notandum hac tempestate cum duo Imperatores essent, seu Impp. ξυνωρὶς foret, vnius legem seu Constitutionem in alterius quoque Imperio laudari seu allegari a nonnullis consueuisse: sed tamen legis vim non obtinuisse, verum si damnosa ea esset alterius Imperio, repudiatam. Quo pertinet quoque Theodosii Iunioris *Nouella* 1. & 2. itemque quod memorat Libanius, *de vita sua, p. 48. Edit. Morell.* de Valentiniani *lege* (puta *l. 1. supr. de naturalibus filiis*:) a Valente primum improbata, mox probata: Quanquam & hic speciatim quoque dissidii alicuius inter Arcadium & Honorium notam hanc quis putet.

Tandem neque illud prætermitti cupio, has *leges* inscriptas Theodoro PP. Italiæ, ad eius relationem: qui has *leges* ab Honorio expresserit, Christianæ Religionis studio & in Iudæos odio incensus. Ex Augustino quippe clarum, Theodorum hunc Christianum virum fuisse, cui & Librum *de beata vita* inscripsit, quod ipsemet testatur *lib. 1. retractat. cap. 2.*

De PROVINCIÆ *administratione: Exinde Curiales ad Curiam retrahendos; & qua lege.*

CLIX. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

OMNES omnino Curiales in originalibus, ac debitis perpetuo Curiis perseuerent, & qui ex his ad prouinciarum regimen adque Administrationum, (c) qualibet fraude, adque ambitione peruenerint, sciant se (d) eo, quem meruerant honore, priuandos: & non solum ad Curiam, velut manu (e) mox iniecta, reuocandos, & cunctis rursus ab exordio muneribus seruituros, verum etiam media patrimonii parte multandos. Dat. VIII. Kal. Nou. Constantinop. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTAE.

(a) *L. 50. Cod. Iust. eod. tit.* Hanc *leg.* suam memorat, & ex parte abrogat Arcadius *l. prox.* 160. GOTHOFR.

(b) Eutychiano huic tres aliæ constitutiones hoc ipso titulo inscribuntur Anno prox. 399. puta *lex* 163. 164. 165. *infra. ID.*

(c) *Administrationem.* C. Iust. *ID.*

(d) *Sciant se non solum in sua Curia remansuros, sed etiam cunctis rursus ab exordio muneribus seruituros.* Ita hunc locum mutauit & contraxit Tribon. *ID.*

(e) Similiter *l. 3. supr. de his qui ad Eccl.* hoc ipso Anno ad eundem Eutychianum in eodem Decurionum argumento. Datur sane reuera manus iniectio a Theodosio Iun. *l. 181. infr. ID.*

DEROGATVR hac leg. *superiori* legi 159.

CLX. (a) Idem AA. Optatio P.V. (b) Post alia.

SI quis ex Curia vsque ad diem Iduum (c) Nouembrium Cons. Dn. Honorii Augusti, Fratris æternitatis meæ, quarti & Eutychiani V. C. Administratione donatus, Senatorio est ordini mancipatus, Senator quidem esse non desinat, neque ad nouellæ Legis † vincula pertineat, sed de substituto, & rebus (vt antea † caueramus) omnia incunctanter quæ sunt iussa custodiant. (d) Dat. VIII. Kal. Dec. Constantinop. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

P. 494.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Optatus* P. V. Constantinopol. sub Arcadio: vid. *Prosopogr.* & *leg. 4. sup. de vsur.* & Socratem *lib. 6. cap.* 18. *in fin. ID.*

(c) Atqui data *lex* 159. *sup. VIII. Kal. Nouemb.* non *die Iduum Nouemb.* Quare forte *VIII. Kalendarum. ID.*

† *Legem* suam 159. *sup.* intelligit. *ID.*

† An intelligit *legem* Honorii 155. *sup.* quam & ipse Arcadius in nomen suum hic transferat? Non puto, anteriorem aliquam Arcadii *legem* hic intelligi oportet. *ID.*

(d) Siue *custodiantur*: Nisi & hic numeri enallagen putemus. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

DE Curialibus, qui ADMINISTRATIONEM vel prouinciæ regimen atque adeo ad Senatoriam dignitatem peruenerunt, sunt hæ *duæ* Arcadii *leges*: Quarum *priore* Quatuor de his statuit. 1. eos ad Curiam manu mox iniecta ita retrahendos (pariter vt qui ad Ecclesiam confugerunt: quod idem paulo ante hoc ipso Anno ad eundem Eutychianum PP. statuit, *l. 3. supr. de his qui ad Eccles.*) 2. vt & honore eos priuari iubeat. 3. & omnia Curialia munera ex integro subire velit, etsi nonnulla iam obierint. 4. & dimidia præterea patrimonii parte multari. Quæ vtique magna fuit nunc *Arcadii* seueritas, & cauterium seuerum: verum quod temporis ratio fors flagitabat, cum Curiæ passim desererentur: vt non debuerit adeo Vertranius Maurus *de iur. liber. c. 23. pag. 1023. Tom. III. Thes. Iur.* adeo inuehi in hanc *leg.* velut Tyrannicam: præsertim cum non expletis muneribus plurimi ad dignitates procederent desertis Curiis. Verum ad mitiorem mox sententiam rediit Arcadius *posteriore lege*, qua saltem in præteritum, vetustiorem hac parte *legem* restitutum iuit. Nempe dignitate Senatoria eis relicta, perque substitutum Curiæ munia explere iussis: deque rebus eorum seu patrimonio, alio & mitiore iure constituto. Hæc vero *lex 159.* eo singularis est, quod pœnæ loco *de integro*, seu ab exordio, & iterato, omnia munia quis subire cogatur. In vniuersum vero qui scire auet quam varie hanc in partem senserint Principes, consulat is *leges 27. huius tituli*, in eo argumento occupatas, quas repetere licet ex *Paratitlo*.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex* OFFICIIS *in quibuscunque prouinciis: deque his* EVOCANDIS *per Edicta.*

CLXI. (a) Idem AA. Messalæ PF. P. (b) Post alia.

PLECTIBILI (c) seueritate eorum fraudibus obuiandum est, qui genitalem Curiam deserentes, ad indebita Officia fraude callidæ molitionis inrepunt. Et quamuis prouisum † fuerat, congruæ emendationis occursu, quemadmodum isti, militiæ nomine & honore suspenso, Officiis redderentur, tamen quia hoc callido consilio repererunt, vt euitatis prouinciæ suæ finibus, tanquam his eorum tantum interdictus fuisset accessus, peregrinos expeterent commeatus, ne diutius in perniciem Curiarum latitandi spes, & solatium eos inpunitatis exacuat, horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui se, vel Prosecutioni, (d) vel muniis ciuitatum, interdictæ dudum ambitione Militiæ, vel qualibet fraude subtraxerint, Curiis quas deseruerant, consulatur. Itaque, si vocati edictis, intra anni metas (hii tamen qui manifestis Curiæ nexibus inligantur) latere potius quam redire maluerint, nec (e) suffecerint (f) qui ad vicem eorum munera patriæ post emensum annum (vt ordinis ratio postularit) exsoluant, sciant interpellatis prouinciarum Moderatoribus, ex facultatibus suis Curiis quas destituerunt consulendum: Neque enim de inmaturo præiudicio, temporis possunt breuitate (g) causari, &c. Dat. XVII. (h) Kal. Septemb. Theodoro (i) V. C. CONS. [399.]

NOTAE.

(a) Lex 51. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est, resecata inter alia priore eius sententia. Iungendæ autem huic *lex 8. sup. de contrab. empt.* (seu *lex penult. Cod. Iust. de rescind. vendit.*) & *lex 6. supr. de Quæstionibus*: & *lex vlt. Cod. Iust. de modo multarum*. GOTHOF.

(b) Italiæ. *ID.*

(c) Vid. *Gloss. v. Plectibile*, & de delicto quod plectendum: sic *Plectibilia* absolute pro delictis, *l. 5. inf. de hæreticis*: Sidonio *lib. 4. ep. 13.* &c. Plectibilis vsurpatio *l. 16. inf. de pistoribus*: & de pœna: sic plectibilis seueritas *h. l. ID.*

† Qua lege? *ID.*

(d) De Prosecutionis onere, quod Curialibus incumbebat vide quoque *l. 2. infr. de Iudæis*: & forte Libanii *Ep. ad Euphemium 210. ID.*

(e) Hanc sententiam quoque resecuit Tribon. *ID.*

(f) Sufficere, hic & *l. 1. quemadm. mun. ciuil.* pro *substituere*. *ID.*

P. 495. (g) *Breuitatem*, C. Iust. & melius *ID.*

(h) *γρ. XII.* vt omnes illæ *leges* habent, quæ *huic* coniungendæ sunt. *ID.*

(i) Hinc emendanda subscriptio *l. vlt. C. Iust. de modo multarum*: *Theodosio II. & Cynegio*, pessime: orto errore ex *Theodori* nomine. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Retrahendis ad Curiam Curialibus, qui derelicta Curia ad indebita officia seu militiam, siue intra eandem prouinciam, siue intra peregrinam sese contulerant, est hæc Honorii constitutio: Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis: qua Honorius Imp. occursum iuit tum Iudicum nimietati, siue circa quæstiones: quo pertinet *lex 6. sup. de Quæstionibus:* siue circa condemnationes seu multas, quo spectat *lex vlt. C. Iust. de modo multarum:* de quo dixi ad *leg. 47. sup. hoc titulo:* & *dict. leg. 6.* Tum Curialium fraudibus, callidis molitionibus, consiliis, cupiditatibus, ambitioni: quo pertinet (præter hanc legem,) *lex 8. sup. de contrah. empt.* Quæ tres *leges* ex eadem constitutione desumptæ, *huic* nostræ coassandæ veniunt: Et quidem argumenti quoque paritate conuenit *d. l. 8. sup. de contrah. empt.* Nam vt *illa* Curialibus in perniciem Curiarum vel fugientibus, vel prædia sua vendentibus occurritur, ita & *hac* Curiam, officio aliquo seu militia appetita, detrectantibus. Rursum vt *illa*, venditio in fraudem Curiæ facta rescinditur, ita & hac Officium in Curiæ fraudem procedere non patitur. Igitur Edictis vocari eos iubet, &, si intra annum neque redierint, neque alium loco suo suffecerint, ex bonis ipsorum Curiis consuli iubet *hac l.* Honorius. Edictis ergo euocari voluit Honorius: de qua Euocatione fuit quoque Theodosii M. patris *lex 119. sup.* Item anni spatium ad redeundum his largitur *ne* (inquit) *de immaturo præiudicio temporis possint breuitatem causari:* Anni scil. spatium sufficiens visum & necessarium euocatis ad redeundum, de quo vid. etiam *tit. supr. vt intra annum.* Quare iocularis lapsus hic Glossæ, quem notauit iam Lucas de Penna, quæ *immaturum*, interpretatur *valde maturum.* Est interim hac parte *lex* hæc singularis & practicabilis: vnde recte conficitur, non esse nimium arctandum quemquam breuitate temporis: sed competens spatium assignandum cuique ad aliquid faciendum, ne causationi seu querelæ locus sit. Tertio notandum Honorium substitutos hoc casu admisisse loco Curialium pariter vt Arcadius in sp. *l. 160. sup.* & alii Principes, vid. vel *leg. 84. supr.* & *163. infr.*

Duo *hac l.* notanda adhuc supersunt. Primo fraus Curialium, qui vt eo melius Curiam euitarent, in peregrina prouincia officia ambiebant, quasi nunquam requirendi, vel reperiendi.

Secundo obseruandum, inter alia Curialia munera prosecutionis onus (de quo dicam ad *l. vn. inf. de auri publici prosecutoribus*, & ex Synesii *ep. 18.*) vel maxime effugisse, quod & ipsum docet *lex 2. inf. de Iudæis:* prosecutionis inquam, rerum & specierum fiscalium, de quo *tit. de auri publ. prosecutorib. l. 1. sup. ne operæ a coll.* Error enim est Cuiacii hic, qui prosecutioni putat eos subtrahere sese dici, qui longissime absunt.

De RETRAHENDIS *Curialibus & collegiatis ex corpore Centonariorum &* OCCVLTATORIBVS *puniendis.*

CLXII. (a) Idem. AA. Benigno (b) Vic. Vrb. Rom.

Ne relictis vrbibus (c), plures sese ad corpus Centenariorum (d) transferant, spectabilitas Tua, quoscunque, & vbicunque latentes, Curiis adque Collegiis debitis (e) adprobarit, matura exsecutione restituat. Siquidem, tot existentibus Legibus † quæ Occultatores certa feriri pœna voluerunt, exsecutiones præstare Iudices conueniat, non referre. Dat. Kal. Dec. Med. Theod. V. C. Cons. [399.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda autem huic *lex vlt. sup quibus Equorum vsus &c.* GOTHOFR.
(b) Eidem inscribitur, non tantum *d. lex vlt.* sed & anno prox. 400. *lex 26. inf. de susceptorib. ID.*
(c) Curiis & Collegiis vrbium. *ID.*
(d) *γρ. Centonariorum:* de quibus *titulus* 8. *lib.* 14. *inf. ID.*
(e) *γρ. Debitos.* Ita quoque *l.* 136. 239. *sup. ID.*
† Veluti Valentis *l. 76. sup.* Honorii ipsius *l. 146. sup ID.*

COMMENTARIVS.

E Latebris erui Curiales & Collegiatos, & in Occultatores eorum pœnas statutas exerceri iubet *hac l.* Honorius Imp. sicut & Latronum latebris idem occurrit *l. vlt. sup. quibus equorum vsus:* quæ (quod summopere notandum) ceu eiusdem constitutionis pars *huic l.* coassanda venit. Nempe Benignus Vicarius V. Romæ, ad Honorium hoc tempore retulerat, tum de Latronibus & Pastoribus, & per Valeriam Prouinciam, & Picenum: ad quod caput rescribit Honorius *d. l. vlt.* Retulerat & de Curialibus & Collegiatis (de quibus postremis suo *tit. inf. lib. 14.*) Quid de his acto opus esset, & quidem qui ad Corpus Centonariorum (de quo suo *tit. lib. 14. inf.*) sese contulerant. Ad hoc *caput* Tria in effectu re- P. 496. scribit Honorius. *Primo*, ex Corpore Centonariorum eos retrahendos: Quomodo sane & viceuersa Centonarium ex Corpore suo ad Curiam subtrahere vetiti, *l. 2. inf. de Centonariis.* Secundo occultatores Curialium & Collegiatorum multa iam statuta feriendos: Qua de re sane sunt *h. t.* duæ præterea *leges:* Valentis *lex 76. sup.* eiusdem Honorii *lex 146. sup.* Postremo, Iudices, & puto, Benignum

gnum ipsum arguit, quod super hoc ad se retulerit; cum executioni leges tradere debuerit, non referre. Quomodo & alij Principes similiter alios Iudices reprehendunt. Notetur igitur hic casus, quo Iudices, in violatores legum, executiones præstare conuenit, id est leges exequi, non ad Principem referre. Non est scil. Relationibus, sed executioni locus, vbi leges apertæ sunt, & res dilationem non admittit.

De CLERICIS *ex Curialibus factis.*

CLXIII. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

SI qui ex secundo Diui patris (c) Nostri Consulatu (d) Curiam relinquentes, Clericorum se consortio manciparunt, si iam Episcopi, vel Presbyteri, Diaconos (e) esse meruerunt, in sacris quidem & secretioribus dei mysteriis perseuerent, sed aut substitutos pro se Curiæ offerre cogantur, aut iuxta Legem † dudum latam tradant curiæ facultates: Residui omnes, Lectores, (f) Subdiaconi, vel hii Clerici quibus Clericorum priuilegia non debentur, debitis mox patriæ muneribus præsententur. Dat. III. Id. Decembr. Theodoro V. C. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* & ab *Annalibus* Baronii. Confirmari videtur *l.* 172. *inf.* *GOTHOFR.*

(b) Eidem *Eutychiano* inscribuntur *h. t.* tres aliæ *leges*, puta *lex* 159. *sup.* & *duæ leges prox.* 164. 165. *ID.*

(c) Theodosii M. *ID.*

(d) Id est An. D. 388. *ID.*

(e) *γρ. Diacones*, vt *l.* 49. *sup.* non vt Iuretus *in lib.* 2. *Ambrof. adu. Symmach. p.* 327. *Edit. Symmach. Paris* 1604. *in* 4. *vel Diaconi. ID.*

† Legem Theodosii M. *l.* 121. *sup.* latam Anno 390. quæ & confirmata, *l.* 123. *ID.*

(f) De Lectoribus: vid & *l.* 7. 24. *inf. de Episc. Eccl. & Cler. ID.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV an & quomodo Curia quis liberari possit *hac l.* definit Arcadius Imp. (nam quid definierint alii retro Principes, *superiores leges* docuerunt:) cuius de eadem re altera constitutio extat: puta *lex* 3. *sup. de his qui ad Ecclesf. confug.* Et non absimilis Theodosii Iun. filii eius, puta, *lex* 172. *infr.* & altera eiusdem *lex* 21. *Cod. Iust. de Episcopis:* si Triboniano credimus. Quarum illa *hanc* tempore præcessit, & ad eundem Eutychianum PP. data est. Imo hæc lata ad eam abrogandam, & reducendam aliquatenus Theodosii M. patris sui *legem* 121. & 123. *supr.* scilicet Theodosius M. iis *legib.* constituerat, Vt qui ex secundo Consulatu suo, id est ab Anno Domini 388. Clerici facti fuerant, quocumque sub nomine, omni patrimonio suo cederent: Quo pertinet quod Ambrosius scribit *epist.* 29. siu. *ep.* 17. *lib.* 2. Atenim Arcadius noster, Anno superiore 398. *l.* 3. *sup. de his qui ad Eccl. conf.* ad eundem Eutychianum data, quamque Eutropio auctore tulerat: (hæc enim illa est Arcadii constitutio quam Scriptores Ecclesiastici & Chrysostomus proscribunt:) Decuriones velut manu iniecta mox reuocari voluit, sic vt vlterius *legem* patris sui prodesse eis non pateretur, quæ cessione patrimonii subsecuta, Decuriones esse clericos non vetabat. Verum hoc Anno *h. l.* ad eundem Eutychianum data, sublato iam Eutropio, *legem illam* 3. Arcadius antiquauit, Patrisque constitutionem *l.* 121. & 123. reduxit: sub hac temporis & gradus consideratione (vt Theodosius Iun. filius eius loquitur *l.* 172. *inf.*) nempe vt qui ab An. D. 388. ad Clericatum sese contulissent (quod & ipsum παράπηγμα Theodosii M. posuerat *d. l.* 121.) si iam Episcopi vel Presbyteri, aut Diaconi essent, vel substituto per se alio vel secundum Patris *legem* cesso Curiæ patrimonio Curia liberarentur: alii vero Clerici, puta Lectores, Subdiaconi, & Clerici, quibus Clericorum priuilegia non debentur, ad Curiam retraherentur: Cum tamen Theodosius M. *d. l.* 121. & 123. omnes Curiales ab eo Anno factos Clericos sub quocunque nomine Curia liberauerit, si patrimonio suo Curiæ cederent. Etsi idem quod ad eos, qui ante eum Consulatum Clerici facti fuissent, pariter peculiarem Presbyterorum, Diaconorum & Exorcistarum rationem habuerit. Et sane, & in aliis quoque partibus horum superioris loci Clericorum peculiaris ratio habita, vt ostendet *inf. tit. de Episcopis:* quo *tit.* dixi ad *leg.* 7. Et in hac ipse re, vt ostendit Theodosii M. patris *lex* 121. *sup.* & Theodosii Iun. filii *lex* 172. *inf.* Tandem quod ait, *vel hii Clerici, quibus Clericorum priuilegia non debentur*, id accipio de *Copiatis*, de quibus ad *l.* 1. *inf. de lustrali collat.*

P.497. ## *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex* MILITIA, *non obstante fori* PRÆSCRIPTIONE.

CLXIV. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

SI quis vmquam, natus patre Curiali, vel (c) initis muneribus Curiæ affectata Militia, a suis consortibus (d) in Iudicio Rectoris prouinciæ lite pulsabitur (e), nullo fori præscriptionis obice (f), quæ quidem habeat locum, [vti (g)] licebit: In aliis actionibus, apud eundem prouinciæ Moderatorem suis allegationibus vtatur. Dat. V. Kal. Ian. Theodoro V.C. Cons. [399.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) Eidem Eutychiano PP. inscribuntur tres aliæ *leges* hoc titulo, *lex* 159. 163. *supr.* & *l.* 165. *prox.* *ID.*

(c) Curialis quis duplici ratione est, vel quia natus patre Curiali: vel quia iam iure nominatus munera iniit: & sic actu, vt *l.* 137. *supr.* *ID.*

(d) Concurialibus. *ID.*

(e) *Pulsari* lite: v. *Gloss.* *ID.*

(f) *Obex* præscriptionis: v. *Gloss.* *ID.*

(g) Hanc vocem Tilius his notis inclusit, proculdubio quam ex ingenio suo, & recte, addidit. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE FORO eius, qui olim Curialis, Militia seu Officio vel Dignitate aliqua hodie munitus est, est hæc Arcadii constitutio: Quodnam videl. eius forum competens sit? Ibi ita distinguit: si, inquit, lite pulsetur a *Curia*, vt videl. Curialis declaretur, atque adeo vel substitutum loco suo dare cogatur, vel patrimonio suo cedere (quod vtique statutum fuit ab Arcadio *l.* 160. *supr.*) posse Curialem recte in Iudicio Rectoris prouinciæ lite pulsari seu conueniri: neque posse eum præscriptionem fori veluti Senatorii, vel militaris, tanquam Senator vel miles hodie obiicere. In eo scil. pristinum statum & conditionem sequi cogitur, atque adeo coram Rectore Prouinciæ recte conuenitur. In aliis vero actionibus, si non tanquam Curialis, vel ob Curialem personæ statum conueniatur, posse hunc Curialem allegationibus suis vti apud Rectorem prouinciæ, id est, præscriptionem fori allegare, seu subiicere. Quæ distinctio summopere notanda est: Posse scil. quem modo eiusdem fori præscriptionem allegare, modo non posse: Item duplici statu quem censeo posse, & pristino & nouo: & pro eius diuersitate, forum sortiri. Quæ quidem corporis, Iurisdictionis, Forique præscriptionis, materiis adiici vtiliter possunt.

IVDÆOS *non ideo Curia liberari.*

CLXV. (a) Idem AA. Eutychiano PF. P. (b)

QVICVNQVE ex Iudæis obnoxii Curiæ comprobantur, Curiæ mancipentur. Dat. III. Kal. Ian. Theodoro V.C. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) *L.* 10. *Cod. Iust. de Iudæis:* vbi Consulatus emendandus. GOTHOFR.

(b) *Eutychiano* huic PP. inscribuntur *hoc ipso titulo supr.* tres *leges*, puta *lex* 159. 163. 164. De eo plene *Prosopogr.* *ID.*

COMMENTARIVS.

IVDÆOS quoscunque Curiæ mancipari iubet *hac leg.* Arcadius Imp. A. D. 399. *Quoscunque* inquam, cum antea tamen idem Imperator Archisynagogos, Patriarchas, Presbyteros Iudæorum &c. exemplo Clericorum a Curialibus muneribus immunes fecisset, *l.* 13. *inf. de Iudæis.* Quid hanc in partem senserit Constantinus M. docet eius *lex* 2. 3. *infr. de Iudæis:* quid Valentinianus Iun. *lex* 99 *supr.* quid Honorius, *lex* 157. 158. *supr.* quid Iustinianus, *Nouella eius* 45.

P.498. ## *De* FILIIS *Sacerdotum ad Sacerdotium non cogendis.*

CLXVI. (a) Idem AA. Pompeiano Proc. Afric.

IVXTA veterum morem Mecilianus Legatus (b) adstruxit, (c) Vt Sacerdotum filii inuiti ad Sacerdotium non cogantur: Antiquam igitur consuetudinem Laudabilitas Tua præci-

præcipiat cuſtodiri, ita vt neque vllus indebite teneatur, & tam (d) idonei Sacerdotes deeſſe non poſſint. Dat. prid. Kal. Iul. (e) Med. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abeſt hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 18. *infr. de luſtrali collat.* Imo & *lex* 2. *ſupr. ad leg. Iul. de ambitu:* quæ habet ſubſcriptam diem *Prid. Kal. Iun.* Sed & *lex* 3. *ſupr. de concuſſ. Aduoc. l.* 28. *ſupr. de annona: lex* 27. *infr. de ſuſcept.* cui ſubſcriptus dies *Pridie Kal. Ian.* Tandem & *lex* 60. *ſupr. de appell.* vbi ſubnotatus dies *Kal. Ian.* Vnus enim idemque dies & menſis omnibus his *legibus* ſubnotandus venit. *GOTHOFR.*

(b) Africæ proconſularis: de quibus legatis *ſuo tit. infr.* & quidem de vno tantum legato, de quo fidem quoque facit *l.* 186. *infr.* & *l.* 34. *ſupr. de annona:* & *lex* 3. *infr. de legatis,* vbi dicam. *ID.*

(c) Ideſt, *petiit. ID.*

(d) γρ. *Tamen. ID.*

(e) *Ian.* alii. *ID.*

COMMENTARIVS.

SACERDOTVM filios ad Sacerdotium prouinciæ inuitos cogi non poſſe definit *hac l.* Honorius Imp. idque ad Legationem Africæ Proconſularis, quam Mecilianus apud eum obierat, id reſcribens: Qui hoc tempore de multis aliis Legatus ad Honorium Imp. ab Africa Proconſulari miſſus fuerat; vt præter *hanc l.* docent tot illæ *leges*, quæ *huic* coaſſandæ veniunt, & in his *lex 18. infr. de luſtrali collat.* De Sacerdotio prouinciæ dictum iam ſæpe ſupra, & monet pleniſſime *Paratitlon de Paganis.* Sed & adhuc nonnulla dicentur *infr. ad l.* 174. quæ huc omnino quoque faciunt. De legatis prouinciarum, & vno quidem aliquando (*vt* hic) ad Principem, erit *infr. titulus peculiaris hoc ipſo libro.* Interim notetur priuilegium hoc, & quidem antiquum *iuxta veterem morem*, ſecundum *antiquam conſuetudinem*, vt filii Sacerdotum a Sacerdotio (per Africam) immunes eſſent. Satis ſcil. viſum tam graue onus Sacerdotii ex vna eademque familia ab vno, patre inquam, ſuſtineri. Quod & alio fors quoque vtiliter transferri poteſt. Aliunde igitur idoneos ſacerdotes eligi voluit Honorius.

Per SVBSTITVTVM *Curialibus muneribus fungi quem non poſſe.*

CLXVII. (a) Idem AA. & Theod. A. Anthemio PF. P. (b)

NE quis Curialium per ſubſtitutionem (c) muneribus ſe patriæ, quibus natus eſt abſtrahat, intercludi (d) Curialibus iuſſimus licentiam ſupplicandi. Dat. III. Non. Octobr. Conſtantinop. Arcad. A. VI. & Probo Coss. [406.]

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt. GOTHOFR.*

(b) Orientis: totos vndecim annos, cui tres aliæ *hoc tit.* inſcribuntur, puta *l.* 168. 169. 173. Ad eum extat *epiſtola* Chryſoſtomi 147. *T. III. Ed. it. Benedict.* (vbi eius Conſulatus & Præfecturæ meminit) V. & Syneſium *ep.* 47. 49. 73. 75. 79. Socratem *lib.* 7. *c.* 1. Sidonium *carm.* 2. *v.* 94. & Chron. *Alexand.* hoc ipſo Anno 406. *pag.* 715. *Edit. Raderi.* Hic eſt, qui poſt Arcadii mortem totam Imperii molem pro Theodoſio Iun. adhuc impubere ſuis humeris ſuſtinuit, teſte Socrate *lib.* 7. *c.* 1. cuius ideo factum quoddam ſeu prouiſionem incunctanter probat Arcadius *l.* 169. *infr.* μέγας Ἀνθέμιος Syneſio: τῶν τότε ἀνθρώπων φρονιμώτατος, *omnium hominum prudentiſſimus*, Socrati. Multis & eximiis laudibus ornatus a Chryſoſtomo *dict. ep.* 147. *ID.*

(c) Ideſt, per ſubſtitutum alium. *ID.*

(d) *Et ſuper eo intercludi. ID.*

COMMENTARIVS.

SVBSTITVTO pro ſe alio, etſi a Principe quis id impetrauerit, quemquam, a Curia liberari vetat *h. l.* Arcad. Imp. Quod ipſum a Theodoſio M. patre Arcadii vetitum, *l. 111.* & *118. ſupr.* circa Curialem nominatim Senatorem factum. Atenim *hæc l.* Arcadii accipienda de ſimplicibus Curialib. nam dignitatem ſortitos, vel etiam Clericos factos pro ſe alios ſubſtituere permiſit: *l. 160.* & *163. ſup.* ſane & hæc ſubſtitutio multis aliis *legibus* probata, de quibus *ſupra.*

Hac vero *leg.* improbata in Curialibus ſeu Curiæ nexis. Atenim idem Arcadius hanc ſubſtitutionem admiſit in cenſitis ſeu adſcriptitiis, hi quippe clericati, ſeu Clerici facti, & capitationis ſarcinam per dominum agnoſcere poſſunt, & in ruralibus obſequiis quo maluerint SVBROGATO vti, vt cauetur *leg. 16. Cod. Iuſtin. de Epiſcop.* quæ ad eundem Anthemium PP. data Anno Dom. 409. & *legi* proximæ forte iungenda. Atque ita ex his duabus legibus inter ſe coniunctis differentia noſcitur inter Curiales, & cenſibus adſcriptos. p. 499.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex quacunque* MILITIA.

CLXVIII. (a) Impp. Honor. & THEOD. AA. Anthemio PF. P. (b)

VNIVERSARVM ciuitatum Ordinibus consulentes, retro Principum statuta firmamus, vt nemo nexui Curiæ mancipatus ad cuiuslibet militiæ sacramentum audeat aspirare, vel hoc admisso, mox abstractus militia, obsequiis oppidaneis mancipetur. Dat. XV. Kalend. Iun. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Forte iungenda *huic* est *lex* 4. *supr. ne conlationis translatio.* GOTHOFR.

(b) Cui tres aliæ *hoc tit.* inscribuntur; *lex* 167. *supr.* (vbi dixi) *lex* 169. *prox.* & *lex* 173. *infr.* ID.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tredecim Constitutiones sequuntur, puta præter hanc leg. *lex* 169. 172. 173. 175. 177. 180. 182. 183. 184. 187. 188. 189. 190. 191. 192. Quarum omnium Synopsis hæc esto.

MILITIA quacunque seu OFFICIO Curialem liberari vetat *hac l.* Theodosius Iun. vniuersarum Ciuitatum Curiis consulturus, quæ hac tempestate plurimum labefactatæ fuerant. Quod ostendunt & cæteræ Theodosii Iun. constitutiones. Sane prohibitio similis est *legis* 180. 183. 188. *infr.*

De DVVMVIRORVM *censu Antiochiæ erecto per præbitionem* 600. *solidorum, ad Ludos eo facilius edendos.*

CLXIX. (a) Idem AA. Anthemio PF. P. (b)

SEXCENTORVM solidorum præbitionem, qua Magistratuum (c) census Antiochenæ per Syriam ciuitatis, cum frequenter nutaret, erectus est, (d) gratanter admisimus. Fruatur itaque decora Ciuitas (e) tuæ prouisionis (f) iugiter incrementis, & largitione Nostræ Clementiæ, vt sub hac oblectatione (g) populus (h) sua tristitia (i) consoletur. Dat. V. Kalend. Octobr. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda huic *lex* 18. *supr. de exactionibus.* Neque adeo improbabiliter *lex vn. supr. de Nili agger.* & *lex* 2. *supr. quis in gradu.* GOTHOFR.

(b) Eidem inscribuntur tres aliæ *hoc tit.* puta *lex* 167. (vbi de eo dixi plenius, vt & *ad l.* 26. *supr. de cohort.*) *l.* 168. *supr.* & *lex* 173. *infr.* ID.

(c) Idest, Duumuirorum, qui ludos edebant: ideo *infr. vt sub hac oblectatione populus suam tristitiam consoletur.* ID.

(d) A te, Anthemio PP. vt *infr.* mox, *tuæ prouisionis incrementis.* ID.

(e) Antiochia. ID.

(f) De hac *Prouisionis* voce v. *Gl. Theod.* ID.

(g) Vid. *leg.* 2. *infr. de expens. ludor.* ID.

(h) Antiochenus. ID.

(i) γρ. Vel *sua tristitia:* vel *suam tristitiam.* Ita quoque Arcadius *l.* 2. *infr. de Maiuma: Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione* TRISTITIA *generetur.* ID.

COMMENTARIVS.

DE ANTIOCHENORVM in Syria Magistratuum, seu Duumuirorum, *Census* incremento seu supplemento, est hæc Theodosii Iun. lex, quæ pars est Constitutionis prolixioris Theodosianæ, vnde desumpta pariter est *lex* 18. *supr. de exactionibus:* & aliæ forte, quas iam indicaui. De quo *censu* antequam ago, in genere sciendum: Quemadmodum census quidam Senatorius olim Romæ fuit, ne videlicet rei foret familiaris tenuitas Amplissimo Ordini dedecus, aut sordidioris quæstus cupiditatem iniiceret, teste Dione, *lib.* 54. *ad an. V. C.* 741. & Suetonio, *in Octauio cap.* 41. Ita & suus quidam in municipiis Decurionum census requirebatur, quod aperte testatur Plinius, *lib.* 1. *ep.* 19. & Paulus in *l.* 21. §. 4. *D. ad municip.* & Liban. περὶ τῶν προςατιῶν, *p.* 9. *Edit. Gothofred.* & *pag.* 366. *Oper. min. Gothofred. Edit. Cl. Trotz.* Ad tuendum videl. Ordinis decus, & subeunda munera. Quare & Constantii *leg.* modus præscriptus, vt ad Curiam quis nominari posset, si quis vltra 25. iugera possideret; quod docet insignis eius *l.* 33. *sup. h. t.* Verum de hoc in commune Decurionum censu non p. 500.

est

est *hac lex*: Neque etiam de eo censu, qui in Decurionibus legendis spectabatur, quem sane alias spectatum indubium est: cum maxima his onera incumberent, ac maxime Antiochiæ, (de quo plene *mox*:) Verum, est hæc *lex* de census Duum virorum Antiochenorum supplemento. Nempe vt Senatorum censum collapsum Principes olim sæpe expleuere, seu non habentibus suppleuere, veluti Augustus, teste Suetonio in *Octauio cap. 41.* Nero, *teste* eodem Sueton. *c. 10.* & Tacito *lib. 13. Annal. c. 34.* Vespasianus, quod scribit idem Suetonius *c. 17.* Hadrianus, auctore Spartiano *in eius vita cap. 7.* Quo facto non ipsis tantum Senatoribus consultum iuere, verum etiam dignitati Ordinis Senatorii: præsertim si Senatores non suo vitio decoxissent, verum liberalitate forte in Rempublic. aliaque qua causa probabili. Ita & hac tempestate Duumuirorum Antiochenorum censum Anthemius PP. & Theodosius Iunior Imperator erectum iuere, cum frequenter is *nutaret*: nutaret inquam, sic vt Magistratus Antiocheni oneribus, quæ sibi incumberent, implendis non sufficerent, ac nominatim ludis ad populi oblectationem edendis: Ea scilicet expensarum & sumptuum magnitudo pro vrbis magnitudine & decore, Populique in ludos studio requirebatur, vt iam vel locupletissimi iis non sufficerent: accedente etiam Iudicum (vt hoc addam) nimio in ludos studio, vnde Curialium vires attritæ: quod docet *lex 2. infr. de expens. ludorum*, & Libanius *περὶ τῶν δεσμωτῶν, p. 63. Edit. Gothofred.* & *pag. 407. Oper. minor. Gothofred. Edit. Cl. Trotz.* vbi iam dictum.

De Antiochenæ ciuitatis dignitate decore pulchritudine *alibi* iam sæpe dictum, & ad *veterem Orbis descriptorem*, sub Constantio *p. 12.* vbi plura congessi, quæ ostendunt, quam vere decoram Ciuitatem Theodosius Iun. *hac leg.* vocet, cum duplici ferme elogio ea Vrbs olim censeretur, *μεγάλης καὶ καλῆς*, vt videre est apud Philostratum *in vita Apollonii, cap. 12. pag. 21. Edit. Morell.* Libanium *in Basilico p. 122.* & *orat. pro Rhetorib. pag. 86. de vita sua. p. 1. 2. initio Monodiæ supr. Daphnæ incenso pag. 185.* & *ad Theodosium περὶ στάσεως pag. 390. Edit. Morelli.* & prolixe *in Antiochico*. De populi quoque Antiocheni in ludos studio dixi *alibi*: & est inter alios insignis Herodiani locus *lib. 2. in Pertinace, cap. 7. in fin.* & Procopii *Persicorum lib. 1. cap. 17.* Itemque de Antiochenæ Curiæ dignitate dixi ad *l. 51. supr.* & ad *Libanium περὶ τῶν δεσμωτῶν, p. 18. 19. Edit. Gothofred.* & *pag. 406. Oper. min. Gothofred. Edit. Cl. Trotz.*

Ergo & ipse Ciuitatis decor, & populi studium, magnas vt in commune expensas requirebat, ita nominatim Curialibus indicebat: Vnde peculiaris etiam Curialium Antiochenorum Principibus ratio fuit: ad quos pertinet *lex 51. 53. 131. supr.* sic vt iam satis grauatos immodico sumptu prægrauari nollent, quo spectat *d. lex* 131. & fortunis locupletes nominari iuberent: quo spectat *d. l. 53.* denique facultatibus lapsos erigerent, quo pertinet hæc *lex* nostra. Insignis est admodum Libanii *Antiocheni* locus in *Antiochico p. 357. 358. Edit. Morell.* de ingentibus sumptibus Curialium Antiochiæ, quos animose faciebant, sic quidem vt iam tum (quod sane euenisse postea hæc *lex* ostendit) præuiderit fore, vt ad incitas multi redigerentur, *ὥστ' ἤδη φόβον, μὴ πρὸς ἔνδειαν ὑπενεχθῶσι παριστάναι, ἐν πολυτρόποις εἴδεσι τὰς ἀναλώσεις ποιούμενοι, νῦν μὲν τὸ πλῆθος διατρέφοντες ἐκ ταῖς χρείαις, καὶ ἐπιδόσεσι τὰς τῆς γῆς ἐνδειὰς ἀφανίζοντες; ἀεὶ δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν λουτρῶν τε ἀπολαύσει, καὶ θεαμάτων χάρισιν ὠφελοῦντές τε καὶ ψυχαγωγοῦντες*, &c. quæ ita vertit Morellus: *vt iam timor instet ne ad necessitatem redigantur, dum multiplicibus modis impensas faciunt: quandoquidem nunc multitudinem educant ad vsus, & largitionibus ad terræ necessitates comminuunt opes: deinde semper cunctam ciuitatem fruitione & spectaculorum suauitatibus fouent atque exhilarant.* Et mox: *ὥσπερ γὰρ θεῶν τινὰ ἐγγυητὴν ἔχοντες, ὅτι ὧν ἂν πρόωνται διπλάσια παρὰ τῆς τύχης ἀφίξεται, οὕτως ἐκκεχυμένως ἀναλίσκουσιν εἰς ἀγῶνας ἱππικοὺς τε καὶ γυμνικοὺς, οἱ μὲν ἀξίως τῶν ὄντων σφίσιν, οἱ δε μειζόνως ἢ κατὰ τὰ ὄντα σφίσιν* &c. quæ vertit Morellus: *perinde enim ac sponsorem Deorum aliquem haberent, fore, vt dupla eorum, quæ profundunt a fortuna restituerentur, sic prodige ac prodigialiter insumunt in certamina equestria & ludos gymnicos, quidam pro dignitate facultatum suarum, alii supra fortunas.* vbi plura etiam de certamine circa maiores sumptus faciendos. Qui quidem locus integer ad *hanc leg.* egregie facit. Ergo cum & vrbis magnitudo decorque, & populi studium tam magnos sumptus præsertim in ludicra exigerent, & Curiales ipsi, Magistratusque suopte ingenio ad ea ferrentur, sic vt exigendi nullus iam prope modus esset, Magistratuum census quantumuis magnus foret, ad id sufficere non visus; vnde paulatim voluptates ludique in populum frigescere. Igitur ne solitis, *ἐγκυκλίοις* Oblectationibus, populi Antiocheni quidquam detraherent, iisque populus sua tristia consolaretur (quem ipsum finem Arcadius ludis in populum proponit *l. 2. infr. de Maiuma*:) e re visum, Magistratuum censum Antiochiæ, cum frequenter nutaret, idest, in ludos non sufficeret, erigere. Et vero visum *Anthemio PP.* cui *h. lex* inscribitur, quique molem Imperii Theodosiani hac tempestate sustinuit: de quo dixi plene ad *leg. 167. supr.* & ad *l. 26. sup. de cohort.* eum erigere sexcentorum solidorum præbitione & incremento, e vectigalibus scilic. publicis. Id quod *h. l.* confirmat Theodosius Iun. pro suo partim in vrbem Antiochenam studio, quo pertinent elogia, quibus eam prosequitur: partim Populi oblectandi cupiditate per ludorum celebritates, quas Duumuiri odebant: de quibus Magistratuum editionibus fuit iam *l. 29. supr.* & *l. 1. 4. inf. de spectacul.* est & Tertulliani locus *lib. de spectaculis, c. 12.* Libanii *pro Aristophane ad Iulianum p. 212.* & *de vita sua, p. 2. Edit. Morell.* Idem alibi * docet peculiarem vestem Romanam Decuriones ideo gestasse. *καὶ διὰ τοῦτο ἐσθῆτα ὁ λειτουργῶν, ἥνπερ ὁ Ῥωμαῖος, φορεῖ, δόντων Ῥωμαίων, ὅπως μηδὲν ὑβριστικὸν περὶ τὸ σῶμα τὸ τοιοῦτο γίγνηται: ἀλλ' ὁ θαυμάσιος*

* Locum non inuenio. Forte est in inedita Orat. aduers. Icarium.

μάσιος ὗτος καταγελᾷ μὲν τῶν λαβόντων, καταγελᾷ δὲ τῶν δεδωκότων, ἐᾷ δὲ τὴν ἐσθῆτα δυνάσθαι τοσῦτον, ὁπόσον ἔχει παρὰ τῦ νόμυ, propterea etiam is, qui munus edit, toga romana vtitur, concedentibus ipsis Romanis, ne quis corporalibus iniuriis eum afficiat. Sed mirus ille, & eos qui togam acceperunt, & eos qui dederunt, ridet, togaque non plus tribuit, quam a lege ei scit esse tributum.

De RETRAHENDIS *Curialibus*.

CLXX. (a) Idem AA. Liberio PF. (b)

Post alia.

EOs Curiales, qui non expletis muneribus, declinarunt esse quod nati sunt, reddi vrbibus debita censura (c) præcipimus, &c. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Honor. VIII. (d) & Theod. III. AA. Coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque curialis non actis seruitiis, quæ debebat, a debito officio declinauit, ad ciuitatis vnde discessit seruitia reuocetur.*

P. 501.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Codice Iustin.* Iungendaque ei *lex* 2. *infr. de Collegiatis:* & *Lex* 2. *supr. de cohortalibus.* GOTHOFR.

(b) Italiæ. *ID.*

(c) *Aut debitæ censuræ*, Sichard. *RITTER.*

(d) *γρ. Honorio IX. & Theod. V. AA. COSS.* vt habetur *d. l.* 2. & *d. l.* 25. *GOTHOFR.*

COMMENTARIVS.

RETRAHI seu reuocari Curiales, qui muneribus patriæ non expletis Curiam declinarunt, alia forte militia, iubet *hac l.* Honorius Imp. pariter vt Apparitores seu Officiales, *l.* 25. *supr. de cohortalib.* & Collegiatos ac Corporatos, *l.* 2. *infr. de Collegiatis:* quæ duæ *leges* ceu eiusdem constitutionis partes *huic* coniungendæ sunt: & ex quibus *huius l.* subscriptio emendanda venit: Quod cum ita sit, *πρωθύστερον hic* admissum ab *huius Codicis* Conditoribus: huicque & proximæ tres anteferri debuerunt leges, puta *lex* 171. 172. 173.

De PRINCIPALIBVS 1. *Quanto tempore id munus sustinere debent:* 2. *Qui eligendi.* 3. *Secundo inter eos primi priuilegia quandoque tribuenda.*

CLXXI. (a) Idem AA. Dardano PF. P. Gall. (b)

PLACVIT Principales (c) viros e Curia in Galliis non ante discedere, quam quindecennium in Ordinis sui Administratione (d) compleuerint, per quæ annorum moderata curricula impleant patriæ gratiam. Et quamuis cunctos deceat reuocari, qui breui tempore videntur (e) elabsi, sectandam tamen moderationem esse censuimus, vt eos tantum ad declinatas necessitates nunc redire iuberemus, qui ante hoc recessisse sexennium deteguntur. Nec quemquam conuenit constituta salubriter annorum spatia recusare, quando, expletis omnibus, splendoris & honoris ornamenta succedunt. (f) Sane quoniam Principalem locum, & Gubernacula Vrbium probatos administrare (g) ipsa magnitudo deposcit, sine Ordinis præiudicio, consensu Curiæ eligendos esse censemus, qui, contemplatione, actuum, omnium possint respondere iudicio. Cum (h) vero qui, vsque ad secundum (i) euectus locum, Administrationem (k) aut ætate implere, aut debilitate nequiuerit, suffragium meritorum, & transactæ testimonium vitæ, tamquam Primus constituto tempore Curiam rexerit, obtinere conueniet. Dat. VII. Id. Decemb. Rau. Honor. VIII. (l) & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *C. Iust.* GOTHOFR.

(b) Hic est ille *Claudianus Postumus Dardanus* PP. Galliarum, & quidem bis, cuius meminit & Olympiodorus *apud Photium Cod. LXXX. in gestis Anni* 413. *pag.* 186. *Edit. Schotti.* Prosper *Chronico: in Anno* 413. *Sidonius lib.* 5. *epist.* 9. Ad quem & Hieronymus & Augustinus scribunt; & Hieronymus quidem *Epistola ad Dardanum in fin.*

fin. pag. 47. *Tom. III. Oper. Edit. Francf.* duplicem eius Præfecturam commemorat. Tandem & vetus de eo Inscriptio extat prope Sistaricum in II. Narbonensi, quam etiam Sirmondus in Sidonium protulit.

CL. POSTVMVS. DARDANVS. V. INL. ET. PA
TRICIAE. DIGNITATIS. EXCONSVLARI. PRO
VINCIAE. VIENNENSIS. EXMAGISTRO. SCRI
NI. LIB. EXQVAEST. EXPRAEF. GALL
ET. NEVIA. GALLA. CLAR. ET. INL. FEM. MA
TERFAM. EIVS. LOCO. CVI. NOMEN. THEOPO
LI. EST. VIARVM. VSVM. CAESIS. VTRIMQVE
MONTIVM. LATERIB. PRAESTITERVNT
MVROS. ET. PORTAS. DEDERVNT. QVOD
IN. AGRO. PROPRIO. CONSTITVTVM. TVE
TIONI. OMNIVM. VOLVERVNT. ESSE. COM
MVNE. ADNITENTE. ETIAM. V. INL. COM
AC. FRATRE. MEMORATI. VIRI. CL. LEPIDO
EXCONSVLARI. GERMANIAE. PRIMAE. EX
MAG. MEMORIAE. EXCOM. RERVM. PRIVAT
VT. ERGA. OMNIVM. SALVTEM. EORVM
STVDIVM. ET. DEVOTIONIS. PVBL. TITV
LVS. POSS. OSTENDI.

Ita Sirmondus clarius quam vt ex Scaligero habebat Corpus *Inscriptionum, CLI.* 6. Quanquam neque omittendum, quod ibi *in fine* extat T. VEV. SARO... SS. Vbi latere puto *Varanis* Consulatum ita, FLAV. VARONE... COSS.., nam & ita promiscue *Varane, Varana*, imo & *Varone*, quomodo scriptum est *l.* 15. *supr. de proximis*, quod in *Bautone* perperam transiit *l.* 3. *infr. de Religione.* Qui quidem an. Consulatus Anno 410. congruit: atque adeo proxime *huius leg.* Coss. sequitur. *ID.*

(c) De Principalibus, vid. *Paratitlon. ID.*

(d) *Administratio* tribuitur Principalibus *hic* & *fine legis* rursume & mox *infr. circa medium Gubernacula urbium administrare* dicuntur. Item *fine legis, Curiam regere. Magnitudo* (muneris vel officii) tribuitur *infr. ID.*

(e) Pro, *sunt elapsi. ID.*

(f) *Succedant. ID.*

(g) Dixi iam supra ad vocem, *administratione. ID.*

(h) *γρ. Eum. ID.*

(i) Idest, Principalitatem, seu principalem locum. *ID.*

(k) Iam dixi *supr.* ad vocem *Administratione. ID.*

(l) Hunc Consulatum hic non immuto, in quem incidit prima Dardani Præfectura, vnde Anno (vt mihi videtur) proximo 410. *ex Præf. Pretorio Galliarum* vocatur. Postea enim Anno 413. Præfecturam eandem rursum gessit: quo Anno de eo agunt Olympiodorus, & Prosper in rebus Iouini Tyranni. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 501. DE PRINCIPALIBVS quidem GALLICANIS Curiarum (de quibus *Paratitlo* plene, & de quorum munere in genere nonnulla *hac lege* asperguntur quæ *in Notis* discussi.) Tria *hac l.* ab Honorio Imp. constituuntur: Quo tempore sane Gallia misere a Barbaris gentibus & Tyrannis lacerabatur, Dardano Galliarum (quatenus Imperio Romano reliquæ erant) Præfecturam pro Honorio gerente, de quo *in Notis ad hanc l.* plene dixi. De quibus Curiis per Gallias sunt quoque *lex* 75. 141. 148. *sup. l.* 2. *sup. de Quæstionibus*: *l.* 3. *inf. de Iudæis.* Et de Principalibus per Gallias est insuper *d. lex* 75. *sup.* & insignis locus Saluiani *lib.* 5. *c.* 4.

Primum caput est, de TEMPORE Principalitatis, quanto videl. tempore Principales eo munere fungi oporteat: nempe Quindecennium integrum Honorius Principalium administrationi *hac l.* ponit, & sic indictionem integram, seu σύστημα πεντεκαιδεκαετηρικόν. Ante hoc tempus eos Curia recedere vetat: contra, gratiam hoc tempore patriæ implere, Ordinem suum seu gubernacula vrbium administrare iubet: denique Curiam regere. (Ita enim *hac leg.* Principalium munus describitur:) Quorum muneris potissima pars fuit, adscriptio & exactio tributorum, vt docet *lex* 117. *sup. l.* 5. *sup. de his quæ admin. lex vn. sup. de priuil. Dom. Augustæ*, & Saluianus *lib.* 5. *c.* 4.

Porro non temere spatium hoc quindecim annorum statui a se addit Honorius, ac proinde id recusare non posse Principales, quandoquidem, expleto eo munere, *splendoris & honoris ornamenta succedant.* Quindecennii onus defugere non debet, qui eo exacto tot honoribus cumulatur: Nempe Principalitatis honore defuncti immunes ab omnibus muneribus habebantur honoremque ex Comitibus consequebantur, & ab iniuriis corporalibus immunes erant, *l.* 75. *sup.* quam *legem* notandum est, & ipsam ad Galliarum Principales pertinere. Cæterum iubet Honorius *hac l.* eos Principales ad Curiam reuocari, qui tanto tempore Principalitatis munere non functi a Curiis per Gallias recesserant: si modo inter hoc sexennium recessissent, id est ab A. D. 404.

Secundum caput est de NOMINATIONE seu ORDINATIONE Principalium: Nempe fine Ordinis præiudicio, eos esse eligendos, qui probatissimi

mi sint: quique, vt *hac l.* dicitur, *contemplatione actuum, omnium possint respondere iudicio.* Quod & ipsum idem Honorius iam antea pariter per Gallias constituit duabus constitutionibus puta *l. 140.* & *l. 148. sup.* vt ad subeunda patriæ munera dignissimi & meritis & dignitatibus eligantur, neque tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possint, ac nominatim Sacerdotes, *d. l. 148.* Principales *b. l.* scilicet ipsa Magnitudo huius muneris (quod antea descripsimus) deposcit, vt *probati* maxime eligantur. Quo pertinet in genere alioquin vulgatum illud *l. 7. D. de munerib. honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungenda.*

Tertio capite Honorius *hac l.* singulari indulgentia, etiam ad SECVNDVM euectis Curiæ locum, suffragio meritorum, si Primum inter Principales locum implere non possint, vel ætate, vel debilitate, *Primi* tamen priuilegia tribuit: de quo primo Curiæ agitur & *l. 127.* & *l. 189. inf.*

---

1. *De* SENTENTIIS *gratiosis in fraudem Curiarum reuocandis.* 2. *de Curialibus* CLERICIS *factis.* 3. *de* SPONTANEIS *retinendis.* 4. *de* FILIIS *eorum.*

CLXXII. (a) Idem AA. Herculio (b) PF. P. Illyrici.

SENTENTIÆ conquiescant, quæ in præiudicium Curiarum transactis temporibus (c) sub examine Magnificæ Sedis Tuæ contra rationem veritatis prolatæ Curiæ debitos per gratiam absoluerunt: Vniuersique, quos sors nascendi municipalibus muneribus obligauit, fortunam (d) propriam subire cogantur. Eos autem, qui sub patrocinio *Clericatus* muneribus debitis patriam fraudauerunt, reddi sub ea conditione præcipimus, vt pro temporis consideratione, & gradu quem in Ecclesiis obtinent, vel ipsi ad statum pristinum redeant, & functionibus municipalibus obsecundent, vel eorum patrimonia Curiis consignentur. His etiam, qui vltro se Curiarum cœtibus inseruerunt, in ea, quam elegerunt fortunam (e) a residentibus: Circa eorum filios Legum † auctoritate seruata. Dat. IX. Kal. Iun. Constantinop. Varane V. C. CONS. [410.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungenda ei forte *lex vlt. sup. ne conlat. translatio postul.* GOTHOFR.

(b) *Herculio* huic PP. Illyrici præter *hanc leg.* & *d. l. vlt.* inscribitur Anno 408. *lex vlt. sup. de Equor. collat.* & An. 412. *lex 49. inf. de operib. publ.* ad eundem extat Io. Chrysostomi *epistola* 201. *Tom. III. Edit. Benedictin. ID.*

(c) Ab A. D. 408. a quo Herculius hic PP. Illyrici reperitur. *ID.*

(d) *Fortuna* hic, & mox rursum *inf.* aliisque locis pluribus pro statu, conditione: vide Gloss. Theod. *Fortuna propria*, *ἰδία τύχη*, eodem sensu in eadem re apud Socratem *lib. 2. c. 41. ID.*

P. 503. (e) *vel. Fortuna residentibus,* nisi malit quis, *in ea, quam elegerunt fortunam amare residentibus.* Sed prius illud malim. *ID.*

† *Leges* de filiis vltroneorum Decurionum. *ID.*

COMMENTARIVS.

ILLYRICI Orientalis (cuius duæ diœceses fuerunt, Macedonia & Dacia, & illius quidem prouinciæ inter alias Achaia, Thessalia, Epirus) Curiis quatuor rationibus seu capitibus consultum it *hac l.* Theodosius Iun. Anno Domini 410. pariter vt *l. 177. infr.* ea Historica ratione, quam expendam *dict. l. 177. infr.* Et hoc quidem.

Primo Reuocari ad Curiam iubet eos, qui perperam contra rationem veritatis ab Herculio PP. Illyrici cui *hac lex* inscribitur, per gratiam Curia absoluti fuerant. Quod & ipsum aliis *legibus* cauetur, sententia per gratiam Curia liberatum ad Curiam retrahendum, *l. 68. 77. 89. sup.* & *d. l. 177. inf.* veluti, si cum angustia esset Ordinis, necessitate expressa gratiosa professione Curia liberatus fuit, vt *insp. dict. l. 177.* vbi vide quæ dico.

Secundo, Clericos ex Curialibus factos ad Curiam statumque pristinum redire, nisi longo iam tempore Clerici fuerint. (Quod & Valentis menti, *l. 19. inf. de Episcop.* & Theodosii M. Aui congruit, *l. 121. 123. sup.* de hoc vide & Ambrosium *ep. 29.* siu. *lib. 2. ep. 17. in fin. Tom. V. Oper. Edit. Paris.* & Arcadii Patris huius, *l. 163. sup.* vbi dixi) vel nisi summatem aliquem gradum inter Clericos iam teneant, veluti Episcopi, Presbyteri &c. Quo casu facultatibus eos cedere vult Theodosius Iun. *hac l.* Quod & ipsum Theodosii M. Aui, Patrisque Arcadii menti conuenit *dictis legibus*: de quo dixi ad *d. l. 163.* Qua *leg.* Arcadius vel substituti dandi, vel cedendarum facultatum necessitatem iniungit. Quod prius si Triboniano credimus, etiam Theodosius Iun. postea probauit, *l. 21. Cod. Iust. de Episcop.* quæ coassanda venit *l. 187. 188. infr.* Memorat & ipse Theodosius Iun. suam super hoc constitutionem, *l. vn. supr. de bonis Clericorum.* Anastasius memorat Bonifacium Pontificem, qui sedit ab A. Domini 419. ad 423. constituisse, nec seruum Clericum fieri, nec obnoxium Curiæ, vel cuiuslibet rei. Cæteros qui non

diu Clerici fuerunt, vel inferiorem locum tenent, iubet Theodosius Iun. *hac l.* vel ad Curiam retrahi, vel patrimonio suo Curiæ cedere. Quod & ipsum ad mentem Theodosii M. & Arcadii est: quod docent *leges* illæ. Tandem vt dixi memorat super hoc Theodosius Iun. constitutionem suam, *leg. vn. sup. de bonis Clericor.* quæ ad *hanc l.* forte respicit.

Tertio capite necessitatem imposuit Theodosius Iun. spontaneis, vltroneis, voluntariis Decurionibus, in Curia remanendi: Voluntarii scilicet, spontanei, vltronei Decuriones quidem erant, qui vltro seu sponte se Curiarum cœtibus inserebant vel Curialia quædam munia subibant, patriæ vtilitatibus subuenientes: de quibus agitur in Iuliani præterea *l. 54. sup.* & duabus præterea *legibus* eiusdem Theodosii Iun. puta *dict. l. 177.* vbi vid. quæ dicam adhuc plura & *l. vlt.* & *Nouell.* eius *11. c. 1.* de his qui sponte munus aliquod vel honorem largiuntur, agitur & *toto titulo Cod. Iust. de iis qui sponte munera susceperunt*; vbi *spontanei Munifici* dicuntur: sicut *Voluntarii Municipes, l. 3. Cod. Iust. de iis qui sponte mun. sub.* De iisdem accipio & *leg. 54. supr.* Hi igitur in ea quam elegerunt fortuna seu Curia residere tenebantur, neque ab ea recedere poterant, vt docet *hæc lex*: nisi cautione ea obseruata quam idem Theodosius Iun. induxit *dict. l. 177. infr.* vbi plura: Quam ipsam sententiam recantauit *d. Nouell. 11.* in 1. Constit. addita *ibi* ratione, Diuerso iure circa eorum filios obseruando: neque enim voluntariorum Decurionum filii Curiali nexu tenebantur. Id quod & *legibus* iam ante latis comprehensum fuisse *hæc lex* docet: & vero postea obtinuit vt docet *lex 3. 4. Cod. Iust. de iis qui sponte mun.* in qua posteriore etiam Iustinianus rationem adsignat: *hoc enim*, inquit, *speciali beneficio alacriores ad conferendam Ciuitatibus huiusmodi opitulationem constituere properauimus.*

De DESCRIPTIONIBVS *Curialium iuste faciendis: ad id varia constituta.*

CLXXIII. (a) Idem AA. Anthemio PF. P. (b)

AD inferiorum (c) Curialium releuandas fortunas, & INPRESSIONEM (d) potentium (e) cohibendam placuit, vt, ab instanti octaua (f) Indictione, Descriptiones, (g) quæ (h) per singulos Ordines (i) agitantur cogentibus diuersis negotiis, non sumant (k) ante principium, quam aput acta prouinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint auctoritate (l) firmatæ. Sed & aurum, quod ex huiusmodi contributione redigitur, ita debet Susceptori (m) aurario consignari, vt securitatibus (n) nomen inferentis, dies, Consul, mensis, causa, & summa comprehendatur: quo & Descriptionis æquitas (o) inlustretur, & describtus (p) documentis euidentibus fulciatur. Hoc etiam obseruando, vt Quadrimenstruis (q) quoque breuibus, qui ab (r) Excellentiæ Tuæ Officio sollemniter diriguntur, celebratæ Descriptionis dispunctio (s) societur: vt (t) vestræ potestatis scientiam formidantes, nihil ad releuationem locupletum, adque inopum perniciem, audeant pertemptare. Quod & (v) circa hos optimum est custodiri, quibus lucratiuæ facultates ex bonis Curialium obuenerunt, & (x) ipsi fructu prouisionis simillimæ potiantur. Quam dispositionem si quis Iudicum, Numerariorum, (y) vel Curialium mutilandam (z) crediderit, interminationi, quam Vestra (aa) Sedes statuerit, subiacebit. Dat. VII. Kalend. Sept. Constantinop. Varane V. C. CONS. [410.] P. 504.

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. de Apochis publicis & descriptionibus Curialibus.* GOTHOFR.

(b) *Anthemio* huic PP. tres aliæ constitutiones *hoc titulo* inscribuntur: puta *lex 167.* vbi dixi plene: *168. 169. supra. ID.*

(c) *Inopum, inf. ID.*

(d) De *Impressionis* voce vide *Gloss. ID.*

(e) *Et itidem Curialium:* additum C. Iust. Qua Ἐξηγήσει nil adeo opus erat, vt & vox ibi, *&*, superflua est. *Locupletum, infra. ID.*

(f) Congruit omnino Chronicon *Marcellini*, & *Alexandrinum* dum huic Anno 410. Indictionem VIII. tribuunt: de qua dixi semel plene. Absunt autem hæc verba a Cod. Iust. *ID.*

(g) *Descriptiones*, id est indictiones, contributiones, vt vocantur *inf. ID.*

(h) *Si quæ*, C. Iust. vt mox, *agitentur. ID.*

(i) *Ordines*, id est, Curias. *ID.*

(k) Id est non ante executioni tradantur, seu exactio fiat. *ID.*

(l) *Receptæ sententiis:* ita *C. Iust.* Quæ mutatio fieri non debuit: *Authoritas proprie. ID.*

(m) De *susceptoribus* & quidem auri, *suo tit. inf. ID.*

(n) *Securitatibus*, id est apochis v. *Gloss.* & quæ notabo ad *l. 185. inf. ID.*

(o) Æquitas & æqualitas. *ID.*

(p) *Descriptus*, id est descriptioni seu contributioni subiectus: male *C. Iust.* (vt iam Accursius & post eum Cuiacius recte notauit,) *descriptio*. **ID.**

(q) De his suo titulo *sup. lib.* 11. *t.* 25. **ID.**

(r) *Ad excellentiæ tuæ officium*, **C. Iust.** Male: de quo mox. **ID.**

(s) Quod genus alterum quadrimenstruorum Breuium. **ID.**

(t) *Vt omnes*, C. Iust. **ID.**

(v) *Quod & tunc optimum est custodiri, cum lucratiua* &c. C. Iust. **ID.**

(x) *ꝛp.* *Vt & ipsi*. C. Iust. *ita, vt & in opes & locupletes* &c. **ID.**

(y) De *Numerariis* suo titulo *sup. lib.* 8. **ID.**

(z) *Esse crediderit*, Cod. I. **ID.**

(aa) *Nostra*, Cod. Iust. **ID.**

COMMENTARIVS.

DESCRIPTIONIS a Curialibus faciendæ ἀπογραφῆς seu *Contributionis* & Auri quidem æquitati seu æqualitati consultum it *hac l.* Theodosius Iun. Imp. aduersus impressionem Potentium Curialium, contra ad releuandas fortunas inferiorum seu tenuiorum Curialium. Scilicet potentium Curialium impressione sæpe eueniebat, vt sarcina tributorum in inferiores recideret, ipsique contributionum sarcinam euitarent, atque adeo inferiores prægrauarent: Vt cæteroquin de potentioribus & Curialibus hac in re tributaria frequentes querelæ fuere. Et quidem duum generum: partim quod ipsi adscriptionibus vacantes, id est modum tributorum exæquantes, *faisans le despartement de la Taille:* (Curialium enim muneris fuit adscriptio tributorum, *l.* 117. *supr.*) *plebem* seu inferiores sarcina aliorum prægrauarent. Quam in rem est haud multo post *hanc legem* Saluiani Massiliensis querela *libr.* 5. *c.* 7. 8. Sed & videnda *lex* 26. *supr. de annona & tributis:* vbi dixi plura. Partim vero, quod descriptionum, quas *ipsimet* sustinere debebant, sarcinam, inter se non æqualiter distribuerent. Quo pertinet *hæc lex*. Est scilicet hæc *lex* de *Contributione*, quam ipsimet *Ordines*, id est Curiæ seu Curiales facere debebant, seu de illatione, quæ ab iis exigebatur. Nempe vt ab aliis hominum generibus per prouincias, puta a potentioribus, minoribusque possessoribus tributa exigebantur, ita a Curialibus quoque qui & fundorum ferme potissimique possessores erant: Et quidem extra ordinem *cogentibus diuersis negotiis*, vt *hac leg.* dicitur: (neque enim quod Cuiacius putauit, hæc *lex* de voluntaria auri Coronarii oblatione accipienda est) aperte enim hæc *lex* loquitur de *tributorum* collatione, vt recte quoque notauit Amaya *hic*, *n.* 17. vt patebit adhuc magis ex *tit. infr. de Auro Coronario:* Ita quidem, vt peculiare quoddam ratiocinium, peculiaris exactio & susceptio Curialis adscriptionis istius esset: Nempe Curialis, personas Curialium conueniebat seu exigebat, vt docebit *lex* 12. *supr. de exactionibus*.

Igitur, ne inferiorum Curialium fortunæ pessundarentur, arg. *l.* 1. 2. *infr. de prædiis & mancip. Curial.* Potentiorum impressione, Quinque *hac leg.* constituit Theodosius Iun. tot scil. eius sunt capita ad hunc quem dixi Æquabilitatis inter Curiales finem. Primum constituit, vt *Adscriptio* ipsa, *l'Assiette*, quo eius *æquitas* illustretur, Rectoribus prouinciarum insinuetur, vt ex eorum authoritate firmetur, antequam ea executioni tradatur, seu exactio secundum eam fiat: Quo scilicet Rector prouinciæ discutiat seu expendat, vtrum Adscriptione nemo iniuste prægrauatus fuerit. Hoc primum remedium, cui haud omnino absimile est quod statuitur *leg.* 5. *infr. de censu*, & *l.* 4. *de censitorib.*

Secundo solutionis factæ *Apochis* modum accuratum præstituit Theodosius Iun. quo scilicet ex iis quoque descriptionis æquitas illustretur, & qui descriptus est, seu contributioni subiectus *documentis* ita euidentibus *fulciatur*, id est per hæc securus sit probareque adeo possit solutionem solutionisque modum. Igitur Apochis seu quittanciis solutionis a Curiali factæ, iubet quatuor inseri: 1. *Nomen* inferentis. 2. *Tempus;* Nempe diem, Consulem, & mensem. 3. *Causam* solutionis. 4. *Summam*, seu quantitatem: Nempe ex his quatuor tum descriptionis æquitas illustrari potest: tum etiam si qua deinceps de solutione vtrum ea facta fuerit, controuersia oboriatur, is qui descriptus est; & tributum soluit, facillime *documentis* euidentibus solutionem a se factam & solutionis modum comprobare fulcireque adeo potest. Cui similes sunt de Apocharum huiusmodi forma Constitutiones, Valentiniani Sen. *l.* 16. *infr. de suscept.* Theodosii M. *l.* 18. *infr. de suscept.* & *l.* 19. *sup. de annona & tribut.* & Valentiniani Tertii *leg.* 52. *inf. de suscept.* p. 505.

Tertio loco, seu capite, quod Interpretes etiam nuperi prætermittunt; Tertium medium & remedium, ad eum quem dixi æqualitatis scopum, adiicit Imperator *hac leg.* Nempe *Quadrimenstruis Breuibus*, qui scil. a Præfecto Prætorio solemniter mittuntur, missique fuerunt, celebratæ descriptionis dispunctionem sociari iubet: De Quadrimenstruis Breuibus fuit *supra*, *titulus peculiaris*, *lib.* 11. *t.* 25. Summatim sciendum, quia tripertita in annum, per quaternos menses, solutione, Tributa soluebantur, (quod non tantum ex variis *legibus* quæ *hoc Codice* continentur, constat; verum etiam ex Libanio, *Orat. in Tisamenem pag.* 448. *Edit. Morell.* Maioriano, *Nouella* 4. Cassiodoro *variis locis* liquet:) ideo Breues, qui conficiebantur, rei tributariæ, seu notitias huius rei, *Quadrimenstruos Breues* dictos: Et quidem *Adscriptionis faciendæ* Breues Quadrimenstrui a Præfectis Prætorio conficiebantur, ad quos summa rei tributariæ pertinebat, (quod etiam Zosimus prodit *libr.* 4. *c.* 10.) instante scilicet Indictione, quod etiam *hæc lex* testatur, vel exactione, mittebat Præfectus Prætorio in prouincias ad Rectores prouinciarum, qui eius dispositioni suppositi erant, Breues Quadrimenstruos, quibus continebatur modus tributorum, quem Reip. necessitas tum exigebat: (Vnde apparet recte legi *hac l. Qui ab Excellentia Tuæ officio solemniter diriguntur.*) His in prouinciam perlatis Adscriptio fiebat per singulos. Inde quod secundum genus Quadrimenstruorum

rum Breuium fuit, Adſcriptionis ſeu Deſcriptionis iſtius diſpunctio, ſeu Breuis & Notitia, λογαρικὸν fiebat: quo continebatur modus adſcriptionis, quantum cuique indictum fuiſſet. Igitur Theodoſius Iun. *hac l.* vt Adſcriptio æquabiliter fieret neque locupletes forte releuarentur, inopes vero prægrauarentur, adſcriptionis factæ diſpunctionem ſeu breues cum primis quadrimenſtruis breuibus a Præfecto Prætorio misſis, ad eum remitti iubet: vt ita in officio continerentur ii, qui Adſcriptiones faciebant: cum ſcirent, huius Adſcriptionis Notitiam ad ſcientiam Præfecti Prætorio mittendam, qui ſane ſi quem prægrauatum iniuſte videret, etiam iniuſtæ Adſcriptionis authorem punire poſſet: vt inquit *h. l. veſtræ Poteſtatis* (alloquitur Præfectum Prætorio) *ſcientiam formidantes, nihil ad releuationem locupletum atque inopum perniciem audeant pertemptare.* Et hæc quidem tria media ſeu remedia ſunt, quibus Theodoſius Iun. iniuſtæ Curialium Adſcriptioni occurrendum putauit.

Quod & ipſum etiam obſeruari vult (quod Quartum *huius leg.* caput eſt) non tantum in Adſcriptionibus ſeu Contributionibus *Auri*, quæ a Curialibus fiebant vel depoſcebantur; verum etiam in Adſcriptionibus, ſeu deſcriptione eorum, qui ex Lucratiua cauſa Curialium facultates posſidebant: Vt cæteroquin his ſubinde collatio indicabatur, de quo agitur quoque *l. 107. & 123. ſup.* & peculiari *titulo, inf. de imponenda lucratiuis deſcriptione*: Vnde hoc caput illuſtratur: Nempe vt triplex forma ſuperior & *hic* obſeruetur, eodem fine & ſcopo.

Fine tandem *legis ſanctio* continetur: *pœnam* ſcilicet comminatur, & quidem a Præfecto Prætorio imponendam, ſi hanc diſpoſitionem Iudices, id eſt Rectores prouinciarum, Numerarii item vel Curiales neglexerint: *Numerarii* inquam, ſeu Tabularii: hi quippe rationes publicas tractabant, conficiebant: de quo ſuo *tit. lib. 8. de Numerariis*: qui & cæteroquin fraudibus notisſimi fuere.

Ex his iam ita clare diſtinctis, apparet nullam in *hac l.* battologiam, quod quidam volebant, occurrere. Sunt enim, vt dixi, diſtincta diuerſaque *huius leg.* capita ad eundem finem tendentia. Item, quam male *lex* hæc a Cuiacio de Auri Coronarii oblatione accipiatur.

Agitur enim in *hac l.* de *Deſcriptionibus* quæ per ſingulos Ordines agitantur, *indictione*, ſeu Anno inſtante & recurrente; agitur de deſcriptionibus *misſis in prouincias, cogentibus diuerſis negotiis*. Quæ ab ipſo principio apud Acta prouinciarum Rectorum *intimari*, & ex eorum authoritate *firmari* oportebat. Agitur de *Auro* contribuendo, & *ſuſceptori Aurario* conſignando. Agitur de *Deſcriptionis* æqualitate, & apocha a Suſceptore tradenda. Agitur de Quadrimenſtruis Breuibus, qui a PP. *ſolemniter* dirigebantur. Agitur de deſcriptione *Lucratiuis* impoſita: quæ omnia ſolemnem & publicam indictionem denotant, non voluntariam oblationem. Liquet etiam, quam ſemiplene *huius leg.* ſenſum finemque adeo aſſecuti ſint Alii, qui tertium *huius leg.* caput omnes prætermiſerunt. Quod tamen ad rem praximque facit.

Tandem hoc liquet, quam parum ad *hanc leg.* faciant tractatus alii, qui ad eam adaptantur, veluti de inſinuatione actus alicuius, quam *lex* requirit, apud Iudicem facienda. Vtrum eam a Iudice approbari decreto ſuo oporteat; an vero ſola Iudicis ſcientia ſufficiat, & actorum teſtificatio? Iſtud enim, in ſp. *huius l.* expreſſe requiritur pro forma eſſentiali, nempe vt *Geſtoris auctoritate firmetur* Adſcriptio: pro quo Tribonianus *ſententias* dixit pro *auctoritate*: ineleganter ſeu incondite. *Auctoritatis* eorum vox hac in re propria, non adeo *ſententiarum*. Item ex *hac leg.* perperam infertur, quod quoties ad probationem actus, ſeu diſpoſitionis, requiritur, vt fiat per ſcripturam, non posſit ea probatio fieri per teſtes. Neque enim tale quid *hic* dicitur aut quæritur: verum forma tantum & triplex quidem præſtituitur, qua æquabilis adſcriptio Curialibus ſeruetur: deque ea æqualitate fides fieri ſeu conſtare posſit: nempe *Adſcriptionem* ad Rectorem prouinciæ mittendam & ab eo approbandam, accurata dein *Apocharum forma præſcripta ſeruataque*: Tandem *Quadrimenſtruos Breues* ſpecialis deſcriptionis factæ, ad Præfectum Prætorio *mittendos*, a quo prius contributionis faciendæ in genere quadrimenſtrui Breues misſi fuerant. Non *hic* igitur quidquam de talibus quæſitum. Denique tota hæc *lex*, etiam ea parte, qua de *Apochis* agit, non tam ad probationem ſolutionis factæ pertinet, quam ad ſeruandam *Æqualitatem contributionis & Adſcriptionis*.

P. 506. 1. DVVMVIRORVM *poteſtas limitata.* 2. RETRAHENDI *Curiales ad* SACERDOTIVM, *vt &* FILII *ad Curiam.*

CLXXIV. (a) Idem AA. Euchario (b) Proc. Afric.

DVVMVIRVM impune (c) non liceat extollere poteſtatem faſcium extra metas (d) propriæ ciuitatis. Curiales (e) etiam, Sacerdotio prouinciæ, ſed & filios, reddi præcipimus propriæ ciuitati. Dat. VI. Id. Mart. Rau. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) *Lex* 53. *Cod. Iuſt. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) *Euchario* huic Proconſuli Africæ ſub Honorio octo inſuper aliæ *leges* hoc ipſo Anno inſcribuntur, quæ forte omnes, ſeptem ſaltem, huic ſociandæ videantur. Certe argumento haud diſpariant, de quo dicendum mihi *hic.* ID.

(c) Sic & *l. vlt. D. de Iurisdict.* ID.

(d) *Extra*

(d) *Extra metas territorii propriæ ciuitatis.* Ita *Cod. Iust.* addita scil. voce *territorii. ID.*
(e) Sequentia sustulit Tribonianus: causa notissima. *ID.*

COMMENTARIVS.

DVO CAPITA hac Honorii constitutione continentur, quibus singularum ciuitatum commodis consultum it, aduersus maiorum ciuitatum vsurpationes. Prius scilicet caput est, de DVVMVIRORVM, seu magistratuum municipalium potestate: non in quo ea consistat, seu quænam Iurisdictionis species, quis modus his competierit, (de quo aliæ constitutiones sunt.) Verum *Quousque* ea procurrerit: Nempe intra metas propriæ ciuitatis, id est intra Territorium ciuitatis; quam *Territorii* vocem *hic* addidit Tribonianus, quo nihil opus fuit; *metæ Ciuitatis*, & *Territorium*, idem sunt: item termini ciuitatis, seu Vrbis, iidem. Ergo Duumuirorum potestas omnis territorio Ciuitatis circumscribebatur: *Impuneque* adeo non licere eis vult Honorius, potestatem fascium extra metas propriæ Ciuitatis extollere. Pariter vt IC. Paulus *lib. 1. ad Edict. l. vlt. in princ. D. de Iurisdict. Extra territorium ius dicenti* IMPVNE *non pareri*, definit. Quæ & ipsa est de Magistratibus municipalibus & Duumuiris, vt docent aliæ *leges* ex eodem *libro* desumptæ, & vox TERRITORII: de qua voce vide *l. 239. §. 8. de V. S.* Allusit etiam Tertullianus *lib. 2. ad Nationes, cap. 8. Satis etiam video Deos Decuriones Curiasque municipii, quibus honor intra muros suos determinatur:* Ita sane omnium quoque Magistratuum vrbanorum, prouincialium potestas suis vrbis terminis circumscribebatur; de quo *l. vlt. D. de off. P. V.* eiusque occasione in *Apolytico nostro* plene: & prouinciarum, de quo ad *l. 10. 16. sup. de accusation.* Et tamen iurisdictionis suæ terminos sæpe his egredi contingebat. Quare etiam sæpe suos intra cancellos coërceri eos oportuit, & vero *hac l.* Duumuiri coërcentur, proculdubio, quod maiorum Ciuitatum Duumuiri aliarum minorum ciuitatum Territoria propriæ ciuitati suæ consulentes peruaderent. Quod per Africam factum hæc *lex* ostendit, & a Proconsule Africæ coërceri vult.

Interim ex *hac leg.* constat, Duumuiris, qui Græcis στρατηγοὶ, fasces fuisse: Quod etiam discimus ex Apuleio *lib. 10. p. 202. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire. Gradatim*, inquit, *permensis honoribus, quinquennali Magistratui fuerat destinatus. Et vt splendori capessendorum responderet* FASCIVM, *munus Gladiatorium triduani spectaculi pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat.* Quod recte negabat de veteri iure, Lipsius 1. *Elector.* 23. vt discere est ex Cicerone 2. *Agraria in Rullum cap. 34.* Fuerunt his sc. olim Apparitores Ῥαβδοῦχοι, vt discimus ex *Actis Apost. c. 16. v. 35.* cum bacillis: at non etiam Lictores cum fascibus: multo minus fuerunt his *secures*; quod alioquin probare conantur nonnulli ex Ausonii *Idyllio IX. v. 399. seqq.* male intellecto: verba quippe eius ad Rectores prouinciarum pertinent, non ad Duumuiros: nam de his iam antea egerat. Locus integer hic sternendus nobis est. Mosellæ scilicet laudibus defunctus Ausonius accinctum sese olim ait, ad deprædicandos ipsos Belgas fama & magistratibus claros:

Quis mihi tum non dictus erit? I. Memorabo quietos
Agricolas: II. LEGVMQVE *catos fandique potentes,*
Præsidium sublime reis. III. *Quos* CVRIA *summos*
MVNICIPVM *vidit* PROCERES, *propriumque Senatum.*
IV. *Quos prætextati celebris facundia ludi*
Contulit ad veteris præconia Quintiliani.
V. *Quique suas* REXERE *vrbes, purumque* TRIBVNAL
Sanguine, & innocuas illustrauere Secures.
VI. *Aut Italum populos, Aquilonigenasque Britannos*
Præfecturarum titulo tenuere secundo.
VII. *Quique caput rerum Romam, populumque patresque*
Tantum non primo rexit sub nomine, quamuis
Par fuerit primis.

Hoc scil. loco Ausonius Belgarum sese laudes cantaturum olim promittit; septemque hominum genera, quibus Belgæ illustres erant, designat: Primo, *Possessores quietos*, id est dignitatibus & officiis vacuos, rura sua colentes: secundo, *Iurisconsultos* & Oratores, qui in Belgio fuerunt: Tertio, *Duumuiros:* Quarto, *Oratores & Professores:* Quinto, *Rectores prouinciarum:* Sexto, *Vicarios:* Septimo, *Præfectos Vrbi* Tertio scil. loco his verbis apertissime *Duumuiros* significat:

— — *Quos Curia summos*
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Quinto vero loco *Rectores prouinciarum* istis:

Quique suas rexere vrbes, purumque Tribunal
Sanguine, & innocuas illustrauere secures.

Nempe gradatim assurgit Ausonius in hac enumeratione, neque bis eandem potestatem adsignificat. Nullum vnquam *Tribunal*, nullæ *secures* tributæ Duumuiris: *Tribunal* enim est Maiorum Magistratuum: veluti Rectorum prouinciarum, quos hic commendat ob innocentes secures & tribunal. Denique *Regere* vrbes dicuntur Rectores prouinciarum: quia in vrbe metropoli totius prouinciæ agentes, quæ Vrbs caput erat, inde totam prouinciam regebant, & ab vrbe Metropoli tota prouincia censebatur. P. 507.

Ergo tandem purum tribunal sanguine, & innocuas secures dixit Ausonius, administrationem prouinciæ sine cæde & innocenter transactam.

Secundo capite *huius leg.* (quod Tribonianus recidit) singularum pariter ciuitatum & Curiarum splendori Honorius consultum it. Nempe Curiales sacerdotio prouinciæ, & filios eorum propriis ciuitatibus suis reddi seu restitui iubet, quod scilicet maiores ciuitates in præiudicium minorum sibi vindicabant. De filiis Curialium in genere ad Curiam reuocandis compluribus aliis legibus dictum est: de Curialibus sacerdotio prouinciæ restituendis, seu, quod

quod idem est, de Sacerdotio prouinciæ (de quo agitur, & *l. 21. 46. 75. 166. sup.*) restituendo *hac l.* pariter cauetur & quidem per Africam. Quod quidem prouinciæ Sacerdotium per Africam sub Honorio Imp. admodum nutasse comperio, inualescente magis magisque Religione Christiana & Patribus Africanis (quod ex *Codice Africano* liquet) Gentilitiam superstitionem modis omnibus conuellere satagentibus, contra, Africanis (pro more suo) voluptates seu ludos suos sibi tuentibus. Qua de re variis occasionibus ad Honorium relatum, imo & legationes decretæ: Qui & *l. 145. & 166. supr.* & *hac l.* & *l. 176. inf.* suum Africæ Proconsulari Sacerdotium, & quidem idoneis electis, atque adeo suas voluptates constare voluit.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex officio Magistri militum &* PROCESSVS *ea in re.*

CLXXV. (a) Idem AA. Lupiano (b) Com. & Mag. mil. per Orient.

HII quos Moderatores prouinciarum, maximique (c) Fœnices, (d) Ordinibus ciuitatum prosequentibus (e) docti, ex consortio Curiali ad Officium Culminis Tui demigrasse suggesserint, mox sub fida *prosecutione* (f) ad eiusdem Iudicis *transmittantur* examen qui super eorum nominibus rettulerint, (g) vel sponte ciuilia munera subituri, vel si litigandum putauerint, post sententiam Cognitoris, si id ea suggesserit, Ordini mancipandi. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust. GOTHOFR.*
(b) Siue *Lupiciano. ID.*
(c) *γρ. Maximeque. ID.*
(d) *Fœnice* (in qua Tyrus & Berithus) in diœcesi Orientis; vt ex *hac l.* patet: & *Notitia Imperii*: & *Notitia prouinciarum Sconboniana. ID.*
(e) Id est monentibus, insinuantibus. *ID.*
(f) De hac *Prosecutione* Curialium refugarum, est quoque *lex* 147. 161. *sup.* & *lex* 181. *infr.* & generatim de prosecutione reorum & fugitiuorum dixi ad *l. 5. sup de exhib. reis*: v. & *l. 32. inf. de susceptor. ID.*
(g) *γρ. Retulerit. ID.*

COMMENTARIVS.

EX OFFICIO seu Officiali militia *Magistri militum* Curiales ad Curiam retrahi iubet *hac l.* Theodosius Iun. quo multi Curiales, ac maxime Phœnices hac tempestate sese contulerant, & de quo Ciuitates maxime Phœnices conquestæ fuerant apud Rectores prouinciarum, ac nominatim Consularem Phœnices. Itaque iubet *hac l.* eos a Magistro militum per Orientem, ad Rectorem prouinciæ mitti, sub fida prosecutione, *soubs bonne garde & conduite.*

Cæterum est proprie hæc *lex* de Curialibus Phœnices, in qua Tyrus, Berithus, Damascus fuere: quo pariter diserte pertinent Iuliani *lex 54.* & Theodosii M. *lex 83. sup.*

Processus interim hac in re totus qui obseruabatur, notetur 1. *Ordines* Ciuitatum, seu Curiæ, Rectores monebant de refugis Curialibus, seu his prosequentibus, docebantur: de qua relatione Curiarum, alibi. 2. *Rectores* nomina refugarum Curialium ad Magistrum militum, seu Magistratum ad cuius officium sese illi contulerant, referebant: de qua relatione ad *l. 181. infr.* 3. sub fida prosecutione ad Rectoris prouinciæ examen a Magistro militum transmitti Curiales oportebat: de qua prosecutione, v. & *l. 147. 161. sup. l. 181. inf.* 4. Tandem Rector sententiam proferebat, ordinique Curialem mancipabat: de quo sententiæ genere iam ad *leg. 118. supr.*

P. 508. SACERDOTALIBVS *aliarum prouinciarum Africæ, qui spectandorum ludorum Sacerdotalium gratia Karthaginem venerant, certum spatium præscribitur, ad reuertendum domum.*

CLXXVI. (a) Idem AA. Iuliano II. (b) Proc. Afric.

EXCEPTIS his qui Karthaginiensi (c) Curiæ munus Sacerdotii transegerunt, omnes quicunque ex aliis prouinciis adque Ciuitatibus hoc honore (d) decorantur ad proprias Vrbes redire præcipimus. Quidquid sane prouinciarum (e) nomine agi Sacerdotalium superflua (f) turba consueuit, id ab eo qui Sacerdotium (g) redder, suo tempore iube-

iubemus impleri. Ac nequid festis (h) ac legitimis diebus subtraxisse videamur, etiam illud definiendum esse censemus, vt quicumque propter pompam illius (i) diei Karthaginem forte conuenerit, intra quinque dies ad propria rediturus, ex eadem Vrbe discedat. Ne autem certa (k) statuta inpune vllus audeat violare, triginta librarum auri multa statim a Proconsulari Officio exigi (l) se cognoscat, qui in Karthaginiensi vrbe (excepto ipsius (m) Decuriæ (n) viro) habitandi gratia voluerit residere cum dierum (o) numerum qui est statutus excesserit, ipsius quoque dignitatis (p) priuilegio (q) spoliandum esse (r) non dubitet. Inhiberi autem etiam illas (s) occasiones præsenti auctoritate censemus, ne comparatis Sacerdotalibus (t) aliquis subito (u) ædibus, domicilium se habere confingat: cum specialiter statuisse videamur, (x) vt quisque illo redeat, vnde eum ducere originem constat. Dat. VI. Kalend. Feb. Rau. Post conf. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [413.]

NOTAE.

(a) Abest & *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Iulianus* hic iam Anno 412. PC. Africæ fuit, vt docet *lex* 64. *sup. de appellationib.* Fuit & Anno proximo 414. quo ei inscribuntur *lex* 3. *supr. de integr. restit. lex vlt. sup. vnde vi: lex* 54. 55. *inf. de hæreticis. ID.*

(c) An *in Karthaginiensi Curia*, vel *Karthaginiensis Curiæ*: & vt mox *inf.* dicitur, *ipsius Karthaginiensis Curiæ viro?* *ID.*

(d) Sacerdotii. *ID.*

(e) Omnium Africæ. *ID.*

(f) In, & sub superflua turba: *superflua* autem hic pro abundante. *ID.*

(g) *Sacerdotium reddere* dicitur, qui sacerdotales ludos edit. *Reddere*, pro soluere, præstare. *hic*, & *l.* 69. 91. 109. *sup. ID.*

(h) *Festi dies*, ἱερομηνίαι: sic Hesychio: ἱερομηνία, ἑορτάσιμος ἡμέρα; & (ita enim continuo spiritu lego apud Hesychium) ἱερὰ ἑορτὴ κατὰ μῆνα. Ergo ἱερομηνία quilibet festus dies, non tantum Kalendarum. Et ita quoque apud Synesium *in Encomio caluitii pag.* 77. *Edit. Petau.* accipienda hæc vox; vt alibi passim. *ID.*

(i) Cuius? quo Sacerdotales illi ludi eduntur. *ID.*

(k) *Certa* statuta, sunt expressa, fixa, v. *Gl. Theod. ID.*

(l) Id est, exactum iri, seu exigendum se, vt infra mox, *spoliandum sese.* Mira autem locutio *multa exigi*, nisi malis hic, *multam. ID.*

(m) Id est, qui Karthaginiensi Curiæ munus Sacerdotii transegit, vt *sup. initio legis. ID.*

(n) γρ. *Curiæ*, vt *sup. initio legis.* Quid enim *hic* Decuriæ? de quibus *inf. lib.* 14. *ID.*

(o) Quinque. *ID.*

(p) Sacerdotalis. *ID.*

(q) De Priuilegiis sacerdotii dixi ad *l.* 21. *sup. ID.*

(r) γρ. *Sese*: sæpe hic error *hoc Codice* admissus: quo mox *sese*, in *esse* migrauit. *ID.*

(s) Barbaries styli. *ID.*

(t) γρ. *Sacerdotalium aliquis. ID.*

(u) Σύγχυσι. *ID.*

(x) Pro *Statuerimus. ID.*

COMMENTARIVS.

De Sacerdotibvs, & Sacerdotalibus editionibus seu ludis Karthagine, est hæc singularis admodum Honorii *lex*, cui alioquin concordat eiusdem altera *lex* biennio post, puta *lex* 20. *inf. de paganis.* Et hæc quidem signate, si dicendi genus spectes mira barbarie, & styli colluuione scatens: verum hæc non vltra moror. Sententiam *legis* antequam expendo, circumstantias prius omnes premere & illustrare iuuat.

Primo *Curiæ* Karthaginiensis *h. l.* mentio fit: de qua quoque est *lex* 27. 41. *sup.* cui etiam inscribitur *d. lex* 41. & *lex* 32. *sup. de appellat.* & *lex* 15. *sup. quorum appell.* verum de ea plene dixi ad *d. l.* 27. *sup.*

Secundo de sacerdotibus *hac leg.* agitur, de quibus Paratitlon *inf. tit. de Paganis*: Et quidem de sacerdotibus Africanarum prouinciarum, ad quos pertinent quoque *lex vlt. sup. de Tyronib. lex* 21. 46. 60. 166. 174. *sup. h. t. lex* 2. *infr. quemadm. mun. ciuilia: lex* 52. 54. *inf. de hæreticis.*

Tertio, obseruandum ab his sacerdotibus ludos editos: de quibus sacerdotalibus ludis est præterea *lex* 2. *inf. de expensis ludorum: l.* 1. *infra de spectaculis: lex* 2. *sup. de præd. Senatorum: lex* 103. 109. 145. *sup. h. t. lex* 20. *inf. de Paganis: lex vlt. supr. de Tyronib.* Itaque Sacerdos Iouis opt. Max. Karthagine sedisse dicitur in gestis purgationis Felicis *in monument. veter. ad Donatistar. histor. pertinent. pag.* 163. *Edit. Optati Mileuitan. Lud. Ell. du Pin.* & Sacerdos Tripolis vt & Lepti apud Ammianum *lib.* 28. *cap.* 6. P. 509.

Quarto, Sacerdotes hos in Metropolibus egisse.

Quinto notandum, ludos Sacerdotales solemnes cum magna pompa Karthagine, principe totius Africæ ciuitate, cum maxime editos: de quibus est & *d. lex* 20.

Et ita quidem editos, quod sexto notandum, vt non tantum Africæ Proconsularis Sacerdotes seu ipsius

ipsius Curiæ Viri Karthagine eos ederent, non tantum Africani alii Sacerdotales eius rei causa Carthaginem proficiscerentur; verum etiam cæteri Sacerdotes ipsi aliarum Africæ prouinciarum nomine ludos Karthagine ederent. Quod Honorio & *hac l.* & *l. 145. supr.* placuit: Quomodo aliquando etiam per hæc tempora in Oriente ad vrbis Constantinopolitanæ festiuitatem & decus, coacti Magistratus seu Duumuiri, etiam ex Præfectura Prætoriana Illyrici, (id est ex Macedonia & Dacia) spectacula in vrbe Constantinopolitana edere, & pecuniam ad id conferre; vt docet *lex 3. 4. de spectaculis.*

Septimo obseruandum, certo quodam statutoque die ludos illos Sacerdotales Karthagine editos, & vt ex collatione *legis 20. infr. de paganis*, cum *hac leg.* colligere mihi videor, *VII. Kal. Nouembris*, sic tamen, vt post eius diei pompam, festi adhuc ac legitimi dies quidam celebrarentur, nempe *quoque* dies proximi.

Octauo notandum, tanto studio spectaculorum in vrbe Karthaginiensi visendorum peregrinos, ex aliis prouinciis Sacerdotes teneri solitos hac tempestate sub Honorio Imp. vt non modo diutino tempopore spreta patria sua ibi morarentur; verum etiam domos ibi ea de causa compararent, & domicilium quodammodo construerent.

His ita præcognitis, de *huius legis* sententia videamus.

Igitur Honorius ab vna parte Karthaginiensium festiuitatibus nil detractum cupiens, (quibus indulsisse eum ostendit præter *hanc leg.* & *d. lex 20. infr. de Paganis*, cum maxime *lex 145. 166. 174. supr. hoc tit.* & *lex vlt. infr. de scenicis*:) parte altera aliarum ciuitatum, quarum Sacerdotes Karthaginem migrabant, patriaque sua plus nimio aberant, decori nil detractum cupiens, vt *hac l.* ita & *d. l. 20. infr. de paganis*, peregrinis illis Sacerdotalibus certum tempus præstituit, quo ad proprias vrbes festinare cogantur, & Karthagine recedere: nempe intra quintum diem post ludos editos, vt *hac l.* disserte dicitur, vel vt numero dierum non expresso dicitur *d. l. 20.* intra Kal. Nouembres; vnde (quod antea indicaui) efficere mihi videor, ludos illos Sacerdotales editos *VII. Kal. Nouembr.* post quem diem ad Kal. vsque Nouembres, quinque dies intermedii interiacent. Et hæc quidem ita, vt maxime Sacerdotales, Karthagini ædes subito comparauerint, & domicilium ibi habere se confingant.

Et sic exemplo esse potest *hæc lex* ad multa. 1. Primum Exemplum habemus hac leg. (& *d. l. 20. infr. de Paganis*) intra quem finem & modum Metropolitanis ciuitatibus faueri oporteat, ne alioquin minoribus quid decedat. Quod & alias prospectum circa Curiales, *l. 20. supr.* pariter vt circa ornatum publicorum operum, *l. 1. & 14 infr. de operibus publ.* circa spectacula & scænicos, *l. 4 inf. de spectac.* ne videlicet illa e minoribus ad maiores ciuitates transferrentur. 2. Habemus exemplum, *Tempore* aliquibus præstituto, vltra quod alibi extra ciuitatem suam & prouinciam commorari non possunt: de quo ad *leg. 2. infr. de Legatis.* 3. Exemplum habemus, vbi Domum comparasse alicubi, non ideo iustum domicilium importat.

De SPONTANEIS *duum generum*, 1. *de Non Curialibus, Curiale aliquod munus subeuntibus, non ideo ad Curiam vocandis.* 2. *De Curialibus, qui* ANTE TEMPVS *munus aliquod sponte subeunt, non ideo liberandis.*

CLXXVII. (a) Idem AA. Leontio (b) PF. P. Illyrici.

ETSI veterum Principum sanctiones, † eos qui nullis Curiæ nexibus obligati, soli genitalis amore, vel liberalitatis cupiditate suadente, munus Curiale subierint, obligari necessitatibus Curiarum præcipiunt, tamen vastato Illyrico consulentes, aput omnes dumtaxat Illyrici ciuitates, præcipimus obseruari, vt quisquis posthac integræ opinionis, (c) a consortio Curiæ penitus alienus, vltro munus Curiale putauerit (d) subeundum, vel oblata dumtaxat pecunia (per quam id (e) ex integro (f) poterit experiri) (g) vel actu muneris ipsius, vel (h) insignibus subeundis, (id est, siue cum populi plausu, siue etiam verecundæ & tacitæ conscientiæ remuneratione contentus) a debito (i) Ordine vel maiore (k) eius parte, illius videlicet ciuitatis, in qua munus spontaneum crediderit (l) explicandum, in iudicio (m) Rectoris prouinciæ, vel absente eo, aput Duumuiros, siue Defensorem (n) eiusdem ciuitatis, primo *se Curiæ non teneri*, incorrupta Ordinis adstipulatione, perdoceat: Dein, si certum munus se explicaturum promiserit, Curialium præsentium responsione munitus, *Quod nec ipse, nec facultates eius aut successores, vtpote* (o) *Curialis, inquietudine* (p) *sustinebunt*, liberet (q) ab omni securus molestia Curiali, promissum munus adsoluat. (r) (Nec enim quod cœperit, semiplenum deserere permittatur) ita vt pro hac liberalitate, peracto munere quod sponte promisit, eum honorem in ea ciuitate habeat, quem Curialis habet eodem munere (s) suscepto pariter & impleto. Sed si quis ex
P. 310. Curiali prosapia, vel gratia vel angustiis Ordinis abusus, prætextu Legis (t) per munus aliquod

quod (v) se putauerit Curia liberandum, post expletum munus, & gratiosam vel necessitate expressam professionem (x) Ordinis, nihilominus pulsetur (y) a Curia, vtpote Curialis. Quam legem, ex quo lata est, videlicet valituram per omnem (z) duntaxat Illyricum præcipimus obseruari. Dat. XVI. Kalend. Maii, Constantinop. Lucio V. C. Cons. [413.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex a Cod. Iust. GOTHOFR.*

(b) *Leontius* sub Theodosio Iun. PP. Illyrici. Eidem inscribitur Anno super. 412. *lex* 32. *supr. de erog. mil. ann. ID.*

† Vide *Legem* 2. 3. 4. *C. Iust. de his qui sponte publ. mun. subeunt. ID.*

(c) An suæ spontis, iurisque & arbitrii? an potius integræ famæ, & existimationis? *ID.*

(d) Id est in animum induxerit, posthac subire: vt *infr. crediderit. ID.*

(e) Munus scilicet. *ID.*

(f) *Ex integro*, id est, in totum, plene, ὁλοκλήρως: pari sensu, quo *leg.* 16. *de bonis proscriptorum*: & *leg.* 28. *infr. de susceptoribus. ID.*

(g) γρ. *Expediri*, id est, impleri. *ID.*

(h) *Vel*, pro, *seu. ID.*

(i) γρ. *Adhibito. ID.*

(k) Vt cæteroquin maior pars totius Curiæ instar est. Vid. quæ dixi ad *l.* 142. *supr. ID.*

(l) Eodem sensu, quo *supr. putauerit. ID.*

(m) Id est, apud acta. *ID.*

(n) Vid. *titulum supr. de defensorib. ciuitatum. ID.*

(o) *Sic infr. fine Legis: vtpote Curialis: vt pote*, pro *quasi*: Quare nihil hic mutandum. *ID.*

(p) γρ. *Inquietudinem. ID.*

(q) γρ. *Liber &*, diuisis literis. *ID.*

(r) γρ. *Absoluat*: nisi *adsoluat*, pro simplici *soluat*; sed proculdubio *absoluat* reponendum, quod sequentia mox ibi, *nec enim* docent; item illa mox, *peracto munere*: & post, *eodem munere suscepto pariter & impleto. ID.*

(s) Curiali. *ID.*

(t) Huius. *ID.*

(v) Speciale seu singulare munus aliquod. *ID.*

(x) *Professio*, id est, testatio Ordinis aliquem Curia liberantis. Ita supr. *responsio. ID.*

(y) *Pulsetur*, conueniatur, & retrahatur: vid. *Gloss. ID.*

(z) *Omne. ID.*

COMMENTARIVS.

De Spontaneis Voluntariis, Vltroneis, Curiale munus aliquod subeuntibus iisque duplicis generis, est hæc Theodosii Iun. constitutio: qua speciatim Illyrici Orientalis, (cuius duæ diœceses fuerunt Macedonia & Dacia, & illius quidem, prouinciæ, inter alias, *Achaia, Thessalia, Epirus*) Curiis, consultum it: A. D. 413. pariter vt *l.* 172. *supr.* Curiis inquam Illyrici debilitatis, per hoc tempus Illyrico ipso *vastato*; quod *hac l.* diserte dicitur: Nempe ab Alarico, iam inde ab A. D. 406. de quo videndus Zosimus *lib.* 5. *cap.* 26. 27. 28. 29. Eodemque pertinet & *d. l.* 172. *supr.* & *lex* 15. 18. *supr. de extraord. lex* 4. *supr. de Equorum collat.* & *l.* 2. *sup. de petitionib. lex* 49. *infr. de operib. publ.* Vt & quod scribit Seuerus sanctus Endelechius, *Carmine de mortibus boum.* Honorius igitur vt vastato Illyrico variis legibus illis & rationibus opitulatum iuit; ita & Curiis eius nominatim, vt *d. l.* 172. *supr.* ita & *hac l.* duplici ratione.

Primo, Spontaneis seu Voluntariis non Curialibus ad Curialia munera subeunda illectis, de quibus voluntariis sunt præterea eiusdem Theodosii Iun. duæ Constitutiones, puta *d. l.* 172. *supr.* & *lex vlt. infr.* & elegantissima *Nouella* eiusdem 11. *de his qui sponte munus aliquod vel honorem largiuntur*, & *tit. Cod. Iust. de his qui sponte munera susceperunt.* Scilicet cum *d. l.* 172. in fauorem Curiarum Illyrici, & ad eas conseruandas Theodosius Iun. statuisset, vt qui vltro sese Curiarum cœtibus inseruissent, in ea quam elegerant fortuna residerent. Imo quod diserte *huius l. initio* dicitur, cum veterum Principum *legibus*, ii qui Curiæ nexibus non obligati, munus Curiale subiissent, obligari necessitatibus Curiarum præcepti fuissent; Theodosius Iunior vastato Illyrico consulturus, & vt multos ad Curialia munera subeunda, saltem ex parte, alliceret; cautelam inducendam putauit, qua & Curiis consultum esse posset, neque voluntarii a Curialibus muneribus subeundis deterrerentur, & ciuium beneuolentia intercluderentur. Quod vtique futurum erat, & vero fiebat: si vnius forte muneris alicuius obtentu quod quis vltro patriæ amore, vel innata magnificentia, subiisset, deinceps semper Curiæ obnoxius maneret, & status sui præiudicium pateretur: vel etiam, si munere aliquo Curiali defunctus, non & priuilegio aliquo potiretur. Igitur, vt securus deinceps esse posset, neque status sui præiudicium pateretur, cautelam hanc inducit, puta vt non Curialis munus aliquod subiturus vltro, præsente Curia, vel maiore eius parte coram Rectore prouinciæ; vel absente eo, apud Duumuiros seu Defensorem ciuitatis sese sistat, & munus aliquod sese explicaturum promittat, polliceatur, & vbi se Curiæ non teneri ostenderit, Curiales

riales contra *respondeant*, id est, contra spondeant, *id citra præiudicium status eius, & bonorum, & hæredum, futurum.* Et hæc quidem ita nunc Theodosius Iun. hoc tempore per Illyrici ciuitates. Atenim is postea in genere constituit, vt ne munus ita sponte susceptum cuiquam præiudicaret, *dicta Nouella 11.* vt & Leo *l. 3. Cod. Iust. de his qui sponte:* & Iustinianus *l. 4 eod. tit.* imo & iam antea & Diocl.& Maximian. *l. 2. eod. tit.* Et sane hac parte multum interest & interesse debet, sciens ne aliquis in Decurionum numerum referri sese passus sit, vel nomen suum addiderit, vt dicitur *l. 54. supr.* an vero speciale tantum munus aliquod Curiale subierit, vltroque in se susceperit: de quo vid. *d. tit. Cod. Iust. de his qui sponte &c.*

Nos ad *huius leg.* sententiam redeamus. Ergo igitur Theodosius Iun. hac protestationis cautela sponte munus aliquod suscipienti cautum iuit: Et (quod secundum) affectum eius insuper prouocauit, tributo ei, qui sponte munus aliquod suscipe-
V. 511. ret hoc præmio, vt eo munere defunctus iisdem priuilegiis potiretur, quibus Curialis si id munus impleſſet. Quomodo & Leo Imp. in *d. l. 3. Cod. Iust. de his qui sponte:* Spontaneum qui omnia Decurionum munera, functiones vel honores sua sponte peregiſſet, *Patrem* fieri *ciuitatis* constituit.

Et hæc quidem sententia est primi Capitis: vbi multa singularia notanda veniunt.

Primo quidem, indicatur duplex muneris Curialis vltro subeundi ratio, vt & duplex causa impulsiua: puta id factum vel oblata tantum pecunia, vel actu ipso muneris ipsius & insignibus susceptis. Quod & ipsum videre est ex *tit. D. de pollicitationib.* Item, quod alii id facerent cum populi plausu; alii verecundæ & tacitæ conscientiæ remuneratione contenti: quod eleganter hic dicitur. Et in commune verum est. Ex iis scil. qui quid laudabile instituunt, alius alio popularis plausus auræque appetentior est: alius quippe gloriæ minus cupidus, solo verecundæ & tacitæ conscientiæ fructu contentus esse solet: & certe benefactorum satis magnus viro bono fructus est, bene fecisse: contra, alius, non tantum patriæ suæ vtilitatibus cedit, & aliquid tribuit, verum & gloriæ cupiditate paulisper ius publicum, seu competens sibi priuilegium relaxat, vt diserte dicitur *l. 2. Cod. Iust. de his qui sponte &c.*

Secundo notetur, quod hic obiter indicatur, eum, qui munus aliquod patriæ promisit, id absoluere teneri; quod & passim inculcatur *tit. D. de pollicitat.*

Tertio, notetur *h. leg.* hoc casu priuilegia Decurionum non Curiali quandoque tributa. Sane & alias ob merita in Rempublicam, nonnulli ORNAMENTIS DECVRIONALIBVS ornati, vt in *Inscrip.* apud Gruterum *CCCLXXII. 7.* HONOR DECVRIONATVS GRATVITVS decretus ab Ordine. *apud eundem CCCXCIII. 5. CCCCLXXV. 3.* vt COMMODIS PVBLICIS AC SI DECVRIO FRVERETVR. *CCCLXXV. 3.*

Quarto, eo nomine singularis & practicabilis hæc *lex* esse potest, quod egregium Exemplum continet vsus *Protestationis* in iudicio, ad ius suum conseruandum, & vt ne actus vltro susceptus cuiquam præiudicet, eiusque exemptionem lædat: Cuius sane protestationis alterum exemplum eadem in re occurrit, *leg. 1. in fin. & l. vlt. Cod. Iust. de his qui sponte munera.* De cuiusmodi protestationum vsu, multa Interpretes & Pragmatici; quibus hoc quoque Exemplum accedere poterit.

Quinto, notetur forma protestationis: nempe in iudicio ea fiebat, seu apud acta Rectoris prouinciæ, vel eo absente apud Duumuiros vel Defensorem ciuitatis, hi enim omnes actorum conficiendorum ius habuere. De Defensoribus, vide *Paratitl. supr. lib. 1. de Defensor. ciuit.* Deinde protestationem sequebatur in hac sp. *Responsio* Curialium, seu declaratio, se spontaneo huic Curiale munus obeunti non intendere, in futurum præiudicare. Cuiusmodi certa lex & pactum seruandæ immunitatis memoratur & *l. 1. d. t. Cod. Iust. de his qui sponte:* cuique adeo illustrandæ *hæc lex* proderit. Eaque protestatio & bonorum & liberorum quoque immunitati tuendæ fiebat: cuius protestationis simile Exemplum respectu liberorum in eodem argumento vide in *l vlt. d. tit. Cod. Iust. de his qui sponte.* Imo & citra protestationem eorum immunitas in tuto posita Leonis, *d. l. 3.* & Iustiniani, *d. l. vlt.* Et hæc de primo *huius leg.* capite, primoque Spontaneorum genere.

Secundum caput est de altero *Spontaneorum* genere: de Curialibus inquam, qui munus aliquod, ad quod non adstringebatur, subibant: sub gratia vel necessitate, expressa professione Ordinis, eum a Curia sic liberandum. De eo igitur *hac l.* id cauetur, Curialem hoc prætextu, vel obtentu, non ideo Curia liberari: Scilicet erant hac tempestate Curiales, qui seu per gratiam, seu angustiis Ordinis abusi, captata necessitate Curiarum, munus aliquod in se sponte recipiebant expressa seu extorta professione, seu promissione Ordinis, vt deinceps Curiali nexu omnino liberarentur. Igitur hanc Curialis conditionis euitandæ rationem legemque improbat *h. l.* Theodosius Iun. eoque non obstante Curialem ad Curiam retrahi per Illyricum iubet.

Et sic illustre iam Exemplum habemus in *hac l.* quænam vis sit muneris extra ordinem suscepti, partim ab eo, qui ex personæ conditione ad id non tenetur, partim qui alioquin conditione sua Curiæ alligatus est: *Necessitatis* videl. alicuius ab illo vltro susceptæ rationem nequicquam ei obesse: huic non prodesse ad euitandam conditionem suam. Denique insignis *hac lex* est in argumento de iis, quæ per *Necessitates publicas* facta sunt, vt ea neque obsint ad vltra constringendum, neque prosint ad liberandum.

De natis ex MATRE *ingenua Curiali, ad Curiam vocandis.*

CLXXVIII. (a) Idem AA. Seleucho PF. P. (b)

OMNES qui Curiali genere, origine, vel stirpe gignuntur, Curiarum nexibus obligentur: Æquum est enim, vt ingenua matre nascentes, & quorum natales origo demonstrat, ex matre ingenua nati, maiorum suorum dignitatibus socientur. Nec quisquam priuatorum (c) suorum (d) iuri (e) Lege nostra putet aliquid derogatum, qua eorum morem (f) secuti, Reipublicæ nostræ ex feminis cupimus esse consultum, &c. Dat. XII. Kal. Febr. Rau. Honor. X. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTAE.

(a) Iungenda huic, *lex prox.* 179. *infr.* Abest autem hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem inscribitur Anno 412. *lex* 52. *infr. de hæreticis: lex* 31. *supr. de Annon. & tribut. l.* 22. *supr. de cohortalibus, lex* 35. *infr. de nauic.* & Anno 414. *lex* 8. *supr. de indulg. debitor.* & hoc ipso Anno 415. *lex* 5. *C. Iust. de Adsessorib.* Cæterum apparet ex *d. l.* 52. & *d. l.* 31. ei Africam suppositam fuisse: ergo Præfectus Prætorio Italiæ fuit. *ID.*

(c) Dominorum, quorum seruis iunctæ fuerunt ingenuæ mulieres. *ID.*

(d) Forte, *suo. ID.*

P. 512. (e) Ex SC. Claudiano scil. *ID.*

(f) Quo scil. natos ex seruis suis & ingenuis fœminis, suo priuato dominio vindicant. *ID.*

De natis ex MATRE *ingenua iterum.* 2. *& de* VACANTIBVS *Curiæ & Collegiis nectendis.* 3. *De* REVOCANDIS *ex Militia.* 4. *De* POENA *reluctantis.* 5. *De* SERVI *Actoris, Procuratoris pœna.*

CLXXIX. (a) Idem AA. Seleucho PF. P. (b) Post alia.

SENATVSCONSVLTI (c) Claudiani auctoritatem firmantes, (d) ingenua stirpe creatos, quorum maiores Curiæ seruierunt, ciuitatibus iussimus redhiberi, Quod non solum de futuris, sed etiam de præteritis obseruandum esse censemus. Vacantes (e) quoque, & nulla veterum dispositione vllius corporis societate coniunctos, Curiæ, atque Collegiis (f) singularum vrbium volumus subiugari. Eos etiam, qui ad Militiæ cuiuslibet sacramenta venerunt, conuentos propriis volumus inseruire muneribus. Ita vt si quis de reddendis, ac iungendis eligendisue Curialibus vocem reluctationis obiecerit, quinque librarum auri multa protinus feriatur, fisci nostri compendiis profutura. Seruus vero, Actor, siue Procurator flammis (g) detur vltricibus, obnoxiis Curialibus nihilominus restitutis. Dat. XII. Kal. Febr. Rau. Honor. X. & Theod. VI. AA. Cons. [415.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* Eique iungenda *lex* 178. *prox. supr.* GOTHOFR.

(b) Italiæ: dixi ad *leg. super. ID.*

(c) Non debuit *hæc* prima sententia diuelli a *leg. superiore.* Cœterum de SC. Claudiano fuit *supra, tit.* 9. *lib.* 4. *ID.*

(d) In cœteris scil. *ID.*

(e) Concordat *lex* 137. *supr. ID.*

(f) De Collegiatis *titulus* 7. *lib.* 14. *infr.* v. & *l.* 156. *supr.* & *l.* 162. *ID.*

(g) Vid. Fornerium *l.* *Quotid.* 7. *pag.* 134. *Tom. II. Thes. Iur. ID.*

COMMENTARIVS.

REPLENDIS quæ exhaustæ fuerant Curiis, vt aliis pluribus legibus (quarum synopsin protuli ad *l.* 140. *supr.*) ita & *his duabus*, quæ vnius constitutionis partes sunt, & inter se coassandæ veniunt, animum attendens Honorius Imp. partim nouos quosdam ad Curiam vocari, partim vero Curiæ iam debitos reuocari satagit: patris pene exemplo: *l.* 137. *supr.* NOMINARI inquam, seu vocari ad Curias duo hominum genera iubet.

Et

Et primum quidem (quæ sententia est totius *legis 178.* & *l. 179. in pr.*) nouo instituto, natos ex MATRIBVS ingenuis Curiali stirpe ortis, & seruis alienis actoribus procuratoribus; Nouo inquam instituto, tum aduersus generalem iuris constitutionem: qua Matre Curiali orti non & Curiæ debentur, ex Valentiniani Iun. constitutione, *l. 101. supr.* & Theodosii M. *d. l. 137. supr.* (exceptis singulari priuilegio olim Antiochenis, etiam Iuliani *l. 51. supr.* de qua Zosimus *lib 3. cap. 11. in fin.* & *lex 61. 62. Cod. Iust. de Decurion.*) Item aduersus SC. Claudiani auctoritatem; quo tum ipsa mulier ingenua quæ se seruo alieno coniunxisset, ancilla aliena, domini scil. ipsius priuati fiebat: ex eaque nati, serui nascebantur: de quo SC. Claudiano fuit supra *titulus 9. lib. 4.* est & initium *huius l. 179.* Et duplici tamen ratione Honorius hoc nouum ius commendat, SC. Claudiani de cætero auctoritate firmata, vt ipsemet ait. Primum ab *Æquitate*: quod scil. æquum sit, ingenua matre natos, & quorum natales origo demonstrat, maiorum suorum dignitatibus sociari: ac si diceret, non tam factum matris hic spectandum, quæ suæ honestatis immemor seruili contubernio sese subdidit, quam originem natalium, & maiorum dignitatem; atque ita natalem & naturalem rationem ciuili præualere. Item, quod hac parte huic iuri etiam ipsorum dominorum mos (vi scil. SC. Claudiani) & exemplum præludat: nam quemadmodum cæteroquin domini priuati, natos ex seruis suis, sibique debitis & ingenua matre sibi vindicant, ita æquum esse, vt Respubl. sibi vindicet ex suis, sibique debitis Curialibus natos: Id enim est quod ait, *Nec quisquam priuatorum, suorum iuri Lege nostra putet aliquid derogatum, qua, morem eorum secuti, Reipubl. nostræ ex fœminis cupimus esse consultum.* Ac si diceret, constet SC. Claudiani auctoritas priuatis; si ingenuæ seruis ipsorum nupserint, sed eundem morem seruari æquum est, idem ius, in hoc casu; Reipublicæ respectu. Quod sane in eam æquitatem incidit, qua commendatur *tit. quod quisque iuris.*

Secundo, vocari quoque ad Curiam vult vel ad Collegia, (nam & vtriusque id commune est, vt multa alia *hoc tit.*) posteriore *capite* seu *leg.* Honorius, VACANTES, id est nullius Corporis societate coniunctos: quod & ipsum Theodosio M. placuit *d. l. 137. supr.* vbi dixi. Tandem reuocari ex quacunque MILITIA refugas Curiales iubet: quod vt innumeris aliis *legibus* constitutum est, ita & ab Honorio ipso haud semel, veluti *l. 143. 144. 147. 154. 155. supr.* & *l. 181. infr.* Tandem pœnam ignis proponit seruis Actoribus, & Procuratoribus.

P. 513. ## *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex Senatoria dignitate.*

CLXXX. (a) Idem AA. Vrso P. V. (b)

LICET augeri Cœtum Amplissimum cupiamus, cuius consortio gratulamur, tamen si quis functionibus inuolutus, & nexibus Municipalis (c) Ordinis innodatus, codicillos Clarissimatus potuerit impetrare, nec suscipiendos eos Tua Sublimitas, nec penitus allegandos esse cognoscat: *Nec* enim *credimus vtrunque per vnum, prout conuenit, posse compleri.* Dat. XIV. Kal. Mart. Constp. Theod. A. VII. & Palladio CONS. [416.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) *Vrso* P. V. Constantinopol. huic inscribitur hoc ipso Anno *lex 2. infr. de frumento vrbis Constantinop.* & Anno superiore 415. *lex 1. supr de Decurion. & silent.* Meminit hoc ipso Anno *Chronici Alexandrini* Auctor *pag.* 718. 719. *Edit. Raderi*: vbi ait, *spectacula edita editore Vrso P. V. ob victoriam de Attalo Tyranno reportatam IV. Kal. Iulias*: καὶ ἐπετελέσθη θέατρον, θεωρήσαντος Οὔρσα ἐπάρχα πόλεως: subiicitque ludos Equestres ob eandem victoriam actos Nonis Iuliis. Itemque eodem Anno pridie Kal. Octobr. Theodosium Iuniorem Heraclea Constantinopolim reuersum in foro Theodosiano aurea corona donatum ab Vrso Præfecto Vrbis & a Senatu. Quæ omnia paulo post *hanc leg.* euenere. *ID.*

(c) Municipalis Ordo *h. l.* & *l. 2. supr. de Quæstionib.* & Amm. Marcellinus *lib. 21. c. 12. litesque audiens controuersas, maxime municipalium Ordinum. ID.*

COMMENTARIVS.

SENATORIOS codicillos, necquicquam Curiali prodesse ante Curiæ munera expleta, definit *hac l.* Theodosius Iun. vt & *l 182. 183. infr.* & *l. 187.* argument. a contrario, & codicillos huiusmodi suscipi vel admitti vetat ab Vrso Præfecto Vrbis, tum *hac l.* tum *d. l.* 183. nempe quia hic Senatus Princeps erat (de quo iam sæpe dixi.) Qua parte, quænam Principibus aliis sententia steterit, edocent *leges, supra numero 23.* quas repetere licet ex *Paratitlo.* Sane Theodosius Iunior ipse *hac leg.* sententiæ huius suæ tum rationem reddit, tum obiectioni tacitæ per occupationem occurrit: Rationem hanc reddit: *quod non credat vtrumque per vnum, prout conuenit, posse compleri.* Vnde apparet, antea nonnullis ita visum, Curialem Senatorem fieri posse, vt vtroque munere fungeretur. Quod Valenti certe placuit, *l. 69. supr.* sed & Arcadio patri huius Theodosii, cuius constitutione, Curialis, Senator factus, Senator manebat, & per substitutum Curiæ seruiebat, *leg. 160. supr. hoc titul.* Et

ipsemet Theodosius Iun. postea *l. 187. infr.* concursum hunc in Spectabilibus admisit. Quod ipsam rationem attinet, multæ in eandem sententiam similes sententiæ occurrunt, puta haud satis bona fide animum, & facultates vnius hominis in plura intendi. De quo ad *d. l. 69. supr.*

Obiectioni vero per occupationem *initio leg.* occurrit, dum ait, augeri quidem Cœtum Amplissimum, i. e. Senatum cupere se, cuius etiam consortio gratuletur. Sic & Iulianus *l. 1. supr. de exhib. reis:* ait, se in Senatorio Ordine seipsum quoque numerare & Arcadius Theodosii nostri pater, *l. 3. supr. ad leg. Corn. de Sicar.* Senatorem partem Corporis sui esse ait. Ante hos omnes Alexander Imp. *ad Senatum,* teste Lampridio *cap. 11. in fin. Et vos ipsi, Magnifici, vnum me de vobis esse censete potius, quam Magni nomen ingerite.* Omitto alia. Sed enim hactenus sese Senatui satisfactum eumque augeri cupere, si modo per Curiæ muneribus obnoxium id fieri possit. Quod ipse non credit. Et cum fieri non possit, originis rationem prævalere.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex* MILITIA *Armata, vel* OFFICIO: RECTORVM*que ea in re officio: &* PROCESSVS *termino.*

CLXXXI. (a) Idem AA. Palladio PF. P. (b)

SALVIS his, quæ iam dudum tam a nobis, quam a retro Principibus Parentibus Nostris super Curialibus statuta noscuntur; hac etiam generali (c) lege sancimus, vt si quis (d) suum Decurionem vindicare (e) voluerit, si Iudicis (f) desit copia, in eundem manus iniectione concessa, sciet ad examen Cognitoris resultantem esse deducendum: ita vt Moderator prouinciæ, si quæstio fortasse fiducia defensionis vlla generatur, nisi intra tres menses causam originis competenti disceptatione cognouerit, atque conuictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine vindicauerit, (g) decem librarum auri multam cogatur exsoluere: eius etiam Officium pari damni irrogatione teneatur. Si (h) quos sane Curiæ obnoxios, in diuersis Officiis, atque Militia, P. 514. subterfugientes Decurionatum ante (i) esse claruerit, si per suffectam personam, & periculo suo idoneam, originis nexum procurare noluerint, exutos sacramento militiæ ad ciuitates proprias dirigi conuenit, sub prosecutione (k) idonea: Ita vt de eorum nominibus qui armatum adpetierit (l) sacramentum, ad Viros Inlustres Magistros militum scribta mittantur, vt eorum auctoritate soluto (m) cingulo militari, reddantur muniis ciuitatum. Dat. V. Non. Maii, Rau. DN. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTAE.

(a) *Lex 54. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta, reciso principio *legis*, & altero *huius l.* capite. GOTHOFR.
(b) Eidem inscribitur super hac ipsa re eodem Anno *l. 147. supr.* quæ ibi perperam posita est. *ID.*
(c) Deinceps valitura. *ID.*
(d) Ordo scil. id est, Curia. *ID.*
(e) *Curiæ vindicare maluerit,* ita *Cod. Iust. ID.*
(f) *Præsides,* C. Iust. *ID.*
(g) *Pronunciauerit:* C. Iust. *ID*
(h) Alterum hoc caput repudiauit Tribonianus, quia in præteritum respicit. *ID.*
(i) Hanc generalem legem. *ID.*
(k) De hac *Prosecutione* Curialium agitur quoque *l. 147. 175. supr. ID.*
(l) *γρ. Adpetierint. ID.*
(m) Sustineri possit, sed malim *soluti. ID.*

COMMENTARIVS.

DE RETRAHENDIS ad Curiam, e militia Armata vel Officio Curialibus, & quænam forma hac in re seruanda sit, est hæc Honorii constitutio, cui similis est altera ad eundem Palladium hoc ipso Anno puta *l. 147. supr.* quæ isti perperam præposita est. Partim in futurum respiciens: partim in præteritum.

In futurum igitur, si quis Curialis dicatur ad militiam seu officium aliquod relicta Curia se contulisse. I. *Manus iniectionem* in hunc ordinibus tribuit si Rectoris prouinciæ copia desit: Qui casus singularis notetur manus iniectionis. Sane & Arcadius *l. 3. supr. de his qui ad Eccl. confug.* & *l. 159. supr. hoc tit.* Decuriones, qui ad Ecclesiam confugerint, vel ad administrationem *velut manu mox iniecta* ad Curiam reuocari iussit: sed *vigore & sollertia Iudicantum,* vt *dict. leg. 3.* expresse dicitur.

Sed

Sed hic aperte manus iniectio tribuitur ipsis Ordinibus, si Iudicis seu Præsidis copia desit: sic vt ad examen Iudicis deducatur. Singularis proinde hic casus est de manus iniectione, quo quis capitur etiam sine præcepto Iudicis: de quo hic Interpretes. 2. Iubet Honorius *hanc Cognitionem*, super Curiali intra trimestre terminari a Rectore prouinciæ, proposita multa Rectori, vt & Officio eius pœna decem librarum auri si vltra distulerint. Publice scilic. interest cito huiusmodi causas & ὑποθέσεις terminari: de qua trium mensium præscriptione videndi Græci: videndus Eustathius *de temporum interuallis pag. 219. Tom. II. Iur. Græc. Marquard. Freheri.* Et sic notetur casus, quo lis seu processus terminari debet intra tres menses. Et hic quidem in futurum.

In præteritum vero eos, qui ad militiam aliquam vel officium derelicta Curia confugerant, idoneum sufficere, substitutum loco suo iubet (quod & alias cautum sæpe,) alioquin ad Curiam retrahendos: etiam a militia Armata. Vbi obiter Tria singularia notanda.

Primo, quod dicitur personam aliam vice sua a Curiali sufficiendam *periculo suo idoneam*: idest, bonis suis instructam: Vnde expresse *infr. leg. 187.* suarum periculo facultatum. Hactenus enim periculum hic vertitur, de quo sæpe *supr.*

Secundum est, quod de *Prosecutione* Curialium ad ciuitates suas, additur: de quo agitur quoque *l. 147. 175. supr.* Postremum est, quod ad Curiales, qui ad militiam Armatam confugerant repetendos, de eorum nominibus ad Magistros militum scribi oporteat, vt ipsi solutos militia reddant: de quo ad *l. 175. quoque supr.* sic & ad Præfectum vrbi scriptum *l. 183. infr.* ad reddendos, qui ad Senatum confugerunt.

De RETRAHENDIS *Curialibus e* SENATORIA *dignitate.*

CLXXXII. (a) Idem. AA. Monaxio PF. P. (b)

NEMO posthac munerum ordine transcurso, (c) ad altioris (d) Curiæ honores audeat peruenire, sed prius vniuersis functionibus per ordinem propriæ ciuitatis expletis, tum demum ad conpetentem honorem singuli venire deproperent Dat. VII. Kal. Sept. Eudoxiop. (e) Theod. A. VII. & Palladio CONS. [416.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Monaxius* PP. Orientis, sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.* ID.

(c) *Transcurso*, idest, præterito, neglecto. ID

(d) An *altiores*, an *altioris Curiæ*; idest, Senatus? Istud puto. ID.

(e) Ibidem data *III. Kal. Sept.* hoc Anno *lex* 23. *supr. de pœnis*, quæ videri possit huic socianda. De hac Eudoxiop. *l.* 41. *infr. de operib. publ.* vbi dixi. ID.

COMMENTARIVS.

P. 515. SENATOREM ex Curialibus quemquam fieri vetat *hac l.* Theodosius Iun. nisi vniuersis prius Curiæ muneribus expletis: quæ & ipsa eiusdem sententia fuit *l. 180. supr.* Quid vero hanc in partem senserint alii Principes, edocent viginti quinque aliæ *huius tituli* constitutiones, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Hæc inquam *huius l.* sententia est: vbi ordine *transcurso* accipi oportet, non pro Ordine expleto; Verum contra, pro præterito, neglecto, insuper habito; Item *Altior Curia hac leg.* est, opposita Curiis ciuitatum, Senatus scil. & quidem in sp. *huius l.* vrbis Constantinop. sic & Nobilis Curia, *supr. leg. 155.* pro Senatu.

De RETRAHENDIS *Curialibus ex Senatoria dignitate.*

CLXXXIII. (a) Idem AA. Monaxio PF. P. (b)

NEMINEM obnoxium Curiæ, & publicis functionibus inuolutum, ad incongruam sibi fortunam (c) deinceps adspirare, elicitis codicillis Clarissimatus, (d) Magnitudo Tua permittat: vt singulæ ciuitates retineant obnoxios suis muneribus: Super hoc enim etiam & Inlustris Præfectura Vrbana (e) nostra est commonita sanctione. Dat. XV. Kal. Maii, Constantinop. Hon. XII. & Theod. VIII. AA. COSS. [418.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Monaxio huic PP. Orientis inscribitur quoque *superior lex prox.* 182. vid. *Prosopog.* ID.

(c) *Fortuna*, τύχη, pro statu, conditione. v. *Gloss. Theod.* ID.

(d) *Clarissimatus*, idest, Senatoria dignitas: v. *Gloss.* & *Paratit. de Senatorib.* ID.

(e) Sub quo Clarissimi seu Senatores fuere. ID.

COMMENTARIVS.

De Senatoriis codicillis, ne quidquam prosint ad Curialem conditionem euitandam, est hæc altera Theodosii Iun. constitutio plane similis *legi 180. supr.* Quam varie porro hanc in partem ius constitutum, edocent *leges huius tit. 27.* quas repetere licet omnes ex *Paratitlo*. Illud hic singulare notetur: hac super re, de Curialibus Senatorios codicillos adeptis retrahendis non tantum ad PP. hanc *leg.* emissam, sed & ea de re ad Præfectum Vrbis scriptum: Ideo scilicet, quia hic Senatus Præsul erat, de quo sæpe. Denique prout militia, aut dignitas esset, ad quam Curiales confugissent, ita ad Magistratus varios scriptum. vid. quæ scripsi ad *l. 181. supr.*

De LIBERIS *Curialium & Cohortalinorum ex militia patris Palatina ad Curiam vocandis, non obstante patris vacatione.*

CLXXXIV. (a) Idem AA. Asclepiodoto PF. P. (b)

Liberos Curialium, vel Cohortalinorum, (c) quandoque (d) susceptos, siue ante prærogatiuam & tempora expressa (e) præsumptæ militiæ (f) siue post decursa stipendia, originalem sequi condicionem oportet: Quoniam satis est parentibus eorum, vacationem a Nostra Clementia pro remuneratione fuisse concessam. Dat. XVII. Kal. Maii (g) Constp. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTAE.

(a) Abest hæc lex a *Cod. Iust.* Repetitur *l. 14. supr. de priuil. eor. qui in S. Palatio:* cui hæc omnino iungenda videtur, vna cum *l. 28. supr. de cohortalibus. GOTHOFR.*

(b) *Asclepiodotus PP.* cui plures hoc anno leges inscribuntur, quas vide in *Prosopograph. ID.*

(c) Cohortalium, *d. l.* 14. *ID.*

(d) *Quandoque*, pro *quandocunque. ID.*

(e) Decennii *d. l. 28. de cohortal.* vel XXV. annorum *d. l. 14. ID.*

(f) Palatinæ, Armatæ. *ID.*

(g) Error hic admissus: *γρ. XV. Kal. Iun.* vt *d. l.* 14. & *d. l. 28. ID.*

COMMENTARIVS.

p. 516. De Filiis Curialium & Cohortalinorum est hæc Theodosii Iun. constitutio: nempe, vt quamlibet ipsi Curiales & Cohortalini decennali Palatina militia, a Curia & cohorte liberentur, liberi tamen eorum non liberentur. Quæ quidem *lex* repetita extat totidem verbis *l. 14 supr. de priuil. eor. qui in S. Palat.* Vnde hoc ἀπόμοιρον desumptum est; vbi semel dicta sufficiant. Absque qua etiam foret, ad genuinam *huius l.* sententiam coniecturis nobis enitendum esset. Adeo & hac parte huius Codicis conditores incuriosi fuerunt. Singularia interim duo *hac leg.* notentur.

Primo, Priuilegia & vacationes parentum filiis hoc casu non prodesse.

Secundo, liberos quandocunque susceptos hoc casu retrahendos ad Curiam, non tantum scil. ante militiam Palatinam patris susceptos, sed etiam post eam decursam, cum alias liberi post militiam suscepti, non retrahantur: de quo vid. *leg. 58. sup.* & *leg. 187. infr.*

De DISCVSSIONE *Apochæ super solutis tributis, ab alio Iudice seu successore non retractanda.*

CLXXXV. (a) Impp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. Celeri (b) Proconf. Afric.

Semel securitatem (c) de refusione (d) munerum (e) emissam, ab alio Proconsule (f) non liceat refricari: Et ideo Spectabilitas Tua, saluberrimæ ac iustissimæ præceptionis formam secuta, prohibebit in posterum, eos ad Discussionem (g) transacti muneris constringi, quos claruit acceptæ securitatis prosperitate (h) lætari. Dat. V. Kal. Maii, (i) Rau. Post conf. Felicis & Tauri VV. CC. [429.]

NOTAE.

(a) *L. 2. Cod. Iust. de Apochis publicis & descriptionib. Curialibus.* Iungenda autem ei *lex prox. 186.* Imo iungenda quoque *lex 34. supr. de annona & tribut.* & *lex vlt. de appellat. GOTHOFR.* Ex his quatuor legibus satis probari

probari potest Wandalos, *anno* 318. quod Gothofredo nostro placuit in *Chronolog.* in Africam irruptionem non fecisse. Etenim non est dubium, quin *Valentinianus* aliquam huius rei mentionem in quatuor his legibus iniecisset, atque significasset, aut calamitates, aut fidelitatem subditorum fundamentum esse fauoris a se illis concessi. Imo eas leges *Valentinianus* ne dedisset quidem, pars enim Africæ, quæ post Vandalorum irruptionem in Romanorum remanserat potestate, non legibus, sed subsidio indigebat. Quare cum post mensem Aprilem *anni* 429. nulla amplius exstet hoc Codice constitutio, quæ Africanorum causa data fuerit, præter *legem* 33. *de susceptor.* anno 430. in gratiam prouinciæ Byzacenæ datam, manifestissimum est, Wandalos ante mensem Maii anni 429. in Africam non ingressos, nec prouinciam Byzacenam ante annum 430. a Wandalis sub iugum missam fuisse. Vide ANTON. PAGIVM in *Critica ad Annal. Baron. an.* 428. *num.* 3.4.5. latius hoc deducentem. *RITTER.*

(b) *Celer* PC. Africæ sub Valentiniano III. Ann. Dom. 429. v *Prosopogr.* Eiusdem Mentio apud Augustinum, *epist.* 210. & 237. siue *Ep.* 56. & 57. *Edit. Benedictin. GOTHOFR.*

(c) *Securitatem*, id est, apocham, *h. l.* & *l.* 173. vid. *Gloss. ID.*

(d) Id est, solutione. *ID.*

(e) Id est, tributorum. *ID.*

(f) *Iudice*, Cod. Iust. vt ita generalis *hæc lex* esset. *ID.*

(g) *Discussio*, est retractatio, vid *supr. tit. de Discussoribus. ID.*

(h) *Prosperitas* securitatis. *ID.*

(i) Ita quoque *lex prox.* 186. At *d. l.* 34. & *d. l. vlt. Mart. ID.*

De Curiali, pro ALIO *non conueniendo.*

CLXXXVI. (a) Idem A A. Celeri Proc. Afric.

LEGATIO (b) Proconsularis (c) prouinciæ, per Bubulcum (d) Spectabilem Virum Comitem, Curiales pro aliis qui in eodem territorio (e) possident defleuit adstringi, quod (f) ab obnoxiis sæpe debetur, deuotissimi (g) quique cogantur exsoluere. Quæ res pro arbitrio Compulsorum, vel Opinatorum, (h) siue Iudicum, in eam famam, mali iugitate, peruenit, vt nullus pene Curialis idoneus in Ordine cuiusquam vrbis valeat inueniri. Cuius præsumptionis abolita consuetudine, Iubemus, * neminem Curialem pro alieni territorii (i) debitis adtineri, sed tantum Municipem (k) pro gleba propria conueniri, Spectabilitas Tua salubrem sanctionem secuta, vnumquemque debitorem suo deinceps nomine faciet adtineri. Dat. V. Kal. Maii, Rau. Post cons. Felicis & Tauri VV. CC. [429.]

NOTAE.

(a) Potissima pars *huius l.* abest a *Codice Iustin.* Iungenda autem ei *lex prox.* 185. *supr.* & *lex* 34. *sup. de annona & trib.* & *lex vlt. supr. de appellat. GOTHOFR.*

(b) De Legationib. his, *suo tit. infr.* v. & *l.* 8. *infr. de Censitorib.* & *leg.* 42. *infr. de Episcopis. ID.*

(c) Africæ: dixi ad *l.* 26. *sup. de erog. mil. ann. ID.*

(d) Huius Comitis & Legati *Bubulci* mentio & *dict. leg.* 34. *de annon. & tributis*: vbi tamen perperam editum *Bubuli. ID.*

(e) Ciuitatis scil. *ID.*

(f) *Et quod. ID.*

P. 519. (g) *Deuotissimi*, qui tributa soluerunt: *deuotionis* hac in re vox propria. v. *Gloss. Theod. ID.*

(h) De his *Compulsoribus* & *Opinatorib.* agitur quoque *d. l.* 34. vbi dixi: Sed & ad *leg.* 26. *supr. de erogat. mil. an. ID.*

* *Lex* 17. *Cod. Iust. de omni agro deserto* hinc desumpta est. *ID.*

(i) *Territorium* hic alio sensu quam *supra*, pro gleba, & possessione. Quo ipso sensu vsurpatur hæc vox & *leg.* 34. *infr. de oper. publ.* & *l.* 2. *supr. de exactionib.* (cuius eadem sententia est, quæ *huius leg.*) Possessio dicitur *leg.* 31. *supr. de annon. ID.*

(k) *Municipem* id est, Curialem, v. *Gloss. ID.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI III. Placidiæ filii, duæ constitutiones sequuntur, eiusdem prolixioris constitutionis Valentinianeæ partes: vnde desumptæ quoque sunt *lex vlt. supr. de appellat.* & *lex* 34. *supr. de annona & tributis*, his duabus proinde cossandæ. Quæ quidem constitutio seu sanctio salubris, *saluberrima*, vt *his ipsis legib.* vocatur; de *Re tributaria* in vniuersum fuit, emissa ad Legationem prouinciæ Africæ: (de Legationum genere erit *infr. tit. de Legatis*, vbi plene:) quæ Bubulcum Comitem ad Valentinianum miserat, querelis ad eum perferendis, & malis deflendis, quibus rei tributariæ occasione premebatur: Cuiusmodi sane quatuor querelæ fuerunt, quibus totidem illius constitutionis suæ capitibus Valentinianus mederi instituit hac saluberrima constitutione: sic quidem vt quatuor *leg.* illæ toti-

totidem querelis respondeant. Scil. vt a duabus illis incipiam, quas hisce nostris coaſſandas dixi: Vna ex querelis fuit, quod pro dissimulatione Iudicum, compulsore aut opinatore misso, Africani possessores in prædam mitterentur, quo pertinet *d. l. 34. supr. de annona & tributis*. Altera querela fuit, quod appellationum a Rationali in priuatæ rei caussis occasione ad longinqua traherentur: quo spectat *d. lex vlt. supr. de appellat*. Duabus aliis querelis, respondent hæ duæ *leges* nostræ. Prior est, quod etsi *Apochas*, seu securitates tributorum, a se solutorum sub alio Proconsule haberent, attamen ab alio Proconsule eæ refricarentur. Igitur definit *hac l. 185*. Valentinianus III. Apocham semel acceptam, in perpetuum eum, qui accepit securum reddere: *acceptæ securitatis prosperitate lætari*, vt eleganter loquitur, neque retractari aut refricari amplius oportere. Quam vt saluberrimam, ita iustissimam præceptionis formam vocat, ita vel ipsa *securitatis* vox, quæ pro Apocha & *hic* & *l. 173. supr.* passim accipitur, satis ostendit: quomodo & Græci ἀμεριμνίαν, & ἀσφάλειαν dixere. De quo alibi plenius. Cassiodori tantum locus nunc procedat *XI. Var. 7. Merito testimonium solutionis, securitas dicitur, de quo non solum animus, sed substantia communitur.*

Cæterum pertinet hoc *caput*, seu *dicta lex 185*. vt ad omnem aliam tributorum solutionem, ita & ad descriptiones seu contributiones Curialium; argum. *huius tituli*; de quibus *supr. ad leg. 121*. Ergo *Apocha* semel accepta, collator seu Tributarius securus est, ex hac Valentiniani III. pariter vt ex Honorii *lege 26. & 27. infr. de susceptoribus*, & *l. 2. supr. de discussoribus*. Neque ea refricari a successore Iudice potest, vel sub eo. Quæ *huius legis* hypothesis est: scil. sæpe insecuti Iudices securitates seu apochas & quittantias, sub decessoribus suis emissas ad disquisitionem & discussionem reuocabant; eaque re Tributariis molestiæ imo prædæ sæpe intentabantur: Quomodo & Susceptores earumdem Apocharum occasione, prouinciales vexabant, *l. 26. 27. infr. de Susceptor.* & Discussores, *l. 2. supr. de Discussorib.* videnda & *lex 2. §. vlt. Cod. Iust. de Quadrienn. præscript.* Denique publica Apocha semel solemniter facta excludit reuisionem, discussionem, retractationem *dictis legib.* & *l. vlt. Cod. Iust. de apochis publ.*

Altera querela, cui respondet *lex 186*. iam Curiales in specie spectans, erat, quod CVRIALES alii pro aliis in eodem ciuitatis Territorio, tributa soluere cogerentur; idque tam passim fieret, scilicet, vt *hæc lex* eleganter loquitur, *hac res in eam famam mali iugitate peruenisset*, vt iam nullus pene Curialis idoneus reperiretur: Quam præsumptionis consuetudinem *ea leg.* vetat Valentinianus: pariter vt *aliis* quoque *legibus* vetitum in genere, ne alius pro aliena possessione & gleba conueniatur, *l. 31. supr. de annona*: & *l. vlt. supr. de Executoribus*. Speciatim ne Vicanus pro aliis Vicanis, de quo *tit. Cod. Iust. vt nullus ex Vicaneis*: denique ne Decuriones pro aliis, vt *hac l.* ita & *l. 2. supr de exactionib.* Cætera quæ ad *huius leg.* illustrationem quis requirere posset, repeti possunt ex dictis ad *d. l. 34. supr. de Annona & tributis.*

De Curialibus SPECTABILI *vel* ILLVSTRI *dignitate decoratis.*

CLXXXVII. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b)

QVI ante hanc legem Spectabilium, vel Inlustrium quocumque modo sortiti sunt *Dignitatem*, parto semel honore & priuilegiis perfruantur. Si qui vero postea (c) ex Decurionibus, vel subiectis (d) Curiæ, ad Spectabilium gradum processerint, per se tam Curialia, quam Senatoria subeant munera, eorumque liberi post Senatoriam suscepti dignitatem patrum obstringantur exemplo. Quod si qui inter Inlustres etiam viros locum occupauerint, non laborioso Administrationis actu: sed honorario * titulo dignitatis, Senatui quidem per se respondeant, Curiæ vero per substitutos, suarum periculo (e) facultatum, statim (f) † faciant; quorum liberos, & (g) post eorum Inlustrem dignitatem progenitos, non solum Senatorum, sed etiam Decurionum munia per se, non per subrogatos, subire conueniet: &c. Dat. III. Non. April. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.] Eodem exemplo (h) Eubulo PF. P. (i) Illyrici.

P. 513. NOTAE.

(a) Hinc interpolatæ, vt videtur, *lex 60. Cod. Iust. eod. tit.* & *l. 21. Cod. eod. de Episcopis, & Cleric.* quarum tamen inscriptio variat, *Thomæ PP.* Iungenda autem huic, *lex prox. 188.* & *lex vlt. sup. de cohortalib.* GOTHOFR.

(b) *Isidoro* huic PP. Orientis scil. inscribuntur reliquæ omnes *huius tit.* Constitutiones. Ad eundem Isidorum vid. Isidori Pelusiotæ *Epistolas*. ID.

(c) Posthac. ID.

(d) *Subiecti* Curiæ *hac leg.* & *leg. prox.* id est debiti Curiæ, vt alibi vocantur, qui ad Curiam nominari possunt, nominationibus obnoxii. ID.

* D. *lex 21. C. Iust. de Episcop.* hinc interpolata videtur. ID.

(e) Vid. dicta ad *leg. 181. sup.* ID.

(f) *vg. Satisfaciant*: vt *dict. l. 21. Cod. Iust. de Episcopis.* & *dict. l. 60. Cod. eod. tit.* (quæ hinc interpolatæ, vel sane ex eadem constitutione desumptæ) *satisfacere non vetentur.* ID.

(g) Etiam.

(g) Etiam. *ID.*

(h) Ita quoque *d. l. vlt. sup. de cohortalib.* τῷ αὐτῷ τύπῳ Socrates *lib. 2. c. 23. in fin. ID.*

(i) Eubuli huius PP. Illyrici nomen inscribitur quoque *d. leg. vlt. sup. de cohort*, iisdem verbis. *Isidoro PP. Eodem exemplo Eubulo PP. Illyrici. ID.*

De Curialibus qui ad MILITIAM *aliquam confugerunt, vel* ADVOCATIONEM *in foro Illustrium Magistratuum.*

CLXXXVIII. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b) Post alia.

SI * quis Decurio, aut subiectus Curiæ, vllam ante hanc legem gessit *Militiam*, aut cœptam dudum etiamnunc gerit, aut *Causidicinam* (c) in foro Amplissimæ præfecturæ Orientis, atque Illyrici, vel Vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem Constitutionum † sanctio obseruetur: Post hanc vero Legem, si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam, nulla præscribtione temporis muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: ne (d) ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur valeant declinare, &c. Dat. III. Non. April. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) *Lex 55. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta, quam plurimis detractis. Iungenda autem ei *lex. prox. sup.* 187. & *lex vlt. sup. de cohortalib.* & *lex 21. Cod. Iust. de Episcopis. GOTHOFR.*

(b) Orientis: dixi ad *leg. superiorem. ID.*

* Totidem verbis hæc *lex* integra legitur *d. l. vlt. sup. de Cohortalib.* excepto, quod quæ de Decurione, aut subiecto Curiæ hic dicuntur, ibi de Cohortali vel subiecto cohorti, definiantur. *ID.*

(c) *Causidicina* hic & *l. vltim. supr. de cohortalib.* & apud Symm. *libr. 5. epist. 16. 75.* & *libr. 9. epist. 29.* Ammianum *lib. 30. cap. 4.* *Ad vltimum id habet Causidicina cum cæteris metuendum & graue:* simili forma Apuleio *lib. 7. in fin. p. 135. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire.* *Indicina* & *vestificina* atque *iuridicina* Tertulliano *de Pallio c. 3. ID.*

(d) Non minus bene, *nec ipse:* Quanquam illud etiam habet *d. lex vlt. ID.*

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATE Spectabili, vel Inlustri, deque MILITIA seu officio quocunque, item de ADVOCATIONE (seu CAVSIDICINA,) an & quando ex Curia liberent, *his duabus legibus* tractatur: Quæ prolixioris Theodosianæ, Theodosii inquam Iun. constitutionis partes sunt: vna cum *l. vlt. sup. de cohortalibus:* & *l. 21. C. Iust. de Episcopis, Eccl. & clericis:* quæ proinde his duabus coassandæ veniunt: qua quidem constitutione in vniuersum Theodosius Iun. tum Curiarum tum & cohortalis militiæ commodis consulturus, euitandæ alterius conditionis modos accidit. De Cohortali militia est *d. lex vlt.* De Curiali conditione sunt hæ duæ *leges*, & *d. l. 21. Cod. Iust. de Episcop.* an & quatenus ea euitari possit, aut Dignitate, de quo est *lex 187.* aut Militia, vel Causidicina: de quo est *lex 188.* vel etiam Clericatu, de quo est *dict. l. 21.* si modo a Triboniani emblemate ea vacua est.

1. De DIGNITATE igitur si quæratur, Theodosius Iun. ea constitutione puta, *l. 187.* distinxit, Primo quidem inter Dignitatem Clarissimatus, & alias maiores Dignitates, Spectabilium videl. & Illustrium (hæc enim tria Dignitatum genera hoc tempore fuere: de quo consulenda plene *Notitia Imperii*, quæ decennio ferme ante *hanc leg.* conscripta, sub harum ipsarum legum Auctore Theodosio Iun.) Igitur *Clarissimatu* seu Senatoria dignitate indistincte Curialem conditionem euitari non posse tacite definit: quod & ipsum eidem iam placuerat *l. 180. 183. sup.* In Spectabilibus, vero vel Illustribus iam ante *hanc l.* factis, & sic in præteritum nullo inter eos discrimine, verum indistincte Curiales ad Spectabilium vel Illustrium dignitatem euectos, Curia liberandos definit. In futurum vero Spectabiles iam ab Illustribus separat. Nempe *Spectabiles* per se, non per substitutum, tum Curialia quam Senatoria munera subire oportere: & sic vtroque munere fungi vult. (Qui tamen antea, *d. leg. 180. sup.* testatus fuerat, non credere se vtrumque per vnum, prout conuenit posse compleri.) p. 510. Idemque de filiis etiam post patris senatoriam dignitatem susceptis definit. (recte, nam ante susceptos ex patre Curiali, omnino Curiales manere, etiam aliæ *leges* docent, puta *lex 58. 74.* contra *l. 93.*) In *Illustribus* subdistinguit inter Illustrem dignitatem ἔμπρακτον, & honorariam, (vt cæteroquin distingui solet,) vel enim actu ipso & laborioso administrationis, Illustres sunt, & ἔμπρακτοι, (finge Curialem Magistrum officiorum, vel Quæstorem aut Comitem S. L. vel R. P. factum,) & tum proculdubio voluit Theodosius Iun. Illustrem huiusmodi virum Curiali nexu liberari: quod vtique datum tam celsæ Dignitati, eique ἐμπράκτῳ. Vel honorariis titulis tantum sunt Illustres: & hoc casu definit Theodosius Iun. ipsos quidem Senatui seu Senatoriis muneribus per se respondere, Curiæ vero per substitutos periculo suarum facultatum; At liberos, etiam post

honorariam hanc Illustrem dignitatem patris, vtraque munia explere oportere per se, non per subrogatos. Et hæc quidem sententia est Theodosii Iun. *leg. 187.* Quis vero in vniuersum hac in re circa Dignitates Principum sensus fuerit, edocent 27. *huius tit. leges*, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Ergo notetur hic casus, quo Curialis cum regulariter per substitutionem seu substitutum muneribus patriæ se abstrahere non possit, *l. 167.* nequidem Senatoria dignitate indepta, ex Theodosii M. *l. 111. 118. supr.* & Arcadii *l. 167.* attamen pro se alium substituere potest seu subrogare, & sic per Vicarium (vt vocatur, *d. l. 111.*) Curia liberari. Quod & ipsum pluribus aliis casibus obtinet, seu constitutum est, 1. ex speciali humanitate, vt loquitur *lex 155.* Idque in Curialibus ad munus aliquod Ecclesiasticum promotis, ex Constantii *l. 49. 59.* Valentiniani Iun. *l. 99.* Theodosii M. *l. 115.* Arcadii *l. 163.* Item ad dignitatem aliquam subuectis, ex Theodosii M. *l. 90. 91. 98.* Honorii *l. 155.* Arcadii *l. 160.* & hac Theodosii Iun. *l. 187.* vnde deformatæ videntur *l. 21. C. Iust. de Episc. & Cler.* & *l. 60. C. eod. de Decur.* cum qua nihil commune habet prolixus Interpretum Tractatus, ad hanc nominatim *legem*, quando is cui commissio aliqua data est, seu officium demandatum, eiusque persona electa, alium substituere interim, seu quandoque pro se, impeditus, vel absens, per substitutum deseruire possit. Leges enim illæ *sedecim*, quas modo vnam in lineam conieci, in alio longe argumento versantur: nempe in conditione, qua quis alicui nexus est, nascendi ferme, an, & quando, ea liberari in totum possit, si in alium statum & hominem promotus sit, substituto alio? Idque ex *speciali humanitate.*

Conditio autem sub qua huiusmodi substitutio quandoque admittebatur, ea erat, vt suarum facultatum periculo a substituente id fieret, vt *hac l.* & *d. l. 21. C. Iust. de Episcop. & Cler.* & *leg. 60. Cod. eod. de Decur.* cessis vel in totum vel pro parte facultatibus substituto: *l. 49. 59. 90. 91. 98. 99. 115. h. t.* Quare & hinc alienus est Tractatus in specie illa ipsa quam tractant Interpretes, quis & quando qualificatus esse debeat qui substituitur, & an substituens teneatur de excessibus & delictis substituti? Illud enim hactenus hic requiritur, vt debitum non negetur officium, *l. 155.* & vt ex patrimonio suo Curialis alium idoneum faciat, *l. 115.* idoneos substituat, *d. l. 90. 91. 98.* periculo suarum facultatum, vt dicitur *l. 187.* Et hæc quidem de *lege 187.*

2. De MILITIA quoque seu officio quocunque, & CAVSIDICINA in foro aliquo Illustrium Magistratuum (de quo postea) ad quam Curialis derelicta Curia sese contulit, ita distinguit Imp. tum *hac l. 188.* tum *d. l. vlt. sup. de Cohortalibus* (vbi *d. lex 188.* repetitur:) Nempe in præteritum, in his latas pridem constitutiones obseruandas. De Militia equidem seu officio (Palatino, puta vel Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ,) aperta est Theodosii Iun. constitutio, qua Curiales exinde ad Curiam retrahi vetat, si quindecennio toto a collegis seu a Curia reuocati non fuerint, & sic quindecennii præscriptione eos muniri vult, *l. 14. sup. de priuileg. eorum qui in sacro Palatio.* quæ iungenda est *legi 184. sup. h. t.* (vbi *tempora expressa præsumptæ militiæ*, & *diuersa stipendia*, de quindecennali illa militia accipienda sunt, ex *d. l. 14.* absque cuius alioquin *legis* ope, dicta *lex 184.* hodie a nobis non intelligeretur:) Filios vero eorum indistincte ad Curiam reuocari vult; *d. l. 14.* & *d. l. 184.* De *Causidicina*, quid antea statuerit Theodosius Iun. non reperio: nisi quod eiusdem constitutio extat *C. Iust.* ad Cyrum P. V. data ante decennium An. 426. puta *l. 5. C. Iust. de Aduocatis diu. Iudiciorum:* qua Aduocatis Præfecti Vrbis, quidquid antea præstitisset Priuilegiorum, Togatis per Præfecturam Orientis, quoque tribuit. Et proculdubio simile aliquid quod de officiis Palatinis statuerat. Et cæteroquin Togatis seu Aduocatis in foro Præfecti Prætorio & Vrb. singularia quædam priuilegia tributa: vide *l. vlt. sup. de postul. l. vlt. sup. de Senatorib.* Quod & ipsum testatur Valentinianus *Nouell. 10. vers. in diuersis*, vt cæteris qui sub his agebant. Et hæc quidem in præteritum: de quo plura. In futurum vero Theodosius Iunior amota omni temporis præscriptione, Curialem eiusque liberos quandocunque susceptos ex quacunque militia ad Curiam retrahi iubet. Et hæc quidem est harum duarum *legum* sententia.

Duo tantum obseruari cupio. Primo quod *d. l. 21. C. Iust. de Episcop.* dicitur, id quod de Curialibus, Illustrem dignitatem honorariam adeptis hac *leg.* nostra *187.* definitur, vt per substitutum periculo suarum fortunarum Curiæ muneribus satisfacere possint, id inquam constitutum ad similitudinem Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum (nam & hi ex ipsiusmet Theodosii Iun. constit. *l. 172. sup.* cedendo Curiæ facultatibus liberantur:) Quæ comparatio (si Triboniani facinore *lex* illa immunis est) Theodosiana notanda est; qua sc. cum Illustribus ciuilibus dignitatibus, comparantur Illustria & præcipua officia Ecclesiastica.

Secundo de *Causidicinæ* seu *Aduocatorum* priuilegiis videndum & accuratius. Sane sæpe antehac annisi Curiales Causidicinæ, seu Aduocationis obtentu, curialia munera euitare, vel per saltum ad maiora euehi, quod incunctanter & absolute respuerunt superiores ætate Principes, Constantius *l. 46. sup.* Valentinianus Sen. *l. 77. sup.* Theodosius M. *l. 87.* & *98. 116. sup.* Arcadius sane *l. 152. sup.* Togatis fori Præfecti vrbis Constantinopol. prouincialium functionum immunitatem dedit. Mox primus *ferme* Theodosius Iunior Causidicinam in immensum euexit: tributis in commune omnibus omnium Iudicum Aduocatis, priuilegiis nonnullis, veluti peculii quasi castrensis iure, *l. vlt. sup. de postulando:* seu *l. 4. C. Iust. de Aduocatis diu. iudiciorum.* At specialibus priuilegiis collatis nonnullis Aduocatorum: puta Aduocatis in foro Præfecti Prætorio Orientis, Illyrici & Præfecti vrbis Constantinopol. vt vel hæc *lex* nostra *188.* & *d. vlt. sup. de cohortalib.* docet. Ac primum quidem Togatis seu Aduocatis in foro Præfecti Prætorio Orientis; quæ mox idem ad Aduocatos in foro Præfecti vrbis traduxit: *l. 5. Cod. Iust. de Aduocatis diu. Iudiciorum*, quæ decennio ante hanc *leg. 188.* data est: & ad Aduocatos in foro Præfecti prætorio Illyrici: vt ostendit *hæc lex*, & eiusdem *lex* altera, data triennio post hanc *leg.* nostram: puta *l. 7. Cod. Iust. de Aduocat. diu. iudiciorum*, P. 520.

rum.

rum. Hinc igitur est, quod *hac leg.* diserte agitur de Causidicina seu Aduocatis in foro Præfecto Prætorio Orientis atque Vrbis: quibus singularia præ cæteris priuilegia a Theodosio Iun. tributa fuerunt; vt cæteroquin sæpe sub Præfecto Prætorio operam nauantibus eximia iura tribui solita: de quo ad *l. 2. sup. de Adsessorib.* & *l. vlt. sup. de postulando*, & *l. 11. sup. de Numerariis.* Et vero cum tributa essent, Curialibus occasionem ea dedere, passim ad Aduocationis munus ambiendum in dictis foris, vt præter hanc *leg.* docet eiusdem Theodosii Iun. *Nouella de postulando* 16. (quæ triennio post *hanc leg.* data) *Eneruasse Curias, vel prouinciarum officia, effusam Amplissimæ Præfecturæ iudicio postulandi cupiditatem, inlecebris immunitatis accensam comperimus.* Itaque *ea Nouella* Theodosius statuit, Curiales, qui vltra 64. priores in amplissimo foro postulandi sibi vsurpauerant licentiam, per substitutum, vel suffectum munia Ciuitatis suæ agnoscere: nulloqe sacrarum constitutionum, quæ de Aduocatis latæ sunt, beneficio frui, nisi ad fisci patronatum peruenerint. Vnde apparet, quod ad *huius l.* nostræ intellectum facit, Causidicos, qui iam *huius l.* tempore essent in foro Præfecti Prætorio, si modo in Ordine essent, non supernumerarii, substituto Curiæ dato a Curia liberatos: Et quamquam hoc grande priuilegium immunitatis a Curiali nexu, ad alios Aduocatos prouinciarum vel spectabilium Iudicum non porrigeret Theodosius Iun. attamen munerum quorundam immunitatem & his tribuit *d. Nouella de postulando* 16. vnde desumpta est *lex 6. C. Iust. de Aduoc. diu. iudiciorum.* Quo numero est quoque ea, de qua *l. prox.* 189. Et hæc de Theodosio Iun. Valentinianus quoque Tertius, eius in Imperio Collega, *Nouella 10. cap. in diuersis:* Curiales Causidicos, qui *certatim ad priuilegia Causidicis Inlustris Prætorii*, Prætorianæ Præf. atque *vrbanæ, debita festinabant*, suffectum Curiæ præstare voluit.

De CVRIA ALEXANDRINA *quatuor leges.*

1. *De* PRINCIPALIBVS *illius Curiæ, ad quæ munera teneantur: & de* PRIMI *dignitate.*

CLXXXIX. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b)

ALEXANDRINIS Principalibus, etsi Aduocatione fungantur, nihilominus (c) onus Peregrinationis (d) incumbat, nec Cura (e) publica, nisi in sua tantum ciuitate committatur. Et primus (f) Curiæ, qui in (g) muneribus vniuersis expletis ad summum (h) peruenerit gradum, Comitiuæ primi ordinis frui (i) per (k) quinquennium dignitate præstita: (l) nec Senatoriis minime (m) functionibus obstringatur, in Curia (n) tamen permaneat. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) *L. 56. Cod. Iust. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* sunt *duæ leges proximæ* 190. 191. (Imo *tertia* seu *vlt. huius tit.*) Item *lex 3. supra de Indictionib. lex 2. infra de frum. Alex. lex 2. inf. de Alexand. pleb. primatibus.* GOTHOFR.

(b) Orientis: dixi ad *l.* 187. *sup.* ID.

(c) Pro *nihilo magis, minime, non:* de quo mox: sic & *infra hac ipsa lege* duplici abnutiuo, *Nec minime.* ID.

(d) Id est *Legationis:* Eodem sensu peregrinationis vox accipitur, *lege 9. infra de Legatis*, vbi dicam adhuc aliquid. ID.

(e) *Cura publica*, an est munus aliquod publicum personale, & administratio, quæ principalibus committebatur? videtur curatoris ciuitatis munus indicari. v. *Gl. Theod.* ID.

(f) De hoc *Primo Curiæ* agitur etiam *l.* 127. 171. *inf. sup.* ID.

(g) Παρίλκον: *cum*, C. Iust loco, *qui in.* ID.

(h) Primi Curiæ. ID.

(i) Locus plane vitiosus: pro quo, in *Cod. Iust. fruatur.* vide etiam *leg.* 127. *supr.* vbi Comitiua tantum tertii ordinis, primo Curiæ datur. ID.

(k) *Post biennium*, C. Iust. ID.

(l) Sequentia ita immutata C. Iust. *in Curialibus tamen permaneat.* ID.

(m) *Nec minime:* duplici abnutiuo. Hæc autem verba a Triboniano repudiata sunt. ID.

(n) Id est in Ordine Alexandrino. ID.

P. 521. 2. *De* QVINQVE PRIMATIBVS *Curiæ Alexandrinæ immunibus ab iniuriis corporalib.*

CXC. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b)

QVINQVE Primates (c) Ordinis Alexandrini a Corporalibus (d) iniuriis immunes esse censemus (e) vt voce libera commoditates patriæ defendant; cum possint, si quid egerint

egerint criminose, pecuniariis coherceri dispendiis: Æstimabuntur (f) autem præsente Curia viri Spectabilis Augustalis (g) iudicio. Dat. Prid. Non. Iun. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) L. 57. *Cod. Iust. eod. tit.* Quibus autem ea iungenda sit, iam ad *superiorem* dictum. GOTHOFR.

(b) Orientis: dixi ad *l.* 187. *sup.* ID.

(c) *Summates*, C. Iust, Quomodo etiam Symmachus *lib.* 10. *ep.* 63: *Summates Aricinæ Vrbis*, dixit: *Summos Municipum Proceres* dixit Ausonius *Mosella* v. 401. τὸ κράττον τῶν βουλευτηρίων Eunapio *in Maximo pag.* 97. *Edit. Commelin.* Classis quoque Summates *l.* 32. *inf. de Nauicular.* ID.

(d) Id est, a Quæstionibus & tormentis: dixi plene ad *l.* 39. *sup.* ID.

(e) Id est iubemus. ID.

(f) Pecuniaria dispendia, condemnationes, mulctæ. ID.

(g) Præfecti Augustalis, seu Ægypti. ID.

---

3. *De eo qui* TRIGINTA *annis Alexandriæ ciuilia munera obiit.*

CXCI. (a) Idem AA. Isidoro. PF. P. (b)

EVM qui triginta annos (c) in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæserit muneribus, corporalibus muniis, non pecuniariis, excusari conueniet: (d) habita consideratione videlicet meritorum, vt hoc bene cognitum (e) priuilegium consequantur, nec eo passim fruantur indigni. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) L. 58. *Cod. Iust. eod. tit.* Quænam autem ei iungendæ sint, dictum ad *l.* 189. GOTHOFR.

(b) Orientis: dixi ad *l.* 187. *sup.* ID.

(c) *Annis* C. Iust. Editiones nonnullæ. ID.

(d) *Conuenit:* C. Iust. ID.

(e) γρ. *Cogniti*, vt C. Iust. *bene cogniti*, id est, *bene meriti* opponuntur hic indignis. ID.

---

4. *De* SPONTANEIS *munificibus Alexandriæ.*

CXCII. (a) Idem AA. Isidoro PF. P. (b)

SI quos spontaneos Hypomnematografi (c) Munificos (d) suis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones, Augustalis (e) iubemus non expectandum esse consensum, qui fit plerumque venalis, sed vtriusque partis sufficere voluntatem, vt incipiat functio quam nullus incusat: tum ad memoratum Iudicem (f) tam nominati quam etiam Creatores (g) consona relatione currente, (h) quam (i) si suscipere, vel confirmare distulerit, sciat se vigintiquinque auri librarum condemnatione plectendum. Dat. Prid. Non. Aug. (k) Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTAE.

(a) *Lex* 59. *Cod. Iust. eod. tit.* Quib. autem legibus hæc coniungenda sit, dixi iam ad *l.* 189. GOTHOFR.

(b) *Isidorus* PP. Orientis scil. dixi ad *l.* 187. *sup.* ID.

(c) Σύγχυσις. ID.

(d) *Munifici*, id est, munera præstantes, subeuntes: *Liturgi* propria voce in Ægypto, *l. vlt. sup. de patrociniis vicorum.* ID.

(e) Σύγχυσις iterum, quam hic sustulit Tyliar. ita: *Iubemus non expectandum esse consensum pro tempore viri Spectabilis Augustalis.* ID.

p. 512. (f) Id est Præfectum Augustalem. ID.

(g) *Creatoris* C. Iust. ID.

(h) Ita quoque *Cod. Iust.* imperfecta sententia: quare γρ. *current.* ID.

(i) Relationem consonam. ID.

(k) γρ. *Iun.* vt *tribus superiorib. legibus.* ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

De Alexandrina Curia, eiusque Curialibus, sunt hæ *quatuor* Theodosii Iunioris *leges*: quæ omnes partes sunt vnius & eiusdem prolixæ constitutionis, non *Nouellæ* (vt Cuiacius prodidit) *Theodosianæ*, ex qua supersunt tres aliæ insuper leges *hoc Codice* (atque adeo *his quatuor* conferandæ) puta *lex 2. inf. de frum. Alexandrino*: *lex 2. inf. de Alexandrinæ plebis Primatibus*: & *lex 3. sup. de Indictionibus*. Ea constitutione Theodosius Iun. tum possessoribus in commune per totam Ægyptum circa rem tributariam consultum iuit, quo spectat *d. lex 3. sup. de Indictionibus*; tum Alexandrinæ ciuitati speciatim: & quidem per partes, singulis eius partibus; Puta Corporatis, quo pertinet *d. lex 2. inf. de Alexandr. plebis Primatibus*: Item Plebi Alexandrinæ, quod argumentum est *d. legis 2. inf. de frum. Alexandrino*. Tandem & Curiæ seu Curialibus Alexandrinis; quo pertinent hæ *leges* nostræ. Ita quidem, vt Præfecto Augustali seu Ægypti fibulam his ferme *legibus* impositum eat, quod docent maxime *lex 190.* & *lex 192.* seu *vlt.*

Singularum sententiam prius quam explico de Curia & Ciuitatibus Alexandrinis in genere videndum est: quo præter has *quatuor leges* pertinent quoque *lex 80. 112. 126. supr. h. t.* & apertissime *lex 42 43. inf de Episcopis: Lex 19. sup. de petitionibus: lex 15. inf. de legatis*. Sed & Libanii *Epistol. 608. ad Celsum*. Synesii locus *ep. 18. 19. & 21.* Igitur initio Alexandrinis Curiæ seu Buleutarum ius ab Augusto denegatum, vtpote rerum nouarum studiosis, auctor est Dio *lib. 51. ad an. V. C. 724. pag. 455. Edit. Wechel. 1606.* τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν, ait, ἄνευ βουλευτῶν πολιτεύεσθαι ἐκέλευσε: τοσαύτην που νεωτεροποιΐαν αὐτῶν κατέγνω: *Alexandrinis vero sine Curialibus rempublicam administrare iussit: ita quidem eorum studium rerum nouarum redarguebat* Imo eiusdem quoque Augusti *lege*, in Senatum Rom. ciuis Alexandrinus legi non potuit, teste eodem Dione *ibid.* Quomodo & Alexandriæ ciuitatis ius, ex institutione Principum, non temere dabatur, teste Plinio *lib. 10. ep. 5. & 23.* At datum Alexandrinis Curialium ius postea a Seuero Imp. testis Spartianus *in eius vita cap. 17. init. Alexandrinis*, inquit, *ius Buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita vt sub Regibus, ante viuebant, vno Iudice* (puta Iuridico Alexandriæ) *contenti, quem Cæsar dedisset.* Quemadmodum & mox mutatum alterum illud Augusti institutum ab Antonino Caracalla Seueri filio, auctor Dio *prædicto loco*: qui alias in Alexandrinos mire sæuiit, omnibus etiam θέαις καὶ συσσιτίοις, *spectaculis & sodalitiis*, ibi sublatis, teste Xiphilino *in Ep. Dionis pag. 435. Ed. Sylburg.* Ergo & in Senatum Romanum Alexandrinus ciuis deinceps legi potuit, & Alexandria ipsa suum peculiarem Senatum seu Curiam habuit: Ita quidem, vt vrbis dignitate, quæ post vrbem Romam δευτερεῖα habuit, *Magnaque* dicta etiam a Synesio *ep. 21.* Curia Alexandrina summo loco censeretur; quo fit, vt Theodosius M. (Theodosii nostri Auus) *Senatorum* appellatione eos designet, haud aliter atque vrbis Romæ *l. 19. sup. de petitionib.* cuius inscriptio ita habet, *ad Senatores Ciuitatis Alexandrinæ.* Exinde igitur variis Principes subinde constitutionibus Curiæ & Curialibus Alexandrinis consultum iuere. Sane Theodosius Iunior his enixe consultum it *quatuor hisce legibus*: quarum quinque sunt capita.

Primum caput est de Principalibus Alexandrinis. Notum iam in Curiis, seu inter Curiales certo numero fuisse *Principales* quosdam, qui ferme numero decem fuere, vnde Decemprimi *l. 2. sup. de Quæstion. l. 39. inf. de Episcopis*: *l. 54. inf. de hæreticis.*

Hi igitur, vt cæteroquin eximio iure præ cæteris Curialibus seu Senatoribus erant, ita singulari hoc priuilegio donantur *hac l. 189.* a Theodosio Iun. puta vt eis *Peregrinationis* onus non incumbat, nec Cura publica nisi in sua tantum ciuitate committatur: *Peregrinationis* onus est Legationis ad Principem: quo eodem sensu *peregrinationis* vox accipitur quoque *l. 9. inf. de Legatis*, & apud Symmachum *non semel*: de cuiusmodi Legationibus Alexandrinis, præter *hanc l.* est & *lex 19. supr. de petitionib. l. 42. inf. de Episc.* Et de Legationibus in genere *inf. tit. de Legatis*. Scilicet, cum cæteroquin, qui Legati mittebantur ad Principem, ex prouinciis & ciuitatibus, e Decurionum numero mitterentur, quod docuit *lex 9. sup. h. t.* vbi vid. quæ dixi, *hac l.* Principales Alexandrini excipiuntur. Item a cura publica: Cura publica num eadem est cum iis, quæ vocantur procurationes & Curæ ciuitatum *l. 20. sup?* An sunt Administrationes & munera, quæ Curialibus non tantum intra vrbem ipsam committebantur, verum etiam extra vrbem, veluti translatio auri (vt etiam docet Synesius *ep. 18. 19. 21.*) Cogendarum angariarum onus *l. 1. C. Iust. quemadm. mun. ciuil.* sane iisdem Principalibus hoc quoque priuilegium datur *hac l.* a Theodosio Iun. vt ne Cura publica, nisi in sua tantum ciuitate his committatur. Et hæc quidem non tantum ipsorum Principalium fauore, verum etiam Ciuitatis ipsius Alexandrinæ, eo quod in his Principalibus, ciuitatis decus consisteret, & Alexandrina ciuitas suopte ingenio leuis, & ad tumultus præceps, Principalium opera & præsentia egeret.

In tantum porro Legationis immunitatem tribuit *hac leg.* Principalibus Alexandrinis, vt eis tribuat, *etsi Aduocatione fungantur.* Videbantur scil. ii saltem excipiendi, eo quod desideria vrbis Alexandrinæ ad Principem melius perlaturi, & Aduocatorum operam desiderare hoc maxime negotii genus videretur: Et tamen neque his legationis onus imponendum statuit: *Nihilominus*, ait, *peregrinationis onus incumbat.* Vbi nihilominus aperte positum pro *nihilo magis*, vel pro *minime, non*, quod Glossa recte vidit, & Cuiacius quoque probauit ad *l. 7. §. 2. D. pro emptore*, qui Roberti censuram perperam incurrit 2. *Receptarum c. 29.* sane etiam Grammaticæ Artis Magistri id monent, *nihilominus* quandoque pro *non* accipi. Priscianus *lib. 18. pag. 1196. inter Putschii Grammat.* Et vero recte idem Cuiacius monuit eodem sensu accipiendum in *d. l. 7. & in l. 13. §. vlt. Cod. Iust. de iudiciis.* Interim ex hoc loco intelligimus

gimus Aduocatis peregrinationis onus ferme incubuisse: de quo ad *l. 2. sup. de concuss. Aduocat.*

Secundum caput quod continetur *eadem l.* 189. est de Primo Curiæ Alexandrinæ: Inter Principales sc. quidam *Primus* erat, qui principalem & summum in Curia locum obtinebat, qui gubernacula vrbis administrabat Curiasque regebat: de quo præter *hanc leg.* agitur & *l.* 127. 171. *sup.*

P. 525. Qui quidem ideo eximio iure erat. Itaque Alexandrinæ Curiæ, Primo, *hac l.* 189. Theodosius Iun. Comitiuæ Primi Ordinis dignitatem tribuit, quæ secum trahebat Senatoriam dignitatem (cum tamen Theodosius M. Comitiuam tantum Tertii Ordinis huic Primo Curiæ tribuerit, *l. 127. sup.* de qua *lib. 6. sup.*) sub his tribus tamen conditionibus. Primo, vt per quinquennium tantum ei hanc dignitatem tribuat. Quod quidem singulare admodum est, vt videlicet dignitas alicui, & quidem Senatoria, non in perpetuum, sed ad tempus detur, & prosit. Aliter quam in *l. 109. sup.* vbi dignitas ex-Comitibus omnibus in patria muneribus perfunctis *in perpetuum* tribuitur. Secundo, vt licet Comitiuam Primi ordinis Primus Alexandrinæ Curiæ habeat, *Senatoriis* functionibus immunis sit: id est non teneatur ad Senatoriam glebam, & Senatorias editiones, aliaque Senatoria onera: Quod quidem & ipsum singulare est, vt Senatoria dignitate quis fruatur, & tamen onerum Senatoriorum immunitate gaudeat: de quo alibi ad *leg. 1. de decurion. & silent. & Paratitl. de Senatorib. & de glebal.* Tertio, ita Comitiuam hanc Theodosius Iun. Primo tribuit, vt tamen eum in Curia manere velit, quod & ipsum Theodosius M. statuit *dict. l.* 127. cum ei Comitiuam Tertii ordinis tribuat.

Tertium caput, quod continetur *l. 190.* est de priuilegiis Quinque Primatum Curiæ Alexandrinæ: quos *Summates* Tribonianus maluit dicere: Quomodo *summates Aricinæ vrbis* Symmachus *lib. 10. ep. vltim.* Nempe e numero Principalium, non tantum Primum, suo & eximio iure quodam haberi voluit Theodosius Iun. verum & suo quodam iure Quinque Primates: In commune Principalium quædam priuilegia fuere: at inter Principales peculiaria Quinque Primatum: peculiaria adhuc Primi. Ergo quinque primates Curiæ Alexandrinæ a Corporalibus iniuriis, id est a quæstionibus & tormentis immunes esse iubet *hac l. 190.* Theodosius Iun. Quod ostendit, hoc tempore Curiales, imo ne principales quidem in commune a quæstionibus & tormentis immunes fuisse: & quidem Alexandriæ: cum tamen antea vel Curiales in totum hac immunitate fruerentur; de quo compluries dictum *sup.* & quidem intra Ægyptum, atque adeo Alexandriæ sub Theodosio M. vt docet *lex 80. sup.* vel saltem principales deuoti, & nihil debentes, etiam intra ipsam Ægyptum *l. 186. sup.* Quæ quidem immunitas Alexandriæ postea infracta; quam Quinque Primatibus saltem *hac l.* Theodosius Iun. restituit.

Et rationem addit, *Vt*, inquit, *voce libera commoditates patriæ defendant.* Nempe enim metu tormentorum & iniuriarum corporalium, quas Iudices miseris Curialibus intonantes infligebant, sæpe Curiales miserias suas deflere non poterant, & ad Iudices querelas perferre, forte de nimia tributorum sarcina, vel de Officialium deprædationibus, & id genus aliis: Iudicibus modum non habentibus, rapinis Officialium conniuentibus. Et vero si id alibi factum, factum in Ægypto, & Alexandriæ a Iudicibus, & quidem a Præfecto Augustali, cuius consensus plerumque venalis erat: vt exerte docet *lex vlt. h. t.* Cui ideo hac parte fibulam imponi subinde oportuit, & a Theodosio M. *d. l. 80. & 126. supr.* & vero imponitur a Theodosio Iun. *hac l.* sicut imponitur & alia parte huius Constitutionis Theodosianæ *d. l. vlt. h. t.* vt ita voce libera commoditates patriæ Primates defendant: Quas infringi hac ætate plurimum contigit, aucto in immensum tributorum modo, & quia pecuniis magistratus & officia redimerentur: de quo sunt hoc ipso tempore querelæ Isidori Pelusiotæ: & quidem ad hunc ipsum Isidorum PP. (cui hæ *leges* inscribuntur) *lib. 1. ep.* 485. & ad *Archontium* 487. & *aliis epistolis.* Imo exertis verbis idem Isidorus *lib. 3. ep. 50.* Theodoro Præfecto Augustali insolentiam in omnes & superbiam exprobrat.

Igitur Quinque Primates Curiæ Alexandrinæ, ea quam dixi de causa, Corporalibus iniuriis subjici vetat Theodosius Iun. sed pecuniariis tantum dispendiis coërceri, si quid criminose egerint. Et hac parte tamen etiam fibula imposita Præfecto Augustali: puta vt præsente Curia hujusmodi multa pecuniaria æstimetur a Præfecto Augustali, coram toto videl. Curiæ consessu: cuius præsentia exhibeatur, ne modum excedat, & *insolentia efferatur*, μὴ πρὸς ὕβριν ἐπαίρεσθαι, ut scribit Isidorus Pelusiota ad PF. Augustal. *dict. Ep. 50. lib. 3.*

Quartum caput, quod continetur *l. 191.* est de Curialibus in commune, qui diutino tempore, puta per 30. annos bene cogniti, id est, recte Curialibus muneribus inhæserunt, functique sunt: Nempe & hos Theodosius Iun. priuilegio quodam muniendos credidit: puta vt deinceps immunes essent a Corporalibus seu personalibus muneribus, non vero a pecuniariis seu patrimonialibus. Quæ quidem munerum distinctio & alibi cernitur, puta, vt patrimonialium munerum vacationem sæpe non habeat, qui personalem habet: de quo *tit. D. de munerib. & honor. & tit. de vacat. & excus. muner.*

Postremum caput, (quod continetur *postrema, seu vltima lege*, puta 192.) est de Voluntariis Curialibus: de quibus sunt tres aliæ constitutiones eiusdem Theodosii Iun. puta *lex* 172. 177. *sup.* & *Nouella* eius 11. & *tit. Cod. Iust. de his qui sponte muner.* aliæque *leges*, de quibus consule *Paratitlon huius tituli.* Nempe cum aliorum idoneorum inopia, Voluntarii sæpe homines Curiales functiones subirent, vel soli genitalis amore, vel certe excitati exhortationibus aliorum, & quidem Hypomnematographorum, atque ita Curiæ bono & leuamento id cessurum erat, sæpe fiebat, vt cum de ea re ad Augustalem perferretur, eiusque consensus hac in re exquireretur, vt inquam huiusmodi negotium Præfecti Augustales interturbarent, voluntariis

tariis his forte factum non cupientes, & male fauentes, plerumque etiam auro corrupti (de quo iam *sup.*) aliis forte ad id munus anhelantibus; Theodosius Iun. *hac l.* id iam constituendum putauit, vt ne de ea re amplius ad Augustalem referretur, neue eius consensus hac in re requireretur: verum vt vtriusque partis sufficeret voluntas, & Ordinis, qui id præbuisset; & voluntarii, qui sponte munus subire vellet: solo *confirmationis* iure; idque sub graui multa, Præfecto Augustali imposito: Nempe sic suum hac parte Curiæ iudicium relinqui voluit; quæ discrimen suum nosset: Cui alioquin iudicium suum non relinquendum, cum contra de adscribendo seu eximendo aliquo a Curia per gratiam agitur, *l. 86. & 87. supr.*

De *Hypomnematographo* Alexandriæ cuius *hac l.* mentio fit, alter præterea locus occurrit apud Strabonem *lib. 17. p. 1148. Edit. Almeloueen.* (quod etiam Alciatus *hic* indicauit) & ita quidem, vt secundum ordine inter alios Alexandrinæ vrbis Magistratus ponat, τῶν δὲ ἐπιχωρίων, inquit, ἀρχόντων κατὰ πόλιν μὲν ὅτε ἐξηγητής ἐςι πορφύραν ἀμπεχόμενος, καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων. (huic respondet *Primus Curiæ*, de quo *l. 189.*) καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος, καὶ ἀρχιδικαςὴς· τέταρτος δὲ ὁ νυκτέρινος ςρατηγός: *ex indigenis magistratibus in vrbe est exegetes, (siu. interpres) qui purpuram gestat, & patrios honores habet, & ea curat, quæ vrbi sunt necessaria. Item Commentariorum scriba, & iudicum præfectus. Quartus est Prætor nocturnus.* Quo quidem loco Quatuor Alexandrini Primates designantur, quo tempore nondum Curiam habebat vrbs Alexandrina.

P. 524. Ergo *Hypomnematographus* secundus fuit inter Principales, & primores Curiæ Alexandrinæ. Quodnam munus eius fuerit, partim ex *hac l.* partim ex nominis indicio in partem cognoscere licet: nempe eum Nominationes ad liturgias seu munera publica Ciuilia & Curialia fecisse, munera distribuisse, & commentarios harum rerum fecisse, vnde nomen illi. ὑπομνήματα scil. *Commentarii*, quod etiam Cicero filius *Epistolarum lib. 16. ep. 21.* & Columella docet *lib. 7. c. 5.* Alioquin & *hypomnematographi* meminit Ioannes Episcopus Citri in responsis ad Constantinum Cabasilam, *pag. 327. Tom. I. Iur. Græc. Rom. Marqu. Freheri.* & Codinus *inter officia Eccles. Const.* sæpe, & inprimis *pag. 3. Edit. Paris. Iacob. Goari.* ὑπομνηματογράφος, εἰς τὸ γράφειν τὰ ὑπομνήματα, *A commentariis, scribendis commentariis (memorialibus) vacat.* Et in genere Glossæ veteres: ὑπομνηματογράφος, *Actuarius Memoriarius.* Sed quid moramur? Lucianus in *Apologia* de se Hypomnematographi munus Alexandriæ amplexato, περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων: *p. 491. Edit. Greuii.* id munus graphice describit: etsi *hypomnematographum* non nominet. ἔγωγ' οὖν, εἰ σκέψαιο, δόξαιμ' ἂν σοι οὐδὲ σμικρότατον τῆς αἰγυπτίας ταύτης ἀρχῆς ἐγκεχειρίσθαι, τὰς δίκας εἰσάγειν, καὶ τάξιν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἐπιτιθέναι, καὶ τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων ἁπάντων ὑπομνήματα γράφεσθαι, καὶ τάς τε ῥητορείας τῶν δικαιολογούντων ῥυθμίζειν, καὶ τὰς τοῦ ἄρχοντος γνώσεις πρὸς τὸ σαφέστατον ἅμα καὶ ἀκριβέστατον σὺν πίςει τῇ μεγίςῃ διαφυλάττειν, καὶ παραδιδόναι δημοσίᾳ πρὸς τὸν ἀεὶ χρόνον ἀποκεισομένας. Quem Luciani locum de Adsessoribus male acceptum, huc recte transtulit Valesius in *Marcellinum, lib. 28. cap. 1.* Locus ita vertendus: *Equidem ego, si consideres, videbor tibi non minimam Ægyptiacæ administrationis partem obtinere, dum lites induco, & ordinem ipsi conuenientem impono, & factorum dictorumque omnium Commentarios scribo, & litigantium allegationes ordino, & Præfecti cognitiones dilucidissime & accuratissime cum summa fide custodio, & in omne æuum reponendas publice trado.* Ergo fuit Hypomnematographus inter præcipua Alexandrinæ vrbis munia; & Commentarios Curiæ & Curialium faciebat; & exinde ad eum quoque nominationum ad munera Curialia Cura pertinebat: quod *hac l.* docemur.

DE PRÆBENDO SALARIO.

TITVLVS II.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXXVI.

De SALARIO *non præbendo ex viribus Reipubl. nisi Principis iussu.*

I. (a) Imp. Constantinus A. (b) ad Marcellinum Corr. (c) Post alia.

NVLLI salarium tribuatur ex viribus (d) Reipublicæ, nisi ei qui iubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. (e) Grauitas (f) igitur Tua placitis obsequatur; &c. Dat. V. Non. Oct. Constantinop. Limonio & Catullino Coss. [349.]

NOTAE.

(a) *Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda huic *lex 6. infr. de operib. publ.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Impp.* CONSTANTIVS *& Constans AA.* Quomodo habet *huius leg. inscriptio*, (prout eam edidit Cuiacius in *Cod. Iust.* nam in editis idem error, qui hic admissus est,) & *d. legis* 6. quæ huic nostræ iungenda est. Et vero id temporum ratio ostendit. Sane idem error & aliis multis legibus admissus: veluti *l.* 5. *de diu. rescript. l.* 2. *de Iurisd. l.* 1. *infr. de lenonib* ID.

(c) *γρ. Com. Ori.* id est, Comitem Orientis, vt habetur *d. l.* 6. & in *editione Cod. Iust. Cuiaciana.* ID.

(d) *Viribus* recte, non *iuribus* vt in vulgat. Cod. Iust. quod tamen emendauit Cuiacius. *Viribus* id est, reditibus, vectigalibus, canone Reipubl. pensione *hic* & *l.* 26. *infr. de operib. publicis:* & apud Eumenium *pro restaurad. Schol. c.* 11. (imo & in Constantii Chlori rescripto) *apud eundem ibidem cap* 14. & apud Symmachum, *lib.* 10 *ep.* 10. Eodem sensu & *l.* 13. *in fin. supr. de Prætoribus.* Quare errant qui *iuribus* & hic, & apud *Eumenium* reponunt, repudiata *C. Theod.* lectione. ID.

(e) Salarium, ID.

(f) Reliqua absunt a Cod. I, ID.

COMMENTARIVS.

SALARIVM ex *Viribus*, id est, (vt modo in *Notis* ostendi) vectigalibus seu reditibus ciuitatis cuiquam tribui vetat *hac l.* Constantius Imp. nisi ex speciali suo scilicet Principis iussu: cui *legi* iungenda est *lex 6. infr. de operibus publicis*, ceu eiusdem Constantianæ constitutionis pars, qua in consilium adhibita seu admota, & *huius legis* inscriptio emendanda, & ipsa felicius intelligi potest.

Vt ea intelligatur, præsupponendum est suos quosdam reditus, sua vectigalia singulis ciuitatibus
P.525. seu Rebuspublicis sub Imperatoribus Romanis fuisse, (quæ *vires* hic vocantur, aliisque locis quos iam in *Notis* indicaui:) vt docet quoque præter *hanc l. lex 18. 26. 32. 33. 48. dict. tit. de operib. publicis: lex 1. sup. de locat. fundorum:* videndus & Symmachus *lib. 10. ep. 10.* vbi hæc verba occurrunt ad rem: *Habenda est ratio vectigalium publicorum, & lauacri æstiui instauratio cum Reipubl. viribus conferenda: vt si quid redundat expensis cæteris, in sumptum operis conferatur.* Qui locus multa habet ad illustrationem *huius leg.* & *d. l. 6. de operib. publ.* veluti ex fundis, quos Respublica habebat, locatis: & Ammianus *lib. 25. cap. 4.* Horum redituum pars reparationi ciuitatis seu operum publicorum destinata erat, vt docet præter *d. l. 6. lex 18. 26. infr. de operib. publ.* & *d. l. 1. supr. de locat. fundor.* pars vero aliis necessitatibus seruiebat: Omnisque is reditus a Decurionibus administrabatur, quod docet *dict. lex 33. infr. de operib. publ.* e quorum numero Curator Reipubl. & Kalendarii eligebatur, qui eam pecuniam curabat: de quo Curatore, *suo* mox *titul.*

Ratiocinium porro horum redituum de more suo tempore ad Rectorem prouinciæ perlatum fuisse videtur ab eo dispungendum: vel certe extra ordinem discussio harum pecuniarum nonnullis, ab Imperatoribus committebatur, vti viderent, in quas probabiles causas ea pecunia expensa fuisset, vel quidnam in reliquis resideret, vt ita mox quod improbe expensum, reliqua a Decurionibus & Curatore Reipubl. & Kalendarii in vtilitatem Reipubl. exigeretur seu exsculperetur. Tale quoddam negotium Constantius Imp. Constitutione sua seu Mandatis (cuius pars hæc est, simul & *d. l. 6. infr. de oper. publ.*) Marcellino Comiti Orientis (cuius metropolis fuit Antiochia) commisisse videtur, atque inter cætera mandasse hæc duo inter alia. Scil. vt in dispungendis rationibus ciuitatum ea quidem quæ operibus publicis impensa constitisset, accepto ferret seu probaret, quæ sententia est *d. legis 6. infr. de oper. publ.* Atenim non item probaret, si Decuriones salarium alicui ex viribus seu reditibus ciuitatis suæ iniussu Principis tribuissent.

Quod quidem alioquin tralatitii iuris fuit: puta vt regulariter Decuriones salarium alicui decernere vel constituere non possent: quod docuit etiam Vlpianus *lib. singulari de officio Curatoris Reipubl. l. 4. D. de decretis ab Ordine faciendis.* Nonnunquam tamen id potuerunt, puta ob liberalem Artem & Medicinam, puta si cui Professori municipali, vel Medico salarium constituerent: *d. l. 4. §. vlt.* & *l. 16. §. 1. D. de alimentis Legatis.*

Item Legatis ad Principem a ciuitate missis, *l. vlt. §. 12. D. de mun. & honor. l. 2. §. vlt. D. de Legat.* Licuit etiam Decurionib. facultatibus lapsis non tam salarium, quam alimenta decernere teste Hermogeniano, huius æui, vt videtur, Iurisconsulto, *l. 8. D. de Decurion.* Et tamen *hac l.* indistincte & peremptoriis verbis Constantius *nulli* salarium tribui vult ex viribus Reipubl. nisi iubente Principe specialiter. Sane ante eum quoque Constantius Chlorus auus ipsius, cum Eumenio Rhetori scholam Augustodunensem committeret, salarium modumque eius ex viribus Reipubl. Augustodunensis ei ipse constituit: *Salarium te*, inquit in Epistola apud Eumenium pro restaurand. schol. cap. 14. *in sexcenis millibus nummum ex Reipublicæ viribus consequi volumus, vt intelligas meritis tuis etiam nostram constituere Clementiam.* Et ipse Eumenius *orat. pro restaur schol. cap. 11. Salarium me liberalissimi Principes, ex huius Reipub. viribus in sexcenis millibus nummum accipere iusserunt.* Qui locus ad *hanc l.* singularis est.

Sed & Gratianus Imp. postea *l. 11. infr. de Medicis & Professorib.* cum Gallicanis ciuitatibus Professorum deligendorum arbitrium daret, liberum tamen esse noluit, vt suos Doctores & Magistros placito sibi compendio iuuarent.

Et Libanius tamen, oratione ad Antiochenos a *p. 85. ad 99. Edit. Morell.* a Decurionibus Antiochenis postulat, vt Quatuor Rhetorum seu Sophistarum salarium augeat datis agris. Quomodo igitur hæc inter se concilianda erunt? Et num putabimus *huius l.* vnicæ sententiam eam esse vt ne Professoribus quidem vel in alias probabiles causas salarium

larium ex viribus Reipubl. citra iussionem Principis constitui potuerit? Sane e tribus vnum censeo: vel ita omnino Constantium censuisse hoc tempore pariter vt Gratianus *d. l. u.* peculiari aliqua & temporaria ratione: Quod ciuitates in salariis decernendis modum non tenerent, *hanc l.* accipiendam, de salario aliquo extraordinario, quod per ambitiosa Decurionum decreta decerneretur, ac proinde eandem eius sententiam esse, quæ Vlpiani *d. l. 4. D. de Decretis ab ordine fac.* Vnde proinde de solitis & necessariis salariis hæc *lex* accipienda non videatur, quæ vtique inscio Principe decerni possint.

Quomodo etiam in opera publica impensa, accepto ferri oportere voluit Constantius *d. l. 6. infr. de operib. publ.* quæ *huic* coniungenda est.

De praxi *huius legis* videndus inter alios Montanatus *de administr. vniuersitatum, pragm. 1. n. 1. 2.* Giurba *consil. crim. 65. n. 52.* Vel denique non tam Decurionibus *hac l.* fibulam imponi, & sic eo non proprie *hanc leg.* pertinere, quam Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, etiam ipsimet totius Diœceseos Iudici, veluti Comiti, eo quod Reipubl. vires huiusmodi salariis exhaurirent; Quam sententiam confirmare videntur illa *huius legis* verba; *Grauitas igitur Tua, placitis obsequatur.* vt ita *d. l. 6.* quoque is sensus videatur, ea quæ ex viribus Reipubl. operibus publicis impensa a Comite Orientis constiterit, accepto ferendum a Principe.

P. 516.

DE PRÆDIIS ET MANCIPIIS CVRIALIVM SINE DECRETO NON ALIENANDIS.

TITVLVS III.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXXIII.

De prædiis Decurionum sine decreto non alienandis, omissa in *Rubrica*, & *l. 1. infr.* mentione *Mancipiorum*: Nempe quia id ad rustica restringitur a Zenone *l. 3. Cod. I. eod. tit.* Concordat *huic* Valentiniani *Nouella* 10. *cap. si quis Curiali.*

PARATITLON.

PRÆDIA *Rubr.* & *l. 1. 2. h. t.* vrbana & rustica, *d. l. 1.* & *2. h. t.* seu possessiones, *l. 2. h. t.* loca, *d. l. 1. h. t.* fundi, *d. l. 2. h. t.* Item Municipia quælibet, *d. l. 1. h. t.* Curialium seu Decurionum sine decreto alienari non potuerunt *Rubr.* id est, vendi, *d. l. 1. 2. h. t.* sic vt comparare ea nullus cuiuscunque conditionis esset, posset: *d. l. 2. h. t.* nisi probata necessitate apud Rectorem prouinciæ: alioquin comparator & pretio & loco comparato cum fructibus multabatur: *d. l. 1.* & *2. h. t.*

I. (a) Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio PF. P. (b)

SI quis Decurionum, vel rustica prædia, vel vrbana, vel (c) quælibet mancipia, venditor necessitate coactus addicit, interpellet Iudicem (d) competentem, omnesque caussas singillatim, quibus strangulatur (e), exponat: vt (f) mereatur, valituram in perpetuum comparatori, probata adsertione, sententiam: Ita enim fiet, vt nec inmoderatus venditor, nec emptor (g) inueniatur iniustus. Denique nihil erit postmodum, quo venditor, vel circumuentum se insidiis, vel obpressum potentia (h) comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quod si quis contra vetitum occultis molitionibus, per subpositas fraude personas cuiuslibet loci, quem tamen (i) Decurio distrahat, (k) comparator extiterit, sciat se pretio quod dederit, (l) & loco (m) quem comparauerit, esse priuandum. Dat. VIII. Kalend. Decembr. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) *L.* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* ex *huii.* & *l.* 2. *prox.* conflata est. Hanc intelligit & explicat Theodosius Iun. *l.* 2. *prox.* & Zeno *l.* 3. *Cod. Iust. eod. tit.* Porro huic iungenda est *lex* 21. *infra de susceptor.* seu *lex* 9. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Orientis: de quo ad *l.* 105. *supr. de Decurionib.* ID.

(c) *Vel qualibet mancipia:* hæc omissa C. Iust. pariter in *Rubrica* expuncta *Mancipiorum* mentio, ea causa, quam dixi ad *Rubric.* ID.

(d) Id est, Rectorem prouinciæ, vt *l.* 2. *prox.* ID.

(e) *Strangulari.* ID.

(f) Pro his, vsque ad *Ita*, hæc Tribonianus seu clariora ex *l.* 2. *h. t.* prætulit, *& ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit: infirma enim venditio erit, si hæc fuerit forma neglecta.* ID.

(g) *Cuiuscunque sit conditionis:* add. *Cod. Iust.* ID.

(h) Veluti quia Principalis est *l.* 2. *infr.* Atque hæc postea dubitandi causa fuit. ID.

(i) *Ei,* Cod. Iust. additum. ID.

(k) *Distrahebat,* Cod. I. ID.

(l) *Dedit,* Cod. I. ID.

(m) *Et locum quem comparauit cum fructibus esse restituendum:* ita *Cod. Iust.* quæ ferme ex *l.* 2. *infr.* prætulit Tribon. ID.

P. 519. II. (a) Impp. Honor. & THEOD. AA. Asclepiodoto. PF. P. (b)

QVONIAM de Constitutione (c) inclytæ recordationis Aui (d) nostri *de alienandis prædiis Curialium* promulgata dubitatum est, vtrum soli Principales (e) sine decreti interpositione collegarum possessiones emere vetentur, an omnibus comparandorum huiusce (f) fundorum copia sine prædicta (g) obseruatione negata sit, generali sanctione decernimus, Vt si curialis prædium vrbanum, aut rusticum vendat cuiuscumque (h) conditionis emptori, aput Rectorem prouinciæ idoneas causas alienationis alleget, non perfunctorie a Iudice, sed verissime requirendas, vt ita (i) demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit: (k) Infirma enim erit venditio, si hæc fuerit forma neglecta, ita vt & pretium emptor amittat, & venditori cum fructibus inlæsam possessionem restituat. Quæ quidem de futuris contractibus obseruanda sunt. Præteritas vero emptiones, in Osdroëna (l) specialiter prouincia, confectas, licet ex tempore legis sub Diuo Auo nostro promulgatæ sine gestorum testificatione a qualibet persona celebratas infirmari oporteat, (m) tamen ex prima (n) transacta nuper indictione, ita volumus infirmari, vt alterius (o) fortunæ vel honoris homines, qui sine decreto prædia Curialium in memorata prouincia compararunt, receptis pretiis possessiones quas emerant, dominis restituant; ita vt si vsuras vel sumptus rei melioratæ poposcerint, a venditore percipiant, fructus inuicem reddituri. Dat. V. Id. Aug. Eudoxiop. (p) Asclepiodoto & Mariniano COSS. [423.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* nisi quod duas exinde tantum sententias *legi* 1. Tribonianus inseruit. Eam quoque indicat & explicat Zeno Imp. *l.* 3. *eod. tit.* Iungendaque ei videtur *lex* 61. *infr. de hæreticis.* GOTHOFR.

(b) Orientis. ID.

(c) *Legem* 1 *supr.* intelligit. ID.

(d) Theodosii M. ID.

(e) Principales Curialium: de quo *mox.* ID.

(f) Pro huiusmodi. ID.

(g) Id est, sine decreti interpositione. ID.

(h) Etiam non Principali, non Curiali. ID.

(i) Hanc sententiam seu clariorem, posthabita alia *d. l.* 1. inseruit T. Cod. ID.

(k) Et hoc alterum Tribonianus inseruit *d. leg.* 1. ID.

(l) De Osdroëna est quoque Valentis *lex* 79. *supr. de Decurionib.* Theodosii M. *lex* 8. *infr. de Paganis:* *lex* 105. *d. tit. de Decurionib.* ID.

(m) Forte *oporteret.* ID.

(n) Id est, A. D. 418. seu *Honorio XII. & Theodosio VIII. AA. COSS.* ID.

(o) Quam Curialis. ID.

(p) Ibidem data *d. l.* 61. ID.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

DE PRÆDIIS, & mancipiis Curialium, fine decreto Iudicis feu Rectoris prouinciæ non alienandis, funt hæ duæ conftitutiones: Quarum prior Theodofium M. auctorem habet: Qui fane huius Noui iuris inuentor fuit; Curiarum commodis ita confulens, ne alioquin translatis temere in alios Curialium prædiis vel mancipiis, fuftinendis curialibus muneribus minus idonei euaderent: & vt Caffiodorus *in formula ad PP. vt fub decreto Curialis prædia vendat.* VII. Var. 47. ait: *vt ad neceffitates publicas (Curiales) melius fufficerent, fi fubftantiæ iuuamina plus haberent. A quibus enim*; vt idem fubiicit, *munia poterunt fuftineri, fi ciuitatum nerui paffim videantur abfcindi*; Qui fane Princeps & in aliis nouo iure adinuento, Curiis enixe confultum iuit. Hic enim eft, qui ante *hanc leg.* poffefforem bonorum Curialis ex lucratiua caufa pro parte patrimonii, in quam fucceffit, ad denarifmum feu vncias, id eft, ad certam penfitationem Curiæ, primus adftrinxit, *l. 107. 123. d. t. fupr. de decur.* imo & ad Curiales functiones fufcipiendas *l. 134. d. t.* Hic eft, qui poft *hanc leg.* maritum non Curialem ab vxore Curiali non extantibus liberis, hæredem teftamento inftitutum, fi vxori hæres exifteret Curiæ ciuitatis mancipari voluit, *leg. 124. fupr. de Decurionib.*

Ergo Theodofius M. prædia feu mancipia Curialium fine decreto alienari vetuit: prædia, inquam, fiue ruftica, & itidemque mancipia quælibet; quod tamen poftremum ad mancipia ruftica poftea reftrictum: vt docet *lex 3. Cod. Iuft. eod. tit.* fimiliter vt *leg. 22. C. Iuft. de adminiftr. tut.* fimilis mancipiorum differentia inducta. Quæ caufa eft, cur ex *huius tituli Rubrica*, & *l. 1. hoc tit. mancipiorum* mentionem Tribonianus fuftulerit, *Cod. Iuft.* Sane & Maiorianus, *Nouella fua 1. de Curialib. & diftractione prædiorum*, cum decretum in alienatione prædiorum Curialium Præfecti Prætorio requireret, mancipia a prædio feiunxit, & in eorum diftractione decreti folemnitatem quæri voluit, contentus in horum diftractione, quinque primorum Curiæ fubfcriptione & confenfione.

Ergo Theodofius M. prædia feu mancipia Curialium fine decreto alienari vetuit, id eft, nifi probabili caufa damnorum (vt loquitur Caffiodorus) probata, ineluctabili neceffitate, vt Maiorianus loquitur, qua Curialis ftrangularetur, apud Iudicem competentem, id eft, Rectorem prouinciæ, & fub fide actorum. Qua parte tamen poftea, vt iam indicaui, in prædiis alienandis folius Præfecti Prætorio decretum requifiuit Maiorianus *d. Nouell. 1.* quod videlicet prouinciales Iudices facile (perfunctorie *l. 2. hoc tit.*) aut gratificantes id indulgerent, vt ipfemet ait: Quod Maioriani ius & alias probarunt, etiam Gothorum Reges apud Caffiodorum *VII. Var. vlt.* vbi formula continetur, *ad Præfectum Prætorio, vt fub decreto Curialis prædia vendat*: vbi inter alia, *Quamuis hoc veftræ poteftati fuerit, legum auctoritate conceffum*: quæ tota confulenda, vt & *IX. Var. 2.*

P. 528.

Et Pœnam addidit Theodofius M. fi alienatio, citra decretum facta fuiffet: nempe vt infirmata & refciffa venditione, emptor pretio quod dediffet, & loco feu prædio quod comparaffet, multaretur: ita videl. (quomodo id Theodofius Iun. *l. 2. hoc tit.* explicat) vt pretium emptor amitteret, & venditori poffeffionem reftitueret: neutrubi tamen exprimitur, quid de pretio fieri oporteat? de quo tamen anxie quærunt Interpretes. Accurfius id *Ærario* feu fifco inferendum, non autem venditoris lucro cedere putat, multarum *legum* argumento: cui tum alii, tum Cuiacius adfentitur, hac ratione, quod venditor fit etiam ipfe in vendendo in mala fide; & vt alii explicant, Ne Decurio ex fua malitia lucrum reportet. Quod ipfe minus probo: Curialis quippe venditoris lucro id cedere puto.

Primo, quia de fifco nihil *his duab. legib.* exprimitur.

Secundo, quia miferis Curialibus hac quoque procul dubio ratione confultum voluere Theodofius Magnus, & Theodofius Iunior, qui immoderate, vel falfa neceffitatis alicuius fpecie, vel occultis molitionibus Potentiorum & Principalium ferme, prædia his fua vendere adigebantur: quod *leg. 1. hoc tit.* indicatur.

Tertio, quia Curiarum commodo *leges* hæ a Theodofiis latæ fuere, quarum Curialibus pretium cedere fatius, vel faltem confumptum iam ab his repeti inutile vifum. Et certe (quod Quartum) cum Theodofius Iun. dicat, nullo addito, *emptorem pretium amittere*, & venditori cum fructibus illæfam poffeffionem reftitui oportere; eo ipfo oftendit, pretium penes Curialem venditorem remanere. Sed quid diutius moramur? Zeno *l. 3. Cod. Iuft. eod. tit.* aperte ait, latas fuper hoc *leges* a retro Principibus in plurimis fuis partibus locutas effe *de pretio non redhibendo*: quibus verbis clare oftenditur, pretium penes venditorem remanfiffe.

Pretio igitur hoc cafu multari emptorem, refciffa venditione, notandum eft: pariter vt in *l. 7. Cod. Iuft. de agricolis & cenfitis*: & *l. vlt. Cod. eod. de fundis rei priuatæ*: feu *Nouella 28.* Theodofii *de refcind. vend.* Aliter atque in fp. *leg. vn. C. I. non licere habitatorib. metrocomiæ.*

Et hæc quidem eft Nouæ iftius Theodofii M. conftitutionis, quæ continetur *l. 1.* fententia, quam deinceps memorat Theodofius Iun. *leg. 2. prox.* & Zeno *l 3. C. Iuft. eod. tit.* & circa quam dubia deinceps quamplurima moueri cœpere, quæ *legibus* aliis tolli oportuit. Primum dubium quod nobis occurrit, illud eft, quod a Theodofio Iun. fublatum *dict. l. 2. hoc titul.* Nempe dubitatum, vtrum omnibus perfonis interdictum effet fine decreto prædia Curialium emere, an vero folis *Principalibus* Curialibus id interdictum effet? Id quod nonnulli colligebant ex *ipfa* Theodofii M. *lege*, forte an etiam ex ipfius præfatione, fed reuera ex ipfa etiam, quæ exinde fupereft, *lege 1. fupr.* ex illis verbis: *Denique nihil erit poftmodum, quo fe oppreffum* POTENTIA *comparatoris queri debeat*: item ex illis; *per fuppofitas fraude perfonas*: Quomodo & Caffiodoro *IX. Var. 2.* in Edicto Athalarici R. *Prædia Curialium, vnde maxime* MEDIOCRIBVS *parantur infidiæ, nullus illicita emptione peruadat.* Nempe enim, qui inter Curiales erant Potentiores (hi vero *Principales* erant) vel momentarias, neque adeo

vrgen-

vrgentes, Collegarum suorum necessitates, captantes, vel etiam occultis molitionibus per suppositas fraude personas, quia inuidiosum erat aperte, huiusmodi collegarum prædia ad se traxisse videntur: quibus ideo Theodosius M. ῥητῶς occurrisse videatur. Quomodo sane & in aliis, inferiorum Curialium fortunas ab impressione potentium releuari oportuit. Et vero releuauit ipse Theodosius Iun. *l. 173. supr. de Decurionibus.* Neque abludit Cassiodorus *IX. Var. 2. Prædia* inquit, *Curialium, vnde maxime* MEDIOCRIBVS *parantur insidiæ, nullus illicita emptione peruadat.* Et forte verum esse potuit, hanc primam fuisse Theodosio M. huius noui iuris inuehendi occasionem: sed tamen non hactenus postea res stetit. Igitur Theodosius Iun. *l. 2* omnem, non Principalem tantum, a Curialibus prædiis emendis, generali sanctione arcendum credidit. Ita etiam, vt expressius adhuc addat. 1. Non tantum pretio emptorem multandum, 2. non tantum prædium ipsum venditori Curiali restituendum, verum etiam 3 *fructus* insuper prædii: & quarto quidem (vt ex *fine leg. 2.* colligitur) sumptibus rei melioratæ amissis. Quæ omnia singularia admodum sunt, in hac venditionis rescissione: vt ferme in simili specie *l. 7. C. Iust. de agricolis & censitis:* & *l vlt. Cod. eod. de fundis rei priuatæ.*

Et hæc quidem ita in futurum Theodosius Iun. intactis iis alienationibus, quæ ante *Annum D. 418.* factæ fuerant: Quomodo similiter postea Valentinianus III, *Nou. 10.* de his alienationibus, quæ ab eo tempore, quo Italiam Alaricus intrauit, nullam moueri quæstionem voluit.

Eas vero, quæ deinceps ab Anno Domini 418. intra hoc sexennium ad *huius leg. suæ* tempus factæ fuerant a quibuscunque, ita rescinduit; vt emptor pretium recipiat cum vsuris & emponematis, seu meliorationibus, fructibus inuicem restitutis; vel his compensatis: quod iuris tralatitii est. Et hæc quidem de primo dubio, quod circa Theodosii legem ortum fuerat: & sic de *l. 2. huius tit.* De cæteris dubiis videnda *lex 3. Cod. Iust. eod. tit.* & *Nouella Iustiniani 38. 101.* Porro illud obseruandum, *hanc l. 2.* proprie pertinere ad Osdroënam Mesopotamiæ prouinciam, de qua sunt *hoc Codice* præterea Valentis *lex 79. supr. de Decurionibus:* Theodosii M. *l. 105. supr. de Decur.* & *lex 8. infr. de Paganis.*

Tandem notetur loco Decreti Iudicis, Valentiniano III. *d. Nou. 10.* satius visum, si *Primores* Curiæ, qui vendendi necessitatem ignorare non possunt, in collegæ venditionem subscriberent: Quod Maiorianus in *mancipio* distrahendo requisiuit, nempe quinque Primorum Curiæ subscriptionem, atque consensionem, *Nouella* eius *1. de curialib. & agnat.*

P. 519. # DE IMPONENDA LVCRATIVIS DESCRIPTIONE.

TITVLVS IV.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XXXV.

Ad huius Tituli argumentum pertinent duæ Theodosii M leges; puta *lex* 107. 123. *supr. de Decurionibus.* duæ aliæ Theodosii Iunioris: puta *lex* 173. *dict. titul. de Decurionibus.* & *lex* 16. *supr. de Agentibus in rebus.* Addatur & *Nouella* Theodosii 11. *l.* 2. (vnde desumpta est *lex vn. Cod. Iust. eod. tit. de impon. lucratiua descript.*

PARATITLON.

LVCRATIVA *hoc Titulo* sunt ea, quæ non Curialis ex lucratiua causa de substantia Curialis percepit, *leg. 16. in fin. supr. de Agentibus.* Seu possessiones, quas quis ex lucratiua causa detinet, quæ aliquando Curialium fuerunt, *leg. vnica hoc tit.* ea quæ ex substantia Curialium ad aliquem diuersa largiendi occasione peruenerunt: *leg. 123. supr. de Decurionibus.* quæ lucratiuæ facultates ex bonis Curialium cui obuenerunt: *leg. 173. dict. tit.* puta si quis non Curialis, legitimus vel testamentarius hæres, fideicommissarius aut legatarius Curialis fuerit, vel etiam viuentis locupletatus fuerit liberalitate, *leg. 107. supr. de Decurionibus.* Huiusmodi lucratiuis certa descriptio imponebatur, *Rubr.* seu ad pecuniariam descriptionem tenebantur *dict. leg. 107.* descriptiones sustinebant, *dict. leg. 16. in fin.* auctoris sui nomine, *dict. leg. 107.* De qua descriptione quinque sunt *hoc Codice* Constitutiones: puta Theodosii Magni, (qui eius auctor videtur) duæ *leges 107. 123. supr. de Decurionibus:* Theodosii Iunioris tres: puta *lex 173. dict. tit. lex 16. in fin. supr. de Agentibus in rebus:* & *lex vnica huius titul.* & Quarta insuper eiusdem nempe *Nouella constitutio 11. leg. 2.*

Hæc

Haec igitur descriptio imponebatur Lucratiuis tantum, vt dictum est. Item possessionibus tantum, seu iugationibus, non rebus mobilibus aut se mouentibus *leg. vnic. hoc. tit.* & in Nouella *Theodosii 11. leg. 2.* seu *leg. vnic. Cod. Iust. eod. titulo.*

Tertio, imposita haec descriptio seu collatio, pro rata possessionis, seu pro ea tantum parte patrimonii, in quam quisque successisset: *dict. leg. 107. 123. de Decurionib.* & *leg. 16. de Agentibus.*

Quarto, neque tamen omnibus, verum excepti ii, qui designantur *dict. Nouella 11. leg. 2.*

Quinto, Modus huius descriptionis quis fuerit? ostendunt *dict. leg. 107. & 123. & lex vnic. huius titul.* vbi dicetur.

I. (a) Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Florentio PF. P. (b)

Hi qui ex lucratiua causa possessiones detinent, quae aliquando Curialium fuerint, pro singulis earum iugis & capitibus quaternas silliquas annuae (c) Ordinibus nomine describtionis exsoluant; ita vt praebitionis istius forma non praeiudicet illis Ciuitatibus, in quibus consuetudo praecedens, vel pacta quaedam, vel alia necessitas, ampliorem summam exigi persuadet: &c. Dat. V. Id. Iun. Constp. Felice & Tauro Coss. [428.]

p. 530.

NOTAE.

(a) Abest haec *lex* a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* suam memorat Theodosius Iun. *Nouellarum* 11. *l.* 2. vnde desumpta est *lex vn. C. Iust. eod. tit.* Iungenda autem ei *lex* 1. *Cod. Iust. de praed. Decur. sine decreto non alienandis:* & *lex* 1. *Cod. eod. quando & quib. quarta pars debetur ex bonis Decurionum, & de modo distributionis eorum.* GOTHOFR.

(b) Orientis. *ID.*

(c) Σύγχυσις, constituendus ita locus hic, *annuae descriptionis nomine Ordinibus exsoluant:* vel reponendum, *annuas. ID.*

COMMENTARIVS.

De Modo descriptionis seu collationis, quae Lucratiuis possessionibus (quae nam vero illae sint ostensum in *Paratitlo*) imponebatur, seu quae a non Curialibus, ad quos scilicet ex lucratiua causa, possessiones Curialium deuenerant exigebatur, Ordinibusque seu Curiis annuatim inferebatur, est haec Theodosii Iunioris constitutio: Quae quidem *lex* pars est prolixioris constitutionis, qua is multiplici ratione Curiis consultum iuit: vt patet ex *leg. 2. Cod. Iustinian. de praed. Decur. sine decreto non alienandis:* & ex *leg. 1. eodem Codice Iustinian. quando & quibus pars quarta debetur ex bonis Decurionum, & de modo distributionis eorum:* quae ex eadem constitutione desumptae, *huic* nostrae coassandae veniunt. Et triplici quidem ratione ea constitutione Curiis consultum iuit.

Primo quidem, ratione *Bonorum*, quae ipsimet Curiae deferuntur. Scilicet res Mobiles haereditario iure Curiae quaesitas (quum scilicet Decurio intestatus & sine legitimo haerede decesit, *lege vnica supra, de bonis decurionum, & leg. 4. Cod. Iust. de haeredit. Decurionum*, quae eiusdem Theodosii Iunioris est:) vendi, & nomina expungi, id est, debitores Curiae liberari vetat, nisi venditio aut expunctio nominis seu liberatio, ex Ordinis decreto fiat: Redactamque exinde pecuniam in praediorum comparationem impendi; praedia denique idoneis locari iubet. Quae sententia est *dictae legis 2. Cod. Iust. de praediis Decurion.*

Secundo, ratione Bonorum quae ad *Curiales* pertinent: Scilicet ea bona per successiones Curiae commodis penitus eripi citra aliquam commodi stricturam noluit: Quare si non Curialis, Curiali siue ex asse, siue pro parte haeres esset, Quartam eius haereditatis, vel haereditariae partis, delibari, Curiaeque dari voluit *dict. leg. 1. Cod. Iust. quando & quibus quarta pars:* (quam constitutionem suam idem memorat *Nouella 11. leg. 2.* vnde desumpta est *lex vn Cod. I. eodem titulo.*)

Tertio, ratione bonorum seu possessionum, quae ex Curialium bonis decesissent, & ad alios ex quacunque lucratiua causa peruenissent: Certum scilicet aliquem praestationis modum ab his annuatim Curiis exsolui hoc capite iubet. Quod non ab ipso primum constitutum, verum a Theodosio Magno cuius *leges* duae super hac re sunt, puta *lex 107. 123. supra de Decurionibus:* sunt & aliae tres praeterea eiusdem Theodosii Iunioris constitutiones: puta *lex 173. supra de Decurionibus; lex 16. in fine supr. de Agentibus in rebus:* & eiusdem *Nouella constitutio 11. leg. 2.*

Caeterum *Modus* istius collationis annuae nouus, maiorque *hac lege*, a Theodosio Iuniore hic definitur: puta vt quatuor siliquae pro singulis iugis seu capitibus annuatim Curiis exoluantur: cuius constitutionis suae meminit ipse Theodosius Iunior *Nouellarum suarum titulo 11. lege 2.* vnde desumpta est, *lex vnica Cod. Iust. eodem titulo.* Antea scilicet denarismus, siue vnciae singulae, pro singulis iugis praebebantur Theodosii Magni constitutione *dict. leg. 107. & 123. supra, de Decurionibus:* id est, duodecima assis pars. Atenim duplicatur nunc haec praebitio, scilicet sextam assis partem praestari vult: quatuor enim siliquae sextam solidi partem faciunt: *siliqua* enim, vt Isidorus scribit *Origin. XVI. 24. vigesima quarta pars solidi est:* & sic duae siliquae

quæ vnciam faciunt. Siliquæ Græcis κεράτια dicuntur.

Et tamen alicubi seu in nonnullis Ciuitatibus maiorem summam exigi patitur idem Theodosius Iunior, pro Consuetudine videlicet vel Pacto, vel si quæ alia Necessitas maiorem præstationem exigat. Tria hæc scilicet ferme modum collationibus, & tributis faciunt (præter expressas *leges*) *Consuetudo*, *Pacta*, & *Necessitas* quædam extraordinaria. Et consuetudo quidem in his seruanda, ac nominatim in collationibus tributorum & exactionibus *leg. 11. 15. 18. 19. de exactionibus: leg. 23. 29. de annona. l. 1. de excoct. l. 10. de extraordin.* vt & in aliis multis: de quo vid. *Indicem*.

P. 531.

QVEMADMODVM MVNERA CIVILIA INDICANTVR.

TITVLVS V.

LIB. X. COD. IVST. TIT. XLII.

PARATITLON.

MVNERA Ciuilia *Rubr.* onera seu functiones, *l. 3. hoc tit.* indici quomodo oporteat his tribus constitutionibus, quæ ad Africam omnes pertinent, definitur. Nempe 1. *Duumuiros*, etsi populi suffragiis in Africa nominatos, periculo tamen Magistratuum creari, scil. sufficiendis iis in futurum anni officium nominationes impertiunt, id est, quibus Duumvirorum sibi in annum proximum sufficiendorum onus incumbit, *l. 1. hoc tit.*

Secundo, *Maioribus* honoribus fungentes, vel functos, ab inferioribus muneribus immunes esse, veluti Sacerdotales, Flamines perpetuos, Duumuirales *leg. 2. h. t.*

Tertio, *Iterare* eandem functionem neminem cogi, si alii sint, qui eam nondum subiere, *l. 3. h. t.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. Tiberiano (b) Com. per Afric.

HII Magistratus (c), qui sufficiendis (d) Duumuiris in futurum anni (e) officium nominationes impertiunt, periculi sui contemplatione prouideant, vt quamuis populi quoque suffragiis nominatio in Africa ex consuetudine celebretur, tamen ipsi nitantur pariter, ac laborent, quemadmodum possint hii, qui nominati fuerint, idonei reperiri. Iam (f) æquitatis ratio persuadet, nisi idonei fuerint nominati, ipsos, quorum est periculum, adtineri. Dat. Nicomediæ (g) III. Kalend. Aug. Constantino A. VII. & Constante Cæs. Coss. [326.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex a Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Tiberiano Comiti* inscribitur Anno 327. *lex 15. supr. de Decur.* vbi tamen diœceseos nomen, cui is præerat, puta Africæ, mentio non fit; quanquam ea ex subscriptione satis colligi potest, dicitur enim ea lex *PP. Karthagine.* Cæterum integro nomine *Annius Tiberianus* vocatur *eadem leg. ID.*

(c) Id est, Duumuiri. *ID.*

(d) Substituendis sibi, *ID.*

(e) Hinc apparet, Duumuirorum annuum fuisse officium. Quod etiam docet eiusdem Constantini M. *lex 16. supr. de Decur.* vbi plura dixi, *ID.*

(f) *γρ. Nam. ID.*

(g) Desiderari aliquid in hac subscriptione videatur: Anno quippe 325. verum est Constantinum Magnum Nicomediæ fuisse: vnde etiam data *lex 4. supra, de accusat.* nam ita eius subscriptionem accipio: ibidemque Vicennalia eius edita, Hieronymo teste, *in Chronico.* Quomodo & de Constantini Magni eo tempore mora fidem faciunt ea, quæ narrat Epiphanius, *hæresi 48. siu. 68. num. 5. & 6. pag. 721. Edit. Coloniens. apud Ierem. Schrey.* Quare ad superiorem Consulatum ea referenda videatur, vel sane ad Annum 329. videtur enim Constantinus Magnus non semel in Bithynia egisse inde ab An. Domini 325. *ID.*

COMMEN-

P. 532.

COMMENTARIVS.

DE DVVMVIRORVM nominatione seu creatione est hæc *lex* Constantini M. de qua nominatione est quoque *lex 2. 8. 16. supr. de Decur. lex 10. 12. 19. supr. de appellat. lex. 8. supr. de reparat. appell.* Et quidem hæc de nominatione Duumuirorum per Africam: quomodo ea scil. facienda sit, vt ita Idonei habeantur. Primum (quod præsupponit Constantinus, neque nunc primum constituit) in Africa *populi suffragiis* Nominatio ex consuetudine celebrabatur: Qui mos forte per Africam inuectus ex *Ecclesia* vbi Sacerdotes, qui Ecclesiæ præerant, populi suffragiis, χειροτονία, prædicatione eligebantur, quod iam notum est. Vel sane eodem exemplo, quo iam olim etiam apud Athenienses Magistratus per χειροτονίαν populi eligebantur. Et nihilominus tamen secundo Duumuiros ipsos hanc nominationem celebrare, periculum huius nominationis eos respicere, iubet per Africam, haud aliter atque per alias diœceses & prouincias, vbi Duumuiri populi suffragiis non creabantur, verum a Duumuiris solis scil. periculo suo creabantur, vt docet *lex 1. 2 C. Iust. de pericul. nominat. l. 11 13. 15 §. 1. D. ad municipal. l. 2. §. 7. D. de administr. rer. ad ciuit. pertinent. l. 3. Cod. Iust. quo quisque ordine &c.* scilicet cum nollet Constantinus M. consuetudinem suam Africæ ademptam, & videret tamen populi suffragiis non vtique semper idoneos Duumuiros creari (vt sæpe vanæ sunt populi voces & cœci impetus, vel affectus;) Duumuiros nihilominus qui magistratum gererent hoc Anno, operam & laborem suum impendere voluit, quo idonei successores nominarentur & haberentur, alioquin nominationis istius periculum in ipsos non minus recasurum, quam in aliis diœcesibus & prouinciis: vbi soli Duumuiri successores sibi & suo quidem periculo nominabant: Idque Constantinus ait *æquitatis rationem persuadere*: quomodo & maiorem esse rationem agendi cum nominatore, dixit Papinianus, *l. 11. D. ad municipalem*, quia fidei nomine conuenitur: id est, quia fidem suam Reipubl. obstrinxisse videtur, promittendo idoneum quem sibi nominaret.

II. (a) Idem A. ad Concilium (b) Prouinc. Afric.

SACERDOTALES (c) & Flamines (d) perpetuos, atque etiam Duumuirales (e) ab annonarum Præposituris inferioribusque muneribus immunes esse præcipimus. Quod vt perpetua obseruatione firmetur, legem hanc incisam æneis (f) tabulis iussimus publicari. PP. XII. Kal. Iun. Karthagini (g) Feliciano & Tatiano Coss. [337.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a' *Cod. Iust.* Huic *legi* gemina germana est altera eiusdem Constantini Magni *lex 21. supra, de Decurionib. GOTHOFR.*

(b) Par Inscriptio & Subscriptio alterius Constantini M. Constitutionis, *l. 15. supr. de appellat. ID.*

(c) De Sacerdotibus & Sacerdotio prouinciæ functis, dixi ad *d. l. 21.* vide & *Parat. infr. de Paganis. ID.*

(d) De Flaminibus dixi quoque *d. l. 21. ID.*

(e) Id est, Duumuiratu functi, a quibus Magistratus decursa insignia, *d. l. 21. ID.*

(f) De hoc more legum æneis tabulis incidendarum, dixi affatim ad *l. 1. supr. de alim. qua inopes l. 4. supr. de priuil. eorum qui in sacr. Pal. & l. 1. supr. de Veteranis. ID.*

(g) Similis subscriptio & inscriptio *d. l. 15.* Karthagini ceu in metropoli Concilium Africæ habitum, v. *tit. infr. de Legatis & decret. Legat.* ac nominatim *l. 12. 13. eo tit. ID.*

COMMENTARIVS.

AB INFERIORIBVS muneribus, etiam a Præpositura annonarum, immunes, per Africam esse iubet *hac l.* Constantinus M. *Sacerdotales & Flamines & Duumuirales: Sacerdotales*, inquam, Sacerdotio prouinciæ functos: sic Am. Marcellinus *lib. 28. cap. 6. occisis Decurionibus multis, inter quos Rusticanus* SACERDOTALIS, *& Nicasius enitebat Ædilis. Flamines* (id est, ciuitatum Sacerdotes) perpetuos, & *Duumuirales*, (id est, Duumuiratu functos:) Ad querelam *Concilii* Africæ, quod Karthagine hoc tempore, coactum fuit. Pariter vt ante biennium, ad eorundem Afrorum Curialium querelam, gemina germana *leg. 21. supr. de Decur.* vbi dicta hic repetere nil attinet: Hoc tantum discrimine, quod *ea l.* Flaminibus flaminii honore defunctis hanc immunitatem tribuit, hac vero *lege* diserte, *Flaminibus perpetuis.* Flaminum scilicet alii perpetui non erant, quod ea *lex* docet: alii vero erant, quorum mentio fit quoque in *veteribus Inscriptionibus.* Inter alias *apud Gruterum* sæpe, vt *CCLXXXIII. 6. CCCLXXXVIII. 3 CCCCII. 5. CCCCXXXIX. 5. CCCCXLVI. 7. CCCCLXXVIII. 7. CCCCXCVIII. 8.* & in ea quæ Tarracone *CCCCXXXIX. 5.*

C N. M V N A T I V S. M. F. P A L
A V R E L I V S. B A S S V S
P R O C. A V G
P R A E F. F A B R. P R A E F. C O H. I I I
S A G I T T A R I O R. P R A E F. C O H. I I
A S T Y R V M. C E N S I T O R. C I V I V M
R O M A N O R V M. C O L O N I A E. V I C T R I C E N S I S
Q V A E. E S T. I N. B R I T A N N I A. C A M A L O D V N I
C V R A T O R. V I A E. N O M E N T A N A E
P A T R O N V S. E I V S D E M. M V N I C I P I
F L A M E N. P E R P E T V V S. D V V M V I R A L I
P O T E S T A T E. A E D I L I S. D E D I C A T O R. I I I I.

Ergo nunc *hac l.* Conſtantinus ſolis Flaminibus perpetuis hanc immunitatem tribuit, quam antea omnibus Flaminibus etiam Sacerdotio functis.

Interim ex *h. l.* & *d. l. 21.* liquet, quam difficulter in Africa, Sacerdotales & Flamines & Duumuirales hac immunitate potiri potuerint: quibus gemina conſtitutione intra biennium Conſtantinus M. conſulere neceſſe habuerit: Quam & ideo nunc æneis tabulis publicari iubet, vt perpetua obſeruatione firmaretur: de quo more æneis tabulis publicandarum conſtitutionum, quas maxime cordi haberent, & priuilegiorum, Principes, ac nominatim Conſtantinus M. dixi iam non *vno loco*, & inter alios *leg. 4. ſupr. de priuil. eorum qui in S. Palat.*

Proculdubio enim Chriſtiana Religione per Africam magis magisque inualeſcente, ægre ea immunitas conſtitit: præſertim a præpoſitura annonæ: de quo dixi etiam ad *leg. 21. ſupr. de decurion.* & in *Paratitl. de ſuſceptor. præpoſ. & arcar.* Ad huius *l.* ſententiam accedit omnino illud *in l. 2. Cod. Iuſt. quemad. mun. ciuil. indic. maioribus honoribus functos ad minores deuocari non oportere;* quia alias, vt Græci adnotarunt, δοκοῦσιν ὑβρίζεσθαι. P. 533.

III. (a) Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Probino Proconſ. Afric. (b)

QVIS tam inueniri iniquus arbiter rerum (c) poteſt, qui in Vrbibus magnifico ſtatu præditis, ac votiua (d) Curialium numeroſitate (e) locupletibus, ad iterationem quempiam transacti oneris inpellat, (f) vt cum alii necdum pene initiati Curiæ ſacris fuerint, alios (g) continuatio & repetitæ ſæpe functiones adficiant. (h) Dat. XVI. Kal. April. Med. Cæſario & Attico Coss. [497.]

NOTAE.

(a) *L. 52. C. Iuſt. de Decurionib.* GOTHOFR.

(b) Mirum *hanc l.* quæ data eſt A. 397. Proconſuli Africæ inſcribi, cum tamen Gildo Africæ hoc tempore incubaret. Sed proculdubio Africam proconſularem nondum occupauerat Gildo. *ID.*

(c) Σύγχυσις in hac ſententia: pro, *Quis tam iniquus rerum arbiter inueniri poteſt. ID.*

(d) *Votiua,* votis expetenda, deſiderata, grata, deſiderabilia: ſic *l. 1. ſupr. de feriis: ita gratum ac iucundum eſt, eo die quæ ſunt maxime votiua compleri.* Ita apud Tertullianum *lib. 1. ad Nationes, cap. 9. Votiua,* pro frugibus, & prouentu expetito. *ID.*

(e) *Numeroſitat.* v. *Gloſſ. ID.*

(f) *Compellat.* Cod. Iuſt. *ID.*

(g) *Et continuatio,* C. Iuſt. quaſi ab hoc repetitæ functiones differant. Quod erroneum eſt. *ID.*

(h) *Et adfligant. ID.*

COMMENTARIVS.

ITERARE ſeu repetere eandem functionem, ſeu transactum onus, aliis Curialibus exiſtentibus, ſeu ſi aliorum Curialium copia ſit, quemquam cogi vetat hac elegantisſima *leg.* Honorius Imp. (pariter vt Diocletianus & Maximianus *l. 3. Cod. Iuſt. quemadm. mun. ciuil.*) Et quidem per Africam proconſularem. Denique æquabiles vices in muneribus ſubeundis ſeruari hac parte voluere Principes; quod etiam Iuriſconſulti prodidere, *l. 3. §. 15. D. de muneribus.*

DE

DE SVSCEPTORIBVS, (*) PRAEPOSITIS ET ARCARIIS.

TITVLVS VI.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXX.

(*) Ὑποδέκται Græcis, vt Athanasius *Ep. ad solitar. vit. agent. pag.* 861. *Tom. I. Oper. Edit. Colon.* siu. *Lipſ. apud Weidm.* Georgium ὑποδέκτην ἐν Κωνσταντινουπόλει ταμιακῶν, appellat. Gloſſæ, χρυσυποδέκτης, *Suſceptor aurarius.*

PARATITLON.

I. SVSCEPTORES, (de quibus *hoc tit.* ac præterea *l.* 1. *infr. tit. prox. de Ponderatorib.* quæ iungenda cum *l.* 2. *hoc. tit.*) *l. vit. de fiſci debitoribus. l. vlt. ad legem Iul. repetund. leg.* 49. 54. 70. *de Decurionib. leg.* 47. *ſupr. de curſu publ. l. vn. de quadrim. breuib. l. vn. ſupr. ne conlatio per logograph. l.* 19. *ſupr. de annon. l.* 1. 14. *de exactionib. l. vlt. ſup. de ſuperexact. l.* 1. 11. 13. 24. *ſupr. de erog. milit. annon. l.* 6. *ſupr. de priuil. eor. qui in S. Palat. l.* 8. *ſupr. de diu. offic. l. vn. ſupr. de priuil. apparit. magiſt. pot. l.* 2. *ſupr. de Quæſtionib. l. vlt. de indulg. deb.* meminit & Ammian. Marcellinus *lib.* 17. *cap.* 10. (non etiam *lib.* 19. *cap.* 11.) varii fuere: Alii quippe ſpecierum ſuſceptores erant, *l.* 9. *h. t.* (vnde & ſuſceptio ſpecierum, *l.* 7. ſeu diuerſarum ſpecierum ſuſceptores *l.* 49. *in fin. ſupr. de Decur.* qui & ſuſceptores cano-
P.534. nis, *l.* 24. *h. t.*) puta annonariarum (vnde ſuſceptor ſpecierum annonariarum *d. l.* 9.) & quidem diuerſarum, *l.* 49. *ſupr. de Decur.* veluti vini, *l.* 15. *hoc titulo.* Qui Allecti dicebantur *l.* 12. 13. *hoc titulo. dict. l.* 2. *ſupr. de quæſtionib. l.* 15. 18. *de extraord.* Anianus *ad l.* 2. *infr. de Epiſcop.* vnde allegationis officium *l.* 11. *hoc titulo.* Item veſtium: vnde ſuſceptor veſtium, *l.* 4. 31. *hoc titulo* & *l.* 1. *ſup. de milit. veſte:* ſuſceptio veſtium, *l.* 31. *h. t.* Tandem auri argenti ſuſceptor vel ſuſcipiens: de quo *l.* 2. 12. 13. 17. 29. 30. *hoc titulo.* vnde ſuſceptor auri argenti, *l.* 17. *h. t.* ſuſceptor aurarius *l.* 173. *de Decurionib.* ſuſceptor aurariæ Principis, *l.* 29. *hoc titulo,* qui ſcilicet aurum largitionale ſuſcipiebant, *l.* 30. *h. t.* ſeu ſolidos ad largitionum ſubſidia perferendos: *l.* 13. *h. t.* Qui quidem omnes, fuere ſub diſpoſitione Rationalium: *l.* 2. *h. t.* & ſupra hos, Comites S. L. *l.* 11. 13. 30. 32. *h. t.* De his varia capita tum *h. t.* tum *Paratitlariis legibus* continentur.

Primum caput eſt de eorum CREATIONE: ex quo videlicet hominum genere crearentur, & a quibus. Creabantur igitur *l.* 5. 9. *h. t.* conſtituebantur, *dict. l.* 5. 6. *h. t.* ordinabantur, *dict. l.* 5. *h. t.* eligebantur *dict. l.* 6. *h. t.* in quibusdam prouinciis veluti per Illyricum, *l.* 6. 7. 9. *h. t.* in Oriente, *l.* 5. *h. t.* & pro temporum diuerſitate, Principumque placito, ex Officiis diuerſis, quæ extra Palatium militant: *l* 6. *h. t.* ex Officialium diuerſorum corpore, *l.* 7. 9. *hoc titulo* v. & *l. vlt. ſupr. de his qui cum diſpenſ.* veluti ex officio Præſidali, *l.* 5. *h. t.* Proconſulari, *l.* 31. *h. t.* (exceptis Officialibus Magiſtrorum Equitum, & Peditum: *l.* 6. *h. t.*) item ex Largitionalibus ciuitatum, poſt militiam, *dict. l.* 6. *h. t.* ex Tabulariis, Numerariis, *l.* 7. *h. t.* Non vero ex Palatinis *l.* 6. *de priuileg. eorum qui in ſacro palat.* (Excipe cohortales, qui ad Palatinam militiam adſpirarunt, *l.* 23. *de Cohortalib.*) Non ex Clericis: *l.* 1. *de Epiſcopis.* Item non ex Curialibus, *l.* 7. *hoc titulo.* Quod poſtremum tamen aliter aliquando habuit, nempe vt ſuſceptores ex Curialibus crearentur: puta aliquando ſi Officiales non ſufficerent, *d. l.* 5. *h. t.* item Suſceptor aurarius ex Curialibus creabatur, *l.* 14. *ſupr. de exactionibus:* item ſuſceptores Canonis Vrbicarii, *l.* 24. *hoc titulo.* Sed & per certas prouincias ex Decurionibus Prouincialibus creabantur, veluti per Præfecturam Galliarum, *l.* 2. *ſupr. de quæſtionib.* per Africam, *l.* 4. 9. 31. *hoc titulo:* denique per Ægyptum, ex Honoratorum quoque numero quandoque creati, *l.* 4. *hoc titulo:* ex Negotiatorum denique corpore ſuſceptor aurariæ per Africam eligebatur, *l.* 29. *h. t.* Item pœnæ loco nonnulli ſuſceptorum officio deputabantur, vt ex Valentiniani *l. vn. infr. ne Præfect.* Præfectiani ſi exactiones, vel

vel Horreorum cuſtodiæ vel curarum munus vſurpauerint. Eligebantur autem ab Officio proconſulari, eius periculo in Africa ſuſceptores veſtium, *l.* 4. *h. t.* alibi ſuſceptores a Curia creati, *l.* 20. *hoc titulo.* in celeberrimo cœtu Curiæ, conſenſu & iudicio omnium ſub actorum teſtificatione *dict. l.* 20. ſuſceptores rei priuatæ, a Procuratoribus rei priuatæ, *l. vlt. ſupr. de iure fiſci.* Creatoreſque ſeu Nominatores eorum, pro his tenebantur, *l.* 1. & 4. *in f.* 8. 9. 20. 29. *hoc titulo:* & *l. vn. de quadrim. breuib.* & *l.* 54. *ſupr. de Decurionib.* Neque quicquam ex eorum ſubſtantia mercari poterant per ſuppoſitam perſonam, *dict. leg.* 8. *h. t.* Ipſorumque ſubſtantiæ & fideiuſſorum facultates diligenter deſcribebantur, antequam gererent, *l.* 25. *hoc titulo.*

Quod *Numerum* eorum attinet, vnus tantum in quaque diœceſi auri ſuſceptor aliquando fuit, *l.* 17. *h. t.* mox duo *dict. l.* 17. *h. t.* & tandem duo per ſingulas prouincias *l.* 30. *h. t.* Annuumque Suſceptorum munus fuit, *l.* 4. 7. 10. 11. 22. 24. *h. t.*

Officium porro eorum erat collationem a prouincialibus ſeu poſſeſſoribus factam ſuſcipere *l.* 10. *h. t.* (neque tantum noui anni ſeu præſentis; verum etiam reliquorum, *dict. l.* 10.) In eumque finem modum iugationis & ſpecies ſingulas, earumque numerum, quantitatem, præſentibus defenſoribus perſcribebant *l.* 23. *h. t.* Itemque annonam ſuſceptam erogare, *l.* 7. *h. t.*

Modus autem ſuſceptioni & ſuſceptionibus varius præſtitutus, partim pro indemnitate & vtilitate prouincialium, partim vt fraudandi poteſtas ſuſceptoribus adimeretur. Primum, *per tres vices* Annona ſeu annonariæ ſpecies inferebantur, *l.* 15. *hoc titulo* & *l.* 15. *ſupr. de annona & tribut. l.* 3. *ſupr. de conlat. fund. patrim.* (vnde quadrimenſtrui breues: de quibus *l.* 27. *hoc titulo* & *ſuo tit. peculiari, ſupra:*) Et licebat tamen poſſeſſori quandocumque intra quatuor priores menſes ſolidum canonem conferre, *l.* 15. *ſupr. de annon. & tribut.* Aurumque intra annum quandocumque inferre licebat, *l.* 2. *hoc titulo.* & *l.* 3 *ſupr. de conlat. fund. patrim.* Secundo, *Menſura & pondera* in ſingulis ſtationibus collata publice erant: *l.* 19. *h t.* de quibus & *l.* 32. *h. t.* ſeu modii ænei & lapidei cum ſextariis atque ponderibus per manſiones ſingulas & quaſque ciuitates: *l.* 21. *h. t.* Quo ſcilicet ſuſceptoribus fraudandi poteſtas adimeretur: *dict. l.* 19 *h. t.* conſtitutis videlicet ſub oculis tributariis omnium rerum modis: *dict. l.* 21. *h. t.* Tertio, ſi *Aurum* ſuſciperetur, pondus auri inferre, multis ſolidos ſuos in vnum conferentibus, oportebat, ſeu maſſam obryzæ ſoliditate, *l.* 12. *h. t.* obryzæ materiem, *dict. l.* 12. *h. t.* auri obryzam, *l.* 13. *h. t.* in obryzæ maſſam ſoliditatemque redintegra-
p. 535. tum, *dict. l.* 12. *h. t.* ad compendium videlicet ſimplicis ſatisfactionis, & ne adulterini alioquin ſolidi ſubrogentur, *dict. l.* 12. & 13. *h. t.* Item pro multis & in diuerſis locis conſtitutis poſſeſſionibus, idem Tributarius *ſimul* pro omnibus vna ſolutione ſuſceptori inferre poteſt: ne ſeparatim ab vnoquoque auro exacto, multis & aſſiduis incrementis prouincialium vtilitas fatigetur, *l.* 2. *hoc titulo.* Quarto *Apocharum*, *l.* 16. 27. 32. *hoc titulo l.* 2. 22 *ſupr. de annona*, (quæ & *Cautiones* dicuntur, *dict. l.* 2. *ſupr. de annona:* apocharum Cautiones, *l.* 16. *hoc titulo* & Securitates, *dict. l* 19 *ſupr. de annona:* & *l.* 2. 27. 32. *hoc titulo l.* 173. 185. *ſup. de decurion. l.* 2. *ſupr. de diſcuſſoribus:*) formæ & ſtabilitati prouiſum. Scilicet ſuſceptores apochis collationis factæ titulum deſignare oportebat, nomen inferentis, diem, conſulem, menſem, cauſam, ſummam, *l.* 16. 18. 27. 32. *hoc titulo dict. l.* 173. *ſupr. de Decurionib.* vid. & *l.* 19. *ſupr. de annona.* Iiſque ſimiles, ſeu pari relatione, publicæ ſecuritates geſtis tenebantur, *l.* 26. *hoc titulo.* Has ſemel recte factas, poſtea refricare fas non erat *dict. l.* 185. *ſupr. de Decurion.* Quinto, Inferre collationem factam, ſuſceptores ſtatim oportebat (non autem penes eos diu manere,) *l.* 17. *h. t.* puta ſacris theſauris, aurum & argentum, *l.* 17. *h. t.* frumentum horreis, *l.* 16. *h. t.*

Vice verſa leuandi diſpendii cauſa *Epimetra* quædam ſuſceptoribus conferebantur, *l.* 2. 3. 14 (quæ repetita *l.* 11. *ſupr. de iure fiſci:*) 15 21. *hoc titulo* & *l.* 4. *infr. de auro coronario:* & *l.* 4. *infr. de ſuariis:* & quidem tam ſuſceptoribus epimetra pro obryza eius auri; vnde incrementum obryzæ, *dict. l.* 2. *h. t.* & *l.* 4. *de aur. coronar.* quam ſuſceptoribus ſpecierum: puta centeſima aridorum fructuum, id eſt frumenti &c. *l.* 3. 14. 15. *hoc titulo.* Viceſima vero laridi & vini, *dict. l.* 15. Poſtea ita conſtitutum, vt Viceſima quidem laridi & vini; at Quinquageſima frumenti, hordei Quadrageſima præberetur: *l.* 21. *h. t.* in Armenia tantum longinquitatis cauſa ampliora epimetra conſtituta, *d. l.* 21. Priuilegia quoque nonnulla & præmia data ſuſceptoribus legitime obſequio functis *l.* 7. *h. t.*

II. Præpositi, *Rubr.* & *l.* 5. *h. t.* (vnde Præpoſitura, *l.* 25. *h t.*) veluti Præpoſiti annonarum (vnde Præpoſitura annonarum, *l.* 2. *ſupr. quemadm. mun. ciuil.*) Item Præpoſiti horreo-

horreorum, *l.* 5. 8. 24. *hoc titulo* eodemque pertinet *l.* 16. & *vltim. hoc titulo l.* 49. *supr. de Decurion. l.* 1. *supr. de erogat. mil. annon.* qui & custodes horreorum, *infr. tit. ne præfectiani:* Præpositi pagorum, de quibus *l.* 8. *hoc titulo* & *l.* 1. *supr. de erogat. milit. ann. l.* 1. *supr. de piggnor. l.* 49 *supr. de Decurion. l.* 1. *supr. de iis qui administr.* Mansionum, *l.* 21. *supr. de Decurion.* susceptorum custodumque genus erant: qui scilicet horreorum seu annonarum quæ in his conditæ custodiam curamque gerebant, *l. vltim. h. t.* Quos quidem illico apocharum cautionibus illationis modum annotare oportebat, *dict. l.* 16. *hoc titulo* vetitique alia quam fiscalia frumenta in horreis his fiscalibus condere, *dict. l.* 16. *h. t.* Ab hac Præpositura nonnulli immunes fuere: de quibus *dict. l.* 21. *supr. de Decurion.* & *dict. l.* 2. *supr. quemadm. mun. ciuil.*

III. Arcarii *Rubr.* & *l.* 14. (quæ repetita *l.* 11. *sup. de iure fisci:*) & *l.* 32. *hoc titulo* erant, quibus reditus domui Principis debiti tradebantur, *dict. l.* 14. & 11. *supr. de iure fisci.* qui ad Arcæ Ratiocinium, *l.* 30. *hoc titulo*, ad suscipiendam Arcæ seu Aurariæ Principalis rationem, *l.* 29. *hoc titulo* & *l.* 12. *supr. de Numerar.* apponebantur: de qua susceptione accipio quoque *l.* 25. *h. t.* Quique sub Comite R. P. erant: *dict. l.* 14. *h. t.* & *d. l.* 11. *supr. de iur. fisci.* & *l.* 25. *hoc titulo.* Quibus Centesimæ quoque (Epimetri loco) dabantur *d. l.* 14. *h. t.* & *l.* 11. *de iur. fisc.*

CREATOREM *susceptoris, si susceptor decoxerit, decoctionis periculo subiacere iubet Constantinus M.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Edictum. (b)

SI quem Susceptorem euertisse constiterit (c) rationem, & ad soluendum non esse idoneum, Creator eius hac necessitate teneatur, vt quidquid ille dilapidauit, ipse de propriis rebus instauret, (d) conpellaturque damnum omne sarcire, quod esset inlatum, (e) si in idoneis nominandis conpetens adhibitum esset (f) examen. Dat. VII. Id. April. Crispo II. & Constantino II. AA. Cons. [321.]

P. 536. NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Inscriptio similis duarum præterea legum: puta *legis* 7. *sup. de Decurion.* & *l.* 3. *sup. de extraordin.* vbi dixi. Quæ vtraque eiusdem Constantini M. est. *ID.*

(c) *Euertere Rationem*, est, vt mox subiicitur, *dilapidare*, item, *ad soluendum non esse idoneum.* Papiæ hac in re voces: vide *Glossar. ID.*

(d) Instaurare est restituere, & vt mox dicitur, damnum sarcire: vide *Gloss. ID.*

(e) Videtur omnino deesse, *non:* vel rescribendum *dilatum:* id est non factum, euitatum: verum, prius magis probo. *ID.*

(f) Pro, *fuisset. ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ constitutiones, *hoc titulo*, de Susceptoribus proponuntur: Hac priore definitur Creatorem seu Nominatorem Susceptoris (puta Magistratum seu Duumuirum) si hic rationem euerterit, id est soluendo non sit, denique si quid ex eo quod suscepit, dilapidauit, pro eo teneri, periculi denique eius vicarium esse. Quod ipsum quoque definitur a Iuliano, *famosa l.* 55. *supr. de Decurion.* a Valentiniano, *l.* 4. *infr.* & *l.* 9. *infr. hoc titulo*, a Valente, *l* 8. *infr. hoc titulo*, vbi *inueteratis legibus* id constitutum ait, a Theodosio M. *l.* 20. *infr. hoc titulo.* & *l. vn. supr. de quadrim. breuib.* & Honorio, *l.* 29. *infr. hoc titulo.* Et sic Octo in vniuersum, de hoc Electorum seu Nominatorum periculo, constitutiones *hoc titulo* occurrunt. In hanc ipsam rem vide Brettii *Orationem* 31. *Si les Esleus qui ont receu vn mineur comme Certificateur d'vn Comptable; en doiuent estre tenus?* v. *l'Ordonnance de François I. de l'an* 1543.

Simili sane periculo, & Nominatores Magistratuum seu Duumuirorum ipsorum, subiiciebantur: de quo ad *l.* 1. *supr. quemadm. mun. ciuil.* videndus eam in rem, *titulus Cod. Iust. de periculo Nominatorum.* Idem subsidiarie, Nominatores Tutorum: de quo noti sunt textus *Iuris*.

II. (a)

II. (a) Idem A. ad Eufraxium Rationalem (b) trium (c) prouinciarum. Post alia.

PRo (d) multis (e) etiam, & in diuersis locis constitutis, liceat (f) simul auri pondus inferre, (g) ita vt pro omnibus fundis securitas (h) emissis cautionibus detur: ne separatim ab vnoquoque (i) auro exacto, multis & assiduis incrementis (k) prouincialium vtilitas fatigetur. Hoc (l) quoque addimus, vt vnusquisque quod debet, intra anni metas, quo tempore voluerit, inferat & per Tabellarium (m) apparitorem inlatio cognoscatur: absque * omni mora auro suscipiendo, ne (n) quis in aliena ciuitate sumptus faciat, vel (quod est grauius) legem commissi frustratus incurrat: Nam si soluere volens a Suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debebit proponere, vt hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, eius ponderis quod debebatur duplum fisci rationibus per vigorem Officii Tui (o) inferre cogatur. Dat. (p) XIV. Kal. Aug. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTAE.

(a) *Lex* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* ex *hac l.* desumpta est quamplurimis resecatis. Iungenda autem ei *lex* 1. *infr. de ponderator. & auri inlat.* *GOTHOFR.*

(b) Rationali *haec lex* inscribitur, notissima ratione. *ID.*

(c) Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ, vt ex *Notitia Imp.* liquet, & vero a Cuiacio hic recte notatum est, & ex parte probat quoque *l. vn. sup. communi diuid.* quæ & ipsa Gerulo, Rationali trium prouinciarum inscribitur. *ID.*

(d) *Prima* hæc sententia a Triboniano resecata est. *ID.*

(e) Fundis scilicet. *ID.*

(f) Eidem, qui diuersarum possessionum nomine tributum debet. *ID.*

(g) Ἐν ἀθροίσματι: vna solutione. *ID.*

(h) *Securitas*, id est apocha: quo sensu & alias sæpe securitas effertur vel *h. t.* vt *l.* 27. 32. vid. *Gloss.* & Symmach. *lib.* 10. *ep.* 43. Amm. Marcell. *lib.* 17. *cap.* 10. Sidonium *lib.* 5. *ep.* 13. Cassiodorum *XII. Var.* 7. *in fin.*

(i) Fundo: seu vniuscuiusque fundi seu possessionis nomine. *ID*

(k) Vox hæc *Incrementis* non sollicitanda est, neque mutanda ea in *intrimentis*: nam ea *epimetra*, quæ Susceptoribus dantur, intelligenda sunt: pariter vt *l.* 4. *inf. de auro coronar.* *ID.*

(l) *Secundi* huius capitis hæc sententia recisa quoque a Tribon. Cui omnino conuenit *lex* 3. *supr. de conlat. fund. patrim.* & *lex* 35. *sup. de annon. & tribut.* *ID.*

(m) Scribe *Tabularius apparitor*, ad differentiam Tabularii ciuitatis; de quo *suo tit. lib.* 8. *sup.* *ID.*

* Hinc iam, superioribus recisis, desumpta est d. lex 1. C. *Iust. eodem.* *ID.*

(n) *Ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur*, ita Tribonianus hunc locum refinxit, iis, quæ de commisso mox subiiciuntur, resecatis, quæ tamen in sequentibus mox retinuit. *ID.*

(o) *Præsidis*, Tribonian. Qui & alia mox, quæ *ab hac lege* absunt, de pœna Iudicis negligentis hac in re, minus penso *hac*
P. 537. saltem *leg.* consilio, neque satis expensa *huius l.* Subscriptione addidit: Quandoquidem *lex* hæc Rationali inscribitur. *ID.*

(p) PP. *d. l.* 1. *Data* autem, proculdubio vel *Niceæ*, vel *Nicomediæ*. *ID.*

COMMENTARIVS.

FASTIDIO Susceptorum circa AVRI illationem & susceptionem occurrit, contra Tributariorum leuamento succurrit *hac l.* Constantinus M. quæ pars est prolixioris constitutionis ad Rationalem trium prouinciarum (id est, Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ:) cuius altera quoque pars extat *leg.* 1. *infr. de Ponderator.* quæ proinde *huic l.* coniungenda venit. Ea constitutione Constantinus varia constituit circa Auri illationem & susceptionem pro Tributariorum, qui aurum inferunt, vtilitate, ne in damno scil. versarentur: definito, Quantum, Quo tempore, Qua in materia, Qua æstimatione, Quo pondere aurum inferri oporteat.

Huius sane *legis* duo sunt ad eum finem capita. Primo capite *simultaneæ* & massalis solutionis potestatem prouincialibus tributariis facit. Finge: fundos habeo in diuersis locis constitutos: & finge me pro singulis certam auri quantitatem, & variam quidem, annuam fisco debere; Quæritur, vtrum partialem solutionem pro singulis fundis separatim & distinctim facere cogar: an vero simul, & ἐν ἀθροίσματι auri pondus pro omnibus fundis inferre possim, sic vt Susceptor id accipere cogatur? Et definit Constantinus Magnus, id posse me: Addita ratione; *ne separatim ab vnoquoque*, seu vnius cuiusque fundi nomine, *auro exacto, multis & assiduis incrementis prouincialium vtilitas fatigetur.* Scilicet Susceptores simultaneam, & massalem solutionem accipere detrectabant, vt ita ex partialibus & separatis solutionibus maius compendium facerent: *Incrementi* scilicet, seu epimetri nomine Susceptoribus quid dari solebat, non tantum cum species annonariæ inferebantur, (de quo Epimetri genere est *lex 3. 14. 15. 21. infra, hoc titulo,*) verum etiam cum auri materia: de quo præter *hanc legem*, est *lex* 4. *infra de auro coronario:* id quod *hac lege*, *Incrementum* vocatur: & incrementum obryzæ *dicta lege* 4. Nempe quia auri materia, quæ inferebatur, mox recoquenda

quenda erat (quod *obryza* vocabatur; de quo alibi dixi:) & ſic recocta ad largitiones Principis mittebatur: Quare incrementi nomine aliquid a prouincialibus exigebatur.

Quod quidem maius erat cum partialis ſolutio fieret, quam cum maſſaliter totam auri quantitatem a ſe debitam quis, vnica ſolutione pro omnibus fundis ſuis ſoluebant: Nam vt cæteroquin partialis ſolutio multa incommoda habet reſpectu creditoris, de quo eſt elegans *Nouella Iuſtiniani 4.* & *lex 3. D. famil. erciſc.* ita & hæc, reſpectu debitoris.

Ex his apparet, recte hic legi *multis, & aſſiduis incrementis:* quomodo ſane etiam *dict. leg. 4.* diſerte *obryzæ incrementum* dicitur: Sed & Symmachus *libro 4. epiſtola 56.* inter ſæculi ſui bona memorans: *Flandæ*, inquit, *monetæ nequitiam decoquit larga purgatio: Nullo iam prouincialis auri* INCREMENTO *trutinam Spectator* (id eſt, Suſceptor qui ſpectat & probat auri pondus) *inclinat.* Quo quidem Symmachi loco diſcimus a Gratiano hoc incrementi genus ſublatum: Quod quidem ſublatum diſcimus a Theodoſio Magno Gratiani collega, in auro coronario, *leg. 4. infra, de auro coronario.* Non igitur *intrimenti*, vel *intertrimenti* vox hic ſubiicienda, quod aliquando ſuſpicabar.

Et ita quidem primo *huius legis* capite Suſceptorum faſtidio & cupiditati occurrit Conſtantinus Magnus, viceuerſa prouinciales ſubleuari inſtituit.

Quod & ipſum altero *huius leg.* capite facit. Nempe *Quocunque tempore*, intra anni metas, prouincialis aurum inferant, id ſuſcipere Suſceptorem abſque omni mora iubet: Quomodo etiam iubet Valentinianus in *leg. 3. ſupra, de collationibus fundorum patrimonial.* & Valentinianus Tertius *leg. 35. ſupra, de annona & tributis:* & *leg. 32. in princ. infra, de Suſceptoribus:* ſic quidem, vt etſi annonariarum ſpecierum penſitatio per quaternos menſes trina ſolutione fieri deberet, attamen quocunque anni tempore aurum inferri poſſet: *d. l. 3. de conlat. fund.*

Et vero iſtud ita nunc a Conſtantino Magno iubetur, Quod Suſceptores nonnulli auri ſolutionem omni tempore accipere detrectarent, verum ſtatis temporibus id inferri vellent: proculdubio, vt ita ſuſcepto citius auro, compendium ex eius nundinatione aliquod facerent: Cum contra, vtilitas prouincialium exigeret, vt prouincialibus nullum ſtatum tempus auro inferendo præſcriberetur, dummodo citra annum ſoluerent, eo quod non tam facile aurum prouinciales nanciſcerentur: & ſtatim vt nacti eſſent id ſuſcipi vtile eſſet, ne alioquin diutius aſſeruare coactis id elaberetur.

Ergo quandocunque oblatum ſuſcipi iubet *hac lege*, Conſtantinus Magnus, ne alioquin duobus incommodis miſeri Prouinciales afficiantur.

Primo, ſi coacti diu reſidere & ſumptus facere in aliena ciuitate cogantur; Nempe quia, (quod exinde colligitur, & vero aperte teſtatur *lex 32. 34. ſupra, de annona:*) aurum ſolui in vrbe Metropolitana oportebat: de quo etiam ad *legem 17. infra*, atque adeo eo Tributarios, tributi ſoluendi nomine, conferre ſe oportebat.

Secundo, ne alioquin miſeri prouinciales ob non ſolutum Canonem in legem & nexum commiſſi incidant. Vnde apparet, *hanc legem* proprie accipiendam eſſe de Patrimonialibus & Emphyteuticariis poſſeſſionibus, pariter vt *dicta lex 3. ſupra, de conlationibus fundorum patrimonialium, vel Emphyteuticorum:* Cuiusmodi ſane in Sardinia fuiſſe docet *lex vnica ſupra, de communi diuidund.* ad quam *hæc* quoque *lex* noſtra pertinet, vtpote Rationali trium Prouinciarum, (id eſt, Siciliæ, Sardiniæ, Corſicæ) inſcripta. Nempe notum eſt, Emphyteuticarias poſſeſſiones ob non ſolutum canonem in commiſſum cecidiſſe. Ergo ne in commiſſum caderent prouinciales, vel ſumptibus in aliena Ciuitate a Suſceptoribus deluſi, & fruſtrati attererentur, illico abſque omni mora aurum ſuſcipi voluit Conſtantinus M.

Alioquin deluſus prouincialis collator, tantum abeſt vt in commiſſum incidat, vt contra, conteſtatione ſuper eo publice facta, hac oblatione (quod in priuatis debitis non idem obtinet) liberetur, ſecu- P. 538.
ritatemque, id eſt, apocham accipiat: vna *cum emolumentis:* id eſt, ſic vt ſumptus a fruſtratore repetere poſſit: fruſtrator, vero Suſceptor duplum ſummæ collatæ fiſco ſoluere cogatur. Vbi varia ad praxim notanda ſunt de *Proteſtatione*, & *oblatione*, eiusque vi, quoad tributa publica, ad pœnam euitandam, ac nominatim pœnam Commiſſi.

III. (a) Impp. CONSTANTIVS, & Conſtans AA. Claudio PF. Annon. Alexandriæ. (b)

SVSCEPTORES, centeſimæ dimidium, Annotatores (c) vero ceterorumque Officiorum diuerſos homines quos rationibus (d) conſtat obnoxios eſſe, alterum dimidium habere cenſuimus: Et nihil impetratoribus beneficii per Reſcriptum, aduerſus ordinem conſtitutionis (e) poſſint prodeſſe commenta. Dat. Kalend. Aug. Limenio & Catullino Coss. [349.]

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* GOTHOFR.

(b) Nota, in Oriente pro Annona Conſtantinopolitana peculiarem *Præfectum Annonæ Alexandriæ* fuiſſe: haud aliter ac in Occidente pro Annona Vrbis Romæ, non tantum Romæ Præfectus Annonæ fuit, verum & Carthagine Africæ peculiaris, vt docet *lex 12. infr. de Navicul.* & *lex 1. infr. de Naufragiis: lex 13. de annon. & tribut. lex 8. de exactionib.* ID.

(c) Annotatores: de his mox. *ID.*

(d) Annonariis, seu Annonæ Alexandrinæ. *ID.*

(e) Huius scil. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE EPIMETRO Susceptorum specierum annonariarum, est hæc Constantii Imp. constitutio, pariter vt *lex 14.* (quæ & repetita extat *l. 11. sup. de iur. fisci:*) *l. 15. 21. h. t.* & *l. 4. inf. de Suariis:* scil. dispendiis Susceptorum rerum annonariarum leuandis, & damno (quod *Diametron* vocatur *l. 5. de naufr. l. vlt. inf. de nauicul.*) quod inter susceptionem & erogationem necessario euenit, epimetron aliquod his dabatur: vt diserte vocatur, *l. 15. infr. h. t.* seu auctarium, & mantissa quædam, ac superpondium: Quomodo & Nauiculariis datum, pro tuenda eorum substantia, *leg. 1. infr. de frument. Alexandrino: l. 7. 36. 38. inf. de Nauic. l. 5. inf. de Naufr.* Modus autem huius epimetri pro varietate specierum varius fuit; suus scil. modus epimetri vini & laridi fuit: de quo *d. l. 15. infr. h. t.* & *l. 4. infr. de Suariis.* suus vero aridorum fructuum seu annonæ frumentariæ: quo pertinet *h. l.* & *l. 14.* quæ repetita vt dixi *l. 11. sup. de iur. fisci:* & *l. 15. infr. h. t.* Nempe Centesima, vt *h. l.* diserte statuitur, & *d. legib.* de quo iam dixi ad *d. l. 11. sup. de iur. fisci.* Ergo Centesima Susceptoribus data: sic tamen vt eam Centesimam diuidi velit *h. l.* Constantius inter Susceptores, & Annotatores (Hi proculdubio sunt qui apochas scribebant, de quibus apocharum scriptoribus *l. 27. infr.*) cæterosque Officiales, qui rationibus annonæ obnoxii sunt. Annotatores *h. l.* sunt proculdubio iidem cum Tabulariis (de quib. *l. 2. sup.*) Præfecti annonæ, qui annonæ modum vel susceptum vel subuectum adnotabant Alexandriæ, ὑπογραφεῖς, λογογράφοι, qui κριθόλογοι proprie dicti, *l. 1. inf. de frum. Alex.* Quibus ideo salarium quoque debebatur, vnde & Sidonius *lib. 5. ep. 7.* Tabulariis salarium tribuit. Cæteri rationibus annonæ obnoxii videntur esse Zygostatæ, quorum mentio fit *d. l. 1.* qui sc. admetiendo frumento præerant. His ergo omnibus Centesima inter eos diuidenda, destinata erat.

Diuisioni porro inter eos rationem hanc esse vult Constantius, vt Susceptores dimidium Centesimæ, cæteri omnes circa annonam suscipiendam occupati, & annonæ rationibus obnoxii Logostatæ, Hypographi seu Crithographi, alterum dimidium.

Pertinet autem *h. l.* proprie ad Annonam Alexandrinam: quæ Alexandriam subuehebatur, partim in Alexandrinæ vrbis vsus, partim vero recondebatur subuehenda Constantinopolim, de quo plene dicam ad *l. 1. infr. de frum. Alex.* cui quidem annonæ Alexandrinæ (vt *huius l.* Inscriptio docet) peculiaris Præfectus præfuit, haud aliter atque Romæ & Karthagini Africæ, vt de hac quoque docet *l. 12. infr. de nauic.* & *l. 2. inf. de naufr.* Annonæ huius Alexandrinæ sub Constantio *huius l.* auctore mentio in rebus Athanasii, apud Athanas. *Apolog. 2. p. 729. Tom. I. Oper. Edit. Colon.* siu. *Lipf. apud Weidman.* Socratem *lib. 2. c. 13.* & Sozomenum *lib. 3. c. 7.* Et quis scit, an non eo quoque *hæc lex* pertineat, quandoquidem Constantius tum annonæ Alexandrinæ maximam curam habuit, quam ab Athanasio ad proprios vsus diuenditam, literis scriptis conquestus est, vt docet *dict. Apolog. 2. pag. 737.*

IV. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

AD virum Clarissimum (c) Proc. Africæ dari (d) litteras iubemus, vt siue ex Principalium, (e) siue ex Honoratorum (f) numero, pro (g) merito fidei suæ industriæque, Susceptor vestium electus fuerit, huiusmodi necessitatis sarcinam vno duntaxat anno sustinere præcipiatur. Exceptis tamen his, qui Palatinæ militiæ priuilegiis muniuntur, vel qui Officiis ac ministeriis functi merito stipendiorum, merito dignitatis ornatum se adprobant consecutos. Ita tamen vt creationis periculum a Proconsulari Officio non recedat. Dat. XIV. Kal. Iul. (h) Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

P. 539. NOTAE.

(a) Repetitur hæc *lex*, inuerso tamen sententiarum ordine, & detractis nonnullis, *l. 1. supr. de militari veste.* Abrogatur ex parte *l. 31. infr. hoc tit.* GOTHOFR.

(b) Italiæ, Illyrici, Africæ: vid. Ammianum *lib. 26. cap. 5.* de Illyrico & Africa testatur *lex hac 4.* & *lex 9.* Eidem inscribuntur *hoc tit.* quoque *lex 6. 7. 10.* *ID.*

(c) *Spectabilis* vocatur *d. l. 1.* *ID.*

(d) A te Præfecto Prætorio. *ID.*

(e) De his *Principalibus*, supr. *tit. de Decurion.* *ID.*

(f) De Honoratis his dixi ad *l. 1. supr. de offic. Iudicum ciuilium.* *ID.*

(g) Hæc absunt a *d. l. 1.* *ID.*

(h) *Mai. Mediolani: d. l. 1.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DICTA ad *l. 1. supr. de militari veste:* vbi hæc *lex* repetita extat, paucis immutatis; itemque dicenda ad *legem 6. & 7. infra*, quæ eodem Anno ad eundem datæ, super eodem argumento, sufficiant.

V. (a) Idem AA. ad Secundum PF. P. (b)

PERPENSO (c) prospeximus (d) studio, vt Susceptores & Præpositi (e) horreorum ex Præsidali Officio qui per diuersa Officia militiæ sacramenta gestarunt, congrua ratione crearentur. Sed quoniam Præses (f) Ciliciæ adseruit, deesse ex his corporibus, quibus possit hæc sollicitudo committi, ne in præsens tempus fisci nostri seu publica emolumenta vacillent, Excellentia Tua, vbi eos deesse peruiderit quos Susceptores ac Præpositos creari scitis prioribus iusseramus, vetustum morem consuetudinemque sectabitur: scilicet vt ex eo Ordine (g) constituantur, ex quo ante consueuerant ordinari: modo, vt ipse Ciliciæ Præses & ceteri Magnitudinis Tuæ literis vrgueantur, vt idoneos ex diuersis Officiis tota (h) sagacitate vestigent, eosque gerere præstitutam scitis Nostræ Mansuetudinis sollicitudinem faciant: Nam si qui per gratiam fuerint prætermissi, necesse habet exigere publica commoditas vltionem: Nec enim dubium est, eos, Officiales qui nunc diuersis Officiis obsecundant, plurimos prætermittere, quorum si qui in huiusmodi fuerint arte deprehensi, dabunt pœnas (facultatibus traditis Curiis) (i) etiam capitis ac salutis. Dat. IV. Non. Iul. Cæsarea (k) Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOF.

(b) *Secundus* PP. sub Valente, Orientis scil. vt ex *Ciliciæ* mentione apparet. Vid. de eo *Prosopogr.* ID.

(c) De hac *Perpensi* voce dixi semel ad *l. 2. supr. de constit. Princip.* ID.

(d) Pro, *Prospexeramus*, vt infr. *iusseramus.* ID.

(e) De *Præpositis horreorum l. 8. 24. infr.* ID.

(f) De *Præside Ciliciæ* vid. *Notitiam Imperii. fol. 3.* ID.

(g) Quisnam ille? Curialis proculdubio, vt ex *fine* etiam *legis* docemur. ID.

(h) *Tota*, id est, integra, omni, seria. v. *Gloss.* ID.

(i) Ex quibus Susceptores, in defectum Officialium creandi. ID.

(k) Valens Imp. *Cæsareæ Cappadociæ* constitit hoc tempore Anno 365. quod etiam testatur Ammianus *lib. 26. cap. 7.* sane & Gregorius *in Monodia Basilii*, Valentem aliquando Cæsareæ constitisse testatur. Nempe in Syriam Antiochiam profecturus, Cæsareæ aliquandiu constitit: verum inde propter Tyrannidem Procopii mox retractus: vid. Amm. Marcellinum *d. loco.* Quare & hæc subscriptio facit ad stabiliendum charactetismum Procopianæ Tyrannidis: de quo ad Philostorgium, *lib. 9. c. 5.* Plura etiam in *Chronol.* ID.

COMMENTARIVS.

EX quonam hominum genere Susceptores creari seu ordinari oporteat, hac Valentis Imp. constitutione definitur. Ad quod caput pertinet quoque *lex 4. supr. lex 6. 7. 9. 29. 31. infr. hoc tit.* & quidem vnde nam ordinari debeant Susceptores annonarum & Præpositi horreorum *h. l.* & *d. l. 6. 7. 9. inf. h. t.* Quod quidem ius varie habitum fuit. Modo enim ex Curialibus electi fuerunt, seu ex ordine Curiali, vt *l. 2. sup. de quæst.* de quo *hanc l.* quoque accipio circa *medium*: modo non ex Curialibus aut Palatinis, sed ex Officialibus Præsidum seu Rectorum prouinciarum, vt *h. l.* & *d. l. 6. 7. 9. infr. h. t.* & *l. vn. supr. de priuil. app. mag. pot. l. 6. de priuil. eorum qui in S. Palatio:* (non etiam ex Officialibus Magistrorum Equitum & Peditum *d. l. 6. prox.* & *d. l. vn. supr. de priuil. ap. mag. pot.*) etiam ex Tabulariis & Numerariis *d. l. 7.* ex largitionibus ciuitatum, post militiam *d. l. 6.* similisque diuersitas reperitur circa Susceptores vestis, vt docet *l. 4. supr.* & *l. 31. infr. hoc tit.* & circa Susceptores auri, *l. 29. hoc tit.* Valentis circa Susceptores annonarum mens hæc est, & vero etiam ante *hanc leg.* id iussisse se indicat, ex Præsidum Officialibus eos eligendos, quatenus fieri possit, sic vt prætermitti nemo idoneus ad id debeat: & in defectum tamen eorum, & in *subsidium* ex eo ordine constituendos, ex quo ante consueuerant ordinari, id est, ex *Curiis*: vt ex *fine legis* quoque discere licet: statuit enim *ibi* Valens facultates *tradi Curiis*, si qui Officiales idonei prætermissi fuerint, id est, Susceptores creati non fuerint, ideo scil. facultates Curiis tradi vult, quasi læsa Curia, in quam hoc onus ob Officialium præteritionem & excusationem recideret. Cæterum *hanc leg.* extorsit Valenti allegatio seu relatio *Præsidis Ciliciæ*, qui deesse ex Corpore Officialium adseruerat, qui Susceptores creari possent. Ideo Valens in præsens id statuit, vt ex Ordine Curialium Susceptores & Præpositi horreorum creentur, discusso tamen prius Officialium Corpore, & in subsidium tantum. Quænam Valentiniano fratri & collegæ eius hoc ipso tempore mens fuerit? ostendit *lex 4. 6. 7. 9. hoc titul.* de qua ad *leg. 6. 7.* P. 540.

VI. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

TAMETSI iam Lege † apertissime cautum sit, de Officiis diuersis, quæ extra Palatium sunt, Susceptores debuisse constitui, tamen & hac iussione similiter designamus, ab his, qui * in Officio Magistrorum equitum & peditum militarunt, siquidem (c) ordinis sint militaris, inquietudinem submouendam: Eligendos autem Susceptores e diuersis Officiis, scilicet, quæ extra Palatium deputantur: additis etiam Largitionalibus (d) ciuitatum; quos post militiam volumus inter cetera corpora susceptionis munus agnoscere. Dat. XV. Kalend. August. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Potissima *huius l.* pars abest a *C. Iust.* Hanc *leg.* intelligit *lex* 9. *infr. h. tit.* GOTHOFR.

(b) Italiæ, Illyrici (quo proprie *hanc l.* pertinere ostendit *lex* 9. *infr.*) Africæ: cui inscribuntur *tres* præterea *hoc tit. leges*, puta *lex* 4. *supr.* & *lex* 7. *prox.* & *lex* 10. *infr.* & in eodem susceptionis argumento *lex* 2. *Cod. Iust. de Apparit. Præf. Præt.* ID.

† Intelligit *legem* 4. *supr* (seu *l.* 1. *supr. de milit. veste*:) quæ eidem Mamertino inscribitur: sed ad Africam pertinet: vel etiam *legem vn. supr. de priuil. apparit. Magist. pot.* Cui iungenda *lex* 6. *supr. de priuil. eorum qui in Sacr. Palat.* (quæ Artemio Correctori Lucaniæ inscribuntur) Imo anteriorem etiam, cuius *d. l.* 6. mentio fit. ID.

* *Lex* 2. *C. Iust. de apparitor. Magistr. milit.* hinc interpolata. ID.

(c) Non dubitatiue, verum pro *quia sunt &c.* ID.

(d) Idem *d. l. vn. supr. de priuil. app. Magistr. pot.* De his dixi ad *l.* 3. *supr. de priuil. eorum qui in S. Palatio.* ID.

VII. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

AD Susceptionem specierum veniant, qui ante omnia sciant se Decuriones non esse: Ex corpore igitur diuersorum Officiorum quisquis idoneus repperitur, tam moribus quam facultatibus, veluti matriculæ per singulas prouincias nomen suum adscribat, vt hac ordinatione dispositi annuas (c) Susceptiones peragant: ita vt nihil præterea Muneris pertimescant, atque expleta susceptione, erogationibusque (d) perfectis, transacto illo officio, cum aput Iudicem (e) fidele obsequium comprobarint, iudicii nostri digna præmia consequantur. Adiungi autem ad hoc corpus debent, etiam illi qui ex Officiis singulis (f) sint, hoc est, ex Tabulariis & Numerariis similibusue (g) officiis eorum Officiorum, de quorum Ordine hoc corpus constitui volumus. Quicunque vero ex his ad honores potiores per suffragium peruenerint, Susceptionis munus (h) perfungantur, ita vt salua sit dignitas quam habent, nec ex hac ordinatione Curiale consortium pertimescant. Dat. prid. Non. Aug. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Italiæ, Illyrici, & Africæ, cui *tres* præterea super eadem re *leges hoc titulo* inscribuntur, puta *lex* 4. 6. *supr.* & *l.* 10. *infr.* ID.

(c) Annuum *Susceptionis* munus fuit, *h. l.* & 4. *supr. l.* 10. 11. 22. 24. *infr. h. t.* ID.

(d) *Susceptores* non tantum annonam suscipiebant, sed & erogabant. ID.

(e) Rectorem prouinciæ. ID.

(f) Dicam mox. ID.

(g) Veluti *Scriniarii, Actuarii,* &c. ID.

(h) Pro *munere.* ID.

COMMENTARIVS.

T. 541. EX quonam hominum genere Susceptores creari seu ordinari oporteat a Valentiniano Sen. septem constitutionibus definitum reperio. Quarum quatuor *b. t.* continentur: puta *lex* 4. 6. 7. 9. *h. t.* e quibus tres priores eidem Mamertino PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, inscribuntur: postrema Dracontio Vicario Africæ. Quibus addenda in eandem sententiam eiusdem ad eundem Mamertinum eodem Anno *lex* 8. *sup. de diuers. offic.* (seu *lex* 1. *Cod. Iust de Apparitor. Præfector. Prætorio*) & *lex* 70. *sup. de Decurion.* quæ *d. legi* 8. iungenda est. Item eiusdem *lex vn sup. de priuil. apparitor. Magist. pot.* & *lex* 6. *sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio* (& ex quibus *lex* 6. *huius tituli* conflata est) quæ Artemio Correctori Lucaniæ inscriptæ inter se coniungendæ sunt. Nos hic omnium instar *septem legum* sententiam sub vnum conspectum dabimus, e quibus hæ duæ postremæ superiore anno 364. datæ sunt: *Quinque* vero illæ priores hos Anno 365. Valentiniani igitur mens *his legibus* præcipua hæc est, vt susceptores, non ex Palatinis *l.* 4. 6. *h. t. l.* 6. *supr. de priuil. apparit. magist. pot.* item non ex Decurionibus, *l.* 7. *h. t.* eligantur:

gantur: verum ex duplici hominum genere: Primo, ex Officiis seu Officialibus Rectorum prouinciarum, *dictis legib. omnibus*: etiam Numerarii & Tabularii, *d. l. 7.* de quibus *suo tit.* cæterique, qui in suo officio, seu inter Officiales, singuli in suo genere sunt: *d. l. 7.* veluti Numerarius, quem sane vnicum habuerunt ordinarii Rectores, vt testatur *Notitia Imperii*, cum alii Spectabiles & Illustres plures haberent: Etiam ii, qui ad honores potiores per suffragium peruenerunt, *d. l. 7.* cum tamen antea dignitate omnino caruissent, *d. l. 70. sup. de decurionib.*

Excepti tantum Officiales Magistrorum Equitum & Peditum, *d. l. 6. h. t.* & *d. l. vn. supr. de priuil. appar. magistr. pot.* addita etiam *d. l. 6.* exceptionis istius ratione: videlicet quod Apparitores Magistri Equitum & Peditum sint Ordinis Militaris (quod vnum ex *ea leg.* retinuit Tribonianus, & in *l. 2. C. Iust. de Apparit. magist. militum*, coniecit:) Certe id quoque discimus ex *l. 4. de diuersis officiis.* Idemque egregie confirmat *Notitia Imperii*, & tribus quidem locis: in *notitia* videl. *Magistri militum Præsentalis fol. 21.* item *Magistri militum per Thracias fol. 36.* denique *Magistri militum per Illyricum fol. 39. Officium*, inquit, *Magisteriæ potestatis in Numeris militat* (vel *militum*) *& in officio deputatur.* Quo etiam refero quod ait Theodosius Iun. *in l. 4. Nouellæ 14. de amota militaribus fori præscriptione.* Cum alias duobus locis in *eadem Notitia Imperii*, puta in *Notitia alterius Præsentalis Magistri militum fol. 30.* & in *Notitia Magistri militum per Orientem, fol. 33. Officium Magisteriæ potestatis Cardinale haberi* dicatur: vbi *Cardinale* quid sit, non magis quam quid *Cardinales Presbyteri, Diaconi*, ad hanc diem scitur. Sunt I. nonnulli (veluti Iuretus *in Iuonis epistolam 131. p. 671.* Pancirolus *in Comment. ad Notit. Imper.* & Salmas. *de Primatu Papæ, Ep. 1. p. 11.*) qui Cardinale, principale & præcipuum, seu præcipuæ auctoritatis atque in Cardine cuiusque officii constitutos, illustriores interpretantur. Sunt qui Cardinales *Presbyteros*, qui olim Regionarii, inde dictos scribunt, quod cardini & custodiæ vnius Tituli addicti essent; ad differentiam eorum, qui in eisdem titulis seu parœciis seruiebant, sed non Curam principaliter gerebant, non præerant Cardini Ecclesiæ: inque id citant Gregor. *lib. 1. ep. 15.* (& *ibid. in Edit. Benedictin.*) & *ep. 72. lib. 7. indict. 2.* (*siu. lib. 9. indict. 2. ep. 70. Edit. cit.*) Dictos etiam Cardinales Presbyteros omnes Ecclesiarum Cathedralium & matricum, vt adhuc in Ecclesia Rauennatensi & Compostellana Canonici vocantur Cardinales. II. *Diaconos* vero Cardinales dictos, qui peculiariter Rom. Ecclesiæ adstricti erant, vocati sanctæ sedis Apostolicæ Diaconi. Ad horum exemplum aliis in Ecclesiis Diaconos Cardinales dictos, apud eundem Gregorium *ep. 14. libr. 2.* (*siu. lib. 3. indiction. 11. ep. 14. Edit. Benedictin.*) III. *Episcopos* etiam sæpe dictos Cardinales Sacerdotes, Gregor. *ep. 13. lib. 2.* (siu. *lib. 3. indict. 11. ep. 13. edit. cit.*) ad exemplum eorum qui potissimum consilio Pontificis deuouebantur, & qui eius promotioni & consecrationi præerant, apud quos olim electio erat. His omnibus Cardinalibus euagandi & parochiam deserendi licentia denegatur sub pœna depositionis, vt est in *c. 2. quia nonnulli, c. 6. conquerente*, & *can. vlt. de Clericis non residentibus.*

Quid igitur? *Cardo* in omnibus dicitur κέντρον quod fixum & immobile est: hoc sensu Cardo ianuæ, mundi cardo, cœli cardo, cuiuscunque rei. Igitur *Cardinale officium* hic, quod adfixum & immotum in cardine suo, Magistro militum, inquam, non vero per Numeros militares militans, quomodo tria illa Magistrorum militum officia, quæ modo dixi. Quod ex oppositis ita inter se Notitiæ locis clare conficitur. Sic sane olim *Cardinales* inter Donatistas dicti, non præcipui & principales, vt nonnulli volunt; verum, qui in radice sua, seu cardine & matrice manebant, oppositi his, qui inde in minutas particulas, seu minutissimas partes diuisi, præcisi fuerant & recesserant, puta Donatistæ, qui Primiano adhæserant, & apud eum manserant, Maximinianistis scilicet qui secesserant, oppositi. Augustinus *lib. 1. de Baptismo, cap. 6. p. 84. Tom. IX. Oper. Edit. Benedictin. Quapropter inter eos & ipsos quodammodo* CARDINALES *Donatistas, quorum Episcopus apud Carthaginem Primianus est, iam de hac re nulla est controuersia. Voluit enim Deus per Maximianistas eam finiri, vt quod charitate suadente nolebant, exemplo suo cogente faterentur. Sed adhuc propterea inde disputamus, ne illi sibi videantur aliquid dicere, qui nec istis communicant, qui apud se potius quanto pauciores tanto sinceriores Donatistas* REMANSISSE *contendunt. Qui si Maximinianistæ soli essent, nec ipsorum salutem contemnere deberemus: Quanto magis ergo, quia eadem pars Donati in multa minutissima frusta conscissa est, quæ omnes minutæ particulæ hanc vnam multo grandiorem, in qua Primianus est, de recepto Maximinianistarum baptismo reprehendunt, & singulæ conantur asserere, apud se tantummodo verum baptismum* REMANSISSE, *nec omnino esse alibi, neque in toto orbe terrarum, qua Ecclesia Catholica expanditur, nec in ipsa* GRANDIORE *parte Donati, nec in cœteris præter se vnam ex minutissimis partibus. Quæ omnes particulæ, si aduertere voluerint vocem, non hominis, sed ipsius manifestissimæ veritatis, & animosum spiritum suæ peruersitatis domare, non vtique ad partem Donati maiorem, de qua præcisæ sunt, sed ad ipsam viriditatem* RADICIS *Catholicæ de ariditate propria reuertentur.* Ita quoque Petilianus partis Donatistarum in collatione Carthaginiensi *1. c. 165. pag. 1096. Tom. I. Concil. Edit. Harduin* numerum suorum Catholicorum numero opponens: *Et quanquam*, inquit, *nobis multitudinem pax nutriat & conseruet, illis multitudinem bella conquirant, dum absentibus nobis, aut in locis, aut in ciuitatibus nostris, aut in Diœcesibus passim multas imagines erigunt, vt numerosi esse videantur: Tamen, etsi par sit vtriusque aduersitatis numerus, maior meus debet videri, qui & me absente perstitit, & cum ipse sit* CARDINALIS *& Authenticus, nec æmulatione multiplici superatur.* Ergo Cardinales Donatistæ non simpliciter, vt quidam voluit, *fixi*; verum qui in cardine & matrice fixi manserant. (Sic & scapi Cardinales apud Vitruuium *architect. lib. 4. cap. 6.* in foribus seu ostiis: *Fores*, inquit, *ita compingantur, vti scapi Cardinales sint ex altitudine*

dine luminis totius duodecima parte: Inter duos scapos tympana ex duodecim partibus habeant ternas partes. Vbi *scapi*, id est, recta illa ligna in valuis, quibus fores sustinentur & reguntur mouenturque, *cardinales* sunt, cardinati, qui cardines in se habent, vel vt alii malunt, quorum Cardinibus, seu cuspidibus, valuæ ipsæ voluuntur, seu fores inuertuntur aperiendæ, vel claudendæ. Minus enim accurate La Cerda in Aduersariis *c. 94. n. 2. Cardinales* ibi absolute pro cuspidibus & dolatis ligniculis compactis vel incorporatis accipit: & quid est pro incorporatis, compactis? vt ita cardinale sit, quod annexum, insertum, compactum: additum enim oportuit quod *cardini* annexum. Sic & idem *cardinatum lignum*, inter duos scapos cardinatum dicit *lib. 10. c. 21. Erigebantur & arrectaria duo compacta pedum 35. crassitudine sesquipedali, latitudine pedum 11. coniuncta capitibus transuersario cardinato tigno, & altero mediano inter duos scapos cardinato, & laminis ferreis religato.* (vide & *c. 20.* vbi & similiter *intercardinatas trabes* dicit.) Sic & Cassiodorus, VII. *Variarum 31.* in formula Principatus vrbis Romæ: *Cum in vrbe Roma plurima fieri censeamus, & necesse sit ibi potestatem* (partem) *esse Comitiani officii, vt vtilitates publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, vt quia Principem nostrum* CARDINALEM *obsequiis nostris deesse non patimur, tu eius locum Vicarii nomine in Vrbe Roma solemniter debeas continere: Quatenus & ille Primatus sui labore perfruatur, & tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere.* Vbi Cassiodorus, *Principem Cardinalem* apertissime vocat, non primum Principem Agentium in rebus, vt nonnulli tradunt, verum eum, qui obsequiis Principis adhærebat, eique opponit eum qui alibi eius locum impleret Vicarii nomine: Quomodo in *Notitia Imperii, Cardinale officium* fixum, immotum, adhærens, & in obsequio Magistri militum: quod & ideo *haberi* Cardinale officium dicitur Magisteriæ potestatis, non vt alia, quæ militant in Numeris. Sic igitur iam quoque Cardinales Episcopi Presbyteri, & Diaconi in vrbe Roma, de quibus multa mentio apud Gregorium in epistolis, *lib. 1. ep. 79 81* (siu. *lib. 1. indict. 9. ep. 80. & 83. Edit. Benedictin.*) *lib. 2. ep. 9.* (siu. *lib. 2. indict. 10. ep. 12. edit. cit.*) *lib. 7. ep. 72.* (siu. *lib. 9. indict. 2. ep. 70. edit. cit.*) *lib. 12. ep. 2* (siu. *lib. 14. indiction. 7. ep. 7. ed. cit.*) Paschal. II. *Ep.* ad Didacum Compostellanum apud Baron. *Annal. Tom. XII. ad an. 1104. num. 19.* quod immoti, fixi, Ecclesiæ suæ Pontificique adhærerent, matricique Ecclesiæ operam nauarent. Leo certe IX. *ep. 1. ad Michaëlem, c. 32. Tom. VI. Concil. Edit. Hard. p. 944.* dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ *Cardinales* vocari, quod summo Pontifici proxime adhærerent: addito, quod hic sit veluti Cardo totius Ecclesiæ. Inde tandem & *cardinandi incardinandique* voces enatæ, de quibus prolixe Iuretus, *in Iuonem, p. 671.* (vid. & Concilia Gallicana) & incardinari in Ecclesia aliqua, vel Metropoli ciuitate. In Ecclesia apud alios, & Hincmarum, referente Flodoardo *lib. 3. hist. Rhem. c. 24. 29.* Sic Presbyteri Cardinales pro Presbyteris vrbis, oppositi Presbyteris agrorum, concilio Neocæsariens. *can. 13. Tom. I. Concil. Edit. Hard. p. 285. 286.* vt in Zachariæ PP. *epist. ad Pipinum, c. 4. Tom. I. Conc. Gall. p. 564.* & *Tomo III. Concil. Ed. Hard p. 1901.* Neque quidquam moror, quod Marianus Scotus *in Chronico*, Præfectum Prætorio Orientis vocat virum superillustrem *& Cardinalem.* Sic sane Paschalis Papa II. ad Didacum Compostellanum Ep. apud Baronium *tomo 12. ad an. 1104. num. 19. Cardinales Presbyteros & Diaconos* vocat. Hoc vero nomen omnibus Ecclesiis commune multis adhuc adhæsit, vt Rauennati, Aquileiensi, Pisanæ, Mediolanensi, Compostellanæ, Beneuentanæ, D. Pauli Londoniensi; sed potissimum Romanæ. Errat La Cerda *Aduers. 35. n. 13.* qui Cardinales Diaconos in Concilio Romano sub Syluestro ait dici, qui licet diuersis in locis agerent, vnius tantum Ecclesiæ eiusdemque primariæ cardine *continerentur.* Inde & *Cardinalia opera Christi*, authori, qui sub Cypriani nomine latet, illa, in quibus salutis nostræ negotium consistit. Verum hæc obiter, neque ingrato diuerticulo.

Igitur excepti a susceptionis officio fuere Officiales Magistri Equitum & peditum, ea quam dixi ratione. Excepti pariter Cornicularii Præfecti Prætorio, qui annis singulis exeunt, *d. l. 8. sup. de diuers. offic. d. l. 1. sup. de apparitor. Præfect. prætor.* His exceptis ex Officialibus susceptores sumi voluit Valentinianus. Secundo sumi voluit ex Largitionibus ciuitatum *d. l. 6. h. t.* & *d. l. vn. sup. de priuil. apparit. magist. pot.* Cum tamen & veteri ante Valentinianus consuetudine ex Curialibus Susceptores crearentur, *d. l. 9. h. t.* Et vero ipsemet Valentinianus electionem Susceptorum ex Officialibus ad Illyricum, restringit, *d. l. 9.* & sic ostendit *legem 6.* & 7. ad Illyricum tantum pertinuisse: cuius sane Præfecto Prætorio Mamertino eæ inscribuntur (fuit enim is Præfectus Prætorio Illyrici teste Amm. Marcellino) quomodo etiam *lex vn sup. de priuil. apparitor. magist. potest.* ad Italiæ prouinciam Lucaniam pertinet (cui ipsi Italiæ Mamertinus eodem Amm. Marcell. teste præfuit) In Africa vero veterem ex Curialibus eligendis Susceptoris consuetudinem diserte probat *d. l. 7.* vtriusque diuersi facti sui rationem *ea l.* reddens.

Et hæc quidem in summam & præcipua est harum constitutionum sententia: nam quæ singularia in his obseruanda sunt, præter ea, quæ iam notaui de militia Armata Officialium seu apparitorum Magistrorum militum suis *locis & titulis*, sub quibus reliquæ illæ *leges* positæ sunt, discutiuntur.

Tria tantum obseruanda sunt: Primo ex *l. 7.* susceptionis munere fideliter functos, ab omnibus immunes a Valentiniano pronunciari: & præmia iudicio suo digna promittit. Secundo ex *l. 9.* Nominatores seu Creatores pro nominatis teneri: quod etiam cauetur *l. 1. 4. sup. l. 8. prox. 20. 29. inf. h. t.* Tertio obseruandum per Illyricum id quod supradictum constitutum, Mamertino sc. Præfecto Prætorio suggerente, de quo Amm. Marcell. *lib. 21. c. 10.* vt editi Codices habent, male sensisse videtur: Sed locum illum iam restituerunt, & in Neuitam recte transtulerunt: argumento etiam certissimo eius quod idem rursum de Neuita ait *eodem lib. 21. cap. 12.*

P.543.

VIII. (a) Idem AA. ad Secundum PF. P. (b)

IVXTA inueteratas leges, † Nominatores Susceptorum & eorum qui ad Præposituram horreorum (c) & pagorum (d) creantur, teneantur obnoxii, si minus idonei sint, qui ab hisdem fuerint nominati: Nec quicquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercentur. Dat. (e) III. Kalend. Aug. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365]

NOTAE.

(a) *L. 2. Cod. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) *Secundus* PP. vid. *Prosopogr. ID.*

† Etiam Constantini M. *l. 1. sup. ID.*

(c) De *Præpositis horreorum*, agitur & *l. 5. sup. 24. inf. l. 49. sup. de Decur. l. 1. sup. de erogat. mil. ann. ID.*

(d) De *Præpositis paganis*, dixi plene ad *l. 1. sup. de erogat. mil. ann. ID.*

(e) Vid. *Chronicon histor. ID.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATORIBVS Susceptorum, & Præpositorum, siue horreis siue pagis (de quibus *suis locis* iam plene:) Duo *hac l.* constituuntur a Valente Imp. Primum, vt periculo Nominatorum Susceptores creentur, id est pro his nominatores teneantur: Quod *inueteratis legibus* iam obtinuisse Valens profitetur: vti de eo Valentinianus *l. 9. inf.* morem obtendit. Sane Constantini M. *lege* iam id definitum *l. 1. sup.* & Valentiniani *l. 4. sup.* & *l. 9. inf.* & postea Theodosii M. *l. 20. inf.* Honorii *l. 29. inf.* Mitto antiquiora Constantino, quæ Accursius colligit. Secundo constituit *hac l.* Valens, vt ne Nominatores quicquam ex rebus, nominati, *per interpositam personam* eruant: *Per interpositam*, inquam, *personam;* vnde colligat quis potuisse ipsos emere palam: Neque enim hoc facto quidquam deperit fisco, cum nil intersit, ipse nominatus, an vero nominatores bona illa habeant: atenim multum interest, ipse nominatus habeat an extraneus, cum quo nulla est fisco actio: Nondum enim Gratiani lex lata fuerat, qua Susceptorum substantiam, & fideiussorum facultates diligenti descriptione collectas ad officii Palatini notitiam perferri oportuit, de qua *l. 25. inf.* Quare hac tempestate si quis extraneus ex Susceptoris bonis quid emisset, securus erat: nisi is fraudis consilio id egisset, vt interposita persona nominatus pauperior fieret. Et tamen alia est Accursii, Lucæ de Penna, ipsiusque Cuiacii interpretatio; nempe nominatores non potuisse quidquam ex nominati bonis emere: neque ipsos palam, seu luce clara, neque per interpositam vt dixi personam & sic in fraudem fisci. Quare quod hic dicitur ita accipiendum fuerit, quasi dixisset, *etiam per interpositam personam.* Vnde iam illud alias quoque decantatum efficiatur; Quod qui directe peruenire non potest ad aliquid, nec per indirectum & interpositam personam possit.

IX. (a) Idem AA. ad Dracontium (b) Vic. Afric.

SVSCEPTORES specierum idcirco per Illyrici prouincias ex Officialium corpore creari præcipimus, † quod cognitum est, illos & re & fide idoneos haberi, quam (c) eos qui in (d) Curia suscipere consueuerint: Verum in prouinciis Africæ Tua Sinceritas hoc ab his officium iubeat amoueri, atque eos susceptores specierum annonariarum manere, quos ad hanc necessitatem vetus consuetudo constringit: maxime cum, si Susceptores de Curia dati aliquid vel neglegentia vel fraude decoxerint, ad redintegrationem specierum (sicuti moris est) Ordo (e) qui creauerit possit artari. Acc. prid. Kalend. Septembr. Constantinæ, (f) Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* De *hac lege* dictum est ad *l. 6. 7. supr.* quarum hæc limitatio quædam est. *GOTHOFR.*

(b) Complures aliæ *leges* huic Dracontio inscribuntur, quæ ex *Indice personarum* repetendæ. *ID.*

(†) *γρ. Præcepimus.* Et intelligit *legem 6. 7. sup. ID.*

(c) Ἔλλειψις τῶ magis: vid. *Gloss. ID.*

(d) Seu *ex Curia. ID.*

(e) Curia. *ID.*

(f) *Cirtensium*, quæ in Numidia: de qua *l. 29. sup. de Decurionibus.* Similiter *Acc. Constantinæ* dicitur *lex 15. inf. de Nauicular.* quæ data *ad Hesperium PP.* sic aliæ nonnullæ *leges*, quæ Dracontio isti Vicario Africæ inscribuntur, dicuntur *Acc. Karthag.* vt *lex 13. sup. de annona & tribut.* & *l. 10. supr. de iure fisci.* *Dat. Adrumeto*, i. e. *Accepta*, aut *Reddita;* cum Valentinianus in Africa non esset. *ID.*

p.544.

X. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

SVSCEPTORES noui non modo præsentis anni (c) debita, verum etiam species quæ (d) ex reliquis inferuntur, quia nouæ sunt ac (e) recentes, suscipiant. Dat. Prid. Kalend. Nou. Rom. (f) Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTAE.

(a) *L.* 3. *C. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Eidem inscribuntur supra *tres leges:* puta *lex* 4. 6. 7. *sup.* De eo plene in *Prosop. ID.*

(c) Annuum susceptionis officium fuit, vt hæc *lex* docet & *lex* 4. & 7. *sup.* & *l.* 11. 22. 24. *inf. ID.*

(d) *Quas ex Reliquis inferunt:* C Iust. male. *ID.*

(e) Ita quoque *meliores Cod. Iust.* alias male in C. *Iust. Adcrescentes. ID.*

(f) Error residet in hac subscriptione. *ID.* Forte rescribendum *Remis.* Coniecturam videtur firmare Ammianus *lib.* 26. *cap.* 5. scribens: *prope Kal. Nouembris venturo Valentiniano Parisios.* RITTER.

COMMENTARIVS.

QVIDNAM Susceptores, seu cuius temporis debitas species suscipere debeant definitur *hac* Valentiniani *leg.* Susceptores scil. munus & officium, etsi annuum sit, (quod præter *hanc l.* docet *lex* 4. & 7 *sup.* & *l.* 11. 22. 24. *infr.*) nihilominus tamen præteriti etiam anni Reliqua suscipere potest. Nouus susceptor omnia suscipere potest, quæcunque inferuntur & fisco debentur, ex quocunque tempore ea debeantur. Tempus equidem susceptionis annuum est, at susceptionis materia non ideo anno susceptionis terminatur, seu coarctatur. Denique non spectandum vtrum susceptionis suæ tempore quid deberi incipiat, seu debitum contractum sit, sed illud tantum, vtrum debeatur: satis enim est deberi, etsi retro deberi cœperit. Et rationem addit Valentinianus: *Quia,* inquit, *species quæ ex reliquis inferuntur, nouæ sunt ac recentes.* Ac si diceret, non originem debiti hac parte spectandam, sed tempus solutionis: cœterum vt susceptor ipse nouus est & recens solutio. Et tamen dicitur *l. vn. inf. de patronis horr. Portuens.* veteris erogationis ratiocinium nouis commeatibus inseri non oportere. Vbi vide quæ dico. Hanc vero *legem* collectorib. taliarum seu collectarum aptant Interpretes, quod videl. residua exigere teneantur, etsi speciale mandatum non acceperint.

XI. (a) Idem AA. ad Florentium C.S.L. (b)

NEMINEM (c) biennio iugi Allegationis (d) officiis inseruire permittat: (e) Neminem (f) ab huiusmodi munere ad id (g) munus adstringi, nisi prius se vinculo sollicitudinis superioris absoluerit: Nam *neque eos, qui placuerint, grauare, iusti est; neque illos qui displicuerint, tenere, prudentis.* Integro igitur singuli anniuersario anno (h) transcurso, cogantur exponere, quibus titulis suscepta dispersérint, vt facilius, si quis in furto fuerit deprehensus recentem queat redintegrare iacturam. (i) Dat. XV. Kal. Octobr. Mantebri, (k) Gratiano NB. P. & Dagalaifo CONS. [366.]

NOTAE.

(a) *Lex* 4. *Cod. Iust. eod. tit.* ex *hac l.* & *l.* 22. *inf.* conflata est. Quæ *lex* 22. huic concordat. GOTHOFR.

(b) Eidem inscribitur A. 464. *lex* 6. *inf. de lustrali collat.* & An. 365. *lex* 3. *de immunit. concess. ID.*

(c) Abest hæc prima sententia a C. *Iust. ID.*

(d) Dicam de *Allegatione* hac, & *Allectis,* ad leges *proximas* 12. & 13. *ID.*

(e) Excellentia Tua scil. *ID.*

(f) *Neminem susceptionis munere functum ad idem munus* &c. vbi παρέργημα est Triboniani, qui omittendo primam *huius l.* sententiam, vinculum etiam rationis omisit, verbum inquam. *ID.*

(g) γρ. *Idem,* vt *Cod. Iust. ID.*

(h) Πλεονασμὸς. *ID.*

(i) Hic subiiciuntur *C. Iust.* priora *legit* 22. *inf. ID.*

(k) Necesse est omnino locum fuisse in *Gallia Belgica,* vbi hoc Anno 366. & ferme *Remis,* Valentinianus constitit. Tentabat quidam *Montebrisiacum,* quod stare non potest. *Mantebrum* omnino videtur pagus hodie satis magnus, *Mantoy* dicitur dimidia ferme leuca Remis: vbi hodienum supersunt vestigia stratæ publicæ, seu viæ militaris. *ID.*

COMMEN-

P. 545.

COMMENTARIVS.

DE Tempore susceptionis, & eius muneris Iteratione seu Continuatione, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: cui similis est altera Theodosii M. *lex 22. inf.* ex qua vtraque Τριβον. *legem 4. Cod. Iust. eod. tit.* conflauit, retentis *huius leg.* inscriptione, & subscriptione. Quanquam Haloandrina editio inscriptionem *legis 23.* præferat, atque ideo, pro ratione temporis eo titulo *Octaua*, non Quarta sit. Quod non minus rectum esse potest quam illud: eadem enim semper duarum legum confusio est.

Igitur *hac l.* & *d. l. 22.* Annvvm tantum susceptionis munus esse iubetur, quod etiam aliæ *leges* plures indicant, puta *lex 4. 7. 10. sup.* & *lex 22. inf.* & Honorii *lex 9. sup. de execut. & exaction.* (quanquam in sp. *leg. 24. inf. h. t.* idem Honorius probatos semel quinquennio in huiusmodi officii statione permanere voluit:) non etiam biennale: hac ratione, *Quod neque eos qui placuerint*, id est, qui probe munere defuncti sunt, *grauare, iusti*, seu iustum *sit*, (cui conuenit illud Libanii *in Basilico p. 148. Edit. Morell.* ούκ ἀξιῶσι διηνεκεῖ φορτίῳ τοὺς αὐτοὺς ἐπιτρίβεσθαι, quod vertit Morellus, *nolunt onere perpetuo eosdem conterere.) neque illos qui displicuerint*, id est male functi sint, *tenere, prudentis sit.* Igitur anno transcurso, susceptionis rationem reddere iubentur: vt ita in furto deprehensi, recentem queant iacturam redintegrare. Nempe, facilius solutio reliquorum sperari & accipi potest ab eo qui recenter & breuissimo tempore munus aliquod gessit, quam ab eo, qui continuum & diuturnum munus gerit. Et hæc quidem ratio *hac l.* redditur. Sed & altera ratio hic reddenda, puta priuata prouincialium vtilitas; quam Theodosius M. *d. l. sua 22.* exprimit. *Ne alioquin*, inquit, *continuato munere vexandorum prouincialium potestatem susceptor habeat, & in concussionum dominatione teneatur*, vt eleganter *ea l.* dicitur, seu vt Honorius de Exactionibus *d. l. 9. sup. de executorib. & exaction. Ne exacto annuo spatio eius regionis visceribus prædator insideat.* Quod vtiliter alio traduci potest. Breuitate scilicet temporis quod ille dixit, vt summa potestas, ita & munus ratiociniis obnoxium, optime constringitur.

XII. (a) Idem AA. ad Rufinum PF. P. (b)

NVlla debet esse causatio, (c) quin solidi ex quocunque titulo (d) congregati, (e) sicut iampridem præcipimus, †) in massam obryzæ soliditatemque redintegrentur: Et ita fiat omnis inlatio, vt Largitionum (f) & prosecutorum (g) Allectorumque fraudibus aditus obstruatur. Facile etenim eos (h) prouinciæ Rector a dispendio vindicabit, qui binis solidis seu ternis necessitatem solutionis implebunt, si, postquam viritim nominatimque (i) susceperint solidos plurimorum, ea quam superius memorauimus qualitate poscenda, omnium debitum completur (k) in massam. Sane, si idem Suscipientium deprehenditur, (quod fuerat ante,) fastidium, cum obryzæ materies adferatur, quæ non potest displicere, sed (l) congrua animaduersione plectendus (m) est, qui id calumniatur (n) & reprobat, quod ad compendium simplicis (o) satisfactionis inuentum est. Prius tamen ad Comitatum Mansuetudinis Nostræ massa obryzæ, (p) quæ fuerit repudiata, mittatur, vt qua sit mente reiecta videamus. Dat. IV. Id. Nou. Gratiano NB. P. & Dagalaifo Coss. [366.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Italiæ, Illyrici, Africæ, post Mamertinum: testis Ammianus *lib. 27. cap. 7. & 11.* ID.

(c) Frustratio Largitionalium, Prosequutorum, Allectorum seu Susceptorum. ID.

(d) Id est præstationis & collationis genere. ID.

(e) Id est collecti, suscepti a susceptoribus. ID.

† γρ. *Præcepimus*: intelligit enim anteriorem legem. ID.

(f) γρ. Largitionalium, vt *leg. prox. infr.* de his dixi ad *l. 3. sup. de priuil. eor. qui in S. Pal.* ID.

(g) De his auri *Prosecutoribus* suo *tit. inf. 8.* ID.

(h) Collatores, prouinciales, tributarios, possessores. ID.

(i) Id est, per singulos, & viritim. ID.

(k) Pro *Compleatur*. ID.

(l) γρ. *Sub.* ID.

(m) *Plectens* habent impressi omnes. RITTER.

(n) *Calumniari*, est frustrari, eludere, falsoque arguere. GOTHOFR.

(o) Dicam in *Commentar.* ID.

(p) De *Obryza* dixi plene ad *l. vn. sup. de oblat. votor.* ID.

p.546.

XIII. (a) Idem AA. (b) ad Germanianum (c) Com. S. L.

QVOTIESCVMQVE solidi ad Largitionum subsidia perferendi sunt, non solidi, pro quibus adulterini sæpe subduntur, sed aut idem (d) in massam redacti, si aliunde qui solui (e) potest habere Materiam, auri obryza dirigatur: pro ea scilicet parte, quam vnusquisque defendit: (f) ne diutius, vel Allecti vel Prosecutores vel Largitionales adulterinos solidos subrogando in compendium suum fiscalia emolumenta conuertant. Illud * etiam cautionis adicimus, (g) vt quotiescumque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto: & cetera. Dat. VI. Id. Ian. Rom. (h) Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTAE.

(a) Prior *huius l.* pars abest a *C. Iust.* Iungenda autem huic *lex 4. sup. de metallis*: & *lex 1. Cod. Iust. de veteris numism. potest.* GOTHOFR.

(b) Alexandro Imp. *hanc leg.* perperam adscripsit Balduinus, obseruante etiam Contio *libr. 1. subcess. cap. 2.* & *libr. 2. cap. 19.* ID.

(c) Eidem *Germaniano Com. S. L.* inscribuntur quoque *lex 1. sup. de pascuis*: & *lex 3. sup. de murilegulis.* ID.

(d) γρ. *Iisdem in massam redactis, aut si aliunde*, &c. ID.

(e) γρ. *Soluit.* ID.

(f) γρ. *Dependit.* ID.

* *Secundum* caput *huius leg.* vnde desumpta est *lex 5. Cod. l. h. t.* ID.

(g) *Adicimus*, id est, adiicimus. ID.

(h) γρ. & *hic*, & *d. l. 4. Rem.* (id est Remis:) vbi tum Valentinianus Sen. egit: vid. Ammianum, & *Chron. Theodosianum.* ID.

COMMENTARIVS.

DE AVRI illatione sunt hæ duæ Valentiniani Sen. qui Occidenti præerat, *leges*, quarum posterior, puta *lex 13.* pars est prolixioris constitutionis Valentinianeæ, vnde duæ aliæ præterea *leges* supersunt, puta *lex 4. sup. de metallis*: & *lex 1. C. Iust. de veteris numism. pot.* (quæ proinde *huic l. 13.* coassandæ veniunt;) Qua constitutione Valentinianus totus occupatus fuit circa speciem Auri, quatenus sc. id tum in commercatione, & conuersatione publica erat: quo pertinet *d. lex 1.* tum ad Largitiones perferendum erat, quo pertinet *d. lex 4. sup. de metallis*: & hæc *lex nostra 13.* His igitur duabus *legibus* Valentinianus de MASSA auri, ad Largitiones perferenda cauet: tum de eius Massæ æstimatione. Primo scil. Valentinianus Sen. Susceptorum, Prosecutorum, Largitionalium partim *fraudibus* occursurus, qui adulterinos solidos subrogando, in compendium suum fiscalia emolumenta sæpe conuertebant, partim *fastidio* eorum, qui sæpe materiam auri a Tributariis oblatam sibi perperam respuebant, & sic tum fisci, tum prouincialium vtilitati consulturus, ipsis quidem Tributariis electionem dedit, vel solidorum susceptori dandorum, si materiam sibi oblatam respuerit, materiaque ad Principem missa, perperam eam reiecisse deprehensus fuerit: vt congrua animaduersione susceptorem plecti velit: Atenim quomodocunque aurum collatum fuisset a Tributariis, susceptores auri massam, non solidos ad S. L. mittere vult: & ideo si solidos acciperent, eos conflare & in materiam & massam auri redigere voluit. *Quod quidem*, vt inquam ab vna parte, Tributarii materiam auri seu massam conferre possent, ab altera, Susceptores quamlibet solidos accepissent massam auri ad Largitiones Principis mittere cogerentur, ipsemet Valentinianus *ad compendium simplicis satisfactionis inuentum fuisse* ait; id est, tum vt a fastidio Susceptorum prouinciales vindicaret, tum vt fraudibus Susceptorum &c. occurreret, qui adulterinos sæpe solidos subdebant. *Compendium simplicis satisfactionis*, est facilitas & integritas solutionis. Et hæc quidem de primo harum legum capite, deque ipsa auri massa ad Largitiones perferenda: & sic de prima cautione, Valentinianus Senior.

Secundo capite (quod continetur *fine legis 13.*) seu secunda cautione, Æstimationem auri massæ facit: nempe Libram massæ seu auri, quæ ad Largitiones transmittitur, pro septuaginta duobus solidis accepto ferendam esse, id est susceptorem totidem septuaginta duos solidos intulisse videri, quot libras auri inferret. Quæ quidem libræ auri æstimatio noua iam est, cum antea, & quidem sub Constantino M. octoginta quatuor solidi auri libram efficerent, vt docet *lex 1. inf. de ponderator.* (quæ iungenda est cum *l. 2. h. t.*) verum aucto iam auri pretio sub Valentiniano

niano Sen. solidi aurei quoque æstimatio ab eo aucta fuit, atque adeo imminuta iam libra auri, sic vt pauciores numero, quam ante, solidi libram efficerent. Cuius rei Valentinianus hic noster omnino primus auctor est: *hac l.* initio Anni 363. cum constitutione sua integra (vnde duæ postea partes supersunt *huic* coniungendæ, puta *lex 4. sup. de metall.* & *lex 1 C. Iust. de veter. numism. pot.*) circa Auri speciem varia constitueret, atque inter alia proportionem eius iustam iniret: quomodo scilicet vendi, emi solidos Principum oporteret: quo spectat *d. lex 1.* quot vnciæ ballucæ pro singulis libris fisco inferendæ essent: quo spectat *d. l. 4.* quot solidi obryziaci in libram auri requirerentur: quod argumentum est *huius l. 13. in f.* Quot denique modii tritici solido venderentur. Eo enim pertinet Valentiniani *lex*, de qua Suidas *in v. Μαναΐμ*, de quo dixi ad *l. 7. de prætorib.* Sic igitur tenemus deinceps auctorem & tempus libræ auri ad 72. solidos
P. 547. redactæ, cum ante octoginta quatuor solidis libra censeretur. Eoque etiam spectat omnino eiusdem Valentiniani *lex 2. C. Iust. de veteris numism. potest.* quæ Iuliano non *PP.* verum PF. Annonæ sc. (vt docet *lex 2. inf. de canone frum. V. R.*) inscribitur, quæque ad hunc ipsum Annum 367. referenda est, & huic vel puto coniungenda, cuius verba hæc sunt: *Pro immunitione* (libræ,) *quæ in æstimatione solidi forte, tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet.* Scilicet Valentinianus, cum libram auri imminueret, solidi æstimatione aucta, simul tum cauendum credidit, vt omnium specierum pretia decrescerent: & quidem *lege ea* ad Præf. Annonæ, qui foro rebusque venalibus præerat, de qua l. plura *supr.* iam ad *l. vn. de oblat. votor.* & peculiari *dissertatione.*

Porro quando in pretio solidi versamur, cuius æstimatio seu taxatio hoc tempore aucta fuit obseruanda duo. Primo peculiare pretium statutum solidis, quos publico vsu exposcente, collectarii seu numularii vendebant. Et subinde id auctum, prout auri enormitas crescebat, & pro foro rerum venalium. Quomodo post hanc *legem* auctum a Gratiano Imperatore, quantum æquitas illius temporis postulabat. Augeri & deincdps iidem petiere a Valentiniano Iun. eius fratre per Symmachum P. V. *lib. 10. ep. 42. Vendendis solidis, quos plerumque publicus vsus exposcit, collectariorum Corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pretium sumministrat. Huic hominum generi, taxationis exiguæ vilitate* (vtilitate) *nutanti, Diuus frater* (Gratianus) *numinis vestri tantum pro singulis solidis statuit conferendum, quantum æquitas illius temporis postulabat, D. Imperator: sed paulatim auri enormitate crescente, vis remedii Diualis infracta est. Et cum in foro venalium rerum, maiore summa solidus censeatur, nummulariis pretia minora penduntur. Petunt igitur de Æternitate vestra, pro ratione præsenti, iustissimæ diffinitionis augmenta, qui iam tanto oneri sustinendo pares esse non possunt. Hæc est causa querimoniæ, quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit. Si petitionis genus probabile iudicatis, quæso, vt huic quoque parti præcepto mansuetudinis vestræ salubre remedium deferatur.* Eodemque pertinet *Nouella* Valentiniani Tertii *inter Theodosianas 25. de pretio solidi*: vbi statuitur, ne vnquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur, emptus a collectario septem millibus ducentis: *Æquabilitas enim pretii, & commodum venditoris, & omnium rerum venalium statuta custodiet.* Collectarii scilicet erant, quod Rufinus etiam recte obseruauit, nummularii, certo corpore in id destinato, qui cogebant, colligebant solidos aureos, emebantque, vt videlicet postea eos publico vsu exposcente, venderent: de his Collectariis præter hanc *legem*, & Symmachum, & *dict. Nouellam* Valentiniani, Acron *in Horatium, lib. 1. Satyr. 6. ad vers. 86.* S. Augustinus de Miraculis S. Stephani, *lib. 22. de ciuit Dei c. 8.* Suidas: κολλεκτάριος, ἀργυραμοιβὸς, ἤτοι ὁ κέρμα ἀντὶ ἀργύρου ἀλλασσόμενος, τραπεζίτης, ὁ ἀργυροπράτης: *Collectarius, qui nummos viliores & minutiores argento permutat, mensarius, argentarius.* Vide & eundem in ἀργυραμοιβός. Glossæ Philæmonis, *Collectarius, Mensarius.* Sic quem τραπεζίτην vocat Eusebius *lib. 5. Hist. Eccles. cap. vlt.* Rufinus vocat *Collectarium.* Honorius *l. 16. Cod. Iust. si certum pet.* cuius legis sententiam recte Merillius adsecutus est I. *Obs. 30.* Nempe id *ea leg.* prohibetur, ne in prouincia iam positis Iudicibus fœnebris pecunia mutua detur; neue ei, qui honorem ambiat, honoris pretium det Collectarius ad emendam potestatem scilicet; Nam hoc facto fiebat, vt ipsi iam Nummularii reuera prouincias regerent, Marcellinus *lib. 30.* de Valentiniano nostro, *c. 9. Scrupulosus in deferendis potestatibus celsis, nec imperante eo Numularius prouinciam rexit, aut administratio venumdata.* Scilicet sui temporis abusum taxat, Theodosii inquam M. de quo Zosimi locum adde singularem, *libr. 4. cap. 29. in fin.* καὶ ἦν ἰδεῖν ἀργυραμοιβοὺς, καὶ ὀβολοστάτας, καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αἰσχρότατα μετιόντας, ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα, καὶ τοῖς πλείονα ἔχουσι χρήματα τὰς ἐπαρχίας παραδιδόντας, *adeoque videre erat argentarios, & nummularios, & alios professiones fœdissimas in foro obeuntes, magistratuum insignia ferre, maioremque pecuniæ vim habentibus prouincias tradere.* Ergo huic malo, *hac l.* Honorius mederi instituit. Quod 40. ferme annis post stabat in Oriente, de quo Synesius *epist. 72. & 73.* Ergo maneat, Valentinianum Seniorem *hac l.* huius æstimationis, redactæque libræ ad 72. solidos auctorem esse. Quam æstimationem secutus est postea Honorius *ea l. vn. de oblat. votor.* Quo pertinet etiam locus *in Actis Marcellini Papæ*, quem corruptissimum restitui ad *d. l. vn. pag. 463. Tom. II.* vbi & de obryza, & auro obryziaco.

Hactenus de ipsa *legum* sententia. Nunc videndum est de *Allectis*, quorum mentio fit *his duabus legibus*, & *l. 2. supr. de quæstionib.* & *l. 15. & 18. supr. de extraordin.* Meminit & Anianus *l. 2. inf. de Episcop.* Sidonius *libr. 5. epist. 7.* A quibus & *Allegationis officium*, *l. 11. supr.* de quo mox plura. Denique & in *Glossis* de his locus est, *Ex allectis*, ἐκ τῶν λογογράφων. Atque ita in vniuersum nouem loca de his mihi occur-

occurrunt. (a) Fuerunt autem nihil aliud *Allecti* hi, quam susceptores tributorum fiscalium. Ideo scilicet de his *hoc titulo*, qui est de susceptoribus, *tribus legibus*, agitur. Ideo etiam Prosecutoribus & Largitionalibus iunguntur, quasi circa idem occupati. *Allecti* scilicet circa susceptionem: *Prosecutores* ad prosecutionem: *Largitionales* ad custodiam. Ideo susceptores & Allecti παραλλήλως nominantur, *dict. l. 2. sup. de Quaestionib.* Quos *Allectos*, inquit, *aut Susceptores memorant*, & *Exactores* ab Interprete *ad l. 2. inf. de Episcop. non Exactores n n Adlectos facere.* Inde & *Allegationis* (seu *Allectionis*) officium quod vocatur *l. 11. hoc titulo*; id Tribonianus *l. 4. Cod. Iust. de Susceptoribus*, in *susceptionis*, tanquam notius mutauit. Quod cum ita sit, non plene vim & officium Adlectorum cepit *Glossarum* Auctor, qui eos λογογράφυς interpretatus est. Erant porro Allecti, Susceptores fiscalium tributorum; non tantum specierum annonariarum, qua caussa his mensurae tribuuntur a Sidonio *libr. 5. epist. 7.* sicut Arcariis pondera: verum etiam auri, quod hae *leges* apertissime testantur. Breuiter igitur Allecti dicti Susceptores fiscalium tributorum, ad vtrumque Principis aerarium pertinentium. Quibus iunguntur & Legati, qui ad Principem mitti consueuerant ex prouinciis, in *l. 15. & 18. supr. de extraordinariis*: & vtrisque sumptus a prouincialibus datos, eaedem *leges* ostendunt: vbi Graeci male *Allectos* interpretantur, τὺς ὑπὸ Βασιλέως καλυμένυς, id est, *a Principe publici negotii ergo euocatos.*

Nominis ratio in obscuro. Ego putem *Adlectos* dici, quod videlicet Susceptores, qui non ex Curialibus eligebantur, Curialibus muneribus hac ratione adlegerentur: quasi ad Curialia munera adlecti & Curialium proinde priuilegiis gaudentes. Haud aliter atque *Adlecti* quoque dicti, & *Adlectionis* honor, *l. 10. supr. de Praetoribus: l. 1 sup. de Decur. & silent. l. 7. 8. 9. 10. sup. de domesticis: l. vn. supr. de praepos. lab. leg. 19. supr. de Palatinis: l. 7. supr. de priuil. eorum qui in S. Palat.* pro immunibus, & immunitate a Senatoriis functionibus, a Praeturae onere, quasi iis iam functi reuera essent. Tandem ex his omnibus apparet, *l. 11. supr.* non *Adlegationis*, verum *Adlectionis* legendum esse.

Secundo loco obseruandum, quod de Massa auri ad Largitiones Principis perferenda toties inculcatur: Eo quippe etiam pertinet *scrinium* peculiare *aureae massae*, cui & *Primicerius* praeerat *sacrae massae*, distinctum ab altero *Aureae*, seu *Auri ad responsum*, quod sub Comite S. L. fuisse docet Theodosius M. *l. 7. §. 1. C. Iust. de Palat. S. L.* & Notitia Imperii *in Com. S. L. Orientis & Occidentis.* Ad quam massam perperam refert quidam *massam veternensem*, cuius meminit Ammianus Marcellinus *lib. 14. cap. 11.* nam ibi *massa*, pro fundo vsurpatur. p. 548.

(a) Pauca habet de *Allectis* Cuiacius *Obseruat. XI. 27.* & Sauaro ad Sidonium *l. c.* Occurrunt *Allectores* & *allectura* apud Gruterum *in Inscript. CCXLV. 7. & CCCCLXXI. 9.* hosque eosdem cum *allectis*, & *allecturam* idem, ac *allegationis* aut *allectionis officium* fuisse, videtur probare *Inscriptio* CCCLXXV. 3.

L. BESIO. SVPERIORI
VIRO MAND. EQ. R
OMNIBVS. HONORIBVS
APVD. SVOS. FVNCTO
PATRONO. NAVTARVM
ARARICOR. ET. RHO
DANICOR. PATRONO
CONDI ......
CONSISTENTIVM
ALLECTORI. GALLIARVM
OB. ALLECTVRAM. FIDELI
TER. ADMISTRATAM
TRES. PROVINCI. GALLIAR.

Indicauit iam haec loca CL. DV FRESNE, quem consule in *Glossar. voc. Allecti.*

XIV. (a) Idem AA. (b) Alexandriano (c) Com. R. P.

SINGVLAS (d) tantum dependant centesimas, qui reditus domui nostrae debitos Arcariis quotannis iuxta consuetudinem tradunt: ita tamen, vt earum quoque singularum centesimarum ratio semper euidens scientiae tuae digesta referatur, vt erogationibus cunctis aperta instructione patefactis reliquorum ratio ex eadem centesima possit agnosci. Dat. VII. Kalend. Octobr. Dorostoli, (e) Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTAE.

(a) Reperitur extat haec lex, paucis tamen auctior, fine inquam huius l. praemisso, *l. 11. supr. de iure fisci.* GOTHOFR.

(b) Idem AA. & *Gratianus A.* Ita *d. l. 11.* & vero ita quoque *hic* reponendum: vid. *Chron. Theod.* ID.

(c) Eidem

(c) Eidem inscribitur *l.* 1. *supr. de Equorum collat.* & *l.* 11. *supr. de petition. ID.*

(d) Notulæ ad *d. l* 11. ad hanc quoque sufficiunt. *ID.*

(e) *Dorostori*, dixi ad *d. l.* 11. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE sententia *huius l.* dixi ad *l.* 11. *supr. de iure fisci:* vbi ea repetita extat, finis etiam seu scopi expressione auctior, *vt perspicue*, inquit, *Colonorum vtilitatibus consulatur, decima Indictione singulas &c.* De *Arcariis* tantum hic semel videndum est, quorum mentio fit *h. l.* & *l.* 32. *infr. hoc tit.* De quibus etiam accipienda *lex* 26. 29. 30. *infr. h. t.* Eorundemque mentio fit apud Sidonium *lib.* 5. *ep.* 7. Hactenus igitur (etiam Cuiacius) Arcarios interpretantur, Præfectos Arcæ Præfecti Prætorio: de qua *l.* 9. 16. 17. *supr. de indulg. debit.* & *l.* 5. *supr. de executoribus: l.* 6. *Cod. Iust. de exactor. tribut.* & *Nouella* Maioriani 4. *de indulg. reliquorum:* & eiusdem *Nouell.* 1. *de Curialibus:* seu Præfectos arcalibus titulis: quorum mentio fit *Nouell.* Theodosii 21. *Neque domum diuinam* &c. Verum errore summo. Verum quidem est, suam quandam fuisse Præf. Præt. Arcam, cuius mentio fit etiam apud Synesium *epist.* 127. & *l.* 5. *supr. de executoribus*, imo & Arcarios Præfectorum Prætorio: quorum meminit Cassiodorus *I. Var.* 10, & *XII. Var.* 20. 23. 27. Sed enim vt aliæ Arcæ fuere, ita & Arcarii alii. Mitto Arcam & Arcarios Pontificum, de quibus Symmachus *lib.* 1. *ep.* 62. & *in veter. Inscript.* apud Gruterum *CCCLXXXIII.* 4. & *DCCCIX.* 2. Mitto Arcam peculiarem vini, vinariam, de qua *l.* 26. *infr.* & *l.* 13. *infr. de calcis coctor.* Symmachus *lib* 9. *ep.* 121. & *lib.* 10. *ep.* 42. & Arcam Quæstoriam, cuius idem meminit *lib.* 10 *epist.* 33. Item Arcam Olearium, de qua *l. vlt. infr. de Curat. Kalend.* & Arcam frumentariam, *d. l. vlt.* & *l.* 1. *infr. de frument. Vrb. Constant.* Hac sane *lege*, seu *d. l.* 11. *de iure fisci.* & *l.* 32. *infr. Arcarii* non Arcæ Præfecti Prætorio præpositi fuerunt; verum Arcæ redituum domus Principis: vt hæc *lex* apertissime testatur: *Vt perspicue Colonorum vtilitatibus consulatur, decima Indictione singulas tantum dependant Centesimas, qui reditus Domui nostræ debitos quotannis Arcariis iuxta consuetudinem tradunt.* Nempe rei priuatæ Principis *Arca* fuit, de qua accipienda quoque *lex* 29. 30. *infr. hoc tit.* quæ *fiscalis Arca* dicitur *l.* 12. *de Numerariis.* Eaque Largitionalibus titulis opponitur, & auro largitionali, *d. l.* 30. *h. tit.* & *d. l.* 12. *de Numerariis:* quomodo Arcarius & Susceptor opponuntur: *l.* 32. *inf. hoc tit.* Meminit & Ambrosius *lib.* 1. *aduers. Symmach. pag.* 318. *Edit. Symmachi Paris.* 1604. a qua h. Arcarii: quorum etiam mentio fit *l.* 32. *infr. h. t.* Nempe vt duplex reditus fuit Principum, sacræ inquam Largitiones, & Res Priuata: atque adeo duplex ærarium, duo diuersi Comites *S. L.* & *R. P.* ita & diuersa ratiocinia fuerunt, diuersi Susceptores vtriusque: Rei priuatæ reditus seu ratiocinium, Arca proprie dicta, & Susceptores eius *Arcarii*, Largitionalium titulorum proprie *Susceptores*, *d. l.* 32. Hinc adeo Ambrosius priore *lib. adu. Symmachum d p.* 318. *Quod enim iamdudum vel fisco vel Arcæ est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere.* Hinc *l.* 12. *sup. de Numerariis*, fiscalis Arca, & Largitionales tituli pariter opponuntur. Hinc *l.* 32 *infr.* Arcarius & Susceptor opponuntur quoque, ceu diuersi Ærarii (quod sub duobus diuersis Comitibus essent:) Hinc relata in conditis, & contenta in Arca opponuntur, *l.* 2. *infr. de his quæ ex publ. conlat* De his accipiendus & Sidonius *lib* 5. *ep.* 70. vbi istis *Arcariis pondera* tribuit, vt *mensuras Allectis:* Quomodo etiam *pondera* vtrisque Susceptoribus & Arcariis tribuuntur *d. l.* 32. *infr.* de quibus ponderibus agitur & *l.* 19. (vbi dicam) & *l.* 21. *infr.* Tandem & in *Glossis* recte *Arcarius*, ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας τραπέζης.

P. 549. ## XV. (a) Imppp. (b) Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Probo P. P. (c)

A Possessoribus per tres vices petatur annona. In epimetris autem eam consuetudinem Sinceritas Tua faciat obseruari, vt in aridis quidem fructibus, centesimam leuandi dispendii causa a possessore Susceptor accipiat, laridi vero & vini vicensimam consequatur. PP. VII. Id. Ian. Sabariæ (d) Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Idem AAA*, qui *l.* 14. *sup. ID.*

(c) Italiæ, Illyrici, Africæ: qui Rufino in ea Præfectura iam Anno superiore suffectus fuit. vid. Ammianum *lib.* 27. *cap.* 11. *ID.*

(d) *Sabariæ* Pannoniæ primæ vrbs: vid. *Notitiam Imperii*, & *orbis Rom. descript.* e *Cod. Theod.* Ibi sæpe Principes hæsere; veluti Constantinus M. vt docet subscriptio *legis* 1. *supr. de constit. Princip.* Constantius *l.* 6. *supr. de petit.* Valentinianus Sen. *huius l.* Auctor, teste Ammiano *lib.* 30. *cap.* 5. in gestis anni 375. (qui vltimus fuit Valentiniani.) Ibi proposita hæc eiusdem *lex*, quæ data ad Probum PP. Illyrici (in quo Pannonia fuit,) Italiæ, Africæ. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Trina solutione annonarum & Epimetro specierum annonariarum, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: De priore dictum ad *l. 15.* (quæ eidem *Probo* PP. inscribitur) 16. *sup. de annona & tributis: & leg. 11. supr. de exactionib.* & *l. 3. supr. de conlat. fund. patrimon.* quæ omnes, excepta *l. 16.* sunt eiusdem Valentiniani Sen. quem sane huius instituti auctorem fuisse, ostendi ad *d. l. 15.* De posteriore iam dictum ad *l. 3. 14. supr.* Addatur & *lex 21. infr.*

Fructuum tantum distinctio notanda, quæ & ipsa fit *l. 1. supr. de vsuris*; vbi dixi: & *d. l. 21. infr. l. vlt. D. de iure fisci*: & *Nouell. Iustin. 32 cap. 1.* Et Epimetri, pro diuersitate eorum, diuersus modus: nempe largiora pro larido; nam & id collatum a possessoribus ad militarem scil. annonam (de quo *supr. tit. de erog. mil. ann.*) & pro vino, quam pro aridis fructibus. Minor nempe in his diminutio, quam in illis.

XVI. (a) Idem AAA. ad Chilonem. (b)

Frumenta quæ horreis (c) inferuntur, pro inlationis modo, ilico apocharum cautionibus annotentur. Non autem oportet in horreis fiscalibus nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. V. Id. April. Treu. Post consulatum Gratiani A. III. & Equiti V. C. [375.]

NOTAE.

(a) *L. 6. Cod. Iust. eod. tit.* cuius Inscriptio ex hac lege emendanda. *GOTHOFR.*

(b) Dicitur hic Chilo *Vicarius Africæ* Anno superiore 374. in inscriptione *legis 4. infr. de excus. Artificum*: at hoc Anno 375. *Proconsul Africæ*, in Inscriptione *legis 7. infr. de prædiis nauicular. ID.*

(c) Fiscalibus, vt mox *infr. ID.*

COMMENTARIVS.

De Frumenti susceptione, & in *Horrea* inlatione (quorum horreorum peculiares Præpositi fuere, de quibus est *lex 5. 8. supr. lex 24. infr. lex 49. supr. de Decurion. lex 1. supr. de erogat. mil. ann.*) duo iniungit *h. l.* Valentinianus Sen. & quidem per Africam.

Primo, vt ilico Apochas iis, qui horreis frumenta fiscalia inferunt, quemcunque tandem modum inferant, tradant Susceptores, apochisque modum illationis adnotent. Quod a Valentiniano ideo constitutum, ne alioquin idem ab eodem bis exigeretur, quod vtique fieret facile, si non illico apochæ darentur, præsertim, si forte Præpositus horrei mutaretur, inter moras, nondum illato toto canone horreis fiscalibus.

Et hoc quidem primum est, quod *hac l.* a Valentiniano Sen. constituitur, pro securitate collatorum: similiter vt a Theodosio M. *l. 18. infr.* & *l. 19. supr. de Annon. & tribut.* a Theodosio Iuniore *l. 173. supr. de Decurion.* a Valentiniano Tertio *l. 32. infr. hoc tit.*

Alterum vero, quod *hac l.* iniungit, est pro securitate & vtilitate fisci: puta, vt Horreis fiscalibus nonnisi fiscalia frumenta inferantur: ne alioquin obtentu scil. priuati frumenti, fraudes fierent, fiscali ibidem recondito.

Haud absimili ratione superimponi aliquid a priuatis, naui speciebus fiscalibus onustæ, vetitum *l. vn. infr. ne quid oneri publico*: Itemque prohibitum vehiculis, quibus aurum cæteræque species largitionales deferuntur aliquid imponere, *l. 47. sup. de curs. publ.*

De *Horreis* alioquin in quibus annona publica recondebatur, dixi ad *tit. de condit. in publ. horreis*: & *Paratitlo de operib. publ.* Hæc sane *lex* est de *Horreis* Africæ. De quibus est & Ammiani Marcellini locus *lib. 28. cap. 1. cum Africam Proconsule regeret, Carthaginiensibus victus inopia iam lassatis, ex* Horreis *populo Romano destinatis frumentum dedit.* In Itinerario quoque *Peutingeriano* in Africa locus notatur *ad Horrea*, pictura horrei reddita. p. 556.

XVII. (a) Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & THEOD. AAA. Habe Hypati K. NB. (b)

Vnus (c) posthac in vna Diœcesi (d) auri vel argenti Susceptor ne sit: Nec diu penes ipsos Susceptores maneat facta conlatio, sed statim quodcumque a prouincialibus fuerit exsolutum, sacris thesauris inferatur. Dat. III. Kal. Mai. Constantinop. (e) Post Conf. Antoni & Syagri. [383.]

NOTAE.

(a) *Lex 7. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta, priore sententia omissa. *GOTHOFR.*

(b) *Hypatios* duos hoc tempore, imo hoc ipso Anno reperio. Vnum, qui Geminam Præfecturam gessit, teste Ammiano *lib. 29. cap. 2.* puta ann. 379. Præfecturam vrbis, vt docet *lex 26. supr. quorum appellat.* & Præfecturam Prætorianam, vt aliæ complures ostendunt An. 381. & hoc Anno 383. Et quidem Italiæ, vt docet subscriptio *legis 13.*

sup.

sup. de extraord. l. 99. & 100. *supr. de Decurion.* & aliæ plures. Alterum Hypatium PF. Augustalem: cui inscribitur hoc Anno *lex* 27. *supr. quorum appell.* De quo *banc l.* accipiendam apparet ex subscripto Constantinopoleos nomine in subscriptione. *ID.*

(c) Prima hæc sententia recisa a Triboniano. *ID.*

(d) Diœcesis. *ID.*

(e) Vocem hanc *supr.* tueor. *ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. septem ordine constitutiones sequuntur puta *lex* 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. quibus omnibus partim Susceptorum fraudibus occurrit: partim vero illationis tributorum facilitati consulit. Hæc sane *lex* est nominatim de auri & argenti Susceptoribus: qua duplex modus his adhibetur, tum pro prouincialium commodo, tum pro fisci vtilitate.

Priore scil. parte *huius l.* quam Tribonianus a *Codice suo* recidit, PLVRES in vna Diœcesi Susceptores auri vel argenti esse iubet, cum antea vnus tantum esset in vrbe totius Diœceseos metropolitana, quo aurum perlatum a collatoribus, vt colligitur ex *l.* 2. *supr.* & vero inferri deinceps per Africam Karthagine postea quoque voluit Honorius Imp. *l.* 32. *supr. de Annona & tributis.* & Valentinianus Iun. *l.* 34. *eod. tit.* Verum pro facilitate solutionis, & ne longinquis itineribus distraherentur miseri possessores seu collatores, plures iam Susceptores auri vel argenti Theodosius M. esse voluit. Et sane ex *l.* 30. *infr.* duo Susceptores auri per singulas prouincias postea fuere: cuiusmodi plures prouinciæ in vna diœcesi fuere: est enim Diœcesis plurium prouinciarum σύστημα, ἢ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ, de quo alibi sæpe.

Secundo capite *huius l.* Theodosius M. Aurum statim vt susceptum a Susceptoribus thesauris inferri iubet, non vero diu penes eos manere: Quod ipsum hoc ipso anno rursum cautum *l.* 1. *C. Iust. de canone Largit. tit.* Idemque cautum de auri publici prosecutoribus, *l. vn inf. de auri publici prosecutorib.* & Nauiculariis, *l.* 33. *supr. de Nauicul.* quæ duæ postremæ *leges* inter se coniungendæ sunt.

XVIII. (a) Idem AAA. Flauiano (b) Proc. Asiæ.

QVISQVIS posthac, quem Exactionis vel Susceptionis prouincia manet, non specialiter & *Quid, & in qua specie, & ex quibus titulis,* (c) & *pro qua Indictione* videatur (d) accepisse, rescribserit, (e) quadrupli eius rei quam debitor dedisse se dicit, (f) inlatione multetur: Officium quoque, nisi (g) ad fraudes, si forte deinceps iteratæ fuerint, detegendas tale commissum & inquisitione subiaceat. Dat. VI. Id. Maii, Const. Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTAE.

(a) Abest *hac lex* a *Cod. Iust.* Hanc *leg.* suam indicat Theodosius *l.* 19. *supr. de annona & trib. GOTHOFR.*

(b) Ad hunc Flauianum PC. Asiæ pertinere videtur quod Symmachus scribit *lib.* 2. *ep.* 24. Propempticum quoque ad hunc Flauianum Proconsulem, & Θεωρίαν Himerii Sophistæ memorat Photius *in Biblioth n.* 165. *p.* 354. *Ed. Schotti.* Tandem & Libanius eius meminit Oratione inedita κατὰ Ἰκαρίου, vbi etiam scribit eum ideo magistratu a Theodosio M depositum, quod contra *legem* suam, Decuriones verberib. affecisset, & cum de pœna eius deliberaret Theodosius, eum conscenso nauigio aufugisse. Item altera inedita ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, eius meminit. *ID.*

(c) Causa, *l.* 173. *supr. de Decur. ID.*

(d) Id est, acceperit. *ID.*

(e) In apochis. *ID.*

(f) Et *docet* seu probat. *ID.*

P. 351. (g) Locus hic corruptissimus est; quem ita restituo: *Et Officium quoque, si ad fraudes, si forte deinceps iteratæ fuerint, detegendas ob tale commissum &* (id est, etiam) *inquisitioni subiaceat. ID.* Certe hic Maruillius incuriosius inspexit Schedas Nostri, ridicula enim hæc est restitutio. Quid verba velint, facile quis assequi potest, sed a Quæstore in ipsa Constitutione quo scripta sint ordine, diuinare hic difficile. Forte legendum, *officium quoque, segne ad fraudes (si forte deinceps iteratæ fuerint,) detegendas, ob tale commissum inquisitioni subiaceat. RITTER.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHIS ab exactoribus vel Susceptoribus faciendis, est hæc Theodosii M. constitutio: de necessitate inquam, & forma earum faciendarum: pariter vt Valentiniani Sen. *lex* 16. *supr.* & altera Theodosii M. (qua *banc* indicat) puta *lex* 19. *supr. de annona & tribut.* & Quarta Theodosii Iun. *lex* 173. *supr. de Decur.* Quinta Valentiniani Tertii *l.* 32. *infr. h. t.* Scilicet & Apochas ideo tributa inferentibus ab Exactoribus vel Susceptoribus dari voluerunt Principes, & vero iubet *h. l.* Theodosius M. & *d. l.* 19. & speciatim Apochis illis inseri, Quid, in qua specie, ex qua causa, pro qua indictione solutum fuerit. Et quidem ea de causa ne debitor deuotus iterum exigatur, contra vt debitor

tor de solutione a se facta docere possit: & vt dicitur *d. l. 173.* vt *descriptus* (id est, contributioni seu collationi subditus) *documentis euidentibus fulciatur*. Ergo id ita constitutum, pro securitate collatorum, aduersus superexactorum fraudes, denuo soluta poscentium. Ad quem finem collineat quoque id, quod ab Honorio cauetur *l. 27. inf.* ne ii qui apochas scripserunt fraude susceptorum intra indictionem mutentur.

Pœnam autem quadrupli minitatur *hac l.* Theodosius exactori vel Susceptori, Apochas huiusmodi non conficienti: Quinimo & officialibus Rectoris prouinciæ, si fraudibus his detegendis inquisitionem suam non adhibuerint.

XIX. (a) Idem AAA. Postumiano PF. P. (b)

IN singulis stationibus (c) & mensuræ & pondera publice conlocentur, vt fraudare cupientibus fraudandi adimant potestatem. Dat. V. Non. Octobr. Merobaude II. & Saturnino Cons. [383.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Concordat ei *lex 21. infr. GOTHOFR.*

(b) Orientis. *ID.*

(c) Id est, locis vbi tributa soluuntur, *Bureaux de Receptes.* Siue in ciuitatibus, siue in mansionibus, *dict. leg. 21. infra. ID.*

COMMENTARIVS.

CIRCA MENSVRAS & PONDERA (quæ Susceptoribus in vsu, de quibus est quoque Sidonii locus *lib. 5. ep. 7.*) Susceptorum fraudibus occurrit *h. l.* Theodosius M. vt & *l. 21. inf.* Itemque Honorius Imp. *l. vlt. supr. de superex.* vnde interpolata est *l. 9. seu pen. Cod. Iust. de defens. ciu.* & Valentinianus Tertius *l. 32. infr.* (qui idem alio fine ponderum exagium acturum se profitetur *Nouella sua, inter Theodosianas, 25. in fin.*) & Maiorianus *Nouella 1. cap. Illis quoque fraudibus.* Ergo Theodosius M. & *hac l.* & *d. l. 21.* vt fraudare cupientibus, fraudandi adimat potestatem, iubet Mensuras & pondera publice conlocari in singulis stationibus, *h. l.* id est, in singulis locis, vbi tributa suscipientur, in ciuitatibus & mansionibus, vt ait *d. l. 21.* Id enim sunt *stationes*, quod nos vocamus *Bureaux de Receptes:* quomodo & *statio fiscalis* dicitur *l 1. Cod. Iust. de compensationib.* In vniuersum sane & iam olim, vt fraudibus occurreretur negotiatorum, non Ædilium modo muneris fuit mensuras exigere: quod docet Persius *Satyra 1. in fin. lex 13. §. 8. D. locati: lex 12. D. de per. & com. rei vend.* vid. & Plautum *in Rudente, Actu 2. scen. 3. v. 43.* sed etiam Romæ publicæ mensuræ & pondera in Capitolio seruata, ad quorum modum priuatorum mensuræ, si quando controuersia esset exigerentur (quemadmodum & hodie mos est; Modum hunc vocamus *L'estallon*, & mensuræ examen, *Estaloner, Estalage.*) Hinc inscriptio illa veteris mensuræ, seu congii ænei apud *Gruterum CCXXIII. 3.*

IMP. CAESARE. VESPAS. VI. COS. T. CAES. AVG. F. IIII. MENSVRAE. EXACTAE. IN. CAPITOLIO.

Hinc adeo *amphora Capitolina* apud Capitolinum *Maximinis c. 4. init.* Fannius quoque *in Carmine de pond. & mensuris*, vt obseruat Casaubon. *ad loc. cit. Capitolin.*

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

verum postea sub Valentiniano Sen. circa Ann. Dom. 367. Prætextatus P. V. per vniuersas vrbis regiones pondera instituit: teste Ammiano Marcel. *lib. 27. cap. 9.* cum auiditati multorum ex libidine trutinas componentium occurri nequiret: Quo etiam aliquatenus pertinet *lex 4 infr. de suariis.*

Examinandorum seu Exigendorum sane ponderum & mensurarum curam Imperatores ad se sæpe reuocauere: testis superior illa *Inscriptio:* & *Nouella 25. in fin.* Valentiniani, *inter Theodosianas*, vbi *Exagia ponderum* a se agenda prædicit: *Exagium*, ab exigendo, seu examinando, quomodo in veteri illa *Inscriptione*, MENSVRÆ EXACTÆ dicuntur: Testis & *Nouella* Maioriani 1. *vers. illis quoque fraudibus:* qua Maiorianus iubet a Præfecto Prætorio ad singulas non tantum prouincias, sed etiam ciuitates *pondera examinata* mitti, quibus tum Exactores, tum Negotiatores vtantur: ac nominatim Exactores, qui tum vetustis caliginibus abutentes, *Faustinæ* aliorumque nominum pondera varia subiiciebant, nescientibus tributariis, ad eorum modum exigebant. Eodem pertinet, & Theodorici R. apud Cassiodorum V. *Var. 39.* dispositio, aduersus Exactorum assis publici, seu tributorum, fraudes, ponderum trutinæque grauitate possessores prementium: *vt totius*, inquit, *fraudis abrogetur occasio, ad Libram cubiculi nostri, quæ vobis in præsenti data est, vniuersas functiones publicas iubemus inferri.* Est & eiusdem Cassidori PP. locus *ep. 16. XI. Variar. ad Ligures.* *Hinc est, quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingrauatos: & ideo nostra cura prouidebit, vt nullius vos vlterius ex ea parte vexare possit iniquitas. Quia graue scelus esse iudicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, nec non Exactores atque Susceptores, a quibus grauia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conueniri.* P. 552. Asseruatæ deinceps mensuræ & Pondera, in Vrbe Roma a Papa, vel Senatu; testis Iustiniani *Pragmatica sanctio*, cuius initium, *pro petitione Vigilii, cap. 19.* Imo & in Ecclesiis eodem fine asseruata, testis Iustiniani *Nouella 128. c. 15.* Neque tantum pondera & mensuræ publice posita, ne Tributariis ab Exactoribus ex ponderum iniquitate dispendium inferretur; verum

rum etiam Rectorum prouinciæ & officialium curæ ea res delegata, vti viderent ne id fieret, *d. l. 32. infr.* itemque Defensorum, *d. l. vlt. supr. de super-exact.* qui cæteroquin in id constituti erant, vt plebem & possessores ab omni iniuriarum genere vindicarent: de quo ad eam *leg. 32. infr.*

XX. (a) Idem AAA. Cynegio PF. P. (b)

EXACTORES, (c) vel Susceptores in celeberrimo cœtu Curiæ, consensu (d) & iudicio omnium, sub actorum testificatione firmentur: Prouinciarumque Rectores (e) eorum nomina qui ad publici munus officii dediti (f) adque obligati fuerint, innotescant: Et animaduertant quicumque nominauerint, ad discrimen suum vniuersa, quæ illi gesserint redundare. (g) Dat. VI. Kalend. Nouembr. Constantinop. Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Exactores & Susceptores publicæ functionis non secretim, sed publice præsentibus aliis Curialibus vel populo, necessitates agendas expediendasque suscipiant: & qui nominati vel electi fuerint, Iudicibus innotescant: scituris hiis qui de electione talium fuerint apud acta professi, quod si quid euerterint, ad eorum a quibus electi sunt, dispendium pertinebit.*

NOTAE.

(a) *Lex 8. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Orientis. Eidem inscribuntur & duæ aliæ *leges* hoc ipso *titulo* puta *lex* 21. & 23. De eo v. *Prosopogr.* ID.

(c) *Susceptores & arcarii,* Sichard. RITTER.

(d) *Et consessu & iudicio,* Sichard. ID.

(e) *yp. Rectoribus,* vt Interpr. *Iudicibus.* GOTHOFR. *Rectoribus* edidit Sichard. *prouinciarum quoque rectoribus* legit, MS. G. RITTER.

(f) *Editi,* Cod. Iust. prior. Cuiac. & Edit. in 4. Sichard. & MS. G. male. GOTHOFR.

(g) Id est, redundatura. ID.

COMMENTARIVS.

DE CREATIONE Exactorum vel Susceptorum est hæc Theodosii M. constitutio, qua modus ei triplex imponitur, quo vtilitatibus publicis consultum esse posit: vbi præsupponitur ante omnia, *Creari* eos a Curia oportuisse: quod etiam docet *lex 9. supr.* vbi dixi: (quod tamen ius variauit, vt ostendit *lex 4. supr. h. tit.* & *lex vlt. supr. de iur. fisci:)* Hoc præsupposito creari eos iubet, *non secretim,* quod addit Interpres, sed publice in cœtu celeberrimo seu frequentissimo Curiæ, consensu & iudicio omnium, actis super eo confectis.

Secundo, nomina eorum Rectori prouinciæ insinuari, vt ita actibus eorum inuigilare posit: Tandem, Nominatores, Curiam scil., pro iis teneri: quod tralatitii iuris est, vt docet *lex 1. 4. 8. sup.* & *l. 29. infr. h. t.*

XXI. (a) Imppp. Valentinianus, THEODOS. & Arcad. AAA. Cynegio PF. P. (b)

MODIOS æneos, seu (c) lapideos, cum sextariis adque ponderibus, per Mansiones (d) singulas, quasque (e) ciuitates, iussimus conlocari, vt vnusquisque tributariis (f) sub oculis constitutis rerum omnium modi (g) sciat quid debeat Susceptoribus dare: ita vt si quis Susceptorum, conditorum (h) modiorum sextariorumque vel ponderum normam putauerit excedendam, pœnam se sciat conpetentem esse subiturum. Et submotis, quæ contra vtilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagensimas, hordei quadragensimas, vini & laridi vicensimas Susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate commoniti (i) Susceptoribus (k) in Armeniæ susceptionibus, longinquitatis causa, frumenti & hordei quadragensimas, vini & laridi quintasdecimas dari præcipimus. Dat. III. Kal. Decembr. Constp. Honor. NB. P. & Euodio V. C. Coss. [386.]

NOTAE.

(a) *L. 9. Cod. Iust. eod. tit.* Forte iungenda huic, *lex 1. supr. de præd. & mancip. Curial.* GOTHOFR.

(b) *Orientis,* vt vel *hæc lex* docet, cum *Armeniæ* meminit: Eidem *Cynegio PP.* inscribitur *lex 20. prox. sup.* & *l. 23. infr.* De eo plene in *Prosopogr.* ID.

(c) *Vel,* Cod. Iust. ID.

P. 553. (d) De *Mansionib.* dixi ad *l. 9. de annon. & tribut.* ID.

(e) *Mansiones, singulasque ciuitates*, ita C. Iust. malim hic *per mansiones & singulas &c.* **ID.**

(f) *γρ. Tributarius*, vt *C. Iust.* **ID.**

(g) *γρ. Modis*, vt *C. Iust.* **ID.**

(h) *Conditorum* id est, publice conlatorum. **ID.**

(i) *Commoti*, C. Iust. **ID.**

(k) *Commoti, in Armenia partibus susceptoribus*, ita Cod. I. **ID.**

COMMENTARIVS.

DVABVS Susceptorum FRAVDIBVS & superexactionibus, circa MENSVRAS & pondera & circa EPIMETRI enormitatem occurrit *hac l.* Theodosius M. A. D. 376. vbi initio notandæ quatuor tributorum species, quæ a populis seu tributariis fisco præstabantur, puta frumentum, hordeum, vinum, laridum, de quo *suo tit. de annona & tribut.* Aduersus priorem fraudis & superactionis speciem illud ipsum rursus constituit, quod & iam constituerat *l. 19. sup.* (ad quam *leg.* vide quæ dixi) ad Postumianum Cynegii, cui hæc *lex* inscribitur, in Præfectura Prætoriana Orientis decessorem ante triennium An. 383. puta, vt Mensuræ & pondera publico loco conlocentur per singulas ciuitates & mansiones; In his scil. duobus locis annona & tributa soluebantur: hæque duæ *stationes* erant, vt vocantur *d. l. 19. (Bureaux)* Nam & *Mansiones* annonis instrui oportuit, in iisque annonariæ species asseruandæ condebantur, vt docet *lex 9. sup. de annona & tributis:* &, *lex 4 sup. de off. Rectoris prouinciæ*, quibus locis iam dixi.

Rationem porro huius instituti sui, vt Theodosius M. reddidit *d. l. 19.* ita & *hac l.* adhuc apertius: Atque ita de primo capite, de quo iam plura ad *d. l. 19. sup.* De duobus tantum hac parte videndum.

Primo, Mensuræ, quarum *hac l.* mentio fit, obseruandæ: puta *Modii*, & *Sextarii:* & Modii quidem vel ænei, vel lapidei. De Modio & Sextario locus Volusii Mæciani *de ponderibus & mensuris in fin.* hic sufficiat nunc. *Mensurarum liquoris atque grani expeditior, & forma & appellatio est. Nam* QVADRANTAL, *quod nunc plerique* AMPHORAM *vocant, habet* VRNAS *duas*, MODIOS *tres*, SEMODIOS *sex*, CONGIOS *octo*, SEXTARIOS *quadraginta octo.* Et mox: *Notæ mensurarum; Quadrantal* ♃. *Modius* ♈. *Sextarius ad vinum* ℈ *ad granum* ℌ. De Modiorum & Sextariorum modo, quem inquam modum continuerint, non est hic dicendi locus.

Secundo, notanda *pœna*, quam Susceptoribus *hac l.* minatur Imp. de quo ad *ad l. vlt. sup. de superexactionib.* vbi & de Defensorum inspectione hac in re.

Secundo *huius l.* capite Theodosius M. EPIMETRI modum, quod a Susceptoribus nimium exigebatur, præstituit: de quo epimetro sunt præterea quatuor *hoc C.* constitutiones: Constantii *lex 3. sup.* Valentis *lex 14. sup.* quæ repetita *l. 11. sup. de iure fisci:* Valentiniani Sen. *lex 15. sup.* & *l. 4. inf. de Suariis:* Ex Constantii scil. *leg. 3 sup.* Centesimam susceptoribus annonæ seu frumenti, denique aridorum fructuum præstitutam discimus: vt & ex Valentis Imp. *d. l. 14.* seu *l. 11.* & Valentiniani *d. l. 15. sup.* Quam consuetudinem vocat *d. l. 15.* At laridi, & vini Vicesimam, *d. l. 15.* Atenim hactenus non stetit alicubi susceptorum cupiditas, cui etiam velificati in tantum, cum in totum reprimere non possent Imperatores; & quidem pro longinquitate itineris. Itaque Theodosius M. firmata vini & laridi Vicesima, *hac leg.* frumenti quinquagesimam, hordei quadragesimam susceptoribus per Præfecturam Orientis, vnde annona Constantinopolim subuehebatur, dari vult. At cur maius Epimetrum hordei, quam frumenti? Proculdubio, quia plus intertrimenti in hordeo est, quam in frumento. Et hæc quidem regulariter: At in *Armenia* maius adhuc Epimetrum indulget, ex humanitate, propter longinquitatem videlicet itineris: quia hæc remotissima & vltima Imperii Romani Persisque vicina prouincia erat, vnde annona pariter Constantinopolim subuehenda erat longinquo admodum itinere. Igitur Susceptoribus in Armenia vt hordei, ita & frumenti quadragesimas dari vult: & sic æquo iure iam habet frumentum & hordeum, (Cur tam varie?) vini vero, & laridi, quintasdecimas.

XXII. (a) Idem AAA. ad Paulinum (b) PF. Aug.

NON perpetui Exactores (c) in continuata vexandorum prouincialium potestate, veluti concussionum dominatione, teneantur, sed per annos singulos Iudiciaria (d) sedulitate mutentur: nisi aut consuetudo ciuitatis, aut raritas Ordinis (e) eos per biennium esse compellat. Quod (f) nisi factum fuerit, scias te, & Officium tuum, non minus multa, (g) quam graui pœna esse compellendum. Dat. prid. Kalend. Decemb. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio V. C. Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, non debere Exactores, qui vno anno exegerint, secundi anni exactionem suscipere, & possessores superflua* (h) *exactione vexare. Sed hoc obseruari debere, vt annis singulis iudiciaria electione mutentur, nisi forte aut consuetudo ciuitatis, aut raritas Curialium per biennium eos Exactores esse compellat; aliter enim si factum fuerit, & Iudicem & Officium suum multa pariter & grauis pœna constringat.*

NOTAE.

dosius M. nempe Medium iugationis possessorum, id est modum tributariæ functionis & illationis: id enim est *Iugatio*: de quo vid. *Glossarium Theodos.* item in qua specie tributum solutum fuerit, item quantitatem seu numerum: v. g. quot frumenti modios, quot vini amphoras &c. Quam & ipsam formam iam antea præscripserat Theodosius *l. 18. supr. h. t.* & *leg. 19. sup. de annona & tributis*: præscripserunt & Alii, de quibus ad eas *leges*.

p. 555. XXIV. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. ad Senatum & Populum. Post alia.

SVSCEPTORES canonis (b) horreorumque (c) Præpositi, singulis annis, audiente Viro Spectabili Vicario, (d) & præfecto Annonæ, (e) expensionem susceptarum specierum probare cogantur: ita vt si qui eorum idonei probabuntur, quinquennio in huius officii statione permaneant: & electi deinceps de Curiis memorato muneri subrogentur; & cætera. Dat. XII. (f) Kal. Maii, Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Iungendæ autem huic *lex 3. inf. de Canone frum. V. R. lex 27. inf. de nauicul. lex 5. inf. de Naufragiis.* Et *lex 3. C. Iust. quæ res venire.* Item *lex 6. 7. sup. de Senatorib. lex 31. sup. de Prætoribus. GOTHOFR.*

(b) Frumentarii vrbis Romæ, vt docet etiam *d. lex 3. inf. de canone frum. V. R. ID.*

(c) De Præpositis horreorum agitur etiam *leg. 5. 8. supr. ID.*

(d) Vicarium vrbis Romæ intelligit, quod docet *d. lex 5. infr. de Naufrag. ID.*

(e) Præfectum annonæ in vrbe Roma intelligit, *ID.*

(f) *ve. XVII.* vt dictis *legibus*, *ID.*

COMMENTARIVS.

PROBATIS seu fidis susceptoribus Canonis vrbis Romæ, & Præpositis horreorum habendis, tria *hac l.* constituit Honorius Imp. quæ pars est prolixæ Orationis Honorianæ ad Senatum & populum Vrbis Romæ: Qua in vniuersum tum voluptatibus populi Romani consultum iuit: quo respiciunt ex ea oratione *lex 6. 7. sup. de Senatorib.* & *lex 31. sup. de Prætoribus*: tum Canoni frumentario V. R. quo pertinet *hac lex*, & *lex 3. inf. de canone frum. vrb. R. lex 27. inf. de Nauiculariis: lex 5. inf. de naufragiis: lex 3. C. Iust. quæ res venire*: quæ *leges* omnes huic nostræ coassandæ veniunt. Et quidem Canoni frumentario V. R. triplici ratione consultum iuit ea oratione Honorius.

Primo, circa *solutionem* eius, aduersus Immunitates quorundam, quo spectat *dict. lex 3. infr. de canone frum.*

Secundo, circa *Translationem* seu dilationem eius ad vrbem Romam, reparata sc. classe Nauiculariorum, quo pertinet *d. l. 27. inf. de Nauicul.* & fraudibus eorum variis occurrendo: quo spectat *d. lex 5. inf. de Naufrag.* & *l. 3. C. Iust. quæ res venire.*

Tertio tandem circa *erogationem*, & *custodiam* eius canonis, quo pertinet hæc *lex* nostra: Tribus circa Susceptores & Præpositos horreorum (in quibus canon seruabatur) constitutis.

Primo, *Rationem* eos reddere erogationis singulis annis iubet etiam Vicario Vrbis, & Præfecto Annonæ: (quomodo & apud eosdem a Nauiculariis, iacturæ vel naufragii casum probari iubet, *d. l. 5. inf. de naufragiis*, quæ & ipsa inter alias coniungenda est.)

Secundo, *Quinquennio* in hoc officio eos permanere vult, vbi semel idonei probati fuerint rationibus redditis: Cum alias susceptionis munus annuum fuerit: (quod docuit *lex 4. 7. 10. 11.* (vbi dixi plene) *22 sup.* imo & de Exactore ipsiusmet Honorii *lex 9. sup. de executor. & exaction.*) Et vero idem Honorius hoc ipsum præsupponit *l. 27. inf.*

Postremo ex *Curialibus*, electos subrogari Susceptores & Præpositos horreorum iubet: de quo iam multoties: Sane Præpositos horreorum ex Curialibus quandoque sumptos, docet quoque *lex vlt. infra.*

XXV. (a) Idem AA. Firmino (b) Com. R. P.

PALATINVM (c) iubemus procurare Officium, vt nullus Præpositura, (d) vel cuiuscumque Susceptionis (e) subeat munus ante, quam iuxta Legem † diuæ memoriæ Gratiani, & susceptorum substantiæ, & fideiussorum facultates diligenti describtione collectæ (f) ad eiusdem officii notitiam perferantur: cessante Responso (g) quod per subreptionem in Ærarii nostri dispendium elicitum est. Dat. XV. Kalend. April. Med. Theodoro V. C. Cons. [399.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Firmino Com.* R. P. inscribitur Anno superiore 398. *lex* 22. *sup. de petitionib.* Et tamen eodem Anno inscriptio *legis vlt. sup. de domib. ad rem priu. pertin.* & *l. vlt. sup. de conlat. fund. patrim.* & *lex* 1. *C. Iust. de collat. fund. fiscal.* præferunt *Firmino Com. S. L.* ID.

(c) Palatinos Comitis R. P. de quibus *suo tit. lib.* 6. *sup.* ID.

(d) Præpositura horreorum, de qua *leg.* 8. *supr.* ID.

P.556. (e) Auri specierum. ID.

† *Legem* hanc Gratiani non reperio. ID.

(f) De hac voce dico *inf. ad leg.* 1. *de Paganis, sacrif. & templis.* ID.

(g) Id est rescripto: quod & ipsum non extat. ID.

COMMENTARIVS.

BONA seu facultates Susceptorum, & fideiussorum eorum, *(des Cautions des Receueurs,)* antequam illi munus subeant, describi a Palatinis iubet *hac l.* Honorius Imp. Vt ita scilicet fisci indemnitati consultum esse possit. Quod quidem a Gratiano iam antea constitutum, mox labefactatum rescripto aliquo fuisse, indicat *hac l.* Cœterum, non alio fine id constitutum, quam ne Susceptoribus bona in fraudem fisci alienare liceret, quod antea licebat, rerum suarum commercio nullo modo eis interdicto, verum extraneis ad emptionem bonorum admissis: nominatoribus tantum vetitis ea per interpositas personas comparandi ex Valentis *leg.* 8. *sup.*

XXVI. (a) Idem AA. Benigno (b) Vic. Vrb. Rom.

SECVRITATES (c) semel publicatas & gestis lectas binis (d) Susceptoribus inputari, & cœptam arcæ (e) discussionem (f) volumus in apertum quæsita ratione deduci, & omnes publicas securitates quæ gestis tenentur, a susceptoribus ferri accepto. Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) *L.* 11. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Benigno* Vicario vrbis Romæ inscribitur Anno superiore 399. *lex* 162. *sup. de Decur.* & *lex vlt. quib. equorum vsus.* Qui quidem antea Præses Sardiniæ fuisse videtur, de quo Symmachus *lib.* 9. *ep.* 39. ID.

(c) *Securitates* hic, & mox rursum, id est Apochas. vid. *sup. Paratitl.* ID.

(d) *rp. Vini*, vt etiam habetur *C. Iust. d. l.* 11. ID.

(e) Vinariæ: de qua *l.* 3. *inf. de calcis coctoribus.* ID.

(f) *Mercedis discussionem*, Cod. I. ID.

COMMENTARIVS.

DE APOCHARVM a Susceptoribus semel datarum firmitate, est hæc Honorii constitutio. Nempe, datas semel, atque inde semel publicatas Gestisque insinuatas, lectasque semper firmas permanere oportere: neque vllo obtentu posse collatorem, qui semel apocham accepit, rursum exigi. Quo pertinet eiusdem Honorii *lex prox.* & Tertia Valentiniani Tertii, puta *lex* 185. *sup. de Decurionib.* superiores enim *leges* quæ de Apochis agunt *h.t.* sunt vel de Apocharum dandarum necessitate, vel de conficiendarum forma: hæc vero *lex* & *prox.* est de earundem *firmitate.* Tot sc. *legibus* Apocharum securitate muniri collatores oportuit, aduersus Susceptorum fraudes: modo Apochas non ilico dantium, modo non ea forma, qua oporteret, modo fidem earum postea in dubium reuocantium, easque retractantium. Quod postremum & Rectores prouinciarum quandoque facere soliti, *l.* 185. *sup. de Decurionib.* vt & Discussores earum occasione prædas maximas agebant *l.* 2. *sup. de discussorib.*

Hæc inquam huius Honorianæ constitutionis sententia seu Thesis est: At hypothesis seu species respicit nominatim *Vini* collationem, in vsus vrbis Romæ, cuius separata ratio, titulus, susceptio & Arca vinaria fuit: cuius *hac l.* mentio fit, & *l.* 3. *inf. de calcis coctoribus:* & *l.* 4. *inf. de suariis.* & apud Symmachum *lib.* 7. *ep.* 95. *lib.* 9. *ep.* 121. *lib.* 10. *ep.* 42. & 47. & in authoritate Aproniani apud Gruterum *in Inscript.* DCXLVII. 7. Cuius etiam pecularis Rationalis fuit Romæ, *Rationalis vinorum* dictus, vt docet *Imperii Notitia fol.* 118. De quo plene ad *d. l.* 3. *inf. de calcis coctoribus.*

Cœterum, sæpe factum, vt Arcæ isti vinariæ, seu ex *hoc titulo*, & collatione vini, multa in reliquis traherentur, id est, multa ei deberentur, nondum soluta: vnde factum, vt Imperatores subinde, *discussionem* huius *tituli*, seu horum Reliquorum exactionem iniungerent, *vellentque*, vt *hac l.* dicitur, *arcæ discussionem in apertum quæsita ratione deduci:* Quod vt ab Honorio Imp. factum & ante *hanc leg.* & *hac l.* ita & a superioribus Principibus, Constantio, Valentiniano Sen. Gratiano, Valentiniano Iun. vt docet Symmachus *duab. epist.* in eodem argumento

gumento *lib. 9. ep. 121.* & *lib. 10. ep. 47.* quas cum *hac l.* componi velim. Cum igitur huiusmodi discussio fieret, & susceptores eo nomine conuenirentur, priuatos collatores quasi Reliquatores sæpe indicabant, vt maxime apochis hi muniti essent, & sic debita soluisse se monstrarent. Verum *hac l.* has apochas Susceptoribus imputari, seu ab iis accepto ferri oportere, definit Honorius: vt & cœptam Arcæ vinariæ discussionem, ad exitum perduci.

P.557.

XXVII. (a) Idem AA. Pompeiano (b) suo Salutem.

NE fraude Susceptorum, dum subducunt eos, (c) qui Apochas scribserunt, denuo soluta poscantur, manifeste sancimus, vt periculo totius Corporis (d) intra ipsam Indictionem mutare eos non liceat, a quibus emissæ sunt securitates: (e) nisi falsitatis arguantur, & plurima inprobare non audeant. Item Tabulariis Quadrimenstruos (f) breues publicari iubemus, vt si hisdem relatæ securitates fideliter continent debitum, (g) duplex non teneat exactio. Si * autem aliquid a Susceptore, vel Tabulario fraudis admissum, & (h) possessor deprehendat, nemo eorum semel in (i) interuersione conuictus id rursus officium gerat, in quo ante decoxit, etsi Rescribtum nostrum elicitum clandestina supplicatione detulerit. (k) Dat. prid. Kal. Ian. (l) Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Prior & potior *huius l.* pars abest a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 28. supr. de annona & tributis: lex 3. supr. de concuss. Aduoc.* Imo & *lex 2. supr. ad leg. Iul. de Ambitu: lex 166. supr. de Decurion. l. 18. infr. de lustrali collat. lex 60. supr. de appellat.* GOTHOFR.

(b) Proconsulari Africæ: vt habent *dictæ leges:* imo & *lex prox. 28. infr. ID.*

(c) Annotatores. *ID.*

(d) Curiæ. *ID.*

(e) Id est, Apochæ. *ID.*

(f) De *Quadrimenstruis Breuib.* est *supr. titulus 25. lib. 11. ID.*

(g) *Debitum,* id est, tributum propria voce, v. *Gloss.* solutum scil. *ID.*

* *L. 12. C. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est, resecata priore *huius l.* parte. *ID.*

(h) *Esse:* ita *C. Iust. ID.*

(i) *De interuersione* Cod. I. *ID.*

(k) *Intulerit,* Cod. I. *ID.*

(l) Ita quoque *d. l. 3. supr. de concuss. Aduoc. l. 28. supr. de annona & trib.* At *dict. leg. 2. de ambitu,* editum *Prid. Kalend. Iun.* Tandem *Kal. Iun.* in *l. 60. de appell.* Prid. Kal. Iul. *d. l. 18. de lustrali collat.* & *d. l. 166. de Decur. ID.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHARVM firmitate est hæc Honorii Imper. constitutio, pariter vt eiusdem *lex super. 26.* & Valentiniani III. *lex 185. supr. de Decur* in eandem sententiam fundata possessorum seu collatorum, qui semel collationis factæ apochas acceperunt securitate, aduersus Susceptorum & Tabulariorum fraudes. Quæ quidem *lex* pars est prolixæ Constitutionis Honorianæ ad Pompeianum PC. Africæ, emissæ ad Africanorum querelam & legationem, Meciliano Legato in id ad Honorium misso, vt ostendit *l. 166. supr. de Decur.* quæ indidem desumpta, huic inter alias plures coniungenda est. Inter cœteras autem querelas, aliquammultæ rem *Tributariam* respexere, qua miseri & tenuiores quidem Africani variis rationibus atterebantur, concutiebantur: partim Potentiorum immunitate, quo pertinet *lex 28. supr. de annona & tribut. lex 18. infr. de lustrali collat.* partim Compulsorum deprædationibus, quo spectat *lex 3. supr. de concuss. Aduoc. &c.* Tandem & Susceptorum Tabulariorumque fraudibus, quo pertinet etiam *lex 2. supr. ad leg. Iul. de ambitu:* & de quo est *hac lex,* cui *leges* illæ superiores omnes, ceu ex eadem constitutione desumptæ, cum aliis, quas *in Notis* indicaui pluribus, coniungendæ veniunt, & vero argumento vel fine saltem pariant. Ergo Susceptorum & Tabulariorum fraudibus, concussionibus, occurrit Honorius *hac l.* bis videl. tributum a miseris collatoribus exigentium, quascunque tandem Apochas præferrent solutionis iam factæ. Scilicet Susceptores, vt Apocharum vim eluderent, e medio subducebant eos, qui Apochas scripserant, vt ita non existente, qui manum suam agnosceret, denuo soluta poscerent. Ergo Honorius triplici ratione huic Susceptorum & Tabulariorum fraudi & concussioni *hac l.* occurrit.

Primo enim vetat *scriptorem Apochæ*, mutari intra Indictionem seu annum, vt ita eo comminus constituto, de fide Apochæ constare posit.

Secundo, Quadrimenstruos Breues tributorum, insertasque eis apochas ad Tabularios deferri iubet: quod & ipsum cauetur *leg. 2. supr. de annona & tribut.* de quibus Quadrimenstruis Breuibus *suo tit. 25. supr. lib. 11.* & *ad leg. 173. supr. de* Decu-

Decurion. vt & de Tabulariis in hanc rem, *l. 1. supr. de exact.*

Postremo, quod vnum caput Tribonianus retinuit in *l. 12. Cod. Iust. eod. tit.* Susceptorem vel Tabularium fraudis semel & concussionis a possessore conuictum, idem officium repetere vetat, etiam ex Rescripto Principis: Quod & ipsum statuitur de Officialibus, *l. 14. 18. 20. supr. de diu. offic.* Hic interim casus addendus, cæteris, quibus Rescripta non valent, de quo *suo tit. de diuers. rescript. lib. 1.* Ergo non fraudulentum, idem officium repetere posse præsupponit: de quo ad *leg. 24. supr.* In quo Officiorum aliam rationem esse voluit Honorius: nullo modo enim promotos ad Principatum officii, eoque functos eum repetere vult, *d. l. 2. supr. ad leg. Iul. de ambitu:* quæ inter alias *huic* coniungenda venit.

P. 558.

XXVIII. (a) Idem AA. Pompeiano (b) Proc. Afric.

SI apochæ (c) ad Susceptores nomine militum deferantur, nihil (d) ex ea pecunia intra prouinciam (e) tibi creditam prorogetur, quam (f) sub testificatione gestorum ad instructionem (g) prouinciæ Numidiæ, vel (h) Mauritaniæ oportet integram peruenire: vt illic deuotissimus (i) miles emolumenta (k) sibi debita ex integro (l) consequatur. Si quis autem post interdictum Mansuetudinis nostræ apochas putauerit esse deferendas, inaniter eas sciat esse delatas, nec in acceptum ei qui susceperit (m) referendum. Dat. IV. Kalend. Mart. Med. Post Consul. Stilichonis & Aurel. VV. CC. [401.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* Quæ ab *hoc tit.* fugitiua est, & melius posita fuisset sub *tit. de erog. mil. ann.* GOTHOFR.

(b) Eidem inscribitur *lex superior* 27. vt omittam alias plures. *ID.*

(c) De alio *Apocharum* genere est *lex*, quam *superiores:* nempe de Apochis, non quas Susceptores dabant collatoribus, verum quas ipsi accipiebant, erogationem facientes. *ID.*

(d) Ne pars quidem minima. *ID.*

(e) Africam. *ID.*

(f) Eam enim. *ID.*

(g) *Instructio* prouinciæ, est prouisio annonæ, rerumque necessariarum ad tuendum limitem, militemque alendum & instruendum. Ita Limitem instruere, *l. 15. supr. de extraordin.* mansiones instruere, *l. 21. supr. de annona & tributis:* armorum vsus instruere, *l. vn. supr. de oblat. equorum. ID.*

(h) *Vel*, pro *&. ID.*

(i) Vox propria, *deuotissimus miles.* vid. *Gloss. ID.*

(k) *Emolumenta* sunt commoda & annonæ debitæ *hac l.* & *l. 16. supr. de exactionibus*, vbi plura dixi. *ID.*

(l) *Ex integro*, id est, integre, plene; debito loco & tempore: *h. leg.* & *leg. 16. supr. de bonis proscriptor. leg. 177. supr. de Decurion. ID.*

(m) Id est, Susceptori. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE ANNONÆ MILITARIS Susceptoribus est hæc Honorii constitutio: Ea scil. PROROGARI quidquam pecuniæ militi a Susceptore alibi, ac nominatim in sp. *huius l.* extra locum, quo militaris annona eroganda est, vetat: Et quamlibet Susceptor apochas sibi a milite datas ostendat, nequicquam eas ei prodesse vult: Quæ melius in *titulum de erogatione militaris annonæ* relata fuissent: Quo etiam titulo *lex 11.* inter alias *huic* concordat. Nempe cum viderent Imperatores, & vero videret Honorius militem, prorogata sibi ante tempus annona, postea egere, vel etiam militiam deserere; atque ita destinatam limiti & prouinciæ annonam desiderari, imo securitatem limiti deesse, non suppetente suo tempore & loco militi stipendio & annona, eam militi prorogari vetuere: Et vero vetat *hac l.* Honorius Imp. per Africam. Cuius *legis* hypothesis historica spectanda est.

Primo notandum, eam pertinere ad prouinciam Numidiæ & Mauritaniæ, quæ limitaneæ prouinciæ hac tempestate non tantum a Tyrannis sæpe perculsæ fuerant: cuiusmodi post Gildonem, Marcharidum Tyrannum hoc ipso anno proscriptum memorat Honorius *alia lege*, puta *l. 18. supr. de bonis proscript.* verum ac potissimum a Barbaris veluti Mauris lacessitæ. Quare & sub Comite Africæ (cuiusmodi hoc Anno memoratur Bathonarius *d. l. 18.* & Gaudentius *l. 3. de equorum collat.* quæ ad hoc ipsum argumentum pertinet:) miles limitaneus erat Barbaris oppositus; & sub Duce Mauritaniæ, (de quo videnda viginti quinque circiter post *hanc leg.* annis scripta *Notitia Imperii fol. 165.*) itemque Numidiæ, quæ & deinceps sub Valentiniano III. a Vandalis magis magisque afflictæ, (quod vt alios omittam docet ipsius Valentiniani Constitutio *Nouella inter Theodosianas 23.* & *altera 38.*) & tandem cæso Valentiniano, occupatæ fuerunt circa A. D. 457.

Ad instructionem igitur (quod secundo loco obseruandum est) harum prouinciarum seu limitis huius, & qui in eo erat, militis, ex omnibus Africæ prouinciis pecuniæ quid conferebatur: ac nominatim ex Africa proconsulari.

Quæ quidem, (quod Tertio notandum) suo tempore integra in Numidiam, & Mauritaniam trans-

transmittebatur ad limitem, & sub gestorum seu actorum testificatione consignabatur. Eamque ibi suo tempore miles ibidem constitutus consequebatur: vetita militi & Susceptori apochandi & prorogandi stipendii licentia: *apochandi* inquam, id est, apochis in antecessum datis exsculpendi stipendii (alio quippe sensu *l. 1. 2. supr. tributa in ipsis speciebus*, apochandi vox exaudienda, pro adaratione specierum.)

Illud postremo notari velim, hoc Anno ipso 401. multas alias extare Honorii *leges*, quæ ad eandem rem & annonam militarem per Africam pertinent, partim eidem Pompeiano Proconf. Africæ inscriptas, vt *legem 2. supr. de equorum conlat. leg. 1. supr. de Indictionib.* partim prouincialibus prouinciæ Proconsularis: puta *legem 26. supr. de erogat. mil. ann. leg. 29. supr. de annona & tributis:* partim ad PP. & Com. S. L. puta *d. legem 3. supr. de Equorum collat.* ita quidem, vt si *hæc lex* illis iungenda non sit, vt pote cum non vnum eundemque diem præferant, sane eodem pleræque pertinent, ad Instructionem inquam limitis & militis Africani: Et quidem ad indictionem & collationem extraordinariam factam ab Afris Africæ Proconsularis, imo & ab ipsis Numidis, Byzacenis, Tripolitanis; vt fidem facit *d. l. 29. de annona & tributis.*

XXIX. (a) Idem AA. & Theod. A. Septimino (b) Proc. Afric.

p. 359.

DVDVM præcipimus, † vt ex corpore Negotiatorum ad suscipiendam tuendamque (c) aurariæ (d) nostræ rationem adponeretur idoneus, qui tamen fide omnium & periculo fuisset electus. Et nunc eadem renouantes (e), ex Negotiatorum, siue quolibet alio corpore ad suscipiendam Arcæ (f) rationem idoneum adponi præcipimus: ea dumtaxat, condicione seruata, vt tam de suis, quam Officii sui facultatibus Iudices nouerint eruendum, si quid ille ex commissa sibi ratione crediderit vsurpandum. Dat. X. Kalend. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido Coss. [403.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) Eidem *Septimino* Proconsuli Africæ inscribitur hoc ipso Anno *lex* 64. *supr. de cursu:* & *lex* 19. *infr. de lustrali.* Eiusdem mentio fit in *Actis Collationis Karthag. die* 3. *c.* 174. *pag.* 1168. 1169. *Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* vbi continentur preces Catholicorum Idib. Septembr. his ipsis COSS. *Theodosio A. & Rumorido* aduersus Donatistas Karthagine oblatæ, simul & eius responsum. *ID.*

† Legem suam 17. *infr. de lustrali coll.* intelligit, datam An 399. *ID.*

(c) Custodiendam. *ID.*

(d) Id est, lustralis collationis: quæ *Auraria* simpliciter hic vocatur, & apud Cassiodorum II. *Var.* 16. Auraria pensio eidem II. *Var.* 30. functio auraria, *l.* 11. 13. 18. 19. (quæ *huic* etiam coniungenda videtur,) *de lustrali coll.* pensio auraria, *l.* 3. *supr. de testim. ex trib. l.* 36. *infr. de Episcopis.* *ID.*

(e) Putaret quis reponendum, *reuocantes:* quod non probo. *ID.*

(f) *Arca* ratio, id est, auri collatio: de hac Arca & Arcariis dixi ad *leg.* 14. *supr.* *ID.*

COMMENTARIVS.

DE AVRI LVSTRALIS seu collationis (quæ a negatiatoribus præstatur, de qua *suo titulo infr. lib. 13*) susceptione, est *hæc* Honorii *lex*: quis inquam, ex quo Corpore, quo periculo Susceptor lustralis collationis creandus sit, confirmata partim, partim vero abrogata *quadam l.* sua anteriore, puta *l. 17. infr. de lustrali collat.* Etsi ea sit proprie de Distributionis onere: quod proculdubio susceptionis muneri coniunctum fuit. Igitur, ex Negotiatorum Corpore eum creari posse definit, quomodo & definitum erat *d. l. 17.* vbi de eius rei ratione dixi. At enim *h. l.* nunc duo immutat. Nam & *Ex alio Corpore quolibet* creari posse definit: & (non vt antea periculo Negotiatorum, seu Corporis) verum periculo Iudicum seu Rectorum prouinciarum, & officialium eorum. Et hæc quidem de *huius l.* sententia. Alioquin *Coactoris auri lustralis* mentio in *veteri Inscriptione* apud Gruterum *CCCXLVII. 4.*

P. AELIO. T. F. QVAEST. R.
AVRI. LVSTRALIS. COACTORI
AC. CIVITATIVM VOLMERII. ET
PETOVII. CVRATORI. Q. LAE
LIVS. AESOPIVS. B. M. M. P.

XXX. (a) Idem AAA. Lucio (b) Com. S. L.

DVOS Tabularios (c) & Susceptores totidem, per vniuersas prouincias oportere constitui Clementia Nostra præcepit. Super (d) hoc autem admonuimus & Prætorianam amplissimam Præfecturam, quo sciret, eos qui aurum largitione (e) susceperunt, nihil cum Arca (f) ratiociniis habere commune: Iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & Primates officiorum capitali pœna plectendos, si hoc vel (g) in præsenti non fuerit custoditum, vel postea commutatum. Dat. VI. Kal. Feb. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *L.13. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Vid. *Prosopograph. ID.*

(c) *Seu Numerarios*, hoc add. *Cod. Iust.* de quo dixi ad *l. 9. supr. de Numerar.* vt & de *Tabulariis l. 12. d. t.* qua hoc ipsum statuitur, quod *h. l. ID.*

(d) Hæc recisa *C. Iust.* & sequentia sic immutata. *Scire autem volumus prætorianam Amplissimam Præfecturam eos, qui &c.* Nempe quod ea, ad horum temporum rationem adstricta essent. *ID.*

(e) *γρ. Largitionale* vt *C. Iust. ID.*

(f) V. quæ dixi plene ad *l. 14. supr. ID.*

(g) *Si hoc non fuerit custoditum;* ita contractius *C. Iust. ID.*

COMMENTARIVS.

P.560. DE NVMERO, distinctisque muniis Tabulariorum (qui & Numerarii, qui scil. ratiocinia tributorum tractabant & conficiebant) & Susceptorum, est hæc constitutio, siue Arcadii siue Honorii. Nempe definit duos Susceptores per singulas prouincias constitui oportere: quorum vnus aurum, quod ad S. L. pertinet, suscipiat: alter, Arcæ præsit, de qua mox. Antea etiam Valentinianus Iun. non vnum tantum per integram diœcesim, verum plures Susceptores creari voluerat *l. 17. supr. hoc t.* Imo & Theodosius M. pariter in prouinciis singulis duos *Tabularios* conlocari voluerat; ad quorum vnum largitionales tituli pertinerent, ad alterum fiscalis arcæ ratiocinium: *l. 12. supr. de Numerariis.* Pari quoque ratione & comminatione, ne videl. alter alterius actibus sese immisceret. Noluit scil. Theodosius M. *illa lege.* Noluit *hac l.* filius eius, diuersorum titulorum stationes & ratiocinia confundi. Quo pertinet quoque *lex 1. Cod. Iust. de compensat.* & *l. 3. C. eod. de canone largition. titulor.* vid. & quæ scripsi ad *leg. 1. supr. ne conlat. translatio.* De cæteris quæ ad *huius l.* illustrationem faciunt, alibi dixi: de Tabulariis *titul. de Numerariis &c.* & *ad l. 2. supr. de annona & tributis.* Item de *Arca*, nempe hic per eam non intelligi Arcam P. P. verum rem priuatam Principis: ad *legem 14. supr.* quod (vt omittam nunc alia argumenta) euincit optime *d. lex 12. supr. de Numerariis:* quæ huic omnino concordat, vbi diserte *fiscalis Arca* vocatur, & *Largitionalibus titulis* opponitur. Quanquam de *hac l.* dubitari posset: quandoquidem Imp. ait, *se super hoc admonuisse, Prætorianam amplissimam Præfecturam, quo sciret, eos qui aurum largitionale susceperunt, nihil cum Arcæ ratiociniis habere commune.*

De duobus superest videamus. Primo cur Tribonianus voci *Tabularios* adiecerit *seu Numerarios hac leg.* vt & *l. 4. Cod. Iust. de Numerariis:* (quæ desumpta est ex *leg. 12. supr. de Numer.*) disquirit Cuiacius: nempe ideo putat ille, vt intelligeretur non de Tabulariis Rectorum prouinciarum agi, qui olim *Numerarii* dicebantur.

Quod minus probo: Ideo scilicet Tribonianus adiecit, *seu Numerarios*, quia in plerisque Iudicum officiis, qui *Tabularii* alicubi dicebantur, alibi ferme *Numerarii* vocarentur: & vero Theodosii Iunioris tempore vbique per Orientem, vt docet *Notitia Imperii.*

XXXI. (a) Impp. HONOR. & Theod. AA. Euchario (b) suo Sal.

HVMILIBVS (c) officiis, aut extraordinariis oneribus, occupari Curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Susceptionem itaque vestium (d) æquius est ab Officio Proconsulari, vel ab his qui in eodem meruerunt, sollemniter (e) procurari. Horum namque interest, huiusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, (f) quorum ad contuendum (g) cura commodior est. Neque enim æquum est, vt ad Officium lucella (h), ad Curialem susceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab Ordinibus (i) iniuriam submouemus: Exceptis his, si (k) qui Curialium Officio (l) memorato aut militasse aut militare fuerit deprehensus. Dat. pridie Kal. Mar. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. AA. Coss. [412.]

NOTAE.

(a) *L. 14. seu pen. Cod. Iust. eod. tit.* Iungendæ autem ei sunt aliæ *leges:* puta *lex 19. 20. 21. supr. de Exactionib. lex 32. sup. de annona & trib. lex 9. supr. de curiosis: lex 23. supr. de cohortalib.* Imo, etsi Inscriptio alia sit, *lex 22. 24. d. t. de Cohortal.* GOTHOF.

(b) Proconsuli Africæ, vt habent aliæ *Leges. ID.*

(c) *Humiliorib.* C. Iust. *ID.*

(d) Militarium. *ID.*

(e) Id est, solemni actu & munere: Non vero, quod *solerent* officia Proconsularia hanc susceptionem procurare, quod *Cuiacius* credidit. *ID.*

(f) *γρ. Earum*, vestium scil. *ID.*

(g) Ita recte: male C. Iust. *constituendum*, & male Cuiacius, qui II. *Obs. 8.* vtrubique *consuendum* reponebat: de quo mox. *ID.*

(h) *Lucra* C. Iust. *ID.*
(i) Curiis, seu Curialibus. *ID.*
(k) *His, qui*, Cod. I. & infr. *fuerint deprehensi. ID.*
(l) *In Officio* C. Iust. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE VESTIS, militaris scil. quam prouinciales conferebant (de qua fuit *titulus* peculiaris *supr. l. 7. de militari veste:*) susceptione, est *hæc* Honorii *lex:* pariter vt Valentiniani Sen. *lex* 4. *supr.* (quæ & ipsa repetita extat *l. 1. d. t. de militari veste.*)

Et hæc quidem pars prolixioris constitutionis Honorianæ missæ ad Proconsulem Africæ, potissimum de *re tributaria*, eiusque illatione, exactione, susceptione: vt ostendunt tot illæ *leges* exinde desumptæ, quæ *huic* coassandæ veniunt: Ac nominatim etiam de Officiis, quæ Curialibus indigna sint: quo præter *hanc leg.* pertinet etiam ex illarum *legum* numero *lex 21. seu vlt. supr. de exaction.* Item de officiis, ad quæ *Officiales* adspirare vetantur: quo pertinet *dicta lex 22. 23. 24. supr. de cohortalib.*

Igitur, vt Curiales prædiorum, ad rem Principis priuatam pertinentium, Actores seu administratores fieri vetat *ea l. vlt.* ita & *hac l.* Susceptores vestium militarium. Quod tamen antea sub Valen-
p. 561. tiniano Sen. factum docet *d. lex 4. supr. h. t.* Contra, vt illam administrationem, ita & hanc susceptionem Officialibus Iudicum, & in his Proconsulis Africæ, siue adhuc in officio sint, siue iam eo functi, demandari iubet. Et quidem quatuor rationibus hoc munus a Curialibus in Officiales & quidem Proconsulis Africæ in specie *huius l.* transfert *hac l.* Honorius: quarum *duæ priores*, Curiales respiciunt; *duæ posteriores*, Officiales: Prima scil. ratio hæc est, Quod id *humile* officium sit, respectu scil. Decurionum, de quorum dignitate dixi semel. Secundo, quod id *extraordinarium* onus sit, quo occupari non oporteat Curiales, *ne publica* alioquin *vacillet vtilitas*, id est, ne desertis Curiæ muneribus, & Ciuitatibus, Ciuitatum commoda destituantur, Vrbesque deserantur, quibus Curiales affixos esse oportet, vt pote in quibus & decus & nerui ciuitatum consistant. Contra duplici ratione in Officiales Iudicum hoc munus transferri iubet Honorius.

Primo quod facilius & commodius hoc munus exequi possint Officiales, seu, vt *hac l.* dicitur, *quod eorum ad contuendum cura commodior sit.* Ad *contuendum*, id est, ad inspiciendas, & explorandas vestes quæ conferuntur, vtrum in vsum militarem eæ sint, & commodæ. Quomodo Ambrosius *sermone 4. in Dominic. 2. Aduent. initio, pag. 5. Tom. V. Oper. Edit. Paris.* 1614. agens de iis, qui Natalibus Principum accurate sericis vestibus accincti sunt, *vel habitum*, inquit, *contuendo:* & Symmachus *lib. 6. ep. 81. Contuitum*, atque *conuictum* dixit. Et Augustinus *lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 16. num. 34. p. 192. Tom. III. Oper. Edit. Benedictin.* dixit, *contuitum actumque.* Ita enim hic locus & defendendus, & explicandus est: Non vt *Cod. Iustin.* legitur *constituendum*, nullo sensu: Non etiam vt Cuiacius reponebat II. *Obs. 8. consuendum* hoc sensu: Cohortalium esse, quærere qualitatem *eorum, qui consuendis vestibus operam commodius daturi sunt.* Non vt Ræuardus III *coniect. 8.* explicat, ad inspiciendum & obseruandum, quinam milites vestibus indigeant, quasi hic sensus sit: Officialibus huiusmodi curam longe commodiorem esse, propter assiduam præsentiam eorum.

Ergo sensus est, Officialibus ideo hanc curam iniungendam, quod cum & ipsi milites sint, & militari habitu, de veste militari, vtrum ea commoda sit, commodius iudicare possint; *contueri*, est explorare, & quærere qualitatem vestium, vt *hic* dicitur, spectare, probare: quomodo & *Spectatorem* auri pro Susceptore & Ponderatore auri dixit Symmachus *lib. 4. ep. 56* Nempe vestes etiam militares (vt cætera quæ inferebantur, aurum, equi; de quo ad *leg. vn. supr. de stratorib.* & *l. vn. supr. de oblat. equor.*) spectabantur, num commodæ essent: Quo pertinet quod statuitur *l. 33. supr. de cursu publ. Tales vestes a prouinciis dirigendas*, (seu a prouincialibus conferendas) *quæ priusquam moueantur*, (id est, ad limitem transmittantur) INSPECTIONE *Rectoris prouinciæ displicere non possint.* Et sic huic loco clarissimum lumen intulisse mihi videor, cui tenebras hactenus iniecere Viri docti, praua emendatione, vel erronea interpretatione. Postrema ratio ab æquitate desumpta est: quia ad Officiales lucella perueniant, ideo & susceptionis damna, seu onus pertinere ad eosdem oportere. Ex quo apparet, ex vestium militarium collatione lucelli aliquid ad Officiales peruenisse.

Vltima *huius leg.* parte exceptio proponitur, nempe eos Curiales ad hoc munus adstringi posse, qui inter Officiales vel militarunt, vel militant.

XXXII. (a) Impp. Theodos. & VALENTINIANVS AA. Volusiano PF. P. (b) Post alia.

AVRVM siue argentum cumque (c) a possessore confertur, Arcarius (d) vel Susceptor accipiat: ita vt prouinciæ Moderator eiusque Officium ad crimen (e) suum nouerit, pertinere, si possessoribus vllum fuerit ex aliqua ponderum iniquitate (f) inlatum dispendium. Possessori (g) sane securitatem (h) sub designatione titulorum (i) Arcarius vel Susceptor emittat: & quidquid ex prouinciis ad nostrum dirigetur (k) ærarium, id (l) non solum ad Inlustres Viros ærarii nostri Comites, (m) sed etiam ad Eminentiam Tuam pari relatione deferatur. Contra (n) hæc nostra si quisquam (o) vetito ausu Palatinus audebit, licebit prouinciæ Moderatori eundem correptum ad Sublimitatis Tuæ iudicium sub prosecutione

secutione (p) dirigere: Licebit prouinciali, etsi probatur obnoxius, Palatini contra vetitum exactionem sibi vindicantis temeritatem legitime repellere: Quam si prouincialis pulsare (q) nequiuerit, & delata ad Inlustres Viros ærarii Comites querimonia, impediente Palatino Officio, non meruerit vltionem, tunc demum licebit Magnificentiæ Tuæ possessorum querelas & probata apud se dispendia vindicare. Dat. III. (r) Kalend. Mart. Rau. Post Conf. Felicis & Tauri VV. CC. [429.]

NOTAE.

(a) *L. vlt. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem *huic* proculdubio *lex 35. supr. de annona & tributis.* GOTHOFR.

(b) Italiæ scil. cui eidem hoc ipso Anno inscribitur famosa *lex 4. Cod. Iust. de legibus:* & Anno superiore 428. *lex vlt. supr. de Tyronibus.* ID.

(c) *Quodcunque*, Cod. Iust. An *Quandocunque*, argum. *l. 2. supr. & dict. leg. 35. supr. de annona; & leg. 2. supr. de conlat. fundor.* ID.

(d) De *Arcario* dixi ad *l. 14. supr.* ID.

(e) Et discrimen. *ID.*

(f) *Iniquitatis* vox hac in re propria: *Iniquæ* ita mensuræ apud Persium *Satyr. I. v. 144. & l. 13. §. 8. D. locati.* Iniqua pondera, *l. 32. D. de action. empti.* v. *Gloss.* ID.

(g) Hæc sententia recisa a *C. Inst.* ID.

(h) Id est, apocham, v. *Gloss.* ID.

(i) V. *l. 18. supr.* ID.

(k) *Dirigitur*, Cod. I. ID.

P. 562. (l) *Id ad illustres Viros Ærarii nostri Comites relatione deferatur.* ita *Cod. Iust.* ID.

(m) Comitem S. L. & Comitem R. P. *ID.*

(n) Cætera absunt a *Cod. Iust.* in *d. l. vlt.* Relata vero mutatis nonnullis, in peculiarem *legem 5. Cod. eod. de executorib.* in cuius Inscriptione male *Honorius & Theodosius* inscripti. *ID.*

(o) *Quicquam.* ID.

(p) De *Prosecutione* hac, dixi ad *l. 5. supr. de exhib. reis.* ID.

(q) Id est repellere, vt *supr.* ID.

(r) XVI. *d. l. 35. de annona & tributis.* ID.

COMMENTARIVS.

FASTIDIO & INIQVITATI Susceptorum circa auri & argenti illationem occurrit *hac l.* Valentinianus III. Placidiæ F. quæ pars est prolixioris constitutionis, ex qua desumpta quoque videtur *lex 35. supr. de annona & tributis:* atque adeo *huic* coniungenda: (pariter vt eorundem fastidio alii Principes aliis constitutionibus occurrerant, & in his Constantinus Magnus *l. 2. supr. hoc titul.* & quæ ei coniungenda est, *leg. 1. infr. de Ponderatoribus:*) Septem in id constitutis.

Primo enim, aurum & argentum suscipi a Susceptore iubet, *cumque*, id a possessore confertur: si *cumque*, pro *quodcunque* (vt habet *C. Iust.*) accipiendum, tum sensus fuerit, aurum & argentum siue in massa, siue in solidis & pecunia oblatum, suscipi oportere: si vero *cumque*, pro *quandocunque* accipiendum, tum sensus fuerit, quocunque tempore, aurum & argentum inferatur, id suscipi oportere: quam interpretationem præferendam puto argument. *d. l. 35. supr. de annona: & l. 2. supr. de conl. fund. patrim. & l. 2. supr. hoc tit.*

Secundo, si ex *Ponderum* iniquitate possessori fuerit aliquod dispendium illatum, id ad Rectoris prouinciæ, eiusque Officii discrimen & periculum pertinere vult. Nempe enim vt in singulis ciuitatibus & mansionibus mensuræ & pondera erant, (quod docent *lex 19. 21. supr.*) ita vt essent, ad Rectorum prouinciarum curam pertinuit.

Tertio, *Apochas* a Susceptoribus, possessoribus dari iubet, sub designatione titulorum, id est ita, vt iis exprimatur, ex qua causa quid illatum fuerit: de quo iam sæpe supra, ac nominatim *l. 18.*

Quarto, relationem fieri iubet eius, quod ex prouinciis ad Ærarium Principis transfertur, non tantum ad Comites S. L. & Comitem R. P. verum etiam ad Præfectum Prætorio. Nempe vt omnis tributorum ratio ad curam Præfecti Prætorio pertinuit, quod etiam Zosimus scribit *lib. 2. cap. 33.* ita eum inuigilare oportuit, ne qua fraus circa ea admitteretur: Et vero inuigilare potuit quam facillime, vtpote cum omnis tributorum forma ab ipso procederet: sic vt Translationis modum cum indictionis & adscriptionis modo compararet.

Quinto, *Palatinum* Comitis S. L. vel R. P. aduersus hæc quidquam ausum, & contra vetitum exactionem sibi vindicantem, a Rectore prouinciæ corripi, & ad P. P. transmitti puniendum iubet: de qua transmissione dixi *ad l. 5. supr. de exhib. reis.* Hinc sane quoque apparet, quam P. P. curæ incubuerit rei tributariæ ratio, & vt innocenter ea haberetur. Item hinc & ex duab. proximis sententiis apparet Palatinos Comitis S. L. & Comitis R. P. exactionis tributorum largitionalium munere hoc tempore fungi non potuisse, sed Arcarios & Susceptores peculiares fuisse largitionalium titulorum, qui ad Principis ærarium deferebantur. Cum tamen aliter id aliquando habuerit, vt docet *lex. 18. supr. de exaction.*

Quod & aliis constitutionibus aliter antea definitum fuit, veluti a Theodosio Iun. *l. 17. supr.* de

de exactionib. ab Honorio, *l. 5. p. supr. de executor.* a Valentiniano Iun. *l. 10. supr. de Palat. S. L.* Ex his tertio apparet, ex hac inquam & postrema sententia, Rectoribus prouinciarum corripiendi tantum Palatinos potestatem datam; at non etiam puniendi.

Sexto *Repellendi* Palatinorum exactionem sibi vindicantium temeritatem prouincialibus, etsi debitores sint, potestatem tribuit *hac l.* Valentinianus Iun. Qui casus addendus est aliis, quibus se vnicuique siue Iudice vindicare licet.

Postremo, si prouincialis Palatino repellendo impar fuerit, atque ita ab eo exactus fuerit, tum a Comitibus S. L. & R. P. puniri iubet: quod si factum non fuerit, tum vindictam sumere iubetur P. P.

XXXIII. (a) Idem AA. Theodosio PF. P. (b)

A Byzachena (c) prouincia dudum impetratum fuisse comperimus, vt vrbium suariorum (d) Curiales horreorum custodiam curamque susciperent: ideoque sancimus, Proconsularis (e) prouinciæ horreis non præfici Principalem. Dat. XV. Kalend. Mar. Rau. Theodosio XIII. & Valentiniano V. (f) AA. Coss. [430.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut Temporaria. *GOTHOFR.* Vide quæ dicta sunt, de hac lege ad *legem* 185. *supr. de Decurionib. not. a in fin. RITTER.*

(b) Italiæ: in qua Præfectura Prætoriana fuit Byzacena. *GOTHOFR.*

(c) *Byzacena:* in qua Hadrumetum. *ID.*

(d) γρ. *Suarum,* vt ad margin. notatum a Cuiacio. *ID.*

(e) *Africa. ID.*

(f) γρ. *IIII. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 563. PRÆPOSITI horreorum (de quibus agitur & *leg. 5. 8. 16. 24. supr. hoc tit.* & *l. 49. supr. de Decur.* & *l. 1. supr. de erogat. mil. annonæ:*) ex quonam hominum genere creari debeant *hac* Valentiniani Tertii *leg.* definitur. Nempe alibi ex Curialibus, alibi non item: sane & anteriores constitutiones variatum hac in re quoque docent: nam ex Curialibus creatos docet quoque *d. lex 5.* & *24. supr.* Ex præsidali officio *d. lex 5.* Ergo & *hac* quoque *lex* eandem varietatem ostendit: & quidem intra eandem Africæ diœcesim, scilicet Byzacenæ prouinciæ, id iam olim concessum singulari priuilegio, relinquit Valentinianus Tertius, vt vrbium suarum Curiales seu Principales Præpositi horreorum essent: Atenim Proconsulari prouinciæ, id est, Africæ proconsulari, id denegat *hac l.*

Et hæc quidem est *huius leg.* sententia, qua oppositio fit Byzacenæ prouinciæ, & Proconsularis prouinciæ, id est, Africæ (sola enim Africa Proconsularis in Africæ diœcesi fuit; Byzacena vero Consularis tantum, vt docet quoque *Notitia Imperii fol. 154.* hoc ipso tempore conscripta.) Atque ita apparet, perperam hic Negatiuam a nonnullis insertam, *ne vrbium suarum,* nisi putemus loco *Proconsularis prouinciæ,* legendum hic *Consularis prouinciæ.*

Cur autem Curiales seu Principales (excepta Byzacena) præpositos horreorum fieri noluerit Valentinianus *hac l.*

Puto, propter Principalium potentiam, quibus deprædandi facultas suppetebat: de quo etiam Saluiani querela est: Eodemque pertinet *lex 73. supr. de Decurionib.*

DE PONDERATORIBVS ET AVRI INLATIONE.

TITVLVS VII.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXXI.

PARATITLON.

1. PONDERATORES duum generum *hoc titulo* memorantur. Prius eorum qui iidem sunt cum Susceptoribus, qui scil. aurum quod a collatoribus inferebatur, appendebant: quibus appendendi forma præscribitur *l. 1. h. t.* Alterum eorum qui Græcis ζυγοστάται, qui scil. per singulas ciuitates constituti, vt exortas de solidis contentiones dirimerent: *l. 2. h. t.*

2. De

2. De Avri Inlatione, quot solidi in libram computari debeant? est *d. lex 1. h. t.* & in qua re fieri possit, est eadem *lex 1. & lex vlt. hoc tit.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. ad Eufraxium Rationalem (b) trium (c) Prouinciarum.

SI quis (d) solidos appendere (e) voluerit auri * cocti, septem (f) solidos quaternorum scripulorum nostris vultibus figuratos (g) adpendat pro singulis vnciis, quatuordecim vero pro duabus, iuxta hanc formam omnem summam debiti (h) inlaturus. Eadem ratione seruanda, & si materiam (i) quis inferat, vt solidos dedisse videatur. Aurum ** vero quod infertur, æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet, (k) vt duobus (l) digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad Susceptorem emineant, nec pondera deprimant, (m) nullo examinis libramento seruato, nec (n) æquis ac paribus suspenso statere momentis; & cetera. PP. (o) XIV. Kal. Aug. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

P. 564.

NOTAE.

(a) Abest prior *huius l.* pars a *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 2. supr. de Susceptoribus.* GOTHOFR.

(b) *Rationali* hæc *lex* inscribitur, quia agitur de illatione auri ad rem priuatam Principis pertinentis. *ID.*

(c) Id est, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ: de quo ad *d. l. 2.* plenius. *ID.*

(d) Collator, tributarius *ID.*

(e) Id est, dependere, soluere, præstare. *ID.*

* Asteriscus hic abundat, mox vt ostendam. *ID.*

(f) *Sex*, Pancirolus I. *var. 66. p. 127. Edit. Lugd. 1617.* male, quem sequitur tamen Sauotus *p. 178. ID.*

(g) V. quæ dixi ad *l. 1. supr. de collat. æris*, & *Gloss. ID.*

(h) Id est, tributi, v. *Gloss. ID.*

(i) Id est, massam auri: de quo *mox. ID.*

** *Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.* hinc & ex *vers. eadem supr.* interpolata est. *ID.*

(k) Sequentia absunt a *C. Iust. ID.*

(l) Ita mos olim thus in acerram iniiciendi. Duobus digitulis: Hieronymus ad *Heliodor.* summis digitis: Lactantius *lib. 1. c. 20.* eminulis digitis: Prudentius *Peri Stephan. hym. 3. v. 21. ID.*

(m) *Deprimat*, Susceptor scil. *ID.*

(n) Cironius IV. *Obseru. iur. Can. c. 5.* emendat *sed.* Alias, inquit, non constaret sensus: imo vox *nec* hic retinenda? nempe relate ad vocem *nec*, sup. & vocem, *nullo. ID.*

(o) *Dat.* d. l. 2. Est qui *hanc l.* tanquam *Antiochiæ* latam laudat, male. Constantinus M. hoc tempore in Bithynia fuit, vel Niceæ, vel Nicomediæ, *ID.*

COMMENTARIVS.

DE Avri illatione & susceptione eiusque forma, est hæc Constantini M. *lex:* Quæ pars est prolixioris Constantinianeæ constitutionis ad Rationalem trium prouinciarum (id est, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ: vnde desumpta quoque est *lex 2. supr. de Susceptoribus*, huic proinde coassanda:) qua in vniuersum de *Auri illationis forma*, eiusque susceptione egit, pro prouincialium seu collatorum vtilitate, aduersus Susceptorum tum fastidium, tum fraudes: Quo pertinent quinque capita quæ *his duabus legibus* continentur: nempe duo capita *dicta lege 2. supr. de Susceptoribus:* tria vero *hac lege.* Duo illa sunt, de Massali solutione admittenda ab vno diuersorum fundorum nomine, item de solutione quocumque tempore admittenda, absque omni mora. Tria vero *huius l.* capita sunt, 1. de Æstimatione solidi, eiusque proportione ad libram: 2. de libertate solidorum vel materiæ auri soluendæ: 3. De iusta tandem eius ponderatione. De singulis ordine.

Primo igitur *huius l.* capite, quod a *Cod. Iust.* abest propter immutatam libræ solidorumque æstimationem, Constantinus M. *Solidos septem* auri cocti quatuor scripulorum, pro singulis vnciis, quatuordecim pro duabus inferri seu dependi vult, & sic (duodecim enim vnciæ libram efficiunt) octoginta quatuor solidos in libram auri computari seu libram auri efficere. Quomodo sane totidem argenteorum, (84. inquam) argenti libra vetus Romana erat teste Plinio, *lib. 33. c. 9.* & Celso, *in Ep. ad Natalem:* & *lib. 5. c. 17.* vbi pariter ait, *in vncia pondus denariorum septem* esse.

Et ita quidem nunc Constantinus Magnus ea causa quam mox dicam: Vt proinde Pancirolus, & post eum Sauotus *Part. 3. c. 17. p. 178.* hunc locum emendare non debuerint, & pro septem, sex: pro quatuordecim, duodecim reponere. At postea Valentinianus Senior aucto iam auri pretio 72. solidos in libram auri acceptoferri voluit *leg. 13. supr. de Susceptoribus:* quod etiam probauit Honorius *leg. vnic. supr. de oblation. votorum:* de quo ad *eam leg. vnic.* plenissime, vbi & *legem 2. Cod. Iustinian. de veteris numismat. pot.* eodem pertinere ostendi, locumque ex Marcellini actis tum produxi, tum emendaui: & tempus eduxi, quo id ita a Valentiniano constitutum. Porro tria in his solidis requirit, vel præsupponit Constantinus.

Primo, vt ſint ſolidi *Auri cocti*, id eſt, ſolidi obryziaci, auri puri, ad obruſſam; de quo ad *d. l. vn. ſupr. de oblat. votorum.*

Secundo requirit, vt ſolidi ſint Quaternorum Scripulorum. Ita ſane denarius vetus quatuor Scriptulorum fuit: teſte Varrone, *3. Annal.* apud Chariſium *inter Grammaticos Putſchii pag. 81. Nummus argenteus quatuor Scriptulis fuit maior quam nunc.* Ita enim legendus ille locus. Cleopatras *in Appendice Theſ. Græc. Lingv. pag. 219.* τὸ δυνάριον ἔχει γράμματα δ′.

Ergo ex *hac leg.* apparet, in vncia auri fuiſſe tum Scriptulos 28. non vt poſtea, viginti quatuor: Quod Sauotus tamen negabat, (Et id tamen adhuc probatur ex *l. 3. & 12. ſupr. de metallis:*) atque ideo *hanc legem* cum Pancirolo, vt dixi emendabat *Part. 3. cap. 17.* vide eundem *cap. 23. pag. 232. 233.* De ſcriptulis interea exactis in ſolidis, eſt quoque locus in Pſeudoplauti Comœdia Querolo: *Quid tam ſimile quam ſolidus ſolido? Etiam hic diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, grauitas, atque ad ſcriptulos quæritur in auro plus quam in homine.*

Tertio requirit Conſtantinus Magnus, vt ſint figurati ſuo vultu: In genere equidem iam egi de vultibus Principum & Iconio nummis impreſſo ad *leg. vnicam, ſi quis ſolidi circulum:* Sed an aliorum Principum vultibus figuratos ſolidos non admiſerit Conſtantinus Magnus? An vero aliud pretium aliorum ante ſe Principum ſolidis dederit, aliud vero ſuis? Hoc exiſtimem. Nempe antea maioris modo, modo minoris numeri fuerunt, neque ſtato pondere, id eſt alio atque alio, ſic vt certo ſolidorum numero libra nondum conſtaret: & minore tamen ſemper: quandoquidem maiores aurei tum erant: At Conſtantinus Magnus *hac leg.* deinceps *ſtatum* ſolidorum numerum eſſe voluit cuſa a ſe moneta aurea, *ſtata*, ſeu ſolidis aureis certo numero & minore pondere, ſic vt 84. librarum efficerent.

Secundo *huius l.* capite Conſtantinus M. arbitrium dat collatoribus loco ſolidorum *Materiam* auri ſcilicet inferendi: id eſt rudem materiam, maſſam auri, aurum infectum, auro ſignato & ſolidis oppoſitum: id enim vt *h. l.* ita & *l. 3. infr. h. t.* Materia dicitur. Quo etiam ſenſu *obryzæ materies* dicitur *l. 12. ſupr. de Suſceptoribus.* Imo & Lampridius in *Alexandro Seuero cap. 39.* cum ait; *formas binarias, ternarias & quaternarias, & denarias et-*
P.565 *iam, atque amplius vsque ad bilibres quoque & Centenarias, (id eſt Nummos ſolidorum duorum, trium, quatuor, decem, centum,) quas Heliogabalus inuenerat, Alexandrum reſolui præcepiſſe, neque in vſu cuiusquam verſari, atque ex eo his Materiæ nomen inditum:* Quia ſcilicet materiam potius referrent: quam nummum qui in conuerſatione eſſet. Quem locum nondum ceperunt Interpretes alioquin clariſſimi. Ergo arbitrium datum *h. l.* a Conſtantino Magno vel ſolidorum dandorum, vel materiæ. Quod & ipſum a Valentiniano Sen. conſtitutum *dict. l. 13. ſup. de ſuſceptorib.* vide etiam *l. vlt. h. t.* vbi dicam.

Poſtremo *huius l.* capite Conſtantinus M. ad collatorum ſeu prouincialium indemnitatem, formam ſeu modum *Ponderandi* auri a Suſceptore, ne collatori fraudem faceret eleganter præſcribit. Nempe, quia Suſceptores inter alias fraudes trutinam tenentes, vt minus id quod inferebatur, videretur, pondera ſæpe deprimebant, trutinam inclinabant, vt ait Symmachus, *lib. 4. epiſt. 56.* vt propenderet in alterutram partem, digito forte percutientes, ſeu commouentes, quod παρασαλεύεσθαι Græci dicunt, vt Chryſoſtomus *in poſteriore ad Timotheum homil. 5. in ἠθικῷ, pag. 1654. Edit. Commelin.* ὁ ζυγὸς ἐὰν ἔχῃ παρασαλευομένην τὴν πλάστιγγα, οὐ κρίνει δικαίως τὰ σταθμητὰ περιφερόμενος: *ſicut enim ſtatera, ſi lancem loco motam habeat, pondera iuſte non indicat.* Quare huic fraudi occurrit *hac l.* Conſtantinus M. vbi multa ad ſtathmeticam & ſtaterem pertinentia occurrunt. Nam & *Staterem* memorat, & *Lancem*, & *Examen*, & *Linum*, eiusque ſummitatem, & *Pondera.* Iam quod ipſum ponderandi actum attinet, *ſuſpenſum ſtaterem* memorat, *æquam lancem*, *libramenta paria*, *æqua ac paria momenta.* Quæ nil attinet nunc pluribus aliunde illuſtrare. Illud enim hactenus hic ſpectare iuuat, quæ Conſtantinus *hac l.* præſtituit, ne iniquo pondere collator grauetur. Prius tamen illud monendum; Agi hic de ſtatera duabus lancibus non de ſtatera, quæ vnam tantum lancem habebat, quod Cuiacius credidit; ſeu de Libra ponderaria, quæ etiamnum *libra Romana* audit, *la Romaine, ou Crouchet:* qua ponderantur ea, in quibus plus minusue paulo erretur, non multum intereſt: resque mercales, quæ ad pondus non ad lancem explorantur. Cuius vna tantum lanx eſt, ſtater μονοπλάστιγξ, quæ ſcapum ſeu haſtam habet punctis diſtinctam, & qua cum aliquid appendimus æquipondium per ſcapum tamdiu ducimus, & per puncta percurrimus, donec ſteterit examen ἀκλινής, & ſub anſa lateat: Quod Latini dicunt *compeſcere examen certo puncto.* Perſius *ſatyra V. v. 100.*

Diluis helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen.

Caſtigare examen, Idem *Satyra I. v. 20.*

Examenue improbum in illa
Caſtiges trutina.

Vbi vetus ſchol. *Examen eſt lingua*, vel *lignum, quod mediam haſtam ad pondera adæquanda tenet. Caſtigare* autem eſt digito libram percurrere, vt temperetur & præ agitatione poſt æquum conquieſcat. Trutina vero, quod & ſtateri, de qua *hac l.* agitur commune eſt, eſt foramen, intra quod eſt ligula de qua examinatio eſt. De hac eſt hic Cornuti locus *ad Perſium Satyr. I. v. 21.* quo ait, *trutinam eſſe foramen, intra quod eſt lingua bilancis, ad quod eſt examinatio & æquilibrium.* Caſſianus *collat. 23. c. 5.* *Cum e contrario theoricæ bonum inde penſaret, ac velut in vna lance tantum laborum profectum, in altera delectationem diuinæ contemplationis appenderet, diu examine pectoris ſui quodammodo caſtigato.* Claudianus *in Stiliconem lib. 1. v. 74.* alluſit:

—— per caſtra per vrbes
Per populos animi cunctantis libra cucurrit.

Vitruuius *libr. 10. c. 8.* *Id autem ex Trutinis, quæ* Stateræ *dicuntur licet conſiderare. Cum enim anſa*

ansa proprius caput, vnde lancula pendet, (vbi vt centrum est collocata,) & æquipondium in alteram partem scapi per puncta vagando, quo longius, aut etiam ad extremum perducitur, paulo, etiam pari pondere amplissimam pensionem parem perficit, per scapi librationem & examinationem longius a centro recedentem. Videndus & Aristoteles *Quæstion. Mechan. 20.* Cum itaque steterit examen ἀκλινής, ἰσοῤῥοπία Græcis dicitur, παράλληλον, quod in Glossis *Interpondium, σήκωμα, Sacoma*, quam vocem retinet Vitruuius *lib. 9. cap. 3. æquatum examen* Virgilio, *vlt. Æneid. v. 725. Æquato examine lances.* Æqua ac paria momenta; item, examinis libramentum, item, æqua lanx & libramenta paria; *h. l.* æquilibrium, æquamentum, Festo & Nonio *cap. 1. n. 11. & 28.* quam vocem restituo & *l. 52. §. 2. D. pro socio.* Nam & *exæquandi* vox in iudicio societatis propria, *l. 63. §. 5. eod. tit.* Contra *pessumdare* in stathmetica erat, quod dicitur hic *pondera deprimere*, cum pondus lancem degrauat, στατῆρες τῷ ἑτέρῳ τοίχῳ, Hipponacti in *epigrammate*, id est ἑτεροῤῥεπεῖς, *Tresbuchans:* translatione a nauibus, quæ εἰς ἕτερον τοῖχον procumbunt, prout læua siue dextra, vt Catullus loquitur, *spirat aura.* Hoc Polluci *Onomast. lib. 1. c. 9. Segm. 114. pag. 78. Edit. Hemsterhuis.* διατοιχεῖν & ἀνατοιχεῖν dicitur. Recentes Græci πλαγιάζειν dicunt: Iuuenalis dixit, *alternum latus, Satyr. 12. v. 31.* vbi Glossæ, *latus dabat nauis*, id est, διατοίχει.

Nunc ad *huius leg.* sententiam redeamus. Ergo Constantinus Imp. *hac leg.* inter cætera, quibus collatorum indemnitati & vtilitati consultum iuit integra constitutione sua, vnde *hac lex* desumpta est, iustam quoque ponderandi, ne cui fraus fieret in statere, *au tresbuchet, ou balance*, rationem seu formam hanc primum in genere præstituit, vt aurum æqua lance & libramentis paribus suscipiatur. Hoc in genere, quod vnum retinuit Tribonianus. Atenim specialius adhuc *hac l.* Constantinus formam præscribit, quomodo id fieri debeat, seu ἰσοσταθμία tenenda.

Primo constituit vt summitas lini retineatur, *le cordon attaché au bout de la boucle*, non vero ansa, *le bout de la chasse.*

Secundo, vt duobus digitis tantum summitas lini retineatur.

Tertio, vt tres reliqui digiti liberi ad susceptorem emineant, ne alioquin ab eo pondera deprimantur arte aliqua, non seruato examinis libramento, nec æquis ac paribus suspensâ statera momentis. Quæ sane accurata ponderandi ratio tum æqua tum necessaria visa, vt Constantinus, pro suo in tributarios & prouinciales studio, eorumque indemnitati consulturus, hanc super eo constitutionem edere voluerit, eamque quam dixi rationem præscribere.

P. 366.

II. (a) Imp. IVLIANVS A. ad Mamertinum PF. P. (b)

EMPTIO venditioque solidorum, quos excidunt, (c) aut deminuunt, aut (vt proprio verbo vtar cupiditatis) (d) *adrodunt*, (e) tanquam leues eos vel debiles nonnullis repudiantibus, inpeditur: Ideoque placet, quem sermo Græcus appellat, per singulas ciuitates, constitui *Zygostaten*, qui pro sua fide atque industria, neque fallat neque fallatur vt ad eius arbitrium atque ad eius fidem, si qua inter vendentem emptoremque in solidis exorta fuerit contentio, dirimatur. Dat. (f) IX. Kal. Mai, Salonæ, (g) Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTAE.

(a) *L. 1. Cod. Iust. eod. tit.* hinc interpolata est, sublata omni memoria emptionis solidorum. GOTHOFR.

(b) Illyrici: vt expresse testatur Amm. Marcell. *in gestis Anni superioris* 362. *lib. 21. cap. 12.* vid. & *lib. 26. c. 5.* hinc & data hæc *lex*, id est, Reddita *Salonæ:* de quo mox. *ID.*

(c) Nonnulli monetæ arrosores. *ID.*

(d) Auaritiæ. *ID.*

(e) Vid quæ scripsi ad *l. vn sup. si quis solidi circulum. ID.*

(f) *Data*, pro *Reddita:* hoc enim tempore Iulianus bello Persico illigatus erat. vid. *Chronicum Theodos. ID.*

(g) *Salona* vrbs Dalmatiæ in Illyrico, cui Illyrico præfuisse Mamertinum, ostendi ad *inscript. legis. ID.*

COMMENTARIVS.

ZYGOSTATEN, (pro quo miseri Interpretes *Nycostratem* ioculari interpretatione supponebant) qui inter priuatos contrahentes, ementes, vendentes, controuersias dirimat, per singulas ciuitates constitui iubet Iulianus Imp. Zygostatæ scil. in id publice constituti, vt nummos probarent, de quibus etiam Iustinianus *Edicto 11.* ex quo Edicto & illud discere licet, signa ponderum ab his nummis impressa fuisse. Aliud vero (quod proximum tamen huic) Zygostasiæ munus est, (de quo *l. 1. de frum. Alexandr.*) occupatum Alexandriæ in admetiendo frumento, pondere & quantitate eius exigendis, cum quibus comparandi veniunt μετρονόμοι, qui Athenis erant XV. quorum quinque in Pyræeo, quindecim in vrbe curabant, vt mensuræ iustæ essent, teste *Harpocratione in Lex. voc.* μετρονόμοι. Ad hos Zygostatas etiam perperam a Cuiacio refertur Synesii locus, *ex Ep. eius ad fratrem 127.* ὡς ἀπηριθμήσαν, ὡς ἐζυγοστάτησαν, ὡς κατεσημήναντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον: *vbi enumerauerunt, vbi*

vbi appenderunt, vbi denique publico sigillo aurum obsignauerunt. Est enim locus ille, de obsignatione pecuniæ publico debitæ, ponderatæ, & in sacculo reconditæ. Denique de ζυγοστασίᾳ in genere in stathmetica varia loca occurrunt: ζυγοστατεῖν nempe erat rei pondus cum sacomate æquare, vel duas res pares inter se facere, quod venuste ad alia translatum: ad bellica & politica quoque consilia & libramenta. Ergo Zygostaten per singulas ciuitates, qui priuatorum super nummis controuersias tollat, constitui voluit Iulianus: cum olim probandæ pecuniæ a priuatis ad Trapezitas ἀργυραμοιβοὺς, seu nummularios iretur, vt probat *lex 39. D. de solutionibus:* & Apuleius *lib. 10. pag. 195. Edit. Lugd. B. apud Ioan. Maire.* item Hieronymus *aduersus Rufinum lib. 1. pag. 137. Tom. II. Oper. Edit. Francf. apud Christ. Gensch.* de quo ἐξετασμῷ ἀργυραμοιβικῷ in genere est & Clementis Alexandrini locus *lib. 6. stromat. c. 2.* & Luciani *de conscrib. histor. pag. 608. Tom. I. Oper. Edit. Græuii.* Instituti autem hi Zygostatæ a Iuliano propter frequentes controuersias, quæ tum incidebant inter contrahentes super aureis seu solidis: eo quod multi leues & debiles tum circumferrentur, nempe excisi, deminuti aut adrosi, quos & ideo nonnulli repudiabant. Ita sc. obseruo, a Constantini M. potissimum temporibus excisam aut deminutam vel adrosam pecuniam auream (quo pertinet Constantini M. *lex vn. supr. si quis solidi circulum,*) vtpote crescente auri pretio & enormitate (vt testatur Symmach. *lib. 10. ep. 42.* sub Valentiniano Iun.) & cupiditate, quod etiam Auctor vetustus subditus *Notitiæ Imperii* diserte scribit & queritur, *c. 2.* Inde igitur & auri pretium auctum, atque adeo libra auri ad pauciores solidos redacta mox a Valentiniano Sen. quadriennio post *hanc leg.* de quo dixi plene ad *l. vn. sup. de oblat. votorum:* & ad *l. 1. sup. h. t.* Hinc illa iam inter contrahentes, ementes & vendentes difficultas, (ob quam Zygostaten publice per singulas ciuitates constitui voluit Iulianus, qui scil. eas dirimeret:) Cui similem difficultatem memorat Auctor *Notitiæ* subditus *c. 3. Inter damna Reipub. non ferenda, solidorum figura aliquantorum fraudibus deprauata, diuersa populos ratione sollicitat, & Regiæ maiestatis imaginem dum per monetæ culpam refutatur, imminuit: Ementis enim eundem solidum fraudulenta calliditas, & vendentis damnosa necessitas difficultatem quandam ipsis contractibus intulerunt, ne rebus posset interesse simplicitas.*

De more porro emendorum, vendendorum solidorum hac ætate, præter *hanc l.* & superiorem illum Auctoris *Notitiæ* subditi *locum*, est & *d. lex vn. sup. si quis solidi circulum:* & *Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas 25. de pret. solidi.* Et Symmachi locus, *d. lib. 10. ep. 42. vendendis solidis, quos plerumque publicus vsus exposcit collectariorum corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pretium sumministrat.* Ex quo *loco* discimus quoque, certum Corpus Nummulariorum fuisse, qui *Collectarii* dicebantur, qui sc. auream pecuniam colligebant, eamque cupientibus vendebant: de quibus *Collectariis* est quoque *lex* Honorii *16. C Iust. si certum pet.* & *d. Nouella Valentiniani 25.* & Acronis locus *in Horat. 1 Satyra 6. v. 63.* Rufini *lib. 5. c. vlt.* & Augustini *de mirac. S Stephani lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8.* Suidæ, & Glossarum Palæmonis: de quo plene ad *d. l. vn. sup. si quis solidi circulum.*

Imo ex eodem Symmacho, & *d. Nouell. Valent. 25.* discimus, pretium publice positum solido, quo maius exigere Collectarii non possent, auctumque subinde, prout in foro rerum venalium augebatur. P. 367.

Obseruandum interea *hanc l.* Iuliani ingenium redolere, literionis Græculi, vt olim vocabatur, teste Amm. Marcell. *lib. 17. cap. 11.* quo pertinent illa, *quos excidunt aut deminuunt, aut (vt proprio* VERBO *vtar cupiditatis) adrodunt:* item illa, *quem* SERMO GRÆCVS *appellat Zygostaten.* Item illa *l. 1. sup. de domestic. ad plurimos suos & terminos:* vbi dixi. In eodem censu quoque pono cognitionis eiusdem seu sententiæ formulam Græcam in *l. 5. sup. de fide testium.* Sane vetus Imperatorum mos ille iam hoc tempore exoleuerat, quo Græcis verbis abstinendum sibi putabant in Orationibus & Decretis suis.

III. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Dracontium. (b)

SI quid ex proscriptionibus vel condemnationibus (c) deposcitur, si quid ex ceteris titulis, (d) qui annui atque solemnes (e) sunt, vel veteres vel (f) recentes, aut (g) peculiaris in singulis, aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos, cogit (h) indictio, (i) non in materia (k) conferatur, sed sub condicionalium (l) oculis ac periculis, diu multumque flammæ edacis (m) examine in ea obryza (n) detinetur, (o) quemadmodum (p) pura videatur. (q) Dat. Prid. Non. Aug. Nemasia, (r) Post conss. Gratiani N.P. & Dagalaifi Coss. [367.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Dracontius* hic fuit Vic. Afric. A. 364. 365. imo & hoc Anno 367. mense Aprili, vt docet *lex* 4. *inf. de præd. naucul.* Obstare tantum videatur *lex* 16. *sup. de annona & tribut.* quæ cum ad eundem Dracontium data sit, data dicitur *Nicomedia*, Bithyniæ sc. Verum ad eam *legem* in id inquiro. *ID.*

(c) Con-

(c) *Condemnationib.* id est, multis. v. *Gloss. ID.*

(d) *Titulis*, id est, causis tributorum: vid. *Gloss. ID.*

(e) *Solemnes*, id est, ordinarii, canonici. v. *Gloss. ID.*

(f) Nota titulos ordinarios canonicos, alios veteres, alios recentes. Nempe recentes quidam tituli seu collationes, inducta indictæque fuerant. *ID.*

(g) *Aut si quid. ID.*

(h) *Cogit*: Vid. *leg.* 1. *inf. de auri publ. prosecutor.* vbi dico. *ID.*

(i) Cuius tres interim species hic obseruandæ. *ID.*

(k) Non purgata. Nisi malimus hic ita reponere, *hoc in materia. ID.*

(l) *Conditionales*: de his dixi ad *l.* 5. *sup. de iure fisci*: & ad *l.* 3. *sup. de Numerariis. ID.*

(m) *Edax* flamma. Virgil. II. *Æn. v.* 758.

Ilicet ignis edax summa ad fastigia, vento
Voluitur, exuperant flammæ, furit æstus ad auras. ID.

(n) De *obryza*, & de hoc proinde loco dixi ad *l. vn. sup. de oblat. votor. ID.*

(o) *γρ. Detineatur. ID.*

(p) Id est, vt ea ratione, modoque. *ID.*

(q) Sit, & euadat. *ID.*

(r) De *Nemasia* hac mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE AVRI illatione est hæc Valentiniani Sen. Constitutio: cuiusmodi inquam, seu quale Aurum conferri debeat: Idque in omni collationum genere, siue ex bonorum proscriptione; siue multæ nomine aurum exigatur; siue canonici & ordinarii tributi nomine; siue ob extraordinariam indictionem. Hæ quatuor scil. auri fisco inferendi causæ sunt; eaque proinde prima illationum & debitorum fiscalium diuisio, a *causa*, cuius nomine ea fit, desumpta notanda est; vel inquam ea debentur & inferuntur ex *Proscriptione* bonorum, vel *Multæ* nomine, de quo est quoque Synesii *ep.* 127. vbi agit de Euthalio Lydiæ Præside, a Rufino PP. quindecim libris auri multato: quique insigni impostura duobus marsupiis confectis, in quorum altero æreos nummos condiderat, in altero vero aureos, id quod æreis plenum erat loco aureorum subiecit: vel ob *Canonicos* titulos, id est solemni pensitatione tributorum; vel denique *Extraordinariæ* Indictionis nomine. Quæ prima, vt dixi, illationum diuisio hic proponitur. Altera desumpta est a diuersitate personarum & modi: Nempe alia peculiaris est in singulos, alia certa per paucos, alia denique vniformis in cunctos. *Peculiaris in singulos*, nempe adscriptione facta pro modo possessionis cuiusque. *Certa per paucos*, puta Honoratos, Senatores, Decuriones, Negotiatores. *Vniformis in cunctos*, nulla possessionis, vel dignitatis ratione habita, aut professionis.

Ergo his omnibus casibus Valentinianus Sen. aurum fisco inferri non vult in *Materia*, id est, in materia impura, non obryza. *Materia* sc. cum alias omnem auri massam significet, vt *leg.* 1. *sup. h. t.* vbi dixi; hic significat impuram, cui opponitur *hac leg.* & *l.* 4. *inf. de auro coron.* obryza: de qua semel plene dixi ad *leg. vn. sup. de oblat. votor.* vel ex *hac* sane *lege* apparet, *obryzam* esse examen auri quod per ignem fit, diu multumque donec id purum vndique appareat. Quid igitur? Prius materiam flammæ edacis examine in obryza detineri iubet Imp. vt pura fit: idque fieri sub Conditionalium oculis ac periculis vbi Conditionales sunt Ministeriales publici, qui varia ministeria præbebant publico; & inter alia, nummis, auroque flando, probando; de quibus Conditionalibus dixi plene ad *leg.* 5. *sup. de iur. fisci*: & *l.* 3. *sup. de Numerar.*

Id vero ab Imp. *huius leg.* Authore constitutum puto, ne, quod solebant, *Spectatores*, qui auri materiam illatam spectabant, probabant, (qua *Spectatoris* voce Symmachus quoque vtitur *loco*, quem mox apponam) incrementi nomine propter obryzam aliquid exigerent, eoque nomine prouin- p. 581.
ciales concuterent: de quo *incremento* obryzæ nomine, sunt *duæ leges, hoc C.* puta *lex* 2. *supr. de Susceptor.* & *lex* 4. *infr. de auro coronar.* qua etiam id incrementum obryzæ duodecim annis post *hanc leg.* in auri coronarii oblatione sublatum. Eoque etiam pertinet quod Symmachus scribit *lib.* 4. *epist.* 56. (procul dubio ad Gratianum A.) *Flandæ monetæ nequitiam decoquit larga purgatio: Nullo iam prouincialis auri incremento trutinam Spectator inclinat*: neque dubito Symmachum de *hac ipsa lege* ibi cogitasse.

Et hæc quidem ad *huius l.* sententiam sufficiant: quæ & eo quoque nomine singularis est ob subscriptum *Nemasiæ* nomen, cuius nulla alibi, quod sciam mentio occurrit. Nos vbi ea fuerit, inquiramus. Igitur sub Valentiniani Sen. non sub Valentis, Imperio fuisse ostendit *Draconitius*, ad quem *hæc lex* data est: quem vtique Vicarium Africæ fuisse iam *in Notis* ostendimus. Valentiniani tantum itinera hic nobis prosequenda sunt. Igitur in Galliis hoc Anno Valentinianum constitisse docet huius Anni *Chronologia*, & quidem *Remis*, vbi mense adhuc Iunio erat, vt docet *lex* 5. *infr. de censu*: tum *Ambianis*: quod de Ambianis docet subscriptio *legis vn. supr. de ingratis liberis*: idque mense Augusto proximo, post *hanc leg.* Hæc *lex* data est mense Iulio, qui medius est inter Iunium & Augustum: quare & Nemasia hæc inter Remos & Ambianos medio loco posita fuerit necesse est: & vero locus ille hodie vocatur *Nemay*, haud procul Remis, & intermedius Remis Ambianos pergenti: quo sane perrexit hoc tempore Valentinianus, ea quam enarraui de causa, ad *leg. vn. supr. de ingratis.*

DE AVRI PVBLICI PROSECVTORIBVS.

TITVLVS VIII.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXXII.

De Auri Publici Perſecutoribus.

De Reorum proſecutione, dixi ad *legem* 5. *ſupra de exhibend. reis.*

De Animalium proſecutoribus, vide *titul. ne operæ a conlat. exig.* & *leg.* 2. *ſupr. de Tractor. & ſtatiuis:* & *leg.* 2. *infra de venat. ferar.*

De Frumenti proſecutoribus, id eſt, Nauiculariis, dixi ad *leg.* 4. *infr. de Naufrag.* & *ad leg.* 33. *infr. de Nauicular.* quæ iungenda eſt *legi vn. hoc tit.*

De ſpecierum argenti aurique proſecutoribus, *l.* 18. 40. 47. 48. *ſupr. de curſu publ.* deque iis plene *Paratitlo de Annona & tribut.* & *tit. de excoct. & translat. annon.*

Du Port, voicture des deniers à l'Eſpargne. vide *Cod. Henry,* 12. *tit.* 24. *des Clercs conducteurs des deniers, art.* I.

I. (a) Impp. Honor. & THEOD. AA. Anthemio PF. P. (b)

AVRI proſecutores, (c) partim nulla præmiſſa (vt adſolet) proſecutoria, aurum præſumunt (d), partim diutius retentant (e) quod ſtatim fuerat adſignandum. Ideoque cenſemus, (f) ne quis abſque præcepto Viri Inluſtris Comitis ſacrarum largitionum, vel coquendum (g) aurum ſumat, vel capiat (h) deinceps retinendum. Data XIII. (i) Kalend. Auguſt. (k) Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) *Lex* 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem huic legi, *lex* 33. *infr. de Nauicular.* & *lex* 2. *Cod. Iuſt. de off. Ciuil. Iudicum.* GOTHOFR.

(b) Orientis: de quo iam ſæpe. Ad eum ſcripſit Syneſius. v. *Proſopogr.* ID.

(c) *Perſecutores,* & mox *perſecutoria,* vulg Cod. I. ID.

(d) *Præſumunt perſequi,* Cod. I. ID.

(e) *Retentare,* eſt detinere, vid. *Gloſſ. Theod.* ID.

P. 569. (f) Id eſt, *iubemus.* ID.

(g) Ita quoque habet *C. Iuſt.* ſed repono *cogendum:* de quo mox. ID.

(h) Accipiat. ID.

(i) Ita quoque *d. l.* 2. At *d. l.* 33. XIV. ID.

(k) Conſtantinop. add. *d. l.* 33. & *d. l.* 2. ID.

COMMENTARIVS.

DE PROSECVTORIBVS auri eſt hæc vnica *hoc titulo* Theodoſii Iun. Conſtitutio: de quibus tamen ſunt aliæ *hoc Cod.* leges plures, puta Conſtantini M. *lex* 2. *infr. de Iudæis.* Valentiniani Sen. *lex* 18. *ſupr. de curſu publ.* & *l.* 12. *ſupr. de Suſceptor.* Theodoſii M. *lex* 40. 47. 48. *ſupr. de curſu publ. lex vlt. ſup. de his qui cum diſpenſ.* Honorii *lex* 161. *ſupr. de Decur.* & ſic in vniuerſum nouem *hoc Cod.* conſtitutiones. Eſt & Libanii locus *orat. pro Ariſtophane; p.* 213. *Edit. Morell.* ὁ δὲ, ὢν ἤδη στρατιώτης &c. τοὺς δὲ δοκοῦντας διακονεῖν, μετὰ ἁμαξῶν χρυσὸν ἀγουσῶν ἀπέπεμπεν: *alter ille cum iam militis ornatum habet,* &c. *eos vero qui miniſtrare videbantur cum curribus aurum vehentibus, amandabat.* Scilicet, vt aliarum rerum & ſpecierum ad largitiones Principis perferendarum certi deductores, proſin-

secutores erant; de quo munere agit quoque Arcadius Charisius in recensu munerum personalium in municipiis: *l. vlt. §. 3. D. de munerib.* ita & auri publici, qui scil. aurum sacris largitionibus inferendum, *cogendum* deferebant, & quidem cursu publico: vt docet *d. l. 18. & 47. 48. sup. de cursu publ.* lique vel ex Curialium numero erant, vt docet *d. l. ibi. & d. l. 2. infr. de Iudæis;* vel Palatinorum, *l. 48. sup. de cursu publ.* Id quod ex Synesii quoque *ep. 18. & 19.* discere est, vbi meminit Decurionis seu Curialis (ita enim versum oportuit) Vrbis Alexandrinæ (ad quem pertinent & duæ sequentes epistolæ *20. & 21.*) qui a Curia (ita enim vertendum βουλευτήριον, non *Consilium*) Alexandrina missus fuerat ad prosecutionem, seu perferendum aurum ad Comitem S. L. in militum stipendia, χρυσίον εἰς ὑμᾶς (alloquitur fratrem Com. S. L. *dict. ep. 18.*) νομὴν στρατιώταις κομίζοντα: *cum pecunias ad vos in militum stipendia perferret.* Item *ep. 19.* ὃς ἐπὶ χρυσίου διακομιδῇ πρὸς ὑμᾶς ἐστάλη τὴν δημοσίαν ὁδόν: *qui auri perferendi gratia publica ad vos via profectus est.* Et ita quidem Prosecutores hic intelligendi sunt: non vt Alciatus olim, & post eum alii, qui in iudicio contra eos persequuntur, qui aurum debent. *Prosequi* enim hic, est deducere, deuehere. *Prosequi*, inquam; nam ita hic *Prosequutores* dicuntur, & *Prosequutoria;* non vt Amayas *Persecutores:* quanquam hac in re ipsa, hæc vox *persequendi* vsurpatur ab Arcadio Charisio *l. vlt. §. 3. D. de munerib. & honor.* nisi vitium ibi sit.

Ad rem. Fraudibus igitur auri prosecutorum eorum, vt *aliis legibus illis*, ita & *hac leg.* Theodosius Iun. occursum it; quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis *de re Tributaria:* qua is partim collatorum indemnitati aduersus Exactorum & Iudicum iniurias consultum iuit, quo pertinet *l. 2. C. Iust. de off. ciu. Iudic.* (quæ *huic* proinde iungenda est) partim fisci vtilitati, pœna imposita auersi oneris reis, puta Nauiculariis, seu frumenti prosequutoribus, *d. l. 33. infr. de Nauicul.* (quæ inde desumpta *huic* iungenda est:) & auersi oneris reis prosecutoribus auri *hac leg.*

Cæterum vt duum generum fraudes Prosecutorum hac parte fuere; vel enim citra præceptum (quod hic *Prosecutoria* vocatur, nempe *prosequendi* iussio) Comitis S. L. sæpe aurum deferendum, *cogendum*, (vt hic legendum, de quo mox;) capiendum, vt mox infra, præsumebant; vel diutius retinebant, quod statim fuerat assignandum: ita Duo *h. l.* interdicuntur auri Prosecutoribus. Primo, ne absque *Prosecutoria*, id est præcepto Comitis S. L. aurum præsumerent, seu *cogendum aurum sumerent;* Vbi *coquendum* aurum, pro *decoquendum*, absumendum, interuertendum accipit post Accursium, Lucam de Penna, Cuiacius quoque, sed male: Alii *coquendum* accipiunt pro *purificandum:* Scilicet solidi collati Susceptoribus in massam mox redigendi erant, massaque in obryza seu flamma tenenda: quod indicatur *d. l. 22. sup. de Susceptor.* Vnde & cocti auri fit mentio *l. vn. sup. de oblat. vot. & tit. de auro coron. infr.* Verum & id male. Susceptoribus enim id incumbebat, non prosecutoribus. Igitur Comitis S. L. præceptum prius eos expectare vult, a cuius scil. nutu pendebant omnia, quæ sacris Largitionibus debebantur: de quo in *Notitia dignitatum.* Secundo loco vetantur Prosecutores diu retinere aurum, sed statim *adsignare*, id est, Largitionibus inferre. Igitur vt paulo ante indicaui, hic omnino reponam *cogendum*, vbi scriptum erat *coquendum*, vel *vrguendum:* Debita cogere, *l. 39. supr. de appellat.* Pensiones cogere, *l. 17. supr. de extraord.* Cunctantes cogere, *l. 1. supr. de liberali causa.* Cogere est rem aliquam in suum & debitum locum compellere: sic apud Virgilium *Eclog. 3. v. 20. Tityre coge pecus* (qui idem *Eclog. 7. v. 2. Compulerantque greges*) vbi Seruius, id est, *collige, in vnum redige.* & *Eclog. 3. v. 98. Cogite oues pueri:* vbi Seruius, *in ouilia colligite.* Item *Æneid. 11. v. 234. seqq.*

Ergo concilium magnum, primorque suorum
Imperio accitos, alta intra limina cogit:
Olli conuenere, fluuntque ad regia plenis
Tecta viis.

Plautus pariter *Bacchidib. Actu 5. scen. 2. v. 15.* de ouibus, *Cogantur quidem intro.* Sed quid aliunde testimonia conquirimus? *Cogendi* vox propria in his erat, quæ in Fiscum seu Ærarium referenda essent, referrentur. Sic Varro dixit *lib. 4. de Lingua Latina pag. 27. Edit. Gothofred.* coactum in publicum: Tacitus *lib. 6. Annal. cap. 2.* in fiscum cogi. Iurisconsulti nostri, *cogi ad*, vel *in fiscum* bona; *l. 31. 45. §. 2. D. de iur. fisci: l. vlt. §. 8. D. de bonis eorum, qui ante sentent. l. vlt. princip. D. de requirend.* a fisco cogi partem, *l. 24. D. de falsis.* Cogendum vero aurum sumere, hic est, aurum præsumere prosequendum. Sane *capiendi* voce mox id ipsum indicatur, *vel capiat deinceps retinendum:* pariter vt a Theodosio M. *d. l. vlt. supr. de his qui cum disp.* Imo pariter vt idem Theodosius Iun. *d. l. 33. infr. de Nauicul.* (huic coniungenda) & Honorius *l. 3. Cod. Iust. quæ res venire non poss.* capitalem pœnam minitatur Nauiculariis, qui fiscales species susceperint deportandas, si recta nauigatione contempta, litora deuia sectati, eas auertendo distraxerint. Imo pariter vt Susceptores specierum diu penes se eas retinere vetantur, *l. 17. supr. de Susceptoribus: l. 1. Cod. Iust. de canone larg. tit.* Tandem & Honorii *lex 1. Cod. Iust. de off. Com. S. L.* ad eundem finem pertinet, qua iubentur Iudices, *aurum exactum ad sacras Largitiones sine vlla dilatione mittere.* Idque est, quod *fine legis* dicitur, *ne &c. vel capiat deinceps retinendum:* id est, diutius retinendum.

p.570. # DE HIS, QVÆ EX PVBLICA CONLATIONE INLATA SVNT, NON VSVRPANDIS.

TITVLVS IX.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXXIII.

Conferendus cum hoc *Titulus* 24. *libro* 10. *supra de his, qui cum dispens. contraxerunt.*

PARATITLON.

INLATA ex publica collatione *Rubr.* a Republica collatione suscepta, *l.* 1. *h. t.* quæ in conditis referuntur, vel in arca continentur: *l.* 2. *h. t.* quæ ex priuatæ rei canone sunt, vel eo, quod ex iisdem titulis Iudices exegerint, *l.* 3. *seu vlt. h. t.* denique ex Largitionibus sacris, vel ex priuato ærario, *l.* 2. *supr. de his qui cum dispensatore*, veluti aurum *d. l.* 2. & 3. *supr. de his qui cum dispens.* ex vrbicario canone, *l. vlt. infr. de canone frum. V. R.* horreaticas species, *l. vlt. supr. de conditis in publ. horreis:* annonas horreis deputatas, *l.* 12. *infr. de operib. publicis:* species annonarias, *l.* 3. *supr. de erog. mil. ann.* vsurpare, *Rubr. h. t.* & *d. l.* 3. *supr. de erogat.* veluti mutui interuentione opposita inuadere, *l.* 1. *h. t.* commodare, *d. l.* 2. *supr. de his qui cum disp.* præsumere *l.* 2. *h. t.* ad quemlibet titulum vsurpare *d. l.* 2. *hoc tit.* ad alias necessitates transferre, *l.* 3. *h. t.* prohibentur *hoc titulo*, & *dictis legib.* omnes Iudices *l.* 1. 2. 3. *hoc tit.* sine sublimium potestatum iussione, *l.* 2 *h. t.* Proposita pœna seu seueritate grauissima *d. l.* 3. *hoc tit.* Quadrupli, *l. vlt. infr. de canone frum V. R.* deportationis & proscriptionis omnium bonorum, & summa pœna *l.* 12. *infr. de operib. publ.* & *l. vlt. supr. de cond. in publ. horreis. d. l.* 2. *sup. de his, qui cum disp. contrax.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. (b)

NVLLVS Iudicum id quod a Republica (c) ex conlatione susceperit, mutui interuentione obposita, vel inuadat vel conetur inuadere. Dat. prid. Non. Mart. Treu. (d) Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTAE.

(a) *L.* 1. *Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Præfecto Prætorio Galliarum inscripta fuisse videtur *hæc lex:* de quo ad *subscript. ID.*

(c) Ciuitate aliqua. Nempe totius Reipublicæ canon & tributum simul Iudicibus inferebatur vid. & *l. vn. supr. de præb. salario. ID.*

(d) *Treueris* non fuit hoc Anno Constantinus M. verum in Macedonia primum, mox in Bithynia. Quare *Data* hic, pro *reddita*, scilicet P.P. Galliarum: quomodo & aliæ leges nonnullæ Datæ Treueris similiter accipiendæ sunt: veluti *l.* 3. *vnde vi: l.* 5. *de proximis, l.* 5. *de Veteranis: l.* 1. *de Numerar. ID.*

---

p.571. ### II. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Haue Lampadi (b) K.N.B.

NVLLVS (c) penitus ex eo, quod refertur in conditis, (d) vel in arca (e) continetur, ad quemlibet titulum (f) vsurpet, nisi forte præsumendi facultatem Sublimium Potestatum (g) iussione perceperit. Dat. III. Id. April. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) *Lex 2. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Putabam aliquando reponendum hic *Palladi*: cui inscribitur *lex 2. & 3. supr. de his qui cum dispens.* sane Lampadius, cui *haec lex* inscribitur, alius est ab eo, qui in Occidente sub Honorio postea fuit, cuique inscribitur *Lex 11. Cod. Iust. de vectigalib.* & de quo Zosimus *lib. 5. cap. 29. in fin.* & *lib. 6. cap. 7.* in Gestis Anni 408. & 409. ad quem extant & duæ Symmachi *epistolæ* 62. & 64. *lib. 8.* & cuius meminit *lib. 6. ep. 64.* & *lib. 9. ep. 31.* ID.

(c) Iudex: vt *l. 1. sup.* & *l. vlt. infr.* ID.

(d) Pro in condita. Condita autem in horreis, v. *infr. tit. de conditis in publ. horr.* non sola condita militaria. ID.

(e) *Arca* priuatæ rei: *Condita* specierum, seu largitionalium titulorum. De Arca & Arcariis dixi *ad leg. 14. supr. de Susceptoribus.* ID.

(f) Id est, expensam & causam publicam. ID.

(g) An PP. vt *l. 6. de indulg. debitor.* An Comitis S. L. & Comitis R. P. ID.

III. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Messalæ PF. P. (b) Post alia.

SCIANT Iudices, (c) nihil sibi ex Priuatæ rei canone, vel eo (d) quod ex hisdem titulis exegerint, (e) ad necessitates alias transferre licere: nisi malunt (f) grauissima seueritate suam (g) licentiam coherceri. Dat. XVI. (h) Kalend. Iun. Med. Theodoro V. C. Coss. [399.]

NOTAE.

(a) *L. 3. Cod. Iust. eod. tit.* & plenius *l. vlt. Cod. Iust. de collat. fund. patrimon.* GOTHOFR.

(b) Italiæ. ID.

(c) Id est, Rectores prouinciarum, vt *l. 1. supr.* ID.

(d) *Ex eo*, d. leg. 3. & vlt. Cod. I. ID.

(e) Ita quoque *d. l. 3.* at *d. l. vlt. contigerit.* ID.

(f) *Maluerint*, d. leg. vlt. Cod. I. ID.

(g) *Eorum licentiam*, d. l. vlt. ID.

(h) Eodem die Data hoc Anno ad Dominatorem Vic. Afric. *lex 35. infr. de hæreticis.* ID.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. THEODOSII M. & HONORII Imperatorum, tres constitutiones *hoc titulo* continentur, in eodem argumento: Quibus videlicet *Iudices*, seu Rectores prouinciarum, ex collatione illata, vsurpare quidquam vetantur. Id enim interest inter *hunc titulum*, & *titulum 24. lib. 10. supr. De his qui cum dispensatore contrahunt*; quod ille sit de priuatis, & de exactoribus, & Prosecutoribus, aliquid vsurpantibus ex fiscalibus: hic vero de Iudicibus ipsis seu Rectoribus prouinciarum. Nam qui aliter distinguunt, non recte distinguunt.

Ergo 1. vetantur Iudices vsurpare seu contingere illata, siue suscepta a Republica ex conlatione: siue ea ipsi susceperint, *l. 1. hoc tit.* & exegerint, *leg. vlt. hoc tit.* siue in condita relata sint, aut in Arca contineantur, *l. 2. hoc tit.* quod *Canonis* appellatione indicatur, *l. vlt.* vbi *priuatæ rei canon* opponitur ei, quod ex iisdem titulis Iudex exegit, id est, ipse exegit ex iisdem rei priuatæ scilicet titulis; veluti ex patrimonalium fundorum canone & præstatione, quod docet *lex vltim. Cod. Iust. de collat. fundorum patrimonialium*, vbi *lex vltim. huius tit.* (quamlibet posita pariter vltimo loco *tit. huic* gemino) amplior extat relata his verbis: *Per omnes prouincias patrimonialium fundorum ab ordinariis iudicibus canon exigatur & quicquid exactum fuerit dirigatur*, id est, siue species annonariæ sint, siue largitionales, siue ad rem priuatam Principis pertineant: de quo est, etiam diserte *dict. lex vltima hoc titulo.* Id enim *Arcæ* appellatione *d. l. 2. h. t.* intelligendum esse dixi plene ad *l. 14. supr. de Susceptor.* Non vt (qui secundus error notandus) Cuiacius etiam de Arca P.P. Qui & ideo male tertio errore *legem vltim. huius titul.* ita distinguit a *l. 2.* quasi *dict. leg. vltim.* agatur de priuato Ærario, non etiam *dict. leg. 2.*

Et sic in condita relata & in Arca contenta, distinguenda sunt, quæ etiam sub diuersarum Potestatum dispositione fuere, puta illa sub Comitis S. L. hæc sub Comitis R. P. qui *sublimium Potestatum* appellatione intelligendi sunt: *leg. 2. hoc tit.* Quod pœnam attinet, quæ proponitur *l. 2.* bonorum proscriptionis & deportationis ea est, & proponitur iterum, & *l. vlt. sup. de conditis in publ. horr.* & *l. 12. infr. de operib. publ.*

2. *Vsurpare* autem vetantur suopte motu citra sublimium Potestatum iussiones, hi enim soli præsumendi facultatem tribuere potuere: puta Com. S. L. & R. P. sub quorum dispositione fiscalia fuere.

3. *Vsurpare* item quocunque obtentu: Neque *mutui interuentione* opposita, *l. 1. hoc tit.* veluti ad alium quemlibet titulum, in quem destinata sunt, *l. 2. hoc tit.* seu ad necessitates alias Reipubl. *l. vlt. hoc tit.* veluti in operum publicorum expensas. 572. *Mutui interuentione opposita* inuadere *l. 1. hoc tit.* est generaliter, eam in alium vsum mutuare, & mutare, non tantum priuato alicui mutuam dando, vt vulgus quarto errore interpretatur, qui & hac ratione quinto erro-

errore differre putant *dictam legem 1.* a *leg. 2.* Quo etiam pertinet Ammiani Marcellini locus, *lib. 28. cap. 1. Hymettius, cum Africam Proconsule regeret, Carthaginensibus victus inopia iam lassatis, ex horreis Romano populo destinatis, frumentum dedit: pauloque postea, cum prouenisset segetum copia, integre sine vlla restituit mora. Verum quoniam denis modiis singulis solidis indigentibus venumdatis, emerat ipse tricenos, interpretii compendium ad Principis ærarium misit. Ideoque Valentinianus per nundinationem suspicatus parum quam oportuerat missum, eum bonorum parte multauit.*

Denique omnis vsurpatio, nundinatio rerum, ex publica conlatione illatarum, Iudicibus *his legibus* interdicitur.

4. De pœna vsurpantis Iudicis satis monuit *Paratitlon.*

NE (*) PRÆFECTIANVS, EXACTORIS, VEL CVRIOSI, HORREORVM (**) CVSTODIS FVNGATVR OFFICIO.

TITVLVS X.

(*) Abest hic *Titulus* a *Codice Iustinian.*
(**) *Vel horreorum*, habent impressi omnes.

I. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Zosimum (b) Præsidem Epyri nouæ.

COMPERIMVS, Imperatoriæ iussionis † auctoritate neglecta, Præfectianos (c) ad perniciem prouincialium exitiumque remeasse, & exactionibus in Prouincia (d) meritis tuis credita, vel potius lucris & quæstibus suis, contra vetitum laborare: Præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel Curarum ius atque arbitrium sibi præsumere. Horum si quis existat, volumus, huius auctoritate præcepti, in futurum Susceptorum Officiis eum deputari, deque eius nomine vniuersa Clementiæ Nostræ auribus intimari. Dat. XIV. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valente IV. AA. Coss. [373.]

NOTAE.

(a) *L. 2. Cod. Iust. de apparitorib. Præfectorum Prætorio* hinc interpolata est. Eam vel similem indicat Maiorianus *Nouella 4. de Indulg. reliquorum. GOTHOFR.*

(b) Zosimo huic Præsidi Epiri nouæ inscribitur hoc ipso Anno altera adhuc *lex vn. supr. de stratoribus.* vbi & de Epiro noua aliquid dixi. Fuit autem hic in eo Magistratu successor Paulini, cui inscribitur Anno superiore 372. *lex 22. infr. de Episcopis.* Fortean Zosimi Historici, qui Aduocatus fisci fuit, pater hic. *ID.*

† *Lex* hæc nuspiam comparet: nisi intelligat *legem 2. supr. de Curiosis*: vel certe Iuliani *institutum*, de quo mox. *ID.*

(c) Id est, Apparitores PP. & quidem Illyrici in *specie huius leg.* sub quo fuit *Epirus noua*: vt ex *Notitia Imperii fol.* 15. liquet. Cæterum hoc tempore fuit PP. Illyrici Probus. Porro iniuriam facit Cuiacio vir doctus, quasi is ad *Nouellam* 119. *Præfectianis*, Adsessores Præfecti Po. connumerauerit. Nam imo Præfectianos ab Adsessoribus clare separat. *ID.*

(d) Epiro noua. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE PRÆFECTIANIS est hæc Valentiniani Sen. *lex*: de quibus agitur & *l. 19 supr. de diu. off. Nouella* Valentiniani 14. *de Princip. agent. in reb.* & *Nouella* Maioriani 4. *de Indulgentiis reliquorum* (quæ etiam *huic l.* concordat) id est, de Præfecti Prætorio Apparitoribus seu Officialibus, de quibus est peculiaris *tit. C. Iust. de Apparitorib. Præfectorum Prætorio & priuilegiis eorum*: Multaque eorum mentio *hoc Codice*: ac nominatim *tit. de diuers. offic. l. 5. 6. 7. 9. supr. de executorib. & exactionib.* & *lege 14. supr. de exactionibus*: (quæ in eodem argumento versantur in quo *hæc lex*:) De iisdem est quoque Synesii locus *epist. 127.* vbi agitur de exactione multæ cuiusdam impositæ Euthalio Lydiæ præsi- p. 573.
sidi a Rufino PP. Meminit & Chrysostomus non *vna epistola*, vbi ἐπαρχικὸν vocat: meminit & Amm. Marcell. *lib. 17. cap. 3. in fin.*

Cœterum Præfectiani hi, vtpote Inlustris maxime potestatis, puta Præfecti Prætorio Apparitores, maiorisque adeo meriti (quomodo & alii in foro Præfecti Prætorio: de quo dixi ad *l. 188. sup. de Decur. l. 2. sup. de assessorib.* & *l. vlt. de postulando*) singu-

singularibus priuilegiis supra alios Apparitores fruebantur, de quo *leg. 8. sup. de diuers. offic.* & *d. tit. C. Iust. de Apparit. Præf. Præt. & priuileg. eor.* vice versa etiam, quia timendi magis & terribiles prouincialibus erant, quibus *militaris terror inferebat formidinem*, vt dicitur *l. 6. sup. de executor.* superioris militiæ authoritate terribilibus, Maiorianus *d. Nouell. 4.* de superioris cinguli fastigio (male, fastidio) blandientes, *ibid.* armatæ potestatis ministri, *ibid.* a nonnullis actibus submoti fuerunt Principum constitutionibus, *ne* alioquin *in perniciem prouincialium & exitium*, (vt *hac leg.* dicitur) procederent, *lucrisque & quæstibus suis* indulgerent. Igitur hac de causa vetiti iam anterioribus constitutionibus Præfectiani *Exactionib.* tributorum incumbere, vt *hac l.* docemur. De Iuliano Cæsare certe Am. Marcell. *lib. 17. cap. 3. in fin. Insusitato exemplo id petendo Cæsar impetrauerat a Præfecto* (Prætorio Florentio) *vt secundæ Belgicæ multiformibus malis oppressæ, dispositio sibi committeretur, ea videlicet lege, vt, nec Præfectianus, nec Præsidialis Apparitor ad soluendum quemquam vrgeret.* Ergo & id quoque a Iuliano C. tum obseruatum, & forte *lege* generali emissa, quam hic Valentinianus intellexerit. Quod & *hac l.* a Valentiniano Sen. per Epirum nouam vetatur, qui & duobus aliis præterea muneribus seu muniis iis interdicit: puta vt ne Præfectianus *Exactoris* munere fungatur; ne *Custodis horreorum*, aut *Curiosi*. De *Exactoris* munere hoc idem postea statutum fuit ab Honorio, *d. l. 5. 6. sup. de Executor. & Exaction.* & a Maioriano, *d. Nouella 4.* Ratio huius interdictionis (iuxta *hanc legem*, & *d. leg. 5. 6. sup. de Executor.*) ea Nouella pluribus redditur: puta *quod sæuioribus exactionibus possessorem, Curialemque concuterent, & ita omnia pro arbitrio suæ deprædationis extorquerent;* & cum minimum aliquid publicis commodis inferret, duplum aut amplius in sportulis auidus & præpotens executor acciperet: denique quod superioris militiæ auctoritate terribiles forent, & in prouincialium viscera & damna sæuientes, nec arguere quisquam apud prouincialem Iudicem posset, quod iis, totum sibi de superioris cinguli fastigio blandientibus, resupina potestas prouincialis, id est, ignauus Rector prouinciæ, famularetur, nec de longinquis regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad Comitatum Principis venire auderet ille, qui quereretur, cui sub duro patientiæ gemitu tolerabilior videretur deprædatio sæuientis, quam sub magno obseruationis incommodo sustinendus impetrandæ vltionis euentus: & quæ *sequuntur.* Et hæc quidem de Exactionis munere.

Eadem ratione, secundo loco, Præfectiani ab *Horreorum custodia*, seu præpositura *hac l.* arcentur; de qua consulendum *Paratitl. tit. de susceptorib. præpositis sup.* de custodibus horreorum est quoque locus apud Valer. Maximum *lib. 9. c. 3. §. 7.* Nempe, quia & facile interuertere aliquid ex annona poterant, neque tam facile erat ab his annonam consequi.

Tertio loco, & *Curarum iure atque arbitrio* Præfectianis interdicitur, id est, vt *h. t.* Rubrica satis indicat, *Curiosi* munere: Quod & ipsum iam antea vetitum a Constantio *l. 2. sup. de Curios.* cum sub Constantino e Præfectianis principilaribus, stationarii seu Curiosi sumerentur, *l. 2. sup. de cohortalib.* imo aliquandiu adhuc sub Constantio, vt docet *l. 2. sup. de Curiosis:* & *lex 6. sup. de diuers. offic.* Sane & postea sub Honorio, Apparitores Stationarios, id est, Curiosos fuisse, docet *lex 31. inf. de Episcop.* de quo munere suo *tit. 29. lib. 6.* quod erat, vt cursum publicum gubernarent, inspicerentque, ne quis circa vel supra euectionis auctoritatem cursum moueret, seu vsurparet, in quem finem Curiosi remotas stationes peragebant, vt callida machinamenta & fraudes commeantium depellerent. Breuiter, cursus publici præpositi erant: Itemque reos Iudicibus nunciabant. Ratio autem huius Interdicti hac quoque parte aperitur, ne videl. quenquam hac occasione facile concuterent, terribiles ipsa potestate armata. Sic & Theodos. M. *l. 8. C. Iust. de off. Rector. prou.* vetuit, *ne quis Iudicum in prouincia sua Præfectianum, non magis quam Palatinum, aut militem intercessorem, id est, executorem cuiusquam litigatoris petitione in quolibet priuato seu publico negotio tribueret.*

Pœna autem Præfectiano Exactionis, vel Horreorum custodiæ, vel Curarum seu Curiosi munus vindicanti, isthæc imponitur *hac l.* quam Tribonianus omisit; vt Susceptorum officio deputetur. Quod notandum, non tantum in genere pœnæ genus, quo quis pœnæ loco ex alio Corpore, alteri sequiori additur, de quo ad *l. 9. sup. de pœnis:* verum in specie pœnæ genus, *susceptoris* officio deputari: (de quo susceptorum officio alias *suo tit. sup.*) sc. cum Susceptores ex Valentiniani huius mente, ferme ex Officialibus Rectorum prouinciarum sumerentur non ex Apparitorib. Præfecti Prætorio, vt docet *lex 4. 6. 7. 9. sup. de suscept. l. 70. supr. de Decurion. lex vn. sup. de priuil. app. mag. pot. l. 6. sup. de priuil. eorum qui in S. Pal.* & *lex 8. sup. de diu. offic.* & *l. 1. Cod. Iust. de Appar. PP.* sane nil mirum si Præfectiani peccantes, contra priuilegium sibi datum, pœnæ loco in sequiorem militiam darentur.

Cæterum pertinet *hac lex* ad querelas, quæ hoc tempore perlatæ ab Epirotis ad Valentinianum: cuiusmodi ei paulo post perlatæ de ipso Probo P. P. teste Amm. Marcell. *lib. 30. cap. 5.* Posteaquam sc. scriptor ille Valentinianum eo nomine reprehendit, quod quærendæ vndique pecuniæ vias, absque iustorum iniustorumque discretione scrutaretur, quem & Probus P. P. sequebatur, vnde subditorum domus & fortunæ tum succisæ, tributorum oneribus vectigaliumque augmentis, oppressis etiam quibusdam *flagitantium amaritudine:* addiditque, Valentinianum hæc tanquam auribus cera illitis ignorasse: parsurum tamen fortasse Pannoniis, si hæc ante ingemiscenda compendia comperisset: quæ nimium sero tali didicit casu: subiicit; *Ad prouincialium residuorum exemplum etiam* EPIROTÆ *acturos sibi gratias a Præfecto mittere compulsi Legatos, Iphiclum quendam Philosophum, spectatum robore pectoris hominem, adegere, non sponte propria pergere ad id munus implendum. Qui cum Imperatorem vidisset, agnitus, aduentusque sui causam interrogatus, Græce respondit: atque vt Philosophus veritatis professor, quærente curatius Principe, si hi qui misere, ex animo bene sentiunt de* PRÆFECTO; *Gementes, inquit,*

inquit, & inuiti. Quo ille verbo tanquam telo perculsus, actu eius (Probi P. P.) *vt sagax bestia rimabatur, genuino percunctando sermone quos noscitabat: vbinam ille esset, verbi gratia honore inter suos* P. 374. *antecellens & nomine, vel ille diues, aut alius Ordinis primus: dumque disceret periisse aliquem laqueo, abiisse alium trans mare, consciuisse sibi alium mortem, aut plumbo vita erepta extinctum, in immensum excanduit, vrente irarum nutrimenta tunc Officiorum Magistro Leone* &c.

Locus hic Ammiani Marcellini *huic l.* in multis respondet, quæ data est ad Præsidem Epiri aduersus Præfectianos, occasione eius quod recenter comperenrat: *Comperimus*, inquit; & forte ex legatis Epiroticis. Certe tempora congruunt, narrat enim hæc Amm. Marcell. hoc ipso tempore, sequente altero consulatu A. 374. quanquam & id paulo ante comperisse potuit. Certe *Epirotarum* damna hæc hoc tempore, vt ex *illo loco* clare discimus, ita & ex *hac lege*, imo & *altera* adhuc *lege*, hoc ipso Anno 373. data ad eundem Zosimum Præsidem Epiri nouæ: puta *l. vn de stratoribus* quæ & data, id est, reddita est Apolloniæ: vbi equorum collationi probationique modum ponit aduersus stratorum concussiones: vt *hac l.* Præfectianorum concussionibus occurrit.

DE CVRATORIBVS KALENDARII, ET FIDEIVSSORIBVS EORVM.

TITVLVS XI.

Non extat *hic Titulus Cod. Iustin.* pro quo *Lib. XI. Titulus 32. de debitorib. ciuitatum* est: sub quo *lex vn. huius tit.* posita est: subducta vbique mentione Kalendarii & Curatoris Kalendarii. Sane melius quoque fecissent *huius Codicis* Conditores, si *legi*, quæ sub *hoc titulo* posita est, *Titulum de debitoribus ciuitatum* inscripsissent: quandoquidem potissima eius pars eo pertinet; etsi non negem, indirecte quoque eadem omnia ad Curatores Kalendarii referri.

De Curatoribus porro, seu Curatoribus ciuitatum, qui alii ab his sunt. v. *l. vltim. de superexaction. l. 31. de Episcopis: l. omnis 5. de iis quæ admin. l. 5. de exhib. reis: l. 2. de Canone fr. V. R. l. 1. de scænicis: l. 3. & 8. de donat. l. 20. de Decurionib.*

I. (a) Imp. CONSTANTINVS A. Locrio Verino (b) suo Salutem.

APVT eos (c) quos superstites integris facultatibus esse peruideris, vel quorum (d) heredes incolumia retinere (e) patrimonia, sortes (f) Kalendarii (g) perseuerare debebunt: ita tamen, vt annuas vsuras suis quibusque (h) temporibus exsoluant: cum simul & Reipublicæ vtile sit, retinere idoneos debitores: & ipsis commodum (i), cumulum (k) debiti minime nutriri. (l) Et quia nefas est, obnoxiis (m) corporibus (n) alienatis circumscribi Ciuitates, placuit, si qui debitor Reipublicæ ciuitatis quippiam ex eo patrimonio quod habuit, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, donauerit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit, qualitate rei alienatæ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque vsuris postulari. Itaque quotiens minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Kalendario (o) ciuitatis alicuius inuenitur obnoxium, Iudex omni diligentiæ (p) sollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet condicione transierint debitoris facultates, vt singuli æqua æstimatione habita pro rata rerum, quas possident conueniantur, personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis soluentibus liberatur: ab eo autem, a quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri ad idoneum (q) oportebit. Quod si quispiam debitor Rei-

p. 375 Reipublicæ ciuitatis fisco nostro locum fecerit, (r) emptores quidem, qui ex (s) fisco nostro comparauerint, manifestum est, secundum ius vetus & rescribta Diuorum (t) Constitutionesque nostras, nullam debere molestiam sustinere: cum (v) huiusmodi casibus Rempublicam placuerit fortuita dispendia sustinere. Qui vero aliquid ex eiusdem bonis Principali liberalitate fuerint consecuti, iuxta legem latam obnoxii erunt Reipublicæ, habita solidarum facultatum consideratione, quæ fuerat debitoris, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, vt pro rata corporis, quod ex largitate nostra retinent, conpetentem sortis atque vsurarum partem exigantur. Quod si quis debitor non conparauerit, (x) vel certe ita omnia sua consumpserit, vt nemo aliquam rem ex eius bonis possideat, id quoque (y) debitum conuenit ad dispendium Reipublicæ pertinere. Ideoque periculo (z) Curatoris Kalendarii, & Magistratuum (aa) & Creatorum, (bb) aput idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum, pecunia conlocanda est. PP. III. Kal. Feb. Volusiano & Aniano Coss. [314.]

NOTAE.

(a) *L. 2. Cod. Iust. de debitorib. ciuitatum.* GOTHOFR.

(b) Ad eundem *Verinum* data Anno 319. *lex* 1. *sup. de inoffic. test.* & Anno 326. *lex* 2. *inf. de Suariis*: dignitate pariter omissa: & in iisdem legibus non *Locrius* vt hic, sed *Lucrius* audit. Is Anno 318. 319. Vicarius Africæ fuit, vt docent aliquot *leges hoc C.* & Epistola Constantini, seu Indulgentia Donatistarum ab exilio, ad hunc *Verinum*, quæ memoratur in Indice gestorum tertiæ cognitionis Carthaginiens. *cap.* 548. *Tom. I. Concil. Edit. Hard. pag.* 1143. Eum *Consularia* Cuspinianea *Præfectum Vrb.* faciunt A. D. 323. & 324. quo etiam pertinet *lex vn. sup. de his qui ven.* & *l.* 1. *sup. famil. ercisc.* Imo & *lex* 2. *inf. de suar.* Ergo *huius l.* tempore, putem Rectorem alicuius prouinciæ fuisse. *ID.*

(c) Debitores Reipub. *ID.*

(d) Debitorum. *ID.*

(e) *Retinent* C. Iust. Neque tamen istud mutandum: repetendum enim hic ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *peruideris. ID.*

(f) Id est, pecuniæ mutuæ sumptæ ex Kalendario. *ID.*

(g) *Reipublicæ*, C. Iust. subducta hic & vbique *hac l.* Kalendarii appellatione. *ID.*

(h) *Quibuscunque* C. Iust. nonnullæ Edition. *ID.*

(i) Scilicet *sit*, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. *ID.*

(k) Molem, *l.* 3. *inf. de Censitorib. ID.*

(l) *Nutriri*, id est augeri: sic apud Persium Satyra *V. v.* 149. 150. nummi *quincunce nutriri* dicuntur, id est, quincunce vsura. Apud Horatium est, *nummos pascere, lib.* 1. *ep.* 18. *v* 35. Ita censum nutrire hæredi, Boëtius *lib.* 2. *de Consol. Philos. pros.* 4. *pag.* 28. *Edit. Sitzmann.* Nutrire frontis audaciam, apud Hieronymum, pro augere. Imitatio vero Græca, vbi τρέφειν, pro αὐξάνειν, & quidem vbi de fœnore, vt *hac l.* agitur &c. *ID.*

(m) Recte *obnoxiis*, non per μετωνυμίαν, vt credidit Cuiacius *in Comment. ad h. l. ID.*

(n) Id est, rebus, facultatibus; hic, vt *inf. vt pro rata corporis. ID.*

(o) *Ciuitati alicui.* C. Iust. subducta hic & duobus præterea locis, & sic vbique, *hac l. Kalendarii* mentione. *ID.*

(p) *Indulgentia & sollicitudine*, C. Iust. *ID.*

(q) Ex nouis possessoribus. Vid. etiam *leg.* 11. & 24. *supr. de susceptor. ID.*

(r) Id est cuius bona confiscata seu publicata fuerint: pariter vt *l.* 3. *sup. de bon. proscript.* & *l.* 5. *C. Iust. de iure fisci. ID.*

(s) Pro *a*, vt Cod. Iust. *ID.*

(t) *Diuorum Principum*, Cod. I. *ID.*

(v) Hæc ratio, cum sequente sententia (quæ ad petitiones bonorum pertinere videtur, a Iuliano sublatas) vsque ad, *Quod si quis*: omissa *C. Iust.* de quo mox. *ID.*

(x) *Comparuerit*, vt Cod. I. *ID.*

(y) Abest hæc vox a *Cod. Iust. ID.*

(z) *Cura Patris ciuitatis.* Ita *Cod. Iust.* loco istorum, *periculo Curatoris Kalend. & Magistratuum & Creatorum.* De quibus patribus dico ad *l.* 1. *sup. de locat. fundorum. ID.*

(aa) Id est Duumuirorum. *ID.*

(bb) Qui Curatorem Kalendarii crearunt. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Debitoribvs Ciuitatum, qui mutuam sc. seu fœnebrem pecuniam ex Kalendario seu rationibus ciuitatum sumpserunt, est hæc Constantini M. constitutio; Quæ quidem pecunia a Curatoribus Kalendarii administrabatur, & collocabatur ipsorum periculo, de quo *fin. legis* sc. vt sua quædam pecunia, suique reditus Ciuitatum fuere (de quo iam sæpe dixi:) ita & his pecuniis administrandis Curator præficiebatur, qui *Curator Kalendarii hac l.* vocatur, id est pecuniarum ciuitatis, & rationum, pecuniarumque fœnori locatarum, id enim *Kalendarium* est, ratiocinium pecuniæ fœnebris (notissima ratione a Kalendis, quibus vertentibus fœnus exigebatur.)

Et quidem etiam cum de ratiocinio pecuniæ ad ciuitates pertinentis agitur: Quo ipso sensu Eumenius *Panegyr. Flauiensium nomine Constantino dicto,* Constantium Æduis pecunias ad CALENDARIA largitum scribit *cap. 4. Diuus pater tuus ciuitatem Æduorum voluit iacentem erigere, non solum pecuniis ad Calendaria largiendis, & Lauacris, quæ corruerant extruendis, sed & metœcis vndique transferendis.* Indicat sc. Eumenius Constantium Æduis, seu Flauiensium Reip. pecuniam donasse, quam mox fœnori occuparent, & ex qua fœnori locata quæstum facerent per Curatorem suum, Kalendarii sc. Nam qui ibi ad *Caldaria* reponunt, toto cœlo errant. Curatorum Reipubl. olim munus id erat, de quo videnda vel *lex 33. D. de vsuris.* Curatores enim Ciuitatum, de quibus ad *leg. 20. sup. de Decur.* alii ab his fuere. Quorum quidem Curatorum Kalendarii frequens mentio in *veteribus Inscriptionib.* de quarum nonnullis postea.

Ergo de Debitoribus Ciuitatum ex pecunia fœnori sumpta est hæc Constantini M. constitutio: singularis admodum: vtpote qua Ciuitatum vtilitati seu securitati variis rationibus consultum it, cum hactenus iis haud ita in omnibus consultum esset.

Primum igitur, bene semel collocatas pecunias penes eosdem debitores, imo & eorum hæredes, perseuerare, *neque mutari debitores* iubet; id est, si debitores, vel eorum hæredes integras facultates habeant, & incolumia patrimonia. Quod sane
P. 576. ipsum & iam antea de ipsis debitoribus cautum fuerat *l. 33. D. de vsuris.* Nondum de hæredibus debitorum. Atenim Constantinus nunc etiam penes debitoris hæredes locupletes seu idoneos pecuniam perseuerare vult. Quo genere hæreditarium & perpetuum quodammodo fœnus inducitur, quod antea morte finiebatur: Idque ipsarum ciuitatum commodo: quod sc. Reipublicæ vtile sit retinere idoneos debitores. Igitur hoc præceptum nunc datur Curatorib. Kalendarii. Atque hæc quodammodo species est *des rentes constituées:* vt notauit ex *hac l. in C. Iust.* posita Loysellus *du desguerpiss. l. 1. c. 6. n. 3. 4.* Ad quam speciem quoque pertinet *Nouella Iustin. 160.*

Sic tamen, si annuas vsuras suis quibusque temporibus exoluant; si modo vsuras suo tempore soluant, intra annum. Vnde colligi posse videatur, vsuras Rebuspubl. debitas annuas fuisse: vel sane id indicari, vt menstruæ vsuræ vnius anni intra annum, ante finitum annum soluantur: Idque ipsummet debitorum quoque commodo; quod sc. cumulum debiti minime nutriri, ipsismet debitoribus commodum sit. Nempe & istud quia ipsorummet debitorum interest, ne vsuræ cumulentur, quibus dilatis debitores minus soluendo plerumque fiant. Et hæc quidem de debitoribus Reip. eorumue hæredibus idoneis seu locupletibus.

Secundum caput *huius l.* est de debitoribus ciuitatum ex mutuatitia pecunia Inidoneis factis, & possessoribus bonorum debitoris. Qua parte Constantinus M. tres casus distinguit: vel enim debitores *Alienatione* bonorum inidonei facti sunt: vel *Publicatione,* vel *Fuga: & dilapidatione* bonorum. Si *Alienatione:* vt quia ex facultatibus suis seu prædiis quid debitor alienauit, distraxit, & sic minus idoneus factus est: tum hoc casu Constantinus M. possessores singulos pro rata eius quod possident, in sortem & vsuras conueniri iubet.

Sane & ante *hanc l.* debitorum ciuium bona suo quodam modo ciuitatibus *obnoxia* fuerunt, id est, tacito quodam iure obligata, sic vt ciuitas in res debitoris suo ordine manum mittere posset, iisque securitatem sibi conciliare: Quæ omnium creditorum conditio est, etsi nullam in bonis debitoris hypothecam habeant, siue expressam, seu tacitam & legalem, quo sensu quoque *obnoxia corpora* eorum dicuntur, *hac leg.* Nondum tamen, distractis iis, in possessores eorum, vllam actionem habebant (quod proprium Pigneratitiæ seu Hypothecariæ actionis fuit.) verum iure priuatorum censebantur, *l. 16. D. de V. S.* sic vt nisi ex singulari beneficio seu priuilegio Principis id haberent nonnullæ ciuitates, vel nisi ex lege municipali id ita obtineret, nullum pignoris ius haberent: *l. 8. D. qui potiores: l. 3. in fin. & leg. 4. Cod. Iust. eod. tit. l. vlt. C. eod. de his qui in prior. cred. l. 2. C. eod. de iure Reipubl. l. 37. D. de reb. auct. iud. possid. l. 10. D. ad municipalem: l. 33. §. 1. D. de vsuris.* Atenim *hac l.* Constantinus M. primus (nam quod *l. vlt. C. Iust. quo quisque ordine:* continetur, id recte Cuiacius suspicatus est a Triboniani manu esse) in commune omnibus Ciuitatibus, mutuam pecuniam dantibus, singulari priuilegio, ipsarum commodis consulens ius & priuilegium pignoris cuiusdam dedit in possessores bonorum debitoris sui, quæ possidebat eo tempore, cum pecuniam mutuum sumeret. Dixi *cuiusdam:* nam etsi hoc priuilegium ad ius pignoris accedat; attamen non omnino pignus est: Nam si pignus esset, v. gr. in solidam rem agi posset aduersus eum, qui vnam etiam aliquam rem pignoratam possideret, cum sit indiuidua pignoris causa. Atenim Constantinus *h. l.* tacitum quasi pignus & diuiduum dedit Ciuitatibus: Quomodo & Iustinianus postea legatariis bona testatoris tacite obligata voluit, *l. 1. C. Iust. communia de legatis,* & hanc actionem hypothecariam aduersus hæredes perinde, vt personalem diuidi voluit. Ergo dicamus tuto, hypothecaria quadam teneri emptorem voluisse Constantinum (quod tamen negabat Cuiacius) verum anomala. Nam etsi (quæ argumenta sunt Cuiacii) *lex* hæc non dicat, *connatam fuisse hypothecam:* item etsi non dicatur; *possessionem ab eo auocari, aut venditionem rescindi,* attamen satis est, ad cuiusdam hypothecæ effectum, si possessor bonorum debitoris, debitoris & possessionis nomine teneatur: Nam quo alioquin colore possessor conueniretur, nisi ex vi cuiusdam hypothecæ, rem afficientis: quod vtique satis est ad pignus constituendum. Et sane ideo *obnoxia corpora,* seu res obnoxiæ, seu nexæ *hac l.* proprie vocantur, quia solutioni debiti obligatæ, non (qui alter est Cuiacii næuus) per μετωνυμίαν pro patrimonio eius, cuius nomen ciuitati obnoxium est, vt paulo post loquitur. Nam vt nomen debitoris obnoxium Kalendario dicitur, quia inter debitores censetur: ita nil vetat, quin & *corpora obnoxia* dicantur, quæ iure quodam hypothecæ tenentur. Imo quis

quis negare possit, Constantino M. mentem hanc quoque fuisse, vt possessores bonorum primo quidem personali actione conueniri posse definiret, postea tamen idem vellet, vt si solutionem pro rata sua detrectarent, ad venditionem eorum bonorum pergeretur, qui vtique *hypothecariæ* proprius effectus est. Ergo personalem ita dedit, & quasi hypothecariam, vt tamen si ea mota Ciuitas suum non consequeretur, ad bonorum venditionem, & sic ad veram hypothecariam procederetur. Et sane ita quoque *hac ipsa l.* etsi personalem possessori, qui debitoris nomine soluit, actionem aduersus debitorem præstet; attamen etiam realem tribuit ad auocanda sibique vindicanda bona aliqua, quæ penes debitorem sint. Et hæc quidem de primo casu, quando videlicet Debitor ciuitatis, inidoneus factus est, Alienando bona sua.

Secundus casus est de *Publicatione* bonorum: Hoc casu sane, si ex delicto forte debitor ciuitatis locum fisco fecerit, & a fisco possessionem horum bonorum priuatus quis acceperit, titulos possessionis distinguit Constantinus M. vt si ex titulo oneroso accepit, emptionis puta; tum possessio nullam molestiam sustineat, sed Respublica hoc dispendium sustineat; si ex titulo lucratiuo, vt tum possessor teneatur pro rata, vt primo casu. Emptor sc. qui quid a fisco emit securus est: Quam in rem & ius vetus, & superiorum Principum, & suas constitutiones allegat Constantinus M, Zenonis sane constitutio, *l. 2. C. Iust. de quadrien. præscript.* alia est: est enim ea de his, qui rem alienam e fisco, qui ius nullum in iis bonis habet, vel alio quo titulo acceperunt: At hæc de iis, qui rem fisco iure quæsitam ab eo emerunt, vel Principis liberalitate acceperunt. Vnde simul apparet ciuitati creditrici, pœnas fiscales fuisse hoc tempore prælatas, & bona ad fiscum transisse sine onere æris alieni, cum alias pœnis fiscalibus creditores præferantur.

Tertius casus est, de *Debitore ciuitatis non comparente*, vel qui *omnia sua consumpsit*, sic vt nemo aliquid ex eius bonis possideat, quia scilicet nulla bona immobilia habebat, & tum hoc casu, ad dispendium Reipubl. id pertinere in præteritum iubet. In futurum enim id periculo Curatoris Kalendarii & Magistratuum seu Duumuirorum, & Creatorum, qui Curatorem crearent, cedere iubet: qui apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum, pecuniam publicam collocare debuerunt, & vero vt deinceps collocent *hac l.* monentur. Ex quo tria notentur. Quorum primum quoque tralatitium est, vt curator pro debitore, cui inconsulto pecuniam publicam credidit, teneatur, & Curatoris nomine, Magistratus creatores, id est Duumuiri & Curiales cæteri, qui scilicet Curatorem crearint, de quo periculo Nominatorum, est *tit. Codicis Iust.* & plures *hoc Codice* leges: Atque hi fideiussores *Rubr. huius tit.* vocantur. Secundum est, quod nominatim *rusticorum* prædiorum dominis pecunias publicas credi oportere definit Constantinus M. Nempe maior cautio in iis, & maioris momenti. Quod & in aliis iuris articulis videre est, imo & ex aliis eiusdem Constantini constitutionibus. Postremum est, quod Curatores Kalendarii a Curia nominati, creati fuerint. Et tamen aliquando ab ipsismet Imperatoribus electos eos, docet non vna inscriptio apud Gruterum, vt CCCCXLI. 5. CCCCXLVI. 7. MXCI. 7.

p. 377.

II. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Hellenium (b) Vic. vrb.

KALENDARIORVM (c) nomen, (d) tam Olcariæ arcæ, quam frumentariæ, non multo ante Oratio † ad Senatum missa nascitur (e) antiquas sane igitur ea, quæ aboleri ante censuimus, nouis calumniarum facibus (f) inardescant, (g) tua prouidebit instantia: Nos enim, quo sanctius quæ cauta sunt obseruentur, viginti librarum auri multa Iudicem censuimus esse plectendum, ac Primates officii capitali cohercendos esse sententia. Dat. Non. Aug. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest *hac lex* a *C. Iust.* velut huius temporis. *GOTHOFR.*

(b) *Hellenii* huius vicarii vrbis, nullam *alibi* mentionem reperio. *ID.*

(c) Et reliquorum ex hac causa, vt videntur. *ID.*

(d) An *nomina*? Nil opus. Kalendariorum nomen, id est, debita Kalendario comprehensa; & sic Reliqua. *Nomen* enim pro debito: qua voce vtitur in hac ipsa re Symmachus *lib.* 10. *ep.* 47. *ID.*

† Oratio hæc Valentiniani Iun. De his porro Principum Orationibus ad Senatum, iam sæpe dixi: vid. & Symmachum *lib.* 1. *ep.* 89. *lib.* 6. *ep.* 62. *lib.* 10. *ep.* 2. *ID.*

(e) *γρ. Nascitur antiquasse: Ne igitur* &c. *ID.*

(f) *Faces* Calumniarum. *ID.*

(g) *Inardescere*, pro exardescere. *ID.*

COMMENTARIVS.

ARCÆ Oleariæ & Frumentariæ Kalendaria, vt Oratione sua paulo ante, ad Senatum eiusque petitionem & querelas emissa, ita & *hac* rursum *lege*, quo sanctius ea obseruaretur, ad vicarium Vrbis data, Valentinianus Iun. proposita seuerissima pœna Iudicibus, id est Rectoribus prouinciarum viginti

ginti librarum auri, Primatibus vero capitali pœna, antiquatum & abolitum it.

Olei scilicet & Frumenti præcipua cura fuit Romæ, vti ea abundarent: quæ quidem etiam ex parte gratuita in populum dabantur; de quo canone, tum frumentario dicam ad *tit. inf. de canone frum. V. R.* tum olei, ad *tit. de mensis oleariis:* & *l. vlt. d. tit. de can. frum. V. R.* Atque vt specialis Arca seu ratiocinium & Kalendarium fuit frumenti, de qua Arca *l. 1. inf. de frum. V. Constantinop.* Ita & Olearia, cuius *h. l.* mentio fit (quomodo & variæ Arcæ fuere; de quibus semel dixi ad *l. 14. sup. de susceptoribus:*) Harum igitur arcarum Kalendaria, seu Kalendariorum nomina, Valentinianus Iun. per vicarium vrbis Romæ, & antea, & *hac l.* antiquatum fuit seu aboleuit.

Quidnam autem ea fuerint, & cur antiquata ea? non docemur: Illud equidem scimus, quid Kalendarium fuerit; puta Ratiocinium eorum, quæ Reipubl. seu Ciuitati debentur: de quo ad *l. superiorem.* At nondum ita res in bono lumine collocatur. Circumstantiæ equidem *hac l.* comprehensæ suggerunt, per Vicariam Vrbis hæc Kalendaria fuisse, id est, per Vicarii Vrbis diœcesim, & sic per Campaniam, Tusciam, Vmbriam, Picenum suburbicarium, Siciliam, Apuliam, Calabriam, Bruttios, Lucaniam, Samnium, Sardiniam, Corsicam, & deinceps etiam Valeriam, vt docet *Imperii Notitia*, & ex parte, *lex vlt. sup. quib. equorum vsus.* Item docemur, eas Arcas, & Kalendaria olearia & frumentaria ad Vrbem Romam respexisse.

Tertio ad Senatus Romani requisitionem antiquata. Et vero Quarto antiquata seu abolita præcidendis calumniis, id est, calumniosis quæstionibus, inquisitionibus, quæ per prouincias Vicarianas Vrbis inde inardescebant, seu enascebantur. Igitur ita ipse existimem, *hanc leg.* Indulgentiæ cuiusdam speciem esse: qua pecunia, quæ in coëmptionem olei & frumenti destinata erat, & sic Kalendarii *nomen*, id est, reliqua condonantur, *antiquantur*, (id est abolentur: vt *l. 17. de pœnis:*) Notum aliunde, canoni oleario, & frumentario, & vinario, destinatam Romæ & Constantinopoli certam pecuniam fuisse, quo si harum specierum Canon solemnis ex prouinciis ob sterilem aut grauem annum non proueniret, exinde coëmi extra ordinem posset; vt de canone frumentario docet *l. 1. inf. de frum. V. Constant.* de canone vinario *l. 3. inf. de calcis coctorib.* Hæc igitur arca Olearia & frumentaria est, & hoc vtriusque Kalendarium, cuius hic aboleatur nomen, id est, reliqua indulgentur iis Arcis & Kalendario debita: vel simpliciter videantur Reliqua canonis, seu illationis olei ipsius & frumenti Vrbi Romæ ex Vicarianis vrbis prouinciis debiti, hac indulgentia remitti, & sic discussionem eius prohiberi; quomodo iam ad postulationem Senatus Romani antiquata fuerant: eo quod veternosis litibus & calumniis, canonis vrbicarii obtentu multorum patrimonia lacesserentur. Quomodo & aliarum Arcarum reliquarum discussiones, (huiusmodique Kalendarii nomina,) inuidiosæ sæpe visæ: veluti Vini sub eodem Valentiniano Iun. ante biennium A. 384. Symmacho teste *lib. 9. ep. 121.* & *lib. 10. ep. 47.* de quo dixi ad *l. 26. sup. de susceptoribus.* Denique eo pertinet & *calumniarum* vox, nempe ad discussiones rerum fisco vel publico debitarum; vid. *l. vlt. sup. de petitionib.* Neque temere est, quod Imperator studium hac in re suum & enixum testatur; & *Calumniarum* istarum detestatione, & voce *sanctius*, & *pœnarum acerbitas*, quas comminatur Iudicibus, imo & Primatibus officii capitalis pœnæ, Adeo res hæc curæ cordique illi fuit, ne nouis calumniarum facibus res hæc inardesceret, vt ipse loquitur eaque re multorum semita attentaretur. Illud modo mirum, Reliqua Arcæ Oleariæ & frumentariæ *h. l.* aboleri; antiquari, at non & *Arcæ vinariæ*, quæ tamen tot apud eundem Principem turbas dedit ante biennium, vt ex *illis* Symmachi tum P. V. *epistolis* discimus. P. 578.

DE LEGATIS, ET
DECRETIS LEGATIONVM.
TITVLVS XII.
LIB. X. COD. IVST. TIT. LXIII.

De Legationibus: vbi *duæ* tantum huius Tituli *Leges* relatæ extant: puta *lex* 12. & 15.

PARATITLON.

LEGATI, *Rubr.* & *l.* 1. 3. 5. 6. 7. 8. 10. & *l. vlt. h. t.* (vnde Legatio *l.* 10. 12. 14. 15. *h. t.* Legatio publica, *l.* 36. *sup. de Decurion.* necessaria Legatio, *l.* 10. *h. t.* Legationis officium, *l.* 25. *sup. de Decur.* vide etiam Symmachum *lib.* 1. *ep.* 11. & *lib.* 5. *epist.* 94. Dicitur & peregrinatio in sp. *l.* 9. *hoc titulo:* & *l.* 189. *sup. de Decurion.*) quinque generum hoc Codice occurrunt.

1. Vel

1. Vel enim erant Legati, qui ad gentes veluti Axumitas & Homeritas ire præcipiebantur, *l.* 2. *h. t.*

2. Vel retro erant Legati Gentilium Regulorum seu Regalium ad Imperatorem Romanum, *l.* 5. *h. t.* & *l.* 9. *sup. de re militari*, & *l.* 57. *sup. de Cursu publico:* veluti Armeniæ vicinarum Gentium, *d. l.* 57. (Sofanenæ, *l. vlt. de aur. coron.*) Item Regis Arsacis Armeniorum *l.* 1. *sup. de Annona & tributis:* Item Ægypto Vicinarum: *d. l.* 5. vt & Galliæ Rhenoq; vicinarum (id est Francorum & Allamannorum) *d. l.* 9. His vero cursus publici facultas dabatur & pabula annonæq; his præbebantur, *d. l.* 57. *sup. de curs. publ.* & *d. l.* 2. *h. t.* & *d. l.* 9. *sup. de re mil.*

3. Tertio erant Legati Senatus Populique Rom. ad Imp. Romanum, *l.* 32. *sup. de cursu publ.*

4. Quarto, erant & Legati missi a Numero vel Tribuno, *l.* 17. *in fin. supr. de re milit.*

5. Quinto denique (quod *h. t.* proprium est) erant Legati Prouincialium, *l.* 3. 12. 14. *h. t. l.* 21. 23. & *d. l.* 32. *sup. de curs. publ. l.* 3. *de censitorib. l.* 13. 18. *de extraord. l.* 25. *de Decurionib. l.* 34. *de annon. & tribut. l.* 1. *de bonor. codicill. l.* 18. *de exaction.* Qui sc. a Prouincialibus ad Comitatum, *leg.* 6. 7. 10. *h. t.* & *l.* 9. *sup. de Decurion.* ad Sacrarium Principis, *l.* 8. & P.579 16. *h. t.* mittebantur, *l.* 1. & 12. *h. t.* delegabantur; *l.* 7. *h. t.* dirigebantur, *l.* 9. *h. t.* destinabantur, *l.* 15 *h. t.* Quod Peregrinatio, & Peregrinationis onus vocatur *l.* 9. *h. t.* & *l.* 18). *sup. de Decurion.* & apud Symmachum non semel; de quibus est proprie *hic tit.* in censu videl. *titulorum de Decurion.*

Huiusmodi autem Prouincialium Legati varii quoque fuerunt; quatuor inquam generum: vel enim a certo tantum Corpore Legati erant, *l.* 11. *h. t.* veluti Senatorum Ciuitatis alicuius, vt puta Alexandrinæ, *l.* 19. *sup. de petition.* Item a Corpore Nauiculariorum, quo pertinet *lex* 1. *inf. de prædiis Nauicul.* vel erant Legati *Ciuitatum* seu Vrbium singularum, *l.* 4. 7. 8. 11. 15. 16. *h. t.* & *l.* 9. *sup. de Decurion.* veluti Alexandrinæ Ciuitatis, *l.* 19. *de petition.* & *l.* 189. *sup. de Decurion.* & *l.* 42. *inf. de Episcop.* Hierapolitanæ, *l.* 8. *inf. de Censitorib.* Capuanæ, de qua vid. Symmach. *lib.* 10. *ep.* 53. Antiochenæ, & similium, de quibus frequens mentio in *epistolis* Libanii: vt & frequens horum Legatorum mentio apud Firmicum *Mathes. libris:* Argiuorum Legationis apud Iulianum *epist.* 35. quod Interpretem fugit. Vel erant Legati *Prouinciarum* integrarum, *l.* 9. 10. 11. 12. 13. *h. t.* & *l.* 25. *sup. de Decurion.* (vnde Prouinciæ legatio, *l.* 1. *sup de bonor. Codicill.*) Veluti Africanarum Prouinciarum, *l.* 1. *h. t.* Tripolitanæ, cuiusmodi legationis meminit Ammianus Marcellinus *lib.* 15. *cap.* 5. & *lib.* 28. *cap.* 6. Africæ specialiter ita dictæ, *l.* 6. *h. t.* & *l.* 166. *sup. de Decurion.* Meminit & Legationis Africæ Symmachus *lib.* 2. *ep* 4. Cum qua eadem est Proconsularis Prouinciæ Legatio, *l.* 186 *supr. de Decurion.* Eoque etiam pertinet *lex* 15. *supr. de appellationib.* & *lex* 2. *quemadmodum munera ciuilia.* Item Prouinciæ Byzacenæ. Quo pertinet *lex* 1. *sup. de libertis:* & *lex* 3. *sup. de inoff. testam.* Vt & Achaiæ, *l.* 18 *sup. de exactionib.* Siciliæ, vide Symmachum *lib.* 1. *epist.* 11. Alii denique Legati erant integræ *Diœceseos*, *l.* 9. *h. t.* De his vero Legatis prouincialibus est *hic titulus.*

Enimuero in id coibant Prouinciales in cœtum & concilium, vel solemne & ordinarium, vel extraordinarium: *Solemnis* concilii (quod sc. legitimo die annuum erat) extat mentio apud Ammianum Marcellinum *d. libro* 28. *cap.* 6. Eoque pertinent omnes fere *huius Tituli* leges. De extraordinario est tantum *lex* 12. 13. *h. t. lex* 1. *sup. de Præfect. Prat.* (Quod quidem a Præfecto Prætorio postulabatur, *d. l.* 12. & 13.) Hinc adeo huiusmodi cœtus *l.* 1. *h. t.* vocantur Concilia *l.* 15. *sup. de appellationib. l.* 2. *sup. quemadm. mun. ciuil. l.* 1. *sup. de libertis. l.* 3. *sup. de inoffic. testam. l.* 12. 13. *h. t.* Marcellinus *d. l.* 28. *c.* 6. Consilia, *l.* 1. *hoc titulo.* In quibus agitabatur de implorando Principis auxilio, *l.* 4. *hoc titulo* indulgentiis impetrandis *l.* 14. *hoc titulo*, atque adeo Legati ad Principem mittebantur: etiam ad censum releuandum nominatim quoque Legationes missæ a ciuitatibus, *l.* 3. *de Censitoribus.* Si necessitas aliqua eos vrgeret, *l.* 12. *h. t.* si oppressi essent & quædam perferrent, *l.* 9. *h. t.* si necessaria fortuitis remedia essent, *d. l.* 12. *h. t.* si remedia fessis quibusque necessaria, *d. l.* 14. *h. t.* Breuiter, damnis suis deplorandis, vt loquitur Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 53. Quo pertinent voces sequentes, *Querelæ, Deflendi, Subclamationis*, *l.* 9. *h. t. l.* 4. *sup de exactionib. l.* 186. *sup. de Decurionib.* Desideriorum *l.* 3. 6. 7. *h. t. l.* 96. *sup. de Decurionib.* &c. Et quidem ita, vt Iudices (& quidem si ordinarii essent, etiam Præfecti Prætorio) conuentus huiusmodi prohibere non possent, *l.* 1. 8. 9. 12. *h. t.* de quorum sæpe iniquitate agebatur v. *l.* 15. *sup. de appellation.* Aliquando etiam ad aurum coronarium ad Principem perferendum, *arg. l.* 15. *h. t.* quæ causa est, cur *Titulus de auro Coronario*, huic cohæreat.

 Forma

Forma huiusmodi conuentus hæc erat. Si ab vna *vrbe* conuentus habendus esset, vniuersi Curiales in locum Curiæ conueniebant, *l.* 15. *h. t.* Si vero a *Prouincia* integra, cum omnes, qui Primatum insignibus honorabantur, *l.* 12. 13. *h. t.* in vna frequentiore seu opulentiore totius Prouinciæ vrbe conueniebant, *d. l.* 12. & 13. *h. t.* (veluti Carthagine, vt docet *lex* 15. *sup. de appellat.* & *l.* 2. *sup. quemadm. munera ciuil. indic.*) Idque in æde publica, vel in aliqua fori parte, ad quam omnium posset esse concursus: *d. l.* 13. *h. t.*

Inibi de rebus in commune pertinentibus tractabatur: Itaque propria hac in re vox, *Tractatus*, *l.* 4. 7. 9. 12. *h. t.* Mox quod inter omnes communi consilio tractatuque conuenerat, *l.* 12. *h. t.* literis comprehendebatur, scribebatur *l.* 42. *infr. de Episcopis:* propria omnium subscriptione firmabatur, *l.* 15. *h. t.* Et hæc quidem sunt, quæ vocantur *Decreta l.* 15. *de accusationibus*, *l.* 1. 3. 10. 11. 16. *h. t.* & *l.* 42. *inf. de Episcopis:* Desideria, *l.* 3. 6. 7. 8. 9. 11. 16. *h. t. l.* 9. & 96. *sup. de Decurion.* Petitiones, *l.* 3. 4. 7. *h. t.* Postulata, *l.* 16. *h. t.* Edicta vt existimo: ad cuiusmodi Edicta varia Principum rescripta *hoc Cod.* continentur, veluti Constantini *l.* 3. *de extraord. l.* 7. *de Decur.* ψηφίσματα.

His peractis Legati ordinabantur, seu eligebantur *l.* 8. 9. *h. t. l.* 25. *sup. de Decurion.* qui videl. desideria hæc apud Principem explicarent, seu prosequerentur, *l.* 7. & 11. *h. t.* qui has petitiones adueherent, *d. l.* 7. *h. t.* Et quidem spectabiles Viri, si a Prouinciali Concilio mitterentur, *l.* 186. *sup. de Decurion. l.* 34. *sup. de annona.* Si ab Vrbibus, Decuriones, *l.* 9. *supr. de Decurion.* Idque vario numero, modo vnus, *l.* 3. & 9. *h. t. l.* 186. *supr. de Decurion.* & *l.* 34. *supr. de annon.* modo plures, *l.* 18. *supr. de exactionib. l.* 8. *infr. de Censitoribus:* puta duo, *l.* 9. *h. t.* & Symmachus *lib.* 4. *ep.* 9. & *lib.* 6. *ep.* 22. & Ammianus Marcellinus *lib.* 20. *c.* 8. *lib.* 28. *c.* 6. Modo tres *l.* 7. *hoc tit.* cuius exemplum quoque extat apud Libanium, *Ep.* 771. *ad Proclum;* & Sidonium, *lib.* 1. *ep.* 7. A quo tamen munere quidam immunes erant, veluti Principales Alexandriæ *l.* 189. *supr. de Decur.* P. 380.

Horum igitur Legatorum fidei a Communi committebantur, *l.* 16. *hoc t.* ea, quæ apud Principem prosequenda haberent, quæ proprie *Mandata* dicuntur, *l.* 11. *h. t.* & apud Symmachum *plurib. locis*, & in his *lib.* 1. *ep.* 11. & apud Sidonium *lib.* 1. *ep.* 7. Vel etiam Decreta, Ammiano Marcellino *lib.* 28. *c.* 6. Vnde decreta Legationum, *Rubr. huius tit.* Gesta decretalia, Sidonio *lib.* 1. *ep.* 7. pagina decretalis, apud eundem, *lib.* 7. *ep.* 9. *in Concionis initio.* Dicebantur & instructiones legationum, *l.* 14. *h. t.* Hinc Legationes, quas instruxere decreta, *l.* 10. *h. t.* Itemque Legatus, & Legatio instructa Mandatis, apud Symmachum *lib.* 1. *epist.* 11. & *lib.* 4. *epist.* 52.

Antequam vero ad Principem perferrentur a legatis decreta illa, actis Rectoris Prouinciæ insinuari ea oportebat, ex *l.* 3. 4. 15. *h. tit.* non ex *l.* 9. & 12. *hoc tit.* mox ad Præfectum Prætorio mitti, *d. l.* 3. 4. 7. 10. 12. 14. 15. *hoc tit.* Qui scilicet impudentiorem petitionem refutaret: & quæ eius auxilio protinus implenda essent dispiceret, cæteris, quæ Principis nutu & indulgentia digna essent, reseruatis; *dictis proxime legib. omnibus.* Probata igitur prius a Præfecto Prætorio, & elimata Prouincialium desideria ad Principem perferri oportebat, *d. l.* 8. *h. t.* Neminique Legatio libera committi poterat, *l.* 15. *hoc tit.* Alioquin si intempestiua Legatorum admonitio esset, *l.* 18. *supr. de exactionib.* si non cum necessariis desideriis & probabilibus rebus aduenirent, *l.* 6. *hoc tit.* si superfluis rebus Principem occuparent, *l.* 9. *hoc tit.* si inutilia decreta essent, *l.* 42. *infr. de Episcopis:* Legati huiusmodi cursu publico in reditu vti non poterant, *d. l.* 6. *h. t.* Item, si mandata, literarum authoritate, demonstrare non possent, protinus remeare cogebantur sine vllo effectu *leg.* 11. *hoc titulo.*

His Legatis sumptus e publico dabantur, indictione possessionibus facta, *l.* 15. & 18. *supr. de Extraordin.* vbi dictum. Iisdem ad Principem proficiscentibus cursus publici facultas patebat, *l.* 6. & 9. *h. t. l.* 32. *supr. de cursu publico:* (quod idem in Legatis Gentilium obseruabatur *l.* 9. *supr. de re milit.* & *l.* 57. *supr. de cursu publ.*) Hos Legatione fungentes, vel functos, sæpe Principes ornarunt honorariis codicillis; quorum inde peculiaris ratio habita, & potior quam cæterorum, qui honorarios codicillos impetrarant, quoad munerum immunitatem, qua post fruebantur, *l.* 1. *supr. de honor. codicill.* & *l.* 25. 36 *supr. de Decur. l.* 23. *supr. de cursu publ.*

Responsio ad huiusmodi Legationes ad solum Principem pertinuit, etsi Præfecti Prætorio id sibi vindicare sæpe moliti, vt docet *lex* 10. 12. 14. 16. *hoc tit.* Certe Legationes Ciuitatum tractabant Magister, & Scrinium Epistolarum: vid. *tit. de Magistr. Scrin.* & *tit. de prox. comit.*

comit. disp. Huiusmodi vero rescriptorum multa sunt *hoc Codice* exempla; vt apparet vel ex Inscriptione *l. 2. quemadm. mun. ciuil. l. 3. de inoff. testam. l. 1. de libertis.*

I. (a) Impp. Constantinus (b) & Constans (c) AA. ad Taurum PF. P. (d)

IN Africanis prouinciis, vniuersis Consiliis (e) liberam tribuo potestatem, vt congruente arbitrio studii (f) condant cuncta decreta (g), aut (h) commodum (i) quod credunt consulant sibi, quod sentiunt eloquantur (k) decretis conditis, missisque Legatis. Nullus igitur obsistat cœtibus Dictator (l), nemo Consiliis obloquatur. Dat. Kal. Aug. Med. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *γρ. Constantius:* qui error & aliis *legib.* insidet hoc ipso Anno. *ID.*

(c) Id est, *Gallus Cæs. ID.* Sed hic iam anni superioris fine iussu Constantii est occisus. Vid. *Chron. histor.* delendum itaque Constantis nomen. *RITTER.*

(d) *Tauro* huic PP. plures aliæ constitutiones inscribuntur A. 353. 355. 357. 358. 359. 360. 361. ac nominatim hoc ipso Anno nonnullæ, in quibus Africæ pariter mentio fit, puta *lex 2. de erogat. mil. ann. lex 8. supr. de exactionib.* v. *Prosopograph.* GOTHOFR.

(e) *Consiliis* hic, & mox iterum *fine l.* alibi *Concilia*, de quo in *Comm.* Sidonius vtrumque iungit *lib. 2. ep. 1. In Concilio iubet, in Consilio tacet. ID.*

(f) *Arbitrium studii*, id est, arbitrium, seu studium: *studium* autem pro voluntate & arbitrio. An *studiis*? *ID.*

(g) *Decreta:* de his in *Paratitlo*, & in *Comment. ID.*

(h) *Aut*, pro *&*. *ID.*

F. 581. (i) Ita *l. 5. infr. petita commoda consequatur. ID.*

(k) Hinc *Eloquium* Legati, *l. 34. supr. de annon. & tribut. ID.*

(l) *Dictator* figurate, qui rei alicui obsistit, vel alicui rei obloquitur: vel certe etiam proprie, de quo mox. *ID.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc *lex* est: qua cunctis Consiliis vel Conciliis per prouincias Africanas liberam tribuit facultatem, coëundi in commune, consulendi, decreta condendi, Legatosque ad Principes mittendi, citra cuiusquam impedimentum. Scilicet erant, qui cœtibus his & Legationibus obsisterent, & obloquerentur: procuidubio Magistratus & publica officia in prouincia gerentes, qui auctoritati suæ tantum decedere putabant, vel etiam veriti, ne Legati ideo ad Principem mitterentur, vt aduersum se querelas proponerent. Quare quantum in se, huiusmodi consiliis, cœtibus & Legationibus ii subinde intercessere: Contra Principes subinde prouincialium querelis, sua damna deplorantibus, voces laxandas putauere, vetitis Iudicibus huiusmodi cœtibus & Legationibus intercedere: puta Constantius *hac l.* Valentinianus Iun. *l. 8. 9. infr.* Theodosius M. *l. 12. infr.* Cui haud adeo absimile est, quod Principes appellationes ad se impediri Iudicum terrore vetuere: & quidem idem Constantius hoc ipso Anno, *l. 2. supr. de his, qui per metum Iudicis:* in quam eandem sententiam addatur & *lex 15. supr. de appellat.*

Ergo Consiliis publicis id licere voluerunt Principes, vti Legatos citra auctoritatem Magistratuum & Rectorum ad se mittere possent: Quod olim non ita licuit; Legatorum enim mittendorum potestatem a Magistratu olim petitam, ex Philone & Iosepho ostendam ad *l. 15. infr.* Quod & ipsum hodie definiunt Pragmatici, posse scil. Ambasciatores sine *Proregis* licentia a consilio ciuitatis ad Principem mitti pro causis publicam vtilitatem concernentibus, si videl. de eo quæstio sit, quod a Prorege fieri non possit, vel quod cum prouidere posset Prorex, non vult, aut contrarium etiam prouidet. De quo videndus Ponte, *de Potestate Proregis, tit. 2. §. 7.* Trentacinquius, *consil. 4.* Minaldus, *in constit. In aliquib. Glossa, Comitum vel Baronum, num. 55.* Giurba *Consilio Criminali 69.* Necquicquam ei obstante *l. vlt. Cod. Iust. de Legationib.* seu *l. 15 infr.* & *Nouella Iustiniani de mand. Princip. 17. cap. 3.* vt ostendam *ad l. 2. infr.* & *ad dict. l. 15.* Denique Baldi illud in *l. decernimus, num 6. Cod. Iust. de sacros. Eccles. verum semper fuit*, inquit, *quod large loquendo, omnis ciuitas est sub Tyrannide, si subditi libera voce non possunt bonum publicum ita defendere.* Sed & Synesii locus elegans est *libro de Regno*, seu in formula bene imperandi, ad Arcadium Imp. *pag. 27. Edit. Petau.* quo huiusmodi Legationibus εὐπρόσοδον, id est, *facilem* & *accessibilem* eum esse oportere suadet, quo laborantibus populis succurrat. Et certe verissima est illa, quam dixi, *Baldi* sententia: & inter arcana vel flagitia dominationis illud quoque actitatum scimus, & vbi metus motuum esse potest, hanc sæpe rationem adhibitam, ne aliquibus in consilium coëundi domi facultas pateret, & illud, extra prouinciam seu regnum aliquod, alteri annexum, Curia, de rebus ad id pertinentibus, habeatur.

Cæterum quod ait Constantius, *Nullus obsistat cœtibus Dictator*, vel figurate accipi possit pro eo, qui alicui rei pro imperio suo intercedit; vel proprie: *Dictatores* enim vocarunt ciuitates quædam Magistratus

stratus suos, vt de Lanuuio constat ex *Or. pro Milone cap. 10.* & Spartiano *in Hadriano cap. 19. init.* Eiusdem Dictatoris municipalis mentio in vnica veteri Inscriptione Romæ, *apud Gruterum CCXIIII.* ex Commentariis publicis desumpta, ex qua forte ratio dubitandi *huius l.* colligatur, scil. eo quod Dictatorum fuit *Consilium* cogere.

L. PVBLILIO. CELSO. II. C. CLODIO. CRISPINO. COS. IDIBVS. APRILIB. M. PONTIO. CELSO. *DICTATORE.* C. SVETONIO. CLAVDIANO. AEDILE. IVRI. DICVNDO. PRAEF. AERARI. COMMENTARIVM. COTTIDIANVM. MVNICIPI

CAERITVM. INDE. PAGINA. XXVII. KAPITE. VI.

M. PONTIVS. CELSVS. *DICTATOR.* ET. C. SVETONIVS. CLAVDIANVS. DECVRIONES. IN. TEMPLO. DIVOR. CORROGAVERVNT.

Item *ibidem:*

IN. CVRIAM. FVERVNT. PONTIVS. CELSVS. *DICTAT.* &c.

Mox:

PAGINA. ALTERA. CAPITE. PRIMO. MAGISTRATVS. ET. DECVRION. CVRIATIO. COSANO. SAL. IDIB. AVG. DESIDERANTI. A. NOBIS. VLPIO. VESBINO. CONSILIVM. DECVRION. COEGIMVS. &c.

Quod si ita est, tum locus hic notetur, de Dictatoribus per Africanas prouincias.

Supersunt *hac l.* duo adhuc illustranda. Primum est, quod *Consilia* hac *leg.* dicuntur bis, quæ alibi *Concilia* vocantur: vt *l. 12. 13. h. t. l. 2. supr. quemadm. mun. ciuilia: l. 1. supr. de libertis: leg. 3. supr. de inoff. testam.* Vnde & Inscriptiones Constitutionum quarundam *ad Concilium* huius, vel illius prouinciæ, & quidem prouinciæ Africanæ, *leg. 15. supr. de appellationibus*, Byzacenæ, *d. l. 1. supr. de libertis: d. l. 3. supr. de inoff. test.* Ammianus Marcellinus *lib. 28. cap. 6. Qua spe Tripolitani frustrati, formidantesque extrema, adlapso legitimo die* CONCILII, *quod apud eos est annuum, Seuerum & Flaccianum creauere Legatos.* Sed tamen istud *consiliis* quoque recte habet: quomodo & vox quæ sequitur *consulant sibi:* & Curiales in *Consilium* cogi dicuntur, *leg. 4. supr. de Decurionib.* Sane & iam olim ita *Consilium* hoc sensu dictum, cuius consilii habendi ius non omnes Ciuitates habuere: Liuius de Capua *lib. 26. c. 16. Placuit, corpus nullum ciuitatis, nec Senatus, nec plebis Concilium, nec Magistratus esse. Sine Consilio publico, sine imperio multitudinem,* &c. Spartianus *in Seuero cap. 17. init. Alexandrinis ius Buleutarum dedit, qui sine publico Consilio, ita vt sub Regibus ante viuebant, vno Iudice contenti, quem Cæsar dedisset.* Dio *lib. 51. pag. 455. Edit. Wechel.* de eadem re dixit, ἄνευ βουλευτῶν πολιτεύεσθαι. Nos vocamus, *Conseil de ville.*

Alterum est de *Decretis* Legationum: de quibus, præter ea quæ continentur *Paratitlo*, tria apud alios Scriptores loca occurrunt. Mamertinus *gratiarum actione pro Consulatu, c. 7. Omnes Vrbes quæ Danubium incolunt aditæ, omnium audita* DECRETA, *leuati status, instaurataque fortunæ.* Ammianus Marcellinus *lib. 28. cap. 6. Venerunt in comitatum Legati: aditoque Principe, verbis quæ perpessi sunt ostenderunt: obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius: Quibus lectis &c.* Sidonius Apollinaris *lib. 1. ep. 7. Gesta decretalia* vocat: ibidemque *prouinciale mandatum* appellat: & in Concione Bituricensi *lib. 1. ep. 9. Paginam Decretalem.*

P. 182.

II. (a) Idem AA. (b) & Iulianus C. Musoniano PF. P. (c)

NVLLVS, ad gentem Axumitarum & Homerita (d) ire (e) præceptus, vltra annui temporis spatia debet Alexandriæ (f) de cetero demorari (g): Nec post annum (h) percipere alimonias annonarias. (i) Dat. XVIII. Kal. Feb. Med. Indictione XV. (k) Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. Coss. [356.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* velut temporaria & historica. *GOTHOFR.*

(b) Alterum hoc etiam *A* tollendum: solus enim Constantius Augustus hoc tempore erat. *ID.*

(c) *Musonianus* PP. (Orientis scil.) sub Constantio Imp. De eo plene dico in *Prosopogr.* ex Amm. Marcellino, Athanasio & Libanio. Ex *hac* certe quoque *leg.* inquam, discimus aperte, eum PP. *Orientis* fuisse: ex Axumitarum & Homeritarum, vt & Alexandriæ mentione. *ID.*

(d) *Et emerita:* Ita prima editio Tiliana: ex quo *Homeritarum* deinceps fecerunt: Minore mutatione reponam, *Homeritas. ID.*

(e) Id est, Legatione fungi. *ID.*

(f) *γρ. Alexandria* &c. *demorari*, vel *emorari*, de quo mox. *ID.*

(g) *Demorari:* nostrum inde *demeurer:* f. *emorari. ID.*

(h) Circumacto anni tempore, *l. 27. de erogat. mil. ann. ID.*

(i) Annonas vel emolumenta *d. l. 27. ID.*

(k) *Indictionem XV.* nota, quæ incidit in A. D. 356. *ID.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

De Legatis ire præceptis, seu missis ad Gentiles Æthiopiæ & Arabiæ Felicis, Axvmitas scil. & Homeritas, est hæc Constantii Imp. constitutio, quæ *hoc titulo* fugitiua videatur: est enim *hic titulus* proprie de Legationibus prouincialium missis ad Imperatores, quod Curialium munus erat. Nisi forte putemus, *hanc l.* non esse de Legatis ad has Gentes missis ab Imperatore Constantio, verum a Curia Alexandrina, quibus a Republica alimoniæ annonariæ præbebantur: de quo postea.

De *huius l.* sententia antequam agamus, de Gentibus, seu Gentilibus istis prius videndum est: de quibus alioquin ad *Philostorgium* quoque iam prolixius egi. Hic enim Scriptor nos plurima de his edocet: sic vt non plura aliunde vel certiora, quam ex *hac l.* & ex Philostorgio habere possimus. Itaque & Philostorgium hac in re nunc sequemur, cui & ea sociabimus, quæ tum *lex* nostra suppeditat, tum alii scriptores de his habent. Et quidem de Axvmitis primum.

De his igitur (quorum nullam mentionem reperio apud Strabonem aut Plinium) insignis παρέκβασις est apud Philostorgium, *histor. Ecclesiasticæ lib. 3 c. 6.* vbi initio situm eorum describit: nempe 1. Æthiopes eos fuisse ait: 2. Ad primas maris Rubri oras & ad sinistram quidem exteriorem, eos habitasse: 3. Ante hos Auxumitas Orientem versus ad exteriorem Oceanum habitasse Syros (de quibus mox.) Quibus omnibus graphice situs eorum describitur. 4. Auxumitas denique dictos a metropoli *Auxuma.* Quæ omnia verissima sunt. Auxumitæ scilicet, Æthiopica gens fuit, mari Rubro ab Homeritis disparati. Quod & Ptolemæi tabulæ docent; gradu, vt ipsemet ait *65. 30. 11. lib. 4. cap. 8.* & Arrianus, *periplo maris Erythræi init.* & Procopius, 1. *Persicorum cap. 19. 20.* & περὶ κτισμάτων *lib. 5. cap. 8.* Theodoretus *Quæst. in 3. Regum 33. pag. 312. Tom. I. Oper. Edit. Sirmond. Paris. 1642.* Nonnosus *apud Photium, num. 3. pag. 6. 7. Edit. Schotti.* In nummo quoque Imp. Heliogabali legimus ΑΞΟΥΜΕΙΤΩΝ. Et Axomitarum horum meminit quoque, iunctim cum Blemyibus (qui & ipsi Æthiopes fuere) & Arabibus Felicibus Vopiscus *in v. Aureliani cap. 33. in fin. Blemyes,* inquit, *Axomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani,* &c. Et Tacitus Imp. apud eundem Vopiscum, *in Vit. Aurel. cap. 41. Illum Saraceni, Blemyes, Axomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi &c. veluti præsentem pene venerati sunt Deum.* Pariter vt Epiphanius *in Ancorato num. 58. pag. 60. Tom. II. Oper. Edit. Colon.* τὴν μικρὰν Αἰθιοπίαν, Ἀνουβίτην τε καὶ Βλεμμύων, καὶ Ἀξωμίτιν: *minorem Æthiopiam, Anubiticum tractum, Blemyas, & Axumitidem.* Et Stephanus *in v.* Ἀξουμίτης, vbi & metropolim ipsam Ἀξουμίτην nominat, pariter vt Arrianus, *in periplo.* Meminit horum & Epiphanius *hæresi Sethianorum 39. num. 7. pag. 289.* & in *hæresi Manichæorum 66 num. 83. pag. 703. Tom. I. Oper. Edit. cit.* Αὔξουμιν *metropolin* vocat Philostorgius *l. c.* pariter vt Ptolemæo Αὔξουμη vel Ἀξούμη dicitur, ἐν ᾗ βασίλειον, *in qua regia.* Nonnosus, apud Photium, *num. 3. pag. 6. Edit. Schotti,* ait, maximam ciuitatem esse, & quasi totius Æthiopiæ metropolim, sitam vero eam μεσημβρινωτέραν καὶ ἀνατολικωτέραν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, *magis ad meridiem & orientem, quam Romanum imperium.* Ibi vero regnasse Reginam Sabæ iuxta Theodoretum, Æthiopum Annales memorant (quod Philostorgius *lib. 3. c. 4.* Homeritis adserit) Imo & Candacen Reginam (cuius Eunuchus a B. Philippo baptizatus est, & a qua, vt & a Philippo Apostolo, antiquitatem Christianismi repetunt.) Quorsum vide & Strabonem *lib. 17. p. 1175. 1176. Edit. Almeloueen.* Hodie retento veteri nomine *Chaxuma* vel *Chassuma* vocatur: de quo videnda *Æthiopica historia* Francisci Aluarez *cap. 38. 39. 40. 41.* & Odoardus Barbosa. Ait vero inter alia Philostorgius, *d. c. 6.* ante Auxumitas Orientem versus habitare *Syros:* pro qua voce Nicephorus *lib. 19. cap. 18.* hunc locum exscribens, reposuit perperam *Assyrios.* De hisce vero Syris hæc tradit Philostorgius. Primo, vt iam dixi, eos supra Auxumitas Orientem versus ad exteriorem Oceanum habitare: πρότερον δὲ τούτων τῶν Αὐξουμιτῶν, ἐπὶ τὸν ἐξώτατον πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι, *ante hos autem Auxumitas, Orientem versus, ad extimum pertingentes Oceanum, accolunt Syri.* Secundo ait, eos hanc Syrorum appellationem apud illos ferre. Tertio, nominis istius rationem reddit, nempe *quod Alexander Macedo hos Syria pulsos eo colonos deduxerit,* verbis sane corruptis: pro quibus hæc habet Nicephorus, Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἐκ Συρίας ἀναστήσας ἐκεῖ κατῴκισεν. Quarto, eos & nunc patria seu Syriaca lingua vsos. Quinto, hos nigros valde esse, vtpote cum acutis solis radiis adurantur. Postremo, apud hos gigni xylocassiam, & Cassiam & Cassamum, cinnamomum, & Elephantorum multitudinem: de quo ferme & Strabo *libro 16. pag. 1119. 1120. Edit. Almeloueen.* Plinius *lib. 12. cap. 19.*

Superioribus omnibus inspectis *Syri* hi videntur, Troglodytarum Adulitæ, (hodie *Adel*) Megabari, Aualitæ, Mossyli (qui aliis *Syli*) cum Azania forte: Nam & situs respondet: siti quippe illi supra Auxumitas ad exteriorem Oceanum, Orientem versus, & nigerrimi sunt, & Elephantorum ibi multitudo ingens est (vnde & ibidem *Elephas* mons), & regio hæc myrrhifera & cinnamomifera est, & aromatum ferax: Quibus alioquin Æthiopia olim accensita, vide Plinium *lib. 12. c. 19.* Solinum *c. 30.* &c. At *Syrorum* ibi nomen apud nullum præterea scriptorem occurrit, neque vlla alibi Syrorum eo deductorum ab Alexandro Macedone mentio, nisi quod inter Adulim & Cassumam (id est, Auxumam) *Syri* ibi apparent. Et certe Philostorgii hic inter alios error est. Arabes equidem *Syros* dictos reperio, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὁμορεῖν ἐπιμιξίαν αὐτῶν, teste Eustathio *in schol. ad Dionys. Perieget. v. 336.* Imo Syrorum nomine regio omnis ab ora Syriæ maritima vsque ad Babylonem, & a Babylonia vsque ad Issicum flumen continebatur. Item & illud compertum, Alexandrum e *Syria* Africam petere statuisse, teste Q. Curtio *lib. 10. cap. 1.* Tandem & illud notum, & Afros & Æthiopes legatos ad Alexandrum Babylonem misisse memorari ab Arriano *lib. 7. pag. 475. Edit. Blancardi.* Verum de Syris in Æthiopia nulla alibi mentio. Et hæc de Auxumitarum situ.

p. 583.

Quod *Religionem* seu *Fidem* Auxumitarum attinet, nihil de ea ῥητῶς Philostorgius, nisi quod & hos Arianam fidem sectatos indicare voluisse videtur: ait enim *lib. 3. c. 6. in fin.* Theophilum Indum eo profectum res ibi constituisse, indeque ad Romanos repedasse: καὶ τὰ ἐκεῖσε καταστησάμενος τῆς ἐπὶ Ρωμαίους ἀνακομιδῆς εἴχετο, *cum cuncta negotia illic probe ordinasset, inde ad Romanorum ditionem redire cœpit.* Athanasius certe, *Apol. I. ad Constantium pag. 693. Tom. I. Oper. Edit. Colon.* siu. *Lipſ. ap. Weidm.* ait, ad se fama perlatum, Constantium ad Auxumitanos scripsisse, vti Frumentium Episcopum inde ad se mitterent, & Athanasium vbicunque etiam apud Barbaros requirerent, & ad Commentarienses Præfecti Augustalis mitterent, populosque & clericos ad communionem hæresis Arianæ cogerent, eosque qui ex his non obtemperarent, interfici curarent: Quod & opere ipso completum sit. Ipsa Constantii epistola, ad *Tyrannos Auxumeos* scripta (a Tyrannis quippe populi illi regebantur, quod Arrianus diserte quoque passim testatur) quam exhibet Athanasius, *pag. 696. Edit. cit.* eos vnum cum Romanis dogma seruare iubet, τῶν ἴσων Ρωμαίοις μεταδιδόντες, ἕντε μετ' αὐτῶν κρατεῖν δόγμα ἐν ταῖς Εκκλησίαις κελεύομεν; *paria cum romanis impertientes, vnum cum illis in Ecclesiis dogma retinere iubemus.* Frumentiumque Episc. in Ægyptum ad Georgium Episc. Alexandrinum Synodumque Ægypti mitti, ne videlicet sermonibus suis Auxumitanos corrumperet, βλασφημῶν εἰς τὸν κρείττονα, *in summum numen blasphemias dicens,* & vt ab Athanasio Episcopus perperam factus, fidemque Arianam amplexans, in Episcopatu rite constituatur. Vnde constat, Auxumitanos orthodoxam fidem per Frumentium Episc. ab Athanasio missum tenuisse hoc tempore, quo Theophilum Indum Arianum ibi fuisse narrat Philostorgius: verum ad Arianam fidem Constantium, & Georgium Episc. Alexandrinum, eos traducere studuisse. Quod forte tentatum ab his per Theophilum Indum, quod tamen nullus præterea scriptorum Ecclesiasticorum refert. Et hæc de Auxumitis.

De *Homeritis* & Legatione ad eos a Constantio Imp. missa, ad fidem Christianam his insinuandam & exinde Theophili ad Axumitas profectione Philostorgii bene longa narratio est, *lib. 3. c. 4.* quam exscribit Nicephorus ex parte *lib. 8 c. 35.* & plenius *lib. 9. cap. 18.* Cui nihil tale apud alios historiæ Ecclesiasticæ Scriptores occurrit: cuius etiam occasione Philostorgius in longam παρέκβασιν sese effundit, *cap. 7. 8. 9. 10. 11.* Hanc vero Legationem, vt temporis rationem stabiliamus, memorat Philostorgius medio tempore inter ea quæ contigere A. D. 341. post quam Athanasius Alexandria pulsus fuisset Georgiumque eius loco ordinari iussisset, & A. D. 346. priusquam Athanasius ad Constantium Imp. in Occidentem se contulisset. Quare medio hoc quinquennii spatio. Quod tamen Baronius decennio post referre maluit ad Annum Dom. 354.

Nunc de ipsis *Homeritis*, & quidem quid Philostorgius de his scribat de eorum scil. Nomine, Origine, Situ, Rituque, quam partem exscripsit quoque Nicephorus, tacito, vt alias ferme, Philostorgii nomine, *lib. 8 cap. 35.* Φασὶν inquit. Homeritas igitur Philostorgius & *lib. 2. cap. 6.* & *lib. 3. c. 4.* iterum, cum Sabæis eosdem facit, pariter vt Procopius Gazensis, *in 3. Regum,* ad illa verba, *Regina Sabæ, p. 532. Edit. Gesnerian.* & vetus Auctor apud Surium, quem Baronius citat A. 522. *num. 19. 20.* de quo adde etiam quæ post hæc scripsit Geographiæ sacræ Auctor, Sam. Bochartus *Part. I. lib. 2. c. 15. p. 97. 98. Edit. Lugd. B. 1707.* qui tamen apud Ptolemæum distinguuntur, & apud Arrianum *in periplo.* Cæterum a Saba metropoli *Sabæos dictos* ait: Additque Sabæos hos ex Chettura Abrahami vxore ortos, de quo & Iosephus *lib. 1. c. 16.* vnde proculdubio habet Philostorgius. Subiicit &, Reginam inde ad Salomonem accessisse; cum tamen Iosephus *lib. 8. cap. 2. num. 6. in fin. p. 271. Edit. Lipſ. apud Weidm.* Reginam illam Ægypti & Æthiopiæ, τῶν Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιοπίας faciat. Verum eandem cum Philostorgio sententiam sequitur & Theodoretus *in 3. Reg. q. 33.* sequuntur hodie viri docti: nam & Arabia Felix, auri & aromatum abundantissima est, & Iudææ respectu ad Austrum & ipsa spectat, cuius *Austri Regina* dicitur a Christo: denique a Iudæa remotissima, & in finibus terræ vnde ea venisse dicitur. Hoc primum. Qui de hac regione Saba, deque Sabæis plura scire volet, legat is doctissimi viri dissertationes *Geogr. sacr. Part. I. lib. 2. c. 26.* vbi multa ex hoc Philostorgio nostro.

Quod *Situm* Homeritarum attinet, Philostorgius ad extimum Oceanum eos collocat, & specialius adhuc in Arabia maiore seu Felice, cuius metropolis Saba. Recte hæc ferme omnia Philostorgius. Homeritæ enim ad Oceanum siti Arabum gens fuit, Saracenis proxima, gentibus his inter se mari Rubro seu Arabico disparatis: quod ex Plinio discere est, *lib. 6. c. 28.* (quos & idem inter Arabas numerosissimos fuisse ait, ex relatione Ælii Galli) & Ptolemæo *lib. 6. c. 7.* Procopio. 1. *Persic. cap. 19. 20.* & Procopio Gazensi *in 3. Regum ad verb. Regina Sabæ, p. 532. Edit. latin. apud Gesneros.* Theodoreto *quæst. 33. in lib. 3 Regum, pag. 312. Edit. Parif. Sirmond.* Nonnoso apud Photium, *n. 3. pag. 6. Edit. Schotti.* De quibus & Vranius *primo Arabicorum*, apud Stephanum voc. χατραμωτίτης. Καμηλοκόμοι Χατραμῶται, Σαββαῖοι, καὶ Ομηρῖται. *Camelocomi Chatramotæ,* h. e. *Camelos ornantes Chatramotæ, Sabbæi, & Homeritæ.* Vbi legendum puto Σαββαῖ οἱ καὶ Ομηρῖται, *Sabbæ,* id est, Sabbæi, *qui & Homeritæ:* quam coniecturam meam probauit postea Vir doctissimus S. Bochartus *Geograph. Sacr. Part. I. lib. 2. c. 15. p. 98.* E regione Homeritarum Axumitæ fuere, de quibus *supra.* Denique Homeritæ inter Arabes seu in Arabia censiti, a Plinio quoque *dict. lib 6. cap. 28.* Arriano *in periplo maris Erythræi pag. 154. Edit. Blancard.* & Ptolemæo *lib. 6. cap. 7.* Quare manifestus error est Stephani, qui Homeritas Æthiopum gentem facit, quod de Axumitis verum est: Et eorum maxime, qui Homeritas eosdem cum Axumitis faciunt, hoc tantum discrimine, quod qui prius Homeritæ dicebantur quamdiu in Arabia fuerunt, postea in Æthiopiam translati Axumitæ dicti fuerint. Quibus vel hæc lex & Philostorgius refutandis deinceps sufficient, qui tam clare eos distinguunt. Procopius quoque Gazensis,

P. 584. zensis, *in 3. Regum* ad verba illa, *Regina Sabæ, pag. 532 Edit. latin. apud Gesneros*, de Sabæis. ἔθνος ἐςὶν Αἰθιοπικόν· ἐντεῦθεν δὲ κεῖσθαι φασὶν αὐτὰς τῆς θαλάσσης τῆς Ινδικῆς, ὀνομάζεσι δὲ αὐτὰς Ὁμηρίτας, κατ' ἀντικρὺ δὲ εἰσι τῶν Αὐξεμιτῶν· μέση δὲ τέτων κἀκείνων ἡ θάλασσα: *Gens est Æthiopica, sitam esse aiunt ad mare Indicum. Vocant autem Homeritas, sunt ex aduerso Axomitarum, medium autem inter illos mare est.* Qui locus egregie cum Philostorgio concinit, in describendo eorum situ.

Nunc de Homeritarum *Vrbibus.* Philostorgius igitur *lib. 3. c 4.* Homeritarum metropolin, non Sabam tantum (vnde Sabæi) verum & *Tafaron* quoque fuisse ait. Τάςφαςα hæc dicitur apud Stephanum. Τάςφαςα, inquit, ἐδετέςως, πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀςαβίας, ὁ πολίτης Ταςφαςηνὸς (sequentia reperiuntur etiam in voce Ἄδανα) ὡς Ζόαςα Ζοαςηνὸς, Αὔαςα, Αὐαςηνὸς, ὡς Οὐςάνιος ἐν Ἀςαβικῶν τςίτῳ. *Tarphara, neutro genere, vrbs Arabiæ felicis. Ciuis, Tarpharenus, vt Zoara, Zoarenus, Auara, Auarenus, vt Vranius Arabicorum libro tertio.* Ammianus quoque Marcellinus, *lib. 23. cap. 6.* inter eximias Arabum beatorum ciuitates hanc *Tapharum* memorat, & *Taphron*, vel vt alii, *Taphra* vocat. *Ac licet abundet vrbibus mediterraneis atque maritimis, campisque copiosis & vallibus, has tamen habet ciuitates eximias, Geapolim & Nascum & Baraba, itidemque Nagara & Mephran, &* Taphron (al. Taphra) *& Dioscuriada.* Apud Ptolemæum quoque, *lib. 6. cap. 7.* Ταπφαςῖται (nam ita diserte codices quidam habent, etsi alii Σαπφαςῖται) iuxta Homeritas in Arabia Felice memorantur: & mox Σάπφαςα vel Σάπφας μητςόπολις; vt & *lib 8. pag. 241.* Σάπφας: vbi & interuallum eius ab Alexandria designat. Et apud Arrianum *in periplo maris Rubri pag. 147. Edit. Blancard.* Τάπαςα ἐμπόςια Βαςβαςικά: Item Ἀφας, quam diserte metropolin Homeritarum vocat *pag. 154. edit. cit.* Et hæc de *Tapharo* seu *Saphare*, de quo vir doctiss. quoque *Geogr. sacr. Part. 1. lib. 2. c. 30.* vbi hunc quoque locum allegat. Atenim præter Sabam & Taphoron, duo præterea Homeritarum emporia memorat Philostorgius: nempe Emporium Romanum, & Emporium Persicum. De *Romano* Homeritarum *emporio* tria ait, 1. situm id extrorsum ad Oceanum: 2. Regionem vocari *Adanen:* & sic Emporium Romanum istud fuisse in regione, quæ vocatur *Adane.* De hac Adane Vranius quoque *lib. 3. Arabicorum*, & Herodianus *lib. 4.* apud Stephanum in Ἄδανα. Ἄδανα ἔςι καὶ ἑτέςα πόλις ἐν μεσογείῳ τῆς εὐδαίμονος Ἀςαβίας, ὡς Οὐςάνιός φησιν ἐν Ἀςαβικῶν τςίτῳ. *Adana est & alia vrbs in mediterranea felicis Arabiæ parte, vt Vranius inquit Arabicorum libro tertio.* Sic & apud Ptolemæum, ad marginem τῆ Ἀςαβίας ἐμποςίε, adscriptum, *Aden aliis vocari.* Ea vero hodienum *Aden* vrbs regnumque dicitur. 3. Ait Philostorgius ad Romanum Homeritarum emporium appellere Romanos solitos: (nempe commercii ergo.) Hoc vero proculdubio emporium illud est, quod Ptolemæus *lib. 6. c. 7.* in Homeritarum regione diserte vocat Ἀςαβίας ἐμπόςιον, vbi ad marginem, vt dixi, adscriptum, *Aden aliis vocari:* cuius eiusdem meminit & *lib. 8. p. 242.* vbi & distantiam eius ab Alexandria designat: a quo eodem in eadem Arabia Felice alia Emporia memorantur *dict. lib. 6 cap. 7.* puta in *Adramitarum* regione, Κάνη ἐμπόςιον καὶ ἄκςον, *Cane emporium & extremum:* in *Elesarorum*, Μᾶσα ἐμπόςιον, Ὄκηλις ἐμπόςιον, *Musa emporium, Ocelis emporium:* in Mediterranea Arabia, Ὀμανὸν ἐμπόςιον, *Omanum emporium*, quorum etiam omnium interualla ab Alexandria (quo scil. merces Arabicæ conuehebantur) describit *lib. 8. p. 241. 242.* Nempe felix illa diuesque Arabia, Romanorum commerciis patuit; in quem finem emporia quædam seu commerciorum loca destinata erant, pariter vt apud alias vicinas Romanis gentes, commerciorum loca fuere: vide vel *Ammianum Marcellinum*, & *Itiner. Peutingerianum:* vti viceuersa certa commerciorum loca in Orbe Romano Barbaris patuere: de quo vtroque vide vel *l. 4. C. Iust. de commerciis & mercatoribus.* Et hæc de Romano Emporio apud Homeritas. *Persicum* quoque apud eosdem *emporium* memorat Philostorgius; nempe quo Persæ commercii ergo commeabant, quibus Arabes felices a læua Persico mari collimitabant, vt ait Marcellinus *lib. 23. cap. 3.* qui etiam ait, ibi fuisse *Emporia densa.* Verum quænam siue Romana siue Persica emporia ibi fuerint, si quis scire aueat, & quid ad quemque locum comportatum, commercatumque fuerit, legat is Arriani *periplum maris Erythræi.* Et hæc de situ vrbibusque Homeritarum.

Quod *Ritus moresque* Homeritarum attinet, ait Philostorgius (quod etiam exscripsit Nicephorus, *lib. 8. c. 35.*) Primo, circumcisam eam gentem fuisse. Quod Epiphanius quoque scribit *in hæresi Ebionæorum 30 n. 33. pag. 160. Tom. I. Oper. Edit. Colon. apud Ierem. Schrey.* Certe de iis quoque populis passim Æthiopibus, Troglodytis (qui postea Axumitæ dicti,) & Herodotus, & Agatharchides *lib. 5. de mari Rubro, cap. 30. apud Photium Cod. 250. pag. 1358. Edit. Schotti.* & Diodorus *lib. 3. Biblioth. histor. pag. 115. Edit. Henr. Stephan. & pag. 165. Edit. Rhodomanni*, & Strabo, *lib. 16. Geograph. pag. 116. 117. 119. Edit. Almeloueen.* notat, eos κολοβὰς τὰς βαλάνες, *glandes mutilos*, imo & γυναῖκας Ἰεδαϊκῶς ἐκτετμημένας, *mulieres iudaice excisas* fuisse, & a Pytholai promontorio rursum ὁλοκλήςες, *integros*, fuisse. De Idumæis, in genere, (quorum pars Homeritæ) Ammonius & Iustinus *dialogo cum Triphone Iudæo pag. 245. 246. Edit. Paris. & pag. 192. Edit. Londin. Styani Thirlbii.* De omnibus ex Chettura ortis, & Ægyptiis tradit Theodoretus *Quæst. in Genesin, 68. pag. 53. Tom. I. Oper. Edit. Sirmond.* Denique Æthiopes qui circumcisi sunt, ex posteris Chetturæ sunt. De ortis ex Chettura in commune est egregius locus Alexandri Polyhistoris apud Iosephum *lib. 1. c. 16.* quem & Eusebius adducit *præpar. Eu. lib. 9. c. 20.* Nunc etiam qui eorum Christiani sunt, ex vetusti moris reuerentia circumcisionem retinent.

Secundo, quod tempus circumcisionis attinet, ait Homeritas circumcisos octauo die: Nempe more Iudaico. Et Iosephus tamen *lib. 1. Antiq. c. 13.* & Origenes *in dissertat. contra fatum*, quæ apud Eusebium extat, *lib. 6. c. 11.* & in *collectione Græca, cui Φιλοκαλίας nomen.* & Eustathius *in Hexaëmeron pag. 60.* aiunt, Arabas seu Ismaëlitas, quos Epi-

Epiphanius Saracenos explicat, post decimum tertium annum id facere.

Tertio ait Philostorgius, Homeritas sacrificasse Soli, Lunæ, dæmonibus indigenis: Quod etiam habent acta Metaphrastis apud Surium 24. *Octobr.* & apud Baronium *in Annalib. ad an. 522. num. 20.* totidem pene verbis, vbi de Axumitarum & Homeritarum Rege: *Omnes, qui erant in sua potestate habebat circumcisos, partim quidem Iudaicam sequentes superstitionem, partim autem plane Gentiles, Soli & Lunæ sacrificantes & dæmonibus,* &c. Certe Arabes Soli & Lucifero sacrificasse testatur quoque Nilus, *in narratione de cæde Monachorum montis Sinai, & Theoduli filii captiuitate.* Et iam olim Arabes duo tantum numina coluisse Arrianus scribit, *lib. 7. de expedit. Alexandr. pag. 486. Edit. Blancard.* Cœlum, quod Solem astraque alia in se contineret, & Dionysium, ob famam ducti ad Indos exercitus. Sic & Blemyes Soli sacrificasse, & quidem humana hostia, scribit Procopius 1. *Persic. cap. 19.* Postremo ait Philostorgius, Iudæos quoque multos apud Homeritas fuisse, idque duobus locis scribit. Prodit id quoque Procopius 1. *Persic. cap. 20. init.* ἐπειδὴ Ομηριτῶν ἔγνω πολλὲς μὲν Ιεδαίες ὄντας, *cum audisset Homeritarum non paucos genere Iudæos esse.* & prædicta acta apud Surium sub Iustino Imp. Imo Strabo ex Eratosthen. *lib. 16. Geograph. pag. 1112. Edit. Almeloueen.* in Arabia hac Felice Syros incolere vt & Iudæos, & post hos primos incolere homines agricolas. Vt proinde mirum non sit, si circumcisa gens ea fuerit, quando & ex Chettura Abrahami ea orta: & Iudæi his plurimi immixti fuere. Et hactenus quidem de Homeritis ipsis, eorumque moribus.

Nunc, de *Legatione*, quod *huic leg.* propius iam,
P. 585. quam a Constantio ad Homeritas missam Philostorgius scribit, quisue eius Legationis exitus fuerit. Quam quidem narrationem a Nicephoro, vti dixi, ex Philostorgio mutuatam Baronius pro suspecta habuit A. D. 354. *num. 14. 15. 16.* quando nulli præterea ex historicis idem memorant. Addo, Philostorgium sibi vix in omnibus constare videri, vt ex collatione *capitis 6. libro 2.* & *c. 4. lib. 3.* colligitur. Tandem, non alio fine hæc scripta a Philostorgio, quam in Arianorum gratiam. Nos Philostorgium sequamur, qui non omnino saltem falsus, vel in omnibus.

Primo spectandum illud, agi hic de amica Constantii ad Homeritas legatione, pariter vt ad Axumitas. Nempe, vt ab antiquo Homeritæ & Axumitæ Romanorum Fœderati fuere, & Legati vtrinque missi (quod de Sabaitis nominatim testatur Arrianus, *in periplo maris Rubri pag. 154. Edit. Blancard.* qui & mentionem facit Legatorum a R. Homeritarum ad Imp. cum muneribus missorum) ita & sub Constantio Imp. nominatim, sub quo nunc versamur, fidem facit de Axumitis, Constantii Imp. epistola *ad Tyrannos Axumitarum Aizanam & Sazanam*, in qua vt iam dixi de Frumentio Episc. Auxumitano & Athanasio Alexandrino agit, quam memorat Athanasius, *Apolog. ad Imp. Constantium pag. 693.* & ipsam consignat *pag. 696. Tom. I. Op. Edit. Lips. apud Weidm.* vbi & *fine epistolæ* Constantius eos vocat ἀδελφὲς τιμιωτάτες, *fratres honoratissimos.* Eaque refert, *sese his paria cum Romanis iura tribuisse*, τῆς αὐτῆς προνοίας ἀξιοῦντες ὑμᾶς, καὶ τῶν ἴσων Ρωμαίοις μεταδιδόντες: *hac cura cum & vos prosequi dignamur, paria cum romanis impertientes.* De vtrisque, de Axumitis inquam & Homeritis, testis hæc ipsa eiusdem Constantii Imp. constitutio: quæ eo ipso Anno 356. data est, quo superior illa eiusdem Imperatoris *epistola* ad Tyrannos Axumitarum.

Fœderati igitur Romanis fuere & Homeritæ & Axumitæ hoc Constantii æuo: vt & deinceps quoque mansere, etiam sub Iustiniano, Procopio teste, *lib. 1. Persicor. cap. 19.* & Nonnoso, *apud Photium Cod. 3. pag. 6. Edit. Schotti.* aduersus Persas videlicet, quibus vicini erant; quibus cum Persis sane Constantio Imp. hoc æuo res erat, qui tum Armeniam & Mesopotamiam incursabant, cum Musonianus PP. esset (cui *hæc lex* inscribitur) teste Ammiano Marcellino, *lib. 15. cap. vltim. lib. 16. cap. 9. lib. 17. cap. 5.* Inde igitur Legationes istæ a Constantio ad Homeritas & Axumitas missæ, vt non tantum ex Philostorgii *loco* liquet, verum etiam ex *hac l.* quæ proinde Philostorgium non omnino neque vbique falsum in hac narratione ostendit.

Finis porro, quod secundum, Legationis istius, quam memorat Philostorgius, a Constantio videlicet ad Homeritas missæ, a Philostorgio redditur, *lib. 3. c. 4.* puta vt ad pietatem seu fidem Christianam eos traduceret: de quo etiam *c. 6. lib. 2.* Et Metaphrastes apud Surium 24. *Octob.* & apud Baronium *in Annal. ad an. 522. num. 20. 21. seqq.* cuius verba, siue ex Philostorgio siue e Nicephoro mutuata, hic apponere iuuat, vt appareat quomodo ea inflexa ab eo Scriptore fuerint: *Ciuitas in Homeritide quæ vocatur Nagran, cum iam longo ab hinc tempore venisset ad agnitionem veritatis, & pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius Magni Constantini filius ad Sabæos, qui nunc vocantur Homeritæ, orti vero sunt ex Cætura Abrahæ, misit Legatos: & Rege gentis illius muneribus sibi conciliato, ædificauit hac in ciuitate Ecclesias: & quendam virum pium, qui ad vitam declinarat monasticam, & moralibus & actiuis virtutibus erat magnus, atque adeo omnibus sui temporis superior, misit, vt præesset iis, qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore, Iudæis resistentibus, & Barbaro suadentibus, ne tam facile hospitem admitteret in ciuitatem, neque circa res diuinas aliquid innouaret, nisi prius vir religiosus aliquod signum ostenderet (quomodo solent isti petere, vt qui sint increduli) quod quidem si præstiterit, tunc ei concederet ingressum in ciuitatem. Ille diuinis fretus promissis, quod signa sequerentur eos, qui crediderint, annuit citra vllam dubitationem, & eorum quæ petebantur miraculorum magnam ostendit operationem. Ab eo autem tempore ciuitas Dominum pure colens, & orthodoxa diuinorum patrum sequens dogmata perseuerabat*, &c. Quæ præterea sub Iustino & Iustiniano Imp. apud hos populos facta circa fidem Christianam, vide apud *Cedrenum, & Historiæ Miscellæ Scriptorem.* Tertio, *Theophilum* Legationis istius a Constantio ad Homeritas missæ, principem fuisse, ait Philostorgius; De quo Theophilo multa habet, vt *toto opere*

re

re passim, ita *c. 4. lib. 3.* quæ etiam exscripsit Nicephorus *lib. 9. c. 18.* deque eo Thalassii locus est apud Suidam. *voc.* Θεόφιλος.

Ad Legationem ipsam Constantii ad Homeritas redeamus: Eam vero magnificam & munificam valde describit Philostorgius: Inter alia vero munera ad Homeritas a Constantio missa, ait, & ex eo Nicephorus, & ducentos equos e Cappadocibus nobilissimis, missos. De Cappadocum equorum nobilitate & præstantia nota iam res est: deque his & nosmetipsi iam ad *Veterem Orbis descriptionem*, & plenius *inf. ad l. 1. de equis curulib.* Tanta vero eorum nobilitas fuit, vt Imperatorum ferme vsibus seruarentur, vnde & *Diuina animalia* in *dicta Veteri orbis descriptione, pag. 261. Geographicor. antiquor. Edit. Gronou.* id est Imperatoria, de quibus & Nemesianus *Cynegetico v. 241.* & Claudianus *in laudem Serenæ v. 192.* Ex his equis erant Palmati illi, de quibus Nemesiani locus, Hesychii, *lib. 5. Chronicorum, in Glossis Nomicis voc.* παλματίας. *lex vn. de grege dominico:* & *d. lex 1. inf. de equis Curulibus:* tandem & *Itinerarium Hierosolymitanum pag. 577. Edit. Wesseling.* prout eius verba iam olim restituimus. Huiuscemodi equis nonnullis nulli fas fuit vti, vel factionibus diuidere præter Imperatorem, ne Consulibus quidem: vide Capitolinum *in Gordianis cap. 4.* De quo accipio & quod ab eodem Philostorgio dicitur, *lib. 11. c. 6.* Et hæc quidem quæ modo notauimus vir doctiss. S. Bochartus *Geogr. sacr. Part. 1. lib. 3. c. 11. p. 177. 178. Edit. Lugd. Bat 1707.* verbatim inseruit, calculoque suo probauit. Ergo & inter dona, munera, & quidem nobilissima & ad Reges exteros missa fuere equi Cappadoces, & ideo ad Homeritas quoque a Constantio nostro *huius l.* auctore missi.

Quod *Exitum* huius *Legationis* attinet, ait Primum Philostorgius *lib. 3. cap. 4.* Iudæos obstinatos alioquin & pertinaces, (ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων οἰκεία ἐπίνοια) miraculosis Theophili operib. inuitam licet & ἀντιπλέοντα manus præbuisse. Quo pertinet quoque Metaphrastis locus *sup.* Secundo ait & ex eo Nicephorus, Homeritarum Regem ad Christi fidem conuersum, tresque ab eo Ecclesias locis opportunissimis excitatas: Primam quidem in metropoli gentis, *Tapharone:* Secundam, in *Emporio Romano*, quo Romani commerciaturi commeare solebant, extrorsum ad Oceanum: Tertiam, ad alteram regionis partem, ad fauces videl. Persici maris, in *Emporio Persico.* Vnde discimus iam, Homeritarum regionem a mari Rubro & Oceano ad Persicum mare vsque tum procurrisse: cum tamen Ptolemæus suo tempore Homeritarum fines inter *Madocen* ciuitatem, & *Melan* montem coërceat. Atque hæc quidem hactenus, de Axumitis & Homeritis.

Nos ad Legationes, quæ hoc tempore ad eos missæ, atque adeo ad *huius l.* sententiam, vnde diu emorati sumus, redeamus. Ergo ad has quoque gentes hoc tempore Legationes missæ, pariter vt ad alias gentes, quæ Romanis fœderatæ, & amicæ erant. Quo quidem numero fuere quoque Armenii; de quo fidem facit *lex 1. sup. de annona & trib.* vt & de Satrapis gentibusque Armeniæ vicinis *lex 57. sup. de cursu publ. l. vlt. infr. de auro coronario:* Saraceni item, de quo dixi ad *l. 18. sup. de Tironib.* fidemque etiam facit sub Theodosio Iun. *Nouella eius 31.* Missæ inquam Legationes ad has gentes: p. 586 siue auxilii, siue amicitiæ fœderisue, siue fidei causa. Igitur Constantius *hac l.* modum aliquem hisce Legatis sæpe desidiosis ad Axumitas & Homeritas missis ponit: vetito quemquam Legatum ad eos ire præceptum, seu missum vltra annui temporis spatia Alexandriæ demorari χρονοτριβοῦντα, atque adeo post annuum ei annonas præstari. Qua parte tamen constitutio hæc, vt vulgo ea habet, vix fidem mereatur: illud ipsum inquam, quod annui temporis spatium Legatis ire præceptis ad illas gentes, concedatur ad demorandum Alexandriæ: cum & has Legationes propere obiri publice tum interesset, & quidem in abrupto sæpe periculo, belloque tum temporis cum Persis flagrante, quale sane bellum hoc ipso tempore flagrabat, Persis Armeniam & Mesopotamiam incursantibus, vt docet Ammianus Marcellinus *libr. 15. 16. 17.* cum Musonianus, ille ipse, cui *hæc lex* inscribitur, Præfectus Prætorio esset, quod idem Marcellinus testatur, *d. lib. 15. cap. vltim. & lib. 17. cap. 5.*

Quare hic aliud quid latere necesse est. Multæ equidem aliæ constitutiones occurrunt, quibus temporis faciendi morandique aliquibus præfinita sunt spatia.

1. Vt ecce, Prosecutores equorum & animalium, sacro vsui deputatorum, seu necessariorum, vltra quinque dies in vna ciuitate residere vetiti a Theodosio M. *l. 2. supr. de tractoriis & statiuis.*

2. Iis, qui transductioni ferarum deputati erant, tres vel quatuor menses in Hieropolitana vrbe residere solitis, septem dierum tantum mora concessa a Theodosio Iun. *l. 2 infr. de venat. fer.*

3. Exactor etiam vltra anni spatium in visceribus regionis, ad quam missus erat, remorari vetitus: *l. 9. sup. de executor. & exactionib.*

4. Protectori quoque vel Domestico, cui aut tuitio locorum, aut quidem longior necessitas commissa erat, aut iudicum præceptis obtemperare iussus erat, circumacto anni tempore annonæ vel alimenta regulariter non debebantur: *l. 27. sup. de erog. mil. ann.*

5. Datus etiam Nauiculariis ad ἀνολκὴν καὶ καθολκὴν, seu ad securitates, id est apochas reportandas annus, vel biennium.

6. Datum & spatium sacerdotalibus prouinciarum Africanarum, vltra quod Karthagini morari non possent, *l. 176. supr. de Decurionib.* Verum hæc ad *hanc l.* nil faciunt, & peculiares suas habent rationes, non magis quam species *legis 27. supr. de petitionib.* Putet ergo quis Legatos ad Axumitas & Homeritas missos Alexandriæ tamdiu sæpe moratos, siue quod opportunam nauigandi Alexandria per Mare Rubrum occasionem captarent, siue vitandis latronum Arabum Saracenorum insidiis, siue nimio earum regionum æstui: siue denique etiam vrbis voluptate capti, diuturnam nimis ibi moram facerent, visum fuerit Constantio Imp. his temporis istius annui spatium præfinire, intra quod nauigandi occasionem opportunam inuenire satis possent. Verum neque id fidem meretur. Putet quis igitur hic legendum loco, *annui temporis*, vltra

verni temporis, quomodo etiam Ammianus Marcellinus loquitur *libr. 19. cap. vltim.* Putet alius, Legatos hoc tantum temporis insumpsisse ad magnificentiam & apparatum, vel ad munera colligenda: prout scilicet erant hæ Legationes magnificæ, vt ex Philostorgio *supra* ostendimus. Horum inquam, nil placet. Quid igitur? Legatum hic non *Alexandriæ demorari*, verum, *Alexandria emorari* vult Constantius. *Emorari* in genere est tardare, moram facere, χρονίζειν: vt & *Demorari* apud Tacitum *libr. 15. cap. 69.* Lactantius etiam *libr. 4. Instit. diuin. c. 10. cum Moses Dux eorum ascendisset in montem, atque ibidem quadraginta diebus demoraretur.* Iurisconsultus quoque in *l. 2. §. 4. D. de iudiciis*, in hoc ipso Legationum argumento: *non compelluntur se defendere Romæ, quamdiu Legationis causa ibi demorantur.* Alioquin est & *moram iniicere alteri*: ita Claudianus *de bello Getico. v. 385.*

— — neu vos longe sermone petito

Demorer.

V. & *l. 8. Cod. Iust. qui pet. tutor. Emorari* tandem est, ab aliquo loco diu abesse, moramque alibi facere. Et hoc iam sensu Constantius Imp. Legatis ad Axumitas & Homeritas, ex Alexandria missis, ad aditum & reditum annum præstituit: vltra quem si emorarentur, scirent sibi vltra, seu post annum, alimonias annonarias denegandas. Dixi ex Alexandria; nam ea scilicet veluti centrum huius Legationis erat, seu terminus a quo & ad quem, inde inquam Legati proficiscebantur, eoque redibant. Quæ quidem etiam æquali spatio dissita erat ab Axumitis & ab Homeritis, vt ex superius dictis constat. Sensus igitur *huius l.* apertus: Anno hanc vtramque Legationem absoluendam: quæ sane commode absolui intra annum potest; quandoquidem etiam opportuna intra annum nauigandi eo ex Ægypto, indeque Alexandriam redeundi, tempestas esse potuit. Auctor enim est Arrianus, *in periplo maris Erythræi, pag. 146. Edit. Blancard.* opportunum nauigandi tempus ex Ægypto Auxumam fuisse a Ianuario ad Septembrem vsque: in vlteriora vero emporia, mense Iulio *pag. 150.* sicut & ad alia maris Erythræi loca, *pag. 164. 170. 174.* In Homeritarum vero regionem & Mazam & Sabbatham, mense ferme Septembri *pag. 155. Ed. cit.* Ergo vltra annum emansori, moratori Legato, post annum annonæ præberi vetitæ. Quomodo & alias moratoribus, emansoribus hæc eadem pœna imposita. Sic enim & Protectoribus vel domesticis extra ordinem e Comitatu alio missis, ad aliquid peragendum, post annum annonæ & emolumenta regulariter non debebantur, *dict. leg. 27. supr. de erog. mil. ann.* Idemque in Exactore, *dict. l. 9. sup. de executor. exactionib.* Et sic tribus his legibus annui temporis spatium præfinitur officiis quibusdam peragendis, vltra quod annonas exigere non possent, vt in genere cæteroquin otiosos e publico pasci non oportet: Quomodo Capitolinus de Antonino Pio *in vita eius c. 7. Salaria, inquit, multis subtraxit, quos otiosos videbat accipere, dicens, Nihil esse sordidius, imo crudelius, quam si Rempublicam ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.* Proculdubio enim Legati ad Axumitas & Homeritas missi, moras ibi nectebant, rerum forte nouarum mirabiliumque, de quibus Arrianus, & Philostorgius, nimio plus curiosi; τῆς ἀνακομιδῆς incuriosi: cum tamen annui temporis spatium his sufficere deberet.

Et quid si id quoque factum putemus in specie *huius l.* a Legatis e Curia Alexandrina eo missis (vt Legationis onus Decurionibus impingebatur, de quo consule *Paratitlon*) quibus ex viribus ciuitatis viatica & annonæ præbebantur, vt docet *lex 15. & 18. sup. de extraordin.* Ergo his annui temporis spatium datum ad Legationem perficiendam: hinc, ne Curias suas diutius desererent, inde ne eas sumptibus onerarent: forte etiam Athanasii fideique causa ibi agentes, aduersus Constantii & Arrianorum institutum & voluntatem: quæ & ipsa arcana forte ratio Constantio *hac l.* proposita fuit. P. 587.

Ex superioribus interim multo ante dictis apparet de nuperi Scriptoris errore, qui Æthiopiam, prouinciasque has barbaras etiam Epiphanii æuo, sub Valente sc. Romanis nondum cognitas, fidemque Christianam nondum amplexatas scribit. Cuius & hic alter error est, quod Episcopo Alexandrino cessisse scribit: in errorem hunc inductus ex *Libyæ* appellatione, quæ sane Episcopo Alexandrino supposita erat: non vero Africana, seu Africa; verum Libya Ægypti prouincia, cui etiam Dux peculiaris præfuit, vt ostendit vel *lex 16. sup. de Numerariis:* In qua Libyæ appellatione peccatum quoque a Synesii Interpretibus.

Illud postremum, *hac l.* obseruandum, subscribi ei *Indictionem XV.* quæ sane respondet *Constantio IX. & Iuliano Cæs. II. COSS.* id est An. D. 357. Quare ad eum Consulatum referenda *hæc lex:* vel sane reponenda hic *Indictio XIV.* vt ita referatur ad A. D. 356. nisi Constantii tempore, cuius *hæc lex* est, eadem Indictionum ratio fuerit in Oriente, quæ in Occidente, vbi sane congruit Indictio XV. Anno 356. Et est alioquin antiquissima hæc omnium *hoc Codice* Indictionum mentio: quam altera tamen antiquior adhuc sedecim annis anteuertit: Indictio inquam XIV. *Marcellino & Probino COSS.* id est A. D. 341. quæ adnotata reperitur in conciliabulo Antiocheno apud Athanasium, *libro de Synodis:* cuius ope, Indictionum memoriam iam ad annum 327. vel 328. retrotrahere possumus: sicut *huius l.* ope ad A. D. 343.

III. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

PROVINCIALES, desideriorum (c) suorum decreta, (d) initio aput acta Ordinariorum (e) Iudicum prosecuti, ad Sedis Tuæ Eminentiam mittant, vt inpudentior petitio (f) refutetur, aut iustior petita commoda (g) consequatur. Si qua autem eiusmodi

modi fuerint, quæ Magnificentiam Tuam probabili cunctatione destringant, (h) super his satis erit consuli scientiam nostram, ita vt cunctas petitiones cum litteris tuis Legatorum vnus (i) aduectet. Dat. III. Kal. Iun. Serdicæ, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ: cui inscribitur & *lex prox.* 4. aliæque complures *hoc Cod.* vid. *Prosopogr.* de eo quoque Marcell. non *vno loco.* ID.

(c) *Desideria:* sunt petitiones, postulata, *h. l.* & *l.* 6. 7. 8. 9. 12. 16. *h. t. l.* 9. & 96. *sup. de Decurionib.* ID.

(d) *Decreta.* Mamertinus quoque cui *hæc lex* inscribitur hanc vocem in hac re vsurpat. vid. quæ dixi ad *l.* 1. *sup.* ID.

(e) *Ordinarii Iudices* sunt Rectores prouinciarum. ID.

(f) *Petitiones hic* & *l.* 4. 7. *inf.* proprie. Symmachus quoque in hac ipsa re *lib.* 1. *ep.* 11. *in fin.* ID.

(g) *Commoda*, vid. & *l.* 1. *sup.* ID.

(h) *Destringant*, & distineant. ID.

(i) De *Legatorum numero* dicam *ad l.* 4. ID.

IV. (a) Idem AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

IVXTA legem † Diui Constantini, nihil, post tractatum (c) habitum, ciuitatum (d) voluntate, mutetur, siue mutiletur, sed integre atque inlibate ciuitatum petitiones ad Magnificentissimæ Sedis Tuæ notitiam perferantur: vt * sit examinis tui, quænam ex his auxilio tuo inplenda protinus, quæ Clementiæ Nostræ auribus intimanda videantur. Dat. VII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [346.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Mamertino* huic inscribitur & *lex* 3. *prox. sup.* de eo v. plura in *Prosopogr.* ID.

† *Constantini* lex hæc notanda, quæ nullibi extat; neque enim indicari puto Constantii *legem* 1. *sup.* ID.

(c) *Tractatus* vox propria hic, & *l.* 7. 9. 12. *inf.* & *l.* 15. *inf. de Episcop.* Ita tractatus publicus, Amm. Marcell. *lib.* 14. *cap.* 11. ID.

(d) An restituendum *ciuilium ptatum*, id est Iudicum ordinariorum, vt vocant *l.* 13. *sup.* Quomodo *ordinariæ potestates* dicuntur eodem sensu Amm. Marcell. *lib.* 21. *cap.* 16. & *Potestates* absolute non semel *hoc Cod.* pro Iudicibus v. *Gloss. Theod.* simili certe errore in *l.* 16. *D. de adquir. rer. dom.* scriptum *in ciuitatem*, pro in *ciuis ptatem*. Verum sustineri potest hæc lectio interpunctione hac; *nihil post tractatum habitum, ciuitatum voluntate, mutetur.* ID.

* *Legi* 5. *Cod. Iust. eod. tit.* quæ alioquin desumpta est ex *l.* 12. *inf.* inserta est hæc sententia. ID.

COMMENTARIVS.

P. 588.

VALENTINIANI Senioris tres *hoc titulo* constitutiones super Legationibus prouincialium ad Principem & ad se quidem missis vel mittendis occurrunt: hæ duæ, inquam, ad eundem Mamertinum PP. Italiæ, Illyrici & Africæ datæ: & Tertia præterea, puta *lex 6. infr.* Ad triplicem finem. Primo, ne Iudicum potestate impedirentur vel interturbarentur: secundo, ne inanes sumptus prouinciales in Legationes facerent: Postremum, ne sibi Principi superfluis & non necessariis Legationibus obstreperetur. Ad quem triplicem finem pertinent omnes *huius tituli* Leges de Legationibus prouincialium: & pertinent etiam *tres* Valentiniani *leges:* ita quidem, vt *dict. l. 6.* ad Legationes ex Africa diserte pertineat, quo forte etiam pertinent hæ duæ. Quinque igitur *his duabus legibus*, & *dict. l. 6.* a Valentiniano Sen. eum in finem constituuntur.

Primo constituitur *l. 3.* Prouinciales decreta ad Principem per legatos mittenda, initio seu ante omnia apud acta ordinariorum Iudicum, id est Rectorum prouinciarum prosequi, seu insinuare debere. Id inquam statuitur *dict. l. 3.* quod indicari quoque videatur initio *l. 4.* vbi vetantur decreta *mutari vel mutilari*, a Iudicibus videl. Id ipsum certe a Theodosio Iun. constitutum *l. 15. infr.* vnde desumpta est *lex vltim. Cod. Iust. eod. tit.* per Ægyptum, de Præfecto Augustali; puta vt Alexandrini Legatos missuri decreta sua Præfecto Augustali insinuent. In quo æqua fuit Præfecti Augustalis conditio cum Rectoribus prouinciarum; vt *hac lex 3.* cum *illa l. 15.* collata ostendit: non vero maior auctoritas, quod Cuiacius credidit: De quo dicam adhuc ad *eam l. 15.* Et hæc quidem ita Valentinianus Sen. & Theodosius Iun. cum tamen alii nonnulli Principes decreta hæc requirere prouinciæ Rectorem, aut Vicarium, seu decreta in examen Cognitoris perferri, noluerint; Valentinianus inquam Iunior, *l. 9. infr. hoc titulo* Theodosius M. *l. 12. inf. hoc tit.* Nempe, quia sæpe eueniebat, vt desideria prouincialium ad Imperatorem non perferrentur, vel saltem non integra; sed Iudicum voluntate mutarentur, siue mutilarentur: vel denique Legationes interturbarentur: quomodo sane euenit Legationi Tripolitanæ ad hunc ipsum Valentinianum Sen. per Romanum Comitem Africæ, vt memorat Ammianus Marcellinus *lib. 28. cap. 6.* Et vero statim post *legem 3.* euenisse indicat, eiusdem *lex 4.* ad eundem Mamertinum emissa trimestri post. Qua causa (quod

(quod secundum iam caput *harum duarum legum* est) malo isti *ea l. 4.* mederi instituit Valentinianus, vetitis Iudicibus ordinariis mutare vel mutilare decreta Ciuitatum: idque secundum anteriorem aliquam Constantini constitutionem, quæ nuspiam alibi occurrit. Illud equidem (quod Tertium *his duabus legibus* continetur) Valentinianus voluit, vt decreta ad notitiam *Præfecti prætorio* perferrentur: sic quidem (quod Quartum) vt is impudentem petitionem respueret: contra, vt iustam & probabilem vel ipse auxilio suo protinus impleret, remediumque implorantibus præberet: vel si cunctationi locus esset, tum demum legatus prouincialis vel ciuitatis, cum decretis, cumque literis Præfecti Prætorio ad Principem proficisceretur. Denique probata atque elimata a Præfecto Prætorio desideria & decreta ad se Principem perferri voluit Valentinianus Sen. *his duabus legibus*: vt & Valentinianus Iun. *l. 10. infr.* (hic tamen vt decisio omnis Principi seruaretur,) & Theodosius M. *l. 12. infr.* Theodosius Iun. *l. 14. 15. 16. seu vltim.* Et sic regulariter id ita obtinuit. Quanquam Valentinianus Iun. aliquando ne ipsum quidem Præfectum prætorio decretum requirere Edicto suo voluit *l. 9. infr. hoc titulo* admonitis tantum prouincialibus, ne superfluis & improbabilibus petitionibus Imperatorem occuparent. Verum mox, vt dixi, ad Regulam rediit idem *dict. l. 10.* Nempe Præfecti Prætorio dignitati, vtpote contiguæ potestati, & ἀποῤῥώγω tantum βασιλεία, & sub quo diœceseon prouinciarumque Rectores erant, quibus denique Summa rerum demandata erat, hanc δοκιμασίαν tribuerunt Principes: partim vt improbabiles petitiones respuerent, partim vt quæ ipsi prouidere possent, dispicerent: atque adeo ne improbabilibus aut non necessariis legationibus & petitionibus Principum actus turbarentur. Tribuit nominatim Valentinianus *his duabus legibus*: qui & alia ratione prouincialibus occurrit *l. 6.* ne non necessariis desideriis & non probabilibus rebus distringeretur: ad quam *leg.* ex Ammiano Marcellino aliquam multa notabo. Nescio an non Cassiodori quoque locus VI. *Var. 3. in formula Præfecti Prætorio*, huc pertineat: vbi inter cœtera munia Præfecturæ, & hoc ponit, *legatos gentium veraces* (al. *voraces*) *explet ordinationibus suis.* Huc certe facit omnino Mecœnatis inter cætera bene administrandæ Reipubl. consilium, teste Dione *lib. 52. pag. 485. Edit. Leonclau.* μήτε πρεσβείαν τινὰ πρὸς σὲ, πλὴν εἰ πρᾶγμα τι διαγνώσεως ἐχόμενον εἴη, πεμπέτωσαν, ἀλλὰ τῷ τε ἄρχοντι σφῶν δηλούτωσαν ὅσα βούλονται, καὶ δι' ἐκείνου σοὶ τὰς ἀξιώσεις, ὅσας ἂν δοκιμάσῃ προσφερέτωσαν. οὕτω γὰρ οὔτ' ἀναλώσουσί τι, οὔτ' αἰσχρῶς διαπράξονται, ἀλλ' ἀκεραίους τὰς ἀποκρίσεις ἄνευ δαπάνης ἢ καὶ πραγματείας τινὸς λήψονται: *neque ad te legationem, nisi res cognitionem tuam requirat, vllam mittant: sed quæ voluerint Præfecto suo indicent, ac per eum tibi postulata sua, quæ quidem ipse probauerit offerant. Ita & sumptus, & turpis rei conficiendæ ratio vitabitur, ac integra responsa sine vllo impendio ac labore auferent.*

Postremo capite *legis 3.* definitur *numerus* Legatorum ad Principem. Nempe Valentinianus Sen. vnum tantum Legatum cunctas petitiones seu desideria & decreta prouincialium, vna cum literis Præfecti Prætorio aduectare iubet. Ea scilicet re partim sumptui, partim cursui publico consulens: ne, inquam, maiore Legatorum numero Respublica annonis grauaretur, cursusque publicus fatigaretur. Quod quidem vnius tantum Legati prouinciæ nomine mittendi præscriptum placuit quoque sub Honorio, vt docet *lex 166. supr. de Decurionib.* & sub Valentiniano III. *lex 186 dicto tit. de Decurionib.* & *l. 34. sup. de annona & tributis.* Cum tamen aliquando duorum Legatorum numerus, a diœcesi vel a prouincia mittendus præfinitus fuerit, *l. 9 hoc titulo*, cuius rei exempla occurrunt apud Symmachum *libr. 4. epist. 9.* & *lib. 6. epist. 22.* & apud Ammianum Marcellinum, *libr. 20. cap. 8.* & *lib. 28. c. 6.* Imo & tres quandoque missi in sp. *l. 7. hoc titulo.* (vbi v. quæ notabo ad hunc) & apud Sidonium Apollinarem *libr. 1 epist. 7. (a)* sicut & a Senatu Romano totidem missi ad Honorium Zosimo teste, *libr. 5. cap. 44.* Missi & ab Antiochia Constantinopolim ad Theodosium apud Libanium *Epist. 771.* ad Proclum; ἤδη τῶν πρεσβείων ᾑρημένων, ἤρετό τις ξένος πολίτης, ὁπόσοι τινὲς εἶεν: ὁ δὲ ἔφησε, τρεῖς. ἐγὼ δὲ τοὺς τρεῖς ἀκούσας, καὶ γὰρ ἐτύγχανον παρών, οὐ τρεῖς ἔφην πρεσβεύειν, ἀλλὰ τέτταρας. πῶς, ἤρετο, τέτταρες; ὅτι πολὺ πρὸ τῶν τριῶν ἔφην ᾑρέθη Πρόκλος &c. *cum legati iam electi essent, ciuis quidam peregrinus interrogauit, quot numero essent Ille vero, tres esse, respondit. Ego tres audiens, (præsens enim eram) non tres, sed quatuor, legationem illam obire dixi: Quomodo vero, ait, quatuor? Ideo dicebam ego, quod longe ante tres illos Proclus electus est.*

(a) Imo *quatuor* missos docet excitata apud Sidonium epistola. En verba: *Interea legati Prouinciæ Galliæ*, TONANTIVS, FERREOLVS *præfectorius Affranii Syagrii consulis e filia nepos*, THAVMASTVS *quoque, &* PETRONIVS, *maxima rerum verborumque scientia præditi, & inter principalia patriæ nostræ decora ponendi, præuium Aruandum publico nomine accusaturi cum gestis decretalibus insequuntur.*

P. 589. V. (a) Idem AA. Victori (b) Duci (c) Ægypti.

CVM Legati Gentilium (d) venerint (e) obsignari eorum tabulas (f) oportet, vt ad Mansuetudinem nostram fides eorum (g) quæ a Regulis (h) profectæ fuerint litterarum, & numerus perferatur: ne, per hanc (i) occasionem, etiam addendi in epistulis possit his (k) facultas aperiri. Dat. V. Kalend. Ianuar. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTAE.

NOTAE.

(a) Abeſt & hæc *lex* a *Cod. Iuſt.* *GOTHOFR.*

(b) *Victor* alius eſt Magiſter militum, cui hoc Anno ipſo inſcribitur *lex* 12. *ſupr. de erogat. mil. ann.* vid. *Proſopogr.* *ID.*

(c) *Dux* Ægypti vnus hac tempeſtate: poſtea enim fuit & peculiaris Dux Libyæ: vid. *Notitiam fol.* 89. & *leg.* 16. *ſupr. de Numerariis.* *ID.*

(d) De *Gentilibus* dixi ad *l. vn ſupr. de Nuptiis Gentilium.* *ID.*

(e) In Romanum ſolum & limitem, cuius Dux erat per Ægyptum Victor. *ID.*

(f) *Tabulæ.* *ID.*

(g) *γρ. Earum.* *ID.*

(h) De *Regulis* his Gentilium mox dicam. *ID.*

(i) Non obſignatis videl. Tabulis. *ID.*

(k) Legatis. *ID.*

COMMENTARIVS.

De Gentilivm Legatis eſt hæc Valentis Imp. conſtitutio: *Gentilium*, inquam, id eſt, Gentium exterarum Imperio Romano circumfuſarum: Quo ſenſu Gentiles hoc tempore vocabantur, & vero vocantur, non *hac* tantum *leg.* verum etiam *l. vn. ſupr. de nupt. Gentil. l. 1. ſupr. de terris limitaneis: l. 62. ſupr. de appellat.* Apud Auſonium *in Gratiarum act. cap.* 4. Amm. Marcellinum *non vno loco:* & *Notitiam Imperii:* de quo dixi plene ad *d. l. vn.* Et quidem de Legatis Gentilium *hac l.* agitur, qui in Orientis Imperio Ægypto vicini fuere: cuiusmodi erant Axumitæ, Homeritæ, de quibus *l. 2. ſup.* aliique ſimiles, Saraceni &c. Inſcribitur enim *hæc lex Victori, Duci Ægypti.* Qui quidem Gentiles ſub *Regulis* egere, quod *hæc lex* teſtatur, & Ammianus *lib. 23.* qui in geſtis Anni Superioris 363. memorat Saracenorum Regulos, *cap. 3. Callinico profectus in ſtatione quadam ſub pellibus manſit, vbi Saracenorum* Regvli *Gentium genibus ſupplices nixi, oblata ex auro corona, tanquam mundi nationumque ſuarum dominum* (Iulianum) *adorarunt, ſuſcepti gratanter, vt ad furta bellorum adpoſiti, &c.* Et *lib. eod. cap. 5. init. Adſcitis Saracenorum auxiliis, quæ animis obtulere promptiſſimis* (aduerſus Perſas.) De Regulis, & Regalibus aliarum gentium, & quidem Francorum, & Alemannorum, dixi plene ad *l. 9. ſupr. de re militari.*

De his igitur Gentilium Legatis id *hac l.* cauetur a Valente, vt quamprimum venerint, id eſt, limitem Imperii Romani, & ſic Ægyptum, ingreſſi fuerint, eorum tabulæ obſignentur, & ſic ad ſe Principem fides literarum, quæ a Regulis profectæ ſunt, & numerus perferatur: Ratione hac addita, quæ tamen alteram adhuc implicat, ne per hanc occaſionem, id eſt, non obſignatis eorum tabulis, Etiam addendi in Epiſtolis poſſit Legatis facultas aperiri. Cuius rei & rationis hanc ſententiam puto: Ideo ſcil. obſignandas eſſe tabulas literasque Legatorum Gentilium, ne immutetur textus literarum a Legatis: Quod facile fieri poterat, & vero eueniſſe coniicere licet, quod infidi quidam in Imperio Romano cum Legatis agitantes, non tantam Imperatoris & Imperii Romani eiusque tantopere colendi, eique ſe ſubmittendi rationem habendam dicerent: vel etiam ipſimet Legati confuſiones in Imperio Romano videntes, animos exinde ſumerent, literasque adeo cultus & honoris plenas ipſi mutarent aſperarentque. Et hæc quidem ratio *hac l.* redditur, quæ tamen alteram adhuc implicat, verbo Etiam. Et ſane hæc ratio reſpicit tantum prius illud, nempe, *vt fides earum, quæ a Regulis profecta fuerint literarum perferatur.* Atenim alter adhuc finis Valenti *hac l.* propoſitus fuit: nempe vt *Numerus quoque earundem perferretur:* Vt ita ſciret Imperator, an & ad priuatos forte aliquos literæ perlatæ fuiſſent, quique adeo iam ſuſpecti Imperio eſſent, ſi clam literas a Regibus exteris acciperent. Sic quoque Theodoſius Iun. *l. 2. ſupr. de litor. & itin. cuſt.* ob Tyrannicum tunc furorem & Barbaricam feritatem voluit, literas quas quis habere ſe diceret ad alium, portitore detento cum omnibus chartis, ſignatas ad ſe transmitti. Alia ratione in Gallia Legati Apoſtolici *facultates* ſuas (vt vocant) id eſt, mandata ad Parlamentum deferre tenentur: de quo videndi ſunt, qui de *Libertatib. Eccl. Gallicanæ* ſcripſere.

Ait autem hæc lex, *Tabulas*, quas mox *Literas, & epiſtolas* vocat: cuiusmodi Literarum a Regibus Perſarum miſſarum meminit Themiſtius, *Orat. 13. ad Conſtantium, pag. 301. Edit Petau. Flexiæ 1613. in 8.* καὶ εἶδον ἐγὼ ἔναγχος ἐν τῷ ἄστει τοῦ Ἀντιόχου ἄνδρας ἐκ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἀφιγμένους σὺν κηρυκείοις, καὶ γράμματα ἀρχαῖα βύσσῳ λευκῇ ἐνειλιγμένα, τὰ δὲ γράμματα ἐξελιπάρει τὸν ὕπαρχον σπονδὰς πράττειν Ἀχαιμενίδαις καὶ δεξιὰν ἐκ βασιλέως: *Et nuper ego Antiochiæ Suſis, atque Ecbatanis miſſos, caduceatores vidi, vnaque byſſo candida inuolutas literas perantiquas, quibus literis a Præfecto petebatur, vt fœdus ab imperatore ac dextram Achæmenidis impetraret.*

De his Legatis Gentilium, vt id addam, id quoque obſeruandum, iis curſus publici vſum conceſſum: vt docet *lex 9. ſupr. de re militari; l. 57. ſup. de curſu public.* & Menandri locus quem *ibi* attuli.

P. 590.

VI. (a) Idem AA. & Gratianus A. ad Claudium (b) Proc. Afric.

Legati qui ad Comitatum (c) noſtrum non cum neceſſariis deſideriis (d) & probabilibus (e) rebus aduenerint, cum iniuria ſui ad prouinciam animalibus pro-

proprii; reuertentur. Dat. IV. Non. Februar. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore. Conss. [369.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Claudius* Proconsul Africæ sub Valentiniano Sen. A. D. 368. 369. 370. vid. *Prosopogr.* ID.

(c) *Comitatus* vox pro Aula Principis: vid. *Gloss. Theod.* Quæ etiam a Græcis huius æui Scriptoribus retenta: dixi ad *veterem orbis descript. c.* 25. *p.* 30. Hac ipsa voce passim vtuntur Scriptores, & in his Amm. Marcellinus in hoc ipso Legatorum argumento: imo & in ea ipsa historia, quæ *huic l.* occasionem præbuisse videtur, *lib.* 28. *cap.* 6. ID.

(d) *Desiderium* vox hac in re propria: *hac l.* & *l.* 3. *supr.* & *l.* 7. *infr.* ID.

(e) *Probabiles res*, quæ probabiliter Principi adferri possunt, vt loquitur *lex* 9. *infr. in fin.* ID.

COMMENTARIVS.

Improbabilibvs & Svperflvis prouincialium Legationibus occurrit hac constitutione Valentinianus Sen. Nempe, vt subditis laborantibus vel oppressis, miserias suas deflendi, auxiliaque a se deposcendi fiduciam fecere, plenamque copiam dedere Principes, Legationibusque ideo εὐπρόσοδοι fuere, & vero qui bene administrandi Imperii præcepta tradidere, hoc inter potissima inculcauere, de quo dixi ex Synesio ad *l. 1. supr.* Ita viceuersa superfluis & improbabilibus querelis & Legationibus fatigari sese iidem Principes noluere: & vero noluit Valentinianus Sen. *hac leg.* & *l.* 3. 4. *supr.* Quibus *duabus legibus*, vt aliæ fibulæ adhibentur, ita & *hac nostra* pœna imponitur: pœna inquam, puta vt Legati cum propriis animalibus remeare cogantur. Nempe, cum alioquin Legatis prouincialibus ad Comitatum Principis missis cursus publici copia pateret, vt non tantum *hæc lex* satis indicat, verum expresse testatur *lex* 9. *infr. hoc tit.* (vbi de eo plura) & *lex* 32. *supr. de cursu publico*: pariter vt Legatis Gentilium, quod ostendit *lex* 9. *supr. de re militari*: & *lex* 57. *supr. de cursu publico*: constituit Valentinianus, vt Legati qui missi fuerint cum improbabilibus & superfluis rebus, & decretis, non iam cursu publico domum remeare possint, verum propriis animalibus. Quæ quidem Valentiniani constitutio, & quidem per Africam; inscribitur enim *hæc lex* Proconsuli *Africæ*, non abhorret ab iis, quæ hoc ipso tempore, imo & Anno memorat Ammianus Marcellinus strictim, primo in gestis Anni superioris 368 *libro* 27. *cap.* 9. sed diligentius postea *lib.* 28. *cap.* 6. de Legatis missis ad Valentinianum a Tripolitanis & Leptitanis Afris, ad deflendas miserias suas: qui tamen, satagente Romano Comite Africæ, & Remigio Magistro Officiorum dilati delusique, etiam per Palladium Notarium eo missum a Valentiniano, imo & postea interfecti. Valentiniani scil. animum eo tempore potentes quidam in Comitatu obsidebant: a quibus prouincialium Legationes velut superfluæ & improbabiles, frustraque querentium & mentientium sæpe traducebantur & eludebantur. Illud enim longe verius, quam quod *hac l.* obtenditur, quasi delicatæ nimium improbæque prouincialium querelæ forent. Quod si ita est, tum ponenda fuerit *hæc lex* inter inani colore speciosas; re vero inanes.

VII. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Eutropio P. P. (b)

Cvm desideria (c) sua singulæ (d) ciuitates cupiunt explicare, non viritim Legatos mittant ad nostri numinis Comitatum (e), sed tractatu (f), habitoque conuentu, tres e prouincia, qui petitiones aduehant, delegentur: multæ competentis denuntiatione præstrictis (g) his, qui prouincias moderantur. Dat. VI. Kal. Aug. Constp. Gratiano V. & Theod. I. AA. Conss. [380.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosopogr.* ID.

(c) *Desiderii* vox propria *hic* & *l.* 3. 6. *supr.* ID.

(d) Plures, omnes vnius prouinciæ. ID.

(e) De hac *Comitatus* voce ad *l.* 6. *supr.* & in *Gloss.* ID.

(f) De hac *Tractatus* voce ad *l.* 4. *supr.* ID.

(g) Obligatis, obnoxiis. ID.

COMMEN-

P. 591.

COMMENTARIVS.

De Numero Legatorum ad Principem mittendorum est hæc Theodosii M. constitutio, aduersus inconditam Legatorum turbam: qua Respublicæ sumptibus, annonis & cellariis fatigabantur, cursusque publicus atterebatur. Quem eo ipso fine cohibuere quoque alii Principes, Valentinianus Sen. *leg. 3. supr.* vbi iam dixi: & Valentinianus Iun. *l. 9. infr.* Et hæc quidem *lex* est de numero Legatorum, non quidem ab vna prouincia aut diœcesi, vel etiam ab vna ciuitate missorum, de quo sunt aliæ *leges*, verum a singulis, seu pluribus, vel omnibus etiam ciuitatibus eiusdem prouinciæ, deflendis eorum sigillatim miseriis seu aduersis. Nempe ciuitates singulæ vnius eiusdemque prouinciæ, malebant sæpe per Legatos suos *viritim* sua desideria, ἰδίας χρείας explicare, quam κοινὰς χρείας eas commiscere, quasi etiam diligentius singuli Legati singularum ciuitatum desideria viritim explicaturi, responsaque vrsuri. Et certe Theodosius quoque *hac l.* singulis ciuitatibus desideria sua sigillatim & viritim explicandi potestatem relinquit: quomodo & Valentinianus Iun. *l. 9. infr.* Atenim illud *hac l.* constituit, vt hoc casu singulæ non viritim Legatos mitterent, verum quotquot tandem ciuitates essent, perferendis omnium desideriis, Tres tantum Legati deligerentur, mitterentur. Quod sufficiens visum. Certe integræ etiam diœceseos vel prouinciæ nomine duos tantum Legatos mitti voluit Valentinianus Iun. *l. 9. infr.* Olim equidem vnius ciuitatis nomine Tres nonnisi Legati mitti potuere, non plures ex edicto Vespasiani, *l. 4. in fine, D. de Legationibus:* quæcunque tandem Ciuitas esset. Cætera de numero Legatorum, ex Ammiano Marcellino, Libanio, Zosimo, Sidonio Apollinari, notata iam ad *l. 3. supr.* Et hæc quidem de numero Legatorum a prouincialibus seu subditis ad Imperatorem missorum. Neque enim hic nunc agimus de numero Legatorum a Romanis ad exteros missorum: quanquam & ibi ternarius sæpenumerus placuit, veluti in mittendis Legatis ad Attalum & Nicomedem.

Cæterum ad historicam *huius l.* causam refero hunc Zosimi locum: *lib. 4. cap. 25. initio.* Θεοδοσίου, inquit, τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην διατρίβοντος, πολλοὶ πανταχόθεν κατὰ κοινὰς καὶ ἰδίας συῤῥέοντες χρείας, τῶν προσηκόντων τυγχάνοντες ἀπηλλάττοντο: *Dum Imperator Theodosius Thessalonicæ commoratur, multi propter publicas & priuatas necessitates illuc vndique confluentes, imperatis ab eo, quæ par erat, discedebant.*

VIII. (a) Idem AAA. ad Seuerum P. V. (b)

Qvaecvnqve ciuitas Legatos ad Sacrarium (c) nostrum voluerit ordinare, libera ei tribuatur facultas: ita tamen, vt a te (d) probata atque elimata ad nos desideria (e) perferantur. PP. Karthag. (f) VIII. Kalend. April. post Conf. Syagrii & Eucherii VV. CC. [382.]

NOTAE.

(a) Abest & *hac lex* a *C. Iust.* GOTHOFR.

(b) *γρ.* hic & in aliis nonnullis *legibus* huius Anni PP. quomodo recte scriptum in *l. 6. supr. de desertoribus:* & *l. 13. supr. de cohortalib.* Idque etiam subscriptio *huius l.* suadet *PP. Karthag.* (vnde simul discimus hunc Seuerum PP. præfuisse Africæ.) Imo & argumentum, ad Præfectos enim Prætorio δοκιμασία decretorum pertinebat. Vide autem de Seuero plura in *Prosopogr. ID.*

(c) *Sacrarium* Principis *hac. l.* & *l. 16. infr. hoc tit.* & *l. 11. supr. de pœnis,* pro Consistorio Principis: *v. Gloss. Theod. ID.*

(d) Præfecto Prætorio. *ID.*

(e) De hac *Desideriorum* voce iam *supr. ad l. 3. ID.*

(f) Hinc quoque clarum, in Inscriptione ferri non posse *P. V. ID.*

IX. (a) Idem AAA. ad Prouinciales.

Sive integra Diœcesis (b) in commune (c) consuluerit, siue singulæ inter se voluerint Prouinciæ conuenire, nullius Iudicis potestate tractatus (d) vtilitati earum congruus differatur: neque prouinciæ (e) Rector, aut Præsidens Vicariæ (f) potestati, aut ipsa etiam Præfectura (g) decretum æstimet requirendum. Illud etiam addimus, vt si integra Diœcesis vnum, vel duos elegerit, quibus desideria (h) cuncta committat, redæ cursualis vnius hisdem tribuatur euectio: Si vero singulæ prouinciæ separatim putauerint dirigendos, singularum angariarum copia præbeatur, dummodo (i) (sicut licere volumus) oppressis deflere, quæ perferunt. Ita prouinciales nostri nec in cassum peregrinationem (k) suscipiendam, eaque ad sacras (l) aures deferenda cognoscant, quæ probabiliter (m) Principibus adferantur, nec superfluis Perennitatem nostram existiment actibus occupandam. Dat. VI. Id. Mai, Brixiæ, Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTAE.

P. 592.

(a) Abest & *hac lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Diœcesis* hic recte opponitur singulis prouinciis: est enim διοίκησις, ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ: Quod ex aliis quoque *legibus* clarum: de quo in *descript. Orbis Rom.* & in *Coniect. de suburbicariis* iam. *ID.*

(c) *In commune* hac *lege*, & aliis pluribus *huius Codicis.* v. *Gloss. Theod.* & quæ congerit doctissimus Sauaro *lib.* 7. *epist.* 7. Sidonii. *ID.*

(d) De hac *Tractatus* voce iam ad *l.* 4. *supr. ID.*

(e) Hic prouinciæ vni respondet, *ID.*

(f) Hic integræ Diœcesi præerat, *ID.*

(g) Prætoriana: idest, Præfectus Prætorio, *ID.*

(h) De hac *Desideriorum* voce iam supra ad *l.* 3. *ID.*

(i) Forte *tantummodo.* Mox noua sententia inchoanda *sicut licere &c. ID.*

(k) *Peregrinatio* pro legatione *hac l.* & *l.* 189. *supr. de Decurionib.* & apud Symmachum *lib.* 7. *epist.* 54. 114. Publica legatio est ὑπερόριος, seu ἔκδημος πολίτεια, vt significanter Græci apud Pollucem, *lib.* 4. *cap.* 3. *Sect.* 28. *pag.* 363. *Edit. Hemsterhuis.* Vnde & Legatum dixere ἐξουσίαν ἀπὸ τῶ τὸν πρεσβεύοντα πᾶ ἐξεῖναι, si fides Etymologico in τ ἐξεσία. *ID.*

(l) *Sacræ* aures Principis, v. *Gl.* & Iuretum, in *Symmach. lib.* 4. *ep.* 54. *p.* 134. *Edit. Paris.* 1604. *ID.*

(m) Ita *supr. l.* 3. *probabilis cunctatio*: & *l.* 6. *cum necessariis desideriis & probabilibus rebus. ID.*

X. (a) Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. Principio PF. P. (b)

QVOTIESCVNQVE ex diuersis prouinciis ad sacrum Mansuetudinis nostræ Comitatum (c) Legationes, quas instruxere (d) decreta, (e) necesse erit commeare, in auditorio (f) quidem Celsitudinis Tuæ vniuersa tractentur, (g) sed ita, vt nullum finem capiat ordo gestorum, (h) inlibataque rerum decisio singularum nostro auditui sententiæque seruetur: ita vt deinceps Excellentia Tua cum in Consistorio (i) Mansuetudinis nostræ secundum consuetudinem ex decretis petitiones Legatorum de nostris Scriniis (k) recitantur, motum proprii arbitrii (l) ratione decursa sententiis quas pandimus (m) referat. Dat. Non. Nouemb. Aquil. Arcadio A. I. & Baurone Coss. [385.]

NOTAE.

(a) Abest & *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Principius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. vid. *Prosopogr. ID.*

(c) Comitatus *h. l.* & *l.* 6. 7. *supr.* vbi v. dicta, & *Gloss. Theod. ID.*

(d) *Instruendi* vox propria: v. & *l.* 14. *infr. ID.*

(e) *Decreta*, hic, & *fine l.* rursum: vid. *Paratitl.* & dicta ad *l.* 1. *ID.*

(f) *Auditorium* Præfecti Prætorio. *ID.*

(g) Videantur, discutiantur. *ID.*

(h) *Gesta* de Decretis prouincialibus; hinc gesta decretalia Sidonio *lib.* 1. *ep.* 7. *ID.*

(i) *Consistorium* Principis. v. *Gloss. Theod. ID.*

(k) De his Principis scriniis v. *supr. lib.* 6. & dicam quoque mox, *ID.*

(l) *Arbitrium*, & consilium, sententia: v. *Gloss. Theod. ID.*

(m) *Pandimus*, idest, proferimus, publicamus, v. *Gloss. Theod. ID.*

XI. (a) Idem AAA. ad Eusignium PF. P. (b)

SI quis vel Ciuitatis, vel Prouinciæ, vel corporis (c) alicuius ita prosequi desideria (d) voluerit, vt non omnia mandata litterarum decretorum (e) auctoritate demonstret, inauditus, ac sine effecto, (f) remeare protinus iubeatur. Dat. XV. Kal. Mart. Ticeni, Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTAE.

(a) Abest & *hæc lex* a *C. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Eusignius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. Ann. 386. 387. vid. *Prosopogr.* & Symmachi ad eum *epistolas* nouem posteriores *lib.* 4. ab *ep.* 67. *ID.*

(c) Veluti Nauiculariorum, vt *l.* 1. *infr. de præd. Nauicular.* Mercatorum, Negotiatorum: de quibus vide etiam quæ dixi *ad leg.* 16. *infr. de lustral. collat. ID.*

(d) De hac desideriorum voce, ad *leg.* 3. *supr. ID.*

(e) Ἀσύνδετον, pro, *literarum & decretorum. ID.*

(f) *Effectum*, pro effectus. *ID.*

COMMEN

P.593.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris quatuor constitutiones hæ sunt de Legatis prouincialium seu subditorum ad Imperatorem; quæ omnes absunt a Codice Iustinianeo: quas vna fidelia illustrare animus est, non modo quia eundem Imperatorem auctorem habent, verum quia coniunctæ omnem ferme Legationum materiam continent; & nonnullæ eadem continent, quæ iterare molestum foret. Igitur quatuor capita *his quatuor legib.* continentur.

Primum est de *Libertate* seu *facultate* Legatorum ad Principem mittendorum: de quo est *lex 8. & 9. in pr. & vers. sicut.* Nempe Valentinianus Iun. plenam libertatem seu facultatem tribuit prouincialibus in commune consulendi, inter se conueniendi, tractandi, Decreta condendi, Legatos ordinandi, & ad Principem mittendi, suasque per eos miserias deflendi; si quæ nonnulli pro potestate interturbare vel impedire volebant: Quod & alii Principes sæpe cauere: Constantius *l. 1. sup.* Theodosius M. *l. 12.* de quo iam dixi semel ad *leg. 1. supr.* Super eo vero vt plures extant Valentiniani Iun. Constitutiones, ita & plures Ampliationes quoque eædem continent.

Prima Ampliatio est ipsorum prouincialium respectu: Nempe & *Corporibus* hanc licentiam Legatorum ad Principem mittendorum tribuit *l. 11.* cuius rei exemplum poni potest in Corpore mercatorum & negotiatorum, de quibus aliquid dixi ad *leg. 16. infr. de lustral. collat.* imo Nauiculariorum, vt *l. 1. inf. de præd. Nauicularior.* quæ data dicitur *ad Decretum Nauiculariorum;* Adde & piscatorum, cuius exemplum apud Strabonem *lib. 10. pag. 743. 744. Edit. Almeloueen.* Et Ciuitatibus, *l. 8. 11.* & Prouinciis singulis, *l. 9. 10. 11.* & Integris Diœcesibus *d. l. 9.* Quod quidem postremum forte non facile concedendum videretur, quoties scilicet plures prouinciæ inter se capita conferrent. *Diœcesis* hic, vt & *l. 11. inf. de Medicis & Professorib.* aliisque pluribus, est iuncta plurium inter se prouinciarum administratio: quod vel *hæc lex* aperte ostendit: vbi diserte singulæ prouinciæ integræ diœcesi opponuntur. Balsamo *ad can. 9. Concil Chalcedonens. pag. 123. Tom. I. Pandect. Canon. Guil. Beueregii.* διοίκησις ἐςὶν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ: *Diœcesis autem est, quæ multas sub se habet prouincias.* Adde eundem *ad can 17. eiusd. Concil. pag. 133. Ed. cit.* Eoque sensu passim iam inde a Constantini M. temporibus *Diœceseos* vox elata: vt apparet ex ipsiusmet Constantini epistola ad Ecclesias apud Socratem *lib. 1. c. 9.* Eo sensu passim vsurpatur *hoc Codice & Iustinianeo*, apud Ammianum Marcellinum, Notitiam Imperii, Scriptores Ecclesiasticos, & in Conciliis: vbi passim Prouinciæ & Diœceses opponuntur, vt hic: veluti *l. 14. Cod. Iust. de fundis patrimonial.* in Actis *Concilii Constantinopolitani I. can. 2. pag. 809. 810. Tom. I. Concil. Ed. Harduin.* & *pag. 87. Tom. I. Pandect. Can. Guil. Beuereg.* Concilii Ephesini *Epistol. Synodica Cyrilli Alexandrini Episcop. pag. 1238.* & in Decreto eiusdem Concilii de Episcopis Cypri *pag. 1620. Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* siue *canon. 8. eiusdem Concil. pag. 104. apud Beueregium.* & in *citat. can. 9. & 17.* Concilii Chalcedonens. & in *Epistola 18. cap. 1.* Innocentii I. Papæ *ad Alexandrum Antiochenum pag. 1012. Tom. I. Concil. Ed. cit.* Has vero Diœceses vel *Præfecti* quidam eximii rexere, veluti Præfectus Augustalis, qui Ægypti diœcesim rexit: Præfectus quoque Vrbi, qui Vrbis Romæ diœcesim, quæ pluribus regionibus seu prouinciis, quæ Vrbicariæ seu suburbicariæ dicebantur, constabat, vel *Vicarii* Præfectorum Prætorio: vnde Vicarii passim, Diœceseon Vicarii, vel Pro Præfectis diœceses regere, curare, administrare, temperare dicuntur *hoc Codice*, apud Ammianum Marcellinum, & in *Notitia Imperii.* Imo *l. 9.* idipsum indicatur. *vers. neque prouinciæ Rector*, collato cum *initio leg.* Regebant & *Proconsules* nonnulli diœceses; veluti Proconsul Asiæ, quod etiam testatur *lex vn. Cod. Iust. de ratiociniis operum publ.* Tandem & *Comites* nonnulli, vt Comes Orientis. At Præfectus Prætorio pluribus diœcesibus præerat, quod indicatur quoque *l. 9. hoc tit.* vers. *aut etiam Præfectura*, cum *præcedenti versiculo* collato. Hoc exemplum secuta quoque Ecclesia in gradibus Episcoporum constituendis, imo & quod huic argumento propius est, in generibus Conciliorum: nam & ibi fuere singularum prouinciarum & integrarum diœceseon Concilia. De quo sunt iam iusti libri. Nos ad Ampliationes nostras redeamus.

Secunda Ampliatio est, *l. 9.* ratione *Iudicum* seu *Magistratuum:* Nempe huiusmodi consiliis seu conciliis, tractatibus, decretis, Legationibus, neminem intercedere, neminem ea impedire posse definit: nullum inquam Iudicem, non prouinciæ Rectorem, non Vicarium, imo neque ipsummet Præfectum Prætorio: cuius alioquin summa & Imperatoriæ contigua pene maiestas fuit, ἀπόρφυρος βασίλεια. Cui congruit & Constantii *lex 1. sup.* Quod tamen tentare nonnulli sæpe conati; prouincialium de se quoque querelas impedituri.

Tertia Ampliatio est, quod *Decretum* prouincialium ad Principem mittendum, a quibuscunque Iudicibus requiri vetet Valentinianus Iun. *eadem l. 9.* neque id eis ostendere necesse sit: *neque Rectori*, inquit, *prouinciæ*, *neque Vicario*, *neque ipsimet PP.* cum tamen antea aliquando apud Acta Rectoris prouinciæ decreta intimari oportuerit ex Valentiniani Sen. *l. 3. sup* & Theodosii Iun. *l. 15. inf.* verum id nunc prohibitum a Valentiniano Iun. *d. l. 9.* pariter vt a Theodosio M. *l. 12. inf.* Imo & hæc ipsa prohibitio, vt dixi a Valentiniano Iun. porrecta ad Præfectum Prætorio: cum tamen alii Principes decreta probari & elimari voluerint a Præfecto Prætorio, eique δοκιμασίαν hanc tribuerint: vt Valentinianus Sen. *l. 3. & 4. sup.* Imo & ipsemet Valentinianus Iun. *leg. 8.* ante *hanc leg.* & Theodosius M. *l. 12.* & Theodosius Iun. *l. 14. 15. 16, seu vlt. inf.* Quare singularis est & vnica hæc *l. 9.* Valentiniani Iun. nunc interdictio: quam proculdubio elicuit aliqua temporalis necessitas siue vtilitas.

Imo (quæ postrema Ampliatio est,) idem *l. 10.* etiam eum Præfectum Prætorio qui *in* Comitatu Principis agebat, in auditorio quidem suo decreta *tractare* posse definit; sed ita, vt nullum ibi finem

capiat ordo gestorum, inlibataque rerum decisio Principis auditui & sententiæ seruetur: suo igitur vnius arbitrio, suoque consistorio decisionem & ἀπόκρισιν seruatam voluit Valentinianus Iun. *d. l.* 10. Qua parte, vt rem clare proponam, quinque iura diuersa repetio. Modo enim Principes ita Præfecti Prætorio examinis decreta Legationum subiici voluerunt, vt etiam elimandi ea, potestas esset, id est reiiciendi improbas petitiones, vel etiam remedia ad postulata largiendi, quæ dilationem non ferrent, & digna nutu & indulgentia Principis ad eum referendi: vt Valent. Sen. *l. 3.* & 4. *sup.* Theodos. M. *l.* 12. Theodosius Iun. *l.* 14. Modo, Præfectos Prætorio decreta requirere noluerint, vt Valentinianus Iun. nunc *l. 9.* modo ita & ad notitiam Præfecti Prætorio Præsentalis seu Comitatensis referri, vt tamen integra omnia Principi seruarentur: *l.* 10. modo ita perferri, vt etiam pensarent ordinarentque, num Legati venire deberent necne, quæ Theodosio Iun. mens est, *d. l.* 15. *inf.* modo ita, vt omnino Legati a Principe audirentur; quæ postrema Theodosii Iun. mens est, *leg.* 16. *seu vlt. h. t.* Hæc sc. tam varie pro Reipublicæ vsu & necessitate, prout prouincialium improbæ petitio-
p. 594 nes esse iam solerent, prout ipsi Præfecti Prætorio sese iam gererent: vtut sit, quantumcunque examen aliquando, seu δοκιμασία decretorum, vel *tractatus* super his Præfectis Prætorio tributa fuerit, non illico tamen ἀπόκρισις, vt diserte Valentinianus Iun. *d. l.* 10. sic sane & *canone 9. Concilii Sardicensis pag.* 644. *Tom. I. Concil. Ed. Harduin.* cautum reperio: *Qui Romam venerit* (Legatus Concilii nomine) *Sanctissimo fratri & Coëpiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ preces quas habet, tradat, vt & ipse prius* EXAMINET, *si honestæ & iustæ sint, & præstet diligentiam atque sollicitudinem, vt ad Comitatum perferantur.* Quod quidem eximium Episcopi Romani inter alia iuratum προνόμιον fuit. Cui simile statutum est Synodi Carthaginensis *Canone* 106. *Codicis Africani pag.* 924 925. *Tom. I. Concil. Ed. Harduin.* Ergo auditui suo & decisioni seruari voluit omnia Valentinianus Iun. ita vt Præfectus Prætorio Italiæ præsentalis seu in Comitatu constitutus, ad decreta seu Legationem ex Africa forte, vel Italia (data enim est *d. lex* 10. ad Principium PP. Italiæ) sententiam suam exprometet, cum recitarentur ea decreta prouincialium, seu petitiones Legatorum in Consistorio Principis; sc. in Consistorio Principis, quod *d. l.* 10. docet, petitiones Legatorum & decreta recitabantur de scriniis Principis, vbi ea asseruabantur. De *scriniis*, inquam: ac nominatim, quod testatur *Notitia Imperii* in Magistro scriniorum *fol. 62.* & 147. ex scrinio *Epistolarum:* nam ibi ita: *Magister Epistolarum*, LEGATIONES *Ciuitatum, consultationes & preces tractat.* Tandem facere non possum, quin hic Amm. Marcell. locum adscribam *lib. 28. cap. 6.* quia multa habet cum *hac l.* 10. congruentia., *Tripolitani adlapso legitimo die Concilii, quod apud eos est annuum, Seuerum & Flauianum creauere* LEGATOS. Et mox. *Venerunt in* COMITATVM LEGATI, *aditoque Principe* &c. *obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius. Quibus lectis cum neque relationi Officiorum Magistri fauentis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederetur, promissa* DISCEPTATIO *plena dilata est: ex more, quo solent inter potiorum occupationes ludi Potestates excelsæ.* Vbi *Potestates excelsæ* sunt Imperatores; id enim vult Marcellinus, potiorum in Aula occupationibus Imperatorum destinata eludi, differri. Et hactenus quidem de primo capite harum Valentiniani Iun. constitutionum: de plena inquam Legationum mittendarum a Prouincialibus ad Imperatorem licentia.

Secundo capite vicissim Valentinianus Iun. duo circa hæc prouincialibus iniungit. Primo quidem, *l. 9.* quemadmodum licere vult oppressis deflere apud Principem quæ perferunt, ita contra, Probabilia tantum ad se perferri vult, neque superfluis sese occupari. Quo pariter pertinent plures *huius tituli* leges; inter alias *lex 6. supr.* vbi dixi. Alterum monitum continetur *l.* 11. nempe, Mandata omnia seu decreta *scripta* exhiberi oportere: alioquin Legatum non audiendum, & sine effectu protinus remeare. Quod sane moris iurisque tralatitii fuisse non tantum *ea lex*, aliæque *plures* ostendunt, verum & alii quoque Scriptores: veluti Ammianus Marcellinus *lib. 28. cap. 6.* superiore iam loco: ibi inter cætera: *obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius.* Petilianus in collat. Carthag. *die 3. c. 140. pag. 1163. Tom. I. Concil. Harduin.* Sidonius quoque Apollinaris *lib. 1. ep. 7.* agens de Aruandi PP. Galliarum apud Imp. accusatione. *Interea Legati prouinciæ Galliæ Aruandum publico nomine accusaturi, cum Gestis Decretalibus insequuntur* &c. De quibus alioquin Decretis Legationum, & in *Paratitlo*, & ad *leges superiores* dixi. Ergo scripta decreta seu mandata omnia Legatos prouinciales exhibere voluit Valentinianus Iun. *dict. l.* 11. cum quo num idem sit illud, quod Theodosius Iun. definit *l. 15. hoc titulo* nulli penitus Legationem liberam committendam, ad *eam l.* ostendam. Similiter sane idem Valentinianus Iun. triennio ante hanc *leg* in *l. vn. supra, de Mandatis Principum*, a se missis fidem haberi vetuit, asserentibus se cum mandatis Principis venire secretis; contra, sacris literis tantum esse credendum: Quo etiam pertinet Athanasii locus, quem *ibid.* protuli. Ergo neque suis, neque ad se missis Legatis fidem adhiberi voluit, nisi mandata exhiberent. Huius ratio hæc est, quod sæpe nonnulli mandata quidem aliqua exhiberent, sed tamen præter hæc secreto quædam sibi commissa exponerent, quasi vitandi periculi gratia, & horum illorumue offensionem metuentes, neue forte auxilii a Principe impetrandi spe exciderent, si mandata omnia vulgarentur: cum tamen interea Legati sæpe de suo ingenio & peculio, nonnulla apud Principem vulgarent ad conciliandam aliquibus inuidiam. Quare OMNIA mandata literarum & decretorum auctoritate demonstrari voluit Valentinianus Iun. Appositissimum sane ad hoc exemplum, apud Ammianum Marcellinum *dict. libr. 28. cap. 6.* vbi Romani Comitis per Africam arte, Municipes Tripolitani Iouinum Legatum, a se ad Valentinianum Sen. missum, destinatius asserebant, nihil eorum mandasse quæ docuerat Principem: eo vsq; iniquitate grassante, vt ipse quoque Iouinus ad salu-

tis

tis suæ discrimen confiteretur, se Imperatori mentitum: vnde factum vt Valentinianus Iouinum supplicio capitali puniri præceperit. Ex quo exemplo quoque apparet, ipsorum etiam Legatorum interesse, vt omnia mandata literarum & decretorum auctoritate demonstrare possint, ne alioquin παραπρεσβείας, seu falsæ Legationis argui possint.

Postremo capite quod continetur *l. 9. vers. illud etiam:* Valentinianus Iun. id agit, vt ne GRAVES nimium sumptuosæque fisco, Cursuique publico, Legationes mittantur; tum numero definito Legatorum, puta vt etiam integra Diœcesis vnum vel Duos tantum Legatos mitteret: de quo Legatorum in commune numero iam dictum ad *l. 3.* & 7. *sup.* tum definito Cursu publico quatenus eo vti Legati possent. Nempe *Rhedam Cursualem* tribui iubet Legato vel Legatis duobus ab integra diœcesi missis: singulas vero angarias singulorum Legatis. Rheda Cursualis, quæ simpliciter Rheda dicitur *l. 8. 9. 24. 28. 30. 40. 47. 48. sup. de cursu publico:* & *l. 2. 5. sup. de Curiosis*, Fiscalis rheda Seuero Sulpitio *dialog. 2. cap. 3.* eademque est cum Vehiculo, Carpento & Quadriga: de quo consule *Paratitlon de cursu publico.* Ei mille librarum onus imponebatur; *dict. l. 8. 17. 28. 30. 47. 48. supr. de cursu publ.* cum carro sexcentarum librarum onus imponeretur, *dict. l. 47.* birotæ ducentarum, *dict. l. 8.* Rhedæ huic æstiuo tempore octo mulæ, hiemali decem iungebantur: *dict. l. 8. Angaria* vero, de qua agitur, & *l. 4. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48.* & *l. vltim. supr. de cursu publico:* & *dict. l. 5. supr. de Curiosis:* vnde & Angarialis copia, *dict. l. 4.* angariarum cursus, *dict. l. 16.* protelo boum ducebatur: bina quippe boum paria ad singulas angarias subiugabantur, *dict. l. 11.* iisque mille quingenta pondo imponebantur, *dict. l. 28. 30.* de quo plene ad *l. 4. de cursu publ.*

Ergo rhedam mille librarum diœceseos Lega- P. 591. to, vel Legatis duobus dari voluit Valentinianus Iun. angariam vero mille quingentorum pondo Legatis omnibus, quotquot essent missi a singulis prouinciis ex vna Diœcesi. Nempe licere voluit Valentinianus Iun. singulis prouinciis separatim ex vna Diœcesi vno tempore Legatos mittere, sic tamen vt omnes angariam tantum vsurpare possent. Et sic hac ratione & prouinciis & cursui publico consuluit Valentinianus Iun.

XII. (a) Imppp. THEOD. Arcadius & Honor. (b) AAA. Apodemio PF. P. (c) per Illyricum.

SI quod extraordinarium concilium (d) postulatur (cum vel ad nos est mittenda Legatio, vel vestro sedili (e) aliquid intimandum) id quod inter omnes communi concilio (f) tractatuque (g) conuenerit, minime in examen Cognitoris Ordinarii (h) perferatur (i): Prouincialium enim desideria (k), quibus necessaria sæpe fortuitis (l) remedia deposcuntur, vobis solis (m) agnoscere atque explorare permittimus: (n) nobis (o) probationem ac Iudicium reseruamus. Ad prouinciale Concilium in vna frequentiore (p) totius prouinciæ Vrbe cunctos volumus conuenire, qui Primatum (q) honorantur insignibus: exceptis Præfectoriis (r), quos dignitatibus ampliatos indignius (s) a consiliantibus (t) præteriri, indignius vero ad publicum (v) honoris iniuria (x) deuocari: Vnde honestum esse censemus, de singulis quæ tractanda erunt intra domos suas eos consuli. Et (y) ne plebi mixta dignitas inclinetur (z), nec eius cuius præsentiæ copia deerit probatum in Republica consilium neglegatur: scil. vt in loco publico de communi vtilitate sententia proferatur, adque id quod maioris partis probarit adsensus solemnis firmet auctoritas. Dat. V. Kal. Aug. Constantinop. Arc. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTAE.

(a) *Lex 5. Cod. Iust. eod. tit. GOTHOFR.*

(b) *Honorii* nomen hic expungendum: vtpote qui Anno proximo primum *Augustus* creatus fuit: vid. *Chronolog. ID.*

(c) *Apodemius PP.* per Illyricum sub Theodosio M. A. D. 392. cui inscribitur hoc ipso Anno *lex prox.* 13. dicitur hoc ipso Anno PP. Illyrici & Afric. *l. 21. de nauicular.* quæ & ipsa data est Constantinopoli: & Anno prox. dicitur PP. II. Illyrici & Ital. in *l. 51. de appellat.* quæ pariter data est Constantinopoli: Verum de hoc dico ad *l. 2. sup. de constit. Princip. ID.*

(d) *Consilium* C. Iust. *hic* male: quæ tamen alibi inter se variant. *ID.*

(e) *γρ. Vestræ Sedi Ill.* id est, *vestræ sedi Illustri.* Sane & ita quoque C. Iust. *vestræ sedi.* Quare iocularis est lapsus Viri alioquin doctissimi Ioan. Sauaronis in *lib. 1. Sidon. ep. 3. pag. 23. Edit. Paris.* 1609. qui hinc colligebat, Prætorianam Sedem dictam, *Sedile.* Sedes sc. dicta de Illustribus Dignitatibus, de Præfectura Prætoriana, & Vrbana, vt *l. vlt. inf. de pistorib.* Eo sensu quoque INL. PATRICIAE. SEDIS. in inscriptione, quæ a Sirmondo refertur ad Sidonium *lib. 1. ep. 9.* vnde Scriptor *de Officiis Dom. August. lib. 2. cap. 19. pag. 467. Edit. Lips.* ioculari lapsu, nouum nobis & inauditum Patricium, *qui sedibus*, id est, Stationibus militum imperabat, effinxit. *ID.* Accuratam Nostri esse emendationem, scriptumque fuisse a librariis *Sedi Ill.* fidem etiam faciunt Editio prior Cuiac. & quæ in Quarto prodiit in quibus legitur, *Vestræ sedili. RITTER.*

(f) *γρ. Consilio*, vt etiam habetur *C. Iust.* & *l. 13. inf. cum adsensu omnium atque consilio. GOTHOFR.*

(g) De

(g) De hac *Tractatus* voce iam sup. *ad leg.* 4. *ID.*
(h) V. *l.* 3. *sup. ID.*
(i) *Referatur* C. Iust. Et istud tamen retinendum. *ID.*
(k) De hac *Desideriorum* voce iam ad *l.* 3. *sup. ID.*
(l) *Fortuitis casibus,* Cod.I. *ID.*
(m) Abest hæc vox *solis,* a *C. Iust. ID.*
(n) In C. Iust. subiiciuntur ista, desumpta ex *l.* 4. *sup. Vt sint examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ Clementiæ Nostræ auribus intimanda videantur.* Quam apposite, mox videamus. *ID.*
(o) Sequentia omnia recisa a *C. Iust.* vsque ad *In loco publico* &c. *ID.*
(p) Opulentiore, *l.* 13. *prox. inf. ID.*
(q) *Primates* hic sunt Honorati, de quibus ad *l. vn. sup. de off. Iud. omn.* Alias Primates, pro principalibus Curiarum, *tit. de Decur. ID.*
(r) *Præfectorii,* qui? mox dicam. *ID.*
(s) γρ. *Indignum. ID.*
(t) *Consiliantes,* id est, in consilium euntes, consulentes, consultantes, vid. *Gloss. Theod. ID.*
(v) *Ad publicum,* seu in publicum cœtum. *ID.*
(x) Cum honoris iniuria, *ID.*
(y) Duæ rationes superioris constituti. *ID.*
(z) Recte: neque mutandum in *inquinetur:* sic *l.* 41. *inf. de Episcopis:* inclinari dicitur despectus humilitatis. *ID.*

XIII. (a) Idem AAA. (b) Apodemio (c) PF. P. per Illyricum.

PROVINCIALE concilium (d) quo tempore iniri debeat, cum adsensu omnium, atque consilio propria auctoritate definiat (e): ita vt ipse conuentus in vna opulentiore (f) totius prouinciæ vrbe, absque vllius (g) iniuria celebretur. Inde, quod in consilium (h) communia vota deducunt, vel in æde (i) publica, vel in aliqua fori parte P. 596. tractetur, ad quam omnium possit esse conuersus (k), ne quid dispositio (l) paucorum tegat, quod in communem vtilitatem expetat sollicitudo cunctorum. Si quis autem eorum virorum, quos emeritos (m) honor a plebe secernit, prouincialium extraordinario cupit interesse consilio (n), pro suo loco (o) atque ordine, seruata reuerentia dignitatis, vel ad eum locum in quo cunctorum desideria (p) possit agnoscere, ire debebit, vel procuratoribus destinatis sententiæ suæ promere voluntatem: modo, vt quod voluerit paucorum voluntas publica conuocetur (q) auctoritas. Dat. IV. Id. Sept. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Cos. [392.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.
(b) Tollendum hic, vt & superiori lege, *tertium A. ID.*
(c) Eidem inscribitur *lex superior.* vbi dixi. *ID.*
(d) Extraordinariam sc. vt *vers. si quis autem, inf.* & *l. super. ID.*
(e) γρ. *Definias,* vel *definiat,* Sedes tua sc. vel quid simile, quæ verba in integra constitutione fuerint. *ID.*
(f) Frequentiore, *l.* 12. *prox. sup. ID.*
(g) An *alterius* vrbis? Dicam mox. *ID.*
(h) De quo deliberandum venit. *ID.*
(i) V. *l.* 8. *inf. de paganis. ID.*
(k) γρ. *Concursus,* vel, *conuentus. ID.*
(l) *Dispositionis* vox propria v. *Gloss. Theod. ID.*
(m) Et hoc rectum: quanquam non minus recte, *emeritus honos. ID.*
(n) Tolerari possit, etsi malit quis *concilio. ID.*
(o) *Locus* pro dignitate: vid. *Gloss. Th. ID.*
(p) Desideriorum vox propria; dixi ad *l.* 3. *ID.*
(q) γρ. *Non vocetur. ID.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ hæ constitutiones sunt, ad eundem Apodemium PP. Illyrici, intra sesquimensem datæ: quarum posteriore prior adhuc explicatur, partim vero & emendatur: de solemnitate puta seu forma CONCILII prouincialis EXTRAORDINARII. Duo sc. Conciliorum prouincialium secularium genera fuere: vnum *ordinarium,* quod solemni more singulis annis constituto tempore celebrabatur: vt testis Amm. Marcell. *lib.* 28. *cap.* 6. *Tripolitani adlapso legitimo die Concilii,*

lii, quod apud eos annuum est, Seuerum & Flaccianum creauere Legatos. Sic & Honorius Imp. non Constantinus Tyrannus, quod hactenus creditum, (a) Edicto suo A. D. 418. septem prouinciarum Concilio tempus definit ab Idibus Augusti ad Idus Septembris: Alia vero *extraordinaria concilia* erant, de quibus sunt hæ *duæ leges*, & *lex vn. sup. de Præf. Prætor.* nempe necessitate aliqua extraordinaria cogente, & fortuitis necessaria remedia deposcentibus: cuius causa postea vel ad Principem mittenda erat Legatio, vel Præfecto prætorio aliquid significandum veniebat. Hæ duæ sc. Aræ erant, hæc duo suffugia, vnde remedia fortuitis expectari poterant: puta Princeps: quæque ipsi proximo erat ceruix, Præfectus Prætorio. De huiusmodi extraordinario concilio, eiusque solemnitate sunt, vt dixi, hæ *duæ* Theodosii M. *leges*.

Primum igitur definitur, a quo *Potestas*, *Tempusque* eius conuocandi pendere debeat? Nempe postulandum id, ait *lex 12.* quoque tempore iniri debeat, cum adsensu omnium & consilio. Præfectum Prætorio definire debere, ait *lex 13.* Ergo indicendi concilii potestas penes hunc erat, sed tamen adhuc cum adsensu prouincialium: neque vt concilium sua auctoritate interturbaret vel regeret. Quomodo & in Ecclesia indicendi Concilii, tempusque definiendi ius, non ideo absolutam potestatem infert.

Secundo definitur. Quæ vrbs celebrando concilio huiusmodi prouinciali deligenda sit? Nempe Opulentiorem, vt ait *lex 13.* seu frequentiorem, vt ait *lex 12.* aliquam totius prouinciæ vrbem ad id deligi iubet Theodosius M. Idque ait *d. l. 13. absque ullius iniuria.* Nempe quia ad iniuriam suam pertinere ciuitates ferme credebant, si aliæ ad concilium, celebrandum sibi præferrentur: vt cæteroquin magna hæc æmulationis materia inter Vrbes, quibus etiam περὶ πρωτείων ingens certamen erat: de quo fidem faciunt vel Dio Chrysostomus, Aristides, & Ausonius. Sic & ad iniuriam pertinere suam eædem putabant, si non ipsæ iudicum hyemationi sedem præberent: de quo est eiusdem Theodosii M. *lex 6. Cod. Iust. de off. Rectoris prouinciæ*, vbi etiam hæc ipsa *Iniuriæ* vox occurrit: *Ciuitas*, inquit, *Rhodiorum iniuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est.* Quare litem hanc nunc Theodosius, quod ad concilii celebrationem attinet, hoc Eurematico & quidem necessario dirimit: puta, vt in id opulentior seu frequentior Ciuitas eligeretur, vel vt eam vocat *lex 11. inf. de Medicis & Professorib.* frequentissima: siue ea Metropolis sit siue alia. Metropoles sane in id plerunque delectæ, quia & ipsæ opulentiores, & frequentiores. Hinc adeo *lex 15. sup. de appellationib.* & *lex 2. sup. quemadmodum mun. ciuil.* quæ datæ sunt *ad Concilium prouinciæ Africæ*, dicuntur *PP. Karthagine.* Et ita quidem hæc verba *legis 13. absque vllius iniuria*, accipienda videntur.

Tertio definitur a Theodosio M. *Locus* ciuitatis, qui & ipse maxime frequentari possit, & ad quem omnium possit esse concursus: non in genere tantum *l. 12.* locus publicus, verum signate, *l. 13. in æde publica, vel in aliqua fori parte.* In æde publica, veluti in Basilica, Thermisue, non in Palatio tantum, quod tamen solum hic per ædem publicam nonnulli accipiunt. Adde & Templa olim Gentilium: quorum nonnulla, vt diserte ait idem Theodosius M. decennio ante, *lege 8. inf. de paganis, sacrif. & templis*, frequentiæ dedicata, cœtui etiam, populo quoque communia facta. Ergo huiusmodi locum publicum concilio celebrando deligi voluit, ad quem omnium possit esse concursus: *ne alioquin* ait *lex 13. paucorum* forte *dispositio tegat, quod in communem vtilitatem expetit sollicitudo cunctorum*, id est, ne dum locus paucorum capax est, paucis quoque coëuntibus pauci decernant, disponant, quod communem sententiam & calculum P. 597. requirit: *vt in loco publico*, inquit, *lex 12. in fin. de communi vtilitate sententia proferatur.*

Quartum caput est, de *Personis*, quas ad Concilium conuenire, non tantum e *plebe*, (id est, vulgus Curialium, possessorumue) verum etiam *eos, qui Primatum honorantur insignibus*, ait *lex 12.* vel vt plenius explicat *lex 13. eos Viros, quos emeritos*, vel *emeritus honos, a plebe secernit.* De Primatibus alioquin vrbium, vicorum, castellorum, vide *leg. 13. supr. de desertoribus.* Primates *leg. 4. de decurion.* & Primates Ordinis Alexandrini *l. 190 de Decurionib.* Primates viri *l. 3. infr. de Scænicis*: vid. plura in *Paratitlo de Decurionib.*

Ergo & honoratos omnes ad Concilium conuenire voluit Theodosius M. *Præfectoriis* tantum exceptis, *leg. 12.* id est, exceptis iis qui Præfectura (siue Prætoriana, siue vrbis) functi. Sidonius *lib. 1. ep. 7. Interea Legati prouinciæ Galliæ, Tonantius, Ferreolus Præfectorius, Afranii Siagrii Consulis e filia nepos, Thaumastius quoque, & Petronius inter principalia patriæ nostræ decora ponendi* &c. Meminit idem & *lib. 1. epist. 9.* Pauli Præfectorii: qui scilicet Præfecturam Prætorianam gesserat *Eudoxio & Dioscoro Coss.* Reliqua vide in *Gloss.* Ad hos igitur Præfectorios Viros domum mitti seu intra domos suas eos consuli iubet, *dict. leg. 12.* Quo exemplo quoque ad domum mitti solet in dignitate positorum vel ad testimonium dicendum, aliaue qua de causa, *l. 15. D. de iureiurando: leg. 2. §. 1 Cod. Iust. de iureiurand. propter. calumn. Nouella Iustiniani 123. cap. 7.* de quo est quoque Taciti locus *lib. 2. Annal. cap. 34.* deque eo dixi ad *legem 8. supr. de fide testium.*

Et rationem huius exemptionis seu priuilegii reddit Theodosius Magnus elegantibus verbis: nempe, *quod hos his Dignitatibus ampliatos*, decoratos, *indignum quidem sit a consiliantibus præteriri*, id est, absque his in consilium a plebe iri, consilia in commune absque his capi, indignius vero ad publicum cum honoris iniuria deuocari: contra, honestum esse, ne plebi mixta Dignitas inclinetur, & interea tamen non negligatur probatum Primatis in Republic. consilium.

Ergo Præfectoriis id priuilegii datum *leg. 12.* vt & alia, quale illud etiam, quod ex Sidonio *lib.*

(a) Vide ANTON. PAGIVM *in Critic. ad Annal. Baron. ad an. 418. num. 78.*

lib. 1. epist. 7. colligere est, de iure sedendi in Senatu Romano. Et tamen alia quædam mens mox Theodosio sedit *dict. leg. 13.* aliaque ratio placuit, non iam Præfectoriis propria, verum cœteris quoque Primatibus communis: Permisit scilicet, vel electionem dedit Primatibus omnibus, vt vel Concilio ipsi adessent si vellent, vbi locus & ordo seu reuerentia Dignitati eorum debita seruaretur; vel si nollent, procuratores suos eo mitterent.

Quod quidem Eurematicon vel προνόμιον procuratoris loco suo mittendi, præcipuis Dignitatibus & alias datum: & quidem hoc ipso Anno 392. ab eodem Theodosio Magno, in causis ciuilibus: ita quidem etiam, vt ex necessitate id eos facere velit, *leg. 25. Cod. Iust. de procuratoribus.* Imo & a Zenone postea datum iis, vti causam iniuriarum possent in iudicio excipere, vel mouere per procuratorem: *leg. vltim. Cod. Iust. de iniuriis:* quo rursum respexit *leg. 3. in medio princ. Cod. eod. vbi Senatores:* quod vtrumque a Iustiniano quatenus probatum, videnda eius *Nouella 71.* Sane eodem exemplo Religionis iam & Sacerdotii veneratione, tributum a Valentiniano Tertio Episcopis & Presbyteris, qui præcipui sunt Sacerdotes, vt si in eos actio persuasionis & iniuriarum atrocium dirigatur, per procuratorem litigare possint, *Nouella, de Episcopali iudicio 12.* Et hæc quidem est harum duarum Theodosii Magni constitutionum sententia, super solemnitate Concilii prouincialis extraordinarii, eo scilicet fine, quem ipse passim effert *vtraque lege*, ne paucorum forte prauis affectibus hæc agerentur, quæ pro communi calculo haberi par est: & vt ipsemet ait, ne paucorum voluntas publica vocetur auctoritas. Ad quem finem spectat quoque *lex 15. infr.* Qua parte & illud tralatitium ingerit *leg. 12.* vt id quod maioris partis probarit adsensus solemnis firmet auctoritas. Sic & Ambrosius *libello priore adu. Symmachum* egregie paucorum e Senatu petitionem de repetendis & recuperandis expensis sacrorum, eludit. Tandem sunt hæ *leges* insignes, quarum vsus esse potest & hodie.

XIV. (a) Impp. Honorius & THEOD. AA. Anthemio (b) PF. P. & Patricio (c)

OMNIVM legationum prouincialium instructiones (d) aput Sublimitatem Tuam actis legi pensarique præcipimus, vt quæ digna nutu (e) vel indulgentia Nostræ Clementiæ probabuntur, eligere ac referre ad nos Sublimitas (f) Tua non ambigat. Nam remedia fessis (g) quibusque necessaria, nostro arbitrio decernentur. **Dat. XIV. Kal. Octobr. Constantinop. Basso & Philippo Coss.** [408.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* *GOTHOFR.*

(b) *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. de hoc plene in *Prosopogr. ID.*

(c) *Patriciatus* dignitas, aliarum Illustrium dignitatum προσθήκη ferme erat: de quo dixi ad *l. vn. supr. de Consulibus. ID.*

(d) *Instructiones*, sunt decreta Legationum. Quæ vox hodie seruatur. Sic *l. 10. supr.* legationes, quas instruxere decreta. Sic Legatus & Legatio instructa mandatis apud Symmachum, *lib. 1. ep. 11. & lib. 4 ep. 52. ID.*

(e) *Nutus* Principis, pro auctoritate, & quidem maiore quam PP. *ID.*

(f) *Sublimitatis* titulus tributus Præfectis Prætorio, v. *Notitiam. ID.*

(g) *Fessi* sunt, vexati, oppressi. v. *Gloss. Theod. ID.*

COMMENTARIVS.

P. 598

THEODOSII Iunioris tres ordine constitutiones sequuntur de Conuentibus & Legationibus prouincialibus: Ex quibus colligere licet, Theodosium Iun. collapsum sub Arcadio Imp. patre ipsius, hunc Legationum morem erexisse, firmasse que: quod præter *hanc leg.* vel maxime docet *lex vlt.* Eique rei etiam argumento alicui est, quod nulla hic *Arcadii* de his Legationibus constitutio occurrat: quodque Synesius ad ipsum scribens, malaque quæ tum Imperium premebant denotans, inter cœtera Arcadium hortatur *de regn. pag. 27. Edit. Petau.* vt ad Legationes has audiendas εὐπρόσοδον, *accessu facilem*, se præbeat, commodis eius rei notatis: & hoc quidem inter alia, quod *huius leg. fin.* quoque indicatur, vt hac ratione Imperator collapsa erigat, populisque egentibus liberalitate sua succurrat & munerum seu debitorum indulgentiis, iis qui tributis attriti sunt, subueniat: ἐγερεῖ τὸ πεπτωκὸς οὐκ ἰδών, καὶ ἐπιδώσει τοῖς ἀπορουμένοις τῶν δήμων, καὶ ἀνήσει λειτουργιῶν τοὺς πάλαι λειτουργίαις πονοῦντας, &c. *id quod collapsum est, etiamsi non viderit, restaurabit, & in egestate laborantes populos largitionem faciet, & publicis sumptibus iam dudum vexatis publica munera remittet.*

Id vero nunc Theodosius Iun. præstat hac constitutione, qua remedia fessis quibusque necessaria se decreturum pollicetur: Quæ data est ad Anthemium PP. & Patricium: & quidem Anthemii istius proculdubio suasu & consilio. Is enim mortuo Arcadio his Coss. & Theodosio octenni Imperium nacto, summam rerum pro eo administrabat, teste Socrate, *lib. 7. c. 1.* ὑπὸ δὲ τῷ υἱῷ τῷ νέῳ Θεοδοσίῳ ὀκταετεῖ τυγχάνοντι, τὰ τῆς Ἑῴας ἐτάττετο: ΑΝΘΕΜΙΟΥ τοῦ ὑπάρχου τὴν διοίκησιν ποιουμένου τῶν ὅλων: *orientis vero imperium sub ditione fuit Theodosii iunioris eius filii, qui tunc temporis octo annos natus erat. Anthemius vero Præfectus Prætorio, summam rerum sub illo administrabat.* Quo loco & prudentiam eius singularem commendat, & cum Troilo Sophista consiliorum communicationem;

nem: de quo vtroque multa idem Synesius, de quo *supra*.

Ergo & hæc lex ab Anthemii & Troili Sophistæ consilio proculdubio profecta est; & illius quidem, qui summam rerum sub Theodosio Iun. nunc administrabat, & quidem non tantum Præfecti Prætorio dignitate, sed & *Patricii*, qui parens Principis censebatur: de quo *suo tit. supr. lib. 6.* Atque ea quoque iam caussa est (vt ad *huius l.* sententiam nunc descendam) cur Theodosius Iun. *hac l.* iubeat, omnium Legationum prouinciarum instructiones, seu decreta, mandata, preces, apud Anthemii PP. acta legi pensarique, vt quæ digna nutu vel indulgentia Principis ab eo probarentur, ab eodem eligerentur, & ad se Principem referrentur. Quibus haud absimiles alioquin sunt Valentiniani Sen. *lex 3.* & *4. supr.* Theodosii M. *lex 12.* non ita similes aliæ, de quo omni fuse ad *leg. 10. supr.*

XV. (a) Idem AA. Monaxio PF. P. (b)

QVOTIENS Legatio (c) destinatur, (d) vniuersos Curiales præcipimus, qui intra Vrbem (e) consistunt (si non ægritudine, vel alia inexcusabili necessitate impediuntur) in locum Curiæ conuenire, & decreta sua propria subscriptione firmata Viro Spectabili Præfecto Augustali insinuare: vt eius relatione Tuis (f) Virtutibus intimata, & sub examine tuo perpensa, venire necne Legati debeant, ordinetur: Nulli penitus Legatione libera committenda: Et Auro Coronario, non (sicut nuper factum est) ab his (g) colligendo, qui venditis (h) honoribus, vt ad gradus altiores venirent, contra licitum coëmerunt: Quos quidem, recepta summa (i) quam dederunt, vniuersa munia patriæ implere præcipimus: sed a Curia omni (k) præstanda; vindicta huius facinoris Tuæ Sublimitati permissa, &c. Dat. III. (l) Non. Octob. Constp. DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. Coss. [416.]

NOTAE.

(a) *L. vlt. C. Iust. eod. tit.* Iungenda autem *huic* est *lex 42. infr. de Episcopis.* GOTHOFR.

(b) *Monaxius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.* Quod vel ex hac ipsa quoque *leg.* liquet, vt pote in qua agitur de Præfecto Augustali seu Alexandriæ. *ID.*

(c) *Ab Alexandrina ciuitate:* additum *Cod. Iust.* Quod etsi rectum, haud adeo tamen opus erat. Id enim satis claret ex eo, quod de Præfecto Augustali dicitur; ac multo magis adhuc ex coniunctione *dictæ leg. 42. infr. de Episcopis. ID.*

(d) *Destinatur*, idest, designatur, proponitur: vel, pro *destinanda est. ID.*

(e) *Vrbs*, idest, Alexandria: vid. quæ dico ad *l. 9. infr. de operib. publ. ID.*

(f) *Vt eius relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment, & sub examine tuo perpensa Legatione vel ordinetur:* ita *Cod. Iust.* de quo mox: reliquis etiam resecatis. *ID.*

(g) Curialibus scil. v. *infr. tit. de auro coronario. ID.*

(h) *Venditos honores*, a Curia scil. *ID.*

(i) Vnde aurum coronarium collectum. *ID.*

(k) Summa ad aurum coronarium. *ID.*

(l) *III. Kalend.* in *d. l. 42. de Episcopis. ID.*

COMMENTARIVS.

ALEXANDRINÆ vrbis, quod etiam vidit Tribonianus, & ideo *legi*, quæ hinc petita est, addidit, ad se Legationibus, vt & Coronarii auri præstationi a Curia Alexandrina, formam certam præstituit *hac l.* Theodosius Iunior: Quæ quidem pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis, emissæ ad Legationem Alexandrinam: vnde desumpta est quoque *lex 42. infr. de Episcopis*, quæ proinde *huic legi* coassanda venit, coassataque plurimum *huic* lucis adfert. Ea vero constitutione in
P. 599. vniuersum decreta quædam Legationis Alexandrinæ ceu inutilia vel improbabilia damnatum iuit, vt docet *d. lex 42.* Et quidem in tribus: circa parabolanos primum; quod continetur *d. l. 42.* dein circa decretorum formam, tandem & circa auri coronarii per Legatos oblationem, quæ duo sunt *huiusce leg.* capita.

Primo scil. capite, ne inutilia deinceps, ne improba, ne non certa, Legati deinceps adferrent, hanc formam & solemnitatem Legationibus & decretis Alexandrinæ ciuitatis præstituit. Initio *Curiales omnes*, qui intra vrbem consistunt, si non fontica caussa impediantur, ægritudine videl. vel alia necessitate, in locum Curiæ conuenire iubet. Mox & (quod Secundum) Decreta Legationis, propria *subscriptione* firmare eos vult: Eaque (quod Tertium) ita firmata Præfecto Augustali seu Alexandrino insinuare. Hæc Tria inquam initio requirit Theodosius Iun. vt ita liquere possit, ordine omnia transacta, potiorisque partis consensu, non a paucis, vel per tumultum: Cuiusmodi etiam tumultus Alexandriæ obortus Anno superiore 415. inter Cyrillum Ep. Alexandrinum, & Orestem Præfectum Augustalem, simul & Iudæos: de quo dicam plenius & opportunius ad *d. l. 42.* Ad quem finem spectat quoque forma & solemnitas, quam præscribit Theodosius M. *l. 12. 13. supr.* vbi dicta consuli velim. Tria hæc proinde vniuersalis, beneque ordinati, & maturi concilii argumenta, notæque sunt: 1. si vniuersi coierint, quos res tangit: 2. si decreta,

ta, propria subscriptione firmata fuerint: mox & 3. ea Præfecto tradita: qui iam relatione sua (quod *Quartum*) omnia legitime transacta testetur: & quidem in specie *huius l.* apud Præfectum Prætorio Orientis; sub cuius ipse dispositione erat. Insinuari igitur decreta apud Rectorem voluit Theodosius Iun. pariter vt Valentinianus Sen. *l. 3. supr. hoc tit.* apud alios Rectores prouinciarum: cum alii Principes hanc insinuationem apud Iudices ordinarios sua ratione remiserint: veluti Valentinianus Iun. *leg. 9. supr.* Theodosius M. *l. 12. supr.* Aliter quam Theodosius Iun. nunc, sua & περιςατικῇ de causa. Pariter vt subscriptionem Curialium in decretis Legationum requirit, de quo non est præterea constitutio. Quod quintum requisitum, ad Legationum vrbis Alexandrinæ in sp. *huius l.* solemnitatem, attinet, tale est, vt Theodosius Iun. *h. l.* velit Relationem super Legatione decreta a Præfecto Augustali ad PP. Orientis fieri, qui in præsenti agebat seu in Comitatu Constantinopoli: qui postea (quod Sextum) relatione sub examine suo perpensa ordinet, venire necne debeant Legati. Quod magnum & singulare Præfecti Prætorio præsentalis προνόμιον est proculdubio περιςατικὸν: propter turbas & tumultus Alexandrinos tum obortos. Cum alias etiam quod decreta Legationum, seu desideria prouincialium attinet, Præfecto Prætorio id quandoque tributum, vt ea probare, elimare, refutare posset: *l.* 3. 8. 10. 12. 14. *supr.* De quo vtroque etiam *l. vlt. prox.* Sane & olim Legatorum mittendorum licentiam a Præfecto Augustali petitam, itemque a Præside vel Pro præside Syriæ, discimus ex Philone, *in Flaccum pag 979 & Legatione ad Caium pag. 1026. 1027. Edit. Francofurt. apud Ierem. Schrey.* & Iosepho *lib. 20. Antiqu. Iudaic. cap. 1.*

Subiicit Theodosius Iun. postremo loco: *nulli penitus Legationem liberam committendam.* Quo quid intelligatur videndum est. Libera equidem olim legatio in re priuata dicebatur, cum quis rei suæ ergo sine mandatis, vt Cicero 3. *de legibus c. 8. & Orat. in Rullum 2. cap. 17.* loquitur, legationis specie & honore cohonestatus obibat: Alias libera Legatio dicta, quæ nulla certa formula, nullis certis mandatis adstricta, sine scriptis; quod ipsum vetitum in prouincialium Legatis, *l. 11. supr.* quales Græcis Legati αὐτοκράτορες dicti, cum videl. mandatis continebatur, nihil aliud, quam, vt Legatus ita ageret, vti facto opus esset. Quæ nos vocamus *Lettres de creance.* Et hoc vt puto sensu *Libera legatio*, nulli committenda *h. l.* dicitur. Sic sane quoque a Principe missis credi vetuit Valentinianus Tertius, si secreta mandata obtenderent, *leg. vnic. supr. de mandatis Principum.* Ergo neque a Principe missis, neque ad Principem delegatis Libera legatio decerni potuit. *Liberam quoque Legationem*, vt a prouinciis ad concilium, & a Concilio ad Comitatum missi haberent, petiere sub Honorio A. D. 407. Patres Africani: vt docet *canon. 94 pag. 919. 920. & can. 97. pag. 921. 922. Codicis Africani Tom. I. Concil. Edit. Harduin.* vbi Græcus Interpres hanc liberam Legationem, vocat ἐλευθέραν τοποτηρησίαν, & αὐτεξούσιον τοποτηρησίαν. *Canoni 97.* hæc verba sunt: *Placuit, vt Legationem liberam habeant ad Comitatum missi delecti Legati.* Vbi quid sit *libera legatio?* non explicant Balsamon & Zonaras. Et hactenus quidem de primo *huius l.* capite.

Alterum caput *huius l.* est de *Auro Coronario*, quod & ipsum a *Legationum* tractatu seu argumento alienum non est, mox vt ostendam, de quo alioquin erit mox peculiaris *titulus.* Ergo vetat *hac l.* Theodosius Iun. Aurum coronarium colligi ex honorum venditionibus in Curia Alexandrina: quibus videl. nonnulli auro contra dato, ad altiores gradus promoti, munerum quorundam Curialium immunitatem, emerebantur & emercabantur. Vnde varia interim de auro Coronario obseruare licet. Primo Aurum Coronarium ad Principes per Legatos missum: sic Amm. Marcellinus de Tripolitanis *lib. 28. cap. 6.* eos *Seuerum & Flaccianum Legatos creasse, Victoriarum aurea simulacra Valentiniano ob Imperii primitias oblaturos, vtque lacrymosas prouinciæ ruinas docerent intrepide.* Libanius quoque testis *Ep. 766. ad Eusebium*, loco quem afferam ad *l. 1. tit. prox. de auro coron.* Eunapius quoque *in Excerptis Legationum*, Legationes ad Iulianum missas memorat, cum coronis aureis, vt & ad Valentinianum. Zosimus etiam *lib. 3. cap. 12.* meminit coronæ a populo Edeseno Iuliano oblatæ, Iulianoque in vrbem suam inuitato. Hoc ipso etiam anno, paucis ante *hanc l.* diebus, puta *pridie Kal. Octobris* Theodosius Iun. ab Heraclea Constantinopolim reuersus in foro Theodosiano aurea corona ornatus fuit ab Vrso P. V. & a Senatu, vt scribit Auctor *Chronici Alexandrini pag. 718. 719. Edit. Raderi.* Secundo ex *hac l.* colligimus aurum coronarium istud collatum & collectum a Curialibus: de quo prolixe ad *l. 2. 3. 4. infr. tit. prox. de auro coronario.* Tertio discimus collatum quandoque perperam ab iis, qui, vt a nonnullis Curiæ muneribus liberarentur, gradus altiores in Curia emebant: sic vt Curiæ hæc mercimonii genera agitarent, neque quidquam ad aurum Coronarium singuli Curiales conferrent: Quod Theodosius Iun. *hac l.* vetat. Quomodo & parabolanorum locum Alexandriæ pariter perperam redemptum damnat, *d. l. 42. infr. de Episcopis*, quæ *huic*, vt dixi *legi* coassanda est. Et ita quidem illud improbat Theodosius, vt eos, qui immunitatem munerum emercati fuerant, vniuersa patriæ munera implere velit: recepta tamen summa quam dederunt. Quod vltimum humanitatis etiam plenum; nam alioquin fœde erogata non repetuntur, seu turpiter data non condicuntur, v. *sup. si cert. pet. de suffrag.*

---

p. 600 **XVI. (a) Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Hierio PF. P. (b)**

CIVITATUM postulata, decreta vrbium, desideria populorum, liquido Tua Sublimitas recognoscit (c) ad Imperialis officium pertinuisse responsi, admissosque sacrariis

riis (d) nostris semper sui Imperatoris aspectu (e) decoratos esse legatos, (f) dixisse libere, (g) quæ illorum fuerant, a Communi, (h) fidei constantiæque (i) commissa. Dat. Kal. Iun. Nicomediæ, (k) DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. Coss. [426.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Hierius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. *ID.*

(c) Recognoscat. *ID.*

(d) *Admissos sacrariis*, pro, *admissos intra sacraria. Sacrarium, l. 8. supr.* & *l.* 11. *supr. de pœnis*, pro consistorio v. *Gloss. Theod. ID.*

(e) Ita quoque *l.* 1. *supr. de honor. cod. qui prouinciæ Legatione suscepta nostris sunt obtutibus illustrati. ID.*

(f) Ita locus hic interpungendus. *ID.*

(g) *Intrepide.* In eadem re Amm. Marcellinus *lib.* 28. *cap.* 6. *creauere Legatos, vt lachrymosas prouinciæ ruinas docerent* INTREPIDE. *ID.*

(h) *A communi, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ*, idest, a ciuitate, prouincia: vt Græcis *κοινὸν Ἀσίας, Βιθυνίας* &c. In medio sunt nummi & marmora, quæ id testantur. Apud Ciceronem non *vno loco*. Sic *a Communi Cretensium Legati* (quod huc maxime facit) in suasione *legis Maniliæ cap.* 16. vt restituit Guillelmus. *Commune* pro Republica & Corpore passim apud Symmachum, & quidem in eodem argumento *lib.* 1. *ep.* 11. *Ad Dominos & Principes nostros Siciliæ Commune legauit:* & *lib.* 4. *ep.* 46. vbi v. Iuretum plenissime *p.* 131. *Edit. Parif.* 1604. At non eadem formula, verum alia occurrit *leg.* 10. *supr. de Tyronibus. ID.*

(i) Nota hæc duo: de quibus mox. *ID.*

(k) *Nicomediæ* hoc tempore constitutus erat Theodosius Iun. vbi datæ nonnullæ aliæ *leges*, puta *lex* 21. 22. 23. *supr. de diu. offic. ID.*

COMMENTARIVS.

LIBERVM Legatorum Prouincialium ad se accessum, aduersus Præfectorum Prætorio vsurpationem firmat hac constitutione sua Theodosius Iun. Scilicet Præfecti Prætorio, non contenti eo quod *δοκιμασία*, seu constitutum fuerat, vt ad eorum notitiam decreta Legationum mitterentur, & vt probata atque elimata ab his desideria perferrentur; de quo *l.* 3. 8. 10. 12. 14. 15. *supr.* respondendi insuper arbitrium *ἀπόκρισιν* sibi vindicabant: vnde fiebat, vt Legati in aspectum Principum non venirent, Imperatorque adeo minus nosset prouincialium querelas, Legatique sine effecto remearent: Quod ab Hierio PP. factum ei exprobrare videtur *hac leg.* Theodosius: Ideo notato eo, & *τὸ χρῆμα τῶν πρεσβειῶν, ἄλλως τε ἱερὸν καὶ δεῦρο τοῦ παντὸς ἄξιον*, ducens, *εὐπρόσοδον* se nunc, *καὶ πατέρα ὡς ἤπιον*, Legatis prouincialibus sese nunc præbet, vt loquitur Synesius de regno *pag.* 27. *Edit. Petau.* profiteturque adeo Legatos intra Consistorium suum admittendos, suoque adspectu dignandos; libertatemque his omnem constitutam eloquendi, quod ipsis commissum fuerit: denique a se Responsum reddendum. Quod certe apprime conuenit consilio Synesii *de regno pag.* 27. *Edit. Petau.* quod patri eius Arcadio præbuerat. Cæterum quia de admittendis Legatis in Consistorium Principis hic agitur, de eorum in Consistorium introductione, sunt loca apud Ambrosium, & apud Ammianum Marcellinum. Sed & illud notandum ex Philone *ad Caium pag.* 1018. *Edit. Francfurt. apud Ierem. Schrey* fuisse olim in Aula Imperatoris *τὸν ἐπὶ πρεσβειῶν, qui legationibus admittendis præerat.* Postremum neque illud omittendum, duas præcipuas Legatorum dotes *hac leg.* perstringi, *fidem* & *Constantiam:* nempe vt sedulo & libere seu intrepide demandato fungantur munere. Quæ iis, qui de Legatorum officio scripturi sunt, adornanda relinquo.

P.601

DE AVRO CORONARIO.

TITVLVS XIII.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXXIV.

Cohæret hic *titulus*, superiori: statque in materia de Decurionibus: quia e Curialibus *Legati* ad Imperatorem mittebantur, qui aurum coronarium deferrent, *l.* 15. *supr. de legatis.*

PARATITLON.

AVRVM CORONARIVM, *Rubr.* & *l.* 1. 2. 3. 5. *vlt. hoc tit.* & *l.* 15. *supr. de Legatis:* in triplici genere reperio: vel enim Principi conferebatur: quod quidem erat munus, *l.* 1. *h. t.* præstatio, *l.* 2. *h. t.* conlatio, *l.* 2. & 5. *h. t.* oblatio, *l.* 3. *h. t.* quæ Principi fiebat, vel in auro, vel in coronis aureis signisque diuersis, *l.* 4. *h. t.* vid. & *l. vlt.* Eaque, vel necessitate aliqua postulante indicebatur: quod abrogatum a Iuliano, *l.* 1. *h. t.* amore proprio, vel ob indulgentiarum lætitiam, vel rebus prospere gestis (idest, parta victoria) *d. l.* 4. *h. t.* Ab ordinibus Curiarum, *d. l.* 4. *h. t.* id est, a Decurionibus, *l.* 2. *h. t.* seu Curialibus, *l.* 3. *h. t.* a possessoribus, *d. l.* 2. *h. t.* non etiam a Senatoribus, *l.* 1. & 2. *h. t.* Idque propria voluntate, non indictione facta; voluntatis enim motus id erat, non necessitatis, *d. l.* 1. & 4. *h. t.* Omnes autem Decuriones possessores ad hanc collationem tenebantur, seu lege vel consuetudine cogebantur, *l.* 2. *h. t.* pro substantia sua, *l.* 3. *h. t.* Paucis exceptis, qui ab hac collatione immunes erant, *d. l.* 2. & 5. *h. t.* Quandoque etiam colligebatur aurum coronarium ab his, qui venditis honoribus, vt ad gradus altiores venirent, contra licitum (honores) coëmebant, *l.* 15. *supr. de Legatis:* Per Legatos porro aurum coronarium Principi offerebatur, *d. l.* 15.

II. *Satrapæ* quoque, veluti Sofanenæ, aurum coronarium seu coronam Imperatoribus Romanis pro deuotione, quam debebant Imperio Romano solemniter offerre tenebantur, *l. vlt. h. t.*

III. *Iudæorum* quoque Patriarchæ, Coronarii auri nomine, olim quid a Iudæis postulare soliti: *l. vlt. infr. de Iudæis:* vbi dicam.

Et ita tres hæ auri Coronarii species *hoc Codice* memorantur.

I. (a) Imp. IVLIANVS A. ad Salluſtium PF. P. (b)

AVRVM coronarium munus est voluntatis, quod non solum Senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici, (c) licet quædam indictionum necessitas postulauerit: sed nostro (d) arbitrio reseruari oportebit. Dat. III. Kal. (e) Mai, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* Non improbabiliter vero ei iungatur *lex* 2. *supr. de immunitate concessa.* GOTHOFR.

(b) *Sallustius* PP. sub Iuliano, cui multæ aliæ *leges* inscribuntur, vid. *Prosopogr.* vbi multa de eo. *ID.*

(c) A curiis, vel a te Præfecto Prætorio. *ID.*

(d) An *nostrorum?* Minime. *ID.*

(e) Pridie Kal. *d. l.* 2. *ID.*

COMMENTARIVS.

P. 602.

QVIA argumentum de *Auro Coronario* ingredimur, præter ea quæ iam *Paratitlon* exhibuit, superiorum temporum hac parte memoriam recolere iuuat, quibus auri Coronarii mentio fit, atque ea parte Tria obseruare. 1. Vnde auri coronarii vsus manarit? 2. Quanam occasione id collatum? 3. Et retro id indultum seu remissum fuerit?

Vt de postremo isto prius dicam, Augustus id remisit: testis Lapis Ancyranus *in continuat. l. Seriei, opposito latere:* QVAE MIHI. CONSTITERVNT. CIRCITER. MILLENIS. AVRI. CORONARI. PONDO. TRIGINTA. QVINQVE. MILLIVM. MVNICIPIIS. ET. COLONIIS. ITALIAE. CONFERENTIBVS. AC. TRIVMPHOS. MEOS. QVINTVM. CONSVL. REMISI. ET. POSTEA. QVOCIESCVNQVE. IMPERATOR. M.... AVRI. CORONARIVM. NON. ACCEPI. DECERNENTIBVS. MVNICIPIIS. .... QVAE. ANTE. DECREVERAM. Testis & Dio, *lib.* 51. *pag.* 458. *Edit. Leonclau. Hanou.* 1606. ὅτι παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ιταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο: *quod ab vrbibus Italiæ aurum coronarium non acceperat.* De Adriano Imp. Spartianus, in eius *vita cap.* 6. *Aurum Coronarium Italiæ remisit, in prouinciis minuit, & quidem difficultatibus ærarii ambitiose ac diligenter expositis.* De Antonino Pio Capitolinus, *in eius V. cap.* 4. *in fin. Aurum Coronarium, quod Adoptionis suæ causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium prouincialibus reddidit.* De Antonino Caracalla Dio, *in excerptis Valesianis lib.* 77. *p.* 745. *Edit. Paris.* 1634. χωρὶς γὰρ τῶν στεφάνων τῶν χρυσῶν, οὓς ὡς καὶ πολεμίους τινὰς ἀεὶ νικῶν πολλάκις ᾔτει, λέγω δὲ οὐκ αὐτὸ τοῦτο τὸ τῶν στεφάνων ποίημα· πόσον γὰρ τοῦτό γέ ἐστιν; ἀλλὰ τὸ τῶν χρημάτων πλῆθος τῶν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ διδομένων, οἷς στεφανοῦν αἱ πόλεις τοὺς αὐτοκράτορας εἰώθασιν &c. ἃ πάντα ἐκεῖνος τοῖς στρατιώταις ἐχαρίζετο, ἢ καὶ ἐκαπήλευε: *nam præter coronas aureas, quæ tanquam semper*

semper aliquibus ab se victis hostibus exigebat: intelligo autem non ipsas ex auro fabricatas coronas. Quantulum enim id quidem? sed pecuniæ vim coronarum titulo ac nomine datam, qua imperatores a ciuitatibus coronari solent, &c. *cuncta ille aut donabat militibus, aut cauponum more vendebat.* De Alexandro Seuero Lampridus, *in eius Vita*, *cap. 32. in fin. Aurum negotiatorium & Coronarium Romæ remisit.*

Prima vero Auri coronarii origo inde manauit, quod quotiescunque Romanorum Duces rem feliciter gessissent, prouinciæ, sociæque ciuitates Regesque etiam amici vel fœderati, dono darent illis coronas aureas, vel auri pondo tot: quod appellatum est *Aurum Coronarium*, ad triumphum decorandum. Quod duobus locis Cicero testatur, in *Pisonem cap 37.* & *in Rullum 2. cap. 4.* quorum priore etiam ait, legem Cæsaris vetuisse, *decerni & accipere Aurum Coronarium, nisi decreto Triumpho.* Eiusque moris etiam vestigia olim apud Græcos apparent, vbi Corona etiam aurea donum Victoriæ oblatum. Infinita alia, præsertim in historicis Romanis, exempla. v. vel *Macchabæorum librum 1. cap. 13. v 37.* Polybium *in Excerptis Legation. pag. 828.* & *pag. 836.* & *in fragmentis pag. 1014. Edit. Casaubon.* Isidorum *Origin. lib. 18. c. 2.* Festum, aut potius eius Epitomasten Paulum, voc. *triumphal coron.* Iustinum *lib. 11. cap. 10.* Hirtium *de bello Alexandrino cap. 71. in fin.* Plutarchum *in Vit. Paulli Æmilii pag. 273 Edit. Wechelian.* Curtium *lib. 4. cap. 2.* Athenæum *lib. 12. pag. 213 in medio*, *Edit. Aldin. 1514. in fol.* Liuium *lib. 7. cap. 10.* & alibi sæpe, vt *lib. 34. 37. 38. 39. 40.* Appianum, vbi de Syllæ funere, *lib. 1. de bell. ciuil. p. 417. Ed. Henr. Stephan. Paris.* & *p. 693. 694. Alexandr. Tollii.* & *lib. 2. de bell. ciuil* vbi de Cæsaris triumpho *pag. 491. Ed. Par.* & *pag. 802. Ed. Tollii.* Valerium Maxim. *lib. 3. cap. 2. num. 24.* Quare & Claudius Imp. cum de Britannia triumpharet, inter Coronas aureas vnam septem pondo habuit, quam contulerat *Hispania* citerior, altera nouem, quam *Gallia Comata*, sicut titulus indicauit, teste Plinio, *lib. 33. c. 3.* cuius & alter locus videndus, *lib. 34. c. 6.* & Suetonius *in Neron. c. 25.* Ad Titum quoque ita pro victoria de Iudæis coronæ missæ a Vologeso Rege Parthorum, Ioseph. 7. *de bell. Iud. c. 24.* De his quoque Coronis a prouinciis donatis sensit Tertullianus, *de Corona c. 13. Sunt & prouinciales* (coronæ) *aureæ, imaginum iam non virorum capita maiora quærentes.* Probus Imp. ipse Coronarum ab omnibus Galliæ ciuitatibus sibi oblatarum meminit, *in ep. ad Senatum* apud Vopiscum in Probo *c. 15. Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates aureas, vestræ P. C. Clementiæ dedicaui &c.* Quod vero Auctor *Panegyrici 8. ad Constantinum, c. pen.* scribit *de signo Dei dato ei a Senatu: deque scuto & corona aurea ab Italia dedicatis*, id alio pertinet. Sub *Constantio* sane Imp. alludit Themistius, *Orat. 13. pag. 295. Edit. Petau. 1613. Flexiæ in 8.* γιγνώσκων ὅτι καὶ πρώην ȣ̓ χρυσȣ̃ν δή τινα ϛέφανον χρυσȣ̃ ἀπέφθȣ πολλῶν ταλάντων, οἷοι πολλοὶ αὐτῷ ἀφικνȣ̃νται καὶ πολλαχόθεν πέμπειν ὑμῶν ψηφισαμένων, &c. *Quod probe istud nouerim, cum vos nuper mittendam ad eum coronam decreuistis, non auream quidem illam ex auro obryzo & multorum talentorum, quales pleræque ad eum variis ex locis feruntur.* De auro coronario Iuliano oblato, Am. Marcell. *lib. 25. cap. 4.* & postea Iouiano, Idem *ibid. cap. 9.* vbi agit de *corona* ei a Nisibenis oblata: sub Valentiniano idem testis, *lib. 28. c. 6.* vbi de victoriarum simulacris ei ob Imperii primitias oblatis a Tripolitanis per Legatos: sub Theodosio M. quoque Seruius in *VIII. Æneid. v. 721.* cuius verba proferam mox, huius auri coronarii meminit. Testis & Eunapius *in excerptis*, de quo ad *l. 3. inf.* De iisdem accipio & quod Libanius *Ep. ad Eusebium 766.* Ἔτι πρέσβεις Ἔμεσα πέμπει καὶ ϛεφάνȣς βασιλεῦσιν, εἰδυῖα μὲν τὴν ἑαυτῆς πενίαν, αἰσχυνομένη δὲ ὅμως τῷ τῶν πόλεων ἐκπεσεῖν ἀριθμȣ̃, &c. *Emesa iterum legatos & coronas regibus mittit, suæ quidem paupertatis probe sibi conscia, pudore vero etiam suffusa, quod ex vrbium numero exciderit.* Sub Arcadio Imp. meminit Synesius, *de regno, p. 2. Edit. Petau.* vbi ait se a Cyrenensibus Legatum missum ad Arcadium Imp. ἐμέ σοι πέμπει Κυρήνη, ϛεφανώσοντα χρυσῷ μὲν τὴν κεφαλὴν, φιλοσοφίᾳ δὲ τὴν ψυχὴν; *me ad te, cum auro caput, tum animum Philosophia coronaturum, Cyrene mittit.* Sub Theodosio Iun. Auctor *Chronici Alexandrini*, *An. 416. pag. 718. 719. Edit. Raderi.* vbi meminit oblatæ ei Coronæ aureæ a Senatu, reuerso Heraclea Constantinopolim: eodemque Anno ipsemet Theodosius Iun. huius Auri Coronarii meminit *l. 15. sup. de Legatis.* Meminit & Cyrillus Alexandrinus sub Theodosio Iun. *præfat. librorum adu. Iulianum pag. 2. Oper. Iuliani & Cyrilli Edit. Lips.* Ergo victoriarum & triumphorum occasione primum hæ Coronæ aureæ, vel etiam Coronarium Aurum oblatum a subditis: nam quod Seruius VIII. *Æneid. v. 721.* scribit *Aurum Coronarium dici, quod a victis gentibus dabatur, impositum ab Imperatoribus propter concessam vitam*, verum non est, nisi de iis gentib. accipias, quæ non penitus subiectæ, sed in obsequio Imperii Romani continebantur, de quibus ad *leg. vlt.* Deinceps vero adulatio siue affectus, alio eum morem propagauere, ob quamcunque tandem lætitiam (veluti Imperii primordia, Adoptiones, id genus alia,) quas causas perstringit *lex* 4. vbi dicam plenius.

Nos etiam missis nunc aliis, & quidem Valentinianeis & Theodosianis constitutionibus, quæ deinceps sequentur, de hac constitutione videamus. Igitur *hæc lex* est IVLIANI Imp. de Auro Coronario: Qua quidem definit, Aurum Coronarium munus esse voluntatis: pariter vt Theodosius M. *l. 3.* & *4. inf.* Fuit hæc sc. φιλικὴ λειτȣργία, vt Strabo loquitur de Spartanis *lib. 8. pag. 562. Edit. Almelouen.* καὶ ἐν χάριτος λόγῳ διδόμενον, *& muneris beneficiique loco datum*, vt Suidas ait *voc.* ϛεφανικὸν τέλεσμα. qui & notat *ibid.* apud Galatas Ancyranos ϛεφανικὸν dictum, πᾶν τὸ ἐν χάριτος λόγῳ διδόμενον. Fuit proinde hæc altera species quædam oblationis, quæ a subditis fiebat Imperatoribus: pariter vt auri oblatitii; quod cum glebali collatione, & cum hoc Auro Coronario multi perperam confundunt, de quo ad *l. 14. sup. de Senatorib. & gleb. collat.* & *l. 12. sup. de proximis:* Fuit tertia ab hac pariter separata seu diuersa oblationis sc. votorum: de quo *lib. 7. tit. de oblatione votorum.*

Nemi-

Nemini igitur Coronarium aurum indici posse definit *hac l.* Iulianus, forte a Præfecto Prætorio, cui *hac lex* inscribitur: non tantum Senatori, quod indubitatum erat, de quo ad *l. 2. prox.* plene; verum neque alii cuicumque, quacumque necessitate postulante: verum id arbitrio suo relinqui oportere: cum tamen ad necessitatem quandam hæc res iam processisset, Principum quoque anteriorum auiditate, vt ex *hac l.* colligi potest, contra primum eius in-
P.603. stitutum, quo φιλικὸν id, seu φιλικὴ λειτεργία erat, & αὐτοπραγίας genus quoddam. Est proinde hæc *indulgentia* quædam Auri Coronarii, a Iuliano omnibus facta. Quomodo & Amm. Marcell. *lib. 25. cap. 4.* in παρεκβάσει de Iuliani moribus, Coronarii ab eo indulti meminit, *Liberalitatis eius*, inquit, *testimonia plurima sunt & verissima: Inter quæ indicta sunt tributa admodum leuia*, CORONARIVM *indultum: remissa debita multa diuturnitate congesta.*

Sic & capitationis indulgentiam immunitatemque nonnullis tributam plenissime idem Iulianus interpretatus est, *l. 2. sup. de immunitate concessa*: quæ & ex eadem Iuliani constitutione desumpta huic nostræ coassanda videtur. De Iuliani alioquin indulgentiis collationum seu tributorum in commune, dixi plene ad eius *l. 1. sup. de indulg. debitor.* Cæteroquin Coronarium aurum, seu Coronas Aureas idem Iulianus admisit, quas vrbes & prouinciæ solenniter ad eum ob aduentum, aliamque gratulationis caussam misere. Testis Eunapius; *in excerptis Legat. pag. 12. Tom. I. Script. Rer. Byzant. Ed. Venet.* Μετὰ τὴν Ἰουλιανοῦ τῆς βασιλείας ἀναγόρευσιν πρεσβεῖαι πανταχόθεν συνέβαινον, καὶ ςέφανοι πολλοὶ χρυσοῖ, οἱ αὐτῷ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἀνεκομίζοντο· ἐνταῦθα καὶ οἱ τὴν Ἰωνίαν οἰκοῦντες. Λυδοὶ δὲ &c. *Post Iuliani ad imperium euectionem, honorificæ ad eum legationes conuenerunt, & coronas aureas a gentibus attulerunt. In his Ioniam habitantes: Lydi quoque*, &c. Et idem tamen hac parte rursum moderate admodum agit: statuto, ne 70. solidis maiores Coronæ aureæ deinceps mitterentur: de quo est singularis Libanii locus *in Orat. funebri in Iuliani necem, p. 305. Edit. Morell.* vbi agens de Corona Imperatoris. ὁ χρυσὸς δὲ οὗτος, inquit, ἀνέμνησέ με χρυσῶν ςεφάνων, οὓς αἱ μὲν πόλεις ἔπεμπον διὰ πρέσβεων, ἀλλήλας ὑπερβάλλουσαι τῷ ςαθμῷ, χιλίων οὗτος ςατήρων, δισχιλίων δὲ ἐκεῖνος· τούτων ὁ παρ' ἑτέρων ἕλκων πλέον, ὁ δὲ ἐπιτιμήσας τῷ μεγέθει σαφῶς εἰδὼς, ὡς οὐκ ἄνευ πόνου τὰ τοιαῦτα συλλέγοιντο, νομοθετεῖ, τὸν ςέφανον ἀπὸ ςατήρων ἑβδομήκοντα φοιτᾷν, τὴν μὲν τιμὴν ἴσην νομίζων ἑκατέρου δύνασθαι· φιλοχρημάτου δὲ εἶναι κέρδη ζητεῖν ἐν τιμῶν σχήματι: *Aurum autem istud reuocabat in mentem aureas coronas, quas vrbes mittebant per legatos, quæ dispares erant inter se pondere: quædam erat mille staterum, alia duorum millium. Hisce missa ab aliis ponderis fuit grauioris: at hic princeps magnitudinem reprehendebat, cum probe nosset, vt non sine labore huiuscemodi colligerentur, lege sanxit, statuitque, vt corona septuaginta staterum in frequenti esset vsu, ratus pretium alterutrius æquale esse; sed pecuniæ amantis esse, lucrumquærere in pretiorum figura.* De quo loco etiam aliquid ad *l. vn. sup. de obl. votor.* Duplici igitur hac ratione Iulianus Auro Coronario modum posuit: qui alioquin eas admisit. Quod & Zosimus testatur, *lib. 3. c. 12.* qui diserte hoc ipso scil. Anno post *hanc leg.* ab Edessenis eum accepisse scribit: ὑπαντήσαντες Ἐδεσηνοὶ πανδημεὶ, ςέφανόν τε προσέφερον, καὶ μετ' εὐφημίας εἰς τὴν σφῶν πόλιν ἐκάλουν. ὁ δὲ, ἀποδεξάμενος, καὶ ἐπιςὰς τῇ πόλει, καὶ ὅσα ἔδει χρηματίσας, ἐπὶ Κάῤῥας ἐβάδιζε: *populus Edessenorum vniuersus, ei factus obuiam, & coronam offerebat, & faustis acclamationibus in vrbem suam inuitabat. Imperator accepto dono, ciuitatem ingressus, & decretis ei, quæ par erat, Carras perrexit.* Idem & a Regulis Saracenorum accepit, teste Am. Marcellino *lib. 23. c. 3. Saracenorum*, inquit, *Reguli gentium genibus supplices nixi, oblata ex auro corona, tanquam mundi nationumque suarum Dominum adorarunt.* Forte de eodem accipias, vel de Valente, quod Libanius, *ep. ad Photium 797.* Πάλιν ὁρᾷς, οὓς μάλιςα ἐθέλεις, τοὺς ἄκρους τῶν τῇδε πολιτευομένων, ςεφανοῦντας ἄξιον βασιλέα ςεφάνων, καὶ νενικηκότα, καὶ μεγάλην δύναμιν, καὶ ταχέως: *vides iterum, quos maxime videbas, præstantissimos scilicet eorum, qui rebus apud nos præsunt, Regem, coronis dignissimum, collaudaturi, qui & vicerit, & magnam quidem hostium multitudinem, & celeriter.*

Postremo loco omittere non possum, formulam seu typum Orationis, quam habere debebat Legatus, Coronam Imperatori vrbis alicuius nomine offerens, apud Menandrum Rhetorem, *cap.* περὶ ςεφανωτικοῦ. *pag. 632. Edit. Aldin.* vbi inter alia, μετὰ τὴν ἀνδρείαν, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐρεῖς, καὶ λοιπὸν περὶ τὶ κατ' εἰρήνην, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάξεις: ὅτι, τοιγάρτοι διὰ τοῦτο ςεφανοῖ σε ἡ πόλις ἅμα μὲν χάριτας ἐκτείνουσα ὑπὲρ ὧν ὡς ἡμέραι εὐεργετούμεθα: ἅμα δὲ καὶ δεομένη καὶ ἱκετεύουσα καὶ θαῤῥοῦσα τῇ σῇ περὶ πάντα φιλανθρωπίᾳ ὅτι οὐδενος ἐντεύξεται. Εἶτα ἀξιώσεις ἀναγνωσθῆναι τὸ ψήφισμα: *fortitudine commemorata, expones res eius non bello modo, sed etiam breuiter pace gestas: deinde adiicis hæc: propterea igitur ciuitas te coronat, non modo gratam se ostendens pro beneficiis, quibus quotidie afficimur; sed etiam suppliciter rogans & confidens summa tua in rebus omnibus indulgentia, se a te repulsam non laturam. Deinde iubebis recitari decretum ciuitatis.*

Superest videamus, quid sibi velit Iulianus postrema *huius leg.* parte, cum ait: *arbitrio suo id reseruari oportere?* Certe enim, cur arbitrio suo id indici non posse definiat? Videatur igitur tantum Iulianus hac Coronarii auri indictione Præf. Prætotorio, ad quem indictionum cura pertinebat, interdixisse: verum sui iuris id fecisse, quando necessitate postulante id exigeret. Quæ & ipsa indulgentiæ species est. Cui tamen statim aduersatur, quod initio dixit, *aurum coronarium munus esse voluntatis, quod nemini debet indici.* Quare videatur his verbis Iulianus id tantum voluisse, vt munus hoc voluntatis est, ita & sui arbitrii esse, num id admittere velit: quod hic expressum forte fuerat, sed recisum ab *huius Cod.* Conditoribus. Eoque pertinet quod Marcell. dicit, ab eo *Coronarium indultum.*

II. (a) Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P. (b)

VNIVERSI, quos Senatorii nominis dignitas non tuetur, ad auri coronarii præstationem vocentur, exceptis his quos Lex † præterita ab hac conlatione absoluit. Omnes igitur possessores, aut inter Decuriones coronarium aurum, aut inter Senatores glebalem (c) præstationem deinceps recognoscant. (d) Dat. V. Kal. Septemb. Emonæ (e) diuo Iouiano & Varroniano VV. CC. Coss. [364.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *C. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ. V. vel *Amm. Marcell. lib.* 26. *cap.* 5. & *Prosopogr.* ID.

† *Lex* hæc nullibi extat. ID.

(c) De Glebali collatione, *suo tit. sup. lib.* 6. ID.

(d) *Recognoscant*, pro agnoscant, soluant, præstent. ID.

(e) *Emona* oppidum inter Pannoniam superiorem & Noricum: teste Zosimo *lib.* 5. *cap.* 29. Designatur & eo tractu in *Itinerario Peutingeriano*: & *Itinerario Antonini pag.* 129. *Edit. Wesseling.* vbi *Hemona* vocatur. Ibi Idacius refert, imagines & statuas Constantini a Licinio deiectas. De eadem in reb. Maximi Tyranni, Pacatus *Panegyr. cap.* 37. & Capitolinus *in Maximinis, cap.* 21. & *in Maximino Iun. cap.* 5. Ergo & hoc tempore Valentinianus per Emonam transiit: cum ex Mœsis, Pannonia, Aquileiam (vbi mox ab eo data *l.* 4. *sup. de Legatis*:) inde Mediolanum tenderet. Quod & ipsum iter postea fuit Theodosio M. aduersus Maximum Tyrannum mouenti A. D. 388. vid. *Chronolog.* ID.

P. 604.

III. (a) Idem AA. ad Probum PF. P. (b)

NVLLVS, exceptis Curialibus, quos pro substantia sui (c) aurum coronarium offerre conuenit, ad oblationem hanc adtineatur (d). Dat. IX. Kal. Iul. Sabariæ (e), Valentiniano & Valente (f) AA. Coss.

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(b) *Probus* PP. sub Valentiniano Sen. Italiæ, Illyrici, Africæ: suffectus A. D. 368. Rufino. v. Amm. Marcell. *lib.* 27. *cap.* 11. & *lib.* 30. *cap.* 5. & *Prosopogr.* ID.

(c) Sua. ID.

(d) *Adtineatur*, pro teneatur. ID.

(e) *Sauariæ* in Pannonia Valentiniani *hæc lex* data dicitur: vbi *Dat.* pro Acc. interpretandum. Erat enim hoc Anno 368. Valentinianus in Gallia. Sic & Anno prox. 369. ibi *PP.* dicitur *lex* 15. *de Susceptorib.* quæ eidem Probo PP. inscribitur. ID.

(f) Adde *II.* vt sic referatur *hæc lex* ad A. D. 368. vel III. vt referatur ad A. 370. neque enim Probus A. D. 365. PP. erat. Eum vero Sirmii vel Sabariæ constitisse comperio: de Sirmio testis quoque Ausonius *Carm. subtexto epistolæ* 16. ID. Subscriptionem ex *Quinquennalibus* diiudicandam statuit PAGIVS *dissertat. hypat. Part.* 2. *cap* 4. *num* 9. Cum enim & Valentiniani & Valentis annus imperii quintus inchoetur *an.* 368. non alio, quam hoc, constitutio hæc data videtur. KITTER.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæ duæ constitutiones sunt, de Auro Coronario: Quibus idem definitur: Nempe, solos CVRIALES, seu Decuriones, ad Auri Coronarii præstationem seu oblationem teneri: Quod & ipsum discimus ex *l.* 15. *sup. tit. prox. de Legatis*: Non vero Senatores: Quod & ipsum Iuliani *leg.* 1. *sup.* cauetur. Sua sc. Senatoribus distincta collatio imminebat, glebalis inquam, de qua *suo tit.* 2 *lib.* 6. vt & aurum oblatitium, de quo *l.* 14. *eod. tit.* vt & illud, de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 26. Sua itidem Decurionibus seu Curialibus & peculiaris, nempe Auri Coronarii. Cur autem Senatores ad Auri Coronarii præstationem non tenerentur: hæc proculdubio caussa est: quod Auri Coronarii præstatio, quocunque tandem nomine prætexeretur, subiectionis cuiusdam indicium esset, & in Regibus & Satrapis exteris, deuotissimis, *l.* 6. *inf.* a quo Senatores alienos esse voluerunt Principes, velut qui pars corporis ipsius Imperatoris essent: de quo plene ad *leg.* 3. *sup. ad leg. Cornel. de sicariis.* Et quidem (quæ Ampliatio additur) vniuersis Decurionibus, exceptis tamen nonnullis, quos Valentinianus ab hac Auri Coronarii oblatione absolutos seu immunes factos indicat, quadam *lege* anteriore. Quænam vero *lex* illa sit? & quinam illi Decuriones sint, qui hac immunitate ab Auro coronario donati fuerunt? nuspiam reperio.

Illud ex *vtraque lege* discimus, Aurum Coronarium admisisse Valentinianum Sen. de quo exstant quoque præterea testimonia. Prius est Eunapii *in Excerptis Legationum pag.* 12. *Tom. I. Script. R. B. Edit. Venet.* Βαλεντινιανοῦ ἀνάῤῥησις ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας γίνεται, πρεσβεῖαί τε, ὅσαι συνεπεφοιτήκασαν ἐπὶ τοῦτον, τοὺς χρυσοῦς ἔχουσαι στεφάνους πρὸς ἐκεί-

ἐκεῖνον ἀνεφέροντο: *Valentinianus apud Nicæam Bithyniæ Imperator est appellatus: illuc multæ legationes aduenerunt, quæ coronas aureas ad ipsum adferebant.* Posterius Amm. Marcell. *lib. 28. c. 6. Tripolitani allapso legitimo die Concilii, Seuerum & Flaccianum creauere Legatos, victoriarum aurea simulachra Valentiniano ob Imperii primitias oblaturos.* Ex quo loco apparet, Coronæ loco, Victoriarum aurea simulacra, *Coronarii* nomine, quandoque oblata: de quo ad *l. prox.*

IV. (a) Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Pancratio P. V. (b)

QVÆ diuersarum Ordines Curiarum, vel amore proprio, vel indulgentiarum (c) lætitia, vel rebus prospere gestis admoniti, in coronis aureis signisque diuersis obtulerint, in quacumque fuerint oblata materia, in ea suscipiantur: ne id quod voluntate offertur, occasione obryzæ (d) incrementi (e) necessitatis iniuria insequatur. Dat. IV. Id. Aug. Vico Augusti, (f) Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

NOTAE.

(a) Abest & hæc *lex* a *Cod. Iust.* GOTHOFR.

(a) Malim in inscriptione *huius l.* quæ data est Anno Domini 379. reponere *Com R. P.* Fuit enim eo Anno Pancratius Comes R. P. vt docet *lex 12. supr. de iure fisci:* Itemque anno 380. vt docent *quatuor leges.* Anno vero demum 381. & 382. fuit P. V. vid. *Prosopogr.* Et sane etiam id argumentum *huius l.* suadet, quod ad P. V. non pertinet, verum ad Com. R. P. *ID.*

(c) De *Indulgentiis* debitorum fuit *sup. tit. 28. lib. 11. ID.*

P. 605. (d) De *Obryza* dixi semel plene *lib. 7. ad tit. de oblatione votorum. ID.*

(e) De *Incremento* (nihil enim hic mutandum) *Obryzæ*, dixi ad *l. 2. sup. de Susceptoribus. ID.*

(f) *Vicus Augusti* quidam notatur in Africa in *Itin. Peutinger. lit. C. dextra:* & in *Itinerario Antonini pag.* 43. 53. 54. 55. 56. *Edit. Wesseling.* verum locum, qui *Augustis* vocatur in *Tabula Peutinger.* & *Antonini Itinerario pag.* 220. haud procul *Ratiaria* & *Oesco*, accipio: quique in Dacia Ripensi locatur in *Notitia Imperii.* Prætoriam Augustam vocat Ptolemæus *lib. 3. cap. 8.* Eo scil. tractu fuit hoc tempore Theodosius M. vid. *Chronol. ID.* Ptolemæi *Prætoriam Augustam* alienam esse a ciuitate *Augustis*, quam Antoninus memorat, indicat Cl. Wesselingius *in obseruat. ad Antonin. pag.* 220. & patebit facile inspicienti Ptolemæum. *RITTER.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. tres constitutiones sequuntur de Auro Coronario: Quarum duæ priores sunt de eo quod a *Curialibus*, & sic a Romanis conferebatur: Tertia vero de eo quod *Exteri Satrapæ*, pro deuotione erga Imperium Romanum offerebant: Ex quibus omnibus *legibus* apparet, quam moderatum sese hanc in partem Theodosius M. gesserit, non adroganti moderatione, quod ille dixit, verum summa ciuilitate. Igitur *hac l.* VOLVNTARIAM hanc Auri coronarii oblationem esse vult, quam scil. a Curialibus factam ostendit, pariter vt *lex 2. 3. supr.* Idque Triplici sub Ampliatione, quæ tres etiam singulares obseruationes, ad Auri coronarii materiam pertinentes, suppeditant.

Prima Ampliatio & obseruatio est, de CAVSIS & OCCASIONIBVS Auri Coronarii Principibus offerendi: vbi tres causæ proponuntur. Prima causa *ob Amorem proprium*, id est, solo amore & affectu in Principem: Quem amorem testati prouinciales variis occasionibus: veluti *ob Imperii primitias*, quomodo Iuliano oblatum μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀναγόρευσιν, testis est Eunapius, *in excerptis Legationum pag. 12. Tom. I. Script. R. B. Ed. Venet.* de quo plene ad *l. 1. supr.* de Valentiniano, testis Eunapius *eodem loco*, & Ammianus Marcellinus *lib. 28. cap. 6.* Item Adoptionis causa: quomodo Antonino Pio oblatum, teste Capitolino *in eius vita cap. 4. in fin.* Item, ob aduentum Principis; quomodo Edesseni Iuliano obtulere, teste Zosimo, *l. 3. c. 12.* Theodosio Iunniori, Constantinopolitanus Senatus, Heraclea Constantinopolim reuerso, quod scribit Auctor *Chronici Alexandrini Ann. 416. pag. 719. Edit. Raderi.* Iouiano etiam Nisibeni: qui Coronam aliquandiu recusans, coactus denique suscepit, Siluano causarum defensore confidentius exclamante: *Ita Imperator, a ciuitatibus residuis coroneris*, teste Marcellino *lib. 25. cap. 9.* Item cum Legati ad Principem mitterentur, alicuius rei impetrandæ causa: Quo alludit Themistius, *Orat. 13. p. 295. Edit. Petau. Flexiæ 1613. in 8.* Ita Synesius *de Regno, pag. 2. Edit. Petau.* missum sese ad Arcadium Imp. scribit cum Corona, vt Cyrenæ patriæ suæ calamitatibus succurreret, ἐμὲ σοι πέμπει Κυρήνη στεφανώσοντα χρυσῷ μὲν τὴν κεφαλὴν, φιλοσοφίᾳ δὲ τὴν ψυχήν: *mittit me Cyrene auro caput tuum, philosophia vero animum coronatura.* Vel etiam vtroque simul fine, & ob Imperii primitias, & impetrandi alicuius causa, vt in loco Amm. Marcellini, *lib. 28. c. 6.*

Secunda causa & occasio Auri coronarii Principibus offerendi dicitur, *ob Indulgentiarum lætitiam.* Nempe, cum Princeps tributorum reliqua indulgeret, vicissim Aurum coronarium & ob hanc lætitiam oblatum. Cuius rei & moris non alia mihi nunc occurrit memoria, quam *hac leg.* De ipsis sane *Indulgentiis debitorum*, fuit *supra titulus peculiaris*, vbi nil tale occurrit. Illud etiam reperio, hoc ipso tempore & anno, Gratianum Indulgentiam debitorum seu tributorum dedisse, chartis abo-

abolitis, quo nomine eum laudat Ausonius, *in Gratiarum actione cap. 32.* Ad quam indulgentiam hæc *lex* referenda videretur, nisi hæc *lex* Theodosium M. auctorem haberet.

Postrema hæc causa & occasio Auri Coronarii Principibus offerendi dicitur, *Ob res prospere gestas*, seu ob victorias de hostibus; quæ vt antiquissima seu prima, ita quoque præcipua fuit Auri Coronarii offerendi causa, nempe cæsis hostibus, & Imperatore aliquo ideo nuncupato, vt ex dictis ad *leg. 1. supra*, abunde constat. Gellius *lib. 5. capite 6. Triumphales coronæ sunt aureæ quæ Imperatoribus ob honorem Triumphi mittuntur, id vulgo dicitur Aurum coronarium:* vide & Ciceronem, *contra Rullum 2. cap. 4.* & Dionem *lib. 42. pag. 208. & lib. 48. pag. 382. Edit. Wechel. 1606.* Datæ vero & imitatione moris illius in conuiuio, apud Tacitum, *libro 2. Annal. cap. 57.* veluti Neroni ob Musicam, teste Suetonio, *in Nerone capite 25. & 32.* Denique Seruius scribit VIII. *Æneid. v. 721. Aurum Coronarium fuisse, quod a victis gentibus dabatur propter concessionem vitæ.* Hinc & fraus illa olim, triumphum ob leuiculas causas impetrantium: nam ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ χρυσίον πολὺ παρὰ τῶν δήμων ἐς τοὺς στεφάνους ἐσέπραττον, *eius nomine magnam auri coronarii vim a populis exegerunt*, vt scribit Dio, *libro 49. pag. 417. Edit. Wechel.* Quo pertinebat & illa *lex*, quæ vetabat decerni & accipi Aurum coronarium, *nisi decreto triumpho:* de qua Cicero *in Pisonem c. 37.* Et hæc quidem de caussis & occasionibus auri Coronarii offerendi.

Nunc de *Materia*, in qua Aurum Coronarium offerebatur: Nempe hæc *lex* testatur, non tantum in *Coronis Aureis*, quæ prima & præcipua materies & origo fuit; verum & in SIGNIS diuersis aurum coronarium oblatum. Quod & ipsum aliunde discimus. Neque tamen huc pertinet, quod de Clypeo aureo in curia Romana, Senatus Romani iudicio, collocato scribit Pollio, *in Claudio cap. 3.* Id enim non Imperatori oblatum, sed dedicatum.

Rursum neque huc pertinet, quod Auctor *Panegyrici 8. ad Constantinum* scribit *cap. 25.* de Signo, Scuto, Corona aureis Constantino M. dedicatis: *Merito igitur tibi Constantine, & nuper Senatus* SIGNVM *Dei* (al. dedit) *& paulo ante Italia* SCVTVM *&* CORONAM, *cuncta aurea dedicarunt, vt conscientiæ debitum aliqua ex parte releuarent: debetur enim, & sæpe debebitur & Diuinitati simulacrum aureum, & virtuti scutum, & corona pietati.* Quo loco quod SIGNVM initio dicitur, mox *aureum simulacrum* vocatur: vbi etiam nonnulli legunt, *signum Dei* non *dedit.* Neque tamen Baronium audio, qui signum Christi interpretatur, nam vt maxime Constantinus iam nomini Christiano nomen addixisset, attamen Senatus, suo adhuc more, idest gentilitio, Constantinum Magnum colere instituit: haud aliter atque Oratores ipsi eum suo more & gentilitio laudibus prosecuti. Ergo Senatus Constantino M. dedicauit signum aureum, seu simulacrum, in speciem Dei, radiato fors etiam capite. Et sane Sextus Aurelius Victor *de Cæsarib. cap. 43.* cum edisserit gaudia Senatus & plebis Romanæ, ob victoriam de Maxentio, honoresque Constantino M. delatos memorat, ait nominatim, STATVAS *locis quam celeberrimis, quarum plures ex* AVRO *aut argento essent, sacratas.* Ergo vt dedicata sæpe in honorem Imperatorum *signa diuersa*, ita & Auri coronarii specie signa ipsis oblata, quod *hæc lex* docet. Cuiusmodi sunt & *Victoriarum aurea simulacra*, quæ Tripolitanos per Legatos suos Valentiniano Seniori obtulisse, ob Imperii primitias, scribit Ammianus Marcellinus, *libr. 28. cap. 6.*

Sequitur tertia Ampliatio & præcipua quidem, cuius causa hæc *lex* lata est: Nempe suscipi iubet Valentinianus Aurum coronarium in quacunque MATERIA fuerit oblatum, *etiamsi non in obryza*, idest, in auro, etsi non flammæ edacis examine puro reddito: de quo plene dixi semel, ad *legem vnicam supr. de oblatione votorum:* vbi tamen solidi obryziaci ab Honorio desiderantur in oblatione illa votorum, de quo ad *eam leg.* Ex *hac* certe *lege* id discimus, aurum ad obryzam redditum, decrementi aliquid cepisse: & ideo qui materiam acciperent, nondum videl. ad obryzam perpurgatam, obryzæ nomine, incrementi, inquam, vel vt quis tentaret, *intertrimenti*, quo nil opus, aliquid postulasse. *Incrementum*, in re monetaria, quod hodie, *remede du fin*: sic & *l. 2. supr. de Susceptoribus, ne separatim ab vnoquoque auro exacto, multis & assiduis* INCREMENTIS *prouincialium vtilitas fatigetur.* vbi vid. quæ dixi: Quanquam ibi incrementa sunt ἐπίμετρα. Denique omne quod alteri rei superadiicitur, *incrementum* dicitur: quomodo & incrementum vsurarum, *l. vlt. supr. de administr. & periculo tutor.* ἐπίμετρον. Ergo incremento, seu ἐπιμέτρῳ, non est obnoxium aurum coronarium: *Ne*, quam rationem addit Imp. *id quod voluntate offertur, occasione obryzæ incrementi necessitatis iniuria insequatur.* Quod sensum perspicuum habet ex his quæ diximus *initio*, & ad *leges superiores*, quod hæc oblatio φιλικὴ sit, meræ voluntatis, & αὐτοπραγίας. Denique huc pertinet vulgatum illud, *donato equo in os eius inspiciendum non esse.* p. 606

V. (a) Idem AAA. (b) Cynegio PF. P. (c)

AD conlationem auri coronarii placuit, neminem, absque consuetudine, (d) esse cogendum. Dat. XV. Kalend. Febr. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. (e) [384.]

NOTAE.

(a) *L. vn. Cod. Iust. eod. tit.* hinc petita, spretis reliquis *huius tituli.* Iungendaque huic *l. 23. infr. de operib. publicis.* GOTHOFR.

(b) Reponendi hi Imppp. *Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius.* vid. *Chronol. Theod. ID.*

 (c) Orien-

(c) Orientis: de hoc Cynegio PP. multa iam alibi, etiam ex Libanio. vid. *Prosopogr.* *ID.*

(d) Vid. *l. prox.* 6. *ID.*

(e) Hoc anno Sextus Imperii Theodosii annus incepit, ideoque eius *Quinquennalium* hoc, vel præcedenti anno actorum occasione, hæc lex data est. Sed Gothofredus, qui ad hæc solemnia animum non aduertebat, scribit in *Commentario*, alterutra occasione oblatum aurum coronarium nunc Theodosio M. vel ob filium Arcadium anno elapso Augustum appellatum, vel ob victoriam aliquam de hostibus reportatam, forte de Sarmatis, aut Persis, sed leues hæ coniecturæ. Et ex hac quoque lege discimus, inter causas auri coronarii principibus offerendi, *Quinquennalia*, & id genus festa, numerata fuisse. ANTON. PAGIVS *dissert. hypat. Part.* 2. *cap.* 4. *num.* 8.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Theodosii M. constitutio est de Auro Coronario Principibus a suis offerri solito; & ipsa moderationis plena: quam & solam Tribonianus, cæteris posthabitis, in *Codicem suum* retulit: nam vt *superiore lege* in voluntatem Curialium eius oblationem omnino coniecit, etiam quoad materiam, in qua Aurum coronarium offerretur: ita & *hac* quoque *leg.* quoad PERSONAS: Neminem scilicet ad conlationem Auri Coronarii cogi vult, *absque consuetudine.* Quibus verbis id indicare videatur, eos qui veluti consuetudine ab hac conlatione immunes sunt, immunitate porro potiri oportere. Sic enim & Valentinianus Sen. *l.* 2. *supr.* ab auri Coronarii collatione excepit eos, quos *lex* aliqua præterita ab hac collatione absolueret. Quomodo in commune in collationibus & solutionibus functionum publicarum, consuetudini standum docent aliæ leges, *sup. tit. de annona & tributis.*

Porro *quinam* ab hac collatione Immunes fuerint, diuinare non licet, nisi in genere, quosdam ob dignitatis priuilegia immunes fuisse: Cui rei quoque argumentum præbet *lex 23. infr. de operib. publicis*, quæ ex eadem Theodosii M. constitutione desumpta huic coniungenda est: Ea quippe lege e contrario, ad *Portus & Aquæductus Theodosiani* in vrbe Constantinopolitana, *instaurationem, omnes certatim, facta operarum conlatione instare iubet: sic, vt nemo queat ab huiuscemodi consortio, dignitatis priuilegiis excusari.* Eiusdemque *legis* argumento existimet quis *hanc l.* pertinere ad Aurum Coronarium Theodosio M. oblatum a *Senatu Constantinopolitano* (quomodo sane a Senatu Constantinopolitano oblatas aureas Coronas Imperatorib. docet Auctor *Chronici Alexandrini*, A. 416. *pag. 718. 719. Edit. Raderi.*) Cum alias Coronarii auri oblatio Senatoribus non incumberet: Quanquam forte eadem *huius l.* sententia videri possit, quæ *legis proximæ:* vbi & illa pariter verba occurrunt, *secundum consuetudinem moris antiqui.*

Cœterum alterutra occasione oblatum aurum Coronarium nunc Theodosio M. vel ob filium Arcadium Augustum appellatum: vel ob Victoriam aliquam de hostibus reportatam, forte de Sarmatis aut Persis. Illi coniecturæ blanditur ipse dies, quo hæc *lex* data est: Nam Arcadius *XIV. Kal. Feb.* idest, pridie eius diei, quo hæc *lex* data est, a Patre suo Constantinopol. Imperator creatus fuit. Renititur tantum Consulatus. Superioribus enim Consulibus, *Ann. D. 384.* Arcadium Augustum a Patre creatum referunt Socrates, *lib. 5. c. 10.* Sozomenus, *lib. 7. c. 12.* Marcellinus *Chronico*, Alexandrinum, & Idaciana *Consularia*, Paulus Diaconus *lib. 12.* Posteriori vero coniecturæ blanditur, quod his Coss. Persarum Legatus Constantinopolim ingressus est, testis Auctor *Chronici Alexandrini.*

Ex *hac* interim *lege* discimus, cum Aurum Coronarium munus voluntatis ferme esset, *l.* 1. & 4. *supr.* attamen alicubi & aliquando necessarium fuisse, *neminem*, inquit, *absque consuetudine esse* COGENDVM. Ergo secundum & iuxta consuetudinem aliqui cogi poterant. Certe a Satrapis id exactum, docebit eiusdem Theodosii M. *lex prox. vlt. Secundum consuetudinem moris antiqui.* Et a Curialibus sub Valentiniano Sen. *l. 2. 3. supr.*

Falsissima igitur est Amayæ sententia, collationem Auri coronarii *hac l.* prohiberi, & omnino *sublatam*, nisi consuetudine iam esset recepta. Mox & causas eius indagare tentat, quanquam nec eas ipsas mox probet (adeo titubare in *hisce legibus* eum deprehendas) nempe quod oblatio hæc originem duxisset a Gentibus deuictis, quare collationem hanc indignam visam, & odiosam, & quidem post *Antonini* constitutionem, qua omnes in orbe Romano Ciues effecti sunt: item, quæ ratio ipsi plausibilior videtur, quod Auri coronarii oblatio ad superstitionem, occasionem præberet. Nempe quia coronarum vsus frequens in sacris Gentilium foret, eæque etiam Diis offerrentur. Item quod huiusmodi Coronæ, si ob triumphum darentur, eas triumphaturi in templis Deorum dedicarent. Quæ omnia inania sunt. Neque enim, ne alia addam, de Coronis hic res est, verum de Auro coronario, quo Principes ad necessitates suas, vel publicas vtebantur: arg. *l. 1. h. t.* P. 607

Denique quam inepta interpretatio illorum, *absque consuetudine*, (quæ addit) ait propter Iudæos: illos enim solos ex consuetudine ad id cogi potuisse, translato scil. in fiscum Imperialem iure illo Auri Coronarii, quod Patriarchis suis olim præstabant.

VI. (a) Idem AAA. (b) Gaddanæ (c) Satrapæ (d) Sofanenæ. (e)

AVRVM coronarium his reddi restituique decernimus, quibus inlicite videtur (f) ablatum, vt, secundum consuetudinem (g) moris antiqui, omnes Satrapæ, pro

pro deuotione quæ Romano debetur Imperio, coronam ex propriis (h) facultatibus faciant Serenitati Nostræ sollemniter offerendam. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Constp. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* quia temporaria & Historica. *GOTHOFR.*

(b) *Valentinianus* scil. THEODOSIVS *& Arcadius. ID.*

(c) *Gaddanam* quoque Syriæ Palæstinæ monachum, memorat Palladius *in Lausiaca, p.* 132. 133. *ID.*

(d) Dicam mox de his *Satrapis:* vt & de hac *Sophanena. ID.*

(e) In adiectiuo *Sophanena*, prouincia scil. alioquin substantiue *Sophane*, vel *Sophene. ID.*

(f) Idest, ablatum est. *ID.*

(g) Vid. *l.* 2. 5. *supr. ID.*

(h) Non aliis ablatum Aurum coronarium. *ID.*

COMMENTARIVS.

DE AVRO CORONARIO, quod a SATRAPIS earum prouinciarum, quæ deuotionem Imperio Romano debebant, offerri solebat, est hæc Theodosii M. constitutio, Data Anno Domini 387. eaque ipsa data ad huiusmodi Satrapam, Gaddanam, inquam, Satrapam Sofanenæ. Sane iam olim Gentes Exteræ, vel propter conceptum de Romanis metum, vel quadamtenus victæ, comiter Romani Imperii maiestatem coronis, auroque coronario oblato colebant, & sic *deuotionem* suam testabantur, vel pro deuotione, quæ debebatur Imperio Romano, vt *h. l.* dicitur. Mitto antiquiora de Coronis, triumphantibus Imperatoribus missis. Elegans apud Suidam locus *de Rhodiis* voc. *στεφανικὸν τέλεσμα. Στεφανικὸν*, inquit, *τέλεσμα παρὰ Ῥοδίοις οὕτως ἐκαλεῖτο, ἐπειδὴ αὐτόνομοι ἦσαν οἱ Ῥοδιοι. Βραχὺ δέ τι μέρος Ῥωμαίοις ἐπὶ τιμῇ πέμποντες ἐτήσιον, ὡς οὐ φόρον ἡγεμόσι μᾶλλον, ἢ στέφανον φίλοις διδόντες: Tributum coronarium apud Rhodios sic dictum. Rhodii enim, cum liberi essent, Romanis exiguum quoddam munus honoris causa quotannis mittebant, non tanquam tributum dominis, sed vt coronam amicis.* Seruius etiam ad illud Virgilii, *Æn. VIII. v.* 721. *Dona recognoscit populorum. Aurum Coronarium*, inquit, *dicit, quod triumphantibus hodieque a victis Gentibus datur: Imponebant autem hoc Imperatores propter concessam vitam.* (al. *immunitatem*) Tale fuit Demaretanum aurum, a Carthaginiensibus Demaretæ Gelonis coniugi pendi solitum, cuius meminit Diodorus Siculus *lib.* 11. *Bibl. histor. pag.* 256. *Edit. Stephan.* & *pag.* 21. *Edit. Rhodoman.* Ita & Iuliani temporibus Saracenorum Reguli siue Phylarchi, *genibus supplices nixi, oblata ex auro Corona, tanquam Mundi nationumque suarum dominum adorarunt:* teste Ammiano Marcellino *lib.* 23. *c.* 3. Ita Procopius de Theodato Gothorum Rege notat, *libro* 1. *de bello Goth. cap.* 6. *init. p.* 10. *Edit. Venet. inter Script. R. B.* pactum eum cum Petro, Imperatoris Iustiniani legato, tota Sicilia secedere, & quod *πέμψῃ δὲ αὐτῷ καὶ στέφανον χρυσοῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος κατὰ τριακοσίας ἕλκοντα λίτρας, ad ipsum quotannis coronam mitteret auream tercentum pondo.* Neque ab hoc viceuersa alienum est tributi genus illud, quod inclinante Imperio, Romani ipsi, Barbaris Gentibus sub inani muneris vel doni, vel fœderis, vel pacti, vt vocabatur, nomine soluebant: Veluti Scythis, de quo Themistius, *Oratione* 10. *pag.* 236. *Edit. Petau. in* 8. FRANCIS: de quo Saluianus, *lib.* 6. *de gubernat. Dei in fin.* Persis, de quo Procopius *Persicis lib.* 2. *cap.* 10. *in fin.*

Igitur hac tempestate sub Theodosio Magno Satrapæ quidam quarundam prouinciarum Coronas aureas Romano Imperio pendebant. Quid Satrapæ fuerint Persarum? iam notum; nempe Rectores erant, Prætores, Præfecti prouinciarum seu præfecturarum, *ἐπαρχιῶν*, quæ inde *Satrapiæ:* de quo Brissonius expresse *Persicorum* 1. & inter alios veteres, Ammianus Marcellinus *lib.* 23. *cap.* 6. De hoc vero Satraparum, vel Satrapiarum Persicarum Orbi Romano vicinarum numero, nonnullæ hac tempestate iuris Romani fuere. Quinque huiusmodi olim Persis ereptæ a Maximiano, verum a Iouiano Imperatore restitutæ: quas memorat Ammianus Marcellinus *libro* 25. *cap.* 7. *Profecto venisset ad præsidia Corduenæ vberis regionis, & NOSTRAE, ex eo loco in quo hæc agebantur centesimo lapide disparatæ. Petebat autem Rex obstinatius, vt ipse aiebat, sua dudum a Maximiano erepta, vt docebat autem negotium, pro redemptione nostra QVINQVE REGIONES Transtigritanas: Arzanenam & Moxoënam, & Zabdicenam, itidemque Rehimenam & Corduenam cum castellis quindecim, & Nisibim, & Singaram, & castra Maurorum, munimentum perquam opportunum*, vbi subiicit, tradita omnia a Iouiano Persis, quæ petebantur.

De his regionibus etiam videndus Sextus Rufus Festus *in Breuiario cap.* 14 *in fin.* Petrus Patricius *in excerptis Legationum pag.* 21. *Tom. I. Script. Rer. Byzant.* ita quinque illas regiones enumerat, *Intilinem*, SOPHENEM, *Arsanicem*, *Cardonenam*, *Zabdicenam.* Satrapæ Corduenæ meminit P. 608 Ammianus Marcellinus in rebus Constantii, *lib* 18. *cap.* 6. Itemque Satraparum Armeniæ in rebus Valentis, *lib.* 27. *cap.* 12. Certe Arsaphius Sophenensis, subscriptus reperitur Concilio Nicæno *p.* 316. *T. I. Concil. Edit. Hard. Sofanenæ*, eiusque Satrapæ nulla expressa apud Ammianum mentio, qui tamen Historiam suam ad finem Valentis, id est, An. 378. (decennio ante *hanc leg.*) perduxit: sed Satrapæ huius Sophanenæ meminit quoque *Nouel.* 31. *cap.* 1. *§.* 3. & Eustathius in Dionysium *περιηγητὴν p.* 132. *Edit. Londin. Guil. Hill.* Sed omnium manifestissime Sophanenæ huius, inter prouincias Romanas, meminit *vetus Index* seu *Notitia prouinciarum* sub

sub hoc eodem Theodosio M. circa hæc tempora *conscripta*, quam *Sconbouius* primus edidit, & postea Cellarius cum Festo publicauit: vbi *Orientis prouinciæ X.* ita recensentur *p.* 83. *Edit. Cellar.*

Syria Cilicia, (γς. Cæle) *in qua est Antiochia*
Syria Palæstina.
Phœnice.
Isauria.
Cilicia iuxta montem Taurum.
Cyprus.
Mesopotamia, inter Tigrim & Euphratem.
Eufratesia.
Osdroëne.
Sophane.

Ergo Sophanen *Notitiæ illius* Auctor sub Theodosio M. inter Orientis prouincias numerat, non etiam Syriæ prouinciam postremam facit, quod Berterius alioquin tradidit. Facit & mentionem Claudianus *lib.* 1. *in Eutropium v.* 219. A. D. 399. sub Arcadio,

Ne non Eutropio quæstus numerosior esset,
In mercem veniunt Cilices, Iudæa, SOPHENE,

Huius alioquin *Sophenæ* & Sophanenæ mentio apud Strabonem *lib.* 11. *pag.* 792. 799. *Edit. Almeloueen.* Plinium, *lib.* 5. *c.* 12. *lib.* 6 *c.* 9 Iosephum *lib.* 7. *Ant. Iud. c.* 5. vbi meminit Adrazari Arach' filii, Regis τῆς σωφήνης, qui Rex *Tzobæ*, 2. Sam. 8. Melam *de sit. orb. lib.* 1. *cap.* 11. *initio.* Stephanum *voc.* σωφηνή, qui vel veteris Syriæ faciunt, vel Armeniæ finibus includunt: Quod etiam facit Iustinianus *l. vlt. Cod. Iust. de off. Magistri milit.* quam & postea in prouinciam redactam Armeniæ adscripsit: & ex ea & Balbitena, quartam Armeniam fecit, quod docet *Nouella eius* 31. *cap.* 1. §. 3. vbi Τζοφανηνὴ, vel Τζοφανὴ, recte ex illius æui vsu scribitur, quomodo & Eustathius *in Dionysium* Τζοφανὴν vocat; qui tamen Iustino id tribuit: vnde Σοφανηνὴν Armeniam vocat Procopius, vbi Martyropolis ciuitas erat, *lib.* 3. περὶ κτισμάτων *cap.* 2. *initio.*

Ex *hac* sane quoque *leg.* vt ex *Notitia Sconbouiana*, & *Claudiano* discimus, eam in prouinciæ Romanæ formam, & formulam redactam: Et quanquam suo peculiari quodam iure haberetur, attamen decernendi ius in ea habuisse Theodosium M. Ait enim is *hic* verbis imperatiuis, ad Satrapam eius scribens: *Aurum Coronarium his reddi restituique* DECERNIMVS. Item, *Romano Imperio debuisse.* Inde Satrapæ eius, vt & aliarum Satrapiarum, veluti Balbitenæ, & similium, ibi, *omnes Satrapæ*, Aurum coronarium seu coronam Imperio Rom. debebant: Quam ex propriis facultatibus suis mitti voluit, & vero vult *hac l.* Theodosius Imp. proculdubio, quod iis Satrapias illas reliquisset: non vero a Sophenæ prouincialibus exigi seu colligi. Denique Satrapas ipsos, tanquam in signum recognitionis coronam ex propriis facultatibus sibi offerre voluit, ac nominatim Satrapam *Sophanæ* seu *Sophanenæ*. Nam, vt eo redeamus, cum cæteri ferme *Sophanen*, vel *Sophenem*, vocent, Arrianus vt obseruat Stephanus *loc. cit.* τετρασυλλάβως *Sophaninen* vocat: quomodo & *hac l. Sophanene* vocatur, & ab Eutropio, *lib.* 6. *cap.* 11. eiusque interprete Pæanio: vbi Tigrani a Pompeio ademptam *Syriam, Phœnicen, Sophanenen* ait: & a Procopio 3. περὶ κτισμάτ. *cap.* 2. Quanquam in *l. vlt. Cod. Iust. de off. Magistri milit. Sophonena* distingui videri posset. Ea vero paulo post Romano Imperio detracta fuit: quare nulla eius mentio in *Notitia imperii*, quæ sub Theodosio Iun. conscripta fuit A D. 427.

Ex *hac l.* interim, vt dixi, recte colligitur, Satrapas hos, hoc æuo quosdam fuisse Romano Imperio subditos, deuotos: & hactenus Satraparum nomen hac tempestate ibi stetisse: Nondum enim Satrapæ a consiliis Imperatori Romano fuerunt, quod tamen vulgata Constantini Donatio præfert: Nondum Satrapæ in obsequio & ministerio eorum; quod tamen facit Auctor vitæ Athanasii. Tandem neque huc faciunt Satrapæ, quorum non vna mentio fit apud Sidonium Apollinarem: Illi enim Persarum Imperii fuere.

Vt ad *huius leg.* sententiam redeamus: Noluit Theodosius M. ex his Satrapiis, ac nominatim Sofanenæ, colligi aurum coronarium, verum Satrapas ipsos Coronam ex propriis facultatibus dare: Et quia contrarium factum fuerat, & inlicite exactum a Sophanenis, id his reddi restituique iubet.

DE HIRENARCHIS. P. 609.

TITVLVS XIV.

LIB. X. COD. IVST. TIT. LXXV.

De his agitur quoque *lege vlt. supr. de patrocin. vicorum: l. vlt. supr. de iure fisci: leg.* 21. *supr. de diu. officiis.* Dicuntur Hirenarchæ *hac leg. vn.* & *d. l. vlt. de iure fisci* & *d. leg. vlt.* de *patrocin. vicor.* Irenarchæ *d. l.* 21. *de diu offic.*

I. (a) Imp. Honorius & THEOD. AA. Anthemio PF. P. (b)

HIRENARCHARVM vocabula, (c) quæ adsimulata (d) prouincialium tutela, quietis ac pacis per singula territoria (e) haud sinunt stari (f) concordiam, radicitus amputanda (g) sunt. Cesset igitur genus perniciosum Reipublicæ: cesset Rescriptorum

rum Hirenarchas circiter (h) inconuulsa (i) simplicitas: Et Celsitudinis Tuæ sedes (k) prouinciarum defendenda (l) suscipiat, (m) pacis huiusmodi locupletioribus commissura præsidia. Dat. VIII. Kal. Ian. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTAE.

(a) ***Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.*** hinc interpolata est, & in contrarium plane sensum detorta. ***GOTHOFR.***
(b) ***Anthemius***, PP. Orientis sub Theodosio Iun. vid. *Prosopogr. ID.*
(c) ***Vocabula*** Irenarcharum, pro ipsis Irenarchis, quomodo, ***nomina*** Principum, pro Principibus ipsis. vid. vel ***leg. vn.*** *supr. si quis Imp. maledix. ID.*
(d) ***Adsimulata***, pro simplici, ***simulata.*** vid. *Gloss. Theod. ID.*
(e) ***Territoria*** ciuitatum. *ID.*
(f) *γρ. Stare. ID.*
(g) ***Amputare***, pro ***abolere.*** *ID.*
(h) Inuersa locutio. *ID.*
(i) *γρ. Inconsulta:* Nam quomodo ***inconuulsa***, si Irenarchæ amputari seu cessare iubentur, & sic conuelluntur? *ID.*
(k) *Sedes*, Præfecti Prætorio. *ID.*
(l) ***Defendenda prouinciarum***, id est, ea quæ per prouincias defendi debent: sic ***cognoscenda***, in ***l.*** 129. ***de Decurionibus:*** sic proponenda, *l.* 2. ***de Veteranis***, quibus locis dixi. *ID.*
(m) Per singula territoria. *ID.*

COMMENTARIVS.

HIRENARCHIS (qui viri erant militares) abolitis, locupletioribus per prouincias & ciuitatum territoria, pacis præsidia seu tuitionem a Præfecto Prætorio committi iubet *hac l.* Theodosius Iun. non etiam Honorius, etsi nomen eius pro more *huic leg.* inscriptum sit. *Irenarcharum*, præter *hanc leg.* sit mentio quoque *tribus* insuper *aliis*, & quidem eiusdem Theodosii constitutionibus; puta *l. vlt. supr. de patrocin. vicor. l. vlt. supr. de iur. fisci: l. 21. de diuers. offic.* (nam quod *Præpositos pagis* attinet, qui alicubi perperam *Præpositi pacis* dicuntur: alii plane ab his sunt, vt alibi plene dixi; quos tamen Amaya quoque nuper cum his consundebat.) In *Digestis* vero, duobus tantum locis, puta *leg. 6. D. de custod. reor.* & *leg. 18.* seu *vlt. §. 7. D. de munerib.* non vero in *leg. 11. D. de custod. reor.* quod scribit Amaya. Fuere autem Irenarchæ, qui in id constituti erant, vt prouincialium tutela suscepta, quietis & pacis per singula territoria concordiam stare facerent, quod *hac l.* diserte dicitur: seu qui disciplinæ publicæ & corrigendis *motibus* (non *moribus*) præficiebantur, vt ait *d. lex vlt. §. 7.* Mentio fit & in veteri Inscriptione Græca apud Gruterum *CCCCXLVIII. 1.* ΕΙΡΗΝΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΓΚΥΡΑΣ. Quare muneris eorum fuit, *latrones* adprehendere, eosque de sociis & receptatoribus interrogare, & elogiis seu notoriis scriptis, ad cognitionem Magistratus mittere *d. l. 6. D. de custod. reorum.* Latrunculatores ***λῃστοδιῶκται, βιοκωλύται, ἀφοπλισταὶ*** his haud absimiles, quorum multa mentio in *Nouellis Iustiniani.* Horum mentio quoque apud Eusebium *lib. 4. hist. eccles. c. 15.* vbi *Præfectum pacis* vertit Rufinus. Libanius quoque *Ep. ad Modestum 100.* & ad *Vrbanum 101.* & ad *Firminum 446.* meminit *Zenobii* cujusdam qui Elusæ erat ***τεταγμένος εἰρήνης φύλαξ***, *pacis custos constitutus, d. ep. 100.* seu, ut *d. ep. 101.* ***εἰρήνης ἐν Ἐλούσῃ προστὰς***, *paci Elusæ tuendæ incumbens*, quem ait *d. ep. 100.* ***μάλιστα φρουρήσαντα τὴν πόλιν***, *urbem egregie tuentem*, loco suo deturbatum fuisse ab improbo insidiatore, ***ἀπὸ τοῦ ἐπιθεμένου τῆς τάξεως.*** Græci apud Cuiacium ad *leg. 9. Cod. Iust. de iure fisci*, eos ita describunt: ***εἰρηνάρ-***
P.610. ***χαι, οἱ τῆς τοῦ δήμου εὐταξίας ἐπιστατοῦντες.*** Glossæ Græco Latinæ, ***εἰρηνάρχης*** *pacator, Irenarcha.*

De iisdem sensit & Augustinus *ep. 159. 160.* siv. *133. 134. Edit. Benedictin. Illorum*, inquit, *notoria, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat.* Quod vero Dionysius, qui vulgo Areopagita, vel Michaël Syngelus in encomio Dionysii, Salvatorem nostrum *Irenarcham* vocat, non eodem prorsus sensu dicitur; verum quia is pacis nostræ cum Deo sequester est. Irenarchæ hi, *pacis adsertores* vocantur *Legum Visigoth. lib. 2. tit. 1. leg. 16. & 26.* In foro Iudicum *Mandaderi de paz.* In ipsa vrbe Roma similes, *Pacerii*, quorum munus dissensiones ciuium sedare *lib. 2. Statutorum V. R. t. 83. 85. 87. 89.* At Nostri hi per territoria ciuitatum statuti erant: sunt igitur proprie, qui apud Gallos *Preuosts des Mareschaux.* Eosdem vero cum *Stationariis* facio Irenarchas, quique sub Irenarchis his erant: quorum fit mentio *l. 31. inf. de Episcopis: & l. 1. sup. de Curiosis.* More ab Augusto primum instituto, teste Suetonio, *in vita eius, c. 32. Grassatores*, inquit, *appositis per opportuna loca stationibus, inhibuit.* Et auxit Tiberius, eodem teste, *c. 37. init. Imprimis tuendæ pacis a grassaturis ac latrociniis seditionumque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit.* De iisdem est & Iuuenalis locus *Satyra 3. v. 305.* De iisdem & Tertullianus sub Seuero Imp. *Apolog. c. 2. Latronibus vestigandis per universas prouincias militaris statio sortitur.* Ergo iidem Irenarchæ & Stationarii, saltem qui Stationariis præerant, Græco enim vocabulo in Oriente *Irenarchæ*, qui alibi *Stationarii.* Ab his diuersi, qui in ipsa vrbe Roma erant. Alii inquam milites stationarii positi, etsi eodem fine in ipsa vrbe Roma: quorum fit mentio *l. 1. § 12. D. de off. P. V.* Diuersi Curiosi, & Frumentarii, de quibus *tit. de cursu publico.* Diuersi prorsus Limenarchæ, de quibus *l. 4. D. de fugitiv. & l. 18. §. 10. D. de munerib. & honor.* & portuum litorumque custodes; de quibus *tit. de litor. & itin. custod.* Denique toto cœlo diuersi Defensores ciuitatum. Quos tamen omnes Amaya cum his Irenarchis perperam commiscuit. Qui & nescio quid de Quæstore a Iustiniano instituto *Nouella 80.* hic male adspergit. (*a*)

Hi vero Irenarchæ nostri in vsu fuere etiam Christianorum Imperatorum, quorum constitutiones

(a) De ***Irenarchis*** vide differentem CVIACIVM ***ad leg.*** 9. ***Cod. I. de iur. fisci***, & Obseruationum. I. 33. & Cl. du FRESNE in ***Glossar.*** vtroque, qui tamen male ***præpositos pacis ex leg.*** 49. de Decur. supr. huc transfert, cum ibi ***πάγαρχοι*** intelligendi sint.

nes hoc Codice continentur, temporibus: de quibus, vt dixi sunt & Augustini loca. Erant autem hi *Militares* viri, quod etiam ex Amm. Marcell. discimus *lib. 21. cap. 3. Capto*, inquit, *a militibus stationariis Notario, quem miserat ad Constantium, scrutatoque si quid portaret, epistola eius reperta est.*

Verum, vt ad *huius l.* sententiam nunc descendamus, cum Irenarchæ isti terribiles iam forent & perniciosi, primique ipsi quietis ac pacis per singula ciuitatum sc. territoria concordiam stare haud sinerent, Theodosio Iun. radicitus eos amputare, vt ipse loquitur, est visum: *Militares sc. viros*, qui irenarcharum munere fungebantur, cum nihil minus essent quam pacis custodes; At munere ipso εἰρηναρχίας non ideo sublato: sed tantum hominum genere, e quibus Irenarchæ deinceps sumerentur, iisque qui nominandi eos ius haberent, immutatis: vult sc. Theodosius Iun. vt deinceps Præfectus Prætorio suscepta prouinciarum defensione pacis præsidium seu εἰρηναρχίαν per ciuitatum territoria locupletioribus committat, eosque Irenarchas constituit: Poculdubio enim viles hactenus homines, paupertate ipsa ad rapacitatem proni cinguloque militari tumidi, hoc munus obibant: atque ita rapinis infames. Id inquam, vult Theodosius Iun. *hac l.*

Et sane stetisse quoque deinceps Irenarchas, docent tres illæ quas dixi eiusdem Imperatoris constitutiones, *hac l.* posteriores: puta *lex vlt. sup. de patrocin. vicor. l. vlt. sup. de iure fisci: lex 21. sup. de diu. offic.* Et deinceps etiam post *hanc leg.* Irenarchias munus inter cœtera ministeria publica, quæ a Vicanis sustinebantur, fuit: quod docet *d. l. vlt. sup. de patrociniis vicorum.* Sic quidem etiam, vt certo casu Irenarchæ ipsius Principis manu ordinarentur, quod discimus ex *d. l. 21. de diu. offic.* cum alioquin *hac l.* id Præfecto Prætorio iniungatur. Denique ad hanc omnem Irenarchas creandi formam & formulam, respexisse puto eundem Theodosium Iun. *d. l. vlt. sup. de iure fisci.* Et hæc quidem de *huius l.* sententia. A qua in totum abiit Tribonianus interpolatione sua. Nam & contra quam hic dicitur, Irenarchas *adsimulata prouincialium tutela, quietis ac pacis per singula territoria, haud fuisse tum stare concordiam:* nempe id ita memorans de facto: Tribonianus contra legitimum eorum vsum hic describit, nempe Irenarchas *ad prouinciarum tutelam quietis ac pacis per singula territoria facere stare concordiam.* Deinde, quod ius eligendi attinet, vult Tribonianus *Irenarchas* a *Decurionibus* iudicio Præsidum prouinciarum idoneos nominari: cum contra, Theodosius id Præfecto Prætorio iniungat. Vbi interim triplicem nominandorum seu ordinandorum Irenarcharum formam obseruare licet: puta 1. a Præfectis Prætorio: 2. a Principe ipso. 3. & a Decurionibus Præsidibusque prouinciarum. Quod *Decuriones* attinet, sane Decuriones ipsi quoque latronibus quandoque inuestigandis operam nauauere: quod discimus ex famosa *l. 13. Cod. Iust. de fideiussoribus*, de cuius *leg.* sententia, contra communem errorem, dixi ad *l. 1. sup. de his qui latrones.* Et certe ideo quoque *hic titulus* de *Irenarchis* hoc loco positus est, in censu videl. *titulorum* ad Decuriones pertinentium, quod munus istud locupletioribus, atque adeo & Decurionibus, qui locupletissimi ferme erant in vrbibus, imponeretur.

P. 611.

DE CENTVRIONIBVS.
TITVLVS XV.
Abest hic *Titulus* a *Cod. Iustin.*

I. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Vincentio PF. P. (b)

HAc auctoritate (c) sancimus, Vt quicumque Centurionum corpus deseruit, nullis dignitatum priuilegiis excusatus, debitum munus subire cogatur. Dat. Id. Septembr. (d) Med. Theodoro v. c. Cons. [399.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vna cum ipso *Titulo.* GOTHOFR.

(b) *Vincentius* PP. Galliarum scil. vt exerte docent vel *tres leges infr. tit. de his qui condit. propriam:* vbi dicam: vide *Prosopogr.* ID.

(c) *Auctoritate*, idest, legis auctoritate. *Auctoritas* hoc sensu pro Principis constitutione *h. l.* & *l.* 1. *infr. de his qui condit. propr. l.* 14. *supr. de indulg. debit.* Quomodo & apud Symmachum & alias vsurpatur: de quo Iuretus *in Symm. lib.* 7. *ep.* 122. v. & *Gloss. Theod.* ID.

(d) *19. Decembr.* vid. *Chronolog.* ID.

COMMENTARIVS.

DE CENTVRIONIBVS est *hæc lex* Honorii Imp. & quidem ad Gallias pertinens: deque iisdem est & altera eiusdem Honorii *lex 156. supr. de Decurionibus.* Quinam vero *Centuriones* fuerint? obscurum admodum est: Neque enim Centuriones hic accipiendi sunt, qui in militia armata: non etiam illi, qui inter Officiales Iudicum fuere, de quibus Constantinus M. *l. 1. supr. de offic. Rect. prou.* Verum certum Corpus (quomodo hic vocatur *Centurionum Corpus*) fuit in Municipiis, debita *patriæ* munera & personalia & ciuilia implentium: quomodo in *fine leg.* dicitur eos *debitum munus subire*: pariter vt cæte-

cæteri omnes, de quibus *hoc libro* agitur: veluti (1.) *Decuriones*, de quibus, *titulis quinque priorib.* (2) Susceptores, *tit. 6. h. lib.* (3.) Ponderatores, *tit. 7. hoc lib.* (4.) Prosecutores, *tit. 8.* cuius appendix *titulus 9.* Exactores, Curiosi, horreorum Custodes *tit. 10. huius lib.* (5.) Curatores Kalendarii, *tit. 11.* (6.) Legati *tit. 12.* cuius appendix est *tit. 13.* (7.) Hirenarchæ, *tit. 14.* Mancipes, *tit. 16.* Quare diserte iunguntur cum ordinibus, Collegiis, aliisque Corporatis, vbicumque, cuiuscunque muneris vel officii, *d. l. 156.* Quod quidem *primum* est, quod de his Centurionibus notandum est.

Secundo discimus ex *hac leg.* & *d. l. 156.* illigatos fuisse huic officio suo: Et ideo hoc corpus, seu hoc munus multos deseruisse seu detrectasse, pariter vt alia Corpora alii detrectabant, & vt detrectarent ad *Dignitates* adspirasse, Testimoniales honoris impetrasse; vt ita, inquam, Dignitatum priuilegiis ab hoc Corpore & debito munere excusarentur: Cui *hac leg.* occurrit Honorius; pariter vt Curialium & Collegiatorum fugæ per easdem Gallias Anno prox. 400. constitutione ad eundem Vincentium PP. Galliarum data, cuius tres partes extant *infra tit. ultim. de his qui condit. propr.* Item Colonorum fugæ; *l. 13. C. Iust. de Agricol. & censit.* Militum *l. 10. supr. de desertorib.* quæ & ipsæ datæ sunt eodem Anno 400. ad eundem *Vincentium P. P. Galliarum*; Nempe is hac tempestate & miserrimus Imperii Rom. ac nominatim etiam Galliarum status fuit, vt plerique attriti nimium, conditione sua relicta, alio sese conferrent, seu ad alium statum; Quod ruituri mox per Gallias Imperii præambulum fuit. Denique vt & Ciuitates ministeriis destitutæ, splendorem quo pridem nituerant, amitterent: quod diserte dicit Honorius *d. l. 1. infr. de his qui condit. propr.* & cultoribus propriis seu colonis, fundi destituerentur: quo pertinet *d. lex. 13.* & Gallicani limitis securitas & custodia destitueretur, iis, qui militiæ debebantur, militiam deserentibus: quo spectat *d. lex 10.*

Hæc, inquam, hactenus de his Centurionibus, ex *hac leg.* & *d. l. 156.* discimus. Neque aliunde scire liquido possumus, quidnam eorum muneris fuerit; etsi munus ciuile personale fuisse, totius quoque *huius libri* argumentum ostendat. Cuius etiam muneris nulla mentio extat in recensu munerum Ciuilium personalium apud Hermogenianum, & Arcadium Charisium in *lege 1.* & *l. 18. D. de munerib. & honorib.* cum tamen ibi memorentur cætera ferme, de quibus *hoc libro*: puta *Prosecutores, Cursus publici Curatores*, id est, *Curiosi, Exactores, Custodes ædium, Curatores Kalendarii, Irenarchæ, Legati.* Forte hi sunt, qui sub Nyctostrategis erant in *d. l. 18. §. 12.* vbi proxime iunguntur cum Legatis: pariter vt hic haud procul. In Municipiis scil. Centuriones omnes vrbani milites, qui nocturnis vigiliis & excubiis præerant: cum alias Nyctostrategus & in Vrbe Roma, & Alexandriæ Νυκτοστράτηγος eorum Præfectus diceretur, vel Νυκτέπαρχος. vid. *tit. D. de offic. Præf. Vigil.* & Strabonem *Geograph. lib. 17. pag. 1148. Edit. Almeloveen.* & *Nouell. Iustin. 13.* At in municipiis *Centuriones* omnes huiusmodi milites municipales: quomodo & in Militia Armata, Palatina Centurionum munus id erat, vigilias obire: de quo Tacitus *in Annalib. 15. cap. 30.* & *lib. 2. hist. cap. 29.* & Irenarchis hic Centuriones iunguntur, quia vt illis pacis cura incumbebat, ita & his pacis nocturnæ sollicitudo: sic & *Centurionem rerum nitentium* apud Amm. Marcell. *lib. 16. cap. 6.* Vir doctissimus Valesius *pag. 130. Edit. Gronou.* interpretatur, qui signorum ac statuarum ex ære ac marmore in Vrbe curam gerebat, noctuque cum militibus obseruabat, ne quis ea confringeret aut mutilaret. P. 612

DE MANCIPIBVS.

TITVLVS XVI.

Abest hic *Titulus* a *Cod. Iustin.*

I. (a) Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & Arcad. AAA. Albino P. V. (b) Rom.

QVICVMQVE vel Rescripti aduersus veteres sanctiones subreptiua defensione (c) munitur, vel de minusculis Corporibus, aut certe otiosis, idoneus adprobatur, functioni Mancipatus est addicendus. Dat. XVII. Kal. Septemb. Rom. Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTAE.

(a) Abest *hæc lex* a *C. Iust.* Iungenda autem *huic legi* est *lex 11. sup. de maleficis & mathem.* GOTHOFR.
(b) *Albino* huic P. V. variæ hoc tempore constitutiones inscribuntur: de quo mox, *v.* & *Prosopogr.* ID.
(c) Exceptione, immunitate. ID

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS est hæc Valentiniano-Theodosiana constitutio ad Albinum P. V. Romæ: dixi *Valentiniano-Theodosiana*: Romam enim hoc tempore Theodosius Imp. cum Valentiniano Iun. & Honorio F. post Maximum Tyrannum deuictum profectus est, vt docet Latinus Pacatus *sub fin. Panegyrici* (quem hoc ipso Anno 389. dixit,) & Socrates *lib. 5. cap. 14.* Sozomenus *lib. 7. c. 14.* Prudentius *lib. 2. adu. Symmachum*, & Claudianus, *in 6. Consul. Honorii. v. 57. sqq.* Idacius Sirmondi *An. Theodos. XI.* Et quidem iam inde a mense Iunio: quod tradit Marcell. *Chronico*: & Chron. Alexandr. *his COSS.* Id vero docent quo-

quoque variæ constitutiones *huius Codicis*: ita quidem vt illud ostendant trimestri ferme ibi eos egisse, mense videlicet Iunio, Iulio, Augusto. Quo quidem tempore Theodosius & Valentinianus vrbi Romæ plurimum consuluerunt, quod etiam diserte testatur Pacatus *Panegyrico d. c. vlt.* tum in negotio Religionis, vt docet *lex 18. inf. de hæreticis*: *l. 2. sup. de feriis*: tum in ciuilibus quamplurimis: partim iudiciorum ordinem spectantibus, *d. l. 2. sup. de feriis*: *l. 49. sup. de appellat.* partim vero criminalibus; quo spectat *lex 11. sup. de maleficis*: (quæ ex eadem constitutione desumpta huic nostræ iungenda est, & de qua mox plura:) quod etiam testatur Socrates *lib. 5. c. 18.* Tandem, ad Annonam & ornatum voluptatemque Vrbis spectantibus: quo pertinet *lex 5. 6. inf. de Suariis*: *lex 5. inf. de aquæductu*: Tandem & *lex* hæc nostra: Quæ pariter vt omnes illæ *leges*, Albino P. V. Romæ inscribuntur.

De quibusnam autem *Mancipibus* hæc *lex* exaudienda sit quæri potest. Fuerunt enim *Mancipes* varii generis. Fuerunt *Mancipes* iidem cum Pistoribus: Quo sensu *Mancipes* dicuntur *l. 18. inf. de Pistorib. l. 2. 3. inf. de frum. V. Const. l. 4. sup. de executoribus.* vnde & ministerium ipsum dicebatur *Mancipatus*, *d. l. 18.* Socrates *lib. 5. c. 18.* loco (qui *huic l.* omnino aptandus videtur,) ἦσαν ἐξ ἀρχαίου κατὰ τὴν μεγίστην Ῥώμην οἶκοι παμμεγέθεις, ἐν οἷς ὁ τῇ πόλει χορηγούμενος ἄρτος ἐγίνετο. οἵ τε προϊστάμενοι τούτων, οἱ Μάγκηπες τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ καλοῦνται: *erant in vrbe roma ædes amplissimæ a priscis temporibus ædificatæ, in quibus panis fiebat, qui ciuibus diuidebatur. Harum ædium præpositi, quos Romani patrio sermone mancipes vocant.* Voxque ea non semel a Græcis vsurpata; quia & quos Iustinianus *Nouella 80. c. 5.* προεστῶτες τῶν ἀρτοποιητικῶν ἐργαστηρίων nominat, Mancipes hos intelligit. Quin & Pistrinum ipsum *mancipium* dictum. Suidas, Ἀρτοπωλεῖον τὸ μαγκιπεῖον, ἐν ᾧ οἱ ἄρτοι γίνονται: *Artopoleum locus, in quo panes pinsuntur.*

De his igitur Mancipibus accipienda videatur *hæc lex*: Quandoquidem Socrates, *d. lib. 5. c. 18.* memorat hoc tempore Theodosium inter cœtera quibus Romæ comodauit, ibi positum, post Maximum deuictum duplici dedecore Romam liberasse, quorum alterum istud fuerit, quod cum Romæ pistrina seu officinæ Pistorum λῃστήρια, seu latronum latibula facta, atque inibi multi, peregrini maxime, clam intercepti, seu *suppressi*, spoliati, pistrino addicti fuissent, re intellecta Mancipes ipsos graui supplicio affecerit, & officinas seu pistrina penitus disturbauerit. γνοὺς ταῦτα ὁ βασιλεὺς, τοὺς Μάγκηπας μὲν ἐτιμωρήσατο, τοὺς δὲ λῃστοδόχους οἴκους ἐκείνους καταστραφῆναι ἐκέλευσε: *quod cum imperator cognosceret, mancipes quidem ipsos supplicio affecit; ædes vero, quæ latronum erant receptacula destrui iussit.* Quare de his Mancipibus eo argumento *hæc lex* sumenda videatur.
P.613. Sed & altero, ex coniunctione *legis 11. sup. de maleficis*, quæ ex eadem constitutione desumpta est: qua geminam plane seueritatem Theodosius exerit in Agitatores, qui maleficæ artis conscios clandestinis suppliciis pariter *supprimerent*. Quod si ita est, tum dicendum foret, iis quæ dixi in *Mancipes*, id est, Pistores constitutis, supplicioque de Mancipibus sumpto, cum mancipum iam inopia esset, Theodosium ad *hanc leg.* descendisse, vt aliunde vacuatum Corpus redintegraret: reuocatis ad eam functionem mancipatus iis, qui perperam etiam *Rescriptis* ab hac functione liberati fuerant: Quod sane ante triennium Valentinianus Iun. diserte statuit *d. l. 18. sup. de Pistoribus*: vbi *mancipum* etiam & *mancipatus* vox vsurpatur. Et his quidem argumentis videri possit Mancipes hic pro Pistoribus accipiendos

Sed tamen cum & alia Mancipum genera Romæ fuerint, videri possit *hæc lex* non minus de iis accipienda. Nempe fuerunt & *Mancipes thermarum* seu *salinarum*, qui videl. Romæ exhibitionem Thermarum curabant: de quibus suo titulo *inf. lib. 14. l. vn. de mancipibus thermarum*: & *l. 3. sup. de collat. donatar.* & Symmachus, *lib. 10. ep. 58. Auctarii ep. 19.* De his inquam Mancipibus hæc *lex* accipienda videatur: & quidem fortissimo argumento, ex Symmacho desumpto *lib. 10. ep. 58.* quæ omnino cum *hac l.* argumento pariat: sic enim ille cum P. V. existeret, (A. 384. vel 385.) ad Theodosium Imp. (sic enim habet inscriptio) scribit. *Cum Mancipes*, inquit, *salinarum magno ex numero ad paucos redacti, necessitatis publicæ molem ferre non possent, delata supplicatione meruerunt, vt his, qui decreti atque* EXCVSATI *ante fuerant, redderentur, & ex* ALIIS CORPORIBVS, *seu* VACANTIBVS, *iusta supplementa incunctanter acciperent D. Imp. Allegata igitur præceptione diuina, cum plerosque consortio suo ante decretos muniri Macedonii suffragio reperissent, Relationem super eorum muniminibus impetrarunt: vestræ enim tantum clementiæ liberum est, inique elicita* RESCRIPTA *rescindere.* Et post alia, quæ addit de Nauiculariis ad Mancipatus functionem a mancipibus vocatis, subiicit: *Nunc perennitatis vestræ stabilem censionem publica causa deposcit, ne* OBREPTIVIS *supplicationibus subsidia integrati Corporis subruantur &c. Erit iam sacrosancti numinis vestri illorum antiquare suffragia, quos ostenditur ambitus liberasse.* Hactenus Symmachi locus: Qui omnino cum *hac l.* pariat: Nam vt *hac l.* ita & eo loco agitur de Mancipibus excusatis a mancipatu obreptitiis supplicationibus & Rescriptis: Rursum vt *hac l.* ita & eo loco agitur de reuocandis iis ad functionem Mancipatus, rescissis Rescriptis inique elicitis, & insuper aliis ei functioni vel Corpori addicendis ex aliis Corporibus, vel vacantibus. Quod ipsum omnino est quod *hac l.* constituitur. Quare eo pertinere videatur omnino *hæc lex*: Quod si ita est, tum dicendum fuerit, dilatum ad superiorem Symmachi Relationem, responsum Imperatoris, nunc demum processisse, cum idem rursum *Albinus P. V.* post Symmachum vrsisset, & Imp. ipse iam Romæ constitutus infrequentiam Mancipum vidisset.

Et in hac sane sententia hærendum puto: Quæ si vera est, tum inter næuos huius Cod. Conditorum, *huius tit.* seu *legis* positio ponenda fuerit, quæ sane *suo tit. inf. de mancipib. Thermarum*, reddenda erat, & in alium *librum* coniicienda, quam in *hunc*, vbi agitur de muneribus municipalibus, inter quæ alioquin erat & calefactio Thermarum seu balnei publici, *l. 1. & 18. §. 5. D. de munerib.* Verum de omnibus Mancipibus, etiam Pistorum, *hanc leg.* quoque accipiam.

Interim ex *hac leg.* & *prædicto* Symmachi *loco*, exemplum habemus redintegrati Corporis, non tantum

tum reuocatis eis, qui perperam excusati fuerant; verum etiam suppleti ex aliis Corporibus, & quidem minusculis, vel certe otiosis: Et quidem redintegrati seu suppleti Corporis Romæ: quomodo etiam *lex vn. de Equestri dign.* & *l.1. de stud. lib. V.R.* ostendunt, peregrinos Romæ agentes Corporibus ibi & Corporatis quandoque adnexos: sic extra vrbem quoque Gratianus ordinem Nauiculariorum ampliari hominum adiectione cupiens, quoscunque vacuos publico officio in complexum ordinis Nauicularii applicari voluit: *l.3. inf. de naufragiis*: sic Theodos. M. & Honorius Vacantes, & nulla veterum dispositione vllius Corporis societate coniunctos, Curiæ atque Collegiis singularum vrbium subiugari voluerunt: *l.157.178 sup. de Decurionib.* sed & idem Theodosius M. supplementa militiæ agitari voluit ex vagis vacantibus, *l.3. sup. de Tabulariis.*

Porro, qui *Otiosi* hac *leg.* vocantur Vacantes, *d.l. 178.* & *d.l.3. de Tabular.* Vacui publico officio, *d.l.3. de naufrag.* Apud Symmachum quoque *vacantes lib. 10. ep. 58.* Suidas, *βακάνλης ὁ χολαςής: vacans a negotiis, otiosus.* Βακανλίβοι apud Synesium *ep. 67. ad Theophilum pag. 216. Edit. Petau.* quam vocem sollicitari ibi nolo, quod faciunt nonnulli, mutata ea in βακάνλαι. Nam & ipse Synesius Barbaram etsi vocem, attamen in Republ. vsitatam scribit, *συνηθεςέραν ἐν πολιτείᾳ φωνήν.* Sed & Lampridius in *Alexandro Seuero cap. 15. Iureiurando deinde constrinxit, ne quem adscriptum, id est, Vacantiuum haberet.* Quod ibi recte tuentur Meursius *in Gloss.* & Salmasius. Pollio in eadem re *de Balista: vacantem* dixit. Glossæ quoque iuris, βακανλίβον, ἀεργόν: & in lit. γ. γαμανλίβων, (pro βακανλίβων) ἀεργῶν. Suidas: βακάνλιβος. χολαςής, μὴ παραμένων τῷ πράγματι αὐτῷ: *Vacantiuus: otio deditus: qui in negotiis inceptis non constanter perseuerat.* Theodorus Prodromus in *Lexico*, βακάντιβος, χολαςικός. De Comitibus tandem vacantibus fuit *sup. lex vn. de Comitib. vacantib.* (*)

(*) Adi etiam CL. DV FRESNE *in Glossario vtroque.*

P. 614. # DE HIS QVI NVMERO LIBERORVM, VEL PAVPERTATE EXCVSATIONEM MERVERINT.
TITVLVS XVII.
LIB. X. COD. IVST. TIT. LI.

1. (a) Imp. CONSTANTINVS A. Dalmatio. (b)

QVONIAM cognouimus, nonnullos vacationem a nobis personalium munerum impetrasse, alienos pro suis *liberis* (c) nostris conspectibus offerentes, iubemus, eos, cum hoc probatum sit (d) indulto beneficio priuari: Eos autem, qui cuiuscumque sexus liberos quinque habeant, (e) impetrata semel vacatione potiri, ita vt si in hoc numero filius legitimæ (f) ætatis inueniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus adplicetur: patribus qui filios vel filias quinque habuerint promissa legibus † immunitate seruanda. Quod si quis propter *censum tenuem* (g) vacationem meruerit, atque hoc probauerit, beneficio potiatur, si (h) propter rerum angustias ad personalia vocabatur (i) obsequia. Dat. XIV. Kal. Feb. Sirmio, Crispo III. & Constatino II. Coss. [324.]

NOTAE.

(a) *Lex vlt. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est: priore *huius l.* sententia, ceu historica, omissa: quæ tamen ad intellectum eius plurimum facit. GOTHOFR.
(b) De *Dalmatio* hoc plene in *Prosopograph. ID.*
(c) Sustineri potest: malim tamen, *liberos. ID.*
(d) Probatum fuerit. *ID.*
(e) Reuera. *ID.*
(f) Idest maior 25. annis. *ID.*
† Legem Iuliam & Papiam intelligit: de quo mox. *ID.*
(g) *Tenuiorem*, Cod. Iust. *ID.*
(h) De hoc in Comment. *Nec propter rerum angustias ad personalia vocetur obsequia:* ita Τριβον: de quo mox. *ID.*
(i) *Vocabitur. ID.*

COMMENTARIVS.

DE VACATIONE seu EXCVSATIONE a muneribus personalibus, duabus de causis, puta ob numerum *Liberorum* quinque videlicet, & ob *Paupertatem*, est hæc Constantini Magni constitutio: Eo partim fine, ne eius Vocationis obtentu, Reipublicæ, muneribusque publicis fraus fiat: viceuersa, vt vacationes istæ iure seu legitime impetratæ, firmentur.

Idque constitutione data ad *Dalmatium*, Censorem, scilicet, siue fratrem suum, siue fratris filium: quæ & ipsa *lex*, nescio quid redolere videtur quod ad *Censoris* officium pertinet: de quo in *Prosopogr.* plene.

De vtraque vacatione seu Excusatione, quam dixi, separatim, & quidem ordine *legis* seruato.

Notum igitur primum, Vacationem a muneribus

bus personalibus tributam, seu promissam iam olim patribus ob πολυπαιδίαν, & quidem ob numerum quinque liberorum, vt hic quoque diserte exprimitur, per prouincias: idque nominatim *Legibus* cautum, quod hæc *lex* diserte ait: *promissa*, inquit, *legibus immunitate seruanda.* *Legibus*, id est, lege *Iulia & Papia:* de quo etiam *titul. Cod. Iust. qui numero liberorum*, & altero *titul lib. 10. de his qui numero liberorum: leg. 18. D. de excusat. leg. 1. 2. 8. 11. vltim. D. de vacation. & excusation. muner.* & *princip. Instit. de excus.* & vetus Iuuenalis Scholiastes, *ad Satyram 9. v.90.* De quo nos iam olim ad *ipsam Legem Papiam* prolixe. Mutato iure a Lacedæmoniis, apud quos *lex* fuit, teste Aristotele, *1. Polit. 9.* τὸν μὲν γεννήσαντα υἱὸς τέτταρας ἀτελῆ εἶναι πάντων: *qui genuit quatuor filios ab omnibus oneribus liberum esse:* vel vt Ælianus, VI. *Var. 6.* ob quinque liberos, τὸν παρασχόμενον υἱὸς πέντε πασῶν τῶν λειτουργιῶν ἀφεῖσθαι, *eum qui quinque filios suppeditat Reipublicæ, ab omnibus officiis publicis & sumptibus immunitatem habere.*

Ad rem: Ergo ob numerum quinque liberorum P.615. per prouincias, legibus vacatio munerum personalium parentibus promissa olim fuerat: Nam quod de 13. liberis cauetur *l. 55. sup. de Decur.* id alio pertinet: de quo ad *eam leg.* sic tamen, vt plena *fides fieret* Iudici, vel Principi (vt in specie *huius l.*) de numero Liberorum: Principi, inquam, si eius copia esset. Neque enim admittenda est obseruatio, etiam Cuiacii, Duareni, & Vertranii Mauri, vacationem promitti a *legibus*, impetrari vero a Principe, quam impetrationem velut non necessariam Theodosius Iun. remittit, *l. 2. sup. de iure liberorum.* Quid enim? An qui in prouinciis procul a Principe semoti essent, quamlibet liberis subnixi manifeste, haud aliter hac vacatione potiri potuerint, quam si eam a Principe impetrassent? Imo, statim vt fidem Magistratui fecissent de numero legitimo liberorum, *l. 1. D. de vacat. mun.* Quo sane pertinebat quoque olim professio in Acta, seu παιδογραφίας. Quid igitur? In specie *huius l.* quidam liberis subnixi, & ad munera vocati, ad Principem prouocauerant, etiam tum præsentem & commeantem, atque adeo fide facta de liberis, vacationem a Principe ipso impetrauerant: liberis suis forte conspectui Principis oblatis. Quomodo & alias conspectui Principis, ad mouendum eius affectum oblati liberi: vid. Suetonium, *Claudio, cap. 21.* Plinium, *Panegyr. c.36.* numerusque liberorum cœteroquin Principes mouere solet: vid. *l. 57. §. 1. de ritu nupt.* Igitur quod de oblatis Principis conspectui liberis, deque *impetrata ab eo vacatione*, seu indulto beneficio, *hac leg.* dicitur, id ita ad appellationem euenerat: & quia *probationem* πολυπαιδίας, seu fidem de numero liberorum fieri oportuerat: quo pertinet & *probandi* vox *hac leg.* Quod quidem etiam luculenter ostendit *initium legis*, quod a Triboniano recisum est: vbi agitur de his, qui falso obtentu liberorum, vacationem impetrauerant: Nempe enim quod a Iudice sperare non poterant, id per obreptionem a Principe impetrare conabantur, circumuenta eius religione, & sic ambitione potius quam iuris ratione, vt loquitur *lex vlt. C. Iust. si tutor vel curator falsis alleg.* Denique nonnisi veris ac probatis caussis impetratam vacationem a Principe valere iubet, pariter vt Theodosius M. *leg. 135. sup. de Decurionib.* seu *leg. vn. C. Iust. de his qui a Principe vacat. accep.* Quod autem *d. leg. 2. sup. de iur. liber.* cauetur; id alium plane sensum habet: Ea quippe *leg.* ius liberorum omnibus *coniugibus* orbis, simul & semel communicatur: de quo ad *eam leg.* Nunc ad rem. Ergo ne huius vacationis obtentu fraus muneribus personalibus fieret, duplici cautela prouidet *hac leg.* Constant. M.

Primum sc. vacationem ob liberos falso suppositos tributam reuocari iubet: Vt contra, rite impetratam manere ratam fixamque vult. Nempe enim nonnulli tum vacationem impetrauerant, oblatis Principi alienis liberis, pro suis: Quæ quidem fraus & obreptio notanda, in quærendo ob πολυπαιδίαν legum priuilegio: quæ tamen non vltra punitur, quam vt vacatio impetrata reuocetur, seu vacatione non potiatur, qui eam impetrauit: Longe grauior vero pœna in altero obreptionis Principi genere in sp. *legis vn. sup. de his qui a non domino:* quæ eiusdem Constantini est: Gemina porro huic fraus illa est, qua simulatis olim adoptionibus fraus hanc in partem facta: quod de Claudii Imp. temporibus testatur Tacitus *Annal. 15. cap. 19.* vnde factum geminum sub eo Senatusconsultum, *Ne simulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret.* Eodemque pertinet *lex 2. §. 2. D. de vacat. mun.* Imo & ante ipsas Leges *Iulias* & *Papias*: cum & tum præmia parentibus aliqua proposita fuissent, vt ostendit P. Scipionis Oratio *de moribus* apud Gellium *lib. 5. c. 19.* Cui fraudum generi obuiam itum quoque olim, professionibus & παιδογραφίαις quas dixi. In vniuersum vero de immunitate, & quidem speciatim a tutela, falsis allegationibus impetrata; vid. *tit. si tutor vel curator falsis allegat.*

Secundo, *substitui* filium legitimæ ætatis seu maiorem 25. annorum patri ob quinque liberos excusato iubet Constantinus, vt ita pro patre statim munia is subeat: quæ substitutio filii in patris excusati locum tenenda est: qua Constantinus M. muneribus Rerum publicarum consultum iuit, cum id antea non esset. Sane & alias sæpe per substitutos, patriæ muneribus consuli voluere Principes in locum eorum, qui a muneribus excusarentur, de quo *sup. tit. de Decurionib.* Et hæc de duplici cautela, ne obtentu πολυπαιδίας, munera personalia destituantur.

Sequitur de Excusatione ob *Paupertatem.* Igitur vt alias quoque census tenuitas seu paupertas, onerum patrimonialium vacationem tribuit, vt docet *lex 7. D. de excusat. l. 4. §. 2. D. de muneribus & honorib.* ita & *hac l.* Constantinus eam vacationem confirmat: Sub hac tamen cautela hæc immunitas olim tributa, vt iidem muneribus personalib. subiicerentur. Quod diserte definitur *d. l. 4. §. 2.* Et vero id ipsum indicari extremis *huius l.* verbis, cuipiam videatur, quæ in *C. Iust.* diuersimode leguntur. Mihi tamen potius mens ea est, Constantinum hoc velle, vt is cui vacatio ob tenuem censum tribuitur, plena immunitate potiatur: sic, vt *si propter rerum angustias*, & pensandis muneri-

neribus patrimonialibus *ad personalia hactenus vocabatur obsequia*, id est personalib. muneribus subiectus fuit, vacatione plenissima & *beneficio deinceps potiatur*. De pauperibus ad Curiam non vocandis, plenius dixi ad *leg. 53. sup. de Decurionib.* etiam ex Libanio.

P.616.
SI CVRIALIS RELICTA CIVITATE
RVS HABITARE MALVERIT.
TITVLVS XVIII.
LIB. X. COD. IVST. TIT. XXXVII.

I. (a) Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Tatianum PF. Ægypt. (b)

IVDICIARIO (c) omnes vigore constringes, ne vacuatis vrbibus ad agros magis, (d) quod frequenti Lege prohibetur, larem Curiales transferant familiarem. Data VI. Idib. Maii, Marcianopol. Lupicino, & Iouino Coss. [367.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* prælata *l. 2. infr.* quæ expressior est, & perfectior. GOTHOFR.

(b) *Tatiani* huius Pf. Ægypti seu Augustalis, meminit Auctor vitæ Athanasii, Simeon Metaphrastes, *p. 89.* & alius incertus Auctor *p. 58. Tom. I oper. Athanas. Edit. Lips. siu. Colon. apud Weidm.* & Auctor vitæ Athanasii apud *Photium Cod. 258. pag. 1450. Edit. Schotti.* Item Auctor Farraginis Alexandrinæ, quam edidit Scaliger *p. 70.* & quidem his ipsis Consulibus & aliis, qui respondent A. 368. 370. 371. 374. 375. 376. 378. Sic vt Augustalem secundum fuisse ostendat. Illud cum primis notandum, quod de eo notat, *eum introiuisse in Alexandriam primum Augustalium VI. Kal. Februarii, & quidem his ipsis* Coss. Item quod postea addit, eum *condidisse in Alexandria fluuium*, (idest, lauacrum vel Aquæductum) *qui vocatur Tatianus, & portas fecisse auro perfusas, quæ Auctoris æuo dicerentur Petrinæ. ID.*

(c) Iudiciario vigore. *hac l. & l. vlt. supr. de superexact.* vid. de hac formula Iuretum *in Symmachi Ep. 10. lib. 10. ID.*

(d) *παρέλκει* hæc vox *magis. ID.*

II. (a) Impp. ARCAD. (b) & Honor. AA. Eutychiano PF. P. (c) Post alia.

CVRIALES omnes iubemus interminatione moneri, Ne ciuitates fugiant, aut deserant, rus habitandi causa: fundum quem ciuitati prætulerint scientes fisco esse sociandum, eoque rure esse (d) carituros, cuius causa impios se, vitando patriam, demonstrarint. Dat. XVIII. Kal. Ian. Constantinop. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTAE.

(a) *Lex vn. Cod. Iust. eod. tit.* GOTHOFR.

(b) Hanc leg. *Constantino* perperam tribuit Balduinus in *Constantino suo, lib. 2. p. 128.* & *pag 85. Edit. Halens. ID.*

(c) Orientis, cui multæ aliæ *leges* inscribuntur: Verum de eo plene in *Prosopogr.* Huius meminit quoque Socrates *lib. 6. c. 2. in fin.* Quod Contius iam *2. subsciu.* indicauit. *ID.*

(d) *Se*, C. Iust. & forte hic reponendum *sese*, vt sæpe alias. *ID.*

COMMENTARIVS.

RVRIS habitationem derelicta vrbe Curialibus interdicunt *his duabus legibus* Valens Imperator & Arcadius: Quod & ante frequenter *Legibus* prohibitum idem Valens testatur: sic quidem, vt Valens iudiciario vigore constringi omnes ad inhabitandam patriam velit, *leg. 1.* Arcadius vero nominatim fundum seu rus confiscari iubeat, quo se Curialis derelicta patria contulerit.

Quod facinus etiam *impietati* deputat: *eoque rure esse carituros*, inquit, *cuius causa impios se, vitando patriam demonstrarint.* Impius scilicet est, qui patriam vitat, seu fugit: Fugit inquam, vel lata fuga, imposita munera ciuitatis & prouinciarum, deserendo, de quo est *lex 8. supr. de contrahend. emption.* seu *lex penult. Cod. Iust. de rescindend. vendit.* (cuius tamen species cum *hac* vulgo confunditur:) vel secessu in rus, larem fa- P.617. miliarem eo transferendo: Quæ species est *harum duarum legum:* Quæ & ipsa nihilominus fugæ species est, qua tum ornatus ciuitatum qui in Curialibus consistebat, vt antea ostendi, etiam ex *Libanio*, tum munera ciuitatum destituuntur.

Illud notandum, Valentis *legem 1.* pertinere nominatim, ad *Ægyptum*, cuius Præfecto Tatiano ea inscribitur, (de quo *in notis* iam dixi:) Quo argumento, alterutrum e duobus censeo, vel eodem *hanc legem* pertinere, quo famosa illa eiusdem Valentis *lex 63. supr. de Decurionibus*, quæ & ipsa ad *Ægy-*

Ægyptum pertinet, ad Curiales inquam, latebras & secreta captantes, atque ad cœtus Monazonton conuolantes; vel Catholicos Clericos plures, vt persecutioni Valentis Ariani sese subducerent, rus concessisse. Nam hoc illud tempus est, quo renouata fuit Valentis in Catholicos persecutio (vt testatur diserte Socrates *lib.* 4. *c.* 11. adscripto hoc ipso Consulatu *Lupicino & Iouino COSS.*) etiam in Alexandrinos, per eum ipsum Tatianum Præfectum Ægypti (cui hæc *lex* 1. inscribitur,) vt testantur duo Auctores *vitæ Athanasii*, *pag.* 58. & 89. *Tom. I. Oper. Edit. Lips. siu. Colon. apud Weidm.* quoque ipso anno Rufinus *lib.* 2. *c.* 3. notat, *fugas ciuium & exilia.* Neque dubito (vt & hoc addam) ad eundem finem spectare, quod Auctor Farraginis Alexandrinæ, (quam edidit Scaliger) tradit, *Tatianum* hunc *Augustalem primum Alexandriam introiuisse his ipsis COSS. Lupicino & Iouino COSS. VI. Kal. Februarii:* Nempe, vt præsentia sua Athanasio Ep. Alexandrino obsisteret, omnesque in obsequio Imp. Valentis contineret: Cum hactenus Præfecto Augustali, vtpote fasces Consulares præferenti Alexandriam ingredi fas non fuerit: de quo est insignis locus Trebellii Pollionis, *in* 30. *Tyrannis in Æmiliano p.* 195. *Edit. Salmas. Paris.* 1620. *in f.*

DE HIS QVI CONDITIONEM * PROPRIAM RELIQVERVNT.

TITVLVS XIX.

Abest hic *Titulus* a *Cod. Iustin.*

* Collegiati *l.* 1. & 2. 3. *h. t.* Curiales, *d. l.* 2. & 3. *h. t.* Colonatus aut Inquilinatus, *l.* 2. *h. t.*

I. (a) Impp. Arcad. & HONOR. AA. Vincentio PF. P. (b) Gall.

DESTITVTAE ministeriis (c) ciuitates splendorem quo pridem nituerant, amiserunt: Plurimi siquidem Collegati cultum vrbium deserentes agrestem vitam secuti in secreta sese & deuia contulerunt; Sed talia ingenia huiusmodi auctoritate (d) destruimus, vt vbicumque terrarum repperti fuerint, ad officia sua, sine vllius nisu exceptionis reuocentur. De eorum vero filiis qui tamen intra hos proxime quadraginta (e) annos docebuntur fuisse suscepti, hæc forma seruabitur, vt inter ciuitatem & eos quorum inquilinas vel Colonas vel ancillas duxerint, diuidantur: ita vt in vlteriorem gradum missa successio nullam calumniam perhorrescat, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilicone & Aureliano vv. cc. Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abest hæc *lex* a *Cod. Iust.* vt & *duæ sequentes*, quæ *huic* sunt coniungendæ, vna cum *l. vn. supr. vtrum vi:* & *l.* 13. *Cod. Iust. de agricolis.* GOTHOFR.

(b) *Vincentio* huic PP. Galliarum inscribitur quoque Anno 398. *lex* 58. *supr. de cursu: lex vn. supr. de Burgariis:* Anno 399 *lex* 26. *supr. de annona & tributis: l. vn. supr. de Centurionibus:* hoc ipso Anno 400. *Lex* 6. *supr. de metatis: l.* 10. *supr. de desertoribus l.* 61. *supr. de cursu.* Ad hunc ipsum sunt tres Symmachi epistolæ *lib* 9. *epist.* 7. 9. 23. ex qua postrema etiam apparet, eum PP. Galliarum fuisse. De hoc ipso Vincentio & Sulpitius Seuerus *dialogo* 1. *c.* 26. vid. *Prosopogr.* ID.

(c) Collegiatorum. ID.

(d) *Auctoritas*, idest, functio, constitutio, *hic*, & *l. vn. supr. de Centurionib.* (vbi dixi:) quæ eidem *Vincentio PP. Galliarum* inscribitur: & *l* 14. *supr. de indulg. debitorum.* vid. *Prolegomena.* ID.

(e) A Iuliani temporibus, seu ab A. D. 361. ID.

P. 618.

II. (a) Idem AA. Vincentio PF. P. Gall.

ACTIONES (b) *publicas priuatasque non eadem ratione concludimus: siquidem statui publico iNpensius prouidendum est.* Eum igitur qui Curiæ, vel Collegio, vel Burgis (c) ceterisque Corporibus intra eandem prouinciam post (d) triginta annos, in alia quadraginta sine interpellatione seruierit, neque res Dominica, neque actio (e) priuata (f) continget, (g) si Colonatus (h) quis aut Inquilinatus (i) quæstionem mouere temptauerit, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilicone, & Aureliano Coss. [400.]

NO-

NOTAE.

(a) *L. 6. Cod. Iust. de fund. rei priuat.* hinc desumpta. Iungendaque ei *lex 1. supr.* & *lex 3. prox. infr.* & *lex vn. supr. vtrum vi:* & *lex* 13. *Cod. Iust. de Agricolis.* GOTHOFR.
(b) *Actiones* hic, pro actibus accipiunt nonnulli, & pro muneribus: quo sensu vox *Actionum* sumitur in *l.* 17. *Cod. Iust. de Episcop.* quæ substituta a Triboniano, loco vocis *Actuum*, quæ est in *l.* 42. *infr. de Episcop.* Malim proprie pro *iure persequendi* accipere. *ID.*
(c) De *Burgariis* fuit *supr.* *titulus* peculiaris 14. *lib.* 7. *ID.*
(d) *Per*, vt *Cod. Iust.* *ID.*
(e) *Vel intentio priuata*, ita *Cod. Iust.* immutatum: de qua alioquin *intentionis* voce vid. *Gloss.* & Iuretum *in* 5. *Symmachi* 75. *ID.*
(f) An rei priuatæ Principis nomine, & a rei Dominicæ actoribus: an vero a priuato, vt *leg. proxima?* Hoc verum. *Actio priuata*, est priuatorum hominum, vt *leg. sequ.* super statu suo a priuato. *ID.*
(g) *Inquietabit*, Cod. Iust. *ID.*
(h) De Colonis vid. *Paratitl. de fugitiu. colon.* *ID.*
(i) De Inquilinis, vid. *tit. de inquilin.* vbi dixi. *ID.*

III. (a) Idem AA. Vincentio PF. P. Gall. Post alia.

MANENTE hoc præcepto (b) Mansuetudinis Nostræ, vt is qui triginta annis docebitur functus officiis, neque vlla vnquam interpellatione pulsatus intra eandem dumtaxat prouinciam, nihil calumniæ super statu suo a priuato, neque a rei Dominicæ actoribus pertimescat: Intra definiti temporis metas si quis docebitur fuisse conuentus, iure legitimo in Ordinaria (c) sede pulsabitur, vt illic de statu eius sententia proferatur. Primates (d) sane Ordinum, (e) Defensoresque ciuitatum, (f) pœnæ denunciatione constringimus, ne passim vagari Curiæ, vel Collegii defugas in publica damna patiantur: Quod si per gratiam tacuisse detegentur, pœnam relegationis excipiant. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTAE.

(a) Abest & *hæc lex* a *Cod. Iustin.* Iungendæ autem ei sunt *duæ superiores leges*, & *lex vn. supr. vtrum vi:* & *lex* 13. *Cod. Iust. de Agricolis.* GOTHOFR.
(b) Quod continetur *l.* 2. *supr.* *ID.*
(c) Apud Ordinarium Iudicem, idest, Rectorem prouinciæ. *ID.*
(d) De Primatibus Ordinum dixi ad *leg.* 190. *supr. de decurion.* *ID.*
(e) Idest, Curiarum. *ID.*
(f) De Defensoribus ciuitatum *suo tit. supr.* *ID.*

COMMENTARIVS.

COLLEGIIS, Curiis, Burgis cœterisque Corporibus ne videl. Collegiatis suis, Curialibus, Burgariis & Corporatis, (de quo quadruplici hominum genere *suis titulis*) destituerentur seu fraudentur, cauet *his tribus legibus* Honorius Imp. cui iungendæ sunt & *l. vn. supr. vtrum vi:* & *lex* 13. *Cod. Iust. de Agricolis*, ceu vnius & eiusdem Constitutionis partes: Qua in vniuersum Honorius id agit, ne a Conditione propria personæ temere recedant seu distrahantur: a conditione inquam priuata, quo pertinet *d. l. vn. supr. vtrum vi:* & *d. l.* 13. *Cod. Iust. de Agricolis*, vel publica seu ciuitatum quo spectant *hæ tres leges:* Et quidem per Gallias: Nempe hoc illud tempus est, quo tum per Italiam quo pertinet eiusdem Honorii *lex* 1. *infr. de Collegiatis:* (quæ *his tribus* concordat) tum ac maxime per Gallias omnia tumultus plena iam erant, conditionisque suæ pertæsi quamplurimi, siue quia a priuatis dominis atterebantur, siue a ciuitatibus, conditionem suam variis rationibus deserebant: ac maxime hi, sic vt partim militiæ desertores quamplurimi essent, de quo est *lex* 10. *supr. de desertoribus*, quæ eidem Vincentio PP. Galliarum inscribitur: partim vero (quod diserte dicitur *initio l.* 1.) *destitutæ ministeriis Ciuitates, splendorem, quo pridem nituerant, amitterent*, Curiæque, & Burgi, cæteraque Corpora destituerentur: vt dicitur *leg.* 2. veluti Centurionum: de quo est *quoque l. vn. supr. de Centurionibus:* quæ eidem *Vincentio PP. Galliarum* inscribitur.

Idque vel agrestem vitam sequendo, & in secreta sese, deniaque conferendo, idest, aliorum coloni facti, vt docent extrema *legis* 1. vel status controuersiam patiendo, de quo est *lex* 2. vel denique passim vagando, quo pertinet *lex vlt.*

Igitur Honorius *Collegiatos*, de quibus agitur *omnibus huius tituli legibus*, ad officia sua reuocari iubet *l.* 1. *hoc t.* vbicumque terrarum reperti, seu quorumcunque coloni vel inquilini facti fuerint: scilicet hæc ætas est, qua multi functionibus publicis attriti, dedititios inquilinos & colonos se potentium & ditium faciebant, eorumque inquilinas colonas, ancillas ducebant, & quasi in ius eorum ditionemque transcendebant, & quidem per Gallias, quod etiam 40. ferme post *hanc l.* annis Saluianus testatur, & queritur prolixe *lib.* 5. *de gubern. Dei c.* 9. Denique iugo inquilinæ abiectionis addicebantur, & *fiebant præiudicio habitationis indigenæ.* Hos igitur ad Collegia sua reuocari iubet Honorius, sine vllius exceptionis nisu, seu nulla temporis præscriptione obstante. In filiis vero eorum, temporis distinctionem aliquam facit: nempe ante 40. annos susceptos ad Collegium non retrahendos neque calumniam perhorrescere oportere; Intra 40. annos,

annos, id est, a Iuliani temporibus, & ab A. D. 361. susceptos, inter dominos & ciuitatem diuidendos: inter dominos inquam, quorum vel inquilinas, vel colonas vel ancillas duxerant: Et sic ex inæquali hoc coniugio Collegiatorum filios diuidi vult Honorius: qui tamen per Campaniam ante triennium indistincte agnationem, id est, filios ex inæquali huiusmodi matrimonio natos, matris conditionem sequi voluit, & sic dominis cedere, non etiam diuidi *l. 1. infr. de Collegiatis.* Cæteroquin diuisionis huiusmodi filiorum exempla & alia *hoc Codice* plura occurrunt. Et hæc quidem de Collegiatis, qui inquilini vel coloni aliorum facti; & sic de *l. 1.*

Secundo capite, puta *l. 2. & 3.* agit viceuersa Honorius de iis, qui ex Colonis vel Inquilinis, Curiales vel Collegiati vel Burgatii olim facti sunt, quibusque hodie status controuersia mouetur. Igitur hanc actionem *Præscribi* vult Honorius triginta annis, si intra eandem prouinciam, qui colonus &c. dicitur, Curiæ, vel Collegio, vel Burgis seruierit sine interpellatione: 40. annis, si in alia prouincia. Hac scil. præscriptione hanc actionem & repetitionem excludit nunc Honorius: ratione eleganter addita, qua simul dubitandi ratio profligatur. *Actiones*, inquit, *publicas priuatasque non eadem ratione concludimus: si quidem statui publico impensius prouidendum est.* Nempe superiore capite præscriptionem omnem respuit Honorius, & Ciuitatibus opponi vetat, suos repetentib. hoc vero capite, aliis a Ciuitate aliquem repetentibus aliquam præscriptionem iure opponi definit: Non iisdem scil. finibus actiones priuatas & publicas concludi oportet; cum præcipua sit & esse debeat ratio status publici, cui impensius & enixius prouidendum est, vt cæteroquin priuata vtilitas publicæ cedit. In tantum, vt Princeps quoque ipse *huic l.* succumbat: Nam & rei priuatæ Principis actoribus, aliquem, velut suum a Curia vel Collegio repetentibus, prædictam præscriptionem nocere vult Honorius: potiorem ciuitatum & publici status, quam vtilitatis suæ, curam habens. Porro idem Honorius nouemdecim post annis per Italiam *leg. 1. supr. de Inquilinis & colonis*, hanc præscriptionem adhuc coangustauit ad 30. annos indistincte, si coloni vel inquilini repetantur: ad 20. annos, si fœminæ. De qua distinctione ad *eam l. 1.*

Postremo capite Honorius pœnam relegationis comminatur Primatibus Ordinum, de quibus *titul. supr. de Decurionib.* & defensoribus ciuitatum, de quibus *suo titulo lib. 1.* vbi vide *Paratitlon*, si vagari Curiæ vel Collegii alicuius defugas passi fuerint, & per gratiam tacuerint. Nempe Primatibus Curiarum hæc cura incumbebat, vt & Defensoribus ciuitatum: de quo *suis titulis.*

Addenda & emendanda.

Pag. 11. in Comment. leg. 5. colum. 2. lin. 6. lege Ἀθηναῖοι. & lin. 7. sequent. scribe βραχύ.

Pag. 13. colum. 2. lin. 30. scribe πίσαυρον.

Pag. 27. in Commentar. colum. a. lin. 21 scribe ἄτοπι. & lin. 22. dele punctum post βασιλέα. & lin. 24. scribe ὁμοίως.

Pag. 28. in Comment. colum. b. lin. 46. scribe ἔφατε.

Pag. 41. init. leg. 30. scribe *Imppp.*

Pag. 47. in Commentar. colum. 1. l. 35. scribe σιπεράξιν, & mox, *nouellis.*

Pag. 71. in Comment. leg. 2. colum. a. lin. 10. scribe *vicanis.*

Pag. 105. in Comment. leg. 3. colum. b. lin. 12. scribe διαφεύγει.

Pag. 137. in Comment. colum. a. lin. 36. scribe *de domesticis.* & lin. 46. *explicat.*

Pag. 157. not. h. lege *thermarum.*

Pag. 168. colum. b. lin. 49. dele punctum post *utuntur.*

Pag. 262. in Comment. col. b. lin. 16. scribe θᾶττον.

Pag. 324. in inscriptione legis 25. lege *Thalassium.*

Pag. 339. in Commentar. col. a. lin. 9. scribe λάβεσθαι.

Pag. 352. lin. 7. in notitia legum, quæ ad historiam ecclesiasticam pertinent, lege ita: *Arcadii lex 163. & Theodosii Iun. lex 172.*

Pag. 407. not. d. lin. 4. scribe βουλευτηρίῳ.

Pag. 411. in Comment. col. b. lin. 5. scribe *lib. 25. cap. 4.*

Pag. 439. in Comment. leg. 63. col. b. lin. 13. scribe *legem 19. infr.*

Pag. 448. not. ff. lin. 1. scribe: *cæterum qui suæ*, vel *cæterum si suæ.*

Pag. 534. in Comment. col. b. lin. 23. scribe *lege 32. de susceptor.*

Pag. 586. in fin. legis 22. *graui pœna esse compellendum*, variant libri, *esse plectendum* legunt MS. G. Edit. Cuiacian. prior. & illa in 4. Sed *esse plectendos* Ed. Sichard.

Pag. 587. in not. e. leg. 23. ita lege: *Vel* pro *vt &*. vel γρ. &. Cætera prudens lector emendabit aut feret. Est enim hic loci typothetarum tanta ignorantia & oscitantia, vt & purgatis plagulis ab erroribus, nouos superaddant.

